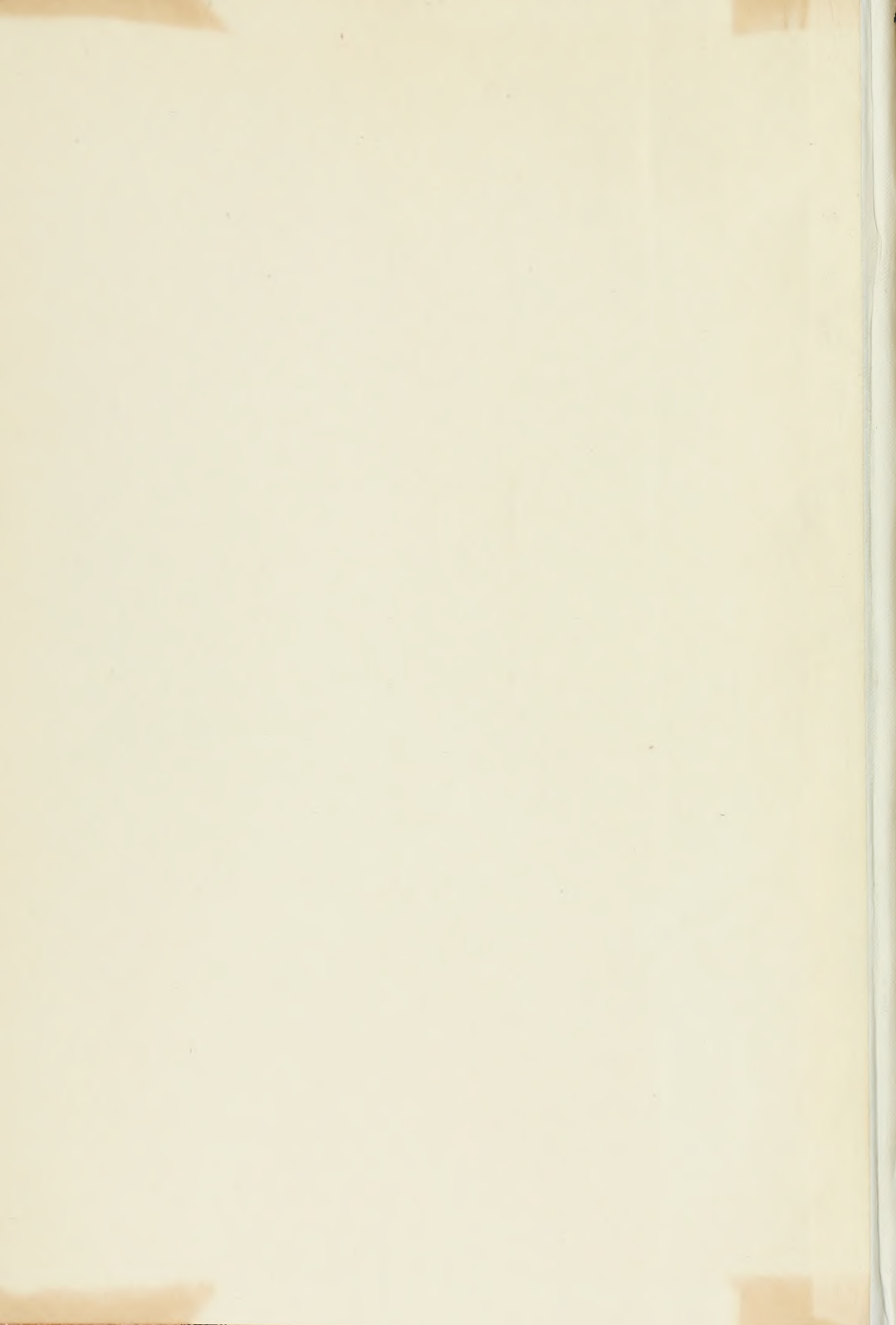

3 1761 04569108 6

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
University of Toronto

I

107

PATRUM
NOVA BIBLIOTHECA.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY

III

NOVAE PATRUM BIBLIOTHECAE

TOMUS QUINTUS.

SANCTI NICEPHORI

[PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI]

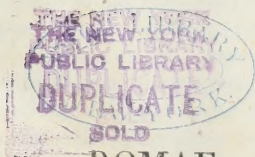
OPERA ADVERSUS ICONOMACHOS.

SANCTI THEODORI STUDITAE

SCRIPTA VARIA QUAE IN SIRMONDI EDITIONE DESUNT.

[OMNIA CUM EDITORIS INTERPRETATIONE ET ADNOTATIONIBUS.]

ed.
Angelus Maius

ROMAE

TYPIS SACRI CONSILII PROPAGANDO CHRISTIANO NOMINI.

M.DCCC.XLIX.

144891
14/11/18.

Recd
Theo
M

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11
1/11/11

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Sanctum Nicephorum doctrinae pietatisque dotibus cunctos byzantinae ecclesiae post Chrysostomum praesules superasse, vere mihi dixisse videtur Anselmus Bandurius, qui illius opera ex mss. colligere, et duobus comprehensa voluminibus edere constituerat; quamquam eius consilium, non insolito humanarum rerum casu, postea evanuit. Mihi in vaticana bibliotheca duo prae ceteris observati fuerunt editorum Nicephori scriptorum codices; unus in fol. pulcherrimus vetus, cuius primam paginam habes in hoc nostro volumine aere excusam; isque continet 1. Apologeticum pro ss. imaginibus (quem dico maiorem, ut a minore alio distinguam, de quo mox.) 2. Tres adversus Constantinum Copronymum, iconomachum dirum, Antirrheticos. Alter autem (quem paulo serius coepta iam editione reperi) priscus aequae codex, subiunctam nicaeno II. concilio praebet mihi eiusdem Nicephori orationem seu libellum pro sacris item imaginibus, quem Apologeticum minorem inscripsi. Porro hunc minorem a Nicephoro fuisse compositum sub Leone armenio, pariter iconomacho, anno 813; maiorem autem, regnante eodem, an. 817, demonstravi in parte voluminis latina p. 11. et 174. Editionis autem hunc ordinem tenui, ut primo tres Antirrheticos ponerem, quorum iucundiores lectionem fore existimavi: deinde maiorem Apologeticum, cuius prolixitas et alta theologiae strues multo maius studiosorum otium requirit: postea collocavi Apologeticum minorem cum adiuncta interpretatione: denique trium Antirrheticorum et Apologetici maioris latinam item interpretationem, cum brevi materiarum indice.

Nicephori scri-
pta inedita.

II. Bellum apud Graecos iconoclasticum quum multi iam scripserint, ego hanc quidem crambem non recoquam: sed quia Nicephorus in minoris Apologetici titulo ait se causa novi schismatis scribere, hoc unum dicam, demortuis sanctarum imaginum hostibus Leone isaurico et Copronymo; eaque haeresi in nicaeno II. concilio an. 787. damnata, rursus sub Leone armenio, quem factus iam patriarcha Nicephorus an. 813. coronaverat, e cineribus suis renatum erroris hydram, novo in ecclesia schismati, de quo Nicephorus loquitur, occasionem obtulisse: quo tempore brevem primo Apologeticum, quasi quandam velitationem, edidit: in quo rerum gestarum iam inde ab initio erroris compendium adumbrans, invehitur postea in apostatas praesertim episcopos, qui a fide in nicaeno concilio iurata rursus discesserant: cui concilio, quamquam sacris nondum infulis praeditus, Nicephorus ipse interfuerat, ibique pro orthodoxa doctrina peroraverat, ut eius biographus Ignatius diaconus narrat, et synodales actus testantur. Scripto, ut dixi, anno 813. minore Apologetico, secutus est calamitosissimus annus 815, quo Nicephorus a Leone Armenio iconomacho deiectus sede pulsusque in exilium fuit, post annum patriarchatus nonum, quem anno scilicet 806. susceperat. In exilio igitur cetera conscripsit opera, nempe maiorem Apologeticum anno 817, et deinde Antirrheticos, ut ipse initio primi nos docet; donec anno 828, septuagenarius obiit, vel in caelum potius fortissimus orthodoxiae pugil evolavit.

Historia horum
scriptorum.

III. Iam quod adinet ad Antirrheticos, etsi Copronymus multos ante annos vita excesserat, nihilominus prudenter Nicephorus totam suam contra Iconomachos invectionem in Copronymi diserte nomen contulit, tum ut liberius de mortuo loqueretur; tum quia mutato nomine, ut ait poëta, de Leone armenio vivente, et religiosum bellum instaurante, fabula tota narrabat. Nihil enim erat evidentius, quam, quoties Copronymus feriebatur, toties iacula ad Leonem paris meriti hominem penetrare. Pars in his Antirrheticis inexpectata et curiosa est, tot illa segmenta quae recitantur a Nicephoro libri hactenus incogniti Iconomachorum, Copronymi regio nomine et auctoritate scripti, quem Nicephorus particulatim irridet atque refutat. Ibi enimvero subtiles haereticorum technae, simulata pietas, argumentorum fallaciae, ceteraque eiusmodi fraudes apparent: quae omnia Nicephorus sublimi ingenio, gravi doctrinae ecclesiasticae pondere, exactis logicae artis regulis invicte prosternit. Et in primo quidem diu et acute, de natura imaginis, de prototypo seu archetypo, de pictura, de descriptione, de hypostasi, de enhypostato, et de circumscripto potissimum et incircumscripto. In secundo autem brevior, inter cetera de angelis, de manufactis cherubinis, et quid sint *γράφειν* et *περιγράφειν* cum derivatis, et multa huiusmodi edisserit. Tertius denique seu postremus Antirrheticus, valde prolixus et varius, historiam partim et honorandi sacras imagines rationes potissimas exponit: quarum praecipua est usus priscus et constans, id est traditio, ecclesiae catholicae, quae iconi et cruce dominicae martyrumque et sanctorum virorum reliquiis et imaginibus nullo tempore honorem non tribuit. Itaque Iconomachos qui catholicis idololatriae cultus crimen impingebant, novo haereseos titulo nuncupat *χριστιανοκατηγόρους*. Praeter hos tres a nobis editos Antirrheticos, Bandurius alios quoque Nicephori Antirrheticos in codicibus vidit, nempe 1. Adversus Eusebium sectae iconoclasticae principem. 2. Adversus Epiphaniem consecratorum. 3. Adversus eos qui Salvatoris imaginem idolum esse dicebant. Verumtamen hi tres postremi in vaticanis mihi codicibus non occurrebant (1). Iam Theodorum quoque Studitam, Nicephori contemporaneam ac familiarem, tres contra Iconomachos scripsisse Antirrheticos, nemo post sirmondianam ipsorum editionem nescit: verumtamen hi nihil nostris, praeter titulum et argumentum, simile habent.

IV. Ceterum ante Antirrheticos, Apologeticum maiorem scripserat in exilii pariter quiete Nicephorus, opus grande ac spissum, eruditione plurima, declamatione, invectione, egressionibus etiam variis et episodii figuratum atque redundans. Stilus auctoris acer, tum heic tum in Antirrheticis, adversariorum latera et praesertim Copronymi alte confodiens, quorum nullum vitium non acerbo conviciorum sale perfundit. Contendit enim eos, praeter morum turpitudinem graphice descriptam, modo esse phantasiastas aut monophysitas et acephalos, modo arianos aut manichaeos vel iudaeos, Christi ac B. Mariae infensissimos hostes, ethnicos, antichristos, diaboli filios; passim denique stolidos, ebriosos, ac beluas appellat. Quamquam reapse ad Copronymum quod adinet nihil par foeditati, saevitiae, impietati quoque eius dici potuit. Haec narro, non quia id tam vehemens et prae fractum invectionum genus indoli meae placeat; sed ut rem prout se habet exponam: nam nec sancti Hieronymi ardentiores invectiones imitari vulgo solemus. Ceteroqui zelus, honor Christi aut virtutis offensus, sollemnia scandala, impiorum triumphus, bonorum oppressiones, religionis

(1) Nicephorum pro ss. imaginibus vidi citatum etiam a Georgio Hamartolo in chronico ms. vat. p. 153. 189. 192. 196.

ruina, sic interdum sanctorum animos inflammant, ut ii praesertim qui eloquentiae impetu valent, querelis et vituperationibus sine modo frena relaxent. Iam hic Apologeticus in priore sui parte, fidei orthodoxae descriptionem continet, et quantopere Christiani ab idololatriae crimine absint demonstrat. Deinde in media quodammodo parte complura recitat ss. bibliorum testimonia, ut ostendat idololatriam a Christo prorsus fuisse destructam, ita ut illius ecclesia morbo hoc laborare non possit, secus ac *χριστιανοκατήγοροι* haeretici calumniabantur. Tum et alia scribuntur plurima, quae ferme a capitulo LXX. ordiuntur, de ritibus variis, figuris, tabernaculo, arca, praecipueque de cherubinorum positis in ea formis, et de salomonico templo eiusque sacris emblematis aut ornamentis dicitur: quae omnia sacri cultus genera, ad ss. imaginum suadendam venerationem auctor trahit. Tum multis huiusmodi disputatis, praescriptionem denique octingentorum annorum arripit, ab ecclesiae primordiis usque ad aetatem suam; ut hinc concludat, honorem ss. imaginibus absque sacrae antiquitatis accusatione negari non posse. Iamvero quum a Nicephori temporibus usque ad nostra plus quam mille anni decurrerint, perseverante interim apud catholicos ss. imaginum veneratione, sequitur ut praescriptio multo adhuc longaeior nobis faveat adversus hodiernos occidentalium regionum Iconomachos, qui a damnato illo errore nondum discedunt. Atque hi utinam, praeter Nicephorum, legant docili animo magni Augustini locos classicos circa honorem sanctorum martyrum de C. D. lib. XIX. cap. ult., nec non eundem contra Faustum manich. lib. XX. 21!

V. Age vero quinam meus in hoc edendo Nicephoro labor fuerit, ii facile aestimabunt, qui plures eruditos saxum id versare molitos sciunt, sed defatigatione aut impensis deterritos abstintisse. Nam praeter Bandurium, Turrianus etiam, Crusius, Combefisius, atque ut audio Allatius, de editione hac cogitarunt; et Petavius ipse non nisi breve fragmentum protulit. Certe ad latinam translationem quod attinet, quam diversis temporibus inter varias occupationes, et modo in urbe, modo peregrinans, scriptitavi, res quidem per se molesta et prolixa taedium ingerebat: perstiti tamen, quamquam multis locis propter theologiam graecae scholae locutionem, aliasque salebras, non raro aestuabam, neque me semper rem feliciter gessisse antumo. Sane Nicephori stilum Photius cod. LXV. in primis laudat: *καλλιλεξία τὴ καὶ συνθήκη λόγου κεχρημένος, οἷα ἂν χρῆσαιτο ὁ ῥητορικὸς ὡς ἀληθῶς καὶ τέλειος ἀνὴρ*: *ea verborum venustate et orationis compositione utitur, qualem adhiberet perfectus omnino orator.* Profecto purus est hellenismus Nicephori, artificiosa et ornata elocutio, non tamen attici generis sed asiani; immo non semel ut mihi quidem videtur tautologia peccans vel saltem perissologia: nam sententiam semel dictam, alia mox ratione replicat, multimodis commutat et versat: et quod alii uno commate clauderent, is integro interdum periodi ambitu expandit; quodque antea dixerat, multis deinde interpositis in scenam denuo reducit. Aliquando etiam vel nimia ingenii ubertate, vel anagogico mysticove sensu abreptus, ita per sacra biblia vagatur, ut paene devius extra suum propositum deerrare videatur. Ceterum Nicephori dictio nobilis est, ut dixi, suavis, rotunda, et quasi pompatica, cuiusmodi decebat hominem, omni ut ait Ignatius biographus disciplinarum genere a pueritia excultum, scribendis plurimis diu exercitum, otio etiam abundantem, et librorum optimorum supellectile laute instructum. Postremo non meum sed Bandurii iudicium ponam, in conspectu cogitatae suae editionis ita loquentis. « Quanti aestimanda sint isthaec opera, etsi res ipsa » per se loquatur, paucis tamen recensere ne pigeat. Hic Iconomachorum omnes sen-

Iudicium de
his scriptis.

» tentiae, impia dicta et molitiones aperiuntur, et incredibili diligentia confutantur:
 » qua in re nihil perfectius huc usque in lucem prolatum est. Illic bene multa ad hi-
 » storiam pertinentia, et ab historicis intacta, narrantur: ac ubique absoluta et varia
 » in rebus, cum ecclesiasticis tum profanis, Nicephori eruditio deprehenditur. Con-
 » stantini Copronymi, quem Mamonam ubique nuncupat, ausus in temeranda religio-
 » ne varii, doli, fraudesque, furor in Christianos, machinationes contra piam fidem,
 » admixtis subinde rerum gestarum monumentis, recensentur, eiusdemque impia de-
 » ctrina pro virili refellitur etc. (1) »

Fructus varii
 horum scripto-
 rum.

VI. Iam horum Nicephori operum fructus paulo adhuc numerosiores recenseri queunt. Nam primo insunt testimonia dogmatica de fidei indubiae necessitate, de sacratissima eucharistia, de auctoritate peremptoria concilii oecumenici, de romanae ecclesiae primatu, de virginitatis honore, de angelis multa, et de aliis (2); nequid dicam de invocatione sanctorum, quae toto operis argumento commendatur. Sunt etiam in biblicis testimoniis pulchrae codicum varietates. Sunt nova graecae linguae non pauca vocabula lexicis inferenda. Sunt theologici sermonis formulae. Est multiplex haeresicon notitia. Est salsa deorum ethnicorum per singulos decurrens irrisio. Est Clementis alexandrini breve ex deperdito paschali opere lemma (3). Sunt duo maiora Cyrilli pariter alexandrini segmenta antehac incognita commentarii in ep. ad Rom. I. 4. X. 6, quorum primum in calcem tomi nostri secundi anecdotorum Cyrilli intulimus, alterum in lat. part. p. 27. Adseruntur etiam a Nicephoro homiliae aliquot Basilio et Chrysostomo, quas eis critici eripiebant. Epiphani, ut volebant, celebre de imaginibus dictum satis nunc exsufflatur. Denique nequid bonae frugis nobis forte oblatum praeteriremus, multas in adnotationibus nostris Macarii Chrysocephali partes scripsimus, nonnullas etiam chronographorum duorum G. Hamartoli, et P. Siculi, nec non Matth. Cantacuzeni, ex vaticanis codicibus sumptas; et argumentum Nicephori, substratis in latina praesertim parte scholiis declaravimus. Menda denique graeci textus, quae mediocri numero obreperant, in latini textus marginibus plerumque correximus, ad quos lectores ut oculos flectant, rogamus. Sed haec hactenus.

(1) Inter S. Nicephori laudatores excellit Theodorus Studita, quem nos feliciter hoc eodem volumine simul edimus. Fuit enim aequalis eius ac familiaris, et aerumnarum pro orthodoxia exantlatarum socius, et biennio ante illum demortuus. Legantur apud Sirmondum epistolae Studitae ad Nicephorum, atque alia de eodem Nicephoro dicta honorifica.

(2) Sic ex. gr. in apol. maiore cap. 26. innuit Nicephorus pictorum antimensiorum usum (qui adhuc in graeca ecclesia perseverat) quorum unum cum ego aspexerim, eius descriptionem haec non subtraham. « Linteolum in cuius medio crux, supraque eam aeternus Pater cum Spiritu sancto. Sub cruce sedens » Maria virgo cum Iesu in genibus mortuo, angelis interim in aëre lugentibus: tum adstantes mulieres » item plorantes, cum Iosepho ab Arimathaea, Iohanne, alioque discipulo. In angulis interioribus ange- » lorum aligerorum capita: in angulis vero exterioribus evangelistae quatuor. Circumambiant sacrae pas- » sionis instrumenta. Est etiam inscriptio: ὁ εὐσχημῶν Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ξύλου καθελὼν τὸ ἄχραντόν σου σώμα, » σύνδονο καθαρῶ εἰδήσας καὶ ἀρώμασιν, ἐν μνήματι καινῷ κηδεύσας ἀπίθετο: nobilis Ioseph de ligno deponens » immaculatum corpus tuum, puraque sindone involvens cum aromatibus in monumento novo funerans » posuit (ex Marc. XV. 43.) » In antimensii autem Melchitarum, haec eadem arabice scribuntur. Est id ergo antimensii genus EIAHTON, ut appellant Graeci, ut ab illo perfectiore et ss. reliquiis praedito distinguant, quod proprie antimensium dicunt. De antimensii responsum Emmanuelis patriarchae constantinopolitani memoratur a Latino Latino in lucubrat. et epist. ed. rom. an. 1659. p. 370. Item de antimensii accurate agit Iohannes episcopus Citri apud Leunclavium iur. gr. rom. p. 330.

(3) Huius nos elementini operis fragmenta alia dedimus Script. vet. T. VII. pp. 94. 98. 99.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΡΟΠΗ

ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΟΥΣ ΜΑΜΩΝΑ

ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ ΣΑΡΚΩΣΕΩΣ

ΑΜΑΘΩΣ ΚΑΙ ΑΘΕΩΣ ΚΕΝΟΛΟΓΗΘΕΝΤΩΝ ΑΠΡΗΜΑΤΩΝ.

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Οὕτως μὲν δὴ τῶν προτέρων ἡμῖν λόγων ἐκπεπόνηται τὸ ἀγώνισμα καὶ ἐξή-
νυσται· καὶ γὰρ τὴν χριστιανῶν θεοσέβειαν, δυσσεβείας εἰδωλικῆς διὰ τῶν
ιερωῶν γραμμάτων ὁ λόγος προλαβὼν, καθαρῶς ἀποδέδειξε, τοὺς δὲ ἀδι-
κίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντάς τε καὶ μελετήσαντας, στηλιτεύσας ὡς παράφρο-
νας ἀπερράπισε· νῦν δὲ αὖθις ἐπὶ τὸ ἕτερον τῆς ἀσεβείας ἀποδυσάμενοι μέτι-
μεν στάδιον· ἐπεὶ περ, καθὰ δὴ καὶ πρότερον ἡμῖν ἐρρήθη, διττὸς παρὰ τῶν
τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ὁ κατὰ τῆς εὐσεβείας συνέστηκεν ἀγὼν, κατὰ τὸν ζηλω-
τὴν Φινεὲς τῷ σειρομάσῃ καθοπλισθέντες τοῦ πνεύματος, καὶ αὐτῇ τῇ ἀλη-
θείᾳ συνεργῶ χρώμενοι, ὑπὲρ ἧς μαχόμενοι συμμαχοῦμεθα, καὶ ὁ παρὼν ἡμῖν
ἐπισυνέστηκε πόλεμος· τὴν μαδιανίτην ἀδείαν τῇ ἰουδαϊκῇ ἀπιστίᾳ, τὴν μανι-
χαϊκὴν φιμὴν λύτταν τῇ ἀρειανικῇ μανίᾳ, συνεκκεντήσονται.

α. Ἐπεὶ οὖν εἴ τις αὐτῶν διαπύθοιτο, ποῦ ποτε ἄρα χριστιανὸς εἰδω-
λικοῖς προσοχθίσμασιν ὡς θεοῖς ἐφώρασαν ὑποκύψαντας, οὐκ ἔχουσι ὅτι καὶ
ἀντιφδέγξαιντο, ἰλιγγίωσι δὲ μάλιστα ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀληθείας στρεβλούμε-
νοι, καὶ τὴν γλῶσσαν δεσμούμενοι, καὶ τὴν ψυχὴν σκότους πληρούμενοι· καὶ
ἄλλως συναισθόμενοι ὡς λίαν ἀσεβοῦσι τὰ πρὸς θεὸν τοῖς ἱεροῖς ἀδέσμως
προσπαίοντες, ἐγνωσμένων αὐτοῖς ὅποι τὰ τῆς ὕβρεως ἀναφέρεται, τινικαῦτα
χωροῦσιν ἐπὶ τὸ ἀπερίγραπτον· οἰόμενοι γὰρ διαδράναι τὸ τῆς ὕβρεως ὑπέρ-
οργον, κομψὸν ἐκωνόησαν ὅπερ ὑπέδυσαν προσωπίον, τοῦ ἀπεριγράπτου τὸ
πρόσρημα, ὃ δὴ τῷ Χριστῷ ἐπιγράφουσι ταύτῃ δῆθεν κατασκευάζοντες τὸ
ἀπρόσκοπον, ὡς ἂν τῷ μὴ δεῖν εἰκονίζεσθαι, τὰ ἐπὶ τῇ παροιμίᾳ τῶν ἁγίων
ἄτοπα διαπεφευγῆναι δόξαιεν· ὃ μείζον αὐτοῖς εἰς ἀτοπίαν ἐξεύρηται· σφί-

ζονται γὰρ λανθάνειν θεόν, ἐφ' οἷς εἰς αὐτὸν ἀσεβοῦσιν οἱ ἀσύνετοι· λεληθάσαι δὲ τῶ ὄντι σφᾶς αὐτοὺς οἱ πλανώμενοι, ὡς τό γε ἑαυτοὺς παραλογίζεσθαι, τῶν ἀνοήτων πάνυ καὶ σφαλερῶν ὑπάρχει τεκμήριον.

β. Πάλιν οὖν καὶ τούτῳ τῶ μέρει τῆς ἀσεβείας ἑαυτοῖς ἀκολουθοῦντες· οὐ γὰρ δὴ τὴν τῆς ἀληθείας διασκοποῦσιν εὑρεσιν, τὴν τοῦ Μιαιμονῆ πλάνην, κανόνα καὶ δογμάτων ἀκρίβειαν οἱ δειλαιοὶ ἐξεδέξαντο· οὕτω γὰρ τοῦ δεόντος παρεκομίσθησαν λογισμοῦ, καὶ τοῖς αἰσχίσι τὴν ψῆφον ἤνεγκαν, ἕθεν αὐτοῖς τὸ πᾶν τῆς εἰκαίας ταύτης διδασκαλίας ἀνοήτως συνέστηκεν ὅπως ἀληθεῖς περὶ τῶν ὧδε φρονούντων, φάναι καὶ νῦν, ὡς εἶη ἐξ ἀμπέλου Σοδόμων ἢ ἀμπελος αὐτῶν, ἢ κληματὶς αὐτῶν ἐκ Γομόρρας, ἢ σταφυλὴ αὐτῶν σταφυλὴ χολῆς, βότρυς πικρίας αὐτῶν· τὸν γὰρ τῆς ἀσεβείας ἐκεῖθεν πικρὸν ὥσπερ ἐκχεάμενοι ἄκρατον, καὶ τοῖς ἐκπεπονημένοις αὐτῇ ψευδομυθήμασιν ἐκμεμεθυσμένοι τὸν νοῦν, πρὸς ἀλλοκότους καὶ ἀλογίστους φλυαρίας τὴν γλῶσσαν ἀποπάτατα παραφέρονται· πολλὰ δὲ οὖν καμώντες, καὶ πολλὰς βίβλους διαφθείραντες καὶ νοθεύσαντες, πελείστας τὰ δόξας τῶν τε ἀοιδίμων πατέρων ἡμῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐκτός καὶ τοῦ τῆς ἐκκλησίας ἀπειληλαμένων χοροῦ ἐξερευνήσαντες, καὶ ταύτας παρακινεῖν καὶ δολοῦν πειραθέντες· ἤνυσαν πλέον μὲν οὐδὲν τι· ἐκεῖνον δὲ ταῖς ἰσοθέοις καθ' ἑλληνας γεραίρουσι τιμαῖς, τῇ τε δόξῃ τῇ αὐτοῦ καὶ τῷ φρονήματι προστρέχοντες ἀφρονέστατα, ὡς οἰκτεῖον περιπτύσσονται καὶ ἀσπάζονται· καὶ τούτων μάλιστα οἱ ἀνοήτως τῆς ἐκείνου ἀποστάσιος προεβλήθησαν, ἐκ τῆς τῶν αὐτῶν αἰσχύνῃς τὸ περιφανὲς κατὰ κτᾶσθαι οἰόμενοι, καὶ τούτοις ἐρευνῆς καὶ ἐξετάσεως ἀνευ συντίθενται· ἐπεὶ δὴ πρόχειρον ἢ κακία, καὶ πολὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον ὁ δρόμος, καὶ τὸ πρὸς τὰ περικόσμια τῶν φιλοσάρχων ἐπιρρέπες· ὑφ' ὧν ἐναυξηθέντος αὐτοῖς τοῦ κακοῦ, τὰ τῆς οἰκειᾶς ἀσφαλείας προὔδωκαν, ὥσπερ λοιμικῶν τινὸς ἐφερπύσαντος καὶ ψυχοφθόρου πάθους, ἐντεῦθεν τῇ τοῦ ἀπεριγράφτου συνίστανται φωνῇ, δι' ἧς τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεῖαν οἰκονομίαν πανούργως καὶ κακοήτως ἐκ βούθρων αὐτῶν ἀνατρέπειν ἐπιχειροῦσι, καὶ ταύτην κατὰ τῶν εὐσεβούντων προχειρίζομενοι, καὶ ὥσπερ δυσκαταβάνιστον ἐπιπέλιχισμα κατεξανιδάνας αὐτοῖς, αἰρήσειν οἶονται· ὡς εἰ μὴ δέξαιντο, διαιρήσειν τὴν κατὰ Χριστὸν μίαν ὑπόστασιν ἐκβιασθήσασιν· ἀλλ' ἐπεὶ δὴ ποικίλον καὶ πολυσχυδὲς τὸ τοῦ ψεύδους τέχνησμα, ὑποπλάττονται μὲν ταύτην δέχεσθαι, μέχρι ψιλῶν ῥημάτων μόνων περιίστάντες, τὸ ἐτερόδοξον αἰσχυρόμενοι, ἔργῳ δὲ ὅτι μὴ ἀπαναίνονται μόνον, ἤδη δὲ καὶ τοὺς προσιεμένους ὡς δυσμενεῖς ὀρώντες, πικρῶς ἀπελαύνουσι μὴ δὲ μιᾶς ἐξιοῦντες φειδοῦς.

γ. Τί δὲ οὖν λοιπὸν τὸ ἐντεῦθεν σκοπεῖν ἔξεστι; τί δὲ ἄλλο ἢ τοῦτό γε ἀληθεῖς ἐνοεῖν καὶ φράζειν, ὅτι δὴ πάλιν ἢ τοῦ Μιάνεντος χάρυβδις πλατὺ χάνασα τοῖς ἐν τῇ ἀπλότῃ τοῦ βίου τὸν πλοῦν ἐξανῶουσι, στόλους ὅλους ψυχῶν ἀναρπάζουσα, καὶ βρυχούσας τῶ βυθῷ τῆς ἀπώλειας ὑπάγουσα, παραδίδωσι;

δ. Πάλιν τῆς ἀρειανικῆς φλογὸς ἡ χίμαιρα, τῷ ψυχοφθόρῳ πυρὶ τῶν τῆς ἀθεότητος διδαγμάτων, τῶν ἀπροόπτως πως καὶ ἀφυλάκτως παρὰ τυτχανόντων τὸν νοῦν, παραναλίσκει διαφλέγουσα.

ε. Πάλιν ἡ πολυκέφαλος ὕδρα τῶν Ἀκεφάλων καὶ τῆς συγχυτικῆς τῶν Εὐτυχητῶν μᾶλλον δὲ Δοκητῶν συμποίας, ἐπὶ διαιρέσει καὶ λύμῃ τοῦ τῆς ἐκκλησίας καλῶς ἠνωμένου σώματος, πολυσχιδεῖς τὰς παραφυάδας τῶν πικρῶν γεννημάτων ἐβλάστησε· καὶ ὡς ἂν συλλαβῶν τις εἴσωι, ἐκ τῆς μανιχαϊκῆς ἐχίδνης, καὶ τῆς ἀρειανικῆς ἀσπίδος, ἕτερός τις ἐκ συμπλοκῆς τούτων οἷον ἐρπιστής ἀμφικέφαλος ἐξέφυ· ὁποῖαν δὲ καὶ τὴν τῶν Ὑψίσταριων κίβδηλον καὶ βδελυρὰν θρησκείαν ἀκούομεν, ἐξ ἑλληνικῆς τεθρηΐας, καὶ νομικῆς τερατείας συνισταμένην· καὶ δεινὸν κατὰ τῶν τῆς θείας ἐντολῆς ὑπερωρώντων βέβησας, ὧν καὶ πτέρναν τηρεῖν ἤδη προστέταται, πικρὸν τὸν ἴδν καὶ ὀλέθριον ταῖς ψυχαῖς τῶν εὐπαρακόμιστον εἰς τοῦτο τὴν ἀκοὴν ἐχόντων ἐνέχευε· ὅτι μὲν γὰρ Ἀρειανοὶ Μανιχαῖοι συμφύρονται, ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα σαφῶς παραστήσομεν.

ς. Δῆλον δὲ δὴ που παντὶ, ὡς βούλεται αὐτοῖς ἡ σπουδὴ, τὰς πολυανθρώπους ἐκείνας καὶ θεολέπτους τῶν αἰοιδίμων πατέρων ἡμῶν ὁμηγύρεις τέλειον ἠθετῆσθαι· ὅφ' ὧν διὰ τοῦ ἐνεργουῦντος καὶ λαλοῦντος ἐν αὐτοῖς Θείου πνεύματος, πεφοιτηκέναι εἰς ἡμᾶς τὴν τοῦ Θείου μυστηρίου ἀληθότητα ἐφανέστερον καὶ τρανότερον ἀσφαλῶς πεπεῖσμεθα, τὰς τε κατὰ Νίκαιαν τὸ φιλόθεον ἄστυ συγκεκροτημένας φημί, ὃ τῶν ἐν Βιθυνοῖς καθ' ὧν τὸ κράτος ἔσχε πόλεων, τὰ πρεσβεῖα οἷα δὴ μητρόπολις φέρεται, καὶ ἦν τὸ Χαλκηδονίων αὐχεῖ μάλιστα πόλισμα, καὶ μὲν δὴ καὶ αὐτὴν ἥπερ ἡ Βύζαντος Ἑκακλωπίζετ' αὐτὴ πόλις, ἐπὶ τῷ τελείῳ τῶν ἀριθμῶν ἐνσημνουμένη, τῷ εἰς πλείονα τῆς ἀσβεΐας ἐνδειξιν διεῖρηθῆναι καὶ ἐκκεκρίσθαι, καὶ οὐς οἱ κατ' αὐτὴν θεσπέσιοι πατέρες θεσμούς καὶ νόμους τῇ ἐπινοίᾳ τῇ ἀνωθεν ποδηγούμενοι ἐκπεφωνήκασιν· ὅφ' ὧν καθορίζεται θεοσόφως μάλιστα καὶ ἐνδικιώτατα, τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ σεβασμίαν εἰκόνα κατὰ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα, τὸ ἐξ ἐκείνου ἀναστηλοῦσθαι· ὅπερ ἤδη καὶ πάλαι μὲν γεγονὸς διεφαίνετο· καὶ γὰρ ἡλικιωτὶς τῆς τοῦ σωτῆρος ἐπιφανείας, ἡ θεία αὕτη γραφὴ, ὅσον δὲ τὸν ἀμνὸν ὅς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος ἐπιλαμψάσης αὐτῆς μὴ προϊέναι περαιτέρω εἰκονιζόμενον· δέον γὰρ εἶναι τοὺς παλαιούς μὲν τύπους καὶ τὰς σκιὰς ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τιμωμένους, σεπτούς τε καὶ αὐτοὺς ἤδη τυγχάνοντας, περιγεγράφθαι, τὴν χάριν δὲ προτετιμῆσθαι εἰκότως καὶ τὴν ἀλήθειαν· πρὸ τούτων δὲ καὶ ὑπὲρ ταύτας, τὴν ἐφ' ἣ ἡ Ἐφεσίων μέγα φρονεῖ, τέλειον ἀποσκευάσασθαι, ἀντικρυς περιγραπτὸν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπειον, μεγαλοφώνως κηρύξασαν, καὶ τοὺς μὴ ταύτην δεχομένους τὴν φωνήν, φριτικοῖς ἀναθέμασι περιδεδισμῆσασαν· καὶ τί χρὴ λέγειν συνόδους ἀνατεγράφθαι παρ' αὐτῶν; τὸ πᾶν τοῦ μυστηρίου τῆς τοῦ σωτῆρος οἰκονομίας περιυβρίζοντες, ἐφαυλίζουσιν ἔδη τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ θεσμούς καὶ σεβάσματα.

ζ. Ἰπεί οὖν κατὰ τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ τῶν θεῶν ἡμῶν δογμάτων ἀπηναισχύνθησαν. πᾶσαν ἱεράν παράδοσιν διωσάμενοι, καὶ τὰς κατὰ τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς, παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς ἀπιστίας μᾶλλον δὲ ἀποστασίας εἰπεῖν κλιμώτερον. κενολογηθείσας φωνάς εἰς βεβαίωσιν τῆς ἐαυτῶν προχειρίζονται ματαιότητος, ἔδει μὲν ταύτας ὡς φληνάφους, ὡς ἀγυρτώδεις, ὡς ἀηδίας καὶ λέσχης πεπληρωμένας, ὡς ἀπαιδεύτους καὶ ἀσυνέτους καὶ ψεύδους ἐμπλέους, ὡς ἐαυτῶ ἀνακολούθους, ὡς τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐαυταῖς μαχομένας, καὶ πλάνης ἀπάσης μεμεσθωμένας, καὶ ὡς οὐκ ἂν λόγος πρὸς τὴν αὐτῶν κακίαν ἀφίκοιτο, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ὡς ἐκ πολλῆς κοπρίας καὶ φορυτοῦ ἀπαιδεύτους καὶ ἀμαθῶς συναγηγερμένας, τέλειον ἀπωθεῖσθαι καὶ διακρούεσθαι· οὕτω γὰρ ἀκόσμως καὶ αὐθαδῶς καὶ ἀσέμνως, κατὰ τῶν φαινομένων καὶ ὑπ' ὄψιν πάντων ἡγμένων καὶ ταῖς ἀπάντων ὁμολογουμένων ὄψεσιν προΐασιν, ὡς εἰς γέλωτα μᾶλλον ἢ ὄνησιν τοῖς σώφροσι ταῖς ἀληθείαις προκείσθαι· πῶς γὰρ οὐκ ἄξιον γέλωτος, τὸ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων αὐτῇ, καὶ τοῖς ἐκ πλειόνων χρόνων καὶ γενεῶν πολλῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίμων καὶ μεμαρτυρημένων, τὸ πιστὸν καὶ τὴν ἰσχύν, ἀπομάχεσθαι, καὶ αὐτόθεν τὸ ἀσφαλές, τῷ παρακεχωρηκότι πάντων τῆς ἐνοσίας, πρὸς λόγου πληροφορίαν εἰς ἀπόδειξιν καὶ βεβαίωσιν παραλαμβάνεσθαι;

Ὡς γοῦν ἤδη τοιαῦτα καὶ οὕτως ἐχόντα ἐγνωσται, μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν ἀντιλέγειν ἐχρῆν· ἵνα μὴ ταυτὸν ἐκείνους πεπονθέναι ὀφθεῖναι, καὶ ἀβελτερίας καὶ ἀπαιδευσίας ὀφλήσαντες γέλωτα, τὴν ἴσιν ἀπενεγκοίμεθα γραφὴν, τοῖς μεираκιώδεσιν ἐπιβάλλοντες λόγοις· ἔοικε γὰρ ὁ ταῦτα ἀνατρέπειν πειρώμενος, τὰς κατὰ παιδιὰν ἐκ ψάμμου παίδων ἀδύρμασι κατεσκευασμένας περιτρέπειν μᾶλλον οἰκοδομίας, ἢ τοῖς παρὰ πᾶσι τοῖς συνιοῦσιν ὡς ἀληθῶς καὶ τὴν ἀληθειαν τετιμικῶσιν ἐπεγνωσμένοις, συναγορεύειν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὡσπερ ἐξ ἐπιτάγματος σοφοὶ εἶναι βούλονται, μὴ ὅτι τῆς ἀληθείας ἀντέχεσθαι σπουδὴν ποιούμενοι, τοῦ ψεύδους τὲ ὡς οἶοι τέ εἰσι μεταποιούμενοι, ἔρραχηλίᾳ πολλῇ καὶ φλυαρίᾳ καὶ βατταρισμοῖς χρώμενοι, ἐπὶ τῇ τῶν πολλῶν λύμῃ, συναρπάζουσι δι' αὐτῶν τοὺς ἀκεραιότέρους, ἐκ πολλῆς ἄταν ἀποπληξίας καὶ δυσβουλίας αἰχμαλωτίζοντες, εἰς τὸ οἰκεῖον πῶμα τοὺς πολλοὺς ἔλθειν οἷς ἤδη καὶ τῶν λογικωτέρων δοκοῦντες καὶ περιφανεστέρων τινές, σκαδαλίζονται, ἐπειδὴ ἄπτεται ὡς τὰ πολλὰ καὶ τῶν ἀρίστων ὁ μῶμος· καθάπερ γὰρ φθοροποιοῦ νοσήματός πᾶσιν, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῆς ἐαυτῶν μεταδιδόασι λώβης· τῷ φαινομένῳ γὰρ καὶ κερωσμένῳ τῶν τὴν ἀκοὴν περισαινόντων λόγων περιθελγόμενοι, τὸν δὲ κατορωρυγμένον καὶ κερυρμένον βόθρον διὰ τὸ ἀνεπιστάτητον οὐ προοράμενοι, ταῖς πάγαις ἐξ ἀπροσεξίας τῆς ἀπιστίας ἀκλεῶς περιπίπτουσιν· ἐν προσήματι γὰρ χριστιανισμοῦ τὸ χριστιανίζον ἅπαν εὐσεβῶς ὁ ταῦτα συγγεγραφοκῶς δυσμενῶς ἐξεπόρθησε· ταύτῃ τοι καὶ οὐκ ἀκόσμως τί δόξαντες δρᾶν, εἰς τήνδε τῶν λόγων τὴν ἐξέτασιν καθήκαμεν ἐαυτοὺς· καὶ οὐκ ἂν ἀποκνήσαιμεν σαθρὰ καὶ κατερρύνηκῶτα καὶ ἀραχνίῳ ἀσθε-

νέστερα τὰ τούτων ἀποφαίνειν προβλήματα, τοὺς τῆς ἀληθείας ἐλέγχους εὐστόχως ἐπάλλοντες ὡς ἂν δήλις ἅπασι τῆς ἐν αὐτοῖς ἀτοπίας καθισταμένης. ἐπιγνοῖεν οἱ συνετοὶ τὸ ἀπατηλὸν αὐτῶν καὶ κατεπτυσμένον, καὶ τῆς ἑαυτῶν ἀσφαλείας προνοήσαιεν· ὅτι μὲν οὖν ὡς ἐν ἕπατιν ἀσυνετούητες καὶ ἀμυθαίνοντες, κἀνταῦται ἀποσφάλλονται ταῖς φωναῖς, τῷ ἄγραπτῳ φημι καὶ ἀπεριγράπτῳ, ὡς οἶμαι παντὶ τῷ σαφῆς· εἰς ταυτὸν ἀμφοτέρα συνενεκόντες, τὰ ἐν πολλοῖς διαφέροντα, περὶ ὧν εἰς ὕστερον διαληψόμεθα, τὴν τε διαφορὰν καὶ πᾶν ἀπ' αὐτῶν σηματομένην δύναμιν ἐπισκεπτόμενοι· ἐν τῇ παρόντι δὲ, τῇ τούτων ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀμουσίᾳ συγκαθιστάμενοι, πρὸς τὰς τοῦ διδασκάλου αὐτῶν προβεβλημένας φωνάς, οἰκείως ἀρμοσόμεθα· φανερὸν δ' ἂν γένοιτο, ὡς εἰ τὰ τοῦ μυσταγωγῆσαντος τὴν κακίαν καταβληθεῖη μηχανήματα, καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἐξηρητημένων τὴν μύσιν, συγκαθαιρεθεῖη τὰ ἐγχειρήματα.

η. Κοινὸς δὲ ἴσται ἡμῖν ὁ λόγος, πρὸς τε τὸν εὐρετὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ δραματουρηθέντος δόγματος, καὶ τοὺς ὑπασπιστάς καὶ κενούς δογματιστάς τῆς βωμολόχου ταύτης καὶ ἀπατηλῆς δόξης· καιρὸς λοιπὸν ἤδη ἐπ' αὐτὴν τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἵεναι τὴν ἔρευναν· καὶ ταῦτα εἰς μέσους ἀγαγόντας ὅσα παράλοφα ἐν αὐτοῖς, καὶ πρὸς ὑπαλήθην καὶ ἀπάτην τῶν πολλῶν σκευωρούμενα· καὶ εἴ τι βλασφημίας ἔμπλεων διαφανεῖη, διελέγξαι βραδίως, ἀλλὰ τὸν πολὺν ὕθλον καὶ τὴν ἐγκειμένην φλυαρίαν, καὶ ἄλλως ῥημάτων ἔχλον τοῖς ἀκροαταῖς ἐμποιοῦσαν περιϊσθήμενοι, ἐπ' αὐτὰ τὰ δοκοῦντα καιρῶς εἶναι τῆς ματαιότητος αὐτῶν ἑμὸς χωρῶμεν οὐδὲν δὲ χεῖρον ἐπιμνησθῆναι καὶ ᾗ τρόπῳ τοῖς τὸ τηνικάδε τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐσχηματισμένοις ἀξίωμα τῷ λόγῳ προσάγεται· ἐν σχήματι γὰρ ἐρωτήσεως προάγων τὸν λόγον, ἐκεῖθεν ὑποσπλάττεται τὰς λύσεις τῶν ἠπορημένων ἐπιζητεῖν, καὶ τοι κατὰ πολλὴν ἔξουσίαν, αὐθαδείᾳ πάσῃ καὶ φιλαυτίᾳ κεχηρημένος, τὰ αὐτῷ κεχαρισμένα προδινηκῶς ἤδη· ἔχει δὲ ὧδε τὰ προτεινόμενα.

θ. ᾧ ἡ ἀγία τοῦ θεοῦ καθολικῆ ἡμῶν πάντων τῶν χριστιανῶν ἐκκλησία·
 ᾧ παρέλαβεν οὕτως ὁμολογεῖν τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ φύσει ἀπλοῦν
 ᾧ ὑπάρχοντα, σαρκωθέντα δὲ ἐκ τῆς παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεο-
 ᾧ τόκου ἀεὶ παρθένου Μαρίας, μὴ τρέψαντα τὴν θεότητα εἰς σάρκα, μίτε
 ᾧ τὴν σάρκα εἰς τὴν θεότητα αὔξος ἐμποιοισαμένην, ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων
 ᾧ συνελθουσῶν εἰς ἑνωσιν ἀσύγχυτον μίαν, τὴν τε τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀν-
 ᾧ θρωπότητος, ἕνα τὸν αὐτὸν καθ' ὑπόστασιν μίαν ὑπάρχοντα· τούτῃστι δι-
 ᾧ πλοῦν ἐν ἐνὶ προσώπῳ ὄντα, καὶ πᾶσα εἰκὼν παράλογος πρωτοτύπου τινὸς
 ᾧ γνωρίζεται. ᾧ

Τὰ μὲν δὴ τῶν προοιμίων τοιαῦτα· τί οὖν πρὸς ταῦτα φημὲν ἡμεῖς; ὅτι εὐθύς μὲν καὶ ἐκ πρώτης ἐπιχειρήσεως, ἐπειδὴ πρὸς χριστιανούς ἦν αὐτῷ ὁ λόγος, χριστιανοῦ πρόσωπον ὑποδύεται, τὸ ὑπουλον καὶ δουλερὸν ὡσαυτὲρ ἐν ταμείῳ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ τέως ἀποκρυφάμενος· κάταλαζονεύεται δὲ τὴν τῆς ἐκκλησίας φυλάττειν παράδοσιν, καὶ ἀποσεμνύνειν δοκεῖ τὸ τῆς οἰκονομίας τοῦ

Θεοῦ λόγου μυστήριον γεραιρεῖν γε μὴν κατασχηματίζεται τὴν παναγίαν παρ-
 θένον, τοῦ θεοῦ μήτέρα, ἣν ἐν ἑτέροις πολυπύπως ἠτιμωμένην δεικνύειν ἐβού-
 λητο, καὶ αὐτὰς τὰς πρὸς Θεὸν παρ' αὐτῆς πρεσβείας, δι' ὧν πᾶσι χριστιαν-
 οῖς ὡς σωτηρίας προξένων ἐλπῖσιν ἀκλονήτοις ἐρηρησμένοις τὸ σώζεσθαι πε-
 ριγίνεται, ἀπαναινόμενος καταγοητεύει δὲ τοῖς ἐπιπλάστοις ῥήμασι τούτοις,
 τῶν ἀκρωμένων τὰ ἤδη, ὡς ἂν αὐτοὺς διὰ τούτων ἐπαγαγέσθαι δυνησαιοτο·
 ἐνθεῦθεν ἀσείως τις μάλα καὶ ἐμμελέστατα ἀποφανέται πληροῦσθαι ἐπ' αὐτῶ,
 ἐκεῖνα δὲ τὰ ἱερὰ λόγια φάσκοντα " βολίς τιτρώσκουσα ἡ γλῶσσα αὐτῶν
 ,, τᾶφος ἀνεργημένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν ταῖς γλῶσσαις αὐτῶν ἰδολιούσαν. ,,
 Πιθανεύονται μὲν γὰρ τῶ λείρ καὶ περιχαρεῖ τῶν λόγων μεμορφωμένοι, τὴν
 ἀποὴν καταθέλλοντες· τιτρώσκουσι δὲ ὅμως, ὡς ἐν βολίσιν ὀξείαις, τὰς τῶν
 ἐμαρθεστέρων ψυχὰς, σοικίλοις καὶ ἀνιάτοις τραύμασι κατὰ βάρους περι-
 μύσσοντες· ἥνικα γὰρ δυστρόπως καὶ κακοήθως κατὰ τῆς ἀληθείας προσφέρε-
 ται, εὐθὺς οὐ παρρησιάζεται τὴν ἀσέβειαν· εὐγνωμότως δὲ περὶ τὸν ὑγιᾶ δια-
 τίθεται λόγον, ἀπὸ τοῦ δόξαι ὀρθῶς καὶ ἀμέμπτως δοξάζειν, θηράσθαι τῶν
 πλειόνων τὴν ἔνοιαν μηχανώμενος, ἵνα ἐν ᾧ μέλλοι τὰ τῆς οἰκείας ἐξερεύε-
 σθαι πονηρίας, πιθανὸς ὀφθεῖς, ῥαδίως ἔλοι τοὺς πειδομένους αὐτοῦ τοῖς
 πλάσμασιν· ἀλλὰ γὰρ οὐ χρεὶ προσεπιβλέπειν τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ προσέχειν
 τοῖς ἐγχειρήμασι· ταῖς ἀληθείαις γὰρ αἴρεται αὐτῶ κατὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς
 οἰκονομίας ὁ πόλεμος, ἐνθεῦθεν ὁ Τυφῶς τῆς ἀσεβείας διαίρεται καὶ πολλὸς
 ἐπιφύεται, κατὰ τῶν ἱερῶν ἡμῶν δογμάτων τὴν ἑαυτοῦ ἀντεξανιστὰς κακοδο-
 ξίαν· καὶ οἷς οὐκ ἐξῆν αὐτῶ ἐγχειρεῖν ἢ προσβλέπειν, τούτοις παρὰ πάντα
 τὸν τοῦ δικαίου λόγον καὶ τὴν ἱεράν ἡμῶν Θεοδοσιαν ἀντικαθίσταται, ἐμ-
 βριβέστατα τε καὶ δυσμενέστατα ἑαυτὸν ἐπιρρίψας τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐπειπερ δῆλοι
 πᾶσι καθίστανται οὓς ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐκκλησίᾳ ἔδειτο, τῇ τοῦ μεγάλου
 ἀποστόλου μυσταγωγία ἡμῖν φανερούμενοι· παρὸν γὰρ τοῖς δημοσίοις καὶ βα-
 σιλικοῖς ἐνασχολεῖσθαι πράγμασιν, ἐπειδὴ τῆς Θείας δόξης τὴν οἰκείαν φιλο-
 σαρκίαν καὶ ἐμψάθειαν προτετίμηκε, ταῖς τῶν ἀγόντων ὑπαγόμενος εἰσηγή-
 σεσι, δεινὸν πνεύσας, κατὰ τοῦ εὐσεβοῦντος μέρους τὴν χεῖρα καθώπλισε, καὶ
 τὴν γλῶσσαν κατὰ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν παρέδωξε πίστεως· εἴ τις
 οὖν τὸν νοῦν προσέξει καὶ ἀκριβέστερον ἐπιστήσειε, ῥᾶστα ἂν αὐτὸν ἐπιγνοίη,
 οὐ μόνον τῇ ἀληθείᾳ προσκρούοντα, ἀλλ' ἤδη καὶ ἑαυτῶ ἀγεννῶς περιπίπτοντα.

ι. Ἐῶ ἁλία τοῦ θεοῦ, φησὶ, καὶ καθολικὴ ἡμῶν πάντων τῶν χριστιανῶν
 Ἐκκλησία. Ἐῶ Ποίαν ἐνταῦθα φῆς ἐκκλησίαν, ἤρετο ἂν τις αὐτόν; εἰ μὲν
 ἑτέραν τινὰ καὶ οἰκείαν ἀποτεμόμενος, ἐν τῇ ματαιότητι τῶν λογισμῶν φαν-
 τασιοῦμενος ἀνεῖπώσω, σὸν ἂν εἶη τὸ τεχνούργημα· εἰ δὲ δὴ ταύτην τὴν καθ'
 ἡμᾶς εἶποις, πῶς ἀγίαν ἐνταῦθα καλεῖς, ἣν ἐναγῆ καὶ ἀμάτατον ἐν ἑτέροις
 διὰ πλείστον ὄσων ἐπινοιών καὶ κακουργημάτων, καὶ λάτριν διαιμομίον ἀπο-
 φῆναι ἐσπούδασας, καὶ ξοάνους ἀνοσίοις προσκυνήσασαν, καὶ τοῦτο ἐκ παλαιῶν
 τῶν χρόνων κατεδιδομένην εἰσήγαγες; ταῦτα γὰρ τῆς σῆς διανοίας τὰ ἀπο-

βράσματα, καὶ τῆς Θεομάχου γλώσσης τολμήματα· οὐ λόγοις μόνον, ἤδη δὲ καὶ ἀνάγραφτον εἰς ἔλεγχον τῆς εἰργασμένης σοι πρὸς Θεὸν καὶ ἀνθρώπους παρανομίας, πανταχοῦ τὴν βλασφημίαν ἀπολιπὼν· πῶς οὖν αὐτὴν, ὅποτε μὲν ταῖς οικίαις συναγορεύειν βούλοιο δόξαις, καθολικὴν καὶ ἁγίαν ἐνομάζων κατακομψεύη; ἠνίκα δὲ τῶν Θεῶν ἡμῶν κατεξανίστασθαι δοξμάτων, εἰς ταυτὸν αἶγων Θεὸν καὶ δαίμονας, εἰδωλικὴν καταγγέλλεις; πῶς δὲ οὐχὶ σὺ μᾶλλον εἰδωλολάτρης; καὶ ἵνα τῶν ἀποδρητοτέρων ἀφέξωμαι, ὁ τῷ κόσμῳ προσετιγκὼς καὶ δόξῃ τῇ κοσμιῇ ὑπερραιρόμενος, ὁ τῇ σαρκὶ καὶ ταῖς φιληδονίαις κατηνδραπωδιμένος, χρόνοις τὲ καὶ ταῖς παρούσαις εὐημερίαις τὴν εὐδαιμονίαν πᾶσαν μετρῶν, καὶ μηδὲν ὑπὲρ τὰ γήϊνα φανταζόμενος, ἀλλ' οὐχὶ τῇ εἰς Θεὸν ἐλπίδι καὶ τηρήσει τῶν Θεῶν ἐντολῶν δοξάζεσθαι προαιρούμενος, ἐφ' οἷς ὡς πρόσυλος καὶ περιπαθῆς ἀποβουκολούμενος, κληρονομίας τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἐπέπτωκας, τῷ δὲ ἀποτεταγμένῳ σοι τῆς γενένης τόπῳ τοῖς Θεοῖς δικαιωτηρίοις ἀποπεμφθήσῃ· διὰ δὲ τοῦτο τῆς θρησκείας τῶν χριστιανῶν καταγορεύεις, καὶ ἀσθένειαν τῆς πανσθενοῦς τοῦ Θεοῦ καταψιφίζῃ δύναμει, ὡς ἂν οὐκ ἰσχύσασθαι εἰδώλων πλάνης τὸ γένος ἐξελεῖσθαι τὸ ἀνθρώπειον, ἵνα τὸ δύστηνον καὶ ἀπηχθημένον τοῦ σοῦ φρονήματος ὑποφθὰς προεκφεύξῃ, καὶ τὴν οικίαν κακούργως ἐπικρύψῃ αἰσχύνῃ· διὰ τοῦτο τὴν ἀμπελον τοῦ Χριστοῦ, ἣν τῆς νοτιῆς Αἰγύπτου μετήγαγε, καὶ τοῦ πηλοῦ τῆς πλινθείας τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ τῶν ἀοράτων ἐργοδιωκτῶν ἡλευθέρωσεως, ὡς ὅς ἐκ δρυμοῦ ἐλυμῆνω, καὶ ὡς μονιὸς ἄγριος κατενεμήσῃ· οὐδὲν ἤϊτον μανεῖς κατ' αὐτῆς, ἢ πάλαι κατὰ τῶν ἐκ φυλῆς Ἰακώβ, ὁ βαρυκάρδιος καὶ πικρὸς ἐρπεύκτις αἰγύπτιος, καὶ ὁ τύραννος καὶ σοβαρὸς δυνάστης ὁ βαβυλώνιος· καὶ γὰρ οὕτω τῇ Χριστοῦ κληρονομίᾳ ἐπιθέμενος, τῇ μερίδι τῇ ἐκλεκτῇ, καὶ ταύτης μάλιστα τῷ θερμότερῳ μέρει, καὶ ὕβρειν ἀνυποσίτοις ὡς πλείσταις ἐπιῶν, τὰς μέχρι θανάτου αἰκίας ἐσῆγαγες· ἐν ἥρχῳ δὲ τοῦτο τῆς σῆς ἀπονοίας τεκμήριον.

ια. Εἶτα. ☩ Παρέλαβεν οὕτως ὁμολογεῖν. ☩ Ἐν τούτοις ἢ οὐ συνῆκεν ὅ τι καὶ λέγει ὁ πάντων σοφώτατος εἶναι οἰόμενος, ἢ ἐκὼν πάλιν τιὰς παρακρούεται καὶ οὐκ οἶδα πότερον παρανοίας ἢ πανουργίας αὐτόν τις γράψαιτο· ἀκούσεται γὰρ, πάλιν αὐτὸς παράδοσιν εἰσάγεις; τί δὴ ποτε: μὴ πρότερον τὴν ἀνίκαιον καὶ ἐξ ἀρχῆς παρὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀοιδίμων ἡμῶν πατέρων παραδεδομένην καὶ κεκρατηκυῖαν ἐπὶ τῇ ὄντως καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, συνήθειαν παραδέχη, ὅση τὲ ἐν γράμμασι καὶ ὅση ἐν λόγοις παραδέδοται; στήκειτε γὰρ, φησὶν ὁ Θεῖος ἀπόστολος τισὶν ἐπιστέλλων, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν· ἐπίσης γὰρ ἐν ἐκατέρῳ τούτων μέρει ἢ τε ἰσχύς καὶ ἢ ἀπόδειξις πρόσεστιν· ἄρ' οὐ παρὰ φρονος καὶ παραπλήγος οἱ λόγοι; πῶ μὲν δέχεσθαι περὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα τὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, πῶ δὲ ἀποτρέπεσθαι ταῦτα δογματίζειν βουλόμενος ὁ συνετώτατος, πῶς οὐκ ἐννεόηκεν, ὅτι

γε δὴ τοῦ Χριστοῦ ἡ ἐκκλησία μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἱερῶν σεβασμάτων, καὶ τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ἱστορίαν τὴν καὶ προσκύνησιν τὴν προσήκουσαν, ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ δεῦρο παραλαβοῦσα διασώζει; ἀλλ' ἔοικεν ἢ οἴησις πάθος οὔσα χαλεπὸν τι καὶ εὐπερίσδωτον, ἐν τοῖς καιριωτάτοις αὐτοῖς ἀποσφάλλεσθαι· κἀνταῦθα γὰρ ἑαυτὸν παραλογίζεται, ἢ οὐς πείθειν ὑπολαμβάνει· οὐ τοῖς λόγοις οὖν οἷς χρῆται πρὸς ἐξαπάτην τῶν πολλῶν προσελθόν, τῷ τρόπῳ δὲ καὶ τοῖς ἔργοις, ἀ δὴ κατὰ τῶν ἀγίων ἐβουλεύσατο τε καὶ ἔδρασεν, αὐτὸν κριτέον.

ιβ. Εἶτα ἐπάγει· ὧ μὴ τρέψαντα τὴν θεότητα εἰς σάρκα, μήτε τὴν σάρκα ὧ εἰς θεότητα αὔξως ἐμποιησάμενν. ὧ Ἐντεῦθεν δῆλον ἑαυτὸν πεσοίκε, περὶ τὴν τοῦ λόγου σάρκωσιν ἀποσφαλλόμενον καὶ κατάρχεται λοιπὸν κατὰ μικρὸν τὰ τῆς πονηρίας παραγυμνοῦν· οὐ γὰρ ὥσπερ τῷ λόγῳ τὸ ἀτρέπτου ἐνεμεν, οὕτω δὲ καὶ τῇ σαρκὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἀποδέδωκε, κἀν πείθειν τινὰς ἐνόμιζεν, ὡς τὴν σάρκα ἀποδέχεται· τί γὰρ ἔδει αὔξως τοῦ ἀτρέπτου ἀντιπαραλαμβάνεσθαι; τὰ γοῦν ἰδιώματα αὐτῆς τέλειον ἀποσκευαζόμενος, τὴν οικίαν κακοδοξίαν προανακρούεται. ὧ Ἀλλὰ τῶν δύο φύσεων συνελθουσῶν εἰς ἕνωσιν ἀσύγχυτον, τὴν τε τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἕνα τὸν αὐτὸν ὧ καθ' ὑπόστασιν ὑπάρχειν, διπλοῦν ἐν ἐνὶ προσώπῳ. ὧ Παράλογίζεται ἑαυτὸν κἀνταῦθα, οὐ γὰρ τῶν ἀκρωμένων τοὺς συνείδους καὶ νοῦν ἔχοντας· εἰ γὰρ ὀρθῶς προσέφερε, τί δή ποτε μὴ καὶ ὀρθῶς διείληεν, εἰ ἀσυγχύτους μεμενηκέναι τὰς κατὰ Χριστὸν συνελθούσας φύσεις διωμολόγει, καὶ ἀτρέπτους ἂν πάντως ταύτας παρεδέχετο; ἐπεὶ τίνι τρόπῳ θαίτερας μὲν τὰ ἰδιώματα, τοῦτέστι τῆς τοῦ λόγου φύσεως διὰ τοῦ ἀτρέπτου διασωζόμενα, εἰσφέρειν προσποιεῖται; θαίτερας δὲ, τοῦτέστι τῆς σαρκὸς, ὥσπερ παρηρημένα, ἀπαναίνεται; οὐκ ἔστιν οὖν τοῦτο, ἀτρέπτους καὶ ἀσυγχύτους τὰς φύσεις δοξάζοντος· εἰ γὰρ τὸ μὲν πεπονθέναι περὶ τὰς ιδιότητας ἀξιοῖ, ἀνάγκη καὶ τὸ λοιπὸν πεπονθὸς συνομολογήσειν· ὥσπερ γὰρ θεὸς τέλειος πρὸς ἡμῶν πάντων ὁμολόγηται ὁ Χριστὸς ἐν μορφῇ θεοῦ, ἦγουν ἐν οὐσίᾳ θεοῦ ὑπάρχων, οὕτω καὶ μορφῇ δούλου λαβὼν τὴν κατ' ἡμᾶς, τέλειος ἂν πιστεύοιτο ἄνθρωπος, ἐν μηδενὶ λειψόμενος· καὶ γὰρ οὖν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία, κατὰ τὰ θειωδῶς ἡμῖν παραδεδομένα ἐκ τε ἀποστόλικῶν κηρυγμάτων καὶ πατρικῶν διδαγμάτων, ἀτρέπτους καὶ ἀσυγχύτους τὰς φύσεις ὁμολογοῦσα, καὶ τὰ ἐκείτερας τούτων ἰδιώματα, τοῦθ' ὅπερ ἔστιν ἐκότερον διαρρήθην προανακέκραγε· μάτην οὖν τῇ δόξῃ τῆς ἐκκλησίας ἐπερίδρασθαι ἥτο· ἀπειναντίας γὰρ ταύτη καὶ τούτοις δοξάζων ἐλέγχεται. τοῖς διδασκάλοις αὐτοῦ τοῖς Ἀκεφάλοις ἐπόμενος, ὧν τινὲς τὰς φύσεις δοκοῦσι δέχεσθαι, πάντες δὲ τὰ ἰδιώματα αὐτῶν πάντῃ ἀναιροῦσι καὶ παραγράφονται· ἐντεῦθεν τὸ φλεγμαῖνον τῆς γνώμης, καὶ τὴν ὑποικουροῦσαν ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς, κατὰ τῶν χαρμηλιζόντων καὶ ἐμφανιζόντων ἡμῖν τὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ ἀνθρώπειον εἶδος δυσμένειαν, ἀτάκτως πως καὶ ἀσυναρτήτως ἐκπομπίῳν παραδείκνυσι.

ιγ. Φησὶ Γάρ. ☩ Κἄν πᾶσα εἰκὼν παράλωτος πρωτοτύπου τινὸς Γνωρίζεται. ☩ Τίτι ταῦτα παραβλαπτόν; ἢ ἐκεῖνο ῥητέον, ὅτι χαλκῶς ἐν ἴσῳ φυσικῶρσι ὑπὸ τοῦ ἐμφωλευόντος καὶ ὀλέκοντος πνεύματος τὰ σπλάγχνα περιτεινόμενος, κατ' ἐκεῖνον δὴ τὸν Βουζιτῆν τὸν λάλον, ἦν ἴκα τῷ Λύσιτῃ τῷ μεγάλῳ ἐπιπωλικτικώτερόν πως προσδιελέτεο· οὐ γὰρ ἔσθενεν ἔτι κρύπτειν ἐπὶ τὴν κακοῦθειαν· νῦν ὅπερ κάλαι ὠδινε, πικρὸν τῆς ἀσεβείας ἐξήμβλωσε κῆμα, καὶ ἦν πρὶν ὑπὸ παραπετάσματι τῷ πλάσματι κατασικιάζειν ἔδοκει πονηρίαν ἐκρίθυσσι καὶ ταῦτα μὴ δὲ τῆς ἀκολουθίας τοῦ λόγου φερούσης, ἀπαλλήλως ἐπιθέμενος δεικνὺς καὶ ἐντεῦθεν, ὅτι βία κατεῖχεν ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἅ προλεχθέντα αὐτῷ παρεπλάσατο· καὶ δὴ ἂν περιεβρόνχει αὐτοῦ ἡ γαστήρ, εἰ μὴ ταύτην ἔβρηξε τὴν φωνήν, καὶ παρὰ τὴν τάξιν, καὶ παρὰ τὴν ἀρμονίαν, καὶ παρὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς τοῦ λόγου ἐκθέσεως· μικρὰ γὰρ τῇ σκηπῇ προσπαίξας, καὶ τὸ δράμα ὅπερ ὑπεκρίνατο μονονουχὶ διαγελάσας, πρὸς τὴν οἰκειάν ῥοσπὴν ἐπαυῶν, ἐφ' ἑαυτὸν γίνεται.

ιδ. Τὸν μυθολογούμενον κολοῖον ἐκεῖνον, ἢ παλαιὰ εἰσφέρει μυθοπλαστία, ἐθνεῖς πτεροῖς ἑκαλλωπιζόμενόν πως καὶ ἐπαλλλόμενον ἐφ' ὃν ἀερίον ποιε προσοῖζαν πνεῦμα. σκεδάθυσσι μὲν τὴν ἐπίσκατον εὐμορφίαν, καὶ φροῦδον ποιεῖ τὸ ἀλλότριον, ἐκεῖθεν δὲ αὐτῷ τὸ δυσειδὲς λοιπὸν ἐξελέγχεται τάχᾳ τι παραπλήσιον καὶ αὐτὸς μοι πεπονθέναι δοκεῖ· ἀλλοτρίοις γὰρ ὡς περ τῆς εὐσεβείας ἐν θραξείῃ αὐτὸν περιμορφώσας λόγοις, ὑπὸ τῆς ἐμπανεύσης αὐτῷ ἐναντίας δυνάμεως, οὐκ εἰς μακρὰν τὸ αἶσχος τῆς αὐτοῦ δόξης ἐκδηλον παρεστήσατο· ἄρα γὰρ οὐ πᾶσιν ἐστὶ καταφανὴς, τῇ τοῦ Χριστοῦ δόξῃ μεμαχημένος, ἀπειλῶν καὶ βρέμων κατὰ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως; ὅτι δὴ πρὶν ἢ κατάρξει αὐτοῦ περὶ εἰκόνων λόγου, δι' ὧν ἀπεβρόνχεν ἐν μέσῳ ῥημάτων, τὴν οἰκειάν αὐτὸν πρὸ τῆς ἀρίστης ἐκείνης τοῦ λόγου κάτασκευῆς, ὑπαινίττεται γνώμην σκοπεῖται γὰρ ἐνταῦθα, ποίας ἀκολουθίας ἔνοιαν διασώζει ταῦτα πρὸς τα προηγούμενα· ἐν γὰρ τοῖς προλαβοῦσι περὶ τε φύσεων καὶ ὑποστάσεως διαλεγόμενος, ἀθρόον ὑπ' αὐθαδείας καὶ ἐμπαθείας ἐκβιαζόμενος, ἐπὶ εἰκόνας ἀκόσμως ἀφάλλεται καὶ σρωτότυπα· ἵνα δείξῃ σαφῶς ὡς πᾶς ὁ κεινημένος αὐτῷ λόγος, πρότερός τε καὶ ὕστερος, τοῖς ἱεροῖς τῆς πίστεως ἡμῶν συμβόλοις, τὴν ὅλην τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ συγκαθυβρίσαι οἰκονομίαν, μᾶλλον δὲ αὐτὸν Χριστὸν ἀδειήσειν ἐξώρμητο· ἅπαξ οὖν τοιούτου σκοποῦ ἀπαρξάμενος, ἐμφιλοχωρεῖ λοιπὸν, δεινῶς ἄγαν καὶ δριμύως τὰ τῆς διασκευῆς τοῦ λόγου διεργαζόμενος· τῷ καθολικῷ δὲ προσδιορισμῷ κέχρηται, ἀπὸ τοῦ δοκεῖν περὶ πάσης εἰκόνας τὸν λόγον ποιεῖσθαι, ἀνύσποτος τοῖς πολλοῖς ἔσεσθαι, λέγεσθαι δὲ περὶ ὅτου αὐτῷ τὰ τῆς σκέψεως πρόκειται.

ιε. Εἰσάγει γοῦν εὐθύς. ☩ Καὶ εἰ καλῶς ὀμοούσιον αὐτὴν εἶναι τοῦ εἰκονιζόμενου. ☩ Οὐκοῦν τὸ ἀπλῶς εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν οὐ κωλύεις, διὰ δὲ τὸ ἑτεροούσιον τοῦ εἰκονίσματος· ἕτερον γὰρ ὁ Χριστὸς, καὶ ἕτερον τὸ τῆς ὕλης ἐξ ἧς ἀπεικονίσται ταῦτα δὲ εὐθύνην ἄρα οὐ κατατέλαστον; ἢ γὰρ

οὐδ' ἂν τῶν ἀπὸ τῆς σκιῆς τις ἢ τῶν ἐκ τριόδων, οὐς ἐπὶ κάρρης οἱ πολλοὶ ἐπιταυιάζοντες παίουσι παρεμβέζατο, οὗτος τῇ μέσῃ τῆς ἀπιστίας ἐμβακχυσθεῖς, καὶ τῷ κράτει τῆς ἀσεβείας ἐξοιστρηθεῖς, παραπεφώνηκε τερδρεία γὰρ ἤδη ταυτὶ, καὶ τὴν ἀλλως ἐκπεπονημένα αὐτῷ· ἀλλ' εἰσὶ τινες ἐπι τοσοῦτον ἀμαθίας καὶ ἀλογίας ἤκοντες, ὡς οἶσθαι αὐτοῖς ἐνορᾶσθαι λόγου τι ἄξιον διὸ ἀναγκαίαν ποιούμεθα οὐκ ἐπ' ἀναγκαίοις τὴν ἐξέτασιν· τί γὰρ τῶν εἰρημένων ἀλογώτερον, ἢ ἀδιανοητότερον; οὐδὲ γὰρ ἂν εἴη ταῦτα τῶν συζόντων τὸ ἐν διανοαίαις ἀκόλουθον· εἰ μὲν γὰρ περὶ φυσικῆς εἰκότος, ἢ περὶ δὴ τῇ τεχνικῇ ἀντιδιαστέλλεται, περιέκειτο αὐτῷ ἢ σκοπὸς, ἐποῖαν εἶναι τοῦ πατρὸς λέγομεν τὸν υἱόν, εὐώδατο ἂν αὐτῷ πως ἴσως ὁ λόγος· διέπιπτε δὲ τὸ ἐν τούτοις ἀσκήτως παραλαμβάνεσθαι τὸ ἀπεικασμα· οὐδὲν γὰρ δεήσει ἀπεικασμάτων ἐν ταῦθα καὶ δόξασματων· οὐκ ἔστιν οὖν ἐπὶ τούτων ἀπεικασματα λέγειν ἀσυνετώτερον γὰρ καὶ ἀσεβέστερον τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο· καὶ δῆλον ποιεῖ ἑαυτὸν ἐξ ἀλλοκότων καὶ ἀσυμβάτων τὸν λόγον προάγων.

15. Νῦν δὲ ἐπειδὴ περὶ ἀπεικασμάτων καὶ τεχνικῶν εἰκόνων ὁ λόγος αὐτῷ κενήνεται, ἄπερ ἐξ ὕλης ὑποκειμένης τέχνης τὲ καὶ τῆς τοῦ μεινόντος ταύτην εὐφυίας ἀποτελεῖται, τίς τῶν εὐ φρονούων ἀκούειν ἀνέξεται, λέγοντος ὁμοούσιον ἀπεικασμα καὶ εἰκόνα τοῦ πρωτοτύπου γίνεσθαι; πρῶτον μὲν γὰρ διασφάλλειται, εἰς ταυτὸν ἄτων οὐσίαν τὲ καὶ τέχνην, ἄπερ ἀλλήλων παραπολὺ διενήνοχε τὴν μὲν γὰρ φύσιν, ὁ δημιουργὸς καὶ τεχνίτης τῶν ὄλων, ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε θεός· ἢ δὲ τέχνη μιμείται τὴν φύσιν, οὐκ αὐτὴ ἐκείνη γε οὐσα, ἀλλὰ τὸ φυσικὸν εἶδος ὡς παράδειγμα καὶ πρωτότυπον παραλαβοῦσα, ἑοικὸς τι καὶ ὅμοιον ἀπετέλεσεν, ὡς ἔστιν ἐπὶ πλείονων τοῦτο ἰδεῖν τεχνικῶν· ἔπειτα δὲ τοῦ εἰκότος καὶ νῦν παρενήνεκται λογισμοῦ, κατ' οὐδὲν διαφέρειν τοῦ ἀψύχου τὸ ἔμψυχον καθοριζόμενος, ἀλλ' εἶναι ἄμφω ὁμοούσια· ἐπειδὴ ὡς φέρε εἰπεῖν ὁ ἄνθρωπος ἔμψυχον, δεῖ καὶ τὴν τούτου εἰκόνα ἔμψυχον εἶναι, καὶ τὸ ἀπεικασμα, καὶ ἀπαραλλάκτως ἔχειν τὰ τε χρώματα καὶ τὴν ἄλλην ὕλην τὴν ἄψυχον ἐξ ὧν ἢ εἰκὼν συνέστηκε, πρὸς τὴν ἀνθρώπου φύσιν· ἐχρῆν δὲ κατὰ τὸν τοιοῦτον λόγον, καὶ ἐπικοινωνεῖν τῷ ὀρισμῷ ἀμφοτέρω, καὶ τὸν αὐτὸν ἀποσώζειν λόγον τῶν ὁμοουσίων· οἷον ὡς περὶ ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπον τῷ αὐτῷ ὄρω ὑποπέπτωκεν, οὕτω καὶ τὸ ἀπεικασμα· καὶ εἰ ὁ ἄνθρωπος ζῶν λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δευτικὸν, καὶ τὴν εἰκόνα ζῶν λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δευτικὸν ὡσαύτως εἶναι, μηδὲν παραλλάσσουσαν· ἀλλ' οὐχ' οἷον τε τῶν εἰκαζομένων οὐδὲν, πρὸς πᾶσαν ἐξικνεῖσθαι καθαρῶς τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἀλήθεια βεβαιεῖ, καὶ τῶν θεολόγων οἱ ἔκκριτοι· καὶ ὁ μὲν ἀληθὴς λόγος καὶ τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸν ἑαυτοῦ διαφέρειν οἶδεν, ἐξ ἕτεροφυῶν συνεστώτα, ψυχῆς λέγω καὶ σώματος· εἰ καὶ ἐν τι ἐκ τούτων ὁ ἄνθρωπος, ἐκάτερον γὰρ τὸν οἰκεῖον ὄρον ἀποφέρειται· ἄλλος γὰρ ὁ τῆς ψυχῆς λόγος, καὶ ὁ τοῦ σώματος ἕτερος, διαφοραῖς δὲ καὶ συμβεβηκόσι πλειοσι· σύνθετοι γὰρ ἡμεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετοι καὶ ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοισ· ὁ δὲ οὐδὲ

τὰ ἀπεικάσματ'α κατά τι γούν τῶν ὧν εἰσιν ἀπεικάσματ'α παραλλάσσειν ἡγεῖτο, ἀλλ' ἀκραιφνῶς ἀποσώζειν πρὸς τὰ ἀπεικαζόμενα τὸ ὁμοφυῆς καὶ ὁμοούσιον· πῶς δ' ἂν ἔτι εἰκῶν καὶ ἀπεικάσματ'α λεχθεῖν, εἰ μὴ τὸ ἀπεικῶδες ἔχει τῷ ἑτεροφῶ τῶν φύσεων: ἀπέρρηκτ'α οὖν πάντῃ τῆς ἀληθείας ὁ σοφώτατος, καὶ πόρρω που τῆς τῶν πραγμάτων καταλήψεως ἀποπέπτωκεν.

Ἄξιον δὲ καὶ τοῦτο πρὸς αὐτὸν εἰπεῖν· ὅτι λέλιθας σεαυτὸν κἀνταῦθα, ὦ φιλοσοφάτατε, τοῖς οἰκειοῖς περιπίπτων ἐπιχειρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν σὸν λόγον, ὁμοούσιον εἶναι δεῖ τὴν εἰκόνα τῷ πρωτοτύπῳ, ἢ δὲ εἰκῶν ὅτι περιγραφτὴ συμφήσεις πάντως καὶ αὐτὸς, οὐ γὰρ ἂν οὕτω μανείη τις μὴ οὐχὶ οὕτως ἔχειν ταῦτα φάναι, ἔσται καὶ τὸ πρωτότυπον περιγραφτὸν ὡς ὁμοούσιον· τὰ γὰρ ὁμοούσια, διαφέρειν ἀλλήλων ὅσον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, οὐδαμῶς οἶόν τε ἔστιν· ἡνίκα καὶ αὐτὸς τὸ περιγραφτὸν καὶ ἀπερίγραφτον εἰς τὸν τῆς οὐσίας παραλαμβάνεις λόγον· εἰ σοι οὖν τὰ τοῦ δόγματος στήσεται, κατέστραπταί σου ἡ μηχανή, καὶ καταλέλυται τὰ ἐγχειρήματα τῇ σφενδόῃ τῆς ἀληθείας καὶ τοῖς ὅπλοις κραταιῶς ἐκπερφεύμενα· ὄντως ἔδει τοιούτων διδασκάλων, τοιούτους εἶναι καὶ τοὺς νῦν ἀνακλύφοντας φοιτητὰς, καὶ τοιούτων ἐξ ὧν ἕμοια τὰ γεώργια, κακῶν κάκιστα καὶ αἰσχυρῶν αἰσχίστα.

12. Ἐτι τῆς αὐτῆς ἐννοίας, ἢ ἀνοίας εἰπεῖν δικαιότερον, ἐχόμενος φησίν. Ἐῖνα τὸ ὅλον σωθῆ ἔπει οὐδὲ εἰκῶν. Ἐῖ τῆς ἐκείνου ταῦτα παρανομίας καὶ τῆς παχύτητος· οἱ γὰρ ὑγιᾶ τὴν φρένα κεκτημένοι, καὶ ἄρτιον καὶ τὸ ἐν λόγοις καίριον διασώζοντες, ἐκ τοῦ ἐναντίου φήσουσι μᾶλλον, ὅτι εἰ τὸ ὅλον διασώζεται, οὐδὲ εἰκῶν, ἀλλ' αὐτὸ ἐκεῖνό ἐστι τὸ εἰκονιζόμενον, οἷς τὸ ταυτὸν εἶδει μόνον, ἀλλ' οὐ τῷ ὑποκειμένῳ ἐμφαίνεται· τῷ δὲ ὑπέιλπται ὡς εἰ μὴ καὶ ἔμφυχον εἶη καὶ αὐτοκίνητον, καὶ ὅσα τοῦ ἀρχετύπου οὐδὲ εἰκῶν· εἰ δὲ ταῦτα οὐκ εἰκόνας, ἀνήρηται αὐτῷ ὁ τῆς εἰκόνας λόγος παντάπασιν· τί οὖν ἐντεῦθεν; τὸ ἐν καὶ ταυτὸν, κατὰ ταυτὸν καὶ ἐν εἶναι καὶ δύο συμβήσεται· ἀλλὰ καὶ ἀλλήλων εἰκόνας γνωρίζεσθαι καὶ ἀρχέτυπα, καὶ ὅμοιον ἐκεῖνο τούτῳ, καὶ ἔμπαλιν τοῦτο ἐκεῖνῳ· οὐχ' ὡς περ ἐπὶ τινος ἀνθρώπου φέρε εἰπεῖν, ἕμοια μὲν αὐτῷ λέγεται ἢ ἐκείνου εἰκῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος ὅμοιος αὐτῇ· καὶ δὴ καὶ ἀντιστρέφουσιν τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτοῖς σχέσιν, ἐπίσης καὶ ἀπαραλλάττως ἔχειν, καὶ ἀνθρωπον εἰκόνας, μὴ ὅτι μόνον ἀνθρώπου εἰκόνα εἰρηῆσθαι ἐπὶ τούτοις ἤδη καὶ διαπορεῖσθαι, ὁπότερον θατέρου αἴτιον εἶναι καὶ πρότερον ταῦτα δὲ τὴν ἐκείνου σαφῶς παρίσθαι σύνεσιν· ἄρα γὰρ οὐ κισθῆλου καὶ παρενηνεγημένης φρενὸς, τὰ τοιαῦτα εὐρήματα; τοσοῦτον ἀνεπίσκεπτος τῆς τῶν ὄντων φύσεως, καὶ τῶν ἀληθῶν μακρὰν διρκισμένος κινδυνεύσειε, ταῦτα οὐδὲν ἄξιον εἶναι τῶν ἐν τοῖς γυναικωνίτισι παρὰ τοῖς κωδωνιζομένοις γραϊδίσις κατὰ τὰς μακρὰς ἑμιλίαις ἀδομένων μυθολογήματα.

13. Ὡς οὖν ἥκιστα αὐτῷ εὐσεβείας προσῆν ἔναυσμα πάποτε, οὐδὲ λογικῆς ἐπιστήμης κἀν βραχὺ γούν τι περιγέγονε· πόθεν γὰρ αὐτῷ αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ ἢ τῆς τοῦ ὁμοίου παραδέσεως ὁ λόγος διασωθήσεται, ἢ τὸ μετέχον καὶ

μετεχόμενον, ἑτερότης τὲ καὶ διαφορὰ ἐπικριθήσεται; ἅπερ ἐπὶ τε τοῦ ἀρχε-
τύπου καὶ τῆς εἰκόνης φυσικῶς ἐνθεωρεῖται, τὰ μὲν τὴν σχέσιν καὶ τὴν ποιό-
τητα τὴν ἐν αὐτοῖς, τὰ δὲ τὸ ἑτεροῖον τοῦ ὑποκειμένου ἡμῖν ὑπογράφοντα·
οὗτος δὲ τὸ ταυτὸν καὶ ἀπαράλλακτον ἐπ' ἀμφοῖν τιθέμενος, ἀγνοίᾳ τῆς τῶν
ὄντων ἐπισκέψεως, τὸν τῆς εἰκόνης λόγον ὀλοτρόπως ἀνείλεν, ὅπερ ἔστιν ἀδύ-
νατον· οὕτω γὰρ καὶ τῶν πραγμάτων ἢ φύσις αὐτῷ παρακεχαράσται· ἀλλ' ἔοικα
τῇ αὐτῇ ἐκείνῳ ἀπαιδευσίᾳ συμπερινηγμένους, τὸν εἰς μνήμην τούτων οὐκ ἀφιγ-
μένον πώποτε κατατίθόμενος· δόξαιμι γὰρ ἂν ταυτὸν τι ποιεῖν, ὡς εἴ τις τὸν
γεωργὸν ἢ τὸν βάνουσον, τῷ θεωρητικῷ διευθύνειν ἐπιχειροῖν· τί γὰρ δεῖ τὸν
ἀνδροφόνον καὶ ἄμουσον, λογικαῖς ἐφόδοις μετέρχεσθαι, τὸν αἵμασιν ἀνθρω-
πίοις καὶ ταῦτα χριστιανῶν χαίροντα, κυσί τε καὶ συσίεν ἐπαυαλλόμενον, οἷς
τὸ πλεόν τῆς ζωῆς χαρίζομενος ἔνειμεν; ὅθεν αὐτῷ ἢ μελέτῃ τῶν δογμάτων
ἐξήρτηται, καὶ τῆς πολλῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς τῶν τοιούτων ἀσκήσεως, συν-
αγῆγεται ἢ κατάληψις· ἐῷμεν τὰλλα τοῦ βίου λέγειν τὰ νῦν, ἃ καὶ λέγειν
αἰσχρὸν, καὶ ἀκούειν λεθόντων αἰσχρότερον τε καὶ βλαβερώτερον· τίς γὰρ ἂν
ἴδοι ἄνθρωπον κυνηλατοῦντα καὶ συῶν καὶ ἐλάφων ἔχνη κυσί καὶ θηρσίεν ὡσαύ-
τως περιαιροῦντα, καὶ τῆς φίλης ἰππείας ὡς ἠδίστης περιαληλιμμένον καὶ δε-
δευμένον, καὶ ὡς εὐώδους μύρου ἀντειλημμένον, τοῖς ὑψηλοῖς τῆς εὐσεβείας
ἀσφαλῶς καὶ ὑγιῶς προσβαίνοντα δόγμασι; ῥῆον γὰρ ἂν τις ἀκούων οἴσειεν,
ἐν κόπῃ τὴν κεραμείαν ἢ γεωργίαν, ἀλλὰ μὴ τὴν ναυτιλίαν τινὰ ἐκπαιδεύεσθαι,
καὶ θωρακοφοροῦντα θαλαττεύειν μᾶλλον οὐχ' ὀπλιτεύειν, ἢ τὸν ἐν κοφρίᾳ
καὶ αἰσχρότησιν ἀρρήτοις ἐμολυνόμενον, καὶ χερσὶ καθημαλμέναις, καὶ ἀκο-
λάστῳ γλώσσει, καὶ νοδῷ σαθρότητι, θείων δογμάτων ἐφάπτεσθαι, καὶ λα-
λεῖν θεοῦ μυστήρια, ἃ τοῖς καθαροῖς τὴν καρδίαν, καὶ θεῷ πλησιάζειν ἕξι-
μίνους, παρὰ τῆς ἄνωθεν ἀποκαλύπτεται χάριτος.

ιδ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως οἰχέσθωσαν ἔχοντα· ἡμεῖς δὲ τινα τῶν ἐν μέσῳ
διὰ τὸ ἀηδὲς καὶ ὀχληρὸν τῆς λέσχης παραδραμόντες, ἐπὶ τὰ δοκοῦντα αὐ-
τοῖς σπουδαιότερα, τῷ λόγῳ μέτιμεν. ☩ Ζητούμην φησι παρ' ὑμῶν, πῶς δυ-
☩ νάτον ἔστι τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἐκ δύο φύσεων ἀύλου τὲ
☩ καὶ ἐνύλου ἐνώσει ἀσυγχύτῳ ἐν πρόσωπον ὄντα, γράφεσθαι, τοῦτέστιν εἰ-
☩ κονίζεσθαι; ☩ Ὁ πάντα τὰ δεδομένα προκατασκευάσας κατὰ ἰδίαν ἢν συν-
εχώρησε θεὸς ἐξουσίαν, ἐν προσήματι ἐρωτήσεως τοῖς ἱερεῦσι προσάγεται,
οὓς δεσμοῖς τε καὶ εἰρηταῖς, ἀπειλαῖς τε καὶ ἄλλοις δεινοῖς προειδιματώσας
ὡς πλείστοις, εἰς τὸ ἐαυτοῦ ὑπηγάγετο βούλημα· πυθάνεται οὖν, εἰ τὸν Χρι-
στον ἐκ δύο φύσεων ὄντα ἀύλου καὶ ἐνύλου, δυνατὸν γράφεσθαι; δεῖνυται δὲ
καὶ ἐνταῦθα, τὸ ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ σαθρὸν καὶ ἀνάρμοστον, καὶ ὡς ἐναν-
τία ταῖς οικείαις συμπεραίνει θέσειν· ἐχρῆν γὰρ, εἴπερ αὐτῷ τῆς ἀληθότητος
τῶν ἱερῶν ἡμῶν δογμάτων ἐμέλησε, καθευθὲ τῆς βασιλικῆς ἵέναι τρίβου, καὶ
τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου ἀκριβῆ· ποιῆσθαι τὴν ἔρευναν· ἐπεὶ οὖν περὶ ἀύλου
καὶ ἐνύλου φύσεως λέγειν ὄραμεν, πραγμάτων πάντι ἀλλήλοισ ἀντικειμένων,

ἔδει τὰ ἑκατέρω μέρει τῆς ἀντιθέσεως τῶν ἐν ταῖς φύσει θεωρουμένων ἐπιό-
 μενα, ὑγιῶς καὶ οἰκείως ἀποδίδοναι· εἰ γὰρ τῷ αὐτῷ ἔπιεται τὸ μὴ γράφε-
 σθαι, ὡς καὶ αὐτὸς προῖον ἐρεῖ, καθάπερ ἦδη καὶ τὸ ἀνείδειον καὶ ἀσχημάτι-
 στον, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον καὶ ἀνάλογον, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τῷ ἐνύλῳ
 ὡς πᾶντι ἀντικειμένῳ τῷ αὐτῷ, τὰ τούτοις ἀντιδιαστελλόμενα ἀκολουθεῖν,
 λέγω δὴ τὸ γράφεσθαι, τὸ τε εἰδοπεποιημένον, καὶ ἐσχηματισμένον, καὶ τὰ
 τούτοις ὅμοια, ἵνα ἢ τῆς ἀντιθέσεως ἀκολουθήσῃς ἀμέμπτως καὶ ἀναλόγως
 παρίστανται καὶ οὕτως ἂν ἐπέλω ὅτι δυνατὸν τὸν Χριστὸν, μᾶλλον δὲ ἀληθὲς
 καὶ εὐσεβὲς, εἰκονίζεσθαι· ἀλλ' οὐδὲν αὐτῷ τούτων διὰ φροντίδος ἐγένετο· οὐδὲ
 λογισμῷ τῷ εἰκότι τὰ λεγόμενα ἔκρινεν, ἐξουσία δὲ μᾶλλον τῇ τῶν ἀγούτων
 ἐξαπάτη διασπαρττόμενος· ἢ γὰρ ἂν τὸ ἐνυλον γραφόμενον καὶ εἰκονιζόμενον
 εἴρηκεν· ἀλλ' ὡσπερ τῷ κρατοῦντι ἀρότρου, παρὰ τῷ σοφῷ προσέρριπται τὸ
 ἀσόφιστον, οὐδὲν ἦπτον καὶ τῷ αὐτουργοῦντι τὸ ἀρρήτουργημα, τὸ ἀσύφηλον
 καὶ ἀσύνηλον νεμηθήσεται· ἐναντίος οὖν ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ καθέστηκε, μήτε
 ἂ λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιούται νοῶν, ἐξ ἀμαθίας τὲ ἅμα καὶ μοχ-
 θηρίας τὰ τοιαῦτα κατασκευάζων.

κ. Εἶτα τὴν ἔνωσιν τοῦ κατὰ Χριστὸν προσώπου δοκεῖ πρесеβεῖν ἀσύγχυ-
 τον, ὅπερ ἐξ ἐναντίων σύγκειται φύσεων, καθὰ καὶ τῶν πατέρων ἐκδιδάσκει τὰ
 δόγματα· “ προελθὼν γὰρ θεός, φασὶν οἱ θεολόγοι, μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν
 „ ἐκ δύο τῶν ἐναντίων. „ Πῶς οὖν αὐτῷ σωθήσεται τὸ ἀσύγχυτον, ἐπεὶπερ τὰ
 τῇ ἑτέρᾳ τῶν φύσεων οὐσιωδῶς ἐφαρμόζοντα, ἀμφοτέραις δίδωσι; τοῦτο δὲ
 ἀδύνατον· οὐ γὰρ ἐγχωρεῖ τὰ τῇ θεῷ καὶ ὑπερτάτῃ φύσει προσόντα, ἐπὶ τὴν
 καθ' ἡμᾶς γεώδη ταύτην οὐσίαν φυσικῶς μεταπεφοιτηκέναι· οὐδὲ ἢ ἄυλος τῇ
 ἐνύλῳ ταῖς ιδιότησι ταυτίζετο, πάντῃ ἀλλήλων ἀποδευερισμέναις· ὁ δὲ τοῦτο
 ἐκκλίων, οὐδὲν ἕτερον λέγει, ἢ τὰ ἀντικείμενα καὶ πολλῶν ἀλλήλων διεστηκό-
 τα, εἰς ταυτὸν τῇ φύσει συνέρχεσθαι καὶ συμφύρεσθαι, συγχέομενα καὶ εἰσάλ-
 ληλα περιρρεπόμενα· ὡς εἶναι τὰς φύσεις διὰ τὴν εἰς μίαν ὑπόστασιν ἔνωσιν, ἢ
 ἄμφω ἀγράπτους διὰ τὸν λόγον, ἢ ἄμφω γραπτὰς διὰ τὴν σάρκα, ἢ ὅπερ ἀλη-
 θέστερον εἰπεῖν, οὐδ' ὀπότερον τούτων, ἀλλ' ἕτερόν τι ἀποτελεσθῆναι οὐσίας
 εἶδος, ὅπερ ἢ σύγχυσις ἀπειργάσατο, καὶ ἢ ἐκείνου εὐχέρεια ἀνεπλάσατο· τοιοῦ-
 τον γὰρ ἢ σύγχυσις, τὰ συνερχόμενα ἐξαφανίζουσα, καὶ μηδὲν τούτων καθαρῶς
 διασώζουσα, ὡς μήτε θεότητα κατ' αὐτόν γε μεμνηκέναι, μήτε μὴν ἀνθρωπό-
 τητα· οὐκ ἔστιν οὖν ταῦτα τὸ ἀσύγχυτον εἰσφέροντος, εἰ μὴ ἑκατέρω τῶν φύ-
 σεων τὸ ἴδιον ὁ κέκτῃται οὐσιωδῶς ἐκνεμηθεῖν ἀφοριζόμενον· πῶς δ' ἂν καὶ
 δοίημεν τὸ ἐκ διαφόρων τινῶν συγκείμενον, μιᾷ κλήσει τῇ ἐκ τῶν μερῶν ὀνο-
 μασίᾳ προσαγορεύεσθαι ἢ γνωρίζεσθαι; ἢ νίκα δόγματος προκειμένου καὶ κυ-
 ριολεκτῆν ἀνάγκη, ἵνα ἢ ὅλον ἀγραπτον, ἢ ὅλον γραπτὸν ὀνομάσωμεν· ταύτη
 γοῦν οὐδὲ ψυχὴ μόνον ὁ ἄνθρωπος καλοῖτο ἂν ἢ φύσις ἀνθρώπου, οὐδὲ σῶμα
 μόνον, ἀλλὰ τὸ ὅλον τοῦτο ἐξ ἀμφοῖν ἄνθρωπος· οὕτω γοῦν οὐδὲ οἰκία, λί-
 θος ἢ ξύλον ἢ τί ἄλλο τῶν ἐξ ὧν συνέστηκεν ἰδικῶς καθ' ἑαυτὸ κληθεῖται ἂν·

παραιτητέον γὰρ νῦν τὰ κατὰ τὸν τῆς ἀντιδόσεως λόγον εἰρημένα, ἥτοι κατὰ συνεκδοχὴν, ἢ καὶ ἕτερον τρόπον λεγόμενα, ὡς οὐ ταῖς κυρίαις τῶν λέξεων σημασίαις προαγόμενα ταῦτ' οὖν καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ θεωρηθήσεται· ὡς γὰρ οὐ θεὸν μόνον λέγομεν, οὐδὲ ἄνθρωπον μόνον, διὰ τὸ συναμφότερον, οὕτως οὐδὲ ἄγραπτον μόνον διὰ τὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ μόνον λόγος, οὐδὲ γραπτὸν μόνον διὰ τὸ ἀνθρώπινον· οὐδὲ γὰρ μόνον ἄνθρωπος ἀλλ' ἀμφοτέρα κυρίως ἐπ' αὐτοῦ λεχθήσεται· ὡς γὰρ ὁ αὐτὸς ὁμοῦ θεὸς καὶ ἄνθρωπος, οὕτως ὁ αὐτὸς γραπτὸς ὁμοῦ καὶ ἄγραπτος· τοῦτο δ' οὖν ἀληθὲς δαίμνεται καὶ τοῦ ἐναντίου λαμβάνουσιν· οὐδὲ γὰρ τὰ αὐτὰ κατηγορήματα αἱ διάφοροι φύσεις δέξαιντ' ἂν ποτε· τὸ γὰρ ἀθάνατον ἢ ἀόρατον οὐκ ἂν τις ἐπὶ ψυχῆς ὁμοῦ καὶ σώματος κατηγορήσειεν· οὕτω δ' ἔσται ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων ἐχόντων τὸ θνητὸν γὰρ ἢ τὸ ὄρατον, οὐκ ἂν ἐπ' ἀμφοῖν κατηγορηθήσεται· τῷ αὐτῷ τρόπῳ οὐδὲ τὸ ἄγραπτον, ἐπὶ τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων ὁμοῦ λεχθεῖν ἂν εὐσεβῶς· διὸ ἐλέγχεται ἀσεβῶν ὁμοῦ καὶ ἀμαθαίνων, τοιαῦτα καὶ φρονῶν καὶ δοξάζων.

Εἶτα ἐξῆς φησίν. ᾠ Ἐπειδὴ καὶ ἑτέραν αἴθλον φύσιν συννηνωμένην τῇ σαρκὶ ᾠ ἔχει, καὶ μετὰ τῶν δύο φύσεων ἐκείνων εἰς ὑπάρχει, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ᾠ ἦγον ἢ ὑπόστασις αὐτοῦ, ἀχώριστον τῶν δύο φύσεων ἐστίν, οὐχ' ὑπολαμβάνομεν ὅτι δυνατῶς ἔχει περιγράφεσθαι, ἐπειδὴ καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν μὲν ἔν πρόσωπον ἐστίν, καὶ ὁ περιγράφων τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, δῆλον ὅτι καὶ θεῖαν φύσιν περιέγραψεν, ἢ τις ἐστίν ἀπερίγραπτος. ᾠ Ἦκεν ὁ γεννάδας ἐπὶ τὸ καιριωτάτον τῶν λόγων ἐφ' οἷς ὡς τὸ ἀπαραίτητον καὶ ἀπόρροβλητον ἔχουσι, μέγα κατακομφεύεται καὶ βρενθύεται· καὶ αὐτὴ ἡ πρότασις παρὰ τοῖς ἀσόφοις καὶ ἀνοήτοις, τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀντίβλητον κέκτηται, καὶ πανταχοῦ διαθρυλεῖται· ὡς ῥῶον δι' ἀέρος ἐνεχθῆναι μετάρσιον, ἢ τὰς ἄρκυς τούτων διαδράναι τῶν λόγων· οἷοντ' ἀπορρομάχῃον αὐτῶν ἔχειν τὴν δαίμωνσιν καὶ ἀναντίρρητον, καὶ οἷον μορμολύκειον προϊσχύμενοι, κάταπτοεῖν τοὺς ἀνεπισκέπτως καὶ ἐξετάσεως ἄνευ προσέχοντας, δεσμοῖς ἀφύκτοις αὐτοὺς περιβάλλοντες· ὡς δὴ καὶ εἰ μὴ βούλοιντο, τῇ δοκούσῃ ἐν αὐτοῖς πιθανότητι ὑποσυρόμενοι, συγκατάθοιντο· ὄντως θολερὰν ἀνατροπὴν τὸν πλησίον ποτίζουσι, τὰ ἀπὸ καρδίας λαλοῦντες καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος κυρίου φελεγόμενοι· ἀλώσονται δὲ κἀνταῦθα τοῖς ἑαυτῶν δικτύοις, ἐκ περιτροπῆς τοὺς ἐλέγχους ὑποδεχόμενοι· ὑπεράγασθαι δὲ αὐτῶν ἄξιον τῆς ἀπαιδευσίας καὶ ἀνοίας τὸ ἀδρανὲς καὶ κατερρίμμενον, οἷοις ὡς ἰσχυροῖς καὶ εὐσθενέσιν ἐπιδρασύνονται· ἐπιτηρητέον δὲ αὐτῶν πρότερον τὸ ἀσύνετον, ὅπως παρασυγχεύουσι τὰς φωνὰς, τοῦ γραπτοῦ λέγω καὶ περιγραπτοῦ· ὅπερ γὰρ ἐν τοῖς ἀνόπιν, γράφεσθαι ὁ ἄμαχος οὗτος καὶ δεινὸς λογογράφος εἶρηκεν, ἐνταῦθα περιγράφεσθαι ἔρησε· μὴ δὲ μίαν ἐν αὐτοῖς μῆτε εἰδῶς μῆτε διδοῦς διαφορὰν, καθὰ καὶ πρόσθεν εἶρηται· καὶ θαυμαστόν γε οὐδὲν, εἰ καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἠγνόηται καὶ διαμαρτάνεται· τοῖς οὖν σοφῶς ἄγαν καὶ εὐτέχνως εἰρημέναις, οὕτως ἡμεῖς ἀπαντησόμεθα· ἀλλὰ περὶ μὲν τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν, ἣν καὶ αὐτοὶ ὁμολογεῖν δοκοῦσιν, ὡς

οἷον ὑποβάθραν θέμενοι τοῦ δόγματος τοῦ ἑαυτῶν, καὶ ὡσπερ ἐπ' ἀκλονήτῳ ἐδράσματι ἐπιστηριζόμενοι, ἐφ' ἣ τὸ θαρσαλέον ἐχόντες, ἐπὶ τὸ δογματίζειν ὡς προθυμότατα ἵενται, σύμφωνοι καὶ ὁμογνώμονες ἡμῖν εἰσὶ περὶ δὲ τῶν φύσεων ἔστω ἢ διαμφισβήτησις, ἃς δὴ λόγῳ μὲν τίθενται, ἀναιροῦσι δὲ ταῖς ἀληθείαις σαφῶς καὶ τοῖς πράγμασι τὰ γὰρ προσόητα αὐταῖς φυσικὰ ἰδιώματα, καὶ τὰς διαφορὰς καθ' ἃς αὐταὶ χαρακτηρίζονται καὶ γνωρίζονται, εἴπερ τῆς ἀνθρώπου σαρκὸς καὶ φύσεως τὸ περιγραφτὸν τῶν ἄλλων ἀπάντων οικειότερον ἰδίωμα ἀφαιροῦντες, καὶ αὐτὰς ἤδη πως συνεξαφανίζουσιν.

Ὡν παρακεκινημένων, σκοπεῖν ἔξεστι λοιπῶν, εἰ καὶ ἡ ὑπόστασις αὐτῇ ὑγιῶς νοουμένη προεισηνήκεται φαινόμενον τοίνυν, ὅτι εἰ μὲν ἀπλοῦν τι χρῆμα ἦν καὶ ἀσύνθετον ἢ κατὰ Χριστὸν ὑπόστασις, ὡς παντάπασιν ἀπληρῆσθαι τὴν σύνθεσιν, ἔξῃ ἂν ὑμῖν τὸ ἀπερίγραφτον ἐπιφημίξειν αὐτῷ, τοιαύτη γὰρ τῶν ἀπλῶν ἢ φύσις, συνήνεσamen δ' ἂν καὶ ἡμεῖς, καὶ φροῦδον ἐδεινυτο τὸ ἀμφήριστον· εἰ δὲ διπλοῦν καὶ σύνθετόν ἐστιν, ἔξ ἑτεροφυῶν τὴν συνδρομὴν κτημένον, ὡς καὶ αὐτῷ εἴρηται, τί ἐροῦμεν πρὸς τοὺς ἀντιδιατιθεμένους τῇ ἀληθείᾳ; ἔτι εἰ κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον, τῆς ἑτέρας τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων ἀπεριγράπτου ὁμολογουμένης, τῆς θείας φημί, ἀνάγκη διὰ τὸ ἐν πρόσωπον καὶ τὴν εἰς μίαν ὑπόστασιν τῶν φύσεων ἔνωσιν, καὶ τὴν ἑτέραν τούτων, ἦγουν τὴν καθ' ἡμᾶς, εἶναι ἀπερίγραφτον, οὐ γὰρ οὕτω μανείητε, δι' ἑαυτὴν ἔχειν τὸ ἀπερίγραφτον λέγειν, τί τὸ ἐμποδῶν στήσεται, ἵνα καὶ αὐτοὶ τῶ ὁμοίῳ τῶν λόγων ὑμῶν σχήματι προαγόμενοι, ὑγιῶς τῇ τούτων ἀντιστροφῇ χρυσάμεθα, ἀνθυπενεγκεῖν τε καὶ φάναι, ὅτι ἐπειδὴ θεατέρα τούτων δὴ τῶν φύσεων ἢ ἀνθρωπίνῃ περιγράφεται, ὃ παρὰ πᾶσι τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὁμολογῆται, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ περιγραפטὸι τυγχάνομεν, καὶ πάντα ὅσα ἡμεῖς πλὴν ἁμαρτίας ὁ Χριστὸς γέγονεν, ἀνάγκη καὶ θεατέραν ἦγουν τὴν θεῖαν καὶ ἀπόρρητον φύσιν, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἦτοι τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, συμπεριγραφέσθαι· ὡς εἶναι τὸ ὅλον τοῦτο τὸ ἐκ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος συντεθὲν, περιγραφτὸν ἐπίσης γὰρ θείας καὶ ἀνθρωπίνης ὁ Χριστὸς κοινοῖν ὄνῃ φύσεως, καὶ μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐγένετο· τὸ δὲ ἐν τισὶ μεσιτεῦον, ἐκατέρου τῶν μεσιτευομένων ἄκρων ἐξ ἀνάγκης ὁμοίως μετέξει, καὶ οὐδέν τι μᾶλλον τοῦδε ἢ τοῦδε, ἢ ἀπολείπειτο, ἢ τὸ πλέον σχοίη· καθὼ εἴρηται, “ ὅτι ἐπεὶ τὰ παιδία κοινοῦ, νώνηκεν αἱμάτος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν ”, ὡς τε περιγέγραπται ὑμῖν ἡ ἄυλος καὶ ἄστροφος φύσις, ἐκδηλότερον· ὃ δὲ ἐπὶ τῆς ἐνύλου καὶ ἐντάρκου δοῦναι οὐκ ἐβούλεσθε, τοῦτο γὰρ διὰ τῶν λόγων ὑμῶν κατασκευάζεται, ἵνα ὅπερ καθ' ἡμῶν προχειρίζεσθε, τοῦτο ἐφ' ὑμῖν αὐτοῖς ἀντιπεριιστάμενον σχοίητε.

Πῶς οὖν ἐπὶ τοῦ θεοῦ λόγου τὸ ἀναλλοίωτον διασώσεται, ἢ ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς φύσεως τὸ ἄτρεπτον διατεθήσεται, ἃ δὴ κηρύσσει τὰ εὐαγγέλια, οἷ τε ἱεροφάνται πατέρες διδάσκουσιν; ὧν τὴν τε διδασκαλίαν καὶ ὁποῖον περί γε τούτου φρόνημα κέκνηται, εἰς ὕστερον παραθέσθαι σπουδάσμεν πῶς δὲ

καὶ τὸ ἀσύγχυτον, ὃ πρεσβυεῖν ὑποκρίνεσθε, ἐν τῇ κατὰ Χριστὸν ὑποστάσει συμφυλαχθήσεται; σκοπῶμεν δὲ καὶ οὕτως, ὅτι ἐπειδὴ γεννητὴ ἡ φύσις, ἣν ὁ λόγος ἀνείληφε, καὶ μὲν τοι φθαρτὴ καὶ παθητὴ, τέμνεται τε καὶ ὀδυνάται, καὶ τάλλα ὑπομένει ὅσα πάσχειν πέφυκε, τί δὴ ποτε διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν ὑποστατικὴν ἔνωσιν; μὴ καὶ γενητὸς ὁ λόγος εἶη παθητὸς τε αὖ καὶ φθαρτὸς, καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα τῆς τοῦ δούλου μορφῆς καὶ τῆς δούλης φύσεως; καὶ ἵνα ἐν βραχεῖ τὸ πᾶν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, ἡ τοῦ λόγου παραστήσις ἀκολουθεία, διὰ τὸ πρόβλημα αὐτῶν, καὶ σῶμα τὸν λόγον σωμαθωθέντα, περὶ ὃ ταῦτα θεωρεῖται, οἰκειότερον ὁμολογήσαι ἐκβιασθήσονται; ἀλλὰ φήσουσιν, ἡ σὰρξ τεθέωται ἐνωθεῖσα τῷ λόγῳ; ἀλλ' ἀκούσονται ὅτι καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐπαχύνθη, καὶ ὁ ἀναφῆς ἐψηλαφήθη, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο οὔτε ὁ λόγος τῶν θεῶν ἐξέστηκε πλεονεκτημάτων, οὔτε ἡ σὰρξ τῶν ἐξ ἀρχῆς συνυφεστώτων μεταβέβληται ἰδιωμάτων, οὐδὲ τοῦ κατ' αὐτὴν οἰκείου λόγου ἐξῆκται; περὶ γὰρ τῶν μετὰ τὴν θεῶν ἀνάστασιν καινοποιηθέντων, τοῦ ἀφθάρτου φημι καὶ ἀθανάτου, εἴ τις ἐπίσταται, ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰρησέεται; σῶμα γὰρ, ὃ καθ' ἡμᾶς ἀνέλαβεν ὁ κύριος, καθ' ὁμοιότητα τῶν ἡμετέρων σωμάτων, περιγραφτὸν πάντως ἐστὶ; ποῦ γὰρ ἠκουσθαι ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος σῶμα ἀπερίγραφτον; ἄλλως τε καὶ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἡ περιγραφῆ; ὡς γὰρ οὐκ ἔστι σῶμα ἄνευ τόπου ἢ χρόνου, οὕτως οὐδὲ περιγραφῆς δίχα; καὶ γὰρ ὁ τόπος περιγράφει καὶ περιέχει τὸ σῶμα, εἴπερ τόπος ἐστὶ πέρασ τοῦ περιέχοντος ἐν ᾧ περιέχει τὸ περιεχόμενον; τὸ οὖν λέγειν μὴ περιγράφεσθαι τὸ σῶμα, ταῦτόν ἐστι λέγειν μὴ εἶναι ἐν τόπῳ; τὸ δὲ μὴ ὂν ἐν τόπῳ, οὐδὲ σῶμα; τί δ' οὖν ἐκ τούτων συναγεται, ἢ τὸ σῶμα μὴ εἶναι σῶμα; τοῦτο δὲ τί ἄλλο, ἢ πάσης ἡλιθιότητος καὶ φρενοβλαβείας ἐπέκεινα τυγχάνει; ἐάλωκεν οὖν ὁ τῶν τοιοῦτων δογμάτων πατήρ τοῖς οἰκείοις πτεροῖς, καὶ περιτέτραπται αὐτῷ εἰς τούναντίον τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ ἐκβέβηκε τὰ τῶν σοβαρῶν καὶ δεινῶν προβλημάτων, ἅπερ ὤφεο ἀδιεξίτητον καὶ ἀνασπώδραστον ἔχειν τὴν ἔφοδον, παιδικῶν ψελλισμάτων εἰς μηδὲν διαφέροντα; νηπιώδους γὰρ ὄντως ταῦτα φρενός, καὶ βρεφοπρεποῦς διαφύσεως οὐδὲ βέλτιον διακείμενα.

Ὅς ἂν δὲ ἴδωμεν εἰς ὃ τι αὐτοῖς τὸ περιὸν τῆς σοφίας ἐκβήσεται, κακῆϊον τοῖς εἰρημένοις προσδείξωμεν; πρὸς πάντων τῶν νοῦν ἐχόντων ὠμολόγηται, ὅτι πᾶν πάθος προσομιλήσαν ἡμῶν ἤδη τῷ σώματι, παρ' ὅπου οὖν τινὲ προσγιόμενον, οἷον τὸ μαστίζεσθαι, τὸ τιτρώσκεσθαι, τὸ τέμνεσθαι, τὸ καίεσθαι, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἃ λυμαίνεται καὶ φθείρει τὸ σῶμα, ὥσπερ προσφύμενον, ἐπ' αὐτὸν διαβαίνει τὸν πάσχοντα, καὶ ὡς ἂν τις εἴποι οἰκῆϊον καὶ ἐντὸς αὐτοῦ γίνεται; ἢ δὲ ἢν φατέ περιγραφὴν, ἢ τοι τὸ εἰκονίζεσθαι, οὐδὲν τούτων ὑποπέπλωκεν, ἃ τε περὶ τὰ ἐκτὸς οὔσα καὶ ἦιστα ἀπτομένη τοῦ σώματος; ὅτι μὴ τῷ εἶδει μόνον κοινωνοῦσα τοῦ γραφομένου, καὶ τῷ σχήματι ὅσῳ οὖν ἐγγυτέρῳ τὸ πάσχειν, τοῦ εἰκονίζεσθαι καὶ περιγράφεσθαι, τῶν περὶ τὰ ἐκτὸς ὄντων καὶ οὐδὲν τι πρὸς πάθους γινομένων τοῦ σώματος, ἔδει κατὰ τὸν ἡμέ-

τερον λόγον τὸν Χριστὸν σαρκὶ πάσχοντα καὶ πάθος ὑπὲρ ἡμῶν φέροντα, μὴ συμπεριγράφεσθαι μόνον τῇ σαρκί, ἀλλὰ δὴ καὶ συμπάσχειν αὐτῇ τῇ κατ' αὐτὸν θεότητι· τῷ γὰρ οικειοτέρῳ μᾶλλον καὶ ἐγγυτέρῳ δικαιοτέρον, ἢ τῷ μὴ οὕτως ἔχοντι, συμβαίνειν τὸ καὶ προστίθεσθαι· τί οὖν σάρκα ἀκούοντες τὸν κύριον, καὶ οὐδὲν ἀνθρώπου, καὶ εἰδότα φέρειν μαλακίαν, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς περὶ αὐτοῦ λέγεται, ἐπειδὴ ἀχώριστον τῶν δύο φύσεων τὸ ἐν πρόσωπὸν ἐστὶ, μὴ συνταπεινοῦτε μᾶλλον τούτοις, ὅσον κατὰ τὰς ὑμετέρας ὑπολήψεις, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν θεότητα; ἐπὶ πλεῖον γὰρ ὁ ταῦτα λέγων συγκατασμικρύνει τὴν πάντων βασιλίδα φύσιν, ἢ ὁ περιγράφων κατὰ τὴν σάρκα· καὶ εἰ βούλεσθε γε οὕτως, καὶ συμπεριστηθήσεται τῇ σαρκί, καὶ συλλιθεσθήσεται, ὑπομείναι δ' ἂν καὶ σταυρὸν, καὶ συννεκρωθήσεται, καὶ τᾶλλα πείσεται, ὅσα κἀκείνη ὑπὲρ ἡμῶν πεπονθέναι πιστεύεται· ἀλλὰ τίς οὕτως ἐξέστηκε; τίς οὕτως ἄφρων καὶ παραπληξίας εἰς ἄκρον ἐκβεβηκώς, ὃς τῶν ταῖς ὑμετέρας ὑποθέσεις ἐπομένων ἀπόπων καὶ θεομάχων λόγων ἀνέξεται; τίς ἐνέγκοι τσαούτην τοῦ λόγου ὕβριν, θνητὸν καθ' ἑμᾶς αὐτὸν ἀκούειν, καὶ περιγραπτὸν, καὶ χρονικᾶς ὑπαγωγόμενον, καὶ τῶν θείων ιδιωμάτων ἀποστερούμενον, καὶ τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ δόξης ἀλλοτριούμενον, καὶ σχιζόμενον; καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ὁ θνητὸν θεὸν ἡμῖν ἐπεισάγετε, οἱ καινὴν πίστιν νῦν αὐτοσχεδιάζοντες; τίς οἴσει τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν ἐντεῦθεν προδιδοῦς, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, ὃ πάντων ἡμῖν ἐστὶ τὸ καιριώτατον, ζημιούμενος; εἴπερ οὖν οὕτως εἶχον φύσεως αἱ κατὰ Χριστὸν συνελθοῦσαι οὐσίαι, ἀλλήλαις τοῖς ιδιώμασιν ἀντιπεριτίσασθαι συμφυρόμεναι, ἐπειδὴ ὁ λόγος ὁμοούσιος τῷ θεῷ καὶ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, συμπάθοι ἂν καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ συντεθήσεται γε, καὶ συντηθήσεται, καὶ τᾶλλα ὅσα πέπονθεν ὁ λόγος, ἐπιγραφθήσεται καὶ τὸ βλάσφημον, ἀπερρίψω εἰς κεφαλὰς τῶν παρασχόντων τῆς ἀσεβείας τὰ σπέρματα.

Ἐροίμην δ' ἂν κἀκείνο αὐτοὺς καὶ μάλα προθύμως· πόθεν ὑμῖν, ὦ οὔτοι, ἢ ἐξουσία αὕτη, τὰ μὲν ἄλλα τοῦ σώματος παρορᾶν ιδιώματα, τὸ περιγραφτὸν δὲ μόνον τυραννικῶς ὑποσπᾶσαντας, ἀποστερεῖν; οἷον τὸ ἐσχηματισμένον, τὸ τριχῆ διαστατὸν, τὸ ἀπτὸν, τὸ διωργανωμένον, τὰ τε ἄλλα ἐξ ὧν τὸ περιγραφτὸν εἶναι συνάγεται· ὡς εἴ τις τούτων τι τοῦ σώματος ὑπόλειμνοιο, ἀφρηκῶς ἂν εἶη καὶ τὸ εἶναι σῶμα· τὸ γὰρ ἐν τόπῳ τινὶ εἶναι καὶ περιεῖρχθαι, ἀνέλοιτο ἂν εἰς ταυτὸν ἐρχόμενον τῇ περιγραφῇ· ὁ καὶ λέγειν γλοιοῖον πῶς οὖν τοῦτο μόνον παραπόλλυσθαι τοῦ σώματος φατέ, τῶν δὲ λοιπῶν τῶς ἐνεκεν ιδιωμάτων σιωπᾶτε; ἀλλὰ δῆλοι ἐστὲ διὰ τῆς μιᾶς ταύτης φωνῆς, καὶ τᾶλλα ἀπαναιόμενοι· κἄν γὰρ ἔν τι λίποι τῶν γνωρισμάτων τῆς φύσεως, ἀτελής ὀφθήσεται· καὶ γὰρ εἰ μὴ διασώζοιο τῷ ἀνθρώπῳ τὸ λογικόν, οὐδὲ ἀνθρώπος· ὡσαύτως δὲ τὸ θνητὸν, ἢ τὸ ὀρθοπεριπατητικόν, ἢ τὸ κινεῖσθαι, ἢ τὸ ἔμφυχον εἶναι, ἢ τι ἄλλο τῶν συντρεχόντων εἰς τὴν ἀνθρώπου φύσιν καὶ τὸν κατ' αὐτὸν ὄρισμόν, εἰ ἐπιλίποι, οὐκ ἂν εἶη ἄνθρωπος· καὶ τοῦ ἵππου εἶ

τις ἀφέλοιτο τὸ χρεμετιστιδόν, ἢ τοῦ κυνὸς τὸ ὑλακτικόν, οὔτε ἵππος οὔτε κύων ἔσονται· οὐκοῦν καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότης, εἴ τις τῶν ἰδιωμάτων ἀμοιρήσει, ἐλλειπὴς φύσις ἐστὶ καὶ οὐ τέλειος ἀνθρωπος ὁ Χριστὸς· μᾶλλον δὲ οὐδὲ Χριστὸς, ἀλλὰ τὸ πᾶν οἴχεται, εἰ μὴ περιγραφοίτο καὶ εἰκονίζοιτο· τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἐστίν, ἢ ὅσπερ οἱ καθ' ὑμᾶς διδάσκαλοι Ἀρειανοὶ βούλονται, σάρκα μόνον ψυχῆς ἀνευ εἰληφέναι τὸν κύριον, καὶ ταύτη μὴ δὲ γεγράφθαι, συνουσιῶσθαι δοκοῦν αὐτοῖς; οὐκοῦν οὐδὲ σέσωσται τὸ καθ' ἡμᾶς ὅλον φύραμα· καὶ πῶς ἄρα ὑμῶν οἱ θεολόγοι ἀνέξονται τῶν ληρημάτων, μέγα διακεκραγότες; εἰ ἡμῖς ἐπῆλθον ὁ Ἀδάμ, ἡμῖς καὶ τὸ προσειλημμένον καὶ τὸ σωζόμενον· “ εἰ δὲ ὅλος ἦνται τῷ θεῷ, ὅλος καὶ σώζεται. ”

Καὶ ὁράτε οἱ πρόεισιν ὑμῖν ἀτοπίας ὁ λόγος· εἴπωρ γὰρ ἔδει καθ' ὑμᾶς ἰδιωμάτων ἀνευ φύσιν ὑπάρξαι, τὸ παραδοξότατον, μὴ δ' ὅποτερά τῶν κατὰ Χριστὸν φύσεων ἰδίωμα διδόναι· τίνα γὰρ τρόπῳ τῇ σαρκὶ μόνῃ τῷ ἡδομένῳ τῆς ψυχῆς, τοῦτο φιλοτιμεῖσθε, ἀλλὰ μὴ καὶ τῇ ἑτέρᾳ φύσει ἐπιδαψιλεύσθε; ἵνα πλέον ὑμῖν δεικνύηται ἢ πρὸς τὴν μίαν ὑπόστασιν εὐγνωμοσύνη, ὡς ἐπινοία μόνῃ ψιλῇ κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν καὶ εὐκολίαν τὰ ἐξ ὧν αἱ φύσεις γαυρίζονται καὶ συνίστανται νομοθετοῦσι, καὶ σύγχυσιν καὶ φουρμὸν κατὰ τοὺς διδασκάλους ὑμῶν τῆς παλαιότητος ἐπινοοῦσι τῶν φύσεων, καὶ σκιαγραφοῦσι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὡς ἂν καθαφανέστερον καὶ σαφέστερον ἢ ἀναπλασθεῖσα ὑμῖν τραπέλαφος ὑπόστασις συδαιή· οὐχ' ὁρῶ δὲ τίς ἢ ἀποκλήρωσις, τὸ ἀπερίγραφτον τοῦ λόγου μόνον, ὡς σεμνόν τι καὶ εὐσημον, τῇ σαρκὶ χαρίζεσθαι· καὶ τούτῳ τιμᾶν οἶσθαι ᾧ μὴ δὲ τετιμῆσθαι ἀνετόν, τῶν δ' ἄλλων θεῶν πλεονεκτημάτων φθονήσαντας ζημιοῦν, καὶ οἷον περ ἡμίτητον καὶ ἀτελεῆ καταλιμπάνειν· ὡς μὴ δὲ τὸ τῆς τιμῆς ἀκέραιον διασούζεσθαι, ἐπεὶ οὐ τοσοῦτον τιμᾶται τῷ κεχαρισμένῳ, ὅσον ἀτιμάζεται τοῖς ἀπεστερημένοις· οὐ γὰρ ὁ περὶ τὸ ἐν φιλότιμος, οὗτος εὐνοῦς, ἀλλ' ὁ περὶ τὰ πολλὰ μικρολογούμενος, οὗτος δυσγνώμων.

Τάχα δ' ἂν ἀπέχρησέ πως καὶ τοῦτο προσριφέν αὐτῇ μόνον πρὸς τὴν τοῦ ζητουμένου παράστασιν συναιρόμενον, ἵνα τέλειον καὶ τοῦ εἶναι σὰρξ παρ' ὑμῖν ἐκσταίη· συναιριεῖν γὰρ διὰ τούτου ᾗθητε καὶ τῆς ὅλης οἰκονομίας τὸν τρόπον, ὡσπερ ὅλον ἐκπεπωκότες τῆς φαντασίας τὸν χεῖμαρον· τίνας γὰρ χάριν διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἔνωσιν, μὴ καὶ τὸ ἀπαθὲς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀφθαρτον ἐνείματε τῇ σαρκὶ, ἔτι καὶ τὸ ἄχρονον καὶ ἀναρχον καὶ ἀόρατον, ἀναφές τε καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ ὅσα περὶ τὸν λόγον ἐστὶ θεωρούμενα; ἐπεὶ καὶ ἔπειτα ὡς τὰ πολλὰ ἀλλήλοισ' τὸ γὰρ ἀπερίγραφτον, καὶ ἀόρατον· τὸ δὲ ἀόρατον, καὶ ἀόριστον· τοῦτο δὲ, ἀληπτον· τὸ δὲ, καὶ ἀπαθὲς καὶ ἀφθαρτον· τὸ δὲ ἀφθαρτον, καὶ ἀθάνατον, τὸ δὲ ἀθάνατον, καὶ αἰδίων· ταύτη τοι καὶ ἀτελεῦτητον· ἔσται δὲ ταῦτα καὶ ἡ σὰρξ, ἵνα καθάπερ συμφυεῖσα τῷ λόγῳ καὶ συνουσιωθεῖσα, καὶ πάντα τὰ ἰδιώματα φυσικῶς κατακληρωσαμένη, ἐξ ὧν αὐτοῦ ἡ οὐσία χαρακτηρίζεται, καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ εἴη· καὶ εἰ χρὴ λογικώτερον ὑμῖν

συμπλακέντας εἰπεῖν, ὅτι ἐπειδὴ ὁμοούσιος ἡ σὰρξ καθ' ὑμᾶς τῷ λόγῳ δέδοται, ὁ δὲ λόγος τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, ἔστω διὰ τὸν ὑμέτερον λόγον καὶ ἡ σὰρξ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, ὡσαύτως δὲ καὶ τῷ πνεύματι· εἰς τοῦτο ὑμᾶς τῆς ἀσεβείας, τὸ κεκοιμημένον καὶ ἐκπρεπὲς τοῦ ἀπεριγράπτου, ἐξηκόντισε βάραθρον· ὅποιον δὲ δὴ τι κἀκεῖνο φημί, ὡς καὶ ἄλλως εἰς τὴν πασῶν ἐσχάτην ὁ λόγος αὐτῷ δυσσεβείαν ἐξοίχοιτο, καὶ ὅποι ποτε ἀθείας ἀπάγει, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα· καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας εἰς αὐτὰ ἀσφαλλοῦνται τὰ συνεκτικώτατα, τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ τρόπῳ καὶ ἐπὶ τῆς θεολογίας προσπλάιονται, εἰς τὰ καιρία φηραθήσονται τοῖς ἑαυτῶν βρόχοις ἀλισκόμενοι ἀβουλότατα· ἐπειδὴ ἀντιπεπονηδώς τὰ τῶν σχέσεων διὰ τὴν ἐπαλλαγὴν ἐν ἑκατέρᾳ θεωρεῖται.

κα. Ἦι μὲν γὰρ ἐνοῦνται ἐπὶ τῆς οἰκονομίας αἱ φύσεις πρὸς τὴν ὑπόστασιν, ταύτη διακρίνεται ἐπὶ τῆς θεολογίας αἱ ὑποστάσεις, διὰ τὰς προσωπικὰς ιδιότητας· ἧ δὲ ἦνονται ἐπὶ τῆς θεολογίας αἱ ὑποστάσεις διὰ τὴν φυσικὴν ταυτότητα, ταύτη διακρίνεται ἐπὶ τῆς οἰκονομίας, κατὰ τὰς φύσεις διὰ τὰς οὐσιώδεις διαφορὰς ιδιούμεναι· ὡσπερ οὖν οὐ διδάσιν ἐκεῖσε τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν φύσεων ιδιώματα, ἄπερ αὐτὰς τῶν ἑτεροφυῶν δίστησιν, οὐδὲ ἐνταῦθα πάντως τὰ ἀφοριστικὰ τῶν ὑποστάσεων παρέξουσιν γνωρίσματα, ἄπερ αὐτὰς περὶ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν θεωρουμένας, ἀπ' ἀλλήλων διακρίνουσι· καὶ ὅσα λοιπὸν περὶ τὴν ὑπόστασιν ἐκεῖ, τσαῦτα καὶ διὰ τὴν φύσιν ἐνταῦθα ζυγισμαχίσουσιν, εἴπερ ιδιότητος παρ' αὐτοῖς οὐχ' ὀρέσται διαστολὴ πρὸς οὖν τί ταῦτα φημί; ὅτι εἰ κατὰ τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἔνωσιν, ἀπερίγραπτον εἶναι τὴν σάρκα δεῖ, ἀνάγκη ἐν τοῦ ἐναντίου, ἐπειδὴ ἔμπαιον ἐνταῦθα ἢ ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἔχει, τὰ αὐτὰ περαινέσθαι ἄθεσμα, ὡς ὁ λόγος ἐφοδεύων παραστήσειεν· εἰ γὰρ ὁ πατὴρ ἀγέννητος, ὁ δὲ υἱὸς γεννητός, ἔστω διὰ τὴν μίαν καὶ ταυτὴν φύσιν καθ' ἣν τὸ ταυτὸν καὶ ἀπαράλλακτον ἐπ' ἀμφοῖν θεωρεῖται, καὶ ὁ πατὴρ γεννητός· ἢ ὁ υἱὸς ἀγέννητος, ὁ αὐτὸς δὲ λόγος κρατήσει καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· τούτων δὲ τί ἂν γένετο ἀσεβέστερον ἢ ἀθεώτερον; ἀλλὰ τῶν οὕτως ἀτόπων ἀφήμενοι, ἐπὶ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου ἴωμεν.

κβ. Ἐπάγει γοῦν. Ὡς ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἐκείνην, ἀχώριστος ἡ πραγματεία, ὡς ὁμολογοῦμεν ἐν τῷ δόγματι· εἰ δὲ καὶ τῆς σαρκὸς μόνος εἰκόνα ποιεῖ, λοιπὸν καὶ πρόσωπον ἐπὶ τῇ σαρκὶ ἴδιον δίδωσι καὶ γίνεταί· τοῦτο τῇ ὅλῃ θεότητι τέρας, τούτέστι τρία πρόσωπα ἐπὶ τῆς θεότητος, καὶ ἐν τῷ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἔστι καὶ ὡς τοῦτο. Ἄνω καὶ κάτω τὴν ἔνωσιν διαθρυλεῖ, ἣν ἀχώριστόν φησιν ὁ σοφὸς· ἵνα δι' αὐτῆς δόξῃ κρατύνειν τὸ δόγμα τὸ ἑαυτοῦ, καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότητῃ συσικιάσῃ· διὰ τοῦτο φησὶν, ὅτι εἰ τῆς σαρκὸς μόνον εἰκόνα ποιεῖ· καὶ ἐνταῦθα τὸ σοφὸν ἐκεῖνο ὑπερπεῖν λόγιον “ ὅτι σοφία ἀνεξέλεγκτος πλανᾶται, καὶ σοφία μαροῦ ἀδιεξίτητος, λόγος καὶ οὐαὶ οἱ σοφοὶ παρ' ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον ἑαυτῶν ἐπιστήμονες· ὅτι, ἐμωράνθη ἡ ἀσύνητος αὐτῶν ψυχὴ, καὶ ἐπαρώθη αὐτῶν τὰ διανοήματα, ”

πρὸς γὰρ τὴν ἀληθότητα τῶν ὁρθῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων, τέλειον ἀποσφάλλονται· οὔτε τὰς ἐκ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν ἀναφαινομένας ἀτοπίας προειδόμενοι, εἰς οἷον αὐτοὺς ἀπάγουσι κρημνόν· καὶ οὐδὲν αὐτοῖς οὕτως εἰς περιουσίαν φιλοτιμίας, ὡς τῆς ἀμαθίας ἢ μάθησις· τῇ γὰρ ἰδίᾳ αἰσχύνῃ ἐγκαλλωπίζονται· ὧν ὡς ἀληθῶς ἡ δόξα ἐν τῇ ἐαυτῶν αἰσχύνῃ· ἀλλὰ φαίην ἂν ἐγῶγε πρὸς τὸν ὠδὲ διειληφῶτα, καὶ ὅς τις ταῦτα φρονεῖν προήρητο· σὺ οὖν δύο φύσεις ἐν τοῖς σοῖς λόγοις ὑποτιθέμενος, ποῖαν τούτων ὁμολογεῖς ἐπὶ τῆς κατὰ Χριστὸν μορφῆς, καὶ τοῦ προσώπου τοῦ ὁραθέντος καὶ φανέντος; εἰ μὲν τὴν θεϊαν εἴποις, ἐνταῦθα ὁρατὴν ἀπέφηνας τὴν ἀληπτον καὶ ἀόρατον τοῦ λόγου θεότητα· οὐδὲν δὲ διοίσει εἰπεῖν, καὶ περιγραπτὴν· πᾶν γὰρ τὸ ὁρούμενον, περιγραπτὸν καὶ ὀριστὸν, ὡς τῇ αἰσθήσει ὑποσπετωκός· καὶ ὅπερ δοῦναι τῇ σαρκὶ οὐκ ἠνέσχου, τοῦτο τῇ θεῖᾳ φύσει προσέρριψας· καὶ οὐκ ἐκφύξῃ τὸ βλάσφημον, οὐδὲ παρανοίας ἐκκλημάτων ἀπέλθοις ἀνεύθυνος· ὅτι δὴ διὰ πλείστας ὅσας σπουδῆς, τὸ ὁρατὸν ἀόρατον, καὶ τὸ περιγραπτὸν ἀπερίγραπτον παρὰ τῆσαι βουληθεῖς, τῇ ματαιότητι τῶν σῶν ἐννοιῶν ἀποβουκολούμενος, εἰς τὸ ἔμπαλιν σοὶ τὰ τοῦ λόγου περιήγαγες· τὸ γὰρ ἀόρατον, ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁρατὸν, καὶ τὸ ἀπερίγραπτον περιγραπτὸν οὕτως ἂν εἰσήγαγες.

Ἄλλ'· εἰ μὴ τοῦτο εἰπεῖν κατατολμήσεις, τὴν ἀνθρωπίνην ἄρα μόνην τὴν ὁρωμένην ἐξ ἀνάγκης δώσεις· καὶ ἵνα τὴν ὁμοίαν τῷ σῶ λόγῳ ἀπάντησιν ποιησάμεθα, μεμέρισται σοὶ ἡ ὑπόστασις, καὶ ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν ἐδογματίσας, καὶ ἀπήρισται σοὶ τρανέστερον καὶ περιφανέστερον ἢ τετράς· ἴδιον γὰρ πρόσωπον τῇ σαρκὶ ἔνεμας, καὶ πεποιήκας τὸν Χριστὸν κτίσμα μόνον, ὡς τὴν θεότητα μὴ εἶναι εἰς αὐτὸν· καὶ περιέγραψας τελώτερον καὶ ἀσφαλέςτερον, καὶ τοῦτο λίαν κακῶς καὶ ἐπισφαλῶς· ἐάλωσ οὖν τοῖς οικείοις κἀνταῦθα περιπεσῶν μηχανήμασι· πῶς γὰρ λοιπὸν τῆς Νεστορίου φρενοβλαβείας καὶ διαιρέσεως τὴν ἀτοπίαν διαφεύξῃ; καὶ γὰρ ταύτη σαφῶς περιπέπτωκας· ἐπεὶ οἱ περὶ Νεστόριον τούτου γε εἴνεκεν τὴν κατ' ὑπόστασιν ἔνωσιν ὁμολογεῖν ἐπὶ Χριστοῦ παρήτηνται, εὐδοκία δὲ μαλλον καὶ σχέσει ταύτην ὑπάρξει· κενοφωνοῦσιν; ὡς δὴ τῆς θείας φύσεως μὴ ἐπιδεχομένης ἕτερον πρόσωπον ἐνώσεως, διὰ τὸ ἀπερίγραπτον· ἐξ οὗ μὴ δὲ κυρίως θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον, ἀλλ' ἀνθρωποτόκον γεγενῆσθαι εἰκαιολογοῦσιν· εἶτα θαυμάτων ὁμοῦ καὶ παθημάτων περὶ τὸν Χριστὸν σοὶ προκειμένων, καὶ τούτων παραπολὺ διεστηκότων ἀλλήλων καὶ διαφερόντων, τί φῆς; ἐπειδὴ ἀπερίγραπτος ὁ λόγος, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ σὰρξ, ἐκἀτέρῃ ἀμφοτέρα πάντως τῷ τε λόγῳ καὶ τῇ σαρκὶ ἀναθήσεις· οὐ γὰρ ἰδίᾳ καὶ ἀνὰ μέρος, τῷ μὴ παραλλάσσειν κατὰ σὲ τὴν ἰδιότητα, τὸν τε λόγον καὶ τὴν σάρκα, κατὰ τὸ ἀπερίγραπτον· ταῦτα δὲ, πρὸς τῷ ἀσεβεῖ, καὶ τὸ ἀνόητον ἔξει· οὐδεὶς γὰρ τῶν νοῦν ἐχόντων ἀποφανεῖται, οὔτε τὸν λόγον παθήματα φέρειν, οὔτε τῆς σαρκὸς τὰ θαύματα ὑπολήφεται· οὐ γὰρ τῇ δυνάμει τῆς σαρκὸς ταῦτα δείκνυται, ἀλλ' ἢ τοῦ συνημμένου λόγου πανσθενῆς καὶ δραστήριος ἀποτελεῖ δι' αὐτῆς ἐνεργεία· ἢ οἰχίσεται σοὶ μετὰ

τῶν θαυμάτων καὶ τὰ πάθη· ἀπερίγραπτος γὰρ εἶ δοθεὶς ἡ σὰρξ, οὐκ ἔστιν ὁ τοῖς πάθεσιν ὑποκείμεται· πόθεν οὖν σοι διαδράναι τὸ βλάσφημον περιγεγνησεται; ὡς πανταχόθεν γε μέγα περιεκέχνηεν ὁ τῆς ἀσεβείας περὶ σὲ βόθρος· καὶ δίκαιον γὰρ καὶ πρέπον, τὰ θαύματα τῷ λόγῳ ἀνάπτοντα, καὶ ἀπερίγραπτον ὁμολογοῦντα ἀναλόγως καὶ ἀρμολίως, καὶ τὰ παθήματα τῇ σαρκὶ διδόντα, περιγραπτῆν εἶναι δοξάζειν· οὕτω γὰρ ἀποδιδόναί χρη' ἑκατέρω τῶν φύσεων τὰ οἰκεία καὶ ἴδια.

κγ. Εἶτα φησίν. ᾠ "Οτι ἐπὶ τῆς σαρκὸς καὶ μόνης ἴδιον πρόσωπον περιγράφει ψιλῶς ἀνθρώπου. ᾠ Εἰ δὲ οὐ περιγράφει, τί σοι συμβήσεται; ἵνα τῷ αὐτῷ σοι κανόνι τοῦ λόγου χρήσωμαι, καὶ οὕτως ἴδιον πρόσωπον δώσει ἰδικῶς γυμνοῦ μόνου τοῦ λόγου κειχωρισμένον, καὶ διηρημένον τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος, ἢ τις ἐστὶ περιγραπτῆ, ὡς τῇ ἀληθείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ὀρθῶς φρονεῖν εἰδόσι δοκεῖ, καὶ διὰ πλειόνων προαποδέδεικται· καὶ ἤδη σοι καὶ πάλιν ἐντεῦθεν ἡ τετρας περιῖσταται· ἐπειδὴ κειχώριται τοῦ λόγου κατὰ τὸν σὸν λόγον τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μεμέρισται σοι οὐδὲν ἤττον ὁ Χριστὸς, καὶ προστέθειται σοι πρόσωπον ἐπὶ τῆς ζωαρχικῆς καὶ σεβασμίας τριάδος· ἀλλ' οὕτως ἀχάλινον ἐπὶ κατὰ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας ὁ χριστομάχος διαφεῖς τὴν γλῶσσαν, παλιμφήμους ἀπορρίπτει τοὺς λόγους, καινοῖς ἐγχειρήμασιν ἑαυτὸν ὡς πλείστοις παραουρούμενος, ὄλην τοῦ ψεύδους τὴν ἐξαπάτην εἰσδεδεγμένος, ἐντεῦθεν λοιπὸν τῆς μισοπαστίας κατάρχεται, καὶ συμπλάσσει τὴν τερατείαν, βαπτολογίας ταύτην ἐξυφαίνων, καὶ φασμάτων πλήρη τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπερβαζόμενος· ἵνα ἢ μὲν βλασφημία τὴν ἀσέβειαν, ἢ τερατολογία δὲ τὴν παράνοیان τοῦ τε λογογραφούντος, τῶν τε τὸν λόγον ἐκείνου παραδεδεγμένων, σαφῶς ἅπασιν ἐμφανίζοιεν.

Τί γὰρ, φησιν, ἐν τοῖς ἐξῆς κατὰ τὸ συνεχὲς τοῦ λόγου; ᾠ Τουτέστι ᾠ χαρακτηρίζων πρόσωπον, καὶ ποιῶν τὸν Χριστὸν κτίσμα καὶ μόνον, καὶ τὴν ᾠ θεῖαν φύσιν μὴ εἶναι εἰς αὐτόν. ᾠ Ταῦτα τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς παχύτητος, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων φεῖσα καὶ συγκροτηθεῖσα ἡ ἀσέβεια, κατὰ τῆς ἀνομίης ἡμῶν νεανιεύεται πίστειως, καὶ τῶν ὀρθῶν δομάτων καταγωνίζεταί· ἀλλὰ πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἐμέτους, ἵνα πατρικῶς λόγοις ἐγκαλλωπίσωμαι δὴθλιεύουσι τοῦ σοφοῦ τὴν ἀπόνοιαν, πῶς οὐκ ἄμεινον ἢ σιωπῆ; " μὴ ἀποκρίνου γὰρ ,, ἄφρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ ,, γέγραπται· ἀλλ' ἵνα μὴ δοκοῖεν οἱ δοκισίσοφοι καὶ τῆς ἀποστασίας ὑπασπισταί, ἐρῆμην τῶν εὐσεβούντων καταθεῖν ὡσπερ τοῦ λόγου, ἀκαταγώνιστον τὸν ἐκ ψευδομυθίας καὶ εἰκαιότητος αὐτοῖς ἐπικουρούμενον λόγον εἶναι οἰόμενοι, ταύτη τοι, εἰ καὶ αἰσχροὺν καὶ ἀκαλλῆς τοῖς οὕτω σαδροῖς καὶ εὐχειρώτοις ἀντιφέρεσθαι, ὅμως ταῖς κοιναῖς ἀπάντων ὑπολήψει χρώμενοι, τὰς κατὰ τῆς ἀληθείας αὐτοῖς ἐξευρημένας μηχανὰς καὶ δόλους, οἷς ἀνοήτως καὶ ἀβούλως αὐτῇ ἀντιπαρτάττονται, μάλα εὐσθενῶς ἐκπωλορηκώσωμεν· ἐπ' ἀλογιστους γὰρ καὶ ἀτόπους ἐννοίας ἔνεται, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκε περιεκλόμενοι, καὶ εἰκῆ φυσιοῦμενοι ὑπὸ τοῦ νοδὸς τῆς σαρκὸς αὐτῶν,

καὶ ἂ μὴδεὶς οἶδε τῶν εὖ φρογούντων, μὴ δὲ ἡ φύσις αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἐπίσταται, διοριζόμενοι πρὸς γὰρ τῷ ἀσεβεῖ, καὶ τὸ ἀπίθανον κέκλινται πρὸς ἐν δὲ καὶ μόνον βλέποντες, πᾶσαν τὴν σπουδὴν τιθέμενοι, καὶ πάντα κάλων τὸ δὴ λεγόμενον σείοντες, ἀνατρέπειν ὡς οἴονται τὸ τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας μυστήριον, ὡς ταῦτῃ τῷ τοῦ ἀπεριγράπτου προβλήματι, τὸ ἀφομοίωμα τοῦ σεβασμίου χαρακτῆρος αὐτοῦ ἐξαφανίζοιτο· οὐδὲν δὲ ἄσπονον εἰπεῖν, καὶ ἡ αὐτοῦ Χριστοῦ μνήμη συνοιχήσοιτο· ἀλλ' εἰκότως φθέγγεται πρὸς αὐτοὺς ἡ σοφὴ παροιμία “ ὅς ἐρείδεται ψεύδειν, οὗτος ποιμανεῖ ἀνέμους· ὁ δὲ αὐτὸς διώ-”, ζεται ὄρεα πετόμενα· συνάγει δὲ χερσὶν ἀκαρπῖαν ”, συμπλάσσονται γὰρ ὄνειροπολοῦντες τὰ ψευδῆ, ἅπερ αὐτοῖς ἡ σκαιότης τῶν λογισμῶν, καὶ τὰ τῆς βεβήλου ψυχῆς ἔωλα καὶ ἀπάτηλά ὑπόκειται φάσματ' ὅτι μὲν γὰρ τὸν νοῦν περιαλώμενοι, ἀδόκιμον οἶα περ αὐτὸν ἔχοντες, πόρρω που τῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐθὺ ἀλούσης ὁδοῦ ἀπονοσφίζονται, οὐ γὰρ ἀπολήσουσι τερατεύομενοι καὶ τοὺς φληνάφους ἐκείνους μυθοργοῦντες, πᾶς τις οἶμαι τῶν εὐσεβούντων καὶ λογισμῶν κύριος συνῆχεται.

Ἄλλα λεγόντων, πῶθεν ὁ μέγας αὐτῶν διδάσκαλος ταῦτα λαβὼν ἔχει, εἰ μὲν παρὰ τῶν θεοπαράδοτων λογίων τοῦ πνεύματος, ἢ τῆς τῶν θεοσῶφρων πατέρων ἡμῶν διδασκαλίας, δεικνύωσαν ποῦ, καὶ ἡμεῖς γε σιγῆσομεν· εἰ δὲ ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ, ἀφ' ὧν καὶ τὸ ψεῦδος ἐξήρτηται, τίς αὐτῷ προσέξει ἀνόητα φράζοντι; τίς γὰρ οὕτω νοῦ καὶ φρενῶν ἐστέρηται, ὥστε συμφῆσαι ὅτι δὴ ὁ χαρακτηρίζων Χριστὸν, κτίσμα αὐτὸν μόνον ποιεῖ, ἢ τῆς θείας διαιρεῖ φύσεως; ποῦ γῆς ἢ θαλάσσης ἤκουσται τις τῶν πάλαι ἢ τῶν καθ' ἡμᾶς, ὅς κἀν γοῦν εἰς νοῦν τὰ τοιαῦτα ἐβάλετο κώποτε, ἢ τὴν πεπρωσουργημένην αὐτῷ ταυτηνὴν τερατείαν, ἣν καινοῖς ἀναπλασμοῖς ματαιούμενος συντέθεικεν ὑποδέξαιτο; ποῖος γὰρ λόγος ταῦτα συναναγκάσει; ποῖα συλλογισμῶν ἰσχύς, καὶ λόγων ἀπατηλῶν πιθανότητες; εἰ γὰρ δεῖ τὴν ἐκείνων διωσαμένους πλάνην, τῆς ἀληθείας ἐφάψασθαι, φαιμέν ὅτι μᾶλλον ὁ χαρακτηρίζων ἐνοῖ, ὡς μὲν κτίσμα τὸ ὁρώμενον, καὶ κατὰ πάντα ὁμοιοπαθεῖς ἡμῖν πῶμα ἐξικονίζων· οὐ ψιλῶν οὐδὲ δίστων ἐκ τούτου, συνάγων δὲ τῷ τε λόγῳ καὶ τῇ σχέσει, εἴτε φύσεις τις εἴποι εἴτε ἄλλο, καὶ ἐπισφίγγει τὴν ἔνωσιν· οὐ γὰρ δὴ μόνον τὸ κατὰ Χριστὸν ὁρώμενον ἀνθρώπειον εἶδος εἰσάγεται, διὰ τε τῆς μνήμης καὶ τῆς πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιώσεως· ἥδη δὲ καὶ ὁ λόγος, εἰ καὶ μὴ συμπεριγράφεται μὴ δὲ εἰκονίζεται, ὅσον ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ φύσει, ἀόρατός γε ὢν καὶ πάντη ἄληπτος, ἀλλ' οὖν γε ἐπειδὴ εἷς ἐστὶ τὴν ὑπόστασιν καὶ ἀμέριστος, διὰ τοῦτο καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ συνεισέρχεται· ἀλλὰ τοῦτο αὐτοῖς ἐστὶ τὸ φορτικὸν καὶ δυσαχθέστατον· ἐπειδὴ γὰρ βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι μόνον βλεπόμενος· οὕτω γὰρ κἀκεῖνος τὴν ψυχὴν ἐξοιδαίων ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτοῦ, τὸ πᾶν θράσος καὶ τὴν μῆνιν κατὰ τῆς ταύτην φερούσης εἰκόνας ἐξέχεεν· ἐξέστιν οὕτω περὶ τούτων διακειμένοις, καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἀκούουσι λόγια, ἀφ' ὧν δὴ καὶ ταῦτα ἤρτηνται, τὴν ἴσιν ἐκείνοις

δύναμιν ἔχοντα· εἰς ταυτὸν γὰρ ἐν ἀμφοτέροις τὰ τῆς ὑποθέσεως ἔρχεται, καὶ ἡ αὐτὴ ἱστορία ἀνεκαθεν δραῖται· τοιούτου γὰρ λόγου ἔχονται, εἴ που ταπεινόν τι καὶ ἀνθρώπινον περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτήρα οἰκονομίας ἡμᾶς ἐκιδιδάσκουσιν, τὰ ἴσα λογίζεσθαι, καὶ ὡς κτίσμα αὐτὸν εἰσφέροντα δέχεσθαι· ἢ τοῦ λόγου διαιρουντα ὡσαύτως διαγράφεσθαι, καὶ δεῖ καθαιρήσειν τὰ εὐαγγέλια αὐτοῦ μάλιστα τοῦ κυρίου πρὸς τὸν τῶν Ἰουδαίων δῆμον λέγοντος· “ τί με ζητεῖτε, ἀποκτεῖναι, ἀνθρώπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι·, διὰ τούτων γὰρ τὸ ταπεινὸν καὶ πτωχὸν αὐτοῦ καταφαίνεται παράστημα, καὶ ὅσα τὰ πάθη καὶ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἡμῖν εἰσηγοῦνται, διαγελᾶν τε καὶ διαπτύειν· ἀλλὰ μὴ ταυτὰ γε οὐδεὶς τῶν σωφρονούντων οὐδὲ ὑπολήφεται, οὐδὲ διαλέξεται, οὐδὲ ἐκεῖνο ἄρα τῆς ἴσης καὶ τῆς αὐτῆς ἀτοπίας ἐχόμενον.

Τί οὖν φασί; ὅτι ὡς πανταχοῦ τῶν ἀληθῶν ὁ κενὸς οὐτοσι Θεολόγος ἀπονεύουκεν, οὕτω δὴ κἀνταῦθα ἐμφανῶς ἀποπέπτωκε· προσεϊτέον γὰρ ὅτι ὡσπερ ἐν τοῖς ἀνω τῷ ψεύδει συλκλωθόμενος, καὶ καθ' ἑαυτοῦ σοφίζόμενος ἔφασκεν, ὅτι εἰ καλῶς, ὁμοούσιον εἶναι δεῖ τοῦ εἰκαζομένου τὸ ἀπεικόνισμα· μὴ εἰδὼς τὴν ἐν αὐτοῖς ἢ διδούς διαφορὰν, ὡσπερ οὐδὲ ἐμφύχου καὶ ἀψύχου, ἢ λογικοῦ καὶ ἀλόγου, ἢ τῶν οὕτως ἀντιδιαστελλομένων πρὸς ἄλληλα τὸ διάφορον ἐπιστάμενος, ἐξ οὗ δείκνυται τὸ κατὰ τὴν Γνώμην ἀνιδρύτον καὶ ἀσείυθμικτον· οὕτω δὴ κἀν τούτοις τῇ αὐτῇ διανοίᾳ χράμενος, τῇ κατ' αὐτὸν Θεολογίᾳ τὴν μυθολογίαν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀγχινοίας καὶ νοδὸς νήφωος εἰς ἄκρον συνίθεις, εἰς ταυτὸν ἄξει πρωτότυπον καὶ παράλωγον· καὶ ὡς ἀνὰ μέσον ἀγίου καὶ βεβήλου διαστεῖλαι οὐ προεῖλετο, οὐδὲ τούτων ἀνὰ μέσον διακρίναι ἠνέσχετο, οὐδ' ὅσον ἐπ' ἄρα γλασση τοῦ περὶ αὐτῶν λόγου ἐφάψασθαι· ὁ γὰρ διὰ τῆς εἰκότος μερίζεσθαι τὸν Χριστὸν οἶόμενος, οὐδὲν ἕτερον δεξάζει ἢ ὅτι οὐδὲν διαίσει Χριστὸς τῆς ἑαυτοῦ εἰκότος, ἀλλὰ ταυτὸν εἶναι ἀμφοτέρα· ὡς εἰ γε τὴν τούτων κρίσιν διέγνω, οὐκ ἂν τῶν ἱερῶν καὶ σεβασμοῦ ἀξίων κατέβη τῇ γὰρ κενῇ δόξῃ καὶ ματαιότητι τοῦ κόσμου ἠπτώμενος, καὶ φιλαυτία καὶ ἐμπαθεῖα καταβαπτίζόμενος, ἐσκοτίσθη τὴν ψυχὴν, καὶ τοῦ τῆς ἀληθείας ἐστέρηται φῶτος, οὐδὲν πλέον τῶν ὀρωμένων εἰδὼς ἢ φανταζόμενος· γεώδης γὰρ ὢν καὶ κάτω νενευκὸς, τὴν ἐγκερυμμένην τοῖς ἱεροῖς χάριν καὶ ἐναποκειμένην οὐ κατένόησεν, οἷα περὶ μέχρι τῆς ὕλης καὶ τῶν κτισμάτων, τὸν νοῦν συνιστάμενος.

Ἀλλὰ δὴ ὁ γε ἐλόμενος, οἷα ὁ σοφώτατος καὶ θεωρητικώτατος οὗτος, φρονεῖν τε καὶ προχειρίζεσθαι, ἐρομένοις ἡμῖν ἀποκρινέσθω καὶ συνδιασκέπτέσθω, ὡς ἂν γνοίῃ ὅσοι τὰ τῶν προβλημάτων αὐτῷ ἐξίοι· λεγέτω γὰρ ἡμῖν πρότερον· εἰ παρ' ὀτουοῦν χριστιανῶν οὕτω δόξης ἐπέθετο ἔχοντος; ἀλλ' οὐκ ἂν εἰπεῖν ἰσχύσειεν, οὐκ ἂν ἔχοι δεῖξαι· τέχνασμα γὰρ καὶ κακούργημα σιγῆιον προφανῶς αὐτῷ ἤδη προβέβληται· ὅμως δ' οὖν ποῖα δυνάμει καὶ ὅτῳ τρόπῳ συμβαίνειν ταῦτα βούλεται ὁ τῶν καινῶν τούτων δογμάτων εὐρετής; εἰ

γὰρ κτίσμα μόνον ὁ Χριστὸς χαρακτηριζόμενος ἀπολείπεται, τῆς Θείας ἀμοιροῦν φύσεως τῇ ταύτην ὑπάρχειν ἀπερίγραφτον, πολλῶν δὴ που σαρκούμενον, τοῦτο πρότερον πεπονθέναι ἔδει καθόσον καὶ ἡ ἀνειλημμένη τῇ λόγῳ σὰρξ, οἰκειότερα αὐτῷ τῆς κατ' αὐτὴν εἰκότος ὡς ἀρχέτυπων· ἐπειδὴ οὐδαμῶς γε ἡ διὰ τοῦ χαρακτηρίζεσθαι μίμησις καλῶς τηρηθήσεται, εἰ μὴ τοῖς προηγουμένοις ὡς οἷόν τε ἐξομοιωθεῖν· πῶς γὰρ τὸ ἐν μίμῃσι τιτὸς καὶ ὁμοιώσει Γινόμενον, δράσαι τι δυνήσεται ἢ πάθοι, εἰ μὴ πρότερον τὸ οὗ ἐστὶν ὁμοίωμα, οὕτω πέφυκεν εἶναι; εἰ δὲ τὸ ταῦτα λέγειν, ἐσχάτης παραφροσύνης καὶ δυσσεβείας ἐστὶ, πῶς οὐχὶ κακίαινα μανίας τῆς ἀνωτάτω; εἰ γὰρ τις φαίη ἀληθῆ ἐκεῖνα εἶναι, πάντως που κατὰ τὸ ἀκόλουθον τοῦ λόγου, ἐπειδὴ ἀληθῶς ὠράθη ἀνθρώποις πεφηνῶς καθ' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς, οὐ πέφυκε δὲ ἡ θεία φύσις ὁραῖσθαι, πολὺ μᾶλλον παρὰ τὸ μὴ ὁραῖσθαι αὐτὴν, κτίσμα μόνον τὸ θεαθὲν ὑπολειεῖσθαι συμβέσεται, τῆς θείας μὴ οὔσης ἐν αὐτῷ φύσεως, καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ πρώτως ἀνθρώποις ὠράθη, οὕτω τὲ χαρακτῆρισθῆναι ἐδέχθη· εἰ μὴ γὰρ ἐθεάσατό τις, οὐδὲ ἐχαρακτήρισέ που πάντως· εἰ δὲ ἐγκλημα διὰ τὰς εἰρημένας αἰτίας τῇ γεγραφοῦτι, πῶς μάλιστα τῇ Θεαθέντι; ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα ἡ μία κατὰ Χριστὸν διέστηκεν ὑπόστασις, καὶ κτίσμα μόνον αὐτὴ καταλείπεται.

καδ. Εἰ δὲ παρὰ τινι τῶν πιστῶν αἰτηθεὶς ὁ Χριστὸς, τὸν ἑαυτοῦ Θεῖον χαρακτήρα ὁδόνῃ ἐναπεμάξατο καὶ ἐξέπεμψε, τί μάτην ἄλλοι χαρακτηρίζοντες αὐτὸν ἐγκαλοῦνται; εἶτα ζητεῖν καὶ τοῦτο ἄξιον πεφυκῶς ταῦτα πάσχειν ὁ Χριστὸς πέπονθεν, ἢ οὐ; εἰ μὲν γὰρ οὐ πέφυκε πάσχειν, πλάνης πλήρης καὶ ματαιότητος γέμων ὁ ταῦτα ἐγκαλῶν, καὶ εἰς ἄκρον σκαιότητος καὶ ἀπονοίας ἐκβέβηκεν ὁ πόνος αὐτῶν· καὶ γὰρ οὐκ, καὶ τῇ τῶν πραγμάτων αὐτῇ φύσει ἀπεναντίας ἐρχόμενος γνωρισθήσεται, καὶ ταῖς τρόποις αὐτοῖς καθ' οὓς τοῖς οὐσιν ἐνυπάρχουσιν ὅπερ γὰρ οὐκ ἐνδέχεται γινέσθαι, ἐξ ἀνάγκης αὐτὸς διορίζεται γίνεσθαι καὶ ὁ οὐ πέφυκε γίνεσθαι, ἐξ ἀκολουθίου τινὸς ὑπάρχειν τινὶ βούλεται· εἰ δὲ οὕτως εἶχε φύσεως ὁ Χριστὸς, μάτην ἐγκαλεῖται ὁ γράφων ἢ ὁ θεθεαμένος· οὐ γὰρ παρὰ τὸ γράφειν ἢ ὁρᾶν, τὸν γράφοντα ἢ τὸν ὁρῶντα, ἐκεῖνα συμβέβηκεν, ἀλλὰ παρὰ τὸν ὁρῶμενον καὶ γραφόμενον, καὶ ὃ ταῦτα πέφυκεν οὐκοῦν αὐτὸς ἑαυτῷ μᾶλλον ὁ ὁραθεὶς καὶ γραφεὶς, ὃς περιουσίᾳ φιλανθρωπίας συγκαταβάς, καὶ ὁρῶμενον καὶ γραφόμενον ἡμῖν ἑαυτὸν κενώσας εἰσήγαγε· τῆς τε διαστάσεως καὶ τοῦ κτίσμα καταλελειφθῆαι, ὑπῆρξεν ὁ αἰτιώτατος· ἐξ οὗ δοκεῖ καὶ κατηγορία τις ξένη τῷ Χριστῷ ἐπιπλέεσθαι· ἵνα ἀφ' ὧν εὐεργετῶν ἔδει τιμᾶσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι, ἀπὸ τούτων μᾶλλον μῶμος αὐτῷ καὶ ὕβρις ἀντίεσασθῆι· καὶ γίνεσθαι ἢ τῆς οἰκονομίας χάρις, ἀδοξίας καὶ ἀτιμίας ὑπόθεσις· ὡς γὰρ ταῦτα, πλέον ἢ ἐπὶ τοῦ διὰ σταυροῦ πάθους συμβέβηκε κατὰ τὰς ἐναντιῶν ἐπιχειρήσεις, ἀτιμώτερα καὶ ἀθεώτερα, ἢ δὴ πρόσθεν ἀρκούντως εἶρηται.

Ἄλλὰ καὶ περὶ ταῦτα ἀποκάμοιεν, πρόχειρον αὐτοῖς εἰς βλασφημίαν τὸ ἕτερον, συμπεριγεγράφθαι τῇ σαρκὶ ἐξ ἀνάγκης τὸν λόγον· ὃ πανταχοῦ περι-

βουβούντες, ἐσόμενον εἰς κακίαν τοῖς προτέροις ἔχουσιν. Ἄλλὰ φατέον καὶ πρὸς ταῦτα, πάτερρον κατὰ τὴν οἰκίαν καὶ ἀπόρρητον φύσιν περιεγράψαι σωματούμενος. ἢ οὐ; εἰ μὲν περιεγράψαι, δεδόςθω καὶ παρὰ τὸ χαρακτηρίζεσθαι εἰ δὲ μὴ, τίς ὁ ἐκβιαζόμενος λόγος, χαρακτηρίζομενον αὐτὸν σαρκὶ συμπεριγεγραφῆναι; ἢ γὰρ μὴ πέπονθε προσειληφώς τὴν περιγεγραφομένην σάρκα, πῶς τῆς σαρκὸς γραφομένης πείσειται; καὶ περ οὕτως στηλιτεύομενοι, ὡς ἀδιανόητα καὶ δυσήματα κατὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν ὁμολογίας μελετώντες, πλὴν ἐκ μιᾶς τῶν ἀτόπων ἐπιχειρήσεων, τὰ τοῦ εἰκαίου δόγματος κατηρτίσθαι ἔδοξαν ἵνα ἅπαν σχοίεν λοιπὸν τὸ ζητούμενον, καὶ ψευδηγορίας ἐμπλήρους ἐκ τοῦ ἐμφαντοῦς ἐξελέγξειαν τὸν τε εἰρηκότα “ ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν „ ἐν ἡμῖν ” „ τὸν τε γεγραφότα “ ὅτι ἐπεὶ τὰ παῖδιά κεκοινωνήκειν αἵματος „ καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν ” „ καὶ τᾶλλα ὅσα ἡμῖν παρὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος παραδέδοται· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ἄτοπα καὶ παράλογα, ἐκ τῶν ἀτόπων τοῦ γεγραφότος ὑπολήψεων περαινόμενα, τῆς κρείων ὡς ἀληθῶς καὶ τῶν ἐκείνω πειδομένων παραπληξίας ἄξια.

Ῥητέον δὲ κἀκεῖνο, ὡς ὅτι ἡ ἱερὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰκὼν, κατὰ τὰ ἔναγχος εἰρημένα, τῶν τοῦ ἀρχετύπου μέγαλαμβάνει, καὶ δι’ ὧν αὐτοὶ δρῶσι, σαφῶς ἐκφαίνεται ὡσπερ γὰρ ἂ νῦν παρὰ τῶν χριστομαχούντων πάσχει ὕβριζομένη τε καὶ καταβαλλομένη, δι’ αὐτὸ γε τὸ ἀρχετύπον πάσχει διὰ γὰρ τὴν εἰς Χριστὸν ὕβριν καὶ οὗτοι ταῦτα ποιοῦσιν οὕτως ἀναλόγως ἐκ τοῦ ἀκολούθου, ὡς ἔστι συλλογισάμενον ῥαδίως συνιδεῖν, παρὰ τοῦ ἀρχετύπου χάριτες πινος καὶ δυνάμεως κατὰ ἀντιπερίστασιν εικότως μεθέξει· οὕτως οὖν βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· ὃν περ γὰρ τρόπον τοῖς πάλαι Ἰουδαίοις βαρὺς ἦν ὁ Χριστὸς ἐν σαρκὶ δρώμενος, ὡς ἀχθόμενος ἐπὶ τὸν δίκαιον, ποτὲ μὲν λέγειν αὐτῶ, ἕως ποτὲ αἴρεις τὴν ψυχὴν ἡμῶν; ποτὲ δὲ μυρίαις περιβάλλειν συκοφαντίαις, εἴτα τὸ τελευταῖον θανάτῳ αἰσχίστῳ παραδεδόκασι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τοῖς νῦν Ἰουδαίοις, διὰ τοῦ σεβασμίου αὐτοῦ ἐκτυπώματος, ὡς δυσφορώτατος δείκνυται ὡς γὰρ τὴν Ἰουδαίων εἰκόνα καὶ τὴν μίμησιν φέροντες, ἐπὶ τῇ εἰκόνι Χριστοῦ δυσχεραίνουσι· καὶ ὡσαύτως ἐκείνοις, μυρίαις ὕβρεσι καὶ λοιδορίαις βάλλουσι, καὶ τὸ τελευταῖον καθαιροῦσι πικρῶς οἱ Ἰουδαίοφρονες καὶ παράνομοι.

κε. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς τοῦ κυρίου σαρκώσεως ἡμῖν ὁ λόγος, οὐκ ἄκαιρον ἠγάμηθα καὶ τοῦτο τοῖς εἰρημένοις προσεπενελεῖν, πρῶτον μὲν τὸν δοκούῃτα ἡμῖν καὶ τῇ ἀληθείᾳ λόγον ἐκτιθέμενοι, ἔπειτα δὲ τὸν τῶν ἐναντιῶν ὡς ἔχει εὐθύτητος ἢ σκολιότητος ἐπισκεπτόμενοι· ἡμεῖς γὰρ καθὰ παρὰ τῶν θεηγόνων μεμυσταγωγῆμεθα, διπλοῦν τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν καὶ θεὸν ὁμολογεῖν παρειλήφαμεν, τὸ μὲν ὡς θεὸν ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως ὑπάρχοντα διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν καὶ πατέρα συμφυίαν, τὸ δὲ ἐν χρόνῳ καὶ σωματικῶς ὡς ἄνθρωπον τέλειον πεφηνότα διὰ τὴν πρὸς τὴν τεκοῦσαν σωματικῶς τε καὶ ὑπερφωῶς συγγένειαν· ἐπεὶ οὖν ἀπερίγραπτος ὁ θεὸς καὶ πατήρ,

καὶ ὁ Χριστὸς καθὼ θεὸς καὶ ὁμοούσιος αὐτῷ, καὶ ἀπερίγραφτος ὁμολογεῖται· ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ περιγραπτὴ, ἄνθρωπος γὰρ καὶ αὐτὴ καθ' ἡμᾶς, καὶ ὁ Χριστὸς ἄρα καθὼ ἄνθρωπος καὶ ὁμοφυῆς αὐτῇ, περιγραπτὸς ὁμολογηθήσεται· οὕτω γὰρ τὸ διπλοῦν τῶν φύσεων τῶν ἐν τῇ καθ' αὐτὸν μῆ ὑποστάσει ἀληθῶς διαφαίνεται, καὶ ἡ τοῦ λόγου ἀκολουθία τῇ ἀληθείᾳ συναρτωμένη ἀναγκαίως καὶ ἀρίμπτως διασπῆσεται· “ μεσίτης γὰρ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁ Χριστὸς γενόμενος ”, καὶ προελθὼν θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἐκ δύο τῶν ἐναντίων, ὡς τὰ τῆς Θεολογίας μυσταγωγεῖ, ἐπίσης καὶ ὁμοτίμως ἐκατέρας τῶν, ὧν συντίθεται, μετέσχικε φύσεων τε καὶ ἰδιοτήτων· καὶ διὰ τὴν πρὸς ἐκείραν κοινωνίαν τε καὶ σχέσιν, εἰς ἐξ ἀμφοῖν ἀποτελούμενος, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ὑπόστασιν ἐνιζόμενος· καὶ ἐν τούτοις μὲν ὁ τῆς εὐσεβείας ἦρος ἴσταται.

Εἰ δέ τις δοίη τὸν Χριστὸν, καὶ καθὼ ἄνθρωπος, ἀπερίγραφτον εἶναι· ἀσχίσει τε τῆς κατὰ τὴν τεκοῦσαν φυσικῆς συγγενείας, εἰς ταῦτὸν δὲ φύσιν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην συνενέγκοι, ἀδιάφορον δὲ τὴν πρὸς ἄλλα τῶν ἄκρων ἐναντίωσιν ἀποφύγει, καὶ οὐδαμοῦ τὸ διηλλαγμένον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἴδοι, ἀλλ' εἰσαγάγοι ταῦτα ὁμοούσια· καὶ τίς οἶσει τῆς τοσαύτης βλασφημίας τὸ ὑπέρογκον; Ζητοῦμεν λοιπὸν εἰ κατὰ τὸ πρόβλημα αὐτῶν ἀπερίγραφτον ὑπάρξει τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ἢ καθ' ὑπόστασιν ἔνωσις παραίτιον γέγονε, πόθεν τοῦτο, καὶ πῶς ἡμῖν φανεῖται διάδηλον; πότερον γὰρ, ἐπεὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ὁ λόγος ὑπέδου φύσιν, ἀπεριγράπτῳ σώματι τῆς παρθένου προσομιλήσας, προήλθεν ἐξ αὐτῆς καὶ κατὰ σάρκα ἀπερίγραφτος; καὶ τάχα οἰήσονται τοῦτο αὐτῇ τὴν τοῦ παναγίου πνεύματος δωρήσασθαι ἐπιφοίτησιν, καὶ μεταστοιχειῶσαι, ἵνα ἀπαξ ἐκαστάς τῆς φυσικῆς καὶ ἀνθρωπίνης ἰδιότητος, ἐπιτηδειότερον παρὰ τὸν κύριον ἀπεριγράπτως τὸν ἀπερίγραφτον ὑποδέξῃται λόγον· ἢ τῆς παρθένου ἐν τοῖς ὅροις μεινάσης τῆς φύσεως, ἅμα δὲ τῶν παρθενικῶν ὁ λόγος ἐφήπται σπλάγγων, καὶ ὁ προσείληφεν εἰς τὸ ἀπερίγραφτον μετασκευάσατο, τῶν πρώτων ἀρχῶν, τῶν παρθενικῶν αἱμάτων φημί, εὐθὺς τῇ παρουσίᾳ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ λόγου ἐκ τῶν ἀπερίγραφτων μεταποιηθέντων; ὅποια δὲ καὶ τοῖς κατεφθαρμένοις τὴν ζωὴν ἀφρασεδοκῆταις· περὶ τοῦ ἀφραστοῦ ἀειληφέναι τὸν κύριον σάρκα δοκεῖ· τούτοις γὰρ τοῖς ἀγραπτοδοκῆταις, περὶ τοῦ ἀγράφτου νῦν παραπλήσια δογματίζεται· οὕτω γὰρ ἂν τις καλέσας αὐτοὺς, οὐκ ἂν διαμάρτοι τοῦ πρέποντος.

25. Εἰ μὲν οὖν τῇ πρότερά συντίθοντο δόξῃ, ἡμεῖς ἂν ἡμεῖς ἐκ τῆς τοῦ λόγου σαρκώσεως ἀπὸνήμεθα· οὐδαμῶς γὰρ τὰ τῆς ἡμετέρας προσείληφε φύσεως, ἐκστάσις τῆς γεννησαμένης τῆς φύσεως, καὶ οὐδενὶ τρόπῳ τοῖς περιγραπτοῖς ἡμῖν ἐπικοινωνούσης τὴν φύσιν· ἀλλὰ πρὸς τῷ ἀσεβεῖ, καὶ τὸ ἀπίθανον ὁ λόγος ἔξει· πῶς γὰρ ἐνὸν, ἀπερίγραφτον ἀπεριγράπτῳ αἰσθητῶς τε καὶ σωματικῶς ἐνοιῆσαι; οὐδὲ γὰρ τὸ σῶμα πέφυκεν ἀπερίγραφτον εἶναι, καὶ αἰσθησεως ἄνευ ἀποσπέρησουσι δὲ, ὁ πάντων ἐστὶ δυσσεβέστερον, καὶ αὐτοῦ τοῦ

τίπτειν τὴν παναγίαν καρδέον· εἰ γὰρ ἀδύνατον, ἀπερίγραφτον εἶναι σῶμα, καὶ ἀπερίγραφτον τίπτειν κατὰ γε τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν ἀδυνατώτερον· οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ γεραίρειν πλέον ἢ καλῶς ἔχει τὴν καρδέον ἀποσεμνύοντας, οὐκ εὐλόγον· ἀτιμίας γὰρ οὐδὲν ἀπέοικε τιμῇ ὑπερβάλλουσα· εἰ γὰρ τοῦτο, καὶ τὸ ἀφθαρτον καὶ ἀθάνατον καὶ ἀπαθὲς αὐτῇ δοθεῖν· ἴνα ὅπερ φύσει τῷ λόγῳ, τοῦτο θέσει τῇ τεκούσῃ ὑπάρξαιεν· ὦν τί ἀποσώτερον; τί γὰρ διοίσει θεὸς ἀνθρώπων; εἰ δὲ τῇ δευτέρᾳ πρόσθιοιτο, ὅτου δὴ χάριν, μὴ πάλιν καὶ τὸ ἀφθαρτον καὶ ἀνόλεθρον καὶ ἀπαθὲς, εὐθύς ἐν πρώτῃς ἐνώσεως, καὶ ἅμα τῇ μητρῷα προσφάσσει νηδύϊ τὸν λόγον τῇ φύσει κεχάρισται; ὡς εἴ γε τοῦτο ὑπῆρξε, περίττος ἦν ὁ τῆς συμπολιτεύσεως ἡμῖν, καὶ τῆς μετὰ ἀνθρώπων ἀναστροφῆς τοῦ κυρίου τρόπος· οὐδ' ἂν ἐδέξασεν αὐτῷ τοσοῦτον πραγματῶν, ὅσπερ καὶ πᾶσι ἐνέγκαι, καὶ τὸ πᾶντων ἔσχατον, τὸν διὰ σταυροῦ οἰκτιστον ὑπομείναι θάνατον, δι' ὧν ἡμῖν τὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας πέπρακται.

Ἄλλ' ἴσως φαῖεν ὡς δι' ἄγνοιαν ἢ τὸ ἀδύνατον· καὶ πῶς θεός, εἰ τοιαῦτα πέπονθεν; ἢ πῶς ὁ τὸ ἐν δράσας, μὴ καὶ τὰ ἄλλα εἰρήσαστο; τίνος οὖν ἔνεκεν τῶν ἄλλων ἀνασχόμενος, ὅσα τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἀνθρωπεῖου συζητήματος, τὸ περιγραφτὸν μόνον ἀπήρηνται; ὃ μάλιστα οἰκεῖον καὶ πρώτως ὑπάρχει τῷ σώματι, καὶ τὸ ἰδιαίτατον, καὶ οὐ ἄνευ, σῶμα οὐκ ἂν ὑποσταίη· ὡς εἴ γε τις τούτου ἀποστέρησει τὸ σῶμα, οὐδὲ εἶναι τὸ παράπαν σῶμα ὁμολογήσειεν· ἀνάγκη οὖν λείπειν αὐτοὺς, ὡς ἐφ' ἑτέραν δημιουργίαν ἐληλυθῆναι, καὶ ἄλλην ἀρχὴν ὑποστήσασθαι φύσεως, καὶ σῶμα οὐδὲν ἡμῖν προσήκον· ὃ δὴ καινὸν ὑπάρχον καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἐξηλλαγμένον, ἀποτεμόμενος ἑαυτῷ περιέπλασας· ἐξ οὗ περιγραφτοῖς οὖσιν ἡμῖν, οὐδαμῶς τὰ τῆς σωτηρίας περιέσται, τὸ προσεικὸς ἐκεῖν οὐκ ἔχουσι· τίς δὲ λόγῳ ὁ καινοποιήσας διὰ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ λόγος τὴν καθ' ἡμᾶς φύσιν, τὰ μέγιστα δεδωρημένος, τὴν τε ἀθανασίαν καὶ ἀφθαρσίαν λέγω, καὶ τᾶλλα ὅσα ἢ τῶν μελλόντων ἐλπίς ἡμῖν ὑποτίθεται, τούτου μόνου φθονήσας ἡμᾶς ἀπεστέρησεν; οὐδαμοῦ γὰρ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, τὸ ἀπερίγραφτον μεμυσταγωγικῶς καθυπέσχετο· οὔτε παρ' ἄλλῃ γραφῇ, ἢ τὸ τῶν ἱερομυστῶν διδασκάλιον, εἰσηγούμενον φαίνεται· “δεῖ μὲν ἢ οὖν τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀθανασίαν, φησί που ὁ θεὸς ἀπόστολος, καὶ ὃ τι σπειρέται ἐν ἀτιμῇ· ἐγείρεται ἐν δόξῃ”· τὸ περιγραφτὸν δὲ τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀπεριγραψίαν, οὐδέπω καὶ σήμερον, οὔτε παρὰ Παύλου, οὔτε παρ' ἑτέρου τῶν τῆς ἐκκλησίας μυσταγωγῶν τις ἀκήκοε· τὴν δὲ πολλὴν λέσχην περιϊστάμενοι, ἐν τοῦτο φήσομεν, αὐτὸ τὸ ἐνοικῆσαι ἐν τῇ παρθενικῇ μήτρᾳ τὸν Χριστὸν, εἰ μὴ περιγεγράφθαι σωματικῶς ἐν αὐτῇ δέξαιντο ὡς τὸ τῆς ἀληθείας ἐναστράπτει φῶς, τί ἂν ἕτερον εἴποιεν, ἢ τὸ ἐν περιγραφῇ τὸν ἀπερίγραφτον οἶεσθαι λόγον; τοῦτο δὲ ποίας δυσσεβείας καὶ ἀθεΐας ὑπερβολὴν καταλείπει; ἀνάγκη γὰρ δυσὶν ἑστέρον, ἢ μετεσχηκέναι παρὰ τῆς ἀγίας παρθένου περιγράφτου σώματος, ἢ πάντως γε κατὰ τοὺς πάντη διεστραμμένους ἀντιστραφεῖς τῆς τῶν

πραγμάτων σχέσεως, ἀντιδιδόναι τὸ ἀπερίγραφτον αὐτῇ· ἐν γὰρ τι τούτων ἢ ἔνωσις καὶ ἢ κατ' αὐτὴν τοῦ λόγου ἐνοίκησις ἀπειργάσατο· ἀλλὰ μὴν περιγραπτὴ ἢ παρθένος, καὶ τὸ τοῦ κυρίου ἄρα σῶμα περιγραπτὸν, ὡς ἐκ περιγραπτοῦ προελθὸν σώματος.

Εἰ γὰρ οὐδὲν τούτων δοῖεν, ἐκφύγοιεν δὲ τὰ ἄτοπα, λελεῖψεται αὐτοὺς ἀτοποπτόρη περιπεσεῖν πτώματι· τοῖς διδασκαλοῖσι γὰρ τῆς παλαιωθεῖστος φαντασίας κἀναυθὰ ἐπόμενοι, ὡσπερ διὰ σωλῆνος τῆς παρθένου ἀνωθεν σαρκοφοροῦντα δειχθαι τὸν λόγον, ἵνα μὴ δ' ὀπότερον πατέρου μετασχοι, δογματίσουσι· δικαιοτέρον δ' ἂν τοῖς κατακρίτοις συναριθμηθεῖεν, τοῖς παρὰ τῶν ἀγίων φρικτοῖς ἀναθέμασι καδυποβαλλόμενοι· ταῦτα μὲν ἐκβασιανίζων ὡσπερ ὁ λόγος οὕτω διέξεισιν· ὁ γὰρ τοι θεολογικώτατος καὶ δογματικώτατος, οὐδαμῇ σαφῶς διευκρινήσατο· πνίκα καὶ ποτε χαρίζεται τῇ σαρκὶ τὸ ἀπερίγραπτον, πρὸ τῆς ἐνώσεως ἄρα τῆς πρὸς τὸν λόγον, ἢ μετὰ τὴν ἔνωσιν; ἀλλὰ πρὸ μὲν τῆς ἐνώσεως, οὐκ ἂν εἰς τοσοῦτον οἶμαι παρανοίας ἐξολισθήσας ἔφησεν· ἢ γὰρ ἂν, οὐδ' ἀνεῖληφθαι τὸ παράπαν ὁμολόγησε· τὸ γὰρ ἀπερίγραφτον, οὐδὲ ἀνθρωπος, ἀλλὰ θεὸς· οὐδ' ἄγγελος τάχα εἶποι τις τῷ γε κατεῖληφθαι· ἀλλ' ὅτι μὲν ἀγγέλων οὐκ ἀνείληφε φύσιν, ὁ Παῦλος αὐτῷ ἐκβοάτω μεγαλοφώνως λέγων· “ οὐ γὰρ δὴ που ἀγγέλων ἐπιλαμβάνεται, ἀλλὰ σπέρματος „ Ἀβραὰμ ἐπιλαμβάνεται „ ἀπερίγραφτον δὲ λέγειν τὸ σπέρμα τοῦ Ἀβραὰμ, τῆς ἐκείνου σοφίας εἰπεῖν· οὐδεὶς γὰρ οὕτω κτηνώδης καὶ ἀνούστατος, ὅστις αὐτῷ τῷ λόγῳ συνθήσοιτο· ἀνάγκη οὖν αὐτῷ, ὅτε ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἤτοι μετὰ τὴν ἔνωσιν, τὸ ἀπερίγραφτον τῇ σαρκὶ ἐπιγράφειν· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἀπαθὲς ἀναφῆς τε καὶ ἀόρατον, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ τὸν αὐτὸν λόγον, προσέειμεν ἂν πάντως αὐτῇ ἠρνημένη εὐθὺς μετὰ τὴν ἔνωσιν τὸ παθητὸν καὶ ὄρατὸν καὶ ἄπτὸν καὶ τὰ λοιπὰ, οἷς τὸ εἶναι σὰρξ Ἰνωρίζεται· καὶ ἔσται κατ' αὐτὸν τὸ αὐτὸ, καὶ περιγραφτὸν καὶ ἀπερίγραφτον, καὶ παθητὸν καὶ ἀπαθὲς, ἄπτὸν τε καὶ ἀναφῆς, καὶ τὰλλα ὅποσα ἂν ἢ ἀντικείμενα· καὶ τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ, καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως· τὰ δὲ δι' ἕτερα, καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν· τὸ αὐτὸ δὲ εἶναι κατὰ ταυτὸν, καὶ ὑπάρχειν τὰ ἀντικείμενα· οὐδὲ μένειν ἔτι σῶμα ὁμολογήθησεται, ἐκαταίη γὰρ ἂν ἑαυτοῦ, καὶ τὸν ἴδιον παραιτήσεται ὄρον τὲ καὶ λόγον· οὐ τί ἂν γένοίτο ἀλοώτερον ἢ ἀφρονέστερον;

Ἐν τίνι γὰρ τὰ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐμπολιτεύσεως τοῦ Χριστοῦ φανήσεται; ἐν τίνι τὸ πεινῆν καὶ διψῆν θεωρηθήσεται; πόθεν ἡ τῆς ὀδοπορίας κόπος, τὸ ἰδροῦν τε καὶ δειλιάειν, καὶ τὰλλα πάσχειν ὅσα τοῦ ἡμετέρου ἐστὶ σώματος; ᾧ τό τε σχῆμα καὶ ἡ ἀντιτυπία καὶ ἡ τρισσὴ διάστασις, καὶ τὸ χρῶμα καὶ ἡ πηλικότης καὶ τὸ βάρος, πρὸς δὲ καὶ τὸ ἄπτὸν εἶναι, καὶ ὅσα ἄλλα ἴδια τοῦ σώματος ἐστί τε καὶ λέγεται· πῶς οὖν τὸ ἄπτὸν οὐ περιγραφτὸν; ἵνα ἐξ ἑνός γε καὶ τὰλλα συμπεριληφθεῖν, ὅσα διὰ τοῦ προσλήμματος ἐν Χριστῷ θεωρήσεται· ὡς εἰ μὴ τούτοις ἔθετο, καὶ τὸ σεσωματώσθαι αὐτὸν τὸν κύριον ἀπρηγήθη ἂν τελειώτερον· οὐκοῦν οὐδὲ πεπονθῆναι διω-

μολόγησε· καὶ οἰχῆσεται τὰ τῆς ἐλευθερίας ἡμῖν, καὶ τὸ ἀπιλλάχθαι εἰδόντων, ὅπερ ἐκεῖνος ἐπούδακε· κενὰ τὰ τῆς ἐλπίδος, καὶ ὅσα διὰ τοῦ σωτηρίου ἡμῖν προσγέγονε πάθος· τὰ γοῶν εὐαγγελία, ἥκιστα δὴ τὸ ἀληθεύειν διακεκτῆσεται, καὶ δὴ καὶ ὀφθῆ αὐτῷ μάταιον τὸ κήρυγμα καὶ ἡ πίστις ἡμῶν.

Ταῦτα μὲν οὖν εἰρήσθω πρὸς αὐτὸν, τὸ ἀπερίγραφτον ἀλόγως κομπαζόντα· οὐχ' ὥδε δὲ ὁ τῆς ἀληθείας ἔχει λόγος, ἀλλὰ καθάπερ ὁ λόγος ἐνωθεὶς τῇ σαρκὶ τὰς φύσεις τελείας καὶ ἀνελλιπεῖς διετήρησε, καὶ τῶν φυσικῶν οὐκ ἐξέστηκεν ἰδιωμάτων, μεμένικε δὲ κατὰ γε τὸν τοῦ εἶναι λόγον, ἑτεροίως ἔχων πρὸς τὸ σῶμα, οὕτω καὶ τὸ σῶμα ἐναντίως ἔχει πρὸς τὸν λόγον, κατὰ γε φημί τὴν ἰδιότητα· οὐδαμῶς γὰρ τῶν ἰδίων ἀποσπεφούτηκε γνωρισμάτων· καὶ ὡς γενόμενον θεοῦ σῶμα, οὐκ ἀφήρηται τὸ εἶναι σῶμα, εἰ καὶ πρὸς τὸ βέλτιον ὅλον τῇ δυνάμει τοῦ λόγου μετεστοιχειώται, οὕτως οὐδὲ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ἐστέρηται· ἐπὶ ποῦ σωθήσεται τὸ τέλειον, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν ἐπὶ Χριστοῦ, ὡς περ ἐν θεότητι οὕτω δὴ καὶ ἐν ἀνθρωπότητι; εἰ γὰρ τι τῶν εἰς τὴν τελειότητα ἠκόντων ἀφαιρεθεῖν, οὐ μόνον οὐ τέλειον, ἀλλ' οὐδὲ ὑπάρξειεν ὅλως· “ πῶς οὖν σπέρματος Ἀβραάμ ἐπιλαμβάνεται, εἰ κατ' αὐτό γε τοῦτο οὐ περιγράφεται; πόθεν ὤφειλε “ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιω-, θῆναι ὁ ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς πρωτότοκος, ὁ πεπειραμένος κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα τὴν ἡμετέραν; „ πῶς υἱὸς τοῦ Δαβὶδ χρηματίσειε, καὶ υἱὸς τῆς παναγίας παρθένου, ἢ τὰ τῆς γενεαλογίας ἐκ τοῦ δαυϊτικοῦ κάτεισι φύλου; εἰ μή που καὶ αὐτῇ τὸ ἀπερίγραφτον ἐπεφήμισε, ὡς περ διὰ σωλῆνος διαδεδυκέναι τὸν λόγον δι' αὐτῆς· ἵνα ὅλον τὸν τῆς φαντασίας καὶ δοκίσεως ἄκρατον, κατὰ τοὺς ἑαυτοῦ διδασκάλους, ἐγχείται.

Ποῦ τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων σωθήσεται ἡ ἀλήθεια; τοῦ μὲν τῶν εὐαγγελισαμένων τὸ Χριστοῦ μυστήριον λέγοντος “ βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ „ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ· τοῦ δὲ, ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ „ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν „ οὐδὲ αὐτὸν Χριστὸν τοῖς λιθάζουσιν ὁ συλλιθάζων ἐδέξατο ἂν λέγοντα “ τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι, ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν „ ὑμῖν λελάληκα; „ ποῦ τῶν ἱεροφαντῶν καὶ θεολόγων πατέρων ἡμῶν, ἡ διδασκαλία; οἱ γεγόνασι τῶν Χριστοῦ μυστηρίων ταμίαι καὶ κάτοχοι τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καὶ τέλειον ἡμῖν τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, διαρρήδην ἐδιδάσκουσιν, ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ κατὰ τὴν Θεότητα, καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, περιγραφτὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἀπερίγραφτον· τί δὲ ὅλως ἡμᾶς ὤνησε Χριστὸς περιγραφτὸς γε ὄντας, εἰ μὴ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον ἀνεκάθηρέ τε καὶ ἐξίστατο; εἰ μὴ τὸ πᾶν ὅπερ ἐσμὲν πλὴν ἁμαρτίας προσέληψε; τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, φασὶν, ἀθεράπευτον ἐν οἷς γὰρ ἡ φύσις ἐδεῖτο τῆς ἀναπλάσεως, ἀνάγκη κατὰ πάντα ὅμοιον τῇ φύσει γενέσθαι· ἀλλὰ μὴ ποτε, εἰ νῦν τῆς πλάνης καὶ τῶν ἐκείνου δογμάτων προασπίζοντες εἴποιεν, ὅτι οὐκ ἤκούσαμεν· “ μὲν οὖν γε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ „ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, τὰ ῥήματα αὐτῶν „ οὕτω δὲ ἀπετυφλώθη-

σαν τῇ εαυτῶν ἀπονοίᾳ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμισαν, καὶ τοῖς ὡσὶ βαρέως ἤκουσαν, καὶ πρὸς πᾶν ὀπιούν εἰς εὐσέβειαν ἦγον, πεπρωμένον τὸ ὀπτικόν τῆς διανοίας κτησάμενοι· οὐκ ἐναυγάζονται τῷ τῆς εὐσεβείας φωτὶ, πρὸς τὰς εὐαγγελικὰς καὶ πατρικὰς φωνὰς ἀπαναισχυνηθέντες, καὶ ἀνευθριάστως ἀντικαθίστάμενοι· διὸ οὐδὲ ἀπολογία αὐτοῖς παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῆ τρόπῳ ὑπολειφθήσεται.

κζ. Εἰ δὲ διαιρεῖσθαι ἐδόκει ἀπὸ τοῦ γεγράφθαι τὸν Χριστὸν, καὶ κτίσμα μόνον καταλιμπάνεσθαι, ὁρᾶν ἔξεισι μὴ ποτε οὐδὲ ἔμφυχον κτίσμα κατὰ τὸν ἑαυτοῦ λόγον τὸν Χριστὸν καταλέλοιπεν· εἰ γὰρ μὴ τέλειον ἐν αὐτῷ σωζομένης τὰς κατὰ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἀνέλαβε, φυσικὰς διαφορὰς ἐδόξαζεν, οὐδὲ τὸ εἶναι ἄνθρωπον συγκεχώρηκεν· ἐπεὶ πόθεν αἱ φύσεις συσταίεν αὐτῷ; ὡς περ γὰρ παρ-
οὔσαι αἱ φυσικαὶ σώζουσι διαφοραὶ, οὕτω καὶ ἀποῦσαι φεύρουσιν ὡς εἴ τις τούτων ἀφέλιτό τι τὸν κύριον, οὐ μόνον ψιλὸν ἄνθρωπον εἴπωσι, ἀλλ' οὐδὲ ἔμφυχον, καὶ ἀνεύργητον αὐτὸν καὶ ἀνδριάντα μόνον ἀποσχεδιάσας λοιπὸν ἀπολίπωσι· ὄντως δυσσεβείας ταυτὶ τὰ διανοήματα, οὐ χριστιανῶν δόγματα, ἀπαγε, ἐκείνου δὲ φρονήματα καὶ κήματα· τί δ' ἂν εἴπω περὶ τοῦ κατὰ τὸν ἄνθρωπον συγκρίματος, μιᾶς ὑποστάσεως ὄντος τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου, ἐκ φύσεων δὲ δύο συνεστῆκότος, καὶ τῆς μὲν φαινομένης καὶ περιγραφομένης, προσέτι δὲ καὶ εἰκονιζομένης, τῆς δὲ νοουμένης καὶ οὐ Ἰγραφομένης; εἴ τις ἄνθρωπον εἰκονίσειεν, ἄρα ἐδόκει αὐτῷ συνεικονίζεσθαι τῷ ὁρατῷ τὸ ἀόρατον; ἢ διαιρεῖν κατὰ τε ψυχὴν καὶ σῶμα, ὅπερ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ θάνατος; τί γὰρ ἄλλο θάνατος, ἢ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος;

Εἶπεν ἂν τις πρὸς αὐτὸν καὶ λίαν εικότως· σὺ οὖν τὴν πολύχρυσον ἐπιπὼν μέθην, καὶ τῷ χρυσῷ ἠτηθεῖς, καὶ ὑποκύψας κατὰ τὸν Μίδαν ἐκείνῳ τὸν πάλαι ἰσθορούμενον, καὶ ἐν πλείοσι χρυσώμασιν ἔτι δὲ καὶ χρώμασι κατὰ διαφόρους τόπους τὴν σεαυτοῦ ἐγχαράξας εἰκόνα, ἥσθου τῶν παρὰ σοῦ δογματιζομένων; συμπεριέγραψας τούτοις καὶ τὴν σὴν ψυχὴν, ἢ κεχώρισται τοῦ σοῦ σώματος; ταυτὸν δὲ εἰπεῖν τέθηκας ταῦτα πράσσω, ἢ οὐ; ὡς ὀφελόν γε ἀπερ-
ράγης αὐτίκα, ὡς ἂν μὴ τοσαῦτα κατὰ χριστιανῶν δράσεις· ὅποιαν μὲν οὖν εἶχες ψυχὴν, εἴτε κυνίαν, εἴτε χοιρείαν, ἢ θηρίων τινῶν ἀγρίων, αὐτὸς ἂν εἰδείης· ὅτι δὲ ἐν ᾧ ταῦτα ἔλεγες, τῶν ἀλόγων ἢς ἀλογώτερος, καὶ τῶν θηρίων πικρότερος, τὸν θεῖον ὀλοτρόπως διωσάμενος φόβον, καὶ τὴν χριστιανῶν ἅπασαν ἐκπολιορικῶν θεοσέβειαν, καὶ σφόδρα ἂν ἰσχυρῖσαιμην· οὐκ ἔδει σε οἷς ἔπραττες ἀκόλουθα φρονεῖν τε καὶ λέγειν; καὶ μὴ σαυτῷ τε καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐναντιούμενον, ἕτερα μὲν δρᾶν, ἕτερα δὲ δογματίζεσθαι· εἰ οὖν σαυτῷ οὐκ ἐπέ-
θου, σχολῆ γε ἂν ἑτέροις ἐπέπεισο· ἀλλὰ καὶ θαυμάζεσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι τεθέσπικας ἢ κατεσκευάσας, καὶ κίνδυνος ἦν οὐ μικρὸς ἢ ζημία, ᾧ τὸ θεσπισθὲν οὐκ ἐπράττετο· κατ' ἐκείνῳ τὸν βαβυλωνιον, τὸν ἀλαζόνα καὶ βάρβαρον, οὗ καὶ τὸν τρόπον ὡς ἀληθῶς καὶ τὴν δυσμένειαν ἐξήλωσας, ὃς τὴν πολυθρύλιτον εἰκόνα ἐκείνην τεκτηνάμενος καὶ ἀναστήσας, προσκυνεῖσθαι διεκτελεύετο,

καὶ θάνατος ἦν πικρότατος τοῖς ἀπειθοῦσι τοῖς νενομισμένοις ἢ δίκη· διὸ δὴ καὶ εἰκότως ὁ τὴν Χριστοῦ εἰκόνα καταβαλὼν, τὴν δὲ οἰκίαν καὶ ἀντίθετον ἀντιπαρατιθεὶς, οὐκ ἄλλο τι ἢ ἀντίχριστος δικαίως ἀν νομισθεῖν· πόσους ἀν θανάτους ὑπέστης, ἐπὶ τοῦ σοῦ νομίσματος χαρακτηριζόμενος καὶ τυπούμενος; ἀλλ' ἄπαξ ὑπὸ τῆς ἀσεβείας καὶ παρανοίας ψυχῇ τεθνηκώς, τῶν ἀπειρῶν ἐκείνων θανάτων οὐκ εἴληφας αἰσθησὶν τοιαῦτα μὲν οὖν τῶ οὕτω διανοησαμένων καὶ δράσαντι, εἰς δέον ἀν καὶ εὐστόχως ὡς οἶμαι λεχθεῖν ἡμῖν δὲ καιρὸς ἐπὶ τὴν τῶν ζητουμένων διαφορὰν μεταβήσεσθαι, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν διάσκεψιν ποιήσασθαι, ὡς μὴ ἐπὶ πλεῖον ὁ περὶ αὐτῶν παραδράμοι λόγος.

κθ. Φανερόν οὖν τοῖς νήφειν, ὡς ἐπὶ τοῖς νῦν προκειχειρισμένοις ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι ἀρχετύπων ἔστιν ἀρχὴ καὶ παράδειγμα ὑφιστατικὸς τοῦ ἀπ' αὐτοῦ χαρακτηριζομένου εἶδους, καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ προσεικότου αἴτιον τῆς δ' αὐτοῦ εἰκότος ὀρισμὸς τοιοῦτος, ὡς ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν τούτων τις εἴποι· εἰκὼν ἔστιν ὁμοίωμα ἀρχετύπου, ὅλον ἐν ἑαυτῇ τοῦ ἐντυπουμένου τὸ εἶδος διὰ τῆς ἁμφορείας ἐναποκατμένη, τῷ διαφῶρῳ τῆς οὐσίας, κατὰ τὴν ὕλην καὶ μόνον παραλλάσσουσα ἢ μίμησις ἀρχετύπου καὶ ἀπεικίασμα, τῇ οὐσίᾳ καὶ τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρουσα, ἢ τέχνης ἀποτέλεσμα κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχετύπου εἰδοποιουμένη, οὐσίᾳ δὲ καὶ τῷ ὑποκειμένῳ διαφέρουσα· εἰ γὰρ μὴ διαφέρει ἐν τινι, οὐκ εἰκὼν, οὐδὲ ἄλλο τι παρὰ τὸ ἀρχετύπον ἔστιν· οὕτω μὲν οὖν ἡ εἰκὼν, ὁμοίωμα καὶ ἐντύπωμα ὄντων καὶ ὑφιστατικῶν ἐστί.

κθ. Τὸ δὲ εἶδωλον ἀνυπάρχτων τινῶν καὶ ἀνυποστίτων ἀνάπλασμα, ὁποίας δὴ τινὰς ἔλληνες ὑπ' ἀσυνείας καὶ ἀθεΐας, τριῶνων τινῶν καὶ κενταύρων καὶ ἄλλων φασμάτων οὐχ' ὑφεστώτων, μορφὰς ἀναπλάττουσι· καὶ ταύτη ἀλλήλων εἰκὼν τε καὶ εἶδωλον ἀποδιαστέλλονται, ὥστε οἱ μὴ δεχόμενοι τούτων διαφορὰν, δικαίως ἀν εἰδωλολάτραι κληθεῖεν· καὶ αἱ μὲν εἰκόνες, καὶ ἀγαθῶν καὶ φαύλων εἰσὶν εἰκόνες, ὧν καὶ ἡ δόξα διάφορος· τῶν μὲν γὰρ ἀγαθῶν τιμητέαι, τῶν φαύλων δὲ ἀποπεμπτέαι, καὶ ἐν ἴσῳ εἰδώλοις φευκτέαι· κἀκεῖναι μάλιστα, ὅσαις καὶ εἰδώλων σέβας τῶν παλαιῶν τινές, κακῶς καὶ ἀθεῖως ἀνέθεσαν, τὸν τῶν ὄλων θεὸν καὶ τὴν πρώτην αἰτίαν ἀγνοήσαντες· ὅπερ ἢ τε πρὸς τοὺς οἰκείους τῶν ἐμπαθῶν καὶ ὕλικωτέρων ἀπειργασάτο περιπάθεια, ἢ τε τυραννίς, τῆς προσηκουσῆς δόξης τοὺς θεσμοὺς καὶ ὅρους πλεονεκλήσασα· διὸ εἶδωλον ἐπὶ τινος τῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἀν λέγοιτο, τῷ προειληφθαι μάλιστα τὴν φωνὴν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν σεβασμάτων, ἃ τοῖς δαίμοσι διὰ τῶν θυσιῶν προσφέρεται, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν.

λ. Οὐδ' ἀκαιρον δὲ οἶμαι ἐν τῷ παρόντι, καὶ τοῦτο προσθεῖναι τῷ λόγῳ, ὅτι ἡ εἰκὼν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἀρχετύπον, καὶ αἰτίου ἐστὶν αἰτιατὸν ἀνάγκη οὖν διὰ τοῦτο καὶ τῶν πρὸς τι εἶναι τε ταύτην καὶ λέγεσθαι· τὰ δὲ πρὸς τι, αὐτὰ ἄπερ ἐστίν, ἐτέρων εἶναι λέγεται, καὶ ἀντιστρέφει τῇ σχέσει πρὸς ἄλληλα· ὡσπερ ὁ πατὴρ υἱοῦ πατὴρ, καὶ ἔμπαλιν ὁ υἱὸς πατρὸς λέγεται υἱὸς, ὡσαύτως καὶ φίλος φίλου, καὶ δεξιὸς ἀριστεροῦ, καὶ ἔμπαλιν ἀριστερὸς δε-

ξιοῦ ὁμοίως καὶ δεσπότης δούλου δεσπότης, καὶ ἔμπαλιν, καὶ εἴ τι τούτοις προσόμοιον οὕτως οὖν καὶ ἀρχέτυπον, εἰκόνας ἀρχέτυπον καὶ εἰκῶν, ἀρχετύπου οὐκ εἰκῶν καὶ οὐκ ἂν τις ἄσχετον εἰκόνα τοῦ τινὸς εἰκόνα φαίη· ἅμα γὰρ συνεισάγεται καὶ συνεπιθεωρεῖται θατέρω τὸ ἕτερον καὶ ἄν που οἴχοιτο τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλ' ἢ γε σχέσεις οὐ συναπολήθει· οὐ γὰρ ἐπὶ πάντων τῶν τοιούτων ὁ τοῦ συναναίρεσθαι διήκει λόγος· ἔσθ' ὅτε γὰρ καὶ αἱ σχέσεις καταλιμπανόμεναι διασώζονται, τῶν πραγμάτων ἀπορφανίζονται καὶ στερόμεναι· ὡς ἐπὶ τε πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ τῶν ὁμοίων ἔχει· ὡς παρόντα γὰρ καὶ τὸν ἀποιχόμενον διὰ τε τῆς ἐμφερείας καὶ μνήμης ἢ μορφῆς ἐμφανίζουσα, συμπαρακτεινομένην τῷ χρόνῳ διασώζει τὴν σχέσιν· ἡγοῦν ὁμοίως σχέσεις τίς μίση τυγχάνουσα, μεσιτεύει τοῖς ἀκροῖς, τῷ ὁμοιουμένῳ φημί καὶ τῷ ὁμοιούντι, ἐνοῦσα τῷ εἶδει καὶ συνάπτουσα, καὶ τῇ φύσει διήνεγκεν· εἰ γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο τῇ φύσει ἐκάτερον, ἀλλ' οὐκ ἄλλος καὶ ἄλλος· ἄλλος δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος· διὰ τοῦ τύπου γὰρ τοῦ ἐξ ἀρχῆς εἶδους ἡ γνωῖσις ἐγγίνεται, καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ γεγραμμένου ἡ ὑπόστασις καθοράται· ὅπερ οὐκ ἂν ἐπ' ἄλλου τῶν τοιούτων καθιδεῖν ἔνεστιν, αἶον ἐπὶ πατρὸς ἢ υἱοῦ ἢ φίλου· ἐναντίας γὰρ ἢ ταῦτα ἔχει· οὐκ ἄλλο γὰρ καὶ ἄλλο τούτων ἕκαστον, ἐπεὶ οὐσίας τῆς αὐτῆς κεκοινωνήκεν, ἄλλος δὲ καὶ ἄλλος, τῷ ἑτεροῖῳ διεννηχοτέρας τῶν ὑποστάσεων· καὶ εἴπερ ἐπὶ τούτοις ἡ σχέσις καὶ μεριζομένοις οὐ διόλλίται, πολλῶ μᾶλλον ἐπ' ἐκεῖνοις συμφυλαχθήσεται· ἐκ περιουσίας δὲ καὶ τὴν ὁμωνυμίαν χαρίζεται ἡ ὁμοίωσις· μία γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν ἡ προσηγορία· βασιλεὺς γὰρ, καὶ ἡ βασιλείως εἰκὼν λέγεται· εἴποι δ' ἂν, ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐσμέν, δῆλον δὲ ὅτι παρὰ τὸ τῆς οὐσίας διάφορον.

Ταῦτα δὲ ἡμῖν εἴρηται, ὥστε παραδείξαι τὸν τῆς εἰκόνας τρόπον καθ' ὃν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον θεωρουμένη, τὴν σχέσιν ἔχει· οὐ κατ' οὐσίαν τὸ ταυτὸν κεκτημένη, οὐδὲ γὰρ ὅσα κατὰ τοῦ ἀρχετύπου ὡς ἀρχετύπου κατηγορεῖται, καὶ τῆς ἀπ' αὐτοῦ εἰκόνας κατηγορηθήσεται πάντως· τὸ μὲν γὰρ εἰ τύχοι, ἔμψυχον· ἢ δὲ, ἄψυχος· ἢ λογικὸν καὶ κινούμενον, ἢ δὲ ἄλογος καὶ ἀκίνητος· οὐκοῦν οὐ ταυτὸν ἀμφοτέρα, ἀλλὰ πῆ μὲν ἔοικεν ἀλλήλοις τῷ εἶδει, πῆ δὲ ἀπέοικε τῇ οὐσίᾳ· ἐπεὶ οὖν τῶν ἐν σχέσει ἢ εἰκῶν, διὰ τοῦτο καὶ συνδοξάζεται τῇ πρωτοτύπῳ δοξαζομένη, καὶ ἔμπαλιν ἠτιμωμένην συνατιμῶται τῆς διαφορᾶς οὖν ἐν τούτοις γνωριζομένης ἐκ τε τοῦ λόγου, καὶ τοῦ ὀρισμοῦ, τῆς δὲ γραφῆς τῶν ἔξωθεν οὐσίας, καὶ οὐδὲν ἐπικοινωνούσης τῷ ὀρισμῷ τῆς οὐσίας, τί μάτην οἱ δι' ἐναντίας ταράττονται, διαιρεῖσθαι ἐντεῦθεν τὰ φυσικῶς ἠνωμένα δοξαζόντες; ἐμβρόντιτοι οὖν καὶ παραπλήγεις εἰκότως νομισθήσονται.

λα. Εἰ δὲ χρὴ καὶ ὅθεν παρήκται καὶ ἐσχημάτισθαι τοῦνομα εἰπεῖν, κατὰ τὸν τῆς ἐτυμολογίας τρόπον, φαιμέν ὅτι ἀπὸ τοῦ εἶνω ῥήματος, ὃ δὴ καὶ ἕτερα μὲν τινα σημαίνει, ἰδιοτρόπως δὲ δηλοῖ τὸ ὁμοίω· ἐκ τούτου οὖν τοῦ εἶνω προσλήψει τοῦ ν' στοιχείου, γέγονεν ἡ εἰκὼν, ἢ σημαίνει τὸ ὁμοίωμα· διὸ καὶ ὑβρίζεται παρὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας, ἢ τις τῷ Χριστῷ ἐστὶν ἐμφορῆς· ἐκ δὲ τοῦ εἰρημένου ῥήματος, ὡσπερ τινος ἀρχῆς καὶ ρίζης, καὶ τὸ εἶοικε ῥῆμα

ἐσχημάτισται, ὃ δὴ καὶ αὐτὸ τὸ ὁμοιοῦν δηλοῖ τούτων οὕτως ἐχόντων, τίνι τῶν εὖ εἰδότεων οὐκ ἔγνωσται, ὅτι ἕτερον τί ἐστίν ἢ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν παρ' αὐτόν: μόνος δὲ ὁ σοφώτατος ἀγνοήσας τὰ πᾶσιν ἐγνωσμένα, ταῖς οἰκείαις ὁρμαῖς καὶ τοῖς ἀγροῦσιν ἔπεται, ὃν ἔδει, εἴ γε μικρὸν εἰς συναίσθησιν τοῦ συμφερόντος ἵκετο, καὶ γούν διὰ τὴν σχέσιν, εἰ μὴ τι ἄλλο, ἢν ἔχει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἢ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν, σέβειν ταύτην καὶ κατασπάζεσθαι δῆλον οὖν ὡς ἔοικεν ἢ ἀσεβείαι τὰ ἀμαθία τὰ τοιαῦτα ἄτοπα καὶ πάσχειν καὶ ἀποφαίνεσθαι δέον γὰρ τὴν τοῦ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου μεταχειρίζεσθαι φωνὴν, ἃ τοῖς εἰρημένοις ἐνυπάρχει, καὶ πρὸς τὸ ποιὸν ἀνάγεται, ὡς ἂν οἱ περὶ ταῦτα ἐσκολακῶς εἴποιεν, ὅθεν ἢν αὐτῷ ποσῶς καὶ κατὰ βραχὺ τοῦ περὶ τούτων ἐφικέσθαι λόγου, τὸ ταυτὸν ἐνταῦθα προάγει, ᾧ σύζυγον τὸ ἕτερον, καὶ περὶ τὴν οὐσίαν θεωρεῖται ὧν οὐδὲ μία πρὸς τὰ προκειμένα χρεῖα τὸν αὐτὸν δέ μοι δοκεῖ, μὴ δὲ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο, ὃ φύσεις ἀφορίζει, παρητῆσθαι λέγειν ἐπὶ τῶν τοιούτων, τὸ δὲ ἄλλος καὶ ἄλλος εἰσάγειν· ἐπεὶ τὰς ὑποστάσεις χαρακτηρίζει, αἶ περ ἄλλον ἐξ ἄλλου ποιῶσι, καὶ πολλὰς ἐξ ἀνάγκης ὑποστάσεις διδόναι, καὶ τοσοῦτους Χριστοὺς, ὅσαι περ καὶ εἰκόνες γίνονται· καὶ οὕτως ἔσονται υἱοὶ πλείους, ἵνα λοιπὸν καὶ τὸ μονογενὲς ὄνομα ἐκποδῶν γένοιτο· τούτους δὲ πότερον τῆς ἀσεβείας τις διαμωμήσαιοτο, ἢ τῆς ἀνοίας διαγελάσειε, καὶ ὅποσον οὐδὲ παρασῆσαι καὶ εἰπεῖν ἐστίν; ἀλλ' ὁ μὲν περὶ τούτων λόγος ἐνταῦθα ὀριζέσθω ὅτι δὲ ὁ Θεῖος καὶ ὑπερούσιος λόγος, οὐ πέφυκε γράφεσθαι ἢ περιγράφεσθαι, οὔτε μὴν καθ' ἡμᾶς γεγονὼς ταῦτα πέπονθε, (τίς γὰρ οὕτω κτηνώδης καὶ ἀνόητος καὶ τὴν ψυχὴν ἐσκοτισμένος, ὃς τὸ ἀμφίβολον τρεῖς; οὐδὲ γὰρ τῆς φυσικῆς ἐξέστικεν ιδιότητος,) διὰ δὲ τὸν αὐτὸν λόγον, οὐδὲ ἢ σὰρξ ἐνωθεῖσα τῷ λόγῳ ἀπερίγραπτος γέγονεν, ἐδείχθη ὡς οἶμαι ἰκανῶς διὰ πλείονων, καὶ ὡς τὰ ἀναφανέντα ἐκ τῶν λόγων τῶν δι' ἐναντίας, διὰ τῶν οἰκείων ἐγχειρημάτων τὴν περιτροπὴν καὶ τοὺς ἐλέγχους, τῆς ἀληθείας συναιρομένης, ἐδέξαντο.

β. Πείπεται λοιπὸν περὶ τῆς διαιρέσεως, ἧς ἀφρόνως καὶ ἀνοήτως παρεπλάσαντο, καὶ τοῦ ταύτης τρόπου διαλαβεῖν· ἀλλὰ πρότερον ἐκεῖνο διαπορεῖν ἄξιον, ποῖω δὴ τρόπῳ ὁ τὴν σάρκα περιγράφων ἦτοι εἰκονίζων, συγκεχωρήσθω γὰρ τὰ νῦν τὸ ἀδιάφορον, ταυτὸν γὰρ παρ' ἐκείνῳ ἀμφοτέρω ἀλόγως λελογίσται, ᾧ τοῦ ἡνωμένου Θεοῦ λόγου διῆσται, καὶ κτίσμα μόνον ποιεῖ ᾧ τὸν Χριστὸν, καὶ τὴν Θεῖαν φύσιν μὴ εἶναι εἰς αὐτόν; ᾧ Ἐπινοία τοῦτο καὶ λόγῳ μόνον διαιεῖ, ἢ αἰσθήσει καὶ ἐνεργείᾳ; ἐν οἷς πολὺ τὸ διάφορον δείκνυται τὸν γὰρ τῆς διαιρέσεως λόγον εἰσαγαγὼν, τὸν τρόπον καθ' ὃν διαιεῖσθαι ταῦτα διωρίζετο, ἥμιστα παρεστήσατο· εἰ μὲν οὖν ἐπινοία μόνον ἔλεγε, καὶ αὐτοὶ συμφήσομεν, τοῦτο γὰρ καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς λόγος ἔχει, πλὴν γε τοῦ περιγράφεσθαι “ ἡνίκα γὰρ αἱ φύσεις διῆστανται ταῖς ἐπινοίαις, ὁ θεολόγος ,, φησὶ, συνδιαιεῖται τὰ ὀνόματα Παύλου λέγοντος ἀκουσον ἵνα ὁ θεὸς τοῦ ,, κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ πατήρ τῆς δόξης, Χριστοῦ μὲν θεὸς, τῆς δὲ

„ δόξης πατήρ· εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἐν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ „ συνόδῳ „ πολλοῦ γὰρ ἂν ἄξιος ἐφάνη, εἴπερ ἐπὶ τοῦδε τοῦ μέρους ἔστηκε, καὶ οὐδεὶς ἦν ἡμῖν ὁ περὶ τούτου λόγος· οὐδὲ αὐτὸς τὴν γλῶσσαν καθ' ἡμῶν ἤφειε, ὅποτε ὁμοτίμως τῷ λόγῳ καὶ τὰ τῆς γραφῆς ἔξει· ἀλλὰ τοῦτο νῦν οὐκ ἔφη· οὐδαμοῦ γὰρ τοῖς τῶν Θεολόγων δόγμασι τὸ οὖς παρατέθεικεν, ἐντραφῆναι τοῖς αὐτῶν διδάγμασιν οὐκ ἀνασχόμενος, τοῖς δὲ τῆς σαρκὸς μόνον ὀρμήμασι καὶ θελήμασιν ἐξανδραποδιζόμενος.

Ἐπὶ τὸ ἕτερον οὖν τοῦ λόγου σημαίνόμενον ἀνάγκη ἀλόγως καὶ δυσσεβῶς αὐτὸν ἀποκομίζεσθαι, καὶ τοῦτο δογματίζειν, ὅτι ἢ ἐνεργεῖα καὶ αἰσθησιεὶ τὰ ἀχωρίστως ἠνωμένα διαιρεῖται· διασαφεῖν δὲ ἡμῖν ἔδει τὸν σοφώτατον, ποῖα δυνάμει καὶ ἐνεργεῖα τὴν ὑπερφυᾶ καὶ θαυμασίαν ἐκείνην ἔνωσιν, καὶ λόγου πικρῶς καὶ νοῦ ὑπερέκεινα, καθ' ἣν ὁ λόγος οὐσιωδῶς ἐνοικήσας ἐν τῇ πανάγῳ καὶ θεοτόκῳ παρθένῳ ὅλον ἄνθρωπον ὅλῳ ἑαυτῷ συνῆψεν ἐνώσει τῇ καθ' ὑπόστασιν, ἣν Θεοῦ μόνου ἦν ἐργάσασθαι, διαιρεῖ ὁ περιγραφῶν καὶ εἰκονίζων, καὶ διίστησι Θεὸν ἰδικῶς, καὶ ἄνθρωπον ἰδικῶς· ὡς πεφυκός τις ἄρα τοῦ λόγου τοῦτο πάσχειν, καὶ διίστασθαι τῆς ἀπαξ ἐνωθείσας αὐτῷ σαρκὸς, ἢ οὐδαμῶς πεφυκός τις ταῦτα; εἰ μὲν γὰρ τὸ πρῶτον δοθεῖν, καὶ πάθος ἂν προσριφείη τῷ λόγῳ· εἰ δὲ πάθος, καὶ περιγραφῆσθαι δήπου, πέπονθε δ' ἂν τοῦτο καὶ παρὰ τῆς ἐνώσεως· ἀλλὰ μὴν τοῦτό γε ἀδύνατον· οὐ γὰρ ἂν πάθος, ἀπαθείης γε ἂν φύσει· οὐκοῦν οὐδὲ διασπῆσθαι τῆς συνηνωμένης αὐτῷ σαρκὸς, φύσιν ἔξει· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, καὶ οὐ πέφυκε τοῦτο; τίς ὁ λόγος ὁ τῶν ὑπὲρ λόγον ἀπτόμενος, καὶ ἂ μῆτε νῶν ληπτὰ, μῆτε λόγῳ ῥητὰ ἐπιῶν, ὅς τὴν ἀδιάσπαστον ἐκείνην καὶ ἄτρεπτον καὶ φυσικὴν συνάφειαν λυμῆνασθαι δυνήσεται;

☩ Ἄλλ' εἰ οὐ χωρίζεται, συμπεριγραφῆσθαι πάντως. ☩ Καὶ διὰ τοῦτο δέδοικε περιγραφῆναι λέγειν τὴν σάρκα, ἀγνοῶν ὅτι τῷ ὄντι πάθος περιγραφῆς τῷ λόγῳ ἐπιεσάγει· τί γὰρ ἄλλο τοῦτο ἢ πάθος; καὶ περιπέπτωκεν ἐξ οὐ φεύγειν ἔδοξεν, ὡς εἴ γε τοῦτο ἦν, περιεγέγραπτο ἂν ὁ λόγος, οὕτω πάσχειν πεφυκός καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως πρὸς τὸ σῶμα, οὐ δι' αὐτὴν γε τὴν ἔνωσιν· εἰ δὲ φύσει ἀπερίγραφτος, καὶ ἐν σώματι συναπτόμενος διατηροῖν ἂν τὸν ἑαυτοῦ λόγον ὡς θεὸς τῆς φυσικῆς ἀοριστίας καὶ ἀπεριγραφίας πάμπαν ἀπαρατρωτὸν καὶ ἀμείωτον· οὐδὲ γὰρ τὰ οἰκεῖα τῷ σώματι πάσχοντι συμπάθοι ἂν ὁ λόγος οὐσιωδῶς κώθεν, ὡς οὐδὲ ἐκ τοῦ ἀπαθούς καὶ ἀναλλοιώτου εἰς τὸ παθητὸν καὶ ἀλλοιωτὸν περιτραπείη ποτ' ἂν· οὐ τοίουν οὐδὲ τοῦ καθ' αὐτὸν σώματος περιγραφομένου συμπεριγραφῆσθαι· ἄτοπον οὖν καὶ ἀνόητόν ἐστι καὶ ἀσεβές, τὸ ἀποφαίνεσθαι διαιρεῖσθαι ἐκ τοῦ εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν, ἢ συμπεριγραφῆσθαι τῷ δὲ, οὐ περὶ τούτων προηγουμένως ὁ λόγος, ἀλλ' ἐπινοήσεται αὐτῷ τὸ ἀπερίγραφτον, οἷον ὄργανόν τι ἐπιτήθειον ὑπηρετοῦν τῷ δυσσεβεῖ θελήματι· ἢ προσχρησάμενος, χρησιμείδων πρὸς καθάρσεις τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐρην οἰκονομίας.

λγ. Θαυμάσαι δ' ἂν τις αὐτοῦ τῆς σοφίας τὸ μεγαλοφυές, πῶς ἐκεῖνο πέ-
 πονθε λαθῶν, ἡνίκα αὐτῷ λεπτῶς καὶ ἀπεξεσμένως τὰ τοῦ λόγου ἐξήτασται
 καὶ διηγεύονται τῷ γὰρ ἀπεριγράπτῳ τιμήσας Χριστὸν, καὶ τῷ κεχωρίσθαι
 τῆς σαρκὸς εἰ περιγράφειτο, τὸν περὶ τῆς παναγίας αὐτοῦ ψυχῆς λόγον ὑπερ-
 βήμενος. ἀγέραςτον ταύτην ἐν τοῖς ἑαυτοῦ δόγμασι καταλείλοιπε· τί οὖν ἐδόκει
 χωρίζειν τὴν ψυχὴν τὸν περιγράφοῦντα Χριστὸν ἐκ τοῦ σώματος, ἵνα μετὰ τοῦ
 λόγου, καὶ τὴν ψυχὴν προσωαφηρικῶς εἴη; ὥσπερ γραφομένου τοῦ σώματος
 ἀφίστασθαι ἔμελλε, καθάπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεῖος λόγος· ἐπέειπερ οὐδὲ αὐτὴ
 φύσιν ἔχει τοῦ γραφῆσθαι· πάλιν γὰρ φιλοπευστοῦσι καὶ λίαν ἀποροῦσιν ἡμῖν,
 οἱ τοῦ σοφοῦ λόγοι καὶ οἱ ἐκεῖθεν νῦν σοφιστεύοντες, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν
 ἀνοηταίνοντες διευκρινεῖτωσαν· ἔτι γὰρ καὶ τοῦτο τῶν ἀτόπων αὐτοῖς ὑπολέ-
 λειπται· ἔμφυχος ἄρα ἢ κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ χαρακτηριζομένη τοῦ
 προσειληφότος θείου λόγου, ἢ ἄψυχος ἀπονοσφίζεται; εἰ μὲν γὰρ οὐκ ἔμφυ-
 χος, νεκρῶται πάλιν τὸ κατὰ Χριστὸν ἀνθρώπειον, καὶ πάλιν ἐν νεκροῖς ὁ ἐν
 νεκροῖς ἐλεύθερος, καὶ πάλιν ἀνασταυροῦται καὶ παραδειγματίζεται, καὶ τοῦτο
 οὐχ' ἄπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καὶ αἰεὶ, ὅσον καὶ εἰκονίζεσθαι συμβήσεται· τὸ
 δὲ ἄψυχον, φήσει τις, μὴ δὲ μετόχησθαι ποι, ἀκίνητόν γε ὄν, καὶ μεταβαί-
 νειν οὐχ' οἷόν τε· πρὸς δὲ, καὶ ἀδηλον ὅπου ἡ ψυχὴ μεταστήσεται· εἰ γὰρ τὸν
 λόγον ἀναπληροῦν τὸν τῆς ψυχῆς τόπον δώσουσι, σαφῶς τῆς ἀρειανικῆς μανίας
 τὸ δόγμα ὑπολείπειται· εἰ δὲ ἔμφυχος ἀπορρήνῃται, πῶς ποῦτε ἄρα ἀποικορμένη
 προσχωρήσει, τῆς ἐκείνων μανίας εἰπεῖν ἀκόλουθον· ὡς ἄρα ἔνθα τὸ πάντων
 οἰκειότατον καὶ ἐγγύτατον ἐναύλισμα παρ' αὐτοῖς νομιζόμενον τυγχάνει.

Τί δὲ τοῦτό ἐστιν; ἐπειδὴ βούλονται τῷ ἀρχετύπῳ ταυτὸν εἶναι μάλιστα
 τὸ ἐξεικόνισμα, καὶ ἀμφοτέρα ὑπάρχειν ὁμοούσια, καὶ οὐδενὶ τὴν διαφορὰν
 κεντῆσθαι δοξάζουσιν, ἢ αὐτὴ ἢ εἰκὼν ἢ ἀφομοιομένη καὶ ἐναποματτομένη
 τὸν θεῖον ἐκείνον καὶ ἱερὸν χαρακτῆρα, ὡς τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον προσδραμεῖ-
 σθαι, καὶ οἰκειωθῆσεσθαι καὶ συμφυθῆσεσθαι γε ὡς ὁμοούσιον· εἰ δὲ ταῦτα
 οὕτως, ἔδει κινήσεως καὶ αἰσθήσεως μὴ ἀμοιρεῖν τὴν εἰκόνα, καὶ τὴν ἐκ τόπου
 εἰς τόπον μεταβαλλικὴν ἔχειν δύναμιν κατὰ τὴν ἐκείνων πλάνην, καὶ τὸ πᾶν εἰ-
 πεῖν ἐνεργεῖν τε καὶ πάσχειν, ὅσα τοῦ ἔμφυχου ἐστὶ καὶ γνωρίζεται, καὶ μη-
 κίτι εἰκόνα, ἀλλ' ἔμφυχον ζῶον λογικὸν αὐτοῖς διαμελορηεῖσθαι κατὰ δὲ τὸ
 ἐξ ἀνάγκης ἐσόμενον, καὶ τὸν θεῖον λόγον τοῦ ἑαυτοῦ ἐστερηθῆσθαι σώματος·
 πῶς δὲ Χριστῷ ταῦτα συνενεχθήσεται; ἢ διὰ τίνος ἐνεργήσει ὁ γράφων, καὶ
 ὅπως ἐξανύσει τὸ βεβουλεμένον; οὐκ ἄλλως, ἢ ἐκ τῆς τῶν ζωγράφων φιλο-
 τεχνίας εὐκαιρον δ' ἂν εἴη θειοτέρων καὶ θαυμασιωτέρων τὴν ζωγραφί-
 κην εὐτεχνίαν ὑπολαμβάνειν, καὶ μαγνήτιδος πλεον τὸ ἑλκτικὸν καὶ δραστή-
 ριον πρὸς τὸ γραφόμενον ἔχουσαν· καὶ δὴ δογματισθήσεται τῶν ζωγράφων ἢ
 τεχνικῆ, τῆς τοῦ λόγου ἀλκιμωτέρα δυνάμειος· καθὼ ἢ μὲν ἀφείλετο τὴν σάρκα
 ἠνωμένην αὐτῷ, ὁ δὲ ἀφῆρέθη καὶ λελυται ὑπόστασις τοῦ Χριστοῦ· οὐ δοκεῖ
 ἐντεῦθεν τῷ λόγῳ πάθος προστρίβεσθαι πάντων παθῶν ἱμπαθέστερον:

Η. Χρ.
 στωλυτῶν τῶν
 Χριστῶν μετὰ
 τὴν ἐκ νεκρῶν
 ἀναστάσιν, το
 ἑμφύλιον σῶ-
 μα αὐτοῦ κά-
 τ' αὐτῶν ἰσχυ-
 ρῶν, καὶ τῶν
 ἰσχυρῶν, καὶ
 τῶν ἰσχυρῶν,

λδ. Τί τοῦτο τῶν λεγομένων χριστολυτῶν καὶ τῆς ἐκείνων βδελυρᾶς αἰ-
 ρέσεως, πρὸς ἀτοπίαν καταδέσπερον; πόθεν οὖν ὁ δυσάνητος καὶ δυσμενῆς ἐχ-
 θρὸς καὶ Χριστοῦ πολέμιος, ὁ μικρὸς οὗτος καὶ βίαιος τύραννος, ἡ τέχνη;
 ποία ἄρα ἡ ἐν αὐτῇ δύναμις καὶ ἐνέργεια; ὥστε κατισχύσαι Θεὸν τῶν οικείων
 ἀποστρεῖν καὶ διαρπάζειν; καὶ ταῦτα οὐ τῶν περὶ αὐτόν, ἀλλὰ τῶν κατ' αὐ-
 τῶν, καὶ τῶν καθ' ὑπόσπασιν ἠνωμένων, οὐ τῶν ἔξωθεν τινων, καὶ αὐτὴν μᾶλ-
 λον λελύσθαι τὴν ὑπόσπασιν· καὶ ὁ ἐκὼν ὁ λόγος προσέλαβεν, ἄκων ἀπέβαλε;
 ταῦτα δὲ ποῖαν ἀσεβείας ὑπερβολὴν οὐχ' ὑπεραίρει; εὐρεθήσεται δὲ οὕτω γε
 ἡ τέχνη, καὶ θανάτου ἐπικρατεστέρα· ὅπερ γὰρ τῷ θανάτῳ, ἠνίκα τὸν σταυ-
 ρὸν πιξάμενοι τὸν Χριστὸν ἀπεικτόνασιν οὐκ ἐξεγένετο, τοῦτο τῇ τέχνῃ εὐπρε-
 πῶς μάλᾳ κατόρθωται κατ' οὐδένα γὰρ τρόπον ὁ λόγος τῆς παναγίας καὶ
 ζωοποιοῦ αὐτοῦ σαρκὸς καὶ ψυχῆς κειχώρισται, οὐδὲ κατ' αὐτὸ τὸ ἀμαρτιαῖον
 τοῦ χρόνου καὶ βραχυτάτον, καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν εἴλετο θάνατον ὡς φύσει
 ὑπεράγαθος καὶ φιλόανθρωπος, καὶ εἰς ἄδου πορευθεὶς, τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύ-
 μασι τὴν ἐλευθερίαν κηρύξας ἐχαρίσατο, καὶ τῶν δεσμῶν ἀνήκεν οἷς ἐνεκρά-
 τητο· πῶς οὖν ἂν τῷ θανάτῳ κατ' ἰσχυρὸν οὐ περιγέγονε, τῷ ζωγράφῳ διήνυ-
 σται; καὶ ὁ δήσας τὸν ἰσχυρὸν, ὑπὸ τῆς τέχνης ἀσθενοῦς οὕτω καὶ εὐτελοῦς
 ἀντιδέεται; δέδοκτο ἂν αὐτὸ τομώτερόν τε καὶ διαιρετικώτερον τοῦ θανάτου,
 τὸ εἰκονίζειν καὶ γράφειν, ἵνα μηδὲν εἰς ἀσεβείας ἀφορμὴν ἀπολίποιο.

Ἄλλὰ τί δεῖ πλείονων τῶν οὕτω φευκτῶν καὶ ἀπηχθιμένων; παρὸν πρὸς
 τὸν γεννητόρα τούτων εἰπεῖν ὅτι σε τοιαύταις χάρισι τὰ σὰ σφραγιστὰ νοήματα
 τοιαύταις ἀμοιβαῖς σε κατακροτοῦσι τὰ τῶν σῶν λόγων τῶν σοφῶν καὶ ἐντέχ-
 νων προβλήματα· οὕτως σοι τῶν σῶν δογμάτων τὸ ἐν θεωρίᾳ ἐπωρημένον καὶ
 ὑψηλόν, εἰς φιλοτιμίαν μέγιστον· ἄρα οὐ μεθυόντων ἐκφρονέστερα ταυτὶ τὰ
 κηρήματα; ἄρα τῶν μεγαλοχολούτων ἢ βαυχευόντων οὐκ ἀλογώτερα; τοιαῦτα
 τῶν κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὴν γαστέρα μαργαρινόντων τὰ ἀπηχήματα· τοιαῦτα
 τῆς φίλης καὶ ἠδίστης κοπρίας αὐτῷ τὰ γεώργια· τοιαῦτα τῶν ἀμέτρων ἐμέ-
 των καὶ τῆς κυνώδους ἐκείνης καὶ χοιρείας ζωῆς καὶ τοῦ θηριώδους τρόπου,
 τὰ δόγματα· τοιαῦτα τῶν ἀλόγων ζώων ἰχνηλατούντων τὰς διεξόδους· τοιαῦτα
 τῶν τοῖς αἵμασι τῶν χριστιανῶν βαπτίζοντων τὰς χεῖρας, καὶ τῶν κατὰ Χρι-
 στοῦ δεξιὰν ὀπισθάντων τοιαῦτα τῶν καταξαινόντων τὰς ἀνθρωπείας σάρκας
 τὰ εὐρήματα· ἀλλ' ἀρμόσει γε τοῖς οὕτω φρονεῖν ἐλομένοις τὸ ἱερὸν ἐκείνο
 λόγιον· “ ὅτι ὁ μαρὸς μαρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει, τοῦ
 „ λαλεῖν πρὸς κύριον πλάνησιν „ τὸ γὰρ οὕτω νοεῖν, ποίας νοδὸς ἀπειραίστη-
 τος; οὐδ' ἂν οἱ τὸν νοῦν παρενηνεγμένοι, οὕτω ποτὲ ἐνοήσειαν ἢ λέξειαν.

λε. Ὁ σωτὴρ ὑπερβλύσει φιλανθρωπίας φέρων, ὑβρίζομενος, λιθαζόμενος,
 τῶν καιῶν τὴν κορωνίδα τὸν θάνατον ἀνατλάς, οὐ σέπονθε ταῦτα· εἰκονίζο-
 μενος πάθοι ἂν ποτε; ὡς γὰρ ἐκεῖ οὐδὲν πέπονθεν, ὅσον ἐπὶ τὴν οικείαν φύσιν
 ὁ λόγος οὐ κεχωρισμένος τῆς σαρκὸς, ἠνωμένως δὲ καὶ ἀδιασπάτως συνυπάρ-
 χων αὐτῇ καὶ πασχούσῃ, οὐδὲ ἐνταῦθα δὴ που τούτων πάθοι τι εἰκονίζόμενος;

πανταχοῦ γὰρ ἐπίσης ἡμῖν ὁ αὐτὸς λόγος τὸ ἀληθὲς ἔχων συμφυλαχθήσεται· εἶποι δ' ἂν πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ φορέσας τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, καὶ χοϊκὸν φύραμα, ὡς οὐκ εἰμὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο ἀπερίγραπτος, ἀλλὰ περιγραφίτος· ὡς οὖν ἐδέξατο τὸ κτίσμα τὰς ὕβρεις καὶ τὰς αἰκίας, οὕτως δέξαιτ' ἂν καὶ τὴν ἐν τόπῳ περιγραφὴν, καὶ τὴν γραφὴν, καὶ τὸ εἰκονίζεσθαι, μηδαμῶς τοῦ συννωμένου καὶ συνυπάρχοντος λόγου χωριζόμενον.

λς. Ἄλλ' εἰ τούτων ὁ τρόπος καὶ ὁ τοῦ μυστηρίου σκοπὸς οὐκ ἔγνωσται αὐτῷ, ἔξδὸν ἦν πυθέσθαι τοῦ γράφοντος, καὶ ἤκουσεν ἂν παρ' αὐτοῦ, ἂν περ τὸν νοῦν ἔρρωμένον ἔσχε καὶ τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς μὴ παρενήνετο, καὶ ἔμαθε λέγοντος· ὅτι ἄπερ παρὰ τῶν ἱερῶν παρελήφαμεν εὐαγγελίων, τῇ ἀρχαίᾳ καὶ πατρικῇ παραδόσει ἐπόμενοι, παῖδες παρὰ πατέρας διαδεξάμενοι· ταῦτα καὶ γράφομεν καὶ ἱστοροῦμεν, καὶ οὐδὲν πλέον τῶν θεολόγων λογίων ἔχομεν· καὶ εἰ ἐκεῖνα τίμια, καὶ αὐτὰ ἤτω ἢ συμφυλαχτόμενα, ἢ συγκαταίρουμένα, ὡς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου ἐχόμενα· ἐπιτέρ παρ' αὐτῶν ἐμυθήθημεν, ὅτι ἀνθρώπος καθ' ἡμᾶς γέγονεν ὁ τοῦ θεοῦ ἐνουπόστατος λόγος, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη, καὶ μετέσχεν ἡμῖν παραπλησίως αἵματος καὶ σαρκὸς· καὶ κτίσμα γέγονεν ὁ ἄκτιστος, καὶ ὁ λόγος ἐπαυχύνθη καὶ σὰρξ ἐγένετο, καὶ ὠράθη ὁ ἀόρατος, καὶ πάθη δι' ἡμᾶς ὁ ἀπαθὴς κατεδέξατο ὡς φιλόανθρωπος· ταῦτα πιστεύομεν ὡσπερ ἑωρακότες οἱ ἀκούσαντες· “ ἴνα καὶ ἡμεῖς, τοῦ μακαρισμοῦ τύχωμεν μακάριοι γάρ, φησιν, οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύοντες, ὁ οὖν ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν διὰ πίστεως, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψιλάφισαν, τοῦτο καὶ γράφομεν καὶ εἰκονίζομεν· οὐ διαιροῦντες οὐδὲ ἀποδιίστάντες ἰδικῶς καὶ ἀναμέρος τὴν ἀπαξ ἐνωθεῖσαν σάρκα τῇ θεότητι· τοῦτο γὰρ καὶ λέγειν ἄτοπον, καὶ ἐννοεῖν τῆς ἀνωτάτω παραπληξίας· ἀλλὰ κακεῖνα πράσσομεν, καὶ ταῦτα ὁμολογοῦμεν φυλάττεσθαι, κατὰ τὴν ἀνωθεν κερρατικῶν ἐνθεον καὶ ἐνθεσμον συνήθειαν.

λζ. Εἰ δέ σοι τὰ τῶν εὐαγγελίων ἄπιστα, πεπαύμεθα τῆς συνηγορίας καὶ ἀποδείξεως· ἢ κακεῖνα γοῦν δέξαι, ἢ καὶ ταῦτα διάγραφον· ἡμῖν μὲν οὖν τῶν ἐν χερσὶ καὶ ὑπ' ὄψιν ἡγμένων, οὐδὲν ἤττον βέβαια τὰ κατὰ πίστιν παραδεδομένα ἐγκαθίδρυσται· σὺ δὲ οὐδὲ τούτων ἐπαισθήσῃ, ἴνα σοι τὴν περὶ ἐκεῖνων πιστώσῃται ἀλήθειαν, ὅλη σαρκικῶ γε ὄντι καὶ κάτω βρῖθοντι καὶ οὐδὲν ὑψηλὸν περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων ὑπολαμβάνοντι· ἢ γὰρ ἰδὼν ἡλιακὴν ἀκτίνα δένδρῳ τυχὸν ἢ ἐτέρα ὕλην προσβαλοῦσαν, εἶτα τμηθέντι τῷ δένδρῳ, δόξεις πάντως συναποτετησθαι καὶ τὴν ἀκτίνα, ὅπερ πάσχειν ἢ ἀκτίς οὐ πέφυκεν· οἴησῃ; τάχα δὲ, καὶ εἴ τις τὸ τοῦ ἡλίου σῶμα διαγράφοι, ἀποσχίξειν καὶ διαιρεῖν τοῦ φωτὸς τὸν ἥλιον; ἢ πεπωρακτωμένον σίδηρον ὀρῶν, ἂν πᾶρ τις καταχέοι ὕδατι, ὑπολήψῃ συναπεσβέσθαι καὶ συνεφάρθαι τῷ πυρὶ καὶ τὸν σίδηρον, ὡς οὐδαμῶς φύσιν ἔλαχεν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ παραβλάπτεσθαι, τούναντίον δὲ μᾶλλον στομοῦσθαι καὶ ῥώννυσθαι; ἀλλ' ἐχρῆν οἱ, καὶ τούτοις ἐπιστημονικῶς καὶ ἐμφρόνως ἐπιβάλλειν, καὶ ὡς ἔχουσι φύσεως ταῖς

ἀληθείαις ἐπόμμενον δοξάζειν, εἶτα ὡς ἐξ ἀμυδρῶν ἐμφάσεων τῶν παραδειγμαμάτων τούτων, καὶ περὶ τῶν προκειμένων ἐννοεῖν, ὅτι οὔτε συμπεριγραφῆσεται ὁ λόγος τῆ σαρκί, οὔτε γραφομένης ὁ πάντα πληρῶν διαιρεθήσεται φανερόν οὖν ἐκ πλείστων, ὡς τὰ παρ' αὐτῷ δογματιζόμενα, ληρήματα μᾶλλον ἢ δόγματ' αἰφαινεῖται· κολοιῶν γὰρ καὶ βατράχων ἀσημότερα φθείγγεται, καὶ ἰχθύων ἀφωνία καὶ δρυῶν ἀναισιθησία παραπλήσια τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα δεδουσημικῶς κατὰ Χριστοῦ τε καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἐπιφέρει.

λη. ☩ Ἀδύνατον γὰρ ἐστὶν εἰκόνα εἶναι τὴν μὴ δηλοῦσαν τὴν μορφήν· χα-
☩ ρακτῆρος τοῦ προϊστούτου αὐτῆς προσώπου ὁποῖόν ἐστιν. ☩ Οὐκοῦν εἰ μὲν
ἔχει μορφήν ὁ Χριστὸς καὶ χαρακτῆρα, εὐλόγως δὴ μᾶλα καὶ εὐσεβῶς χαρα-
κτηρίσει αὐτὸν ἢ ἰδία εἰκὼν· εἰ δὲ οὐ χαρακτηρίσει, ἀμορφος καὶ ἀχαρακτή-
ριστος καὶ ἀπρόσωπος· ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, καὶ ἀνυπόστατος ὁ Χριστὸς· τοῦτο
γὰρ αὐτῷ ὁ λόγος συνάγειν βούλεται· ἐξ οὖν τῶν λόγων αὐτοῦ δικαιωθήσε-
ται, καὶ ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ κατακριθήσεται· εἰ γὰρ ἀδύνατον καὶ εἰκόνα
εἶναι τὴν μὴ δηλοῦσαν τὴν μορφήν, καὶ χαρακτῆρα τοῦ πρωτοτύπου αὐτῆς
προσώπου, ἢ τὸν Χριστὸν ἡμῖν ἐμφανίζουσα εἰκὼν καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ καὶ
ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ παρὰ χριστιανοῖς γεγεννημένη, καὶ ἡ ἐπιγραφή κατα-
σφραγίζει τὴν ἀλήθειαν ἐξ ἅπαντος, τὴν μορφήν καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς
πρωτότυπου, πρὸς αὐτὸ γὰρ τετύπεται, ἡμῖν δηλοῦσα ἤδη δὲ καὶ ἡ περὶ αὐτὰ
θειωρουμένη σχέσις, κρατύνει τοῦ λόγου τὸ ἀληθές· καὶ εἰ μὴ τὸν Χριστὸν ἢ
εἰκὼν αὐτοῦ χαρακτηρίσει, οὐδὲ ἄλλου μορφήν δηλώσει, πολλοῦ γε δεῖ· πῶς
γὰρ ἂν τὸν, οὐ περ οὐκ ἔστιν εἰκὼν, χαρακτηρίσειεν; οὐδὲ γὰρ ἄλλου εἰκὼν
ἄλλα ἀφομοιωθήσεται· ὡς οὐδὲ ἢ ἐν τῷ κηρῷ σφραγὶς ἀλλοτρία γλυφῆ ἑναρ-
μοσθήσεται· οὗτος τοίνυν, ἠνίκα περιεῖλε τὴν Χριστοῦ εἰκόνα, πάντως δὴ που
ὡς οὐκ ἔχουσαν ὁ παραστήσει καὶ δηλώσει πρόσωπον, οὐδὲ πρωτότυπον ὁ χα-
ρακτηρίσει, τοῦτ' ἔδρασεν ἀνάγκη οὖν καὶ μὴ βουλόμενον ὁμολογεῖν ἐκ τῶν
οἰκειῶν ὀρμώμενον λόγων, ἀπρόσωπον καὶ ἀμορφον καὶ ἀχαρακτήριστον εἶναι
τὸν Χριστόν· οὕτω δὲ καὶ ἀνυπόστατον· διὸ καὶ τὸν γράφοιτα ἐν αἰτίαις ποιῶν
κατηκίετο, ὡς οὐ προκειμένην μορφήν, οὐδὲ ὑποστάν πρόσωπον εἰκονίζοντα·
διὰ δὴ τοῦτο καὶ εἰδώλου προσωγορίαν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Χριστοῦ ὁμοιώμασιν
ἀπονεῖμαι τετέλμηκεν ἀνοσιώτατα, ταῦτη τὸ ἀπρόσωπον, μᾶλλον δὲ τὸ ἀνυπό-
στατον αὐτοῦ καθοριζόμενος· εἰ γε εἶδωλον φασὶν εἶναι, τῶν μηδαμῶς προῦ-
φεστῶτων ἀνάπλασμα οὐχ' ὁμοίωμα, οὐ γὰρ ἔχει σχέσιν πρὸς ὁ ἀφομοιω-
σεῖν· πλάσμα δὲ φασματώδες κατὰ δεξιὴν τῆ πλαστογραφεύτη διαμορφουμι-
νον ἀλογώτατα.

Ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα δόγματα, τῆς ἐκείνου ἡγήσθω φρενὸς ὅς οὐδ' ὅπωσ-
οῦν ἐνταῦθα ἐπὶ Χριστοῦ διδόναι μορφήν ἔδοξεν· ὁ δὲ γε θεσπέσιος ἀπό-
στολος τὸ κατὰ Χριστὸν μυστήριον διασαφῶν, πρὸς τῆ μιᾷ τουτέστι τῆ θεία
καὶ ἑτέραν μορφήν τὴν τοῦ δούλου ἡμῖν εἰσεκόμικε, καὶ ἐν ὁμοιώματι ἄν-
θρώπου τὸν Χριστὸν γενόμενον, καὶ σχήματι εὐρισκόμενον ὡς ἄνθρωπον·

διόπερ οἱ πειθόμενοι Παύλῳ, καὶ ὁμολογοῦντες δύο μορφάς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, δι' ὧν αἱ κατ' αὐτὸν φύσεις δηλοῦνται, καὶ τὸν ὁμοιοπαθεῖν ἡμῖν ἀνθρώπων καὶ ὡσαύτως ἐσχηματισμένον, περιγραφῶν ἐπιστάμεθα· τὸν δὲ, οὐδὲ τὸ σχῆμα τὸ ἀνθρώπειον εἰς περιγραφῆς ἔννοιαν ἤγαγεν, οὐδὲ τῷ θείῳ Πέτρῳ προσέσχε λέγοντι " ὅτι ὁ θεὸς τὸν παῖδα αὐτοῦ Ἰησοῦν ἐδόξασε ", καὶ δεδογματίσθαι αὐτῷ καὶ παῖς ἄμορφος καὶ ἀπρόσωπος· τί δὲ αὐτῷ ὁ νῶτος αἱ τε σιαγόνες ἐνομήσθησαν, ὁ μὲν εἰς μάστιγας, αἱ δὲ διδόμεναι εἰς ῥαπίσματα, ἢ τε διαιρεθεῖσα θεία πλευρὰ, καὶ τῶν ἡλῶν αἱ διατρήσεις; ἀλλὰ ταῦτα μὲν λῆρος αὐτῷ καὶ μάτην εἰρημένα· τάχα γὰρ καὶ τούτοις τὸν αὐτοῦ Εὐσέβιον ἔσχε διδάσκαλον, κενολογοῦντα ὅλην δίολου μεταβεβλήσθαι τὴν κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπεῖαν μορφήν, καὶ μηδαμῶς ἐν τῇ καθ' ἑαυτὴν μένουσαν ἰδιότητι· ἐπεὶ δὲ ἔγνω ὡς οὐδεὶς τῶν εὐσεβοῦντων τῶν εἰκαίων αὐτοῦ ἀνέξεται ληρημάτων, τοῖς λόγοις χαίρειν φράσας, ἐπὶ τὸ ἔργον ἐχώρει, φανερὸν ἑαυτὸν καταστήσας τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἀνελόμενον μάχην, ἐξ οὗ διὰ πάσης μηχανῆς καὶ πειρας ἤχθη, καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχέτυπον τῇ εἰκόνι συνεξυβρίσειν τε ἅμα καὶ συγκαταερίσειν, καὶ τὴν μνήμην περιαιρήσειν· ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ἦν ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· εἶτα ὡσπερ συναισθόμενος ἑαυτοῦ, ὡς ἀπρόσωπον καὶ ἀνυπόστατον ἀποφαίνει τὸν Χριστὸν, οἷα οἱ ἐκ φρενίτιδος ἀνεπέμναντες, καὶ οἱ ἐκ μανίας καταστάντες, εἰς ἑαυτὸν ἐπάνεισι, καὶ ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπανέρχεται, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ πρόσωπον χωρεῖ καὶ φησίν.

λθ. ☩ Οὐ δυνατόν γὰρ ἐπὶ τοῦ ἐκ δύο φύσεων ἐν ἐνὶ προσώπῳ ὄντος, ☩ ἐπὶ τῆς μιᾶς φύσεως πρόσωπον εἰκονίζειν, καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς ἀπρόσωπον ☩ τυγχάνειν. ☩ Ἐτι τοῖς ἑαυτοῦ συνίσταται δόγμασιν, οὐκέτι κατὰ τὸν προλαβόντα τρόπον ἐντεῦθεν γὰρ ἀποδύεται τὸ τῆς πεισεως σχῆμα, καὶ ὡσπερ ἐπιλαθόμενος ἑαυτοῦ, τῶν μὲν προτέρων ὑπερορᾷ πλασμάτων, ἀποφαίνεται δὲ λοιπὸν τὰ δοκοῦντα· οὐ κατὰ λογικὴν μέθοδον προερχόμενος, οὐ κατὰ γραφικὴν ἢ πατρικὴν ἀπόδειξιν τὸν λόγον ποιούμενος, ἀλλ' ὡσπερ αὐτῷ ἡ ἐξουσία ἐπέτρεπε, καὶ ἡ τοῦ νοῦς σαθρότης, καὶ τῆς γαστρὸς ἡ παχύτης, καὶ τῶν ἐμέτων ἡ ἀκαθαρσία, καὶ τῆς κοφρίας ἡ ὑπάλειψις, ἔτι καὶ τῶν ἐγκοσμίων καὶ χαμαὶ ἐρχομένων ἢ ἀμετρῶς προσπάθεια, ἐφ' οἷς δοξάζεσθαι καὶ ἐντροφᾶν ὤπτο, θαρρόντως δογματίζει· ὡς μὲν οὖν εἰκαίους καὶ λέσχης ἐμπλέους ἡμῖν ἐπανήλει λόγους, παντὶ που δῆλον· ὅμως οὐκ ἀποκνηθέον τῇ τούτῳ ἀπαιδευσίᾳ εὐκαιρῶς καὶ ἀκαιρῶς ἀντικαθίστασθαι· οὐδὲν γὰρ κωλύει καὶ νῦν ἐκ τῆς τῶν λόγων αὐτοῦ ὑποθέσεως ὠρμημένους, πάλιν εἰς ἀντίφασιν αὐτὸν περιάγειν, καὶ ἑαυτῷ προφανῶς ἀντικαθιστάμενον δεῖξαι· ῥητέον γὰρ, ὅτι ἐπειδὴ προσώπου ἐνὸς ὄντος, ἔφησεν ἀδύνατον εἶναι εἰκονίζεσθαι τὸν Χριστὸν, κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν φύσεων, καὶ βεβαιοῖ τοῦτο φάσκων μετὰ βραχεία, ☩ ὅτι ἡ εἰκὼν, ☩ προσώπου ἐστὶν εἰκὼν, καὶ ταύτῃ τὴν θεῖαν φύσιν ἀπρόσωπον ὡς ἀπερί- ☩ γραπτον τυγχάνειν, ☩ πάντως ἵνα ἡ ἀκόλουθος τῷ λόγῳ ἀντίθεσις φυλαχθῆ, καὶ ἐκ τοῦ ἀνεικόνιστον δοξάζειν τὸν Χριστὸν, ἀπρόσωπον ὡσαύτως

ἐπὶ τῆς ἑτέρας τῶν φύσεων αὐτὸν εἰσαγάγοι καὶ τοῦτό ἐστι πάλιν ἀδύνατον· ἔλεξε γὰρ ἂν βιασθεῖς κἀνταῦθα, ὅτι οὐ δυνατόν ἐπὶ τοῦ ἐκ δύο φύσεων ἐν ἐνὶ προσώπῳ ὄντος, ἐπὶ τῆς μιᾶς φύσεως πρόσωπον ἀνεικόνιστον εἶναι, καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς ἀπρόσωπον τυγχάνειν, καὶ ψιλὸν μόνον θεὸν νοεῖσθαι τὸν Χριστὸν, καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μόνης πρόσωπον διδόναι, καὶ μὴ εἰκονίζεῖν αὐτόν· καθὸ τὸ ἀνεικόνιστον, πρόσωπον ἐστὶν ἀνεικόνιστον· καὶ ἡ σὰρξ ἐστὶ περιγραπτὴ· οὕτως οὖν ἐπὶ τοῖς προειρημένοις αὐτῶ ἀτόποις, ὁμοίως καὶ τὰ νῦν ἀναφανίσθημενα ἀτοπα· καὶ γὰρ τὸ ἀμφίρημον οὐκ ἐξέκλινε, ταῖς τῶν οὐκείων λόγων συνδούμενος ἄρκυσιν· ἐπεὶ ἐδέησέ γε καὶ μὴ βουλομένη αὐτῶ, καίτοι πολλὰ περὶ τοῦ ἀπεριγράπτου καμόντι, καὶ κενολογήσαντι πλεῖονα, περιγραπτὸν ὁμολογῆσαι τὸν λόγον, ἵνα μὴ πρόσωπον ἰδικῶς ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ εἰσάγοι μόνης, καὶ ἡ σὰρξ καταλειφθῆ ἀπρόσωπος· ἢ πάντως γε λελειψεται ἀόρατον αὐτὸν οἶεσθαι καὶ ἀναφῆ καὶ ἀπαθῆ, καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν μὴ δὲ σάρκα ἀνειληφέναι· καὶ πῶς ἐκφεύζεται τὸ τῆς δοκίσεως καὶ φαντασίας βλάσφημον; τοῦτο δὴ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν ὑπόστασιν ἀπαλῆν μὲν τέως οὐ λέγει εἶναι· ἢ γὰρ ἂν τὸ πᾶν τῆς οἰκονομίας ἀνεῖλεν, ὅπερ νῦν ἀντικρως εἰπεῖν δέδοικεν, ὡς ἂν ἐφανείη πάντα κυκῶν καὶ κατασιῶν τὰ καθ' ἡμᾶς μυστήρια· τὸ γὰρ φύσει ἀπαλοῦν, οὔτε ὀραῖσθαι, οὔτε εἰδοποιεῖσθαι, οὔτε πᾶσχειν τί καθ' ὅτιναοῦν τρόπον πέφυκεν· ἀπαθὲς γὰρ καὶ ἀφθαρτον καὶ πάντη ἄληπτον καὶ ἀπεριόητον· τοῦτο δὲ τί ἂν εἴη ἄλλο ἢ θεός; τοῦτο οὖν οὐ λέγει, σύνθετον δὲ καὶ αὐτὸς αὐτῆς ὁμολόγησεν, εἰπὼν ἐκ δύο φύσεων γεγενῆσθαι, κἄν ταμιεύεται νῦν ὃν δοκεῖ τρόπον συνθέσεως· τεχνάζεται γὰρ διὰ τῆς μιᾶς τοῦ ἀπεριγράπτου φωνῆς, καὶ τᾶλλα πάντα ἀνελεῖν ἰδιώματα.

Σύνθετον δὲ ἐκ τῶν ἐναντίων αὐτὴν φαρμὲν ἡμεῖς, καθὰ δὴ οἱ θεηγόροι διδάσκουσι φάσκοντες “ προελθὼν δὲ θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἐν ἐκ δύο, τῶν ἐναντίων, σαρκὸς τε φημὶ καὶ πνεύματος·, ἀδύνατον γὰρ δύο φύσεις εἰς ἑνός τινος ὑπαρξιν συνερχομένας, μὴ εἶναι ἐναντίας καὶ διαφόρους, ὧν τὸ διάφορον, καὶ ὁ ἀριθμὸς παρίστησιν· οἷς γὰρ συντεθεῖσιν ὁ ἀριθμὸς ἐπιφημισθεῖν, τὸ ἕτεροφυῆς τῶν ἠριθμημένων εἰσῆγαγεν· εἰ γὰρ ταυτὸν εἶεν, οὐ δύο ἂν εἶεν, ἀλλὰ μία· πῶς γὰρ ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σύνθεσιν γενέσθαι δυνατόν; ἢ γὰρ σύνθεσις, τὸ διάφορον τῶν συνῆρχόντων, ἃ δὴ καὶ ἕτεροοῦσια εἶναι δηλοῖ· καὶ πειθετώ ταῦτα ὁ λέγων· “ οὐπω ἦν κράμα ἐξ ἀμφοτέρων, οὐδέ τις μίξις τῶν ἐναντίων·, περὶ τοῦ ἀνθρωπείου φιλοσοφῶν συγκρίματος, καὶ τῆς κατὰ τὸν ἄνθρωπον δημιουργίας, ἐξ ἀοράτου καὶ ὀρατῆς φύσεως διαπλασθέντα, τῶν ἐναντίων ἀλλήλοις κειμένων προδήλως· τί δὴ οὖν σύνθετον λέγων τὴν ὑπόστασιν, μὴ καὶ τὰ πρόσφορα τῶν ἐν αὐτῇ θεωρουμένων, εὐγνωμόνως καὶ οἰκείως ἀποδέδωκεν; εἰ γὰρ ἐναντίον τὸ ὀρατὸν τῷ ἀοράτῳ, καὶ τὸ ἀπτὸν τῷ ἀναφῆ, καὶ τὸ φθαρτὸν τῷ ἀφθάρτῳ, καὶ τὸ παθητὸν τῷ ἀπαθεῖ, καὶ εἴ τι τούτοις ὁμοίως ἀλλήλοις ἀψίκεται, καὶ περὶ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ θεωροῦνται, ὅτου δὴ χάριν μὴ καὶ ἡ ἑτέρα ἀντίθεσις ἐπ’

αὐτῶ θεωρηθήσεται τὸ περιγραφτὸν λέγω καὶ ἀπερίγραφτον· ἀπερίγραφτον γὰρ εἰσφέρων τὴν σάρκα, οὐδὲν ἕτερον λέγει ἢ ὅτι οὐδὲν διοίσει ἡ θεία φύσις τῆς ἀνθρωπίνης, ἢ τὸ ἄκτιστον τοῦ κτιστοῦ· εἰς ταῦτον γὰρ φέρει ἀμφοτέρα, καὶ περισσὸν αὐτῶ καὶ ἄκαιρον τῶν δύο φύσεων τὸν λόγον προχειρίζεσθαι· εἰ μὴ γὰρ ἐκάτερα τῶν φύσεων τὰ οἰκεῖα καὶ ὁ πέφυκεν αὐτῇ, ἀποδοθεῖν Ἰωριζομένη ταῖς ιδιότησι, ποῦ ἡμῖν φανήσονται αἱ ἐναντία καὶ φυσικαὶ διαφοραὶ καὶ οὐσιώδεις ποιότητες; καὶ εὔρεθήσεται ἐν καὶ ταῦτον τὰ ἐναντία, ὅπερ ἀδύνατον.

μ. Ἀρειανῶν ταῦτα καὶ Ἀπολιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς, καὶ τῆς συγχυτικῆς καὶ ἀκεφάλου μοίρας τὰ φάσματα καὶ σοφίσματα, ὧν τινὰ παρατεθέντα, ὅσον διοίσει τῶν ἐκείνου, ἐμφανεῖ· ὧδε γὰρ ἔχει. ☩ "Ὡστε σάρκα λέγοντες, οὐ τὸ ☩ οἰκεῖον ἔχουσιν πρόσωπον ἀλλὰ τὸ τοῦ θεοῦ, θεὸν ἐν τῇ θεϊκῇ δόξῃ κη- ☩ ρύσομεν. Καὶ αὐθις· εἰ γὰρ ὁ ἐκ τῆς παρθένου εἰς κύριος ἀνόμασται, ☩ καὶ αὐτός ἐστι δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε, μία φύσις ἐστίν, ἐπειδὴ πρόσωπον ☩ ἐν οὐκ ἔχον εἰς δύο διαίρεισιν· ἐπεὶ μὴ δὲ ἴδια φύσις σώματος, καὶ ἴδια ☩ φύσις ἡ θεότης κατὰ τὴν σάρκα· ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος μία φύσις, οὕτως καὶ ☩ ὁ ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος Χριστός. ☩ Ἐπεὶ οὖν τούτοις συμ- φθέγγεται, ἀκόλουθον ἦν αὐτῶ καὶ μίαν φύσιν λέγειν συγχειμένην ἐξ ἀμφοῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἵνα συνεξαμαρτάνων αὐτοῖς τῇ ἀσεβείᾳ μὴ καθυφῆ· τούτων γὰρ τὸ ἄθεον ὄντως καὶ βλάσφημον νοσῶν, τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ πολυάν- θρωπον ἱερὰν σύνοδον ἀθετηῆσαι ἐσπούδασεν, ἢ τις τὸν περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποστάσεως καὶ τῶν κατ' αὐτὸν φύσεων λόγον, θεῶν πνεύματι κεινημένη διε- τράνωσε, σαφέστερον καὶ ἐκδηλότερον τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον ἡμῖν διακηρύξασα.

Προσεκτέον γὰρ πρότερον, ὅτι ἐκ δύο μὲν φύσεων ἐνταῦθα δογματίζει τὸν Χριστόν· οὐκ οἶδ' ὅπως, ὁ μὴ δὲ μίαν αὐτῶ μορφήν πρὸ μικροῦ συγχωρῶν· ἐν δυσι δὲ αὐτὸν φύσεσιν, οὐδαμῶς τέως εἰπὼν φαίνεται· μὴ ποτ' οὖν κἀνταῦθα κατὰ τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ, διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν, καὶ τὰς φύσεις συγ- χεῖ; τὸ γὰρ περιγραφτὸν περιελών, δηλοῦται καὶ τὰς λοιπὰς τῆς σαρκὸς ἀπα- ναινόμενος διαφορὰς· ὁ δὲ τοῦτο λέγων, οὐδὲ τὰς τῆς θείας φύσεως φυλάξει ιδιότητας, καὶ οὔτε περιγραφτὴν οὔτε ἀπερίγραφτον τὴν τοῦ κυρίου ὑπόστασιν δέξεται· τοιοῦτος γὰρ ὁ τῆς συγχύσεως τρόπος· οὐδ' ὁπότερόν τι τῶν ἠνω- μένων δείκνυσιν εἰλικρινῶς ὄν, ἕτερον δὲ τι ἀποτελῶν ὡς τὰ συνεφθαρμένα· καθὰ τοῦτο ἴδοι τις καὶ ἐπὶ τῆς τῶν τηκτῶν λεγομένων συγχύσεως, καὶ τῆς τῶν μεταλλικῶν ἐνώσεως· οὐχ' ἦπτον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἰατρικὴν συν- τιθεμένων φαρμάκων, ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς τῶν στοιχείων κατὰ τὰ σώματα συνδρο- μῆς· ὡς οὐδὲν καθαρῶς ἐστίν, οὔτε γὰρ μόνον πῦρ ἐστίν, οὔτε γῆ, οὔτε τι τῶν ἄλλων· τὰ παραπλησία δὲ καὶ περὶ τῶν διπλῶν ἐνεργειῶν τῶν κατὰ Χρι- στὸν θεωρουμένων πεφρόνικέ που πάντως· διὰ τὴν μίαν γὰρ ὑπόστασιν, καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐδίδου ἂν δειχθεῖν δὲ καὶ οὕτως τοῖς τῆς συγχύσεως καὶ δο- κήσεως καθηγησαμένοις ἐσώμενος διδασκάλους· καθάπερ γὰρ ἐκείναι τῆς τοῦ

ἀριθμοῦ δυάδος δυσσεβῶς καὶ κακοήθως ἐπιδραζάμενοι, ὃν οἱ τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ ὀρθοῦ προεστηκότες λόγου, ἐπὶ τῶν δύο φύσεων εὐσεβῶς ἐπρέσβευον, καὶ εἶτα ὡς αἴτιον διαίρέσεως τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποστάσεως προάγοντες, ὡς ἢ δύο πρόσωπα διὰ τὰς φύσεις εἰσάγεσθαι, ἢ διὰ τὸ ἐν πρόσωπον, μίαν ἐξ ἀνάγκης φύσιν δίδοσθαι, οὕτω καὶ οὗτος τῆ τοῦ ἀπεριγράπτου προσωπλιόμενος λέξει, δοκεῖ βαθέως καὶ ἄψαν κατὰσκεινάζειν. ὡς ἢ διαιρεῖσθαι διὰ ταύτην καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ὑπόστασιν, ἢ καὶ τὸν λόγον τῆ σαρκὶ συμπεριγράφεσθαι· ἔχει γὰρ τὰ ἐπαγόμενα οὕτως.

μα. ☩ Ἄλλ' ἢ καὶ τὸ θεῖον συμπεριγράφεσθαι ἔχει ἐν τῇ εἰκόνι ἐκείνῃ, ☩ καθὼς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ἐκ διπλότητος, ἢ ψιλὸν μόνον ἄνθρωπον νοεῖσθαι ☩ τὸν Χριστὸν, καὶ εἰκονίζεῖν αὐτὸν οὕτως, καθὼ ἢ εἰκὼν προσώπου ἐστὶν εἰ-☩ κὼν, καὶ τὸ θεῖον ἐστὶν ἀπερίγραφον. ☩ Πῶς τοῦτο λέγει, κἂν ἔχη φύ-☩ σιως οὕτω τὸ πρᾶγμα κἂν μή; ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς δοκεῖ τῇ μαλαιοτήτι, τυ-☩ ραννικῶς ἀποφαίνεται, οὐδενὶ λόγῳ τῆς ἀληθείας συνητόρῳ χρωόμενος· ἡμῖν δὲ καὶ μικρῶ πρόσθεσι περὶ τούτου σὺν ἀληθείᾳ εἴρηται ἦδη, ὡς ὁ θεῖος λόγος μὴδὲν πεφυκὼς πάσχειν, καὶ ἐν σώματι γενόμενος, ἀπαθὴς γε οὐδὲν ἤπτον με-☩ μένηκε, καὶ τῶν εἰκῆ πεφλυαρημένων ὀλοτρόπως ἀπειράτος· καὶ νῦν δὲ, διὰ ☩ βραχέων εἰρήσεται· λευτέον γάρ, ὅτι οὐ μόνον περιγραφόμενῳ τῷ σώματι ὁ ☩ λόγος οὐ συμπεριγραφῆσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐτῷ τῷ σώματι γερονῶς περιγέ-☩ γραφῆται, καίτοι οὐσιωδῶς, καὶ ἀδιαστάτως αὐτῷ συνημμένῳ· καὶ τοῦτο οἶμαι ☩ μὴδενὶ ἠγνοῆσθαι, εἴ τι πειστέον τοῖς εὐαγγελισταμένοις ἡμῖν τὰ ἐπὶ τῇ θεῖᾳ ☩ πεπραγμένα συγκαταβάσει· πῶς γὰρ ἀληθεύσει ὁ μέγας Ἰωάννης τῇ ἀληθείᾳ ☩ μαρτυρῶν καὶ λέγων “ μέσος ὑμῶν ἔστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε ,, τὸν οὐρα-☩ νοντα σωματικῶς αἰνιττόμενος; αὐτός τε ὁ σωτὴρ ἢ ἀλήθεια· “ πρὸ τοῦ σε ☩ ,, Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν σικκὴν εἶδον σε ,, τῷ Ναθαναὴλ προσφθεγ-☩ γόμενος, καὶ τοῖς μαθηταῖς πόρρω τῆς Βηθανίας σωματικῶς συναυλιζόμενος· ☩ τὸν γε Λαζάρου θάνατον ἀνακοινοῦμενος, συνεῖναι τε αὐτοῖς μετὰ τὴν ἀνάστα-☩ σιν ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἐπαγγελλλόμενος.

Τί χρὴ ἀπειρηθεῖσθαι τὰ πλεονα; ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν ☩ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ἐκεῖ εἶναι ἐν μέσῳ αὐτῶν καθυπισχεῖται πανταχοῦ δὲ οἱ ☩ συνηγμένοι, πανταχοῦ ἄρα καὶ αὐτὸς ἔσται· καὶ ὅπως εἰς προὔπλον ἅπασι πρό-☩ κειται, ὡς κατὰ τὴν ἀνεκφραστον καὶ ἀπόρρητον θείαν φύσιν, καθ' ἢ πανταχοῦ ☩ καὶ ὑπὲρ ταῦτα νοεῖται· καὶ γὰρ που διαγορεύει τὰ λόγια· “ μὴ οὐχὶ τὸν ☩ ,, οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος; καὶ αὐθις· θεὸς ἐγγίζων ☩ ,, ἐγὼ εἰμι, λέγει κύριος, καὶ οὐχὶ θεὸς πόρρωθεν· καὶ πνεῦμα κυρίου πεπλή-☩ ,, ρακε τὴν οἰκουμένην· καὶ ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνευμάτός σου καὶ ἀπὸ τοῦ ☩ ,, προσώπου σου ποῦ φύσω; καὶ αὐτὸς μὲν πᾶσι πάρεστιν, οὐ πάντα δὲ αὐτῷ ☩ ,, πάρεστιν, οἱ θεολόγοι φασίν· ,, ἐξ ὧν ἀπάντων δηλοῦται τὸ θεϊκῶς πᾶσι ☩ παρῆναι, οὐ γὰρ δὴ σωματικῶς πανταχοῦ παρῆν συνηγμένοις αὐτοῖς· οὐδὲ ἐν ☩ ᾧ ἔφασκον οἱ μαθηταὶ “ ἐν τῷ ὀνόματί σου τὰ δαιμόνια ἡμῖν ὑποτάσσεται ,,

ἐτέρωθεν γὰρ ἔν τινι τόπῳ τὸ σῶμα ἐφαίνετο· σαφές οὖν ὅτι οὐ περιγεγραπτο ἔν τῷ σώματι, ἢ δὲ τοῦ ὀνόματος παναλικῆς καὶ ἀκατάληπτος δύναμις ἐνήργει πανταχοῦ τὰ τεράστια· οὐ προφητικῆ δὲ προῶνίσει καὶ χάριτι ἅπασι, τοιαῦτα τὲ ἔπαρτε καὶ τοῖς μαθηταῖς προῦλεγεν ὡσπερ βλέπων τὰ ἔμπροσθεν, ὡς θεὸς δὲ παρὼν ἅπασιν, οὐδὲ ἐνεργεία ψιλῆ, κατὰ τινος τῶν πάλαι τὰ τοιαῦτα ληρωδησάντων, κενῶσαι μὲν τοὺς οὐρανοὺς τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς Θείας σαρκώσεως, εἶναι τε οὐσιωδῶς σὺν ἡμῖν, ἐνεργεία δὲ καὶ ἀξία μόνῃ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα· ἐπεὶ ἕτερον οὐσίαν καὶ ἄλλο ἐνεργεῖαν ὡσπερ ἐπὶ τῶν σωματικῶς θεωρουμένων, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ λόγου ἐτίθεντο ὅπερ τοῖς εὐσεβέσιν ἀπειρήται· ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐδενί διαφέρειν ἴσασιν· οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοοῖτο· οὔτε γὰρ ἡ Θεία οὐσία ἀνεέργητος εἶη ἂν ποτε, οὔτε ἀνούσιος ἢ ἐνεργεῖα· “ὁ πατήρ μου γὰρ, φησιν, ἕως ἄρτι ἐρ-, γάζεται, καὶ ἐγὼ ἐράζομαι”, ἢ μὲν γὰρ, τὸ ὑπερουσίως εἶναι αὐτὸν καὶ αἰεὶ ὡσαύτως εἶναι, καὶ ἀπαρεγκλίτως ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ μονιμότητος καὶ ἰδρύσεως ἴστασθαι, δηλοῖ· ἢ δὲ, τὰς ἐν τοῖς οὐσι προνοητικὰς προσόδους καὶ ἀρρήτους οἰκονομίας παρίσθαι, καθ’ ἃς ἀνεκφοιτήτως τῆς οἰκείας ἀπλοτικῆς προῖων, πρακτικεύεται, τὴν τῶν ὄλων ἐραζόμενος πρόνοιαν· ἀλλ’ εἰ καὶ μετὰ ἀνθρώπων κεχηματίκεν ὡς ἀληθεῶς ἄνθρωπος, τῶν πατρικῶν οὐκ ἀπελείπετο κόλπων, καὶ ὁ πατήρ ἦν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πατρί.

Εἰ ποῖνον, καθάπερ ὁ τῆς ἀληθείας ἐφοδεύων συμπεραίνει λόγος, ἐν τῷ ἰδίῳ οὐ περιγέγραπται σώματι, ποίας ἀνοίας καὶ ἀλογίας ἔτι καὶ δυσσεβείας οὐχ’ ὑπεροίσει μέτρον, τὸ λέγειν συμπεριγράφεσθαι περιγραφομένῳ τὸν λόγον τῷ σώματι, ἀπεριγράπτου δὲ τοῦ Θεοῦ ὄντος λόγου; συμπαραληφθῆναι γὰρ δεῖ καὶ τῶν ζητουμένων τὸ σύστοιχον καὶ ἐν ἅπασιν παρόντος, τῆς μείζονος ἂν εἶη μανίας καὶ τῆς ἐσχάτης παραφροσύνης τὸ φράζειν, χωρίζεσθαι τὸν λόγον τοῦ σώματος, ἡνίκα περιγραφτὸν ὠμολόγηται· εἰ γὰρ οὐδενὸς ἀπεισι, καὶ οὐδαμῶθεν ἀπολιμπάνεται, πόσῳ λέγειν ἀληθέστερον, ὅτι ἐν τῷ σώματι τῷ οἰκίῳ καὶ καθ’ ὑπόστασιν αὐτῷ ἠνωμένῳ, καὶ περιγραφτῷ γε ὄντι, αἰεὶ πάρεστιν, ἵν’ ἅμα καὶ κατὰ ταῦτόν ἢ ἐπ’ ἀμφοῖν τῶν ἀσεβῶν ἄτοπος καὶ παράλογος διελέγχηται φιλονεικία; εἰ μὲν γὰρ ἡ κτίσις ἢ σύμπασα ἢ πάρεσθιν ὡς Θεὸς ἀπεριγράφτως, ἦν ἀπερίγραφτος, ἐξήνουν ἂν τι ἴσως ὁ λόγος αὐτῷ· εἰ δὲ πάντα περιγραφτὰ ἔστι, τίνος ἔνεκεν ἢ ἀνούστατος αὕτη καὶ ψυχρὰ ἐνστασις, τοῦ οἰκείου μόνον ὑπερορίσθαι τὸν λόγον σώματος; ὄντως ἰσθὸν ἀράχνης ὑφαίνουσιν οἱ ταῦτα φρονοῦντες καὶ λέγοντες.

μβ. Τούτων δὲ οὕτως εἰρημένων, ἐπὶ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου τρεψόμεθα· εἰ ἐν διπλότητος πρεσβεύει εἶναι τὸν Χριστὸν, εἰ ἐβούλετο σεσῶσθαι αὐτῷ ὁ περιβρυλεῖ εὐφημον καὶ κομψὸν τῆς διπλότητος ὄνομα, περιγραφτὸν κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν φύσεων ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν ἔδει· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐ δίδωσιν, ἐξήπλωται αὐτῷ τὸ συνεκτυγμένον καὶ θαυμαστὸν τῆς διπλότητος· καὶ γε-

ζήμονται τῆς διπλότητος τοῦ τρόπου καὶ τῶν πανούργων αὐτοῦ σοφισμάτων τοιαύτη δὲ ἡ ἀλαζονεία καὶ φιλαυτία, τὰ πέρα τοῦ μέτρου κενεμβατοῦσα περιβαρεῖν ὧν δὲ ἐφεῖται διατέκμαίρεσθαι καὶ διασκοπεῖσθαι, διαμαρτάνειν περιφανῶς· ἐχρῆν γὰρ ἐξ ὧν αὐτὸς προῆγε λόγων, προαισθέσθαι γε καὶ συνέναι, ὅτι αὐτῷ ἐκείθεν ἐβήσεται ἐκ διπλότητος δοξάζει τὸν Χριστόν· ταύτη γοῦν καὶ σύνθετος ἔσται πάντως· εἰ γὰρ τὸ ἀπλοῦν ἀσύνθετον, τὸ ἐκ διπλότητος σύνθετον· τί οὖν τὸ περὶστάμενον; εἰ ἀπερίγραπτον τὸ θεῖον, διότι ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον, τὸ ἐκ διπλότητος καὶ σύνθετον, τί ἔσται; ἔφησεν ἂν πάντως καὶ μὴ βουλόμενος περιγραπτόν· ἄλλως τε δὲ αὐτὴ ἡ τῆς συνδέσεως ἔννοια, τὴν περιγραφὴν ἡμῖν ἐκ παντὸς ὑποτίθεται· οὕτως πανταχοῦ καὶ τῷ ὁρθῷ λόγῳ καὶ ἑαυτῷ ἀπομαχόμενος δείκνυται· καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἐκείνου λόγους λελέχθω· δοκεῖ γὰρ κατελιφέναι τὸ Χριστοῦ μυστήριον, μὴ δὲ τὰ ἐν ποσὶν εἶδος ἢ βλέπων καθάπαξ γὰρ τῆς εὐθείας καὶ βασιλικῆς ἀπανευκῶς τρίβου, ἐπὶ ποὺς ἐφ' ἐκείτερα πῶς ἀποκεκλιότας κρημνοὺς ἔται.

Βούλεται οὖν τοὺς ἀκρωμένους ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῶν λόγων ἡγμένους, δυοῖν ἐλέσθαι τὸ ἕτερον ἢ γὰρ γράφοντας τὸν Χριστόν, ἀναψικθῆναι διπλῶ τῷ δοκοῦντι περιπεσεῖν ἀμαρτήματι· ἤτοι συμπεριγράψαι τὸ θεῖον τῇ εἰκόνι, διὰ τὸ ἐν πρόσωπον, ὅπερ ἐκ διπλότητος, ὡς φησὶν, ἔστιν· ἤτοι ψιλὸν μόνον ἀνθρώπον νοεῖσθαι τὸν Χριστόν, καὶ τῇ Νεστορίου συμφέρεσθαι φρενοβλαβεία· ἢ ταῦτα διαφυεῖν αἰρουμένους, μὴ γράψαι αὐτὸν, ἵνα τῇ ἐκείνου κακοδοξία περιπέσοιεν· ταῦτον δὲ εἰπεῖν, τῇ φαντασιώδει καὶ ἀντιπάλῳ μοίρᾳ, τῶν ἐκ διαμέτρου λέγω τῆς ἀληθείας ἀποσφαλέντων, ἧς ὅλος θερμῶς περιεχόμενος γίνεταί, τὸ μὲν ἐκ διπλότητος λέγων· τὸ δὲ ἐν διπλότητι, ἡγουν ἐν δυοῖ φύσει τὸν Χριστόν εἶναι, πανταχοῦ παραιτούμενος· καὶ οὕτως ἐξ ἐνός γέ του τρόπου ὁ τῆς θείας σαρκώσεως παραβλάπτῃτο λόγος· ὧν περ ἡ ἐκκλησία διαφυλοῦσα τὰ ἄτοπα, καὶ τὴν ἐπὶ θάτερα θεοπρεπῶς παρατροπὴν ἐκκλίνασα, καὶ τὴν μέσσην ὡσπερ καὶ κατ' εὐθὺ ἰοῦσα ὁδὸν, μόνης ἔχεται τῆς ἀληθείας, ὀρθοδόξως καὶ εὐσεβῶς τὴν κατὰ Χριστόν οἰκονομίαν ὁμολογοῦσά τε καὶ περιέπουσα· ἀλλὰ ταῦτα δογματίζων δῆλός ἐστιν ὁμοίον τι ποιῶν, ὡς εἴ τις ἰδὼν δακτυλίῳ χρυσῷ, φέρε εἰπεῖν, ἐσφραγίσματα πλείονα ἐν κηρῷ ἀπολυπούμενα, ἐνίστατο λέγων, ἢ τὸν χρυσὸν τῷ κηρῷ συνανακεκράσθαι καὶ συναναμείχθαι ἐναποματτόμενον τὰ χαράγματα, ἢ πάντως γε τὴν ἐγκεχαράμην ἐν τῷ δακτυλίῳ γραφὴν, διίστασθαι ἀπ' αὐτοῦ καὶ μερίζεσθαι· ἢ ὡς ἂν τις τὸ πῦρ εἰκονιζόμενον θεάσοιτο, καθὰ πολλάκις ὁρῶμεν τροχοὺς τινας πυρῶδεις, καὶ φλόγας πυρὸς ἀναπτομένας, καὶ τοῖς χερουβὶμ συνδιαγραφόμενας· καθ' ὅς οἱ θεολόγοι ἀγγελοφανείας εἶδον, πάντως καὶ τὴν ἐμπύριον συμπεριγεγράφθαι τῇ ὕλῃ δόξει θερμότητα, ἢ κηχαρίσθαι τὸ πῦρ τῆς οικείας καὶ οὐσιαίδους ποιότητος εἰκονιζόμενον· ὡς οὖν ταῦτα φρονεῖν καὶ λέγειν ἀνόητον καὶ ἀδύνατον, ἀνοητότερον ἐκείνο καὶ ἀδυνατότερον· ἀσυνέτου γὰρ ταυτὶ καὶ ἔξεστηκυίας φρενὸς ἀποβράσματα· εἰ γὰρ οὐδὲν τὰ εἰρημένα εἰς τὴν ἑαυτῶν φύσιν

πάθειεν, πῶς ὁ γε ὑπερφυῆς καὶ ἀπαθείης λόγος, ἢ συμπεριγραφῆσεται τῇ ἰδίᾳ σαρκί, ἢ γραφομένης διαστήσεται, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον πείσεται, εἴπερ οὐδὲ ἐν τῇ παναγίᾳ αὐτοῦ σαρκὶ ἢ οὐσιωδῶς, ἦνωται, περιγέγραπται; ἐχρῆν δὲ συνιδεῖν καὶ πεπεισθαι τὸν σοφὸν τοῖς χριστιανῶν ἐπόμενον δόγματι, ὅτι περὶ ὁ θεῖος λόγος σῶσαι τὸ καθ' ἡμᾶς γένος διὰ τῆς σωτηρίου αὐτοῦ ἐπιφανείας βουλόμενος, ἐν τῇ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ἀρρήτως καὶ ὑπὲρ λόγον, ἔλκω ἑαυτῷ τὴν περιγραφτὴν δὴ ταύτην καὶ γραπτὴν ἡμῶν φύσιν καὶ εἰκονιζομένην προσειληφῶς ἦνωσεν, ἢ τις καὶ μετὰ τὴν πρόσληψιν περιγραφομένη καὶ γραφομένη εἰς ἀεὶ διασώζεται· εἰ γὰρ τὸ περιγραφτὸν τοῦτο σῶμα οὐ προσείληπται, οὐδὲ σέσωσται τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον, φασὶν οἱ θεολόγοι. Εἶτα ἐπιφέρει τοιαῦτα.

μγ. Ϟ λέγει δὲ ὁ ποιήσας τὴν εἰκόνα ἐκείνην, ὅτι εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ Ϟ ἔστι· καὶ τὸ Χριστὸς ὄνομα γινώσκειται, ὅτι οὐ μόνον ἄνθρωπον δηλοῖ, Ϟ ἀλλὰ καὶ θεόν. Ϟ Ἔδει αὐτὸν καὶ γοῦν τοὺς οἰκείους δυσωπηθέντα λόγους, συναισθῆσθαι τῆς ἀτοπίας τῶν παρ' αὐτοῦ προαγομένων· ἀλλ' εἴποιεν ἢ πλάνη καὶ τὸ ψεῦδος, καὶ ἑαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἀνδίστασθαι· εἰ μὲν γὰρ ἐν ἦν τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματος δηλούμενον, τὰς περὶ τὸ ἐν ζυγομαχοῦσας τῶν ἐναντιῶν δόξας, ὁ βραβεύων τὸ ἀσφαλές ἐπιὼν λόγος, καὶ γηρωῶν ταλαντεύων τὸ ἀμφίρροπον, δίδωκεν ἂν τὴν νικῶσαν τῷ κρείττονι· ἢ τέλειον περιγραφτὸν ἀποφαίνων τὸ ἐν, ἢ τέλειον ἀπερίγραφτον· ἐπεὶ δὲ τῶν δύο φύσεων ὑπόκειται παραστατικόν, καθὰ καὶ αὐτὸς ἔφησε, τίς ὁ κωλύσων λόγος, μὴ ἐκάτερα τούτων τὰ οἰκεία καὶ προσήκοντα ἀποδίδοσθαι; ὥστε καὶ ἠνωθῆαι ἀλλήλαις, καὶ μηδετέραν ἐξεστηκέναι τῶν οὐσιωδῶς ἐν αὐταῖς θεωρουμένων, καὶ ἀτρέπτως ἐνυπαρχουσῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων, μὴ δ' αὖ διαιρεῖσθαι τῷ εἰς ἀλλήλας ἀσυγχύτως περιχωρεῖν· εἰ γὰρ περὶ ταῦτὸν ἄμφω, ἀλλ' οὐκ ἄμφω ταῦτα, ὥσπερ οὐδὲ ψυχὴ καὶ σῶμα· οὐ γὰρ εἴ τις δοίη τὸν αὐτὸν χρυσοχόον εἶναι καὶ λιθοξόον, ἢδη τὴν χρυσοχοικὴν εἰς τὴν λιθοξοικὴν περιαγάγοι· ἀλλὰ τὸν ἀριθμὸν τῆς δυάδος, εἰς μέθodon τῆς ἑαυτοῦ δυσπροσείας προχειρίζεται, καὶ κακουργεῖ περὶ τὰς φύσεις· ἵνα καὶ τὸ ἀπ' αὐτῶν συντεθὲν πρόσωπον, τέλειον παραγράψῃται, καὶ ἦν περὶ αὐτὸ δόξαν ἔσχεν ἀποπλήρη βράδιως· ὁ οὖν ποιῶν τὴν εἰκόνα ἐκείνην, καὶ λέγων ὅτι Χριστοῦ ἔστιν, οἶδε μὲν καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ ὀνόματος δηλούμενα· οἶδε δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ προσώπου γνωριζόμενα· οὐκ ἀγνοεῖ δὲ, ὅτι καὶ ἐναντία ἀλλήλοις τὰ συνελθόντα, ὧν μία ἢ ἐπιστήμη, καθὰ λέγεται· εἰδὼς τοίνυν ὅτι τὸ μὲν τούτων ἀόρατον καὶ πάντη ἀληπτόν, καὶ διὰ τοῦτο ἄγραπτον καὶ ἀπερίγραφτον, εἴσεται καὶ θάτερον ὅτι ὁρατὸν καὶ καταληπτόν· ὥστε καὶ περιγραφτὸν ἐξ ἀνάγκης καὶ γραπτὸν, διὰ τὴν τῶν ἐναντιῶν ἀντίθεσιν· οὐ πρὸς τὸ ὅλον οὖν ἐν ὧς ὅλον ἀποβλέπων, τὸ ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν συγκαίμενον· ἢ γὰρ ἂν ἴσως καὶ τινα ἀφορμὴν εἶχεν ὁ λόγος; ἀλλὰ τὸ ὀρώμενον μόνον ἀναθεωρῶν, ταύτην περὶ ἐπίσταται δὲ ὅτι ἐκ τοῦ γράφειν, οὔτε συμπεριγραφῆσεται καὶ θάτερον ἐξ ἀνάγκης, οὔτε αὖ τὸ ἐν ὅλον μερι-

σθήςεται οὐδείς γὰρ λόγος ὁ δράσαι τοῦτο δυνάμενος· ὡς γὰρ οὐ παρὰ τὸ εἰδέναι τὸν γράφοντα, τὰ δηλούμενα διασθήσεται, οὕτως οὐδὲ παρὰ τὸ γράφειν τὸ ἕτερον, καὶ ἑτέρον συλεγρόψεται· ἤδη τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπον παραδείμματος εἴρηται· τὸ τοιοῦτο δ' ἂν καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις εὔροι τις ἂν· εἰ γὰρ τις οἶδε παράγματός τινος διάφορα τὰ δηλούμενα, ἔλοιτο δὲ τούτων τὸ ἕτερον, ἄρα καὶ τῶ λοιπῷ συγχρησίοτο; ὡς οὖν τί λέγω· ἴσμεν ὡς τὸ πῦρ διπλὴν ἔχει τὴν ἀπ' αὐτοῦ προϊούσαν ἐνέργειαν, τὴν μὲν φωτιστικὴν, τὴν δὲ καυστικὴν· εἴπερ οὖν τις τοῦ φωτισμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ πυρὸς προσδέοιτο, βιασθήσεται ἄρα, καὶ οὐχ' ἑκόν, καὶ τῆς ἐκεῖθεν φλογώσεως εἰς πείραν ἵεναι· ἢ ἂν τις πρὸς κάθαριν ῥύπου, ὕδατι θερμῷ προσχρησίοτο, καὶ ψυχθῆσεται πάντως ἀπ' αὐτοῦ, διότι ῥυπτικὴν καὶ ψυχτικὴν κέκτικται τὴν ἐνέργειαν· ἀλλ' οὐδείς ἂν τῶν νοῦν ἐχόντων ταῦτα συμφήσειεν· ἐπεὶ οὖν πρὸς ἐν ἐκεῖνος τὸ ὅλον τοῦτο τὸν Χριστὸν διασκοπῶν, ἐβούλετο καὶ τὰ ἐξ ὧν αὐτός, ὡς ἐν τῇ τοῦ ὅλου μνήμῃ, συνεισάγεσθαι ὁμοῦ, καὶ μηδὲν τούτων καθ' ἑαυτὸ θεωρεῖσθαι ὡς τὰ ἐτέρῳ συμβαίοντα, πάντως καὶ θατέρῳ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρξαι.

μδ. Εἰ ποτε Παύλου ἀκήκοεν “ ἡμεῖς δὲ κηρύσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, ” τί αὐτῷ ἐνεῦθεν ἀπήντα; ἕπειδὴ κοινὸν ἀμφοῖν τῶν συνδραμουσῶν φύσεων ὄνομα Χριστὸς, ἐβιάσθη ἂν καὶ οὐκ ἐθέλων κατὰ τὰ ἴδια προβλήματα, ἕπειδὴ καὶ θεὸς δηλοῦται διὰ τοῦ ὀνόματος, ὡς ἂν μὴ διέλοιτο ἐν, καὶ τὸν λόγον αὐτὸν φύσει συνεσταυρωῶσθαι ταῖς ἀληθείαις λέγειν, καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἀπόρρητον οὐσίαν τῇ ἀνθρωπίνῃ συμπεπονηταί· καὶ εἰ τις αὐτῷ καὶ τὸν θεῖον καὶ ζωοποιὸν τάφον ὑπέδειξεν, ἵνα τὴν περιττομένην καὶ τὰ ἄλλα πάθη γυν παρήσωμεν, εἶπεν ἂν τεθνηκέναι τὸν λόγον, καὶ τὴν θεῖαν καὶ ἀθάνατον φύσιν τῇ ἀνθρωπίνῃ καὶ θνητῇ πάντως συγκαταρωρύχθαι ταῦτα· γὰρ αὐτῷ βούλεται, ὡς ἂν μὴ διαιρεθεῖεν αἱ φύσεις, τῷ τὴν μίαν τούτων, εἰς τὰ ἐν οἷς πάθοι, καὶ τὴν ἑτέραν δηλαδὴ συνεπάσθαι πάσχουσαν· τί δὲ αὐτῷ ἐδήλου τὸ “ ἡμῖν δὲ εἰς, ” θεὸς, ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ ὁ κύριος Ἰησοῦς, ” Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ; ”, ἐκ γὰρ τοῦ ἐναντίου τὰ ὅμοια αὐτῷ ἀπαγγέλλεται ἄποπα· ἕπειδὴ πρὸς τῷ ἐνὶ ἑστὶ τὰ δηλούμενα, ἐφαίνετο αὐτῷ ἄρα συνδημιουργὸς τῷ λόγῳ, καὶ ἢ καθ' ἡμᾶς φύσις ἐπὶ τῇ τῶν ὄλων παραγωγῇ, καὶ ἔσται ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἑαυτοῦ δημιουργός. Καὶ πάλιν τοῦ θεοῦ Πέτρου λέγοντος “ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ” διὰ τὸ αὐτὸ πρόβλημα εὔρεθήσεται καὶ ἡ σὰρξ τὸ τῆς θεότητος διὰ τῆς οὐκίτης σχέσεως, φύσει φερομένη ἀξίωμα· οἷς παραπλήσια καὶ ἕτερα πλείονα ἀναλεγόμενός τις παρὰ τῶν θεῶν γραφῶν εὔροι ἂν, ἃ τὴν βλασφημίαν τὴν ἐκεῖνου ἐξελέγξει καὶ ἀποσίαν· τοιαῦτα δὲ καὶ νοεῖν αὐτὸν καὶ φρονεῖν, αἱ τῶν οικειῶν λόγων ἰρχαί, καὶ περιέργοι καὶ σθαλεραὶ ζητήσεις· ἡμῖν ὑποτίθενται· καὶ ταῦτα ἀτέχνως καὶ ἀπλάως, οὐ τρώπων τινὶ οικειώσεως ἢ ἀντιδόσεως δογματίζοντα, κατὰ τὸν διδασκαλικὸν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας λόγον.

με. Ἐπεὶ δὲ ἀδολεσχοῦντι καὶ ταυτοεποῦντι, συναδολεσχεῖν προῦθέμεθα τοῖς ἐπιφερομένοις αὐτῶ, καὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διεξιόντι, οὕτω ἄλκιμα προσαπαντήσωμεν ἔχει γὰρ ᾧδε. ☩ Καὶ πῶς τοῦ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ὄνομα, ☩ τὴν θεῖαν φύσιν σημαῖνον καὶ ἀνθρωπίνην, ἐπὶ τῇ εἰκόνι ἐκείνῃ ἔχομεν κα-
☩ λέσαι, τῇ δυνατῶς ἐχούσῃ ἀνθρώπου μόνου φύσιν χαρακτηρίζειν, καὶ τὴν
☩ θεῖαν καὶ ἀκατάληπτον φύσιν μὴ; ☩ Τὸ πῶς, ἵνα ὡς παρόντι διαλεχθῶ,
εἴ σοι τὰ τῆς Ψυχῆς ὧτα μὴ κεκῶφωτο, εἴ σοι τὰ νοητὰ ὄμματα μὴ ἐπε-
πῆρωτο, εἴ σοι τὰ τῶν φρενῶν μὴ ἠλλοίωτο, καὶ τὰ τῶν λογισμῶν μὴ παρ-
ετέτραπτο, εἴ σοι τῆς Θεοσεβείας οἱ ὅροι ἄτρωτοι διεφυλάσσοντο, καὶ τῆς
καθολικῆς ἐκκλησίας ἡ παράδοσις συνετετήρητο ἀλώβητος, εἰ σπινθῆρα γοῦν
τινα πίστεως ἐν τῇ σεαυτοῦ συνέσχες καρδίᾳ, ἀλλὰ μὴ ἐλύττας κατὰ τῆς ἀμω-
μῆτου καὶ ἀπλανοῦς ἡμῶν ὁμολογίας, τοῖς ἄγροσι σε ἐπὶ τὸν κρημνὸν τῆς
ἀπιστίας καὶ ἀπωλείας πειθόμενος, ἐδείχθη ἂν σοι καὶ ἐκδηλότατα τὸ ζη-
τούμενον, εἴπερ ζητούμενον ἦν, ἀλλὰ μὴ ὡσπερ ἐνέδρα τις ἢ πανουργία, τα-
μειούμενον.

Καὶ ἵνα τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν ἀναλαβόντες εἴπωμεν, ὡσπερ ἡ σῆμασίς τις καὶ τὰ πάθη, Χριστοῦ λέγεται, ὡς ὁ τάφος, καὶ τὰ λοιπὰ, ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἀεὶ λέγωμεν, τὸ μέτριον ὑπερτρέχοντες, καὶ τῶν προσεχόντων τὰς ἀκοὰς ἀπο-
κναιώμεν, καὶ οὐ δὴ που φαμὲν κατὰ σέ, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χρι-
στοῦ τῆς δυάδος τῶν φύσεων δήλωσιν, τὰ τῇ μίμ προσεγεόμενα, καὶ τῇ ἑτέρα πάντως ἀπατήσεσθαι ὁ σταυρὸς γὰρ δυνατῶς ἔχει τὴν ἀνθρώπου φύσιν μόνην
κολάζειν, ἀλλὰ Χριστοῦ σταυρὸς λέγεται καὶ πειθίτω σε ὁ λέγων “ ἐμοὶ
,, δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
,, Χριστοῦ. ,, ἡ περιτομὴ τὴν ἀνθρώπου σάρκα διαιρεῖν δύναται καὶ ὁ τάφος
ταύτην ἐμπεριγράφειν καὶ περικλείειν καὶ ἀποκρύπτειν οἶδεν ἀλλὰ ταῦτα
πάντα, Χριστοῦ μὲν λέγεται οὐ μὴν δὲ τούτων τι καὶ κατὰ τῆς Θείας καὶ
ἀνεκφράστου φύσεως, κυρίως καὶ οὐσιωδῶς εἰρήσεται, ἀκηράτου γε οὔσης καὶ
ἀπαθοῦς, καὶ τῆς κατὰ τι γοῦν τοιαύτης ἐννοίας, ἀπηλλαγμένης παντάπασιν
εἰ γὰρ που τοιοῦτόν τι ὀφθεῖν λεγόμενον, τῷ τῆς ἀντιδόσεως ἢ οἰκειώσεως
τρόπῳ λέγεται, ὅπερ σοὶ νῦν οὐ δέδοται, ὀλοτρόπως ἠγνοημένον πεπονθέναι
δὲ Χριστὸς λέγεται, οὐχ’ ἢ Θεός, ἀλλ’ ἢ ἀνθρωπος καίτοι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς
ὑπάρχων, ἠνωμένος καθ’ ὑπόστασιν ἐπεὶ οὖν καὶ τὸ σῶμα, ὅπερ ἐξ ἡμῶν ἀνεί-
ληφε, Χριστοῦ σῶμα λέγεται, ἐν ᾧ καὶ πάντα πεπονθέναι πιστεύεται, τοῦτο
δὲ τὸ σῶμα πάντῃ καὶ πάντως χαρακτηρὰ εἶχεν, οὐ γὰρ ἦν ἀχαρακτήριστον,
ἐπεὶ οὐδὲ σῶμα, ἀνάγκη καὶ τὸν τοῦ σώματος χαρακτηρὰ καὶ τὴν ὁμοίωσιν,
Χριστοῦ λέγεσθαι ὡς γὰρ ἐκεῖνο οἰκεῖον Χριστοῦ, οὕτως καὶ τοῦτο οὐ πρὸς
τὴν τοῦ λόγου φύσιν τὴν σχέσιν ἔχον, ἴσμεν γὰρ αὐτὸν ἀνείδειον καὶ ἄσχετον
καὶ ἀσχημάτιστον, ἀλλὰ πρὸς τὸ τοῦ λόγου σῶμα καὶ τὴν ἀνθρωπεῖαν φύσιν
καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς διὸ καὶ ὁμονύμως αὐτῷ προσαγορεύεται,
κατὰ τὴν ὁμοίωσιν αὐτοῦ ἐμφαινόμενον.

Ἄλλὰ σέ μὲν τὸ παραληφθὲν ὄνομα, δύο ὑπάρχον διλωδικὸν φύσεων, ἐπὶ τοῖς σοῖς παρώτρυνε δόγμασι μέγα φρονεῖν καὶ βρενθύεσθαι, οἶεσθαι τε μὴδ' ἕτερον τῶν κατὰ τοῦνομα θεωρουμένων, θατέρου ἄνευ προσαγορεύεσθαι, ἐν τινι πράγματι ἢ δόγματι, ἢ ὁπωσοῦν παραλαμβάνεσθαι, ἢ πάντας γε μονούμενον τοῦ ἑτέρου, διαστήσεσθαι μακρῶ· ἡμεῖς δὲ τί πρὸς ταῦτα φαμέν; ὀπνίκα ἂν σοι προταθεῖν, ἄνθρωπον μόνον τὸν Χριστὸν, ἢ υἷὸν ἀνθρώπου λέγεσθαι, καὶ τοῦτο φιλῆ τῆ κλήσει προσαγορευόμενον· καὶ εἰ μὴ τινι ἄλλω, αὐτῷ γε τῷ Χριστῷ εἴπερ βούλοιο πεισθήσῃ, πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἰουδαίων λέγοντι “ τί ,, με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; καὶ ἐὰν ,, μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ νῦν ἔδοξάσθη ὁ υἱὸς ,, τοῦ ἀνθρώπου· καὶ μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι· καὶ ἦλθεν ,, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός· καὶ υἷὸν Δαβὶδ ὀνόμαζον ,, καὶ πολλὰ τούτοις εὐρεθήσεται ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τὰ παραπλήσια, εἴπερ σοι μὴ παιδιὰ καὶ λῆρος τὰ εὐαγγελικὰ νενόμισται λόγια· ἐπεὶ οὖν τὸ δηλούμενον ἐκ τῆς φιλῆς τοῦ ἀνθρώπου προσηγορίας, ἐν ἔστιν οὐ δύο, καθάπερ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματος, μίαν γάρ ἡμῖν φύσιν ἢ φωνὴ τὴν ἀνθρωπίνην χαρακτηρίζει, τί σοι συμβήσεται καὶ τί προστεθήσεται, ὡς καινόν τι καὶ μέγα καὶ θαυμασίον ὄιον, ἔξεσθι γάρ σοι χριστομαχοῦντι μᾶλλον ἢ ὀνοματομαχοῦντι, φιλον ἄνθρωπον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἕνα κηρύσσειν τὸν κύριον, ὃ σοι καὶ πάλαι καὶ νῦν κακῶς διεσπούδασται, καὶ τοῦτον κατάκριτον, καὶ ὑπὸ δίκην ἀγόμενον, καὶ τὰ τῶν κακούργων οἴσοντα, καὶ βιαίῳ θανάτῳ καταδικαζόμενον; καὶ τᾶλλα ἐκὼν παραλείψαι μὲ δέει τῆς βλασφημίας· ἴσως εἴποις ὅτι ὁ ἀνθρώπος οὗτος καὶ θεὸς ἐστίν· ἔλυσας τὸ ζητούμενον, καὶ ὁ θεὸς γὰρ οὗτος ἀνθρώπος ἐστίν· εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐνανθίου, ὅταν θεὸν μόνον ἀκούσις· “ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, ,, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· καὶ, ἐθεασάμεθα τὴν ,, δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατέρα· καὶ, ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐγείρει ,, τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὗς θέλει ζωοποιεῖ· καὶ, πᾶτερ ,, δόξασόν σου τὸν υἷόν, ἵνα καὶ ὁ υἱὸς σου δοξάσῃ σε· καὶ, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ,, ἐν ἔσμεν· καὶ πρὸς τὸν ἐκ γενῆτις τυφλὸν λέγεται· σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἷόν ,, τοῦ θεοῦ; ,, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια, θεὸν μόνον ὑπολαμβάνεις καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς γεφυρωμένου οὐσίας; πάντως που καὶ σώματος αὐτὸν ἀπαλλάξειας, καὶ πάντα ἀφέλοιο τὰ ἀνθρώπου· ὡς ἐξεῖναι σοι λοιπὸν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν σαφῶς ἀποσκευάζεσθαι.

μς. Τί λέγεις; προσέχεις ταῖς ἰδιαζούσαις τῶν φύσεων φωναῖς, καὶ ταῖς μὲν ταπειναῖς συνταπεινοῖς Χριστὸν, ἀποστερῶν τῶν θεῶν καὶ ὑψηλῶν, καὶ συμφθέγγῃ τοῖς σοῖς διδασκάλοις, τὴν ἀρειανικὴν μανίαν νοσήσας· ταῖς ὑψηλαῖς δὲ ἐξαιρείς τῶν ταπεινῶν, καὶ νέμεις μόνα τὰ ὑψηλὰ, καὶ συνάδεις τοῖς σοῖς ὑποφῆταις, τὴν τῶν βδελυρῶν Εὐτυχιῶν, ἢ οικειότερον εἰπεῖν, Μανιχαῖον ληρώδη καὶ φασματώδη μυθοπλαστίαν ζηλώσας· ἀλλὰ σοὶ μὲν ῥάδιον, ἅπαξ πρὸς ὕβριν καὶ καθαίρεσιν τῆς σωτηρίου οἰκονομίας καταντήσαντι, τοῖς τοιού-

τοῖς ἐντροφῶν ἀτοπήμασιν· ἐπειδὴν δὲ ἀντιπεπονηθῶς ἐν τούτοις θεωρεῖται, οἷον ἢ μὲν προσηγορία, οἰκεία καὶ ἰδικὴ τῇ καθ' ἡμᾶς οὐσίᾳ· τὰ δὲ περὶ αὐτὴν ἐμφαινόμενα, τῇ ὑπὲρ ἡμᾶς ἀρμόδια, τί ὑπολήψοιο; οὐ γὰρ δὴ ὡσπερ τὸ Χριστὸς ὄνομα κοινὸν καὶ δηλωτικὸν τῶν δύο φύσεων ἐστίν, οὕτω καὶ ἐφαῦθα ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδιαζούσης καὶ φυσικῆς ὀνομασίας, καὶ τὰ τῆς συνυφεστώσης συνεισφέρεται οὐσίας πλεονεκτήματα, διὰ τὴν περὶ ταῦτὸν ἐπαλλαγὴν. τῶν ἰδιωμάτων κερναμένων ἀλλήλοις, ὡσπερ δὴ καὶ τῶν φύσεων, κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα· τί γὰρ φήσεις πρὸς τὸ “ ἐὰν ἴδῃτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, οὐδὲς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου· καὶ, εἰσὶ τινὲς τῶν ὧδε ἐσθικῶτων οἱ τινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· καὶ, μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων, τῶν ἁγίων. ”

Ἄρα οὖν προσέχεις ψιλοῖς τοῖς ὀνόμασι, καὶ νοεῖς βασιλείαν ἀνθρώπου αἰῶνιον καὶ ἀκατάλυτον; καὶ ἄνθρωπον εἰς τὸν οὐρανὸν προϋπάρχοντα; καὶ ἐξ οὐρανοῦ κατιόντα καὶ πάλιν εἰς οὐρανὸν ἀνιόντα; καὶ ἀνθρώπου ὀνομαζομένου πατέρα εἶναι τὸν θεὸν καὶ πᾶτέρα; ἢ ἀποσκοπεῖς πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ αὐτὴν τὴν ἀληθεῖαν, καὶ ἀποσεμνύνεις ἐκπληττόμενος τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς λεγόμενά τε καὶ νοούμενα κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐκδέχῃ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, οὐ προσέχων ψιλαῖς ταῖς φωναῖς καὶ τοῖς ὀνόμασιν, ἵνα μὴ καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς ἀποτεξέσῃ, ἀλλὰ τούτοις ἐβρώσθαι φράσας, τοῖς χρησμοδοῦσι δὲ καὶ ἄγουσιν ὑπέικων, ἐπὶ τὸ καταγορεύειν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας ἀσότηως καὶ δυσσεβῶς προελήλυθας; ἡμεῖς δὲ τοὺς ὀνοματομάχους ἐπὶ τῆς τῶν ὀνομάτων ψιλῆς ἴστασθαι ἀπαγγελίας καταλιπόντες, καὶ προσπαλαίειν ταῖς συλλαβαῖς καὶ τῶν γράμματι ὑπενδόντες, ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν δύναμιν ἀπευθυνόμεθα καὶ ἀνανεύομεν, ὡς ἐν βραχεῖ τὰ τοιαῦτα διεξερχόμενοι.

μζ. Λεκτέον τοίνυν ὡς τὸ Χριστὸς ὄνομα, ὁμολογουμένως μὲν τὴν διὰ τὰ δύο φύσεων ἡμῖν παρίστησιν ἐν τῇ μιᾷ ὑποστάσει, ὡς πολλάκις ἐν τοῖς προλαβοῦσι πλαῦτερον εἴρηται· ἢ δὲ θεόπνευστος Γραφή, καὶ τῶν πατέρων οἱ ἐκκληστικοί, τὰ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων μεγαλοφυῶς θεωροῦντες, διαφόρως τὰ δηλούμενα ἐξειλίθασιν, τῶν τε τῆς ἀντιδόσεως τρόπων καὶ οικειώσεως, εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ συγχρησάμενοι· ὅτε μὲν γὰρ τὰς κατὰ Χριστὸν φύσεις καθ' ἑαυτὰς θεωροῦσιν, ἥτοι θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, ταῦτα γὰρ τῶν οὐσιῶν ἐστὶ δηλωτικά, τὰ οἰκεία καὶ προσόντα φυσικῶς ἐκάτερα, κυριολεκτοῦντες ἐκνέμουσιν· οὐ μὴν ἄπερ καθ' ἑτέρας λέγεται φύσεως, καὶ πατέρας ἀντικατηγοῦσιν· οὔτε γὰρ θεότητα κτιστὴν ἢ παθητὴν εἴποιεν· οὐδ' αὖ πάλιν ἀνθρωπότητα ἀκτιστον, ἢ ἀφάρκτον, ἢ ἀπαθὴ φῆσαιεν, συμπάσχειν τὲ ἀλλήλαις ὡς ἥιστα, ὡσπερ τοῖς ἑνὸν δογματισταῖς ὑπέλιπται· ὅταν δὲ τὴν ἐκ τούτων συνθεθεμιμένην ὑπόστασιν

ὡς ἔν τι λαμβάνουσι, Χριστὸν μὲν ἐν τοῦ συναφροτέρου προσάγορεύουσι· τὰ παρ' αὐτῶν δὲ τῶν συνδραμόντων ιδιώματα, ἅμα αὐτῆς κατηγοροῦσιν· ἐπειδὴ καὶ θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς, καὶ θεὸς σεσαρκωμένος, πιστός τε ὡσαύτως καὶ ἀκτιστος, καὶ ἀπαθής καὶ παθητὸς ὁ αὐτός· ὁπόταν δὲ ἐν τῶν συνελθόντων αὐτῇ μερῶν ἐπισκέπτονται, ἔσθ' ὅτε μὲν ἐν μόνων τῶν θεῶν καὶ ὑψηλῶν, θεὸν καὶ θεοῦ υἷον ὀνομάζουσιν· ἔστι δ' ὅτε ἐν τῶν ἀνθρωπίνων μόνων καὶ ταπεινῶν, ἄνθρωπον καὶ υἷον ἀνθρώπου καλοῦσι.

Τηνικαῦτα δὲ καὶ τὰ ἐφ' ἑκατέρου τῶν μερῶν λεγόμενα ιδιώματα, καὶ πατέρου τοῦ συνυφεσιῶτος καὶ συνυπαρχόντος ἀφικατήγοροῦσι, διὰ τὴν εἰς ἀλλήλα τῶν μερῶν περιχώρησιν· οὕτω γὰρ θεὸς παθίως λέγεται· καὶ κύριος τῆς δόξης ἐσταυρωμένος, οὐχ' ἢ θεὸς ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος· καὶ ἐν τῷ ἐναντίου, ἄνθρωπος ἀναρχος καὶ ἀπαθής καὶ ἀκτιστος καὶ οὐράνιος καὶ παίδιον προαιώνιον, οὐχ' ἢ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ θεός· διὰ γὰρ τὴν ἀκραν τῶν φύσεων ἔνωσιν, καὶ τὸ ἐνιαῖον τῆς ὑποστάσεως, καὶ τοῦ προσώπου τὴν ταυτοτήτητα, εἰς ὑπάρχει, καὶ ὁ αὐτὸς ὁμοίως ἐστὶν ἀμφοτέρα, τὸ μὲν, ὡν ἀναίτιως ἐκ τοῦ πατρὸς· τὸ δὲ, ὕστερον διὰ φιλανθρωπίαν γενόμενος· καὶ τοῦτω τῷ ἴγρη ἑκατέρα τῶν φύσεων, τὰ παρ' ἐαυτῆς ιδιώματα τῇ ἑτέρᾳ ἀντιδίδωσι, διὰ τὸ μοναδικὸν καὶ ταυτὸν τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐξισταμένου τοῦ οικείου λόγου τῆς περὶ ταύτων πατέρας ιδιότητος· καθὼ καὶ οικειοῦσθαι λέγεται τὸν λόγον τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς οικονομικῶς πάθη· καίτοι γὰρ οὐδὲν πάσχων ὅσον ἦκεν εἰς ἰδίαν φύσιν· ὅμως αὐτὸς πεπονθέναι λέγεται, ἵνα καὶ σωτὴρ πάντων μόνος πιστεῦσθαι· καὶ ὡς περ τοῦ εἶναι καὶ ὑπάρξαι ἡμᾶς αἴτιος ὁμολόγηται, οὕτω καὶ τὸ εἶναι ἡμᾶς, ἐπ' αὐτὸν ἀναφέρεται.

Καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἐκκαιδεύει τῶν θεολόγων ἢ ἀκράτεια, ὁ θεῖος Πέτρος λέγων· “ὅτι Χριστὸς ἀπαξ περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ θεῷ, θανατωθεὶς μὲν σαρκί, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι·”, Καὶ πάλιν· “Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ ὑμεῖς τὴν αὐτὴν ἔνοιαν ὀπίσασθε·”, Συνυπηχῆσαι τοῦτοις καὶ ὁ τῶν ἀποστόλων μυσταγωγὸς Χριστὸν ἐσταυρωμένον κηρύττων· “καὶ τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταυρωσθαι·”, Ταύτη θεοκτόνους καὶ κυριοκτόνους ἀποκαλοῦσι τοὺς Ἰουδαίους αὐτοὶ τε καὶ οἱ θεσπέσιοι πατέρες ἡμῶν, οἱ περὶ τοῦ τρόπου τῆς οικειώσεως, τοιαύδε διεξίσαι· ὁ μὲν θεῖος Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον τριτῇ ἐπιστολῇ· “καὶ ἦν ἐν τῷ σταυρωθέντι σώματι, τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς οικειοῦμενος πάθη·”, Ἐν δὲ τῇ πρὸς τοὺς ἀνατολικούς οὕτως· “ἀπαθὴ δὲ πρὸς ταῦτα τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ὁμολογοῦμεν ἀπαντες, καὶ ἐν πάνσοφως αὐτὸς οἰκονομῶν τὸ μυστήριον, ἐαυτῷ προσνέμων ὄρωτο, τὰ τῇ ἰδίᾳ σαρκί συμβεβηκότα πάθη·”, Ταύτη τοι καὶ ὁ πάνσοφος Πέτρος· “Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί, καὶ οὐχὶ τῇ φύσει τῆς ἀρρήτου θεότητος· ἵνα γὰρ αὐτὸς τῶν ὅλων σωτὴρ εἶναι πιστεῦσθαι, κατ' οικειώσιν οικονομικὴν εἰς ἑαυτὸν, ὡς ἔφην, τὰ τῆς ἰδίας σαρκὸς ἀναφέρει πάθη· Ὁ δὲ γε ἱερός Ἀμφιλόχιος πρὸς

Σέλευκον γράφων, οὕτω φησίν “ ἡ ληφθεῖσα πάσχει φύσις, ἡ δὲ λαβοῦσα
 „ ἀπαθῆς μένει· οἰκειοῦται δὲ ὁ Θεὸς τὰ τοῦ ἰδίου ναοῦ ἀνδρώπινα πάθη,
 „ σταυρόν φημι καὶ θάνατον, καὶ τᾶλλα ὅσα περὶ αὐτὸν οἰκονομικῶς θεω-
 „ ρεῖται· οἰκειοῦται δὲ αὐτὸς πάσων οὐδέν. „ Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς Γρηγόριος
 ὁ νυσαῦς κατὰ Ἀπολιναρίου γράφων “ ἐπειδὴ τοίνυν ἄλλο τὸ ἀνδρώπιον
 „ θέλημα, καὶ ἄλλο τὸ Θεῖον, φθέγγεται μὲν ὡς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου, τὸ τῆ
 „ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πρόσφορον, ὁ τὰ ἡμέτερα πάθη οἰκειωσάμενος· ἤδη
 „ δὲ ὁ καὶ παράδοξον, οὐ μόνον τὰ τῆ κατ’ ἡμᾶς φύσει οὐσιωδῶς τε καὶ
 „ ἐξ ἀρχῆς ἐνουάρχοντα πάθη, ἀλλὰ καὶ τὰ τούτων ἀπιχέστερα κατὰ τοῦ
 „ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ κατηγορούμενα ταῖς ἱεραῖς γραφαῖς εὐρί-
 „ σκεται· καὶ οἰκειοῦσθαι ταῦτα λέγεται, ὅποῖόν τι ἐστὶ τὸ κατὰραν ὑπὲρ
 „ ἡμῶν καὶ μὲν τοι καὶ ἀμαρτίαν αὐτὸν γεγονέναι κατὰ τὸ, ἐπικαίρατος πᾶς
 „ ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου· καὶ τὸ, οὐκ εἰδὸτα ἀμαρτίαν, ἀμαρτίαν ἐποίησε·
 „ τό τε ἡμέτερον στασιῶδες ἀνειληφέναι καὶ ἀνυπότακτον· οὕτω γὰρ οἰκειοῦ-
 „ ται τὰ τοῦ προσλήμματος, ἵνα ἐν ἑαυτῷ δαπανήσῃ τὸ χεῖρον, ὡς κηρὸν
 „ πῦρ, καὶ ὡς ἀτμίδα γῆς ἥλιος, καὶ ἡμεῖς μεταλάβωμεν τῶν ἐκείνου διὰ
 „ τὴν συγκρασίαν „ ὁ μέγας, φησὶ, Γρηγόριος.

Ἄλλ’ οὐ τούτοις ἐπιθῆναι οἱ τῆς ἀληθείας ἀντίπαλοι ἀσεβοῦντες γὰρ ὁμοῦ
 καὶ ἀνοκηταῖνες, καὶ τοῖς τῆς σαρκὸς αἰχμαλωτίζόμενοι θελήμασι, τᾶναντία
 σαφῶς δογματίζουσι· ἡμεῖς δὲ τὰ παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας παι-
 δεύομενοι, ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς εὐσεβείας ἰστάμεθα, οὐ τὴν τοῦ λόγου φύσιν
 εἰς τὰ τῆς σαρκὸς συγκατέλεκτον πάθη· οἰκειούμενον δὲ ταῦτα οἰκονομικῶς
 αὐτὸν πεπονθέναι λέγομεν κατὰ μηδὲν ἐν τούτοις τοῦ ὀρθοῦ λογισμοῦ παρ-
 εκπίπτοντες, ἐπειπερ εἰς ἐστὶ καὶ ὁ αὐτὸς ὁ καὶ δόξης κεκοινωνηκώς, καὶ τῶν
 ὕβρειων ὡς οὖν τὰ τοῦ σώματος πάθη οἰκονομικῶς ὀκειώσατο, καὶ ὥσπερ τὸ
 σῶμα τοῦ Θεοῦ λόγου λέγεται, οὕτω δὲ καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ παναγίου σώματος
 αὐτοῦ καὶ τὸ ἀφομοίωμα, ὡς οἰκεῖον ἐπ’ αὐτὸν ἀναφέρεται καὶ οὕτως οἰκειω-
 θεῖσα καὶ τῇ κοινῇ τῶν φύσεων ὀνόματι προσσχημένῃ, ὁμονύμως τῇ ἀρχε-
 τύπῃ προσσχευεῖται· οἱ δὲ τῆ τοῦ μονοθεοῦς οἰκονομία μεμαχημένοι, εἴπομι
 ἂν πρὸς ὑμᾶς, τί πρὸς ταῦτα φαίε; τί πρὸς ὕβριν ὑμῖν τοῦ Χριστοῦ πεπράχ-
 θαι δοκεῖ ἢ περὶ τὸ Θεῖον μυστήριον, τῶν ὀρθοδοξούντων ἀκλινῆς πίστις καὶ
 ὁ διάκρυρος πόθος· οἱ τὴν ἐπιτεθεὴν προσληνομένην εὐεργεσίαν ὀμολογοῦντες, τὰ
 ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν τελειουργηθέντα μεγαλοουργήματα ἀνιστοροῦσι καὶ
 ἀναγράφουσι· ἵνα ὡς ὑπ’ ὄψιν ἔχοντες, ἀεὶ νεάζουσαν καὶ ἀκμάζουσαν καὶ
 διηκνῆ τὴν τούτων μνήμην· κατὰ τῆ ἐκκλησία Χριστοῦ τὸ ἀνεκαθεῖν παραδέ-
 δοται, ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς φέρωσι· δεῖται γὰρ τὸ βραδύ καὶ κωδρόν τῆς
 φύσεως, ὥσπερ κέντρου κινῶς ὑπονούσσοντος καὶ διεγείροντος πρὸς τὴν τῶν λυ-
 σσέλουστων σπουδῆν· ἢ τὸ κατὰραν γεγενῆσθαι καὶ ἀμαρτίαν αὐτὸν, καὶ ἐσθλα-
 ρῶσθαι καὶ τεθνᾶναι, καὶ τὰ τῶν κακούργων ὑπομῆναι· καὶ ὅσα παθεῖν ἐκὼν
 ὑπὲρ τῆς σωτηρίας κατέδεξάτο τῆς ἡμετέρας, οὐ πιστεύετα ὑμῖν· εἰ δὲ ταῦτα

ἠεβικεν ὑπὲρ ἡμῶν ὡς φιλόανθρωπος, πόσῃ μᾶλλον ἐκείνα δέξεται παρ' ἡμῶν, ὡς ὑπεράγαθος, τὴν πίστιν καὶ εὐγνωμοσύνην τῶν σπουδαζόντων μετρῶν;

μη. Ἄλλ' ὑμεῖς γε προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις προφασίζεσθε, περιγραφῶτα καὶ ἀπερίγραφῶτα δυσσεβῶς ἅμα καὶ ἀμαθῶς οἱ τῇ γλώσῃ ἀκολασταίνοντες προΐσχομενοι, καὶ τὴν ἰδίαν αἰσχύνῃν οὐ γὰρ τὴν δόξαν συνιστάνειν βουλόμενοι, κατεξανίστασθε τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας καὶ ἀνοχῆς, καὶ ἀθετοῦντες τὴν σωτήριον οἰκονομίαν συκοφαντεῖτε, τέλειον αὐτὴν ἀποσβέσαι πειρώμενοι· εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἢτε παρασκευῆς τε καὶ σκέψεως, παρῆν δὲ σιὰ Γουὴν φιλοθείας ὑμῖν, οὐδὲν ἂν νῦν ἐδέχετο τῶν κενῶν τούτων καὶ νεωτέρων δογμάτων, τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀπειναντίας ἰούσιν· εἴπερ γὰρ μετὰ ὑμῖν εὐσεβείας φροντίς, ὀρθήν τε καὶ ἀδιάβλητον τὴν ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ Χριστοῦ διεσώζετε δόξαν, μὴ κατεσχηματισμένην ἡμῖν καὶ πεπλασμένην τὴν κατὰ Χριστὸν δυάδα τῶν φύσεων προχειρίζομενοι, δικαίως ἂν μάλα καὶ τὰ ἐπὶ γε ταύτης οἰκεία καὶ ἀρμόδια ἀπιδίδοτε· καὶ διπλᾶς τὰς ἐπὶ Χριστοῦ γεννήσεις ὁμολογοῦντες, τὴν τε προαιώνιον καὶ ἀναρχον ἀσωμάτον τε καὶ αἰτίον, ἐκ τοῦ ἀνάρχου καὶ αἰτίου πατρὸς, καὶ τὴν πρὸς ταῖς δυσμαῖς τῶν καιρῶν ἐκ τῆς παναρχάντου θεοτόκου, τῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἕνεκα τοῦ ἡμέτερου ὑπὸ χρόνον γεγεννημένην, ἐνείματε ἂν ἑκατέρω τὰ δι' ὧν τὸ ἕτεροφυὲς αὐτῶν χαρακτῆρίζεται, καὶ τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀσύμφυρτον αὐτῶν γνωρίζεται, καὶ τὰς προσφυεῖς ἐνεργείας τε καὶ θελήματα, τὰ θεῖα φημι καὶ ἀνθρώπινα· ὧν γὰρ αἱ φύσεις διάφοροι, τούτων δὴ που καὶ αἱ ἐνέργειαι· ὥσπερ καὶ ὧν αἱ ἐνέργειαι αἱ αὐταί, τούτων ἤδη καὶ αἱ φύσεις ὁμότιμοι, διὰ τὴν τῶν συνελθόντων ἐναντίωσιν κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δόγμα καὶ φρόνημα· οὕτως γὰρ εὐσεβῶς νοηθεῖν ἢ μὲν θεῖα ἐνέργεια αἰτίος, μᾶλλον δὲ αὐτενέργεια, τῷ μὴ διαρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεσθαι, διὰ τὴν τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως ἰδιότητα, καὶ ταυτὸν δὲ ἐν παντί διαφόρως προΐουσα, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ἀπεριγράπτως· οὐ γὰρ δυνάμει πρότερον οὐσα, ὕστερον εἰς τὸ ἐνεργεῖα ἐκ τοῦ δυνάμει κατέστη.

μη. Οἷόν τι εἴρηται ὑπὸ τοῦ κυρίου· “ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι”, οὐ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι τῶν ὄντων πάροδον μόνον, ἣδη δὲ καὶ τὴν περὶ αὐτὰ συντήρησίν τε καὶ πρόνοιαν, ὡς τὸ “ποιεῖν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματι” καὶ, ἐκτείνειν τὸν οὐρανὸν ὡσεὶ δέριον, καὶ, στεγάζειν ἐν ὕδασι τὰ ὑπερῶα αὐτοῦ· καὶ, θεμελιοῦν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς· ἄπερ ἅπαξ ὑποστάντα, καὶ τὸ συνεχῆς τῆς διαμονῆς ἐνεργούμενον κέκτηται· ἢ δὲ ἀνθρώπειος οὐκ αἰτίος ἀλλὰ πεπερασμένη, καὶ οἰκειότερον εἰπεῖν περιγεγραμμένη· διέκοψε γὰρ ἢ σιωπῇ τὸν διαλεχόμενον καὶ ὁ ὑπνώσας, οὐχὶ καὶ ἐγρήγορε· καὶ ἡρεμία τὴν κίνησιν περιέγραψε· καὶ ἀπλῶς ὁ τί ποτε δρῶν οὐ δὴ που καὶ ἕτερον ἐν ταυτῷ δράσειεν· ὡσαύτως καὶ ἡ δύναμις διττή· ἢ μὲν γὰρ θεῖα, αἰτίος καὶ αὐτοδύναμις καὶ ἀπειροδύναμις κατὰ τὸ ὑπεραῖρον τῆς μεγαλειότητος καὶ δυνάμεως· ἢ τε γὰρ αἰτίος αὐτοῦ δυνάμις, φησι, καὶ θεϊότης· ἢ δὲ ἀνθρώπειος, εὐόριστος καὶ ἀσθενής·

“ ἡ γὰρ σὰρξ ἀσθενής, καὶ τὸ πνεῦμα, φησὶ, πρόθυμον· καὶ, ἄνθρωπος ἐν πλη-
 ,, γῇ ἂν καὶ εἰδῶς φέρειν μαλακίαν· ,, καὶ, εἰ ἐσταυρώθη ἐξ ἀσθενείας, ἀλλὰ
 ,, ζῆ ἐκ δυνάμεως· ,, οὕτω καὶ τὰ θελήματα, τὸ μὲν θεῖον, καὶ ἀγαθόν· αἰεὶ
 γὰρ ὁ θεὸς θέλει ἡμᾶς καὶ εὖ εἶναι καὶ σώζεσθαι, καὶ τοῦ ἀμαρτωλοῦ τὴν
 ἐπιστροφήν ἐκδέχεται καὶ τὴν μετάνοιαν· τὸ δὲ καθ’ ἡμᾶς, τρεπτόν καὶ πεπερα-
 σμένον· οὐ γὰρ αἰεὶ ταῦτόν θέλομεν, ἀλλὰ νῦν μὲν οὕτως, νῦν δὲ ἐτέρως· ποτὲ
 μὲν βυθίζομεν, ποτὲ δὲ ἠρεμεῖν· καὶ ποτὲ μὲν θεωρεῖν καὶ σκέπτεσθαι, ποτὲ δὲ
 οὐ· καὶ ποτὲ μὲν ἐνεργεῖν, ποτὲ δὲ σχολάζειν· καὶ τοῦ κατὰ τὸν σῶτήρα νοου-
 μένου ἀνθρώπου τὸ θελημα οὐκ ἦν τῷ θεῷ ὑπεραντίον θελήματι, θεωθὲν ὅλον·
 οἷα δὲ τὰ τῆς τρεπτῆς καὶ ἀλλοιωτῆς καὶ ῥευστῆς φύσεως, ἄλλοτε ἄλλως
 μεταβαλλόμενα καὶ μεταπίπτοντα, καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἐδραϊὸν οὐκ ἔχοντα.

v. Τί δέ; οὐχὶ καὶ ἡ γνώσις διττὴ ἐπὶ Χριστῷ; ὡς μὲν γὰρ θεὸς πάντα
 εἶδε καὶ παρὸ γενέσεως, οὕτω πόρρω που διεσκηνομένος τὴν τοῦ φίλου τοῖς
 μαθηταῖς ὡς θεὸς προεδήλου κοιμήσιν· παρὼν δὲ καὶ πελάζων τῷ τάφῳ πυ-
 θάνεται “ ποῦ τεθεῖκατε αὐτόν; ,, τὰ τῆς φύσεως ἡμῶν ἐνδεικνύμενος μέτρα·
 “ καὶ, ὁ Ἰησοῦς ἤδει τὰς διανοίας αὐτῶν ὅτι ἐμελλον αὐτὸν ἐρωτᾶν· ,, ἔπει-
 καθὸ ἄνθρωπος, πάντων εἶχε τὴν γνώσιν, τῷ ἠνώσθαι τῷ λόγῳ καθ’ ὑπόστα-
 σιν, ὡσπερ καὶ τῶν λοιπῶν πεπλοῦηκώς καλῶν· καὶ πάλιν προσηγορεύειτο ἀγνοεῖν
 τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν, καθ’ ἣν τοῦδε τοῦ παντὸς ἤξει τὸ πέρας, τὸ οἰκτεῖον τῷ
 προσλήματι νέμων· ὡσπερ ἅπαντα διὰ τὴν οἰκονομίαν εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν,
 τέλειος ἄνθρωπος κατὰ πάντα ὡσπερ καὶ θεὸς τέλειος χρηματίζων παρ’ ἡμῶν
 δοξάζεται καὶ κηρύσσεται· κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ κτιστὸς καὶ ἀκτι-
 στος ὁ αὐτὸς ὁμολογεῖται, καὶ θνητὸς καὶ ἀθάνατος, καὶ τᾶλλα ὅσα περὶ
 τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀντικειμένως θεωρεῖται διὰ τὴν διπλὴν τῶν φύσεων.
 Ἄλλα τούτων οὕτως κηρυττομένων, τίς ὁ κωλύων λόγος εὐσεβῶς δογματίζον-
 τας, μὴ καὶ τὴν λοιπὴν συζυγίαν ὁμοιοτρόπως τῷ αὐτῷ νέμειν προσώπῳ, ὃ δὲ
 τοῖς χριστομάχοις ἀπείρηται δυσσεβῶς; καὶ ὅσον μὲν εἰς τὴν τοῦ λόγου φύσιν
 ἀνήκειν, ἀποδιδόναι τὸ ἀπερίγραπτον· ὅσον δὲ εἰς τὴν τοῦ δούλου μορφήν, τὸ
 περιγραφτὸν ἀνατίθεσθαι; τίς οὕτως κληνώδης καὶ ἄλογος τὴν ψυχὴν, καὶ φρε-
 νῶν ἔξω καθεστὼς, τὰ μὲν ἄλλα πάντα, διττὰ ἐπὶ διτταῖς ταῖς γεννήσεσιν
 ὁμολογεῖν ἢ φύσεσιν, περὶ δὲ τὸ ἐν μόνον ζυγομαχεῖν; εἰ γὰρ τις τὰ οἰκειό-
 τατα καὶ ἀκριβῆ τῶν φύσεων ἀφέλοι γνωρίσματα, μὴ δὲ φύσιν εἶναι ἀπολί-
 ποιτο ἂν· τί γὰρ ἐντεῦθεν τὸ ὑποσπτον ἢ βλαβερώτατον; ὡς γὰρ τὸ ἐνεργεῖν
 καὶ θέλειν, καὶ ἀγνοεῖν ἔτι καὶ πάσχειν ἀνθρωπίνως τὸν κύριον, κατ’ οὐδένα
 τρόπον τὸν τῆς κατ’ αὐτὸν θεότητος ἐλαβήσαντο λόγον, οὐδὲ διαίρειν κατὰ
 τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν συνεισηνέγκαντο, οὕτως οὐδὲ τὸ σαρκὶ αὐτὸν
 γράφεισθαι, καθὸ τοῖς ἀνθρώποις ὤφθη καὶ συνανεδείραφθαι, καθ’ ὄντιναοῦν τρό-
 πον ὑβριν προστρέψαιτό, ἢ περὶ τὴν μίαν ὑπόστασιν κατὰ τι γοῦν διάστασις
 ὀφθήσεται· ἐρρέτωσαν οὖν εἰκὴ φλυαροῦντες οἱ τῷ λόγῳ τῆς θείας οἰκονομίας
 βλαβεροί· καὶ πᾶσι καθ’ ἡμᾶς ἰσαγοῦς ἀλλοτριούμενοι πίστεως

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΡΩΤΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΑΜΩΝΑ.

α. **Α**παρτίσας ὁ Μαρμώνας ὅπως αὐτῷ ἐδόκει τὰ τῆς προτέρας πεύσεως, μᾶλλον δὲ προσέξω, καθ' ἣν τὰ ἐπ' ἐξουσίας ὄντως ἀπεφαινέτο, ἐφ' ἑτέραν πεῦσιν μετέγει τὸν λόγον· ὡσαύτως δὲ τοῖς προλαβοῦσι βάπτιστον καὶ παρατρέζων καὶ περὶ τῶν αὐτῶν ἀδολεσχῶν μάταιοποιεῖ, ὧν τινὰ εἰς μέσους ἀγαγεῖν δίκαιον εἶναι ᾗθημεν, ὥστε ἐμφανῆ καὶ ἐν τούτοις γενέσθαι τὴν ἀλαζόνα καὶ ὑπερήφανον αὐτοῦ διάνοιαν· φάσκει δὲ ὧδε. ☩ Ὑπελάβομεν δὲ, καὶ ἔτερον κεφάλαιον ἐροῦν ὑμᾶς, ἐννοησάμενοι ὅτι ὁ ποιήσας τὴν εἰκόνα τοῦ ☩ Χριστοῦ ταύτην, περὶ ἧς τὸν λόγον ἐκινήσαμεν, μὴ εἰσελθὼν εἰς τὸ βάθος τοῦ δόγματος τῆς ἀσυγχύτου ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. ☩

Ταῦτα ποίας ἀλαζονείας καὶ φυσιώσεως, μᾶλλον δὲ ποίας ἀνοίας καὶ ἐμπληξίας ὑπερβολῆν καταλείπει; ἐν πολλῆς γὰρ ἀπονοίας οἶται αὐτός γε μόνος, μὴ ὅτι εἰς τρίτον οὐρανὸν, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς τέταρτον ἀνηρωσάσθαι, καὶ ἀπορρήτοστέρον ἢ Παῦλος ἀκηκοέναι ῥημάτων, καὶ ἐν περινοίᾳ θεοῦ γενέσθαι, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν κατόπιν διαφεῖς, μυηθῆναι ἂ μὴδεις μεμάθηκε πόποτε· τίς οὐ θαυμάσεται τῆς τοσαύτης ἀναισχυντίας τὸ ὑπέρογκον; ἀποστόλων νῦν καὶ τῶν ἄλλων τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων οὐ λέγω, οὐς πολλοὺς ὕβρεσι βάλλων, καὶ τὰ τούτων δόγματα πλύνων καὶ διαγραφόμενος διετέλει, οὐς μὲν ἐκ τῶν περὶ τὸ σῶμα συμβεβηκότων, οὐς δὲ ἐκ τῶν νοσερῶν διαθέσεων, ἀποσκώπτων καὶ διαλοιδουρούμενος· τῶν εἰς τῶν βασιλείων θρόνον ἐμπροσθέντων, καὶ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ κεκοσμημένων πῶς οὐ δεδυσώπηται τὸν τρόπον, καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδῆν; καὶ γὰρ ἀναδήμασι καὶ ἱεροῖς περιβόλοις γεραίροντες τὸ θεῖον ἐθεράπευον, οἱ μόνον οὐ καθεῖλον τῆς ἱερογραφίας τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἠκοδόμησαν καὶ ἐφιλοτεχνήσαντο τὰ ἱερὰ ταῦτα ἀναδήματα φιλοτίμως, ἐν τε ναοῖς θείοις, ἐν τε ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ὑφάσμασι, κατ' ἴχνην βαίωντες τῆς ἀποστολικῆς καὶ πατρικῆς παραδόσεως, ὧν ἡ ἄπειρος πληθὺς μέχρι καὶ σήμερον ἐν ταῖς ἀπάντων ὄψει πρόκειται, ἐκείνοις μὲν εὐσεβείας μαρτύριον, ἔλεγχος δὲ καὶ θρίαμβος τούτῳ τῆς ἀβουλίας καὶ δυσσεβείας· ὧν γὰρ ἔδει ζηλωσαὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν εὐαγῆ πίστιν τε καὶ εὐλάβειαν, πάντων σοφώτερον καὶ συνετώτερον ἑαυτὸν ἀνεκέρυξε, τοῖς ἑαυτοῦ πανταχῶς ἐξακολουθῶν πάθεισιν ἐκείνοι οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ βάθος τοῦ δόγματος, οἱ κατὰ πάντα τοῖς διδασκάλοις τῆς ἐκκλησίας ἐπόμενοι, τοῖς τε πρὸ αὐτῶν, τοῖς τε κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς περὶ αὐτοὺς συνακμάσασι, τοῦτον δὲ μόνον ὁ καθαρώτατος

καὶ ἠγνισμένοις βίος εἰς τὰ βάθη τῶν ἀνεξιχνιάστων τοῦ Θεοῦ μυστηρίων ἐξικέσθαι παρεσκευάσεν; ἀλλὰ φανερὸν ἑαυτὸν καὶ ἐνταῦθα κατέστησεν, ὡς διὰ πάντων καὶ αὐτοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ σαφῶς ἀντικαθίσταται.

β. Ἄλλ' ὁ ἐγκαυχώμενος εἰς τὰ ἄμετρα, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὑπερπᾶς τὸ μέτρον καὶ λόγων καὶ γνώσεων, περὶ τὰ πᾶσιν ἐνδύλα διαπορεῖ, λέγων·
 ☩ Ὅτι ὁ εἰς ἐκεῖνος ὁ ἐξ ἁμφοῖν εἰς ἓν πρόσωπον-λήξας, πῶς ἔχει εἰκονισθῆναι, τῆς μιᾶς φύσεως μὴ περιγραφομένης; ☩ Οὐκοῦν ἡ ἕτέρα περιγράφεται εἰς τοῦτο γὰρ αὐτὸν ἡ πολυπραγμοσύνη τοῦ λόγου περιελαγούσα, καὶ μὴ βουλόμενον τὰ παρὰ γνώμην φερέζεσθαι κατηνάγκασεν· οὕτως ὑπὸ τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἀλχόμενος, μικρὸν τι τῶν δεινῶν γυρῆσαι καὶ ἀπηχῆσαι κατεβιάσθη, ὅπερ ἕως τοῦ νῦν, οὐδαμοῦ φερεζόμενος ὥσθι' ἀποσφαλταίται γούν εἰς τὰ καίρια, καὶ διαπέπτωκεν αὐτοῦ τὸ δόγμα· δύο γὰρ αὐτῷ φύσεων προκειμένων τῷ λόγῳ, τούτων δὲ τὴν μίαν ἀπεφήνατο σαφῶς μὴ περιγραφομένην· λείπεται ἄρα τὴν ἕτεραν περιγραφομένην καὶ οὐκ ἐθέλων διακηρύξαι· τίς γὰρ τῶν σωφρονούντων δυοῖν ἀνθρώποιν τὸν ἕτερον ἀγνώτα εἰπὼν, μὴ θάτερον εὐθὺς ἐγνωσμένον ἐκ παντὸς ὀνομάσειε; γελάται οὖν αὐτοῦ τὰ μειρακιώδη νοήματα καὶ κομπάσματ'· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπεισιώπησεν· ἔδει γὰρ αὐτὸν προσθεῖναι καὶ τὸ λειπόμενον· ἀλλ' οὐ τολμᾷ, ἵνα μὴ ἐλεγχθῆ αὐτοῦ ἡ ἐπίνοια, μᾶλλον δὲ ἡ παράνοια· δέδωκε καὶ τοῖς μὴ εἰδόσι τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, πείροδον ὥστε τὴν ἕτεραν περιγραφομένην εἰσάγεσθαι· καὶ ὁ πολλάκις διέφυγεν, ἀκούσιον ἐνταῦθα τούτου τὴν ὁμολογίαν ὑψηλίζατο· ὡς τῆς ματαιοφροσύνης καὶ παραιοίας· πῶς περιτέτραπται τὰ τῆς πολλῆς σοφίας εἰς τὸ ἡλιθίον, καὶ ἐν τῇ πανουργίᾳ τῶν οἰκείων λόγων συμπεριελήφθη παραδειγματιζόμενος; ἵνα τὸ ψεῦδος εὐφάρατον γένηται τῆς ἐκείνου κακοδοξίας, καὶ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐκκαλυφθεῖ; τί δὴ ποτε δὲ μὴ προστέθεικε διαφορῶν, ὅτι πῶς παθεῖν ἄπερ ἔπαθεν ἡμελλε, τῆς φύσεως μὴ οὐσης παθητῆς; ἢ ὅτι πῶς τέθνηκε, πῶς ἐν μνημείῳ περιεῖρκεται, τῆς μιᾶς φύσεως μήτε θνησκούσης μήτε περιεργομένης;

Πλὴν ταῦτα λιπῶν ἐντεῦθεν, ἐφ' ἕτερον μετέρχεται λόγον, καὶ ἄγει εἰς μέσον τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, ἄπερ εἰς τὰ θεῖα παραλαμβάνεται μυστήρια, καὶ φησίν· ☩ Ὅτι κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ, προγνοὺς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν, καὶ ἵνα τὸ μνημόσυνον τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ διηνεκῶς ἔχωμεν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν, νύκτα καὶ ἡμέραν· ☩ Ἄρα ταῦτα οὐχὶ τῶν πρώην ἀσυνετώτερα; οὐ γὰρ δὴ τοσοῦτον τὴν ἀσέβειαν στηλιτεύει τὴν ἐκείνου, ὅσον τὴν παραπληξίαν καὶ ἀνοίαν· οὔτε γὰρ ἂ λέγει, οὔτε περὶ ὧν διαβεβαιούται ἐπίσταται· τί οὖν εἰπεῖν ἔστιν; ἢ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν, τίνος μνημόσυνον φέρει, ἢ οὐχί; σαφῶς εἰδὼς ὅτι τοῦτον ἡμῖν ἐμφανίζει, μέμνηε κατ' αὐτῆς, καὶ κατὰ Χριστοῦ καὶ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας ἐπιελύττηκεν· ἐπειδὴ γὰρ βαρὺς αὐτῷ ἦν καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος, οὐκ ἐνήγην αὐτὸν εἰς ὑπόμνησιν τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ ὀνόματος ἐπιγραφῆ· τίτι γὰρ τρόπῳ ὠργίζετο καὶ ἠμύνετο; ἢ ὅτι Χριστὸς ὄνομα ταύτῃ ἐπιτέθειται;

οὐχὶ τὴν σάρκωσιν αὐτοῦ καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ὡς ἄνθρωπος ὑπὲρ ἡμῶν κατέδεδέξατο. αἱ ἱερογραφαὶ αὐτὰι ὑπαγορεύουσιν; οὐ τὸν σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν; οὐ τὰ θαύματα καὶ τὰ τεράστια, ἅπερ ὡς Θεὸς ἔδρασεν, ἡμῖν διασημαίνουσιν; ἀλλὰ πρὸς ταῦτα καὶ ἀντιλέγειν εἰκαῖον, καὶ σιωπᾶν διὰ τοὺς ἀνοήτους οὐκ εὐκαταφρόνητον. Ἐφεξῆς δὲ ἐπάγει.

ⲥὺ Ἐκέλευσε τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις παραδοῦναι δι' ⲥὺ οὐ ἠράσθῃ πρᾶγματός, τύπον εἰς σῶμα αὐτοῦ ἵνα διὰ τῆς ἱερατικῆς ἀναγωγῆς, κἄν εἰ ἐκ μετοχῆς καὶ θέσει γίνηται, λάβωμεν αὐτὸ ὡς κυρίως καὶ ἀληθῶς σῶμα αὐτοῦ. ⲥὺ Ὅπως μὲν περὶ τοῦ κυριακοῦ ἐδόξαζε σῶματός, αὐτὸς τ' ἂν εἰδείη καὶ οἱ ἐκείνῳ μαθητευθέντες ὅμως δ' οὐκ πρὸς τὰ λεγόμενα, οὕτω ἡμεῖς ἀπαλλήσομεθα ἕπειδὴ τοῦτο ὃ ἔφη ἐκ μετοχῆς καὶ θέσει τελούμενον, διὰ τῆς ἱερατικῆς ἀναγωγῆς κυρίως καὶ ἀληθῶς τοῦ Χριστοῦ σῶμα γίνεται. αὐτῷ τῷ λόγῳ οἰκειούμενον, πάντως που διωμολῶγος ταυτὸν ἐκείνῳ ἀποτελεῖσθαι τῷ σώματι, ὅπερ ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου πεφόρεκε τὸ πῶς οὖν ἐστὶ τοῦτο τὸ σῶμα μετὰ τὴν τελείωσιν καὶ τὸν ἀγιασμόν γινόμενον, ζητεῖν ἐπιαναγκῆς περιγραφτὸν ἄρα ἐστίν, ἢ ἀπερίγραφτον; ἀπερίγραφτον μὲν οὖν οὐδαίς οὕτω φρενῶν ἔξω καὶ ἀνούστιατος, ὃς ὀνομάσαι θαρρήσειεν ὅϊμαι δὲ μὴ δ' αὐτὸν ἐκείνόν ποτε φάναι πῶς γὰρ τό γε κατ' ὀφθαλμοὺς ἀνθρώπων αἰσθητῶς προσθίβημενον, καὶ χερσὶν ἀνθρωπίναις περιίσχόμενον, καὶ ὀδόντων εἰσω κατὰκλειόμενον, ἐδεσθὶόν τε γινόμενον; ταῦτα γὰρ τί ἄλλο, ἢ περιγραφτὸν αὐτὸ ἐκ παντὸς εἶναι βεβαιῶν καὶ καιρίστησιν; εἰ τοίνυν περιγραφτὸν τοῦτό ἐστι, ταυτὸν δὲ ἐκείνῳ τῷ σώματι γίνεται, ὃ παρὰ τὴν ἀρχὴν σαρκούμενος ὁ λόγος προσεβλήθη, ἐπεὶ καὶ ἐπ' αὐτὸ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, περιγραφτὸν ἄρα κἀκεῖνο καὶ ἀλίσκεται κατὰ πάντα ἑαυτῷ ἐναντιούμενος; ἢ γὰρ καὶ τοῦτο ἀπερίγραφτον δοξάζειν ἔδει, ἵνα μὴ μόνον τὰ τῆς ἀπιστίας καὶ ἀθεΐας αὐτοῦ τέλειον δεικνύηται, ἀλλὰ καὶ γέλωσ καὶ λῆρος τὰ ἐκείνου πᾶσι νομισθεῖν φρονήματα, ἢ κἀκεῖνο πάντως περιγραφτὸν.

γ. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω δεδείχθω· τί δὲ αὐτῷ καὶ ἕτερον τῶν ἀτόπων ἐνεσθῆεν ὑπάντα βεβιάσθαι ὅσον ἐκ τῶν οἰκειῶν λόγων, ἢ συμπεριγράφεσθαι τὸν θεῖον λόγον τούτῳ τῷ ἐκ μετοχῆς γινομένῳ σώματι λέγειν, ἢ διηρῆσθαι ἀπ' αὐτοῦ διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν ὥστε ταῖς ἀληθείαις μὴ δ' ὅπως οὖν αὐτῷ ἐκείνῳ ἀγιασμοῦ μετεῖναι καὶ χάριτος; τί δὲ αὐτῷ συμβαίνει; ἢ μόνον ἄρτου κοινοῦ καὶ οἴνου μετέχειν, ἐν μηδενὶ τῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐσθιομένων διαφερόντων. ⲥὺ Καὶ κἄν ὡς εἰκόνα τοῦ σώματος αὐτοῦ θελήσομεν λογίσασθαι ὡς ⲥὺ ἐξ ἐκείνου παραχθὲν, ἔχομεν αὐτὸ εἰς μόρφωσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ. ⲥὺ Ὅσπερ ἀνωτέρω ἔλεγεν ἀπαύωμενος ὁ σοφὸς, εἰκόνα καὶ πρωτότυπον εἰς μηδὲν ἀλλήλων διαφέρειν, οὕτω δὴ κἄν ταῦθα περὶ αὐτῶν ἀποφαινέται καταπλαγείη δ' ἂν τις αὐτοῦ καὶ ἐν τούτοις τὸ ἀπαγῆς τοῦ νοῦς καὶ ἀστάθερον ὅτι γε ὅπερ πρὸ μικροῦ κυρίως καὶ ἀληθῶς σῶμα Χριστοῦ διίσχυρίζετο λαμβάνειν, τὸ αὐτὸ νῦν εἰκόνα τοῦ σώματος αὐτοῦ καταγράφει· τοῦ δὲ λέγειν τὸ αὐτὸ

κυρίως καὶ ἀληθῶς σῶμα εἶναι, καὶ εἰκόνα αὐτοῦ εἶναι, τί ἂν εἴη κατὰ γλαστότερον καὶ ἀνοητότερον; καὶ τοῦτο πῶς; ὅτι ἂν θελήσωμεν πάντα τῇ θελήσει καὶ τῇ ῥοπῇ τῆς ματαιότητος παραχωρῶν ἔνθα γὰρ πίστις ἢ θεῖος φόβος οὐκ ἐνίδρυσται, ἐκεῖ τὸ ἐμπαθεῖς πρῶτανεύει τοῦ θελήματος· καὶ τοῦτο μὲν ἔχομέν, φησιν, εἰς μόρφωσιν αὐτοῦ, οὐ διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ὡς ἂν ἐθέλοι νομοθετῶν καὶ δογματίζων, κἂν ἔχη φύσεως οὕτω τὸ πρᾶγμα, κἂν μὴ ἦΜΕΙΣ ΓΑΡ ΟΥΤΕ ΕΙΚΟΝΑ ΟΥΤΕ ΤΥΠΟΝ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΕΚΕΙΝΟΥ ΤΑΥΤΑ ΛΕΓΟΜΕΝ, ΕΙ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΙΚΩΣ ΕΠΙΤΕΛΕΙΤΑΙ, ΑΛΛ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΣΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΕΘΕΩΡΗΜΕΝΟΝ· αὐτοῦ γὰρ ἐστὶν ἢ φωνὴ λέγοντος· “ ὅτι ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, , καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς· , τοῦτο καὶ τοῖς μαθηταῖς παρεδίδου· “ λάβετε, φάγετε τὸ σῶμα μου , λέγων, οὐχὶ τὴν εἰκόνα τοῦ σώματός μου· ὡς γὰρ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου τὴν σάρκα διὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου ἑαυτῇ ὑπεστήσατο, εἰ χρὴ δὲ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τοῦτο δηλωῶσαι, ὥσπερ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ, φυσικῶς εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἐσθίουτος καὶ πίνοντος μεταβάλλεται, καὶ οὐκ ἂν εἴποιμεν ἕτερον σῶμα γίνεσθαι παρὰ τὸ πρότερον, ΟΥΤΩ ΔΗ ΚΑΙ ΤΑΥΤΑ ΥΠΕΡΦΥΩΣ ΕΠΙΚΛΗΣΕΙ ΤΟΥ ΙΕΡΕΥΟΝΤΟΣ, ΕΠΗΦΟΙΗΣΕΙ ΤΕ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΕΙΣ ΣΩΜΑ ΚΑΙ ΑΙΜΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΤΑΒΑΛΛΕΤΑΙ· τοῦτο γὰρ καὶ ἡ τοῦ ἱερέως αἵτησις ἔχει· καὶ οὐ δύο ταῦτα νοοῦμεν, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πιστευόμενον γίνεσθαι· ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΔΕ ΕΙ ΗΟΥ ΛΕΧΘΕΗ, ΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΑΓΙΑΣΜΟΝ ΤΟΥΤΟ, ΑΛΛΑ ΠΡΟ ΤΟΥ ΑΓΙΑΣΘΗΝΑΙ ΕΚΛΗΘΗΣΑΝ· ἐπεὶ οὖν ἔλεγεν ὅτι ἐὰν περιγράψῃς, μερίζεις τὸν Χριστόν, ἢ καὶ τὸν λόγον συμπεριγράψῃς, ἀκόλουθον ἦν λέγειν αὐτῷ, ὅτι εἰ θύεις, μερίζεις τὸν Χριστόν· τὸ γὰρ σῶμα ἱερεύεις, οὐ φύσιν θεότητος· ἀρχιερεὺς γὰρ ἡμῶν ὁ μέγας, ἱερεῖον τὲ καὶ ἀμνός καὶ θῦμα, καθὼ ἀνθρώπος ἐστὶ καὶ λέγεται· ἢ τοίνυν σὺ σφαγιάσεις καὶ τὸν λόγον κατὰ τὸν σὸν λόγον διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν, ἢ χωρίσεις θύων τὸ ἀνθρώπινον· εἰ δὲ πείθῃ τῷ σῷ διδασκάλῳ Εὐσεβίῳ λέγοντι ὅτι ὅλη διόλου μετεβλήθη ἡ σὰρξ, μὴ μείνασα τοῦθ' ὅπερ ἦν σὰρξ εἰς τὴν τῆς θεότητος ἦν οἶδε φύσιν, μάστιν θύων ἀλίσκη· τίνος δὲ ὅλως μεταλήφεται ἀνθρώπος; ἢ οὐχὶ σαρκός θεοῦ, ἀλλὰ φύσεως θεότητος δόξει μεταλαγχάνειν; μανιχαϊνῆς ταῦτα φαντασίας· τὸ πᾶν δὲ τῆς μῆνιδος κατὰ τοῦ κυριακοῦ σώματος ἔχων, τέως περὶ γε τούτου τοῦ κατὰ μετοχὴν, οὐδὲν λέγειν βλάσφημον παρρησιάζεται· ἐπάγει δὲ τοιαῦτα.

☩ Τί γὰρ; καὶ εἰκόνα ἐστὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ ὁ ἄρτος ὃν λαμβάνομεν, μορφάζων τὴν σάρκα αὐτοῦ, ὡς εἰς τύπον τοῦ σώματος ἐκείνου γινόμενος. ☩ Παραινίττειται ἡμῖν διὰ τοῦ καὶ συνδέσμου, ὡς καὶ ἄλλη εἰκόνα ἐστὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἄρτου δίχα· μετρίάζει δὲ ἐνταῦθα τὴν ἀσέβειαν· εἰ πλείστοις γὰρ ἑτέροις θεομαχῶν, εἶδωλον ταύτην καλεῖν οὐ καταπέφρικεν, οὐ διατρανοῖ δὲ πότερον τούτων ἐκτυπώτερον, ἢ τὸ πλέον εἰς τὴν ὁμοίωσιν τοῦ πρωτοτύπου φέρει, δεικνυταὶ δὲ αὐτῷ κἀνταῦθα τὸ ἀλλόκοτον· ποτὲ μὲν γὰρ σῶμα τοῦτο κυρίως καὶ ἀληθῶς καλεῖ, ποτὲ δὲ εἰκόνα σώματος,

ταύτην ὑπομένων τὴν πλάνησιν ἀπὸ τοῦ σπεύδειν αὐτὸν ἐκ μέσου ποιῆσαι τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν τὴν καὶ ὑφήγησιν· ἀλλ' εἴρητο ἂν καὶ τοῦτο αὐτῷ, ὅτι κατὰ τὰς σὰς ὑπολήψεις, οὐδὲ σῶμα ἐστὶ Χριστοῦ, οὐδὲ εἰκὼν τοῦ σώματος αὐτοῦ· εἰ μὲν γὰρ περιγεγράφθαι εἴποις, ἐπειδὴ χεῖλεσι καὶ ὀδοῦσιν ἐμπεριεῖργεται, οὐ Χριστοῦ σῶμα οὐδὲ ἦνωται τῇ λόγῳ· προδιωρίσω γὰρ πολλάκις, ὅτι ἀπερίγραπτον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἔνωσιν· εἰ δὲ εἰκόνα σώματος φήσεις, οὐ μόνον ὡς εἰκὼν ἀπελήλαται, ἀλλὰ καὶ ὡς διαιροῦσα τὸ φύσει σῶμα ἐκ τῆς κατὰ τὸν λόγον ἐνώσεως· οὕτως οὐχ' ἐστῆκεν ἐφ' ἑαυτῆς ἡ πλάνη καὶ ἡ δυσσέβεια· ἡ τοίνυν καὶ τοῦτον τὸν ἄρτος ἀπερίγραπτον ἀπόφρηται, ἵνα ποι πλεον τὰ τῆς μυθοπλαστίας ἀπρητισμένα ἢ· οὐκ ἐστὶ γὰρ φύσιν ἔχον τοῦτο γε· ἡ εὐρεθήσεται μάστιν σοι ὁ πᾶς τοῦ ἀπεριγράπτου ἐκπονηθεὶς λόγος.

Εἶτα μετὰ ταῦτα φησίν. ☩ Οὐ πᾶς ἄρτος σῶμα αὐτοῦ, ὡσπερ οὐδὲ γὰρ ☩ πᾶς οἶνος αἷμα αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ διὰ τῆς ἱερατικῆς τελειτῆς ἀναφερόμενος ☩ ἐκ τοῦ χειροποιήτου πρὸς τὸ ἀχειροποιήτον. ☩ Τίνος διαποροῦντος ἡ ἀμφιβάλλοντος, οὕτω δριμέως καὶ θαρράλειως ἀποφαίνεται, ὅτι οὐ πᾶς ἄρτος σῶμα αὐτοῦ, οὐδὲ πᾶς οἶνος αἷμα αὐτοῦ, μὴ δὲ ἀποδείξωσι τῆς περὶ τούτων ὁπωσοῦν δεηθεῖς, τῆς ἐκείνου σοφίας ἄξιον λέγειν· ἄπερ ὡς λῆρον καὶ μάστιν εἰς ἀέρα χεόμενα καταλιπόντες, ἐκεῖνα λέγομεν· εἰ περιγέγραπται τὰ ἱερευόμενα ταῦτα, ὁ ἄρτος φημί καὶ ὁ οἶνος, ἄρα ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὅπερ πεφόρεκεν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, οὐδαμοῦ ἱερεύθη παρ' αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπερίγραπτον λέγει· καὶ πῶς καὶ πῶθεν τὸ ἱερεῖον ἐκεῖνο, τὸ μέγα καὶ ἄμωμον καὶ σεβάσμιον, τὸ καθάρσιον θυμα καὶ παντὸς τοῦ κόσμου σωτήριον ἐπιγνωσθήσεται; εἰ οὖν ἐπίστευεν ὑπὲρ τῆς πάντων αὐτὸ τυθῆναι σωτηρίας, καὶν γοῦν τοῦτο αὐτὸν κατήδεσεν, εἰ μὴ τι ἄλλο, ὡς καὶ αὐτὸ περιγραπτὸν ἐστὶ, καὶ εἰ μὴ φύσει, ὅπερ λέγειν ἀνόητον τῇ γοῦν τελειῇ ὡς κατὰ τὴν ἐκείνου δόξαν εἰπεῖν, περιγεγράφθαι ἐχρῆν· περιγραπτὸν οὖν τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, καὶν μὴ λογίζεσθαι τοῦτο ἐθέλει ὁ Μαμωνᾶς· ἔτι οὖν περὶ τῶν αὐτῶν πολλὰ βατταρίας καὶ φλυαρήσας, ἄπερ ὡς λυσσάντων καὶ μαινομένων καὶ βακχευόντων, ἀσήμους καὶ ἀνάρθρους φωνὰς περιιδόντες μυσταττόμεθα, ἐπεὶ τῶν εὐσεβοῦντων καὶ σωφρονούντων τὰς ἀκοὰς καταχραίνουσι, καὶ τῶν λεγόντων τὴν γλῶσσαν καταμολύνουσι, αἰσχροτήτος καὶ ὑβλου καταγέμουσαι, πρὸς τὸ τέλος τοῦ συντάγματος συμπεραίνων τὸν λόγον, τοιαδέ τινα διέξεισι· πρῶτον μὲν ἀπακρίσει περιδεδωμένων, μηδὲνα ὦν νῦν ὁ λόγος αὐτῷ γεγένῆσθαι, ὑπόληψιν ἐσχηκέναι ὡς ἠλλοτριώται τοῦ Χριστοῦ· κακεῖθεν μαινέσθαι κατὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ, ἐν οἷς ἀπολογίαν προτείνει, ὅθεν αὐτῷ τοῦτο προστέτριπται· λέγει γὰρ ὅτι ἐξ οὐ αὐτῷ οἱ παρὸς γένους καὶ οἰκεῖοι ἐπαναστάντες ἐνεωτέρισαν, καὶ μὴν καὶ παρὸ τοῦδε, ὁ μῶμος οὗτος περὶ αὐτοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς διαπεφοίτηκεν· ὃς ἐδήλου αὐτοῦ τὴν ἐκ θεοῦ ἀλλοτριώσιν, καὶ οὕτως αὐτὸν παρὰ τοῖς πλείοσι κρινεῖσθαι· εἶτα ὄρκους ὡς φοβεροῖς καὶ πλείστοις ὡς εἰώθει ἀπεναντίας τῶν εὐαγγελικῶν ἔρχεσθαι προσταγμάτων, πείθειν ἐσπούδαζεν, ἢ ἀληθέστερον εἰπεῖν, κατα-

χλευάζειν τῇ ὀρκαπᾶτι, μήτε ἐν λόγῳ μήτε ἐν πράξει γενέσθαι τοιοῦτον, καὶ τὴν περὶ τοῦ δόγματος αὐτοῦ ψῆφον καὶ κρίσιν τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἀναθεῖς, ὡς δέξεται τὰ παρ' αὐτοῖς δεδογμένα, μικρὸν ὑποβάς, καὶ πάλιν συνήθως ἐκ τῶν πεπλασμένων λόγων εἰς ἑαυτὸν ἐπανελθὼν, οἷα κριτῆς ὁ αὐτὸς καὶ διδάσκαλος ἀποφαινεται.

δ. ᾠδὴ ἔαν εἰς τοῦτο τὸ ἐν εἰδίονισμα πληροφορήσωμεν ὑμᾶς ὅτι καλῶς ᾠδὴ λέγομεν, τότε καὶ περὶ τῶν ἄλλων εἰδίονων σκοποῦς προαγαγεῖν ἔχομεν ᾠδὴ ἐνώπιον ὑμῶν, καὶ ὡς κρίνετε καὶ περὶ ἐκείνων τῇ γὰρ κρίσει ὑμῶν ἔχομεν ἀμενίσαι, ὅτε μέλλετε καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων συμφωνεῖν, ᾠδὴ καὶ ἐξ εὐλόγων προφάσεων μαρτυρίας παριστᾶν. ᾠδὴ Τοιαῦτα μὲν τὰ ἐκείνου, ὧν τινὰ καὶ αὐταῖς λέξεσι παρεθέμεθα, ἵνα καὶ ἡ ἐκ Θεοῦ ἀλλοτριώσις αὐτοῦ δειχθῆ, καὶ τῶν ὁμωμοσμένων καὶ παραβεβασμένων, τὸ ψεῦδος ἐλεγχθῆ. ἡ τε ὑπόκρισις, καὶ ὁ δόλος, καὶ ὁ πρὸς τοὺς ἀθνοοῦντας φαινακισμὸς, κατὰ δόλος γένεται· τί δὲ δὴ τοῦτό ἐστιν; ὅτι καὶ λέγειν περὶ γε τῶν ἄλλων εἰκότων βούλοιο· καὶ ὁποῖοι δὴ, οὗς προάγειν ἐθέλοι σκοποῦς; ὅτι μὲν εἶναι πολλὴν τερατολογίαν καὶ φλυαρίαν κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου ἐνανθρωπήσεως ἐξυφάνας, ἐπὶ τὴν παροιμίαν τὴν εἰς τὰ τῶν ἁγίων ἱερὰ ὑπομνήματα παρῶρηται δυσσεβῶς, παντὶ τῷ σαφές· καὶ πρὸ τούτων γε, ἐπὶ τὰ τῆς πρωτίστης τῶν ἁγίων, καὶ πάντων τῶν ἐν τῇ κτίσει τελούντων ὑπερτάτης τῆς παναγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεομήτορος, ἵνα καὶ αὐτὴν τῷ τεχθέντι συγκαθυβρίση.

Τίνας δὲ οἱ σκοποὶ τῆς Θεοστυγοῦς καὶ ἀθέου ψυχῆς ἐκείνης, εἰδέναί καλόν· μὴ γὰρ δὴ κἀνταῦθα τὸ ἀγραπτον καὶ ἀπερίγραπτον προάγεσθαι ἔδοξεν, ἡ τὸ διπλοῦν τοὺς ἁγίους, ἐκ θεότητος ὑποστᾶν καὶ ἀνθρωπώτητος; ἡ τάχα που ἐννεόηκεν, ὅπερ οἱ χρῶντες καὶ ἀθῶντες ἐμπνεύσειαν, ὡς δὴ καὶ τῶν ἁθῶν ἐκάστο διπλῆ τις ἡ ὑπόστασις, ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος οὕσα ἐτύχχανε; καὶ εἴποτε γραφήσονται, καὶ ἡ ψυχὴ συγγραφήσεται καὶ συνεικονισθήσεται ἐξ ἀνάγκης ἡ διεστήξει τοῦ σώματος ἡ πάλαι ἀπηλλαγμένη τοῦ σώματος· καὶ οἷς ληρωδήμασι καὶ πλάσμασι περὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ὑποστάσεως ἐχρήσατο, καὶ ἐπὶ τῶν ἁθῶν κενολογήσει· ἀλλ' ὅσον ἐξ ὧν ἔλεξέ τε καὶ ἔδρασεν ἐπισεισάσθαι, τοὺς σκοποῦς ἐκείνους διαγινώσκουσθαι οὐ δυσχερές· ἐπειδὴ γὰρ οὐδὲν ἐστι φαῦλον καὶ δυσσεβές ὃ μὴ κατὰ τῆς θείας δόξης καὶ τῶν ἁθῶν μεμελέτηκε, καὶ οὐδὲν ἀνοσιουργὸν καὶ ἀποπώταλον ὃ μὴ ἐν τούτοις κἀπεπράξατο, οὐδὲν ἀκαταίτιατον καὶ ἀδιάβλητον ἐπὶ τῶν τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀπλανοῦς καταλέλοιπε, διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ἀποκηρύξαι τολμᾷ τὴν θεοτοκος φωνὴν καὶ πάμπαν ἐκ τῆς τῶν χριστιανῶν γλώσσης περιελεῖν· καὶ γὰρ ἤχθετο λίαν καὶ ἡγανάκτει ἐπὶ τῇ τοῦ ὀνόματος ἐπικλήσει, ὅπερ ἦν χριστιανοῖς σύνηδες, ἐφ' ᾧ καὶ Ἰουδαίους ὀρῶμεν ἀεὶ δυσχεραίνοντας· ἔπειτα παραχαράσσει καὶ παραποιεῖται ὅσα ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτῆς ἐπεκέκλητο, καὶ ἐν λιταῖς ταῖς πρὸς τὸν τεχθέντα ἐξ αὐτῆς καὶ δεήσεων ἐν ἄσμασιν ἀεὶ ἀνεφώνουν ὑπὲρ τῆς τοῦ κοινῶ πάντος σωτηρίας οἱ δεόμενοι· ἐπεὶ ὁμολογοῦμεν τὲ καὶ κηρύσσομεν, με-

σιτείαν αὐτὴν καὶ προστασίαν ἀσφαλῆ πρὸς αὐτὸν κεκτῆσθαι, δι' ἣν μητρικὴν παρρησίαν ἔχει· καὶ τέλος τὰς πρεσβείας αὐτῆς ἀπαναίνεται, ἐξ ὧν τοῖς δεχομένοις αἰκία οὐ μικρὰ ἢ δίκη ἐπήρτητο· καὶ τί χρὴ τὰ καθέκαστον λέγειν, μὴ δὲ μνήμην ὁπωσοῦν τοῦ ὀνόματος ἐγγίνεσθαι πόποτε; περὶ γὰρ τῶν ἄλλων ἀγίων τί δεῖ μακρότερον διεξιέναι τὰ νῦν; οὐ γὰρ λόγοις ἀνείροις ἐκφασίξιν καὶ ἀποκοῦπτειν ὡς αἰσχίστα ἀποχρῆν ἡγήσατο μόνον, αὐτὰ δὲ τὰ ἱερὰ καὶ σεβάσματα τούτων λείψανα, πυρὸς δαπάνην πεποίηκε καὶ ἀνάλωμα.

ε. Ἐπεὶ δὲ ἅπαξ Χριστῷ καὶ χριστιανοῖς ἅπασιν πολέμιος γέγονε, τῶν τε θεῶν νόμων ὑπερόπτης καὶ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀντίθετος, ὅσοι τὲ ἀποστόλοις καὶ ὁσίοις πατράσιν ἐκτέθεινται, τεθέσπιε μὴ δεῖν κατὰ τὰς ἐδραιώσεις τῶν θεῶν τραπεζῶν τοῦ σεβασμίου θυσιαστήριου, ταῦτα κατὰ τὸ νενομισμένον χριστιανοῖς ἐναποτίθεσθαι· καὶ γὰρ τοῖς σέβουσι καὶ περιέπουσιν ὡς ἐξῆν φιλοθείοις καὶ φιλομάρτυσι, περὶ τῶν ἐσχάτων ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος· ὥστε καὶ οἱ κατὰ τὸν χρόνον τὸν ἐκείνου δομούμενοι ναοὶ, λειψάνων ἀνευ ἀγίων καθιερούσθαι ἔδοξαν· ἀντέτιθεσαν γὰρ τῶν παρ' αὐτῶν τελουμένων μυστηρίων λείψανα, ἄξια ὡς ἀληθῶς τῶν οἰκειῶν δογμάτων καὶ τελετῶν πρᾶσσοντες· αὐ γὰρ θεμιτὸν τῇ ἀποστολικῇ παραδόσει τοῦτο· πῶς γὰρ τιμᾶν ἐμελλεν, ὅς γε καὶ τοὺς ἐπωνύμους αὐτῶν ἱεροῦς οἴκους, αὐθαδεία καὶ θρασυτήτι χρώμενος, ἀθεοὶ διώριξέ τε καὶ περιέτρεψεν, οὐς πίστει καὶ σεβάσματι, τὸ ἀνεκαθεν χριστιανοὶ ἀνεστήσαντο; καὶ τούτους μάλιστα ἔνθα τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐντετύπωτο ἀποσεβάσματα, καὶ τὰ σεβάσματα ἐναπέκειλλο λείψανα· καὶ ἔρπον ἦν αὐτῶ καὶ ἀλώνισμα, μὴ δὲ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν μνήμην εἰς τὸ ἐξῆς τοῖς ἀνθρώποις ὑπολελειῖθαι.

ς. Ἄλλ' ἄξιον καὶ πρόσφορον ἐν τῷ παρόντι εἰπεῖν, καὶ οἰκείον τῆς τῶν ἁγίων τελειότητος, ὅτι ὡς θεοῦ θεράποντες, καὶ κατὰ τὸν τῆδε βίον τὸν σταυρὸν ἀράμενοι, Χριστῷ ἠκολούθησαν καὶ συνεσταυρώθησαν, καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αὐτοῦ πάθος καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου, μιμηταὶ καὶ ὁπαδοὶ γεγονάσι· διὸ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα συμβασιλεύουσιν αὐτῷ· οὐδὲν δὲ ἦτον καὶ μετὰ τὴν ἐνθῆνδε ἀπαλλαγὴν, Χριστῷ συνδιώκονται καὶ συμπάσχουσιν· ὅπερ γὰρ πρότερον τοῖς ἀρχετύποις συνέβαινε, τοῦτο καὶ νῦν ὡσαύτως περὶ τὰ ἱερὰ ὁμοιώματα διαδείκνυται, καὶ διπλοῖς τοῖς ἄθλοις ἐπὶ διπλοῖς τοῖς διωγμοῖς καὶ ταῖς ὕβρεσι παρὰ τοῦ στεφοδότου Χριστοῦ καταστέφονται· καὶ ζῶσι τῷ θεῷ πάντοτε καὶ εἰσὶν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς τεθνάναι τοῦ ἄφρονος· ὃδε γὰρ ἀνομήσας ἀπήλθε διὰ κενῆς, ἀξίους τῶν πόνων τρυφῶν τοὺς καρπούς, γέενναν καὶ τὸ ἥτοιμασμένον αὐτῷ πῦρ, τοῖς ἄγουσιν ἅμα, κληρονομίαν ἀπενεγκάμενος· ὁ μετὰ τοὺς ἀποστατάς ἀποστατής, καὶ μετὰ τοὺς διώκτας πικρὸς διώκτης καὶ χαλεπώτατος, ὃ οὐκ ἐξήρκεισε κατὰ τῶν ἐν τῷ βίῳ ἔτι περιόντων καὶ κατὰ θεῶν ζῆν εὐσεβῶς αἰρουμένων ἐπαφεῖναι τοὺς θυμούς καὶ πὰς μνήνδας, καὶ τιμωρεῖσθαι ὡς ἀδικώτατα· ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν προφθευκῶτων, καὶ πολλοῖς ἀνδραγαθήμασι καὶ ἀγωνίσμασι ἐμπαρεψάντων, καὶ τῷ μαρτυρικῷ τέλει τὴν ζωὴν παραμειψάντων, ὡς οἶόν γε ἦν αὐτῷ, τὸ δυσκλεῆς κάταχεῖν καὶ ἄδοξον·

τοιαῦτα ἦν αὐτῷ τὰ κατὰ τῶν ἁγίων νεανιεύματα, τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τῶν ὀσίων ἀνοσιουργήματα, ταύτην τῆς εἰς τὸν βίον εὐημερίας τὴν εἰς Θεὸν καὶ τοὺς ἁγίους ὕβριν, ἀντίδοσιν ἠγησαμένῳ· παρήμι λέγειν τὰ νῦν ὅσα καὶ οἶα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κατεφλυάρησε, καὶ πᾶσαν εὐαγγελικὴν πολιτείαν διέπτυσσε, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐμπαθὲς καὶ μοχθηρὸν θέλημα τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον μεταρρυθμίζειν ἐσπούδαζε· τοιοῦτοί εἰσιν οἱ σκοποὶ, ὡς ἐν βραχεῖ παραστήσαι, οὐς προάειν ὑπέσχετο, τὰ τε διανοήματα καὶ βουλεύματα, ἃ κατὰ τῆς ἀπλανοῦς ἡμῶν πίστεως καὶ ἀγγελιομιμήτου τῶν χριστιανῶν πολιτείας χριστομαχῶν ἐτέκτεινεν· ἀλλ' ὁ μὲν κατὰ τῶν ἁγίων πόλεμος τῶν ἐπὶ γῆς ἀπ' αἰῶνος δοξαζόντων τὸν κύριον, ἐνταῦθα κατὰλευέσθω, καὶ οἱ σκοποὶ οὐς προαγαγεῖν ἀσκόπως καὶ ἀθέως ἔδοξε, παρατηρήσεις τῆς ὁπωσοῦν ἄνευ, καὶ τοὺς θεῖους αὐτῶν οἴκους, καὶ τὰς ἱεράς αὐτῶν μνήμας καθυβρίσας, τέλος ἐχέτωσαν· οὗτος δὲ ὡς μικρὰ καθορθωτικῶς τῶν σκοποῦμένων, καὶ μετὰ ζημιωσόμενος εἰ μέχρι τούτου φαίη, ἐχαλέπαιεν εἷ οἶδα εἰ μὴ καὶ τοῖς λειπομένοις ἐπέλθοι.

ζ. Τί γὰρ ἔφησε περὶ τῶν κατ' οὐρανοὺς ἁγίων καὶ ὑπερκοσμίων δυνάμεων; τίνες καὶ ὅποιοι αὐτῷ οἱ σκοποὶ οὓς προάγειν ἐβούλετο, δι' ὧν καὶ τὴν τούτοις ἐξεργάσαιτο παρανομίαν; ποίους φληνάφους καὶ τερατολογίας ἐξευρεῖν πρὸς δυσφημίαν αὐτῶν ἐκμηχανώμενος; ἐπεὶ αὐτῷ καιρὸς ἀνεῖτο διασκώπτειν καὶ περαινεῖν, τὸ ἀπερίγραπτον ἐπιγράψαι τοῖς ἀγγέλοις προήγαγε· δῆλον παντὶ ὃ δὴ φίλον αὐτῷ καὶ σύνηδες, καὶ τῇ δόξῃ τῇ δυσσεβεῖ συναίρομενον ἀπεριγράπτους γὰρ ἂν τις αὐτοὺς φαίη, ἀλλ' οὐ πάντῃ τῷ ἤρχθαι γὰρ περιγράφονται, ἐπεὶ περ καὶ αὐτοὶ τοῦ εἶναι ἤρξαντο· ὃ δὲ τοῦ εἶναι ὁπωσοῦν ἤρξατο, περιγραφῆς οὐ ἀμπαν ἐλεύθερον καὶ κτίσματα γε ὄντες, ὑπὸ τοῦ κτίσαντος ὀρίζονται· ἀλλὰ μὴν καὶ κατάληψι περιγράφονται· καθὼ γὰρ νόες εἰσὶ, κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις περὶ τὰ νοήματα, καὶ τὴν φύσιν ἐπὶ ποσὸν ἀλλήλων ἴσασιν· ἐν γὰρ εἶδος περιγραφῆς καὶ ἡ κατάληψις· νόες δὲ ὄντες, καὶ ἐν τόποις νοητοῖς εἰσὶν· οὐ μὴν γε σωματικῶς ἢ αἰσθητῶς ὀρίζονται· σώματος γὰρ οὐκ ὄντος, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ σχήματος οὐδὲ ὄγκου οὔτε τύπου σωματικοῦ, εἰκότως οὐδὲ ἐν τόπῳ αἰσθητῷ περισχεθήσονται· ἀλλ' οὐ περὶ τούτου νῦν ἡμῖν τὸ προκείμενον· οὐ γὰρ εἰ περιγράφονται, ἢ μὴ, τὸ σκοπούμενον, ἀλλ' εἰ γράφονται καὶ εἰκονίζονται· δέον γὰρ ἐνταῦθα τὰς κυρίας τούτων τῶν φωνῶν μεταχειρίσασθαι· ὅσως γὰρ διαφέρει τῆς ἐτέρας ἐκάτερα, βραχεῖ ὕστερον εἰρησῆται.

η. Καὶ τούτῳ μὲν ὁ λόγος ἐν σχήματι καὶ ὑποκρίσει προήγετο, πλάττομενον ὡς ἂν δόξειε τοῖς πολλοῖς ἀξιόλοσόν τι περὶ τῶν προκειμένων αὐτῷ θεωρεῖν· ταῖς ἀληθείαις δὲ τῇ ἐξουσίᾳ καταχράμενος ἐπέτρεπε, δι' ἧς τὸ πᾶν τῶν δοκούντων κατάρθωτο· ἡμῖν δὲ τοῖς τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας προεστηκόσι, καὶ τὸν περὶ τούτων λόγον ποιουμένοις, ὅτι καὶ γράφονται καὶ εἰκονίζονται οἱ ἅγιοι ἀγγελοι, ὡς ἐν βραχεῖ τὸ πᾶν εἰσενεχθήσεται· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὰ μαρτυρεῖ τὰ πράγματα, ἄπερ διὰ τῶν ὁραμένων ἡμῖν καὶ ὑπ' ὄψιν κειμένων ἀσφαλῶς βεβαιοῦται· πανταχοῦ γὰρ γῆς κατὰ τοὺς ἱεροὺς ναοὺς αἱ ἱστορίαι

πλήθουσι τὰ τῶν ἀσωμάτων δυνάμειον ἱερά ἀπεικασματα, καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, δι' ἧς τὸ κράτος ἀρχῆθεν κέκταται ἢ παράδοσις ὧν ἀπόδειξιζιν ζητεῖν. πάσης ἐπέκεινα ἡλιθιότητος καὶ ματαιότητος ἔπειτα δὲ καὶ ἡ τῶν Θεοπαραδότων λογίων σαφῶς ἡμᾶς ἐκπαιδεύει διδασκαλία. Καὶ ἴνα ἀπ' αὐτῆς τῆς πρωτίστης καὶ ὡς ἐγγυτάτῳ Θεοῦ καὶ τὰ πρῶτα ἐκεῖθεν ἐλλαμφομένης ἀρξώμεθα, ἴδωμεν τί τῶν περὶ τὴν κιβωτὸν ἔνεκεν τάξεως, τῆς ἐν νόμῳ σινηῆς, φησὶ Παῦλος· “ ὑπεράνω δὲ αὐτῆς χερουβὶμ δόξης κατασιδιάζοντα τὸ „ ἰλαστήριον „ χερουβὶμ δὲ δόξης, τὰ δεδοξασμένα, τὰ ἔνδοξα καὶ ὑποκάτω τοῦ Θεοῦ, ὡς ἀρίστα τοῖς μυσταλωγῶς τῆς ἐκκλησίας δοκεῖ σημαίνειν δὲ τοῦτομα, πλήθος Γνώσεως καὶ χύσιν σοφίας ἢ Ἐβραίων οἶδε φωνή· τίνα δὲ ταῦτα, εἰ ὧτα εἶχε τοῦ ἀκούειν, ἦκουσεν ἂν καὶ ἐπέγνω σαφῶς, ὅτι οὐκ αὐτοὺς τοὺς θειοτάτους καὶ ὑπερτάτους χερουβὶμ ὁ λόγος παρίστησιν, οἱ γε ἀσώματοί τε εἰσὶ καὶ ἀνείδειοι καὶ ἀσχημάτιστοι, νοεροὶ τε καὶ λογικοὶ τυγχάνουσιν· ἀλλὰ κατ' αὐτοὺς ἱερά ἀπεικονίσματα, ἅπερ ἐξ ὕλης τῆς καθαρωτάτης καὶ λαμπροτάτης διεσκευαστο, τὰ χρυσήλατα, τὰ χρυσοτόρευτα, τὰ χερσὶν ἀνθρωπείαις Θεοῦ προστάττοντος διησκημένα, τὰ ἀψυχα, τὰ ἀκίνητα, τὰ ἀναίσθητα, ὁμωνύμως ἐκείνοις προσαγορευόμενα, τῆς τε προσκηνόριας μετασχόντα, καὶ δόξης ἡξιωμένα καὶ χάριτος.

Τί οὖν ἐχρῆν; πειθεσθαι τούτοις, ἢ διαγράφειν Παῦλον ταῦτα διαλεγόμενον; ἢδὲ τοῦτο αὐτῷ καὶ χαρίεν μακρὰν τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἀποικέσθαι, καὶ ταύτῃ Γοῦν οὐκ ἂν χριστιανὸν χρηματῖσαι· εἰ δὲ οὐδὲ Μωϋσῆ ἐπισθαι τῷ ταῦτα κελευσθέντι τεκλήνασθαι, οὐδὲ ἑβραῖον ὑπάρξαι, καὶ εἰ δεῖ τὸ τούτων εἰπεῖν ἀπιχέστερον, οὐδὲ αὐτὸν δέξασθαι Θεὸν ταῦτα προστάξαντα· τί γάρ, φησιν, ὁ χρηματίζων Θεὸς τῷ οἰκίῳ Θεράποντι ὅρα ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δευχθέντα σοὶ καὶ ἐκεῖθεν γνωσθήσομαί σοι, τῶν χερουβὶμ λέγων ἄρα οὖν οὐ τίμια δοκεῖ καὶ σεβάσμια εἶναι, ὅθεν Θεὸς ἀνθρώποις γινώσκεται; πᾶς τις τῶν τὰ θεῖα σεβόντων συμφήσειεν ὁ τούτων δ' ὑβριστῆς ποῦ ποτε κληρωθήσεται, καὶ τίσι συντελεῖται, ῥάδιον συνιδεῖν τῷ βουλομένῳ παντὶ, μετὰ τῆς ἐλλήνων ἀθεότητος, μετὰ τῆς Μανιχαίων ἀνοσιότητος ὧν τὴν δόξαν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐζηλωκῶς, ἐπὶ τοσοῦτον μανίας καὶ ἀφείτας ἐξώλισθεν, ὡς ἄρα ἐξεῖναι αὐτῷ καὶ ἕτερα πολλὰ τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς ὡσαύτως ἐκείνοις καὶ κακίζειν καὶ διαγράφειν, ἀλογώτατά τε καὶ δυσσεβέστατα· ἐπεὶ οὖν τὰς τοῦ πνεύματος φωνὰς ἐξομύμενος, ὡς πορρωτάτω τῆς χριστιανῶν αὐλῆς διεσκήνωται, φέρε τὰς ἡμετέρας ὑπολήψεις, ἃς δὴ περὶ αὐτῶν οἱ περιβόλων εἶσω τῆς εὐσεβείας ἰστάμενοι ἔχομεν, καθὰ οἱ τοῦ πνεύματος ὑποφῆται πάντες ἐμυστηλώθησαν, καὶ ὁ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας οἶδε σκοπός, ὡς ἐν ὀλίγῳ εἰπεῖν παραστήσωμεν.

Ζ. Φαμέν τοῖνυν, ὡς αἱ πανάγιοι αὗται δυνάμεις, ὅπως μὲν ἔχουσι φύσεως καὶ ὑπάρξεως, παρ' ἡμῖν ἠγνοημένοι πῶς ἐστι καὶ δυσεπιχειρητὸν καὶ εἴρηται γε ἡμῖν ἐν ἐτέροις πλατύτερον, τοῖς τῶν ἱερῶν διδασκάλων ἐπομένους

διδάγμασιν ἀπλάι τε γὰρ οὔσαι παντελῶς καὶ ἀσύνθετοι, καὶ ἀπερίγραφτοι τόπω διὰ τὸ ἀσώματον, ὅμως γράφονται καὶ εἰκονίζονται καὶ προηγουμένως γε τοῦτο ἴσμεν, διὰ τῶν τοῦ πνεύματος λογίων, ἅπερ ὁ ἱεροφάντης ἡμῖν Μωϋσῆς τῆς τῶν χερουβὶμ ποιήσεως ἔνεκεν παραδέδωκεν ἔπειτα ἔπειδὴ λειτουργικὰ πνεύματά εἰσιν, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, εὐδόκησεν ὁ πάντων κηδεμὼν καὶ δεσπότης Θεός, ὁ πάντα φιλανθρώπως οἰακίζων καὶ πρυτανεύων τὰ ἡμέτερα, ἀναλόγως τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ, διὰ τῆς συντρόφου καὶ συνήθους αἰσθήσεως, τὰς τῶν μακαρίων δυνάμεων ἐπιστάσις Γίνεσθαι· ἐξ ὧν ἡμῖν τὸ κοινωνικὸν ἔχουσαι, τὰ θεῖα δῶρα καὶ τὰς εὐεργεσίας τῶν οἰκονομουμένων καὶ προμηθουμένων διαπορθεύουσι· πολλαὶ γοῦν τοῖς τοῦ Θεοῦ θεράπουσι ἀγγελόφανεαι γεγόνασιν· οὐ τῆς φύσεως αὐτῶν ἐμφανίζομένης, ἀλλ' εἰς ὅσον ἀγιστείας καὶ καθαρότητος ἦεν ὁ πρὸς τὴν τοιαύτην θέαν κεκλημένος, ἢ τε τῶν διακονουμένων πραγμάτων ἐκάλει χρεῖα καὶ ὁ καιρὸς, οὕτως αἱ μορφαὶ καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀμορφώτων καὶ ἀτυπώτων, τοῖς τῆς Θεῆς ἡξιωμένοις καθαροῖς νοδὸς ὄμμασι, διετυπωῦτό τε διαφόρως καὶ διεφαίνετο· τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ τελούμενα, κρείττω ἢ κατὰ ἀγγέλους ἦν καὶ ὁ τῆς καινῆς ἐκείνης καὶ θαυμαστῆς δεξιώσεως τρόπος, καθ' ἣν τὸ φιλόθεον ὁμοῦ καὶ φιλόξενον τοῦ ἐξενικότος ἀτυμνεῖται τε καὶ θαυμάζεται, θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀγγέλων παρουσίαν διαιδαινύει. Τὸν δὲ τούτου ἔκγονον Ἰακώβ, ἠνίκα τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς ἀνθρώπους μυεῖσθαι συγκατάβασιν ἔμελλεν, ἀγγέλους ἐωρακέναι σαφῶς ἀναγέγραπται, καὶ κλίμακα δὴ τινα πρὸς οὐρανὸν αὐτὸν ἐκ γῆς ἀφικνουμένην καὶ ἀνατείνουσαν, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐστηριγμένον τῶν ὄλων κύριον, καὶ τὴν ἐκεῖθεν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων πάροδον, δι' ὧν ἡ καταφοίτησις τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς, μυστικῶς προσητεύωτο· ὃ δὴ καὶ εἰκόνα Χριστοῦ οἱ τῆς ἐκκλησίας ἡγεμόνες προδιαγεγράφθαι κηρύσσοσι σαφέστατα.

1. Ἐῶμεν λέγειν τὸν δι' ἀγγέλων λόγον μετ' ἐκεῖνα λαλούμενον, καὶ εἴ τι τούτοις ὠκονόμηται παραπλήσιον· οὕτως τῷ τοῦ Ναυῆ παιδί, ἐπεὶ πολέμων ἔμελλεν αὐτῷ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοτρίους ἦν ἡ κατὰ τὴν μάχην παράταξις, ὁ ὀφθαλμῶν Θεῖος ἀγγελος, ἐν ἀνθρωπείῳ τῷ σχήματι ἐπεφαίνετο, ἰοικῶς ὀπλιτεύοντι, καὶ τὴν χεῖρα παραδεικνύς καθωπλισμένην τὴν μάχαιραν· διὸ καὶ ὡς ὀπλίτην ὀρών, καὶ πρὸς τὸ τῆς Θεῆς ἐξηλλαγμένον ἀμηχανῶν, ὅς τις ποτε εἶη, πότερον τῶν φυλετῶν ἢ τῶν πολεμίων διεσπυρθάνετο· ὃ δὲ εἶναι τῆς δυνάμεως κυρίου ἐαυτὸν στρατιάρχην ἀπεφαίνετο. Καὶ τῶν θεῶν προφητῶν ὁ μὲν τις καὶ αὐτὸν τῆς δόξης τεθεῖσθαι κύριον φησὶ, καὶ τὰ σεραφὶμ κύκλω περιεστάμενα· ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε πρὸς τὸν ἀπειθῆ ἐκεῖνον λαὸν καὶ σκληροκάριον ἀποστελλεσθαι, τὴν ἀπόρρητον ἐκείνην δόξαν περιαιγάζεται, καὶ τῷ ἀνθρώπῳ τὰ χεῖλη καθαίρεται· ἵνα καθαρῶς τῷ καθαρῷ προσομιλήσῃ· καὶ θεῶν λόγων ὑπηρετῆς γενόμενος, καὶ τῆς τοιαύτης Θεῆς καὶ δόξης ἐπιρωρνήμενος, καὶ πρὸς οὐδὲν τῶν ἄλλων ταύτην παραμείβεῖν δυνάμενος, πάντων τῶν ἀνθρωπείων

καταγούς, θαρραλέωτερον πρὸς τὴν τῶν χρησαμφοδουμένων διακονίαν προάγειτο· ὁ δὲ τοὺς τῆς διανοίας κεκαθαρμένους ὀφθαλμούς, ἔπειδὴ τὴν κατὰ τῶν ἡμαρτηκῶτων θεούριτον προενηνεγμένην ἑώρα τιμωρίαν, τοὺς ἐπὶ ταύτῃ τεταλμένους καὶ ὑψηρευτούμενους, πελέκεις τεθέεται χερσὶ φέροντας, τὸ ἀναιρετικὸν καὶ ὀλοφρευτικὸν καὶ τομὸν τῆς τῶν ὑπευθύνων πληθύος διαγράφοντας· ὅσπερ δὴ καὶ ἑωράκει ποδῆρη ἐνδεδυκότα, προσταττόμενόν τε διελθεῖν μέσσην τὴν πόλιν, καὶ δίδόναι τὸ σημεῖον ἐπὶ τὰ μέτωπα τῶν ἀνδρῶν τῶν καταστεναζόντων καὶ κατωδυνωμένων ἐπὶ πάσαις ταῖς ἀνομίαις ταῖς Γινομέναις ἐν μέσῳ αὐτῶν, τῆς θείας δικαιοκρισίας διειργούσης τοὺς ἀνευθύνους τῶν ὑποδίων. Καὶ ἄλλω ἱππεύς τις ἐμφανίζεται, ἱππῶ πυρρῷ ἐποχοῦμενος· τάχα τὸ δξύρροπον καὶ ταχυπόρον τῶν ἐνεργουμένων ὡς ἱππότης παραδεικνύς· τὸ δὲ τοῦ χρωτὸς εἶδος, ᾧ τὸ θυμικὸν ὡς αἰμόχρουν καὶ ὑπέρυθρον καὶ πυρίπουν τῶν μαχομένων τεκμηριοῦται, τὴν κατὰ τινῶν πολεμίων ἐθνῶν ὄργην ἀκαινίττεται· καὶ αὖτις ῥήματα καλὰ καὶ λόγους παρακλητικοὺς ἤκουε, τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ φιλανθρωπίαν προαγορεύοντας, αἷς περὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ χρήσεται ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἐπὶ τὴν προτέραν εὐδαιμονίαν τὴν καὶ εὐπάθειαν τοὺς ἠνδραποδισμένους καὶ δοριλήπτους ἐπανάγων, καὶ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ὅπως ἔξει οἰκήσεώς τε καὶ εὐετηρίας, ὅτι κατὰκάρπως οἰκισθήσεται· καὶ τὰλλα ὅσα αἱ ὄψεις ἐκείναι διετύπων τῷ βλέποντι· καὶ ἄλλος ἄλλως, καθὸ τὸ μέτρον τῆς ἀξίας ἐπέβηλλε, καὶ τῶν πραχθησομένων οἱ τύποι συμβολικῶς διεσκευάζοντο, καὶ ὡκονόμευ θεὸς καὶ ἔκρινε τὰ ἐν τούτοις ἐκκαλυπτόμενα. Τί δ' ἂν εἴποι τις περὶ γὰ τῶν σεμνῶν ἐκείνων γυναικῶν καὶ αἰσίων, τῶν μυροφόρων λέγω; οὐχὶ ὀπασίαν ἀγέλαον ἑωράκεισαν, καὶ τούτους λευχειμονοῦντας καὶ τῇ στολῇ ἐναστράπτοντας, ἠνίκα κατὰ τὸν θεῖον τάφον προσήδρευον, ἐν ᾧ τὸ ζωαρχικὸν τῆς θεαρχίας σῶμα ἐτεθυσάμεστο; ὧν τὸ φαιδρὸν τῆς στολῆς καὶ κατηγιασμένον, ἐπεὶπερ σύμβολον ἦν τῆς κοινῆς τοῦ γένους εὐφροσύνης τὴν καὶ ἀπολυτρώσεως, πρὸ αὐτῶν μονουοχι φωνὴν ἠφίει· ὅτι περ ὁ ταφεὶς ἐξεγήθηται, συναναστῶν τοὺς πάλαι ταῖς τοῦ θανάτου σειραῖς ἐνισχημένους· θάνατος γὰρ καταλέλυται, καὶ τὰ δεσμὰ τοῦ ἄδου διέρρηκται, καὶ γενέκρωται διάβολος, καὶ ἀμαρτία κατήργηται· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ εὐαγγελιζόμενον τῶν κηρυσσομένων παραδόξων τὰ μεγαλεῖα.

ια. Ἐπεὶ οὖν ὀφθαλμοῖς σαρκίνοις ἀθέατοί εἰσιν οἱ αἱῖοι ἄγγελοι, ὄφθησαν δὲ διαφόρως κατὰ τὰ σύμβολα τῶν ἐγχειρισμένων αὐτοῖς διακονῶν σχηματιζόμενοι, οὕτω καὶ εἰκοίσθησαν καὶ ἐγράφησαν, μέχρι γοῦν τῆς σήμερον παρὰ χριστιανοῖς· κατὰ ταῦτα καὶ πράσσειται καὶ κηρύσσεται· καὶ ἔπειδὴ αἱῖοι καὶ θεοειδεῖς εἰσὶ, καὶ λειτουργοὶ τῆς θείας μεγαλειότητος, καὶ φῶτα δεύτερα τοῦ πρώτου φωτὸς ἀπαυγάσματα, καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας διάκονοι, δι' ἃ δὴ καὶ τὰ τούτων ἀφομοιώματ' ἀτίμια καὶ ἀτίμια ἐστὶ, τὴν προσήκουσαν τιμὴν προσφέρουσι αὐτοῖς, καὶ τὰς ἱεράς πρεσβείας αὐτῶν ἐξαίτουμέν· διότι γινώσκουμεν καὶ πιστεύουμεν, τὰς τε δοξολογίας ἡμῶν, καὶ τὰς πρὸς θεὸν

εὐχαριστίας τὲ καὶ δεήσεις καὶ παρακλήσεις δι' αὐτῶν προσάγεσθαι· εἰσὲρ ἔστιν ἀληθὲς τὸ ἐν εὐαγγελίοις παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένον· “ ὅτι οἱ „ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντὸς ὁρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου „ τοῦ ἐν οὐρανοῖς „ τί πράσσοντες ἢ τί ἐργαζόμενοι, ἢ πάντως γε τὰς αἰτήσεις ἡμῶν εἰς τὰ ὄψα κυρίου σαρβαῖθ ἄγοντες, καὶ ἴλαων ἡμῖν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις παρασκευάζοντες, καὶ ἂ πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν ἔστι μεσιτεύοντες; Ἐνταῦθα οὖν ὁ περὶ τούτων λόγος ὠρίσθω, καὶ ὁ τῆς τοῦ δυσσεβοῦς μεταίότητος λῆρος ἀνείσθω· ἐπὶ δὲ τὰ πρῶην ὑπεσχημένα, τῆς τοῦ γραπτοῦ καὶ ἀπεριγράπτου φωνῆς ἔνεκεν, ὧν τὸ διάφορον ἐξ ἀπαιδευσίας καὶ ἀμαθίας ἠγνοκῶτα κατίδοι ἂν τις, καθάπερ δὴ καὶ τοὺς ἐκείνου φοιτητάς, καὶ τῆς πλάνης ἀκροατάς, τοὺς γῦν ἀσεβεῖς καὶ ἀπαιδεύτους δογματιστάς, ἥδη τῷ λόγῳ τρεῖς ὄψεσθε, τὰ παρ' αὐτῶν ἐπισκεπτόμενοι ληρωδῆματα· ὅλλ' ἐπειδὴ ὡς περ φύσεων καὶ ιδιωμάτων διαφορὰν οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ ἀναμέσον ἀγίου καὶ βεβήλου διαστῆλαι ἀνοηταίνοντες διέγνωσαν, οὕτως οὐδὲ ὅτι ποτὲ ἔστι Γραφή καὶ περιγραφή, ἢ γραπτὸν καὶ περιγραπτὸν ἐπέγνωσαν· πάντα γὰρ συγχέοντες καὶ συμφύροντες καὶ ἀδιάκριτα λοισάμενοι, εἰς ταῦτὸν ἄλουσιν, ἂ πολὺ ἀλλήλων διέστηκε, τὴν ὁπωσοῦν ἐν αὐτοῖς οὔτε εἰδότες οὔτε διδόντες διάκρισιν· ὧν τῇ ἀνοίᾳ συγκαταστάντες ἐν τοῖς ἀνόπιν εἰρημένοις, ὡς ἂν τοῦ λόγου τὸ συνεχές μὴ διακόπτοιτο, ὡς ἔτυχε ταῖς φωναῖς καὶ αὐτοὶ κατεχρησάμεθα· ἔνθα μὲν κυρίως, καὶ τὸ ἴδιον τῆς λέξεως τηρήσαντες σημαινόμενον, ἔνθα δὲ πρὸς τὸ ἀδιάφορον ἰδόντες, τὸν λόγον ποιησάμενοι· ἐπιηγέμεθα δὲ τὴν τούτων παραστῆσαι καὶ διαρθρῶσαι Ἰνῶσιν τὲ καὶ διάκρισιν, καὶ ὅτω πρὸς ἀλλήλα διαφέρουσιν, ὡς ἂν εὐκάτοστος αὐτῶν ἢ ἐρμηνεῖα καὶ διασάφισις οὐκ εἰδῶσι γένηται, καταγέλαστος δὲ καὶ ἀπαιδευσίας πλῆρης, τῶν ἀνοήτων ὁ λόγος ἐνδειχθῆ· ταύτη τοι ὡς ἐν βραχεῖ γῦν περὶ αὐτῶν διαλαβεῖν, εὐκαιρον ὑπειλήφαμεν.

ιβ. Τίς γὰρ τῶν κατὰ βραχὺ λόγου μέλασχόντων οὐκ ἐννοήσειεν, ὅτι ἄλλο μὲν ἔστι Γραφή, ἕτερον δὲ περιγραφή; Γραφή μὲν γὰρ, ἵνα ἐκ τῶν ἀπλουστέρων ἀρξώμεθα, διπλῶς λέγεται· ἢ μὲν γὰρ τοῖς χαρακτῆρσιν τούτων τῶν ὀσχοιῶν ἐν εἰρημῷ καὶ ἀτάξει χαραιομένη, καὶ συλλαβικῶς προῖοῦσα διὰ τῶν λογογραφουμένων ἐκφέρεται, ἢ δὲ διὰ τῶν ὁμοιωμάτων μιμήσει τῇ πρὸς τὸ παράδειγμα εἰδοποιουμένη καὶ τυπουμένη, ὡς ἐπὶ τῆς ἡμῖν εἰς ζήτησιν προκειμένης δείκνυται· καὶ ἢ μὲν τῶν συνευρομένων λόγων τὸ ἀπαγγελτικὸν διὰ τῶν ἐκφωρουμένων περιστήσιν· ἢ δὲ τῶν παραδειγμάτων προσώπων τὸ μιμήτικόν, διὰ τῶν ἐμφαινομένων ὑποδείκνυσιν· ἄλλως δὲ εἶπερ εἰδῶν τινῶν ἔσθ' ὅτε καὶ πραγμάτων ἔμφασιν εἰσφέρει; οὐκ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι διασκοπεῖσθαι· γραφεῖς δὲ καὶ ἀμφοτέροι οἱ ταῦτα μετιόντες τὲ καὶ ἀποτελοῦντες, κατὰ τὴν ὄδε καλοῦνται συνήθειαν ὅ τε τὸν λόγον ὑπογράφω, καὶ ὁ τῆς ζωγραφικῆς ἐπιστήμης εἰδήμων· τὸ γὰρ ἐπὶ τοῦ ζῦσαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς λεγόμενον γράφαι, οὐ κώρρω τῆς τούτου ἐννοίας διώκισται. Περιγραφή δὲ, φασί, τούτοις ἀποστέλειται· ἢ γὰρ τόπω περιγράφεται τὸ περιγραφόμενον, ἢ χρόνῳ καὶ τῷ ἤρχθαι, ἢ καταλήφει· τόπω

μὲν, ὡς τὰ σώματα· τόπων γὰρ περιείργεται, εἴ γε τόπος ἐστὶ πέρας τοῦ περιεχομένου, καθὼ περιέχει τὸ περιεχόμενον· χρόνῳ δὲ καὶ τῷ ἤρχθαι περιγραφτόν ἐστιν, ὃ μὴ πρότερον ὄν, ἀπὸ χρόνου καὶ τοῦ εἶναι ἤρξασθαι καὶ ἂ καὶ ἀγγέλους καὶ ψυχὰς περιγράφεσθαι λέγεται· σωματικῶς μὲν γὰρ ἀγγελοι ἐν τόπῳ οὐ περιέχονται, τῷ μὴ τυποῦσθαι καὶ σχηματίζεσθαι· ἐνεργοῦσι δὲ ἐν τόπῳ κατὰ τὴν οἰκειάν φύσιν, τῷ παρεῖναι νοητῶς νοεροὶ γε ὄντες, καὶ μὴ εἶναι ἐτέρωθεν, ἀλλ' ἐκεῖσε νοητῶς περιγράφεσθαι· εἴποι δ' ἂν τις καὶ ὑπὸ τοῦ κτίσαντος αὐτοὺς περιορίζεσθαι· ἔτι δὲ καὶ τὰ χρόνῳ οὐκ ἠργημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ περατούμενα καὶ ὀριζόμενα ὄν ἐστιν ἡ καὶ ἡμᾶς παρῴουσα ζωὴ, μᾶλλον δὲ εὐπερίγραφτος καὶ πεπερασμένη· θανάτῳ γὰρ ἕκαστος ἡμῶν τὸ τέρας τοῦ βίου δέχεται, καὶ τοῦδε τοῦ παντὸς τὸ πέρασ καὶ ἡ συντέλεια, καὶ ἦ μεταστοιχειούμενον διαμεμφθήσεσθαι· καὶ καταλήψει δὲ περιγραφτόν ἐστιν, ὃ διανοία καὶ γνώσει καταλαμβάνεται· ἐν γὰρ περιγραφῆς εἶδος λέγεται, καὶ ἡ κατάληψις, καὶ ἦ καὶ ἀγγελοι ἀλλήλων ποσῶς τὴν φύσιν ἴσασιν· ὅσπερ εἶναι τὴν περιγραφὴν, περισχέσιν καὶ ὄρον τοῦ ἐμπεριεχομένου καὶ ὀριζομένου, ἢ ἀποπεράτωσιν τοῦ ἠργημένου καὶ κινουμένου, ἢ ἀτάληψιν τοῦ νοουμένου καὶ γινωσκομένου· ὃ δὲ μηδενὶ τούτων περιέχεται, ἀπερίγραφτόν ἐστιν· ὁ Χριστὸς τοίνυν τοῖς εἰρημένοις τούτοις ἀνθρωπίνως περικύβηται τρόποις· ἐπειδὴ γὰρ σῶμα πεφόρεκεν ἀληθῶς τὸ καὶ ἡμᾶς, οὐ κατὰ φαντασίαν, ὃ ἀσώματος ἐν τόπῳ περιγράφεται· καὶ ἀρχὴν χρονικὴν εἰληφῶς ὁ ἀναρχος, χρόνῳ περικύβηται· καὶ τοῖς ἀνθρώποις σωματικῶς προσομιλήσας, κατελήφθη ὁ ἀκατάληπτος.

ιγ. Ποσαυταχῶς οὖν λεγομένης τῆς περιγραφῆς, πολλὴν ἐστὶν εὐρεῖν ἐν τούτοις τὴν διαφορὰν· οὐδὲ γὰρ ὁ Γράφων ἤθουν εἰκονίζων ἄνθρωπον, ὡς ἐφ' οὗ νῦν πρόκειται λέγειν, τὸν αὐτὸν ἅμα καὶ κατὰ ταῦτον περιγράφει· ὡς οὐδ' εἴ τις περιορίζει τινὰ, καὶ ὄν ἂν περισχεθῆ τόπον ἐγκαθερίψουσι, καὶ τὸν μὴ παρόντα γε μάλιστ'· καὶ γὰρ ἐν μὲν τῇ περιγραφῇ, ἐξ ἀνάγκης πάρεστιν· ἐν δὲ τῷ γράφεσθαι, οὐ πάντως πάρεστιν· ἀλλ' οὐδὲ περιγράφει προηγουμένως, καὶ τις οἴηται τοῦτο δρᾶν· ὅλως γὰρ τὰ σωματικῶς περιγραφόμενα, τόπος ἐστὶν ὁ προσεχῶς περιγράφων· καὶ τί ποτὲ ἐστὶ τόπος, εἴρηται· οὐδ' αὖ πάλιν εἴ τις σωματικῶς περιγράφῃ, ἵνα καὶ τούτῳ συγχερῶμεθα τῷ λόγῳ, τινὰ, τὸν αὐτὸν πάντως καὶ γράφει, ἥτοι εἰκονίζει· οὐδεὶς γὰρ ὁ συναναγκάζων λόγος, ἐπεὶ οὐδὲ ἀλλήλοις ταῦτα ἐπέται, ὡς εἰρήσεται καὶ αὐθις· ἐν τῷδε μὲν γὰρ τῷ τόπῳ, οἷον ἐν τοίχῳ τινὶ ἢ πίνακι, φαιμέν γράφεσθαι ἄνθρωπον· ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ οὐδεὶς τῶν κηρόντων καὶ λελογισμένων εἴποι ἂν αὐτὸν περιγράφεσθαι ἥτοι περιορίζεσθαι· ἄνθρωπος γὰρ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκόνῃ γράφεται μὲν, οὐ περιγράφεται δὲ ἐν αὐτῇ, εἰ μὴ ἐν τῷ οἰκειῷ τῆς περιγραφῆς τόπῳ· καὶ ὁ τρόπος δὲ τούτων παρὰ πολὺ διήνεγκε· γράφεται μὲν γὰρ ἄνθρωπος διὰ χρωμάτων καὶ ψηφίδων, ἂν οὕτω συνενεχθεῖν, καὶ ταῦτα ποικίλως καὶ ποικυειδῶς σχηματίζόμενος, καὶ διαλλαχόμενος τοῖς ἀνθρώποις· οὐδαμῶς δὲ ἐνεστι διὰ τούτων αὐτὸν περιγράφεσθαι, ἐπεὶ ἐτέρως ἔχειν τὸ περιγράφεσθαι εἴρηται.

Ἐπι ἡ γραφῇ τὸ σωματικὸν εἶδος τοῦ γραφομένου παρίστανται, σχῆμα τε καὶ μορφήν αὐτοῦ ἐντυπουμένη καὶ τὴν ἐμφέριαν ἢ δὲ περιγραφὴν, ἐν οὐδενὶ τούτων ἐπικοινωνοῦσα τοῖς εἰρημένοις τρισὶ τρόποις, τὰ ἐμπειριελημμένα ὀρίζεται καὶ ἡ μὲν ἐν τῷ ὁμοίῳ τὴν σχέσιν ἔχουσα πρὸς τῷ ἀρχετύπῳ ἐστὶ, καὶ ἀρχετύπου γραφὴ ἐστὶ τε καὶ λέγεται, κεχώρισται τε αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ὑφέστηκε, καὶ ποτὲ ἐστὶν ἢ δὲ, οὔτε ὅμοιον, οὔτε ἀνόμοιον γίνεται, οὔτε εἰδοποιεῖται, οὐδὲ ἀρχετύπου περιγραφὴ λέγεται, οὐδὲ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον φέρεται ἀχωρίστως δὲ καὶ αὐτόθεν, οἷς συμπεριεῖληθε συνυφίσταται, καὶ αἰεὶ αὐτοῖς πρόσεσθιν αἰεὶ γὰρ ἐν τόπῳ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἐν χρόνῳ, καὶ ἐν καταλήψει ἐστὶ, καὶ περιγραφῆ γε οὕση τῆ φύσει, ἐξ ἀνάγκης ἐπέται, οὐδενὶ κενῷ διειρηγομένη ὡς ἴδοι τις ἐπὶ τῆς τοπικῆς περιγραφῆς, τὸ συνάπτειν ἀμφοῖν πρὸς τῆ ἐπιφανεῖα ἀλλήλων τὰ πέρατα ἔνθα γὰρ ὄγκος καὶ μέγεθος, ἐξ ἀνάγκης καὶ τόπος συνεπινοηθήσεται. Ἡ Γραφὴ δὲ ἐκκεχώρηκε πολλῶν καὶ ἡ Γραφὴ μὲν, εἰ καὶ διαφόροις τόποις, ὅμως ὀρισμένως τυπούται ἡ περιγραφὴ δὲ ὀρίζουσα, ἀπλῶς καὶ ἀορίστως πᾶσιν ἀπέφυκε περιγράφεσθαι συμπεριῖνται οὐ γὰρ ἐν τῷδε μὲν περιγράφει, ἐν τῷδε δὲ οὐ καὶ ἡ μὲν ἐν αἰσθήσει καὶ δείξει τὸ πᾶν ἔχει, ἢ δὲ τὸ πλέον ἐννοήσει τάχα γὰρ τὸν περιγράφοντα τόπον τίς αἰσθητο μόνον καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, οὔτε ἡ γραφὴ περιγράφει τὸν ἄνθρωπον κἄν περιγραφτὸς ἐστίν, οὔτε ἡ περιγραφὴ γράφει κἄν Γραπτὸς ἐστίν ἑκάτερον γὰρ τὸν ἑαυτοῦ λόγον ἔξει καὶ ἐπι ἡ μὲν γραφὴ περιέχεται ὑπὸ τῆς περιγραφῆς, ἢ δὲ περιγραφὴ οὐ περιέχεται ὑπ' αὐτῆς, ἀλλὰ περιέχει αὐτήν διὸ οὐδὲ ἀντιστρέφει ἐπὶ πλέον γὰρ ἡ περιγραφὴ εἴ τι μὲν γὰρ γραπτὸν, ἦτοι τὸ εἰκονιζόμενον, ὁ ἄνθρωπος λέγω, καὶ αὐτὴ ἡ γραφὴ, ἦγουν ὁ τετυπωμένος χαρακτήρ, φήσειεν ἂν τις τάχα σου καὶ περιγραφτὸν, περὶ οὗ νῦν ἡμῖν λέγειν πάρεστιν, ὁ πανταχοῦ ἐπισημαίνεσθαι χρή οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἐτέρου τρόπου διέξιμεν οὐ μὴν ἔμπαλιν εἴ τι περιγραφτὸν, τοῦτο καὶ γραπτὸν.

Οἶον τί φημι ὁ ἐνιαύσιος καλούμενος κύκλος, ἵνα καὶ οὕτως ὁ λόγος ἡμῖν ἴοι, μέτροις τισὶ καὶ διαστήμασι χρονικοῖς τέτρασι περιστρέφεται διόπερ δὲ καὶ περιγράφεσθαι λέγεται, οὐ γράφεται δὲ ἦτοι εἰκονίζεται πῶς γὰρ ἂν καὶ εἰκονισθεῖν ὃ γε μήτε εἰδοποιούμενος, μήτε σχηματιζόμενος, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ δὲ ὑπ' ὅψιν ἐρχόμενος, ἀλλ' οὐδὲ ὑπομένων; συνεχῆς γὰρ ὢν, τὰ οἰκεία πέρατα τοῖς τοῦ ἐφεξῆς ἀρχὰς αἰεὶ ποιούμενος ἐπισυνάπτει ἀπλῶς γοῦν τῷ αὐτῷ τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον κυκλικῶς περιδινόμενον τὸν ἥλιον ἀσκαδίστασθαι, ὅπως οὖν περιγράφεσθαι λέγεται καὶ οὕτως ἀλλήλων τὰς διαδοχὰς, ὥσπερ ἐν ἀτόμῳ καὶ ἀκαρεῖ καὶ σχεδὸν ἀνepsiσθῆτος διαιούσιν ἵνα γὰρ μὴ ῥέων ὁ χρόνος ἐπ' ἀθλήῳ τὰ τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης περιστήσειε, σύγχυσις τε τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων καὶ ἀταξία καὶ ἀνωμαλία ἐπικράσειη, μηδενὸς χρονικοῦ σημείου τούτοις ἐμφαινομένου, ἡμέραις καὶ ὥραις καὶ ἐβδομάσι καὶ μηνὶ καὶ ἐνιαυτοῖς μετρεῖται, ὀλυμπιάσι τε τὸ παλαιὸν καὶ ὑπατειαις, καὶ ἐτέροις μέτροις κοσμούμενος, ἵνα σαφῆς καὶ τετρανωμένη τῶν πραγ-

τομένων ἢ μνήμη διασώζῃται, καὶ τὰ ἐν τῷ βίῳ διευθέλλῃται πράγματα· οὕτως οὖν καὶ ὁ κατὰ Μωσέα νόμος μέχρι τοῦ εὐαγγελικοῦ καὶ σωτηρίου κηρύγματος προΐων, χρόνῳ ἔσθη καὶ περιεγράφῃ· καὶ ἡ εἰδωλολατρία, ἐπιφανέντος τοῦ σωτήρος ἡμῶν Θεοῦ, ὡσαύτως κατήρηται καὶ περιεγράφεται, εἰς τὸ λοιπὸν μῆτε προΐουσα μῆτε ἐνεργούσα πόποτε· ἀλλ' οὔτε ὁ νόμος καίτοι περιγραπτὸς ἦν, εἰκονίζεται, αὐτὸ γε καθ' αὐτὸ τοῦνομα ψιλόν, εἰ καὶ τὰ νομιζόμενα συλλαβικῶς γράφεται, καὶ ἐν βίβλοις ἱεραῖς αἰεὶ διαφέρεται· οὔτε ἡ εἰδωλολατρία γράφεται, πρᾶγμα περὶ ἀνυπόστατα ματαιοπονούμενον, ἀνείδεόν τε ὄν καὶ ἀσχημάτιστον.

ιδ. Ὁσαύτως δὲ καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ ἐξουσίαι τῶν ἔθνῶν, περιγεγραμμέναι εἰσὶ τε καὶ λέγονται. ὅροις τιτὶ καὶ πέραςι διειλημμέναι· ἐν τόποις γὰρ ἀφωρισμένοις ἐκάστῳ ἔθνει τὰ τῆς οἰκείας ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας παρὰ Θεοῦ ἐκνεμέμῃται, κατὰ τὸ εἰρημένον “ ἔσθισεν ὅρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων θεοῦ· ”, οὐ μὴν αὐτὸ γε τοῦνομα τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας εἰκονισθήσεται· πρᾶγμα γὰρ καὶ σύμβολον ἀξιωματὸς ὃν τυγχάνει· ὁμοίως καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, καίτοι περιγεγραμμένη οὐσα, καὶ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ὄλων θεοῦ καθοριζομένη, ὅμως οὐ γράφεται· καὶ τὰ συμπίπτοντα ἐν ἡμῖν νοσήματα περιγραπτὰ ἔστι, χρόνῳ γὰρ περιγράφεται· καὶ μάλιστα πυρετοὶ ἐφήμεροι, ἄχρι γὰρ μιᾶς ἡμέρας ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον περιγράφονται, ἱατρῶν παῖδες φατίν, ἀλλ' οὐδεὶς γέποτε πυρετὸν γραφόμενον ἢ εἰκονιζόμενον θεύεται· ἦδη δὲ καὶ τῶν ἀνθρῶν αἱ ποιότητες, αἱ τοῖς ὑποκειμένοις ἐνυπάρχουσι σώμασιν εὐδιάζουσαι, ἐν τῷδε τῷ τόπῳ τυχὸν πεφυτευμένοις ἢ ἐναποτεθειμένοις, καὶ τὸ εὐῶδες ἀποπέμπουσαι, ἄχρι τοῦδε περιγραφῆσονται· καθ' ἑαυτὰς δὲ ὅτι μὴ ὑφίστανται, οὐ γράφονται, ὅτι μὴ δὲ εἰδοποιεῖν τὸ σύνολον. Τί δὲ ἢ ἐπ' Αἴγυπτον τοῦ Ἰακώβ καὶ τῶν ἐξ Ἰακώβ κἀθοδος, ὑπὲρ τὰ τετρακόσια διαμερέσασα ἔτι; ἦτε εἰς Βαβυλῶνα τῶν ἐκεῖθεν Ἰουδαίων ὑπὸ Χαλδαίων αἰχμαλωσία, ἐν ἐβδομήκοντα ἔλοις ἔτεσι καθωρισμένη παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ, ἣν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς οἱ δοριάλωτοι πρὸς παιδείαν τῶν πεπλημελημένων, διατελέσαι κατεδικάσθησαν; οὐχὶ περιγραπτὰ ὑπῆρχον, καὶ πάσαι τῇ ἐπανόδῳ λελυοντο, φησὶν ὁ Θεῖος Γρηγόριος; πρᾶγμα δὲ ἔστιν ἡ μὲν κἀθοδος τῶν μετακινήτων ἢ μετανάστασις· ἡ αἰχμαλωσία δὲ τῶν μὲν ἐλόντων, πλεονεξίας ἐπίδειξις καὶ ἰσχύμ τυραννικῆ, τῶν δὲ ἀλόντων ἐλευθερίας ἀφαιρέσις, ἀνδραποδισμὸς τε καὶ ἀκούσιος ἀπαγωγῆ· ἀλλ' οὐκ ἂν τις κἀθοδον ἢ αἰχμαλωσίαν αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα γράψαι· οὐ γὰρ τοὺς κατιόντας αὐτοὺς ἢ τοὺς ἡχμαλωτισμένους εἰρησάει νῦν οἰπλέον· ἕτερον γὰρ ἐκείνων ταῦτα ὡσπερ δὴ τῶν σωμάτων, τὰ πράγματα φήσσει δ' ἂν τις περιγραφόμενον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τὸ ἀέριον, ἃ τε δὴ ἐν τῷδε μὲν τῷ χωρίῳ πνεόν, ἐν τῷδε δὲ ἀπολειπόμενον, οὐ γραφόμενον δὲ, ἐπεὶ οὐ διήρθρωται οὐδὲ εἰδοποιεῖται.

ιε. Καὶ ὁ λόγος δὲ εὐπερίγραπτος μὲν λέγεται, οὐδαμῶς δὲ εἰκονίζεται· οὐ γὰρ σῶμα οὐδὲ εἶδος αὐτῷ ἢ σχῆμα περιέσσι· πῶς γὰρ ὁ γε κατὰ τὴν

προφορὰν χειρόμενος καὶ λυόμενος; εἴρηται δὲ ἐφ' οὗ τὸ γράφεται ἐπὶ πάντων τούτων ἐκλιπτέον· κατὰ γὰρ τὸν ἕτερον τῶν σημαινομένων τρόπον, ἢ ἴσως συλλαβικῶς, πάντα Γραφήσεται· καὶ πολλὰ ἂν τις ἀνερευῶν εὗροι, ἐφ' ὧν ἡ διαφορὰ τούτων τῶν λέξεων διαφαίνεται· οὐδὲν οὖν τῶν εἰρημένων γράφεται, εἰ μὴ καθάπερ ἔνιοι τὰς ἀρετὰς σχηματίζοντες καὶ διαπλάσσοντες, οἷον δικαιοσύνην καὶ ἀνδρείαν καὶ τὰς λοιπὰς σωματοποιούσιν, ὡς ἔν τισιν εἶδομεν, ἃ οὐ κυρίως εἰκονίζεσθαι λέγεται οὐδὲ γράφεσθαι, ὡς ἀρχετύπων ἡμοιρηκότα, καὶ μηδαμῶς τισὶν ὑποστάσις ὅμοια· αἱ γὰρ εἰκόνες πρὸς ἀρχετύπα διαγράφονται καὶ χαράσσονται, καὶ τῶν πρὸς τι εἰσὶ, καθὰ δὴ καὶ πρῶν ἡμῖν εἴρηται· ταῦτα δὲ πλάσματά ἐστιν, ἐξ ἐπινοίας καὶ κατ' ἐξουσίαν τοῦ τυποῦντος ἀναπλασόμενα· οὐδενὸς οὖν προῦφεστώτος ταῦτα φέροντὰ δέικνυται, οὔτε εἶδος, οὔτε σχῆμα, οὔτε μορφήν· οὐκοῦν οὐ κυρίως οὐδὲ ἀληθῶς εἰκονισθήσεται· καὶ ὅλως τὰ ἐν τόσῳ περιειργόμενα, καὶ πρὸς τὴν αἴσθησιν τὴν ἡμετέραν ἐρχόμενα, οἷς σῶμα τὸ καὶ εἶδος καὶ σχῆμα περιτίθεται, ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰκονίζονται· τὰ δὲ καθ' ἕτερον τρόπον Γινόμενα, ἢ οὐδ' ὅλως, ἢ ἐν κατάχρησει, ἢ ὅτῳ τρόπῳ ἑτέρῳ, σπανιῶς γραφήσεται. Τῶσαυτης οὖν ἐμφαινόμενης ἐν τούτοις τῆς διαφορᾶς, ἐκ τε τοῦ ὀρισμοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ περὶ αὐτῶν λόγου, πλὴν οἷ γε ἐμπαθεῖς καὶ ἀνόητοι, μέχρι τῆς ζωῆς τῆς παρούσης τὴν ἐλπίδα περιγράφοντες, ἵνα καὶ τοῦτο αὐτοῖς προστεθεῖη, καὶ οὐδαμῶς πρὸς τὸν μέλλοντα διὰ τὸ ἐμπαθεῖς τῆς ψυχῆς καὶ πρὸς τὴν ὕλην ἐπιβρέσας βλέποντες, ἐρμαῖς δὲ ἀπαιδεύτοις καὶ αὐθαιρέτοις κινούμενοι, ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος τὰ δεδομένα νομοθετούσιν ἀπερισκέπτως καὶ λίαν ἀφρονέστατα, ἃ μὴ δὲ αὐτὴ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις ἐπίσταται· δέον γὰρ λέγειν, γράφειν καὶ εἰκονίζειν, περιγράφειν φασὶ, μήτε τῇ ἐκκλησιαστικῇ διδασκαλίᾳ, μήτε μὴν τῇ τῶν πραγμάτων ἀκολουθίᾳ προσανέχοντες· οὐδὲ τὰ ἐν τῇ κοινῇ ταύτῃ δὴ καὶ δημῶδε χρήσει, ἐπιβῶναι αὐτοὺς τὴν τούτων διαφορὰν πέπεικεν, οἷα εἰσὶ τὰ λεγόμενα ἐν τοῖς συμβολαίοις Γραμματεῖα ἐμπερίγραφα, ἀντιδιδεσφαλμένως τοῖς ἐπὶ τοῖς διηγεῖσι συναλλάγμασι νενομισμένοις ὀνομαζόμενα.

11. Ὁ δὲ πάντων αὐτῶν μάλιστα καταισχύνει τὴν ἀνοίαν, οὐ συνῆκαν οἱ δειλαιοὶ παύλαχῶ· γὰρ αὐτοὶ ἀνὰ δῶμα· ἔχοντες, προσφέρουσι τὸν διδάσκαλον Ἀστέριον προστάσσοντα· τί; μὴ γράφει τὸν Χριστόν· οὐ μὴν, μὴ περιγράφε, διακελευόμενον· οὕτω δὲ καὶ ὁ καθ' ἡμᾶς Ἀστέριος ἐν τῇ κατὰ τὴν αἴτιαν μάρτυρα Εὐφρημίαν ἐκφράσει (1)· εἶδον ἐκεῖ γραφὴν τινά, τὴν ἱερὰν ἱστορίαν τῆς Θεοεμάρτυρος ἡμῖν ὑποδεικνύς· οὐ περιγραφὴν εἴρηκε· καὶ γραφικὴν, οὐ περιγραφικὴν κατανομασμένην· οἶδε τὴν τέχνην, καὶ τῶν ζωγράφων τοὺς ἀρίστους ὑπεράγασθαι, καὶ εἰς μέγα ἤρθαι παρ' αὐτοῖς, καὶ ἅμα θαυμάζεσθαι τῶν φιλοτεχνουμένων τοὺς πίνακας· Ἐὶ χρόνῳ λέγειν περὶ γε τῶν ἄλλων ἱερῶν πατέρων ἡμῶν; ὧν ὁ μὲν τοῖς πίναξιν ἐΓχαράσσοντας τοὺς ζωγράφους παρατίθεται·

(1) Confer Combefisium Auctar. Bibl. PP. T. I. p. 207. et p. 267, qui utitur Nicephoro nostro ms. ubi S. Asterii fragmenta colligit.

ὁ δὲ, ὅτι ἄρα μετρίως ὑμῖν τὸν ἄνδρα ὁ λόγος ἔγραψε; φάσκων. Καὶ πάλιν ἄρα οὐ σαφῶς ὑμῖν τὸν ὁμώνυμον ἔμοι καὶ ὁμόψυχον ὁ ζωγράφος λόγος ἀνεῦ-
πώσατο; οὐδεὶς δέπω, περιέγραψεν, εἴρηκεν· οἱ δὲ οὐδὲ τούνομα αὐτὸ, ὃ τοῖς
πειραζομένοις τὴν τέχνην ταύτην ἐπικέκληται, ἐπήσθητον· τοσοῦτον κατεφθα-
μένοι τὸν λοῖσμον καὶ τὸ ἀσύνητον νενοσήκασι· ζωῖμοι γὰρ οὐ ζωοπεριγρά-
φοι κικλήσκονται· καὶ ἵνα μὴ λόγων λαβύρινον διεξίοιμεν, καὶ ἄλλως ῥημά-
των ὄχλον ἀδιεξίτητον ἔπωικρῖνωμεν, εὐπερίγραπτον τὴν περὶ τοῦ γραπτοῦ
καὶ περιγραπτοῦ γραφὴν ἐνταυτοῖσι περιγράψωμεν.

ιζ. Πῶς οὖν οὐκ ἐγκαλύπτονται οἱ χριστομάχοι καὶ καθιδύονται, τὰ ἀσώ-
ματα καὶ ἀσχημάτιστα οἷον ἄγγελον καὶ ψυχὴν, ὅσον κατὰ τὸν ἴδιον λόγον,
ἀκούοντες περιγράφεσθαι, Χριστὸν δὲ σεσωματωμένον καὶ ἐν οὐσίᾳ τῇ κατ'
ἡμᾶς πεφηνότα καὶ ἐνουσώτατον ὄντα, καὶ εἶδος καὶ σχῆμα καὶ μορφήν ἀν-
θρωπιαν ἀνειληφότα, καὶ διασώζοντα ἐν πᾶσι τὸ ἐν ἀνθρώποις τέλειον, μὴ
δοξάζειν περιγράφεσθαι καὶ γράφεσθαι ἤτοι εἰκονίζεσθαι; ἀμφοτέρω γὰρ ἐπ'
αὐτοῦ δεικνύται· ἐπὶ καὶ ἐφ' ἡμῶν ταῦτα καθ' οὓς γέγονεν, οὐδενὸς τῶν καθ'
ἡμᾶς πλὴν ἀμαρτίας ἀπολειπόμενος· ὅλον γὰρ τὸν παλαιὸν Ἄδὰμ ὁ νέος Ἄδὰμ
ἔφερεν, ἵνα πεσόντα ὑπὸ τὴν ἀμαρτίαν διὰ τὴν τῆς Θεῖας ἐντολῆς παράβασιν,
ἀναστήσῃ ἐν ἑαυτῷ ὡς ἀναμάρτητος χάριτι· ἢ καὶ ἑαυτοῦ τοῦ αὐτοῦ γε ὄντος
φυράματος, περιγεγράφθαι ἀπισθήσουσιν, ἵνα καὶ τὸ εἶναι ἀνθρωποὶ προσαπο-
λέσωσιν; Ἡμεῖς γὰρ πεπιστεύκαμεν καὶ διαγαγγέλλομεν ὡς διὰ περιουσίαν φι-
λανθρωπίας, τὸ ἴδιον πλάσμα ἐπὶ τὴν ἀρχαίαν εὐγγέλιαν ὁ θεῖος λόγος ἀνα-
καλούμενος, πρῶτον μὲν ἐν τῇ νηδυίᾳ τῆς παναγίας μητρὸς καὶ ἀληθῶς θεοτόκου
οἰκήσας, σάρκα ἀψευδῶς τὴν ἡμετέραν ἐκ παρθενικῶν αἱμάτων προσεῖληφεν·
ἐπὶ καὶ αὐτὴ, ἀνθρωπος καὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἀπαρράλλῳσως οὐσα ἐτύγ-
χανεν, ἀγιωσύνη δὲ καὶ καθαρότητι μόνον πάντων ὑπερέχουσα, καὶ ἀνθρωπος
τέλειος, οὐ κατὰ φαντασίαν, οὐ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον περιέγραψεν· ἐκ τοῦδε
γὰρ ταῖς κυρίαῖς καὶ ἰδικαῖς σημασίαις τῶν φωνῶν τούτων χρηστέον· καίτοι
ὡς λόγος μὲν ὢν αἰεὶ τοῦθ' ὁπῆρ ἔστιν ἀπαθῆς, καὶ ἀπεριγραφίας καὶ ἀορι-
στίας ἀπάσης περιγραφῆ καὶ ὅρος ὢν, ἔπειτα δὲ προελθῶν ἐκεῖθεν ὡς εὐδό-
κησεν, ἐν σπηλαίῳ καὶ φάτῃ κατακλιθεὶς, καὶ σπαργάνοις ἐνειληθεὶς, περι-
γράφη καὶ περιωρίσθη σαρκί· ἐφ' οἷς καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ περιγραπτοῦ σώματος,
περιτέμνη, ἐβαπτίσθη, περιεγράφη σωματικῶς ἐν τοῖς ὕδασι, καὶ ὑπὸ δούλου
χειροθετούμενος, ὑψώθη ἐν σταυρῷ, ἐτέθη τὴν πλευρὰν, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέ-
τηλιν θάνατον, τέθειται ἐν μνημείῳ ἐν ᾧ περιεγράφη σωματικῶς· εἶτα ἀνεβίω
τρίημερος ὡς θεὸς πατήσας τὸν θάνατον, καὶ νεκροῖς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ζωὴν
χαρισάμενος.

Τὶ οὖν φασὶ ἡμεῖς οἱ τὸ ἀπερίγραπτον πρεσβεύοντες, καὶ τῆς δοκίσεως δο-
ξάζοντες τὸ ἀδόκιμον, ὃ ἐν σπαργάνοις ἐνειλούμενος, ἢ ἐν φάτῃ κατακλινό-
μενος, καὶ εἶσω σπηλαίου γινόμενος περιγράφεται, ἢ οὐ; τί δὲ ὁ περιτεμνό-
μενος, καὶ βαπτιζόμενος, καὶ σταυρούμενος, καὶ τὸ πάντων ἔσχατον ἐν μνη-

μείω κατακλειόμενος, περιορίζεται ἐν τούτοις καὶ περιέχεται, ἢ οὐ; τὸ γὰρ μὴ περιγραφόμενον, οὐδὲ ἐν τόπῳ ἐστίν· εἰ δὲ οὐκ ἐν τόπῳ, οὐδὲ σῶμα· εἰ δὲ οὐ σῶμα, πολλῶν πρότερον οὐδὲ ἄνθρωπος· οὐκοῦν οὐδὲ ἐνηνθρώπησεν, οὐδὲ ἀνείληθε τὴν πεσοῦσαν φύσιν, καὶ οἶον τὸ καθ' ἡμᾶς σῶμα, ὃ ταῦτα πάσχειν κέφυκε, καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὑποπέπτωκε πάθει· εἰ δὲ χρὴ πρὸς τὴν ὑμῶν ἀπαιδευσίαν καὶ ἀναισχυντίαν μικρὸν τι προσπαίξαντα εἰπεῖν, περιγράφεται ὁ περιγραφόμενος, ἢ οὐ; τοῦτο τῆς ὑμετέρας ἐμβροντησίας καὶ φρενοβλαβείας εἰπεῖν ἄξιον· ἴσως γὰρ οὐδὲ τούτῳ συνθήσεσθε· οὐ γὰρ παρὰ χριστιανοῖς ταῦτα ἀπιστηθήσεται ἢ παιχθήσεται· ὅπου γε καὶ μετὰ τὴν Θεῖαν ἀνάστασιν, τῷ αὐτῷ σώματι, καίτοι τὴν ἀφθαρσίαν καταπεπλουτηκότι, θυρῶν κεκλεισμένων εἴσω γίνεται, καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐμφανίζεται ψηλαφώμενος, καὶ τὰς ὠτειλὰς τῆς θείας πλευρᾶς καὶ τῶν ἥλων τῶν ἐν χερσίν, οἷς διαπεπερόνηται, παραδείκνυσιν· οὐδὲ προσέξετε τοῖς λέγουσιν “ οἱ τινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν „ αὐτῷ „ καὶ τὸ ἔτι τούτων παραδοξότερον, καὶ εἰς οὐρανούς σεσημάτωμένος ἀνεῖσι, καὶ ὡς σῶμα φέρων ὀρώμενος· καὶ δηλοῦσι τὰ τοῖς παραπέμπουσιν ἀγγέλους λεγόμενα, καὶ παρὰ τοῖς μαθηταῖς ἀκούμενα “ ὅτι ὄν τρόσωπον „ ἐθεάσασθε αὐτὸν ἀνερχόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται· καὶ, ἐν δε- „ ξιᾷ τοῦ θεοῦ καθεζόμενον, καὶ πάλιν ἔξοντα μετὰ τῆς πατρικῆς δόξης δο- „ ρυφορούμενον „ τῷ αὐτῷ κερημένον σώματι, ἵνα καὶ ὀφθῇ ὑπὸ τῶν ἐκκεντησάντων· καὶ πιστευθῇ ὑπὸ τῶν ἀπειθησάντων· καὶ ὅλως ἵνα συνοπτικώτερον εἴπωμεν, τὸ ἀναβεβηκέναι αὐτὸν, τί ἄλλο ἢ σώματος ἴδιον, καὶ τόπου ἐξ οὗ καὶ εἰς ὃν μεταβέβηκε; σώματος οὖν ταῦτα περιγραπτῷ, καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ ὑπὲρ ἡμᾶς, καὶ μὴ βούλοιντο οἱ παράνομοι· εἰ καὶ μικεῖτι Χριστὸν κατὰ σάρκα γινώσκωμεν· ᾧ δηλοῦται κόπων αὐτὸν ἀπηλλάχθαι, καὶ πείνης καὶ δίψης, καὶ ὅσα σαρκὸς πάθη καὶ ἀσθενείας, καὶ πλὴν ἁμαρτίας, ἡμέτερα· οὐ γὰρ ἔτι τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖται πάθει, τὴν ἀφθαρσίαν ἅπαξ ἐνδεδυκώς.

ιη. Ἀμέλει ἐπὶ τῆς γῆς ὢν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὀπτανόμενος καὶ συναναίρεφόμενος, ἡνίκα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ σωματικῶς ὑπάρχων ἐδίδασκε, περιεγέγραπτο· ἐνταῦθα δὲ παρὼν, οὐκ ἦν κατὰ ταῦτόν· καὶ ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ σωματικῶς; καίτοι πᾶντα πληρῶν, καὶ πανταχοῦ, καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ὡς Θεὸς ὢν, καὶ ὡς ἔξον ὦδε εἰπεῖν ἀπερίγραπτος· ἐπεὶ πῶς καὶ πόθεν ἐπὶ τὴν Βηθανίαν μετέλθεται, ὁ λέγων τοῖς μαθηταῖς “ χαίρω δι' ὑμᾶς ἵνα πιστεύσητε ὅτι οὐκ ἦμην ἐκεῖ; „ τὸ μέγα ἐπιτελέστων ἐκεῖνο μυστήριον, τὰ τῆς κοινῆς καὶ καθολικῆς ἀναστάσεως προέλεια, σαφῶς ὦδε πιστούμενος· ὁδωδὸτα τὸν τετραήμερον ἐκ τῶν μυχαιτάτων καὶ ἀφανῶν τοῦ ἄδου χωρίων ὡς ζῶντα προκαλούμενος, καὶ τοῖς ζῶσι τὸν ἤδη πρὸς φθορὰν ἐπιγόμενον καὶ λυόμενον ἐγκαταριθμῶν, ἐναργῶς τοῦ θαύματος τὴν δύναμιν τοῦ ζωοποιούontos τοὺς νεκροὺς διαδεικνύντος· ἀλλ' οὐδὲ ἐνταῦθα ὢν, ἤδη καὶ ἐν Καπερναοῦμ ἢ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ κατὰ ταῦτόν· σωματικῶς ἐφαίνετο· καὶ ὅλως ἐν τῷδε ὢν τῷ χωρίῳ, οὐκ ἦν καὶ ἀλλαχόθι; τὸν γοῦν εἰς οὐρανούς ἀνιόντα, οὐκ οἶδα εἴ τις φαίη, καὶ νῦν ἔτι σωματικῶς ἀν-

ὁρώποις προσομιλοῦντα συναναστρέφεισθαι, εἰ καὶ ἄλλως σὺν ἡμῖν ὡς πιστοῖς καὶ οἰκειοῖς διαιωνίζων ἐστὶ, κατὰ τὸ ἐπάγγελμα· εἰ μὴ μέλλοιεν καὶ πρὸς ταῦτα περιπράχυνεσθαι οἱ ἀλλότριοι· καὶ ἵνα μὴ τὰ πολλὰ διεξιόντες μακρὸν ἀποπένοιωμεν λόγον, εἴπερ ἐνσώματος ἦν, ἐν τόπῳ ἦν καὶ περιεγέγραπτο· τόπος γὰρ πέρασ ἐστὶ τοῦ περιεχόντος, καθὸ περιέχει τὸ περιεχόμενον, καὶ πέρασι δειλίηται καθ' ἃς ὀρίζεσαι σχέσεις.

ΙΘ. Δῆλον οὖν, ὡς καὶ ὁ Χριστὸς σῶμα ἀληθῶς καὶ οὐ κατὰ δόκησιν, φορῶν τὸ ἡμέτερον, ἐν τινι τόπῳ ᾧν, οὐκ ἦν σωματικῶς πανταχοῦ· ἐξ ᾧ πάντων φανερόν, ὅτι περιεγέγραπτο· καὶ εἰ μὴ τοῦτο ὁμολογήσαιεν, τὸν ἕτερον τρόπον δώσουσι, τῇ κακοδαίμονι τῶν Δοκητῶν πλάνῃ μαινόμενοι· συμπεριεχέ-
 θεῖτες, ἐν φαντασίᾳ τὴν τοῦ κυριοῦ σάρκωσίν τε καὶ σταυρώσιν ὀνειρώσσοντες· μὴ δὲ γὰρ εἶναι Χριστὸν τὸν σταυρούμενον ἐφαντάζοντο, ἀλλ' αὐτὸν μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρους καθέζεσθαι, διατελᾶν δὲ Ἰουδαίους ὡς Σίμωνα σταυροῦντας, δόξαι Χριστὸν ἐσταυρωῖσθαι· οὐκ ἐξ ἡμῶν οὖν ἔσχε Χριστὸς τὸ περιγράφεσθαι, οὐδὲ παρὰ τὸ εἰκονίζειν ἡμᾶς αὐτὸν, περιγραφίος ἐστὶ· μακρὰ οὖν ληροῦσιν οἱ ἀνόητοι, καὶ ἀπαιδευτοὶ, καὶ πάσης ἡμοιορηκότες συνέσεως, καὶ οὐδὲν τῶν μεμνη-
 νότων βέλτιον ἔχοντες· οὐκ οὐ περιγράφομεν αὐτὸν ἡμεῖς· πῶς γὰρ τὸν γε σωματικῶς μὴ παρόντα; ἀλλὰ γράφομεν οὐ καθὸ περιγράφεται, ἀλλὰ καθὸ γράφεσθαι πῶς σωματικῶς, ἵν' ἐκδηλότερον φανῇ τὸ τῶν φωνῶν σημαίνόμενον· οὕτως καὶ αἱ εἰκόνες οὐ καθὸ περιγραφτὸς, ἀλλὰ καθὸ γραπτὸς, γνωρίζουσι πᾶσιν αὐτόν· καὶ γε καὶ ἡμεῖς εἰκονίζομεν οὐχ' ἢ λόγος καὶ θεὸς, ἀόρατος γὰρ καὶ ἀναφῆς καὶ ἀσχημάτιστος, ἀπαθεῖ, παραφροσύνης γὰρ τοῦτό γε, καὶ τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης ἀπονοίας ἀνάμεστον, ἀλλ' ἢ ἄνθρωπος κατὰ πάντα πεφανέρωται· οὐχ' ὡς περ τῷ Ἀβραάμ ὄφθη καὶ τοῖς προφήταις ἐν εἶδει ἀνθρώπου· “ ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν· καὶ ὁ λόγος, ὁ ἀναρχος ἄρχεται, καὶ ὁ ἀναφῆς ψιλαφᾶται, καὶ ὅσα τοιαῦτα ἡμῖν παρὰ τοῦ πνεύματος παραδέδοται καὶ πιστεύεται· ὥστε τὸ μὲν περιγράφεσθαι, οὐχ' ἡμῶν ἔνεκεν, ἀλλὰ τοῦ συγκρατελθόντος, καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν τὴν ἡμετέραν πτωχεῖαν ἐνδύντος· τὸ δὲ εἰκονίζεσθαι, ἐξ ἡμῶν τῶν ταύτη πεπιστευκότων, καὶ δεχομένων καὶ ἀσπασαμένων, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἡμῖν γεγεννημένην εὐεργεσίαν καὶ σωτηρίαν διαρρήδην κηρυσσόντων, καὶ θεῖῳ πόθῳ καὶ πνεύματι ἀγομένων, καὶ εἰς τὴν τῶν οἰκονομηθέντων ὑπὲρ ἡμῶν μνήμην ἐρχομένων.

Ἀπόπληκτον οὖν κομιδῇ ἀληθῶς σῶμα μὲν λέγειν, οὐ περιγραφόμενον δὲ οὐδὲ εἰκονίζομενον, οἷον τὸ Χριστοῦ σῶμα πλαστογραφοῦντες ταῖς σφῶν αὐτῶν ἀβουλαίαις, ὡς ἂν τὸ πεπαχύνθαι καὶ σεσαρκῶσθαι τὸν λόγον ἀναιρεθῆναι· εὐκαιρὸν δὲ αὐτοῖς καὶ πλάνον ἀποκαλεῖν, κατὰ τοὺς ὁμόφρονας αὐτῶν Ἰουδαίους, καὶ εἴ τι τούτου ἀνοσιώτερον, ὅτι ὅπερ οὐχ' ὑπῆρχεν αὐτῷ, ὡς ὑπάρχον παρεδίηκυ καὶ μετέδιδου· συκοφαντεῖτωσαν λοιπὸν καὶ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὰλλα ὅσα τῆς οἰκονομίας ὑπὲρ ἡμῶν ἐξεργάσθη μυστήρια, πάντα ἐν δοκίσει

πεπράχθαι φαντασιούμενοι ἐκ δὴ τούτων τί συμβαίνει; ὅτι ἔδει αὐτοὺς σεσαρκωῶσθαι τὸν λόγον δοξάζειν, ἢ σαρκωθέντα μὴ περιγεγράφθαι ἵνα ἐν ἐκείνῳ τὰ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν δεικνύηται, ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ τὰ τῆς ἀνοίας μετὰ τῆς ἀπιστίας· τί γὰρ ἀνοητότερον ἢ κτηνοπρεπέστερον τοῦ λέγειν σεσαρκωῶσθαι μὲν τὸν λόγον, μὴ περιγεγράφθαι δὲ ἢ εἰκονίζεσθαι; αὐτοὶ δὲ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἁσβεβείας αὐτῶν, τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν προχειρίζονται· πρὸς ἕτερον δὲ τὸ πᾶν τοῦ σκοπομένου αὐτοῖς ἀφορᾷ· μίσει· γὰρ τῷ εἰς τὸ ἀρχέτυπον τὰ τοιαῦτα δρῶσιν· ὡς ἂν ἀναιρουμένης τῆς εἰκόνος, συναπόλοιτο κἀκείνου ἢ μνήμῃ· ἐπειδὴ τῷ ὄντι βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος.

Δίκαιον δὲ, ὡς οἶμαι, κἀκείνο ἂν ἔρεσθαι τοὺς τὸ ἱερατικὸν κατεστημισμένους ἄξιωμα, ὅτι εἰ διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν ἀπερίγραφτον φατέ ἦν προσέλαβεν ὁ Χριστὸς σάρκα, τὸ δὲ ἀπερίγραφτον, ὡς πάντες οἷς τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς ἔρρωῖται συμφωνοῦσι, καὶ ἀόρατόν ἐστι· τὸ δὲ ἀόρατον, καὶ ἀναφές καὶ ἀπερίληπτον, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἀσώματον· τί δὴ πῶς ἐστὶν ὅπερ ἐπὶ τῶν τελετῶν τῶν παρ' ἡμῖν μυστηρίων ἱεουργεῖτε, οἱ ποσὶν ἀνίπτους, ὃ δὴ λέγεται, τοῖς ἱεροῖς ἐπιβαίνοντες; εἰ γὰρ οὐχ' ἄπτον, πῶς σφαγιάζεται; καὶ τί θύεται; ὃ γὰρ μὴ ἐστὶν ὄρατόν, οὐδὲ πέφυκε θύεσθαι, οὐδὲ σφαγιάζεσθαι· καὶ τίνος ἄπυσθε ἀναφοῦς, καὶ ὁποίου σώματος; ποῖ δὲ χωρήσει ὑμῖν τὸ μετὰ χεῖρας φερόμενον, καὶ χειλέων εἴσω κατακλειόμενον καὶ περιγραφόμενον; ὃ καὶ ὁδοῦσι λεπτύνεται, καὶ ἐδεσθὸν γίνεται, εἴ γε ἄφυστον ὃν οὐδὲ τίθειται· οὐ γὰρ τὸν λόγον αὐτὸν καθ' αὐτὸν ἐδεσθὸν εἶναι εἴποιτε.

Πῶς δὲ καὶ τὸν θάνατον Χριστοῦ καταγγέλλετε, ἢ τὴν ἀνάστασιν ὁμολογεῖτε, καὶ τὰ παραδεδομένα τοῖς μύσταις τοῦ λόγου κατὰ τὴν ἱεράν ἐκείνην νύκτα, καθ' ἣν κεκοινωνήκειν αὐτοῖς τῶν τοιούτων μυστηρίων; ἐξ ὧν δείκνυσθε ὡς παράφρονες, λέγοντες ὅτι οὐδὲ ὁ Χριστὸς ἀληθῶς ἑαυτὸν τέθυκε, σῶμα περιγραφτοῦ μὴ ὑπάρχοντος· οὐκοῦν ἑαυτοὺς πλανῶντες παραλογίζεσθε, θύειν ὑπολαμβάνοντες ἂ μὴ λέγετε θύεσθαι· πῶς γὰρ ἂν τυθεῖν τὸ ἀπερίγραφτον, καὶ ἄπτον ἔσται ἢ ἐδεσθήσεται; ἐξ οὗ δὴλον ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τῶν μυστηρίων τούτων ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις παραδεδομένα, καὶ τᾶλλα πάντα διαγράφετε καὶ ἀθετεῖτε, οἱ εἰς τὸ σῶμα Χριστοῦ ἀνέδην προσκόπτοντες· εἴ γε οὐδὲ σῶμα κυρίως, ἀλλ' εἰκόνα σώματος κατὰ τὸν διδάσκαλον ὑμῶν δογματίζετε· διὸ κατὰ τὸν τῆς εἰκόνος λόγον ὃν αὐτοὶ εἰσηγήσασθε, ἐξ ἀνάγκης ἢ συγκαταθέεσθαι τὸν λόγον ὁμολογήσετε διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν, ἢ διὰ τὸ ἀπερίγραφτον εἶναι, κεχωρίσθαι τοῦ σώματος, καὶ οὐδὲν πλεον ἄρτου κοινοῦ καὶ οἴνου ἱεουργήσετε ἢ μεταλήψεσθε· σωτηρίας δὲ ἢ ἀγιασμοῦ μετέχειν, οὐδὲ ὑπονοεῖν ἄξιον· ὃ δὲ πιστὸς οὐκ ἀποπλανᾶται· ΠΙΣΤΕΥΕΙ ΓΑΡ ΟΤΙ ΣΩΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΣΤΙ ΤΟ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑἰΟΙΟΙΣ ΙΕΡΟΥΡΓΟΥΜΕΝΟΝ· καὶ ἐν χερσὶ συνέχων περιγεγραμμένον οἶδεν, ἐδηδοκῶς τὲ ἀγιάζεται, καὶ ἁμαρτιῶν καθαιρεται, καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἐπιτεύξεσθαι διὰ τούτων ἀσφαλῆ τὴν ἐλπίδα κέκτυται.

ΑΝΤΙΡΗΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

Ἄλλ' οἱ τῆς ἀπιστίας προουπισταί, καὶ τῶν παρὰ πᾶσι κατειλημμένων καὶ δεδημοσιευμένων ἀκριβεῖς ἀπαίτουντες τὰς ἀποδείξεις, ἐπειδὴ μελέτην τῆς ἀσβεβείας αὐτῶν ποιοῦνται, τὰ ὀρθὰ τῆς ἐκκλησίας παρευθύνειν δόγματα, τὴν ἐκ τοῦ δόξαι δεινούς τινας καὶ δριμεῖς εἶναι δογματιστάς παρὰ τῶν ἐξαπατωμένων δόξαν θηρώμενοι, ὅταν ὑπὸ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἐλέγχωνται καὶ πιέζονται, πρὸς ἐρεύνας ἀτάκτους καὶ ἀποδείξεις ἀκαίρους περιτρέπονται, βεβήλους τὲ κενοφονίας συνθέασι, καὶ πρὸς ζήτησεις μωρὰς καὶ ἀπαιδεύτους τὴν χριστομάχον γλωῖσαν προτένθαι, περὶ τὴν πίστιν ἀποσμένην αὐτοῖς ναυαγῆσαντες, μηδὲν ἐπιστάμενοι, νοσοῦντες δὲ, κατὰ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν, περιζητήσεις καὶ λογομαχίας ἐξ ὧν διαποροῦσιν ἡμῖν, πόθεν ὑμῖν ἀνιστορεῖσθαι τὰς εἰκόνας παρείληπται, καὶ ἡ τούτων προσκύνησις παραδέδοται, ἐλπίδι τοῦ πρὸς τὸ ἀμήχανον ἐντεῦθεν περιωσμένων ἡμῶν, τὴν παῤῥησίαν περιαιρήσειν.

α. Ἐξ οὖν τῆς ἐπιπορήσεως τοῦ λόγου τὸ ἀκόλουθον ἡμῖν ἐνδιδόντος ἀνθυποφέρομεν πόθεν ὑμῖν τῶν εὐαγγελικῶν βιβλίων ἡ ἐφεύρεσις, καὶ ἡ περὶ ταύτας ἦν ποιείσθε προσκύνησις παραδέδεικται, ὃ τε σταυρὸς, καὶ τᾶλλα ὁπόσα ἐν τῇ τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίᾳ τὸ σέβας καὶ τὴν προσκύνησιν ἀποφέρειται; ἐφ' οἷς ὡς πλείστα τραχυνόμενοί τε καὶ χαλιπαίνοντες νομοθετοῦσιν, ὡς οὐκ ἐξόν τούτων πυθάνεσθαι ἔνεκεν, μὴ τοῖς αὐτοῖς ἡμῖν περιπέσειεν λόγοις εὐλαβούμενοι· εἶτα ὡς οὐκ ἐνὸν αὐτοῖς ἐτέρωσέ ποιοι προίενοι· τί γὰρ ἂν καὶ εἴποιεν ἕτερον, ἐπὶ τὴν παράδοσιν αὐτομολοῦσι; καθάπερ οἱ τῶν δεσμῶν ἀφιέμενοι, ἐπὶ τὸ ἀνεῖμένον ἐπειγόνται καὶ ἐλεύθερον, καὶ τὸ ἀπ' ἀρχῆς δεδέχθαι τὴν ἐκκλησίαν τὴν γεγραμμένην ἐν αὐτοῖς καὶ δηλουμένην χάριν, προίσχονται· εἴπεν ἂν τις πρὸς τὸ ἀπίστον καὶ ἀσύνετον αὐτῶν ἰδὼν, ὡς ἄλλῃς αὐτοῖς δεήσει συγγραφῆς, ἢ ὅπως οὖν ἐτέρας ἀποδείξεως, τὸ ἐν ἐκείνοις ἀληθὲς προσμαρτυρούσης καὶ βεβαιούσης, καὶ ταύτῃ ἐτέρας, καὶ ἵνα ἐπὶ τὸ ἀπειρον.

Ἄλλὰ τοῦτο μὲν ταῖς ἐκείνων ἀβελτερίαις παροήσομεν· παράδοσιν προχειρίζονται, ἦν ἐφ' οἷς μὲν ἤδονται κρατύνειν ἐθέλουσιν· ἐφ' οἷς δὲ ἄχθονται, ἀπαγορεύειν σπουδάζουσι· καίτοι ἐν ἅπασιν ἡ ὑπόθεσις ἡ αὐτὴ, καὶ ὁ χρόνος σύνδρομος, καὶ τὸ ἔρας ὁμότιμον· ἀλλὰ τί ἂν τις εἴποι πρὸς ἀνθρώπους μήτε ἔργῳ μήτε λόγῳ πειδομένους, μήτε ἂ λέγουσι μήτε ἂ ἀκούουσι συνιέντας, τῆς δὲ ἑαυτῶν ἀπεινώκτους σωτηρίας; ὅμως δ' οὖν ὁ τῆς ἀληθείας παῤῥησιάσεται λόγος· πρῶτον δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἄξιον, ὅτι μάλιστα ἐν τοῖς περὶ θεοῦ λεγομένοις τὲ καὶ ἀκουόμενοις, μετ' εὐλαβείας τῆς προσηκούσης προσιέναι χρῆ· φόβῳ θεῖῳ καθηρησιζόμενος· εἶτα πίστιν ἐν τούτοις ἡγεῖσθαι, καὶ πίστιν τιμᾶσθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς προειδιδρύσθαι, καὶ ἐν εὐθύτητι καρδίας τοὺς περὶ τη-

λικούτων λόγους ὑποδέχεσθαι, κενῶν δὲ καὶ ματαίων ἐρωτήσεων ἀπέχεσθαι, τοὺς τε γραῶδεις μύθους καὶ τὰς βεβήλους κενοφωνίας, εἰς τὸ παντελὲς ἀποτρέπεσθαι, οὐ προσέχριν δὲ γενεαλογίας ἀπεράντοις, καθὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν δεδίδαχεν, αἱ ζήτησεις παρέχουσι μᾶλλον, ἢ οἰκονομίαν θεοῦ τὴν ἐν πίστει, μὴ δὲ ζητεῖν τὴν διὰ τῶν σημείων καὶ παραδόξων ἔργων πίστωσιν καὶ ἀπόδειξιν, ἢ τοῦ ἀμφίβολον τὴν ἰνῶμιν ἔχειν περὶ τὰ καίρια ἰουδαϊκὸν τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα, ἀπίστων ἐστὶ τὸ κακούργημα ἴσιν ἔφη ὁ κύριος “ὦ γενεὰ „ ἀπίστος, σημεῖον ἐπιζητεῖ καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ, ἀλλ’ ἢ τὸ ση- „ μεῖον Ἰωῶ τοῦ προφήτου „, οὐχὶ τοῖς ἀπειθοῦσιν ἰουδαίοις, καὶ αἰεὶ τῶ ἀγίῳ διαμαχομένοις πνεύματι; μὴ δ’ αὖ πρὸς περιέργους καὶ ἀπαιδεύτους ἐρέυνας ἀπάγεσθαι, αἱ λογομαχίας καὶ λῆσχιν γεννώσι μᾶλλον, ἢ λόγον εὐχρηστον καὶ ἀφέλιμον· μήτε μὴν πρὸς ἀποδεικτικὰς ἀνάγκας λογικαῖς μεθόδοις προαγομένους διὰ τῶν ἐντέχνων καὶ σεσοφισμένων λόγων, ἐπὶ τὰς τούτων καταφεύγειν πιθανότητας, βιαίως πρὸς συγκατάθεσιν τοὺς ἀκρωμένους ἐπαγομένας ἑλληνικὸν τοῦτο καὶ ἀπίστων παντάπασιν τὸ ἐφεύρεμα· καὶ γὰρ ὡσπερ ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσιν, οὕτω καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν.

β. Ἄλλ’ ἡμῖν γε, οἷς πίστις τὸ τιμώμενον, πίστις ἀρχὴ καὶ ὑποβάθρα τῆς σωτηρίας ἡμῶν τιθέσθω, ὅθεν ἐπὶ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέλος τῶν ἐλπιζομένων ἐπιζηόμεθα· ἐπεὶ δὲ ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, πιστεῦσαι δεῖ πρῶτον τὸν προσερχόμενον ὅτι ἔστι θεὸς, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται· πιστεύσαι οὐ ζυγομαχεῖσθαι, ἀλλὰ πιστεῖν προσιέναι, τὸν τῆς εὐπειθείας μισθὸν ἀπεκδεχόμενον· πίστις γὰρ ἐστὶν ἀπλῆ λογισμῶν καὶ ἀπερίεργος συγκατάθεσις· διὸ πιστεῖν πρόσιμεν τῇ χάριτι, τῇ ἐκ τοῦ θεοῦ πνεύματος ἐπικανοῖα ἐντικτομένη ταῖς τῶν πιστῶν ψυχαῖς· πάσης ἀπιστίας ἐλευθέραν τὴν γνώμην κεκτημένοι, καὶ ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως τὰ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένα ὡς ἐκ θείας ἐπιλάμποντα χάριτος δεχόμεθα, πάσης τῆς ἐξ ἀμφιβολίας κηλῆδος καὶ ρύπου καθαρῆς· νόσημα γὰρ ψυχῆς κακῶν κακίστον ἀπιστία, καὶ ἀσυνεσίας ἀρχὴ καὶ ἀπωλείας παραίτιον· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσῃτε, φησὶν, οὐδὲ μὴ συνῆτε· ἢ τε γὰρ ἀπειθεῖα πρὸς ὀτιοῦν οὐ συγχωρεῖ καθαρῶς τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας παραδέχεσθαι· ἢ τε ἀμφιβολία τὴν αἴγλην τῆς ἀληθείας ἐπισκιάζουσα, καθάπερ τι νέφος ὑποτρέχον τὸν ἥλιον, οὐκ ἐφίησιν εἰλικρινῶς τὴν σύνεσιν τῶν θεόντων αὐγάζεσθαι· δῆλον οὖν ὡς οὐδὲν τῆς διὰ πίστεως ἀρχῆς βεβαιότερον ἢ ἀσφαλέστερον· τὸ δὲ ζητεῖν ἀρχῆς ἀρχὴν, καὶ ἀπόδειξιν ἀποδείξεως, τί ἕτερόν ἐστιν ἢ πίστιν ἐπιζητεῖν πίστεως; τούτου δὲ τί ἀνοητότερον ἢ καταγελαστότερον; οὐ γὰρ ἔξει ποτὲ οὐ στήσεται καὶ ἀπερείσει τὸν λογισμὸν, αἰεὶ τοῦ ἐφευρισκομένου ἐφ’ ἕτεραν ζητήσιν ἐπιεγομένου· ὥστε ὅσα ἂν κάμοι τις ζητῶν, ἐπὶ τὴν πίστιν ὡς εἰς ἀρχὴν ἀσφαλῆ καταφεύξεται· τοῖς γὰρ ἀπίστοις, εἰς ἀπεράντον ἕξει τὸ μάταιον, καὶ οὐδαμοῦ στήσονται, ἀλλ’ εἰς ἐαυτοὺς συντριβήσονται καὶ ἀπολοῦνται, διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν.

ζ. Ἡζῆς δὲ ταῦτα λέγομεν, ὅτι τὸ γράφειν ἥτοι εἰκονίζειν τὸν Χριστὸν, οὕκ ἐξ ἡμῶν τὴν ἀρχὴν εἴληφεν, οὐδὲ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἤρκαται γενεᾷ. οὐδὲ κενὸν τὸ εφεύρημα χρόνῳ τιτίμηται ἢ Γραφῇ. ἀρχαιότητι διαπρέπει, ἡλικιωτίς ἐστὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος· διὸ καὶ αἰδέσιμος καὶ σεβασμία καὶ ἵνα συντομώτερον καὶ βεβαιότερον εἴπω, ἐπειδὴ σύμβολα τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀμωμότητος τὰ ἱερά ταῦτα θεάματα. πάλαι τῇ πίστει καὶ ἐξ ἀρχῆς συνυφίστηκε καὶ συνήκμασιν ἀποστόλων ἐστὶ τὸ ἔγχειρμα. πατέρων τὸ ἐπισηφάρισμα ὡς γὰρ αὐτοὶ τὸν τῆς Θεοσεβείας ἡμῖν εἰσηγήσαντο λόγον, οὕτω καὶ ἐν τῷ μέρει τούτῳ, τὸν τρόπον καθ' ὃν ὁ σωτὴρ ἐπὶ τῆς γῆς ἀνεστράφη πολιτευόμενος, καθὰ καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς συγγραφῆς ἐμφανῆ καὶ δῆλα καθίσταται, ταυτὸν τάχα ποιοῦντες, ὅπερ πολλοὶ, τῶν πάλαι τὰς ἀριστείας ἀναγράψους ἐποίησαντο, οὐ μόνον ἐν βίβλοις ἀνάταξάμενοι, ἢ δὲ καὶ ἐν πίναξιν ἀνιστορήσαντες· οἷόν τι καὶ παρά τινι τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας ἀκούομεν “ ὅτι καὶ πολέμων ἀνδραγαθήματα καὶ λογογράφοι πολλὰς καὶ ζωγράφοι „ διασημαίνουσιν, οἱ μὲν τῷ λόγῳ κοσμοῦντες, οἱ δὲ τοῖς πίναξιν ἐχχαράτ- „ τόντες· „ ὥστε ὁ τὴν συγγραφὴν δεχόμενος, ἀναγκαιῶς δέξεται καὶ τὴν ἰστορίαν· εἰ γὰρ τὸ ἕτερον οὐ δέξεται, οὐδὲ θάτερον δὴ που· καὶ ἐπειδὴ τὸ πᾶν τῆς τοῦ λόγου κενώσεως οἰκονομία ἦν ἤδη πεπραττόμενον, εὐδόκησε καὶ τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ φιλανθρωπῶς τὰ τῆς οἰκονομίας ἐπιδείξασθαι· διὸ καὶ ἐδέησε ταύτης τῆς παχυτέρας Γραφῆς, σαφεστέρας δὲ ὅμως, τῶν ἀπλουστέρων τὲ καὶ ἀγροικότερων ἕνεκεν ἵνα καὶ οἱ μὴ εἰδότες γράμματα, ὅπερ διὰ τοῦ λόγου καθυστερίζονται, διὰ τῆς ὀφειῆς ἀντεισατόμενον ἔλαιντο, συντομώτερον τὲ καὶ ἐκδηλοτέραν τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀλήθειαν κατανοῶσιν· ὅπερ γὰρ πολλὰς ὁ νοῦς οὐχ' εἴλε διὰ τῆς τῶν λόγων ἀκοῆς, ἢ ὄψις ἀπλανῶς παραλαβοῦσα, σαφέστερον ἐφηρμήνευσεν· εἰς ἀνάμνησιν λοιπὸν ὧν δι' ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἔδρασε τε καὶ ἔπαυσε ῥαδίως προάγονται, καὶ θάττων ἢ διὰ τῆς τῶν λόγων ὕψηλῆς, ὅσα καὶ ὄψις ἀκοῆς θάπτον εἰς ἰνῶσιν καὶ πρὸς πίστιν ἐτοιμότερα οὕτως οὖν κατήχησεν ἄχρι καὶ ἡμῶν ἴσον τὸ σέβασμα, τῷ προοδινυσμένῳ μὲν ἀπειρῶ χρόνῳ βεβαιούμενον, τῇ δὲ τῶν πιστῶν χριστιανῶν ἀξιοπιστία καὶ μαρτυρούμενον καὶ πραττόμενον.

δ. Τί δὲ οὖν τὸ λυποῦν ἐστὶ, τῆς μνήμης τοῦ Χριστοῦ συνεχέστερον ἐνετυθεν προσγινομένης, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν καὶ μεγαλουργιῶν τῶν εἰς ἡμᾶς πεπραγμένων ὁμολογουμένων; ἀλλ' οἱ τῶν κακῶν τέκτονες, βαρκαίνουσιν ἀνθρώποις τῆς σωτηρίας, οὐχ' ἑαυτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν βασιλείαν κατὰ τοὺς φαρισαίους ἐκείνους σαφῶς ἀποκλείοντες, ὧν καὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀλαζονείαν ἐξήλωσαν· ἅπαντα μὲν οὖν προσκυνῆτὰ καὶ σεβάσματα, ὅσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ παραδέδοται, ἐν γραμμασί τε καὶ ἀγράφως κείμενα, καὶ ἀγιάζει ψυχὰς καὶ σώματα, καὶ οὐδὲ μία τοῖς πιστοῖς περὶ ταῦτα ἀμβολία· εἰ δέ τις ἰσχυρομυθῶν λεπτότερον περὶ αὐτῶν διεξίσι, τοιάδε φήσει· ὡς ἢ μὲν εὐαγγελικὴ συγγραφὴ, λόγῳ παραδέδοται παρὰ τοῖς ἐξ ἀρχῆς αὐτό-

πταις καὶ ὑπερέταις τοῦ λόγου, τῶν θεῶν ἐκείνων καὶ ὑπερφυῶν λόγων τὴν καὶ ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, ἃ μόνου ἦν καὶ δράσαι καὶ διδάξαι τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου, καὶ παρὰ τοῖς πιστοῖς πιστῶς δεχθῆναι, οὐ λόγῳ διὰ τῆν καὶ εἰς ἀέρα προχορευμένῳ, καὶ μικρὰ τὴν ἀκοὴν περιερχοῦντι· ὡς παροῦσι δὲ συζητήσεσθαι πράγμασιν, ἐξ οὗ τὸ μακάριον ἀποφέρονται· ἡ δὲ τῶν ἱεροτυπιῶν τούτων ἰστορία ἐκείθεν μὲν ἤρτηται, καὶ ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς συνυφαστήκασιν, πραγμάτων δὲ τῶν αὐτῶν μίμησις οὕσα τυγχάνει, ὑπὸ ὅψιν ἀγούσα τῶν πεπραγμένων τὴν δῆλωσιν, καθὰ καὶ ἐν ἐτέροις διεξοδικώτερον ἡμῖν εἴρηται, καὶ τὸ ἀπαράγραπτον τῆς γραφῆς σαφῶς παρίσταισιν.

ε. Ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ, εἰκόνες εἰσὶ τῶν πραγμάτων, καὶ ἔπονται αὐτοῖς ὡς αἰτίοις· καὶ πρώτως μὲν τὴν ἀκοὴν εἰσδύονται· πρότερον γὰρ τὰ ἀπηχήματα τῶν λεγομένων τοῖς ἐνηχουμένοις προσπίπτουσι· δευτέρως δὲ δι' ἀναλογισμοῦ ἐπὶ τὴν τῶν δηλουμένων πραγμάτων κατανόησιν ὁ ἠκουτισμένος ἐρχεται· ἡ δὲ πρώτως καὶ ἀμέσως ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα, ὡς παρόντα ἤδη· τὸν νοῦν τῶν ἐνορώτων προσάγει, καὶ ἐκ πρώτης θείας καὶ ἐντεῦξιν τρανῆν καὶ ἀπεξεσμένην τὴν γνώσιν τούτων παρέχειται· καὶ ἵνα πατριῆ φωνῇ προσχρησώμαι, “ ἅπερ ὁ λόγος τῆς ἰστορίας ὑπέγραφε, ταῦτα γραφῇ σιωπῶσα διὰ μίμησιν δεικνύσει ”, καθόσον οὖν ἔργον λόγου διενήνοχε, κατὰ τοσοῦτον ἢ τοῦ ἔργου μίμησις καὶ ὁμοίωσις, τῆς τῶν λόγων ἀπηχίσεως πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων διοίσει ἐμφάνειαν ὥστε ἐμφαντικώτερος τοὺς λόγους καὶ σαφεστέρος πολλάκις διὰ τῆς τοιαύτης ἰστορίας γίνεσθαι· πολλάκις γὰρ διὰ τῶν λόγων καὶ ἀπορίας τινές καὶ διαμφισβητήσεις τίθησινται, καὶ φρονιμάδα διάφορα ταῖς ψυχαῖς ὡς τὸ εἶδος φύονται· πολλοὶ γοῦν καὶ πρὸς εἰαυτοὺς καὶ πρὸς ἐτέρους διασπασιάζουσι καὶ λογομαχοῦσι, περὶ τῶν λεγομένων ἀμφινοοῦντες· ἡ δὲ διὰ τῶν ὁρατῶν πίστωσις, ἀναμφίλεκτον πανταχόθεν κέκτηται· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐν ἀμφότεροις ἢ κοινωνία, ὡς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ βίβλῳ, καθὰ πολλαχοῦ ἐν ἀρχαιοτάταις ἰδεῖν ἐστὶ δέλτοις, παρὰ μέρος γεγραφῆναι, ἐντεῦθεν μὲν τὸν διὰ τῶν συλλαβῶν λόγον· ἐντεῦθεν δὲ τὸν διὰ τῆς ἰστορίας ταύτης, καὶ τὴν αὐτὴν προδείκνυσθαι ὑφήγησιν τῇ ἐν γράμμασιν ὡς οὖν τοῦ εὐαγγελίου ἢ συγγραφῆ, αὐτόθεν ἔχει παρὰ χριστιανοῖς τὸ ἀξιόπιστον, οὐ προσδιομένη ἐτέρας συγγραφῆς ἢ λόγου τοῦ συνηγορήσαντος ἢ προσμαρτυρήσαντος, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὴν σεβασμίαν καὶ ἔνδοξον, οὕτω καὶ ἡ τῶν θεῶν ἀπεικασμάτων γραφῆ, ἢ αὐτῇ τῇ εὐαγγελικῇ τυγχάνουσα, οἶκοθεν τὸ πιστὸν ἐπάγεται, καὶ οὐκ ἂν δεηθεῖν τῆς τῶν ἔξωθεν ἀποδείξεως, σημάει τὴν τῶν εὐαγγελίου, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ τιμὴν ἀπενέγκασθαι· εἰ γοῦν ἐδεῖτο μαρτυρίας τῆς τῶν ἐκτός, τί ἂν ἄλλο τις προεστήσατο, ἢ πάντως τὸν τοῦ εὐαγγελίου λόγον βεβαιοῦντα εἰσῆγαγεν· εἰ τοίνυν τὸ εὐαγγέλιον ταῖς ἀκοαῖς τῶν πιστῶν ἐνηχοῦμενον, τοσοῦτου τιμᾶσθαι ἄξιον, καὶ γὰρ ἡ πίστις ἡμῶν ἐξ ἀκοῆς, τὰ τῇ θεῷ αὐτῇ προσπίπτοντα, καὶ δι' αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως, τὸ ταῦτον τῆς διδασκαλίας ἡμῖν παριστῶντα, ἢ παρευδοκίμησει τῆς διδασκαλίας τῷ τάχει, διότι καὶ ὅψιν ἀκοῆς

μᾶλλον τὸ ἐπαλωγὸν πρὸς πίστωσιν κέκτηται, ἢ πάντως οὐκ ἐν δευτέροις τετά-
ξεται· καὶ οὕτως ἔσται εὐαγγέλιον.

Ἄστέριος δὲ, μνήμησιν γὰρ καὶ τοῦτον ἀξιοῦν τὰ νῦν δίκαιον (1); εἴτε ὃν
κατὰ διδάσκαλον ἐπάσσει· ἢ ὁπίσθεν ἕτερος, Ἄστέριος δ' οὐκ ὁμοίως ἐν τῇ
εἰς τὴν αἰμαρῶν ἐδικαίωσιν, τὴν τε σπουδὴν καὶ προαιρέτην τοῦ Γυναιίου· ἐν περὶ
τὴν πίστιν τὴν εἰς τὸν εὐεργέτην ἐπεδείξατο, ὑπεραγαμένος φησὶν, ὅτι γε δὴ ὁ
παρ' αὐτῆς εἰς τύπον τοῦ Χριστοῦ χαλκουργηθεὶς ἀνδριάς, εἰς συνηγορίαν τοῦ
εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἔστηκεν, ὥστε τοὺς τοῦτο κωμωδοῦντας καὶ καταχλευά-
ζοντας Ἰουδαίους τὲ καὶ Ἕλληνας, δι' αὐτοῦ ἀληθῶς τῶν κηρυσσομένων ἐδηλό-
τερον ἐκφαινομένων, ἠπῆσθαι καὶ κατὰσχύνεσθαι· οὐ τὸν ἐλεῖλον οὐ φέροντες,
τὰ κατὰ καιροὺς κρατούντων ἀσεβῶν τε καὶ θεομάχων τινές, πρὸς κατὰίρεσιν
τοῦ ἰσίου ἀγαλμάτος· οὕτω τινικαῦτα θεοῦ συγχωρήσαντος· ἐπεχείρησαν ὅπερ
ὄν καὶ ἐξ ἡμῶν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἄρῶμεν γινόμενοι· ἐπ' ἀμφοῖν οὖν τῶν
Γραφῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης ὑποθέσεως, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῶν σημα-
νομένων πραγμάτων ἐκατέρωθεν τὸ ἀπαράλλακτον κειτημένων, τίς τῶν νοῦν ἔχόν-
των καὶ σωφρονούτων, ἐν οἷς τὸ ἀδιάφορον ἐνυπάρχει, τὸ μὲν προσκυνῆσθαι ἀν-
ἀξιώσει, τὸ δὲ καταπίμπρασθαι; εἰ γὰρ τὸ ἕτερον τίμιον, καὶ θάτερον ἐξ ἀνάγκης
εἰ δὲ οὐ τοῦτο, οὐδὲ ἐκεῖνο τίμιον· καὶ ἐπειδὴ κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν, ὁ
τὸ ἕτερον καθαιρῶν, τὸ πᾶν εὐαγγελίου καθηρηκῶς εἴη ὡς τῆς μανίας, ὡς τῆς
ἀπονοίας· Χριστοῦ μνήμη καὶ ὄνομα πρόκειται τίνες οἱ καταστρέφοντες; ἄρα
χριστιανούς ὀνομαστέους; οὐ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι τοῦτο τολμῶσι καὶ Ἕλληνας καὶ
βάρβαροι, ἐχθροὶ γε ὄντες, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραῆς θρησκείας ἀλλότριοι,
οἷς καὶ οὗτοι ἀτεχνῶς ὡς χριστομάχοι συντετάσσονται ὡς Ἰουδαῖοι σκανδαλι-
ζέσθωσαν, ὡς Ἕλληνας μωραίνεσθωσαν· ἐπειδήπερ ἑσταυρωμένος ὁ Χριστὸς κη-
ρυσσόμενος, ταῦτόν δὲ φάναι καὶ εἰκονιζόμενος, Ἰουδαίους μὲν ἐστὶ σκάνδαλον,
Ἕλλησι δὲ μωρία· ὡςπερ οὖν ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν τοῦ σταυρωθέν-
τος ὑπομνημάτων, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστὶ, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν
δύναμις Θεοῦ ἐστὶ, καὶ ταῦτά γε ἄρα ὡσαύτως τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ
τὸ πάθος ἡμῖν διαγράφουσιν· εἰ δὲ τάληδέτερον εἰπεῖν ἐκ περιουσίας, καὶ
τὰς Θεοσημίας καὶ Θεουματουργίας, ἃς περ τερατοουργῶν ἐδείκνυτο· καὶ ἐν ἐπ'
ἀμφοτέροις ἐστὶ τὸ τῆς τιμῆς αἴτιον, ἢ τοῦ Χριστοῦ κένωσις.

ζ. Οἱ δὲ γε φαῦλοι καὶ τῶν φαύλων ἐργάται, ὡς ἀναισχύντου γνάμης
καταιτιῶνται ἡμᾶς, τῇ ἀπλῇ πίστει καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλη-
σίας τῇ ἀγράφῳ ἐπιστηριζόμενος· ἀλλὰ ῥητέον αὐτοῖς, ὅτι μάλιστα μὲν ἡ
ἄγραφος παράδοσις τὸ ἰσχυρότατον πάντων κέκτηται, καὶ οἷον κρηπίς τις καὶ
ἔδρα τῶν ἐν τῇ χρήσει τοῦ βίου ἐστίν, ἢ τις ἐπὶ πλεῖστον διαρκέσασα πεποιω-
μένον ἔθος καθίσταται· τὸ δὲ ἔθος χρόνῳ μακρῷ βεβαιωθὲν, φύσεως ἰσχὺν
λαμβάνει· φύσεως δὲ τί ἂν εἴη ἰσχυρότερον; εἰ δὲ δεῖ περιεργότερον τούτου

(1) Combefisius qui breve hinc excerptum, ex Photio sumptum, edidit, in Auct. Bibl. PP. T. I. p. 255, ponit: ἀξιοῦνται τὸν δίκαιον; ridicule, contra textum scripti veritatem; absurde autem, contra mentem au-
ctoris, qui Asterium, nedum iustum, sed dubiae fidei existimat.

διαλαβεῖν εἵνεκεν, ὁρῶμεν ὅτι καὶ τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ ἀγράφως τὸ ἐξ ἀρχῆς παραδέδοται· ὁ γὰρ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν ἐπὶ τὸ σωτήριον προελθὼν κήρυγμα οὐκ ἐν γράμμασι τοὺς θεῖους ἐκείνους καὶ θαυμαστοὺς νόμους ἐξέδετο, ὡς ἴσμεν ἅπαντες, οὐδὲ ἐν χάρτῃ καὶ μέλανι τὴν ὑψηλὴν οὕτω καὶ σωτήριον διδασκαλίαν ἐνεγράψεν, οὐ πλάξῃ λιθίναις ἐτύπωσε, καθάπερ τὸ παλαιὸν ἐ κατὰ Μωσέα νόμος δικειχαράκτο, ἀλλὰ ψυχαῖς ταῦτα ἐναπέθετο, ἐν πνευμᾷ κεχαραγμένα καὶ σεσημασμένα οὐ γράμμασι· τοῦτο καὶ διὰ προφητῶν ἀγίων πάσαι προαναπεφώνητο· “ διδοὺς γάρ, φησι, νόμους μου εἰς διάνοιαν αὐτῶν, „ καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· „ ἀ δὴ ὑπ’ αὐτῆς τῆς ἀληθείας Χριστοῦ περαινόμενα ἐγνωμεν, χρόνοις δὲ τισιν ὕστερον καὶ γραφῇ χαρτατόμηναι μάρτυς ὁ θεῖος Λουκᾶς ἀπαράγραπτος, ἃν ἄρα δέχονταί, τὴν παράδοσιν οἷα θεμέλιον τοῦ κατ’ αὐτὸν ἱεροῦ εὐαγγελίου προκαταβαλλόμενος, δι’ ὧν συγγράφων φάσκει· “ ἑπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν „ περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, καθὼς παρέδωκαν ἡμῖν οἱ „ ἀπ’ ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ γενόμενοι τοῦ λόγου. „

Ταῦτα μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς ἔστι δὲ ἰδεῖν καὶ ταῖς ἱεραῖς συνάξεσι, κατὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἢ καὶ ἐν ἄλλοις καιροῖς ἐπιτελούμενα, οὐκ ὀλίγα ἡμῖν ἀγράφως παραδεδωμένα καὶ κρατούμενα, καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν ἁσμάτων τὰ πλεῖστα· ἐπεὶ πόθεν τῶν ἱερῶν ἢ προσκυνησῶν, αὐτῶν τε τῶν ζωοποιῶν ζύλων· τὸ σωτήριον πάσχα πόθεν συμφώνως κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν αὐτὴν παρὰ πᾶσι χριστιανοῖς ἑορτάζεται, καίτοι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ἀρχαιοτέρων οὐχ ὡσαύτως τελούμενον· τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον ὁμοφώνως ὁμολογεῖσθαι ἐκάστοτε, ποῖα γραφῇ παραδέδωκεν, εἰ μὴ ἀγράφως προενήνεκται; τί δ’ ἂν εἴποι τις, περὶ ἀγνισμῶν καὶ νηστειῶν, καὶ ὅσα προεόρτια καὶ μετέορτια, καὶ ἐν αὐταῖς δεικνύμενα πανηγύρεσι, τοῦ τε τρόπου τῶν θεῶν μυστηρίων, καὶ τούτων τῆς μεταλήψεως, καὶ σωτηρίου βαπτίσματος, καὶ τινων ἄλλων ὅσα ὁ τῆς ἱεραῖς εὐταξίας ἐκδεικνύει διάκοσμος; ἑῷμεν λέγειν τὰ νῦν περὶ τε λιτῶν καὶ προσόδων ἐν τε καθωρισμένοις τόποις, ἢ καὶ ἄλλως γινομένων, ἀ δὴ ἐκ τῆς ἀγράφου καὶ ἀνωθεν μέχρις ἡμῶν κατιόντα συνήθους παρελήφμεν παραδόσεως, καὶ πάντα τιμῶμεν καὶ περιεπομεν, καὶ ἀσπαζόμεθα καὶ κατέχομεν οὐδὲν ἑλαττον, ἢ τὰ ἐν γραφαῖς ἡμῖν νομοθετούμενα, ὧν ἀμφοτέρων τὸ ἀσφαλὲς παρὰ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡμῖν περιγέγονεν.

η. Ὅρῶμεν δὲ καὶ ἐν γράμμασι νόμους κειμένους, παροραμένους δὲ τῶν τῶν παράδοσιν καὶ τὰ ἐπιτέρωσ ἐχοντα ἐπικρατεῖν πάντα γὰρ ἔθος ἐστὶ τὸ βεβαιοῦν, ἐπεὶ καὶ τὸ ἔργον λόγου ἐπικρατέστερον· τί γὰρ ἐστὶ νόμος, ἢ ἔγραφο ἔθος; ὡς αὖ πάλιν ἔθος ἄγραφος νόμος (1)· τοῦτο δ’ ἂν ῥαδίως τις καὶ ἐπὶ τῶν θύραθεν ἴδοι· καὶ γὰρ καὶ γραμματικῶν παῖδες, εἴ που συμβαίη τοῦ κατάρχοντος κανόνος λέξιν τινὰ κατὰ γραφὴν παρατραπήναι, ἐτέρως δὲ τῶν

(1) Sententiae huic, quod consuetudines instar legum sint, disertis verbis adstipulatur Proculus Ly-
cius in suis ad Platonis remp. commentariis apud nos in Spicilegio romano T. VIII. p. 673.

ἔδει κατακρατήσασαν γράφεσθαι, τὴν παράδοσιν ἂν αἰτιάσονται, οἷα κανόνα κανόνος προάγοντες· τί οὖν ἀποφανοῦνται πρὸς τὸν εἰρηκότα ὅτι “ ἐγὼ παρέλα-
 ,, βον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν; ,, πῶς δὲ οὐκ ἂν διαπίψαιαν,
 τῶν μαθητευομένων εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῖς μὲν Γράφοινα, Κορίνθιοι δὲ οὗτοι,
 “ ἐπεινῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι πάντα μου μέμνησθε· καὶ καθὼς παρέδωκα
 ,, ὑμῖν, τὰς παραδόσεις κατέχετε. ,, Θεσσαλονικεῦσι δὲ “ ἄρα οὖν, ἀδελφοί,
 ,, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε
 ,, δι’ ἐπιστολῆς ἡμῶν ”, ἀναπύζειε δ’ ἂν ταῦτα διαφανέστερον, ὃ τῆς βασι-
 λίδος ἱερομύστις, καὶ τῆς οἰκουμένης φωστὴρ φαινότατος, Ἰωάννης δ’ οὗτος
 ἐστὶν ὁ μέγας· τί λέγων; “ ὅτι οὐ πάντα δι’ ἐπιστολῆς παρεδίδουσαν οἱ ἀπό-
 ,, στολοι, ἀλλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κακεῖνα καὶ ταῦτα ἐστὶν ἀξιόπιστα
 ,, ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν, φησὶ, τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἠγοῦμεθα· παρά-
 ,, δοσίς ἐστι; μηδὲν πλέον ζῆτει ”, τούτοις ὅμοιο καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος τῷ
 ἱερῷ Ἀμφιλοχίῳ ἐπιστέλλει, ἐν οἷς φησὶ “ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμέ-
 ,, νων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχο-
 ,, μεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ
 ,, παρεδεξάμεθα· ἄσπερ ἀμφοτέρα τὴν αὐτὴν ἰσχύον ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν
 ,, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκ οὖν ὅς τις κἄν γοῦν μικρὸν θεσμῶν ἐκκλη-
 ,, σίας πεπειράται· εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθνῶν, ὡς μὴ μεγάλην
 ,, ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιού-
 ,, ντες τὸ εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιϊστάντες τὸ κήρυγμα,
 ,, καὶ ὅποια ταῦτα ὁ ἐνυψύχων σαφῶς εἴσειται ”, ὡσαύτως καὶ ὁ θεῖος Ἐπι-
 φάνιος, ἐν οἷς περὶ τῶν προσφερομένων ὑπὲρ τῶν κεικοιμημένων διαλέγεται,
 φησὶν “ ὅτι ἀναγκαίως ἡ ἐκκλησία τοῦτο ἐπιτελεῖ, παράδοσιν λαβοῦσα παρὰ
 ,, πατέρων· τίς δὲ δυνήσεται θεσμὸν μῆτρὸς καταλύειν, ἢ νόμον πατρός; ὡς τὰ
 ,, παρὰ τῷ Σολομῶντι εἰρημένα· ἄκουε υἱὲ λόγους πατρός σου, καὶ μὴ ἀπόση
 ,, θεσμούς μῆτρός σου· δείξας ὅτι ἐγγράφως τὲ καὶ ἀγράφως ἐδίδασκον, ὁ πα-
 ,, τὴρ τουτέστιν ὁ θεὸς, ὁ μονογενὴς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἡ δὲ μήτηρ ἡμῶν
 ,, ἡ ἐκκλησία εἶχε θεσμούς ἐν αὐτῇ κειμένους μὴ δυναμένους καταλυθῆναι. ,,

Ζ. Ταῦτα δὴ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τὰ λόγια· ὦν τί ἂν εἴη σαφέστερον, ἢ
 πρὸς εὐσέβειαν εὐπειθέστερον τε καὶ ἀσφαλέστερον; ἄρ’ οὖν οὐκ ἔδει τοῖς ἀπο-
 στολικοῖς καὶ πατρικοῖς εἶξαι προστάγμασιν; οὐκ ἔδει ταῦτα εἰ μὴ τι ἄλλο
 ἐπαισχυνηθῆναι, ὡς ἐκ πνευματικῆς προερχόμενα χάριτος; οὐκ ἔδει τὴν λιθίνην
 αὐτῶν καταμαλᾶξαι καρδίαν, καὶ πᾶσαν ἀπιστίας ἀφορμὴν καὶ κακοήθειαν
 ψυχῆς ἀπελάσαι; ἀλλ’ οἳ γε ἀλαζονεῖα καὶ ἀπειθεῖα συζῶντες, τοὺς τοῦ δι-
 καίου ὅρους παραχαράττουσι, καὶ τοὺς θεσμούς τῆς ἐκκλησίας παραβραβεύου-
 σι, καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἠτιμωμένα τὰ ἅγια· πόθεν οὖν, φησὶ, καὶ ποῖος
 νόμος ἡμῖν εἰκόνι Χριστοῦ προσκυνεῖν ἐγκελεύεται; ὅτι μὲν οὖν παρώσαντο
 ἠρνημένοι τὰ χριστιανῶν, τοιαῦτα ἐξερευνῶντες, ἐμφανές· διὸ οὐδὲ ἔδει τοῦ
 πρὸς αὐτοὺς λόγου· τῆς δὲ τῶν εὐγγημονεστέρων καὶ εὐπειθείας ἡ γῆς ἡκόν-

των ὀφειλείας τὴ καὶ εὐνοίας ἔνεκεν, τοιαῦτα πρὸς αὐτοὺς πάλιν λέγομεν ὅτι γε πρῶτον μὲν ὁ νόμος ὁ κελεύων τὰ τε θεῖα εὐαγγέλια καὶ τὸν σπυρον. καὶ τὰλλα ὅποσα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ τιμᾶται καὶ δοξάζεται, ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ ταύτην προσκυθεῖν παρεγγυᾷ.

ι. Τί δὲ τοῦτό ἐστιν: ἡ πίστις, καὶ τῶν πιστῶν ἡ εὐνοία καὶ αὐτεπάγγελτος περὶ τὰ θεῖα ὁρμή, καὶ ἡ περὶ αὐτὰ εὐλαβὴς καὶ εὐδυτάτη προαίρεσις καὶ σπουδὴ, καὶ ἡ παραδεδομένη τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ βεβαιωθεῖσα καὶ κρατοῦσα συνήθεια, καθὰ δὲ καὶ μικρῷ πρόσθεν εἴρηται ἔπειτα δὲ ὅτι καὶ φυσικὸς νόμος ἡμῖν ἐνυπάρχει, καὶ μὲν δὲ καὶ ὁ ἐν Γράμμασι κείμενος ἐγκλιεῖται, τοῖς τὸ κρεῖττον ἐνεργημένοις τὴν πρέπουσαν νέμειν τιμὴν καὶ προσκύνησιν καὶ τοῦτο μάθοι τις ἂν ἐκ τῆς τῶν προσκυνήσεων διαφορᾶς· ἡ μὲν γὰρ ἐξηρημένη καὶ πάντων ἐπέκεινα προσκυνήσις, μόνῃ τῷ τῶν ὁλων θεῷ καὶ πάντων κατεξουσιάζοντι ἐποφείλεται καὶ προσάγεται, οἷα ἡ ἐν λαῶν θεωρουμένη καὶ πνεύματι τῶν δ' ἄλλων ἡ μὲν καθ' ὑπεροχὴν καὶ τὸ ἀξίωμα, ὡς ἡ τοῖς βασιλευσὶ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχουσι παρὰ τῶν ὑπικῶν προσφερομένη· οὕτω γὰρ νόμος κειράτηκεν ἀνώθεν ἡ δὲ τυραννικὴ καὶ βίαιος, ἡ τοῖς δυσμενεσὶ καὶ τυραννοῦσι δέει καὶ ἀγωνία παρὰ τῶν κατῆνακασμένων ἀκουσίως προσαγομένη· ἡ δὲ κατὰ τιμὴν καὶ προαίρεσιν ἐκ πόθου καὶ πίστews παρὰ τῶν πιστῶν τοῖς ἀλίοις διὰ τὸν τῶν ἀλίων θεὸν νενημημένη, ὡς δι' ἐκείνων ἐπ' αὐτὸν ἀναγομένη, ἀγγέλους τὴ θείοις, καὶ ἀνδράσιν ἱεροῖς, καὶ ναοῖς τιμίσι καὶ σκεύεσιν ἡ δὲ σχετικὴ καὶ ἀσπασικὴ, ἐκ φιλικῆς διαθέσεως καὶ εὐθνώμονος, οἰκείωσιν καὶ εὐνοίᾳ τοῖς ἡγαπημένοις ἐπαγγελλομένη καὶ ὅπως ἂν ὁ τῆς προσκυνήσεως ἔχει λόγος, καὶ ὡς ἂν τις γενικώτερον εἴποι, τρισὶ τούτοις ἡ προσκυνήσις χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν ἡ γὰρ πόθῳ, ἡ φόβῳ, ἡ νόμῳ γνωμένη ὁράται· διὸ καὶ τοῖς προκειμένοις ἡμῖν τῷ λόγῳ εἰς ἐπίσκεψιν, οἷα δόξης λαχοῦσι τῆς κρείττονος, καὶ τὸ σεβάσμιον ὧν εἴνεκεν μνήμην φέρουσι κειτημένοις, εὐκότως ἐκ πόθου τὴν κατὰ τιμὴν προσκύνησιν νέμομεν, οὐ τὴν κατὰ λατριάν· ὡς οἱ χριστιανῶν οὐ κατὰ χριστιανούς κατεφλυδάρησαν.

ια. Εἰ δὲ δεῖ καὶ τοὺς νόμους εἰπεῖν, νομοθετεῖται Παῦλος· “ ἀπόδοτε .. πᾶσι, λέγον, τὰς ὀφειλάς, τῷ μὲν τὸν φόβον, τῷ δὲ τὴν τιμὴν .. καὶ ὅσα τούτοις συγκατηρήμικται· εἰ δὲ Παῦλῳ οὐ πείθονται, τάχα οὐδὲ Χριστῷ πεισθήσονται, τὴν καίσαρος εἰκόνα τιμᾶν παρεγγυήσαντι· τοῦ γὰρ νομίσματος παρὰ τῶν πειραζόντων ὑποδειχθέντος, οὐκ εἶπε καταπίψατε, ἢ κατὰπίψατε, ἢ ἀτιμῶν τι καὶ αἰσχρὸν εἰράσασθε, καίτοι θεὸς ὢν καὶ κατὰ πάντων ἀνημμένος τὸ κράτος, ἀλλ' .. ἀπόδοτε τὰ καίσαρος καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ .. τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἐστίν, ἡ τιμῆς ὑπερβαλλούσης ἐνδειξις: ἐπίσης γὰρ ἐφ' ἐκείνου τὸν λόγον ὡσπὲρ τινα νόμον προαγαγόν, ἀναλόγως τὰ τῷ θεῷ πρέπουσα καὶ τὰ καίσαρι, ἀποδιδόναι προστέταξε, καὶ ταῦτα εἰδωλολάτρῃ καὶ ἑλληνι· ἀλλ' ὡ τῆς δυσσεβείας καὶ ἀπονοίας τῶν χριστομάχων· ὁ Χριστὸς τὴν εἰκόνα καίσαρος οὐκ ἠτίμωσεν, οἱ δὲ λεγόμενοι χριστιανοὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ,

μᾶλλον δὲ αὐτὸν Χριστὸν, μυρίαὶς ὕβρεσι βάλλουσι· καὶ ἅπαν· κωπηρὸν καὶ ἄτοπον καταπαράττονται, καὶ οὔτε εὐαγγελικὸς, οὔτε ἀποστολικὸς λόγος, ἢ πρᾶξις καὶ παραινήσις, εὖ ποιεῖν αὐτοὺς πέπεικεν.

ιβ. Αὐξεται δὲ αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν τὸ δυσσεβὲς μάλιστα· εἴ· που· γάρ· τις τῶν εὐσεβούντων, ὡς ἐν τύπῃ προάγει παραδείγματις, ὅτι καθάπερ ἔθος κεράτηεν ἄνωθεν, τὰς βασιλείων εἰκόνας προσκυνεῖσθαι παρὰ τῶν ὑπηκόων, ὧ· δὴ· καὶ· οἱ· καθ'· ἡμᾶς ἱερομύσται καὶ διδάσκαλοι, πολλὰκις ἐν τοῖς ἑαυτῶν λόγοις συνεγράψαντο, ἧ· δὴ· δὲ· καὶ· ἡ· κοινὴ· ταῦτη· καὶ· δημόδιος· οἶ· δε· συνήθεια· οὕτω· δὴ· καὶ· τὴν· τοῦ· βασιλέως· τῶν· βασιλευόντων· καὶ· θεοῦ· τῶν· ὄλων· εἰκόνα· τιμᾶσθαι· χρεῖ, καὶ· πολλῶ· πλέον· εὐγνωμονέστερόν· τε· καὶ· σπουδαιότερον, οὐκ· ἀνεχούσαι· ἀκούει· οἱ· δειλαιοὶ, ἀλλὰ· περιτραχύνονται· πρὸς· ταῦτα· καὶ· ἀπέπεξάγουσιν. ☩· Ὅτι· βασιλευσί· μὲν· ἀνθρώποις· τοῖς· καθ'· ἡμᾶς· καὶ· τῶν· ἐπὶ· γῆς· ☩· ἄρχειν· λαχοῦσι, τοῦτο· προσήκει, Χριστῷ· δὲ· ὅλων· οὐκ· ἐφαρμοστέον. ☩· Ἄξιό· μὲν· δὲ· τίνι· τρόπῳ, εἰπεῖν· εἰ· μὲν· ὡς· τυραννικὸν· ἀπαναίνοῦσαι, παυέσθωσαν· τῆς· τυραννίδος· οἱ· βασιλεῖς, καὶ· ἡμεῖς· γε· στέρξομεν, τὴν· τιμὴν· τῷ· Χριστῷ· καὶ· διὰ· τῶν· ἱεροτυπιῶν· προσφέροντες· ἐκούσιον· καὶ· ἐγνωμόνα, ἀτυράννυτον· τε· καὶ· ἀνεπιρέεστον, τὴν· πίστιν· τὴν· εἰς· αὐτὸν· ἐπιδεικνύμενοι· εἰ· δὲ· δὴ, ὡς· οὐδὲν· αὐτῶ· τῶν· ἐνταῦθα· καὶ· ἐπὶ· γῆς· μετεῖναι· δεδογμένον, αὐτὸν, ὁ· καὶ· μᾶλλον· τῆς· σφῶν· αὐτῶν· ἀποπληξίας· ἴδιον, ἀποπέμψωιντο, τί· φαιμέν· ἡμεῖς; ἀπελάκτισαν· τῆς· Χριστοῦ· βασιλείας· καθάπερ· πάλαι· ὁ· ἡγαπημένος· Ἰσραὴλ, διέρρηξαν· τὸν· δεσμόν, ἀπέρριψαν· τὸν· ζυγόν, τὴν· ὑποταγὴν· ἀπεισεύσαντο, τῆς· κατὰ· Χριστὸν· πίστεως· ἀνέδην· ἐξάλλονται, ἀπῆρηγνται· τὴν· Χριστοῦ· βασιλείαν· ὁμοῦ· καὶ· τὸ· τῆς· οἰκονομίας· μυστήριον, ταῖς· ἰουδαίων· ἀθυροστομίαις· κατὰ· τοῦ· σωτῆρος· μαινομένων, ἐφάμιλλον· καὶ· φίλην· τὴν· γλώσσαν· διαγυμνάσαντες, οἷς· περ· ὡς· ὁμογνώμοσι· μονουχι· συνωδὰ· φθέγγονται· “ οὐκ· ἔχομεν· βασιλεία· εἰ· „ μὴ· καίσαρα· „ ἐπὶ· τούτοις· καὶ· οὗτοι· ἐπιτραχύνονται, ἐφ'· οἷς· κἀκεῖνοι· τὸ· πρὶν· ἐχαλέπαινον· οὕτω· γάρ· Χριστῷ· βασκαίνοντες, ἐπειδὴ· ἐώρων· τὰ· τελεσιουργούμενα· μεγάλα· καὶ· ὑπερφυῆ· καὶ· θεῖα· τεράστια, καὶ· βασιλεία· καὶ· θεὸν· ὁμοῦ· τῶν· ὄλων· αὐτὸν· ἀποφαίνοντα· καὶ· κηρύσσοντα, τί· ἔλεγον; “ πᾶς· ὁ· ποιῶν· ἑαυ· „ τὸν· βασιλέα, ἀντιλέγει· τῷ· καίσαρι. „

ιγ. Τολμήσειαν ἴσως οἱ πάντα τολμηροὶ καὶ ἀναίσχυνοι φθέγγασθαι, ὡς αὐτὸς εἶρηκεν “ ἡ ἐμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν ”, τοῦτο αὐτοῖς τὸ τερπνὸν καὶ χαριέν, τὸ τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευῖν αὐτὸν οὐκ ἀνέχεσθαι, ἵνα κἄν τούτῳ τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν, τοῖς ἀπὸ τοῦ Μανέντος, ὁμογνώμονες φαινόντο· ἀρχῇ ἐτέρᾳ τὰ τῆδε προσνέμουσι, τάχα οὐ συνιέντες οἱ ἀνόητοι, τῶν εἰρημένων καὶ οἰκονομουμένων τὴν δύναμιν· τί γάρ αὐτῷ τὸ βραχὺ τοῦτο ῥησιδίον βούλεται; ὅτι τοι, φησὶν, οὐ κατὰ τοὺς γηίνους δὴ τούτους καὶ θνητοὺς βασιλέας, πρόσκαιρον καὶ μικρὸν κερτιμένους τὸ κλέος, οὕτω καὶ τὰ τῆς ἐμῆς διήρτισται βασιλείας, οὐς μικρὰ τῇ περικοσμίῳ ταύτῃ καὶ ἄνθεσι χόρτου ἰσά· μαραιομένη· συνησθέντας· δόξῃ, φθορὰ τὸ λοιπὸν καὶ θάνατος· διεδέξατο· ἔτι δὲ οὐς

καὶ φρονήματα πλήθους, καὶ Ἰνῶμαι διαστασιάζουσαι, τῆς τε ἀξίας ἀφείλοντο, καὶ ἀδοξία καὶ συμφοραῖς ὡς πλείεσταις καὶ χαλεπαῖς ὑψηλάγοντο· οὐ γὰρ τι τῶν Ἰνίων καὶ χαμαὶ ἐρχομένων, ἐπ' ἔμοι τεθεωρήσαι, ὅσα κατὰ τὴν ἐκείνων διαδεικνύσθαι πρόσοδον· οὐ δὲ μὴον ψηφίσματα καὶ χειροτονίαι, καὶ γινῶμαι ἀνδρώπειοι ποροερχόμεναι πολλάκις, καὶ ὁ μὴ συνήνεγκε δοιμάζουσαι, ἀλλὰ τὰ πρὸς ἠδονὴν καὶ τὸ φιλότιμον σπεύδοντες, ἔσθ' ὅτε καὶ τὸν οὐκ ἄξιον εἰς τήνδε τὴν ἀρχὴν ἐγκαθίδρυσαν· οὐδέ τι τῶν ἐπὶ τῷ ἀξιώματι τῷ τοιοῦτῳ συμβόλων, ἀ δὴ φθαρτά τε ἐστὶ καὶ ἐπίκηρα παρ' ἔμοι φέρεται, οὐχ' ἄλουργόν τι χρῶμα καὶ περιβόλαιον, οὐ στέφανοι λιθοκόλλητοι, καὶ σῆπτρα καὶ θρόνοι ὑψηλὴ καὶ λαμπρὰ περιφάνειαι· οὐκ ὀχήματα χρυσοφόρετα, καὶ τιμαὶ προπόμπιοι καὶ δημόσιαι, καὶ πωλήδος ἀσπιδηφόρων καὶ δορυφόρων, καὶ εὐφημούτων κρότοι, καὶ τῶν μὲν προπεπόνητων, τῶν δὲ παρεπομένων, οὐδ' ὅσα τῶν ρευστῶν τούτων καὶ ἀνθρωπίνων, οἷα ἐπὶ τῇ περιγείῳ ταύτῃ ἐξουσία εἰώθει γίνεσθαι· οὐκ ἔστιν οὖν ἐντεῦθεν ἡ ἐμὴ βασιλεία· εὐτελής τὸ φαινόμενον, ταπεινὸς τὸ βλεπώμενον, εὐαρίθμητον πωλήδος μαθητῶν ἐπάγομαι, καὶ ταῦτα πενήτων καὶ ἀλείων τὸ ἀδοξότατον· ὑπερτελής δὲ καὶ πάντων ὑπερανιστηκῶς τὸ νοούμενον· τοῦ παμβασιλείως καὶ τῶν ὄλων Θεοῦ υἱὸς ὑπάρχω, καὶ γνησιώτατον γέννημα καὶ ἀπαύγασμα, τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ καὶ δόξαν καὶ τιμὴν ἀποφέρωμαι· δόξης γάρ εἰμι πατρικῆς κληρονόμος· καὶ ὁμόθερος ὢν τῷ πατρὶ, συμπάρεδρον ἔχω τῇ ἐκείνου δόξῃ, τῆς βασιλείας τὸ γέρας· ἐκείθεν μοι τὸ βασιλεύειν καὶ κράτειν πάντων περιγέγονεν· οὐκ ἔστιν οὖν ἐντεῦθεν, οὐδὲ ὡσαύτως τοῖς ἐπαυθῶσι τὸ ἐμὸν ἔχει κράτος· οὐ περιγεγραμμένην τὴν ἐξουσίαν ἐκκημαι· οὐ τοῦδε τοῦ ἔθνους, καὶ τῶνδε τῶν χωρῶν, καὶ τῆσδε τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ πάντων ὁμοῦ οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων εἰμι δεσπότης καὶ κύριος· “ καὶ ἐμοὶ κάμπτεται πᾶν γόνυ ”, καὶ πάντα ὑπὸ πόδας κεῖται τοὺς ἐμούς, καὶ οὐκ ἔστιν ὃ τὴν ἐμὴν διαφεύξεται χεῖρα· τῆς γὰρ ἐμῆς βασιλείας οὐκ ἔσται οὔτε ὄρος οὔτε τέλος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως καὶ οὐχ' ἑτέρως ἔχειν, παρὰ πᾶσι πιστοῖς καὶ πιστεύεται καὶ κηρύσσεται· ἐν τίνι γὰρ τὰ τῆς προνοίας τῶν ἐπὶ τῆς κείσεται, καὶ ὅπως τὰ ἡμέτερα καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ζωῆς κυβερνηθήσεται διεξαχόμενα; “ εἰ μὴ ἐν τῇ ”, χερσὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς; ”, οὐχ' ὡς θεοῦ μόνου, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπ' ἀνθρώπου τοῦ αὐτοῦ, ἐξουσιαζόμενα καὶ διοικούμενα, καθὼ εἴρηται· “ δώσω ”, σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν καθ' ἄσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς· ”, καὶ, ἔσται κύριος εἰς βασιλεία ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· καὶ, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς ”, σου ἔρχεται σοι πρᾶξαι, τῇ Ἱερουσαλὴμ εἶρησαι, καὶ δίκαιος καὶ σώζων· καὶ, ”, βασιλεύσει κύριος ἐν μέσῳ σου· καὶ, βασιλεύσει κύριος ἐν ὄρει Σιών ἀπὸ ”, τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. ”.

ιδ. Τί δ' ἂν εἴπωσιν πρὸς τὸ εἰρημένον, ὅτι βασιλεία μετὰ δικαιοσύνης ἔλειπε; ἀλλ' οἱ γοὶ καὶ Ἰουδαίων ἀπειθέστεροι, οὐκ ἠβουλήθησαν συνιέναι ταῦτα, οἱ τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἐκτὸς ἑαυτοῦ καθορίζοντες· οὐδὲ περῶν ἡ

ἐπισημοσύνη καὶ ἡ πίστις αὐτοὺς καὶ ἠγάπησεν, ἥνικα βασιλέα τὸν τεχθέντα Χριστὸν περιεζήτουν καὶ τὰ ἐπαγόμενα δῶρα ὅς τις ποθεῖ ἦν ἐδήλου, καὶ οὐ ἔνεκεν ὁδοιπορίαν τοσαύτην καὶ ἐκδημίαν ἐστείλαντο· οὔτε γὰρ καὶ περσῶν τὸν πάγον βαρβαρικώτεροι καὶ ἀγνωμονέστεροι πέρασαι τὴν πατρῶν δεισιδαιμονίαν καταλιπόντες, ἐπὶ τὸν πάντων βασιλέα καὶ κύριον ἀστυτομόλησαν· καὶ Θεὸν τῶν ὄλων καὶ ἐπέγνωσαν καὶ ἐκήρυξαν, ἀστέρι ὁδηγῶ καὶ διδασκάλῳ χρηόμενοι· οὔτοι ἀποστόλων καὶ πατέρων ἐκ τοῦ ἀπείρου χρόνου κεκρυμμένην καὶ παραδεδομένην πίστιν ὄρθην καὶ ἀμώμητον ἠθέτησαν, τῇ καινοτομία τῇ κατὰ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίου προσθέμενοι· οὐδὲ Ἰηρώδης αὐτοὺς πέπεικε, τὴν νεολαίαν ἐκείνην πρῶρων ἀποκείρων τῶν νεογενῶν παιδίων· τίνα ζητῶν, ἢ τίνι βασκαίνων, ἢ οὐχὶ τὸν ὑπὸ τῶν μάτων βασιλέα κηρυσσόμενον, ὥστε ἐν τῷ πλήθει τῶν ἀναιρουμένων καὶ τὸν ζητούμενον συλλαβεῖν φανταζόμενος; τί δεῖ τάλλα λέγειν, δι' ὧν βασιλεὺς τῶν ὄλων ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις κηρύσσεται Χριστὸς, καὶ παρ' ἡμῶν πιστεύεται; οὔτοι δὲ πάντα παρωσάμενοι βασιλέα τὸν Χριστὸν καὶ ἀπεικέρυσαν καὶ ἀπεψήφισαντο· τούτους τί χρὴ καλεῖν χριστιανούς; πᾶς τις οὖν ἀκούων κρινάτω· τὸ Χριστοῦ ὄνομα δαίμονες ἀκούοντες δραπέτευουσιν, οὔτοι καὶ ἐν εἰκόني γεγραμμένον, ὡ τῆς τόλμας καὶ ἀνοσιουργίας, οὐ μόνον οὐκ εὐλαβοῦνται κατὰ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὰ παναίσχιστα δρῶσι· καὶ οἱ μὲν πάλαι τῷ ὄντι χριστιανοὶ, ἀντὶ παντός ποιούμενοι τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς σιὰς αὐτὰς τῶν ἀποστόλων πολλοὺ ἤξιουν σεβάσματος, ἃς δὴ καὶ ὑποδραμεῖσθαι, μέγα εἰς εὐερέτημα καὶ σωτηρίας ἐτίθεντο πρόξενον· οἱ δὲ γε ψιλῆς μετεσχηκότες τῆς κλήσεως, τοῦ κυρίου καὶ διδασκάλου τῶν ἀποστόλων ἀκλιῶς τὸ ἀπεικόνισμα καταβάλλουσιν· ὅση δὲ σιὰς εἰκὼν, καὶ μαθητοῦ διδάσκαλος, καὶ δούλων ὁ κύριος διήνεγκε, τοσοῦτω αὐτοῖς τὸ ἀνόμημα τοῖς ἄλλοις τῶν ἀμαρτημάτων παρεξέταζόμενον διενήνοχεν· ὡς δ' ἂν ὑποκλέπτοιο αὐτῶν τὸ κακούργημα, καὶ μὴ τὸ δυσσεβὲς περιφανέστερον γίνοιτο, οὐ τί που τῶν εὐσεβοῦντων θαρρήσειάν τινα ἔρεσθαι, ὅπη αὐτῷ ἀνάπτοιο τοῦ τιμωμένου τὸ σέβασμα, τὴν εἰς Χριστὸν τιμὴν ἀκούειν οὐ φέροντες· μάστιγιν οὖν τῆς χριστιανῶν προσηγορίας ἀντειλημμένοι, ἐνδίκως νομισθήσονται, τὴν δύναμιν καὶ τὴν πρᾶξιν ὁλοτρόπως αὐτῆς ἠρηνημένοι.

ιε. Εἴ τις ἴδοι πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἐξ Ἰουδαίων τινα ἢ ἐλλήνων ἢ ἕτερας τινοσῶν θρησκείας, εἰκόνη Χριστοῦ ἢ τῶν ἁγίων, σταυρῶν τε ἢ εὐαγγελίῳ ἢ ἐτέρῳ τῶν καθ' ἡμᾶς τιμίων, προσκυνούῃτα καὶ ἀπαζόμενον, ἄρα οὐκ ἂν εἴποι ὡς τῇ ἡμετέρᾳ πίστει προσέθετο, καὶ χριστιανὸν λοιπὸν ἀποκαλέσει; τίς γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον κτηνωδίας καὶ ἀπονοίας προελήλυθεν, ὅς μὴ τοῦτο διολογήσειε; τῶν νομιζομένων δὲ χριστιανῶν εἰ θεάσοιτό τινα τὸ ἐκμαγεῖον Χριστοῦ ἢ τί τῶν εἰρημένων ἕτερον καταβάλλοντα, τί ἂν ὄνομά σοι; ὡς οὖν ἐκείνον εἴποι ταῖς ἀληθείαις ἐπόμενος, ὅτι τὴν πίστιν ἡμῶν ἠρέτισεν, αὐτῷ καὶ τοῦτον, ὅτι τὴν πίστιν ἡμῶν ἠθέτησεν· ἴσμεν γοῦν ἀκοῆ πολλοὺς μέχοι καὶ σήμερον τὰς ἱστορίας ταύτας, ἀφορμὰς εὐρηκίотας τῆς σωτηρίας· τὰ γὰρ τῆς

οικονομίας τῆς Θείας ἐντεῦθεν ἀναμανθάνοντες, καὶ τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου εἰσδεχόμενοι. ἐπὶ τὴν πίστιν ἡμῶν ποδηγοῦνται τὴν ἀμώμητον· καὶ ἄλλους ἐκ βίου αἰσχροῦ ἐπὶ τὸ σῶφρον καὶ Θεῷ φίλον μεταταξαμένους.

ις. Τοιοῦτον ἐγνωμεν καὶ τὸ κατὰ τὴν ὁσίαν ἐκεῖνην γυναῖκα, Μαρία δὲ αὐτῇ τούνομα, ὡς ἐνὸς τούτων χάριν μιρὰ προσθεῖναι οὐκ ἀκομφον πρότερον γὰρ ταῖς ἀρξυσι τοῦ πονηροῦ ζωρηθεῖσα, πάντων παθῶν γέγονε καταγώγιον· ἱεραῖς δὲ ἱστορίαις ἐντυχούσα, καὶ Θεία ἐκεῖθεν ἐλλαμφθεῖσα χάριτι ἄφθη. οὐ παθῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς φύσεως ἀνωτέρα· δηλώσει δὲ ὁ κατ' αὐτὴν ἰστορούμενος ἀγγελικὸς βίος, κρεῖττον ἢ κατὰ ἀνθρώπον πολιτευσάμενην.

ιζ. Ταῦτα καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν εὔροι τις ἂν, ὡς ἡ κατὰ Πολέμωνα ἱστορία διασημαίνει, ἧς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ ἔπεσι καὶ ὁ μέγας ἐμνήσθη Γρηγόριος· ἐξ ἀκολάστου γὰρ εἰς τὸ σωφρονεῖν μεταθέμενος, τοσοῦτον ἐδείχθη τῶν παθῶν ἐπικρατέστερος, ὡς δὴ καὶ θαύματα περὶ αὐτὸν ἄδεισθαι ὦν ἐν τι ὁ ἐπὶ τῇ ἑταίρᾳ τελούμενος λέγεται· τί οὖν, φησίν· οὐδὲ εἰκὼν, ἀλλὰ Πολέμων ἐν εἰκόνι ὑπερκύπτων ἐσωφρόνισε τὴν ἀκόλαστον· ἀλλὰ καὶ σεβασμία, φησὶν· ἀκουε οὐρανὲ καὶ ἐνωπίζου γῆ, πάντες ἄγγελοι, καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ θεοὶ καὶ τὰ θεοῦ ἐνθέως καὶ εὐσεβῶς τιμῶντες αἰεὶ καὶ δοξάζοντες, ἐκστήτε καὶ θαυμάσατε μέγα τι καὶ ἔξαισιον, ἐπὶ τῇ τῶν ἀνόμων ἀναισχυλίᾳ καὶ ἀθεΐᾳ· τοῦ Πολέμωνος ἡ εἰκὼν σεβασμία, καὶ ταῦτα παρὰ τῶν καθ' ἡμᾶς Θεολόγων ἡμῖν ὑποδεδειγμένη· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν τί· πάσης ἀτιμίας καὶ ὕβρεως ἐμπλεως ὦν τί δυσσεβέστερον ἢ ἀνοσιώτερον· ἀλλὰ, φασίν, ἔλληνος καὶ παρ' ἔλλησι· καὶ πῶς οὐ λίαν ἄτοπον, εἰ μὴ καὶ ἡ Χριστοῦ παρὰ χριστιανοῖς, εἴπερ χριστιανοί· ἔπειτα πάλιν ἡνίκα προταθῆναι αὐτοῖς παρὰ τῶν ὀρθοδοξούντων εἰς συνηγορίαν τῆς ἀληθείας λόγος, ὑπ' ἀναιδείας οἱ δειλαιοὶ στρεβλοῦσι κατὰ τὸ δοκοῦν τὰς τε τῆς Θεοσωπύστου γραφῆς, τὰς τε τῶν μυσταγωγῶν τῆς ἐκκλησίας ῥήσεις, οἰόμενοι τὴν ἑαυτῶν κακοδοξίαν ἐξ ἀθλίων καὶ ψευδῶν σημμάτων ἐπικουρεῖσθαι· τούτων γὰρ τὰ μὲν ἀκρωτηριάζουσι, τὰ δὲ περιξέουσι καὶ ὑποτέμνονται, καθάπερ οἱ τοὺς νόθους τῶν δίχων ὀβελίζοντες, ἢ τὰ περιτὰ τῶν λίθων καὶ ξύλων οἱ τέκτονες.

ιη. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ προτεινόμενα; ὅτι ἡ γνώσις τοῦ ἀρχετύπου διὰ τῆς εἰκότος ἡμῖν ἐγγίνεται· ἔτι μὴν καὶ ἡ τῆς εἰκότος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ὅσοιόν τι τῇ μεγάλῃ Βασιλείᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, καὶ πᾶσι ταῖς ἐρρωμένοις τὴν φρενα συνωμολόγηται· καὶ οὐδεὶς πω τῶν σωφρονούντων, ὕβριος ἄταν καὶ ἀμαθῶς πρὸς τὴν οὕτω λαμπρὰν ἀλήθειαν ἀντωπῆσαι ἀπηναισχύνησεν, ἕως ἂν τὸ ἄθεον τοῦτο καὶ μικρὸν δόγμα καθάπερ τι λοιμικὸν νόσημα, ταῖς ἀνθρωπείαις ψυχαῖς κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰσεφθάρῃ· ἔχει δὲ τὰ τοῦ πατρὸς ἐν οἷς πρὸς Ἀμφιλόχιον τὸν τοῦ Ἰκονίου ἐπίσκοπον γράφει, ἐπὶ λέξεως ὧδε· “ Θεὸν ἐκ Θεοῦ προσκυνούσας, τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων ὁμολογοῦμεν, καὶ μένομεν ἐπὶ τῆς μοναρχίας, εἰς πλῆθος ἀπασχισμένοι τὴν θεολογίαν μὴ σκεδανύντες· διὰ τὸ μίαν ἐν Θεῷ καὶ πατρί, καὶ

.. Ἐπεὶ μονογενεῖ τὴν οἰονεὶ μορφὴν θεωρεῖν, τῷ ἀπαραλλάτῳ τῆς θεότητος
 .. ἐνιζομένην υἱὸς γὰρ ἐν πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν υἱῷ· ἐπειδὴ καὶ οὗτος τοιοῦ-
 .. τος οἷος ἐκεῖνος, κακεῖνος ὅπερ οὗτος· καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἐν, ὥστε κατὰ μὲν
 .. τὴν ιδιότητά τῶν προσώπων, εἷς καὶ εἷς· κατὰ δὲ τὸ κοινὸν τῆς φύσεως, ἐν
 .. οἱ ἀμφοτέροι· πῶς οὖν εἴπερ εἷς καὶ εἷς, οὐχὶ δύο θεοί; ὅτι βασιλεὺς λέ-
 .. γεται καὶ ἡ τοῦ βασιλείως εἰκὼν, καὶ οὐ δύο βασιλεῖς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος
 .. σχιζέται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· ὡς γὰρ ἡ κρατοῦσα ἡμῶν ἀρχὴ καὶ ἐξου-
 .. σία μία, οὕτως καὶ ἡ παρ' ἡμῶν δοξολογία, μία καὶ οὐ πολλαί, διότι ἡ
 .. τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· ὁ οὖν ἐστὶν ἐνταῦθα μιμη-
 .. τικῶς ἡ εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυσικῶς ὁ υἱός· καὶ ὡς περ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν,
 .. κατὰ τὴν μορφὴν ἢ ὁμοίωσιν, οὕτως ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως
 .. ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς θεότητος ἐστὶν ἡ ἔνωσις· καὶ τὰ μὲν τοῦ πατρὸς, τοι-
 .. αῦτα καὶ οὕτω πᾶσιν ἐνδηλα, ὡς μὴ δὲ τῶν ἀγροικοτέρων ἢ τῶν βαναύσων
 .. τινὰς οἶμαι διαλανθάνειν· τὰ δὲ τῶν ἐναντίων ὅποια; φασὶ τοίνυν, ὅτι πρὸς
 .. θεολογίαν εἴρηται ταῦτα τῷ πατρὶ, καὶ οὐδὲν ἡμῖν ἐξῆ παρακερδαίνειν ἐντεῦ-
 .. θεν πρὸς τὸ ζητούμενον· εἰκὼν γὰρ τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ ὁ υἱὸς παρὰ τῇ γραφῇ
 .. λέγεται· ἀλλ' ἀποκριτέον εὐθύς, ὅτι εἰ οὐδὲν ἀνήκει ταῦτα πρὸς τὴν τοῦ λό-
 .. γου ἀρκουσίαν, τίος ἔνεκεν καθαιρεῖται; οἴδατε γὰρ σαφῶς ὅτι οὐ μέχρι τῆς
 .. θείας μόνης καὶ τῆς ὕλης ἴσταιται τὸ γινόμενον· οὐδὲ γὰρ ἡ τιμὴ διὰ τὴν ὕλην
 .. καὶ τὴν θέαν προσάτεται· ἐπεὶ ἔδει πᾶσαν ὕλην, παρὰ μὲν τῶν τιμᾶσθαι, παρὰ
 .. δὲ τῶν ὑβρίζεσθαι, καὶ οὕτως ἂν ἠτιμώσατε πᾶσαν εἰκόνα· ἀλλὰ ἄλλο ὅτι
 .. καὶ ἐνταῦθα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐκδέχεσθε τὸ παρεκείμενον· εἰ γὰρ μὴ
 .. ᾗδετε ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τῆς εἰκόνος δηλοῦται, καὶ τὰ γινόμενα εἰς αὐτὸν
 .. ἀναφέρεται, οὐκ ἂν τοσαύταις ἐβάλλετε ὑβρεσιν· ἐπειδὴ βαρὺς ἡμῖν ἐστί καὶ
 .. ἐν εἰκόني βλεπόμενος.

ιθ. Τί οὖν τὸ ἐντεῦθεν συναγόμενον; ὅτι ἐπειδὴ οἱ τιμῶντες ὁμολογοῦσιν
 ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναφέρειν τὴν τιμὴν, ἀνάγκη καὶ τοὺς καθαιροῦντας, ἐκ
 τοῦ ἀκολουθοῦ κατὰ τὸ ἀπαραίτητον λέγειν, ὅτι τὴν ἀτιμίαν ἐπὶ τὸ πρωτό-
 τυπον ἀναφέρομεν· ἐκεῖνα δὲ λέγουσιν οὐ τῇ θεολογίᾳ συνιστάμενοι· πῶς γάρ·
 ἂν γε μακρὰν τὸ τῆς θεολογίας μυστήριον· ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸ τῆς εἰκόνος τὸ
 ὄνομα ἐκ μέσου ποιήσωσιν· ὡς μὴ δὲ εἰς μνήμην ὅλως παρὰ τὸν βίον ἴοι· καὶ
 τοῦτο μάλιστα ἐπὶ πάσης τῆς τὸ ἀνθρώπειον εἶδος φερούσης· διὸ καὶ ψευδω-
 νύμους τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων καλεῖν ἐπεχείρησαν· τὰ γοῦν ἐν παραδείγματι
 εἰρημένα τῷ Θεοφόρῳ, κακούργως καὶ ἀνοήτως ἀποκερῦπτειν μηχανῶνται· τίνα
 λανθάνειν ἢ παραλογίζεσθαι βουλόμενοι· ὡς τῷ ἀδελφῷ αὐτῶν ἀντιφερόμενα
 δόγματι· ἀλλ' ὅτι μὲν Θεολογοῦντι τῷ πατρὶ ἐκεῖνα παρείληπται, καὶ αὐτοὶ
 συμφρόσμεν· ἐκεῖθεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὀρμώμενοι τοιαῦτα λέγειν πρὸς αὐτοὺς ἔχο-
 μεν, ὅτι περ ὁ υἱὸς καίτοι ἐν πολλοῖς ἐτέροις τῆς θεότητος διαπρέπων ἀυχή-
 μασι καὶ δοξαζόμενος, ὅμως ὡς εἰκὼν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, πολλῶν πλείον τῶν
 ἄλλων, καὶ οἰκιοῦται τῷ πατρὶ, καὶ κατ' οὐσίαν ἐνίξεται καὶ διὰ τοῦτο

ἰσοκλεῖα καὶ ὁμότιμον, καὶ τὴν αὐτὴν τῷ πατρὶ δόξαν καὶ προσκύνησιν παρὰ πάντων ἀποφέρεται· καὶ γὰρ ἢ εἰς τὸν υἱὸν τιμῆ, ἤθουν ἢ εἰς τὴν εἰκόνα, ἐπὶ τὸν πατέρα ὡς εἰς ἀρχέτυπον ἀναφοῖα· οὕτω γὰρ που φησὶν αὐτὸς πρὸς τὸν πατέρα· “ ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάλιν ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα „ τοῖς ἀνθρώποις· καὶ, νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ Θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ· καὶ, πάτερ δόξασόν σου τὸν υἱὸν, ἵνα καὶ ὁ υἱὸς σου δοξάσῃ σε „ ὅτι δὲ καὶ διὰ τῆς εἰκόνης Γινώσκειται τὸ ἀρχέτυπον, αὐτὸς που πάλιν πρὸς τοὺς μαθητὰς ὁ σωτὴρ ἔφη· “ εἰ ἐγνώκειτέ με, καὶ τὸν πατέρα μου ἐγνώκειτε ἂν, καὶ ἀπάρτι Γινώσκετε αὐτόν· καὶ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ, ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ ἐστίν. „

κ. Ἐπεὶ οὖν ταῦτα οὕτως ἔχει, τί δὴ ποτε καὶ τὸ ἱερόν τοῦτο ἐμαγεῖον, ὡς εἰκὼν τοῦ ἐνανθρωπήσαντος υἱοῦ, τὴν τε Γνωσὶν καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ ἡμῖν ἐμφανίζον, μὴ κατὰ τὴν οἰκειάν ἀναλοσίαν καὶ τὸ ἰδιάζον τοῦ λόγου, οὐ γὰρ ὡς ταῦτόν τῃ οὐσίᾳ τῷ υἱῷ, ἀλλ’ ὡς τὸ ἐμφερὲς τοῦ εἶδους αὐτοῦ διασῶζον, τιμηθῆσεται καὶ προσκυνηθῆσεται; ἐν ὃν αὐτὸ καὶ τὸ τιμιώτατον τῶν εἰς δόξαν καὶ φανέρωσιν τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ ἱερῶν συμβόλων· ἵνα καὶ δι’ αὐτοῦ διαβαίη πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ἢ δόξα· εἰ μὴ που διὰ τὴν τῆς εἰκόνης κλησὶν οἱ ὀνομαζομένους, καὶ τὸν υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ δόξης ἀλλοτρίωσαιεν· καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὴν προσκύνησιν διέλοιγτο, μὴ δὲ μίαν κοινωνίαν ταῖς εἰκόσι πρὸς τὰ πρωτότυπα διδόντες· συνηγορίαν οὖν ὁ λόγος οὐκ ἀναίρεσιν τῶν προκειμένων ἔχει.

κα. Ἐκεῖνο δὲ ἢ οὐ συνῆκαν οἱ ἀνόητοι, ἢ ἐκόντες ἀπέκρυψαν, ὡς τὸ τῆς εἰκόνης ὄνομα οὐ τῶν ἀπλῶς Θεουμένων ἐστίν, ἀλλ’ ὁμῶνυμος φωνὴ καὶ τῶν πολλαχῶς λεγομένων· ἧς περὶ τῆς διαιρέσεως, λεπτῶς αὐτὸς οὗτος ὁ πατὴρ ἐν ἑτέροις διαλαμβάνει· κατὰ μὲν γὰρ τὴν πρώτην ἐπιβολὴν, εἰς φυσικὴν καὶ τεχνητὴν διαιρεῖσθαι κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἦτοι ὑποδιαίρεσιν, τὴν τεχνητὴν εἰκόνα μορφῆς εἶναι, φησὶ, καὶ σχήματος, ἢ εἶδους καὶ χρώματος· λεγέτωσαν οὖν ἡμῖν, τίς ὁ ἀναγκάζων τρόπος, τὸ μὲν ἕτερον τούτων δέχεσθαι, ὃ ἐπὶ τῶν φυσικῶν εἴληπται, καὶ τὴν τε οἰκειότητα καὶ σχέσιν ἀκριβῶς διασῶζεσθαι ὑπολαμβάνειν, τὸ δ’ αὖ ἕτερον μέρος ὃ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν εἴρηται, ἀποπέμπεσθαι; τί; μὴ καὶ ταῦτα τὴν σχέσιν καὶ οἰκειότητᾴ κατὰ τὸν ἴδιον λόγον ἀπαρτῶτων κεντήσεται; καὶ περὶ ὃ τῆς εἰκόνης λόγος, ὡς εἰκόνης ἀπλῶς ἐπ’ ἀμφοῖν ἴσως καὶ ὁμοίως παραλαμβάνεται παρὰ τοῖς νοῦν ἔχουσι, εἰ καὶ περὶ διάφορα τὰ σημαινόμενα καταγίνεται· ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν φυσικῶν εἰλικρινῶς τὸ εἰκόσι καὶ ἀπαράλλακτον ἔχει, οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν, κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν· εἰ καὶ τῇ φύσει τὸ διάφορον ἐν ἑαυταῖς ἐνδείκνυται· ὅθεν καὶ τῇ προσηγορίᾳ μιᾶ καὶ τῇ αὐτῇ, ὁμῶνυμος κειοικωνήκασιν· ἀλλ’ ἑπειδὴ τοῦτο πρὸς τὴν ἐνωμάτωσιν τοῦ λόγου οἰκειῶς λαμβάνεται, κατασιγάζειν καὶ ἀνατρέπειν πειρόνται οἱ ἄφρονες· ἔνθα μὲν γὰρ κατὰ τὸ προφανὲς οὐδὲν αὐτοῖς ἐστὶ τὸ προσιδόμενον, ὥσπερ ἐπ’ αὐτοῖς τυγχάνοντος καὶ ἐπ’ ἐξουσίας

κειμένου, ἔπεισθαι προσποιούνται τῷ διδασκάλῳ· ἔνθα δὲ τῷ ἀντιπίπτοντι περι-
τύχουσιν, αἰεὶ διακρούονται.

Ἄλλ' ὥρα ἡμῖν ἐπὶ τὴν τοῦ ῥητοῦ χωρεῖν ἥδη ἐπίσκεψιν· Θεολογοῦντι δ'
οὖν τῷ διδασκάλῳ, καὶ τὸν υἱὸν συμφυᾶ τὸ πατρὶ καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἰ-
δότι, ἰδιότητι δὲ μόνῃ τῇ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, εἴτουν πρόσωπον, διακρίνεσθαι
δογματίζοντι, ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ τῶν τνικαδὲ θεομαχούντων αἵρετικῶν κατὰ
τῆς τοῦ μονογενοῦς δόξης ἐπεφύοντο, ἐδέησε ταῦτα διὰ παραδείγματος παρα-
στήσαι τε καὶ δηλώσαι· καὶ γὰρ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς τεκμαιρό-
μεθα, ὃ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἰδεῖν ἐστίν, οὐχ' ἥμιστα δὲ καὶ
ἐπὶ τῶν διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας· εἰρηκῶς γάρ, πῶς εἴπερ εἷς καὶ εἷς ὁ πα-
τὴρ καὶ θεὸς, καὶ ὁ υἱὸς καὶ θεὸς, οὐχὶ δύο θεοί· οἰοεὶ ἐν διαλόγῳ τὸν λό-
γον ποιούμενος “ ὅτι τοι, φησὶ, βασιλεὺς λέγεται καὶ ἡ τοῦ βασιλέως εἰκὼν
„ καὶ οὐ δύο βασιλείς· οὔτε γὰρ τὸ κράτος σχίξεται, οὔτε ἡ δόξα μερίζεται· „
εἴτα ὡσεὶ τινὸς διαπορούντος, πόθεν ταῦτα οὕτως ἔχειν δῆλον, ὡσπερ κατα-
σκευάζον τὸν τοῦ παραδείγματος λόγον, διὰ τῶν κοινῶν ἐνοπιῶν προερχόμενος
καὶ ἄπασι συνομολογουμένων ἐπάγει· “ διότι ἡ τῆς εἰκότος τιμὴ, ἐπὶ τὸ πρῶ-
„ τῷ τυπῷ διαβαίνει· „ τοῦτο γὰρ ἐπὶ πάσης εἰκότος ὁμολόγηται, καὶ πᾶσι
λογοῖσιν οὐκ ἐκ διδασκαλίας μόνον, ἥδη δὲ καὶ φυσικῶς, ἡ τούτου Γνώσις ἐμ-
πέφυκεν· οὕτως ἀπαργίτας τὰ τοῦ παραδείγματος, μετὰ γοι λοιπὸν τὸν λόγον
ἐφ' ὃ παρῆνται, καὶ φησὶν· ὁ οὖν ἐνταῦθα μιμητικῶς ἡ εἰκὼν, ἐνταῦθα τοῦ,
ἡ δῆλον ὡς ἐν τῇ ἐκ τέχνης τὴν μίμησιν ἐνδεικνυμένη εἰκὼν, τοῦτο ἐκεῖ φυ-
σικῶς ὁ υἱὸς· ἔπειτα τῶν τεχνητῶν εἰκόνων τὴν πρὸς τὰ ἀρχέτυπα διαφορὰν
καὶ οἰκειῶσιν εἰδῶς ὁ πατὴρ, πάλιν παραδείγματι ἀναλόγως ἔχοσιν πρὸς τὴν
φυσικὴν εἰκόνα τούτῳ χρώμενος ἐπιφέρει· “ καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν τεχνητῶν, κατὰ
„ τὴν μορφήν ἡ ὁμοίωσις, οὕτως ἐπὶ τῆς Θείας καὶ ἀσυνθέτου φύσεως, ἐν τῇ
„ κοινωσίᾳ τῆς Θεότητος ἐστὶν ἡ ἔνωσις· „ σημειωτέον δὲ ὅπως ἐπὶ τῶν τεχ-
νητῶν, οὐ τῆσδε ἡ τῆσδε εἴρηκε, τὴν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ πρωτοτύπου ὁμοίω-
σιν προσδιωρισμένως, ἀλλὰ διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἐπὶ πασῶν ἀπλῶς
τὸν αὐτὸν εἰσήγαγε λόγον· ὡς εἴπερ μὴ ἀπόσχοιντο τῆς ἀτόπου φιλονεικίας
οἱ ἀναισχυντοῦντες, ἐκβιασθήσονται μὴ ἕνα μόνον, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς υἱοὺς
ἀθέως ἀναπλάττειν καὶ ἀνοήτως.

κβ. Τὸ τοίνυν λεγόμενον, ὅτι ἡ τῆς εἰκότος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον δια-
βαίνει, οἷα δὴ προσεχέστερον τῷ ἐπὶ τῆς βασιλέως εἰκότος παραδείγματι κεί-
μενον, προηγουμένως ἐπὶ τῶν τεχνητῶν εἰκόνων ἐφήρμοσται, καὶ οὕτως ἐπὶ τὴν
φυσικὴν εἰκόνα ἐκεῖθεν μετέρχεται, καὶ πρὸς τὴν Θεολογίαν παραδειγματικῶς
ἀνάγεται· τοιαύτης δὲ μεταλαχεῖν τὴν τεχνητὴν εἰκόνα τῆς πρὸς τὸ πρωτότυ-
πον κατὰ τὴν μορφήν κοινωσίας καὶ σχέσεως, οὐδὲν ἦττον ἢ κατὰ τὴν ὁμω-
μίαν ἐνέφηνεν· ὡς γὰρ οὐ δύο ἀλλ' ἕνα λέγεσθαι βασιλέα συνήνευται, τὸ γὰρ
ἐν ἐπ' ἀμφοῖν διαφαινεῖται, οὕτω δὴ καὶ ὁ θαυμαστότερον καὶ οἰκειότερον, μὴ
δὲ τὸ κράτος σχίξεσθαι, μὴ δὲ τὴν δόξαν μερίζεσθαι, ὃ ἐδήλου ἐπὶ τῆς φυ-

σικῆς ἢ κατ' οὐσίαν ἔνωσις εἰκόνας, πῶς οὖν ἀτιμοὶ καὶ ἀπηγορευμένοι πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ σαφήνειαν τηλικούτου πράγματος. τῆς θεολογίας λαμβανόμεναι; Ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος διδάσκαλος, καὶ ἐν τοῖς κατὰ Σαβελλίου λόγοις, τὴν περὶ τῶν εἰρημένων διάνοιαν λευκότερον ἐξαπλοῖ· “ οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ τὴν ἀποστολὴν τῆ βασιλικῆς εἰκόνι ἐναενίζων, καὶ βασιλέα λέγων τὸν ἐν τῷ πῖνακι, δύο βασιλέας ὁμολογεῖ, τὴν τε εἰκόνα καὶ τὸν οὗ ἔστιν ἡ εἰκὼν· οὔτε ἐὰν δείξας τὸν ἐν τῷ πῖνακι γεγραμμένον εἶπῃ, οὗτος ἔστιν ὁ βασιλεὺς, ἀπεστέγησε τὸν φρωτότατον τῆς τοῦ βασιλείως προσηγορίας, μᾶλλον μὲν οὖν ἐκείνῳ τὴν τιμὴν ἐβεβαίωσε διὰ τῆς τούτου ὁμολογίας· εἰ γὰρ ἡ εἰκὼν βασιλεὺς, πολλῶν δὴ που εἰκὸς βασιλέα εἶναι καὶ τὸν τῆ εἰκόνι παρασχόμενον τὴν αἰτίαν· ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν ξύλα καὶ ζωγράφου τέχνη τὴν εἰκόνα ποιεῖ φθαρθῆν φθαρθοῦ μίμημα καὶ τεχνητὴν τοῦ ποιηθέντος, ἐκεῖ δὲ ὅταν ἀκούσης εἰκόνα, ἀπαύγασμα νόμι τῆς δόξης· τί δὲ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τίς ἡ δόξα, αὐτὸς εὐθὺς ἠρμήνευσεν ὁ ἀπόστολος ἔπαγαθὼν, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως. ,, Τοιαύτης δὲ διὰ πάντων τῆς κατὰ τὰς εἰκόνας θεωρίας παραδειγματικῆς, ὡς τὸ εἰκόνας ἐν ἅπασιν κατὰ τὸν ἴδιον ὄρον καὶ λόγον ἐχούσας, τί τὸ ἀποπῶν τὰ τῆς τάξεως ἀντιστρέφοντας εἰπεῖν, ὅτι ὡςπερ ἡ παρὰ τῶν ἀσεβούντων εἰς τὸν υἱὸν ὕβρις, πρὸς τὸ πατέρα ὡς εἰς ἀρχέτυπον ἀντιμετρὸς ἀναβαίνει, οὕτω καὶ ἡ εἰς τὴν τεχνητὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα παρ' αὐτῶν προσφερομένη ἀτιμία, φανερώς ὡς ἐπ' ἀρχέτυπον τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἀναφέρεται; τί τούτων σαφέστερον ἢ ἐκδηλότερον πρὸς συνηγορίαν καὶ πίστῳσιν τῆς ἀληθείας, καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ εὐσεβοῦς παραδόσεως; τίς τῶν ἄγαν ἀσυνέτων καὶ ἀνοήτων οὐ συνήσει, ὅτι τὴν τεχνητὴν εἰκόνα, ἐφ' ἧς καὶ τὸ ζητούμενον πρῶτως ὡς ἐναγχοῦς δέδεικται ἀποδέδοται, πρὸς σαφήνειαν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς κατὰ τὴν θεολογίαν φυσικῆς εἰκόνας, ὡς οἰκεῖον καὶ ἐμφανεστάτον καὶ πρόσφορον ὁ Θεοφόρος παράδειγμα προηγήγετο; ὁ γὰρ μὴ οὕτω ταῦτα ὡς νῦν τετρήθηται καὶ ἀποδέδοται ἔχειν οἰόμενος, πόρρω που τῆς πατρικῆς διανοίας καὶ τοῦ σοποῦ ἀφέστηκε, καὶ τῶν ἀληθῶν αὐτῶν ἀνοηταίων ὁλοτρόπως διημάρτηκεν.

γλ. Ἄλλ' οἱ χριστομάχοι ταῦτα ἀποκρυφάμενοι, καὶ τοὺς ἀπλουστέρους παραλογίζεσθαι βουλόμενοι, λανθάνειν τὴν ἐαυτῶν πιερίαν καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας μάχην ὑποποπάζουσι· τοσοῦτον ἔσκοτίσθησαν τὰς ψυχὰς, ὡς τὰ σαφῶς διηγορευμένα, καὶ τὴν τῶν πολλῶν γνῶσιν μὴ διαφεύδοντα ταμιεύσασθαι· ὑφ' ὧν δὴ τὸ κακοῦργον αὐτῶν πλέον δημοσιεύεται. Ἐξῆς δὲ ἡμῖν ὁ τῷ ἱερῷ τούτῳ πατρὶ ὁμότροπος καὶ ὁμόγνωμος καλείσθω, ἐν ταῖς ἐαυτοῦ θεολογίαις ὁ μέγας Γρηγόριος, τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διεξερχόμενος· “ εἰκὼν δὲ, ὡς ὁμοούσιον καὶ ὅτι τοῦτο ἐκεῖθεν, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου, πατήρ· αὕτη γὰρ εἰκόνας φύσις, μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχέτυπου, καὶ οὐ λέγεται· πλὴν ὅτι καὶ πλέον ἐνταῦθα· ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀκινήτως κινουμένου, ἐνταῦθα δὲ ζῶντος καὶ ζῶσα, καὶ πλέον ἔχουσα τὸ ἀπαράλλακτον, ἢ τοῦ Ἀδὰμ ὁ Σὴθ, καὶ τοῦ

„ γεννώντος παντός τὸ γεννώμενον τοιαύτη γὰρ ἡ τῶν ἀπλῶν φύσις, μὴ τὸ
 „ μὲν εἰκέναι, τὸ δὲ ἀπεικέναι, ἀλλ' ὅλον ὅλου τύπον εἶναι, καὶ ταυτὸν
 „ μᾶλλον ἢ ἀφομοίωμα „ ὡδὲ μὲν ἔχει τὰ τοῦ πατρὸς· ὅτι δὲ τῆς αὐτῆς
 ἔννοιας ἔχεται, οὕτως εἰσόμεθα· εἰπὼν γὰρ ὅτι τοιαύτη ἡ τῆς εἰκόνας φύσις,
 μίμημα εἶναι τοῦ ἀρχετύπου, φαίνεται πάσης εἰκόνας ἀπλῶς τὸν λόγον εἰσα-
 ἀγειν, ἵνα διὰ τούτου σχῆ τὸ ζήτούμενον· καὶ γὰρ ἐκ τῶν καθολικώτερον τὰ
 μερικώτερα δεικνύται· καὶ οὗτος τῆς ἀρίστης καὶ κυριώτερας ἀποδείξεως ὁ τρό-
 πος· τὰ δὲ ἐπόμενα, δείκνυσι μᾶλλον αὐτὸν πρὸς τὴν αἰσθητὴν ταύτην εἰκόνα
 καὶ τεχνητὴν ἀποσκοπεῖν· ἐπαγαγὼν γὰρ τὸ “ πλὴν ὅτι καὶ πλέον ἐνταῦθα „
 τὴν ὑπεροχὴν τῶν προκειμένων αὐτῶ ἐπὶ τῇ Θεολογίᾳ, διὰ τῆς συγκριτικῆς
 φωνῆς ἐσήμανε, διακρίνας ἐκάτερον τοῦ ἑτέρου· προσεπενέγκας δὲ τὸ “ ἐκεῖ
 „ μὲν γὰρ ἀκίνητος κινουμένου, ἐνταῦθα δὲ ζῶντος καὶ ζῶσα „ τὴν πρὸς ἀλ-
 λήλας παρέστησεν ἢν ἔχουσι διαφορὰν· ὡς εἰ ἔλεγεν ὅτι ἴδιον τῆς μὲν τεχ-
 νητῆς εἰκόνας, τὸ ἀκίνητον κινουμένου· οἰκεῖον δὲ τῆς φυσικῆς τὸ ζῶντος καὶ
 ζῶσα μετὰ ταῦτα καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν σύγκρισιν ποιεῖται ἐπὶ τῶν ἀσυγ-
 κριτῶν, τὸν τοῦ Ἀδάμ καὶ τοῦ Σῆθ παρενείρας λόγον, καὶ ὅσα περὶ τῆς τῶν
 ἀπλῶν διείλεται φύσεως· προσεκτέον δὲ κἀνταῦθα, ὡς ὁ Θεηγόρος οὗτος τὰ
 τῆς Θεολογίας ἐξαιρῶν τῶ εἶναι πάντων ἐξηρημένην, διὰ τῆς τῶν πάντων ἀφαι-
 ρέσεως, καὶ ταῦτα δὴ τὰ χειρόκμητα οὐ μόνον οὐκ ἀποπέμψεται, ἀλλὰ καὶ
 ὡσπερ ἀγάμενος ἀποδέχεται.

κδ. Ὁ θεοφόρος Κύριλλος ὁ τῆς μεγάλης τῆς Ἀλεξάνδρου πρόεδρος, καὶ
 μέγας διδάσκαλος, τοῖς προάγουσι συνειστρεχέτω καὶ συμφεθγέσθω τοιαύδε
 τινα περὶ τῶν προκειμένων φάσκων “ ὡσπερ ἂν εἴ τις εἰκόνα διαγεγραμμένην
 „ ἀρίστα βλέπει, καὶ ἀποθαυμάζοι μὲν τὸ τοῦ βασιλέως σχῆμα, καὶ ὅσα
 „ περ ἐν ἐκείνῳ φαίνεται, ταῦτα καὶ ἐν τῇ Γραφῇ δυνάμενός τε καὶ ἔχων ὄρᾶν,
 „ εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοι τοῦ καὶ αὐτὸν ἰδεῖν τὸν βασιλέα, εἶποι δ' ἂν εἰκότως
 „ πρὸς αὐτὸν ἡ γραφῆ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν βασιλέα· καὶ πάλιν· ἐγὼ
 „ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐσμεν, ὅσον εἰς ὁμοιότητα καὶ ἀκριβεστάτην ἐμφέρειαν·
 „ καὶ πάλιν· ἐγὼ ἐν τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐμοὶ κατὰ τὸ τῆς μορφῆς
 „ σχῆμα· τὸ γὰρ εἶδος τὸ ἐκείνου πάντως φορεῖ ἡ Γραφῆ, καὶ τὸ τῆς γραφῆς
 „ εἶδος ἐν ἐκείνῳ σώζῃται· οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ υἱὸς λέγων· ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἐώ-
 „ ρακε τὸν πατέρα· καὶ, ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐσμεν „ ἄρ' οὖν ἔπονται τοῖς
 σοφοῖς τούτοις λόγοις, ἢ ἔνθα μὲν, ἔνθα δὲ οὐ; καὶ ὡς ἡ τοῦ ἐνεργουῦντος
 ὑποβάλοι πονηρὰ γνώμη; εἰ μὲν οὖν βούλοιντο πείθειν ἡμᾶς, ὡς κατὰ τὰ εἰ-
 ρημένα τῶ διδασκάλῳ, ὁμοούσιον τῶ φύσαντι τὸν υἱὸν δοξάζουσιν, οἷα εἰκόνα
 ὄντα πατρός, καὶ βασιλέα μετὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἢν ὑπέδου μορφὴν, ὁμολογοῦν-
 τες τιμῶσι, κατὰ τὸ προκειμένον ἤδη παραδείγμα, προσκυνεύσασαν σὺν ἡμῖν
 τὴν προσκυνητὴν αὐτοῦ εἰκόνα, μονουοιχὶ καὶ αὐτὴν λέφουσιν· ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ,
 ἑώρακε τὸν πάντων βασιλέα καὶ κύριον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καὶ Θεόν· εἰ δὲ
 οὐ τοῦτο δέχονται, οὐδὲ τὸν υἱὸν ὁμοούσιον τῶ πατρὶ δοξάζουσι, καὶ τῆς

βασιλείας ἀποψιφιοῦνται, καὶ ἄλλοτρίους ταύτης τὲ καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἑαυτοὺς σαφῶς ἀποδείξουσι.

κε. Τοῦτοις τοῖς Θεοσόφοις πατρᾶσι, καὶ ὁ πολλὸς τὰ Θεῖα καὶ Θεοφάντωρ Διονύσιος συνεπὶδὰ φραζέτω “ ὅτι καθάπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν εἰκόνων, εἰ .. πρὸς τὸ ἀρχέτυπον εἶδος ἀκλινῶς ὁ Γραφεὺς εἰσορᾷ, πρὸς μὲν ἄλλο τῶν .. ὁρατῶν ἀνθελκόμενος ἢ κατὰμεριζόμενος, αὐτὸν ἐκείνον ὅς τις ἐστὶ τὸν Γρα.. .. φόμενον, εἰ θέμις εἰπεῖν, διπλασιάζει, καὶ δείξει τὸ ἀληθὲς ἐν τῷ ὁμοιώ.. .. ματι, τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῇ εἰκόνι, τὸν ἐκάτερον ἐν ἐκατέρῳ παρὰ τὸ τῆς οὐ.. .. σίας διάφορον· οὕτως τοῖς φιλοκάλοις ἐν τῇ γραφεύσιν ἢ πρὸς τὸ εὐῶδες .. καὶ κρῦφον κάλλος ἀτενῆς καὶ ἀπαρέγκλιτος Θεωρίας, τὸ ἀφανὲς δωρή.. .. σται καὶ Θεοειδέστατον ἴνδαλμα· .. πείθονται τοῦτοις οἱ τῆς ἀπειθείας υἱοὶ, καὶ τιμῶσι τοὺς Θεολόγους; καὶ δέχονται εἶναι καὶ αἰσθητὰς εἰκόνας; καὶ ἐμολογοῦσι περιγραπτὸν τὸν πολλὰ πλασιαζόμενον; καὶ προσκυνοῦσι τὸν δι' ἐκατέρου ἐκάτερον δεικνύμενον; ὁ ἐστὶν ὁ εἰκονιζόμενος καὶ τὸ εἰκονίζον, ὡς νῦν παρ' ἡμῶν δοξάζεται ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Χριστοῦ σεβασμία εἰκὼν; ἢ ἐκάτερον δι' ἐκατέρου ἐξουθενοῦσι, καὶ ἀτιμάζουσι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς εἰκό.. .. νος αὐτοῦ; συνἀτιμάζουσι δὲ καὶ τὸν ἱεροφάντην διδάσκαλον, καὶ ταύτη ἡμᾶς βεβαιώσονται, ὡς οὐδενὶ τρώσῃ τοῦ κρυφίου μετέσχον κάλλους, αἰσχροὶ δὲ εἰσι καὶ ἀκάθαρτοι, καὶ πάσης Θεοειδοῦς ἐμφάσεως ἀμίθετοι;

κε. Ὁσαύτως δὲ ἔχει καὶ τῷ Κλήμεντι ἐκείνῳ τῷ ἀλεξανδρεϊάδην δοκεῖ, ἐν οἷς περὶ τοῦ νομικοῦ πάσχα διαλαμβάνων φησὶν “ ὡς εἴ τις εἰκὼν, .. μὴ παρόντος μὲν τοῦ ἀρχέτυπου, τὴν ἴσιν ἐκείνῃ δόξαν ἀποφέρειται, καὶ .. παρούσης τῆς ἀληθείας, καταλάμπεται ἢ εἰκὼν πρὸς αὐτῆς, τῆς ὁμοιώσεως .. ἐκείνης ἀποδεκτῆς μενούσης, διὰ τὸ σημαίνειν τὴν ἀλήθειαν. .. Καὶ τὰ μὲν τῶν Θεοφόρων τοιαῦτα ἐπιτηρητέον δὲ ὅτι οὐ διωρισμένως οὐδὲ ἰδικῶς περὶ τῆς τοιαῦδε εἰκόνας, ἢ τοῦδε τοῦ εἶδους μόνου, ἐπὶ πάσης δὲ ἀπλῶς εἰκόνας τὴν αὐτὴν ἔνοιαν καὶ δύναμιν παριστάνουσι, καὶ τὴν εἰς τὸ πρωτότυπον σχέ.. .. σιν τὲ καὶ οἰκειότητα διασώζειν, συμφώνως διαγορευούσιν ὅπερ ἐμφανεστ.. .. ερον δηλοῖ τὰ τῷ Θεῷ εἰρημένα Διονυσίῳ· εἰ καὶ τινες τῶν πατέρων διὰ τὴν οὕτω τνικαῦτα ἐπικρατήσαναν συνήθειαν, τὰς βασιλέων εἰκόνας δημοσιεύ.. .. σθαι τε καὶ προσκυνεῖσθαι, τῷ κατὰ τὸν βασιλέα συνεχρήσαντο παραδείγ.. .. ματι, ὡς τῶν ἄλλων ἐγγυτέρῳ τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων καὶ κυρίῳ τῶν ὄλων, ἐπεὶ τῶν ἐπὶ γῆς μείζον πάντων καὶ ὑπερτεροῦν ἀξίωμα· οὕτω καὶ τοῦ εἰρμοῦ τοῦ λόγου φέροντος, ἐκ γὰρ τῶν ἐγκοσμίῳν τὰ ὑπερκόσμια, καὶ τῶν ταπεινοτέρων τὰ ὑψηλότερα καθόσον ἐφικτὸν ἐκκαλύπτεται· ὅτι δὲ τὰ δρώ.. .. μενα ἐν ταῖς εἰκόσιν ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀναφέρεται, καὶ τῶν ἱερῶν γραμμά.. .. των συνιδεῖν ῥάδιον.

κε. Καὶ γὰρ ἡ κατὰ τὸν μακάριον Σαμουὴλ ἱστορία, τοιοῦτόν τι παραδηλοῦν βούλεται· οὗτος γὰρ καὶ πρὸ ὠδίνων, τῷ Θεῷ παρὰ τῇ φιλοθέῳ ὑποσχεθεὶς μητρὶ, εὐθὺς ἐκ σπαργάνων αὐτῶν ἀνιέρωτο· εἶτα ἱερατεύειν λαχὼν

τῷ Θεῷ, εἰκὼν ἦν Θεοῦ καὶ καθὼ ἱερεὺς· καὶ τοῦτο ἡμᾶς ἐμπεδοῖ τὸ ἐν ψαλμοῖς ἀδόμενον· “ σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· ”, καὶ μὲν δὴ καὶ ἡ τοῦ πανσόφου Παύλου διδάσκει φωνή· “ ὅτι ἀφωμοιωμένοι τῷ Θεῷ· ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐξ Ἰσραὴλ καταΓηράσκοντα ἐώρων, ἐν αἰτίαις τὲ μεγάλαις ἐποιούνητο τοὺς παῖδας τοῦ αὐτοῦ, ἦγον πρὸς αὐτὸν ἄνδρες, καὶ δὴ καὶ ἤτουν βασιλεία καταστῆναι αὐτοῖς· κατὰ δὲ καὶ τῶν ἄλλοις κατεθειμένων γινόμενον ἔδνεσι· τί οὖν, φησιν, ἡ γραφή; ποιητὸν μὲν ἤδη καὶ αὐτῷ τῷ προφήτῃ καὶ λίαν ἐνδίκως τὸ αἰτούμενον καταφαίνεται· τὰ δὲ τοῦ Θεοῦ χρησμοῦ τίνα καὶ ὁποῖα; ” ἀκούσον, φησὶν, ὁ τῶν ὄλων Θεός, οἷα δὴ χαλεπαίνων καὶ ὀργιζόμενος, τῆς φωνῆς τοῦ λαοῦ καθὰ ἂν λαλῶσι πρὸς σέ, ὅτι οὐ σέ ἐξουθενή·, κασιν, ἀλλ’ ἡ ἐμέ· ”, φανερώτατα οὖν καὶ ἐντέθεν δεικνύται, ὡς ἡ εἰς τὸν προφήτην ἐξουθενήσις, ἃ τε θεῖον ἀνάθημα καὶ τὰ θεῖα ἐξαικονίζοντα, ὡς ἐξ εἰκόνας ἐπὶ τὸν θεὸν ὡς εἰς ἀρχέτυπον διαβέβηκεν· οὕτως γε μὴν καὶ ἐπὶ τῶν εἰς γινόμενον γινώσκωμεν· ἀκούσμεν γὰρ ἐν εὐαγγελίοις τὸν σωτῆρα θεὸν πρὸς τοὺς θεσπεσίους ἀποφαινόμενον μαθητάς· “ ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται· ”, κατὰ ταῦτα δὴ οὖν, τὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν Χριστοῦ ἀδικήματα, τῶν τε ἱεροτυπιῶν χάριν, καὶ δὴ καὶ τῶν ἀναθεμιμένων καὶ ἱερωμένων αὐτῷ σωμάτων, εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν μετενήνεται· τί οὖν οὐ χαλεπαίνει καὶ ἀγανακτεῖ ἐν τούτοις Θεός; πάνυ μὲν οὖν· ἀναβάλλεται δὲ τὴν ὀργὴν, ὡς περὶ ἐπὶ τοῖς πάλαι, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῖς νῦν ὑβρισταῖς, καὶ αὐτοὶ τῆς ἀφάτου μακροθυμίας καταφρονῶσι καὶ ἀγαθότητος· ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐ συνίσταν οἱ ἀνόητοι, ὅπερ εἰς ἐλεγχον τῆς παρανοίας αὐτῶν πρόκειται; ἐχρῆν γὰρ αὐτοὺς ἐνεῖθεν χειραγωγεῖσθαι ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν.

κθ. Τί δ’ οὖν ἐστὶν ῥητέον; εἰ μὴ ἤθεσαν ταῦτα οὕτως ἔχειν χριστιανοὶ, πῶς τὸ ἀνεκάθεν τὰ παρ’ ἑλλῆσι πρὸς σεβασμὸν καὶ θρησκείαν γνωριζόμενά τε καὶ τεκταινόμενα, βδελυκτὰ ἠγούντο καὶ καταψυττα; ζῆλῳ δὲ Θεῷ καὶ σπουδῇ πάσῃ χρώμενοι, κατῆρουν τὲ εὐσθενῶς ἐκ βάρων αὐτῶν καὶ διέφθειρον, πυρὶ τε παρεδίδοσαν, καὶ ἄλλως τὸν ὄλεθρον αὐτῶν ἐργαζόμενοι ἦσαν· τίτος οὖν ἔνεκεν ταῦτα ἔπραττον, ἢ οὐχὶ μίσει καὶ ἀπεχθεῖα τῶν δι’ οὓς ἐκεῖνα γεγόνασι; καὶ γὰρ ἑλλῆνες καὶ ἀνθρώπων τινῶν εἰκόνας διατυποῦν δόξαντες, κατίδρυσαν ἀνοητότατα θεοστυγῶν τινῶν καὶ μιμῶν καὶ ἐπ’ αἰσχρότητι βεβηομένων, ἢ καὶ ἄλλως γενναῖόν τι καὶ εὐσθενῆς κατὰ τὸν βίον διηκνυζῶν· ἔστι δὲ ὧν καὶ δαιμόνων τινῶν παρ’ αὐτοῖς θεραπευομένων, ἃ δὴ καὶ εἰδωλα καὶ φασματώδη πλάσματα καλεῖν θεμίδον, καὶ πλάνης ἀνάμειστα· εἰ οὖν οὕτω ταῦτα ἔχει, πῶς οὐ δίκαιον τὰ κατ’ ἡμᾶς ἅγια, διὰ τιμῆς ἀπάσης ἤχθαι, πίστει τῇ εἰς τὰ πρωτότυπα καὶ σεβασμιότητι, εἴπερ ὁμολογοῦμεν αὐτὰ σεβασμοῦ ἄξια; ΤΙ ΓΑΡ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΗΜΑΤΟΣ ΤΙΜΙΩΤΕΡΟΝ ἢ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΕΡΟΝ, Ὁ ΚΑΙ ΜΕΤΕΧΟΜΕΝΟΝ ΤΟΥΣ ΠΙΣΤΕΙ ΔΕΧΟΜΕΝΟΥΣ ΚΑΘΑΓΙΑΖΕΙ, καὶ εἰκονιζόμενον ἀπωπληροῖ χάριτος; διὸ προσκυνητὰ καὶ τίμια παρὰ χριστιανοῖς μετὰ τῶν ἄλλων ἁγίων·

ἀλλ' οἱ ἀνόσιοι πρὸς τὰ οὕτως ἀναντίβλεπτα, εὐθὺς ἀνθυποφέρουσιν. Ὡς ὅτι ὡς Ἕλληνας μὲν τὰ ἑλλήνων δοξάζουσι, παρ' ἐκείνοις γὰρ τὸ τοιοῦτον ἐφεύρεμα, χριστιανοῖς δὲ οὐκ ἔξωδὸν τοῦτο ποιεῖν. Ὡς καὶ οὐ συνῆκαν ὅτι τοῦτο αὐτοῖς μᾶλλον ἀντιτετάξεται, συναγορεύσει δὲ ἡμῖν εἰς τὰ μάλιστα, τί δὴ ποτε γὰρ μὴ καὶ χριστιανοὶ τὰ χριστιανῶν τιμήσουσι; καίτοι ψευδῆ μὲν τὰ ἑλλήνων καὶ ἀπάτης ἔμπλεα, τὰ δὲ ἡμέτερα ἀληθῆ καὶ ἀληθοῦς πεπραγμένα ἐπιγιγνώσκωμεν καὶ πιστεύομεν καὶ ὅσα τὸ ἀληθὲς τοῦ ψεύδους αἰρετώτερον. τοσοῦτῳ εἶδει τῶν καθ' ἡμᾶς δόξαν σπουδαιότεραν εἶναι καὶ θερμότεραν τοσοῦτον οὖν τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ὁ λόγος τὸ ἀξιόπιστον ἢ αὐτόπιστον κέκτηται, ὥστε καὶ εἰς παράστασιν καὶ πίστῳσιν ἐτέρων σαφῆ, καὶ ταῦτα θεῶν καὶ ὑπερφῶν, καὶ τῆς ἀνωτάτω καὶ πάντων ἐπέκεινα φύσεως, παρὰ τῶν θεολόγων παραλαμβάνεσθαι οὐκοῦν οὐκ ἐπὶ τῆς θεολογίας μόνον ἢ τῆς εἰκότος τιμῆ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ἀπλῶς τῶν εἰκονιζομένων ὡς δείκνυται· καὶ εἰ τοῦτο οὕτως ἔχει, ἀξιολογώτατον ἂν εἴη χριστιανοῖς μάλιστα καὶ ἑσφοιλόμενον, ταῖς Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων εἰκόσι τὸ σεβάσμιον ὡς σεβασμίαις νέμειν.

κθ. Εἰ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀσυνδέτων, τὸ εἰκονίζεσθαι εἰσενήνευται, καὶ τοσοῦτον τὸ τῆς εἰκότος χρῆμα τε καὶ ἀξίωμα, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς θείας καὶ ἀπορόρητου φύσεως συνεμφαίνεσθαι, καὶ τοῦ υἱοῦ τὴν υἱότητα καὶ φυσικὴν σχετῆσιν καθ' ἣν πρὸς τὸν πατέρα οὐσιωδῶς εἰκονίζων οἰκειοῦται τε καὶ συναίπειται. παριστᾶν καὶ δηλοῦν δύνασθαι, τί ποτε ἄρα μὴ καὶ ἐπὶ τῶν συνδέτων τούτων μάλιστα παραληφθήσεται, τῆς κατὰ Χριστόν φημι συνδέτου ὑποστάσεως; ἔξ οὗ δὴ γνωριμώτερον ἡμῖν καὶ οἰκειότερον τὰ τῆς σωτηρίου αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐπιφανείας κατασταθήσεται, συνδέτοις γε οὖσι καὶ ὑλικῶς καὶ παχυτέροις, καὶ διὰ τοῦτο δεομένοις τῶν ὑλικῶν ἀναλόγως καὶ αἰσθητῶν, ὡς συνήθων καὶ οἰκειοτάτων ἡμῖν, πρὸς ἐκδηλωτέραν διδασκαλίαν, καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς ἀναστατικῆν χειραγωγίαν· εἰ δὲ οὐκ ἔξῃν τοῦτο, οὐδὲ πρέπον φήθησαν οἱ κληνοὶ τῆς ἐκκλησίας καθηγεμόνες, προσδιέστειλαν ἂν καὶ προσδιωρίσαντο, τούτων μόνων ὑφελόμενοι τὴν προσκύνησιν· καὶ τί δεῖ λέγειν προσκύνησιν; μὴ δὲ τυποῦσθαι τὸ παράπαν πάντῃ καὶ πάντως ἐθέσπισαν μίμημα.

λ. Ἄλλ' αὐτῶν γε ἔνιοι καὶ οἴκους ἱερούς ἐδείμαντο, καὶ ἱερὰ κειμήλια ἰτεκλήναντο, ἐν οἷς ταῦτα ἐντυποῦντες καὶ διαγράφοντες φαίνεσθαι ὧν καὶ ὄντων καὶ γινομένων, τὸν τῆς ζωῆς βιοῦντες διετέλουσαν ἅπαντα χρόνον ἤδη δὲ καὶ ἔροις καὶ κινῶσι θεοῖς ἀναστῆκεῦσθαι τὰ Χριστοῦ ἐτύπωσαν, καὶ μᾶλλον τῆ ἀνθρωπιῶν εἶδει, ὅσα καὶ τῆ ἀληθείας προσακείωται, ἢ τῶν τοῦ ἀμνοῦ, οἱ ἀρχαιότεροι, οἱ τὴν ἱεράν καὶ ἁγίαν ἔκπλην συγκεροτηκότας σύνοδον θεόσοφοι πατέρες διδασκέτωσαν· οὐς πάντας παρορώντες οἱ ἀνόσιοι, ἐπὶ τὸν κορυφαῖον τῆς ἀθείας τὸν δυσσεβῆ Εὐσέβιον ἀποτρέχουσι, καὶ οὐς παρεπλάσαντο πατέρας, ταῖς οἰκείαις ὀρέξεσι τῆς ἀσεβείας ἐκκαίμενοι, ἐκ τε τῆς Μανιχαίων καὶ Ἀρειανῶν λύμης ἐρανισάμενοι φάσματα, καὶ τούτων μέρη τινὰ καὶ τιμήματα

πάσης βδελυρίας και ἀκαθαρσίας ἀνάμεσα, πόρρω που τοῦ τῆς ἐκκλησίας χοροῦ και τῆς θείας ἐκ παλιόνων χρόνων ἀπεληλαμένους δόξης, οὐς και τὸ ἀπερίγραπτον ἐπὶ Χριστοῦ, ὡσπερ και τὸ ἀλλότριον και ἑτεροοῦσιον τῆς τοῦ γεγεννηκότος οὐσίας φρονούντας, αἱ ἱεραὶ σύνοδοι ἀπεκήρυξαν, φρικτοῖς ἀναθέμασι καταζεύξαντες. Ἐτι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις, τὸν ἱεροφάντην Κύριλλον τοῦ καθ' ἡμᾶς λόφου και τῆς ἀληθείας ὑπέρμαχον προσήσάμενοι, ἴδωμεν ποῦ ποτε ἄρα ὁ τῆς εἰκόνης αὐτοῖς λόφος ἐκβήσεται· θαυμάζω γὰρ εἰ μὴ ἀποστασίου γραφὴν ἀπενέλιοντο· ὡδὲ γὰρ, φησι, τὴν πρὸς ῥωμαίους τοῦ θεοῦ ἀποστόλου ὑπομνηματίζων ἐπιστολὴν· “ τὸν γε μὴν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γεγο-, νότα, κατὰ τὴν σάρκα ὀρίσθαι, φησὶν, εἰς υἷον θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἀΐωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν· ὀρίσμεθα μὲν γὰρ και ἡμεῖς εἰς υἷους, ἀλλ' οὐκ ἐν δυνάμει μᾶλλον, ἀλλ' ὡς ἐν χάριτος μοῖρα, τῆς κλήσεως ἀξιούμενοι· και ὡς ἐν μόνῃ θελήσει τοῦ θεοῦ και πατρὸς, τὸ χρῆμα κερδαίνοντες· ὁ δὲ γε Ἐμμανουὴλ οὐκ ἂν ὡδε ἔχοι, πολλοῦ γε και δεῖ· ἀλλ' εἰ και γέγονεν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ κατὰ σάρκα, και ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν εἰς υἷον λογίζεται θεοῦ διὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' οὖν ἐν δυνάμει και ἀληθείᾳ κατὰ φύσιν υἷός ἐστι, δι' οὗ και ἡμεῖς υἱοποιούμεθα· εἰπὲρ ἐστὶν ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς τὸ αὐτοῦ πνεῦμα πλεωγνηκότες διὰ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, τότε δὴ τότε και ἀνεπιπλήκτως φαμέν, ἀββὰ ὁ πατήρ· οὐκοῦν ὡς εἰκόνας πρὸς ἀρχέτυπον, οὕτω και ἡμεῖς οἱ κατὰ θέσιν υἱοὶ, πρὸς τὸν φύσει, τὲ και δυνάμει και ἀληθῶς ἐκ πατρὸς μεμαρτυρημένοι εἰς τοῦτο. ,

λα. Ἐπιστατέιον οὖν ἀκριβῶς, ὅτι γε τὸ τῆς εἰκόνης παράδειγμα, οὐχ' ὡσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὅπως ἔχει ὁ υἷος πρὸς τὸν πατέρα, οὕτω κἀναυθὰ παρηνήκεται, ἀλλ' ὅπως ἡμεῖς οἱ θέσει και χάριτι υἱοὶ, πρὸς τὸν φύσει και δυνάμει υἷον ἔχομεν, και ἐν ἀποδείξει τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἠξιώμεθα τῆς υἱοθεσίας· ὅτι ὡς αἱ εἰκόνας πρὸς τὰ πρωτότυπα ἀπλῶς και ἀδιορίστως οὐ τοῦδε τοῦ προσώπου εἰκῶν ἢ τῆσδε τῆς ἀξίας, οἷον βασιλικῆς κατὰ τὰ προηγούμενα· τὸ δὲ ὅπως ἔχουσιν αἱ εἰκόνας πρὸς τὰ πρωτότυπα, αἱ κοιναὶ ὑπολήψεις και ἔννοιαι παριστῶσι, και πᾶσι τοῖς σωφρονοῦσι συμφερόνῃται και διωμολόγηται, οἴκοθεν τε και αὐτοδίδακτον τὴν περὶ τούτων γινῶσιν κερτιμένοις· οὕτως οὖν ἡμεῖς οἱ κατὰ θέσιν υἱοὶ, πρὸς τὸν φύσει και ἀληθείᾳ και δυνάμει πᾶν γὰρ παράδειγμα ὡς πάντως ὁμολογούμενον παραλαμβάνεται, ἵνα ἐκ τῶν γνωριμωτέρων και σαφεστέρων τὰ διαμφιβαλλόμενα και ἀσαφῆ τὴν πίστῳσιν και πληροφορίαν δέξῃται· διττῶς οὖν ἐναυθὰ ἐ τῆς υἱοθεσίας πρόκειται τῷ πατρὶ τρόπος· και γὰρ ὁ μὲν φύσει και ἀληθείᾳ ἐστὶ τε και λέγεται, ὃς τῷ θεῷ και λόγῳ προσωκείωται, ἢ τάχα οὐδὲ υἱοθεσία ἀλλ' υἱότης τοῦτο κυριώτερον ἂν λεχθεῖν· ὁ δὲ θέσει και χάριτι, ἢ τις ἐφ' ἡμῶν τῶν πεπιστευκότων εἰκότως ἐφήρμοσται· πῶς οὖν ἔχει ὁ δεύτερος πρὸς τὸν πρότερον· ὡς αἱ εἰκόνας, φησὶ, πρὸς τὸ ἀρχέτυπον· και γὰρ καθ' ὃν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ ἐφορέσαμεν, φησὶ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, οὕτω και τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ φο-

ρέσωμεν· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν ἑτέροις σαφῶς οὕτως
 διαφορεύων. φησὶ “ διανενοικός τοῦ ζώου πρὸς τὸ πλημμελές, καὶ τὴν εἰ-
 .. ποίητον ἀμαρτίαν ἐν τῆς εἰσάπαν φιλοσοφίας ἠρρώσθηκός· τὸ πρὸς θεῖαν
 .. εἰκόνα διαμορφοῦν αὐτὸ, καὶ σημάνηρου δίκην ἀπορρήτως ἐντεθειμένον ἀπε-
 .. νοσφίζετο πνεῦμα, φερατόν τε οὕτω καὶ ἀκαλλές ἀναπέφανται· ἐπειδὴ δὲ
 .. ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς ἀνακομίζειν ἠθέλην εἰς ἐδραϊότητά τε καὶ εὐκο-
 .. σμίαν τὴν ἐν ἀρχαῖς τὸ διολισθήσαν, ἐνήκεν αὐτῇ τὸ ἀποφοιτῆσαν
 .. ποτε θεῖον τὸ καὶ ἅγιον πνεῦμα, μεταστοιχειοῦν εὖ μάλα πρὸς τὴν ὑπερ-
 .. κόσμιον εἰκόνα, καὶ πεφυκὸς καὶ δυνάμενον δι’ αὐτοῦ πρὸς ἰδίαν ἡμᾶς με-
 .. ταρρυθμίζειν ἐμφέριαν. ,, “Ὁ δὲ τούτων πάντων ἰσχυρότερον, πάλιν αὐτὸς
 ὁ διδάσκαλος ἔφησεν, ὅτι ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχει ὁ υἱός· “ εἰκόνα τὴν αὐτὸν
 .. καὶ χαρακτῆρα, φησὶν ὁ ἱερός λόγος, τοῦ γεγεννηκότος· αἱ δὲ εἰκόνας ὡς
 .. τὰ ἀρχέτυπα. ,, Τί πρὸς ταῦτα εἶποιν; ἄρα οὐκ ἂν ἀπέλθοιεν ἐντεῦθεν
 ἐκλιγεμένοι καὶ ἡσχυμένοι; ὅσον μὲν γὰρ ἦεν εἰς τὸν τῆς θεολογίας λόγον
 ἀποδεδωκε, φήσας εἰκόνα εἶναι τοῦ γεγεννηκότος τὸν υἱόν, κατὰ τὸ λόγιον·
 ὅσον δὲ εἰς τὸ κοινὸν καὶ καθόλου τοῦ τῶν εἰκόνων τρόπου, τῇ ἐπαγωγῇ ὑπο-
 δείκνυσι. τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ χρησάμενος καὶ εἰπὼν, αἱ δὲ εἰκόνας ὡς τὰ
 ἀρχέτυπα· ἄρα καὶ ταύτην τὴν φωνὴν ἐπὶ τῆς θεολογίας ἐκλήφονται οἱ ἀνόη-
 τοι; ἵνα καὶ υἱοὺς πολλοὺς ἤδη δὲ καὶ πατέρας εἰσαγάγωσι, καὶ πολυθεΐαν
 πρεσβεύσωσιν; οὐ γὰρ ἡ εἰκὼν, φησὶν, ἀλλ’ αἱ εἰκόνας ὡς τὰ ἀρχέτυπα, δει-
 κνὺς ἐν τούτῳ τὴν τε ὁμοιότητα καὶ τὴν οικειότητα.

λβ. Τί τούτων σαφέστερον ἢ ἐκδηλότερον πρὸς τὰ εἰς ζήτησιν ἡμῶν προ-
 κείμενα; εἰ μὴ τοσοῦτον πεπρωτῆται τὸν νοῦν, καὶ τὸ τῆς διανοίας αὐτοῖς ἐσκο-
 τιστῆται ὄμμα· τί οὖν φαῖεν πρὸς ταῦτα οἱ τῆς υἰοθεσίας ἀλλότριοι; ἄρα ἀντι-
 βλεψάει δυνήσουσιν πρὸς τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ διαφανῆ τῆς ἀληθείας αὐτῆν;
 ἄρα ἀνδρὸς ἐπέγειον τὰ ἐκ τῆς βδελυρᾶς καὶ θεοστρυγοῦς αὐτῶν καρδίας ἐξε-
 ρευόμενοι εἰκαῖα καὶ μυσαρὰ ληρωδῆματα; δέχονται τούτους τοὺς θειόβρους
 λόγους, ἢ παραγράφονται τὸν διδάσκαλον; εἰ μὲν οὐ δέχονται, αὐτόθεν αὐ-
 τοῖς τὸ τῆς Χριστοῦ ποιμνῆς ἠλλοτριῶσθαι ὑπάρξειεν· εἰ δὲ δέχονται, δυοῖν
 ἀνάγκη θάτερον ἢ τὸν τῶν εἰκόνων λόγον ὡς ἔχουσι πρὸς τὰ ἀρχέτυπα, ὡσαύ-
 τως ἡμῖν συμφέραιεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν τοῦ κυρίου εἰκόνα καὶ τῶν ἁγίων
 μεθ’ ἡμῶν προσκυνῆσαι καταδέξονται ἢ τῆς υἰοθεσίας περιφανῶς ἐκβληθή-
 σονται, ἢν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν τῷ θεῷ λουτρῷ πεπλουτήκαμεν, καὶ
 μετὰ Ἰουδαίων καὶ ἐλλήνων τετάξονται, εἴπερ ἢν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα κοινα-
 νίαν τὴν καὶ σχέσιν οὐ διδόναι· οἴχεται γὰρ αὐτοῖς τὸ θεῖον βάπτισμα, ἀνή-
 ζηται τὸ κατ’ εἰκόνα εἶναι τοῦ κτίσαντος, ἐκπῶτοι καὶ ἀπωσμένοι τῆς ἱεράς
 τῶν Χριστοῦ τέκνων ἀγάλης, τὸ λοιπὸν χρηματιοῦσι· τοσοῦτον ἀπώαντο τῆς
 κατὰ τὰς ἱεράς εἰκόνας ὕβρεως οἱ ταλαίπωροι ὑπερθουμάσαιτο δ’ ἂν τις αὐ-
 τοὺς καὶ ἐντεῦθεν εἰκότως εἰς ὅσον ἠλιθιότητος καὶ ἀσυνεσίας ἐξέπεσον, ἀκο-
 λουθοῦν ταῖς ἀνοσιουργοῖς πράξεσι, καὶ τὸ φρόνημα σχόντες.

λγ. Προποιοῦνται μὲν γὰρ καὶ κατασχηματίζονται τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον τιμῶν τὸ δὲ πρᾶγμα αὐτὸ, ὅπερ ἔστι τὸ σωτήριον τοῦ Χριστοῦ πάθος, ταῖς ἀληθείαις ἀναιροῦσι· πῶς γὰρ πείσεται ἢ σταυρωθήσεται, κατὰ τὴν ἐκείνων παράνοιαν, ἀπερίγραπτον ἀνειληφὸς σῶμα; τί γὰρ ἂν εἴη τὸ ἐν τῷ σταυρῷ καθηλούμενον; ἢ τοῖς ἡλοῖς διαπειρόμενον; καὶ ποῖ τῆς αἰκμῆς οἱ ὄγκοι εἰσδύσειαν, εἰ μὴ περιγράφοιτο; ἢ κἀνταῦθα τὸ τῆς δοκίσεως τοῖς ἀδοκίμοις ἐπαχλύσειε σκότος; πῶς γὰρ οὐκ ἀδόκιμοι τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν ἐσκοπισμένοι, λαλοῦντες διεσφραμμένα; ἀβάρη γὰρ λαλεῖν οὐκ ἴσασι, πονηροί γε ὄντες, καὶ ἐκ τοῦ πονηροῦ Ψασυροῦ τῆς καρδίας τὰ πονηρότερα προφερόμενοι· ἄρ' οὖν οὐ πεφώραται τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν, ὅπως οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, τὰ μὲν τοῦ σταυροῦ πρεσβεύειν ὑποκρίνονται, αὐτὸν δὲ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ τοῖς ἱεροῖς χαρακτῆρσι συνανορύττουσι καὶ συγκαταλύουσι;

λδ. Τί οὖν φαίν, οἱ ῥήματα δόλια καὶ διεστραμμένα προβαλλόμενοι; εῷ Τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ προσκυνοῦμεν, διὰ τὸν ἐκπαδέντα ἐν αὐτῷ. εῷ Δὴλῃ δὲ τούτων ἢ τε παραφροσύνη καὶ ἡ σκαιότης κατέστεικεν, ὡς τὸν μὲν τοῦ ἀγιαζόντος τύπον βδελύσσονται ἤδη καὶ διαπτύουσι, τὸν δὲ τοῦ ἀγιαζομένου τιμῶν ἔδοξαν· καίτοι πῶς ἡγίασαι κατ' αὐτούς, μὴ πεπωροθότος τοῦ Χριστοῦ σῶματι κατὰ ἀλήθειαν; πρὸς μὲν οὖν τὴν τοιαύτην παράνοιαν καὶ φρενοβλάβειαν, οὐδὲ ἀποκρίνεσθαι χρεῶν· “ μὴ ἀποκρίνου γὰρ ἄφρονι κατὰ ,, τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ ,, διδασκόμεθα· δι' αὐτὸ δὲ τοῦ λόγου τὸ ἀληθές καὶ ἀκόλουθον, καὶ τὴν τῶν ἐπιεικεστέρων εὐπίθειαν, ταῦτα φαιμέν· ὅτι πρῶτον μὲν πάντα τὰ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἱερά τε καὶ ἅγια καὶ ἴσμεν καὶ ὁμολογοῦμεν· καὶ διὰ τοῦτο, προσκυνῆτά καὶ σεβάσμια ὁμοίως παρ' ἡμῖν εἰσι καὶ τίμια, καὶ οὐδὲν ἄδοξον, οὐδὲν ἀτιμον, ὅπερ δὴ καὶ ἐτέρωθι ἡμῖν λέλεκται· καὶ οὐκ ἔξδὸν ἡμῖν τοῖς πιστοῖς· οὐδὲ τὰ παραδεδωμένα παρὰ τῶν προεστώτων τοῦ καδ' ἡμᾶς λόγου ἐπαγγέλλεται διακρίσεις τινὰς καὶ ἐξετάσεις ποιεῖσθαι, ὅποιον δὴ πρότερον ἢ δεύτερον, καὶ ὅτι τιμιώτερον ἢ ἀτιμότερον ἀπίστων τοῦτο καὶ ἀνοσίων τὸ κακούργημα· ὡς εἰ τόδε μὲν προσκυνήσω, τόδε δὲ οὐ, σάζομαι ἢ οὐ σάζομαι; κρεῖττον τοῦτο μᾶλλον ἢ ἐκεῖνο; ὃ δὴ καὶ αὐτὸ τῆς ἀκρας ἀμαθίας καὶ ἀσυνεσίας τῶν νῦν τὰ τοιαῦτα ἐκζητούντων τεκμήριον· τί γὰρ φήσουσι πρὸς τὸν εἰρηκότα· “ ὅτι ἐὰν τὸν νόμον ὅλον φυλάξῃ τις, ,, πταίσῃ δὲ ἐν ἐνὶ, γέγρονε πάντων ἔνοχος; ,, καὶ ταῦτα περὶ πράξεων νομικῶν, ἢ που γε τῆς ἀνωμότητος καὶ ἀμβιδήλου ἡμῶν πίστεως· οὐκ ἔστιν οὖν ἡμῖν περὶ τούτων ζυγομαχεῖν, ὅποτε παραπλησίως ἀλλήλοις τιμᾶσθαι τὰ ἅγια, καὶ πατέρων ἱερῶν Θεσμοῦ Θεσπερῶς ἐκπεφωνημένοι διαγορεύουσι.

λε. Διὰ δὲ φιλόνοικον καὶ ἀνάισχυτον τῶν ἀνοήτων, περιεργότερον τούτων ἐνεκεν διαλήψεσθαι δεῖν ᾤθημεν· οὐδενὶ μὲν τὸ ἄδοξον περιτίθεντες, ὅσον δὲ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἀκολούθου ἀνήκει, τὸ ὑπερφυῆς κατὰ τι τοῦ ἐν αὐτοῖς, ὡς ἐν βραχεῖ τῷ λόγῳ παριστῶντες· λέγομεν τοίνυν ἵνα ἐκ τοῦ ὁμοίου τὴν ἀρχὴν ποιησάμεθα, ἐπειδὴ τοῦτο καὶ εἰκῶν. “ Ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ὁμοίωμα

αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ τῷ σώματι αὐτοῦ προσέοικε, καὶ τὸν τύπον τοῦ σώματος αὐτοῦ ἡμῖν ὑπογράφει, καὶ τὸ εἶδος κατεπαγγέλλεται, καὶ τρόπον πράξεως ἢ διδασκαλίας ἢ πάθους ὡς τὰ πολλὰ ἀπομιμουμένη διασημαίνει· ὁ δὲ τοῦ σταυροῦ τύπος, οὔτε προσέοικεν αὐτοῦ τῷ σώματι, οὔτε οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἡμῖν ὑποδείκνυσσι τὸ δὲ τινὶ ὅμοιον, τοῦ μὴ ὁμοίου ἐγγύτερόν ἐστι καὶ οἰκειότερον, ὡς διὰ τῆς ὁμοιότητος γνωριμώτερον ἐκείνο ποιοῦν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τιμιώτερον ἢ εἰκῶν ἄρα τοῦ Χριστοῦ, ὡς οἰκειότερα καὶ γνωριμώτερα, τιμίου καὶ σεπτοῦ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ παρ' ἡμῖν τυγχάνοντος, τιμιώτερα ἂν εἶη καὶ σεβασμιώτερα. Ἐτι ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, πρῶτως καὶ ἀμέσως εὐθύς τε καὶ ἐν πρῶτης ἐντεύξεως, τὸ εἶδος αὐτοῦ παρ' ἡμῖν ἐμφανίζει, καὶ τὴν μηνὴν ἐντίθεισιν· αὐτὸν γὰρ τὸν εἰκονιζόμενον ἐν αὐτῇ κατοπτριζόμεθα· ὁ δὲ σταυρὸς οὐχ' οὕτως· σταυρὸν γὰρ ἐνορῶντες, πρῶτον μὲν πρὸς τὸ φαινόμενον τὸν νοῦν ἀπερείδομεν· ἔπειτα δὲ, τί ἐστὶν ἐννοοῦμεν, καὶ πῶς ἡγιασται ἀναθεωροῦμεν, καὶ παρὰ τίνος, καὶ οὕτω κατὰ δεύτερον λόγον, ἐπὶ τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀγιάσαντα αὐτὸν μέτιμεν· τὸ τοίνυν πρῶτως ἐπὶ τι μεταβαῖνον, καὶ πρῶτως αὐτὸ γνωρίμων ποιοῦν, τοῦ δευτέρως ταῦτα ποιοῦντος τιμιώτερον ἢ εἰκῶν ἄρα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ σταυροῦ τιμίου ὄντως τιμιώτερα ὑπάρχει.

Εἶτα παρὰ πᾶσι τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὁμολόγηται, ὅτι τὸ ἀγιάζον τοῦ ἀγιαζομένου κρείττον ἐστὶ· καὶ γὰρ χωρὶς πάσης ἀντιλοίας, φησὶ τὸ ἀποστολικὸν λόγιον, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται· εἰ τοίνυν τὸ σῶμα Χριστοῦ τὸν σταυρὸν ἡλίαισε προσομιλήσαν αὐτῷ προσηλούμενον, καὶ ἡμῖν δι' αὐτοῦ τὸν ἀγιασμόν ἐνήκεν, ὁ δὲ σταυρὸς δι' αὐτοῦ ἡγιασται· ἂν δὲ τὰ πρῶτότυπα τιμιώτερα, καὶ αὐτὰ τιμιώτερα· ἐπειδὴ δὲ ἄμφω τύποι, καὶ ὁ τύπος τοῦ ἀγιασθέντος σταυροῦ τίμιος, ὁ τύπος ἄρα τοῦ ἀγιάσαντος σώματος, μᾶλλον τιμιώτερος. Ἐτι ὁ τύπος τῆς ἐκλάσεως τῶν χειρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ σχήματος σεπτὸς ἐστίν· ὅσα δὲ διαφέρει σῶμα σχήματος, τοσοῦτω καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν διοίσει· ἂν γὰρ τὰ ἀρχέτυπα τιμιώτερα, καὶ αὐτὰ τιμιώτερα· καὶ γὰρ τὸ σχῆμα, διὰ τὸ σῶμα, καὶ ἡ ἔκτασις· οὐ μὴν ἔμπαλιν τὸ σῶμα διὰ τὸ σχῆμα· καὶ τὸ μὲν σῶμα, οὐσία καὶ ὑποκείμενός ἐστι· τὸ δὲ σχῆμα συμβεβηκός καὶ παρακολούθημα· ὅσα οὖν οὐσία συμβεβηκός κρείττων, τοσοῦτω καὶ σῶμα σχήματος· ἢ ὅσον ψυχὴ ἐπιστήμης· καὶ τὸ μὲν σῶμα ἐσχηματισμένον ἐστὶ τε καὶ λέγεται σχῆμα δὲ σεσωματωμένον, οὐδεὶς τῶν σωφρονούντων ἔρει· οὕτω γὰρ καὶ τὸ σῶμα κεχωρισμένον λεχθεῖν ἂν, οὐκέτι δὲ χρώματος σῶμα, οὐδὲ χρώμα σεσωματωμένον· κρείττονα οὖν τὰ τοῦ σώματος ἢ περὶ τὰ τοῦ σχήματος· καὶ εἰ τοῦτο, ἄρα ὁ τύπος τοῦ σώματος, τοῦ τύπου τοῦ σχήματος τιμιώτερος (1).

Ἐτι ὁ σταυρὸς ἀπλοῦν πως καὶ ἀποίμιλον ἡμῖν εἰσφέρει τὸ Χριστοῦ πάθος· τοῖς δὲ ἀγροικότεροις μόλις ἂν καὶ πάθους σύμβολον νοηθεῖν· τὰ δὲ ἱερά

(1) Decem haec Nicephori brevia capitula ex alio codice nos iam protulimus in Spicil. rom. T. X. Ceteroqui hoc praecipue quartum capitulum, fuisse a brevitate seu librario in codice illo socorditer vitiatum, patet ex ipsa Fr. Turriani latina interpretatione, qui eodem ms. usus fuerat. Sunt enim in latino exemplari eadem quae in illo graeco mutilationes.

μορφώματα, οὐ τὸ πάθος μόνον ποιιῖλλουσι καὶ λεπτότερον διαγράφουσι, ἀλλ' ἤδη καὶ τὰ θαύματα καὶ τὰ τεράστια, ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἐξειργάσατο, πλατύτερον καὶ σαφέστερον ἡμῖν διασημαίνουσι τὰ τοίνυν τρανότερον καὶ ἐκδηλότερον ἡμῖν ταῦτα ὑποφαίνοντα, τῶν ἀμυδρότερόν πως τὰ τοιαῦτα δηλούντων, τιμιώτερα καὶ εὐσημότερα. Ἐτι ὁ σταυρὸς πάθους σύμβολόν ἐστι, καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ὁ πεπονηθὸς τὸ πάθος διήνεγκεν ὑπαινίσσεται· τί γὰρ ἕτερον βούλεται τὸ “ ἄρον τὸν σταυρόν σου, καὶ ἀκολουθεῖ μοι ”, ἢ τὸν καθηλωμένον τῷ φόβῳ κυρίου, καὶ τοῖς τοῦ κόσμου μάταιοις ἀποσᾶζόμενον, εὐτρεπῆ εἶναι πᾶν ὁτιοῦν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὑπομένειν ἀλᾶπης; οὕτω δὴ καὶ ὁ τὰ σίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ φέρων, καὶ μέγα ἐπὶ τῷ πάθει αὐτοῦ φρονῶν, ἐφιλοτιμεῖτο λέγων “ ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ ”, τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ “, τὴν σταύρωσιν ἡμῖν διὰ τούτων ὑπογράφων, ἥτοι τὸ Χριστοῦ πάθος· ἢ δὲ εἰκὼν αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος ἐσφράγισμα καὶ ὁμοίωμά ἐστιν, οἰκειότερον δὲ καὶ ἀξιολογώτερον, τὸ αὐτὸν τινα διαγράφον, ἢ τὸ τὰ ἐκτός καὶ περὶ αὐτὸν ὑποφαίνον· ἀξιολογώτερα ἄρα ἢ εἰκὼν, ὡς τὸν Χριστὸν αὐτὸν ἡμῖν ἐμφανίζουσα, τοῦ σταυροῦ τὸν τρόπον τοῦ πάθους ἡμῖν παραδεικνύουσα.

Τὸ Χριστὸς ὄνομα, ὁμνύμωσ καὶ κατὰ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ κατηγορεῖται· Χριστὸς γὰρ καὶ αὐτὴ λέγεται ὥσπερ καὶ βασιλεὺς, ἢ τοῦ βασιλείως εἰκὼν· κατὰ τοῦ σταυροῦ δὲ κατηγορεῖσθαι τοῦτο ἀδύνατον· οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη τῶν σωφρονούντων, Χριστὸν τὸν σταυρὸν οὐδενὶ τρόπῳ· ὁ τοίνυν ἐν μεθέξει καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος γέγονε, καθάπερ ἤδη καὶ τῷ τοῦ σώματος τύπῳ κεκοινώηκε, τοῦ μηδεὸς τούτων μετασχόντος τιμιώτερον ἢ εἰκὼν ἄρα τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ τιμιωτέρα. Τὸ αἴτιον τοῦ αἰτιατοῦ προηγείται· καὶ μᾶλλον τὸ ποιητικὸν αἴτιον· τὸ δὲ προηγούμενον τινὸς, τιμιώτερον οὐ προηγείται· ἐπεὶ οὖν αἴτιον τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ, τὸ πάθος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ προκαταρκτικὸν τὸ σῶμα τοῦ τύπου, καὶ ἢ εἰκὼν ἄρα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὡς ποιητικὸν αἴτιον, τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ τιμιωτέρα. Ἐτι ὁ τινὸς ἐνεκεν γέγονε, ἐλάττον ἐστὶν ἐκείνου τοῦ δι' ὃ γέγονε· εἰ τοίνυν ὁ σταυρὸς τοῦ κυριακοῦ σώματος ἐνεκεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τοῖς τούτων τύποις, τὸ ἐλάττον τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἀποφέρεισθαι· ὧν γὰρ τὰ προηγούμενα ἐλάττονα, καὶ αὐτὰ ἐλάττονα· δέδεικται οὖν διὰ πλειόνων, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ τύπου τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τιμίου ὄντος παρ' ἡμῖν, ἢ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν τῶν ἀποδεδομένων λόγων ἀκολουθίαν τε καὶ ἐξέτασιν, τιμιωτέρα ὑπάρχει ὁ τοίνυν τὸν σταυρὸν τιμᾶν ἢ παγαγελλόμενος, τιμήσει ἄρα καὶ τοῦ κυρίου τὴν εἰκόνα· εἰ δὲ ταύτην οὐ τιμᾶ, οὐδὲ ἐκείνον πολλοῦ γε καὶ δεῖ.

Εἶτα ὁρῶμεν ἐν πλείοσι τόποις τὴν τοῦ κυρίου σταύρωσιν ἐν εἰκόνι διαλεγραμμένην, καὶ ὡς τὸ εἰκὸς ἔχει, ἀνάλογον τῷ τοῦ πράγματος καθ' ὃν πᾶπρακαίαι τρόπῳ, ἐκκρεμές τε τὸ σῶμα, καὶ τὰς χεῖρας διαπλουμένας, καὶ τοῖς ἄλλοις διασπερονημέναις· ὑφ' ὧν τὸ πάντων θαυμασιῶν θαυμασιώτερον, καὶ

τῶν δι' ὧν σεσώμεθα τὸ καιριώτατον, πάθος ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ τὸ σωτήριον ὑπογράφεται· τί οὖν πρὸς τοῦτο οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ δράσαι; ἀνάγκη δυοῖν τὸ ἕτερον· ἢ προσκυνοῦντας τὸν σταυρὸν, καὶ τὴν εἰκόνα συμπροσκυνῆσαι, εἴπερ μὴ μέλλοι τὰ τῆς ἐπαγγελίας αὐτῶν διαπισεῖσθαι· ἢ καθαιροῦντας τὴν εἰκόνα, συγκαταβάλλειν καὶ τὸν σταυρὸν (1)· οἱ δὲ γε τὸ δεύτερον ἐλόμενοι, τέλειον καὶ τὸν σταυρὸν αὐτὸν καὶ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν Χριστοῦ οἰκονομίαν ὡς ἀνοικονόμητοι παραγράφον· καὶ τῶν ἐπιηγγελμένων τὸ ψεῦδος δημοσιεύουσι· εἰ γὰρ μετῆν αὐτοῖς ὅπως οὖν ἀληθείας, ἔδει προηγουμένως τὴν εἰκόνα τιμᾶν ὡς ποιοτικὸν αἴτιον, καὶ προαγωγικὸν τοῦ σταυροῦ· πᾶν γὰρ ὃ τινὸς ἐνεκεν εἴρηται, ἔλαττον ἐκείνου τοῦ δι' ὃ γέγονε· καὶ εἰ ὁ σταυρὸς τιμητός, ὡςπερ οὖν καὶ ἔστι, μᾶλλον ἢ τὸν τοῦ αἰτίου τούτου λόγον ἐπέχουσα εἰκὼν τιμητέα· καὶ γὰρ ὁ σταυρὸς διὰ τὴν εἰκόνα γέγονεν, οὐκ ἔμπαλιν ἢ εἰκὼν διὰ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ· ταύτης γὰρ προηγουμένως διαγραφομένης καὶ τυπουμένης, συνδιεγράφη καὶ αὐτὸς, τῇ τε δῶσει τοῦ ὀρθίου σώματος, καὶ τῇ ἐφ' ἑκάτερα τῶν χειρῶν ἐκτάσει συναποτυπούμενος· ἐξ ἀνάγκης τὲ καὶ ἀκολούθως τῷ σχηματισμῷ τοῦ σώματος ὡς παρακολούθημα συναναφαινόμενος· καὶ οὐκ ἂν τις ἀποσφαλεῖν τάληθοῦς λέγων, ὡς ὃ γε τὴν εἰκόνα τοῦ κυρίου τῷ τοιῶδε τρόπῳ διαχαράσσαν, καὶ εἰ μὴ βούλοίτο, καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ συνδιαχαράξει· πῶς οὖν οὐκ ἐκδηλος διὰ πάντων, τῶν χριστομάχων ἢ παραφροσύνη καὶ ἡ δυσσέβεια; τὸν μὲν γὰρ ὡς τίμιον σέβειν ὑποκρίνονται, τὸ δὲ μᾶλλον τίμιον τέλειον διαπτύουσιν· ἀλλ' οὐ τῷ σταυρῷ τὸ τίμιον νέμοντες, τοῦτο ποιοῦσι· πῶς γὰρ οἱ γε συγκαταβάλλοιτες ἐν πολλοῖς, καὶ καταφλέδοντες καὶ συμπατοῦντες ποσὶ βεβήλοις καὶ ἀκαθάρτοις; ἀλλ' ἵνα μὴ δοκοῖεν πάντα ἐκ τυθμῆτος παρακινεῖν τὰ τῆς ἐκκλησίας σεβάσματα, τὸν θεῖον τοῦ Χριστοῦ τύπον εὐκαιρῶς ἀκαιρῶς ἐκποδῶν ποιεῖσθαι προεσόμενοι, ἐπειδὴ βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· ὡς γὰρ εἴ τις τὸ φυσικὸν αἴσχος βουλόμενος ἀποστρίψεται, κομωτικοῖς καλλωπίσμασιν ἐπιμορφίξει, τὸν τοῦ σταυροῦ λόγον ὡς σκῆψιν εὐπρεπεστάτην αὐτοὶ προχειρίζονται.

λς. Τί δὲ δεῖ περὶ τοῦ τύπου τοῦ σταυροῦ λέγειν; αὐτὰ τὰ πρωτότυπα ὡς ἂν τις φαῖν τοῦ σταυροῦ, τὰ σεβάσματα καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς πιστοῖς πιστῶς προσκυνούμενα, τίμια καὶ ζωοποιὰ ξύλα, καθυβρίζουσι καὶ ἀτιμάζουσι αἰσχρῶς· τὰ γὰρ ἀρχῆθεν καὶ παρὰ χριστιανῶν ἐν τε χρυσώμασι καὶ ἀργυρώμασι κατεσκευασμένα, καὶ καλούμενα φυλακῆρια, ἃ δὴ καὶ κατ' αὐχένος ἐκκρεμαννύμενα, καὶ πρὸς τὸ στέρνον καθιέμενα φέρομεν χριστιανοὶ πρὸς φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ σωτηρίαν τῶν ψυχῶν τε καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, ἐντεῦθεν γὰρ αὐτοῖς καὶ τούνομα ἐπικέκληται, πρὸς ἰατρίαν τε παθῶν καὶ ἀπότροπὴν τῆς τῶν ἀκαθάρτων δαιμονίων προσβολῆς, ταῦτα κεκτῆσθαι πιστεύοντες, ἐν οἷς δὴ καὶ τὰ πάθη Χριστοῦ καὶ τὰ θαύματα, καὶ ἡ ζωοποιὸς ἀνάστασις ὡς τὰ πολλὰ εἰκονιζόμενα δέκνυται, καὶ τούτων πλήθος

(1) Hactenus pertinebat memoratum in praecedente adnotatione excerptum.

ἄπειρον παρά χριστιανοῖς εὐρίσκειται, τί ταῦτα παρά τοῖς ἀνοσίοις λελοῖσθαι; βδελυκτὰ τὰ φυλακτὰ, καὶ φευκτὰ τὰ αἰρετὰ ἠγήσαντο· αὐτοῖς οὖν τοῖς τιμίοις ξύλοις, ἃ δὲ παρά πυρὶ διαφέροντες, ὕλην ἀργὴν καὶ ἄσημον καὶ μηδενὸς ἐχομένην λόγου, διὰ τῆς χωνείας ἀποφαίνουσι· τοσοῦτον ἐμωράνθησαν καὶ ἐσκοπίσθησαν, ὅτι ἄπερ εἰς φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς αὐτῶν ἔδει συνέχειν καὶ περιέπειν, ταῦτα προῦδωκάν τε καὶ καταλελύκασιν· προσόμοιον τι ποιούνητες, ὡς εἴ τις τειχίον ἐκέκλιτο ἀσφαλέςτατον, καὶ φρούριον ἐρυμνότατον, εἶτα τῆς ἐαυτοῦ φυλακῆς ἀλογήσας καὶ σωτηρίας, ἀνοήτως ἀφρονέστατα καθελὼν, εὐάλωτον τοῖς ἐπιβουλεύουσιν ἐαυτὸν παρεσῆσατο· τί οὖν ἐντεῦθεν δεικνυται; ὅτι τῷ συγκαθαιρεῖσθαι τὰ ἅγια ταῦτα ἀλλήλοις, τὸ ἐν αὐτοῖς ὁμότιμον διαφανῶς Γινώσκειται· πῶς οὖν εἰ φευκτὰ ἦν τὰ ἱερά ταῦτα, τοῖς τιμίοις στέλεχος συνεφῆρμωσαν οἱ χριστιανοὶ τὸ ἀνέκαθεν, καὶ συγκατεσκευάσαν; ἄξιον δὲ πανταχοῦ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπιλέγεσθαι, ὅτι βαρὺς ἐστὶν αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος, καὶ ἡ μνήμη δυσασχεστέρα καὶ βαρυτέρα παρά τοσοῦτον, παρ' ὅσον ἰουδαίους καὶ ἔλλησιν, οἷς εὐκαίρως αὐτοὶ συγκαταριθμηθήσονται.

λζ. ς. Ἀλλὰ ταῖς εἰκόσι Χριστοῦ, φασὶ, καὶ ἕτερά τινα τῶν βδελυκτῶν ς καὶ ἀπηγορευμένων συνδιαγράφεται, οἷον ὡς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως ὁ ἄδης ς πατούμενος, καὶ διάβολος καταργούμενος καὶ καταβυλλόμενος, καὶ εἴ τι ς τούτοις προσέοικε· λανθανόντως δὲ καὶ ταῦτα συμπροσκυνεῖται· ὅθεν οὐκ ς ἐξόν οὐδὲ ταῖς Χριστοῦ προσκυνεῖσθαι εἰκόσιν. ς Ἀλίσκοῖναι δὲ καὶ ἐν ταῦθα τοῖς οἰκείοις δικτύοις οἱ ἀνόητοι· ὁ γὰρ ἡμῖν ἐγκαλοῦσι, τοῦτο καὶ αὐτοὶ δοξάζοντες δείκνυνται· ὁμολογοῦσι γὰρ καὶ ἀκούεις, ὅτι ἡ τῶν εἰκόνων τιμὴ, ἐπὶ τὰ πρωτότυπα διαβαίνει· εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ταῦτα ἀπηγόρευται, πολλῷ μᾶλλον τὰ θεῖα τιμητέα, ἵνα ἡ τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον ἀνέλθοι· ἐκ τούτου οὖν τις καὶ λίαν ἐμμελῶς τεκμήριαιτο, ὅτι ὁ περὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἔχουσι σκολιὸν καὶ ὑπουλον φρόνημα, καὶ τέως τοῖς πολλοῖς ἀποκρυπτόμενον, ἡρέμα πως παραδηλοῦσι, καὶ τοῖς συνετωτέροις διὰ τούτων ἐκαλυψάτουσι· τὰ γὰρ ἐν χερσὶν ἐξανύοντες, Θεοῦ παροράντως καὶ συχωροῦντος, ἐν τοῖς ἐξῆς ὡς τὸ εἶδος καὶ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἐννοίας ἔχει, ὅτι οὐδὲ Χριστὸν ἐσταυρωμένον προσκυνήσουσιν, ἀποφανοῦνται, ἐπειδὴ καὶ λησται συνεισταύρωνται κακοῦργοι, καὶ ἄνδρες ἀνόσιοι· ἀλλ' ἡμεῖς γε νήφομεν οἱ χριστιανοὶ, καὶ οὐκ ἀπεικλήνωθιμεν κατ' αὐτούς· ὁ γὰρ προσκυνοῦμεν, οἶδαμεν τὰ γὰρ ἱερά σέβομεν ὡς ἅγια, τὰ δὲ αἰσχροῦ ἐκείνα, ὡς νεκρούμενα καὶ πατούμενα καὶ βλεπόμενα καὶ λογιζόμεθα· οὐ γὰρ τιμὴν αὐτοῖς περιτιθέντες, συμπαρέγραψαν οἱ φιλόθεοι, ἀλλὰ τὸ ἀδρανὲς καὶ τὸ ἐξαισιον αὐτῶν πατῶμα παρίστανόντες· ὁ καὶ ἡμεῖς ἀναθεωροῦντες, τὸν καταργήσαντα κύριον δοξάζομεν, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον αὐτοῦ προσκυνοῦμεν τὸ σεβάσιμον ἐκτύπωμα, τῶν δι' αὐτοῦ γεγεννημένων ἡμῖν ἀξιαστάτων εὐεργεσιῶν, καὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας τοῦ γένους ἡμῶν, εἰς μνήμην ἐρχόμενοι· θαυμάζομεν τε αὐτοῦ τὰ μεγαλεῖα, καὶ

τὴν φιλόνηρον ἀνυμνοῦμεν συγκατάβασιν εἴποι δ' ἂν τις ἐκ τοῦ παρόντος, ἤδη καὶ τοῦ μέλλοντος καταστοχαζόμενος, ὡς ἤξουσι ποτε καὶ ἐπὶ τὴν ἱερὰν τῶν εὐαγγελίων συγγραφήν, ὡς δαιμόνων δὴ τινῶν καὶ ἄλλων πονηρῶν μνήμην εἰσφέρουσιν αἰτιασόμενοι· ἀλλ' οὐ δι' ἐκεῖνα ταῦτα, διὰ δὲ τὸν θαυματουργήσαντα καὶ ἀπελάσαντα δαίμονας, καὶ νόσους καθάραντα προδήλως συνεινήνεχται· οὐδὲ τῶ εὐαγγελίῳ συμπροσκυνηθήσεται· καὶ γὰρ ἡ παρ' ἡμῶν προσκύνησις, εἰ καὶ αἰσθητῶς γίνεται πρὸς αἰσθητὰ γε ὄντα τὰ ἅγια, ἀλλ' οὖν γε ἐντεῦθεν ταῖς νοεραῖς ἐνεργείαις, ἐπὶ τὸν τούτων αἴτιον τὸ σέβας ἀνάπτομεν, καὶ συμβολικῶς ταῦτα ἐπιτελεῖται· ἐπεὶπερ ἡ γε προσκύνησις ἡμῶν καὶ ἡ λατρεία, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, κατὰ τὸν τοῦ σωτήρος λόγον, κυρίως καὶ ἀληθῶς ἐστίν· ἡμεῖς γὰρ ὁ προσκυνοῦμεν, οἶδαμεν αὐτοὶ δὲ ὁ προσκυνούμεν, οὐκ ἴσασι, τῷ μὴ εἰδῆναι αὐτοὺς τῆς Θείας οἰκονομίας τὸ μέγα μυστήριον.

λη. Ἐπι φασίν. Ϟ Ὅτι πρὸ μὲν τοῦ πάθους Χριστοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, Χριστὸν περιγράφεις· τί δ' ἂν εἴποις μετὰ τὴν ἀνάστασιν; ἕπειδὴ Ϟ οὐκ ἐν τοῖς αὐτοῖς τὰ πράγματα· ἀφάρθρον γὰρ λοιπὸν τὸ σῶμα Χριστοῦ, Ϟ καὶ τὴν ἀθανασίαν κληρωσάμενον· ποῦ οὖν σοι τὰ τῆς περιγραφῆς χωρήσει; καὶ πῶς περιγραφῆσεται τὸ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν πρὸς τοὺς μαρτυρῶν εἰσὶν, καὶ μηδενὶ κωλύματι περιειργόμενον; Ϟ Ταῖς τολμηραῖς γὰρ τῶν δοκτικῶν ἀναισχύντως ἐπόμενοι, μὴ δὲ ἐφάψασθαι χερσὶ τὸν μαθητὴν τῆς Θείας πλευρᾶς κενολογοῦσι· κελυσθέντα δὲ μόνον παρὰ τοῦ σωτήρος μὴ μὲν τοι καὶ τὸ προσταχθῆναι εἰς ἔργον ἐξενέγκαντα· καὶ διὰ ταῦτα μήτε ὀφθῆναι σῶματι, μήτε εἶναι σῶμα τὸ παράπαν τὸ σῶμα· οὕτως αὐτοῖς τὰ τῶν εὐαγγελίων ἀπιστα· ἀλλὰ τοῦτο πρῶτον ἀκούσεται ὁ περὶ ταῦτα διαχωρῶν, ὅτι εἰσελθὼν φήσας, τὸ ἀπορούμενον ἔλυσας· ὅπως γὰρ τὸ εἰσελθεῖν, καὶ ἐξελεθεῖν, ἢ μεταβαίνειν ἐντεῦθεν ἐκεῖσε, οὐδὲν ἕτερον ἢ περιγραφῆς ἐστὶν ἴδιον· τὸ γὰρ ἐντὸς θυρῶν γενοδός, οὐκέτι δὲ καὶ ἐκτὸς ὑπάρχον, περιγραφτὸν πάντως ἐστίν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς σωτηρίου ἀναστάσεως κατίδοι τις ἂν, τοῦ λίθου τῷ τάφῳ ἐπικειμένου, ἐφ' ᾧ τὰ σήμαντρα προσετετύπωτο· ἀναστάν γὰρ τὸ σῶμα, οὐκ ἦν καὶ ἐν τῷ τάφῳ· ἐξ οὗ τὸ περιγραφτὸν εἶναι, ἀκολουθεῖν ἐπάναγκες τὸ δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι, καὶ πυλῶν κεκλεισμένων εἶσω γενέσθαι, καὶ εἴ τι τούτοις ἐτελεῖτο παραπλήσιον, οὐ σῶματι πρόεισι νόμῳ, οὐδὲ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐνύλου καὶ ῥευστῆς φύσεως· ἐπεὶ καὶ πρὸ τοῦ πάθους, κατὰ κυμάτων ὁ σωτὴρ πεζεύων θεάεται, ἀφᾗ χειρὸς νεκροῦ ἀνίστησι, καὶ τᾶλλα ἄπερ ἐθαυματουργεῖ διὰ τοῦ σώματος· καὶ οὐ δὴ που ταῦτα φαινὸν ἴδια σώματος, οὐδὲ ἀσώματος· τῆς γὰρ δραστηρίου καὶ ἀμάχου δυνάμεως ἦν, ἢ πάντα εἴκει· καὶ θαύματος λόγῳ, οὐκ ἰδιότητι ἐπράττετο σῶματι, ἀλλ' ἐπειδὴ τῷ κάλλει τῆς ἀφθαρσίας λελαμψυμένον μετὰ τὴν ἀνάστασιν γέγογε, καὶ ἀκήρατον, καὶ πάντῃ καθαρεῦον φθορᾶς καὶ παχύτητος, τῇ συνημμένῃ ἅμα ὑποστατικῶς καὶ ἀδιαστάτῳ φύσει, ἐξ ἧς τῶν ὑπὲρ φύσιν μετέσχε, τὰ ὑπὲρ σῶμα ἐνήρκει, καὶ οἷα εἰκὸς οὐχ' ἀπλῶς σώματος, ἀλλὰ Θείου καὶ ἀφθάρτου σώματος.

Ἐωράτω δ' οὖν ὅμως τοῦτο πεφυκῶς ὁ σωτῆρ, οὐ μὲν τοι καθ' ὃν τρόπον ἐπιχωριάζων τὸ πρότερον ἄπασιν τοῖς γοῦν ἀξίοις τῆς τοιαύτης θείας ἐμφανιζόμενος, τὰ τε σημεῖα τοῦ σταυροῦ παρεδείκνυ' καὶ τοῦτο ἡμᾶς ὁ μαθητὴς ἐμπεδοῖ, καὶ εὐγνωμόνως γε καὶ πιστῶς δεχόμεθα, τὴν θεῖαν πλευρὰν ἐπαφόμενος, μέλα τε κεκραγῶς καὶ λαμπρὸν " ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου ", καὶ τὰ σεμνὰ γύναια ἀχράντων ποδῶν ἐφαπτόμενα· πρὸς δὲ καὶ οἱ συμπαρομαρτοῦντες, καὶ τὴν καρδίαν ἐκκαίόμενοι, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐν ταῖς ὁμιλίησιν κεκρατῆμένοι περὶ τὴν ἐπίγνωσιν, ὃ δὴ μετὰ τὴν κλάσιν τοῦ ἄρτου λέλυται, βρώσεώς τε καὶ πόσεως ἠνείχετο, καὶ ἀφθαρτὸν ἦν τὸ σῶμα ἄπερ οὐ τῷ δεῖσθαι τούτων, ἀλλὰ συγκαταβάσεως τρόπῳ καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπράττετο, ἵνα ὁ αὐτὸς ἐκείνος ἂν πιστευθῆ, ἀληθείς τε καὶ μὴ φαντασία νομισθῆ τὸ τῆς ἀναστάσεως μυστήριον· τί δὲ καὶ ἑώρων οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, ἐκ μέσου αὐτῶν αἰρόμενον, καὶ πρὸς οὐρανοὺς μετάρσιον ἀνιπτάμενον, ὃ συμπάρειδρον δόξης τῆς πατρικῆς ἐγένετο, καὶ πάλιν ὡσαύτως ἔλευσόμενον, κατὰ τὴν τῶν προπεμπουσῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων φωνὴν, εἰ μὴ σῶμα περιγραφτὸν ἦν; ἢ τί ποτε ὅλως ὁ μέλας Στέφανος, ὁ ἐν μάρτυσι πρῶτιστός τε καὶ κράτιστος, ἐν μέσῳ τῶν τῆς ἀθλησεως ἀγῶνων ἂν, οὐ πολλῶ ὕστερον τῆς εἰς οὐρανοὺς τοῦ σωτῆρος ἀνόδου, ἐωράκει καθ' ἰδεῖν ἔδει τὸν τῆς τηλικαύτης πεπωληρωμένον χάριτος, καὶ χωρητὸν ὑπερφυῶς ἦν τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπεῖα; ἢ οὐχὶ ἐν εἶδει τῷ ἐφθέρῃ ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς, τὸν ἐκ δεξιῶν τῆς πατρικῆς δόξης ἐστῶτα θεώμενος; πῶς γὰρ αὐτῷ ἐξῆν λέγειν " θεωρῶ τοὺς οὐρανοὺς ἀνεωγμένους, ,, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν ἐστῶτα τοῦ θεοῦ; ,, Ταῦτα καὶ τῶν θεῶν πατέρων σαφῶς ἐκιδιδάσκει τὰ δόγματα, ἄπερ εἰς ὕστερον παραθησόμεθα· καὶ οἱ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ εὐαγγελίου διαπιστώσιν ὑβρισταί, καὶ που καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἀποδιώσονται, σάρκα καὶ ὁπία τοῖς μαθηταῖς δεικνύοντα, ἐπεὶ πνεῦμα παρ' αὐτοῖς θεωρεῖσθαι ἐδέδοκτο, καὶ ταῦτα ἐκτὸς εἶναι οἰήσονται σώματος· ἀλλ' ἡμεῖς γε τὸ ἀψευδὲς τούτων κηρύσσοντες λέγομεν, ὅτι ὃ τρόπῳ συγκαταβάσεως ὀκονόμηται, τούτῳ καὶ περιγράφεται ὡς ἂν καὶ δι' ἐφέως ἡμῖν τὰ τῆς ἀληθείας γνωρίζεται.

Λθ. Πῶς οὖν; τὰ μὲν ἄλλα μεταβέβληται, τὸ θνητὸν γὰρ ἀθάνατον γέγονε, καὶ τὸ φθαρτὸν ἀφθαρτὸν ὤφθη, καὶ ἀπαθὲς τὸ παθητὸν, τὸ δὲ περιγραπτὸν οὐχ' ὑπῆρξε καὶ ἀπερίγραφτον; φαιμέν τοίνυν, ὅτι τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπεῖα τὰ μὲν ἐξ ἀρχῆς παρὰ τοῦ δημιουργοῦ συνέκτισται, καὶ συγκαταβέβληται, οἷον τὸ νοερὸν, τὸ λογικόν, αἰσθητικόν τε αὐ καὶ ὀρεκτικόν, καὶ ὃ κρείττον ἐῖπεῖν αὐτεξούσιον, καὶ εἰ τι τούτοις προσόμοιον· καὶ ὁ ἀνθρωπος ἀπὸ γῆς ληφθεὶς σωματικῶς διαπέπλασται, καὶ σῶμα γέγονεν ὅπερ ἐξ ἀνάγκης ὄρατόν τε ὑπῆρχε πάντως καὶ ἄσπτον καὶ περιγραπτόν· καὶ οὐδεὶς τῶν λόγου μετέσχηκόντων, σῶμα εἶναι φήσειεν ἀπερίγραφτον· τὰ δὲ ἔξωθεν καὶ μετὰ τὴν κτίσιν ἐπισυμβέβηκε, καὶ οἷον ἐπιγενηματικὰ τυγχάνει, ἃ διὰ τὴν ἀθῆτησιν τῆς τοῦ κτίσαντος ἐντολῆς ἐπεισενήνεκται· ἐπειδὴ γὰρ τῷ ἐξ ἀρχῆς πεπλα-

σμένω, τοῖς κατὰ γνώμην παρὰ τοῦ πλάσαντος, τὰ τῆς ζωῆς ἀπεκέκριτο, ἐνὶ δὲ νόμῳ τὸ αἰρετὸν αὐτῷ κατ' ἐξουσίαν προὔκειτο, ἢ τηρήσαντα τοῦτον τὴν ἀνωτάτω καὶ ἀγγέλοις ἐφάμιλλον διακληρώσασθαι μακαριότητα, ἢ ἀλογήσαντα τῆς χειρίστης καὶ ἀθλιωτάτης μοίρας ἀποταχθεῖσθαι ἦν δὴ τῇ ἐξαπάτῃ τοῦ ὄψεως προσερόμενος, τὴν φθορὰν εὐθύς καὶ τὴν θνητότητα φυσικῶς ὑποδύεται, καὶ ὁ λοιπὸς τῶν μυρίων παθῶν ἔσμος ἐπεισκρινεται· οὐ γὰρ συνέκτισται τῷ πρωτοπλάστῃ ἢ φθορὰ καὶ ὁ θάνατος, ἐπεὶ οὐκ ἂν τοῦ τῆς ζωῆς ξύλου ἐδέχσεν, ὅπερ ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ τέθειλεν.

Ὁ τοίνυν τοῦ πλάσματος τοῦ ἑαυτοῦ κύριος, φιλανθρωπίας περισυσία, δι' οἷόντων ἀφάτων τὴν τῷ θανάτῳ ὑπενηνεγμένην φύσιν, φθορᾶς ἀπαλλάξαι βουλόμενος, καὶ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς τῆς εὐμοιρίας ἐπανασώσασθαι, σῶμα τοιοῦτον ἀνελκφέναι οὐκ ἀπηξίωσεν, ὅποιον δὴ ὁ κατὰκρίτος ἔχων ἐφάνη, ἡμεῖς τε πάντες οἱ τῷ αὐτῷ κεκοινωνηκότες συγκρίματι, ὃ δὴ θνητὸν καὶ φθαρτὸν ἐστὶ· σῶμα δὲ ὄν, οὐκ ἂν εἴη περιγραφῆς ἐλεύθερον, ἕως ἂν ἦ σῶμα· εἶτα θανάτῳ σωματικῶ προσομιλήσας, ὅπερ οὐχ' ὑπῆρχε κατὰχρεως, ἀλλὰ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέλιπνε χρέος· ἵνα τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν, ἐν ἑαυτῷ ἐξιάσῃται, καὶ τὴν ἦτταν ἀνακαλοῦμενος τῆς φύσεως, ἀναστήσῃ τὸν κείμενον· ἐπειδὴ ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῇ στόματι αὐτοῦ· κατήργηκε μὲν τὸν θάνατον, καθεῖλε δὲ τὴν φθορὰν, ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ἀληθῶς καὶ ἀθανασίας πηγὴ, κρείττων θανάτου καὶ φθορᾶς ὀφθείης· ἢ γὰρ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ εἶδε διαφθορὰν, καταποθεῖσάν εἰς νίκος καὶ ἀφανισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ τὸν κόσμον νικήσαντος, τῇ κρείττονι καὶ πανσθενεῖ τοῦ λόγου δυνάμει συντηρουμένη, κὰν ἦν πεφυκυῖα τοῦ φθειρῆσθαι· εἶτα ἀνέστη τριήμερος, καὶ πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐγκατασκευάσαντα τῇ φύσει αἰτιάματα καὶ προσδρίμματα δι' ἑαυτοῦ ἐκκαθάρας ἀπέσμηξεν, ὡσπερ ἀπαρχὴ καὶ ἀρραβῶν τοῦ κατ' ἡμᾶς χρημασίας φυράματος, λαμπρόν τε οὕτω καὶ μώμου παντὸς ἀνευ, τὸ ἴδιον ἀποφῆνας ποίημα, καὶ τὰ ἐκ τῆς οικείας δόξης αὐχμηρὰ δωρησάμενος· οὕτω γὰρ καὶ βαπτίζόμενος, τὴν ἡμετέραν ἐνήργησε καθαρσιν, ὃ πάσης ἐπέκεινα καθαρότητος· τοῦτο δὲ καὶ πάλαι ἂν πεπλουτήκει, εἴπερ τὸ ἀπαρχῆς κτισθεὶς ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐντολὴν τετηρήκει τοῦ κτίσαντος· καὶ γὰρ ἐπ' ἀθανασίᾳ πρὸς τοῦ δημιουργήσαντος, καὶ τῇ πρὸς τὸ κρείττον ἀναδρομῇ παρενήνεκται.

Καὶ ταῦτα ἡμᾶς οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι ἐκπαιδεύουσιν· εἶρηκε γὰρ πῶς ὁ θεὸς ἀπόστολος· “ διὰ τοῦτο, ὡσπερ δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἢ ἀμαρτίας εἰς τὸν
 „ κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος· καὶ οὕτως εἰς πάντας
 „ ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθε· „ ταῦτα καὶ ἀρχαίων τινῶν σοφαὶ περιέχουσι
 „ ῥήσεις, καθ' ἃς γέγραπται, ὅτι “ ὁ θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλ' ἔκτισεν
 „ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα· καὶ, σωτήριοι αἱ γενέσεις τοῦ κόσμου, καὶ οὐκ ἔστιν
 „ ἐν αὐταῖς φάρμακον ὀλέθρου· καὶ, ὅτι ὁ θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφ-
 „ θαρσίᾳ, καὶ φθόνῳ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε· „ τούτοις
 συνωδὰ καὶ τῶν ἱερομυστῶν πατέρων αἱ φωναὶ διαβορεύουσιν· ὅπερ οὖν ἐδεῖτο

βοηθείας τῆς κρείττονος, τοῦτο καὶ τυγχάνει· οὐ γὰρ τὸ σῶμα ἔδει γενέσθαι ἀσώματον, ἵνα ἢ καὶ ἀπερίγραπτον, ἐπεὶπερ οὐκ ἄνευ σώματος ὁ ἄνθρωπος δεδμιούργηται, οὐδὲ εἰς ὕψερρον διὰ τὴν ἀμαρτίαν αὐτῶ τὸ σῶμα προσγέγονεν· ἢ γὰρ ἂν οὐδὲ ἄνθρωπος οὐδὲ παράβασις· ἐν τίνι γὰρ ὅλως τὰ τῆς ἀμαρτίας ἐπέπρακτο, ἀλλὰ τὰ περὶ τὸ σῶμα, ἅπερ ἤδη διὰ τὴν εἰσποίητον αὐτῷ ἀμαρτίαν εἰσέφηρσεν; οὐκοῦν καινίζεῖται μὲν ἡ φύσις ἐν Χριστῷ καὶ ἀνασούζειται· καὶ ὁ προσεῖληπται τῷ Θεῷ σῶμα, τεθέωται μὲν ὅλον, ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταστοιχειούμενον, καὶ ταῖς ἀρρήτοις εὐκλείαις καταστεφόμενον, πνευματικόν τε ἦν λοιπόν, καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖνον ὑλαίαν καὶ Γεώδη παχύτητα· τὸ δὲ εἶναι σῶμα οὐ παρήτῃται, σῶμα δὲ μεμενηκὸς κἂν ὁποιοῦν καὶ ὅπως ἔχον, καὶ περιγράφεσθαι πέφυκεν· οὐ γὰρ ἔξωθεν καὶ ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἢ περιγραφῆς, ὥσπερ ἢ φθορὰ καὶ τᾶλλα πάθη ἐπεισῆκται, ἀλλ' αὐτόθεν· καὶ ὡς ἂν εἴποι τις ἢ τοῦ σώματος περίστασις καὶ ὁ κατ' αὐτὸ ἄρος τὲ καὶ λόγος· εἰ γὰρ τις ὀρίσαιοτο τὸ σῶμα εἶναι τριχῆ διασπᾶτον, ἢ φυσικόν, ὀργανικόν, δυναμίως ζῶν ἔχον, ἢ τὸ ἐσχηματισμένον καὶ πέρασι διελημμένον, ἅπερ οἰκειῶς ἐπὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς λαμβάνεται σῶματος, οὐδὲν ἕτερον ἢ τὸ περιγραπτόν αὐτὸ εἶναι κατασημῆνει.

Μετὰ γοῦν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν, τὸ τοῦ Χριστοῦ σῶμα, καίτοι θεοειδέστατον ὅλον πνευμονοῦς, μεμνήκεν ὅμως σῶμα· οὐ γὰρ εἰς τὴν τῆς Θεότητος οὐσίαν μετὰκεχώρηκε· τὸ γὰρ μικέτι Χριστὸν κατὰ σάρκα Γινώσκεσθαι, οὐ τοῦ σώματος ἡμῖν ὑπαγορεύει τὴν παραίτησιν ἢ τὴν ἀπόθεσιν, μανιχαϊκόν τοῦτο τὸ σότος, ἀλλ' ὅτι τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἐξήρηται, καὶ τῶν σαρκικῶν παθῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας ἐμβέβηκεν, ὅσον τοῦ ἐκ τῆς ὁδοπορίας κόπου δίψης τὲ καὶ πείνης καὶ δειλίας, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον· “ οὐκέτι μὲν .. γὰρ σάρκα, οὐκ ἀσώματον δὲ, ἀλλ' οἷς οἶδε λόγοις θεοειδέστερου σώματος ,, καὶ ὁ μέγας κηρύσσει Γρηγόριος· εἶτα “ ὅτι τὸ μὲν φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι δεῖ ἀφθαρσίαν, καὶ τὸ θνητὸν ἀθανασίαν ,, ὁ μέγας μυσταγωγῆ ἀπόστολος· τὸ δὲ σῶμα ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι, ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἀκτιστον, ἢ τὸ περιγραπτόν εἰς ἀπεριγραφίαν μετατεθήσεσθαι, οὐπω μέχρι καὶ σήμερον ἠκουσται· τούτων δὲ τινὰ καὶ ἀσωμάτων ἴδια, ἐπεὶ καὶ ἄγγελοι κτίσμα Θεοῦ, καὶ τῷ ἤρχθαι ἔχον τὸ περιγράφεσθαι.

Ῥητέον τοίνυν ὡς ἡ χριστιανῶν ὁμολογεῖ θεοσέβεια, ἥτοι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἐκδιδάσκει τὸ κήρυγμα, ὅτι δὴ ὁ Χριστὸς καὶ θεὸς ἡμῶν μετὰ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀνοδον, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς καθέδραν καὶ ἴδρυσιν, τὴν προσληφθεῖσαν τέληρκε φύσιν ἀμειψίον, καὶ οὐδὲν τῶν ἐξ ὧν αὕτη χωρικῆτιζομένη συνέστηκε μερῶν ἀποβέβληκεν αὐτὸ τε γὰρ τὸ σῶμα ἐν αὐτῷ διασούζειται· ἢ ψυχὴ, ἢ ἐψύχωτο, λογικὴ καὶ νοερά, θελητικὴ τε καὶ ἐνεργητικὴ, καθ' ἣν θέλει καὶ ἐνεργεῖ τὴν τῶν ὄλων πρόνοιαν καὶ συντήρησιν, ὥσπερ· Θεϊκῶς οὕτω δὴ καὶ ἀνθρωπικῶς· παρὰ κλητος ὑπὲρ ἡμῶν πρὸς τὸν πατέρα Γινόμενος, καὶ τὴν ἡμετέραν οἰκονομῶν σωτηρίαν, καὶ τὴν τῶν συμφερόντων ἡμῖν περιποίησιν· μνήμη τὲ αὐτῆ παναγία ἐκείνη καὶ θεία ψυχῆ

τιθήσονται, τῶν ὅσα ἐπὶ γῆς ἀναστραφεῖς ὁ Χριστὸς καὶ ἀνδρόποιοι προσομιλήσας ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἐλευθερίας ἔδρασε τε καὶ ἔπαυσε καὶ γνωσθεῖ, ὅτι καὶ ὑπόστασιν ἦν ὡται τῷ θεῷ λόγῳ, καὶ ὁρᾷ ὡς συνδοξάζεται καὶ συμπροσκυνεῖται αὐτῷ ὡς θεοῦ ψυχῇ, καὶ οὐχ' ἀπλῶς ψυχῇ, ὑπὸ πάσης λοιπῆς τε καὶ νοεῶς ἡτίσεως ἔτι τὲ, ὅτι ἐκ τῆς πρὸς οὐρανοὺς ἀνελήλυθε, καὶ πάλιν μετὰ τῆς πατρικῆς δόξης ἐλεύσεται τὸ οὖν ἀνιέναι εἰς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἵέναι, ὃ δὲ τὴν τοπικὴν ἐκ παντὸς ὑπογράφει μεταστάσιν, καὶ τὴν πορευτικὴν περιστάσιν κίνησιν, σώματος ἐνέργειαι περιγραφόμενου γνωρίζονται τὸ δὲ καθ' ἕξασθαι αὐτὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς μετὰ τοῦ σώματος, οὐ τὴν ἐν τῷ δεξιᾷ ὑποληπτέον· οὐδὲ γὰρ ἂν σχοίη τὸ ἀπεριγραπτὸν πώποτε δεξιᾶς ἢ ἀριστερᾶς ἔμφρασι· ἀλλὰ τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν ὁμολοσοῦμεν, καθ' ἣν ὁ λόγος ὡσπερ υἱὸς θεοῦ καὶ θεὸς προαιώνιος καὶ τῷ πατρὶ ὁμοούσιος, οὕτω καὶ μετὰ σαρκὸς τιμᾶται καὶ συνδοξάζεται, καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ σώματος παρὰ πάντων προσκυνῆσιν δέχεται, ἐπεὶ καὶ μία ἡ ὑπόστασις· τεφροῦσθωσαν λοιπὸν τῶν χριστομάχων αἱ γλῶσσαι, καὶ ξηραίνεσθωσαν αὐτῶν αἱ καρδίαι, καὶ ἐμφραττίσθω πᾶν στόμα λαλοῦν κατὰ τῆς ἀληθείας πᾶσι διαφανῶς προκειμένης ἀδικα.

μ. Ἐπι τοῖς εἰρημίνοις προσθήσασι, ὅτι ἡ γέγραπται· οὐ ποιήσεις πάντες ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐξὸν εἰκονίζειν τὸν Χριστόν. Τούτων δὲ τῶν ῥητῶν τὰ προηλούμενα καὶ ἐπόμενα· “ τὸ, οὐκ ἔσονταί σοι θεοὶ ἢ ἄλλοι πλὴν ἐμοῦ· καὶ, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἶδωλον· καὶ τὸ, μὴ προσκυνήσῃς ἢ αὐτοῖς οὐδὲ μὴ λατρεύσῃς αὐτοῖς· ἢ, οὐκ οἶδα ὅπως παρακρατοῦντες, ἐκόντες ἢ ἄκοντες ἀποκρύπτουσιν, ἴσως τοὺς ἐλέγχους τῆς βλασφημίας διαδιδράσκοντες· οὐδὲν δὲ ἦττον τῇ ἴσῃ βλασφημία καὶ οὕτως ἀλίσκονται· ἐπεὶ γὰρ ἐξήρηται ὁ τοῦ θεοῦ φόβος ἐξ ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ἡ πρὸς τὴν εὐαγγῆ καὶ ἀμώμητον ἡμῶν θρησκείαν αἰδῶς καὶ εὐλάβεια, οὐ δεδίασι τοῖς τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ γῇ καὶ ὕδασι ὁμοιώμασι τὸ τοῦ Χριστοῦ παρεξετάζοντες συγκαταριθμεῖσθαι ὁμοίωμα, οὐδενὶ τρόπῳ ὁμοιώματος δεσπότου καὶ κτίστου πρὸς ἐμείνωμα κτισμάτων καὶ δούλων διάκρισιν διδόντες· ἀλλ' ἐκεῖνοις μὲν αἰρέτῶν καὶ πρόχειρον τὸ φιλονέικον· ἡμεῖς δὲ τοῖς οὕτω δυσσεβῶς προτεινομένοις ἀνθυπενέγκωμεν, ὅτι πρότερον ἤδη πρὸς τοὺς πάλαι Ἰουδαίους ταῦτα νενομοθέτηται· οὕτω γὰρ δὴ πρὸς τοὺς ἀρτιφανεῖς Ἰουδαίους τὸν λόγον ποιήσασθαι εὐλογον, ἐπεὶ γὰρ τηνικαῦτα τὴν αἰγυπτιακὴν μοχθηρίαν θεοῖς νεύμασι καὶ παραδόξοις θαύμασι οἱ ἐξ Ἰσραὴλ ἀπεδίδρασκον, Αἰγυπτίων δὲ ἡ πλάνη ἐθνῶν ἀπάντων κακοδαιμονίαν ὑπέρεσχεν· ὧν ἐντραφέντες τοῖς ἔθεσι, τὸν μακρὸν ἐκείνου χρόνον τῆς δουλείας διήνυσον.

Ἐμελε δὲ ἄρα θεῷ τῆς τῶν μετανιστάμενων ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας, διὰ τὰς πρὸς τοὺς πατέρας ἐπαγγελίας· ταύτη τοι θεοπρεπῶς τῆς ἀθεΐας ἐκείνης καὶ βδελυρίας ἀπάγων, καὶ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ γνωσῶν ἐπαναλῶν καὶ τὸ σέβας,

ἐκείνα νομοθετεῖ, ἵνα μόνον αὐτὸν γνώσκωσι τῶν ἀπάντων θεὸν καὶ κύριον, καὶ τὴν πρέπουσαν λατρείαν ἀνάπτωσι, καὶ μὴ τῶν κατειδυμένων μεμνημένοι ἐπὶ τὴν εἰδωλομανοῦσαν γῆν παλινδρομήσειν ἔλθοντο· οἳ γὰρ ὑπ' ἀνοσίας, τῶν ἀξιαγάστων ἐκείνων τερατουργιῶν καὶ ἐξαισιῶν ὧν εἶδον θαυμάτων, ἐκείθεν ἐξαιρόντες οὐκ εἰς μακρὸν ἀλοήσαντες. μοσχοποιεῖσι κατὰ τὴν ἔρημον ἀπειρ-
ζει οὖν αὐτοὺς ὁ νόμος, μηδενὸς πᾶσι ποιεῖσθαι τῶν ἀπειρημένων ὁμοίωμα, καὶ τῶν μὲν ἐν τῷ οὐρανῷ, ἡλίου τὲ καὶ σελήνης καὶ τῆς ἄλλης σὺν αὐτοῖς ἀστρώας χορείας, τῶν δὲ ἐπὶ γῆς κτηνῶν καὶ θηρίων καὶ ἐρπετῶν καὶ πετει-
νῶν καὶ κνωθάλων, τῶν ἐν τοῖς ὕδασι δὲ ὅσα ἐν θαλάσῃ καὶ ποταμοῖς δια-
νιχόμενα τὴν δίαitan ἔλαχεν, ἄπερ ἅπαντα κατὰ τὴν βάρβαρον ὄντες, σεβό-
μενά τε καὶ προσκυνούμενα ἤδεσαν· τὸν γὰρ ὄντως ὄντα καὶ τῶν ὅλων θεὸν ἡγνοκότες ἄνθρωποι, ἀπάτη δὲ τοῦ πονηροῦ δελεαζόμενοι, τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἀνοσίας ἐλάτρευον· ἐφ' οἷς κατεγνωσμένους, καὶ πολλοῖς ὑπε-
ρον ἔτεσι κατονειδίξει θεὸς διὰ προφητικῆς φωνῆς· “ ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεὸς
,, σου, λέγων, ὁ σφιεῶν οὐρανὸν καὶ κτίζων γῆν, οὗ αἱ χεῖρες ἐκτίσαν πᾶ-
,, σαν τὴν στρατίαν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οὐ παρέδειξά σοι τοῦ πορεύεσθαι ὀπίσω
,, αὐτῶν· ἐγὼ ἀνήγαγον σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ θεὸν πλὴν ἐμοῦ οὐ γνώσῃ,
,, καὶ ὁ σώζων οὐκ ἔστι πᾶρες ἐμοῦ· ,, διὰ τούτων γὰρ αὐτοὺς εἰς μνήμην
ἐνάγει τῶν ἀνωθεν νομισμένων αὐτοῖς ἀπαγορεύει οὖν τέως τὴν τῶν φαινο-
μένων καὶ βλεπομένων ἔν τε οὐρανῷ καὶ γῆ καὶ τοῖς ὕδασι, ποιεῖσθαι ὁμοίω-
σιν, ἵνα μὴ ἀγνοῖα τοῦ κρείττονος, ἢ ἀθετήσει τοῦ κτίσαντος, ἐκείνοις νέμωσι
τὴν προσκύνειν.

Τὸ οὖν προσταττόμενον ὅτι τόδε οὐ ποιεῖσεις, δυνάμει πως καὶ κατὰ τὸ
σιωπώμενον, ποιήσεις ἐστὶ, καὶ προαγγελτικόν ἐστι τῶν μελλόντων ποιεῖσθαι
προστατέεσθαι τοιοῦτον γὰρ τι ἡμῖν ὁ λόγος ὑπαινίσσει· ὁ γὰρ λέγων ὅτι
τούτων οὐ ποιήσεις ὁμοίωμα, ἐτέρων τινῶν ποίησιν τῷ λόγῳ προανακρούεται
καὶ βεβαιοῖ τοῦτο τὰ ὅσον οὐπω προσταχθεῖσόμενα, μονονουχὶ τοιαῦτα ἐπι-
σκήπτων, ὅτι μηδενὸς ὧν ἐγὼ οὐ προστάξω ποιήσης ὁμοίωμα, ἀλλὰ τῶν ἀλ-
λοτριῶν ἀποστάντες σεβασμάτων, οἷς ἐγὼ ἀπεχθάνομαι καὶ ἀποστρέφομαι.
τοῖς παρ' ἐμοῦ συνταχθεῖσόμενοις προσέχετε, οἷς χαίρω καὶ δοξάζομαι· πρό-
τερον γὰρ ἀπειρίζας αὐτοὺς τῶν ἀπηγορευμένων διὰ τῶν νομοθετουμένων, ὑπε-
ρον τὰ κατὰ τὴν ποίησιν τῆς σκηνῆς ἐπήγαγεν· ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐθέλοι τῶν
ἑαυτοῦ οἰκετῶν εἰς τὸ μέλλον τινὶ τῶν δοκούντων ἐπιτρέπειν ἢ ἐγχειρεῖν, τί
παρεγλυᾶ; σήμερον τόδε μὴ πράξειν, μὴ δὲ ἀπαίρειν πώποτε, οἷον εἰς ἀγρὸν
μὴ ἀπελθεῖν, μὴ δὲ εἰς ἀγορὰν παρεμβαλεῖν· βούλεται γὰρ αὐτὸν εὐσταλῆ
τε καὶ εὐτρεπῆ τοῖς ἐπίταχθεῖσόμενοις ὑπάρχειν, ἐπειδὴ μέλλει κατὰ τὴν ὑπε-
ραίαν εἰς τίνδε τὴν πόλιν τυχόν ἢ τίνδε τὴν χώραν ἐκπέμψειν τοιοῦτόν τι
ὑποτίθεται ἡμῖν καὶ ὅδε ὁ λόγος ἐννοεῖν, ὅτι οὐ ποιεῖσεις τί ἄνευ τῆς ἐμῆς
προστάξεως, ἵνα ἄπερ αὐτὸς ἐπέλλομαι, ταῦτα ποιῆς καὶ περιέποις· προστάτ-
τει γοῦν μετὰ ταῦτα τῷ ἱεροφάντῃ θεὸς τίν τε τῆς σκηνῆς ποίησιν, καὶ ὅσα

τὰ περὶ αὐτὴν ἢ δὲ ἦν τῶν παραπετασμάτων ἢ διασκευῆ, χερουβὶμ ἐργασία ποιικίως ἐξυφασμένων, τὰ δὲ ὑπὲρ τὴν ἐνταῦθα κιβωτῶν “ τίνα ποιήσεις, ἢ φησί; χερουβὶμ χρυσαῖα τορευτά; ” καὶ οὐδὲ εἰκόνας χερουβὶμ προσαγορεύει, ἀλλὰ χερουβὶμ ὁμωνύμως ταῖς θειοτάταις καὶ ὑπερκοσμίαις οὐσίαις· καὶ ὁ δὲ Ἰουδαϊστικότερον “ ὅτι ἐκεῖθεν, φησί, γνωσθήσομαι σοι ”, τί δὲ ἐνδοξότερον ἢ τιμιώτερον, ὅθεν θεία ἐπιφάνεια γίνεται; δεδοξασμένα δὲ καὶ ἦν καὶ ἐλέγτο μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἐν τῇ σκηνῇ τοσούτον, ὅτι οὐ παρὰ Μωσῆ μόνον καὶ Ἰουδαίοις τινικαῦτα δεδόξασται, ἀλλὰ καὶ Παύλῳ αὐτῷ τῷ τῆς χάριτος κήρυκι καὶ γε καὶ σεμιότερόν πως καλεῖ χερουβὶμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἱλαστήριον· περὶ ὧν ἐν ἑτέροις πλατύτερον εἴρηται. Πρὸς δὲ γε τοῖς εἰρημένοις, καὶ ἀλλαχόθι κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ παλαιοὺς νόμους, τῷ ὁμοίῳ σκοπῷ καὶ τρόπῳ ἐκφερόμενα τοῖς ἐπιμελέσθερον διερευνημένοις ἐξευρεῖν ἔστιν, ἐν οἷς τῶν μὲν ἀλλοθρίων καὶ τῷ ἀλιθρίῳ ἀνακειμένων δαίμονι, τοῖς ἐξ Ἰσραὴλ ἢ ποιήσεις ἀπηγορεύεται, ἐπεὶ φευκτά τε ἦν καὶ βδελυρώτατα· τῶν δὲ ὅσα εἰς ἀνάστημα Θεῷ ἐμελλεν ἔσθαι, ὅτι τὲ αἰρετὰ εἰς μνήμην αὐτῷ καὶ τιμὴν ὑπάρξει, ταῦτα συντέτακται· ὡδὲ γὰρ ἐν τῷ λευίτικῷ γέγραπται “ οὐ ποιήσετε ἢ ὑμῖν· ἐαυτοῖς χειροποιήσα, οὐδὲ γλυπτὰ, οὐδὲ στήλην ἀναστήσετε, οὐδὲ λίθον σκοπὸν στήσετε ἐν τῇ γῆ ὑμῶν, προσκυνῆσαι αὐτῷ· ἐγὼ γὰρ εἰμι κύριος ἢ ὁ Θεὸς ὑμῶν ”, ταῦτα δὲ ὡς ἀνάλογόν ἐστι τῷ οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς ἀνόπιν εἰρημένοις νόμοις, ἐξ ὧν δὴ καὶ ἀπείργει τὸν νέον πρὸς εὐσέβειαν ποδηγούμενον λαὸν, τίς οὕτως ἀνοσίτατος ὃς διαμφισβητεῖν ἐπιχειρήσοι;

Ἐν δὲ τῷ δευτερονομίῳ, τοιάδε περὶ ὧν τῷ Θεῷ ἀνιερῶσθαι χρὴ προστέτακται “ ἢ ἂν ἡμέρα διαβῆτε τὸν Ἰορδάνην εἰς τὴν γῆν, ἣν κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, δίδωσί σοι, καὶ στήσεις σεαυτῷ δύο λίθους μεγάλους, καὶ κονιάσεις αὐτοὺς τὸς κόνια, καὶ γράψεις ἐπὶ τῶν λίθων πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου. ”, Εἶτα βραχῶς ὕστερον “ καὶ οἰκοδομήσετε ἐκεῖ θυσιαστήριον ἐκ λίθων· οὐκ ἐπιβαλεῖς αὐτοῖς σίδηρον, λίθοις ὀλοκλήροις οἰκοδομήσεις τὸ θυσιαστήριον κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, καὶ ἀνοίσεις ἐπ’ αὐτὰ τὰ ὀλοκαυτώματα κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, καὶ θύσεις ἐκεῖ θυσιαστήριον κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. ” Καὶ μετὰ ταῦτα ἔτι “ καὶ Γράψεις ἐπὶ τῶν λίθων τούτων πάντα τὸν νόμον τοῦτον σαφῶς σφόδρα. ”, Ταῦτα ὡς τῷ ποιήσεις τὴν σκηνὴν καὶ τὰ κατὰ τὴν σκηνὴν ἀκούλουθα, οὐδένα ἂν τῶν σωφρογούτων ἀντρεῖν οἶμαι. Καὶ ἄλλοθι Γοῦν περὶ γε τῶν ἐν ἔθνεσι σεβασμάτων, οὕτω πάλιν γενόμεσθαι “ πρόσθε σεαυτῷ, μή ποτε διαδῆ διαθήκη τοῖς ἐγκαθημένοις ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς ἣν σὺ εἰσπορεύῃ εἰς αὐτὴν, μή ποτε γένηται πρόσκομμα ἐν ὑμῖν· τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καθ- ελεῖτε, καὶ τὰς στήλας αὐτῶν συντρίψετε, καὶ τὰ ἄλση αὐτῶν ἐκκόψετε, καὶ τὰ γλυπτὰ τῶν θεῶν αὐτῶν κάτακαύσετε πυρὶ· οὐ γὰρ μὴ προσκυνήσῃτε θεῷ ἑτέρῳ. ”, Ἀλλὰ τούτων οὕτως ἀπειρημένων ὁ ναυτῆς Ἰησοῦς, ἰσαρίθμους τῶν φυλῶν Ἰσραὴλ λίθους, περαιούμενος τὸν Ἰορδάνην, αἶρειν τοὺς ἀνει-

λακμίνου· ἀφ' ἐκάστης φυλῆς, παρὰ Θεοῦ κελύεται, οὐκ ἀσήμους οὐδὲ ἀποπύσφους, ἐπισήμους δὲ ἔσομένους καὶ περιόπλους· “ ἵνα ὑπάρχωσιν ὑμῖν, φησιν, εἰς σημεῖον κείμενοι ”, καὶ οἷον ἄγγελοι ταῖς μετέπειτα εἶεν γενεαῖς, τῶν τῆδε γεγεννημένων ἀνωθεν αὐτοῖς τεραστίων διασημαίνοντες τὸ μεγαλεῖον, καὶ τὴν μνήμην δι' αἰῶνος φυλάσσοντες· ἀλλὰ καὶ Μωσῆς αὐτὸς λιθίνας πλάκας λαξεύειν, νόμον Θεοῦ δεξομένης, προστάττεται· ὡς δ' οὖν τίμιαί καὶ μεθ' οἷας δόξης, τί χρῆ καὶ λείπειν; ἔνθα καὶ καταβεβηκέναι τὸν κύριον, ἢ τίς ποτε ἔστι Θεοῦ κατάβασις λέγεται· ἐξ ὧν καὶ τὸ Μωσέως δοξάζεται πρόσωπον, ὡς μὴ δὲ προσιτὸν λοιπὸν τοῖς ὀρώσι γινόμενον, ἐφ' ᾧ δὴ καὶ ἐντυπωῦσθαι ἔδει ἄπερ ἐν ταῖς πλαξὶ ταῖς προστέrais ἐγράπτο, ὅποια δὴ ἐκείναι ὑπάρχον αἰ πρὸς τῷ ὄρει σχεδιασθεῖσαι καὶ θείῳ δακτύλῳ γραφόμεναι, ἅς δὴ μὴ ἄξιον εἶναι λαὸν παρανομοῦντα καὶ πάρονον ὑποδέξασθαι κρίνας ὁ νόμοθέτης, χειρῶν ἀπορρήφας συνέτριψεν· ἤδη δὲ καὶ θυσιαστήριον ἐκ γῆς τε ἢ λιθῶν ἀτμήτων τῷ Θεῷ ποιηθήσεσθαι ἐπιτέτραπται, ἐφ' ᾧ ἀναφέρειν τὰ ὀλοκαυτώματα ἐνομίζετο.

Τί δὲ ὁ μέγας Ἡσαΐας μεγαλοφώνως ἐν πνεύματι ἀνακέκραγε; “ τῇ ἡμέρᾳ .. ἐκείνη ἔσται θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ ἐν χώρα Λίγυπτίων, καὶ στήλη πρὸς .. τὸ ὄρει αὐτῆς τῷ κυρίῳ. ”, Ἄλλ' ἐνταῦθα γενομένοις διασκοπεῖσθαι ἄξιον, ὅτι ἂν ἡμῖν ταῦτα κατασημήνει· φαιμέν τοίνυν, ὡς ἐπειδὴ πάσαι δυσσεβῶν ἀάλιστα ὑπάρχον Λίγυπτιοὶ δυσσεβέστεροι, καὶ δαιμονίων ἀκαθάρτων θηρευεταί, τὸν φύσει καὶ ἀληθῶς ἡγνοκότες Θεὸν ἀνθρώπων γὰρ μορφᾶς, καὶ μὴν καὶ ἀλόγων ζῶων ποικίλους ἀνεσθήλου τύπους, καὶ ὡς θεοῖς προσεκύνουν ἀνοηταίνοντες· κεκαθαρμένοις τὲ καὶ νοητοῖς ὄμμασιν ὁ Θεοσέσιος προφήτης προορώμενος, ἄπερ αὐτοῖς ἐπιφανέντος τοῖς ἐπὶ Γῆς τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ συμπορισθήσεται, φησὶν, ὅτι τοῦ θείου καὶ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐπαυθῆσαντος, τὸ τῆς θεογνωσίας αὐτοῖς ἐπιλάμψει τέλος· καὶ ἐκεῖνα μὲν τὰ ἐναλῆ πάντα καθαιρεθήσεται καὶ ἀφανισθήσεται, ἀντεισαχθήσεται δὲ καὶ ἀναστήσεται θεῖα θυσιαστήρια καὶ ἱεροὶ σκιοὶ, ἐν οἷς ὁ τε τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τύπος, καὶ τοῦ ἀχράντου Χριστοῦ σώματος ὁ θεοειδὴς χαρακτῆρ, ἐμπρέποντες ἐνιδρυθήσονται, διακοσμοῦντες ταῦτα καὶ περιστέφοντες· καὶ δὴ εἰς τοῦτο αὐτοῖς εὐκληρίας τὰ προηγορευμένα ἤδη ἐβέβηκεν· ὡς οὖν ἀντὶ ξύλου ξύλον, καὶ ἀντὶ τεμένους τέμενος, καὶ ἀντὶ θυσιῶν θυσίαι, καὶ ἀντὶ πάντων τῶν ἀκαθάρτων καὶ βδελυγῶν τὰ καθ' ἡμᾶς ἀνάτετακτεν ἅγια, οὕτως ἀντὶ τῶν ματαίων ἐκείνων καὶ μυσαρῶν στηλῶν, ὡς οἰκειότερον καὶ προσφεύστερον τοῖς προφητικοῖς ἀρμόσασθαι λογίοις, αἰ πάνσεπτοι τοῦ σωτῆρος στήλαι, ἦτοι τὰ προσκυνῆ ἅ εἰκονήματα ἰουδοίῳ τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς, κατ' Λίγυπτον ὅλην, καθὰ καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, κομῶσι νῦν πωληθυόμενα καὶ τιμώμενα· οὕτω τοίνυν καὶ οἱ ὅσοι ἄνδρες, οἱ τὰ τοῦ θεοφόρου ὑπομνηματίζοντες, τὰς προειμένους ἐξειλίφασι ῥήσεις· ἐντεῦθεν ἐπὶ τοὺς παλαιτέρους τῶν χρόνων ὁ λόγος ἀνεῖσιν· ὡς ἂν κατοψόμεθα τί τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ εἰς Χαρρᾶν ἀπιόντι πε-

τραυμάτῳ· ὅς γε ἐπεὶ ἡλίου καταδύοντος πρὸς ὕπνον ἐτραπέτο, τοῦ ἀπνικώτος χώρου λίθον ἔλων, πρὸς τῇ κεφαλῇ τίθειται, ἔνθα τὰ τῶν ἐφυπνίων τεθέαται ὄψεων· καὶ εἶτα τοῦ ὕπνου ἀνεγείνας, κύριον εἶναι ἐνταῦθα καὶ μὴ εἶδέναι, ἔφασκε φοβερόν τε ἐκάλει καὶ οἶον θεοῦ, καὶ πύλιν οὐρανοῦ ἐφαντάζεσθαι καὶ δὴ σῆλιν τὸν λίθον στησάμενος. ἔλαιον κατὰ τοῦ ἄκρου ἐπιχέει· ἄρ' οὖν ἀποπέμπεται ταῦτα θεός, ὡς τοῖς ἐξαγίστοις δοκεῖ· οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ λίαν προσίεται· καὶ δῆλον ἐξ ὧν αὐτῷ κεχηρημάτικε μετὰ ταῦτα· “ ἑώρακα

.. γάρ, φησιν, ὅσα σοι Λάβαν ποιεῖ· ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, ὁ ὄφθεις

.. σοι ἐν τόπῳ θεοῦ, οὗ ἡλειψάς μοι ἐκεῖ στήλιν, καὶ κῆξω μοι εὐχὴν. ”

Πρὸς ταῦτα τῶν καθ' ἡμᾶς ἰερομυστῶν ὁ μέγας, τί φησι Γρηγόριος· “ Ἰακώβ

.. δὲ κλίμακα μὲν ἐφαντάσθη πινά, καὶ ἀγγέλων ἀνοδον, καὶ στήλιν ἀλείφει

.. μυστικῶς ἴσως ἵνα τὸν ὑπὲρ ἡμῶν λίθον παρακληθῆσθαι, καὶ εἶδος θεοῦ τόπῳ

.. τινὶ προσφορίαν δίδωσιν· εἰς τιμὴν τοῦ ὀφθέντος·, καὶ ἄλλα ὅσα ἐγκώμια ἐνταῦθα διέξεισι· ταῦτα τίνι οὐκ ἐναρτῆ καθίσταται, ὡς περὶ τὴν αὐτὴν ὕλιν, τῶν λίθων φημί, τῶν θεοσιζομένων τὸ διάφορον ἐκδιδάσκει, ὡς τὰ μὲν τῷ θεῷ οἰκεῖα καὶ τίμια, τὰ δὲ τοῖς ἐναντίοις ἀνημμένα φευκτὰ καὶ ἀπόπτυστα;

Ὅποια δὲ καὶ ὅσα ἢ Σολομῶντος σοφία καὶ δυναστεία ἐξείργασται, καὶ ἄπερ ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος εἶχε ναὸς τῶν ἀσωμάτων μορφώματα, τοῖς βουλομένοις φιλοπόνως ἐξερευνᾶν παρήσομεν, ἐπεὶ καὶ ἡμῖν λεωπτότερον ἐν ἑτέροις περὶ τούτων διεῖληπται· προσέτι γε μὴν καὶ οἷα τῷ θεοσεσίῳ Ἰεζεκιήλ ὄπται καὶ κεχηρημάτισται, τὰ θεοπαράδοτα διασαφεῖ λόγια· κατὰ τε γὰρ τοὺς τοίχους κύνθη τοῦ διαγραφομένου καὶ παραδεικνυμένου νεῶ, καὶ τὰ θυρώματα χερουβιμ ἦν τὰ γεγλυμμένα, καὶ φοινικες, ἃ δὴ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ἐκείνας ὄψεις, ἑτετύπωτό τε καὶ προῖστόρητο· ἐν οἷς καὶ ἅγια ἁγίων, καὶ πλήρη δόξης κυρίου τὸν οἶκον τεθέαται, ὅτε καὶ πρηνὴς ἐκεῖθεν κατέπιπτεν ἡκούε τε πρὸς τὸν παραπιρραίνοντα οἶκον τοῦ Ἰσραὴλ, ἐμβριθέστερον ἀποφαίνεσθαι, ἀπολήγειν εὐθὺς τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ὅσα τὴν διαθήκην κυρίου παραβαίνοντες ἐβεβήλουν τὰ ἅγια· καθάπερ δὴ καὶ νῦν ὀρῶμεν παρὰ τῶν ἀνομούντων πικρότερον, καὶ βεβηλούντων τὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων ἀγιώτερα ἀθέως τελούμενα. Ἐκ τούτων δὲ πάντων συνάγεται, ὡς οὔτε πάντα τὰ γεγραμμένα περὶ τῶν οὕτω νομοθετουμένων ἀποπεμπτίον ἀπλῶς, οὔτε πάντα προσδεκτέον· οὔτε γὰρ πάντα ἐναγῆ καὶ ἀπόπτυστα· οὔτε πάντα ἅγια καὶ σεβάσμια· ἀλλὰ δῆλα ἅτινα καὶ ὧν ἕνεκεν ὡς σαφέστερον ἐκδιδάξει, ἃ τῷ Γεδεὼν τῷ εἰς κρήνην ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ κεχειροτονημένῳ κεχηρησμήθηται ἀνωθεν· καθαιρήσειν μὲν γὰρ τὸ πᾶρῶν τοῦ Βααλ θυσιαστήριον καὶ τὸ ἐπ' αὐτῷ ἄλσος, ἕτερον δὲ δεῖμασθαι τῷ θεῷ, καὶ ἀνοίσειν θυσίας μόσχων ἐκ τοῦ διακοπέντος ἄλσους τῶν ξύλων· ἐπετρέπετο· κατὰ ταῦτα δὲ καὶ παρ' ἡμῖν τοῖς τὴν θειοτέραν καὶ σεβασμιωτέραν νομοθεσίαν δεδεγμένους, εἰ μὲν πρὸς ἀλλότοις τῆς καθ' ἡμᾶς δόξης φωραθεῖν σέβασμα, οἷα τὰ παρὰ Ἰουδαίοις εἰ τύχοι καὶ βαρβάρους, ὡς ἐβδελυγμένα καὶ στυγνὰ, πάντοις ἀν' σπουδῇ πάσῃ χρωμένοις, καθαιρεῖν ὡς

ἀλλότρια ἐπάναγκες· ἃ δὲ εἰς δόξαν ἀνήκει Θεοῦ, καὶ δῆλωσιν τῆς σωτηρίου οἰκονομίας πρόκειται, ἐπεὶ ἡμῖν διαφέρουσι, σεβάσματος καὶ τιμῆς ἄξια κρίναι. οὐχ' ὡσπερ παρὰ τῶν ἐναγῶν τὰ ἅγια διαπτύεται ἀθέως καὶ καθυβρίζεται· οἱ δὲ πάντα συγχέοντες καὶ συμφύροντες, τοῦ καθαροῦ τὸ ἀκάθαρτον, καὶ τοῦ ἁλίου τὸ βέβηλον διορίζειν οὐ βούλοινται· “ εἰς γὰρ κακότεχνον ψυχήν, σοφία Θεοῦ οὐκ εἰσελεύσεται ”, ἀνάγκη γὰρ αὐτοῖς ἢ πάντα διὰ τὸ οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, τὰ τῷ Θεῷ φίλα καὶ οἰκεῖα ἀποπέμπεσθαι, ἢ διὰ τὸ ποιήσεις, τὰ νομοθετούμενα πάντα, καὶ τὰ τῶν ἀδένων καὶ ἀπίστων σέβειν καὶ ἀσπάξασθαι, οὐδὲ μῖα αὐτοῖς ὑπολήψεως ὑγιοῦς ὑποσῆς καὶ κρίσεως ἢ ὅπερ αὐτοῖς οἰκεῖον καὶ ἔραστόν, πᾶσαν παλαιὰν καὶ νέαν νομοθεσίαν, κατὰ τοὺς ἑαυτῶν διδασκάλους, ἀθετεῖν.

μα. Ὡς εἶτα ἔστω μὲν ταῦτα οὕτως ἔχειν, φασί, ποῦ δέ σοι ἐνταῦθα νενομισθέντα ποιεῖν Θεοῦ ὁμοίωμα; Ὡς Πρὸς οὖν τὸ σκαιὸν καὶ ἀπόπληκτον τῆς ἐρωτήσεως, τοιαῦτα φασί· πρῶτον μὲν, ὅτι εἰκότα ταῦτα πυνθανόμενοι, προκάλυμμα τῆς ἑαυτῶν ἀπιστίας καὶ δυσσεβείας προῖσχεσθαι οὐχ' ὅπως τί ἀξιόλοσον περὶ Θεοῦ λέγειν δόξητε, ἀλλ' ἵνα τὴν θείαν τοῦ σωτῆρος οἰκονομίαν συκοφαντήσῃτε· οὐδεὶς γὰρ ἡμῖν ἐνταῦθα σαρκώσεως λόγος παρελήθη· ἔπειτα δὲ, ὅτι τὸ ἀλλόκοτον καὶ παραφροσύνης ἐπίμεστον ἡμῶν, ἐν τούτοις τεκμηριοῦται· μάτην γὰρ χριστιανοῖς διαλοδορεῖσθε, καὶ ἃ μῆτε αὐτοὶ ἐδόξασαν, μῆτε ὑμεῖς ἀκηκόατε πώποτε καταπτύοντες, ἐπίκλημα προσεπάγετε, ὡσεὶ καὶ θεὸν ψιλὸν σαρκὸς γεγυμνωμένον εἰκονίζειν ἐπαγγελλομένοις· τίτι γὰρ τῶν λογικῆς μετεχόντων φύσεως οὐ διωμολόγηται σαφῶς, ὅτι θεοῦ ποιεῖν ὁμοίωμα ἢ Θεοῦ, ἀδύνατον ὡς ἀληθῶς καὶ ἀνεπιχειρήτον· ἔπει οὐδὲ ὀρατὸν τὸ θεῖον οὐδὲ ληπτόν, θεὸν γὰρ οὐδεὶς εἰώρακε πώποτε, οὐκοῦν οὐδὲ Μωσῆς αὐτὸς ὁ τοῖς θείοις νόμοις ὑπηρετούμενος, καίτοι κάτοχος τῶν τῆς θείας ἐπιφανείας γενόμενος ἔρωτι τεθέαται, ὅτι μὴ μόνον δόξαν Θεοῦ, ἢ τις αὐτῷ παραδέδεικται ἡνίκα τὸ δεδοξασμένον πρότερον παρελήλυθε, καὶ ταῦτα τῆ πέτρα καλυπτόμενος, καὶ μόλις καθορᾶ Θεοῦ τὰ ὀπίσθια· τάχα τῶν μελλόντων τῆς ἐν σαρκὶ Θεοφανείας τοὺς τύπους μυσταγωγούμενος· τί γὰρ φησὶν ὁ χρηματίζων θεός; “ οὐ μὴ ἴδῃ τὸ πρόσωπόν μου ἄνθρωπος, καὶ ζήσεται ”, ἢ οὐχὶ καὶ τισὶ τῶν πάλαι, καθάπερ ἀνέλθωμεν, τὸ τοῦ πάντων κατεξουσιάζοντος Θεοῦ ἀκαινώτητον ὄνομα τοῖς παρ' αὐτῶν σεβομένοις ξοάνοις ἐπιγράψασι, καὶ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ μόνῳ ἀναθεῖσι λατρείαν, διὰ φωνῆς τοῦ μεγάλου Ἑσαίου ἐπιπλήτῃ θεός; “ τίμι ὁμοιώσατε τὸν κύριον, λέγων; καὶ τίμι ὁμοιώσατε, ματι ὁμοιώσατε αὐτόν; μὴ εἰκόνα ἐποίησε τέκτων; ἢ χρυσοχόος χωνεύσας, ἢ χρυσίον περιεχρύσωσεν αὐτό; ”, καὶ σφόδρα γε δικαίως ἀπειλεῖ τὰ ἀνόσια δρᾶν τετολμηκόσιν· οὐ γὰρ θεμιτὸν οἶσθαι τι τῶν ἐν κτίσμασι τελούντων, ὧ κατὰ φύσιν ἢ δόξαν ἢ ἀλήθην ἢ κατὰ τι γούνη ἀπεικασθήσεται· “ τὴν γὰρ δόξαν μου, φησὶν, ἑτέρῳ οὐ δάσω, οὐδὲ τὰς ἀρετὰς μου τοῖς γλυπτοῖς ”, τίμι γὰρ προσεικῶς εἶη ὁ πᾶσιν ἀθέατος, παντὸς τε νοῦ καὶ πάσης ὑπερέκεινα

κατάληψας; τίσιν ὁμοιώμασι χειροτέυκτοις, ἀνθρωπίνους σοφίσμασι καὶ φιλο-
τεχνήμασιν ἐκμεμηχανημένοις, παραβληθήσεται;

Χριστιανούς γοῦν ταῦτα εἰδότες, ἐρρωμένους τὲ περὶ τὰ θεῖα, καὶ ὑγιᾶ
τὴν διάληψιν περὶ τὴν ἀπόρρητον καὶ ἀνέκφραστον φύσιν κεκτημένους, μαινο-
μένων ἔστιν εἰκόνημα θείας φύσεως γράφεσθαι ὑμῖν μὲν οὖν τοῖς τῆς ἀπι-
στίας καὶ τοῦ νέου Ἰουδαϊσμοῦ ὑπασπισταῖς “ τὸ μὲν θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώ-
,, ποτε ,, διὰ γλώσσης καὶ προχειρότατον τὸ δὲ “ ἑώρακαμεν τὸν κύριον, καὶ
,, ὅτι συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῷ ,, καὶ τᾶλλα ὅσα τῆς ἄκρας συγκα-
ταβάσεως ἡμῖν κεκήρυκται, λεγόντων ἀκούειν ἢ πιστεύειν, οὐδ’ ὅπως οὖν ἀνέ-
χεσθε, ὡς ἄλλοτριάν δὲ καὶ ἀπηχεστάτην ὑμῖν τὴν φωνὴν ἀπαναίνεσθε· ἀλλ’
εἰ ἔξεστι πυθέσθαι καὶ ἡμᾶς, ἀποκρίνασθε τοῦ ὑμῖν καὶ πόθεν νενομοθέτη-
ται, ἔκ τε νομικῶν θεσπισμάτων, εὐαγγελικῶν τε κηρυγμάτων, ἢ ἀποστολικῶν
διδασκαλιῶν, ἀπερίγραφτον ὁμολογεῖν τὸν Χριστὸν, καθὼς πεφανέρωται καθ’
ἡμᾶς ἄνθρωπος; μῆτε ποιεῖν, μῆτε μὴν γινομένην εἰκόνα αὐτοῦ προσκυεῖν,
καθάπερ νῦν δογματίζετε; ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἂν εἰπαῖν ἔχοιτε· οὐδαμοῦ γὰρ
ὑμῖν ἐνταῦθα δειχθήσεται ὥστε τὴν περιστοιχίζουσαν ὑμᾶς ἀπορίαν, τῆς ἡμε-
τέρας νίκης γίνεσθαι περιουσίαν· εἰ μὲν οὖν μὴ προὔκειτο ὑμῖν ἢ τῆς καθολι-
κῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς κεκρατηκυῖα παράδοσις,
ὁ πάντων ἔστι τὸ ἰσχυρότατον καὶ ἀσφαλέςτατον, αἶ τε ἀποστολικαὶ καὶ πα-
τρικαὶ φωναὶ, αἱ δὲ κρατεῖν ἡμᾶς τὰς παραδόσεις, ὅσαι τε ἔγγραφοι ὅσαι τε
ἄγραφοι διακελεύονται, οἷα ἐπ’ ἀμφοτέροις τὴν αὐτὴν θεωρεῖσθαι δύναμιν.
Τὸ γοῦν εὐσεβέστερον τῶν ἐν ἀμφιβόλοις κειμένων κρατήσῃ πάντως, καὶ τὸ
διαφερόντως εἰς πίστιν καὶ ἀγάπην τὴν εἰς Χριστὸν, ἣν ζῆλος ἔνθεος καὶ πό-
θος θερμὸς παρίσται, τὴν οἰκείωσιν ἐνδεικνύμενον· εἰ δὲ κατ’ ἄμφω τὸ κρά-
τος τῆ ἐκκλησίας Χριστοῦ καὶ τὸ εὐδόκιμον πάρεστιν, ἡμῖν ἄρα τὴν νικῶσαν
ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἀποίσεσθαι περιέστηκεν· ἐπεὶ οὖν νοῆσαι μὲν θεὸν
πάντη ἀδύνατον καὶ ἀνεγκλήρητον, εἰκονίσει δὲ ἀμήχανον ἔτι καὶ ἀδυνατώτε-
ρον, ὅποτε οὐδὲ φύσιν θεοῦ ὁμοιοῦν, φύσιν ἔχον ἔστιν, εἶδος τὲ καὶ μορφῆς
ὑπόσχεσις ὡς ἡκίστα· πρὸς ὅ τι γὰρ τίς καὶ ἀποβλέψας παράδειγμα ὁμοιώσει;
νῦν δὲ θεὸν σωματωθέντα κυρίως καὶ ἀληθῶς ἔγνωμεν, πρόκειται τοῖς εὐσε-
βεῖν ἐθέλουσι μορφῇ εἰς ὁμοίωσιν, ἣν προσεῖληφεν ὁ τὴν τοῦ δούλου εἰκόνα
μορφούμενος· εἰ γὰρ τὸ ἀθέατον καὶ ἀμορφον τῷ ὄντι, ὡς ἄληπτον ἀνόμιον
τε καὶ ἄγραπτον, ἀνάγκη τὸ μορφωθέν τε καὶ θεαθέν, ὡς κατάληφθὲν ὁμο-
λογεῖσθαι γραπτὸν καὶ ὁμοιοῦμενον· ὁ εἰκονίζειν οὐκ ἀναμένομεν πρόσταξιν·
οὐ γὰρ ἔστι τοῦτο τοῖς πιστοῖς ἴδιον, πάντα ἐκ προστάγματος πράττειν· ἔστι
γὰρ ἂ καὶ παρ’ ἑαυτοῖς συνεισφέρειν, ἕσα τοῖς θερμότεροις προσήκει μάλιστα
καὶ σπουδαιοτέροις εἰς φιλοθεῖαν τὲ καὶ εὐσέβειαν· ἐπεὶ πῶθεν τὸ πιστὸν ἐν
αὐτοῖς ὀφθήσεται;

μβ. Εἰ δὲ καὶ νόμον τις ἐπιζητήσει, τοῦ λόγῳ προστάξαι, τὸ ἐρῶν κατάρ-
ξαι, πρὸς ἀξιοπιστίαν ἀσφαλέστερον· καὶ τοῖς εὐλαβῶς περὶ τὰ θεῖα διακει-

μένοις οὐκ ἀπιστηθήσεται τὸ λεγόμενον· ἰσθόρηται γὰρ ὡς Λύγαρος ὁ τῶν Ἰνδοισκῶν βασιλεὺς, τὰ παρὰ Χριστοῦ γινόμενα θαυματοργήματα ἐκπλιττόμενος, πόθῳ τὲ πολλῶν καθελοκόμενος, καὶ ἐν εἰκόνι αὐτὸν μόνον θεάσασθαι, ἀποστέλλει τινὰ ζωγράφον, ὥστε τὸ εἶδος ἐκεῖνο τὸ θεῖον διαχαράξαιτα, παρ' αὐτὸν κομίζειν ὡς τάχιστα· τοῦ δὲ διαμαρτόντος τοῦ σκοποῦ, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τοῦ προσώπου χάριν τὲ καὶ λαμπρότητα, αὐτὸς τῷ οἰκίῳ προσώπῳ ὁμόνην ἐπιθεῖς, ἐναπομάττει τὸ ἑαυτοῦ ὁμοίωμα, καὶ ἀποστέλλει τῷ ἐρῶντι τὸ ποδούμενον.

μγ. Ἰσθόρηται δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ ἐν Βηθλεὲμ τεχθέντος, ὁ τοῦ Περσῶν ἔθνους τινικαῦτα ἡγεμονεύων, εὐφυῆ τινα ζωγράφον ἐκεῖσε ἐξέπεμψεν, ὅς τις τὴν τε τοῦ τεχθέντος καὶ τῆς τεκούσης εἰκόνα διαγράψας, ὡς αὐτὸν ἤγαγεν· εἰδέτω καρδία ἀπιστος, οὐδὲ Πέρσας παραδέξεται τοσαύτην στείλαμένους ὁδὸν, δῶρα τῷ τεχθέντι βασιλεῖ οἶα προσῆκε κομίσοντας, ὑπὸ ἀστέρος τὲ ὀδηγούμενους, καὶ ὅπερ τῷ ὄντι περιδεῖς καὶ εἰς προὔπτον ἐμβάλλον κίνδυνον, βασιλέα κηρύσσειν λαμπρῶς τὸν γεννηθέντα, ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς γενομένους· εἰ δὲ οὐ πάντα ἀναγέγραπται κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἰστορίαν, οὐ πάντα παρὰ τοῦτο ἀπίστα· οὐδὲ γὰρ τὰ ἄλλα σημεῖα ἀἔπωϊσεν ὁ Ἰησοῦς ἀδεικνύειν, πολλὰ γε ὄντα, ὡς μὴ δὲ χωρεῖν τὸν κόσμον καθὲν γραφόμενα, ἐπειδὴ οὐκ ἀναγέγραπται, φησὶν, ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· περὶ μὲν οὖν τῆς ἀοράτου καὶ ὑπερουσίου καὶ ἀλήθτου φύσεως, καὶ ἦν ὁμοιοῦν ἀδύνατον λέγεται “ ὅτι οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε, οὔτε εἶδος, ,, αὐτοῦ ἐωράκατε· καὶ, θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, οὔτε τις ἀνθρώπων εἶδεν, ,, οὔτε ἰδεῖν δύναται, ,, διὰ τὸ οὕτως ἔχειν αὐτὴν, καὶ μὴ ὁρᾶσθαι μὴ δὲ ἀκούεσθαι, ἀλλ' ἐξηρῆσθαι ταύτην καὶ εἶδους παντός καὶ φθόγγων· καὶ μὲν γε καὶ ὅτι οὐ πεινάσει οὐδὲ κοπιάσει “ οὐδὲ ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως, ,, αὐτοῦ “, περὶ δὲ τῆς ἐν σαρκὶ θεοφανείας τοῦ λόγου “ ὅτι εἰ μὴ ἦλθον, ,, καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· καὶ, ὅτι ἐωράκασι καὶ μεμισή- ,, κασι καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πέμψαντά με “, τί δὲ οἱ θεσπέσιοι μαθηταί, φασίν; “ ὅτι ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἐωράκαμεν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, ,, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι “ ἐωράκαμεν τὸν κύριον, οἱ τινες συνεφάγομεν, ,, καὶ συνεπίομεν αὐτῷ, ,, ὃ μετὰ τὴν ἐν νεκρῶν ἀναβίωσιν γέγονεν· ἀλλὰ καὶ “ ἐκοπίασε καὶ ἐπεινάσσει καὶ ἐδίψησε νόμῳ σώματος, καὶ ὅτι ἐξαπέστειλεν ὁ ,, θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ θυναϊκός· καὶ, θεὸς ἐφανέρωθη ἐν σαρκί, ,, καὶ πέπονθε τῷ προσλήμματι, καὶ ἀνέστη καινοποιήσας τὴν παλαιωθεῖσαν, ,, ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας φύσιν. ,,

μδ. Οὕτως οὖν καὶ ἡμεῖς ὁμοιωθέντα ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας, κατὰ τὸ φανὲν ζωοποιὸν καὶ πανάλιον εἶδος, ἀφομοιοῦμεν καὶ εἰκονίζομεν καὶ προσκυνοῦμεν πιστῶς καὶ θεοπρεπῶς, ὡς μέγα βοᾷ ἡ ἄνωθεν ἡμῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔνθεος παραδεδομένη συνήθεια· πῶς οὖν οὐ προσκυνητέα καὶ τιμητέα ταῦτα τὰ ὁμοιώματᾱ; διὰ τὸν χρόνον, φασίν, ὅτι οὐκ ἀρχῆθεν ἡ τού-

των προσκύνησις παραδίδεσθαι· ἀλλ' εἴ γε διὰ τὸν χρόνον οὐ προσκυνητέα, διὰ τοῦτο μᾶλλον προσκυνητέα· τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρχῆς ἐνορωπῆτες Γινόμενον Μανιχαῖοι τε καὶ Ἀρειανοὶ, οἱ τῶν νῦν δογματιζομένων ἕξαρχοι, καὶ περιελθεῖν σπουδάζοντες, τῶν προσκυνούστων ἅτε εὐσεβούστων κατεψηφίζοντο, καὶ τὴν τούτων ἐχειρογράφου καθαίρεισιν· καὶ μαρτυροῦσιν αἱ βίβλοι, ἃς μετὰ χεῖρας οἱ τούτων μύσται φέρουσιν· εἰ δὲ οὔτε τοῖς ἑαυτῶν διδασκάλοις, οὔτε τοῖς ἡμετέροις τῆς ἀληθείας πείθονται κήρυξιν, οὔτε ἄπερ οἰκειοὶς ἐρῶσιν καθεορῶσι παραδέχονται, τίσι λοιπὸν συγκαταριθμηθεῖεν οὐκ ἄδηλον· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ἀπορρώπτοι τὰ στόματα οἱ ἀνόσιοι, τῆς ἀναισχύντου γνώμης οὐ καδυφίστιν· ἕτερα δὲ ἀλογιώτερα καὶ ἀνοκτότερα τούτων ἐπάγουσιν.

με. Ἦνίκα γὰρ τῶν εὐσεβούστων τις αὐτοῖς διαλεξόμενος φήσει, ὅτι ἄξιον τιμᾶσθαι τὰ θεῖα σύμβολα, ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκοις ἀνακείμενα ἱερά εἰσιν, ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς κατὰ τὴν θεῖαν τράπεζαν καὶ ἐτέρωθί που τοῦ ἱεροῦ ὑφαπλούμενα, κατὰ τε τὴν ἰσθῆτα καὶ ἐν ἑτέρα ὕλῃ συνδιατραφόμενα, ὡς ἅγια καὶ συμπροσκυνούμενα αὐτοῖς, παρὰ χριστιανοῖς τὸ ἐξ ἀρχῆς συνεξεργάσθησαν· τί φασὶν οἱ ἀναμέσον ἁγίου καὶ βεβήλου διασφίλει οὐ βουλόμενοι; ἵτις ὅτι καὶ θηρίων καὶ κτηνῶν καὶ ὀρνέων καὶ ἐτέρων ζῶων εἰκόνας ἐν αὐτοῖς θεώμεθα· καὶ τὰ μὲν ἱερά ὡς ἱερά προσκυνούμεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ταῦτά γε δι' ἐκεῖνα· οὕτω καὶ εἰκόνα Χριστοῦ ὀρώμεν, τὸ ἱερόν οὐ τὴν εἰκόνα προσκυνούμεν, καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲ ἐκτός τούτων προσκυνητέα ἢ εἰκῶν. εἴπωι δ' ἂν τις ὅτι οὐχ' ὁ αὐτὸς λόγος ἐν ἅσασι θεωρεῖται· τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ζῶων αἱ μορφαί, οὐ προσηλουμένως πρὸς τὸ εἰς θυσιαστήριον ἀναχθῆναι καὶ προσκυνεῖσθαι γεγόνασιν, εἰς κόσμον δὲ καὶ εὐπρέπειαν τῶν ἐν οἷς συνεξεργάσθησαν ὑφασμάτων· εἶτα οὕτω συμβὰν τρώσῃ θεοφιλεῖ, καὶ σπουδῆ τῇ περὶ τοῦ θεοῦ οἴκου τῶν εὐσεβούντων, ἀνάδημα ἱερόν προσηνέχθησαν· εἰ γὰρ προσκυνεῖ τις τὸ ἱερόν, οὐ πρὸς τὸ κτήνος ἢ τὸ θηρίον προσέχων τοῦτο δρᾷ· οἶδε γὰρ οὐδὲν ἀπ' αὐτῶν ὀνιάσθαι· πρὸς δὲ τοῦ ἱεροῦ τὴν τιμὴν ἀφορῶν, οὐδὲν πλέον τῆς ὀφειωῆς ἐκείνοις νέμων· ὁ δὲ τῶν σειπῶν μορφωμάτων σκοπὸς οὐχ' οὕτως ἔχει πόθιν· ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ἅλῃ εἶναι, καὶ εἰς μνήμην τῶν ἀρχετύπων προΐεναι ἁγίων, ὡς ἱερά τοῖς ἱεροῖς συμπροσκυνοῦνται, καὶ οὐ σὺν αὐτοῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκτός τῶν ἁγίων οἴκων τιμηθήσονται· σὺ δὲ τοῦ μὲν ἔνου καὶ τοῦ κυνὸς καὶ τοῦ χοίρου ἐν τῷ ἱερῷ προσκυνῶν τὰς εἰκόνας, οὐ δυσχεραίνεις, τὴν δὲ Χριστοῦ εἰκόνα αὐτῷ ἱερῷ καταπιμπρῶν γέγηθας, καὶ οὐ φρίτεις τοιαῦτα τολμῶν, δεικνὺς μάτην σεαυτῷ τὸ χριστιανὸς ἐπιγράφων ὄνομα· τί οὖν εἴποιεν οἱ τὴν διάνοιαν λελωβημένοι, καὶ τὴν νοερὰν ἐνέργειαν πεπρωμένοι, περὶ τῶν ἐν ταῖς ἱεραῖς κηγυλίσι καὶ ταῖς καλουμέναις σωλῖαις, τῶν τε ἐν τοῖς οἴκοις καὶ πυλῶσιν αὐτοῖς, τῶν τε πρὸ τοῦ θεοῦ θυσιαστηρίου ἰδρυμένων; ἄρα κόσμου καὶ εὐπρεπείας χάριν ταῦτα οἱ χριστιανοὶ ἐτεκτήνατο, ἢ τὰ οἰκεῖα τοῖς οἰκειοῖς ἐφαρμόζοντες; εἰδότες ὅτι οἱ τόποι οὗτοι προσκυνήσεως εἰσὶ τόποι, καὶ τοῦ προσκυνεῖσθαι ἔνεκεν τούτοις ἐνετυπώσαντο.

μς. Ἀλλὰ καὶ δικαίως μάλα ὁ προφητικὸς λόγος τὴν τούτων παραφροσύνην καὶ τὴν παράνοιαν προλαβὼν ἐστήλιτεύσεν· “ ὅτι ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεός, ,, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν, ἵνα βλέποντες μὴ ,, βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσι· καὶ ἐπαχύνθη αὐτῶν ἡ διάνοια, καὶ ,, ἐσκοτίσθησαν καὶ ἐμωράνθησαν τοῖς διαλογισμοῖς· ,, ἐξερευνῶντες ἐξερευνήσεις, ὧν οὔτε ἔρευνα οὔτε ἀμφιβολία παρὰ χριστιανοῖς γέγονε πώποτε· καὶ οὕτως ἐναργοῦς ὑπαρχούσης καὶ δεδημοσιευμένης τῆς ἀληθείας πᾶση τῇ ὑφ’ ἡλίῳ, τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς καὶ τῇ ἐναργείᾳ αὐτῇ ἀπομάχονται οἱ ἀνόητοι, καὶ ἀποδείξεις τῶν βλεπομένων παρ’ αὐτοῖς καὶ ὑπ’ ὄψιν ἡγμένων ἐπιζητοῦσι ταυτόν τι ποιοῦντες, ὥσπερ εἰ τὸν ἥλιον καθορῶν τις ἄρτι τῶν ἐῶν τερμάτων ἀναθρόσκοντα, καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων πανταχοῦ τὰς βολὰς κατασπείραντα, διαποροῖη ὡς ἄρα ἡμέρα ἐνίσταίτο· ἢ θάλασσαν τις ναυτιλλόμενος, ἢ ποταμὸν περαιούμενος, κατὰ τοὺς διάπλους ἀπόδειξιν ἐπιζητοῖη, καὶ διαμφισβητοῖη· εἰ ἄρα ἐστὶν ὕδωρ ἐν θαλάσῃ καὶ ποταμῷ καὶ ἂ οὐδ’ ἂν οἱ τοῦ φωτὸς τούτου πάμπαν ἄπειροι διαμφιβάλωεν, οὐδὲ οἱ ἄλλαν ἐκ κραιπάλης κερηβαροῦντες καὶ κατενηνεγμένοι πάθειεν· πολλάκις καὶ τὰ ἐσθῶτα καὶ μηδαμῶς κινούμενα ἐν κύκλῳ περιδινεῖσθαι οἰόμενοι· οὔτοι ἐκμεμεθυμένοι τῷ οἴνῳ τῆς ἀπιστίας, καὶ κεκαρωμένοι τὴν ψυχὴν τοῖς ὑλικοῖς οἷα κατασυρέντες πάθεισι, καὶ ταῖς περικοσμίαις καὶ ἀπατηλαῖς δόξαις καὶ σαρκιαῖς ἡδυπαθείαις αἰχμαλωτιζόμενοι, τὰ πάντων πεπόνθασιν ἀθλιώτερα καὶ χαλεπώτερα.

μζ. Ἐτι μικρὸν τοῖς εἰρημένοις προσθέντες εἰς τὴν τοῦ λόγου ἐξέτασιν, γνοίημεν εἴ γε ἄρα προσηκόντως αὐτοῖς τὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπιφημίζεται ὄνομα· ἴσμεν γὰρ ἅπαντες ὅτι ὥσπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ εἰκὼν ἐκ παραλυγῆς, τοῦ Χριστοῦ τό τε εἶδος κέκληται, καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτὴν ἐπιφέρειται, οὕτω δὲ καὶ ὁ χριστιανὸς, ὡς ἐκ πρωτοτύπου ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, τὴν τε κλῆσιν ἔλαχε καὶ τὸν τρόπον, καθ’ ὃν δὲ χαρακτηρίζειν αὐτὸν διὰ μιμήσεως καὶ πολιτείας ὡς οἶόν τε ἐστὶν ἐνδείκνυται· ὡς ἐκ μιᾶς οὖν ἀρχῆς ἀμφότερα ὀρμώμενα, καὶ οἷον ρίζης τῆς αὐτῆς προϊόντα τοῦ Χριστοῦ, κοινωνίαν τε καὶ σχέσιν τὴν πρὸς ἀλλήλα διασώζουσι· καὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ τῷ τρόπῳ τῆς ὑπάρξεως, τὸ διάφορον ἐν αὐτοῖς ἐμφαίνεται, ὅμως δ’ οὖν τοῦ αὐτοῦ μετέσχον ὀνόματος, καὶ ὁμωνύμως ἐπ’ ἀμφοῖν ἡ τοῦ Χριστοῦ κατηγορεῖται προσηγορία· εἰ τοίνυν ἡ τοιαύτη κοινωνία καὶ ὁ αὐτὸς εἰρμὸς παρὰ τούτοις πεφύλακται πρὸς τὸ ὁμόσφιχον, καὶ ἡ πρὸς τὸ ὁμώνυμον τιμὴ ἐκνευμένηται, κάτακληρούσθω καὶ ἐπ’ αὐτοῖς τὸ χριστιανοῦ ὄνομα· εἰ δὲ ἀπεναντίας τούτων πάντα πράττουσι, καὶ πάσης ἀτιμίας καὶ ἀδοξίας ἀποπληροῦσι τὰ τε Χριστοῦ καὶ ἐαυτοῖς ὁμώνυμά τε καὶ ἐν σχέσει τῇ αὐτῇ θεωρούμενα, πῶς ἂν αὐτοὶ τῆς χριστιανῶν μεθέξουσι κλήσεως;

μη. Ὅτι δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἡ πρὸς τὸ ἀρχέτυπον αὐτοῖς ἀθέτησις γινέσθαι, τὸ τοῦ λόγου ἀκόλουθον καὶ ὁ τῶν φαινομένων σκοπὸς ἐγνοεῖν δίδουσι· διήστησι γὰρ αὐτῶν τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτὸ καὶ τὴν τῆς κλήσεως κοινω-

νίαν, ἢ τοῦ συστοίχου καὶ ὁμωνύμου παραιτήσεις καὶ ἐξουδένωσις· παραπλήσιον γάρ τι πεπόνθασιν, ὡς εἰ καὶ δύο τινὲς παῖδες ἐξετάζοντο, εἰ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προστευχήκασιν· ὧν ὁ μὲν ἕτερος ἀσινεῖς τοὺς πατέρας διασωζών χαρακτηῖρας, καὶ ἀπαραχάρακτον φέρων τοῦ φύσαίης τὴν ἐμφέρειαν, εἰκότως ἂν νομισθεῖν ὁ γνησιώτατος· ὁ δ' αὖ ἕτερος μηδὲν τούτων ἐπαγόμενος, εὐλόγως ἂν νόθος κριθεῖν καὶ ἔκφυλος· νόθοι οὖν καὶ αὐτοὶ χριστιανοὶ ἐν δίκῃ νομισθήσονται, καὶ τῆς Χριστοῦ κληρονομίας καὶ ποιήνης ἐκκήρυκτοι· μάτην γὰρ μεταποιοῦνται, οὐδὲν αὐτοῖς προσῆκον ἤδη, τοῦ ὀνόματος· ἀλλ' εἰς μὲν ἀθέτησιν τῆς τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας, μᾶλλον δὲ εἰς ὄλεθρον τῶν ψυχῶν αὐτῶν, σκῆψις ἢ τοῦ ἀπεριγράπτου πρόκειται φωνή.

μθ. Ἦν οὖν ἀποφανοῦνται περὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἐκτυπωμάτων, αὐτῆς τε τῆς πανάνθου παρθένου καὶ θεομήτορος, καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος τῷ Θεῷ εὐαρεστησάντων· μήτι γε ἄρα καὶ ἐνταῦθα τὸ ἀπερίγραπτον αὐτῶν προσθήσεται; ἢ ἐκ Θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ὑποστάντας αὐτοὺς νομοθετήσουσιν; οὐκ ἔστιν ὧδε εἰπεῖν συμπεριγράφεσθαι τὴν θεότητα, ἢ τὴν σάρκα διίστασθαι, καὶ τὴν μίαν διηρῆσθαι ὑπόστασιν, καὶ τὰ ἠνωμένα ἐκ τῆς Γραφῆς ἢ περιγραφῆς διαλύεσθαι· ἐφ' ἑτέρας εὐρεσιλογίας καὶ ἀλλοκότους ἐρεσχειλίας οἱ ἁμαρτοεπιῖν εἰδότες, ἐκπεπορισμένους αὐτοῖς τετράφονται· οὐδὲν γὰρ οὕτω φίλον αὐτοῖς καὶ προχειρότατον, ὡς εἰς ἐκλόπους ἐννοίας καὶ ἀθεμίτους ἀποίχεσθαι, καὶ πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀδοκίμων καὶ θεῶν μὴ ἀρεσκόντων ἐκφέρεσθαι.

ν. Ὅποια δὲ ἢ περὶ τούτων παρ' αὐτοῖς διάληψις· ἐπειδὴ οὐδαμῶθεν τὸ λυσιτελοῦν συνιδεῖν δεδύνηνται, ἢ ὄντιναοῦν λόγον ἐκμηχανήσασθαι, τῆς οἰκείας μοχθηρίας καὶ κακουργίας συνήγορον ἐπὶ τὸ αὐτόνομον, καὶ τῆς ἀλογίας αὐτῶν χωροῦσι τὸ ἰδιαίτατον, καὶ φασίν· Ἐὶ ὅτι ἐπειδὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ διέρριπται καὶ διαπέπτωκεν, ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ ταῦτα δὴ τὰ τῶν ἁγίων συνοικήσεσθαι, καὶ μὴ δὲ μνήμης τὸ λοιπὸν ἠξιῶσθαι πώποτε. Καίρος νῦν εἰπεῖν “ εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἀπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκειακούς αὐτοῦ; „ τοιαῦτα γὰρ οἱ νῦν Ἰουδαῖοι τοῖς πάλαι τὰς γλώσσας δανείσαντες ἀποφαίνονται· εἰ γὰρ τὰ Χριστοῦ οὕτω διέθηκαν, τί οὐκ ἂν κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ πονηρὸν δράσειν ἐμελλον; ἄξιον μὲν ὡς ἀληθῶς τῆς ἐκείνων παρανομίας, καὶ τῆς εἰς τοὺς ἁγίους τόλμης τὴν καὶ θρασυτήτος αὐτῶν δὲ τῶν ἁγίων τῆς εἰς Χριστὸν ἀφάρτου ἀγάπης τεκμήριον ἱκανότατον, καθ' ἣν αὐτῶν ἀνεκράθησαν, οὐ ποτε χωριζόμενοι· καὶ γὰρ οὖν καὶ κατὰ τὴν ἐνθάδε βιότην περιόντες, μάρτυρες τῶν παθημάτων, καὶ κοινωγοὶ τοῦ ζωοποιῦ αὐτοῦ θανάτου γεγόνασι, μέχρις αἱμάτων ἀντικαταστάσαντες πρὸς τὴν ἁμαρτίαν· καὶ νῦν δὲ τῶν τῆδε ἀπαλλαγέντες, μέτοχοι ὤφθησαν τοῦ ἐφεσθηκότος ἄρτι κατὰ Χριστοῦ διωγμοῦ καὶ τῆς ὕβρεως· ἤδη γὰρ καὶ τηνικαῦτα σώμασιν αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ καθόντος δι' ἡμᾶς σώματι, διηγωνίσαντο καὶ ἠνδρίσαντο· ὃν ὑπὲρ τῆς κοινῆς πάντων ἡμῶν σωτηρίας ἀνέτλη, θάνατον μιμησάμενοι· καὶ αὐτοὶ ὅμοια ἐφ' ὁμοίοις πάσχουσιν· ἀνάλογον γὰρ τοῖς ἀρχετύποις τὰ ἔμα-

γεῖτα, τὰ τῆς κοινῆς ἀτιμίας καὶ παροινίας συνδιαφέρουσι· καὶ πάλιν συμπάσχουσι, ἵνα καὶ συνδοξασθῶσιν αὐθις· καὶ πάλιν τιμῶνται τῇ κοινῶνι τῆς ἀτιμίας· καὶ ἵνα τῇ μνήμῃ τῶν μαρτύρων συνησθέντες οἱ φιλομάρτυρες ἐγκαλωπιστώμεθα, βραχύ τι περὶ τὸν λόγον προσδιατρέψωμεν· καθάπερ οἱ φιλοθεαμόνες τε καὶ φιλακροάμονες τε ἐπὶ τῶν τερπνῶν καὶ ἡδίστων αὐτοῖς θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων, ὧν οὐκ ἂν βράδιως ἀπόσχοιτο, ἔσθ' ὅτε καὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτῶν ἀπαφρονήσαντες· φιλοῦσι γάρ πως τὰ τὴν ὄψιν καὶ ἀκοὴν ἐστῶντα, τὰς τῶν ἐρώντων αἰσθήσεις ἐφέλικεσθαι, δυσωπόσπαστον τὴν περὶ αὐτὰ ὀμιλίαν ἐργαζόμενα.

να. Οὗτοι τοίνυν οἱ ἅλιοι Χριστοῦ μιμηταὶ γενόμενοι, καὶ τῇ εἰς Χριστὸν ἀγάπῃ τὴν ψυχὴν τείρωμένοι, καὶ κατ' ἴχνος αὐτοῦ ὅσον ἐφικτὸν ἀνθρώποις, ἵνατι προθυμούμενοι, πίστει τὲ ἐρηρυσμένοι καὶ τὴν ἐλπίδα κεκλιμένοι ἀπλάνητον, καὶ τῶν μελλόντων ὡς παρόντων ἤδη ἀντειλημμένοι, τῶν ἐπὶ τῆς ἀπάντων ὡς ἐπικλήρων καὶ φθαρτῶν κατεφρόνησαν· χρημάτων τε αὐτῶν καὶ σωμάτων αὐτῶν ὑπερόπται γεγόνασι· τῶν ἐπουρανίων γὰρ καὶ ὑψηλοτέρων ἐγλίχοντο, πολυτελεῖαν οὐράνιον ἀσπασάμενοι· διὸ πάντα κύβεβα διὰ τὴν εἰς τὸν κτίσαντα ἀτάπην, κατὰ τὸν μαρτύρων ἔξαρχον ἠγνῆται· οὕτω τὸν σταυρὸν ἀράμενοι, καὶ τὴν παγοπλίαν ἀναλαβόντες τοῦ πνεύματος, τῷ θώρακι τε τῆς πίστεως φραζάμενοι, καὶ τοῦ θυρεοῦ τῆς ἐλπίδος δραξάμενοι, καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου περιβαλόμενοι· ὡς δὴ τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν δεξάμενοι, καὶ τὰ πάθη Χριστοῦ ζηλώσαντες, εὐσθενοῦς ἀριστεύοντες, ἀήττητοι στρατιῶται τοῦ μεγάλου βασιλέως ἀνδείχθησαν, καὶ ἀθληταὶ γενναίότατοι· οὕτω κατὰ τῆς πλάνης ἐστῆσαν τρόπαια, καὶ πᾶσαν μὲν μηχανὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐξεπόρθησαν, πᾶσαν δὲ αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἀπάλαιψαν, πάντα τὰ πεπυρωμένα βέλη αὐτοῦ ἀτίσβεσαν, καὶ τὸ κράτος καθεῖλον νεανικῶς· πάσας δὲ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πονηροῦ τὰς ἐπινοίας καὶ ἀπειλὰς διέπτυσαν· πάσης αὐτῶν ὀμότητός τε καὶ ἐπικρείας κατεφρόνησαν, γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ἄγαν πρὸς πάσας τὰς μεθοδείας αὐτῶν ἀντικαθίστάμενοι· ἑδραῖον εἶχον ὄντως πρὸς θεὸν καὶ ἀκλινὲς τὸ φρόνημα, καὶ τὰς ἐπαγομένας αἰκίας ὡς ἐπ' ἄλλοτρίοις σώμασι διαγωνιζόμενοι, καὶ ὡπερ τῆς φύσεως ἐκλαθόμενοι, τοὺς πόνους διήνεγκαν· τὸ στάδιον τῆς εὐσεβείας κατὰ τῆς πολυθέου πλάνης ἐξανύοντες, πρὸς τὸ πῦρ ὡσπερ εἰς δρόσον ἐναλλόμενοι, θηρῶν φοβερωτάτων μύλας καὶ θυμούς οὐ δειμαίνοντες, ἀκμὴν σιδήρου καὶ ὀνύχων ὀξύτητος, σαρκῶν τεμονομένων καὶ ξερομένων ἠφειδικότες, οὐκ ἐτεθήγεσαν, ἐπὶ τὰ ὄργανα δὲ τῆς τιμωρίας αὐδαίρειοι ὡσπερ ἐπὶ τρυφὴν ἴεσαν, πάντα στέγοντες, πάντα φέροντες, πρὸς ἕν ἀποσκοποῦντες, καὶ πρὸς τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως ἐπειθόμενοι, οὐκ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ παρόντος καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλύπτεσθαι δόξαν ἠγούμενοι· ἀλλὰ τούτων ἀπάντων κατατολήσαντες, καὶ θανάτου κρείττους γενόμενοι, ὑπεραθλοῦντες τῆς πίστεως, τῶν ἀπειλῶν τῶν τυράννων καθυπερέτεροι ὠφθησαν· ἐπειὶ ἐν τῷ τοῦ θεοῦ ὀνόματι ἐκραύθοντο, ὅπερ ἐνώπιον ἐθῶν καὶ βασιλείων ἐβάστασαν.

Οὕτω ταῖς βασάνοις ἐγκατεροῦντες, ἐπὶ τὸ ῥωμαλεώτερον μετεβήθημι-
ζοντο· οὕτω τοῖς διωγμοῖς καὶ κινδύνοις ἐρρώωννυτο· ἐντεῦθεν ἐνεδυναμοῦντο
τοῖς πειρασμοῖς καὶ ταῖς θλίψεσιν, οὐδὲν τῶν ἀπειλούμενων ἢ προσαγομένων
δεινῶν κατεπτηχότες· ἐξήλεγξαν τὴν τῶν διωκόντων μανίαν εὐτολμότηατα, καὶ
κεφαλὰς ἀνόμων διέκοψαν, καὶ τὴν ὄφρυν τῶν ἀδείων κατέσπασαν, τοὺς τῶν
δυσμενῶν αἰκισμούς ὡς Σικαυρούς πολυτίμους δεχόμενοι, τρυφὴν μᾶλλον ἢ
κόλασιν τούτους λογιζόμενοι· οὕτω τῆς πλάνης καθαιρέται γηγόνουσι, καὶ τὴν
σπηνὴν καὶ τεθλιμμένην τρίβον ἐλάσαντες, τὴν πολλοῖς ἀσπιβῆ καὶ ἀνέμβασιν,
πρὸς τὴν εὐρύχωρον καὶ πανολβίαν, ἢ αὐτοῖς ἀπεκεκλήρωτο, καταλούουσι λήξιν.
Οὗτοι οἱ καλλίνικοι μάρτυρες ἐν τῇ τῶν βασάνων πυρωθέντες καμίνω, καὶ ὡς
χρυσίον δοκιμὸν εὐρέθεντες καὶ λαμπρυνθέντες, ὑπὲρ ἥλιον λάμπουσιν, ὑπὲρ
ἀστέρας ἀγάζουσιν· οὗτοι τῇ κατὰ Χριστὸν ὁμολογίᾳ τελειούμενοι, θύματα
λοϊκά καὶ τέλεια αὐτῷ ἀνεδείχθησαν, καὶ θυσία τῷ θεῷ φιλαίλατη καὶ εὐά-
ρεστος, καὶ δεκτὸν καλλιέριμα εὐωδιάζον τὴν ὁσμὴν τοῦ πνεύματος, εἰς ὀλο-
κάρπωσιν προσηνέχθησαν· τούτων τὴν παρρησίαν καὶ ἀγγελιοὶ κατεπλάγησαν·
τούτων τοὺς ἀθλοὺς αἱ ὑπερκόσμοι δυνάμεις ὑπερηγάσθησαν· ὅτι γε ἐν σώ-
ματι θνητῷ τοὺς ἀοράτους δυσμενεῖς ἐτροπώσαντο, καὶ τὴν κατ' ἐχθρῶν νίκην
ἤραντο, τὰς παρατάξεις καθελόντες τὰς ἀοράτους, καὶ τρόπαια λαμπρὰ κατὰ
τῶν ἀντιπάλων στησάμενοι· ἐν τούτοις Θεὸς μὲν εὐφραίνεται καὶ δοξάζεται,
ἄγγελιοι δὲ ἐν οὐρανῶις συχαίρουσι καὶ συνήδονται· διάβολος δὲ ταῖς ἀπο-
στατικαῖς ὁμοῦ δυνάμεσι τραυματιζόμενος καταισχύνεται, τὸ πτώμα καὶ ἡ-
τήμα ἑαυτῶν ἀποδυρόμενοι.

Οὗτοι δὲ οἱ σοφοὶ καὶ πανεύφημοι μάρτυρες, τροπαιοφόροι κατὰ τῆς πλά-
νης ἀναδειχθέντες, πύργοι τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ὤφθησαν ἀκατάσειστοι, στύ-
λοι τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐδραῖωμα, κρηπὶς τῆς εὐσεβείας καὶ θεμέλιος ἀκαθαί-
ρετος, κλέος μέγα ἡμῶν τῶν πιστῶν καὶ ἐγκαλλώπισμα, ὡς φωστῆρες λαμπροὶ
καὶ νοεροὶ, φωτίζουσι τὰ πέρατα· ταῖς ἀκτῖσι τῶν ἀγῶνων καὶ τῆς πίστεως
ἐναπαστρᾶπτοντες· ὡς πίστεως ἀκλινοῦς καὶ ἀγάπης ἀνεκφράστου, καὶ ἐλπίδος
ἀνεκνύαστου· ὡς ψυχῆς γενναίας ἀγγελικοῦ παραστήματος· ὡς φρενῶν ὑψηλῶν
τε καὶ οὐρανίων, καὶ προθυμίας καὶ σπουδῆς, νικῶσης τὴν φύσιν καὶ ὑπεριπτα-
μένης τὴν κτίσιν· τί πρότερον θαυμάσομεν ὑπερεκπληκτόμενοι, τοῦ ἐνισχύσαν-
τος τὴν δύναμιν Θεοῦ, ἢ τῶν ἐλομένων τὴν προαίρεσιν; τῶν θείων δωρεῶν τὰ
παράδοξα, ἢ τῶν ἁλίων τὸ μεγαλόψυχον· ἀμφοτέρα γὰρ καὶ φύσιν καὶ λόγον
νικῶσιν ὑπερβαλόμενα· μετὰ τοῦ προφήτου βοήσωμεν· “ τοῖς ἁλίοις τοῖς ἐν τῇ
,, γῆ αὐτοῦ, ἐθαυμάσθωσεν ὁ κύριος· πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ ἐν αὐτοῖς. ,,
ἐπειδὴ καὶ οὗτος θαυμαστός ἐν αὐτοῖς ἐστίν, ὅτι τῆς κτίσεως πάσης ὑπεραρ-
θέντες, μόνω τῷ κτίσῃ καὶ δημιουργῷ συνανεκράθησαν· οὕτω δὲ οὖν γεγό-
νασιν ἕσπετρα θεοῦ ἀκηλίδιατα, καθαρῶτατα, διειδέστατα· τὴν θείαν δὲ ἀπῆνα
καθαρῶς ταῖς ἑαυτῶν καθαρῶτάταις ψυχαῖς εἰσδεχόμενοι, τὸ θεομίμητον κατ-
επίσταντο· καὶ ὅπερ θεὸς φύσει, τοῦτο αὐτοὶ μετέξει καὶ χάριτι ἀπνεύμαστο.

καὶ ὑπῆρξαν Θεοῦ καταγώγια, καὶ ναοὶ ἔνθεοι καὶ λαμπροὶ, κατὰ τὴν φάσκουσαν προφητικὴν προαγόρευσιν “ ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω .. καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν, καὶ ἐγὼ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν. ,,

Οὗτοι τοίνυν τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν καλῶς ἀγωνισάμενοι, τὴν πίστιν τηρήσαντες, τὸν δρόμον τελείαντες, κόσμον καὶ κοσμοκράτορα νικήσαντες καὶ πατήσαντες, τὴν καλὴν τε πραγμασίαν ἐμπορευσάμενοι, καὶ ἀλλαζάμενοι τῶν οὐχ' ἐσθίωντων καὶ βρόντων τὰ εἰσαεὶ διαμένοντα, τοσοῦτοις ἀνδραγαθήμασι καὶ τηλικούτοις παλαιάμασι τῶν ἀμαραντίνων στεφάνων οἱ ἀξιόνοικοι τῆς ἀληθείας μάρτυρες παρὰ τοῦ ἀθλοθέτου θεοῦ κατηξιώνηται, καὶ Χριστῷ εἰς αἰῶνα συμβασιλεύουσι· Χριστῷ συγληρονομοῦσι, καὶ τὸν τῆς ἀθανασίας διαλαχόντες κληρον, ζῶσιν ἐν αὐτῷ ζῶν τὴν ἀκατάλυτον καὶ ἀμήρτον, φωτὶ αἰδίῳ ἐναστραπτόμενοι, τῇ θεῖᾳ κάλλει ἐναγλαϊζόμενοι, ταῖς ἀνω δυνάμεσι συλχορευόντες· καὶ τί γὰρ πλέον ἢ Θεῷ συνεῖναι καὶ τῆς ἐντεῦθεν κατατροφῆν μακαριότητος ἠξιοῦμενοι τῆς ἀνω δόξης τὲ καὶ λαμπρότητος; εἰ γὰρ πως καὶ δοκεῖ κεκρύφθαι αὐτῶν νῦν τὴν ζωὴν, ὅταν “ ὁ Χριστὸς, φησι, φανερωθῇ ἡ ζωὴ ,, ἡμῶν, τότε καὶ αὐτοὶ σὺν αὐτῷ φανερωθήσονται ἐν δόξῃ· ,, ὁ γὰρ τοι τῶν μαρτύρων θεός, “ θεός Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, οὐ νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων Θεός ἐστιν ,, ὡς γέγραπται· τοιγαροῦν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ θεοῦ εἰσι, καὶ οὐ μὴ ποτε αὐτῶν ἀψήται βάσανος, κἂν ἔδοξαν ἐν ὀφθαλμοῖς τουτωπῶν τῶν ἀφρόνων τεθνήσκειν, καὶ ἐλοίσθη κάκωσις ἢ ἔξοδος αὐτῶν, καὶ ἢ ἀπ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ· οὐ τεθνήκασιν γὰρ, ἀλλὰ ζῶσιν, καὶ ὕψνος μᾶλλον τίμιος ἢ θάνατος, ὁ θάνατος αὐτῶν ἐστίν· οὐκ εἰς γῆν ὑποδύντες, ἀλλ' εἰς οὐρανοὺς ἀναπτόντες· τῶν γὰρ φθαρτῶν μεταναστάντες καὶ ἐπικήρον, ἐφ' ἑτέραν βιοτὴν μετετάξαντο τὴν ἀλήρω τὲ καὶ μακραίωνα· διόπερ ἐν τοῖς ὁσμέραι παρ' ἡμῖν ἀδομένοις, κατ' ἐκεῖνο δὴ τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ἐφουμίου μέλους, ἐναρμόνιον τι μέλλοντες οἷα πρὸς ζῶντας ἐν Θεῷ τοὺς ἁγίους “ εὐλογοῦτε πνεύματα καὶ ψυχαὶ δικαίων τὸν κύριον ,, λέγομεν, καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα· ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἂν τὴν ὠδὴν κυρίου ἄσαιεν ὡς ἐπὶ γῆς ἀλλοτριίας, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱεραῆς ὀμηγύρεως ὡς πορρωτάτω ἰστάμενοι, εἴπερ αὐτοῖς τεθνεώτες οἱ ἅγιοι ἐλογίσθησαν.

νβ. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν πρότερον· καὶ νῦν δὲ διὰ μέσου τῶν ἱερῶν ἀπεικασμάτων αὐτῶν, τοῖς αὐτοῖς τῷ Χριστῷ συμμετέχοντες κοινωνοῦσι διωγμοῖς καὶ τοῖς πάθεσι συμμορφούμενοι, ὡς ἐπὶ διπλοῖς τοῖς παθήμασι καὶ οὐκ εἰδίαι, διπλοῖς καὶ τοῖς βραβείοις στεφθήσονται καὶ αὔθις συνδοξασθήσονται τὸ δεύτερον, καὶ ἐν ζῶσι μάρτυρες, καὶ ἐν εἰκόσι μάρτυρες, τοιγάρτοι καὶ ὡς οἰκίους Θεοῦ καὶ θεράπωντας εἰδότες· πρὸς αὐτοὺς γὰρ ὁ τῶν ὅλων εἶρηκε θεός· “ οὐκ ἐτι ὑμᾶς καλῶ δούλους ἀλλὰ φίλους· καὶ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν ,, τέκνα θεοῦ γενέσθαι· ,, ὑπεραγάμεθα μὲν τῆς εἰς θεὸν ἀγάπης καὶ πίστεως αὐτοῦ, στεφανοῦμεν δὲ ταῖς ἀνωτάτω τιμαῖς· γεραίρομεν αὐτῶν τοὺς ναοὺς, τιμῶμεν τοὺς ἄθλους, προσκυνοῦμεν τὰ ἱερά λείψανα, κατὰσπαζόμεθα αὐτῶν

τὰ τίμια εἰκονίσματα· ἐπειδὴ ταῖς ἀληθείαις ἢ τῆς εἰκότος τιμῆ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ἢ πρὸς τοὺς εὐγνωμόνας τῶν ὁμοδούλων τιμῆ ἀποδείξιν ἔχει τῆς πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐνοίας, φασὶν οἱ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι· ἐντεῦθεν ἡμῖν ἀδιστακτικῶς ἐλπίζεται καὶ πιστεύεται, ἁγιασμόν τε προσγίνεσθαι, καὶ ἁμαρτιῶν συγχώρησιν, καὶ λύσιν εὐρίσκειν τῶν δυσχερῶν· ἐνῆαῦθα ὄρωμεν ὡς δαίμονες ἀπελευνοῦνται, καὶ νόσοι θεραπευοῦνται, καὶ πάντα δραπετεύει τὰ πάθη τῶν πίστει προσιόντων, ὅσα τὲ ψυχῆς καὶ ὅσα σώματος· ἐπεὶ περ δέδωκεν αὐτοῖς ὁ τῶν ἀπάντων κατεξουσιάζων “ τὴν ἐξουσίαν πατεῖν „ ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπῶν καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ „ πᾶσαν νόσον θεραπεύειν καὶ πᾶσαν μαλακίαν „ διὸ τὴν ἐνέργειαν λαβόντες τοῦ πνεύματος, ἐν θαύμασι καὶ δυνάμει διαλάμπουσι, τὴν πηγὴν ἐν ἑαυτοῖς τῆς χάριτος φέροντες βλύζουσαν πᾶσι δαψιλῶς τὰ ἴματα· τί οὖν πρὸς ταῦτα φατέ οἱ τῶν ἁγίων ἐχθροί; ἄξιοι διὰ τούτους δὴ τοὺς ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἀγῶνας, καὶ οὐς κρεῖττον ἢ κατὰ τὴν ἀνθρωπιαν φύσιν γινώσκουμεν, τιμᾶσθαι τε καὶ δοξάζεσθαι; ὡς ἂν καὶ αἱ περὶ αὐτοὺς ἐπαγγελίαι, πόρρωθεν προὔποσχεθεῖσαι τὸ ἀψευδὲς ἔχοιεν “ τοὺς δοξάζοντάς με γὰρ, φησι, „ δοξάσω „ ὁ ἀληθὴς ἔφησε λόγος· τίνα τρόπον; καὶ δι’ ἕτερόν γε, ὡς πλείστον καὶ ἄγαν ὑψηλῶν καὶ λόγων καὶ ἔργων, τὸ ἀξιοχρεῶν τῶν ἑσπαιῶν καὶ τῆς δόξης αὐτοῖς παριστάντων· οὐ μὴν ἦττον γε, καὶ τούτων δὴ τῶν ἱεροσυτιῶν ἕνεκεν, ὅπερ ἡμῖν σπουδάζεται τοῖς εὐσεβέσι καὶ φιλομάρτυσιν· αἰδεῖσθε τούτων τοὺς ἄθλους καὶ τιμᾶτε τὴν μνήμην, τὰς αἰδίμους ἐκείνας ἀριστείας ὑπερεκκλητητόμενοι, οὐς καὶ θῆρες ἠδέσθησαν, καὶ τὸ πῦρ πολλὰκις καταπλαγὲν ὑπεχώρησε, καὶ σίδηρος περιθραύεται τε καὶ ἀπαμφλύνεται, καὶ τὰ κολαστήρια περιόρμηται μηχανουργήματα, στοιχεῖα δὲ ὥσπερ ἐν αἰσθήσει γινόμενα, τὴν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην εὐγνωμοσύνην οἷα ὁμόδουλα δεδυσώπηται.

γγ. Ἡ τοῦτο μὲν ὑμῖν οὐ δοκεῖ; βδελύτεσθε δὲ τὰς τῶν ἁγίων πρεσβείας, διασκάπτετε δὲ τὰς τῶν θείων θυσιασθίων ἱεράς τραπέζας, ἵνα τῆς φλογὸς τῶν λαιψάνων αὐτῶν, καθάπερ ὁ διδάσκαλος ὑμῶν Μαμωνᾶς ἔδρασε τε καὶ ἐδίδαξεν, ἐμφορηθῆτε; καὶ καταχραίνετε αὐτῶν τοὺς σεβασμίους οἶνους, καὶ πάσης δυσωδίας καὶ αἰσχρουργίας ἀποπληροῦντες, κάταμολύνετε καὶ βεβηλοῦτε τὰ ἅγια, ἅμα τοῖς ἱεροῖς αὐτῶν ἐκτυπώμασι, δι’ ὧν αἱ τε ἀριστεῖαι καὶ οἱ αἰδίμοι ἄθλοι αὐτῶν, ὥσπερ ταῖς βίβλοις, οὕτω καὶ ταῖς ἐκκλησιαίς καὶ τοῖς πίναξιν ἐμπρέποντες ἀνάδραπτοι παραδέδονται· ὥστε τοὺς ἀναθεωροῦντας, πρὸς ζῆλον τῆς θεομιμήτου αὐτῶν πολιτείας διανίστασθαι· καὶ τῶν βίβλων αὐτῶν τινὰς τῶ πυρὶ παραδιδόντες, κόνιν καὶ τέφραν ἀποδείξαι διηγωνίσασθε, ἵνα καὶ διὰ τούτων τὴν μνήμην αὐτῶν τέλεον ἀποσβέσητε· οἱ οὕτω τῶν ἁγίων κατανεινεύομενοι, ὡς ἐκ τῶν παρόντων τὰ τοῦ ἀληθοῦς τεκμήρασθαι τῶ βουλομένῳ παντὶ καὶ συνιδεῖν ἔξεστι· τί οὐκ ἔμελλον τῶν δειῶν καὶ ἐκτόπων εἰς αὐτοὺς δράσειν, εἴπερ αὐτοῖς συνήμασαν κατ’ ὄν χρόνον ἐν τῇδε τῇ ζωῇ

ἐβρίοτευσον; ἄρα οὐχὶ τῶν παρόντων πολλῶ χεῖρῳ τὲ καὶ χαλεπώτερα, ὅσῳ καὶ μείζων αὐτοῖς ἢ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἔνστασις διεδείκνυτο;

ιδ. Ἄλλ' ὑποπλάττονται μὲν οὐκ ἀσεβεῖν εἰς τοὺς ναοὺς, παραλογίζονται δὲ ἑαυτοὺς, λέγοντες. ᾠ "Οτι ἅγιοι εἰσιν οὗτοι, διὰ τὰς τελουμένας θυσίας, ᾠ καὶ τὰς ἱερὰς εὐχὰς καὶ ἐπικλήσεις, τὰς ἐπὶ τῶν ἐδραιώσεων αὐτῶν ἱεροῦ ᾠ λογουμένας. ᾠ Ἰὶτα πῶς οὐκ ἀσύνετοι καὶ ἀπόπληκτοι πάμπαν, οὐ συνιέντες ὡς καθ' ὅλον τὸν ναὸν τοῦ ἁγιασμοῦ διαφοίᾳ χάρις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου παρουσία πνεύματος; οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδεται τὸ πνεῦμα· οὐδὲ τὸ μὲν τοῦ ναοῦ μέρος τὴν χάριν προσάγειται, τὸ δὲ ταύτης ἀπολιμπάνεται· ἡ γὰρ ὅλος ἱερός τε καὶ ἅγιος, ἡ ὅλος ἑναγῆς τε καὶ ἀκάθαρτος· ἀλλὰ σύ γε, ὦ φιλαπερίγραπτε καὶ μισόμαρτυς, περιγράφων τὸν ἁγιασμὸν, τὸ πᾶν ἀποστρεφεῖς ἀνοήτως, ὃ τὸ πλέον, εἰ χρὴ παρρησιασάμενον εἰπεῖν, πρόσσειν, ὑφαιρούμενος· ἐπειδὴ ταῦτα καὶ ἄλλως μετέχουσι χάριτος· ὡσπερ γὰρ οἱ ναοὶ τὴν τῶν ἁγίων ἐπωνυμίαν δέχονται, οὕτω καὶ τὰ τούτων ἀπεικονίσματα, τὴν κλησίαν αὐτῶν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς φέρουσι, καὶ ταύτῃ ἀγιάζονται· εἰ δὴ πιστός σοι ὁ Χριστός καὶ ἀψευδέστατος μάρτυς, τὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος ἰσχὺν καὶ χάριν διασαφῶν " ἐν τῷ ὀνοματί μου, λέγων, δαιμονία ἐκβαλοῦσι, ,, καὶ ἂ τούτοις ἴσμεν ἐπόμενα " καὶ ὁ δεχόμενος προφήτην, μισθὸν προφήτου λήψεται· καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου, μισθὸν δικαίου λήψεται, ,, ὁ τοῖνον τῶ ναῶ προστρέχων τοῦ μάρτυρος, καὶ τῇ εἰκόνι ὠσαύτως πρόσσεισι· κτίσμα καὶ ταῦτα κἀμείνα, καὶ ἐπ' ἀμφοῖν ἡ χάρις ἡ αὐτή· πλέον δὲ ὁ πιστῶς προσίων ἔξει κατὰ τὴν οἰκειάν πίστιν τὸ ἀγιάζεσθαι· εἴπερ οὖν οἱ ναοὶ ἅγιοι, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς πᾶντα ἅγια καὶ σεβάσματα, ἀνάγκη καὶ τὸν τοῦ ἁγίου χαρακτῆρα ἅγιον εἶναι καὶ σεβάσιμον, καὶ οὐδὲν ἐνταῦθα ἑναγῆς καὶ ἀκάθαρτον· εἰ δὲ ταῦτα καλεῖς ἑναγῆ, οὐκοῦν καὶ αἱ ἐκκλησῖαι ἑναγεῖς· κοινὸς γὰρ καὶ διὰ πάντων φοιτῶν δέδεικται ὁ ἁγιασμός· δεήσονται λοιπὸν καὶ ἑτέρου ἁγιασμοῦ, ἐδραιώσεών τε καὶ εὐχῶν καὶ ἔγκαινισμῶν ἑτέρων, καὶ ἄλλου ἐπιφοίτησιν ἐκδέξονται πνεύματος· εἰ δὲ διὰ τοῦ ἑνὸς καὶ τὸ ἕτερον καταστρέφεις, φανερὸν σεαυτὸν κατέστησας, ὅτι ἐχθρὸς εἶ τῶν ἁγίων, καὶ ἐχθρῶν ὁ δυσμενέστατος καὶ πικρότατος, ἐπειδὴ βαρυτάτοι σοι εἰσὶν οἱ ἅγιοι καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενοι· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἀνορύττεις, διὰ τοῦτο καταβάλλεις, διὰ τοῦτο ἀποκοσμεῖς; ὅτι ἅγιοι εἰσιν οἱ ναοὶ ἢ οὐχὶ σεαυτοῦ καταμαρτυρεῖς τῶν ἁγίων εἶναι δυσμενῆ καὶ πολέμιον; δεικνύεις γὰρ καὶ μὴ βουλόμενος, ὅτι τοσαύτῃ ἡ σχέσις καὶ οἰκειώσις τούτων πρὸς ἀλλήλα, τοῦ τε ἱεροῦ οἴκου φημί καὶ τῶν θείων εἰκονισμάτων, ὅτι καὶ συγκαθαιροῦνται ἀλλήλοις καὶ συνδιώκονται, καθάπερ καὶ τὸ πρὶν παρὰ χριστιανοῖς συγκαταρτιζόμενα ἤδη καὶ ἐδοξάζοντο ἅμα.

νε. Ὅπνίκα οὖν ᾤφθη Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ὁ ἔχθιστος, ἀκόλουθον ταῦτα καὶ περὶ τῶν συμβόλων τῶν οὐρανίων καὶ ἀσωμάτων φρονεῖν καὶ λέγειν δυνάμεων· ὅτι ἐπειδὴ τὰ τοῦ Χριστοῦ καταλέλυται, καὶ ταῦτα συγκαταλέλυσθαι καὶ συγκαταβεβληῆσθαι ἄξιον· ἵνα κατάφορος γένη κἀνταῦθα τὴν

Μαρτύριος καὶ Μάνεντος νοσῶν ἀπιστίαν καὶ ἀθεΐαν, παλαιάν τε καὶ νέαν γραφὴν κατανομήσθαι τε καὶ ἀποσκοπεῖν εἰδώς, ἀθετεῖν τε τούτων πολλὰ καὶ ἀποσκορακίζειν, καὶ τὸν ἐν αὐταῖς λαλήσαντα θεὸν δυσφημεῖν· καὶ εἰ μὴ τι ἄλλο, τὰ γε χερουβὶμ ἐκεῖνα, ἃ δὴ χρυσίῳ καθαρῶ διήλασται τε καὶ πεποίηται, Θεοῦ μὲν τοῦ πάντων δεσπόζοντος προστεταχότος, Μωσείως δὲ Θεοκλυτήσαντος συμπληγνύμενα, δεδοξασμένα μὲν καὶ σεβάσμια καὶ ἅγια ἁγίων, καὶ τηνικαῦτα καὶ ὄντα καὶ προσαγορευόμενα, οὐδὲν δὲ ἤττον, καὶ παρὰ τῷ ἀποστολικῷ λόγῳ τιμώμενα, καὶ δικαιώματα λατρείας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ὡς σύμβολα καὶ Θεομοὶ ταύτης κατονομαζόμενα, περὶ ὧν πλατύτερον καὶ ἐν ἑτέροις ἡμῖν διελέκταται.

στ. Νῦν δὲ τοῦτο μόνον προσέθεν ἀποχρήσει σοι ὅτι ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαίων εἰ ἀγνομονέστερος καὶ ἀπειθέστερος, τὰ θεῖα προστάγματα καταπατῶν καὶ ὡς παιδιὰν λογιζόμενος, χριστιανὸν σε γινώσκειν ἢ καλεῖν οὐ θεμιτὸν· οὐς γὰρ μήτε ἀποστολικὴ διδασκαλία επέπεικε, μήτε νομοθετῶν καὶ προφητῶν Θεομοὶ ἐπιγύγοντο, μήτε αὐτοῦ Θεοῦ προστάξεις ἐκδειματουοῖσι καὶ ἐντάλματα, πῶς ἂν τῆς χριστιανῶν μοίρας τίς ὑπολήψοιτο; εἰ μὲν οὖν ἐξελέγετό τι χριστιανὸν σε πείσαι γενέσθαι, οὐδὲν ἂν ἐδέχετο τοῦ περὶ εἰκόνων Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων λόγου· ἐπίστευσας γὰρ ἂν, ὅτι καὶ ἐσαρκώθη καὶ ἐσωματώθη ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ ἐνηθρώπησεν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐ δοκῆσει καὶ φαντασίᾳ· ἐκήρυξας δ' ἂν καὶ περιγραπτὸν αὐτοῦ τὸ σῶμα, καὶ οὐδὲ μία σοι περὶ τῶν τῆς πίστεως ἡμῶν ἱερῶν συμβόλων ἀμφιβολία· ἀλλὰ λότῳ μὲν καὶ ἐπ' ἄκρῳ γλώττης, τὸ τοῦ χριστιανοῦ σεαυτῷ περιπλάττων ἐπιχωρωνύεις ὄνομα, ἔργῳ δὲ ὅτι παντάπασι τὴν τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀπαναίγη, τὰ διὰ τῶν χειρῶν σου πράττομενα μεγαλοφώνως μαρτυρεῖ· ἡμῖν δὲ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις, οἷς ὁ φόβος κυρίου ἐμπεφύτευται, καὶ τὰ θεῖα σέβειν καὶ τιμᾶν μεμαθηκόσι, καὶ ἐκ τῶν μωσαϊκῶν συγγραμμάτων, μᾶλλον δὲ τῶν θεοπνευστῶν ῥημάτων, ἐμφανὲς καθίσταται, ὅτι καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι γράφονται καὶ εἰκονίζονται καὶ διὰ τῶν εἰκόνων αὐτῶν ὡς ἱερῶν Θεὸς ἐμφανίζεται· ἐκεῖθεν γὰρ, φησιν, γνωσθήσομαι σοι διὸ προσκυνηταὶ εἰσι καὶ ἅγιοι· εἰ δὲ αἱ ὑπέρτατοι οὐσίαι καὶ θεῶ πλησιάζουσαι εἰκονίζονται, ἄλλον ὡς καὶ αἱ ὑποβεβηκυῖαι δυνάμεις εἰκονισθήσονται, καὶ παρὰ χριστιανοῖς ὡς ἱερὰ καὶ τιμηθήσεται καὶ προσκυνηθήσεται γινώσκόμενα.

ζζ. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν τῶν ἀνοσιῶν καὶ ἐκτόπων αὐτοῖς παραλέλειπται, ὃ μὴ κατὰ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐμμελετῶντες, περιουρηκασί τε καὶ κατεπράξαντο, καὶ γὰρ καθάπαξ ἐπὶ τῇ λύσῃ τῇ μανικαῖκῃ ἐαλωκότες, τὰς μανικὰς ἀπαμβλίσκουσι τῆς καρδίας ὠδύνας· καὶ ὡσπερ μεμνηότες, τὰς τῆς ἀληθείας εἰκόνας καὶ τῶν ἀληθῶν τὴν μνήμην ἡμῖν διασφραζούσας, οἱ τοῦ ψεύδους ὑπάσπισται, ψευδανύμους κατονομάζειν οὐ κατ'εφερίκασι, τοῖς ἀρχετύποις τὸ ψεῦδος ἀνάπτοντες, οὐκ ἀπο σκοποῦ ᾗθημεν τὰ νῦν ὑποδραμόντα τοῖς προειθεθεῖσι προσθεῖναι· εὐσθενῶς γὰρ ὅπως ἐξελεγχθεῖν αὐτῶν τὰ τῆς

ἀπονοίας καὶ κακουργίας συλλήφεται· οἱ γὰρ τῇ ἀγίῃ διαμαχόμενοι πνεύματι, καὶ πρὸς πᾶσαν ὑψηγορίαν ἀπαγορεύουσι, συγκατασβέσαι διὰ τούτου τὴν τε Χριστοῦ μνήμην καὶ τῶν ἀγίων πραγματευόμενοι, καὶ τούτῳ ταῖς θεοπνεύστοις φωναῖς ἀντιπαραταπτόμενοι.

νθ. Ὅπως γὰρ παλαιαιγενὲς τοῦνομα, καὶ τῆς ἀνθρώπου γενέσεως αὐτῆς πρεσβύτερον, μᾶλλον δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνθρώπου ποιήσιν ὡς ἡγούμενον παραλαμβανόμενον, μάθοιμεν ἂν σαφῶς ἐντεῦθεν τί γάρ, φησιν, ὁ τῶν ὄλων θεός; “ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἡμετέραν ”, πρώτη ρῆσις Θεοῦ, τὴν κατ’ ἡμᾶς ὑποστήσαι βουλομένου οὐσιν· εἶτα μετὰ τὰ εἰρημένα. “ καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ”, καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα “ ἐγέννησεν Ἀδάμ τὸν Σῆθ, κατὰ τὴν εἰκόνα καὶ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ ”, ἵνα δὲ τᾶλλα παρέντες, τὰ τῷ μακρῷ μὲν διεστικτότα χρόνῳ, τῷ δὲ ὀρθῷ συνημμένα λόγῳ καὶ ταῖς ἐννοίαις, εἰς μέσον θείημεν, οἷα παρὰ Παύλου λέγεται ἀκουσώμεθα, φησὶ γάρ, “ ὅτι ὡς περ ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ ”, ἀλλ’ ἀποχρῆν οἶμαι ταυτὶ, καὶ οὐ δεῆσειν μακροτέρων ἡμῖν λόγων εἰς τὴν τῶν προκειμένων ἀποδείξιν· τί γὰρ Μωσέως ἢ Παύλου ἀξιολογότερος; φραζέτωσαν οὖν ἡμῖν οἱ καὶ τοῦνομα ἠρημένοι, καὶ τοῦ εἶναι κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ὡς πορρωτάτω ἀποπεμπόμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀμέθεκτοι χάριτος· εἰ πάντα τὰ τῆς προσηγορίας ταύτης μετεσχηκότα, τίμια καὶ ἔνδοξα, ἐκ τῆς ὧν παρήχθησαν δόξης τοῦτο ἐνεγκάμενα, τί δήποτε ταῖς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀγίων εἰκόσιν, ἐκ πάντων τὸ ἄδοξον καὶ ἀόπτυστον, ἀπορρίπτουσι; καὶ ἵνα ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ τῆς θεολογίας αὐτῆς τοῦ λόγου κατάρξωμαι, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ πατρὶ συνθεολογούμενος, ὡς εἰκὼν αὐτοῦ τιμάται μετὰ τῶν ἄλλων προσηγορίῶν, καὶ δοξάζεται· “ ὃς γὰρ ἐστὶ, φησὶν, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου ”, καὶ ταύτῃ μᾶλλον οἱ θεολόγοι ἐσεμνύνονται τῇ φωνῇ καὶ συχχαίρουσιν· ἀλλὰ μήποτε διὰ τὸ τῆς εἰκόνας ὄνομα, καὶ τὸν υἱὸν οἱ θεομάχοι τῆς πατρικῆς δόξης καὶ συμφυῖας ἀλλοτριώσουσιν; ἐπεῖτα δὲ καὶ ὁ θεῖος ἄγγελος, εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἔσοπρον ἀκραιφνὲς, ἀκηλίδωλον διειδίστατον· διὸ τίμιος ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος κατ’ εἰκόνα Θεοῦ γεγεννημένος, καὶ εἰκὼν Θεοῦ λεγόμενος· διὰ τοῦτο τιμήται καὶ ταύτῃ χρηματίζει τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τῶν ἄλλων διαφέρων ζῶων, κατὰ πάντων τὸ κρατεῖν ἔχει· ἐπεὶ καθὸ κτίσμα καὶ ἀσπλῶς ζῶων, τούτων οὐδὲν διενήνοχε· καίτοι οὐδὲ ὁράται τὸ κατὰ τὸν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα λεγόμενον· εἴτε τὸν νοῦν εἴποι τις τό τε ἡγεμονικὸν καὶ ἀρχικὸν, εἴτε τι ἄλλο τῶν περὶ αὐτὸν νοουμένων, ἐπειδὴ περ οὐδὲ τὸ ἀρχέτυπον τούτου τῶν ὁρωμένων ἐστίν.

νθ. Ἐτι καὶ οἱ κατ’ ἡμᾶς ἱερεῖς, ἐπεὶ τῶν ἄνω διακόσμων καὶ τάξεων ἀποστυποῦσι τὴν ἐμφέρειαν· εἰκονίζουσι γὰρ αὐτοὺς κατὰ τε τὰς ἱεράς λειτουργίας, καὶ τὰς ἄλλας θείας ὑμολογίας τὰς παρ’ αὐτῶν τελουμένας· διὰ τοῦτο τίμιοι παρὰ τῶν εὐσεβεῖν εἰδῶτων καὶ σωφρονούντων· καὶ ἡ λοιπὴ τῆς ἐκκλη-

σίας διακόσμησης καὶ εὐταξία, τῶν οὐρανίων εἰσὶν ἀπομιμήματα καὶ τυπώματα καὶ ἡ κατὰ Μωσαῖα δὲ σκηνὴ τὸν νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, τῶν οὐρανίων καὶ τῆς ἄλλης κτίσεως ἀπηχήματά τινα καὶ ὁμοιώματα ἔφερε, καθάπερ αὐτῷ διατέτακται.

ξ. Ἦδη δὲ καὶ αἱ ἱεραὶ βίβλοι αὐται, εἰκόνες εἰσὶ τῶν λόγων τῶν συγγραφεύων δι' αὐτῶν γὰρ καὶ μὴ παρόντες αἰεὶ φθέγγονται, καὶ κατὰ τοσοῦτον αὐτοῖς ὁμοιωμένοι, ὡς καὶ τῶν γεγραφεύων αὐτῶν φέρειν ἐπ' εὐθείας τὰ ὀνόματα· οὕτω γὰρ τὴν ἱερὰν τοῦ ἀποστόλου βίβλον ἀπόστολον ὀνομάζομεν καὶ τὴν τοῦ προφήτου, προφήτην ὡσαύτως καλοῦμεν καὶ τὴν τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὁμοίως· καὶ τοὺς ἱεροῦς οἴκους, οὐκ ἐν σχέσει πάντοτε λέγομεν ὡς τοῦδε, ἀλλὰ τὸ πλείον ἀσχέτως τόνδε φράζομεν ὁμωνύμως τῷ ἐπικεκλημένῳ, διὰ τὴν τῆς προσηγορίας κοινωσίαν τὴ καὶ οἰκειότητα· οὕτω δὲ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς κρατούντων εἰκόνες, τοῖς ὑπκόοις τίμαι παρὰ τοσοῦτον, ὅτι καὶ παρὰ Χριστοῦ τιμῆς ἡ Καισαρος ἡξίωται εἰκῶν καὶ οὐδὲν ἂν εὔροι τις ὁ παρὸς τι προηγούμενον φέρεται, ὃ μὴ δι' αὐτὸ ἐκείνο τὴν ἐκείνου τιμὴν προσάξει, οἷα δὲ τὴν ἐκείνου ἐμφανίζον διάγινωσιν. Εἰ τοίνυν πάντα ταῦτα δι' ἐκείνα τίμαι, τίς ἐνεκεν ἐκ πάντων τὰ κρείττονος πάντων μετешχικότα δόξης, παρὰ τῶν χριστομάχων ἡτιμῶται καὶ καθυβρίσται; καὶ ὁ μὲν υἱὸς ὡς εἰκῶν τοῦ πατρὸς δοξάζεται· εἰκόνες γὰρ ἀμφοτέρω, καὶ εἰς ὃ ἐπ' αὐταῖς λόγος, καὶ τῇ οὐσίᾳ τὸ διάφορον ἔχουσιν· ὃ δὲ μάλιστα αὐτῶν τὸ μακρὸν στηλιτεύει καὶ ἀναίσχυντον, τοῦτο τοῖς λεγομένοις προστεθήσεται· ἴσμεν γὰρ ἅπαντες ὅτι καὶ φαῦλοι ἄνδρες, τὰ τῶν φαύλων καὶ ἀνοσίων τιμηκότες, καὶ εἰκόνας αὐτοῖς εἰς μνήμην ἀνέθεσαν· οἷα δὲ καὶ τοῦ τρόπου αὐτῶν ζηλωταὶ γενόμενοι, καὶ τῶν πράξεων ἐρασταὶ, καὶ ὡς οἰκείων καὶ ὁμοτρόπων περιέπωντες διετέλεσαν, εἴτε ἀγνοοῦν τοῦ κρείττονος, εἴτε αἰρέσει τοῦ χείρονος· ἀλλὰ παρ' ἑλληνιστῶν καὶ ἑλλήνων, καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνων ἐμβροντησίας καὶ παρανομίας ἄξιον· ἄρα γὰρ οὐκ ἔδει καὶ χριστιανούς τὰ Χριστοῦ σεβάσματος παντὸς ἀξιοῦν, καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἀποσεμνύνειν τὴ καὶ ἀσπάζεσθαι; ὡσπερ γὰρ αἱ τῶν ἐναγῶν μνήμαι βδελυκταὶ εἰσὶ καὶ ἀκάθαρτοι, οὕτω καὶ αἱ τῶν ἁγίων ἀσπασταὶ καὶ ἐράσμοιοι.

ξα. Τίς γὰρ οὐ συμφήσει τῶν νοῦν ἐχόντων, ὅτι εἰ τῶν φαύλων ἀρχετύπων φαῦλα τὰ εἰκονίσματα, ἐξ ἀνάγκης καὶ τὰ τῶν ἱερῶν καὶ ἁγίων ἀρχετύπων ἱερά τε καὶ ἅγια τὰ ἀπεικασματα; εἰς γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν ὁ λόγος καθὸ εἰκόνες· εἰ καὶ ἄλλως τὰ ἀπ' αὐτῶν νοούμενα καὶ δηλούμενα, πολλὴν ἐμφαίνει καὶ ἀσυγκρίτως τὴν διαφορὰν· ἀλλὰ δῆλον ὡς τὰ τοῦ Χριστοῦ τέλειον ἡθετικότες, καὶ τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν τὸν βίον καὶ τὰς ἀρετὰς, τὰ τε ἀνδραγαθήματα βδελυττόμενοι, καὶ ἐπὶ μόνῃ τῇ μνήμῃ αὐτῶν δυσχεραίνουσί τε καὶ ἀχθονται· ἐπεὶ καὶ πᾶν ἀγαθὸν φευκτὸν ἡγοῦνται, καὶ πᾶν φαῦλον αἰρετὸν, καὶ βαρῦταί τοις εἰσὶν οἱ ἅγιοι καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενοι· ὡ τῆς ἀναληψίας, ὡ τῆς ἀναίσθησίας· πᾶν ἔθνος τὰ τῇ θρησκείᾳ προσήκοντα προσηκόντως τιμᾷ καὶ περιέπει, νόμους τὴ καὶ ἔθνη καὶ τὰς ἄνωθεν αὐτοῖς παραδεδομένας

ἐν τῷ βίῳ μῆσεις, ἀπαρατρώτους διατήρεϊ· μόνοι δὲ πάντων χριστιανοὶ, τῆς δι' ἧς σεσάσμεθα τοῦ λόγου συγκαταβάσεως, τὰ σύμβολά τε καὶ ὑπομνήματα ἀνοηταίνοντες διαπύουσιν· οὐς ἔδει πλεόν ταῦτα γεραίρειν, ἢ τὰ ἑαυτῶν ἑτέρους· ἐπεὶ καὶ τὴν Γνωσιν τῶν συμφερόντων, τῶν ἄλλων ἀπάντων πλέον εἰλήφαμεν, ὡσπερ ἡμῖν καὶ ὅτι ἐστὶ θεός, καὶ πάντων αἰτία συνεκτική τε καὶ φρουρητική πεπίστευται· ταῦτα ποίας παρανομίας καὶ ἀθεΐας ὑπερβολὴν οὐχ ὑπεραίρει;

Ξβ. Ἄξιον δὲ οἶμαι ἐνστάντος καιροῦ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, τίνες τὲ οὗτοί εἰσι, καὶ τῆς ποίας ἀλωγῆς καὶ βιώσεως, καὶ ὡς ἐν καθολῶν τινὶ τὰ τούτων ἀνακηρύξει φρονήματα τε καὶ ἐπιτηδεύματα· ὧν ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ἄλλης ἀναστροφῆς, καὶ τὰ τοῦ δόγματος ἐμφανῶς καταστήσεται· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γνωσθήσεται· ὡς ὁρόμεν γὰρ οἱ πλείους αὐτῶν γνώσεως ἢ παιδεύσεως τῆς ὁπωσοῦν ἤκιστα μεταποιούμενοι, καὶ τῶν στοιχείων αὐτῶν τὰς ὀνομασίας ἠΓνοηκότες, ἤδη καὶ τοὺς ἀντεχομένους μυληρίζουσι καὶ κακίζουσι· “ παιδεῖαν γὰρ καὶ σοφίαν ἀσεβεῖς ἐξουθενήσουσι, „ γέγραπται· ἀμαθεῖς δὲ ὄντες καὶ ἀπαιδεῦτοι, ἀκολασία καὶ ἀσώτεια παρὰ πάντα τὸν βίον συζῶσι· καὶ οὐκ ἔστιν ὃ μὴ τῶν φαύλων αὐτοῖς αἰρετόν· ἐστι, φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἄστοργοι, ἄσπονδοι, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλόγαθοι, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήθονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι· ἀλλὰ μιμρὰ ταῦτα καίτοι μέγιστα εἰς κατηγορίαν, παρὰ τῷ γεγραφῶτι τούτων τὸν κατάλογον προσθεῖναι δ' ἂν ὅτι καὶ λοιδοροὶ καὶ ἀνελεῖμονες, πολύορκοι, ἐπίορκοι, ἱερόσυλοι, φιλόκοσμοι, φιλόδοξοι, πρόσυλοι, ἐμπαθεῖς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν, παρκοίνοι, παραπλήγες, παράφρονες, ἀνόητοι, σωματικοὶ τὸ πᾶν καὶ κάτω νεύοντες· κόσμῳ τὲ καὶ τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ ἠτῶόμενοι, καὶ τῇ γαστρὶ μόνῃ δουλούμενοι, καὶ ὅσα περὶ τὴν γαστέρα σπουδάζοντες, οἷα κτηνώδεις καὶ τὸν τῶν ἀλόγων ζῶων βίον ζηλώσαντες· αἰσχροὶ περὶ τὴν ἔντευξιν, καὶ τὴν ὀμιλίαν καὶ συνουσίαν αἰσχροτέροι· καὶ τὸν λόγον μάχιμοι, ὀργίλοι, φιλόνοικοι, μάχαις χαίροντες, καὶ δίκαις ἀλλοτριαῖς ἐπεμβαίνοντες· τὰ δικαστήρια περιπολοῦντες, φιλέριδες, φιλόδικοι· γραμματεῖος φαῦλοις, ἐν οἷς τῶν πλησίον αἰ διαβολαὶ παρὰ τῶν φαύλων συντίθενται, χαίροντες· θερίζοντες οὐ μὴ ἔσπειραν, καὶ συνάθοντες οὐ μὴ ἐσκόρπισαν, πᾶσαν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν ἀθετοῦντες, πάσης κανονικῆς καὶ ἐννομῆς δεσμοδεσίας ὑπερορῶντες, πᾶσαν πνευματικὴν πολιτείαν διακρούμενοι καὶ κατονειδίζοντες· πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν διδασκαλίαν διασύροντες, πᾶσαν ἀποστολικὴν καὶ πατρικὴν φωνὴν καὶ νοθεσίαν διαπύοντες· τὰς τε ἱερὰς ἡμῶν βίβλους, ὡς μέγα τι βλάβος ἀποπεμπόμενοι, καὶ τοὺς ἐντυγχάνοντας καὶ ἀκουμένους ἐν αὐταῖς, ὡς ἄγος τί ἐκτρεπόμενοι· πᾶσαν εὐλάβειαν καὶ εὐσέβειαν καταχλευάζοντες, τὸ σχῆμα τὸ ἀποστολικὸν βδελυσσόμενοι, καὶ τὴν ἱερωσύνην ἀταχλευάζοντες· πᾶν σπουδαῖον καὶ ἀγαθὸν διωδόμενοι, καὶ πᾶν φευκτὸν καὶ μοχθηρὸν ἀπαυξόμενοι· οὐκ ἀναγνώσει προσ-

ἔχουσιν, οὐ θεῖον γραφῶν ἀκροατὰ γίνονται· πῶς γάρ; οἱ γέ πάντα ταῦτα καταμυσσόμενοι, καὶ πάντων τῶν λυσίτελούντων ἀμύητοι, πάσης πανουργίας ἐφευρεταί, οὐκ εἰς ναοὺς θεοῦ σχολάζουσιν, οὐ πίστιν τιμῶσιν, οὐκ ἀγάπην περιπτύσσονται, οὐκ ἐλπίδα κέκτηνται, οὐ προσευχῆ καὶ νηστεία προσκαρτεροῦσιν, οὐ παρθενίαν σεμνύνουσιν, οὐ σωφροσύνην ἀγαπῶσι· πάντα τὸν βίον αἰσχρῶς καταστρέφουσι, πάσης κακίας ἐργάται καὶ πάσης ἀρετῆς ὑπερόπται· ἅπαν γὰρ καλὸν καὶ θεῖον καὶ ἀρετῆς εὐ ἦκον, σινηὴ καὶ παιδιὰ παρ' αὐτοῖς λελόγισται, στυγῆτοὶ καὶ ἔχθιστοὶ παρὰ θεῶ τε καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις τοῖς εὐσεβεστέροις καὶ ὀρθῶς βιοῦν ἡρημένοις τυγχάνοντες· τούτων καὶ ὁ βίος αἰσχρὸς, καὶ ὁ λόγος σαθρὸς καὶ κατὰπτυστος, καὶ πάσης ἀνοίας ἐπίμεστος.

Τί τάλλα λέγειν; πάντα οἷς ὁ μισόκαλος ἐχθρὸς χαίρει, διαπραττόμενοι βιοτεύουσιν, οὐδεὶς αὐτοῖς περὶ θανάτου λόγος οὐδέποτε, οὐδεὶς περὶ ἀναστάσεως ἢ κρίσεως, κριτοῦ τε προσδοκώμενου μετὰ δόξης τῆς πατρικῆς· τῆς ἀρρήτου τε καὶ φρικώδους καὶ πάντα λόγον ὑπεραιρούσης, καὶ παντὸς δέους γεμούσης καὶ καταπλήξεως, ἔνθα καὶ ἄγγελοι μετὰ φόβου πολλοῦ παρίστανται καὶ ἐκπλήξεως· σάλπιγγος ἡχούσης μέγα, καὶ τῶν πεπραγμένων ἢ ἀντίδοσις πρυτανεύεται, καὶ ἕκαστος ἡμῶν τῷ πλάστῃ παρίσταται, καθὰ ἔφραξε διὰ τοῦ σώματος εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον ἀποληψόμενος· οὐχ' ἀμαρτημάτων εἰς συναίσθησιν ἔρχονται, οὐ παρὰ θεοῦ συγγνώμην αἰτοῦσιν, οὐ παραίνεσιν σωτηρίας ψυχικῆς ἔνεκεν δέχονται· τί γὰρ ἔχει κακὸν ἢ ψυχὴ μου, τῷ τὰ συμφέροντα παραινοῦντι, ἀποκρίνοντι; διὰ τοῦτο οὐδὲ βασιλείας οὐρανῶν ἐλπὶς, οὐδὲ λόγου πνευματικοῦ ἀνέχονται πῶποτε· ὄντως ἐν τούτοις ἐπὶ κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον· ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐτύφλωσε τὰ νοήματα εἰς τὸ μὴ ἐναυγάσαι αὐτοῖς τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου· αὐτῶν δὲ τούτων οἱ ἀβροικότεροι καὶ χαμαιζήλοι, καὶ τῶν ἀναγκαιῶν ἄποροι, καὶ οὐδ' ἂν ἡμέρας μιᾶς τροφῆς ἰδίας ἐπισιτίζεσθαι εὐπορίσειαν, ἐκ τῶν τριόδων καὶ τῶν βαράθρων συναγλυτερμένοι, οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ τί πόδε ἐσθί συνίεναι ἰσχύοντες, καὶ τῷ πάροισι εἶναι καὶ φιλοπόται, περιεργάζονται καὶ περισκοποῦσι συχνῶς ἐνθά τε πότοι καὶ συσσίτια γίνονται, καὶ ὡς ὑπόπτεροι περιδέουσιν ὡς ἂν ἐκ τῶν παρατυγχάνοντων ἔρανισάμενοι, τὰ τῆς ἐνδείας καὶ ἀπορίας παραμυθῆσαι·το· ἐξ ὧν συμβαίνει τὸν ἀγυρτώδη καὶ ἀπεικτὸν ἐκεῖνον συνίστασθαι ὄμιλον· στάσεσι τε γὰρ καὶ καινοτομίαις αἰεὶ χαίρουσιν· ὧν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀπὸ στρατείας τυγχάνουσιν, ἐπ' αἰτίαις φαυλοτάταις καὶ ἀπηγορευμέναις πεφωραμένοι· ἢ ὡς ἔξωροι καὶ ὑπέρακμοι ὀπλιτεύειν οὐ σθένοντες, τῶν καταλόγων ἐξώσθησαν τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ὅπλων ἀποπεπαυμένοι.

ἔγ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ λόγῳ καὶ πράξει κἀλεφθαρμένοι ὑπάρχουσι, τοῖς παροῦσι μόνον κελήνασι τῇ σαρκὶ προσθέμενοι, καὶ τῇ γαστρὶ ἐξανδραποδιζόμενοι, καὶ θεὸς αὐτοῖς ἢ κοιλία, καὶ ταῦτα δὴ τὰ περιμόσμημα καὶ ὅσα πρὸς λαίμων καὶ γαστέρα χωρεῖ, εὐδαιμονίαν εἶναι τὴν ἀναψάτω μῆτροῦσιν· ἐπ' οὐδενὶ δὲ κρείττονι τὰς ἐλπίδας ἀπερείδουσι, πρὸς οὐδὲν τῶν ὑψηλοτέρων ἢ λυσιτε-

λεστέρων βλέποντες πένονται δὲ θεαίσι κρίμασι, καὶ ἀπορία πολλῇ πείζονται, μάλιστα τῶν βασιλικῶν στήθεσι τῶν αὐτοῖς ἐπιλελοιπότην, ἀφ' ὧν τὰ πρὸς τὸ ζῆν μετὰ τῶν ὄπλων αὐτοῖς περιγίνετο· μέτροις Γουὺν καὶ σταθμοῖς τῶν ἀναγκαίων καὶ ἐδωδόμεν τὰ ὄνια ἀπαριθμούμενοι, τὴν αὐτῶν πίστιν ἐπὶ τῇ τῆς γαστρὸς Θεραπείᾳ ἐπακρίνουσιν οἱ ἄφρονες· ἀδρότητι βρωμάτων ἢ ὀδρότητι δογμάτων ταύτην ταλαντεύοντες· στέργοντες μὲν ὁπόταν τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν κατ' ἡδονὴν εἶεν διακορεῖς, σχετλιάζοντες δὲ καὶ τὴν κατ' ἡμᾶς εὐσέβειαν καταϊθιόμενοι, ἡνίκα ἂν τι τούτων ἀπολιμπάνοιτο· ὁμογνώμονες γὰρ καὶ ὁμότροποι, αὐτοὶ τε καὶ οἱ τῇ ἴσῃ ἀπιστία κεκρατημένοι, τοῖς πῶς τῆς αἰγυπιακῆς ἀποπίσι δουλείας Γνωρίζονται, ἐφάμιλλόν τε αὐτοῖς καὶ ἰσοφυᾶ τὴν γλωσσαν καὶ τὸ φρόνημα κειλημένοι καὶ σαφῶς τῆς ἐκείνων θρησκείας τὰ τεκμήρια φέροντες, ἐφ' ὁμοίοις εἶ που συμβαίη τοῖς ἀτυχήμασι, χαλεπαίνουσί τε καὶ ἐπαλγυνοῦνται καὶ ὡσπερ ἐκεῖνοι τῶν νομοθετῶν καὶ ἀρχόντων κατεξανίσταντο, τὴν ἐπὶ τῶν κρεῶν καὶ λεβήτων καδέδραν, καὶ τῶν ἄρτων τὴν ἀφθονίαν ἀνακαλούμενοι· οὕτω καὶ οὗτοι ἀπαναισχυνοῦντες, καὶ τῶν κερύκων τῆς ἀληθείας καὶ τὸν λόγον τοῦ κυρίου διακονουμένων καταβοῶντες, ἀνοσιώτατα παραβλέπονται, μονοουχὶ τὰ αὐτὰ λέγοντες ἄπερ ἐκεῖνοι, τῶν θείων προφητῶν τιτὶ ἀντικαθίστάμενοι. “ Ὁ λόγος δὲ ἐλαλήσατε πρὸς ἡμᾶς τῶν ὀνόματι κυρίου, οὐκ ἀκουσόμεθα ὑμῶν ὅτι ποιοῦντες ποιήσομεν πάντα τὸν λόγον, ὃς ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματος ἡμῶν, θυμιᾶν τῇ βασιλείᾳ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ σπένδειν αὐτῇ σπονδὰς, καθὰ ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ οἱ βασιλεῖς ἡμῶν, καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν ἐν πόλεσιν Ἰουδα καὶ ἔξωθεν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐπλήσθημεν ἄρτων, καὶ ἐγενόμεθα χρῆστοι, καὶ κακὰ οὐκ εἶδομεν καὶ ὡς διελίπομεν θυμιῶντες τῇ βασιλείᾳ τοῦ οὐρανοῦ, ἡλαττώθημεν πάντες, καὶ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ ἐξελίπομεν ἔτι πρὸς τούτοις οὐ μὴ καδίσωμεν ἐν τῇ γῆ ταύτῃ πρὸς τὸ μὴ ἀκοῦσαι φωνῆς κυρίου, ὅτι εἰς γῆν Λιγύπτου εἰσελευσόμεθα, καὶ οὐ μὴ ἴδωμεν πόλεμον, καὶ φωνῆς σάλπιγγος οὐ μὴ ἀκούσωμεν, καὶ ἐν ἄρτοις οὐ μὴ πεινάσωμεν, καὶ ἐκεῖ οἰκήσομεν. ”

ξδ. Τοιαῦτα δὲ καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἐκ τοῦ πονηροῦ Θεσαυροῦ τῆς καρδίας ἀπηρευδόμενοι, καταφλυαροῦσιν ἡμῶν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀδιαβλήτου δόξης φιλοτιμοῦνται δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ Μαμωνᾶ θεοστυγείᾳ πίστει· εὐημερίαν, τὴν ἐκείνου ἀνοσιουργίαν ἐπαυχοῦντες ὡσπερ ἐν ταύτῃ ἐνευθηνούμενοι, καὶ ἀριθμῶν πικρίαν τὴν τε σίτον καὶ τὰλλα ὅσῃα τῶν ἐπιτηδείων ἐξουνοῦμενοι· οὐκ ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ πάντων ἀλαθῶν παρεκτιμῶ, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ζωῆς προνοητῆ καὶ κηδεμόνι τὴν χάριν ἀνατίθεντες· τί χρὴ τὰ πολλὰ λέγειν; ἐπιλείπει γὰρ ἡμᾶς καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ λόγος ταῦτα διεξιόντας· πόσαι γὰρ ἂν γλωσσαι τὴν τούτων ἐξήρησαν ἐξειπεῖν δυστροπίαν τε καὶ κακοθήειαν; ἐξὸν ἐν ἀντὶ πάντων εἰπεῖν καὶ τὸ πᾶν παραστῆσαι “ ὅτι κακῶν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα, μᾶλλον δὲ πονηρῶν σπερμάτων πονηρὰ τὰ γεώρδια. ” ἂ γὰρ αὐτοὺς ὁ τοῦ

εὐαγγελίου ἀντίθετος, καὶ τῆς εὐσεβείας ἐχθρὸς καὶ ἀποστάτης, ὁ σπορευὼς τῶν ζιζανίων ἐμύησεν, ἐν τοῖς ἀπορρήτοις ἐκείνου καὶ ἀνοσίσις τελευσκομένους τελευσθησίοις, ταῦτα καὶ φρονοῦσιν ἐπὶ τούτοις οἱ δύσῆνοι σπέρουσιν ἐναυξισθεῖτες καὶ τελευσφορηθέντες· πικραὶ καὶ λοιμώδεις ἀκανθαὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ παραπεφύλασι, τὸν καθαρὸν καὶ ἄδολον τῆς εὐσεβείας καταλυμαινόμενοι σπόρον· ἐφ' ᾧ γὰρ αὐτοὺς συφοροῦς, μιλοβότας τὲ καὶ βοονόμους, τῆς συφορίας καὶ τῶν βοοστασιῶν καὶ αἰπολιῶν, καὶ τῆς ἄλλης συνήγειρεν ἀλογίας καὶ ἀνοσμίας· ὥστ' αὐτοὺς κτηνοῖδεις γε ὄντας καὶ ἀθροικίας ἱκανῶς ἔχοντας, καὶ θείας ἡμιστά μετσηχικότητας γνωσέως, ὑπηρετήσῃν αὐτοῦ τοῖς ἀθέοις καὶ πονηροῖς ἐπιτιθεύμασι καὶ φελήμασιν, ἐν τούτῳ αὐτῷ τὸ χρήσιμον ἀπινέγκαστο· ὅπλοισ γὰρ αὐτοῖς καὶ ὄργανοις ἐχρήσατο, οὐ βαρβάρους τροπώσασθαι, οὐκ ἔδνη χειρώσασθαι, οὐ χώραν τὴν πολεμίαν ὑπόφορον ποιήσασθαι, οὐκ ἄλλο οὐδὲν κατὰ τῶν ἀντιπάλων καταρωδικέναι· ἀλλὰ πᾶν τὸ εὐσεβεῖς, καθ' ὃν αὐτοὺς ἐξώπλισε παραστήσασθαι· καὶ καθάπερ μηχανὰς ἐλεπόλεις ἐπαγόμενος τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν δι' αὐτῶν ἐκπορθῆσαι, τὰ τε σύμβολα καὶ ὑπομνήματα τῆς σωτηρίου αὐτοῦ οἰκονομίας, ἀθέως καὶ ἄγαν μανικῶς καταστρέψασθαι· τούτων ἕνεκεν, ἱεροσουλία ἐκείνῳ τετόλμηται καὶ τῶν θειῶν ναῶν βεβήλωσις· οἰκητήρια γὰρ αὐτῶν τὰ μοναστήρια απεποίηκεν· ἰπποστάσια δὲ καὶ κοπρώνας τὰς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ κατεστήσατο· ὧν τὰ περιττώματα, καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν διήρχεσεν ἐπιχρονίσαντα· ἔστι δὲ ἅ καὶ χρυσίου ἀπέδοτο σεμνεῖα, καὶ βοῶσι μέγα τὰ ἐπώνυμα Φλαύρου καὶ Καλλιστράτου μοναστήρια.

Ἔε. "Ὅτι δὲ μάτῃν ἐπὶ τοῖς χρόνοις ἐκείνου ἐγκαλλωπίζονται, καὶ τοῦτο τῆς ἐκείνων ἀβελτηρίας καὶ ἀλογίας ἄξιον· πλεῖστα γὰρ καὶ ἱστορούντων καὶ λεγόντων ἔστιν ἀκούειν· εἰσι γὰρ καὶ νῦν ἔτι τῷ βίῳ περιλειπόμενοι, καὶ οἷα κήρυκες τούτων διατρουόμενοι· δι' ὧν μαθεῖν τοῖς βουλομένοις πάρεστιν, ὅσα καὶ οἷα τὰ ἐκ τῆς θείας ὀργῆς ἐπέλαβε τῆνικαῦτα δεινά· ἐξ οὗ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως καθυβρίζεσθαι ἤρκεται, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποροθεῖσθαι ἢ εὐστάθεια, οἷαι θεήλατοι πληγαὶ, καὶ παιδεῖαι, καὶ πάθη βαρυτάτα καὶ μνησίδες· ὧν τῷ πλήθει καὶ τῷ μέθει τῶν συμφορῶν ὑπερεκπλήττομενοι, τῶν τότε παρόντων τινές, εὐκαιρῶς καὶ εἰς δέον χρώμενοι, ἱστορία παραδοῦναι ἄξιον ᾤθησαν, καὶ τὰ εἶδη τῶν κακῶν εἰς πείραν ἀτόμενα τοιαῦτα· ὁ μὲν λοιμικὸς θάνατος ὃς τοῖς ἀνθρώποις ἐπεπορεύετο, οὐδ' ἂν τις ἐξαρτιθῆσαιο, εἰς ὅσον πλήθος αὐτῶν ἐπενείματο, ἐξ οὗ δὴ καὶ διαδράς ὁ τῆς ὀργῆς αἴτιος, τῆς βασιλευσσης ἀπώρρωθεν ὡς τὰ πολλὰ δέει τῶν συμβαινόντων ἠυλίξετο· περὶ τε γὰρ τὴν Νικομηδεῶν καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ προάστεια, τὰς διατρίβας ἐποιεῖτο, καὶ τούτων ἐπέκεινα πολλῶ· τὴν δὲ πληθὺν τὴν ἀπείρονα τῶν ἐξοδευομένων Γράμμασι χρώμενοι, οἱ τὰ κατὰ τὴν πόλιν ἐπιτετραμμένοι πράγματα, αὐτὸν ἀνεδίδασκον, χιλιάδων ὡς πλείετων τὸ ἐφ' ἡμέρα ἀριθμουμένων, ὡς καὶ τοὺς τάφους στενοχωρεῖσθαι τοῖς σώμασι· καὶ τὰ τῶν ὑδάτων ἐκδοχεῖα ὑπερπλήρη γίνεσθαι, καὶ εἴ τι ἄλλο χωρίον πρὸς νεκροῦ σώματος ὑποδοχὴν παρεῖτλχανεν·

ὧν ἐπίουσι μὴ δὲ τάφῳ παραδίδοσθαι, ἀλλ' ὡς ἂν τύχοι ἀπορρίπτεισθαι, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοὺς ὅσιαν ἐπιλείπειν· οὐ γὰρ ἦν νεκρὸν ἕνα ἰδεῖν ἐπὶ σκίμμοδος ἀτόμενον, τρεῖς δὲ ἢ πέντε τυχόν, καὶ ὅσους ἂν οἱ ἀχθοφοροῦντες ἐκκομίζειν ἠδύναντο· ὁ δὲ παραδοξότατον καὶ πάσης γέμον ἐκπαλίξεως, ἔσθ' ὅτε οἱ ἐπὶ τῇ ταφῇ τῶν προτεθνηκότων σπουδάζοντες κατὰ τοὺς τάφους, ἐκείνους προέφθανον· οὕτως ἀθρόον ἀναρπαζόμενοι, καὶ ὡσπερ ἀλλήλοις τῷ θανάτῳ προσεωμβαίνοντες· καὶ τὰ ἐν τούτοις δείματα, ὡς ἐξαισιά τε καὶ τερατώδη φαντάσματα, καὶ ἀνθρωπεῖαις ἀκοαῖς καὶ διανοαῖς ξένα καὶ ἀδιάγνωστα, ἃ καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐώρατο τὲ καὶ ἠκούετο εἰς προῦπτον τοῖς πολλοῖς· φαντασιῶν τε καὶ ἀκουσμάτων ὑπὲρ κεφαλῆς ἐπιφαινομένων καὶ ἀπειλούντων τὸν ὄλεθρον, καὶ προσηγοραὶ δὴ τινες, καὶ ἀριθμὸς τῶν ὅσον οὐπω τεθνηξομένων ἐξηκούετο· καὶ τὰ μὲν ὑπὲρ τῆν τοιαῦτα καὶ τούτων ἔτι χείρονα, τὰ δὲ πρὶν ὑπὸ γῆν ἢ περὶ γῆν· οὐ γὰρ ἔτι τῶν ἀσεβημάτων τὸ μέγεθος ἔφερεν ὅποια τῶν μὲν σεισμῶν καὶ βρασμῶν καὶ ἀνατλιγμῶν τὸ χρῆμα, ὡς ἐξαισίον καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπεραίρον ἀνθρώπειον· ὑπεφαίνετο γὰρ αὐτῆς κατακλονεῖσθαι τὰ θεμέλια, καὶ ἐκ πυθμένος ἀνατετράφθαι ἀναβρασσόμενα καὶ διῖσάμενα, καὶ ὡσπερ ἀρνούμενα τὴν ἐαυτῶν ἔδραν τὲ καὶ συνέχειαν· ᾧ οὐδὲ λόγων οἶμαι δεήσειν· αὐτῶν γὰρ τῶν πόλυτελῶν οἰκημάτων, καὶ τῶν κτήσεων τῶν κεκαλλωπισμένων σαλπάζει μέγα τὰ πτώματα, ἃ τῶν ὑποδύτων καὶ πεπεισμένων ἐγένετο πολυάνδρια· τάφους γὰρ αὐτῶν ἢ θεόκριτος δίκη ἐπικατασεισθέντα τὰ δομήματα ἐσχεδίασε· καὶ τοῦτο πολὺ μάλιστα τὸ πάθος κατέσκηψε κατὰ τὰς λοφίας καὶ τὰ ὑπερκειμένα χωρία, ἃ δὴ κατὰ τὸ βασιλεῖον ἄστου μέχρι σήμερον ἐρείπει βέβληνται.

ξς. Οὐ μὴν οὐδὲ τὰ ἐξ ἀέρος δείματα ἐσηρημεῖν ἢ ἐψησυχάζειν ὑβριζόμενου τοῦ κτίστου ἠνεῖχετο· ἐδόκει γὰρ τοῖς τὸ τμηκὰδε ἀνθρώποις, τοὺς κατ' οὐρανὸν ἀστέρας ἐπὶ γῆς ἐρρίφθαι ἅπαντας ῥαγδαίως, οὕτω καὶ συνεχέστατα τοῦ ἀερίου πάθους, ἀνὰ τῆς οἰκουμένης οἶμαι τὰ πέρατα ἀθρόον ἐκκεχυμένου· ὁμοῦ γὰρ καὶ κατὰ ταῦτόν οἱ τε τὴν ἑώαν οἱ τε τὴν ἐσπερίαν διειληφότες ἅπαντες λῆξιν, καὶ ταῦτα χειμῶνος ὥρα καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης ἐωράκεισαν· καὶ μὴ τις ἡμῖν ἐνταῦθα κατὰ τοὺς δεινοὺς τὰ μετέωρα, καπνώδεις τινὰς ἀναδυμιάσεις καὶ παχείας ἀντιπαρατιθεῖς προβαλέσθω, ὅφ' ὧν ὁ περίγειος ὑποπυμπαλάμενος ἀήρ, εἶτα κατὰ τὴν οἰκειαν φορὰν ὑψόσει διαιρούμενος, καὶ εἰς τὸν αἰθέριον ὑπερευχεόμενος ἠώρον, ὑπὸ τε τῆς ἐκκαύσεως μετ' ἀβάλλων, τοὺς λεγομένους ἀστέρας διάττοντας, τὰς τε φλόγας, καὶ τοὺς δαλοὺς καλουμένους συνίστησι, κομήτας τὲ αὐ, καὶ πωγωνίας, καὶ ὅσα τοιαῦτα ὑποφαίνειν πέφυκε σχήματα· ἀλλ' εὐ ἴστω ὡς καινοσομία τότε περὶ τὰ στοιχεῖα γενένηται· τὰ τε γὰρ μέτρα καὶ τὴν ἐαυτῶν τάξιν ἐκβέβηκε, τὸ περὶ αὐτὰ πάθος ἐνδεικνύμενα, καὶ πως ἐαυτὴν ἢ κτίσις μιμείται, ὡς ἂν μὴ δὲ ἐνταῦθα τοῦ παθεῖν ἀπολείποιτο, ἢ καὶ κατὰ τὸ πάθος Χριστοῦ τὸ διὰ σταυροῦ τὸ σωτήριον, τῷ κτίστῃ καὶ δεσπότῃ συνέπασχε πάσχοντι, ἠνίκα φωστῆρες παραδόξως ἀλλήλοις συν-

έτρεχον, καὶ σκότος ξένον καὶ ἄωρον, τὸ συνεχές τοῦ φωτὸς τῆς ἡμέρας διέκοπτε, καὶ πέτραι διεβρήγνυτο, καὶ τάφοι ἠνοίγοντο, καὶ νεκροὶ ἐξανίσταντο, καὶ τάλλα ὅσα συνέβαινε καινοτομουμένης τῆς κτίσεως.

Τοιαῦτα ἔγνωμεν καὶ πάλαι κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀπειλούμενα καὶ τελούμενα, ἐπὶ τὰ τὰ στοιχεῖα ὑπερόρια γίνοντο, τοῖς θεοῖς ὑπηρετούμενα νεύμασιν ἀπιστήσῃ δ' οὐδεὶς, ἢ ὅς τις τὴν ἀγνοίαν τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων ἠρρώστηεν· ἡμῖν γὰρ πιστῶς τοῖς γεγραμμένοις παρὰ τοῦ πνεύματος· “ ὅτι ἀσεβεῖς, πλησθήσονται κακῶν, καὶ ἀμαρτάνοντας διώξεται κακὰ, καὶ ἐν κακίᾳ αὐτοῦ, ἀπολειῖται ὁ ἀσεβῆς, καὶ φυλάσσειται ὁ ἀσεβῆς εἰς ἡμέραν κακῆν, καὶ εἰς κόλπον ἐπέρχεται πάντα τοῖς ἀδίκους, ” καὶ πρόκειται γὰρ ἡ Σοδομῖτων, τῆς θείας ὀργῆς δεῖγμα καὶ παιδευμα, ἐφ' ἣν τὸ καταβάσιον πῦρ κατομβρῆσαν, τὰ ἐκείνης ἅπαντα ἐν κύκλῳ καταβοσκομένον ἀπεπέφρωσεν, οἷς ὁμοῦ καὶ τῶν ἐμρόρων τινὰς ἐκ βάρων αὐτῶν συγκατεδήδοκε πόλεις, ὧν εἰσέτι καὶ νῦν ὡς εἶσι τεκμήρια διασώζεται καὶ τούτων γὰρ πρότερον ἡ γενηκμένη τῷ κόσμῳ ἐξ ὑδάτων ἐπίκλυσις, καθ' ἣν ὁ ὑπέζων ἐξαίσια, ἀπλετον ἠφίει κατὰ τῶν ἀμαρτησίων· τῶν ξένων ἐκείνων καὶ παραδόξων ὄμβρων τὴν ἐκχυσιν· ὅτε κάτωθεν μὲν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου περιεβρήγνυτο, ὑπερθεν δὲ τῶν οὐρανῶν οἱ καταβράκται διήγνυτο, ἄρδην ἀπάντων ἀπολλυμένων, καὶ παντός οἰχομένου τοῦ ὑπὲρ τῆν ἐπαναστήματος· δίκαιος δὲ μόνος ἀνήρ παισὶν ἅμα καὶ γυναῖξιν· ἐν ξύλῳ ὑπὲρ ὑδάτων φερόμενος διεσώζετο, οἷά τις Ἀδάμ χρηματίζων δεύτερος, Θεοῦ κατοικτείροντος, ὡς ἂν μὴ πάνπαν ἀπολίποι τὸ γένος ἐκ γῆς τὸ ἀπιδρώπειον· ἐπεὶ οὖν οὐ κατὰ φύσεως ἀκολουθίαν κάκεινα ἐπράττετο, οὐ γὰρ ὄπισθεν τοὺς αἰετοὺς ὄρουσεν ἑρῆσεν τὰ μέγιστα, οὐδὲν ἐκόλυε καὶ ἀθῆς κατὰ γῆς βρέξει κύριον πῦρ καὶ θεῖον παρὰ κυρίου, καὶ ἄθροον ἂν ἀπιδάλωσεν ἅπαντα· καὶ γὰρ ἠπειλεῖτο σαφῶς τῆς ὀργῆς τὸ πρῆστήριον, εἰ μὴ τοῦ Θεοῦ κινήσειεν ἔμπροσθεν τὸ φιλόανθρωπον· ὅς τὴν τιμωρίαν τὴν κατὰ τῶν ἀνομῶντων ἐναργῶς ἀνεβάλλετο, ἀπειδεχόμενος αὐτῶν τὴν μέγιστον· ἀλλὰ μοι δοκεῖ πολλῶ μείζον ἐνταῦθα τὰ ἀμαρτήματα, ἐπεὶ περ ἐκείνοι μὲν εἰς τὴν κτίσιν μεμνησθεὶς κειπαρωκίναςιν· οὗτοι δὲ κατὰ τοῦ δεσπότητος τῆς κτίσεως λελυτηκότας ἐξύβρισαν, πρότερον μὲν τὸ θεῖον σῶμα αἰκίζόμενοι καὶ σταυρῶν πικρὰς κατὰδικάζοντες· ἐπειτα δὲ εἰς τοὺς τοῦ σώματος ἱεροῦ ἐμπροσθεν οὐκίτας τύπους· διὸ οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς στοιχεῖα ἐφ' ἑαυτῶν κἀκρημῖν ὑβριζόμενον τοῦ κτίσαντος· πάσης δὲ παρὰ αὐτὰ καινοτομούμενα ὑξίστατο τὸ παραδόξον· ἐῶμεν λέγειν οἷους πολέμους ἐμφυλίους ὁ τρόπος οὗτος κατὰ χριστιανῶν ἀνεβρίψισι, καὶ τάλλα ἃ λέγειν μακρὸν ἂν εἴη καὶ ἐργωδέστατον.

ξζ. Ἀλλὰ μέγα κομμάζουσιν οἱ κτηνώδεις καὶ ὄντως ἀνόητοι, ὡς δὴ ταῖς εὐημερίαις ἐνευθινοῦμενοι καὶ βρενθύνονται· ποῖα γλωῖσσα τοὺς τνικαῦτα λιμούς, καὶ τὰς ἐκ τῶν λιμῶν συμφορὰς ἐκτραφῆσῃσι; λιμῶν γὰρ ἦν ὁ δεινότατος καὶ πικρότατος, οὔτε τοῦ νῦν ἐντεῦθεν ἐναρξαμένου, οὔτε τῶν πάλαι μνημονευομένων ἢ ἰστορουμένων ἐλαττούμενος, καὶ μικροῦ τῷ κατὰ τὴν Ἱερο-

σολυμιτῶν συνένεχθέντι ποτὲ παρισούμενος· κακῆ μὲν γὰρ, ὡς ἀναγέγραπται, τῷ λιμῷ πειζόμεναι καὶ στροβούμεναι μητέρων αἱ δύστηνοι, γονῆς οἰκειίας σαρκῶν ἐλεινῶς ἀπεγεύσαντο, ἐκλεησμένης ἑαυτὴν ὡς περ τῆς φύσεως· κἀνταῦθα τῇ αὐτῇ στρεβλούμεναι μάστιγι, τὰ ἔκτονα τῆς κοιλίας Ἰουδαίους ἀπεμπολοῦσαι ἄθλαι, τροφὴν ἰδίαν τῶν σπλάγχων ἐποιοῦντο τὴν ἀλλοτριώσιν· φασὶ γὰρ μόλις καὶ εἰς πενήκοντα χρυσοὺς τὸν τοῦ σίτου ἔξωνεῖσθαι μόδιον ἢ ἀπορία συγκατηνάμαζε· κακῆ μὲν τῶν πολεμιῶν ἢ ἐφοδος, καὶ τοῦ χρόνου τῆς προσεδρείας ἢ παρολκῆ, καὶ ὁ συγκλεισμός τῆς πόλεως ὡς ὑπὸ δικτύου περισχεθείσης τοῖς πλῆθεσι, τῆς συμφορᾶς καὶ τῶν πασῶν τῶν ἀρρήτων, τὸ αἴτιον ἦν· ἐνταῦθα δὲ οὐ βαρβάρων ἐφοδος, οὐ πολεμιῶν ἐπιστάσια, οὐ χάρακες ὑπὸ δυσμενῶν ἐν κύκλῳ περιπηγνύμενοι, οὐδὲ ἄλλο τῶν ἔξωθεν ἐπιόντων οὐδὲν, τὸ δὲ κατὰ τὴν πίστιν ἀδίκημα περιφανῶς διεδείκνυτο· ὁ γὰρ ἡγεμονεῶν ἐντὸς ἀποστάτης καὶ τύραννος, παντὸς ἐχθροῦ καὶ πολεμίου διὰ τὴν ἀποστάσιαν ὁ δυσμενέστατος ἦν χαλεπώτατος· ἄλλα κακῆνοι τῶν εἰς Χριστὸν τολμημάτων τὰς δίκας ἐτίννουσιν, καὶ οὗτοι ἐφ' ὁμοίους κακοὺς ἐάλλωσιν εἰς γὰρ ἦν ἐν ἀμορφοῖς ὁ ὑβριζόμενος· τοιαῦτα μὲν τὰ ἐκ τῆς θείας δικῆς μινύματα· τοιαῦτα δὲ οἱ εἰς θεὸν ἀνομοῦντες τὰ ἐπίχειρα ἐκείθεν κομίζονται· ὧν οὐδὲν ἀναθεωροῦντες οἱ χριστιανομαχοῦντες, συνιδεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, ὅτι καθάπερ πάλαι ὁ Ἰουδαϊκὸς δῆμος, τῶν Μανασσῆ τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ εἰς θεὸν πεπραγμένον παρανομημάτων, δικῆς ἐφ' ὅλοις τεσσαράκοντα ἐδίδουσαν ἔτεσι, καὶ πλείστα ὅσα δεινὰ καὶ δυσφορώτατα, καὶ ταῦτα καθ' οὐς χρόνους οἱ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ μεμαρτυρημένοι ἡγεμόνευον ἐπάσχον· οὕτω δὲ καὶ τῶν δυσσεβημάτων καὶ ἀνοσιουργημάτων τοῦ ἐφ' ἡμῶν Μανασσῆ ἔνεκεν, καὶ πρὶν μὲν βαρυτάτην ἦνεγκαν χριστιανοὶ τὴν παιδείαν ἀνωθεν, ἥδη δὲ καὶ εἰς ἔτι καὶ νῦν φέρομεν, καὶ οὐκ ἂν ἀπολήξαιμεν παιδευόμενοι, ἕως ἢ μνήμη τοῦ δυσσεβοῦς ἐπὶ γλώσσης τῶν ὁμοδόπων ἴσταται· διὸ καὶ νῦν εὐκαιρον εἰπεῖν “ καὶ ἡ λαὸς οὐκ ἀπεστράφη ἕως ἐπλήγη, καὶ τὸν κύριον οὐκ ἐξεζήτησαν ”, ἀλλὰ τῆς εὐθύτητος τῶν ἡμετέρων δογμάτων, καὶ τῶν τοῦ θεοῦ κριμάτων καταψηφίζονται, καὶ “ πλήττονται μὲν, οὐκ ἀποστρέφουσι δέ. ”,

Ξη. “ Ὁ δὲ μάλιστα θριαμβεῖ αὐτῶν τὴν ἀσεβειαν, οὐκ οὐκ ἐκόν γε ὑπερβήσομαι· ἐπειδὴ γὰρ ἐν ὀλίγοις τοῖς πρόσθεν χρόνοις, τῆς ἐπ' εὐσεβείᾳ γνωρίζομένης, καὶ τὴν ἀρχὴν τὴν βασιλείου διεπούσης (1), ἀξιοζήλωτόν τε καὶ ἔνθεον σπουδὴν περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν ἐπιδειξαμένης, ἐξηγίρειν ὁ θεὸς τὸ πνεῦμα, καὶ θεοκρίτῳ ψήφῳ, τῆς πόλεως τῆσδε ἐφ' ἧς κακῶς καὶ ἀθίως παρὰ τοῦ ἡθροϊκότητος ἐνίδρυστο, καλῶς καὶ αἰσιῶς ἐξώσθησαν· περιαλώμενοι οἷα πλανήτες περιεζήτουν θρησκείαν, καθ' ἣν εἰκόνας καὶ ὑπομνήματα τῆς Χριστοῦ οικονομίας οὐκ ἐμφανίζονται· εὐρίσκουσιν οὖν δὴ τὴν ἐρομένην ἐκ πλείονος τὴν Μανιχαίων δὴ λέγω ἀπιστίαν καὶ ἀθεΐαν, καὶ τῇ δόξῃ τῇ ἐκεινῶν συνάδουσιν,

(1) Intelligitur heic Irene, quae paulo post Copronymum regnavit, et septima indicta generali synodo, Iconoclastarum haeresim dammandam curavit.

καὶ τὰ κατὰ γνώμην αὐτοῖς ἐπιτρέπουσαν, καὶ ταῦτα ἐπαγγέλλουσαν οἷς περ ἤδοντο καὶ ἔχαιρον πόρρωθεν· διὰ δὲ ταῦτα οἱ πλείους αὐτῶν τὴν καθ' ἡμᾶς ὁμολογίαν ὀλοτρόπως ἀπόμοτον ποιησάμενοι, ἐκείνη τῇ λύσει προσέθεντο τέλειον· ἀφ' ὧν καὶ τινες φωραθέντες, τιμωρίας τὰς ἐσχάτας, ἃς οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔτισαν τῷ ξίφει παραδιδόμενοι.

ξδ. Τούτων ὁ δὲ πάντων ἐλεινότατον, καὶ θρήνων καὶ οἰμωγῶν καὶ δακρύων ἄξιον· τοῖς φρονήμασι καὶ τοῖς λόγοις οἱ νῦν ἱερεῖς ὑπάσσονται καὶ ἐπισκοποὶ (1), καὶ οὓς ἔδει ὡς ἀπολωλότα πρόβατα, ἐπιστρέφειν καὶ ἐπισκεπτεσθαι, δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς ἡμοιρηκότας γνώσεως, καὶ τῆς τοῦ πονηροῦ θήρας ἀνθυπεξάγειν, κατὰ κληρῶν τε καὶ βαράθρων τῆς ἀπιστίας ὠθουμένους, ἀφ' ὧν καὶ παρακερδαίνειν τὰ μέγιστα τῆς σωτηρίας τῆς ἐκείνων ἔνεκεν ἐξῆν· τί πάσχουσι καὶ τί συμβαίνει; τοῦναντίον ἅπαν ἀλοδῶτεροι περὶ πάντα καὶ κτηνωδέστεροι κατὰληθθέντες ὑπ' ἐκείνων ἀντιθηρεύονται, καὶ μουσῆνται τὰ ἄθεσμα, καὶ τῇ χεῖρὶ μίση μεθαρμοζόμενοι, εἰς τὸν ὅμοιον ἐκείνοις τοῦ βορβόρου λάκκου τῆς πλάνης συγκατακρημνίζονται, καὶ συνεργούς ἐπάγονται, καὶ ὡσπερ ὄργανοις τῆς ἀπωλείας αὐτῶν κατὰ τῆς τῶν εὐσεβούντων συγχρῶνται ὕβρεως καὶ κακώσεως· ὡσπερ γὰρ τῆς δωρεᾶς τοῦ πνεύματος τὴν χρίσιν τέλειον ἠρνημένοι, καὶ πᾶσαν ἱεράν καὶ κανονικὴν θεσμοθεσίαν ἠθεηκότες, καὶ πάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας καὶ τάξεως ἐπιληθόμενοι, πολιτικοῖς νόμοις καὶ πράγμασι χρῶνται, καὶ ἄρχουσι τοῖς κοσμοῖς ὑποπεπλώκασιν, ἐπὶ τε διαίτη καὶ βίῳ καὶ πολιτείᾳ καὶ κρίμασιν, ἐν πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον ἐλχειρήμασι, τούτοις ὑπέκοντες καὶ διοικούμενοι· “ ἀλλ' οὐχ' αὕτη ἡ μερίς τοῦ Ἰακώβ· οὐδὲ τοιαῦτα τῶν εὐσεβείᾳ κοσμουμένων τὰ δόγματα καὶ φρονήματα· οὐδὲ τοιαῦτη τῶν πεπολιτευμένων αὐτοῖς ἡ αἵρεσις· ἀπεναντίας γὰρ ἅπασιν τοῖς περὶ τῶν ἐργατῶν τῆς ἀπωλείας προκατειλεγμένοις, εἴ γε ἐχρῆν ἐκ παραθέσεως ταῦτα συμβαλεῖν, ἴασιν καὶ ἵνα συλλαβὸν εἴποιμι, πᾶσαν μὲν κακίαν καταμυσάσσονται, πᾶσαν δὲ ἀρετὴν προτιμῶσι, πᾶν ἀγαθὸν γεραίρουσι, πάντως καλοῦ ἐρασταὶ εἰσὶ, πᾶσαν θεάρεστον πολιτείαν ἀσπαζόμενοι πάντα λόγον ὅσιον καὶ εὐδὲ προσίμενοι, πάντα τὰ τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας περιέποντες· δι' ὧν ἐλγίζουσι θεῶν καὶ βασιλείας αἰδίου κληρονόμοι ἀναδείκνυνται ἀγγέλων συμμέτοχοι, ἁλίων συνάριθμοι· ἐν ἅπασιν τὸ ἀξιέπαινον καὶ ἔνθεον ἀποφερόμενοι· ὧν οὐδὲν ἐκείνοι περιπτυσσάμενοι αἰσχύνης ἐμπύμωνται, καὶ ὑπόδικοι τῶν θεῶν κρίμάτων εἰς αἰῶνα γενήσονται.

ο. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τινα παρὰ τοῖς χριστομάχοις περιθρυλεῖται, ἅπερ αὐτοῖς ὁ τοῦ ψεύδους πατήρ ἐμπαύσει, φέρε καὶ ταῦτα ἐπισκεψόμεθα κατακομφεύονται γὰρ διὰ τὴν εἰς Χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὕβριν, χρόνους μηκίστους καὶ παρατεταμένην ζωὴν, καὶ βίον εὐπαθῆ ἐκμεμετρησθαι τῷ Μαρμῶνᾳ,

(1) Episcopus complures, duosque etiam obtrosus patriarchas Anastasium et Constantinum, adulatos fuisse Copronymo iconoclastae, quin etiam pseudosynodo byzantina eam haeresim confirmasse, perspicue narrat Cedrenus ed. paris. T. II. p. 463.

καὶ εὐημερίας εἰς ἄκρον ἐλάσαι, νίκας αὐτῶ κατὰ βαρβάρων, καὶ ἀνδραγαθίματα ὡς παλιῆστα ἐπιγράφοντες, ἃ τοῖς μὲν σόφροσιν οὐδὲ εἰς ἀκρόασιν ἔρχεσθαι δίκαιον ὡς δ' ἂν τῶν ἀπλουστέρων ἢ ἀμαθεστέρων τινάς, τοῖς ἐκ τῆς ἀπάτης ἀναπλασμοῖς μὴ παραβλάπτειν. τούτων διευδύνοντες ἕκαστα. κενῶς λόγοις ἑαυτοὺς φαινανίζοντας, τοὺς ματαιόφρονας ἀποφθνήσκων ὅτι μὲν γὰρ ὁ βίος ἐκείνῳ πᾶναισχυρος γεγονός, βδελυκτὸν καὶ θεῶ καὶ ἀγγέλοις, ἀνθρώποις τὲ τοῖς εὐσεβοῦσι καθίστη, οὐκ ἀσυμφανές· καὶ γὰρ εἰς τὰ σαρκὸς πάθη κατασυρόμενος, τὴν τῶν ἀλόγων ζώων παρήλασε κτηνωδίαν· τοῖς ἀπηγορευμένοις καὶ βαρβάροις καὶ ἔλλησι, καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ὁ δειλαῖος ἐμμολυνόμενος· καὶ ταῦτα οὐκ ὀλίγιστοι τῶν ὑπερηρησασμένων αὐτῶ μέχρι τοῦ δεῦρο περιόντες ἀπαυγελέτωσαν, μεθ' ὧν καὶ τᾶλλα ἃ περὶ τὸ σῶμα αὐτῶ ἀπήντα· ἤδη γὰρ πόνοις καὶ ἀλγηδόσιν ἀρρήτοις οἷα εἰκὸς τοὺς ἠλωμένους πάσχειν, βαλλόμενος πονήρας καὶ ἀνιαρῶς ἄταν διέκειττο· καὶ τινα τῶν μελῶν ὑπὸ τῶν ἐλκῶν ἀσχηρεῖτο, καὶ πως καὶ καρδίαν τινῶν ἀπερβύχοντων αὐτῶ συνεχέστατα δὲ ὑπὸ τῶν ἐρινύων ἐδειματούμενος, πικρῶς καὶ ἐλεεινῶς τὸν νυκτερινὸν χρόνον διήνουν, ἴσως τοῖς συγκαίμενοις ἐφυστερίζων, ἀντεπεξαλοῦσης τῆς παρ' αὐτοῦ διωκομένης πίστεως· παρείσθω τὰ νῦν λέγειν τὸ τῆς διαίτης ἀνόμιον τε καὶ αἴσχιον· ὅπερ γὰρ ἂν προσάραϊτο βρώσεως, οὐ τέλειον καταποθεῖν, παρὰ τοὺς ἐμέτους ἐφθάνειν ἐκκρινόμενον· τὸ δὲ περὶ τοὺς ὑπερητούμενους ἰταμόν καὶ θηριῶδες τοῦ τρόπου, καὶ τῆς ὑπηρεσίας τὸ δυσαχθέστατον, ὅσοῖα ἂν τις εἴποι τὰ φέροντα σώματα; μάλιστα γὰρ ἐκάστης πολλαῖς καταζαίνων αὐτῶν τὰ νότα καὶ τὰς ὠλένας, οὐδὲν τῶν σαρκοβόρων θηρίων φιλανθρωπότερον ἔπραττεν, ἐπιτομάς δὲ μελῶν καὶ ὀφθαλμῶν πηρώσεις, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα δεινὰ κολαστήρια, καὶ σφαγὰς ἀδίκους ἀνδρῶν ἀθῶων, καὶ τοὺς διὰ πυρὸς πικροτάτους θανάτους, τί χρὴ καὶ λέγειν; οἷς μὲν βασκαίων, ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς εὐ ἔχουσιν· οἷς δὲ τοῦ ἐμπρεοῦς καὶ ἐπὶ ποσὸν, προηγμένοις ἐπὶ τὸ εὐχρηστον· περὶ γὰρ τῶν τῆς εὐσεβείας εἵνεκεν τοιαῦτα καὶ τούτων χεῖρονα πασχόντων, ἐτέρας δεήσει συγγραφεῖς καὶ τῆς κρείττονος (1).

οα. Ἐἶτα πρὸς τῷ τέλει τῶν κακῶν γενόμενος, καὶ πυρετῶν ὀξύτησι καὶ φλογώσεσι κατασιμπράμενος, τῆς ἐνδιεζομένης αὐτὸν γένηνης τὴν φλόγα ἐμφανῶς προορώμενος καταπυρρίζετο, καὶ τοῦ σκόληκος τοῦ ἀκοιμήτου τὰ δήγματ' αἶμα, σύντομόν τε καὶ γελωνὸς ἐκβοῶν ἐνδεδιχεστάτα· τῆς Γέννης ταῦτα προαύλια· ἐντεῦθεν μικρὰ τῆς ἀσεβείας συναισθόμενος, τῆς ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν πίστεως ἐδεῖτο ἐπικουρίας (2)· ἐπέτρεπέ τε τοῖς παρεπομένοις τῶν ἱερέων, τὰ τῶν χριστιανῶν προσάδειν ἱερά μελωδήματα· οἱ δὲ πρόθυμοι ἀπαναίγεισθαι, ὡς μήτε εἰδέναι μήτε ἤσασαι πόποτε, εἴτε ταῖς ἀληθείαις οὕτως ἔχοντες, εἴτε τὴν ἐκείνου κατ' ἄρρωδοῦσῆς ὁμότητα καὶ δυσμένειαν· τοιαύταις εὐημερίαις, τοιαύ-

(1) Morum Copronymi portentosam impuritatem, itemque saevitiam, narrat passim Byzantini historici, atque in his Cedrenus tom. cit.

(2) Dirum Copronymi obitum, anno imperii xxxv, eiusdemque morientis seram poenitentiam, legere licet apud Cedrenum p. 467-468.

ταις εὐπαθείαις ἐνανταπαυόμενος, ὕφ' ὧν δὴ Διοκλήτιανόν τε καὶ Μαξιμιανὸν συνελεσθέντας ἀκούομεν, οὕτω κακὸς κακῶς καὶ ἀθλίως ἀπολλύμενος, καταλύει τὸν βίον τεθνήκει δὲ πλοῖζόμενος σημείοις τισὶν ἐκτὸς τῆς βασιλίδος διέχουσι, τῶν ἐκ τῆς Θράκης χωρίων παλινοστώων, ἐν οἷς ἐσπρατεύων ἐτύγχανε γῆ γὰρ ἡ πάντων μήτηρ τὸν μαιφόνον, αἵμασιν αὐτὴν ἀδωσίως ἐκπλήσασα καὶ μολύναντα, ἐφ' ἑαυτῆς θνήσκειν οὐ παρεδέξατο ποίας οὖν ἄρα κατήγορίας καὶ ταλανισμοῦ οὐκ εἶεν ἄξιοι, οἱ ἐκεῖνον μακαρίζειν ἀνοήτως οὐκ αἰσχυρόμενοι; ὁ δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ πᾶς χρόνος, οὐκ εἰς μακρόν τι πάνυ διήλασεν· οὐ πλείοσι γάρ ἢ ὀλίγῳ πρὸς τοῖς πενήτηκοντα ἔτεσι βιούς (1), ψυχῇ τε καὶ σώματι τέθνηκε καὶ αὐτὰ γε ταῦτα Θεοῦ συγχωρήσαντος οὐκ εὐδοκήσαντος, ἀνάξιος γὰρ τῆς παρὰ Θεοῦ εὐεργεσίας· ἡ οἰκειότερον εἰπεῖν, ἀναβαλλομένου τὸν χρόνον καὶ ἀξίως δικάζοντος, ἵνα κἀνταῦθα τῶν τετολημμένων ὅσον ἀπογεύσασθαι δίκας ἐσπραττόμενος, πικρῶς καὶ ὀδυνηρῶς τὴν αἰσχίστην ἀπορρήξῃ ζωὴν, τὰ τεθνησαυρισμένα αὐτῷ παρὰ τῆς Θεῆας δίκης ἀποληψόμενος ἐν τῷ μέλλοντι ἀθάνατα καὶ ἀπέραντα ὁ δύστηνος κολασθησόμενος· πικροτέρας αὐτῷ καὶ μακροτέρας ἅμα τῷ πατρὶ καὶ συγκληρονόμῳ αὐτοῦ, Θεοκρίτως ἐν τῇ γεννῇ τῆς τιμωρίας ἐτοιμασθεῖσιν.

οβ. Ἄς δὲ ἐπιπλάττουσιν αὐτῷ νίκας, τοιαῦταί τινές εἰσιν, ἵνα μιᾶς τῶν κρατίστων ἐπιμνησθῶμεν (2); ἐπειδὴ παρεσκευάστο τὸ πρὸς δυσμαῖς ἡμῖν ὤπισθήμενον σκυθικὸν ἔθνος ἀμύνασθαι, συναθροίξει δὴ ἅπαν τὸ ὑπ' αὐτῷ σφράτευμα· εἰς χεῖρας τὲ τοῖς πολεμίοις ἰῶν, ὁποῖον αὐτῷ τὸ τοῦ πολέμου τέλος κατ' ὄρθωτο, μαρτυρεῖ τὰ φαινόμενα· μέχρι γὰρ καὶ σήμερον τὰ κατὰ τὴν Ἀρχίαλον καλουμένην πόλιν, κοῖλα καὶ πεδιάσιμα χωρία, ἃ τῶν ἀνηρημένων τὰ κῶλα ἐδέξατο ὑποδείκνυσιν ἔρπον γὰρ τῆς σκυθικῆς μαχαίρας, ἅπαν σχεδὸν τὸ τῶν Ῥωμαίων ἐγένετο σφράτευμα· εἰ δὲ τι μικρὸν καὶ οὐ πάνυ ἀξιόλογον ἔδρασε, κατὰ γε ἡμῖν ἐκ τῶν γεγραμμένων αὐτῷ πρὸς τοὺς ἐνθυλισμένους κατὰ τὴν βασιλεύουσαν, ἀναλεξαμένοις ἐγνωσται ἐν οἷς πολλὰ κατακομμάσας ὁ τοῦ ψεύδους ὑπηρετῆς καὶ σύντροφος, πολλὴν δὲ τὴν Θεομαχίαν ἐκ τῆς ἀπειροῦ πολυρορίας ἐφ' ὕβρει τοῦ κτίσαντος προβαλόμενος, ἠνίκα τὸ ἔθνος περὶ τοὺς οἰκειοὺς ἡγεμόνας διασπασιάζον κατέλαβε, καὶ γὰρ τοῦτο πολλάκις ποιεῖν αὐτοῖς εὐπέτῆς, ἃ τε βαρβαρικοῖς ἤθεσιν ἐντρέφομένοις, καὶ διχῇ τοῖς μέρεσιν ὡς τὰ πολλὰ διαιρουμένοις, ὅταν αὐτῶν ταῖς βουλαῖς ἀντικαθίσταμένους ἴδωσιν· ὁ δὲ καὶ τνικαῦτα ὁ τούτων κύριος ἐπιβουλευόμενος πέπονθε, Σαβίνος (3) ὄνομα ἦν αὐτῷ, καὶ φυγὰς πρὸς Ῥωμαίους ἀπώχητο· τότε οὖν αὐτῷ ἡ τοῦ ἔθνους καθ' ἑαυτὸ διαφορὰ καὶ στάσις, κατὰ βραχυ γούν εὐδοκιμῆσαι παρέσχετο· τοὺς δὲ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα βαρβάρους, καὶ εἰς μνήμην ἰδίτας ἐδέδει μάλιστα· ὡς καὶ ἐπ' ἐκκλησίας κηρύσσειν, μὴ θαρρῆεῖν κατ' ὀλίγους αὐ-

(1) Mortuus Copronymus anno aetatis suae LVIII, imperii xxxv.

(2) De Copronymi modo victoris modo vicissim eladibus Cedrenus tom. cit.

(3) De hoc Sabino legatur Theophanes in chron. ad Copronymi annum xxiv, Christi dcccclv.

τῶν, τῷ ὑπ' αὐτῷ ἅμα παῦλι ὀπλιτικῷ, εἰς ταυτὸν μάχης ἵνασι πώποτε· ὀπόταν δὲ αὐτοὺς οὕτω συνενεχθῆν, ἐμφύλιος διέλαβε μάχαιρα, καὶ σίδηρος ἦν ὁ δικάζων τῶν γνωμῶν τὸ ἀμφήριστον, καὶ τὴν ἐπ' ἀλλήλοις ἐχειροῦργουον πανωλεθρίαν, λητρικώτερον ἢ μάλλον ἢ στρατηγικώτερον ὡς λήσων, ἐπιὼν τοῖς τῆς Ἀρμενίας χωρίοις, τῶν ἐκείνης φρουρίων αἰρεῖ ὁμολογία τῶν προσοικούντων Ἀρμένιοι δὲ καὶ Σύροι χριστιανοὶ ὄντες ἐτύγχανον· οὐ γὰρ ἐχθρῶ ἀλλοφύλῳ ὑπηνήκει πώποτε, οὐς καὶ μετανάστας, τῶν συγκατεμένων ἐνωμότων λόγων τὸ ἀσφαλὲς ἠθετηκῶς, κατὰ τὰ ἐπὶ Θράκης χωρία πεποιήκεν· ὧν τῆς παραβασίας δίκας τὸ Θρακιὸν πέδον ὡς οἶμαι τινινύει τὸ σήμερον. Σαρακηνοὶ δὲ ἐπεὶ τὴν ἐκείνου ἔφοδον ἠκηκόευσαν, ἀπόμοιράν τινα ὀπλιτικῆς φάλαγγος ἐπιθέσθαι αὐτῷ ἐκπέμπουσιν, εἰς πεντακισχιλίους ἄνδρας οὐπω πλέον ἠριθμημένῃν· ὧν τῆς ὀρμῆς ἐπαισθόμενος, φυλὰς αὐτίκα ἅμα τῷ ἐσομένῳ πλήθει ὄχετο, μὴ δὲ ὡς πλησιαίτατα τούτοις γενέσθαι οἶός τε ὧν τοιαῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκείνου ἀνδραγαθήματα, καὶ τὰ κατ' ἐχθρῶν σχεδιαζόμενα τρόπαια.

ογ. Εἰ δὲ χρὴ νίκαις, καὶ ἀνδραγαθήμασι, καὶ χρόνων μακρῶν περιόδοις, καὶ τοῖς ἄλλοις οἷς ἢ τοῦ παρόντος βίου εὐδαιμονία καὶ εὐπραγία γνωρίζεται, πίστιν μετρεῖν, ἀλλὰ μὴ τῷ θεῷ καὶ ἀποστολικῷ προσέχειν κηρύγματι· ἐκεῖνα δὲ τοῖς τοῦ θεοῦ παραχωρεῖν κρίμασι, ὃς οὐ πίστιν μόνον ὀρθὴν, ἀλλὰ καὶ βίον ἡμᾶς καὶ πολιτείαν ἀρίστην καὶ εὐαγγελικὴν ἐπιδεικνυσθαι βούλεται· ἐκάτερον γὰρ τούτων θατέρου ἄνευ νεκρὸν, καὶ ὁ τῷ ἐνὶ ἑλλείπων, καὶ τὸ ἕτερον ζημιωθῆσεται· ὧν οὐδαμῶς τοῖς ἀνοσίοις ἐμέλησε πώποτε· ὅτου δὴ χάριν μὴ τοῦτον ἀφέντες ἐρριμμένον καὶ κατεπτυσμένον, καὶ μηδ' ὅτι ἐβασίλευσε, μὴ δ' ὅτι ἐστράτευσε, μὴ δ' ὅτι ὄλωσ γέγονε· καὶ ὡς μικρὰ τὰ παρ' αὐτῶν ἐπαιρόμενα λογιζόμενοι, ἐπὶ τοὺς τὰ μέγιστα ἐν τῷ βίῳ κἀρωθωκότας ἀποτρέχειον, καὶ νίκαις ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κατὰ πάντων σχεδὸν ἐθνῶν ἀραμένους, καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν στήσαμένους, πλεῖστον τὲ ὅσον διαζήσαντας χρόνον, καὶ εὐπαθείας εἰς μέγα ἤκοντας, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐνεγκαμένους τὸ ἐπικλεῖς καὶ μεγάλαυχον, ὡς τὴν ἐκείνων θρησκείαν καὶ ζηλώσαι καὶ μεγαλύναι· θαυμάζειν τὲ τὰ κατορθούμενα, καὶ ἐκπληττεσθαι, καὶ τὸν βίον αἰρεῖσθαι καὶ τὸν τρόπον· ὥστε καὶ τοῖς μέλλουσιν αἰῶσι, τοῖς ἀποκεκληρωμένοις αὐτοῖς καὶ ἠτοιασμένοις συμπαραπολαῦσαι δικαιοτάτα· καὶ ἵνα τῶν πολλῶν ἀφέμενοι, ὀλίγων ἐπιμνησθῶμεν, τὸν Ἀλέξανδρον ἐνταυθά μοι νόει, τὸν Φιλίππου, τὸν μακεδόνα· μικροῦ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην παραττυσάμενον, καὶ πάντα ἑλληνικὰ καὶ βάρβαρα ἔθνη χειρωσάμενόν τε καὶ δουλωσάμενον· ὃς ἐν ἴσῳ πτηνοῖς διαδέων, τῷ τάχει περιήει τὴν σύμψασαν, καὶ τὸ σφοδρὸν καὶ ὀξύρροπον, τῷ τῆς παρδάλεως εἶδει τῷ ὀρῶντι προουπεγράφετο· οὕτω γάρ τισι τῶν διδασκάλων τὰ κατὰ τὸν τόπον τεθεώρηται, ἐπεὶ καὶ δρασιμώτερον ἢ κατ' ἐλπίδας ἀνθρωπίνας, τὰ κατὰ νοῦν αὐτῷ ἐπεραίνετο· οὐ γὰρ σχολαῖον εἶχε τὸ ὄρημα, ἀλλ' ὡς ἐξ ἐπιδρομῆς ἰὼν εἶλεν ἄπαντας· ἕτεροι γὰρ ἐπὶ τῆς Περσῶν δυναστείας τοῦτο ἐξειλήφασιν.

Ἡ τὸν Καίσαρά μοι φράζει τὸν Αὐγουστον, ὃς μεῖζον μετ' ἐκείνων τὰ ἐκείνου διαδεξάμενος, κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸ κλέος ἐκέκλιτο, ἐπεὶ περὶ τὰ Μακεδόνων τοῖς Ῥωμαίων ἡλάττωτο· καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῷ παρετέτατο, εἰς ὅσον τὸ πᾶν τῆς Μακρονῶ ζωῆς σχεδὸν, συμπαραλεινόμενος ἔσχε τὸ διάστικμα· εἶδα γὰρ ὡς οὐκ ἂν σε τὸν ὕβριστήν, ἢ τοῦ Χριστοῦ ἀπογραφή δυσωπήσειεν ὡς χάριέν σοι καὶ τὴν Ἡρώδου παιδοκτονίαν ἀσπάζεσθαι· ἐφ' ἐνὶ δέ σε μόνον χαλεπαίνειν καὶ ἀχθεσθαι, ὅτι μὴ καὶ ὁ ζητούμενος ἐν τοῖς ἀνηρημένοις συμπεριείληπτο, φυγὰς δὲ ἀπέχετο πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἐπειδὴ ἐπτά τοῖς τριακοντα ἔτεσι κατὰ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ὡς, φασιν, Ἡρώδης διήρκεισε· θαυμάζε μοι καὶ τὸν ἀθηναῖον Τιμόθεον, ὃς τὴν τύχην εὐπαθῶν ἐν τῷ βίῳ ἔσχε συμπράττουσαν· τί δὲ οὐχὶ τῷ Συναχρηίμ ἐγκαλλωπίζη, καὶ τοῖς ἄλλοις οἱ τῶν Ἀσσυρίων βεβασιλευκάσιν; ἴνα πρὸς τὰ παλαιότερα ἐντεῦθεν ἀναδράμωμεν μετ' ἐκείνους δὲ καὶ ὑπὲρ ἐκείνων, τὸν Ναβουχοδονόσορ καὶ τὴν ἐκείνου δυναστείαν οὐχ' ὑπερεκπλήττη; ὅθεν καὶ σφύρα πάσης τῆς γῆς παρὰ τῶν λογίων τοῦ πνεύματος ἐπωνόμασται, τῷ διαφθεῖρειν καὶ ἀπολλύειν ἅπαντας καθ' ὧν ἂν ἐπιτίθεται. Μῆδοι δὲ καὶ Πέρσαι, ἐπεὶ καὶ ἡγιασμένοι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀγόμενοι, καὶ γίγαντες ἐρχόμενοι χαιροῦτες ἅμα καὶ ὑβρίζοντες, ὡς τὸν θυμὸν τοῦ ἀγιάζοντος ἀσποπλήσοντες, καὶ χριστὸς ὁ Κύριος τοῦ Θεοῦ, ὃς τούτων ἤγε τὸ ὄρημα προσηγόρευται, οὐκ ἂν σε θᾶπτον εἰς πίστιν ἐπαγάγοιντο; παρήμι δὲ τὰ πολλὰ διὰ τὸν ὄχλον τῶν ῥημάτων· ἀλλὰ φήσεις, ὅτι τὰ ἐπὶ Θράκης ἐπετείχισε φρούρια, καὶ εἰ μετὰ σοι τοῦτο εἰς πίστιν, δίδου τὸ κλέος τῆς πίστεως Ῥώμης· τίσι τε καὶ Ῥήμης, καὶ τῆς μετέστις Ῥώμης ἐκείνη τὸ περιφανὲς καὶ ἐπρημένον τῆς πίστεως· ζήλου τὴν θρησκείαν ἐκείνου, ὃς τὴν μεγάλην ἰδεύματα Ἀλεξάνδρειαν, καὶ τὸ τοῦ χωρίου Φαυμάζων εὐθετον, καὶ τοῦ ἐπιπλύζοντος Νείλου τῶν ἐκείνη τὰ ὄρια, τὰς ἀναβάσεις τὰς ἐτησίους, καὶ ὡς καρποδοτὴν δοξάζων, τῆς παλαιᾶς καὶ δεισιδαίμονος τῶν Αἰγυπτίων οὐκ ἀποστᾶις πλάτης. Ὁ Νίγος σοι τῆς ὁμολογίας ἠγείσθω, ὃς ἐπώνυμον ἐαυτῷ τὴν πόλιν ἤγειρε τὴν Νινευῆ, ἧς ἡ ὁδὸς ἡμερῶν τριῶν τῷ περιόντι διανυσθήσεται.

ὁδ. Μετάβηθι ἐντεῦθεν, εἴ σοι δοκεῖ, ἐπι τοὺς κατὰ τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν ὑπάρξαντας βασιλείας, καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῖς εὐμερίαν καὶ τὸν χρόνον περιεργάζου· εἰς δὲ σοι ἀντὶ πάντων ἀποχρήσει, κλέος μέγα καὶ αὐχμημα προκείμενος πίστεις· Ἰεροβοὰμ οὗτός ἐστιν ὁ δούλος καὶ ἀποστάτης· ἐπειδὴ γὰρ Σολομών ὁ τοῦ προφήτου Δαβὶδ παῖς τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ἀπαλλάττεται, ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνεισι, φυγὰς ἐκεῖσε τὸ πρὶν ἀποδράς· εἰς τοσοῦτον δὲ τὰ τῆς τύχης καὶ τῆς εὐμερίας αὐτῷ ἐπιδίδεται, ὡς ἰανῶς ἔχειν τὸν λαὸν διελέσθαι διχῆ, καὶ τὰς πλείστας τῶν φυλῶν ἐπαγαγέσθαι, καὶ ἀρχὴν οἰκείαν καὶ βασιλείαν ἀποτεμέσθαι, καὶ βασιλεία καταστήσασθαι, καὶ τῆς περὶ θεὸν λατρείας τὸν λαὸν ἀπαγαγεῖν, καὶ δαίμοσιν ὀλεθρίοις προσαγαγεῖν, τὰς χρυσᾶς δαμάλεις τῶν ἱερῶν σεβασμάτων εἰς προσκύνησιν τῶν ματαίων ἀντίτεχνώμενος, ὧν μέγα ὑπέρσχε, καλλιεργίαις τε καὶ εὐφωνίαις καὶ τοῖς φθόγγοις ὑπερ-

ηχοῦν εὐσημότερα ἐκείνο δὲ τὸ περὶ σὲ θαῦμα τὸ ἐν σκεύεσι τοῖς χρυσηλά-
τοις ὑπεράγαν θαυμάζομενον, καὶ πρὸς ἑαυτὸ τοὺς πλανωμένους ἀνθέλκον τῇ
ποιικιλίᾳ καὶ τῷ μεγέθει, τῇ ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας εἰκόνι παρὰ τῶν τεκνηνα-
μένων ἀντιπαράτιθέμενον· τί δέ σοι οὐ μέγας Ὀξίας ὁ τολμηθίας, ὁ τῶν ὑπὲρ
ἄξιαν ἀπτόμενος καὶ διὰ τοῦτο λεφρούμενος; Μανασῆ δέ σοι, οὐκ ἔστιν ὅς
τις τῶν ἄλλων παρεξέτασθήσεται· πάντας γὰρ τοὺς ἐπ' ἀσεβείᾳ καὶ ἀθεοτητι
γνωρίζομένους ὑπερβαλέσθαι ἀνιστόρηται, πάντων προσοχθισμάτων καὶ βδε-
λυμάτων, ἑαυτὸν τε καὶ τὸ ὑπήκοον ἅπαν ἀποπλήσας· τούτων δὲ ὁ μὲν δυσὶ
πρὸς τοῖς πενήκοντα ἔτεσιν, ὁ δὲ πέντε πρὸς τοῖς πενήκοντα κατὰ τὴν ἀρχὴν
ἐπὶ τὸ Ἰουδαϊκὸν φύλον, διήρκεσαν βασιλεύοντες· καταμωμῆσι εὖ οἶδα καὶ
διαπτύσεις τὸν Θεοφιλῆ Ἰωσιάν, τὸν παρὰ Θεῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ μαρτυρούμενον,
καὶ πιστεῖ τῇ ἐρωτῇ τοὺς ἄλλους ὑπερῖσχεοντα. ὅτι ἀλλεῶς τὸν βίον κατέλυ-
σεν, ὑπὸ τῶν οὐ πολεμούτων βληθείς, καὶ τοῦ πολέμου τὸ ἀπίστον οὐ προο-
ράμενος· ἐκείνων ἀπάντων διὰ τε τοὺς χρόνους καὶ τὴν παροῦσαν εὐημερίαν
ὑπεραγόμενος δέχου τὰ ἔθνη, τὸν τε τρόπον καὶ τὴν θρησκείαν τίμα· κατὰ κράτος
ταῖς εὐφημίαις, Σεφαναοῦ ταῖς ὑπερκειμέναις δόξαις· μιμοῦ τὸν βίον, ἀσπάζου
τὰς ψαλμοὺς, σπονδὰς προσχέων τέλει καὶ τὰς θυσίας, ἐνευφραίνου ταῖς τε-
λεταῖς, καὶ τοῖς σοῖς ταῦτα πρόσφερε· τί σοι αἰρετόν, καὶ προσκύνει καὶ
δόξαζε· τελοῦ τοῖς μυστηρίοις, δέχου τὰς ῥήσεις τῶν χρησμολόγων, πύθου
τῶν ἀπὸ γῆς φωνούντων, ταῖς ἐγγαστριμύθοις προσέδρευε· τί τάλλα λέγειν;
πρόστρεχε τοῖς δαίμοσιν οἷς ὁ σὸς διδάσκαλος ἤγετο· ἵνα καὶ ῥῆσιν εὐημερή-
σης, καὶ πλησθῆς ἄρτων καὶ οἴνου, καὶ πάντων ὅσα παρὰ τῆς γῆς ἐδίδδοται
καὶ τοῖς Ἰηθίοις σπουδάζεται· “ υἱοὶ ἀνθρώπων, ὁ μέγας ὑμῖν ἐμβοάτω Δα-
βὶδ, οἶά τις σάλπιγγ' μεγαλόφωνος, ὡς ἐκ περιωπῆς καὶ ὑψηλοῦ ὑψηλῶν τοῦ
κρηύματος “ ἕως πότε βαρυκάρδιοι; ἵνα τί ἀγαπᾶτε ματαιότητα καὶ ζητεῖτε
.. ψεῦδος; ..

οε. Μέγα τι τὰ παρόντα ὑπολαμβάνοντες, καὶ τοῖς φθαρτοῖς καὶ ἐπικήροις
τὸ πᾶν τῆς ζωῆς περιελκίοντες, πόθεν σοι ἡ μικρὰ ἐκείνη ἐφ' ἧς μέγα φρονεῖς
εὐημερία, καὶ ὅθεν σοι τὰ ὄνια ἐπηύξετο; εἴ σοι οὐ τραχὺς ὁ λόφος, ἀκούων
ἐπίγνωθι, ὁ μισοχρισθότατος καὶ φιλοχρυσότατος τύραννος, τὸ τοῦ χρυσοῦ ἀν-
δράποδον, ὁ τὸν λυδίον ἐκείνον τῇ φιλοχρυσῶι μανίᾳ ὑπερβαλόμενος (1), καὶ
θεὸν τὸν χρυσὸν μετὰ τῆς κοιλίας ἠλούμενος· ὁ βαρυτάτος φορολόφος, καὶ ἀπα-
ραίτητος, τὸν κλοιδὸν τῶν ὑποφόρων εἰς ὅτι μάλιστα κατεβάρυνε, συχναῖς καὶ
ἐτησίαις προσθήκαις τῶν τελεσμάτων, τοὺς τῆς γεωργίας ἀπαντας πιέζων καὶ
ἀποθλίβων παρανομώματα, ὡς ἐνὸς χρυσίνου τὴν περιουσίαν ἀνδρὸς γεωργοῦ
ἅπασαν, εὐχερῶς ἂν τις ἐξωνήσατο· εἶδον ἔγωγε τῶν τελεσμάτων χάριν ἀν-
θρώπους ἀβύσσους, δένδρεσιν ὑψηλοῖς τε καὶ εὐμήκεισι· χειρῶν ἐξηκμήτους ἐκ-
κρεμείς, ὡς ἐπὶ τὸν αἴρα ἐπὶ πολὺ μεταωρίζεσθαι. καὶ ταύτην πικρὰν καὶ
βίαιαν διαφέρειντις τιμωρίαν, ἀπορία τῶν δημοσίων φόρων· σὺ δὲ οὐκ αἰσχύ-

1) Etiam Theophanes chron. ed. paris. p. 373. Copronymum Midæ comparat.

νη καὶ καθάδύη τῶν πέλας τὴν ζωὴν ἐκκαρπούμενος, καὶ τὰς σάρκας τῶν ὁμοφύλων, μᾶλλον δὲ ψυχὰς αὐτὰς, μικροῖς σταθμοῖς ἐμπορευόμενος· καὶ τρυφὴν ἰδίαν, καὶ κέρδος ἐπιζήμιον, τὰς ἀλλοτρίας συμφορὰς ἐργαζόμενος (1);

ος. Διὰ τοῦτο ἐπαγάλλη τοῖς χρόνοις καὶ ταῖς εὐημερίαις; μεγάλα σοὶ τὰ παρόντα καὶ τοῦ παῖδος θαύματος ἄξια; κίνει λοιπὸν κατὰ τοῦ χριστοῦ τὴν γλώσσαν· ὅπλιζε κατὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς δόξης τὰς χεῖρας· ἐξουδένου Χριστόν, ὅτι ἐπὶ γῆς ἐλθὼν ταπεινὸς ὤφθη καὶ εὐτελής τὸ φαινόμενον, καὶ πάντων πενέστερος, καὶ οὐκ ἔχων ὅποι τὴν κεφαλὴν κλίγη, ἀλωπέκων καὶ πέφεινῶν ἀπορώτερος, ἀριθμῶ βραχεῖς μαθητὰς ἐπαγόμενος, καὶ τούτους ἀπόρους καὶ πένητας· θανάτῳ τὲ αἰσχίστῳ οἶά τινα κακοῦργον καὶ ὑπεύθυνον καταδίαζε· χλευάζε τὸν σταυρὸν καὶ τὸ πάθος, ὃ σοῦ γε εἵνεκεν κατεδέξατο· ταῖς θεοσιμίαις ἀπίσκει, διάπτει τὰ θαύματα, κομῶδει μετὰ ἰουδαίων τὴν ἀνάστασιν (2), ὑβρίζει τῶν μαθητῶν τὴν ἀκτησίαν, ὡς ἀχάλκους καὶ ἀράβδους καὶ μονοχίτωνας πανταχῇ περιϊόντας εὐτέλιζε, καὶ τοὺς ὠραίους τῶν εὐαγγελιζομένων πύδας ἀποτροπαίους ἡχοῦ ἀπόσκηπτε τῶν μαρτύρων τῆς ἀληθείας τὸ δυσπαθὲς καὶ δυσήμερον· τὴν τῶν ὑπαρχόντων ἀπάθειαν ἀποβολὴν ἐπιβόαζε, καὶ τὸ πρὸς ἅπαν δεινὸν αὐτόμολον, τὴν κατὰ τῶν κινδύνων καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τὴν δόξαν ἐνείδιζε· διὰ τοῦτό σοι φευκτοὶ οἱ ἄγιοι, ἔσπευκτοὶ δὲ οἱ διώκοντες, ὅτι οἱ μὲν ἠτήθησαν, καὶ οὐδὲν τι τῶν παρόντων ἀπάναντο· οἱ δὲ τῆς ἐνυπαρχούσης δόξης οὐ διήμαρτον· ἀγνοεῖς γὰρ ὅτι ἔπειρα μὲν τῶν ἁγίων τὰ κατορθώματα, τῆς ὀφθελείας καὶ τῆς ἐλπίδος τῆς κατ' αὐτοὺς ἄξια, αἰδίου ὡς ἀληθῶς τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα κεκλήμενα καὶ διαιωνίζουσαν· τῶν διωκόντων δὲ φαῦλα τὰ ἔργα καὶ ἀνόσια, καὶ τῆς ἐκείνων ἀθεότητος ἴδια· ἂ μετὰ τῆς μνήμης αὐτῶν εὐθύς ἀπέσβην, ὡσπερ καπνὸς ὑπὸ λαίλαπος τάχιστα σκεδανύμενα, καὶ σοὶ γε θαυμάζεται τοῖς παροῦσι μόνον προσηλωμένῳ, καὶ οὐδαμῶς τῶν ἀποκειμένων ἐν τῷ μέλλοντι τοῖς ἀξίοις ἀγαθῶν ἐν ἐλπίσιν ὑπάρχοντι.

ος. Γέλως σοὶ προκείσθω τῶν ὁσίων καὶ ἀσκητῶν ἀνδρῶν ὁ βίος (3), οἷς ἐν σώματι τὸ ἀγγελικὸν καὶ ἄσαρκον ἐπιδεικνύται· διάσυρε τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸ πρῶον, τὸ ἥσυχον, τὸ μακροθύμον, τὴν χαμευνίαν, τὴν ἀκτησίαν, τὴν ἐρημίαν, τὸ κόσμου καὶ τῶν ἐν κόσμῳ χωρίζεσθαι, καὶ τἄλλα οἷς Θεὸς εὐαρεστεῖται καὶ ἡδέεται· ἀνοίγε τὸ στόμα κατὰ τοῦ ἀγγελικοῦ καὶ ἀποστόλικου σχήματος· ἀποβιάζου τοὺς ἐν τῷ μονήρῳ διαπρέποντας βίῳ, τὰς πρὸς Θεὸν ἀθετεῖν ὁμολογίας, τὸν βίον μεταρρυθμιζέσθαι, τὸ σχῆμα μεταμφιένυσθαι, τὸ μέλαν καὶ τραχὺ καὶ ραικῶδες ἱμάτιον ἀποτίθεσθαι, καὶ τὸ λευκὸν καὶ λαμπρὸν μετενδιδύσκεσθαι· δημοσίευε, ἐπὶ θεάτρων ἄγε, καταγόρειε, πλέκε διαβολὰς, αἰσχρουργίας ἐπινοεῖ· οἷς εἰ μὴ βούλοιντο τῶν πρὸς

(1) Copronymi avaritiam et subditorum spoliationes memorat Cedrenus p. 462.

(2) Caesaris huius impietatem ac prope atheismum non exaggerat heic Nicephorus, sed cum aliis historicis vere adfirmat.

(3) Singulare Copronymi adversus monachos odium et persecutionem narrant passim byzantini historici.

Θεὸν συνδικῶν παραβάται γίνεσθαι, κατακρινέσθωσαν οἱ ἀδῶοι καὶ ἀνάιτιοι ἀμνημονεύτους ὀνόμαζε· ἐπεὶ καὶ Χριστὸς, τὸ παρὰ σοὶ, ὡς θεὸς ἀθετούμενος, ὡς φίλος δὲ ἄνθρωπος προσαγορευόμενος· ταῦτα ὁ σοὶ Χριστὸς (1) καὶ διδάσκαλος, ὁ ἐμὸς διώκτης καὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ, μᾶλλον δὲ αὐτοῦ Χριστοῦ ἀντιθετος· εὐπάθειαν τὴν κατὰ τὸν τῆδε βίον ἐπιζητεῖς; πίστιν δοκιμαζομένην, καὶ πράξεων τὸ λαμπρὸν καὶ περίοπτον, ταύτη βούλει παραμελεῖν; ἔξεστί σοι εἶπερ ἀληθείας ὅποσούν πεφρόνικας, τὴν τῶν πραγμάτων ἐπισκευμένην φύσιν, τὰ τῶν ὄρων τῆς Θεοσεβείας πόρρω που κείμενα, ὡς σφαλερὰ καὶ ἀπόπτυστα δόγματα, καὶ τὸν περὶ ψυχῆς φέροντα κίνδυνον, καὶ τοὺς τούτων εἰσηγητὰς καὶ πατέρας, διακρούεσθαι τε καὶ ἀποπέμπεσθαι.

οη. Ἐὼν δὲ προβεβασιλευκότων πιστῶν, καὶ μέγα τὸ εὐδόκιμον τῆς ἐπὶ εὐσεβείᾳ σπουδῆς κληρωσαμένων, τὴν τε ὁμολογίαν, καὶ ἣν περὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ δόξαν εἶχον, ἀποδέχεσθαι τε καὶ ἀσπάξασθαι, καὶ τούτων περινοεῖν τὰς μεγαλοπρεπείας τὲ καὶ λαμπρότητας, καὶ τὸ θερμὸν ὃ περὶ τὴν ἀμώμητον καὶ ἀκίβδηλον ἡμῶν Θρησκείαν ἐπεδείξαντο, τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων συντηροῦντες φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν· ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἐνταῦθα προκείμεθω, οἷα δὴ κορυφὴ καὶ ἀκρόπολις εὐσεβείας σοι προφαινόμενος· ἵνα ἐξ ἐκείνου τοῦ λόγου κατάρξωμαι, ἐκείνῳ τούτου τῷ χρόνῳ κατάρξαντος, καὶ σκόπει ὡς πιστὸς τῷ θεῷ καὶ φανεῖς καὶ γενόμενος, οἷα κατήνυσεν ἄρξας· τὴν μὲν γὰρ τῶν εἰδώλων πλάνην, φροῦδον αὐτίκα πεποίηκε· βωμούς τε αὖ· καὶ τεμένη, ἐν οἷς τῶν βδελυρῶν δαιμονίων ἐπιτελεῖτο ἡ θεραπεία, ἐκ βάθρων αὐτῶν κατασφραγόμενος, θυσίας τὲ αὐτῶν καὶ τελετὰς πάνπαν ἐκ ποδῶν ἐρταζόμενος, τὰς δὲ πρὸς θεὸν κρατύνων ὁμολογίας, τοὺς καθ' ἡμᾶς ἱερούς ναοὺς ἀνεστήσατο καὶ ἐφαιδρυνε, φιλοτιμίαις ὡς πλείσταις καὶ μεγαλοψυχίαις εἰς αὐτοὺς ὅτι μάλιστα χρώμενος, καὶ τὴν τε ἐλευθερίαν καὶ παρρησίαν χριστιανοῖς ἐχαρίσατο· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς σεβασμίους οἴκους, οὓς αὐτὸς τῷ θεῷ ἐκ θεμελίαν ἀνίστη· τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς μεγάλης τοῦ θεοῦ οἰκονομίας, θαυμάτια τε καὶ θεοσημίας καὶ παθήματα, πρὸς δὲ γε καὶ τὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, σαφῶς καὶ πολυτελῶς ἐξεικονίζων διέγραφεν, ἔν τε τοῖς ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐτέρωθι πράττων τετιμήκειν, ἐντεῦθεν τε οἴων τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ὀρασιότητα ἐρταζόμενος, ὁμοῦ καὶ τὴν τοῦ θεοῦ μυστηρίου ἐξαπλῶν καὶ διατρανῶν δύναμιν, καὶ τοὺς θεωμένους πρὸς εὐσεβείας ἐνάγων ὑπόμνησιν καθάπερ ὑπαγορεύει τὰ εὐαγγέλια, καὶ μάρτυρες τούτων ἀπαράγραπτοι· αὐτοὶ τε οἱ ναοὶ μέγα καὶ διαπρύσιον τὴν ἐκείνου βοῶντες ὀρθοδοξίαν· οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ εἰς ἔτι καὶ νῦν διασαζόμενοι, τὸν πρὸς αὐτοῦ κεχαραζμένων νομισμάτων οἱ τύποι (2)· ἐντεῦθεν οὖν δέχου τὰ κατορθώματα οἷα καὶ ὅσας κατὰ παντός

(1) Confer cap. 80, ubi intelligendam cognosces mamonom seu avaritiam et luxuriam, in cuius se disciplinam tradiderat Copronymus.

(2) Puta magni Constantini nummos cum labaro seu Christi monogrammate. Nummos toto orbe romano diffusos, in quibus magnus Constantinus habitu orantis cudi se iusserat, memorat Eusebius vit. Const. lib. IV. 15.

ἰθνηίου ἀνεδήσατο νίκας ὅπως τὸ αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ἐπευρύνετο, καὶ τὰ τῆς ζωῆς εὖ ἔσχε, καὶ ὁ χρόνος ὅσον εἰς ἀνθρωπίνης ζωῆς μέτρον ἰκανώτατος καὶ τί χρῆ λέγειν οἷος λαμπρὸς καὶ περιβλεπτός ἐν τῷ βίῳ ἐχρημάτισεν; εἰ δὲ κτίσεων ἔργα θαυμάζειν σοι πάρεστιν, ὅρα παρελθόν τὸ Βυζάντιον εἰς ὅσον αὐτὸ ἐπῆρε δόξης καὶ εὐκοσμίας, τοσοῦτον αὐξήσας καὶ καλλωπίσας τείχεσσι τε καὶ περιβόλοις, ὅσον ἐπιτιθήδειον δέξασθαι τὰ Ῥωμαίων βασιλεία· τί δεῖ ἀπαριθμεῖσθαι κτισμάτων πληθὸς καὶ μέγεθος, ἐξ ὧν πάντων ὑπερήνευγεν, ἂ μῆτε τοῖς ὄρωσι καταλήψεσθαι ῥάδια, μὴ δὲ γράφουσι δυνατὸν ἀνατάξασθαι; κάθιθι ὁδῷ βαδίζων ἐπὶ τὰ κάτω, καὶ μάνθανε οἷα οἱ μετ' ἐκείνων εὐβήτητι δομάτων ἐμπρέψαντες ἔδρασαν· θέα μοι εἰ βούλει τὸν Θεοδοσίον, ἵνα τὸ συνεχὲς τοῦ λόγου συμφυλαχθεῖη τῆς κτίσεως, ἐφ' ὅσον τὴν αὐτὴν πόλιν Κωνσταντίνου ἐξαπλῶν καὶ ἀπευρύνων διάστημα ἐμεγάλυνε, καὶ οἷα τὰ ἱερὰ, ἄπειρ τὸν αὐτὸν τοῖς προλαβοῦσι τῆς ὀρθοδοξίας ζηλώσας τρόπον ἐδείματο· λοίβου τὸν ἀριθμὸν τῶν χρόνων, ὅς σοι φίλος καὶ περισπούδαστος, τῆς ἐκείνου βασιλείας τὸ μήκιστον, ὃ φιλόχρονοι σὺ καὶ φιλόκοσμοι, καὶ τῶν βεόντων ἐρῶν ἐκτοπώτατα· δυσὶ γὰρ πρὸς τοῖς τεσσαράκοντα ἔτεσιν εἰς τὸν θρόνον διέπρεψε τὸν βασιλείον (1).

οθ. Τί ταῦτα; θαυμάζε εἰ σοι πεπείσται τῶν ἀμεινόνων ἢ κρίσις, τὴν τοῦ πάππου τούτου Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, περὶ τε τὸ θεῖον καὶ τοὺς τοῦ θείου θεράποντας εὐλάβειαν· ἦν γὰρ περὶ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίαν, σπουδὴν καὶ πίσιν ἐκέλιτο, οἷ τε ἐνθαῦθα ἱεροὶ οἶκοι παρ' αὐτοῦ κάσασκευασθέντες, οἷ τε κατὰ τὴν ἑσπερίαν (2) ἰδρυμένοι κηρύσσουσι· τά τε κατὰ βαρβάρων ὡς πλεῖστα, δεδωρημένα ἄνωθεν νικητήρια, αἷ βίβλοι περιεγέλλουσιν ὧν ἐνὸς διακούσας, εἰ μὴ σοι τὰ τῆς ψυχῆς πεπώρωται καὶ ἀπηρεύεται αἰσθητήρια, εὐγνωμονήσας ἂν περὶ ἄλλα τοῦ ἀνδρὸς ἀνδραγαθήματα· ἐθνῶν γὰρ ποτε πολεμίων εἰς πληθὸς ἀξιολογώτατον συμφραξαμένων, καὶ πόλεμον ἐπ' αὐτῷ κινούτων καὶ ἐπαναλεινομένων τὸν φρικωδέστατον, ὁ δὲ οἷα τὸν τρόπον φιλόθεος, καὶ τὴν εἰς θεὸν πίσιν θερμότατος, ὅπερ ἦν αὐτῷ τῶν βουλευμάτων ἀριστον ἐπὶ ταῖς τοιαύταις συμβάσεσι, τῇ μὲν ἐκ τῶν ὀπλων παρασκευῇ ἥκιστα θαρρεῖν, καὶ τῇ ἐκ τῶν στρατευμάτων μὴ ἐπαυχεῖν πολυπληθεῖα, τῷ μὴ πάνυ τι τὸ ἀσφαλὲς εἰς τὸ ἀνδραγαθίζεσθαι ἔχειν, ἐπὶ τὴν θεῖαν δὲ συμμεμαχίαν καταφεύειν αἰεὶ, τοῦτο καὶ τνηικαῦτα ποιεῖ, ἄμαχον ἔξεν ταύτην ἐπικούρημα πεποιθώς· ἀποστέλλει τοίνυν πρὸς τινα τῶν κατ' Αἴγυπτον θεοφόρων ἀνδρῶν, ἐπ' ἔργοις παραδόξοις τεθραυμασμένον, ὡς αὐτὸν ἦκειν προδρέπων, ὡς ἂν ταῖς ἐκείνου εὐχαῖς ἐφοδιαζόμενος, τῆς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους κατάρξειε μάχης· ὁ δὲ τὴν μὲν παρουσίαν ὑπὸ εὐλαβείας ἀνεβάλετο, εὐχὴν δὲ ἐπὶ τῇ βακτηρίᾳ καθ' ἣν ἐπιστήρικτο, καὶ τῷ περιβολαίῳ ὃ δὴ περιουχένιον ἔφερε

(1) Loquitur de Theodosio minore, qui reapse annis xlii. imperavit, et Constantinopolim moenibus aedificiisque plurimis amplificavit.

(2) Intellige apprimē divi Pauli templum extra Romae muros decreto seu lege Theodosii senioris aedificatum.

ποιησάμενος, ταῦτα ἐπέμπει πρὸς Θεοδοσίον· καὶ ὁ γε πιστός τε καὶ εὐλαβῶς δεξάμενος, θαρσάσας τὲ ἐπ' αὐτοῖς, τὸ μὲν περιβόλαιον, ἀλλὶ κόρυθος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καθάπερ αὐτῷ ἐντέταλτο περιβάλλεται, τῷ δὲ βάλκτρῳ ἀλλὶ δόρατος τὴν δεξιὰν καθοπλίζεται· πρῶτιστος δὲ οὖν τοῦ κατ' αὐτὸν στρατιωτικοῦ παντὸς προοφορμῆσας, πρὸς τοὺς ἐναντίους χωρεῖ· ἐπεὶ οὖν τοῦτον οἱ βάρβαροι ἐθεάσαντο, αὐτίκα δὴ μάλα οἱ γε πρὸς φυγὴν ἐπράπωντο ἅπαντες, ὡς ἀλλήλων τὲ βαλλόμενοι εἰς μέγα κακὸν ὀλέθρου ἦγον, καὶ ταῦτα μὴδεὸς τῶν ἀντιπαρεταγμένων, μήτε πλησιάζαντος μήτε βαλόντος· οὕτως οὖν λαμπρὸν τρόπαιον ἐν τῷ τότε καιρῷ κατὰ τῶν δυσμενῶν ἐστήσατο· ἐξ ἐκείνου τοίνυν καὶ μέχρι βίου παντὸς, ἐπὶ τοῖς θαυμαστοῖς ὅπλοις καὶ νικοποιοῖς σφερόμενος ὑπὲρ διάδημα βασιλικὸν ἐσεμνύετο, ἀντὶ παντὸς ὅπλου τούτοις αἰεὶ κοσμούμενός τε καὶ χρώμενος· ταύτης τῆς παραδόξου νίκης ἅπανταχόθι βεβοημένως, οἱ τὴν Ἀλεξάνδρου προσωκοῦντες μεγαλόπολιν, πάνδημον ἑορτὴν καὶ πανήγυριν ἀνά πᾶν ἔτος ἐπὶ ταύτῃ ἤγον, καὶ εἰκόσιον προσηγόρευον· καὶ γὰρ τοῦ βασιλέως εἰκόνα διέγραψαν· αὐτοῖς ὅπλοις οἷς καθόπλιστο ἀνιστορήσαντες, δι' ἧς τὸ γεγονός περὶ αὐτὸν ἐκηρύσσετο θαῦμα (1).

π. Ἄλλ' οὐχ' ὁ σὸς διδάσκαλος μαμωνᾶς τοιαῦτα, οὐδὲ εὐλάβεια καὶ πίστις ἦν ἐν αὐτῷ, ἀπηναισχύντησε δὲ κατὰ τε τοῦ Θεοῦ μανείας καὶ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, τῶν ὡσπερ αὐτῷ ἀνάθημα προσηκόντων· καὶ τὸ ἀποστολικὸν δὲ τοῦτο καὶ ἀγγελικὸν τοῦ μοναστικοῦ βίου σχῆμα βδελυσσόμενος, ἐπόνυμον τῆς θεοσεβείας, τὸ ἀμνημόνευτον αὐτοῖς ἐπέγραψεν ὄνομα· βδέλυγμα γὰρ ἁμαρτολῆ θεοσεβεία· οἷα δὲ εἰς αὐτοὺς τυραννίδι ἐπιὼν ὁ τύραννος ἔδρασε, τὰς τε πρὸς θεὸν ἐπηγγελμένους αὐτοῖς ὁμολογίας καὶ συνθήκας ἀθετεῖν ἐκβιαζόμενος, καὶ τὸ σχῆμα τὸ ἱερὸν ἀπορρίψαντας, τὸ τῶν λαϊκῶν μεταμφίσκεσθαι· ἐτι δὲ οὖς καὶ γυναιξὶ συζυγῆναι ἐξηνάγκασεν, ἐπὶ τε τῆς ἱππικῆς ἀμίλλης αὐτοὺς τε τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰς μοναζούσας σεμνὰς παρθένους, κατὰ συζυγίαν συνδέων καὶ ἄτων ἐθρίαμβευεν (2), ἀθεώτατα καὶ παρανομώτατα, καὶ παρὰ πάντα τὸν τῶν χριστιανῶν νόμον διαπραϊτόμενος, καὶ τᾶλλα ὅποσα δὴ καὶ ὅποια εἰς αὐτοὺς κατεπράξατο ἄθεσμα καὶ ἀνόσια, κρείπτονος ἢ τοῦ παρόντος λόγου ἐστὶν ἐκδιηγείσθαι.

πα. Ἄλλ' ἄγε δὴ ἐντεῦθεν μετάβηθι, καὶ τῶν μεταγενεστέρων εἰ βούλει περιεργάζου τοὺς τῆς ζωῆς χρόνους καὶ τὴν εὐπάθειαν, ἐπεὶ σοι κρήθριον πίστεως αἰ κατ' ἐχθρῶν νῆλαι, καὶ τοῦ παρόντος κόσμου αἰ περιφάνεια· ὁ τῆς νέας πίστεως, μᾶλλον δὲ τῆς νέας κατατομῆς καὶ ἀπιστίας, τὸ τῆς ἀχαριστίας κτίσμα καὶ τῆς ἀλοκασίας ἀνδράποδον, τὸν πάλαι Ἰουστινιανὸν περιάθρει, ὃς δὴ θερμοῦς τε καὶ περιφανῶς τιμήσας τὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ λόγου ἀπεικονίσματα, τὸν τεσσαρακοντούτην δυοῖν δεόντων χρόνον, κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν

(1) Eandem hanc narrationem habemus diversis verbis apud S. Sophronium in historia sanctorum Cyri et Iohannis Spicil. rom. T. IV. p. 237-240.

(2) Legatur Theophanes in chron. ad an. 757, quem exhibet Cedrenus p. 466.

ἀρχὴν διετέλεσε· τὸ δὲ ὅπως κατὰ βαρβάρων ἔθνων τὸ εὐδαιμον ἀπηνέγκτο, αἱ περὶ αὐτῶν ἱστορίαι πλεῖσταί τε οὖσαι καὶ ἀξιολογώτατοι φέρουσι, καὶ ἴσασι ταῦτα οἱ ἐντέτυχκοτές ἐπιμελέσθρον. Ἐπὶ κτίσμασι μέγα φρονεῖς, καὶ πίστεις τοῦτο παραλαμβάνεις μαρτύριον; τὰ μὲν ἄλλα σοι παρετέτα πλεῖστα ὅσα καὶ μέγιστα καὶ ἀριθμοῦ κρείττονα, ἐν οἷς πολυειδῶς καὶ ποικίλως τὰ τε τῆς τοῦ λόγου ἐνωματώσεως καὶ τῶν ἀγίων τοὺς ἄθλους ἀνιστόρησε, θεοὺς ναοῖς τε καὶ ἄλλοις δομήμασιν· ἐν δὲ σοι ἀντὶ πάντων ἀρκέσει, τὸ τῆς σοφίας τοῦ θεοῦ λόγου ἐπώνυμον ἱερόν· τοῦτο δὴ τῶν θαυμάτων τὸ ἀξιάταστον, ὃ ἀνὰ πάντων τῆν οἰκουμένην βεβοημένον θαυμάζεται, πάντων τῶν πόποτε μνημονευμένων καὶ ἱστορουμένων, τῷ ἀπειροπλασίονι μεγέθει καὶ τῷ ὑπεραίροντι κέλθει, παραδεξάσῃσιν τε καὶ ἀξιούσῃσιν. Ἡρακλεῖω δὲ, ἵνα τοὺς ἐν μέσῳ παραδράμομεν, οὐδὲ παρασῆσαι ῥῆδιον ὅπως ὁ περὶ τὰ ἱερά ταῦτα σεβάσματι πόθος καὶ ἡ προσκύνησις, μέγα σαλπίζουσι οἱ παρ' ἐκείνου ἀναστάντες ναοὶ οὐ καὶ τὰς λεγομένας ἀχειροποιήτους τοῦ σώτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ εἰκόνας (1), ἡ χρόνος διέσωξεν, ὑπὸ ὧν μάλιστα τῷ πόθῳ καὶ τῷ σεβάσματι περιεφλέγῃσιν ὡς μὴ δὲ ἀπαίρειν μὴ δὲ κατάρχειν ὁδοῦ, τούτων χωρὶς, βούλεσθαι, ἀλλ' ὡς συνεκδήμων καὶ ἡγεμόνων ἀπλανῶν περιέχεσθαι τῶν πρεσβειῶν δὲ τῆς παναχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεομήτορος, καὶ τῶν ἁγίων ἡ μήμη καὶ ἡ ἐπίκλησις πόση; οὐδὲ ἀναπνεῖν αὐτῷ ὑπὸ ὅσον ταύτας αἰτεῖν· οἶαι δὲ αὐτοῦ αἱ πράξεις; μετὰ τῆς ποιούτης πίστεις καὶ τοῦ σεβάσματος, αἱ πόλεις καὶ αἱ χώραι κευράζονται, αἱ δὲ ὑπὸ Πέρσας τῆνικαῦτα τυγχάνουσαι, πίστει τῇ ἐκείνου καὶ ἰδρῶσι πλείοσιν ἀποκαθίστανται, Ῥωμαίους ἀνασωζόμεναι· ταύτας γὰρ ἀπροσεξία καὶ ῥαθυμία τῶν προαρξάντων, μᾶλλον δὲ ἀμαρτία ἢ τῶν πολλῶν, τοῖς ἰχθυοῖς ἐνεκρίσει· χρόνος δὲ αὐτῷ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα κατὰ τὴν ἀρχὴν διήλασεν ἔτι, καὶ ὁ πᾶς τῆς ζωῆς αὐτῷ βίος ὑπὲρ τὰ τούτων διπλάσια περιέλειπτο· καὶ οὕτως οἱ τε πρότεροι, καὶ οἱ καθεξῆς βασιλεῖς τε καὶ ἀρχόντες ἐπ' εὐσεβείᾳ ἐμπρόσπωντες, καὶ ἐβίωσαν καὶ τὰ κατ' ἑαυτοὺς διόκησαν· τί πρὸς ταῦτα φῆς; ποῦ τὰ τοῦ σοῦ διδασκάλου; εἰ σοι δόξειε τὰ παρὰ σοῦ θαυμάζόμενα, μέτρῳ πρὸς τὰ ἱστορούμενα κρίνειν, τί συμβήσεται; σταγῶν πρὸς ὠκεανὸν τὰ τῆς σῆς μεγαλαυχίας πρὸς ἐκεῖνα νομισθήσεται.

πβ. Ἄλλ' ἐκεῖνοι μὲν οὔτε εὐημεροῦντες τῇ τοῦ κατ' ἡμᾶς εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἱστορία προσέπιπαισαν, οὔτε δυσπραγοῦντες χεῖρας κατὰ τῶν ἱερῶν ἀγαλμάτων ἐπέβαλον· οὔτε γὰρ τῆν χριστιανῶν θρησκείαν τῇ φορᾷ τῶν τῆδε πραγμάτων παρέβαλον· οὐδαμῶ γὰρ τὸ ἰδραῖον καὶ δῖάσιμον ὁ βίος ἔχων φαίνεται, ἀλλοτε δὲ ἄλλως μετὰβαλλόμενος, καὶ οὐ πότε ἐν τοῖς αὐτοῖς μένων, ποτὲ μὲν εὖ τοῖς πράγμασι φερόμενος, ποτὲ δὲ εἰς τούναντιον περιϊστάνμενος· ἕως ὁ καιρὸς τῆς ἀποστάσις ἐφέστηκε, καὶ οἱ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν πίστεις κατήγοροι καὶ ἀποστάται, οἷα θῆρες τινὲς τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμνὴν καταδραμόν-

(1) De Christi domini imagine non manufacta, quam secum circumferebat Heraclius imperator, Iezis Theophanem in chron. ad eiusdem Heraclii annum 12.

τες, ἅπαν τὸ εὐσεβὲς ἐλυμῆναντο, τοὺς τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας ἀρχαιοτάτους καὶ
 θειοτάτους ὄρους καὶ θεσμούς, ἀθέσμως καὶ ἀνοσιῶς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν
 καταστρεφόμενοι, τὴν οἰκίαν δόξαν ἢ αἰσχύνην εἰπεῖν οἰκειότερον, τῆς τοῦ
 θεοῦ προκεκριμότες δόξης· ἀλλὰ σὺ μὲν τὴν πίστιν τὴν καθ' ἡμᾶς δοκιμάζων,
 ἄπιστος ὠφθης καὶ ἀδόκιμος· οὐ γὰρ δοκιμὴ ἐν ταύτῃ ἐπιζητεῖται, ἀπιστίας
 γὰρ τοῦτο, ἀλλὰ ψυχῆς ἀπλότης, καὶ λογισμῶν καθαρῶν συγκατάθεσις ἀπε-
 ριέρτος· τὸν πιστὸν γὰρ ταῦτα χαρὰ κληρίζειν ἐπίστανται ἡμεῖς δὲ ἀπιστίαν τῷ
 ὄντι ἐξετάζοντες, καὶ ταῖς τῶν πραγμάτων ἐκβάσειν ἐπιστήσαντες, καὶ κρι-
 τηρίῳ ἀσφαλεῖ τῇ ἀληθείᾳ χρώμενοι λέγομεν, ὅτι διὰ τὴν τῶν σῶν διδασκά-
 λων ἀπιστίαν, καὶ τὴν εἰς Χριστὸν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν ὕβριν παλεῖσθαι ὅσαι
 χῶραι καὶ πόλεις μεγάλαί καὶ λαοὶ, οἷς τὸ εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν εὐσε-
 βὲς τετήρηται, καὶ τούτων μάλιστα τὰ πρὸς ἥλιον καταδύμενον πρόσοικα γένη
 πρὸς ἀπόστασιν εἶδον (1)· ἐξ ὧν ἤδη παρὰ πολὺ διαιρούμενα, κεκακῶσθαι τὰ
 τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς καὶ ἡλαττώσθαι συμβέβηκε.

πγ. Πολὺ γοῦν τῶν ἐν τῷ τότε ἐνακμασάντων ἀνθρώπων αἱ ψυχαὶ τὸ σφα-
 λερὸν καὶ ἐπιβλαβὲς νοσήσασαι, κατὰ κρίσειν αἰωνίαις παραδίδονται· πρόκειται
 οὖν σοι τὰ τῶν ἐπ' εὐσεβείᾳ ἀρξάντων ἔργα τὰ καὶ καθ' ὁρώματα καὶ οἱ χρο-
 νοὶ, εἰ σοι ἡ πίστις ἐν τούτοις παρέξεται σαφὲς διδασκάλιον, ὀδηγοῦντά σε
 πρὸς πᾶσαν ὁδὸν σωτήριον, ἃν περ διὰ φροντίδος σοι ἡ τῆς ψυχῆς σωτηρία
 ποτὲ γένοιτο, τούτων ζήλου τὴν πίστιν, τῇ εἰς θεὸν ἐλπίδι βεβαιούμενος, καὶ
 ἀποδέχου τὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀρίστους πράξεις, καὶ τῶν παρόντων ὑπερόρα, καὶ
 πρὸς τὸ μέλλον ἐπαίρου, καὶ θεὸν τῶν πεπραγμένων ἐκδέχου κριτὴν δικαιο-
 τατοῦ, ἵνα μὴ τοῖς ἐγκοσμίσις μόνον ἐναπομένων, τοῖς ἀνοήσοις ταῦτα κατὰ
 τὸ ἀδέκαστον ἐκεῖνο καὶ φρικωδέστατον κριτήριον, τῇ γενένη συμπαραληφθῆς
 ἀθάνατα κολασθισόμενος· ἐνθα οὐκ ἐνὶ βασιλεὺς καὶ ἰδιώτης, πλούσιός τε
 καὶ πένης, οὐ φίλος, οὐ συγγενὴς, ὃς ἐτέρῳ βοηθεῖν δυνήσεται· ἕκαστος γὰρ
 τοῖς ἰδίσις ἔργοις ἐξετασθήσεται, ἢ δοξασθισόμενος ἢ αἰσχυνθισόμενος· ἀλλ'
 εἰ μὴ τοσοῦτον προκατεσχέθης τῇ ἀπιστίᾳ, ἐκπονηθήσεται δέ σοι τῇ πλάνῃ
 καταδυνέτι ποτὲ ἀνανήξασθαι, καὶ πρὸς τὴν τῆς ἀληθείας ἀποσκοπήσαι εὐθύ-
 τηῖα. Ἴνα (2) σοι τὸ λυσίτελοῦν καὶ εὖ γεγονέναι ὑπάρξῃ ἐπ' ἐξουσίας, πρό-
 κειται ἀνοῦσαι ὅθεν τὰ καὶ ὅπως τὰ τῆς αἰρέσεως ταύτης, μᾶλλον δὲ ἀποστα-
 σίας, τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόσodon εἴληφεν· ἵνα σοι εὐγνωστον γένηται, ὡς οὐ
 βασιλικὸν ἀλλ' ἰουδαϊκὸν τὸ φρόνημα τοῦτο καὶ κακούργημα (3)· πρὸς γὰρ
 ταῖς λοιπαῖς ἀπάσαις αἰρέσεσιν, αἰ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ παρὰ τοῦ ἐχ-
 θροῦ ἐνσπαραῖσαι κακῶς παρεφύησαν, καὶ αὕτη ἡ πικρὰ δυσσεβοῦς συμπαρε-
 βλάστησεν ἀκανθα· ἐκείναις γοῦν συντεταγμένῃ παρέπεται, ἕκατοστῇ δευτέρᾳ
 ταῖς προκατειληγμέναις ἐπαριθμουμένῃ· ἔχει δὲ ὡδε.

(1) Reapse ob Iconoclastarum haeresim defecit romana urbs ab obedientia Caesarum Byzantinorum.

(2) Ab hoc loco usque ad operis finem, edidit hunc Nicephori tractum ex parisiano codice Lequinius in adnotationibus ad S. Ioh. damascenum de haeresibus Opp. T. I. p. 115.

(3) Apud Lequinium κατηγόρημα.

ΑΙΡΕΣΙΣ ΕΚΑΤΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΚΑΤΗΓΟΡΟΙ ΗΓΟΥΝ ΕΙΚΟΝΟΚΛΑΣΤΑΙ.

πδ. Χριστιανοκατηγοροὶ ἐκλήθησαν, ἐπεὶ περ τῶν χριστιανῶν λατρευόντων ἐνὶ θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ ἐν τριάδι προσκυνουμένῳ, κατήλθοσαν φάσκοιτες, ὅτι ταῖς σεπταῖς εἰκόσι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς τε ἀχράφτου δεσποίνης ἡμῶν καὶ παναγίας θεομήτορος, καὶ τῶν ἀγίων ὡς θεοῖς καθάπερ Ἕλληνας λαλατρεύκασι, καὶ ὡς εἰδώλοις δῆθεν ἀπεχθανόμενοι, τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν αἰσχυρῶς καθύβρισαν ταύτας τὲ καταστρεφάμενοι, καὶ τοὺς σέβοντας κατὰ τὸ παραδοθὲν ἀρχῆθεν χριστιανοῖς ἔθος, πιρῶς αἰκιζόμενοι. Ἰουδαϊκὸν δὲ καὶ θεοστυγὲς τὸ φρόνημα οὕτω γὰρ φασὶ τῶν πρεσβυτέρων τινὲς βλαστῆσαι τὴν αἵρεσιν ὡς κατὰ τὴν Τιβεριάδα (1) τῶν Ἰουδαίων τῆς θρησκείας ὑπῆρχε τίς γνωριζόμενος, πρῶχων δὲ ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἔθνεϊ, ᾧ ἐπώνυμον τεσσαρακοντάπυχος ὄργανον δὲ τοῦ πονηροῦ τυγχάνων δαίμονος, καὶ ὄλον αὐτὸν εἰσδεδεγμένους, φαρμακείας καὶ γοητείας οἷα τέχνην τινὰ μετήρχετο οὗτος δυσμενῆς χριστιανοῖς καθίστατο, καὶ τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ἐβάσκαине, καὶ δὴ ἐπιπύρει καιρὸν, καθ' ὃν ἐπιθέμενος λωβήσασα τὴν εὐσέβειαν εὗρισται τοῖσιν τοῦ τικνικάδε τοῦ φύλου τῶν Σαρακηνῶν κρᾶτοῦντος τὴν εὐχέριαν, ᾧ Ἰέζιδος ἦν ὄνομα, οἰκειοῦται τε αὐτῷ, καὶ οἷα εἰκὸς τὰ τῆς εὐνοίας ἐπιδεικνύμενος, τῶν καταθυμίων αὐτῷ τινὰ προῦμαντεύετο, καὶ ἅμα ὑπισχνούμενος, ὡς εἴπερ ταῖς αὐτοῦ ὑποθήκαις εἴξειε, τὸ μακρόβιον ἔξει ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ τὸν τριακοντούτην ἐν αὐτῇ διανύσειε χρόνον ὃ δὲ ἀναπτερωθεὶς τῇ κουφότητι, ἅ τε τὸν ἀκόλαστον ἀσπαζόμενος βίον, καὶ ἐπὶ μήκιστον τὰ τῆς φιλοσαρκίας (2) ἐπεκτείνεσθαι αὐτῷ πρὸς ἡδονὴν ἀποδεχόμενος, τῷ λόγῳ τοῦ δυσσεβοῦς συνετίθετο ὃ δὲ ἦν κελεύειν ὅτι τάχιστα τοῖς ἀνά πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν, τὴν ὀπωσοῦν ἀνεσθλωμένην εἰκόνα, καὶ ὅπως πάντῳ ζώῳ ὁμοίωμα καθαιρεῖσθαι καὶ ἀφανίσεσθαι διαβολικὸν δὲ τοῦ θεομάχου τὸ κακούργημα, τὸν δόλον ἐγκρύψαντος, ὡς δὴ καὶ λανθανόντως διὰ τοῦ πᾶν ὁμοίωμα καθαιρεῖσθαι, συγκαταβληθῆναι καὶ τῆς κατ' ἡμᾶς ἱερογραφίας τὴν εὐκοσμίαν καὶ ἐπεὶ τὸ ἀνόσιον τοῦτο δόγμα περιήγγελτο, συγκαθηρεῖτο εὐθύς τοῖς ἄλλοις ὁμοιώμασι καὶ ἀγάλμασι, καὶ ὃ κατὰ τὰς Χριστοῦ ἐκκλησίας τῶν ἱερῶν εἰκονισμάτων διάκοσμος τούτων γὰρ τὰ μὲν ἀπέξεον, τὰ δὲ κονίζοντες ἐξηφάνιζον, ἔστι δὲ ἅ καὶ σὺν αὐτοῖς τοῖς ἱεροῖς οἴκοις τε καὶ σκεύεσι καὶ ἐσθήμασι, τῷ πυρὶ παρεδίδοσαν καὶ ταῦτα χερσὶ βεβήλοις καὶ ἀνοσίοις ἐτολμάτο· οἱ γὰρ εἰς τοῦτο πεμφθέντες, χριστομάχους Ἰουδαίους καὶ σαρακηνούς τὰ δεδογμένα πράττειν συνηνάγαζον χριστιανοὶ δὲ καίτοι συνωδούμενοι καὶ βιαζόμενοι, τοῦ τηλικούτου μιάσματος ἐφάψασθαι οὐκ ἐπέιδοντο ἐντεῦθεν φὺν καὶ αὐξηθὲν, τῇ

(1) Iudaeum hunc Iconoclastarum coryphaeum non Tiberiade, sed Laodicea Syriae, oriundum dicit Theophanes in chron. ad Christi annum 715, nec non Cedrenus p. 450. Neque tamen mendum esse codicis romani hanc Nicephori lectionem, demonstrat codex parisiacus, ubi pariter legitur Τιβεριάδα.

(2) Male apud Lequinium φιλοσαρκίας.

Ῥωμαίων ἀρχῇ τὸ κακὸν ἐπακούμασεν· οὐ τὴν λώβην οὐ τῶν τυχόντων τινές, ἀλλ' αὐτοὶ ἐδέξαντο τῆς ἱερωσύνης οἱ ἕξαρχοι, ποιμένες μὲν ὀνομαζόμενοι, λύκοι δὲ τὸν τρόπον καὶ τὴν προαίρεσιν καθιστάμενοι, ὧν ἐτύγχανε, καὶ ὁ τηνικαῦτα τῆς Νακωλείας ἐπίσκοπος (1)· τὰ αὐτὰ γὰρ τοῖς θεομάχοις καὶ φρονήσαντες καὶ διαπραξάμενοι, τὴν τοῦ θεοῦ καθύβρισαν ἐκκλησίαν.

Οἷον δὲ τέλος ὁ τῆς κακίας ταύτης εἰσηγήτης, ὁ παμμίματος οὗτος ἑβραῖος ἐδέξατο, παραδραμεῖν οὐ δίκαιον· ὁ γὰρ Ἰεζίδος ἐκεῖνος, οὐ πλείονας ἢ δύο ἐνιαυτούς πρὸς μισὴν ἕξ ἐπιβιούς, τοῦ ζῆν κακῶς ἀπορρήγνυται· ὁ δὲ τούτου υἱὸς Οὐλίδος τὴν προσηγορίαν, τὴν ἀρχὴν τὴν τοῦ πατρὸς διαδεξάμενος, οἶα τὸν τεκόντα ἐξαπατήσαντα, πικροτάτῃ καὶ ἐξαισίῳ θανάτῳ ἀνααιρεθῆναι τὸν Γόητα ἐπέτρεψεν, ἄξια τῆς κακίας τἀπίχειρα κομισάμενον· εὐθύς δὲ ἡ ἀνὰ τὴν ἑὼ ἐκκλησίᾳ τὸν ἑαυτῆς ἐστολίζετο κόσμον, καὶ τὸν καινισμόν τῶν ἱερῶν εἰκότων ἐδέξατο· ἄπαξ δὲ τῆς πικρίας ἐκεῖνης ἡ ρίζα τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐμφυεῖσα πολιτεία, φθάνει καὶ μέχρι τοῦ τότε κράτουτος· Λέων δὲ ἦν καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τὴν διάθεσιν, ὃς τοῖς ἴσοις τῷ βαρβάρῳ τῆς ἀκολασίας καὶ φιλοσαρκίας κέντροις νυττόμενος ἐπιμανεὶς κατὰ τῆς εὐσεβείας, τῶν θείων ναῶν τὴν ἱερογραφίαν ἐξορῦπτειν ἐσπούδαζεν· οὐ καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν δυσσέβειαν ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου διαδεξάμενος, ἀσπονδον ἀνεβρίπτισε κατὰ τῶν εὐσεβούντων τὸν πόλεμον· σύνοδόν τε ἱερέων ἀνοσίῳν συνεκρότησε, καὶ τὸ ἀσεβὲς τῆς ἑαυτοῦ ἀθεΐας δόγμα ἐξέθετο· τέλειον μὲν τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐξαφανίζεσθαι, τοὺς δὲ προσκυνοῦντας ἢ τὸν ὑπὲρ αὐτῶν λόγον πρεσβεύοντας, βασάνοις πικραῖς καὶ αἰκίαις παραδίδοσθαι· ἔγκλημα τούτοις εἰδωλολατρίας ἐπάγων, ὅτι ὡς θεοῖς ταύταις τὴν προσκύνησιν νέμουσιν· τὸ δὲ ἱερόν τοῦ μοναστικοῦ βίου σχῆμα τέλειον ἀπελαύνεσθαι καὶ καθυβρίζεσθαι, καὶ ἡ μεταμφιένυσθαι τὴν στολὴν τοὺς μονάζοντας, ἢ ποικίλαις τιμωρῖαις καθυποβάλλεσθαι (2). Ἐγνωσται οὖν ὑμῖν διὰ τούτων τὸ ἰουδαϊκὸν φρόνημα, καὶ τὸ χριστιανικὸν οὐκ ἠγνόηται κήρυγμα· ἐφ' ὑμῖν λοιπὸν κεῖται αὐτεξουσίαις γε οὔσι, τὸ ἀγαθὸν καὶ σῶζόν, ἢ τὸ φαῦλον καὶ βλάπτον ἐλέσθαι.

1) Ita narrat etiam S. Germanus I. patriarcha in opuseulo apud nos Spicil. rom. T. VII. p. 58.

(2) Hactenus fragmentum apud Iequinium.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΜΟΜΗΤΟΥ ΚΑΙ ΚΑΘΑΡΑΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΡΙΝΟΥΣ

ΗΜΩΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΔΟΞΑΖΟΝΤΩΝ ΕΙΔΩΛΟΙΣ ΠΡΟΣΚΕΚΥΝΗΚΕΝΑΙ.

α. **Κ**αιρὸν εἶναι τῷ παντὶ πράγματι τὸ σολομώντειον ἡμᾶς ἐκεῖνο καὶ σοφὸν ἐμπεδοῖ λόγιον, τὸν βίον ἐνθεῦθεν ῥυθμίζον, καὶ στοιχειοῦν πρὸς τὸ εὖ ἔχον καὶ λυσιτελοῦν τὸν ἀνθρώπειον, ὡς ἂν μὴ πάντα φαρῤῥοῖεν εἰς τὴν τῶν πρακτέων ἐγχείρησιν, ἀλόγως καὶ οὐκ ἐν καιρῷ πράττοντες ἄνθρωποι, μὴ δὲ περιπέτῳς καὶ οὐκ ἐν κόσμῳ εἰς τὰ κατὰ Γνώμην χρώμενοι, πολλοῖς ἀβούλως τῶν ἀδοκίμων καὶ σφαλερῶν περιπίπτειεν· καιρὸς δέ, φησι, τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν, τοῖς κατειλεγμένοις τῷ παιδοτριβοῦντι τῷ λόγῳ συγκατηρίθμηται, ἵνα μὴ μόνον ἐν δέοντι πράττειν ἤδη δὲ καὶ λέγειν εὐκαιρῶς παιδεύμεθα, ἀλλὰ μὴν καὶ μέτρον εἰδέναι τῶν ἐφ' ἐκάστῳ ἡμῖν πραγματοποιέων ἢ λεγομένων· εἴπερ τὸ πᾶν μέτρον ἀρίστον καλῶς ἔχειν ὑπέιληπται, τῶν δεόντων εἶναι δοκεῖ· ἐπιστατοῦντος ἐν πᾶσι τοῦ λογισμοῦ συνέτῳς τε καὶ ἐμμελέστατα, καὶ φυλοκρινούντος ἀεὶ τῶν συνοισόντων καὶ μὴ, τὸ δοκοῦν καὶ φαινόμενον· τούτοις οὖν καὶ ἡμεῖς ἡγμένοι, καὶ οἷα ὀνησιφόροις καὶ εὐαῖσι νουθετήμασιν εἰκόντες, τοῖς τε ἄλλοις τῶν θείων διδασμάτων παιδεύμασιν ἐντρέφόμενοι, διελέσθαι ὡς ἀριστα ἐπιστημονικῶς τε καὶ λογισμῷ τῷ καθήκοντι, εὐ νενομίκαμεν· καὶ ἄλλον μὲν εἶναι καιρὸν σιωπῆς, ἕτερον δὲ διαλέξεως ἐπιστάμενοι, καὶ μήτε οὕτως ἀμαθίας ἢ αὐθαδείας ἔχοντες, ὡς ἐν οἷς τιθέναι φυλακὴν προσῆκε τῷ στόματι, γλωῶσαν ἀσχετῶς προΐεσθαι μὴ δ' αὖ πάλιν ἐξῶν λέγειν, σιωπῇ παρατρέχειν ἢ μὴ σιωπᾶσθαι μὴ δὲ ὀδόντων εἶσω καθεύργυσθαι δίκαιον· διὰ ταῦτα τοῖνον εἰς τούσδε τοὺς θορύβους περιπετωκότες τὰ νῦν, καὶ τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κοινὸν ἐνορῶντες ἐπανιστάμενον κίνδυνον, καὶ πολὺ μάλιστα τῷ ὀρθοδοξοῦντι μέρει περιζέον τῆς δυσσεβείας κατὰθεώμενοι τὸ κλυδώνιον εἰσαεὶ τὸ κακὸν, ἐκ προσαγωγῆς τε καὶ ἐπὶ προήκοντι τῷ χρόνῳ δεχόμενον τὴν ἐπίδοσιν, νῦν ἐπαφείναι τὴν γλωῶσαν καὶ παραθεῖξαι τὸν κάλαμον δεῖν ἀήθημεν, ἵνα οἷον στήλη τις καὶ θρίαμβος τῶν αἰρετιζόντων τὸ δυσσεβές, καὶ εἰς δεῦρο καὶ ταῖς μετέπειτα Γενεαῖς λογογραφούμενον ἐμφανίζηται·

ἀσφάλειά τε καὶ ἐδραϊώμα τῶν πιστῶν καὶ εὐσεβούντων, Θεοσπεπῶς διαδεικνύηται τὸ ἐλχειρήμα οὐκ οὐδὲ ἄλλοτε περὶ τῶν τοιούτων σιγήσαντες, ἵνα μὴ γραφὴν σιωπῆς ἀπεινεγκοίμεθα, καὶ ἅμα τὴν ἐν τοῦ ὑποστέλλεσθαι τοῖς ἀπορεστώσι τοῦ λόγου ἐπρητημένην κατάκρισιν ὑφορούμενοι μέλλοντες δὲ τῶν προκειμένων ἀγώνων ἐφάπτεσθαι, πρότερον ἐκεῖνο, ὃ δὴ χρησιμώτατόν τε καὶ ἀναγκαῖον ἐν τῷ παρόντι λελόγισται, διὰ βραχέων εἰπεῖν πειρασόμεθα, καὶ οὕτω κατάρξαι ὡς οἷοί τε ἐσμεν τῆς ἐν χερσὶν ὑποθέσεως, θεοῦ διδόντος λόγον ἐν ἀνοιξίει τοῦ στόματος ἡμῶν, ὑπὲρ οὗ ὁ πᾶς λόγος κενίηται, καὶ δι' ὃν εὐσεβοῦντες τὰ νῦν πολεμούμεθα.

β. Ἐχρῆν οὖν ὑμᾶς, ὧ ἄνθρωποι, τοὺς πρὸς τὴν ὄραν τὴν ἐσχάτην ἐλάσαντας, καὶ ἐφ' οὗς τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ῥῆσιν κατήντηκε, κοινὸς γὰρ ἡμῖν ὁ λόγος πρὸς ἅπαντας, ὅσοι τὲ τούτων δι' ἀπροσεξίαν ἢ φιλαυτίαν πόρρω που θέοντες ἀποπεπλώκατε, μὴ ἂν ἄλλο τι ἐν μελέτῃ καὶ λογισμῷ τίθεσθαι, ἢ τὴν τελευταίαν ἐνεῖνην καὶ μετίστην ἡμέραν, καθ' ἣν τοῦδε τοῦ παντὸς ἤξει τὰ πέρατα, καὶ ὡς ἤδη παρυστηκυῖαν περιαιθερεῖν, καὶ τὴν μεγάλην ἐκείνην καὶ φοβεράν προσεγγίζουσιν ἐνοεῖν σάλπιγμα, ἀνοθεῖν ὡσπερ τρανώς ταῖς ἀπάντων ἀκοαῖς ἐνηχοῦσαν, φρικτὸν τι καὶ ἐξαισίον μεθ' ἣν τὸν ἀπάντων κριτὴν καὶ δεσπότην καὶ τῶν ὄλων Θεὸν ἀπειδέχεσθαι, ἅμα τῇ πληθυῖ τῶν μακαρίων καὶ ἀσωμάτων δυνάμεων, μετὰ δόξης τῆς πατρικῆς ἐξ οὐρανῶν ὡς δὴ κηρύσσεται κατέρχόμενον, καὶ ἄξοντα εἰς κρίσιν σύμπαν τὸ ποίημα, καὶ ἀποδώσοντα ἐκάστῳ καθὰ ἐβιότευσεν εἴτε σαρκὸς μόνον πάθει δουλούμενός τις ὑπενήνεκται, καὶ μηδὲν τῶν ὀρωμένων λογιζάμενος ὑψηλότερον εἰς ἴην ἀπονέυκεν, εἴτε τῷ πνεύματι συνεπαιρόμενος, τοῖς μέλλουσι καὶ πρὶν ἐνθένδε μετανασθῆναι, ὡς ἤδη παροῦσι, συνεγένετο, καὶ τῷ θείῳ πόθῳ πτερούμενος, τῶν ἄνω λήξεων τὸ μακάριον κατοπτρίζεται προσέχειν τὲ εἰς αὐτοῖς μάλιστα, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν ὀρημάτων καὶ κινήματων αἰρεῖσθαι τὰ βελτίω τὲ καὶ συμφερόντα· νήψει δὲ νοῦς, καὶ λογισμῶν καθαρότητι, καὶ τῶν τῆς ψυχῆς ὀρμημάτων ἐρηγηγόρσει πᾶν ὀτιοῦν εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ εὐαρέστησιν κατεργάζεσθαι· καὶ συνελόντα εἰπεῖν, ὅσα εἰς σωτηρίαν ψυχῆς ἦκε, πᾶσαν σπουδὴν τιθεμένους, διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν τηρήσεως διαπράττεσθαι· δι' ὧν προσάγεσθαι τὲ αὐτῷ καὶ οἰκειοῦσθαι, τοῖς ταῦτα κατορθωκόσιν ἀξιοσπεπῶς περιγίγεται μιμουμένους τὰς φρονίμους τῶν παρθένων ἐκεῖνας, καὶ τὰς λαμπάδας δαφιλῆϊ τῷ ἐλαίῳ κοσμουμένηας ἀνάπτοντας, ὡς δὴ ὑπαντήσοντας νηστρεψισμένους τῷ νυμφίῳ ἄωρὶ τῶν νυκτῶν ἤκοντι, κἀντεῦθεν ἀνεδύαστον κεντημένους τὸ εὐέλπι, εἰς τοὺς ὀρεκτοὺς ἐκεῖνους καὶ ἀναπεπταμένους τῶν πατριαρχῶν κόλπους, τὰς μακαρίας ἐκεῖνας μονὰς καὶ ἀποκληρώσεις, αἱ τινὲς πότῃ εἰσιν, ἀνακλιθήσεσθαι· ταῦτα στέργειν, ἐν τούτοις ἀπασχολεῖσθαι τὸν νοῦν, καὶ μηδὲν τῶν ἐπισφαλῶν καὶ βλαπτόντων περιεργάζεσθαι· ἂν οὕτω φιλοσοφῶμεν καὶ οὕτω βιοῦν ἐλοίμεθα, καὶ μελέτην θανάτου τὴν παροῦσαν ζωὴν ἡγώμεθα, τευξόμεθα τῶν παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς ἐπηγγελμένων, καὶ τῆς ἀποκειμένης τοῖς τηρή-

σασιν αὐτοῦ τὸν λόγον, εἰ οἶδα, μακαριότητος· περὶ μὲν δὲ τούτων εἰ καὶ βραχυὸς ὁ λόγος, ὅμως ἱκανῶς καὶ ἀποχρώντως ἔχων· οὐ γὰρ ἐπὶ πλέον διεξιέναι χρὴ, ἐπεὶ μὴ τοῦτο τῶν πάνυ κατεπειγόντων τῷ καιρῷ πρόσεστι· περὶ δὲ γε τῶν νῦν ἐπιφυομένων, παρὰ τοῦ μισοκάλου ἐχθροῦ καὶ ἀεὶ τὰ κατὰ βασκαίνοντος, καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Χριστοῦ ποιήνης μὴ φέροντος, καὶ τῷ καθαρῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρούρας σίτῳ, ὃν λόγος εὐαγγελικὸς καὶ πατρικὸς ἐξέλεξε τε καὶ ἠύξησε, παρεσπαρμένων ζιζανίων καὶ ἀκανθοφορούντων ἕδη· καὶ τοὺς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ βίου παριόντας, τοῖς κενύροις τῆς δυσσεβείας ἀνηλεῶς καταπιεστικῶς ὑπαρξαμένων διαλεξόμεθα.

γ. Ὁ τῆς εὐαγοῦς καὶ μόνης ἀληθινῆς ἡμῶν τῶν χριστιανῶν θρησκείας λόγος ἕδη πάλαι κατορθώσεται· καὶ παρὰ μὲν τοῖς σοφοῖς τῆς πίστεως ἡμῶν ἀρχιτέκτονι καὶ τῆς ἀληθείας κήρυξι, τοὺς θεοὺς δὲ λέγει καὶ θεοσπασίους ἀποστόλους, προκαταβέβληται ὁ θεμέλιος· οἷα περ ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις πρόβαται σκιαγραφούμενοι καὶ προχαρασσόμενοι, ὄψος ἀρογωναίου λίθου Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, κἄν λίθος προσκόμματος καὶ πέτρα σκανδάλου, τοῖς νῦν κἄσσειν αὐτὸν πειρωμένοις προκέχται· ἡμῖν δὲ τοῖς ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ ὀικοδομημένοις, ὡς τῶν μαθητῶν τοῦ λόγου ὁ Κορυφαῖος μακαριζόμενος ἤκουε, λίθος ἀρογωναῖος ἔντιμος, ἐφ' ᾧ πιστεύοντες, οὐποτε κατασχυνθησόμεθα· ἐπιπροσδοκῆται δὲ τῆς σοφίας ὁ οἶκος, ὡσπερ ἐν χρυσοῦ καὶ λίθων τιμίῳν, τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν δογμάτων, ἃ παρὰ τῶν αἰοιδίμων καὶ θεοφόρων ἡμῶν πατέρων ἐκπεπόνηται τε καὶ ἐκπεφώνηται, ὅσοι τὲ κατὰ τοὺς ἱερῶς ἐκείνους καὶ θεολέκτους συλλόγους, θαυμάσιοι καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες, ταῖς ἀγόμενοι πνεύματι συναθροισθέντες διέλαμψαν, ὅσοι τὲ κατὰ ἑαυτοὺς κεκαθαρμένοι, καὶ λαμπροὶ τὸν βίον, καὶ ὑψηλοὶ τὸν λόγον καὶ τὴν διάνοιαν, θρόνων ἱερῶν προκαθεζόμενοι, καὶ τοῦ ὁρθοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, ὡς ἐνι, μάλιστα ἀπ' ἐχόμενοι ἐπέπρελλαν τε, καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τῆς εὐσεβείας τὰ διδάγματα ἐγκατέσπειραν τε καὶ διετράνωσαν, τῆς ἀσεβείας δὲ τὰς ἀάνθους προρρίζους ἐξέτεμον, καὶ τῶν αἰρέτιζόντων τὰ στόματα, ὡς ἀδικίαν κατὰ τοῦ ὕψους λαλούντων καὶ μελετώντων, ἀπέφραξαν καὶ ἀπέρραψαν ἐντεῦθεν μία πίστις καὶ ὁμολογία ἢ αὐτὴ παρὰ πᾶσι χριστιανοῖς συνεκροτεῖτο καὶ ἐφυλάσσετο· καὶ τί γὰρ ἐν τῷ μακρῷ καὶ ἀπειρῷ τοῦ διελάσαντος χρόνου, ὅσον ἦκεν εἰς εὐερθεῖαν καὶ συνήρησιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐν τε δόγμασιν ἐν τε πράξεσιν, ἀνεξέταστον καὶ ἀδοκίμαστον ὑπολέλειπται; οὕτω σοφῶς καὶ φιλανθρώπως τὰ περὶ ἡμᾶς, κατὰ καιροὺς τῆς θείας οἰκονομούσης προνοίας, οὔτως ὁ νόμος εἰς βοήθειαν πάλαι τοῖς ἀρχαιοτέροις ἐδίδετο, οἷα τις παιδοκόμος ἀριστός, ὡς διὰ στοιχείων τινῶν προσάγων τοὺς νηπιώδεις ἔτι καὶ τὴν ἕξιν ἀτελεστέρους, καὶ ποδηγῶν πρὸς τὴν θεῖαν ἐπίγνωσιν, ὡς τοῦ τελωτέρου λόγου τοῖς τὸ τμηκάδε τὸ εὐπαράδειχτον τέως οὐκ ἔχοντός· οὕτως οἱ μετὰ τὸν νόμον τοῦ θεοῦ πνεύματος κάτοχοι προφήται καὶ ἄνδρες θεόληπτοι, πολυμερεῖς καὶ πολυτρόπους τῶν πρακτικῶν ἐποιούητο τὰς εἰσηγήσεις, καθὰ τὸ πνεῦμα

ἐνεργοῦν ἀπεκάλυπτε πρὸς τὴν τῶν ἀκούοντων βελτίωσιν· ἀλλ' ἐπαίωπερ οὐκ ἴσχυε ταῦτα τελειῶσαι τὸν ἄνθρωπον, ἔδειτο δὲ βοηθείας τῆς μείζονος, ἔτυχεν ἀφίπται τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τὸ κεφάλαιον· “ τὸ γὰρ ἀδύνατον, φησὶ, „ τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ θεὸς τὸν αὐτοῦ υἱὸν πέμφας ἐν „ ὁμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας καὶ περὶ ἀμαρτίας, κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν „ τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν τοῖς μὴ κατὰ σάρκα „ περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα „ ἀμαρτίας δὲ ἔκλονον πρῶτον κακὸν καὶ ἔσχατον εἰδωλολατρία, καὶ τῆς προσκυνήσεως ἢ μετὰθεσις ἀπὸ τοῦ πεποικός-τος ἐπὶ τὰ κτίσματα.

Οὕτως ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος τὸ τῆς πατρικῆς δόξης ἀπαύγασμα, συγκαταβάσει χρυσάμενος, εὐδοκίᾳ τὴν πάτριαν καὶ συνεργίᾳ τοῦ ζωαρχικοῦ πνεύματος, τὴν καθ' ἡμᾶς πτωχεῖαν ὑπόδυσ, οὐ γὰρ ἔφερε δι' ἄφατον ἀλαθότητα, χειρὸς οἰκειᾶς ζημιωθήσεσθαι τὸ ποίημα, καὶ ἄνθρωπος κατὰ πάντα καὶ οἱ χριστομάχοι μὴ βούλωνται, ὥσπερ δὴ καὶ θεὸς ὢν ὁ αὐτὸς πληρέστατος, ἀμαρτίας χωρὶς ἐχρημάτισε, καὶ διὰ σταυροῦ καὶ πάθους καὶ ἀναστάσεως τῶν δεσμῶν τῆς κατακρίσεως ἡμᾶς ἠλευθέρωσε, καὶ τῶν πασῶν τῆς ἀμαρτίας ἀπέλλαξε· τῆς κατ' ἡμῶν πλεονεξίας ἐμβαβλικῶς τὸν ἀόρατον τύραννον, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον τῆς εὐκληρίας ἐπανήγαγεν· ἵνα ὁ τὴν φύσιν εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν, καὶ τὸ εὖ εἶναι ὑπερβλύσει φιλανθρωπίας ταύτη χαριόηται, καὶ τέλειος ἦ καὶ ἄριστος ὁ κατὰ Θεὸν κτιζόμενος ἄνθρωπος· ταῦτα προφῆται ἀνωθεν προανακηράγεσαν, ἀπόστολοι εὐηγγελίσαντο, μάρτυρες ἀνδρισάμενοι ἐπαρρησιάσαντο, οἱ τούτων ὁπαδοὶ καὶ συνεργοὶ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι εἰς μέγα κατευρύνοντες συνδιηγωνίσαντο· διὰ τούτων πάντων οὗς ὁ θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἔθετο, τὰ τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν πᾶσι πραγματευσάμενος ἠσφαλίσατο, ἵνα οἷς τι μέλει τῆς σωτηρίας τῆς αὐτῶν, ἐντεῦθεν ἐπιγινώσκῃται τὰ βελτίω τὰ καὶ συμφέροντα· τί γὰρ ἂν ζητήσῃς, ἄνθρωπε, καὶ τῶν λίαν ἥς ἐξεταστικῶν τε καὶ θεωρητικῶν τὴν διάνοιαν, καὶ οὐκ εὐθύς ἂν καταλάβοις κεκριμένον καὶ πεφασμένον ἐν πνεύματι; οὐ θεολογίας τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐπηρμένον ἐν δόγμασιν; οὐ τῆς θείας οἰκονομίας τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος; ἀλλὰ τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων τὸ ἀνεξερευνήτον; ἀλλὰ τῶν αἰρετέων τὰς ὑποθήκας; οὐχὶ τὰς τῶν φευκτέων ἀπαγορεύσεις; ἢ τῶν τοῖς ἀξίοις ἠτοίμασμένων ἀγαθῶν τὰς ἐπαγγελείας; καὶ τῶν εὐ βιούστων καὶ ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐντολῶν τηρήσει τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυπτεσθαι; τῶν τε αἰσχυρῶς καὶ ἀνοσιῶς διαζώντων, τὴν ἠπειλημένην τιμωρίαν καὶ κόλασιν; καὶ ἵνα μὴ τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπεξιόντες, τῷ λόγῳ ἐνδιατρίβοιμεν, οὐ πάσης θεωρίας καὶ παρὰξως τὰ τῶν Θεοσόφων λόγια, τὸ φιλοσοφόν τε καὶ ἐνθεον κομώντα ὑπεραστράπτουσι;

δ. Τίς οὖν ἔτι χρεῖα ἐπὶ κενοφωνίαις καὶ ζήήσεσιν ἐκίοποις αὐτοῦς ἐπαρρίπτειν, καὶ δόξας ἀνακινεῖν τεράτωδεις, καὶ πολὺ τὸ βλαβερὸν νοσοῦσας καὶ μάταιον ἀνθρώποις ἐξευρημένας τοῖς σφῶν αὐτῶν δουλουμένοις πάθεσι καὶ θελήμασι, κατεφθαρμένοις τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, καὶ διεστραμμένοις τὴν

γνωμὴν καὶ τὴν διάνοιαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ πλείονος καλῶς σεσιγημένης, καὶ τοῖς δοκίμοις τῆς ἐκκλησίας ἐνδίκως ἀπεληλαμένης, καὶ ὡς κοινορτὸν ὑπὸ λαίλαπος ῥαδίως σκεδαννυμένης, καὶ λήθη τοῖς ἑραστοῖς τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας παραπεμφθείσας, ὡς λήθης ὄντως ὑπαρχούσας ἀξίας; οὐ δεῖ τοῖνον ξέναις καὶ ἀλλοθρίαις φωναῖς παρασύρεσθαι, καὶ ἀνδρῶν ἀσεβῶν διδασκαλίαις, τῶν χρόνοις πολλοῖς πρότερον ὑπὸ συνόδων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὡς αἰρετικῶν καὶ ἀντιπάλων τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐκβεβλημένων, καὶ τοῖς ἀναθέμασι παρ' αὐτοῖς παραπεμφθέντων ὑπάγεσθαι· οὐδὲ προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς στρεβλοῦσι τὰς θείας γραφὰς πρὸς τὸ ἑαυτῶν θεοστυγῆς φρόνημα· ἀλλὰ χαίρειν φράσαντας ταῖς τούτων τερθρεῖαις ἐκτρέπεσθαι, μακρὰ γὰρ ληροῦσι, σφᾶς τὲ ἑαυτοὺς παραλοιδιζόμενοι μᾶλλον, ἢ οὓς φενακίζειν οἴονται, καὶ τὰς τῶν προσεχόντων ἀκοὰς εἰς μάτην ἀποκναίοντες· ὄντως κενολογοῦσι καὶ ἀσποφάλλονται εἰς τὰ καιρία οἱ ταῦτα ἐκζητοῦντες· οὐδὲν γὰρ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ καταεργάζονται, αὐτοὶ τε καὶ οἱ τούτων ἐξακολουθοῦντες τῇ πλάνῃ τὴν δόξαν δὲ τὴν ἰδίαν συνίστανειν κακῶς καὶ ἀνοήτως ἐν τῇ ἐαυτῶν αἰσχρῇ διαφανίζονται· ἕως μὲν οὖν ἡ ἀσέβεια εἰς τοὺς ἑαυτῆς ἐνδύσα φωλεοὺς ἀπεκέκρυπτο, εἰρήνη βαθεῖα τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ ἐνεπολιτεύετο, καὶ πᾶν ὅσον ὀρθόδοξον ἐν εὐθυμίᾳ καὶ εὐσταθείᾳ καθιστάμενον διετέλει· καὶ ὁ φιλεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις ἔπεσθαι, εὐλάβεια ὡς τὸ εἶδος καὶ σεμνότης βίου, καὶ ἡ περὶ τοὺς ἱεροὺς οἴκους σπουδὴ καὶ προσεδρία· οἷς ἀκολουθον, καὶ ἡ περὶ τὸ θεῖον θεραπεία, ἐκάστοτε προσετίθετο ἐπαυξόμενα· ἀλλ' οὐκ ἔσθινε ταῦτα φέρειν ὄρῳ ὁ δράκων ὁ βύθιος, ὁ τῆς φύσεως ἡμῶν κοινὸς ἐχθρὸς καὶ πολέμιος διάβολος, ὁ βάσκανος τῶν καλῶν καὶ ἀντιθέλος· διὰ τοῦτο εἰς σκευὴ αὐτῷ ἡτοιμασμένα καὶ εἰς κακίας ὄργανα χρηματίσαντα παραδύεται, δι' ὧν ἐκπορθεῖν ἐκμηχανήνται τῆς ἀμβδύλου ἡμῶν πίστεως τὴν ἀκρόπολιν· ὅπερ δὴ καὶ πάλαι διὰ τοῦ ὄφως, πρὸς τὴν ἐξαπάτην τῆς προμήτορος ἐτεχνάσατο· τί οὖν; ἀναπνεῖ τὸ κακόν, καὶ τῆς ἀσεβείας ἡ λαίλαψ ἐπαιγίζουσα εἰς μέγα αἵρεται καὶ ἀνάπτεται, καὶ οἱ πονηροὶ παρρησιάζονται· οἱ κακοὶ ἐργάται, οἱ τῆς κατατομῆς τῆς φευκίας, ὡς περ ἐξ ἀδύτων τινῶν τῆς ἀπιστίας προανακύψαντες, ὁ δὲ λέγεται, γυμῆ τῇ κεφαλῇ κατὰ τῶν ἱερῶν ἡμῶν δογμάτων χωροῦσι παρατατόμενοι· καὶ ὡς περ πάλαι ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τῆς ἀσεβείας εἶχον ἐμφωλεῖον ἐμπύρευμα, καιροῦ λαβόμενοι, καθάπερ πῦρ εὐκατασπρήστου ὕλης ἐπιδραξάμενον, πῦν εἰς φλόγα μεγάλην ἐκαύσαντες ἀνερρίπισαν.

ε. Ἀλλὰ τίς ἂν ἐντεῦθεν ἀξίως, ἢ τῶν ἀθετούντων τὴν πίστιν τὸν ψυχικὸν ὄλεθρον ἀποδύραϊτο, ἢ τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας διωκομένων, τὰς συμφορὰς ἐκτροπυθῆσειεν; ἀξίον δὲ, ὡς ἔγωγε οἶμαι, μὴ δὲ τοῦτο σιωπῇ παρατρέχειν, ὡς εἶδειν ἅπαντες ἐξ οἷας ρίζης, οἷα ἐξέφυ βλαστήματα· οὗτοι γὰρ, περὶ ὧν ὁ λόγος, ὁποῖοι μὲν τὸν βίον αἰσχροὶ καὶ κατάπτυστοι, ἐμαθεῖς τε καὶ διεφθαρμένοι τὴν ψυχὴν, καὶ τὸν νοῦν ἐνδιάστροφον ἔχοντες καὶ πρὸς κακίαν ἐπαραικόμιστον, πλείονας μὲν ἄχρι τοῦ δεῦρο, ὡς περ ἐν πολλοῖς πολλαῖς

συμβαῖνον εὐρεῖν ἔστιν, ἐλάνθανον· τὸ γὰρ δολερὸν τε καὶ ὕπουλον κατεσκίαζεν
 αὐτῶν ἔτι τὴν κακοήθειαν· εἰσὶ δὲ οὓς καὶ ἐκ μακρᾶς τῆς ὀμιλίας εἰς πεῖραν
 τῶν πεπολιτευμένων αὐτοῖς ἀριγμένους, ἥκιστα ταῦτα διέφυγεν· ἐώμεν ἄλλα
 λέγειν, ἃ καὶ εἰδῶτων καὶ λεγόντων τὲ καὶ σκαιῶν ἔργων, ἐπὶ τὸ σχῆμα τὸ
 μοναχικόν, ἐν λαϊκοῖς τὸ πρὶν τελοῦντες, μετέθεντο· ὅπως τὲ εἰς τὴν ἱερωσύ-
 νην καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς καταλόγους, λανθάνοντες εἰσεφθάρησαν· ἔδει τοί-
 νυν ἄρα τὸν τρόπον ἄσημον καὶ φευκτὸν σχόνης, ἀναλόγους καὶ τὰς περὶ πί-
 στεως κεκτῆσθαι ὑπολήψεις· εἴωθε γὰρ πως ἀκόλουθον εἶναι τὸν λόγον ταῖς
 πράξεσιν, ἵνα δι' ἐκἀτέρου χαρακτῆρίζηται ὑατέρον· ἐπομένως δὲ τούτοις, καὶ
 δόξης κενῆς ἔργῳ· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτοῖς ἐκ πλείονος σπουδαζόμενον· καὶ γὰρ
 εὐφώρασα καὶ ἔδιδλά τισι τὰ τῆς γνώμης αὐτῶν γέγονεν· ἐν ᾧ τοιαύτην ἀφιέν-
 τες φωνὴν ἐάλωσαν, ὡς εἶπερ δέοι καὶ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἀπεμπολῆσαι, παρρη-
 σιαζομένους κωμάζειν εἰς τὰ βασίλεια, καὶ ἅμα τὸ γαστρίζεσθαι αὐτοῖς ἐκεί-
 νων ἡλικιωτέρας περιγενήσεσθαι, ἐπειπερ οὕτως εἶχον σκέψεός τε καὶ γνώμης
 ἐκ πλείονος· ἀνδράρια γὰρ κρεάσραφῆ καὶ ἀκρατέστατα, γαστρίζόμενα καὶ ταῖς
 συβαρῖτικαῖς τραπέζαις εἰσάβαν προσηθημένα, θῆτες ὡσπερ τινες καὶ παρασίτοιι
 μισθοφοροῦσι τῇ κοιλίᾳ· “ ὦν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνῃ ”,
 οἱ κοιλιόδουλοι καὶ ταῖς σαρκικαῖς ἡδοναῖς αἰχμαλωτίζόμενοι, σαρκικῶν τῶν
 θελημάτων τυγχάνουσι· καὶ γὰρ τοῖς ἐκ τοῦ δημοσίου σιτηρεσίοις σιτοῦνται,
 λιπαρῶς εὐωχούμενοι καὶ τῷ ὄντι τὰ τῆς σαρκὸς φρονοῦντες, καὶ κατὰ σάρκα
 ζῶντες, καὶ τῇ δεσποίῃ γαστρὶ, ὡσπερ ἄλλη Βάαλ, γόνου κάμφαντες ὑποκα-
 τακλίνονται· κἀντεῦθεν ἐκκαρποῦνται τῆς ἀμαρτίας οἱ τάλανες τὰ ὀψώνια· εἰς
 τοσοῦτον κακοῦ προΐασι, παθῶν ἐντρύφημα τὸ τῆς πίστεως εὐρηκότες καινούργ-
 ηγμα, οὕτω τοῦ θεοῦ φόβου καὶ τῆς ἐνβολῆς κατολιθωρήσαντες· τῇ τε γαστρὶ
 καὶ τῷ λαιμῷ χαριζόμενοι, καὶ ταῖς δυναστεῖαις ὡς οἶονται, ἃς εὐφραίνειν
 ἐν ταῖς ἑαυτῶν κακίαις καθὰ γέγραπται προφήρηται, καὶ κατὰ τὸν θεομισθῆ
 καὶ βέβηλον ἐκείνον Ἰσαῦ, ὃς βρώσεως μιᾶς ἔνεκεν τὰ πρωτότοκία ἐτέρῳ ἀπέ-
 δοτο, τὴν ἐλευθερίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἱερωσύνης προὔδωκαν, οὐδὲν ἦττον·
 καὶ τῶν γε χάριν τὸ ἀποστολικὸν προαναπεφώνηται λόγιον, τοιοῦτοις κέρδεσι
 τὰς πρὸς θεὸν ἐπηγγελημένας αὐτοῖς συνθήκας καὶ τὸ εὐθὺ τῆς ὁμολογίας
 ἡμῶν, ἀφρόνως καὶ σφαλερῶς διαμειψάμενων· “ οὐαὶ αὐτοῖς, ὅτι τῇ ὁδοῦ τοῦ
 ,, Καῖν ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν ”, τοι-
 γάρτοι τὴν ἀρίστην καὶ βασιλικὴν ἵναί τριβὸν οὐκ ἀνεχόμενοι, οἷα δὲ τινες
 πῶλοι ἀγέρωχοι καὶ δυσκάθεκτοι, ἐπὶ κρημνοὺς καὶ ἀκάνθας φέρονται, καὶ
 ὡσπερ ἑαυτῶν ἐκλαθόμενοι, μὴ δ' ὅτι τὸ θνητὸν περιεκείμενοι ἐννοοῦντες οἱ
 δεῖλαι· ἐφ' οἷς ἂν δικαίως μάλα ἡ παροιμιακὴ ρῆσις ἐπιστυγνάζουσα φθέγγ-
 ζαιτο· “ ὦ οἱ ἐγκαταλείποντες ὁδοὺς εὐθείας, τοῦ πορευθῆναι ἐν ὁδοῖς σκό-
 ,, τούς· οἱ εὐφραϊνόμενοι ἐπὶ κακοῖς, καὶ χαίροντες ἐπὶ διαστροφῇ κακῇ· ὦν
 ,, αἱ τρίβοι σκολιαὶ, καὶ καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν· ἐπειπερ ἠδίστον αὐτοῖς
 ,, καὶ ἐπιχαρὶ τὸ μακρὰν ποιεῖσθαι ἑαυτοῦς τε καὶ ἄλλους ἀπὸ ὁδοῦ εὐθείας,

„ και ἀλλοθρίους τῆς δικαίας Γνώμης· εἰ γὰρ ἐπορευούτ'ο, φησι, τρίβους ἁγί-
.. θας, εὔρον ἂν τρίβους τὰς τῶν δικαίων λείους. „

5. Ἐπεὶ οὖν καὶ αὐτοὶ τοῖς προφητικοῖς ἐλέγχοις ἀλίσκονται, ἀκούσονται
ἂ τοῖς ὁμόφορσιν αὐτοῖς Ἰουδαίοις πάσαι ὀνειδιζόμενοις ἐλέγτεο· “ ὄψις πόρ-
.. νης ἐγένετό σοι, ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας· „ τῷ δὲ τῆς ἀναισχυντίας
κακῇ φυσώμενοί τε καὶ διαϊοόμενοι, καὶ τὰ πρὸς κύριον ἀπειθοῦντες “ ἔροῦσί
.. που πάντως ἀπόστα ἀφ' ἡμῶν, ὁδούς σου εἰδέναί οὐ βουλόμεθα· „ ἀναιδιῆ
προσώπῳ καὶ ἀπηνυθριασμένῳ ὑφιστάμενοι, ὡς ἂν φήσειεν ὁ σοφὸς ὁ αὐσίτης,
ὁ τῆς ἀνδρείας ἀκατάσειστος πύργος καὶ ἀκαθαίρετος, τῶν ἐν τῷ βίῳ εὐθνη-
νουμένων ἀσεβῶν σιγλιτεύων τὸ μοχθηρὸν καὶ ἠλίθιον· ἵνα γὰρ ταῦτα δι'
ᾧν δρωῖν ἀποσιώσ βεβαιώσωνται, τὸν μὲν τοῦ Θεοῦ φόβον ἀπόσαντο, πᾶσαν
δὲ κανονικὴν καὶ ἔνθεον θεσμοθεσίαν διδασκάλων εὐ τεθειμένῃν διὰ τοῦ πνεύ-
ματος ἀτιμάσαντες, καὶ τῶν συνθηκῶν ἅς ἐν τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ καθωμο-
λόγησαν ἀμνημονήσαντες· τῆς τε ὁμολογίας, μεθ' ἧς οὐκ οἶδα ὅπως τοῦτο
τοῦ Θεοῦ παραβλέψαντος ἀναξίως ἐχρίσθησαν, καὶ τὸ τῆς ἱερωσύνης αὐτοῖς
ἐπικειθήσεται ἀξίωμα ἀπαρτοὶ γενόμενοι· καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, τὴν πίστιν
ἡμῶν τὴν εὐκλεῆ καὶ ἀμώμητον κάππροέμενοι, τοῦ μεγάλου καὶ ἀτμήτου τῆς
ἐκκλησίας σώματος, ὡς σεσηπῶτα καὶ διεφθαρμένα μέλη ἐαυτοὺς ἀπορρήγνύ-
ουσι, καὶ τῇ τῶν ἑτεροδοξούντων μοίρα, καὶ πάσαι ποτε πρὸς τὸν ὀρθὸν λό-
γον ἀσυνέτως μεμαχημένον προσέθεντο· ᾧν πολλὰ μὲν πρότερον κατεγνωκότες
τῆς δυσσεβείας, πολλὰ δὲ τῆς ἀπανθρωπίας αὐτοὺς καὶ ἀσελγείας καταμεμ-
ΰμενοι, εἰς ταῦτ'ὸν ἐκείνοις τῆς ἀπωλείας περιπεπτώκασι βάρβαρον· οὐδὲ τὴν
ἐκ θείας ἐπισημοῦς κεινημένην ἀγίαν καὶ σεπτὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον σύν-
οδον, ἢ τὸ προὔχον κατὰ Βιθυνοὺς ἔλαχεν, εἰ μὴ τι ἄλλο τῶν πάντων αἰδε-
σθέντες, καὶ τὸν παρ' αὐτῇ ἐκπεφωνημένον θεῖον ὄρον, καὶ πάσης εὐθύτητος
καὶ ὀρθοδοξίας Γέμοντα ἕναυλον ἤδη ἔχοντες, καὶ οὕτω πυκνὰ τοῖς ὡσὶν ἐνη-
χούμενον, τὰ τε οἰκεῖα χειρόγραφα καὶ τοὺς τύπους τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ,
οὓς ἐν αὐτῷ κατεσημῆναντο ἐξομνύμενοι· “ ἐξ ἡμῶν ἐξῆλθον, ἀλλ' οὐκ ἦσαν
.. ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν, μεμενῆκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν· „ εἴποι ἂν ἐν-
θέως ὑποφωνοῦσα ἢ ἀλπιγῆ τῆς θεολογίας ἢ μεγαλόφωνος· τί οὖν; ἔδει λοι-
πὸν αὐτοὺς, ὡσπερ τὴν ὁμολογίαν ἀπεσεῖσαντο, οὕτως ἀμοιρῆσαι καὶ τῆς τοῦ
πνεύματος χρίσεως, ὡς οὐκ ἐνδὸν τὴν μὲν πίστιν μεθ' ἧς ἐχρίσθησαν παραγρά-
φεισθαι, ἐνεργεῖν δὲ τὰ τῆς χρίσεως· τοιγαροῦν καὶ μάλα ἐνθέσμως, ἐπιπέτερ
τὸ ἀνεπίστροφον καὶ ἀνιάτρευτον αὐτῶν τῆς νόσου, ὁ ἱερὸς τῆς ἐκκλησίας ἐώ-
ρακε σύλλογος, πολλὰκις γὰρ τὸ πιστὸν ἐκείνοι παρασχόντες τῇ ἐκκλησίᾳ,
ποσαυτὰκις τῷ πνεύματι τῷ ἀγίῳ ψευδόμενοι διηλέγχοντο, ἀποκινύοντας τῆς
ἱερωσύνης πεποιθῆκε, πάσης αὐτοὺς ἀπρακτεῖν ἱερατικῆς καθορίσας ἐξχειρήσεως·
ἐγγραφεῖν τε αὐτῶν τὴν καθαιρέσιν καταστησάμενος, ὡς δὴ ἐκ τῶν ἱερῶν κα-
νοῶν ὁμώμενοι· ἐπεὶ τοῖνον τοῦ ἱερατεύειν θεῷ ἐξώσθησαν, κατὰ δὴ τὰ βα-
σιλεια περιλαχέρονται συνεχέστατα, καὶ σικινὴν ἐαυτοῖς οἶα σικινῶσι ἀποσχί-

διάσαντες ἀπειτέμοντο· ἐνταῦθα τὰ τῆς παρανομίας καὶ ματαιότητος συγκροτούσι συνέδρια, ἔνθα δὴ τὰ δράματα τῆς ἀσεβείας ἐπιδεικτικῶς ἐκπομπεύουσι, καὶ τὰ τε θεῖα παίζουσι, καὶ τὴν τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ οἰκονομίαν, κωμωδίαν δραματουροῦντες θεατρικῶς οὐ καταφερίκασι, τό τε αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης δι' οὗ ἐξηγοράσθησαν κοινὸν ἠγησάμενοι, καὶ τῶν ἱερῶν ταύτης συμβόλων, οἷα βακχεύοντες ὡς ἐκ μέθης τῆς ἀπάτης καὶ ἀπιστίας, μαζικῶς κατορχοῦμενοι.

ζ. Ἐπεὶ οὖν ἀσεβεῖν αὐτοὺς ἔδει καὶ λόγῳ καὶ πράγματι, ὅσα μὲν αὐτοῖς αἰρέτὰ τὰ πρὸς θεὸν ἀθετοῦσι, τῇ γλώσῃ ἀσελγαίνουσιν· ὅσα δὲ δυνατὰ βεβήλοις χερσὶ τὰ ἅγια κραίνουσιν· οὕτω γὰρ αὐτοῖς ἢ ἐτέρωθεν ἢ ἐκατέρωθεν, ἢ ἐνὶ γε τῷ πρόφω πάντως τὸ ἐξαμαρτάνειν περισπούδαστον· διὰ ταῦτα ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ κατεπανουργεύσαντο γνώμην, καὶ ἐβουλεύσαντο, μᾶλλον δὲ κατεπράξαντο, κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ· ὡς πολὺ τὸ πλῆθος τῆς τοῦ θεοῦ μακροθυμίας καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ χρηστότητος· πῶς τὴν κλίσιν μαιμῶσαν καὶ βρέμουσαν τῶν χριστομαχοῦντων ἐπεξιέναι τὴν τόλμαν, πεδῆσας οὐκ ἠνέσχετο; πῶς παθεῖν ἢ παθεῖν δίκαιον; τὰ στοιχεῖα τὰ περικόσμια οὐδαμῶς συνεχώρησε; τὸ τόξον ἐντείνεται, καὶ κατέχεται, ὃ τοῖς τοῦ θανάτου σκεύεσιν ἐτοιμάζεται; ἢ τεθηγμένη καὶ ἀστράπτουσα μάχαιρα, καὶ τὰ ἠκονημένα βέλη ὡς ἀφ' αἵματος τῶν ἀσεβῶν μεθυσθησόμενα καὶ πλησθησόμενα, οὐκ ἐπαφίεσται; οἱ φωστῆρες τὸ φῶς οὐ συστέλλονται, οὐδὲ τὸν δρόμον ἐπέχουσαι, ἀλλ' ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας καὶ χρηστότητος ταμειούμενα, οὔτε βελτίους τοὺς ἡλιθίους ἐργάζεται, οὔτε εἰς συναίσθησιν τῶν τολμωμένων ἄγει, ἀφροσύνη δὲ μᾶλλον καὶ ὑπόθεσις τοῦ δράν' ἀνοσίως ἐγγίνεται· τί οὖν τις τῶν ἐχεφρόνων καὶ νοῦν ἐχόντων, τὸ ἄθεον σύνταγμα τοῦτο καλέσειε; τί δὲ ἄλλο γε, ἢ τὸ Καϊάφα συνέδριον, καὶ τὸν πάλαι κατὰ Χριστοῦ Ἰουδαϊκὸν δῆμον μαινόμενον; καὶ νῦν γὰρ “ ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ”, πάλιν ἱερεῖς καὶ γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι καὶ ἄλλα συμβουλία ἐφ' ὁμοίαις ταῖς ἐγχειρήσεσι· πάλιν Χριστὸς καδυβρίζεται καὶ μαστίζεται ὡσπερ τὸ πρότερον ἐν σαρκὶ πεφηνῶς ὁ φιλάνθρωπος, οὕτω καὶ νῦν ἐν εἰκόνι τυπούμενος ὁ μακρόθυμος.

η. Σκοπείσθω γὰρ ἀκριβῶς τε καὶ ἐμμελέστατα, ὅτι καθόσον νῦν τὰ ὑβριζόμενά τε καὶ καθαιρούμενα χαρακτηρίζει τὸν κύριον, κατὰ τοσοῦτον καὶ αὐτοὶ τοὺς σταυρώσαντας Ἰουδαίους, καὶ τὴν ἐκείνων μαιφονίαν περιφανῶς εἰκονίζουσιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὸν δημιουργὸν ἀνελεῖν πάντα τρόπον ἐμηχανῶνται, οὕτω καὶ οὗτοι τὰ ἐκείνου ἀεικονίσματα ἐξαφανίζουσιν, πᾶσαν σπουδὴν τίθενται· ἐπίσης τοιγαροῦν ἐπ' ἀμφοῖν τὰ τῆς μιμήσεως ἀρραιφνῶς διαδείκνυται· ὡς γοῦν ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις ἐκείνοις τολμήμασι τὸ ἐμφανές ἤδη συντεθεῖρηται, οὕτω δὴ πού καὶ τῶν προσώπων καὶ τῶν ἰσχυρῶν αἰ ποιοτήτες, ἀκόλουθοι συναφανησούσιν· καὶ οὐκ ἂν τις ταῦτα ἐτέρως ἔχειν οἰηθεὶς κρίνειεν, εἴπερ ὀρθρὴν καὶ ἀδιάστροφον τῶν πραγμάτων τὴν κρίσιν κέκτηται, καὶ τὸν λογισμὸν

ἔρρωμένον ἔχειν πεπίστευται· τὸ γὰρ ἀπαραίτητον ὁ λόγος ἔξει πᾶσα ἀνάγκη, εἴ γε ὡς ἀληθῶς οἱ λόγοι τοῖς πράγμασιν ἔπονται· τοσοῦτον μὲν ὡς ἐν βραχεῖ τῶν ἀσεβῶν παρασῆσαι τὸ δύστροπον καὶ κακὴθεῖς· καὶ τρίτον ἤδη τοῦτο πάθος ἐπὶ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτήρος Χριστοῦ πεφανέρωται· πρὸς γὰρ τῷ πρωτίστῳ καὶ ὡς ἂν τις εἴποι ἀρχεῖτύπῳ πάθει, καὶ δεύτερον ἔτι, καὶ τρίτον ἐπὶ τούτῳ παρὰ τῶν ὁμοφρόπων τοῖς Ἰουδαίοις, διὰ τῶν ἱερῶν τῆς σωτηρίου αὐτοῦ ἐνσωματώσεως συμβολῶν, ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ἠνέγκατο· ἢ οὐχὶ δὴ τὸν ἐν πεδίῳ Σενναὰρ οἰκοδομούμενον πύργον εὐκαίρως ἂν ὀνομάσειεν; ἢ κακείνον κακῶς ὠκοδόμητο. ἐπεὶ οὐδαμῇ ἠθέλεθ' ὁ θεὸς οὐδὲ ἤδετο καλοῦς δὲ τῶν συνηγμένων αἱ γλωῦσαι ἐνταῦθα συνεχέοντο, καθὰ δὴ τὸ θεῖον ἐκεκρίκει προβούλιον, καὶ διηρεῖτο ἤδη αὐτοῖς τὸ ὁμόφωνον ὡς ἀνηκουστῆν τοὺς κέλας τῆς ζωῆς τῶν ὁμογενωμονούντων ἑαστον, καὶ ταῦτα διαλύεσθαι τὸ ἐρχεῖσθαι, καὶ τοὺς πονουμένους τῷ ἔργῳ καθ' ὅλης γῆς διασπείρεσθαι.

Ζ. Ὁ δὲ νῦν τοῖς νεωτερίζουσι τῆς ἀσεβείας πυρλούμενος κολωνός, πολλῶν δὴ που ἀπεικνότερος καὶ ἀθεώτερος· οὐ πλίνθοις πυρὶ κατοπατωμέναις, καὶ ἀσφάλτῃ δομούμενος, φωναῖς δὲ παλιμνήμοις καὶ θεομάχοις σκέμμασι κατὰ τῆς δόξης τοῦ μονοθεοῦ τεχνίτευόμενος, καὶ τῶν καλῶς καὶ ἐνθέως ἡγμένων καὶ ἠνωμένων εἰς μίαν ὁμολογίαν καὶ σύμφωνιαν πίστεως, καθ' ἣν συμβαίνουσαν ἀλλήλοις ἐν πνεύματι, τὴν συμφωνίαν διαλύειν καὶ σκεδαννύειν ἐκμηχανώμενος· οὗς ἂν καὶ μάλα θεοφρόνως ἐν πνεύματι κινούμενος ὁ μέγας Δαβὶδ ἐπαράσαιο, “καταπόψισον, κύριε, καταδέλε τὰς γλώσσας αὐτῶν, λέγων ὅτι „ εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει, ὅτι ἠγάπησαν πάντα ῥήματα „ καταποντισμοῦ, γλώσσαν δολίαν· διὰ τοῦτο ὁ θεὸς καθελῖ αὐτοὺς εἰς τέλος, καὶ τὸ ῥίζωμα αὐτῶν ἐκ γῆς ζώων ἐπιπέλων μετασφύσει· „ ταῦτα οἱ νέοι Ἰακώβ καὶ Ἰαμβρῆς, τῆς πονηρᾶς συζυγίας ἐκείνης ἀπεικονίσματα· ἢ Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος, περὶ τὴν ἀλήθειαν μάλιστα διασφαλλόμενοι· ἀλλήλοχθηρὰ τις καὶ ὁρότροπος εἰς κακίαν ξυνορὶς περιβόητος, ταῖς μὲν τοῦ διαβόλου ἡνίαις κατεζευγμένοι, ταῖς ἐκείνου δὲ χερσὶν ἠνιοχούμενοι, ἢ κατὰ τοὺς νόμους Κορὲ συντεταγμένη φραῖρια, οἱ τῆς κατὰ Χριστὸν διαθήκης ἀντίθετοι, τὰς δολίας γλώσσας πρὸς ἀντιλογίαν τῆς ἀληθείας, τῷ ψεύδει προκαταθήξαντες· οὐ τῷ Μωσῇ τῷ πάλαι, καὶ τῷ σιωδεῖ καὶ ἐν γράμμασι νόμῳ κειμένῳ, καὶ πλαξὶ λιθίναις χαρασσομένῳ προσωπαίοντες. δι' ἐν γνόφος καὶ σκότος καὶ θύελλα, καὶ ὄρος καπνίζόμενον, καὶ σάλπιγγες φοβερὸν ἀπηχοῦσαι, καὶ τοὺς ἀνιόντας ἐκδειματοῦσαι καὶ ψαύοντας· ἀλλ' αὐτῷ Χριστῷ τῷ νομοθέτῃ, καὶ τὴν νίαν ἡμῖν καὶ θεῖαν θεσμοθεσίαν ἐγκαινίζοντι ἀνέδην ἀντεπεξάστοντες, καὶ νόμῳ πνευματικῷ τυπομένην καὶ πλαξὶ διανοίας οὐκ ἐπιπόλαιον ἀλλὰ κατὰ βάθος ἐσημαιομένην, καὶ τὸν νοπτόν Ἰσραὴλ τελοῦντι καὶ μυσταγωγοῦντι· ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ ὑψηλότερα· καὶ θεσμοὺς καθαιροῦντες ἐξ αὐτῶν τῶν οὐρανῶν κατιόντας, καὶ τῆς τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν εἰς κένωσιν καθιγμένου οἰκονομίας ἡμῖν ἐμφανίζούσας τὸ μυστήριον, καὶ τοὺς δι' ὧν ἡ κένωσις κηρύσ-

σεται καὶ γνωρίζεται τύπους συγκαταβάλλοντες, καὶ ὅσον αὐτοῖς τὸ κατάκριμα ἢ ἀποστολικὴ ψῆφος γνωρίσειεν “ ἀθετήσας τίς νόμον Μωσέως, χωρὶς
 „ οἰκτιρῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει“ πῶσψ δοκεῖτε χεῖρονος
 „ ἀξιωθῆσεται τιμωρίας, ὁ τὸν υἷὸν τοῦ θεοῦ εἰκόνι σεπτῆ καταπατήσας Γρα-
 „ φόμενος; καὶ τὸ αἶμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγασάμενος, ἐν ᾧ ἡγάσθη; καὶ
 „ τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνουβρίσας, ἐν ᾧ δὴ ἡ τῆς εἰκόνος τιμῆ, ἐπὶ τὸ ἀρ-
 „ χέυτεπον ἀναβαίνει; „ οὐκοῦν ἔδοξαι τῶν ἐαυτῶν πόνων τοὺς καρποὺς, καὶ
 παρὰ τῆς θείας δίκης ἄξια εὔ οἶδα τὰπίχειρα οἱ τάλανες δρέφονται.

Ὅρατε τὴν ἐφ’ ἡμῶν Βαβυλώνα, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ παρανομούμενα πάλιν
 πρεσβύτεροι βαβυλώνιοι, καὶ φρονήματα βαβυλώνια, καὶ χαλδαϊκὰ σοβαρεύ-
 ματα, καὶ πάλιν ἐξηλλῆθεν ἀνομία ἐκ Βαβυλώνος, ἐκ πρεσβυτέρων κριτῶν οἱ
 ἐδόκου κυβερνᾶν τὸν λαόν· καὶ πολὺ τὸ ὁμότροπον τὰ νῦν τεκταινόμενα ἐπι-
 δείκνυσι· καὶ οὗτοι γὰρ αἰσχυραῖς ἐπιθυμίαις καὶ πάθεσιν ἐκτόποις οἰστρηλα-
 τούμενοι, πρὸς τὸ συγενὲς ἐφορμῶσιν ἀνόμημα, καὶ κατὰ τῆς σεμνῆς Σωσάν-
 νης ἐπιμανέντες οἷα μοιχώμενοι, τῆς ἐκκλησίας δὴ τοῦ θεοῦ λέγω ὡς δὴ καὶ
 αὐτοὶ θρόνοις ἀλλοτρίοις ἐπιπηδῶντες, καὶ πόλεις τὰς ὑψηλόθερας κατὰ πολ-
 λὴν ἐξουσίαν διακληρούμενοι, καὶ μισθὸν τοῦτο τῆς εἰς θεὸν βλασφημίας δια-
 μειβόμενοι, γραφὴν μοιχείας συντιθέντες ἐκενολόγησαν, εἰδωλολατρίαν τῆς
 ἀμώμου καὶ ἀσπίλου καταγορεύσαντες· καὶ ἦν ὁ ἀμώμος ἀμνὸς ὁ αἶρων τὴν
 ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου Χριστὸς τῷ ἰδίῳ αἵματι περιποιήσατο, καὶ τῆς εἰδωλι-
 κῆς πλάνης ῥυσάμενος ὡς ἀληθῶς ἐαυτῷ ἄγιαν καὶ ἔνδοξον παρεστήσατο, μὴ
 ἔχουσαν σπίλον ἢ μῶμον ἢ ρυτίδα, συκοφαντοῦντες οὐκ ἐφριζαν, ἀσθένειαν
 αὐτῷ καὶ τὸ ἀδρανὲς ἐπιφημίσαντες, ὡς οὐκ ἰσχύσαντι ἡμᾶς τῆς τῶν εἰδώλων
 μανίας λυτρώσασθαι τῶν τε θεῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα, μάταιον καὶ ψευ-
 δομυθίας ἔμπλεων ἀποδείξαι πειρώμενοι· καὶ τὰ τῶν ὁσίων πατέρων ἡμῶν
 δόγματα, κενὰ καὶ ἀπρακτοῦντα καταστῆσαι βουλόμενοι· καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνοι
 δρῶσι τὰ ἄτοπα, ἀλλ’ ἤδη καὶ πάντας χριστιανοὺς συμπράττειν καὶ συμφω-
 νεῖν αὐτῶν τῇ ἀθεότητι κατὰβιάζονται, καὶ εἰδώλων ὡσαύτως ἐκείνοις ἐνόματι
 καλεῖν τὰ ἱερὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας καὶ σεβάσμα σύμβολα· κἂν
 τὰ τούτων νεανιεύματα τὸ ἐν Δανιὴλ πνεῦμα τείως ἀναβάλλεται, ἢ μετὰμελή-
 σαι αὐτοῖς τῶν ἀθέως δρωμένων, ἢ γοῦν ἐμβαδύνοντας ἐπὶ ταῖς τοιαύταις
 ἀνοσιουργίαις, τῆς σφῶν αὐτῶν θρασυτήτος καὶ ἀπονοίας ἀξίας ἀποτινύναι
 τὰς δίκας· θαυμάσαιτο δ’ ἂν τις εἰκότως, ἡλίον αὐτῶν τῆς κακίας τὸ μέγε-
 θος, καὶ εἰς ὅσον ἀφίκετο ἀθλιότητος, ὅπως οἱ δόξαντες ἱερεῖς εἶναι, ὡσπερ
 ὠμότατοι τύραννοι καὶ πικροὶ δικασταί, μετὰ τῆς ὀφρύος ἐπὶ σεμνοῦ τοῦ βή-
 ματος προκαθέζονται, φρονήματος γέμοντες, καὶ πένοντες μανικόν τε καὶ ἔμ-
 πλεκτόν· περιέστικε δὲ αὐτοὺς στασίωτικὸν ξιφηφορούντων καὶ παρακροῦσόντων
 σύνταγμα, τοῖς ἀπειλουμένοις μᾶλλον ἢ τοῖς δογματιζομένοις ὑπηρετούμενον.

Ἦδη δὲ καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐν τοῖς δήμοις χρωμάτων τῆς ἰπτικῆς ἀμίλλης
 προὔχοντας, καθάπερ ἦν τῆς ἀκόσμου αὐτῶν συμμορίας ἄξιον, συμπαρέδρους

αὐτοῖς, συνηγορεῖν τῇ διδασκαλίᾳ προσεποιήσαντο· τοιούτων γὰρ διδασκάλων, τοιούτων ἔδει καὶ τῶν συμμάχων, ἐπὶ τοιούτοις τοῖς δόγμασι προσφθιρόνῃαι δὲ αὐτοῖς οἷα φιλεῖ ἐν ταῖς τοιαύταις ἀταξίαις καὶ ἀκοσμίαις γίνεσθαι, καὶ μέρος τῆς ἐκκλησίας, ὅσοι ἐπ' αἰτίαις κανονικαῖς καὶ ἐγκλημάσιν ἀλόγως ἐξώσθησαν, ἵνα γένηται αὐτοῖς καθ' ὑπερβολὴν ἀμάρτωλός ἢ ἀμαρτία· οὐδὲ τῶν θεατρικῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς οἱ προάγοντες, οὓς μίμους τῶν δημῶνδε καλεῖν εἰήσεται λόγῳ, τῆς σκηνῆς ὁμιχύρεως ταύτης ἀπολιμπανόνται· ἔστι δὲ οὓς καὶ τῶν καπηλικῶν, καὶ τῶν ἐκ τῶν τριόδων καὶ χαμαῖτυπειῶν ἐπικουρῆσαι τοῖς πραττομένοις συνεκάλεσαν, καὶ ὅσον ἀδύρτικόν τε καὶ ἀγελαῖον καὶ βάνασον ὄχλοποιήσαντες περιεσθροίζουσι· κοσμεῖ δὲ αὐτῶν μάλιστα τὴν παρὰ ταξιν, καὶ μέρος οὐκ ἐυαριθμητὸν τῶν ἐν στρατιωτικῶς τάγμασι τελούντων ποτὲ, ὧν οἱ μὲν ἅ τε παρηβηκότερες τὴν ὄραν καὶ ἀφήλικες, οἱ δὲ ἐπ' αἰτίαις τισὶ πεφωραμένοι καὶ αἰσχροτόησι, τῆς μοίρας τῆς ἐνοπλίου ἀπελήλυνται, ὧν οἱ πλείους τῆς παλαιᾶς ἐκείνης καὶ δυσσεβοῦς διδασκαλίας τυγχάνουσιν, ἐκ πολλῆς ἄγαν κτηνωδίας καὶ ἀλογίας, ὅθεν ἤδη καὶ συνελέθησαν, ταύτης τῶν ἄλλων μάλλον μεταποιούμενοι οἱ ἐπειδὴ τῶν βασιλικῶν σιτηρισίων στερούμενοι, ἐξ ὧν αὐτοῖς μετὰ τῆς τῶν ὄπλων παρασκευῆς καὶ τὰ ἐπιθήδεια ἐπορίζετο, εἰς ἄκρον πενίας καὶ ἀπορίας τῶν ἀναγκαιῶν ἴκοντο· ὥστε εἰς προὔπτον καὶ δεῖσθαι τῶν παρατυγχάνοντων, καὶ τῆς ἐκ τῶν ἐράνων συλλογῆς τὰ πρὸς ζωὴν ἐπαρκοῦμενοι, περιεσθροῦντες ὅπου πότοι καὶ ἀθροίσματα γίνονται, ἐφ' οἷς ὡς ὑπόπτεροι περιεθέουσι, ὡς ἂν τὸ ἐνδεὲς καὶ πιέζον ἐντεῦθεν παραμυθήσωνται· οὗτοι δὲ ὡς ἴσμεν ἅπαντες, ἐθάδες τῶν χειρόνων ὑπάρχοντες, τοῖς μὲν καθεδῶσιν ἀεὶ δυσχεραίνουσι, ταῖς δὲ καινοδομίαις χαίρουσι, καὶ νεωτέρων φραγμάτων ἐφίενται, ὡς δὴ ἐκ τῶν τοιούτων αὐτοῖς θορύβων καὶ ἀταξιών, τὰ χειροῖν καὶ ἀναγκαῖα περιζήτουσι· τοιούτων οὖν στρατῶν ποιούτης ἔδει καὶ φάλαγγος· οὕτω γὰρ ἅπαν τὸ χεῖρισθον καὶ αἰσχισθον δι' ἐαυτῶν ἐποιήσαντο· βαβαὶ βαβαὶ, ἐπίσκοποι καὶ δῆμοι καὶ μῆμοι καὶ ὁ ἄλλος μανικὸς ἑμίλος κατὰ ταύτην, τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐσπένδοντες μεταχειρίζονται δόγματα.

Ἐπεὶ οὖν τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο καὶ ἄθεον ἐργαστήριον συγκεκρότηται, καὶ τὰ κατὰ τὴν ὁμίην πάντα ἤδη ἐκβέβηκε, καὶ διὰ χειρὸς αὐτοῖς τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει τὰ πραγματά. πῶς ταῦτα καὶ τίνα τρόπον συλχορεῖ θεός· ἐπειδὴ τὸ πῶς ἐξεκαύθη τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐπὶ μέγα φλοῦδος ἐπήρῃαι, τῶν ἀδικημάτων ἡμῶν ἢ κάμινος, καὶ τῶν ἐγκλημάτων εὐθύνας παρὰ τῆς θείας εισπασσάμενα δίκης· καὶ κινδυνεύει τὰ τῆς ἱερωσύνης δημοτικώτερον μάλλον ἢ πνευματικώτερον δι' ἰθύνεσθαι· ψυχικὸν γὰρ ὄντες οὐ δέχονται τὰ τοῦ πνεύματος, καὶ τοῖς βεβήλοις πεπίστυται καὶ ἀγνέται τὰ τῆς ἐκκλησίας μυθήρια· τί συμβέβηκε καὶ τί ὄρα ἔνεστιν; ἐπὶ τῆς Μωσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ φαρισαῖοι, τοῖς πάθεσι τῆς φιλοσαρκίας ἐπεντροφώντες, καὶ ταῖς κεναῖς δόξαις καὶ πλάσμασι φιλοτιμούμενοι, τῶν τε κόμπῳ τῶν φαρισαϊκῶν κατ' ἀλαζονεύμενοι, καὶ μέγα φυσῶντες ταῖς προεδρῖαις, καὶ τῶν καλεῖσθαι ῥαββί,

καὶ τῷ ὄλω καὶ τῇ ὀφρῦϊ τῶν γραμματέων κάλασοβαρευόμενοι· πλὴν γε δὴ, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἂ τῷ νόμῳ ἐγγέγραπτο, τῷ λαῷ διεσήμενον ἂ δὲ ἔλεγον, παρὰ τειν οὐκ ἤθελον· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τὰ μὲν λεγόμενα ποιεῖν ἐκέλευεν, ἀπηγόρευε δὲ τὰ παρὰ τὸ μὲν· οὗτοι δὲ οὔτε λέγουσιν οὔτε παρὰ τειν, ἂ ἢ ἀλήθεια παραδέδωκεν· ἀντικρυς δὲ, καὶ λόγῳ καὶ πράγμασι τῇ χάριτι ἀπομάχονται· σκεπτόμενοι οὖν ὅσοι τὸν χαλεπώτερον τὰ ἐγκλήματα ἐντεῦθεν οἱ εὐφημοῦντες, ὡς ἐγγυτάτω προσθύμωσ τὰς ἀσέμνους ἐκείνας καὶ δυσηχεῖς φωνάς, ἢ δυσσεβεῖς εἰπεῖν οἰκειότερον, ἐκ τῆς δυσώδους αὐτῶν καὶ μυσαρᾶς καρδίας ἐξερευρόμενοι, οἱ δορυφοροῦντες μετ' εὐλαβείας καὶ συνεσταλμένου τοῦ φρονήματος, διακονοῦμενοι ὡς τάχιστα τοῖς διατάγμασιν, οὓς μὲν τῶν ἐξεταζομένων, εἰς μέσους παράγειν, οὓς δὲ ἀνθυπεξάγειν τοῦ δικαστηρίου, ὡ τῆς ἐπιθρείας, φεῖ τῆς ἀναιδείας, ἢ προσδεχθησομένων σὺν εὐμενείᾳ, ἢ ἐπιμεμφησομένων σὺν ἀδοξίᾳ, καὶ τὰλλα ὅσα τοῦ ἐμπλήκτου καὶ φαρισαϊκοῦ ἐκείνου βήματος ἄξια· ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν καὶ διδασκάλους τῆς ἐκκλησίας κατευτελίζουσι καὶ φαυλίζουσι, κατὰ μηδὲν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς τε ἀρετὴν καὶ τὴν εἰς Θεὸν οἰκειώσιν διεννηοχέαι, ἀλλ' ὡσεὶ τινα καὶ τῶν πολλῶν ἕνα, αὐτῶν ἕκαστον εἶναι περιθρυλοῦντες ὧν καὶ τὰς ἱεράς βιβλους, αἱ τὰς ἐνθεύους αὐτῶν διδασκαλίας φέρουσι, ὑπὸ πόδας ἄλτουσι, εἰς βάρθρων ὑπηρεσίαν αὐταῖς ἀποχρῶμενοι, τὸ παρανομώτατον σοφούς δὲ χειροτονοῦσιν ἑαυτοὺς οἱ σαρκοφιλόσοφοι, καὶ παρὰ τῶν σπουδαστῶν ἀξιοῦσι καλεῖσθαι θεολόγοι οἱ κεολόγοι, καὶ χρυσόστομοι οἱ αἰσχροστόμοι· σκοπῶμεν δὲ ταῦτα ὅθεν καὶ οὕτως· τὴν μὲν κελεύουσαν ἐν Ἰσολῆν, μὴ μέταίρει ὄρια αἰώνια ἂ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, οὐδὲ ὅσον εἰς νοῦν βαλέσθαι δόξαν τοῖς ἀθλοῖς· πρὸς δὲ τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ κυρίου φωνάς, πρὸς ὃν καὶ ἡ μάχη καὶ τὰ τῆς ὑβρείως, παραπλησίως ἀσπίδι κωφῆ καὶ βουούσῃ τὰ ὄτα, καθὰ λέγεται, τοῖς ἐπάδουσι τὰς ἀκοὰς ἀποβούουσιν· αἱ δὲ καὶ τοῦ ἕνα τῶν μικρῶν τῶν ἡδη πεπιστευκότων σκανδαλίζοντος, ὡς βαρυτάτην τὴν δίκην καθορίζουσι λυσιτελεῖν αὐτῷ μᾶλλον ὀνικῷ μύλων κατ' αὐχένος ἐπηρητημένῳ, θαλασσίους κάλιποντοῦτθαι πελάγησι.

Τί οὖν; οὐκ ἂν αὐτοὶ δεινότερον πείσωνται; τοσαύτην πληθὺν μεθοδεῖαι ἀπατηλαῖς κατασοφίζόμενοι καὶ παρακρούμενοι, ἢ τις καὶ ἐν ἴσῳ θαλάσσης ἄμω παρεικασθήσεται· οὐ γὰρ ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς, πάντα δὲ ἀνθρώπων τὸν ὑπὸ σκήπτροις Ῥωμαίων, κατὰ ψυχὴν τὴν σκεπεδόναν τῶν φθοροποιῶν αὐτῶν λόγων εἰσδέχεσθαι διασπουδάζουσι· πῶς γὰρ ἔμελλον ἀλλοτρίων ψυχῶν φεῖδεσθαι, οἱ γε τῶν ἰδίων ἠφειδικότες ἀπογυρόντες παντάπασι; καὶ καλῶς γε μετὰ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων ἀκούσονται· “ οὐαὶ ὑμῖν ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν· ” οὕτω πάντα τῆς ἐκκλησίας κατασειόντες ἔδη τε καὶ νόμους καὶ μυστήρια, τὰς ὁδοὺς κυρίου τὰς εὐθείας διαστρέφουσιν· εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ ρήματος λόγον ὑφέξομεν ἐν ἡμέρᾳ κρί-

σως, ποίαν ποτε ἄρα τῶν παρ' αὐτοῖς ἐνεργουμένων ἐνδιασπρόφων καὶ πονηρῶν διδασμάτων οὐκ οἴσουσι δίκην; ὅπου γὰρ καὶ τοῖς ἕξωθεν συντηρεῖν τὸ ἀπρόσκοπον ἢ Παύλου παρεγγυᾷ μεγαλόνοια ὧν ὡς ἀληθῶς τὸ κατάκριμα ἐνδικον ἄνωθεν προσήμηνεν ὄντως πάντα τολμῶσι καιοὶ, καλῶς εἴρηται· εἶτα εἰς μέτρας ἡγμένα καὶ ὑπ' ὄψιν ἐκκείμενα, τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρωπείων τὰ θήρατρα, αἱ διὰ χρόνου συχνοῦ προεκμελετηθεῖσαι αὐτοῖς καὶ εἰς τοῦτο παρασκευασθεῖσαι βίβλοι.

ι. Ἐπειδὴ καὶ πρὸς τῇ προτέρᾳ κατὰ Χριστοῦ δυσφημίᾳ, καὶ ἑτέραν οὐκ ἐλάττω ταύτης, τὸ ἀπερίγραπτον αὐτὸν ἀνεληφέναι σῶμα, ὥσπερ ὄνειροπολοῦντες, οἱ χριστομαχοῦντες προσεπάγουσιν ἄς δὴ κρατύνειν ἀσποειρῶνται, ἐν τῶν τοῦ εὐρέτου καὶ πατρὸς τῆς ἀποστασίας ἀφορμῶν, τὸ πᾶν τῆς ἐναυτοῦς ἀπὸ τῶν εἰληφότες διδασκαλίας· ἐκεῖνος γὰρ τῇ μὲν προηγουμένη τῶν ἀσεβειῶν παριστάμενος, φωνὰς συναγήγερκε, παρὰ τε τῶν τοῦ πνεύματος λογίων συγγραφείσας παρασπασάμενος, πρὸς δὲ καὶ τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν σοφῶς ἐκπονηθείσας, πρὸς ἔλεγχον μὲν τῆς τῶν βδελυρῶν εἰδώλων ἀπάτης, κατηγοριαν δὲ τῆς τῶν ἀγνοούντων τὸν τῶν ὄλων θεὸν ἔθνῶν, ἀπιστίας καὶ ἀπονοίας παρατεμόμενος· ἄς δὴ κακῶς καὶ ἀνόητως ἐξείληφως, καὶ ὡς ἀληθῶς εἰπεῖν εἰδησιακῶς μυσαρτέτσι τὴν ψυχὴν κατὰχραίων τὴν ἑαυτοῦ, ταῖς ἱεραῖς εἰκόσιν ἐφήρμοσε· τῇ δ' αὖ ἐπομένη τὸ κύρος δίδωσιν, ἐκ τῆς ἐμμανοῦς τῶν Ἀρειανῶν δόξης, καὶ τῆς Μανιχαίων λυσσώδους θρησκείας ὃ ἐκφρων ὀρμώμενος.

ια. Τοῦτοις πρὸς σύστασιν τῶν ἑαυτῶν οἱ Γεννάδαι ἀποκρῶνται δομάτων· ἐπειδὴ γὰρ οἰκεῖόν τι κατασκευάσαι οὐκ ἔχουσι, οὐδὲ γὰρ ἂν πρὸς τὴν αἴγλην τῆς ἀληθείας ἀντωπεῖν δύναιντο, οὐκ αἰσχύνονται οἱ ἐν ἱερεῦσι τετάρχαι νομιζόντες, τῶν ἐν λαϊκοῖς τελοούντων καὶ ταῦτα βεβήλων καὶ ἀκαθάρτων ξένα καὶ ἐκφυλα τοῦ τῶν χριστιανῶν φρονήματος διδάγματα παραδέχεσθαι· οὕτω τῆς τοῦ θεοῦ δόξης ἀποπεπρωκότες, τῇ ἀνθρωπίνῃ ματαιότητι ἐξανδραποδιζόμενοι κατεσύρησαν· διὰ τοῦτο τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ καθάπαξ ὑποκύψαντες, τῇ εἰκόνι τοῦ Χριστοῦ προσκυνεῖν οὐκ ἀνέχονται· ἀλλὰ τὸν μὲν περὶ τῶν εἰδώλων λόγον, τίς τί ἐστι, καὶ ἐπὶ τίσιν ἐφαρμόζεται, καὶ τοῦτον προφανῆ καὶ δεδημοσιευμένον ὑπάρχοντα, οὐκ οἶμαι τινὰ λανθάνειν τῶν ἐρώντων τοῦ κρείττονος, καὶ μικρὸν γοῦν ἐκρησθημένων τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως· ἢ δὲ τῶν συντεταγμένων τούτῳ Ἀρειανῶν ἀθεότης, ἀποκεκρυμμένον πῶς καὶ οὐ πάνυ καταφανῆ τὸν δόλον τῆς ἀσεβείας κέκτεται, καὶ ταῦτα οὐ βράδιως τοῖς πολλοῖς καταλαμβάνεται· σεσοφισμένοις γὰρ τοῖς ῥήμασι καὶ πολυπλόκοις ἐπινοίαις εἰς τοῦτο αὐτοῖς ἐκμεμηχανημέναις, τῇ τῶν παραλογισμῶν ἀχλύϊ καὶ ταῖς ἐκ τῶν τῆς εὐγλωττίας στροφῶν πιθανότησι, συναρπάζειν καὶ ὑποσύρειν τοὺς ἀπλουστέρους ἐπὶ τὸ ἴδιον φρόνημα ἱκανοῦς ἔχουσι· διὰ τοῦτο μικρὰ τινα περὶ αὐτοῦ τε καὶ τῶν προσεπικτότων εἰπεῖν, πρὸς τὴν τῶν ἀγνοούντων εἴδησιν καὶ ὠφέλειαν, ἄξιον ὑπέλιφα· τίνες δὲ αἱ βίβλοι αὗται, καὶ τῆς ποίας διδασκαλίας, ἐρῶν ἔρχομαι.

ιβ. Τίς οὐκ οἶδε τὴν Θεομάχον τῶν δυσωνύμων Ἀρειανῶν ἀθροιάτην αἵρεσιν, ἣν ὁ τῆς μανίας ὄντως ἐπώνυμος Ἄρειος ἐξεγέννησε, καὶ τοὺς τὸν μαινόλην τούτον καὶ ἔκφρονα συνάπαρτίζοντας θίασον; οἱ τὴν θεότηθα τοῦ ζῶντος καὶ ὑφιστάτου καὶ ἐνουποστάτου θεοῦ λόγου ἀθετοῦσιν ἀνοσιπτότατα, ἑτεροφυᾶ τῆς τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς οὐσίας αὐτὸν ἀποφαίνειν πειρώμενοι, καὶ τῆς δόξης τῆς πατρικῆς ἀποσχίζειν ἀδέσμως οἰόμενοι. καὶ τὰς τῆς δεσποτικῆς φύσεως ἀσυγκρίτους ὑπεροχάς, ἐπὶ τὴν τῆς δούλης κτίσεως περιπέζιον τάξιν καθ' ἑξῆς ἄζοντες· οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ τὴν Θεῖαν καὶ ὑπερφυᾶ τοῦ λόγου σύκοφαντοῦσι σάρκωσιν, καὶ ὡς ἐν σκιαῖς καὶ ψιλαῖς φαντασίαις αὐτὴν κερφηνέαι ἀπισχυρίζονται φαντασιούμενοι, συνῶδὰ τῇ μανιχαϊκῇ λύσσει, καὶ τοῖς ἀπὸ τῆς τοῦ Βαλεντινίου βακχίαις καὶ αὐτοὶ δογματίζοντες· τίς οὐ μεμάθηκεν, ἧ καὶ κατὰ βραχὺ γοῦν λόγου μέτεστι, καὶ ἱστορίας εἰς πῆραν ἀφίκετο, τὴν τούτων κορυφὴν καὶ ἀκρόπολιν; ὁ καισαρεὺς δ' οὐτός ἐστι δυσσεβῆς ὄντως Εὐσέβιος, ὅς γε πολλὰ μὲν κατὰ τῆς τοῦ λόγου θεότητος δεδυσφημικῶς πεφλυάρηκε, πολλὰ δὲ κατὰ τῆς Θείας τοῦ σῶτῆρος οἰκονομίας ματαιοπονῶν δεδυσέβηκεν· οὐ τὰ συγγράμματα μέχρι καὶ τῆμερον τῶν ἐξαγίστων αὐτοῦ δογμάτων ὑπάρχει κατάπλευρα· οὐ γὰρ Ἄρειον μόνον τὸν ἐαυτοῦ διδάσκαλον, καὶ τῆς ἀποστασίας ταύτης εἰσηγητὴν, ἀλλ' ἤδη καὶ πάντας τοὺς εἰς τὴν δόξαν τοῦ μονογενοῦς προσκεκροκότας ὑπερβαλέσθαι ἐφιλονείκησε· κτίσασι γὰρ προσκυνῶν, καὶ τῇ κτίσει τὸ μόνον προῖπον θεῷ σέβας ἀνάπτων ἐλέγχεται, λάτρεις εἰδώλων ἐντύθην σαφῶς ἐκδεικνύμενος, καθὰ καὶ παρὰ τῶν ἐκκρίτων τῶν θεοφόρων πατέρων ἡμῶν μεμαρτύρηται· ἀναγκαίως οὖν καὶ οἱ προσκείμενοι αὐτῷ καὶ μαθητευόμενοι, τὴν τοῦ διδασκάλου δόξαν ἀποφερέσθωσαν· οὗτος γὰρ αὐτοῖς τὸ κατὰ Χριστὸν σῶμα, μὴ οἶόν τε εἶναι γράφεσθαι ἐισηγήσατο, ὡς ἀληθῶς φαντασιούμενος, καὶ ἀνείρωξε· τίνα δὲ τῶν ἀπάντων τὰ κατ' αὐτὸν διαπέφουε; μᾶλλον δὲ τίμη οὐκ ἔνδηλα καὶ καταφανῆ, καὶ ἀγροικικός τις ἢ καὶ ἀπαιδοδρίβητος; ὡς πεντακοσίους πρότερον ἔπεισι, καὶ μικρόν τι πρὸς, ἢ πολυάνθρωπος ἐκείνη καὶ θεόλεκτος ὀμήγουρις, ἢ κατὰ Νίκαιαν φημί ἱερά τῶν θεοφόρων καὶ θαυμασιῶν ἀνδρῶν σύνοδος, πάντα ἐκ πνεύματος Θεοῦ καὶ κινουμένη καὶ κωλύτουσα, τοὺς ἀντεχομένους τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως, τῆς ἐκκλησίας κατελοῦσα ἐξώθησεν, ἐκκηρύκτους αὐτοὺς σὺν πᾶσι τοῖς ἐκφύλοις καὶ ὀθνείοις αὐτῶν δόγμασι καταστήσασα· καὶ πού Εὐσέβιος μετὰ τοῦ πεπλάσμενου ἠΐθους τῇ ὁρθῇ συντίθετο δόξῃ, λανθάνειν βουλόμενος· καὶ πάλιν εἰς ἑαυτὸν ἐπανιών, καθάπερ οἱ ἑτεροκλινεῖς τῶν ὀρθῶν τῆς ἀντιπεριελκουσῆς χειρὸς ἐλευθεριάζοντες· ὅποιον δὴ τι καὶ ὁ δυσδαίμων ἐσοφίζετο Ἄρειος, ὡς καὶ χρόνους πλείους ὕστερον, ἐπεὶ τὸ δολερὸν τῆς γνώμης τισὶν ἐκέρυπτο, καὶ μνήμην αὐτοῦ ποιεῖσθαι ἤξίου· τοῦ τῶν ἐρθεδοξῶν χοροῦ τυγχάνειν ὑπολαμβανόμενος· τούτους ἢ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου μεγαλόπολιν συνελθοῦσα σύνοδος, κανονικοῖς δεσμοῖς ὑποβαλλεῖ, μηδὲν ἐξείναι τῶν εὐσεβούντων χριστιανῶν εἰς μνήμην Εὐσεβίου εἶναι καθ' ἑσπεράτα.

Τί δ' ἂν τις εἴποι περὶ γε τῶν μετ' ἐκείνους Θεοφόρων πατέρων, καὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας ἐιστηγῶν, ὅπως γενναίως καὶ ἀνδρικῶς ἄσαν. κατὰ τῆς πλάνης ταύτης ἐνστάντες καὶ ἀπαδυσάμενοι διηγωνίσαντο: ὡν τὰ συγγράμματ' αὐτὰ καὶ τὰς βίβλους, καὶ ἀριθμῷ διαλαμβάνειν, πολλὰς ἂν δεήσειε σχολῆς καὶ χρόνου· οὕτως μὲν οὖν τῷ ἀπείρῳ χρόνῳ, ἐκτὸς τῆς καθ' ἡμᾶς ἰερέως αὐτῆς διερρήμμενος Κύριός τις, σήμερον αὐτοῖς τῆς διδασκαλίας, ἢ ματαιοπροσύνῃς εἰπεῖν ἀληθέστερον, ἔξαρχος προκαθίσταται καὶ τοῖς τούτου δόγμασι μέγα φρονοῦσι καὶ βρενθούσῃσι οἱ ταλαίπωροι, καὶ αὐτῷ γε τούτῳ καττυθείσας χρήσεις προτίθενται τινες ἀλλοκότους, μὴ δὲ τῇ ἀληθείᾳ μὴ δὲ ἀλλήλαις συμβαινούσας· τοιοῦτον γὰρ τοῦ ψεύδους τὸ ἴδιον ἐνίων γὰρ ὀλοκλήρων βιβλίων ἕως τοῦ νῦν ἡμοιοηκότες τυγχάνουσι παντάπασιν, οὗς δὲ καὶ πατέρας χειροτονεῖν ὡσπερ ἐξ ἐπιτάγματος οὐ δεδίασι, καὶ πρωτάρχους τῆς φλογίας αὐτῶν ἀνακηρύσσουσιν· ὡν τὸ ληρώδες καὶ φαῦλον τῆς ἀπιστίας, ἐν τοῖς μετέπειτα ἐξελέγξομεν, εἴπερ εὐδοκοῖν ἕως, καὶ τῷ πόνῳ συνεφάπτηται καὶ συναίρηται, ὅς οἶδε γλῶσσαν τρανοῦν μογιάλου, καὶ τῶν μελῶν ἐπιρρωνεῖν τὰ παρειμένα καὶ ἄρρωστα, ἵνα ἐξάλληται ὡσπερ ἔλαφος ὁ χαλδός, καὶ οἱ πόδες ὄρατοι καὶ ἄρτιοι τῶν εὐαγγελιζομένων τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐκκλησίας τὴν εἰρήνην διαφαινόντο· ἐπεὶ δὲ τὸ προκείμενον ἴωμεν.

ιγ. Ἐπεὶ οὖν αὐτοῖς δυσήνυστα ἐδόκει καὶ δυσκατόρθωτα τὰ βουλευμάτα, μὴ ποτε ἐκ μόνης τῆς τῶν ἐξῴθεν τῆς ἐκκλησίας διδασκαλίας ὁρμώμενοι, ἀπίθανα τοῖς πολλοῖς λέγειν δόξαιεν, καὶ περὶ τὸν σκοπὸν ἀπρακτῆσαιεν, τί δρώσι; καὶ ποῖ τὰ τῆς πανουργίας αὐτοῖς ἐξοίχεται; τῷ θολερῷ καὶ πικρῷ τῶν αἰρετικῶν ῥεύματι, τὸ γλυκὺ καὶ καθαρὸν τῆς ἀληθείας νᾶμα παραμιγνύουσιν, ὅπερ πάλαι οἱ κακοὶ κάπλοιοι τὸν οἶνον ὑδατὶ μίσοιτες ὀνειδίξονται καὶ τῶν θεολόγων πατέρων ἡμῶν, οἱ τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐπύρρυσαν, ῥήσεις τινὰς τοῦ ὄλου σώματος τῶν βίβλων ἀποσπαράξαντες, τῇ ἐκείνων συγκατηρήθησαν πλάνῃ ἢ οὐδὲ συνεῖναι τάχα ἰσχυσάντες τὴν ἐκκειμένην τοῖς λόγοις διάνοιαν, ἡνίκα τὴν λήμην τῶν τῆς ψυχῆς ὀμμάτων ἀποκαθῆρασθαι οὐ προείλοντο, ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν ἐπ' ἀπωλείᾳ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν ἀπατωμένων, ταῦτα προἰσχύμενοι τε καὶ παρεξηγούμενοι, τὸν λόγον τῆς ἀληθείας δολοῦσι καὶ κατηλύουσι, τῷ χαλιῷ τὸ δέλεαρ ἐνσκευασάμενοι, ἵνα τῷ ἀξιόπιστῳ τῶν προσώπων, τοὺς ἀπλουστέρους τῶν ἀρροσμένων βουκολοῦντες οἱ βομολόχοι ἐπαγαῖονται, τῷ κεκρυμμένῳ δόλῳ τῆς ἀσεβείας περιπαρέντας· τὰς δὲ ἐμφανῶς καὶ ἀντιῳρήτως καὶ εἰς γῆρας ἀπασιν ἐκκειμένας περιζέοντες καὶ περιγράφοντες, καὶ τοῖς εἰς πῆραν αὐτῶν ἀχθεῖσι δολίως ἀποκρυπτόμενοι, ὧ τῆς τυφλώσεως, ὧ τῆς πορώσεως, οὐκ ἔγνωσαν οὐδὲ συνῆκαν διὰ τοῦτο ἐν σκότῳ βαθεῖ διαπορεύονται, καὶ πρὸς τὰς αὐγὰς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι οὐ βούλονται· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐξουθένησαν.

ιδ. Τί τούτων τῶν ἐχειρημάτων χαλεπώτερον ἢ βλαβερώτερον; τί ταύτης τῆς διαιρέσεως δυσαχθέστερον ἢ ἀπικχέστερον; πάλαι καλῶς τεθνηκυῖαν αἶρε-

αι, και φροῦδον ἐκ τῆς τῶν χριστιανῶν γλώσσης γεγεννημένῃ νῦν ἀναζωπυρεῖν και τεθλημένοι οἱ παράφρονες ἐμβιάζονται τοῦτο γὰρ αὐτῆς τοῖς σπουδασταῖς ἔργον τὲ και ἀγώνισμα· και τῷ ἐχθρῷ πάροδον τῆς καθ' ἡμῶν ἐπαρηείας διδόνασιν, ἵνα ὅπερ πάλαι συμμάχους και ὑπέρτας τῆς ἑαυτοῦ κακίας εὐρηκῶς ἀπετέλεσε, καὶ διὰ τῶν σταυρωσάντων τὸν κύριον ποιῆσαι οὐκ ἴσχυσε, τοῦτο ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἀπεργάσῃται· ἥδη γὰρ και νῦν ὁ ἀνῶθεν και δι' ὄλου τῷ τιμῷ αἵματι Χριστοῦ ἐξυφασμένος χιτῶν περιῖρήγνυται και μερίζεται, και τὸ κράτιστον τῶν ἐν ἡμῖν καλῶν, ἡ εἰρήνη και ὁμόνοια λέλυται και διόλωλε. Δεινὸν μὲν τὰ πάλαι ἰστορούμενά τε και ἀκουόμενα, ἡ βασιλεία Δαβὶδ καθ' ἑαυτὴν μεριζομένη και σχιζομένη, και τῶν φυλῶν ἡ διάσπασις, θρασυτήτι και αὐστηρίᾳ τοῦ ἐκλόνου γεγεννημένη, και Ἰσραὴλ ἀποτρέχων εἰς τὰ ἑαυτοῦ σκηνώματα, και Ἰεροβοὰμ ἐν σκῆπτροις ὁ δοῦλος και ἀποστάτης ἐνθρονιζόμενος, τὸ παραδοξότατον· και τῆς Ἰερουσαλὴμ ἀντιδιαιρουμένη Σαμάρεια, ὅθεν τῶν κακῶν ἡ κρηπίς καταβέβληται, και ὁ λαὸς ἀναπεισιμμένος προσκυνεῖν τῇ εἰσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ἐπὶ τὴν εἰδωλομανίαν ἀθέως ἐξεκυλίσθη· δεινότερον δὲ τὰ νῦν τελούμενα και ὀρώμενα, ἐπειπερ ἡ Χριστοῦ βασιλεία τέμνεται και διίσταται, και τὰ μέλη τοῦ κατὰ Χριστὸν σώματος και τῆς αὐτῆς κεφαλῆς, καθ' ἑαυτὰ διαστασιάζει, και τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, ὁ λαὸς ὁ εἰς περιποίησιν ἐξαγγέλλειν τὰς θείας ἀρετὰς κατὰχρηως· και τὸ μεγαλεῖον τῆς θείας οἰκονομίας λαμπρῶ τῇ φωνῇ και διαπρωσίῳ βοᾶν κηρύγματι, και τὴν χάριν τῆς ἐλευθερίας ὁμολογεῖν και ἀπολυτρώσεως, εἰς τούναντιον περιετράπησαν, και κατὰ πλείονας τοῖς τῆς κακίας ὑπέρταται δειλαζόμενοι, ὡς οὐδὲν ὠφελημένοι, ἀνατολῇ ἐξ ὕψους ἐπισκεφθέντες οἱ ἰσκοτισμένοι, τῷ κρημνῷ τῆς ἀπιστίας περιπίπτουσι, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, οἱ νέοι ἰουδαῖοι και ἀγνώμονες· ὁπόσον δ' ἂν τὸ ἐν μέσῳ τούτων, κατίδοι ἂν τις διασκοπούμενος· ὅτι ἐκεῖνα μὲν τῶν Γηίνων και χαμερπῶν, και ἀρχὴν ἐχόντων ἐπικηρον, και ἡκίστα ὑπομενόντων ἔνεκεν, εἶχε τὸ ἀμφήριστον, και τῶν Ἰνωμῶν ἐπρυτάνευε τὸ ἀντίρροπον ταῦτα δὲ τῶν οὐρανίων αὐτῶν, και τῆς ἀνω βασιλείας τὲ και λαμπρότητος, και ὧν οὐκ ἄξια τὰ βλεπόμενα, εἴπερ ἡμῖν ταῦτα πίστις εὐσεβῆς κατεπαγγέλλεται, συμπαρομαρτούντων ἥδη τῶν οικειῶν ἔργων τῆς πίστεως.

Οὕτω δὴ και τοιαῦτα τὰ παρόντα εἶναι συμβέβηκεν, ἡνίκα τὸ καινὸν τοῦτο και ἄθεσμον ἄθροισμα, ὡπερ ἄλλη Σαμάρεια, τῆς νέας Ἰερουσαλὴμ τῆς ἐκκλησίας, ἀπονοσφίζεται· και κάθηται γὰρ ἐφ' ὕβρει και ὑψηλῇ καρδίᾳ, και ταῖς χρυσαῖς ἡτῶνται δαμάλεσι· ταῦτη δὴ τῇ δευτέρᾳ εἰδωλολατρίᾳ, τῇ φιλαργύρῳ γνώμῃ, οἱ τῇ ματαίᾳ δόξῃ τοῦ κόσμου δουλούμενοι· και λαὸς τοῦ Ἐφραῖμ χρηματίζειν οὐ καταδύονται, και τῷ ὄρει Σιών, τῇ καθ' ἡμᾶς ὑψηλῇ και ἐπηρμένη θεολογίᾳ ἐπανίστανται, τὴν κενολογίαν αὐτῶν και τὸ χαμαιπετῆς και ἐπισεορμένον ἀντεπεξάγοντες φρόνημα, ἐξ οὗ πολλοὺς σοφίζόμενοι και παραλογιζόμενοι, ἐπὶ τὸ ἴδιον ἔλκουσι βάραθρον· ὅσοι μὲν γὰρ βλακῶδεις, και τὴν διάνοιαν εὐπαράφοροι, τὴν τε πίστιν ἀστήριχοι, και πρὸς τὰ παρόντα

μόνον κερχάνατι. και περὶ τὴν δόξαν τοῦ κόσμου ἐπτόκνται. εὐδαιμονίαν τὰ τῆδε τιθέμενοι. ἐκείθεν ὡς ἀνδράποδα αἰχμαλωτίζόμενοι. τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀπολιμπάνουσι, και πρὸς τοὺς βωμοὺς τοῦ Γέλωτος ἵένται, και τὸ ληστρικὸν ἐκεῖνος ἀντρον ὑποδύονται τῶν τῆς αἰσχύνης ἱερέων· ἐνταῦθα πυθόμενοι, και τὴν λώβην τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ παραχρηῖμα παραδεχόμενοι και ὁ βουλόμενος πληροῖ τὴν χεῖρα ἢ τὴν ψυχὴν ἄγους παντὸς και μιάσματος, ἢ τῶν ὑψηλῶν ἱερέως κακῶς προχειριζόμενος, ἢ τῆ Ἀσάρτη τῆς φιλοσαρκίας ὑποκύπτει ἀναπειθόμενος· οὗς ἐπειδὰν ἐντὸς ἀρκύων οἱ θηρευόντες λάβοιεν, ἄθλά τε προτίθενται, και τὴν εἰς τὰ βασιλεία ὑπισχνούνται πρόοδον και οἰκείωσιν, λαμπρὰς αὐτοῖς ὑποτεινόντες τὰς ἐλπίδας· κατὰκροτοῦσι τε ταῖς εὐφημίαις και Γεραίρουσι, και ὡς οἰκείους ἤδη εἰσποιούμενοι και ὁμογνώμονας, τὸ λοιπὸν περιέπουσιν.

ιε. Ὅσοι δὲ ἀνδρικοὶ τὴν γνώμην σφριγῶντες περὶ τὴν εὐσέβειαν, και ζηλωταὶ καλῶν ἔργων ὑπάρχουσιν, οἷα δὴ τὸ ἀκλινὲς και ἐρηρεσμένον περὶ τὸ καλὸν ἔχοντες, ὑπερόπται τούτων ἐφάνησαν· και μικρὰ τῆς ὀρχήστρας φροντίσαντες, ὡς πολὺ τὸ ἀπάτηλον και εἰκαῖον ἐχόντων, βία περιελκόμενοι και διωθόμενοι και οὐκ ἐθέλοντες, καθάπερ δεσμῶταί τινες και κατὰκριτοι συλλαμβάνονται· και εἶτα κατείνωκότες αὐτῶν τῆς σκηνῆς, και τὴν πεπλαστούρημένην εἰκαιομουθίαν ὡς ὕδρον βδελυτόμενοι, οὕτω μὲν τῆς τοῦ κακοῦ φορᾶς οὐκ ἀνιένται, ἀλλὰ διὰ τῆς πρώτης πείρας λόσων πιθανότησιν ὑποσαίνοντες οἱ ἐπιπρεάζοντες και θωπεύοντες, δωρεῶν τε πλείστων ὑποσχέσειν ὑποκλέπτειν ἐπιχειροῦσι, και πρό γε τῶν ἄλλων χειρογραφεῖν τὴν ἀσέβειαν τὸ πλέον ἐκβιαζόμενοι, και τὰ χρηστὰ ἐν ἐπαγγελίαις ὁμοῦ και τὰ δυσχερῆ ἐν ἀπειλαιῖς κείμενα, ὁπότερον ἂν τούτων τις ἔλοιτο· ἠνίκα δ' ἂν τὸ ἐδραῖον και βεβηκὸς τῆς πίστεις ἴδοιεν, και ὡς οὐδὲν τῶν κατὰ Γνώμην ἀνύσειαν, ἐπὶ τὰς τῶν βεβιωμένων ἐργύνας χωροῦσι, Γράφονται τε αὐτοὺς ἐπικλημάτων, ἃ μὴ δὲ ἀκοῆ οἱ συκοφαντούμενοι παρεδέξαντο πώποτε· και οὐκ ἐν ἐλπίσιν ἔτι λοιπὸν, ἀλλ' ἐν πείρᾳ τὰ δεινὰ· τὸ ἐντεῦθεν γὰρ δεσμὰ και φρουραὶ χαλεπώταται διαδέχονται, λιμοὶ τε και δεινὰ κακοπάθειαι· εἰσὶ δὲ οἱ και πηληγαῖς τὰ νῶτα καταξέόμενοι, και οὐ μικραῖς αἰτίαις ἐκτιμωρούμενοι, τὸ τελευταῖον ὑπερορίαις μακραῖς τε και ἀφορήτοις κατὰδικάζονται, ἐν χωρίοις ὧν τῷ πικρῷ και δυσσίστω, και πρὸς τὴν ζῶην τὴν ἀνθρωπίνην τραχεῖ και σκληρῷ και ἀπεστενωμένῳ, δοκοῦν ἔσθιν αὐτοῖς βιαζόμενους τοὺς δεινοπαθοῦντας ἀλώσεσθαι, τῶν συνεργούντων εἰς τοῦτο προηυτρεπισμένων· και γὰρ παρεδρεῖε ἀπόμοιρά τις τῆς δημοσίας δυνάμειος αὐτοῖς, και ὡς τάχιστα ὑπηρετησομένων τοῖς δόξασιν ταῦτα μὲν οἱ τὰ πρώτα ἐν ἐπισκόποις ἔχοντες, και τῆς ὀρθῆς ὑπερμαχοῦντες και ἀνετεχόμενοι δόξης· εἰσὶ δὲ και οἱ μετ' ἐκείνους τεταγμένοι, σὺν ἐκείνοις τῆς ἐμοτίμου μεταλαχόντες πίστεις, εὐαρίθμητοι μὲν, ὅσον σπινθῆρα καταλειφθῆναι τῆ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ, εὐκαίρως θείαις ἐπιφανείαις εἰς πυρὸν ἀναφθετισσομένους περιφανῆ τε και ἔνθεον, πρὸς τὴν λάμψιν τοῦ πνεύματος τοῦς ἐν τῷ ζῳφῷ τῆς ἀπιστίας κατελιγμένους καθοδηγήσοντας· ἴνα ἐξῆ και ἡμῖν

ταῖς προφάντικαῖς συμφθέρεσσιν φωναῖς· “ εἰ μὴ κύριος σαβαώθ ἐγκατέλιπεν
 ,, ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα ἀν ἐγενήθημεν, καὶ ὡς Γόμορρα ἀν ὁμοιώθημεν. ,,
 15. Τὸ γὰρ ὅσον ἐν ἱερωσύνῃ φέρει τὰ δεύτερα, ἥδη φιλοψυχοῦν καὶ με-
 ταβαλλόμενον ὁρᾶται, καὶ τῷ καιρῷ καὶ τοῖς πράγμασι συμμορφαζόμενον, καὶ
 μέλασχηματιζόμενον, οἷον φασὶ τὸν χαμαιλέοντα ῥαδίως μεταχρωννόμενον καὶ
 τῇ ὀρμῇ τοῦ κινήματος σύνδρομον ἔχοντα τὴν ταχύτητα τῆς φύσεως, ὡς ἀν-
 λανθάνοι τῷ ποικίλῳ τῆς θεᾶς τοὺς παραπετυχάνοντας· οὕτως πρὸς τὸ ὑπερ-
 τεροῦν ὑποκύπτοντες, ὡσπερ οὐκ ἐν ἐλευθερίᾳ γνώμης, ἀλλ’ ἐν ἐξουσίᾳ τῶν
 ἀγόντων γενόμενοι· ὧν τινὲς ἐπὶ τοσοῦτον ἐμπαθείας καὶ φιλαυτίας ἤλασαν,
 καὶ οἷον ἐκ νηπιώδους φρενὸς ὀρμώμενοι, κλυθωνιζόμενοι τε καὶ περιφερόμενοι
 παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων τῇ πανουργίᾳ πρὸς
 τὴν μεθοδεῖαν τῆς πλάνης καθὰ γέγραπται· ὡς δυοῖν τὸ ἕτερον, ψυχὴν ζη-
 μιωθήσεται, ἢ θρόνων ἐκπεσεῖσθαι προκειμένου, ἐλέσθαι τὸ πρότερον, φάναι,
 τολμῆσαι, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ καιρὸν κινδυνεύειν, καὶ μηδὲν τῶν δεινῶν πείσει-
 σθαι δόξαι· ταῦτα ποίων δακρύων οὐκ ἄξια; ποίας καθήκειας καὶ θρήνων οὐκ
 ἔμωλεια; καὶ ἀνθρώποι ἐπὶ τούτοις οὐ κλαύσονται, ἀλλ’ ἢ γε κτίσις αὐτῇ
 συνωδινῆσει καὶ συσπενάξει ἢ ἄψυχος· ποίας γὰρ οὐκ εἰσὶν ὑπεύθυνοι κρίσεως;
 “ εἰ γὰρ τὰς πρὸς ἀνθρώπους ὁμολογίας, φησὶν ἢ θεολόγος γλωῦσσα, ἐμπεδοῖ
 ,, θεὸς μέσος παραληφθεῖς, πῶσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐδέμεθα τὸν
 ,, θεὸν συνθηκῶν, τούτων παραβάτας εὕρισκεσθαι; καὶ μὴ μόνων τῶν ἄλλων
 ,, ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους ὑποδίκους εἶναι τῇ ἀληθείᾳ; ,,
 Παῦλος δὲ, ἐῷμεν λέγειν ὅσα τῇ εἰς Χριστὸν ἀγάπῃ συνδούμενος, φέρειν ἀπι-
 σχυρίασθῶ, θλίψων καὶ διωγμῶν καὶ κινδύνων παντοδαπῶν ἀνεχόμενος, ὃν μὴ
 δ’ ἀν τὰ ἐνεσθῶντα ἢ μέλλοντα ἢ κτίσις ἕτερα, ταύτης ἀφέλκειν δυνήσοιτο·
 τοσοῦτον τὸ θερμὸν τοῦ φίλτρου καὶ διάπυρον καὶ ἀνάθεμα εἶναι τὸ μετριώ-
 τερον ἀπὸ Χριστοῦ, εὐχισθῆναι ἀπειτόλμα· οὗτοι δὲ οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ὑβρεως
 ὑπὲρ εὐσεβείας κωκοπαῖσθαι προείλοντο· ἀλλὰ τούτοις πᾶσι χαίρειν εἰπόντες,
 τῇ ὕλῃ μόνον παρακλήθῆναι, καὶ τοῖς τῆς φιλοσαρκίας βεβαπισμένοι πάθεσιν,
 ἡμιστὰ γε τὴν φρένα τοῖς ἀνω ἐρείδουσιν· ὡς τάχιστα οἴκαδε ἀποδραμούμενοι,
 τάχα τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς κτήσεις τὰς πολυτελεῖς ἐπισκεψόμενοι, ἢ τὴν ἄμ-
 πελον τὴν ἐπιθυμητὴν, ἢ τὴν ὅση αὐτοῖς γῆ θελητὴ, ἀρσίμιός τε καὶ ἀνει-
 μένη, καὶ τοὺς ἐκεῖθεν πορισμούς, πυκναῖς τῶν δακτύλων κινήσει λογιστεύ-
 σοντες, ἢ τῶν ἐλεκτῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων τὸ εὐχρον καὶ εὐσαρον κατοψό-
 μενοι, εἰ καλῶς τοῖς πολοδάμναις ἠσκήθησαν, τό τε πορευσίμον καὶ εὐκάθε-
 δρον ἐποχουμένοις, καὶ πρὸς ῥαστάνην ἐπιτήθειον· ἢ τῶν βοῶν τῶν ἀροτήρων
 τὸ εὐσταθὲς καὶ τῶν ἄλλων θρεμμάτων, ὅσα τῶν νομαίων καὶ ἀΓελαίων ὄντα
 τυγχάνει· οὐκ ἀνομψον δὲ εἰπεῖν, εἰ μὴ καὶ τῆς ἐφεστρίδος καὶ τοῦ χιτῶνος
 καὶ τῶν ἄλλων περιβολαίων διασπουδασθήσεται τὸ εὐπάρυφον καὶ φιλόκαλον·
 καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, τῆς παρούσης καὶ κενῆς δόξης τὸ φιλότιμον καὶ φιλόκομ-
 πων· οἱ φρενὸς οὐκ ἐν καλῷ γενόμενοι, τῷ ἔρωτι τῶν οὐδαμῇ ἱσταμένων καὶ

ρεόντων σχεθόντες, ὃ γὰρ τις ἤπληται τούτῳ καὶ δεδούλωται, πίστει εὐσεβεῖ καὶ σωτηρίῳ, μικρὰ μελίστων ἠλλάξαντο· οὕτως οἱ Γε ῥᾶστα ταῖς πάσαις τῶν παρανόμων ἐάλωσαν, ταῦτὸν πεπονηότες καθάπερ καὶ τῶν ζώων τὰ εἰς ἄβραν ἀλώσιμα, τοῖς βρόχοις τῶν θηρευόντων ῥαδίως συλλαμβανόμενα· εἰ δὲ ἐξῆ Παῦλῳ θαυμάζειν, ἐπὶ τούτοις μᾶλλον ἢ Γαλάταις θαυμάσεται, πῶς οὕτω ταχέως μετατίθενται ἐκ τῶν ἀπαξ ἡμῖν παραδοθέντων, καὶ ἀνοσθέν τε καὶ ἐκ πάλαιον καθιόντων θεῶν καὶ ἱερῶν δογμάτων, καὶ τῆς ἐπὶ χρόνον ἀπλείον κεραικτικῆς καὶ διαμενουσῆς συνηθείας καὶ τύπου· ἀλλ' οὐδ' ἂν εἰς μνήμην τῶν μετὰ ταῦτα εἰρημένων ἦσαν· “εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω”, ἀλλὰ τὰ μὲν τούτων τοιαῦτα, καὶ οὕτως ἀθλίως ἔχοντα.

Ἰζ' Ἐπὶ δὲ τοὺς προεστῶτας τῆς ἀσεβείας τὸν λόγον ἐπανακτέον σκοπεῖν δὲ χρῆζον· εἰ μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ὡσαύτως ἀρμόσεται· ἐπειδὴ τοῖνον καθάπαξ τῆς ἀληθείας ἀποσταλέντες, τοῖς εἰκαιαῖς αὐτῶν λογισμοῖς κινῆλως ἐπειροδόμενοι, καὶ ὅσον ἦκεν αὐτοῖς εἰς δύναμιν τὰ ψευδῆ συμπλάσσονται, καθῆκαν ἑαυτοὺς ἐπὶ ζητήσεις μαρᾶς καὶ ἀλλοκότους, καὶ μύθους γραῶδεις καὶ βρεφοπρεπεῖς ἀνελίσσουσι, καὶ πολὺ τὸ ἀσύμβατον πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἀλήθειαν ἔχοντες· ἐξερευκῶντες ἐξερευκῆσεις οὐδὲν αὐτοῖς προσηκούσας, μήτε ἀλέγουσι νοοῦντες, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιουῦνται, ἐπ' ὀλέθρῳ δὲ τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν καὶ τῶν ἀπροσμέμων ἐξερευκῆσας, ἔπως μὴ τῆς οὐκείας ἀπωλείας μόνον, ἀλλὰ καὶ κείνων τῆς βλάβης ἀποτίσῃσι δίνας· ὧν τὴν τε κακίαν καὶ τὴν ἀπώλειαν τὰ ἱερὰ προανεκρούσατο λόγια ἀρμόσαιτο γὰρ ἂν τις αὐτοῖς καὶ λίαν ἐνδύως, ὧδὲ πως ἔχοντα· ὀπνηκία γὰρ ὁ τοῦ εὐαγγελίου κήρυξ καὶ τῶν θεῶν μυσταλωδῶς, τῶν τοιοῦτων προεώρα τὴν κακίαν ἐν πνεύματι, προφητικῆ προανεφώνησε χάριτι· ὅτι “εἰσελεύσονται λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὀπίσω αὐτῶν.” Καὶ πάλιν ἐτέρωθεν σου φησὶν, ἔτι “οἱ τοιοῦτοι ψευδοδιδάσκαλοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς ἀποστόλους Χριστοῦ· καὶ οὐ θαυμαστὸν, αὐτοὺς γὰρ ὁ σατανᾶς μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός.” Οὐ μέγα οὖν εἰ καὶ οἱ διάκονοι αὐτοῦ μετασχηματίζονται ὡς διάκονοι δικαιοσύνης, ὧν τὸ τέλος ἔσται κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν· “ἢ οὐχὶ καὶ τὸ πνεῦμα, φησὶ, ῥητῶς λέγει, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαύθησαν σμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν;” Καὶ αὖθις “ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἐστήσονται καιροὶ χαλεποὶ· ἔσονται γὰρ οἱ ἄνθρωποι φίλαυτοι, φιλάργυροι, ἀλαζόνες, ὑπερήφανοι, βλάσφημοι, ἰονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀχάριστοι, ἀνόσιοι, ἀσφορτοί, ἀσπονδοί, διάβολοι, ἀκρατεῖς, ἀνήμεροι, ἀφιλάστοι, προδόται, προπετεῖς, τετυφωμένοι, φιλήδονοι μᾶλλον ἢ φιλόθεοι, ἔχοντες μόρφωσιν εὐσεβείας, τὴν δὲ δύναμιν αὐτῆς ἠρηνημένοι· ὃν τρόπον δὲ Ἰαμβρὴς καὶ Ἰαμβρὴς ἀντέστησαν τῷ Μωσῇ, οὕτω καὶ οὗτοι ἀντέστησαν τῇ ἀληθείᾳ· ἄνθρωποι κα-

,, Τεφθαρμένοι Τὸν νοῦν, ἀδόκιμοι περὶ πίστιν· ἀλλ' οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλεῖον
 ,, ἢ γὰρ ἀνοια αὐτῶν ἐκδηλὸς ἔσται πᾶσιν, ὡς κἀκείνων ἐγένετο., Καὶ πάλιν
 ἀλλαχόθι· “ Ὡδὸν ὁμολογοῦσιν εἰδέναι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούνται, βδελυροὶ
 . καὶ ἀπειθεῖς, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἀδόκιμοι., Εἰ δὲ καὶ συτχωροῖη καὶ
 παρίδοι θεὸς προκόψειν ἀσεβεῖς “ καὶ ὁ λόγος αὐτῶν ὡς Γάβριαινα νομῆν ἔξει,
 ,, καὶ ἀνατρέπουσι τὴν Τινῶν πίστιν· ὁ μὲν τοι σπέρεὸς θεμέλιος τοῦ θεοῦ ἔσθη·
 ,, κεν ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· ἔγω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· καὶ, ἀποσθίτω
 ,, ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα κυρίου· καὶ, πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ
 ,, ὁσῆτες προκόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι., Ἐφ' οἷς τὸν
 θεὸν χωσθευόμενον οἶδαμεν, τὰ τῆς μακροθυμίας ἐνδεικνύμενον, ὡς ὁψὲ τοῦν
 ἀνακήφαντας, ἀμείνους ἑαυτῶν φανῆναι· ὡσπερ οὖν πιστῶν καὶ ἀγαθῶν καὶ
 κατὰ Χριστὸν ζώντων, καὶ ὑπὲρ εὐσεβείας διωκομένων τὸ ἐν ὑπομονῇ καὶ ἐλπί-
 σιν εὐσταθὲς δοκιμάζοντα· ὡς μὴ ἐκκαοῦντας ταῖς θλίψεσι, δοκιματέτους καὶ
 λαμπροτέτους γενήσεσθαι. Ἐξῆς δὲ κατοψόμεθα ὅπως αὐτῶν σθηλιτεῦει τὸ
 μοχθηρὸν καὶ ἀπόπληκτον, τῶν τοῦ σωτῆρος μαθητῶν ὁ προεάρος μετρος ὁ
 θειοτάτος, ἡ τῆς θεολογίας ἀκροβεία, τῆς ἐκκαίσιαις ἡ κρησις καὶ τὸ σθηρίγμα,
 ὠδὶ ΓεΓραφῶς· “ ἐγένοντο δὲ καὶ ψευδοπροφήται ἐν τῷ λαῷ, ὡς καὶ ἐν ὑμῖν
 ,, ἔσονται ψευδοδιδάσκαλοι· οἳ τινες παρεισάξουσιν αἰρέσεις ἀπωλείας, καὶ
 ,, τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην ἀρνούμενοι, ἐπάγοντες ἑαυτοῖς ταχυτὴν
 ,, ἀπώλειαν· καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσουσι αὐτῶν ταῖς ἀσελγείαις, δι' οὗς ἡ
 ,, ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται, καὶ ἐν πλεονεξίᾳ πλαστοῖς λόγοις
 ,, ὑμᾶς ἐμπορεύουσῖν· οἷς τὸ κρίμα ἐκπαλαι οὐκ ἀρτεῖ, καὶ ἡ ἀπώλεια αὐτῶν
 ,, οὐ νυστάζει. Καὶ, παρεισέδυσαν τινὲς ἄνθρωποι, ἄλλος τῶν τοῦ Χριστοῦ
 ,, μαθητῶν ἔφησεν, οἳ πάλαι προΓεΓραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα ἀσεβεῖς, τὴν
 ,, τοῦ θεοῦ ἡμῶν χάριν μετατιθέντες εἰς ἀσέβειαν, καὶ τὸν μόνον δεσπότην
 ,, καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρνούμενοι., οὗς καὶ ταλανίζων ὁ αὐτὸς
 ,, ἀποφαίνεται· “ οὐαὶ αὐτοῖς ὅτι τῇ ὁδῷ τοῦ ΚΑΙΝ ἐπορεύθησαν, καὶ τῇ πλάνῃ
 ,, τοῦ Βαλαὰμ μισθοῦ ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογίᾳ τοῦ Κορὲ ἀπόλωλο.,
 Ἀκουόντων δὲ οἷα περὶ αὐτῶν καὶ ὁ προφητικὸς λόγος ἐν πνεύματι προ-
 ανακέκραγε· “ σὺ ἐπίγνωσις ἀπώσω, φησὶν ὁ θεῖος Ὡση, κἀγὼ ἀπόσομαι σε
 ,, τοῦ ἱερατεύειν μοι· καὶ, παγίς ἐγενήθητε τῇ σκοπιᾷ, καὶ ὡς δίκτυον ἐπέτε-
 ,, ταμένον ἐπὶ τὸ ἱταβύριον, ὃ οἱ ἀγρεύοντες τὴν θῆραν κατέπηξαν· καὶ ἔτε-
 ,, νοντο ὡς μετατιθέντες ὄρια· ἐπ' αὐτοὺς ἐκχεῶ ὡς ὕδωρ τὸ ὄρημά μου.,
 Τί δὲ Ἀμβρακούμ ὁ θαυμάσιος; “ ὦ ὁ πότιζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν
 ,, θολερὰν, καὶ μεθύσκων, ὅπως ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τὰ σήλαια αὐτῶν πλησμονὴν
 ,, ἀτιμίας ἐκ θόξης., Ὁ δὲ γε μακάριος σοφόντας· “ οἱ ἱερεῖς αὐτῆς βεβη-
 ,, λοῦσι τὰ ἅλια, καὶ ἀσεβοῦσι νόμον· ὁ δὲ κύριος δίκαιος ἐν μέσῳ αὐτῆς, καὶ
 ,, οὐ μὴ ποιήσῃ ἄδικον· πρῶτῃ πρῶτῃ δώσει τὸ κρίμα αὐτοῦ, καὶ οὐκ εἰς νίκος
 ,, ἀδικίαν., Ἐφ' οἷς Ζαχαρίας ὁ θεσπέσιος· “ καὶ ἠπειθήσαν τοῦ προσέχειν,
 ,, καὶ ἔδωκαν νῶτων παραφρονοῦντα, καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν ἐβάρυναν τοῦ μὴ εἰσ-

„ ακούειν, καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν ἔταξαν ἀπειθεῖν τοῦ μὴ εἰσακούειν τοῦ νό-
 „ μου μου· καὶ, ἐπὶ τοὺς ποιμένας παρωξύνθη ὁ θυμὸς μου, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀμ-
 „ νους ἐπισκέψομαι· καὶ, ἐπισκέψεται κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ τὸ ποίμνιον
 „ αὐτοῦ τὸν οἶκον Ἰουδα· ὃ οἱ ποιμαίνοντες τὰ μάταια, καὶ οἱ καταλειποί-
 „ τες τὰ πρόβατα· καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρα μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας·, καὶ τὰ ἐξῆς
 „ ὡς ἀργαλεώτερα καὶ ἐπιπονώτερα. Φαυλίζοντας δὲ αὐτοὺς τὸ ὄνομα κυρίου ὁ
 „ αἰοίδιμος καὶ θεοειδὴς Μαλαχίας ἐξελέσχει, καὶ ἐν ποίοις καὶ τίσιν ἀπειθοῦσι
 „ δείκνυσι· “ καὶ ἐὰν μὴ ἀκούσητε, καὶ ἐὰν μὴ ᾤθησθε εἰς τὴν καρδίαν ὑμῶν, τοῦ
 „ δοῦναι δόξαν τῷ ὀνομαίῳ μου, λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ ἐξαποστελῶ
 „ ἐφ’ ὑμᾶς τὴν κἀράν, καὶ ἐπικατάρασμαι τὴν εὐλογίαν ὑμῶν·, καὶ ἀ τού-
 „ τοις ἐπάσεται ἀνιαρώτερα καὶ τραχύτερα. “ Καὶ ὑμεῖς ἐξεκλινάτε ἐκ τῆς ὁδοῦ,
 „ καὶ πολλοὺς ἠσθενήσατε ἐν νόμῳ, διεφθείρατε τὴν διαθήκην τοῦ Λευὶ, λέγει
 „ κύριος παντοκράτωρ. „ Μέγα περὶ αὐτῶν ἐμβοάτω τῶν προφητῶν ὁ μεγα-
 „ λοφωνότατος, ὁ τῷ ἀνθρακι καὶ τοῖς σεραφίμ καθαιρόμενος ἱερεὺς καὶ προφή-
 „ τής· “ ἐξέστησαν διὰ τὸν οἶνον, ἐσείσθησαν ἀπὸ τῆς μέθης τοῦ σίκερα, ἐπλα-
 „ νήθησαν τοῦτό ἐστι φάσμα· ἀρὰ ἔδεται ταύτην τὴν βουλήν, αὕτη γὰρ ἡ
 „ βουλή ἔνεκεν πλεονεξίας. Οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν τοῦ ἐσθῆν ὁ κύριος, τῶν προ-
 „ φητῶν ὁ συμπαθέστατος περὶ αὐτῶν ἔρεϊ, καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου
 „ μου οὐκ ἠπίστησαντό με, καὶ οἱ ποιμαίνοντες ἠσέβουν εἰς ἐμὲ, καὶ οὐκ ἔστι
 „ τόπος ἐτι τῆς σκηνῆς μου· ὅτι οἱ ποιμένες ἠφρονεῦσαντο καὶ τὸν κύριον οὐκ
 „ ἐξεζήτησαν, καὶ ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνα μου, ἐμόλυναν
 „ τὴν μερίδα μου, ἔδωκαν μερίδα ἐπιθυμητὴν μου εἰς ἄβατον ἔρημον. Καὶ
 „ αὐθις· ὃ οἱ ποιμαίνοντες καὶ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύντες τὰ πρόβατα
 „ τῆς νομῆς αὐτῶν· διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος ἐπὶ τοὺς ποιμαίνοντας τὸν
 „ λαόν μου· ὑμεῖς διεσκορπίσατε τὰ πρόβατά μου, καὶ ἐξώσατε αὐτὰ, καὶ οὐκ
 „ ἐπεσκέψασθε αὐτά· ἰδοὺ ἐγὼ ἐκδικῶ ἐφ’ ὑμᾶς κατὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύ-
 „ ματα ὑμῶν· καὶ ἐγὼ εἰσδέξομαι τοὺς καταλοιποὺς τοῦ λαοῦ μου, οὓς διέσπειρα
 „ αὐτοὺς ἀπὸ πάσης τῆς γῆς, καὶ καταστήσω αὐτοὺς εἰς τὴν νομὴν αὐτῶν,
 „ καὶ αὐξηθήσονται. „ Τούτων δὲ τὸ ἀκάθαρτον καὶ ἀσύνετον θριαμβεύων,
 „ ὁ τῶν ὑπερφυῶν ἐκείνων καὶ οὐρανίων θεαμάτων ἐπόπτης, Ἰεζκιὴλ ὁ θειοτάτος·
 „ οἱ ἱερεῖς, ἔφησεν, ἠθέτησαν νόμον μου, ἐβεβήλουν τὰ ἅγια μου, ἀνὰ μέσον
 „ ἁγίου καὶ βεβήλου οὐ διέσπελλον, καὶ ἀνὰ μέσον ἀκαθάρτου καὶ καθαροῦ
 „ οὐ διέσπελλον, καὶ ἐβεβηλούμην ἐν μέσῳ αὐτῶν. „ Ἐπὶ τούτοις ὁ τῶν ἐπι-
 „ θυμιῶν ἐνθεος ἀνὴρ, τελευταῖος εἰσπρεχέτω, τὴν βαβυλωνίαν αὐτῶν γνώμην
 „ καὶ τὴν κἀφθαρμένην σθηλίειων κρίσιν, καὶ δὴ καὶ λέξει· “ ὅτι ἐξῆλθεν ἀνο-
 „ „ μία ἐκ Βαβυλῶνος, ἐκ πρεσβυτέρων κριτῶν οἱ ἐδόκουν κυβερνᾶν τὸν λαόν. „
 „ Τοιαῦται πρὸς αὐτοὺς καὶ περὶ αὐτῶν αἱ τῶν ἁγίων φωναί.

Τί οὖν οἱ μυσταγωγοὶ τῆς πλάνης φασί; δοκῶ γάρ μοι ἀκμαῖον ἐτι τὸν
 πρὸς αὐτοὺς ἀλῶνα παρίσθασθαι. ☩ Ἰιδώλοισι λελαϊρεύκαμεν χριστιανοί, καὶ
 ☩ τοῦτο μέχρι τῶν τῆς Κωνσταντινίου βασιλείας χρόνων. ☩ Σφίσι τὲ αὐτοῖς,

καὶ τοῖς ἄλλοις χριστιανοῖς ἅπασι, τὸ μῦθος ἐπιγράφονται· ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ σφόδρα ἐπὶ πλείον ἔφριζεν ἡ Γῆ· τίς γὰρ τοιαῦτα οἴσει ἀκούων; πότερον τῆς βλασφημίας τὴν ὑπερβολὴν καταπλαγαίη, ἢ τῆς ἀφροσύνης τὸ ὑπεραῖρον; οὐκ ἔχοντες δὲ ὄφειν τῆς τσοαύτης ἀσεβείας καὶ τοῦ ψεύδους παραστήσονται τὸ ὑπέρογκον, ἐπὶ τὸ ἀθέως καὶ παρὰ πάντα κανονικὸν λόγον ἀθροισθὲν ὑπ' ἐκείνου θεοστυγῆς καὶ ἀνιέρον συνέδριον καταφεύγουσι, προσομοίον τι ποιοῦντες ὡπὲρ ποτε τῶν καθ' ἑλληνας παλαιτέρων τινῆς, ἐπὶ τὸ αὐτὸς ἔφα περιελκόμενοι, τῷ διδασκάλῳ τὸ γέρας ἐκνέμοντες· ὁ καὶ σύνοδον ὀνομάζειν οἱ ἀνόητοι οὐκ ἔκαλυπτοῦνται· εἰ γὰρ ἐχρῆν τοῦτο λέγειν, τῆς προφητικῆς φωνῆς τί φησιν ἀκουσόμεθα· “ σύνοδος ἀθεϊούνηων, ἐνέτειναν τὴν γλῶσσον, σαν αὐτῶν ὡς τόξον· ψεῦδος καὶ οὐ πίστις ἐνίσχυσεν ἐπὶ τῆς Γῆς”, ἀσπίότερον δ' ἂν τις αὐτὴν κοπροσύνοδον καλέσας, οὐκ ἂν ἀμάρτοι τοῦ πρέποντος, διὰ τὸ τοῦ συναγαγόντος φιλόκοπον, ὡς πολὺ μὲν τὸ δυσῶδες ἐν τῇ φλυαρίᾳ τῶν λόγων αὐτῶν συλλέξασαν, πολλὴν δὲ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσασάν τε καὶ μελετήσασαν, πολλὰ δὲ κατὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς δόξης καθυλακίησασαν ὧν οὐδ' αὐτὸς ὁ δι' ἐκείνων φθειγόμενος σαταναῆς, πλείον τί δυσφημῆσαι τετόλμηκε, πλείσθιν δὲ τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων ποιήσασαν τὴν ἀτάρρησιν· οὕτως ἢ τῇ ἀσεβείᾳ καὶ τῷ ψεύδει συναθλοῦσα φρατρία, σύνοδος παρ' αὐτῶν προσηγόρευται· ἥς δὴ τὸν φορυτὸν τῶν δογμάτων ἀσπασάμενοι, καὶ τῷ φθοροποιῷ ἐπόμενοι φρονιμάτι, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς καθαρὰν καὶ ἀκίβδηλον πίστιν καθυβρίσαι οὐ δεδίασιν οἱ παράφρονες, οὐ συνέητες ὅσα κατὰ τῶν ἁγίων ἐβουλεύσαντο· “ ὅτι ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφρα· ἰὸς ἀσπίδων ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν, καὶ ἀνομίαν ὄλην τὴν ἡμέραν, ἀδικίαν ἐλογίσατο ἡ γλῶσσα αὐτῶν, ὅτι τὰ ῥήματα τοῦ στόματος αὐτῶν, ἀνομία καὶ δόλος. ”

ιη. Ὅποια δὲ ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἡ ὁμολογία, καὶ ἥτις ποτὲ ἐστὶ, καιρὸς ὡς οἶόν τε ἐπιτεμόμενον φράσαι· ἡμεῖς τοῖνον, καθὰ παρέδωκαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρεταὶ τοῦ λόγου, οἱ τε μετ' ἐκείνους τὰ ἐκείνων διαδεξάμενοι θεοφάντορες καὶ θεῖοι ἡμῶν διδασκαλοὶ,

Πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρωμένων καὶ ἀοράτων ποιητὴν τε καὶ κύριον, ἀναρχον, ἀόρατον, ἀκατάληπτον, ἀαλλοίωτον, ἀτελεύτητον καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως καὶ παρὰ πάντων τῶν αἰώνων τῆς πατρικῆς οὐσίας ἐκλάμψαντα καὶ εἰς ἕν πνεῦμα ἅγιον, ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς προῖον, καὶ πατρὶ καὶ υἱῷ συνθεολογούμενον τε καὶ συνδοξαζόμενον, ὡς συμφυῆς καὶ συναίτιον· τριάδα μὲν δοξάζοντες ὑποστάσειν ἴσοι προσώποις, καὶ ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ἀμιγεῖς καὶ ἀσυγχύτους τηροῦντες τὰς ἀφοριστικὰς ἰδιότητας, ὡς οὐδαμῶς μετασπιπούσας ἢ κινουμένας· πατρὶ μὲν τὴν ἀγεννησίαν καὶ τὸ αἷτιον τῶν ἐξ αὐτοῦ νέμοντες· υἱῷ δὲ τὴν γεννησίαν· πνευμάτι δὲ τὴν ἐκπόρευσιν· καὶ ὡς ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς, τό τε γεννώμενον καὶ τὸ ἐκπορευόμενον νοοῦντες

ἀπαυγάζοντα, καὶ ὡς φῶς ἑκάτερον ἐκ φωτός προελθόν, ἐν ὑπερισσίμῳ τρισφαιγγῆς καὶ τρισήλιον φῶς μονάδα δὲ οὐσία καὶ φύσει προσκυνοῦντες, εἰς ἐν ὑπερουσίῳ καὶ ὑπερφυῆς θεότητος ὕψος συνιοῦσαν, τὴν αὐτὴν ἀμερίστην καὶ ἀδιάσπαστον τὴν τε δόξαν καὶ τὸ κράτος κεκλημένην ἐν ταυτοβουλία καὶ θελήσει, καὶ μιᾷ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ γνωρίζομένην, καὶ οἷα πάντων βασιλίδα καὶ τῶν ὄλων δεσποτεύουσαν, παρὰ πάσης τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, ὡς ὁμοτιμόν τε καὶ σύνδρονον, προσκυνομένην τε καὶ λατρευομένην μίαν μὲν γὰρ ἐν τοῖς τρισὶ θεωροῦμεν θεότητες, τῷ ταυτῷ τῆς οὐσίας ἐνιζομένην, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις ἐν τῇ μιᾷ θεότητι, τῷ ἑτεροίῳ τῶν περὶ ἐκάστην ἐνοπαρχουσῶν ιδιοτήτων, ἀμερίστως διαιρουμένας· οὔτε τὸν υἱὸν τῆς τοῦ ἀγεννήτου πατρὸς οὐσίας ἀλλοτριοῦντες διὰ τὴν γέννησιν, οὔτε τὸ πνεῦμα πατρὸς καὶ υἱοῦ διὰ τὴν ἐκπόρευσιν, οὔτε σύγχυσιν εἰδότες διὰ τὸ ἐνιαῖον τῆς συμφυίας καὶ ἄτμητον, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς φύσεως τὸ διακεκριμένον ἐνοῦντες τοῦ ἰδιάζοντος· “ διαιρεῖται γὰρ ἀδιαιρέτως, καὶ συνάπτεται διηρημένως· ” ἐν γὰρ ἐν τρισὶν ἡ θεότης, καὶ τὰ τρία ἐν' τὰ ἐν οἷς ἡ θεότης, ἢ τό γε .. ἀκριθέστερον εἰπεῖν· ἡ ἡ θεότης· .. καθὰ μυστήριον ἔθηκεν ἡμᾶς τῶν θεολόγων ὁ κράτιστος.

Θεὸν οὖν τὸν πατέρα σέβουμεν, ἐξ οὗ τὰ πάντα ἐκ μὴ ὄλων παρῆλθαι πρὸς ὑπαρξίν· θεὸν τὸν υἱὸν δοξάζομεν, δι' οὗ τὰ πάντα γεγένηται, καὶ πρὸς οὐσιώδη διαμορῆν διασώζεται· θεὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προσκυνοῦμεν, ἐν ᾧ τὰ τρία σέβοντες, οὐκ εἰς τρεῖς θεοὺς τὴν μίαν διίσταντες θεότητες, ἴν' ἐκκλίνομεν τῆς τριθεΐας, μᾶλλον δὲ πολυθεΐας, τὸ ἀθεώτατον καὶ τέλειον τούτων ἑκάστον ἐπιστάμεθα· οὐ γὰρ ἐκ τριῶν ἀτελῶν ἐν τι ὁμολοσοῦμεν τέλειον· ἀλλ' ἐκ τριῶν τελείων, ἐν ὑπερτελῆς καὶ προτέλειον, ὡς ἡ τῶν θεομυστῶν πατέρων εἰσηγεῖται θεολογία· οὔτε οὖν τὰς ὑποστάσεις ὡς φύσεις ἐκφύλους καὶ διαφοροῦς, ἀνισότησι τε καὶ ἀνωμαλότησι τέμνοντες προχειρίζομεθα, ἀλλὰ διαιρούμεν τῷ λόγῳ τῶν ιδιοτήτων, πρὸς τὴν ἐνάδα τῆς οὐσίας συνάπτοντες, τὸ ὑπερβάλλον ἐν τούτοις ἢ μειονεκτούμενον ἀποσπεμπόμενοι· τὸ γὰρ μείζον ἢ ἔλαττον ὡσπερ ἐν τῇ οὐσίᾳ θεωρῆσαι οὐκ ἐνδόν, οὐδὲ ἐν τῇ τριάδι κατὰ τὴν οὐσίαν ἢ τὴν θεότητα, ἵνα τὴν ἀρειανικὴν λύσσαν, ἐξ ἧς καὶ πρὸς ἡν ἡμῖν ἐνῆν πόλεμος, κατασβέσωμεν· οὔτε μὲν εἰς μίαν ὑπόστασιν συγχέοντες ἢ συναλείφοντες, ἀλλὰ προσώποις ὑφιστάσῃ καὶ πράγμασι καὶ ὀνόμασι τὸ διηρημένον συνημένως κατὰ τὴν οὐσίαν εἰσφέροντες, ἵνα τὴν σαβελλιανὴν μαγίαν ἐξαμαυρώσωμεν· τὰ ἀντίθετα κακὰ καὶ σύνδρομα τὴν ἀσέβειαν, καὶ συλλαβόντα εἰπεῖν, συνάπτομεν διαιρούντες εὐσεβῶς, καὶ διαιρούμεν συνάπτοντες θεοπρεπῶς· ταῦτε τοι τὸ μὲν διηρημένον ταῖς ὑποστάσεσι, τῇ κοινωνίᾳ ἐνοῦμεν τῆς φύσεως· τὸ δὲ ἠνωμένον τῇ οὐσίᾳ καὶ θεότητι, τῇ διαφορᾷ γνωρίζομεν τῶν ὑποστάσεων, κατ' ἄμφω περὶ τὸ μέγα καὶ θεϊότατον καὶ ὑπέρτατον τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας μυστήριον, εὐσεβοῦντές τε καὶ ὑψαίνοντες· οὕτω προσκυνηταὶ τῆς παναγίας καὶ ὑπερουσίῳ τριάδος ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ὑπάρχοντες.

λατρεύομεν αὐτῇ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ πίστεως, ἐν καθαρᾷ καὶ ἀμωμῆτῳ δόξῃ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν.

15. Οὕτω δὲ περὶ τὴν συντετημημένην ταύτην καὶ ἀπείριστον ἐργασίαν καὶ ἡδρασμένοι θεολογίαν, ἐπομένως ὁμολογοῦμεν καὶ τὸν ἕνα τῆς ὁμοουσίου καὶ ὑπερθεοῦ τριάδος, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, τὸ τῆς πατρικῆς δόξης ἀπαύλασμα, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, τὴν ἀπαράλλακτον τοῦ πατρὸς εἰκόνα, τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν γεγονότα καθ' ἡμᾶς ἐπιτελεῖσαι ἀφράστῳ γὰρ αὐτὸς διὰ σπλάγχχνα ἰλέους καὶ οἰκτιρῶν φιλανθρωπία κινούμενος, οὐκ ἔφερε μέχρι τέλους τὴν ἡμέτεραν φύσιν τῷ πικρῷ τυράννῳ δουλουμένην ἐφορᾷ· ἀλλ' εὐδοκοῦντος τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ παναγίου καὶ ζωαρχικοῦ συνεργούοντος πνεύματος, τῆς πατρικῆς δόξης μηδαμῶς ἀπολειπόμενος, οὐδὲ τῶν οικειῶν καὶ θεοπροπεῶν ἀξιομάτων κατὰ τι γοῦν ἐλαττούμενος, καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν ἐκούσιον καὶ σαρκωδεῖς ἐκ πνεύματος ἀγίου, καὶ ἐκ τῆς παναγίας ἐνδόξου καὶ ἀληθοῦς Θεοτόκου ἀειπαρθέτου Μαρίας, καὶ ψυχὴν καὶ σάρκα προκαταρθείσης τῷ πνεύματι καὶ ἄνθρωπος κατὰ πάντα χωρὶς ἁμαρτίας πεφηνός, τὴν θνήσκον ταύτην δὲ καὶ φθαρτήν, ἀπτήν τε καὶ περιγραφτὴν φύσιν περιβαλόμενος. εἰς τε ἐξ ἀμφοῖν προσελθὼν ὁ αὐτός, ἐκ τε θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος· καὶ τέλειος κατὰ πάντα καὶ ἀναλλοίωτος μεμενηκὸς θεότητι, καὶ τέλειος ὡσαύτως καὶ ἀτρέπτος ἀνθρωπότητι καθ' ἣν ἡμῖν συμπολιτεύσαμενος, τὴν μὲν ἐξ Ἀδὰμ παράβασιν, διὰ τῆς αὐτοῦ ἀναμαρτησίας ἐξιάσατο· τὴν δὲ ἐκ τῆς ἁμαρτίας φθορὰν, πάθει σαρκὸς ἐκουσίῳ, καὶ θανάτῳ ζωοποιῶ, καὶ ἀναστάσει θεοπροπεῖ καθελὼν, τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῖν ἐχαρίσατο· ἀνεβίω γὰρ τριήμερος σκυλευσας τὸν θάνατον, καὶ πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν ἐγένετο, ὁδοποιήσας τὴν εἰς ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν εἰς ἀφθαρσίαν ὁδὸν, ἐξεῖλε τὸν ἀόρατον ἐχθρὸν τῆς καθ' ἡμῶν δυναστείας· πάντα δράσας καὶ παθὼν, ὅσα ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις κηρύσσεται καὶ παρ' ἡμῶν πιστεύεται· δι' ὧν τὸν τε παλαιὸν Ἀδὰμ ἀνεπλάσατο, καὶ τὴν ἡμέτεραν ἐκαινούργησε φύσιν, καὶ εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς τῆς εὐμοιρίας ἐπανεκόμισε, καὶ ἀναλκφθεῖς εἰς οὐρανοὺς, συμπάρεδρον τῷ θρόνῳ τῷ πατρικῷ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ καθ' ἡμᾶς φυράματος ἐποίησατο· οὕτω γὰρ ὡς συνοπτικώτερον εἰπεῖν, τὸ μέγα καὶ σεβάσιμον τῆς θείας οἰκονομίας ὁμολογοῦντες γεγενῆσθαι, πρεσβεύομεν μυστήριον.

16. Εἰ δὲ χρὴ καὶ διεξοδικώτερον πῶς περὶ τούτου διὰ τοὺς ἐπιφουομένους, καὶ τινὰς καινοτομίας νῦν κατὰ τῆς σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου ἐπινοοῦντας ἐνσωματώσεως διαλαβεῖν, καὶ αὐτοὶς ἐροῦμεν· ὅτι φύσει ὑπάρχων θεὸς ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ καὶ πατὴρ υἱὸς καὶ λόγος, ὁ πρὸ αἰῶνων ἐξ αὐτοῦ ἀφράστως καὶ ἀχρόνως γεννηθεὶς, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι ὃ ἦν· φύσει θεὸς, ἐν ἰσχύοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, φύσιν ἀνθρωπίνην ἀνέλαβε, καὶ σαρκὸς καὶ αἵματος παρακλησίως ἡμῖν κοινωνήσας· ὁ λόγος γὰρ παρῆξ ἐγένετο καὶ ἐσπύ-

νωσεν ἐν ἡμῖν, οὐχ' ἀπλῶς σάρκα ἀνειληφώς, ἀλλὰ ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερῇ ἐψυχωμένῃν ὁ αὐτὸς εἰς υἱὸς καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν ὑπάρχων, ὁμοούσιος μὲν τῷ θεῷ καὶ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, ὁμοούσιος δὲ καὶ ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, φυλάσσων καὶ διασώζων ἐν ἑκατέρῃ τῶν συνδραμουσῶν ἐν τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ ὑποστάσει φύσεων, κἄν τῇ ἐνώσει, ἀπαράτρέπτους καὶ ἀμεταβλήτους καὶ ἀσυλχύτους τὰς ἐνούσας αὐταῖς φυσικὰς ἐν ποιότησι διαφορὰς· τοῦτο γὰρ ἡ καινὴ καὶ παράδοξος μίξις τῆς κενωθεῖσης θεότητος, καὶ τῆς προσληφθεῖσης ἀνθρωπότητος, ἐξ ὧν ἡ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσις ἡμῖν ἀποτελεσθεῖσα γνωρίζεται· τίκεται γὰρ θεὸς μετὰ τοῦ προσλήμματος, τὸ παραδοξότατον ὅλος γὰρ ὧν θεὸς ὁ λόγος, ὅλην ἀνθρώπων ἦνται, εἰς μίαν σύνθετον κατὰ ταῦτόν συνελθὼν ὑπόστασιν· διὰ τοῦτο καὶ ἡ τεκοῦσα, κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκος πρὸς ἡμῶν ὁμολογεῖται· ὁ γὰρ ἀμήτωρ ἐκ πατρὸς ἀνάρχως γεννηθεὶς τὸ πρότερον, ἀπάτωρ ἐξ αὐτῆς προήλθε τὸ δεύτερον· οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἐντεῦθεν εἰς τὸ εἶναι ἀρχὴν λαβούσης, ἀλλὰ μείνας ὅπερ ἦν, ὃ οὐκ ἦν προσειληφώς ὁκειώσατο· καὶ γέγονε μετῴσις θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐκἀτέρῃ κεικωνωνικῶς τῶν ἑτεροφυῶν οὐσιῶν, θεότητος τέ φημι καὶ ἀνθρωπότητος, τῷ μοναδικῷ τοῦ προσώπου συναπτόμενος· καὶ γὰρ αἱ εἰς ἐν συνδραμουῦσαι φύσεις τὸν ἕνα Χριστὸν καὶ υἱὸν καὶ κύριον ἀπέτέλεσαν· εἰς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν προελθὼν νοεῖται Χριστὸς, κατὰ τε τὸ νοούμενον καὶ τὸ φαινόμενον· τέλειος ὡσπερ καὶ ἀναλλοίωτος μεμενηκὼς θεότητι, οὕτω καὶ τέλειος καὶ ἀτρέπτως χρηματίζας κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἀπαθὴς μὲν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν θεότητα, ὅτι καὶ ἀσώματος, καθ' ἣν ὑπερφυῶς ἑτεροτούργει τὰ θαύματα, ἀφθαρτὸς τε ὡσούτως, ἀπερίγραπτός τε καὶ ἀθάνατος· παθιτὸς δὲ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, σεσωμάτωται γὰρ, καθ' ἣν φυσικῶς τὰ πάθη διέφερε· καὶ θνητὸς ὁ αὐτὸς, γραπτὸς τε καὶ περιγραπτὸς, καθ' ὃ πέφηνεν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνθρώπος· οἰκιοῦται δὲ τὰ τοῦ ἰδίου νοῦ πάθη ὁ λόγος, σταυρόν τε καὶ θάνατον καὶ τάλλα ὅσα οἰκονομικῶς δι' ἡμᾶς παθεῖν κατηξίωσε· τῷ γὰρ αἵματι αὐτοῦ τῷ τιμῷ ἐξηγοράσθημεν οἱ πιπραμένοι τῇ ἁμαρτίᾳ, δι' οὗ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ ἔλυσε τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, ἀποκαταλλάξας τὰ ἑσουράνια τοῖς ἐπιγείοις, καὶ μίαν ἐκκλησίαν καὶ πανήγυριν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς κατασθισάμενος· εἰς τοιαροῦν ἐστὶ τὸ συναμφοτέρον· καίτοι πάσων οὐδὲν εἰς ἰδίαν φύσιν, αὐτὸς λέγεται παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν, οὐ θεότητι ἀλλὰ τῇ χοικῇ φύσει· ἴδιον γὰρ αὐτοῦ τὸ πεπονηθὸς σῶμα· διὰ πάντων τὸ τῆς θείας φύσεως ἀξίωμα, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης πτωχείας τὸ ταπεινὸν πιστούμενος, ἵνα μὴ φαντασία ἢ οἰκονομία νομισθῇ· καὶ μεμένικε καθάπερ θεὸς ἐν ἀνθρωπότητι, οὕτω καὶ ἐν θεότητι ἀξιώματι ἀνθρωπος οὐδὲν ἧττον ἐστίν· ἄμφω δὲ οὖν εἰς ὁμοῦ θεὸς καὶ ἀνθρωπος ὁ Ἐμμανουήλ.

κα. Ἐπεὶ οὖν οὕτως ἐν ὅροις τῆς εὐσεβείας ἰστάμεθα, οὕτω περὶ τούτων δοξάζομεν· τὴν μὲν διπλὴν τῶν ἐπ' αὐτῷ συνελθουσῶν οὐσιῶν, μετὰ τῶν ἰδιωμάτων, τελεία γὰρ καὶ ἀνελλιπὴς τούτων ἐκἀτέρα, κηρύττομεν· τὴν δὲ ἐκ τού-

των εἰς ἐνότητα προσώπου τῆ καθ' ὑπόστασιν ἐνώσει οὐσιωδῶς γεγεννημένῃ τυνδρομῇ ὡσαύτως ἐξαγγέλλομεν οὐ τέμνομεν, οὐ διαιροῦμεν εἰς δυάδα οὐδὲν τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, εἰς ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ εἰς θεὸν ἰδικῶς καὶ ἀπὸ μέρους, ἵνα τὴν τοῦ φρενοβλαβοῦς καὶ ἀνθρωπολάτρου Νεστορίου ματαίαν διαιρέσιν καθέλωμεν οὔτε μὴν συγχέομεν ἢ ἀλλοιοῦμεν εἰς ταῦτόν μιᾶς φύσεως ἄγοντες, τὴν τοῦ ἐνὸς προσώπου μονότητα, ἀλλ' ἀσυγχύτους καὶ ἀσυμφύτους φυλάσσομεν τὰς ἐν ἑκατέρᾳ φύσει προσούσας διαφορὰς· ἵνα τὴν τοῦ ματαϊόφρονος Εὐτυχοῦς συναίρεσιν συγκαταβάλλωμεν, ἅμα τοῖς περὶ Σευῆρον καλῶς ὀνομασθεῖσιν Ἀκεράλοις· καὶ οὔτοι γὰρ συναίρουσι κακῶς, κακίους διαιρεῖ ἀσεβῶς ὥστε ταῦτόν ἀπέπονθε περὶ τὴν οἰκονομίαν Εὐτυχοῦς πρὸς Νεστορίον, ὅπερ περὶ τὴν θεολογίαν Σαβέλλιος πρὸς τὸν Ἄρειον.

κβ. Τῶν τοίνυν κατὰ Χριστὸν δύο φύσεων τελείων ὀρολοῦμένων ὑπάρξει τὲ καὶ ταῖς καθ' αὐτὰς φυσικαῖς ποιότησι, συνομολογεῖν ἀκολούθως δεήσει, καὶ τὰ καθ' ἑκατέραν φύσιν ἐνυπάρχοντα φυσικὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας· ἀνάγκη γὰρ διπλῶν πιστευομένων τῶν οὐσιῶν, διπλὰ καὶ ταῦτα συγκληρῦσθαι· οὐδὲ γὰρ πως ἑτέρως τὸ ἐν τελειότητι ἀκραιφνὲς ἐν ταῦταις περιωδησεται· ἐπεὶπερ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τῶν φύσεων, καὶ οὐκ ἔστιν ἐξευρεῖν φύσιν ἀνεθέλητον ἢ ἀνεέργητον· ὥσπερ οὖν καθ' ὁ θεὸς ἤθελέ τε καὶ ἐνήργει, οὕτω καὶ καθ' ὁ ἄνθρωπος, ἤθελέ τε καὶ ἐνήργει, ἐπὶ τε τῶν θεοσημιῶν, ἐπὶ τε τῶν ἐτέρων τῆς οἰκονομίας πραγμάτων· οὐχ' ὑπεναντία δὲ ταῦτα ἀλλήλοις ἐκέκμητο, ὑπέκει γὰρ καὶ ὑπετάττετο τοῖς τοῦ προσειληφότος τὰ τοῦ προσλήμματος· ὥσπερ οὖν οὐδὲν αὐτῷ πρὸς ἐναντίωσιν καὶ ἀντίθεσιν ἐκ τῶν συνελθουσῶν φύσεων, καίτοι ἐναντίων οὐσῶν, τεθεώρηται τεκμήριον δὲ, καὶ γὰρ ὧν αἱ οὐσίαι ἐξηλλαγμένοι, καὶ ὁ τοῦ πῶς εἶναι λόγος διάφορος, ὃ δὴ ἐπὶ τῶν ἐπεροφυῶν διαφαίνεται, ἀνάγκη καὶ τὰς κατὰ θέλησιν καὶ ἐνεργεῖαν οὐσιώδεις ποιότητας ἑτεροίως ἔχειν· δι' αὐτῶν γὰρ καὶ τὴν τῶν φύσεων ἐπιστήμην μεταχειριζόμεθα· ἐπεὶπερ καὶ ὧν αἱ ἐνεργεῖαι αἱ αὐταί, καὶ αἱ φύσεις ὁμότιμοι· οὕτως οὖν καὶ ὁ τῆς κατὰ Χριστὸν Θεανδρικῆς ἐνεργείας καθ' ὃν ἐν ἡμῖν ἐπολιτεύσατο, ἀνακαθαρθήσεται τρόπος, περιφραστικῶς ἤδη νοούμενος, τῆ κατὰλλήλῃ κλήσει τῆς δυάδος τῶν φύσεων, τὸ διπλὸν ἐρμηνεύων τῆς ἐνεργείας· ὁ γὰρ τῆς ἐνώσεως τρόπος, τὸν τῆς διαφορᾶς λόγον ἐν αὐτῷ ἔχει σωζόμενον· ταῦτη γὰρ ἂν δοίη τις καὶ ἐνεργεῖν ἑκάτεραν μορφήν μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· οὐ τοίνυν μίαν θέλησιν καὶ ἐνεργεῖαν ἐπὶ τῆς θείας οἰκονομίας κληρῦσσομεν, ἀποστεροῦντες τὰ θατέρω τῶν οὐσιῶν προσπεφυκότα· εἰ μὴ μέλλοιμεν καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τέλειον ἀποσκευάζεσθαι, ὡς ἂν μὴ τὰ τοῦ ἀνοήτου καὶ ἐμμανοῦς Ἀπολιναρίου νοσήσωμεν· συγκαθαιρήσωμεν δὲ αὐτῷ καὶ τὴν ἀμφὶ Σέργιον καὶ Πύρρον περὶ τὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου ἀνεέργητον καὶ ἀνεθέλητον ὀφθειῖσαν συμμορίαν. Κατὰ ταῦτα ἡμῖν τὸ τῆς σεπτῆς καὶ σωτηρίου οἰκονομίας δοξάζεται μυστήριον, ὃ καὶ νοούμενον κατὰ τὸν εἰρηκότα Θεοφόρον, ἄβρῆτον μένει, καὶ λεγόμενον ἄγνωστον· δι' αὐτῆς τοίνυν ἐπισκεφθέντες, σε-

πῶσθαι ὁμολογοῦμεν καὶ μετὰ πάντων τῶν ἐν ἡμῖν ἱερῶν σεβασμάτων, καὶ τὰ ταύτης ἅγια καὶ σεβάσματα σύμβολα καὶ γνωρίσματα τιμῶμεν καὶ κατασπαζόμεθα, δι' ὧν ἡμῖν καθ' ὁμοιότητα τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας καὶ ἀνιστόρηται καὶ σημαίνεται, εἴ γε εἰς μνήμην ἡμᾶς τῆς πεπραγματευμένης τῷ σωτῆρι ὑπὲρ ἡμῶν συγκαταβάσεως διανίστησι, καθάπερ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς, παῖδες παρὰ πατέρων διαδεξάμενοι, εὐσεβῶς παρειλήφαμεν.

κγ. Ταῦτα περιέποντες, τὸ κατὰ τιμὴν σέβας νέμομεν· οὐ μὴν τὴν γε κατὰ λατρείαν προσκύνησιν προσφέρομεν, ἅπασι, ἢ μόνῳ προέπει τῷ πάντων κατεξουσιάζοντι Θεῷ· πάντες γὰρ, ὅσοι διδασκτοὶ Θεοῦ ἐν πνεύματι, ἴσασιν τὸ ἐν σεβάσματι διάφορον, καὶ ὅποιαν δεῖ καὶ τῷ Χριστῷ καὶ θεῷ ἡμῶν τὴν προσκύνησιν ἀποδιδόναι, καὶ ταῖς ἱεραῖς εἰκόσι τὸ προσῆκον ἐκθέμεν σέβας, καὶ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἀρχέτυπον τὴν τιμὴν ἀναφέρειν· πρὸς τούτοις τιμῶμεν τὰς σεβασμίας εἰκόνας τῆς παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν καὶ ἀληθινῆς προστασίας ἀειπαρθένου Θεοτόκου, τῆς κατὰ σάρκα τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἀσπόρως καὶ ἀφράστως καὶ ὑπερφυῶς τεκούσης· ὡσαύτως καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος αὐτῷ εὐαρεσθήσαντων· ὧν καὶ τὰς μνήμας εὐσεβοῦντες Γεραίρομεν, καὶ τὰς πρεσβείας ἐξαιτοῦμεν· ζῶσι γὰρ ἐν Θεῷ, καὶ ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ, καὶ τοῖς προστρέχουσι καὶ δεομένοις ἐπικουρεῖν καὶ βοηθεῖν τῇ ἐνούσῃ αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ δύναμι καὶ χάριτι δύναται· ταύτης τοίνυν τῆς ὁμολογίας καὶ πίστεως, τί ἂν εἴη ὑψηλότερον ἢ σεβασμιώτερον; οὐδὲ γὰρ ἔστιν ἕτερον παρὰ ταύτην πίστις, ἢ ἔλως ἔσται, ἣν δὴ καὶ μόνην ὁ ἀποστόλικός λόγος οἶδε καλεῖν πίστιν· περὶ ταύτης γὰρ φησι· “ πρὸ τοῦ δὲ ἔλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, ,, συγκεκλισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι· ὥστε ὁ νόμος ,, παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἔλ,, θούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγὸν ἔσμεν· πάντες γὰρ υἱοὶ Θεοῦ ἔστέ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ὡς ἄχρυραν ἔχομεν τῆς ψυχῆς ,, ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν, καὶ εἰσερχομένην εἰς τὸ ἐσώτερον τοῦ καταπετά,, σμάτος, ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε Χριστός. ,, Τί οὖν πρὸς ταῦτα φήσουσιν, οἱ τῆς εὐσεβείας ἐχθροὶ καὶ τῆς ἀληθείας κατήγοροι; ἡμεῖς γὰρ προσκυνοῦμεν ὃ οἶδαμεν, αὐτοὶ δὲ ὃ προσκυνοῦμεν οὐκ οἶδασιν. ☩ Εἰδώλοισ ☩ προσκεκυνήκασιν χριστιανοί. ☩ *Ω τῆς τόλμας, ὦ τῆς ματίας· τί ταύτης τῆς φωνῆς ἀδεώτερον ἢ δυσσεβέστερον, εἰς ὅσον αὐτοῖς ἀτοπίας ὁ λόγος ἐκφέρειται, συνιδεῖν ἔξιστι· δεῖ γὰρ τὰ τῆς βλασφημίας αὐτῶν ἀνιχνεύοντας, οὕτως συλλογισαμένους ἀποφῆναισθαι· ἐπειδὴ ἀθετοῦντες τὰ πρὸς τὸν Θεόν· λέγουσιν· εἰδώλοισ ἀναθέσθαι τὸ σέβας χριστιανούς, ὃ δὲ εἰδώλοισ προσκυνῶν, τοῖς μὴ οὔσι προσκυνεῖ, καθ' ὃ εἶρηται· “ καὶ ἐδούλευσαν τοῖς φύσει ,, μὴ οὔσι Θεοῖς· ,, συμπεραίνει ὁ λόγος αὐτοῖς, ἐπειδὴ Θεῷ προσκυνοῦμεν ἡμεῖς ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, μηδὲν ἕτερον ὁμολογεῖν αὐτούς, ἢ τὸν Θεὸν ἡμῶν μὴ εἶναι Θεόν.

κδ. Πρὸς οὖν τοὺς οὕτως Θεομαχοῦντας, τί ἕτερον εἰπεῖν ἔστι πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ἢ τῆ μεγάλης Δαβὶδ συμφερέζασθαι, τῆ ἐν αὐτῷ λαλοῦντι πνεύματι τὰς γλώσσας χριστιανίας: “ εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι .. Θεός. Ἀλλὰ καὶ, ἐχθρὸς ἐνείδισε τὸν κύριον καὶ, λαὸς ἄφρων παρούζων .. τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Καὶ, οἱ ἐχθροὶ κυρίου ἐψεύσαντο αὐτόν. Καὶ, ἔσται ὁ και .. ρὸς αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα. Καὶ, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντο αὐτόν, καὶ ἐπα .. λαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν οὐκ ἔστιν αὐτοῖς ἀντάλ .. λαγμα, ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν τὸν Θεόν. Καὶ, κατελάλησαν καὶ αὐτοὶ τοῦ .. Θεοῦ καὶ εἶπον· μὴ δυηήσεται ὁ Θεός; ἢ ἠδυνήθη ἐτοιμάσαι τὴν ἐλευθερίαν .. τῆ λαῶν αὐτοῦ: δουλείας τὲ καὶ φθορᾶς ἀπαλλάξαι, καὶ λυτρώσασθαι τῆς .. ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ καλέσαι εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· ἢ δῆσαι .. τὸν ἰσχυρὸν καὶ διαρπάσαι αὐτοῦ τὰ σκεύη, ἢ ἀναβῆναι εἰς ὕψος καὶ αἰχ .. μαλωπεῦσαι αἰχμαλωσίαν; ,, ταῦτα οἱ τῆς ἀληθείας ἀντιθέτοι καὶ ἀνόητοι: “ ἀνὴρ γὰρ ἄφρων οὐ γνώσεται, καὶ ἀσύνητος οὐ συνήσει ταῦτα: ,, οὐ γὰρ ἠθέλησαν δέξασθαι παιδείαν κυρίου, οὐδὲ τὸ οὖς αὐτῶν εἰς θεῖα παραβαλεῖν λόγια καὶ ἀκοῦσαι, ὡς διὰ φωνῆς προφητῶν ὁ τῶν ὄλων διακέκραγε Θεός: “ μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου τοῦ ῥύσασθαι; ἢ οὐκ ἰσχύω τοῦ ἐξελεῖσθαι ὑμᾶς; ,, ἰδοὺ τῆ ἀπειλῆ μου ἐξερημώσω τὴν θάλασσαν, καὶ θήσω ποταμοὺς ἐρήμους. ,, Καὶ, ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου καὶ τὰς ἀμαρτίας σου, καὶ .. οὐ μὴ μνησθήσομαι: ,, μακάριον δὲ καὶ μόνον δυνάστην αὐτόν διὰ τῆς ἀπο .. στολικῆς διδασκαλίας σαφῶς ἐκμανθάνομεν· ἴοι δ’ ἂν ἡμῖν ὁ λόγος δι’ εὐστι .. βοῦς· ὡσπερ καὶ βασιλικῆς ἔρπον ὁδοῦ, καὶ ὀψόμεθα, εἰ δοκεῖ, ὅποιά ποτ’ ἂν εἴη, ἃ τοῖς ἐν νόμῳ ποιμέσι καὶ ἱερεῦσιν οὐκ ἐνόμος βιοῦσι, διὰ τινος τῶν ἀΓίων ἐγκαλεῖ Θεός· φησὶ Γάρ· “ οἱ ἱερεῖς οὐκ εἶπαν, ποῦ ἔστιν ὁ κύριος καὶ, ,, οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου μου οὐκ ἠπίσταντό με· καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβησαν .. εἰς ἐμέ· καὶ, οἱ προφήται προεφίτευον τῆ Βάαλ, καὶ ὀπίσω ἀνωφελοῦς ἐπ .. ρεῦθησαν: ,, ἐφ’ οἷς καὶ θεῖον κρίθηριον διαγραφόμενον ἰδεῖν ἔστι, καὶ αὐτόν τὸν Θεόν πρὸς αὐτοὺς κριθησόμενον μονονουχί, καὶ ἐμβριθέστατα περὶ αὐτῶν ἐντελλόμενον· “ διέλθετε εἰς νήσους Χεττιεῖμ καὶ ἴδετε, καὶ εἰς Κηδὰρ ἀπο .. στείλατε καὶ νοήσατε, καὶ ἴδετε εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ ἀλλάζονται ἔθνη .. Θεοὺς αὐτῶν, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ Θεοί· ὁ δὲ λαὸς μου ἠλλάξατο τὴν δόξαν .. αὐτοῦ, ἐξ ἧς οὐκ ὠφελήθησανται. ,,

κε. Τί δὲ ἄρα περὶ τῶν δοκούντων ἐν χάριτι ποιμένων ἀπειλῶν ἐπισική .. ψειεν; ἢ οὐχὶ σαφῶς ἀκουσόμεθα, διέλθετε εἰς τὰς συναγωγὰς τῶν ἐπισικό .. των λέγοντος, καὶ εἰς τοὺς συλλόγους τῶν ἱερέων ἀποστέιλαιτε καὶ ἴδετε, εἰ ἐστήκασιν ἐν τῆ πατρίᾳ πίστει· εἰ μὴ τὴν ἀνωθεν καθίσουσιν οἱ γε εἰς αὐτοὺς εὐσεβῆ ὁμολογίαν ἠλλάξαντο, καὶ κατηγοροὶ αὐτῶν αὐτοί· καὶ εἰ μὴ βού .. λωιντο, τοῖς γε πράγμασιν αὐτοῖς συναναγκαζόμενοι τε καὶ συνωθούμενοι φα .. νήσονται· οὐδὲ Γάρ τῶν ἔξωθεν κατηγορῶν οὐδὲ τινῶν ἐλέγχων δεήσονται· καὶ ἀποκριθήσονται καὶ ἐροῦσι· καὶ ἠλλαξάμεθα τὴν δόξαν ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐνε-

μείναμεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ἡμῶν, οὐδὲ τὸ Θεῖον καταπεφρίκαμεν θυσιαστήριον, ἐν ᾧ τὰ ἱερά καὶ εὐαγγελικὰ λόγια κατ' αὐχένος ἐφέρομεν ἐποχούμενα, ἢ τὰς ἐν αὐτοῖς ἐφ' αὐτὰ δεδομένας ἡμῖν συνθήκας τετηρήκαμεν, ἀλλὰ πάντων παραβάται γενηθέντες ἐξέστημεν, καὶ τῆς ὁδοῦ τῆς εὐθείας ἐξεκλίναμεν, καὶ ἐσμὲν δίψυχοι, ἀκατάστατοι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς ἡμῶν, καὶ εἰκόκαμεν κλύδωνι θαλάσσης ἀπειροζόμενον καὶ ριπιζόμενον τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία τῆς ἀπιστίας, οὐδαμοῦ τὸ ἐδραῖον καὶ βᾶσιμον ἔχουσα, ἀλλ' αἰεὶ μεταπίπτουσα, καὶ ἄλλοτε ἄλλως φερομένη καὶ μεταβάλλουσα καὶ τὸ ἔλον εἰπεῖν, ἀνθρώποις ἀρέσαι σπουδάσαντες, τοῦ εἶναι θεοῦ δοῦλοι ἀποπεπτώκαμεν ἢ μὴ θεμιτῶν μὴ δ' ἐνοησῆσαι χρῆ, εἰπεῖν οὐκ ἀποναρκήσαντες, καὶ ἀπεναντίας ἢ Παύλῳ δεκῆ καὶ φρονήσαντες καὶ διαθέμενοι δίκαιον δ' ἂν εἴη καὶ ἀκόλουθον, προειδομένους τὴν ἐφ' οἷς δευσημῆκαμεν, ἐπικρεμαμένην ἡμῖν θεϊκῶν δίκων, κἀκεῖνα τοῖς εἰρημένοις προσβῆναι " ὅτι ἐκ μὲν Καὶν ἐπίταξις ἐκδικηθήσεται, ἐκ δὲ Λάμεχ ,, ἐβδομηκοντάξις ἑπτὰ, καθὰ γέγραπται ,, ἐφ' οἷς τις ἐνδέον τί συνθεωρήσας, οὐκ ἀπεικότως φήσκειν ὡς τάχα μὲν τὸ προάγον ἐν ἀμαρτίᾳ, ἐν μείοσι μέτροις τῶν δικασμάτων κίεσται, διὰ τε τὸ τῆς πρᾶξεως ἄπειρον καὶ τὸ ἀνεξέλεγκτον τοῦ κακοῦ, ἐν ἀγνοίᾳ ἔτι κειμένου, ἐκ τοῦ ἀπειρώς ἔχειν τὸν δρῶντα τῆς ἀδελφοκτονίας τοῦ ἄγους, καὶ οἷον ἐν προθύροις τῆς ἀμαρτίας ἐφαλλομένης τὸ δ' αὖ ἐπόμενον, ἐν πλείοσι τε καὶ εἰς τὸ ἀπειροπλάσιον ἐκφερόμενον, ὅτι μετὰ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ παραπτώματος τὸ τολμώμενον ὅπερ παρεδήλου σαφῶς, ἐγγυθῆν τε καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς προφαινόμενον τὸ παράδειγμα, καὶ ταῖς ψήφοις ταῖς θεοκρίτοις βεβαιούμενον, ὃ δὴ σημεῖον ἦν παρὰ Θεοῦ διδόμενον, μηδαμῶς ἀναιρεῖσθαι τὸν ἐν δίκῃ κολασθησόμενον, ζῆσειν δὲ μᾶλλον πικρῶς συντηρούμενον.

Τοιαῦτα δὴ τίνα καὶ ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῶν χρόνοις συνεχθέντα ὀρώμεν ἀλλὰ τούτων τὸ μὲν πρότερον, ἐπὶ τῶν προειληφότων συμβάν εὔρηται ἦτον γὰρ ἂν ἦν αὐτοῖς τὸ ἀδίκημα, καὶ πως ἤδη καὶ συγνώμονα θεῶν τῶν ἠγνωσμένων ἠλπίσαν ἔσεσθαι, καὶ που καὶ ἀπολογίας, κἂν μὴ λίαν εὐπρόσωπος περιστήσεται τρόπος, ὡς ὅτι ἀνεξέταστον αὐτοῖς καὶ οὐ πᾶν κατεληγμένον τὸ τῆς ἐκκλησίας δόγμα καὶ φρόνημα τὸ δὲ ἐπὶ τούτῳ, οὐ γὰρ ἂν ἀρνηθῆμεν, ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν σαφῶς ἐκβαῖνον κατὰ λαμβάνεται, ὅτι μὴ ἰδίᾳ καὶ ἐν παραβύσῳ καὶ μικρῷ μέρει τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δημοσίᾳ καὶ ἐν μέσῳ καὶ κοινῇ θεάτρῳ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων, καὶ πάσης ὅση τὲ λογικῇ καὶ ἀναισθητος κτίσεως, καὶ θεοῦ τοῦ πάντα ἐν τῇ χειρὶ περιδρασομένου, ἐφορῶντος καὶ κατοπτεύοντος, πᾶντα τὰ ὁμολογημένα ἡμῖν ἠθετήκαμεν διὰ δὴ ταῦτα, καὶ περὶ τῶν ἐσχάτων ἡμῖν ὁ κίνδυνος, καὶ ἀπειροπλάσιον τὸ κατάρημα, ὅτι δὴ μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην ἐξέτασιν καὶ τὴν ἄφατον ἔρευναν, ἀθλίως ἐάλωμεν, δόγματος ἡμῖν ἤδη λαμπρῶς τε καὶ ὡς ἐμφανῶς ὑπ' ὄψεσιν ἐκκειμένου ἕπερ δὴ τὸ κατὰ Νίκαιαν, ὃ τῆς Βιθυνῶν προκαθίσταται αἰεὶ Θεοσεβείᾳ στηριζόμενον καλλίνικον ἄστῳ, εὐαγῶς ἀθροισθέν τὸ δεύτερον Θεῖον συνέδριον, ἢ τοὶ ἱερά καὶ οἰκου-

μενική σύνοδος, πλείσταις ὅσαις ψήφοις ἔκ τε τῶν θεοπνευστῶν γραμμάτων καὶ πατριῶν διδασκάλων ὁρμώμενον, ἐπεκράτησεν· ἀξιολογώτατον δ' ἂν εἴη, καὶ ἀποχρώντως εἰς πληροφορίας πίστιν, ἃ τε οἰκουμενικὸν ὄν, καὶ τῷ ἔλευθεριάζοντι πλεονεκτηῶν ἐν ἅπασιν, καὶ πάσιν ἐκτὸς ὑπάρχον διαβολῆς τε καὶ μέμφεως, καὶ πάντων τῶν ἀπεμφαινόντων ἀνεύθυνόν τε καὶ ἀκαταίτητον·

ΣΥΓΚΕΚΡΟΤΗΤΟ ΓΑΡ ΤΟΥΤΟ ΜΑΛΙΣΤΑ ΕΝΔΙΚΩΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΜΩΤΑΤ· ΕΠΕΙΠΕΡ ΗΔΗ, ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΡΧΗΘΕΝ ΤΕΤΥΠΩΜΕΝΟΥΣ ΘΕΙΟΥΣ ΘΕΣΜΟΥΣ, ΠΡΟΗΓΕ ΚΑΤ' ΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ΠΡΟΗΠΑΡΕΥΕΝ, ΟΣΟΝ ΤΕ ΤΗΣ ΕΣΠΕΡΙΑΣ ΛΗΣΕΩΣ, ΗΤΟΙ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΙΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΜΕΡΟΣ ΟΥΚ ΑΣΗΜΟΝ· ΩΝ ΑΝΕΥ ΔΟΓΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΚΙΝΟΥΜΕΝΟΝ, ΘΕΣΜΟΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΟΙΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΤΙΚΟΙΣ ΕΘΕΣΙ ΝΕΝΟΜΗΜΕΝΟΝ ΑΝΩΘΕΝ, ΤΗΝ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΝ ΟΥ ΣΧΟΙΗ, Η ΔΕΞΑΙΤ' ΑΝ ΠΟΤΕ ΤΗΝ ΠΕΡΑΙΩΣΙΝ, ΩΣ ΔΗ ΔΑΧΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΙΕΡΩΣΥΝΗΝ ΕΞΑΡΧΕΙΝ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΥΡΦΑΙΩΝ ΕΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙΣ ΕΓΚΕΧΕΙΡΙΣΜΕΝΩΝ ΤΟ ΔΕΙΩΜΑ.

Ἔτι, καὶ ὁ περ ἐκ Βύζαντος ἦν, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν τῆς νεώτερας Ῥώμης τῆς νῦν ἐνταῦθα προκαλεζομένης καὶ βασιλείοις ὑπεροχαῖς τὰ πρώτιστα φερούσης πόλεως, τῶν ἐν θώκοις ἱεροῖς καθιδρυμένων ἡγεμονοῦν καὶ τοῖς τῆς ἀρετῆς ἐμπρέπον αὐχήμασιν, οὗτοι ἐκ τῆς μοίρας συγκεκλημένοι τῆς ἑσφόρου, τῶν προεδρευόντων ἐν τοῖς ἀποστολικῶς θρόνοις, τόν τε τόπον καὶ τὸν λόγον τὸν ὑπὲρ τῶν θείων ἡμῶν δογμάτων ἀποπληροῦντες, ἱερώτατοι ἄνδρες, βίῳ καὶ λόγῳ ἐξηλεγημένοι, καὶ ὅσον συνήδρευε τῆς ὑφ' ἡλίῳ σχεδὸν καὶ πανταχόθεν γῆς συνειλεγμένοι, πρὸς ἕνα τὸν τῆς ἀληθείας ἀπευθυνόμενοι σκοπὸν, τὸ συμφωνόν τε αὐτοῖς καὶ ὁμόγνωμον, ἐκ τῆς ἀνωθεν ἐπιλάμπει χάριτος· Χριστὸν γὰρ εἶχε τὸν τὴν εἰρήνην βραβεύοντα· οὕτω γὰρ δὴ νόμος ἐκκλησιαστικὸς ἀνωθεν ἐγκελεύεται, τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ ἀμφίβολα καὶ ἀμφήριστα, συνόδοις οἰκουμενικαῖς λύεσθαι καὶ ὀρίζεσθαι, συμφωνίᾳ καὶ ἐπικρίσει τῶν ἐν τοῖς ἀποστολικῶς θρόνοις διαπρεπόντων ἀρχιερέων· ἐντέθειν τὴν πρὶν τῆς πλάνης σκοτόμαιναν ἤλασαν· τῷ πνεύματι δὲ τῷ ἁγίῳ περιφραχθέντες, καὶ τοῖς ὅπλοις ἐναρμωσθέντες τῆς εὐσεβείας, κεφαλὰς ἐχθρῶν ἀνόμων δίοκοφαν· τὸ δὲ ἐν χριστιανοῖς διαιωνίζον καὶ ἀρχαιοῦσιν τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέρον δόγμα, καὶ διὰ τοῦτο αἰδέσιμον καὶ τίμιον τυγχάνον, ἐκπεπῶς ἐκρατύναντο, οὐδὲν νεωτερίσαντες, οὐδὲν καινὸν ἢ περιέργον ἐπινοήσαντες· ἀνωθεν γοῦν καὶ ἐκ θείας ἐπιπνοίας κινούμενοι, τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀναμφήριστον κέλτηνται, τὸ κράτος τῆς ἀληθείας περιφανῶς ἀναδησάμενοι· τοῦτο τὸ δόγμα καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἱερεῖς ἅπαντες, ἃ τε θεόφρονες καὶ ὀρθοδόξοι κεκοσμημένοι ἐπισφράγισαν, καὶ βασιλέων οἱ εὐσεβεῖς καὶ πιστοὶ ἠρέτισαν καὶ ἠσπάσατο, καὶ ὁ σύμπαξ τῶν χριστιανῶν λαὸς περιεπτύξατο, καὶ περιέπων διετέλει, καὶ ὁ παρικοπέσας μικροῦ τριακοντούτης χρόνος, συλλαβὼν ἐβεβαίωσε, καὶ ἡμεῖς γε ὡς πλήρεις εὐσεβείας ὑπάρχον, ἀπεδεξάμεθα καὶ καθυπεγράψαμεν, ἐξ οὗ πάς τε χειροτονίας καὶ καθιδρύσεις ἐν τοῖς ἱερατικῶς θρόνοις ἔχομεν ἴλαως δὲ ἡμῖν εἶη κύριος, ὅτι καὶ τῶν ἀνωθεν ἱερῶς τεθειμένων κανόνων κατεφρονήσαμεν, καὶ τῶν ἀπολογημάτων ἀγνώμονες ὀφθημεν, ὧν τοὺς δεσμούς καὶ τὸ κρῖμα ἐν ταῖς ἑαυτῶν

ψυχαῖς φέρομεν, ἀνοσίως καὶ ἀνιέρως φρονήσαντες· ταῦτα τυχόν, εἴ γε τῆς μέσης τῆς ἀπιστίας ποτὲ ἀνανήψαιεν, καὶ ἑαυτῶν γενόμενοι πρὸς τὴν ἀληθεϊαν ἀποβλέψαιεν, τὰς ψυχικὰς ἐκτραγηδοῦντες συμφορὰς, εἰκότως εἴποιεν· ἡμεῖς δὲ ἐπὶ τὸ ἐξῆς τοῦ λόγου τρεψόμεθα βαδιούμενοι, καὶ τῶν προκειμένων ἤδη ἐχώμεθα.

κς. ☩ Οἱ ἱερεῖς σου, φησὶν, ἐνδύσονται δικαιοσύνην· οἱ δὲ ἀλλότριοι τί ☩ περιβαλοῦνται αἰσχύνῃ; ἐπειδὴ εἰδώλοις προσκυνηκίαι δαξάζουσι. ☩ Ταῦτα οἱ τὸ ἱερατικὸν προβεβλημένοι σχῆμα, τὸ δὲ χριστιανικὸν ἠρηγμένοι δόγμα, καὶ τὸ εἰδωλικὸν ἀνθηρημένοι πτόμα· ἐν ᾧ περιωπετωκίαι διαφυλλοῦσιν, οἱ μὲν αὐθαίρετοι πρὸς τὴν λάμπιν τῆς ἀληθείας τὸ ὀπτικὸν ἀπομύσαντες, οἱ δὲ ἀκούσιον τὴν πῆρσιν ὑπομείναντες· εἴ ποτε ταῖς ἱεραῖς εἰκόσι, κατὰ χριστιανοῖς ἅπασιν εὐσεβοῦσιν ὁμολογεῖται καὶ πράσσεται, καὶ αὐτοὶ τὸ σέβας προσφέροντες ἔνεμον, αἱ δὲ τοῦ σωματωθέντος δι' ἡμᾶς θεοῦ λόγου τὸ ἀνθρώπειον, ὄρατόν τε ὄν καὶ γραπτὸν χαρακτηρίζουσι, καὶ τῶν ἀγίων καὶ ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τὰς τε ἀνδραγαθίας καὶ τοὺς ἄλλους, οὓς ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης κατὰ τῶν δυσμενῶν ἐνεσησαντο διασημαίνουσιν· ὑφ' ὧν ἑώρων ἐκπρεπῶς τὰ τῆς ἀγιστείας σκευὴ περικοσμούμενα, καὶ τὴν ἱεράν ἐσθῆτα ὅση κατὰ τὴν θεῖαν ὑφήπλαται τράπεζαν καὶ τοῖς ἄλλοις τόποις, ἐν τε παραπετῆρασι καὶ προβλήμασι ἐναγλαΐζομένην, τὸ τε ἱερὸν τέμενος ἱστορίας σεμναῖς διηλημμένον, καὶ ἐν κύκλῳ ταύταις περιστεφόμενον· ἐπειδὴ δὲ πρὸς ἱερεῖς ἡμῖν οὐκ οἶδα ὧν τινων καὶ ὁποῖους ὁ λόγος, εὐκαιρότατα ἂν πυθόμην αὐτῶν, τίς ποτε ἄρα ἢ παρ' αὐτοῖς τελετὴ ἔστι καὶ τὰ ἱεροουργούμενα μυστήρια; καὶ εἰ μὲν ἑτέραν τινὰ ἐσχικίαι μύησιν εἴποιεν, καὶ ἄλλα μυστήρια τῶν καθ' ἡμᾶς ἀλλότρια, εἰδείεν ἂν αὐτοῖ· εἰ δὲ ταῦτα δὴ τὰ ἡμέτερα ὄψως ὑφήλα καὶ οὐράνια, καὶ εἰς ἃ μετ' εὐλαβείας καὶ πολλοῦ τοῦ σεβάσματος παρακύπτουσιν ἄγγελοι, ὅτου δὴ ἔνεκεν καὶ τίς ὁ τρόπος; ὅτε μὲν ἐντὸς τῶν ἀδύτων τοῦ ἱεροῦ γενόμενος, πρὸς τὸν τῶν ὄλων θεὸν πατέρα ἱερολογούντας ἐπὶ τῇ τῆς ἁγίας εὐχαριστίᾳ λέγειν· “ ἀποστήσας ἡμᾶς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων· ὅλον ,, δὲ περὶ τοῦ μονοθεοῦς· προσήγαγεν ἡμᾶς τῇ ἐπιγνώσει σου τοῦ μόνου ἀληθινοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, κτησάμενος ἡμᾶς ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον· ,, καὶ τὰλλα δὴ ὅποσα ἐκεῖσε τούτοις ἐπομένως ὑμνεῖσθαι μυσταγωγούμενα.

κζ. “Ὅτε δ' αὖ πάλιν ληρωδοῦντας καὶ φρενὸς ἐξω γενομένους, ὡς ἐξεσθικότας τινὰς καὶ ἐμπλήκτους παραφθέγγεσθαι· ☩ εἰ μὴ Κωνσταντίνος ἡμᾶς ☩ τῆς εἰδωλομανίας ἐρρύσατο, Χριστὸς κατ' οὐδένα τρόπον ὠφέλισται δεδύνηται. ☩ Πῶς τοίνυν ὁμολογοῦντες εἰδώλων ἀπηλλάχθαι διὰ Χριστοῦ, πάλιν εἰδώλοις κατὰ τὸ θεῖον προσκυνοῦσι θυσιαστήριον; καὶ ὅτι μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐμπαυόμενοι ταῦτα περιλαλοῦσι, παντίτῳ σαφές, ὡς γε ἑμαυτὸν πείθω, ἐκ δύο τῶν ἐναντίων καὶ ἀλλήλοις εἰς ἄκρον μαχομένων, τῶν τε ψευδῶν φημι καὶ τῶν ἀληθῶν, εἰς ἓν τι ὁμολογίας φρόνημα ἵναί οἰόμενοι· ἐπὶ τοσοῦτον τὰ τῆς ἀνοίας αὐτοῖς καὶ ἐμπληξίας διήλασεν, ὡς ἑαυτοῦς

λαληθῆναι, κενεμβατούντας ἐπὶ λογισμοῖς εἰκαίοις, καὶ ἀνηνύτοις ἐπιχειρήμασιν· εἴπερ γὰρ κατ' ἄμφω ἀληθεύειν ἀνοήτως οἶόνται, ὥρα αὐτοῖς καὶ ψευδοθερίας κατὰ τοῦ εὐαγγελίου οἴσιν Γραφήν· τοῦ γὰρ Χριστοῦ λέγοντος: “ οὐ .. δύνασθε δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, θεῷ τε καὶ μαμωνᾷ, οὗτοι ἐκ τῶν οἰκείων ἀρμυόμενοι δοξῶν, ἀναγκασθήσονται καὶ Χριστῷ καὶ τῷ μαμωνᾷ Κωνσταντίνου δουλεύειν, ἐν ἑξ ἄμφοιν, ὡσπερ οἱ τοὺς ἰπποκνεύταυρους συντιθέντες, ἀναπλάσσοιτες σέβας· ταῦτα τινές, οἱ κατήγοροι τῶν ἐπαινουμένων, οἱ σκοτεινοὶ περὶ τὸ φῶς, οἱ περὶ τὴν σοφίαν ἀπαιδευτοὶ, τὰ ἀχάριστα κτίσματα, τὰ τοῦ πονηροῦ πλάσματά, τοιαῦτα τὸν εὐεργέτην ἀμειβόμενοι· ἀρμόσει γὰρ καὶ αὐτοῖς καὶ λίαν εὐκαίρως, ἃ παρὰ τῆς Θεηγόρου γλώσσης ἐκείνης προαναπεφώνηται· τὰ γὰρ πάντα ἀσύμβατα καὶ ἀσύγκριτα, καὶ τῷ ἀπειρῷ ἀλλήλων διεσθηκότα, καθόσον ἡλίω μαρμαρυγαί, πρὸς τὸν ἀφεγγῆ καὶ ὑποχρόνιον χῶρον, εἰ καὶ μικρὸν τὸ παράδειγμα, εἰς ταῦτὸν ἵεναι ὑπολαμβάνουσιν.

Εἶτα πάλιν ἐρομένοις ἡμῖν ἀποκρινέσθωσαν, πότερον τραπέζῃ θείᾳ παρῆσθαι οἶόνται, ἀχράντους τε καὶ ἀναιμάκτους θυσίας ἱερουροῦσιντες, ἢ τραπέζῃ δαιμονίων, κνίσαις χαϊρόντων καὶ αἵμασι; τοῦτο γὰρ ταῖς αὐτῶν δόξαις, μᾶλλον δὲ οικειότερον εἰπεῖν, ἀβελτερίαις ἀκόλουθον φαινόμενον ἀπολύσασθαι χρῆ, ναοῖς τε θείοις ἢ βωμοῖς εἰδύλων ἐπιχωριάζειν ὑπόσπάζουσιν· εὐίλατος δὲ ἡμῖν γένοιτο Θεός, τὰ ἐκείνων στηλιτεύουσι, τοῖς ἐκείνων συγχραινομένοις καὶ οὐκ ἐθέλουσιν· ἀλλὰ ποίας αὐτοῖς ἀπολογίας ἐπινοηθήσεται τρόπος; τί δὲ πρὸς ταῦτα φῆσαιεν οἱ μιγνύντες τὰ ἄμικτα, οἱ τιθέντες τὸ φῶς σκότος καὶ τὸ σκότος φῶς, ὧν ἡ κοινωνία ἀμήχανος καὶ ἀνεπινοήτος; Χριστοῦ γὰρ ὑπηρεσίαν καὶ θεραπείαν, καὶ ἀκαθάρτων δαιμονίων εἰς ταῦτὸν συνίεναι, τίς τῶν ἐβρωμένων τὸν λογισμὸν κεκτημένων φάναι τολμήσειεν; οὐδὲ γὰρ σκότος, ἡλιακοῦ φωτὸς παρουσίαν ὑρίσασθαι πέφυκε· σκοπεῖσθω δὲ κἀναυθὰ τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν· ἐν ταῖς καθιερώσεσι καὶ τοῖς ἐγκαινισμοῖς τῶν ἱερῶν οἴκων, εὐχαὶ τῷ Θεῷ παρὰ τῶν ὑπηρετουμένων ἱερέων καὶ δεήσεις προσάγονται, δι' ὧν αἰτοῦσι τὸ πανάγιον πνεῦμα καταπεμφθῆναι, καὶ ἀγιασθῆναι τὸν οἶκον, καὶ πληρωθῆναι φωτὸς αἰδίου· αἰρετίσαι τε τὸν ναὸν εἰς κατοίκησιν, καὶ τόπον σκηνώματος δόξης ἀπεργάσασθαι, κοσμεῖν τε αὐτὸν τοῖς θείοις χαρίσμασιν· ἰατρεῖον τε καθιστάνειν παθῶν, καὶ δαιμόνων φυλαδευτήριον, καὶ ἅγιον ἁγίων ἀναδείκνυσθαι· ἐφ' οἷς ἢ τοῦ Θείου μύρου ἐν ἐνόις τοῦ ναοῦ τόποις χρίσις, καὶ τῶν ἱερῶν τῶν ἁγίων λειψάνων κἀβάθεισι· ἄρ' οὐν τούτοις κἀτάλληλον οἱ τῆς ἐναντίας μοίρας, τὸ παρ' αὐτοῖς δογματιζόμενον τίθενται; τὰ τε ἐνταῦθα ἱερολογούμενα καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς τερατολογούμενα, σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα ἀλλήλοις καθέστηκε; καὶ τίς οὕτως ἔκφρων καὶ ἀνούστατος, ὥστε τὸν αὐτὸν οἶκον λέγειν δαιμόνων φυλαδευτήριον, καὶ δαιμόνων οἰκητήριον; ἅγιον τὸν αὐτὸν, καὶ ἐναγῆ δείκνυσθαι; ἢ τὸ Θεῖον πνεῦμα ἐπισκιάζειν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ ἐναντίον ἐπιχωριάζειν, ὅπερ οὗτοι πάσης ἀνοίας καὶ φρενοβλαβείας ἐπέκεινα προϊόντες δοξάζουσιν; οἱ δὲ, οὐδὲ γὰρ μέχρι τούτων τῶν ἀσεβημάτων ἐστή-

κασιν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ ἠθληκῶτων, καὶ μέχρις αἵματος διηγωνισμένων ἁγίων, ἅγια καὶ ἱερά λείψανα, ἐν τοῖς καθιερούμενοις θυσιαστηρίοις κατατίθεσθαι παρητήσαντο· ὧν καὶ τὰς πρεσβείας διαπύουσι τε καὶ ἀπαναίονται, κατὰ γε τὸ παρ' αὐτοῖς συζητούμενον δόγμα: “ ἔδοξαν γὰρ .. καὶ νῦν ἐν ὀφθαλμοῖς ἀφρόνων τεθνάναι, καὶ ἐλογίσθη κώκυσις ἢ ἔξοδος .. αὐτῶν, καὶ ἡ ἀφ' ἡμῶν πορεία σύντριμμα· οἱ δὲ εἰσιν ἐν εἰρήνῃ ”, διὸ ἐν πᾶσι τούτοις οἱ δαίλαιοι, ἀνομοῦντες διὰ κενῆς λαμπρῶς ἐφωράθησαν.

Οἱ αὐτοὶ δέ μοι δοκοῦσι καὶ φαυλίξιν καὶ βεβηλοῦν τὸ ὄνομα κυρίου, καὶ προσάγειν τῇ θυσιαστηρίῳ ἄρτους ἠλισθημένους, λέγειν τὲ τοιμᾶν: “ τρά- .. πεζα κυρίου ἠλισγημένη ἐστὶ, καὶ τὰ ἐπιτιθέμενα βρώματα αὐτοῦ ἐξουθε- .. νημένα ”, ὅπερ τὸ πρὶν τοῖς τῆς ἐν νόμῳ λαθρείας ἱερεῦσιν, ἐγκαλούμενον ἴσμεν πολλοῦ δ' ἂν ἄξιον φανοῦνται, εἰ κατὰ τὸν πάλαι Ἰσραὴλ ἐκεῖνον ἀκού- σιων: “ ἕως πότε χωλανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις: .. τὴν θρησκείαν ἐκείνους παραβαλλόμενοι, τοῦ θεοῦ νόμου καταλιγώρησαι, καὶ πρὸς τὰ τῶν ἰσχυρῶν ἐθνῶν ἀποτρέχειν σεβάσματα διάσπουδάζουσιν· ἢ τὰ Σαμαρείων ἐξω- κείσαι διατίθεσθαι, οἱ καὶ τὸν κύριον ἐφοβούντο, καὶ τοῖς θεοῖς αὐτῶν ἐλά- τρευον, κακῶς μὲν, ὅμως δ' οὖν τάχα πως τοῖς προσκυνουμένοις ἰδιωτῶς τὴν λαθρείαν προσφέρουτες: οὗτοι γὰρ συγγέοντες καὶ συμφύροντες καὶ κατὰ ταυ- τὴν ἄλονται τὰ πάντη ἀσυνδύαστα καὶ ἀσυνύπαρκτα, ὃ καὶ μόνον ἐννοεῖν βλα- σφημίας τῆς ἀνωτάτω, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν δόξαν καὶ τὸ σέβας αὐτοῖς ἀπαιδεύ- τως καὶ ἀθέως προσάγεσθαι βούλονται. Κορινθίους γὰρ ἄρτι τῆς τῶν εἰδώλων ἀνανεύσασαι μέθης, καὶ ἔτι σαρκικοῖς οὔσι καὶ νηπίοις ἐν Χριστῷ, γάλα πο- τίξασθαι καὶ οὐ βρόμα δεομένοις, παρεξετάξασθαι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, διὰ τε τοῦ χρόνου τὸ ἴσχατον, καὶ τὸ ἐν δόγματι καὶ θεωρίαις ἰσχυρὸν τε καὶ κατεξήλασμένον· πρὸς δ' οὐχ' οἷοι τέ εἰσιν ἀντιπέμνειν, ἢ ἀπολοφίας ἠδῖνοσοῦν ἀφορμὴν προτίσχειν, ἢ ἑβραίοις τῆς Ἰουδαϊκῆς καὶ πατροπαράδοτου ἀνα- στροφῆς μεταποιουμένοις, ὡς χρεῖαν ἔχειν διδάσκεισθαι, τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ, δεῖσθαι τὲ γάλακτος, οὐ σπερεῶς τροφῆς· εἰ δὲ τοσοῦτον ἐσκοτίσθησαν τοῖς διαλογισμοῖς, καὶ ἐμωράνθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά, καὶ πρὸς τὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀκτίνας ἀμβλυώπτουσι, καὶ τὸ διαστειλλόμενον συνιδεῖν οὐκ ἰσχύουσιν, ἐπὶ τοῖς εἰς ἀπειρον διημισμέ- νοις, καὶ πᾶσαν ὑπεραναβεβηκόσι σύγκρισιν, ἐπειδὴ ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βε- βηλοῦ διαστέλλειν οὐκ ἴσασιν, ἀκούσονται τί πρὸς αὐτοὺς ὁ τοῦ εὐαγγελίου ἱερούργος ἀποφανεῖται, τὴν ἐπαυχλύζουσαν αὐτῶν ταῖς ψυχαῖς παραδεικνύς ἀποτόμαιναν: “ ὅτι εἰ ἔστι κεκαλυμμένον τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἀπολ- .. λυμένοις ἐστὶ κεκαλυμμένον· ἐν οἷς ὁ θεὸς τοῦ αἰῶνος τούτου, ἐτύφλωσε τὰ .. νοήματα τῶν ἀπίστων, εἰς τὸ μὴ ἐναυτᾶσαι αὐτοῖς τὸν φῶτισμόν τῆς δόξης .. τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ· προσέτι δὲ οὐ θέλω ὑμᾶς κοινωνοὺς τῶν δαι- .. μονίων γενέσθαι· οὐ δύνασθε πότῃριον κυρίου πίνειν καὶ πότῃριον δαιμονίων· .. οὐ δύνασθε τραπέζης κυρίου μετεχειν, καὶ τραπέζης δαιμονίων. ”

Οἰήσονται με ἴσως πικρὸν φανεῖσθαι κατήγορον, περιεργότερον τῆς πολυ-
 σχιδοῦς πλάνης τὰς παρεῖτροπὰς ἀνιχνεύοντα· ἀλλ' οὐκ ἂν τῆς ἀληθείας ἀφέ-
 ξωμαι, ἕως ὃ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸς ταῖς γλωσσαλίαις τῶν ἀθετούντων
 βάλλεται καὶ τὸξεύεται, ἐπὶ πλεῖον τὴ ἑκκλησία πολιορκουμένη καταλαμ-
 βάνεται· “ ζηλῶν γὰρ ἐζήλωκα τῷ κυρίῳ καὶ, ὁ ζήλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ
 ,, με καὶ, οἱ ὀνειδισμοὶ τῶν ὀνειδιζόντων σε ἐπέπεσον ἐπ' ἐμέ ”, αἱ τῶν ἁγίων
 ἡμῖν φωναὶ συναδέτωσαν, φιλοπευστοῦντι δέ μοι καὶ ταῦτι σαφέστατα φράζειν
 μὴ ἀπαναίνοντο· τίνος σῶμα καὶ αἷμα ἱεουργοῦντες καθύουσι; εἰ μὲν τοῦ
 Χριστοῦ φήσουσι, τίς ἂν αὐτοῖς πιστεύσειε τὴν θαυμασίαν ἐκείνην καὶ σωτή-
 ριον ἡμῖν οἰκονομίαν ἀναιροῦσιν, ἀπὸ τοῦ ἀμαθῶς καὶ ἀνοσίως δοξάζειν, μὴ
 τοιοῦτον ἀνεὶληφέναι τὸν λόγον σῶμα, οἷον περ ἂν εἴη καὶ τὸ ἡμέτερον, τῷ
 ἀπειρογράφῳ καὶ ἀγράφῳ ἀσεμνῶς ἀποσεμνύοντες, κατὰ τοὺς Μανιχαίων λή-
 ρους φαντασιούμενοι; εἰ δὲ καὶ τοῦτο δώσουσι, πῶς ἅμα τὸ αὐτὸ καὶ ἀναι-
 ροῦσι καὶ ἱεουργοῦσιν; ἀλλ' εὐ εἰδότες ἤτωσαν· ὅτι ἂ δὴ αὐτοῖς κενολογεῖν
 ἀμαθαίνουσιν εἶθισται, ταῦτα ὡς φλυαρίας καὶ ἀτοπίας ἀνάμεσα διαπιύομεν
 ὡς γὰρ παράνομοι ἀδολεσχίας ἡμῖν διηλοῦνται· “ ἀλλ' οὐχ' ὡς ὁ νόμος κυ-
 ,, ρίου καὶ, ζητήσεις σοφίαν παρὰ κακοῖς καὶ οὐχ' εὐρήσεις· καὶ, βδέλυγμα
 ,, κυρίου λοῖτισμός ἀδικος ”, σοφῶν λεγόντων ἀκούομεν τί οὖν πρὸς ταῦτα φή-
 σει ὁ τῶν ἀπορρήτων μυστηρίων μέτοχος; οὐδὲ γὰρ ἂν ἄλλοθεν ἀρμόσασθαι
 χρωῶν τοῖς ἀπὸ καρδίας κενοφωνοῦσι, καὶ τοῦ ἐναντίου ἀποφθεγγομένοις πνεύ-
 ματος· “ τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας ὃ εὐλογοῦμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ αἵματος
 ,, τοῦ κυρίου ἐστί; τὸν δὲ ἄρτον ὃν κλώμεν, οὐχὶ κοινωνία τοῦ σώματος τοῦ
 ,, Χριστοῦ ἐστι; τίς οὖν μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίης; τίς κοινωνία φωτὸς
 ,, πρὸς σκότος; τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαν; τίς μερὶς πιστῶ μετὰ
 ,, ἀπίστου; τίς δὲ συγκατάθεσις ναφ' Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ,, τί δὴ δήποτε
 ἐστὶν εἶδωλον ἢ εἰδωλόθυτον, αὐτὸς ὀριεῖται, ἀλλ' ἢ ἂ θυεῖ τὰ ἔθνη, δαι-
 μονίοις θυεῖ καὶ οὐ Θεῷ λέγων.

Ταῦτα μὲν ὃ τῆς ἀνωθεν ἡμῖν τρανῶς ἐκκαλύπτων θεωρημοσύνης τὴν μύη-
 σιν· ἡμεῖς δὲ ἐφ' ἐτέραν τῶν κατ' ἡμᾶς μυστηρίων τελετῶν τῷ λόγῳ καὶ νῦν
 μέτιμιν· Ὅτε ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ θεὸς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου
 νίκην ἀράμενος, καὶ τρόπαιον λαμπρὸν κατὰ τῆς τοῦ ἄδου τυραννίδος στησά-
 μενος, καὶ τὸ μέγα χειρωσάμενος κῆτος, τριήμερος ἐν νεκρῶν ἐγήγερται, τοῖς
 μαθηταῖς ἐμφανιζόμενος ἐνεκελεύετο· “ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ
 ,, ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ
 ,, ἁγίου πνεύματος ”, αὐτίκα οἱ γε ἀνά πᾶσαν ὄσσην ἥλιος ἐφορᾷ γῆν ἐξεχύ-
 θησαν, εἰς ἣν ὁ φθόγγος αὐτῶν ἐξεκλήλυθε, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης
 τὰ ῥήματα διέδραμεν· οὕτως οἱ τῶν ἐθνῶν ἀλιεῖς τοὺς ἄρτι τῆς ἀλμυρᾶς ἀπι-
 στίας ἀνανεύοντας, τῇ σαγήνῃ τοῦ λόγου ἐζώγρησαν· καὶ πρῶτοι μὲν τῷ κη-
 ρύγματι καὶ τῇ μυστῇ οἱ ἐκ περιτομῆς προσδραμόντες, τὰς τῆς χάριτος εὐ-
 λογίας προϋφῆρασαν· ὅσοι γὰρ ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀπιστίας ἐπεστραμμένοι,

τῶν πατερίων ἐδῶν ἀπανιστάμενοι, καὶ τῆς τοῦ ζυγοῦ ἀχθιδόνος ἠλευθερώ-
 θησαν, καὶ ἦν τῇ νόμῳ ἐδούλευον ἕως τῆ γράμματι παρεκάθηντο, τὴν ἐν
 πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἀντὶ τῆς νομιμῆς κατὰ τῆς τῆς ἐξ ἑαυτῶν προσαύ-
 σιν ἔπειτα οἱ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς δεισιδαιμονίας, τῶν βωμῶν καὶ τῆς κνίσσης
 ἀναρπαζόμενοι, τῆς εἰδωλικῆς μανίας εὐθύς ἀπεκλήρυντο ἄλλοι τῆς βαρ-
 βάρου καὶ ἀλλοκότου θρησκείας ἀποπηδῶντες, τῆς τοῦ κατεξουσιάζοντος ἐπι-
 διαβόλου ἐπηρείας ἐρρύσθησαν· ἐξ ὧν εἰς μίαν ὁμολογίαν πίστιν συνιόντων ἡ
 τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ ἐκκλησίᾳ ἀπήρτισται τε καὶ συγκεκρότηται· καὶ δὴ πρὸς
 τὴν τῆς τριάδος ἑμοῦ πάντες ἐπίγνωσιν ποδηγούμενοι ἐν ἧ βαπτίσαντο, οὐ-
 δένδς οὐδαμοῦ παρεισδύντος· οὐ γὰρ οὖν θέμις εἰπεῖν ἔστι, κατνομαζόμενου
 ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνόματος· οὐτ' οὖν ποτε τοῖς μυστηρίοις ἡμῶν ὡς
 ἀνέροις προσελεύσονται, οὐδ' ὡς μετ' ἀσχόντες μυσμάτων τῶν ἀκαθάρτων δαι-
 μόνων ὑπολήφονται ποθεν καὶ διὰ ταῦτα ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλοῦντες, οὐκ
 ἂν εἴποιεν ἀνάθεμα Ἰησοῦν· οὗτοι δὲ οἱ ἀνιερῶτατοι καὶ ἀπιστότατοι, εἰ μὴ
 εἰς τὸ ὄνομα Κωνσταντίνου ἀλλ' εἰς τὴν τριάδα ἐβαπτίσθησαν, οἶμαι δὲ ὡς
 οὐκ ἂν ἀποφήσαιεν ἡ γὰρ ἂν οὐδὲν ἐδέχον ἡμῖν τῶν νῦν ἀνομιμάτων τὲ καὶ
 καμμάτων, οὐδ' ἂν ὄχλον ἡμῖν πραγμάτων τοσοῦτον ἐπεσείρουον· πόθεν αὐ-
 τοῖς ἡ τῶν εἰδώλων παρεῖσθυσίς; λεγέτωσαν ἡμῖν τρανέστατα· καὶ εἰ τὴν σφρα-
 γίδα τῆς ὁμολογίας ταύτης, ἀσυλόν τε καὶ ἀνεπιβούλευτον τηροῦντες διατε-
 λουσί, πῶς αὐτοῖς διὰ γλώσσης καὶ πρόχειρον τὸ τῶν εἰδώλων ὄνομα;

κθ. Εἰ γὰρ εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ βαπτισθέντας οὐδὲν Χριστὸς
 ἐνίκησι, πῶς οὐχὶ καὶ ἰουδαίων ἀγνωμονέστεροι, καὶ ἑλλήνων ἀπιστότεροι, καὶ
 βαρβάρων ἀθεώτεροι; οὐδεὶς γὰρ τούτων οὐδέπω τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κα-
 ταγορεύσαι τέτληκε· τοῦτο ποίας ἀσεβείας ὑπερβολὴν κατ' ἀλείπει; τίς ἱκανὸς
 λόγος παρασῆσαι τῆς ἀτοπίας τὸ μέγεθος; τίς γὰρ ἂν εἴη ἄλλος, ὅς τις αὐ-
 τοὺς ἐκ τῆς τοιαύτης πλάνης διὰ τοῦ ἰδίου ἐξαγοράσειεν αἵματος; πῶς ἂν
 αὐτοὺς μὴ ὅτι γε ἐπισκόπους, ἀλλ' οὐδὲ χριστιανοὺς ἀπλῶς τις ὀνομάσειεν;
 ἀναγκασθήσονται οὖν ἕτερον ἐπιζητεῖν βάπτισμα, ἐν ᾧ τελεσθήσονται ἢ συν-
 τελεσθήσονται· “ ἀνασταυροῦντες ἑαυτοῖς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγ-
 ματίζοντες εἰ γέ ποτε ἄπαξ ἐφωτίσθησαν, ἐγεύσαντό τε τῆς δωρεᾶς τῆς
 ,, ἐπουρανίου, καὶ μέτοχοι ἐγενήθησαν πνεύματος ἁγίου· ,, οὕτως οὖν ἑτέρας
 μυήσεως χρῆζοντες, καὶ ἑτέρας χρίσεως ἤτοι χειροτονίας δεήσοῦται, καθάπαξ
 ἠρημνέοι τὰ πρότερα καὶ ἀποαιμώμενοι· πῶς γὰρ ἂν μεταδοῖεν μυήσεως,
 ἢνπερ αὐτοὶ οὐδαμῶς διεσώσαντο; ἢ πῶς οἱ γε ἑαυτοὺς ἀποχειροτονήσαντες,
 βαπτίζω ἢ δογματίζω ἐπιχειρήσαιεν; πόθεν αὐτοῖς τὸ δόγμα καὶ βάπτισμα
 τὸ εὐπαράδεικτον σχοίη ἢ ἀξιόπιστον;

κδ. Προσθεῖν δ' ἂν κακῆϊνο τοῖς εἰρημένοις, ὅπερ καὶ αὐτοὶ μοι οἱ πάντῃ
 περιτρώποντες καὶ πρὸς πάντα βραδίως μεταβαλλόμενοι καὶ οὐδαμοῦ τὸ σπά-
 σιμον ἔχοντες, συμφήσαιεν· ἐπειδὴν τις τῶν ἐκ τῆς ἡμέτερας πίστεως πρὸς ἑτέ-
 ραν θρησκείαν ἐκὼν ἢ βιάσεις μετάθοιτο, ἔθνεσί τε ἀπίστοις συμμεινόμενος,

καὶ τῶν ἐβδελυγμένων τῆς ἐδωθῆς ἀπογευόμενος, ἢ κατὰ τι γοῦν τῶν κατ' ἡμᾶς ἐθῶν παραμείψειεν, οἱ θεῖοι τῆς ἐκκλησίας θεσμοὶ κελεύουσιν, τοῦτον συναισθόμενον τῆς ἀμαρτίας, καὶ μετameλόμενον ἐφ' οἷς κακῶς ἔπραξε, προστρέχοντά τε ἐν μετανοίᾳ τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν ἀτόπως καὶ ἀνοσίως αὐτῷ πεπραγμένων ἐπιστρέφειν ἐπαγγελλόμενον, οὐδὲν τοῦ θεοῦ νεῶ ἤκιστα ἐπιβαίνειν, ἀλλὰ πόρρω που τῶν ἡμετέρων συλλόγων αὐλίεσθαι, καὶ τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων ἀπείρθεσθαι· καὶ χρόνος ἐπ' αὐτῷ τεταλμένος ἀφώρισται, ἕως ἂν καρδίᾳ συντετριμμένη καὶ πνεύματι ταπεινώσως, διὰ θερμῆς καὶ ἐπιπόνου ἐξομολογήσεως τῶν προειληφότων παραπτωμάτων τὸ ἄσος ἀποτρίψαιτο· καὶ οὕτω τῶν ἀγιασμάτων τῆς μετοχῆς ἀξιοθήσεται, καὶ τοῖς πιστοῖς συγκαταλεῖθήσεται· εἰπάτωσαν οὖν ἡμῖν οἱ τοῖς εἰδώλοις προσκεκνηκέναι φάσκοντες, εἰ βούλοιντο χριστιανοῖς ἐναρίθμιοι εἶναι, τίς ποτε αὐτοῖς ἄρα ὁ τῆς ἐπιστροφῆς τρόπος καὶ χρόνος δεδοίμασται; τίνες οἱ τὰς ἐξαγορεύσεις τῆς ἀσεβείας δεξιόμενοι; ποίοις κανόνιν ὑπήκουσαν; πόθεν αὐτοῖς τῶν ἀλόγως καὶ ἀσεβῶς δεδομένων καὶ πεπραγμένων ἢ διόρθωσις; καὶ οὕτω δοκιμαζέσθωσαν, εἰ ἄξιοι τῆς ἱεραῆς ἀγέλης τυγχάνοιεν· ἕως δ' ἂν τοῦ χριστομαχεῖν οὐκ ἀπόσχοιντο, πόρρω που καὶ ἔντος τῶν ἱερῶν περιβόλων ἀποστρεχέτωσαν, καὶ ὡς μέλη σεσηπότα καὶ ἄχρηστα τῆς ποιμένης Χριστοῦ ἀποτεμνέσθωσαν, μὴ ποτε καὶ τὰ ὑψιαινόητα, καὶ περὶ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἔρρωμένως ἰσθάμενα, τῇ ψυχῶσφωρῶ νόσῳ διαλυμῆναιτο.

λ. Διττοῦ δὲ ὄντος τοῦ περὶ τῶν εἰδώλων καὶ τῆς ἐπ' αὐτοῖς τῶν πλανωμένων προσκυνήσεως λόγου, τῶν μὲν γὰρ ὅσοι παχεῖς καὶ ὑλικοὶ τὴν διάνοιαν, πρὸς τὸ φαινόμενον μόνον ἐναπομένοντες, καὶ οὐδὲν πλέον ἐννοεῖν δυνάμενοι, αὐτὸ μόνον λίθοις καὶ ξύλοις καὶ τῇ λοιπῇ ἀψύχῳ ὑλῇ τὸν νοῦν προσέχοντες ὑποκῦπτουσιν· οἱ δὲ ὅσοι δοκοῦσι λογικώτερον καὶ φιλοσοφώτερον πως ἐπιβάλλειν, καὶ δυνάμεις τινὰς ἐνοικεῖν τοῖς ξοάνοις δοξάζουσιν· ἄς δὲ καὶ θεοὺς, ὡσπερ ἀκείναι εἰκόνας θεῶν καλεῖν εἰώθασιν· ποτέροις δὲ τούτων οἱ νέοι τῶν εἰδώλων θεραπευταὶ προστίθενται; εἰ μὲν γὰρ ἀγροικιζόμενοι τῇ χεῖρονι μοίρᾳ προσέχοιεν, εἰς προὔπτον κτηνωδίας καὶ ἀβουλίας κατάρχοντο· εἰ δὲ δὴ ἀστείζόμενοι τῆς ἐτέρας μεταλαγχάνοιεν, εἰς ἄκρον δυσσεβείας καὶ ἀθείας ἐξώλισσον· καὶ πότερον τῶ τῶν ἀρρένων εἶδει, καὶ τούτων ἀποκεκληρωμένως τινί, οἷον Κρόνῳ καὶ Διὶ καὶ Ἀπόλλωνι; ἢ τῶ τῶν θελειῶν, οἷον Ῥέα καὶ Ἥρα καὶ Ἀρτέμιδι χαίρουσι; καὶ εἰ τὰξεις ἐν αὐτοῖς πρῶτην καὶ δευτέραν θεῶν, καὶ ὑπεροχὰς δὴ τινὰς, καὶ μέτρα, καὶ ἀξιωματῶν διαφορὰς νέμουσιν· ἵνα εἴτερ ἐλληγίζειν αὐτοὺς θέοι, τῶν ὑπερφερόντων αὐτοὶ μὴ ἀποτυγχάνοιεν· ὑπεραγάσαιο δ' ἂν τις τῆς ἀναισθησίας αὐτοὺς, ὡς συνιδεῖν οὐκ ἐθέλουσιν, εἰ μὴ τι οὖν ἄλλο, τὸ γοῦν ἰδιάζον ἐν ἐκατέρᾳ τῶν θερησκειῶν, τῶν τε ναῶν, τῶν τε θυσιῶν τὸ ἐξηλλαλμένον, καὶ τῶν εἰκονιζομένων ὁπόσον ἐστὶ τὸ διάφορον· ὅτι καθάπερ τὰ προσκυνούμενα, τὸ διωκισμένον ἀσυγκρίτως εἰσάπαν ἔχουσι, τὰ μὲν γὰρ θεῖα καὶ σεβάσμια, τὰ δὲ βδελυκτὰ καὶ δαιμό-

για, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἐν οἷς ἡ Θεραπεία τούτων τελεῖται τόπων, προσέτι δὲ καὶ τοῦ πρόσωπου τὸ ἀποκεκριμένον περιφανέστατα κέκτνῃται· ἐκεῖνα μὲν γὰρ, ἐπειδὴ σκοτεινὰ καὶ σκότους εἰσὶν ἄξια, ἐν σκότῳ πολλὰκις ἐπιτελούμενα, ὑποχθονίοις ἀδύτοις καὶ ἄλλοις συγκατακλείει τὰ τελεσθήρια· τὰ δὲ ἡμέτερα, ἐπειδὴ ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου κυρίου πορευόμεθα, τῷ φωτισμῷ τῆς Θείας ἐλλάμψως καὶ ἐν φωτὶ ἐκκαλύπτεται ἡμῶν τὰ μυστήρια, ὅτι φῶς εἰσι.

λα. Τῶν δὲ εἰκονιζομένων, ἡνίκά πολυσχιδῆς ἡ πλάνη, πολλοὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς θεοὶ τε καὶ δαίμονες, ἀνάγκη πλείους εἶναι καὶ τὰς μορφάς, καὶ τὰ ἐκτυπώματα ποικίλα καὶ πεπληθυσμένα, καὶ τοῖς εἶδεσι διαφέροντα, καὶ ἀνομοίων ἀνόμοια, καὶ τὸ βρέτας ἐκάσῳ ἀλλόκοτον ἀνατιθέμενον· παρ' ἡμῖν δὲ τοῖς χριστιανοῖς ἀπλῆς οὐσης καὶ ἀσκεδάστου τῆς ἀληθείας, ἐπειδὴ εἷς ἔστιν ὁ Χριστὸς, μία τῷ εἶδει καὶ ἡ τούτου εἰκὼν, καὶ ὁ χαρακτὴρ ὁμοιος, ἐξ ἑνὸς ἀρχετύπου ἀεὶ προερχόμενος· ὡς φέρε εἰπεῖν ἀφ' ἑνὸς δακτυλίου πολλὰ γίνεται ἐκτυπώματα, εἰ καὶ ταῖς ἡλικίαις ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς τῶν τόπων ἐν οἷς ἐνδιηπάτο ἰδιώμασι, κατὰ τε τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφήν, βραχύ τί παραμείβεται, πληθύνεται δὲ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς μένων· ὥσπερ ἐκ μιᾶς λαμπάδος πολλῶν ἀναπτομένων, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πυρὸς μένοντος, τῷ πόθῳ καὶ τῇ πίστει τῶν δεομένων τῆς ἐντεῦθεν ὠφελείας καὶ χάριτος, τῶν δὲ Θεσιῶν ὅποσον τὸ διάφορον, οὐδὲ παρασῆσαι βῆδιον τίς γὰρ κοινωνία πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀναίμακτον καὶ ἱερωτάτην Θεσίαν, τῶν μυστῶν ἐκείνων καὶ ἀνοσιῶν βδελυγμάτων;

λβ. Εἰ δὲ ἀπαξ ὡς φασὶν εἰδώλοις προσκεκυνήκασι, πῶς οὐκ ἂν αὐτοῖς δι' ὀργῆς οἱ προσκυνούμενοι γένοιόντο, ὅτι γε δὴ ἐν ἀλλοτρίοις ναοῖς αὐτοὺς Θεραπεύουσι; πῶς δὲ οἴσουσιν αὐτῶν τὰ μνημίματα; χαλεπαίνειν γὰρ αὐτοὺς εἶδος, ὅτι οὐς πάλαι ποτὲ διέλαχον, οὐκ ἀνιστῶσι ναοὺς καὶ καινίζουσιν, ἡδαφισμένους γε ὄντας τῷ ἀπειρῷ χρόνῳ καὶ εἰς γῆν κατερρίμμενους, ὧν οὐδὲ ἴχνη ἐν πολλοῖς φέρεται· αὐτόθι δὲ ἀποτρέχοντας, σέβειν αὐτῶν ἀναγκάτως κοσμοῦντας τὰ ἀφιδρώματα, καὶ τὰς πρεπούσας αὐτοῖς προσφέρειν Θεσίας· εἴ πως αὐτῶν ὡς ἔθος καὶ ἀποτεύσαιόντο, τὸ στέαρ τῶν θυσιῶν αὐτῶν ἐσθίοντες, καὶ τὸν οἶνον πίνοντες τῶν σπονδῶν αὐτῶν, ἐμφυρέντες τῷ κηπῷ καὶ τῇ κνίσσῃ, καὶ τοῖς ἐπιβωμίοις λύθροις ἐμμουλνόμενοι· εἴ γε ἀνάσχοιόντο τοῦ δυσώδους τῶν μiasμάτων, ἅπερ ἀεὶ ἀνιᾶν οἶδε τὴν αἴσθησιν, πῶς οὖν οὐ φρίσσουσι καὶ ψυχὴν καὶ γλῶσσαν οἱ δαίλαιοι, τὰ τοσοῦτοις διαλείχισμασι διειργόμενα, μιγνύειν καὶ συνείρειν ἀθεωτάτα; πῶς οὖν οἴσει ταῦτα θεὸς ὑβρίζομενος; σκοπεῖν δὲ καὶ τοῦτο πάρεστιν, ὡς διπλοῦν αὐτοῖς τῆς καθ' ἡμῶν κατηγορίας τὸ ἀδίκημα καὶ ὁ κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀγὼν, καὶ πολὺ τὸ φίλερι καὶ ἀμφισβητήσιμον ἐκ τοῦ ψεύδους προερχόμενος ὁ λόγος αὐτοῖς ἔχει, ὁπότερον θατέρου τῶν ληρωδουμένων κρατήσσει.

λγ. Καὶ γὰρ εἰδωλον ὀνομάσαι τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ Θεοῦ σεβάσιμον ἀπεικόνισμα, οἱ χριστομαχοῦντες οὐ κατηρυθρίασαν· πρὸς δὲ καὶ χριστιανῶν καθάρρα· φθόδησαι, ὅτι δὴ ὡς θεοῖς ταῖς ἱεραῖς προσῆλθον εἰκόσιν,

ἐπὶ τοσοῦτον παραπληξίας καὶ ἀνοίας ἤκοντες, ὡς μήτε τῶν προσκυνομένων ἐπιγῶναι τὸν λόγον, μήτε μὴν τῶν προσκυνούτων κατελιθῆναι τὴν γνώμην, καὶ ταῦτα φωτὶ ὁμοίως διαφαινομένων ἐναργέστατα ὅμως δ' οὖν εἰς ἓνα κρημνὸν ἀσεβείας αὐτοὺς ἐκατέρωθεν συνελαύνει τὸ βλάσφημον ἡμῶν γὰρ τῶν ἐπὶ τὸν Θεμέλιον ἀσφαλῶς ἠδρασμένων τῆς εὐσεβείας, ὅποια ἡ δόξα περὶ τούτων καὶ ἡ προσκύνησις, φανερώτατη καθέστηκε, τοῖς γε ὡς ἀληθῶς σωφρονεῖν ἤρημένοις, καὶ τὸ ἀκέραιον τοῦ λογισμοῦ διασώζουσιν ἔστω δὲ, αὐτοὶ μὲν ὡς ἄλογα ζῶα φασὶ πεπλάνηται, ταῦτ' ὅν εἶναι τῷ ἀκαθάρτῳ τὸ ἅγιον ὑπολαμβάνοντες· καὶ οὐκ οἶδα ὅπως τὸ αἶσχος τοῦ προσώπου αὐτῶν ἀπονίψαιτο, μέχρι τέλους συμπαρομαρτοῦν αὐτοῖς ἀναπότριπτον· τίνι τρόπῳ χριστιανῶν ἀλόγως καὶ ἀμαθῶς οὕτω καταγορεύουσιν, ὡσαύτως ἐκείνοις περὶ τὴν τῶν ἱερῶν ἀπομανῆσαι σεβασμιότητα, καὶ τοῦτο παρὰ τὴν οἰκίαν ἀγνωμοσύνην τὴν καὶ ἀθέτησιν, ἐκ τῶν κατ' ἑαυτοὺς σταθμώμενοι τὰ ἄλλότρια· οὐδέν τι μᾶλλον φευκτὸ ἀποτρόποιον τὴν ἀσεβείαν, ἢ ἑλεεινὸν καὶ ἄβλιον τὸ ἀσυνέρον καὶ ἀναίσθητον· ταῦτα οὐδ' ἂν Ἰουδαίων ἢ ἐλλήνων τινὲς οἱ αἰεὶ τῆς ἀνομότητος ἡμῶν πίστεως καταφλουαροῦντες ἐκινολόγησαν.

λδ. Ἀλλὰ τὰ μὲν τούτων ἄποπα τσαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα· ἐμοὶ δὲ ἐπὶ τοὺς ἐλέγχους τοῦ ψεύδους καὶ ταύτῃ ἰτέον, καὶ ἐκ τῶν λογίων τοῦ πνεύματος οἷς πιθαρχεῖν παντὶ τρόπῳ χρῆναί φημι, ὡς ἔχουσιν ὀρθότητος ἢ σαθρότητος οἱ τῶν ματαίων λόγοι δοκιμαστέον· θεσμός τοίνυν ἀποστολικὸς ἡμῖν διακελεύεται· “ μὴ παντὶ πιστεύειν πνεύματι, ἀλλὰ δοκιμάζειν εἰ ἐκ Θεοῦ ἔστιν, ἔπειδὴ καὶ νῦν πολλοὶ ψευδοδιδάσκαλοι, φησὶν, ἐξεληλυθείσαν· ” ἴδωμεν οὖν εἰ ἐν πνεύματι Θεοῦ καὶ αὐτοὶ ἄγονται, συναρὰ τε φρονουοῦσι καὶ σύμφωνα τοῖς ἐν πνεύματι Θεοῦ λαλήσασιν· καὶ εἰ μὴ ὡσαύτως ἐκείνοις ἔχοντας καταληφόμεθα, καὶ εἰσόμεθα ὅτι οὐ τοῦ Θεοῦ εἰσὶν, ἀλλὰ τοῦ ἀντιχριστοῦ· καὶ πρότερόν γε, εἰ δοκεῖ, οἱ χρόνῳ πρεσβύτεροι προαγέσθωσαν· ἐφεξῆς δὲ οἱ τῇ ἀξίᾳ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν ἡγεμονεύοντες, αὐτοῖς ἐπιζευγνύμενοι ἐπαγέσθωσαν· αὐτῶν δὲ τούτων τὰ κοινῇ πᾶσιν ἐκκείμενα καὶ δεδημοσιευμένα παρὰ τοῦ πνεύματος λόγια προηγήσθωσαν· καὶ τούτων πάλιν ἐκ πολλῶν ὀλίγιστα· ἐπειδὴ τὸ ἀδρανὲς καὶ ἀνίσχυρον Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν κατεψηφίσαντο, ὡς οὔτε τῆς ἐλληνικῆς πλάνης ἀπαλλάττει κατ' ἴσχυσε τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μάτην τὸ διὰ σταυροῦ πάθος, ὅλος τὲ ὁ τῆς οἰκονομίας αὐτῷ πεπραγμάτευται τρόπος, μάταιόν τε ἀποφαίνειν τὸ Θεῖον κήρυγμα ἐν τῇ ἀπῆχῃ τῶν λογισμῶν φαντασιούμενοι, καὶ ψευδομυθίας ἐπίκλημα τοῖς τῆς ἀληθείας κήρυξιν ἐπέγραψαν.

λε. Οὐκοῦν ψαλλέτω Δαβὶδ ὁ μακάριος τὴν Θεῖαν λύραν ἀνακρουόμενος ἡρμωμένην ἐν πνεύματι· “ ὅτι Θεὸς μέγας κύριος, ὑψηλός τε καὶ φοβερός, ἡ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· καὶ μὴν, καὶ ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη· καὶ, σχολάσατε καὶ γινώτε ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ Θεός, καὶ ὑψωθήσομαι ἡ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὑψωθήσομαι ἐν τῇ γῇ· καὶ, ἐγνωρίσει κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἔθνων ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· καὶ εἶδον

„ πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν „ πῶς οὖν, καὶ πότε, καὶ ἐπὶ τίσει θεὸς μέγας καὶ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ὁ τῶν ὄλων θεὸς ἐγνωσται, ἐγνωρίσέ τε τὸ σωτήριον αὐτοῦ, καὶ ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἐντεῦθεν συνιδεῖν ἔξεστι τοῖς γε ἀληθῶς ἀρτιόφροσιν, ὀρθόν τε καὶ ἀδιάστροφον πρὸς τὰ θεοπαράδοτα λόγια τὸν νοῦν ἀπευθύνουσιν· εἰ μὲν γὰρ ὡς θεὸς τῶν ὄλων ἀπλωῶς καὶ δημιουργὸς νοοῖτο, ἤδη πάντων βασιλεύει καὶ κατεξουσιάζει· “ ὁ δεσπόζων ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ „ τοῦ αἰῶνος· ὅτι ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ τὰ σύμπαντα „ δοῦλα αὐτῷ „ εἰ δὲ ὡς πρὸς οἰκείους τινὰς καὶ ἀποκεκριμένους αὐτῷ ἀνατεθειμένους λέγοιτο, γινώσκοντας τε αὐτὸν εἶναι μόνον θεὸν ἀληθινόν, καὶ αὐτῷ μόνῳ τὴν λαβρίαν προσάδοντας, λέγεται γὰρ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον βασιλεὺς τινῶν καὶ θεὸς ὁ θεὸς, τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐξ αἱμάτων Ἰσραὴλ μόνων τὸ παλαιὸν ἐγνωρίζετο, καθὼ εἴρηται “ ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς „ διέσπειρεν υἱὸς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ „ καὶ, ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ· καὶ, ὅτι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν ἐξελεξάμην ὑμᾶς· καὶ, λαὸς „ μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καταμῶνθαι ὑμᾶς· καὶ, ἡμεῖς ἐσμεν λαὸς σου, καὶ „ πρόβατα νομῆς σου „ καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις περὶ αὐτῶν λέγεται, ἃ οὐκ ἂν τις τοῦ εἰκότος ἀποτεύξοιτο παρασπλαγιάτικα ἰδιώματα φήσας, τῆς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἀπιστίας καὶ ἀθείας αὐτοὺς διῆσάντα καὶ ἀφορίζοντα, καὶ τῷ Θεῷ προσοικειοῦντα τε καὶ προσάγοντα· ἐφ’ ὧν οὐκ ἂν ταῦτα ῥηθεῖν ποτέ που· οἱ γὰρ ἐκείνων τῶν ἐθνῶν βασιλεῖς, ἢ τε ὑπ’ αὐτοῖς τελοῦσα καθήκοος πληθὺς, τῷ ἀλόγῳ τῆς ψυχῆς ἐπιτρέποντες, καὶ διὰ τοῦτο ὡς ἄλογα ζῶα ἀποπλανώμενοι, τὸν μὲν φύσει καὶ ἀληθῶς ὄντα θεὸν ἠγνόησαν, τὸν κτίσαντα καὶ διδόντα αὐτοῖς πνοὴν ζωῆς, καὶ τὴν ἐπ’ αὐτοῖς τιθέμενον πρόνοιαν ἐπεγράφοντο δὲ βασιλεῖα τὸν σατανᾶν, καὶ θεοῖς ὡς ἕκαστοι καὶ δαίμοσιν ἐλευθρίοις κατὰ διαφόρους δόξας σχιζόμενοι τε καὶ σκεδαννύμενοι προσκυνοῦντες, θρησκείας ἰδίας ἑαυτοῖς ἀπετέμοντο· ἐπεὶ οὖν οὐδὲ οὗτοι τὸν τῶν ὄλων θεὸν βασιλεῖα ἤδεισαν, οὐδὲ λαὸς αὐτοῦ κατ’ οἰκειώσιν ἐχρημάτιζον, καίτοι γε ἄλλως ὑπάρχοντες ὡς κτίσμα αὐτοῦ καὶ ποίημα· οὔτε δὲ πάντα τὰ ἔθνη, Ἰσραὴλ· οὐδὲ πᾶσα ἡ γῆ, Ἰουδαία· οὐ τεθεώρηται ἐπ’ αὐτοῖς τὰ προφητικὰ ἐκβαίοντα λόγια.

Λεπέται οὖν περὶ ἡμῶν τῶν ἐξ ἐθνῶν πρὸς τὴν θεῖαν κεκλημένων ἐπίγνωσιν, ἤτοι τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπανταχοῦ περάτων γῆς ὑπερηπλωμένης, καὶ τὸν ἕνα θεὸν καὶ τῶν ὄλων δεσπότην βασιλεῖα μέλαν καὶ κύριον συμφώνως ὁμολογούσης καὶ προσκυνοῦσης, ταῦτα καὶ νοεῖσθαι καὶ λέγασθαι· πότε δὲ ταῦτα; “ ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἤγλικε δὲ καὶ „ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογε- „ νῆ, γενόμενον ἐκ συναικὸς ἀνθρώπου καθ’ ἡμᾶς, ἀμαρτίας ἐκτὸς πεφηνότα· „ καὶ συνεκάλεσε πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὴν αὐτοῦ Γνώσιν, καὶ ἐρρύσατο ἡμᾶς τῆς

τοῦ δυναστεύοντος ἐχθροῦ πικρᾶς δουλείας· τότε δὴ τότε καὶ ἡμεῖς οἱ ἐξ ἔθνων, ἐξ οὗ λαοῦ, λαὸς Θεοῦ κεχηρηματίκαμεν, καὶ πεπλουτήκαμεν ἐν αὐτῷ τὸ καινὸν ὄνομα· τοῖς γὰρ δουλεύουσί μοι, κληθήσεται ὄνομα καινὸν, γέγραπται· ὁ εὐλογηθήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας, τῷ εἶναι τὸ ἀπ' αὐτοῦ καὶ λέγεσθαι χριστιανούς· καὶ, τὸ τῆς Θεογνωσίας ἡμῖν ἐνήστραψε φῶς, ἐπειδὴ εἰς φῶς ἔθνων τέθεικά σε, φησὶν· οὕτως ἡμεῖς ὁ λαὸς ὁ κλιζόμενος αἰνοῦμεν τὸν κύριον, μετὰ τοῦ Δαβὶδ λέγοντες· “ ὅτι βασιλεὺς ἡμῶν μέγας ὁ κύριος, καὶ Θεὸν „ πάντες αὐτὸν ἐπιγραφόμεθα, καὶ τῆς ἐκκλησίας κεφαλὴν ὁμολογοῦμεν, ἦν „ ἐκ τῶν ἔθνων τῷ ἰδίῳ αἵματι ἐξηγοράσατο· ὅτι ἐκτήσατο ἡμᾶς ἑαυτῷ λαὸν „ περιούσιον, ἔθνος ἄλιον, βασιλεῖον ἱεράτευμα, ἀναγγέλλειν τὰς ἀρετὰς καὶ „ τὴν δόξαν αὐτοῦ· ὅτι πάντα τὰ ἔθνη νῦν δουλεύουσιν αὐτῷ, καὶ ἐνευλογοῦν- „ ται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, καὶ προσκυνοῦσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶ- „ σαι αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνων, καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἤκουσι καὶ προσκυνοῦσιν ἐνώ- „ πιον αὐτοῦ, καὶ προσκυνοῦσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς „ τῶν μὲν πατριῶν ἔθνων καὶ θεῶν, καὶ τῆς κρατοῦσης ἀθείας ἐπ' αὐτοῖς ἀποθρώσκοντες, πρὸς δὲ τὴν καθαρὰν καὶ ἀμώμητον προστρέχοντες πίστιν ὡς προθυμότηται· τί οὖν πρὸς ταῦτα τοῖς τῷ ἁγίῳ διαμαχομένοις δοκεῖ πνεύματι; εἰ μὲν περὶ ἰουδαίων εἰρηῆσθαι ταῦτα ὡσπερ παραφρονήσαντες εἴποιεν, ἀλλὰ γνωστός ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐν τούτοις γὰρ τινικαῦτα τό τε ἔθνος καὶ ἡ λατρεία καὶ ἡ προσκύνησις περιγέγραπτο· ἐν Ἱεροσολύμοις γὰρ δεῖ προσκυνεῖν, καθὰ πάλαι γενόμεσται· ταῦτη τοι καὶ οἱ εἰς Βαβυλῶνα ποτὲ ἀπαχθέντες δορυάλωτοι, πῶς ἔσομεν, ἔλεγον, τὴν ᾗδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοθρίας, κωφῶν τῶν ὀργάνων ταῖς ἰταίαις ἐκκεραμαμένων; εἰ δὲ δὲ τοῖς παρ' Ἑλλήσιν ἀμαρτανόντες ὑποκλήψονται ἀναδείναι τὸ κλέος “ ἀλλ' „ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοπίσθη ἡ ἀσύνητος αὐ- „ τῶν καρδία „ διότι γινόντες τὸν Θεὸν, οὐχ' ὡς Θεὸν ἐδόξασαν ἢ κυχαρίστησαν· τοῖς ἔργοις δὲ τῶν χειρῶν αὐτῶν ταπεινωθέντες ὑπέκυψαν, καὶ τῇ κτίσει παρὰ ἀκαθάρτοις δαίμοσι τὸ πρέπον Θεῷ σέβας ἀνέθεσαν, ἀλλὰ τοῖς ἄλλοις ταῦτα φιλοτιμησόνται ἔθνεσιν; “ ἀλλὰ τὰ εἶδωλα τῶν ἔθνων ἀργύριον „ καὶ χρυσίον, ἔργα χειρῶν ἀνθρώπων „ ἃ οὐ λαλήσουσιν οὐδὲ ὀψοῦνται, οὐδ' ὀπωσιούν κινηθήσονται.

Πάντοθεν οὖν συνάγεται, καὶ μὴ θέλωσιν οἱ γῆς ἀληθείας ἐχθροὶ, ἡμᾶς τοὺς χριστιανούς τὴν νικῶσαν ἐνέγκασθαι· ἡμῖν γὰρ κελεύει τὸ πνεῦμα ἄειν τῷ κυρίῳ ᾄσμα καινὸν, οὐκ ἐν Ἱεροσολύμοις μόνον οὐδὲ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, μικροῖς τῆς οἰκουμένης τμημασιν, “ ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ „ ἐπαίροντας ὁσίους χεῖρας, λατρεύειν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ· ἡνί- „ κα ἐπέφανεν ἡμῖν ἀνατολὴ ἐξ ὕψους, καὶ ἔδωκεν ἡμῖν τῷ λαῷ αὐτοῦ σω- „ τηρίας τὴν Ἰνῶσιν ἐν ἀφέσει ἀμαρτιῶν ἡμῶν „ οὕτως ἡμεῖς ὡς λαὸς αὐτοῦ, γινώσκουμεν ἀλαλαγμὸν, καὶ ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ πορευόμεθα, καὶ ἐλπίζομεν ἐπ' αὐτῷ πᾶσα συναγωγὴ λαῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς χρι-

στῆσαντοὶ θεὸς πρόσφατος, ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν αἰεὶ θεὸν Γινώσκομεν “ ἔγωγε .. γάρ, φησι, θεὸς πρῶτος καὶ εἰς τὰ ἐπερχόμενα, καὶ ἐκτός σου ἄλλον θεὸν .. οὐκ οἶδαμεν .. πρὸς αὐτὸν λέγομεν ἔγνωρίσεν οὖν κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ· τίς δὲ αὕτη, Παύλου λέγοντος ἄκουε, ὃς ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπὸ Θεοῦ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγίασμός καὶ ἀπολύτρωσις· ὁ Ἐμμανουὴλ δὲ οὗτος ἐστίν· εἰ τοίνυν οἱ ἐν αὐτῷ ἐν πίστει δικαιοῦμενοι, δι' αὐτοῦ λελυτρώμεθα, εἶδσαν γὰρ πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, φανερὸν ἔτι οἱ ἀπὸ κοιτίας λαλοῦντες καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος κυρίου, ἀπόλυτον δὲ ταῖς ἐπι τῷ μονογενεῖ δυσσημίαις ἀνοιγνύοντες τὸ στόμα, ἐκ τοῦ ἀντιχρίστου λαλοῦσιν, ὡς τῇ μεγάλῃ Ἰωάννη καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ· ἕτεροίως γὰρ ἢ ὡς αἱ τοῦ Θεοῦ πνεύματος ῥήσεις, ἀφρονεστάτα παραθέγγονται· οὗτοι οὖν εἰ μὲν οὐκ ἦσαν ὠδὴν κυρίου πώποτε, ἢ καὶ γεωργοῖς καὶ ἐμπόροις καὶ πλωτῆρσι, πάσῃ τὲ ἀξία καὶ ἡλικίᾳ καὶ τύχῃ ἀνεῖται τὲ καὶ ἐξήπλωται, πάντων ἀμαθέστεροι καὶ ἀνοσιπτότεροι ἐν δίκῃ νομισθήσονται· καὶ ταῦτη οὐδὲ ἱερεῖς εἰκότως κεκληθήσονται. οὐδὲ ἱερεῖς τὸ ὑστατον ἀπήχημα, ἀγνοίας δὲ καὶ ἀλογίας, οὐ γέλωτα ὀφλήσουσιν, ἐσχάτην δὲ δίκην ἀποίσουνται; εἰ δὲ θεῖα λόγια ἅ τε ἱερεῖς ἐπιστεύθησαν, οὐκ ἐφρόνησαν δὲ συνίναί αὐτά· “ ἀνὴρ γὰρ ἄφρων οὐ γνώσειαι .. καὶ ἀσύμμετος οὐ συνήσει ταῦτα .. διὰ τοῦτο δοκιμασθήσιντες ὡς οὐ λαλοῦσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ πνεύματος, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἄρα λαλοῦντες ὀφθήσονται.

λς. Προσπαδέσθω δὲ τῷ προφήτῃ τοῖς εἰρημένοις ἀκόλουθα, αὐτὸ δὲ τὸ ἐν Θεῷ ἰδρῦσθαι τὴν ἐκκλησίαν καὶ διαμένειν ἀκράδαντον “ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ .. αὐτῆς καὶ οὐ σαλευθήσεται, βοηθήσει αὐτῇ ὁ Θεὸς τὸ προσπαρῶν πρῶτ' .. καὶ μωριαῖς τῶν ἀνομούντων αἱ κακεργάτιδες ἀπειλοῦναι, ἐπομβρίας ἐν ἴσῳ κατασκήψαιαν, καὶ τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας προσπνεύσειαν ῥαγδαίωτερον, οἱ χεῖμαρροι τε καυχάζοντες τῆς ἀσεβείας τῷ ρεύματι καὶ μέγα μορμύροντες ἐπικυμαίνουσιν· τεθεμελιώται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν ἀσειστον, ἢ τις ἐστὶν ὁ Χριστός· “ πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος ἐποίησεν ἐν τε οὐρανῷ καὶ ἐπὶ .. τῆς γῆς, ἀισχυνέσθωσαν οἱ παράνομοι. ,, Ἐξῆς δ' ἂν εἴη καὶ τῶν ἄλλων Θεοφόρων ἀνδρῶν τὰς φωνὰς, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐν αὐτοῖς λαλήσαντος πνεύματος, εἰς μέσους ἀγαθῶν ἐξετάζοντας· ὡς ἂν γνοίμεν, οἷα, περὶ ὧν ἡμῖν λέγειν πρόκειται, φθέγγονται, καὶ εἰ δὲ συνθέουσιν αὐτοῖς τῶν δι' ἐναντίας οἱ λόγοι, καὶ νῦν ἐμφανὲς κατασταθήσεται· ἀρκτέον οὖν ἐντεῦθεν. “ Ἔσται, φησὶν, ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρέθη αὐτοῖς οὐ λαὸς μου ὑμεῖς, ἐκεῖ κληθήσονται .. υἱοὶ Θεοῦ ζῶντος. ,, Ἦντες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, καὶ περὶ τίνων, ἡμῖν ὁ προφητικὸς πρῶσις λόγος, ὁ τῶν μακαρισμῶν ἐκείνων ἠξιωμένους, καὶ τας καίς τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἐκκεκρίσμενος, πέτρος τῆς πιστεῶς ἡμῶν τὸ ἐπαίωμα καὶ στήριγμα, διδάξει λέγων· “ ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλεκτῶν, βασιλείων ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν· ὅπως τὰς ἀρετὰς ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντος εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν

„ δὲ λαὸς θεοῦ· οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἐλεηθέντες. „ Σύμφωνα δὲ τούτοις καὶ Παῦλος, ὁ τῆς αὐτῆς χάριτος καὶ δόξης μέτοχος καὶ τῶν Χριστοῦ μιστηρίων ταμίης, φθεγγέσθω “ ἵνα γνωρίσῃ τὸν πλοῦτον τῆς δόξης αὐτοῦ, „ λέγων, ἐπὶ σκευῇ ἐλείους ἂ προητοίμασεν εἰς δόξαν αὐτοῦ, οὐς καὶ ἐκάλε- „ σεν ἡμᾶς, οὐ μόνον ἐξ Ἰουδαίων ἀλλὰ καὶ ἐξ ἔθνων ὡς καὶ ἐν τῷ Ὄσῃ „ λέγει· καλῶσω τὸν οὐ λαόν μου, λαόν μου· καὶ τὴν οὐκ ἠγαπημένην ἡγα- „ πημένην· καὶ ἔσται ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἐρρήθη αὐτοῖς οὐ λαός μου ὑμεῖς, αὐτοὶ „ κληθήσονται υἱοὶ θεοῦ ζῶντος. „

Οὕτω μὲν οὖν τῶν σοφῶν τῆς οἰκουμένης διδασκάλων ἡ ξυνωρίς, μέγαλο-
φυῶς τεθεώρηκεν· ἀλλὰ τούτων ἀλλήλοις συνηδὰ ἐπὶ ταῖς προφητικαῖς ῥήσει-
σιν ἀποφαινομένων, ὡς δὴ ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος κινουμένων, καὶ
ἡμᾶς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων τε καὶ ἔθνων πρὸς ἐπίγνωσιν τοῦ θεοῦ φωτὸς κεκλη-
μένους, λαόν τε θεοῦ καὶ ἔθνος χρηματίζειν διαμαρτυρομένων, καὶ τοῦ σκό-
τους τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἀπιστίας ἀπηλλαγμένους, ὁ ταναΐτις
φάναι πολμῶν πῶς οὐκ ἐκ τοῦ ἐνανθίου πνεύματος λαλῶν Ἰωρισθήσεται; Εἶτα
πάλιν ὁ αὐτὸς οὗτος θεόληπτος ἀνὴρ, ἕτερον ἐν πνεύματι ἀναφθεγγέσθω χρη-
σμόν· “ καὶ μνηστέυσμαί σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ ἐν κρίματι, καὶ ἐν ἀληθείᾳ, „
καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς, καὶ μνηστέυσμαί σε ἐμαυτῷ ἐν πίστει, καὶ ἐπιγνωσῇ „
τὸν κύριον. „ τί ἐροῦσι πρὸς ταῦτα οἱ τῷ θεῷ ἀντιπαθόμενοι καὶ διαμα-
χόμενοι βουλήματι; εἴπερ γὰρ ὡς παχεῖς καὶ ὑλικοί τὴν διάνοιαν, καὶ τῷ
γράμματι προσέχοντες, περὶ τοῦ δήμου τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἐκλάβοιεν τὰ προφη-
τευόμενα, τῷ συνήθει ψεύδει καὶ νῦν ἀποχρήσονται· ἀπίθανον γὰρ κομιδῇ τὸ
χερῆμα τουτί· οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα τὰ Ἰουδαίων κρατεῖ, οὐδὲ μέχρη καὶ σῆ-
μερον αὐτοῖς τὰ τῆς ἐλευθερίας πεφύλακται· ποῦ γὰρ αὐτοῖς τὰ βασιλεία, ἢ
τε περιβλεπτος πόλις, καὶ ὁ νεὸς ὁ περιώνυμος; ποῦ δὲ ἡ λατρεία καὶ τὰ
νόμιμα καὶ ἡ λοιπὴ περιφάνεια; ἵνα μὴ τοῖς καθέκαστον ἐπεξίσιμην· ἀλλ’ οἴ-
χεται πάντα, καὶ φρούδα γέγονεν· οὐκοῦν οὐ μεμνήσεται τῷ θεῷ εἰς τὸν
αἰῶνα ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῇ, οὐκέτι χώραν ἔχει ἐπὶ τούτοις τὰ προφη-
τικὰ ἐφαρμόζεσθαι ἀναγκαίως οὖν περὶ τοῦ νέου λαοῦ καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν
ἐκκλησίας, ταῦτα καὶ νοεῖσθαι καὶ δέχεσθαι τὸν γε ὡς ἀληθῶς εὐγνωμόνα
καὶ συνετὸν προσήκει ἀκροατῆν, ἢ καὶ τῷ Χριστῷ μνηστῆρι νενομίφεται, καὶ
σύνοικον αἰεὶ τὸν θυμῶν ἐν τῇ ἑαυτῆς καρδίᾳ κέκμηται, καὶ τετραμένη τῇ
ἀγάπῃ τοῦ ἑραστοῦ· οὐτ’ οὖν τοῦ πρὸς αὐτὸν ἔρωτος ἀποσφαίη εἰς τὸν αἰῶνα,
οὐτ’ ἂν ὀπίσω ἀλλοτρίου τινός ποτε γένοιτο· ἐφ’ ὧν δὴ καὶ τὸ προφητικὸν
ἀληθευόμενον λόγιον κατῖδοι τις ἂν καὶ μάλα ῥαδίως, αὐτὰ τε βοῶσι τὰ
πράγματα, μάρτυς δὲ καὶ Παῦλος ὁ προμνήστωρ ἐξισόχρεως, ὡδί πως πρὸς τὴν
ἐν Κορίνθῳ γεγραφῶς ἐκκλησίαν· “ ἡρμολάμην ὑμᾶς ἐν ἀνδρὶ παρθένον ἀγῆν „
παραστήσαι τῷ Χριστῷ. „ Καὶ αὖ πάλιν Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων “ ὅτι οὐ- „
πως ὁ Χριστὸς ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν δέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, „
ἵνα αὐτὴν καθαρῶς τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, καὶ ἵνα παραστήσῃ

„ αὐτὴν ἐαυτῷ ἐνδοξὸν τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπίλον ἢ ρυτίδα ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος. „

Τί λέγετε; παραγράφεσθε Παῦλον, καὶ εἰκαιόμυθον ἀποκαλεῖτε, τὸν Χριστὸν ἔχοντα ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα; ἢ πάντως ἀληθεύει καὶ συντηρεῖται ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, παντὸς μύστους εἰδωλικοῦ καθαρεύουσα, καὶ ψεύδεσθε ὑμεῖς ὡς τοῦ ψεύδους ἑρασταί, καὶ ὅπως ἐστὶν οἰκειότερον εἰπεῖν καὶ ἀκόλουθον, λαλοῦντα ἐν ἑαυτοῖς τὸν ἀντίχριστον ἔχοντες; ἐν δικαιοσύνῃ δὲ ὅπως καὶ ἐν κηλίῃ καὶ ἐν ἔλθει: “ ὅτι ἐρῶσα ἡμᾶς ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ σκότους, καὶ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἠλευθέρωσεν ὅτι θεὸς ἦν, φησὶν, ἐν Χριστῷ κόσμον κατὰλλάσων ἐαυτῷ μὴ λογιζόμενος αὐτοῖς τὰ παραπτώματα αὐτῶν. „ τίτε ταῦτα; ὅτι “ ἡ φιλανθρωπία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπεφάνη Θεοῦ, οὐκ ἔξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν, ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσται ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἔξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἵνα δικαιοθῆντες τῇ ἐκείνου χάριτι, κληρονομοὶ γενώμεθα ζωῆς αἰωνίου ἐπὶ τοσούτον γὰρ ὑπερεπερίσσειεν ὁ πλοῦτος τῆς χρηστότητος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ὥστε διὰ τοῦ οἰκείου αἵματος ἀποκαταλλάξαι τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, ἐκπεπολεγμῶν ὄντας διὰ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ γὰρ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς. „ πίστιν δὲ ἡμεῖς καθαρὰν καὶ ἰλιυριῆ προσφέροντες, τὴν Θεῖαν πλουτοῦμεν ἐπιγνώσιν, καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ δικαιοσύνης εἰς τὸν αἰῶνα πνευματικούς δρεπόμεθα τοὺς καρπούς. “ Ἐτερος ἡμῖν τῶν μακαρίων προφητῶν ἐπιφωνεῖτω ἐν πνεύματι, λέγων “ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος, συνάξω τὴν συντέτριμμένην, καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰσδέξομαι, καὶ οὗς ἀπωσάμην καὶ θήσομαι τὴν συντέτριμμένην εἰς ὑπόλειμμα, καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰς ἔθνος ἰσχυρὸν, καὶ βασιλεύσει κύριος ἐπ' αὐτοὺς ἐν ὄρει Σιών ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. „ τί δὲ οὖν πάλιν ἐν τούτοις ὁ προφητικὸς ἡμῖν διασημαίνει λόγος, σαφὲς ἂν εἴη τοῖς γε ὡς ἀληθῶς ἀρτιόφροσι, καὶ τὰ θεῖα θεοπρεπῶς ἀλλὰ μὴ ἐμπαθῶς, πεπαιδευμένοις ἐκδέχεσθαι ἡμέραν τοισαροῦν εἰκότως ὑποβάλλει νοεῖν, καθ' ἣν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἤγλιγε, καὶ ὁ τῶν οὐρανῶν καὶ πάντων κατακρατῶν καὶ κυριεύων βασιλεὺς, τοῖς ἐπὶ γῆς ἐπιδημητικῶς προσωμίλησεν “ ἵνα ποιῆσῃ τὰ ἀμφοτέρω ἐν, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, τὸ μεστόχορον τοῦ φραγμοῦ λύσας τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ. „ καθά που τῷ Θεῷ εἴρηται Παῦλον.

Ὁ τοίνυν τὸ συντριμμα ἡμῶν ἰώμενος, ὁ τὰς νόσους ἡμῶν βαστάσας καὶ μαλακισθεὶς διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ὁ κηρύξας αἰχμαλώτοις ἄφεισιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὸ φῶς ἐνιείς τῆς ἀληθοῦς γνώσεως, αὐτὸς τὴν συντετριμμένην συνήγαγε νοῦτο δ' ἂν πάλιν εἰκότως πᾶσα ψυχὴ ἔργοις χειρῶν ἀνθρωπίνων ταπεινουμένη καὶ ὑποκνύτουσα, καὶ τούτοις τὸ ἐξαίρετον καὶ ἀνακαίμενον θεῶ ἀνάπτουσα σέβα-

σμα τὸν γὰρ ἑαυτῶν δημιουργὸν καὶ δεσπότην, οὐκ ᾔδεσαν οἱ πλανώμενοι ὧν οἱ πόδες ὀρθὰ βαδίζουσιν οὐκ εἰδότες, ταῖς τραχύτησι καὶ σκολιότησι τῆς δυσσεβείας περιπταίνοντες, καὶ τοῖς σκόλοφι τῆς ἀμαρτίας περιπειρόμενοι, συνπρίματι καὶ ταλαιπωρίᾳ ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν περιέπιπτον, τὴν γὰρ ὁδὸν τῆς εἰρήνης οὐκ ἐπεγίνωσκον· εἶεν δ' ἂν οὗτοι τὰ παντοδαπὰ τῶν ἐθνῶν γένη, τῇ ἀπιστίᾳ κατατρυχόμενά τε καὶ συνθραυόμενα, οὓς δὴ καὶ ἐξωσμένους ποτὲ διὰ τὴν ἄγνοιαν εἴρκειεν· ἐπειδὴ τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν ὁ Θεὸς, καὶ τὴν μετάνοιαν πᾶσι παρεργυῶν κατώκειρεν, εἰσδεξάμενος ἐπιστρέφοντας εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καὶ εἰσποιήσατο, καὶ λαὸν εὐκτεῖον κέλευσε, καὶ ἔθνος ἅγιον καὶ ἰσχυρὸν ἀπειρηγασατο· ὡς μηδαμῶς ἔτι περὶ τὴν θεοσέβειαν ἀσθενήσοντας, ὁ γὰρ τοι ἰσχυρὸν πεδήσας καὶ τὸν τύραννον καταληϊσάμενος, ὥσπερ σκύλα τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἔτι κατεχομένους λαφυραγωγῶν διήρπασε, καὶ οἶον πρωτόλειον ληστὰς καὶ πόρνους καὶ τελῶνας ἑαυτῶ ἐξελὼν ἀνατέθεικεν, οὕτω δὴ ὑπὸ ζυγῶ τοῦ δυσμενοῦς κατεσφιγμένους· τὸν ζυγὸν συντρίψας τοῦ παῖοντος, ἑαυτῶ εἰς κληρὸν ἱερὸν καὶ συναγωγὴν ἁγίαν ὑπελίπετο· ἐφ' οὓς καὶ βασιλεύει εἰς τὸν αἰῶνα, ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σιών τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, παντὶ που δῆλον· οὐ γὰρ πεπαύσεται ὁ ἅπας αἰὼν, οὐδ' ἀπολήξει πότεν, μᾶλλον δὲ οἱ τὸν αἰῶνα καθ' ἑκάστην γενεὰν βιοτεύοντες ἄνθρωποι, Θεὸν τε καὶ βασιλεία καὶ εἰδέναί καὶ προσκυνεῖν τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ πᾶσαν εἰδωλικὴν βδελύσσεισθαι μυσαρύτητα· μεθ' ἡμῶν γὰρ ἔστι πᾶσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· οἱ δὲ ταῦτα οὐ συνέντες, ληρείτωσαν εἰς τὸν αἰῶνα καταισχυρόμενοι, καὶ ἰνώτωσαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας Χριστοῦ φθεγγόμενοι ἀταμίευτα.

Ὅτι ἀπὸ καρδίας λαλοῦσι, καὶ ἐκ τοῦ ἐνανθίου παραφωνοῦσι πνεύματος, ἄλλος τῶν θεοφόρων καλεῖσθαι καὶ λέγει· “ ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ Ἰωῶ·, και τὴν δόξαν κυρίου, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας·, ἔξεισιν ὁ εὐδότης τῆς θείας ἐπιφανείας, διαθεῖν τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· σπλαγχνεῖται τῶν ἐθνῶν ἡ πληθὺς ἡ σύμπασα, καὶ ἐνεπλήσθη τῆς θείας δόξης καὶ ἐπιγνώσεως· ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψαι θαλάσσας, τὸ ὑπερπλήρες καὶ ἄφθονον τῆς ὑπερβλυζούσης χάριτος, ἐν τῇ ἀνελαττώτῃ χύσει τῆς ἐπιχορηγομένης τοῦ ἁγίου πνεύματος δωρεᾶς, ἧς ἐν τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι οἱ πεπιστευκότες ἠξίωντο· τάχα γὰρ τὴν τοῦ θείου λουτροῦ χάριν ὁ λόφος ἡμῖν ὑπανίσσειται, ἐν ᾧ οἱ φωτιζόμενοι τῶν ἐξ ἀμαρτίας κηλίδων ἀποκαθαίρονται· τῇ γὰρ τρισσῇ κατ' ἀδύσει, καθ' ἣν ἡ τῆς ὑπερθέου τριάδος ἐπίκλησις, τῇ τρισσῇ τῶν ὑποστάσεων, καὶ ἐνταῦθα τῆς ὑπερουσίου θεολογείται θεότητος, συγκαταδύονται, καὶ τῷ καθαρῷ καὶ ἀχράντῳ ὕδατι ἐπικλυζόμενοι συνενθάπτονται, τῷ πυρὶ τῷ τοῦ πνεύματος ἐνχωνευόμενοι· θαλαττοῖς οἱ ὥσπερ βείθροις τῇ ἄλμυρίδι τῆς κρατούσης πρὶν ἀπιστίας παρεικαζόμενοι· οὕτω γὰρ τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀποτίθμενοι, τὸν νέον καὶ κατὰ Χριστὸν κτιζόμενον ἐνδιδύσκονται· ἢ τῶν τῇ κλήσει τοῦ εὐαγγελίου ὡς τάχιστα ὑπεικόντων καὶ συνθεόντων

τὴν πληθὺν τὴν ἀπείρονα, ἢ καὶ τῶν ἐν θαλάσῃ μέτρων μυστικῶς ὑπεροίσειε κατ' ἐκείνα δὴ ἂ τῷ πατριάρχῃ Ἀβραὰμ παρὰ Θεοῦ πάλαι ποτὲ ὑπεσχρημένον εἰδείνυτο, ὡς ἐπὶ τοσοῦτον περιουσίας τὸ ἐπηγγελμένον αὐτῷ σπέρμα ἀφίξεισθαι, ἄστρασι τοῖς κατ' οὐρανὸν καὶ μὴν καὶ ἄμμῃ τῇ κατὰ γῆν παριστούμενον· οὐ γὰρ δὴ μόνην θάλασσαν, ἤδη δὲ καὶ ὄλην ἤφαιρον καὶ ἐσχατιὰν καὶ οἰκουμένην ἅπασαν ἀποπληροῖ· πάντες γὰρ οἶα διδασκοὶ Θεοῦ, καὶ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος ἁγίου κεκαθαρμένοι, τῆς δόξης καὶ γνώσεως αὐτοῦ ὑπερεμπίμπλυνται, καὶ οὐ ποτε λόγον εἰδωλικὸν καὶ ἐν σκιαῖς Γοῦν οὔτε μυηθήσονται, οὐδ' ὅπωςτιοῦν ἀποφθέγγονται· οὐκοῦν τῆς τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος ἐνεργείας ἀποπληροσθέντες οἱ δι' ἐναντίας, εἰκὼ φλυαροῦντες κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἀλώσονται.

Ἄλλοτερος ἡμῖν τῶν θεοφόρων ἀγέσθω καὶ φραζέτω “ ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐξολοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, πᾶσαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν ”, τί τούτων λευκότερον ἢ τρανέστερον, ὡς μεγίστη καὶ ἄγαν σωτήριος ἡ τοῦ θεοῦ λόγου ἐπιφανείσα πρὸς ἡμᾶς συγκατάβασις; ἐρρύσθημεν γὰρ δι' αὐτῆς, τῆς πολυθέου πλάνης οἱ ἐξ ἔθνῶν, καὶ γινώσκομεν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ πατέρα, καὶ ὃν ἐπεμφεν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν κύριον ἡμῶν καὶ θεόν· ἀλλ' ὡς ἔοικεν οἱ τὴν ἐμπληκτικὴν ἐκείνην καὶ θεοσιτυῖ διδασκαλίαν παραδεξάμενοι, ἐν τῷ ἀφεγγεῖ ζῶνι τῆς ἀγνωσίας ἔτι περιαλωμένοι, ταῖς αὐταῖς τῆς θεογνωσίας οὐκ ἐνελάμβησαν· ταῦτα καὶ τὴν ἰουδαίαν ἀναισχυρλίαν ἐπιστομίζει, καὶ ἐφελήσειαν λέγειν, ὅτι γε ἀναχθέντων αὐτῶν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας, τῶν ἔθνῶν οἱ τὴν πίστιν πρὸς Θεὸν δεξάμενοι, εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν τὰς ἐν νόμῳ λατρείας προσεκόμιζον· τὸ γὰρ προφητικὸν λόγιον, ἐκ τόπου αὐτοῦ ἕκαστον προσκυνεῖν προθέσπεικε· τούτο δὲ οὐ τοῦ νόμου, τῆς δὲ εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ὡς ἀληθῶς ἐστίν, εἰς πάντα κατευρυνόμενης τὰ πέρατα ἡμῖν γὰρ τοῖς ἐν πίστει δεδικαιωμένοις “ ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἵνα λυτρώσεται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας, καὶ καθάρσῃ ἑαυτῶν λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων ”, ἀλλὰ δαίμονες μὲν, ἐπιφανέντος τοῦ σωτῆρος, καὶ τὰ θεῖα ἐπιτελοῦντος θαύματα, ἠνίκα τὸ οἰκεῖον πλάσμα κατώκλειρεν, ἐπεὶ τὸν ἐλαύνοντα ἤδεσαν, ἐμάνθανον γὰρ ἀφ' ὧν ἔπασχον, καὶ ἀκοίτες ἐπεβῶν “ τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἤλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; ” ἢ γὰρ τούτων τυραννίς ἐξεβάλλετο, καὶ τὸ κράτος αὐτῶν ὀλοτρόπως κάτεγγετο, καὶ τῆς ἐλπιζομένης αὐτοῖς κολάσεως καὶ γεέννης τὴν δίκην προεπρησθάνοντο, καὶ ὡς ἄωρον αὐτῶν ἔτι τὴν βάσανον κατ' ὀλοφύροντο· οὗτοι δὲ οἱ ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τοῖς δαίμοσιν εἰς τὰ τῶν δαιμόνων συμφέγγε-

σθαι προθύμως ἀνέχονται, καίτοι ἐκείνοι μὲν εἰς πείραν ἦδη αὐτῶν ἐκκλη-
 ρότες τοῦ παύματος, εἰ καὶ μὴ καθαρῶς οὕτω καὶ λαμπρῶς, δημοσιεύειν
 ἀναίσχυντοί γε ὄντες τὴν ἥτταν ἐβούλοιντο· ἠναγκαζόντο δὲ καὶ οὐκ ἐθέλοντες
 τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπιτάττοντος· οἱ δὲ σεμνοτέρους τῆς αὐτῶν ἐκείνων ἀποφαι-
 νουσι καταδίκης, ὡς τι πλέον καὶ εὐγνωμόνεστον περὶ αὐτοὺς ἢ ἐκείνοι δια-
 κείμενοι, καὶ διὰ τοῦτο εὐνούστατοι ὄντες αὐτοῖς, οὐ στέγουσι καθηρῆσθαι
 αὐτῶν τὸ κράτος λέγειν, ἢ τῆς καθ' ἡμῶν ἀπρακτῆσαι μανίας.

Καὶ ἐπειδὴ δεῖ τὰς προφητικὰς πάντως ἐκβαίνειν ῥήσεις, τῶν πιστῶν ἑκα-
 στος προσκυνεῖ τῷ θεῷ ἐν τοῦ τόπου αὐτοῦ, ὅτι “ πᾶσα ἡ γῆ προσκυνησάτω-
 ,, σάν σοι ,, γέγραπται οὕτω βούλεται ἡμᾶς καὶ ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος προσ-
 εὔχεσθαι “ ἐν παντί τόπῳ ἐπαίρουσας ὁσίας χεῖρας ,, χωρὶς ὀρθῆς καὶ διαλογι-
 σμῶν ἥδη γὰρ ἢ ἐφ’ ἐνὶ τόπῳ περιγεγραμμένη προσκύνησις λέλυται, ὀπνίκα
 ὁ τὸ γράμμα ἀκαλύπτει καὶ τὸν νόμον πληρώσει, καὶ τὴν χάριν ἡμῖν ἐκαι-
 νίσει, καὶ τοῦ παντὸς κύριος παρεγγέγονεν ἢ οὐχὶ τοιαῦτα τῇ γυναικὶ τῇ σα-
 μαρείτιδι διαλεγόμενος φαίνεται; “ ὅτι οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱερο-
 .. σολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρὶ, ἀλλ’ ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστίν, ὅτε οἱ
 .. ἀληθινοὶ προσκυνηταί, προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ·
 .. καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούσας αὐτῷ πνεῦμα ὁ θεὸς,
 ,, καὶ τοὺς προσκυνούσας αὐτῷ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν”
 ,, πανταχοῦ γὰρ ἐπιλαμπρούσης τῆς ἀληθείας καὶ χάριτος, οὐκίτι χωρὶς ἔχει
 ἐν τόπῳ περιορίζεσθαι ἢ προσκύνησις, οὐδὲ ἴστασθαι κατὰ τὸ παλαιὸν ἐκείνο
 καὶ σιωπῶδες διάταγμα· ἀλλ’ ὡσπερ τοῦ εὐαγγελίου ὁ λόγος ἀνά πᾶσαν τὴν
 γῆν ἐκχυθεὶς ἐξήχηται, οὕτω καὶ τῆς δοξολογίας καὶ προσκυνήσεως ὁ τρόπος
 ἑκαθεὶς ὑπερήπλωται ἢ τάχα πως τόπος θεοῦ τῶν πεπιστευκότων ἕκαστος
 καὶ οὕτω γὰρ θεωρητέον τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν σαρώσας διὰ πολιτείας ἐνθέου
 καὶ ἀρετῆς, ἠτοιμάσατο πρὸς καταγωγὴν τοῦ πνεύματος· τὴν ὕλην τὴν ὑπερ-
 αναβάς, καὶ τῶν παθῶν κρείττων γενόμενος, καὶ τῶν σκεδασθῶν δὴ τούτων καὶ
 ἐπικήρων τὸν νοῦν ἀπολυσάμενος, ἔνοικον οὕτω τὸν τοῦ θεοῦ λόγον ἔξει, καθὸ
 εἴρηται “ ὅτι ναὸς θεοῦ ἐστέ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν καὶ, ὅτι
 ,, οἰκήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσονται μοι εἰς λαὸν, καὶ ἐγὼ
 ,, ἔσομαι αὐτοῖς εἰς θεόν” ,, αἱ νῆσοι δὲ τῶν ἐθνῶν, τί ἂν ἄλλο νοηθεῖεν, ἢ
 καθάπερ ἡμᾶς οἱ τῶν θείων μυστηρίων ἐδίδαξαν εἰσηγηταί, αἱ τῶν ἐθνῶν
 ἐκκλησίαι ἄρτι καθιστάμεναι, καὶ τῆς ἀλμυρᾶς ἀπιστίας ἀνακύπτουσαι, καὶ
 πῆξιν λαμβάνουσαι τῷ θεῷ βάσιμον; εἴποι δ’ ἂν τις εἰκότως καὶ τὰς ἐν πε-
 λάγῃσι κειμένας, τὰς αἰσθητὰς δὴ ταύτας νήσους τῷ λόγῳ διαγράφεσθαι, ὡς
 καὶ ἔθνη κατώκουν ποτὲ ἀθεότητι συζῶντα· οὐ γὰρ οἱ τὴν ἡπειρον μόνον νε-
 μόμενοι, ἥδη δὲ καὶ οὗτοι τὸν λόγον δεξάμενοι τὸν σωτήριον, ἕκαστος προσ-
 κυνεῖ τῷ θεῷ τῶν ὄλων ἐν τοῦ τόπου αὐτοῦ· ἐπεὶ οὖν αὐτὸς ὁ Χριστὸς καὶ
 θεὸς ἡμῶν ἢ ἀλήθεια, προσκυνητὰς ἀληθινοὺς ἡμᾶς ἀποφαίνει, ἐν πνεύματι
 καὶ ἀληθείᾳ προσκυνούσας αὐτῷ διὰ τε τῶν εὐαγγελικῶν, διὰ τε τῶν προφητι-

κῶν φωνῶν· εἰς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ὁ ἐν πάσαις διαλεγόμενος· πῶς ἐπιφανέντος αὐτοῦ, τῆς ἐθνικῆς ἀθεΐας οὐκ ἔρρύσθημεν, καὶ πάσης εἰδωλικῆς βδελυρίας ἀμέτοχοι κατέστημεν, Ἰηῆσιοι κατὰ πάντα προσκυνηταὶ αὐτοῦ γενόμενοι· ψευδεῖς οὖν οἱ πᾶν δι' ἐναντίας λόγοι· καὶ σαφῆς κἀντεῦθεν ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου πνεύματος καὶ τοῦ ἀντιχρίστου λαλοῦσιν.

Ἐπιγεωπτόιον δὲ ὁποῖα καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα ἑαυτῷ τε καὶ τῇ ἀληθείᾳ κατακολουθοῦντι τῷ θεοφόρῳ λέγεται· “ τότε οὖν μετὰστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλώσσας, ἵνα εἰς γενεὰν αὐτῶν, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι πάντας τὸ ὄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγῶν ἕνα· ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι θυσίας μοι. ,, Συναδέτω τούτοις Ἡσαΐας ὁ μεγαλοφυσέτατος “ αἱ γλώσσαι, ,, λέγων, αἱ ψελλίζουσαι μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην, καὶ μὲν τοι καὶ τραπῆσαι, ,, καθήσεται γλώσσα μοιλάλου, ,, ἐπεὶ καὶ γλώσσαις λαλήσουσι καιναῖς, τὸ εἶπον παραδέδωκε λόγιον· τῶν οὖν λαῶν ἐκείνων τὰς γλώσσας αἱ μεμελετήκασιν ἀσεβείας ποτὲ ἀνάμυστα φθέγγεσθαι ῥήματα, πρὸς τε ὀνομασίας καὶ ἐπικλήσεις τῶν ἀκαθάρτων δαιμονίων κατειδισμένα, τῆς οὕτω μυσαρᾶς διακαθαίρων μελέτης, ἐπιστρέφειν ὑπισχνεῖται θεός, ὡς ἐν πάσαις ταῖς γενεαῖς αὐτῶν ἀνεσπάρους καὶ ἀμιγεῖς πάσης εἰδωλικῆς ἐμψάσεως γενησομένης· ὥστε καθαρὰν καὶ ἀμίαντον τὴν τῷ θεῷ προσήκουσαν λογικὴν προσφέρειν λατρείαν, δουλεύειν δὲ αὐτῷ ὑπὸ ζυγῶν ἕνα λέλεται, ὡς δήλου ὄντος, πολλοῖς ζυγοῖς τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπεῖαν τὸ πρὶν ὑπεννήχθαι· ἄλλοι γὰρ ἄλλοις θεοῖς κατὰ διαφορῶν δόξας καὶ θρησκείας κατεζεύγνυτο, τῇ ζεύγῃ τῆς ἀσεβείας στρεβλούμενοι· ὅτε δὲ καθιεῖτο πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανῶν ὁ λύτρωτής, τότε τῆς πολυζυτου ταύτης ἡλευθέρωσεν ἀχθιδόνος, καὶ τὸν ἑαυτοῦ ζυγὸν προὔθηκεν, πρὸς τὸ κάσπειθῆς καὶ εὐνήιον τῆς πολιτείας τῆς εὐαγγελικῆς ἐφελκόμενος “ ἀράτε, ,, λέγων τὸν ζυγὸν μου ὅτι χρησῖός ἐστι, καὶ τὸ φορτίον μου ὅτι ἑλαφρόν, ,, τοῦτον οὖν τὸν τῆς δικαιοσύνης ζυγὸν προθύμως ὑποτρέχοντες οἱ πιστοὶ, ἐν ἀληθείᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ καὶ πίστει μιᾷ δουλεύομεν αὐτῷ, καὶ ἐν τούτῳ ἀγαθονόμεθα καὶ φιλοτιμούμεθα “ διδασκόμενοι ὅτι ἀγαθὸν ἀνδρὶ ὅταν ἄρη, ,, ζυγὸν ἐκ νεότητος, ,, ἄξιον δὲ ὑπεράγασθαι τοῦ δεσποῦτος τῶν ὄλων τὸ μεγαλοεργὸν καὶ φιλάγαθον, ὅτι δὴ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦ ὁ ἔλεος καὶ ἡ χρηστότης πλουσίως εἰς ἡμᾶς ὑπερεκκέχεται, ὡς εὐδοκῆσαι μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης ἀφῆχθαι τὸ σωτήριον κήρυγμα, καὶ δὴ καὶ ἐξ Αἰθιοπίας καὶ ἐκ πάντων περάτων τῆς σύμφωνος αὐτῷ αἴνος, καὶ δοξολογία παρὰ τοῖς ἔθνεσιν αὐτὸν ἀκατάληκτος ἀναπέμπεται· ταῦτα οἱ φρενοβλαβεῖς ἀκουέτωσαν καὶ μανθανέτωσαν, ὅτι τῷ ἀγίῳ ἀντιτάσσονται πνεύματι, τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας καταψευδόμενοι, καὶ γνώτωσαν ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου λαλοῦσι πνεύματος.

Ἐτέρου τῶν ἀγίων λέγοιτος ἀκουσώμεθα· “ τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύλα, ,, περ Σιών, διότι ἰδοὺ ἔρχομαι καὶ κάσασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος· ,, καὶ καταφύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ, ,, ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με. ,, Τίς οὖν ὁ ἐρχόμενος, Ἰωάννης ὁ

μέγας ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν βοάτω πρόδρομος, ἀποστείλας δύο τῶν μαθητῶν τὸν κύριον ἔρασθαι “ σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; „ καὶ δι’ ὧν ἀκήκοε κηρύσσω αὐτὸν ἀμνὸν καὶ υἷὸν θεοῦ. Καὶ μὴν καὶ Δαβὶδ ὁ αἰοιδίμος Ἰσραήλων “ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. „ Οὗτος ὁ ἐλθὼν σωτῆρ, τοῖς μύσταις τοῖς αὐτοῦ διαλέγεται “ ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγ- „ μένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ, μεθ’ ὑμῶν εἰμὶ „ πᾶσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. „ Καὶ δὴ καὶ ἄλλος ἐπιφωνεῖτω προφήτης “ ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπαριπατήσω καὶ ἔσομαι „ αὐτοῖς θεὸς, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν. „ καταφεύξεσθαι λοιπὸν ἔθνη πολλά, φησιν, ἢ προφητικῆ ῥῆσις ἐπὶ τὸν κύριον ὡς ταῦτα; ἢ φανερόν, ὡς ὅτε ὁ τῆς Θεοφανείας ἐπέστη καιρὸς, καὶ οἱ καταφευγότες κρᾶζουσι “ κύριε καταφυγὴ ἐγενήθη ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ. „ οὗτοι λαὸς κυρίου κεκλημένοι, κατασκηνοῦσιν ἐν τῇ Σιών, τῇ ἐκκλησίᾳ δήπου ἢ καὶ τέρεπεσθαι καὶ εὐφραίνεσθαι προστάττεται, καταθεωμένη τῶν ἑαυτῆς τέκνων τὸ παμπλη- θές καὶ ἀριθμὸν ὑπερεκρίπττον ἅπαντα. Τούτοις ἀκόλουθα καὶ τῶν ἁγίων ἕτε- ρος ἐν προσώπῳ τοῦ σωτῆρος κερᾶζεται “ εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέ- „ σπαστέ με. „ πιστεύεται δὲ παρ’ ἡμῖν καὶ κηρύσσεται, ὅτι περ ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς καὶ Θεὸς, παρὰ τοῦ πατρὸς ἀποπέλλεται οἰκονομικῶς, κατὰ τὸ ἀνθρώ- πινον· πρῶτον γὰρ ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, αὐτὸν ὁ ἀποστολικὸς ἐπίσταται λόγος, ὃς ἀπεστάλη μὲν ἐπὶ τὰ ἀπολωλότα πρόβατα οἴου Ἰσραὴλ· ἀλλ’ ἐπειδὴ τὸν ἀπεσταλμένον λυτρωτὴν καὶ εὐεργετὴν οὔτε ἐπέγνωσαν οὔτε ἐδέξατο, ταύτη τοι ἐπὶ τὰ ἔθνη οἱ μαθηταὶ ἀποπέλλονται· κἀντεύθεν τὸ τῆς Θεογνωσίας φῶς ἐπιλάμπει τῷ κόσμῳ, καὶ τοῦ ὑπεξεῦχθαι τοῖς τοῦ κόσμου στοιχείοις ἀπηλλάγμεθα, καὶ πάσης δαιμονικῆς ἐνεργείας λευκώμεθα· οὐκοῦν ἐμφρατίεσθω πᾶν σῶμα κατὰ τοῦ θεοῦ λαλοῦν ἀδικίαν· εἰ γὰρ τοὺς ἐν πνεύματι λαλοῦντας προφήτας ἀναίνονται καὶ ἀποστόλους, παντὶ που δήλον, ὡς τὸν εὐαγγελιζόμενον παρ’ αὐτῶν ἀθετοῦσιν, ὃ δὴ καὶ δρώντες ἀνοσίως ἀντικρυς καταφαίνονται· ἀλλ’ οὐδ’ ἂν τὸν ἀποστείλαντα πα- τέρα καὶ Θεὸν ἀκαταίτιaton καταλίποσιν, ἐλάσει γὰρ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ τῆς δυσφημίας παράλογα· ὅτι τὴν ἡσθενηκῶς κατ’ αὐτοὺς περὶ τὴν ἰδίαν ἀποστολὴν δείκνυται καὶ καθήρηται γε ἢν βεβούλευται ἀρχαίαν καὶ ἀληθινήν βουλήν, ἵνῃκα οὐδὲν οὐδαμῶθεν ἐκπεραίνειν οἷός τε ἐγένετο ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἁγ- Γελος· ἐπὶ δὲ τὰς κεφαλὰς τῶν ἀθετούντων τὸ βλάσφημον· καὶ εἴ που ἕτερον προσδοκῶσι λυτρωτῆν, τοῦτο γὰρ αὐτῶν τὸ κομψὸν καὶ χάριεν, μετὰ Ἰουδαίων τετάξονται· τί γὰρ τούτων διοίσουσιν; εἰ μηδαμῆ μηδαμῶς τὸν ἐληλυθότα δοξάζουσι, ἢ ἐπιφανέντα, μηδὲ ἀνθρώπουσιν ὄναι· πρὸς ἐν γὰρ καὶ τὸ αὐτὸ τῆς βλασφημίας καταστρέφει τὸ ἄποπον.

λζ. Ἄγε δὴ μοι, ὦ προφητῶν ἄριστε καὶ μακάριστε, καὶ νῦν Θεοκλυτί- στας τορόν τι καὶ γεφῶνός ἐμβόησον· ἀνάγκαστε δὲ διαπύσιον, τί σοι τὸ πνεῦμα ἐνηχοῦν ἄνωθεν προθεσπίζειν διακελεύεται· φράζε δέ μοι, καὶ τόν γε λόγον

Θεοφρόνως ἀλόγους· φήσεις δ' ἄν, εὖ οἶδα τὰ θεῖα Θεσπιωδῶν· ἔσται ἐν τῇ
 ,, ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἐξολοθρευθεὶς τὰ δνόματα τῶν
 ,, εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκέτι ἔσται αὐτῶν μνεία. ,, ἀλλὰ σοὶ μὲν, ὦ
 Θεοφόρε, ῥᾶστον καὶ μυηθῆναι ταῦτα παρὰ Θεοῦ, ἅτε κεικαθαυμένῳ καὶ σώμα
 καὶ ψυχῇ καὶ διάνοιαν, ἄλλοις τὲ κηρύξαι, καὶ ταῖς μετέπειτα Γενεαῖς Γραφῇ
 παραδοῦναι, τῶν μυσταγωγουμένων τὸ ἀληθὲς καὶ εὐκάτοστον· ἡμᾶς δὲ ἐν-
 ταῦθα γενομένους, πολλή τις, ὡς τὸ εἶκος, ἢ ἀπορία τοῦ λόγου περιστοιχι-
 ζεται, τί πρότερον εἰπεῖν, τί δὲ εἰς τὸ ἔπειτα παραλιπεῖν· τί γὰρ δὴ πρὸς
 ταῦτα καὶ φθεγξαίμεθα; τίς ἱκανὸς ἐπὶ τοῖς προκειμένοις λόγοις τοῦ πνεύ-
 ματος, ἢ τῆς ἀληθείας ἀξίως ἀνυμῆσαι τὸ ἀπαράγραπτον καὶ ἀπρόσιτον, ἢ
 τῆς σαφηνείας παραστῆσαι τὸ καθαρὸν καὶ εἰλικρινέστατον; τίς δὲ κατὰ χρέος
 τῶν ἀθετούντων σηλιτεῦσαι τὸ ἀσύνητον καὶ ἀνόητον; τί γὰρ τούτων τῶν λό-
 γων φανερώτερον ἢ τιλαυγέστερον; τί δὲ εὐδυσωπέτερον ἢ ἀξιολογώτερον;
 ταῦτα καὶ τῶν ἡλίου μαρμαρυγῶν λαμπρότερον ἀποστίλβουσιν· οὐδὲν ἐνταῦθα
 δεῖσει λόγων ἐρμηνευτικῶν περιόδου μακρᾶς, οὐ τῆς ἐν βάθει κειμένης δια-
 νοίας ἐξερευρῆν περιέργως καὶ ἀνιχνεύειν τὸ ἐπικεκαλυμμένον καὶ ἀδιάρθρω-
 τον, οὐ μεταφράσεώς τινος διὰ κύκλων μακρῶν ἐκπεριθεούσης καὶ ἐξαπλούσης
 τὸ γριφοειδὲς καὶ ἐπικεκρυμμένον ταῖς λέξεσιν, οὐδὲ κατασκευῆς καὶ συνδέ-
 σεις ῥημάτων πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἐκκειμένων ἐπινοημένης· τὸ γὰρ τοῦ λόγου
 ἀπλοῦν καὶ εὐδὲς καὶ ἀναπεπταμένον, οὐ συγχωρήσει τοὺς μὲν οὕτως, τοὺς
 δὲ ἑτέρως ἐκ περιέρου ζητήσεως ταῦτα ἐκδέχσθαι, καὶ τῷ οἰκίῳ ἐπομένους
 σκοπῇ διακρουεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν· ἀποβιάζεσθαι τε τῶν ἐκκειμένων ῥητῶν
 τὸν νοῦν, καὶ ἀντιπεριέλκειν κακούργως, καὶ αἰχμαλωτίζειν πρὸς τὸ ἴδιον θέ-
 λημα, ὃ νῦν ποιοῦσιν οἱ τῷ κόσμῳ προστέτηκότες, καὶ τοῖς τοῦ πονηροῦ κἀ-
 ρίζουμένοι θελήμασι.

Πρὸς οὖν ταῦτα τί ποτε ἄρα ἀκούσονται οἱ τὸ τῆς ψυχῆς ὀπτικὸν πεπι-
 ρωμένοι, καὶ τὰς ἀκοὰς πρὸς τὰς τοῦ Θεοῦ πνεύματος ῥήσεις ἀποφράξαντες;
 οἱ νόσω τσαυτῇ ἀναλγησίας κικρατημένοι καὶ ἡλιθιότητος, οἱ τυφλοὶ ἀνα-
 βλέψατε καὶ οἱ κωφοὶ ἀκούσατε· τίς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον τετύφλωται καὶ πεπή-
 ρωται, ἢ δι' ἐμπάθειαν ψυχῆς τῶν ἄνωθεν ἡμῖν αὐταζομένων λόγων τὴν λαμ-
 πηδόνα οὐ προσδεχόμενος; τίς δὲ οὕτω κωφὸς καὶ ἀναίσθητος; ἢ ὁς τῶν θεο-
 φθόγγων τούτων φωτῶν, αἱ σαφῶς τε καὶ διαρρήδην ἡμῖν τὴν τῶν εἰδώλων
 πανωλεθρίαν πάλαι ἀνεκειράμεσαν, ὑπὸ τοῦ νέφους τῆς ὑλικῆς παχυτύτης
 ἐπιπροσδούμενος, οὐ προαιρεῖται γενέσθαι κατήκοος; ταῦτα κἄν ἄνθρωποι
 τιγῆσαι θελήσασιν· ἀλλ' οἱ γε λίθοι κικράζονται, ὑπ' αὐτῆς τῆς τῶν πρᾶ-
 μάτων ἐναρθείας κατεπειδόμενοι· τούτων δὲ ὡς ἔοικε τὸ ἀπεσιληκὸς τῆς ψυχῆς
 καὶ ἀνάληκτον, καὶ τῶν λίθων αὐτῶν ἀπέκρυψε τὸ σιληρὸν καὶ ἀμείλικτον·
 τίς οὖν αὐτοῖς ἢ στέργειν ἐν τούτοις βουληθεῖσι ποτὲ ἀπολογίας πρὸς λε-
 λείφεται, ἢ ἀντιφέρεσθαι δόξασιν· ἀντιλογίας ἐπινοοῖα κατὰ τῆς ἀληθείας
 ἐξευρεθήσεται; τίνες αὐτοῖς ὡς δὴ τοῖς ψευδέσι συνηγορήσοῦσιν, τούτονι τὸν

ἀπάντα εἰσδύσαντες: ὅσοι δὲ αὐτοῖς τὸ δικαστήριον ἐν ᾧ ταῦτα διάβαινον σχεδισθῆσθαι: ποῖαι τῶν σοβαρῶν ῥητόρων καὶ λογογράφων δεινότητες, τὸ ἀρχιστόφρον ἐν ταῖς ἐνθυμημάτων εὐρεσιπέταις ἐπιδεικνύμεναι: ποῖαι τῆς ἐκ τῶν συλλογισμῶν πλοῦς πιθανότητες, τὸ ἐπαγωγὸν καὶ ἐφέλικον κατασκευάζουσαι; τίνες γραμμικῶν ἀνάγκαι δείξιόν, ταῖς ἐκ τῶν εἰλημμένων θέσεσι τὸ ἀφικτόν τε καὶ ἀπαραίτητον συμπεραίνουσαι: τίς διαιτητῶν τε καὶ δικαστῶν δεινός τε καὶ ἀρχινεύστατος, τῶν λόγων αὐτῶν ἀκριβὲς ἐξεταστὴς προκαθεζόμενος, βαθείως καὶ συνέπιατα τῶν προτεινομένων τὸν νοῦν ἀνιχνεύειν δυνάμενος, εἴσοι ψῆδον τοῖς ἀθέσμως αὐτοῖς τερατευομένοις βραβεύουσαν: ἀλλ' οὐδεὶς οὕτως ἀσφοδὸς καὶ ἀπαιδευτος, οὐδεὶς οὕτως ἀνούστατος καὶ ἀλογώτατος, ὃς ταῖς ἐναργεῖσι φωναῖς, καὶ ἄμαχον καὶ ἀναντιρρήτῳ ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων συνηγορίας φανερώτατα ἐχούσαις, παρατάττεσθαι καὶ ἀντιτείνειν ἐπιχειρήσειεν' οὐκ ἔστιν οὖν αὐτοῖς οὐδαμῶθεν, ὅθεν τὸ σκαιὸν καὶ ἄθεον δόγμα συσταῖν, ἐπικουρίαν πορίσασθαι' ἀλλὰ τὸ κακῶς ἐν τῷ βίῳ εὐημερῆται. τοῦ καλῶς δυσπραγῆται προτιμήσαντες, ἀβούλως καὶ ἀνίερως αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν αἰώνιον ἑαυτοῖς ἐπετρίψαντο' ταῦτα οὐδεὶς τῶν εὐσεβεῖν ἡρημένων μὴ ὅτι γε φρονῆσαι καὶ δογματίσαι, ἀλλ' ὅτι μὴ δ' ὡς ἐν νῷ λαβεῖν εὔξαιτ' ἂν ποτε.

Πῶς οὖν καὶ πότε καὶ παρὰ τίσι, τῶν μυσαρῶν εἰδώλων ἢ πανωλεθρία γεγένηται, πρότερον μὲν τῶν εὐαγγελικῶν λόγων ἀκούσονταί, ἂν ἄρα πείθονται καὶ γὰρ ὁ τῶν εἰδώλων καθαιρέτης καὶ τῆς πλάνης καταλύτης, ὁ λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ σκότους, καὶ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἀπαλλάξας, τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀρχηγός, ὁ τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἡμῖν χαρισάμενος Χριστὸς ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν, πρὸς τὸν τῶν ὄλων Θεὸν καὶ πατέρα, τοιαύτη φησί "πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ἄρα, δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ .. ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε' καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἔξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα .. πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν' αὕτη δὲ ἔστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα .. Γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. ,, Εἶτα πάλιν "ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις. Καὶ αὖτις' οὐ περὶ .. τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον. Ἔστι τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων, των διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμὲ, ἵνα πάντες ἐν ᾧσι, καθὼς σὺ πάτερ ἐν .. ἐμοί, κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ᾧσιν ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ .. ὅτι σὺ με ἀπέστειλας' ,, τί τούτων τῶν ἱερῶν λόγων πρὸς τὴν θείαν Γνώσιν εἰκαιότερόν τε καὶ ἐναργέστερον: ἄρ' οὖν οὐκ ἐκβέβληται ἐντεῦθεν ἢ πλάνη: οὐ καταλείπεται τῶν δαιμόνων ἢ ἐπήθεια: οὐ δισώλως τῶν εἰδώλων ἢ ἀπάτη: οὐκ οἴχηται τοῦ πονηροῦ τὸ κράτος; τίς οὕτως ἠλίθιος καὶ ἀνόητος, ὃς μὴ οὐχὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν συμφέσειεν: "ἵνα Γινώσκωσι σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, ,, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν' ,, αὕτη ἢ φωνὴ τὴν φύσιν τὴν ἀνθρωπείαν ἐκαινοποίησεν, αὕτη τὸν ἄερα ἐκάθηρε, τὰς πύλας τὰς οὐρανίους ἡμῖν ἀνεπέτασε, τὴν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἡμῖν εἰσδρομὴν ἀρωοδοποίησε, τοὺς

ἀνθρώπους συναμίλους ἀγγέλους πεποιήκει, τὸ μεστόιχον τοῦ φραγμοῦ λίλυκε, τὸν πατέρα ἡμῖν καὶ θεὸν ἐκπεπολιεωμένους δι' ἁμαρτίας ἀποκατήλαξεν " ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις ", πρόσθετος καὶ τὸ λειπόμενον " ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκέτι ἔσται, αὐτῶν μνηία. "

Εἰ οὖν ἀληθῆ τὰ σωτήρια λόγια, καὶ ἡ τοῦ θεοῦ γνώσις καὶ τὸ ὄνομα πεφανέρωται, καὶ τῶν εἰδώλων ἡ πῶσις τεύριάμβευται, οὐ γὰρ ἐνὸν τὴν ἀληθεῖαν φεύσασθαι, πρόδηλον ὅτι ἐκ τοῦ ἐναντίου λαλοῦσιν οἱ ἀνόσιοι πνεύματος. Ἐξῆς δ' οὖν ὁ τοῦ εὐαγγελίου εἰσπύχῳ διάκονος, τῷ θεῷ τούτῳ προφήτῃ συνεπιπῶν, ὡσπερ τῷ αὐτῷ ἐνεργούμενος πνεύματι, ὅς δὴ περὶ τῆς τῶν εἰδωλοθύτων δογματικῶν βρώσεως, τοιαύτῃ τινι Κορινθίῳς Γράδει " οἶδαμεν ὅτι, οὐδὲν εἶδωλον ἐν κόσμῳ καὶ οὐδεὶς θεὸς ἕτερος, εἰ μὴ εἶς ", καὶ τὴν τοιαύτην γνώσιν μέχρι παντός ἐκτείνεσθαι διίσχυρίζεται ἵνα δὲ μὴ δόξη τοῖς ἐναργεῖσι καὶ φαινομένοις ἀπιναθίστασθαι, ἦν γὰρ καὶ ἕσσανα παρὰ τοῖς ἀθέοις καὶ ἀνόητοις, καὶ θεοὶ ὀνομάζοντο, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν ὅτι εἴπερ εἰσι λεγόμενοι θεοὶ, εἴτε ἐν οὐρανῷ εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἐν πράγματι οὐδὲ ἐν ὑπάρξει εἰσιν, ἀλλ' ἐν ψιλῇ τῇ προσηγορίᾳ, καὶ τῷ λέγεσθαι μόνον, οὐ τῷ εἶναι θεοί· οὐδὲ ἰσχύς τις ἐν αὐτοῖς ἐστι, λίθοι δὲ εἰσι καὶ ξύλα καὶ δαίμονες· οὐ μόνον γὰρ τῶν ἐν οὐρανοῖς φωστῆρων τὸ λαμπρὸν καὶ διαφανὲς κατεπλάγησαν ἄνθρωποι, καὶ διὰ τοῦτο ἠλίψ τε καὶ σελήνη καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων τῷ χορῷ, ὡς θεοῖς προσεκύνησαν, ἀλλὰ δὴ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς δαίμονάς τινας, καὶ ἀνθρώπων τοὺς ἐν πάθεισιν αἰσχίστοις καὶ πρᾶξισιν ὀνομαστοτάτους, θεοῦ προσηγορία τιμησαὶ καὶ δοξάσαι, ἀλογώτατα διανοήθησαν.

λη. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν Ἕλληνές τε καὶ βάρβαροι ἡμῖν δὲ τοῖς τελείοις καὶ βεβήκοσιν ἐν πίστει, εἶς ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς γινώσκειται θεός, ὁ ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι, τῇ σεβασμίᾳ καὶ ζωαστικῇ τριάδι, προσκυνούμενος τε καὶ δοξαζόμενος· καὶ οὐκ ἂν παρ' αὐτῶν γινοίμεν ἕτερον θεόν, ἅπασι· διὸ οὐδὲ λελόγισται παρ' ἡμῖν εἶδωλόν τι εἶναι, ὡσπερ οὐδὲ εἰδωλόθυτον ἐν κόσμῳ οὐκοῦν ἐξωλόθρευται, καθὰ δέδεικται, τὰ ὀνόματα τῶν εἰδώλων ἀπὸ τῆς γῆς ἢ οὐχὶ καὶ σοφός τις πόρρωθεν μεγαλοφώνως προανακέραγε λέγων, ὅτι " οὔτε ἦν ἐξ ἀρχῆς εἶδωλα, οὔτε εἰς τὸν αἰῶνα ἔσται ", ὡστε οὖν οὐκ ἔσται, εἰ μὴ νῦν οὐκ ἔστιν ὅτε ὁ ρύόμενος ἐξ εἰδώλων ἦκε; τί οὖν δοκεῖ τοῖς εἰδώλου μνήμην πεποιημένοις; εἰ μὲν παρὰ ἰουδαίους εἴποιεν τὰς προφητικὰς ταύτας πεπληῆσθαι φωνάς, παρὰ χριστιανοῖς πόσον; παρ' ὅσον γὰρ ἡ τῶν ἰουδαίων λατρεία τὴν τῶν ἔθνῶν δεισιδαιμονίαν ὑπεραναβέβηκε, παρὰ τοσοῦτον τὰ ἡμέτερα τῶν παρ' ἐκείνοις ἐξῆρται, καὶ ὑπερίπταται κεντημένα τὸ ὑπερφυεῖς καὶ σεμνότατον· μέσος γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐν πνεύματι λατρείας, καὶ τῆς τῶν ἀπίστων εἰδωλομανίας ὁ νόμος ἀπκρίθηται· εἰ δὲ παρ' Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, οἷς τὸ τῆς θεογνωσίας πάλαι οὐκ ἐνήστραπτε φῶς, δαιμόνων δὲ ἀκαθάρτων ὑπῆρχον θεραπευταὶ, τῆς ἐκείνων ὡς ἀληθῶς ἐμβροντησίας καὶ ἀπονοσίας τὸ

φρόνημα, ἀνθ' ὅτου δὲ δὴ οἱ Χριστοῦ μάρτυρες, οἱ ἀξιόνικοι τῆς ἀληθείας ἀγωνισταί, τοὺς μυρίους ἐκείνους, καὶ ὧν οὐκ ἂν λόγος ἐφίκοιτο, ἄλλους καὶ πόνους διήνεγκαν τηλικούτους ἀγῶνας, ἡλίους οὐκ ἂν φύσις ἄραίτο ἀνθρώπου, κατὰ τῆς εἰδωλικῆς πλάνης ἐνδῆσάμενοι· δι' ὧν τοῦ πονηροῦ τὸ θράσος κατέλυσαν, καὶ τρόπαια λαμπρὰ, τῆς θείας συνεργούσης χάριτος καὶ δυνάμεως, κατὰ τῶν δυσμενῶν ἀνεστήσαντο, τοὺς τε βρωμοὺς καὶ τὰ τεμένη ἀμοιβῆναι καὶ κραταίως καθαιρούντες καὶ δίχα πόνου πάντες· ἐξ οὗ δὴ καὶ τῶν στεφάνων τῶν ἀμαραντίνων παρὰ τοῦ ἀδολοφίτου θεοῦ μάλα ἐνδύως κατεξιώθησαν.

Τί δὲ δήποτε περὶ γε τῶν θαυμασίων ἐκείνων καὶ αἰοιδίμων ἀνδρῶν ὑπολήψοιτο, οἱ περὶ τὴν ἀσκητικὴν παλαιστραν ἐγχυμασάμενοι, ἡδῶν ταύτην μᾶλλον ἢ τῶν ἐν κόσμῳ τερπνῶν ἕτεροι τὴν τρυφὴν ἠδούμενοι, ἐνθένδε καὶ τῶν ὑπερφυῶν ἐκείνων καὶ ἐξαιρίων σημείων τερατουργοὶ γεγονόασιν; ὅσοι τὲ τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς κατεῖλήφασιν, καὶ αὐτοῦ τῶν ἐν μέσῳ θορύβων τῶν βιατικῶν δὴ τούτων ἀποψάντες ὑλίσαντο, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ τῆς ἐρήμου καὶ δύσοιστον ἀπεδύσαντο, ὡς ἄσκαροι τε ἐν σάματι πολιτευσάμενοι, καὶ ἀγγελικὴν πολιτείαν ζηλώσαντες, οὕτω τὸ ἐν βίῳ ἀμέμπτως ἐξήνυσαν στάδιον, διὸ καὶ φωστῆρες ἐν κόσμῳ πάντες ἐχρημάτισαν; ἐν τίνι τὰς νόσους αἰ κρείττους ἰατρείας ἀνθρωπίνης τυγχάνουσιν ἐθεράπειον; ἐν τίνι τὰ δαιμόνια ὡσπερ ἀνδράποδα κατὰ πολλὴν εὐκολίαν καὶ ἔξουσίαν ἀπήλαυον; ἄρα γε εἰδωλοθυποῦντες ἢ θεοκλυτοῦντες, καὶ τὸν τῶν ὄλων κύριον καὶ θεὸν σέβοντες, καὶ ἀρωγὸν ἐν τοῖς πρακτέοις ἐπικαλούμενοι; ὡς μὲν οὖν ἡμῖν καὶ τῇ ἀληθείᾳ δοκεῖ, τῇ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ ἐνεργοῦντος, καὶ δεδωκότος ἔξουσίαν, καὶ εἰρηκότος τοῖς μαθηταῖς· “ πορευόμενοι κηρύσσετε λέγοντες, ὅτι ἡ γλυκερὴ ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀσθενοῦντας θεραπεύει, λεπρούς καθαρίζει, δαιμόνια ἐκβάλλει.”

„ Καὶ, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσι, γλωσσαις λαλήσουσι κει, ναις, ὄφεις ἀροῦσι.”

„ τοῖς δὲ ἀπειθείας τῆς ἀληθείας ἰοῦσιν, οὐκ ἄδηλον ὅ τι καὶ ὑποληφθήσεται τοῖς γὰρ πάντα τολμῶσι, καθάπερ ταῖς ἐπὶ τῷ υἱῷ δυσφημίαις ἀπόλυτον ἔσχον τὸ σῶμα, οὕτω καὶ ταῦθα γείτονα πως καὶ φίλην τῶν Φαρισαίων τὴν διάνοιαν κεκλιμένοις, οὐ χαλεπὸν ἀποφῆνασθαι, ὡς ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ταῦτα δρῶντες διεδεικνύοντο· ἐπειδὴ δὲ τὸν νοῦν ἀδόκιμον ἔχοντες, καὶ ἐφ' ἃ μὴ προσῆκεν ἀποφερόμενοι, εἰκαίσις λογισμοῖς ἐπιπύχονται, εἰκότως ἀκούσονται· “ γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λα, λείν πονηροὶ ὄντες; εἰ γὰρ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἀπεκάλεσαν, πῶς οὖν μᾶλλον τοὺς οἰκειοκτοῦς αὐτοῦ;”

„ καθάπερ ὁ σωτήριος ἔφη λόγος· πῶς οὖν τοὺς αὐτοὺς καὶ ὡς δεσπότας δυνατὸν σέβειν, καὶ ὡς μαστιγίας καὶ κακοὺς δούλους διώκειν καὶ ἐξοικίζειν; ἀφ' ὧν βούλονται καὶ καταδεσμεῖν καὶ συγκλείειν ἐφ' οἷς ἐθέλουσιν ἢ οὕτω γε καὶ μερισθήσεται ἐφ' ἑαυτὴν ἢ τοῦ πονηροῦ δυναστεία.

Ἄλλὰ φανερόν ὅτι ὡσπερ τὴν εὐαγγελικὴν παραδοῦνται ἱστορίαν, οὕτω δὴ καὶ τῶν ἐνθεῶς βεβιωμένων ἢ πεπραγμένων τοῖς ἀγίοις, καὶ ἀναγεγραμ-

μένων ἐν βίβλοις ἱεραῖς, τὸ ἀληθὲς οἱ ἐναγεῖς οὐκ ἀποδέχονται· εἰ δὲ καὶ ἀληθεύειν δοκοῦσι τὰς προφητικὰς προαγορεύσεις, φάναι γὰρ ψεύδεσθαι, μὴ δ' ἂν αὐτὸν τὸν διάβολον οἶμαι τολμησαί ποτε, διὰ φροντίδος αὐτοῖς γενέσθω δεικνύειν, ποῦ καὶ πότε τὸ πέρασ ἐδέξαντο· εἰ γὰρ πρὸς τὸ μέλλον ἀπίδοιεν καὶ ἄλλον παρέσεσθαι Χριστὸν ὑπόσπῃσαιεν, μόνου τῶν ἐλπίζομένων ἀπόνοιγο, καὶ τῶν ὑπελημμένων τὸ εὐέλπι, προσκινόντως ἀποίσονται· ὅτι δὲ καταφοιτήσαντος πρὸς ἡμᾶς τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν κηρύξαντος τὴν οὐράνιον, ἢ πολὺθεος ἠφάνισται πλάνη, καὶ εἷς κύριος καὶ Θεὸς καὶ βασιλεὺς παρὰ πάντων συμφώνως προσκυνεῖται καὶ δοξάζεται, αὐτὸς οὗτος ὁ Θεὸς προφήτης ἐν τοῖς μετέπειτα ἔρει, καὶ οὐδεὶς τῶν εὐ φρονούντων ἀντερεῖ· “ ἔσται γὰρ κύριος εἷς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη ἔσται „ κύριος εἷς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν „ διὰ τούτων, γὰρ ἡμῖν καὶ τῶν ἐξῆς εἰρημένων, οὐ μόνον τοὺς ἐκ τοῦ δήμου τοῦ Ἰουδαίου δεξαμένους τὸν λόγον τὸν εὐαγγελικὸν ἐν πνεύματι προεσήμηνεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνῶν τὰς ἀγέλας, ἃ ποτὲ ἠγνόει τὸν ἀπάντων δεσπότην καὶ κύριον, ὡς τῆς θεογνωσίας εἰσδέχονται τὴν ἀπίνα, καὶ τῶν εἰδώλων διαπτύσσει τὴν ἀπάτην· ποῖος γὰρ δὴ τόπος τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης ἀποσφιφθήσεται, εἰ γε δὴ τῶν μᾶλλον ἢ πρότερον ἀληθὲς τὸ “ πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς „ δόξης αὐτοῦ; „ κἂν γὰρ τὴν Ἑλλάδα, κἂν τὴν βάρβαρον εἴποι τις, κἂν εἰς Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς ἐπιδράμοι τῷ λόγῳ, Κελτοὺς τε καὶ Βρεττανούς, κἂν εἰς Λίβυας καὶ τὴν Αἰθιοπίαν ἀφίκοιτο, κἂν Ἄραβας καὶ Πέρσας ἐπέλθοι καὶ Αἰθίοπας, κἂν Ἰνδοὺς καὶ Σκύθας, καὶ πᾶσαν ἔσχατιάν, καὶ ὅλην ἠπειρόν τε καὶ θάλασσαν, τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα δοξαζόμενον καὶ προσκυνούμενον εὐροῖ· πάντας γὰρ τὸ εὐαγγελικὸν σαγηνεύσαν ἐπηγάγετο κήρυγμα· καὶ ἡ τῆς σεβασμίας τριάδος γνῶσις, διὰ τοῦ φθόγγου τῶν μαθητευόντων τὰ ἔθνη, τῇ ὑφ' ἡλίου ὑπερήπλωται, καὶ πανταχοῦ τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ δεσπότη τοῦ ὅλων ἐμπολιτεύεται ἢ ἐπίγνωσις· καὶ μέγα καὶ αὐτοὶ ἐμβοῶσι μετὰ τοῦ ψάλλοντος, τὸ κράτος καὶ τὴν παντεποπτικὴν αὐτοῦ μεγαλειότητα καταμαθόντες διὰ τῆς πίστεως· “ ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν „ καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβοιμι τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρ „ θρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ „ σου ὀδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου „ τούτων τί ἂν γένοιτο σπουδαιότερον, ἢ περιφανέστερον εἰς Θεοσέβειαν;

λθ. Οὐκοῦν λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τῶν εἰδώλων Θεραπευταὶ, ποῦ ποτε ἄρα καὶ παρὰ τίσι, τῶν εἰδώλων τὰ ἔδη καὶ ἀφιδρύματα; ποῦ αἱ τούτων τελεταὶ καὶ μυστήρια, καὶ οἱ ταῦτα τελοῦντές τε καὶ τελούμενοι; ποῦ δὲ οἱ παρ' αὐτοῖς ἱεροφάνται, οἱ ταῦτα μυοῦντές τε καὶ μυούμενοι, οἱ ἱερεῖς τε τούτων οἱ χαμαιεῦναι καὶ ἀνιπτώσδοδες; ποῦ τῶν νεωκόρων τὸ εὐκοσμον περὶ τὰ τεμένη αὐτῶν καὶ φιλόκαλον, ἵνα σεσαρωμένους τοὺς βωμοὺς καὶ τὰ ἀνάκτορα καταλαμβάνοντα, συνεχέστηρον ἐπιχωριάξῃ τῶν δαιμονίων τὰ στίφη, οἱ περὶ τὰ τοῦ

σκότους ἐμβάλειόντες ἄδύτα, ὡς τοῦ σκότους ἀληθῶς ἄξιοι, τοῦ παραίτῃσθαι τὸ φῶς καὶ οἰκεῖν ἄντρα νύχια; ποῦ αἱ τούτων ἐορταὶ πανηγύρεις, οἱ βουθυτοῦντές τε καὶ κηλοσφαγοῦντες, οἱ αἱμάτων προσχύσει χαίροντες, καὶ λύθροις ἐπιβωμίους ἐπιφανύμενοι, παιδοκλονίαις ἀνδροκτασίαις τε, ὃ δὴ πάντων ἀθλιώτεροι; ποῦ παρ' αὐτοῖς ὁ τιμώμενος Ζεὺς, ὁ ὑπάτος τῶν θεῶν καὶ ἐξοχώτατος, ὁ κοπροφόρος θεὸς, ὡς εἰλυμένος κόπρῃ ἀνευφημούμενος; εἰ μὴ ποτε ἄρα καὶ τοῖς ἐφ' ἡμῶν κοπρολόγοις τετίμηται, ὃς τὴν γένεσιν ἄπιστος μὲν τοῖς σωφρονοῦσι μυθολογούμενος, αἴσχιςτος δὲ τοῖς ἀνοήτῃνοισι πιστευόμενος, ὑπὸ τῆς τεκούσης κλεπτόμενος, καὶ τῷ ἀντιδοθέντι λίθῳ σωζόμενος, καὶ δαιμονίων ὀρχήστραις καὶ ἤχοις δυσηχέσι τισὶ καὶ ὕδλοισ φρουρούμενος, ὡς ἂν λάθοι πατραλοίας παῖς πατέρα παιδολετῆρα ἀγάσαιτο δ' ἂν τις αὐτὸν πεπαυμένον τῆς πολυμόρφου πλάνης, ἧς τά τε φευκτὰ καὶ ἀπατηλὰ γοιτεύματα ὄρνις αὐτοῖς ὁ θεὸς ὅταν ἐθέλῃ γίνεται, τὸν χρωτὰ λάσιος καὶ κατάπτερος, καὶ ἴσως τοῦτο μᾶλλον ἢν αὐτῷ χαριέστερον, πτεροφόρον εἶναι τὴν φύσιν καὶ λαχνηέντα, ἵνα τῆς ἐρωμένης ὁ Ἵναμαινῆς μὴ ἀποτεύξῃται ταῦρος ἄλλοτε κερασφόρος φαινόμενος, ὄπλαῖς εὐπρεπέσι καὶ οὐασι μακροῖς ἐγκαλλωπιζόμενος, καθάπερ καὶ ἄλλως θεῶν τράφος γενόμενος, ὡς ἐφ' ὁμοίοις τοῖς πάθεσιν ἀλισκόμενος, καὶ ἄλλοτε ἄλλος δεικνύμενος, ταῖς μαγανείαις φασὶ χρώμενος καὶ πάντα ραδίως γινόμενος, πρὸς τὸ ποικίλον καὶ πολυειδές τῶν παθῶν τὰς μορφὰς συµμεταβαλλόμενος καὶ μεταπλασσόμενος, ὕφ' ὧν αὐτῷ τὸ αἰσχροῦργόν καὶ ἀσελγές περιγίγνιτο· εἶδε καὶ ἀλώπηξ τὸ εἶδος αὐτὸς κατεμορφάζετο, ἐξῆν γὰρ αὐτῷ πάντως που βουλομένῳ γε τὸ δολερόν καὶ ἐπικλοπὸν ἐχοῖν καὶ βάτραχος ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἐγνωρίζετο, βορβόρων τέλμασιν ἱλυσπώμενος, ἵνα πολλοῖς ἐπιβουλεύειν ἐκμηχανώμενος μὴ φωραδῆ, ἀντεπιβουλεύόμενος πρὸς τινος· οὕτω γὰρ ἂν αὐτῷ πλέον καὶ σπουδαιότερον σέβασμα, παρά γε τοῖς ἀνοήτοις καὶ πόρρω που τῆς ἀληθείας ἀποπλανηθεῖσι, καὶ μάταιοις ἀναπλαστοῖς χαίρουσι, καὶ δαίμοσι λαοπλάνοις ἀγομένοις, τοῦ ψεύδους εὐρεταῖς, καὶ τῆς κακίας ἐργάταις, καὶ εἰς τὸ ἴδιον τῆς ἀπάτης τοὺς πειθεμένους περιέλκουσι πῶμα.

Δεικνύτωσαν ἡμῖν Ἄρεα καὶ Διόνυσον, τὸν μὲν τοῖς πολεμίοις ἐπιστατούνητα, καὶ ὀργῆς καὶ θυμοῦ πνέοντα· ἴδιον γὰρ τὸ θυμικὸν καὶ ὀργίλον τοῖς μαχομένοις ἐπαύξειν, καὶ ὑπὸ θυμῶν τιτρωσόμενον, καὶ δεσμώτην γινόμενον, χαλκῷ κέραμῳ καὶ πάσαις ἐπιμοιχείαις, ἄλλου ἀθηλαωμένου θεοῦ ἀγρευόμενον. Τὸν δὲ τῆς μέθης ἐξάρχοντα, ὠδῖσι μὲν ἀλλοκότοις τοῖς φαύλοισ κυφορούμενον, οὐδέν τι μᾶλλον πλαττομέναις ἢ γελωμέναις, καὶ τιμὴν αἰσχρὰν καὶ ἀσχήμονα περιπατέτωσαν· μαινάδας δὲ τινας βακχεούσας, καὶ σατύρους ἐν ταῖς κατ' αὐτὸν ἐορταῖς κτηνοπρεπῶς ἐξορχουμένους, καὶ ἄλλα ὅσα τῆς μέθης ἄξια, οἱ ἀληθῶς μεθύοντες περὶ τὸν ἀνδρόγυνον θεὸν ἐπιμαίνονται. Παρίτω αὐτοῖς Ἑρμῆς τάχα φίλτατος θεῶν, ἐπεὶπερ αὐτὸν θεὸν κερλῶν δοξάζουσι, καὶ ἐμπολαῖον ἰδρύουσι· καὶ οὗτοι γὰρ καθάπερ φιλοδοξία,

οὕτω δὴ καὶ φιλοκερδεία κάταπνίγονται, καὶ ἔρμαιον αὐτοῖς μᾶλλον τῆ ὕλη καὶ τοῖς περικοσμίσι χαίρειν, ἢ περὶ τὸ θεῖον ὑγιῶς διακεῖσθαι σέβας. Μυθολογεῖτωσαν ἢ θαυμαζέτωσαν Ἡρακλῆος τὴν κύησιν, καθ' ἣν ὠνομάσθη τρίεσπερος, καὶ τοὺς πολλοὺς ἐκείνους ἄθλους ἀπαριθμεῖτωσαν, ἐξ ὧν θεὸς τοῖς ἀθείσι γενόμεσται. Παρατέσθω αὐτοῖς ἡ φίλοπλος καὶ φιλοπόλεμος θεὸς Ἄθηνά, ἡ αἰγίδη ἔχουσα ἐρίτιμον, ἀγήραον, ἀθανάτην τε *, καὶ τὴν ἄλλην αὐτῆς ἐνόπλιον σκευὴν, ἡ δέμασι καὶ ἐκπλήξεισι πάντοθεν ἐσφείραντο, ἐξαισίον τοῖς ὀρώσι ἐμποιοῦσα τὸ δέος, ῥᾶστα τε ἐπιοῦσα τῶν πολεμίων τὰς φάλαγγας· οἷς μὲν ἐπιουρήσειν, ὧν ἐπέτροπυεν· οὐς δὲ ἀμυνεῖσθαι, ἀφ' ὧν ἀπέτρεπετο· πολὺ δ' ἂν τὸ μάχιμον καὶ σοβαρὸν τοῖς ἄλλοις θεοῖς, οἱ τῶν ἀντιπάλων ἐκίδοντο, ἐπιφέρουσα· πόθεν δὲ ἡμῖν ἡ ταύτης κύησις παραστήσεται, εἰ μὴ τῷ βούπληδι τοῦ παραπλήσιος Διὸς τὴν κεφαλὴν Ἡφαιστος κλυτοτέχνης εὐτέχνως διὰτέμοι; καὶ ὁ τεμὼν περὶ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ πεπλησίστος διήμαρτε· τέκοι δ' ἂν αὐτὴ παρθένος εὐπειθέστερον, τὸν Ἐριχθόνιον τὸν διφυᾶ, τέρας ἄλλο τῶν προτέρων γελοιωδέστερόν τε καὶ ἀπιστότερον· σοφὸς παρ' αὐτοῖς καὶ μέγας ὁ Σαλμονεὺς, θεῶν καταλαζονεύμενος καὶ κάτωθεν ὑπηγῶν, καὶ ξένην ἐπινοῶν βροντῶν καὶ ἀστραπῶν μηχανουργίαν· ἀλλὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς μεγαλαυχίας εὖρεν ἀντέκτισιν ὑπὸ Διὸς κεραυνούμενος.

Τὴν Ἑραν ἡμῖν τὴν τῶν θεῶν μητέρα γνωρίζετωσαν, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν ἀσέμνους καὶ ἀτίμους τελετὰς καὶ μυστήρια, ἐπ' ἀσέμνοις πάθει παρὰ Φρυξίν ἐνθουσιῶσι καὶ μαινομένοις αὐτῇ προσφερομένας· καὶ τούτων τοὺς μὲν τὸ σῶμα τεμνομένους τοῖς ξίφεσιν, ἵνα καθημαγμένοι τοῖς δαίμοσι προφαινόμενοι, περιδοξότερον τὸ σέβας ἀνάπτοιεν· τοὺς δὲ καταουνοῦντας αὐτοῖς καὶ καταθέλλουσας, ὡς ἂν κηλούμενοι οἱ τεμνόμενοι ῥᾶον τοὺς πόρους φέροισιν, περὶ δὲ τὰς ἐκτομὰς διεγείροιντο, καὶ πρὸς ἀκαθάρτους καὶ μυσαρὰς πράξεις ὀρμῶεν. Τὰ κατὰ τὴν Δήμητραν μυθολογούμενα μὴ παρείσθωσαν, θεσμοὺς μυστηρίων συμμουῶσαν τοῖς σπέρμασι, τελεῖσθαι τε νύκτωρ τοῖς ἐορτάζουσι, νυκτὸς γὰρ ἦν ἄξια, καλεῖσθαι τε δημήτρια καὶ ἑλευσίνια, καὶ μυστήρια, ὡς μὴ δεῖν τινὰ τῶν τετελεσμένων ἢ μεμνημένων, ἔκφορα ποιεῖσθαι τὰ τῶν τελετῶν τοῖς ἀμυήτοις. Ἡρα ὀφθήσεται δυσὶν ἄκμοσιν ἐξημμένη τοὺς πόδας, χερσὶ δὲ πῆδας ἀλύτους περικειμένη, οὕτως ἐξ οὐρανοῦ αἰωρουμένη τε καὶ τιμωρομένη παρὰ Διὸς, ποιήν τὴν ταύτην τίνουσα τῆς εἰς τὸν Ἡρακλέα ζηλοσυνίας, ἡνίκα αὐτῷ τὸν θαλάττιον ἐπανεῖναιτο κλύδωνα· ἢ καὶ ἀνέμοις ἐπιτάττειν διδάσαι, καὶ ὑπὸ βάλλειν θεὸν γοητεύμενον, ἵνα μὴ νήφων βοηθοῖ τῷ κινδυνεύοντι· πόθεν ἡμᾶς τὰ ἐκαταῖα καὶ ἐμπούσαῖα ἐκτοπα, καὶ εἰ δεχθῆ ἔκφοβήσουσι φάσματα, ἃ καὶ ἐν μόνῃς θεᾶς τὴν κατάπληξιν καὶ τὰ δέματα ἐπιφέρουσι, καὶ μετέθει δὲ δοκῶσιν ὑπεραίρειν οἱ τερατάδεις φαινόμενοι, δρακοντείαις τισὶν ἐνηροσμένοι κεφαλαῖς, τῷ πλάσματι καὶ τῷ μύθῳ συνδιαφθαρῆσονται. Εἰσηλείσθωσαν καὶ κεραυνὸν προσκυνούμενον, καὶ πρὸς τοῦ κεραυνοβόλου θεοῦ καταπιμπραμένην τὴν ἐρωμένην, ἡνίκα ἡ ἀντιζήλος Ἡρα Σεμέλη

συνεβούλευσε, μάλλον δὲ ἐπεβούλευσε, τοῦ ἔραστοῦ τῆς ὀμιλίας ὑποτίθεμένη τὸν τρόπον, ἵνα χάριν ἀντίλαβη παρ' αὐτοῦ, τὸν πρησθήριον ὄλεθρον. Δοκοῦσί μοι καὶ αὐτοὶ παρήσειν, εἴ γε μικρὸν γοῦν παρ' αὐτοῖς σωφροσύνης ἔναυσμα ὑπολέλειπται, ἢ μνήμης ἀξιοῦν τὴν πάντων φευκτὴν καὶ ἀποτρόπαιον, φευκτότερόν τε καὶ ἀσχημονέστερον, καὶ γεννωμένην καὶ τιμωμένην ἐορταῖς ἐλπίοις καὶ κατεστυγημέναις, ἧς οἱ πάλαι τὴν ἀισχροουργίαν ὑπερεκπληττόμενοι, μαχλάδα καλῶς κατωνόμαζον, πολυκοιόν τε καὶ ἀνδρεράστριαν. Τάχα καὶ πάλιν τὸν δωδοναῖον ἡμῖν θεὸν ἀναπλάσειαν, καὶ τὴν δρὺν ἐξείηνη ὑψηχοῦσαν τὰ μάταια, καὶ ταῖς προμάντεσι παραφδέγχεσθαι τὰ δεδογμένα θεσπίζουσαν καὶ πάλιν ἀνδριάς ἰδρυμένος μετέωρος, καὶ ῥάβδω παίων τὸ χαλκούργημα, καὶ τὸ ἀπηχοῦμενον ἐναρμόνιον, ἵνα μηκέτι ἄφρονος ἀλλ' εὐφρονος ἢ πολυφρονος πρὸς αὐτῶν δογματίζηται. Ποῦ τοῦ δελφικοῦ τρίποδος τὰ φασματῶδη ληρήματα; πόθεν αὐτοῖς ἢ ψευδομαντῆς παραφδέγχεαιτο, τοὺς δειλαίους καὶ ἄφρονας φαινακίζουσα; Ποῦ τῆς Κασταλίας πηγῆς τὰ μυθῶδη καὶ ἀπατηλὰ φάσματα, παρὰ τῶν προσεδρευόντων δαιμόνων ὑποπνεόμενα, καὶ ἐν ἴσῳ πνοαῖς καὶ αὔραις τῷ ὄντι λυόμενα; Πῶς ἡ Δάφνη κρυφθῆσεται, καὶ ποῖα γῆ ταύτην ὡς μήτηρ τοῖς κόλποις κατελέησασα δέξεται, ἵνα φυλοῦσα τὸν ἔραστὴν τὴν σωφροσύνην διακρίσῃται, καὶ εὐτὸν τῇ κόρῃ ἐμῶνυμον αὐτῇ ἀναβλαστήσῃ, πρὸς ψυχαγωγίαν τῆς ἀποτεύξεως τοῦ ἐρωμένου περιγινόμενον; Ποῦ νῦν τοῦ Λοξίου θεοῦ τοῦ χρησμολόγου τὰ λοξότερα χρησμοθήματα, οἷς οἱ ψευδομένοι ἀγνοοῖα καὶ ἀνοήτως ἀρχὰς καταλύουσιν ἠγνοημένας;

μ. Καὶ ἵνα τὰ λοιπὰ παρῶμεν, τοῖς γὰρ πλείστοις ἐπεξιοῦσι συμβήσεται καὶ ἡμῖν, τοῖς ἑταῖοις καὶ βδελυροῖς συγκαταχαραινέσθαι καὶ μολύνεσθαι, αὐτοῦ που τὸν περὶ τούτων περιγράψωμεν λόγον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα πάλαι περιγέγραπται καὶ σεσίγηται· δῆλον δὲ ὅπως καὶ ὅθεν, παραγεγονότος τῷ κόσμῳ τοῦ διὰ τοῦ προφήτου προειρηκότος “ ἐξολοθρεύσω τὰ ὀνόματα τῶν ἰδωλῶν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ οὐκέτι ἔσται αὐτῶν μνηεῖα ”, ὅταν ἡ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ χάρις διέλαμψε, καὶ τὸ θεῖον ἀπανταχόσε διέδραμε κήρυγμα, ἄρα γὰρ οὐ πάντα ἐκ ποδῶν γέγονε, καὶ ἀπελήλαται, καὶ λήθης βυθοῖς παραδέδοται; εἰ μὲν γὰρ εἰσι, δεικνύτωσαν ποῦ καὶ παρὰ τίσι ταῦτα· εἰ δὲ οὐκ εἰσιν, οὐ γὰρ εἰσι, τί μάρτην διαλοιδροοῦνται χριστιανοῖς, ἐπιφημίζοντες αὐτοῖς οἱ συκοφάνται καὶ τῆς ἀληθείας κατήγοροι, ἃ μῆτε ἔδρασαν, μῆτε διανοήσαντο πώποτε; εἰ δὲ αὐτοὶ πεπλάνηνται καὶ εἰσὶ δεισιδαίμονες, ἐαυτῶν καθηγορεῖτωσαν, ἐαυτοὺς μωμείσθωσαν οἱ ἐξάβιστοι καὶ διαβλάτασαν· ἢ γὰρ τοῦ θεοῦ ἐκκλησία, ἀσπίς καὶ μῶμος παντὸς ἐλευθέρα τυγχάνει ἀλλὰ σιωπᾶται ταῦτα, σιωπῆς γὰρ ὄπως καὶ λήθης βαθείας ἀξία· ὡς ὄφελόν γε καὶ αὐτοὶ τὴν σιωπὴν ὡσαύτως ἐκείνοις ἠσπάσαντο· “ ὅμοιοι γὰρ αὐτοῖς γέγονόντο οἱ ποιῶντες αὐτὰ, καὶ πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτοῖς ”, ὅτι σιγᾶν ἄμεινον καὶ λυσιτελέστερον, ἢ λαλεῖν δυσσεβῶς καὶ ἀδείως, ἃ μῆτε λέγειν μῆτε ἐννοεῖν θέμις τοῖς γε ὡς ἀληθῶς ἐρῶσι τοῦ κρείττονος· τίς γὰρ οὕτως ἐπὶ ματαιό-

τητι βεβηρημένος ἐστίν, ὅστις αὐτῶν τοὺς εἰκαίους καὶ ἀσυνέτους ἀποδέξαιτο λόγους; τίς οὕτως ἡμοιρηκῶς αἰσθήσεως, καὶ παρενηνεγμένος τὰς φρένας; οὐδείς οὕτω κτηνώδης καὶ πάσης βοσηκημῶδους ἀνοίας ἀνοητότερος, μᾶλλον δὲ οὐδὲ δαιμονίωντων ἢ ἐξεστηκότων τις, ὥστε τῶν βληχημάτων αὐτῶν, καὶ ληρημάτων ἀνέχεσθαι· ἀλλὰ ταῦτα μὲν παῖδες ἑλλήνων παιζέτωσαν, οἱ τε πάλαι, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν νῦν ἑλληρίζοντες· ἡμῖν δὲ τιμάσθω Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ προσκυνεῖσθαι ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι, ὡς θεὸς ὁμοῦ χρηματίζων καὶ ἄνθρωπος· προσκυνεῖσθαι δὲ καὶ τὸ σεβάσμιον αὐτοῦ ἀπεικόνισμα, ὡς προσκυνεῖσθαι χρεῶν· καὶ γραφείσθω, γραπτὸν γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ περιγραφτὸν καὶ παθητὸν, ὅπερ ἐκ τῆς ἀγίας ἀειπαρθένου Θεοτόκου προσεῖληθε σῶμα· εἴπερ καὶ αὐτὴ γραπτὴ τε καὶ περιγραφτὴ ἐτύγχανε, κἂν μὴ θέλωσιν οἱ παρὰ φρονεῖς· οὐ χωριζόμενον δὲ, κἂν Γράφοισο, τοῦ συνηνωμένου αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν θεοῦ λόγου, ὥσπερ οὐδὲ τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομένον πάθη, ἀπ' αὐτοῦ διέπτηκεν· οὐδὲν γὰρ τούτων πρὸς διάστασιν ἐνεργῆσαι δύναται.

μα. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον· ἔπειτα δὲ τῶν Θεοπτῶν ἄλλος, πρὸς τοὺς ἐν νόμῳ καὶ σκιαῖς λατρεύοντας, τῷ Θεῷ ἐμπνεόμενος κεκαρξέεται πνεύματι· “ οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει κύριος παντοκράτωρ· θυσίας οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν· διότι ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἕως δυσμῶν, τὸ ὄνομά μου δεδῶξασθαι ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου, καὶ θυσία καθάρᾳ· διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς ἔθνεσι, λέγει κύριος παντοκράτωρ· ὁρᾶτε ὡς τὰ παλαιὰ ἐκβάλλεται, καὶ τὰ νέα ἡμῖν προδιαγράφεται; “ θυσίαν γὰρ καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, ὁ μέγας ψάλλει Δαβὶδ· καὶ οὐδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους· καὶ τὰς νομηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἐορτάς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου, ἢ ὁ Θεὸς διακέκραγεν Ἰσραήλ· διὰ τούτων δὲ τὰς τε ἐναίμους θυσίας ἐκτρέψασθαι ἡμῖν αἰνίττεται, τὰς τε τῶν μνηῶν καὶ καιρῶν ἀκαίρους παρὰ τῆς ἡμέρας τε καὶ παραδόσεις· δῆλον τοίνυν κἂν τεύθεν, ὡς τὴν καθάραν καὶ εἰλικρινῆ θυσίαν τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρίαν προεπισκευόμενοι ὁ τῶν ὅλων Θεὸς, ἢ δὴ καὶ χαίρει καὶ ἡδεται· ταύτην πᾶσα ἢ ὑφ' ἡλίου οἰκίαν αὐτῷ καὶ φιλαίφρατην προσάγειν οἶδεν, ὡς ὁμοῦν εὐωδίας ἀνιερουῖσα ἐκάστοτε· ποῦ οὖν ἐνθαῦθα τόπον ἔξει τὸ τῶν εἰδώλων σέβας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἀθέτησις παντελῆς καὶ ἀφάνεια; τί λέγετε; περὶ Θεοῦ τοῖς ἱεροῖς λόγοις τούτοις; ἀπόκρισις γὰρ καὶ ταῦτα ἐκδυσωπήσῃ καὶ μαλάξῃ τὴν ἀπιστίαν καὶ σκληροκαρδίαν ὑμῶν· ἢ βούλεσθε καλωῶμεν καὶ ἄλλους τῶν θειογόρων εἰς τὴν τῶν λόγων τούτων ἄρσιν; οἱ συλλήψονται γὰρ καὶ συνεργάσονται τοῖς προπεπονηκόσιν, ἐφανεστέραν δὲ ὑμῶν τὴν παράνομιαν καὶ δυσσεβίαν ἀποφανοῦσι, βαρυτέραν τὴν καὶ ἐπιπονωτέραν τὴν δίκην ἐπιψηφιοῦνται κοινὴν γοῦν ὡσπερ ἔσχον τὴν ἐνηχοῦσαν αὐτοῖς παρὰ τοῦ πνεύματος δωρεάν καὶ σοφίαν, οὕτω δὴ κἂν τοῖς περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν διακονουμένοις αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ λόγοις, ὁμογνωμόνες τε καὶ σύνδρομα θέοντες δεῖκνυνται.

Ἔϊεν δὴ οὖν, καὶ ἑτέρας ταῖς εἰρημέναις ἐπισυμπαλέκοντες τῶν Θεοφόρων
 ῥήσεις, τὴν μὲν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν διαβολῆς ἀπάσης καὶ μώμου παντός
 ἀπαλλάξομεν τῶν δὲ δι' ἐναντίας τὰ δόγματα, πάσις ἐμπληξίας καὶ ἀπά-
 τισ γέμοντα παραστήσομεν· καλεῖσθω τοίνυν πρὸς τὸν ἱερόν τοῦτον σύλλογον
 Ἡσαΐας τῶν προφητῶν ὁ μεγαλοφωνότατος, καὶ συμφθεγγέσθω ἀπὸ ῥῶμα
 τοῖς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῖς, ἅτε τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ κκαθαρμένος ἀνθρακι
 τὰ ἐσόμενα προορῶμενος, καὶ λεγέτω· “ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμ-
 ,, φανὲς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ Ἰακώβ ἐπὶ τῶν ὄρεων, καὶ
 ,, ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἕξουσιν ἐπ' αὐτὸν πάντα τὰ ἔθνη,
 ,, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἐροῦσι· δεῦτε ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυ-
 ,, ρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐ-
 ,, τοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν αὐτῇ· ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος
 ,, κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν πολλῶν, καὶ ἐλέγξει
 ,, ἔθνη πολλὰ· ,, τίνες ἄρα εἶεν αἱ ἐσχάται ἡμέραι, ταθηνηεῖ πάλιν ὁ μακά-
 ριος Παῦλος Ἑβραίοις γράφων ὡδί· “ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ
 ,, Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν
 ,, τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς
 ,, αἰῶνας ἐποίησε· καὶ αὐθις· νῦν δὲ ἅπαξ ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰῶνων, εἰς ἀθέ-
 ,, τισιν ἀμαρτίας διὰ τῆς θυσίας αὐτοῦ πεφανέρωται· ,, καὶ πάλιν Γαλάταις
 ἐπιστέλλων· “ ὅτε ἦλθε τὸ πληῖρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν
 ,, υἱὸν αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νό-
 ,, μον ἐξαγοράσῃ καὶ Ἐφesoίς ὡσαύτως· γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ
 ,, θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ, ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ εἰς οἰκο-
 ,, νομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνεκεφαλιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ
 ,, Χριστῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· ,, καὶ μὴν καὶ ὁ Θεὸς
 Πέτρος τὸ τῆς ἐκκλησίας στήριγμα, οὕτω πω φησίν· “ ὅτι οὐ φαρτοῖς ἀρ-
 ,, γυρίῳ ἢ χρυσίῳ ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαρα-
 ,, δότου, ἀλλὰ τιμῇ αἵματι ὡς ἀμνοῦ ἀμόμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, προε-
 ,, γνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτου τῶν
 ,, χρόνων δι' ἡμᾶς τοὺς δι' αὐτοῦ πεπιστευκότας εἰς Θεόν· ,, καὶ ὁ τὰ Θεῖα
 ἀπαστράπτων ὁ υἱὸς τῆς βροτῆς, “ παιδία ἐσχάτη ὥρα ἐστί, φησι· καὶ καθὼς
 ,, ἠκούσατε ὅτι ὁ ἀντίχριστος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγονό-
 ,, σιν, ὅθεν γινώσκωμεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν· ,, ἀλλ' ὡδὲ μὲν τελευτᾷ τὰ
 τῶν ἐσχάτων· ὅτε μὲν τοι πρὸς λῆξιν ἰόντος τοῦ χρόνου, καὶ πρὸς δυσμαίς
 ὡσπερ καταφοιτῶντος τοῦ καιροῦ, ὡς ἐγγυτάτω τῷ τοῦ κόσμου ἀφίγημα πέρ-
 ρατι, τότε δὴ τότε τὸ εὐκλεές καὶ περίοπτον ὄρος καὶ οἶκος τοῦ θεοῦ, οὕτως
 ἐμφανῆς ἀναδεικναι.

Τί δὲ δὴ βούλεται διασημαίνειν ἐνταῦθα τῷ Θεῷ τούτῳ προφήτῃ ὁ λό-
 γος, ἢ δῆλον ὡς ἐπὶ Θεϊότερα τε καὶ ὑψηλότερα ἡμᾶς ἀντικρυς καλεῖ; ὅτῳ
 πείθεσθαι τε καὶ ἔπεισθαι τοὺς τὸ πνεῦμα παραδεξαμένους προσήκει μάλιστα,

μη μὴν ἔτι τῷ γράμματι προσκαθεδεῖσθαι καὶ τοῖς αἰσθητοῖς κατασύρεσθαι, ὑψοῦ δὲ μάλλον διάττειν τὸν νοῦν, καὶ πρὸς τὰ κρείττω ἀπερεΐδειν καὶ τελειώτερα τὴν διάνοιαν, καὶ τῶν Ἰητῶν καὶ χαμερπῶν ἀπανισταμένους, ἐπέκεινα τῶν φαινομένων ὡς ἄριστα ἐπαναγγεσθαι ὅρος τοίνυν κυρίου ἐμφανὲς ὑποληπτέον, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας τὸ περιφανὲς καὶ λαμπρὸν καὶ περιόπτον, καὶ ὅσπερ αὐτὴν καταχρυσοῦ καὶ κατακαλλύνει φαιδρῶς καὶ μάλα κοσμίως τῶν εὐαγγελικῶν διδασμάτων τὸ διαφανὲς καὶ ὑπερύψηλον καὶ ἐπρημένον ἐν δόγμασι, καὶ πᾶν ὑπεραίρον ὑψηλὸν καὶ μετάρσιον ὧν τὰ ἀπυκνήματα καὶ κηρύγματα διαβρῆθην κέκραγε, καὶ ταῖς ἀπάντων ἀκουαῖς ἐμβοᾷ διαπρύσια, τὴν ἔκφανιν τοῦ θείου μυστηρίου ποιούμενα χρόνοις μὲν αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερωθέντος δὲ διὰ γραφῶν ἀγίων τὸ δὲ ἐστὶν ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομία, ἣν φιλεανθρώπως περὶ τὸ γένος ἐσπεδείξατο τὸ ἀνθρώπειον, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἡμῖν πεφορημένων ἀγαθῶν τὴν τε γῶσιν καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ τίνι προσερχόμεθα τοῦ εὐαγγελιστοῦ τῶν τοιούτων ἀκουσόμεθα λέγοντος: “ οὐ γὰρ προσεληλύθατε ψηλαφωμένῳ ὄρει, καὶ κεκαυμένῳ
 ,, πυρὶ, καὶ σκότῳ, καὶ θεύλῃ, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων, ἥς
 ,, οἱ ἀκούσαντες παρητήσαντο μὴ προσέθῃναι αὐτοῖς λόγον, οὐκ ἔφερον γὰρ τὸ
 ,, διαστελλόμενον, ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει, καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος,
 ,, Ἱερουσαλὴμ ἐπουρανώ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ ἐκκλησίᾳ
 ,, πρωτότοκων ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, καὶ κρίτῃ θεῷ πάντων, καὶ πνεύ-
 ,, μασι δικαίων τετελειωμένων, καὶ διαθήκης νέας μετὰ τῆς Ἰησοῦ, καὶ αἵματι
 ,, ῥαντισμοῦ κρείττον λαλοῦντι παρὰ τὸν Ἄβελ. ,, οὕτως οὖν ὁ τε προφητικὸς
 λόγος, καὶ τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα ἐπὶ τὰ οὐράνια τὸν νοῦν ἡμῶν ὥστεροῦ,
 καὶ τὰ ἐκεῖσε περινοεῖν καὶ καταθεᾶσθαι κάλλη, καὶ τὴν τῶν ἐναυλιζομέ-
 νων καὶ εὐφραينوμένων ἐν αὐτοῖς ἀγίων παρεγλυᾶ περιοσκοπεῖσθαι πανήγυριν,
 καὶ τὰ εὐαγγελικὰ ἡμῖν εἰσηγεῖται καὶ ἀτεπαγγέλλεται θεαυγῆ καὶ εὐσημα
 δόγματα οἶκος Θεοῦ ἢ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία δηλαδή, καθὰ δοκεῖ καὶ τῷ θείῳ
 Παύλῳ Τιμοθέῳ ἐπιστέλλοντι, ἐν οἷς εἰδέναι ἔφασκε: “ πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ θεοῦ
 ,, ἀναστρέφεισθαι, ἢ τις ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος. ,, τοιαῦτα τῶν πεπι-
 στευκότων αἱ ψυχαί, διὰ λόγου ὀρθοῦ καὶ πολιτείας ἀρίστης καθαιρόμεναι,
 τὸν ἐπὶ πάντων θεῶν ἔνοιον ἐν αὐταῖς ἔχουσαι καθ’ ὃ εἴρηται: “ ἔνοικήσω ἐν
 ,, αὐτοῖς, καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι
 ,, εἰς λαόν. ..

Οὕτω δὲ θεοειδῆς ὧν ὁ οἶκος ἐπ’ ἄκρων τῶν ὀρέων τῶν ὑψηλῶν καὶ δια-
 βεβηκότων ἐν θεωρίᾳ καθίδρυται, ὧν τὰ φρονήματα καὶ νοήματα τῶν ἐπιγείων
 καὶ ταπεινῶν ὑπερανестήκεσαν, προφητῶν τε ἀγίων καὶ ἀποστόλων, λαμπρῶς
 διαφαινόμενα, ἐφ’ ὧν ὡς θεμελίῳ τῆς πίστεως ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ οἰκοδο-
 μουμένη ἐπεστήρικται πρὸς οὖν τοῦτο τὸ ὅρος καὶ τὸν οἶκον πόρρωθεν οἱ ἐξ
 ἐθνῶν ἐπειγόμενοι, μονονοῦ σαφῶς καὶ εἰς προβούλιον καθίστανται, τὴν ἐν-
 ταῦθα ἀλλάλοις ἀνάβασιν διακειεύμενοι, ἐφ’ ᾧ ἀναγγελῆσθαι αὐτοῖς τὴν

ὁδὸν ἐκείνην ἢν ἐσπούδαζον καταλήψασθαι· τίς δὲ δὴ πάλιν ἐστὶν ἡ ὁδός· αὐτὸς ὁ κύριος ἐν εὐαγγελίοις βοᾷ· “ ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια· καὶ, ,, αἱ ὁδοὶ κυρίου εὐθεῖαι καὶ αἱ τρίβοι ἀληθεῖς ”, εἰς ἣν καὶ ὀδηγεῖσθαι οἱ ἅγιοι, πάλαι πρὸς τὸν τῶν ὅλων Θεὸν ἀνεκεκράγεσαν ταύτην οὖν τὴν ὁδὸν καὶ τὴν τρίβον εὐσπίβῃ τε καὶ εὐεπίβατον ἢ ἐξ ἑθνῶν ἐκκλησία διαστείχουσα, ἐκ τῆς χαμέθην ἀπιστίας ἐπὶ τὴν ὑψηλὴν ἀναφοιτῆ τῆς θείας ἐπιγνώσεως ἀνοδόν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω πόλιν Ἱερουσαλήμ, τὴν ἀκατάλυτον καὶ τῶν ἁγίων μητρόπολιν, ἐνδένδε ἰοῦσα καὶ τὸν παρόντα ἐξανύουσα χρόνον, σαββατίσαι καὶ καταπαῦσαι διὰ πίστεως ἀπεκδέχεται· κατίδοι δ’ ἂν τις καὶ μάλα εὐπετῶς, καὶ οὕτω τῆς προφητικῆς ῥήσεως τὸ ἀπλανές τε καὶ ἀψευδέστατον· καὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς οἴκοις ἦτοι τοῖς θείοις ναοῖς, πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης κατ᾽εσπαρμένοις, ἀΐασμῷ τε καὶ δόξῃ ἐκπρεπῶς ἠγαυίσμενοις τὲ καὶ κατ᾽εστεμμένοις, καὶ ὄρεσιν ἀμφιλαφῆσιν ἀπεικασμένοις, καὶ ὕλαις βαθείαις καὶ εὐθαλέσι πεπυκασμένοις, καθαίρονται μὲν ἁμαρτίας, ἀγιάζονται δὲ ψυχὰς τε καὶ σώματα, καὶ θείας ἀπαντὲς ἀποπληροῦνται τῆς χάριτος οἱ πόθῳ προσιόντες ἄνθρωποι καὶ σεβάσματι.

Ἐν τούτοις οὖν ἐκ πασῶν γλωσσῶν τε καὶ γενεῶν περιαιγερομένοις ἐκάστοτε, τὰ Θεῖα μυστήρια ἐκκαλύπτεται παρὰ τῶν ἱερῶν ἀναγνωσμάτων καὶ κατηχήσεων, καὶ τὸ σωτήριον θῦμα καὶ παντὸς τοῦ κόσμου καθάρσιον σφαιγιαζόμενον, τὴν ἐκ τῶν ἁμαρτῶν αὐτοῖς ἐλευθερίαν, πίστιν καὶ λογισμῶν προστρέχουσι καθαρότητι καὶ μεταλαγχάνουσιν, ὁμολόγηται παρεχόμενον· ἐξ ὧν δὴ πλῆθυνομένων τὲ καὶ κατευρυνομένων, τὰ τῶν εἰδώλων τεμνῆ καὶ οἱ βωμοὶ κραταιῶς κατεσεισθησάν τε καὶ καταβέβληνται. οὐδὲ ὅσον εἰδαλικῆς βδελυρίας εἰς μνήμην πιστοῦς ἵεναι, παντὸς ἐθνικοῦ καὶ θνητοῦ φρονήματος ἀνεπιδέλτους εἰσαεὶ διαμένοντας· “ ἐκ Σιών δὲ ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος, ,, κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ ”, ἐκ γὰρ ταύτης τῆς αἰσθητικῆς, οἷα τύπου οὔσης τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὁ θεῖος λόγος ἐμφανῶς ἐξεληλύθε, πάντα διαλαβὼν τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· ἐνταῦθα γὰρ ἅπαντα τὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐπράχθη μυστήρια· κατὰ τοσοῦτον δὲ τοῦ ἐν σιναΐς καὶ ἐν γραμμασι κειμένου νόμου, ὅς ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ τῷ Σινᾷ δι’ ἀγγέλων λελάληται ὑπερανίσχῃν πεπίστευται, καθ’ ὅσον τῶν ὑλικῶν ὑπεραίρει τὰ αὔλα· ἐντεῦθεν καὶ οἱ ἱεροὶ ἀπόστολοι, τὰ ἔθνη ὡς μαθητεύσαντες, ἐξεπέμφθησαν ἐκπορεύεσθαι, τὴν λείαν ἐκείνην καὶ εὐθυτάτην καὶ σωτήριον ὁδὸν αὐτοῖς ἀνακαθαίροντες· “ καὶ κρινεῖ, ,, ἀνὰ μέσον ἐθνῶν πολλῶν ”, οἱ γὰρ ἄρτι τῷ λόγῳ τῆς χάριτος προσερχόμενοι, καὶ τὸ δέον μεταμανθάνοντες, τῆς πρὶν κεκράθηκυίας ἀπιστίας, ὑπ’ αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας εἰς συναίσθησιν ἐρχόμενοι καταδινώσκουσιν, οἷκοθεν τοὺς ἐλέγχους τῶν οὐχ’ ὁσίως πεπραγμένων ἐπιφερόμενοι, καὶ αὐθαίρετον τῶν ἀσπορήτων τὴν γρατὴν δημοσιεύοντες· ὧν συνετῶς καὶ ἐχεφρόνως τὸ βλαβερόν καὶ κινδυνῶδες διαπτύοντες, ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ συμφερόντα καὶ σωτηρίας ἐχόμενα ταῖς σπουδαῖς χρώμενοι μετατίθενται· ὅτι δὲ οἱ περὶ τὰ

χειροποίητα πόνιοι καὶ ἡ ἐλπὶς ἐξηφάνισται, καὶ τῶν δι' αὐτῶν τιμωμένων δαιμόνων ἡ θρασεὶα κατήργηται, ἀπὸ προσώπου τῆς δόξης τῆς ἰσχύος τοῦ παραγεγονότος σωτήρος, θραυόντος ὡσπερ καὶ καταρρήγνυντος τὰ γήϊνα καὶ χοϊκὰ φρονήματα τῶν τοῖς εἰδώλοις προσκειμένων, τὰ μικρὸν ὕστερον ἐπαγόμενα τῷ Θεοφόρῳ δηλώσει· φησὶ γάρ· “ καὶ τὰ χειροποίητα πάντα κατακρού-
 ,, ψουσιν, εἰσενέγκαντες αὐτὰ εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν πε-
 ,, τρῶν, καὶ εἰς τὰς τρώγλας τῆς γῆς, ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου τοῦ κυρίου,
 ,, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῆ θραῦσαι τὴν γῆν·
 ,, δι' αὐτῶν γὰρ ἤδη πᾶσιν ἐναργῆς καθέστηκε τοῖς ὀρθὰ φρονεῖν ἠρημένοις,
 τῶν δαιμονικῶν ἀγαλμάτων ἢ τε ἀναίρεσις καὶ ἀφάνεια· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ
 τούτοις ἐπόμενα, τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἔχεται ἐπάδει Ιουὴν “ τῇ γὰρ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ
 ,, ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ, ἃ ἐπιθύ-
 ,, μησαι προσκυνεῖν τοῖς ματαίοις καὶ ταῖς νυκτερίσι, τοῦ εἰσελθεῖν εἰς τὰς
 ,, τρώγλας τῆς σφραεῖς πέτρας, καὶ εἰς τὰς σχισμὰς τῶν πέτρῶν, ἀπὸ προσώ-
 ,, που τοῦ φόβου κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῆ
 ,, θραῦσαι τὴν γῆν. ,,

μβ. Ζητήσαι δ' ἂν τις τὴν ἡμέραν ὁμοίᾳ ποτ' ἂν εἴη, καθ' ἣν ἐκβαλεῖ
 ἄνθρωπος τὰ βδελύγματα αὐτοῦ τὰ ἀργυρᾶ καὶ τὰ χρυσᾶ, εὔροι δ' ἂν καὶ
 μάλα σαφῶς ταύτην ἐκείνην εἶναι, ἐν ἣ ὁ τῶν ὅλων τῷ κόσμῳ ἐπιδηδήμηκε
 κύριος, ὅς αὐτοῦ τῇ παρόδῳ δῆσας τὸν ἰσχυρὸν, ἠχημαλῶτευσε καὶ διήρπασεν
 αὐτοῦ τὰ σκεύη, τοὺς κερκῆμένους ὑπὸ τῆς ἐκείνου τυραννίδος δηλαδὴ, καθά
 γέγραπται· “ διότι, φησὶ, πρὶν ἢ Ἰνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα,
 ,, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας ἐναντὶ βασιλέως Ἀσ-
 ,, συρίων· ,, μῆτροπόλεις δὲ αὗται Δαμασκὸς καὶ Σαμάρεια, ἡ μὲν Συρίας τὸ
 τνικαῦτα προκαθεζομένη, καὶ τὴν τῶν Σύρων περιβεβλημένη δυναστείαν· ἡ δὲ
 τῶν δέκα φυλῶν τῶν ἐξ Ἰσραὴλ καταλόντων τὸ γένος ἐξάρχουσα ἀμφοτέραι
 δὲ ἄγαν κατείδωλοι, καὶ τοῖς τοῦ διαβόλου ζυγοῖς ὑποβεβλημέναι, δύναμιν
 τε καὶ κτήσιν πᾶσαν καὶ εἰδώλων ἰδέαν πεπορισμέναι, καὶ πλάνη κακοδαιμο-
 νίας μάλιστα ἐνισχημέναι, καὶ ὡσπερ ἀνάκτορόν τι καὶ ἀνάθημα οἰκεῖον τὲ
 καὶ ἰδιαίτατον, τῷ τοῦ πονηροῦ ἀναθεμιμέναι κράτει· διὰ δὲ τούτων τῶν πό-
 λεων οἶα ἐξόχων οὐσῶν καὶ ὑπερφερουσῶν ἐν κακίᾳ, ὡς ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν
 ἡμῖν ὁ προφητικὸς κατέσημνη λόγος, τῆς τε ἐθνικῆς μοίρας, καὶ τῶν ἐκ περι-
 τομῆς πεπιστευότων· οὕτως τὸ γεννηθὲν ἡμῖν παιδίον, καὶ νηπιάσιαι δι' ἡμᾶς
 εὐδοκῆσαν, καταληθίζεται καὶ ἀφαιρεῖται τὰ σκύλα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν δύνα-
 μιν· τούτέστιν ἀφῆρπασεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ πᾶν τὸ κατεζευγμένον αὐτῷ
 καὶ κατῆχημένον καθ' ὃν ἐδυναστεύεν· ἐντεῦθεν τὸν λόγον Σαμάρεια δέδεκται,
 ἀποσεισαμένη τὰ πάτρια ἔθνη καὶ νόμιμα· οὕτω χριστιανοὶ καὶ εἶναι καὶ ὀνο-
 μάζεσθαι οἱ τὴν Ἀντιόχου ἔχοντες ἐχηματίζον, καίτοι πρὸς τὴν εἰδωλικὴν
 πλάνην τὸ ἄστυ περιφανέστατον, καὶ τῶν πολλῶν ἐν κακίᾳ ἐπισημότερον· καὶ
 γὰρ οὖν περὶ αὐτὸ καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἱδρυτο, καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἐνεργοῦσα

τοῦ ἐμφωλεύοντος δαίμονος ἔξαπᾶτι περίπυστος, ἕμως τὸν κακῶς ἐντεθησαυρισμένον τοῦ σατανᾶ πλουτοῦν καλῶς ἐσκυλεύοντο, καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ διεξέλιπτον ἀγάλματα.

Οὕτως ὁ τῶν ἔθνῶν ἀπόστολος Κορινθίους πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἀντιπανήλασε καὶ τοῦτο δεδήλωκε γεγραφῶς ὁδὴ πρὸς αὐτούς· “ οἶδατε ὅτι ,, ὅτε ἔθνη ἦτε, πρὸς τὰ εἰδωλα τὰ ἄφωνα ὡς ἂν ἤγεσθε ἀπαλόμενοι· ,, οὕτως ἐκ τοῦ βωμοῦ, τοὺς τοῦ βωμοῦ καὶ κατὰ πάντα δεισιδαιμονεστέρους ὁρῶν, εἶλεν Ἀθήνησι καὶ ἄλλος ἀλλαχῆ τῶν ἀποστόλων, τὰ ἔθνη διαλαχόντες τοῦ ἐχθροῦ τὰ ταμιεῖα, καὶ θησαυροὺς τοὺς ἐζωστρημένους εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα διήρπασαν, καὶ τῇ δεσποτῇ τῶν ὄλων πρωτόλειον ὥσπερ καὶ ἀπαρχὰς ἦδη προσήγαγον· κατὰ τοῦτον δὴ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμέραν ἐξέβαλον, τοὔτέστι βδελυρὰ ἡτοῦντο τε καὶ διέπυον· ἐκεῖνα δὴ τὰ χειρόκμητα, καὶ τῶν διανοιῶν ἐξωστράκιζον· ὡς μὴ δὲ μνήμης αὐτῶν ἀνέχεσθαι πάποτε, ἦδη δὲ καὶ τὴν ὕλην αὐτῆν, καὶ τῶν τιμιωτάτων οὐσῶν ἐτύγχανε παρὰ τοῖς πολλοῖς, διὰ φιλοφιλίας ὑπερβολῆν, παρερρήμμενῆν καὶ καταπεφρονημένῃν δεδοχθαι, τὴν δὲ τῷ Θεῷ μόνῳ πρέπουσαν θυσίαν ἀνατιθέναι· οὐκοῦν τὸ κίβδηλον καὶ ἀπαίτηδον ἐκείνων ἀποπεμπόμενοι, ἐπὶ τὴν σπεραὴν πέτραν ἀναγκάως καὶ ἄταν εὐκαιρότατα ἡπείγοντο· ἡ δὲ ἐστίν, ὡς ὁ τῆς καθ’ ἡμᾶς θεοσοφίας ἐξεπίσταται λόγος, ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν· φησὶ γὰρ ὁ καταλαβὼν ὅσον κἀτελήφθη· “ ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες τὸ αὐτὸ βροῦμα πνευματικὸν ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ ,, πόμα πνευματικὸν ἔπιον· ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ,, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς· ,, ὁ δ’ αὐτὸ κεκαθαρμένον τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα καὶ διαυγές ἔχων· “ ἰδοὺ τίθημι, ἔφη, ἐν Σιών λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν ,, σκανδάλου· καὶ πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ’ αὐτῷ οὐ κατασχυνθήσεται· ,, τὸ μὲν, διὰ τοὺς προσκευρούκτας· τὸ δὲ, διὰ τοὺς πεπιστευούκτας· καὶ Μωσῆα ἴσμεν δὴ πού τῇ πέτρᾳ καλυπτόμενον, καὶ μόλις προσβλέψαντα τὰ ὀπίσθια Θεοῦ· ἐκεῖθεν ἀποκαλυπτόμενον, καὶ ταῦτα συμβολικῶς ἀμυδρὰ τῆς οἰκονομίας τῆς σωτηρίου διδασκόμενον ἀπιχθήματα.

Καὶ Δαβὶδ ὁ Θεῖος· ἐν πέτρᾳ ἑαυτὸν ἡμῖν ὑψούμενον εἰσκειόμενοι· καὶ ἄλλα ἄλλα πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων ἐκπεφασμένα, καὶ μυστικῶς τὴν πέτραν ταύτην ἡμῖν ὑποφαίνοντα πεπαιδευμένα, ἧς δὴ τὰς σχισμάς καὶ τὰς τρώγλας εἰσδύονται, οἱ πρὸς αὐτὴν καταφεύγοντες· ἄς τινες δὲ ταύτας ὑποληπτέον· τὰ τε τῆς θεολογίας ὑψηλὰ καὶ ἀπόρρητα, καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν οἰκονομίας τὰ ἐνδότετα καὶ ἀποκρυμμένα μυστήρια· ὅτι ἐν αὐτῷ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς Γνώσεως καὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοί· ἃ πρῶτα μὲν ἐμφανῆ τοῖς ἀπ’ ἀρχῆς αὐτόπταις καὶ ὑπηρεταῖς τοῦ λόγου καθέστηκε, δι’ αὐτῶν δὲ καὶ ἡμῖν, καθ’ ὅσον ἐφικτὸν, τοῖς μετέπειτα ἐκκαλύπτεται καὶ σοφῶς ὑπανοίγεται· ὀπινίκα τῶν ταῦτα εὐαγγελιζομένων, ὁ μὲν τῆς βροντῆς υἱὸς ἄνωθεν ἐμπνεόμενος, καὶ πρὸς τὰ ὕψη τῆς θεωρίας τὸν καθαρῶτατον καὶ ἀκηλίδωτον νοῦν ἀνανηξάμενος, καὶ τὰ θεῖα ἐνθέως μουόμενος, ἐκεῖθεν ἡμῖν τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὸν

πάτερα συναΐδιον καὶ ὁμότιμον ἀπέστραψεν ὑπαρξιν “ ἐν ἀρχῇ εἶναι τὸν λόγον, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι, καὶ Θεὸν εἶναι, διατραυῶν καὶ ἐκπαιδεύων σαφέστατα· ὁ δὲ εἰς τὰ τῆς Θείας συγκαταβάσεως, καθ’ ὅσον παρὰ τῆς χάριτος ἐνελάμπειτο, ἀφικόμενος βᾶθι, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν Γέννησιν θεοπρεπῶς ὡσπερ ἦν εἰσηγήσατο· εἶεν δ’ ἂν ταῦτα εἴποι τις ἂν καὶ λίαν ὀρθότατα, εἰς ἃ ἐπεθύμουν παρακύψαι καὶ ἀγγελοι, ὡς ποτὲ καὶ αὐτοῖς ἀποκειρυσμμένα καὶ ἄβατα, κατὰ καιροὺς δὲ θεοκρίτως οἰκονομούμενά τε καὶ ἐκφαινόμενα· εἰς ταύτας τοίνυν τῆς σοφίας καὶ τῆς πέτρας, τὰς μυστικὰς καὶ ἀνεκφράστους ῥωχμάς τε καὶ σπήλυγτας, ὁ εἰσδύς διὰ πίστεως, τῶν μὲν κρείττωνων καὶ τελειωτέρων τὴν γῶσιν συναραινέζεται, καὶ πρὸς τὴν σώζουσαν ποδηγεῖται τρίβον, σκέπεται τε καὶ φρουρεῖται, οἷα τιρούμενος ἀπὸ πάσης καυστικῆς καὶ φθοροποιῦ τῶν πονηρῶν δυνάμεων, τῶν τὰ βᾶθι τῆς ψυχῆς διασφυχόντων καὶ καταπιμπράντων ἐνεργείας, ποικίλας δὲ καὶ πολυειδεῖς τῆς χάριτος διακληροῦται τὰς δωρεάς· “ ᾧ μὲν γὰρ τῶν προσιόντων καὶ πιστευόντων δίδοται λόγος σοφίας, ᾧ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρω δὲ πίστις, ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, καὶ ἑτέρω ἕτερα, ὡς συλλαβόντα εἰπεῖν, πάντα ἐνεργοῦντος ἰδία ἐκάστω καθὼς βούλεται· ἐνθὲν δέ τε ἐπὶ τὰς μονὰς ἐκείνας, τὰς πολλὰς τε καὶ διαφόρους καὶ τῷ πατρὶ εὐτρεπιζομένας, διὰ τοὺς τῆς κλήσεως ἀναλόγως πολιτευσάμενους ἀφίξεται.

μγ. Οὕτω τοίνυν οἱ πάλοι ὑπόταταίμενοι τῇ ματαίότητι, εἴ που τὸ λαμπρὸν τοῦ χρυσοῦ ποτε κατεπλάγησαν, ἢ τὸ διαφανὲς τοῦ ἀργύρου ἐτεθήκησαν, αὐτὴν τε τὴν ὕλην καὶ τὰ ἀπ’ αὐτῆς διειργασμένα τῶν ἀνοήτων εἰς ἀπροσκόνησιν, εἰς τοῦτο γὰρ σκαιότητος καὶ φρενοβλαβείας κατώλισθον, ἐν ἴσῳ που καὶ θεοῦ σεβάσματι ἀφρόνως τιθέμενοι, καὶ τοῖς εὐτελεστέροις τῶν ζῶων προσεσηκότες· καθὰ καὶ ἑτέρωθι που τῆς γραφῆς, μίαν θεὸν Ἄναρῶν τιμωμένην ἀκούομεν· ἢ ἡ παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς οἰκουμένης τὸν λόγον κατήχηται, καὶ πεπιστεύασιν ὅσα ὡς Θεὸς ὁ κηρυσσόμενος ὑπερφυῆ καὶ ἔξαισια, τὸ μεγαλοῦργον τῆς θείας δυνάμεως ἐνδεικνύμενος, τὴν γῆν ἐκπεριῶν τεθαυματουργηκεν· ὅσα τε ὡς ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἡμετέρας ἐκὼν παθεῖν κατεδέξατο, τὸ ταπεινὸν καὶ εὐτελὲς τῆς καθ’ ἡμᾶς πτωχείας ἀμφισάμενος· ὑπὸ δὲ τούτων τὸν φόβον κυρίου ἐν ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς ὠδίνοντες, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης καὶ ἰσχύος τῶν μεγαλείων αὐτοῦ ὑπερεκπλητόμενοι, πᾶσαν μὲν καταμυσάτιομενοι διεέλασαν πλάνην, παντὸς δὲ προσούλου καὶ ἐμπαθοῦς φρονήματος ἐλευθέρως τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διετήρησαν· καὶ μηκέτι θεοποιεῖν τὴν κτίσιν μανθάνοντες, μὴ δὲ τοῖς ἔργοις προσκυνεῖν τῶν χειρῶν αὐτῶν, μόνω δὲ Θεῷ προσφέρειν τὴν λατρείαν προσήκουσαν· οὐτ’ οὖν προσκυνοῦσιν ἢ σέβουσι, βδελύσσονται δὲ καὶ ἀπελαύνουσι δαίμονας, καὶ ὡς ἄγος ἐκτρέπονται, καὶ ἅπαν ἐκπορθοῦσιν εἰδώλων τὸ σέβασμα· ἐντεῦθεν τὴν φοβερὰν ἐκείνην καὶ μεγάλην τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔλευσιν ἀπεκδέχομαι, ὅποταν μέλλοι κατὰ τὴν κοινὴν πάντων ἀνάστασιν, μετὰ τῆς πατρικῆς δόξης σὺν ἁγίοις ἀγγέλοις παρα-

Γίνεσθαι, θραύσαι μὲν καὶ κολάσαι τοὺς ἀπειθήσασθας τε καὶ τραχηλιάσασθας, ἐπιρρέπωσθε σχόντας πρὸς τε τὴν ὕλην καὶ τὰ ἐγκόσμια, καὶ τοῖς τοῦ κοσμοκράτορος ὑπέξυλμένους ἑλλημασι, τρυφῆς δὲ ἀκηράτου καὶ βασιλείας ἀξίους ἀναδείξαι τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ καὶ ἡγαπητότας αὐτοῦ τὴν ἐπιφάνειαν.

“Ὅτι δὲ οἱ ταῦτα δεδιδασμένοι, καὶ πρὸς τὸ τῆς θεογνωσίας ἀνιπτάμενοι φῶς, τῶν ματαίων καὶ ἀναισθητῶν πάμπαν ἀφέξονται, καὶ πεπαύσεται ἢ πρὸς τὰ ἄψυχα μανία, ὁ αὐτὸς ἡμᾶς θεοφόρος ἐκδιδάξει, οὕτως ἰέτων” “ τὰ ὧτα .. δάσουσιν ἀκούειν, καὶ ἡ καρδία τῶν ἀσθενούντων προσέξει τοῦ ἀκούειν, καὶ .. αἱ γλῶσσαι αἱ ψελλίζουσαι ταχὺ μαθήσονται λαλεῖν εἰρήνην, καὶ οὐκέτι .. μὴ εἴπωσι τῷ μωρῷ ἄρχειν’ καὶ οὐκέτι μὴ εἴπωσιν οἱ ὑπὲρέται σου, σίγα’ .. ὁ γὰρ μωρὸς μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει τοῦ συν- .. τελῆν τὰ ἄνομα, καὶ λαλεῖν πρὸς κύριον πλάνησιν’ .. ἐπλάυθα μὲν τὰ ὧτα προσέχειν καὶ ἀκούειν τῶν ἀσθενούντων, καὶ μὲν γε καὶ τὰς γλῶσσας τὰς ψελλίζούσας ταχὺ μαθήσεται λαλεῖν, ἡ προφητικὸς λόγος προανακρούεται τὰ παραπλήσια δὲ τούτοις, καὶ τὸν τρόπον καθ’ ὃν τὰ λελωβημένα καὶ διεστραμμένα ῥωσθήσεται καὶ διορθωθήσεται, οὐ πολλῷ ὕστερον ἀποδείκνυσσι πῶς δὲ ταῦτα ἐκβήσεται τε καὶ διαπερανθήσεται; “ ὅτι τοι, φησὶν, ἤξει ὁ θεὸς .. ἡμῶν καὶ σώσει ἡμᾶς τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν, καὶ ὧτα κωφῶν .. ἀκούσονται τότε ἀλείπει ὡς ἔλαφος ὁ χωλὸς, καὶ τρανωθήσεται γλῶσσα .. μοιλάλων’ ὅτι ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν τῇ διψώσει’ καὶ .. ἡ ἀνδρὸς ἔσται εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται’ .. ἤδη δὲ καὶ ἐτέρωθι τὰ τούτοις ἐφάμιλλα φησὶ “ καὶ ἀκούσονται ἐν τῇ ἡμέρᾳ .. ἐκείνῃ κωφοὶ λόγους βιβλίων, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ τῇ ὀμίχλῃ ὀφθαλμοὶ .. τυφλῶν βλέψονται, καὶ ἀγαλλιάσονται πτωχοὶ διὰ κύριον ἐν εὐφροσύνῃ, .. καὶ οἱ ἀπηλπισμένοι τῶν ἀνθρώπων ἐμπλησθήσονται εὐφροσύνης. “ Δρ’ οὖν οὐ πάντῃ τῷ σαφὲς ὡς διὰ τούτων τὴν τῆς ψυχῆς λῶβην καὶ τὰ πάθη ὁ λόγος ἡμῖν ὑπαινίσσεται, καὶ τὴν ψευδῆ καὶ ἐνδιάστροφον δόξαν; ἢ δὴ περὶ τὴν ἀλήθειαν σάζοντες, μᾶλλον δὲ τέλειον τῆς ἀληθείας ἀποπεπτωκότες, καὶ φύσει καὶ ἀληθῶς θεὸν ἀγνοοῦντες καὶ ἀθετοῦντες, οἱ πάλαι κληνώδεις καὶ ἀνόητοι ἄνθρωποι ἀντὶ τῆς ὑγιοῦς καὶ εὐδυτάτης προείλοντο, καὶ τὴν πολυθεον ἐνόησαν πλάνην’ οὐ γὰρ δὴ ποὺ τῶν σωματικῶν δὴ τούτων καὶ ἐν αἰσθήσει προσακομμένων τὴν πίσωσιν, κατὰ τὴν πρόσχειρον αὐτῶν ἐκλεπτεῖον ἀπόδοσιν τὴν γὰρ ἐναποκειμένην αὐτοῖς ἐκβασανίζων τίς διάνοιαν, εὔροι καὶ ἄβαν εὐμαρῶς, διὰ τῆς τούτων ὀνομασίας τὰ τῆς ψυχῆς χαρακτηριζόμενα πάθη τὰ καὶ κινήματα ἐπειδὴ τοῖς σωματικοῖς τούτοις μορίοις ὀργάνοις χρωμένῃ, ἄπερ ἂν κατὰ τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον, καὶ τὸ κεκρυμμένον καὶ ἀφανὲς βουλευτήριον διατίθεται, καὶ λοίξεται, δρᾶ τε, καὶ ἐξανύει, καὶ ἐκκαλύπτει τὰ εἰαυτῆς ὀρμήματα καὶ βουλευματα οὕτως οὖν περὶ τὴν θεϊαν δόξαν, εἴ ποὺ τινὲς ἐσφαλμένῃν τε καὶ διεψευσμένην ἔχοιεν τὴν διάληψιν, περὶ τε τὴν τῶν παρὰ τῶν διασκέψιν ἀμαρτάνοιεν, τυφλώττειν τὰ καὶ χωλεῦν, ἢ ἄλλο γε τῶν εἰρημέ-

νων πάσχειν τί λέγοντο ἂν εικότως, οὐκ ἂν πάντως τῆς ὀφείας ἢ τῆς βαδίσσεως ἢ ἄλλης ἡσπινουοῦν ἐνεργείας συμπαραβλαπτομένης, καί τῃ τῶν λογισμῶν διατιθεμένης παρεκτροπῇ.

Τοὺς τοίνυν ἔτι τῇ ἀπιστίᾳ καὶ ἀθεΐᾳ κεκρατημένους, τοιοῦτους ὁ λόγος διαγράφει· δεξαμένους δὲ τῆς ἰατρείας τὴν χάριν, προηγουμένως μὲν ἡρῶσθηκυίας τῇ δυσσεβείᾳ τὰς ψυχὰς, ἐρῶσθαι τε καὶ διωρθῶσθαι, κεκαδάρθαι τε καὶ πεφωτισθαι λημώντα ἐξ ἀθείας τῆς διανοίας τὰ ὄμματα· ἐπομένως δὲ τῷ περιόντι τῆς πίστεως· οὐδὲν ἤπλον καὶ αὐτὰ δὴ που καθεξῆσθαι τὰ μέλη, καὶ εὐεξίαν ἀρίστην ὅτι μάλιστα πεπορίσθαι, καλῶς τε αὐτοῖς ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ πρὸς Θεὸν εὐθύτητι ἀποκεκρηῆσθαι· ἥκοτος γὰρ τοῦ σώζοντος, οἱ μὲν τὴν πῆρῳαὶν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς νοσοῦντες ποτὲ κατὰ τὸν νοούμενον ὀφθαλμὸν, ὀρῶσι καθαρῶς εὐθύτητα νῦν καὶ τῶν πεφωτισμένων τὸ ὀπτικὸν τῆς διανοίας ἕκαστος λέγει· “ οἱ ὀφθαλμοὶ μου διὰ παντὸς πρὸς τὸν κύριον, ὅτι „ αὐτὸς ἐσπᾶσαι ἐκ παγίδος τοὺς πόδας μου· „ αἰτούσι γοῦν ὀφθαλμοὺς τοὺς νοερούς φωτίζεσθαι, ὥστε μὴ ὑπνώσειν εἰς θάνατον· εἶτα οἱ πρὶν τῆς καρδίας ἔχοντες βεβυσημένα τὰ ὄτα, παρέχουσιν ἠνεωγμένα καὶ εὐήκοα, εὐήχον αὐτοῦ τὴν φωνὴν κατακουτίζεσθαι τῆς αἰνέσεως· οὕτως αἱ ψελλίζουσαι τῶν μογιάλων γλωσσαι, αἱ ἄσπρα καὶ ἀκαλλῆ μεμελετηκυίας ποτὲ παραφθέγγεσθαι, τὰ κωφὰ καὶ ἄψυχα θεοὺς ὀνομάζουσαι, τραναὶ τε καὶ διηρθρωμένα γερόμικαι, λαλεῖν εἰρήνην διὰ πίστεως μεμαθήκασι, τὸ μυστήριον τῆς τριάδος ἐξαδόουσαι “ καὶ ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς· αὐτὸς „ Γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ τῆς εἰρήνης θεὸς, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ „ ἔστιν ὄριον· „ οὕτως μελετᾶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας τοῦ Θεοῦ τὰ λόγια παρεσκευασάντο, καὶ λαλεῖν τὰς δυναστείας αὐτοῦ, καὶ τὰ θαυμάσια ἐκδητεῖσθαι, καὶ τὴν λογικὴν αὐτῷ λατρίαν προσφέρειν ἐκάστοτε, καθ’ ὃ εἰρηται “ ὅτι καρ„ „ διὰ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν· „ οὕτως καὶ ὁ χωλεύων ποτὲ κατὰ τὴν ἐγκάρδιον πόρευσιν, ὀρθὰς ποιήσας τὰς τροχιάς καὶ τὰς τρίβους, πρὸς τὴν τριπόθητον ἀγάπην τοῦ σώζοντος συμφλεγόμενος, κατὰ τὸν διψήτικώτατον ἔλαφον ἐξάλλεται συντονώτατα ψάλλει Γοῦν “ ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ „ ἡ ψυχὴ μου πρὸς τὸν Θεὸν τὸν ἰσχυρὸν τὸν ζῶντα· „ οὕτω συνελόντα φάναι, οἱ διψῶντες πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας ἐπείθονται Χριστῶν, τὸν καλοῦντα πάντας, διαρρήθην τε κεκρατότα “ ὁ διψῶν ἐρηρέσθω πρὸς „ με, καὶ πινέτω· „ καὶ ἀντλεῖν ὕδωρ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου παρεγλυόμενον· ἐντεῦθεν ἡ διψῶσα τοῦ Θεοῦ ψυχὴ τὸ σωτήριον κατάρδεται καὶ πιαίνεται, εὐθαλής τε λοιπὸν καὶ εὐκοσμος διαφαίνεται· εὐσεβείᾳ τε καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀρετῇ πάσῃ τὸ εὐανδρὲς καὶ λαμπρὸν κοσμουμένη ὡς ἄριστα· ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν ψυχῶν τῶν δεδωγμένων τὴν ἐκ τῆς ἀπιστίας ἐλευθερίαν, τοιαῦτα καὶ οὕτω θεοπρεπῶς ἔχοντα, καὶ ἀξίως τῆς τοῦ εὐεργετοῦντος φιλοτιμίας καὶ ἀφθονίας, μᾶλλον δὲ φιλανθρωπίας, εἰπεῖν δικαιοτέρον.

Ὅτι δὲ ὁ παραγεγόμενος τῶν ψυχῶν ἰατρός, καὶ τῶν σωμάτων ἦκε θεραπευτὴς, δαίкуσι τῶν θεραπευμένων ἢ πληθὺς ἢ ἀναρίθμητος· τῇ γὰρ πίστει τῇ εἰς τὸν εὐεργέτην τὰς ψυχὰς καθαιρόμενοι, ἐπομένως σύνδρομα δέχονται καὶ τῶν σωμάτων οἱ κάμνοντες τὰ ἰάματα, ἡνίκα τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ πολυειδῆ ἐτελειούρῃσι τεράστια· τυφλοῖς μὲν γὰρ τὸ βλέπειν τερατουργῶν ἐχαρίζετο, λεπροῖς δὲ ἐνήργει τὴν κάθαρσιν, χωλοῖς τὰς βάσεις ἐπινώρθου καὶ κατερρώνυε· τοὺς παρειμένους καὶ κατεσκληκότας τὰ μέλη, ἀρτίους καὶ εὐσταλαῖς Ἰνομένους ἀπέφαινε· δαιμόνων ἐπίτιμῶν τὰ στίφη ἀπήλαυνε, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῶν ὀχλουμένους, τῆς ἀγρίας ἐφόδου ἀπήλλαττε· καὶ ἄλλοις ἄλλα νοσοῦσι τὴν ῥώμην παρείχετο, καὶ ἀπαξασπλῶς πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ὡς θεὸς ὑπεράγαθος τὸ οἰκεῖον κατοικτεῖρων ποίημα, ἐν τῇ λαῶν θεραπεύων διετέλει· καὶ ἁμαρτημάτων, τὸ μῆζον καὶ τελεώτερον, καὶ γὰρ ἐπ' ἐξουσίας ἦν αὐτῷ τῶν ἁμαρτημένων ἀνθρώποις ἢ ἄφεις, τὴν ἐλευθερίαν δωρούμενος· οὕτως οἱ τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταί, μιμηταί τῆς ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας γεγόμενοι, ἐπεὶ τὴν δωρεὰν τοῦ πνεύματος ἐδέξαντο θαυματουργεῖν παραπλήσια, τὸν πρὸς τῇ ὡραίᾳ τοῦ ἱεροῦ προσαγορευομένη πύλῃ προσεδρεύοντα χωλὸν τελουσίαν ἀρτίποδα· ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ τούτῳ τὸ προφητευόμενον ἐκπεραίνοιτο· “ἐξαλεῖται φάσκον ὡς ἔλαφος ὁ χωλός”, καὶ τᾶλλα πάντα διὰ τῆς ἐνεργούσης χάριτος ἐπαιτέλουν ἐν τῷ λαῷ θαυμάσια οἶα, καὶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν ἐπέστρεφον.

Ἄλλα τοῖς μὲν εὐπειθεῖσι τὰ καὶ εὐγνώμοσιν, οὕτως ἄνωθεν τὰ τῆς ἐλευθερίας παρεσχέθη· τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι τῇ ἀληθείᾳ, τί ἔδωκεν ὁ θεός; “πνεῦμα, κατάνύξωσι, ὀφθαλμοῦς τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν”, ἐπειδὴ ἀπεναντίας ἐκείνοις ἐν πᾶσιν ἤλθον· “ἀκοῆ γὰρ ἤκουσαν καὶ οὐ συνῆκαν, καὶ, βλέποντες ἔβλεψαν καὶ οὐκ εἶδον· ἐπαχύνηθη γὰρ ἡ καρδία αὐτῶν, καὶ τοῖς, ὡς βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοῦς αὐτῶν ἐκάμμυσαν”, καιροῦ γὰρ ἐνεστικτός καθ' ὃν τὸ ψεῦδος ἐπέλαβεν, οἱ τὸ πρὶν τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας κατυλισσασμένοι, ἐκόντες τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοῦς ἀπέτυφλώθησαν, καὶ τὰ ὄτα τῆς καρδίας ἀπέφραξαν, καὶ πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῆς πλάνης προσκεχωρηκασιν, ὡς μὴ δ' αὐτῶν τῶν προφανῆ καὶ δεδημοσιευμένην ἐχόντων τὴν διάνοιαν προφητικῶν λογίων, ἀκούειν ἀνέχεσθαι· τί γὰρ τῶν ῥηθέντων ἢ ῥηθησομένων σαφέστερον ἢ λευκότερον; ἔχει γὰρ ὧδε· “τάδε λέγει κύριος ὁ θεὸς Ἰσραὴλ·, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τὸν ποιήσαντα αὐτόν·, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμβλέψονται· καὶ οὐ μὴ, πεποιθότες ὣσιν οὐκέτι ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτοὺς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀ ἐσοῖσαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν·, ἀλλ' ἔσονται πεποιθότες ἐπὶ τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ κόψονται τὰ δέν·, δρα καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν”, εἰ οὖν τὸ ὀπίκον τῆς διανοίας αὐτῶν μὴ πάντα ἐπεπάρωτο, καὶ τὸ τῆς ἀκοῆς αἰσθητήριον μὴ λίαν ἀπεβέβυσθο, ἐλέγομεν ἂν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι βλέφατε καὶ ἀκούσατε καὶ προσέχετε τῇ ἀληθείᾳ,

καὶ τοῖς λογίοις τοῖς θεοπνεύστοις μὴ ἀπειθήσητε· νῦν δὲ εἰς ἔσχατον παραπληξίας ἐλάσασι, τί ποτε ἄρα φαίη τις αὐτοῖς; ἢ ἐκεῖνό γε ὃ ἐν εὐαγγελίοις εἰρημένον ἐστίν; “ ὅτι εἰ Μωσείως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν „ τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῆ, ἀκούσονται αὐτοῦ. „

Ἄλλ' οὗτοι μὲν εἰκῆ φλυαροῦντες ἐρυθριάτωσαν, τοὺς δὲ συνιέντας καὶ νήφοντας πεπειῆσθαι ἄξιον, ὡς πέπυται μὲν καὶ κατήργηται τῶν ματαίων σεβασμάτων ἢ πλάνῃ· οὐκέτι οἱ τὸν εὐαγλίῳν ἐπεγνωκότες κύριον καὶ ποιήτην, καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν ἀρχηγόν, εὐεργέτην τὲ ἐπὶ τηλικούτοις θαυμασίοις ὁμολογήσαντες, ἐπιστρέψαντες ἐπὶ τὸν ἴδιον ἕμετον, ἐροῦσι τῷ μαρῷ καὶ ἀναισθήτῳ καὶ κωφῷ, Θεὸς ἡμῶν εἶ σύ, καὶ σύ ἡμᾶς ἐποίησας, καὶ τὰ ζωῆς πηδαλιουχεῖς τῆς ἡμετέρας, καὶ ἄρχεις ἡμῶν, καὶ εἰσηῆ τὰ πρακτέα, καὶ μή· τί γάρ τούτων ἀθλιώτερον ἢ φευκτότερον; δεῖν δὲ οἶμαι καὶ λίαν εὐκαίρως ἐπὶ τὴν τῶν ἔθνῶν παλινδρομῆσαι τῷ λόγῳ κλησίν, καὶ σέψασθαι οἷα τούτων ἕνεκεν ὁ θεολόγος οὗτος φησί· “ χώρα Ζαβουλῶν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, καὶ οἱ λοιποὶ „ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, τὰ μέρη τῶν ἔθνῶν „ τῆς Ἰουδαίας, ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν σκότει, ἰδέτω φῶς μέγα· οἱ κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν ἐφ' ὑμᾶς· „ τῶν προφητικῶν τούτων ῥήσεων ἕνεκεν καὶ σοφὸς ἐξηγητῆς, σαφῶς ἄσταν καὶ ἐμφανέστατα διαδραῶν ἡμῖν αὐτῶν τὴν δύναμιν, καὶ τῶν προκηρυχθέντων διατρανῶν τὴν ἐκβασίν, Ματθαῖος ὁ Θεῖος ἀπόστολος, ὁ τὴν εὐαγγελικὴν ἡμῖν ἱστορίαν συνθεῖς, ὡσπερ τινα ῥίζαν καὶ θεμέλιον τῆς καθ' ἡμᾶς προκαταβαλόμενος πίστεως, καὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας ἐκδηλον καὶ καταφανὲς ποιοούμενος τὸ μυστήριον, τοιάδε ἔφρασε· “ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνε „ χώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἔλθων κατέκησεν „ εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὄριοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεὶμ „ ἵνα πληρωθῆ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, λέγοντος· γῆ Ζαβουλῶν „ καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἔθ „ νῶν, ὁ λαὸς ὁ καθημένος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν „ χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς· ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς „ κηρύσσειν καὶ λέγειν μετανοεῖτε, ἠγγικε γάρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. „

Ὅτι μὲν ὁ προφητικὸς λόγος, ἦτοι ὁ εὐαγγελικὸς, εἰς ταῦτόν γάρ ἀμφότερα ἔρχεται, διὰ τούτων ἔθνῶν πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἐπιστροφὴν εἰσκακόμικεν, οὐδὲ μακροτέρων δεήσει πόνων τοῖς γε ὡς ἄριστα νοεῖν ἐθέλουσι; καὶ τῶν τῆς θεοπνεύστου γραφῆς λογίων οὐκ ἠμοιρηκόσι παντάπασι· ἴσασι γάρ οἱ ταῦτα πεπαιδευμένοι, ὅτι ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου οἱ τῆς ἐθνικῆς ἀλογίας ἐκάθητο, οἷον ἐν σκότῳ βαθεῖ τῆς ἀγνοίας πεπεδημένοι, καὶ τῇ ἀχλύϊ τῆς ἀμαρτίας κατασκιαζόμενοι, ἅτε τῷ θείῳ φωτὶ τέως οὐδαμῶς περιουγαζόμενοι, τῆς εἰδωλομανίας δὲ τῷ ζόφῳ τὰς ψυχὰς καταμελιανόμενοι, ὃ δὲ θανάτου χαλεπώτερόν τε καὶ δυσυχθέστερον ἂν εἴη· ψυχῆς γάρ ἐστὶν ὄλεθρος, καὶ ζωῆς τῆς ἀληθοῦς παντελῆς ἀπότευξις· τούτοις οὖν, φησι, τοῖς ἐν σκότῳ

τῆς ἀγνοίας οἰκοῦσιν ἢ σωτήριος ἐπέλαμψε χάρις, καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν ἥλιος. τὴν νύκτα τῆς ἀθείας σκεδανύς· περιήει γὰρ κηρύσσω τὴν μετάνοιαν, ὡς ἀποστῆναι μὲν τῆς τῶν ἀρχόντων τοῦ σκότους ἐξουσίας, διαγαλάσσης αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν καὶ ἀπάτηλὴν ἐνέργειαν, καλουμένους δὲ τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου κυρίου πορεύεσθαι, τοῦ λέγοντος· “ ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον, ἢ ἐλήλυθα καὶ, ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· καὶ, ὁ περιπατῶν ἐν τῷ φωτὶ, οὐ προσκόπτει, ἢ, ἵνα προσερχόμενοι πρὸς αὐτὸν φωτίζωμαι, καὶ μὴ κατασχυνθῶσι τὰ πρόσωπα· οἷα δὲ καὶ ὁ Θεὸς ἐντέλλεται Παῦλος· “ ὡς τέκνα, ἢ, φωτὸς, λέγων, περιπατεῖτε· ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθῷ, ἢ, σὺν καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀληθείᾳ, ἢ, συνιέναι τὸ ἐμμελῶς, ὅπως ἐπέσφρησαν πρὸς τὸν θεὸν ἀπὸ τῶν εἰδώλων, δουλεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, καὶ ἀναμένειν τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· ἔξεστὶ δὲ τῷ φιλοπόνως ἐν τοῖς ἱεροῖς τούτοις λογίοις τὸν νοῦν ἀπερείδοντι, τὰ παραπλήσια τὸν Θεοφόρον διῶδειν, καὶ ἀλλαχόθι που προαγορεύοντι· φησὶ γοῦν· “ ἔσται, ἢ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ ἢ ῥίξαι τοῦ Ἰεσοῦ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχεῖν ἐθνῶν ἐπ’ αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι, ἢ, τῆς δὲ οὖν οὕτω λαμπρᾶς καὶ πᾶσιν ἐκπύστου προδρήσεως, καὶ εἰς αὐτὰ που τῆς οἰκουμένης περιαγγελλομένης τὰ ἔσχατα, καὶ διατρανούσης ἡμῖν ἐμφανέστατα, τὸν ἐκ πατρὸς πρὸ αἰῶνων ἐκλάμψαντα θεὸν λόγον, ἐν τοῖς ἔσχατοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς ἐξ ὄσφους τοῦ Δαβὶδ φύντα τὸ κατὰ σάρκα, οὐδ’ αὐτοὺς οἶμαι τοὺς ἀπειθεῖς καὶ τὰ ὄψα κατηχθισμένους ἀνηκόους τυγχάνειν· τί γὰρ ἂν εἴη τούτων τῶν φωνῶν ἐκδηλότερον, παραστήσαι τε καὶ ἀνακαλύψαι καὶ τοῖς σφόδρα ἀνοηταῖνοισι, τῆς οἰκονομίας τοῦ σωτήρος ἡμῶν τὸ μυστήριον; ἢ, ἢ γὰρ πρὸς ἡμῶν ὁμολόγηται, ὡς ἡ πᾶναγνος θεομήτωρ ἐκ τῆς ῥίξης Ἰεσοῦ καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατήγε τὸ γένος· ἐξ ἧς μετὰ σαρκὸς ὁ σωτὴρ τεθελῶς ἀνατέταλκεν, ἢ, ἢ περὶ δὲ θεὸν τὸν αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων ὑπερφυῶς ἡμῖν ἀπεκύησε, διὸ καὶ κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκος ὑπάρχουσα πρὸς ἡμῶν γνωρίζεται καὶ βεβαιοῖ τοῦτο ὁ παρθενικός τόκος, τὸ ἀπαράγραπτον κειτημένον ἐν ἅπασιν, τοῦ ξένου ἢ κατὰ ἀνθρώπων τροπῶν τεχθέντος Χριστοῦ, καὶ ἄστυλον τὴν παρθενίαν, καὶ μετὰ τόκον, τῆς γεννησαμένης φυλάξαντος.

μδ. Ἠλίθην δὲ τὴν ἀρχὴν διακεκλήσεται, καὶ ὅτῳ τρόπῳ κατάρξει ἐθνῶν, θεῖον κινούμενος ὁ αὐτὸς διακεκράξεται πνεύματι· “ βασιλέα μετὰ δόξης ὄψε, ἢ, σθε· καὶ ἐγὼ ἤγειρα αὐτοῖς μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ, ἢ, αὐτοῦ εὐθείαι, αὐτὸς οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ, ἢ, λαοῦ μου αὐτὸς ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε κύριος, ἢ, σαβαῶθ. Καὶ πάλιν ἐγὼ ἄξω εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἀρχοντας αὐτοῦ, εἰρήνην, ἢ, καὶ ὑγίαν αὐτῷ· μεγάλη ἢ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστιν, ἢ, ὄριον· ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καθίσει, τοῦ καθορθῶσαι, ἢ, αὐτήν, καὶ ἐπιλαβέσθαι ἐν δικαιοσύνῃ καὶ κρίματι, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς, ἢ, τὸν αἰῶνα χρόνον· ὁ ζῆλος κυρίου σαβαῶθ ποιήσει ταῦτα. ἢ, “ Ὅτι μὲν οὖν

ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευδόντων, καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, ὁ δεσπόζων ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, διὰ τούτων ἡμῖν εἰσηγήεσθαι, ὅς ἐστι Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, οὐδένα τῶν τὸ καθ' ἡμᾶς ἐπεγνωκότων μυστήριον, ἀντερεῖν οἶμαι αὐτὸς γὰρ ἂν εἴη παντὶ που δῆλον καὶ οὐχ' ἕτερος, βασιλεὺς ἐξηγερμένος δίκαιος καὶ σώζων, ὃς τὴν θείαν δικαιοσύνην ἡμῖν ἐγνώρισεν ἢ αὐτὸς ἡμῖν ἐγενήθη ἀποστολικῶς εἰπεῖν “ σοφία ἀπὸ θεοῦ καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμός καὶ „ ἀπολύτρωσις „ ὃς δὴ καὶ τὴν πόλιν τὴν τοῦ Θεοῦ ᾠκοδόμησεν, οὐ περιγριόν τινα καὶ τὸ ἠδρασμένον οὐκ εἰσαεῖ κεκτημένην, ἐκείνην δὲ μᾶλλον τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν, ἢ τις νοοῖτο θεοπρεπῶς ἢ ἄνω Ἰερουσαλήμ, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεὸς, καθ' ἣν τῶν πρωτοτόκων ἢ ἐκκλησία τῶν ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων, ταῖς θείαις ὁμοῦ πανηγυρίζει δυνάμειν· ἐπιστρέφει δὲ ὅτι καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ οἰκείου λαοῦ· τίνας δὴ τοῦτο καὶ ὅπως, ἀκούειν πάρεστιν· ἤμεν γὰρ ἀληθῶς ποτε ἄνθρωποι, τὸν μὲν ποιητὴν ἠγνοηκότες καὶ κύριον, τὴν οἰκειότητα τὴν πρὸς αὐτὸν ἠρηγμένοι, καὶ τοῦ δουλεύειν αὐτῷ διὰ τε τὴν ἐξ ἁμαρτίας ἀναληθσίαν, καὶ τὴν κρατοῦσαν τοῦ πονηροῦ κατ' ἡμῶν ἐπήρειαν, ἀποπεφοιηκότες ὡς πορρώατάω ὑπενηνέμεθα δὲ τῇ ζεύγλῃ τοῦ ἔχθρου, οἷα ἠνδραποδισμένοι καὶ ἐζωηρημένοι εἰς τὸ ἐκείνου θῆλημα, οἱ τὴν ἐλευθερίαν ἀφρηγμένοι, καὶ δουλεύειν αὐτῷ ἠναγκασμένοι.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν Θεοῦ μὴ οὐχὶ τὸ οἰκεῖον φιλανθρωπῶς ἐπιδεῖν ποιήμα, ἐπιφαίνεται ὁ λυτρωτὴς, ὃ γὰρ σὺ δώρων οὐδὲ λύτρων ἐδέξασαι τῶν ἐκτός, ἀλλ' ἐκένωσεν ἑαυτὸν, λύτρον δεδωκὼς ἀντὶ πάντων ἡμῶν τὸ οἰκεῖον αἷμα τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτήριον· καὶ πάθος καὶ σταυρὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνατλάς, ἀνέβη εἰς ὕψος, καὶ ἠχμαλώτευσεν ἐπιστρέψας τὴν ἡμῶν αἰχμαλωσίαν· ῥυσάμενος ὄντως ἡμᾶς τῆς χαλδαϊκῆς τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων ἐξουσίας, καὶ τῆς βαρβαρίου τοῦ νοητοῦ δυνάστου χειρὸς ἐξελὼν, καὶ ἐκτίσαστο ἡμᾶς λαὸν περιούσιον, τοὺς δι' ἐπιγνώσεως καὶ πίστewος εἰλικρινοῦς καὶ ὀρθῆς προσπεφευγότας αὐτοῦ τῇ δεσποτείᾳ, κἀτάρχων καὶ βασιλεύων ἐφ' ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀπιστήσῃ δὲ οὐδεὶς, ἢ ὅστις τὴν ἰουδαϊκὴν ἀπιστίαν καὶ ἀναισχυρίαν νενόσθηεν, ἔτι κἀκαρτῶμενον ἐν τῇ ψυχῇ περιφέρων κάλυμμα, καὶ τὸ πάχος τῆς ἑαυτοῦ καρδίας ἀποξύσαι μὴ βουληθεὶς τὸ τοῦ Γράμματος, καὶ ταύτη γε εἰς τὰ θεῖα παρακύψαι μυστήρια οὐδαμῶς ἀξιούμενος· εἰ γὰρ τοι διαμφισβητοῖσι φάσκων, ὅτι δὴ βασιλεῖα τῶν κατ' ἡμᾶς τινα ἐπὶ τὴν ἰουδαίων ἀρχὴν προχειρισθῶμενον, ὁ λόγος διασημαῖνοι, ἀκούσεται πρὸς τε ἡμῶν καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς, ὡς κατὰ τὴν τοῦ ἱεροῦ γράμματος παράδοσιν, μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος αὐτῶν ἐπάνοδον, οὐδεὶς πω τῶν παρ' αὐτοῖς, βασιλεῖον φαίνεται, ἤπερ τὸ πρὶν οἱ κατ' αὐτοὺς βασιλεῖς ἐκεχειροτόνητο, διάδημα καταδησάμενος, ἢ τοῖς σκήπτροις τοῦ βασιλικῆς ἀξιώματος ἐντεθρονισμένος, οὕτω τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ διὰ φωνῆς προφητῶν προφασίσαντος· ὑπὸ δημαγωγῶν γὰρ καὶ ἱερέων τὸ λοιπὸν διατελοῦντες κατεδείκνυντο· ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐ ταύτην ἡμῖν ἐμφανίζει τὴν ἐπὶ Βαβυλῶνος αἰχμαλωσίαν ὁ λόγος· ἐγνωσμένων ὑφ' ὧν τε καὶ ὅτω

τρόπῳ οἱ τῆς Βαβυλωνίας ἀνάγκης ἀπηλλαγμένοι, ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην παλινοστήσαντες ὀπίσω ἀνεκομίσθησαν, καθὰ δὴ ἐν τοῖς περὶ τούτων ἱστορουμένοι σαφῶς ἀναγέγραπται· διὸ ἐπ' ἐκείνοις ἐξειλῆθαι τὰ προφητικά λόγια, λόγον οὐχ' ἔξει· ἃ δὲ ἴσμεν, καὶ πεπιστεύκαμεν, καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῖν, ἐν οἷς ἐδραίως μάλα βεβήκαμεν, ταῦτα κηρύσσομεν, ὡς ἡμεῖς ἐσμεν οὐς ἐξ ἔθνων συναγήγηκεν, οἱ ἀκλινῶς ἐπ' αὐτὸν ἠλωκότες, οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ κυρίου, οὐς ἔλυτρώσατο ἐκ χειρὸς τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, καὶ ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ σκότους καὶ τῆς τοῦ θανάτου σκιάς συνήγαγεν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ βορρᾶ καὶ θαλάσσης, ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ τῆς ἀπιστίας ἐκ τῆς τοῦ δυσμενοῦς μεθοδείας πεπλανημένους ποτὲ, καὶ τῶν σωτηρίων τῆς εὐσεβείας ναμάτων ἐσπερημένους, οἷς τὴν χάριν τῆς Θεογονωσίας ἀνωθεν ἡμῖν φιλανθρωπίας ὄμβροισι ὑετίζων δεδώρηται.

Ὡς δ' οὖν καθιεῖσθαι ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ παρὰ τοῦ προφητικοῦ λόγου ὁ σωτὴρ προαγορεύεται, ὁ Θεῖος ἄγγελος πειθέτω τοὺς ἀνοήτους· εἰ μὴ καὶ αὐτὰς τὰς ἱεράς τῶν εὐαγγελίων ἐξουθενώσουσιν, ὥσπερ καὶ τὰς ἄλλας τοῦ πνεύματος ῥήσεις· ὃς ἐξ οὐρανοῦ κατιῶν, καὶ τῇ παναχράντῳ καὶ ἀειπαρθενομύητορι τὸ τῆς κοινῆς παντὸς τοῦ κόσμου σωτηρίας εὐαγγελιζόμενος κεφάλαιον, τὸν ἐξ αὐτῆς τεχθασόμενον σωτῆρα πάντων, οἶόν τε ὑψίστου κληθήσεσθαι προανεφώνει, καὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ λήψεσθαι, καὶ τὴν βασιλείαν ἔξειν τέλος οὐχ' ἔξουσαν· ἀλλὰ μὴν καὶ μέγαν ἔσεσθαι τὸν αὐτὸν καὶ μετὰ τῆς προσληφθεομένης προεμήνευ φύσεως· εἰδὼς αὐτὸν καὶ ὄντα καὶ προόντα, καὶ ἀεὶ ὄντα, καὶ μέγαν ὄντα, καὶ ἐπὶ πάντων Θεὸν ὄντα τοιγάρτοι βασιλεὺς τῶν βασιλευδόντων, καὶ ἄρχων πολλῶν ἐθνῶν ὁ Ἐμμανουὴλ, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐχρημάτισεν· ὑπερίδρυσται γὰρ οὐδὲν ἦττον, καὶ κατὰ πάντων τό τε κράτος καὶ τὴν ὑπεροχὴν κέκτηται, ἐν τοῖς τῆς Θεότητος καὶ μετὰ σαρκὸς διαφερέπων παλεονεκτήμασι· καὶ ἐπτόχευσεν ἐκὼν τῇ θείᾳ συγκατάβασει χρησάμενος, τὴν καθ' ἡμᾶς πτωχείαν ἐνδύς, ὡς ἂν ἡμεῖς τὴν ἐκείνου καταπλουτισθῶμεν Θεότητα· οὐκοῦν πᾶσα ἀνάγκη, τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διὰ πάντων εἰσφέρεισθαι πρόσωπον· βασιλέως δὲ ἀνισταμένου καὶ τοιοῦτου βασιλέως, ἀκόλουθόν πως καὶ εὐπρεπὲς καὶ ἄρχοντας ὑπάρχειν ἀναλόγους, ἔθνη τε ὑποτετάχθαι, καὶ οὐχ' ἀπλῶς ἀλλὰ πάντα τὰ ἔθνη, πάντων γὰρ βασιλεὺς ἐστὶ καὶ κύριος· ὥσπερ τῶν ἐν οὐρανοῖς μετὰ πατρὸς ὑπάρχων, οὕτω καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἀπάντων δεσπόζων καὶ κατεξουσιάζων· διὸ ἐρρήθη “ καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ,, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἔλωιούσι· ,, καὶ μὴ βούλωνται οἱ Ἰουδαίόφρονες, ὡς ἄρα καὶ τὰ παρὰ πάσης γλώσσης ἀδομένα τέλειον ἀποπέμφαιντο καὶ ἀδειήσαιεν, δι' ὧν ἡμῖν τὸ τοῦ βασιλέως εἰσέρχεται πρόσωπον, λέγοιτο· “ ἐγὼ δὲ κατ’ ἐπίθετον βασιλεὺς ὑπ’ αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ. Καὶ, αἰτήσαι· ,, παρ’ ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰσχασίν σου ,, τὰ πέρατα τῆς γῆς· ,, ἐπὶ δὲ τὰς ἄλλας φωνὰς ἐνεπύθει τοῦ Θεοφόρου ἱτέον· ἐρεῖ γάρ· “ ἐγὼ κύριος ὁ καλέσας σε ἐν δικαιοσύνῃ· καὶ, δώσω σε εἰς

.. διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἔθνων, ἀνοῖξαι ὀφθαλμούς τυφλῶν, ἕξαγαγεῖν
 .. ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. Καὶ
 .. αὐθις τίθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.
 .. Καὶ πάλιν ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους εἰς φῶς ἔθνων, τοῦ ἀναστῆσαι
 .. τὴν γῆν, καὶ κληρονομησαὶ κληρονομίαν ἐρήμου· λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς,
 .. ἔγγιζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ ἐξελεύσεται εἰς φῶς τὸ σωτήριόν σου·
 .. καὶ εἰς τὸν βραχίονά μου ἐλπιούσι. Καὶ ἔτι διὰ Σιών οὐ σιωπήσομαι, καὶ
 .. διὰ Ἱερουσαλὴμ οὐκ ἀνήσω ἕως οὗ ἐξέλθῃ ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη σου, καὶ
 .. τὸ σωτήριόν μου ὡς λαμπὰς καυθήσεται· καὶ ὄψονται ἔθνη τὴν δικαιοσύνην
 .. σου, καὶ βασιλεῖς τὴν δόξαν σου· καὶ καλέσεις τὸ ὄνομά σου τὸ καινὸν ᾧ
 .. ὁ κύριος ὀνομάσει αὐτὸ, καὶ ἔσῃ στέφανος κάλλους ἐν χερσὶ θεοῦ σου, καὶ
 .. οὐκέτι κληθήσῃ καταλελειμμένη· ἡ γῆ σου οὐ κληθήσεται ἔρημος. ,,

Κατιδοὶ δ' ἂν τις κἀπὶ τοῖς πρεσβυτέροις καὶ πολλῶ πρότερον χρόνοις
 ἀναδραμῶν, τὰς τῶν ἔθνων προεναποκειμένας πρὸς τὸν πάντων σωτήρα καὶ
 λυτρωτὴν Χριστὸν ἐλπίδας, καὶ πάλαι ἤδη προαναπεφωνημένας· ὧδε γὰρ πως
 καὶ Ἰακώβ ὁ πατριάρχης Ἰούδα φυλὴν εὐλογῶν ἔφησεν· “ οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
 ,, ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται,
 ,, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων· ,, πρόδηλον γὰρ ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ
 κύριος. Εἰ οὖν ἀληθεῖς οἱ τῶν ἁγίων λόγοι, ὥσπερ οὖν εἰσὶν ἀληθεῖς, καιροῖς
 τοῖς καθήκουσι τὸ οἰκεῖον ἕκαστοι πέρας δεξάμενοι, οὐ διαπεσοῦνται οὔτε διαρ-
 ρήσονται, τὸ ἀσφαλὲς καὶ ἀδιάπτωτον παρὰ τῶν εὐαγγελικῶν φωνῶν προ-
 κησόμενοι· ἦκε γὰρ πληρῶσαν νόμον καὶ προφήτας ὁ κύριος, ὧν μηδὲν παρ-
 ελεύσεσθαι ἕως ἂν πάντα γένηται ἐκήρυσσεν, αὐτοურτὸς μᾶλλον ἢ διδάσκαλος
 πρὸς τὴν τούτων τελείωσιν ἐκφαινόμενος· οὐκοῦν οὐ διέψευσται ἡ τῶν ἔθνων
 εἰς τὴν ἀληθῆ πίστιν εἰσδρομῆ, καὶ ταύτη οὐδὲ ἀπάτη δαιμονικῆ ἐνεργήσῃ
 πόθεν, τῆς τοῦ κεκληκότες βασιλείως ἀγάπης καὶ πίστεως ἀπορρήγνυσα· σαθροὶ
 οὖν καὶ κατερῶρηκότες, καὶ πάντος ψεύδους καὶ ἀσεβείας ἀνάμεστοι τῶν δι'
 ἐναντίας οἱ λόγοι· εἰ δὲ δὴ καὶ τάξιν ἐπιζητοῖν τις, οἷα δὴ ἐπὶ τε βασιλείως
 καὶ τῶν ὑπικῶν πέφυκε διαδεῖνυσθαι, ἐντεῦθεν εἴσεται· “ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ,
 ,, φησὶν, ἔσται Ἰσραὴλ τρίτος ἐν τοῖς Ἀσσυρίοις καὶ ἐν τοῖς Λίβυσι, εὐ-
 ,, λογημένος ἐν τῇ γῆ ἣν εὐλόγησε κύριος σαβαῶθ, λέγων· εὐλογητὸς ἔσται ὁ
 ,, λαός μου ὁ ἐν Λίβυτι καὶ ἐν Ἀσσυρίοις, καὶ ἡ κληρονομία μου Ἰσραὴλ· ,,
 διὰ γὰρ τούτων τῶν ἀπειρηθμημένων, τῶν κεκλημένων ἔθνων εἰς τὸ κήρυγμα
 ὁ λόγος παραδεδήλωκε τὸ πλήρωμα· κατόπιν δὲ τρίτος Ἰσραὴλ τέτακται, ἐπει-
 δήπερ εἰ καὶ πολλῶ ἀποθεν, καὶ ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ βαρβάρου χώρας ἀφώρ-
 μητο, προφθάνει μὲν ὁ Ἀσσύριος καὶ προαρπάζει τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, σω-
 ματικῶς ἔτι νηπιάζοντα προσκυνούμενον, καὶ δώροις ἰσαριθμοῖς τῶν ἐπ' αὐτῷ
 νοουμένων καὶ θεωρουμένων λόγων τὰ γέρα δεχόμενον· δεύτερος δὲ Αἰγύπτιος
 ὑποδέχεται, τῇ καθόδῳ τοῦ φεύγοντος τὴν δεισιδαίμονα πλάνην ἀποκρουόμε-
 νος· μεθ' ὃν τρίτατος Ἰσραὴλ πρόσεισι, καὶ ταῦτα καλούμενος ὑπὸ τοῦ κηρύσ-

σοντος, καθάπερ τὰ ἱερά ἡμῖν ἀναταξάμενοι παραδεδώκασιν εὐαγγέλια, τοῦ κυρίου ἀπόστολοι.

με. Ὅπως δὲ τούτοις συγγενῶ τέ ἐστὶ καὶ ἐφάμιλλα τὰ ἀποστολικά διδά-
 ματα, καὶ τὴν αὐτὴν ὡσπερ ἐρχόμενα τρίβον, ἀμοιῆτι καθ' ὄψομεθα ὡς ἄρχειν
 πὲ τῶν ἐθνῶν ἥτοι τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας ὁ σωτὴρ, καὶ ἐπ' αὐτὴν βασιλεύειν
 πιστεύεται, κεφαλὴ τέ ἐστὶν αὐτῆς, καὶ δεῖ αὐτὸν βασιλεύειν ἄχρις οὗ θῆ-
 τούς ἐχθρούς αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ κληρονόμους ἀναδεικνύσι βα-
 σιλείας τοὺς εἰς αὐτὸν ἠλπικότητας, διωμολόγηται· φήσει τοίνυν προεισδραμῶν
 τῶν ἐθνῶν ὁ ἀπόστολος· “ Δέλω δὲ ὑμᾶς εἰδέναί, ὅτι παντὸς ἀνδρὸς ἡ κε-
 ,, φαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστὶ. Καὶ πάλιν· ἵνα ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
 ,, στοῦ ὁ πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ ὑμῖν πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως, ἐν
 ,, ἐπιγνώσει αὐτοῦ, πεφωτισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ὑμῶν, εἰς τὸ
 ,, εἰδέναί ὑμᾶς τίς ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς κλήσεως αὐτοῦ, καὶ τίς ὁ πλοῦτος τῆς
 ,, δόξης τῆς κληρονομίας αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀγίοις, καὶ τί τὸ ὑπερβάλλον μέγε-
 ,, θος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας, κατὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ
 ,, κράτους τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, ἣν ἐνήργησεν ἐν τῷ Χριστῷ, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ
 ,, νεκρῶν, καὶ καθίσας ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ὑπεράνω πάσης ἀρ-
 ,, χῆς καὶ ἐξουσίας καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνο-
 ,, μαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι· καὶ
 ,, πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ
 ,, πάντα τῆ ἐκκλησία, ἣ τις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα
 ,, ἐν πᾶσι πληροῦντος· καὶ, ὅτι ὁ θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ
 ,, ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπου-
 ,, ρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· καὶ, ἐν αὐτῷ κατοικῆῖ πᾶν τὸ πλῆ-
 ,, ρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· καὶ, ἐστὲ ἐν αὐτῷ πεπληρωμένοι, ὅς ἐστιν
 ,, ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας. Καὶ πάλιν· ἀληθεύοντες δὲ ἐν ἀγάπῃ,
 ,, ἀυξήσωμεν εἰς αὐτὸν πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστὸς, ἐξ οὗ πᾶν τὸ
 ,, σῶμα συναρμολογούμενον καὶ συμβιβαζόμενον διὰ πάσης ἀφῆς τῆς ἐπιχο-
 ,, ρησίας κατ' ἐνέργειαν ἐν μέτρῳ ἐνὸς ἐκάστου μέλους, τὴν αὔξησιν τοῦ σώ-
 ,, ματος ποιεῖται εἰς οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ. Καὶ πάλιν· ὅτι ὁ ἀνὴρ κε-
 ,, φαλὴ τῆς γυναικὸς, οὕτω * καὶ ὁ Χριστὸς κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας. ,,

* ita cod.

Ἐπεὶ οὖν κεφαλὴν καὶ ἀρχὴν πάντων ἀπέφηνε τὸν Χριστὸν ὁ ἱερός ἀπό-
 στροφος, καὶ βασιλεία τῶν ὄλων ἀποδείκνυσιν, εἰσαίει αὐτὸν καὶ τοῖς πεπιστευ-
 κῶσιν αὐτῷ βασιλείαν χαριζόμενον, ἐν οἷς φησί· “ διὸ βασιλείαν ἀσάλευτον
 ,, παραλαμβάνοντες ἔχομεν χάριν, δι' ἧς λατρεύομεν εὐαρέστως τῷ θεῷ, μὴ
 ,, αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας, καὶ εὐχαριστοῦντες τῷ πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ἡμᾶς
 ,, εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτί· ὃς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ
 ,, τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς
 ,, ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν τὴν ἄφεισιν τῶν ἀμαρτημάτων·
 ,, ὡς δὲ τέκνα καὶ ἀδελφοὶ καὶ κληρονόμοι οἱ αὐτοὶ, προσέχειν δεόν· “ ὡς νῦν

.. ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ προφήταις ἐν πνεύματι, εἶναι τὰ
 .. ἔθνη συγχληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετόχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν
 .. Χριστῷ, διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγενήθη διάκονος· τολμηρότερον δὲ ἔγραψα
 .. ὑμῖν ἀδελφοί ἀπὸ μέρους, ὡς ἐπαναμνηστικῶν ὑμᾶς διὰ τὴν χάριν τὴν δο-
 .. θεϊσάν μοι ὑπὸ τοῦ θεοῦ, εἰς τὸ εἶναι με λειψουργὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ
 .. ἔθνη, ἱερουργουῦντα τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ ἵνα γένηται ἡ προσφορά τῶν
 .. ἔθνων εὐπρόσδεκτος, ἡγιασμένη ἐν πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ εἶτα ὅτι οὐκ ἐλά-
 .. βετε πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας,
 .. ἐν ᾧ κράζομεν ἀββὰ ὁ πατήρ· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι
 .. ἡμῶν ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ· εἰ δὲ τέκνα, καὶ κληρονόμοι, κληρονόμοι μὲν
 .. θεοῦ, συκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ. Καὶ ἔπειτα ὅτι οὐκέτι εἶ δούλος, ἀλλὰ
 .. υἱὸς καὶ κληρονόμος θεοῦ διὰ Χριστοῦ. ,, Οἷς συνηγήσει τῶν θεολόγων ἕτε-
 .. ρος λέγων· “ ἔδωκεν αὐτοῖς ἔξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν
 .. εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Προσθεῖν δ' ἂν ὁ τοῦ εὐαγγελίου ἱερουργός· ὅτι ὑμεῖς
 .. ἐστὲ σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους· ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ δι' ὃν τὰ πάντα,
 .. καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν ἀλαγόντα, τὸν ἀρχηγὸν τῆς
 .. σωτηρίας ἡμῶν διὰ παθημάτων τελειῶσαι· ὃ τε γὰρ ἀγιάζων καὶ οἱ ἁγια-
 .. ζόμενοι, ἐξ ἐνὸς πάντες· δι' ἣν αἰτίαν οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς
 .. καλεῖν, λέγων· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκ-
 .. κλησίας ὑμῶν. Καὶ πάλιν· οὐς προείνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς
 .. εἰκόνας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελ-
 .. φοῖς· καὶ ἐπὶ τούτοις· ἐν ᾧ περισσώτερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδείξει τοῖς
 .. κληρονόμοις τῆς ἐπαγγελίας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν
 .. ὄρκῳ ἵνα διὰ δύο παραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι
 .. Θεὸν, ἰσχυράν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφεύγοντες κρατῆσαι τῆς προκει-
 .. μένης ἐλπίδος. Καὶ πάλιν λέγω δὲ Ἰησοῦν Χριστὸν διάκονον γεγενῆσθαι
 .. περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ, εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πα-
 .. τέρων· τὰ δὲ ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάσαι τὸν Θεὸν, καθὼς γέγραπται· διὰ
 .. τοῦτο ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἔθνεσι, κύριε, καὶ τῷ ὀνόματί σου ψαλῶ.
 .. Καὶ πάλιν λέγει· εὐφράνηθε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν λέγει·
 .. αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα τὰ ἔθνη· ἐπαινέσατε αὐτὸν πάντες οἱ λαοί. Καὶ
 .. πάλιν Ἰσαΐας· ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁ ἀνιδιάμενος ἄρχειν ἐθνῶν,
 .. ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι. ,,

Προσεκτεῖον δὲ ἐν τούτοις, ὅτι οὐ μόνον περὶ τῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ αὐτὰ
 φθέγγεται τῷ προφήτῃ ὁ ἱερός ἀπόστολος· καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἀντρεῖ λόγος·
 οἱ γὰρ ἠλεημένοι δωρεάν παρὰ Θεοῦ, ἐκ τῆς ἀθείας ἐπὶ τὴν φιλοθεῖαν μετα-
 ταπτόμενοι, ἐδραῖοι τῇ πίστει ἐστηκότες δοξολογοῦσι τὸν Θεόν, οὐκ εἰδωλο-
 λαΐροῦσι, καὶ μὴ δοκῇ τοῖς ἐξεστῆκόσι τὲ καὶ μεθύουσι· πῶς γὰρ αὐτοῖς μετ-
 αμелήσει τῶν ἐφ' οἷς αὐχοῦσι μάλιστα ἡλίγων ἀγαθῶν δωρημάτων, ἐπεὶ τέκνα
 Θεοῦ καὶ κληρονόμοι διὰ πίστεως γενέσθαι ἠξίανται, σῶμα τὲ Χριστοῦ καὶ

μέλη χρηματίζοντες, οἷα δόξης τῆς αἰδίου ἐπορευόμενοι, ὥστε τούτων ἀπολιπόντας τὴν χάριν καὶ τὴν λαμπρότητα, τῷ σκότῳ καὶ τῇ πλάνῃ προσθέσθαι; εἰ δ' οὖν καὶ ταῦτα τοῖς ἀνοσοῖς ἄρδην ἀπέρηνται, ἀλλ' ἡμῖν γε πεπίστευται, καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ ὑπεράγασθαι τῆς Θείας τοῦ σωτῆρος φιλανθρωπίας, ὁμολογεῖν τε σαφῶς ὅτι γε ὑπερβολῇ χρηστότητος κατὰ τὸ περιὸν τῆς δυνάμως, οὐ τοὺς κατὰ τὸν τῆδε βίον διαζώντας μόνον τῆς τοῦ ποιητοῦ τυραννίδος συγκαταβάς ἐξεῖλεν· ἤδη δὲ καὶ τοῖς ἐν ἄδου κατόχοις προεγεγονόσι, καὶ πρὶν κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς ἀγνοίας ἀδεία καὶ ἀσεβεία συζήσασι, ζόφῳ τὲ καὶ ἀφεγγέσι χωρίοις σειραῖς ἀναποδράστοις κατεληγμένοις, ἐπιφανείς ὁ σωτὴρ τὴν ἐλευθερίαν κηρύξας ἐχαρίσατο, καὶ τῆς τοῦ δυναστεύοντος ἐχθροῦ βίας ἀφήρπασε· καὶ ταῦτα διὰ μὲν προφητικῆς γλώσσης ἀνωθεν προεκεχρησμένῃ δηται, ἥνικα τὸ τοῦ Χριστοῦ πρῶσωπον ἐντεῦθεν εἰσάγεται λέγοντος “ τοῖς „ ἐν δεσμοῖς ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει ἀνακαλύφθητε ” πεπράχθαι δὲ ὡς ἀληθῶς κατὰ καιροὺς, ὁ τὸ προὔχον ἐν τοῖς ἱεροῖς τοῦ Χριστοῦ μαθηταῖς λαχῶν εἰσηγήσεται· φάσκων “ ὅτι Χριστὸς ἅπαξ περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν „ ἀπέθανε, δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων· ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ, θανατωθεῖς „ μὲν τῇ σαρκί, ζωοποιηθεῖς δὲ πνεύματι· ἐν ᾧ καὶ τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι „ πορευθεῖς ἐκήρυξεν, ἀπειθήσασι ποτέ· „ οὐς οἶμαι ἔγω γε τὸ τῆς σωτηρίας εὐαγγελισθέντας μυστήριον, δεξαμένους τὲ τοῦ λυτρωτοῦ τὸ κήρυγμα, καὶ ταῦτα πεπαυμένους κινήσεώς τε πάσης καὶ ἐνεργείας, πάσης τε τῶν πρακτέων ἀποιοχόμενης ἐλπίδος, εὐγνωμονοῦντας δὲ περὶ τὰς οὕτω λαμπρὰς καὶ μελίστας εὐεργεσίας, μέγα τῶν ἀσεβῶν κατακεκράξασθαι· οἷα δὲ τοῖς ἐν ζῶσιν ἐξητασμένοις συνεξυβρισμένοις, μᾶλλον δὲ τῶν εἰς τὸν ἐλευθερωτὴν βλασφημούντων, τὴν τόλμαν οὐ φέροντας· πάντως γὰρ ἀσεβείας περιουσία, οὐδὲ τὰς ψυχὰς τῶν προωδευκότων, εἰδωλολατρείας ἐξωδήσονται· δι’ ὧν μοι δοκεῖ καὶ αὐξεσθαι αὐτῶν τὴν κατηγορίαν, καὶ μείζοσι δίκαις ὡς τὸ εἶκος ὑπάγεσθαι· οὐς δὲ καὶ ζῶσι καὶ νεκροῖς ὑποδίκους γεγεννημένους ἀπολιπόντες, τοῦ σκοποῦ τε τῶν ἐγκειρισμένων ἐπειληγμένοι, τῶν ἐξῆς ἐχώμεθα.

μς. Οἷα γὰρ ὁ τῶν ἔθνῶν βασιλεὺς τοῖς βασιλευθισομένοις ἐπήγγελται ποιῆσιν, ὥσπερ ἀντέκλισιν τινα καὶ ἄθλα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπακοῆς τε καὶ πίστεως προστιθεῖς, διακούσασθαι ἄξιον ποιήσει γάρ, φησι, κύριος ὁ θεὸς σαβαωθ· πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπὶ τὸ ὄρος τοῦτο· “ ἰώνται εὐφροσύνην, ἰώνται „ οἶνον, κρίνονται ἴμερον ἐν τῷ ὄρει τούτῳ· „ ἄρα τινα τῶν πάντων διαπέφρυγεν; ὅτι σαφῶς ἡμῖν διὰ τούτων, τῶν ἱερῶν μυστηρίων τῆς Θείας δωρεᾶς τε καὶ χάριτος προεισῆκται τὸ διδασκάλιον· τῆς τε κοινωνίας τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ κατὰ τὸ θεῖον λουτρόν· ὧν τί ἂν γένοιτο εἰς εὐφροσύνην καὶ φωτισμὸν ψυχῆς χαριέστερον ἢ ἐνθεέστερον; ἐντεῦθεν προστίταχε πάλιν αὐτοῖς εὐφραίνεσθαι ἐπὶ τὸ τοῦ καλοῦντος φιλόδωρον, λέγων “ εὐφράνθητι σθεῖρα ἢ οὐ τίχτοσα, ῥῆξον καὶ βόησον „ ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον, ἢ τῆς ἐχούσης

„ τὸν ἄνδρα „ ἀλλὰ μὴν καὶ ὅποια οἱ διὰ τῆς ἐν χάριτι κλήσεως προσδε-
 δραμηκότες ἀντεισοίσουσιν, εὐσύννοπα ἔρεϊ “ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνενεχθῆ-
 „ σεται δῶρα κυρίῳ σαβαώθ, ἐκ λαοῦ τεθλιμμένου καὶ ταπεινοῦ, ἀπὸ λαοῦ
 „ μεγάλου, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον „ δῶρα δὲ, τί ἄλλο νοη-
 θεῖεν ἢ ἢ πάντως ἢ τῆς αἰνέσεως πνευματικῆ θυσία, ἢ λογικὴ λατρεία παρὰ
 πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐθνῶν προσαγομένη τῷ θεῷ, ἢν ὡς ὁμῆν εὐωδίας
 προσδεχόμενος; ὅτι αὐτοῖς ἀντιχαριεῖται, καὶ οἷς ἀντιφιλοτιμήσεται δούροις,
 „ πάλιν λέγει “ εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὸ ἕρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ εὐφρανῶ αὐτούς
 „ ἐν τῷ οἴκῳ τῆς προσευχῆς μου, τὰ ὀλοκαυτώματα αὐτῶν καὶ αἱ θυσίαι
 „ αὐτῶν ἔσονται δεκτὰ ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν μου ὁ γὰρ οἶκος μου οἶκος
 „ προσευχῆς κληθήσεται πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν. „

Οὐκ ἂν δὲ οἶμαι ἐπὶ ποσοῦτον μανίας τῶν ἀρτίφανῶν Ἰουδαίων ἐξοιχεσθαί
 τινας, ὥστε οἶσθαι διὰ τούτων τὴν ἐφ’ ἐνὶ τόπῳ ἐν Ἱεροσολύμοις φιμὴ περι-
 ειργμένην λατρείαν εἰσφέρεισθαι τίς γάρ οὕτως ἀνήκοος, ἐκ προσώπου τοῦ τῶν
 ὅλων θεοῦ προανακεκραγῶτων τῶν προφητῶν, ἐκείνας μὲν τὰς τῶν ζωοθυτούντων
 καὶ κρεουργούντων ἀποκεκρούχθαι καὶ ἐκκεκρίσθαι θυσίας, τῶν δὲ θεοκλυ-
 τούντων καὶ ἱερολογούντων ἐν πνεύματι ἀντίεισῆχθαι λατρείας; “ τί μοι πλῆ-
 „ θος τῶν θυσιῶν ὑμῶν, λέγει κύριος; πλήρης εἰμί ὀλοκαύτωμα τῶν κριῶν,
 „ καὶ στέαρ ἀργῶν, καὶ αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι τίς γάρ ἐζήτησε
 „ ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν, γουμηνίας δὲ καὶ σάββατα μὴ δὲ ἀνέχεσθαι; „
 „ ἄς δὴ καὶ ὁ ψάλλον ἐν πνεύματι ὑποφθὰς περιέγραψε “ θυσίαν, λέγων, καὶ
 „ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμαρτίας οὐκ ἐζήτησας.
 „ Καὶ μὴν, καὶ οὐ δέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μόσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων
 „ σου χιμάρους. Καὶ, εἰ ἠθέλησας θυσίαν ἔδωκα ἂν, ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐ-
 „ δοκῆσαι. „ Τὰς πνευματικὰς δὲ εἰσηῖται θυσίας “ θύσον τῷ θεῷ θυσίαν
 „ αἰνέσεως, παρεγυῶν, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου. „ Ἐκδηλότερον
 δὲ τοῦτο ἢ ἐπαλωγὴ παρίσθισιν εἰπὼν γάρ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, οὐ τὴν μερικὴν
 καὶ ἐν χώρῳ καθωρισμένην τινὲ τῶν ἐξ Ἰσραὴλ συγκεροτημένην συναγωγὴν,
 τὴν καθολικὴν δὲ καὶ ἀριθμοῦ ὑπερέκεινα, διὰ τούτων κατέστημεν ἐκκλησίαν.

“Οτι δὲ αἱ περὶ τὸν βασιλέα τῶν ἐθνῶν συναγωγαί, καθαρῶς τῷ καθαρῷ
 προσομιλοῦσι, καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν καθαρὰ, οὐ γάρ δὴ μιάσμασι καὶ μολύσμασι
 τῶν εἰδωλικῶν θυσιῶν καταχραίνονται, προσέχειν δεῖ ὅτι καὶ λέγει “ οὐ μὴ
 „ παρέλθῃ ἐκεῖ ἀκάθαρτος, οὐδὲ ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς ἀκαθάρτων ὅι δὲ διεσπάρ-
 „ μένοι πορεύσονται ἐπ’ αὐτῆς „ οὕτω δὲ αὐτὴν κεκαθάρθαι καὶ ἡγιάσθαι
 ὁ τῶν ἐθνῶν κήρυξ ἀπισχυρίζεται, ὡς καὶ ναὸν θεοῦ καὶ οἶκον χρηματίζειν
 θεοῦ, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ οἰκεῖν ἐν αὐτοῖς φησὶ γοῦν “ οὕτως ὁ Χριστὸς
 „ ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἑαυτὸν ἔδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ,
 „ καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, καὶ ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν
 „ ἑαυτῷ ἔνδοξον, μὴ ἔχουσαν σπῆλον ἢ ῥυτίδα ἢ τί τῶν τοιούτων, ἀλλ’ ἵνα
 „ ᾗ ἁγία καὶ ἄμωμος. Καὶ ἐτέρωθεν καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυ-

.. τρώσθαι ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθάρισιν ἑαυτῶ λαὸν περιουσίον
 .. ζῆλωτὴν καλῶν ἔργων. Καὶ, ὁ ἐγείρας τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσῃ
 .. καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ὑμῖν πνεύματος. Καὶ,
 .. Μωσῆς μὲν πιστὸς ἐν ὅλῳ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὡς θεράπων εἰς μαρτύριον τῶν
 .. λαληθησομένων· Χριστὸς δὲ ὡς υἱὸς ἐπὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ, οὗ οἴκος ἐσμὲν
 .. ἡμεῖς. Καὶ ἀλλαχόθι οὐκ οἴδατε ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστὲ, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ
 .. Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθίρῃ τοῦτον ὁ Θεός·
 .. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστιν, οἱ τινες ἐστὲ ὑμεῖς. Καὶ πάλιν ἢ οὐκ
 .. οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου πνεύματος ἐστίν; οὗ
 .. ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν, ἠγοράσθητε γὰρ τιμῆς δοξάσατε δὴ
 .. τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἃ τινὰ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ. ,,

Φανερόν οὖν ἐκ τούτων πάντων ὅτι οἱ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότες, καὶ τὸ
 πνεῦμα δεξάμενοι τὸ τῆς χάριτος διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ λουτρῶ καθάρσεως, ναὸς
 Θεοῦ καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι ἠξιώνται ὥστε ἐκ τοῦ ἀκολουθίου, οἱ κατάρ-
 ξαντες λέγειν εἰδώλοισ προσκειῖσθαι, ναὸς δαιμονίων πεφύνασιν· εἰ δὲ οὐκ ἔστι
 κοινωνία ναῶ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων, δῆλον ὡς οἱ νῦν τῆς ἀπειθείας υἱοὶ, ἐν οἷς
 τὸ πνεῦμα τὸ ἐναντίον ἐνεργεῖ, τῆς ἀληθείας καθυλακτοῦσι, τῷ ἁγίῳ ἀνδι-
 στάμενοι πνεύματι, εἰδῶλα φάσκοντες χριστιανοὺς σεβασθῆναι, καὶ τὸν ναὸν
 δαιμονίων γεγενῆσθαι τολμήσαντες ἀποφαίνεσθαι· οἷς εἰς ἔλεγχον τὰ ἱερά πρό-
 κεινται λόγια, φοβεράν αὐτῶν τὴν δίκην παρὰ Θεοῦ καθορίζοντα· οὕτω τοίνυν
 τῆς ἐκκλησίας ὁ νυμφαγωγὸς, ἐπισυνάπτων αὐτὴν καὶ συνδέων τῷ μνηστῆρι
 Χριστῷ ἐνθεέστατα, καὶ τὸν σύνδεσμον ἐπισφίγγων καὶ τὴν συναφείαν, σῶμα
 εἶναι Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους, καὶ ἐν σῶμα εἶναι τοὺς πολλοὺς διορίζε-
 ται· ἐπειδήπερ ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄρτου τῶν τῆς εὐλογίας μετέχομεν μυ-
 στιρίων, ἐνότητά τὴν πρὸς αὐτὸν λαχόντες διὰ πίστεως· καὶ ὡς ἐν θεωρίας
 ὑψηλῆς καὶ θεοειδοῦς τρόπῳ διασαφῶν καὶ τράνων τὸ μυστήριον, διὰ τῆς κατὰ
 τὸν ἄνθρωπον συζυγίας, τοιάδὲ τινὰ διέξεισιν· “ οὕτως ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες
 .. ἀγαπᾶν τὰς ἑαυτῶν γυναῖκας, ὡς τὰ ἑαυτῶν σώματα· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἑαυ-
 .. τοῦ γυναῖκα ἑαυτὸν ἀγαπᾷ· οὐδεὶς γὰρ ποτε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα ἐμίσησεν,
 .. ἀλλὰ ἐκτρέφει καὶ θάλπει αὐτὴν, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τὴν ἐκκλησίαν· ὅτι
 .. μέλη ἐσμὲν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ἐκ τῶν ὀστέων
 .. αὐτοῦ· ἀπὸ τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα,
 .. καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς
 .. σάρκα μίαν· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ
 .. εἰς τὴν ἐκκλησίαν. ,,

μζ. Πιπέτωσαν οὖν οἱ τῆς ἀνομίας ἐργάται, καὶ δεικνύτωσαν πόθεν τὴν
 ἐκκλησίαν, καὶ ἐκ ποίων θεοπνεύστων λογίων, τῆς κατὰ Χριστὸν ἐνώσεως ἀθε-
 μίτως διορίζουσι; πῶς οἱ συγκληρονόμοι καὶ σύσσωμοι Χριστοῦ ξοάνοις τοῖς
 τῶν ἀπίστων σεβάσμασι λελατρεύεσσι; πόθεν οὖν τὸ ἀληθὲς ἀπενέγκοιεντο, οἱ
 τῷ ψεύδει συναγορεύοντες; σκοπεῖτωσαν δὲ εἰ μὴ καὶ Χριστὸν αὐτὸν, κοινόν

τι καὶ ἀκάθαρτόν, διὰ τοὺς συγκληρονομοῦντας καὶ τὴν κατὰ τὸ σύσσωμον κοινωνίαν ἡγήσασθαι, καὶ τὸ ὅλον τῆς βλασφημίας αὐτοὶ κληρονομείτωσαν· ἀλλ' οὐκ ἐγκαλύπτονται οὐδὲ καταδύονται ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν αἰσχύνῃ, τοὺς μὲν λαλοῦντας ἐν πνεύματι Θεοῦ μυστήρια προφήτας ἀγίους καὶ ἀποστόλους παραγραφόμενοι τε καὶ διωδούμενοι, ἐναγεῖς δὲ τινες καὶ ἀνοσίους προφήτας αὐχοῦντες καὶ διδασκάλους ἐκ τῆς ἰδίας ἀποφθεγγομένους κοιλίας· ὧν τὸ φευκτόν καὶ δυσῶδες τῶν λόγων, τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀπάτης πρὸς πίστωσιν ἐπισύρονται· “ μέτοχος εἰδώλων Ἐφραίμ ἔθηκεν ἑαυτῷ σκάνδαλα, ἠρέτισε Χανααν, ναίους, ἀνέγνωμεν· χριστιανούς δὲ εἰδώλων μετόχους καὶ κοινωνούς, οὐδέπω καὶ σήμερον παρ' ὁποῦσιν ἀκηκόαμεν, ὅτι μὴ μόνων τῶν κατὰ τῆς δόξης Χριστοῦ καὶ τῶν ὀρθῶς σεβόντων καὶ προσκυνοῦντων αὐτῷ λευιτικῶν καὶ θαυμαστῶν γε οὐδέν· ἔθος γὰρ τοῖς ἀσεβοῦσιν ἐπιβουλεύειν τοῖς κρείττοσι, καὶ δολοῦν τὴν ἀλήθειαν, ἵνα τὴν ἑαυτῶν κακίαν δεδογμένον αὐτοῖς κατασκιάζειν κρατύνωσι· καλῶς γε εἴρηται ἀνδράσιν ἀγίοις, ὅτι λανθάνουσα ποινηρία, τῆς προκεκηρυγμένης βλαβερωτέρα.

μη. Οὗτοι γὰρ ἐκ τοῦ προφανοῦς παρῆρησιάζεσθαι οὐδαμῶς ὑφιστάμενοι τὴν ἀσέβειαν, τὸ τῆς εἰς τὴν θρησκείαν ἡμῶν ὕβρεως ὑπέρογκον ὑπειδόμενοι, λανθάνειν τὲ τοὺς πολλοὺς οἰόμενοι, ὥσπερ οὐ τῷ Χριστῷ προσκρούουσι, τὸ θεῖον αὐτοῦ καθυβρίζοντες ἀπεικόνισμα, τί μηχανῶνται; ὡς τῶν μὲν πραγμάτων εἰδότες τὸ μεταβάλλειν οὐ πεφυκότων, τῶν ὀνομάτων δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸ ἀδιαφορεῖν ἐνδεικνυμένων, ἐπὶ τὴν τῆς προσηγορίας χωροῦσι διαφορὰν, καὶ τὸ τοῖς δαιμονικοῖς σεβάσμασιν ἀνακείμενον ὄνομα, τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ Θεοῦ σεβασμῖα εἰκόνι, οἱ τῷ ὄντι τῶν εἰδώλων ἔρασταί, ἀπορρίψαι οὐ καταπεφρίκασι, εἰδῶλον ταύτην ἀποκαλέσασθαι, καὶ τοὺς τιμῶντας αὐτὴν ὡς Θεμιτὸν χριστιανοῖς, εἰδωλολάτραις κατονομάσαντες· ἵνα ὡς παρακεινημένην ἡμῶν δῆθεν τὴν πίστιν φωράσαντες, τὸ βεβηκὸς καὶ ἐδραῖον ταύτης τὸ γε ἐπ' αὐτοῖς παρασαλεύσειαν· ἐκδηλον ἐντεῦθεν ἀποκυήσαντες τὸ ἀνόμημα, τὴν τε εἰς Χριστὸν βλασφημίαν ἀναισχύντως κατασκευάζοντες, καὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀψευδοῦς ἡμῶν δόξης ἀδεῶς καὶ ἀπρηθριασμένως καταγορεύοντες· ἀλλὰ τὰ μὲν ἔθνη ὑπὲρ ἐλέους δοξάζει τὸν Θεόν, καὶ ταῦτα, τῶν ἄρτι τῆς ἀπιστίας ὑπερκυψάντων, καὶ τὸν λόγον παραδεδεγμένων τῆς χάριτος· οὗτοι δὲ οἱ νῦν λεγόμενοι χριστιανοὶ, καὶ τούτων μάλιστα οἷς τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπικεκρυῆναι δοκεῖ ἄξιωμα, οὐ φρίττουσι τὴν ψυχὴν, οὐ καταδεσμοῦνται τὴν γλῶσσαν· οὐ διέδισαι τῆς δυσφημίας τὸ ὑπέρογκον, ἑαυτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανούς ἀπαίτας, τὴν μερίδα τοῦ Θεοῦ καὶ κληρονομίαν Χριστοῦ, δαιμονίων ἀκαθάρτων κληρονομίαν κατονομάζειν· καὶ εἰ μὲν ἑαυτοῖς μόνοις τὴν ἀποστασίαν καὶ ἀσέβειαν ἐπεφήμιζον, πάντων ἂν ἀνθρώπων ἑλεεινότεροι καὶ βδελυκτότεροι ἐνομισθήσαν· νῦν δὲ κατὰ πάντων ἀπλῶς, τῶν τῆς ἀξιαγάστου ἡμῶν καὶ ἀληθινῆς θρησκείας μετεχούτων, τὰς ἀνοσίους γλώσσας κινήσαντες, πῶς τὰ ἐκ τῆς θείας οὐκ οἴσουσιν ὀρθῆς, δίκαις πικροτάταις ὑποφερόμενοι; ἀλλ' ἐπὶ τὰς προ-

φῆκας φωνὰς ἐπανακτέον τὸν λόγον· τοὺς οὖν ἐκ πάντων ἐθνῶν τε καὶ γλωσσῶν καὶ πασῶν γενεῶν, τοὺς ἐξ ἀπάσης γῆς τε καὶ νήσων καὶ θαλάσσης ὑφ' ἐνὶ βασιλεῖ τεθειμένους, καὶ ἓνα κύριον καὶ θεὸν καὶ δεσπότην εἰδότες τὲ καὶ καλοῦντας καὶ σέβοντας, ἐπόμενον ἂν εἴη ἐνὶ γε ὀνόματι, καὶ τούτῳ πῶ ἀπ' ἐκείνου ὀνομάζεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι διὸ φησὶν “ τοῖς δουλεύουσί μοι κλη-
 ,, θήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογήσουσι γὰρ τὸν
 ,, θεὸν τὸν ἀληθινόν. ,,

Τί πρὸς ταῦτα φαῖεν οἱ ἀναίσθητοι; τί δὲ ἡμεῖς; ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν, ἄνθρωπος γεγωνὸς, προσηγόρευται ὄνομα δηλοῦν ὁμοῦ τῶν συνελθουσῶν φύσεων τὸ συναμφοτέρον, τῆς τε χριστάσης θεότητος, τῆς τε χρισθείσης ἀνθρωπότητος· ὥστε μιᾷ φωνῇ καὶ τῶν συνδραμουσῶν οὐσιῶν τὸ διπλοῦν, καὶ τὴν ἐκ τούτου τοῦ ἐνιαίου προσώπου καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, ἀσφαλῶς διαγιγνώσκουσαι· εὐλογον οὖν τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο βεβαπτισμένους τὲ καὶ ἐσφραγισμένους, ἀπ' αὐτοῦ καλεῖσθαι τε παρωνύμως, καὶ χρηματίζειν χριστιανούς, ταῦτ' ἅπαντας γνωρίζομένους καὶ καλουμένους ὀνόματι, καθάπερ οἱ τῶν συνθημάτων τὰ ἐπισημότερα γνωρίσματα φέροντες· καὶ τούτου ἡμῖν τὸ ἰδιαίτατόν τε καὶ οἰκειότατον γνώρισμά τε καὶ ὄνομα, καὶ ἡ τῆ μέθῃ τῆς ἀσεβείας βεβαπτισμένοι μὴ ἀνέχωνται· τούτου γε εἴνεκεν καὶ ἄγαν θεοπρεπῶς ἐκκλησία Χριστοῦ ἐστὶ τε καὶ λέγεται, καὶ λαὸς εἰς περιποίησιν, καὶ ἔθνος ἅγιον, καὶ γένος ἐκλεκτόν, καὶ βασιλεῖον ἱεράτευμα, καὶ κληρονομία θεοῦ ἔνδοξος, καὶ μερὶς κυρίου, καὶ σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ, καὶ ἀμπελιῶν κυρίου σαβαώθ, καὶ τέκνα ἡγαπημένα, καὶ ἀδελφοὶ πιστότατοι, καὶ δοῦλοι οἰκειότατοι, καὶ ναὸς θεοῦ, καὶ βασιλείας κληρονόμοι, καὶ κλήσεως ἐπουρανόμου μέτοχοι, καὶ πρόβατα λογικὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου· διὸ καὶ τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ ἐξαγγέλλομεν, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς ἐκ σκότους εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς, θεόν τε καὶ βασιλέα καὶ κύριον καὶ ποιητὴν καὶ σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν ἐπιγραφόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν, καὶ εἴ τι ἕτερον πρὸς ἡμῶν ἀνυμνεῖται· οὕτω προσκυνηταὶ τῆς τριάδος ἀληθινοὶ γνωρίζομενοι, πᾶσαν δαιμονικὴν πλάνην καταπαλοῦμεν καὶ διαπίπνομεν, πᾶσαν εἰδωλικὴν ἀπάτην μυσταφόμεθα καὶ βδελυσσόμεθα, καὶ τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας καὶ ὁμολογοῦντας, τοῖς ἀναθέμασι καταζευγνύομεν· ἡ μὲν οὖν καθ' ἡμᾶς ὁμολογία τοιαύτη καὶ οὕτως ἔχουσα· ἐπὶ δὲ τὸν πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς λόγον, ὅθεν ἐξέβημεν, πάλιν μέτιμεν.

μδ. Τί οὖν φατέ; ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπρεπὴς, οὗ ἡ μεγαλοπρέπεια τοὺς οὐρανοὺς ὑπεράλλεται, ὁ κατὰ πάντων ἀνημμένος τὸ κράτος, καὶ τὴν ἀρχὴν κεκτημένος ἀτέραντον, τῆς γὰρ βασιλείας αὐτοῦ μὴ εἶναι τέλος ὁμολογοῦμεν ὁσημέραι, ὁ τῶν ἀγγέλων κύριος, ὁ τῶν οὐρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων δεσπότης, ὁ πάσης δημιουργὸς τῆς κτίσεως, καὶ παράγων πάντα ἐξ οὐκ ὄντων πρὸς ὑπαρξιν, πῶς ἔτι βασιλεύσει ἢ κατάρξει τιῶν; ἀπέστραψαι ὁ τοῦ τηλικούτου βασιλέως λαὸς, οὗ δὴ λιποταξίῳ Ἰραφὴν εἰς δέον τις κατὰχέοι, κενὰ λοιπὸν τὰ βασιλεία καὶ ἔρημα κατὰλείπεται,

ἐτέρω προσέθεντο βασιλεῖ τοιοῦτος γὰρ ὁ τῶν ἀβασιλεύτων λόγος, οἱ οὐχ' ὑπὸ τὴν Χριστοῦ βασιλείαν τάχα κείσονται, ἐτέρωθεν γὰρ καὶ πρὸς τοῦ Μαρμανᾶ βασιλευόμενοι λεγέτωσαν δὲ τῆς ἐγκαταλείψεως τὸν τρόπον· ζητήσω τίς ἡ αἰτία τῆς μεταθέσεως; εἰ μὲν ἐκὼν ὁ λαὸς τῆς χειρὸς ἀπέδρα τοῦ ἐξουσιάζοντος, πότερον ὡς τοῦ ἀρχεῖν οὐκ ἰσχύοντος; ἢ τοῦ σώζειν οὐ θένοντος; καὶ μὴν ὁ δεσπόζων ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, αὐτός ἐστιν ὁ πηλῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πέρατα τῆς γῆς· καὶ θεὸς τοῦ σώζειν λέγεται, καὶ θεὸς τῶν σωτηριῶν ἡμῶν· καὶ αὐτὸς ἐτέχθη ἡμῖν σωτὴρ κύριος, καὶ σώζων οὐκ ἔτι πλὴν αὐτοῦ ἢ ὅτι οὐ προνοεῖ καὶ διεξάγει τὰ τῆδε θεοπρεπῶς, τοῦτον ἀπὴρνήσῃ; “ ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἀνατέλλων τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· ὁ διδοὺς τῇ γῇ ὑπέρον πρῶιμον καὶ ὄψιμον, καὶ διδοὺς τροφήν πάσῃ σαρκί, καὶ ὁ πατήρ μου, φισίν, ἕως τοῦ νῦν ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι ἡμεῖς τῆς περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας τὴν καὶ προνοίας εἰάγων ἐνεῦθεν λόγους· ἢ ὡς οὐ μέγαν οὐ προσείναι; “ ἀλλὰ βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐστὶν, καὶ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας· ἀλλ' ὡς μερικὴν ἢ περιγεγραμμένην περιβεβλημένην τὴν ἀρχὴν, ἢ χρόνῳ πεπερασμένην τινί; “ ἀλλὰ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔστι τέλος, καὶ αὐτῷ κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων τὴν καὶ ἐπιγείων καὶ ἀσχηθονίων, ἢ ὡς τοῦ συνίναμι ἐνδέοντα; ἀλλὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· οὐδὲ ἔγνω τίς νοῦν κυρίου· εἰ δὲ ὡς οὐκ ἐπιστρέπτικὸν ἢ κηδεμονικὸν, καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων διὰ φωνῆς ἁγίων· “ ὅτι οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀποθνήσκοντος, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ζῆν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ με εἰπεῖν τῷ ἀσεβεῖ, Θανάτω Θανατωθήσῃ, καὶ ἀποστρέψαι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ, καὶ ποιήσει κρίμα καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἐν προστάγμασι ζωῆς διαφορεύεται, ζωὴ ζήσεται καὶ οὐ μὴ ἀποθάνῃ· πᾶσαι αἱ ἁμαρτίαι αὐτοῦ ὡς ἡμαρτην, οὐ μὴ ἀναμνησθῶσιν· ἢ ὡς σοφίας γοῦν καὶ δικαιοσύνης κατὰ τι γοῦν ἀπολειπόμενον; καὶ τίς ἐξυριθμήσαιο τὴν ἄβυσσον τῆς σοφίας ἢ μᾶλλον αὐτοσοφίας; “ τῇ γὰρ σοφίᾳ ἐξέτεινε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν ἐθεμελίωσε, καὶ ἀπαξιαπλῶς πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησεν· ἀγαθὸς δ' ὅτι ἐστὶ, καὶ τᾶλλα πάντα οἷς παρὰ πάντων ἐξυμνεῖται· τε καὶ δοξάζεται· τί δεῖ τῶν ὑπὲρ ἔννοιαν καὶ λόγον τοῦ θεοῦ μεγαλειῶν ἐφάπτεσθαι, καὶ τῶν ἀνεφίκτων κατατολμᾶν; μήποτε λάθοιμεν ἑαυτοὺς ἀπονοία καὶ δυσβουλία τοῖς ἀσεβέσιν ὡσαύτως ἀνοητότητα περιπίπτοντες.

Τίνοι οὖν ὁ ἠθέτημένος ἠλάττωται καὶ δεδέηται, γλωσσαλιεῖτωσαν καὶ λεγέτωσαν; ἵνα οὐκ ἄσπασ καὶ ἀπειπῶν πρὸς τὴν σπουδὴν καταπροΐξῃται τὴν ἀρχὴν· μᾶλλον δὲ ὡς ὁ ἡμέτερος λόγος, τίσιν οὐχ' ὑπερῆρται καὶ ὑπεραναβέβηκε; ποῖος λόγος τὸ ὑπεραῖρον παραστήσειται τῆς μεγαλειότητος καὶ τῆς δυνάμεως τὸ ἀπρόσιτον, ἢ τῆς ἐξουσίας τὸ ἀμέτρητον, καὶ τοῦ κατὰ πάντων κράτους ἀπειροδύναμον; καὶ ἵνα μὴ τοῖς ταπεινοῖς τούτοις ἀποσεμνύνειν τὸ ὑψηλὸν δό-

ξαντες, κατὰσμηκρύνοιμεν τῆς κυρείας ἀπάντων καὶ δεσποτείας τὸ ἀνέκφραστον, καὶ ἢ πάντα ἀπαρραβλήτως τὲ καὶ ἀσυγκρίτως ὑπερθράσκει καὶ ὑπερίδρυσται, καὶ πᾶσιν ὁμοίως ἀβατός τε ἐστὶ καὶ ἄληπτος, καὶ ἀποκένκρυπται γὰρ καὶ λόγῳ παντὶ, οἷα δὲ πάντων ἐξηρημένη ὄρατῶν τε καὶ ἀοράτων, καὶ παντὸς ὀνόματος ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ κατόνομαζομένου καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, τῶν τοιούτων ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς ἀφεξόμεθα· εἰ δὲ οὐχ' ἐκὼν ὁ ἐκκεχωρηκὸς τὸ ὑπήκοον δὴ τοῦτο μετετάξατο, βεβίασται πάντως, καὶ τὸ ἡγεμονοῦν τετυράννηται· καὶ τίς ὁ τῆς τυραννίδι ἐπιθέμενος, καὶ τὸ κρατεῖν ἀφελόμενος; καὶ ἔσται ὁ τυραννήσας εὐσθενέστερος τε καὶ ἐπικλιέστερος, καὶ τοσοῦτον ὅσον καὶ τὸ τῆς νίκης ὑπερτεροῦν, καὶ τὰ δι' ὧν ἂν ἡ νίκη τὸ περιὸν ἔχοι· ἐν μὲν γὰρ τοῖς ὀραμένοις καὶ ἀνθρωπίνοις, ὀπνηίκα τὸ ἐναντίον καὶ μάχιμον τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξαρτύηται, καὶ εἰς ἀλλήλων χεῖρας ἠκωνῆται, τέλος τῶν ὄπλων καὶ τῶν πόνων οἱ τὸ κρεῖττον ἀπενεγκάμενοι ἴσχυουσιν, ἢ ἐν τῇ μάχῃ κρατήσαντες, χειρῶσασθαι τρεψάμενοι τὸν ἀντίπαλον, ἐξ οὗ συμβαίνει ἀκύλων τὲ καὶ λαφύρων πόρον ὅτι πλεῖστον ἐνέγκασθαι, ὄπλων τὲ κτῆσιν ὡς μεγίστην περιβαλέσθαι, ἢ χώρην καταδηῶσαι τὴν πολεμιοτάτην, καὶ σφίσιν αὐτοῖς κατήκοον ποιήσασθαι, καὶ δασμοφορεῖν εἰς τὸ λοιπὸν τοὺς κεκρατημένους ὡς δουλουμένους κατὰβιάσασθαι· ὁ δὲ παρὰ τῶν ἀοράτων κινούμενος πόλεμος, ὑφ' ὧν ἡμῖν νῦν ὁ κατὰ τῆς πίστεως σάλος ἐπανασταίεται, τούτων οὐδὲν ἐν ἐλπίσει κατορθωθήσεσθαι τίθεται· οὐ γὰρ δὴ που τοῦτο τηλικούτον, ἡλικὸν ἐκείνου τοῦ πολέμου τὸ κίνημα· οὐχ' ὅπως γάρ τι τῶν ἡμετέρων καὶ ἐλπίς, ὁ ἐχθρὸς σφετέρησται, καθ' ἡμῶν ἐπιφύεται, ἀλλ' ὅπως ὅλους ἡμᾶς αὐτοὺς, ψυχὰς λογικὰς καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν καταληήσαιο καὶ ὑπὸ χεῖρα ἀγάθοι, ἀναπεισῆ τὲ βασιλεία καλεῖν, καὶ θεὸν ὁμολογεῖν τὸν ἀντίθεον, καὶ τοῖς ψυχοφθόροις καὶ βδελυκτοῖς εἶκειν προστάγμασιν· ἵνα δὴ μὴ αὐτὸς μόνος γεέννη κατὰδικάζοιτο, ἥδη δὲ καὶ τοὺς συγκληρονομήσαντας τῷ πυρὶ τῷ αἰωνίῳ συνεπαγάγοιτο· τοῦτο γὰρ ἔργον ἐξ ἀρχῆς τῷ βασικῶν καὶ ἀλιτηριῶν δαίμονι, τῶν ὑπηρετισμένων ἀγαθῶν τῷ γένει τῷ καθ' ἡμᾶς φθονεῶς ἐπιόντι ἀποστερήσειν, καὶ τοῦ ἑαυτοῦ συμμεθεῖξιν πτώματος· ὁ τοίνυν ἀφρημένος τὸ ὑπήκοον, γεγύμνωται τῆς ἀρχῆς καὶ ἀπεστέρηται τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς ἐξουσίας ἐκβέβληται· ψιλὸν αὐτῷ μόνον ἐπιφημισθήσεται τούνομα, ἢ καὶ αὐτὸ κατὰ τὸ εἶκος ἀμπαν οἰχήσεται· συνενεχθήσεται δὲ αὐτῷ ἐντεῦθεν εἰς τὸ πενιχὸν καὶ ἀκαλλὲς τὸ τῆς δόξης περιστήσεσθαι· οὐ γὰρ μὴ ὑπάρχει κατήκοον, οὐκ ἂν συσταίη τὸ βασιλευδὲν οὐδαμῶς· πόθεν; οὐ γὰρ τοι ἔξει ὧν ἂν κατάρξειεν· τοιαῦτα οἱ κακοδαίμονες τῷ δαίμονι χαριζόμενοι φιλοτίμως οἴονται τῆς Χριστοῦ κατανδρίζεσθαι βασιλείας, καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς κατανεανιεύεσθαι πίστεως, καὶ τῶν ἱερῶν ἡμῶν κατὰθέειν δογμάτων· ἀλλὰ τῶν θεολέκτων φωνῶν ἀκουέτωσαν, ὅτι “ ὁ μωρὸς .. μωρὰ λαλήσει, καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ μάταια νοήσει. ,,

v. Καὶ τί τούτων ἀνοητότερον ἢ μάταιότερον; κενὰ γὰρ τῷ ὄντι κατὰ Χριστοῦ ἐμελέτησαν, καὶ μάταια αὐτῶν τὰ βουλευμάτα καὶ διανοήματα, καὶ φρε-

νὸς ἀλόγου καὶ ἀλλοκότου κυήματα, καὶ μωρίας ὡς ἀληθῶς καὶ σκαιότητος, μᾶλλον δὲ ἀθείας καὶ ἀσεβείας τῆς ἀπασῶν ἐσχάτης ἐπέκεινα, ὧν οὐ θεμιτὸν τι καὶ γοῦν μόνον εἰς νοῦν ἐπιέναι ἀνθρώπῳ δοξάζειν ἀνοητότατα, καὶ δρᾶν τὰ ἀνοσιώτατα, εἰς τοῦτο ἀσθενείας καὶ ἀκλειείας τὴν τῶν ὅλων ὑποβιβάζειν ἀρχήν· οὐ τί ἂν γένοιτο ἀποπώτερον ἢ ἀθεώτερον; ἀλλὰ καινὴ τις ὡς ἔοικε κατὰ τῆς Χριστοῦ βασιλείας παρὰ τῶν ἀνομούνητον ἀνεῖψι γραφῆ· δέον γὰρ αὐτὴν ταῖς ἀπασῶν ὑψηλοτέραις καταγεραίρειν τιμαῖς, εἰς ἐσχάτον ἀδοξίας καὶ εὐτελείας περιέλκειν οὐ κατερυθριῶσιν, ἵνα τὸ προσὸν ὡς θεῷ ἀξίωμα περιελόμενοι, ἠττημένον αὐτὸν παραδείξωσι, καὶ τῶν θεῶν πλεονεκτημάτων ἀπογυμνώσωσι, καὶ ψιλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ὄντα καταστήσωται, καὶ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ πάντων ἐξουσίας ὑπερορίσωσιν· εἰς τοιαύτην ἀτοπίαν καὶ ἀθεΐαν τὰ παρ' αὐτοῖς δογματιζόμενα, κατὰ τὸ ἀόλουθον περιέστησαν· ἀλλὰ πῶς ταῦτα πείσεται, οὐ συνῆκαν οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀνόητοι ὁ τὸν ἰσχυρὸν δήσας καὶ διαρπάσας αὐτοῦ τὰ σκευῆ, καὶ τῆς καθ' ἡμῶν λύσσις ἀπειρξας, πῶς ὁ τὸν ἀόρατον αἰχμαλωτεύσας τύραννον, καὶ καθελὼν τὸ δυσάντητον κράτος, ἀντεσυλήθη πάλιν ἠπτώμενος; ἐξ ἀτονίας ἄρα πεπονθὼς τοῦτο· ἢ κατολιγωρήσας τοῦ προσκλήθέντος; καὶ ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτοις ἰδρῶσι καὶ πάθεσιν ἵνα μετὰ τοῦ δύνασθαι παραιρήσωνται αὐτὸν, καὶ τῆς προσούσης περὶ ἡμᾶς κηδεμονίας καὶ προνοίας αὐτῷ.

Κενὸς οὖν αὐτῷ ὁ ἀγὼν κατ' αὐτοὺς, καὶ μάτην ἢ πρὸς τὸν ἀντίπαλον διαμάχη ἐξήνυσται· τάχα που καὶ δευτέρων ἀγώνων αὐτῷ δέησει, καὶ πράγματα ἔξει, καὶ φροντίδων τῶν πρὸς ἐχθρὸν οὐκ ἀπολήξει, καὶ ποτε καὶ ἄλλης αὐτῷ μελήσει σαρκώσεως, καὶ στυγρὸν ἄλλον καὶ πάθος ἐκδέξεται· ἐξ οὗ συμβήσεται ἀνάλογον τούτοις ἔξειν καὶ τὴν θρησκείαν· εἰ γὰρ κατήργηκε τὴν εἰδωλολατρίαν Χριστὸς, καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἡμῖν ψυχῶν ἰατρεία, εἴτα ἐπανῆκεν ἀναπνεῦσαν τὸ βλαβερὸν, ἐτέρας αὖθις θεραπείας δεήσειται· ὅπερ δὴ ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ σῶμα νοσημάτων εὐρεῖν ἔστιν ὡς εἴ τις ἰατρῶν τὴν παροῦσαν ἐξιάσασθαι νόσον τοῦ κάμνοντος βούλοιο, κεράννουσι μὲν τῇ νόσῳ κατ'ἀλληλα φάρμακα· εἴτα ὃ ἐδόκει ἀλεξιπῆριον, περιτραπὲν εἰ τύχει γέγονε δηλήπριον, ὡς οὐδὲν τι ῥᾶον χειρὸν δὲ μᾶλλον σχούσης τῆς διαθέσεως· ἀναγκαιῶς οὖν ἀγωνιάσει καὶ διασπύσει, ἐτέροις ἐπιχειρήμασι μεθοδεύων διαθεῖναι τὸ ἴαμα· εἰ γοῦν καὶ τούτων μὴ ἐπιεύξαιτο, προσθεῖη δὴ που καὶ ἕτερα, καὶ εἰς ἀπειρον τὴν πείραν κενώσειεν, ἔστι δὲ λοιπὸν οὐκ ἰατρεία τὸ δρῶμενον, ἀλλ' ἀπορία καὶ ἀτευξία, καὶ τῆς τοῦ νοσοῦντος κακοπαθείας ἐπίδοσις· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίαν Χριστοῦ διαχλευάζοντες, διορίζεσθαι οἱ ἄθλιοι βούλονται, ὡς οὐδὲν οὐδαμῇ ἐνεργὸν ἢ βεβηκὸς ἔχειν αὐτὴν διανοοῦμενοι.

Παίξεται οὖν παρ' αὐτοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς μυστήρια, καὶ τῶν ἐπὶ σκηνῆς οὐδὲν ὡς ἔοικε διενήνοχεν· ἡμεῖς δὲ ταῖς ἀληθείαις χρώμενοι, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων αὐτῶν πίστεως καὶ δυνάμεως ἀντεχόμενοι λέγομεν· τοσοῦτῳ περι-

ἔσται τῷ νικητῇ τοῦ τυράννου καὶ τοῦ θανάτου Χριστῷ τὰ τῆς νίκης· ὡς ἤδη καὶ ὁ δράκων ὁ πανώλης ἐξ ἀπληστίας καὶ αὐτῷ προσβαλὼν τῷ Χριστῷ, καὶ τῷ φαινομένῳ ἐπιδραμῶν, ἐπιέπερ οἰονεὶ δέλεαρ αὐτῷ προὔβαλετο τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μάλα ἐλπίσας θηράματι ὡσπέρ τινι περιτυχὼν κατεδιδουμέναι τὸ προσπεσὸν, τῷ ἀγκίστρῳ περιπίπτει δελεασθεὶς τῆς θεότητος, καὶ οὐς πάλαι λαφύζας κατασπεώκει, πρὸς τὸ δυσάντητον ἀπαυδήσας τῆς θοίνης, καὶ οὐκ ἐθέλων ἀπήμισε.

Ταῦτά τοι καὶ οἱ πρὶν πρὸς θήραν ἐτοίμην καὶ ἐδωδὴν ἠδίστην αὐτῷ ὑπεκκείμενοι ἔλαβον ἐξουσίαν παρὰ τοῦ τὸν κόσμον νικησάντος, καὶ τὴν ὑπερήφανον καὶ δυσμενῆ καθελόντος τοῦ πονηροῦ δυναστείαν, πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν τοῦ ἐχθροῦ δύναμιν ἀλλὰ καὶ ἄξουσιν ἐν ἀγκίστρῳ τὸν δράκοντα, ἀφάψουσι δὲ φορβειὰν περὶ ρίνας αὐτοῦ, δήσουσι δὲ κρῖνον ἐν τῷ μυκτῆρι αὐτοῦ, καὶ ψελλίῳ τὸ χεῖλος αὐτοῦ διατρήσουσι· καὶ οἱ ταῖς πάλαις τῆς πλάνης συνειλιμμένοι, τῷ δεσμῶτι καὶ τετρημένῳ καὶ μαστίγῃ τὸ σέβας, ὡς αὐτοὶ φασίν, ἀνοήτως προσάψωσιν ὄντως οὐκ ἐφρόνησαν συνιδεῖν ἢ συνιέναι οἱ τάλανες· διὰ τοῦτο τῆς ἀληθείας καταλαζονεύονται, τολμῶσι τε ἂ οὐδ' ἂν βαρβάροις ἢ ἔλλησι τολμητέα εἶναι· τί φήσουσιν ἀκούοντες οἷα ἐν εὐαγγελίοις ὁ ἡμέτερος διαβρῆδην βασιλεὺς καὶ ποιμὴν διακέκρυψε; “ τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούει, καὶ οὐδεὶς ἀρπάσει αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου· καὶ ὅτι ὁ πατὴρ δίδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν κατὰ πάσης σαρκός· καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, ἔχει καὶ ὁ υἱός· τὰ γὰρ ἐμὰ πάντα, φησὶ, σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς· ” μετεῖναι γὰρ τῷ μονογενεῖ πάντων τῶν τοῦ πατρὸς πεπιστευκάμεν· πῶς οὖν δεδόξασται εἰ νενίκηται καὶ ἤττηται; πῶς δὲ τῆς ἐξουσίας ἀφήρηται, ὁ ἐν τοῖς πατριοῖς ἐναγλαϊζόμενος ἀξιώμασι, καὶ συμμετέχων τῆς κατὰ πάντων ἐνυπαρχούσης ἐξουσίας αὐτῷ; ταῦτα οἱ τοῦ κυρίου ἐχθροὶ οὐ λογίζονται, ὅφ' ἐτέρῳ γὰρ τελοῦσι τῷ τοῦ αἰῶνος τούτου ἄρχοντι· τοῦτο γὰρ αὐτοῖς βούλεται τὸ εἰδώλους προσκεκρυμμέναι, τὸ ἐξ ἀρχῆς ὠδίνουσι κατὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τὰς ἀντιθέσεις· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἂν ποτε ἀποκνήσαιμεν θριαμβεύειν αὐτῶν τὸ ἐμμανές καὶ τὸ ἐμβρόντητον.

Τί οὖν φησιν ὁ σωτήρ; “ ὁ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας, ποιμὴν ἔστι· καὶ ὅταν τὰ ἴδια πρόβατα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ· ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ φεῦξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρῶν τὴν φωνήν· ” εἶτα πάλιν “ ἐγὼ εἶμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἕαν τις εἰσέλθῃ, σωθήσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει· ” τί δὲ οἱ παράφρονες; τὸν μὲν τοιοῦτον ποιμένα, ἡρβώστικότεν καὶ ἄτονον, καὶ ἀπειρώς τῆς ποιμαντικῆς εἰσάγουσιν ἔχοντα, ἢ ἀσθενεῖα τοῦ διέπειν τὰ πρόβατα, ἢ ἀκουσίως διηρπάσθαι ὑπὸ τοῦ λύκου, ἢ ἐθελούτῃ καταπροέσθαι τὸ ποίμνιον· μάτην δὲ ὡς ἔοικεν ἢ θύρα προβέβληται, οὐδαμῶθεν τὸ ἀσφαλές ἔχουσα· οὔτε εἴ τις εἰσελεύσεται

δι' αὐτῆς ἢ ἐξελεύσεται, εἰς τὸ σώζειν οἷα τε ὑπάρχουσα τὸ δὲ ταῦτα φλυαρεῖν καὶ λέγειν, ποίας κολάσεως καὶ ἀπωλείας οὐκ οἶσει δίκην; εἶτα· “ ἐγὼ
 ,, εἶμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ Γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ Γινώσκομαι ὑπὸ τῶν ἐμῶν,
 ,, καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων ”, τοῖς δὲ γε ἐκατέρωθεν
 ἐν τούτοις, ὁ τῆς βλασφημίας περιοριζώρκεται βόθρος, ὁμοῦ τε τοῦ ποιμένος
 Χριστοῦ καὶ τῶν προβάτων τὴν ἄνοιαν ἀνοήτως καταψηφιζομένοις· διαπιστή-
 σουσι δὲ που πάντως αὐτῶ, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων τιθεῖναι λέ-
 γοντι· ἵνα ἢ μηδὲλως γεγενῆσθαι τὸ σωτήριον Χριστοῦ πάθος δογματίσωσιν,
 ἢ ὡς παραπεπλασμένοι καὶ φασματῶδες παραφανέν, καὶ εἰκῆ συντεθεῖσθαι
 δραματουρούμενον παρὰ τῶν ἐξηγησαμένων ἡμῖν τὰ εὐαγγέλια, εἰσηγήσων-
 ται ταῦτα δὲ τίνων ἄλλων, ἢ τῆς ἐκείνων ἀνοίας καὶ ἀσεβείας ἄξια; καὶ ὁ
 μὲν Χριστὸς λέγει· “ καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύ-
 ,, τῆς· κἀκεῖνα με δεῖ ἀγαθεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται
 ,, μία ποίμνη, εἷς ποιμὴν ”, οἱ δὲ καὶ τῶν ἡδὴ δι’ ἐπιγνώσεως τῆς πρὸς αὐτὸν
 συνηγμένων, τῆς ἐξουσίας καὶ οἰκειότητος ἐξεῖρξιν φιλονεικοῦσι, καὶ τῷ τῆς
 πλάνης αὐτῶν ἀρχηγῷ διαβόλῳ περιποιούμενοι μετοχετεύειν· φαίη δ’ ἂν καὶ
 πρὸς αὐτοὺς ὁ Χριστὸς τὴν ἰουδαίων νοσοῦντας μανίαν· “ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε,
 ,, οὐ γὰρ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν· τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς
 ,, μου ἀκούει, καὶ γινώσκω αὐτὰ καὶ ἀκολουθοῦσι μοι· κἀγὼ ζωὴν αἰώνιον
 ,, δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ’ ἀρπάσει τις
 ,, αὐτὰ ἐκ τῆς χειρὸς μου· ὁ πατήρ μου ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστίν,
 ,, καὶ οὐδεὶς δύναται ἀρπάξιν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς μου· ἐγὼ καὶ ὁ πα-
 ,, τὴρ ἐν ἐσμέν ”, οὗτοι δὲ τὰ ἰουδαίων ὄντως καὶ φρονοῦντες καὶ πράσσοντες,
 τοῖς τῶν δυσφημιῶν λόγοις οἷα λίθοις καταλεύουσι, βάλλοντες τὸν Χριστόν·
 οὕτω γὰρ, τό γε ἐφ’ ἑαυτοῖς, κατεψίλωσαν μὲν τὸν Χριστόν, καὶ τοῦ κατὰ
 πάντων ἀφείλοντο κράτους, καὶ τὸ ἦπτον ἀπενέγκασθαι ἡδὴ κατεψήφισαντο,
 τὰ τε ἄλλα καὶ τὰ τῶν εὐαγγελίων ψευδῆ τιθέμενοι λόγοι· τῷ δὲ πατρὶ αὐ-
 τῶν τῷ ἀντιχρίστῳ τὸ κλέος διδόσιν καὶ τὰ νικητήρια, τρώπαιον αὐτῷ λαμ-
 πρὸν τὸν ἴδιον στησάμενοι ὄλεθρον.

να. Ἦδη δὲ καὶ τὸν πατέρα καὶ τῶν ὄλων θεὸν κατὰ τὸ εἶδος βεβιάσθαι
 ἀποφανοῦνθαι, καὶ τῆς τῶν ἀπάντων δεσποτείας ἀλλοτριώσουσι, συνδιηρασθαι
 τῷ υἱῷ τῆς ἐξουσίας αὐτὸν εἰσηγούμενοι· εἴπωρ ὁ υἱὸς φησὶν, “ ἐγὼ καὶ ὁ
 ,, πατήρ ἐν ἐσμέν ”, συμβασιλεύει δὲ τῷ πατρὶ εἰς τοὺς αἰῶνας· καὶ τὸ πνεῦμα
 ἐψευσθαι τὸ ἅγιον τὸ ἐν ἀποστόλοις φθειγόμενον, ἐπεὶ τῷ μὲν ἐνέπνευσε λέ-
 γειν· “ ὅτι ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους, καὶ μετέστησεν εἰς
 ,, τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν,
 ,, τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτημάτων ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου· πρωτό-
 ,, τοκος πάσης κτίσεως ”, τῷ δὲ ἐνήχησε Γράφειν· “ ὑμεῖς δὲ γένος ἐκλείπον,
 ,, βασιλείον ἱεράτευμα, ἔθνος ἅγιον, λαὸς εἰς περιποίησιν, ὅπως τὰς ἀρετὰς
 ,, ἐξαγγείλητε τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσαντός εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φωτός·

„ οἱ ποτὲ οὐ λαὸς, νῦν δὲ λαὸς Θεοῦ· καὶ οἱ οὐκ ἠλεημένοι, νῦν δὲ ἠλεη-
 „ θέντες· „ μεθ' ὧν ὁ εὐαγγελικὸς λόγος “ ὅτι τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει,
 „ καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε βοᾷ· „ οἱ δὲ τοῦ σκοτούς ἄξιοι, ὡς οἶον-
 „ ται, καὶ ἐδιώχθη καὶ κατέληφθη· εἰκὴ ταῦτα εἶρηται, καὶ ἀδολεσχεῖ ὁ λέγων
 „ τοὺς ἐκ τοῦ σκοτούς, εἰς τὸ θεῖον καὶ θαυμαστόν κεκλησθαι φῶς· καὶ τὸν οὐ
 „ ποτὲ λαὸν, νῦν λαὸν χρηματίζειν θεοῦ· καὶ τοὺς οὐκ ἠλεημένους, ἠλεημένους·
 „ μάτην ἄρα ὡς ἔοικε τὸ τοῦ Χριστοῦ αἷμα καταβέβληται, καὶ λύτρον ὑπὲρ
 „ ἡμῶν εἰσηνήκεται, καθὰ πιστεύομεν καὶ κηρύσσομεν· οὕτως αὐτοὺς εἰς βυθὸν
 „ ἀπωλείας ὁ τῆς βλασφημίας καὶ δυσσεβείας κατωθεῖ λόγος· ἐπὶ τούτοις τῶν
 „ θεηγόρων ἄλλος, εἰς τόνδε τὸν πόνον συνεισελάσας, συλλήψεται γε εὖ μάλα
 „ τοῖς προκειρησμένοις, τοιάδ᾽ εἰ τινα λέξειεν· “ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις
 „ καὶ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, καλέσουσι τὴν Ἱερουσαλὴμ θρόνον κυρίου, καὶ συν-
 „ αχθήσονται· ἔτι ὀπίσω τῶν ἐπιθυμημάτων τῆς καρδίας αὐτῶν τῆς ποιηρᾶς· „
 „ τοιαῦτα μὲν ὁ Θεὸς προφήτης· πολλὰκίς δὲ τῶν τοιῶνδε λόγων προδιηκρυ-
 „ νημένων, οὐκ ἔγωγέ οἶμα παλινοσήσαντας ἐπὶ τὰς αὐτὰς ἐξηγήσεις ἴεσθαι·
 „ ἀλλὰ τά γε εἰς τὸ ἐπιπτα αὐτῶ ρηθησόμενα, οὐκ ἂν ἐκὼν ὑπερβήσομαι· πολὺ
 „ γὰρ ἡμῖν ὠδίνει ταυτηνὴ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ὑπόθεσιν,
 „ τὸ συμφυὲς καὶ ὁμόγνωμον, ἃ δὴ καὶ ἰσχυρῶς κατοπτεύοντες εἰσόμεθα.

νβ. Τί ποτε ἄρα θεὸς, καὶ τίσι κατὰ καιροὺς διάθοίτο, καὶ τί τῶν ἐκκει-
 „ σομένων νόμων τὸ καιρὸν καὶ ἀπεξεωμένον, καὶ τῶν πάλαι νενομισμένων ἐπι-
 „ κρατέστερον, καὶ πολλὸν δὲ πλεονα φέρον τὴν ὄνησιν, καὶ ὅποι οὐ ποτὲ τὰ τῶν
 „ νόμων ἐσημανθήσεται, καὶ ὅποιά δὴ δυνάμει τὸ ὑπ' αὐτῶν διδασκάλιον πρό-
 „ εἰσι; ἔχει δὲ ὧδε· “ Ἴδου ἡμέραι ἔρχονται φησὶ κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ
 „ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην
 „ ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς
 „ αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐνέμειναν τῇ
 „ διαθήκῃ μου, καὶ ἐγὼ ἠμέλισα αὐτῶν, φησὶ κύριος· ὅτι αὐτὴ ἡ διαθήκη
 „ ἣν διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, φησὶ κύριος, δι-
 „ δούς νόμους μου εἰς τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν γράψω
 „ αὐτοὺς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεὸν, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι εἰς λαὸν, καὶ
 „ οὐ μὴ διδάξουσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐ-
 „ τοῦ λέγων, γινώθι τὸν κύριον· ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν
 „ καὶ ἔως μεγάλου αὐτῶν· ὅτι ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν, καὶ τῶν
 „ ἁμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι· „ καὶ ὁ μὲν τοῦ πνεύματος ὑποφίτης
 „ τοιαῦτα.

Τίς δὲ τῶν θεοπνεύστων λογίων τούτων ἀνήκοος; ἀπανταρχῶ γὰρ γῆς καὶ
 „ θαλάσσης, τῶν θεοφόρων ἀνδρῶν ὁράται κατεσκευασμένον τὸ κήρυγμα· τίς δὲ
 „ οὕτως ἀσύνητος καὶ ἡλίθιος, ὥστε παρ' οὐδὲν μὲν τίθεσθαι τὰ τοῦ πνεύματος
 „ λόγια, τοῖς ἐκ τῆς μεθοδείας δὲ τοῦ διαβόλου ἐξευρημένοις προστίθεσθαι;
 „ ποίας οὐκ ἂν εἶεν κατηγορίας καὶ κολάσεως ἄξιοι, λεγέτω τίς τῶν ἐρώντων

τῆς τοῦ λόγου εὐθύτητος· τί τούτων εὐθύτερον ἢ τηλαυγέστερον; ἄρ' οὐκ ἐλέγχει τῶν ἀνοήτων τὴν ματαιότητα; ἄρα τὸν καθ' ἡμᾶς λόγον ὡς εὐσεβείας ἐχόμενον οὐ συνίστησιν; οὐ τὴν καινὴν διαθήκην ἡμῖν προαναβόησεν, ἣν ὁ σωτήριος λόγος ἐπιφανεῖς παραδέδωκεν; οὐ τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας τοὺς νόμους προϋποτίθεται, τῶν τε δεξομένων τὰς διανοίας καταυγασθήσεσθαι καὶ φωτισθήσεσθαι, καὶ τῶν προσελευσομένων τὰς καρδίας, τοῦ παλαιοῦ ῥύπου καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀποκαθαρθήσεσθαι; καθ' ἃς καὶ ἐγγραφῆσεσθαι τὸν θεῖον νόμον προανακήρυξεν· οὐ τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποθήσεσθαι, καὶ τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον ἐν πνεύματι προὑπέγραψεν; οὐ τὴν πρὸς θεὸν ἡμῖν οἰκειότητά διατυποῖ καὶ ἐγγύτητα; ὡς εἶναι αὐτῷ λαὸν καὶ κληρὸν ἅγιον, αὐτόνομον καὶ αὐτεπάγγελτον τὴν θεῖαν γνώσιν ἔξειν προὑποφαίνων; οὐ παρῶκα χρηστευόμενον ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν, καὶ ἀμνηστῖαν ἐπὶ ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν ἐνδειξόμενον, τὸν τε ἔλεον καὶ τὴν φιλανθρωπίαν ἣν περὶ ἡμᾶς κέκτηται προανακέκραγεν; οὐ τὸ κεφάλαιον πάντων, ὡς συνελόντα εἰπεῖν, τῆς ἱεραῆς ἡμῶν πίστεως τά τε βάρβαρα καὶ τὴν κρηπίδα προὑπεστήριξε; ταῦτα κατακροτεῖν καὶ ταῖς ἀμεινοῖσι στεφανοῦν ψήφοις, πάντων ἂν εἴη δικαιότερον· τῆς γὰρ ἀσεβείας καθαιρεῖ τὴν ὄφρυν, καὶ τῶν ἀναισχυντούντων ἀποφράττει τὰ στόματα· ὄντως ἔδει τούτοις καὶ ὑπηρετήσασθαι καὶ διακονήσασθαι, τὸν καλῶς καὶ ἀξίως τῶν προφήτῶν προσαγορευθέντα τὸν συμπαθέστατον, ἀφ' ὧν ἐπεδείκνυτο τὸ πολυπενθές καὶ φιλόδακρυ· ὃς ἔγνωστο τῷ θεῷ καὶ πρὸ πλάσεως, καὶ ἐκ μήτρας αὐτῆς ἠγίαστο· τί γὰρ τῆς ἱεραῆς ἐκείνης ψυχῆς συμπαθέστερον ἢ καθαρώτερον;

Ἄλλ' ἐπὶ τὴν τῶν προηγορευμένων ἀνάπτυξιν, εὐκαιρῶς καὶ δὴ τρεψόμεθα· “ ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, φησὶ κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινὴν· ἡμέραι δὲ οὐκ ἂν ἔτεροι ὑποληφθεῖεν, ἢ ἄσπερ ἐσχάτως τῶν προφητῶν ἔτεροι ἐκδιδάσκουσιν, εἰ καὶ ἀδιορίστως ἐνταῦθα εἴρηται, καθ' ἃς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀνθρώποις σαρκὶ προσωμίλησεν· ἐπὶ συντελείᾳ γὰρ τῶν αἰῶνων τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον πεφανέρωται· τοὺς τε νόμους καὶ τὴν διαθήκην ἡμῖν τὴν καινὴν εἰσηγήσατο· ἐπεὶ γνωρίζετοσαν ἡμῖν οἱ ἀπεναντίας ἡμῖν καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἰστάμενοι, χρόνον ἕτερον καὶ τοῦ προφητικοῦ τουτουῖ λόγου μεταγενέστερον, καὶ διαθήκην ἄλλην ἐμφανίζέτωσαν, καὶ ἡμεῖς γε σιωπήσομεν· ἕως δ' ἂν παραδειῖξαι οὐκ ἰσχύσωσιν, οὐ γὰρ τοι δυνήσονται, τὰ ἡμέτερα κρατεῖτωσαν, καὶ ὁ τῆς ἀληθείας λόγος παρῤησιάζσαιτο· οἶκος δὲ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, τίνες ἂν εἶεν ἕτεροι, ἢ οἳ γε τῷ καθαρῶτάτῳ νῷ καθορᾶν ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ θεὸν δύναιτο, καὶ καθαρᾶ καὶ εἰλικρινεῖ ἐξομολογήσει διὰ πίστεως αὐτῷ προσερχόμενοι· οὕτω γὰρ ἂν οἰκειότερον Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδας ἀποδοθεῖν· εἰ καὶ περὶ τῶν ψιλαῖς προσηγορίας τέως ἐπιχειρωσθιμένων, τηνικαδε ὁ λόγος προενήνεκται, ὡς μὴ δόξαι τὰ τῆς ἐπαγγελίας διαπισσεῖσθαι τῆς πρὸς τοὺς πατέρας τοῖς ἔτι σαρκικοῖς, καὶ τῷ τῆς περιτομῆς φιλοτιμουμένοις σημείῳ· καθὰ καὶ ὁ σωτὴρ τῇ γυναικὶ τῇ φοινικίσῃ προσδιέλετο· “ οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα

„ οἴκου Ἰσραὴλ· „ ὧν ἀπογόνῳτων, ἐπὶ τὰ ἔθνη λοιπὸν, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία τῶν πατέρων καὶ ἡ εὐλογία μετακεχώρηκεν.

Εἰ δοκεῖ δὲ καὶ εἰσαυθίς, ὁ τῆς καινῆς διαθήκης λειτουργὸς, ὁ βασιτάσας τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἐθνῶν καὶ βασιλέων, ὃς δὴ ἄγαν εὐφῶς καὶ εὐκαίρως καὶ εἰς δέον, τοῖς θείοις τούτοις χρησιμοῖς ἑβραίοις Γράφων, αὐταῖς λέξει συνεχρησάτω, καλεῖσθω καὶ νῦν χρειωδέστατα, καὶ εἰς μέσους ἀτέσθω, καὶ ἀμφοῖν ταῖν διαθήκαιν συμβάλλων καὶ δοκιμάζων τὴν δύναμιν, λεγέτω· “ εἰ γὰρ ἡ πρώτη ἐκείνη ἦν ἀμεμπτος, οὐκ ἂν δευτέρας ἐζητεῖτο τόπος· „ πῶς οὖν οὐκ ἀμεμπτος ἡ πρώτη; “ ὅτι τοι, φησὶν, ὁ νόμος οὐδὲν ἐτελείωσεν, „ ἐπεισαγωγῇ δὲ κρείττονος ἐλπίδος, δι’ ἧς ἐγγίζομεν τῷ θεῷ· „ οὐκοῦν διὰ τοῦτο δευτέρας ἐδέσσε καὶ τῆς κρείττονος, ἧς πάνυ τὸ χρειωδὲς καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸ σώζειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ δικαιοῦν τὸν διὰ πίστεως προσερχόμενον, καὶ τῶν ἀρχαίων πλημμελημάτων χαρίζεσθαι τὴν ἀπὸνψιν· ἦν δ’ ἄρα ταύτη τῆς εὐαγγελικῆς θεομοθεσίας ἡ ἐπανθήσασα χάρις, καὶ τῶν ἐν ταύταις μεσιτευσάντων τὸ διεύγκαν ὁπόσον· ὅτι ἐκεῖ μὲν οἱ ἱερεῖς προσέφερον τὰ δῶρα, καὶ τὰς ἐναίμους θυσίας ὑπὲρ τε ἑαυτῶν, καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνωμάτων· ἀίπερ οὐκ ἠδύναντο περιελεῖν ἀμαρτίας· ἐν ὑποδείγματι γὰρ ἔτι καὶ σκιαῖς ἐλάτρευον τῶν ἐπουρανίων, καθὰ Μωσῆι κεχηματίσθαι ἐπλάσθη δὲ διαφορωτέρας τετύχηκε λειτουργίας καὶ ἀσυγκρίτως ἀμείονος ἐπὶ κρείττοσι ταῖς ἐπαγγελίαις, καθ’ ὅσον σκιαῖς ἡ ἀλήθεια· ὁ γὰρ τοι ἡμέτερος ἀρχιερεὺς, ὁ ἔξαρχος καὶ ἀπόστολος τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἄπαξ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀμαρτωλῶν σωτηρίας ἑαυτὸν ἀνενέγκας, ἱερευθέντά τε καὶ τυθέντα σαρκί, μένει εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερεὺς, ἐκάθισέ τε ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, τὸ λοιπὸν ἐκδεχόμενος, ἕως ἂν τεθῶσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ὑποσπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μὴ γὰρ προσφορᾷ ἐτελείωσεν εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἀγιαζομένους· μαρτυρεῖ δὲ ἡμῖν, φησι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Ἄλλ’ οἱ γε ἐναγεῖς καὶ βέβηλοι, τῶν τοῦ πνεύματος οὐδαμῶς ἀνέχονται λογίων, πολλὴν δὲ τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ τὸ δυσῶδες ἐκ τῆς βδελυρᾶς καρδίας ἀπερευγόμενοι, καταρράψουσι τῆς ἀληθείας, μήτε Χριστὸν τετελειωμέναι μηδὲν, μήτε καθηγάσθαι τοὺς ἡζιωμένους τῆς χάριτος· οὕτως οὖν νοοῖτο καὶ λίαν εὐστόχως, ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου ἀποφθεγόμενοι πνεύματος· “ οὐ κατὰ τὴν „ διαθήκην ἦν διεθέμην· τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου „ τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· „ ταῦτα ἄνωθεν ἡρέμα πως, τῆς παλαιᾶς διαθήκης τὴν παύλαν προὔπηγισετο· καθάπερ καὶ τῶν πλακῶν τὸ παλαιὸν ἐδήλου τὸ σύντριμμα· ὅτε μὲν γὰρ τῆς αἰγυπτιακῆς τυραννίδος ὁ Ἰσραὴλ ἀπηλλάττετο, πλαξὶ λιθίναις ὁ νόμος ἐνεχαράττετο, καὶ ὄρος ἐδείκνυτο καπνίζόμενον, καὶ δεῖματα ἐξαισία διεφαινότο ἄνωθεν· οἷα εἰκὸς τοὺς ἔτι νηπιώδεις, καὶ στοιχείων διὰ τοῦτο δεδεδυμένους μορμουλυττόμενα· ὡς τοὺς ἄρτι τῆς ἀλλοδαπῆς ἀπανισταμένους, τῆς βαρβαρικῆς μεταπλάττεσθαι δυστροπίας, καὶ πρὸς θεογνωσίαν μεταρρῦθμιζέσθαι, τὴν ἐθνικὴν

δαισιδαιμονίαν ἀποδιδράσκοντας· τῇ τῶν πλακῶν τυχρὸν παραλίψει, τῆς λιθίνης αὐτῶν καρδίας τυπωῦντος τοῦ λόγου, τὸ σκληρὸν καὶ ἀτίθασσον ταύτη γὰρ καὶ λαὸς σκληροδράχληλος, καὶ νεῦρον σιδηροῦν ἔχων τὸν τράχηλον, καὶ πρὸς πᾶσαν ἀπίθειαν καὶ τραχύτητα εὐπαράφορος ὧν ὠνειδίζετο.

“Ὅτε δὲ ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς, τῆς ἐξουσίας τοῦ πονηροῦ τυράννου ἐλευθεροῦν ἡμελλε, καὶ τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμαρτίας ἡμᾶς ἐξαίρησθεσθαι, οὐδὲν ἐκείνων ὠφειλὴν τερατουργούμενον· ὁ γὰρ τὴν σωτηρίαν πρυτανεύων τὴν ἡμετέραν, ἐκπεριῶν τὴν γῆν, ὁ πρῶτος καὶ ταπεινὸς τὴν καρδίαν, φορῶν καὶ δέους παντὸς ἀνευ, τὸ ἐπαισιεὺς δὲ μᾶλλον ἐπιδεικνύς καὶ εὐπρόσιτος, ἐν ταῖς συναγωγαῖς τὸν λόγον ἐδίδασκε τὸν σωτήριον, καὶ παντοδαπῶν εὐεργετημάτων κατεπίμπλα τοὺς εἰσακουεῖν ἐθέλοντας, οὐ νόμους γραπτοὺς διετίθετο, οὐ γῆς τῆς ὀρωμένης καὶ πατουμένης ἐνέμενον σχοινίσματα, οὐδὲ τι τῶν ἐπικήρων τὲ καὶ βρόντων κληροδοτῶν εἰς κατὰσχεσιν, ἀλλὰ βασιλείαν ἐκήρυσσε τὴν οὐράνιον, καὶ πλοῦτον ἀναφαίρετον ἐχαρίζετο, καὶ χαρὰν εὐηγγελίζετο ἀνεκλάλητον, πᾶσαν τὲ νόσον καὶ μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ ἐθεράπευε, καὶ πάντα πορίζων ὅσα ἦν τῆς θείας φιλανθρωπίας τοῖς πίστει προσερχομένοις, παρέχεσθαι ἄξια· τί χρὴ λέγειν; πνεύματος χορηγίαν ἄφθονον ἐπιδαφιευόμενον, δι’ ὧν ἀπάντων ἡ χάρις καὶ δύναμις τοῦ ἐνεργοῦντος καὶ δωρουμένου ἐδεινύτο· διὸ καὶ προηγορεύετο· “οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν”· τὰ γὰρ τοι τῆς εὐαγγελικῆς νομοθεσίας ἐξῆς ἐπάγει· “διδοὺς νόμους μου, εἰς διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς”· οἱ νόμοι τῆς χάριτος, οὐκ ἐν χάρτῃ καὶ μέλανι· οἷόν τι καὶ ὁ ἀπόστολος αἰνίττεται λέγων· “ἡ ἐπιστολὴ ἡμῶν ὑμεῖς ἐστέ, ἐγγεγραμμένη ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν”· καὶ φανερούμενοι ὅτι ἐστέ ἐπιστολὴ Χριστοῦ, διακονηθεῖσα ὑφ’ ὑμῶν, ἐγγεγραμμένη οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θεοῦ ζῶντος· οὐκ ἐν πλαξὶ καρδίας, σαρκίναίς”· οὐ γὰρ ἐν ἀψύχοις ὕλαις ἐγγράφονται, ἀλλ’ ἐπὶ ταῖς διανοίαις τῶν λογικῶν δακτύλῳ θεοῦ καὶ καλᾶμῳ τυποῦνται τῷ πνεύματι· τῶν ἐν ἀληθείᾳ καὶ εἰλικρινείᾳ τούτων περιεχομένων, καὶ ψυχὴν καὶ νοῦν ἐκκαθαίροντες· οὐδὲν γὰρ ἔγραψον ὁ ἡμέτερος παραδέδωκε νομοθέτης· πράγματα γὰρ οὐ γράμμασι, καὶ δυνάμεισιν οὐ χαράγμασιν, οἱ θεοὶ ἀπόστολοι ὠφθησαν; κρείττους ἢ κατὰ Μωσέα τῆς Θεοπτίας τὲ καὶ ὑπηρεσίας τετυχηκότες· οἱ δὲ καὶ θαρράλῳ φιλοτιμοῦνται τῷ φρονήματι λέγειν· “θεοῦ ἐσμέν συνεργοὶ τοῖς πιστεύουσι”· θεοῦ γεώργιον, θεοῦ οἰκοδομὴ ἐστέ”· εἰ οὖν ταῦτα ἀληθῆ, ὥσπερ δὴ καὶ

εἰσι, πῶς οὐ κατερυθρίωσι τῶν ἀποστολικῶν καὶ προφητικῶν φωνῶν καταφλυαρεῖν οἱ παράφρονες, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ οἰκοδομὴν καλασκάφαντα χειρώσασθαι τὸν ἀντίθεον, καὶ κάταληθῆσασθαι τὸ γεώργιον, καὶ διδόναι τῷ ἐνεργούντι δι' αὐτῶν τὰ νικητήρια; ὄντως τῶν οἰκείων γεωργίων ἀμήσουσι τὰ δράγματα οἱ δειλαιοὶ; εἶτα “ ἐπὶ καρδίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτοὺς ”, ἐνταῦθα τῶν τὰ εὐαγγελικὰ δεδεγμένων ἐντάλματα, ἀντὶ πλακῶν λιθίνων τὰς καρδίας, καθ' ἅπερ τινὰς λαμπρὰς καὶ διαφανεῖς στήλας ὑπέθετο, καθ' ἃς οἱ θεῖοι νόμοι οὐκ ἐξ ἐπιπολῆς ἐγχαράσσονται, ἀλλὰ διὰ βράθους εἰσδύονται διήκνουμένοι εἰς τὰ μυχαίτατα τῆς καρδίας πυκτῆρα, ἐν οἷς ἀνεξάλειπτα συνήρεῖται διαιωνίζοντα, καὶ τῷ παντὶ χρόνῳ ἀνάλωτα διαμένοντα; ἐνθα συνιδεῖν πρόσεστι τῷ βουλομένῳ παντὶ, ὅτι παρόσον τῶν νόμων τὸ διάφορον, παρὰ τοσοῦτον καὶ τῶν κἀτηχημένων τὸ ἀξίωμα διενήνοχε; κατὰ ταύτην οὖν ἡμεῖς ἐστηκότες τὴν διαθήκην, καὶ ἐν αὐτῇ ἐστηρίχθαι καὶ φρουρεῖσθαι πιστεύοντες, λαὸς θεοῦ χρηματίζεσθαι ἠξιώμεθα, καὶ θεὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐπιγράφεσθαι καὶ ὁμολογεῖν θαρρῶντως καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ, καὶ καθαρᾷ καρδίᾳ καὶ ἀναμφερίστῳ τῇ γνώμῃ ἀποφαινόμεθα.

Εἰ τοίνυν οὐκ ἄμεμπτος τῶν διαθηκῶν ἡ πρώτη, δι' ἃς εἴρηται αἰτίας, χρὴ δὴ που τὸ ἄμεμπτον καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀδιάβλητον, μᾶλλον δὲ τὸ εὐκλεές καὶ ἐπίσημον, καὶ τὸ δόξῃ κατεστέφθαι τῇ ἀνωτάτῃ τὴν μετ' ἐκείνην ἀποφέρεσθαι, ὡς λοιπὸν καινοποιούσαν καὶ τελειούσαν, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, τὴν δικαιοσύνην καὶ σωτηρίαν ἡμῖν βραβεύουσαν; ἐρρήτωσαν οὖν οἱ ἀνομοῦντες διακενής, καὶ βλασφημίας πάσης καὶ τερθρείας παυσέσθωσαν, καὶ ἐμφραττέσθω πᾶν στόμα λαλοῦν κατὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἄδικα; εἰ δὲ ταύτην οὐκ ἀφίασι μέμφως οἱ τῆς εὐσεβείας πολέμιοι, ζητείτωσαν ἑτέραν ταύτην ἀντίθετον, καὶ ἐφ' ἑαυτοῖς συντιθέτωσαν, καὶ τὸν ταύτης εὐρείην καὶ νομοθέτην διασκοπεύτωσαν, ἐξ οὗ τὰ τῆς πλάνης ἀπόρρητα μυηθήσονται; ὅς τις ποτὲ ἐστιν οὗτος; “ ὁ ἀντικείμενος καὶ ὑπεραιομένος ἐπὶ πάντα λεγόμενος, νον θεὸν ἢ σέβασμα; οὐ ἢ παρουσία κατ' ἐνέργειαν τοῦ σατανᾶ, ἐν πάσῃ, δυνάμει σημείοις καὶ τέρασιν ψεύδους; καὶ ἐν πάσῃ ἀπάτῃ τῆς ἀδικίας ἐν τοῖς ἀπολλυμένοις; ὃν ὁ κύριος ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ κἀταρῆσει τῇ ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ”, ἡμᾶς δὲ τοσοῦτον ἡ χάρις φιλοτίμως καὶ ἐκ περιουσίας, τῆς θείας ἐπιγνώσεως τὴν δωρεὰν κατεπλούτισεν ὥστε θαρρῶντως καθά και προκεκήρυκται, λέγειν; “ οὐ μὴ διδάξωσιν ἕκαστος τὸν πολίτην αὐτοῦ, καὶ ἕκαστος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ; λέσω γνώθι τὸν κύριον ”, καὶ πόθεν τοῦτο εἴσονται; “ ὅτι, φησὶν, εἴσονται πάντες διδάκτοί τοι, θεοῦ; καὶ πᾶν ὅτι ἂν ποιῆτε, πάντα εἰς δόξαν θεοῦ ποιεῖτε ”, καὶ τὸ αἴτιον; “ ὅτι πάντες εἰδήσουσί με ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν. ”

Ἐκνήψατε οἱ μεθύοντες ἐξ οἴνου τῆς ἀσεβείας ὑμῶν, καὶ ἐνωτίσασθε τοῦ προφήτου ἀκούοντες μέγα καὶ λαμπρὸν ἐκβοῶντος; ὅτι οὐχ' εἷς ἢ δύο, ἢ δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, ἢ πλούσιος ἢ πέννης, ἢ ἀρχων ἢ ἀρχόμενος, ἢ βασιλεύς

ἢ ἰδιώτης, ἢ ἀπλῶς ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλὰ πάντες, φησὶν, εἰδήσουσί με, ἀπὸ μικροῦ αὐτῶν ἕως μεγάλου αὐτῶν· τίνα; τὸν ποιητὴν καὶ δεσπότην αὐτῶν, τὸν δόντα αὐτοῖς πνοὴν ζωῆς, τὸν κηδεμόνα, τὸν συνοχεῖα τοῦ παντός, τὸν εὐεργέτην, τὸν ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ κυβερνῶντα τὰ πάντα καὶ διεξάλλοντα, τὸν πᾶσι τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶναι δωρούμενον· οὐ Θεοὺς ἀλλοτρίους γνωριούσιν, οὐ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν προσκυνήσουσιν, οὐ μὴ εἴπωσι τῷ λίθῳ καὶ τῷ ξύλῳ “ σὺ ἡμᾶς ἐποίησας ”, ἀλλ’ ἐμὲ πάντες εἰδήσουσιν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν ἐμὲ εἰδήσουσιν, οὐκ ἀγνοήσουσιν, οὐδὲ τῷ διαβόλῳ προσκυνήσουσιν, οὐδὲ τῇ κλίσει παρὰ τὸν κτίσαντα τὸ σέβας ἀπονεύμαιεν· ἀλλ’ ὁ ἐνεργῶν διὰ τῶν ὑπηρετούντων αὐτῷ ἀποφθέγγεται, ἵνα τοῖς οὕτω λαμπροῖς καὶ διαφανέσι τῆς ἀληθείας λόγοις, τὴν οἰκίαν ψευδιθορίαν καὶ πλάνην ἀνταναστήσωσι· πῶς γὰρ ἐξῆν τοὺς τὴν καινὴν ταυτικὴν διαθήκην πολλῶν τῆς προτέρας ὑψηλοτέραν δεξαμένους, ἐπὶ τὴν τῶν ματαίων ἀπολισθῆσαι προσκύνειν; πάντες οὖν εἰδήσουσί με, φησὶν· ὡς περὶ γὰρ ὁ αἰσθητὸς οὗτος ἥλιος πᾶσαν ὄσιν ἐφορᾷ καταφωτίζει γῆν, οὕτως ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πᾶσι τὰς τῆς θεογνωσίας ἀκτίνας διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐξέλαμψε, καὶ τὰς διανοίας πάντων ἡμῶν κατηύγασε, τῆς Θείας ἐμπιπλῶν γνώσεώς τε καὶ χάριτος.

Τίνες δὲ εἶεν οὗτοι; εἰπάτωσαν αὐτοί· εἰ μὲν γὰρ τὴν ἡμέτεραν ἔλθοιεν, τῇ ἀληθείᾳ καὶ ἡμῖν συμφήσαιεν, ὡς οἱ τῷ τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν κατ᾿ εσφραγισμένοι καὶ ἐπικεκλημένοι ὀνόματι· εἰ δὲ τὴν ἐναντίαν πορεύσονται, σαφῶς τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος ἢ ἐνέργεια· διδασκέτωσαν τοὺς ἀμαθεῖς καὶ ἀπειθεύτους οἱ ἐν τῷ ἱερῷ παῖδες, αὐτεπάγγελτοι ἡκούτες ἐφ’ οἷς ταῦτα συνεπεραίνετο, “ ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, ἐκβοῶντες· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ἐν ὀνόματι κυρίου ”, κατ᾿ αἰσχυρέτωσαν αὐτοὺς ἐλλήνων παῖδες, ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, οἷαν σπουδὴν ἐποιούντο, τῆς Ἰησοῦ ὀμιλίας ἐρῶντες, καὶ τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ἄγειν ὡς αὐτὸν ἱκετεύοντες· τὸν μὲν οὖν Ἰουδαϊκὸν δῆμον διὰ φωνῆς προφήτῶν ὁ τῶν ὄλων θεὸς ἐν αἰτίαις μερίσταις ἐποιεῖτο λέγων “ ἔγνω, βοῦς τὸν κτήσάμενον, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με, οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν ”, ὡς δὲ τὴν ἀλόγοις ζώοις κτηνωδίαν, τὴν ἐκείνων ἀβελτερίαν καὶ ἀλογίαν ἐωρακὸς παρελαύνουσαν ἡμᾶς δὲ ἐφ’ οὓς ἄνωθεν τὸ τῆς γνώσεως δῶρον καταπεφοίτηκεν, ἐν εὐκληρίαις τὲ καὶ εὐλογίαις τιθεῖς, τὸ ἀσύνετον ἐκείνων καὶ ἀλογωδῆς διωσαμένους, εἰδήσειν αὐτὸν ἐναργῶς προτεθέσπισκε· καὶ βεβαιοῖ τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές, τῆς ἀληθείας ἐμφαινομένης τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς τὸ ἀπαράγραπτον αἰσχυρῆσθωσαν λοιπὸν οἱ τοῖς ψευδέσιν ἐπεριεδόμενοι, καὶ ἀνοσίως καὶ ἀμαθῶς τῆς τῶν χριστιανῶν κατακεκραγότες ὀρθῆς ὑπολήψεως· “ ἐνεπλήσθη γὰρ ἡ σύμπασα γῆ, τοῦ Ἰνῶναι τὸν κύριον· καὶ πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ ”, πανταχοῦ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὰ τῆς εὐαγοῦς ἡμῶν ἄδεται πίστεως.

Τὰ δὲ ἐπὶ τούτοις τῷ προφήτῃ ἐπαγόμενα, τὴν τοῦ θεοῦ ἀνέκφραστον φιλανθρωπίαν, καὶ τὸν ἀνεξιχνίαστον πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἡμῖν προ-

μηνύει· “ ἴλεως ἔσομαι ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν ”, τί τούτων ὑψηλότερον ἢ σεβασμιώτερον; τί τούτων ἥδιον ἢ χαριέστερον; παρὸν γὰρ κολάζειν καὶ τὸ Γέννησις ἀπευρύνειν στόμα, μυρίας τὲ καὶ ἀνυποίστους ἐπάγειν πληγὰς, θανάτους τὲ ἐξαισίους καὶ παραδόξους, ἐπὶ μυρίοις καὶ ἀπειροῖς τοῖς παραπτώμασιν οὐκ ἠπέλιπεν, οὐκ ἐκόλασεν, οὐ προσέταξε μέγα διαστῆναι τὴν Γῆν καὶ ἄρδην καταπιεῖν ἅπαντας, ἀλλὰ νικᾷ τὸ φιλάνθρωπον· “ ἴλεως γὰρ ἔσομαι, φησί, ,, ταῖς ἀδικίαις αὐτῶν ”, καὶ ἡμεῖς οἱ ταῦτα καὶ παθόντες καὶ πιστεύσαντες, τὸν ἐπινίκιον ὁμοῦ καὶ χαριστήριον τῷ σεσωκότι αἶνον καὶ τὴν εὐχαριστίαν προσφέροντες ἐκάστοτε, ἄδοντες καὶ ψάλλοντες· “ τίς λαλήσει τὰς δυναστείας, ,, κυρίου; ἀκουσθὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνήσεις αὐτοῦ; ,, τίς ἰκανὸς ἀναγγεῖλαι τὰ ἔλεη αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμάσια; ποῖα γλῶσσα ἐπαξίως τοῦ μεγέθους τῶν εὐεργετημάτων φθέγγεται; ποῖος λόγος ἐξευρεθῆναι τῇ μεγαλειότητι τῶν κεχαρισμένων ἡμῖν ἀγαθῶν παριστούμενος; ἄρα γὰρ οὐκ ἐκόλασε μόνον οὐδὲ γριένην παραδέδωκεν, ἴλεως δὲ ἐγένετο ταῖς ἀδικίαις ἡμῶν, ἢ καὶ τὸ πάντων ἐπέκεινα καὶ πέρα λόγου παντός, μυστήριον τῆς σωτηρίου οἰκονομίας ἡμῖν ἐξεργάσατο· πῶς δὲ, καὶ τίνα τρόπον; οὐκ ἐκόλασεν, ἀλλ’ ἐκολάσθη, οὐκ ἐπήνεγκε τὴν πληγὴν, ἀλλ’ ἐπλήγη ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἁγαπῆτῶν· “ τὸν νῶτον αὐτοῦ ,, ἔδωκεν εἰς μάστιγας, καὶ τὰς σιαγόνας αὐτοῦ εἰς ῥαπίσματα ”, καὶ τέλος τὸν διὰ σταυροῦ αἰσχιστον εἴλετο θάνατον, αἰσχύνης κάταφρονήσας, ἐν αὐτῷ προσηλώσας τὸ καθ’ ἡμῶν χειρόγραφον, ἵνα ἡμᾶς ἐξέλῃται τῆς ἀμαρτίας, καὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ σκότους ἐλευθερώσῃ αὐτὸς τοῦν καὶ ἱερεὺς καὶ ἱερεῖον, αὐτὸς καὶ θύων καὶ σφαγιαζόμενος ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ θυόμενος καὶ προσάγων τῷ θεῷ καὶ πατρὶ λαὸν περιούσιον· ἐντεῦθεν ἡμεῖς τῆς καταδυναστείας τοῦ ἐχθροῦ λελυτρώμεθα, καὶ τὸν πατέρα δι’ υἱοῦ ἐπέγνωμεν, καὶ προσκυνηταὶ γνήσιοι τῆς τριάδος ἀναδειγμεθα· οἱ δὲ δωρεὰς ταύτης ἀλλότρισι, πάντων τούτων λήθην λαβόντες, καὶ τὰ ὅσα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας πρὸς τὰ οὕτω σεπτὰ καὶ ἀξιαγάστα κακῶς ἀπομύσαντες, ὅ τι καὶ βούλονται προσκυνεῖτωσαν καὶ σεβέσθωσαν· τὸ δὲ ἐξῆς τῷ θεοφόρῳ προσκειμένον ἠλικόν καὶ ὅσον; “ καὶ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν οὐ μὴ μνησθῶ ἔτι ”, ἐν τούτοις ἰλιγγιάσας ὁ νοῦς, καὶ ἀπορία πολλῇ συσχεθεῖς, καὶ ἀφθελξίαν μᾶλλον καὶ σιωπὴν προτιμήσας, πρὸς τὸ ἀδιεξίτητον τῶν θεῶν κριμάτων ἥκιστα ἐφικνούμενος· μίαν δὲ ταύτην καὶ μόνην τῶν ἀπόρων ἐξεύροι ἂν μηχανὴν, τῷ τῶν ἀπορρήτων θεατῇ καὶ μύστῃ συμφεγγόμενος· “ ὦ βάθος πλοῦτου καὶ σοφίας, λέγων, ,, καὶ γνώσεως θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι ,, αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ. ,,

γγ. Ταῦτα διὰ τῆς θεογενεσίας τοῦ θεοῦ λουτροῦ ὁ σωτὴρ ἡμῖν ἐχαρίσατο, ῥύψιν πανήλειῃ καὶ κάθαρσιν τῶν ψυχῶν ἐχούτος, καὶ τῶν ἀμαρτημάτων ἐλευθερίαν εἰσφέρειν· ταύτας ἔλωγε τὰς φωνὰς, πολλοῦ γε ἂν τιμησαίμην, ταύτας περιπύσσομαι καὶ ἀσπάζομαι, ὡς ἡδύ μοι καὶ χαρίεν εἰς μνήμην τούτων ἴεσθαι, καὶ ταύτας ἀναλαμβάνοντα προθυμίας πληροῦσθαι, καὶ παρὰ

μυθίας τῶν ἡμαρτημένων εὐρίσκειν φάρμακον, καὶ πρὸς χρηστὰς ἐπανάγεσθαι τὰς ἐλπίδας, καὶ καθαφρονεῖν ἀπογνώσεως, καὶ μανθάνειν θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἔλεον· ἀμνηστίαν γὰρ τῶν πεπλημμελημένων ἡμῖν ὑποτίθενται, ἴλεόν τε καὶ συγγνώμονα τὸν δεσπότην καὶ ποιητὴν διαδεικνύουσι· καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, σαφηνείας ἡμῖν χορηγὸν τὸν ἡμέτερον νομοθέτην εἰσηγοῦνται· τοιαῦτα τοῦ καθ' ἡμᾶς νόμου καὶ νομοθέτου τὰ ἐπαγγέλματα καὶ διδάγματα· εἰ δέ τι χρὴ μουσουργοῦντα, τὸν λόγον ἐπιχρῶννύειν τὸ καὶ καταποικίλλειν ὡς μάλιστα, καὶ ταῖς πλείοσι τῶν θεηγόρων διακοσμεῖν φωναῖς, καθάπερ εἰκόνα καλὴν τε καὶ ἐκπρεπῆ οἱ ἐμπειρότατοι τῶν ζωγράφων ἀποφαίνειν ἐκμηχανώμενοι, ὕλαις ταῖς φαιδρότεραις καὶ χρώμασι τῶν διαφανεστέρων εὖ μάλα τὴν ἐπιφάνειαν ἐπανθίζόντες, ἐξωραΐζουσι· τε καὶ ἀγλαΐζουσι, ὡς ἂν τὸ ἐμφερὲς εἰς τὸ ἀκριβέστερον διασώζοιτο· καὶ γὰρ διὰ τῶν εἰκόνων, τῶν ἀρχετύπων ἡμῖν ἡ γνώσις ἐγγίνεται.

Καὶ ἄλλος τῶν Θεολόγων κεκλήσθω, τοῖς προηγουμένοις συμφράδμων ἐσόμενος, καὶ δὴ καὶ ἀφίχθω ἀνὰ τὸν ἱερὸν τουτωνῆ τῶν Θεοφόρων τὸν ὀμιλον, καὶ εἰσερχέσθω τοῦτ' ἰσχυρὸν θεοειδὲς στάδιον, καὶ συνδιαφερέτω τὸν ἀγῶνα, καὶ συνεξανυέτω τῆς εὐσεβείας τὸν δίαυλον ἐκεῖνος ὁ τῶν θεομύστων καὶ παρδόξων ἐποπτεῖων, καὶ τῶν κατ' οὐρανοὺς δυνάμεων θεωρός τε καὶ μύστις, καὶ προσκείμεθω τοῖς προπεπονηκόσιν εἰς τὸν οἶκον τῆς σοφίας, τῶν ἑξαλίστων θριαμβεύων τὸ δυσσεβὲς καὶ παράνομον, ὅπως μὴ δὲ αὐτὸς τοῦ θεοῦ τούτου συλλόγου ἀπολιμπάνοιτο, συνηχῆσαι δὲ καθάπερ πλήκτρῳ τῷ θεῷ κρούμενος πνεύματι, καὶ ἄν ἀστείως τοῖς ἰσοκλεῆς λαχοῦσι τὸ χάρισμα Θεοφάντορος, καὶ δὲ καὶ λέξει· “ τὰδε λέγει κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ λαμβάνω πάντα οἰκον Ἰσραὴλ ἐκ μέσου τῶν ἔθνων, οὗ εἰσῆλθοσαν ἐκεῖ, καὶ συναΐξω αὐτοὺς ἀπὸ πάντων τῶν περικύκλω αὐτῶν, καὶ εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ δώσω αὐτοὺς εἰς ἔθνος τῆ γῆ μου, καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν Ἰσραὴλ, ὅτι μὲν οὖν οὗτος ὁ θεῖος προφήτης θεῖα κινούμενος χάριτι, τῆς τοῦ πάντων σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ οἰκονομίας, διὰ τούτων ἡμῖν τῶν λόγων ἐναργῶς προῦπογράφει τὸ μυστήριον, οὐκ οἶμαι τινὰ τῶν νοῦν ἐχόντων ἀντερεῖν συμπεύσει γὰρ κἀναυῖθα τοῖς προειληφόσι, καὶ ταῦτη μὴ δὲ πολλῆς δεῖσθαι τῆς τῶν προκειμένων ἀνακαθάσεως, καὶ συχνῆς τῆς διὰ λόγων ἀναπτύξεως, πολυλάκις τῶν τοιούτων καὶ ὁμοίων ἐν τοῖς ἐμπροσθεν διεξοδικώτερον προσεζητησμένων· ἀλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἱστορικῶς ἐξελημμένα, τῷ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ἐφαρμοζέται, ὡς ἂν μὴ τινες τῶν νοῦν παραδεδεδεγμένων τὴν τοῦ ἰουδαϊκοῦ φρονήματος παχύτητα πρὸς τὴν τῶν προκεινηγμένων ἀπαναισχυρῶσιν ἀλήθειαν, εἰς θεόν κενάριαι, ἐν πᾶσι κατ' ἴχθος τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας διδασκάλων βαίνοντες, πρὸς τὰς ἀνοήτους καὶ μωρὰς τῶν ἀσυνέτων ζητήσεις ἀνταναστῆναι καὶ φάναι, ὅτι περ ὡς ἐν σκιαῖς καὶ τύποις προδιεγράφετο ταῦτα καὶ ἐπ' ἐκείνοις· καὶ γὰρ καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὰ τῆς θείας κηδεμονίας διεδεικνύτο· τῷ ὄντι δὲ καὶ κατὰ ἀλήθειαν, ἐπὶ τῆς σωτηρίου τοῦ δεσπότου Χριστοῦ συγκαταβά-

σεως ἐπαείραιντο· πλουσίως γὰρ ἐφ' ἡμᾶς τὰ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ὑπερέξεχεε' νάματα.

νδ. Συνῆξε γὰρ ἡμᾶς, τοὔτέστι τὸν νοῆτὸν Ἰσραὴλ, καὶ τῆς κατὰ τὸν πατριάρχην Ἀβραὰμ ἐπαγγελίας τέσσαρα χρηματίζοντας, καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς διὰ τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ ἐκ χειρὸς ἐχθροῦ, καὶ διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐκ τῶν χωρῶν συνήγαγε, καὶ εἰς τὴν γῆν Ἰσραὴλ, ἣτις ἡ ἐκκλησία Χριστοῦ θεοπροπῶς νοηθήσεται, συνεισήγαγε, καὶ ὄρεσιν ἀνοκισμένοις καὶ μυστικοῖς, τοῖς δόγμασι τοῖς ὑψηλοῖς τῆς θεολογίας, δικσφαλίστατο· σαφέστερον δὲ ταῦτα, τὰ ἐπαγόμενα διδάξει· “ καὶ ἄρχων εἷς, φησὶν, ἔσται πάντων, αὐτῶν εἷς βασιλεία, καὶ οὐκ ἔσονται ἔτι εἰς δύο ἔθνη, οὐδὲ μὴ διαιρεθῶσιν, οὐκέτι εἰς δύο βασιλείας. ,,

νε. Τίς οὕτως ἀμαθὴς καὶ ἀνόητος, ὃς οὐ συνήσοίτο καὶ συνομολογήσειεν, ἐμφανῶς ταῦτα καὶ ἀπεξεσμένως, ἐπὶ τῆς καθ' ἡμᾶς διαπρέπειν καταστάσεως; οὐ γὰρ ἐπὶ τὸν Ζοροβάβελ τὴν προφητικὴν μεταρρύθμισαι ῥῆσιν, εἴπερ τῶν ἀμεινόνων ταῖς ψήφοις ἐθελήσειεν ἔπεσθαι· ἐκεῖνος γὰρ μετὰ τὴν ἐκ τῆς Βαβυλωνίας τῶν δοριαλώτων, τοὔτέστι τῶν Ἰουδαίων, ἐπὶ τὴν ἐαυτῶν ἀναδρομὴν, τοῦ ἄρτι τῆς δουλείας ἀνειμένου λαοῦ βασιλεὺς οὐδαμῶς κειροτόντο· διηματωγὸς δὲ ὢν ἐξῆρχε καὶ ἐπρυτάνευε τὸ ὁμόφυλον· διόπερ εἰς αὐτὸν ταῦτα ἀνατίθεσθαι, λόγον οὐχ' ἔξει· βασιλεὺς δὲ ἀληθινὸς κυρίως καὶ ἀληθῶς ὁ πάντων βασιλεύων καὶ κατέξουσιάζων Χριστὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ὃς βασιλεύει ἐφ' ἡμᾶς εἰς τοὺς αἰῶνας, καθεδόμενος ἐν τοῖς ἰδίῳις θρόνοις, καὶ ἀμετάβλητον κεκλήμενος τὴν ἀρχὴν, καὶ τὴν δόξαν ἀναφαίρετον ἔχων· ἢ φησὶν ἡ προφητικὴ φωνή· “ σὺ καθήμενος εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα” ,, ὑποτετάγμεθα δὲ ἡμεῖς αὐτῷ, καὶ ὑφ' ἐνὶ βασιλεῖ τελούμεν ἄπαντες· αὐτὸν μόνον ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ καὶ θαρράλῳ τῇ καρδίᾳ θεὸν καὶ κύριον ὁμολογοῦντές τε καὶ κηρύσσοντες· διὰ τοῦτο, οὐδὲ διαίρεσις οὐδὲ διάστασις τῶν ὑπὸ πόδας τεθειμένων αὐτῷ· οὐδὲ γὰρ ἂν ἔτι ἄλλος ἄλλῳ βασιλεῖ κατήκοος εἴη, ὅπως μὴ ἐντεῦθεν πλείονας καὶ διαφόρους δόξας καὶ δυσσεβείας φρονήματα διεσχοινισμένοι, πρὸς ἀτόπους θρησκείας καὶ ἀπεικταίας κατασχίζόμενοι διαρρήγνυονται, καὶ πρὸς εἰδώλων ἀπονεύοιεν προσοχθίσματα· πῶς γὰρ, εἴ γε τὸν ἕνα καὶ μόνον φύσει θεὸν καὶ βασιλεία ἐνώκεισαν, καὶ προσκυνοεῖν ἐδιδάχθησαν; σαφηνεῖ δὲ ἡμῖν ταῦτα πάλιν καθαφανέστερον προῖων ὁ λόγος· “ καὶ καθαρῶ αὐτοὺς, καὶ ἔσονται μοι εἰς λαόν, καὶ ἐγὼ ἔσομαι, αὐτοῖς εἰς θεόν. ,,

Τίς ὁ καθάριον καὶ οἱ καθαιρόμενοι, συνιδεῖν ῥάδιον τῶν ἀποστολικῶν φωνῶν διακούουσι, δι' ὧν διδασκόμεθα περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ· “ ὅτι ,, καθαρισμὸν δι' ἑαυτοῦ ἐποιήσατο τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· καὶ ὅτι οὕτως ἠγάπησε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, καθάρισας τῷ λουτρῷ διὰ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι. Καὶ ἀλλαχόθι. Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου θεοῦ

„ καὶ σωτήρ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα λυ-
 „ τρώσῃται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ καθάρσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον,
 „ ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Καὶ αὕτις. Εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων, καὶ
 „ σποδὸς δαμάλευς ῥαψίζουσα τοὺς κεικωμένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρ-
 „ κὸς καθαρότητα, πόσῳ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ πνεύματος
 „ αἰωνίου, ἑαυτὸν ἀνήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαρῆε τὴν συνείδησιν ἡμῶν
 „ ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ; Καὶ, τὸ αἷμα
 „ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καθαρῶζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας. „ ὁ τοῦ
 „ σωτήρος μαθητὴς γέγραπεν “ ὃ ἡμεῖς ἐκκαθαρθέντες τὴν παλαιὰν ζύμην, νέου
 „ ἐν αὐτῷ γεγόναμεν φύραμα. „ Εἶτα. “ Καὶ ὁ δούλος μου Δαβὶδ, ἄρχων
 „ ἐν μέσῳ αὐτῶν, καὶ ποιμὴν εἷς ἔσται πάντων, καὶ Δαβὶδ ὁ δούλος μου
 „ ἄρχων αὐτῶν ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα. „

Οὕτω τοῦ θεοῦ προφήτου διαρρήδη προανακειραγότος, καὶ τὸν Χριστὸν
 καὶ θεὸν ἡμῶν τὸν ἐκ Δαβὶδ κατὰ σάρκα βεβλασθήκοτα διὰ τούτων ἡμῖν κα-
 ταδεικνύντος, οὐδὲ Ἰουδαίους αὐτοὺς, τοὺς ἀπεριτήτους καρδίᾳ καὶ παρανο-
 μεῖν εἰωθότας, εἰς τοῦτο σκαιότητος τρόπων καὶ φουλότητος ἐννοιῶν ἐκπε-
 πτωκέναι ἔχρῃν, ὥστε ἀντωπῆσαι πρὸς τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ διαφανῆ τῆς
 ἀληθείας αὐγλὴν ἐκβιασθήσονται γὰρ δυεῖν ἐλέσθαι τὸ ἕτερον, ἢ κατὰ τῶν
 προφητικῶν ἀνέδιν ἀπαυθαδίξασθαι ῥήσεων, ἢ βασιλεία καὶ θεὸν τῶν ὅλων διο-
 μολογεῖν τὸν Χριστὸν, καὶ δούλειον αὐτῷ ὑποφέρειν τὸν αὐχένα, καὶ μεθ’
 ἡμῶν καταδέξασθαι τὴν προσκύνησιν μή τι γε τοὺς μάτην τοῦ Χριστοῦ ἑαυ-
 τοῖς ἐπιφημίζοντας ὄνομα, καὶ οὐκ ἐν δίκῃ ἀπ’ αὐτοῦ κεκληῆσθαι ἀξιούοντας
 οἱ γε τῆς εὐθείας ὁδοῦ παρεκθιόντες, καὶ ταῖς σχολιότησι καὶ τραχύτησι τοῦ
 ψεύδους ἐπαγαλλόμενοι ὡς εἰ καὶ μὴ Ἰουδαίων ὀφθεῖν ἀπιστότεροί τε καὶ
 ἄγνωμονέστεροι, τῶν ἱερῶν τούτων ἀνηκουστοῦντες φανῶν, καὶ πρὸς τὸ ἀπο-
 στολικὸν κήρυγμα τῆς ψυχῆς μεμυκότες, τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ προφητικὰ
 παραχαράσσειν ἐπιχειροῦσιν λόγια, ὑπ’ αὐτῆς τῆς ἀληθείας ἀγρόμενοι τὴν
 ἀγάλιον ὀψὲ Γοῦν καὶ χριστομάχον πεδήσουσι γλώσσαν, καὶ αἰσχύνῃν περι-
 βαλοῦνται, καὶ τῆς κατὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν ὁμολογίας, ἀποσθήσονται δυσφημίας.

Πεγόντων γὰρ ἡμῖν αὐτοὶ, τίς ποτε ἄρά ἐστιν ὁ τῷ προφήτῃ βασιλεὺς
 κηρυσσόμενος; εἰ δὲ δὴ ἀπαναίνοιγτο, δεδιότες μήποτε ἄρα τῶν ἀληθῶν ἀπτό-
 μενοι εἰς ἔσχατον κινδύνου ἀφικῶνται, ὡς βασιλεῖ καὶ θεῷ προσπταίνοντες, θάρ-
 βουντες ἡμεῖς τῷ ἐν τῷ Θεῷ προφήτῃ λαλοῦντι πνεύματι, καὶ ταῖς ἐννοίαις
 τῆς Θεοπνεύστου γραφῆς πανταχοῦ εὐθυβόλως ἐπόμενοι ἀποφανόμεθα, ὅτι
 γε δὴ ὁ τῆς δόξης κύριος, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ υἱός, ἐν τοῖς
 ἰδίῳ τῆς Θεότητος διαπρέπων αὐχήμασι, καὶ κατ’ οὐδένα τρόπον τῆς Θείας
 ὑπεροχῆς ἐλαττούμενος, οὐδὲ ὁ ὑπῆρχεν ἀποβαλὼν, εἴσω δὲ τῶν οικειῶν καὶ
 κατὰ φύσιν προσόντων αὐτῷ κασιδρυμένος πλεονεκτημάτων, δι’ οἷτον ἀνέκ-
 φραστον καθῆκεν ἑαυτὸν εἰς κένωσιν, καὶ εἰς τὸ τῶν ποιημάτων μέτρον καλα-
 πεφοικέναι οὐκ ἀπηξίωσε, τὴν τοῦ δούλου μερῆν ἐνδεδικώς, ἵνα τὸ πρὸς

ὀλισθον ἀπωλείας τῆ τοῦ ἐχθροῦ ἀπάτη ἀπονευκὸς γένος, εἰς τὸ ἐν ἀρχαῖς μεταστοιχειώσῃ, καὶ ἀποσεμνύῃ τῆς εὐμοιρίας, καὶ σχοίῃ τὴν μέθεξιν τῆς ἐνούσης αὐτῶ λαμπρότητος, καὶ τῆ κατὰ τὴν θείαν φύσιν ἐνώσει δοξασθῆ τὸ ἡμέτερον ἐπεὶ οὖν καθ' ἡμᾶς γέγονεν, ἐξ ὁσφύος δὲ καὶ ῥίζης τοῦ γενάρχου Δαβιδ' προέρχεται γενεαλογούμενος, βασιλεὺς δὲ καὶ Δαβιδ' κεκρημάτινε, ταύτη τοι καὶ ὁ Χριστὸς, καίτοι θεὸς ὢν κατὰ φύσιν ὁ αὐτὸς, καὶ μετὰ σαρκὸς τὸ αὐτὸ τῆς κατὰ πάντων ἐξουσίας καὶ ἀρχῆς περιβεβλημένος ἀξίωμα, βασιλεὺς τῶν ὅλων δικαίως ἂν μάλα καλοῖτο· βασιλεὺς γὰρ καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται· τοιγάρτοι Δαβιδ', καθ' ὃ ἄνθρωπος προσηγόρευται· καὶ δούλος, οὐ καθ' ὃ θεὸς κατωνόμασται, πάντων γάρ ἐστι δεσπότης καὶ κύριος, διὰ δὲ τὸ πρόσλημμα καὶ τὴν δούλην φύσιν, ἣν φιλόανθρωπος ὢν ἐκουσίως προσεῖληφεν· οὗτος οὖν ὁ ἐκ σπέρματος Δαβιδ' κατὰ σάρκα τὸ γένος κατὰ τὸν ἀρχων ἡμῶν ἐστι καὶ ἔσται εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὁ αἰώνιος βασιλεὺς οὗ τὰ ἰκονημένα καὶ ἀποστίλβοντα βέλη ἐν καρδίᾳ τουτωνῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ.

Κᾶν γὰρ οὗτοι τραχηλιῶντες ἀποτραχύνονται, ἀλλ' ὃ γε Δαβιδ' αὐτὸς πειθῆτω ψάλλων αὐτοῦς· “ καὶ καθιεῖται κύριος βασιλεὺς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Καὶ, βασιλεύσει κύριος εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ θεὸς σου Σιών εἰς γενεάν, καὶ γενεάν. Καὶ, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου·, οὐκ εὖλογον οὖν, ἀδύνατον δὲ μάλλον, ταῦτα τῷ τοῦ Σαλαθιηλ ἐφαρμόζειν· οὐ γὰρ δὴ τὰ τῆς βασιλείας ἐδέξατο σύμβολα, οὐδὲ ἐμεμοίρατο διαδήματα, τὴν ἡγεμονίαν δὲ διέπων καὶ στρατηγῶν τοῦ λαοῦ διετέλει· αὐτὸς τε οὗτος οἶα δὴ γεγονὼς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, θανάτῳ διεκόπη, καὶ τὰ τῆς ἡγεμονίας τέλος ἀπειλήφεν· οὐτ' οὖν παρὰ Ἰουδαίους βασιλεία, οὐδὲ τὸ Δαβιδ' γένος κατὰ δὴλον βασιλεύει· δὲ ὁ ἐκ σπέρματος Δαβιδ' τὸ κατὰ σάρκα, υἱὸς δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ πατὴρ μονογενῆς ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν θεότητα· ἢ οὐχὶ τὰ παραπλήσια καὶ ὁ θεῖος Γαβριὴλ τῆ πανάνθῳ καὶ παναμώμῳ παρθένῳ, ἐπεὶ αὐτὴν παρεθάρρυνε, προσδιέλετο· “ μὴ φοβοῦ Μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ, καὶ συλλήψῃ ἐν Γασφρί, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· οὗτος ἔσται μέγας, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται· καὶ δώσει αὐτῷ κύριος τὸν θρόνον Δαβιδ' τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος·, οὐκοῦν πάντως ἀληθέστερον, εἰς τὸν κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν ταῦτα ἀναφέρεσθαι, οὐ ἢ ἀρχὴ καὶ τὸ κράτος αἰδίων, καὶ ἡ δόξα ἀκατάλυτος, οὐδενὶ χρόνῳ ἢ τρόπῳ ἢ ἀμωστίπως διακοπόμενῃ ἢ ἐλαττωμένῃ, ἀλλ' εἰς τὸ ἄπειρον διαμένουσα· ὡς οὖν βασιλεία τὸν τῶν ὅλων δεσπότην Χριστὸν οἱ δαίμονες οὐ γινώσκουσιν, οὕτως οὐδὲ ποιμένα τὸν αὐτὸν εἶσονται, ὁμοῦ καὶ τῆς βασιλείας καὶ τῆς ποιμένης αὐτοῦ σφᾶς τε αὐτοὺς ἀλλοτριώσαντες, καὶ χριστιανῶν τὰ αὐτὰ ἐκείνοις δοξάζειν καταγορευόντες.

Ἄλλ' οἳ γε τῆς ἀπειθείας υἱοὶ, ὥστε μὴ πρὸς ἀντίλοβιαν ἴδουιν, πᾶσα δὲ αὐτοῖς περιαιρήσεται πρόφασις, οὐχ' ἑτέρου του διακούσονται, ἢ αὐτοῦ Χρι-

στοῦ ἐν εὐαγγελίοις φάσκοντος· “ ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τὴν ψυχὴν
 ,, τιθεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ, καὶ γινώσκομαι ὑπὸ τῶν
 ,, ἐμῶν· καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐτῆς ταύτης, κἀκεῖνα
 ,, με δεῖ ἀγαθεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καὶ γενήσεται μία ποίμνη,
 ,, εἷς ποιμὴν· ,, τίς οὕτως τῆς ἀληθείας ἀντίπαλος; τίς οὕτως Χριστοῦ καὶ
 τῶν Χριστοῦ λόγων ἀντίθετος καὶ πολέμιος, ὥστε ἀνευθερίαςως πρὸς τὰ
 εὐαγγελικὰ διδάγματα ἀντιτείνειν καὶ διαμάχεσθαι; ἐκ δὴ τούτων φανερόν
 ἂν γένοιτο, ὡς οὐ πρὸς ἀνθρώπους, πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ποιητὴν καὶ ὄλων γενε-
 σιουργὸν, τὸν πόλεμον ἤρανον· ἐπὶ τούτοις φησὶ “ διαθήσομαι αὐτοῖς δια-
 ,, θήκην εἰρήνης, καὶ διαθήκη αἰώνιος ἔσται μετ’ αὐτῶν· ,, φιλαίπατόν τι καὶ
 οἰκειότατον χρῆμα θεῶν τὸ· τῆς εἰρήνης δῶρον κατέστηκε· καὶ τοῦτο σαφῶς
 ἡμῖν δέδειχεν ὁ σωτὴρ, ἠνίκα ἐπὶ τὸ πάθος ἀθαιρέτος ἐξώχλητο τὸ ἐκουσίον,
 τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπόισαν διὰ σταυροῦ καὶ αἵματος θανάτου, ὅποτε καὶ Ἰουδαίων
 φωνῶντες τὸ ἄθροισμα, τοὺς δόλους κατ’ αὐτοῦ ἀνοσίως ἐξήρτουον· ἐπεὶ οὖν
 ἐνθῆνδε ὡς τὸν πατέρα ἀπέναι ἐμελλεν, ἐπέσηκτε τὲ τοῖς μαθηταῖς, οἷα εἰκὸς
 τὸν διατιθέμενον βούλεσθαι, ἑώρα τὲ περὶ ταῦτα ἀλύοντας καὶ ἀπορίας περι-
 στοιχιζομένους, καὶ δὴ καὶ ὀρμῶντας διαπυθάνεσθαι, ὅποι αὐτοῖς τὰ τοιαῦτα
 μέλλοι ἐκβήσεσθαι, παράκλησιν τῶν ἀηδῶν τῆ τοῦ παρακλήτου ἐπαγγελία
 σαφῶς ἐχαρίζετο· καὶ εἶτα τῷ τῆς εἰρήνης οἷά περ κρατίστῳ καὶ ἐξαιρέτῳ κατ-
 ἐπλούτιζε δῶρον· καὶ γὰρ δὴ καὶ προσεπήλεν “ εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην
 ,, τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· ,, ἐπ’ αὐτῶν αὐτοῖς λοιπὸν ταῖς κρείττοσιν ἐπαγγελίαις
 τὸ θορυβοῦν τῆς ψυχῆς κατέστειλεν, οὐ συτχωρῶν εἰς τὸ δειμαλέον ἀπονευ-
 κέναι καὶ ῥάθυμον, διήγειρέ τε καὶ παρεθάρρυνεν αὐτῶν τὰ φρονήματα, καὶ
 εἰς τὸ θαρραλεώτερον καὶ εὐσθενὲς μετέρρυθμιζε, πρὸς πίστιν τὴν πρὸς αὐτὸν
 ἐπαλείφων, ὡς ἂν μὴ τοῖς ἐκ τοῦ πάθους σκυθρωποῖς καὶ ἀδόξοις συμβαίνοσι
 σκανδαλίζοντο, ἀκλόνητον δὲ καὶ ἔρηρυσμένην περὶ αὐτὸν τῆς πίστεως ἔχοιεν
 ἔδραν, τὸν ἐν πολλοῖς τέρασι καὶ δυνάμεσι τὸ τῆς κατ’ αὐτὸν θεότητος κρά-
 τος καὶ μεγαλεῖον ἐμφανὲς πολλαῖς ποιησάμενον.

95. Κατὰ ταῦτα τοίνυν, ἐν τῷ ἰδίῳ αἵματι, ὅπερ ὅσον οὕτω ἐκχεῖν κατὰ
 τὸ πάθος τὸ σωτήριον ἐμελλε, καινὴν ἡμῖν διαθήκην τὴν τῆς εἰρήνης διετίθει·
 ἐπεὶπερ ἔνθα διαθήκη, φησὶν, θάνατον ἀνάγκη φέρεσθαι τοῦ διατιθέμενου· ὁμοῦ
 τε τὴν χάριν δι’ αὐτῆς ἔκκαινίζων, καὶ τὰ ἐκ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ζωηρῆτος
 πλευρᾶς αὐτοῦ ἀναβλύσαντα τοῖς ἀνθρώποις αἰώνια καὶ ἀνελάττωτα ἀγαθὰ
 ὑπισχνούμενος· οὕτω γὰρ καὶ τῷ διακόνῳ τῆς καινῆς διαθήκης δοκεῖ· ὀπνίνα
 γοῦν τισὶ τὸν τῆς εὐχῆς ὑφαίνειν ἤρχετο λόγον, ἔφασκε ταῦτα· “ ὁ δὲ θεὸς
 ,, τῆς εἰρήνης, ὁ ἀναγαθῶν ἐκ νεκρῶν τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν ἐν
 ,, αἵματι διαθήκης αἰωνίου, τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, καθάρτισαι ὑμᾶς ἐν παντί
 ,, ἔργῳ ἀγαθῷ· ἢ οὐχὶ μᾶλλον αὐτός ἐστιν ἢ εἰρήνη ἡμῶν; ὁ μεσίτης θεοῦ
 ,, καὶ ἀνθρώπων, δι’ οὗ τὰς καταλλαγὰς ἐσχήκαμεν, τὰς πρὸς τὸν πατέρα,
 ,, ἐκπεπολεμημένοι διὰ τὴν ἁμαρτίαν· ,, εἴ τι πιστόν τῳ λέγοντι, “ Χριστός

„ ἔστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὃ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἔν' καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ
 „ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐνόλων ἐν
 „ δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν αὐτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρω-
 „ πον, ποιῶν εἰρήνην· καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἐνὶ σώματι τῷ
 „ Θεῷ, διὰ τοῦ σταυροῦ ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ· καὶ ἔλθων εὐηγε-
 „ λίστατο εἰρήνην ὑμῖν τοῖς μακρὰν, καὶ εἰρήνην τοῖς ἐγγύς· ὅτι δι' αὐτοῦ
 „ ἔχομεν τὴν προσαγωγὴν οἱ ἀμφότεροι ἐν ἐνὶ πνεύματι πρὸς τὸν πατέρα. „
 Ἦδη δὲ καὶ ἐτέρωθι φησὶν “ ἐν ᾧ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ
 „ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτὸν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵ-
 „ ματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν οὐρανοῖς. „

Ἡμεῖς μὲν οὖν τὸν τὴν εἰρήνην ἡμῖν διαθέμενον, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀγαθὰ
 δωρούμενον, ἐπέγνωμέν τε καὶ εἰσαεὶ εἰσόμεθα, βασιλέα τε καὶ κύριον ἡμῶν
 προσκυνουῦντες δοξάζομεν· οἷς καὶ νῦν ἐντρυφῶμεν καὶ ἀγιαζόμεθα, καὶ ἐν ἐλ-
 πίσει ἔχομεν, κρείττωνον τε καὶ τελειώτερον τῇ αὐτοῦ ἐπίτεύξεσθαι χάριτι· οἱ
 δέ γε ἐκ τῆσδε τῆς διαθήκης κατ' οὐδὲν ἀπόνασθαι ματαιολογοῦντες, ἐτέραν
 καινοτέραν ἀπειδεχέσθωσαν, καὶ τῷ διαθησομένῳ προσκεισθωσαν· ἐπειδὴ καὶ
 νῦν αὐτῷ τὸ οἰκετιδὸν ἀπονέμουσι σέβας, ἵνα καὶ κατὰ τὸν προσδοκώμενον
 αἰῶνα, τῶν ἡτοίμασμένων αὐτῷ καὶ ταῖς συναποστατικαῖς δυνάμεσιν, αὐτοὶ
 συμμετάσχοιεν· εἰ γὰρ ἦν αὐτοῖς ὤτα ἀκούειν, καὶ ὄφθαλμοὶ τοῦ βλέπειν, καὶ
 νῆψις τοῦ συνίναί, καὶν συνήσθοντο, ὡς ἔνθα Θεὸς μεσίτης καὶ διαλλάκτης,
 καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ βραβευομένη εἰρήνη, ἀγαθὴ καὶ αἰώνιος καὶ ἀνατάλυτος,
 οὐδ' ἀπραγμάτῃσι, οὐδ' ἐλαττωμένη φαίνετο οὐκ ἔτι ποθέν· διὸ οὐδὲ διάστα-
 σις, οὐδὲ διαίρεισις, οὐδὲ βασιλείας μερισμὸς, οὐδὲ οἱ τούτων τῶν μεγίστων
 ἠξιοῦμενοι δωρεῶν, ἐτέρα ἀρχὴ μετατάξοιτο· μάχης γὰρ τοῦτο καὶ πολέμων
 καὶ ἀταξίας ἔργον· δείκνυνται οὖν καὶ ἐκ τούτων κενολογοῦντες, καὶ κατα-
 φλυαροῦντες μάτην τῆς χριστιανῶν Θεοσεβείας· φιμούσθωσαν λοιπὸν καὶ ἐγ-
 καλυπτέσθωσαν, ἀμαθέστατα καὶ ἀλογώτατα διανοούμενοι· τί γὰρ ἂν καὶ εἰ-
 πεῖν θαρρήσειαν; εἴπερ ἀκούσειαν τῶν ἐφεξῆς εἰρημένων τῷ Θεοφόρῳ· “ Θήσω
 „ γὰρ φησὶ τὰ ἄγια μου ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἔσται ἡ κατασκή-
 „ νωσις μου ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς Θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός. „

Τίνων ἕνεκεν ταῦτα λέλεκται, ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς· τῷ πάλαι τῶν Ιου-
 δαίων δῆμῳ ἔλεγεν ὁ σωτὴρ, αὗται γὰρ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· ὡς
 εἶ γε τὰ τῶν ἑβραίων πρεσβεῦσαι καὶ νῦν ἐθελήσειαν οἱ ἀνόητοι, κἀκεῖνοις
 τὰς προφητικὰς ἀναθεῖναι φωνὰς, ἐτοίμως ἀκούσονταί· ὅτι γε ἦδη τὰ Ιουδαίων
 ἐξηρήμωτο ἅγια· οὐ γὰρ ἦν αἰῶνια, σκιά δὲ μᾶλλον καὶ τύπος τῶν καθ'
 ἡμᾶς καὶ ὄντως ἀγίων ἐχρημάτιζε, καὶ τέλος τῆς ἀληθείας ἐπεισελθούσης
 ἀπειλήφε· τὰ δὲ ἡμέτερα εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκεν, ἀκλόνητον καὶ ἐδραῖαν τὴν
 διαμονὴν ἔχοντα· τεθεμελιῶται γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν τὴν ἀσειστον· λεγέτωσαν
 τοῖνυν ἡμῖν οἱ ταῖς τοῦ πνεύματος ῥήσεσιν ἀπομαχόμενοι, πῶς τῶν ἀγίων ἐν
 μέσῳ ἡμῶν δι' αἰῶνος παρὰ Θεοῦ τεθειμένων, δαιμονίων ἀκαθάρτων ἐνὸν γε-

γονεῖα προσκύνησιν: “ τίς γάρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συγκατά-
 ,, θεσις ναῶν Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ,, ἀλλὰ τὰ μὲν ἔθνη ἐπέγνωσαν τὸν ἀγιά-
 ζοντα: ἐπεὶ μετέσχε τῆς τε θείας Γνώσεως καὶ τοῦ ἐντεῦθεν ἁγιασμοῦ, ὡς δη-
 λοῖτ' τὰ ἐπαλούμενα ᾧδέ πως ἔχοντα: “ γνώσονταί γὰρ τὰ ἔθνη ὅτι ἐγὼ κύριος
 ,, ὁ ἀγιάζων αὐτούς: ,, οἱ δέ γε τοῦ Θεοῦ ἡμοιρηκότες ἁγιασμοῦ, ἄγους δὲ
 παντὸς καὶ ἀκαθαρσίας τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ἀποπλήσαντες, καὶ παρενηγεμένοι
 τὸν λοῖσιμον, τὸν τε ἀγιάζοντα Θεὸν δεδυσφημήκασιν, καὶ τοὺς ἀγιαζομένους
 τῆ καθ' ἑαυτοῦ ἐναγεῖ γνώμῃ ἀνοήτως καὶ δυσσεβῶς ἐναγεῖς ὡσαύτως εἶναι
 διαφρυλοῦσι.

Ἡ Τρόπον δὲ, ὃν ἀγιάζονται οἱ μεμοιραμένοι τῆς χάριτος, ὁ σοφὸς ἡμῖν
 πάλιν διαπερανεῖ Παῦλος: “ ὁ τε γὰρ ἀγιάζων, φησὶ, καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι,
 ,, ἐξ ἐνὸς πάντες: ,, ἐξ ὧν μαθεῖν πάρεσθιν εἰς οἷαν κορυφὴν ἀλαθῶν διὰ τῆς
 τοιαύτης ἐνώσεώς τε καὶ κοινωνίας τοὺς πεπιστευκότας ἀνήγαγεν, ὅθεν αὐτοῖς
 τὰ τοῦ ἁγιασμοῦ περιβιναῖ: ὁ τε γὰρ ἀγιάζων Χριστὸς, καὶ οἱ ἀγιαζόμενοι,
 οἱ πεπιστευκότες αὐτῶν, ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων καὶ πάντων ἀπάντες: καὶ ὁ μὲν
 ἀγιάζει ὡς κεφαλὴ, καὶ τῆς σωτηρίας ἀρχηγός, καὶ παντὸς ἁγιασμοῦ παρ-
 οχευὴς καὶ κύριος: οἱ δὲ ἀγιάζονται τῆ μετέξει τῆς χάριτος αὐτοῦ καινοποιού-
 μενοι, διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ λουτροῦ ἀναγεννήσεως αὐτῶν ἐνδιδυσκόμενοι: “ ὅτι
 ,, ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, Χριστὸν ἐνεδύσαντο: ,, τοῦ δὲ ἐξ ἐνὸς ἡρ-
 τῆσθαι ὅτι συμβαίνει, καὶ ὅπῃ εὐδαιμονίας καὶ μακαριότητος πρόεσιν ὡσπερ
 αἰτιολογίαν προτιθεῖς, ὡς εἰς ἀλχιστεῖαν οἶα περ συνάεσθαι καὶ πρὸς ἀδελ-
 φότητος αὐτοῦς ἡξιώσθαι κληῖσιν ἐπάγει: “ δι' ἣν αἰτίαν, οὐκ ἐπεισχύνεται
 ,, ἀδελφούς αὐτοῦς καλεῖν λέγων, ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς
 .. μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε: ,, ταύτη δοξάζων αὐτούς, καὶ κρείτ-
 τοσιν ἢ κατὰ ἄνθρωπον στεφανῶν τιμαῖς: τί γὰρ τούτων θεϊότερον ἢ μακαριώ-
 τερον; καὶ τὸ αἴτιον δῆλον, ὅθεν κεχρηματίασιν ἀδελφοί: ἐπειδὴ γὰρ Θεὸς
 ὢν, τὴν καθ' ἡμᾶς περιβαλέσθαι ταπεινότητα οὐκ ἀπηξίωσε δι' ἀπειρίαν οἰ-
 κτιοῦ καὶ ἀλαθότητος, ἵνα ἡμᾶς τῆ ἑαυτοῦ ἀνυψώση πτωχεῖα, ἐντεῦθεν τὰ καὶ
 ἀδελφοὶ καὶ τέκνα ὑπάρξαι πεπλουθήκαμεν, ὡς αὐτίκα ἐρεῖ: “ ἰδοὺ ἐγὼ καὶ
 ,, τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός: ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκει σαρκὸς
 ,, καὶ αἵματος, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν: ,, τούτους τοίνυν
 τοὺς Χριστὸν ἐνδεδυμένους, καὶ παρ' αὐτοῦ ἡγιασμένους, ἀδελφούς τε καὶ
 τέκνα νομισθῆναι καταξιώθεις κατὰ τὸν ἀποδοδεόμενον τρόπον, πῶς οὐ κατὰ-
 πεφρίκεσαν οἱ δειλαιοὶ, εἰδώλων προσκυνήτας ὀνομάζειν; ἐκ δὲ τούτων συνορᾶν
 ἔξεστιν, οὗ τὰ τῆς ὑβρεως διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς τε ἀδελφότητος, καὶ τῆς
 υἱοθεσίας ἀναβέβηκεν: ὅπερ φάναι οὐ θεμιτὸν, δέει τῆς εἰς τὸν παρωτότοκον
 ἰμοῦ καὶ πατέρα δυσφημίας τοῖς εἰδόσι Θεὸν, εἰ μὴ αἰσθησείας τε καινοῦ
 παντάπασιν ἀπολιμπάνοιτο: σιωπῇ γὰρ μᾶλλον τὰ πολλὰ τῶν ἐκ τῆς χρι-
 στομάχου γλώσσης αὐτῶν προΐσχυόμενων, ὡς βλαβερωτάτων καὶ ἀποπωτάτων
 παραπεμπτόν: οἱ δὲ γὰρ ἠρημημένοι τῆς ἀδελφότητος τὴν κατὰ Χριστὸν ἔνωσιν,

καὶ τοῦ τῆς υἰοθεσίας διημαρτηκότες ἀξιώματος, καὶ Χριστὸν ἢ οὐδαμῶς ἐν-
δυσάμενοι πώποτε, ἢ καὶ ἀπειδυσάμενοι, καθά γε αὐτοὶ περὶ ἐαυτῶν ἀποφαί-
νονται, πόθεν ἂν σχοῖεν ταῦτα καὶ μαθεῖν καὶ παθεῖν, καὶ τῆς τοῦ ἀΓιασμοῦ
ἐπιτεύξεσθαι χάριτος; εἰ γὰρ πρὸς τὴν ἀδέτησιν ἐκεκλιέασιν τούτων, σχολῆ
γε ἂν τῶν χρηστῶν τι καὶ ὀνησιφόρων ἔλαιντο· τοιαῦτα μὲν τὰ τῆς ἐκείνων
ἀλογίας καὶ ματαιότητος ληρωδήματα καὶ βλιχήματα.

νη. Ἰμεῖς δὲ τὴν ἡμετέραν ἐρχώμεθα, καὶ τῶν ἱεροφαντῶν ὁ λειπόμενος
τὸν ἱερὸν τοῦτον καὶ εὐρυθυμον εἰσελαυνέτω χορὸν, καὶ οἷα κορωνὶς προσκεί-
σθω τῷ θεοτεύκῳ δόμῳ, καὶ συναπαρτιζέτω τὸν οἶκον τῆς σοφίας· μάλα ἐκ-
πρεπῶς καὶ ἐνθέως δομούμενον, καὶ καλῶς τῷ πνεύματι ἀρμοζόμενον καὶ κο-
σμούμενον· συνιδρώσει τὲ τοῖς προθηλικόσι, τῶν ἱερῶν πόνων ἀντειλημμένος,
καὶ ὡσπερ σφραγὶς ἐπικεῖσθω τοῖς προεκτεθειμένοις, ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος, ὁ
τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ὁ τῶν χαρισμάτων τοῦ πνεύματος θησαυρὸς, ὁ τὰ βαθέα
ἐκκαλυπτόμενος καὶ ἀπόκρυφα, ὁ τῶν ἀπορρήτων ἐξεταστὴς, ὁ τῶν βαρβάρων
παιδευτὴς, ὁ τῶν θηριῶν σωφρονιστὴς, ἴσως ποτὲ καὶ τουτωνὶ τῶν ἀνοσιῶν
τὴν θηριώδη καὶ ἀπηΓριωμένην τῆς ἀπιστίας καταμαλᾶξειε γνώμην· δεῦρο δὴ
οὖν ὦ προφητῶν θεωρητικώτατε καὶ διορατικώτατε, ἐκ Βαβυλῶνος καὶ τῆς βαρ-
βαρικῆς ὄχθης ἀνίσχων, ὡς δὴ συνέσει καὶ σοφία τῇ ἄνωθεν ἐμπνεόμενος, προ-
αγόρευε ἡμῖν ἄπερ σοὶ αἱ νυκτεριναὶ τῶν θείων ἐποπτεῶν ἀψευδεῖς θεωρίαι,
κεκαθαμένῳ τῷ ἡμερονικῷ, καὶ ἀπεξεσμένῳ τῷ θεωρητικῷ ἐντυπούμεναι, εὐ-
κάτοπτον παρέσχον τῶν ἀληθῶν τὴν ἐμφάνειαν, καὶ τετρανωμένη τῇ γλώσσει
καὶ διαλευκῷ φωνῇ, τὸν ἡμέτερον προανακήρυσσε βασιλεία καὶ κύριον, ἀπέραν-
τον τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δόξαν κεκτῆμενον αἰώνιον, καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀβασι-
λεύτων κατάθραυε τὴν ἀπόνοιαν· διαρρήθην γὰρ ἐμβροήσεαι εὐ ἴσμεν, ὅποτε
ὄνειροσπολοῦντι τῷ χαλδαίῳ τὰ διαπεφευγότα τῶν μεθυσιῶν ὄψων ἐκφρά-
σεαι, καὶ τῶν ἀπορουμένων τὰς λύσεις προσάξειαι, τοιαῦτα προαναφαίνων.
“ Καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν βασιλέων ἐκείνων, ἀναστήσει ὁ θεὸς τοῦ οὐ-
,, ρανοῦ βασιλείαν, ἢ τις εἰς τοὺς αἰῶνας οὐ διαφθαρήσεται· καὶ ἡ βασιλεία
,, αὐτοῦ λαῶν ἐτέρῳ οὐχ’ ὑπολειφθήσεται· καὶ λεπτυνεῖ καὶ λικημήσει πάσας
,, τὰς βασιλείας, καὶ αὐτὴ ἀναστήσεται εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ μετέπειτα. Ἐθεώ-
,, ρουν ἐν ὄραματι τῆς νυκτός, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ἐρ-
,, χόμενος ἦν, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ
,, προσηνέχθη, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες
,, οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλώσσαι αὐτῷ δουλεύσουσιν· ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία
,, αἰώνιος, ἢ τις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ,,
Τὰ μὲν τοῦ προφήτου τοιαῦτα· τὰ δὲ τῶν ἐξαγίστων ὁπωῖα; πρῶτα μὲν
ψευδῆ τὰ τοῦ θείου πνεύματος εἰκαιολογοῦσι χρησιμωδήματα· ἔπειτα δὲ καὶ
τὸν θεὸν πατέρα περὶ τε τὰ οἰκεῖα ἔργα τὴν τε ἐπιστήμην καὶ πρόγνωσιν,
εἰσφέρουσι διαμαρτάνοντα· ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς βασιλείαν
διεφθάρθαι, ὡς διαρκεῖν εἰς αἰῶνα μὴ ἐξισχύουσιν· ἢ μὴ δὲ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ

δεδύσθαι, μήτε μὴν ὑπὸ γλωσσῶν καὶ φυλῶν προσκεκυνῆσθαι ἢ δεδουλειῦσθαι, λαόν τε διακεκλήσθαι καὶ διηρπάσθαι τῷ τυραννήσαντι, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἀπεναντίας ἐν ἅπασιν τῷ προφήτῃ διανεονήσθαι ταῦτα δ' ἅπαντα μικροῖς συνελκφότες ῥήμασι, μελίσθην τὴν βλασφημίαν κατὰ τῆς θείας ἐτεκλήσαντο δόξης, εἰδωλολατρίαν ἀσέως καὶ δυσσεβῶς, τὴν χριστιανῶν Θεοσέβειαν ἀποκαλέσαι πολμήσαντες, καὶ τοιαύτην δόξαν ἄλλοις τὲ καὶ ἑαυτοῖς ἐπιωλώσαντες· πῶς δὲ οὐ κατεπτήχασιν οὐδὲ κατεπλάγησαν τὴν ψυχὴν, πρὸς τὰ οὕτω σαφῆ καὶ ἀναμφίλεκτα προπεῖλως ἀντιβλέποντες, οἳ γε καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ καὶ πεπωρωμένη καρδίᾳ ὑφιστάμενοι, κατὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἀπυθασίαντο δόξης; ἀλλὰ πόθεν αὐτοῖς τὸ Θεοστυγὲς τοῦτο καὶ ἄτοπον παρρησιάζεται δόγμα; εἰ μὲν γὰρ ἀπῶλως τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βασιλείαν τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ ὁ προφητικὸς προανεκήρυττε λόγος προσδιορισμοῦ δίχα, ἐπεφύησαν ἂν ἀκράτεστον καὶ θρασύτερον τοῖς τῶν ὀρθῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων ἐπιλημμένοις, ἐκ περιέργου λέσχης τὸ μάταιον καὶ ἀπόπληκτον τῶν λόγων αὐτῶν ἐπιχειροῦντες· καὶ ὡσπερ οἱ ἐπὶ τι θήραμα καταθέοντες, τῆς τῶν εἰρημίων ἀπλότητος καταφυόμενοι, μεμετρημένην πῶς καὶ πεπερασμένην τὴν Χριστοῦ βασιλείαν εἰσῆγον· εἰ δὲ τῆ βασιλείᾳ πρόσκειται τὸ αἰώνιος καὶ ἀφθαρτος, καὶ τὸ οὐ ποτε παρελεύσεσθαι, τί δή ποτε οὐκ ἐπιτεθήσεται αὐτῶν τῇ ἀθυροστομίᾳ χαλινός, ὅπως ἀποφραγείη πᾶν στόμα κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν αἰῶνων λαλοῦν ἄδικα; ὁ γὰρ τοι βασιλευῶν τὸν αἰῶνα καὶ ἐπ' αἰῶνα καὶ ἔτι, οὐτ' ἂν ποτε τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς δόξης ἀφαιρεθείη, οὐτ' ἂν ὁ ὑπὸ χεῖρα καὶ ἰσχυρῶς αὐτὸν λαός, ἐτέρῳ πρόσδοιτο βασιλεῖ· οὐδὲ γὰρ ὁ κρείττων, οὐ ἐπιλήφονται, ἔστιν ἢ ὅλως ἔσται· οὐκοῦν οὐ τετυράνηται οὐδὲ διήρπασται, οὐδὲ τῆς ἐξουσίας ἐκβέβληται· διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ ὑπ' αὐτῷ τελοῦν ἅπαν εἰδώλοισι πρόσσεισιν, ἢ δοίη τὸ προὔχον τῷ δαίμονι· θεὸν γὰρ καὶ κύριον τῶν ὅλων, τὸν πάντων ἡμῶν σωτῆρα Χριστὸν ἐπιγινώσκει, καὶ αὐτῷ προσκυνεῖ· “ αὐτῷ γὰρ κάμπει πᾶν γόνυ ἰπουρανίων „ καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογεῖται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς, ἀμήν „· φαγερὸν οὖν καὶ ἐντεῦθεν ὅτι ἐκ τοῦ ἐνανθίου πνεύματος λαλοῦσιν οἱ χριστομάχοι, ὡς ἀντίπαλα καὶ ἀντίθετα τῶν τοῦ Θεοῦ πνεύματος λογίων φθεγγόμενοι.

γδ. Σκοπεῖψασαν δὲ κἀκεῖνο οἱ ἀβασιλευτοὶ, ὅτι τὸ βασιλεὺς ὄνομα οὐκ ἔστι τῶν ἀπολύτως καὶ ἀσχετῶς λεγομένων, τῶν πρὸς τι δὲ, καὶ τῶν ἐν σχέσει θεωρουμένων· οὐ γὰρ ἂν νοηθεῖη βασιλεὺς, τῶν βασιλευομένων ἄνευ· οὐδὲ ἀρχῶν, τῶν ἀρχομένων δίχα· ἀνάγκη γὰρ ἐτέρου τῶν προσηγορῶν τούτων τεθειμένου, συνεισάγεσθαι καὶ θάτερον, ὡσπερ δὴ ἀναιρουμένου συναναρεῖσθαι· οὕτω γὰρ τὰ τοῦ εἵδους τῶν ὀνομάτων τούτων μεταλαχόντα, ἀλλήλοισι οἰκειοῦνται ὡς τὰ πολλά καὶ συνδέονται· ὡς μήτε τοῦτο χωρὶς ἐκείνου νοεῖσθαι, μὴ δ' αὖ ἐκεῖνο τούτου ἄνευ συνίστασθαι· εἰ τοίνυν ἀληθεῖς αἱ παρὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῖς ἁγίοις προφήταις Γεγόμεναι θεοφάνειαι, ὡσπερ οὖν εἰσὶν ἀληθεῖς, ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν βασιλεὺς παρ' αὐτοῖς προσαγορευόμενος,

πάντως τινῶν ἐστὶ βασιλεὺς, τῶν βασιλευομένων δήπου· ὡς μὲν γὰρ θεὸς καὶ γενεσιουργὸς τῶν ἀπάντων, πάντων ἐστὶ βασιλεὺς· “ αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ δευ-
 ,, σπύζων ἐν τῇ δυναστείᾳ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, καὶ τὰ σύμπαντα δοῦλα αὐτῷ
 ,, ἐστί, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία πάντων τῶν αἰῶνων, καὶ ἡ δεσποτεία
 ,, αὐτοῦ ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ ”, ὡς δὲ πιστῶν καὶ ἐπεγνωκότων αὐτὸν,
 διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀληθοῦς ὁμολογίας, ἡμῶν ἐστὶ τῶν χριστιανῶν βασιλεὺς·
 ἡμεῖς γὰρ ἐσμὲν λαὸς αὐτοῦ περιούσιος, καὶ βασιλεῖον ἱεράτευμα, καὶ κληρο-
 νομία αἰώνιος, καὶ συλλαβόντα εἰπεῖν, ὥσπερ ἐξαίρετον καὶ οἰκειότατον αὐτῷ
 κτῆμα· τὰ οὖν ἡμέτερα τῶν εὐσεβούντων τῇ θεῷ χάριτι, τοιαῦτα καὶ οὕτως
 ἔχοντα, καὶ κατὰ ταῦτα εὐκαιρῶς ἄγαν καὶ ἀρμοδίως οἱ θεοὶ παραληφθέν-
 τες χρησμοὶ, νέφος ἡμῖν τοσοῦτον μαρτύρων περιέστησαν ἀξιοχρεῶν ἐν ἅπασι
 καὶ ἐχέγγυον· ὥστε ἡμῖν μὲν τοῖς τῶν ἀληθῶν ἑρασταῖς, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ
 θεοῦ πνεύματος ἐλλαμπομένοις τὲ καὶ χειραγωγούμενοις χαρισμασιν, εὐρυθ-
 μῶν καὶ ἐναρμόνιον καὶ μεμωσαμένην τῶν ἱερῶν καὶ θεοπνεύστων ἡμῶν δογ-
 ματῶν ἀπῆχεν· τὴν συμφωνίαν· τῶν δὲ ἐκ τῆς ἀποστατικῆς ἐμψυόμενων δυνά-
 μεως, τὴν τε παραφροσύνην καὶ ἀποπληξίαν καὶ τὰ ἄθεσμα αὐτῶν καὶ ἀπα-
 τηλὰ θριαμβεύειν ληρήματα, ἐκ νόθων τὲ καὶ κιβδήλων διανοιῶν ἀναβρασσό-
 μενα, καὶ οἷα στήλην ἀνάτραπτον τὴν δυσσέβειαν αὐτῶν ἐμφανέστατα φέρειν·
 οὕτω λοιπὸν πανταχόθεν ἐληλεγκμένοι, ἐκ τοῦ τῆς πλάνης πνεύματος ἐνεργ-
 ούμενοι, πόρρω τοῦ θεοῦ χοροῦ καὶ τῆς καθ’ ἡμᾶς τῶν χριστιανῶν αὐλῆς
 ἀπεκλήσθησαν.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ κακὸν ἄστατόν τε ἐστὶ καὶ ἄσχετον, καὶ μένειν ἐφ’ ἑαυτοῦ
 μηδαμῶς ἀνεχόμενον· αἰεὶ δὲ προῖόν, καὶ στάσιν τῆς φορᾶς οὐχ’ εὐρίσκον,
 καθάπερ βεῖθερα ποτάμια πλημμυροῦντα καὶ ὑπερβυζίζοντα καὶ τῆς ἕχθρας
 ὑπερχέμενα, ἐπὶ νῆα τινὸς ὑπῆίου καὶ πρηνοῦς ἐπιλάβεται χώρου, οὔτε τῆς
 ῥύμης βαγδαίως ἐπισχεδῆσεται προχέμενα, καὶ τὸ πρὸς τυχόν ἅπαν ῥαδίως
 αἰεὶ παρασύρεται καὶ συνεφέλεται· οὕτω γε ἤδη καθ’ ὅς ἂν ἐφερπύση ψυχὰς,
 καθάπερ ἀπογογγύσας τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίας, οὐκ ἂν πρὶν ἀπόσχοιτο
 ἐπινημόμενον καὶ καταβασκόμενον, ἕως ἂν εἰς ὀλέθρου ἀπορρίψειε πέρατα·
 ὅποιον δὲ τί κἀναυῖθα συμβέβηκε· καὶ γὰρ κἀν ταῖς τῶν δυσσεβούντων τού-
 των ὡς τάχιστα διῆκνούμενον ψυχαῖς ἐκκλίσεικε, καὶ πρὸς ὄλισθον ἀπιστίας
 καὶ ἀφιλοθεΐας ἀπήγαγε· τὰς γὰρ δολίας γλώσσας κατὰ Χριστοῦ πρότερον
 καταθεΐξαντες, κόρον μὲν τῆς εἰς αὐτὸν παροινίας οὐκ ἴσασιν· οὐδ’ αὖ τῆς
 χριστιανῶν θεοσεβείας καταγορεύοντες ἀπολήγουσιν, ἐπίδοσιν δὲ μᾶλλον ἐκά-
 στωτε τῆς κακίας ποιούμενοι, ὡς ἂν χεῖρω τῶν προλαβόντων τὰ ἐπεισιόντα γί-
 γνοιντο, πολλὴν συκοφαντίαν κἀτὰ τῶν ἐμφύχων τοῦ πνεύματος ναῶν ἐξυφ-
 ναντες, οὐ μέχρι τούτου ἔστησαν· ἤδη δὲ καὶ κατὰ τῶν ἀψύχων ναῶν, θείων
 δ’ ὅμως, τὰς ἀνοσίους χεῖρας καθώπλισαν· οἱ γὰρ τῷ ὄντι ναοὺς δαιμονίων· τὰς
 σφῶν αὐτῶν ψυχὰς ἀποφαίνοντες, ἀπὸ τοῦ δοξάζειν εἰδώλοισι ὡς θεοῖς προσί-
 ναι, ἵνα κἀναυῖθα τὸ πρὸς εὐσέβειαν αὐτοῖς ἀκωνόνηκτον μαρτυρούμενον δια-

φαίνοιτο· οὔτε γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, ὡς οὐδὲ συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, καὶ ὥστε μὴ ἐν λόγοις μόνον τὰ τῆς βλασφημίας αὐτοῖς ἐξέρισται, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐν πράγμασιν ἐξανύμενον αὐτῶν καθορᾶται τὸ κακούρημα, καὶ μὴ δ' ἀκοῆς μέχρι περιθρυλῆται τὸ δύσφημον, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀπάντων ὄψεσι βλεπόμενον προκίεπται.

Ξ. Ἐρ' οὖν κατεψύσαντο μὲν καὶ κατηγόρευσαν τῆς θείας καὶ ἀπορρήτου δόξης τὲ καὶ δυνάμεως, τῆς τε τῶν θεοπνεύστων, καὶ τῆς τῶν θεολόγων κατεφλυάρησαν διδασκαλίας, δρῶσι δὲ ὧν ἐνεολόγησαν ἤφθονα, ἢ καθυφίασι τοῖς βλασφημουμένοις ἐκδείξαι παριστούμενα τὰ πράττομενα, ἢ οὐ λίαν ὑπεραίρου-
τα; οὐ μὲν οὖν ἀλλ' ἐν ᾧ τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους διάβολον πάλαι ἀπολει-
πόμενον καὶ ἠτῶμενον ἔγνωμεν, τοῦτο νῦν προστιθέμενον ὀρώμεν καὶ ἐπαυξό-
μενον τὸ πρὶν γὰρ ἐν λόγοις μόνον τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἄρασθαι πόλεμον
τοὺς ἀσεβοῦντας παρασκευάσας, καὶ μυρίας ὄσας αἰρέσεις ἐν τοῖς χριστιανοῖς
παρενείρας, ἐν τῷ νῦν. οὐ λόγοις μόνον, ἤδη δὲ προσθεῖς καὶ τὸ λειπόμενον,
καὶ ἔργοις αὐτοῖς κατὰ τῶν θείων δόμων καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν ἀναθημάτων
ἐξεβάρκχευσε, τὰ πρὸς καθαιρέσιν τοῦ κόσμου καὶ τῆς εὐπρεπειας αὐτῶν, κατ-
εργάζεσθαι, ὡς ἂν δι' ἀμφοτέρων τὸ εἰς κακίαν περιφανὲς ἀποφέροιτο· πολ-
μῶσι γοῦν οἱ ἐξάγιστοι κατὰ τῶν ἱερῶν καὶ θείων τύπων καὶ συμβόλων τῆς
σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου οικονομίας τὲ καὶ σαρκώσεως, καὶ τὸν ἐν τοῖς ἁγίοις
οἴκοις ἐπιχειροῦσιν ἀπαγλαΐζειν διάκοσμον, καὶ καθαιροῦσι τῆς ἱστορίας τὸ
ἅγιον, τὰ σεμνῶς τετυπωμένα ἀποξέοντες ἀνοσιπτότατα, ὡ τῆς μανίας, ὡ τῆς
τόλμας καὶ τῆς ἀναισχύντου γνώμης, ἅπερ ἤδη χριστιανῶν οἱ εὐσεβέστεροι
καὶ φιλόθεοι, τὸ ἀνέκαθεν ἱερεῖς τέ φημι καὶ βασιλεῖς, ὅσοι τὲ τῶν ἐν τέλει,
καὶ τῶν ἄλλων οἱ περὶ τὴν εὐσέβειαν θερμότεροί τε καὶ σπουδαιότεροι, δια-
πύρρῳ πόθῳ καὶ πίστει θερμῇ τῇ εἰς Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους καταφλεγόμε-
νοι, ἐκπεπονήκασι τε καὶ ἀνιστόρησαν ἀγάλματα θεῶν καὶ ἱερὰ, ἐν οἷς καθί-
δρυσαν τῷ θεῷ τῶν ὄλων σκηοῖς ἐντυπωσάμενοι, καθ' ὃ ἐκάστου τῶν τυπουμέ-
νων ὁ λόγος ἐπέβαλεν, οὐ φρίττουσιν ἀνορύττειν καὶ καταπαΐζειν οἱ δειλαιοὶ
καὶ ἠπειθήσῃ τις αὐτοῖς ἐφ' οἷς κακῶς καὶ ἀθέως δοξάζουσι, πρὸς τὸ ἀπι-
χῆς καὶ δυσφορώτατον σχετλιάζων τοῦ λόγου, εἰ μὴ ἀθεῖ αὐτουργουῦντας τὰ
τοιαῦτα ἑώρα· ὥστε αὐτοὺς εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀθέσμως λεγομένων, τῶν δρω-
μένων ἔχειν τὸ παράνομον· πῶς γὰρ οὐκ ἐλέγχονται φανερώς τῷ ὄντι εἰδω-
λολατροῦντες; ἀναισχύντως οὕτως κατὰ τῶν τοῦ θεοῦ οἰκῶν ἐπιμαινόμενοι,
ὡς ἑτέρα θρησκεία μυθολογοῦμενοι καὶ τελούμενοι, ἢ τίς ποτέ ἐστιν, αὐτοὶ
εἰδεῖν ἂν, καὶ τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐξομ-
νύμενοι, ὡς τὸ ἀκόλουθον ἐνοεῖν δίδωσι, καὶ μάτην τοῦ τῶν χριστιανῶν ὀνό-
ματος μεταποιούμενοι· τῷ ψεύδει γὰρ ἐπερείδονται, ψιλῆς αὐτοῖς τῆς προση-
γορίας ἐπιπολαζούσης, καὶ ὡσπερ ἐπιικεχρωσμένης, καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν
συλλαβῶν ἔχουσι, τὴν δὲ δύναμιν τὴν ἀπ' αὐτῶν δηλουμένην ἠρηγμένοι· νόθοι
γὰρ καὶ ἀλλότροιοι τοῦ πράγματός δια τῶν ἔργων αὐτῶν ἀποδεικνύνται· αὕξει

δὲ αὐτῶν τὸ ἀνοσιούργημα, ὅπερ ἐπόμενον συμβαίνει ἀπὸ τῆς ἐγχειρήσεως αὐτῶν γίνεσθαι.

ξα. Ἐπειδὴ γὰρ ταῖς ἱεραῖς τοῦ Χριστοῦ εἰκόσι καὶ ὁ τύπος τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ συνδιαγράφεται, συγκαθαιροῦσι καὶ αὐτὸν ἤδη οἱ περὶ τοῦτο κατασχηματίζόμενοι, καὶ πρεσβεύειν τὰ τοῦ σταυροῦ προσποιούμενοι, τῷ ὄντι γὰρ ἐπίσης τὰ τῆς μανίας αὐτῶν κατ' ἀμφοτέρων ἐξηπῆται, καὶ εἰ που τῷ ἑτέρῳ δοκοῦσιν ἀπεχθάνεσθαι, εἴπερ ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀμφοτέρα καθαγιαζόμενα ἤρτηται ἐν τούτοις ἄπτονται καὶ τῶν ἱερῶν κειμηλίων, ἐν οἷς τὰ ἅγια καὶ ζωοποιὰ τοῦ Χριστοῦ ἐπιπλεῖται μυστήρια· ἔτι καὶ τῆς ἐσθῆτος ὅση ταῖς σεωταῖς ταύταις ἰστορίαις σεμνῶς περιστελλεται· πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν ταῖς εὐαγγελικαῖς βίβλοις προσκυνουμένων πτυκτιῶν καθαλύουσι γοῦν τὸ εὐαγγέλιον· καὶ τί γὰρ ἕτερον ἐνορᾷ ἐστίν, ἢ κενούμενον παρ' αὐτοῖς καὶ λυόμενον τὸ εὐαγγέλιον; ἐν τίνι γὰρ διοίσει τὰ ἐντὸς γεγραμμένα, τῶν ἐκτὸς ἰστορουμένων, τῆς τοιαύτης εὐνοίας καὶ ὑποθέσεως ἐπ' ἀμφοτέρων θεωρουμένης; διὰ τοῦτο εἰ τὸ ἕτερον τίμιον, καὶ θάτερον τίμιον, ἢ ἀλλήλοις συνοικήσεται πᾶσα ἀνάγκη· ἤδη δὲ ὁρῶμεν πολλὰ τῶν σεβασμίων βιβλίων τούτων, καὶ γε καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ παρ' εὐσεβῶν, καὶ φιλοθέων ἀνδρῶν ἐκτεπνεῖσθαι μαρτυρουμένων, ἄπερ ἀναπτυσσόμενα, ἐν μέρει μὲν διὰ τῆς καλλιγραφικῆς εὐφυΐας, τὰ τῆς θείας ἰστορίας ἡμῖν ἐμφανίζει διδάγματα· ἐν μέρει δὲ διὰ τῆς ζωγραφικῆς εὐτεχνίας, τὰ αὐτὰ ἡμῖν παραδείκνυσι πράγματα· καὶ οὐδὲν τι μᾶλλον τόδε ἢ τόδε διασημνείειν· εἷς γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν ὁ λόγος, καὶ δι' ἀμφοτέρων τῆς σωτηρίου τοῦ θεοῦ λόγου οἰκονομίας ἢ διδασκαλία τὴ καὶ ἀνάμνησις γίνεσθαι· ἂ γὰρ ὁ λόγος διὰ τῆς τῶν γεγραμμένων ἐκέρυξεν ἀνανώσεως, ταῦτα καὶ ὄψις διὰ τῆς τῶν ἰστορουμένων ἐντεύξεως συμπαρέδειξεν· εἰ οὖν τὸ μέρος καθέλοι τις, τὸ ὅλον ἔσται καθηρηκῶς· ἐκ τῶν μερῶν γὰρ τὸ ὅλον· εἰ δὲ τι τούτων ἐπιταράττει τοὺς ἄφρονας, καὶ τὴν ἀπόπληκτον αὐτῶν κατασεῖει διάνοιαν, σκανδαλιζέτω αὐτούς, ὅτι τὰ μὲν λεπτοτέrais ταῖς γραφαῖς καὶ τοῖς χρώμασι ἐγχαράττεται, τὰ δὲ παχυτέrais καὶ ποικιλωτέrais ταῖς γραμμαῖς καὶ τοῖς σχήμασι χρωματουργούμενα διαγράφεται, καὶ πολὺ τὸ κατὰ τὴν ὕλην ἐν αὐτοῖς διηλλαγμένον ἐμφαίνεται.

ξβ. Εἰ δὲ τι χρὴ περιεργότερον ἐπελεθεῖν, ὀφθῆσεται ταῦτα μᾶλλον ἐκείνων ἐν τισι πλεονετυόντα, ὅτι τὰ μὲν τὴν ἀκοὴν μόνην ἐπάγεται, τὰ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἐφέλλεται, καὶ τὰ μὲν ταχὺ, τὰ δὲ θᾶπτον παρέχουσι τῶν προκειμένων τὴν διάγνωσιν· ὅσω καὶ ὄψις ἀκοῆς συντομωτέρα τὴ καὶ εὐπειθετέρα· ἐπεὶ περ καὶ τὸ ἀκουστὸν ὑπὸ τοῦ ὁρατοῦ πέφυκε φθάνεσθαι, καὶ τὰ μὲν ἐξ ἀκοῆς ἡμῖν μαθητευόμενα, καὶ λήθη τῷ χρόνῳ ἐπιλαβοῦσα ὡς τὰ πολλὰ διέκοπέ πως καὶ ἀπημαύρωσε, τὰ δὲ ὑπ' ὄψιν προκείμενα, μονιμώτερον μᾶλλον ταῖς ψυχαῖς ἐνοσημαίνεται, καὶ τοῖς παιδικτικοῖς μέρεσι ταῖς ἀντιλήψεσι τῶν αἰσθητῶν ἐναποτιθέμενα· καὶ ἔτι ἐπὶ πλέον ταῦτα ἐκείνων, ὅτι καὶ σοφούς καὶ ἰδιώτας χειραγωγοῦντα, οὐδὲν ἧπτόν ἐνίησι· καὶ ἢ τις ἀγροικίας

ἢ ἀστείόπτιτος ἔχει, ὁμοίως μεθέξει τῆς γνώσεως· καὶ ὅτι πλεόν εισάγουσιν ἐπὶ τὸ μυστήριον τῆς φιλανθρώπου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν συγκαταβάσεως· πολλὰκις γοῦν τὸν ἄγχιον διαφεύγει τὰ τῆς ἀναγνώσεως, παιδεύσεώς τε ὄντα ἐκτός, καὶ τῷ εἶναι γραμμάτων ἀμύητον ὡς οὖν ἐπὶ τοῦ ἀκρωμένου τοῦ λόγου, οὐκ ἄχρι τῆς ἀκοῆς περιγράφεται τῶν ἐκφωνομένων ἢ δύνამις, πρόεσι γὰρ ἐπὶ τὰ πρᾶγματα μεταβαίνουσα τῶν λεγομένων ἢ δῆλωσις, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τῶν θεωμένων τὰ ἱστορούμενα, μέχρι τῆς ὁρατικῆς δυνάμεως τὰς ὄψεις ἴσῃσι μετήγαγε γὰρ ἢ ἀνήγαγεν εὐθύς τῶν φαινομένων ἢ ἔντευξις τοῦ ἐν-τυγχάνοντος τὸν νοῦν ἐπὶ τὰ ὑπερκείμενα ἢ προηγούμενα, οὐ συγχωροῦντα τοῖς συμβόλοις τὴν ἱεράν ἐναναπαύειν ἐνέργειαν· ἀπὸ δὲ τῶν αἰσθητῶν τούτων καὶ συγγενῶν καὶ συντρόφων, ἐπὶ τὰ νοούμενα καὶ ἀπ' αὐτῶν παραηλούμενα, προάγοντα ἢ ἀναφέροντα διὸ καὶ ὡς αὐτὰ τις ἐνορῶν τὰ πρᾶγματα, διὰ τούτων προσεπικτείνεται, καὶ ὡς παροῦσι διὰ τῶν συμβόλων συγγίνεται, καὶ κατανοῖται καὶ ἀγαθύνεται, καὶ θυμηδίας ἐμπίμπλαται, καὶ παρακαλεῖται τὴν ψυχὴν, καὶ κρείττονος ἢ πρὶν, οἷέται εἶναι ἕξωός τε καὶ καταστάσεως.

ξγ. Εἰς συνηγορίαν οὖν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τὸ ἐξ ἀρχῆς παραδέδοται, καὶ παρὰ τῶν τῆς αὐτῆς θρησκείας καὶ πίστεως, χριστιανῶν φημι, οὕτω τῆς θείας οἰκονομίας ἐπιφανοῖας καὶ χάριτος, ἵνα ἐκάτερον διὰ θατέρου συνιστῆται βεβαιούμενον· ἀλλήλων γὰρ ἔχονταί, καὶ ὡς ἐκ μιᾶς ἀρχῆς προῖόντα, τὸ παρ' ἐαυτοῖς ἐκάστοτε χρήσιμόν τε καὶ ἐπωφελὲς παριστάνουσιν· εἰσὶν οὖν κατ' οὐδὲν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος, τοὺς ἀνοήτους τούτους ὠφελικένοι· ἢ γὰρ ἂν καρπὸς εὐπειθείας καὶ συνέσεως ἐν αὐτοῖς εὕρητο, ὡς λόγος δὲ μόνον ἀπλῶς ταῖς ἀκοαῖς αὐτῶν προσπεσὼν καὶ μικρὰ περιστάνας, ὁμοῦ τῷ πληγέντι ἀέρι συνδιαλύεται, οὐκ εἰς βάθος καρδίας διϊκνούμενος καὶ εἰσδυόμενος, οὐδὲ πλαξὶ διανοίας ἐντυπούμενος· μάτην λοιπὸν αὐτοῖς διαπρεσβεύεται ἢ ἐπιπερήμισται τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ τῶν εὐαγγελικῶν δογμάτων ἐνοχοὶ γενόμενοι, τὴν ἐντέθειν ἐπιρρημένην οὐκ ἐκφρεύονται δίκην πεφώρανται γὰρ πανταχόθεν καθαιρέται τοῦ εὐαγγελίου τυγχάνοντες· τούτου δὲ τί ἂν γένοιτο ἀσεβέστερον ἢ ἀθεώτερον; οὕτω τοίνυν δρώντες, δῆλοι εἰσὶ τὴν εἰς Χριστὸν καὶ τοὺς ἁγίους νοσοῦντες ἀπέχθειαν, ἀσπονδον καὶ ἀκατάλλακτον τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀνελόμενοι μάχην· καὶ τοῦτο παντὶ τῷ καὶ κατὰ μικρὸν τοῦν σωφρονεῖν ἐθέλοντι συνωμολόγηται· καὶ γὰρ δυσχεραίνοντες καὶ ἀλύοντες, καὶ ἐπ' αὐτῇ δὲ μόνῃ τῇ τούτων μνήμῃ, εἴ ποῦ ἴδοιεν αὐτῶν γραφὴν καὶ ἀφομοίωσιν· ἐπεὶ ἴσασιν καὶ αὐτοὶ ὅτι τὰ εἰς αὐτὰ δρώμενα, ἐπὶ τὰ εἰκονιζόμενα φέρεται ὡσπερ δὴ καὶ τῶν θεωμένων ὁ νοῦς, πρὸς τὰ ἐνοσημαινόμενα ἀπερείδεται· καὶ οὐκ ἂν ἐβδελύσσοντο οὐκ ἂν καθήρουν, εἰ μὴ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα διεφείροτο, κἀκείνοις τῆς ὠφελείας ἐβάσκαλλον· διαγωνίζονται γὰρ, ὡς εἶσι τέ εἰσι, πάντα λίθον κινουῦντες, ὃ δὴ λέγεται, καὶ πάντα πόρον ἐκμηχανώμενοι, ταύτην ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι· ἐπειδὴ ταῖς ἀληθείαις βαρὺς ἐστίν αὐτοῖς ὁ Χριστός· καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· τὸ γὰρ ὑπ' ὄψιν ἔχειν καὶ καθορᾶν τὸ Γε ἀπαξ

ἀπηλοθήμενον, εἰς ἀνάμνησίν τε ἵέναι τοῦ ἀπ' αὐτοῦ δηλουμένου, βαρὺ τῷ ὄντι ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο περισπούδαστος αὐτοῦ, οἷα λυποῦντος, ἢ ἀπαλλαγῆ.

Καὶ τούτων ἐκεῖναι εἰσιν αἱ φωναί, διαρρήδην μονονουχὶ διακειραγῶτων·
 „ ἐνεδρεύσωμεν τὸν δίκαιον ὅτι δύσχρηστος ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐναντιοῦται τοῖς
 „ ἔργοις ἡμῶν, καὶ ὀνειδίζει ἡμῖν ἀμαρτήματα νόμου· ἐπιφημίζει ἡμῖν ἀμαρ-
 „ τήματα παιδείας ἡμῶν· ἐπαγγέλλεται γνώσιν ἔχειν Θεοῦ, καὶ παῖδα κυρίου
 „ ἑαυτὸν ὀνομάζει· ἐγένετο ἡμῖν εἰς ἔλεγχον ἐνομιῶν ἡμῶν· βαρὺς ἡμῖν ἐστι
 „ καὶ βλεπόμενος· ὅτι ἀνόμοιος τοῖς ἄλλοις ὁ βίος αὐτοῦ, καὶ ἐξηλλαγμένοι
 „ αἱ τρίβοι αὐτοῦ· εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν αὐτῷ, καὶ ἀπέχεται τῶν ὁδῶν
 „ ἡμῶν ὡς ἀπὸ ἀκαθαρσιῶν· μακαρίζει ἔσχατα δικαίων, καὶ ἀλαζονεύεται πα-
 „ τέρα Θεόν· εἰδῶμεν εἰ οἱ λόγοι αὐτοῦ ἀληθεῖς εἰσι, καὶ πειράσωμεν τὰ ἐν
 „ ἐκβάσει αὐτοῦ· εἰ γάρ ἐστιν ὁ δίκαιος υἱὸς Θεοῦ, ἀντιλήψεται αὐτοῦ, καὶ
 „ ῥύσεται αὐτὸν ἐκ χειρὸς ἀνθεστηκότων· ὕβρει καὶ βασάνῳ ἐξετάσωμεν αὐ-
 „ τόν, ἵνα γνῶμεν τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ, δοκιμάσωμεν τὴν ἀνεξικακίαν αὐτοῦ·
 „ θανάτῳ ἀσχήμονι καταδικάσωμεν αὐτόν· ἔσται γὰρ αὐτῷ ἐπισκοπὴ ἐκ λό-
 „ γων αὐτοῦ. „ Ταῦτα ἐλόγισαντο καὶ ἐπλανήθησαν· ἀπετύφλωσε γὰρ αὐτοὺς
 ἢ κακία αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν μυστήρια Θεοῦ, οὐδὲ μισθὸν ἠγάπησαν ὀσιό-
 τητος· “ οὐδὲ ἔκριναν γέρας ψυχῶν ἀμώμων· ὅτι ἔ Θεὸς ἔκλισε τὸν ἀνθρώπον
 „ ἐπ' ἀφθαρσίᾳ, καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας αἰδιότητος ἐποίησεν αὐτόν· „ ταῦτα τί-
 νες οἱ τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ, καὶ τὴν τῶν πρὶν Ἰουδαίων παρανομίαν ἐξηλωκό-
 τες, καὶ φιλονεικοῦντες ἐκείνων χαλεπώτερα καὶ δυσαχθέστερα εἰς τὸν δίκαιον
 διαθήσειν ἀδικώτατα, μίσει τῷ εἰς αὐτὸν τὴν ψυχὴν ἐξοιδαίνοντες, μᾶλλον δὲ
 αὐτόχρομα Ἰουδαίῳ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀναδεικνύμενοι· ἐπεὶ ὅν δίκαιος καὶ
 ὁσιος ὁ κύριος, δικαιοτέρον ἂν εἴη λέγειν ὡς εἰς Χριστὸν ταῦτα δικαίως καὶ
 ὡς οὐκ ἂν ἄλλως εἰπεῖν ἔξεστιν ἀναφέρεται· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὁ τῶν δικαίων
 στηριγμὸς καθ' ἃ γέγραπται, καὶ κεφαλὴ καὶ ἀπαρχὴ παντὸς δικαίου, καὶ
 πάσης δικαιοσύνης πηλὴ, καὶ παντὸς ἀβιασμοῦ χορηγός, “ ὃς ἐφανέρωθη ἡμῖν
 „ ἀπὸ Θεοῦ πατρὸς, δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις. „

Ταῦτα τῶν πάλοι σοφῶν τις, τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν ἐσομένην
 παρ' αὐτῶν βασκανίαν καὶ λύτταν πόρρωθεν ἀναθεωρῶν, ἃ τε διορατικώτα-
 τος, καὶ τὸ εἰς σύνεσιν καὶ νῆψιν δεδεγμένος ὀξύρροπον ἄνωθεν, προανεκρού-
 σατο εὐστόχως τὲ καὶ ἀπεξεσμένως, στηλιτεύων αὐτῶν τὴν τῆς κακίας ὑπερ-
 βολὴν· τί δὲ οὐκ ἔμελλον δράσειν οἱ τάλανες, τῶν εἰς φαυλότητος τρόπον
 καὶ μοχθηρίας ἠκόντων, τοῦ Θεοῦ φόβου καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας παντά-
 πασιν ἠφειδικότες καὶ ἀλογήσαντες; ὥστε ἑναργῆς ἐκ τῶν παρόντων καθίστα-
 σθαι, ὡς εἴπερ αὐτοῖς εἰεῖτο ἐνακμάσαι καθ' ὃν χρόνον ὁ Χριστὸς ἐνηνθρω-
 πηκῶς τοῖς ἐπὶ γῆς κατὰ σάρκα ὁπτανόμενος συνεπολιτεύσατο, πολλῶν τῶν
 τνηκῶντα Ἰουδαίων ἐκτοσώτερα εἰς αὐτὸν διαπραχέναι καὶ ἀπευκτότερα·
 ἀλλ' ἐπεὶ περὶ αὐτὸν οὕτως καταπράξασθαι τοῦ χρόνου μὴ ἐνδόξως διημαρ-
 τήκασι, κατὰ τῆς εἰκότος ἐκχέουσι τὰς ὀργὰς καὶ τὰς μὴνιδας· καθ' ἧς ἐπι-

λυτήσαντες τὰ τῆς ἀθεμιτοῦργίας ἐνδεικνύνται· καὶ μοι δοκοῦσιν εὐφραστῶς ἄλλαν διακεκράσασθαι, ὡς εἶ γε τοὺς τῶν πατέρων κατελήφμεν χρόνους, ἀπεπλήσαμεν ἂν ἄπερ αὐτοὶ παραλελοίπασι, τὸ μὲν γενναῖον ἡμῶν καὶ εὐσθενές τῆς εἰς τὸν δίκαιον τιμωρίας ἀνδρείως διαδεικνύντες, τὸ δὲ ἀσθενές ἐκείνων καὶ ἀνάγκη διελέγχοντες· ἀσθηρότεροι αἰκίαις καὶ ὕβρεσιν αὐτὸν μετέροχόμενοι, ὥστε καὶ διαμωμῆσθαι τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ, καὶ ῥαθυμίας προσεπάγειν ἐπίκλημα, ὡς ἢ οὐδὲν ὅλως ἢ μικρὰ εἰς αὐτὸν δεδρακόσι· διὸ καὶ νῦν καιρὸς τὸν μαστιγούμενον καὶ ὕβριζόμενον λέγειν πρὸς αὐτούς· “ ὅτι υἱοὶ ἐστέ τῶν φο-
 ,, νευτῶν, καὶ ὑμεῖς ἀναπληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν. ,,

Ἐδ. Αὐτῶν δὲ λεγόντων ἀκούειν, τὸ εἰς Χριστὸν ἔχθος ὠδινόντων· βαρὺς ἡμῖν ἔστιν ὁ Χριστὸς καὶ ἐν εἰκόνι βλεπόμενος· τίσι τούτους ἀπεικαστέον; φασι τὰς παρδάλεις φυσικὴν τινα ἔχειν πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὄργην, καὶ ὡς πεφύκασι μάλιστα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων ἐφάλλεσθαι· οἱ τοίνυν καταπαίζοντες τῆς μανίας τοῦ Θεοῦ, ἐν χάρτη εἰκόνα προδεικνύουσι ὡς ἄνθρωπον· τὸ δὲ ὑπὸ τῆς ἄλλαν ὀργῆς, ὡς ἄνθρωπον σπαράσσει τὸν χάρτην, καὶ εἰ δεικνύσι τὸ μισάνθρωπον· ὡσαύτως καὶ οὗτοι, ἐν τῇ εἰκόνι Χριστοῦ τὸ μισόχριστον ἐπιδείκνυται· ἐπειδὴ γὰρ προσφθεῖται αὐτοῦ τῷ μὴ παρῆναι σωματικῶς οὐκ ἰσχύουσιν, ἔχθει τῷ εἰς αὐτὸν ἐπὶ τὴν εἰκόνα παρδάλεις δίκην ἐφάλλονται σπαράσσοντες τε καὶ διαφθειρόντες· ὥστε ἢ κατὰ τῶν ὁμοιωμάτων αὐτοῦ μανία, ἀπόδειξιν ἔχει τοῦ Θεομάχου αὐτοῦ εἶναι, καὶ κατὰ Χριστοῦ ἐπανηρῆσθαι τὸν πόλεμον· οὕτω μὲν οὖν τὰ Χριστοῦ καὶ χριστιανῶν ἐξουδένωται παρ’ αὐτοῖς καὶ κατέστραπται, ἔθνη τὲ καὶ νόμοι καὶ μυστήρια, καὶ ἡ ἄνωθεν κεκρατῆκυῖα παρὰ χριστιανοῖς παραδόσις, καὶ ἀρχαιότητι διαφέρουσα, καὶ διὰ τοῦτο τὸ αἰδέσιμον παρὰ τῶν εὐφρονούντων ἔχουσα· ἀλλὰ τίς τῶν ἐπιεικῶν καὶ φιλοθῆων καὶ εὐσεβείᾳ τετραμμένων, οὐ μέγα κατοιμώξει καὶ θρηνησίειν; ὁπότεν τοὺς ἱεροὺς οἴκους, καὶ τὰ θεῖα θυσιαστήρια ὄρα καθυβριζόμενα καὶ διορυπτόμενα, καὶ τὸν ἐαυτῶν ἀποβάλλοντα κόσμον· θυσιαστήρια ἠτιμωμένα καὶ καταβεβλημένα, καὶ χερσὶ βεβήλοις καταχραίνόμενα, καὶ γλώσσαις Θεομάχοις αἰσχροῦς δυσφημούμενα· καὶ ὡς ἂν τις ἴδοι ἐπ’ εὐθαλοῦς καὶ χλοαζούσης καὶ διωραϊσμένης πόας τὸ διηνθισμένον καὶ εὐχαρι τῆς κόμης ἀποκειραμένης, ἢ τῶν κατ’ ἀνθηροῦς λειμῶνας βρυούτων τὸ εὐχρον καὶ πολυειδὲς τῆς ποικιλίας τῶν ἀνθοφορούντων τοῖς δρεφάμενοις περιχορμίζοντα, οὕτω κἀνταῦθα Θεόσιτο σὺν τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὑφεξαίρουμενον λόγον τὲ καὶ τὴν μνήμην·
 “ ναοῦ γὰρ λόγος οὐδεὶς, ὃν οὐ στέφει ἀγαλμα. ,, ὡς τις τῶν πάλαι ἱερῶν
 καὶ φιλοθῆων ἀνδρῶν ἔφησεν· ὥστε οὐκ ἂν τις ἀπεικὸς ἀποφαίνοιτο, ὅτι γε λόγος ταῦτα τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, καὶ τὸ ἰδιαίτατον, καὶ καθάπερ αἱ θυσίαι καὶ προσευχαὶ καὶ τὰ ἐπ’ αὐτοῖς πάντα τελούμενα· ἀλλὰ τούτων μὴ ἄλλός τις ἢ ὁ ἱεροφάτης κατευχέσθω, λέγων· “ κύριε ἐν τῇ πόλει σου, τὴν ἄνω Ἱερουσα-
 ,, λὴμ ἐμφανίζων, τὴν εἰκόνα αὐτῶν, ἥτοι τὴν μνήμην αὐτῶν, ἐξουδενώσεις. ,,
 ἐπειδὴ τὴν σὴν εἰκόνα καὶ μνήμην, ἐκ τῶν σῶν οἰκῶν καὶ τῆς σῆς πολιτείας

ἐξαφανίσαι διεσπούδασαν' προσεδέτω δὲ αὐτὸς τὰς ἡμέτερας καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν ἐφυστηκίας ἐκτραγωδῶν συμφορὰς: "ὁ Θεὸς, ἤλθοσαν οὐκ ἔδνη μὲν εἰς τὴν ,, κληρονομίαν σου ,, ἀλλ' οἱ ἴε τῶν ἐθνῶν ἀσυνετώτεροί τε καὶ δυσμενέστεροι, καὶ τῇ κατὰ τῶν ἀγίων σου καιουργίᾳ παρελάσαι τούτους σπουδάζοντες: ὡς ἐν προσχήματι μὲν ἱερωσύνης ἔχοντες τὸ φαινόμενον, κωδῶ δὲ τὸν λύκον ἐγκυκατακρύπτοντες: " ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν αἰῶν σου, καὶ τὰ θυσιαστήριά σου, ,, κύριε τῶν δυνάμεων, ἀνοσμίας καὶ ἀτιμίας ἐπλήρωσαν. ,,

Ξε. Ἄλλ' ἴδωμεν, εἰ δοκεῖ, τίς αὐτοῖς ὁ ἐπὶ τῷδε λόγος; καὶ τί ποτέ ἐστι τὸ αἴτιον, ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοὺς ἀνοσιουργίας καὶ ἀφιλοθείας ἐξοίχεσθαι φασὶ Γοῦν αὐτοὶ ἀλλοθρίοις θεοῖς προσευκυνηκίαι, εἰδωλολατρίαν ἑαυτῶν καταψηφισάμενοι: εἶτα ὡσπερ καλινωθῖαν ποιούμενοι τῷ δόξαι γνωσιμαχῆσαι, ἐφ' οἷς πρότερον κακῶς διαπεπράχασι, καὶ ταύτῃ οἶσθαι τὸ αἰσχροὸν καὶ ἐπισηφαλὲς ἀποπέμπεσθαι, τολμῶσιν ἂ οὐδ' ἂν οἱ ἐξεστηκότες παραφθέγγεσθαι: δόξαν καὶ τιμὴν μᾶλλον τοῖς οἴκοις τοῖς ἱεροῖς ἐντεῦθεν περιποιεῖσθαι, οἷα εἰδώλων καθαιρεσιν ἐργάζόμενοι, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς αἴσχος ἀποξέοντες ἤδη καὶ ἐκκαθαίροντες, κακῶ τὸ κακὸν ὄντως ἐξιώνενοι, καὶ μείζονι ἢ πρότερον κακίας ὀλισθήματι περιπίπτοντες: ὡς γὰρ πᾶς ὁ ἀδικῶν εἰς ἀπολογίαν ἔτοιμος, οὕτω καὶ πᾶς ὁ ἀσεβῶν, εἰς δικαιολογίαν πρόχειρος: ἐπεικειάς γὰρ ὑποδύντες προσωπεῖον, τὸ τῆς ἀσεβείας παρελθύνωσαν πρόσωπον, κατὰ τῆς εὐαλοῦς ἡμῶν θρησκείας ἀποδυσάμενοι λανθάνειν γὰρ τοὺς πολλοὺς μηχανῶνται, ὡς τοῦ βλάπτοντος τὴν δόξαν ἀποσειόνται, οὐκ εἰδότες ὡς βαρυτέραις καὶ πικροτέραις ἑαυτοὺς ὑπάγουσι δίκαις: εἴποι ἂν τις τῶν παρ' αὐτοῖς μετριωτέρων εἰς ἀσέβειαν, εὐάφορμόν τε καὶ εὐπρόσωπον τὴν ἀπολογίαν πλαττόμενος. ᾤ Ὡς ἐν ᾤ μέσου ποιεῖν σπουδάζομεν τὸ τῶν εἰκόνων χρῆμα, ὅπως μή τινες τῶν ἀπλοῦ ᾤ στέρων καὶ ἀγροικωτέρων τὸ δέον ἀγνοοῦντες ὡς ἀμαθέστεροι, ἴσα θεοῖς ᾤ ταύταις προσίοιεν, πρὸς τὴν ὕλην τὴν ἀψυχὸν ἀποπλανώμενοι, καὶ μέχρι ᾤ ταύτης τὸν νοῦν ἰστάμενοι, καὶ οὐδὲν ὑπὲρ τὰ ὀρώμενα φανταζόμενοι. ᾤ Πρὸς ὃν φαῖεν ἂν οἱ τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχοι: ὡς εἰ μὲν σεμνῶς περιέστελλες, καὶ τῷ ἀνήκοντι τρόπῳ ἀπήμαντα διετήρεις τὰ ἅγια, εἶχεν ἂν σοι πωσῶς τὸ πιθανὸν ὁ λόγος: ἐχρῆν δὲ καὶ διδάξαι καὶ χειραλωγῆσαι τοὺς ἀμαθαινοῦτας, ὥστε τὴν δέουσαν προσγέμειν τιμὴν, καὶ μὴ πέρα τοῦ ἐφαρμόζοντος ἀξιώματος ἀποφέρεισθαι: ἀλλ' οὐδὲν σοι τούτων διαπεπραγματεύεται: εἰ γὰρ ἑώρας οὐκ εὐπρεπῶς τιμώμενα, ἔδει σε τὸ εἰκὸς ποιοῦντα τιμῆσαι: οὐ γὰρ παρὰ τὸ κακῶς τοὺς ἀμαθεῖς, ἴνα καὶ τοῦτο συγχωρηθῆι, τοῖς ἱεροῖς προσίεναι, ταῦτα ἠτιμώσθαι δίκαιον: οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τινὲς οὐρανὸν τε καὶ τὰ κατ' οὐρανὸν κακῶς ἐσεβάσθησαν, τῷ κτίσῃ κατεξανιστάντες τὴν κτίσιν, διὰ τοῦτο ἀτιμαστέον τὰ τοῦ θεοῦ ποιήματα: ἀλλ' ὑβρίζεις αἰσχροῶς, συγκλῶν καὶ διαρρήγνυς καὶ ὑπὸ πόδας τιθεῖς τὰ σεβάσμια: οὐκ ἐμπίμπρασαι τὴν ψυχὴν, πυρὶ παραδιδούς; οὐ συμφλέγῃ καὶ κατατήκῃ τὸν νοῦν; καὶ χεῖρας ἀδέσμως ἠρωστῆιν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον οὐ κατὰναρκῶς; ὑφ' ὧν ἐληλεγμένος εἶ, ὡς εἰς ἑαυτὸν ἐπανήκεις,

καὶ ὡς κῶνον ἐπὶ τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιστρέφῃ τῆς ἀθείας· καὶ ὁ μὲν τῆς ἐκεί-
νων σκαιότητος καὶ ματαιότητος τρόπος τοιοῦτος.

ξς. Ὁ δὲ γε τῆς ἀληθείας λόγος φωτὶ ὁμοίως τοῖς ἐχέφροσι διαλάμπει·
τὰ γὰρ σεμνὰ ἀπεικάσματα, δι' ὧν αἱ μνημαὶ τῶν ἁγίων ἡμῖν ἐγγίνονται, ἱερὰ
τέ εἰσι, καὶ τοὺς τὰ ἅγια περιέποντας ὀνίησι, καὶ χάριτος ἀνασιμπελαῖσιν·
ὡσπερ καὶ τῶν ἐναγῶν, ἐναγῆ καὶ ἄλους ἀποπληροῦνται· ἐπίσης γὰρ αὐτοῖς τὰ
τοῦ πράγματος ἔχει· τιμῶσι τοιγαροῦν τοὺς θεοὺς οἴκους, οὐκ αἴσχους ἀπο-
πληροῦσι, καθάπερ τινι τῶν θεολόγων πατέρων ἡμῶν πεφιλοσόφηται ἐνθεέ-
στατά τε καὶ ὑψηλότατα· εἰς ὅσον δὲ παρανομίας καὶ ἀτοπίας ὁ λόγος αὐτῶν
καὶ τὸ ἐλγείρημα αἰρέται, καὶ ἐντεῦθεν καθάφωρον ποιησόμεθα· ἐκείνο πρῶτον
ἐπελθόντες τῷ λόγῳ, ὅπερ οὐδ' αὐτοὶ, ὡς γε οἶμαι, ἀρηθεῖεν, εἰ μὴ ὀλοτρό-
πως καὶ φρενὸς καὶ νοῦ τοῦ καθήκοντος πόρρω γεγόνασι· φαιμέν τοίνυν ὡς ὁ
κατὰ Μωσαῖα νόμος δέδοται παρὰ θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις, οἵονεὶ φραγμοῦ μεσό-
τοιχον παρεμπεισῶν, διεύρων καὶ διορίζων τὰ πάνη διηκισμένα καὶ εἰς ἀπει-
ρον ἀφειστηκότα, καὶ ἀπὸ μὲν τῶν χειρόνων καὶ βλαβερῶν τῆς τῶν ψευδωνύ-
μων θεῶν βδελυρίας καὶ ματαιότητος ἀπειργων, μετανιστάς δὲ καὶ μετάγων
ἐπὶ τὰ κρείττω καὶ ἀσυγκρίτως ὑψηλότερα, τὴν τοῦ ὄντως ὄντος θεοῦ ἐπίγνω-
σιν εἰσηλούμενος· ἐφίεις δὲ τέως τοῖς τὸ τμηκᾶδε τὰς τῶν ἀλόγων ζώων θυ-
σίας, διὰ τὸ τῶν νομοθετουμένων ἀσθενές, καὶ αἰεὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιρρέπεις,
καὶ πρὸς τὸ ζωοδυτεῖν πάλαι προειδισμένον, ἐκείθεν τε μεταρρυθμίζων ἐπὶ
τὸ εὐπειθές καὶ εὐήνιον, ἵνα κατὰ βραχὺ πρὸς τὴν τῶν τελειωτέρων ἔξιν κατ-
εθιζόμενοι, μετανασταῖεν ἐπὶ τὸ ἀμεινόν τε καὶ θεοειδέστερον.

Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ νόμος οὐδὲν ἐτελείωσεν, ὄργην δὲ μᾶλλον τῷ παραβεβάσθαι
καίριγράζετο, οὐ διὰ τὸ φοβητικὸν τῶν νομιζομένων, διὰ τὸ μοχθηρὸν δὲ τῶν
παραβαινόντων, ἡσθένει γὰρ διότι πάντες ὑφ' ἁμαρτίαν ὄντες ἐτύγχανον, προ-
ήγετο δὲ πρὸς τὴν τῆς ἁμαρτίας διάγνωσιν, ἐξ οὗ ἠλέγχετο τὸ ἀσθενές τῆς
φύσεως, καὶ τὸ πρὸς κακίαν εὐόλισθον· ἐδεῖτο λοιπὸν τοῦ τελειοῦντος καὶ με-
τάγοντος ἐπὶ τὸ βέλτιον· τοιγαροῦν τὸ ἀδύνατον τοῦ νόμου ἐν ᾧ ἡσθένει, ὁ
θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας, κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν· δεδικαιώμεθα γὰρ ἐν
Χριστῷ διὰ πίστεως· τοῦτο γὰρ ἐτελείωσεν ἡ χάρις καταπεφοιτηκός ἐπὶ τῆς
γῆς τοῦ λόγου, καὶ διὰ σαρκὸς ἀνθρώποις προσομιλήσαντος· ἐντεῦθεν ἄρα λε-
λυτρώμεθα τῆς ἁμαρτίας, καὶ πάσης σατανικῆς πλάνης καὶ μεθοδείας ἀπηλ-
λάγμεθα, καὶ ἠλευθερώμεθα τοῦ προσκυνεῖν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα,
αὐτῷ δὲ μόνῳ τῷ τῶν ὄλων θεῷ προσκυνεῖν δεδιδάγμεθα, καὶ τῷ πρῶτον
αὐτῷ προσφέρειν σέβας καὶ τὴν λατρείαν· οὐκοῦν ἢ ἐν Χριστῷ χάρις, τὴν εἰς
εὐσέβειαν ἡμῖν τελειότητα καὶ ἀπαρτισμὸν ἐκαινωποίησε, τὸ ἐλλειλοπὸς ἀπο-
πληροῦσα τοῦ νόμου· “ οὐκ ἦλθον γὰρ, φησὶν ὁ Χριστὸς, καταλύσαι τὸν νό-
μον, ἀλλὰ πληρῶσαι ”, τὸ δὲ τελειοῦν ὅσον πρὸς τὸν τελειούμενον ὑπερ-
ἔξει, παντὶ που δήλον· ὅτι χωρὶς πάσης ἀνίλιολίας, τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείτ-
τονος εὐλογεῖται, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διακονησαμένων τὸ ἐν ἀξιώματι διενεγκόν·

καθ' ὅσον ὁ ποιητὴς τοῦ ποιήματος, ἢ ὁ κατασκευάσας τοῦ οἴκου, καὶ ὁ κερμαεὺς τοῦ πηλοῦ· “ ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἢ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο ”, ὃς ἡμᾶς ἐτεκνώσατο, οὐκ ἐξ αἱμάτων καὶ σαρκὸς θελήματος, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ γεννηθέντας ἐν πνεύματι, Ἰωάννης βοάτω ἢ μεγάλη τῆς ἀληθείας φωνή.

Ξξ. Πρὸς οὖν τί ταῦτα φαμέν; ὅτι εἰ ὁ νόμος ἅγιος κατὰ τὴν Παύλου θεωρημοσύνην, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία, ἃ πολλῶν τῆς χάριτος ὀράται καταδείστερα, ἢ χάρις αὐτὴ πόσον; καὶ εἰ ὁ νόμος τῆς εἰδωλολατρίας ὑπερανόμισται, ἢ χάρις ἢ παρὰ πολὺ τοῦ νόμου ὑπερανεστηκυῖα, πῶς εἰς εἰδωλολατρίαν παρενεχθήσεται; πῶς δὲ οἱ τῆς υἰοθεσίας τὴν χάριν ἐπ' ἕξουσίας εἰληφότες, εἰδωλολατρίας γραφὴν ἀποίοσνται; οὐκ ἠβουλήθησαν οἱ ἀνόητοι συνιέναι τοῦ ἀγαθού; ἀλλὰ μοι ἰοίκασι παραπλήσιόν τι ποιεῖν, καθάπερ εἰ τις περὶ τῶν ἐγκοσμίων διαλαμβάνων στοιχείων, ὁμολογήσῃ μὲν τάληδες, τό τε πῦρ καὶ τὸ ὕδωρ ἄκρα τιθεῖς καὶ ἀντικείμενα ταῖς ποιότησι· καὶ τῷ μὲν τὸ θερμὸν καὶ ξηρὸν ἐνέμενον, τῷ δὲ τὸ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν ἀποκληρῶν· μέσον δὲ τούτων ἐκατέρου τῶν ἄκρων ἀνά μέρος μετέχοντα τὸν ἀέρα εἰσαγνοχῶς, θερμὸν γε ὄντα καὶ ὑγρὸν· ἔπειτα ἐξετάζειν αὐτῶν οἰόμενος τὰς ποιότητας, καθ' ἃς τε κοινωνοῦσιν ἀλλήλοις ἢ διακρίνῃται, συλλογίζοιτο ἀμαθῶς καὶ ἀπαιδευτῶς, μὴ τὸ ἐκάστῳ προσὸν φυσικῶς ἀποδιδούς, ἀλλ' εἰς ἓν καὶ ταῦτ' ἄγων τὰ πάντῃ ἀμιγῆ καὶ ἀσυνδύαστα, καὶ τὰ θάτερον τῶν ἄκρων ἀφορισμένως ἐνυπάρχοντα, ἐπὶ τὸ ἕτερον τούτων μετάγων· ὑπερόρια θεῶν τοῦ μεσιτεύοντος, τὰς τοῦ πυρὸς ποιότητας τῷ ὕδατι διδούς, θερμὸν καὶ ξηρὸν τὸ ὕδωρ εἶναι δοξάζων· ἐπεὶ οὖν ὁ ταῦτα ποιωὶν καταγέλαστος, ἐπὶ τῷ προφανεῖ τῆς αἰσθήσεως ἀποσφαλλόμενος, οἱ ἐπὶ τῆς θείας χάριτος εἰδωλολατρίαν εἰσηλούμενοι, πῶς καταγελαστότεροι, μᾶλλον δὲ πῶς δυσσεβείας καὶ ἀθεΐας οὐκ ἔμπλεοι δικαίως ἂν νομισθῶσνται, οὐκ εἰς τὸ τυχὸν τῶν πραγμάτων, περὶ αὐτὸ δὲ τὸ καιριώτατον καὶ μεθ' ὃ οὐκ ἔστι τῶν ὄντων ὑπερφερέστερον, τὴν εὐαγῆ καὶ ἀκίβδηλον ἡμῶν θρησκείαν προσπταίοντες; ἀλλ' ὦ θεῖα δίκη ἀλάθετε καὶ ἀδέκαστε καὶ παντέφορε, καὶ πάντα ἐποπτεύουσα ὀρατὰ καὶ νοούμενα· ὦ βυθὸς κριμάτων θεῶν ἀνέκφραστος· ὦ θεοῦ μακροθυμία καὶ ἀνοχὴ ἀνεξερεύνητος· ποῦ ποτε ἄρα τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀργὴν ταμειομένη τὰ νῦν ὑπερτίθεισαι; πότε δὲ τῶν πεπλημμελημένων εἰς σὲ παρ' αὐτῶν μετέλθοις δικάζουσα τὰ τολμήματα;

Ξη. Ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου ἡ γῆ, καὶ ἡ κτίσις ἢ σύμπασα πρόσχε· ὁ νόμος ἅγιος, καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ· καλῶς· ἀλλ' εἴ γε ταῦτα ἅγια, τὰ γε ἀμυδρότερόν πως καὶ μίτριώτερον, καὶ ὡς ὑπὸ παραπετάσματος τῷ γράμματι καὶ ταῖς σιαῖς τὴν θεῖαν γνώσιν ἡμῖν ὑποφαίνοντα, ἢ χάρις πόσον ἀγιωτέρα καὶ θεοειδέστερα, ἢ διὰ τοῦ θεοῦ λόγου εἰς ἡμᾶς γεγεννημένη; ἀσυγκρίτως τὸ ὑπεραναβεβηκὸς τοῦ νόμου ἔχουσα ἐκτυπώτερόν τε καὶ ἐνθεέστερον, τὴν τῆς τριάδος ἡμῖν φανέρωσιν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ἐκ-

παιδεύουσα, καὶ τὴν εἰς τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν ἀληθῆ καὶ εἰλικρινῆ μουῦσα καὶ διαβρανοῦσα γυνῶσιν τε καὶ προσκύνησιν, ἀναγεννώσα δὲ εἰς υἰοθεσίαν διὰ τοῦ πνεύματος κρείττονα, καὶ βασιλείας οὐρανῶν ἐλπίδα σαφῶς κατεπαγγέλλουσα· ἀλλ' οἱ τῆς χάριτος ἔχθροὶ εἰδωλολατρίαν ταῦτα πάντα ἀπέφηναν· τοιαῦτα γὰρ τῆς ἐκείνων παρανομίας τὰ ἄτοπα· οὕτως εἰς ἀβούλητα καὶ μάταια ἐξ ἀθλιῶν σκεμμάτων κατενηνεγμένοι, λοῖσμοῦ τοῦ πρέποντος διαμαρτάνουσιν· ἔτι ὁ νόμος σκιὰν ἔχων τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, κατ' ἐνιαυτὸν ταῖς αὐταῖς θυσίαις ἅς προσφέρουσιν εἰς τὸ διηνεκές, οὐδέ ποτε δύναται τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι· ἐπεὶ οὐκ ἂν ἐπαύσαντο προσφερόμεναι· ἀλλ' ὁ νόμος ἅγιος, καὶ ταῦτα μὴ δυνάμενος τοὺς προσερχομένους τελειῶσαι· καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία, καίτοι σκιὰν εἶχε τῶν μελλόντων οὐκ αὐτὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων· αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα ὧν ὁ νόμος σκιά, τούτέστιν ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, ἣ τις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο, τί ἔσθαι, οἱ νέοι Ἕλληνας γλωσσαλγείτωσαν· εἴτα ὁ νόμος οὐδὲν ἐτελείωσεν ἀλλ' ἅγιος, Χριστὸς δὲ ὃς μᾶλλον προσφορᾷ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκές τοὺς ἀγιαζομένους, αὐτὸς γὰρ ὁ τῆς πίστεως ἡμῶν τελειωτὴς, εἰς ὃν ἀφορώμεν, τί· οἱ ἀρριφανεῖς Ἰουδαῖοι ἀνασταυρώσαντες.

Τὰ δὲ ἐξῆς ὅποια, σκοπήσωμεν· ἀλλ' ἐπὶ τὰς Παύλου φωνὰς πάλιν ἡμῖν ἰτέον, καὶ ἡλικίαν τῶν ἐν νόμῳ ἱερέων καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ἱερευομένων, τὸ τῆς καθ' ἡμᾶς λατρείας ὑπερπένες τε καὶ προφερέστατον, ὡς ἐνὶ μάλιστα καθ' ἀθρήσωμεν· “ οἱ ἐν νόμῳ καθιστάμενοι ἱερεῖς, ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ περιέκειντο ἀσθένειαν ἀνθρώποι γε ὄντες, οὐχ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ μόνου, ἢ δὲ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰς νενομισμένας θυσίας προσέφερον· ὁ δὲ ἡμέτερος ἀρχιερεὺς καὶ ἀπόστολος τῆς ὁμολογίας ἡμῶν, οὐκ ἔχει ἀνάγκη ὡσπερ ἐκεῖνοι, πρότερον καθ' ἡμέραν ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἀμαρτημάτων τοῦτο ποιεῖν, ἔπειτα τῶν τοῦ λαοῦ· τοῦτο γὰρ ἐποίησεν ἐφάπαξ ἑαυτὸν ἀνενέγκας, καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερόν τοῦ καταπατάσματος, ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα γενόμενος κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· καὶ οἱ μὲν πλείονες ὄντες ὑπῆρχον, τῷ τῷ θανάτῳ διακοπτομένους κωλύεσθαι διαμένειν· ὁ δὲ γε διὰ τὸ μένειν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην, ὅθεν σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ Θεῷ· “ καὶ οἱ μὲν ὑποδείμματα καὶ σκιᾶ τῶν ἐπουρανίων ἐλάτρευον, καὶ κατ' ἐνιαυτὸν εἰσέρχοντο εἰς τὰ ἅγια ἐν αἵματι ἄλλοτρίῳ· ὁ δὲ διαφορωτέρας τετύχηκε λειτουργίας, ὅσῳ καὶ κρείττονος· διαθήκης ἐστὶ μεσίτης, ἀρχιερεὺς τε τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μεζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς οὐ χειροποιήτου, οὐδὲ δι' αἷματος τράφων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος· ὁ αὐτὸς γὰρ ἦν καὶ ἱερεὺς καὶ ἱερεῖον· καὶ ταῦτα ἡμῖν ἀπεκάλυψε τὰ ἅγια, τὰς πύλας τὰς οὐρανίους ἄσασιν ἀνοίγων, βατὰ τε καὶ εὐπρόσιτα καὶ εἰσιτητὰ ποιησάμενος.

Ὅσον οὖν τῶν προσώπων τὸ ἐξηλλαγμένον, Χριστοῦ τε καὶ τῶν περὶ τὸν Ἰαβρῶν, τῶν πάντῃ διωκισμένων· καὶ ὧν τὸ ἐν μέσῳ εἰς ἄπειρον ἐκβαῖνον καὶ ἀόριστον, καὶ τῶν θυσιῶν τὸ διάφορον· ἐκεῖ μὲν γὰρ ζῶν ἀλόγων αἷμα εἰσηνέγκτο, ἐνταῦθα δὲ τοῦ ἀμάμου ἀμνοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου προσφέρεται· πρὸς δὲ, καὶ τῶν διαθηκῶν καὶ τῆς σκηνῆς τὸ διεστηκός· τὰ μὲν γὰρ χειροποιήτα τε ἦν καὶ πρόσκαιρα, καὶ τῷ χρόνῳ διακοσμήματα, καὶ ἥκιστα θάσιμ' ἔχοντα, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ἦδη πεπαλαιώται καὶ γεγήρακε, ταύτῃ τοι καὶ ἠφάνισται· τὰ δὲ οὐ χειροποιήτα οὐδὲ πρόσκαιρα, ἀτὰρ αἰὶνὰ καὶ αἰὲν καινιζόμενα καὶ νεούμενα, καὶ οὐ ποτε ἀπολήγοντα, οὐδὲ πεφυκότα μειονεκτεῖσθαι καὶ φθείρεσθαι· ἀνάγκη λοιπὸν διεννηοχέειν καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὰ θυόμενα· τὰ μὲν γὰρ παχυτερά τε ἦν καὶ σαρκιωτέρα, καὶ ὡς ἐν τύποις, τῶν μελλόντων καὶ τῆς ἀληθείας προχαρασσόμενα καὶ διαγραφόμενα, καὶ οὐκ ἔτι δεξάμενα τὴν τελείωσιν· τὰ δὲ ἡμέτερα ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ τελούμενα, τελειοῖ τοὺς δι' αὐτῶν προσφέροντας τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, δι' ὧν ἀνεπιλήπτως κειράζονται ἀββὰ ὁ πατήρ· “ εἰ μὲν γὰρ ἦν τε, ,, λείψεις διὰ τῆς λευιτικῆς ἱερωσύνης, φησὶν, ὁ λαὸς γὰρ ἐπ' αὐτῇ νενομο-, ,, θέτητο, οὐκ ἦν ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ,, ἱερέα· ὅτι ὁ νόμος οὐδὲν ἐτελείωσεν, ἐπισαδωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος· δι' ,, ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ· ,, οὐδ' αὖ αἱ θυσίαι καὶ τὰ δῶρα ἠδύναντο κατὰ συνείδησιν τελειῶσαι τὸν λατρεύοντα· “ εἶτα τὸ μὲν αἷμα ταύρων καὶ τράδων ,, καὶ σποδὸς δαμάλεως τοὺς κεκοινωνημένους ραντίζουσα, ἀγιάζουσι πρὸς τὴν ,, τῆς σαρκὸς καθαρότητα· ,, τὸ δὲ αἷμα Χριστοῦ καθαῖρον συνείδησιν ἀπὸ νεκρῶν ἔργων, εἰς τὸ λατρεύειν θεῷ ζῶντι καὶ ἀληθινῷ, τί παρὰ τοῖς ἐχθροῖς λογισθήσεται; ἀγιάζον μὲν οὐδαμῶς ἢ καθαῖρον; τολμήσουσι δὲ πάντως που φάναι ἀκάθαρτοί γε ὄντες τὴν συνείδησιν, καὶ νεκρωμένοι τοῖς ἔργοις τυγχάνοντες, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν· ταῦτα μὲν οὖν ἐκεῖνοι καὶ φραζέτωσαν καὶ πρᾶστέωσαν, ἡμεῖς δὲ πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου ἴωμεν.

ΞΘ. Εἶχε μὲν οὖν, φησι, καὶ ἡ πρώτη σκηνὴ δικαιοῦματα λατρείας· τίνα ταῦτα καὶ ὅποια; λυχίαν εἶχε καὶ τράπεζαν, καὶ τῶν ἄρτων τὴν πρόθεσιν· τί δὲ ἐλέγετο; ἀγία· ἢ δὲ καθ' ἡμᾶς σκηνὴ τίς οὖσα; τί παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἐν Χριστῷ χάριτος λέγεται; ὡς μὲν οὖν ἀμείνων πολλῶν ἐκείνης ἐστὶ καὶ ἱερωτέρα· τί ἄλλο γε εἰπεῖν χρὴ, ἢ καθ' ὅσον τῶν τύπων καὶ τῆς σκιάς ἢ ἀλήθεια, καὶ τῶν μεσιτευσάντων τὸ διοῖσον ἐν ἀξιώματι; τί δὲ παρ' αὐτοῖς ὀνομάζεται; οὐχ' ἀγία, φεῖ τῆς βλασφημίας, ἀλλ' ἐναθῆς καὶ ἀνάλαφτος· οὐδὲ δικαιοῦματα λατρείας ἔχουσα, ἀλλὰ φάσματι εἰδωλολατρίας· ταιαυτα γὰρ τῶν θεομάχων γλωσσῶν τὰ τολμήματα, οἳ γε οὐδὲ τῶν ἴσων γερῶν τῷ νόμῳ τὴν χάριν ἂν τιμῆσαιντο, τῶν αἰσχίστων δὲ πάντων καὶ βδελυρωτέρων· καίτοι ἐκεῖ μὲν μεσίτης καὶ ὑπέρτης ὁ δοῦλος καὶ θεράπων Μωσῆς, ἐνταῦθα δὲ ὁ Μωσῆος δεσπότης καὶ τῶν ὄλων κύριος, ὁ τῶν ἁγίων λειτουργὸς καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἦν ἔπιξεν ὁ κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ὁ κακείνα νομοθετήσας

ὡς θεός, καὶ ἐν τούτοις μεσιτεύσας ὁ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος καὶ καθ' ἡμᾶς γενόμενος· καὶ ἐκείν μὲν ἀρχιερεὺς Ἰακώβ τε καὶ οἱ περὶ Ἰακώβ, ἐνταῦθα δὲ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς παρ' ἡμῖν ὁμολογούμενός τε καὶ πιστευόμενος· καὶ λυχνία μὲν ἐκεῖ ἐκ χρυσοῦ κατασκευασμένη, τοῖς ἔτι ἐν σκιᾷ καὶ νόμῳ προφαίνουσα· ἐνταῦθα δὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν τὸ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον, ὁ ὑπὸ τῆς σκοτίας διώκεται μὲν οὐ καταλαμβάνεται δέ· ἀλλὰ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενον, καὶ καταυγάζει τοὺς ἐν τῷ φωτὶ πορευομένους, καὶ τῇ λάμπει τῆς χάριτος· τράπεζα ἐκεῖ μὲν ἐκ ξύλων ἀσήπτων διειρησμένη, καὶ χρυσίῳ καθαρῷ περιαλλιμμένη, ἐνταῦθα δὲ ἐξ ὕλης μὲν τῆς παρ' ἡμῖν τιμιωτέρας, ὑπὸ αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ θύματος καθαγιαζομένη, καὶ τῷ ἁγίῳ λαμπυρομένη πνεύματι, ἐν ἧ τὰ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας ἐπίτελεῖται μυστήρια· ποιοῖτο δ' ἂν τῶν πιστῶν ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ὅτι μάλιστα σαρώσας καὶ διακαθάρας, πνευματικὴν τράπεζαν ἵνα ἤκοντα τὸν λόγον καθαρῶς ὑποδέχηται, νοερώς αὐτῇ ἐναναπαυόμενον καὶ μυστικῶς ἐσθιόμενον· καὶ ἄρτος ὅπου μὲν ὁ ἄζυμος ἐπὶ πικρίδων παραλαμβάνεται, τοῖς ποιμαίνεσιν κατὰ τὸ πάσχα τὸ τυπικὸν προσταχθεῖσιν, οἷα περ ὄψω τινὶ τῇ πόσῃ ἡδυσμένος· ὅπου δὲ ὁ ἐξ οὐρανοῦ κατὰ θεὸν λόγος, καὶ τροφὴν ἀθανασίας πρόξενον τοῖς ἀνθρώποις δωρούμενος, δι' οὗ ζωῆς τῆς αἰωνίου μετέχουσιν· ὅς τὸ καθ' ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ ἀνεζύμωσι φύραμα, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν λαμπρότητα τῆς θεότητος ἀτρέπτως μετακεράσαστο· καὶ ἐκεῖ μὲν ζῶντων ἀλόγων θυσία τὰ σφάλια, ὧν τὸ αἷμα περιεῤῥέετο τοῖς παροῦσιν ἕδι, καὶ πρὸς σώματος ἀγνισμὸν καὶ κάθαρσιν κατασιδῆναιτο· καὶ τοῖς βουδουτοῦσιν ἢ μηλοσφαγοῦσιν, ἀφαιρέματα εἰς δικαιώματα ἀπειτέτακτο· ἐνταῦθα δὲ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν σφαιλιζόμενον καλλιέρημα, οὗ τῷ ἀχράντῳ καὶ τιμίῳ αἵματι σφαιλιζόμεθα, καὶ πάσης κηλίδος καὶ ῥύπου παντὸς ψυχῆς τε καὶ σώματος καθαιρόμεθα; εἰ τοίνυν τὰ σύμβολα ἅλια, πῶς αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν ἐκεῖνα σύμβολα, οὐκ ἐκ παντὸς ἱερώτερα πολλῶν καὶ ἀγιώτερα; ἀλλ' ἐπειδὴ οὐ συνῆκαν οἱ ἀσύνετοι, οὐδὲ ἴσασιν εἰπεῖν τίς κοινωνία Χριστῷ πρὸς Βελίαν, ἢ φωτὶ πρὸς σκότος, ἢ τίς συγκατάθεσις ναῶν Θεοῦ μετὰ εἰδώλων· οὕτω γὰρ αὐτοῖς τῆς τε εὐθυτάτης ἡμῶν πίστεως, καὶ τῆς παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν παραδεδομένης τῶν δογμάτων ὀρθότητος, καὶ τῆς τῶν θεοπνεύστων γραφῶν ἐρεύνης ἐμέλεισε· διὰ τοῦτο εἰδωλεῖον τὸ καθ' ἡμᾶς ἰατρῆτον φάναι· οὐ δεδίασιν· ἐπὶ δὲ τὴν σικνήν παλινδρομοῦντες καὶ εἰσαυθῖς οἰχώμεθα.

Μετὰ δὲ τὸ δεύτερον καταπέτασμα, φησὶ, σικνή· ἐν ἧ τὰ τε ἄλλα, καὶ μὴν καὶ ἡ κιβωτὸς καὶ τὸ ἱλαστήριον, ἐκ ξύλων μὲν ἀσήπτων καὶ αὐτὰ διασκευασμένα· χρυσίῳ δὲ τῷ καθαρωτάτῳ περιεκέχρωστο, ἅγια δὲ ἁγίων ἐλέγχετο· ἢ δὲ καθ' ἡμᾶς, τῶν ἁγίων ἀγιωτέρα τὰ καὶ ἐνθεεστέρα, κιβωτὸν μὲν τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ πανάγιον καὶ ζωοποιον σάρκα φερεῖ, δι' ἐκείνης ὥσπερ ἐν ξύλοις ἀσήπτῳ τυπικῶς πάλιν διαγραφομένην, ἐξ ὧν ἡμῖν τὸ καθ' αὐτὴν ἀναμάρτητον ὡς ἐν σκιᾷ διασημαίνεται, καὶ τὸ πρὸς ἀφθαρσίαν καὶ

ἀπάθειαν μεταπεπλάσθαι, ὀπνήνια τῇ τοῦ συννηνωμένου λόγου δυνάμει, τοῦ τὸν θάνατον καταργήσαντος καὶ τὴν φθορὰν καθελόντος, τοῖς τοῦ ἄδου χωρίοις προσομιλήσασα, θανάτου κρείττων ἄφθνη, καὶ ἐν τοῖς φθοροποιοῖς γενεομένη τόποις, τὴν τῆς ἀφθαρσίας ἀπηνέγκαστο δόξαν· χρυσίῳ δὲ ὡσερ τῷ διαφανεστάτῳ, τῇ οὐσιωδῶς συνημμένη θεότητι, κατακαλυπτομένη καὶ λελαμπρυσμένη· ἰλαστήριον δὲ πάλιν ἡμῖν, αὐτὸν τὸν Χριστὸν ὁ θεὸς καὶ πατὴρ ἔθετο· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἰλασμός ἡμῶν· οὕτω γάρ ὁ πατὴρ ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ἀπέστειλε τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἰλασμόν περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἀλλὰ τί ταῦτα παρὰ τοῖς κατεφθαρμένοις τὴν Γνώμην, καὶ τὴν ψυχὴν τεθνηκόσι τῇ ἁμαρτίᾳ; αἰδοῖ καὶ φόβῳ τῇ πρὸς τὰ ἅγια σιωπῇ τὰ πολλὰ τιμητίον· αὐτοὶ γάρ τὰ φίλα καὶ συνήθη τῆς τόλμας φθεγγέσθωσαν· ἐνταῦθα δὲ Γενομένοις ἡμῖν, οὐκ ἄκαιρον ὡς γε οἶμαι νενομίσται προσδιατρίψαι τῷ λόγῳ, κἄν τισι παρεμβατικώτερον εἶναι δόξῃε, καὶ μικρά τινα τῶν κατὰ τὴν σιγήν χάριν διεπιθεῖν, ὡσερ εἰς ἔλεγχον μὲν τῆς τῶν ἀνοήτων ἀλογίας καὶ δυσσεβείας, συνηγορίαν δὲ τοῖς πιστοῖς καὶ τῇ ἀληθείᾳ διαφανεῖται.

ο. Εἴρηται τοίνυν τῷ ἀποστόλῳ, ὑπεράνωθεν τῆς κιβωτοῦ χερουβὶμ εἶναι δόξης κάτασιάζοντα τὸ ἰλαστήριον πρὸς ὃν ἀνθυποφέρων διαπορήσειεν ὁ τοιόσδε λόφος καὶ ἐρεῖ· τί φῆς ὦ Παῦλε; χερουβὶμ εἰσι ταῦτα; ὅποια δὲ ἐκεῖνα ἀκούομεν; ἂ τὴν πρωτίστην τὴ καὶ προσεχῆ θεῶν, καὶ τῶν μακαρίων καὶ ὑπερουρανίων διακόσμων, διέλαχε παρὰ Θεοῦ τάξιν τὴ καὶ ἀποκλήρωσιν; ἴνα δὴ δικαίως μάλα καὶ ἀξιόλογον τὸ τῆς δόξης αὐτοῖς περιιάπωτο γέρας, ἂ τε δὴ πλησιαίτατα θεῶν οὔσι, καὶ τὰ πρῶτα ἐκεῖθεν ἐλλαμπομένοις, καὶ τῆς αὐλοῦ ἐκείνης καὶ ὑπερφώτου κάταγλαΐζομένοις λαμπρότης; οὐ μὲν οὖν εἴποις ἂν τί δ' ἂν εἶεν; εἴ σοι βουλομένῳ γε εἶναι, φράζε σαφῶς, καὶ τὸν γε περὶ τούτων ἡμῖν ὡς ἄριστα διατίθει λόγον, τὸ παχὺ τῆς διανοίας τῆς ἡμετέρας καὶ ὕλικόν καὶ κάτω βρίθον, ἐπὶ τὰ ἀπλᾶ καὶ θεῖα ὡς ἐφικτὸν ἡμῖν ἀνάγων θεάματα, ἀφ' ὧν σοι ἡ μέχρι τοῦ τρίτου οὐρανοῦ ἀρπαγὴ καὶ ἀνάβασις μνησασα παρέσχετο· ἢ τάχα καὶ θεϊότερόν τι Μωσέως καὶ ὑψηλότερον παραδέδειχεν, ἂ καὶ τοῖς σοῖς Θεοσόφοις φοιτηταῖς ἐναυγάσας καταλέλοιπας πρὸς ἐνθεστέραν διδασκαλίαν, τῶν τὴν Γνώσιν τῶν τηλικούτων χωρεῖν ἐξισχυούτων; λέξεις γὰρ ὧδέ πη εὐ ἴσμεν, ὡς οἱ θεῖοι χερουβὶμ, αὐτὸ μὲν ὅτι ποτὲ εἰσι τὴν φύσιν ἀνείδουσι τε ὑπάρχουσι, καὶ ἀνθρωποιᾶ ἡμιστά καθορᾶσθαι φύσει πεφύκασι· δυνάμεις δὲ ὁμως εἰσὶν ἀσώματοι καὶ πανάτιαι, περὶ θεὸν τε ἰδρυμέναι καὶ τὰ πρῶτα ἐκ θεοῦ ἐλλαμπόμεναι, καὶ λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότης, νοερά πνεύματα, ἡ πῦρ οἷον αἴλον καὶ ἀσώματον· “ ὁ ποιῶν γὰρ, ὡ φησι, τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πῦρ, φλέγον· ὡ κοινῶς γὰρ ταῦτα καὶ ὁμοίως πασῶν τῶν οὐρανίων καταφάσκειται δυνάμεων· αἱ τῇ φύσει τῇ ἑαυτῶν, τὸ ἀνώλεθρον καὶ ἀθάνατον τῇ τοῦ δημιουργήσαντος κέκτηνται· χάριτι τὰ καθύπερθεν δὲ τῆς κιβωτοῦ ὑπεριπτάμενα, ἂ τοῖς σκιασμοσι τῶν πτερυγῶν κατασκυκάζει τὸ ἰλαστήριον, ὕλικά μὲν εἰσι

τὴν οὐσίαν καὶ σώματα ἐκ χρυσοῦ γὰρ τοῦ καθαρωτάτου διεσκιεύασται, σφυρήλατα δὲ καὶ ἐκτετορευμένα, καὶ χερσὶν ἀνθρωπείαις σοφία τῇ ἀνωθεν καὶ ἐπιστήμη τοῦ τεκτενναμένου, εὖ μάλα ἐκμεμηχανημένα, ἐξ εὐφυῶν τε καὶ εὐτέχνων διεσκιυμένα τῶν ἑλασμάτων διὸ πλείοσι διαφοραῖς τετυγχάνουσι τῶν δεξασμάτων.

Προσθείη δ' ἂν λιπαίνων τὸν λόγον εὐμούσως ἄλλαν, ὅτι ἐκείνοι μὲν, οἷς κυρίως τούτομα πρόσκειται, οὐσίαι εἰσι νοεραὶ τε καὶ νοηταί, ἐκ τῆς ὑπερουσίου καὶ τῶν ὄλων παραλίτικῆς αἰτίας αἰδίων καὶ νοεράν τὴν ζωὴν κεκτλημένοι, οὐσιωδῶς ταύτης ἐν τῷ νοεῖν μέταλαχόντες, καὶ δυνάμεις νοεραὶ καὶ ἐνέργειαι ἐντοπισταί, καὶ νόες εἰσὶν ὑπερκοσμιοὶ, αὐτοὶ καὶ ἀπαθεία καὶ ἀσώματότητα νοούμενοι, καὶ νοοῦντες ὑπερκοσμίως πάντα ἀπλῶς καὶ ἐνοειδῶς τὰ παρὰ θεοῦ ἐλλαμπόμενα. ὁμοῦ τε καὶ κατὰ ἀφρόαν ἐπιβολὴν· ἀλλὰ καὶ πολυμομάτους αὐτοὺς εἶναι παραδέδοται, τῷ πρὸς θεὸν ἐστράφθαι, καὶ τὰ προσεχῶς αὐτοῖς ἐκείθεν ἐκκαλυπόμενα ἀμέσως κατοπτρεύειν· ἀπλοὶ δὲ ὄντες καὶ ἀνειδίει, μορφῆς καὶ σχημάτων εἰσὶν ὑπερέκεινα καὶ ἀμέθεκτοι· οἷα δὲ δὴ αὐλοὶ καὶ ἀσώματοι νοούμενοι, τὸ ἀδιάστατον ἔχουσι καὶ ἀναφῆς, ἄποσόν τε καὶ ἀμέγεθες καὶ ἀπῆλικον, καὶ διὰ ταῦτα φθορᾶς εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι, καὶ τοῦ ἡλλοιωθῆαι κατὰ τι γοῦν πάμπαν καθαρεύντες· τὰ δὲ κατὰ τὴν σκηπὴν καθιστάμενα χρυσότευκτα, οὔτε νόες εἰσὶν, οὔτε νοερά, οὔτε νοοῦσιν, οὐκ αἰσθήσεως μετέχουσιν, οὔτε οὐδὲν τούτων εἰσὶ ζωῆς δὲ τῆς ὅπως δυνάμειός τε καὶ ἐνεργείας ἠμοιρήσασιν, σώματα δὲ εἰσὶ καὶ ἔνυλα, εἰ καὶ τῆς καθαρωτάτης καὶ διαυδοῦς ὕλης τυγχάνει τὸ ἔλασμα· σώματα δὲ ὄντα ἐξ ὕλης καὶ εἶδους πεποιημένα, εἰκότως καὶ μερόρφωται καὶ ἐσχημάτισται, ὅθεν φθορᾶς καὶ ἡλλοιώσεως οὐκ ἡλευθέρωται· τὸ δὲ τριχῇ διαστατὸν ἔχοντα· πεποσωμένα εἰσι καὶ ὄγκοις καὶ πηλικότησι διειλημμένα τυγχάνουσιν.

Ἐπι ἐν τοῖς ἀγιοτάτοις χερουβὶμ καὶ κίνησις ἐστὶ, κινουῦνται γὰρ περὶ τὰς νοήσεις ἐνεργούντες, καὶ περὶ τὸν θεῖον ἔρωτα συντεταμένως καὶ ἀρρέπῶς τὸ ἀεικίνητον ἔχουσι καὶ ἀκατάληκτον, καὶ τὴν πρὸς θεὸν ἔφεσιν ἀπαρέγκλιτον κέκμηται, καὶ τὰς μαρμαρυγὰς τῆς θεαρχικῆς ἀκτίνος ἀμέσως καὶ πρωτοφανῶς ὑποδέχονται· τῷ τε εἰς ἀλλήλους χωρεῖν ἀσυγχύτως καὶ ἀποχωρεῖν, προϊέναι δὲ καὶ ἐπὶ τὰ ὑφειμένα, προνοίας τὴν καὶ τοῦ εὐεργετικῆν εἶνεκεν· ἐπιστρεπτικοὶ γὰρ εἰσι τῶν κατὰδεεστέρων, καὶ χειραγωγικοὶ καὶ ἀναταλινοὶ πρὸς τὰ θεϊότερα καὶ ὑψηλότερα· ἀλλὰ καὶ στάσις ἐν αὐτοῖς ἐστὶ, τῷ ἰδρῦσθαι καὶ ἐστράφθαι πρὸς θεὸν ἀπαρέγκλιτως, καὶ τῆς ἐαυτῶν θεοειδοῦς ἕξεως καὶ μονιμότητος μὴ ἐξίστασθαι, ἐν ταυτότητι δὲ μένειν· περὶ τὸ ταυτὸν καὶ αἰὶ ὡσαύτως ἔχον ἀγαθὸν περιχορεύοντας· τοῖς δὲ οὐδ' ὀπωσιτοῦν μέτεστι κινήσεως, οὔτε ἐπὶ τι πρὸδος οὔτε νοητῆ οὔτε αἰσθητῆ ἐν αὐτοῖς ἐστὶν, οὐδὲ ἔφεσις οὐδὲ ὄρμη οὐδὲ βούλησις· ἀμετάβατα δὲ μᾶλλον καὶ ἀκίνητα, καὶ τῆς ἐτέρων δεόμενα πρὸς τὸ κινεῖσθαι δυνάμειος· ἐστάσι γοῦν ἐφ' οὗπερ ἴδρυται τε καὶ ἀποτέτακται, μὴ δὲ παρ' αὐτοῖς τὴν τοιαύτην ἔχοντα στάσιν· ἀψυχά

γε ὄντα καὶ ἀναίσθητα, τοῦ δὲ ἰσάντος καὶ ἀπερείδοντος ἐφ' ὅπερ ἂν νεοὶ αὐτῷ τὰ τῆς βουλήσεως δεήσονται· καὶ μὴν καὶ λόγος ἐν ἐκείνοις ἐστίν, ἐπαί- περ λοῖκοί· εἰσιν, οὐχ' οἶος περ ὁ ἡμέτερος, ἐκ τοῦ ἐν ἡμῖν φυσικοῦ καὶ ζω- τικοῦ πνεύματος, διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων προῖον καὶ διαρρυθόμενος, τῇ πληθῇ τε τοῦ ἀέρος τυπούμενος, καὶ διαβιβαζόμενος πρὸς ἀντίληψιν τῆς τῶν ἀκουόντων αἰσθήσεως, ἀλλὰ τῇ ἄλλους εἶναι καὶ ἀσυνδέτους καὶ ἀπλοῦς τε καὶ ἀσωμάτους περιχωρεῖν ἐν ἀλλήλοις, καὶ τὰς ἀλλήλων ἕκαστοπέσειν νοή- σεις, καὶ κοινωνεῖν τῇ λόγῳ διὰ σιγῆς ἐναργέστερον ἢ ὁ πᾶς προῖον λόγος.

Τὰ δὲ ἐπειδὴ χρυσήλατά ἐστι, καὶ ὕλης ἀψύχου καὶ ἀλόγου μέτεσχηκεν, ἄλογά τε εἰσὶ, καὶ τὸν περὶ λόγου λόγον ἐπ' αὐτοῖς ποιεῖσθαι, ἄλλον κἀ- κείνοι τῆς θεαρχικῆς φωτοδοσίας ἀφθόνως ἐν μετουσίᾳ γινόμενοι, πρὸς τὸ θεοει- δὲς καὶ θεομίμητον ὡς ἐφικτὸν ἀποτυποῦνται, καὶ πρὸς τὸ ἐμπερὲς τῆς θείας ἀρχεῦτίας νοητῶς καὶ ὑπερκοσμῶς ἑαυτοὺς ἀνατείνουσι· ταῦτα δὲ λαμπρότη- τος μόνης τῆς ἐκ τῆς ὕλης ἐνούσης αὐτοῖς μετειλήφασιν· ἀνόμοιοι δὲ ἔχουσι τὴν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον ὁμοιότητα· κἀκείνοις δηλοῖ τοῦνομα τὸ ὑπερφλῆρες τῆς γνώσεως καὶ ἀνελάττων· καὶ τὸ ὑπερβλύζον ἐν αὐτοῖς ἐν σοφίᾳ, ἐκ τῆς πολυχύτου καὶ πηγαίας φωτοχυσίας, ἐξ ᾧν καὶ τὸ θεωρητικὸν αὐτοῖς πρόσ- εστιν, ἐπὶ τὸ πάσης ἐπέκεινα θεωρίας καὶ γνώσεως ὕψος, θεοειδῶς ἀνατεινο- μένοις, καὶ τοῦ θείου καὶ ὑπερκάλου φωτὸς ἀεὶ καταπίμπλονται· ἐντεῦθεν καὶ μύησις αὐτοῖς πρώτως ἐναυγάζεται τῶν παρὰ τῆς θεαρχίας ἐπὶ τὰ προ- νοούμενα προϊόντων ἐπιστημονικῶν λόγων, ἐν μεθέξει τε τῆς θεουργικῆς γνώ- σεως ὡς θεμίτων γινόμενοι, πολλὰ τῶν θείων καὶ υπερτάτων γινώσκουσιν ὑπερ- κειμένως, καὶ τροφή αὐτοῖς ἐστίν ἢ τῶν ἀπλῶν καὶ μακαρίων φωτοφανειῶν ἔλλαμψις, προσεχῶς αὐτοῖς καὶ πρώτως ἐκ τῆς ὑπερφώτου ἀκτίνος ἐναστρα- πτούσης· ἤδη δὲ τὴν πασῶν υπερτάτην τῶν ὑπερκοσμίων νόον, ἃ τε θεοειδέ- στατοι, διακληροῦνται ταξιαρχίαν· ὅθεν καὶ θεολογικῆς ἐπιστήμης παρὰ τῆς θεαρχικῆς ὑπερουσιότητος ἐν μετουσίᾳ πρῶτως γινόμενοι, ἐπὶ τοὺς μετ' αὐ- τοὺς ἐξῆς διαπορθεύουσιν· ἐξαγγελτικοὶ γοῦν εἰσὶ τῆς θείας σιγῆς, ἐκφαί- νοντες ἐν ἑαυτοῖς τῆς ὑπερουσιῶς κρυφιοτήτος τὴν ἀφθεγξίαν· ὕμνοισί τε ἀκα- ταλήκτως καὶ ἀσιγήτως τὴν θεῖαν ἀγαθότητα, τὸ σεβάσμιον ἐκείνο καὶ τρισ- σοφαῖς τῆς θεολογίας μελώδημα.

Τὰ δὲ, ὅτι περ εἰσὶ χειρόκμητα, ψιλῆς μὲν μόνης μετέλιφε τῆς προσηλο- ρίας, μύησεως δὲ καὶ γνώσεως καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ἃ εἴρηται, οὐ τι που μετέσχηκε· πρὸς δὲ, καὶ εἰκόνας εἰσὶν ἐκείνοι τῆς θεαρχίας, τὸ κρύβιον καὶ ἀφανὲς φῶς ἐν ἑαυτοῖς ἐμφανίζοντες, καὶ πρὸς τὸ θεοειδὲς ὡς θεμίτων ἀφο- μοιούμενοι, καὶ τὴν ὅλην τοῦ θείου φωτὸς ἀκτῖνα θεοειδῶς εἰσδεχόμενοι· τοῦτο ἐν μεθέξει ὑπάρχοντες ἐπομένως, ὅπερ κατ' οὐσίαν ἐστὶ τὸ μετεχόμενον προ- ηγουμένως· φῶτα δεύτερα εἰκλανθρωπότατα καὶ ἀγαθοειδῆ, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀμαρύγματα ἀκράντα καὶ ἀκκλιδῶτα, τὸ ἐμπερὲς τῆς πρωτοφανείας θεοειδείας ἀγαθοπρεπῶς ἀποφερόμενοι· καὶ δὴ καὶ γινώσκουσι, ὅτι μὴ τὰ καδ' ἑαυτοὺς

νοητὰ μόνον, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἐν αἰσθησει οὐκ αἰσθητῶς ἀλλὰ νοητῶς, κατὰ τὴν οἰκειάν τῆς ἐνουσῆς αὐτοῖς τοῦ θεοειδοῦς δυνάμεως ἐπιστήμην, ἀλλως καὶ γνωστῶς αὐτοῖς ἐπιβάλλοντες· τὰ δὲ χρυσόκητα, εἰκόνων εἰκόνες εἰσιν ἀμυδρότεραι καὶ ἀνομοιότεραι, καὶ παρὰ πολὺ τοῦ παραδειγματικοῦ αἰτίου ἀπολειπόμενα· ἴσασι δὲ οὐδὲν ὀτιοῦν· πῶς γὰρ τοιαῦτα γε ὄντα, καὶ οὕτως ἔχοντα; καὶ σφόδρα ἢ ἀπέξεσμένα καὶ ἐκτέθρονευμένα, καὶ μαρμαρυγᾶς διαφανεῖς καὶ λαμπυρόντας ταῖς περιαστραπτούσαις στίλψεσιν ἀποπέμπουσι· πόθεν οὖν σοι ταῦτα καὶ τίος ἔνεκεν εἶρηται χερουβὶμ, κατ' οὐδένα τρόπον τῶν οὐσιωδῶς ἐνυπαρχόντων ταῖς ὑπερκοσμίοις μετεσχηκότα δυνάμεσιν:

Οὐκ ἐμός φημι ὁ λόγος, οὐδὲ παρ' ἐμοὶ πρῶτῳ ἢ τοιαύτῃ προσηγορίᾳ τούτοις ἐξεύρηται ἢ ἐπιτέθειται· Μωσῆς ἐστὶ τοῦ Θεόππου καὶ νομοθέτου ἢ φωνῆ, καὶ πάλαι προανιστόρηται, καὶ μαρτυρουμένην ἔχει διὰ τῶν ἱερῶν Γραμμάτων τὴν πρεσβυγένειαν, καὶ τὸ πρὸς ἀξιοπιστίαν εὐπαράδεκτον· εἰ δὲ χρὴ τὰ ληθέστερον φάναι, θεοῦ τοῦ προστέλαχότος τῷ οἰκίῳ θεράποντι, ἡνίκα τῆς σκηνῆς αὐτῷ τῆς παλαιᾶς ἐκεῖνης διετύπου καὶ παρεδείκνυ τὴν σύμμηξιν· ἐπειδὴ γὰρ τῶν κατ' οὐρανοὺς καὶ τῶν ἀνω διακόσμων, ἀμυδρά τινα μιμήματα καὶ ἀπεικασμάτα σκιοειδέσι τύποις προβεβλημένα ἔφερον ἢ σκηνή, ὅρα γάρ, φησι, “ ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει ”, ἵνα οὖν καὶ τῶν χερουβὶμ ὀφείη κύριος ὁ τῶν ὄλων θεός, καὶ καθάπερ αὐτοὶ ἀμέσως καὶ πρῶτως ἠλλαμπόμενοι, τὰς λειτουργίας ἐν τοῖς ὑπερουρανοῖς οἰκειτικῶς ἀποπληροῦσι, καὶ τὰς ἀγαθοεργούς τῆς θείας προνοίας προσόδους τοῖς μετ' αὐτοὺς διαποροθμεύουσι, κατὰ ταῦτα καὶ τοῖς ἐπὶ γῆς μιμητικῶς ὑπὸ τῶν ἀφομοιουμένων αὐτοῖς, θεία οἰκονομεῖται συγκαταβάσει γινόμενον· ταύτῃ τῷ νομοθέτῃ ἐκπεποιήσθαι, τουτὶ δὴ τὸ φιλοτέχνημα διατέτακται· ἐκεῖθεν γὰρ τὰς θεοφανείας ὁ τῆς θεοπατίας ἠξιομένος ὑπεδέχετο· ἤδη γὰρ ἐγκεχεῖρισθό πρὸς τὴν τοῦ λαοῦ κηδεμονίαν ὑπηρετήσῃ, τὴν τοῦ λαοῦ ἡγεμονίαν καὶ προστασίαν πεπιστευμένος· γέγραπται τοίνυν ἐν τοῖς μετὰ τὴν κιβωτὸν διατεταγμένοις, κατὰ τὴν καλουμένην τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἱερὰν βίβλον, ὧδέ πως θεομοθετοῦντος θεοῦ· “ καὶ ποιήσεις ἰλαστήριον ἐπίθεμα χρυσοῦ καὶ καθαροῦ· δύο πῆχεων καὶ ἡμίσεος τὸ μήκος αὐτοῦ, καὶ πῆχεως καὶ ἡμίσους τὸ πλάτος αὐτοῦ· καὶ ποιήσεις δύο χερουβὶμ χρυσοῦ τορευτὰ, καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἰλαστηρίου ποιηθήσονται· χερουβὶμ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τούτου· καὶ χερουβὶμ εἷς ἐκ τοῦ δευτέρου τοῦ ἰλαστηρίου· καὶ ποιήσεις τοὺς δύο χερουβὶμ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη αὐτοῦ· ἔσονται οἱ χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας αὐτῶν ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες τὰς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἰλαστήριον· καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἄλληλα εἰς τὸ ἰλαστήριον ἔθονται τὰ πρόσωπα αὐτῶν χερουβὶμ· καὶ ἐπιθήσεις τὸ ἰλαστήριον ἐπὶ τὴν κιβωτὸν ἄνωθεν· καὶ εἰς τὴν κιβωτὸν ἐμβαλεῖς τὰ μαρτύρια ἃ ἐὰν δῶ σοι· καὶ γνωσθήσονται σοι ἐκεῖθεν, καὶ λαλήσω σοι ἄνωθεν τοῦ ἰλαστηρίου, ἀνὰ μέσον τῶν δύο χερουβὶμ τῶν ὄντων

„ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τοῦ μαρτυρίου, κατὰ πάντα ὅσα ἐνείλωμαί σοι πρὸς τοὺς
 „ υἱοὺς Ἰσραὴλ. „

Ἄνοιγνύτωσαν τὴν ἀκοὴν οἱ ἀναίσθητοι, προσεχέτωσαν τὸν νοῦν οἱ ἀνοή-
 τοι· Θεοῦ φωναὶ ταυτὰ ἔστι καὶ ἐντάλματα οὐκ ἔχουσι εἰπεῖν, ὅτι Μωσέως
 ἔστι τὸ ἐγχείρημα ἀνθρώπινον τὸ ἐπιτήδευμα, τέχνης ἔργον τῆς κατ' ἡμᾶς
 τὸ ἀποτέλεσμα, θεὸς ἔστιν ὁ προστάτων, θεὸς ὁ κελεύων τις ὁ ἀμφιβέβλων;
 καπεῖπτοσαν ἔτι οὐδὲν ἐνταῦθα αἰνίγμα, οὐδὲν ἀσαφές, οὐδὲν πλεονάζον ἐμ-
 φαινόμενον, ἢ ἐν ἀλληγορίαις ἐκκείμενον, τὰ ἀψυχα ταῦτα, τὰ ἀναίσθητα, τὰ
 πάντη ἀκίνητα, τὰ ἐξ ὕλης ἀψύχου καὶ ἀλόγου ἐκμεμηχανημένα, τορεῖα δὲ
 μόνον καὶ στίλβει τῆς θεᾶς καὶ ὕλης καθαρότητι καὶ τοῦ τεκμηνημένου σοφία
 διαφέροντα, τῆς αὐτῆς τοῖς ἀγιωτάτοις χερουβίμ, ταῖς ζώσαις καὶ ἐνεργού-
 σαις καὶ ἀεικινήτοις δυνάμει, προσηγορίας ὁ τῶν ὄλων θεὸς ἠξίωσεν οὐκ
 εἰκόνας χέρουβιμ, οὐχ' ὁμοιώματα, οὐκ ἐκτυπώματα, ἀλλὰ τῇ ὁμοιουμῇ χρη-
 σάμενος ὁ ἐντελλόμενος θεὸς, καθαροῦ καὶ τρανῆ τῆ φωνῆ χερουβίμ κατωό-
 μασε' δυσωπεῖτω τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἀγνώμονας τῇ ἀληθείᾳ τῶν λεγομένων
 ἔπεσθαι, ἐπτάκις ἐνταῦθα τῶν χερουβίμ τοῦνομα παραληφθὲν καὶ ἐκπεφωνη-
 μένον, καὶ τῷ τιμίῳ κατὰ τὴν γραφὴν τὴν θεόφωνεστον ἀριθμῶ, καὶ τοῦτο
 δεδοξασμένον· ἵνα διὰ τε τοῦ ἐπηγγελκότος τὸ ἀπαραίτητον, διὰ τε τοῦ ἀριθ-
 μοῦ τὸ ἐπίσημον, ἀμφοτέρωθεν ἔχοι τὸ πρᾶγμα τὸ ἀπαράγραπτον· εἰ οὖν τὰ
 χριστιανῶν παραίτῳινο οἱ ἄθλιοι, τοὺς Ἰοῦν Ἰουδαίους μιμείσθωσαν, μήποτε
 καὶ αὐτῶν ὀφθεῖεν ἀπιστότεροί τε καὶ ἀγνωμονέστεροι· οὐδαμοῦ γὰρ παρὰ
 Ἰουδαίαις τετέλμηται εἰδῶλων ἐτόματι ταῦτα πεποιθίσθαι, καίτοι πολλῶν
 τοῦ θεοῦ σεβάσματος ἀλογήσαντες, εἰδῶλοις ἕξαπατάμενοι λαλοτρύκατι
 πάντῃ δὲ παρ' αὐτοῖς ταυτὶ τίμια καὶ προσκνητὰ καὶ σεβάσμα' καὶ τοσοῦτω
 σεβάσμα, ὡς μηδένα τῶν ἄλλων δεῖε καὶ εὐλαβεῖα τῶν ἁγίων προσίεναι· πλὴν
 γε δὴ ὅτι εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν, διὰ παντὸς εἰσέεσαν οἱ ἱερεῖς τὰς λα-
 τρείας ἐπιτελοῦντες· βατὰ γὰρ ἦν ταῦτα τοῖς πολλοῖς καὶ εὐπρόσιτα· τὰ δὲ
 μετ' ἐκείνην, ἀσιβῆ παῖσι καὶ ἀψαυστα, ὅτι μὴ μόνον ἐφέιτο τῷ ἀρχιερεῖ
 ἐφάπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσιτήτια εἶναι τὰ νενομισμένα ἐπ' αὐτοῖς ἐπιτελέσοντι.

Ἐντεῦθεν αἱ πανάγαι δυνάμεις θεοῖς προστάγμασι κινούζονται ἐπιτε-
 θεν τῆς τοιαύτης κλήσεως ὁμωνύμως τοῖς ἀρχέλυτοις ἁγίοις, τὰ πρὸς τὸ ἰλα-
 στήριο ὑπεριδρυμένα τετύχηκε χρυσοτόρευτα· καὶ εἰκότως προβέβληνται τῶν
 αὐτωμάτων οἱ τύποι, καὶ τῶν ἀσχηματίστων τὰ σχήματα· ὡς δεμιτὸν φάνα, κατὰ
 τοὺς θεοσόφους ἡμῶν πατέρας καὶ κλεινοὺς τῆς ἐκκλησίας καθηΓμόνας,
 ἀδυνατούσης τῆς κατ' ἡμᾶς ἀναλογίας ἀμέσης ἐπὶ τὰς νοητὰς ἀνατείνεσθαι
 θεωρίας, καὶ δεομένης οἰκείων καὶ συμφυῶν ἀναγωγῶν, αἱ τὰς ἐφικτὰς ἡμῖν
 μορφὰς προτείνουσι τῶν ἀμορφῶτων καὶ ὑπερφυῶν θεαμάτων· τοῦτο γὰρ τῆς
 θείας ἀγαθότητος, καὶ τῆς περὶ ἡμᾶς πατρικῆς κηδεμονίας, τὰς τῶν ὑπερου-
 ρανίων δυνάμεων ἐντυπωτικοῖς συμβόλοις ἐμφαίνεσθαι μακαριότητας, τὸν ἡμέ-
 τερον ἀνάδουσι νοῦν, τῇ κατ' αὐτὸν ὕλαϊ χειραλωγίᾳ χρώμενον, ἐπὶ τὴν τῶν

οικειῶν ὡς ἐφικτὸν μίμησιν τε καὶ θεωρίαν. Ἐἴθε δὲ δεδόσθω παρὰ Θεοῦ
 Ἐἴθε μὲν τὴν κλησίν τοὺς ἐπὶ τῆς σκηνῆς χερουβὶμ εἰληφέναι, πόθεν αὐτοῖς τὸ
 Ἐἴθε τῆς δόξης ἐπιφνημισθῆσεται χρῆμα; Ἐἴθε Ὅτι γε δὴ πρῶτον μὲν Θεοῦ ἢ πρόσ-
 ταξις, ὅσα δὲ ἐπήγγελται θεὸς καὶ πεποίηκε τίμια, οὐδὲν γὰρ εἰκὴ οὐδὲ μάτην
 τῶν παρ' αὐτοῦ τι πρόεισι, τοῦτο δ' ἂν εὔροι τις καὶ κατὰ τὴν κοσμογένειαν
 ἰστορούμενον “ εἶδε γάρ φησιν ὁ θεὸς, καὶ ἰδοὺ πάντα κατὰ λίαν ”, ἐπειτα
 πῶς οὐ δεδόξασται ταῦτα, ὅθεν ἐπιφαίνεται θεὸς καὶ γινώσκεται; τί γὰρ τῆς
 θείας ἐπιστασίας περιδοξότερον; ἢ τῶν κατ' οὐς οἰκονομικῶς ἐπιφοιτᾷ τόπων
 εὐκλείεστερον; πόθεν τὸ ὄρος τὸ Σινὰ δεδόξασται, καὶ φοβερὸν καὶ ἀπρόσιτον
 ἀναδέδεικται; πῶς ἤκουε Μωσῆς τῆς Θεοστιβοῦς ἐπιφάνων γῆς “ ὁ τόπος ἐν
 ,, ᾧ ἔστηκας γῆ ἁγία ἐστί; ,, τῶν γηίνων καὶ σαρκικῶν ἀπολύεσθαι προσλα-
 τόμενος, ἃ ἐδήλου τά τε ἄλλα, καὶ τῶν ὑποδημάτων ἢ ἀφαίρεισι.

σα. Πῶς, ἴνα τάλλα παρῶμεν, τὰ κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ σεβάσμια, ἐν οἷς
 ἐπιδημήσας ὁ σωτὴρ τὰς τε μεγαλουργίας ἐκείνας τὰς θείας ἐπετέλει, καὶ τὰ
 πάθη ὑπὲρ ἡμῶν ἠνεγκε, καὶ πᾶσιν ἐπέραστα καὶ τριπόθητα; ὅτι δὲ καὶ τοῦ-
 νομα προκειμένον ἰσι, δυνάται εὐκλείας μεταδιδόναι, καὶ χάριτος, ἀκούομεν
 τοῦ κυρίου ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος “ ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφή-
 ,, του, μισθὸν προφήτου λήψεται καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου,
 ,, μισθὸν δικαίου λήψεται καὶ ὅς ἐάν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτίριον
 ,, ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν
 ,, μισθὸν αὐτοῦ ”, οὐκοῦν καὶ ταῦτα μετασχόντα τῆς κλήσεως, καὶ δόξης τῆς
 ἐπ' αὐτοῖς κεκοινωνήκε· μανθανέτωσαν οἱ ἀμύητοι καὶ ἀπαιδευτοὶ τὴν ἐκ τῆς
 δυνάμεως τοῦ ὀνόματος τοῖς κεκλημένοις μετελημμένῃ χάριν τε καὶ ἐνέρ-
 γειαν· οὕτω γὰρ καὶ οἱ παρ' ἡμῖν θεῖοι ναοὶ καὶ οἰκοὶ, περιδοξοὶ καὶ σεβά-
 σμιοι, ὅτι θεῶ ἀνιερώθησαν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπικέκληται ἐν αὐτοῖς, συμ-
 παρομαρτούσης ἡδὴ καὶ τῆς τῶν ἐν ἐκάστῳ τούτων ἀποτέλαγμένης τῶν ἁγίων
 μνήμης· ἐπιτηρήθειον δὲ κἀκεῖνο ὡς εἰ τὰ ἐν μείοσι κείμενα, τὰ κατὰ τὴν πρῶ-
 τὴν σκηνὴν φημι ἅγια ἐλέγετο, τὰ μετ' αὐτὴν δὲ ἐνδοτέρα γε ὄντα καὶ ἅγια
 ἁγίων λεγόμενα, οἷς συνυπῆρχε ταῦτα καὶ συγκατήρηθημπο, πόσον ἐν ἀμείνοσι
 κείσεται καὶ δοξασθήσεται; εἰ δὲ οἱ τῆς αἰσχύνης κληρονόμοι πρὸς ταῦτα ἀν-
 τιλέγοιεν, ὥρα αὐτοῖς μὴ δὲ τὸ Μωσέως πρόσωπον δεδόξασθαι δοξάζειν.

Τίμι οὖν πειστέον; Μωσεῖ καὶ Παύλῳ τοῖς Θεοπτίας ἠξιοῦμενοι, καὶ τῆς
 ὑψηλῆς Θεολογίας τὰ μυστήρια πεπιστευμένοι, ἢ τοῖς ἐκ τῆς κοπρίας παρα-
 φθεγομένοις κίβδηλα καὶ ὀδωδῶτα ληρήματα, καὶ τὰ ἐκ νόθης διανοίας ἀπο-
 τετεργμένα τῶν ἀλόγων ψόφων ἐπισφαλῶς ἀμβλωσθῆδία; εἰ μὲν οὖν οὐ κεί-
 θεῖται Παύλῳ, οὕτω τὰ περὶ τούτων διεξιόντι. οὐχ ὡς χριστιανοὶ εἰ δὲ οὐδὲ
 Μωσεῖ, οὐδὲ ὡς Ἰσραῖοι· εἰ δὲ οὐδὲ θεῶ αὐτῷ, οὐδ' ὡς Ἕλληνας ἢ Βάρβαροι,
 πολλῶν δὲ τούτων ἔτι δυσσεβέστεροι καὶ ἀθεώτεροι· ταῦτα δὲ ὡς ἐν βραχεῖ
 διεξήλθομεν ἤδη γὰρ τῶν ἀποστατούντων τινὲς τῆς πίστεως, ἐπειπερ εἰς πα-
 ράδειγμα τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰκόνας παρὰ τῶν εὐσεβούντων καὶ ταῦτα πα-

ραλαμβάνεται, συγκαλυβρίσαι και συνέκφυλλίσαι οὐκ ἀπόκνησαν πολλὰς μὲν δυσφημίας αὐτῶν καταχέοντες, παντὸς δὲ μώμου και ἀδοξίας τὰ παρὰ Θεοῦ διατεταγμένα, οἱ Θεοστυγεῖς ἀποπληρῶντες· εἰ τοίνυν τὰ τῶν οἰκετῶν ἐκτυπώματα, τῶν θείων χερουβίμ λέγω, δοῦλα γὰρ Θεοῦ και αὐτὰ και κτίσματα παρὰ τῷ μεγάλῳ ἀποστόλῳ, και τοῖς εὐσεβεῖν εἰδόσιν ἅπασι, κατὰ τοὺς εἰρημένους τρόπους δεδοξασμένα τέ ἐστι και λέγεται, εἰπάτωσαν ἡμῖν οἱ ἀνόητοι, πῶς τοῦ δεσπότη τοῦ ὄλων, ὅς και τῶν χερουβίμ ἐστὶ κύριος, και πάσης κατεξουσιάζει τῆς κτίσεως, τὸ ἱερὸν ἀπεικόνισμα παρευδοκιμηθήσεται ἢ παροραθήσεται; μᾶλλον δὲ, πῶς οὐ δόξης και τιμῆς μεγίστης ἀξιοθήσεται; ἄρα ὁ τὴν τῷ μείζονι ἐποφειλομένην ἀποστέρων τιμὴν, και μὴ δὲ τὴν τῷ ἐλάττωσι προσήκουσαν ἐπιπέμων, πόσης κατηγορίας οὐκ ἄξιος; πῶς τῆς ἐσχάτης ἀβελτερίας οὐκ ἀνάμεστος; ταῦτα οὐδ' οἱ γε νηπιῶδεις τὴν φρένα και τὴν γλῶσσαν ψελλίζοντες, και ὀρθὰ λαλεῖν οὐκ εἰδότες διανοήσαντο· τὸ δὲ και ἀτιμίας ἀπάσης ἀποπληροῦν, οὐδ' ἂν οἱ λαμπρᾶς μελαγχολίας νόσῳ ἐαλωκότες ἔδρασαν· και τοῖς οἱ Θεῖοι χερουβίμ, ἀπλοῖ τε ὄντες και αἴλλοι, ἀνεἰδοῖ τε και ἀσχημάτιστοι και διὰ τοῦτο ἀσώματοι, και τότῳ αἰσθητῷ περιγράφεσθαι ὡς ἀσώματοι φύσιν οὐκ ἔχουσι., καθὰ και πρόσθεν ἡμῖν λέλεκται· εἰ γάρ που ἐν σώματι τοὺς θεῖους ἀγγέλους ἀκούσειε τις ὀρᾶσθαι ποτε, μὴ ἂν ἄλλό τι ὑπολήψοιτο, ἢ τό γε τοῖς ἐν οἷς εἶδει παρὸς τὰς ἐγκραγευσμένας διακονίας τοῖς ἐπὶ γῆς τὰς ἐπιστασίας ποιοῖντο, τῷ ἀγνώστους ἡμῖν εἶναι τὴν φύσιν, συμβολικῶς σχηματιζομένους φαίνεσθαι· καθ' ὃ και ἐν τότῳ εἶναι, τῷ μὴ ἐτέρωθί που χρησιμωδούντας κατ' αὐτὸν ἐνεργεῖν λέγονται, ὅπερ μόνῃ τῇ θεῖα και ὑπεραγνώστῳ πρόσεσι φύσει· ἂ οὐδ' οὕτω τῷ λόγῳ τῆς αὐτῶν ἀσωματότητος λυμαίνεται· μὴ δὲ γὰρ ἂν οἶεσθαι χρῆναι θηριώδεσι τισι και κτηνοπρεπέσι μορφαῖς, ἢ ὀρνιθίαις πτεροφυταῖς, τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων τὴν οὐσίαν χαρακτηρίζεσθαι· ὅμως δ' οὖν θεῖοις νεύμασιν, ἐκείτωρ τοῦτο θεὸς ἐβούλετο, οὐ πάντα ἐν ὀφθαλμοῖς κοῦφα και βάρδια, ἐγράφησάν τε και εἰκονίσθησαν.

Χριστὸς δὲ ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν ἡμέτεραν πτωχεῖαν ἀμφισάμενος, και τὸ παχὺ τοῦτο και ὑλικὸν φορέσας τὸ ἀπὸ γῆς σαρκίον, τὸ σῶμα τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, και τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἐνώσας ἑαυτῷ, φθαρτὴν τε οὐσαν και Γραπτὴν και περιΓραπτὴν φύσιν, πῶς οὐ Γραφήσεται και περιΓραφήσεται; καθ' ὃ οὖν πέφηνε καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, και ἐν σώματι τοῖς ἐπὶ γῆς πεφανέρωται, και συμπεπολίτευται, και γράφεται και εἰκονίζεται, οὐδενὸς τὸ παράπαν ἐπινοουμένου τρόπου, τοῦ δυναμένου τὴν ἅπαξ ἐνωθεῖσαν αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν σάρκα, ἐκ τοῦ γεγράφθαι, ἀποδιῆσθαι ἢ διορίζειν αὐτοῦ τῆς θεότητος, καὶ μυρία ληρώδασιν οἱ παράφρονες· ποῖος γὰρ λόγος τοῦτο συναναγκάσειεν; ἐπεὶ οὐδαμῶς γε φύσιν ἔχων ἐπιδειχθήσεται ἢ οὕτω γε και πάθοι ἂν ὁ λόγος παθοῦσης τῆς σαρκὸς, και περιτμηθείσης συμπερίλημθήσεται και συντεληθήσεται, και τᾶλλα ὅσα τῆς παθητικῆς και θνητῆς ἐστὶ φύσεως, διὰ τὴν ἔνωσιν πείσεται· ὦν

τί ἀλογώτερον ἢ ἀσεβέστερον; ἢ καινουργείωσαν ἑτέραν παρὰ τὴν ἡμετέραν αὐτῷ ἀνειληφθαί φύσιν, ἵνα ἐν οὐδενὶ αὐτῷ κοινωνήσαντες, ἀνέλπιστα αὐτοῖς καὶ ἀνεπιχείρητα τὰ τῆς σωτηρίας γένοιτο· ἢ φασματώδη καὶ πικρασμένην τὴν οἰκονομίαν κατὰ τοὺς Μανιχαίων λόγους, οἷς ἐξηκολούθησαν, δογματίζέτωσαν οἱ παραπλήγεις, τέλειον αὐτὴν ἀποσκευαζόμενοι· τί δέ; οὐχὶ παρὰ πᾶσι χριστιανοῖς τοῖς εὐσεβεῖν εἰδόσιν, ἐξ οὗ τὰ τῆς Θείας ἐπιφανείας καὶ σωτηρίου οἰκονομίας ἐνηῶνται, Γράφεται καὶ εἰκονίζεται, ὡς δηλοῦσιν αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ ἡ ἀλήθεια; μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ μήκιστον τοῦ διελάσαντος χρόνου, ἢ τε ἄπειρος τῶν εἰκονισάντων καὶ εἰκονισθέντων πωληθῆς ὑπ' ὄψιν πάντων ἐκκεκλιμένη εὐσεβῶς μάλα καὶ εὐπρεπέστατα, μονοῦ σαφῶς ταῖς ἀπάντων ἀκοαῖς ἐμβοῶσα τὴν τε περὶ ἡμᾶς τοῦ σωτῆρος ἀγαθότητα γεγενημένην, καὶ τῆς οἰκονομίας αὐτοῦ καὶ συγκαταβάσεως διατρανοῦσα τὸ μυστήριον, καὶ οὐδὲν ἦπτον ἢ τὸ ἱερὸν διδάσκουσα εὐαγγέλιον, τὰς τε τῶν ἁγίων ἀριστείας, καὶ τοὺς ἀξιαγάστους ἄθλους αὐτῶν κηρύττουσα, καὶ τὴν τῶν ἀφεπτύτων ταῦτα ἀγνωμοσύνην καὶ ἀπιστίαν ἐμφανῶς στηλιτεύουσα· “ πάντα γὰρ ἐνώπια, τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὄρθα τοῖς εὐρίσκουσι γινῶσιν. ”

Καὶ τίς οὕτως ἄθλιος καὶ πέπωρωμένος τὴν ψυχὴν καὶ ἠλίθιος, ὡς ἀντοπῆσαι παρὸς τὴν οὕτω λαμπρὰν καὶ διαφανεστάτην ἀλήθειαν; πῶς δὲ ἄρα τοιαύτης προσηγορίας τυχοῦσα ἡ γραφὴ, οὐ τιμία καὶ ἔνδοξος; οὐδὲν γὰρ ἀπεικὸς καὶ τοῦτο Χριστὸν ὀνομάζεσθαι καθάπερ ἐκεῖνα χερουβὶμ· τίς γὰρ λόγος ὁ τοῦτο κωλύσων τῷ ἐπιγεγράφῃ μάλιστα; Χριστὸς γὰρ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀναγινώσκειται τὸ ὄνομα, καὶ τοῦ εἶδους τὸ ἐμφερὲς ἔχουσα, καθ' ὅσον ἡ χεὶρ τοῦ Γραφέως ταῖς εὐφυταῖς καὶ ταῖς ἐκ τῆς τέχνης τῆς Γραφικῆς ἐπιδόσειν ἀπευθύνεται ἡμῖν δὲ καὶ τὰ χρυσότευκτα χερουβὶμ, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνὴν τιμητέα, καὶ ὁ περὶ τούτων λόγος βραχύς τε καὶ εὐπερίγραφος ὢν ἐνταυτοῖ περιγεγράφεται· ὁ δὲ περὶ τῶν ἀμαθαιόντων ἔτι σφριγῶν καὶ ἐπαυμάζων ἐπὶ τὸ πρόσω προενεχθήσεται· ἐκπλαθεῖ γὰρ ἂν τις καὶ σφόδρα γε εἰκότως αὐτῶν κἀναυθῆσα τῆς ἀνοίας καὶ ἀφροσύνης τὸ μέγεθος, ὡς οὐδ' αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις καὶ ἡ ἐνέργεια, καὶ τὰ παρὰ πᾶσι συμφώνως ὁμολογούμενα, καὶ ταῖς κοιναῖς ἐννοίαις τὸ ἀναμφίλεκτον ἔχοντα, τὸ δέον αὐτοὺς συνιδεῖν πέπεικεν· εἴπερ γὰρ αὐτοῖς δογμάτων εὐθύτητος μετῆν, διασχοῦσι ἀμαθίας τὸ πάχος, ἐχρῶν ἐκ τῶν ἐναργῶς προφαινομένων καὶ ταῖς αἰσθήσεσι πάντων ὑποπιπτόντων, συλλογισαμένους περὶ τῶν προκειμένων, ἐπεγνωκέναι τάληθῃ καὶ δοξάσαι τὰ εὐθῆ· ὡς γὰρ κἀν ταῖς σκιαγραφίαις ἰδεῖν ἔνεστιν, αἰ μὴ τῶν ἀρχετύπων αὐτῶν μόνον, ἤδη δὲ καὶ τῶν κεχρωματουργημένων, καὶ ταῖς διαφανέσι τῆς εὐχροίας βαφαῖς διηνθισμένων, καὶ πρὸς τὴν ἐμφέρειαν τοῦ πρὸς ὃ γέγονεν ἀκριβῶς ἐξεργασμένων, πολλῶν καθ' ἀδεύστεραι οὔσαι τυγχάνουσιν, οὕτως ἐκ παραλλήλου θεμένους τὰ σχέσει θεωρούμενα, καὶ ὡςπερ ἀναλογία νόμου, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων, τίμια δὲ ταῦτα καὶ ἅγια κατὰ τὴν ἀποστολικὴν εἰσήγησιν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τὰ τὸ

πλέον ἔχοντα, τὰ παρ' ἡμῖν ἱερά φημι, ἂ τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν πεφόρειε, διαφερόντως τιμιώτερα τε καὶ ἐνδοξότερα; ἀλλ' οἱ ματαιόφρονες οὐδὲ τῆς ἴσης ἐκείνοις ἀξιοῦσι τιμῆς τοσούτου δέουσι τὴν τοῦ κρείττου καὶ συμφέροντος ἐκλογὴν πεπιστεῦθαι, ἐπεὶ καὶ τῇ τῶν ἐναντίων ἐκόπως πλεονεκτοῦσιν αἰρέσει· εἰκόασι γὰρ οἱ τῇ ματαιότητι καὶ τῷ ψεύδει καθισχημένοι, τοῖς ἐν σκότῳ βαθεῖ τραχεῖάν τινα καὶ προσάντη καὶ πολλαῖς ἀκάνθαις καὶ σκόλοφι κατεσφορεσμένην ἰοῦσιν ὁδὸν, οἷς συμβαίνει ἀπείροις τοῖς ἐκ τῶν διαπταισμάτων τῆς ἀβελφίας κινδύνοις, καὶ ἀνηκέστοις ὁδύναις περιπεῖρεσθαι· οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ τῇ ἀχλύϊ τῆς ἀπιστίας ὁμοῦ καὶ ἀμαθίας περιπεσόντες, καὶ πλείοσι προσκόμμασι δυσφημιῶν καὶ ὕβρεων, ὧν κατὰ τῆς τοῦ σωτῆρος οἰκονομίας ὡσπερ λίθους οἱ τάλανες βάλλουσιν ἐναλόγως, ταῖς ἀκίσι τῆς ἀμαρτίας· τὰς ψυχὰς οὖα περὶ τὰ εὐδύτατα τῆς εὐσεβείας ἀποτυφλώττοντες δόγματα· περιφανῶς κατατιτρώσκονται.

οβ. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ Μωσέα, καὶ τὰ τῶν παλαιῶν ἐκείνων πέρας ἐχέτω· ἐπὶ δὲ τὰ πολλοῖς ὕστερον χρόνοις κατὰ τὴν ἰουδαίων περιφανείαν ἐπίσημα νῦν εἶμι· δεδοξασμένος ὁ Σολομῶντος νεὸς, πῶς γὰρ οὐ; ἐπεὶ θεοῦ οἶκος καὶ αὐτὸς καὶ διάταγμα, καὶ ἡλικίος ἐκεῖνος τοῦ σοφοῦ καὶ κρατίστου ὁ παμποικίλος καὶ διαβόητος δέμος, καὶ τί γὰρ ἢ Σολομῶντος ἔργον; φιλοτιμία γὰρ καὶ πολυτελεῖα καὶ ἀναλώμασι πλείστοις ὅσοις ἀποχρώμενος, τῆς ἐπ' αὐτῷ εὐκλείας καὶ δόξης ὡς ἄριστα μετεποιεῖτο τῶν σπουδασμάτων· εἶτα ἐπειδὴ ἐκεῖνος καθήκον, ὁ μὲν ἐκεῖνον ἀνιστάμενος, δόξη καὶ λαμπρότητι οἰκοδομίας τὸ εἶνεκεν, καὶ τῶν ἄλλων δήπου περιφανέστερος διεφαίνεται· δηλώσει δὲ καὶ ὁ προφήτικὸς ταῦτα λόγος· “μεγάλη γὰρ φησὶν ἔσθαι ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἢ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην” καὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ δώσω εἰρήνην, λέγει, κύριος παντοκράτωρ, καὶ εἰρήνην ψυχῆς εἰς περιποίησιν παντὶ τῷ κτίζοντι, τοῦ ἀναστῆσαι τὸν ναὸν τούτον, εἰρηκῶς τοῖνον ὁ θεῖος προφήτης, τῷ συζηρικῷ τοῦ λόγου χρησάμενος σχήματι, ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἐπιψιφίζόμενος καὶ τὴν τοῦ προτέρου οἴκου ἐνδοξον ὑπάρχουσαν διασκευῆν· ἐπειδὴ γὰρ ποτε παραώηκε καὶ ἐξήμαρτεν εἰς τὸν κτίσαντά τε καὶ εὐεργετοῦντα θεὸν ὁ πάλαι ἰσραηλίτης λαὸς, τῶν δοθέντων αὐτῷ διὰ Μωσέως κατολιγωρήσας θεσμῶν, παράνομον δὲ βιωτὴν καὶ θεῷ ἀπάδουσαν τῆς νενομισμένης ἀνθηρημένος, λελύπηκε τὴν θεῖαν δίκην, ταύτην τοι καὶ τὰ ἐκ τῆς ἄνωθεν ὀργῆς διέφερε δυσχερῆ, καὶ δίκας τῶν ἡμαρτημένων ἐδίδουσαν· πολέμιοι γὰρ κατὰ διαφόρους ἐπιόντες χρόνους, αὐτάνδρους τὰς πόλεις αὐτῶν ἀνῆρπαζον ὑπὸ βαρβάρους γοῦν ἐχθροῖς γενόμενοι, καὶ τῶν πατρῴων ἐθῶν μετανιστάμενοι, τὴν ἀλλοτρίαν νέμεσθαι οἱ δορίληκτοι κατεδικάζοντο ὑστέρησιν οὐκ τιμωρίαν ἐξέτισαν, ἐπέστησαν Βαβυλώνιοι, καὶ ἡ περίοπτος ἐκείνη καὶ πολυδρῦλτος πόλις πορδουμένη κατέστραπτο, τὰ τε περικαλλῆ αὐτῆς καὶ κράτιστα δώματα βαρβαρικοῦ πυρὸς ἐγένετο παρανάλωμα, τὰ τε βασιλεία καὶ ὁ περιώνυμος τοῦ Σολομῶντος νεὸς συγκαθῆρητο, καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς ἅγια ὑπὸ χερσὶ βεβήλοις

τῶν ἐχθρῶν διεφέρετο· θείας δὲ φιλανθρωπίας τῶν τυγχονόντων οἱ ἐαλωκότες, καὶ τοὺς ἄνωθεν καθωρισμένους ἐπ' αὐτοῖς ἐξανύσαντες τῆς αἰχμαλωσίας χρόνους, ἀνιέντο τῶν δεσμῶν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν εἰσαυῶθις κατεπλουτίζοντο, καὶ πρὸς τὸ πατρῶον ἀνεσώζοντο ἔδαφος, καὶ ἡδεμόσιν οἰκίαις καὶ ἄρχουσι κατὰ τὰς προαγούσας ἐπ' αὐτοῖς προφητείας ἀπειχέριντο, ἡνίκα καὶ ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ Ζοροβάβελ, καὶ ὁ τοῦ Ἰωσεδὲν Ἰησοῦς, ὃς μέγας ἀρχιερεὺς ἐλέλετο, τοῦ λαοῦ ἐξάρχοντες ἠγεμόνευον· τούτοις οὖν τινικαῦτα παρὰ θεοῦ διὰ τῆς προφητικῆς φωνῆς προσετέτακτο, σπουδῆ χρησαμένους καὶ προθυμίαις, καινίζειν καὶ ἀνιστᾶν τὴν τε πόλιν καὶ τὸν ναὸν ἀναδείξασθαι· καὶ δὴ αὐτίκα τὰ προσταφτόμενα ἀμελητῆ κατὰ καιροὺς ἐπεραίνετο, ἐξ ὧν ὁ τε καιρὸς συνεισηνέκειν, ἢ τε Περσῶν μεγαλοψυχία πεφιλοτίμητο, ὁ τε τῶν περὶ τὴν οἰκοδομίαν σπουδαζόντων πόνος, οἷα δὴ ἄρτι τῆς πατρῴας καὶ φίλης ἐπιβαινόντων γῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν οὕτως ἀσπῆρτιστο, καὶ μόνος ὢν ὁ οἶκος ἐθαυμάζετο, καὶ πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπανταχοῦ γῆς συνίεσαν, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ τῶν θυσιῶν ἐπετελεῖτο, καὶ τῆς θρησκείας ἀπάσης ἢ λατρείας περιεγέγραπτο, οὕτω τοῦ διὰ Μωσέως νόμου Θεσπίσαντος· τὰ δὲ περὶ αὐτὸν τελούμενα, ζῶων ἀλόγων σφάγια, καὶ πρόσχυσαι αἱμάτων, καὶ ἄνισμοὶ περιῤῥαντήριοι, καὶ σποδὸς δαμάλεως τοὺς κεκοινωνημένους περικαθαίρουσα, παχύττη γὰρ ἐδούλευον γραμμάτος, οὐ θεωρῆμα προσεῖχον τινικαῦτα τοῦ πνεύματος, καὶ ὅμως δεδόξαστο.

ογ. Τὰ δὲ ἐφ' ἡμῶν ὅποια καὶ ὅπως ἔχοντα, τί ποτε ἄρα παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας νενομίσται, καὶ αὐθις ἐπισκευώμεθα· ἡνίκα γὰρ ὁ καιρὸς ἐφέστηκε, καθ' ὃν ἡ θεία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ χάρις ἐπέφανε, καὶ ὁ ναὸς ὁ τῶν ἁγίων ἄλιος παρὰ τῶν σταυρούντων ἐλύετο, καὶ τριήμερος πάλιν ἀνίστατο, καὶ πᾶς ὁ περὶ τὴν θείαν οἰκονομίαν διεσπεραγματέυτο σκοπὸς, παρῶχθη δὲ τὰ παλαιὰ καὶ ἀντίσχηθη τὰ νέα, παρῆλθεν ἡ σκιά, ἐπεισηλλθε δὲ ἡ ἀλήθεια, τύποι γὰρ ταύτης ἐκεῖνα ἐτύλχανε καὶ προμνηύματα, οἷχεται μὲν ὁ ναὸς, πέπαυται δὲ ἡ δόξα, πέρας εἴληφεν ἡ λατρεία, διεκόπη τῶν θυσιῶν ὁ νόμος, τῶν ἀλόγων ζῶων περιηρέθη τὰ θύματα, ἔστη τῶν αἱμάτων ἡ χύσις, ἠφάνισται τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς κνίσσης τὸ ἀηδὲς, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν τὰ παλαιὰ πεπαλιώθη καὶ γεγήρακε· τὸ δὲ παλαιούμενον καὶ Ἰηράσκον, οὐκ ἄδηλον ὅποι προσήγγικε· ταῦτα ἐπίπερ τὸ καινὸν σφαγιάζεται θυμία, ἐναντι πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα ἀντεισαγόμενον, καὶ τὸ αἷμα τὸ τίμιον τοῦ ἀμόμου ἀμνοῦ ὑπὲρ τῆς ἀπάντων σωτηρίας εἰσφέρεται ποροχέομενον, σεσιώπηται καὶ κατήρηται· ἀλλ' εἰ τὰ καταρτίζόμενα δόξης ἔμπλεα, τὰ κατὰ τὴν ἀνατίλθασαν χάριν καὶ ἀλήθειαν, ἥτις τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα κατήρητικε, πῶς οὐκ εὐκλείεστερα καὶ πολλῶ μᾶλλον δόξη καὶ σεβάσματι διαφέροντα; οἱ δὲ τῆς εἰδωλομανίας ἕξαρχοι, τῇ ἑαυτῶν ἀπάτῃ καὶ ἀγνωμοσύνῃ ἀγόμενοι, οὐδὲ παρὰ τίθεσθαι ἐκεῖνοις δοξάζουσιν ἀνοηταίνοντες, ἀλλ' ἐκ διαμέτρου τῆς ἀληθείας ἀποσφαλλόμενοι ἴενται, καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν καὶ φίλην τοῦ ψεύδους πλάνησιν ἀβουλότατα καταθούμενοι φέρονται· ναοὶ γὰρ οἱ παρ' ἡμῖν, τί χρὴ καὶ

λέγειν; ὡς μὲν πλεῖστοι, ὡς δὲ μέγιστοι, ὧν τινες καὶ κάλλει καὶ μεγέθει, τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου ὑπεραίρουσι, μαρτυρεῖ τὰ ὀρώμενα, καὶ ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίῳ ἐπ' ἀπειρία κατευρυνόμενα· ὡς εἴ τις ἀριθμῶν διαλαβεῖν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἐβελήσειε, λάθοι ἂν εἰπὼν τὴν ἐπὶ θαλάσσης ψάμμον ἀπαριθμούμενος, ἢ τῶν κυμάτων ἐπιὼν τὴν ἐπανάστασιν· χάριτος δὲ ὁπόσης καὶ ἀγιασμοῦ δαψιλῶς ὅπως καὶ πλουσίως μετελιχόσθε βρούουσιν, οὐδὲ παρεξέταξεν ὅπως ἐκείνῳ θεμιτόν· καὶ ταῦτα δηλοῖ τῶν πραγμάτων ἢ ἀλήθεια· τὰ δὲ οὕτως ἐνθεα, καὶ τῶν ἐνδόξων ἐνδοξότερα, καὶ τῶν θαυμασίων θαυμασιώτερα ἠγνόησαν παντελῶς· πῶς καὶ τίνα τρόπον; ἐπειδὴ ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου οὐ διέσπειλαν, οὐδὲ συνῆκαν ὅτι οὔτε συγκατάθεσις ναῶ θεοῦ μετὰ εἰδώλων, οὐδὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος· “ διὰ τοῦτο περιεβάλλοντο ἀδικίαν καὶ ἀσεβειαν, ἑαυτῶν, καὶ διενόησαν καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ, ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος, ἐλάλησαν, ὡς οὐδὲν τι μᾶλλον τὸ ἐν κόσμῳ ἀδόξως νοσοῦντες φιλήδογον, ἢ τὸ ἐν γλώττῃ ἀκόσμως ληροῦντες φιλεῖδωλον· καθάπαξ δὲ πρὸς πᾶν ὀσιοῦν τῶν καλῶν τὰς ἀκοὰς ἀποφράζαντες, οὐδὲ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων κατακούειν ἀνέχονται, δι' ὧν τοῖς φαρισαίοις, νομικῶν παραλήρησεων ἔνεκον, κατὰ τῶν θεσπεσίων ἐγκαλοῦσι μαθητῶν, ἐπιπλήττων ὁ σωτὴρ ἔλεγεν· “ ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ, ὅτι τοῖς σάββασι οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον, βεβηλοῦσι, καὶ ἀναίτιοί εἰσι; λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι καὶ ἄνδρες νινευῖται ἀναστήσονται ἐν κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτήν, ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωανῆ, καὶ ἰδοὺ πλέον Ἰωανῆ ὧδε· πρὸς δὲ, ὅτι καὶ βασίλισσα νότου ἐβερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν, ὅτι ἤλθεν ἐκ τῶν περᾶτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι σοφίαν Σολομῶντος· καὶ ἰδοὺ πλέον Σολομῶντος ὧδε. ”

ὁδ. Παρασημαντέον δὲ πρῶτον, ὅτι πλέον ὧδε ἐφ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων τρόπων προσκείμενον, οὐ τοπικὴν τινα παρίσθησιν ἔννοιαν, ἀλλ' ὅσον ὑπεραίρει καὶ ὑπερίδρυνται τὰ νέα καὶ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομούμενα, καὶ ἀσυγκρίτως τὸ πλέον ἔχοντα τῶν τε κατὰ Σολομῶντα τε θαυμασμένων, καὶ τῶν ἐν τοῖς ἄλλοις παλαιοῖς, καὶ ταῖς τῶν πραγμάτων ὑπεροχαῖς, ἐν ἀμείνοσι μακρῶν κείμενα διαδείκνυσιν· ὧν τὸ ὑπερανθεῖν καὶ ἐξηλλαγμένον προσεχῶς εἴρηται· διὰ τούτων γὰρ ἡμῖν τὰ θεῖα τῆς οἰκονομίας μυστήρια παραδέδοται, τὰ οὐράνια τοῖς ἐπὶ γῆς ἐκαλυπτεῖται, τῆς υἰοθεσίας ἢ χάριτος προέρχεται, καὶ βασιλεία οὐρανῶν ἐν ἴδῳ ἡμῶν γίνεσθαι, πᾶσα εἰδωλικὴ καὶ δαιμονικὴ ἀπάτη πᾶντοθεν ἀπελαύνεται· καὶ τί γὰρ ἄλλο, ἢ ὅτι θεὸς μετὰ ἀνθρώπων; οὐ τί ἂν εἴη μεῖζον καὶ ὑψηλότερον; εἰ δὲ καὶ τόσῳ τις ὑπολήφεται, τί κρεῖττον καὶ ἐνθεότερον, ENΘΑ ΘΕΟΣ ΕΝ ΣΑΡΚΙ ΠΑΡΑΓΙΝΕΤΑΙ; ὧν οὐδὲν τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα διεκέκτητο πώποτε· ἀλλὰ καί ποτε τοιαῦτα γε ὄντα, τῶν θαυμασίων ὁπόσον εἰπεῖν θαυμασιώτερά ἐστιν ἀμήχανον, ἃ παρὰ τοῖς ἐχθροῖς τοῦ εὐαγγελίου ὅποια νῦν λελόγισθαι καὶ κατωνόμασθαι· πάλιν αὐτοὶ θεομαχεῖτωσαν, αὐτοὶ τὸ μυστήριον τῆς οἰκονομίας κωμωδεῖτωσαν, αὐτοὶ τὸ

κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν διαφραυλιζέτωσάν τε καὶ χλευαζέτωσαν, αὐτοὶ τῆς ὕβρεως ἀπολαυέτωσαν· εἰδωλικῆς γὰρ πλάνης τὰς ἑαυτῶν ἀποπιμπλάσι ψυχάς· ἀξίως οὖν καὶ λίαν ἐνδίκως, καὶ γενεὰ ἀπιστος καὶ μοιχαλὶς νομισθήσεται, ὡς δὴ φίλην καὶ ἀδελφὴν τῆς τῶν φαρισαίων ἀναισχυνῆτιας καὶ ἀπονοίας, τὴν τε γνώμην καὶ ἀπιστίαν κατακτησάμενοι· εἰ γὰρ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα καὶ προγενέστερα τίμια, πῶς οὐκ ἔδει ταῦτα ψῆφον ἐνέγκασθαι τὰ νέα καθ' ἡμᾶς, τὴν πασῶν ἀμείνω τὴν καὶ προφερεστέραν, δόξης τε καὶ τιμῆς ἀξιοθήσεσθαι; ὅπερ ἤδη παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἐπαξίως δὴ καὶ τετύχηκε· κἀκείνο δὲ σκοπεῖν ἄξιον, ὡς ὁ μὲν οἶκος ἐκείνος ὁ παλαιός, οὕτω θεοὶς δεδόμενται νεύμασι, καίτοι πρότερον παρὰ τῶν ἀνασεωσμένων οὐκ εὐλόγως παρεωραμένος.

Ἴδωμεν δὲ τί ποτε ἄρα τῶ τῶν ὅλων θεῶ τὸ πρὶν ἐπ' ἐρημίᾳ καὶ κατηδαρισμένον καθορῶντι κείμενον δοκεῖ· μέγα κατακέκραγεν Ἰουδαίων, ἡμεληκόσι περὶ τὴν δόμησιν· ἐπεὶ καλεῖ διὰ τοῦ προφήτου· ἀπειλαῖς χαλεπαῖς κἀταζεύγυσι καὶ ὅποια δὴ ταῦτα; ὀλίγων ἐπιμνησθῆναι κἀταλειπόσι τὰ πλείονα, οὐκ ἀποδάτω σκοποῦ νενομίσται· γέγραπται γὰρ ὡδί· “ διὰ τοῦτο τάδε λέγει ὁ κύριος παντοκράτωρ· ἄνθ' ὧν ὁ οἶκος μου ἐστὶν ἔρημος, ὑμεῖς δὲ διώκετε ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἀνέξει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ δρόσου, καὶ ἡ γῆ ὑποστελεῖται τὰ ἐκφόρια αὐτῆς· καὶ ἐπάξω ῥομφαίαν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐπὶ τὰ ὄρη, καὶ ἐπὶ τὸν σῖτον, καὶ ἐπὶ τὸν οἶνον, καὶ ἐπὶ τὸ ἔλαιον, καὶ ὅσα ἐκφέρει ἡ γῆ, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐπὶ τὰ κτήνη, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς κόνους τῶν χεῖρῶν αὐτῶν· καὶ ἤκουσε Ζοροβάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, καὶ πάντες οἱ κατὰλοιποὶ τοῦ λαοῦ, τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτῶν, καὶ τῶν λόγων Ἀγγαίου τοῦ προφήτου, καθ' ἕτι ἐξαπέστειλεν αὐτὸν κύριος ὁ θεὸς αὐτῶν πρὸς αὐτούς· καὶ ἐφοβήθη ὁ λαὸς ἀπὸ προσώπου κυρίου, καὶ εἶπεν Ἀγγαῖος ἄγγελος κυρίου τῶ λαῷ· ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν, λέγει κύριος· καὶ ἐξήγειρε κύριος τὸ πνεῦμα Ζοροβάβελ τοῦ Σαλαθιὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ τὸ πνεῦμα Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κἀταλοιπῶν πάντων τοῦ λαοῦ, καὶ εἰσῆλθον καὶ ἐποίησαν τὰ ἔργα ἐν τῶ οἴκῳ κυρίου παντοκράτορος. ”

Ἀλλὰ τοῖς μὲν πάλαι, καὶ ῥαθυμοῦσι περὶ τὸν οἶκον, ταῦτα ἠπείληται· καὶ σπουδάζουσι περὶ αὐτὸν ἱκανῶς, ἐκεῖνα ἀπήγγελλται· νῦν δὲ καὶ τί συμβήσεται, τοῖς οἰκοδομῆν μὲν οὐ σπουδάζουσιν, ἐκπορθεῖν δὲ καὶ καθαιρεῖν ἐπιειγομένοις, ἀ διαπρεπῶς καὶ κοσμίως καὶ εὐσεβῶς ἔστηκε; καὶ οὐχ' ἓνα οἶκον, ἀπείρους δὲ τῶ πλήθει καὶ ἀριθμὸν ὑπερεκβαίνοντας, οὐ τὸν ἐναίμοις ἀνεμῆμον θυσίαις καὶ λιβανῶσι καὶ τοῖς ἐσχαρίταις, καὶ λιπασμάτων κνίσσεσι τεθυμιαμένον, καὶ τοῖς τῶ γράμματι δουλεύουσι καὶ σαρκικοῖς ἔτι καὶ τῶν γῆινων ἀντεχομένοις νενεμημένον, ἀλλὰ τοὺς ταῖς ἐν πνεύματι λατρείαις καὶ θυσίαις αἰνέσεως αἷς χαίρει θεὸς εὐωδιάζοντος, καὶ τοῖς ἐν πνεύματι θεοῦ ἀπομεινῶσι καὶ τῶν οὐρανίων μετὰποιουμένοις ἀποκεκληρωμένοις· εἰ δὴ οὖν ἐκεῖ-

νοις τοῖς ἐπ' ἐλάττωσιν ἐαλωκόσιν ἀπειλεῖ καὶ χαλεπαίνει θεός, τοῖς ἐπὶ μείζουσιν ἀμαρτήμασι καὶ προσκρούσμασι πεφοραμένοις, πῶς οὐκ ὀργισθήσεται ἀμυνόμενος, πλείοσι τε καὶ χαλεπώτεροις ὑπαγάγοι ταῖς κατὰδικαίς; τούτοις γὰρ παραπλήσια καὶ δι' ἐτέρων ἀγίων προφητῶν, τῶν τῆς θεραπείας τοῦ Θεοῦ οἴκου κατολιγωρούντων, ὁ τῶν ὅλων καταβοᾷ Θεός, ὑφ' ὧν δηλοῦται πεπεδησθαι μὲν τῶν νεφῶν τὰς ἀδίννας, ἄγονον δὲ τὴν γῆν ἐφοραῖσθαι, θορύβους τὲ ἐπαλλήλους ἐπεληγέσθαι, καὶ δύναμιν ὡσαύτως κολάζουσιν, καὶ ῥομφαίαν ἀναιροῦσαν, οἷα συμβαίνει κατὰ τε στίχασιν ἐμφύλιον καὶ πολεμίων ἐφόδον γίνεσθαι εὐκαιρῶς τούτοις καὶ ὁ παροιμιακὸς ἐπομιμῶζει λόγος " ὡ οἱ ,, εὐφραϊνόμενοι ἐπὶ κακοῖς, καὶ χαίροντες ἐπὶ διαστροφῇ κακῇ. ,,

οε. Ἐπὶ δὲ τὸν κολοφῶνα τῆς Θεομάχου δόξης αὐτῶν ἄπιμεν· τί δὲ δὴ τοῦτό ἐστιν; ὅτι τὸν κύριον τῆς δόξης τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν, τοῦ τῆς Σεβίτης ἀφαιροῦσιν ἀξιώματος, καὶ δόξης τῆς πατρικῆς περιφανῶς ἐκβάλλουσι, ψιλὸν δὲ μόνον καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπων ἓνα καταλιμπάνουσι κατ' οὐδένα τρόπον ἡμᾶς διὰ τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἀφελῆσθαι ἢ σεσῶσθαι κηρύσσοντες, ἢ τῆς παλαιᾶς ἀρᾶς ἀπηλλάχθαι, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου πλάνης καὶ δυναστείας ἠλευθερωσθαι, τῇ ἀπάτῃ δὲ τῇ προτέρα κεκρατῆσθαι, καὶ τῷ τῶν εἰδώλων προσκεῖσθαι σεβάσματι, καὶ τὴν τοῦ κτίσαντος ἔτι νοσεῖν ἀγνοίαν τοιοῦτω γὰρ ζῴφῳ τῆς ἀσεβείας πάλιν ἐπισκοτιζονται, ὥστε δὴ πρὸς τὸ αὐχμηρὸν τοῦ κατὰ τὸ ἀπερίγραφτον φαντασιώδους ὀνήσειαν, ἵνα καθάπαξ τῆς σωζούσης ὁμολογίας ἀποσφαλλόμενοι, ἐνὶ Γέ τῳ τρόπῳ εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας κεφάλαιον ἐξαμαρτάνωσι, καὶ τριῶν ἐν' ἢ γὰρ οὐκ εἰδέναι, ἢ οὐ βουληθῆναι, ἢ οὐ δεδυησθαι σώζειν ὧν ἕκαστον, εἴ τις αὐτῶν περιπίπτῃ, τῷ τῆς θεότητος μεγαλείῳ λυμαίνεται· ἐνὶ γοῦν τούτων ἠτῶνόμενος, οὐ θεός· αὐτὰ δὲ οὐδὲ μέχρι τῆς τοῦ μονογενοῦς ὕβρεως τὸ βλάσφημον περιίστησιν, ἤδη δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καὶ πατέρα, ἔτι τὲ καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰκότως ἀναδραμεῖται· ὅτι ὁ μὲν εὐδόκησεν ἐπὶ τῇ σωτηρίῳ τοῦ λόγου συγκαταβάσει, τὸ δὲ συνήργησε· μεμένηκε δὲ καὶ ἡ εὐδοκία τοῦ πατρὸς ἀδόκιμος· ἀνενέργητος δὲ καὶ ἡ συνεργία τοῦ πνεύματος· ἔσβεσται δὲ καὶ τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα· ταῦτα δὲ καὶ ψιλῶς εἰς νοῦν παραδέχασθαι, ἀθεΐας ἐστὶ τῆς ἀνωτάτω, μήτι γοὶ καὶ ὁμολογήσαι καὶ διδάξαι.

οσ. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν ἐντεῦθεν ἀναφαινομένων ἀτόπων, καὶ γὰρ πάμμεγα καὶ ὑπεραῖρον τὸ δυσσέβημα, ὀλίγα εἰπόντες, τὰ πλείονα καταλείψομεν· εἰ γὰρ σώζειν ἀγνοεῖ, ἥκιστα ἂν ἐκ μὴ ὄντων παράγειν ἠπίστατο· εἰ δὲ οὐ παρῆγεν, οὐδὲ ἀγαθός· εἰ μὴ γὰρ ἔσωζεν, οὐδὲ παράγειν δεήσεται· ἐν τίνι γὰρ ὀνήσει τὸ παραγόμενον, εἰ μὴ σώζεται; εἰ δὲ ἀγαθός οὐκ ἔστιν, οὐδὲ θεός· οὐδ' ἂν τι τῶν ἄλλων γνοίη· τὸ γὰρ παράγειν, ἀλαθοῦ· πῶς δὲ ἀγνοῶν σώζειν, τὸ τῆς ἀγνοίας διαφεύζεται πάθος; τί δὲ διοίσει τῶν ἐν κτίσμασιν, εἰ ἀγνοεῖ τί; οὐ γὰρ μόνον οὐ θεός, ἀλλὰ καὶ τῶν κτισμάτων φανεῖται κατὰ δεέστερος· εἴπερ προφῆται καὶ ἄνδρες ὅσοι θεοκλυτήσαντες, πολλὰ τῶν ὄντων

καὶ ἰσομένων ἀνωθεν ἐνελάμφθησαν ὧν, εἰ οὐκ οἶδεν, ἐλαττώθησεται πάντως· καὶ εἰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα ὁ υἱὸς καὶ Θεὸς λέγει “ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ,, ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς ,, ἀγνοήσαι δέ τι τῶν ὅλων, ἀνάγκη καὶ τὸν πατέρα ἠγνοηκέναι, ὃ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀτοπωτέρον τε καὶ ἀθεωτέρον· ἔπειτα φυσικῶς ἐστέρηται τῆς γνώσεως, ἢ παρ’ ἐτέρου τὴν στέρησιν παθῶν ἔσχεν; εἰ μὲν παρ’ ἄλλου βεβιάσασαι ἤρπασμένους τὴν γνώσιν, καὶ ἔσται ὁ ἀφρηκῶς ἀλκιμώτερός τε καὶ εὐσθενέστερος· εἰ δὲ φύσει ἀγνοεῖ, οὐδὲ εἴσεται ποτε· τὰ γὰρ φύσει τινὲ αὐτόθεν προσόντα, καθ’ ἑαυτὰ γε ὄντα, οὐκ ἔξωθεν ἐπεισιόντα, οὐ μεταβάλλει συμπεφυκότα· φύσεως γὰρ ἴδιον ἀμεταπτώτως ἔχειν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασιν· οὐκοῦν οὐ ποτε αὐτοῖς τὰ τῆς σωτηρίας ἔλπισθησεται, εἰ μὴ ἐν ἐτέρῳ κείσεται· ὁ γὰρ νῦν οὐκ εἰδὼς σώζειν, οὐδὲ ἐν τοῖς ἔπειτα εἴσεται πῶς δ’ οὖν ἔξουσι τὸ ἀκαταίτητον καὶ ἀνεύθυνον, τῇ τῶν λεγομένων ἀγνοητῶν ἀνοσίᾳ περιπεπτωκότες αἰρέσει, οἱ δοξάζουσι ἀγνοεῖν τὸν Χριστὸν τὴν ὄραν τὴν καὶ ἡμέραν, καθ’ ἣν τοῦδε τοῦ παντὸς ἦξει τὸ πέρας; ὅπερ τὸ καθ’ αὐτὸν ἀνθρώπινον πιστεύμενος ὁ σωτὴρ, τοῖς θεσπεσίοις μαθηταῖς ἔλεγεν, ἢ τῶ μὴ συμφέρον αὐτοῖς ἀκοῦσαι καὶ ἀναμαθεῖν ἀναβαλλόμενος, ὡς οὐ δεόντως διαπυθνανομένοις, καὶ μείζονα ἢ καθ’ ἑαυτοὺς μαθητιῶσιν, ἢ οἰκονομικῶς σχηματισάμενος μὴ εἰδέναι δόξαι μᾶλλον, ἢ εἰδόντα καὶ ἀποκρυψάμενον λυπεῖν, ἢ ἕτερόν τι χρησίμως καὶ θεοπρεπῶς οἰκονομῶν· ἐπεὶ Θεὸς ὧν ὁ αὐτὸς καὶ λόγος καὶ σοφία, πάντων εἶχε τὴν γνώσιν· οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ ἐν πᾶσι τοῖς διδασκάλοις αὐτῶν τοῖς ἀρειομανταῖς ἐπέμνει, κἂν τούτῳ τῶ ἀσεβήματι ἐπακολουθήσουσι· μετὰ γὰρ τοι τῶν ἄλλων αὐτῶν δυσσεβημάτων, καὶ τὴν ἀγνοίαν ἐπὶ Χριστοῦ καταγορεύουσι.

οζ. Εἰ δὲ εἰδὼς σώζειν οὐκ ἠβουλήθη, βασκανίας πάλιν αὐτῷ πάθος προστρέφονται, τοῦ προτέρου πολλῶν χαλεπώτερον· καὶ πῶς θεὸς, εἰ πάσχει τί; τῷ γὰρ πάσχειν, καὶ τροπὴ παρέπεται· τῇ δὲ τροπῇ πάντως καὶ ἀλλοίωσιν πείσεται· καὶ πῶς θεὸς τὸ ἀλλοιούμενον; εἰ δὲ οὐκ ἠβουλήθη σώζειν, πῶς παράγει ἐκ τοῦ μὴ ὄντος; ἂ γὰρ οὐ βούλεται σώζειν, οὐδὲ παράγειν ἔδει· εἰ δὲ παράγει μὲν, οὐ σώζει δὲ, ὡς ἐκ μεταμελείας εἰς τοῦτο ἔλθων, ἐναντίας αὐτὸς ἑαυτῷ φανεῖται· καὶ πῶς ἐστὶ τοῦτο; εἰ γὰρ τὸ παράγειν ἀγαθοῦ, καὶ τὸ σώζειν δήπου· τὸ φθεῖρειν γὰρ καὶ ἀπολλύειν, οὐκ ἀγαθοῦ ἀλλὰ κακοῦ· ἀντικείμενά δὲ τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν· περὶ ἐν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ ταῦτόν τὰ ἀντικείμενά ἅμα συνπαρῆξαι, ἀδύνατον· πῶς οὖν ἔσται παρὰ θεῶν, ὅπου γε οὐδ’ ἐν τοῖς Γενητοῖς τοῦτ’ ἂν εὔροι τις; πολλοῖς γὰρ τὸ εὐδόκιμον ἐν ἀμφοτέροις παρέστί, καὶ ἐρταζομένοις τινὰ καὶ ἐπιμελομένοις, καὶ εἰς τὸ σώζειν καὶ διαμένειν ταῦτα, ταῖς σπουδαῖς χρωμένοις καὶ ταῖς εὐσθενείαις· εἰ μὴ καὶ τούτων τὸν υἱὸν ἐλαττώσουσι· πῶς δὲ καὶ αἴτιος τῶν ἀγαθῶν ῥηθεῖν ἂν, εἰ τὸ πρῶτιστον τῶν ἀγαθῶν τὸ σώζειν οὐ βούλεται; ἔτι εἰ οὐ βούλεται σώζειν, οὐδὲ προνοεῖ· τίνων γὰρ ἂν εἴη πρόνοια, οὐκ ὄντος τοῦ σωζομένου; τῶν γὰρ ἑνεκά του, ἢ πρόνοια· εἰ γὰρ προνοεῖ, σώζειν οὐ βουλόμενος, ἑαυτῷ ἀντικείσει-

ται τοῦτο δὲ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶ λέγειν, ἢ ὅτι ἂ βούλεται οὐ βούλεται· εἴτα εἰ οὐ προνοεῖ, οὐδὲ ἀγαθός ἐστι· καὶ εἰ οὐκ ἀγαθός, οὐδὲ μεθέξει τί τῶν ὄντων αὐτοῦ, καὶ ταύτη οὐδὲ αἴτιος ἔσται τῶν ὄντων ἐκποδὼν οὖν ἡ πρόνοια· προνοίας δὲ ἀνηρημένης, πῶς ἂν συσταίη τὰ ἀνθρώπεια; καὶ εἴ τις κτίσις ἑτέρα ἔστιν, οὐδὲ γὰρ τάξεις ἐν τοῖς οὐσίς ἔσται, ἢ ἁρμονία ἢ συμμετρία ἐπιτεθήσεται, πόθεν τῶν γινομένων ἢ εὐτακτὸς καὶ ἀνάλογος διαδοχὴ, προνοίας οὐκ οὐσης; πῶς δὲ οἱ σπουδαῖοι μὲν δοξασθήσονται, οἱ φαῦλοι δὲ κολασθήσονται; καὶ πῶς τὰ ἀμαρτάνομενα ἐλεγχθήσεται, ἀποδεχθήσεται δὲ τὰ κατορθούμενα; ἀρλοῦσι νόμοι καὶ τὰ θεῖα δικαιοσύνη; οἴχεται δὲ βασιλεία καὶ γέεννα, ἢ μὲν διὰ τοὺς χριστοὺς, ἢ δὲ διὰ τοὺς πονηροὺς εὐτρεπισθεῖσα· ἢ οὕτω γε οὔτε ἀγαθὸν ὀφθήσεται καὶ ἔπαινεθήσεται, οὔτε κακὸν γνωσθήσεται καὶ καταγασθήσεται σύγχυσις οὖν καὶ ἀταξία τῇ παντί· εἰ δὲ φαίεν πρόνοιαν εἶναι, εἰ μὴ ὁ παράγων προνοεῖ, ἀνάγκη ἑτέραν αἰτίαν αὐτῆς δίδόναι, καθ' ἣν τὰ ὄντα προνοούμενα διεξάγεται· καὶ ταύτην ἢ ὁμοίαν ἐκείνῃ ἢ ἀντικειμένην· καὶ εἰ ὁμοία, οὐδὲ ἄλλης δεῖ· εἰ δὲ ἀντικειμένη, ἀναιρετικὰ δὲ ἀλλήλων τὰ ἀντικείμενα, καὶ ἀλλήλοις μαχόμενα, πῶς τῶν ὄντων στήσεται τι ἢ σωθήσεται; καὶ τί διοίσει ταῦτα τῆς Μανιχαίου ἀθεότητος, δύο ἀθίως εἰσηφούμενων ἀρχάς; εἰ δὲ καὶ εἰδὼς καὶ βουλευθεὶς οὐκ ἠδυνήθη σῶσαι, ἢ τῶν φυσικῶν ἔξω καὶ ἐνεργειῶν ἀτονουσῶν τοῦτο πέπονθε, καὶ ἔσται τῶν ἄλλων παθῶν ἔμπαθέστερον· ἢ ὑφ' ἑτέρου τοῦ πάντως ἀπείρφοιτο, καὶ τετυράνηται, καὶ ἠττηθήσεται τὴν ἰσχύν, καὶ ἔσται ὁ κωλύων εὐσθενέστερός τε καὶ περικλέεστος· κἀκείνος μᾶλλον ὁμολογεῖσθω τὴν θεῖαν ἀποφερόμενος δόξαν, καὶ τὸ βλάσφημον ἀπερρίψθω εἰς κεφαλὰς τῶν χριστομάχων· τὸ γὰρ μὴ δύνασθαι, οὐ θεοῦ· καὶ εἰργέσθω μὴ τοῦ σώζειν μόνον, ἀλλὰ γε καὶ τῆς ἄλλης εὐεπρεποῦς δόξης, ὅπερ αὐτοῖς δυσσεβῶς ἐσπούδασται.

ση. Ἐὰ μὲν οὖν ἐκ τῶν ἀθέσμων λόγων αὐτῶν φυόμενα, παρανομίας καὶ ἀθείας πλήρη, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, τοιαῦτα ἵνα μὴ τοῖς πλείοσιν ἐνδιατρίβοντες, καὶ αὐτοὶ συμπαρανομοῦντες φανοίμεθα· ταῦτα γοῦν παρέντες, καὶ πρὸς τὸ τῶν ἐμέτων αὐτῶν ἀηδὲς καὶ δύσφορον δυσχεραίνοντες, ἐπὶ τὴν τῶν ἀληθῶν δογμάτων εὐδύτητα, καὶ τὸ τῆς ἀληθείας φῶς ἀνανευόμεν· ὁμολογοῦμεν οὖν καὶ μεγαλοφῶνως κηρύσσομεν, ὅτι κατὰ φύσιν θεὸς ἐστὶν ἀληθῶς ὁ Χριστὸς, καὶ θεοῦ υἱός· καθιέτω δὲ εἰς τὸ τῶν ποιημάτων μέτρον, δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος· καὶ εἰδὼς καὶ βουλόμενος καὶ δυνάμενος σώζειν, ἔσωσεν ἡμᾶς καὶ τῆς διαβολικῆς πλάνης ἐρρύσατο, καὶ τῆς θεογνωσίας τὸ δῶρον ἡμῖν ἐχαρίσατο· σοφία δὲ ὢν τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ἥμιστα ἂν τι τῶν ὄλων ἀγνοήσῃ· τῶν ὄντων γὰρ πάντων ποιητὴς ἐστὶ, καὶ οὐδὲν τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεποιημένων, ἐκτὸς τῆς Γνώσεως αὐτοῦ κείσεται· ὁ θεὸς γὰρ, φησι, τῇ σοφίᾳ ἐθε-
 ,, μελίωσε τὴν γῆν, ἠτοίμασε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει, καὶ πάντα ἀπλῶς ἐν
 ,, σοφίᾳ ἰποίησε, καὶ ἐν αὐτῷ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώ-
 ,, σεως ἀπόρυφοι· ,, καὶ αὐτός ἐστὶν ὁ τῆς σοφίας χορηγός, καὶ πᾶσαν λο-

γινῆν τῇ σοφοποιῷ δυνάμει σοφίζων φύσιν, ὅτι τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς· εἰ δὲ αὐτός ἐστιν ὁ λέγων “ ὅτι πάντα ὅσα ἔχει ὁ ,, πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ καὶ καθὼς ὁ πατήρ γινώσκει με, καὶ γὰρ γινώσκω αὐτόν, ,, καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός ,, τὸ μείζον ἀπάντων εἰδώς, σχολῆ γε ἂν τι τῶν ἐλαττόνων ἀγνοήσεις; τὸ γὰρ μὴ οὕτω καὶ κατὰ ταῦτα καὶ φρονεῖν καὶ δοξάζειν, πρὸς τῷ βλασφήμῳ καὶ τὸ ἀδύνατον ἔχει· ὁ τοίνυν πάντα εἰδώς πρὸ γενέσεως, τί ποτε ἄρᾳ ἐστὶν ἔξω τῶν πάντων ὃ οὐκ εἴσεται; οὐκοῦν καὶ τὸ σώζειν καὶ πρό γε τῶν ἄλλων ἐπίσταται· ἔνθεν παρὰ πᾶσι τοῖς θεοῖν εἰδόσι, συμφώνως καὶ ὁμοφρόνως τὸ σωτὴρ ὄνομα αὐτῷ ἀποκειλήρωται· τοῦτο γὰρ καὶ τὸ Ἰησοῦς δύναται, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας τὴν δύναμιν καὶ βεβαιώσιν διεξάμενον.

“Ὅτι δὲ εἰδώς σώζειν, καὶ βούλεται σώζειν, πειθέτω αὐτοὺς πρῶτον μὲν τὸ “ πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ· ,, ἔπειτα δὲ, ὅτι τὴν τοῦ πατρὸς βουλήν ἀρχαίαν ἀληθινήν, ἢ τὸ σώζειν ἐστὶ, πεπλήρωκεν ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος· οὐ ἡ βουλή κατ’ οὐδὲν τῆς τοῦ πατρὸς διενήνοχε· μάλλον δὲ αὐτὸς ἐκείνη τυγχάνων ἐστὶν, ὥσπερ δὴ καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ τὰ παραπλήσια· πῶς δὲ οὐχ’ ἐκούσιον εἶχε τὸ σώζειν ὁ λέγων “ τὴν ψυχὴν μου ἀπ’ ἐμαυτοῦ τίθῃμι, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λα- ,, βεῖν αὐτήν; ὁ ποιμὴν ὁ καλός, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων ,, πῶς δὲ, εἰ μὴ ἔσωξεν, οὐ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἀποστρέφειν αὐτὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς καὶ ζῆν αὐτόν; διὸ σώζειν βουλό- μενος, καὶ προνοεῖ· οὐκοῦν καὶ προνοία ἐστὶν ἄχρι καὶ τῶν ἐσχάτων ἀναλό- γως ἐφ’ ἐκάστη διήκουσα· παρίστησι δὲ καὶ ἡ αἴσθησις αὐτῆ, καὶ ὁ ἔμφυτος ἐν ἡμῖν νόμος καὶ λόγος, καθ’ ὃν τοῖς οὖσιν ἐπιβάλλοντες κατανοοῦμεν τὴν ἐν αὐτοῖς εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον τάξιν καὶ θέσιν καὶ κινήσιν, ἐξ ὧν ἀνα- λόγως τοῦ γενεσιουργοῦ τὸ μεγαλεῖον ἀνυμνοῦντες δοξάζομεν· ὅτι δὲ εἰδώς καὶ βουλόμενος σώζειν καὶ δύναται, τίς οὕτως ἐμμανὴς καὶ ἀπόπληκτος, καὶ ἀπιστίας μέδῃ βεβαπτισμένος, ὥστε μὴ πείθεσθαι; ἀκούων τοῦ λέγοντος “ Χριστὸν θεοῦ ὥσπερ σοφίαν, οὕτω δὴ καὶ δύναμιν καὶ μέγας ὁ κύριος ἡμῶν, ,, καὶ μεγάλη ἡ ἰσχύς αὐτοῦ· καὶ ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ θεὸς τοῦ σώζειν καὶ κύριος ,, κραταῖος καὶ δυνατός· καὶ θεὸς τῶν δυνάμεων καὶ ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν μετὰ ,, ἰσχύος ἔρχεται· καὶ ὁ βραχίον αὐτοῦ μετὰ κυρείας· καὶ μὴ οὐκ ἰσχύει ἡ ,, χεὶρ μου τοῦ ῥύσασθαι; καὶ μὴ οὐκ ἰσχύω τοῦ ἐξελεῖσθαι ὑμᾶς; καὶ ὁ ,, ποιήσας τὴν γῆν ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, ὁ κάθορθώσας τὴν οἰκουμένην ἐν σοφίᾳ ,, αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ φρονήσει αὐτοῦ ἐξέτεινε τὸν οὐρανόν. ,,

Πῶς οὖν σωθήσεται τὸ πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, εἰ μὴ σώζειν δύναται; εἰ γὰρ σώζειν μὴ δύναται, οὐδὲ ποιεῖν ἐκ μὴ ὄντος τὰ πάντα; καὶ τὸ, “ πάντα δι’ αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐπίσθησαν· καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων καὶ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε· πῶς δὲ φέρει τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, σώ- ζειν μὴ δυνάμενος; πῶς δῆσει τὸν ἰσχυρὸν, καὶ διαρπάσει αὐτοῦ τὰ σκεύη; ,,

τίς δὲ ὁ μακάριος καὶ μόνος δυνάστης; τίς οὖν ταῦτά ἐστιν, ἀλλ' ἢ ὃν ὁ ἄγγελος μετὰ τῶν ποιμένων ἡμῖν εὐαγγελίζεται “ ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σω-
 ,, τῆρ, ὅς ἐστι Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαβίδ; ,, οὐ γὰρ πρέσβυς οὐκ ἄγγελος,
 ἄλλ' αὐτὸς ὁ κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς, ὃς καὶ οἶδε καὶ βούλεται καὶ δύναται
 σώζειν ἡμᾶς· ταῦτα μὲν ἡμῖν καὶ ὁμολογείσθω καὶ πεπεισθῶ, καὶ εἰς τὸν
 ἅπαντα χρόνον ἐπικρατύνεσθαι ἠύχθῳ πῶς δ' οὖν, ἵνα τῶν πολλῶν ἀφήμενοι
 λόγων μὴ πέρα τοῦ μέτρου φερώμεθα, οἱ ἀπειαντίας τῆς τῶν ἱερῶν δογμάτων
 εὐθύτητος ἰστάμενοι, καὶ τῆς προσπαθείας τῶν περικρασιῶν τῷ οἴστρω νυττό-
 μενοι, ἐπὶ τὸ τραχὺ τῆς δυσσεβείας καὶ πρόσαντες ἐξεκώμασαν; “ αὐταὶ γὰρ
 ,, αἱ ὁδοὶ εἰσι τῶν συντελούντων τὰ ἄνομα· ὅτι ἐὰν μὴ πιστεύσῃτε, οὐδὲ μὴ
 ,, συνεῖτε γέγραπται ,, διὰ τοι τοῦτο καὶ αὐτοὶ μὴ πιστεύσαντες, οὐ συνήκαν
 τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τὴν δύναμιν, καὶ ὅτι “ ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστι
 ,, τῆς πίστεως, ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· οὐκ ἠβουλήθησαν
 ,, ἀλλ' ἔδωκεν αὐτοῖς ὁ θεὸς πνεῦμα κατανύξεως, ὀφθαλμοὺς τοῦ μὴ βλέ-
 ,, πειν, καὶ ὄτα τοῦ μὴ ἀκούειν ,, διὸ οὐκ ἐπέλινωσαν ὅτι χωρὶς πίστεως ἀδύ-
 νατον εὐαρεστῆσαι θεῷ· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον θεῷ ὅτι ἐστι,
 καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται.

οδ. “ Ἔστι τοίνυν πίστις, φησὶν, ἐλπίζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλε-
 ,, χος οὐ βλεπομένων ,, ἀλλ' ὅσοι μὲν πνεύματι θεοῦ ἠγμένοι, ἐρρητισμένοι
 τε καὶ βεβηκότα τὸν νοῦν πρὸς πᾶν ὀτιοῦν τῶν ἀρίστων ἐχούτες, ἄθλον ὡσπερ
 ἀριστεῖον εὐγνωμοσύνης τὴν πίστιν δεχόμενοι, “ πιστεῖ νοοῦσι καθηρτίσθαι τοὺς
 ,, αἰῶνας· ῥήματι θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι ,,
 κατὰ τῷ μυσταγωγῷ τῶν τοιούτων δοκεῖ: “ πιστεῖ γὰρ, εἶρηκεν, Ἀβελ παρὰ
 ,, θεῷ δίκαιος ἐμαρτυρήθη, οἱ τε περὶ Νῶε καὶ Ἀβραὰμ καὶ Μωσέα ,, καὶ
 μετ' ἐκείνους οἱ κατ' ἐκείνους ἅγιοι, ταύτῃ τῷ θεῷ εὐηρέστησαν ὧν οἱ μὲν
 βασιλείας κατηγωνίσαντο, ἐπαγγελιῶν τε ἐπέτυχον, πυρὸς τε καὶ θηρῶν καὶ
 πολέμων κρείττους ὤφθησαν· οἱ δὲ λιθαζόμενοι καὶ μαστιζόμενοι, καὶ διὰ
 πάσης τῶν δυσχερῶν πείρας ἀχθέντες, ἀνάλωτοι διέμειναν, καὶ ἐδραῖοι περὶ
 τὴν πίστιν ἐδείχθησαν καὶ ταῦτα, οὐδὲ κομισάμενοι τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκ ἂν
 δικαιωθέντες ἢ μαρτυρηθέντες, εἰ μὴ ἐπίστευσαν ταύτῃ θάλασσα τέμνεται,
 ἥλιος ἴσταται, πόταμός ἀνακόπτεται, καὶ τείχη αὐτόματα κατασείεται, ὅσα τε
 ἄλλα διὰ πίστεως ἀκούομεν κατορθούμενα· οἱ δὲ γε τῷ τοῦ ἐναντίου περιελ-
 κόμενοι, καὶ εἰς ἀπιστίας κατασυρέντες ὄλισθον, μακρὰν τε ἀγνωσύνης ἀπελη-
 λαμένοι, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ τελειότητος ὀλοδρόπως διμαρτηκότες, “ ὡς νῆπιοι
 ,, κλυδωνίζονται, καὶ ἀνέμῳ παντὶ περιφέρονται, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων,
 ,, ἐν πανουργίᾳ, πρὸς τὴν μεθοδείαν τῆς πλάνης, ἐν μάταιότητι τοῦ νοὸς αὐ-
 ,, τῶν περιπατοῦντες, ἐσκοτισμένοι τὴν διάνοιαν, καὶ ἀπληροῦσμένοι τῆς δό-
 ,, ξης τοῦ θεοῦ, διὰ τὴν ἄγνοίαν τὴν οὔσαν ἐν αὐτοῖς, διὰ τὴν πῶρσιν τῆς
 ,, καρδίας αὐτῶν ,, διὸ οὐδὲ εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως κατηντήκασιν, τῆς
 ἐπιγνώσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, κατ' ἐκείνους τοὺς ἀπειθήσαντας τὴν γνώμην

όντες και τὴν διάθεσιν ὅς ἄμωσεν ὁ Θεός, μὴ εἰσελεύσεσθαι εἰς τὴν κατά-
 παυσιν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπειθειαν αὐτῶν· δικαίως δ' οὖν παρὰ τῷ τοῦ σωτῆρος
 καταγνωσθήσονται μαθητῆ “ δὶψυχοι και ἀκατάστατοι ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς
 „ αὐτῶν “ κλύδωνι ἰοικότες θαλάσσης ἀνεμιζομένῳ και ῥιπιζομένῳ ὅς δὴ
 και παλαιπωρεῖσθαι και πειθεῖν και κλαίειν προστέταχε, και τὸν γέλωτα
 μεταστραφῆσεσθαι εἰς πένθος, και τὴν χαρὰν εἰς κατήφειαν ἀλλ' οὐ παρὰ
 τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν και ἀσέβειαν ἢ καθ' ἡμᾶς μοιμηθήσεται πίστις, οὐδὲ παρὰ
 τοῦτο αἱ ἱερογραφίαι φευκταί.

π. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἱεραὶ τε εἰσὶ και ἅγιοι, και ἡ πίστις ἡμῶν ὀρθὴ και
 ἀμώμητος, αὐτοὶ δὲ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀναβλέψαι χαλεπαίνουσι,
 καθάπερ οἱ τὰς ὄψεις λελαβημένοι πρὸς τὰ λαμπρὰ τῶν ἀπαυλασμάτων, και
 οἱ τὴν ἀκοὴν κεκακωμένοι πρὸς τοὺς ἤχους και τοὺς ψόφους αἰε δυσχεραί-
 νουσι, διὰ τοῦτο κατάκριτοι και τῆς χριστιανῶν μοίρας ἔκπτωτοι και ἀλλό-
 τριοι· δεικνύσθω δὲ τὰ τῆς ἀπιστίας αὐτῶν σαφέστερον, μετὰ χειριζομένοις ἡμῖν,
 τὸν λόγον πάλιν ἐκ τῆς τῶν ἀποστολικῶν λογίων συμβάλλουσι παραθέσεως·
 ὁ γὰρ τοι τοῖς πᾶσι πάντα γινόμενος, τὸν τῶν πιστῶν ῥυθμίζων βίον, καθ-
 ἄπερ τᾶλλα πάντα ὅσα πρόξενα ζωῆς και σωτηρίας ἐχόμενα εἰσηγήσατο, οὕτω
 δὴ καὶ τῆς τῶν ἰδωδύμων χρήσεως, συμβιβάζων ὀξομαλίζει αὐτῶν τὰ τε ἦθη
 και τὸν τρόπον ὡς τό γε μὴ εἰς δέον χρῆσθαι, πρὸς κακοῦ πέρας ἦκειν, ἡνίκα
 ταῦτα τοῖς μὲν τελειωτέροις και ἀρτίως πρὸς τὴν πίστιν διακειμένοις τὴν εὐαγ-
 γελικὴν, σκανδάλων γίγνοιτο ἀφορμὴ, ἀφ' ὧν ἀπόλλυσθαι μέλλοιεν οἱ δι'
 οὗς Χριστὸς ἀπέθανε· τοῖς δὲ περὶ ταύτην ἀσθενεστέροις, ἐμποδῶν ἴσταιτο
 πρὸς τὴν τελειότητα, και τοῦ μὴ κεκαθάρθαι τὸν λογισμόν σαφῆς ἔνδειξις·
 ἃ δὴ συνέβαινε τῆνικαῦτα τοῖς ἐκ περιτομῆς πεπιστευκόσι, και ἔτι περὶ τὰ
 βρώματα ἐκ τῶν μωσαϊκῶν ὀρμωμένοι Θεσπισμάτων παρατηρημένως πως
 διακεῖσθαι φησὶ τοίνυν “ οἶδα και πέπεισμαι ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ, ὅτι οὐδὲν κοι-
 „ νὸν δι' αὐτὸ, εἰ μὴ τῷ λογιζομένῳ τι κοινὸν εἶναι, ἐκείνῳ κοινόν “ ὡδὲ
 δὲ πως ἔχειν, εὖ ἐξεπίστατο και τὸ εὐαγγελικὸν λόγιον τὸ φάσκον “ ὅτι οὐ
 „ τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον “, ἐῶμεν λέγειν τὰ νῦν
 ἃ τῷ Θεσπισίῳ ἐκκαλύπτεται Πέτρῳ, ὁπῶν ἡ τέσσαρσιν ἐξημμένην ἄροισ
 καθιεμένην ἄνωθεν τὴν ὀθόνην τεθέαται, φωνῆς αὐτῷ ἐκπεποιημένης, ἀναπάντα
 και θύσαντα φαγεῖν τῶν ἐν αὐτῇ· και τὸν ἀποφήσαντα, ἐπεὶ ἰδόκει οἱ ἀκά-
 θαρτα εἶναι, και τῷ ἀσυνήθει ἀπήχθετο, κεχημαλίσθαι πάλιν, μηδὲν τούτων
 κοινοῦν, ἃ Θεὸς διεκάθαρεν.

Ἐκ τῆς οὖν τούτων παραθέσεως, σκοπεῖτω τις ὅποι αὐτοῖς ἀκαθαρσίας και
 μόμου τὰ τοῦ κειβδηλευμένου αὐτῶν δόγματος ἐκφέρεται· εἰ γὰρ τὰ μὲν
 γαστρὸς εἶσω χωροῦντα, και διὰ τῶν ἐκ φύσεως διαπεπλασμένων ταῖς ἀπα-
 κριτικαῖς δυνάμεσιν ἐκχωροῦντα και ἐκκρινόμενα πόρων, οὐκ ἂν τις τῶν ἱερῶν
 διδασμάτων ἐν μεθέξει γενόμενος, και τῆς τῶν ἀληθῶν κατὰλήψεως οὐκ ἡμοι-
 ρηκῶς, κοινὰ οὔτε μὴν ἀκάθαρτα λογίσαιτο, τό γε ἦκον ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν

φύσει κεκοίνοται δὲ μᾶλλον καὶ μεμόλυται τὴν ψυχὴν, ὁ κοινὸν τι τῶν εἰς θρώσιν ἡμῖν παρὰ Θεοῦ ἐφειμένων οἰόμενος, τὸ ἀδρανὲς ἐφελοντὴς νενοστικῶς τῆς πίστεως, καὶ χωλεύων περὶ τὴν τῆς ἀληθείας εὑρεσιν, ἀπὸ τοῦ διεφευσμένην τὴν περὶ αὐτῶν δόξαν ἔχειν, καὶ εἰς διακρίσεις ἴεσθαι ἅ τὸν τύπον τοῦ κυριακοῦ σώματος ἡμῖν ἐμφανίζει καὶ τὸ ἀπείκασμα, καὶ εἰς μνήμην ἄγει τῆς Θείας καὶ σωτηρίου αὐτοῦ σαρκώσεως, εἴ τις κοινὰ ἠγήσασαιτο, πῶς οὐ κοινοθήσεται καὶ βεβηλωθήσεται τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἕξαγίστος τε καὶ ἀνάθαρτος ἐνθεῦθεν χρηματίσειεν, οὐδὲ ἐν ἴσῳ τοῖς εἰρημένοις ταῦτα τιθεὶς, ἀλλ' ἐν χεῖρονι πολλῇ μοίρᾳ ποιούμενος: εἴτα εἴ τις τοῖς κεκρημένοις ἐκείνοις μολυσμοῦ τινος ἢ ἀκαθαρσίας πρόστριμμα οἴσειν τολμήσειεν, αὐτῷ ἐπιγράψει τῷ κτίσαντι καὶ πρὸς ὑπαρξιν ἐκ μὴ ὄντος παρενεγκόσφι ἀναθεὶς τὰ μωμήματα: ὁ τοῖς προσεικόσιν αὐτῷ τῷ δημιουργῷ τῶν ἀπάντων, καθ' ὃ πέφηνεν ἀνθρώπος καδ' ἡμᾶς, ἱεροῖς καὶ ἀμωμήτοις μορφώμασι προσπταίων, ὅποι ποτε τὴν τόλμαν καὶ τὴν ὑβριν προστρίψασαιτο, οὐκ ἄδηλον εἶη.

Ὅτε τοίνυν οἱ περὶ τὰ βρώματα διεσφαλμένην τὴν Γνώμην κεκτῆμένοι, οὐκ ἔξω μώμου καὶ αἰτιαμάτων κείσονται, οἱ περὶ τὸ κεφάλαιον αὐτὸ τῆς πίστεως προσκρούοντες Θεῷ, τί μὴ οὐχὶ τῶν δεινῶν κείσονται; οὐκοῦν τὰ μὲν ἅγια, κατὰ πρόειπει, πάσης τιμῆς παρὰ τῶν εὐσεβούντων εἰκότως ἀξιοθθήσονται: οἱ δὲ ἀνοσῆτως περὶ ταῦτα σκάζοντες, ἐναγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι ἐν δίκῃ νομισθήσονται, κοινοῦντες ἅ ὁ θεὸς ἐδόξασε, καὶ ἀπεναντίας τῶν ἀποστολικῶν δογμάτων ἐρχόμενοι: καὶ ὁ μὲν διακρινόμενος, ἐὰν φάτῃ, κατακέρψεται: διότι μετὰ διακρίσεως προσερχόμενος, πῶς οὐκ ἂν ἀπίστου χεῖρων λογισθεῖν; εἴτα, πᾶν τὸ μὴ ἐκ πίστεως, ἀμαρτία ἐστὶ, καὶ ὅσον μὲν βρωμάτων εἴνεκεν ὅτι οὐ παρὰ τὴν τοῦ ἐδηδεσμένου φύσιν, ἀλλ' ὅτι τοῦ ἐδηδοκότος τὸ ἀνελεύθερον καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀδόκιμον δοκιμάζεται: οὐδὲν γὰρ παρὰ τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἔλων παρῆται, ὃ μὴ τοῦ παντός ἐπαίνου ἐστὶν ἄξιον, παρὰ γε τῶν ἀπλανῆ καὶ εὐθυτάτην περὶ τὰ ὄντα κεκτῆμένων τὴν διάληψιν τὸ γοῦν βέβηλόν τι τῶν παρ' αὐτοῦ γεγεννημένων οἴεσθαι, ἀπόπληκτον κομιδῆ: εἴπερ πάντα καλὰ λίαν τὰ παρ' αὐτῷ δεδημιουργημένα: ὅσον δὲ δογμάτων χάριν, ὅτι οὐ παρὰ τὴν ἱστορίαν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, ἀβέβηλος γὰρ ἐστὶ καὶ ἱερά καὶ ἐν-θεοῖς: ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνοηταίνοντων ἀλοσίαν καὶ ἀπειθειαν, τὸ ἐκ τῆς ἀπιστίας ἀμάρτημα καθοράται: ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐκ πίστεως τοῖς ἱεροῖς προσίασιν ἡμαρτον, κοινὸν τὲ τὸ ἅγιον ἐλογίσαντο, ταύτη τοι καὶ μάλα προσκηκόντως εἰδωλοθύται ἂν αὐτοὶ καλοῖντο, ἀνὰ μέσον ἁγίου καὶ βεβήλου διακρίναι οὐχ' οἰοί τε γενόμενοι: οὐκ ἄρα οὖν διὰ τὴν τῶν δυσσεβῶν ἀπιστίαν παραιτητέαι αἱ ἱεροτυπίαί: πίστιν δὲ ἀπιστον αὐτοὶ εἰσηλείσθωσαν, ἡμεῖς γὰρ μέχρι καὶ σήμερον οὐκ ἴσμεν ὁπόσον δὲ ἐν τοῖς δόγμασι καὶ βρώμασι τὸ διηλλαγμένον, τοσοῦτον δὴ που καὶ τῶν περὶ ταῦτα ἀμαρτανόντων, τὸ διάφορον τῆς κατακρίσεως ἐκκήρυκτοι οὖν εἰκότως καὶ τῶν Θεῶν ἐκπεπτωκότες, ὡς τὸ συνοῖσον συνιδεῖν οὐκ ἐφελήσαντες, καὶ Θεοστυγεῖν λογισθήσονται.

πα. Δέδεικται οὖν διὰ πάντων, ὡς ἐξ ἀλογίας καὶ ἀμαθίας ἀπιστοὶ τε εἰσι, καὶ τὸν νοῦν ἀδόκιμοι καὶ βεβηλωμένοι τυγχάνουσι, καὶ πόρρω τῆς χριστιανῶν θεοσεβείας αὐλίζονται, καὶ ὡς ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ εἰς συναγωγὴν κυρίου οὐκ εἰσελεύσονται· πρὸς πάντα γὰρ ἀπαναισχυνοῦντες, καὶ τὸ μέτωπον χαλκοῦν θέμενοι, καὶ τὴν καρδίαν ἀπειθῆ καὶ ἀτεράμονα τάξαντες, πολέμιοι χριστιανοῖς κατέστησαν, τοῖς ἄνωθεν παραδεδομένοις καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως τεθεῖσι θεσμοῖς καὶ μυστηρίοις ἐν αὐτοῖς αὐθαδεῖα καὶ ἀπονοία πάσῃ μαχόμενοι, καὶ πάντων ὑπερόπται τῶν εἰς εὐσέβειαν ἡκόντων δεικνύμενοι· οὐ γὰρ εὐαγγελικὸν, οὐκ ἀποστολικὸν, οὐ προφητικὸν αὐτοὺς πέπεικε λόγιον, οὐ τὰ δόγματα τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας αὐτοὺς δεδυσάπηκεν, οὐδ' ὅτιοῦν ἄλλο τῶν τοῦ πνεύματος διδαγμάτων προῖόν γενουθέντων, οὐ πατέρων πνευματικῶν καὶ σαρκικῶν παραίνεσις κατέμαλαξεν, οὐκ αὐτῶν τῶν θεῶν ναῶν ἢ πληθὺς ἀπανταχοῦ γῆς ὑπερηπλωμένη καὶ ἀρχαιοτιτὶ καὶ ἀγιότητι ἐπιπρέπουσα, οὐ τῶν ἱερῶν σκευῶν τὸ εἰς πλῆθος ἀφατον καὶ ἀεξερευνητὸν ταῖς ἱερομορφίαις ταύταις ἐμπρεπῶς ἐγκαλλωπιζόμενον, οὐ τῶν δειμαμένων ἢ κτησαμένων ἢ τε πίστις καὶ ὁ πρὸς θεὸν πόθος, καὶ τῶν προσενηνοχόταν κατήδεσεν ἢ σπουδῆ, ἅπερ ἅπαντα ὑπ' ὄψιν πάντων προκειμένα τε καὶ προφανόμενα, μονουχοὶ φωνῆν ἀφίᾳσι τραυῶς καὶ διαρρήδην κηρύσσοντα τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας τὸ μέγα τε καὶ σεβάσμιον μυστήριον, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης καὶ πίστεως τὸ σπουδαῖον καὶ θερμόν· ὁ δὲ πάντων μάλιστα θαυμάζειν ἄξιόν, ὡς τοῦ χρόνου τὸ ἄπειρον αὐτοὺς εἰ μὴ τι ἄλλο οὐ κατέπληξεν, ᾧ πάντα κρατύνεται καὶ ἰσχύν λαμβάνειν εὐρίσκειται φύσεως· τὴν γὰρ ὀκτακοσιετήριδα νῦν προῖόν τῇ παρακμῇ παρελαύνει ὁ χρόνος, ἐξ οὗ ταῦτα καὶ παραδέδοται καὶ κεράτηκε, καὶ τὸ κράτος ἔχει μέχρι τῆς τοῦδε τοῦ παντός παρατάσεως, καὶ ἐκθέσμως ἐπ' αὐτοῖς ἐπιμαίνονται οἱ παράνομοι.

πβ. Ἄρα γὰρ οὐ σαφὲς ταῦτα μανία καὶ ἐμπληξία; τί γὰρ φήσουσι περὶ τῶν ἡδὴ προβεβιωκότων, ἐνθένδ' εἰ ἀποιοχόμενων; ἄρα γε πάντες εἰδωλόατροι γεγόνασι, καὶ τῆς σωτηρίας τέλειον ἀποσπεπτόκασι; πῶς οὖν ἀληθεύσει Χριστὸς παρ' αὐτοῖς ἢ ἀλήθεια; ἢ πῶς αὐτῷ πεισθεῖεν εἰρηνότι “ πολλὰι ἢ μοναὶ παρὰ τῷ πατρὶ; ἢ ἴτοι πολλὰι ἀξιομάτων διανομαὶ ἢ διαφοραὶ ὡς γὰρ πολλὰι βίων αἰρέσεις, οὕτω καὶ τῶν βεβιωμένων ἐκάστη ἢ ἀντίδοσις, ἀξίαις ταῖς ἀμοιβαῖς ἐπιμετρομένη παρὰ τοῦ ἐξερευνητῶντος ταῦτα, καὶ τὰ κατ' ἀξίαν ἅπασιν ἐπιπέμνοτος· καὶ πολλὰς ἂν σχολῆν καὶ διαφορούς τὰς ἀποκλήρώσεις κατὰ τὴν μέλλουσαν μακαριότητα· ἀλλ' ἴσως καὶ ταῦτα οἱ πάντα ἀπιστοὶ ὡς λῆρον ἀποπεμφάμενοι διαγράφονται· πῶς γὰρ οἱ γε εἰς αὐτὸ τοῦ αἰῶνος τὸ ἔσχατον, καὶ οἷον τὸ τέρμα ἦκοντες τὸ τοῦ βίου, παρὰ πολὺ τῶν προειληφότων ἐλαττονοῦμενοι, τὴν ἀπίστονα τῶν μονῶν ἐκείνων πλῆθυν ἀσπλήσουσι; ποῦ τὰ ἄθλα τῶν ἡδὴ ἐπ' εὐσεβείᾳ μέχρις αἵματος διηγωνισμένων ἐκνεμηθήσεται καὶ οἱ στέφανοι; οἶμαι καὶ Ἰουδαίων γε αὐτῶν παῖδες, μέγα ἐπ' αὐτοῖς ἐπικαυχάσουσι καὶ γελᾶσονται, καὶ τῶν ἄλλων ἔθνῶν οἱ ἀκούον-

τες ἅπαντες γὰρ τὴν ἑαυτῶν Θρησκείαν κρατύνειν σπουδάζουσι, κατὰ τὸ γε-
 Γραμμένον “ εἰ ἀλλάζονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν; καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοὶ, καὶ
 „ οὐχὶ ἔθνος πρὸς θεὸν αὐτοῦ „, μόνοι δὲ ἀνθρώπων χριστιανοὶ, εἰ δεῖ χρι-
 στιανούς καλεῖν, ὀνόματος γὰρ μόνοι οὐ πράγματος χριστιανῶν μεταποιού-
 νται, τὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν ὑπάρχουσαν, ἀθέως καὶ ἀθεοδῶς ἐκπολιορ-
 κοῦσιν οἱ δαίμονες, καὶ ταύτης τὰ ἱερά σύμβολα καθαιροῦσιν ἀνιέρως οἱ ἀνό-
 σοιοι ἀλλ’ ὃ θεοστυθέστατε καὶ ἀθεώτατε, ἀκούετω πᾶς ὁ κατὰ ταῦτα φρονῶν
 καὶ οὕτω δοξάζων, οὕτω σε δεῖ “ περὶ τὸν δημιουργὸν διακεῖσθαι; ἐκεῖνος δι’
 ἄφατον ἀγαθότητα ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, καὶ πεσόντα σε ὑπὸ
 τὴν ἁμαρτίαν πάλιν ἀνέστησε, πάθει σαρκὸς θανάτῳ προσομιλήσας, καὶ τὸν
 αἰσχιστὸν ὑπέμεινε διὰ σὲ θάνατον μέχρι γὰρ θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ,
 ἑαυτὸν ἐκένωσε, καὶ τὸ αἷμα τὸ οἰκεῖον ἐξέχευεν ἵνα σε δι’ αὐτοῦ ἐξαγοράσῃ
 τὸν πεπραμένον τῇ ἁμαρτίᾳ, ἵνα καταλύσῃ τὰ εἰδωλα καὶ τῆς εἰδωλικῆς σε
 ἀπαλλάξῃ μανίας καὶ πλάνης, καὶ τῆς τοῦ ἔχθρου τυραννίδος ἐλευθερώσῃ,
 καὶ τῆς φθορᾶς ἀνακαλούμενος σῶσῃ, καὶ τὴν ἀρχαίαν εὐγένειαν δωρήσῃται
 τοιαῦτα κατὰ τοῦ σεσωκότος πολμῶς; ἐκεῖνος ὑπὲρ σοῦ πάσχει, καὶ σὺ ὑβρί-
 ζεις; ἐκεῖνος σταυροῦται, καὶ σὺ ὀνειδίζεις; τί σοι τὸ διαφέρειν τῶν σταυρω-
 σάντων; τί δὲ τῶν θεοκτόνων διενήνοχας; τί δὲ οὐ μᾶλλον ἐπὶ κακίᾳ παρήλα-
 σας; ἐκεῖνοι ἅπαξ κατεδίκασαν, καὶ σταυρώσαντες ἀπεκτόνασι, σὺ δὲ παρὸν
 προσκυνεῖν τὸν εὐεργέτην, καὶ ὁμολογεῖν τῆς τηλικαύτης εὐεργεσίας τὸ μέγε-
 θος, καθ’ ἑκάστην ἡμέραν σταυροῖς καὶ ὀνειδίζεις, τὰ χεῖρονα φρονῶν καθ’ αὐ-
 τοῦ, καὶ παλιμφομίως βάλλεις φωναῖς, ἢ ἐκεῖνοι τοῖς λίθοις, καὶ οὐδὲν ὅ τι
 τῶν ἀπηχεσθέντων καὶ εἰς ἀσέβειαν ἠκόντων, πράσσων καὶ λέγων καὶ παρανο-
 μῶν εἰς θεὸν καταλέλοιπας.

Ἀστείως δὲ μάλα καὶ ὁ μέγας Ἡσαΐας τὴν πῆρωσιν τῶν ψυχῶν ὑμῶν
 προδιέγραψε λέγων “ οὐκ ἔγνωσαν φρονῆσαι, ὅτι ἀπημαυρώθησαν τοῦ βλέπειν
 „ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, καὶ νοῆσαι τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, καὶ ἐλάλησαν ἀδι-
 „ κίαν, καὶ ἠπειθήσαν, καὶ ἐμελέτησαν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν λόγους ἀδίκους “,
 ἀλλ’ οὗτοι μὲν, οὕτως τὴν ὅλην τοῦ σωτήρος ἡμῶν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἐξου-
 δειοῦντες καὶ πλύνοντες, εἰδωλολάτραι τῷ ὄντι αὐτοὺς ἀποδεικνύουσιν ἡμεῖς
 δὲ οἱ περὶ ταύτην ὑγιῶς καὶ εὐσεβῶς διακείμενοι, καὶ τὰ θεῖα θεοσπεπῶς
 σέβομεν, καὶ τὰς ἀνωθεν ἡμῖν παραδοθείσας ἱερογραφίας ἀποσεμνύομεν, καὶ
 τῆς προσηκούσης τιμῆς ἀξιούμεν ὅτι ἁγίαι εἰσι, καὶ τὴν τῶν προσκυνουμένων
 τιμὴν τοῖς ἀρχετύποις ἀνάπτομεν ἐφ’ ὕβρει δὲ ἐννοεῖν τι περὶ αὐτῶν, οὐδ’
 ὀπωσιτοῦν ἀνεχόμεθα διὸ οὐκ ἂν ὑφελώμεθα τι τῆς προσηκούσης αὐταῖς σε-
 βασμίστητος· ἐκ γὰρ πίστεως καὶ πληροφορίας τοῖς ἁγίοις πρόσιμεν, καὶ διὰ
 ταῦτο, οὐδὲ εἰδωλολάτραι κατὰ τοὺς θεοστυγεῖς καὶ ἀπιστίᾳ κατισχημένους
 εἰκότως νομισθεῖμεν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μεγάλου τῆς ἀληθείας καὶ ἡμεῖς ἐκ-
 βοάμεν μυσταγωγῶ, ὅτι ὁμολογουμένως “ μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυ-
 „ στήριον θεὸς ἐφανερῶθαι ἐν σοκί, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι, ὤφθη ἀγγέλοις,

ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ, ταῦτα εἰ μὲν ὀφθεῖμεν ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς ἱερᾶς καὶ ἀμωμήτου πίστεως ἀξίως διηγωνισμένοι, τῷ Θεῷ χάρις τῷ διδοῦντι λόγον τοῖς αἰτοῦσιν ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος αὐτῶν· εἰ δὲ καὶ διωχθεῖμεν, καλὸν τῷ Χριστῷ συνδιώκεσθαι, εἰ μὴ που μέγα τοῦτο εἰπεῖν, κατ' ἴχνος ἵναί τοις ἱεροῖς διδασκάλοις ἡμῶν ἀξιούμενοι εἰς δόξαν αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ τιμὴν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας αὐτοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, ἅμα τῷ συνανάρχῳ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

Προῖμον τῶν ὑποκειμένων χρήσεων κ'.

Τὸ περὶ τῆς ἀμωμήτου καὶ εὐληκτοῦς ἡμῶν πίστεως ἐξανύοντες στάδιον, καὶ τὸ τῶν ἀπαυδαδιζομένων πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐξελέγχοντες μάταιον, τὸν τῆς εὐσεβείας προασιπτήν, τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ταῖς θεοπνεύστοις φωναῖς καθωπλίσαμεν, ὡς ἂν ἄτρωτος διαμένοι, τῶν δυσσεβούντων ταῖς ἀίσι τοῦ ψεύδους συχνῶς βαλλόντων, καὶ ταῖς βολίσι τῆς γλωσσαλγίας κατατοξευόντων τὸν ὀρθὸν τῆς πίστεως λόγον· ἐπειδὴ δὲ καὶ τρόπος ἡμῖν πρόκειται, καὶ οἷον κανὼν νενομοθέτηται, καθ' ὃν χρὴ τῷ τῆς πίστεως ἡμῶν προσφέρεσθαι λόγῳ τοὺς ἐπεικεῖς, καὶ μετ' εὐλαβείας ἱερᾶς τὰ ἱερά ἡμῶν μεταχειριζομένους δόγματα, καὶ τοῦτον τοῖς φιλοκάλοις καὶ φιλοπόνοις καὶ θερμοῖς περὶ τὴν εὐσέβειαν ὡς ἐνὶ μάλιστα συντομώτατα ἐκδησόμεθα, ἔκ τε τῶν θεοπνεύστων γραφῶν κἀνταῦθα ἐρανισάμενοι, ἔκ τε τῆς τῶν ἐκκρίτων καὶ εὐσημοτέρων πατέρων ἡμῶν διδασκαλίας ἀρυσάμενοι, πρὸς ὑπόμνησιν καὶ ὠφέλειαν τῶν εὐπειθῶς τε καὶ ἐμμελῶς τούτοις ἐντυγχανόντων χρησιμεύοντα, καὶ χρήσεις τινας τῷδε τῷ Γράμματι διὰ βραχείων ὑποθεθεῖσθαι ἐσπουδάσαμεν, ὅπως μὴ ταῦτόν τοις ἀπειθοῦσι τῇ ἀληθείᾳ πάθοιεν· ἐκεῖνοι γὰρ τοῦ ψεύδους ὄντες ἑρασταί, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέγχους τῆς ἀληθείας αἰεὶ δυσχεραίνοντες, οἱ μὲν τῇ ἀπιστίᾳ, οἱ δὲ τῇ ἀμαθίᾳ προκατελιημμένοι, τῷ τῆς δυσσεβείας ὀλέθρῳ περιπεπτώκασι· τοῖς γὰρ ἑαυτῶν θελήμασι δουλούμενοι, τὴν ἰδίαν δόξαν ἐκ πολλῆς ἄγαν ἀβουλίας καὶ ἀλογίας συνίστάνειν πειρῶνται, καὶ τὰ σαφῆ καὶ ὀρθὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, ἐφ' ἃ μὴ προσῆκον ἐκ περιέργων καὶ φαύλων ζητημάτων παρευθύνουσι· ὅθεν καὶ πατέρας ἰδίους χειροτονοῦσι, καὶ διδασκάλους προκαθίζουσιν, οἱ τῆς ἀσεβείας καὶ ἀθείας προασιπταὶ πάλαι γέγονασιν, καὶ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὡς πορρωτάτω ἐκσεσοβημένοι τυγχάνουσιν· ἀθέταν γὰρ τὴν ἐκείνων αἵρεσιν, οἱ καθ' ἡμᾶς θεολόγοι ἐνθέως ὀδηγούμενοι κἀωνόμασαν, οὓς συνήγορους ἔχοντες κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἠνδρίσαντο· οἱ δὲ χρηστοὶ ὡς εὐπειθεῖς καὶ τοῦ εὐαγγελίου μαθηταί, μὴ πέρα τοῦ δέοντος πρὸς περιεργότερας ἐρεῖνας ἀποφερόντο, τοῦ καρδία ἀπλῆ παραδεχθῆναι δεδεδυμένου τῆς πίστεως λόγου· πίστει γὰρ ἴδιον ἀπεριέρως πρὸς τὸ πιστευόμενον προσιόντα, ἀπλῆ τῇ γνώμῃ καὶ ὀρθῇ αὐθαιρέτῳ συντίθεσθαι, οὐ μὴν ἀποδείξεις ἐπιζητεῖν, καὶ λογομαχίας εἰς οὐδὲν χρήσιμον συντελούσας, μᾶλλον δὲ βλάβος

οὐ μικρὸν παῖς ψυχῆς ἐντικτούσαις συντρίβεσθαι τοῦτο αἰρετικῶν ἀνθρώπων τὸ ἐπιτήδευμα τοῦτο ἑλλήνων τὸ τέχνασμα, οἱ ματαιολογίαις καὶ λήσχαις ἀηδέσι πονοῦμενοι, πολλῆς φλυαρίας ἑαυτοῦς τε καὶ τοὺς πέλας ἀποπληροῦσιν, εἰκὴ τὸν ἀέρα πλήττοντες. τῆς δὲ ἀληθείας ὀλοτρόπως ἀποσυγχάνοντες τὸ γὰρ τοι ζυγομαχεῖν τῶν ὁμολογουμένων καὶ φαινομένων εἵνεκεν, ὁπόσως ἀνοίας καὶ ἀβελητερίας ἄξιον, οὐδὲ ἐξειπεῖν ἔστιν εὐγνωμόνεστερον δὲ οἱ χρηστομαθεῖς προσαγόμενοι καὶ εὐπειθέστερον, εὐήκοον οὐς παρεχέτωσαν τοῖς διδάγμασι τοῦ πνεύματος, τὴν περὶ τῶν τηλικούτων παραΐνεσιν δέξασθαι πίστις γὰρ μόνη ταῦτα χωρεῖ, λογισμοὺς ἀνθρωπίνους ἀποκρύπτουσα, καὶ ὁ πρὸς τὰ θεῖα τῶν ἐκθύμως περὶ αὐτὰ διακειμένων ἐνθεος ἔρωσ, ἵνα καὶ τῶν τῆς εὐπειθείας ὠδίνων πολύχουν ἀμήσωσι τὸν καρπὸν, παρὰ τοῦ ταῦτα ἐπιμετρεῖν εἰδότος, εὐκλεεῖς τὰς ἀμοιβὰς ὡς εὐέλπιδες εὐκαίρως ἀποληψόμενοι.

Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου εὐαγγελίου.

Cap. IX. 35. Ἦκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον τὸν ποτὲ τυφλὸν ἕξω καὶ εὐρῶν αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ; ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε καὶ τίς ἐστι, κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ, ἐκεῖνός ἐστιν ὁ δὲ ἔφη πιστεύω, κύριε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

Τεῦ αὐτεῦ.

III. Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύνατο πιστεῦειν, ὅτι πάλαι εἶπεν Ἡσαΐας τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπόρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστραφῶσι καὶ ἰάσωμαι αὐτούς· ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ ὅμως μὲν τοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς φαρισαίους οὐχ ὁμολόγησαν, ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι γίνωνται ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον, ἢπερ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.

Τεῦ αὐτεῦ.

XIV. 1. Πιστεύετε εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.

Τεῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς.

V. Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην τῷ δὲ ἐργαζομένῳ ὁ μισθὸς οὐ λογίζεται κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ ὀφείλημα τῷ δὲ μὴ ἐργαζομένῳ, πιστεύοντι δὲ ἐπὶ τὸν δικαιούντα τὸν ἀσεβῆ, λογίζεται ἡ πίστις αὐτοῦ εἰς δικαιοσύνην καθάπερ καὶ Δαβὶδ λέγει τὸν μακαρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, ᾧ ὁ Θεὸς λογίζεται δικαιοσύνην χωρὶς ἔργων μακάριοι ὧν ἀπέφθησαν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι· μακάριος ἀνὴρ ᾧ οὐ μὴ λοισῆται κύριος ἁμαρτίαν. Καὶ πάλιν ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη, οὕτως λέγει μὴ εἶπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν, τούτέστι Χριστὸν καταβαλεῖν; ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον, τούτέστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαλεῖν; Καὶ πάλιν καρδίᾳ μὲν πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Καὶ πάλιν περὶ βρωμάτων διαλεγόμενος φησὶν,

ὅτι ὁ διακρινόμενος, ἐὰν φάγη, κατακέριται, ὅτι οὐκ ἐκ πίστεως πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἐκ πίστεως, ἁμαρτία ἐστίν.

Cap. XIV. 25.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς.

Ἴνα ἡ πίστις ἡμῶν ᾧ μὴ ᾗ ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ.

1 Cor. II. 1
ita cod.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς.

Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμὲν ὑποσφόλῃς εἰς ἀπώλειαν, ἀλλὰ πίστῳ εἰς περιποίησιν ψυχῆς· ἐστὶ δὲ πίστις ἐλπίζομένων ὑπόστας, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων· ἐν ταύτῃ γὰρ ἐμαρτυρήθησαν οἱ πρεσβύτεροι· πίστει νοοῦμεν κατηγορεῖσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Θεοῦ, εἰς τὸ μὴ ἐκ φαινομένων τὰ βλεπόμενα γεγονέναι· πίστει πλείονα θυσίαν Ἄβελ παρὰ Κάιν προσήνεγκε τῷ Θεῷ, δι' ἧς ἐμαρτυρήθη εἶναι δίκαιος, μαρτυροῦντος ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ δι' αὐτῆς ἀποθανὼν, ἔτι λαλεῖται· πιστεῖ Γνωχ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, καὶ οὐχ' εὗρίσκετο· διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός· πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐηρεστικῆναι τῷ Θεῷ· χωρὶς δὲ πίστεως, ἀδύνατον εὐαρεστήσαι· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἐστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται· πιστεῖ χρηματισθεῖς Νῶε περὶ τῶν μηδέτω βλεπομένων, εὐλαβηθεῖς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ· δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον, καὶ τῆς κατὰ πίστιν δικαιοσύνης ἐγένετο κληρονόμος· πίστει καλούμενος Ἀβραάμ, ὑπήκουσεν ἐξελεῖν εἰς τὸν τόπον ὃν ἐμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθε μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἀπέρχεται· πίστει παρώκησεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἄλλοτριαν, ἐν σκηνᾷ κατοικήσας μετὰ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ τῶν συγκληρονόμων τῆς ἐπαγγελίας τῆς αὐτῆς· ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς ὁ Θεός· πίστει καὶ αὐτὴ Σάρρα δύναμιν εἰς καταβολὴν σπέρματος ἔλαβε, καὶ παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἔτεκεν, ἐπεὶ πιστὸν ἠγήσατο τὸν ἐπαγγειλάμενον· διὸ καὶ ἀφ' ἐνὸς ἐγεννήθησαν, καὶ ταῦτα γενερωμένου, καθὼς τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ τὸ πλῆθος, καὶ καθὼς ἡ ἄμμος ἢ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης ἢ ἀναρίθμητος· κατὰ πίστιν ἀπέθανον οὗτοι πάντες, μὴ λαβόντες τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ πόρρωθεν αὐτὰς ἰδόντες καὶ ἀσπασάμενοι, καὶ ὁμολογῆσαντες ὅτι ξένοι καὶ παρεπίδημοί εἰσιν ἐπὶ τῆς γῆς· οἱ γὰρ τοιαῦτα λέγοντες, ἐμφανίζουσιν ὅτι πατρίδα ἐπιζητοῦσι· καὶ εἰ μὲν ἐκείνης ἐμνημόνευον ἀφ' ἧς ἐξῆλθον, εἶχον ἂν καιρὸν ἀνακάμψαι· νῦν δὲ κρείττονος ὀρέγονται, τούτέστιν ἐπουρανίου· διὸ οὐκ ἐπαισχύνεται αὐτοὺς ὁ Θεός, Θεὸς καλεῖσθαι αὐτῶν· ἠτοίμασε γὰρ αὐτοῖς πόλιν· πιστεῖ προσεγγίνουσαν Ἀβραάμ τὸν Ἰσαὰκ πειραζόμενος, καὶ τὸν μονογενῆ προσέφερεν ὁ τὰς ἐπαγγελίας ἀναδεξάμενος, πρὸς ὃν ἐλαλήθη ὅτι ἐν Ἰσαὰκ κληθήσεται σοι σπέρμα, λογισάμενος ὅτι καὶ ἐκ νεκρῶν ἐγείρειν δύναται ὁ Θεός· ὅθεν αὐτὸν καὶ ἐν παραβολῇ ἐκομίσατο· πίστει περὶ μελλόντων εὐλόγησεν Ἰσαὰκ τὸν Ἰακώβ καὶ τὸν Ἡσαῦ· πίστει Ἰωσήφ τελευτῶν, περὶ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐμνημόνευσε, καὶ περὶ τῶν ὁστέων αὐτοῦ ἐνετείλατο· πίστει Μωσῆς γεννηθεὶς ἐκρύβη τρίμηνον ὑπὸ τῶν

Cap. X. 39.
XI. 1. seqq.

πατέρων αὐτοῦ, διότι εἶδον ἀστεῖον τὸ παιδίον καὶ οὐκ ἐφοβήθησαν τὸ διάταγμα τοῦ βασιλέως· πίστει Μωσῆς μέγας γενόμενος, ἠρνήσατο λέγεσθαι υἱὸς θυγατρὸς Φαραῶ, μᾶλλον ἐλόμενος συγκακοχεῖσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἀμαρτίας ἀπόλαυσιν· μείζονα πλοῦτον ἠγασάμενος τῶν Λίγυπτου θησαυρῶν, τὸν ὄνειδιισμόν τοῦ Χριστοῦ ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μισθοποδοσίαν· πίστει κατέλιπεν Λίγυπτον, μὴ φοβηθεὶς τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως· τὸν γὰρ ἀόρατον ὡς ὄρων ἐκαρτέρησε· πίσει πεποιήκει τὸ πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, ἵνα μὴ ὁ ὀλοθρευτὴν τὰ πρωτότοκα εἴγῃ αὐτῶν· πίσει διέβη τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ὡς διὰ ξηρᾶς· ἥς πεῖραν λαβόντες οἱ Λιγύπτιοι κατεπόθησαν· πίσει τὰ τεῖχη Ἰεριχῶ ἔπεσε κυκλωθέντα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας· πίσει Ῥαὰβ ἡ πόρνη οὐ συναπώλετο τοῖς ἀπειθήσασιν, δεξαμένη τοὺς κατασκόπους μετ' εἰρήνης· καὶ τί ἔτι λέσω; ἐπιλείψει γὰρ με διηγούμενον ὁ χρόνος, περὶ Γεδεὼν, Βαράκ τε, καὶ Σαμφὼν, καὶ Ἰεφθάε, Δαβὶδ τε, καὶ Σαμουὴλ, καὶ τῶν προφητῶν· οἱ διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβησαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων· ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν· ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν οὐ προσδεξάμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν· ἕτεροι δὲ ἐμψαιγῶν καὶ μαστίγων πεῖραν ἔλαβον· ἔτι δὲ δεσμῶν καὶ φυλακῆς, ἐλιθάσθησαν, ἐπρίθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, περιήλθον ἐν μηλωταῖς ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακοχούμενοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· ἐν ἐρημίαις πλανώμενοι καὶ ὄρεσιν καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς· καὶ οὗτοι πάντες διὰ τῆς πίστεως μαρτυρηθέντες, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρείττον· τι προβλεψάμενου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσι.

Τοῦ αὐτοῦ πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

1 p. II. 13

Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς εἰδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς περὶ ἀπειθούντων.

Cap. III. 17

Τίσι προσώχθισε τεσσαράκοντα ἔτη; οὐχὶ τοῖς ἀμαρτήσασιν, ὧν τὰ κῶλα ἔπεσον ἐν τῇ ἐρήμῳ; τίσι δὲ ὤμοσε μὴ εἰσελευσέσθαι εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἀπειθήσασιν; καὶ βλέπομεν ὅτι οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν δι' ἀπιστίαν. Φοβηθῶμεν οὖν μήποτε καταλειπομένης ἐπαγγελίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ, δοκῆ τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκέναι· καὶ γὰρ ἐσμὲν εὐηγγελισμένοι, καθάπερ κἀκεῖνοι· ἀλλ' οὐκ ὠφέλησεν ὁ λόγος τῆς ἀκοῆς ἐκείνου, μὴ συγκεκρασμένους τῇ πίστει τοῖς ἀκούσασιν.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς.

Cap. II. 7.

Τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴ αἰώνιος· τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ,

πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ θλίψις καὶ στενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὸ κακόν.

Ἡσαΐου προφήτου.

Ἐὰν μὴ πιστεύσῃτε, οὐδὲ μὴ συνῆτε· καὶ προσέθετο λαλήσας κύριος τῷ Ἀχαζ, λέγων· αἰτήσαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος· καὶ εἶπεν Ἀχαζ· οὐ μὴ αἰτήσω, οὐδὲ μὴ πειράσω κύριον· καὶ εἰπεν· ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαβίδ· μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρέχειν ἀνθρώποις, καὶ τῶς κυρίῳ παρέχετε ἀγῶνα·

Cap. VII. 9.

Ἄββακούμ προφήτου.

Ὁ δὲ δίκαιος, ἐκ πίστεως ζήσεται.

II. 4

Ἐκ τῶν Σολομώντος παροιμιῶν.

Ἐλεημοσύναι καὶ πίστεις μὴ ἐκλειπέτωσάν σε. Καὶ βδέλυγμα κύριῳ χεῖλη ψευδῆ, ὃ δὲ ποιωὼν πίστεις δεκτὸς παρ' αὐτῷ. Καὶ πάλιν· ἐλεημοσύναις καὶ πίστειν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι.

III. 3.
XII. 22
XV. 27

Τοῦ ἐν ἀγίῳ πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ χρυσοστόμου, ἐκ τοῦ εἰς τὸν εὐαγγελισμὸν λόγου (1).

Ἀπεστῆλη Γαβριήλ, δεικνύς τὸν ἐν θρόνῳ καὶ ἐν τῷ σπιλαίῳ· ἀπεστῆλη ὁ στρατιώτης, βοῶν τὸ τοῦ βασιλέως μυστήριον· μυστήριον ἠνωριζόμενον πίστει, οὐκ ἐρευνηόμενον πολυπραγμοσύνῃ, μυστήριον πιστευόμενον οὐχ' ἐρμηνεύμενον, μυστήριον προσκυνούμενον οὐ ζυγιστατούμενον, μυστήριον θεολογούμενον οὐκ ἐρευνηόμενον, μυστήριον ὁμολογούμενον οὐ μετρούμενον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει, καὶ τὰ ἐξῆς πρόκειται ἀνωτέρω.

Ἴνα μὴ εἴπωσιν Ἰουδαῖοι, πῶς δυνάμεθα τὴν μείζονα δικαιοσύνην εὑρεῖν, τὴν ἐλάττω μὴ εὐρόντες· δείκνυσιν ὅτι κουφοτέρα ἢ ὁδὸς ἡ διὰ πίστεως, τὴν διὰ λόγων ἀπαιτοῦσα πίστιν ἐν καρδίᾳ· εἶδὸς δὲ ὅτι τῇ πίστει πολλὰκις διαμάχονται λογισμοὶ, καὶ δεῖ αὐτοὺς νεανικῶς ἀποκρούσασθαι, εἶπε τὸ, μὴ εἴπης ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ἀλλ' ἐν τῷ μὴ δὲ ἐννοήσης ἀμφιβαλεῖν, καὶ εἰπεῖν κατὰ σαυτὸν, καὶ πῶς τοῦτο δυνατόν; τοῦτο γὰρ πίστεις ἴδιον, τὸ τὴν κάτω πᾶσαν ἀκολουθίαν ἀφέντας, τὸ ὑπὲρ φύσιν ζητεῖν, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως ἅπαντα παραδέχεσθαι.

Opp. T. IX
p. 623.

Τοῦ ἀγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς εἰς τὸ αὐτὸ ῥητὸν ἐρμηνείας (2).

Ὅρίζεται χρησιμὸς καὶ ὅπως ἀν γένοιτο πρὸς ἡμῶν ἡ πίστις, εἰ τὸ ἀνόμητον ἔχοι παρὰ Θεῷ, καὶ τό γε δὴ λίαν εὖ πεποιῆσθαι δοκεῖν· τὸ μὲν γὰρ ἐνδοιάζειν ὅλως καὶ καταδονεῖσθαι φιλεῖν εἰς ἀδρανῆ διψυχίαν, ἀπόβλητον πωαντελῶς περιττὸν δὲ ἴσως καὶ τῶν ὅτι μάλιστα σφαλερωτάτων τὸ χρῆναι

(1) En Nicephorus pervertustus et gravis auctor Chrysostomo vindicet hanc humiliam, quam Mont-faucenius opp. T. II. p. 796, audacter, ut solet, dicit omnino esse spuriam; dubitant modestus Com-betisio Bib. conc. T. VI. p. 347. Erravit quoque Ger. Vossius, qui eam inter Gregorii thaumaturgi scripta collocavit opp. p. 25.

(2) Nempē ad Rom. X. 6. Porro totus qui sequitur Cyrilli tractus addendus erit editis a nobis com-mentariorum Cyrilli reliquiis ad eam Pauli epistolam p. 40.

περιεργάζεσθαι τὰ καὶ λόγου πέρα παντός, νοῦ τέ ἐστι τοῦ κατ' ἡμᾶς ἐν ἀμείνοσι· πῶς γὰρ ἂν εἶεν ἐμφανῆ τὰ ἀπορρήτως παρὰ θεοῦ τεχνουργούμενα; καὶ μὴν καὶ καρδίας ὀφθαλμὸς τίς ἂν εἴη τοσοῦτος, ὡς καθαρθῆσαι δύνασθαι θεόν; μᾶλλον δὲ, τίς ἄρα συνήσει, καὶ εἴ τις ἔλοιπο λέγειν καὶ ἀφηγοῖτο τὰ πολὺ λίαν ὑπὲρ ἡμᾶς; ὁ μὲν γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, Νικοδήμῳ ποτὲ τοὺς περὶ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως παρετίθει λόγους, καὶ δὴ καὶ ἔφασκεν “ ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἄνωθεν, οὐ δύναται εἰσεῖν, εἰσεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ”, εἶτα τούτοις προσετίθει τὰ ἐφεξῆς· συνιέντος δὲ αὐτοῦ παντελῶς οὐδὲν, τότε δὴ τότε Χριστός, τῆς τῶν ἐνοσιῶν ἰσχυρότητος ὡς ἀποδάτω τιθεὶς τῆς ἀνθρώπου διανοίας τὸ πάχος, “ εἰ τὰ ἐπί- ,, Γεῖα εἶπον ὑμῖν, φησι, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια ,, πιστεύσετε; προσετίθει δὲ τούτοις· ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃ οἶδαμεν λαλοῦ- ,, μεν, καὶ ὃ ἑώρακαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐδεὶς λαμ- ,, βάνει ”, Οὐλοῦν ἀβασάνιστα τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς· εἰ γὰρ ἔστιν ἀληθὲς ὅτι περ τὰ ἐν χερσὶν εὐρίσκομεν μετὰ βίας κατὰ τὸ γεγραμμένον, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἐννοεῖν, ὡς ἐν γε τοῖς ὑπὲρ λόγον, χρησιμώτατη λίαν ἢ πίστις, οὐκ ἀκολουθού- σις ἑρέυνης, οὐ ζητήσεως εἰκαίας ἐπεννεγμένης; συνήσει γὰρ τὰ τοιαύτα τῶν πραγμάτων τιμᾶται λαμπρῶς.

Τῷ αὐτῷ, ἐκ τοῦ β' βιβλίου τῶν πρὸς Ἑβραίους διαλέγων.

(Ὁ) δεῖ τὸ πιστεῖν παραδεχθῆναι, θρασυτέροις ὡσπερ ἐκβασανίζειν ἐρέυναις· πίστις γὰρ οὐκέτι τὸ ζητούμενον ὡς γὰρ ἐλπὶς βλεπομένη, οὐκέτι ἐλπὶς· ὃ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ὑπομένει; οὕτω πίστις ἐρευνημένη καὶ οὐκ ἔχουσα τὸ ἀζήτητον, πίστις οὐκ ἂν εἴη· κατὰ τὸν ἴσον ἐλπίδι λόγον· τὸ γὰρ πιστεῖν τιτιμημένον, βασάνου πάντως ἐλεύθερον (1).

Τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῳ τῷ χριστοτόμῳ, ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς.

Τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς στηρίζαι, κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου καὶ τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ ἀποκάλυψιν μυστηρίου χρόνοις αἰωνίοις σσιγημένου, φανερωθέντος δὲ νῦν διὰ Γραφῶν προφητικῶν κατ' ἐπιταγὴν τοῦ αἰωνίου θεοῦ, εἰς ὑπακοὴν πίστεως εἰς πάντα τὰ ἔθνη (2). Εἰπὼν τὸ κήρυγμα Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτεστιν ὃ αὐτὸς ἐκήρυξεν, ἔδειξε τὸ ἀξιώπιστον ὃ λόγος αὐτοῦ γὰρ τὸ κήρυγμα, φησὶν, οὐχ' ἡμέτερα τὰ δόγματα εὐαγγελικά ἐστι καὶ οὐδενὶ φησι τῶν πρὸ ἡμῶν ἐγνωρίσθαι τοῦτο τὸ μυστήριον· πάσαι μὲν γὰρ προώριστο, ἐφάνη δὲ νῦν διὰ γραφῶν προφητικῶν· μὴ οὖν δείσης ἀποσπῆναι τοῦ νόμου· τοῦτο γὰρ βούλεται ὁ νόμος, τοῦτο ἄνωθεν προέλεγε· μὴ οὖν περιεργάζου διὰ τί νῦν ἐφανέρωθη· τοῦτο γὰρ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ θεοῦ γέγονε, καὶ οὐ δεῖ πολυπραγμονεῖν τοῦτο τὸ μυστήριον, ἀλλ' ὑπακούειν· ὑπακοῆς γὰρ ἢ πίστεως δεῖται οὐ περιεργίας, μάλιστα ὅταν θεὸς ἐπιτάτῃ.

(1) Audiant hoc et sequentia hodierni pseudo-theologi, qui christianam fidem humano prorsus ratiocinio atque indagini subditam volunt.

(2) Ad Rom. XVI. 25-26. Atqui in editionibus certe Chrysostomi homiliae usque ad hunc Pauli locum non perveniunt.

Τού αὐτοῦ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δευτέρας * ἐπιστολῆς.

* cod. πρώτης.

Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν. Ἐντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδουσαν, ἀλλὰ καὶ ἀγράφως ὁμοίως δὲ καὶ ταῦτα κἀκεῖνά ἐστιν ἀξιόπιστα ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγοῦμεθα· παράδοσίς ἐστι, μηδὲν πλέον ζῆτει· δείκνυσιν ἐνταῦθα πολλοὺς ὄντας τοὺς παραταλευομένους.

Opp. T. XI.
p. 532.

Τού αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἑρμηνείας, εἰς τὸ, πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμενος· καὶ τὰ ἑξῆς.

Διὰ τοῦτο τὴν πίσιν παρελάβομεν, ἵνα μὴ ἀναγκάζομεθα μυρίας ἐπινοίας αἰρέσεις, καὶ πράγματα ἔχειν ἄλλ' ὅπερ ἂν ἢ προσθεῖναι ἢ ἀφελεῖν τις ἐπιχειρήσῃ ἐκείνης, τοῦτο νόσον εἶναι νομίσωμεν· καθάπερ γὰρ οἱ τοὺς κανόνας διδόντες, οὐκ ἀναγκάζουσι μυρία μέτρα περιεργάζεσθαι, ἀλλὰ τὸ δοθὲν ἐκεῖνο κατέχειν κελεύουσιν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν δογμάτων.

Opp. T. XII.
p. 89.

Τοῦ ἐν ἁγίαις πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, ἐκ τῆς εἰς τὸν μί' ψαλμὸν ἑρμηνείας (1).

Ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα, ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθην σφόδρα· ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ ἐκστάσει μου πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης. Πίστις ἡγεῖσθω τῶν περὶ Θεοῦ λόγων· πίστις ἢ ὑπὲρ τὰς λογικὰς μεθόδους τὴν ψυχὴν εἰς συγκατάθεσιν ἔλκουσα· πίστις οὐχ' ἢ γεωμετρικαῖς ἀνάγκαις, ἀλλ' ἢ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐνεργείαις γινομένη. Καὶ μετ' ὀλίγα. Ἀνάγκη γὰρ ἐκάστης μαθήσεως ἀνεξετάστους εἶναι τὰς ἀρχὰς τοῖς μανθάνουσιν, ἐπεὶ ἀμήχανον τοὺς περὶ τὰς πρώτας ζυγομαχοῦντας, δυναθῆναι ὁδῶν καὶ τάξει προελθεῖν εἰς τὸ τέλος· καὶ τοῦτο ἂν μάθοις παρ' αὐτῶν τῶν ἔξωθεν· εἰ γὰρ μὴ συλχωρήσειας τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν γεωμέτρων, ἀμήχανον αὐτὸν τὰ ἐφεξῆς συμπεράνασθαι· καὶ τῆς ἀριθμητικῆς ὁ τοῖς πρώτοις καὶ στοιχειώδεσιν ἐνιστάμενος, τὴν εἰς τὸ πρόσω ὁδὸν διακόπτει· ὁμοίως δὲ καὶ αἱ ἱατρικαὶ ἀρχαὶ ἱατροῖς ἀνασπόμεντοι· καὶ ὅπως ἐν ὁποίῳ δήποτε ἐπιηδυνεῦματι τῶν ὁδῶν καὶ τάξει προϊόντων ἐπὶ τὸ τέλος, ἀδύνατον τῶν πρώτων ὑποθέσεων ἀποδείξεις ἐπιζητεῖν, ἀλλ' ἀνάγκη τὰς τῶν λογικῶν τεχνῶν ἀρχὰς ἀνεξετάστως παραδεξάμενον, τὸ ἐκ τῶν ὑποθέσεων ἀκόλουθον ἐν τοῖς ἐφεξῆς ἐπιβλέπειν· οὕτω δὲ οὖν καὶ τὸ τῆς θεολογίας μυστήριον τὴν ἐκ τῆς ἀβασανίστου πίστεως ἐπιζητεῖ συγκατάθεσιν· πιστεῦσαι γὰρ δεῖ, φησιν, ὅτι ἐστὶ θεὸς, οὐ ζητῆσαι οὐδὲ ζυγομαχῆσαι τὸ τί ἐστὶ καὶ ὅπως εἰ ἢ πίστις ἐλπίζομένων ἐστὶν ὑπόστασις, πραγμάτων ἑλεγχος οὐ βλεπομένων, μὴ φιλονείει ἰδεῖν ἤδη τὰ μακρὰν ἀποκείμενα, μὴ δὲ τὰ ἐλπίζομενα ἀμφίβολα καταστήσῃς, διὰ τὸ μὴ αὐτῶν δύνασθαι κατὰ τὴν γνῶσιν ἐφάπτεσθαι· ταῦτα μὲν οὖν καθ' ὅλου περὶ πίστεως διὰ τοὺς λογομαχοῦντας, καὶ ἐν ῥήμασι κεινοῖς ἔχοντας τὴν ἐλπίδα. Καὶ μετὰ βραχύ. Ὅπως δὲ ἢ ἀνευ πίστεως

(1) Basilio adserit hanc homiliam Nicephorus, quam morosi aliquot critici haud genuinam esse dicebant, unde et Garnerius ipsam in appendice T. I. collocavit. Eandem ego in codice quoque decimi saeculi Basilio inscriptam legebam.

ἐπὶ τὸ λαλεῖν ἐρχομένη ψυχὴ, διὰ κενῆς ληρήσει, κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου τὸν λόγον προάγουσα ἀρχὴ τοίνυν λόγου ἔμφρονος, πίστις ἰσχυρῶς τῇ καρδίᾳ τοῦ λαλοῦντος ἐνιδρυμένη.

Τῷ αὐτῷ ἐκ τῶν κατ' Εὐνείου *, ἐν οἷς καὶ πόθεν ἡ ἀπιστία δεικνύει.

Εὐθεΐαι αἱ ὁδοὶ κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύσονται ἐν αὐταῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ταῖς εὐθείαις προσκόπτουσι· καὶ τὸ θαῦμα, ἀφ' ὧν ὠφελῶνται οἱ τῇ πίστει ὑπαιίνοντες, ἀπὸ τούτων βλάπτονται οἱ νοσοῦντες, περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας ἀρξάς, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, ἀσχολούμενοι· ὅτι δὲ ψυχῆς νόσημά ἐστι τὸ κακῶς καὶ περιέργως ζητεῖν περὶ Θεοῦ, καὶ μάλιστα μετὰ ἀπιστίας, πᾶσι φανερόν· εἰ γὰρ αὐτῷ τῷ παναγίῳ Θεῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπιστοῦσι, πῶς τῶν προφητῶν ἢ ἀποστόλων αὐτοῦ ἀκούσουσι λεγόντων ἐν θείαις γραφαῖς τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ τῶν εἰς αὐτὸν μελλόντων ἐλπίζειν; Καὶ μετ' ὀλίγα. Ζητεῖς ἵνα εὕρῃς οὐ πίστιν ἀλλ' ἀπιστίαν· τοῦτο ἀληθὲς κατὰ τὸ γεγραμμένον· εἰς κακότεχρον ψυχὴν οὐκ εἰσελευσέται σοφία· ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος Θεοῦ ἐκλήθη· φίλος θεοῦ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ εἶρηται καὶ ἔστι, φίλος διὰ πίστιν, φίλος δι' ὑπακοὴν θεοῦ· σὺ δὲ ἐχθρὸς δι' ἀπιστίαν καὶ παρακοὴν Θεοῦ· ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, ἐπίστευσε ὡς ἀπὸς, καὶ οὐκ ἠπίστησεν ὡς ἡμεῖς· διὰ τοῦτο αὐτὸς φίλος, ἡμεῖς δὲ ἐχθροί· οἱ ἐχθροὶ κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον.

Τῷ ἐν ἁγίαις πατρὲς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τῶν εἰς τὸ βάπτισμα λόγων.

Εἰ γὰρ τὰς πρὸς ἀνθρώπου ὁμολογίας ἐμπεδοῖ θεὸς μέσος παραληφθεὶς· πόσος ὁ κίνδυνος, ὧν πρὸς αὐτὸν ἐδέμεθα τὸν Θεὸν συνδικῶν, τούτων παραβάτας εὐρίσκασθαι, καὶ μὴ μόνον τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ψεύδους ὑποδίκους εἶναι τῇ ἀληθείᾳ; Καὶ μετὰ τινα. Μηδὲν σοφίση, μηδὲν τεχνάσῃ κατὰ τῆς σῆς σωτηρίας· καὶ γὰρ τοὺς ἄλλους παραλογιζόμεθα, ἡμᾶς γε αὐτοὺς οὐ δυνησόμεθα· ὡς τό γε καθ' ἑαυτοῦ παίζειν, λίαν ἐπισφαλὲς καὶ ἀνόητον· Καὶ μετ' οὐ πολλά. Φύλασσε μοι τὰ γεγραμμένα, ἐν καιροῖς τρεπτοῖς ἀτρεπτος μένων περὶ ἀτρέπτου πρᾶγματος.

Τῷ ἐν ἁγίαις Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης ἐκ τῶν εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴν κεφάλαιον κγ'.

Καὶ γὰρ οἱ περὶ τὸν Ἀβραὰμ πατριάρχαι, τοῦ μὲν ἰδεῖν τὰ ἀγαθὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἔσχον, καὶ οὐκ ἀνήκαν ἐπιζητοῦντες τὴν ἐπουράνιον πατρίδα, καθὼς φησιν ὁ ἀπόστολος, ἀλλ' ὁμοῦς ἐν τῷ ἐλπίζειν ἔτι τὴν χάριν εἰσὶ· “ τοῦ θεοῦ ,, περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψάμενοι, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν ,, εἰ οὖν ἐκείνοι φέρουσι τὴν ἀναβολὴν, οἱ πόρρωθεν διὰ μόνης πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος ἰδόντες τὰ ἀγαθὰ καὶ ἀσπασάμενοι, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ ἀπόστολος, τὸ ἀσφαλὲς τῆς τῶν ἐλπισθέντων ἀπολαύσεως, ἐν τῷ πιστὸν ἠγάσασθαι τὸν ἐπαγγελιάμενον, θέμενοι τί χρὴ πράττειν τοὺς πολλοὺς ἡμᾶς, οἷς τυχὸν οὐδὲ ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον ἐλπίς ἐκ τῶν βεβιωμένων ἐστίν; Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν τῷ εἰ κεφαλαίῳ φησὶ, τὴν ἀπιστίαν μετὰ τῶν λοιπῶν ὧν ἀπρηθμύσατο τῆς ψυχῆς

* Lib. V. Opp.
I. I. p. 313.

Maur. ed. T. I.
p. 691. 701.

Ed. Paris. T. I.
p. 103.

καθ' ἣν, συζητῆν εἶναι τῇ τῶν ἀλόγων ὀρμῇ, αὐξανομένων δὲ τῇ τῶν λογισμῶν συμμαχίᾳ.

Τοῦ αὐτοῦ κεφάλαιον κδ'.

Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα, τῆς γραφῆς λεγούσης ἀκούοντας πισπετεύομεν, καὶ τὸ πῶς ἦν ἐν τῷ Θεῷ, τὸ ὑπὲρ τὸν ἡμέτερον λόγον εἶναι, οὐκ ἀξιοῦμεν περιεργάζεσθαι, πάντα τῇ Θεῖα δυνάμει χωρητὰ πισπετευότες· καὶ τὸ μὴ ὄν υποσθῆσθαι, καὶ τῷ ὄντι πρὸς τὸ δοκοῦν υποβάλλειν τὰς ποιότητας· οὐκοῦν ἀκολούθως ἀρκοῦν ἡγοῦμεθα τοῖς οὔσι πρὸς τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὑπόστασιν, τὴν τοῦ Θεοῦ θελήματος δυνάμιν· οὕτω καὶ τὴν ἀναστοιχείωσιν τῶν συνεσθῶτων εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγοντες δυνάμιν, εἰς οὐδὲν ἕξω τοῦ εἰδότος τὴν πίστιν παραληψόμεθα.

P. 106.

Τοῦ ἐν ἁγίᾳ πατρὶς ἡμῶν Διενυσίου ἐπισκόπου Ἀθηνῶν, ἐκ τοῦ περὶ Θεῶν ἐπεμάτων λόγου δ', κεφάλαιον κδ'.

Ἐν γνώσει δὲ ἀμαρτάνοντας καλεῖ τὰ λόγια τοὺς περὶ τὴν ἄληστον τοῦ ἀγαθοῦ γνώσιν, ἢ τὴν ποιήσιν ἐξασθενοῦντας, καὶ τοὺς εἰδότας τὸ θέλημα καὶ μὴ ποιούστας· τοὺς ἀκηκούστας μὲν, ἀσθενοῦστας δὲ περὶ τὴν πίστιν ἢ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἀβούλητόν τισι τὸ συνιέναι τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τὴν παρατροπὴν ἢ τὴν ἀσθένειαν τῆς βουλήσεως.

Ed. Ven. T. I
p. 378.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ τῶν φρονούντων τὰ Σαμασατέως, καὶ περὶ πίστεως ὅτι εἰς ὁ Χριστός.

Χριστὸν γὰρ εὐθέως ἐξελεθόντες ἐκήρυξαν οἱ ἀπόστολοι συμφώνως τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Καὶ μετὰ τινα. Τίς χρεῖα ζητεῖν καὶ λογομαχεῖν; πιστεῦειν συμφέροι καὶ σέβειν καὶ προσκυνεῖν. Καὶ μετὰ βραχεία. Οὐ ζῆτῶ πῶς παθῆδες καὶ πῶς ἀπαθῆς ὁ αὐτός· πῶς Θεὸς καὶ πῶς ἄνθρωπος, μὴ τὸ πῶς περιεργαζόμενος, καὶ τὸν τρόπον ἀναζητῶν, ἐκπέσω τοῦ προκειμένου ἡμῖν ἀγαθοῦ· πιστεῦειν γὰρ πρῶτον χρῆ καὶ δοξάζειν· δεῦτερον ἀνωθεὶν τὴν σύστασιν τούτων αἰτεῖσθαι, καὶ μὴ κάτωπιν ταύτην πορίζεσθαι. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἦτοι τρίτῳ κατὰ Ἀρειανῶν λόγῳ ὁ αὐτὸς πατὴρ φησὶν· ὅτι οὐδὲ εἰ ἀπορεῖ τις ζητῶν περὶ Θεοῦ, ὀφείλει καὶ ἀπιστεῖν τοῖς γεγραμμένοις· βέλτιον γὰρ ἀποροῦστας σιωπᾶν καὶ πιστεῦειν, ἢ ἀπιστεῖν διὰ τὸ μὴ ἀπορεῖν (1).

* reapsc

Αὐτάρκη οἶμαι τὰ εἰρημένα πρὸς ὑπόμνησιν· οὐ μέγα δὲ εἰπεῖν, καὶ πληροφορίαν εἶναι τοῖς φιλικροάμοσι τῶν Θεῶν, καὶ πρὸς εὐσέβειαν ἐπιθυμητικῶς ἔχουσι· δύναιτο δ' ἂν τις τῶν πιστῶν καὶ ἐχεφρόνων φιλοπόνως τὰ τοιαῦτα ἐξερευνῶν, πλείους μαρτυρίας ἐκ τε τῶν Θεῶν γραφῶν, ἐκ τε τῶν ἱερῶν πόρων τῶν θεηγόρων πατέρων ἡμῶν συναγεῖραι, προτρεπούσας τὸ ἀπλοῖκόν τοῦ τροποῦ τῆς πίστεως, καὶ ἀπακούουσαν ἐν συνειδήσει ἀγαθῇ ἐπιθυμητικῶς, τῇ εὐθύτητι τῶν ὀρθῶν δογμάτων προσφέρεσθαι, αὐτοβλαβεῖς τοὺς μισθοὺς τῶν τοιούτων πόνων εἰδότας ἀπολύψεσθαι, παρὰ τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος καὶ δεσπότης Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

(1) In editione Ven. Athanasii T. I. p. 398. ἀπορεῖν. Sed tamen ibi quoque communior lectio μὴ ἀπορεῖν adnotatur.

- α'. Περὶ τοῦ καιροῦ καὶ μέτρου εἰδέναι ἄριστον τῶν πραττομένων ἢ λεγομένων.
- β'. Περὶ τοῦ ἐν νῷ ἔχειν τὴν δευτέραν Χριστοῦ ἔλευσιν, παραίνεσις.
- γ'. Περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν δεσποσίων ἀποστόλων παραδεδωκυίας πίστεως.
- δ'. Ὅτι οὐ θεὸς ἀνακινεῖν τερατώδεις ματαίαις ἀνθρώποις ἐξευρημένας.
- ε'. Περὶ τῶν ἀσετησάντων τὴν πίστιν ἐπαῖσι εἰσιν· ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ μοναχοῦ καὶ ἀνιέρου Ἄντωνίου.
- ς'. Περὶ τῶν παραβάτων ἐπισκόπων καὶ ἱερέων, καὶ τοῦ ἱερατεῦν θεῶν ἐξωσμένον.
- ζ'. Περὶ τῆς ψευδωνύμου συνόδου, ἧται τοῦ Κατάφα συνεδρίου.
- η'. Ὅτι δευτέρον πάθος ἐδέξατο Χριστὸς ὑπὸ τῶν ἰουδαϊσθένων διὰ τῆς εἰκόνης αὐτοῦ.
- θ'. Περὶ τοῦ ἀρησυχρίστου Ἄντωνίου, καὶ τοῦ μισοχρίστου Ἰωάννου, καὶ τῆς συμμερίας αὐτῶν.
- ι'. Περὶ τοῦ δυσσεβῆος Κωνσταντίνου τοῦ λεγομένου *Μαρινωᾶ*.
- ια'. Ὅτι ἐκ τῶν ἀρειανῶν καὶ μαριχαίων δογματίζουσιν.
- ιβ'. Ὅτι Εὐσέβιος ἀρειανὸς ἦν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἑξαρχος τῶν πατέρων αὐτοῦ.
- ιγ'. Ὅτι τὰς βίβλους τῶν ἁγίων πατέρων ἐνόθευσαν.
- ιδ'. Περὶ τῆς δυσφημίας τῶν ἀρτιφανῶν ἰουδαίων.
- ιε'. Περὶ τῶν δεδιωγμένων διὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐπισκόπων καὶ ἱερέων.
- ισ'. Περὶ τῶν ὑπεκεκριμένων καὶ τοῖς καιρῶς συμπεριζυμένον παραδόμενα τοῦ χαλκίλου τας.
- ιζ'. Περὶ τῶν βλασφημούντων, ὅτι μέχρι Κωνσταντίνου εἰδωλοὶ προσκύνουν εἰ χριστιανοί.
- ιη'. Ἐνδοξαίως ἐρρηθίζου πίστεως περὶ τριαδός.
- ιθ'. Περὶ τῆς ἐνουθερητικῆς Χριστοῦ.
- κ'. Περὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν τῶν δύο φύσεων ἐνώσεως, καὶ τῆς ἐν ταῖς πειθήσι διαφοράς.
- κα'. Κατὰ Νεστωρίου καὶ Εὐτυχίου.
- κβ'. Περὶ ἐνώσεως ἀσυγγύτου, καὶ διαίρεσεως ἀχωρίστου, καὶ ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων.
- κγ'. Περὶ τοῦ θεῖν προσκυνεῖν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ, κατὰ σέβας, οὐ μὴν κατὰ λατρείαν.
- κδ'. Περὶ τῶν λεγόντων εἰδωλοὶ προσκυνητέαι τοὺς χριστιανούς.
- κε'. Ἐὰν εἴποιεν φρονεῖντες ἑαυτοὺς εἰ παραπεισμένοι ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἀναπολιτίσαντες πόλιν εἰς μετόπισιν.
- κς'. Ὅπως τὰ ἱερά σύμβολα ἐπάτησαν, καὶ τὰ τῆς μυσταγωγίας διεφύλαξαν λόγια.
- κζ'. Ὅτι βλασφημούντες διεξάξουσι Κωνσταντίνου ρύσασθαι αὐτοὺς εἰδωλολατρίας, καὶ Χριστὸς εὐδὲν ἀφελήσαι θεούπηται, ἀλλ' ἄλλο μᾶλλον καὶ αἴτιος ἐγένετο.
- κη'. Ὅτι οὐδὲ χριστιανοὶ ἀξίσι εἰσι καλεῖσθαι, μὴ ὅτι γε ἐπίσκοποι.
- κς'. Καθαίρεισι καὶ ἀπεβολὴ κανονικὴ καὶ ἔνομος τῶν παραβάτων ἐπισκόπων καὶ ἱερέων.
- κχ'. Περὶ διαφοράς εἰδωλῶν καὶ εἰκότων.
- κθ'. Ἀπόδειξις ἐνακαγῆς προσκυνήσεως εἰκόνης Χριστοῦ, καὶ παράδειγμα σφραγίδος ἐξ ἀρχιτύπου.
- λβ'. Περὶ τῶν φησάντων εἰδωλοὶ προσκυνητέαι.
- λγ'. Περὶ τῶν τελησάντων ἐνμάσαι τὴν εἰκόνα Χριστοῦ εἰδωλον.
.....
... Σαυματουργήσαντος ἐν τῇ βιβλίῳ καὶ ἀναβελίῳ αὐτοῦ.
- λδ'. Ὅτι ἐ *Μαρινωᾶς* τοὺς μοναχοὺς ψευδαῖ συνεξέβουνε.
- λε'. Περὶ εὐσεβῶν βασιλέων ἐν εὐθνήῳ καὶ πολυχευῆῳ βυσσάντων.
- λς'. Ὅτι ἀπὸ τῆς Χριστοῦ παρυσίας, ἡ ἐκκλησία τοὺς ἀρχαίους θεσμούς καὶ ἔθους ἀπαρταγμένους ναπέχε, μέχρι τοῦ ἀποστότου *Μαρινωᾶ*.
- λγ'. Ὅτι οὐ βασιλικὸν ἀλλ' ἰουδαϊκὸν τὸ κακουργημα τῆς ἀρέσεως.
- λδ'. Ὅτι ἐξ ἰουδαίων καὶ σαρακενῶν ἐνεσκηφεν ἡ ἀποστασία αὕτη εἰς Λέοντα καὶ Κωνσταντίνου τοὺς χριστοδωκίτας βασιλεῖς.

PARERGON.

In vacuo plagarum duarum spatio, placet post grande Nicephori opus brevia duo collocare scripta patriarcharum duorum (qui aequae ac Nicephorus pro sanctis imaginibus decertarunt) Tarasii nimirum atque Methodii. Sunt autem epistolae duae, quas ego ex codice vaticano, nonnisi quatenus ss. imaginum negotium attingunt exscripsi.

Ἀδελφοί καὶ συλλειτουργοί· πᾶσι τοῖς ἐπιστάτοις ἐπισκόποις τῆς φιλοχριστοῦ Σικελῶν * ,
 Ταράσιος ἑλέφ' θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης.

* ἑλλησίας.

Οἱ τοῖς θεῖαις σοφῶς ἐμμελετώμεναι λόγους καὶ ἐρευνητικῶς καὶ οὐ παροδευτικῶς ἐν αὐτοῖς ἐγκύπτουτες, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσπηγνύοντες, φωτίζονται πως θαυμαστώσως ἀπὸ ἑρῶν αἰώνιων, ἐξ ἀποστολικῶν πρφητικῶν τε φημὶ καὶ πατρικῶν διδασμάτων, καὶ τῇ αἴγλῃ τῆς πληθυγίσεως προσφῶνται τὸν κύριον ἐνώπιον αὐτοῦ διαπαντός, καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς πρὸς θεοῦ ἄναγκασται· οἷτα τὰ καὶ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν ταύταις ἀνακηρύττοντες, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκπαιδεύοντες, τὸ ἦθος τοῦ βίου βυθίζουσι, καὶ τῶν γῆνιων ὑπεραναβηκότες, τὰ ἄνω ζητοῦσι, τὰ ἄνω φρονεῦσι, καὶ ὡσπερ τὸ διαφανὲς ὕδωρ ἐκμάσσεται τῶν εἰσερευτῶν τὰς σφῆας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου τὸν κύκλον καὶ τῶν οὐρανῶν τὰ κύπη, οὕτω καὶ αὐτοὶ νόες καθαροὶ, καὶ καθαροὶ προσμηγνύμενοι, οἷον τι ἐκμαγεῖν καὶ κάτεπτερον γίνονται τῆς θείας δόξης, ὡς ὁ κύριος ἔφη· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται· καὶ ἄξιως θύσονται καὶ ἱερεῖς καὶ μυστηπόλαι ἐκλέγονται τοῦ λαοῦ προκαθεζόμενοι, ὅτι καὶ περὶ αὐτῶν εἶρηται· ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἄνδρες οὖν ἐπιθυμῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ἀκούσωμεν ὅτι τὸν κανονικὸν θεσμὸν φυλάττοντες συναθροίσεσθε καθ' ἕνασπον χρόνον ἐπὶ τὸ διακρίνειν τὰ παρατυγχάνοντα ἐκκλησιαστικά κεφάλαια ἐπὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ ὑμῶν, καὶ πάντως ἐπικαλέσεσθε τὸν κύριον, ἵνα τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καταπέμπον ὑμῖν, ὅθ' ἕκαστῳ ὑμῶν λόγον συνέσεως, λόγον θείας βουλῆς, λόγον φυλακῆς ἐντολῶν θεοῦ, λόγον τρεῖς καὶ κανονικῶν διαταγμάτων, ταῖς κοσμητικῆς φροντίαι ταῖς ἐναντιοφύμναις ταῖς προσδόγμασι τοῦ θεοῦ χαίρειν λέγοντες, πνευματικῶς πνευματικὰ συκρίνετε, μὴ προκρίναντες τὰ ἀνθρώπινα τῶν πνευματικῶν· τοῦτο γὰρ ἀνθρωπίνης χάριτος ἔργον, οὐ τῆς τοῦ πνεύματος· τί δέ εἰσι τὰ πνευματικά; εὐαγγελικά ἀποφάσεις, ἀποστολικαὶ διαταγαί, τὰ τῶν θεῶν κανόνων διατάγματα· ἐκτός γὰρ τούτων, κρίσις ἐκκλησιαστικῆς λαοκρατίας οὐδὲν ἔχει πλεον.

Διὸ καὶ ἡ ἀγία σύνοδος, ἡ κατὰ θεοῦ χάριν καὶ εὐδοκίαν συναθροισθεῖσα ἐν Νικαίᾳ ἐν τοῖς χρόνοις ὑμῶν, εἰς ἦν καὶ οἱ πλείους ὑμῶν εὐρέθητε, μετὰ τὸ ἔρπαι κρατεῖσθαι τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ἀγίας τοῦ θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπεδέχεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἀγίας εἰκόνας, καὶ ἀναδέματι παραπέμψουσα τοὺς αἰρεσιώτας, οὓς χριστιανοκατηγόρους καὶ εἰκονοκλάστας ἡ ἀλήθεια ἀνάγκασεν, ἀπεφῆκε· καὶ αὐτὴ ἐπίστασθε πάντα τὰ κανονικὰ διατάγματα ἀπαρτηρῶντας ἀναμριβόλως φυλάττεσθαι καὶ κρατεῖσθαι ἀμειώτα παρὰ πάντων ὑμῶν τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, ὡς τραπῶς διαγρενεύσιν αἱ σημειώσεις τῶν συνοδικῶν αὐτῆς βιβλίων· κατὰ πάντα γὰρ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἠρύσατο, καὶ οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐκπεφώνηκεν οὔτε ἀνέλεπεν· τὰ γὰρ τούτων διδάγματα οὔτε προσθήκη οὔτε ὑψοῖσιν ἐπιδέχεται· γέγραπται γάρ, ἐπὶ αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν· καὶ γὰρ ἐν τοῖς βασιλείων νομίμασι μικρόν τι τοῦ χαρακτῆρος τίς περικόψας, ὅλον τὸ νόμισμα κίβδηλον εἰργάσατο· οὕτως καὶ ὁ τὸ ἐλάχιστον τῶν θεῶν κανόνων ἀνατρέψων, τῇ παντὶ λυμάνεται· οὕτως οἱ προσθήκη ἐννοούμενοι ἐν τε τῇ θεῖᾳ

γραφή, ἢ τὰς θείας κανόνων, ἢ τὰς πατρικαίας παραγγέλμασιν, εὐρίσκονται παραχαράττοντες τὴν ἀληθειαν· καὶ μετὰ τοῦ φόρου τῆς γλοῦτης αὐτῶν, συναγωνίζονται ἢ ψευδογρίαι· ταιγαροῦ μνήσασθε τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ὅτε πάντα κατεργάσασθε, τότε σιδήσῃ· αὐτοὶ ἐν τῇ διὰ τὸν κύριον συναφροζόμενῃ συνόδῳ ὕμῶν, τὴν ἀληθειαν ἐπισπώμενοι, πάντων τῶν προσταγμάτων τὴν φυλακὴν διατηροῦντες, πλατύνετε τὸ στόμα, καὶ πνεύματος πληρώσατε, εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς, κωνυκῶς τε καὶ πατρικῶς ἀποφαινόμενοι κ. τ. λ. *Sequuntur in Tarasii epistola nonnullae ecclesiasticae regulae, seu canones et praecepta, quae describere non huius est loci.*

Τοῦ ἁγίου Μεθοδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστελὴ πεμφθεῖσα πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ἀποστατησάντων ἱερέων.

Τὴν ἐκταθεῖσαν τῆς τιμίας κερυφαίτητός σου τοῦ λόγου χεῖρα ἡμῖν, διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Σιλουανῶ, καὶ πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ, πασῶν τῶν ἀνεύκασεν μέχρις ἡμῶν συνόδων, εὐαπόδοτεον καὶ ἰδυόμενον ἀπαγγέλλει φέρουσαν· καὶ τὴν κατ' ἡμᾶς αὐτοῦ παρ' ἧς κενιῆμεθα ὑπομνήσαι τὴν ὑμετέραν ἀδελφικὴν δεοσέβειαν, ἐρῶς καὶ ἀπροσκληνῶς κριθεῖσαν ὁποθεξάμεθα καὶ ἠγαπήσαμεν· ὡς παρὰ κυρίου εἰσκιουσθέντες ἐν τῇ συμνησίᾳ τῆς ἀληθείας ἡμῖν γεννημένης ἐκωνυίας· καλοῦσι οὖν ἢν ἐτέρως οὐδὲ ἠλπίετο ἄλλως φέρειν καὶ ἔχειν, ἢ ὡς ἡμεῖς τε περιτρεπόμενοι ὑμᾶς ἠρωτήσαμεν, καὶ συντιθέμενοι ὑμῖς ἀπεκρίνασθε· λέγμεν δὴ τὸ τοὺς μὲν ἀπὸ Ταρασίου καὶ Νικηφόρου τῶν μακαρίων καὶ ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἱερεῖς καθισταμένους, παρασφαλέντας δὲ τῆς ἀληθείας, καὶ ὀλισθηρότας ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ ἐλοφύχως μετανοήσαντας, καὶ τῆς ἀβυλλίας ἑαυτοὺς καταμεμφομένους, τῇ δὲ μεταμελείᾳ τὴν ἀξίαν μετάνοιαν ὅλη γνώμῃ ἐνδεικνυμένους, καὶ τοὺς τῶν αἰρέσεων ἐξάρχους τῇ βδελυρᾷ τούτων κακοθεξία ἀποσπεπεμένους καὶ ἀναθεματικίζοντας, τοὺς τῆς εὐσεβείας ἔργου ἐμολογῶντας ἐγγράμειν, καὶ τὴν ὀρθοδόξων ἀνοβημῶνους, ὡς φυλάξαιεν μέχρι θανάτου εἰς τὰ ἐξῆς ταύτην, καὶ ὑπερδάνειον εἰς ἔτι τῆς ἀληθείας, εἰς καύχημα αὐτοῖς, καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, πρὸς τὸ ζῆσαι ἀμηρύτως ἀτελευτήτως, τούτους ἀποδέξασθαι, καὶ εἰς τοὺς αἰετοὺς βαθμοὺς ἐπανάγειν, καὶ ὡς οἰκέτα μέλη τῇ ἰδίᾳ ἀρμονίᾳ συντάξαι, καὶ συγκληρώσασθαι τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν μετὰ τούτο ὡς ἐν δευτέρᾳ τάξει, εἰ συνερῶμεν πάλιν κατ' ὃν ἂν καὶ θεῖα πρόφῃ χρῆσασθαι· ἄτερ μόνον τοῦ τελευταίου τούτεστιν ἐσχάτου καὶ πρώτου ἐσχίστου τῆς ἀληθείας Ἰωάννου, μηδ' ἕλλως πώποτε φρονέτες χριστιανῶν, καὶ κλήρον λόγον οὐ ἐσχηκότας οὐδ' ἐπεκτείναντες ἀπάντων τινί. Ταῦτα ἐρῶς καὶ λίαν καλῶς δι' ὀλίγου ἐκπεμένης τῆς ὑμετέρας ἀδελφικῆς σεβασμιότητος, ἰδοὺ σήμερον τριετοῦς πληρωσθέντος χρόνου, καὶ τοῦ τετάρτου ἀρχαιμένου, οὐδένα καρπὸν μετανοίας τὸν διὰ τινος ταπεινότερος λόγου καὶ σκληραγωγίας βίου ἢ ἡρεμίας ἐβελουσίτου δεικνυόμενον παρά τινι τῶν ἔλων αὐτῇ πώποτε ἔγνωμεν κ. τ. λ. *Pergit Methodius declamare contra haereticos, praecepitque praedictum Iohannem iconoclastam, in quem Nicophorus quoque praecedente opere cap. 9. invehitur.*

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΣ ΜΙΚΡΟΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΘΟΛΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΕΠΤΩΝ
ΕΙΚΟΝΩΝ ΠΑΛΙΝ ΝΕΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ (1).

ἀ. Ἐπειδὴ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἐν τῷ Θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν ἀσφαλῶς καὶ ἐρηρυσμένως ἕστηκεν, ὄντος ἀροζωνιαίου λίθου Χριστοῦ τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ ἡμῶν, καὶ πᾶσι τοῖς ἱεροῖς καὶ θείοις δόγμασι κεκόσμηται καὶ κεκαλλώπισται, καὶ οὐδαμῶς οὐδεμία ἀπολογία ἢ ἀντιλογία περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ὀρθῆς καὶ ἀνωμότητος πίστεως καὶ λατρείας ἐν αὐτῇ ὑπάρχει (2), διὰ τοῦτο περὶ τῶν νῦν κενολογουμένων παρά τινων τῶν τοῦ ἱερατικοῦ

SANCTI PATRIS NOSTRI
NICEPHORI
PATRIARCHAE CONSTANTINOPOLITANI
APOLOGETICUS MINOR

AD CATHOLICAM ECCLESIAM DE NOVO PROPTER VENERABLES IMAGINES
EXORTO SCHISMATE.

1. Quoniam sancta Dei ecclesia in apostolorum ac prophetarum fundamento secure firmiterque consistit, angulari eius existente lapide Christo vero Deo nostro, cunctisque sacris ac divinis dogmatibus exornatur et venustatur, neque ulla ubivis vel defensio vel contradictio circa rectam nostram irreprehensibilemque fidem et cultum in ipsa fit; propterea circa hodiernas novitates nonnullorum de ecclesiastico

(1) Totus titulus ita se habet in codice, excepto vocabulo μικρός, quod nos addimus, ut hunc apologeticum ab illo longe maiore distinguamus, qui in hoc pariter volumine nostro editur. Mendose tamen in codice scribitur σχήματος pro σχίσματος, quod alterum reapse scribendum erat; agitur enim non de novo *schemate*, sed de *schismate*, ut ipse statim Nicephorus dicit.

(2) S. Nicephori prolixa vita ab Ignatio diacono scripta extat apud Bollandianos mart. tom. II. p. 295. sq. latine, graece autem ex codice vat. ab Allatio communicata p. 704. sq. Ibi cap. IV. 26. reapse dicitur, dormita iam iconoclastarum haeresi, pacem in ecclesia fuisse dum Nicephorus episcopatum iniret; sed eandem paulo post Leone armenio regnante turbatam, denuoque in partes duas scissam ecclesiam, orthodoxorum

λόγου ἀπαλλοτρίωσάντων ἐαυτοὺς τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας σώματος τοῖς ἐρω-
τεῶσι τὴν ἀπολογίαὶν ταύτην, ἣν τὰ ὑποτεταγμένα φέρει προτίθεται.

β'. Ὅτι μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν ἔκ τε ἀποστολικῆς καὶ πατρικῆς
παραδόσεως, ἡ τῶν σεωπῶν εἰκόνων ὑπαρξίς τε καὶ προσκύνησις μέχρι τοῦ
δεῦρο ἦλθε, κηρύσσουσι καὶ μαρτυροῦσιν αἱ τε ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι καὶ τὰ ἱερά
σκευῆ, παρά τε βασιλέων εὐσεβῶν καὶ ἐτέρων φιλοχρίστων κατασκευασθέντα,
ὅτι ἐν τόποις ἱεροῖς καὶ σεβασμίῳς κατετάχθησαν τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερῶν
προσκυνεῖσθαι σαφέστατον δὲ τούτων καὶ ἀψευδέστατον μαρτύριον τὰ ἐν ταῖς
σωλαίαις τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου μετὰ τῶν τιμίῳν σταυρῶν συγκείμενα· οὐ γὰρ
ἐτέρῳ τρόπῳ ἐν τούτοις ἀνετέθησαν, εἰ μὴ προσκυνήσεως ἕνεκεν· ἔτι δὲ καὶ τὰ
ἐν τοῖς ἁγίοις θυρίοις καὶ πυλῶσιν ἱεροῖς τῷ αὐτῷ τρόπῳ τετυπωμένα· συν-
ίστησι δὲ τὴν τούτων προσκύνησιν καὶ τὰ ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἁγίας ᾠ· συνόδου,
σεωπτῆν γραφὴν ταῦτα διαγορευόντα (1)· ἔτι δὲ καὶ ἐτέροις ἁγίων πατέρων περὶ
αὐτῶν συγγραφαί.

γ'. Ὅθεν καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις εὐρηκῶς τὰς αὐτὰς ἱερὰς εἰκό-
νας προσκυνουμένας ὁ τότε βασιλεύσας Λέων, ὁ πατὴρ Κωνσταντίνου, ὁ καὶ
κατὰ τῆς οἰκονομίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ μανεῖς, ταύτας ἐπειράθη κατα-

coetu, qui se a communi ecclesiae corpore abalienarunt, defensionem hanc, non-
nullis rogantibus, prout est in infrascriptis, exponimus.

2. Quod itaque iam inde ab initio antiquitasque ex apostolorum patrumque
traditione, sanctorum imaginum existentia et veneratio ad hodiernam usque diem
perstiterit, praedicant atque testantur et antiquae ecclesiae, et sacra vasa a piis re-
gibus aliisque Christo devotis adornata, quae in sacris venerandisque locis fuere re-
posita, ut cum reliquis sacris rebus honorarentur. Evidentissimum autem et since-
rissimum testimonium est illarum imaginum, quae in sancti altaris soleis cum ve-
nerandis crucibus sunt repositae: illae insuper quae in sanctis foribus ianisque
eodem modo sunt insculptae. Comprobant harum cultum sextae quoque synodi ca-
nones, in quibus harum pictura venerabilis dicitur; quod ipsum et alia demum
sanctorum patrum scripta adfirmant.

3. Quamobrem superiore tempore has comperiens sacras imagines in honore
haberi Leo, pater Constantini qui adversus servatoris quoque Dei nostri incarna-
tionem insaniit, has evertere conatus est. Ideo et sanctae memoriae Germanum,

videlicet et iconoclastarum. Videtur itaque haec oratio sub ills initis conscripta. Porro quam dixi, Nice-
phori vita legitur a me in vat. codice saeculi ferme undecimi, cuius in marginibus perscribuntur pulchris
atque quadratis, etsi non magnis litteris glossae optimae perferquentes; et quidem in prima pagina text.
ὡδὺς. gloss. καιρὸς τοκετοῦ. - text. κατέτευχεν, gloss. κατεπόνει. - text. κατόπιν, gloss. κατόπισθεν, κατοπίσω.
- text. ἀπαραίτητα, gloss. ἐπιτατινά ἃ οὐδεὶς δύναται φυγεῖν. - text. καθῆναι, gloss. χαλάσαι. - text. προσέλετο,
gloss. ἠγάπησεν, ἠδέλησεν. - text. κατηφείας, gloss. συγροσότητος. - text. τίς ἀρα, gloss. θυμαστικῶς καὶ πνευ-
ματικῶς, οὐχ ὑποκριτικῶς ἀνάγκηδι. - text. ὡ τῶν, gloss. ὡ σὺ ἐταίρε, ὡ μακάριε· λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ εἰρωνείας.
- text. ἀπότευξις, gloss. ἀποτυχία. - text. ἄτε, gloss. ὡσπερ, καθάπερ. - text. ἀφρασίαν, gloss. ἀφρανίαν. - text.
ἀτόπημα, gloss. ἀπερσε. - text. ἐθαδιδίην (ιδεδίειν,) gloss. ἐφροβήθην. - text. ἀποχομένου, gloss. παρερχομί-
νου, ἀπερχομένου etc.

(1) Nempe hoc dicitur in canone tullano LXXXII, ubi ss. imagines dicuntur σεωπαὶ venerabiles.

στρέλαι· διὸ καὶ τὸν ἐν δόσια τῇ μνήμῃ Γερμανὸν τὸν ἀρχιερέα ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως, τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος ἐξήλασεν. ὡς ἀντιπίπτοντα τῇ κακοδόξῳ αὐτοῦ φρονήματι· καὶ εἴ τις ἀκριβέστερον περὶ τούτων μαθεῖν ἐθέλει, ἐντυγχάντω τοῖς συγγράμμασι τοῦ αὐτοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιερέως (1)· οὕτω σαλευσμένην τὴν ἐκκλησίαν ὁ δυσσεβὴς Κωνσταντῖνος καταλαβὼν, προδρότερον πνεύσας κατὰ τῶν ὀρθῶν ἡμῶν δογμάτων, καὶ μῆτε ἱερέως ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει τυγχάνοντας, ἥδη γὰρ καὶ Ἀναστάσιος (2), ὁ μετὰ τὸν ὄσιον Γερμανὸν ἱερατεύσας, ἐτελευτήσεν, μῆτε πρεσβυτέρας Ῥώμης (3) ἀρχιερέα προκαλεσάμενος, μῆτε ἐτέρου θρόνου τοῦ οἰοδύποτε κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, τῷ οἰκίῳ δυσσεβεῖ θελήματι ἐπόμεινος, μᾶλλον δὲ τυραννικῇ ἀλαζονείᾳ χωόμενος, καὶ τοῦ Θείου νόμου καταφρονήσας, διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναιδῶς συναθροισθέντων ἀνιέρων ἱερέων, ὅσον ἦν ἐπ' αὐτῷ, τὴν τούτων καταστροφὴν κατειργάσατο, πολήσας ὁ ἄθεος εἰδωλολάτρης τοὺς χριστιανοὺς ἀποκαλέσαι καὶ δογματίσας ἐν τῷ ὄρω τοῦ τοιοῦτου ἀνιέρου ἀθροίσματος (4), μὴ προσκυνεῖσθαι τοῦ λοι-

huius regiae urbis pontificem, sacerdotali dignitate expulit, utpote ipsius pravae opinionioni adversantem. Quam rem si quis accuratius vult cognoscere, eiusdem sanctissimi antistitis scripta legat. Sic itaque perturbatam impius Constantinus ecclesiam offendens, vehementius adversus recta dogmata nostra invelhens, neque iam episcopo apud regiam urbem existente; namque et Anastasius, qui post sanctum Germanum episcopus fuit, obierat; imperator, inquam, neque senioris Romae pontifice, neque alterius cuiusvis sublimis sedis, iuxta ecclesiasticam regulam, appellato, impiae suae voluntati obsequens, vel potius tyrannica superbia utens, divina lege contempta, per collectos a semet profanos episcopos, quantum in ipso fuit, sanctarum imaginum fecit abolitionem, aususque est hic atheus idololatrarum nomine Christianos appellare; et dogmatico huiusmodi profanae synodi canone definire, non esse in

(1) Intellige S. Germani epistolas de hoc argumento quae recitantur in niceana secunda synodo. Intellige item a nobis editum in Spicil. rom. T. VII. eiusdem Germani opusculum, ubi cap. 40. et seq. iconoclastae refutantur.

(2) Videtur Nicephorus sine contumelia appellare Anastasium, quamquam hunc patriarcham satis constat, si non animo certe opera et simulatione fuisse iconomachis. Num ergo aliter de eo existimabat Nicephorus? Certe in Graecorum menaeis Anastasii nomen legitur, qua super re disputat Cuperus in patr. constantinopolitanis. Attamen Anastasium ut iconomachum usque ad obitum damnat Ephraemius chronographus a me editus Script. vet. T. III. v. 9927. sq. Item Theophanes in chronico.

(3) Romam Nicephorus in sua cum Leone arm. imp. disputatione (vit. cap. VI. 41.) dicit τὸ πρῶτον τῶν ἀποστόλων ἕδρας, *primam apostolorum sedem* (vel *firmamentum* aut *basin.*) Ita enim edidit Allatius πρῶτόβλητον. At Combefisius, qui paulo ante praedictam disputationem ediderat, habet τοῦ πρῶτοκλήτου, quae ceteroqui lectio merito illi suspecta videtur. Reapse codex vaticanus vitae Nicephori habet πρῶτόκλητον, non τοῦ πρῶτοκλήτου. Allatius vero vel ita legens, vel recte emendans, πρῶτόβλητον pro πρῶτόκλητον maluit. Est enim non insolita in codicibus permutatio litterarum B et K, propter multam earumdem in prisco scribendi usu similitudinem, ut mecum antiquarii sciunt. Et combefisiana quidem lectio τοῦ πρῶτοκλήτου insana est; sequitur enim mox κορυθαίον Πέτρου; πρῶτόκλητος autem Andreas, non Petrus. Verumtamen inter πρῶτόβλητον (quod malo) et πρῶτόκλητον, nullae tragoediae sunt agenda, quia perinde fere est dicere *primam sedem*, ac *primam appellatam sedem* aut *basin.*

(4) Habita fuit Constantinopoli haec iconomachorum synodus anno Copronimi regnantis XIII, ut ait Theophanes, eiusque non semel meminit noster Nicephorus in subsequentibus scriptis. Acta eius abolita intercederunt. Alia iconomachorum in eadem regia urbe synodus anno DCCCXV. sub Leone armenio fuit. Vit. S. Nicephori cap. V. 35. vel etiam X. 63. XII. 73.

ποῦ ἱεράς εἰκόνας, μήτε ὅλως κατασκευάζεσθαι· καὶ ἐπειδὴ τὸ κακὸν ἀρχήθεν οὐχ ἔστι ἐφ' ἑαυτῷ, ἐπηκολούθησε καὶ τὰ ἐξ ἀσεβείας δόγματα· τὰς τε γὰρ πρεσβείας τῶν ἁγίων τῆς ἐκκλησίας ἐξέβαλε, καὶ ἅγια λείψανα καὶ βίβλους ἱεράς πλείστας κατέκαυσε, καὶ τοὺς μὴ κατὰδεχομένους τοῦτο τὸ ἄθεον δόγμα διωγμοῖς καὶ αἰκίαις καὶ βασάνοις πολλαῖς ἐτιμωρήσατο.

δ'. Εἰ δὲ δεῖ καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων περὶ τούτων πιστώσασθαι, μαρτυροῦσι καὶ αἱ χρήσεις αἱ λεγόμεναι Ἐπιφανίου· καὶ γὰρ ἐκεῖ ὁ Ἐπιφάνιος, ὡς προσκυνουμένας αὐτὰς παρὰ τῶν χριστιανῶν ὁρῶν, ἐπειράτο τὴν τούτων ἀναίρεσιν ποιήσασθαι (1)· ὅπερ οὔτε ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις εὐσεβεῖς βασιλεῖς, πρὸς οὓς τὸ γράμμα δοκεῖ φέρεσθαι (2), τὸν περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν λόγον ἐδέξαντο, ὡς δηλοῦσιν αἱ τε ὑπ' αὐτῶν κτισθεῖσαι ἐκκλησίαι, καὶ τὰ ἱερά εἰκονίσματα τυγχάνοντα· πρὸς τούτοις καὶ αἱ ἐν Κύπρῳ ἐκκλησίαι βοῶσιν (3), ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι οὐκ ἠκούσθησαν πώποτε· ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐκ τῆς κυπρίας νήσου ὁρμώμενοι, ὧν ἔστιν ὁ ἐν ἁγίοις Παῦλος, ὁ γεγωνῶς τῶν ἐνταῦθα ἀρχιερεὺς, καὶ Κωνσταντῖνος ὁ γεγωνῶς κατὰ τὴν αὐτὴν νῆσον ἀρχιεπίσκοπος, ἄνδρες σοφοὶ καὶ ἐλλόγιμοι, καὶ τὰ δόγματα τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου τοῦ τῆς νήσου προεδρεύσαντος ἐπιστάμενοι, οὐκ ἠνέσχοντο τοῦ αὐτοῦ πατρὸς εἶναι τὰς χρήσεις, ἃς ἐν τῷ ψευδοσυλλόγῳ οἱ συναθροισθέντες αὐτῷ προσήγαγον ἐν τούτοις ὁ θεός

posterum venerandas sacras imagines neque omnino fabricandas. Et quia malum hoc in suis initiis contineri non potuit, consecutae sunt aliae insuper irreligiosae sanctiones; nempe et invocationes sanctorum ab ecclesia exclusit; sanctasque reliquias et sacros libros plurimos combussit; et homines, qui hoc impium dogma noluerunt admittere, persecutionibus, cruciatibus, poenisque multis adfecit.

4. Quod si oportet ex contrariis quoque argumentis idem confirmare, testes adsumunt illae etiam quae Epiphanius dicuntur auctoritates. Namque, ut ibi legitur, Epiphanius videns sacras imagines a Christianis honorari, conatus est eas abolere: et tamen nec illis temporibus religiosi imperatores, ad quos id scriptum mitti videtur, hanc de abolendis imaginibus sententiam admiserunt, uti demonstrant conditae ab iis ecclesiae, et superstites sacrae icones. Insuper Cypri etiam ecclesiae clamant, sermones Epiphanius eiusmodi nusquam esse auditos. Sed ne illi quidem, qui ex insula Cypro sunt oriundi, quos inter est sanctus Paulus nostrae urbis archiepiscopus, et Constantinus qui fuit eius insulae item archiepiscopus, sapientes clarique viri, dogmatumque sancti Epiphanius, insulae praesulis, probe gnari, non tulerunt patris eiusdem auctoritates esse, quas ei huius pseudosynodi auctores adscripsunt.

(1) Hanc S. Epiphanius auctoritatem bis sibi obicit etiam S. Ioh. damascenus de ss. imag. or. I. 2, et or. II. 18; utroque autem in loco dicit fictitiam, eique ab haereticis suppositam; cuius tamen scripti in niceana quoque II. synodo act. VI. Lab. T. VII. col. 475. mentio fit. Utique dubitari nequit de latina Epiphanius epistola inter hieronymianas LI, cuius in calce illa est famigerata de velo picto narratio. Sed en adest etiam Nicephori ad praedicta responsio; praeter alios tot auctores qui in eadem alea versati sunt.

(2) Nempe graeca epistola ad Theodosium magnum, quam esse genuinam negat inter ceteros etiam Lequinius ad praedictam Damasceni orationem II. 18.

(3) Hoc eodem utitur argumento Damascenus loc. cit., nempe quod cyprica Epiphanius ecclesia sacris plena imaginibus esset.

μη ἀρεσκόμενος, εὐδόκησεν ἐπιτελεσθῆναι τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ζ' ἀγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἧς ἡ ἀτάρξις κατὰ λόγον καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν γέγονε παρὰ ἀρχιερέων τὸ τνικαῦτα κινηθεῖσα· Παῦλος γὰρ ὁ προῤῥηθὲς ἀρχιερεὺς τοῦ Βυζαντίου ὄρῳν ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς, οἳ τε τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ τῶν λοιπῶν θρόνων ἀπεσχισμένοι ἦσαν ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν ἀρχιερωσύνης, ἀναθέμασι καὶ καθαιρέσεσι καθυποβάλλοντες, παρητήσατο τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα· καὶ πρῶτον μὲν τοῖς τε βασιλεῦσι παρῤῥησία ἐντυχῶν ἐλάλησε, ὡς πολλοὶ τῶν ἔτι περιόντων αὐτόπται γενόμενοι μαρτυροῦσιν, ὅτι καὶ ἕως τοῦ νῦν οὐκ ὄρῳν συνείδησιν ἔχων διετέλου· ἄρτι δὲ πᾶσιν ὑμῖν διαγορεύω τῆς αἰρέσεως ἐπικρατούσης, ἀναθεματιζόμενος ὑπὸ τῶν λοιπῶν θρόνων, ἐπίσκοπος ὑμῶν εἶναι οὐ δύναμαι· τούτων λαληθέντων μετ' ὀλίγον τῇ νόσῳ συνεχόμενος, ἐπιλαβόμενος τοῦ θανάτου (1).

ε'. Μετὰ τοῦτον οὖν ὁ ἐν ἀγία τῇ μνήμῃ Ῥαράσιος προτραπεῖς εἰς τὸν ἱερατικὸν θρόνον ἐνέστη, τοῖς τε βασιλεῦσι τότε καὶ τῇ συγκλήτῳ καὶ παντὶ τῷ λαῷ τῆς πόλεως λέγων, ὅτι εἰ μὴ πληροφορίαν λάβω τοῦ γενέσθαι σύνοδον οἰκουμενικὴν συνευρισκομένων ἤδη καὶ τῶν λοιπῶν θρόνων, ἵνα τὸ καινοτομηδὲν σφάλμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ διορθωθῇ, εἰς τὴν ἱερωσύνην ἑμαυτὸν οὐκ ἐπιδίδωμι· καὶ παρὰ πάντων τὰ τῆς πληροφορίας δεξάμενος, οὕτω προεχειρίσθη ἀρχιερεὺς (2)· καὶ θεοῦ συνεργείᾳ εἰς πέρας ἐκβέβηκε, καὶ σύνοδος ἐννόμως καὶ κανονικῶς ἐτελέσθη, συνευρεθέντων καὶ τοποτηρητῶν, καὶ γραμμάτων συνοδι-

Quae quum Deo displicissent, placuit eidem secundam Nicæae fieri synodum quae est sanctarum oecumenicarum septima; cuius origo rationabiliter et secundum ecclesiasticam formulam a tunc existentibus pontificibus commota fuit. Nam Paulus praedictus Byzantii pontifex, videns alios pontifices, nempe tum illum senioris Romae, tum aliarum sedium, sacerdotii sui dignitati non communicantes, immo et anathematibus et depositione adversantes, pontificatum abdicavit: atque in prinis imperatores, seposito metu, conveniens, ut multi ei rei praesentes et adhuc in vivis agentes testantur, ego inquit nec usque ad hoc tempus recta conscientia fui; et nunc vobis omnibus denuncio, me dominante haeresi, et a reliquis sedibus excommunicatum, vestrum haud diutius episcopum esse posse. Quibus dictis, paulo post morbo correptus, mortem obiit.

5. Post hunc itaque sanctae memoriae Tarasius ad sacerdotialem thronum promotus, et eius aetatis imperatoribus restitit et senatui universoque urbis populo protestatus est, nisi publica fides sibi fieret, fore ut oecumenica synodus contrahe-retur tum praesentium in urbe, tum etiam reliquarum sedium episcoporum, ob novum hunc errorem in ecclesia corrigendum, a se nunquam pontificatum admissum iri. Accepta vero eius rei a cunctis fide, sic demum patriarcha factus est. Tum Deo adiuvante scopum est consecutus, et synodus legitime et secundum canones

(1) Copiose haec ex Theophano Cuperus in patr. constantinopolitensis. Item Ephraemius chronographus v. 9956-9979.

(2) Nihil Cuperus de hac egregia Tarasii apud populum protestatione, ante suscipiendum episcopatum.

κῶν τῶν ἐν τοῖς λοιποῖς θρόνοις τὴν ἀρχιερωσύνην κεκτημένων· καὶ ὅρος ἀπὸ
 : col. 1181
 : 1215m. 1181m. 1215m.
 συνόδου ἐδέχθη ¹¹ παρά τε οἰκουμένη πάση, ἐν ᾗ καὶ οἱ βασιλεύοντες σύμφη-
 φοι γεγόνασι· καὶ τὸν τοιοῦτον ὅρον οὐ χρῆ περιεργάζεσθαι· καθάπερ γὰρ αἱ
 λοιπαὶ οἰκουμενικαὶ ἐξ ἁγίαι· σύνοδοι ὅρους οἰκείους ἐξέδειξαντο, καὶ οὐδεὶς
 περὶ τούτων ἀντίπεσε· καὶ οἱ κατὰ καιροὺς γὰρ βασιλεύοντες ταῖς ψήφοις τῶν
 ἱερέων ἐπόμεινοι, καὶ ἀπεδέξαντο καὶ ἐκράτουν· καὶ οὐδεὶς τῶν ὀρθοδοξούν-
 των μετὰ τὴν ἐκφώνησιν ἀμφισβήτησιν κατέστη, ἀλλ' ὡς ἐκ πνεύματος ἁγίου
 σφραγισθέντων τῶν ἐκφωνηθέντων πάντες οἱ χριστιανοὶ ἐδέξαντο, οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῆς εἰρημένης ζ' συνόδου ἐπικολούθησεν, καὶ ὡς ἐκ θείας χάριτος ὁ ὅρος αὐ-
 τῆς ἐκδοθείς ἀπόδεικτος γέγονεν ἐν πᾶσι τοῖς πέρασιν· ἄλλως τὲ δὲ καὶ ἀρχαίαν
 καὶ προῦπάρχουσαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παράδοσιν ἀνεκαίνισε καὶ ἐκράτυνε, καὶ
 ἴδιον οὐδὲν καινοτόμησεν· ἔνεκεν τούτου ἀναμφισβήτητος κατὰ πάντα τρόπων
 ὁ κατ' αὐτὴν ὅρος φυλάττεσθαι παρὰ τῶν χριστιανῶν δικαίως ὀφείλεται (1).

5'. Ταύτης οὖν τῆς ἱερᾶς συνόδου αἰσίως καὶ θεοπρεπῶς τελεσθείσης, οἱ
 μετὰ ταῦτα εἰς ἱεροσύνης ἀξίωμα προχειρισθέντες, τῷ ὑπ' αὐτὴν ἐκτιθέντι
 ὅρῳ σπέρροντες ἰδιοχείρως κατὰ τὴν παραδεδομένην ἀρχαίαν συνήθειαν τῇ ἐκ-
 κλησίᾳ, τοὺς οἰκείους σταυροὺς προτάξαντες (2), ὑπέγραψαν ὧν εἰσι καὶ νῦν
 οἱ ἑαυτοὺς τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος ἀπορρήξαντες καὶ ἀπαλλατρίσαν-
 τες καὶ τοῖς ἐν τῇ αὐτῇ συνόδῳ ἀναθεματισμοῖς ἑαυτοὺς καθυποβάλλουσι· ἔχει

fuit celebrata, praesentibus etiam legatis, litterisque synodicis a reliquarum sedium
 primatibus acceptis. Decretumque ab universa synodo conditum fuit, atque ab uni-
 verso orbe receptum, cui etiam imperatores subscripserunt. De qua definitione haud
 iam curiose quaerendum est. Nam sicut reliquae sanctae sex synodi definitiones suas
 ediderunt, quin aliquis iis contradiceret; et eius temporis imperatores sacerdotali-
 bus sententiis obsequentes, eas admiserunt atque firmarunt, nemoque orthodoxus
 post promulgationem dubium aliquod commovit, sed tamquam a sancti Spiritus si-
 gillo munita Christiani omnes quae promulgata sunt receperunt; sic etiam praedi-
 ctae synodo septimae contigit, cuius decretum tamquam divinae gratiae fonte edi-
 tum, in cunctis orbis finibus admissum est. Alioqui veterem et praexistentem in
 ecclesia traditionem ea definitio confirmabat, nihilque peculiare vel novum statuebat.
 Propterea extra omnem dubitationem synodica illa definitio observari a Christianis
 omnibus iure meritoque debet.

6. Hac itaque fauste ac divinitus absoluta synodo, qui deinceps ad episcopa-
 tus dignitatem promoti fuerunt, decreto illi libenter propria manu, secundum an-
 tiquitus traditam ecclesiae consuetudinem, sua quisque praeposita cruce, subscri-
 pserunt: quos inter nonnulli sunt, qui hodie se de corpore ecclesiae avulserunt et
 abalienarunt, atque ita latis in illa synodo anathematibus semet subiecerunt. Est

(1) Considerent haec nostrorum quoque temporum iconomachi; videant, quomodo generalis synodi
 auctoritatem despiciere queant, quin simul et ceteras oecumenicas aequae infirmas iudicent; quo facto, fides
 christiana corrui.

(2) En morem apud nos adhuc vigentem, ut episcopi subscriptionibus suis crucem praeponant. Extant
 autem Concil. T. VII. col. 55. confessio haec et subscriptiones episcoporum ab haeresi reversorum.

δὲ τὰ ἐκθεθέντα οὕτως. “ Πιστεύοντες εἰς ἓνα θεὸν τὸν ἐν τριάδι ὑμνούμενον, ,, τὰς ἀγίας εἰκόνας ἀσπαζόμεθα· καὶ οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες, ἀνάθεμα ἔστωσαν· καὶ οἱ μὴ οὕτως φρονοῦντες, πόρρω τῆς ἐκκλησίας ἐκδιωχθήτωσαν· ἡμεῖς ,, τῇ ἀρχαίᾳ θεσιμοθεσίᾳ ἐπακολουθοῦμεν· ἡμεῖς τοὺς θεσμοὺς τῶν πατέρων ,, φυλαττόμεθα· ἡμεῖς τοὺς παρατιθέντας ἢ ἀφαιροῦντας, ἐν τῆς καθολικῆς ,, ἐκκλησίας ἀναθεματίζομεν· ἡμεῖς τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθ- ,, υβάλλομεν· τοῖς ἐκλαμβάνουσι τὰς παρὰ τὰς θείας γραφὰς ῥήσεις τὰς κατὰ ,, τῶν εἰδώλων εἰς τὰς σεσατάς εἰκόνας, ἀνάθεμα τοῖς ἀποκαλοῦσι τὰς ἱεράς ,, εἰκόνας εἶδωλα, ἀνάθεμα, ἀνάθεμα (1). ,, Ταῦτα οἱ ἀρτίως ἑαυτοὺς τῆς ἐκκλησίας ἀποσχίσαντες καθωμολόγησαν διὰ τῶν οικειῶν ὑπογραφῶν καὶ εἰ ἀρνοῦνται τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν, τοὺς ἰδιοχείρους αὐτῶν σταυροὺς πατοῦσι, καὶ τοῖς προκειμένοις ἀναθέμασιν ἑαυτοὺς καθυποβάλλουσι, καὶ οὐδαμῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἴστανται· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ δόγμα τῆς πίστεως ἐν ᾧ ἐχειροτονήθησαν ἠρνήσαντο, ἀνάγκη αὐτοὺς καὶ τὴν χειροτονίαν ἀρνήσασθαι, καὶ εἶναι καθρη- μένους, ὡς ἑτεροδιδασκαλοῦντας· καὶ διὰ τοῦτο οὐ χρὴ αὐτοὺς εἰς διαλέξεις ἢ εἰς ἀπίλογισιὰς πρὸς ἱερατικὸν ἄνδρα ἔρχεσθαι (2)· ἢ γὰρ συζητῶν μετ’ αὐτῶν περὶ δογμάτων ἐκκλησιαστικῶν, τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασι ἑαυτὸν περιβάλλει. Αὕξει δὲ αὐτῶν τὸ ἔγκλημα, καὶ μείζων ἢ κατὰκρισις γίνεται, ὅτι οὐ νεωστὶ ἐπιγνόντες τὰ ζητούμενα, ἀλλ’ ἐκ πλείονος χρόνου πρᾶγμα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κευρωμένον ἰδόντες καὶ ὑπογράψαντες, ἐκουσίως ἑαυτοὺς τῇ παρανομίᾳ ἐπέβρι-

autem definitionis tenor hic. “ Credentes unum Deum in Trinitate celebratum, ,, sanctas imagines admittimus; et qui aliter se habent, anathema sint; et qui aliter sentiunt, procul ecclesia proterreantur. Nos quidem, veteres regulas sequimur; nos patrum decreta custodimus; nos, eos qui quicquam addiderint aut abstulerint, de catholica ecclesia excommunicamus; nos, qui alio animo sunt, anathemati subiicimus. Anathema illis qui locutiones in divinis scripturis contra ,, idola dictas, de sanctis imaginibus volunt intelligere. Illis qui sacras imagines ,, idola appellant, anathema, anathema. ,, Has inquam formulas hi, qui adversus ecclesiam nuper schisma fecerunt, professi fuerant per suas subscriptiones. Quod si nunc confessionem suam negant, ii scriptas manu propria cruces conculcant, seque supradictis anathematibus supponunt, atque omnino in ecclesia non sunt. Quia vero et fidei dogma in quo ordinati fuere, negarunt, sequitur ut suam quoque ordinationem negaverint, sintque depositi, ceu alienae doctrinae magistri; ideoque non licet eos ad colloquium vel disceptationem cum viro quolibet sacerdotali admittere: secus enim, qui cum his de ecclesiasticis dogmatibus disputaverit, iisdem se anathematibus implicat. Porro crimen illorum augebit, graviorque damnatio fiet, quia non nuper quaestionem hanc noverunt, sed rem multo ante tempore in ecclesia definitam, cui etiam subscribere, cognoscentes, sponte sceleri consenserunt; et

(1) Extat haec formula iisdem plerumque verbis in synodo nic. ed. Lab. p. 575.

(2) Ita et mox cap. 9. Reapse recusavit Nicephorus disputare cum iconomachis. (Ignat. diacon. in vita eius cap. VI. 41. et IX. 54. X. 61.) de dogmate in oecumenicis conciliis iam definito.

φαν' καὶ ταῦτα διδάσκαλοι τῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων χρηματίσαντες, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ διδαχῇ χρονίσαντες· καὶ ἑτέρως δὲ καθηρημένοι τυγχάνουσι παρὰ τῶν θείων κανόνων, ὡς παρασυναγωγὰς ποιοῦντες, καὶ τὰς βασιλικὰς ἀποκὰς διοχλοῦντες (1)· τέλος δὲ αὐτοὺς ἀποκλείει τῆς πρὸς ἐκκλησιαστικοὺς ἀνδρας ὁμιλίας, καὶ τοῦ ἱεράτικοῦ συλλόγου ἐκβάλλει, καὶ ἕτερα μὲν τινα, ἔξαιρέτως δὲ τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ οἰκουμένῃ 5' συνόδῳ ἐγκείμενα, καθὼς ἐμφαίνεται ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ Ἀγάθωνος πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης (2)· ἔχει γὰρ ᾧδε. “Ὅστις ποτὲ τῶν ἱερέων τὰ ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἡμετέρας μετριότητος περιε-
 ,, χόμενα ἅμα ἡμῖν εἰλικρινῶς κηρύσσειν ἐπιθυμήσει, περὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἀπο-
 ,, στολικῇ πίστει, ὡς ὁμόφρονας, ὡς συνιερεῖς, ὡς συλλειτουργοὺς, ὡς τῆς
 ,, αὐτῆς πίστεως, καὶ ἵνα ἀπλῶς εἴπωμεν, ὡς πνευματικὸς ἀδελφὸς καὶ συν-
 ,, επισκόπους ἡμῶν δεχόμεθα· τοὺς δὲ ταῦτα συνομολογεῖν μὴ θέλοντας, ὡς
 ,, ἐχθροὺς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς, ὁμολογίας ἐνόχους εἶναι κρίνομεν
 ,, τῆς αἰωνίας κατακρίσεως· οὔτε δὲ τοὺς τοιούτους ποτὲ ἐν τῷ συλλόγῳ τῆς
 ,, ἡμετέρας μετριότητος, εἰ μὴ διορθωθέντας, ἀναδέξωμεθα· μηδὲ παραβῆναι
 ,, ἡμᾶς τίς ἐξ αὐτῶν ὑπολάβοι, ὅπερ προελάβομεν παρὰ τῶν προηγησαμένων
 ,, ἡμᾶς. ,,

ζ'. Μείζονι δὲ αὐτοὺς καταδικῆ δεσμίους, καὶ θείας ὀργῆς ἐνόχους καθ-
 ἴστησι, καὶ οὐδὲ μετανοίας ἢ σωτηρίας ἀξίους γενέσθαι ἀποφαίνει καὶ τὰ παρὰ
 τοῦ Ἰωάννου τοῦ τῆς οἰκουμένης λαμπτήρος, καὶ τὸν τῆς βασιλίδος κοσμήσαν-
 τος θερόνον τοῦ Χρυσστόμου ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς πρὸς Ἐφεσίου ἐπιστολῆς τοῦ

quidem magistrorum dogmaticorum locum in ecclesia tenentes, et in hoc magisterio diu versati. Alio etiam titulo a divinis canonibus exauctorantur, ceu qui concilia-bula fecerint, et regis auribus molesti fuerint. Postremo eos ab ecclesiasticorum consortio excludunt, et sacerdotali coetu eiciunt, alia quaedam, nominatimque ea quae in sexta oecumenica synodo feruntur, sicuti apparet ex synodica epistola Agathonis Romae senioris papae, quae ita habet. “ Quotquot sacerdotes, ea quae
 ,, in nostrae humilitatis confessione continentur, nobiscum sincere praedicare vo-
 ,, luerint circa nostram apostolicam fidem; hos ut parem nostrae sententiam geren-
 ,, tes, consacerdotes, et comministros, et eiusdem fidei consortes; atque ut simpli-
 ,, citer dicamus, ut spirituales fratres et coepiscopos nostros recipimus. Eos vero qui
 ,, ita confiteri nolunt, ceu catholicae et apostolicae confessionis hostes, aeternae
 ,, damnationis reos esse iudicamus. Neque hos umquam ad nostrae humilitatis con-
 ,, sortium, nisi emendatos, admitemus. Neque vero quispiam putet, nos quicquam
 ,, eorum transgredi, quae a maioribus tradita accepimus. ,,

7. Maiori autem illos damnationi obnoxios, divinaeque irae merentes consti-tuunt, et ne salutari quidem paenitentia dignos ostendunt, ea quae mundi lumen Iohannes, qui regiae urbis sedem ornavit, Chrysostomus inquam in epistolae divi

(1) Ex canonibus XI. et XII. antiochenis, qui sunt in Photii syntagmate apud nos Spiel. rom. T. VII. p. 200. 201. Confer ibidem p. 124.

(2) Extat in concilio sexto oecumenico ed. Lab. T. VI. col. 690.

θείου ἀποστόλου Παύλου πρώην λεγόμενα, περιέχοντα οὕτως (1)· “ οὐδὲν οὕτως
 .. ἐκκλησίαν δυνήσεται διαιρεῖν, ὡς φιλαρχία· οὐδὲν οὕτως παροξύνει τὸν θεόν,
 .. ὡς τὸ ἐκκλησίαν διαιρεθῆναι· καὶ μυρία ὤμειν ἐρΓασάμενοι καλὰ, τῶν τὸ σῶμα
 .. αὐτοῦ διατεμόντων οὐκ ἐλάττονα δώσομεν δίκην οἱ τὸ πλήρωμα κατατεμόντες
 .. τὸ ἐκκλησιαστικόν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἐπὶ κέρδει τῆς οἰκουμένης ἐγένετο, καὶ εἰ
 .. μὴ ἀπὸ διανοίας τοιαύτης· τοῦτο δὲ οὐδὲν οὐδαμῶς τὸ χρήσιμον ἔχει, ἀλλὰ
 .. βλάβην πολλήν· ταῦτα μοι οὐχὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας εἴρηται μόνον, ἀλλὰ
 .. καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους. Ἄνθρωπος δὲ τις ἅγιος εἶπε τί δοκοῦν εἶναι τολμη-
 .. ρόν, πλὴν ἀλλ’ ὅμως ἐφθέγγαστο· οὐδὲ μαρτυρίου αἷμα ταύτην φησὶ τὴν ἁμαρ-
 .. τίαν ἐξαλείφειν· εἰπὼς γὰρ μοι, τίνας ἔνεκεν μαρτυρεῖς; οὐ διὰ τὴν δόξαν
 .. τοῦ Χριστοῦ; πῶς τὴν ἐκκλησίαν πορθεῖς, ὑπὲρ ἧς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ προή-
 .. κατο ὁ Χριστός; ἀκουε ταῦτα Παύλου λέγοντος * ὅτι οὐκ εἰμὶ ἄξιος κα-
 .. λεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπόρθουν αὐ-
 .. τήν· οὐκ ἔστιν αὕτη ἐλάσσων ἢ βλάβη τῆς παρ’ ἐχθρῶν, ἀλλὰ πολὺ μείζων·
 .. ἐκείνη μὲν γὰρ καὶ λαμπροτέραν ἐργάζεται, αὕτη δὲ ταύτην καὶ παρὰ τοῖς
 .. ἐχθροῖς καΐταισχύνει, ὅταν ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων πολεμεῖται· μέγα γὰρ δεῖγ-
 .. μα ἀπάτης εἶναι παρ’ αὐτοῖς τὸ τοὺς γεννηθέντας ἐν αὐτῇ καὶ τραφέντας
 .. καὶ τὰ ἀπόρρητα αὐτῆς μεμαθηκότας, ἀκρίτους * τούτους μεταβαλλομένους,
 .. ἐξαίφνης τὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτὴν διατίθεισθαι· ταῦτα μοι πρὸς τοὺς ἀδιαφό-
 .. ρως διδόντας ἑαυτοὺς τοῖς σχίζουσι τὴν ἐκκλησίαν. ” Καὶ ταῦτα μὲν ὁ δι-
 δάσκαλος.

* 1. Cor. XV "

* ed. Chrys.
ἐπίσκοπος

apostoli Pauli ad Ephesios explanatione iam pridem dixit, quae ita se habent. “ Nihil
 .. adeo poterit ecclesiam scindere, ut dominandi amor. Nihil ita Deum exasperat,
 .. quam si in ecclesiam schisma invehatur. Etiam si nos innumerabilia bona fece-
 .. rimus, nihilominus, si integritatem ecclesiasticam mutilaverimus, haud leviores
 .. poenas dabimus quam ii qui ipsum Christi corpus caesim violarunt: haec enim
 .. caedes salutis mundo fuit, etsi praeter caedentium voluntatem. Schisma autem uti-
 .. litatem nullam, detrimentum plurimum adfert. Haec a me dicta sunt non praec-
 .. sulibus tantum, verum etiam subditis. Vir autem quidam sanctus, effatum pro-
 .. tulit specie audax, sed tamen protulit; nempe ne martyrii quidem sanguine hoc
 .. peccatum elui. Dic enim mihi, cur martyrium tu facis? nonne ob gloriam Chri-
 .. sti? Cur ergo ecclesiam subruis, pro qua vitam sua Christus proiecit? Audi sic
 .. Paulum loquentem: non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum
 .. ecclesiam Dei, eamque depopulatus. Non est haec minor labe, quam quae ab
 .. inimicis infertur; immo multo maior. Haec enim splendidiorem facit ecclesiam,
 .. illa vero etiam coram inimicis perfundit eam pudore, cum a propriis filiis oppu-
 .. gnatur. Grande enim erroris indicium prae se ferunt, qui in ea geniti atque nu-
 .. triti, eiusque arcana edocti, perverso mox iudicio mutati, repente se in hostium
 .. agmen coniiciunt. Haec a me dicta sint adversus eos qui facile se consociant fa-
 .. cientibus in ecclesia schisma. ” Hactenus magister.

(1) Bomil. XI. in editione Montfauconii T. XI. p. 86.

ή. Εὐὶ δὲ ὀμολογοῦσιν εἰδωλολατρῆσαι πρὸ τοῦ παρόντος καιροῦ, ὡς εἰδωλολάτραι κρινέσθωσαν, καὶ ἕστωσαν κἀτηχοῦμενοι, καὶ μετὰ χριστιανῶν μὴ μιγνύσθωσαν· ἀρκέσει γάρ αὐτοῖς καὶ τοῦτο εἰ μεταμεληθεῖεν ἐφ' οἷς ἀβούλως ἐμελέτησάν τε καὶ ἔπραξαν· ὡσπερ εἰ μὴ τὰ κατ' αὐτοὺς οἰκονομηθῆναι, καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτῶν παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ δεχθῆναι· εἰ δὲ διαμένουσιν ἐν τῇ αὐτῇ αἵρέσει, καὶ ἴσως καὶ ἑτέρους τινὰς ἀμαθεσίτερος καὶ ἀπλουστέρος δυναθῶσιν ἀποβουκολῆσαι, κἄν ὀχλαγωγῆσωσι καὶ πλῆθος συνάγωσιν, ἕξω τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περιβόλων εἰσίν· εἰ δὲ καὶ πάνυ ὀλίγοι ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ εὐσεβείᾳ διαμεινῶσιν, οὗτοι εἰσὶν ἐκκλησία, καὶ τὸ κύρος καὶ ἡ προστάσια τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐν αὐτοῖς κεῖται· κἄν κακοπαθῆσαι αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας δεήσει· ὅπερ ἔστιν εἰς καύχημα αἰώνιον, καὶ ψυχικῆς σωτηρίας πρόξενον· ὅτι οὐδὲ συζητήσεις περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ποιεῖσθαι δεῖ· οὐ γὰρ προσφάτως ἀνεφύη τὸ περὶ αὐτῶν δόγμα, ἀλλ' ἐκ πλείονος χρόνου ζητηθὲν, τὴν κύρωσιν παρὰ τῆς συνόδου ἔλαβε· καὶ πᾶν γὰρ ζήτημα δογματικὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ ἀναφύειν, μετὰ ζήτησιν συνοδικὴν καὶ ἐκφώνησιν πέπαυται, ἀμφιβολίαν δὲ τὴν οἰανοῦν οὐκ ἐπιδέχεται· οὕτως γὰρ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων γέγονε.

Σ. Περὶ δὲ τῶν ἀσεβῶς ὁγματισταθέντων παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου, καλῶς ἔχειν δοκεῖ μὴ ἐξεῖναι ἐκκλησιαστικῶ ἀνθρώπων εἰς ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν αὐτοῦ ἔρχεσθαι· τῶν γὰρ ἐν τοῖς ἀνοσίοις συγγράμμασιν αὐτοῦ ἐμφερομένων χρήσεων, τὰς μὲν τῶν αἰρετικῶν οὐσας, παντελῶς ἀποσέμπεσθαι· τὰς δὲ οὐκ

8. Quod si forte hi schismatici dicunt se hactenus idololatriam commisisse; idololatrae utique existimentur, et sint catechumeni, nequaquam vero cum Christianis misceantur. Nam certe hoc ipsis proderit, si consiliorum suorum actuumque stultitiae eos paeniteat; ita ut etiamsi rem suam non bene gesserint, saltem ipsorum paenitentiam ecclesia suscipiat. Quod si in eadem haeresi perstant, et aliquot fortasse alios rudiores ac simpliciores abducere potuerint, si seditionem fecerint, turbasque conflaverint; hi plane extra sacra ecclesiae septa sunt. Quod si et oppido pauci in orthodoxia rectaque pietate permaneant, hi sunt ecclesia, et auctoritas atque potestas ecclesiasticorum decretorum in his remanet; etiamsi mala pati propter veram religionem ipsos oportuerit; quod quidem aeternam gloriam animaeque salutem ipsis confert. Reapse ne controversia quidem deinceps de sanctis imaginibus fieri debet. Non enim dogma de ipsis, nuper natum est, sed iamdiu disputando libratum, ratumque a synodo habitum est. Porro omnis quaestio dogmatica quae in ecclesia Dei orta fuerit, post examen synodicum latamque publice sententiam, desinit; neque postea quamlibet dubitationem patitur. Sic enim et in ceteris sanctis atque oecumenicis synodis actum est.

9. Age vero de impiis Constantini (Copronymi) constitutis, recte dici videtur non licere ecclesiastico homini examen et animadversionem de iis instituire. Nam relatarum in profanis ipsius scriptis auctoritatum, aliae quia haereticos auctores habent, prorsus sunt abiiciendae; aliae vero ceu non bono sensu ab illo intellectae,

εὐαγῶς ὑπ' αὐτοῦ νοηθείσας, ἀπράκτους καὶ ἀργὰς ἀποφαίνειν· ἐὰν δὲ ἐκ τούτων τῶν χρήσεων, τινὰ βιβλία πρακτικὰ εὐρέθησαν περὶ εἰκόνων τί διαφορεύοντα, διὰ τὴν εἰς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἡμῶν πληροφορίαν, δέχεσθαι ταῦτα * τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπιλύεσθαι· εἰ δὲ οὐκ ἐξαρκέσει τὰ τῆς πληροφορίας διὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἱερατικῶν ἀνδρῶν, οὗτοι τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔδει καὶ κανόνι ἐπερειδόμενοι, σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀποκαλοῦνται ὥστε τοὺς τῶν λοιπῶν θρόνων ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῇ τῶν τοιοῦτων βιβλίων ἐξέτασι καὶ δοκιμασίᾳ, καὶ τὰ δοκοῦντα ἐπινεύσει τοῦ Θεοῦ πνεύματος περὶ αὐτῶν ἐκφωνηθῆναι· ὅτι ἀναγκαιῶς καὶ νῦν φυλάττονται καὶ κρατοῦνται οἱ τῆς ἀγίας ε' συνόδου κανόνες, οὓς ἀφ' οὗ χάριτι τοῦ Θεοῦ πνεύματος ἐξεφωνήθησαν, ἡ ἐκκλησία παραλαβοῦσα δι' αὐτῶν τὰ τῶν ἱερέων μετέρχεται κρίματα· ὑπὲρ γὰρ τὰ ἐκάδον εἴκοσι ἔτη (1) ἐν αὐτῇ διαπρέπουσιν οἱ τοιοῦτοι κανόνες, ὡς εἰ μὴ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐχρημάτιζον, πλείστην ὅσην ζημίαν ὑπέμενον, οὐκ ὀλίγων σφαλμάτων ἐν τῇ ἱερῶσύνῃ ἀνευθύων διαμενότων· καὶ τὸ ἀξιοχρεῶν τῶν ἐκθεμένων αὐτοὺς τό τε πλῆθος καὶ τὸ ἀξιοπίστον τῶν προσώπων πᾶσι χριστιανοῖς ἐμφανὲς καθίσταται· οἱ τε γὰρ κατὰ τὸν χρόνον ἐκείνον ἱερώτατοι πατριάρχαι, καὶ ἕτεροι ἕως τῶν διακοσίων καὶ τεσσαράκοντα ἐπισκόπων, οἰκείου κανόνας ἐκφωνήσαντες διὰ τῶν οἰκείων ὑπογραφῶν δηλοῦνται· οἷς σύμφηρος καὶ συνεργὸς γεγονὼς ὁ τηνικαῦτα βασιλεὺς Ἰουστίνιανός *, καὶ αὐτὸς περὶ τὴν εὐκλεῖαν * καὶ ἀνώμητον ἡμῶν θρησκευτῶν εὐσεβῶν, διὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς δέκνυται.

* col. ταύτων.

* Rhinometus.

inutiles et otiosae reputandae sunt. Quod si demum in harum auctoritatum numero synodales aliquot libri comperti fuere, qui de imaginibus aliquid dicerent, hos ut piissimo imperatori nostro (Constantino Irenes) satis fieret, ecclesia admisit et explicavit. Quod si suasoriae solutiones non sufficebant, per ecclesiasticos viros factae, hi quidem ecclesiastica consuetudine regulaque freti, oecumenicam synodum convocarunt; ita ut et reliquarum sedium pontifices ac sacerdotes horum librorum examen et inquisitionem peragerent, et quod visum fuisset, Spiritus sancti nutu de ipsis publice pronuntiarent. Etenim necessario nunc etiam observantur et vigent sanctae synodi sextae canones; quos, ex quo cum divini Spiritus gratia promulgati fuerunt, ecclesia admisit, perque eos sacerdotalia iudicia exercet. Nam plus centum et viginti iam annis hi habentur in honore canones, qui nisi in ecclesia extitissent, plurimum ea passa esset detrimentum, quia culpae multae in coetu sacerdotali sine remedio poenave mansissent. Iam et dignitas illorum qui eos condiderunt, et multitudo atque auctoritas personarum, Christianis omnibus explorata est. Nam et qui tunc erant sacratissimi patriarchae, et alii usque ad ·CCXL· episcopi, tamquam suos hos canones pronuntiasse, propriis subscriptionibus demonstrant. Quibus consentiens et cooperans factus is, qui tunc erat imperator Iustinianus, et ipse quoque de illustri irreprehensibilique fide nostra se sic sensisse propria subscriptione declarat.

(1) Hinc cognoscimus natalem huius scripti annum. Nam quia trullani canones anno ·DCXCI· editi fuerunt, additis nunc haud plus ·CXXII·, consurgit annus ·DCCCXIII· quo imperium iitit Leo armenius novae persecutionis auctor. Erat autem is annus episcopatus Nicephori octavus inceptus.

ί. Πῶς οὖν [οὐ] βλάσφημον καὶ παράνομον, τὴν τοσαύτην τῶν ἱερέων πληθύν μὴ ἀποδέχεσθαι, καὶ ἀντὶ ἐνὸς ἱστορικοῦ λοφίζεσθαι; τὰ γὰρ πρὸ αὐτῆς γεγονότα ἱστοροῦντες λέγουσιν, ὅτι σιπταὶ ὑπῆρχον αἱ εἰκόνες, καὶ ὅτι χριστιανοὶ κατησπάζοντο αὐτάς· οὐ γὰρ ἴδιον τότε τύπον παρέδωκαν, ἀλλὰ τὰ ἱστορούμενα καὶ ἐξωγραφημένα καθορῶντες (1), περὶ αὐτῶν ἐξεφώνησαν, οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς χάριτος πλατύσμον καὶ προδύμησιν· καὶ ἐμφανίζουσι τοῦτο οἱ προάγοντες θρόνοι, καὶ οἱ κατ' αὐτοὺς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς ὁμοίως δοξάζοντες· εἰ δὲ λέγουσι τινὲς κενοφωνοῦντες, ὅτι μετὰ χρόνους τινὰς τῆς ἔκτης συνόδου γέγονεν ἡ τῶν κανόνων τούτων ἐκφώνησις, οὐδὲς περὶ τοῦτο τῆς ἐκκλησίας λόγος διαπίπτει· οὐδὲ γὰρ ὁ ἐν τῷ μεταξὺ χρόνος κωλύει αὐτοὺς καλεῖσθαι κανόνας τῆς ἔκτης συνόδου· τὸ γὰρ αἴτιον τῆς τούτων ἀδρόσεως γέγονεν, ἐπειδὴ οὔτε ἡ ἁγία εἰς σύνοδος, οὔτε αὕτη ἡ εἰς κανόνας ἐξέθειτο· διὰ τοῦτο χρησίμως καὶ ἀναγκαίως συνήχθησαν, καὶ τούτους ἐξεφώνησαν, πρὸς κοινὸν τῆς ἐκκλησίας ὄφελος· οὐδὲν δὲ οὔτε τῷ ἀριθμῷ οὔτε τῇ ἀξίᾳ ἐλλείπουσι, ἀλλὰ πλεονάζουσι· ἐν γὰρ τῇ εἰς ἁγία συνόδῳ περὶ τοὺς ἐκάτον ἐβδομηκονοῖτα ὑπῆρχον πατέρες, ἐν δὲ τῇ τῶν κανόνων ἐκθέσει, διακόσιοι τεσσαράκοντα.

ια. "Ὅτι καὶ περὶ τῆς προσοκνήσεως τῶν ἱερῶν εἰκόνων χρήσεις πολλὰὶ προσκλήθησαν τῷ εὐσεβεῖ ἡμῶν βασιλεῖ τῶν ἁγίων πατέρων, δι' ὧν ἔδει τὴν πληροφορίαν πᾶσι τοῖς ἐντυλχάνουσι ἀνευδοίαστον γενέσθαι, ὧν τὰ ὀλόκληρα βιβλία ἡ σύνοδος εἶχεν, ὡς οἱ τῶν εὐρεθέντων ἐν αὐτῇ περιόντες σὺν τῇ ἀλη-

10. Quid ni ergo blasphemum atque impium sit, talem tantumque episcoporum numerum non suscipere, et alicuius instar historici non reputare? Dum enim quae ante synodum extiterunt narrant, venerabiles fuisse imagines adfirmant, et apud Christianos in honore habitas. Non enim tunc proprium exemplum proposuerunt, sed narrata et picta spectantes, de ipsis sententiam tulerunt, ad ecclesiae aedificationem, gratiae amplificationem et exaltationem. Id demonstrant primariae sedes, et qui per ea tempora fuerunt imperatores ac sacerdotes imaginibus certatim honorem deferentes. Quod si nonnulli vaniloqui aiunt, aliquot post sextam synodum annis canones illos fuisse editos, nihil hinc ecclesiasticae doctrinae deperit. Non enim interiectum tempus vetat, quominus hi dicantur sextae synodi canones. Causa enim horum construendorum fuit, quod nec quinta nec ipsa sexta synodus canones ediderant. Propterea utiliter immo necessario hos compegerunt, atque ad communem ecclesiae utilitatem promulgarunt. Ii vero, sive condentium numerum spectes sive dignitatem, nequaquam inferiores sunt, immo potius superant. Nam sextae synodi patres ·CLXX· circiter fuerunt; canonum autem editionem ducenti et quadraginta episcopi fecerunt.

11. Iam de sacrarum imaginum veneratione auctoritates multae sanctorum patrum pio nostro imperatori oblatae fuerunt, quae indubitata fidem legentibus faciebant; quarum integra volumina synodus habuit, prout ii qui ei interfuerunt,

(1) Scilicet in trullano canone ·LXXXII· imperatum fuit, ut Christi humana figura symbolicae agni formae substitueretur, quam superiores Christiani, ceu Christi typum, eatenus venerati fuerant.

θεία μαρτυροῦσιν. Ὅτι δὲ ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος ἐν πολλοῖς συγγραμμάσιν αὐτοῦ δεικνύται ἄρειανὸς γνήσιος, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ (1), ἐν ἧ τὴν τῶν ἱερῶν εἰκόνας ἀπαγόρευσιν ποιεῖται, εὐρίσκειται σαφῶς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ δεύτερον λέγειν Θεὸν καὶ κτίσμα καὶ ὑπέρτερον τοῦ πατρὸς· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, ἣν ἔλαβεν ὁ κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνακεκράσθαι τῇ κατ' αὐτὸν Θεότητι, καὶ μεταβεβλήσθαι ὅλην δι' ὅλου δοξάζει· ἅπερ εἰσὶν ἐναντία παντάπασι τῷ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας φρονήματι· φαίνεται δὲ καὶ μετὰ χρόνους τινὰς τοῦ θανάτου αὐτοῦ παρὰ τινων πατέρων συνοδικῶς (2) ὡς ἀρειανὸς τῆς ἐκκλησίας ἐκβαλλόμενος, μετὰ ἐτέρων ὁμοίως αἰρετικῶν, ἐπιτιμηθέντων καὶ τῶν τὰς μνήμας αὐτῶν ἐπιτελούσων κρινάτω οὐδὲν πάς χριστιανὸς τῶν ὀρθοδοξούντων εἰ δεκτὸς ἐστὶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ οὗτος τὰς τοιαύτας βλασφημίας κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκχέων· εἰ δέ τι καὶ ἐπαινεῖται, καθάπερ Ὁριγένης καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἔξω τῆς ἐκκλησίας ὄντων· τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς τῶν εὐ φρονούντων οὔτε ἀπορίαν καταψηφιεῖται τῆς ἐκκλησίας, οὔτε ἔγκλημα καὶ ἀμάρτημα ἐπὶ τὰς κεφαλὰς τῶν ἑαυτοὺς ἐκουσίως τῆς ἐκκλησίας ἀποσχίζόντων· εἰ Θεοῦ συζχωρήσει ἐπιμένον· τὰ τῆς διασάσεως κατὰ τὸν ἑαυτοῦ θεσμὸν καὶ κανόνα· ὡς δ' ἀνωτέρω ἐλέχθη, σύνοδον οἰκουμενικὴν ἐπικαλεῖται ἡ ἐκκλησία πρὸς τὸ πᾶσαν φιλονεικίαν ἐκποδῶν γενέσθαι, καὶ τὴν εἰρήνην χάριτι καὶ εὐδοκίᾳ θεοῦ βραβευθῆναι ἐν αὐτῇ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

atque adhuc supersunt, vere testantur. Porro Eusebius Pamphili in multis scriptis suis apparet putus arianus, tum nominatim in illa epistola, in qua sacras imagines vetat, manifeste reprehenditur filium Dei dicere secundi ordinis Deum, et creaturam, patrisque servum. Pariterque humanam formam, quam dominus ac Deus noster nostri causa adsumpsit, concretam esse cum ipsius divinitate, totamque immutatam censet; quae prorsus catholicae ecclesiae sententiae adversantur. Constat autem et aliquot post eius obitum annis a nonnullis patribus synodico decreto ceu arianum ecclesia eiectum, aequae ac alios haereticos; increpitis etiam illis qui horum faciebant commemorationem. Ergo quivis christianus orthodoxus iudicet, num sit in ecclesiam admittendus hic, qui tales blasphemias adversus servatorem nostrum Christum Deum effutivit: quamquam idem partim etiam laudatur, velut Origenes aliique multi extra ecclesiam positi. Quae quum ita se habeant, nemo sano consilio praeditus, vel ecclesiae anxietatem damnet, vel criminationem culpamque in caput eorum reiectam qui se sponte ab ecclesia separarunt; quamdiu certe, Deo permitte, haec adversus eius constituta canonemque seditio perseverat. Ut autem superius dictum est, synodum oecumenicam ecclesia convocare solet ob quamlibet contentionem de medio tollendam, pacemque cum Dei placito stabiliendam per saecula saeculorum. Amen.

(1) Nempe illa ad Constantiam Licinii uxorem, quae memoratur in concil. II. nic. act. V. col. 365.

(2) Nimirum in synodica concilii alex. epistola. Lab. concil. T. I. col. 544.

Τὸν ἕνα Χριστὸν ὁμολογοῦμεν ἀόρατον καὶ ὄρατὸν, ἀκατάληπτον καὶ κατάληπτον, ἀπερίγραφτον καὶ περιγραφτὸν, ἀπαθὴ τε καὶ παθητὸν, ἄγραπτον καὶ γραπτόν· καὶ ἀναθεματίζομεν τοὺς ἐναντίον φρονοῦντας, ὁμόφρονas, καὶ συνίστορας, ὅφ' ὧν ὁ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως λόγος κατὰ φαντασίαν γεγόνειαι καὶ δόκησιν ἐδοξάζετο διὰ τῆς ἀναιρέσεως τῆς εἰκότος τοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἐναναιρουμένης καὶ τῆς ἀληθεστάτης αὐτοῦ καὶ θεοφόρου σαρκὸς καὶ μορφῆς· διχῶς γὰρ νοοῦμενον πᾶν τὸ μηδαμῶς εἰκονίζεσθαι πεφυκὸς, ἢ ὡς μὴ ὄν, ἢ ὡς ὄν μὲν, ἥμιστα δὲ καταλαμβάνομενον, ὡς ἀόρατόν τε καὶ κρύβιον, ὅσπερον ἂν τις ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ πάντων ἡμῶν θεοῦ καὶ σωτῆρος δοξάσει, οὐκ ἀσεβῆς φωραθήσεται προδηλότατον: τὸ μὲν γὰρ, τὸ μὴ γεγόνειαι κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπον τὸν Ἐμμανουὴλ διαδείκνυσι· τὸ δὲ, γεγόνειαι μὲν, ἐξεστῆκεναι δὲ τῶν ἀνθρωπείων ἰδιοτήτων, καὶ τὴν προσληφθεῖσαν ἀποβαλέσθαι σάρκα, καὶ πρὸς τὴν θείαν ἀκατάληψίαν, πάντα τὰ καὶ αἰθίς ἀναδραμεῖν ὅπερ ἀλλότριόν ἐστι πασῶν τῶν θεοπνεύστων γραφῶν, αἱ καὶ πάλιν αὐτὸν ἐληλυθέναι [φασί] κριτὴν δηλοῦντι τῶν ὅλων κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως θεαθησόμενον, ὃν τρόπον ἐθεάθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις εἰς οὐρανούς ἀναλαμβάνόμενος· * τῆς δὲ μανικαϊκῆς δόξης καὶ δυσσεβείας τὸ τοιοῦτόν ἐστιν ἀνάμεστον φρενοβλαβοῦς· καὶ περὶ αὐτοῦ τὸ τοῦ θείου Δαβὶδ προσφθέγγεται λόγιον τὸ φάσκον, ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σῆνωμα αὐτοῦ *, τὴν ἀποβολὴν καὶ ἀπόθεσιν αἰνιττόμενον τοῦ κυριακοῦ δηλαδὴ καὶ θεοφόρου σώματος.

· Act. I. II.

· Ps. XVIII. C.

ALTERA DEMONSTRATIO DE SANCTIS IMAGINIBUS.

Unum Christum confitemur invisibilem et visibilem, incomprehensibilem et comprehensibilem, incircumscriptum et circumscriptum, impassibilem et passibilem, non delineandum simul et delineandum. Anathematizamus autem consecratos et conspirantes qui contrariam sententiam gerunt, a quibus divinae incarnationis ratio existimatur phantastica et putativa; a quibus item cum imaginis Christi servatoris nostri abolitione, eiusdem pariter verissima et deifera caro et forma destruitur. Nam cum dupliciter aliquid ceu minime figurandum existimari possit; nempe vel quia nullum est; vel quia est quidem, sed tamen comprehendi nequit, utpote invisibile et arcanum; utrumlibet in Christo omnium nostrum Deo ac servatore quispiam existimet, nonne manifestissime impius erit? Nam prima quidem opinio demonstraret Emmanuhelem laud vere factum hominem; altera factum sane hominem, sed tamen extra humanas proprietates fuisse, et adsumptam carnem abiecisisse, atque ad divinam incomprehensibilitatem rursus omnino rediisse. Quod cunctis omnino inspiratis scripturis alienum est, quae etiam denuo eum reversurum aiunt, iudicem scilicet eodem modo conspicuum, quo visus fuit discipulis atque apostolis quum in caelum adsumeretur. Contrarium quippe commentum manichaea doctrina et insana impietate scaturit: de quo divi Davidis recitatur ab haereticis dictum illud: in sole posuit tabernaculum suum; quibus verbis depositionem atque abiectionem dominici deiferique corporis innui dicunt.

SANCTI PATRIS NOSTRI

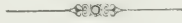
NICEPHORI

ARCHIEPISCOPI (1) CONSTANTINOPOLITANI

REFUTATIO ET EVERSIO DELIRAMENTORUM

INSCITE ET IMPIE AB IRRELIGIOSI MAMONAE (2)

VANILOQUENTIA DICTORUM ADVERSUS SALUTAREM
DEI VERBI INCARNATIONEM.

ANTIRRHETICUS PRIMUS.

Ita quidem prioris disputationis (3) peractum fuit a nobis certamen atque absolutum. Nam Christianorum religionem impietatis idolicae puram, sacris litteris recitatis, praecedens sermo monstravit; illos vero qui iniquitatem in excelsum locuti sunt * ac meditati, ceu dementes traducens abegit. Nunc autem accincti denuo, alterum adversus impietatem ingredimur stadium. Quoniam, sicut iam antea diximus, duplex a veritatis hostibus contra orthodoxiam proelium committitur, nos quoque, haud secus quam zelotes Phinees, telo armati spiritus, et auxiliari ipsa veritate utentes, pro qua pugnantes armorum societatem inivimus, et cuius causa hoc item nobis obortum est bellum, madianiticam impietatem cum incredulitate iudaica, id est manichaeam rabiem cum ariana vesania, perimendam curabimus.

Gr. p. 1.

* Ps. LXXII. 8.

1. Si quis itaque eos interroget, ubinam aliquando Christianos idolica scandala, tamquam deos deprehenderint adorantes, quid respondeant non habent, valde autem vertigine laborant, ab ipsa veritate ad incitas redacti, et lingua impediti, et anima tenebris occupata. Alioqui etiam sentiunt, se magnopere adversus Deum peccare, dum in re sacra praeter fas labuntur: cunquē iis fit exploratum, quanto pere iniurii sint, tunc ad incircumscripti vocabulum confugiunt. Sperantes enim, se iniuriae excessum vitare, honestam excogitarunt induere sibi personam, nempe incircumscripti appellationem quam Christo adtribuunt: hanc sibi veluti cautelam circumponentes, ut dum aiunt non oportere facere imagines, videantur tamen vesaniae adversus res sanctas crimen vitare. Atqui in hoc maior ipsorum protervia comperitur. Malitiose quippe conantur Deum latere in his quae adversus eum pec-

Gr. p. 2.

(1) Ita cod. et sic plerumque in antiquis codicibus appellantur maiorum sedium pastores; rarius *patriarchae*, quod fit in apologetico minore.

(2) Mamonam appellat Constantinum Copronymum, utpote Deo contrarium, iuxta illud: *non potestis Deo servire et Mamonaē*.

(3) Dicit apologeticum maiorem, qui reapse praecedit in codice; quamquam nos maluimus tres adversus Copronymum antirrheticos praepone, quia hos iucundiores lectoribus fore speravimus, quam proximum illum spissaque materia redundantem maioris molis apologeticum.

cant stolidi. Porro quum ipsi sibimet fucum faciant, hoc demum insipientium atque in errore versantium indicium est.

2. Rursus itaque in hac quoque impietatis parte consentanei sibi sunt. Neque enim veritatem invenire student, sed Mamona errorem, seu regulam et exactam dogmatum rationem hi miseri adoptarunt. Quippe ita ab aequo ratiocinio recesserunt, et turpitudini suffragium suum contulerunt; unde ipsis vana haec doctrina insipienter conflata est. Vere de ita sentientibus nunc quoque dicitur: ex vite Sodomorum, esse vitem eorum; palmitem eorum ex Gomorrha, et uvam eorum uvam fellis, racemum eorum amaritudinem *. Namque impietatis illinc meracam veluti haurientes amaritudinem, et elaboratis a Mamona falsis fabulis ebriatam mentem gerentes, ad prodigiosas et irrationabiles prorsus garrulitates linguam absurdissime commovent. Multo itaque se labore atterentes, multosque libros corrumpentes atque adulterantes, plurimasque inclytorum patrum sententias, nec non et aliorum ab ecclesiae coetu expulsorum scrutantes, hasque perturbare et fucare conantes, nihilo magis profecerunt. Mamona vero paribus ac ethnici honoribus mactant, in eiusque sectam atque sententiam pedibus euntes imprudentissime, tamquam propriam adseiscunt ac diligunt. Atque in his praecipue, qui stolide in illius apostasia antesignani sunt, ex hac ignominia claram famam adipisci putantes, hisce dogmatibus inexplorate ac sine ullo examine suffragantur. Etenim praeceps est malitia, vehemensque ad peiora cursus, et hominum voluptariorum ad res mundanas multa proclivitas. Ex quibus aucto ipsis malo, propriam salutem prodiderunt, peste veluti quadam et exitioso animi morbo ipsis obrepente. Hinc incircumscripsi vocabulo patrocinantur, quo Servatoris nostri divinam incarnationem callide malitioseque evertere funditus moliantur. Idque vocabulum orthodoxis opposentes, et tamquam inexpugnabile munimen contra eos struentes, superiores se fore sperant; quasi, nisi nostri id admittant, unicam Christi personam adigantur dividere. Sed quoniam versipelle variumque mendacii artificium est, simulant se incarnationem recipere, verbotenus subsistentes, quia heterodoxos videri verentur; re tamen vera non repudiant tantum, sed et illos qui admittunt, hostium loco habentes, acerbe repellunt nullaque venia dignantur.

3. Quid ergo heic animadvertendum superest? Quid, inquam aliud nisi hoc vere et cogitare et dicere, quod denuo Manetis charybdis late hians adversus eos, qui in insania huius mundi navigant, classes integras animarum rapit, mersasque in perditionis barathrum trahit!

Gr. p. 2.

4. Arianae item flammae chimaera, noxio suo animabus igne doctrinarum irreligiosarum, mentem illorum qui improviso et incaute incidunt amburens pessumdat.

5. Multorum pariter capitum hydra Acephalorum et confusanae Eutychianorum vel potius Phantasiastarum conspirationis, ad discidium atque perniciem pulchre compacti ecclesiae corporis, multiplicem acerborum geniminum sobolem pululavit. Atque ut breviter dictum sit, ex manichaea vipera, et ariana aspide, alius quidam ex harum copula natus est biceps serpens; qualem etiam Hypsistariorum (1) spuriam abominandamque sectam audimus, ex ethnica fallacia et prodigioso Iudaeo-

(1) Haereticorum secta, qui Deum *altissimum* ita colebant, ut antitrinitarios se esse demonstrarent. De his satis Suicerus in thes. ecl. citatis Hesychio, Suida, Nysseno, ac Nazianzeno.

* Dent. XXXII.
32.

rum mendacio concretam; qui serpens terribiliter ad hos divini praecepti contemptores repens, quorum etiam calcaneum iamdiu observare iussus fuit, amarum exitiosumque venenum animabus eorum, qui facilem huic haeresi aurem praebent, affundit. Nam quod Ariani cum Manichaeis conspirent, in sequentibus perspicuum faciemus.

6. Est autem cuique exploratum, studia istorum eo tendere, ut numerosas illas et a Deo congregatas inclytorum patrum nostrorum synodos penitus aboleant; a quibus per operantem loquentemque in eis Spiritum, pervenisse ad nos divini mysterii veritatem manifestius ac dilucidius, firmiter credimus, duas videlicet in religiosa urbe Nicaea Bithynorum metropoli; nec non illam qua Chalcedon urbs maxime gloriatur; denique et illam qua Byzantium illustratur, pleno episcoporum numero insignem (1), ob magis magisque coarguendam, sternendam, proterendamque impietatem; denique conditos in ea a divinis patribus superno adflatu instinctis canones atque regulas, quibus definitur sapientissime atque iustissime, domini ac Dei nostri Iesu Christi venerandam in humana forma imaginem deinceps esse publice proponendam (2), quod iamdiu tamen factum constabat; coaetanea enim Servatoris nostri apparitioni huiusmodi imaginis factura fuit (3): agnum autem, qui ut typus adsumptus fuerat, ipsa iam splendente veritate, diutius non esse figurandum. Oportere enim veteres typos umbratiles, seu veritatis symbola et praefigurationes, quamquam olim in pretio habitos et cultos, nunc aboleri, gratiam autem prae illis ac veritatem honorari. Ante has autem synodos, immo et prae ipsis, illam qua Ephesus valde superbit (4), penitus expungere volunt, quae circumscriptum plane Christum Deum nostrum, quod adinet ad humanitatem, magna voce praedicavit; et eos qui id vocabulum non admittunt anathematibus horrendis supposit. Sed cur opus est dicere, synodos ab his subverti? Qui enim toti Servatoris nostri incarnati mysterio contumeliam faciunt, iidem nostros quoque mores, canones, resque sacras contemnunt.

7. Quoniam itaque adversus Christi ecclesiam divinaque nostra dogmata impudenter agere adgressi sunt, sacram omnem reiicientes traditionem, et contra Unigeniti maiestatem vana vocabula ab incredulitatis vel potius apostasiae parente, ut magis proprie loquamur, sumpta ad suae stultitiae confirmationem obiciunt, haec oporteret quidem seu nugatoria et trivialia, et insuavitatis garrulitatisque plena, ut rudia inquam ac fatua et falsitate scatentia, nec sibi cohaerentia, et veritati secumque repugnantia, atque ex omni errore concreta, talia demum ut ipsorum nequitiam nulla oratio adaequare queat, atque ut summam dicam, ex fini colluvie et quisquiliis inerudite ignoranterque collecta, haec inquam prorsus exterminare atque exsufflare oporteret. Adeo quippe isti inornate, temere, atque indecore con-

(1) Recole apologeticum minorem cap. 10.

(2) Intelligit canonem trullanum LXXXII, de quo nos paulo ante diximus p. 12. n. 1.

(3) Nempe missa ad Abgarum regulum Christi domini imago, et illa a femina haemorrhoea posita eidem Christo statua.

(4) Nolebant iconomachi fieri Christi imagines, propterea quod Deus est incircumscrip- tus, Christus autem Deus. Iam quum ephesina synodus definiverit contra Nestorium unum esse filium Dei, Deum pariter et hominem (quo fit ut una adoratione colendus sit) sequitur ut Christi imago, hominis Dei sit imago; cuius tamen veneratio proprie vereque in ipsum Christum Deum tendit ac desinit.

tra res evidentes, et quae omnium aspectui prostant, atque apud omnes in confesso sunt, procedunt, ut risui potius quam ulli usui apud eos qui vere sapiunt, expositi sint. Cur enim risu non sit dignum, ipsi actarum rerum naturae, et opinionibus quae a multorum annorum, immo aetatum orthodoxia illustrium ac probatarum decursu, fidem roborque habent, adversari? quae nimirum opiniones vim suam indidem obtinuerunt, nempe ab omnium mentium concessione; ita ut in ambiguis etiam et ope aliqua ad persuasionem egentibus, ex praedictis adminiculis demonstrationem confirmationemque recipiant.

Quae quum ita se habere iam sit exploratum, ne refutationem quidem suscipere opus erat, ne forte idem atque illi peccare videamur; levitatisque et inscitiae causa risum commoventes, parem illis reprehensionem incurramus, qui puerilibus tricantur sermonibus. Nam qui huiusmodi argumenta adversariorum evertere nititur, is domunculas potius lusu puerili fabricatas videtur prosternere, quam rebus apud omnes vere sapientes veritatisque cultores certissimis patrocinari. Sed quia tamquam arbitrato suo sapientes esse volunt, tantumque a veritatis studio absunt ut mendacium toto affectu amplectantur, cavillatione multa et stultiloquio ac veluti balbutie utentes, ideo non sine multorum detrimento haec blaterando simpliciores decipiunt, gravi horum stupore et inconsiderantia ad inretiendum abutentes, donec multos secum praecipites trahant. Quibus ex rebus iamdiu nonnulli quoque ex iis qui videantur sapientes et illustriores, scandalum patiuntur: quandoquidem attingit saepe optimos etiam labes, quae pestilentis instar morbi, cunctis ut verbo dicam exitium suum communicat. Etenim specie ac fuce sermonum auribus blandientium deliniti, neque ob suam inscitiam effossam latentemque foveam praevident, in incredulitatis laqueos inconsiderate turpiterque labuntur. Nam sub christianismi simulata specie, hic qui talia scripsit, orthodoxam totam christianitatem hostiliter depopulatus est. Sic itaque, nihil indecorum agere existimantes, in hoc doctrinae examen nosmet coniecimus. Neque recusabimus putrida ac dilabentia et araneorum contextu debiliora horum argumenta exponere, ut iis, veritatis ore refutationes apte opponamus; atque ita manifestata omnibus ipsorum absurditate, agnoscant cordati homines fraudem illorum ac vilitatem, et propriae tutelae consulant. Quod igitur stolidi ac rudes in his quoque errant vocabulis, indescripti inquam et incircumscripti, cuique exploratum puto; dum ad unam notionem utrumque conferunt, quae tamen valde differunt; de quibus postea tractabimus, cum ipsorum differentiam et significativam vim considerabimus. In praesenti autem contra istorum ignorantiam imperitiamque accincti, ad ea quae ipsorum magister vocabula obiicit peculiare studium nostrum convertemus. Porro conspicuum erit, quod si eius, qui auctor mali fuit, machinas disiecerimus, illorum quoque, qui indidem institutionem suam acceperunt, opera simul destruentur.

Gr. p. 5.

3. Communis autem a nobis sermo fiet tum contra inventorem ac parentem scenici huius dogmatis, tum etiam contra satellites eius novosque scurrilis huiusce erroneaeque sententiae dogmatistas. Aesis igitur, mora ommissa, obiecta ab illis expendamus; hisque in medium adductis, quotquot absurde dicunt, et ob decipiendum fallendumque vulgus instruunt; quicquid blasphemiae in his inest, facili negotio coarguamus. Sed enim multas illorum nugas, et insitam garrulitatem, qua

vanum verborum cumulum audientibus ingerunt, declinantes, ipsa quae illorum stultitiae capitalia existimantur, cominus adgrediamur. Neque secius animadvertendum est, qua ratione ad illos, qui tunc sacerdotali dignitate exornati erant, sermonem suum intendat. Etenim interrogativa forma sermocinans, ita simulat solutiones dubiorum exquirere; etsi alioqui praepotentia multa et omni audacia propriaeque sententiae tenacitate utens, placita sua iamdiu exsequitur. Sic igitur obiectiones se habent (1).

9. ☩ Sancta Dei catholica omnium, qui Christiani sumus, ecclesia traditione didicit ita confiteri filium ac Verbum Dei: natura videlicet simplicem, incarnatum autem in sanctissima immaculata domina nostra deipara semper virgine Maria; non mutata in carnem divinitate, neque carne incrementum adferente divinitati; sed duabus naturis in inconfusam unam coëuntibus unionem divinitatis atque humanitatis; ideoque unum eundemque esse secundum unicam hypostasim, duplicem videlicet in una persona: etiamsi omnis imago de prototypo aliquo derivata (2) cognoscitur. ☩

Haec in prohoemio sunt. Quid ergo nos ad haec dicimus? Nempe quia statim quidem primoque motu, quoniam ad Christianos verba facit, scenicam christiani hominis personam sibi induit, dolum atque fallaciam intra proprium animum, tamquam in arca, interim celans. Laetat autem se ecclesiae conservare traditionem, Verbiq; Dei humanati mysterium magnificare videtur; simulque honorare simulat sanctissimam virginem Dei matrem; quam alibi multimodis * dehonestata traducere moliebatur, nec non eiusdem apud Deum intercessionem negare, a qua Christianis omnibus ceu salutis conciliatricae, spe immobili fretis, salvari contingit (3). Fictis autem huiusmodi verbis mores auditorum fascinat, ut sic eos transversos agere possit. Hinc belle admodum atque accurate compleri in hoc homine illud apparet, quod sacra oracula dicunt *: sagitta vulnerans, lingua eorum; sepulcrum patens, guttur eorum: linguis suis dolose agebant. Suadent enim, lepore ac lenitate sermonis semet figurantes, auresque mulcentes; vulnerantque simul, ceu sagittis acutis, indoctorum animos, variisque et insanabilibus plagis alte transfigunt. Cum enim oblique hic homo malitioseque adversus veritatem invehitur, non continuo impietatem ostentat; benigne vero sincereque doctrinam sanam exponit, ut videatur recte et irreprehensibiliter sentire; atque ita complurium benivolentiam venari molitur, ut cum postea propriam evomet malitiam, dignus fide habitus, facilius eos capiat qui ipsius fictas fabulas persuaderi sibi siverint. Atqui haud oportet verbis ad-

Gr. p. 6.

* Ἐπὶ πολυτέλειαι.

* Ps. XIII. 2.

(1) Sequentes sub asteriscis vel potius obelis loci citantur refutationis gratia a Nicephoro, ex perdito Copronymi scripto pro haeresi iconoclastarum; sive id edictum fuerit, sive tractatus sub eius nomine scriptus. Edictum quidem memorat Suidas voc. Κωνσταντίνος, nec non Cedrenus ed. Paris. T. II. p. 1. Ὡς καὶ Σεσμὸν ἐπὶ λαοῦ καθολικῶν ἐκθέσθαι, μὴ λέγῃσθαι τινα τῶν θεοπαύτων κυρίου τὸ παράπαν ἄγιον, ἀλλὰ καὶ τὰ λείψανα τοῦτων εὐρισκόμενα διαπτύεσθαι, καὶ μηδὲ προσβείαν αὐτῶν ἐξαιτεῖν· οὐδὲν γὰρ ἰσχύουσιν: ul legem quoque universalem populo proposuerit, ne quisquam omnino servorum Dei, sanctus diceretur; sed etiam eorum reliquiae repertae desperentur, neve intercessio ipsorum peteretur, ceu qui nihil iurare queant.

(2) Cod. παραγῶς. Scripsi παραγωγῶς.

(3) Vides haud esse neotericam, neque nostrorum tantummodo asceticorum, hanc opinionem, quod beata Virgo salutem aeternam (intercedendo scilicet) nobis conciliet; neque id cum aliqua Christi redemptoris ac mediatoris contumelia a catholicis dici, prout heterodoxi quidam dicitant. Profecto hanc sententiam confirmare multis aliis patrum auctoritatibus, non foret difficile.

tendere, sed facta considerare. Re enim vera commovetur ab eo bellum adversus Unigeniti incarnationem. Hinc Typhon impietatis attollitur plurimumque grandescit, sacris nostris dogmatibus perversam suam opinionem opponens: quasque res ei nec attingere nec spectare liceret, eas praeter omne fas praeterque nostram legislationem (1) oppugnat, summo cum impetu et odio in ecclesiae corpus insiliens. Certe omnibus notum est, quos homines in ecclesia sua Deus posuerit, nempe eos quos magni apostoli doctrina nobis demonstrat *. Nihilominus quum hic (Mamonas) deberet publicis regalibusque negotiis vacare, postquam divinae gloriae carnalitatem suam atque libidinem anteposuit, ductorum suorum impulsus suasionibus, horribiliter furens contra piorum partes manum armavit, linguamque adversus rectam et inculpabilem fidem nostram exacuit. Si quis ergo mentem adverterit, et accuratius rem dispexerit, facillime illum cognosceat, non adversus veritatem tantum impingere, verum etiam sibimet ipsum deformiter contradicere.

10. ☩ Sancta Dei, inquit, et catholica omnium, qui Christiani sumus, ecclesia. ☩ Quamnam heic tu dicis ecclesiam? rogabit eum aliquis. Si aliam quamdam peculiarem secernens, dum phantasiae tuae vanitati indulges, procudisti, hoc utique proprium erit opificium tuum. Sin vero hanc dicis, quae apud nos est; quomodo tu sanctam nunc appellas, quam execrandam impuramque alibi fictionibus tuis plurimis atque malitia, et daemoniorum cultricem, statuasque sacrilegas venerantem demonstrare conatus es? idque iamdiu ab antiquis temporibus factitantes adfirmas? Hae sunt enim mentis tuae despumationes, Deoque hostilis linguae usus. Neque verbis tantum, sed iam etiam scripturis, ubique blasphemiae vestigia relinquis, quae tuam adversus Deum et homines impietatem coarguunt. Cur ergo ecclesiam, dum tuis quidem eam velles patrocinari opinionibus, catholicam et sanctam appellare iactas? Cum autem divina nostra vis dogmata oppugnare, perinde habens Deum ac daemones, idololatricam esse denuntias? Nonne tu potius idololatra es? Atque ut secretiora omittam, tu mundo deditus, et mundana gloria elatus, tu carnis et voluptatis mancipium, hoc temporalis vitae spatio et praesentibus bonis felicitatem omnem dimetiens, nihilque praeter terrena animo agitans, haud vero spe in Deum et divinorum mandatorum observatione gloriari volens, tu his inquam materialibus adhaerens, variisque cupiditatibus abreptus, hereditate caelestis regni excidisti, et ad destinatum tibi gehennae locum divinis iudiciis amandaberis. Propterea Christianorum religionem accusas, et omnipotentis Dei vires suffragio tuo infirmas esse definis, quasi is non potuerit ab idolorum errore humanum genus liberare; idque agis, ut miseriam et odium dogmatis tui praeventens effugias, tuamque malitiose ignominiam celes. Idcirco Christi vitem, quam ex intellectuali Aegypto transtulit, et latericio peccatorum luto, atque invisibilibus operum praefectis liberavit (2), ceu aper de silva vastasti, atque ut singularis ferus depastus es *: nihil furens minus quam ille adversus Iacobi populum corde obduratus et acerbus laborum imperator aegyptius, vel ille tetricus tyrannicusque dynasta babylo-nicus.

(1) Nempe contra canonicam regulam, qua laicis hominibus disputare de divinis dogmatibus interdium erat.

(2) In graeco corrige ἐλευθέρωσεν Et quidem etiam p. 2. v. 6. a fin. ἀξιοῦντες. Potiora quidem nos menda in marginibus emendabimus; atamen veriore interpunctionem in graeco faciendam, latina nostra interpretatio satis demonstrabit.

* Act. XX.

Co. p. 7.

* Ps. LXXIX. 11.

Sic enim tu in Christi hereditatem irruens, partem eius electam et prae ceteris ferventiorum intolerandis plurimisque iniuriis persequens, usque ad necem excrucias. Hoc edidisti primum vesaniae tuae documentum.

11. ☩ Traditione didicit confiteri. ☩ Hoc loco, vel quod ait non intellexit iste, qui omnium sapientissimum se arbitratur, vel data opera potius vult aliquos fallere; atque haud scio utrum insaniae potius an calliditatis insimulandus sit. Audiet enim a nobis: adhuc tu traditionem memoras? Quid ni vero tu antea priscam atque ab initio a sanctis apostolis inclytisque patribus nostris traditam ac dominantem in catholica vere et apostolica ecclesia consuetudinem admittis, sive quae litteris sive quae voce tantum tradita fuit? “ State enim, inquit divus apostolus ad ,, quosdam scribens *, et retinete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem ,, sive per epistolam nostram. ,, Aequae enim utrimque vis et probatio confit. Nonne ergo insipientis attonitique haec tua verba sunt? modo scilicet in uno eodemque negotio traditionem ecclesiae admittere, modo recusare? Haec dogmatizare volens hic sollertissimus, quomodo non reputavit, Christi ecclesiam, cum ceteris omni-

*II. Thess. II. 11.

Gr. p. 8.

bus sacris rebus, venerabilium quoque imaginum studium et convenientem adorationem ab initio usque ad hodiernum diem, prout accepit, conservare? Sed enim videtur ob arrogantiam, quae passio dira simul est et facile incidens (1), in ipsa rei summa aberrare. Namque et heic semet fallit Mamonas, vel certe alios quibus rem persuadere se putat. Non est ergo verbis, quibus ad multorum deceptionem utitur, attendendum, sed ex modo ac facinoribus, quae adversus sanctos machinatus est ac patravit, de eo iudicandum est.

12. Deinde addit: ☩ non mutata in carnem divinitate, neque carne incrementum adferente divinitati. ☩ Heic se manifeste demonstrat circa Domini incarnationem errare, suamque paulatim iam incipit improbitatem nudare. Non enim sicut Verbo inconvertibilitatem adtribuit, ita etiam carni idem adtributum adsignavit; etiamsi aliquibus persuadere se putat, carnem a se admitti. Cur enim oportuit incrementum, inconvertibilitatis loco dicere? Ergo carnis proprietates prorsus negans, pravam suam sententiam denuntiat. ☩ Sed duabus naturis in inconfusam ☩ unam coeuntibus unionem divinitatis et humanitatis, unum eundemque esse secundum unican (2) hypostasim, duplicem in una persona. ☩ Heic quoque se ipsum fallit, minime vero auditores sagaces atque cordatos. Nam si recte proposuit, cur recte quoque non distinxit? Si inconfusas mansisse coeuntes in Christo naturas fassus est, utique debuit has item prorsus inconvertibiles esse non dubitare. Deinde quomodo proprietates quidem alterius, id est naturae Verbi, propter inconvertibilitatem conservatas proponere simulat; alterius autem, id est carnis, tamquam sublatas negat? Non est hoc officium hominis, qui naturas existimet inconvertibiles et inconfusas. Nam si quis unum iudicat passum esse aliquid in proprietatibus, necesse est alterum quoque passum aequae confiteatur. Sicut enim perfectum Deum cuncti nos confitemur Christum in forma Dei, id est in substantia Dei, existentem; ita et cum servi, id est nostra, suscepta forma, perfectus credendus est sine ullo defectu homo. Itaque et nostra ecclesia, iuxta quod nobis divinitus traditum

(1) Respicit Nicephorus ad Hebr. XII. 1: τὴν εὐπερίστατον ἀμνησίαν.

(2) Deest hoc loco in codice *μὴν unican*, aliter ac p. 19.

est ab apostolicis praedicationibus et patrum magisteriis, inconvertibiles atque inconfusas naturas confitens, harum etiam utriusque proprietates, prout quaeque se habet, discrete proclamavit. Frustra hic igitur ecclesiastica sententia se innixum putabat: nam contra ipsam potius sentire heic quoque convincitur, magistros suos Acephalos sequens (1), quorum nonnulli naturas videntur admittere (2), cuncti tamen illarum funditus proprietates de medio tollunt et abolent. Exin mentis suae flammam, latensque in animi penetralibus odium adversus figurantes nobisque exhibentes servatoris nostri Christi humanam formam, extra ordinem abrupteque ostentans demonstrat.

Gr. p. 9.

13. At enim: ☩ etiamsi omnis imago de prototypo aliquo derivata cognoscitur. ☩
 Quinam haec comparanda rei sunt? nisi illud dicendum est, quod velut aenea fistula, incluso ac violento spiritu viscera distentus fuerit, aequae ac ille loquax Buzites * cum ad magnum Ausitem increpatoria verba intendebat. Non enim potuit Mamonas malitiam diutius intra se celare. Nunc quem diu parturiebat acerbum impietatis abortum effudit, et quam antea sub simulationis peripetasmate * velare videbatur improbitatem, demum excrevit. Atque his, quamvis orationis sequela minime postulare, incongrue dictis, satis ostendit non nisi vi intra se continuisse ea etiam quae antea simulabat. Et quidem venter eius dirumpendus erat, nisi hanc vocem etiam extra ordinem exprompsisset, extraque harmoniam et dispositi sermonis seriem. Brevi enim in scena iocatus, et eius quod agebat dramatis consumpto risu, ad suum rursus ingenium se recepit.

Job. XXXII. 9.

2. 7. 9. 7.

14. Famigeratum illum vetus mythographia corvum narrat alienis pennis ornatum aliquando atque gloriantem, in quem aëreus spirans ventus commenticiam dispersit formositatem, remque alienam fecit evanidam; ex quo illius deformitas deinde apparuit. Simile quid Mamonas etiam passus mihi videtur. Postquam enim alienis paulisper se venustavit velut rectae fidei dictionibus, flante mox adversaria vi, non diu post sententiae suae turpitudinem patefactam exhibuit. Nonne enim omnibus patet, ab eo Christi gloriam oppugnari, dum minatur ac fremit adversus Verbi incarnationem? quandoquidem nondum incepto de imaginibus sermone, per ea quae in medium verba iecit, ante etiam praeclaram illam orationis structuram, sententiam suam innuit. Quippe heic animadvertite quamnam sensus cohaerentiam cum praecedentibus haec verba retineant: nam de naturis antea hypostasi quae locutus, mox propria audacia animique impetu instinctus, ad imagines inordinate transiit et prototypa: ita ut aperte demonstret, totum ab eo commotum sermonem, a summo ad inum, una cum sacris fidei nostrae symbolis universae servatoris nostri Christi oeconomiae contumeliam facere, immo ad ipsius Christi exterminium contendere. Semel itaque propositum hoc ingressus, perstat deinceps, et violenter admodum ac truculenter sermonis sui compositionem exsequitur. Generali autem definitione utitur, ut quum de imagine qualibet verba facere videatur, multis non sit suspectus; neque secius tamen de re illa dicat, quam sibi tractandam proposuit.

(1) Acephalos monophysitas syros a Copronymo Byzantium translato quinto sui regni anno narrat in chronico Theophanes.

(2) De inconstantia loquendi Acephalorum monophysitarum circa Christi naturas, diu Eustathius monachus a me editus Script. vet. T. VII.

15. Statim ergo prosequitur. ✠ Et si bene se habet, ipsam esse consubstantialē ei rei quae figuratur. ✠ Ergo simpliciter figurari Christum non impedis, sed ideo tantum quia ille diversa substantia est ab imagine figurata. Aliud enim est Christus, aliud materia ex qua is figuratur. Haec vero a nobis redargui, nonne summe ridiculum sit? Nam quae ne minus quidem quispiam dixisset, aut de trivio aliquis illorum quos in maxillas multi ludibundi verberant, hic incredulitatis crapula bacchans, et impietatis praepotentia in furorem actus, alta voce proclamavit. Atqui nugae hae sunt, vanique labores eius. Sed sunt nonnulli in tantum inscitiae atque incogitantiae proveci, ut se putent aliquid in his frugi cernere. Ideo nos necessariam instituimus in re minime necessaria quaestionem. Quid enim his dictis absurdius aut incogitantius? Certe haud hominum haec verba sunt, qui cogitatum suorum nexum retineant. Nam si de naturali imagine, quatenus artificiali opponitur, verba facit, qualem patris imaginem esse filium dicimus, fortasse sermo eius recte se habebit. Errat autem dum inepte in his simulacri nomen usurpat; nihil enim heic opus est simulacris aut argumentationibus. Frustra igitur hoc loco simulacrorum mentio fit; namque hoc prae illo stultius et irreligiosius est. Et omnino palam facit se ex absurdis et incongruentibus sermonem contexere.

Gr. p. 18.

16. Nunc quoniam de simulacris atque artificialibus imaginibus sermo ab illo commotus fuit, quae ex subiecta materia atque arte, et eius qui hanc profitetur ingenio fiunt, quis cordatus patietur dicentem, statuam vel imaginem consubstantialē esse prototypo? Primo enim errat, dum perinde habet substantiam atque artem, quae invicem magnopere differunt. Nam creator omniumque opifex Deus naturam ex non extante ad existendum produxit. Ars vero naturam imitatur, non autem ipsa natura est, sed naturalem speciem, tamquam exemplar prototypumque adsumens, par quiddam ac simile facit, quod in pluribus opificiis videre est. Dein nunc quoque Mamonas procul aequo ratiocinio vagatur, dum nil differre inanime ab animato, sed ambo esse consubstantialia, definit; quoniam, verbi gratia, si homo animatus est, huius quoque imaginem animatam esse oporteat, itemque simulacrum; ita ut colores et reliqua materia inanimis, ex quibus imago constat, ab hominis natura non differant. Oporteret autem, secundum idem ratiocinium, ut res utraque eandem haberet definitionem, atque eandem sequeretur consubstantialium conditionem; nempe ut homo relative ad alium hominem sub eadem cadit definitionem, ita et figura. Et quoniam homo est animal rationale, mortale, mentis et scientiae capax, imaginem pariter opus foret rationale animal esse, mortale, mentis scientiaeque capax, nullaque re differens. Atqui fieri non posse ut ulla similitudo totam adamussim exaequet veritatem, ipsa veritas adfirmat cum summatibus theologiae (1). Immo etiam vere dicitur homo ipse a semet differre, ex diversis naturis constans, anima inquam et corpore; etiamsi unum quid ex his existit homo: utraque enim res propriam habet definitionem; namque alia est animae ratio, alia corporis, cum differentiis pluribus atque accidentibus. Sumus quippe nos compositi, immo et oppositi tum nobis ipsis tum aliis invicem hominibus. Mamonas autem ne simulacra quidem ab iis re ulla, quorum sunt simulacra, differre putabat, sed eandem atque

Gr. p. 11.

(1) Intelligit Nicephorus Nazianzenum orat. XXIII. 11: *μοθεμία εἰκὼν φθάνει πρὸς τὴν ἀληθειαν, nulla imago veritatem adsequitur.*

illa, quae repraesentant, retinere naturam atque substantiam. Attamen qui fieri potest ut imago dicatur vel simulacrum, nisi diversam habeat a prototypo suo naturam? Ab omni igitur veritate seiungitur hic sapientissimus, atque a rerum intelligentia longissime abest. En aliud insuper quod a nobis huic dici aequum est: nempe nescis, o columen philosophorum, te tuismet argumentis inretiri: quia enim, ut tu ais, consubstantialiorem imaginem esse prototypo oportet; imaginem autem circumscriptam esse tu quoque concedes (neque quisquam adeo insaniet, ut hoc neget) sequitur ut prototypum quoque, utpote consubstantiale, circumscriptum sit. Nam consubstantialia differre inter se, quod ad substantiam adinet, prorsus est impossibile: quandoquidem tu quoque circumscriptum et incircumscriptum in substantiae ratione comprehendis. Si ergo apud te dogma steterit, machina tua disii-citur, et argumenta sternuntur veritatis funda, armisque aliis valide expugnata. Reapse talium magistrorum similes esse oportuit exortos nunc discipulos! Talium sunt inquam arborum fructus, ex malis pessimi, ex turpibus turpissimi.

17. Adhuc in eadem mente, vel ut verius dicam, amentia perseverans dicit: ☞ ut totum servetur; alioqui ne imago quidem. ☞ Id quoque ab insania eius est atque stupiditate. Nam qui sanam et integram mentem habent, et loquendi rectitudinem retinent, contrarium potius dicent, quod si totum nempe servatur, haud iam imago est, sed illud ipsum quod figuratur: namque haec specie tantum una eademque res videntur, non subiecto: Mamonas autem credit, nisi imago animata sit et proprio motu praedita, et omnia archetypi adtributa habeat, ne imaginem quidem posse dici. Quod si haec non sunt imaginis propria, omnis ratio imaginis illi perit. Quid ergo hinc sequitur? nempe ut una eademque res, et una simul sit et duae: immo ut mutuo imagines sint et archetypa; et hoc illi, illud huic vicissim simile sit. Aliter, exempli causa, atque in homine usuvenit, cui imago dicitur similis, non homo imagini. Alioqui convertibilem haberent denominationem suam; ita ut aequae indifferentesque homo etiam imaginis, et non tantum imago hominis diceretur: atque ita dubitaretur utrum utrius origo esset et antecedens. Haec scilicet Mamona acumen declarant. Nonne enim inutilis et alienatae mentis haec commenta sunt? Adeone hic inscius naturae rerum est, et a veritate procul semotus? Periculum est, ut haec nihilo meliora sint, quam quae in gynaeceis a bibacibus vetulis inter longas confabulationes naeniae canuntur.

18. Nullus itaque huic inest rectae religionis igniculus, neque logicae scientiae vel tantillum. Unde enim ei causa et causatum, vel similium mutua comparatio constabit? vel participans et participatum, vel diversitas et differentia diiudicabitur? quae quidem in archetypo et imagine naturaliter conspiciuntur, partim relationem illorum et qualitatem, partim subiecti diversitatem nobis describentia? Hic autem idem atque indifferens in utroque ponens (quippe res considerandi ignarus) totam imaginis rationem sustulit, quod prorsus fieri nequit. Sic enim rerum quoque natura vel aboleretur. Sed iam mihi videor in eadem ac ipse inscitia versari, dum eum reprehendo qui nullam umquam rerum harum notitiam habuit. Credar enim idem facere, ac si quis agricolam aut baiulum speculativa disciplina velit informare. Quid enim Mamonae cruento rudique homini cum logicis facultatibus negotii sit? ei nempe qui humano, et quidem Christianorum, sanguine

gaudet, canibus aprisque delectatur, quibus plurimam vitae suae partem impendit; unde is videlicet meditationem dogmatum didicit, multaeque scientiae ab huiusmodi exercitiis summam collegit. Mittamus nunc reliquam vitam dicere, quam narrare turpe est, audire autem narratam turpius ac perniciosius. Nam quis umquam vidit hominem venatorem, aprorum cervorumque vestigia, ceu canes feraeque solent, persequentem, dilecto agitandorum equorum studio deditum et devinctum, idque suavissimi unguenti loco habentem, sublimibus pariter religionis dogmatibus tuto ac salubriter se immiscentem? Facilius quisquam credet, ab eo qui remum tenet figlinam aut agriculturnam pro re nautica doceri, vel lorictum hominem navigationis loco militiae addici; quam hominem stercore nefandisque turpitudinibus sordidatum, manibus sanguinolentis, lingua intemperante, marcidaque mente, divina dogmata adtingere, Deique mysteria eloqui, quae mundis corde, Deoque propinquare dignis, a superna revelantur gratia (1).

19. Sed haec, prout ea se habent, missa faciamus. Nos autem intermedia quaedam propter iniucundatis garrulitatisque molestiam praeterereuntes, ad ea quae istis gravioris momenti videntur, orationem transferamus. ☩ Quaecrimus, ait, a ☩ vobis quomodo fieri possit, ut dominus noster Iesus Christus, qui ex duarum ☩ naturarum immaterialis et materialis inconfusa unione, una persona est, pingatur aut figuretur? ☩ Qui quicquid ei libitum fuit, Deo permittente, antea patravit, nunc interrogativa forma sacerdotes alloquitur, quos vinculis et carceribus, minis, aliisque cruciatibus plurimis antea perterritos in suam sententiam perpulerat. Quaerit itaque an Christus, duabus naturis immateriali et materiali constans, pingi possit? Atqui hinc apparet sermonum eius vitiositas et inconvenientia, et quomodo suis ipsis propositionibus contraria concludat. Oportebat enim, si ei sacrorum dogmatum nostrorum veritas cordi erat, regia via directim incedere, et accuratum mysterii nostri examen instituere. Quia igitur de immateriali ac materiali natura dicere orsus est, rebus invicem omnino contrariis, opus erat utriusque parti oppositae, ea quae naturas comitari cernuntur, recte proprieque adsignare. Nam si immaterialis rei proprium est delineari non posse, prout et ipse in sequentibus dicet, ceu quae forma figuraque, et omni quolibet huiusmodi accidente caret; prorsus necesse est materiali rei simul, utpote quae immateriali omnino oppositur, contraria attributa adsignare, id est eam delineari posse, formari, figurari, et his similia, ut oppositionis sequela bene congruenterque habeatur. Atque ita cogno-

Gr. p. 43.

(1) De turpibus Copronymi moribus saepe Nicephorus in his scriptis, et praesertim sub finem tertii antirrhethici. Tum etiam Macarius Chrysocephalus, de quo mox dicemus, ita scribit contra **impurum** Copronymum qui sanctos appellari vetuerat, ut nos iam diximus cum Cedreno p. 19. n. 1, **nee non** contra synodum iconoclasticam ab eo congregatam. Συ τῆς ἀγιότητος ἀπογομνώσας, κλήσει ψιλῆ προσαγορεύεσθαι πανταχοῦ νενομοθέτηκας, καὶ ὡς τοὺς εὐτελεστάτους τῶν ἐν βίῳ ὀνόμασιν οικεῖοις παραβηλοῦσθαι, τὴν δεωρημένον γῆρην ἀδειτῶν τῆς ἀγιότητος; εἰς τοῦτο ἀσεβῆσαι τετόλημηκας ὁ σάρκινος καὶ ἀλάζων, ὃ παράνομον συνέδριον, ὃ συναγωγὴ πονηρὰ κ. τ. λ. τίμη λόγῳ διαφθῶν, ὃ μάταις, τῆς ἀγιαστικῆς φωνῆς τοὺς ἡγιασμένους ἀποστρεφείς θεοῦ, καὶ πάντα τοὺς ἀγίους ὀνομάζοντες; κ. τ. λ. Tu sanctitate hos denudans, simplici denominatione ubique terrarum appellari edixisti, ac veluti mortalium vilissimos propriis tantum nominibus denotari, donatam illis sanctitatis gratiam delens? Tam impie agere ausus es, o carnalis atque superbe? O iniquum symedrium! o congregatio prava! etc. Qua fiducia, o stulte, sanctitatis vocabulo spoliis sanctificatos a Deo, praesertim cum ab hoc ipso sancti appellentur? etc. Sane nostris quoque temporibus heterodoxi aliquot subverenter dicere v. gr. sanctum Franciscum, sanctum Dominicum, maluntque tantummodo pronuntiare Franciscum etc.

visset, possibile esse, immo verum ac pium, Christum figurari (1). Sed nihil horum in mentem ei venit, neque iusto ratiocinio de praedictis iudicavit, sed praepotenter potius ductorum suorum errori favit. Secus enim, rem materialem pingi figurarique posse non negasset. Sed sicuti ei qui tenet aratrum, a sapiente imputatur insipientia; ita ei qui per se facit infandum opus, ignominia et imprudentia imputabitur: nam contrarius sibi est ac veritati; neque quae adfirmat reputans, et in-scite simul ac nequiter agens.

20. Deinde inconfusam unionem videtur adserere in Christi persona, quae ex oppositis naturis componitur, sicut patrum placita docent. “ Processit enim „ Deus, ut aiunt theologi, in humanitatis adsumptione, unum quid ex contrariis „ duobus. „ Quomodo igitur conservabitur inconfusio, si Mamonas quae alteri tantum naturae substantialiter congrunt, utrique attribuit? Hoc enimvero est impossibile. Neque enim possunt ea, quae divinae supremaeque naturae insunt, ad nostram hanc terrenam substantiam naturaliter transgredi: neque immaterialis res easdem, ac materialis, habere potest proprietates quae sunt invicem prorsus separatae.

(1) Exstat in vaticanis codicibus oratio inedita Macarii Chrysocephali archiepiscopi in Lydia philadelphiaensis εις τήν παγκόσμιον ἐορτήν τῆς ὁρθοδοξίας, de universalī orthodoxiae solemnitate, quo titulo auctor denotat festum oecumenicum ob restitutum ss. imaginum honorem post damnatum profligatamque iconoclastarum haeresim. Ex hac nos praeclara oratione locos identidem recitabimus, prout Nicephori textus ansam dabit. Et nunc quidem sequentem tractum. Χρωματουροῦμεν τὴν ὀραθεῖσαν τοῦ θεανθρώπου μορφήν, καὶ διατυπώμεν τὴν ἔνυλον τοῦ θεσπότου οὐσίαν, καὶ προσκυνούμεν τοῦ ἀνθρώπινου εἶδους αὐτοῦ τὴν ἐμφέριαν, ἐξ ἧς καὶ εἰς τὸ πρωτότυπον κάλλος τὸν νοῦν ἀναφέρομεν, καὶ δι' ἧς τὴν προσκύνησιν εἰς τὸν δι' ἡμᾶς σαρκώδεντα ἀναπέμπομεν' οὐ γράφομεν θεότητος φύσιν, οὐ σχηματίζομεν τὴν ἀσχημάτιστον οὐσίαν' μή πρόσωπον ἰδοῦ θεοῦ ὁ τοῦτο ἡμᾶς συκοφαντῶν' ἀλλ' ὁ ἐωράκαμεν, μαρτυροῦμεν' καὶ ὁ θεασάμεθα τοὺς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, τοῦτο καὶ ἐν εἰκόσι προσκυνούμεν' καὶ ζωγραφούμεν τῆς ἀνθρωπότητος τὸ ὄραμενον, καὶ βλέπομεν τὸν χαρακτῆρα τῆς προσληφθεῖσης τῷ θεῷ λόγῳ σαρκός, καὶ προσκυνούμεν τῆς θεανθρώπης μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα' οὐ προσκυνούμεν τὴν κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, ἀλλὰ προσκυνούμεν τὸν κτιστὴν κτισθέντα τὸ καδ' ἡμᾶς, καὶ εἰς κτίσιν ἀταπεινώτως καὶ ἀκαιοδωρέτως κατακληθόντα ἵνα τὴν ἡμῶν δοξάζῃ φύσιν, καὶ θεῖας κοινονοῦς ἀπερησάηται τοὺς ἀνθρώπους φύσεως' συμπροσκυνῶ τῷ βασιλεῖ καὶ θεῷ τὴν ἀλουργίδα τοῦ σώματος, ἣν ἐφόρησε' τιμῶ τὴν εὐπρέπειαν τῆς σαρκός, ἣν ἐνεδύσατο' οὐχ ὡς ἱμάτιον, οὐδ' ὡς τέταρτον τῆς ἁγίας τριῶδος πρόσωπον, ἀλλ' ὡς ὁμοῖον χρηματίσαν, καὶ γενόμενον ὅπερ τὸ χρῆσαν ἀμεταβλήτως' οὐ γὰρ θεότης ἡ φύσις γέγονε τῆς σαρκός, ἀλλ' ὡσπερ ὁ λόγος σὰρξ ἀτρέπτως γέγονε, μείνας ὅπερ ἦν, οὕτω καὶ ἡ σὰρξ λόγος γέγονεν, οὐκ ἀπολέσασα τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ, ταυτιζομένη δι' ἄλλοις πρὸς τὸν λόγον καδ' ὑπόστασιν' διὸ παρῶν εἰκονίζω τὸν πρὶν ἄρατον, οὐχ ὡς ἄρατον, ἀλλ' ὡς ὁρατὸν γενόμενον δι' ἡμᾶς μεδέξει σαρκός τε καὶ αἵματος' οὐ τὴν ἄρατον εἰκονίζω θεότητα, ἀλλὰ τὴν ὀραθεῖσαν ζωγραφῶ σάρκα' εἰ γὰρ ψυχῆν εἰκονίσαι ἀμήχανον, πόσω μᾶλλον θεὸν τὸν καὶ τῆ ψυχῆ δόντα τὸ ἄυλον. Coloribus exprimus illam quae visibilis fuit Dei hominis formam: effigiam materialem Domini substantiam, veneramus humani aspectus similitudinem, unde etiam ad originale pulcritudinem mentem attollimus, atque ita adorationem ad incarnatum nostri causa transmittimus. Non depingimus divinitatis naturam, non figuramus incapacem figurae substantiam. Nec spectatum se speret faciem Dei, is qui nobis hanc calumniam imponit; sed quod vidimus, testamur; quod oculis nostris spectavimus, et manus nostrae contractaverunt, hoc etiam in imaginibus adoramus; et humanam partem quae visa fuit depingimus; effigiem aspicimus adsumptae a Deo Verbo carnis, veneramus theandricae formae imaginem. Non adoramus creaturam praecreatore, sed honorem tribuimus creatori qui factus est propter nos creatura, atque ad creaturae statum sine sui deminatione aut destructione descendit, ut nostram honoraret naturam, divinaeque participes naturae homines faceret. Adoro una cum rege Deoque corporis purpuram quam gestavit; honoro carnis decorem qui semet induit; non tamen ceu vestem, neque item ceu quartam Trinitatis sanctae personam, sed tanquam Dei participem, et unum quid cum unguente immutabiliter effectam. Non enim deitas, conversa est in carnis naturam; sed sicut Verbum caro invertibiliter factum est, sed tamen quod erat permanens; sic etiam caro Verbum facta est, quin tamen id quod erat amitteret; sed unum potius cum Verbo facta secundum hypostasim. Confidenter itaque figuro eum qui antea erat invisibilis; non inquam figuro prout est invisibilis, sed quatenus factus est visibilis propter nos per carnis et sanguinis participationem. Non figuro inquam deitatem, sed eam quae visibilis fuit carnem depingo. Nam si animam figurare nequeo, quanto minus illum qui animam fecit materiae expertem?

Is autem haec declinans, nihil aliud ait, nisi quod opposita multumque inter se dissidentia, in unum idemque coeunt atque commiscuntur, confusa et invicem permutata; ita ut naturae, ob suam in unica persona unionem, vel ambae sint incircumscriptae propter Verbum, vel contra ambae circumscriptae propter carnem; vel quod verius dicetur, neutrum horum, sed aliud quoddam consurrexerit substantiae genus, quod confusio effecerit, et auctoris nostri levitas fabricaverit. Ea quippe confusio dicitur, quae coeuntia destruit, id est nihil horum purum conservat; ita ut neque deitas in eo subiecto maneat neque humanitas. Non itaque inconfusum ille tuetur, nisi utrique naturae, quod eae proprium substantialiter habent, distinctum adtribuat. Quomodo itaque concedemus, id quod ex aliquot diversis componitur, unica appellatione ex partibus denominata denotari atque intelligi? quando scilicet proposito dogmate, proprie exacteque loqui necesse est, ita ut vel totum incircumscriptum, vel circumscriptum totum appellemus. Sic nimirum neque sola anima homo appellabitur aut hominis natura, neque item corpus solum; sed hoc totum ex ambobus, homo est. Sic ne domus quidem proprie ac per se vocabitur lapis aut lignum aut aliud quodlibet eorum unde componitur. Nunc enim sepouenda sunt quae per antidoseos figuram efferuntur, vel per synecdochem, vel per alium tropum dicuntur, utpote quae haud secundum proprium singulorum vocabulorum significatum usurpantur. Haec itaque in Christo quoque observabuntur. Sicut enim Deum solum non dicimus, nec hominem solum, propterea quod utrumque est; ita neque incircumscriptum tantummodo propter Verbum, non enim est tantummodo Verbum; neque circumscriptum tantummodo propter humanitatem, non enim est tantummodo homo; sed utrumque proprie de eo pronunciabitur. Nam sicut idem Deus simul est et homo, ita idem delineari potest, et secus. Hoc verum esse, ex contrariis quoque demonstratur. Non enim eadem praedicata differentes naturae umquam admittent; namque immortale et invisibile, nemo de anima simul et corpore praedicaverit: sic continget in oppositis: etenim mortale ac visibile, nemo de utroque praedicabit. Eodem modo neque quod non possint delineari, de ambabus simul Christi naturis religiose dicitur. Propterea irreligiosus pariter rudisque convincitur is qui haec sentit atque opinatur.

Gr. p. 13.

Deinde sic dicit. ☩ Quandoquidem alteram quoque immaterialem naturam ☩ carni copulatam habet, et tamen cum duabus illis naturis unus est; personaque ☩ eius, sive hypostasis, indivisibilis in utraque natura est; non existimamus posse ☩ eum circumscribi; quia et qui figuratur, una persona est; et ille qui personam ☩ illam circumscribit, constat divinam quoque naturam circumscribere, quae tamen ☩ circumscribi nequit (1). ☩ Pervenit hic egregius ad orationis suae caput praecipuum, in quo ceu inevitabili et inexpugnabili valde se iactat ac superbit. Sane haec propositio apud insipientes ac stultos vim roburque obtinet, et ubique decantatur, quasi aliquis facilius possit per aërem sublimis volare, quam ex huius argumenti laqueo semet expeditre: putant enim invictam habere vim et inrefutabi-

(1) Contra Mamonam Macarius. Ἠμεῖς εἰ μὲν εἰκόνα τοῦ ἀεράτου θεοῦ ἐποιούμεν, καὶ τὴν ὄψαν τοῦ ἀσφαέρτου καὶ ἀύλου ἐν ὁμοιώματι φθαρτοῦ διατυπούντες προσεκυνούμεν ἀνθρώπου, ὅπως ἂν παραφρονεῖν ἰδοκούμεν: σίγουδεν nos imaginem incisibilis Dei, et maiestatem eius, qui est incorruptibilis et immaterialis, ad similitudinem corruptibilis hominis effigiantes adoraremus, revera insanire videremur.

lem; idque velut terriculamentum prae se ferentes, pavorem eis iniiciunt, qui inconsiderate et absque examine aures praebent, eosque vinculis implicant insolubilibus; ita ut vel nolentes, persuasione ut ipsimet putant abrepti, adsentiantur. At enim vere turbidam subversionem proximo suo propinant *, dum ex cordis sui sensu blaterant, non autem ex ore Domini loquuntur *. Sed nunc etiam retribus suis capiuntur, ex retorto argumento refutationem experientes. Mirari autem par est ruditatis illorum ac stultitiae imbecillitatem et abiectioem, qui his dictionibus tamquam validis ac bene firmis se iactant. Atque in primis observanda est eorundem stupiditas, quomodo vocabula confundant, indescriptum dico et circumscriptum. Nam quod retro invictus hic et formidabilis auctor “describi”, aiebat, nunc dicit “circumscribi”, nullam horum verborum neque agnoscens neque tradens differentiam, sicut iam antea dictum est. Nec mirum ipsos in hoc quoque videri ignaros atque peccare. Iam vero his adeo sapienter ingenioseque dictis, ita nos occurremus. Atque ad personam quidem quod adinet et hypostasim, quam ipsi confiteri videntur, quia veluti basim hanc ponunt dogmatis sui, eoque immoto velut fundamento innituntur, unde audaciam sumentes, ad dogmatizandum promptissime excurrunt, consoni nobis concordisque sunt. In naturis itaque vertitur controversia, quas ipsi verbo quidem adfirmant, re vera autem manifeste factisque ipsis de medio tollunt. Etenim dum haerentes illis naturales proprietates differentiasque quibus distinguuntur atque agnoscuntur, dum inquam humanae carni atque naturae circumscriptionem, proprietatem prae ceteris intimam, eripiunt, naturas quoque pariter extingunt.

Iam vero his amotis, videndum superest, num et ipsa hypostasis sano sensu intellecta ab his producat. Dicimus ergo, quod si res simplex et incomposita esset Christi hypostasis, ita ut compositio prorsus negaretur, liceret vobis incircumscriptionem de Christo praedicare: huiusmodi enim esse simplicium naturam, nos quoque adsentimur, vanaque est de hac re dubitatio. Sin vero res duplex et composita Christus est (1), ex heterogeneis concurrens, ut Mamonas quoque adfirmat, quid dicemus his qui veritati adversantur? Praeterea si iuxta sermonem vestrum, unam ex Christi naturis incircumsriptam esse in confesso est, divinam dico, necesse est propter unicam personam, et propter naturarum in una hypostasi unionem, alteram quoque naturarum harum, eam scilicet quae nostrae est similis, esse incircumsriptam. Neque enim ita insanietis, ut hanc per se ipsam potiri incircumscriptione dicatis. Quid porro obstat, quominus nos quoque simili vestrorum sermonum tenore utentes, recto sensu antistrophem usurpemus, vicissimque dicamus, quia altera naturarum harum, humana nimirum, circumscribitur (quod quidem abs quovis sensato conceditur, quoniam et nos ipsi circumscripti sumus, et nostra omnia, peccato excepto, Christus habet) opus esse alteram quoque, divinam scilicet ineffabilemque naturam, ob eandem causam, id est ob unionem hypostaticam, circumscribi; ita ut totum hoc ex deitate et humanitate compositum, circumscriptum sit? Aequae enim divinam atque humanam Christus naturam participat, Deique et hominum mediator factus est. Iam quod aliquibus intermedium est, utrum-

(1) Compositam esse Christi personam, dicit eam ceteris theologis etiam S. Augustinus epist. CXXXVII. 11. ad Volusianum: *persona hominis, mixtura est animae et corporis; persona autem Christi, mixtura est Dei et hominis.*

* Halaic. II. 15.

* Hier. XXIII. 16.

Gr. p. 1.

que, cui interiacet, terminum necessario similiter participabit, neque aliquid plus vel minus ex hoc vel illo, aut habebit aut desiderabit, prout scriptum est * : “ quia „ pueri communicaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem. „ Valde igitur constat, circumscribi a vobis immaterialem et indefinitam naturam; quod tamen ne materiali quidem et incarnatae largiri volebatis. Hic enim sermonum vestrorum exitus est, ut quod nobis obiiciebatis, id ipsum in vos retortum sentiatis.

Quomodo igitur in divino Verbo immutabilitas servata fuit, vel in nostra natura invertibilitas retenta? quas tamen evangelia praedicant, et sacrorum antistites patres docent: quorum doctrinam deque his rebus sententiam exponendam postea curabimus. Quomodo autem etiam inconfusio, quam adfirmare simulatis, in Christi hypostasi conservabitur? Sed et hoc consideremus: quoniam adsumpta a Verbo natura creata est, itemque corruptibilis, passibilis, eaque caeditur, dolet, aliaque patitur quae naturaliter pati sortita est; num proinde ob hypostaticam cum divina natura unionem, Verbum fit creatum, passibile, corruptibile, et cetera quae servi forma servilisque natura habet? Atque ut paucis totam illorum blasphemiam orationis nostrae series exponat, secundum ipsorum propositionem, Verbum quoque corporatum, de quo haec considerantur, corpus potius confiteri cogentur. Sed dicent: carnem contemplamur Verbo unitam. At audient: et Verbum caro factum est atque crassatum; et intangibile, tactum fuit: neque tamen propterea a suis divinis praerogativis Verbum discessit; neque caro haerentes sibi ab initio proprietates immutavit, neque a propria conditione depulsa est (1). Nam de iis, quae post divinam resurrectionem nova acciderunt, imputribilitatem dico et immortalitatem, si quis repugnat, in sequentibus disseretur. Corpus quidem, quod nostro simile Dominus adsumpsit, prout sunt cetera corpora, circumscriptum omnino fuit. Quando enim ex omni aevo auditum est corpus incircumscriptum? Alioqui de rerum necessariorum numero circumscriptio est. Sicut enim non est corpus absque loco aut tempore, ita neque sine circumscriptioe. “ Nam locus circumscribit con- „ tinetque corpus; siquidem locus terminus est continentis, quatenus continet ea „ quae continentur (2). „ Itaque dicere corpus non circumscribi, idem est ac dicere non esse in loco; quod autem non est in loco, ne corpus quidem est. Quid ergo ex his concluditur? Num corpus non esse corpus? Hoc demum quid aliud est, quam omnes stoliditatis atque amentiae fines praetervehi? Captus est igitur horum dogmatum parens suismet pinnis, versisque contra ipsum tum proprii conatus; exciderunt superba et terribilia argumenta, quorum ipse impetum inevitabilem intollerandumque putabat. visaque sunt a parvulorum balbutie non differre. Reapse haec puerilis mentis sunt propria, neque infantili conditione melius se habent.

Ut autem palam fiat, quoniam ipsis sapientiae suae copia evadat, illud etiam praedictis addamus. Sensati cuncti fatentur, passionem omnem corpori nostro a qualibet occasione accidentem % eum est verberari, feriri, caedi, uri, et quidvis aliud

(1) Egregie Macarius. Διὰ τῆς εἰκονικῆς ἀνατοπώσεως, τὸν ἀπερίγραπτον φύσει τῆ Θείας, περιγραφόμενον ἕωμαιν τῆ προσλήψει τοῦ ἡμετέρου ζυγαματος, καὶ τὰ ἰδιώματα τῆς φύσεως ἢ προσειληφέν οἰκτιρωόμενον. *In iconica figura eum, qui suapte natura divina incircumscriptus est, circumscriptum videmus propter nostri plasmatis adsumptionem; nec non idiomata naturae, quam adscivit, sibi propria facientem.*

(2) Brevem hanc sententiam exerpit ex ms. Nicephoro Fr. Turrianus apud Canisium antiq. lect. ed. Basn. T. II. part. 2. p. 14.

* Hebr. II. 11.

Gr. p. 16.

eorum quae corpus labefactant aut corrumpunt, veluti adnatam transire in patientem hominem, eiusque ut ita dicam propriam atque intimam fieri. Illa tamen quae a vobis dicitur circumscriptio, id est figuratio, nihil praedictorum habet, quia tota exterior est, neque ullatenus corpus attingit, nisi quatenus speciei tantum et formae figurati communicat. Quia igitur passio magis propria est, quam figuratio et circumscriptio, quae exteriores sunt, neque corpus adficiunt, plane oporteret, iuxta

Gr. p. 17.

Christum carne passum, cruciatusque propter nos perferentem, non modo carne circumscribi, sed etiam una cum divinitate easdem participare passiones. Nam quod magis proprium est et propinquius, id accidere et fieri, quam quod aliter se habet, aequius est. Cur ergo cum carnem factum Dominum auditis, et filium hominis, et languores expertum, et si quid his simile in divinis scripturis de eo dicitur, cur inquam, quoniam inseparabilis est duarum naturarum unica persona, non simul deprimitis, secundum vestras certe opiniones, ipsius quoque divinitatem? Magis enim qui haec dicit, naturam (divinam) universi regnam imminuit, quam qui in carne eam circumscribit. Sic itaque, si vobis placet, divinitas simul cum carne circumcidetur, simul lapidabitur, crucem quoque pariter sustinebit, commoriatur, aliaque perpetietur, quotquot caro pro nobis passa creditur. Verumtamen quis tantopere delirat? Quis ita demens tanque alte in insaniae foveam prolapsus, ut absurdos Deoque hostiles sermones, qui ex vestris propositionibus consequuntur, toleret? Quis tantam adversus Verbum iniuriam aequo animo ferat, nempe ut in sententia vestra dicatur mortuum, circumscriptum, ad temporales magistratus * pertractum, divinis proprietatibus spoliatum, paterna substantia et gloria alienatum atque divisum? Quid enim vos aliud quam recentem Deum nobis obruditis, qui novam fidem nunc repente procuditis? Quis feret propriam fidem in hoc proditam, et in rei summa quae nostrum apprime interest, detrimentum pati? Si ergo ita naturaliter comparatae sunt concurrentes in Christum substantiae, ut proprietates suas invicem permiscentes retorqueant, quoniam Deo patri ac Spiritui consubstantiale Verbum est, utique simul passus fuerit pater itemque Spiritus, simul partu editus (1), simul circumcisus, et reliqua omnia, quae Verbum passum est, expertus dicitur. Atqui haec blasphemia in illorum caput recidat qui impietatis huius semina iecerunt!

Sed aliud quoque libenter admodum his dicemus. Unde vobis, quaeso, potestas haec, ut alias quidem corporis proprietates missas faciatis, circumscriptionem tantum tyrannice auferentes detrahatis? nempe figurationem, dimensionem triplicem, tangibilitatem, organorum dispositionem, atque alia ex quibus circumscriptio conficitur; ita ut si quis aliquid horum subtrahat corpori, corpus quoque ipsum de medio tollat. Negabitur enim, in loco aliquo esse vel limitari, quod idem est ac circumscribi. Id autem dictu etiam ridiculum est. Cur ergo hoc tantum de corpore perire dicitis, ceteras interim proprietates silentio transitis? Atqui apparet, vos hoc uno vocabulo cetera negare; nam si quid eorum desit quae naturam denotant, imperfecta haec videbitur. Quippe si homini desit rationalitas, homo non erit; similiter si mortalitas, erectus incessus, mobilitas, animatio, aut aliud

(1) Cod. συντεθένται. Sed corrigo συντεθένται.

* πρ. γεγονυίας
ἀγγέλων

quodlibet desideretur hominis naturam constituens ac eiusdem definitionem, homo non erit. Item si equo hinniendi, si cani latrandi, facultas detrahatur, iam neque equus neque canis erit. Sic itaque Christi humanitas si forte aliqua de suis proprietatibus careat, manca natura erit, neque perfectus homo Christus; immo ne Christus quidem erit; sed totum hoc evanescit, nisi circumscribatur ac figuretur. Hoc vero quid aliud est, nisi quod magistri vestri Ariani volunt, carnem tantummodo absque anima a Domino adsumptam (1), atque in hac neque circumscriptum neque substantialiter ei unitum fuisse? Ergo neque nostri plasmatis integritas incolumis fuit. Quomodo vero deliramenta vestra theologi ferent, qui alte clamitant: si dimidius peccavit Adamus, dimidium est tum adsumptum tum salvatum: sin totus Deo unitus est, totus et salvatur.

Ac iam cernite quo usque absurditatis sermo vester procedat. Nam si oporteret iuxta opinionem vestram, sine proprietatibus esse naturam, quod est apprime incredibile, ne alterutri quidem Christi naturae proprietas danda foret. Cur enim carni soli, pro animi vestri libito, proprietatem donatis, non autem alteri quoque naturae largimini? ut magis videlicet demonstraretis vestram erga unicam hypostasim sinceritatem, quod nempe simplici tantum cogitatione (2), pro vestro arbitrio ac facilitate, res ex quibus naturae constant atque agnoscuntur, statuitis; confusionemque et cinnuxit, aequae ac veteres magistri vestri, imaginamini, Christique mysterium umbraliter pingitis, ut evidentius scilicet atque apertius conficta a vobis quasi hircocervi persona consurgat. Neque video quodnam hoc sit distributionis genus, Verbi tantum incircumscriptionem, ut nobile aliquid et augustum, carni largiri; atque hac dote honorare eam arbitrari, qua se honorari ferendum * ei non sit; ceteris autem praerogativis ceu per invidiam spoliare, et quasi dimidiatam imperfectamque relinquere; ita ut ne honor quidem incolumis maneat, quia non tam honoratur re data, quam ceteris dehonatur ablati. Nam nec qui una aliqua re liberalis est, is est benivolutus; et qui in multis parce agit, malignus est.

Cr. p. 18.

* gr. ἀνεκτόν.

(1) Haeresum adversus theologiam et oeconomiam concilianum breviarium scribit ita Macarius. Καὶ τοὺς μὴν μίαν φύσιν καὶ μίαν ὑπόστασιν τῆς Θεότητος ἀφρόνως λέγειν ἐπλάησεν ὁ διάβολος· τοὺς δὲ, τρεῖς ὑποστάσεις καὶ φύσεις τοσαύτας διαγορεῖσιν ἐνόησεν· καὶ πιστὴ μὲν μίαν φύσιν καὶ μίαν ὑπόστασιν ἐπὶ Χριστοῦ· πιστὴ δὲ δύο φύσεις καὶ δύο ὑποστάσεις· ἡρῶζεν ὑπέδωλε· καὶ διὰ τοῦτο ἡ πολυσχηθὴς τῶν ἀνθρώπων διήρησις· καὶ ἰουδαϊσμός μὲν ὀλιγωρῶς διαμάχεται· ἀρειανισμός δὲ σαβηελισμῶ· καὶ Νεστόριος ἀπιφίρεται· Διοσκώρῳ· καὶ Ἀπολλινάριος Ἐυνομίῳ· ὁ μὲν γὰρ ἄνουν τινὰ καὶ λόγον παντός ἑστερημένον ἀνείληφέναι λέγει ψυχὴν τὸν Θεὸν λόγον Ἐυνομίος δὲ καὶ Ἄρειος πάλιν σῶμα μόνον τὸ προσληφθὲν δογματίζουσι· καὶ οἱ μὲν περὶ Μαρκίωνα καὶ Βασιλείδην καὶ Μάνετα τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ ἄντικρυς ἠρῆθησαν· οἱ δὲ περὶ Παῦλον τὸν σάμοσατιά, καὶ Μάρκελλον, καὶ τὸν τοῦ σκάτους υἱὸν Φωτίνου εἰς τὴν ἐναντίαν ἐκ διαμέτρου βλασφημίαν κατέπεσον, ἀνθρώπων μόνον κηρύττοντες τὸν Χριστόν, καὶ τὴν πρὸ αἰῶνων ὑπάρχουσαν ἀνομήνου Θεότητα. Et alios quidem sefellit diabolus, et unam naturam unamque personam divinitatis insipienter dicent, alios ut tres personas totidemque naturas praedicarent decepit. Aliis unam naturam personamque unam Christi, aliis vero duas naturas duasque personas putare suasit. Hinc hominum in multas sectas distractio. Et iudaismus quidem cum paganitate pugnat, arianismus cum sabellianismo; Nestorius adversatur Dioscoro, Apollinarius Eunomio; quorum ille animam absque mente et ratione omni carentem a Deo i verbum adsumptam censet; Eunomius autem atque Arius versa vice solum corpus ab eo adsumptum dogmatizant. Et Marcion quidem, Basilides, atque Manes Christi humanitatem diserte negant; Paulus vero samosatensis, et Marcellus, et tenebrarum filius Photinus (Lucidus) in contrarium prorsus blasphemiam inciderunt, hominem tantummodo Christum praedicantes, et existentem ante saecula deitatem negantes.

(2) Ἐν γράσει, ut loquuntur Iacobitae in colloquio cum Theoriano a me edito. Quippe hi haeretici catholicorum argumentis pressi, eo demum fugiebant, ut duas naturas in Christo mentis suae phantasia contemplantentur, ἐν γράσει; re tamen ipsa subsistere, plane negarent.

Utique vel haec dos sola (incircumscripção) carni adiecta sufficit ad quaestionis statum demonstrandum, nempe quod omnino ne carnem quidem esse, apud vos iam constet. Destruere enim hoc pacto arbitramini universae quoque incarnationis rationem, quandoquidem totam phantasiastarum sentinam exhaustis (1). Cur enim propter eius cum Verbo unionem, carni non adtribuitis etiam impassibilitatem, atque ut sit intemporalis, et sine initio, et invisibilis, intangibilis, absque ulla figura, et quaecumque alia in Verbo contemplamur? praesertim quia haec invicem subsequuntur: nam quod est incircumscriptum, idem est invisibile; quod invisibile, idem infinitum; hoc autem incomprehensibile etiam est. Tum quod est impassibile, idem incorruptibile; quod incorruptibile, idem immortale; quod immortale, sempiternum quoque est, ideoque sine carens. Sic itaque se habebit etiam caro, ut tanquam congenita Verbo et substantialiter compacta, atque omnes proprietates adeptam, ex quibus Verbi substantia dignoscitur, etiam consubstantialis illi evadat. Immo, si nos oportet rationabilius, vobiscum congregantes, dicere; quoniam caro, ex sententia vestra, consubstantialis Verbo data est, Verbum autem patri est consubstantiale; sequitur, iuxta ratiocinium vestrum, ut caro patri quoque sit consubstantialis, itemque Spiritui. In tantum vos impietatis barathrum speciosa haec et praeclara incircumscripção proiecit! Sed et illud addam, aliter etiam Mamonae nostri sermonem in extremam desinere impietatem: certe in quantam irreligionem abripiat, hinc noscemus. Namque hi sicut circa incarnationem in ipsa rei summa aberrant, ita etiam in doctrina de ipso Deo offendentes, capitalis criminis rei suismet capti laqueis incautissime deprehenduntur. Etenim talione quodammodo relationes alternare in utraque re cernuntur.

21. Nam sicut in incarnatione copulantur naturae ad hypostasim, ita discernuntur in Trinitate hypostases propter personales proprietates. Vicissim copulantur in Trinitate hypostases, ob eandem in his naturam; discernuntur * autem naturae in incarnatione, propter substantiae differentiam, factae individuae. Sicut ergo hi non adsignant peculiares naturarum in incarnatione proprietates, quae illas ab heterogeneis secernant, ita ne in Trinitate quidem distinctas omnino exhibebunt hypostaseon notas, quae ipsas hypostases in una eademque substantia * spectatas inter se distinguunt. Atque ut illic de hypostasi, ita heic de natura rixabuntur: siquidem proprietatum apud ipsos non videtur fieri distinctio. Quid ergo ad haec dicimus? Nempe quod si iuxta illorum propositiones, propter unionem cum Verbo, oportet carnem esse incircumscripctam; necesse est e contrario, quoniam oppositam rationem res incarnationis habent, idem consequi flagitium, sicut sermo noster decurrens demonstrabit. Nam si pater est ingenuitus, filius autem genuitus; erit propter unam eandemque naturam, secundum quam indifferentia et aequalitas in ambobus spectatur, erit inquam pater quoque genuitus: vel alioqui filius ingenuitus; idemque sermo de Spiritu etiam sancto valebit. Hoc autem quid dici potest scelestius et irreligiosius? Sed iam adeo absurdis omissis, ad reliquas sermonis partes pergamus.

(1) Contra iconomachos, qui viam sternebant phantasiastis, ita Macarius. *Τὶ θύσαν τοῖς δικαιοῦσι ὑπανόγησι, καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀνατρέψει; μυστήριον; τί καινὴν καὶ πονηρὰν νομοθεσίαν νομοθεσίαν, ὃ τῆς χάριτος ἀνάξις, τὸ πονηρὸν τῆς μονιχαϊκῆς αἰρέσεως ἀποκύημα; cur fores phantasiastis patefacis, et incarnationis mysterium subruis? Cur nosam pravamque regulam invehis, o homo gratia indigne, o infelix manichaeae haereses partus?*

* gr. διακρίσιν
723

* adde gr.
19712v.

22. Prosequitur ergo Mamonas. ☩ Quoniam post illam unionem indivisa est actio, sicut in dogmate confitemur. Et quamquam solius carnis imaginem facit (artifex), attamen etiam personam carni propriam dat. Fitque hoc in tota divinitate monstrum, id est tres in divinitate personae, et una humanitatis; ☩ quod profecto perversum est (1). ☩ Sus deque unionem decantat, quam inseparabilem hic sapiens dicit, ut per illam videatur dogma suum roborare; atque ita humanitatem Christi obumbrare. Idecirco ait: etiamsi solius carnis imaginem facit. Atque hoc loco sapiens illud oraculum recitandum est *: “ sapientia carens incerpatione, errat; et sapientia insensati, inexplicabilia verba, Et, vae iis qui apud se ipsos sapientes sunt, et iudicio proprio prudentes! Quia infatuata est insipientium ipsorum anima, et excaecata mentis consilia *. ,, Namque a veritate rectorum ecclesiae dogmatum denique excidunt; neque emicantes ex suarum propositionibus absurditates praevident, in quale videlicet eos pertrahant praecipitium: nihilque ipsi magis student, quam ignorantiam condiscere; et quidem suo ipsorum opprobrio gloriantur; quorum revera gloria est in eorumdem ignominia *. Atqui ego huic ita contententi, et cuilibet paria opinari volenti sic occurram: tu ergo, quandoquidem duas naturas esse definis, utram harum confiteris in Christi forma, et in persona quae cernitur atque apparet? Si divinam dixeris, tunc visibilem esse adfirmas Verbi alioqui incomprehensibilem atque invisibilem deitatem; quod perinde est ac si dicas circumscriptam. Namque omne quod cernitur, circumscriptum est ac definitum, quia videlicet sub sensu cadit: quodque adtribuere carni noluisti, id in divinam naturam proicis. Neque sane vitabis blasphemiam, neque de crimine dementiae reus non eris; quia post hoc eximium studium tuum, dum visibile esse invisibile, circumscriptum esse incircumscriptum demonstrare vis, cogitationum tuarum vanitate deceptus, in contrarium sensum verba tua convertisti. Nam quod est invisibile, contra fit visibile; et incircumscriptum, te dicente fit circumscriptum.

At si forte dicere id non audeas, humanam tantummodo visibilem naturam Christo adtribues. Atque ut similem orationi tuae contradictionem faciamus, hypostasim tu divisisti, simplicemque hominem Christum esse definisti, magisque perspicue atque evidenter quaternitatem effecisti. Propriam enim personam carni adtribuisti, nihilque aliud quam creaturam Christum fecisti, ita ut deitas in eo non sit, perfectiusque et firmiter circumscripsisti; idque prave admodum et fallaciter. Captus itaque es tuismet implicitus artificis. Nam quo pacto deinceps nestorianae insaniae divisionisque absurditatem vitabis? manifeste enim in hanc incidisti. Siquidem Nestorius hanc ob causam hypostaticam unionem confiteri in Christo recusat, sed benivolentia potius et relatione hanc confici blaterat, ceu si divina natura non admittat aliam unionis personam, propter incircumscriptionem. Quo fit, ut nec proprie deiparam sanctam Virginem sed hominiparam exitisse futiliter dicat. Deinde Christi miraculis simul et cruciatibus tibi obiectis, quid ais? Quoniam incircumscriptum est Verbum, pariterque incircumscriptam carnem ais, utrique omnino ambo adtribues, miracula atque cruciatus, Verbo utique et carni; non autem singillatim ac particulatim, quia non alternant proprietatem Verbum et caro, quod ad-

* Prov. X. 17. gr.

* Eccli. XXI. 21
Gr. p. 20.

* Philip. III. 19.

(1) Recole dictum a Macario p. 26. n. 1.

tinet ad incircumscriptionem. Id vero non impium tantummodo, sed stolidum quoque erit: nemo enim cordatus pronuntiabit, vel Verbum cruciatus pati, vel carnis esse miracula existimabit (1). Quippe haec haud carnis virtus efficit, sed uniti Verbi omnipotens atque efficax patrat per carnem operatio. Vel certe apud te cruciatus
Gr. p. 21. aeque ac miracula evanescent. Nam si carnem incircumscriptionem esse concedamus, ea cruciatus subire non poterit. Quomodo igitur blasphemiam vitabis? Undique te circumambit ampla et hians impietatis fovea. Profecto iustum congruumque est, ut is qui miracula Verbo adsignat, idque incircumscriptionem confitetur, idem si convenienti analogia carni pariter cruciatus adtribuit, hanc circumscriptionem esse existimet. Sic enim oportet naturae utrique quod proprium ac peculiare est adscribere.

23. Deinde ait. ☩ Quia carni, et quidem soli, propriam circumscribit per
 ☩ sonam simplicis hominis. ☩ Quod si forte non circumscribat, quid tibi eveniet? Ut eadem tecum loquendi formula utar, sic propriam personam adsignabit scorsum nudi ac solius Verbi, divisam ac separatam a Christi humanitate, quae vere est circumscribita, ut cunctis recte sentientibus constat, et copiose antea demonstratum fuit. Et ecce tibi hinc denuo consurgit quaternitas, quia separata est a Verbo iuxta tuum ratiocinium humanitas, nihiloque minus abit in partes Christus, additurque a te persona vivificae venerandaeque Trinitati. Scilicet ita effrenem adversus Christi oeconomiam hic eius hostis vibrans linguam repugnantes sermones effutit; et novis plurimisque argumentis semet ipse decipiens, totum mendacii errorem complexus, abhinc fabulis componendis indulget, praestigias comminiscitur, easque vana garrulitate contextit, suamque animam phantasmatibus replet; ut sic blasphemia impietatem, praestigiae vesaniam scribentis, nec non illorum qui sermonem eius recipiunt, manifestam omnibus faciant.

Quid enim ait in subsequentibus sermonem continuans? ☩ Nempe personam
 ☩ efformans (imaginum artifex), Christum faciens simplicem creaturam, et ut
 ☩ divina natura in eo non sit. ☩ Verba sunt ista praepotentiae ac ruditatis, ex quarum utraque genitâ et conflata impietas contra irreprehensibilem nostram juvenatur fidem, et recta dogmata oppugnat. Atqui adversus hos ructus, ut patrum verbis utar qui in huius sapientis invehuntur inscitiam, nonne silere satius sit?

Eros. XXXI. 1. " Ne respondeas enim stulto secundum stultitiam suam " , scriptum est. Attamen ne hi falso crediti sapientes apostasiaeque defensores causam piorum patrocinio destitutam videantur invadere, invictam suam mendacii vanitatisque doctrinam putantes; propterea, etsi turpe est atque indecorum cum adeo debili ac superabili hoste configere, nihilominus communi hominum sensu utentes, excogitatas ab istis adversus veritatem machinas atque fraudes, quas stulte contra ipsam et inconsiderate in aciem educunt, naviter admodum oppugnabimus. Quippe in stolidissima et absurda consilia abeunt, eo quò non decet proveci; et carnis suae mentem vane inflatam gerentes, ea quae nemo cordatus scivit, neque ipsa rerum natura agnoscit, decernunt. Nam praeter impietatem, incredulitatem quoque comitem habent: unum scopum spectantes, omne studium adhibentes, omnem lapidem (gr. rudentem) ut ita dicam moventes, ut nimirum subruant, prout sperant, Christi oeconomiae my-

(1) Macarius: ὁρῶμεν τὰ θαύματα, καὶ νοοῦμεν τὴν θεότητα βλεπομένη τὰ παθήματα, καὶ πιστεύομεν τὴν ἀνθρώπινην φύσιν: spectamus miracula, et intelligimus deitatem. Cernimus cruciatus, et credimus humanitatem.

sterium; atque hoc incircumscriptionis praetextu, venerandae eius formae imaginem aboleant. Sed merito diceret contra eos divinum proverbium * : “ qui innitur
 „ mendaciis, hic ventos pascit; idemque persequitur aves volantes, et congregat
 „ manibus sterilitatem. „ Compingunt enim somniantium instar falsitates, quas ipsis
 ratiociniorum pravitas, et vana atque fallacia impurae animae spectra suggerunt.
 Nam quod mente decerrantes, quam reproban gerunt, longe a veritate rectaque via
 recedant, neque a praestigiis cessent, neque vanitates illas conflare omittant, nemo
 credo religiosus et suae mentis compos non adsentietur.

Sed age dicant, undenam ipsorum magister haec accepta habeat? Nam
 si quidem a divinitus datis Spiritus oraculis, vel a divina scientia instructorum pa-
 trum nostrorum magisterio, demonstrent ubinam, et nos ultro silebimus. Sin potius
 Mamona ex suo cerebro loquitur, unde etiam rei falsitas pendet, quis ei auscul-
 tabit stulta dicenti? Quis adeo mente praecordiisque destituitur, ut concedat, eum
 qui Christum figurat, efficere hunc simplicem creaturam, vel a divina separare na-
 tura? Ubinam telluris marisve auditus est aliquis aut prisca aut nostri temporis
 homo, cui vel in mentem haec venerint, vel compositum a Mamona portentum hoc
 (quod fabulis novis delirans farsit) persuaderi potuerit? Nam quae oratio talia ad-
 mittere cogit? quanam syllogismorum vis, vel fraudulentorum verborum suasiones?
 Nam si oportet, istorum hominum dolo discusso, veritatem ipsam adtingere, dici-
 mus eum qui figurat, unire potius, dum creaturam visibilem corpusque per omnia
 nobis simile effigiat; neque aliquid deminuere vel distrahere a Christo, sed ei potius
 admovere tum ratiocinio suo tum relatione; et sive naturas quis dicat, sive aliud,
 ea res certe unionem constringit. Non enim humana tantummodo Christi species,
 tum ob refricatam memoriam tum propter archetypi assimilationem, visibilis exhibetur;
 sed et ipsum Verbum, quamquam neque circumscribitur neque figuratur, quia
 suapte natura invisibile est et omnino incomprehensibile, nihilominus quia
 unum hypostaticè est atque individuum, idcirco in memoriam nostram simul revoca-
 tur. Atqui hoc ipsum pergrave est istis et iniucundissimum, quia aegre ferunt
 Christum in imagine etiam spectatum (1). Sic itaque et Mamona animo exasperatus
 ad Christi mentionem, totam suam ferocitatem rabiemque contra memorialem
 iconem effundit. Licet ergo his ita animo adfectis, tum etiam cum sacrorum evan-
 geliorum oracula audiunt, quae nexu quodam cum praedictis sociantur (2), quia
 parem significationis vim habent (in utrisque enim, icone scilicet ac lectione, idem
 argumentum versatur, eademque historia a primordiis usque spectatur) licet his, in-
 quam, si quid ea humanum circa Christi oeconomiam docent, paria cogitare, atque
 ita intelligere ceu si veluti creaturam nobis Christum obiiicerent; et quasi eum a
 Verbo seiungerent, idcirco evangelia proscribere atque abolere; dicente praesertim Iu-
 daeorum turbis Domino: “ cur me interficere quaeritis, hominem qui veritatem vobis
 „ locutus sum *? Item: filius hominis traditur ad crucifigendum *. „ His quippe locu-
 tionibus humilis eius et pauper status representatur. Quicquid denique passionem et
 crucem nobis commemorat, deridere licet atque contemnere. At enim nemo corda-
 tus ita cogitabit aut dicet. Ergo et contemptus imaginum eadem absurditate laborat.

(1) Dictum hoc contra iconoclastas non semel intorquet Nicephorus.

(2) Legesis de hac re Hadriani I. papae epistolam, de qua mox loquimur, tom. cit. col. 941. Item col. 953.

Prov. X. 1

Gen. 1. 2.

* Ioh. VIII. 40.
 * Matth. XXVI.
 2.

Quid ergo dicimus? Nempe ut ubique futilis hic theologus a veritate declinat, ita heic quoque manifeste labitur. Agesis hoc etiam animadvertit: sicut hic in superioribus mendacio implicitus, et contra se ipsum sapiens aiebat, ut bene res se habeat, opus esse figuram consubstantialiorem esse figurato, nesciens vel non concedens differentiam in ipsis, velut neque animati et inanimati, neque rationalis et irrationalis, vel aliarum rerum plane inter se distinctarum diversitatem agnoscens; ex quo sententiam eius apparet infirmam esse et instabilem *; sic in his etiam, eadem mente utens, theologiae suae mythologiam multo enimvero acumine ac mentis sobrietate exquisitè admiscens, perinde habet prototypum et eius simulamentum. Ac sicuti inter sanctum et pollutum non vult distinguere; ne inter haec quidem discernere patitur, et ne summis quidem labris doctrinam hanc delibare. Nam qui ob factam imaginem, dividi Christum putat, nihil aliud arbitratur, nisi Christum ab imagine sua non differre, sed ambo esse unum. Secus, si haec novisset discernere, res sacras et cultu dignas non damnasset. At enim vana gloria, et mundi stultitia victus, nimis sui amans et cupiditatibus mersus, animam gerit obtenebratam, veritatisque lumine caret, nihil praeter visibilia sciens atque imaginans. Nam terrenus totus, et humi pronus, abditam reconditamque in sacris rebus gratiam non agnoscit, utpote qui intra materiam tantum et creaturas mentem continet.

6. p. 21.

Age vero si quis, aequè ac iste sapientissimus atque acutissimus, ita cogitare et profiteri decrevit, interrogantibus nobis respondeat, ac porro det operam ut agnoscat quousque propositiones illius evadant. Dicat enim nobis primum, num ab aliquo christiano ita opinante didicerit? Profecto nec adfirmare id poterit, nec demonstrare: suum enim ipsius et artificium et maleficium sine dubio iamdiu praese fert. Verumtamen, qua vi, quoque modo, haec inter se componere vult hic dogmatum novorum inventor? Si enim Christus figuratus creatura tantum remanet, divinaeque expers naturae quia haec incircumscripita est, multo id prius pati debuit, cum est incarnatus; quatenus adsumpta a Verbo caro, magis propria eius est, quam imago archetypi: quandoquidem ea quae figurando fit imitatio non bene servabitur, nisi exemplari quoad fieri potest assimiletur. Quomodo enim quod ad alicuius imitationem similitudinemque fit, agere aliquid aut pati poterit, nisi antea id cuius est imitatio, ita se habeat? Quod si haec dicere, summa dementia impietasque est, quid ni et illa in vesania summa versentur? Nam si quis illa vera esse dicat, prorsus sermonis necessario nexu, quoniam vere hominibus visibilis fuit cum inter nos apparuit Christus (quamquam fieri nequit ut divina natura conspiciatur) sequitur inquam ut quia divina natura non est conspicua, id quod cernitur, creatura potiore iure tantummodo sit, divina ibi non existente natura. Iam vero quatenus primitus ab hominibus conspectus fuit, eatenus etiam figurari debuit; nam nisi quis viderit, ne figuram quidem efficiet. Quod si criminantur ob dictas causas pictorem, quid ni multo magis eum qui conspectus est? siquidem ob id potissimum unica Christi se subduxit persona, nihilque aliud quam creatura superfuit.

24. Quod si a credente quodam exoratus Christus, divinum vultum suum in linteo expressum misit (1), cur aliis eundem figurantibus dica temere scribitur?

(1) Eusebius hist. eccl. lib. I. 13. inscriptas nominibus Christi domini et Abgari reguli edesseni multas epistolas recitat; missae tamen iconis non meminit; quod tamen diserte facit antiquissimus auctor

Deinde et hoc seiscitari aequum est. Itane natura comparatus Christus ut haec pati posset, passus est, nec ne? Si suapte natura haec pati non poterat, plane errat et insanit, qui ea criminatur, summaque pravitate et vesania labor eius redundat. Nam contra rerum naturam contendere eum apparet, et ei rationi ipsi quae res quaeque existit oblectari. Nam quod existere nequit, is decernit necessario existere: et quod fieri naturaliter nequit, consentaneum esse ut fiat adfirmat. Si ergo ita natura comparatus sit Christus, temere reprehendit pictor aut spectator: neque enim quia pictor pingit, et quia videns videt, praedicta contigerunt, sed propter visum atque depictum, id est propter eum cui talia naturaliter inerant. Itaque ipse potius qui visus fuit et pictus, quique abundantia suae erga homines benignitatis semet humiliavit, visibilemque et delineatum nobis semet in sua exinanitione obtulit, ipse inquam et divisionis suae, et ad simplicis creaturae conditionem demissionis, causa potissima extitisset. Ex quo videtur novum quoddam accusationis genus Christo conflari; ita ut quas ob causas ceu benefactor honorandus esset atque adorandus, indidem potius vituperatio illi et contumelia contingeret. Gratia autem incarnationis, in dedecoris atque ignominiae materiam cederet. Quod haec igitur magis quam ipsa crucis passio, secundum adversariorum argumenta, inhonesta essent et irreligiosa, iam in superioribus satis dictum est.

Atqui etiamsi in his adversarii victi discederent, in promptu est illis ad blasphemiam fulciendam argumentum aliud, nempe quod Verbum una cum carne in imagine circumscribi necesse sit: quod ubique buciantes, malam prioribus appendicem subtexunt. Atqui ad haec quoque dicendum est: num in propria ineffabili natura circumscriptum fuit Verbum cum corpus adsumpsit, an secus? Si circumscriptum fuit, concedatur id fieri tunc etiam cum figuratur. Sin minus, quae ratio cogit dicere, Verbum figuratum prout est in carne, circumscribi? Quod enim non est passum, dum circumscriptam sumeret carnem, quomodo dum eius caro pingitur, illud patietur? Attamen etiamsi ita publice coarguti, quod insana et contumeliosa adversus sanctam nostram commentati sint confessionem, nihilominus hoc uno ex absurdis argumentis suis vanitatem proprii dogmatis se confirmare putabant; ut

Gr. p. 25.

Moyses Chorenensis hist. Arm. lib. II. 32. Item eius iconis meminit Hadrianus I. PP. cum suo decessore Stephano, in celebri ad Carolum magnum epistola pro secunda nicæna synodo adversus carolinus libros (quibus inanes suppetias tulerunt conventus parisiensis episcopi Concil. Gall. Supplem. T. I.) citata etiam trium patriarcharum Alexandriae, Antiochiae, et Hierosolymorum synodica (Labb. concil. ed. vet. T. VII. col. 923.) Accedunt autem testes Evagrius, Ioh. damascenus, Syncellus, Cedrenus. — Sed etiamsi nos praetermittimus de epistolis illis et de icone edessena criticam disquisitionem; sunt ea certe luculentissima quae pro ss. imaginum perpetuo apud ecclesiam romanam cultu scribit Hadrianus in dicta epistola p. 944, ubi de conciliis romanis pro eo dogmate celebratis; praesertim vero col. 955-958, ubi romanos pontifices copiose enumerat, qui Christi et sanctorum imaginibus tum pictis tum etiam musivo opere ac pretioso metallo expressis urbanas basilicas oppleverunt (quem Hadriani locum utinam sacri antiquarii non negligent, heterodoxo vero iconomachi cum fructu aliquo legant!) Porro inter pontifices, utroque epistolae loco, prope eminent Gregorius iunior sive secundus, cuius egregiam de ss. imaginum honesto ac moderato honore doctrinam feliciter nos protulimus ex ineditis Albini collectaneis in Spicilegio rom. T. VI. praef. p. XV. Idem hoc dogma tanta firmitate tenebat, ut scribens ad Leonem et Constantinum imp. haereticos dicat: « pro » sacris imaginibus omnia et ipsa nostra tradimus, si contigerit, corpora. » Denique cur praecipue romani pontifices hunc quoque religiosum articulum defenderint, causam adfert ex quarta synodo Hadrianus, quod nempe: « fidem nos a nostris maioribus traditam debemus cum omni competenti devotione defendere, et dignitatem propriae venerationis beato apostolo Petro intemeratam et in nostris temporibus » conservare: quatenus beatissimus romanae civitatis episcopus, cui principatum super omnes antiquitas » contulit, locum habeat ac facultatem de fide et sacerdotibus iudicare. »

deinde universam controversiam sic obtinerent, planeque fallacem cum ostenderent qui dixit: “ Verbum caro factum est, et habitavit in nobis * ., Item cum qui scripsit: “ quia pueri communicaverunt sanguini et carni, et ipse similiter eisdem par-
 * Ioh. I. 14.
 * Hebr. II. 14.

*,icipavit * ., Nec non quotquot alia nobis ab evangelica praedicatione tradita sunt. Sed enim absurda haec et irrationabilia ex absurditate scribentis profecta, ipsius vere aliorumque eidem aurem praebentium insaniae conveniunt.

Illud quoque dicendum est, sacram nempe Servatoris imaginem, prout haecenus disputata docent, res archetypi participare; quod ex ipsis istorum operibus manifestum fit. Sicut enim quicquid a Christi hostibus patitur eius imago iniuriis appetita et deiecta, propter ipsum reapse archetypum patitur; quia hi ut Christum offendant, id agunt; ita analogice et consentaneae, ut facili ratiocinio quisque agnoscat, gratiam merito quandam atque virtutem vicissim ex archetypo imago participat (1). Quippe molestus est ipsis Christus in imagine etiam spectatus. Sicut enim Iudaeis praeis gravis erat Christus in carne conspectus, ita ut iustum hunc non ferentes, modo dixerint: quousque animam nostram suspendis *? modo plurimis calumniis circumvenerint, deinde ad extremum turpissima nece adfecerint; sic hodiernis etiam Iudaeis, in veneranda effigie sua intolerabilis Christus videtur, qui in se ipsis Iudaeorum imaginem atque imitationem gerentes, Christi imagini irascuntur; et aeque ac illi iniuriis plurimis conviciisque adpetunt, postremoque violenter destruunt, Iudaeorum scilicet consecrati et scelesti.

25. Quoniam vero de Domini incarnatione nobis sermo est, haud intemptivum putamus hoc etiam praedictis adiungere; et primo quidem probatam nobis immo ipsi veritati doctrinam exponere, deinde etiam adversariorum sententiam quatenus recta vel distorta sit, considerare (2). Nos enim sicut a divinitus loquentibus

(1) Miros hac super re locos veterum patrum recitat Hadrianus ep. cit. p. 942. 943.

(2) Egregiam Christi domini oeconomiae descriptionem dat in praedicta oratione Macarius, cuius verba haec ponere nos non piget. Τὸν μονογενῆ λόγον εἶ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας κηρύττομεν, καὶ τὴν ἡμῶν ἀνάγκαισι ὑπερίστασθαι καὶ περικαινοῦν αὐτὸν εἰσὶντες κατὰ τὴν θεότητα. ἔρχονται κατὰ τὴν ἀναγκασιότητα ἡμεῶν καὶ ἔρροντα φύσεις ἐν μῆ τῇ ὑπόστασει ὅλον τὸν αὐτὸν θεόν, καὶ ὅλον ἄνθρωπον θεὸν σισαρακμένον ἐναργῶς οὐ κατὰ φαντασίαν ἢ ὄψεσιν, ἀλλ' ἀληθείᾳ καὶ πράγματι οὐ τραπέντα τὴν θεότητα, ἀλλὰ προσλαβόντα τὴν ἀνθρωπότητα, σάρκα ἐκπαθὴ ἡμελοποιημένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοεῶν οὐ γὰρ μόνον ἡμετέρας σάρκα λογικῆς ἐπέκεινται τῆς λογικῆς. ἀλλὰ γενέντηται κατὰ ἀλήθειαν ἐκ γυναικός, μορφήν δούλου λαβόν' καὶ ἐστὶν ὡσεὶ ἐν θεότητι τελείος, ὅτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τελείος οὐκ ἐκ μόνης θεότητος καὶ σαρκὸς εἰς ἓνα Χριστὸν καὶ κύριον καὶ υἱὸν συγκεμένον, ἀλλ' ἐν ἑαυτῷ τελείος, ἀνθρωπότητος δὴ λέγω καὶ θεότητος, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν παραδόξως συνδυόμενος οὐ σύγγχυσιν διὰ τὴν ἔνωσιν οὐδὲ φερμὸν ὑπομείνας, οὐ διαίρεσιν διὰ τὸ ἄφωτον οὐδὲ χωρισμὸν εἰσοδεχόμενος ἀλλὰ καὶ τὴν σύνδεσιν εἰς λέγω τὴν κατ' ὑπόστασιν τῶν δύο τελείων φύσεων ἀφρτον καὶ ἀσύγγχυστον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀδιάσπαστον ἔνωσιν οὐ γὰρ μίαν σύνδετον φύσιν φρονοῦμεν, ἀλλὰ μίαν σύνδετον ὑπόστασιν ὁμολογοῦμεν, καὶ ὀχρίοσιν κεκτημένην τὴν τῶν φύσεων συνδρομήν, καὶ ἀσύγγχυστα τούτων φυλάττουσας τὰ ἰδιώματα οὕτε γὰρ ὡς ἄφωτον ἔχοντα τὰ συνελθόντα τὴν ἔνωσιν, καὶ χωριστὰ λοιπὸν ἀπ' ἀλλήλων περὶκεν οὕτε ὡς ἀδιαίρετον κεκτμενὰ τὴν σύνδεσιν καὶ σύγγχυσιν ἵνα τοσαύταν ὑφίσταται ἀλλ' ἔμεινεν μὲν καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν ἀκραφνὴ κατ' ἑαυτὰ τῆς φύσεως ἐκείρας τὰ ἴδια, καὶ διελθῆσι δηλαδὴ, αἰ ἐνέργεια, τὸ ἀπαθὲς τῆς θεότητος διεφυλαχθῆ δὲ καὶ τὸ ἀδιαίρετον ἀλλήλων καὶ εἰς αἰῶνα ἀχώριστον τῆς τῆς κτιστῆς καὶ τῆς ἀκτιστοῦ οὐσίας, τῆς περιγραπτῆς καὶ τῆς ἀπεριγραπτοῦ φύσεως εἰ γὰρ καὶ πέποιθεν ὁ μονογενὴς ἐξ ἀσθενείας σαρκὸς, ἀλλ' ἔμεινεν ἀπαθὲς ἐν δυνάμει θεότητος εἰ καὶ ἤλγησεν ὑπὲρ ἡμῶν τῇ ἐν σταυρῷ προσήλωσει καὶ διατάσει καὶ οὕτως ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐδελούσιν ἢ αὐτῷ καὶ τὸ πάθος καὶ τὸ ἄλγος καὶ τὸ ἀποθανεῖν ἔπασχεν ἢ σὰρξ, ἤλγησι φυσικῶς ἢ ψυχῇ διὰ τὴν συνάρθειαν ἐξ αὐτῆς γὰρ ἢ αἰσθητοῖσι τῇ σαρκὶ καὶ ἡ θεότης ἐν ἀμφοτέροις οὐκ ἔπασχεν οὐδὲ ἤλγησι, ἐπεὶ τῶν τοιούτων ὑπέρτερον τὸ θεῖον ἢ ψυχῇ διήρτη ἐξ σαρκὸς, ἀλλ' ἡ θεότης ἐξ ἀμφοῖν ἀδιαίρετος ἦν ταύτῃ καὶ καθεὶν καὶ ἀποθανεῖν καὶ ταφῆς ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἀπεινεῖσθαι τὴν φθορὰν καὶ τὰ τῆς φθορᾶς καὶ μετασκευάσας αὐτὸς τὸ σῶμα πρὸς ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν εἰκότιν ψυχὴν κατ' ἐξουσίαν ὡς θεὸς προσλαβόμενος, ἀνίστη τριήμερος καὶ μένει

instituti fuimus, unum eundemque Christum ac Deum, duplicem confiteri didicimus; nempe et Deum sine initio, intemporalem, et absque corpore, propter suam cum Deo patre consubstantiali naturam; itemque in tempore et corporaliter ho-

δεός μετά σαρκός και ψυχῆς εἰς αἰῶνας ἀρχαίσιτος, οὐκέτι παθητὸν ἔχων τὸ πρόσωπωμα· εἰ γὰρ και ἐγγράκιμεν κατά σάρκα Χριστὸν, φησιν, ἀλλά τὸν οὐκέτι γινώσκουμεν· τὸ γὰρ ἐξ αὐτῆς ἐνώσεως τὴν δέωσιον δεξιόμενον τοῦ σωτήρος ἀνθρώπινον, τὸ παθητὸν εὐθύς οὐκ ἀπεβάλετο διὰ τὴν τῆς οἰκονομίας ἐκλήρωσιν· ἐν δὲ τῇ ἀνάστασει, και τοῦτό γε ἀπεκδυσάμενον, ἀνενοεῖς και ἀπαθές και ἀθάνατον ἀποκατέστη· οὐ μὲν τοι και ἀκτιστον, οὐδ' ἀόρατον, οὐδ' ἀπεριγραπτον· ταῦτα γὰρ μόνως ἴδια θεότητος· κἀντεῦθεν γούν και τὸ διάφορον τῶν φύσεων τοῦ θεανθρώπου δεσπότου, και τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου εἰς αἰῶνας γινώσκεται· οὐδὲν γὰρ ἂν προσέλιπε τῶν ἡμετέρων, μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀπέθετο, οὐ τὸ σῶμα, οὐ τὴν ψυχὴν, ἀλλά και σῶμα περιγραπτὸν ἔχων, και ψυχὴν λογικὴν τε και ἰεραρῶν, θελητικὴν τε και ἐνεργητικὴν κεκτημένος, εἰς οὐρανὸν ἀνεφέρισε· και οὕτως ἐν δεξιῷ τοῦ πατρὸς καθῆται, θελῶν δεσικῶς, και ἀνθρώπιναί εἰσι περιγραφόμενον σώματος, οὕτω και τὸ θραδῆναι τῆς κτιστῆς ἔστι φύσεως κ. τ. λ. Θεσμῶς γὰρ ἐκκλησίας πατρικῆς ἐναφυλάττοντες και παραδόσεις ἀποστολικὰς κρατύνοντες, τὴν τοῦ λόγου σάρκαον ἀνακηρύττομεν, και τὴν ὁρθόδοξον ἔργοις; και λόγοις βεβαιουόμεν πίστιν. *Unigenitum filium Verbum propter nos factum hominem, nos- trumque sibi plasma adsumpsisse, praedicamus: quumque eum ante saecula divinitate esse sciamus, temporalem humanitate agnoscamus; duas habentem naturas in una persona, eundem totum Deum, eundemque hominem totum; Deum omnino incarnatum, non phantasticè aut apparenter, sed ipso facto ac veritate; non immutatam divinitate, sed adsumptam humanitate, carne videlicet animata, id est animae rationalis et intellectualis compote: non enim carnem tantummodo sibi induit, quae rationali anima careret, sed revera genitus fuit ex muliere, servi formam adsciscens: atque ut divinitate perfectus est, ita etiam humanitate perfectus; haud ex sola divinitate et carne in unum Christum et dominum ac filium concretus, sed ex duabus perfectis naturis, humanitate videlicet et divinitate in unum idemque mirabiliter copulatus: non confusionem passus propter unionem, neque mixturam, neque divisionem aut separationem propter distinctas naturas experiens: sed conjunctionem inconfusam, et unionem inseparabilem retinens. Conjunctionem vero dicimus illam, quae fit duarum perfectarum naturarum in una persona; inconvertibilem, inconfusam, immutabilem, indivisibilem, inseparabilem inquam unionem. Non enim unam compositam naturam credimus, sed unam compositam personam conjunctam, quae inseparabile retinet naturarum vinculum, et inconfusas harum conservat proprietates. Nec quia partes concurrentes inconfuse uniantur, idcirco invicem separari deinceps queunt: nec quia inseparabilem conjunctionem habent, idcirco utlatenus confusio confit: sed manent etiam post unionem inviolatae singillatim naturae utriusque proprietates, voluntates nimirum et operationes; carnis passibilitas, deitatis impassibilitas. Incolomis item est mutua inseparabilitas ac sempiterna indivisibilitas, creatae scilicet et increatae substantiae, circumscriptae et incircumscriptione naturae. Etiamsi enim passus est Unigenitus ob carnis infirmitatem, idem mansit impassibilis divinitatis virtute. Quod si doluit pro nobis in cruce ob clavorum fixuram et spasimum atque ita obiit, attamen voluntari ei fuerunt dolor ac passio et ipsa mors. Paliebatur caro, dolebat naturaliter anima propter conjunctionem; illic enim fit sensus carni: attamen in utraque impassibilis erat et absque dolore deitas; quia Dei natura his excelsior est. Separata est a carne anima, sed deitas in utraque indivisibiliter mansit. Propterea patiens moriensque et sepultus dominus noster Iesus Christus, corruptionem corruptionisque effectum vitavit; suoque ad impubilitatem corpore transformato, animam item pro sua divina potestate resumens, tertia ab obitu die resurrexit: manetque cum carne et anima Deus per saecula indivisibilis; adsumptam partem haud alterius habens passibilem. Etsi enim cognovimus secundum carnem Christum, inquit apostolus *, sed nunc iam non novimus. Olim certe Servatoris humanitas, quae ob unionem fuit deificata, non continuo passibilitatem abiecerat, oeconomiae adimplendae causa; at enim in resurrectione, hac item qualitate deposita, impassibilis immortalis extraque omnem necessitatem facta est; non tamen increata, nec invisibilis, nec incircumscriptione: haec sunt enim unius divinitatis proprietates. Hinc ergo differentia quoque naturarum theanthropi Domini, simulque personae unitas, in aeternum duraturae agnoscuntur. Nihil enim nostrarum rerum ab eo adsumptarum, post resurrectionem deposuit, non corpus, non animam; sed corpus circumscriptum habens, animamque rationalem et intellectualem, voluntariam et operativam retinens, in caelum profectus est; atque ita ad patris dexteram sedet, volens divinitus simul atque humanitus nostram salutem, et utroque modo operans; divinitus quidem electos suos uti creaturas sibi approprians, humanitus autem ceu fratres amplectens. Sicut ergo ascensio de terra in caelum, atque illinc descensio, circumscripti corporis operationes sunt; ita visibilitas eius, creatae naturae propria est etc. Sic nos videlicet avitas ecclesiae regulas observantes, traditionesque apostolicas retinentes, Verbi incarnationem praedicamus, et orthodoxam operibus sermonibusque fidem stabilimus.*

* II. Cor. V. 16.

minem perfectum manifestatum, propter suam cum matre corporaliter et supernaturaliter cognationem. Quia itaque incircumscribitus est Deus pater, Christus quoque quatenus Deus est atque illi consubstantialis, incircumscribitus idem adfirmatur. Sed quia mater est circumscribita; homo enim illa est sicuti nos; Christum quoque quatenus homo est et illi connaturalis, circumscribitum confitebimur. Nam sic dupliciter naturarum, quae in unica eius persona est, vere apparet; sermonisque sequela, veritati adhaerens, necessario et sine exceptione servabitur. "Media, tor enim Dei et hominum Christus factus", procedensque Deus cum humanitatis adsumptione, unus ex duobus dissidentibus, ut theologicum magisterium docet, aequaliter parique honore ambas ex quibus constat naturas ac proprietates participat; et ob communionem relationemque cum utraque, unus ex ambobus factus, propriae hypostasi unitur. Ac rectae quidem religionis doctrina ita se habet.

Verum enimvero si quis annuat Christum, etiam quatenus homo est, incircumscribitum esse, is a physica illum cum matre cognatione separabit, cinnum faciet ex divina humanaque natura, indifferentem dicitur terminorum inter se oppositionem, nullamque inter Deum et homines discrepantiam agnoscat, sed haec consubstantialia esse docebit. Quis autem talem tantamque aequo animo blasphemiam feret? Insuper quaerimus: si iuxta illorum propositionem, ut incircumscribita sit Domini caro, causa est hypostatica unio, undenam hoc et quomodo nobis fiet conspicuum? Utrum enim, quoniam Verbum sibi nostram induit carnem, utrum inquam in Virginis incircumscribito corpore versatus, prodiit etiam ex ipsa secundum carnem incircumscribitus Christus? An existimabunt hoc Virgini a sanctissimi Spiritus adventu donatum, eiusque elementa sic mutata, ut a naturali humanaque proprietate recedens, opportunius et convenientius incircumscribito modo reciperet incircumscribitum Verbum? Vel potius manente in suis finibus natura Virginis, statim ac virginea viscera Verbum attigit, illud etiam quod suscepit (nempe humanitatem) incircumscribitum fecisse credent; geniturae elementis, virgineis inquam sanguinibus, ilico praesentia ac virtute Verbi in incircumscribitum mutatis? ea videlicet ratione, qua corruptae Incorruptolarum menti videtur Dominus incorruptibilem carnem sumpsisse (1). Nam de incircumscribito paria decernunt Agrapto-docetae (indescriptionis auctores phantastici.) Qui enim sic eos appellet, nihil faciet inconveniens.

26. Si ergo priori sententiae adhaerent, nullam nos ex Verbi incarnatione utilitatem percepinus. Non enim nostram suscepit naturam, mutata iam Virginis natura, ac nullatenus naturaliter communicante nobiscum circumscribitis. Sed praeter impietatem, incredibilis quoque hic sermo erit. Nam quomodo possit incircumscribitum in incircumscribito habitare passibiliter et corporaliter? Neque enim naturaliter corpus incircumscribitum est, et sensui impervium. Insuper eripiet, quod est omnium scelestissimum, sanctissimae Virgini partum. Si enim impossibile est corpus esse aliquod incircumscribitum, feminam etiam incircumscribitam secundum certe humanam naturam parere, impossibilius. Non enim ultra veri rectique fines Virginem honorare consentaneum est; quia non differt a dedecore laus exuberans.

(1) Haec super re utiliter legentur Severi antiocheni adversus Iulianum halicarnassensem tractatus, a nobis partim editi in Spicilegio rom. T. X.

Nam si illud verum esset, incorruptibilitas quoque et immortalitas et impassibilitas eidem adtribueretur: ita ut quae habet suapte natura Verbum, id matri ex adoptione inesset. Quibus num quid absurdius dici potest? Quomodo enim ab hominibus Deus differret? Quod si alteram sententiam sequantur, cur non incorruptibilitas quoque et immortalitas et impassibilitas, ilico sub unionis initio, statim ac maternum uterum Verbum attigit, naturae eiusdem data fuit? Quod si ita se haberet, supervacaneus fuisset dominicae nobiscum habitationis, atque inter homines incolatus, labor: neque opus Domino fuisset quae egit agere, cruciatus pati, postremumque malorum perferre crucis necem miserrimam; unde libertas nobis salusque obvenerunt.

Sed isti fortasse dicent, Verbum ita se gessisse, quia aliter facere vel non potuit vel nescivit. At quomodo Deus est, si haec est passus? vel quomodo post unum factum alia non effecit? Cur quum alia sustinuerit quaecumque humanae naturae sunt ac similitudinis, circumscriptionem solam recusavit? quae tamen apprime corporis propria est, et maxime intima, et sine qua corpus non subsisteret; ita ut si quis hac qualitate corpus spoliaret, ne existere quidem corpus fassurus sit. Necessesse est igitur ab eis dici, Deum aliam molitum quodammodo creationem, aliudque naturae initium fecisse, et corpus minime nobis conveniens adsumpsisse, quod videlicet novum et a nostra substantia alienum sibi peculiariter composuerit: unde nobis, qui circumscripti sumus, nulla salus eveniet, quia naturam ei conformem non habemus. Cur vero Verbum renovata per suam incarnationem nostra natura, maximis donis impertitis, immortalitate videlicet et incorruptione, et aliis quotquot nobis futurarum rerum spes proponit, hanc unam rem tantummodo nobis invidit? Numquam enim inter promissa sua, dum doceret, incircumscriptionem spondit. Nec in aliis scripturae locis vel quavis magistrorum sacrorum lucubratione dictum hoc apparet. “ Ergo oportet quidem corruptibile hoc induere incorruptionem, et „ mortale hoc induere immortalitatem „ ait alicubi divus Paulus *; et “ semina „ tur in ignobilitate, surgit in gloria *. „ Sed tamen circumscriptionem hoc induere incircumscriptionem, nondum neque nunc, neque a Paulo, neque ab alio ex ecclesiae magistris quisquam audivit. Iam vero prolixam loquacitatem caventes, unum hoc dicemus: ipsam nempe Christi in virginali utero habitationem *, nisi eum corporaliter circumscriptum isti concedant, ceu reapse veritatis lumen splendide ostendit, quid aliud esse dicent, nisi Verbum incircumscriptum circumscripto in loco ut putant fuisse contentum? Id autem qui fieri potest ut a summa impietate atque atheismo absit? Nam de duobus alterutrum necesse est; vel nempe Verbum a sancta Virgine circumscriptum corpus accepisse; vel omnino secundum hos perversissimos, conversa rerum relatione, incircumscriptionem Virgini adtribuere. Horum enim alterutrum unio effecit et Verbi in Virgine habitatio. Sed revera circumscripta Virgo fuit, et Domini simul corpus circumscriptum, quippe quod de circumscripto corpore processit.

Nam si neutrum horum concesserint, simulque absurda vitare velint, superest ut ipsi peiore lapsu ruant. Etenim vietae phantasiae magistros nunc etiam sectantes, per Virginem, quae fistulae instar fuerit, Verbum de caelo carnem suam detulisse dogmatizabunt; ita ut alter alterius (nempe filius matris) non sit particeps.

* I. Cor. XV. 52.

* Ibid. 13.

* gr. ἐν τῷ ἕρῳ

Gr. p. 28.

Atqui aequius est maledictos hos connumerari cum iis, quos sancti viri horrendis anathematibus supposuerunt. Porro nostra oratio hos veluti fiducialis urgens, ita dicere pergil. Nempe summus hic theologus ac dogmatista nusquam clare discernit, quandonam carni largiatur incircumscriptionem; num ante eius cum Verbo unionem, an postea. Sed ante quidem unionem, neminem adeo stolidum fore puto qui dicat: secus ne adsumpsisse quidem carnem profitebitur: nam res incircumscrip-
Hebr. II. 16. magna voce clamans dicit *: “ non enim angelos adprehendit, sed Abrahae semen, adprehendit. „ Dicere autem incircumscriptum Abrahae semen, Mamona sapientis officium est: nemo tamen adeo beluinus amensque erit, ut eum proprio suffragio iuuet. Necesse est itaque ut Mamonas, tunc cum Verbum caro factum est et habitavit in nobis, sive post unionem peractam, incircumscriptionem carni adscribat. Sic autem et impassibilitatem, et intangibilitatem, et invisibilitatem, et si quid aliud huiusmodi est, unionis Verbiq; causa, carni adtribuat: quae ilico post unionem negabit se passibilem, visibilem, tangibilem, et cetera quibus carnis natura agnoscitur: eritque, de nostri auctoris sententia, idem circumscriptum et incircumscriptum, passibile et impassibile, tangibile et intangibile, et cetera quae-
Gr. p. 20. libet inter se opposita. Atque alia quidem adtributa per se ipsa subsistent etiam ante unionem, alia vero per aliud etiam post unionem; idemque simul erit, et tamen simul etiam contrarium. Neque iam corpus superesse constabit: discedet enim a se ipso, suamque definitionem amittet atque rationem. Qua quidem re nihil esse potest irrationalius vel insanius. Unde enim sacrae oeconomiae, Christique cum hominibus conversantis, res constabunt? Unde, quod esuriverit et sitiverit, apparebit? Unde, itinerum labor, sudor, pavor, aliaque quaecumque corpori nostro accidunt passiones? quod sane non caret figura, soliditate, triplici dimensione, colore, statura, et pondere, praeterea tangibilitate, et alia re qualibet, quotquot corporis propriae sunt et dicuntur. Quomodo igitur quod est tangibile, non sit circumscriptum? ut ex una proprietate reliquae intelligantur, quotquot in Christo propter adsumptam humanitatem spectantur. Quibus nisi Mamonas adsentiatur, Christum corporatum negari ab eo diserte necesse est. Ergo ne passum quidem confitebitur, et redemptio nostra evanesceat, atque ab idolis recessus, quod ille apprime voluit: vana spes nostra est, et quaecumque nobis a Servatoris passione obvenerunt: evangelia item nihil verum continebunt, et doctrina omnis nostraque fides vana huic videbitur.

Haec contra istum dicta sunt, qui incircumscriptionem stulte vociferatur. Non ita tamen se habet veritatis ratio; sed sicut Verbum carni unitum perfectas integrasque naturas conservavit, nec a physicis discessit proprietatibus, et quatenus Verbum est, diversa a corpore mansit substantia; sic etiam corpus diversum a Verbo est, quod adinet inquam ad proprietatem: non enim a propriis necessit notionibus. Et sicuti factum Dei corpus, non desiit esse corpus, etsi ad meliorem omnino conditionem virtute Verbi translatum; ita ne physicis quidem proprietatibus spoliatum fuit. Alioqui, quomodo sarta tecta esset integritas, quam tamen de Christo ecclesiasticum magisterium tradit, sicut in deitate ita etiam in humanitate?

Certe si quid ad humanitatem pertinens subtraheretur, nedum rei integritas, sed ne res quidem omnino reliqua foret. Quomodo ergo semen Abrahae adprehendit, si hoc ipsum in Christo non circumscribitur? Quomodo debuit per omnia fratribus assimilari, is qui in multis fratribus est primogenitus *, is qui per omnia ad similitudinem nostram fuit tentatus **? Quomodo filius sit Davidis, et filius sanctissimae Virginis, cuius genealogia de davidica tribu deducitur? Nisi forte et ipsi Virgini incircumscriptionem Mamona adiudicavit, ita ut Verbum per eam (ut dictum est) ceu per fistulam pertransierit: atque is ita toto phantasiatarum et doctarum calice, more suorum magistrorum, se proluit.

Quomodo item evangelicorum praedicatorum sit incolumis veritas? quorum alius Christi mysterium evangelizans ait *: “ liber generationis Iesu Christi filii David, filii Abraham. ,, Alius autem: “ et Verbum caro factum est, et habitavit ,, in nobis **. ,, Sed noster auctor ne ipsi quidem adquiescit Christo lapidantibus se dicenti: “ cur me quaeritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus sum **? ,, Ubinam hierophantarum et theologorum patrum nostrorum magisterium? qui mysterii Christi fuere custodes, sancto Spiritu adflati, Christumque perfectum in deitate, perfectum item in humanitate, disertis verbis nos docuerunt, consubstantiallem Deo patri divinitate, nobis autem humanitate, circumscriptum eundem et incircumscripsum? Quid vero nobis omnino profuit Christus, qui sumus circumscripti, nisi is re simili similem purgavit atque sanavit? nisi totum quod nos sumus, dempto peccato, adsumpsit? Nam quod sumi non potest, ne sanari quidem posse aiunt. Etenim in quibus natura egebat reformatione, oportuit eum prorsus similem fieri nostrae naturae. Neque iam dicant hodierni patroni erroris dogmatumque Mamona, nos praedicationem non audivisse: “ profecto in omnem terram exivit sonus ,, eorum, et usque ad terminos mundi verba eorum *. ,, In tantum excaecavit eos stultitia sua, adeoque oculis caecutierunt, et auribus graviter audierunt, et contra orthodoxiam quaqueversus irruerunt! Mentis oculum excaecatum gerentes, non illustrantur rectae religionis lumine, patrum evangelicis vocibus impudenter resistunt, et absque ulla reverentia contradicunt. Quamobrem nullum defensionis genus apud iustum iudicem eis supererit.

27. Quod si Mamona videtur dividi Christus dum depingitur, et res creata tantummodo remanere, superest videndum an forte ne animatam quidem creaturam, sermonis sui tenore, Christum esse patiatur. Nisi enim plane incolumes hominis quem Verbum adsumpsit physicas qualitates hic existimat, ne hominem quidem esse concedit. Nam quomodo naturae ei constabunt? Sicut enim physicae differentiae naturam praesentes conservant, ita absentes eandem perimunt. Quare si quis has Domino eripuerit, non tam merum hominem ipsum dicet, quam etiam inanimatum et inactuosum; denique nil deinceps, praeter statuam, reliquum faciet. Vere sunt ista impietatis commenta, non Christianorum dogmata, absit, sed Mamona cogitatus et conceptiones. Quid porro dicet si comparatio instituitur cum homine, quum una sit uniuscuiusque hominis persona, qui ex duabus constat naturis, quarum altera conspicua est et circumscripta et figuram prae se ferens, altera vero menti tantum occurrit, nec delineatur? Si quis, inquam, hominem depinxerit, num ei videbitur visibile cum invisibili configurare? vel animam a cor-

* Rom. VIII. 29.

* Hebr. IV. 15.

* Matth. I. 1.

* Ioh. VIII. 11.

* Ioh. VIII. 40.

* Ps. XVIII.

* Gen. I.

pore separare, quod nihil aliud quam mors est? Quid enim est mors, nisi animae a corpore separatio?

Et iam aliquis merito admodum sic Mamonam adloqueretur. Tu ergo multi auri ebriatus crapula, et pecuniae cupiditate victus, eique haud secus deditus, quam ille veteris historiae Midas, qui in compluribus ex auro vasis aut etiam coloris tabulis, per diversa loca imaginem tuam charaxandam curas, tua ne dogmata agnoscis? circumscribis ne una cum his animam tuam? vel haec a corpore tuo separatur? quod idem est ac dicere, moreris ne dum haec agis, an secus? Utinam vero statim dirumpereris, ne talia adversus Christianos patrares! Qualem porro animam habeas, utrum caninam, an suillam, an alicuius silvestris ferae, ipse videas: ceteroqui, quod dum ita loqueris, irrationalibus animantibus absurdior sis, ferisque acerbior, propterea quod abiecto omni Dei timore universam Christianorum religionem oppugnas, equidem velementer adfirmo. Nonne oportebat te consentanea factis tuis et opinari et dicere? non autem tibimet ac veritati contrarium, aliud quidem agere, aliud dogmatizare? Si ergo ipse hanc tibi rem non persuades, multo minus aliis persuaseris. Quin etiam in pretio haberi atque honorari imagines tuas iussisti, quae te mandante sunt factae, nec leve poenae periculum illi impendebat qui iussis tuis morem non gereret. Prorsus ut ille superbus ac barbarus babilonius, cuius etiam vere mores iracundiamque aemularis, qui celebre illud simulacrum fabricavit, erectumque adorari mandavit, morte acerbissima iis decreta qui edicto non obedivissent. Propterea tu qui Christi iconem deiecisti, tuamque substituísti, nihil aliud quam Antichristus iure meritoque reputandus es. Quot mortes pati deberes, dum in tuis nummis figuraris atque excuderis! Sed enim tu ob impietatem tuam atque dementiam semel animo mortuus, innumerabilium illarum mortuorum sensu caruisti. Haec adversus istum ita opinantem agentemque, apte et pro merito, ut arbitror, dicta sint. Sed iam tempus est transeundi ad propositarum quaestionum distinctionem et expositionem, ne diutius sermo de his differatur.

cap. p. 21.

* πρ. νόθρουσιν.

28. Perspicuum (1) est igitur iis, qui sobria mente * sunt, ut in praesenti tractatione dici potest, archetypum esse principium et exemplar, quod per se existit, eius formae quae ab ipso exprimitur, et derivationis, quae ei assimilata est, causam. Definitio autem imaginis haec erit, ut de iis quae arte fiunt, dici potest: imago, inquam, est similitudo archetypi, quae in se totam speciem sive formam figurati per assimilationem exprimit, sola diversitate substantiae secundum materiam ab eo differente: aut imitatio archetypi et assimilatio, substantiâ ac subiecto differens: aut artis effectus secundum imitationem archetypi formatus, substantiâ tamen et subiecto differens. Nisi enim aliqua in re differret, non imago nec aliud quid, praeter quam archetypum, esset. Sic igitur imago, similitudo et forma est ab iis, quae per se sunt, expressa.

29. Idolum vero fictio eorum quae non existunt neque per se sunt (2): cuius-

(1) Ex hoc vocabulo usque ad verba *simul inhonoratur* (cap. 30), excerptum ex ms. Nicephoro extat latine Fr. Turriano auctore, apud Canisium antiq. lect. ed. Basiag. T. II. part. 2. p. 15, quem interpretem, paucis mutatis, libenter sequor.

(2) Sic etiam Macarius. Εἶδωλον ἀυτοπστάτου πράγματος ἐστὶ διατύπωσις: *idolum rei insubstantialis figuratio est. Το μὲν εἶδωλον εὐθεμῖαν ὑπόστασιν ἔχει: nullam habet substantiam idolum.* Et mox: ἐπειδὴ Ἐλληνες ἀναπλάττουσι τὰς οὐχ ὑφιστάσας μορφὰς, σφίγγας τινὰς καὶ τρίτωνας. Λιγύπτωι δὲ κωνοπροσώπις, καὶ

modi sunt formae quaedam quas ethnici fatue atque irreligiose confingunt, ut Tritonum, Centaurorum, aliorumque phantasmatum quae non subsistunt. Sic imago et idolum invicem distinguuntur. Quare qui horum differentiam non adprobant, merito idololatrae vocari possunt. Ac imagines quidem, bonorum aequae ac malorum imagines sunt, de quibus tamen dissimiliter existimandum est. Nam bonorum quidem imagines honorandae sunt; malorum vero repudiandae, et aequae ac idola fugiendae, illae potissimum, quibus aliqui ex priscis venerationem idolorum prave irreligiosaeque adhibuerunt, universalem Deum primamque causam ignorantes. Quod quidem fecit tum hominum cupiditatibus et terrenis rebus servientium affectio, tum etiam tyrannica potestas, fines ac iura iusti honoris praetergressa. Ideo nunquam in bona aliqua re dicitur idolum, quoniam id vocabulum praecipue usurpatum fuit in cultu ethnico, qui daemonibus exhibetur, sicut apostolus ait.

30. Arbitror non esse nunc inopportuno nostro sermone addere hoc, habere scilicet imaginem ad archetypum relationem causae et effectus: quare necesse est, et esse et dici eorum, quae sunt ad aliquid. Quae autem sunt ad aliquid, ipsa illa quae quidem sunt, aliorum esse dicuntur, et recipiuntur ipsorum inter se relatio, ut pater filii pater, et rursus filius patris filius dicitur. Similiter amicus amici, et dextrum sinistri, et reciproce sinistrum dextri: item dominus servi, et similiter in aliis eiusmodi. Sic igitur prototypum, imaginis prototypum; et imago, prototypi imago; nec ullus imaginem relatione solutam, alicuius imaginem dicit. Simul enim alterum cum utroque introducit et cogitatur: et licet archetypum aliò abierit, relatio tamen non simul esse desinit; non enim ratio simul intereundi, in omnia quae eiusmodi sunt manat: siquidem aliquando relationes incolumes remanent rebus orbatae et nudae, ut in patre et filio et similibus evenit. Eum enim, qui recessit, tamquam praesentem, dum per similitudinem et memoriam forma et imago ostendit, relationem cum tempore continuatam servat: id est, similitudo relatio quaedam media extremis interiecta est, formae scilicet assimilatae, et cui assimilata est, copulans eam cum imagine, licet natura differat. Etsi enim utrumque aliud et aliud natura est, non tamen aliud et aliud, sed ipse ille cuius imago est: per figuram enim formae, quae a principio extitit, cognitio illius formae efficitur, et in ipsa figura ille ipse qui pictus est, conspicitur; quod quidem in alio eorum, quae huiusmodi sunt, non cernitur, ut in patre aut filio aut amico. Haec enim contra, ac illa, se habent: unumquodque enim horum non aliud et aliud est, siquidem eandem substantiam participant: aliud vero et aliud sunt diversitate hypostaseon. Quod si in his etiam in diversas hypostases partitis relatio non perit *, multo magis in illis conservabitur. Hoc vero amplius fit, quod similitudo communitatem nominis largitur; una enim est in ambobus appellatio. Rex enim dicitur etiam imago regis; quae quidem dicere posset: ego et rex unum sumus, scilicet praeter substantiae differentiam. Haec autem diximus ut ostenderemus, quomodo imago ad archetypum, cum imago consideratur, relationem habeat; nec idem sit cum eo secundum sub-

Βουκεφάλοις λίγυσι, εἰδὼλα καλῶς τὰ τῶν οὐχ ὑφίστασθαι ὁ νομοθέτης εἰκόσματα: quoniam Graeci carentes subsistentia formae confingunt, Sphinges quasdam atque Tritones; Aegyptii autem cynocephalos et bucephalos, idcirco legislator (Moyses) idola appellat has rerum non subsistentium imagines. Hinc divus quoque Paulus I. Cor. VIII. 4: nihil est idolum in mundo.

stantiam; nec enim quaecumque de archetypo, prout est archetypum, dicuntur, necessario de eius pariter imagine dicuntur. Illud enim fortassis est animatum, haec vero inanimata: aut illud est rationis particeps et movetur, haec vero sine ratione ac sine motu. Non igitur ambo idem: quin potius partim similitudinem imaginis inter se habent, partim dissimilitudinem substantiae. Quia igitur imago de genere eorum est, quae mutuum relationem habent, ideoque honorato prototypo, simul honoratur imago eius: et rursus inhonorato, simul inhonoratur. Ergo quum sit agnita in his differentia tum ratione tum definitione; quumque pictura sit de genere externorum nihilque commune habentium cum substantiae definitione; cur in cassum adversarii trepidant, dividi haec naturaliter unita putantes? Stolidi igitur attoniti-que merito reputabuntur.

31. Iam si oportet dicere etiam unde icon nomen provenerit formatumque sit, etymologiae rationem sequentes dicimus esse a verbo εἰκω, quod quidem et alias aliquot habet significationes, sed proprie significat similis sum. Ex hoc itaque verbo εἰκω, adsumpta littera ν, fit εἰκών, quae significat similitudinem. Ideo autem icon iniuriam patitur ab hostibus veritatis, quae Christo assimilatur (1). Porro ex dicto Gr. p. 33. verbo, ceu principio quodam et radice, verbum quoque εἰκε formatur, quod ipsum pariter significat esse simile. Quae quum ita se habeant, cuiam recte intelligenti non sit exploratum, aliud esse Christi imaginem, aliud Christum? Solus hic sapientissimus nota omnibus nesciens, impetum suum suosque ductores sequitur; quem potius oporteret, si quem rei convenientis sensum haberet, saltem propter relationem, si nihil aliud, quam ad archetypum seu Christum icon habet, hanc venerari et amore prosequi (2). Constat igitur, nonnisi impietatem atque inscitiam haec pati ac pronunciare. Nam quum ille debuisset vocabula “similis et dissimilis”, usurpare, quod utrumque praedictis rebus inest, atque ad certam quamdam qualitatem refertur, ut harum disciplinarum gnari dicent, unde ei licuisset aliquantum ac pedetemptim ad hanc loquendi peritiam devenire; ipse contra unam eandemque rem esse adserit, cui potius diversa alia associata est, et circa substantiam spectatur. Sed neutra re huic proposito opus est. Aequae autem mihi videtur Mamonas ne postulare (3) quidem ut in his dicatur “aliud et aliud”, quod naturas distinguit, sed “alius et alius”, inducere, quoniam personas figurat, quae alium ex alio faciunt, multasque personas invelere, totque Christos quot sunt icones.

(1) Respicit ad Christi domini dictum *ego sum veritas*, Ioh. XIV. 6. et alibi.

(2) Macarius. “Ὁν σεβόμεθα θεάζομεν σωτήρα, τούτου καὶ τὴν εἰκόνα διακρατούμεν ἐπαγαλλόμεθα κ. τ. λ. χαρὰ τῆς ἀνεκλάλητος, καὶ στήριγμα πίστεως, καὶ βίου κατόρθωσις ἡμῖν γίνεται ἐκ τοῦ τὰς ἱερουτύπων τῶν εἰκονισμάτων μορφώσεως καὶ προσκυνεῖν αἰσπάζεσθαι τῶν τε γὰρ πιστῶν ἐστὶν ἀγαλλίασις ὁ χαρακτήρ τοῦ δεσπότητος βλεπόμενος, καὶ τῶν ἀληθείας δογμάτων ἔρσημα γίνεται τὰ τῆς οἰκονομίας καθοριόμενα καὶ πρὸς ἀρετὴν δὲ προτρέπει μάλιστα τῶν ἐκλεκτῶν ἀριστεύματα καθιστορούμενα αὐτῆ τῆς οὐδοδοξοῦ πίστεως ἢ θεολογία τοῦτο τῶν θεῶν δογμάτων τὸ κεφάλαιον οὗτος ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκονομασίας λόγος. Quem colimus theandricum Servatorem, huius imaginem quoque retinere gestimus etc. Gaudium quoddam ineffabile, fideique robur, et rectum vitae genus nobis contingit ex sacrarum imaginum veneratione ac studio. Certe fidelibus laetitiam conciliat spectata Domini figura, et verorum dogmatum firmamenta fiunt res incarnationis corporaliter observatae. Tum etiam electorum praecleara gesta picturis descripta, ad virtutem maxime adhortantur. Haec est orthodoxae fidei theologia, hoc divinarum dogmatum caput, haec ecclesiasticarum iconographiae ratio.

(3) Quoniam praecedit *μηδ*, videtur haec, nisi fallor, ita significare *περτήσθαι*, ut salva sit theologia. Et quidem pro simplici *petere*, apud auctores hoc verbum aliquando ponitur.

Atque ita fient filii plures, ut proinde Unigeniti etiam nomen de medio tollatur. Iam horum ita sentientium, utrum impietas vituperanda sit, an stultitia potius irridenda, id rem adaequantibus verbis haud exprimere possumus. Sed de his rebus oratio haec concludatur. Nam quod divinum et supersubstantiale Verbum nec pingi possit nec circumscribi, quodque ne apud nos quidem versans id pati poterit (quis enim ita beluinus stolidusque sit ac tantopere animo obtenebratus, qui de hoc dubitet? quandoquidem a sua naturali proprietate numquam discessit); quodque ipsius Verbi causa, caro illi unita haud evaserit incircumscripita, satis ut puto diuque ostensum fuit; quodque item adversariorum demonstrationes ipsis illorum argumentis eversae fuerint, veritate auxiliante, ac refutatae.

32. Superest iam, ut de separatione, quam stulte et inconsiderate confinxe-
runt, eiusque modo, verba faciamus. Sed in primis addubitare aequum est, quoniam modo is qui carnem circumscribit seu figurat (concedatur enim interim nihil haec differre, quandoquidem ambo a Mamona irrationabiliter unum reputantur) ab unito divino Verbo separet, ac tantummodo creaturam faciat Christum, ita ut divina natura in eo non sit. Num mente tantum ac verbotenus separat, an sensibiliter etiam ipsoque opere? Etenim in his grandis differentia spectatur. Nam cum separationis mentionem faciat, modum quo haec separari iudicat, minime ostendit. Et siquidem mente tantum fieri separationem diceret, nos quoque adsentiremur; id enim in nostra quoque doctrina est, excepta circumscriptione. "Nam cum naturae animo et cogitatione distinguuntur, nomina quoque simul di-
., viduntur, ait theologus (1). Audi Paulum dicentem *: ut Deus domini nostri
., Iesu Christi, pater gloriae; Christi quidem Deus, pater autem gloriae. Quamvis
., enim utrumque unum est, non tamen natura, sed coniunctione. ., Valde utique
laudandus Mamonas erat, si hac in parte substitisset, etenim nulla nobis hac super
re iam verba effluerent; neque ipse linguam contra nos vibrasset, quum pari honore ac Verbum picturam fore diceret. Sed in praesenti hoc non dicit; numquam enim theologorum dogmatibus aurem praebuit, quia inter horum magisteria versari ei non placuit, propterea quod carnis tantum stimulis et cupiditatibus victum se tradidit.

* Ephes. 1. 17.

Gr. p. 31.

Ad alterum itaque dictionis significatum stulte impieque converti cum necesse est, atque hoc pro dogmate habere, quod nempe sensibiliter ipsoque facto, ea quae inseparabiliter sunt unita separentur. Narrare autem nobis debuisset hic sapientissimus, quali vi atque efficacia, supernaturalem illam miramque unionem, quae omnem loquelam mentemque superat, eam scilicet qua Verbum substantialiter habitans in sanctissima deipara Virgine totum hominem toti sibi hypostatica unione copulavit, quam solus Deus efficere poterat; quomodo, inquam, circumscribens aut effigians separet, Deumque seorsum, itemque hominem seorsum secernat? Et num fieri possit, ut eam rem Verbum patiatur, atque a seinel unita sibi carne separetur, an hoc potius numquam usuvenire queat? Nam si primum concedatur, passio utique Verbo accidet. Quod si patiatur, etiam circumscribetur. Num vero id ante unionem passum est? Atqui hoc impossibile; non enim patitur, quum sit naturaliter impass-

(1) S. Gregorius nazianzenus orat. XXX. 8. in editione PP. Maurinorum.

bile. Ergo ne ab unita quidem sibi carne separari naturaliter poterit. Quod si postea id est effectum, ubinam id usuvenit? Quaecumque oratio, rem quae supra omnem orationem est attingens, et de incomprehensibilibus mente, ac lingua ineffabilibus disserens, inseparabilem illam inconvertibilemque naturalem coniunctionem laedere poterit?

☩ Sed etiamsi non separaretur, certe circumscribetur ☩ ideoque metuit circumscriptam dicere carnem, quasi reapse circumscriptionis passionem Verbo inferat. Quid enim hoc aliud est quam passio? Et en illuc incurrit, unde fugere sibi videbatur. Nam si hoc ita se haberet, profecto circumscriptum fuisset Verbum, quoniam ita natura comparatum fuisset etiam ante unionem cum corpore, non autem propter ipsam unionem. Quod si natura est incircumscriptum, corpori quoque coniunctum, utique semet conservaverit, utpote Deus, in physica infinitate et incircumscriptione prorsus illaesum ac nullatenus imminutum. Neque enim quae sibi propria patitur corpus, eadem unquam compatitur in propria substantia Verbum, quod ex impassibili et immutabili in passibile atque mutabile converti nunquam potest. Non ergo, etiamsi corpus eius sit circumscriptum, Verbum circumscribetur. Absurdum itaque, insanum atque impium est dicere, dividi Christum, dum figuratur, aut simul circumscribi. Verumtamen Mamonae haud hic est principalis dicendi scopus, sed incircumscriptum excogitavit tanquam instrumentum improbae suae voluntati apte deserviens; cuius usum Servatoris nostri oeconomiae evertendae idoneum comperit.

Gr. p. 35.

33. Mirari autem licet ingenitam huic homini sapientiae magnitudinem, quomodo illud non senserit, dum subtiliter et accurate res verbi scrutaretur atque disquireret: nempe quod dum Christum incircumscriptione honorat, eumque separari a carne adserit si circumscribatur, de sanctissima eiusdem carne simul dicere omitteus, inhonorem hanc in dogmatibus suis reliquit. Quid ergo? Videtur is, qui Christum circumscriberet, animam quoque eiusdem a corpore separare, et una cum Verbo animam quoque illi eripere; siquidem illa a piety corpore, haud secus quam divinum Verbum abfutura est; nam nec ipsa pingi suapte natura potest. Rursus enim sciscitantibus nobis ac dubitantibus, istius sapientis sermones, nec non illum qui exinde nunc argutantur, vel ut verius dicatur insaniunt, quaeso explicent (hoc enim adhuc illorum absurditati superest): dicant isti, inquam, animata ne Christi humana forma, dum figuratur, an inanimata, ab adsumente divino Verbo discedit? Nam si inanimata, moritur iterum Christi humanitas, rursusque fit inter mortuos qui inter illos liber erat, rursus crucifigitur, et spectaculo proponitur; neque hoc semel, sed saepe ac semper, quotiescumque figurari contigerit. Porro inanimatum (dicet aliquis) nec aliquoversus pergere propter suam immobilitatem potest, neque transilire. Insuper inexploratum est, quoniam se anima transferet. Nam si forte velint Verbum animae loco esse, manifeste hinc arianae haereseos dogma existit. Sin animata humana Christi forma separatur, quoniam denique ista abeat, istorum insaniae consentaneum erit dicere. Scilicet hic maxime proprius et obvius, in quo hi versentur reputatur locus.

Quis hic, inquam, locus? Volunt scilicet, idem omnino atque archetypum esse simulacrum, et utrumque esse consubstantiale, nihilque invicem differre putant; ita

ut ipsa icon quae divinum illum sacrumque characterem repraesentat et exprimit, similis cum simili concurrat, fiatque propria et connaturalis, utpote consubstantialis. Quae si ita se habent, oportebit ne motu quidem sensuque iconem carere, sed vim de loco in locum transitivam habere, ut istorum error est; atque omnino et agere et pati quaecumque animatae rei propria sunt et dignoscuntur; neque iam iconem, sed animatum ac rationale animal esse, ab his credi oportebit; quodque necessario consequitur, divinum quoque Verbum corpore suo spoliari. Quomodo autem haec in Christum conferentur? Vel quibus viribus pictor propositum suum exsequetur? Haud aliter certe quam pingendi artificio. Ergo opus erit, ut plus quam divinam atque admirabilem pictoriam artem existimemus, vinque attrahendi efficiendique magnete potiore in tabulis habere: iamque dogmatis instar erit, pictorum artem validiore quam Verbum potentia praeditam esse: quatenus haec quidem carnem ei unitam abstulit, ipsum autem Verbum spoliatum fuit, et Christi hypostasis dissoluta. Nonne hinc videtur passio omnium infirmissima Verbo attribui?

34. Cur hoc illorum, qui Christolyti dicuntur, abominandae haereseos absurditati cedit? Unde igitur invictus hic et insuperabilis inimicus Christique oppugnator, hic parvus simul violentusque tyrannus, pictorum inquam atque sculptorum ars? Quae tanta inest huic vis atque efficacia, ut Deum valeat dotibus suis, haud sane accidentibus et exterioribus, sed insitis et hypostaticis copulatis, spoliare ac depopulari, ipsamque hypostasim dissociare? Ergone quod Verbum volens adsumpsit, id invitus deposuit? Haec demum quodnam impietatis culmen non superant? Sic enim ars morte ipsa validior comperietur: nam quod mors, quo tempore cruce erecta Christum interfecerunt, non potuit, hoc ars egregie strenueque patrat. Nullatenus enim Verbum a sanctissima vivificaque carne sua separatum fuit, ne momentaneo quidem illo perbrevique tempore, quo pro nobis mortem Christus pertulit, cum ob elementissimam benignamque naturam suam ad inferos quoque perrexit, ut illic carcere clausis spiritibus libertatem nunciaret ac largiretur, vinculisque quibus tenebantur resolveret. Quomodo ergo quod mortis viribus non est effectum, id pictor patret? et ille qui fortem alligavit *, ab infirma adeo vilique arte vicissim fuit alligatus? Perfecto sic videbitur ars pictoria atque sculptoria maiore quam mors caedendi ac separandi facultate pollere: atque ita nihil omissum quod impietati frenum relaxet.

Sed quid opus est tam vitanda atque abominanda pluribus persequi? quum satis sit parenti horum dicere, quod te donis huiusmodi tua commenta coronant; tali te retributione ornant sermonum tuorum tam sapientium et elaboratorum argumenta. Adeo tibi dogmatum tuorum speculativa sublimitas et elatio, maximi ad gloriandum momenti est! Nonne haec potius demencia ebriosis deliramenta sunt? nonne furiosis et bacchantibus insaniora? Ili sunt videlicet ingluvie et ventre intemperantium hominum crepitus: hae sunt cari huic et gratissimi fimi stercorations: hi immensi vomitus, caninaeque illius ac suillae vitae et ferini moris dogmata: haec sunt facinora venatorum hominum qui brutorum animalium indagant vestigia: hi mores sunt eruentas Christianorum sanguine manus gerentium: haec denique humanas carnes laniantium commenta sunt. Atqui his ita opinari volentibus sacrum illud quadrabit oraculum **: "stultus stulta loquetur, et cor eius fa-

Gr. p. 36.
De haeresibus
Christolytis, qui
dicunt Christum
in resurrectione
corpus suum ani-
matum deseruisse,
nudaque cum
deitate in cultum
redisse.

* Matth. XII. 29.

** Is. XXXII. 6.

„ tua cogitabit, ut adversus Dominum fraudulenter loquatur. „ Reapse quenam sana mens ita cogitet? Profecto ne rationis quidem usu deiecti, sic unquam vel cogitabant vel loquentur.

35. Servator equidem, ob nimiam suam erga homines benignitatem, acerba passus, contumeliis adfectus, lapidibus adpetitus, malorumque coronidi neci traditus, talia tamen non est olim perpessus; num ergo nunc figuratus haec patietur? Immo vero, sicut illic nihil est passum Verbum in propria natura, neque a carne separatum fuit, sed illi adhaesit, cum patiente existens inseparabiliter; ita ne nunc quidem huiusmodi aliquid propter figuram experietur. Ubique enim nobis aequaliterque idem Verbum (1) veram status sui rationem conservabit; dicetque Mamonaë Christus in terrena etiam icone ac plasmate: non sum in his incircumscriptus, immo potius circumscriptus. Sicut ergo creatum corpus iniurias excepit atque cruciatus, ita etiam se patietur loco circumscribi et pingi ac figurari, quin tamen ab unito et coëxistente Verbo discedat.

Gr. p. 37.

36. Sed si nec harum rerum ratio, nec mysterii sensus huic homini exploratus est, poterat saltem interrogare pictorem, a quo audisset, si certe mentem firmam haberet, animaeque sensibus non esset alienatus, eoque dicente didicisset: nos quae a sacris evangelii didicimus, antiquam patrum traditionem secuti, quam filii a patribus ex ordine accepimus, nos inquam haec pingimus et delineamus, nihilque praeter divinorum oracula librorum facinus. Quod si illi honorandi sunt, nostra quoque vel simul conserventur vel destruantur, utpote quae pari iure ac ratione sunt. Etenim a sacris libris docemur, hominem nobis similem factum esse Verbum Dei hypostaticum, et cum hominibus conversatum, idemque nobiscum participasse carnem et sanguinem, et visum invisibile, cruciatus propter nos passum quod erat impassibile, ob suam erga homines caritatem (2). His quamvis tantummodo auditis haud secius quam visis credimus, ut beatitudinem illam consequamur, de qua dictum fuit: beati qui non viderunt, et nihilominus crediderunt *. Quod ergo fidei tantum oculis vidimus et contrectavimus, hoc etiam pingimus et figuramus (3); haud equidem dividentes aut separantes unitam semel deitati carnem; nam hoc vel dictu absurdum est, nec cogitari sine summa insania potest: sed et illa facinus, et haec conservari confitemur, iuxta eam, quae iam inde ab initio perseverat, divinam ac legitimam consuetudinem.

Feb. XX. 29.

(1) Vel *idem sermo verus nobis constabit*. Est enim ambiguitas in vocabulo λόγος, quod modo est Verbum divinum, modo humanus sermo.

(2) Christi pingendi convenientiam, eumque in imagine venerandi, ita vivide exponit etiam Macarius. Πιστεύεις εἰ Χριστός προσκύνησον αὐτόν ἐν εἰκόνι· τιμῆς αὐτοῦ τὰ διὰ σὲ πάθη, καὶ ἀναζωγραφεῖς ὁράτους ἐν διανοιῆς ὡς αὐτὰ καὶ διὰ τῶν ὁμμάτων, ἢ ἑκατέρωθεν ἀγιασθῆς κ. τ. λ. τὸν σταυρὸν ἐνδυμήθητι, τοὺς ἤλους, τὴν λόγχην, τίμησον τὴν πλευράν, ἐξ ἧς τὸ αἷμα καὶ ὕδωρ ἢ τοῦ κόσμου ἀνάπαισι; κήρυξον τὴν ταπὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν, ἐξ ὧν καὶ δι' ὧν ἡ οἰκονομία πᾶσα μαρτυρεῖται καὶ ἡ παγκόσμιος σωτηρία συνίσταται. *Credis in Christum? adora eum in imagine. Honoras eum ob ea quae tui gratia passus est, atque in mente tua invisibiliter depingis? Specta sis eadem etiam oculis, ut utrimque sanctificeris etc. Cogita crucem, clavos, lanceam, honora latus, ex quo sanguis et aqua, mundi videlicet reformatio: praedica sepulturam et resurrectionem, quae universam oeconomiae rationem testantur, et mundi salutem continent.*

(3) Apte Macarius: ἡ οὐκ οἶδας ὅτι πρὸς εὐσεβίαν μᾶλλον χειραγωγεῖ δι' ὁράσεως τὰ βλεπόμενα, ἢ δι' ἀκοῆς τὰ λεγόμενα; καὶ πάντες μὲν ποδηγούνται διὰ τῶν ἐν ζωγραφίαις ὁραμένων, ὀλίγων δὲ ἔστι τὸ συνίεναι τὰ ἐν βιβλίοις γραζόμενα; *Nescis magis ad pietatem deducere quae visu spectantur, quam quae fando audiuntur? Etenim omnes a rebus in pictura conspectis erudiuntur, pauci vero librorum scripturas intelligunt.*

37. Quod si tu evangeliorum veritati minime credis, nos quidem a patrocinando demonstrandoque cessabimus. Vel itaque et icones recipe, vel simul evangelia quoque dele (1). Apud nos certe haud minus firma sunt ea quae per fidem nobis insident, quam illa quae prae manibus sunt, vel ob oculos versantur: tu vero ne his quidem commoveris, ut illorum ab his veritatem haurias; quia totus carnalis es, humique incumbens, et nihil altum de mysteriis nostris intelligis. Num tu solem radium videns arbori vel alii materiae incidentem, mox caesa arbore existimabis radium simul concisum, quod tamen radii natura pati nequit (2)? Forte etiam si quis solis corpus depingat, revellere se ac separare a luce solem iudicabit? Item si candens ferrum cernas a quopiam aqua perfundi, putabis ne extinguï et destrui una cum igne etiam ferrum, quod ceteroquï natura non est comparatum ut a frigido et humido detrimentum patiat, immo potius acui atque obdurari solet? Sed hunc hominem opus esset in huiusmodi rebus paulo sapientius prudentiusque versari, deque illarum natura, veritate duce, existimare: deinde tamquam ex his tenuibus demonstrationibus atque exemplis, de nostra quoque proposita re cogitare, nempe quod neque cum carne Verbum circumscribetur, neque hac deposita illud quod omnia implet secabitur. Constat ergo ex plurimis, Mamonae dicta non tam esse dogmata quam deliria. Corvis et ranis deformius loquitur, pisciumque infantiae et quercuum insensibilitati similia adversus Christum fidemque nostram blasphemant.

Gr. p. 38.

38. ☩ Etenim fieri nequit ut illa sit icon, quae prototypae personae suae, ☩ qualis ea est, impressam formam non gerat. ☩ Igitur si formam et characterem Christus habeat, probe admodum ac religiose charaxabit illum imago sua. Sin minime charaxabit, sequitur ut Christus forma, caractere, vultuque careat; quod perinde est, ac si hypostasi Christum dicas carere. Id enim ex Mamonae sermone concluditur. Ex verbis itaque suis iustificabitur, et ex verbis vicissim suis condemnabitur. Etsi enim impossibile est iconem esse, quae formam et characterem prototypae personae suae non demonstrat, nihilominus icon illa quae Christum nobis repraesentat, id est quae ad similitudinem ipsius, eiusdemque nomine praedita a Christianis fit, addita etiam inscriptione (3), ea veritatem undique adserit, nempe illius formam ac vultum nobis demonstrat tamquam prototypi, quandoquidem ad eius normam seu prototypum figuratur. Rerum praeterea relatio, sermonis nostri veritatem confirmat. Nam si forte Christum icon eius non charaxet, longe certe aberit ut alterius cuiuslibet formam denotet. Quomodo enim eum, cuius non est icon, describet? Namque unius hominis imago alteri non erit similis; sicut ne sigillum quidem cerae impressum alii impressioni accommodabitur. Cum ergo hic Christi iconem deposuit, id videlicet egit, quia ea non habebat quam exhiberet repraesentaretque personam, neque prototypum quod describeret. Necessè est itaque ut vel invitus confiteatur, sermonibus suis consentaneus, sine persona sine forma et sine caractere Christum esse, nec non absque hypostasi. Idcirco etiam reum agens pi-

(1) Hoc dicit, non quia pictura pari sit auctoritate atque evangelia, sed quia sacram historiam utrimque pariter cognoscimus.

(2) Haec similitudo sumitur ex S. Silvestri I. PP. disputatione cum Iudaeis.

(3) Revera in praeiorum codicum iconibus, nec non musivis operibus, graecis praesertim, Christi domini imaginibus nomen quoque *Iesus* vel *Christus* saepissime adiungitur.

ctorem exercuciavit (1), ceu qui neque exteriorem formam, neque subiectam personam figurasset. Propterea etiam idoli appellationem sacris Christi imaginibus irreligiosissime adfingere ausus est: nimirum carere Christum persona, immo etiam hypostasi, sic definiens. Siquidem idolum esse aiunt rei insubsistentis fictionem et similitudinem: non enim ad id relationem habet cui assimilatur, sed phantastica confictio est, per summam stultitiam prout videtur artificii efformata (2).

Sed enim huiusmodi dogmata ingenio eius tota dependeant, cui nullo modo formam Christo tribuere placet. Divus tamen Paulus Christi mysterium exponens, praeter unam, id est divinam, aliam quoque id est servi formam nobis exhibuit, et in similitudinem hominum Christum factum, et habitu inventum ut hominem ². Quapropter qui Paulo credimus, duasque Christi confitemur formas, quibus eiusdem Christi naturae demonstrantur; passibilem aequae ac nos hominem, et similiter figuratum circumscriptumque scimus. At vero Mamona neque humanus habitus ad circumscriptiois ideam adduxit, neque divo Petro attendit dicenti ³: “ quod „ Deus puerum Iesum glorificaverit: „ pronuntiavitque hunc puerum sine forma esse ac sine persona. Cur autem ei reputatum est dorsum atque genae, illud quidem ad verbera, haec ad colaphos, et perfossum divinum latus, clavorumque fixurae? Sed haec Mamonae ludibrio sunt, frustra dicuntur. Fortasse enim in hoc etiam magistrum habuit Eusebium, qui vane dicitavit totam omnino immutatam fuisse humanam Christi formam, neque ullatenus in sua mansisse proprietate (3). Postquam vero cognovit Mamona neminem orthodoxum vana eius toleraturum deliria, omissis verbis ad acta proruit, publicum se Christi hostem constituens: ex quo tempore omnem machinam et conatum exprompsit, ut ipsum archetypum cum icone contumelia adficeret, simulque destrueret ac memoria eraderet: quandoquidem molestus illi Christus erat in imagine etiam spectatus. Deinde veluti resipiscens, quod absque persona et hypostasi Christum dicat, eorum instar qui ex phrenesi se recipiunt aut ex insaniam pausant, in se revertitur, atque ad proprium vomitum redit, denuoque personam memorans, ait:

39. ☩ Impossibile enim est, eius qui ex duabus naturis in una persona subsistit, in una quidem natura figurare personam, in altera vero eundem esse ☩ sine persona. ☩ Adhuc in suis perseverat dogmatibus, non tamen priore modo. Haec enim exiit interrogativam figuram, ac veluti sui oblitus, superiora figmenta abiicit, et sententiam suam denique revelat; haud logica procedens methodo, neque ex scripturarum aut patrum argumentis orationem contexens, sed quicquid ei sua potestas concedit, et putredo mentis, ventrisque adeps, et vomitus immunditia, et aspersio stercoris, et mundanarum humique repentium cupiditatum immodica passio, in quibus iactare se ac deliciarum putabat, confidenter iam dogmatizat. Quod ergo nobis vanos et garrulitate scatentes propinet sermones, cuius exploratum est. Nihilominus nos haud piget horum hominum inscitiam opportune atque importune retundere. Nihil enim impedit, quominus nos nunc etiam ex sermonum

(1) Horrendam Copronymi adversus ss. imaginum pios cultores saevitiam, cum aliis locis tum praesertim ad annum eius imperantis vigesimum septimum, narrat Theophanes in chronico.

(2) Confer Macarii locum citatum p. 44. n. 2.

(3) Animadvertite gravissimam Nicephori adversus Eusebium criminationem. Confer superius p. 13. n. 1.

* Philip. II. 7.

Gr. p. 39.

* Act. IV. 27.
vel II. 21.

eius materia ansam sumentes, rursus eum ad contradictionem adducamus, et ipsum sibi manifeste repugnantem demonstramus. Dicendum est igitur, quod quandoquidem, una existente Christi persona, impossibile ait Christum figurare in altera ex eius naturis, idque paulo post confirmat dicens ☩ quia icon est personae ☩ icon, ideoque personam divina natura non habet, quia incircumscrip̄ta est ☩ dicendum est, inquam, ut consentanea sermoni servetur antithesis, ob id etiam quod Christus figurari posse non credatur, eum fore similiter in altera naturarum suarum absque persona. Porro hoc vicissim est impossibile. Nam et hoc loco coactus diceret, impossibile esse, eum qui ex duabus naturis in una persona existat, una quidem in natura esse infigurabilem, in altera autem esse impersonalem, simplicemque et tantummodo Deum intelligi Christum; atque eius soli deitati personam concedendam, non tamen eundem figurandum; quatenus quod infigurabile est, huius persona est infigurabilis; caro autem circumscrip̄ta est. Sic ergo praeter supradicta eius absurda, praesentia quoque haud minore absurditate laborant. Nam duplex praecipitium non vitavit, suorum implicitis verborum retibus: quoniam illi necesse fuit etiam invito, etsi multum pro incircumscrip̄to laboraverat, multaque vana dixerat, circumscrip̄tum Verbum confiteri, ne personam seorsum in eius tantum deitate stateret, caro autem impersonalis maneret. Vel secus supererit ei, ut existimet Verbum esse invisibile, intangibile, impassibile, in summa ne carnem quidem adsumpsisse. Quomodo autem vitabit doctarum et phantasiatarum blasphemiam? Hanc vero personam et hypostasim nequaquam simplicem interim dicit; alioqui totum oeconomiae negotium sustulisset, quod nunc liquido adfirmare veretur; ita ut cuncta permiscere et pessumdare mysteria nostra videatur. Nam quod naturaliter simplex est, neque cerni, neque representari, neque aliquid pati ullo modo potest: est enim impassibile, incorruptibile, prorsus incomprehensibile et non intelligibile. Hoc vero quid est aliud, nisi Deus? Compositam autem ipse quoque eandem (personam) confessus est cum dixit eam ex duabus naturis confieri; etiamsi celat nunc quem dicat modum compositionis. Molitur enim uno incircumscrip̄ti vocabulo ceteras omnes abolere proprietates.

Age vero Christi personam ex duobus contrariis compositam dicimus nos, prout theologi his verbis docent (1): “ procedens Deus cum adsumpta humanitate, ,, unum ex duobus dissidentibus, carne inquam et spiritu. ,, Impossibile est enim naturas duas in unam subsistentiam concurrentes haud esse oppositas ac differentes; quarum diversitatem vel ipse numerus indicat: de quibus enim compositis numerus praedicatur, eorum quoque diversa natura apparet. Nam si idem essent, iam non duae naturae essent, sed una. Nam quae fieri potest compositio unius eiusdemque naturae? Quippe compositio differentiam concurrentium denotat, quae haec insuper heterogenea esse significat. Satis hoc nobis persuadeat is qui dicit: “ non, ,, dum erat concretio, neque mixtio oppositorum ,, de humano composito (2) disserens et hominis creatione, quem ex invisibili visibilique natura formatum, contrariis iuxta collocatis, scimus. Cur ergo quum dicat compositam hypostasim, convenientes quoque naturis agnitis qualitates libenter apteque non adtribuit? Nam si

(1) Sic fere loqui solet haud semel Gregorius theologus.

(2) In codice est *συχρίματος*. Sed ego malim *συχρίματος*.

visibile contrarium est invisibili, et tangibile intangibili, et corruptibile incorruptibili, et si qua alia pariter invicem sunt opposita, eaque in una eademque Christi persona spectantur, quid ni altera quoque antithesis in eodem Christo spectabitur, circumscriptum dico et incircumscriptum? Nam qui carnem incircumscriptam esse docet, nihil aliud ait, nisi nihil divinam naturam ab humana differre, sive rem increatam a creata: huc enim utrumque recidit; frustra que iam ille et intempesive duarum naturarum mentionem facit. Nisi enim utriusque naturae qualitates propriae, ex quibus constant adtribuuntur, ita ut in suis quaeque proprietatibus agnoscat, undenam nobis iam apparebunt naturales oppositae differentiae, et substantiales qualitates? Comperientur itaque unum quid esse quae sunt opposita; quod est impossibile.

40. Arianorum sunt haec nec non Apollinaris et Eutychetis, et confusanearum acephalarumque partium spectra et sophismata, quorum aliquot comparata, utrum ab illis Mamonae differant, palam facient. Sic enim hic noster: ☩ ita ut ☩ carnem dicentes, quae non propriam sed Dei habet personam, Deum in divina maiestate praedicemus. Et rursus. Si enim qui est ex Virgine, unus Dominus minus appellatus est, et ipse est per quem omnia facta sunt, una utique natura est, quoniam una persona non patitur in duo divisionem; quandoquidem ☩ neque propria natura corporis, et propria natura deitas secundum carnem: sed ☩ ut homo una natura, sic etiam in similitudinem hominum factus Christus. ☩ Quoniam hic igitur aequae ac illi loquitur, consentaneum ei erat, ut et unam naturam in Christo diceret ex ambabus compositam, ne minus quam illi peccare videretur: quorum hic reapse impietate ac blasphemia laborans, magnam illam et numerosissimam abolere satagit sacram synodum (1), quae doctrinam de Christi hypostasi, deque eius naturis, divino Spiritu permota edisseruit, divinae oeconomiae mysterium manifestius nobis et clarius praedicans.

Etenim primo animadvertendum est, Mamonam haec ex duabus esse Christum naturis definire; nescio hercle quo iure, qui ne unam quidem ei formam paulo ante concedebat. Attamen in duabus esse naturis nondum Christum dici ab eo patet (2). Num ergo haec quoque, iuxta magistros suos, propter unam hypostasim naturas pariter confundit? Dum enim circumscriptionem aufert, constat eum ceteras quoque carnis differentias negare. Porro qui sic loquitur, is ne divinae quidem naturae proprietates servabit, et neque circumscriptam, neque incircumscriptam Domini hypostasim admittet; ita enim fert confusionis ratio; neque utrumlibet unitorum absolute per se existens demonstrat; sed aliud nescio quid exhibet, ut fit in corruptionibus; veluti cernere licet in liquidorum confusione, ac metallorum compage, itemque in medicinalium compositione, et denique in elementorum ad corpora conficienda concursu; in quibus nil purum est, non ignis, non terra, non aliud quodlibet. Paria omnino hic noster de duabus quoque operationibus, quae in Christo spectantur, opinabatur. Etenim cum una hypostasi, unam pariter opera-

(1) Intellige synodum chalcedonensem. Vel certe recole cap. 6. p. 17.

(2) Notissimum est Monophysitas orthodoxorum argumentis convictos, adhuc refugium illud quaesivisse ut dicerent Christum unum ex duabus naturis, non tamen in duabus. Id autem tum saepe alibi, tum in editis a me adversus Monophysitas variis veterum auctorum scriptis ventilatum satis refutatumque comperies.

tionem adtribuebat: atque ita confusaneorum et doctarum tramitem, magistrorum suorum, sectari cum apparet. Sicut enim illi dualitatem numeri irreligiose malitioseque arripiunt, quam verae religionis rectaeque doctrinae defensores de duabus naturis pie adfirmant; atque hanc deinde dualitatem ceu dividendae Christi hypostaseos causam producunt, ut vel duas personas ob naturas invehant, vel ob unam personam unicam necessario naturam statuunt; ita etiam hic noster incircumscripsi adhaerens vocabulo, videtur graviter vehementerque conari, ut vel per hoc Christi hypostasim dividat, vel etiam Verbum cum carne circumscribat. Nam quae addit, ita se habent.

41. ☩ Sed vel deitatem pariter circumscribi usuvenit in illa icone, quatenus ☩ Christus ex duplicitate existit; vel simplicem tantummodo hominem Christum ☩ intelligi, atque ita cum figurari; quatenus icon, est personae icon; et deitas ☩ est incircumscripta. ☩ Quomodo hoc dicit? sive id negotium naturaliter ita se habeat, sive secus. Sed enim haec, prout suae lubet stultitiae, tyrannice pronunciat, nullo argumento veritati favente utens. A nobis autem paulo etiam retro de hac re vere dictum fuit, nempe quod Verbum divinum natura sua impassibile, etiam corpore adsumpto, nihilominus impassibile mansit, et horum quae frustra dicitantur, prorsus expers. Quod nunc quoque breviter repetemus. Dicendum est enim non modo cum circumscripto corpore Verbum haud circumscribi, sed neque in ipso corpore existens esse circumscriptum, etiamsi corpus substantialiter et inseparabiliter eidem copulatum est. Atque hoc nemini ignotum arbitror, si certe credendum est iis qui negotium nos docuerunt divinae condensationis. Quomodo enim verax fuisset magnus Iohannes, qui veritati testimonium praebuit dicens *: * Ioh. I. 26
“ medius vestrum stetit, quem vos nescitis? „ Num is corporaliter nondum esse praesentem Christum innuebat? Sane et ipsa veritas Servator * “ prius quam te „ Philippus vocaret, cum esses sub ficu vidi te „, Nathanaheli dicebat. Tum etiam cum discipulis procul Bethania corporaliter versans, Lazari obitum palam nunciabat *. * Ioh. I. 48
Et denique se cum illis futurum post resurrectionem usque ad consummationem saeculi promittebat *.

Plura enumerare quid interest? Ubi fuerint duo vel tres in nomine eius congregati, illic se fore in medio illorum spondet *. Ubique autem Christiani congregantur; ergo ubique ille aderit; nempe ut cuique exploratum est, secundum suam ineffabilem arcanamque naturam, cum qua * ubique et super ista esse intelligitur. Nam et divina oracula alicubi aiunt *: nonne caelum terramque ego impleo, dicit Dominus? Itemque *: Deus propinquus ego sum, dicit Dominus, et non remotus. Et, quò ibo procul Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam *? Atque ipse quidem rebus omnibus adest, haud tamen res omnes ei adsunt (1), aiunt theologi. Unde apparet, cum omnibus divinitus esse praesentem, non tamen corporaliter cum iis congregatis ubique fuisse. Etenim nec tum aderat, quoniam discipuli aiebant *: in nomine tuo etiam daemonia nobis subiiciuntur. Alibi quippe tunc eius corpus conspiciebatur. Patet ergo circumscriptum fuisse Christum in corpore, sed nominis potentissima invictaque vi prodigia ubique patravisse. Neque vero prophetica praeivi-

* Ioh. I. 26

* Ioh. I. 48

* Ioh. XI. 14.

* Matth. XXVIII. 20.

* Matth. XVIII. 20.

* gr. 22° 27.

* Hier. XXIII. 23.

* Ibidem 23.

* Ps. CXXXVIII 77.

* Luc. X. 17.

* Ps. 138.

(1) Nempè Deus res nostras omnes scit ac videt; non ita nos res Dei.

sione et gratia (absit!) haec et faciebat et discipulis praenuntiabat, ceu futura cernens; sed utique tamquam Deus cunctis praesens. Neque item sola vi activa, iuxta priscos aliquot qui ita nugati sunt, nempe eum vacuos reliquisse caelos sua hypostasi, per divinae incarnationis tempus, et substantialiter versatum esse nobiscum; activa autem vi tantummodo et maiestate apud Deum patrem extitisse; quoniam aliud esse substantiam, aliud vim activam, sicut in corporibus visibilibus, ita etiam in divino Verbo censebant, quam rem orthodoxi negant: namque in simplicibus et incorporeis nihil praedicta differre norunt; quae revera non sunt invicem disternanda, ne forte imaginemur esse compositum, id quod quamlibet potius simplicitatem superat: nam nec umquam divina substantia sine actione erit; neque absque substantia fiet actio. "Pater meus, inquit, usque modo operatur, et ego operor".

* Ioh. V. 17. Substantia enim demonstrat illum supersubstantialiter se habere, semperque sibi esse aequalem, et indeclinabiliter in sua stabilitate atque immobilitate perstare. Actio autem providentiam circa res, et arcanam administrationem denotat; quibus, etsi simplicitatem suam minime deserit, agit tamen, et curam omnium gerit. Verum etiam cum hominibus ceu verus homo versabatur, paternum non deserebat sinum; paterque erat in ipso, et ipse in patre*.

Si ergo, ut veritatis decurrens sermo concludit, in proprio non circumscribitur corpore, quid ni omnem stultitiae dementiae impietatisque mensuram excedet, si quis dicat circumscribi cum circumscripto corpore Verbum, quum reapse incircumscriptum Verbum sit? Nam simul sumpta fuisse oportet etiam coniugata eorum quae sunt in quaestione. Quumque omnibus rebus sit praesens, maioris dementiae fuerit extremique delirii dicere, separari a corpore Verbum, si circumscriptum (corpus) esse affirmetur. Nam si a nulla re abest, et nusquam deest, quid ni verius dicatur, illud in corpore proprio hypostatice sibi unito et circumscripto semper adesse? ut simul, et secundum idem, impiorum utrobique absurda et insana coarguatur pertinacia. Nam si universa creatura, cui praesens est incircumscripte Deus, incircumscripta esset, valeret ei fortasse aliquid argumentatio sua. Sin contra omnia circumscripta sunt, cur haec insulsiissima et frigida contentio fit, quae a proprio tantum corpore Verbum exterminat? Vere telam aranei contextunt qui ista sapiunt et dicunt!

42. His ita disputatis, reliquas sermonis nostri partes persequamur. Quoniam ex duplicitate conflatum Mamonas Christum adfirmat, si certe ei conservare vult quam bucinat inelytam et egregiam duplicitationis appellationem, circumscriptum in alterutra ex his naturis confiteri Christum deberet. Quia vero id non concedit, dissolvitur ei compactum hoc et mirificum duplicitationis vocabulum, ipsoque duplicitationis artificio callidisque suis sophismatibus denudatur. Est autem superbi hominis sibi quae nimis placentis officium, res ultra aequos fines positas, aëreo veluti cursu pervestigare; ab iis autem quas ei dispicere ac speculari liceret, manifeste aberrare. Oportebat enim ex iis quae antea dixit, praesentire atque intelligere, quid sibi indidem foret obvenerum. Ex duplicitate constare Christum censet? Propterea igitur et compositus omnino erit. Nam si res simplex, est incomposita; quod ex duplicitatione consurgit, compositum est. Quid ergo sequitur? Si incircumscripta est deitas, quia simplex et incomposita; quod ex duplicitatione compositum est, quid demum

* Gr. p. 44.

erit? Dicet omnino vel invitus, id esse circumscriptum. Alioquin ipsa etiam compositionis notio, circumscriptionem nobis prorsus repraesentat. Sic usquequaque et rectae doctrinae et ipsi sibi repugnare cognoscitur. Atque haec adversus ipsius sermones dicta sunt (1). Videtur enim is Christi mysterium adsequi mente sperasse, qui ne illa quidem quae ante pedes sunt novit aut videt. Semel quippe a recta regiaque via devius, ad declivia utrimque praecipitia defertur.

Vult ergo auditores suos orationis vi compulsos, ex duabus unam praecipitare sententiam. Aut enim Christum pingentes, in duplex ut videtur peccatum necessario incurrunt; nempe vel simul cum imagine deitatem circumscribent, propter unicam personam quae ex duplicitate fit, ut ait: vel simplicem tantummodo hominem Christum reputabunt, et sic Nestorii vesaniae consentient. Aut si haec vitare student, omnino Christum pingere caveant; atque ita in pravum Mamonae dogma incurrunt, id est in contrariam phantasiastarum sectam, qui funditus veritate exciderunt; cui tamen ipse sectae non sine ardente studio adhaeret; siquidem ex duplicitate quidem adfirmat, in duplicitate tamen, id est in duabus naturis, Christum existere prorsus negat (2). Atque ita uno saltem modo divinae incarnationis doctrina corrumpitur. Quorum hominum fugiens absurditates ecclesia, et in alterutram partem claudicare divinitus vitans, mediamque et rectam viam tenens, uni adhaeret veritati, orthodoxe religioseque Christi oeconomiam confitens atque amplectens. Iam vero qui illa dogmatizat, idem evidenter facit, ac si quis ex aureo, verbi gratia, sigillo plures in cera impressiones effectas videns, mox contenderet, vel auram cerae concretum esse et commixtum, dum charagmata exprimeret; vel omnino incusam in sigillo scripturam, ab illo dividi ac dispertiri. Vel si quis ignem figuratum aspiciens, cuiusmodi saepe videmus rotas quasdam igneas ardentesque flammis una cum cherubinis pictas, qua forma theologi angelorum apparitiones viderunt; is, inquam, igneum quoque calorem ibi prorsus cum materia circumscriptum existimaret, aut separari ignem a sua propria substantialique qualitate propter figurationem. Sicut ergo ita opinari ac dicere, stultum est atque impossibile, ita illud stultius et impossibilius. Sunt enim hae fatui attonitique ingenii despumationes. Nam si praedicta nihil in sua natura patiuntur, quomodo supernaturale et impassibile Verbum aut circumscriberetur cum propria carne, aut si haec pingatur, ipsum ab ea divideretur, aut aliud huiusmodi perpetiatur? quandoquidem ne in sanctissima quidem carne sua, cui substantialiter unitum est, circumscriptum fuit (3). Atqui hunc sapientem scire oportebat et credere, Christianorum dogmatibus obsequentem, divinum Verbum cum genus nostrum redimere per suum salutarem adventum voluit, cum hypostasi sua arcane et ineffabiliter totam toti sibi hanc circumscriptam linealemque nostram ac figuratam naturam adunavisse, quae etiam post adumptionem circumscripta et linealis perpetuo conservatur. Nam nisi hoc circumscriptum corpus adsumptum fuisset, non esset salvatum. Siquidem quod nequit adsumi, insanabile est, ut aiunt theologi. Deinde Mamona haec subiicit.

(1) De circumscripto et incircumscripto diu loquitur etiam Theodorus studita in pari opere edito adversus Ieonmachos. Nos vero laetamur, quod huius quoque sapientissimi pique auctoris nova aliquot scripta in his nostris voluminibus prolaturi sumus.

(2) Recole dicta a nobis p. 54. adn. 2.

(3) Confer Eusebium caesariensem in opere nuper detecto *de theophania* lib. III. 39.

43. ☩ Qui fecit iconem illam, dicit iconem esse Christi. Atqui nomen Christi scimus non hominem tantum denotare, sed etiam Deum. ☩ Oportuerat hunc, si suorum certe sermonum respectum aliquem habuisset, animadvertere illorum quae antea dixerat absurditatem. Sed mos est erroris atque mendacii, ut sibi pariter ac veritati contradicat. Nam si unum id esset quod ex nomine denotatur, contumaces quidem adversariorum de uno opiniones, veritatis adsertor sermo noster lustrans, et sententiarum ambiguitatem librans, victoriam potiori decerneret; nempe vel omnino circumscriptum unum diceret, vel item omnino incircumscriptum. Sed quia Christus duas prae se fert naturas, sicut etiam Mamonas ait, quis prohibet quominus harum utriusque propria et convenientia adtributa adsignentur? ut et mutuo adunatae sint, et tamen neutra discesserit a substantialibus suis prerogativis; ut inconvertibiliter manentibus physicis proprietatibus, non tamen naturae separentur, quoniam inconfusae invicem circuminsident (1). Quamquam enim in uno Christo duae res sunt, haud hinc tamen subiecti dualitas confit, sicut ne animae quidem et corpori usuvenit. Neque si quis annuat eundem hominem simul esse aurificem et statuarium, ideoque ex auraria et statuaria unam artem efficiet. Mamonas tamen dualitatis numerum ceu malitiae suae instrumentum obiecat, et in naturis perperam cavillatur, ut compositam quoque ex his personam demum destruat, suamque de hac re sententiam facilius consummet. Ergo qui illam facit imaginem, Christique esse dicit, probe scit ea etiam quae hoc nomine significantur, quaeque item a persona denotantur: neque item nescit haec invicem esse opposita quae coadunantur, quorum est una (id est simultanea) cognitio, ut loquimur. Sciens igitur horum unum esse invisibile et incomprehensibile, ideoque indelineabile et incircumscriptum, cognoscet pariter etiam alterum, nempe quod sit visibile et comprehensibile; ita ut necessario et circumscriptum sit et delineabile, propter contrariorum antithesim. Non ergo ad totum unum, tamquam totum, respiciens quod ex duobus partibus componitur; alioqui fortasse vim aliquam argumentum haberet; sed visibile tantum spectans, ita se gerit. Scit autem quod picturae causa, haud necessario alterum simul circumscribetur, neque item unum totum illud dividetur. Nullatenus enim id fieri potest. Nam sicut, quia tu pingentem videas, haud propterea res visa in partes ibit; ita ne ob delineatum quidem unum, alterum simul circumscribetur. Iamque hoc ab hominis etiam exemplo demonstravimus; et aliis quoque in rebus idem facile comperietur. Nam si quis duobus differentibus monstratis rebus, alteram harum eligat, num et alteram simul utetur? Exempli causa: ignem scimus duplicem habere ex se prodeuntem vim, alteram illuminandi, urendi alteram. Si quis ergo luce ex igne indigeat, num idem vel invitus cogetur combustionem quoque indidem experiri? Vel si quis ad sordium purgationem aqua calida utatur, num inde etiam refrigerabitur, quoniam aqua simul habet purgandi ac refrigerandi facultatem? Nemo certe sanus his adsentietur. Sic itaque Mamonas veluti unum quid, totum hoc, id est Christum, contemplans, vellet illa etiam unde idem constat, tamquam in totius mentione simul adunare, nihilque horum per se ipsum spectare: ita ut quae uni accidunt, prorsus et alii evenire necesse sit.

Gr. p. 40.

(1) De vocabulis περιχρησιν et περιχρησισ in usu loquendi theologico, diu ac sapienter Petavius disserit de Trinit. lib. IV. 16, quem si graeci lexicographi consulissent, meliora et abundantiora tradere poterant.

44. Age vero si quando a Paulo audierit: “ nos autem praedicamus Christum „ crucifixum * „, quid ei tunc menti occurrit? Quoniam commune est ambabus coadunatis naturis nomen Christi, sane vel invitus coactus fuerit secundum suas propositiones, quoniam Deus quoque hoc nomine denotatur, ne quod est unum dividat, ipsum Verbum in propria vere natura crucifixum dicere, divinamque arcanam substantiam cum humana esse compassam. Et si quis ei venerandum quoque et vivificum sepulcrum ostenderit (ut iam circumcisionem et passiones alias omittamus), profecto dixerit mortuum esse Verbum, divinamque et immortalem naturam cum humana ac mortali consepultam. Haec enim apud eum fiunt, ut quominus dividantur naturae, si quid alterutra patiatur, in idem pariter incommodum etiam alteram pertrahat. Quid porro ei demonstrant verba: “ nobis quidem unus Deus et „ pater, ex quo omnia, et nos in ipso; et dominus Iesus Christus, per quem omnia, et nos per ipsum *? „, Certe e contrario paria illi obvenerint absurda. Nam quia in unum conferuntur omnia, videbitur concreatrix cum Verbo nostra quoque natura in rerum omnium productione, eritque homo sui ipsius creator. Itemque dicente divo Petro: “ tu es Christus Dei filius * „, secundum eiusmodi propositionem, caro etiam comperietur, propter filii relationem, deitatis naturaliter habere dignitatem. Haec et plura similia, delibans quilibet divinas scripturas, inveniet quae istius blasphemiam absurditatemque obiurgabunt. Talia quippe Mamonom cogitare et opinari, sermonum eius proboemia, vanae fallacesque quaestiones, nobis demonstrant. Et haec quidem ille inartificialiter simpliciterque dogmata tradit, non autem modo aliquo adpropriationis aut permutationis (1), prout mos est magisterii catholici; qua de re paulo post dicitur (2).

* I. Cor. I. 23.

* I. Cor. VIII. 6.

* Matth. XVI. 16.

45. Sed quia hoc nugante et tautologo, nugari simul constituimus cum dictis eius; huic, eadem licet dicenti de iisdem rebus, rursus occurramus. Ita vero is habet. ☩ Et quomodo Dei et hominis nomen (Christus) divinam naturam denotans atque humanam, de illa icone pronuciari a nobis potest, quae humanae tantummodo naturae repraesentandae vim habet, divinae vero incomprehensibilis haudquaquam? ☩ Hoc verbum “ quomodo „, ut quasi praesentem te adloquar, si tibi animae aures non obsurdissent, si tibi intellectus oculi non essent excaecati, si tibi mens non esset alienata et ratiocinii usus subversus, si tibi religionis termini immoti manerent, et catholicae ecclesiae traditio conservata esset incolumis, si aliquam saltem fidei scintillam corde tuo retineres, neque furiis adversus irreprehensibilem infallibilemque confessionem nostram agitarere, ducibus qui te ad infidelitatis perditionisque praecipitium trahunt; hoc, inquam “ quomodo „, a te quaesitum, evidentissime patens fuisset; si reapse quaesitum, et non potius ceu decipula quaedam et callida improbitas, apud te repositum erat.

Gr. p. 37.

Atque ut eadem de iisdem rebus resumentes dicamus, sicut crucifixio et passio, Christi dicitur, itemque sepultura et reliqua, ne prolixius verba faciamus, modulum excedentes, et audientium auribus molestiam creantes, neque iam diutius aequae ac tu fabulemur; quia Christi nomen naturarum dualitatem complectitur, ea quae uni tribuuntur, alteri quoque accedent. Certe crux nonnisi hominis naturam

(1) Hanc theologi nostri dicunt idiomatum communicationem.

(2) Adde in graeco: περί ὧν μετά μικρόν σιγήσεται.

cruciari potest, nihilominus Christi crux dicitur. Fidem tibi faciat qui ait: "mihī
 „, autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi * „, Circumcisio
 hominis carnem abscindere potest, et sepulcrum hanc intra se circumscribere, con-
 cludere ac celare valet. Haec tamen omnia Christi dicuntur: quamquam nihil ho-
 rum de divina ineffabili natura proprie ac substantialiter dicitur, quia est haec in-
 violabilis et impassibilis, et ab omni eius generis re, quae cogitari possit, prorsus
 aliena. Nam si quid huiusmodi dictum videatur, id permutationis et adpropriatio-
 nis modo dicitur, quod tu in praesenti non facis, quia funditus id ignoras. Passus
 autem Christus dicitur non qua Deus, sed qua homo, etsi unus idemque est hy-
 postatice adunatus. Quia igitur et corpus quod a nobis sumpsit, Christi corpus di-
 citur, in quo etiam omnia passus creditur, hoc autem corpus omnino characterem
 habuit, si enim hoc caruisset, ne corpus quidem fuisset; necesse est etiam corpo-
 ris characterem ac speciem, Christi dici. Nam sicut corpus proprium Christi est,
 sic et character laud referendus ad naturam Verbi est, quod forma caret, et inde-
 finitum est, nullaque figura praeditum; sed ad Verbi corpus humanamque naturam
 pertinet eiusque formam, ex quibus Christus conficitur: ideoque et homonymiam
 cum illo habet, quia speciem eius prae se fert (1).

Gr. p. 48.

Sed te quidem adsumptum Christi nomen, quod duarum naturarum demon-
 strativum est, dogmatibus tuis gloriari magnopere et inflari impulit, atque existi-
 mare neutrum horum isto nomine denotatum, sine altero, quolibet in negotio
 aut dogmate nominari solere, nec quomodolibet usurpari, quin si ab altero disso-
 cietur, procul omnino distrahatur. Nos vero quid ad haec dicimus? Sane tibi ali-
 quando occurret, hominem tantummodo Christum aut filium hominis dici, atque
 ita nuda nominatione appellari. Et si alii nemini, Christo certe credere voles tur-
 bis Iudaeorum dicenti: "cur me interficere quaeritis, hominem qui veritatem vo-
 „, bis locutus sum *? Et, nisi manducaveritis carnem filii hominis *. Et, clarifica-
 „, tus est filius hominis *. Et filius hominis tradendus est *. Et, venit filius hominis
 ad salvandum quod perierat *. Et, Davidis filium nominabant *. „, Multaque his si-
 milia in evangelii comperientur, nisi forte lusus nugaeque evangelica a te creduntur
 oracula. Quoniam itaque quod nuda hominis appellatione significatur, unum est
 non duo, sicut in Christi nomine usuvenit; namque unam nobis humanam natu-
 ram vocabulum denotat; quid tibi eveniet, et quid tibi adicietur, veluti novum
 quid et magnum et plane mirificum? Licet enim tibi, qui Christo potius quam no-
 mini eius adversaris, merum hominem et de nostro numero unum praedicare Do-
 minum, id quod tu et olim et nunc etiam improbe studuisti; atque hunc reum, et
 poenae subditum, et digna maleficis patientem, violentaque neci addictum. Alia
 consulto praetereo *, blasphemiae metu. Fortasse dices, hominem hunc Deum quo-
 que esse. Questionem solvisti; nam et Deus hic homo est. Sed e contrario, cum
 Deum tantummodo nominari audis: "in principio erat Verbum, et Verbum erat
 „, apud Deum, et Deus erat Verbum. Et, vidimus gloriam eius, gloriam quasi uni-
 „, geniti a patre *. Et, sicut pater suscitatur mortuos et vivificat, sic et filius quos
 „, vult vivificat *. Et, pater clarifica filium tuum, ut et filius clarificet te *. Et, ego

* Joh. VIII. 19.
 * Joh. VI. 51.
 * Joh. XIII. 31.
 * Matth. XVII.
 * Matth. XVIII.
 * Matth. IX. 27.
 et alibi.

* gr. παρὰ τὴν
 ἑαυτοῦ.

* Joh. I. 14.
 * Joh. V. 21.
 * Joh. XVII. 1.

(1) Haec et deinceps admirentur theologi persubilem aequae atque rectissimae Nicephori de Christi
 idiomatibus doctrinam.

„ et pater unum sumus *. Et caeco nato dicitur: tu credis in filium Dei *? „ Et quaecumque hic similia; num, inquam, cum haec audis Deum tantummodo existimas, substantia nostra spoliatum? Ita prorsus eum corpore exueres, et quicquid humanum est detraheres; adeo ut iam deinde posses universam oeconomiam aperte destruere.

46. Quid ais? Mordicus inhaeres propriis naturarum vocabulis, et his quae sunt humilia Christum deprimis, divinis et excelsis dotibus spolians, tuis nimirum magistris consonans, et ariana insania laborans. Excelsis autem vocabulis humilia aboles, solaque sublimia tribuis, concinisque inspiratoribus tuis, abominandorum Eutychianorum vel potius Manichaeorum (1) deliras phantasticasque fabulas acumulans. Sed tibi quidem facile est, ex quo ad conculeandam destruendamque oeconomiam incumbis, hisce absurditatibus oblectari. Sed cum versam vicem in his spectaverimus, nempe cum appellatio quidem propria est et peculiaris substantiae nostrae; attamen quae de ea praedicantur, naturae supra nostram sunt convenientia, quid putabis? Non enim sicuti Christus, commune nomen duarumque naturarum demonstrativum est, ita et heic usuvenit, sed cum peculiari et physica denominatione, sublimes quoque praerogativae alterius coexistentis substantiae connectuntur, propter vicissitudinem, in eodem subiecto communicatis mutuo idiomatibus, aequae ac naturis, prout ecclesiastica sententia est. Nam quid ad hos locos dices? “ si vi-
 „ deritis filium hominis illuc ascendentem ubi prius erat *. Et, nemo ascendit in
 „ caelum, nisi qui descendit de caelo filius hominis *. Et, sunt quidam de hic ad-
 „ stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem
 „ in regnum suum *. Et, venturus est filius hominis non sine gloria patris sui cum
 „ angelis sanctis *. „

* Joh. X. 30.
 * Joh. IX. 35.

Gr. p. 19

* Joh. VI. 63.

* Joh. III. 13.

* Matth. XVI. 28

* Ibid. 27.

Num tu igitur nudis adhaeres nominibus, cogitasque regnum hominis aeternum et indissolubile? et hominem in caelo praeexistentem? et de caelo descendentem rursusque illuc revertentem? et appellati hominis genitorem Deum patrem esse? Quin tu potius ad rerum gestarum naturam ipsamque veritatem respice; et cum stupore admirare magnum oeconomiae mysterium, quaeque de ea dicuntur atque creduntur iuxta catholicae ecclesiae magisterium admitte, haud iam nudis attendens vocabulis ac nominibus, ne salutem tuam abiicias. Sed hem tu hisee omnibus valedicens; valibus tuis ducibusque obsequens, ad calumniandam veritatem Christianae oeconomiae stulte impieque procedis. Nos autem istos homines, qui de nominibus pugnant, in nuda vocabulorum perstare praedicatione sinentes, atque ut in syllabis litteraque digladiantur concedentes, ad veritatis rerumque ipsarum vim conversi spectemus, breviterque hanc explanemus.

47. Dicendum est itaque, Christi nomen sine dubio naturarum dualitatem nobis significare in una hypostasi, prout saepe in superioribus latius dictum fuit. Inspirata autem divinitus scriptura, et patrum summatae (2), nominis dignitatem magni facientes, multimodis significationes eius acceperunt, et permutationis atque appropriationis modo in eiusdem exercitio usi sunt. Cum enim Christi naturas per

(1) Recole dicta de variis haeticorum sectis p. 31. adn. 1.

(2) Intellige praesertim Gregorios duos nyssenum et nazianzenum, nec non Cyrillum, et ex latinis Leonem PP., qui copiosissime ac splendidissime de his disserunt.

se seorsum spectant, id est deitatem et humanitatem (haec sunt enim substantiarum denominationes) tunc quae sunt propria et naturaliter inhaerentia, utrique singillatim naturae tribuunt; neque dicta de una ex his natura, de altera quoque praedicant: nam neque deitatem creatam passibilemve dicerent; neque vicissim humanitatem increatam aut incorruptibilem aut impassibilem appellarent, multoque minus eas invicem compati dicerent, sicut hodierni dogmatistae existimant. Cum autem compositam ex his hypostasim, seu unum quid accipiunt, Christum quidem ex utraque appellant; concurrentium autem naturarum idiomatica, una cum ipsa hypostasi praedicant; quoniam et Deus simul et homo Christus est, et Deus incarnatus, et Christus creatus pariter et increatus, impassibilis et passibilis idem. Interdum vero ex divinis solis excelsisque attributis Deum et Dei filium nominant. Interdum denique ex humanis tantum atque humilibus, hominem hominisque filium vocant. Aliquando etiam ea quae de utraque parte dicuntur idiomatica, de alterutro simul subsistente et coëxistente vicissim praedicant, propter mutuam partium circuminessionem (1). Sic videlicet Deus passibilis dicitur, et gloriae dominus crucifixus, non qua Deus sed qua homo. Et vice versa, homo absque initio, impassibilis, increatus, caelestis, puer ante saecula, non qua homo sed qua Deus. Nam propter summam naturarum unionem, et hypostaseos unitatem, et quia eadem persona est, unus est, et idem pariter ambo est, partim quidem sine initio a patre, partim vero ita factus ob suam erga homines benignitatem. Atque hac ratione utraque natura idiomatica sua alteri communicat, propter eiusdem hypostaseos unitatem; quin tamen pars alterutra deserat alterum in eodem subiecto adtributum: sicuti etiam sibi proprias fecisse dicitur Verbum carnis suae secundum oeconomiam passionem. Nam etsi nihil in propria natura reapse sit passum, nihilominus perpassum dicitur, ut unus omnium Servator credatur: atque ut nostrae existentiæ conservationisque causa adseritur, sic etiam nostra felicitas accepta eidem referatur.

Atque hoc nos docet theologorum apex divus Petrus (2) dicens *: “ Christus
 ,, semel propter peccata nostra mortuus est, iustus pro iniustus, ut nos offerret Deo;
 ,, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. Et rursus *: Christo passo
 ,, pro nobis carne, et vos eadem cogitatione armemini. ,, Consonabit his etiam
 mysteriorum initiator, “ Christum crucifixum praedicans, et dominum gloriae in
 ,, cruce suspensum *. ,, Ideo deicidas et dominicidas vocant Iudaeos tum isti, tum
 divi patres nostri, qui de ratione adpropriationis idiomaticum ita disserunt. Divus
 quidem Cyrillus in tertia ad Nestorium epistola (3): “ eratque in crucifixo cor-
 ,, pore, carnis suae sibi adproprians passiones. ,, In illa vero ad orientales sic (4):
 “ impassibile praeterea Dei Verbum confitemur omnes, etiamsi sapientissime my-
 ,, sterii oeconomiam gerens, sibi adtribuere videbatur eas quae carni suae accide-
 ,, bant passiones. Propterea et sapientissimus Petrus: Christo igitur pro nobis car-

(1) Dixi de vocabulo περιχώρησις p. 58. adn. 1.

(2) Cur theologorum apex Petrus potius, quam Paulus aut Iohannes? Nempe ad Petri apostolicum primatum Nicephorus respicit. Iam vero qui carolinis libros, ut hoc obiter dicam, adeo magnificent, quia ss. imaginum cultum improbant, cur non aequè laudant primi libri capitulum sextum, ubi Petri sedes, romana ecclesia, ceteris cunctis praefertur, et in fidei quaestionibus omnino consulenda dicitur?

(3) Ed. Auberti T. V. part. II. p. 72.

(4) Confer Cyrilli opera T. VI. p. 198.

„ ne passo; carne inquam, non ineffabilis deitatis natura. Ut enim ipse omnium
 „ servator esse crederetur, oeconomica adpropriatione in se, ut dixi, carnis suae
 „ passiones transtulit. „ Sacer vero Amphilocheus ad Seleucum scribens sic ait (1): Gr. p. 51
 „ adsumpta patitur natura, sed ea quae adsumpsit, manet impassibilis. Adpropriat
 „ autem sibi Deus proprii templi humanas passiones, crucem et mortem, et alia
 „ quotquot in ipso secundum oeconomiam spectantur. Adpropriat sibi, inquam,
 „ nihil ipse patiens. „ Sic et divus Gregorius nyssenus adversus Apollinarem scri-
 „ bens (2). “ Quoniam itaque alia est humana voluntas, alia divina, loquitur quidem,
 „ tamquam ex humanitate, ea quae sunt infirmitati naturae congrua, is qui nostras
 „ passiones sibi adpropriavit. Insuper, quod mirabile est, non solum eas quae nos-
 „ trae naturae substantialiter et a primordiis insunt passiones, sed etiam deterio-
 „ res, de communi nostro servatore Christo praedicatas in sacris scripturis com-
 „ perimus, easque adpropriatas dici, veluti quod maledictio pro nobis, immo et
 „ peccatum, factus fuerit; iuxta illud: maledictus omnis qui pendet in ligno *. • Gal. III. 13.
 „ Et illud: nescientem peccatum, fecit esse peccatum *. • II. Cor. V. 21. Tum quia rebellem nos-
 „ tram contumacemque naturam susceperit. Sic enim sibi adpropriat adsumpta, ut
 „ in se deteriora consumat, veluti ceram ignis, terrae vaporem sol: nosque propria
 „ ipsius participemus propter adunationem. „ Ita magnus Gregorius.

Verumtamen haud hos duces sequuntur veritatis adversarii; aequae enim irre-
 ligiosi ac stulti, carnisque cupiditatibus dediti, contraria plane dogmata tenent. Nos
 vero ab ecclesiae magistris edocti, intra terminos orthodoxiae consistimus, haud
 equidem Verbi naturam ad carnis trahentes passiones, sed has illud sibi adpro-
 priando, secundum oeconomiae rationem, passum dicimus; nullatenus in his a re-
 cto ratiocinio excidentibus, quoniam unus idemque est qui et gloriam participat et
 ignominias. Sicut ergo corporis passiones secundum oeconomiam sibi adpropriavit,
 et sicut corpus Dei Verbi dicitur, ita etiam icon sanctissimi ipsius corporis ac si-
 militudo, ceu propria ad illum refertur: atque ita adpropriata, et communi natura-
 rum nomine utens, homonyma archetypo appellatur. Vos autem Unigeniti oecono-
 miae hostes (vos enim nominatim compello) quid ad haec dicitis? Quid vobis vi-
 detur ad Christi ignominiam contulisse orthodoxorum circa divinum mysterium
 immota fides ardensque amor? Qui beneficia inde secuta fatentes, res pro nostra
 liberatione magnifice gestas describunt atque depingunt, ut tamquam prae oculis
 eas habentes, recentem semper et vividam continuamque memoriam, prout Christi
 ecclesiae antiquitus traditum fuit, in animis suis gerant. Indolis quippe nostrae
 tarditas et segnities quasi quodam stimulo indiget compungente et ad rerum uti-
 lium studium excitante. Quod Christus factus fuerit maledictio et peccatum, quod

(1) Apud Combefisium in Amphilocheii reliquiarum editione p. 142, cum aliqua varietate.

(2) In editione parisiaca T. II. p. 696. Reliqua per otium sunt quaerenda; namque et alterum Nys-
 seni prolixum contra Apollinarem scriptum protulit L. Zacagnius. Ceteroqui absurdus mihi videtur caro-
 linorum librorum auctor lib. II. cap. 17, qui ad Nicaenae synodi testimonia ex Nysseno, nihil aliud res-
 pondet, nisi huius patris vitam et doctrinam sibi esse ignotam, ideoque testimonia ex eius opusculis pro-
 lata ad res dubias confirmandas, minus cerni idonea. Rursus lib. III. cap. 5. perperam auctor reprehendit
 Tarasium, quod in fidei professione dixerit Spiritum sanctum *contribulem* (συνεχόμενον) patri et filio; quod
 vocabulum detestari se ait, et inutili eruditione castigat. Ecce enim apud Nyssenum contra Apollinarem
 ed. Zacagn. p. 166. vocabulum *συνεχόμενος* de filio dictum, explicatur *συνεχόμενος καὶ ἐκμεταστάτος*, id est *connat-
 uralis et consubstantialis*.

crucifixus et mortuus, quodque maleficorum poenam sit passus, et quaecumque alia pro salute nostra sponte sustinuit, nonne haec vobis credenda sunt? Quod si

Gr. p. 52.

Ps. CML. 4.

48. Sed vos in peccatis excusationes excusatis * (1), circumscripta et incircumscrip̄ta irreligiose simul et insipienter intemperante lingua blaterantes, vestramque ignominiam, non autem gloriam, commendare volentes, resistitis Dei longanimitati et patientiae, salutaremque oeconomiam improbando calumniamini, funditus eam abolere conantes. Nam nisi eiusmodi essent consilia vestra et molimina, et si umbra saltem pietatis vobis superesset, nihil nunc opus foret vanis neotericisque dogmatibus ecclesiam Christi oppugnare. Profecto si vobis orthodoxia curae esset, rectamque et irreprehensibilem circa Christi oeconomiam sententiam retineretis, nec malitiose figuratam vestroque arbitram confictam in Christo personarum dualitatem nobis obiceretis, recte oppido illa etiam quae huic sunt congrua ac propria traderetis: duplicem scilicet Christi nativitatem confitentes, unam ante saecula et sine initio incorpoream, sempiternam, ex sempiterno ac sine principio patre; alteram extremis temporibus ex immaculata Deipara, salutis nostrae causa in tempore factam; utriusque ea tribueretis quibus illarum diversa natura distinguitur, et infusae impermixtaeque dignoscuntur; nec non connaturales operationes ac voluntates, divinam scilicet et humanam. Quorum enim sunt diversae naturae, eorum aequae sunt etiam operationes: sicuti quorum sunt eadem operationes, horum etiam pari sunt honore naturae, propter concurrentium oppositionem, prout ecclesiasticum dogma et sententia est. Sic enim religiose intelligitur divina quidem operatio sempiterna, vel potius substantialis operatio; quia non distinguitur a substantia operatio, sed sub eandem definitionem cadit, propter simplicis incorporeaeque naturae proprietatem; itemque in omni re differenter procedens, atque ut ita dicam incircumscrip̄ta. Non enim quum antea vis esset, postea in operationem ex vi transit.

49. Simile (2) quid a Domino dictum fuit: "pater meus usque modo operatur, et ego operor", non solum illam ab initio ex non extantibus ad existendum productionem rerum, sed etiam earumdem conservationem et curam; veluti * "facere angelos suos spiritus. Et, extendere caelum sicut pellem. Et, tegere aquis, superiora eius. Et, fundare terram super stabilitatem suam: quae semel constituta, perpetuitatem quoque durationis retinet. At humana operatio haud aeterna est, sed finita, atque ut magis proprie dicam circumscripta. Nam silentium inter-

Ps. CML. 4.

(1) Citat haec sacra verba etiam Macarius, φιλοθέης ita praelocutus: ἐνώ θεοῦ εἶδος εἰκόνα τὸ ἀνθρώπου καὶ χρωματουργήσας ὁ εἰκόνα προσκυνῶ, καὶ νεωτῆς τὴν προσκύνουσαν ἀναφέρω πρὸς τὸ πρωτότυπον μὴ μὴς ἐμπύρουμα καὶ πόθου ζήοντος παραμύθιον, τοῦ σαρκὶ φανέντος ἔχον τὸ ὁμοίωμα· οὗ γὰρ οὐκ ἔστιν εἰκόνα θεοῦ, ὅπερ οὐκ οἶδε Μωϋσῆς ἐν Χωρήβ καὶ Σινῶ· ἀλλ' ὅπερ ἐν Θαβερῶν εἰδέσθαι, τοῦτο καθίστορον προσκυνῶ· οὐ χρωματουργῶ τὴν πρὸς Ἡλίαν ἐν αὐρᾷ λεπτῇ τοῦ ὕψιστου ἐπιδημίαν, ἀλλὰ τὴν ἔνδοξον ἐν Θαβερῶν διαχαράττω τοῦ Θεοσβίτου θεοφάνειαν τί καὶ προσκύνουσιν· τί συκοφαντεῖς, ἀνόητε, τὰ πάσης διαβολῆς ἀνώτερα; τί προφασίζῃ προφασίς ἐν ἀμαρτίαις; Ego Dei faciem vidi humanam: et quod vidi, pingens veneror, et intellectualiter cultum ad prototypum refero. Mentis meae igniculturn, et desiderii ardentis solamen, hanc imaginem habeo. Non illam pingo Dei faciem, quam non vidit Moyses in Horeb ac Sinai; sed illam quam in Thabore idem spectavit, hanc depingens veneror. Non illam coloribus exprimo Altissimi ad Eliam in aura tenui apparitionem; sed illam characo adorabilem visionem, quae Thesbitae eidem in Thabore oblata fuit. Cur ea criminaris, o insane, quae supra omnem calumniam sunt? Cur excusas excusationes in peccatis?

(2) Novem qui sequuntur versus dederat latine etiam Turrianus apud Canisium tom. cit. p. 16.

rumpit loquentem. Et qui dormit, nonne postea evigilat? Et quies motum circumscribit. Atque omnino qui aliquid agit, haud simul et aliud eodem tempore facit. Similiter et virtus duplex est; divina quidem, sempiterna, substantialis virtus, immensa suapteque vi virtus, summo in gradu magnitudinis atque potentiae. " Et ,, sempiterna eius virtus ac divinitas *. ,, Humana vero, satis limitata atque infirma. " Caro enim infirma, etiamsi spiritus, inquit, promptus *. Et, homo in plaga positus, vit tamen ferre infirmitatem *. Et, quamvis crucifixus fuit ex infirmitate, vit tamen ex virtute *. ,, Semper enim Deus bene nobis esse vult, ac salvos fieri, et conversionem peccatoris excipit atque paenitentiam. Nostrum autem ingenium volubile est ac limitatum: non enim idem semper volumus, sed modo sic, modo aliter; modo ambulare volumus, modo quiescere; modo contemplari et speculari, modo secus; modo operari, modo otiari. Et humanitatis, quae in Christo erat, voluntas haud divinae contraria erat, quia tota deificata. Secus autem res naturae nostrae volubilis atque fluxae, aliter atque aliter variant ac pervertuntur, firmitatem nullam ac stabilitatem habentes.

50. Quid? Nonne et scientia duplex in Christo erat? Etenim utpote Deus, omnia noverat ante etiam quam fierent. Sic procul habitans, amici mortem discipulis tanquam Deus praemonstrabat *: praesens autem propinquansque sepulchro interrogat: ubinam posuistis eum *? naturae nostrae modulum ita significans. Item, Iesus noverat cogitationes eorum *, quod essent se interrogaturi. Nam etiam quatenus homo, omnium rerum potiebatur notitia, utpote Deo hypostatice unitus, non secus atque aliis praeditus erat praerogativis. Item speciem praebat nesciendi diem et horam *, qua huic universo finis aderit; ita scilicet adsumptae naturae quod eius proprium erat tribuens. Quibus omnibus in opere incarnationis adsumptis, perfectus omnino homo itemque perfectus Deus existens, a nobis honoratur et proclamatur. Eodem modo et creatum et increatum eundem confitemur, et mortalem atque immortalem, et quaecumque alia in uno eodemque subiecto contraria cernuntur propter naturarum duplicitatem. His ita declaratis, quis prohibet pii dogmatis adsecras, quominus reliquam rerum dualitatem, pari modo in personae quoque adtributis usurpent? quod isti Christomachi impie negant; et quatenus quidem Christus ad Verbum refertur, dicant incircumscriptionem; quatenus vero ad servi formam pertinet, circumscriptionem ei assignent. Quis adeo brutus stolidoque animo atque excors sit, ut cetera quidem omnia duplicia in duplici nativitate aut natura confitens, in hoc tantum circumscriptionis negotio rixetur? Certe qui primarias et intimas naturarum notiones auferat, ne naturam quidem reliquam faciet. Quid enim heic formidolosum est aut magnopere noxium? Sicut enim operari et velle, nescire etiam atque pati humanitus Dominum, nullo modo eiusdem deitatis rationem laesit, neque divisionem ullam in unam eandemque hypostasim intulit; ita ne in carne quidem eum pingi, qualiter inter homines visus est et conversatus, ullam ei ignominiam adasperget; neque in unica hypostasi distractio ulla apparebit. Facessant igitur qui vana nugantur, qui divinae oeconomiae rationi invident, seque a sancta fide nostra abalienant.

* Rom. I. 29.

Gr. p. 53.
* Matth. XXVI.

* Is. LIII. 3.

* II. Cor. XIII. 4.

* Ioh. XI. 14.

* Ibid. 31.

* Matth. IX. 4
et alibi.* Matth. XXIV.
36.

ANTIRRHETICUS SECUNDUS

INCIPIT SECUNDA MAMONAE INTERROGATIO.

Gr. p. 51. 1. **P**ostquam Mamonas absolvit, ut ipsi videbatur, primam interrogationem, vel mandatum potius, quo propriam revera praepotentiam ostendit; mox sermonem suum ad alteram transfert interrogationem. Aeque igitur ac in praecedentibus balbutiens et obstrepens, atque in eodem argumento nugans, insane laborat; cuius nonnulla verba in medium proferre aequum iudicavimus; ut hinc quoque arrogans eius superbumque ingenium pateat. Sic ergo loquitur. ☞ Volumus autem et aliud ☞ capitulum a vobis seiscitari; quia existimamus, eum qui hanc Christi imaginem ☞ fecit, de qua sermonem commovimus, haud penetrasse in altitudinem dogmatis ☞ inconfusae duarum Christi naturarum unionis. ☞ Cuiusnam haec arrogantiae iactantiaeve, immo vero insaniae atque stuporis fines non superant? Namque ob multam stultitiam suam solus ipse opinatur, non in tertium tantummodo verum etiam in quartum caelum se raptum, et ineffabilia quam Paulum verba audivisse, et mentem Dei attigisse, atque omnem creaturam praetervectum, iis rebus fuisse initiatum, quas nemo umquam didicit. Quis tantae impudentiae cumulum non mirabitur? Sileo nunc de apostolis aliisque ecclesiae magistris, quos hic conviciis multis adpetit, eorumque dogmata proscindere ac delere non desinit, partim ob corporum quae passi sunt detrimenta, partim etiam ob infirmitates deridens ac maledicens. At illorum saltem qui in regali throno fulserunt, et pietate ac iustitia ornati fuerunt, quomodo mores non reveretur divinarumque rerum studium? Namque hi donarii sacrisque delubris Deum honorabant, et nedum sacrarum inscriptionum ornatum auferrent, sed struebant etiam, et accurato sumptuosoque artificio fieri curabant donaria huiusmodi in augustis templis sacrisque vasis atque texturis (1); apostolorum patrumque traditionem presse sequentes; quarum rerum infinita multitudo ad hunc usque diem omnium oculis est exposita; illis quidem pietatis testimonium, huic autem vituperatio et publica temeritatis atque impietatis infamia. Quorum enim mores et puram fidem atque pietatem imitari debuerat, his omnibus sapienterem se magisque perspicacem esse gloriatus est, suis semper obsequens cupiditatibus. Ergone illi in dogmatis altitudinem non penetrarunt, qui omni actu suo ecclesiae magistros, tum antiquiores tum etiam contemporales sectabantur, hunc autem solum suae purissimum sanctumque vitae genus ad penetrabile inscrutabilem Dei mysteriorum accedere fecit? Immo vero is se ipsum hinc quoque prodit, tum illis tum veritati manifeste in cunctis adversari.

Gr. p. 55.

2. Sed qui in infinitum se iactat, et humanos vult excedere terminos tum loquendi tum etiam sciendi, idem in iis quae omnibus evidentia sunt, addubitat di-

(1) Puta Constantini magni tot sacra aedificia ac donaria innumera, quae copiose scribit auctor vitam Pontificum rom.; ne tot sequentium occidentis orientisque Caesarum christianorum mentio fiat; quos inter tamen reticere nequit Iustinianus qui S. Sophiae templum totius orientis maximum aedificavit vel potius instauravit, et ss. imaginibus musivo opere totum convestivit.

cens: ⲓⲛⲁⲙ Nam ille unus qui ex duobus in unam concurret personam, quomodo ⲓⲛⲁⲙ figurari potest, quoniam altera ex eius naturis non est circumscripta? ⲉⲣⲓⲛⲟ Ergo, inquam, una ex his circumscribitur. Iluc enim illum sermonis sui curiositas pro-
 vexit, ut invitum etiam praeter suam sententiam loqui adigeret. Sic veritate prae-
 focatus, aliquid rectae rei mutire et crepitare coactus est, quod hactenus num-
 quam dixisse visus erat. Deficit itaque in re principali, eiusque dogma dilabitur.
 Nam quum duas naturas iam pronunciaverit, atque ex his unam aperte dixerit in-
 circumscriptam, sequitur ut alteram, etiamsi nollet, circumscriptam praedicaverit.
 Nam quis sensatus, si dixerit, ex duobus hominibus unum esse ignotum, non simul
 prorsus fatetur alterum esse cognitum? Risui sunt ergo pueriles eius cogitatus et
 gloriationes. At enim hanc reliquam partem reticuit, quam tamen addere debuisset.
 Sed non audet, ne cogitatio sua vel potius incogitantia coarguatur. Stravit etiam
 iis, qui naturarum differentiam non agnoscunt, viam inferendi naturam alteram
 esse circumscriptam; et quod saepe vitaverat, nunc involuntariam subinducat eius
 rei confessionem. O stultitiam atque dementiam! Quomodo grandis illa sapientia de-
 cidit in inscitiam, et hic a suorum sermonum malitia circumventus publice appa-
 ruit? ut sic nimirum pravae eius sententiae falsitas facile deprehendatur; et veri-
 tatis lux reveletur. Cur in sua dubitatione non addidit: quomodo Christus pati po-
 tuit, quum in una * ex eius naturis non sit passibilis? vel quomodo mortuus est?
 quomodo in sepulcro positus, quum una ex his naturis non sit mortalis neque cir-
 cumscripta?

* addle in gr.
μαζ;

Verum ille his omissis, ad aliam orationis partem pergit, producitque in me-
 dium panem ac vinum, quae divinis adhibentur mysteriis, aitque: ⲓⲛⲁⲙ Christus di-
ⲓⲛⲁⲙ vinitatis suae vi mortem propriam praevidens ac resurrectionem et in caelos re-
ⲓⲛⲁⲙ ditum, atque ut memoriale incarnationis suae diu noctuque haberemus qui in
ⲓⲛⲁⲙ eum credidimus. ⲛⲟⲛⲛⲉ Nonne vero haec prioribus sunt insipientiora? siquidem
 non tam illius impietatem pervulgant, quam vesaniam atque dementiam: nam nec
 quae dicit, nec de quibus adfirmat, scit. Quid ergo dicendum est? Christi icon,
 inquam, alicuius ne memoriale est, an secus? Utique hic probe sciens Christum
 nobis ab icone demonstrari, insanit in illam, et adversus Christum eiusque here-
 ditatem furit. Quia enim gravis est illi etiam in imagine spectatus Christus, non
 excitat ei Christi memoriam nominis epigraphae. Nam cur irascitur et resistit? Num
 quia Christi nomen iconi superponitur? Nonne incarnationem eius et cruciatus,
 quos uti homo nostri gratia pertulit, sacrae hae inscriptiones enarrant? Nonne eru-
 cem, necem, resurrectionem? nonne miracula et prodigia, quae utpote Deus fecit,
 nobis significant? Verum haec refutare futile est; et tamen reticere, propter stul-
 tos nullius momenti non est. Deinde addit:

Gr. p. 56

ⲓⲛⲁⲙ Praecepit sanctis discipulis suis atque apostolis, ut de opere praecipuo
ⲓⲛⲁⲙ amoris sui, typum in suo corpore traderent, ut per sacerdotale ministerium,
ⲓⲛⲁⲙ etiamsi participatione et adoptione fit, suscipiamus ipsum tanquam proprie ve-
ⲓⲛⲁⲙ reque corpus eius. ⲓⲛⲁⲙ Quid de dominico quidem corpore existimet, ipse vi-
 deat et eius discipuli. Attamen dictis nos ita occurremus. Quandoquidem hoc quod
 ait participatione et adoptione perfici; PER SACERDOTALE MINISTERIUM VERE ABSOLUTEQUE
 CHRISTI CORPUS EFFICITUR, ipsius Verbi proprium; omnino confessus est ipsum illud

perfici corpus quod ex sancta Virgine sumpsit. Quid ergo sit corpus hoc post sacrum ministerium et sanctificationem effectum, quaerere necesse est, circumscriptum ne sit an incircumscriptum? Incircumscriptum quidem nemo ita mente deiectus attonitusque erit, qui nominare ausit; nec ipsum quidem Mamonam id unquam dicturum puto. Qui enim tale esse potest, quod oculis hominum sensibilibiter obiectum, et humanis manibus porrectum, et intra dentes conclusum, et edule factum est? Haec, inquam quid aliud quam ipsum esse circumscriptum omnino adfirmant atque ostendunt? Si ergo hoc circumscriptum est, idemque est ad illud quod initio incarnatum Verbum adsumpsit, quoniam et ad illud refertur, utique illud quoque circumscriptum fuit; et usquequaque sibi contrarius Mamonas deprehenditur. Vel hoc item incircumscriptum reputandum est; et tum Mamonae non solum incredulitas atque irreligiositas apprime apparebit, verum etiam risui ac ludibrio cunctis erunt eius opiniones: vel certe illud aequè circumscriptum fuit.

3. Atque haec ita demonstrata sunt. Sed et aliud absurdum hinc ei obvenit. Cogitur nimirum, quantum eius verba valent, aut simul circumscriptum dicere divinum Verbum cum hoc ex participatione facto corpore, vel ab illo propter unam hypostasim dividere; ita ut reapse nihil prorsus hoc participet sanctificationis et gratiae. Quid porro ei accidet, nisi ut panis communis tantum vini que sit particeps, quae nihil ab humanis edulibus differant? ☩ Et quamvis uti imaginem corporeis Christi reputare voluerimus, veluti ex illo deductum, habemus ipsum ad ☩ figuram corporis eius. ☩ Sicut in superioribus aiebat hic erroneus sapiens, iconem ac prototypum nihil inter se differre, ita etiam heic in eadem versari opinione cognoscitur. Mirari autem in his licet levitatem eius et mentis inconstantiam, quia id quod nuper vereque Christi corpus adfirmabat se credere, nunc idem esse scribit corporis Christi imaginem. Porro quid magis ridiculum rationive repugnantius fieri potest, quam idem dicere proprie vereque corpus esse, simulque eiusdem imaginem? Hoc autem quomodo? Nempe prout * nobis liberit; cuncta scilicet voluntati stultaeque lubentiae concedens. Ubi enim fides divinusque timor radices non egerunt, ibi voluntatis libido dominatur (1). Atque hoc habemus, inquit, ad figuram eius (2), non propter veritatem, sed prout ipse definire voluerit, sive ita res se habeat, sive secus. AT ENIM NOS NEQUE IMAGINEM NEQUE FIGURAM CORPORIS EUS HAEC DICIMUS, ETIAMSI SYMBOLICIS SIGNIS PERAGUNTUR, SED IPSUM CHRISTI CORPUS DEIFICATUM. Eius enim verba sunt: nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis *. Idem hoc etiam discipulis tradebat dicens: ACCIPITE, MANDUCATE CORPUS MEUM, NON IMAGINEM CORPORIS MEI. Sicut enim ex sancta Virgine carnem, Spiritu sancto operante, sibi confecit; et si oportet etiam ex rebus nostris id demonstrare, sicut panis atque vinum et aqua, physice in corpus sanguinemque edentis atque bibentis convertuntur, quin tamen dicamus diversum fieri corpus nostrum ac antea erat; ita etiam HAEC SUPERNATURALITER, SACERDOTIS

(1) Id nostra etiam aetate multis hominibus usuvenire videmus, ut amisso fidei gubernaculo, et divini timoris ut ita dicam magnete, gravissima religionis dogmata contrariis opinionum ventis in ipsorum fluctuantis animi pelago agitentur.

(2) Vides Iconomachos hoc quoque gravissimo errore, nempe de eucharistia figurativa, fortassis laborasse; quem quidem denuo a nonnullis suscitatum, valida refutatione prostravit ill. et rev. episcopus Nic. Wisemannus in egregio opusculo quod inscripsit *horae syriacae*.

Gr. p. 57.

* gr. c. 71.

1oh. VI. 51.

INVOCATIONE, ET SANCTI SPIRITUS INTERVENTU, IN CHRISTI CORPUS ET SANGUINEM CONVERTUNTUR. Sic enim sacerdotis quoque petitio loquitur. Neque vero haec duo esse cogitamus, sed unum idemque credimus fieri. QUOD SI ANTITYPA FORTE DICANTUR, EA QUIDEM HAUD POST SANCTIFICATIONEM SUNT EIUSMODI; SED ANTE QUAM SANTIFICARENTUR, ITA ERANT APPELLATA. Quoniam itaque dixit Mamonas: si circumscripseris, Christum dividis; aut etiam Verbum simul circumscribis; consentaneum esset, ut ei diceretur: si sacrificas, Christum dividis; etenim corpus sacrificas, non deitatis naturam. Nam pontifex noster magnus, hostia et agnus et victima, quatenus homo, et est et dicitur. Aut itaque tu sacrificas Verbum quoque, prout sermo tuus fert, propter unam hypostasim; aut dum sacrificas, humanitatem separas (1). Quod si credis magistro tuo Eusebio dicenti, totam omnino mutatam esse carnem (quae haud maneat prout antea erat caro) in divinitatis prout ipse scit naturam, iam tu frustra sacrificare convinceris (2). Quid enim demum participabit homo? Num carnem Dei nequaquam, sed divinam naturam videbitur participare? Phantasia haec manichaea est. Ceteroqui quamquam iratum prorsus animum contra dominicum corpus gerit, interim quod adinet ad eius participationem, nihil blasphemum dicere audet. Subdit vero haec.

☩ Quid enim? Imago est corporis Christi etiam panis, quem sumimus, figurans carnem eius, utpote qui ceu typus corporis Christi fit. ☩ Innuat nobis per coniunctivam particulam “ etiam „ aliam quoque esse imaginem corporis Christi, praeter panem. Atque heic certe impietati suae moderatur; nam plurimis aliis in * locis cum Deo belligerans, idolum hanc imaginem appellare non exhorruit. Non tamen diserte declarat utra ex his prototypum magis exprimat, vel similitudinem melius cum eo tueatur. Iam vero hinc quoque absurditas eius clarescit: modo enim hoc proprie vereque corpus appellat, modo corporis imaginem: quem ipse errorem patitur, propterea quod dat operam, ut evangelicam de medio tollat historiam ac narrationem. Sed iam ei dictum fuit, nempe: quod secundum opiniones tuas, neque corpus Christi est, neque eiusdem corporis imago. Nam si circumscribi dicas, quoniam intra labia et dentes concluditur, non est Christi corpus, neque Verbo unitur. Saepe enim iam definisti incircumscriptum esse Christi corpus propter suam cum Verbo unionem. Quod si imaginem corporis dicas, non modo quia imago est, reicitur; sed quia etiam physicum corpus ab unione cum Verbo distraheret. Adeo sibi non constant nec error nec irreligiositas! Vel igitur hunc quoque panem incircumscriptum dic, ut tua omnis fabula perficiatur; neque enim hoc possibile est; vel tota tua de incircumscripto oratio in cassum elaborata comperietur.

* gr. ἐν, non ἐν

Gr. p. 38.

(1) Haecenus, capto initio ab iis verbis *at enim nos neque imaginem* (duodeviginti scilicet versus) locum ex ms. Nicephoro excerptum dederat Combefisius in manipulo rerum constantinop. p. 221. De hoc eodem Nicephori tractu loquitur Harduinus de sacramento altaris cap. V, quem auctorem videsis etiam p. 262. (edit. Amstelod.) in adn. 8. Iam pro hoc nobilissimo et pretiosissimo catholicae ecclesiae dogmate quid ego iam dicam post praedictum Harduini tractatum, post grandia Arnaldi et Renaudotii volumina, post testium nubem ab Ignatio et deinceps apud Combefisium in biblioth. PP. concion. inductam, post alias innumeras hac super re catholicorum theologorum lucubrationes? En certe et alium propugnatorem dogmatis patriarcham Nicephorum, qui totius graecae ecclesiae personam gerit. Cyrilli etiam magni, Sophronii hierosolymitani, Eutychiei constantinopolitani (ubi de antitypis etiam diximus), Theodosii alexandrini, et Luculentii latini, nova testimonia alibi nos ipsi vulgavimus.

(2) Cernis Nicephorum de missa liturgica tamquam de sacrificio constanter loquentem; quod est novum argumentum contra illos heterodoxos, qui coenam tantummodo appellare volunt.

Post haec mox ait. ☩ Non quilibet panis, corpus eius; nec vinum quodlibet, ☩ sanguis eius; sed illud tantum quod per sacerdotalem consecrationem offertur, ☩ ex manufacto ad non manufactum. ☩ Quoniam, oro, dubitante aut ambigente, adeo severe et fiducialiter adfirmat, non quemlibet panem esse Christi corpus, nec vinum quodvis esse eiusdem sanguinem? Quod quum nulla demonstratione egcat, sapientiâ eius ita loqui dignum fuit. Nos autem haec ceu deliramenta ac verba in aërem temere iactata omittentes, ita potius dicemus: si haec quae sacrificantur, circumscripta sunt, panis inquam et vinum, profecto corpus illud a Deo verbo gestatum, numquam ex Mamonae sententia sacrificatum fuit, qui idcirco illud incircumscriptum dicit. Unde vero et quomodo hostia illa magna et immaculata et veneranda, expiatoria inquam illa victima, et universo orbi salutaris dignoscetur? Si ergo Mamonas credidisset, ipsum pro omnium salute immolatum, hoc saltem, si nihil aliud, cum pudore adfecisset, quod et ipsum circumscriptum sit: et si minus naturaliter, quod dicere stolidum est, certe consecratione, ut ex istius sententia loquamur, circumscriptum esse oporteret. Est igitur circumscriptum Christi corpus, etiamsi hoc sibi persuadere non vult Mamonas. Adhuc itaque hac super re diu blaterans nugansque, quas nos ceu rabidorum aut furentium vel bacchantium sine significato et inarticulatas voces, non sine contemptu aversamur, utpote quae piorum ac sobriorum aures sordidant, et pronunciantium linguam commaculant, turpitudine ineptisque scatentes; sub lucubrationis suae fine sermonem concludens, in hunc modum disserit. Primum quidem diris se devovens adfirmat, neminem illorum de quibus verba facit, umquam esse suspicatum se a Christi fide defecisse, ideoque adversus eius imaginem debacchari. Quo loco defensionis ergo causam indicat, unde haec ipsi criminatio adhaeserit. Ait enim, ex quo adfines domesticique sui rebus novis studentes rebellaverunt (1), hanc etiam de se diffamationem in vulgus manavisse, quasi a Deo aversus fuisset, atque ita a multis de se indicatum. Deinde pluribus horrendisque iuramentis, ut solet contra evangelicum mandatum, persuadere conatur, vel potius falso iureiurando illudit, se neque verbis neque opere talem fuisse: suamque de hoc dogmate opinionem atque iudicium praesentibus episcopis exponens, paratum se ait illorum placita admittere. Sed mox paulo infra, pro more suo, ex simulatis sermonibus ad se revertens, iudicis instar ac dictatoris decernit.

Gr. p. 59.

4. ☩ Quod si de hac una (Christi) imagine vobis persuadebimus nos recte ☩ locutos, postea de aliis quoque imaginibus vobiscum agere meditamur, ut et de ☩ his iudicetis. Nam iudicio vestro sumus adquieturi, quod nempe cum aliis episcopis concordare voletis, iustisque momentis impulsu suffragia vestra praebere. ☩ Haec ille, etenim nonnulla ad litteram exersimus, ut ipsius a Deo apostasia palam fieret, et iuramentorum violatorum * mendacium coargueretur, nec non hypocrisis atque dolus, et erga ignaros illusio innotesceret. Quid autem est quod de ceteris imaginibus dicere vellet? quasve mente molitur machinationes? Nimirum postquam portenta multa ineptiasque adversus Dei Verbi incarnationem contexuerit, ad vesaniam suam contra sanctorum etiam monumenta impie expromendam de-

* ἡτ. παραφρο-
σύνῃ, ἡ ἀπιστία.

(1) Intelligit Artabasdam, qui Copronymi sororem in matrimonio habebat. Ille videlicet adversus hunc rebellavit, et sacras imagines publice restituit, Copronymumque haereticum patriarchae voce declarandum curavit. Sed Artabasdam dum bello oppressus fuit. Theophan. chron. ed. paris. p. 349, et 352.

cursum, cunctis est exploratum: atque in primis adversus sanctorum praecipuum et creaturarum omnium sublimissimam dominam nostram sanctissimam Dei matrem (1), ut et ipsam cum filio suo contumeliis exagitet.

Quaenam vero Deo odibilis atheaeque illius animae consilia sint, operae pretium est cognoscere: num scilicet heic quoque indescriptum et incircumscriptum oggerere velit; vel sanctorum duplicitatem, ex deitate nimirum et humanitate? Vel fortasse mente revolvat, quod eius familiares ac duces ei afflant, nempe sanctorum quoque duplicem esse substantiam, ex anima et corpore; quo fit, ut si hi pingantur, anima quoque cum iis necessario pingenda sit et figuranda, vel certe illa a corpore sit abfutura quae iamdiu ex eodem excessit. Atque ita quibus ineptiis fabulisque circa Christi hypostasim abusus est, easdem circa sanctos quoque vane effutiet. Sed quantum ex iis quae dixit egitque portenditur, molitiones eius cognoscere non est arduum. Nam quia nihil est pravum ac impium, quod adversus divinam maiestatem sanctosque non sit machinatus; nihil scelestum et indignum quod hoc in negotio non perpetraverit; quumque nihil sine vituperio ac reprehensione in sincera nostra fide reliquerit; idcirco primum quidem abdicare audet vocabulum *DEIPARA*, atque omnino ex Christianorum linguis excutere. Nam valde irascitur ac stomachatur ad huius nominis invocationem, quod tamen Christianis est familiare, et de quo Iudaeos indignantes videmus. Deinde delet et abolet quaecumque in nomine eius implorantur, quaeque in litanis ad eius filium, precibusque et canticis adsidue clamant pro communi salute ii qui orant. Quandoquidem profitemur et praedicamus mediaticem eam esse validamque apud filium patronam, ob suam materni meriti fiduciam (2). Denique preces ad eam prorsus fieri vetat, quas siqui nihilominus faciunt, non mediocris poena atque ultio impendebit. Sed quid opus est singula persequi, quum ne nomen illius memorari usquam velit? Iam et de ceteris sanctis cur in praesenti loquendum sit? Non enim eos sacrilegis tantummodo verbis spernere et irridere turpissime contentus fuit, sed ipsas sacras venerandasque illorum reliquias in ignem coniectas consumpsit.

Gr. p. 60.

5. Postquam vero semel Christo et Christianis omnibus hostis exitit, divinarumque legum contemptor, et sacrorum canonum adversarius, quotquot ab apostolis sanctisque patribus editi fuerunt, decreto cavet ne res huiusmodi in basibus divinarum mensarum venerandi altaris pro Christianorum ritu apponerentur. Et quidem colentes ac visitantes, prout Dei et martyrum amatores decebat, capite periclitabantur: ita ut per illud tempus aedificata templa, absque sacris reliquiis sint dedicata: quorum loco ponebant perfectorum a se mysteriorum reliquias; digna vere suis dogmatibus caerimoniisque facientes; neque enim per apostolicam traditionem id licet (3). Nam quomodo sanctorum reliquias honoraret Mamonas, qui et dedicatas ipsorum nominibus sacras aedes, pro sua impudentia et audacia, impie subruit et evertit? quas tamen fide et religione permoti superiores Christiani erexerant. Atque eas praecipue diruit, ubi sacrae venerandaeque sanctorum res descriptae erant, et

(1) De vocabulis *θεοτόκος*; et *θεομήτορ* vide, si vacet, quae in alio volumine nos adnotavimus ad sancti Cyrilli tractatum de Deipara p. 100.

(2) Recole a nobis dicta in adnot. 3. ad antirrheticum I. 9. p. lat. 19.

(3) In Photii syntagmate (Spicil. rom. T. VII. p. 105. et 106.) habes canonem carthaginensem 83, et nicenae II. synodi canonem 7. de non dedicandis sacris aedibus sine sanctorum martyrum reliquiis.

pretiosae reliquiae repositae. Omnino is totis viribus contendebat, ut nulla illorum nominis memoria inter homines superesset.

6. Porro aequum est et utile, dignitatisque sanctorum conveniens, in praesenti dicere, quod nempe hi ceu Dei famuli, et in hac vita crucem amplexi, Christum sequuti fuerint, cum eoque crucifixi, et salutaris eius passionis imitatores et adseclae extiterint; quamobrem et in aeternum cum illo regnaturi sunt (1). Atqui nunc etiam post illorum a nobis discessum, cum Christo persecutionem experiuntur et compatiuntur. Nam quod antea archetypis eveniebat, id nunc etiam ipsorum simulacris accidit, atque ob duplicata certamina, duplicatasque insectationes atque contumelias a coronae datore Christo ornantur; vivuntque Deo in sempiternum, atque in pace versantur, etiamsi mori visi sunt huius stolidi oculis. At impius abiit vacuus, dignos laborum suorum referens fructus, gehennae paratque ipsi ignis, ducibusque suis, heres factus. Illic videlicet apostata post apostatas, et post persecutores acerbus persecutor et saevissimus, non satis habuit adversus adhuc viventes, et secundum Deum vivere volentes, indignationem odiumque exprimere, et iniustissimis poenis eos adficere; sed iam praemortuis, multisque strenuitatibus atque agonibus claros, finemque vitae martyrio indeptos, ignominia, quantum in ipso fuit, et infamia obruit. Haec fuerunt juveniles eius adversus sanctos petulantiae, haec impia adversus iustos facinora, hanc iudicavit facere remunerationem, pro sua huius vitae felicitate, in Deum scilicet et sanctos iniuriam. Mito nunc dicere quot quantaque contra evangelicam doctrinam insaniverit, ut evangelicam totam vitam despserit, atque ad suam carnalem improbamque voluntatem mores hominum pertrahere conatus sit. Haec sunt molimina, ut breviter dicam, quae deprompturum se promittebat; hae sunt mentis conceptiones ac deliberationes, quas adversus infallibilem nostram fidem, et angelorum imitatricem Christianorum vitam hic Christi hostis moliebatur. Sed iam belli contra sanctos, qui Dominum a saeculo in terra glorificaverunt, haec finis sit; eiusque consilia quae inconsulto et irreligiose producere volebat, sine ullo respectu, venerandas sanctorum sacrasque memorias contumeliose tractando, demum desinant. Ille autem pauca e multis quae animo destinaverat exsequutus, magnaue insuper si diutius stitisset detrimenta illaturus, sine dubio aegre ferret si viveret, nisi et reliqua consummasset.

Gr. p. 61.

7. Quid enim de caelestibus dixisset sanctis ac supramundanis potentiis? Quod genus fuissent deliberationes eius, quas erat prolaturus, ut illis etiam negotium inique faceretur? quales nugae atque praestigiae adinvenire ob infamiam illis ad-

(1) Causam piam cur Sanctorum imagines honoremus tradit inter ceteros etiam Macarius orat. cit. Οὕτω δὲ καὶ οἱ ἅγιοι τὸν Χριστὸν ἠγάπησαν, ὥστε δι' αὐτὸν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν αὐτοῦ μνησθεῖσαι θάνατον καὶ τὸ ποτήριον ἀσκήνας ποιεῖν ἐκείνου, καὶ τὸ βάπτισμα βαπτισθῆναι· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία συνδεξοῦσα τῷ βασιλεὶ τοῦς στρατιώτας, αὐτοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ φίλων τὰς σπηλογραφίας τιμᾷ· καὶ καθορᾶμεν αὐτὴν, παγκόσμιον ὄντως καὶ ἀειθάλην παράδεισον, καὶ τοῦ ἐν Ἐδέμ πολλῶ τιμιώτερον ὡς φυτοῖς διαφόροις τοῖς σπειροῖς τῶν ἁγίων μορφώμασι καλλωπιζομένην· καὶ μίσην ἔχουσαν τὸ ζωῆς ξύλον, τὴν ἀρχαίων τοῦ σωτῆρος εἰκόνα, καὶ τῆς αὐτῶν ἀπειράνδρους τικουσίας ὑπεράγνου θεομήτορος. Sancti tantopere Christum dilexerunt, ut aditam ab eo nostri causa mortem imitari voluerint, eiusque calicem libenter bibere, et eiusdem baptismo baptizari. Quam ob rem ecclesia milites una cum rege glorificat, Christique ipsius nec non eiusdem amicorum imagines publice propositas honorat. Itaque ecclesiam videmus instar ornatissimi ac florentissimi horti, atque illo Edenico multo pulchrioris; quae videlicet ceu arboribus variis ornatur Sanctorum venerandis iconibus; medium habens vitae lignum, intemeratam Serratoris imaginem, et eius qui hunc incolunt virginitate peperit purissimae matris Dei.

spergendam curasset? Quoniam ei occasio favebat iocandi et propositum suum consummandi, incircumscriptionem angelis quoque adtribuere adgressus fuisset; quod nemo non videt gratum ipsi futurum fuisse et consuetum impiaeque suae sententiae subserviens. Namque angelos incircumscriptionis dicit quidem aliquis, sed non omnino; etenim origine certe circumscribuntur, quia et ipsi coeperunt existere. Quod autem quomodocumque esse coepit, non omnino circumscriptione caret; quumque sint creaturae, a creatore limitantur. Immo etiam intellectuali comprehensione finiuntur. Quatenus enim mentes sunt, communicant inter se cogitationes suas, mutuaque naturam aliquatenus noscunt (1); porro quoddam circumscriptionis genus, est etiam comprehensio. Cumque sint mentes, in intellectualibus locis sunt, haud vero corporaliter aut sensibiliter limitantur. Sine corpore autem, ideoque sine figura, sine mole, sine forma corporea, merito ne loco quidem sensibili continentur. Sed haec extra propositum nostrum sunt. Non enim utrum circumscribantur, an secus, nunc curamus, sed an pingi ac figurari queant. Oportuit autem hoc loco principalia rerum harum usurpare vocabula; quae quatenus inter se differant, paulo post dicitur.

3. Et Mamonas quidem sermones suos cum simulatione hypocrisisque efferebat, dans callide operam ut frugi aliquid videretur multitudini in proposito suo meditari. Re tamen vera praepotenter vim adhibebat, qua cuncta sibi placita exsequabatur. Sed enim nos qui veritatis doctrinam defendimus, deque hac verba facimus, quod angeli pingantur ac figurentur, breviter omnia complectentes docebimus. Namque in primis id facta testantur, quae obiectis visui nostro spectaculis tuto confirmantur. Ubique enim terrarum per sacra templa historiales picturae abundant sacris incorporearum potentiarum figuris, id quod a catholicae ecclesiae antiquitas accepta traditione vim tenet: cuius rei demonstrationem exquirere, omnem superat stoliditatem atque stultitiam. Deinde etiam a divinorum oraculorum magisterio idem docemur. Atque ut a principali Deoque proximo primumque illinc effulgente ordine (2) exordiamur, videamus quid de ornamentis arcae in legali tabernaculo positae Paulus dicat *: “superque eam Cherubim gloriae ubumbrantia propitiatorium. „ Cherubini autem gloriae, glorificati, et gloriosi, et infra Deum, iure meritoque ab ecclesiae magistris creduntur. Porro significari hoc nomine copiam scientiae atque effusionem sapientiae, Hebraeorum lingua novit. Quinam vero hi sunt? Si Mamonas aures auditu praeditas haberet, audisset utique manifesteque cognovisset, non illos augustissimos Cherubinos his verbis designari, qui sunt incorporei, sine forma atque figura, intellectuales ac rationales; sed sacras potius illorum imagines, ex purissima splendidissimaque materia compositas, aureis laminis aureaque caelatura ab humanis manibus Deo iubente fabricatas *, inanimas, sine motu ac sensu, eodem ac illi nomine appellatas, appellationis simul participes et gloriae gratiaeque compotes.

Quid ergo fieri oportebat? Credere his? an Paulum haec dicentem reiicere? Iucundum hoc gratumque Mamonae fuisset, procul nempe ab apostolica doctrina

(1) Haec super re elegantes aliquot meditationes Procli lycii memini me proferre olim ex codice vaticano in adn. ad Cic. de rep. AA. class. T. I. p. 366-368.

(2) In graeco codice vocabulum τὰς τῶν; iacet in margine a secunda manu scriptum sine indicio propriae sedis, quam nunc iudicio esse post ἐλλαττομένης.

Gr. p. 82.

* Hebr. IX. 5.

* gr. ἑπτακήμε-
14572.

discedere, atque christianum esse desinere: quin adeo ne Moysi quidem credere, qui hos construere iussus fuit; neque hebraeum se profiteri, et si quid his enormius dicendum est, neque Deo adquiescere qui hos fieri mandavit. Quid enim dixit in oraculo Deus proprio famulo? videsis, omnia facies iuxta tibi ostensum exemplar; atque illinc tibi innotescam *, ex Cherubinis scilicet. Anne igitur honorabiles non videntur ac venerandi illi, unde Deus hominibus innotescit? Nemo divinarum rerum reverens non adsentietur. Qui vero his contumeliam facit, quam sorte donabitur, vel quibusnam accensebitur? Facile id quisque volet, intelliget: nempe cum ethnicorum atheismo, et cum Manichaeorum impietate ponetur; quorum sententiam doctrinamque Mamonas aemulans, in tantam rabiem et irreligiositatem illapsus est, ut sibi licere putet, alios quoque multos divinitus inspiratae scripturae locos similiter vituperare ac delere stultissime et scelestissime. Quia igitur eiuratis Spiritus sancti dictis, longissime a Christianorum aula habitat, agens sententiam nostram, cuiusmodi omnes intra orthodoxiae septa stantes gerimus, prout Spiritus interpretes cuncti docuerunt, et catholicae ecclesiae mens tenet, breviter exponamus.

9. Dicimus ergo, sanctissimae hae potentiae, cuiusmodi naturas habeant atque substantias, nos ferme ignorare, aut aegre admodum posse explicare; deque hac re alibi latius diximus (1), sacrorum magistrorum doctrinis obsequentes. Nam simplices quum sint et incompositae, locoque propter incorporeitatem incircumscriptione, nihilominus pinguntur ac figurantur. Atque id potissime scimus per oracula Spiritus, quae hierophanta Moyses causa suae Cherubinatorum facturae nobis patefecit. Deinde quia administratorii spiritus sunt, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis *, placuit omnium curatori ac domino Deo, qui benigne cuncta gubernat, rebusque nostris moderatur, prout postulat humana infirmitas, per comitantem familiaremque sensum, beatarum potentiarum adesse custodiam; unde nobiscum communicantes, divina dona ac beneficia gerendarum rerum ac providendarum deferrent. Multae itaque Dei famulis angelorum apparitiones sese obtulerunt, non manifestata ipsorum natura, sed prout erat illius sanctimonia et puritas qui ad hanc visionem vocabatur, vel eorum quae erant in manibus negotiorum usus tempusque requirebat, ita formae ac figurae angelorum, qui hisce per se carent, dignis eo visu puris mentis oculis, multifariam conformabantur atque apparebant. Et res quidem cum patriarcha Abrahamo gesta *, sublimior quam angelica fuit; et illius novae admirandaeque salutationis modus, quo religiositas et hospitalitas recipientis celebratur ac suspicitur, Dei potius quam angelorum praesentiam ostendit. Atque huius nepotem Iacobum *, quo tempore Dei Verbi ad hominem condensationis notitiam accepturus erat, vidisse manifeste angelos scriptum est; et quasdam scalas usque ad ipsum caelum de terra porrectas ac pertingentes, atque in harum culmine constitutum universalem Dominum, et illic ascendentium ac descendendum discursum; qua visione communis servatoris Dei ad nos adventus mystice figurabatur; eaque etiam Christi imaginem nobis in antecessum depictam ecclesiae praesules manifestissime praedicant.

(1) Nempe in apologetico maiore cap. 70. et seqq.

* Exod. XXV. 22.

Gr. p. 63.

* Hebr. I. 11.

* Gen. XVIII. 1.

* Gen. XXVIII. 12.

10. Mittamus loqui de sermone post illa per angelos habito, et si quid aliud his simile actum est. Sic Navi filio in procinctu stanti *, acie iam contra hostes educta, visus est humana forma divus angelus, armato similis, manu gladium districum tenens. Quem quum Iosua quasi militem spectaret, visique insolito attonitus, quisnam esset ambigeret, et utrum de populo suo aliquis, an de hostibus, sciscitaretur; ille se militiae Domini ducem esse declaravit. Tum et divorum prophetarum quidam * vidisse se Dominum gloriae ait, Seraphinorum corona circumdatum. Etenim quum ad contumacem illum duriq̄ue cordis populum mittendus esset, arcana illa gloria illustratur, labiaque eius carbone mundantur, ut pure ad purum accederet; divinique sermonis factus minister, atque hoc viso gloriaeque roboratus, cui rem nullam comparare poterat, humanis cunctis contemptis, confidentius ad auditorum oraculorum promulgationem procederet. Alius * autem mentis oculis purificatis, quum impendentem peccatoribus divinam cerneret punitionem, praepositos huic rei ministros vidit, bipennes manu gestantes; quo ii spectro mortiferam et exitiosam vim, caedendae sontium multitudini intentam, repraesentabant. Sicut etiam viderat * podere indutum, media urbe discurrere iussum, signumque imprimere in frontibus virorum gementium, et ob omnia quae inter eos fiebant peccata maerentium, divina interim iustitia reos ab innoxiiis separante. Tum et alteri prophetae * eques quidam se dat conspiciendum, equo rufo insidens, ut volucritatem fortasse celeremque gerendarum rerum cursum demonstraret *. Faciei vero color, quo iracundus et cruentus rubensque et igneus pugnantium aspectus denotatur, iram (Dei) adversus aliquot hostiles gentes innuit. Rursusque idem propheta * bona verba et consolatorios sermones audiit, divinam placiditatem benivolentiamque nuntiantes, quam erga Hierusalem exprompturus erat universalis Deus, populum iure belli captivum ad priorem prosperitatem beatitatemque reducendo; et quod urbs iterum aedificanda esset, et bene se habitura, et opibus abundatura. Et quotquot alia visiones illae cernenti repraesentabant. Atque alius aliter, prout varia dignitas postulabat, gerendarum quoque rerum figuras symbolicas informatas videbat; prout denique Deus arbitrato suo res his typis expressas geri curabat. Quid autem dicendum est, de illis quoque venerandis sanctisque feminis, unguenta inquam ferentibus? Nonne angelorum visum viderunt *, atque hos albis indutos stolaque splendida, dum ad divinum sepulcrum ipsae accederent, ubi vivificum summi Dei corpus erat repositum? quorum candidae vestes atque fulgentes, quia communem humani generis laetitiam et liberationem symbolice designabant, paene ante quam ipsi angeli, vocem hanc emittebant: qui sepultus erat, resurrexit, una secum suscitatis iis qui mortis catenis tenebantur. Mors quippe destructa est, orci vincula dirupta, extinctus diabolus, peccatum evacuatum. Illic enim erat nuncius laetissimus, prodigiorum videlicet praedicatorum magnitudo.

11. Quia igitur carnis oculis invisibiles sunt sancti angeli, apparuerunt autem multimodis figurati; prout symbola deinandatorum ministeriorum ferebant, ita etiam figurati * fuerunt et picti ad hunc usque diem apud Christianos. Sic inquam agitur, sic praedicatur. Et quia sancti sunt, divinaeque maiestatis ministri, et secunda lumina a prima luce effulgentia, nostraeque salutis adiutores, ideo et ipsorum imagines venerandae sanctaeque sunt, iisque honorem congruum deferimus,

* Ios. V. 12.

* Is. VI. 1.

Gr. p. 61.

* Ezech. IX. 2.

* Ibid. 4.

* Zach. I. 9.

* Ibid. 17.

* Luc. XXIV. 4.

* πρ. εὐκρίνι-
σθησάν.

Gr. p. 6.
Matth. XVIII.
10.

sacrasque illorum intercessionones exposcimus, quia nempe scimus et credimus (1), laudationes nostras, et gratiarum actiones, et preces, ac supplicationes ab his Deo offerri; si certe verum est, quod in evangelii a Servatore nostro dictum fuit *: " quia angeli eorum in caelis semper vident faciem patris mei qui in caelis est. ", Quid revera aliud curant aut faciunt, nisi preces nostras ad aures Domini sabaoth deferunt, nobisque ac rebus nostris propitium conciliant, et pro salute nostra intercedunt? Hic itaque de hoc argumento oratio finem habeat, et irreligiosae stultitiae delirium iam omittatur. Ob superius autem promissa, propter vocabula indscripti et incircumscripti (2), quorum differentiam ex ruditate et inscitia Mamonam ignorare constat, sicut etiam eius adsecras et erroris discipulos, impios videlicet huius aetatis et ignaros dogmatistas, huc inquam sermonem convertamus, ut ipsorum nugas dispiciamus: quia sicut naturarum ac proprietatum differentiam ignorant, neque inter sanctum et pollutum distinguere hi stulti valent; ita neque quid sit pictura et circumscriptio, neque quid pictum et circumscriptum sciunt, quae valde invicem differunt, nullam in his neque agnoscentes neque interponentes discretionem. Quorum stultitiae parumper indulgentes in superius dictis, ne orationis cursus abrumperetur, nos quoque his vocabulis prout res ferebat abusi sumus; alicubi proprie loquentes et secundum principalem vocabuli significatum; alicubi vero indifferentiam quamdam in dicendo servavimus: promisimus tamen fore ut horum vocabulorum enucleatam notionem distinctionemque exhiberemus, et in quo invicem differant, ut evidentior illorum interpretatio sensusque ignaris fieret; simulque ridicula et stultitiae plena horum oratio demonstraretur. Propterea breviter nunc de his disserere tempestivum iudicavimus.

12. Quis enim (3), qui aliquantulum rationis sit particeps, non intelligat aliud esse picturam, aliud circumscriptionem? Pictura enim, ut a simplicioribus incipiamus, dupliciter dicitur; altera enim characteribus horum elementorum serie et ordine signata, et syllabatim procedens, a scriptoribus expromitur; altera vero per similitudines ad imitationem exemplaris formatur ac figuratur, ut in ea pictura fit, quae nunc in quaestione posita est. Atque illa quidem per voces, quae proferuntur, patefacit ea quae sermones contexti nunciant: haec vero personarum sibi ad exemplar propositarum imitationem per representantes colores exhibet. Ceteroqui haud opus est nunc considerare, an aliquando imago quarundam formarum et rerum εἰμασαι adferat. Pictores autem utriusque, qui haec faciunt, consuetudine sic loquendi vocantur (4), qui scilicet sermonem describit, et qui scientiam pingendi consecu-

(1) Animadvertite dogma catholicum de invocatione et communiione sanctorum; contra illos haereticos qui nihil huiusmodi credere volunt.

(2) Hoc loco codex (f. 219. a.) τοῦ γραπτῶ καὶ ἀπεριγραπτῶ; superius autem antirrh. I. 7. (f. 152. b.) τῷ ἀγραπτῶ καὶ ἀπεριγραπτῶ. Attamen hic Nicephorus ad illum priorem locum provocat, quo fit ut lectio γραπτὸς, vel ἀγραπτός, eadem esse debeat utrobique. Eligant ergo philologi.

(3) Sequentia duo capitula 12. et partim 13. excerptis olim cum aliqua varietate ex ms. Nicephoro Turrianus, extantque latine apud Canisium ed. et tom. cit. p. 16. et 17. Ceteroquin, ut ex praecedentibus cognoscere non semel licuit, res perversa in his Turriani excerptis, dum a Canisio ederentur, accidit. Nam cum Turrianus schedas suas dissolutas, ideoque facile confundendas, reliquisset, Canisius eas passim perturbavit, nulloque cum ordine, nedum nexu, nobis obtulit; quae nunc demum in integra editione nostra sedem suam recuperant.

(4) Hoc valet in lingua graeca ubi γραφεύς et pictor est et scriptor.

tus est. Quod enim veteres γράψαι dicebant pro eo, quod est scalpere (1), non longe abest a significatione horum (i. e. scribendi et pingendi.) Circumscriptio autem, aiunt, his efficitur; etenim circumscriptum, aut loco circumscribitur, aut tempore, aut inchoatione, aut comprehensione: loco quidem, ut corpora; loco enim continentur, siquidem locus est terminus contenti, quatenus contentum continet: tempore autem et inchoatione illud circumscriptum est, quod a tempore esse coepit, sicut angeli et animae circumscribi dicuntur: corporaliter enim non continentur loco angeli, quia forma figuraque carent, operantur autem in loco secundum naturam suam, quia adsunt ibi spiritaliter, utpote spiritales, et non sunt alibi, sed illic ut mentes circumscribuntur. Potest etiam dici eos a creatore esse circumscriptos. Tempore etiam circumscripta sunt non solum quae esse coeperunt, sed quae finem habent et extremum, cuiusmodi est vita nostra, quae immo circumscripta magnopere est et terminata: unusquisque enim morte finem vitae accipit; et huius mundi finis consummatio est, qua mundus videlicet in aliam formam mutabitur. Circumscriptum autem comprehensione est, quod mente et notione comprehenditur: nam circumscriptionis genus dicitur etiam comprehensio, qua angeli naturam suam inter se aliquantum cognoscunt: ita ut circumscriptio, sit comprehensio, et limes comprehensi ac limitati, vel terminatio coepti et moti, vel comprehensio intellecti et cogniti. Quod autem nullo ex his modis continetur, incircumscriptum est. Christus igitur huiusmodi iam dictis modis humanitus circumscriptus est. Nam quia corpus vere, sicut nos, non fecte gestavit, ille qui erat incorporeus loco circumscribitur: et quum temporale initium ceperit, qui erat intemporalis, tempore circumscribitur: et cum hominibus corporaliter versatus, comprehensus est qui erat incomprehensus.

13. Quum tot ergo modis dicatur circumscriptio, magna tamen in his differentia reperitur: nec enim qui pingit, id est imaginem hominis facit, de quo nunc propositum est dicere, eundem simul pingendo circumscribet. Neque si quis aliquem circum limitaverit, idcirco eum in loco quo continetur concludet, praesertim vero non praesentem: in circumscriptione enim necessario adest ille; cum depingitur autem, haud omnino necessario adest: immo absolute neque circumscribet, quamvis aliquis existimet se hoc facere: prorsus enim in iis quae corporaliter circumscribuntur, locus est qui ea proxime circumscribit: quid autem sit locus, iam dictum est. Neque rursus, si quis aliquem corporaliter circumscribat, eundem depingit, id est eius imaginem facit; nulla enim ratio cogit hoc dicere, quia nec habent haec (pingere scilicet et circumscribere) inter se consecutionem, ut postea dicitur. Namque in hoc loco, in aliquo scilicet pariete aut tabula, dicimus quidem pingi hominem, sed in illo ipso loco nemo prudens et cordatus dicit circumscribi, id est definiri. Homo enim in imagine sua pingitur quidem, non tamen in ipsa circumscribitur, sed in loco suae propriae circumscriptionis. Et modus horum multipliciter differt: pingitur enim homo coloribus et lapillis (i. e. opere musivo) si ita fieri contingat, et quidem varie ac multimodis figuratus, diversisque coloribus; nequaquam tamen potest his ipsis circumscribi, quia circumscriptionem aliter se habere diximus.

(1) Scholiastes ms. ad Iuvenal. VI. 204, voc. *scripto auro*, ut retuli in glossario meo, sic ait: « *scribere et sculperre* apud Graecos per unum verbum resolvuntur, id est γράψω; unde poetae unum pro altero ponere solent. » Sunt autem *scalpo* et *sculpo* interdum prope synonyma.

Gr. p. 67.

Praeterea pictura speciem corpoream picti repraesentat, et figuram ac formam eius exprimit ac similitudinem. Circumscriptio vero nihil horum commune habens, tribus modis ea quae continet, terminat; et imago quidem ad simile relata, iuxta archetypum est, archetypique imago est et dicitur, et ab eo separata est, ac seorsum aliquando est et existit; circumscriptio vero neque similis neque dissimilis fit, neque fit species neque forma; neque dicitur circumscriptio archetypi, nec ad archetypum refertur, et inseparabiliter ac suapte natura cum iis simul existit, quae continet, semperque illis adest. Semper enim in loco est homo, et in tempore, et in comprehensione, et naturam circumscriptam necessario sequitur, nullo vacuo diremptam, sicut quis potest cernere in circumscriptione, quam facit locus, quae terminos utriusque corporis (scilicet continentis et contenti) ad superficiem amborum adiungit: ubi enim est moles et magnitudo, necesse est cogitetur simul locus. Pictura autem longe dissidet. Nam pictura quidem quamquam diversis in locis, nihilominus definite effingitur. Circumscriptio vero, simpliciter et infinite definiens, cum iis omnibus, quaecumque circumscribi natura sua possunt, circumfertur. Non enim in hoc quidem circumscribit, in illo autem secus. Atque imago quidem in sensu et ostensione tota consistit, circumscriptio vero magna ex parte in notione: fortasse enim solum locum circumscribentem sentimus. Et ut summam dicam, nec pictura circumscribit hominem, licet sit circumscriptus; neque circumscriptio pingit, etiamsi ille pingi potest: utrumque enim rationem suam habebit. Praeterea pictura continetur a circumscriptione, circumscriptio autem non continetur a pictura, sed continet eam; ideo nec fit reciprocatio. Latius namque patet circumscriptio: nam si quid est pictum, id est figuratum, homo inquam et ipsa pictura, seu effigiatus character, haec inquam dici poterunt etiam circumscripta, de quibus nunc sermo nobis est, quod ubique notare oportet, non enim de alio modo agimus. Non tamen remeat, ut si quid est circumscriptum, idem etiam sit pictum (sive imago.)

Gr. p. 68.

Exemplo quodam utar. Annuus qui dicitur cyclus, ut aequae sermo etiam noster procedat, mensuris aliquot, id est intervallis chronicis quatuor, circumvolvitur: ideo et circumscribi dicitur, quamquam neque pingitur, neque figuratur. Quomodo enim figuraretur quod specie formaque caret, ideoque neque sub visum cadit neque subsistit? Nam continuus quum sit, terminos cum principiis semper connectit. Quia ergo ab eodem ad idem signum circumvolutus sol transfertur, quodammodo circumscribi dicitur. Atque principia et termini mutuas successiones uno momento punctoque temporis ac paene insensibiliter absolvunt. Ne enim fluens tempus humanam vitam caeco in cursu retineret, nostrisque rebus et actibus confusio et perturbatio atque anomalia dominaretur, nullo chronico signo iis interposito, tempus hoc inquam diebus, horis, hebdomadis, mensibus, annisque metimur: et olim quidem olympiadicis et consulatibus aliisque dimensionibus decore distinguebatur, ut perspicua et accurata rerum gestarum memoria conservaretur, et vitae actus recte disponerentur. Sic ergo etiam Moysis lex usque ad evangelicam salutarem praedicationem producta, tempore constitit et circumscripta fuit. Idololatria vero, apparente servatore nostro Deo, aequae cessavit circumscripta, neque ulterius progrediens, neque diutius suos actus exserens. Sed neque lex quamvis circumscripta,

figuram habuit, quum per se nihil sit nisi nomen, quamquam eius mandata syllabatum scribuntur, et in sacris libris perpetuo manent. Neque item idololatria pingitur, quum circa res insubstantes vane laboret, et absque specie ulla figurave sit.

14. Principatus item gentium ac dominatus circumscripti sunt atque dicuntur, finibus quibusdam terminisque distincti. Etenim separatis in locis unicuique genti peculiaris principatus atque imperium adtributum est, iuxta illud dictum: "statuit terminos gentium, iuxta numerum angelorum Dei *." Neque certe principatus et imperii nomen figurabitur; est enim res ac symbolum dignitatis. Humana pariter vita, etsi circumscripta est, et ab universali creatore Deo limitata, nihilominus haud delineatur. Morbi etiam, qui nobis accidunt, circumscripti sunt; etenim tempore definiuntur. Sunt apprime febres ephemeræ, quæ una die plerumque circumscribuntur, ut aiunt medici; nemo tamen febrim pictam figuratamve vidit. Insuper florum etiam qualitates, quæ odorem spirantes, subiectis corporibus insunt tali in loco plantatis aut repositis, suavitatem suam emittunt, atque hactenus circumscribuntur. Sed quia hæc qualitates per se non subsistunt, non pinguntur neque ullo modo formam ab arte accipiunt. Quid Iacobi eiusque progeniei in Aegyptum descensus, qui ad quadringentos annos perduravit? Nec non Iudæorum sub Chaldaeis apud Babylonem captivitas, totis septuaginta annis ab universali Deo præfinita, ad quam in alieno solo hi bello capti, ut sua peccata expiarent, perpetuam damnati sunt? Nonne hæc omnia circumscripta fuerunt, et reditu demum finita, ut divus Gregorius ait (1)? Sane res quaedam sunt abductio deportatorum ac reditus: servitus autem captivitatem quidem, præpotentiam, voluntatemque tyrannicam demonstrat; captivorum vero res erat, libertatis privatio, servitium, et violenta abductio. Sed tamen nemo deportationem et captivitatem, quatenus quidem res quaedam sunt, pinget: non enim deportatos ipsos vel captivitates nunc dici putandum est; nam res ab ipsis hominibus diversa est, sicuti differunt actus a corporibus. Aëreum quoque flatum dicere licet circumscriptum, quippe qui uno in loco spirat, in alio deficit; non tamen pingi potest, quoniam artubus non est præditus neque ullam speciem præ se fert.

15. Age vero humanus quoque sermo circumscriptus dicitur, neque tamen figuratur, nec corpus illi nec species neque ulla forma inest. Nam quomodo id fieri posset, siquidem pronuntiando funditur ac dilabitur? Porro iam dictum a nobis fuit, quo sensu vocabulum γράφεται (i. e. pingitur aut describitur) in his omnibus accipiendum sit. Nam secundum alterum ex his significatibus, id est syllabatum, omnia delineabuntur: et multa quisque scrutando reperiet, in quibus harum dictionum differentia patet. Nulla ergo prædictarum rerum pingitur; nisi forte quatenus nonnulli figurantes et conformantes, veluti iustitiam, fortitudinem, aliasque virtutes, corporant, ut alicubi videmus; quæ haud proprie figurari dicuntur neque pingi, quia carent archetypo, neque ulli rei subsistenti similes sunt. Etenim imagines ad archetypa pingendo exiguntur et charaxantur, suntque ex iis quæ ad aliquid referuntur (2), ut antea diximus. Hæc vero figmenta sunt, pro ingenio ac potestate ar-

* Deut. XXXII.
8.

Gr. p. 69.

(1) Orat. XLI, sive de pentecoste, circa finem: αἰχμαλωσία μὲν γὰρ εἰς Αἴγυπτον καὶ Βαβυλῶνα περιήγαγός τε ἦν, καὶ πάλαι τῇ ἐπανόδῳ λήλυτο.

(2) Gellius lib. XI. 5. « Omnes omnino res quæ sensus omnium movent, τῶν πρὸς τι esse dicunt.

tificis conforinata. Nullius igitur rei praecipientis constat ab his praese ferri speciem, formam, aut figuram. Ergo neque proprie neque vere effigiabuntur. Et omnino quae loco concluduntur, et sensus nostros adficiunt, et quibus corpus, species, atque figura circumponitur, haec ut plurimum effigiantur: quae autem aliam habent rationem, ea vel numquam, vel abusive, vel alio aliquo modo, raro pingentur. Tali itaque demonstrata in his differentia, tum ex definitione tum ex reliqua ipsorum ratione, nihilominus hi carnales et stolidi, intra praesentis vitae terminos spem suam concludentes (ut hoc etiam illis praeter cetera occinamus), neque ullatenus futuram, propter animi sui mollitiem atque ad materiam proclivitatem, spectantes, indomitis atque arbitrariis exstimulati cupiditatibus, tamquam pro auctoritate dogmata sua inconsiderate nimisque imprudenter constituunt, quae ne rerum quidem natura patitur. Nam quum dicendum foret pingere et figurare, ipsi circumscribere dicunt, neque ecclesiasticae doctrinae neque rerum quidem convenientiae additentes. Neque ea quae sunt in hac communi ac populari consuetudine persuaserunt eis, ut horum differentiam agnoscerent, veluti sunt ea quae dicuntur in privatis pactis circumscriptae syngraphae, diversae ab iis quae de perpetuis contractibus lege sancitis denominantur.

16. Sed quod istorum omnium summopere pudefacit insaniam, non intelligunt miseri. Semper enim in ore habent citantque magistrum Asterium iubentem: "Christum ne pingas (1).", Atqui is non praecipit: "ne circumscribas.", Sic enim et noster Asterius in dictione de martyre Euphemia (2) "vidi, inquit, picturam quamdam", sacram videlicet divinae martyris hoc dicto nobis innuens historiam. Non tamen dixit circumscriptionem; pictam, inquam, non circumscriptam, appellavit. Vidit artem, et pictorum optimos obstupescere, et plurimi ab eis fieri, admirantibus egregiorum artificum tabulas. Quid de aliis porro sacris patribus nostris dicendum? quorum alius charaxantes in tabulis pictores exhibet; alius autem ait: an vobis hominem mediocriter sermo depinxit? Et rursus: nonne evidenter vobis homonymum mihi et unanimum pictor sermo effigiavit? Porro nemo "circumscripsit", ait. Isti autem ne ipsum quidem vocabulum, quod huius artis periti usurpant, noverunt. Adeo corrupta infirmaque mente sunt! Nam pictores non circumscriptores vocantur. Sed ne in sermonum labyrintho vagemur, infinitaeque verborum turbae nosmet committamus, recte demum circumscriptam de picto et circumscripto scriptionem hoc loco circumscribamus (3).

17. Cur ergo ad tenebras latebrasque non confugiunt Christomachi, cum res incorporeas omnique forma carentes, ceu angelum atque animam, suo quodam proprio modo circumscribi audiunt? Christum autem corporatum, et in substantia nostra visum, eidemque enhypostatam, qui speciem et figuram formamque huma-

» Id verbum significat, nihil esse quicquam quod ex se constet, nec quod habeat vim propriam et naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri; taliaque videri, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quo pervenerunt, creantur; non apud sese, unde profecta sunt. »

(1) Apud Combefisium Auct. B. PP. T. I. p. 267. Et quidem tam hoc quam sequente loco dicitur Asterius Amaseae episcopus. Ceteroquin alius etiam antiquior Asterius arianus extitit, cuius explanationem in quartum psalmum edidit Montfauconius cum Eusebio, quamque in codice etiam vaticano ipsemet observavi.

(2) Apud Combefisium op. cit. p. 207.

(3) Ludit in vocabulis Nicephorus.

nam adsumpsit, et humanitatem in cunctis perfectam retinuit, credere nolunt, circumscribi id est pingi posse ac figurari? Sane utrumque in eo apparuit; quandoquidem nobis quoque haec usuveniunt, quorum similis is esse voluit, nihil praeter peccatum omittebat. Totum quippe veterem Adamum novus gestabat, ut in culpam lapsam propter divini praecepti transgressionem, is qui sine peccato est ad gratiam secum relevaret. Num denique se ipsos quoque, ceu eiusdem plasmatis partes, circumscriptos esse non credent, ut sic humanam etiam naturam amittant? Nos certe credimus et praedicamus, propter summam quae in eo est erga homines caritatem, divinum Verbum, ut creaturam suam in antiquam ingenuitatem reponeret, primo quidem in sanctissimae matris vereque deiparae utero habitans, carnem sine dubio nostram ex virgineis sanguinibus sumpsisse. Nam et ipsa Virgo homo erat, a natura nostra nullatenus differens, sanctitate tantum ac puritate cunctos excedens. Christus autem homo perfectus, non phantastice neque apparenter (1) existens, ipse se in humanitate sua circumscripsit. Abluere enim principalibus propriisque verborum significatibus utendum erit. Et quamvis Christus, uti Verbum, idem qui semper esset impassibilis, et incircumscriptionis atque omnis infinitatis circumscriptione ac terminus; deinde tamen, ut voluit, illinc prodiens, in spelunca et praesepi reclinator, fasciis involutus, circumscriptus carne fuit et limitatus. Ex quo cetera quoque eius corpori circumscripto acciderunt; circumciscus fuit, baptizatus, corporaliter circumscriptus (i. e. obrutus) in aquis, et a servo traditus in crucem est sublatus, perfossus in latere, necem pro nobis pertulit, sepultus in monumento, ubi etiam corporaliter fuit circumscriptus. Deinde tertia die resurrexit, calcata utpote Deus morte, mortuisque libertatem ac vitam largitus est.

Quid ergo vos dicitis, qui incircumscriptionem clamatis, et opinionis inopinabilis haeresim sectamini? Qui fasciis involvitur, in praesepi reclinator, et intra specum continetur, hic inquam circumscribitur, nec ne? Quid porro? baptizatus, crucifixus, ad extremum monumento conclusus, defuitur ne his atque continetur, nec ne? Nam quod non est circumscriptum, ne in loco quidem est: quod si non est in loco, ne corpus quidem: quod si non est corpus, multo minus homo est. Ergo neque humanatus est, neque lapsam naturam adsumpsit, neque more nostri huius corporis, talia pati soliti, iisdem subiacuit passionibus. Quod si cum ruditate ac impudentia vestra parumper iocari licet, qui circumscribitur est ne inquam circumscriptus nec ne? Nam hoc denique a stupiditate vestra et vesania dici dignum est. Attamen ne huic quidem propositioni fortasse adsentimini. At vero haec apud Christianos neque non credentur neque ludibrio erunt. Siquidem etiam post divinam resurrectionem, eodem cum corpore, quamquam incorruptibilitatem iam adeptus, ianuis clausis introiit, et discipulis palpandum se obtulit, divinique lateris cicatrices nec non clavorum in manibus quibus fuerat perforatus, ostendit. Neque attenditis dicentibus: qui cum illo manducavimus et bibimus *. Quodque his adhuc mirabilis est, incorporatus in caelos conscendit, corpusque secum gerere conspectus est. Idque etiam constat ex angelorum comitantium dicto discipulis exaudito: quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, sic veniet *. Nempe qui ad

Gr. p. 71.

* Act. X. 41.

* Act. I. 11.

(1) In graeco textu scribendum est: οὐ κατὰ δόκησιν σχηματίζουσα; ἑαυτὸν κατὰ εἶδος.

dexteram Dei sedet, venturus denuo est paterna gloria stipatus, eodem cum corpore, ut etiam a transfixoribus conspiciatur, et ab incredulis credatur. Prorsus, ut verba ad compendium conferam, ascensio eius nonnisi corporis propria est, mirum de loco in locum transitio. Sunt ergo haec circumscripti corporis officia, corporis inquam nobis similis, quamquam nobis superioris, etiamsi hi seelesti nolint. “ Etsi iam diutius Christum in carne non cognoscimus *., Quibus verbis significatur, laboribus eum iam exemptum, fame, siti, et quibuslibet carnis infirmitatisque, excepto semper peccato, passionibus nostris. Non enim ulterius in eadem passiones incidet, postquam sibi induit incorruptibilitatem.

18. Certe in terra degens, et ab hominibus conspectus, cum iisque conversans, quo tempore intra templum corporaliter existens docebat, certe tunc inquam circumscriberetur. Iam dum ibi esset, nequaquam eodem tempore in Galilaea quoque corporaliter erat; quamquam simul omnia complebat, et ubique et super omnia Deus existens, atque, ut heic licet dicere, incircumscribitus. Deinde quomodo et unde in Bethaniam transit, qui dixit discipulis *: “ gaudeo propter vos ut credatis, „ quoniam ibi non eram. „ Qui magnum illud patraturus erat mysterium, nunc iam communis et universalis resurrectionis praeludia ostendit. Foetentem quatri-duanum ex abditis obscurisque inferni locis vivum revocat; et viventibus eum, qui in putredinem iam resolutus abibat, adnumerat; vinum eius mortuos vivificandi miraculo hoc evidenter monstrante. Sed enim dum heic esset, iam non Capharnaumi aliove in loco, eodem tempore corporaliter visebatur. Prorsus dum in hoc loco esset, alibi interim non erat. Eum igitur qui in caelos conscendit, haud scio an quisquam dicet corporaliter adhuc inter homines versari. Quamquam alio modo nobiscum ceu fidelibus ac familiaribus perpetuo est, secundum promissionem; nisi forte in hoc etiam stomachari volent hi a fide nostra alieni. Et ne multa persequendo longius sermonem protraham; si Christus corporatus erat, utique in loco erat et circumscribitus. Nam locus terminus est continentis, quatenus continet, et terminis continetur, secundum eas quibus praefinitur * relationes.

19. Patet igitur, Christum quoque vere et non apparenter corpus nostrum gestantem, aliquo in loco existentem, non fuisse ubique corporaliter; quibus ex omnibus constat eum fuisse circumscribitum. Quod si nolint confiteri, alium modum narrabunt, infelici Docetarum errore furialiter abrepti, phantasia tantum contigisse Domini incarnationem et crucifixionem somniantes. Nam Christum haud fuisse crucifixum imaginati sunt; sed ipsum quidem in montem sedentem Iudaeos derisisse, ceu qui Simonem (cyrenaicum) crucifigentes, putarent Christum crucifixisse (1). Non igitur habet Christus a nobis circumscriptionem; nec quia a nobis imago eius pingitur sive sculptitur, idcirco is est circumscribitus. Valde itaque nugantur hi sto-

(1) Animadvertite insigniter impiam Docetarum seu Phantasiastarum fabulam, haud scio an alibi memoratam. Revera Phantasiastae humanam Christi naturam negantes, eius quoque passionem ac necem consequenter rejiciebant: atque ita ludibundi propemodum ac male feriat hanc quoque Cyrenaei suppositionem excogitaverant; nisi forte ipsam a Manichaeis quasi heredes acceperant. Phantasiastas Severus patriarcha antiochenus libris contra Iulianum halic. pulsaverat, et cum Manichaeis conspirare demonstraverat; quos libros nos partim edidimus Spicil. rom. T. X. Idem fecerat etiam Theodosius patriarcha alexandrinus, cuius scripta in arabicis codicibus partim novimus. Quumque hi haeretici Armeniam quoque contaminassent, refutati sunt saeculo octavo a patriarcha Iohanne ozniensi ea praeclara oratione, quae typis PP. Mechitaristarum Venetiis ante hos annos prodiiit.

* II. Cor. V. 16.

* Ioh. XI. 15.

Gr. p. 72.

* Gr. ἐπιζῆσαι.

lidi et ignari, omnique intellectu cassi, neque furentibus saniores. Non ergo nos, inquam, Christum circumscribimus: quomodo enim id fieret, eo corporaliter non praesente? Sed eum delineamus, non quatenus sit circumscriptus, sed quatenus natura sua ita comparatus est ut possit delineari. Sic enim iam vocabulorum sensus clarius patescet. Ita etiam icones eum, non quatenus circumscriptum, sed quatenus delineari potest, cunctis notificant. Nosque adeo illum figuramus, non qua Verbum est et Deus; hac etenim ratione invisibilis, intangibilis, et absque forma est (absit hoc, insanum quippe esset, et summa dementia plenum); sed quatenus homo factus, ubique fuit conspicuus. Non sicut Abrahamo visus est atque prophetis in hominis specie, sed quia “ Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. „ Et “ Verbum crassescit (1) „, id est nostram carnem gestat. Et “ qui est sine initio, „ incipit. Et, qui intangibilis est tangitur. „ Et quaecumque huiusmodi a Spiritu edocti fuimus et credimus. Quamobrem circumscriptio haud opera nostra est, sed eius qui condescendere voluit, et humanatione sua tenuitatem nostram sibi induit. Effigies autem a nobis fit, credentibus videlicet, adprobantibus, ac diligentibus, colatque nobis hinc beneficium diserte praedicantibus, denique divino amore Spirituque impulsis, et rerum dispensative pro nobis gestarum memoriam recolentibus.

Perquam itaque stolidum est, verum quidem corpus adfirmare, non tamen circumscriptum neque figurae capax, quale Christi corpus hi stultitia sua confingentes, reapse crassatum Verbum incarnatumque pernegant. Ianque iis superest, ut impostorem quoque Christum appellent, prout ipsis consentanei Iudaei solent, et si quid adhuc iniquius est; quia quod sibi non aderat, tamquam reapse adesset, adfirmaverit atque ostentavit. Calumnientur deinceps etiam resurrectionem, et quotquot alia humanationis pro nobis gesta sunt mysteria: euncta haec apparenter facta imaginentur. Quid inde vero concluditur? Nempe ut vel isti Verbum non esse incarnatum * putare debeant; vel quod est incarnatum, circumscriptum non fuisse: ut priore modo incredulitas ipsorum pateat, posteriore autem deliramentum cum incredulitate coniunctum. Quid enim stultius aut magis beluinum, quam dicere incarnatum quidem Verbum, non tamen esse circumscriptum aut figura praeditum? At isti ad impii sui dogmatis demonstrationem, hypostaticam unionem praetendunt:

67. p. 73.

* ατ. σισαρχή-
σζαι.

(1) Sunt haec et sequentia Greg. Nazianzeni verba in oratione XXXVIII. 2, quae est de natali Domini: ὁ λόγος παρῆνεται, ὁ ἀόρατος βράται, ὁ ἀναφῆς ψηλαφᾶται, ὁ ἀναρχος ἀρχεται (sic bene apud Nicephorum ἀναρχος, sed deterius in editione Nazianzeni ἀχρονος, quod vocabulum non satis opponitur vocabulo ἀρχεται), ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ υἱὸς ἀνθρώπου γίνεταί: *Verbum crassescit, invisibilis cernitur, intangibilis tangitur, qui est sine initio incipit, filius Dei fit hominis filius.* Hinc etiam in ecclesiae armenicae hymnario inedito, hymn. de ss. patribus niceensis legitur: *Verbum condensatur in carnem*, quae ipsa Nazianzeni dictio est nuper recitata. Ceteroqui Nerses claiensis, Armeniorum patriarcha, in epistolis, quarum nos excerpta dedimus Script. vet. T. VI, ait p. 423: *Verbum crassatum est; non tamen per mutationem, sed per unionem.* Quam doctrinam Armeniis tradiderat etiam Proclus constantinopolitanus in epistola ad ipsos scripta, ubi ait verba Iohannis ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο (*Verbum caro factum est*) significare τὸ ἀδιαιρέτον τῆς ἀκρωσ ἐνώσεως, inseparabilem summamque unionem. Atque ita refutabatur orientalium nonnullorum crassus error, qui ut narrat Nerses loc. cit. p. 420, pessime aiebant, Verbi divinam essentiam concretam in sinu Virginis fuisse, instar aquae cum gelu adstringitur, non autem humanam naturam fuisse adsumptam. Sed adversus hos etiam Athanasius in sermone maiore de fide: οὐκ εἰς σὰρκα ἀναλυθεῖς, ἀλλὰ σάρκα φορέσας: *Verbum haud in carnem resolutum, sed carnem gestans.* Tum Cyrillus in fragmentis, quae nos edidimus, prosopnetici ad Alexandrinos: οὐ κεραιμένος οὐκ ἀποσισαρχημένος: *Verbum non concretum neque in carnem conversum.* Denique noster Leo in epistola ad conc. ephes. eap. 2: *nec Verbum aut in carnem aut in animam aliqua sui parte conversum est.*

sed enim alius omnino propositus ipsis scopus est. Etenim odio archetypi hæc agunt; ut sublata imagine, simul pereat memoria archetypi. Quippe ipsis gravis re- vera Christus est in imagine etiam spectatus

Aequum existimo hoc quoque ab iis sciscitari, qui sacerdotali sunt dignitate exornati: nempe quod si ob unicam hypostasim, incircumscriptam dicitis illam quam Christus adsumpsit carnem; incircumscriptum autem, ut omnes quibus sani sunt animæ sensus concedunt, invisibile simul est; quod vero invisibile, intangibile quoque est et incomprehensibile, atque ut uno verbo dicam, incorporeum; quid, oro, vos in nostrorum mysteriorum liturgia sacrificatis, vos inquam qui illotis pedibus (1), ut proverbium est, ad sacra acceditis? Nam si illud corpus non est tangibile, quomodo immolatur? quidve demum sacrificatur? res enim invisibilis neque sacrificari neque immolari potest (2). Quodnam, quaeso, intangibile quodve demum corpus vos tangitis? Quonam vobis abibit, quod prae manibus habetis, quod intra labia concluditis et circumscribitis, quod dentibus comminuitur, quod edule est? Res profecto intangibilis non immolatur: nam certe Verbum, qua Verbum est, haud edule dicitis.

Quomodo item Christi quoque mortem annunciatis, aut resurrectionem confitemini, et tradita sermonis ministris * in sacra illa nocte, qua illos horum mysteriorum fecit participes? Quamobrem insanire vos constat, dicentes ne Christum quidem semet vere immolasse, quum corpus non sit circumscriptum. Ergo vosmet ipsos errore decipitis, sacrificare existimantes, quae reapse sacrificari negatis. Nam quomodo sacrificetur incircumscriptum, vel idem tangibile erit, aut manducabitur? Ex quibus apparet, vos illa etiam quae de his mysteriis in sacris evangelis sunt tradita, cum reliquis omnibus delere atque abolere, qui circa Christi corpus omnino erratis, quoniam haud vere corpus esse, sed corporis imaginem, iuxta vestrum magistrum, dogmatizatis. Itaque secundum illam imaginis rationem quam docetis, necessario vos aut simul cum corpore immolari Verbum, propter unicam hypostasim, confitebimini; aut quia Verbum incircumscriptum est, id esse a corpore separatum: et iam nihil ultra communem panem ac vinum immolabitis aut participabitis. Denique salutem aut sanctificationem vos istine participare, id ne cogitare quidem licet. Homo contra fidelis non errat; CREDIT ENIM CORPUS ESSE CHRISI, QUOD APUD DIGNOS (3) SACRIFICATUR. ET QUANDO MANIBUS TENET, SCIT ESSE CIRCUMSCRIPTUM, ET COMEDENS SANCTIFICATUR, peccatisque mundatur, et caelorum regno propter haec se potiturum tuto confidit (4).

(1) Nempe hoc notissimum proverbium est.

(2) De missae sacrificio p. 69. adn. 2.

(3) Sensus dictionis est, quod illi indigni haud credebant mysterio eucharistico, adeoque nec rite, sive ex authentica ac necessaria liturgiae formula, consecrassent videntur. Et vide simul novum de Christi corpore in sancta eucharistia praesente testimonium.

(4) Respicit ad Christi verba Ioh. VI. 55: *qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam.*

ANTIRRHETICUS TERTIUS.

Sed enim incredulitatis defensores, qui rerum etiam cunctis perspicuarum et per- Gr. p. 75.
vulgatarum accuratas demonstrationes requirunt, qui negotium impietatis suae faciunt, rectorum ecclesiae dogmatum subversionem; atque ita ceu eloquentium validorumque dogmatistarum gloriam apud eos, quos decipiunt, venantes, statim ac ab ipsa veritate coarguuntur atque premuntur, ad inordinatas disceptationes et intempestiva argumenta vertuntur, profanasque vocabulorum novitates concinnant, stultasque et ineptas hostili adversus Christum lingua quaestiones commovent, circa fidem a se abiectam naufragantes *, nihil scientes sed languentes, ut sacrae litterae aiunt *, circa quaestiones * et pugnas verborum. Quamobrem nobis se addubitantes exhibent; atque unde nobis imaginum ratio capta fuerit interrogant, et unde ipsarum veneratio tradita? sperantes scilicet nobis ad incitas redactis fiduciam defuturam.

1. Age vero huiusmodi quaestioni, consentaneo nos quoque sermone respondemus. Undenam vobis evangelicorum librorum inventio, et illa quam his adhibetis veneratio demonstrata fuit, itemque crux et quaecumque alia in Christianorum ecclesia obsequio cultuque gaudent? Quae quum audiunt, exasperantur plurimum, et cum ira definiunt non esse de his sciscitandum, metuentes scilicet ne in eandem nobiscum controversiam incidant. Deinde quasi aliunde non possint evadere (nam quid aliud dicere queant?) ad traditionem confugiunt; prout homines solent carcere emissi qui ad spatiosa et libera loca decurrunt, atque ecclesiam iam inde a primordiis suscepisse scriptam in illis libris ac manifestatam gratiam, respondent. Porro si quis istorum incredulitatem atque insipientiam spectet, sane dicet opus esse ipsis scriptura alia, aliaque utcumque demonstratione, quae consignatam evangelii veritatem attestetur atque confirmet; rursusque huic secundae scripturae opus esse alia, atque ita in infinitum procedere. Sed hoc sane ipsorum ineptiis concedamus. Traditionem praetendunt, quam in rebus sibi iucundis vim habere volunt, in molestis autem repudiare satagunt. Atqui in cunctis idem subiectum est, par temporis cursus, auctoritas eadem. Sed quid quispiam dicat hominibus, qui neque factis neque verbis credunt, nec quid loquantur vel quid audiant sciunt, et de sua salute desperant? Nihilominus veritatis sermo fiducia non caret. Primo itaque monere dignum est, nepe ad ea maxime quae de Deo dicuntur et audiuntur, debita cum reverentia esse accedendum, divinoque timore instructos. Deinde oportere in his uti duce fide, honorem fidei habere, eamque animis inserere, et Gr. p. 75.
cum rectitudine cordis doctrinam circa has res excipere, futilibus ineptisque quaestionibus abstinere, aniles fabulas profanaeque et vana vocabula omnino repudiare, neque genealogiis interminatis adtendere, prout sacrae litterae docent *, quae quaestiones praestant magis, quam Dei oeconomiam (1) quae est in fide: neque item

(1) Graecus Nicephori codex reapse habet non *οικοδομήν* vel *οικοδομίαν*, sed *οικονομίαν*, ut sibi multi codices nonnullique patres veteresque translationes; quamquam et illa prior permultos habet adstipulatores. Vide Rosenmüllerum ad dictum Pauli locum, qui merito vulgatam nostram, id est priorem, praefert.

postulare ut per miracula et prodigiosa opera confirmatio fiat ac demonstratio: vel denique minime habere nutantem circa res principales sententiam. Iudaicum hoc argumentum est, et incredulorum malitia. Quibusnam dicit Dominus *; o generatio incredula! signum quaerit, et signum non dabitur ei, nisi signum Ionae prophetae; nonne contumacibus Iudaeis et sancto semper resistentes Spiritui? Neque item curiosis et inficetis inquisitionibus oportet nos abripi, quae verborum contentiones et garrulitatem potius generant quam proficuum utilemque doctrinam: neque dialecticis methodis ad demonstrativas conclusiones pergendo per artificiosos captiososque sermones, ad hoc genus persuasionum confugere, quae ad consensum audientes violenter adigunt. Prorsus hoc ethnicorum est atque infidelium inventum.

* I. Cor. I. 22. Etenim sicut Iudaei signum petunt, ita ethnici sapientiam quaerunt *.

2. Nobis vero, quibus fides in honore est, fides ipsa initium ac fundamentum salutis nostrae constituatur, unde ad scopum finemque speratarum rerum contendimus. Quoniam vero fides ex auditu est, credere oportet primo accedentem quod Deus sit, et quod inquiringibus se remunerator sit *; credere inquam oportet, non resistere, sed cum fide accedere, et docilitatis fructum percipere. Fides enim est, liber a ratiocinationibus et incuriosus adsensus. Ideo fide ad gratiam accedimus, quae divino adflante Spiritu in animabus fidelium gignitur: cum liberam omni incredulitate mentem gerimus, et in simplicitate cordis sincere ac sine ulla inquisitione traditas catholicae ecclesiae doctrinas tamquam divina fulgentes gratia suscipimus, omnem dubitationis naevum maculamque abstergentes. Morbus enim omnium pessimus incredulitas, insipientiae initium, et perditionis causa. Si enim non credideritis, inquit scriptura *, ne intelligetis quidem. Etenim incredulitas nullam patitur verae religionis doctrinam pure excipere: dubitatio autem splendorem veritatis obscurans, ceu nebula quaedam soli intercurrentis, non sinit pure intellectum eorum, qui egent, illuminari. Est igitur exploratum, nihil esse firmiter ac tutius quam initium a fide ducere. Quaerere autem initii initium, et demonstrationis demonstrationem, quid aliud est quam fidei fidem quaerere? qua quidem re nihil insanius est magis ridiculum. Numquam enim habebit homo ubi consistat suumque ratiocinium defigat, si quod inventum est, ad aliam cogatur inquisitionem. Itaque postea quam quantum quisque volet exquirendo se attriverit, ad fidem demum ceu ad tutum principium confugiet. Namque incredulis in infinitum stultitia procedet, et nusquam consistent, sed in semet ipsis conterentur atque peribunt propter suam infidelitatem et durum cor (1).

Gr. p. 76.

3. Deinceps iam dicimus, pingendi Christi ac figurandi morem, haud a nobis initium cepisse, neque aetate nostra susceptum, neque neotericum esse inventum. Temporis auctoritatem habet pictura, antiquitate commendatur, evangelicae praedicationi coaetanea est; idcirco venerabilis est ac religiosa. Atque ut brevius adseverantiusque dicam; quia symbola fidei nostrae sunt hae visibiles imagines, eaeque una cum fide iam inde a primordiis constant, simulque creverunt; sequitur ut apo-

(1) Vides pulcrum genuinae Christianorum fidei descriptionem, nostris quoque temporibus maxime idoneam. Legatur autem divi quoque Cyrilli insignis hac super re locus, nobis ab ipso Nicephoro suppeditatus in apologetico maiore pag. gr. 137, quem nos propriam quoque in sedem transtulimus, nempe in explanationem Cyrilli in epist. ad Rom. pag. lat. 27. cum adnot.

stolicum hoc opus sit, et patrum sigillo confirmatum. Sicut enim illi divinam religionem scripto nobis obtulerunt, ita vicissim a pictura modus quo Servator in terra conversatus est, non minus quam ab evangelica scriptura, conspicuus manifestusque fit. A quibus idem actum est, quod multi egerunt qui res olim praeclare gestas descripserunt, non libris solum commendantes, verum etiam in tabulis exponentes. Huiusmodi effatum quoddam ab uno etiam magistrorum ecclesiae audimus: “ quod nempe res belli fortiter gestas, et historici saepe et pictores repraesentant, illi quidem oratione exornantes, hi vero in tabulis experimentes. „ Quamobrem qui scriptum admittit, is necessario repraesentationem quoque admittet: nam si unum non recipit, ne alterum quidem. Iam quia quicquid est actum, exinaniti Verbi vita gesta fuit, placuitque ei hoc quoque modo divinam oeconomiam benivole demonstrare; idcirco hoc etiam descriptionis genere opus fuit, crassiore quidem sed tamen manifestiore, simpliciorum rudiorumque hominum causa; ut ii etiam qui litteras nescirent, quod per litteraturam non poterant, id visui oblatum reciperent, et compendiarium magis atque evidentiorum rerum notitiam haurirent. Quod enim saepenumero mens a sermonum auditu non percipit, visus veracius excipiens, clarius sibi interpretatur. Sic eiusmodi homines facilius recordantur ea quae Christus egit passusque est; et quidem celerius quam sermone narrante fit, quanto visus auditu celerior est ad comprehendendam notitiam, et praebendae fidei paratior. Sic igitur ad nos quoque pervenit aequabiliter haec veneratio, immensi temporis lapsu stabilita, et a fidelium Christianorum iusta credulitate testimonium praximque sortita.

4. Cur ergo his molestum est, quod saepius Christi memoria hinc refricetur, quodque beneficia ac magnalia ab eo erga nos patrata adfirmantur? Verum hi malorum artifices, salutem hominibus invident; nec sibi tantum, verum etiam ceteris, more illorum Pharisaeorum regnum manifeste praecludentes, quorum mores atque superbiam aemulantur. Cuncta igitur venerationis religionisque instrumenta, quotquot in ecclesia Dei traditione tenentur, sive picta sive secus, et animas nostras ac corpora sanctificant; et nulla est fidelibus circa haec dubitatio. Quod si quis subtilius minutiusque de his disserere velit, ita eloquetur. Nempe evangelica scriptura ore tenus tradita fuit iis qui ab initio viderunt et ministri fuere sermonis, verborum inquam divinatorum, ac supernaturalium illorum operum atque prodigiorum, quae solum facere poterat et docere humanatum Verbum; quae fideles fideliter excipere, non ex nudo sermone et in aërem effuso, brevique circumsonante, potuerunt; sed etiam coram rebus gestis interesse, ex quo beati praedicantur. Iam vero sacrarum harum historia imaginum illinc pendet, et ex uno eodemque principio utraque res consurgit: ars autem, factorum ipsorum imitatio est, oculis exhibens gestarum rerum repraesentationem; sicut etiam alibi a nobis prolixius dictum fuit; et quod pictura inculpabilis sit, demonstratum.

5. Immo (1) et ipsi sermones, imagines rerum sunt, casque tamquam causas subsequuntur. Et primo quidem auditum subeunt. Namque antea soni verborum,

(1) Abhinc per versus septemdecim, usque ad verba *quae fiebat litteris*, latine fragmentum dedit Turrianus apud Canisium tom. cit. p. 17; quera fere, immutatis tamen saepe verbis, sequor, praeterquam in extrema periodo, in qua Turrianus legens mendose *συμβόλων* pro *συλλαβῶν*, totam sententiam subvertit.

Gr. p. 77.

* Matth. XIII. 16

in eos qui illis pulsantur incurrunt; postea per ratiocinium ad rerum significatarum intelligentiam is qui audit devenit. At pictura statim sine ullo intermedio ad res ipsas, ut iam praesentes, mentem spectantium admovet, et primo intuitu occursumque perspicuam perfectamque rerum cognitionem praebet. Atque ut patris cuiusdam dictione utar " quae historica oratio narrat, ea silenter pictura imitando ostendit. ", Quanto itaque opus oratione praestantius est, tanto operis imitatio et similitudo, orationis sonitui, quod adinet ad rerum demonstrationem, praestabit. Quare manifestior oratio atque evidentior saepe per has picturas evadit. Multoties enim ex sermone dubia quaedam et ambiguitates pariuntur, diversisque sensus in animis effici solent: quo fit ut multi et secum ipsi et adversus alios dissentiant, verbisque pugnent, de dictis ambigentes: verumtamen ea, quam res visibiles faciunt, fides procul omni dubitatione est. Tanta vero est utriusque communio, ut in uno eodemque libro, sicut saepe in antiquissimis chartis videre est, alternatim res delineetur, hinc quidem per syllabicam orationem, illinc vero per hasce imagines eadem narratio exhibeatur, quae fiebat litteris. Sicut ergo evangelii scriptura inde obtinet apud Christianos fidem, quin alia scriptura aut oratione indigeat, quae de ea testetur eidemque patrocinetur, ut veneranda et honorabilis habeatur; sic etiam divinarum imaginum delineatio, quum sit eadem atque evangelica scriptio, per se fidem facit, neque extrinseco argumento eget, ut evangelii res repraesentet, et eundem ac illud honorem impetret. Quod si extrinsecum testimonium imago requireret, quomodo aliter ei patrocinari possemus, quam invocata ab evangelico scripto confirmatione? Si ergo evangelium credentium auribus adsonans, tantopere est honorabile (nam fides nostra ex auditu) pictura quae ipsi visui sensibusque incidens, eandem instructionem nobis exhibet, haec inquam vel praevertet celeritate instructionem, quoniam visus aptior est persuadendo quam auditus, vel certe secundum gradum non tenebit. Atque ita evangelii instar erit (1).

Gr. p. 78.

6. Asterius autem, namque et hic dignus est qui nunc commemoretur, sive is est quem isti magistrum inducunt, sive alius quilibet (2); Asterius, inquam, nihilominus in haemorrhoidiae laudatione (3), studium voluntatemque mulieris, quam credendo in benefactorem suum ostendit, magnopere admirans ait, constitutam ab ipsa aeneam Christi imaginem, evangelicae praedicationi opem tulisse; ita ut hanc irridentes Iudaei simul et ethnici convincerentur tamen ac pudefierent, quia veram esse doctrinam illam manifestius patebat. Quam convictionem non ferentes impii quidam ac Dei hostes, rerum subinde summa potiti, divinam statuum, ita Deo tunc permittente, deicere moliti sunt (4); quod sane nostris quoque temporibus ob peccata nostra perpetratum videmus. Quum in utrisque, tum pictura scilicet tum scriptura, unum idemque argumentum existat, resque ab illis significatae per omnia

(1) Nempè ad demonstrationem quod attinet non ad auctoritatem. Recole p. 31. adn. 1.

(2) Recole p. 80, cum adnot. 1. Namque et illic duo distincti Asterii subindicantur. Sed tamen de his prolixius dici a nobis non est opus, quandoquidem extat Photii amphiloichiana quaestio quot fuerint Asterii, apud Combefisium tom. cit. p. 280.

(3) Quindecim fere qui sequuntur versus, misit ex ms. Nicephoro Allatius ad Combefisium, qui edidit tom. cit. p. 277. Ibidem igitur Combefisius gratulatur de Nicephori opere tamquam thesauro adhuc reposito, sed tamen invento.

(4) Hanc Christi domini statuum, de qua Eusebius hist. eccl. VII. 18, alii eversam fuisse a Maximino aiunt, alii a Iuliano.

similes sint, quis sana mente praeditus aut sobrius, in quibus nihil discriminis est, dignum unum, quod honoretur; alterum quod comburatur, putaverit? Nam si unum honorabile est, necesse est esse et alterum: sin hoc minime est, ne illud quidem. Et quoniam haec nihil differunt, si quis alterum destruat, totam evangelii summam destruxerit. O vesaniam atque dementia! Christi mentio nomenque illic prostant; quinam hi sunt, qui destruunt? Num Christiani appellandi? Nego enimvero. Iudaei hoc audent facinus, pagani et barbari, quum sint hostes nostroque sacro cultu alieni; quibus hi etiam sine ulla dubitatione, utpote Christi hostes, adnumerabuntur. Tamquam Iudaei scandalizentur, tamquam ethnici infatuentur; quandoquidem Christus qui praedicatur crucifixus, quod idem est ac si figuratus dicatur, Iudaeis quidem scandalum est, ethnicis autem stultitia. Sicut ergo sermo de cruce et de rebus crucifixi memorabilibus, perditis hominibus stultitia est; nobis autem salvatis, virtus Dei est; haec item Christi crucem passionemque nobis aequae describunt; immo ut maiore, ut verius dicam, vi; nec non divina prodigia, quae is mirabiliter operatus est. Unaque est utriusque rei honorandae causa, nempe Christi exinanitio.

7. Hi autem improbi et improbitatis auctores, impudente animo nos accusant, qui in fide simplici, et catholicae ecclesiae traditione non scripta, firmiter perstamus. Sed respondendum est istis, traditionem potissime non scriptam prae omnibus esse validissimam, et columnae basisque vice in vitae humanae usibus fungi; quae diutissime durans, receptam consuetudinem constituit: consuetudo autem longo tempore firmata, naturae vim sumit. Quid porro est natura validius? Quod si huiusce rei causa exquisitius aliquid dicendum est, videmus ipsum evangelium primitus absque scriptura fuisse traditum. Nam dominus ac Deus noster cum ad salutarem accessit praedicationem, non litteris divinas illas mirabilesque leges exposuit, ut omnes scimus, neque charta et atramento tam salubrem doctrinam scripsit, non lapideis tabulis inculpsit, sicut antiquitus mosaica lex charaxata fuit; sed eam in animabus Deus inseruit, spiritu efformatam et consignatam, non littera (1). Hoc a sanctis quoque prophetis olim praedictum fuit *: “ dans enim, inquit, leges meas „ in mentibus eorum, et in cordibus ipsorum scribani eas. „ Quod sane ab ipsa veritate Christo peractum scimus; post aliquot autem annos scripto etiam expressum. Testis ineluctabilis Lucas (si tamen hunc isti admittunt) qui traditionem evangelio suo fundamentum praeiacit, dum ait *: “ quoniam multi conati sunt ordinare nar- „ rationem, quae in nobis completae sunt, rerum; sicut tradiderunt nobis, qui „ ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis. „

Ita quidem evangelista. Videre autem est in sacris etiam synaxibus, cum peragitur divina liturgia, et aliis temporibus alia fiunt, non pauca nobis sine scripto tradita et stabilita, et ipsorum divinatorum plurima canticorum. Etenim unde nobis sacerarum rerum ipsiusque vivifici ligni veneratio? Item Servatoris pascha quomodo concorditer eadem die a Christianis omnibus celebratur, quamquam antiquiore tempore non ita fiebat? Sacrum fidei symbolum una voce confiteri quotidie, quaenam scriptura tradidit, quum antea potius introductum fuerit? Quid vero dicendum de

(1) Videtur Nicephorus sumere hanc sententiam ex Eusebii Theophania lib. III. 40, cuius vide graeca fragmenta a nobis nuper edita.

Gr. p. 79.

* Hier. XXXI. 33.

* Luc. I. 1.

expiationibus et ieiuniis, de vigiliis atque octavis, et quae in ipsis fiunt sollempnitatibus, deque divinatorum mysteriorum modo, atque horum susceptione, de salutari baptisate, et nonnullis aliis quaecumque sacrae disciplinae ordo postulat? Mittamus nunc dicere de litanis, et supplicationibus ad definita loca deductis (1), vel quomolibet actis; quae omnia ex non scripta et antiquitus ad nos delata consuetudinis accepimus traditione, quaeque nihilominus in honore habemus et colimus, veneramur, ac retinemus, haud secus quam illa scriptis sancita; quia tuta utrorumque ratio ab apostolico nobis magisterio manavit.

8. Quin (2) adeo leges quoque scripto editas, nihilo tamen minus neglectas videmus, propterea quod traditio et consuetudo diversa vigeat. Omnia enim consuetudo confirmat, quia opus potentius sermone est. Quid aliud enim est lex, nisi scripta consuetudo? sicuti vicissim consuetudo, est lex non scripta. Hoc facile extra res sacras quoque videre est. Namque et grammatici, si quando accidit ut a dominante regula vocabulum aliquod in libro deviet, et aliter secundum praevalem consuetudinem scribatur, traditionem excusant tamquam regulam regulae. Quid ergo obiicent dicenti: "ego accepi a Domino quod et tradidi vobis?", Cui non contemnent, ad evangelii alumnos, id est Corinthios *, scribentem: "laudo vos, fratres, quia cuncta mea recordamini; et sicut tradidi vobis, traditiones retinetis. Ad Thessalonicenses * autem: "itaque, fratres, state, et retinete traditiones, quas edocti fuistis sive per sermonem sive per epistolam nostram. Explicabit autem haec lucidius, regiae urbis pontifex mundique luminare splendentissimum, magnus Iohannes dicens: "cur? quia non omnia per epistolam tradiderunt apostoli, sed quaedam etiam sine scripto. Sed et haec et illa parem fidem merentur. Quamobrem ecclesiae quoque traditionem, inquit, fide dignam iudicamus. Traditio est? Nihil amplius quaeras (3). His similia divus quoque Basilius sacro Amphilochio scribit, ubi ait (4): "dogmatum in ecclesia custoditorum, ac doctrinarum, partem quidem a scripto magisterio habemus, partem vero ex apostolorum traditione ad nos transmissa in mysterio excepimus. Quae utraque eandem vim in religione habent. Atque his nemo contradicit; non, inquam, etiamsi ecclesiae leges tantum a limine salutaverit. Nam si forte ausimus non scriptas consuetudines ceu levem vim obtinentes recusare, imprudentes evangelii ipsius summam pessum dabimus; immo vero ad nudum nomen universam doctrinam redigemus. Et cuiusmodi haec sint, qui experietur, aperte cognoscat. Similiter divus quoque Epiphanius de oblatione pro mortuis disserens, ait: "necesse ecclesiae hoc facit, traditione a patribus accepta. Quis autem poterit matris constitutum abolere, aut patris legem? ut apud Salomonem dicitur *: audi, fili, verba patris tui, et ne repellas mandata matris tuae. Ubi demonstrat scilicet, tum scripto tum sine scripto docuisse patrem id est Deum, et Unigenitum, et sanctum Spiritum; matrem vero nostram ecclesiam habere in se reconditas leges, quas violare nefas (5). , ,

(1) Haec quoque animadvertant illi, qui pias huiusmodi catholicorum praxes pedibus trahunt.

(2) Sequentes versus septem editi extabant latine ex Turriano apud Canisium tom. cit. p. 18.

(3) Protulit hunc Chrysostomi locum Nicephorus etiam in apol. maiore circa finem in testimoniis.

(4) Nempe cap. XXVII. libri de Spiritu sancto, quem Basilius scripsit ad Amphilochium.

(5) Extat hic locus in haeresi Aërianorum, id est LV. cap. 8. Sed valde miror in editione lipsiensi,

Gr. p. 80.

* I. Cor. XI. 2.

* II. Thess. II. 11.

* Prov. I. 5.

9. Haec sunt quidem sacrorum magistrorum oracula; quibus sane quidnam aliud clarius est, atque erga religionem obsequentius ac tutius? Nonne ergo oportuit apostolorum ac patrum mandatis morem gerere? Nonne haec decuit, si nihil aliud, certe revereri ceu de spiritali gratia manantia? Nonne haec oportuit adversariorum lapideum cor mollire, atque omnem incredulitatis occasionem pravumque habitum ex animis pellere? At isti superbia et contumacia innutriti, recti terminos convellunt, et ecclesiae constituta praetergrediuntur, resque sanetas despectui habent. Quamobrem aiunt; quae nam nos lex ad Christi imaginem adorandam adigit? Quod itaque rem christianam abnegant ita interrogantes, exploratum est; unde nec eis respondendum foret. Verumtamen ob illorum, qui meliore mente sunt, et ad obedientiam propius accedunt, utilitatem et aedificationem, insuper dicimus; nempe primum, quod lex iubens divinis evangelii crucique obsequium exhibere, rebusque aliis quae in nostra ecclesia honorantur et glorificantur, eadem Christi quoque imaginem venerari admonet.

Gr. p. 81.

10. Quae nam vero huius legis natura est? Fides nimirum, et credentium interior ac spontanea ad res divinas proclivitas, et circa ipsas pia et rectissima cura ac studium, nec non tradita ecclesiae diuturnoque tempore stabilita et permanens consuetudo, prout paulo ante dictum est. Deinde naturalis quoque nobis insita lex est (praeter quam quod lex quoque scripta id iubet) ut praestantibus rebus congruus exhibeatur honor et veneratio. Atque hoc ex differentia quoque adorationum cognoscere licet. Namque eximia et omnium maxima adoratio, uni universali Deo rerumque omnium domino debetur ac redditur (1), veluti illa quae reputatur fieri lateutico cultu ac spiritu. Reliquarum vero adorationum, alia fit ob excelsum gradum ac dignitatem, veluti illa quae regibus aliisque principibus a subditis exhibetur. Sic enim ex omni antiquitate lex obtinuit. Alia tyrannica est et coacta, nempe quae iraeundis ac praepotentibus a timore et trepidatione vim patientium invite defertur. Alia cum honorandi proposito amanter et cum fide a credentibus, propter ipsorum sanctorum Deum, tribuitur sanctis ceu per eos ad Deum relata; nec non divi angelis, et sacris hominibus, et augustis templis vasisque. Alia denique relativa et salutatoria, ex amico benignoque animo, familiaritatem ac benivolentiam caris hominibus significans. Verum utcumque se habet adorationis ratio, ut magis generaliter loquamur, ad haec tria genera adoratio redigitur; nam vel amore vel metu vel lege fieri conspicitur. Quamobrem rebus; quas nostra hactenus adoratio adtigit, ceu dignitate maiore praeditis, et venerationem propter ea quae nobis com-

ex petaviana, T. I. p. 912. ita interpungi in graecis: *εἰδὼσαντες ὁ πατήρ, τοῦτίστιν ὁ θεός ὁ μονογενής, καὶ τὸ ἄρμον πνεύμα;* consequenterque latine ibidem dici: *pater, hoc est unigenitus Deus, cum Spiritu sancto.* Quis umquam theologus dixit patrem unigenitum Deum? Nonne *πατὴρ τοῦτίστιν ὁ θεός,* est consuetum illud in graecis scriptis *ὁ πατήρ καὶ θεός, pater videlicet Deus, id est Deus pater?* *Μονογενής* certe est *filiius*, post quem Spiritu sancto addito, tota Trinitas ab Epiphanio, ut par est, nominatur.

(1) Rectissime Nicephorus cum septimae synodi definitione act. VII, ubi honorandae quidem dicuntur imagines Christi, Deiparae, et sanctorum, *non tamen vera latria, quae secundum fidem est, quaeque solum divinam natura decet, οὐ μὴν τὸν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ περὶ μόνῃ τῇ θεῷ φέσσει.* Hinc evidentissime patet error (vel potius calumnia) secundi canonis francofordiensiis, ab heterodoxis toties catholicis obiecti, in quo contra rei ipsius veritatem haec scribuntur: *allata est in medium quaestio de nova Graecorum synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli (immo Nicaeae) fecerunt, in qua scriptum habebatur, ut qui imaginibus sanctorum, ita ut deificae Trinitati, scribitium aut adorationem non impenderent, anathema iudicaretur.*

memorant merentibus, recte nos amore stimulati honorariam adorationem tribuimus; non illam hercle latriæ, absit; ut isti adversus Christianos indigno Christianorum more nugantur (1).

* Rom. XIII. 7.

11. Iam si leges quoque recitare opus est, en Paulum iubentem *; “ reddite ,, omnibus debita, alii metum, alii honorem ,, et quotquot alia cum his enumerat. Quod si Paulo non obediunt, ne Christo quidem morem gerent, qui Caesaris imaginem honorari mandavit. Etenim nummo a tentatoribus ei oblato, non ait: despuite, aut conculcate, aut inhonestum quidlibet indecorumve facite, quanquam ipse Deus erat et universali potestate præditus; sed reddite inquit quæ sunt Caesaris Caesari, et quæ sunt Dei Deo *. Hoc autem quid aliud est, nisi honoris eximii demonstratio? Aequè enim de utroque loquitur, ceu legem quamdam ferens, dum quæ Deo decent, analogice Caesari quoque reddi mandavit, et quidem idolorum cultori et ethnico. Sed hem Christi hostium impietatem simul atque stultitiam! Christus Caesaris imaginem non deonestavit; hi autem Christiani dicti imaginem Christi, immo Christum ipsum, innumeris iniuriis pulsant, nihilque pravum et absurdum non committunt; et neque sermo evangelicus, neque praxis neque adhortatio, ut bene agant, iis persuadent.

* Matth. XII. 17.

Gr. p. 82.

12. Alio quoque ex capite ipsorum impietas maxime cumulabitur. Si quis enim pius, exempli veluti gratia dicat, quod sicuti nos iam inde ab antiquo obtinuit, ut regum imagines subditi venerentur, quo videlicet exemplo sacerdotes nostri ac magistri saepe in sermonibus suis usi sunt, quodque communis et popularis consuetudo novit; ita prorsus regis quoque regum universalisque Dei imaginem honorare oportet, multoque benivolentius atque studiosius; audire nos haud patiuntur hi miseri, sed exasperantur ad hæc atque respondent ☩ hominibus quidem regibus conditione nostra præditis, et terricolarum dominationem sortitis, id con☩ venire, sed idem Christo accommodari nequire. ☩ At enim id cur ita se habeat, dici nobis rogamus. Si ipsi hoc, tamquam tyrannicum sit, recusant; ergo etiam reges a tyrannide cessent; et nos quoque adquiescemus, qui honorem Christo in sacris etiam figuris deferimus voluntarium atque benivolum, sine ulla coactione et offensa fidem nostram erga eum demonstrantes. Quod si forte, quasi Christus nihil rerum terrenarum curet, ipsum aversantur, quod illorum vesaniae magis proprium est, quid tum nos dicimus? Nempe quod adversus Christi regnum recalitraverunt, velut olim ille dilectus Israhel, diruperunt vincula, iugum abiecerunt, obedientiam recusarunt, a Christi fide impudenter profugerunt, Christi regnum abnegaverunt, simulque incarnationis mysterium, Iudaeorum incontinenti ori contra Servatorem saevientium parem consuetamque linguam exercentes, quibus utpote unanims consona fere dicunt; non habemus regem nisi Caesarem *. Eandem ob causam hi exasperantur, atque illi quondam moleste ferebant. Sic enim Christo invidentes, postquam peracta viderant magna et supernaturalia divinaque prodigia, quæ eum regem Deumque simul universalem ostendebant ac prædicabant, quid tum aiebant?

* Ioh. XIX. 15.

v. 12.

Omnis qui se facit regem, Caesari contradicit *.

(1) Ut olim nugabantur iconomachi, ita etiam consecutis temporibus usque ad nos, irridentur immerito ab heterodoxis catholici quasi latriæ cultum, non autem honorariam (ut res est) venerationem ss. imaginibus exhibeant.

13. Audebunt fortasse hi per omnia temerarii atque impudentes, dicere ipsum adfirmasse *: “ regnum meum non est heic. , Hoc illis iucundum est et gratum, nempe ut ipsum dominari in terris non patiantur, ut in hoc etiam cum magistris suis, Manete prognatis, conspirent. Principio alii res terrenas adtribuunt, non intelligentes, ut puto, pro sua inscitia dicti eius ac oeconomiae vim. Quid enim significat breve hoc Christi effatum? Nempe quod, inquit, non instar horum terrenorum mortaliumque regum, temporaneam brevemque gloriam tententium, meum quoque regnum ita se habet. Etenim illos, exigua hac mundana, atque ut foeni flores marcescente, gloria fruitos, corruptio deinde et mors corripit: vel etiam plebis tumultus et coniurationes, dignitate spoliant, et ignominia plurimisque ac diris calamitatibus irretiunt. Verumtamen terrenum nihil et humi repens in me cernitur, secus ac in illorum vitae cursu usuvenit; non populorum suffragia et electiones, humanaeque sententiae haud sine praeiudicio saepe erumpentes, nihil utile decerentes, voluptati suae aut ambitioni servientes, et quandoque indignum in principatu collocantes. Nulla dignitatis huiusmodi insignia, quae caduca et temporanea sunt, me exornant, non purpurei coloris indumentum, non corona gemmata, et sceptrum, et throni sublimitas, et splendidi apparatus; non currus auro illiti, et publicae stipantium pompae, et clypeatorum atque hastatorum globi, et acclamantium plausus, aliis quidem praevitis, aliis sequentibus; non denique quicquid caducum et humanum, qualia in hac terrestri potentia fieri solent. Non est heic ergo regnum meum. Vile quidem est quod apparet, exile quod cernitur, exiguum discipulorum numerum habeo, et quidem paupertate et arte piscatoria prorsus inglorium: sed perfectissimum ei omnia excedens, quod mente cogitatur: regis universalis atque omnium Dei filius sum, verissimum eius germen et splendor (1): eandem

* Ioh. XV III. 36.

Gr. p. 83.

(1) Ἀπαύγασμα, cuius saltem occasione vocabuli, non inutile vel iniucundum ut puto erit, heic attestare theologicum quemdam locum cum auctoris operisque notitia. Matthaei Cantacuzeni, qui imperialem quoque dignitatem brevi tempore Constantinopoli tenuit, commentarium in Salomonis sapientiam incerta propemodum fama memorat Cavaeus, eiusque codicem in Athone monte (ubi postremo monachatum professus est Cantacuzenus) extitisse tradit, indice Possevino. Atqui ne tam longe hanc notitiam petamus, adest codex vaticanus bonus et integerrimus foliorum 115. non parvi moduli, in quo is commentarius sub hoc titulo continetur: Ἡ σοφία Σολομῶντος ἐξηγηθεῖσα παρὰ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ματθαίου τοῦ Καντακουζηνού: Salomonis sapientia a religiosissimo imperatore domino Matthaeo Cantacuzeno explanata. Perfecto haud foret incongruum, si Romae in qua urbe eiusdem Matthaei commentarium in Salomonis canticum Riccardus graece et latine anno 1624. vulgavit, nunc eiusdem altera haec lucubratio docta prorsus, gravis, moralis, ac theologica, in lucem emitteretur. Interim tamen satis erit nonnullas eius particulas in his nostris scholis identidem recitare. Atque in primis ex codicis folio 44, ubi diu locutus auctor de Spiritu sancti attribuit, deinde ad Christum his verbis progreditur. Τεῖς αὐτοῖς δὲ ἡ θεολογία ὁμομασι καὶ τὸν ὑπεροσίον ἡμῶν ἀνμφει σὴτηρ, ἀπαύγασμα τούτων εἶναι τῆς δόξης τοῦ πατρὸς, καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ εἰκόνα τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος φάσκουσα ἐκ τούτων εὐθύς τὸ ὁμοούσιον αὐτῷ συσισάγουσα, ὥσπερ δὴ καὶ τῷ παναγίῳ πνεύματι μία δὲ οὐσα πάντα δύναται, παντὸς Ἰουδαίου στόμα ἐμφράττει, καὶ τὸ πῶς ἄλλως ἐπιχειρεῖν δορυβούτος; ὥσπερ γὰρ ὁ θεὸς εἰς ἅν πάντα δύναται, οὕτω δὴ καὶ τὸ παναγιον πνεῦμα ἐν ἑν καὶ μονατατον, πάντα δύναται καὶ μία οὐσα καὶ μόνη ἡ τούτου σοφία, ὁ προάρχων υἱὸς λόγος, πάντα δύναται, ὡς ἐν μῆ οὐσίᾳ. καὶ κατὰ μίαν τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν. *Iisdem theologia nominibus nostrum quoque excelsium celebrat Servatorem, quem dicit esse splendorem gloriae patris, et figuram substantiae eius, et imaginem bonitatis ipsius. Atque hinc recte concludit consubstantialitatem eundem esse, aequae ac Spiritus sanctus est. Quam haec una (substantia) sit, omnia potest, et Iudaeorum vel alterius cuiuslibet turbare constant, os oppilat. Nam sicuti Deus pater quum unus sit, omnia potest, sic etiam sanctus Spiritus qui unus omnino est, cuncta potest. Denique etiam Sapientia huius quum una solaque sit, absque initio filius, omnia potest; utpote qui in unica substantia est, et in una eademque virtute et operatione versatur.*

ac ille gloriam honoremque possideo: sum enim paternae gloriae heres; quumque in eodem throno patri adsideam, parem eiusdem gloriae habeo regni maiestatem. Inde mihi regnare atque omnibus dominari contingit. Non est heic itaque, neque similis his humanis rebus potentia mea est: limitatam potestatem non habeo. Non huius gentis, neque harum regionum, neque huius urbis, sed angelorum et hominum omniumque simul terrestrium et infernorum princeps sum ac dominus, mihi-que flectitur omne genu, atque omnia pedibus meis subsunt, neque est qui meam manum effugiat. Nam regni mei neque limes erit neque finis. Atqui haec ita, et non aliter, se habere, a fidelibus omnibus creditur et praedicatur. Quomodo enim providentia erga res huius mundi sit, et quomodo nostrae vitae negotia administrentur, nisi “ in manu eius sint omnes fines terrae *? ”, neque ut Deus tantummodo, sed etiam quatenus homo est, dominetur illis et moderetur, sicuti dictum est *? : “ dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. „ Et, erit Dominus rex universae terrae *. Et, ecce rex tibi venit tuus mansuetus, „ urbi Hierusalem dictum est, et iustus et salvans *. Et regnabit Dominus in me, „ dio tui. Et regnabit Dominus in monte Sion ex nunc et usque in saecula, „

14. Quid porro dicent ad illa verba “ regem cum iustitia (1) videbitis *? ”, Sed isti Iudaeis contumaciores, noluerunt hoc intelligere, qui nempe a Dei regno semet sequestrarunt. Neque Persarum (magorum) probus animus ac fides his pudorem incutit, quando hi ceu regem requirebant natum Christum; et adducta dona quisnam ille esset demonstrabant, cuius causa tam longum iter et peregrinationem susceperant. Hi vero Persis sunt barbariores et duriores. Persae patria superstitione omissa, ad omnium regem ac dominum sponte confugerunt, Deumque universalem agnoverunt et confessi sunt, stella duce ac magistra usi. Hi apostolorum ac patrum ex infinito tempore praedicatam traditamque rectam et inculpabilem fidem aboleverunt, novae contra salutarem incarnationem doctrinae adhaerentes. Neque Herodes eos a sua sententia removit, qui novum illum immaturumque nuper natorum populum succidit; quemnam quaerens, aut cuinam invidens? nonne regem a magis praedicatum? sperans scilicet in occisorum numero illum quoque a se quaesitum comprehensum iri. Cur plura opus est dicere, quibus universalis rex in sacris evangelii praedicatur Christus, et a nobis creditur? Magi autem, quolibet rege omisso, Christum et praedicarunt et suffragio suo delegerunt. Hos itaque cur Christianos appelles? Quisquis haec audierit, iudicet. Christi nomine audito daemones diffugiunt; isti autem in imagine pictum, o audaciam, ac scelus! non modo non reverentur sicut impuri daemones, sed indignissima etiam perpetrant. Et prisci quidem vere Christiani, religionem prae cunctis colentes, umbras ipsas apostolorum multa veneratione prosequantur, quas transitorias licet, magni beneficii loco, et salutis argumentum censebant. Hi vero appellatione nuda Christianorum praediti, domini ac magistri apostolorum indigne imaginem deiciunt. Quantum vero imago ab umbra, a discipulo magister, a servis dominus distat, tantum peccatis ceteris haec illorum impietas comparata differt. Ut autem ipsorum malitia lateat, neque impietas manifestior fiat, neminem pium interrogare audent, quorsum eius veneratio tendat,

(1) In graeco quidem Nicephori μετά δικαιοσύνης, at in ss. bibliis μετά δίκης, cui consonat vulgatus in decore s.o.

quia Christi honorem audire non sustinent. Frustra igitur Christianorum nomen iam usurpare, merito aestimabuntur, qui vim eius et praxim omnimodis negant.

15. Revera si quis videret ex Iudaeis aliquem aut ex ethnicis aut ex quolibet cultu hominem, Christi imaginem aut sanctorum, vel cruceam aut evangelia aut aliud quicquam eorum quae apud nos in honore sunt, adorantem, nonne diceret hunc ad fidem nostram accessisse, eumque deinceps christianum appellaret? Quis ita beluinus est et insanus, ut hoc ultro non fatcatur? Secus vero, si quem horum, qui dicuntur Christiani, videat humi prosternentem Christi simulacrum, aut quamlibet ex dictis rebus, quo nomine hunc appellabit? Sicut ergo priorem illum, veritati obsequens, dicet fidem nostram amplexum, ita alterum negasse. Fando autem audivimus, multos usque in hodienum dieur, ex his pictis historiis salutis suae occasionem nactos. Namque hinc res divinae incarnationis discentes, receptoque evangelii lumine, ad inculpabilem nostram fidem deducuntur. Alios autem ex turpi vita ad modestos Deoque gratos mores transisse sumus.

Gr. p. 85.

16. Tale quid contigisse novimus etiam sanctae illi mulieri, cui nomen Maria, ut unum saltem, ex tot, exemplum ponamus non inconcinnum. Namque antea diaboli laqueis irretita, cupiditatum omnium facta erat habitaculum. At quum sacerae oculis eius occurrissent picturae, divinae illinc gratiae lumine illustrata, visa est non passionibus tantum, verum etiam ipsi naturae superior. Id quod angelicae vitae eius historia demonstrat supra humanam conditionem peractae (1).

17. Idem extra nostram quoque religionem comperire possumus, ut Polemonis historia comprobatur, cuius in suis carminibus magnus meminit Gregorius (2). Namque ex intemperante ad modestiam translatus, adeo cupiditatum victor evasit, ut mira etiam de eo canantur; quorum unum illud est, quod ei cum meretrice accidisse dicitur. Quid ergo ait adversarius? Non imago, inquit, sed Polemon ex sua imagine spectans, modestiam impudicae feminae imperavit; "et quidem venerabilis illa erat", addit (3). Audi caelum, aures praebere terra, angeli omnes et vos homines quotquot Deum et res divinas egregie pieque colitis semper et honoratis, obstupescite et admiramini portentum magnum in horum impiorum impudentia atque irreligiositate. Polemonis imago venerabilis est, et quidem de theologorum nostrorum sententia; Christi autem imago, quid? dedecore omni contumeliaque redundat. Quo quid irreligiosius aut scelestius dici potest? Sed ethnici, aiunt, hominis et apud ethnicos. Quid ni vero sit absurdissimum, si Christi quoque imago apud Christianos aequae non fuerit venerabilis? Deinde adhuc quum illis opponitur ab orthodoxis contextus aliquis veritatis patronus, impudenter hi miseri ad suam sententiam vi detorquent tum inspiratae scripturae, tum magistrorum ecclesiae verba, existimantes pravam suam opinionem infelicibus mendacibusque commentis tueri. Ergo illos contextus partim mutilant, partim eradunt et succidunt; sicut illi qui spurios versus obelo configunt, aut sicut superfluitates lapidum vel lignorum aedificatores fabri abradunt.

(1) Intelligit Nicephorus prolixam S. Mariae aegyptiacae vitam a S. Sophronio graece scriptam, quae extat etiam latine apud Surium mense aprilii.

(2) Carm. X. seu de virtute, v. 793. seqq. De hoc Polemonis exemplo in syn. niceana citato, et a Francofordiensi improbato, loquitur Hadrianus I. papa in celebri ad Carolum M. epistola, quam vide.

(3) Si nempe ait Gregorius v. 805. ταύτην ἰδοῦσα, καὶ γὰρ ἦν σεβασμίαι.

18. Quanam ergo a nobis argumenta opponuntur? nempe quod archetypum notitia per imaginem in nobis gignitur. Insuper quod imaginis honor ad prototypum transit; quemadmodum magno Basilio et ipsi veritati videtur, et omnes qui sana mente sunt confitentur: nemoque sobrius adversus tam splendidam veritatem tam audacter et inscite oculos attollere ausus erat, donec impium hoc et abominabile * dogma, ceu pestis quaedam humanas animas per ecclesiam Dei corripuit. Patris autem testimonium in iis quae ad Amphilochem Ieonii episcopum scribit, ita ad verbum se habet (1) “ Deum ex Deo adorantes, proprietatem personarum ,, confitemur, simulque in uno principatu manemus, dum in multitudinem scissam ,, haud disperdimus theologiam; quia unam in Deo patre et Deo unigenito veluti ,, formam spectamus, paritate divinitatis unitam. Nam filius in patre est, et pater ,, in filio; quandoquidem et hic talis est, qualis ille. Atque ita unum sunt. Quam- ,, obrem singularitate personarum sunt unus et unus; communione autem naturae ,, unum sunt ambo. Quomodo ergo unus et unus, non sunt duo dii? quia rex di- ,, citur etiam regis imago, non autem duo reges; nam neque potentia scinditur, ,, neque maiestas dividitur. Sicut enim quae nobis imperat dominatio et potestas, ,, una est; sic etiam nostra laudatio, una est non plures; nam delatus imagini ho- ,, nor, ad prototypum transit (2). Quod igitur est heic apud nos imitatione imago, ,, ita illic naturam filius. Et sicut in opificiis similitudo habetur in forma, ita in ,, divina incompositaque natura ex divinitatis communione unitas consurgit (3). ,,

* ατ. μιζήσόν.

Gr. p. 86.

(1) Lib. de Spiritu sancto cap. XVIII.

(2) Hadrianus PP. in praedicta epistola, carolinorum librorum sententiam quae ait: *contra eos qui dicunt quod imaginis honor in primam formam (prototypum) transit*, ita refutat: *qui huic contradicere voluerit, sancti Basilius contradicet expositioni, quem nullam ex fidelibus credimus adversus eius orthodoxam fidem expugnare.*

(3) Quamquam heic nonnisi de duabus ss. Trinitatis personis sermo est, attamen intemptivum haud arbitrator doctrinam pulcherrimam adscribere de toto eo mysterio ex Macarii Chrysocephali iam saepe a nobis laudato sermone in festo orthodoxiae id est de sanctarum imaginum veneratione. ‘*Η ἐξ ἡε ἀληθεια ἕνα θεόν ὁμολογεῖν διδάσκει, μίαν φύσιν ἀναρχόν καὶ αἰδιόν, ἐν τρεῖσιν ὑποστάσεσι πατρί καὶ υἱῷ καὶ ἁγίῳ πνεύματι ἡνωρημένῳ πατὴρ γὰρ ἐστὶν υἱοῦ γεννήτωρ ἀγέννητος, ὡς οὐκ ἔκ τινος υἱός, τοῦ πατρὸς γέννημα, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἡγενημένος πνεῦμα ἅγιον, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον τρία πρόσωπα θεός ἕκαστον τέλειος καὶ ἀληθινός*’ εἰς τὰ τρία θεός, ὅτι μία θεότης, μία δύναμις, μία οὐσία, μία βούλησις, μία ἐνέργεια ἀμέριστος ἐν μερισμέναις ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ ταῖς διαφόροις τῶν ὑπάρξεων ιδιότησι μόνῳ γὰρ τῷ πατρί, τὸ ἀγέννητον μόνῳ τῷ υἱῷ, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἀναρχῶς καὶ ἀρχῶνας καὶ αἰδιῶς καὶ συναρχῶς ἡγενησθῆναι μόνῳ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τὸ ἀρχῶνας καὶ αἰδιῶς καὶ συναρχῶς ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τριάς ἀπλῆ καὶ ἀσύβητος οὐσία ὑπερούσιος φύσις ἀπεριγραπτός δόξα ὑπεράπειρος δύναμις ἀπερίοριτος ἀκατάληπτον φῶς ἀνεξίγηστος ἀγαθότης κράτος ἀνυπέβλητον κάλλος ἀπειρόντων βασιλεία ἀπέραντος εἰς καὶ μόνος θεός, ἐν τρισὶ τέλειαις ταῖς ὑποστάσεσι λατρευόμενος, καὶ τρεῖσιν ἁγιαμοῖς ἐν μιᾷ κυριότητι ἀμερίστος καὶ ἀσυγγῆτος δοξολογούμενος *Docet nos veritas unum confiteri Deum, unam sine initio ac sempiternam naturam, in tribus personis patre filio et sancto spiritu agnitam. Pater enim est filii genitor ingenitus, quippe qui ex nullo est. Filius, patris genitura, utpote ex ipso genitus. Spiritus sanctus ex patre procedens; tres personae, unaquaeque Deus perfectus ac verus. Hae tres unus Deus, quia una deitas, una virtus, una substantia, una voluntas, una operatio, indivisa in distinctis personis, et differentibus subsistentiarum proprietatibus. Solius enim est patris immitivus. Solius filii, ex patre sine initio, intemporalis, sempiterna, pari cum dignitate, generatio. Solius spiritus sancti, intemporalis, sempiterna, pari item cum dignitate, ex patre processio. Trinitas simplex et incomposita, substantia supersubstantialis, natura incircumscripita, maiestas plusquam infinita, virtus infinita, incomprehensibilis lux, inscrutabilis bonitas, potentia insuperabilis, pulchritudo inintelligibilis, regnum sine termino, unus solusque Deus, in tribus perfectis personis adoratus, trisagiotique in una dominatione indivise, inconfusaque collaudatus.* (De Spiritu sancti processione etiam a filio, testimonia graecorum antiquorum certissima et nova habes in nostra disputatione pro dogmatica particula ‘EK retinenda in sermone tertio S. Gregorii nysseni de oratione dominica.)

Patris quidem Basilii haec sunt, et quidem ita perspicua, ut ne rusticanum quidem aliquem, aut de baiulorum genere, latere queant. Iam quaecumque contra ab his dicuntur? Aiunt haec Basilium dixisse de Trinitate loquentem, nihilque hinc nobis emolumentum ad quaesitam rem confieri: namque imago patris dicitur esse filius apud sacram scripturam. Sed ilico respondendum, quod etiamsi haec nihil pertinent ad Verbi incarnationem, cur nihilominus repudiantur? Nostis enim, rem non iam ad materiam tantummodo et quod oculis spectatur, tendere; nam nequaquam honor propter intermediam materiam remque visam praebetur. Alioquin oportet cunctam materiam ab aliis quidem honorari, ab aliis autem contumelia adfici; atque ita quamlibet imaginem ludibrio haberetis. Sed plane constat vos hec etiam eodem modo in proposita re vos gerere. Nisi enim sciretis, Christum ab imagine significari; et qui praebentur honores, ad eum referri; haud profecto tot contumeliis saeviretis. Gravis quippe vobis etiam in imagine spectatus Christus est.

19. Quid ergo hinc colligitur? Nempe, quia qui honorant, confitentur se prototypo deferre honorem; necesse est eos etiam, qui imagines abolent, consequenter atque inevitabiliter dicere, se contumeliam in ipsum prototypum conferre. Sed revera haud illud dicunt, quia theologia sint freti; qui enim id fieret, a quibus totum theologiae mysterium abest? sed ut ipsum imaginis nomen de medio tollant, adeo ut ne memoretur quidem in omni vita; atque illarum praecipue imaginum quae humanam formam prae se ferunt; quare et pseudonymas imagines sanctorum appellare ausi sunt. Quod igitur sanctus vir exempli causa dixit, malitiose et insipienter celare nituntur (quasi vero aliquem latere possint aut fallere) tamquam impio dogmati suo contraria. Verumtamen quod de Deo verba faciens, dictum illud adhibeat pater, nos quoque adsentimur: et nihilominus nos quoque illinc occasionem capientes, ita cum istis loquimur; nempe quod filius, etsi aliis multis divinitatis ornamentis fulget et clarificatur, attamen quatenus Dei patris imago est, multo magis quam aliis dotibus et cum patre sociatur, et substantialiter unitur; ideoque parem et aequae augustam prorsusque eandem ac pater gloriam ac venerationem ab omnibus consequitur. Nam qui defertur filio honor, tamquam imagini, is ad patrem seu ad archetypum transgreditur. Sic ergo et ipse aliquando patri aiebat *:

“ ego te clarificavi in terra. „ Et rursus *: “ nunc clarificatus est filius hominis, „ et Deus clarificatus est in illo. Et, pater, clarifica filium tuum, ut et filius clarificet te *. „ Quod vero ex imagine quoque cognoscatur prototypum, ipse item discipulis Servator dixit *: “ si cognovissetis me, utique et patrem meum cognovissetis, et amodo cognoscitis illum. Et, qui videt me, videt patrem *. Et, ego „ in patre, et pater in me est *. „

20. Quae cum ita se habeant, quid nisi hoc quoque sacrum simulacrum, tamquam imago humanati filii, eiusque notitiam ac memoriam nobis ingerens, quid nisi inquam secundum naturalem propriamque rationis analogiam, haud profecto quasi eiusdem ac filius substantiae, sed ut similitudinem formae eius servans, honorabitur atque adorabitur? quum et hoc ipsum sit unum et honorandissimum sacrorum symbolorum, quae gloriam oeconomiae eius notificant; ut sic per simulacrum hoc ad archetypum transeat gloria. Nisi forte propter imaginis appellationem, hi qui de nominibus cavillantur, filium a paterna quoque substantia et gloria alienant; et

Gr. p. 57.

1 Joh. XVII. 1.

XIII. 31.

XVI. 1.

XIV. 7.

XIII. 31.

X. 8.

cultum adorationemque dividunt, nullam imaginibus ad prototypa relationem con- cedentes. Ergo Basilii dictum proposito nostro prodest, nedum obest.

21. Illud vero non intelligunt stulti hi, vel data opera dissimulant, imaginis vocabulum non esse de simpliciter quid significantium numero; sed homonymum, et multiplicis significationis; de qua distinctione subtiliter alibi hic pater disserit. Et iuxta quidem priorem enuntiationem in naturalem et artificialem dividi; iuxta autem alteram enuntiationem sive subdivisionem, imaginem artificialem formae esse, inquit, et habitus, et speciei, atque coloris. Dicant ergo nobis, quae ratio cogat, ut alterum quidem significatum admittamus, quatenus naturaliter consideratur, et necessitudinem ac relationem accurate servare potemus; reliquam vero partem, quae artificialem sensum spectat, repudicimus? Quid? Nonne et haec relationem ac necessitudinem, pro sua ratione, incolumentum * retinebunt? Siquidem imaginis ratio, ceu imaginis simpliciter, utroque sensu pariter eodemque gradu a cordatis intelligitur, etiamsi ad varios potest sensus adhiberi. Namque ut in rebus naturali- bus pure significat simile et nihil differens; sic etiam in rebus artificialibus, secun- dum speciem ac formam; etiamsi ad naturam quod adinet, differentiam in ipsis denotat; quo fit ut unam eandemque appellationem participant, seu sint homonyma. Sed quia hoc vocabulum de Verbi corporatione proprie sumitur, dissimulare id et subvertere nituntur insani. Quamdiu enim id eis manifeste non adversatur, tam- quam pro ipsis staret, et potentialiter id vocabulum posuisset, sectari magistrum simulant. Verum ubi repugnantem senserint, semper recusant.

* gr. ἀναρτή-
σιμων.

Gr. p. 88.

Sed tempus est, ut ad eius dicti considerationem accedamus. Doctori igitur de Dei natura tractanti, scientique filium connaturalem esse patri atque eiusdem substantiae, et hypostaseos, id est personae proprietate tantummodo differentem definienti, quia multi tunc quoque Dei hostes haeretici adversus Unigeniti maiestatem exorti erant, ipsi inquam opus fuit argumentum suum exemplo exponere ac demonstrare. Solemus enim ex nostris rebus superiores res coniectare; id quod apud inspiratam quoque scripturam videre est, neque secius apud ecclesiae item doctores. Nam quum dixisset, quomodo si unus et unus sunt, pater Deus, et filius Deus, quomodo inquam non sunt duo dii? quasi ad dialogi morem verba conformans; quia, inquit, rex dicitur etiam regis imago; neque tamen reges duo sunt; nam neque potentia scinditur, neque maiestas in partes diducitur. Deinde quasi aliquis ambigeret, quomodo haec ita se habere constaret, tanquam confirmans exem- pli illius argumentum, communibus notionibus, quae apud omnes in confesso sunt, utens, ait: quia imaginis honor ad prototypum transit. Namque id de imagine nemo non confitetur; cunctisque ratione praeditis non ex doctrina tantummodo, verum etiam a natura, huius rei notio impressa est. Sic absoluto exempli argumento, re- vocat deinde sermonem unde discesserat, atque: quod itaque haec adsimilanter imago (haec vero ubi? nisi videlicet in imagine quae artificialiter imitationem prae se fert?) id illic naturaliter efficit filius. Deinde probe sciens sanctus pater arti- ficialium imaginum ab archetypis differentiam, simulque cum iis convenientiam, rursus hoc exemplo ad physicam imaginem analogiam habente, utens addit: et sicuti in artificialibus similitudo in forma fit, sic in divina incompositaque natura, in communionem divinitatis fit unitas. Animadvertendum autem, quod non in hac vel

illa artificiali definite dixerit existere prototypi similitudinem, sed plurali numero, de cunctis simpliciter eodem modo locutus sit. Quamobrem nisi impudentes isti ab absurda sua contentione abstant, cogentur iam non unum tantummodo, verum etiam plures filios, impie stultaque confingere.

22. Quod ergo dictum est, nempe delatum imagini honorem ad prototypum transire, id ceu accommodatius regiae imaginis exemplo quadrans, artificialibus apprimè imaginibus congruit; atque ita ad naturalem imaginem illinc transilit, et ad sermonem de Deo exempli more traducitur. Hanc autem ab artificiali imagine haberi communionem cum prototypo ac relationem, haud minus quam per homonymiam, ipse ostendit. Sicut enim non duo sed unum esse regem concluditur; namque unum quid ex ambobus apparet; ita, quod etiam est mirabilis et intimus, neque potentiam scindi, neque maiestatem in partes abire patet; quod demonstrabat in naturali imagine substantiae unitas. Cur ergo inhonoraè sint et reiiciendae Gr. p. 89. imagines, quae ad expositionem declarationemque tantae rei, qualis est de Dei natura tractatus, adsumptae fuerant? Idem hic doctor in sermone contra Sabellium (1) mentem suam de re praedicta lucidius evolvit. “ Neque enim qui in foro regalem .. imaginem intuetur, regemque dicit eum qui in tabula est, duos confitetur reges, .. imaginem videlicet, et illum cuius est imago. Neque si demonstrans eum qui in .. tabula pictus est, dicit: hic est rex; ideo prototypum appellatione regis spoliatur; .. immo potius honorem ei hac confessione confirmat. Nam si imago rex est, multo .. magis regem esse oportet eum qui imagini faciendae causam dedit. Verum heic .. quidem ligna et ars pictoris imaginem faciunt corruptibilem, artificialem homi- .. nis corruptibilis imitationem; illic autem quum imaginem audieris, splendorem .. gloriae cogita. Quis autem sit splendor, quaeve gloria, ipse recte exponit apo- .. stolus qui addit *: et character substantiae eius. .. Hac undequaque de imaginibus * II Cor. I. 3. exposita consideratione, quae similitudinem in omnibus pro sua quaeque definitione ac ratione habent; cur sit absurdum ordine inverso dicere, quod sicuti impiorum adversus filium iniuria, ad patrem utpote archetypum recta transit, sic adversus artificialem Christi imaginem ab istis inlatum dedecus, aperte ceu ad archetypum Christum refertur? Quid his manifestius aut evidentius ad veritatis tutelam et adfirmationem, veraeque doctrinae et ecclesiasticae piaè traditionis? Quis etiamsi apprimè hebes ac stultus, non intelliget, theophorum Basilium artificialem imaginem, de qua principaliter quaestio ut nuper diximus erat, ad declarationem et explanationem naturalis in divinitate imaginis, ceu proprium et perspicuum et idoneum exemplum protulisse? Certe qui haec ita se habere, ut modo observantur et tradita fuerunt, non putat, procul admodum a sancti patris mente scopoque abest, et a veritate dictorum illius dementer prorsus aberrat.

23. Sed enim Christi hostes haec dissimulantes, et simplicioribus fucum facere volentes, latere nos ipsorum acerbiter et adversus veritatem pugnam existimant. Adco illorum animae sunt obscuratae, ut etiam manifeste dicta, et vulgi notitiam non fugientia, ipsi in arca veluti abscondant; ex quo fit ut ipsorum malitia magis divulgetur. Deinde a nobis alius invocetur, sacro huic patri moribus

(1) In editione Garnerii T. II. p. 192.

sententiaque similis, in theologicis suis sermonibus, magnus Gregorius (1) qui eodem modo de re eadem loquitur. “ Est autem imago, quatenus consubstantialis; et .., quia ex illo filius est, non ex hoc pater. Haec est enim imaginis natura, ut sit .., imitatio archetypi, cuius imago dicitur. Sed tamen haec amplius est: illic enim .., immobilis (2) imago hominis mobilis; haec imago viventis et vivens (3), magisque .., similis, quam Adamo Sethus, et gignenti cuilibet quod genitum est. Haec est .., enim simplicium natura, ut non partim sint similia, partim autem dissimilia, .., sed tota totius typus sint, atque idem potius quam simile. .., Ita praedictus pater. Quod autem in eadem mente sit, ita cognoscemus. Nam cum dicat, talem esse imaginis naturam, ut sit archetypi imitatio, patet eum de omni imagine simpliciter verba facere, ut ita rem quaesitam obtineat. Etenim ex generalibus partialia demonstrantur; atque hic est optimus et praecipuus demonstrandi modus. Quae vero illic sequuntur verba, denotant ipsum spectare potissime hanc sensibilem et artificialem imaginem. Nam cum addat “ sed tamen haec amplius est .., sublimitatem argumenti sui circa Dei naturam versantis, comparativa dictione significavit, alterum ab altero discriminans. Tum addens “ illic immobilis imago hominis mobilis; .., haec imago viventis et vivens .., quam habent hae inter se differentiam exhibuit, quasi dixisset: proprium quidem artificialis imaginis est, ut sit immobile immobilis; proprium autem naturalis ut sit viventis vivens. Post haec et ipsorum physicorum comparisonem facit cum dissimilibus, de Adamo ac Setho adnectens sermonem, et quaecumque de simplicium natura dicuntur. Animadvertendum denique haec est, sacrum hunc doctorem, etiamsi a doctrina de Deo omnia submoveat, propterea quod nihil ad eam pertineant, quia ipsa ob omnibus seiuncta est; attamen haec manufacta adeo non reiciere, ut etiam perlibenter admittat.

24. Divus Cyrillus, magnae Alexandriae praesul, magnusque magister supradictis accedat et consonet, de proposito argumento ut sequitur loquens (4). “ Velut .., enim si quis imaginem egregie pictam aspicat, mireturque exteriore regis cultu, tum, dum quicquid ad eius ornatum pertinet, in tabula potest adspicere, cu-

(1) Orat. IV. cap. 20. de filio, seu XXX. ed. Maur. p. 554.

(2) Textus noster haec ἀκίνητος, sed infra ἀκίνητος. Mirumque est quod prior lectio apud maurinam editionem eodem loco variat, ἀκίνητος et ἀκίνητος.

(3) Quomodo Verbum seu Filius sit imago Patris, belle declarari videtur etiam ex iis quae Matth. Cantacruzenus ingeniose dicit in op. cit. ms. f. 44. ad Sap. VII. 26. de Spiritu sancto, quae mox, ut nos scripsimus retro p. 93, ad Filium transfert. Το δὲ εἰκόνα εἶναι τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος, τὸ ἀπαρῶντα καὶ ταυτὸ τῆς οὐσίας αἰνιττεῖται· οὐδὲ γὰρ ἐστὶ δυνατὸν εἰκόνα χαρακτῆρος λαβεῖν ἐπὶ τοῦ ἀοράτου καὶ ἀσηματιστοῦ καὶ ἀκαταλήπτου Θεοῦ· ἀλλ’ αὐτὴν τὴν κατ’ οὐσίαν ἐκείνου μορφὴν, ἣ τίς ποτε αὐτῆ ἐστὶ· καὶ ὥσπερ τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ λέγοντες νοοῦμεν καὶ τὸ ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ, οὕτω δὴ καὶ τὸ ἐν εἰκόνι· εἰ δὲ καὶ τὸν ἀνθρώπον ἐν εἰκόνι φαιμέν δεδημιουργησθαι Θεοῦ, ἀλλ’ οὐχ ἁπλῶς ὁ Θεολόγος τοῦτο φησὶν· ἐπάγει γὰρ καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς, καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ· ὡς ἐντεῦθεν δοκεῖν μηδὲν ἄλλο τὸ κατ’ εἰκόνα Θεοῦ τυγχάνειν ἐν ἡμῖν. ἢ τὸ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀρχῆν χερσὸν τε εἶναι καὶ ὡς ἐξικτὸν ἀνθρώπων ἐξομοιοῦσθαι Θεῷ. *Item dictio, quod nempe sit imago bonitatis eius, ea videlicet unitatem substantiae innuit. Neque enim imago aliqua characteris intelligi potest de invisibili, absque figura, et incircumscrip̄to Deo; sed figurae vocabulo intelligitur: addit enim: et dominantur bestiis terrae, et maris piscibus, et caeli avibus: ita ut hinc videatur, nil aliud esse nostra ad imaginem Dei creatio, quam ius imperandi animalibus terrae: bonumque et exoptabile esse homini ut Deo assimiletur.*

(4) Extat hic adamussim Cyrilli locus in thesauro eius T. V. part. I. p. 111.

„ pidus fiet ipsum quoque regem videndi; dicitque illi quodammodo pictura, qui
 „ me vidit et regem vidit. Et rursus: ego et rex unum sumus, quod adinet ad
 „ similitudinem et accuratam summamque paritatem. Et adhuc: ego in rege, et
 „ rex in me est, quantum pertinet ad formae habitum. Namque illius speciem
 „ prorsus gerit pictura, et picturae species in illo vicissim servatur. Sic est et filius
 „ dicens: qui vidit me, vidit et patrem meum *. Et, ego et pater unum sumus. „
 Num igitur obsequuntur sapientibus his dictionibus, an aliquando quidem utique,
 aliquando secus, prout operantis in eis daemonis mala mens suggesserit? Si ergo
 voluerint nobis persuadere, se iuxta magistri dictum, consubstantialem genitori fi-
 lium existimare, ceu patris imaginem; regemque eum cum adsumpta nostra forma
 confitentes honorant; sequitur ut iuxta propositum exemplum venerentur nobiscum
 eius quoque adorabilem imaginem, quae et ipsa propemodum ait: qui vidit me,
 vidit omnium regem ac dominum Iesum Christum Deum. Quod si hunc cultum
 non admittunt, ne filium quidem patri consubstantialem existimant, eique regnum
 potius abiudicant, seque alienos ab hac nostra fide aperte demonstrant.

* Ioh. XIV. 9.

Gr. p. 91.

25. His theosophis patribus, ille etiam in divina plurimus scientia et divina-
 rum rerum revelator Dionysius consona dicat (1). “ Si veluti in materialibus ima-
 „ ginibus fit, ad archetypam speciem pictor indeclinabiliter aspiciat, nulla re alia
 „ sensibili abstractus, partimve abductus, ipsum illum quemcumque pingit, si li-
 „ cet dicere, duplicabit, ostendetque veritatem in similitudine, archetypum in ima-
 „ gine, utrumque in utroque, excepta substantiae diversitate; ita studiosa mente
 „ pictoribus praeditis, continua et indeclinata suaveolentis quodammodo et recondi-
 „ tae pulchritudinis contemplatio, indubium efficiet et Deo simillimum simulacrum. „
 Num his dictis obediunt inobedientiae filii, et referentur theologos, et materiales
 patiuntur fieri imagines? fatenturque circumscriptum, id quod saepe duplicatur?
 adorantque id, quod alterum ex altero demonstrat, id est figuratum et figurans, si-
 euti nunc a nobis Christus Christique imago venerabilis honoratur? An potius al-
 terum ex altero spernunt, dehonstantque Christum per eius imaginem? simulque
 contemnunt hierophantam quoque doctorem; nobisque confirmant, se nullatenus
 reconditam participare pulchritudinem, sed turpes esse et impuros, et cuiuslibet di-
 vine formae expertes?

26. Ita res se habere videtur etiam alexandrino Clementi, in suo de legali
 paschate tractatu (2). “ Veluti si alicuius imago, haud praesente archetypo, parem
 „ ac illud honorem referat: praesente autem veritate, imago ab hac illustratur, si-
 „ militudine illa manente, propterea quod veritatem significat. „ Et sanctorum qui-
 dem patrum dicta sunt haec. Observandum autem est, eos non limitate neque sin-
 gulariter de tali imagine, vel de tali forma tantummodo, sed de omni absolute ima-
 gine eundem significatum virtutemque statuere, servatamque ad prototypum rela-
 tionem et convenientiam, concorditer adfirmare; id quod manifestius ostendunt divi
 Dionysii verba; etiamsi nonnulli patres, propter tunc dominantem consuetudinem,

(1) Dionysius de eccl. hier. cap. IV, meliorem tamen apud Nicephorum nostrum lectionem, quam in editis.

(2) Est ex deperditis hic Clementis alex. tractatus, quo fit pretiosius hoc a Nicephoro nunc exhibi-
 tum nobis fragmentum, ab iis duobus diversum, quae sunt in anonymi opusculo quodam apud Petavium
 in Uranologio p. 399. De hoc opere testis erat Eusebius hist. eccl. lib. VI. 13. ubi inter alia Clementis
 scripta numerat τὸ περὶ τοῦ πάσχα σύγγραμμα, de paschate opusculum.

regum imagines in publico proponendi et venerandi, regis exemplo usi sunt (1), tamquam prae ceteris proximior regi regum et domino universali, quoniam omnibus in terra dignitatibus regia maior excellentiorque est. Sic enim et orationis series postulat namque ex mundanis supramundana, ex humilibus excelsiora quantum licet revelantur. Quod autem quae fiunt erga imagines ad prototypum transiliant, ex sacris quoque litteris facile comperitur.

27. Namque et beati Samuhelis historia, huiusmodi aliquid denotare vult. Hic enim etiam ante conceptionem, Deo a religiosa parente promissus, statim in fasciis consecratus fuit. Deinde fungī sacerdotio coram Deo sortitus, etiam quatenus sacerdos imago Dei erat. Idque nobis suadet quod in psalmis canitur *: “ tu sacerdos, dos in aeternum secundum ordinem Melchisedec. „ Nec non sapientissimi Pauli vox *: “ assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. „, Samuhel itaque sacerdotio fungens, Dei imaginem prae se ferebat. Sed quum Israelitae hunc senio pressum viderent, gravibus autem querelis adversus eius liberos expostularent, venerunt ad eum maiores natu, petentes ut regem ipsis constitueret, sicut aliis in gentibus usuvenire cernebant. Quid ergo ait scriptura *? Improbum hoc ipsi prophetae iure meritoque postulatum visum est. Oraculum vero Dei quale? “ Audi, „ inquit universalis Deus aegre ferens atque iratus, vocem populi huius secundum „, quod tibi loquuntur; quia non te spreverunt, sed me. „, Apertissime igitur et hinc demonstratur, prophetae, ceu rei Deo oblatae, ac deitatem repraesentantis, tamquam ex imagine ad Deum archetypum transisse contemptum. Hoc etiam in bene factis agnoscinus. Audimus enim in evangelii servatorem Deum venerandis discipulis denunciantem *: qui recipit vos, me recipit. Pari modo, quae adversus Dei ecclesiam peccantur, propter sacras imagines, et propter oblata Deo et consecrata corpora, ad ipsum Christum deveniunt. Quid ergo? Non exasperatur indignaturque ad haec Deus? Et vehementer quidem; sed iram differt, velut erga veteres, ita etiam erga hodiernos offensores; quamvis hi ineffabilem illius longanimitatem contemnunt ac bonitatem. Illud autem quomodo non intelligunt hi amentes, quod ad reprehensionem vesaniae ipsorum supra dictum fuit? Oporteret enim ipsos monito hoc deduci ad veritatis comprehensionem.

28. Quid igitur dicendum est? Nisi scivissent haec ita se habere Christiani, cur antiquitus ab ethnicis fabricata et cultui ac venerationi proposita simulacra, abominanda iudicabant et despuenda? Certe divino zelo omnique conatu utentes, convellebant ea fortiter a fundamentis et corrumpebant, igni tradebant, aliisque modis exitium illorum perpetrabant (2). Cur ergo haec agebant? nonne odio et detestatione deorum quorum causa simulacra erant effecta? Namque ethnici, dum hominum quoque nonnullorum imagines figurare vellent, dedicarunt eas stultissime detestandis quibusdam et abominandis ac turpitudine vitae famosis, vel iis certe qui generosum aliquid ac forte facinus, vita comite, edidissent. Erant aliqua etiam

(1) Videsis saltem Cyrillum comment. in Ioh. opp. T. IV. p. 228. D; et Nazianzenum orat. IV. 80, qui disertius de hoc ritu circa imagines Caesarum dicit.

(2) Id etiam a Libanio narratur in fragmento insigni, quod nos edidimus, orationis ab eo scriptae pro templis ethnicis; quam in editis libris mutilam feliciter ante hos annos supplevimus ex quinque codicibus vaticanis, unoque insuper barbarino, et altero chisiano, quibus in omnibus, id est septem, integrum inlibatumque Libanii id scriptum deprehendimus.

simulacra daemonum quorundam ab ethnicis cultorum, quae idola et phantastica figmenta dicere licet, fraudisque plenissima (1). Quae cum ita sint, quid ni iustum sit sacra nostra omni honore prosequi, ob fidem nimirum ac religionem erga prototypa, si certe haec saltem digna cultu fateamur? NAM QUID DOMINICO CORPORE HONORABILIUS AC VENERABILIUS? QUOD PARTICIPATUM, EOS QUI CUM FIDE SUSCIPUNT, SANCTIFICAT (2); in imagine autem repraesentatum, devotionis gratia replet. Sunt itaque haec veneranda et honorabilia apud Christianos cum rebus aliis sanctis. Sed enim impii adversus haec tam invicta, ilico occurrunt: ☩ nempe quod ethnici digna ethnicis ☩ opinantur; ab ipsis enim haec adinventio processit; Christianis vero ita agere ☩ non licere. ☩ Neque intelligunt, hoc ipsis potius adversari, nobis autem plurimum patrocinari. Cur enim etiam Christiani res Christianorum non honorabunt? Et quidem falsae errorisque plenae erant res ethnicorum, nostras autem veras esse, vereque actas scimus credimusque. Et quanto veritas falsitate potior est, tanto oporteret sacrorum nostrorum curam diligentiore[m] esse ac ferventiore[m]. Tantopere igitur materialium imaginum ratio, fide digna est, vel potius fidem sui facit, ut ad demonstrationem etiam atque evidentem probationem aliarum rerum, et quidem divinarum ac supernaturalium, et ipsius altissimae ac supremae naturae, ab inspiratis patribus adsumatur. Ergo non in re theologica tantum imaginis honor ad prototypum transit, sed in quibuslibet etiam quae figurantur, uti demonstratum est. Quod si ita est, sane convenientissimum erit Christianis, immo debitum, Christi et sanctorum imaginibus cultum, ceu reapse colendis, exhibere.

Gr. p. 93.

29. Age vero si simplicibus quoque et incompositis rebus figurandi consuetudo adhibita est; tantumque est imaginis momentum ac dignitas, ut in divina quoque et ineffabili natura cernatur; filiique filialem ac physice[m] relationem, qua patrem substantialiter repraesentans (2), sit eidem intimus et copulatus, exprimere ac demonstrare queat; cur, oro, ad haec quoque composita non potissimum adsumatur, ad compositam inquam Christi hypostasim? Qua ex re notiores nobis magisque familiares fient res salutaris ipsius ad homines adventus, qui compositi sumus et materiales et crassiores, ideoque egemus materialibus congruenter sensibilibusque instrumentis, ceu nobismet consuetis et maxime propriis, ad manifestiore[m] doctrinam, et ad res quae supra nos sunt extensivam manuductionem. Quod si hoc minime liceret, neque decorum existimassent inclyti ecclesiae duces, iamdiu id constituissem ac definissem, atque his venerationem abrogassent? Quid dico venerationem? Nec figurandum quidem ullo modo simulacrum decrevissem.

(1) Cantacuzenus ad Sap. XIV. 13. Ὅτι μὲν οὖν ἦν ἀπ' ἀρχῆς ἡ τῶν εἰδώλων θρησκεία, τοῖς τὰς ἱστορίας εἰσοδῶσιν, ὅθεν ἡ εὐρεσις αὐτῶν ἤρξατο, δεδήλωται· ὅτι δὲ οὐκ ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα, προφητικῶς εἰρηκε' προῆξί γὰρ ἐστὶ τοῦ σωτῆρος ἐπιφανέντος Χριστοῦ, καὶ τὴν ἡμετέραν φορέσαντος φύσιν, σύμπασα τῶν εἰδώλων καὶ ἐξ ἀπανταχθὲ γῆς καταργηθήσεται λατρεία. Quod ab initio idolorum cultus non extiterit, legentibus historias quibus eorum origines memorantur, exploratum sit. Quod autem haud perpetua futura sit idololatria, propheticè dixit. Noverat enim fore ut serratore Christo apparente, nostramque naturam gerente, totus in universo orbe idolorum cultus exlingueretur. Atque hoc saepe stomachatur Nicephorus, quod Iconomachi nedum extinctam idololatriam, sed revocantem vel auctam ab orthodoxis ss. imacinum cultoribus calumniarentur. Porro quod nec semper nec ubique idola fuerint, testantur etiam aliquod nuper illustratae oceani australis insulae, ubi nullae idolorum figurae apud incolas repertae sunt.

(2) En novum de Christi corpore in eucharisticis speciebus praesente testimonium.

(3) Recole Cantacuzeni locum paulo ante a nobis relatam p. 100. adn. 3.

30. Atqui secus, horum aliqui sacras quoque aedes struxerunt, et sacra cœmelia elaborarunt, in quibus has imagines ab eis impressas vel pictas constat. Quæ dum extarent et in dies fierent, ipsi totum absolverunt vitæ cursum. Iamque etiam definitionibus divinisque canonibus proponi Christi imaginem typicam censuerunt; et humana quidem potius forma, cœu veritati congruentiore, quam agni, fieri, præsi illi qui sacram sanctamque synodum sextam celebrarunt a Deo inspirati patres, nos docebunt (1). Quos cunctos irreligiosi hi neglectui habentes, ad coryphæacum irreligiositatis impium Eusebium confugiunt, et alios quos sibi confinxerunt patres, sceleris sui cupidinibus inflammati, sumptis etiam a Manichæorum atque Arianorum peste figentis, eorumque particulis aliquot atque reliquiis, facee omni atque impuritate scatentibus; quos procul ab ecclesiæ coetu submotos, et a divina gloria multo tempore ante excludos, Christum simul incircumscripsum, et alienum diversumque a paterna substantia censentes, sacrae synodi excommunicarunt, tremendis subiectos anathematibus. Sed nos, præter dicta, hierophantam Cyrillum, sermonis nostri veritatisque patronum producentes, videamus quoniam hæc de imaginibus controversia istis demum evadet. Miror enim, nisi huic ipsi sancto viro repudiî libellum dent. Quippe is sic ait divi apostoli ad Romanos epistolam commentario explanans * (2). “ De semine Davidis natum secundum carnem, præ.. destinatum ait filium Dei in virtute, secundum spiritum sanctificationis, ex re.. surrectione mortuorum. Etenim prædestinamur etiam nos filii, sed tamen non ex .. virtute, sed tamquam ex gratia, hac appellatione digni habiti; et tamquam sola .. Dei patris voluntate, hanc rem sortiti. Verum enimvero Emmanuel multum abest .., ut ita se habeat. Etiam si enim de Davidis semine extitit secundum carnem, at .. tamen virtute ac veritate naturalis filius est, per quem nos quoque filii efficiamur. .. Siquidem vere dicitur, quod eius ditati Spiritu per sanctum baptismum, tunc .. demum citra reprehensionem dicimus abba pater. Igitur sicut imagines sunt erga .. archetypa, ita et nos per adoptionem filii, erga eum sumus qui suapte natura .. ac virtute vereque patris testimonio talis est declaratus (3). „

31. Porro accurate animadvertendum est, imaginis exemplum, non ut in superioribus quomodo filius se habet ad patrem, ita hæc etiam proferri, sed quomodo nos adoptione et gratia filii, ad eum qui natura ac virtute filius est, nosmet habemus: atque ut demonstretur, quo nos modo digni facti fuerimus adoptione; nempe sicut imagines ad prototypa simpliciter et indeterminate se habent; non autem tamquam huius vel illius personae imagines, vel talis dignitatis puta regalis, sicut in præcedentibus. Quomodo autem se habeant imagines ad prototypa, communes notiones communisque intelligentia docent, atque apud omnes sana mente instructos in confesso est atque indubitatum; quippe qui, natura magistra, hæc habent notionem. Sic ergo nos adoptione filii, ad eum qui natura veritate ac virtute filius est, sumus. Namque omne exemplum, cœu res communiter confessa, assumitur; ut ex notioribus atque clarioribus ambigua et obscura fidem atque confir-

(1) De hoc diximus superius p. 12. 3dn. 2.

(2) Gratulemur hoc novum S. Cyrilli fragmentum ex eius commentario in epist. ad Romanos, cuius sedes propria est post primum a nobis in nostra editione impressum, nempe cap. i. 4.

(3) Sancti Cyrilli insigne et rarum de sacris imaginibus extat testimonium in eius commentario a nobis edito ad psalmum CXIII. 16.

mationem accipiant. Duplex igitur a patre heic proponitur adoptionis modus. Alius enim naturalis verusque dicitur, qui Deo Verbo congruit; quique immo ne adoptio quidem sed filiatio magis proprie dicendus est. Alter est modus, per adoptionem atque gratiam, qui nobis credentibus merito congruit. Quomodo igitur se habet posterior modus ad priorem? ut imagines, inquit, ad archetypum. “ Nam sicut imaginem terreni tulimus, inquit apostolicum oraculum ², sic etiam imaginem caelestis feramus. „ Id quod et ipse beatus hic Cyrillus alibi manifeste ita disserens dicit (1). “ Quum animalis homo ad improbitatem declinaret, et adoptivi peccati .. propter omnimodum carnis affectum morbo laboraret; suam ad divinam imaginem conformationem, insertumque sibi instar sigilli Spiritum depulit, atque ita .. corruptibilis ac deformis apparuit. Postquam vero omnium creator restituere voluit in integritatem ac pulcritudinem veterem id quod olim exciderat, immisit .. iterum ei illum qui olim recesserat divinum sanctumque Spiritum, praeclare sic .. in supramundanam imaginem hominem commutans, atque ita eum comparans, .. ut possit per illum ad suam nos reformare similitudinem. „ Quod autem omnium validius est, rursus idem magister, ait in forma Dei esse filium. Eundemque imaginem et characterem sacrae litterae dicunt patris sui. Imagines autem ut archetypa sunt. Quid ad haec respondebunt? Nonne hinc discedent coarguti et pudefacti? Quantum enim pertinet ad theologiae rationem, eam tradidit dicens: imaginem esse genitoris filium, iuxta effatum. Quantum vero adinet ad communem rationem, omnemque imaginum modum, id verborum additamento denotat, plurali utens numero dicensque: imagines autem ut archetypa. Num et hoc vocabulum ad divinae naturae descriptionem adsument hi dementes, ut plures iam filios patresque inducant, et polytheismum profiteantur? Non enim imago, dicit, sed imagines sunt ut archetypa; sic similitudinem simul convenientiamque demonstrans.

32. Quid hoc manifestius aut evidentius ad propositam nobis quaestionem? Nisi forte illis excaecata prorsus mens est, mentisque oculus obtenebratus. Quid ergo ad haec dicent isti ab adoptione divina alieni? Num oculos contra tam clarum lucentemque veritatis splendorem poterunt obfirmare? An opponent vana et abominanda ex impuro suo Deoque odibili eructata corde deliramenta? Admittunt ne divinitus prolata verba, an magistrum recusant? Si non admittunt, iam hinc iis conficitur a Christi ovili alienatio. Sin admittunt, alterutrum de duobus necesse est; nempe vel imaginum rationem, prout se habent ad archetypa, nobiscum confiteantur, atque ob id Domini quoque imaginem atque sanctorum nobiscum venerari patiantur. Vel adoptione divina manifeste expellentur, quam per sanctum Spiritum in divino lavaero adepti fuimus; et cum Iudaeis atque ethnicis collocabuntur; siquidem quam habent invicem praedictae imagines communionem relationemque non concedunt. Perit enim ipsis baptisimus, desinunt esse iuxta creatoris imaginem; decidui et eiecti sacro Christi filiorum gregi in posterum erunt. Hoc sibi emolumentum ex iniuria adversus sacras imagines curarunt miseri. Summopere autem demirari hos merito hinc possumus, in quantum stultitiae amentiaeque venerint, consentaneam improbis factis suis mentis quoque sententiam habentes.

(1) Quaerendum erit per otium de hoc Cyrilli tractu; nam certe apud nos in commentariis eiusdem ad dictum Pauli locum, non occurrit.

² 1. Cor. XV. 49.

Gr. p. 95.

Gr. p. 96.

33. Simulant quidem falsoque ostentant, crucis typum a se honorari; sed factum ipsum, id est salutarem Christi passionem, revera abolent. Quomodo enim passus foret aut crucifixus, iuxta istorum dementiam, si incircumscriptum corpus adsumpisset? Quid enim in cruce fuisset confixum, aut clavis perforatum? Quònam lanceae cuspides penetrassent, nisi corpus fuisset circumscriptum? Num hinc etiam his inopinabilis impietatis alumnis, opinionis phantasticae (1) offundentur tenebrae? Quid ni enim sint reprobi, qui mentem habent animamque obtenebratam, laquentes perversa? bona enim loqui nesciunt, mali cum sint, ex pravo cordis thesauro praviora depromentes. Nonne itaque deprehensa est istorum impietas, quomodo videlicet inimici crucis Christi, crucem quidem venerari simulant, ipsum vero crucis typum (2) cum sacris characteribus subruunt destruuntque?

34. Quid ergo hi aiunt, verba dolosa et obliqua effutientes? ✝ Typum crucis ✝ adoramus, propter illum qui in ea fuit extensus. ✝ Explorata autem est horum amentia et improbitas, quod nempe sanctificantis typum abominantur ac despuunt, sanctificatum autem honorare videntur (3). Atqui quomodo sanctificatus typus, id est crux, fuit, ut ipsi volunt, si Christus vere in corpore non est passus? Huic ergo amentiae atque insaniae ne respondere quidem oporteret: respondere enim stulto iuxta stultitiam suam, vetamur *. Sed enim propter huius sermonis veritatem adserendam, seriemque tenendam, atque ut pientioribus persuadeamus, ita dicimus: primo quidem cuncta quae in ecclesia Dei sunt, sacra esse ac sancta, nos scire et confiteri; ideoque veneranda et religiosa pariter haberi a nobis atque honoranda; nihilque esse in iis inglorium aut ignobile, ut iam alibi diximus. Neque licet nobis fidelibus, neque traditiones illorum, qui doctrinae nostrae antesignani fuerunt, moment ut distinctiones ullas et disquisitiones faciamus, quid sit primum vel secundum, quid plus vel minus honorabile. Namque id omne ab infidelium et impiorum malitia est: puta, si hoc adoravero vel secus, salvabor ne an secus? melius ne hoc, an illud? Quod sane summae stultitiae ac ruditatis horum, qui nunc talia quaerunt, indicium est. Quid enim respondebunt dicenti *: “ si legem universam aliquis ,, servaverit, in uno autem mandato offendat, factus est omnium reus? ,, Atque haec de legalibus actibus, vel etiam de irreprehensibili et integerrima fide nostra. Non est ergo a nobis circa haec rixandum, quoniam pari gradu honoranda esse sancta, sacrorum patrum canones divinitus editi praecipiant.

* Prov. XXVI. 4.

* Iacob. II. 10.

35. Verumtamen propter stultorum contumaciam atque impudentiam, paulo curiosius de hac re disserendum putamus; neutri quidem rei (cruci et imagini) honorem negantes, sed quatenus ex disquisitionis consequentia provenit, praestantiam quamdam inter has ipsas, brevi sermone statuentes. Dicimus itaque, ut a simili initium capiamus: quoniam et ipsa imago eiusmodi est; imago Christi similitudo eius est, et corpori eius similis est, figuramque corporis eius nobis describit et delineat, ac speciem denuntiat, et modum actionis vel doctrinae vel passionis ut plurimum imitando significat. Figura vero crucis nulla parte similis est corpori eius, nihilque eorum quae dixi ostendit. Quod autem simile est alicui, magis propinquum

1.
Gr. p. 97.

(1) Ludit Nicephorus in vocabulis ἀδόκιμος et δόνησις, quod aequè fieri latine non potest.

(2) Nempe Christi imaginem, ex qua derivata videtur crucis figura.

(3) Hoc dicit quia Iconomachii imaginem Christi aversabantur, crucem non item, ut mox patebit.

et cognatum est ei, quam quod non est simile, notiusque illud propter similitudinem efficit: ac proinde honoratior est imago Christi, utpote magis illi finitima et notior. Cum igitur figura crucis apud nos sit in honore et veneratione, erit honoratior et venerabilior Christi imago. Praeterea imago Christi primum et sine medio, statim et primo congressu speciem eius nobis indicat et memoriam affert, siquidem eum, qui effigiatus est, in ipsa effigie tamquam in speculo spectamus. Crux autem non hoc facit; cum enim crucem videmus, primum quidem mentem ad id quod apparet intendimus, deinde cogitamus, quid sit, et quomodo sanctificata fuerit, et a quo, contemplamur; atque ita secundo loco ad crucifixum, et ad eum qui crucem sanctificavit, transimus. Quocirca quod primum transit ad aliquid, et illud in primis manifestum efficit, honoratius eo est quod idem secundo loco facit: ergo Christi imago honoratior cruce Christi, quae alioqui honorabilis est.

Deinde certum est apud omnes, qui mentis sunt compotes, id quod sanctificat, sanctificato esse melius: sine contradictione enim, inquit apostolus *, quod minus est, a meliore benedicitur: quamobrem corpus Christi crucem sanctificavit cum eam tetigit et in ea confixum fuit, et benedictionem nobis per hanc inmisit, crux vero per ipsum sanctificata est: quorum autem prototypa honoratiora sunt, et ipsa sunt magis honorata: quandoquidem vero utraque figura est, et figura crucis sanctificatae honorata est; figura igitur corporis quod crucem sanctificavit, magis honorata est. Rursus typus extensionis manuum figuraeque Christi venerabiles sunt: quantum autem differt a figura corpus, tantum different quae ab eis proficiuntur: quorum enim archetypa in maiore honore sunt, eo maiore in honore ipsa erunt, siquidem figura propter corpus est, et extensio; non autem e contrario, corpus propter figuram: ac corpus quidem substantia et subiectum est, figura vero accedens subsequensque: quanto igitur substantia praestantior est accidente, aut quanto anima praestantior est scientia, tanto corpus praestat figurae. Ac figura quidem est et dicitur quod figuratum est: figuram vero factam esse corpus, nemo sanae mentis dicitur est: sic enim et corpus colore praeditum dici potest, non autem corpus color, neque color corpus: praestantiora igitur quae corporis, quam quae sunt figurae. Quod si ita est, typus corporis honoratior est typo figurae.

Crux insuper simplicem quodammodo et sine varietate nobis passionem repraesentat; a rusticis vero et agrestibus vix intelligitur esse symbolum passionis: sacrae vero imagines non solum passionem variant et subtilius describunt, sed etiam miracula et prodigia, quae Christus fecit, latius et clarius nobis exprimunt. Quae igitur explanatius et dilucidius haec nobis ostendunt, honoratiora et significantiora sunt, quam quae obscurius haec declarant. Praeterea crux passionis symbolum est, et modum quo, qui passus est, passionem sustinuit, aenigmate significat. Quid enim aliud vult significare illud: tolle crucem tuam et sequere me, quam illum qui confixus est timore Domini, et vanitatibus mundi nuntium remisit, paratum esse ad omnia propter amorem eius sustinenda? Sic qui in carne sua stigmata Christi ferebat, et in passione gloriabatur inquit **: “ mihi autem absit gloriari nisi in ,, cruce domini nostri Iesu Christi ,, crucifixionem nobis, id est, passionem Christi his verbis depingebat. Imago autem est ipsius, qui passus est, expressa similitudo; quae proprie magis digniusque ipsum nobis repraesentat, quam ea figura,

u

III.

* Hebr. VII. 7.

IV.

V.

Gr. p. 96.

VI.

* Gal. VI. 14.

quae exteriora et quae Christum circumstant designat. Imago igitur quae ipsum Christum nobis designat, dignior est honorari, quam crux quae passionis modum nobis demonstrat.

VII. Christi nomen tamquam homonymum de Christi imagine praedicatur: Christus enim vocatur ipsa imago, sicut rex vocatur ipsa imago regis: de cruce autem praedicari non potest, nemo enim cordatus cruce[m] ullo modo appellabit Christum: quare quod participat ipsum nomen, sicut participat figuram corporis, magis honoratum est, illo quod nihil horum participat: imago igitur honoratior est, quam figura crucis.

VIII. Causa antecedit effectum, praecipuaeque causa efficiens: quod autem antecedit, magis honoratum est, quam id cui antecedit. Quia igitur causa figurae crucis est passio corporis Christi, et corpus est principalis causa figurae crucis, sequitur ut imago corporis Christi, tamquam causa efficiens figurae crucis, honoratior habeatur.

IX. Item quod alicuius causa factum est, inferius est eo, propter quod factum est. Si igitur crux propter corpus Domini facta est, necesse est ut etiam in horum figuris inferiores partes ferat figura crucis. Nam quorum antecedentia minora sunt, ipsa quoque minora sunt. Demonstratum igitur est pluribus rationibus, quod etiamsi crux vivifica in honore alioqui habeatur, imago tamen Christi, ut superioribus argumentis confectum est, honoratior est: quare qui cruce[m] honorare profitetur, Domini quoque imaginem honorabit: sin vero hanc non honorat, multo minus illum honorabit.

X. Postremo, videmus multis in locis crucifixionem Christi in imagine pictam, et ut convenientia rei poscit, quae illo scilicet modo acta fuit: videmus Christum pendere, manusque extensas ac clavis confixas, quibus salutaris passio Christi omnibus miraculis admirabilior, et ceteris, quibus salvi facti sumus, principalior nobis depingitur.

Cr. p. 22. Quid igitur inimici crucis Christi heic facient? Necesse est alterum ex duobus facere: aut adorantes cruce[m], imaginem quoque adorare, nisi malint frustrari professionem suam: aut demolientes imaginem, simul cruce[m] demoliri. Qui autem secundum eligunt, ad extremum cruce[m] ipsam, et universam simul Christi oeconomiam, utpote huius adversarii, delent; et sponsionis suae falsitatem palam faciunt. Si enim vel tantillum veritatis apud eos resideret, oporteret in primis imaginem venerari uti causam efficientem et auctricem crucis. Quicquid enim ab aliquo esse dicitur, minus est illo a quo efficitur. Et si crux veneranda est, magis honoranda est ea, quae causae rationem habet, imago. Nam crux propter imaginem extitit, non versa vice imago propter crucis typum. Imagine enim antea descripta et figurata, crux simul descripta est, corporis erecto statui, et utriusque manus extensioni, conformata; necessario scilicet et consentaneae corporis habitui eeu sequelam semet ostendens. Nec quisquam a vero aberrabit, dicens: quod Domini imaginem hoc modo charaxans, etiamsi nolit, typum crucis una charaxaverit. Quid ni igitur quaqueversus constet Christi hostium insania et impietas? Nam cruce[m] ut venerandam se colere simulant; quod autem magis est venerabile, prorsus despuunt. Sed non quia cruce[m] honorent, id agunt; quis enim id credat? siquidem hanc saepe deiecerunt, combusserunt, profanis pedibus atque illotis conculca-verunt; sed ne videantur cunctas funditus commovere ecclesiae religiones, divinum interim Christi typum (imaginem) opportune importune de medio tollere student;

quoniam gravis est ipsis etiam in imagine spectatus Christus. Veluti si quis naturalem foeditatem volens extenuare, ornamentorum lenocinio semet venustaret; ita hi crucis negotium, ut honestissimum praetextum, nobis obiciunt.

36. Quid porro de crucis typo dicendum superest? Ipsa crucis prototypa, ut appellare licet, veneranda et a nobis fidelibus fideliter adoranda, pretiosa et vivifica ligna, dehonestant turpibusque contumeliis adficiunt. Namque haec a Christianis antiquitus aureis vel argenteis thecis reposita, quae phylacteria vocitantur, quaeque collo suspensa, et in pectus demissa gestamus Christiani (1), ob custodiam tutelamque vitae nostrae, salutemque animarum et corporum; hinc enim et nomen ipsis conficitur; et ob cupiditatum medelam, et impurorum incurrentium daemonum averruncationem, haec apud nos habere credentes; in quibus Christi quoque passio et miracula et vivifica resurrectio inserta sunt; haec inquam ligna innumera apud Christianos comperiuntur. Quid vero impii de his iudicant? abominanda putant, quae sunt conservanda; fugienda, quae sunt potius adpetenda. Haec itaque pretiosa ligna igni admovent ceu materiem inutilem atque vilem; nulloque respectu dignam, fusione facta demonstrant. Adeo infatuati sunt et obtenebrati, ut quae ad custodiam tutelamque vitae suae deberent amplecti, haec abiciant et destruant. Consinile quid facientes ei, qui murum tutissimum, et munimentum firmissimum haberet; moxque suae custodiae salutisque incuriosus, id inconsiderate ac stultissime demolens, pervium se adgressoribus suis exhiberet. Quid ergo hinc sequitur? Nempe quod dum sancta haec ligna simul cum thecis destruunt, par utriusque rei honor agnoscitur. Cur ergo, si sacra haec vitanda erant, venerandis lignis antiquitus Christiani adnexerunt simulque elaborarunt? Aequum omnino semperque est, dici a nobis his crucis Christi hostibus, gravem ipsis esse Christum in imagine etiam spectatum, eiusque memoriam aequae molestam atque Iudaeis et ethnicis, quibus commode adnumerabuntur.

Gr. p. 100.

37. ☩ Atqui cum imaginibus Christi, aiunt, quaedam item alia de abominandorum ac vitandorum numero depinguntur, veluti in imagine resurrectionis infernus conculcatus, et diabolus infirmatus ac pulsus, et siquid est huiusmodi; atque ita haec simul tacite adorantur. Quamobrem ne Christi quidem ☩ imagines adorare licet. ☩ Capiuntur heic quoque retibus propriis stulti. Quod enim nobis impropere, idem et ipsi se opinari demonstrant. Confitentur enim inviti, imaginum honorem ad prototypa transire. Nam si propterea haec reiiciuntur, multo magis divina sunt honoranda, ut honor ad prototypum transgrediatur. Ex his facillime quisque coniciet, eos suam adversus Christi crucem obliquam subiratamque mentem, quam hactenus multos celarunt, paulatim aperire, et iis quidem qui paulo sunt acutiores revelare. Nam si propositum suum servaverint, Deo dissimulante ac permittente, deinceps ut par consentaneumque huic opinioni est, ne Christum quidem crucifixum adoraturos se denuntiabunt, quoniam latrones quoque malefici ac scelesti homines una crucifixi sunt. Sed enim nos quidem Christiani sobrii

(1) De hac pia consuetudine legantur capitula T. I. lib. I. p. 78, et lib. II. p. 27, magni operis de cruce, auctore P. Gretsero S. I., quo sane ex opere immensam omni saeculo Christianorum tam orientaliū quam occidentaliū religionem erga hoc salutis nostrae symbolum cognoscere licet. Tot monumentis de cruce a Gretsero T. II. editis, alia ut auguror a me ex mss. codicibus proferenda deinceps sunt.

sumus, neque in beluas ut isti transformati. Quid enim adoremus, scimus. Nam sacra colimus utpote sancta, turpia autem illa, ut morticina et conculcanda spectamus et iudicamus. Non enim ut honorem his circumponerent, una pinxerunt religiosi artifices, sed ut miseram et immensam eorumdem cladem denotarent; quod et nos contemplantes, Dominum debellatorem collaudamus; proptereaque magis augustam illius imaginem veneramur, collatorum nobis ab eo insignium beneficiorum, communisque humano generi datae salutis memores; miramurque ipsius magnalia, et clementem laudamus condescensionem. Dicit fortasse aliquis, ex re praesenti futuram quoque coniectans, deventuros eos tandem ad sacram evangeliorum scripturam accusandam, ceu quae daemonum nonnullorum aliorumque improborum faciat mentionem. Atqui non propter daemones, sed propter miracula patrantem Christum daemonesque expellentem, et morbos sanantem, sine dubio scriptura illa exarata fuit. Neque reapse evangelium una adorabitur: etenim nostra adoratio, etiamsi sensibiliter erga sensibilia fit, attamen hinc intellectuali vi ad harum rerum auctorem cultum deferimus, nec nisi symbolice haec fiunt. Quippe nostra adoratio et patria, in spiritu ac veritate, secundum Servatoris verba, principaliter vereque fit. Nos enim quid adoremus, scimus. Isti vero quod nos adoramus, nesciunt, quia magnum divinae oeconomiae mysterium ignorant.

33. Insuper aiunt. ☩ Ante Christi quidem passionem et resurrectionem Christum circumscribis; quid vero dices post resurrectionem? etenim res non eodem sunt statu; quippe incorruptibile deinceps Christi corpus est et immortalitatem adeptum. Quonam itaque tua circumscriptio evadet? vel quomodo circumscribitur, quod clausis ianuis ad discipulos introiit nullo obstaculo impeditum? ☩ Scilicet hi audaciam phantasiastarum sequentes, ne tactum quidem manibus a discipulo divinum latus blaterant; sed iussum id tantummodo a Servatore, non tamen in operam rem mandatam contulisse. Proptereaque neque visum in corpore, neque illud corpus ullatenus fuisse corpus. Adeo isti evangelii discredunt! Atqui hoc primum audiet, qui de his ambigit; nempe cum dixeris "introiit", dubium solvisti. Prorsus enim introire et exire, vel hinc illuc transire, non nisi circumscriptionis proprium est. Nam quod intra ianuas est, neque iam extra consistit, circumscriptum omnino est. Sic etiam in Servatoris resurrectione videre est, cum lapis sepulcro fuisset impositus, et sigilla apposita. Nam resuscitatum corpus, iam non erat pariter in sepulcro; unde id fuisse circumscriptum, necessario concluditur. Porro a mortuis resurgere, et clausis ianuis introire, et quidquid huiusmodi peractum fuit, haud lege corporis processit, neque nostrae materialis labilisque naturae. Quia et ante passionem, in fluctibus ambulare conspectus est Servator, manus tactu mortuos suscitare, et quaecumque alia per corpus suum mirabilia patravit. Neque ideo haec dicimus corporis propria, neque ipsum sine corpore. Erant quippe haec efficacis invictaeque virtutis officia, cui omnia cedunt; eaque miraculi rationem habebant, non autem proprietate insita corpori fiebant. Sed ubi incorruptibilitatis formositate corpus illud post resurrectionem exornatum evasit, et inviolabile, omniique corruptela et crassitie immune, cum copulata sibi hypostaticè inseparabili natura, ex qua supernaturales dotes participabat; tunc superiora corporis conditioni agebat, atque, ut par erat, propria non simpliciter corporis, sed divini et incorruptibilis corporis.

Cernebatur igitur ita naturaliter comparatus Servator, non tamen sicut antea cum omnibus versabatur; sed huiusmodi visione dignis semet revelans, crucis indicia ostendebat. Atque hoc nobis adfirmat (quod libenter fideliterque admittimus) divinum latus Thomas contingens, elataque et clara voce exclamans: dominus meus et Deus meus! nec non sanctae mulieres purissimis pedibus pariter tactis: sed et illi demum itineris comites, et cor ardens experti, retentis nihilominus inter colloquendum ipsorum oculis ne agnoscerent; quod mox impedimentum in fractione panis sublatum fuit. Ipse autem cibo potuque utebatur, etiamsi iam incorruptibile corpus erat: quae quidem non indigentia aliqua, sed condescensionis ratione, et per oeconomiam faciebat, ut idem ipse crederetur, verumque ac minime phantasticum resurrectionis mysterium existimaretur. Quomodo autem vidissent divi discipuli de medio ipsorum sublatum, et in caelos sublimerit volentem, et paternae gloriae factum consensorem, rursusque pariter venturum, iuxta comitantium supra-mundanarum virtutum vocem, nisi corpus circumscriptum fuisset? Vel quid omnino magnus Stephanus, martyrum primus ac fortissimus, in medio certaminis sui stadio, haud multo post Servatoris in caelum reditum, quid inquam vidit, prout videre oportebat eum qui tanta plenus erat gratia, et quatenus supernaturaliter contingere poterat homini nato? Nonne in ea specie, quam antea apud nos prae se tulerat, in dextera paternae gloriae stantem spectavit? Secus enim qui dicere potuisset: video caelos apertos, et filium hominis stantem a dextris Dei? Haec a divorum quoque patrum manifeste docemur sententiis, quas postea recitabimus; etiamsi veritatis evangelique conviciatores discredent, et Christum ipsum propemodum expellent, carnem et ossa discipulis ostentantem, propterea quod illi videbantur sibi spiritum cernere; et haec omnia extra corpus facta esse putabunt. Sed nos rerum harum veritatem praedicantes dicimus, Christum qua ratione condescensionis, humanationem peregit, eadem pariter circumscribi, ut ex visu etiam veritas nobis innotesceret.

39. Quomodo ergo alia quidem mutata sunt, nam mortale factum est immortale, corruptibile apparuit incorruptibile, passibile ad impassibilitatem transiit, circumscriptum vero (ut aiunt), non est factum incircumscriptum? Dicimus itaque, creatorem ab initio res humanae naturae simul condidisse et composuisse, veluti intellectualem vim, rationalem, sensualem, concupiscibilem, et quod praestantius dicitur liberum arbitrium, et si quid aliud est huiusmodi. Et homo de terra sumptus corporaliter formatus est, fuitque corpus necessario visibile omnino et tangibile et circumscriptum; nemoque sana mente instructus, dicit corpus esse incircumscriptum. Exteriora autem post creationem supervenerunt, et quasi adnata sunt, quae scilicet post violatum creatoris praeceptum invecta fuerunt. Quia enim condito primum homini, si modo ex creatoris sententia vixisset, vita erat adiudicata, ita tamen ut lege lata, liberum nihilominus esset eligendi arbitrium, nempe ut vel hac observata altissimam et angelis parem nascisceretur homo beatitudinem; vel ea neglecta, pessimam et infelicissimam sortem incurreret; quam postremam fraude serpentis cum elegisset, corruptelae ilico et naturali mortalitati factus est obnoxius, et reliqua innumerabilium cupiditatum colluvies in eum incubuit. Non enim una cum protoplasto corruptela et mors creata fuit; alioqui ligno vitae non eguisset,

quod in medio paradiso vigebat. Igitur creaturae propriae Dominus, benignitatis abundantia, misericordia ineffabili, subditam morti naturam corruptela liberare volens, et in veterem felicitatem vindicare, corpus hoc suscipere non recusavit, quale et hominem damnatum habere constabat, nosque omnes qui eandem damnationem participavimus, quod sine dubio mortale et corruptibile est. Iam quum sit corpus, certe circumscriptione non caret, quamdiu corpus erit. Deinde corporalem expertus est mortem, cui ceteroqui non erat obnoxius, sed debitum pro nobis solvit; ut factam in Adamo transgressionem, in se ipso sanaret; et naturae damnum reparans, lapsum hominem relevaret; quoniam ipse peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius: mortem destruxit, corruptelam abstulit, cum ipse sit naturaliter vereque vita, et immortalitatis scatebra, superior morti et corruptioni visus. Nam caro eius non vidit corruptionem quae videlicet absorpta fuit in victoriam, et a mundi victore debellata; caro autem a superiore atque omnipotente Verbi virtute conservata est, quamquam suapte natura corruptioni esset obnoxia (1). Deinde post triduum resurrexit; et omnes, qui ex peccato in naturam incubuerant reatus atque detrimenta, per se purgans abstersit, inchoatio veluti et artha nostri factus plasmatis; splendidam ita atque omni criminatione liberam creaturam suam efficiens, eique gloriae suae decora largiens. Sic enim et baptizatus, nostram peregit purgationem, cum ipse supra omnem munditiam esset. Id autem olim quoque non defuisset, si creatus ab initio homo praeceptum creatoris observasset. Nam usque ad immortalitatem transitumque ad meliora, a creatore proventus fuisset.

* Rom. V. 12.

Haec nos magistri nostri docent. Dixit enim aliquando divus apostolus *: propterea sicut per unum hominem peccatum in mundum introivit, et per peccatum mors, atque in omnes homines pertransiit. Haec antiquorum etiam nonnullorum sapientibus efflatis continentur, in quibus scribitur: quod Deus mortem non fecerit, sed ad subsistendum cuncta creaverit. Et, quod salutare sint mundi origines, neque eis mortis pharmacum insit *. Et, quod Deus hominem condiderit ad incorruptibilitatem, invidia autem diaboli mors in mundum intraverit *. His consona patrum quoque religionis nostrae magistrorum voces praedicant. Quod ergo maiore confirmatione indigebat, id reapse ea potitum est. Non enim corpus oportebat fieri incorporeum, ut esset etiam incircumscriptum, quandoquidem non absque corpore homo creatus fuit: neque serius propter peccatum corpus ei accessit (2): alioqui neque homo extitisset neque transgressio. In quo enim demum peccatum patratum fuit, nisi in corporis adfectionibus, quae iam in ipsum propter inolitum peccatum introierant? Igitur renovatur in Christo natura et salvatur. Et quod corpus Deus adsumpsit, deificatur totum, in melius transmutatum, et ineffabilibus ornamentis coronatum; ac spiritale deinceps erat, atque omnem exsuperans materialem terrenamque crassitiam. Neque ideo corpus esse desiit, sed corpus esse perseveravit, cuiusmodi demum id est, et certe circumscriptum. Non enim exterius provenit neque ex peccato circumscriptio, quomodo corruptela et aliae passiones subintrarunt, sed ea corporis est indigena, atque ut ita dicam haec est corporis

* Sap. I. 13. 14.

* Sap. II. 21.

Gr. p. 104.

(1) Hoc dicitur adversus haeresim Incorrupticolarum.

(2) Animas ob priora peccata, in corpora inmitti et quodammodo relegari, vana quorundam philosophorum opinio fuit.

circumstantia, et ipsius terminus atque ratio. Nam si quis definiat corpus triplici qualitate constare, vel physicum, organicum, intima virtute vivens; vel figuratum et terminis comprehensum, quae omnia nostri corporis propria sunt, nihil aliud quam illud esse circumscriptum significabit.

Post resurrectionem igitur a mortuis, Christi corpus, quamquam deificato simile totum apparuit, nihil tamen minus corpus remansit: non enim ad deitatis substantiam est transformatum. Nam quod Christus secundum carnem iam non agnoscitur *, haud nobis significat corporis cessationem aut depositionem, sunt enim hae Manichaeorum alucinaciones, sed quod corporalibus necessitatibus sit exemptus, et ex carnalibus adfectionibus nostraque infirmitate excesserit, puta labore ex itinere, siti, fame, pavore, et si quid aliud est huiusmodi. “ Non enim iam caro est, ,, neque tamen est incorporeus, sed eo, quem ipse scit, deificato corporis modo, ,, ut magnus praedicat Gregorius (1). ,, Deinde: “ quod hoc corruptibile indui de- ,, beat incorruptibilitate, et mortale fieri immortale ,, magnus docet apostolus *. Sed corpus incorporealitatem sibi induere, vel creatum fieri increatum, vel circumscriptum ad incircumscriptionem transmutari, nondum ad hanc usque diem auditum est. Haec partim attributa, incorporeorum quoque sunt propria, quia et angeli creatura Dei sunt, et quatenus initium habuere, tempore sunt circumscripti.

Dicendum est ergo, prout Christianorum profitemur religio, sive catholicae et apostolicae ecclesiae tradit doctrina, Christum Deum nostrum post reditum in caelos, et suam ad dexteram Dei patris sessionem et collocationem, susceptam conservasse haud imminutam naturam, nullamque ex integrarum numero partem abieciisse: idem enim corpus in eo conservatur, nec non anima qua animatur, rationalis et intellectualis, voluntativa et activa, qua vult et gerit rerum omnium providentiam et conservationem, ut divinitus ita etiam humanitus; advocatus est pro nobis apud patrem factus, nostramque administrans salutem, et utilium nobis rerum exhibitionem. Insuper memoriam retinet sanctissima illa et divina anima omnium quae Christus cum hominibus in terra versans pro nostra salute egit passusque est: cognoscitque se hypostatice divino Verbo unitam, videtque se coadorari cum eo tanquam Dei animam, et non simpliciter animam, ab omni rationali et intelligente creatura. Novit item se de terra in caelum conscendisse, rursusque cum patris maiestate venturam. Ergo in caelum abire, et vicissim redire, quod localem prorsus describit translationem, et ambulatorium exhibet motum, hae inquam circumscripti corporis operationes esse noscuntur. Sedere autem Christum ad dexteram Dei patris cum corpore, cum dicimus, haud cogitamus de dextera loci parte: neque enim incircumscriptus pater habebit unquam dexterae aut sinistrae speciem; sed gloriam honoremque fatemur, qua Verbum, utpote Dei filius ac Deus ante saecula, et patri consubstantialis, ita etiam cum carne honoratur et glorificatur, unamque et eandem cum corpore ab omnibus recipit adorationem, quandoquidem una est hypostasis. Cinis itaque fiant Christi hostium linguae, et ipsorum corda exarescant! atque os loquens iniqua adversus veritatem cunctis palam expositam, oppiletur!

(1) Greg. nazianz. orat. XL. 45. Vide etiam orat. VII. 21.

40. Adhuc praedictis addunt. ☩ Scriptum est: non facies ullius rei simulacrum sive eorum quae sunt in caelo desuper, sive quae in terra deorsum, sive eorum quae sunt in aquis sub terra ☩. Ideoque figurare Christum non licet. ☩ His praecedunt ac subsequuntur alia effata. “ Non erunt tibi dii alii praeter me ☩. „ Et, non facies tibi idolum ☩. Et, non adorabis deos alios, neque ipsis cultum deferes ☩. „ Nescio, inquam, quomodo semet cohibuerint ut volentes nolentes haec dissimularint, fortasse blasphemiae criminationem vitantes. Nihil tamen minus paris sic etiam blasphemiae rei fiunt. Nam quia Dei timorem praec oculis habere desiverunt, reverentiamque et obsequium erga sanctam et immaculatam nostram fidem abiecerunt, non verentur caelestium, terrestrium, ac marinarum rerum simulacris, Christi comparative adnumerare simulacrum, nullam inter imaginem domini ac creatoris, et creaturarum ac famulorum differentiam statuentes. Sed enim ipsi prout voluerint rixentur. Nos autem tam impiis hostibus respondemus, nempe haec Iudaeis praeis fuisse imperata. (Sic enim et cum novis Iudaeis disserere expedit.) Et quidem aegyptiacam nuper impietatem, divino nutu nec sine inauditis prodigiis Israhelitae effugerant. Porro omnium gentium superstitionem superabat falsus cultus Aegyptiorum (1); quorum Hebraei innutriti moribus, prolixum illud servitutis tempus exegerunt.

Iamvero curae Deo erat migrantis populi libertas atque salus, propter factas patribus illorum promissiones. Quamobrem ratione Deo digna ab illa irreligiositate ac profanitate abducens, atque ad sui notitiam cultumque convertens, mandata illa edidit ut se solum agnoscerent omnium Deum ac dominum, congruentemque cultum praebent, neque consuetudinum memores, ad deditam idolis regionem reverti vellent. At hi ob suam vesaniam mirabilium illorum ac maximorum quae viderant, paulo post quam illinc discesserant, prodigiorum negligentes, vitulum sibi in deserto conflaverunt. Vetabat itaque eis lex, ullius interdictae rei simulacrum facere, caelestium nimirum solis ac lunae et reliqui astrorum numeri; terrestrium

Gr. p. 106.

(1) Cantaeuzenus ad Sap. cap. XV. 18. Οὐ γὰρ μόνον οἱ Λιγύρτιοι πάντα τὰ εἶδωλα τῶν ἐξῶν ἐλογίσαντο θεούς, ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα τὰ ἐχθίστα ἐσέβοντο· πῶς δὲ ἐχθίστα ταῦτά ἐστιν, αὐτὸς δεικνυσὶν· αἰνοῖα γὰρ συγχερόμενα, τῶν ἄλλων ἐστὶ χειρότερα πᾶν γὰρ ἠλογοημένον ζῆον, καὶ ἄνοον ἐστὶ· συγχερόμενα δὲ τὰ παρὰ τῶν Λιγύρτιων σεβόμενα, οὕτως εὐτελῆ τυγχάνοντα, ἐνίκων κατὰ ἀγνωσίαν καὶ ἀναισθησίαν τὰ ἄλλα τῶν ζῶων· μᾶλλον δὲ χειρότερα εὐερίσονται τῶν ἄλλων κατὰ αἰουὶν συγχερόμενα· καὶ οὐχ οὕτω μόνον χειρότερα, ἀλλ' οὐδὲ ἀξιά ἐστιν ἐπιποθέσεις ὅσιν ἐν ζῶων ὄψει· πολλὰ γὰρ τῶν ζῶων εἰ καὶ εὐτελῆ τυγχάνει, ἀλλ' οὐν ἠδύονοσι τὴν ὄψιν, εὐχρόα τινα καὶ ποικίλα ὑπαερόντα, καὶ κατὰ πρὸς τὸ θεαδῆναι· τὰ δὲ οὐ τοιαῦτα, θεοσιδῆ τινα ὡς εἰκοιεν ὅσα καὶ παντελῆς τὴν ὄψιν ἀγρόντα κ. τ. λ. Διὰ τοῦτο ταῦτα σεβόμενοι οἱ Λιγύρτιοι, δι' ὁμοίαν φρενὶν ἐκλαύθησαν ἀξίως, μὴν καὶ βατράχων ἀνάπλευς γεγενημένη γῆ, καὶ διὰ πλήθους κνωθῶν καὶ εὐτελῶν φάνει ζῶων ἐβρασανθήθησαν. Non enim Aegyptii ethnicorum idola loco deorum habebant, sed animalia detestabilia adorabant. Quomodo haec autem detestabilia essent, demonstrat ipse dicens: insensata enim comparata his, sunt ceteris deteriora. Namque omne insensatum animal mente simul caret. Porro quae Aegyptii colebant, adeo vilia erant, ut inscitia et stupiditate reliqua animalia superarent. Peiora certe ceteris comperiuntur, si illorum dementiae spectemus; neque peiora tantum, sed ne digna quidem ullo affectu, quatenus animalium figuram gerunt. Multa quippe animalia etsi per se vilia, visa tamen delectant colore suo ac varietate, pulchritudine sui speciem exhibent. At in Aegypto cultae beluae, turpi genere sunt, et omnino spectatores contristant etc. Propterea, inquit, cultores harum Aegyptii, paribus monstris merito puniti fuere, muscisque et ranis terra scutulit, et a serpentium multitudine tetrorumque visu animalium grave supplicium pertulerunt. Stultum hunc Aegyptiorum cultum modo salse irridet modo detestantur Iuvenalis, Theophilus, Lactantius, Hieronymus, Cyrillus, aliique passim auctores; quod merito ab iis fieri, papyrorum picturae demonstrant, quas ego cum spectro (etenim his prope quisquiliis iam Europa ad nauseam abundat) nobilem illam et tot sonitibus celebratam Aegyptiorum sapientiam valde reprobo.

autem iumentorum, ferarum, serpentium, volatilium, atque monstrorum, quotquot in aquis, mari, fluminibus, innatantia vivunt; quae omnia in barbarica regione degentes culta atque adorata sciebant. Namque eum qui vere est universalis Deus, ignorantes homines, fraude maligni daemone decepti, creaturae pro creatore irreligiose serviebant: cuius criminis reos, multos quoque post annos obiurgabat eos Deus per prophetica[m] vocem *: “ ego sum dominus Deus tuus, dicens, caeli firma-

* Is. XLV. 12.

tor, terrae fundator, cuius manus universum caeli exercitum creaverunt: neque ego te docui ut alienos deos sequereris. Ego eduxi te de terra Aegypti, tu vero Deum praeter me neminem agnosces *; nemoque, praeter me, est qui salvet. Ilis verbis revocat eis in memoriam mandata ipsis antiquitus imposita. Ergo vetat interim rerum apparentium et conspicuarum in caelo, terra, et aquis, facere simula-

* Exod. XX. 2.

crum; ne forte ignoratione rei melioris, vel repudiato creatore, cultum illis adhiberent. Qui ergo sic praecipit: cave hoc nominatim facias; potentialiter quodammodo et per praeritionem, “ facies, inquit, praedicitque quod in posterum fieri praecipietur. Etenim huiusmodi aliquid haec nobis verba innunt. Nam qui dicit, talium nominatim rerum non facies simulacrum, aliarum aliquot facturam auspicatur; adprobatque illa quorum praecipendorum nondum tempus advenerat, ita propemodum iubens, nempe rei nullius quam ego non mandavero, simulacrum facies; sed alieno abstinentes cultu, quem ego odi et aversor, iis quae ego aliquando praecipiam curam impendatis, quibus videlicet ego gaudeo et glorificor. Primo enim eos retrahens a prohibitis per legem, deinde tabernaculi aedificationem introducit. Haud secus, quam si quis alicui e servis suis officium aliquod imperare volens aut committere, quid monet? Nempe ne hodie hoc agat, neque aliquò abeat, puta ad agrum non exeat, neque in foro consistat. Vult enim servum illum vacuum paratumque esse ad ea quae postea praecipienda sunt: quoniam futurum est, ut crastina die in hanc urbem vel in hanc regionem eum mittat. Huiusmodi aliquid suggerit nobis praesens quoque sermo ut cogitemus; nempe sine iussu meo nihil facies, ut quae demum ego praecipiam, agas et observes. Mandat post haec reapse hierophantae Deus tabernaculi aedificationem, et quaecumque ad eam adtinent. Parapetasmatum nempe facturam, quae cherubinos opere phrygio intextos habebant. “ Iam et arcae superponendum, quid facies, inquit? cherubinos scilicet aureos, tornatiles *. Et ne imaginis quidem nomine appellat cherubinos, sed simpliciter cherubinos, eodem prorsus vocabulo quo augustae illae ac supramundanae substantiae denotantur. Quid autem gloriosius aut venerabilius cherubinis est, unde divina apparitio fiebat? Certe illi adeo gloriosi erant et dicebantur, cum aliis in tabernaculo positis, ut non a Moyse tantummodo et illorum temporum Iudaeis in honore habiti sint, verum etiam ab ipso Paulo evangelicae gratiae praecone *. Etenim religiose nominat cherubinos gloriae altare obumbrantes; de quibus nos alio loco latius locuti sumus (1). Praeter hactenus dicta, alibi quoque in sacra vetere lege, pari scopo modoque tradita alia, hi qui curiosius scrutari volent, comperient; nempe ubi idolorum et exitioso daemone donariorum, Israelitis factura interdicitur, quia haec vitanda erant et abominanda. Secus autem quicquid oblationum Deo foret

67. p. 107.

* Exod. XXV. 18.

* Hebr. IX. 5.

(1) In apologetico maiore cap. 70. et seq.

- * Lev. XXVI. 1. offerendum, id omne imperatur. Sic enim in levitico scriptum est *: “ non facietis
 ,, vobis manufacta, neque sculptilia, neque titulum erigetis, neque lapideam spe-
 ,, culam statuetis in regione vestra, ut ea adoretis. Ego enim sum dominus Deus
 ,, vester. ,, Haec autem, quin sint conformia verbis illis, non facies ullum simula-
 crum rerum tibi velitarum, quae in recitatis retro legibus dicta sunt, quibus deterre-
 batur institutus noviter ad pietatem populus, quis ita hebes est ut dubitare queat?
- * Deut. XXVII. 2. In deuteronomio autem, de rebus Deo consecrandis haec mandantur *: “ Qua
 ,, die trans Iordanem in regionem veneritis, quam dominus Deus tibi concedit,
 ,, statues ibi duos lapides grandes, eosque dealbabis, scribesque super his lapidi-
 ,, bus verba omnia legis huius. ,, Deinde paulo post. “ Et aedificabitis ibi altare
 ,, lapidibus. Non tanges eos ferro, lapidibus integris aedificabis altare domino Deo
 ,, tuo, elevabisque illuc holocausta domino Deo tuo, et ad altare domini Dei tui
 ,, sacrificabis. ,, Et adhuc postea: “ inscribesque lapidibus istis universam hanc le-
 ,, gem patentissime. ,, Haec perinde esse, atque illud facies tabernaculum et ta-
 bernaculi supellectilem, neminem sobrium contradicturum arbitror. Alibi quoque
 de rebus ethnicorum religiosis, ita rursus constitutum fuit *: “ cave ne unquam
 ,, foedus in eas cum eius regionis incolis, ad quam tu ingredieris, ne scandalum
 ,, tibi fiant. Aras eorum evertetis, cippos eorum conteretis, lucos eorum succide-
 ,, tis, et deorum indigenarum sculptilia igne comburetis. Non enim Deo alieno ser-
 ,, vietis. ,, Atqui post haec iussa, nihilominus Iosue Navi filius pares numero tri-
 buum Israelis lapides, post Iordanis transmissionem, Dei nutu tolli a singulis tri-
 bus imperavit, haud ignobiles neque contemnendos, sed insignes futuros atque
 conspicuos *: ut sint vobis, inquit, loco signi positi, nunciique sint posteris aeta-
 tibus, prodigiorum hoc loco divinitus vestri causa editorum magnitudinem notifi-
 cantes, eorumque memoriam per saecula conservantes. Sed et ipsi Moysi lapideas
 tabulas polire, legem Domini recepturas, mandatum fuit *: quae quantopere fuerint
 honorabiles, quantaque gloria exornatae, quid opus est dicere? Quò etiam Dominus
 descendisse dicitur, utcumque demum intelligenda est Domini descensio. Unde
 etiam Moysis illustrabatur facies, adeo ut ne adibilis quidem iam spectantibus fie-
 ret. Nempe ibi excudi opus erat quae in prioribus tabulis scripta fuerant, qualiter
 eae extiterant quas in monte digitus Dei scripserat; quarum excipiendarum cum
 peccatore populum indignum iudicasset legislator, manibus abiectas iam contrive-
 rat. Insuper et altare ex gleba ac lapidibus minime elaboratis Deo excitari manda-
 tum fuit *: in quo offerri holocausta lex iubeat. Quid porro magnus Isaias clara
 voce, Spiritu instinctus, clamabat *: “ die illa erit altare Domino in regione Ae-
 ,, gyptiorum, et titulus iuxta terminum eius (1) Domino. ,,

Sed huc provecos considerare nos oportet, quid haec nobis significent. Dici-
 mus ergo, eius rei causam fuisse, quod prae omnibus falsi cultus adscelitis Aegyptii
 potissimum a vera religione aberrabant, et impurorum daemonum famuli erant, ve-
 rum suapte natura Deum ignorantes. Etenim hominum formas, et quidem etiam
 irrationalium bestiarum varias proponebant figuras, easque instar deorum stulti ado-

(1) Hoc explicat Cyrillus in comm. ad Is. opp. T. II. p. 281, nempe quod Aegypti conversio ad ve-
 rum Deum coeperit circa urbem Rhinocoluram, quae erat in eius regni finibus, id est Palaestinae con-
 termina.

rabant (1). Puris autem intellectus sui oculis divus propheta praevidens, quoniam illis, apparente in terra universali nostro servatore Christo, conferenda essent, ait fore ut divina efflorescente evangelii praedicatione, Dei notitiae oboriatur ipsis lumen. Et illa quidem polluta omnia purgentur ac destruantur, succedat autem divinatorum altarium erectio, et sacra delubra, in quibus vivificae crucis typus, et immaculati corporis Christi divinus character, splendide collocabuntur, a quibus praedicta loca ornamentum accipient atque coronam. Re autem vera haec feliciter vaticinia exitum habuerunt. Sicut ergo ligno lignum, delubro delubrum, sacrificiis sacrificia, impuris quibusve atque abominandis sacra nostra successerunt; ita pro vanis illis impurisque cippis, ut propius atque naturalius propheticis quadrarent oraculis, sanctissima Servatoris monumenta, id est venerandae ipsius imagines una cum aliis sacris rebus, per Aegyptum totam nec non universum orbem, abundant multiplicatae et honoribus adfectae. Sic nempe qui ad inspiratum prophetam commentantur sancti viri, praedicta verba intellexerunt (2).

Hinc ad antiquiora tempora oratio nostra vertatur, ut observemus quid patriarcha Iacobus cum Charras proficisceretur egerit, qui sole occidente ad somnum conversus, ex praesente loco lapidem sumens, cervicali sibi fecit, ibique somniorum visionem expertus est. Ac deinde somno expergitus, Dominum eo loco habitare, se inscio, dixit; eumque terribilem et Dei domum appellavit, et caeli portam esse imaginatus est. Tum lapideum cippum erigens, oleum eius vertici infudit. Num ergo haec recusat Deus, ut his nefandis videatur? Nequaquam, immo et perlibenter admittit; quod ex oraculo posthinc Iacobo edito constat *; “ vidi enim, inquit, **, quanta Laban tibi fecerit. Ego sum dominus Deus tuus, qui tibi sum visus in **, loco Dei, ubi tu mihi lapidem unxisti, et mihi votum vovisti. **, Ad haec quid magnus noster sacerdos ait Gregorius (3)? “ Iacobus scalam quamdam phantasia **, vidit, atque angelorum ascensum, et lapidem unxit mystice; fortasse ut lapidem **, nostri causa unctum (4) denotaret; et Dei visionem appellavit eum locum, in **, eius qui apparuerat honorem. **, Et alia quae ibi Gregorius encomia prosequitur. Haec cuinam non perspicuum faciunt, eandem lapidum materiam, pro oraculorum diversitate, modo Deo gratam et honorabilem esse, modo contrariis adhibitam, vitandam esse et detestabilem?

Quales vero quantasque Salomonis sapientia et opulentia fecerit, quas famosum illud continebat templum, in corporeorum figuras, volentibus studiose scrutari permittimus, quoniam et alibi nos de his subtilius tractavimus (5). Insuper et quaecumque divo Ezechieli * visa sunt et revelata, ac divino oraculo manifestata. Etenim circa parietes delineati ostensaque templi, nec non circa vestibula, cherubini erant sculpti et palmae, quae res secundum veraces illas visiones figuratae erant coramque depictae; inter quas etiam sancta sanctorum, plenumque gloria Domini aedificium videbat; unde et pronus ibi humi procubuit; audivitque contra exaspe-

(1) Recole dicta nuper p. 114. adn. 1.

(2) Eusebius caesariensis ad hunc Isaiae locum. Item copiose Cyrillus ad Is. opp. T. II. p. 294.

(3) Scilicet in oratione XXVIII. 18.

(4) Nempe *ἀλειψίζωον*, ut ait Gregorius, quod vocabulum tamen mendose deest in vaticano Nicephori codice p. 265. b.

(5) In apologetico maiore cap. 69.

Gr. p. 109

* Gen XXXI. 12.

* Ezech. I. 18.

rantem domum Israhelis, graviter inclamari, ut a suis iniquitatibus sine mora desinerent, et omni actu quo Domini legem violantes, sacra eius profanabant; sicuti nunc etiam videmus ab his impie fieri qui acerbius adhuc peccant, et sanctis illis sanctiora laedunt. Atque ex his omnibus concluditur, neque omnia quae de his legalibus scripta feruntur, reiicienda esse absolute, neque omnia vicissim admittenda. Nam neque omnia profana sunt et despicabilia, neque omnia rursus sancta et venerabilia; sed quae sint, et quam ob causam, manifestius docebit oraculum Gedeoni superne editum, iudici Israhelis electo *. Mandatum quippe illi fuit ut patrum Baalis altare eiusque lucum destrueret, aliudque aedificaret Deo, et sacrificia illuc extolleret vitulorum, succisi luci lignis utendo. Eodem modo nos quoque, diviniore ac religiosiore lege recepta, siquem alienum a nostra sententia deprehenderit religiosum ritum, hunc velut iudaicum aut barbaricum, ceu abominandum detestandumque, omni prorsus sedulitate utentes, destruere, ceu alienum, necesse est.

Quae vero ad Dei gloriae favent, et salutaris oeconomiae indicium faciunt, quia nobis prosunt, haec honore cultuque digna iudicamus, secus ac hi faciunt impuri qui sancta impie despuunt et contumelios adficiunt: qui quidem omnia confundentes permiscentesque, mundum ab immundo, sanctum a profano discriminare nolunt.

Namque in malitiosam animam non introibit Dei sapientia *. ,, Necesse quippe est, ut vel hi, propter illud negativum “ non facies simulacrum ,, cuncta Deo cara et propria reiiciant; vel propter affirmativum “ facies ,, consueta omnia atheis et infidelibus adorent et amplectantur; sine ulla videlicet opinionum iudiciiue sanitate. Vel denique, quod ipsis et proprium et iucundum est, totam veterem novamque legem, suis magistris obsequentes, deleant.

41. ☞ Age, sint ista, aiunt; ubinam vero tibi lege constitutum fuit, ut Dei simulacrum faceres? ☞ Improbo huic stolidoque quaesito ita occurrimus; primo quidem, videri vos hanc quaestionem, ob velandam incredulitatem impietatemque vestram commovere; neque ut aliquid frugi de Deo loqui existimemini, sed ut divinam Servatoris oeconomiam calumniemini; nullam enim haec vos incarnationis rationem habetis. Deinde absurditas vestra et dementia omnimoda ex his coarguitur. Frustra enim Christianis conviciamini, et rei, quam nec ipsi cogitarunt, nec vos umquam audistis, aspernanter titulum imponitis, quasi simplicem Deum, carne nudatum, figurare se dicant. Quis enim rationalis naturae particeps non manifeste profitetur, Dei facere imaginem, quae Deus est, vere esse impossibile vanique negotium molinini? quoniam neque visibilis est divinitas neque comprehensibilis; Deum enim nemo vidit umquam *. Nam Moyses ipse, qui divinarum legum minister fuit, quamquam divinae praesentiae ardente desiderio correptus, gloriam Dei tantummodo vidit quae ei ostensa fuit cum gloriosus Deus praeteriit, et quidem ipso intra petram incluso, qui nonnisi posteriora Dei vidit, sic fortasse futurae in carne apparitionis figuras edoctus. Quid enim ait Dei oraculum? “ non videbit faciem meam ,, homo, et vivet *. ,, Nonne et priscos aliquot, sicuti legimus, qui omnipotentis Dei incommunicabile nomen cultis a se statuis inscripserant, quibus et cultum soli Deo debitum exhibebant, per Isaiae magni vocem obiurgat Deus * “ cuius assis, milastis Deum, dicens; et cuius simulacro similem effecistis? Num imaginem, eius faciet artifex, aut faber aurarius fuso auro illum inaurabit? ,, Et iustissime

* Job. VI. 2.

Gr. p. 110.

* Sap. I. 4.

* Job. IV. 12.

* Exod. XXXIII. 20.

* Is. XLVI. 5.

quidem minatur illicita audentibus. Non enim licet existimare quicquam esse in creatis, cui Deus sive natura sive gloria sive viribus sive re alia quavis assimilari queat. “ Nam gloriam meam, inquit, alteri non dabo, neque virtutes meas scul-
 ., ptilibus * ., Quibus enim similis esse queat is qui omnibus est invisibilis, su-
 praque omnem mentem et comprehensionem? Quibusnam simulacris manufactis,
 humano ingenio artificioque elaboratis comparabitur?

* Is. XLIII. 8.
 Gr. p. 111.

Christianos itaque haec scientes, et in divinis rebus bene eruditos, sanamque notionem arcanæ ineffabilisque naturae habentes, nemo nisi furiosus existimare poterit divinae naturae imaginem velle figurare. Vobis igitur incredulitatis novique iudaismi defensoribus, verba “ Deum quidem nemo vidit umquam ., semper in ore promptuque sunt. Verba tamen “ vidimus Dominum; et cum illo mandu-
 ., cavimus ac bibimus * ., et quaecumque alia summae condescensionis propria
 nobis sunt praedicata, cum vobis recitantur, audire eisque credere nullo modo patimini, sed uti peregrinam absonamque vocem repellitis. Sed si licet interrogare, responsum quaeso reddite. Ubinam vobis constitutum fuit, sive a legalibus praeceptis, sive a doctrina evangelica, vel apostolico magisterio, incircumscrip-
 tum confiteri Christum, quatenus apparuit apud nos homo? neque porro facere imaginem eius neque venerari, sicuti nunc dogmatizatis? Profecto id affirmare non poteritis, neque ullo argumento demonstrare; ita ut quae vos premit argumentorum penuria, in victoriae nostrae abundantiam cedat. Etiam si ergo vobis non constaret catholicae et apostolicae ecclesiae antiquitas et ab initio constans traditio, quod est omnium validissimum argumentum atque tutissimum, nec non apostolicae et patrum voces, quae retinere traditiones iubent, sive scriptas sive secus, quia par in utroque genere traditionum vis spectatur; attamen de duobus ambiguis illud omnino praevalere deberet quod religiosius est, et fidei atque amoris erga Christum propinquius, quodque optimus zelus, fervensque affectus inspirat. Quod si utrimque praestantior meliorque ratio pro Christi ecclesia stat, nos utique longo intervallo victoriam referemus. Quoniam itaque impossibile est supraque vires, Deum mente comprehendere; certe figurare, supra omnem artem est, atque adeo impossibile, quia Dei naturam assimilare, praeter naturam est, cum species formaque nulla subsit. Etenim ad quodnam exemplar spectans artifex imaginem faceret? Nunc vero quia Deum proprie vereque corporatum novimus, prostat pie volentibus ad faciendam imaginem ea species, ad quam Deus, servi forma adsumpta, semet figuravit. Nam si quod est invisibile et vere sine forma, utpote incomprehensibile, nulli rei est simile, pingibile nequit; necessario quidquid est conformatum et visibile, utpote comprehensibile, fateri oportet delineari posse et assimilari; quod ut figuremus, non est nobis opus mandato. Non enim est hoc in more fidelium, ut nihil nisi imperatum faciant. Solent potius nonnulla sponte ipsi conferre, quae nimirum maxime decent ferventiores et studiosiores divini amoris atque pietatis. Secus enim quomodo ipsorum fidelitas appareret?

* Act. X. 41.

42. Quod si quis etiam legem demonstrari sibi postulet; certe opere efficere, validius ad fidem faciendam est, quam verbis praecipere. Iamvero iis, qui pie ad res divinas incumbunt, id quod dicturi sumus non erit incredibile. Narratur enim Abgarum Edessenorum regem, edita a Christo prodigia admiratum, multo amore

Gr. p. 112.

impulsum, ut saltem in imagine eum spectaret, pictorem misisse qui vultum illum divinum pingeret, atque ad se citissime adferret. Cumque pictor scopo suo non esset potitus, propter eximiam vultus venustatem atque splendorem, aiunt Christum faciei suae linteo applicito, imaginem propriam deprompsisse, remque optatam ad amatorem regem transmisisse (1).

43. Narratur insuper, universali nostro servatore Christo Bethleemi nato, illum qui gentis persicae tunc scepra tenebat, egregium illuc anandasse pictorem, qui nati pueri ac matris imaginem describeret, atque ad se adduceret. Agnoscant hoc corda incredula! Ne Persas quidem sibi persuadebunt tantum iter suscepisse, dona nato regi prout par erat laturos, stella ducente; quodque revera formidolosum erat, et in manifestum coniciebat discrimen, regem palam praedicare natum in terra sibi peregrina. Quod si non omnia in evangelica historia sunt scripta, non ideo omnia sunt incredibilia. Nam neque alia prodigia, quae Iesus edidit, sunt neganda, quum tot fuerint, ut ne mundus quidem ea caperet, quamquam non sunt scripta, ut magnus ait evangelista Iohannes *. De invisibili ergo et supersubstantiali et incomprehensibili natura, et cuius imaginem facere impossibile est, dicitur Ioh. V. 37. " neque vocem eius audistis, neque speciem eius vidistis *; et, Deum nemo vidit Ioh. IV. 12. „ umquam, neque ullus hominum scivit aut scire potest * „ quia nempe deitas ita se habet, ut neque audiatur, sed omni conspectu ac sono eximatur; neque item I. IV. 35. esuriat unquam neque sitiet: " nec est investigatio sapientiae eius * „ De Verbi autem in carne apparitione: " nisi venissem, et eos allocutus essem, peccatum non Ioh. XV. 22. 23. „ haberent. Et, viderunt, et oderunt me, simulque illum qui misit me *. „ Quid autem divi discipuli aiunt? " quod fuit ab initio, quod vidimus, et manus nostrae I. Ioh. I. 1. „ contrectaverunt, de Verbo vitae *. Et, vidimus Dominum, qui una manducavi- Act. X. 41. „ mus et bibimus * „ quod post illius a mortuis resurrectionem contigit. Sed et laboravit, ex lege corporis, et esuriit, et sitivit. Et, misit Deus filium suum factum ex muliere *. Et Deus apparuit in carne, et passus est in ea adsumpta, resurrexitque veterascentem peccato naturam renovans. Gal. IV. 1

44. Sic ergo et nos eundem nobis assimilatum per omnia absque peccato, iuxta vivificam et sanctissimam eius speciem, assimilamus et figuramus adoramusque fideliter ac veluti Deum decet, ut magna voce clamet Dei ecclesiae tradita ab antiquo divinitus consuetudo. Quid ni igitur adorandae sunt et honorandae huiusmodi assimilationes? Temporis causa, dicunt; quia haud antiquitus huiusmodi veneratio tradita est. Atqui si temporis causa haud venerandas imagines dicitis, nos contra propter hoc maxime venerandas contendimus. Namque has ab initio fieri videntes Manichaei atque Ariani (2), qui fuerunt horum neotericorum antesignani, easdem abolere studebant, adorantesque id est religiosos homines vituperabant, et horum damnationi subscribebant. Testes libri sunt, quos praec manibus horum sacerdotum habent. Quod si neque suis ipsis magistris, neque nostris veritatis praedicatoribus cedunt, neque quae propriis oculis vident, admittunt, quibusnam deinceps

(1) De Christi imagine ab Abgarum missa diximus ad antirrh. I. 36. p. 36-37. in adn. Legatur insuper Baronius ad Ch. an. XXXI. n. 61.

(2) Ad Arianos quod adinet, instar omnium est Eusebii sententia a Nicephoro in hoc opere non semel memorata. De Manichaeis, nil mirum; nam sectae quo peiores sunt, eo vehementius ab omni pia verae ecclesiae consuetudine abhorrent.

ceps adnumerandi sint, patet. Sed etiamsi his auditis ora sua ocludunt hi profani, attamen impudentem sententiam non omittunt; sed alia magis adhuc irrationabilia et insana his superaddunt.

45. Nam cum aliquis orthodoxus eos alloquens dicit, aequum esse ut divina symbola honorentur, quandoquidem in sacris aedibus collocata, sacra fiunt; pariterque illa quae in divina mensa vel alibi forte proposita sunt, vel in linteis vel in aliis materiis picta, ceu sancta et coadoranda, a Christianis iam inde ab initio confecta fuerunt; quid aiunt hi, qui sanctum a polluto distinguere nolunt? ☩ Fera-
☩ rum ac iumentorum et avium et aliorum animalium imagines in his picturis
☩ spectamus; et sacra quidem, quatenus sacra colimus, sed non illa propter haec.
☩ Ita et cum Christi imaginem videmus, rem sacram non imaginem veneramus;
☩ ideoque ne extra haec quidem veneranda est imago. ☩ Sed licet dicere non
eamdem in omnibus cerni rationem. Nam ceterorum animalium formae haud prin-
cipaliter altari adhibitae sint, neque ideo ut adorentur, sed ornatus causa et deco-
ramenti linteorum quibus intextae sunt. Dein sic accidit religiosa impellente vi, et
piorum erga divinas aedes studio, ut haec tamquam sacrum donarium oblata sint.
Attamen cum aliquis rem sacram colit, haud de iumento vel de fera cogitans id
agit; scit enim nihil inde emolumenti fore; sed rei sacrae honorandae intentus,
nihil praeter visionem formis illis ferinis impertit. Sed enim sacrorum simulacrorum
ratio non ita se habet. Cur? quia cum per se sancta sint, et memoriam archetyporum
sanctorum refricent, ceu sacra una cum sacris adorantur; neque cum ipsis
tantummodo, verum etiam extra sanctas aedes in honore erunt. Tu vero asini et
canis et suis in templo adorans imagines, non stomacharis; Christi autem imagi-
nem una cum templo comburere gestis? neque hanc audaciam perhorrescis, qua
demonstras te nomen tibi christiani frustra imponere? Quid ergo dicent hi mente
capti, et intellectuali facultate orbati, de sacris caelaturis in cancellis, et iis quae
vocantur soleae (1), et in columnis ac foribus ipsis, et denique ante divinum al-
tare positis? Num haec ornatus et pompae causa Christiani fabricaverunt, an potius
propria propriis aptantes? gnari scilicet loca haec esse adorationis, ideoque ut ado-
rarentur haec ibi configurarunt?

46. Pol rectissime propheticus sermo horum delirium atque insaniam iamdiu
vituperavit *. "Dedit eis Deus oculos ad non videndum, et aures ad non audien-
., dum; ut videntes non videant, et audientes non intelligant. Et, incrassata est
., illorum mens, obscurati sunt et infatuati in cogitationibus suis *. „ Disquiren-
tes disquirunt ea, quorum neque quaestio neque ambiguitas apud Christianos um-
quam fuit. Quum adeo sit perspicua et universo orbe pervulgata veritas, stulti hi
propriis oculis ipsique evidentiae repugnant, demonstrationesque rerum ipsis con-
spicuarum et ob oculos positarum quaerunt. Idem agentes ac si quis solem videns
eois recenter finibus exorientem, et solarium radiorum quaqueversus iactus spargen-
tem, dubitaret adhuc num dies adesset. Aut mare quispiam navigans, vel flumen
franans, demonstrari sibi transmissionem suam postularet, dubitaretque num aqua
in mari ac flumine esset. Et cum ne homines quidem prorsus lucis expertes de his

Gr. p. 111.

* Rom. XI. 8.
Matth. XIII. 11.

* Rom. I. 21.

(1) De solea veteris ecclesiae extat eruditum Leonis Allatii opusculum.

ambigant, neque erapula obruti et abrepti hanc insaniam patiantur, qui tamen saepe res stantes et immobiles, circumagi putant; hi vino incredulitatis ebrii, animamque gravati, materialibus veluti devincti cupiditatibus mundanoque et fallaci gloriolae furo et carnalibus voluptatibus captivati, pessima quaeque et calamitosa experiuntur.

47. Si pauca adhuc ad huius sermonis disquisitionem addemus, satis utique cognoscemus an his convenienter Christianorum appellatio attribuatur. Quippe omnes scimus, quod sicuti Christi imago per derivationem, tum Christi speciem tenet, tum et ipsam appellationem gerit; sic etiam christianus, tamquam ex prototypo Christi nomine, et appellationem sortitur et mores, qui eum distinguere seu definire, per imitationem vitaeque genus, quatenus fieri potest, debent. Ex uno itaque ceu principio ac radice, Christo scilicet, procedentes, communionem relationemque mutuam conservant: et quamquam substantia modoque existendi differre inter se noscuntur, nihilominus eodem nomine utuntur, et communis in utraque re praedicatur Christi denominatio. Si ergo talis communio, idemque nexus ab his retinetur erga homogenum, atque ad homonymum par honor redundat, sane his attribuatur christiani nomen. Sin his prorsus contraria faciunt, atque omni dedecore et ignominia obruunt. Christo aequae ac sibi commune nomen et mutuam relationem, cur hi Christianorum appellationem participabunt?

Gr. p. 115.

* ἢ πατὴρ ἑστίν
ἐξ αὐτοῦ

48. Quod autem huius rei causa archetypī quoque destructio ab ipsis fiat, ratiociniū sequela et rerum quae cernuntur intentio faciunt intelligere. Distrabit enim illorum coniunctionem, nominisque communionem, homogenei et homonymi abnegatio et abiectio. Simile quid patiuntur, ac si de duobus pueris disquireretur, utrum ex eodem essent patre * progeniti; quorum ille qui incolumia retineret paterna linamenta, et indelebilem gereret cum gignente similitudinem, merito sane reputaretur germanissimus; alter vero nihil horum retinens, probabiliter nothus iudicaretur et extraneus. Notū ergo et hi Christiani iure credentur, et Christi hereditate atque ovili expulsi. Frustra enim sibi adrogant nullo modo ad ipsos pertinens nomen: sed ad oeconomiae Christi destructionem, vel potius ad suarum animarum exitium, speciosum incircumscripsi obiiiciunt vocabulum.

49. Quid ergo dicent de aliis sacris figurationibus, nempe et ipsis sanctissimae virginis Dei matris, et ceterorum sanctorum, qui omni aevo Deo placuerunt? Num etiam heic incircumscriptio ipsorum obstat? vel ex deitate et humanitate constantes ipsos definiunt? Non licet heic profecto dicere deitatem una circumscribi, vel carnem distrahi, et unicam dividi personam; et coniuncta, pingendo aut circumscribendo dissolvi. Ad alias igitur adinventiones et prodigiosas ludificationes commiscendas loquaces hi peccatores convertentur. Nihil enim his magis gratum est et in more positum, quam ut ad absurdos cogitatus impiosque declinent; et quidquid improbabile est ac Deo invisum, sectentur.

50. Quanam autem est istorum hac in re opinio? Quia nullatenus quod utile est cognoscere valent, neque ullam rationem excogitare, quae suae improbitati ac maleficio patrocinetur, ad arbitrium suum atque ad propriae vesaniae ingenium confugiunt, dicuntque: ☩ quoniam Christi cultus exsufflatus est et excidit, con- ☩ sentaneum est, venerationem quoque sanctorum simul desinere, neque iam ☩ deinceps mentione dignam putari. ☩ Atqui nunc tempus est dicendi: si pa-

tremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos eius (1)? Haec enim hodierni Iudaei, linguas suas a praecis mutuantes dicunt. Nam si res Christi ita tractaverunt, quid malitiae adversus sanctos eius non exponunt? Vere hoc dignum est illorum iniquitate, et in sanctos audacia ac protervitate: simul tamen est caritatis summae sanctorum erga Christum indicium opportunissimum, qua scilicet ei sunt devincti, numquam divisi. Etenim dum in hac vita degerent, testes passionum Christi, sociique vivificae eius necis fuerunt, peccato usque ad mortem resistentes. Et nunc etiam terrenis rebus exempti, participes visi sunt concitatae nuper adversus Christum persecutionis et contumeliae. Ecce enim et tunc corporibus suis, pro eo qui in corpore passus est, decertarunt fortiterque se gesserunt; et nunc rursus paria pari de causa patiuntur (2). Namque imagines parem ac archetypa ignominiam perferunt, rursusque compatiuntur, ut denuo conglorificentur; atque iterum honorantur ignominiae communionem. Atque ut martyrum memoria exhilarati nos philomartyres gloriemur, aliquantulum in hoc sermone demorari libet: veluti homines spectandi et audiendi studiosi, cum iucundis gratissimisque oblectantur spectaculis aut musicis sonis, haud ab iis facile discesserint, etiamsi interdum necessaria negotia omittenda sint. Solent enim ea quae visui audituique pabulum praebent, amatorum sensus adtrahere, aegreque separabilem usum sui efficere.

Gr. p. 116.

51. Hi ergo sancti Christi facti imitatores, et erga Christum caritate penitus vulnerati, et vestigia eius quatenus homini possibile est, persequi gestientes, fide nixi, et firmam spem retinentes, ac futura tamquam praesentia captantes, terrena omnia ceu caduca et corruptibilia contempserunt; divitiarum quoque et ipsorum corporum negligentes fuerunt, quia res caelestes ac sublimiores adpetebant, conversationem in caelis agendam optantes. Ideo cuncta eorum stercora prae creatoris amore, iuxta martyrum summatem, arbitrabantur *. Sic sibi crucem tollentes, et armaturam fidei capientes, et fidei lorica muniti, scutumque fidei arripientes, galeam quoque salutarem sibi circumponentes, tamquam ex alto vires suscipientes, Christi passionem aemulantes, fortiter decertantes, invicti milites magni regis semet ostenderunt et athletae generosissimi. Sic adversus errorem trophaea erexerunt, omnemque machinam inimici expugnarunt, cunctas eius vires dissolverunt, omnia tela eiusdem ignea extinxerunt, et dominatum valide destruxerunt: cunctas ministrorum diaboli molitiones ac minas despuerunt, quamlibet ipsorum saevitiam atque fraudem aspernati sunt, fortiter viriliterque admodum illorum artificibus obstiterunt. Vere firmam et indeclinatam erga Deum voluntatem gerebant, et inflictos cruciatu velut in alienis corporibus perferentes, ac naturae quodammodo obliti, labores tolerabant; pietatis stadium contra polytheismi errorem decurrentes, in ignem veluti rorem insilientes, horrendissimarum ferarum dentes et rabiem haud metuentes, ferri aciem, et unguularum acumina, carni concisiones aut lacerationes, animis haud concidebant, supplicii instrumentis sponte ut deliciis occurrebant, cun-

* Philip. III. 8.

(1) Incipit hinc apud Nicephorum laudatio martyrum, quae utiliter conferetur cum illa Constantini diaconi a nobis edita in Spicil. rom. T. X, quamque prae oculis habuisse videtur Nicephorus, praesertim quia in nicena synodo, cui Nicephorus quoque interfuit, sermo ille Constantini citatus fuerat.

(2) Parem sententiam de martyrum reliquiis, quas Saraceni Thessalonicae violaverant, scribit Nicellus patriarcha in sermone suo apud nos Spicil. T. X. praef. p. 27.

eta sustinentes, omnia tolerantes, unum spectantes, atque ad Bravium supernae vocationis festinantes, haud condignas passiones huius temporis ad futuram quae revelabitur gloriam existimantes. Sed his omnibus resistentes, et morte superata, pro fide pugnantes, tyrannorum minis superiores visi sunt; quia nomine Domini roborabantur, quod coram gentibus regibusque portabant.

Gr. p. 117.

Ita cruciatus fortiter tolerantes, maiores vires sumebant; ita persecutionibus ac periculis corroborabantur. Hinc tentationibus ac tribulationibus magis vigeabant, nullatenus minis intentatisque terroribus terrefacti; persecutorum rabiem egregie retundebant, capita impiorum concidebant, supercilium atheorum deprimebant, furibundorum tormenta ceu thesauros pretiosos admittentes, deliciarum potius quam poenae loco habentes. Sic erroris destructores evaserunt, angustamque et molestam viam terentes, multitudini inviam et desertam, ad spatiosam ac beatissimam, quae ipsis erat adsignata, requiei sedem pervenerunt. Hi victoriosi martyres, in cruciatuum camino excocti, atque ut aurum probatum comperiti ac splendificati, sole sunt clariores, et sidera fulgore superant. Hi ob Christi confessionem consummati, rationales perfectasque victimas ei semet praebuerunt, et sacrificium Deo gratissimum ac iucundissimum, et acceptabilem perititionem beneque olentem odore spiritus, in holocaustum obtulerunt. Horum alacritate ipsi angeli obstupuerunt; horum certamina supernundiales virtutes admiratae summopere sunt; quia mortali in corpore invisibiles hostes debellarunt, et de adversariis suis victoriam retulerunt, invisibilibus profligatis agminibus, trophaea splendida contra repugnantes statuerunt. His gaudet Deus et glorificatur; angeli quoque in caelis gratulantur unaque lacrantur; contra diabolus nec non apostolicae copiae eius vulneratae pudefiunt, casum suum elademque deplorantes.

Sapientes hi ac celeberrimi martyres, de errore triumphatores effecti, fidei nostrae inexpugnabiles turres extiterunt, ecclesiae columnae ac sustentacula, religionis bases et immobile fundamentum, gloria ingens nostratium fidelium et ornamentum, luminaria splendida et intellectualia mundi fines illuminant, certaminum suorum fideique radiis fulgentes. O fidem invictam! o caritatem ineffabilem! o spem indubiam! o fortis animae constantiam angelicam! o excelsarum mentium caelestiumque alacritatem atque vigorem, natura maiorem, re creata superiorem! Quid prius stupentes admirabimur? Fortitudinis datorem Deum, an fortium propositum? divinorum donorum praestantiam, an sanctorum magnanimitatem? Utraque res enim naturam orationemque nostram excedit. Cum propheta ergo exclamabimus *: “san-
., ctis qui sunt in terra eius, mirificavit Dominus omnes voluntates suas in eis. ,
Quoniam et hic mirabilis in eis est, quia supra omnem creaturam se extollentes,
uni creatori conditorique suo adhaeserunt. Sic itaque facti sunt speculum Dei im-
maculatum, purissimum, limpidissimum; divinumque radium pure in suis purissi-
mis animabus excipientes, Dei imitatores evaserunt; quodque Deus est suapte na-
tura, ipsi participatione et gratia consecuti sunt, facti nimirum Dei habitacula,
templa divina et splendida, iuxta prophetica locutionem *: “habitabo in eis et
., inambulabo; et ipsi erunt mihi populus, et ego illorum Deus. ,

* Ps. XLV. 1.

Gr. p. 118.

* II. Cor. VI. 16.

Hi ergo praeclaro certamine praeclare decerto, fide servata, cursu consummato, mundo eiusque principe debellato, egregio confecto negotio, caduca ac fluxa

cum perpetuis commutantes, ob haec viriliter gesta, et tanta certamina, immarcescibilibus coronis victoriosi veritatis testes a munerario certaminum Deo digni habebuntur, et cum Christo aeternaliter regnabunt. Christo scilicet facti coheredes, et immortalitatis sortem adepti, vivunt apud eum vitam incessabilem ac perpetuam, luce immortalis fulgentes, divina pulcritudine venustati, cum supernis potestatibus choreas agitantes. Nam quid maius esse potest, quam versari cum Deo, atque illinc beatitate perfrui, superna gloria dignos habitos atque splendore? Etiam si enim nunc forte vita illorum obscura videtur, attamen " quum Christus, inquit, apparuerit ,, vita nostra, tunc et ipsi cum eo apparebunt in gloria *. ,, Nanque martyrum Deus " est Abrahami Deus et Isaaci et Iacobi, non mortuorum sed viventium ,, Deus est *, ,, uti scriptum est. Itaque sanctorum animae in manu Dei sunt *, neque umquam eas tanget dolor; et quamquam oculis horum insipientium visi sunt mori, et reputata est calamitas exitus illorum; et a nobis discessus, contritio; illi nihilominus sunt in pace. Non enim mortui sunt, sed vivunt, et somnus potius quam mors est, mors illorum pretiosa; haud terra infossi, sed in caelum volatu elati (1). Etenim ex corruptibili caducaque vita translati, in aliam transierunt senectutis expertem et sempiternam. Quonobrem in quotidianis canticis nostris, circa illud acroteleution canticum quod hymno succinitur, congruum quid modulantes ceu ad viventes in Deo sanctos " benedicite spiritus et animae iustorum Domino ,, dicimus, et quae ibi sequuntur. Atqui illi canticum Domini haud canerent in terra aliena, et a nostro sacro choro longissime absentes, si certe sancti ab eis mortui putarentur.

52. Sed illa quidem priora fuerunt. Nunc vero in suis sacris imaginibus easdem quas Christus persecutiones participant, eiusdemque passionibus conformantur; ita ut pro duplici passione et iniuria, duplicibus etiam praemiis sint coronandi: vicissimque simul glorificabuntur secundo, tum in vita scilicet martyres, tum etiam martyres in imaginibus. Propterea nos scientes eos Dei familiares esse ac adseclas (iis enim omnium Deus dixit: iam non dico vos servos sed amicos *. Et, dedit eis potestatem filios Dei fieri *); admiremur illorum erga Deum caritatem ac fidem, et supernis honoribus cumulemus: templa illorum ornemus, certamina celebremus, sacras reliquias veneremur, augustas illorum imagines cultu prosequamur: quandoquidem vere honor imaginis ad prototypum transit; et honor fidelibus conservis tributus, iudicium est nostrae erga communem Dominum benivolentiae, ut aiunt ecclesiae magistri. Hinc nobis firma spes fidesque, sanctificationem impetrandi, peccatorumque remissionem, ac molestiarum depulsionem nanciscendi. Hinc videmus expelli daemones, morbos sanari, infirmitates fugari omnium qui cum fide accedunt, sive spirituales sive corporeas. Siquidem dedit ipsis omnium dominator " potestatem calcandi supra serpentes et scorpiones, et super omnes inimici vires, ,, nec non morbum quemlibet aegritudinemque sanandi *. ,, Quo fit, ut virtute a Spiritu accepta, miraculis atque virtutibus clarescant (2), gratiae fontem in semet gestantes sanitatibus abunde ad omnes scaturientem. Quid igitur ad haec dicitis, o

* Coloss. III. 1.

* Luc. XX. 37.
* Sap. III. 1.

* Ioh. XV. 15.

* Idem I. 12.

Gr. p. 119.

* Luc. X. 19.

(1) Ergo non expectato universalis iudicii die, ut recentiores schismatici dicunt.

(2) En graecae quoque ecclesiae, patriarchae sui Nicephori ore, confessionem de miraculis intercessionem sanctorum, praesertim ob hominum salutem, patrari solitis.

sanctorum inimici? Digni ne sunt nec ne, propter haec maiora omni cogitatione atque oratione certamina, quae humanae naturae vires excedere scimus, digni inquam ne sunt honorari et glorificari? praesertim quia et de ipsis extant promissiones, multo ante haud fallaciter editae “ glorificantes me, inquit, glorificabo „
 * 1. Reg. II. 30.

verax oraculum ait *. Quo id, inquam, modo? Nempe aliter quoque plurimis sublimibusque encomiis atque operibus, dignus eis laudum honor et gloria impenditur; neque tamen secius per sacras imagines, id quod nos religiosi ac philomartyres valde satagimus. Veneramini ergo certamina, honorate memoriam, celebria illa facinora admirantes martyrum, quos ferae quoque erubuerunt, quibus ignis saepe cessit, ferrum infractum est et obtusum, poenales diruptae sunt machinae; et sensu quodammodo tacta elementa, martyrum erga communem Dominum caritatem, ceu conserva reverita sunt.

53. An vero aliter vos existimatis? Aversamini autem sanctorum preces, suffoditis augustorum altarium sacras mensas, ut flamma ex horum reliquiis ardente, sicuti vester Mamona fecit ac docuit, perfruemini? Et venerabiles horum aedes conspurcatis, omnique foetore ac turpitudine oppletis, sancta polluitis et profanatis cum illorum sacris caelaturis, quibus martyrum res praecclare gestae, et celebria certamina, ceu fit in libris ita in ecclesiis ac tabulis splendide picta exhibentur. Quin adeo libris etiam aliquot talia continentibus igni traditis, cinerem favillamque hos efficiendos curastis, ut sic etiam sanctorum memoriam funditus aboleretis. Iam vero qui ita adversus sanctos insolescunt (prout ex re praesenti, quisque velit, affirmationis veritatem comperire poterit) quid non erant acturi horrendum atque incredibile adversus sanctos, si forte in ea tempora incidissent, quibus illi vixerunt? Nonne tanto peiora praesentibus et diriora fecissent, quanto maior hominum erga veram religionem adversatio cernitur?

* Cr. p. 120.

54. Sed enim simulant se adversus templa irreligiose non agere; sed ipsi sibi fucum faciunt dicentes: ☩ ista quidem sancta esse, ob illic peracta sacrificia, et ☩ sacras preces atque invocationes, quae in eorum foundationibus fiunt. ☩ Atqui quid ni sunt fatui stolidique omnino, cum non intelligant sanctificationis gratiam sanctique Spiritus praesentiam ad totum templum pertinere? neque enim ad mensuram datur Spiritus *; neque pars quidem templi gratia imbuitur, pars autem hac destituitur. Nam vel totum sacrum est et sanctum, vel profanum totum atque pollutum. At tu, qui incircumscripsum amas, et martyres odio habes, dum sanctificationem circumscribis, rem totam insipienter aufers, quia cui plus inest, si confidenter dicere licet, subtrahis; quoniam haec aliunde etiam gratiam participant. Nam sicut templa a sanctis rebus appellationem accipiunt, ita et sanctorum simulacra nomen horum inscriptum gerunt, atque hoc sanctificantur; si certe credibilis tibi minimeque mendax testis est Christus, qui vim nominis gratiamque declarat
 * Job. III. 31.
 * Marc. XVI. 17.
 * Matth. X. 41.
 dicens “ in nomine meo daemonia eicient *. „ Et quae ibi sequentia scimus. Et “ qui recipit prophetam in nomine prophetae (1), mercedem prophetae accipiet. Et “ qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet *. „ Qui ergo ad martyris templum accurrit, ad imaginem pariter accedit. Utraque opificia sunt et

(1) Adde in graeco contextu ἐν ὀνόματι προφήτου, quod editione nostra excidit.

in ambobus gratia eadem. Insuper vero qui religiose accesserit, sanctificationem ob fidem propriam (1) consequetur. Si ergo sancta sunt templa ac veneranda, necesse est sancti quoque hominis imaginem sanctam esse ac venerabilem; nihilque heic profanum esse aut pollutum. Quod si has profanas dicis, profecto etiam ecclesiae profanae sunt: communem enim et per omnia diffusam constat esse sanctificationem. Alioquin imaginibus alia opus esset sanctificatione, fundatione, precibus, encensis aliis; alteriusque adventum Spiritus praestolabuntur. Quod si tu per unam rem, alteram simul evertis, manifestum te ostendis sanctarum rerum inimicum, et quidem furiosissimum hostem atque acerbissimum, quia molestissimi tibi sunt sancti etiam in imagine spectati. Propterea tu subruis, prosternis, spolias templa, quia sancta sunt. Nonne ita tuo te testimonio osorem hostemque sanctorum probas? Demonstras enim, etiamsi nolles, summam esse horum inter se relationem et necessitudinem, sacri nempe templi et augustarum imaginum, quia nunc simul destruuntur et persecutionem experiuntur; velut antea a Christianis fabricata haec pariter fuerant et honorata.

55. Postquam itaque tenet Christo et sanctis infensissimum ostendisti, sequitur ut paria de symbolis quoque caelestium et incorporarum virtutum sentias atque loquaris. Nam Christi rebus sublatis, haec quoque simul auferri destruique congruum est; ut hinc etiam Marcionis Manetisque infidelitate atque atheismo laborare coarguaris, veteremque et novam scripturam ludibrio risuique habere, pleraque ex his delere et expellere, loquentem in ipsis Deum reprehendere: et si nihil aliud, certe illos cherubinos, qui auro puro ductili formati fuerunt, Deo omnium domino inbente, Moysisque oraculo conflati, atque haud minus apostolicis verbis * honorati, latreutici cultus cum ceteris iustificationes, ceu symbola huius regulaeque, vocitati; de quibus latius alibi quoque a nobis fuit disputatum.

56. Nunc demum hoc tibi adhuc adiectum sufficiat. Nempe, quod Iudaeis ingrator et contumaciior quam sis, divina praecepta pedibus trahens et ludibrio habens, christianum te agnoscere aut appellare non licet. Quos enim neque apostolicum magisterium persuadendo vincit, neque legislatorum ac prophetarum decreta permovent, neque ipsius Dei constituta et mandata terrent, cur quisquam in Christianorum partibus eos esse iudicet? Si ergo accideret, ut tibi aliquis christianum fieri suaderet, nihil sane ei opus esset de Christi sanctorumque imaginibus loqui. Credis enim incarnatum esse et corporatum Dei Verbum, vereque humanatum, et non apparenter atque plantastice. Dixisti etiam circumscriptum esse corpus eius, neque ullum tibi est de nostrae fidei sacris symbolis dubium. Nihilominus summis tantum labiis et verbotenus christiani tibi simulanter adpingis nomen, opere autem ipso Christi incarnationem a te prorsus negari, facta tua vehementi voce testantur. Nobis vero cunctisque hominibus, quibus Domini timor est insitus, quique res divinas colere et honorare docti sumus, ex mosaicis quoque scripturis, vel potius ex inspiratis a Deo oraculis compertum est sanctos quoque angelos pingi et figurari; perque horum sacras imagines Deum manifestari. " Illinc enim, inquit, innotescam tibi *. ", Sunt ergo haec venerandae ac sanctae. Iam si altissimae

66. p. 121.

* Heb. IX. 5.

* Exod. XXV. 22

(1) Recte; nam neque a sacris imaginibus neque a templis proprie sanctificamur, sed a religiosis nostris actibus, ex intimo animo pie sincereque elicitis.

substantiae et Deo proximae figurantur, exploratum est inferiores quoque potentias fore figurandas, atque a Christianis ceu sacras honorandas et in picturis obscuro colendas.

57. Sed nihil impium absurdumve ab his praetermissum fuit, quod studiose adversus catholicam ecclesiam non sint moliti aut nugati. Nam ex quo manichaea rabie sunt correpti, maniacos fundunt cordis abortus; et quasi lymphati, veritatis imagines, id est quae verarum rerum memoriam nobis conservant, hi falsitatis defensores, pseudonymas appellare non verentur, archetypis falsitatem adfingentes; haud alienum proposito nostro arbitramur quae nunc menti succurrunt supradictis adiungere; magnopere enim haec coaguendae illorum insaniae malitiaeque proderunt. Nam qui divino resistunt Spiritui, quamlibet etiam orationis sublimitatem abnuunt, Christi ac sanctorum memoriam hoc instituto suo conantes extinguere, sic etiam inspiratis vocibus contradicentes.

58. Quod priscum sit hoc vocabulum, et ipsa hominis creatione antiquius, immo vero et in hominis creatione tamquam rei index adhibitum, perspicue ex sequentibus discimus. Quid enim dixit omnium Deus *? “ faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (1). „ Prima haec fuit Dei locutio nostram volentis naturam condere. Deinde post prius dictum: “ et fecit Deus hominem ad imaginem Dei fecit illum. „ Et deinde: “ genuit Adamus Sethum, ad imaginem „ et speciem suam *. „ Atque ut aliis praetermissis, ea quae longo quidem tempore distant, sed tamen iusto vocabulo sensuque congruunt, in medium adferamus, Paulum loquentem audiamus *: “ sicut portavimus imaginem terreni, ita caelestis „ quoque portemus imaginem. „ Utique satis haec esse iudico, neque nobis opus esse longiore sermone ad rei propositae demonstrationem. Quae enim maior auctoritas quam Moysis et Pauli? Dicant ergo nobis hi qui ipsum hoc vocabulum abnuunt, seque ab imagine Dei longissime submovent, atque ab eius gratiae participatione: si omnia, quae hoc nomine utuntur, veneranda sunt et honorabilia, propter eorum unde deducuntur dignitatem, cur iam Christi et sanctorum imaginibus ignominiam quaqueversus et contemptum adspargunt? Atque ut ex sublimioribus atque ab ipsa theologia orationem ordiar; filius Dei ac Deus noster, cum patre suo Deus pariter dictus, tamquam eius imago honoratur, praeter ceteras eiusdem appellationes, et glorificatur “ qui est, inquit Paulus *, imago Dei invisibilis (2). „ Atque hoc potissimum vocabulo gloriantur theologi et gaudent. Sed nonne, propter imaginis vocabulum, filium quoque hostes Dei a paterna gloria et unitate naturae abalienabunt? Deinde et augustus angelus, imago Dei est, speculum purum, immaculatum, limpidissimum. Idcirco honorabilis angelus; itemque homo, utpote ad imaginem Dei factus, et Dei imago appellatus. Propterea in honore habetur, ideoque etiam libero arbitrio pollet, et ab aliis differt animalibus, et omnibus dominatur. Nam quatenus tantum creatura est et animal, nihil a ceteris differt. Alioquin conspicuum quidem oculis est, quid dicatur in homine ad imaginem Dei; sive

(1) Reprehenditur hoc argumentum ab auctore librorum carolinorum lib. I. 7, sed defenditur et explanatur ab Hadriano PP. in epistola celebri apologetica ad Carolum imp.

(2) Animadvertite additamentum *invisibilis*, ἀσάρτους, quod non apud Nicephorum solum, sed apud aliquot etiam codices legitur.

mentem quis putare velit et animi vim reetricem ac dominantem, sive aliud quid in homine cogitabile (x); siquidem ne huius quidem archetypum in numero visibilium rerum est.

59. Praeterea nostri quoque sacerdotes, quia supermundialium ordinum speciem exprimunt; etenim hos repraesentant tum in sacris liturgiis, tum in aliis divinis quas celebrant hymnologicis; propterea honorabiles habentur a vere piis atque modestis. Et reliqua ecclesiae ordinatio ac dispositio, caelestis aulae imitatio est ac figura. Item Moysis legislatoris tabernaculum, et cuncta illic contenta, caelestium aliarumque creaturarum rerum resonantias quasdam ac similitudines prae se ferebant, sicut ab eo dispositum fuerat.

Gr. p. 123.

60. Quin adeo sacri ipsi libri, hominum qui eos scripserunt imagines sunt. Per hos quippe, illorum auctores quanquam absentes perpetuo loquuntur; tantaque necessitudine eos attingunt, ut scribentium ipsorum diserte nomen gerant. Sic enim sacrum apostoli librum, apostolum appellamus; et prophetae librum, similiter prophetam vocamus, parique modo evangelistae librum. Sacra quoque templa haud omnino cum relatione ad aliquem dicimus, sed plerumque absolute huius titulum dicimus homonymum ei cui templum est dedicatum, propter appellationis communionem et necessitudinem. Sic etiam terrenorum principum imagines, tantopere sunt subditis honorandae, quia et Christus Caesaris imaginem honore dignatus est. Denique nullam quisquam rem comperiet, quae ad aliquid ut ad principale refertur, quae ob id ipsum non promereatur honorem, quia illius principalis ideam obicit. Si ergo haec omnino dictam ob causam sunt honorabilia, cur ista quae praeter cetera gloriosa sunt, a Christi hostibus ignominia iniuriaque adficiuntur? Et filius quidem ut patris imago honoratur. Atqui imagines utraeque sunt, idemque de utrisque fit sermo; quamquam substantiâ differunt. Age vero quod praecipue vesaniam istorum impudentiamque obiurgat, addendum praedictis superest. Satis omnes novimus, pravos etiam homines pravorum et impurorum hominum res honore prosequi solitos, et imagines illorum memoriae dedicare; quia nempe mores illorum aemulantur, et gesta adamant, eisque ceu sibi familiaribus vitaeque consentaneis student, sive melioris rei ignorantia, sive peioris electione. Sed haec, inquit, ethnica sunt et apud ethnicos fiunt, eaque illorum stoliditate et insania digna sunt. Atqui ego aio, nonne oporteret etiam Christianos, quaecumque ad Christum adtinent omni cultu dignari, itemque res sanctorum magnificare et amplecti? Sicut enim impiorum monumenta abominanda sunt et polluta, ita sanctorum amplectenda atque amabilia.

61. Quis enim sobrius non concedet, quod si malae frugis archetyporum, malae sunt imagines, necessario sacrosanctorum quoque archetyporum sacrosanctae imagines sunt? Idem enim de utrisque sermo valet, quatenus imagines sunt; etiamsi quae iis intelliguntur ac denotantur, multam immanemque differentiam habent. Sed notissimum est, hos qui Christo penitus vale dixerunt, beatorum quoque illorum virorum vitam virtutesque et fortia facinora detestari, ac vel sola ipsorum memoria exasperari et angi. Nam quidquid bonae frugis est, vitandum censent, malum

(1) Videsis Cantacuzeni quoque opinionem apud nos p. 100. adn. 2

contra eligendum, molestissimique ipsis sancti sunt etiam in imagine spectati. O stoliditatem! o stuporem! Unusquisque populus res sacro cultui congruas congruenter honorat et colit, leges, ritus, traditas ipsis antiquitus vitae agenda doctrinas in-violatas custodiunt. Soli omnium Christiani divinae, qua salvi sumus, indulgentiae symbola et monumenta stulte despiciunt; quos oporteret vehementius haec colere, quam sua ceteros; quia et verae utilitatis notitiam nos praeceteris omnibus pleniorē hausimus; quippe qui et esse Deum, et omnium rerum causam esse continentem et conservatricem credimus. Hoc inquam nisi facimus, nonne summum impietatis atque atheismi culmen tenemus!

62. Dignum iudico, idoneo nunc tempore, dicere etiam quodnam hi hominum genus sint, et cuiusnam vitae ac morum; ac veluti catalogo exponere studia eorum et occupationes; quorum ex vita et reliquis institutis, dogmata quoque in-elaescent; namque ex fructu arbor cognoscetur. Ergo, ut cernimus, plerique horum nulla scientia aut institutione imbuti sunt, atque ipsa elementorum nomina ignorant, immo etiam earum rerum studiosos subsannant atque obiurgant ⁶⁶ nam „ disciplinam atque sapientiam impii despiciunt „ uti scriptum est *. Rudes ergo quum sint et ignari, intemperanter incontinenterque in omni vita degunt: nullumque nequitiae genus recusant, suinet amatores, pecuniae cupidi, vani, superbi, blasphemii (1), contumaces, ingrati, profani, sine affectione ac foedere, calumniatores, incontinentes, saevi, omnis bonae rei osores, protervi, arrogantes, voluptatis potius quam Dei amatores. Sed parva sunt haec, etiamsi maxime reprehensibilia, apud eum qui huiusmodi catalogum scribendum suscipit. Addam etiam, hos esse conviciatores, immiseriordes, iuratores passim, periuros, sacrilegos, pompaticos, vanae gloriae cupidos, terrenis rebus addictos, anima ac mente effeminatos, ebriosos, stupidos, stolidos, vesanos, carnales omnino et ad infima quaeque pronos: mundo et mundanis rebus devinctos, ventri tantum inservientes, et omnium ad ventrem pertinentium studiosos, utpote pecudales et irrationalium bestiarum vitam aemulantes. Sunt praeterea turpes in occuribus, in sermone autem et conversatione turpiores: verbis pugnaes, iracundi, contentiosi, iurgii gaudentes, et aliena iura invadentes. Iidem tribunalia terunt, controversiarum litiumque studiosi; libellorum auctores iniquorum, quibus adversus proximum ab improbis struuntur calumniae; metunt ubi non severunt, congregant ubi non sparserunt, quodlibet evangelicum mandatum abolent, omnem canonicam civilemque constitutionem negligunt, omne spiritualis vitae genus abnuunt ac vituperant, omne ecclesiasticum magisterium reprehendunt, cunctas apostolorum patrumque voces atque admonitiones despuunt; sacrosque libros nostros ceu magnopere quid noxium abiiciunt, et eos qui hos legunt usuque terunt, ceu piaculum aliquod aversantur: pietatem omnem

(1) Cantacuzenus in cantic., ut unam vel alteram adhuc ex eo auctoritatem proferam. *Ἡσὺ βλασφημία τὴν φιλοδοξίαν ἀρχὴν ἐσχήκεν*: ὅπου γὰρ καὶ ὁ πρῶτος γενόμενος παρὰ θεοῦ ἄνθρωπος, ἴσος ἀκούσαι καταβιβάζεσθαι θεῷ, καὶ ταύτῃ τῇ συγκρατήσει πρὸς τὸν ὑψίστον βεβλασφημητικῶς, αὐτὴν τὴν φιλοδοξίαν. τὴν γενέσθαι ἴσος θεῷ, ἀρχὴν ἰσχύος τῆς παραβάσεως. *Omnis blasphemia a superbia initium sumpsit. Namque et primus homo a Deo creatus, quum audisset posse se parem Deo fieri, et hac persuasione permotus adversus Altissimum blasphemiae reum se fecisset, superbiam, id est Deo se aequandi ambitionem, transgressionis suae originem habuit.* Haereseon certe omnium matrem esse superbiam, dicit apud nos Cyrillus de trinitate cap. I, cum Augustino in adn.

et orthodoxiam irrident, apostolicum vestimentum (1) vilipendunt, et sacerdotium subsannant: omne denique frugi bonumque renuunt, omne vitandum atque improbum amplectuntur: lectioni non vacant, divinas scripturas non auscultant; qui enim id facerent? quum haec omnia odio habeant, et omnis rei utilis sint ignari, malitiae omnis adinventores: templa Dei non frequentant, fidem non honorant, caritatem non sectantur, spem non habent, neque orationi neque ieiunio dant operam, virginitatem non reverent (2), modestiam non diligunt: vitam universam turpiter decurrunt, nequitiae omnis operatores, virtutis cuiuslibet contemptores. Nam praeclarum quodlibet et egregium et cum virtute actum, scenam ipsi ac ludibrium reputant; Deo maxime odibiles et infensi nec non angelis et hominum pientioribus et qui recte vivere instituerunt. Horum et vita turpis est, et sermo marcidus atque aspernabilis omnique vesania plenus.

Quid plura? Quicquid hosti nostro virtutis osori placet, hi per omnem vitam factitant: nulla ipsis mortis in sermone commemoratio, nulla de resurrectione ac iudicio mentio, atque expectato cum paterna gloria iudice, inenarrabili profecto re ac tremenda, et nullis verbis exprimenda, plena pavoris et consternationis, cui ipsi angeli multo cum metu adstant atque terrore, tuba graviter resonante, cum actae vitae remuneratio fiet, cum unusquisque creatori apparebit, prout in corpore egerit sine bonum sive malum recepturus. Isti, inquam, peccatorum suorum compunctionem non tanguntur, veniam a Deo non petunt, nullam de salute animae admonitionem admittunt. Quid enim mali habet anima mea, meliora suggerenti, respondent? Propterea neque regnum caelorum sperant, nec spiritalem aliquem sermonem boni unquam consulunt. Vere his absconditum est evangelium “ in quibus Deus huius „ saeculi excaecavit mentes, ne ipsis fulgeat illuminatio evangelii *. „, iam vero inter hos ipsos qui sunt magis plebei ac pedestres, et rei familiaris egeni, adeo ut ne unius quidem diei proprium victum habeant, ex triviis atque gurgustis collecti, ne ea quidem quae ante pedes iacent intelligere queunt: cumque sint ebriosi ac potatores, vestigant semper atque odorantur ubinam fiant compotationes et comisationes ad quas promptissime convolant; ut ex convivis symbolas capientes, egestatem suam et angustias solentur. Ex his contingit circumforaneorum illud et vitandorum hominum conflari conventiculum; ubi seditioibus novisque rebus ciendis gaudent. Atque horum plurimi militia reduces sunt, in qua de pessimis criminibus

(1) Christus dominus (Marc. VI. 9.) praecepit apostolis ut essent calcatei sandaliis, et ne induerentur duabus tunicis.

(2) Cantacruenus ad Sap. IV. 1. gr. ita virginitatem dilaudat. Το μέγα χροῖμα τῆς παρθενίας διὰ τούτων ἐξέρχεται, καὶ φησὶ κρείσσων ἀτεκνία μετ' ἀρετῆς· οὐδὲ γὰρ ἢ ἐν στειρώσειας ἀτεκνία μακαριστὴ, ἀλλ' ἢ μετ' ἀρετῆς καὶ λογισμοῦ σώφρονος τῶν παθῶν ἐπικράτεια καὶ παντελῆς ἀμεθεΐας ἀδυνασία γὰρ ἐστὶν ἐν νύμφῃ αὐτῆς· τινὲς μὲν τὰς διὰδοχὰς τῶν τέκνων, ἀδυνασίαν τοῦ γένους κελύχασαν· ὁ δὲ γε σοφὸς οὗτος αὐτὴν ταύτην ἀδυνασίαν ἡρῶνται μόνον· τὰ δὲ ἀτεκνία καὶ παρθενία πολὺται· εὐμακροῦς ἄρα καταρθεύεισαν ἀνδραγαθίας. *Virginitatem, magnae instar rei, his verbis extollit: « melius est carere liberis cum virtute. » Nam certe sterilitatis causa liberis carere, haud est reputanda felicitas; sed illa potius, suadente virtute, cupiditatum continentia, qua caste deliberamus conjugali omni societate carere. Etenim immortalitas ex huius rei memoria conficitur. Et quamvis nonnulli titulo immortalitatis appellent liberorum successionem; attamen hic sapiens immortalitatem credere mavult virginali illud sine liberis vitae institutum, quod homines non sine vulgi admiratione recte peragunt. Haec tamen non ita sunt accipienda, quasi virginitas humanae gloriae causa sit eligenda; quod si fieret, ne virginitas quidem ipsa plerumque foret inco-lumis. Nam quo quisque humilior, id est modestiore, animo est, eo tutius huic virtuti consulit.*

et detestandis convicti fuerunt; vel quia iam aetate exoleta militare nequeunt, albo exercitus sunt expuncti, et ab armis cessare iussi.

63. Quia vero et lingua et opere sunt corrupti, praesentibus tantum inhiant, carni dediti, ventrisque mancipia, Deusque illis venter est, atque haec mundana, et quaecumque per ingluviem in ventrem transcunt, summam esse felicitatem definiunt; nullaque in re meliore spem defigunt, nihil celsius aut utilius spectantes.

Gr. p. 126.

Divino autem iudicio in egestate versantur, multisque angustiis premuntur, praesertim postquam regia stipendia eos destituerunt, ex quibus victum in armis percipiebant. Pro mensura itaque et pondere necessariorum rerum et victualium, pretium veluti rependentes, religionem suam ventris fanulatu addicunt hi amentes, copia potius dapum, quam rectitudine dogmatum, can lance librantes; amici quidem quamdiu rebus voluptati idoneis abundant, contemptores vero et fidei nostrae accusatores, si quid praedictorum emolumentorum desit. Pari enim voluntate moribusque sunt isti et quotquot in eadem infidelitate sunt, atque illi olim ex aegyptiaca servitute liberati, similemque illis et germanam linguam sensumque habent: manifesteque illorum cultus indicia prae se ferentes, si forte in similes incidant calamitates, moleste ferunt et exandescunt. Atque ut illi adversus leges ducumque suos seditiosi fiebant, suam circa carnes et ollas sessionem, panisque abundantiam, commemorantes; sic et hi impudenter veritatis praeconibus dominicaeque doctrinae ministris maledicentes, scelestissime blaterant, propemodum eadem dicentes, quae illi divorum prophetarum uni adversantes *: “ sermonem quem nobis ,, loquimini in nomine Domini, non audiemus; nam faciendo faciemus quidquid ,, ore pronunciamus, sacrificando reginae caeli, et libationes libando, sicuti et ,, nos fecimus, nec non patres nostri, et reges nostri, et principes nostri in civi- ,, tatibus Iudae et extra Hierusalem. Et repleti panibus sumus, et bene nobis fuit, ,, et mala non sumus experti. At postquam sacrificare desivimus reginae caeli, im- ,, minuti sumus omnes, et gladio fameque defecimus. Praeterea haec in regione ,, diutius non manebimus, ad Domini vocem audiendam, sed in Aegyptum com- ,, migrabimus, neque bellum patiemur, tubaeque sonitum non audiemus, nec panis ,, penuriam sentiemus, et illic habitabimus. ,,

* Hier. XLIV. 16.

64. Haec et his similia ex malo cordis thesauro eructantes, rectum nostrum et irreprehensibile dogma irrident, simulque Deo odibilis Mammonae fide gloriantur; felicitatem iactantes esse nequitiam eius, utpote ex hac bene nutriti, et abundantiore copia tum triticum tum necessaria alia redimentes; neque id acceptum bonorum omnium auctori Deo referentes, neque vitae nostrae provisorii et curatori gratiam reddentes. Deficiet nos tempus atque oratio si talia persequemur. Nam quae linguae possent horum perversitatem malitiamque enarrare? Satis est unum instar omnium ad universam rem declarandam dicere: “ malorum doctorum malae doctri- ,, nae; vel malorum seminum mala seges. ,, Nam quae illos evangelii adversarius, verae religionis hostis et apostata, zizaniorum sator, in arcanis suis scelestisque initiationibus docuit, haec mente retinent, in his laetantur miseri se consecratos adolevisse. Acerbae exitiosaeque spinae contra ecclesiam Dei succreverunt, purum sincerumque pietatis semen suffocantes. Hanc enim ob causam eos diabolus excitavit subulcos, opiliones, bubulcos, harae, stabulorum, caprilium, et cuiuslibet huius

Gr. p. 127.

generis colluviei atque immunditiae, ut hi scilicet beluini plurimumque ruditatis habentes, Deique notitia maxime alieni, pravis eius et irreligiosis studiis ac voluntatibus subservirent, in hoc ei gratificantes. Instar quippe armorum et instrumentorum his hominibus abusus est, non ad barbaros fugandos, gentes domandas, regionem hostilem sub tributum redigendam, aliudve quicquam adversus hostes bene gerendum, sed ad pietatem omnem, contra quam illos armavit, expugnandam: ut tamquam arieles murales admoventes, Christi ecclesiam per eos quateret, et symbola ac monumenta salutaris Domini incarnationis, impie et furiose admodum subverteret. Propterea templorum spoliationem ac profanationem Mamonas ausus est, et habitacula daemonum ex monasteriis effecit; stabula atque sterquilinia in ecclesiis Dei statuit; quorum facinorum pars nostro adhuc tempore perdurat visibilis. Nonnulla denique sacra loca etiam auro contra vendidit; idque magnopere clamant Flori et Callistrati appellata monasteria (1).

65. Quod vero magnopere Mamonae tempora iactant, hoc etiam illorum stultitia et absurditate dignum est. Plurima enim ab historicis oretenusve narrantibus audire est; sunt et aliqui adhuc superstites, ad haec praedicanda servati; ex quibus discere possumus qualia et quanta tunc ex ira divina contigerint mala. Ex quo Mamonas fidei nostrae molestus esse coepit, et bene compositum ecclesiarum statum oppugnare, tamquam divinitus inflictae plagae et castigationes, morbi gravissimi et flagella; quorum multitudine, et calamitatum magnitudine perterriti nonnulli tunc praesentes, opportune ut par erat, historiae tradero dignum censuerunt genera quoque malorum quae experti sunt huiusmodi (2). Pestilentes mortes quae homines corripuerunt, nemo potest enumerare, quantumque numerum depastae sint; quibus se subtrahens is qui causa illarum erat, procul regia urbe, casuum interrecivorum metu, plerumque degebat. Namque apud Nicomediam eiusque suburbia diversabatur, immo etiam longe ulterius. De multitudine autem infinita defunctorum, per litteras ii quibus urbis negotia commissa fuerant, illum edocebant, millibus plurimis quotidie numeratis, ita ut sepulcra corporibus fierent angusta, et aquarum quoque receptacula his opplerentur, et quisquis alius cadaveribus recipiendis locus erat idoneus; quorum pars ne sepulero quidem tradebantur, sed prout se res dabat abiiciebantur, iustisque funebribus destituebantur. Non enim videre erat unum mortuum in sandapila deductum, sed tres vel etiam quinque, et quotquot a baiulis ferri poterant: quodque maxime insperatum erat et terrore plenum, ii qui mortuorum sepulturam curabant, praecedebant illos ad tumulum, repente vita erepti, et quasi invicem moriendo praevinentes. Adde his terrores, et horrenda prodigiosa phantasmata, humanis auditibus mentibusque nova et incognita, quae noctu diuque visebantur atque audiebantur palam multis; et phantasias atque sonores supra capita apparentes et exitium interminantes; nomina etiam aliquando et numerus mox moriturorum audiebantur. Et haec quidem supra terram. Sed adhuc his peiora, quae antea sub terram quam circa terram fuere. Non enim iam diutius peccatorum magnitudinem tellus ferebat. Quantum fuit terrae motuum, tre-

Gr. p. 125.

1) Horum monasteriorum notitia est in Constantinopoli christiana lib. IV. ed. paris p. 153, et 156.

2) Reapse calamitates, nominatimque pestilentias sub Copronymo saevientes, passim historici byzantini tum editi tum inediti narrant. Et quidem noster ipse Nicephorus in breviario historico.

mituum, et concussionum negotium, horrendum prorsus et mentem orationemque humanam excedens! Videbantur enim telluris quati fundamenta, eaque cardinibus concussa everti et distrahi, nec iam sedem suam nexumque tenere. Qua super re verbis parcendum censeo; namque ipsorum sumptuosorum aedificiorum, et villarum ornatissimarum, tuba veluti, clamant ruinae, quae incolarum oppressorum factae sunt sepulturae: haec enim subversa terrae motu aedificia fecit eis sepulcra ultio divina. Atque haec potissimum calamitas incubuit circa colles et eminentes locos, quae nunc quoque circa regiam urbem rudera iacent.

66. Sed neque aëris terrores, creatore offenso, quiescere ac silere poterant. Videbantur enim tunc hominibus de caelo sidera in terram cum impetu omnia ruere, ita continenter aërea perturbatione per universi orbis terminos subito diffusa: simul enim eodemque tempore tum orientalium, tum hespericarum regionum incolae, et hieme et noctu, haec fieri videbant. Nec vero quisquam, prout hi praecleari faciunt, caelestia haec, nebulosos quosdam densosque vapores fuisse obiiiciat, quibus circa terram aër refertus, deinde suo proprio cursu in altum elatus, et in aetheris permixtus regione, calore concepto, ita dicta astra discurrentia effecerit, et faculas et titiones appellatos, cometas quoque, et barbatos globulos, et quaecumque alia huiusmodi solent phaenomena apparere; sed probe sciat, novum revera aliquid tunc in elementis exitisse. Etenim modulo solito atque ordine excesserunt, dolorem suum ob eas res ostendentia. Seque ipsa quodammodo natura imitabatur, ut ne tum quidem pati omitteret, quae Christo salutarem passionem in cruce obeunte, creatori suo ac domino patienti compassa fuerat; quo tempore luminaria caelestia invicem concurrerunt, tenebraeque insolitae et intempestivae, diurni luminis seriem interruperunt, et petrae scissae sunt, et patefacta sepulcra, et mortui revixerunt, et quotquot alia tunc contigerunt, statum suum creatura novante.

Haec scimus olim quoque impiis Deum comminatum, et reapse his impacta fuisse, cum elementa fines suos excesserunt, divinis obsequentia nutibus. Discretet autem nemo, nisi forte Dei iudiciorum ignorantia laborat. Nos quidem scripturis a sancto Spiritu dictatis oportet credere. “ Impii replebuntur malis *. Et, peccantes persequentur mala *. Et, impius in malitia sua peribit *. Et, reservatur **, ad diem malam *. Et, in sinum convertentur cuncta iniquis *. ” Palam est contra Sodomitas divinae irae demonstratio et correptio, cum ignea pluvia descendens, omnia regionis eius circulatim depascens rededit in cinerem; quibuscum finitimorum quoque nonnullas urbes ignis absumpsit, quarum nunc adhuc, ut aiunt, indicia supersunt. Quin et antea aquarum diluvium mundo supervenerat; quo tempore pluviale sine fine caelum, immensam supra peccatores insolitarum atque incredibilium aquarum copiam effudit: cum inferne abyssi fontes sunt disrupti, superne autem caeli catarractae patefactae sunt, universis omnino pereuntibus, et cunctis terrae cacuminibus obrutis: unus autem iustus vir cum liberis atque mulieribus arca lignea supra aquas delatus incolumis fuit, alter veluti Adamus, Deo miserante, ne universum in terra humanum genus deficeret. Quia igitur haud iuxta naturae cursum illa evenerunt, non enim fines suos caelestia servarunt, nihil vetuit quin postea in terram ignis sulfurque a Domino plueret, subitoque omnia exurentur. Utique imminabat manifeste irae fulmen, nisi Dei nota praevaluisset

Gr. p. 129.

Pr. v. XII. 1.
 * XIII. 21.
 * XIV. 32.
 * XVI. 15.
 * XVI. 23. 26.

clementia, quae peccantium poenam sine dubio distulit, ipsorum paenitentiam expectans. Sed enim mihi hodierna peccata maiora multo videntur. Quia prisca illi adversus creaturam insanierunt, hi contra Dominum creaturae rabiem suam contumeliose exprompserunt; primo quidem divinum corpus excruciantes crucisque acerbae neci addicentes, deinde adversus eiusdem corporis sacras imagines debacchantes. Quamobrem haud se continere quæta elementa potuerunt creatore suo offenso, sed dolorem insolitum ob eam novitatem passa sunt. Mittamus dicere quot civilia bella hae rerum vices adversus Christianos concitarint, quae longum esset et operosissimum enarrare.

67. Sed valde exultant hi beluini ac stolidi, quasi prosperis successibus florentes, et superbiunt. At enim quae lingua temporum illorum penuriam, et ex penuria calamitates tragice narrabit? Fuit enim reapse fames omnium gravissima et acerbissima, quae neque praesente hac iam incipiente, neque antiquis apud historicos memoratis, minor extitit; atque illam quae Hierosolymitanos obsessos corripuit, prope exaequavit. Nam et illic, ut narrant, fame pressae excruciatæque infelices matres partus proprii carnes miserabiliter gustarunt, naturam sui propemodum oblitæ. Et apud nos eadem calamitate adactæ ventris sui foetus mulieres aerumnosæ vendentes, cibum sibi ex viscerum suorum distractione curabant. Aiunt enim vix quinquaginta aureis tritici modium penuria premente coëni potuisse. Et illic quidem hostium incursio, diuturnæ obsidionis spatium, urbis conclusio, tamquam reti, ab exercitu captæ, calamitatis eius et inenarrabilium malorum causæ erant. Apud nos autem non barbarorum incursio, non hostium adventus, non valla ab adversariis circumniecta, neque aliud quodlibet exterius, sed offensa fides, manifeste id efficiebat. Nam qui apud nos regnabat apostata et tyrannus, quovis inimico aut hoste per suam apostasiam infensor erat et asperior. Sed illi quidem suorum adversus Christum facinorum poenas luerunt; et hi nostri paribus malis irretiti fuerunt: unus quippe idemque ab ambobus offensus fuerat. Haec divinae iustitiae ira fuit; hanc Dei offensores mercedem illinc referunt. Quae nihil considerantes Christi hostes, nolunt intelligere, quod sicut olim iudaicus populus, ob Manassis Iudaeorum regis adversus Deum offensas, poenas totis quadraginta annis dedit, et plurimas intolerandasque calamitates pertulit; et postea etiam, regnantibus pietate ac iustitia principibus inclytis; ita pariter ob irreligiositatem atque nequitiam Manassis nostri, et antea gravissimas Christiani experti sunt correptiones, et nunc nos perferimus, neque finis corripiendi erit, quamdiu illius impii mentio in consecratorum lingua perstabit. Quare nunc quoque tempestive dicetur: et populus non est, conversus, donec clade percussus fuit; et Dominum non requisiverunt *. „ Ecce enim ab orthodoxia nostrorum dogmatum, et Dei iudiciis damnantur. Et percutiuntur quidem, non tamen convertuntur.

Gr. p. 130.

* 18. IX. 13.

68. Denique quod vel maxime istorum impietatem palam facit, id ego nolo sponte omittere. Nam quia paucos ante annos, principis feminae, orthodoxiae ornamento inclytæ, regale fastigium tenentis (1), mirum et divinum studium pro fide nostra exserentis, spiritum Deus suscitavit, atque hi scelesti, edito divinitus de-

(1) Videsis adnotationem ad textum graecum.

creto, ex hac urbe, quam male irreligioseque insederant, bene feliciterque puls fuerunt; errantes planetarum more sectam religiosam quaerebant, in qua imagines monumentaque Christi incarnationis non apparent. Invenere autem dilectam sibi iamdiu Manichaeorum incredulitatem et atheismum, suaeque sententiae consonam, placitisque faventem, eaque docentem quorum ipsi iamdiu desiderio et amore tenebantur. Propterea plerique istorum postquam confessionem admissam nostram iurati fecerant, postremo vesaniae illi adhaeserunt: in qua deprelensi nonnulli supremum supplicium, prout leges iubent, gladio animadversi subierunt.

69. Est autem omnium miserrimum, et luctu, genu, lacrymisque dignum, quod ab horum opinionibus atque verbis transversi aguntur huius temporis sacerdotes atque episcopi (1): et qui deberent perditas oves revocare et inspicere, utpote recta dextraque sententia decerrantes, et a mala bestia retrahere, has contra per praecipitia et barathra infidelitatis propellunt; quum oporteret potius maxima salutis adiumenta ab his expectare. Quid porro cum iis agitur, vel quid accidit? Contrarium penitus. Cum hebetiores sint magisque magistris suis pecudei, ab his potius decipiuntur, et illicita docentur, deteriori parti se addicentes, aequae ac illi in coeni gurgitem praecipites ruunt, secum operum socios abducunt, et tamquam exitiabilibus instrumentis suarum adversus orthodoxos contumeliarum atque iniuriarum utuntur. Quippe doni Spiritus unctionem penitus abnegantes, et sacram quamlibet canonicamque regulam abrogantes, atque ecclesiasticae omnis constitutionis ordinationisque obliti, civilibus legibus actibusque vivunt, et mundanis magistratibus sunt obnoxii, et victu, moribus, conversatione, iudiciis, cunctis denique vitae actibus, his obtemperant ab iisque reguntur. Sed non est haec Iacobi portio, neque huiusmodi sunt orthodoxorum dogmata ac sententiae, neque tale vitae ipsorum propositum; immo contraria omnino, ac illi solent perditionis operatores, si certe invicem conferre licet, via pergunt. Atque ut summatim dicam, hi iniquitatem omnem oderunt, virtutem omnem ambiunt, quicquid bonum est honorant, egregia omnia adamant, omnem Deo placitam conversationem sectantur: sanctam omnem rectamque doctrinam recipiunt, quicquid ad sacram ecclesiam adinet studiose recolunt; per quae Deo appropinquant, aeternique regni heredes fiunt, angelorum consortes, sanctorum sodales; in omni demum re, quod laudabile est et egregium, faciunt. Quorum nihil adversarii agentes, ignominia replentur, divinisque iudiciis damnati in aeternum erunt.

70. Quia (2) vero a Christi hostibus nonnulla iactantur, quae mendacii patrens illis adflat, agensis cuiusmodi haec quoque sint consideremus. Gloriantur enim, propter illatam Christo ecclesiaeque contumeliam, diuturnae vitae spatia cum ma-

(1) Intellige potius episcopos sub Leone armenio iterum factos iconoclastas, quam illos pseudo-synodi sub Copronymo, de quibus diximus in adn. ad textum graecum.

(2) Sequentem sesquipaginae tractum ait Petavius se in parisiaco Theophanis codice invenisse, tamquam ex Nicephoro excerptum, quod ideo in calce posuit. Historiarum Nicephori in editione Iuparea. Ceteroqui hic tractus in Theophanis chronico non legitur, neque ad id pertinere potest, quandoquidem Theophanes plene satisque de Copronymo proprio in loco suisque verbis dixit. Fuit itaque hoc potius extravagans aliquid παρὰ τὸν ἄρθρον codicis parisiaci. Nos vero demum comperimus hoc fragmentum in duobus ineditis chronicis vatic., Georgii nempe Hamartoli p. 189, et Iohannis siculi p. 356. Et variat quidem medioeriter hoc excerptum in praedictis chronicis a nostro Nicephori totius operis codice, cui tamen unice nos adhaerendum putavimus, utpote integro et nulla cuiusquam manu interpolato.

ximis voluptatibus Mamonae fuisse concessa, eundemque felicitatis culmen adtignisse. Sed et victorias de barbaris et egregia plurima facinora ei adscribunt, quae sobrios homines ne audire quidem aequum est. Sed ne forte aliquibus simplicioribus rudioribusque ea mendacia fraudi sint, coarguenda singula a nobis erunt, ut quantopere stulti se ipsos inanibus his sermonibus ludificentur, intelligant. Igitur cuncta illi perquam turpia fuisse, eumque Deo, angelis, ac religiosis hominibus execrabilem extitisse, minime est obscurum. Nam quum in omni se libidinum genere miser hic volutaret, iisque corpus suum et animam conspurcaret, quae barbaris quoque et ethnicis vetita sunt, longe pecudes ipsas foeditate superavit. Atque haec non pauci qui ei administri fuerunt et adhuc vivunt, testari poterunt; nec non et varia corporis incommoda quibus idem fuit obnoxius. Doloribus enim atque cruciatibus, qui explicari dicendo nequeunt excarnificatus, cuiusmodi ulcerosa corpora perpeti consentaneum est, male aerumnoseque erat affectus. Etenim nonnulla membra ulceribus adesa erant, diffluentibus carni^{is} * partibus. Sed et perpetuo furii perterritus, moleste nocturnum tempus misereque traducebat, deliberata fortasse consilia demorans, dum ei vexata religio ex adverso consisteret. Omitto victus insuavitatem ac turpitudinem: quicquid enim cibi per fauces traiecerat, id statim vomitibus exernebat. Namque illam in famulos saevitiam ac feritatem, atque in exigendis obsequiis acerbiter, quaenam oppressa corpora dicere queant? Caedebantur quotidie plagis multis illorum terga ulnaeque: neque feris carnivoris humanius in eos fiebat. Iam membrorum mutilationes, et oculorum excaecationes, ac reliqua id genus horrenda supplicia, iniquasque immerentium hominum caedes, et acerbissimas in flammis mortes, quid adinet enarrare? quorum partim fortitudini virtutisque invadebat, partim gloriae ac dexteritati (1). Namque ii, qui religionis causa, haec et peiora passi sunt, aliam postulant et quidem amplio^{rem} descriptionem (2).

Gr. p. 132.

* gr. σαρκίαν.

71. Postremo quum scelerum suorum terminum adtignisset, acutarum februm ardoribus exaestuans, gehennae flammam, quae se mox excepturae erant, praevisione contemplabatur, ac pervigilis illius vermis morsus praesentebat, graves sine requie clamores edens; quae erant gehennae quaedam initia. Tum demum impietatis suae sensu paulisper tactus, religionis nostrae adiumenta petebat; et comitantibus se sacerdotibus sacros Christianorum hymnos canere mandabat: qui tamen illico recusabant, numquam se canere solitos aientes, sive res ita se haberet, sive quia illius exhorrescerent crudelitatem et iracundiam. In his ergo tantisque deliciis constitutus, quibus etiam Diocletianum ac Maximianum immortuos accepimus, malus homo male atque infeliciter periens, vitae finem nactus est. Mortuus est autem navigans aliquot extra urbem passuum millibus, dum e Thraciae regionibus reverteretur, in quibus cum exercitu fuerat. Nam terra omnium mater homicidam hunc, qui ipsam innocuis sanguinibus inundaverat ac polluerat, apud se mori non est passa. Quam sunt ergo reprehendendi ac miseri, qui insipienter illum praedicare beatum non erubescunt! Et quidem vitae eius tempus non admodum prolixum fuit; etenim annos haud plus ·LVIII· natus, animam simul et corpus perdidit; et hos ipsos, Deo

Gr. p. 132.

(1) De aulicis proceribus a Copronymo neci addictis Nicephorus in breviario ad an. 766.

(2) Idem Nicephorus op. cit. ad an. 765.

permittente, haud feliciter exegit, quia divinis beneficiis fuit indignus. Vel, ut magis proprie dicamus, Deo tempus proferente, iusteque consulente, ut heic etiam suorum facinorum poenas partim degustaret, moxque non sine gravibus doloribus turpissimam vitam abrumperet, parata sibi a divina ultione supplicia in posterum immortalia et sine fine miser recepturus, acerbiores scilicet ac diuturniores, cum patre suo poenaeque coherede, in gehenna cruciatus perpessurus.

72. Quas vero confingunt eius victorias, eae huiusmodi sunt, ut unam e maximis memoremus. Postquam expeditionem suscepit adversus occidentalem nobis scythicum populum (1), universum suum contraxit sub signa exercitum, commissoque cum hostibus proelio, quam felix fuerit belli exitus, publica sunt testimonia. Nam usque ad hanc diem circa Anchialum (2) urbem, valles campi que interfectorum membra demonstrant. Nam scythicis gladiis cunctus paene Romanorum exercitus concisus fuit. Quod si exiguum aliquod nec gravioris plane momenti egit, id quidem legimus in eius litteris ad regiae urbis incolae scriptis; in quibus valde se iactat hic mendacii famulus et sodalis, multum quoque Dei odium infinitis iuramentis ad creatoris contumeliam prolatis, prae se fert; cum videlicet gentem illam adversus duces suos rebellantem deprehendit (namque hoc saepe faciunt Scythiae, utpote barbarico more imbuti, et duas in partes plerumque divisi, si forte illos voluntatibus suis obsistentes cognoverint.) Quae seditio tunc accidit cum dominus illorum Sabinus, ad Romanos profugus defecit (3). Tunc igitur gentis civile discidium et seditio, brevem Mamonae rei bene gerendae occasionem dedit. Interim vero orientalium barbarorum vel solam mentionem reformidabat; ita ut in concione dixerit, se non audere vel contra paucos illorum cum universo exercitu suo pugnam conserere. Sed cum apud ipsos more solito civilis commotus est gladius, ferrumque de partium diversitate decernebat, atque in mutuuum ruebant exitium, latrociniali * potius quam militari more ceu incognitus Armeniae provincias invadens, castella illic cepit consentientibus incolis. Armenii autem Syri que christiani erant; neque enim hosti pagano umquam ipse occurrisset; quos etiam, contra datam iureiurando fidem, exules transtulit ad Thraciae fines (4): cuius perfidiae ultionem thracicus campus ut reor nunc clamat. Saraceni vero quum incursionem cognovissent, quamdam gravis armaturae phalangis obviam miserunt, quae quinque millium numerum non excedebat. Quorum adventu cognito, fugam statim cum sequente multitudine arripuit, et ne appropinquare quidem illis est ausus. Haec igitur fortia illius facinora, et de hostibus relata trophaea sunt.

73. Quasi vero alioqui oporteat victoriis strenuisque gestis, et longo imperii periodo, aliisque rebus quibus huius vitae felicitas prosperitasque indicatur, fidem religiosam metiri; et non apostolicae potius doctrinae adtendere, illa autem Dei iu-

(1) Bulgaros et Hunnos, ut ait idem Nicephorus in breviario.

(2) Apud Petavium in dicto Nicephoro excerpto graece Ἀγχιάλον mendose, itemque omnino apud Hamartolom et Siculum. Petavius scripsit latine *Acheloum*, existimans ita emendare; sed vera lectio est codicis nostri vaticani Ἀγχιάλον *Anchialum*. Et quidem vocabuli rectam scripturam habet Nicephorus in breviario ad an. 763, ubi infelicem Copronymi ad Anchialum pugnam describit; praeter aliam calamitatem apud eandem Anchialum an. 766.

(3) Sabini Bulgarorum ducis defectionem a suis, et ad Copronymum perfugium, narrat inter ceteros, noster Nicephorus in breviario ad an. 763.

(4) Rem memorat noster etiam in breviario ad an. 753.

diciis permittere, qui non fidem rectam tantummodo sed et vitam a nobis moresque optimos et evangelicos praestari vult. Horum enim alterum sine altero mortuum est; et qui uno destituitur, alterum quoque desiderabit: quarum rerum numquam improbis cura fuit. Quamobrem cur non, hoc omisso despectoque, quasi nec regnaverit, neque bella gesserit, neque omnino vixerit, atque ut exigua reputantes ea quae isti extollunt, ad illos transiant qui res magnas in vita sua praeclare gesserunt, victoriasque per universum orbem de cunctis propemodum populis retulerunt, et trophaea adversus hostes erexerunt; diuque viventes, et in magnam felicitatem elati, imperiique illustrem gloriam famamque consecuti sunt? ita ut horum religionem et aemulemur et magnificemus; miremurque feliciter gesta, et stupore prosequamur, eorumque vitam ac mores imitemur; ut in futuro quoque saeculo paratam illis sortem iustissime consequamur (1). Atque ut multis omissis, paucos memoremus, Alexandrum haec Philippi mihi cogita macedonem, qui orbem prope universum obtinuit, cunctosque graecos ac barbaros populos domuit sibi subiecit; qui instar avis volans, celeriter mundum discurret, et vehementia ac velocitate pardaleos speciem prae se ferebat. Sic enim nonnulli interpretes locum illum (Danihelis *)

* Dan. VII. c.

Vel Caesarem mihi narra Augustum, qui maiore spatio post illum, ditionem eius occupans, gloriosum imperium sibi constituit; quandoquidem Macedonum potentia minor quam Romanorum fuit; regnique tempus tam ei prolixum fuit, quam prope universum fuit vivendi intervallum Mamonae. Scio equidem Christi professionem tibi ruborem non esse illaturam, quominus gratum habeas Herodis quoque infanticidium laudari; idque unum dolere, quod quaesitus ille, occisorum numero non sit comprehensus, sed fuga in Aegyptum evaserit. Ecce enim septem supra triginta annis regnum Herodis, ut aiunt, perduravit. Mirare mihi etiam atheniensem Timotheum (2) qui beatus fortunam habuit in vita gerendarum rerum comitem. Cur item Senacherimum non iactas aliosque Assyriorum reges? ut etiam ad vetustiora hinc convertamur; et post illos vel ante illos; Nabuchodonosorum eiusque regnum nonne admiraberis? quamobrem etiam malleus universae terrae ab oraculis Spiritus denominatus fuit *, ad conterenda perdendaque omnia quibus ingrueret. Medi vero et Persae, quatenus a Deo sanctificati * et deducti, gigantesque advenientes cum gaudio simul et contumelia, nempe ut iram sanctificantis eos comple- rent. Et christus Dei Cyrus, qui illorum dux erat, appellatur *; hic, inquam, nonne te celerius ad fidem perducet? Mitto plura, ne verborum cumulus fiat. Sed dices, Mamonam Thraciae castella muris communisse (3). At quoniam tibi hoc ad fidem religiosam magni momenti est, tribue gloriam huius fidei Romulis atque Re-

Gr. p. 135.

* Hier. L. 23.

* Hier. XXII. 7.

* Is. XLV. 1.

(1) Nempe etiam Zuinglius in fidei suae confessione ad Franciscum I. Galliae regem, cum sanctis utriusque testamenti hominibus collocat portentose in paradisi sedibus Herculem, Theseum, Socratem, Numam, Catonem, aliosque aliquot ethnicos rebus gestis celebres.

(2) De celebri hoc Timotheo, discipulo suo, diu loquitur Isocrates in orationis de permutatione parte nova, quam nos Mediolani olim latinam fecimus atque illustravimus, quo tempore litterarii cursus nostri tirocinium posuimus.

(3) Nieephorus in breviario ad an. 753.

mis, et Romae maximae cogita celebritatem, et excelsum foundationis eius decus. Aemulare religionem illius, qui magnam condidit Alexandriam, loci obstupesce oportunitatem, Nilique arva irrigantis incrementa annua, eumque ut fructiferum honore prosequere, atque ita a veteris Aegyptiorum superstitionis errore non aberis. Ninus tibi caput professionis esto, qui suo nomine urbem Niniven excitavit, cuius transitus trium dierum itinere demum perficiebatur.

74. Transi hinc, si tibi volenti est, ad israheliticae gentis reges, eorumque felicitatem et regnandi spatium considera. Unus tibi instar omnium sufficiet, decus enimvero ingens et gloriam religionis habens! Est hic Hieroboamus servus et rebellis. Postquam enim Salomon prophetae Davidis filius ex hac vita migravit, ille ex Aegyptorediit, ubi profugus antea latuerat. Tanta vero fortuna ac felicitate usus est, ut gentem in duas partes secare potuerit, et plurimum tribuum numerum abducere, propriamque ditionem ac regnum sibi segregare, et regia praetoria statuere, atque a Dei cultu populum abstrahere, daemonibusque exitiosis admovere, aureas vitulas, loco sacrae religionis, stultorum adorationi proponens. Quibus longe antistabat, pulchritudine operis, acclamationibus, et harmonia musica resonantius, prodigium illud tuum (1) aureis ornamentis permirum, et incautorum oculos varietate ac magnitudine attrahens, illud inquam babyloicae statuae ab artificibus aemulanter oppositum. Quis tibi videtur magnus ille audax Ozias, qui rem supra suam dignitatem attentavit, ideoque lepra percussus? Manasses autem, te iudice, nemo parem habebit; hic enim omnes impietate et atheismo celebres superasse narratur, qui omni scandalorum atque abominationum genere se subditosque suos obruit. Atqui horum, alter annos quinquaginta, alter vero quinque supra quinquaginta iudaici populi tenuit imperium. Irridebis autem ac despues religiosum Iosiam, qui pietatis suae testem Deum habuit, ceterisque recta fide antecelluit, quia inglorius vitam finivit a nescio quo pugnatore vulneratus, dum proelii pericula non satis cavet. Illorum omnium, regni spatium praesentisque vitae felicitatem admirans, mores imitare, et vitae genus ac religionem ambito; plaude, acclama, laudibus eximiis orna: vitam sectare, facta aemulare, libationes demum ac victimas illis adfer, gaude eis sacrificans, atque ut tuis haec adhibe, si placet, adora, hymnis celebra, sacris ritibus cole, responsones fatidicorum audi, interroga geomanticos, engastrimythos consule. Quid aliud dicam? curre ad daemones, a quibus magister tuus agebatur, ut facilius sis felix, ut pane vinoque implearis, reque omni quam terra suppeditat, quaeque a terrenis appetitur. "Fili hominum (magnus vobis inclamat David, „ceu vocalissima tuba, tamquam de specula celsoque loco praedicans) usque quo „gravi corde? cur diligitis vanitatem, et mendacium quaeritis *?"

75. Grande aliquid isti existimant esse res praesentes, et corruptibilibus atque caducis totum vitae negotium circumcludunt. Unde, inquam, tibi parva illa, quam tantopere iactas, felicitas? unde, quaeso, stipendia eum comparasse putas? Nisi tibi molestus est sermo, audi et cognosce. Christi inimicissimus, auri amantissimus tyrannus, pecuniae mancipium, qui Lydum illum (2) auri insana cupiditate vince-

(1) Videtur loqui Nicephorus de aliqua Copronymo erecta insigni statua.

(2) Midam scilicet, quod nomen imponit Copronymo Nicephorus etiam in breviario ad an. 767, quo loco narrat totum paene imperii aurum ab illo in aerarium suum congestum fuisse, spoliatis populis.

bat, aurumque ac ventrem loco Dei habebat, exactor gravissimus et inexorabilis, tributariorum clavum magis magisque adgravabat frequentibus annuisque tributorum incrementis, agricolas omnes premens et opprimens iniustissime, adeo ut uno nummo aureo universa viri agricolae substantia emi facile posset. Novi ego tributorum causa infelices homines celsis procerisque arboribus manibus illigatis suspensos, ita ut in aëre diu alte penderent; atque hanc acerbam violentamque pertulisse poenam, quia publica tributa solvendo non erant. Tu vero non crubescis neque infra humum te abdis, qui proximorum tuorum vitam devoras, et popularium carnes, immo potius ipsas animas, levi auri pondere vendis; ac tuas delicias lucrumque exitiosum alienas calamitates facis?

Gr. p. 137.

76. Ideo tu imperii diuturnitate et felicitate gloriaris? Magnae tibi videntur res praesentes, et omni admiratione dignae? Commove deinceps contra creatorem linguam; armatas adversus Unigenitum exsere manus; contemne Christum, quia in terram adveniens, humili vilique specie apparuit, atque omnium pauperrimus, neque habens ubi caput reclinaret, vulpibus avibusque egentior, brevem discipulorum numerum trahens, atque hos egenos ac pauperes: morti turpissimae ceu maleficum sontemque addicito: irride crucem atque passionem, quam tui causa subiit: prodigiis discrede, miracula despue, ludibrio habe cum Iudaeis resurrectionem, obiurga discipulorum inopiam, sine pecunia, sine baculo, una cum tunica quaqueversus euntes aspernare; et puleros evagelizantium pedes, infaustos existima: deride testes veritatis in doloribus et adversitate patientes: facultatum omnium iacturam sannis prosequere, et ad quamlibet perferendam molestiam alacritatem, pericula ipsamque mortem tolerandi fiduciam vitupera. Idecirco tibi vitandi videntur sancti, amabiles autem persecutores; quia illi quidem succubuerunt, nihilque rerum praesentium lucrati sunt; at hi possessione gloriae non exciderunt. Ignoras enim alia esse sanctorum recte facinora, vera fide speque prout ipsi iudicant digna, sempiternam vere gloriam splendoremque perpetuum comparantia. At persecutorum prava sunt opera et scelestas, et ipsorum atheismo digna: quae cum eorundem memoria statim extinguuntur, veluti fumus a turbine celerrime dispergitur; quamquam ea tibi in admiratione sunt, qui praesentibus tantum es addictus, nullamque repositorum dignis bonorum in futuro aëro spem foves.

77. Risui tibi esto sanctorum et ascetarum virorum vita, qui in corpore angelicos et sine carne mores demonstrant. Maledic continentiae, humilitati, mansuetudini, silentio, patientiae, chaumoniae, paupertati, solitudini, mundi mundanarumque rerum fugae, et aliis quibus Deus delectatur et gaudet: os dilata adversus angelicum et apostolicum indumentum (1): coge eos qui in solitaria vita honorabi-

(1) Iohannes siculus ms. chron. f. 165. b. ubi de monachatu, praesertim ex Euselij historia ecel.

Πόδες γυμνοί και τοίς αποστολικούς επόμενοι, μηδέν νεκρόν φέροντες; κομὰ σύμμετρος, περιβολή τύφρον κολαζουσα. ζώνη τῆ ἀκόσμου κοσμία. μικρόν τι τοῦ χιτῶνος ἀναστέλλουσα. και ὅσον μή ἀναστέλλειν βῆξιμα εὐσταθής. Nudi pedes, apostolica vestigia prementes, neque aliquid mortuum gerentes: tonsura congrua: vestis quae fastum cohibet: zona inornatum hominem decens, quae tunicam aliquantulum contrahit, quantum gressui non impediendo satis est. Porro etiam Hamartolus in chronico inedito post longam monasticae caelibisque vitae apologiam ita concludit p. 89-90. Ταῦτα δὲ ἐκ πολλῶν ἐρητισσόμενος, ὀλίγα ἀναγκαίως συντίθεινα διὰ τοῖς ἐπαπορεύοντας ποτε και πού και ποθεν ἢ τῶν μοναχῶν ἡρεζικο διαγωγῆ και ἀσκησις και τάξις; πού τοῖνων εἰσίν οἱ τήν μοναδικήν πολιτείαν, μετά τῶν ἄλλων τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δεῖων παραδόσεων και δεσμών, εἰκονομάχοι εὐσεβεῶς και ἀνοήτως ἀπαβαλλόμενοι και διακτιόντες; ἀρετῆρανεῖς ἰουδαῖοι, και κατά τόν ἀσβεβῆ και δεσπονηγῆ

liter vivunt, coge inquam professionem Deo factam violare, vitæ genus refingere, habitum immutare, nigram asperam laceramque vestem deponere, candidamque et splendidam induere: duc in publicum, in theatrum impelle, accusa, calumnias necete, turpitudines excogita (1); ob quas, nisi voluerint votorum Deo oblatores transgressores fieri, damnentur innocui et insontes: indignos memoria (2) appella, quandoquidem etiam Christus, quantum in te est, divinitate expunctus simplex homo appellatur. Hæc Christus tuus (3) atque magister, persecutor meus, et Christianorum, immo potius ipse Antichristus. Voluptatem huius vitæ quæris? Sinceram fidem, et actuum puritatem et spectabilitatem voluptate vis meliri? Profecto potes, siquo teneris veritatis studio, actuum considerata natura, qui a pietatis in Deum finibus procul absunt, hinc cognoscere quam sint fallacia ac despicabilia ea dogmata, quæ animæ periculum creant; atque ita demum magistros horum ac patres repudiare et abiicere.

78. Secus vero, superiorum fidelium regum qui magnum atque laudabile pietatis studium habuerunt, professionem et de Christi incarnatione sententiam recipe et amplectere; atque horum cogita magnificentiam atque splendorem, nec non fervorem quem erga immaculatam omnique reprehensione carentem religionem nostram ostenderunt, et rectorum dogmatum custodiam atque observantiam. Constantinus magnus hæc proponatur, ceu culmen et ara pietatis tibi spectandus; ut ex eo sermonem auspicer, qui pari atque hic temporis spatio dominatus est; et vide quam fidelis Deo visus sit et exlitterit, quantaque regni sui tempore effecerit: aras ac fana, in quibus abominandorum daemonum cultus peragebatur, a fundamentis evertit, sacrificia illorum et imitationes omnino exterminavit, Deique roborans confessionem, sacra templa nostra condidit et ornavit, liberalitatem plurimam et magnanimitatem erga eas expromens, libertatemque et fiduciam Christianis largitus est. Quin etiam in religiosis a se funditus aedificatis Deo templis sacra symbola magnæ Dei oeconomiae, prodigiaque et divina signa et Christi sanctorumque eius passiones perspicue magnisque impensis depingendas curavit, idque etiam in sacris vasis alibique honorabiliter effecit. Atque hinc sacris aedibus ornatum et pulcritudinem conciliavit, divini simul mysterii explicans edisserensque vim, et spectatores ad religionis memoriam excitans, eo plane modo quo narrantur ab evangelis, quæ sunt harum rerum testimonia indelebilia. Ipsa itaque templa magna immensa-que voce orthodoxiam eius clamant (4). Neque secus, qui conservantur adhuc cu-

μυσταγωγῶν αὐτῶν Κοπρώνυμον νέον καὶ πρόσφατον ταύτην δογματίζοντες ἐξ ἄκρας μαρίας τε καὶ ἀπονοίας καὶ ἀβελτηρίας μὴ νοούντες μὴ τε ἂ λέγουσι, μὴ τε περὶ τίνων διαβεβαιούνται ἡμεῖς δὲ ταῖς διδασκαλίαις τῶν ἁγίων πατέρων ἐπόμενοι, καὶ ἀρχαίων ταύτην καὶ παλαιῶν πιστεύομεν ὑπάρχειν. Pauca hæc e multis decerpens necessario congressi, propter eos qui nesciunt quando et ubi et undenam monachorum institutum asceticum ordine coeperit. Ubinam ergo sunt Iconomachi, qui monasticam ritam, una cum ceteris apostolicæ ecclesiæ divinis traditionibus, impie stulteque reiiciunt ac despiciunt? novi scilicet Iudæi, qui irreligioso Deoque odibili duce Copronymo, novam hæc recentemque sectam per summam insaniam, dementiam, ruditatemque excogitarunt; nec quid dicant, neque quid adfirmant gnari. Nos autem sanctorum patrum doctrinis obsequentes, hanc utique antiquam credimus et a religionis primordiis deductam.

(1) Hæc paulo uberius narrat idem Nicephorus in breviario ad an. 765.

(2) Probrosium nomen a Copronymo monachis impositum ἀμνημόνιστοι immemorabiles, illaudati.

(3) Hoc loco sic dictus Mamonas, seu avartitia, ut monui ad gr. text.

(4) De Constantini magni sacris aedificiis recole adnot. p. 66.

sorum ab eo numismatum typi (1). Hinc res feliciter gestas cognosce, qualesque et quantas de extraneis victorias retulerit, et quomodo illi imperium excreverit, et vita prospera fuerit, et aetatis spatium quantum humanae vitae abunde convenit, expleverit. Quid opus est dicere quam illustris atque gloriosus quoad vixit extiterit? Quod si aedificationum opera admirari tibi placet, cerne in transitu Byzantium in quantam gloriam ornatumque extulerit, tantopere augens, pulcris moenibus septisque, prout idoneum erat recipiendae regiae Romanorum stationi. Cur enumerem aedificiorum multitudinem ac magnitudinem, quibus ex omnibus summam est gloriam adeptus, quae neque visentibus facile est comprehendere, neque scribentibus possibile est exponere. Perge porro, et ad sequiora tempora veniens, discere quae post illum reges rectitudine dogmatum praediti effecerint. Specta mihi, si vis, Theodosium, ut de aedificiis sermonem continuem, quantum eandem Constantini urbem ampliaverit ac magnificaverit, et qualia templa, utpote eandem ac maiores sui orthodoxiae rationem retinens, struxerit. Reputa annorum numerum, qui tibi maxime cordi est et optabilis, regni eius prolixitatem, tu qui diuturnitatem in hoc mundo exoptas, et fluxas res absurdissime adamas. Etenim duobus supra quadraginta annis in regio throno refulsit (2).

79. Sed cur iam haec? Mirare, si certe melioris rei discretionem polles *, avi eius Theodosii magni erga Deum Deique famulos reverentiam. Quod enim circa Servatoris nostri incarnationem studium fidemque habebat, tum sacrae apud nos aedes ab eo aedificatae, tum etiam illae in occidente fundatae (3) depraedificant: tum et illi adversus barbaras concessas victorias plurimas libri narrant. Quarum rerum si vel unam audies, nisi tibi animi sensus prorsus obtusi sunt et debilitati, erga quoque cetera viri clara facinora propensiore animo eris. Hostilibus aliquando populis magno numero circumsepiantibus, bellumque atrocissimum intendentibus, ille ut more religioso praeditus, et fide erga Deum praefervidus, quod ei optimum consilium his contingentibus esse solebat, nempe ut armorum apparatus minime confideret, neque de exercituum multitudine sese iactaret, nec multum securitatis in virorum strenuitate collocaret, sed ad divinam potius opem semper confugeret, tunc enim vero ita se gessit, atque invicto huic adiutorio confisus est. Misit ergo ad quemdam in Aegypto Deo plenum virum, qui mirabilibus operibus inclytus erat, adhortans eum ut ad se veniret, quò illius precibus manuductus, proelium contra hostes capesseret. Ille autem adventum suum religiosi animi causa distulit, sed postquam orasset super baculum cui innitebatur, superque maphorium quod circa colulum gestabat, misit ea ad Theodosium: quibus hic cum fide * et religione susceptis, iisque confisus, maphorio quidem pro galea caput ceu iussus fuerat involvit, baculo autem lanceae loco dexteram armavit. Ac primus ipse ex universa acie sua procurrens, in hostes irruit. Quod quum barbari vidissent, in fugam statim sunt versi omnes, seque mutuo prementes magnam internecionem sunt perpassi, et quidem nemine adversario propinquante aut feriente. Sic ergo tunc illustre trophaeum de hostibus reportavit. Ex illo igitur tempore per omnem vitam his mirabilibus ac

Gr. p. 129.

* gr. ἰσχυροῦς
724.Gr. p. 140.
* gr. ἠρωτικῶς.

(1) Vide adnot. ad text. gr. p. 133.

(2) Videsis adnot. ad text. gr.

(3) Puta basilicam ostiensem, de qua nos diximus in praefatione ad Symmachum oratorem.

vietricibus armis praecinctus magis quam diademate regio gloriabatur, loco cuiusvis armorum his semper ornatus, eisque utens. Hac mirabili victoria ubique famigerata, magnae Alexandri urbis incolae publicum festum atque panegyrim singulis annis huius causa agitabant, quod iconium appellabant; nam regis iconem depinxerant, cum ipsis armis quibus olim incinctus fuerat effigiantes; quae res mirum illud quod olim acciderat praedicabat (1).

80. Sed non ita se gessit magister tuus Mamonas, cui nec religio nec fides inerat, sed impudenter atque furiose contra Deum sanctosque viros agebat, qui anathema apud ipsum erant: atque hunc apostolicum angelicumque monasticae vitae habitum abominans, qui est religioni eponymus, nomen monachis "immemorabiles", imposuit. Est enim religio peccatori detestabilis. Quae vero adversus illos tyrannice tyrannus fecit, dum promissas Deo professiones abolere cogens, et sacro habitu abiecto laicalem induere; insuper dum ex his aliquot mulieribus copulari coegit, et in ludis circensibus monachos et monastrias venerandas virgines, binos illigans publice traduxit, irreligiosissime atque iniustissime et contra omnem Christianorum legem sic agens, et quaecumque alia in eos fecit illegitima et impia, maiores quam hic sermonis negotium est (2).

81. Sed age hinc ad posteriores reges, si lubet, descende. Considera vitae annos et felicitatem, quoniam tibi fidei criterium sunt victoriae de hostibus, et praesentis mundi res illustres. Tu novae fidei, seu potius novi dissidii atque infidelitatis auctor, ingrati animi creatura, et luxuriae mancipium, specta veterem Iustinianum, quam ferventer et publice Verbi incarnati imagines honoraverit: hic duo *Gr. p. 111.* de quadraginta annis romanum imperium tenuit. Quanta autem adversus barbaros felicitate usus fuerit, plurimae de illo et gravissimae historiae narrant, idque notum iis qui studiose eos libros revolvunt. De conditis aedificiis gloriaris, eaque ad fidei testimonium adsumis? Alia quidem omitte plurima et maxima et quemvis numerum excedentia, in quibus magna formarum varietate et Verbi incarnationem et sanctorum certamina depingenda curavit, per sacra nimirum templa et alia aedificia. Unum tibi pro omnibus satis erit, quod nomen habet a sapientia Dei Verbi, templum. Hoc est miraculorum mirabilissimum, toto orbe famigeratum, omnium quotquot in historiis memorantur, immensa amplitudine, et eximia pulchritudine, stupendissimum visuque dignissimum. Heraclio autem, ut intermedios praetermittamus, ne parem quidem invenire facile est. Quantus eius fuerit erga has res religiosas amor ac veneratio, magna voce praedicant excitata ab eo templa; cuius etiam non manufactas servatoris nostri Christi imagines tempus conservavit, quarum potissimum amore et studio aestuabat; ut neque domo discederet, neque iter absque illis adgredi vellet, sed his peregrinationis comitibus ducibusque tutis uteretur (3). Preces vero eius ad purissimam dominam nostram Dei matrem, sanctorum commemoratio atque invocatio, quantae fuerunt? Ne respirare quidem absque harum usu solebat. Quanam porro fuerint res gestae eius ob hanc tantam fidem ac re-

(1) Rem hanc non S. Sophronius tantummodo, quem p. gr. 140. citavimus, sed et alii byzantinorum rerum scriptores, quos inter Hamartolus et Siculus, referunt.

(2) Nicephorus ipse in breviario, et passim byzantini historici.

(3) Adi adnotationem ad textum graecum. Sic etiam in subsequentibus.

ligionem, urbes atque provinciae clamabunt, quae tunc in Persarum potestate erant, sed fide illius ac laboribus plurimis recuperatae sunt, Romanisque saluti fuerunt. Has enim incuria et ignavia superiorum imperatorum, immo potius multorum peccata, hostibus prodiderant. Spatium quidem regni eius trigesimum superavit annum, vitae autem universae tempus duplo maius. Atque ita tum superiores, tum etiam subsecuti imperatores ac principes pietate illustres, et vixerunt et res suas administrarunt. Quid ad haec ais? ubinam magistri tui res gestae? Si volueris quae tu in eo miraris cum historiis comparare, quid fiet? gutta prae oceano, quae tu iactas prae illis reputabuntur.

82. Attamen illi quidem neque dum prospere agerent, evangelicae nostrae doctrinae depictis historiis infensi fuerunt, neque adversa fortuna utentes manus sacris imaginibus adtulerunt: nam neque Christianorum religionem praesentium negotiorum cursu comparabant. Nihil enim stabile ac firmum vitam hanc habere constat, sed sus deque converti, et nunquam in eodem statu manere, et modo bene rem geri, modo in contrarium vergere: donec apostasiae tempus supervenit, et hi purae nostrae fidei calumniatores et apostatae, ceu ferae quaedam in Christi ovile incurrentes, quicquid pium est corruerunt, vetustissimas sanctae ecclesiae ac divinas definitiones atque decreta illicite impieque propter peccata nostra subvertentes, iudicium suum, vel potius turpitudinem, Dei iudicio praevertentes. Atqui tu quidem fidei nostrae explorator infidelis et reprobus compertus es. Neque enim examen in religione exquiritur (hoc enim incredulitatis officium est) sed animae simplicitas, et purae mentis incuriosus adsensus (1). Hanc enim esse fidelis hominis genuinam notam, exploratissimum est. Nos autem infidelitatem revera considerantes, et rerum eventibus mentem intendentes, tuto veritatis criterio freti dicimus, ob tuorum magistrorum impietatem, atque in Christi ecclesiam iniurias, provincias plurimas, urbesque magnas ac gentes, quae fidei nostrae pietatem conservaverunt, atque in his potissimum prope occidentem solem nationes, a nobis defecerunt (2): quò factum est, ut iamdiu facta divisione, romanum imperium debilitatum sit atque imminutum.

Gr. p. 14.

83. Multae igitur hominum tunc viventium animae errore deceptae et corruptae cum fuerint, nunc aeterna damnatione tenentur. Tibi vero (3) prostant illorum, qui incolumi pietate regnarunt, opera et prosperitates et anni: si quidem tibi fides in his evidens magistra est: haec te per omnem viam salutarem deducant, si certe animae salus tibi cordi est. Horum aemulare fidem, spe erga Deum fretus, piosque et optimos actus exsere, praesentia despice, ad futura contende, Deumque operum expecta iustissimum iudicem; ne mundanis tantum rebus deditus, una cum iis qui haec ignorant, in illo inexorabili tremendoque iudicio, gehennae tradaris in perpetuum plectendus: ubi nemo est rex aut idiota, dives aut pauper, amicus aut cognatus, qui alteri opem ferre queat. Unusquisque enim suis

(1) De hac fidei christianae definitione ac natura diximus p. 86. adn. 1.

(2) Rem narrat inter ceteros Zonaras lib. XV. 4, nempe quod Romani, pontifice Gregorio (III,) propter causam ss. imaginum a Graecis ad Francos defecerint.

(3) Nunc adloquitur generatim sui temporis Iconomachos Nicephorus; vel ipsum, tacito nomine, Leonem armenium imp. haereseos instauratorem.

operibus coarguetur, vel gloria donandus, vel ignominia notandus. Sed nisi prorsus infidelitate es obrutus, dabis sedulam operam ut ex erroris barathro enates, et ad veritatis rectum iter respicias. Atque ut quid sit utile et tuae felicitati congruum, agnoscere possis, audi porro unde et quomodo secta haec, vel potius apostasia, ortum atque progressum cepit: nempe ut perspectum habeas, non esse hanc regiam sed iudaicam sententiam ac maleficium. Nam post ceteras cunctas haereses, quae in Christi ecclesia ab hoste satae malam segetem extulerunt, haec quoque peracerba irreligiose succrevit spina, quae illarum consortio adiungitur, et in praedictis centesima secunda numeratur (1). Est autem huiusmodi.

HAERESIS CII. CHRISTIANOCATEGORI SIVE ICONOCLASTAE.

37. Christianocategori appellati sunt, quia Christianos uni veroque Deo, qui in trinitate adoratur, cultum deferentes, calumniati sunt quasi venerandas domini nostri Iesu Christi, et immaculatae dominae nostrae Deiparae sanctissimae, nec non sancterum hominum imagines, tanquam deos, ethnicorum more, laeuitica observantia colant. Quumque hi haeretici imagines velut idola abominentur, Christi ecclesiae contumeliam intulerunt, tum illas evertendo, tum homines qui iuxta traditum ab initio Christianis morem easdem venerabantur, diris suppliciis exeruciando. Porro haec plane iudaica Deoque odibilis sententia est. Age vero huiusce haereseos, hanc prisci aliquot originem fuisse tradunt. Vir quidam in urbe Tiberiade non ignobilis, iudaicae sectae adsecla, atque inter suos populares praecipuus, cui cognomen tessaracontapecho erat; hic, inquam, improbi daemonis instrumentum factus, quem totum in se receperat, veneficii et incantationibus, ceu arti cuiuspiam, operam dabat: Christianisque infensus, ac livore adversus Christi ecclesiam exaestuans, tempus observabat, quo ad veram religionem vastandam adgrederetur. Nactus itaque Saracenorum tunc principis cui nomen Iezidus (2) facilem animum, conciliata sibi illius familiaritate, studium erga ipsum, uti par erat, obtendens, quaedam eidem grata vaticinabatur; simulque promittebat, si suggestionibus suis morem gereret, imperii longaevitatem, tricennem scilicet in regno diuturnitatem. Hic pro mentis suae levitate in spem erectus, quippe qui luxuriosae vitae indulgeret, et libenter amplecteretur quae ad libidinem propagandam conferrent, impii hominis postulationi assensus est, nempe ut in tota ditione sua subditis sine mora mandaret, quamlibet erectam imaginem, et cuiusvis animalis expressam similitudinem deicere ac destruere (3). Diabolicum hoc Dei hostis consilium erat, qui do-

(1) Nempe hunc ordinem numerumque habet in opusculo Damasceni de haeresibus; apud quem autorem priora capituli verba eadem sunt atque Nicephori. Verumtamen Damascenus paucis mox versibus rem absolvit.

(2) Iezidus caliphatum tenuit ab anno Christi 680. ad 683. Vide Abulpharagium chron. syr. dynast. X. ad praedictos annos, nec non art. de verif. les dates. Quod autem heic dicitur Iezidus trigesimo regni mense mortuus, id innuit fucum-ei factum fuisse a Iudaeo anno regni primo.

(3) Mahumetum eiusque adseclas sacrarum imaginum infensissimos hostes fuisse narrat Maraceus in prodromo ad Coranum cap. XXII. p. 70. seq. Item in refutatione surae secundae p. 17. seq., satisque constat, ex vicinia et exemplo Saracenorum graecos quoque nonnullos imperatores, nec non episcopos, errorem illum contraxisse; quod mox Nicephorus pariter innuit, itemque in secunda nicaena dictum fuit. Ipsi vero Saraceni parentes erroris sui habuere Iudaeos. En igitur Iconomachorum quasi stemma atque prosapia, Iudaei, Mahumetani, Christianocategori seu ipsi Iconomachi.

lum celabat, quatenus omni eversa effigie, omnem perinde picturarum sacrarum ornatum, tacito artificio pessumdaret. Ubi profanum hoc decretum promulgatum fuit, una cum ceteris imaginibus et statuīs, mox per Christi ecclesias sacrarum quoque iconum decor prosternebatur, quarum alias eradebant, alias pulvere oblitae debebant, alias denique cum ipsis sacris aedibus, vasis, et vestimentis igni tradebant: atque haec profanis impurisque manibus perpetrabant; namque hostium Christi Iudaeorum ac Saracenorum opera adhibita est; quia Christiani, quamquam vi compulsi, hoc tantum scelus adtingere recusarunt. Iamvero id malum sic ortum et auctum, per Romanorum subinde imperium grassatum est: cuius labem non vulgares aliqui, sed ipsimet sacerdotii principes contraxerunt, nomine quidem pastores, re vera et animo lupi, quorum in numero Nacoliae tunc episcopus fuit (1). Hi videlicet parem ac Dei hostes sententiam et operam prae se ferentes, Dei ecclesiae contumeliosi extiterunt.

Quem vero finem hebraeus ille scelestus, qui mali auctor fuerat, nactus sit, silentio praeterire non licet. Etenim Iezidus ille, quum ultra biennium mensesque sex exinde superstes non fuisset, male periit. Huius vero filius (2), in paternum regnum succedens, praestigiatores illum tamquam patris seductorem, acerbissima et immani nece multari iussit, quò nequitiae suae digna praemia referret. Tunc per orientem ecclesia ornatum suum recuperavit, et sacrarum imaginum instaurationi subsecuta est. Attamen quum huius amaritudinis radix in romanam remp. iam fuisset insita, ea subinde ipsum illum occupavit, qui tunc imperium tenebat. Fuit hic Leo (3) nomine et moribus, qui quoniam paribus ac barbarus ille intemperantis libidinis stimulis compungebatur, furore adversus religionem amens, augustorum templorum picturam totam delere studuit. Cuius principatum Constantinus filius excipiens, inconciliabile orthodoxis bellum indixit: synodum (4) nefariorum sacer-

(1) Erat hic nomine Constantinus, deque eo loquitur sanctus Germanus patriarcha in libello suo de haeresibus a nobis edito Spicil. rom. T. VII. Videtes ibi p. 58, cum nostra adnotatione. Iamque nobis gratulari licet quod duorum fortissimorum adversus Iconomachos bellatorum, Germani regnante Isaurico, et Nicephori dominante Armenio, scripta optima ex vaticanis codicibus efferre contigerit.

(2) Moavias videlicet, qui caliphatum susceptum paulo post abdicavit.

(3) Leo isauricus imperium adiit anno 717. Erzo a Iazidi aetate parum abfuit, quo medio intervallo iam error ss. imaginibus infestus vires ceperat in romano etiam vel potius graeco imperio, ut supra dixit Nicephorus.

(4) Copronymi hanc synodum episcoporum ·CCC·XXXVIII· fuisse narrat noster Nicephorus ad an. 753, eique Theodosium ephesinum archiepiscopum praefuisse, subscribentibus irreligioso decreto pro pudor! omnibus; quod etiam in foro fuit sollemniter promulgatum. Synodi praedictae historiam sic tradit in chronico adhaec inedito Georgius hamartolus eod. vat. p. 188. nec non Ioh. siculus eod. vat. p. 353. 'Ο δὲ γε τυραννὸς βασιλεὺς τὴν πάλιν ἑσάρας, τὴν Νικομηθεῖαν καταλαμβάνει, καὶ ἐκεῖσε διετέριβε μέχρι πολλοῦ ἑπαρχῶν διὰ συνέδρον συναθροίσκει κατὰ τῶν ἀρίων εἰκόνας ἐν Βλαχέρναις, ἐν ἧ πολλὰ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτῶν νεκρολογήσαντες: εἰ ἐρεῖς τῆς ἀσκήσης, καὶ τὰς μικρὰς χεῖρας εἰς ὕψος ἀράνας καὶ ἀλωάζαντες, ἔρρηξαν τὴν ἕλκεν: ἐν ἐκείνῳ καιρῷ λέγοντες: σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ γέγονεν, ὅτι σὺ βασιλεὺς ἐλυτρώσω ἡμᾶς ἐκ τῶν εἰδώλων. Ὡ τῆς ἰσχάτης καὶ τολμηρᾶς ἀυθαθείας καὶ ἀπειθείας καὶ βλασφημίας τῶν χριστομάχων καὶ ἱεροκαπῶλων, καὶ τῆς ἀκολάστου ῥηλασσύῃς αὐτῶν καὶ ῥωμῆς ἀνέρωμος: εἰ γὰρ ὁ τῆς ἀσθεῖας πρῶταρχος οὗτος, αἰτίας τῆς εἰδώλων καταρῆσεως, μᾶλλον ἄρα γέγονεν ἢ ἐνανθρώπησις τοῦ Χριστοῦ, κενὴ δὲ ἡ τῶν ἀποστόλων διδασκαλία. Imperator tyrannus regia urbe politeta, Nicomediam se contulit, ubi diu commemoratus est. Deinde illinc discedens, synodum convocavit adversus sanctas imagines in Blachernis, qua in synodo, episcopi ignominiae vana multa adversus Deum Christumque ipsorum obloenti sunt; tum etiam impuris elatis in caelum manibus cum clamore, deploranda illa crepuerunt verba: hodie salus mundo facta est, quia tu, imperator, liberasti nos ex idolis. Ο σαυνακ αουαδριαε τεμερिताτεμ, δεμεντιαμ, ατρε βλασφημιαμ Χριστι ἰστιουμ ετ ρεμ σακραμ προλιο προδουμτι! ο εφφενεμ ἰπσοριαν λινγουμ, ετ ἰνκοσυλιουμ κοσυλιουμ! Nam si hic

dotum coëgit, impiumque irreligiositatis suae decretum edidit (1), ut sacrae imagines omnino auferrentur; quique eas colerent, vel ipsarum patrocinium verbis orarent, diris cruciatibus ac suppliciis adficerentur, crimen his idololatriae intendens, quasi imagines uti deos adorarent. Sacrum praeterea monasticae vitae institutum prorsus aboleri, et ludibrio haberi praecepit, monachosque aut vestem mutare, aut variis suppliciis addici. Ergo ex hactenus dictis exploratum vobis est iudaicae mentis hoc fuisse dogma; tum etiam christiana doctrina cuiusmodi sit, non ignoratis. Vestri igitur liberi arbitrii deliberatio est, utrum bonum et utile, an malum et noxium eligatis.

impietatis dux et auctor, causa fuit idolorum destruendorum, frustra Christus hono factus est, vana item apostolorum doctrina fuit. De his diu multumque Nicephorus in apologetico maiore. Iam nequis forte scandalum patiat, quod tam numerosa synodus iconoclasticum errorem professu sit; is, quaeso, consideret caruisse hunc Copronymi coetum cunctis illis auctoritatis notis, quas noster Nicephorus in hoc apologetico cap. 25. tribuit verae et orthodoxae Nicaenae II., quae nimirum fuit oecumenica, libera, legitime congregata, romanaeque ecclesiae praesidatuta munita. At iconoclastica nec generalis fuit, neque regulis canonicis convocata, neque tyranni timore libera, et ne patriarcha quidem ullo praesidente decorata. Hoc tantum ex eo deplorando conventu cognoscimus, magnam tunc fuisse in episcopatu graeco corruptelam et indignitatem.

(1) Utrum scriptum illud Iconomachorum, quod Nicephorus in his antirheticis articulatum refutavit, pars fuerit huius decreti, an aliud quodlibet, regia tamen auctoritate nutuque compositum, haud satis scio. Iconomachorum libri memorantur in apologetico maiore cap. 9, et alibi. Porro hos intercidisse, nil mirum est; quandoquidem nicaenae II. synodi act. 8. extat canon *περί τῶν μὴ χρίσσειν τινὰ χριστιανοκατηχηρικῆς αἰρέσεως βιβλίον, κατὰ τῶν σεπτῶν εὐλόγων ηγεμένων, nullum haereseos Christianocategororum adversus sanctas imagines librum esse occultandum; δεόν τοῦτο ἐν τῷ ἐπισκοπίῳ Κωνσταντινοπόλεως, ἵνα ἀποτιθεῖται μετὰ λοιπῶν αἰρετικῶν βιβλίων, sed in episcopio Constantinopoleos deponendum, ut recondatur cum ceteris haereticorum libris.* Poena vero transgressoribus praecepti decreta fuit, episcopis quidem, presbyteris ac diaconis, muneris abdicatio; monachis et laicis excommunicatio. Ergo pravorum librorum a bonis secretio non apud romanam tantummodo ecclesiam verum etiam apud orientalem in more fuit. Ad romanam autem quod adinet, insigne est Virgilli antiqui grammatici a me editi (AA. class. T. V. p. 41.) testimonium ita loquentis de gentiliis libris. *Hunc morem ex apostolicorum auctoritate rororum romana tenuit ac servavit ecclesia, ut christianorum libri philosophorum sepositi a gentiliis scriptis haberentur etc. Hocce subtilissime statuerant, ut duabus librariis compositis, una fidelium philosophorum libros, et altera gentiliis scripta contineret; ne fidelibus infidelis commisceantur, nulla discretio inter munda fieret et immunda; ut si quis vellet gentilia legere, senota haberet.* Profecto huic duplicis bibliothecae instituto in tanta nunc redundantia librorum obtemperare vix possumus: ex his tamen testimoniis saltem patet catholicae ecclesiae cura, quam ne nunc quidem omittit, immo sedulo retinet, ut pravos noxiosque libros, contra rectam fidem ac bonos mores, a Christianorum libero et indiscreto usu ac lectione, legibus et auctoritate sua removeat.

SANCTI PATRIS NOSTRI
NICEPHORI
ARCHIEPISCOPI CONSTANTINOPOLITANI

APOLOGETICUS PRO INCULPABILI, PURA, ET IMMACULATA
NOSTRA CHRISTIANORUM FIDE

ET CONTRA EOS QUI PUTANT NOS IDOLIS CULTUM EXHIBERE.

— 88 —

I. **T**empus suum esse cuique negotio adfirmat nobis Salomonis illud sapiens oraculum (1), quo praesens vita dirigitur, hominesque ad rectum et utile diriguntur, ne forte quidlibet audeant, imprudenter et iniquo tempore rem gerentes; atque ita fortuito et inordinato consilio utentes, in insperatos multos ob inconsiderantiam suam noxiosque casus incurrant. Tempus, inquit, tacendi et tempus loquendi * nobis iam inde a puerili institutione dinumeratum est, ut non solum quod oportet et agere et loqui tempestive discamus, verum etiam iustum modulum in unoquoque negotio agendi vel dicendi sciamus. Siquidem in omni re modus, qui sit optimus, recte adhiberi creditur, immo et necessarius videtur: ita ut mens in omnibus sapienter et accuratissime observet atque discernat, num id quod reputatur aut cernitur, utile sit nec ne. His nos quoque rationibus ducti, utilibusque et sanctis monitionibus obsequentes, atque aliis insuper divinarum doctrinarum praeceptis imbuti, operae pretium iudicavimus, quam optime fieri potest, prudenter et cum idoneo ratiocinio rerum tempora distinguere. Cumque sciamus aliud esse silentii tempus, aliud sermocinationis; ita ut neque inscite et audacter, ubi custodiam ori ponere opus est, linguam intemperantem exseramus; neque rursus cum dicere expedit, silentio ea praetercamus, quae nec reticere nec intra dentium septum continere aequum est; idcirco, quandoquidem in has perturbationes nunc incidimus, et commune adversus Dei ecclesiam conflatum periculum cernimus, gravemque adeo impietatis tempestatem contra catholicas partes fervere (2), atque hanc calamitatem processu temporis incrementum accipere, nunc linguam commovendam calamumque acuendum putavimus, ut veluti infamis quaedam columna ac trophaeum, haereticorum scelus, futuris aetatibus nostra descriptione patefactum ostentetur: nosterque hic labor ad fidelium piorumque tutelam et firmamentum divinitus evadat. Quamquam reapse ne alio quidem tempore hac de re silentium tenuimus (3); ne taciturnitatis criminationem subiremus, simul timentes damnationem

(1) Theodorus quoque Studita, Nicephoro nostro contemporalis, opus suum contra Iconomachos ab hac Salomonis sententia exorditur. Item S. Cyrillus sermonem suum quintum paschalem.

(2) Intellige persecutionem adversus ss. imagines a Leone armenio in Nicephori pontificatu renovatam.

(3) Innuit, ut arbitror, minorem apologeticum, quem nos pariter hoc volumine edidimus; immo et antiquiores suas fortasse, quas in niceana secunda synodo pro ss. imaginibus disputationes ante episcopatum habuit, teste Ignatio diacono in eius vita cap. I. Praeterea longam Nicephori nostri disputationem cum iconomacho imp. Leone armenio legimus editam a Combefisio, origin. constantinop. manipul. p. 159. seq.; aliamque breviorum eiusdem apud Georgium hamartolum in scriptoribus post Theophanem.

iis impendentem qui doctrinae tradendae praefecti, eam subtrahunt. Ergo proposita certamina adgressuri, illud primo quod utilissimum, immo necessarium in praesenti reputavimus, paucis exponere conabimur, atque ita initium facere, pro virili parte, argumenti suscepti, prout ori nostro sermonem Deus suppeditaverit, cuius causa omnis haec tractatio commovetur, dum propter eius rectum cultum decertamus.

1. Cor. X.

2. Praefecto oporteret, o homines, quicumque ad extremam horam iam propinquatis, et in quos saeculorum termini iuxta apostolicum dictum * iam devenerunt (generaliter enim cunctos alloquimur); vosque praecipue qui per inconsiderantiam et propriae commoditatis amorem longius proveci delapsique estis; oporteret, inquam, nihil aliud meditari ac reputare, nisi extremam illam et maximam diem, qua mundi huius finis erit, eamque uti praesentem spectare; nec non magnam illam terribilemque tubam imaginari, desuper ad omnium aures clara voce tremendum quid et infaustum resonantem: post quam omnium iudex dominusque et universalis Deus, cum beatarum spiritualium virtutum multitudine, eumque paterna gloria, de caelo sicut classicum cecinit aderit, creaturamque omnem in iudicium adducet; singulosque prout vixerint remunerabitur; tum cum videlicet, qui carnis tantum cupiditatibus serviliter deditus, nihilque supra res visibiles cogitans, ad terram pronus incubuit; tum illum qui spiritu sursum elato, futuris rebus ante etiam quam hinc migraret, ceu praesentibus mentem intendit, divinique amoris alis subvectus, supernarum stationum beatitudinem contemplatus est. His, inquam magis adhaerere, motusque nostros et inclinationes ad meliora atque utiliora oporteret dirigere; mentisque sobrietate, et cogitationum puritate, nec non vigilante animae oculo, quicquid Deo honorificum placitumque est, operari: atque ut compendio dicam, quicquid saluti animae confert, id omni studio per divinae legis observantiam exsequi: nam sic contingit, ut ad Dei familiaritatem, hi qui ita se gerunt, perveniant, sapientes illas nimirum imitantes virgines, suasque lampades copioso oleo instructas accendentes, ut bene comparati sponso occurrant intempesta noctis hora supervenienti: sic nempe indubiam spem foventes, fore ut in optatis illis patentibusque patriarcharum sinibus, beatisque illis sedibus et hereditatibus, quaecumque demum eae sunt, recumbant. Haec, inquam, bona diligenda sunt, in his mens defigenda, res nulla denique quae caduca et noxia sit curanda. Haec si nos sapientia praediti fuerimus, et sic vivere decreverimus, consequemur equidem promissa ab eo qui non mentitur praemia, paratamque iis qui legem ipsius observant beatitudinem. Sed de his, quamquam breviter, satis iam verborum effluxit: neque enim prolixius disserendum est, quandoquidem sermonem huiusmodi praesens tempus non magnopere flagitat. Verum de subnatis zizaniis ac spinis, quas virtutis osor, semperque rei bonae invidens, et pacem christiani gregis minime ferens, inter purum ecclesiastici agri triticum, ab evangelico et paterno verbo nutritum et auctum, sevit; quae nempe spinae viam vitae terentibus crudeles impietatis aculeos infigunt, disputationem auspicabimur.

3. Sanctae nostrae, quae sola vera est, Christianorum religionis iamdiu recte fuerat constituta doctrina: namque a sapientibus fidei nostrae architectis, veritatisque praeconibus, divis inquam et eximiis apostolis, praeiacum fundamentum erat: quam videlicet fabricam lex olim et prophetae adumbratam delineaverant, angulari

futuro lapide Deo nostro Christo: qui etsi lapis offendiculi et petra scandali his qui nunc eam quaterere attentant, prostat; nobis tamen super hanc petram aedificatis, ut coryphaeus discipulorum Verbi, cum beatificaretur audiit ³, lapis est angularis, pretiosus, in quem eredentes nunquam confundemur ⁴. Aedificata est autem sapientiae domus tanquam auro et lapidibus pretiosis, sacris divinisque dogmatibus, quae ab inclytis caelitusque inspiratis patribus nostris elaborata fuerunt et praedicata, sive qui in sacris illis a divinitus congregatis synodis admirandi Deoque cari homines, divino acti et convocati Spiritu inclaruerunt; sive qui singillatim puris splendidisque moribus, verborumque et mentis excelsitate praediti, sacras sedes occupaverunt, et rectum veritatis dogma apprime tenentes gloriosi exiterunt, simulque falsi cultus spinas radicibus evulserunt, atque haereticorum ora, utpote inique contra caelum loquentium ac meditantium, consuta veluti obstruxerunt. Hinc una fides, eademque apud omnes Christianos confessio concorditer retinebatur. Quid enim per consecutum omne elapsi temporis spatium, quantum quidem ad bonum firmumque humanae vitae statum, sive dogmata spectes sive actus, quid inquam inexploratum aut indiscussum supererat? Ita sapienter et benivole nostra omnia disposita fuerant per tempora providente Deo; ita lex praeiis illis data olim subsidio fuerat, ceu quidam optimus paedagogus, per rudimenta quaedam informans pueriles adhuc et viribus imperfectiores, atque ad Dei cognitionem deducens; quia perfectior doctrina hominibus eius aevi nondum erat idonea. Tum vero post legem datam, sancto Spiritu pleni prophetae virique Deo afflati multa ac varia morum praecepta dederant, prout Spiritus ipsis revelabat, ad audientium profectum. Sed haec perficere homo non poterat, et maiore auxilio indigebat, impetravit ut legis ac prophetarum princeps veniret. "Quod enim impossibile erat in lege, inquit apostolus, in quo per carnem infirmabatur, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et pro peccato, damnavit in carne peccatum, ut legis iustificatio impleteretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus sed secundum spiritum ⁵. Peccati autem prima malaque proles idololatria fuit, et cultus a creatore ad creaturas translatio.

Sic Dei Verbum, paternae gloriae splendor, condescensione usus, beneplacito Patris, et vivifici Spiritus cooperatione, paupertate nostra indutus (neque enim ob ineffabilem bonitatem pati poterat, ut manus suae factura detrimentum caperet) verus homo factus, etsi Christi hostes minime id volunt, verusque idem Deus plenissime, absque peccato, per crucem, passionem, et resurrectionem, mortis nos vinculis liberavit, et a peccati passionibus expedit, invisibilem a dominatu nostro tyrannum pellens, nosque in antiquam prosperitatem restituens; nempe ut qui humanam naturam ad existendum produxerat, idem ei felicem statum benivolentiae suae exuberantia largiretur, et creatus a Deo homo perfecta incolumitate frueretur. Haec olim prophetae proclamaverant, apostoli postea evangelizaverunt, martyres fortiter professi sunt, atque horum adseclae et cooperatores ecclesiae magistri magno opere adimplantes simul tuiti sunt. Per hos omnes Deus, quos in ecclesia sua collocavit, vitae nobis adiumenta omnia firmiter stabilivit, ut quisquis salutis suae parumper curam gerit, hinc quid melius utiliusque sit cognoscat. Quid enim quaeras, o homo, etiamsi maxime curiosus acutusque ad meditandum fueris, quod non

1. 11

2. 11

* Rom. VIII. 3

ilico invenias spiritu diiudicatum et patefactum? nonne habes theologiae altitudinem et dogmatum sublimitatem? nonne divinae oeconomiae summam bonitatem, iudiciorum Dei profunditatem, rei gerendae praecepta, fugiendae vetita, paratorum sanctis hominibus honorum promissiones, iis qui recte cum timore Dei ac mandatorum observantia vixerint gloriam in posterum revelandam, contra vero turpiter scelesteque viventibus poenae atque suppliciorum intentas minas? Et ne singula recensentes, verbis diutius indulgeamus, nonne quamlibet aliorum meditationem vel operam, inspiratorum sapientium sermones, divina philosophia redundantes, superant?

4. Quid ergo iam opus erat vanis vocabulis et absurdis quaestionibus semet tradere, portentosasque opiniones ac valde noxias eiere, ab hominibus excogitatas vitiorum cupiditatumque suarum mancipiis, animo et corpore corruptis, et sensum suum intellectumque distortos habentibus? Haec nimirum idcirco opiniones iamdiu silentio pressae, et a probatis ecclesiae magistris merito explosae fuerant, atque ut foenum a turbine facile dissipatae, et ab honesti verique amatoribus oblivioni traditae, ceu reapse oblivione dignae. Non est ergo committendum, ut peregrinis alienisque vocabulis abducamur, et doctrinis impiorum hominum decipiamur, qui multos iam ante annos ab ecclesiasticis synodis ut haeretici et rectae fidei hostes excommunicati sunt et anathematibus subditi: neque his attendamus, qui divinas scripturas ad suam Deo odibilem sententiam vi pertrahunt: sed repellamus insultorum horum praestigia; diu enim nugantur, se ipsos magis decipientes, quam illos quibus fucum facere putant, et auscultantium aures frustra obtundunt. Sed revera vanitates effutiunt, et in re gravissima errant qui his quaestionibus implicantur: nihil enim pro gloria Dei agunt, sive ipsi, sive ceteri qui horum errorem sequuntur, sed opinionem tantum propriam improbe insipienterque cum ignominia sua comprobare nituntur. Quamdiu itaque impietas intra suas caveas se continuit, alta pax in ecclesia Dei versabatur; et quicquid orthodoxum in orbe erat, feliciter constanterque perstabat: quodque in hoc rerum statu fieri solet, religio ut par erat et morum sanctitas, et erga sacras aedes cura atque frequentia, simulque cultus, ubique in dies augebantur. Sed non poterat haec aequo animo cernere abyssi draco, communis hostis naturae nostrae et oppugnator diabolus, qui bonae cuique rei invidet atque adversatur. Idcirco in parata sibi vasa malitiaque organa se insinuavit, per quae subruere sinceræ nostrae fidei arcem machinatus est: quod ipsum olim immisso serpente ad progenitricis nostrae deceptionem factitaverat. Quid ergo accidit? Malum invalescit, et impietatis turbo excitatus extollitur atque inflammatur, et impii homines audaciam sumunt; mali inquam operarii, vitandaeque sectae adsectae, tanquam ex adytis nescio quibus incredulitatis emergentes, nudata ut dicitur fronte adversus dogmata nostra in acie steterunt; et quam iamdiu in suis animis conditam impietatis scintillam continuerant, idoneo capto tempore, ceu solet ignis in aridam materiem incidens, nunc in ingentem flammam incendentes extulerunt.

5. Quis vero iam digne vel fidei corruptorum spiritalem perniciem deploret, vel pro veritate persecutionem patientium calamitates satis tragice exponat? Porro operae pretium est, ut ego iudico, ne id quidem silentio transmittere, ut cuncti

agnosceant quali de radice tales orti sint surculi. Isti enim, de quibus loquimur, quotquot nempe vita turpi abiecta que sunt, lascivi et corrupto animo, mentemque perversam atque ad malum pronam gerentes, hi inquam haecenus multos, quod in aliis saepe negotiis accidit, latuerant; fraus enim occultusque dolus pravos adhuc illorum mores tegebant: nonnullos tamen, qui longa conversatione gesta eorum noverant, res haec minime fugerat. Mittamus alia commemorare, quae ab scientibus et narrantibus (1) audire licet; atque unde, et ex quibusnam pravis scaevisque operibus in monasticum habitum semet transfiguraverint, quum antea laici fuissent, ut ad sacerdotium et ecclesiasticos ordines latenter inreperent. Necesse igitur erat, qui moribus inhonestis vitandisque erant, eos consentaneas quoque circa fidem sententias habere (2). Solet enim lingua cum actibus consentire, ut alterutrum ex altero denotetur. Insuper et vanae gloriae cupidi erant, eamque multo ante affectabant. Certe illorum consilia nonnullis manifeste explorata fuerunt; quia et hanc vocem misisse eos compertum est, quod etiam animam vendere parati essent, dummodo licenter commissabundi in regium palatium venirent, illic scilicet crapulari sperantes, quod ipsorum iamdiu votum erat et mentis molimen: carnivori homunculi et intemperantissimi, ventri et sybariticis mensis prorsus dediti, conviviorum umbrae et parasiti, mercedem ventri quaerentes “ quorum Deus venter est, et gloria, in ignominia *., Ventris sui nimirum famuli, et carnalium voluptatum mancipia, carnales appetitus sequuntur. Ecce enim hi publica impensa cibis aluntur lauteque convivantur: et vere carnalia sapientes, et secundum carnem viventes, domino ventri tamquam alteri Baal, genu submisso, obsequium exhibent: atque hinc lucrantur infelices hi peccati opsonia, et in tantam calamitatem veniunt, ut cupiditatem suarum alimentum inveniant fidei novitatem, divino timore ac mandatis plane neglectis, ingluviei et ventri indulgentes, nec non terrenis potestatibus ut putant, quibus gratificari prout scriptum est maluerunt; et more illius Deo invis profanique Esau, qui pusillae escae causa, primogeniti dignitatem alteri vendidit, fidei libertatem ac sacerdotii prodiderunt. Contra hos apostolicum quoque effatum editum est, qui huiusmodi lucris inritum ab eis cum Deo foedus, et confessionis nostrae rectitudinem stulte et inconstanter permutarunt. “ Vae illis qui in via Cain, abierunt, et errore Balaam mercede effusi sunt *!., Quamobrem optima regiaeque via incedere non ferentes, veluti quidam ferocientes equi et frenum aegre patientes, in praecipitia dumosque ruunt, sui veluti obliti, neque mortalem conditionem hem miseri reputantes. Quibus sane merito accommodaretur triste illud proverbiorum effatum *. “ O qui derelinquunt vias rectas, ut in vias tenebrosas abeant!., Qui malitia gaudent, et distortis laetantur moribus! quorum semitae obliquae, et cursus tortuosi! Perplacet enim illis iucundumque est et semet ipsos et alios, a recta via submovere, atque a iusta sententia declinare. Sin autem, inquit, bono tramiti insistere maluissent, planas esse comperissent iustorum vias.,

(1) p.

* Philip. III. 19.

* Iudas v. 11.

* Prov. II. 13. sq.

Gr. p. 7.

(1) Haec in graeco inserendum est, quod omisit typhetha: ἔστιν ἀκούειν ἕθεν τὴν καὶ ἐξ ὅτων φαύλων.

(2) Porphyrius ipse ethnicus huius rei veritatem agnoscit in suo ad uxorem Marcellam praeclaro gravibusque sententias redundante opusculo. Sic enim apud nos AA. class. T. IV. p. 369. τὰ ἔργα, τῶν ἔργων μᾶλλον ἐκείνων φύσιν πείρους τὰς ἀποδείξεις: natura comparatum est, ut cuiusque opera demonstrationes propriorum dogmatum sint. Vana igitur iactant, seque ipsos fallunt, qui sine certis relictisque dogmatibus honeste se posse vivere putant aut dictitant.

6. Quoniam vero et isti prophetice increpationibus sunt obnoxii, audiant quid consentaneis ipsorum contumeliosis olim Iudaeis dictum fuerit * : “ frons meretricia , tibi est, impudenter cum omnibus egisti. , Ili vero impudentiae tumore inflati et elati, et Domini iussa detrectantes, diserte aliquando “ recede a nobis: vias tuas , cognoscere nolumus ” , audaci effrontique vultu dicent; ut de his loqueretur sapiens ille Ausites, firma et inexpugnabilis fortitudinis turris, qui impiorum in vita prospere agentium improbitati stoliditatieque maledicit. Ut enim haec per ea quae ipsi male agunt firmentur, Dei timorem abiiciunt, canonicam quamlibet et sacram constitutionem a doctoribus recte cum sancto Spiritu editam aspernantur, et forderis cum Deo apud sanctum altare initi obliviscuntur, confessionemque illam eiurant, qua recitata (1), sacram unctionem, Deo nescio cur permittente, receperunt, et sacerdotii dignitas ipsis cum praeconio (2) collata fuit. Atque ut summatum dicam, gloriosam nostram inculpatamque fidem abiicientes, a magno se atque indivisibili ecclesiae corpore, tanquam putrida et corrupta membra abscindunt, et in partes heterodoxorum, qui iamdiu adversus rectam doctrinam proeliantur, transeunt: quorum postquam impietatem damnaverant (3), saepe etiam crudelitatem et lasciviam vituperaverant, postremo in idem ac illi perditionis barathrum inciderunt: ne illam quidem, si nihil aliud, verentes sanctam ac venerandam divina inspiratione congregatam secundo synodum in urbe Nicaea Bithyniae metropoli; neque editam ab ea recenter sacram definitionem, rectitudine et orthodoxia plenam, quae ipsorum auribus adhuc adsonat: quin etiam chirographa sua et vivificae crucis typos, quibus ei decreto subscripserant (4), abnegantes. “ Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, bis; nam si fuissent ex nobis, nobiscum utique permansissent , clamaret hoc loco divinitus grandi voce tuba theologiae *. Quid ergo? Necessè fuit illos, postquam confessionem abiecerant, spiritu quoque sacrae unctionis deinceps privari, quia non licebat abnegantibus fidem, cum qua uncti fuerant, muneribus unctionis fungi. Quapropter iuste admodum, quoniam ipsorum pertinaciam atque insanabilem merbum sacra ecclesiae cognoverat synodus (saepe enim illi obligata fide, toties sanctum Spiritum fefellisse convicti sunt) iuste inquam sacerdotio eos expulit, atque omni sacerdotali officio interdixit, scriptoque depositionem illorum declaravit, quippe qui a canonibus sacris discesserant. Ergo fungi erga Deum sacerdotio prohibiti, circa aulam regiam perpetuo versantur, ibique theatrum sibi tanquam reapse scenici paraverunt. Ibi sacrilegos vanosque conventus celebrant, ibi dramata impietatis quasi spectacula edunt, et res divinas ludi loco habent; et servatoris omnium Christi humanam vitam, comoediae instar ac ritu theatri repraesentare non exhorrent; novique testamenti sanguinem, quo fuerunt redempti, profanum existimant; et sacris incarnationis symbolis, oestro veluti erroris sui et infidelitatis perciti, furiose insultant.

(1) Morem hunc, ut fidei formulam in ordinatione sua recitarent (ut nunc etiam fit) novi episcopi, habes etiam in ea quam recitavit Nicolaus electus patriarcha, ut diximus Spicil. rom. T. X. praef. p. 8.

(2) Praeconium quo novus episcopus ab archidiacono publice nunciabatur, legitur apud Goarium in gr. lit. p. 302-304. Par fere fieri solitum in ecclesia gallicana dedimus nos in opusculis VIII. et IX. monachi Odoranni, Spicil. T. IX. p. 87. 89.

(3) Nimirum in praecedentibus synodis, quibus subscripserant.

(4) De hoc more praeponendi crucem in subscriptionibus episcoporum diximus p. 6. adn. 2. Nos vero etiam chirographas, id est autographas, synodi cuiusdam byzantinae aere eudimus Script. vet. T. IV.

7. Quia igitur verbo et opere ipsos peccare oportebat, quaecumque his sacrilegis libera sunt, lingua illudunt; quaecumque vero sub potestatem cadunt, profanis manibus sancta polluant. Sic enim vel alterutro vel utroque, studiosissime peccant. Propterea adversus Christi ecclesiam consilium improbum inierunt, et coniurarunt, vel potius impetum adversus sanctos eius fecerunt. O longanimitatis exuberantiam, et patientiae ac benignitatis Dei! Cur creaturam frementem iamque ruentem adversus Christomachorum audaciam, freno retinuit? Cur dignum contra hos sensum mundanis elementis sumere non permisit? Arcus intenditur, et mox remittitur, qui adversus necem merentes paratus est! Item fulgurans gladii acies, et exacutae sagittae impiorum sanguine mox inebriandae ac replendae, non vibrantur! Stellae lumen suum non subtrahunt, neque cursum cohibent! Verum haec omnia a Dei erga homines caritate ac benignitate diu dilata, neque stolidos hos emendant, neque ad scelorum suorum sensum impellunt, sed occasionem potius atque materiam peccandi ministrant. Quo ergo quis nomine, dummodo cordatus sit et sana mente praeditus, atheum hunc conventum (1) designet? Quo alio, inquam, nisi ut Caiaphae synedrium, et iudaicam adversus Christum furore olim efferatam turbam? Nam nunc etiam “ convenerunt populorum principes adversus Dominum et adversus Christum eius *., En denuo sacerdotes et scribae ac pharisaei; en rursus de eodem argumento consultationes; denuo Christum illuditur et flagellatur, sicut olim in carne visibili benigne se gerens, ita nunc etiam in imagine repraesentatus diu multum patientiam retinens.

* Ps. II. 2.

8. Porro accurate summaque attentione observandum est, quod nempe quantum illusae nunc ac pessumdatae imagines, formam Domini exhibent, tantum et ipsi Iconomachi Iudaeos olim crucifixores, et illorum facinus internecivum manifeste repraesentant. Namque ut Iudaei creatorem totis viribus perimere connisi sunt, ita et hi icones eius omni ope delere student. Apparet igitur in utrisque perfectae imitationis imago. Ergo ut illorum facinorum par ratio conspicitur, sic etiam personarum voluntatumque qualitates consentaneae videbuntur. Neque vero quisquam haec aliter se habere iudicabit, si modo recta et non distorta rerum discretione pollet, et sana mente praeditus creditur. Oratio enim hanc habebit inevitabili necessitate conclusionem; si certe verum est, verba operum esse consecutanea. Haec satis ad impiorum perversosque mores compendio demonstrandos. Iamque tertio hoc malum adversus communem servatorem nostrum Christum exortum est. Nam praeter illud primum ac veluti archetypum facinus (2), secundo iam et tertio (3) ab his Iudaeorum consecutancis, adversus sacra incarnationis symbola idem patratum fuit. Nonne vero id turri illi in campo Sennaar aedificatae, re et nomine comparabitur? Certe et illa male struebatur, quippe quia contra Dei placitum ac voluntatem. Merito autem tunc aedificantium linguae confusae fuerunt, uti Dei providum iam censuerat consilium *, et vocum apud eos consonantia dissoluta est,

Gr. p. 3.

* Gen. XI. 7.

(1) Loquitur vel de prima Iconomachorum synodo sub Copronymo, vel potius de secunda sub Leone armeno, de quibus nos diximus p. 3. adn. 4.

(2) Scilicet necis Christo illatae.

(3) Nempe ante, et post nicaenam etiam synodum renovata Iconomachorum haeresis, ut nos diximus p. 1. adn. 2.

ita ut nemo iam proximi sodalisque sui linguam intelligeret; atque ita susceptum opus dilaberetur, operisque auctores per univrsam orbem dispergerentur.

9. Haec autem a novatoribus exaggerata, turris instar, impii dogmatis moles, multo detestabilior est et irreligiosior: neque lateribus coctis et bitumine compacta, sed apostaticis Deoque repugnantibus verbis, ac machinationibus adversus Unigeniti gloriam, eo consilio construitur, ut bene compositorum, atque in una fidei confessione et concordia coniunctorum, qua invicem in sancto Spiritu consentimus, consonantiam solvat atque dissociat. Quibus certe ex Dei instinctu, et Spiritu sancto permotus magnus David malediceret dicens *: “ demerge, et divide linguas eorum; quoniam vidi impietatem et contradictionem in civitate. Quia dilexerunt verba demersionis, linguam dolosam *. Propterea Deus destruet eos in finem, et radicem ipsorum et terra viventium extirpatam eiciet. Ita se habent novi Iannes et Iambres (1), qui improbi illius duumviratus imagines sunt. Vel potius Hymenaeus et Alexander dicantur, qui a veritate plurimum desciverunt *. Hi sunt alia quodammodo improba et in pravitate concursu biga celeberrima, diaboli habenis religati, et eiusdem manibus gubernati, more scilicet filiorum Core conflata sodalitas, Christi testamento adversantes, dolosas linguas ad contradicendum veritati mendaciter acuentes: haud iam priscum Moysem, et figuratam illam scriptam legem in lapideis tabulis exaratam violantes, propter quam fuere caligo et tenebrae, et turbo, et mons fumans, et tubae terribiliter clangentes, et eos qui accedere aut attingere vellent, absterrentes; sed ipsi Christo legislatori, novae nobis et divinae constitutionis auctori impudenter adversantur, legi inquam in animo mentisque tabulis haud perfunctorie sed profunde impressae, quae intellectualem Israhelem initiat et ad meliorem excelsioremque vitam introducit. Hi abolent ritum ex ipso caelo delapsos, qui caelestis regis ad exinanitionem semet demissi mysterium incarnationis nobis patefaciunt, typosque exinanitionis indices et praecoens de medio tollunt, omnia denique perpetrant quae sententia apostolica damnationi addiceret *. “ Moysis legem irritam quis faciens, sine miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto peiore putatis poena afficiendum esse illum, qui Dei filium in veneranda imagine conculcarit descriptum? quique testamenti sanguinem, in quo sanctificatus fuit, pollutum iudicaverit; et Spiritui gratiae contumeliam fecerit, quo efficitur ut imaginis honor ad archetypum subvebatur? Manducant itaque hi miseri suorum laborum fructus, et a divina iustitia dignum sine dubio manupretium referent.

Videte Babylonem nostram, et quae patrantur in ea iniquitates. Rursus seniores babylonii, et babylonica arrogantia, et chaldaicus fastus, rursusque exiti iniquitas de Babylone, ex iudicibus senibus qui regere populum videbantur. Certe quae nunc struuntur, multam praeceptorum illorum prae se ferunt similitudinem. Nam et isti foedis cupiditatibus absurdisque passionibus perciti, ad consimile facinus ruunt, contraque pudicam Susannam, Dei inquam ecclesiam, libidine adulterina exardescunt. Quippe hi pariter alienis sedibus usurpatis, et nobiliores civitates per praepotentiam inter se sortiti, atque hanc blasphemiae mercedem capientes, accu-

(1) Ita lectio communior graeca II. Tim. III. 8. Sed multi etiam graeci auctores apud Scholtzium habent eam vulg. lat. *Mambres*, quam lectionem penes Graecos quoque fuisse antiquissimam, demonstrat textus gothicus ulphilanus, qui eam retinet.

I. TIM. 2.

Ps. LI. 6.

II. TIM. 3. 8.

Hebr. X. 28.
Gr. p. 19.

sationem adulterii vaniloquio suo struunt, innocenti et immaculae crimen idololatriae obiiicientes: et postquam innocens agnus, qui tollit peccata mundi Christus proprio sanguine eam acquisivit, et idolico errore liberatam vere sibi sanctam gloriosamque exhibuit, non habentem maculam, neque labem, neque rugam *, haud verentur calumniose infirmum imbecillumque Christum appellare, quasi eam ab idolica insania redimere non valuerit. Divorum quoque apostolorum praedicationem stultam fabularumque plenam nituntur ostendere, sanctorumque patrum nostrorum dogmata vana et futilia reddere student. Neque ipsi tantummodo absurda haec agunt, sed iam omnes christianos cooperari et consentire irreligiositati suae cogunt, atque idolorum pariter nomine sancta Servatoris nostri incarnati et augusta symbola appellare. Attamen Spiritus, qui in Danihele fuit, hactenus procrastinat, vel scelearum paenitentiam expectans, vel ut profundius in his sacrilegiis mersi, audaciae suae atque vecordiae dignas demum poenas patiantur. Merito autem mirari licet in quantum malitiae excessum miseriaeque devenerint, dum qui videntur esse episcopi, tamquam tyranni saevissimi acresque iudices, cum supercilio in sacro throno resident, superbia pleni, et furiosum quid vesanumque spirantes. Circumstat autem illos militaris ensiferorum et plaudentium globus (1), qui minantibus magis quam dogmatizantibus famulatum praebent.

Quin adeo homines quoque circensium factionum praesides, prout indecoro ipsorum collegio dignum est, assessores sibi et magisterii fautores compararunt; his enim magistris, his defensoribus talia dogmata egent. Porro malam in rem adiunguntur illis, ut in huiusmodi confusionibus et colluvie fieri solet, quotquot culpis censurisque canonicis damnati depositique fuerunt, ut sic peccatum per hyperbolem in ipsis peccet. Neque theatricorum ludorum scenaeque choraulae, quos mimos vulgari sermone nominare mos est, huic praeclaro sodalitie desunt. Sunt etiam de cauponum classe, deque triviis et ganeis, his gerendis rebus adsumpti auxiliares, et quicquid circulatorium vel circumforaneum, vel de baiulorum coetu, ob augendam turbam congregare potuerunt. Denique ipsorum agmen summopere ornat manus ingens hominum qui in militaribus ordinibus olim fuerunt, quorum alii praetervecta iam aetate ac senescentes, alii criminis alicuius aut turpitudinis acti rei, militari numero eiecti fuerunt; quorum plurimi ad antiquam illam scelestamque doctrinam pertinent, ob suam pecudalem inscitiam, unde et nunc fuere collecti, eamque praeceteris capessiverunt: qui postquam regis stipendiis privati, unde ipsis praeter armorum apparatus, victus quoque suppetebat, ad extremam inopiam egestatemque redacti erant, ita ut evidenter quavis re quae in manus incideret indigerent, et ex collectis symbolis vitam sustentarent, circumspicientes sedulo ubinam convivia coetusque fierent, ut illuc protinus convolarent, atque ita egestatem angustiasque suas solarentur. Hi omnes, ut scimus, peioribus studere soliti, praesentem rerum statum semper oderunt, conversionibus publicis gaudent, resque novas affectant, ut ex his tumultibus ac perturbationibus utile aliquid vitaeque necessarium expiscantur. Talibus ergo ducibus, talique phalange opus erat: sic enim pessima quaevis atque tur-

(1) Contra episcoporum electiones quae praepotentia principum vel populari favore turbisque fiunt, extant graves in graeco canonum syntagmate leges, v. gr. tit. I. cap. 7. synodi laodicensis canon 13, et niceanae secundae canon 3.

* Ephes. V. 27

Gr. p. 11.

pissima per ipsos fiebant. Heu! heu! episcopi, et plebs, et mimi, et reliqua furiosorum turba, in unum conglobati, ecclesiae dogmata pro auctoritate tractant!

Ex quo igitur iniqua illa et irreligiosa conflata est officina, resque ipsis cunctae secunde fluunt, et ecclesiae negotia per eodem administrantur, hem cur haec et quomodo Deus patitur! Postquam peccatorum nostrorum ignis succensus est, et in magnam flammam iniquitatum nostrarum fornax exarsit, criminumque poenas divinae iustitiae pendimus, periclitatur certe sacerdotium ne populariter magis quam spiritaliter administretur; quippe cum sint carnales, ea quae spiritus sunt non capiunt, profanisque hominibus creduntur ac permittuntur ecclesiae mysteria; post haec, inquam, quid consecutum est, quidve cernere accidit? Super cathedram Moysis sederunt scribae et pharisaei, in carnalium affectuum passionibus volutantes, qui novis opinionibus figmentisque gaudent, fastu pharisaico insolescunt, seque primas tenere sedes gloriantur et vocari rabbi; tumore scilicet et supercilio scribarum superbientes. Nilominus illi, quae scripta lex continebat, populo nunciabant; etsi quae aiebant, exsequi nollent; unde et Christus dicta ab illis, fieri mandabat; facta, imitari vetabat *: isti vero neque dicunt neque operantur, quae veritas tradidit; quodque omne contra est, dicto et factis gratiae repugnant. Superest ergo considerandum utrorum maior sit culpa. Hinc blando sermone utentes, tanquam familiarissimo alicui confidenter impuras illas ingratasque voces, vel ut aptius dicam irreligiosas, ex foetente suo detestandoque corde eructant: lictores verecundi et modesti, iussa quantocius facientes, ex vocatis in iudicium hominibus, alios coram adducunt, alios ex tribunali reducunt, hem fraudem! hem impudentiam! vel recipiendos cum benivolentia, vel cum ignominia dimittendos, et cetera quae recordi illo et pharisaico tribunali digna sunt. Praeterea sanctos nostros patres et ecclesiae magistros vilipendunt atque aspernantur ceu nihil a ceteris hominibus, virtute et cum Deo familiaritate differant, sed tanquam unum e multis, unumquemque eorum dicitant (1): quorum etiam sacros libros, qui divinas ipsorum doctrinas continent, pedibus supponunt, iisque scabelli vice utuntur, quod est iniquissimum. Sapientes autem semet ipsi definiunt hi carnales philosophi, et a fautoribus suis appellari volunt theologi cum sint vaniloqui, et chrysostomi cum sint cacostomi.

Videamus porro cur haec ita se habeant. Praeceptum illud *: ne transferas terminos aeternos quos patres tui posuerunt, ne in mentem quidem admittendum miseri censent. Ad evangelicas autem sententias Domini, cui immo sunt adversi et iniurii, haud secus obsurdescunt quam surda aspis quae suas aures, ut aiunt, adversus incantantes obstruit *. Sententia autem haec “ qui scandalizaverit unum de „ pusillis qui iam crediderint „ instar poenae gravissimae statuit, magis ei expedire, ut asinaria mola collo appensa in profundum maris demergatur *. Quid igitur? Nonne isti gravius punientur, qui tantam fraudulentis praestigiis circumventam multitudinem deceperunt? neque unum vel alterum aut tres, sed quidquid hominum sub romano sceptro degit, pestilentium suorum sermonum sanie[m] recipere animis satagunt? Cur enim hi alienis animabus parcerent, qui suis neglectis, de salute

(1) Quisquis historiam haereticorum prae sumper consideret, sanctorum patrum apprime contemptam apud eos comperiet.

Gen. p. 12.

Matth. XXIII.

Prov. XXII. 29.

Matth. X.

Matth. XVIII.

prorsus desperant? Merito equidem cum scribis et pharisaeis audient * : “ vae vobis ,
 ,, qui regnum caelorum clauditis ante homines! nam neque vos intratis, nec in-
 ,, troeuntis initis intrare. ,, Sic omnibus ecclesiae subversis consuetudinibus, le-
 gibus, ac mysteriis, vias Domini rectas distorquent. Quod si etiam de otioso verbo
 in die iudicii rationem reddemus, qualem demum distortorum suorum improbo-
 rumque operum experientur ultionem? Siquidem magna Pauli * mens ad exteros
 quoque nos iubet esse sine offensione; quorum iustam damnationem in superioribus
 significavit. Profecto nihil non audere improbos, egregie dictum est! Accedunt de-
 nique in medium prolati et oculis subiecti, humanarum animarum decipulae, libri
 illorum, multo ante tempore excogitati et in hunc usum parati (1).

* Matth. XXIII.
13.

Gr. p. 13.

* I. Cor. X. 32.

10. Age vero, praeter illam priorem blasphemiam, aliam quoque haud mino-
 rem, nempe quod a Christo incircumscriptionem corpus adsumptum fuerit, somnian-
 tium instar, Christi hostes adiungunt: utramque vero roborare nituntur, ex inven-
 toris patrisque apostasiae penu, cunctam detestabilis sui magisterii materiam sum-
 mentes. Ille enim qui superiori haereseos huius dramati interfuit, dictiones aliquot
 coacervavit, partim ex sancti Spiritus oraculis sumptas, partim quoque ex iis quas
 beati nostri patres sapienter conscripserunt, ad impurae idololatriae errorem refel-
 lendum, nec non ethnicorum qui universalem Deum ignorabant incredulitatem at-
 que insaniam coarguendam; has inquam dictiones improbe stolidaeque decerpens,
 atque ut vere dicam idolicis abominationibus semet inquinans, sacris imaginibus
 accommodavit (2). In posteriore autem haereseos dramate rem sancivit, ex insano
 Arianorum dogmate, itemque ex Manichaeorum furiosa superstitione, materiam
 conferens.

11. His utuntur egregii isti documentis ad suorum dogmatum confirmatio-
 nem. Quia enim nihil per se conficere queunt, propterea quod contra veritatis
 splendorem intendere oculos nequeunt, non erubescunt homines qui in sacerdotio
 constituti videntur, laicorum et quidem scelestorum atque impurorum, peregrinas
 et a Christianorum mente abhorrentes doctrinas admittere. Sic Dei gloria amissa,
 humanae stultitiae captivi abducti sunt. Idcirco imagine aurea semel adorata (3),
 Christi imaginem venerari non patiuntur. Sed enim de idolis qui sermo fieri so-
 leat, et quibus debeat accommodari, quia res perspicua est et pervulgata, nemi-
 nem latere arbitror qui modo sit recti amator, et rerum naturam parumper calleat.
 Verum cognata his Arianorum impietas, occultum fere nec satis animadvertendum
 dolum haereseos continet, ideoque haud facile a multis intelligitur. Etenim callidis
 vocabulis, et complicatis sensibus studiose ad hoc excogitatis, paralogismorum ne-
 bula, et garrulitatis versuta suasionem, facile possunt simpliciores abripere atque in
 suam sententiam pertrahere. Quamobrem pauca quaedam et de ipso (Leone vel
 Copronymo) et de huius negotii praesidibus, ad ignarorum notitiam et utilitatem
 dicenda putavi. Quinam vero sint ipsi libri, et cuiusnam magisterii, dicere incipiam.

(1) In secundae niceanae synodi actione octava legitur canon nonus *περί τοῦ μὴ κρύπτειν τινὰ χριστιανῶν ἡνικαθηρομένων; αἰεσίτως βίβλον; de non celando libro quolibet haereseos christianos accusantium (id est Iconomachorum.)*

(2) Videtur Nicephorus designare Copronymi librum, quem ipse capitulatim in superioribus refutavit; vel cuiusvis potius anonymi iconomachi lucubrationem.

3) Vel Nabuchodonosori vel Copronymi.

Gr. p. 14.

12. Quis ignorat Dei inimicam et infaustam Arianorum impiissimam haeresim, ab Ario, cuius nomen furorem denotat (1), genitam nec non reliquam, qui huic lymphato suppetias fert, vesanum eliorum? qui divinitatem viventis et subsistentis et in una persona Dei Verbi stultissime abolent, alienum a Dei et patris substantia conantes ostendere, paternam ipsamet gloria segregandum impie arbitantes, et dominicalis naturae incomparabiles sublimitates, ad humilem servilis creaturae ordinem deprimentes. Insuper divinam quoque et supernaturalem Verbi calumniantur incarnationem, eamque umbratilem tantum et mere phantasticam demonstrare alucinantur; manichaico furori paria, nec non Valentini insaniae, ipsi quoque tradentes dogmata. Quis non novit, si modo parum litteraturae attigit, et historiae limen salutavit, horum columnam et arcem? caesariensem, inquam Eusebium, qui multa adversus Verbi divinitatem blasphemans nugatus est, multa etiam contra divinam Servatoris incarnationem delirans irreligiose locutus est: cuius scripta ad hunc usque diem detestandis eiusdem dogmatibus plenissima sunt (2). Ipse enim non Arium tantummodo magistrum suum, et huius apostasiae auctorem, sed et alios omnes, qui in Unigeniti gloriam peccarunt, superare contendit. Etenim creaturas adorasse, et debitum Deo soli cultum rei creatae exhibuisse accusatur, idololatriae ideo manifeste convictus, sicuti etiam eximii aliquot patres nostri testati sunt (3). Necessae est itaque ut etiam ei adhaerentes ac discipuli, sententiam magistri sibi adsumant. Is enim eos docuit, Christi corpus pingi aut fingi non posse, idque omnino phantastice somniavit (4). Quis autem Eusebii vices ignorat? immo cuiusnam haec non cognita et exploratae sunt, etiamsi rusticus sit et plane rudis? Nimirum quingentos ante annos et paulo amplius, numerosus ille divinitus congregatus coetus, sacra inquam Nicaeae plenorum Deo et admirabilium virorum synodus, omnia divini Spiritus instinctu agens, arianam haereseos tenaces ecclesia expulit, excommunicatos ipsos cum omnibus barbaris extraneisque suis dogmatibus declarans. Etsi vero Eusebius simulata docilitate rectae assensit fidei, latere studens, nihilo tamen minus ad suum ingenium reversus est, veluti solent distorti rami statim ac a dirigente in contrarium manu semet expediverunt. Quod ipsum fecerunt etiam Arius, cuius multis annis post, quia dolosam eius mentem nonnulli ignorabant, commemorationem faciendam censebant, pertinere ipsum ad orthodoxum coetum existimantes. Verum hos alexandrina synodus, canonicis vinculis irritavit, nemini licere sana fide Christianorum praedito, Eusebii facere commemorationem, definiens (5).

Gr. p. 15.

Quid autem dicendum de aliis post illos Deo plenis patribus, et rectae fidei ac doctrinae magistris, quomodo fortiter ac viriliter admodum contra hunc errorem insurgentes luctantesque decertaverint? quorum scriptos libros vel numerare non

(1) Ἄρειος ἀπὸ τοῦ Ἄρειος, *Arius a Marte furentis deo.*

(2) Hoc iam dixit Nicephorus in apologetico minore p. 13. Eusebii arianismum nemo evidentius demonstravit quam B. Montfauconius in praefatione ad eiusdem Eusebii commentarios in psalmos.

(3) In carcere positus, saeviente persecutione, sacrificasse diis dictus est Eusebius timore supplicii. Vide Epiphanium haer. LXVIII. 7. Item quae docte more suo hac super re dicit Tillemontius Mem. eccl. T. VIII. p. 661. in adn. 19. ad S. Athanasium.

(4) In epistola ad Liciniam, ut diximus in adn. p. 13.

(5) In epistola eius synodi, ut item diximus p. 13.

sine multo otio ac tempore licet. Sic igitur tanto iam tempore extra ecclesiae nostrae septum cinctus Eusebius, hodie istis doctrinae, vel ut verius dicam stultitiae, princeps sedet, atque huius dogmatibus valde gloriantur et exultant hi miseri, et huic ipsi consutas aliquot adiciunt sententias satis absurdas, quae neque cum veritate congruunt, neque ipsae inter se; id enim est falsitatis proprium. Aliquot enim integris libris hactenus carent; quos quidem et patrum nomine tamquam sua auctoritate audent insigare, et suae vanae sectae auctores praedicant, quorum nugatoriam et futilem incredulitatem in subsequentibus coarguemus, si Deo placuerit, laborique nostro faverit opemque is tulerit, qui linguam scit balbutientis expedire, et dissoluta atque infirma membra corroborare, ut cervi instar claudus exsiliat, et pulcri pedes incolumesque evangelizantium sanctae Dei nostri ecclesiae pacem appareant. Sed ad propositum veniamus.

13. Quoniam igitur difficilem consiliorum suorum atque arduum exitum fore praevidebant, ne hominum tantummodo extra ecclesiam constitutorum doctrina freti, incredibilia multis dicere viderentur, et scopo suo frustrarentur, quid agunt? vel quorsum ipsorum malitia evadit? Turbulento et amaro haereticorum rivulo, duleem aliquam ac puram veritatis venam admiscent, quam rem iamdiu malis cauponibus vinum aquae miscentibus exprobramus, nempe theologorum patrum nostrorum, qui mundo facem veritatis extulerunt, dictiones quasdam ex toto librorum corpore avulsas, suo inseruerunt errori. Et sive non intelligentes fortasse dictionibus illis insitum sensum, quandoquidem lippitudinem oculis abstergere noluerunt, sive suam et deceptorum a se discipulorum exitiosam sententiam sequentes, haec insinuantes et docentes, hamo escam imponunt, ut personarum auctoritate simpliciores illusos in transversum agant isti scurrae, occulto impietatis dolo confixos. Illas ceteroqui patrum sententias, quae clare, et extra controversiam, atque omnium intellectui patent, resecant et circumscribunt, et iis qui secum consuescunt fraudulenter occultant, (o caecitatem! o mentis caliginem!) neque quid agant sentiunt aut intelligunt. Idcirco in profundis versantur tenebris, neque ad veritatis splendorem respicere volunt. Si enim novissent, numquam Dominum gloriae contempssissent.

14. Quid his ausibus atrocibus aut nocentibus? Quid hac secessione ingratus aut absurdus? Haeresim praeclare olim extinctam, atque a Christianorum linguis excussam, nunc iterum inflammari ac pullulare cogunt: id enim omni ope conatuque moliantur eius studiosi; atque inimico daemoni viam ad nos decipiendos muniunt, ut hos ille sicut olim adiutores ministrosque malitiae suae nactus, quod per Domini crucifixores facere non potuit, id apud nos exsequatur. Ecce enim tunica pretioso Christi sanguine a vertice ad imum contexta laceratur ac scinditur, et quod optimum bonorum nostrorum est, pax et concordia dissolvitur atque perit. Gravia quidem ea sunt quae in praeis feruntur historiis, regnum videlicet Davidis in contrarias partes divisum, tribuum secessio, cuius dura nepotis austeritas causa fuit, Israel ad sua quisque tabernacula retro cedens, Hieroboam cum scepro famulus, rebellis insperato prorsus in throno sedens, opposita Hierosolymis Samaria, unde malorum origo, et populus adorare creaturam prae creatore edoctus, atque ad vesanum idolorum amorem impie devolutus. Attamen graviora sunt quae nunc patrari videmus. Nam Christi regnum in partes ablit discissum; membra adversus

Christi corpus immo contra ipsum caput seditionem cecidit; et gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis, Dei praedicandae potentiae destinatus, et magno divinae oeconomiae operi clara resonantique voce proclamando, libertatisque ac redemptionis beneficio confitendo; nunc in contrarium versus, magna ex parte a malitiae ministris illectus, nulla utilitate auctus, et postquam oriens ex alto eum visitavit *, in tenebris adhuc manens, in infidelitatis barathrum decidit; ingrato scilicet animo creaturae, novi recordesque Iudaei. Quantum porro inter utrosque, intersit, facile quispiam considerando comperiet; illi enim propter res terrenas et humiles, ac temporali natura praeditas nec permansuras, inconstantes claudicanti-que sententia fuerunt; isti vero ita se gerunt, cum de rebus agatur caelestibus, et superno regno gloriaque, his visibilibus non comparanda; si quidem haec nobis recta fides promittit, dummodo cuiusque opera fidei ipsi respondeant.

* Luc. I. 78.

Sic revera praesenti tempore accidit, quo recens hic et illegitimus coetus (1), tamquam altera Samaria, a nova Hierusalem id est ecclesia semet segregavit, sedentque contumeliosi et superbo corde, et aureis vitulis serviunt, id est secundae huic idololatriae, avarae suae cupiditati, quia vanae mundi gloriae captivi sunt: neque abnuunt fieri populus Ephraim; montique Sion, celsae videlicet sublimique theologiae nostrae, adversari; cui suam verborum vanitatem, vilemque et humi repentem doctrinam opponunt, qua multis fucum facientes et illudentes, secum eos detrahunt in barathrum. Quotquot enim stupidiore sunt ac mente volubili, et in fide instabiles, et praesentibus tantum intenti, mundique gloriam affectantes, atque in hoc mundo felicitatem suam constituentes, rebus huiusmodi ceu mancipia devincti, hi Hierusalem deserunt, atque ad aras ridiculorum deorum transeunt, et latrocinale illud subeunt sacerdotum ignominiae antrum, ibique putrescunt, subitam animae suae pestilentiam contrahentes. Quisquis ex his voluerit, manum muneribus implet, animam autem scelere omni et contaminatione; vel excelsorum locorum inique factus sacerdos, vel deae carnalitatis Astartae genu flectere non recusans: quos postquam rete suo venatores ceperint, praemia proponunt, et in regio palatio profectiones et amicitias promittunt, splendidam ipsi spem ostentantes, plaudentesque laudibus cumulant, et tanquam familiares sibi iam factos et consuetaneos deinceps benivolentia prosequuntur.

Gr. p. 17.

15. Quotquot tamen e contrario forti proposito in vera religione perstantes, et bonorum operum sectatores, indeclinabilem et firmam in honestate mentem tenentes, illos habuere contemptui, et eiusmodi ludum nullo respectu dignum censuerunt, utpote fraude ac vanitate scatentem; hi, inquam, vi trahuntur, nolentesque urgentur, et veluti captivi quidam damnatique vinciuntur: qui si mox stationem apud eos facere noluerint, eorundemque fictas fabulas flocci fecerint, non idcirco improbi de sua iniqua persecutione remittunt: sed primo quidem suasoriis verbis blandientes palpantesque et delinquentes, donorum etiam plurimorum sponsonibus subvertere tentant, praecipueque ut irreligiosae formulae subscribant (2) valde urgent; bonaque promittentes, simulque mala minantes, utrum malint interrogant.

1) Quoniam praesenti tempore dixit, intellige Iconomachorum impiam synodum sub Leone armeno.

2) Huic formulae seu edicto Leonis armenii quum nollet subscribere noster Nicephorus, solum vertere iussus fuit.

Cognita autem fidei firmitate et constantia, et sua voluntate frustrati, ad veteratorum artes confugiunt, illosque de criminibus accusant, quae ne auditu quidem innocui nostri noverunt. Neque iam spe agitur, sed poenarum inflictione. Exin quippe vincula et durissimi sequuntur carceres, et faues et gravissimae afflictiones: quorundam etiam plagis dorsa caeduntur, et non modicis vexati cruciatibus longinquo et intolerabili exilio mutantur, locis destinati asperis ac vix ferendis, qui ob suam angustiam vel usum humanorum incommoditatem et molestiam, videntur captivorum animos expugnaturi, additis praesertim qui eam rem insinuent: etenim pars quaedam publicae militiae captivos comitatur, quae eorum voluntati subserviat. Haec patiuntur primarii episcopi, qui orthodoxam sententiam fortiter propugnant. Sunt etiam nonnulli post illos gradum tenentes, parem cum ipsis religiosam fidem foventes, pauci sane, sed ita tamen ut favilla saltem in ecclesia Dei supersit, quae suo tempore divinis afflatibus splendidam eximiamque faciem incensura est, et infidelitatis tenebris obrutos ad spiritalem lucem deductura. Ut nobis quoque propheticas usurpantibus voces dicere liceat *: nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et Gomorrhae similes.

Gr. p. 18.

* 18. 1. 1.

16. Pars autem illa cleri minore in gradu constituta, vitae suae conservandae studio vacillans conspicitur, temporique et rerum cursui obsecundat seseque conformat, qualem esse dicunt chamaleontem (1), ut apparentis formae varietate sibi occurrentes fallat. Sic isti validioribus cedunt, haud sane mente libera, sed vi prementium deducti: quorum aliqui nimio sui amore et mollitie franguntur, ac puerilem propemodum mentem gerunt, agitanturque, et omni vento doctrinae hac illac feruntur, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris, sicuti scriptum est *: ita ut alterutro iis proposito, nempe ut vel animae detrimentum patiantur, vel sedibus excidant, prius illud malle, dicere ausint, et de summa salute periclitari, quin tamen grave aliquid se committere putent. Haec quantis lacrymis digna! quanto maerore ac luctu redundant! Quod si homines haec non lugeant, certe inanimis creatura et maerebit et ingemiscet. Quali enim iudicio sunt obnoxii? " Nam si pacta inter homines inita, inquit lingua theologalis (2), Deus mediator ,, adsumptus firmat, quanti demum periculi est, quas promissiones Deo ipsi fecimus, earum deprehendi violatores? neque peccatorum tantummodo reos fieri, ,, verum etiam mendacii coram ipsa veritate coargui? ,, Paulus (mitto nunc dicere quot quantaque, Dei amore devinctus, pati se velle adseveraverit) tribulationibus, persecutionibus, periculis omnimodis sustinendis, quem neque instantia neque futura neque creatura alia a Dei caritate separare potuisset *: tantus erat amoris fervor et flamma!) anathema quoque se fieri a Christo audacter optans *, levius se id laturum aiebat; isti autem ne simplicem quidem contumeliam pro vera religione perpeti vulerunt. Sed his omnibus bonis omissis, materiae tantum inhaerent, et voluptuosius mersi passionibus, mentem rebus caelestibus minime intendunt: seque ita gerunt, quasi mox domum suam venturi essent, vel agros pinguesque possessiones suas inspecturi, aut amabilem vineam, aut quicquid in agro est optabile et arabile ac spatiosum, provenientesque inde fructus frequentibus digitorum motibus

* Ephes. IV. 14

* Rom. VIII. 39.

* Rom. IX. 3.

(1) Sic appellatur ab historicis byzantinis etiam Leo armenius propter suam versutiam et hypocrisim.

(2) Extat sententia haec in Nazianzeni oratione quadragesima n. 8. quae est de baptismo.

computantes, vel delectos equos mulosque colore optimo et pinguedine insignes invisuri, utrum perite a domitoribus exerceantur, beneque decurrant, et ephippia tolerent, et quieto itineri sint idonei, bouum denique aratorum incolumem statum et ceterorum sive gregum sive armentorum: neque incongruum dixerim, si pallii quoque et tunicae, aliorumque vestimentorum fimbrias et ornamenta reliqua curare videantur; atque ut uno verbo dicam, temporalis vanaeque gloriae studium ac pompam. Quippe mente haud bene composita, amore caducarum fluxarumque rerum capti, (nam qua quisque re capitur, eidem servit) veram ac salutarem fidem, id est rem maximam tenui permutarunt. Sic isti facillime iniquorum insidiis inretiti sunt, non secus ac ferae laqueis venatorum capiuntur. Certe Paulo * hos magis mirari liceret quam Galatas, cur tam cito a traditis per nos doctrinis discesserint, et datis caelitus atque a patrum auctoritate divinis sacris dogmatibus, atque ab infinito tempore stabilita iam firmaque consuetudine et typo. Neque vero vel sequentium verborum meminerunt: " si quis vobis evangelizaverit, praeter id quod accepistis, aliud, thema sit *. ,, Talis itaque istorum conditio est, et tantopere calamitosa.

17. Sed iam ad huius haereseos antesignanos convertendus sermo est; atque an aliis quoque similiter quadret, considerandum. Postquam itaque a veritate semel exciderunt, vanis suis mentis conceptibus temere freti, seque totos mendaciis imbuerunt, stultis quaestionibus ac peregrinis se tradunt, fabulasque aniles ac pueriles struunt, neque secum ipsi neque cum veritate congruentes, scrutantes scrutationes quae nihil ad ipsos pertinent, neque quod aiunt intelligentes, neque quod affirmant; quaestiones, inquam, ad perniciem suarum animarum et audientium excogitatas, ut non suae tantum perditionis, verum etiam alieni damni poenas dent: quorum malitiam et exitium sacra oracula iamdiu castigaverunt, quae ipsis iure optimo accommodari queunt, atque ita fere se habent. Cum enim evangelii praeco, et divinarum rerum magister, praedictorum malitiam in spiritu praevidisset, prophético praecinit instinctu *: " intrabunt inter vos lupi infesti, non parcentes gregi. Et ,, ex vobis ipsis exsurgent viri perversa loquentes, ut abducant discipulos post se. ,, Rursusque alibi ait *: " eiusmodi falsi magistri, operarii subdoli, transfigurantes ,, se in apostolos Christi. Neque id mirum; ipse enim Satanas transfiguratur se in ,, angelum lucis. Non est ergo magnum, si ministri quoque eius se in ministros ,, veluti iustitiae transfigurant; quorum finis erit secundum opera eorum. ,, Nonne et Spiritus, inquit, diserte ait *: " extremis temporibus discedent quidam a fide, ,, erroris spiritibus attendentes, et doctrinis daemoniorum, in hypocrisi falsa lo- ,, quentium, conscientiam suam cauteriatam habentium. ,, Et denuo *: " novissi- ,, mis diebus instabunt tempora aspera. Erunt enim homines sui amantes, cupidi, ,, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine af- ,, fectione, infidi, criminatores, incontinentes, immites, sine benignitate, prodito- ,, res, protervi, tumidi, voluptatum magis quam Dei amatores, speciem quidem ,, pietatis habentes, sed virtutem eius abnegantes. Quemadmodum autem Iannes ,, atque Iambres Moysi adversati sunt, sic et isti veritati repugnant; corruptae men- ,, tis homines, et reprobi circa fidem. Sed ultra non proficiunt: ipsorum enim ma- ,, nifesta erit cunctis insipientia, sicut et illorum fuit. ,, Rursusque alio loco *: " confitentur se nosse Deum, factis autem negant, detestabiles, increduli, et ad

* Act. XX. 29.

* 1 Cor. XV. 33.

* 1 Tim. IV. 2.

* 1 Tim. III. 1.
87

* 1 Tim. III. 16.

„ quodvis opus bonum reprobat. Nam si Deus sinat dissimuletque impios progredi,
 „ sermo eorum veluti cancer latius serpet, et quorundam fidem subvertet. At fir-
 „ mum Dei fundamentum hoc habet signaculum: cognovit Dominus qui sunt eius.
 „ Et, discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini *. Et, mali autem
 „ homines et seductores proficient in peius, errantes et in errorem mittentes *.
 „ Quorum misereri solere Deum, et longanimitatem suam erga eos ostendere, sci-
 mus, ita ut sero saltem resipiscentes, melioris frugis fiant. Porro hos, uti iam fide-
 les bonosque et secundum Christum viventes, et pro religione persecutionem pati-
 entes, patientiae eorum fiduciaeque causa adprobat, quia tribulationibus minime
 fracti, probatiores splendidioreque apparebunt. Deinde observemus, quomodo illo-
 rum traducat improbitatem et vesaniam PETRUS DIVINISSIMUS DISCIPULORUM SERVATORIS
 ANTISTES, THEOLOGIAE APEX, ECCLESIAE BASIS ET FIRMAMENTUM, ita loquens *: “ fuerunt
 „ et falsi prophetae in populo, sicut et inter vos erunt falsi magistri, qui perditio-
 „ nis sectas introducent, et qui redemit eos Dominum abnegantes, velox sibi exi-
 „ tium procurantes; quorum luxuriam sequentur multi; per quos veritatis via blas-
 „ phemabitur, et in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. Quibus iudicium
 „ iamdiu non cessat, et perditio eorum non dormitat. Et subintroierunt quidam
 „ homines, ait alius discipulorum Domini *, qui olim in hoc iudicium praescripti
 „ sunt, impii, gratiam Dei nostri transferentes in impietatem (1), unumque do-
 „ minatorem et dominum nostrum Iesum Christum negantes. Quos etiam deplorari
 „ ab eo vidimus *: vae vobis qui in via Cain abiistis, et errore Balaam mercede
 „ effusi sunt, et in contradictione Corae perierunt! „ Audiant vero quae de ipsis
 propheticus sermo in spiritu proclamavit *: “ tu scientiam repulisti, ait divus Oseas,
 „ ego quoque te repellam quominus sacerdotio fungaris mihi. Et, laqueus facti estis
 „ in specula, et veluti qui terminos transferunt *. Super ipsos effundam quasi aquam
 „ impetum meum *. „ Quid autem admirabilis Abbaicum *? “ O qui proximo suo
 „ propinat subversionem turbidam, eumque inebriat! ut videat in speluncis ipso-
 „ rum crapulam dedecoris ex gloria! „ Beatus autem Sophonias *: “ sacerdotes
 „ eius polluant sancta, inique agunt contra legem. Dominus autem iustus in medio
 „ eius, et non faciet iniquitatem. Mane mane iudicium eius, et non in conten-
 „ tione iniustitiam. Insuper divus Zacharias *: et noluerunt adtere, et verten-
 „ runt amentes tergum, et aures suas adgravaverunt ne audirent, corque suum
 „ incredulum effecerunt quominus legi meae obedirent. Et *, super pastores con-
 „ citatus est furor meus, et super agnos visitabo. Et visitabit dominus Deus om-
 „ nipotens gregem suum, domum Iudae. O qui vana pascitis, et oves derelinqui-
 „ tis *! Et adducam manum meam super pastores. „ Mitto reliqua utpote acer-
 biora atque graviora. Eisdem autem nomen Domini flocci facientes inclutus quoque
 Malachias reprehendit, et qualiter quantumque contumaces sint ostendit *: “ quod
 „ nisi auscultaveritis, atque in cordibus vestris proposueritis dare gloriam nomini
 „ meo, dicit Dominus omnipotens, mittam super vos maledictionem, et benedi-
 „ ctioni vestrae maledicam. „ Et quae ibi sequuntur tristiora atque asperiora. Et,
 „ vos declinastis a via, et multos infirmastis in lege, et corrupistis testamentum

* II. Tim. II. 17.

* II. Tim. III. 13.

* II. Petr. II. 1.

* Iud. x. 4.

* v. II.

* Os. IV. 6.

* Os. V. 1.

* v. 10.
Habac. II. 15.

* Soph. III. 4.

* Zach. VII. 11.

* Zech. XI.

* Zech. XI.

* Zech. XI. 17.

* Mal. II. 1.

v. 8.

(1) Ita omnino Nicephorus ἀπέστειλεν impietatem, sive reapse in suo codice sic legens, sive ἡ ἀπείθεια. Nam lectio communis est ἀσεβείων, lat. luxuriam.

- .. Levi, dicit Dominus omnipotens. ,, Valide de ipsis clamet prophetarum vocalis-
 * Is. XXVIII. 7. simus, ille igne et Seraphim manu purgatus, sacerdos atque propheta *: “ alienati
 ,, mente sunt propter vinum, vacillaverunt prae sicerae ebrietate et exerraverunt.
 ,, Hoc est plasma. Maledictio comedet istud consilium; hoc enim consilium pro-
 * Hier. H. 8. ,, pter avaritiam est. Sacerdotes * non dixerunt, ubi est Dominus? (propheta om-
 ,, nium compatientissimus de iis ait.) Et tenentes legem meam, ignorabant me; et
 * A. 29. 21. ,, pastores impie agebant adversus me. Nec iam locus est tabernaculo meo *: quia
 ,, pastores stulte egerunt, et Dominum non requisiverunt. Et, multi pastores vi-
 ,, neam meam corruperunt, contaminaverunt portionem meam, partem meam de-
 * Am. 19. XXIII. 1. ,, siderabilem ad invium desertum redegerunt *. Et rursus *. Item pastores, qui
 ,, dispergunt perduntque oves pascui mei! Propterea haec dicit Dominus adversus
 ,, pastores populi mei. Vos oves meas dispersistis, easque expulistis, neque visita-
 ,, stis. Ecce ego poenas a vobis repositam secundum studiorum vestrorum pravita-
 ,, tem. Et ego recipiam reliquos populi mei ex universis terrae in quibus eos di-
 ,, sperseram locis, et in ipsorum pascuum restituam, et augebuntur. ,, Horum im-
 * Ezech. XXII. ,, puritatem atque insipientiam publice proclamat eximius quoque sublimium illarum
 ,, caelestiumque visionum spectator Ezechiel *. “ Sacerdotes, inquit, legem meam
 ,, aboleverunt, sancta mea polluerunt, profanum et impurum perinde ac sanctum
 ,, mundumque habuerunt, et in medio ipsorum contaminatus fui. ,, His postremus
 * Hist. Sus. v. 5. accedat divinus desideriorum vir, babilonicam horum mentem, corruptamque iudi-
 ,, cium his verbis insectans *: “ exiit iniquitas de Babylone, ex iudicibus senibus qui
 ,, populum gubernare videbantur. ,, Hae sunt ad istos et de istis sanctorum voces (1).

Quid porro erroris magistri aiunt? Videor enim mihi velitando adhuc adversus
 istos pugnare. ☩ Idolis obsequium exhibuimus Christiani, usque ad regnantis Con-
 * 7. 22. ☩ stantini (Copronymi) tempora (2). ☩ Sibi autem aequae ac aliis Christianis om-
 nibus hoc invisum crimen imponunt. Obstupuit ad haec caelum, et terra vehemen-
 ter cohorrui. Quis enim haec patienter audiat? Utrum blasphemiae magnitudinem
 perhorrescat, an stultitiae excessum? Non habentes vero unde impietatem tantam
 mendaciumque confirmet, ad quoddam irreligiose et contra omnem canonicam reg-
 ulam congregatum ab illo (Copronymo) invisum Deo profanumque synedrium con-
 fugiunt; simile quid facientes quod olim veteres nonnulli ethnici, effato illi “ ipse
 dixit ,, adhaerentes, hoc honoris genus magistro tribuentes. Hanc appellare synodum
 * Hier. IX. 2. stulti non erubescunt: quae certe si ita appellanda est, audiamus quid de ipsa pro-
 pheta dicat *: “ synodus praevaricatorum; intenderunt linguam suam ut arcum;
 ,, mendacium et non fidei praevaluit in terra. ,, Festivius autem hanc si quis nun-
 cuparet coprosynodum, haud indecore faceret, propter stercoreum convocantis stu-
 dium, multumque ibi collectum stultorum sermonum foetorem, multam quoque su-
 perbe loquentem meditantemque iniquitatem, quae magnopere contra Unigeniti
 gloriam allatravit; quibus peiora maledicta, ne is quidem qui illorum ore loque-
 batur Satanus, eructare auderet; etenim plurimum ecclesiae dogmatibus et myste-

(1) Videlicet haec omnia ss. scripturarum testimonia ad vituperationem iconomachorum episcoporum Nicephorus convertit.

(2) Quippe ita miseri episcopi acclamaverunt Copronymo absoluta impia synodo, nempe quod ipsos hic Constantinus ab idololatria liberasset.

riis nostris contradicium fuit. Nihilominus tamen hoc impietati et mendacio favens conciliabulum, synodus ab ipsis nuncupatur: cuius coenosa decreta amplectentes, doctrinaeque corruptelam sequentes, purae nostrae et inculpabili fidei contumeliam inferre non verentur hi vesani, non intelligentes quanta adversus sanctos machinati sunt: quoniam “ acuerunt linguam suam sicut serpentis *. Venenum **, aspidum sub labiis eorum *. Quia verba oris ipsorum iniquitas et dolus *. ”

* Ps. CXXXIX. 4.

* XIII. 3.
* XXXV. 4.

18. Quae vero qualisque sit nostra Christianorum confessio, tempestivum est quanto brevius fieri potest, exponere. Nos itaque, prout tradiderunt nobis hi qui ab initio spectatores ministrique verbi fuerunt, et qui post illos eandem doctrinam exceperunt theologi ac divi doctores nostri (1):

Credimus in unum Deum patrem omnipotentem, visibilium omnium et invisibilium factorem ac dominum, sine principio, invisibilem, incomprehensibilem, immutabilem, immortalem. Et in unum dominum Iesum Christum, filium eius unicum, qui sine initio, ab aeterno, ante omnia saecula de patris substantia effulsit. Et in unum Spiritum sanctum, de Deo patre procedentem, et cum patre filioque Deum dicendum et glorificandum, utpote ex eadem natura constantem et coaeternum. Trinitatem honorantes in hypostasibus seu personis, et praedictorum unicuique discretas et inconfusas eas conservantes, quibus distinguuntur, proprietates, seu desituras numquam vel mobilitatem passuras: patri quidem innativitatem et eorum qui ex ipso sunt causalitatem; filio nativitatem; Spiritui processionem: et ex patre tanquam causa, tum genitum tum procedentem credentes explenduisse, utrumque ut lumen de lumine; unum, supermundiale, tripliciter radians ac triplex solare lumen. Unitatem autem substantiae naturaeque adorantes, in unam supersubstantialiorem superquenaalem sublimitatem congestam, eademque indivisa et inseparabili gloria potentiaque fruentem: in qua idem consilium, unica voluntas, vis et operatio unica agnoscitur: quaeque ut omnium regina et universalis domina, ab omni visibili invisibilique natura, ut pari honore thronoque digna adoratur et cultu honoratur. Unam, inquam, in tribus spectamus deitatem, eadem substantia unitam; tres vero personas in una deitate, quae inhaerentium singulis proprietatum diversitate sine divisione distinguuntur. Neque filium ab ingenti patris substantia alienantes propter generationem; neque spiritum a patre filioque propter processionem: neque confusionem admittentes propter unitatem indivisibilitatemque naturae, sed in communione naturae, id quod in unoquoque distinctum est, coniungimus. “ Distinguitur enim indistincte, et coniungitur distincte. Una enim in tribus est **, deitas, et tres sunt unum, id nempe in quo est deitas; vel ut accuratius dicam, **, quae sunt deitas. ” Ita enim nos optimus theologorum edocuit (2).

Gr. p. 23.

Deum itaque patrem colimus, a quo omnia ex nihilo ad existendum producta sunt. Deum filium glorificamus, per quem omnia facta sunt, et eorum substantialis stabilitas conservatur. Deum item Spiritum sanctum veneramus. Et dum tres veneramur, non in tres deos deitatem discernimus: ut tritheismum videlicet, seu potius

(1) Aliis verbis proluxa fidei confessio scribitur a Nicephoro ad Leonem III. rom. pontificem apud Concil. Labb. ed. pr. T. VII. col. 1216. seqq.

(2) Intellige Nazianzenum, quo nemo subtilius simulque copiosius multis in sermonibus de Trinitate disseruit. Idem orat. XXXIII. 16. ss. Trinitatis personas dicit ἀρίθμητῶ διαίρετάς, καὶ οὐ διαίρετάς θεότητι: numero distinctas, divinitate non item.

polytheismum, quae res inreligiosissima foret, vitemus. Atque unumquemque ex his perfectum esse scimus. Sed ex tribus perfectis unum superperfectum, et praeperfectum fit, ut theomysticorum patrum theologia docet (1). Neque ergo hypostases, quasi essent naturae extraneae differentesque, inaequalitate et dissimilitudine dividentes sistimus, sed ratione proprietatum distinguimus, in unitate substantiae copulamus, nihil in his maius minusve esse credentes. Nam maius aut minus sicut in substantia videre non licet, ita ne in trinitate quidem quod adinet ad substantiam seu divinitatem; quod dicimus ut arianam vesaniam, ex qua et contra quam nobis bellum est, extinguamus. Neque in unam hypostasim confundimus aut commiscemus, sed personis subsistentibus, rebusque, ac nominibus, distinctionem in substantia copulatam adfirmamus, ut sabellianum errorem deleamus. Utrumque scilicet impium est, tam oppositum quam concurrens. Atque ut uno verbo dicamus, coniungimus religiose distinguentes, et distinguimus Deo digna ratione copulantes. Idecirco distinctum hypostatibus, communionem naturae adunamus: quod autem substantia ac deitate unitum est, in personis distinctum spectamus: utrobique magnum et augustissimum ac sublime theosophiae nostrae mysterium incolūmiter ac religiose retinentes. Sic adoratores sanctissimae et supersubstantialis Trinitatis et spiritu et

21. veritate quum simus, ipsam colimus cum sanctitate et rectitudine fidei, cumque pura et inculpabili sententia cunctis diebus vitae nostrae.

19. Ita in hac praecisa exactaque theologiae ratione fundati ac stabili, consequenter etiam confitemur unum de consubstantiali sublimissimaque Trinitate dominum nostrum Iesum Christum, Dei filium, Deum nostrum, paternae gloriae splendorem, lumen de lumine, simillimam patri imaginem, hypostaseos eius characterem, incarnatum in terram venisse, factumque hominem, oeconomiae illud pro nobis opus peregisse. Namque ineffabili, ob suorum viscerum misericordiam clementiamque, erga homines amore commotus non tulit naturam nostram perpetuo saevi tyranni servitio addictam videre: sed patris beneplacito, et sanctissimi vivificique Spiritus opera, quin a paterna gloria discederet, neque suum Deo dignum honorem ullatenus deminueret, ad voluntariam exinanitionem semet demisit: et incarnatus de Spiritu sancto, et de sanctissima gloriosa vereque deipara semper virgine Maria, cuius et anima et caro antea purgata fuerat a Spiritu; atque homo quod ad omnia cetera, excepto peccato, apparens, mortali hac tangibili et circumscripta natura indutus, atque unus idemque ex ambobus effectus, nempe ex deitate et humanitate; perfectus simul usquequaque et immutabilis manens in deitate, perfectusque similiter et inconvertibilis in humanitate: cum ea nobiscum diversans, Adami transgressionem innocentia sua correxit; peccati autem corruptelam, voluntaria carnis passione, et vivifica morte, ac Deo digna resurrectione destruens, immortalitatem nobis largitus est. Tertia quippe die revixit, morti manubias detrahens, factusque est primogenitus mortuorum; vianque ad immortalitatem humanae naturae muniens, invisibilem hostem de sua adversus nos dominatione depulit; cuncta illa tum faciens tum etiam patiens quae in sacris evangeliiis scripta a nobis creduntur. Qua opera et antiquum Adamum reformavit, et nostram renovavit na-

(1) Ἐπεφθασί; et προπεφθασί; apud divum Dionysium areop. de div. nom. II. 10, cum S. Maximi scholiis.

turam, et primigeniam illam felicitatem reduxit. In caelum demum adsumptus, in pari apud patrem throno primitias massae nostrae collocavit. Sic enim nos, ut compendiose dicamus, magnum et venerandum divinae oeconomiae confitentes adserimus peractum esse mysterium.

20. Quod si etiam paulo copiosius hac super re disserendum est, propter suborientes adversarios, qui novitates quasdam contra salutarem Dei Verbi incarnationem excogitant, sic denuo sermonem instituemus. Deus suapte natura quum esset unigenitus Dei patris filius et Verbum, ille ante saecula ex ipso ineffabiliter et intemporaliter natus, non abiecta quam naturaliter habebat divinitate, extremis saeculi temporibus, naturam humanam suscepit, et carnem ac sanguinem aequae ac nos participavit. Nam Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, non carnem tantummodo adsumens, verum etiam anima rationali intellectualique animatam. Idem unicus filius post incarnationem etiam existens, consubstantialis quidem Deo patri secundum deitatem, sed nobis quoque consubstantialis secundum humanitatem; retinens conservansque in utraque concurrentium ad eandem unamque personam naturarum, post factam etiam unionem, inconvertibiles et immutabiles atque infusas, quae utrique inhaerent naturales qualitatum differentias. In hoc enim versatur nova et admiranda mixtio exinanitae deitatis et adsumptae humanitatis; unde ea quae peracta est in persona unitas a nobis cognoscitur. Paritur enim (mirabile dictu!) post adsumptam humanitatem Deus. Integer enim Deus integro homini copulatur, in unam compositam conveniens personam atque subiectum: quo fit ut eam quae peperit, proprie vereque nos Deiparam confiteamur. Nam qui sine matre et sine initio genitus antea fuerat, secundam ex illa sine patre nativitatem sortitus est; non quod deitas eius hinc initium existendi sumpserit, sed manens in eo quod erat, quod non erat adsumens, proprium sibi fecit, factusque est mediator Dei et hominum, utranque participans diversam naturam, deitatem inquam et humanitatem, quas unitate personae copulavit: nam duae simul concurrentes naturae unum effecerunt Christum et filium ac dominum: unus quippe ex duobus procedere intelligitur Christus, prout mente concipitur et visu cernitur: atque ut perfectus et immutabilis permanens in deitate, ita perfectus et inconvertibilis existens in humanitate: impassibilis idem deitate, utpote etiam incorporeus, cuius vi supernaturali miracula patrabat; simulque incorruptibilis, incircumscriptus, et immortalis: passibilis autem humanitate, utpote corporeus, secundum quam naturaliter cruciatus pertulit: idem mortalis, figuratus et circumscriptus, quatenus apparuerat de Davidi stirpe homo. Proprias vero sibi facit templi sui passiones Verbum, crucemque et mortem, et alia huiusmodi quae propter nos dispensative pati dignatum est. Nam sanguine eius pretioso empti sumus, qui peccato eramus divenditi, ab eoque media maceria, inimicitia scilicet, in carne propria dissoluta fuit, quia reconciliavit caelestia terrestribus, unamque ecclesiam ac coetum angelorum et hominum in caelo terraque constituit. Unus ergo est ex utroque consistens (Christus.) Et quamquam nihil passum est Verbum in propria natura, idem tamen pro nobis passum dicitur, non deitate sed terrena natura (1). Nam proprium ipsi est, quod passio-

Gr. p. 25.

(1) Atqui si respicias ad editum a nobis Leontium adv. Nest. Script. vet. T. IX. p. 421. videbitur dicendum potius *Christus passus in carne, quam Verbum etc.* Certe Petrus I. 4. 1. dicit *Christo in carne passo*

nem pertulit corpus. Sic omni in re, divinae simul naturae dignitatem, et humanae paupertatis humilitatem testans; ne incarnatio eius videretur phantastica. Atque ut Deus mansit humanitati sociatus, ita in deitatis dignitate nihilo tamen minus homo est. Ambo itaque unus Deus et homo Emmanueh.

21. Quandoquidem itaque intra iustos rectae fidei terminos ita consistimus, sic dogmata nostra tenemus. Nam dualitatem concurrentium in Christo substantiarum, cum suis idiomatibus, utraque enim perfecta et indeficiens substantia est, praedicamus. Ille autem, qui hinc ad unitatem personae, propter hypostaticam unionem, substantialiter fit concursus, aequae a nobis proclamatur. Non secamus neque dividimus in duos filios unum dominum Iesum Christum, nempe seorsum in hominem, et seorsum in Deum, ac veluti in partes; idque ut furiosam stultamque hominicolae Nestorii divisionem excludamus. Neque rursus confundimus aut alteramus, tanquam ad unicum naturam trahentes, unicae personae unitatem, sed impermixtas servamus ambabus naturis inhaerentes differentias, ut stulti Eutychetis synaeresim destruamus, nec non etiam Severianorum qui merito Acephali (1) dicti sunt. Namque et hi male uniuert, et Nestorius impie dividit: ita ut aequae peccaverint circa incarnationis rationem Eutyches et Nestorius, ac circa divinitatis doctrinam Sabellius et Arius.

22. Quum ergo duas confiteamur perfectas in Christo naturas, tum ipsas per se, tum etiam quod attinet ad physicas earundem qualitates; confiteri consequenter oportebit, inhaerentes etiam utrique naturae voluntates et operationes. Necessae enim est, quia duae creduntur substantiae, duplices pariter illarum praedicare qualitates. Aliter certe accurata illarum perfectio incolumis esse non poterit. Nam sunt in naturis characteristicae, neque est invenire naturam voluntate aut operatione carentem. Sicut ergo, quatenus Deus, volebat et operabatur; ita etiam, quatenus homo, volebat aequae et operabatur, tum in patrandis miraculis, tum in aliis adsumptae humanitatis officiis. Haud tamen haec invicem contraria erant; cedebant enim et subiiciebantur adsumenti ea, quae erant adsumpti: prorsus ut nihil fieri contrarium repugnansque ex unitis naturis, quamquam diversis, conspiceretur. Hoc inde probatur, quod quorum naturae diversae sunt, eorum ratio quoque differt; id quod in heterogeneis rebus apparet. Necessae est itaque, ut substantiales voluntatis operationisque qualitates differant inter se. Namque ex his ipsis qualitatibus naturarum quoque scientiam adquirimus: quippe quia quorum eadem operationes sunt, eorundem quoque naturae sunt pares. Sic ergo modus quoque theandricae Christi operationis, qua nobiscum versans utebatur, perspicuus fiet, quem per hanc circumlocutionem consideravimus: nam mutua duarum naturarum appellatio, dupliciter operationis demonstrat: quia unionis modus, differentiae modum incolumem in se conservat. Pariter quispiam concedet, utramque formam operari non sine alterutrius participatione. Non ergo unam voluntatem et operationem in divina oeconomia praedicamus, quo facto sua utrique convenientia officia eriperemus: si certe perfectam naturam esse adstruimus, ne dementis furiosique morbo laboremus

(1) Videtur hic ludere in vocabulo Nicephorus quasi dicat *sine cerebro*, quamquam alia fuit huius appellationis causa.

Apollinaris: quicum excommunicabimus Sergii quoque ac Pyrrhi (1), nec operosam nec voluntativam veri Verbi sodalitatem. Ita nos de venerandae et salutaris incarnationis mysterio censemus; quod etiamsi forte intellectum sit, ut ait vir theophorus, manet ineffabile; enarratum autem, manet adhuc incognitum. Visitati ergo per praedictam incarnationem, salvatos nos confitemur: et cum omnibus quae apud nos sunt religiosis rebus, veneranda quoque illius symbola et indicia honoramus et amore prosequimur, per quae non secus atque per evangelicam historiam narratur nobis et repraesentatur et in memoriam revocatur quicquid a Servatore pro nobis actum fuit; sicut ab antiquo et a religionis initio filii a patribus traditum pie recepimus.

Gr. p. 27.

23. Haec symbola nos adamantes, religioso quoque honore prosequimur; laud sane patriae adorationem exhibentes, apace, quae soli omnium domino Deo congruit. Omnes enim, quotquot docibiles Dei sunt in spiritu, satis norunt quid in cultu intersit, et qualem oporteat Christo Deo nostro adorationem exhibere, et convenientem simul venerationem sacris imaginibus non denegare, perque has honorem ad archetypum extollere. Praeter haec, venerandas quoque imagines honoramus sanctissimae et immaculatae dominae nostrae veraeque tutelae semper virginis Deiparae, quae secundum carnem dominum nostrum Iesum Christum Deum, sine semine ineffabiliter et supernaturaliter peperit; itemque sanctorum angelorum, aliorumque omnium sanctorum qui omni tempore ei placuerunt: quorum etiam monumenta donis ornamus, et intercessionem ambimus. Vivunt enim in Deo, in ipsoque operantur, et ad se confugientibus atque implorantibus auxiliari opemque ferre per insitam sibi a Deo vim gratiamque possunt (2). Age vero confessione haec et fide quidnam, oro, sublimius vel religiosius sit? Certe non est alia praeter hanc fides, vel erit, quam solam apostolicus sermo novit fidem vocare. De hac enim ait *: “ ante quam fides veniret, sub lege custodiebamur conclusi, in eam, fidem quae revelanda erat. Quamobrem lex, paedagogus noster fuit ad Christum, ut fide iustificaremur. Omnes enim filii Dei estis per fidem Iesu Christi. Quam, sicut anchoram habemus animae tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis, quo praecursor pro nobis introivit Christus. Quid ergo his opponent religionis hostes et veritatis accusatores? Nos adoramus, quod scimus; ipsi quod nos adoramus, nesciunt. ☩ Idola adorant Christiani. ☩ O audaciam! o insaniam! quid hac voce scelestius aut irreligiosius? Quanta sit certe sermonis

* Gal. III. 23.
Hebr. VI. 19.

(1) Honorium romanum inter monothelitas minime numerari cum Sergio et Pyrrho a Sophronio hierosol., a Nicolao constantinop., et a libello synodico, dixi iam in Spicilegii rom. praefatione T. X. p. IX. Nunc etiam Nicephorus patriarcha, etsi decessores suos Sergium et Pyrrhum uti monothelitas exsecratur, de Honorio tacet; quod certe non faceret, nisi illa laebe Honorium immunem fuisse iudicaret.

(2) Augustinus de Nebridio qui ad Deum praecesserat, conf. IX. 3: *nec eum arbitror oblivisci mei. Et contra Faustum lib. XX. 20: populus christianus memorias martyrum religiosa sollemnitate concelebrat, et ad excitandam imitationem, et ut meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuvetur. Et quidem totus hic Augustini locus utiliter legetur. Et in sermone de ss. Perpetua et Felicitate (280) de ss. martyribus: miramur eos, miserantur nos: gratulamur eis, precantur pro nobis. Denique de Stephano protomartyre (serm. 319.) Orationes eius multa impetrant, non tamen omnia. Non cessatum est, oratum est, dedit postea Deus per Stephanum. Sunt verba orantis Stephani etc. In cuius nomine faciebat ante quam carnem deponeret, in eiusdem nomine faciunt orationes eius ut beneficia impetrentur. Haec doctor ecclesiae eximius. Frustra igitur maligne nuper, ut audivi, haereticae sectae homo, oranti sancto catholico in aurem insurrebat: quid agis? num sancti te audiunt? Si autem auditu carent, manu quoque benefica carere eos necesse est. — Tentator hic Augustinum, ut arbitror, ignorabat.*

illorum absurditas, cognosci facile potest. Nam quia, abiectis quae ad Deum pertinent, aiunt Christianos cultum idolis exhibere; et quia is qui idola colit, id quod nihil reapse est colit, uti scriptum est ²⁴ et iis, qui natura non sunt dii, servierunt, sermo quidem illorum id concludit, ut quandoquidem nos viventem verumque Deum adoramus, nihil aliud dicere videantur, nisi Deum nostrum non esse Deum.

- Gal. IV. 8. 24. Iamvero adversus huiusmodi Dei hostes, quid aliud ab ipsa veritate dicendum sit, nisi ut eum magno Davide linguae consonent, Spiritu apud eum loquente utentes? ²⁵ Dixit insipiens in corde suo: non est Deus. Item: inimicus, impropertavit Domino. Et mox: populus insipiens irritavit nomen eius. Denuo: et erit tempus eorum in saeculum. Insuper: filii alieni mentiti sunt ei, et in veterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis. Non est illis commutatio, quia non timuerunt Deum. Et, obtrectaverunt ipsi quoque Deo, dixeruntque: num poterit Deus? vel comparare valuit libertatem populo suo? servitute et corruptione eripere, et ex tenebrarum potestate redimere, atque in admirabile lumen suum vocare? Vel fortem ligare vasaque eius diripere? aut in altum conscendere, et captivitatem captivare? Haec veritatis adversarii stultique homines aiunt.
- Ps. LIII. 22. Vir enim insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget haec. Non enim passi sunt admittere disciplinam Domini, neque aurem suam divinis oraculis accommodare, et audire quomodo prophetarum voce universalis clamaverit Deus.
- LXXX. 18. Num manus mea non valet eripere? num vos liberare nequeo? En ego increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina arida instar cremi. Praeterea: ego sum qui iniquitates tuas et peccata deleo, quorum diutius non recordabor. Beatum autem solumque dynastam illum esse ex apostolica doctrina manifeste discimus. Pergat vero sermo noster trita regiaque via, atque observemus, si ita videtur, quatenam pastoribus ac sacerdotibus, qui sub lege non legitime vivebant, per sanctum quendam exprobrat Deus. Ait enim: sacerdotes non dixerunt, ubi est Dominus; et qui praesunt legi meae, non noverunt me; et pastores impie adversus me egerunt. Et prophetae prophetabant Baali, et inutilem Deum sectabantur. De quibus divinam quoque sententiam scriptam videre est, ipsumque Deum de tribunali propemodum eos iudicantem, et gravissimis verbis mandantem: transite ad insulas Chettium, et videte; mittite in Cedar et considerate, ac videte, num talia facta sint; num commutaverint gentes deos suos, qui ceteroqui non sunt dii. Populus autem meus mutavit gloriam suam in id, unde utilitatem non consequetur.

25. Quas porro iam iis, qui sub gratia sunt, pastoribus minas intentabit? Nonne clare dicentem audimus: pergite ad episcoporum synagogas, mittite ad sacerdotum conventum et videte, num in avita fide constiterint? an potius deductam usque ad ipsos confessionem mutaverint, et ipsi sui sint accusatores. Etiam si enim nolint, actibus coacti compulsique, quales sint apparebunt, quin extrinsecis accusatoribus ulloque argumento opus sit. Respondebunt ergo dicentes: gloriam nostram mutavimus, in confessione nostra non perseveravimus, neque divinum reveriti sumus altare, ubi sacra evangelii eloquia cervici imposita gestavimus (1); neque datas

(1) Ritus est hic graecae ecclesiae in consecrandis episcopis, de quo memini me ante hos annos typis imprimere Photii quaestionem amphiloichianam CLXV, quae haud sine varietate non uno in codice vat. le-

sibi promissiones obseivavimus; sed in cunctis praevaricantes exerravimus, et a recta semita declinavimus, et ambiguo animo, atque in omnibus viis nostris inconstantes, similes evasimus mari procellae perflantibus ventis iactato. Ita enim comparata est incredulitatis perversitas, ut nihil stabile firmumque habeat, ut semper variet, atque hac illac agitata mutetur. Atque ut summam dicamus, dum hominibus placere studemus, a Dei famulatu excidimus; nempe quae neque cogitare neque dicere licet, adfirmare ausi sumus, Pauli sententiae * mente et opere contradicentes. * Gal. I. 10.
 Iam vero aequum esset et consecutaneum, impendentem a Deo blasphemis nostris vindictam praevidentes, haec insuper addere: nempe quod septuplum ultio dabitur de Caino, de Lamecho autem septuagies septies, uti scriptum est *. * Gen. IV. 24. Quia in dictione nescio quid desiderari quispiam considerans, non immerito diceret fortasse indicari, fore ut qui peccando progrediatur, maiorem poenae mensuram sit recepturus. Nam Cainus rei imperitia rudis, et mali coagultione nondum admonitus, ignorantia adhuc laborabat, nec parricidii satis facinus vel pro rei gravitate agnoscebat, peccato tum primum veluti in foribus apparente. Verum quod subsecutum est homicidium, maiore atque infinita poenae vindicta multatum fuit, quia post notitiam peccari ausum est. Eius rei insigne exemplum oculis erat propositum, et divino decreto firmatum, signum videlicet a Deo impressum, ne quis eum occideret qui sententia fuerat damnatus, sed amaram potius vitam protraheret.

Paria quaedam nostra quoque aetate contigisse videmus. Nam hunc errorem apud maiores etiam nostros aliquando grassatum comperimus (1). Verumtamen paulo levius illorum peccatum fuit, veniamque etiam a Deo fortasse sperare poterant, atque aliqua etsi haud valde probabilis apologiae ratio supererat, quod nondum satis sibi exploratum intellectumque esset ecclesiae dogma atque sententia. Quod deinde evenit, neque enim negabimus, nobisque ipsis viventibus manifeste peractum deprehenditur: quia non privatim in secreta aliqua vel exigua orbis parte, sed publice et in medio communique theatro angelorum et hominum omniumque, quotquot sunt rationales et sensu praeditae, creaturarum, coramque Deo cuncta manu sua tenente, vidente atque spectante, ea quae apud nos plane in confesso erant, abolevimus (2). Quam ob rem summum nobis impendet discrimen, et infinita poena, quia post illam tantam disquisitionem, et ineffabile examen, infeliciter peccavimus, dogmate tam splendide iam perspicueque oculis nostris proposito: quod quidem dogma apud Nicaeam, quae est Bithynorum Dei recto cultu semper innixa triumphalis (3) metropolis, sancte adunatus a Deo secundus conventus, sive sacra et occu- Gr. p. 30.

gitur hoc titulo. *Φωτίου Κωνσταντινουπόλεως. Τίνος χάριν τίθεται τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τῇ κεφαλῇ τοῦ χειροτονημένου. Διὰ τί ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερον ὁ ἱερεὺς τιάραν, φησί; διότι τὸν προχειρίζομενον ἀπάντων κεφαλὴν, κατὰ τῆς κεφαλῆς ἔδει τὴν ἐξουσίαν ἔχειν, καὶ εἰδέναι ὅτι κεφαλὴ τῶν ἄλλων περιβαλλόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπὸ κεφαλῆν ἔστι τὸν κοινὸν ἀπάντων δεσπότην καὶ ἐξουσιαστὴν ἀπολειμμένη γὰρ αὐθεντία καὶ αὐτόνομος, ἀφόρητὸς ἔστι καὶ χαλεπὴ κ. τ. λ. Photii constantinopolitani. Cur sanctum evangelium capiti imponatur ordinati. Cur tiam sacerdos in capite gerebat? Quia cum aliquis ut sit caput omnium ordinatur, oportet supra caput eius aliam extare potestatem: ut quamvis ipse caput ceteris praepositus sit, reputet se vicissim sub alio capite esse, Domino videlicet universalem potentatam habente. Etenim absoluta auctoritas suoque libero iure utens, permolesta est et intoleranda etc.*

(1) Nempe in priore haereseos iconoclasticae actu sub Isaurico et Copronymo.

(2) Scilicet in secundo actu sub Armenio. Nam haec loqui finguntur episcopi praevaricatores.

(3) Cur triumphalis Nicaea? Nihil aliud fortasse quam vocabuli etymologiam Nicephorus respicit.

menica synodus, plurimis auctoritatibus de divina scriptura patrumque doctrina sumptis confirmavit. Et quidem haec synodus summae auctoritatis est, atque ad plenam fidem faciendam sufficiens, quia et oecumenica fuit, et omnino libera, et extra omnem calumniae reprehensionisque aleam posita, et cuiusvis alieni dogmatis insons, culpaque carens. ETENIM CELEBRATA FUIT AEQUISSIME ET IN PRIMIS LEGITIME: NAM SECUNDUM EDITA ANTIQUITUS DIVINA DECRETA, PRAEEMINEBAT IN EA PRAESIDEBATQUE EX OCCIDENTALI FASTIGIO, ID EST EX VETERE ROMA, PARS NON MODICA: SINE QUIBUS (ROMANIS) ULLUM DOGMA, QUOD IN ECCLESIA VENTILATUM, DECRETIS CANONICIS ET SACERDOTALI CONSUETUDINE FUERIT ANTEA RATUM, NUMQUAM TAMEN PROBATUM HABEBITUR, NEQUE IN PRAXIM DEDUCETUR: QUIA ILLI SACERDOTII PRINCIPATUM SORTITI SUNT, EAMQUE DIGNITATEM A DUOBUS CORYPHAEIS APOSTOLIS TRADITAM HABENT (1).

Practerea quicquid a parte Byzantii, id est iunioris Romae, quae nunc civitas in nostris partibus dominatur, et ob regalem dignitatem princeps est, quicquid inquam episcoporum sacris sedibus praesidentium, virtutumque gloria fulgentium erat, hi ex orientis regionibus convocati, et occupantium apostolicas sedes locum doctrinamque pro divinis nostris dogmatibus haec tenentes, sacratissimi homines, moribus et scientia praecellentes; denique quotquot propemodum in universo orbe antistites erant, huc convocati, unum omnes veritatis scopum spectantes, concordiam suffragiorumque consensum supernae gratiae radio illuminati prae se tulerunt. Habuit enim iste conventus pacis storem Christum. Profecto iam inde a priscis temporibus ita lex ecclesiastica iubet, nempe ut si qua in Dei ecclesia dubia excitentur aut controversia, ea per oecumenicas synodos solvantur ac definiantur, cum consensu et adprobatione tenentium apostolicas sedes pontificum. Hoc pacto superiores erroris tenebras discusserunt. Sancto autem Spiritu muniti, et verae religionis armis instructi, capita impiorum hostium secuerunt: hoc vero continuatum Christianorum dogma, et antiquitate ecclesiastica pollens, uti par erat confirmaverunt, nihil neotericum invehentes, nihil novum aut superfluum excogitantes. Superne itaque divino afflatu permoti, ceu tutum, nec diutius controversiae obnoxium dogma hoc habuerunt, splendidum veritatis robur sibimet circumponentes. Hoc idem dogma episcopi omnes, utpote Deum mente gerentes, et orthodoxia ornati, suffragio suo ratum habuerunt, piique imperatores sectati sunt atque adamarunt, et cunctus Christianorum populus amplexus est, in eoque perseverat; et interpositum illinc triginta propemodum annorum spatium (2) confirmavit; nosque adeo ut recta religione plenum admisimus, eique subscripsimus, ex quo electi et

(1) Prorsus egregia sunt quae haec dicit Nicephorus (inmo et ore adversariorum confitenda curat) ob discernendum quodnam sit authenticum concilium atque oecumenicum; nempe si legitime convocatum fuerit, si orthodoxum, si inculpatum, si ex universa ecclesia congregatum. Quae autem addit Nicephorus de suprema romanae ecclesiae praerogativa non praesidenti solum oecumenicis conciliis, verum etiam ea confirmandi, ita ut sine illius auspicio et sanctione nulla dogmatica definitio peremptoria futura sit nec publicae praxi proponenda, quantumvis antea diu ventilata, et usu sacerdotali rata; haec, inquam, tam disertis verbis adseri a graeco patriarcha vix expectasses: quam nobilem confessionem Nicephorus cumulat. causam privilegii sacrique principatus romanae ecclesiae dicens summos duos apostolos Petrum ac Paulum extitisse. Haec si considerent quorum interest, et qui abiectae obedientiae rationem Deo reddiduri sunt.

(2) Nicaenum II. generale concilium anno DCCLXXXVII. celebratum scimus. Ergo Nicephorus maiorem hunc apologeticum scribebat anno circiter DCCCXVII. Leonis armenii imperantis quinto. Diximus autem p. 11. adn. 1. minorem apologeticum editum fuisse (quasi quandam velitationem) quinquennio antea. id est anno DCCCXIII.

in episcopalibus sedibus constituti fuimus. Parcat vero nobis Deus, quod hos quoque sacros canones contempserimus (1), et professioni infideles extitimus, quorum censuras latasque sententias in animabus nostris gerimus, quia impiam profanamque doctrinam mente fovimus. Ita fortasse, si a sua crapula atque incredulitate aliquando respicerent, sibi imperantes ad veritatem respicerent, ita inquam fortasse loquerentur, suarum animarum mala deplorantes. Nos interim reliquum sermonem prosequamur, et proposito argumento insistamus.

Gr. p. 31.

26. ☩ Sacerdotes tui, inquit scriptura, induentur iustitia *. Alieni vero sacerdotes quid? induentur ignominia, quia idola adorare volunt. ☩ Haec aiunt homines sacerdotali schemate induti, qui christianum tamen dogma cierarunt, et idolicum praecipitium maluerunt, in quod se ruisse ipsimet pervulgant, alii quidem ad veritatis splendorem oculis conniventes, alii autem involuntariam caecitatem passi: siquidem sacris imaginibus, sicut pii omnes Christiani profitentur et faciunt, ipsi quoque honorem olim detulerunt; quae nimirum corporati propter nos Dei Verbi humanitatem, visibilem depictamque exprimunt, itemque sanctorum et electorum eius fortia facta et certamina, quae ob ipsius amorem contra adversarios sustinuerunt, denotant. Quibus imaginibus sancti mysterii vasa decore ornata vident, itemque sacram vestem, quaecumque in divina extenditur mensa (2) vel aliis locis, nec non peripetasmata atque tapetes iisdem decorari; tum etiam sacrum templum venerandis historiis depictum, et circumquaque his coronatum. Quoniam vero ad sacerdotes (nescio quos vel quales) mihi sermo est, tempestive admodum eos interrogaverim quinam apud ipsos religiosi ritus vel quae sacra mysteria sint? Et siquidem alias se caerimonias habere dicant, et diversa a nostris mysteria, ipsi viderint. Quod si habent haec ipsa nostra vere sublimia et caelestia, in quae cum reverentia multa ac veneratione prospiciunt angeli; cur quae ratione, cum intra templi adyta stantes, ad universalem Deum patrem sacra verba supra eucharisticam hostiam recitantes, aiunt: “avertens nos ab idolorum errore (nempe de Unigenito, loquuntur) duxit nos ad cognitionem tui solius, qui es verus Deus pater; acqui-, rens nos sibi populum peculiarem (3)”, aliaque quotquot his similia illo in loco, inter operam sacram postea canuntur?

* Ps. CXXXI. 9.

27. Cur vero deinceps nugantes amentesque, ceu lymphatici quidam et attoniti blaterant? ☩ Nisi nos Constantinus (Copronymus) idolorum insaniam liberasset, Christus nullo modo prodesse nobis poterat. ☩ Cur ergo, confitentis idolis se liberatos a Christo, idola rursus apud divinum altare adorant (4)? Profecto quod a mendacii patre inspirati haec dicitent, nemini * non fit perspicuum, ut mihi persuasum est, quia duo contraria summeque invicem repugnantia, falsitatem nimirum ac veritatem, ipsi in eandem confessionem concurrere existimant. In tantum dementiae ac stupiditatis venerunt, ut non sentiant vanis se ratiociniis et futilibus argumentis per vacuum aërem obambulare. Nam si utrobique se vera dicere,

* Gr. πρῶτον τῶν.

Gr. p. 32.

(1) Nempe loquuntur, ut iam monuimus, iconoclastae episcopi.

(2) Dicit *antimensia*, lintei genus cum depicta Servatoris imagine, in quo super aram sacram extenso Christi corpus reponitur. Antimensiorum consecratio seu benedictio legitur in Graecorum euchologio ed. rom. anni 1754. p. 262.

(3) Extant haec in divi Basilii liturgia, seu missa. Vide euchologium p. 79.

(4) Nempe in pictis antimensis, supra quae sacrificant, nec non in ceteris figuratis altaris ornatibus.

Luc. XVI. 13. stulte putant, iam hinc poterunt falsitatis crimen evangelio ipsi impingere. Nam Christo dicente * “ non potestis duobus dominis servire, Deo et Mamona; ,, isti suis opinionibus obsequentes, cogentur Christo et Mamona; (1) Constantino servire, unam ex duabus, velut ii qui hippocentaurus componunt, efformantes religionem. Haec scilicet accusatores hominum laude dignorum, tenebrosi coram luce, contra sapientiam rudes, creaturae ingratae, improbi daemonis plasmata, haec inquam benefactori rependunt. Congruet certe tempestive illis, quod olim a divinitus loquente lingua illa dictum fuit *. Nam res inconciliabiles et incomparabiles, et invicem infinite distantes, quantum solis radii a tenebrosa subterranea abyssu, etsi leve exemplum est, in unum concurrere existimant.

Deinde rursus interrogantibus nobis respondeant, utrum divinae se mensae adstare putent, immaculato incruentoque sacrificio operam dantes, an mensae daemonum, qui nidoribus cruoribusque gaudent? Hoc enim sententiae ipsorum, sive ut magis proprie dicamus, stultitiae consecraneum, discernere oportet, utrum sacris templis an idolorum aris interesse arbitrentur? Parcat sane nobis Deus, qui dum illorum opera arguimus, involuntarii illorum fuligine sordidamur. Atqui ipsi quodnam superest defensionis genus? quid contra dicent hi qui haud cohaerentia miscent, qui lucem pro tenebris, pro luce tenebras ponunt, quarum rerum communio nec fieri nec cogitari potest? Nam Christi famulatum et cultum simulque impurorum daemonum consistere posse, quis sana mente praeditus dicere ausit? Nam tenebrae solaris lucis praesentiam non patiuntur. Verum heic etiam illorum impietas animadvertatur. In sacrarum aedium dedicationibus et encaeniis, preces Deo a ministrantibus illic sacerdotibus supplicationesque fiunt, quibus postulant sanctissimum Spiritum mitti ad templum sanctificandum aeternaque luce implendum: atque ut ille sibi hoc templum ad habitaculum deligat gloriaeque tabernaculum, divinis denique charismatibus ornet, malorum remedium efficiat, daemones hinc expellat, sanctum sanctorum esse constituat. Quas inter preces divino unguento in nonnullis templi locis fit unctio, et sacrarum sanctarumque reliquiarum repositio. Num ergo paria his a contrariae partis hominibus ex sui dogmatis norma fiunt? Num quae heic daemonum consistere posse, et quae ab ipsis monstruose murmurantur, consona invicem et consentanea sunt? Ecquis est ita stultus et mente captus, ut eandem aedem et fugandis daemonibus aptam dicat, et simul hospitio recipiendis? Eandem sanctam, et execrabilem? divinum Spiritum ibi obumbrare, et contrarium simul residere? quod reapse ab his omnes amentiae vesaniaeque fines praetergressis creditur. Qui profecto, ne ista quidem impietate tenus consistunt, sed sanctorum etiam Christi athletarum, qui usque ad sanguinem decertaverunt, sanctas sacrasque reliquias in consecratis altaribus reponere recusarunt: quorum etiam intercessionem despuunt et abnuunt, ex sui nimirum dogmatis doctrina huiusmodi *: “ visi sunt enim oculis insipientium mori, et aestimata est afflictio exitus illorum, et discessio a nobis exterminium. At enim illi sunt in pace. ,, Itaque in hoc universo agendi genere infelices hos vano errore laborare, manifeste compertum est.

Gr. p. 33.

* Sap. III. 2.

(1) Confer in euchologio p. 369. de ecclesiae encaeniis preces, quae tamen variant.

Idem mihi videntur nomen quoque Domini nihili pendere ac profanare, et contaminatos altari panes offerre, dum dicere audent *: “ mensa Domini contaminata est, et superpositae illie dapes contemptae, quod antiquitus legalis religionis sacerdotibus exprobratum scimus. Bene autem cum illis agetur, si quod olim dictum fuit Israheli, tantum audierint *: “ quousque claudicatis ambobus poplitibus? „ religionem illis attribuentes, qui divinam legem parvi facientes, ad finitimarum gentium superstitiones properant; qua in re Samaritanorum praecipue institutum sectantur, qui et Dominum verebantur, et idola simul sua colebant; male quidem, sed ita tamen fortasse colebant ut proprium cuique cultum exhiberent. Isti vero confundentes ac permiscentes, atque unâ conglobantes ea quae coniugari et coexistere nequeunt, quod ne cogitari quidem sine summa blasphemia potest, unum eundemque honorem et cultum utrisque impèrite et irreligiose adhibere volunt. Corinthiis enim qui nuper ab idolorum crapula resipuerant, et carnales adhuc parvulique erant in Christo, et lacte potius quam esca nutrirî egebant *, comparari hos longe est absonum, tum propter postremum quo vivunt tempus, tum etiam ob dogmatum defaecatam iam doctrinam et exploratam. Qua super re refragari minime possunt, neque ullum defensionis obtentum prae se tendere. Neque item Hebraeis comparari queunt, paternae conversationis tenuibus, ita ut eos oporteret discere, quatenam essent elementa exordii sermonum Dei; et item lac, non solidam escam, requirerent *. Quod si tantopere obscuratae sunt illorum cogitationes, et infatuatum insipiens eorumdem cor, atque ad evangelicae praedicationis radios caecutiunt, et rerum discrimina agnoscere nequeunt infinite a nobis remotarum atque omni comparatione maiorum, quia nempe inter sanctum et pollutum distinguere nesciunt, audiant quid eis evangelii sacerdos dicat, offusam ipsorum animabus caliginem demonstrans *: “ quod si est opertum evangelium nostrum, in iis qui pereunt operatur, tum est. Nam Deus huius saeculi excaecavit mentes infidelium, ut non fulgeat, illis illuminatio evangelii gloriae Christi. Insuper *: nolo vos socios fieri daemoniorum: non potestis calicem Domini bibere, et calicem daemoniorum: non potestis, estis mensae Domini participes esse, et mensae daemoniorum. „

Existimabunt me fortasse amarum accusatorem, curiosius multi fidi huius erroris diverticula perscrutantem. Sed tamen veritatis defensionem non deseram, quamdiu salutis nostrae auctor praevaricantium dicacitate tanquam arcu feritur, et ecclesia vehementius obsidetur: “ zelo enim zelatus sum pro Domino *. Et zelus domus tuae comedit me *. Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me *. „ Sanctorum effata mihi consona erunt. Porro mihi sciscitanti hi perspicue respondere ne recusent *. Cuiusnam corpus et sanguinem dum sacris operantur immolant? Si quidem Christi dixerint, quis istis fidem adhibeat? qui mirabilem illam salutaremque incarnationem destruunt, dum imperite impieque existimant, haud tale corpus Verbum assumpsisse, quale nostrum est, vocabula illa sua incircumscripti et non limitati impudenter iactantes, et phantasma secundum Manichaeorum nugas confingentes. Quod si etiam corpus esse concedant, quomodo illud et de medio simul tollunt, et sacrificant? Sed missos iam faciamus *: etenim quae ipsi apud imperitos blaterare solent, ea nos nugarum et absurditatis plenissima despui-
mus: nam utpote praevaricatores meras fabulas nobis narrant. “ Sed haec non sunt

* Malach. I. 12.

* III. Reg. XVIII. 21.

* I. Cor. III. 2.

* Hebr. V. 12.

* II. Cor. IV. 3.

* I. Cor. X. 20.

Gr. p. 31.

* III. Reg. XIX. 10.

* Joh. II. 17.

* Ps. LXXIII. 10.

* gr. ἀπαραι-
νήτως.

* gr. ἵστασθε.

- * Ps CXVIII. 85. ,, ut lex Domini *. ,, Et illud: “ quaeres sapientiam apud improbos, et non invenies *. Et, abominatio Domino, cogitatio iniusta *. ,, Haec a sapientium ore audimus. Quid ergo ad haec dicet ineffabilem ille mysteriorum cognitor? Neque enim aliunde convincere decet eos qui vana de corde eructant, et contrario spiritu extimulati loquuntur *: “ calix benedictionis cui benedicimus, nonne communitio sanguinis Domini est? Et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Christi est? ,, Quae ergo participatio iustitiae cum iniquitate? quae communicio lucis et tenebrarum? quae concordia Christo cum Belial? quae portio est fideli cum infidele? quae conventio templi Dei cum idolis? Quid autem sit idolatum aut idolothytum, ipse definit, nempe dicens *: quae immolant gentes, daemones immolant et non Deo.

Haec quidem ille qui nobis desuper perspicue revelavit divinorum oraculorum doctrinam. Nos vero ad aliam divinorum apud nos mysteriorum initiationem verba nunc transferamus. Cum dominus noster Iesus Christus Deus, relata de morte victoria, splendidoque erecto contra inferni tyrannidem trophaeo, grandi belua dormita, tertia die de mortuis surrexit, discipulis apparens mandavit *: “ euntes domine, cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. ,, Confestim illi per universam quam sol aspicit terram dispersi sunt, quò sermo eorum pervenit, et usque ad terminos mundi ipsorum verba discurrerunt. Sic isti gentium piscatores, eos qui recentem ex falsa incredulitatis unda paulisper emergebant, sagena sermonis vivos capiebant. Et primi quidem ad praedicationem et initiationem hi qui erant ex circumcissione accurrentes, gratiae benedictiones praeripuerunt. Quotquot enim ex iudaica incredulitate conversi, et a paternis moribus recedentes, molesto iugo liberati fuerunt, sub quo legi serviebant quamdiu litterae adhaerebant, nunc adorationem in spiritu ac veritate pro legali praebent omnium Deo. Tum et illi, qui ab ethnica superstitione et ararum nidore retracti fuerunt, idololatricam insaniam ilico dereliquerunt. Alii a barbaris et absurdis sacris aufugientes, de praepotentis eatenus diaboli fraude liberati fuere. Ex quibus in unam fidei confessionem convenientibus, catholica Christi ecclesia formata est et congregata. Et quidem omnes ad Trinitatis cognitionem simul adducti, in ea baptizati sunt, nemine insuper se oggerente. Non enim cuiquam alii commemorare licet illud caelo terraque famigeratum nomen. Itaque ad mysteria nostra ceu profana nullo tempore accedent, neque se unquam participasse impurorum daemonum contaminationes suspicabuntur. Ideoque in spiritu Dei loquentes non dicent anathema Iesum *. Isti autem apprime profani et increduli, si minus in nomine Constantini (Copronymi), certe in Trinitatis nomine fuere baptizati, quod ipsos non arbitrator negaturos. Secus enim haud nobis opus esset his disceptationibus ac certaminibus, neque nobis adeo negotium facerent. Unde ipsis idolorum obrusio, dicant ingenue. Quod si hoc professionis sigillum intactum sincerumque conservant, cur illis semper versatur in ore idolorum nomen?

28. Nam si baptizatis in Christi mortem nihil Christus prodest, quid ni sint isti Iudaeis vecordiores, et ethnicis infideliores, et barbaris irreligiosiores? Nemo enim ex his ecclesiae Dei accusatorem se facere ausus est. Hoc cuiusnam impietatis culmen non exaequat? quae verba insolentiae huius magnitudinem demonstra-

bunt? Quisnam alius existet, qui istos ex tanta culpa sanguine suo redimat? Quis hos christianos, nedum episcopos, nuncupet? Cogentur itaque aliud quaerere baptismum, quo initiarentur vel consummarentur " crucifigentes sibi met ipsum filium Dei et ostentant, tui habentes " *, postquam iam semel illuminati fuerant, et caeleste donum gustaverant, sanctique Spiritus participes facti fuerant. Sic ergo nova initiatione indigentes, nova etiam unctione et ordinatione egebunt, quia priorem abnegarunt et repudiarunt. Quomodo enim initiationem conferent, quam ipsi non retinuerunt? Vel quomodo qui de sua se ordinatione demiserunt, baptizare aut dogmata docere contentent? Qui denique fieri potest, ut dogma vel baptismum ab iis traditum gratum sit aut fiducia dignum?

29. Praedictis hoc etiam addam, quod ipsi quoque concedent, quamquam omnia subvertere soliti, sententiamque facile mutare, et nullam constantiam retinere. Siquando aliquis ex fide nostra ad alium cultum sponte vel coactus transierit, et eum infidelibus ethnicis se contaminans, et abominandis escis gustatis, aut alio quolibet modo a nostro ritu discesserit; venerandi ecclesiae canones, si hic peccato suo compunctus, et male actorum paenitens, ad ecclesiam mutata mente redierit, et a perversis scelestisque operibus suis se recedere profiteatur, hunc inquam canones limina sacri templi attingere vetant, sed procul coetu nostro consistere volunt, et divinorum mysteriorum communionem arceri: tempusque ei rei definitum est, donec contrito corde et cum spiritus humilitate, per fervidam gemebundamque praeteritarum culparum confessionem scelus eluerit; atque ita sanctorum rerum participationi restituatur, et ceteris fidelibus consocietur. Dicant ergo nobis: qui se idola adorare aiunt, si christianis adnumerari velint, quisnam his (ab iconomachis) respiciendi modus, quodve temporis spatium sit statutum? Quinam peccati confessionem sint excepturi? quibus canonibus obtemperare debeant? quomodo fiet illis dogmatum aut actorum ob ignorantiam vel malitiam vituperandorum correctio? ita ut sic explorentur, an digni sacro grege sint. Certe quamdiu Christum oppugnare non desinunt procul sacris septis absistant, atque ut tabida atque inutilia ovilis Christi membra abscindantur, ne forte sana quoque, et in praeclara confessione incolumiter perstantia, a contaminatore animae morbo pessum dentur.

30. Quum autem idolorum, et eorum qui errore abducti ea venerantur, duplex sit classis; una quidem illorum qui crassa materialique mente praediti, in eo tantum quod cernitur subsistentes, nihilque ulterius cogitare valentes, lapidibus tantummodo et lignis et reliquae inanissimi materiae mentem intendentes, adorant. Qui vero rationabilis sapientiusque cogitare videntur, in statu habitare vim quandam existimant; quam etiam deorum nomine appellant, sicuti et illa signa, imagines deorum vocitare solent. Age vero utris horum novi idolorum cultores adscribendi sunt? Si rusticorum more in deteriore classe se collocant, ad evidentem amentiam beluinamque stupiditatem se demittunt. Quod si urbanius agentes classem alteram eligant, tunc in summam impietatem ac irreligiositatem incurrunt. Quaerendumque superest, utrum masculinum malint deorum genus, et quidem sortito quosdam, veluti Saturnum, Iovem, Apollinem? An potius femininum, veluti Rheam, Iunonem, Dianam? Item ex eorum deorum classibus, utrum primam et secundam, et utrum praeminentias quasdam, et limites, et dignitatum gradus,

* Hebr. VI. c.

Gr. p. 31.

attribuant? ut, siquidem ethnicismum forte profiteri debeant, praerogativas non ignorent. Mirari autem summopere oportet illorum stupiditatem, qui nolunt intelligere, si nihil aliud, certe quod unicuique religioni est peculiare, et templorum ac sacrificiorum diversitatem, denique imaginum quoque differentiam. Nam sicuti ea quae adorantur, attributa sua citra omnem comparationem habent; sunt enim alia quidem divina et veneranda, alia vero daemoniaca et execranda; ita dicendum est locos quoque, ubi cultus peragitur, nec non ritus, manifestissime inter se differre. Nam quae sunt tenebrosa, et digna tenebris, plerumque in tenebris aguntur: in subterraneis nempe adytis antrisque initiationes fiunt: nostra vero, quandoquidem in lumine vultus Domini incedimus, in illuminatione divini splendoris pleneque in luce revelantur mysteria, quia lux sunt.

Gr. p. 37.

31. Age vero etiam imaginum (quandoquidem multifidus est error, multique apud ethnicos dii daemonesque sunt) necesse est plures esse formas, et figuras varias atque multiplices, specieque diversas, invicemque dissimiles, et ipsum illud rude unicuique Deo positum simulacrum oportet differre. Apud nos autem Christianos quum simplex sit et indivisa veritas, quia unus est Christus, una quoque est imaginis eius species, characterque similis ex uno archetypo semper procedens. Sicut, exempli causa, ab uno anulo plura fiunt ectypa, quamquam ob aetates aliquando et locorum in quibus versantur idiotismos, habitu et forma parum quid differunt; et multiplicatur quidem, sed idem manet unumque subiectum. Sicut etiam unus manet idemque ignis, etiamsi ex una lampade multae accendantur, studio et fiducia eorum qui illa egent gratia et utilitate. Sacrificiorum vero quanta sit differentia, demonstrare pronum est; cum nostro enim incruento et sacratissimo sacrificio, quamnam habent communionem detestandae illae et profanae abominationes?

32. Quod si semel, ut isti aiunt, idola adoraverunt, cur iis cultores sui non non sint invis, quia in alienis templis colunt? quomodo illorum iram perferent? Par est enim illos excandescere, quod possessa olim templa, hi non excitant renovantque, diutissime iam diruta soloque exaequata, quorum multorum ne vestigia quidem manent. Vellent itaque, ut illuc se conferentes adorarent necessario exornarentque simulacra eorum, et congruas illis hostias adferrent, siquidem eas uti mos fuit gustare vellent, adipem victimarum edentes, libationum vinum bibentes, immiscentes se fumo ac nidori, et ararum cruoribus ac tabo inquinati; si tamen ferre poterunt sordium illarum foetorem, qui semper sensui molestus est. Quomodo ergo infelices hi animo et lingua non perhorrescunt, res tam valido munimento divisas, per summum scelus miscere atque connectere? Quomodo perferet Deus iniuria laesus? Denique animadvertendum est, duplicem esse illorum in hac sua adversus nos calumnia iniquitatem; primo quia contra rectum dogma decertant; iterum quia oratio illorum multum habet litis et controversiae ex falsitate ipsa manantis, utra demum utri futilitas praestet.

Gr. p. 38.

33. Etenim idolum appellare servatoris nostri Christi Dei venerandam imaginem hi Christomachi non erubuerunt; itemque nugis Christianos obtundere, quod tamquam deos sacras imagines colant; stupore tanto atque amentia hi accusatores correpti, ut neque cultarum rerum cognoscant naturam, neque colentium intelligant sententiam, quamquam haec manifestissime pateant: interim tamen ad unum

impietatis praecipitium sua illos utrinque urget blasphemia. Nobis quidem super verae pietatis fundamento tute constitutis, cuiusmodi sit huius rei sententia et qualis cultus, exploratissimum est, iis certe qui vere prudentesque sapere curaverint, et incolume ratiocinium retineant. Immo vero illi ut bruta animalia errant, impurum et sanctum perinde habentes. Nec video, quomodo hanc turpitudinem facie sua eluent, perpetuo illis inflictam et adhaerentem. Quomodo stulte adeo atque imperite Christianos accusant, quasi aequae ac illos circa rerum sacrarum cultum insaniant; id coniectantes videlicet ex sua perfidia et apostasia, atque ex semetipsis aliena aestimantes? Certe haud magis vitandi aversandique sunt ob irreligionem, quam ob fatuitatem stupiditatemque miserabiles et infelices. Vana haec ne Iudaei quidem aut ethnici ulli, qui alioqui semper irreprehensibili nostrae fidei obgaudent, effutiverunt.

34. Atque horum absurditates hactenus narratae ita se habent. Mihi vero ad falsitatis refutationem alia quoque via incedendum est, atque ex oraculis Spiritus, quibus omnimode obediendum est, quid recti quidve vitiosi in horum sermonibus sit, aestimandum. Regula ergo apostolica nobis praecipit *: “ ne omni spiritui cre-

* Joh. IV. 1.

damus, sed probemus, utrum ex Deo sint: quoniam nunc multi pseudomagistri, inquit, prodierunt. Videamus itaque, an et ipsi spiritu Dei agantur, et conformia sentiant ac consona his qui in spiritu Dei sunt locuti: nam si hos diversa ab illis sentientes deprehendemus, exploratum nobis erit ipsos non Dei partes sed Antichristi sectari. Ac primo, si libet, vetustiores aetate in medium producantur; deinde qui dignitatibus per ecclesiam eminuerunt, his adiungentur. Sed cunctis praeceant illa quae universaliter proposita sunt et publicata a Spiritu oracula. Quoniam Christi Dei nostri inefficaciam infirmitatemque accusant, quasi homines ab ethnico errore liberare non valuerit, vanaque fuerit crucis passio et universa ab eo peracta incarnationis ratio, futilemque ostendere divinam praedicationem erroneo suo ratiocinio imaginantur, et falsiloquorum titulum veritatis praekonibus imposuerunt.

35. Age psallat beatus David divinam lyram pulsans, quam Spiritus ad harmoniam composuit. “ Quia Deus magnus dominus, excelsus et terribilis, rex magnus super omnem terram. Insuper: et regnavit Deus super gentes *. Et, vacate et videte, quoniam ego sum Deus, et exaltabor in gentibus, exaltabor in terra *. Et, notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu omnium gentium revelavit iustitiam suam. Et, viderunt omnes termini terrae salutare Dei nostri *. Quomodo ergo, et quandonam, et quibus in rebus Deus magnus super universam terram sit, qui universalis Deus agnoscitur, notumque fecit salutare suum, et in conspectu gentium revelavit iustitiam suam, hinc intelligere licet vere cordatis, rectamque et minime distortam ad tradita divinitus oracula mentem dirigentibus. Nam si uti Deus omnino universalis et creator intelligitur, iam omnium dominatur rexque est. Qui dominatur potestate sua saeculo *. Quia in manu eius sunt omnes fines terrae *. Et omnia serviunt ei *. Sin haec forte dicuntur de singulari aliqua gente, eique peculiariter addicta, quae ipsum solum verum Deum agnoscit, eique unum cultum exhibet; isthoc quoque modo Deus dicitur rex aliquorum ut Deus, et quidem ita olim a solis Israelitis agnoscebatur, uti scriptum est *: “ quando dividebat Al-

* Ps. XLVI. 2.

et 9.

* Ps. LXXV. 11.

* Ps. XCIII. 2.

et 11.

Gen. 1. 1.

* Ps. LXXV. 11.

* Ps. CXXXIII. 11.

* Ps. LXXI. 11.

* Deut. XXXII. 5.

„ iuxta numerum angelorum Dei. Et fuit portio Domini populus eius Iacob, fucus, niculus hereditatis eius Israel. Et, ex omnibus gentibus elegi vos *. Et, popule meus, exactores vestri spoliant vos *. Et, nos populus tuus, et oves pascui tui *. „ Et quaecumque huiusmodi in sacris oraculis de illis scribuntur; quos merito quispiam publicos quodammodo idiotismos dicat, Israhelem a ceterarum gentium incredulitate et irreligiositate discernentes ac separantes, Deoque familiariter admoventes. Quod sane de istis dici nunquam poterit. Namque illarum gentium reges, et subiecta ipsis multitudo, animi incogitantiae cedentes, ideoque ut irrationalia animalia aberrantes, verum et naturaliter Deum ignoraverunt, qui eos creaverat, spirituque vitae donaverat, et providentia sua regebat: sibi autem imposuerunt regem Satanam, deosque, ut singulis libuit, atque exitiosos daemones, in varias sectas divisi ac dispersi adorantes, peculiare sibi religiones adsciverunt. Quoniam igitur ne hi quidem Deum omnium regem agnoverunt, neque populus eius familiaris fuerunt, qui ceteroqui iure erant, utpote creatura eius et opificium; sed neque omnes gentes, Israel sunt; neque universa terra, Iudaea; haud sane apparet prophetica in ipsis oracula exitum habuisse.

Superest igitur ut de nobis, qui ex ethnicis ad Dei cognitionem vocati fuimus, idest de catholica et apostolica ecclesia, ad omnes terrae fines dilatata, quique Deum unum et omnium dominum regem magnam ac dominum concorditer confitemur atque adoramus, haec et intelligantur et recitentur. Quando autem haec? „ Cum venit plenitudo temporis, et appropinquavit regnum caelorum, misit Deus „ filium suum unigenitum, factum ex muliere, aequae ac nos hominem excepto „ peccato *. „ Vocavitque omnes gentes ad sui cognitionem, eripuitque nos de inimici dynastae amaro servitio. Tunc enimvero nos quoque ex ethnicis oriundi, ex non populo populus Dei evasimus, atque in eo nomen novum adepti sumus. Nam „ mihi servientes novo nomine appellabuntur, scriptum est *, quod omni aeo benedicetur, nempe ut ab eo simus dicamurque Christiani. Et quidem divinae notitiae nobis lux oborta est; quoniam in lucem gentium te posui, inquit *. Ita nos populus acquisitus laudamus Dominum cum Davide * dicentes. „ Quia rex noster magnus Dominus. „ Deumque nostrum nobis inscribimus, et ecclesiae caput confitemur, quam ex gentibus sanguine suo redemit. Quia adquisivit sibi nos populum peculiarem, gentem sanctam, regale sacerdotium, ut annunciemus virtutes gloriamque eius *. Quia omnes gentes nunc serviunt ei, et benedicuntur in eo omnes tribus terrae, et adorant coram ipso omnes familiae gentium. Et omnes gentes veniunt et adorant coram ipso. Et adorant eum omnes reges terrae. Nempe a patriis ritibus diisque, et dominante apud ipsos irreligiositate resiliens, atque ad puram irreprehensibilemque confugientes promptissime fidem. Quid ergo de his existimant ii, qui sancto repugnant Spiritui? Si de Iudaeis quidem haec fuisse dicta, pro sua stultitia adfirmaverint, at „ notus in Iudaea Deus, et in Israel magnum nomen eius *. „ Illic enim eo tempore, tum gens, tum cultus, tum adoratio erat circumscripta. „ Hierosolymis enim oportet adorare * „ ut olim lege iussum erat. Idcirco illi etiam qui Babylonem captivi aliquando translati fuerunt, quomodo cantabimus, aiebant *, canticum Domini in terra aliena, mutis pendentibus de salice organis? Sin, aequae delirantes, ethnicis velint hanc gloriam tribuere; at evanuerunt in co-

* Deut. XIV. 2.
 * Is. III. 11.
 * Ps. IC. 3.
 * Gal. IV. 4.
 Gr. p. 40.
 * Is. LXII. 2.
 * Is. XLIX. 6.
 * Ps. XLVI. 3.
 * I. Petr. II. 3.
 * Ps. LXXV. 2.
 * Ioh. IV. 20.
 * Ps. CXXXVI. 1.

gitationibus suis, et obtenebratum est insipiens illorum cor *; quia quum Deum cognovissent, non ut Deum glorificaverunt, aut grati erga eum fuerunt; sed coram suarum manuum operibus humiliter se prostraverunt, et creaturam creatoris loco adoraverunt, et abominandis impurisque daemonibus debitum Deo cultum obtulerunt. Sed in his aliae gentes glorientur. Atqui idola gentium argentum, et aurum sunt, opera manuum hominum, quae neque loquuntur, neque cernent, neque ulatenus movebuntur.

Undique ergo conficitur, etiamsi veritatis hostes nolint, nos Christianos victrices partes tenere. Nobis enim praecipit Spiritus canere Domino canticum novum, non Hierosolymis solum neque in Iudaea, exiguis terrae sectionibus, sed in omni loco dominationis eius levantes puras manus *, servire Deo in sanctitate et iustitia. Quoniam apparuit nobis oriens ex alto, deditque nobis populo suo salutis notitiam in remissionem peccatorum nostrorum. Ita nos, utpote populus eius iubilationem agnoscimus, et in lumine vultus eius ambulamus, speramusque in eum universa congregatio populorum, neque est apud Christianos Deus recens, sed unum eundemque Deum agnoscimus. Ego enim, inquit *, Deus primus, et in futurum. Et, extra te alium Deum non novimus, Deo dicimus. Notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu gentium revelavit iustitiam suam *. Quenam porro haec sit, Paulum dicentem audi *: “ qui factus est nobis sapientia a Deo et iustitia et sanctificatio et redemptio. „ Est autem hic Emmanuel. Si ergo in ipso iustificati fide, per ipsum redempti fuimus, viderunt enim omnes termini terrae salutare Dei nostri *, exploratum est eos qui a ventre suo loquuntur non ab ore Domini, solumque habent ad blasphemias contra Unigenitum os, tamquam ab Antichristo loqui, ut magno Iohanni * ipsique veritati videtur. Aliter enim ac divini Spiritus verba sunt, hi stultissime blaterant; qui profecto numquam canticum Domini cecinerunt, quod tamen ab agricolis, mercatoribus, nautis, et cuiuslibet dignitatis, aetatis, et conditionis hominibus canitur ac celebratur; ideoque illi prae ceteris rudes et insipientes merito credentur. Quamobrem ne sacerdotes quidem, ut par est, vocabuntur; neque ullum in eis sacerdotale vestigium, sed inscitiae potius atque insaniae; ita ut et risu digni sint, et extremas poenas daturi; si quidem divina oracula, ipsis seu sacerdotibus commissa, sano ingenio non valuerunt percipere. “ Nam vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget haec *. „ Ergo quum exploratum sit, eos a divino Spiritu instinctos non loqui, a contrario permotos loqui compertum est.

36. Canat autem nobis propheta praedictis consona, nempe in Deo fundatam ecclesiam manere immobilem *: “ Deus in medio eius, et non commovebitur; ad-, iuvabit eam Deus mane diluculo. „ Millies licet impiorum maleficae minae imbrum instar irruant, ventique nequitiae graviore impetu spirent, torrentesque inpietatis strepente fluctu magnoque murmure volvantur. Fundata est enim supra immotam petram, qui est Christus. “ Omnia enim quaecumque voluit Dominus fecit „, in caelo et in terra *. „ Confundantur impii. Reliquum est ut aliorum quoque deiferorum virorum effata, vel potius loquentis per eos Spiritus, in medium disquirenda feramus; ut videlicet cognoscamus, quid de nostro proposito eloquantur; atque utrum adversariorum sermones cum eis conspirent, palam fiat. Ergo hinc ini-

* Rom. I. 21.

* I. Tim. II. 8.

Gr. p. 41.

* Is. XLI. 4.

* Ps. XCVII. 2.

* I. Cor. I. 30.

* Ps. XCVII. 3.

* I. Ioh. II. 22.

* Ps. XCI. 7.

* Ps. XLV. 6.

* Ps. CXIII. 3.

- tium capiamus. “ Et erit, inquit, in loco ubi dictum est eis, vos non populus
 * Os. I. 10. „ meus, ibi filii Dei vivi vocabuntur *. „ Quinam vero hi sint, et de quibusnam
 propheticus nobis sermo loquatur, vir qui beatitudinibus illis dignus est habitus,
 * I. Petr. II. 9. CUI CLAVES REGNI CAELORUM TRADITAE FUERUNT, PETRUS FIDEI NOSTRAE FUNDAMENTUM ET FUL-
 * Cr. p. 42. CRUM, docebit dicens *: “ vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens san-
 „ cta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vo-
 „ pulus Dei; qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam con-
 „ secuti. „ Consona his Paulus quoque, gratiae eiusdem gloriaeque particeps, Chri-
 „ stique mysteriorum custos, loquatur: “ ut ostenderet divitias gloriae suae in vasis
 * Rom. IX. 23. „ misericordiae, quae praeparavit in gloriam suam *. „ Quos et vocavit non solum
 * Os. II. 23. pr. ex Iudaeis, sed etiam ex gentibus. Sicut etiam in Osea dicit *: “ vocabo non ple-
 „ bem meam, plebem meam; et non dilectam, dilectam. Et erit in loco ubi di-
 „ ctum est eis: non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi. „

Sic itaque hoc sapientium mundi magistrorum par praeclarissime censuit. Iam vero his invicem consona circa propheticas locutiones dicentibus, ceu uno eodemque spiritu permotis, nosque ex Iudaeis ethnicisque vocatos ad divini luminis cognitionem, Dei esse populum gentemque testantibus, et inscitiae veterisque illius infidelitatis tenebris liberatos; quisquis contraria dicere ausus fuerit, nonne contrario spiritu commotus loqui coarguetur? Deinde rursus idem hic Deo adflatus vir aliud in Spiritu oraculum proferat *: et sponsabo te in iustitia et in iudicio ac veritate et misericordia, et sponsabo te mihi in fide, et Dominum cognosces. „ Quid ad haec dicent hi, qui divinae adversantur et repugnant voluntati? Nam si ut mente crassi ac materiales, litteraeque inhaerentes, de iudaico populo prophetata haec intelligant, consueto etiam nunc mendacio abutentur. Est enim hoc incredibile: nam res iudaicae in aeternum non perseverant, neque usque in hodiernum diem ipsorum libertas fuit incolumis. Ubinam quippe regia ipsorum statio, et urbs spectabilis, et templum famigeratum? Ubinam cultus, et legales ritus, et reliqua religionis pompa? ne iam singula persequamur. Desiverunt omnia et evanuerunt. Non fuit ergo desponsata Deo in aeternum Iudaeorum synagoga, neque licet prophetica dicta huic accommodare. Necessario igitur de novo populo deque Christi ecclesia haec intelligere et explicare probum prudentemque decet auditorem; quae quidem Christo proco copulata est, et contubernalem perpetuum in corde suo sponsum habet, et amatoris sui dilectione compungitur. Ab huius ergo amore in aeternum non recedet, neque alium quemvis sectabitur. In quibus verax facile comperient propheticum oraculum, ut ipsae res clamant, et testis est Paulus egregius pronubus, ad Corinthiorum ecclesiam ita scribens *: “ despondi vos uni viro virginem
 * II. Cor. XI. 2. „ castam exhibere Christo. „ Rursusque ad Ephesios scribens *: sic Christus dile-
 * Ephes. V. 25. „ xit ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut ipsam purgaret lavacro aquae in
 * Cr. p. 43. „ verbo, ut exhiberet eandem sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam
 „ neque rugam neque aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. „

Quid ait? Paulum abrogatis, et vaniloquum appellatis eum qui Christum habuit in se loquentem? Immo is verissime loquitur, conservaturque Christi ecclesia omni idolica abominatione carens; vosque potius mentimini mendacii amatores,

quodque magis proprium et consentaneum dicitur, Antichristum habetis in vobis loquentem. Quomodo autem in iustitia et iudicio et misericordia illud factum dicitur? “ Quia eripuit nos de potestate tenebrarum *, et de corruptelae servitute .. liberavit. Quoniam Deus erat, inquit, in Christo, mundum reconcilians sibi, non .. reputans illis delicta ipsorum *. „ Quando haec? cum “ * benignitas servatoris .. nostri apparuit Dei, non ex operibus quae nos in iustitia fecerimus, sed secun- .. dum suam misericordiam salvavit nos per lavacrum regenerationis et renovationis .. Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum servatorem nos- .. trum; ut iustificati gratia ipsius, heredes aeternae vitae simus. „ In tantum enim abundaverunt divitiae bonitatis eius erga nos, ut proprio sanguine nos Deo patri reconciliaverit, qui peccatis nostris subiugati eramus. Non enim legatus, neque angelus, sed ipse Dominus salvavit nos. Porro nos fidem puram et sinceram exhibentes, divinam scientiam adipiscimur, et iustitiae quae a Deo est spiritales in perpetuum carpinus fructus. Sed et alius beatorum prophetarum * clamet in spiritu dicens: “ in die illa, dicit Dominus, colligam contritam, et eiectam recipiam, et eos .. „ quos repudiaveram. Ponamque contritam in rem superstitem, et eiectam in gen- .. „ tem validam, et regnabit Dominus super eos in monte Sion ex hoc nunc et .. „ usque in aeternum. „ Quid vero in his rursus prophetis nobis significet sermo, exploratum fiet vere prudentibus, et divina prout Deo dignum est, non humano affectu, intelligere edoctis. Diem itaque nos, ut par est, cogitare monet, qua regnum caelorum appropinquavit, et caelorum simul atque omnium rerum potens dominator rex, cum terrae incolis versatus est “ ut faceret utraque unum, et re- .. „ conciliaret caelestia cum terrestribus per crucem suam, medium parietem ma- .. „ ceriae solvens, inimicitiam in carne sua „, sicut alicubi divus ait Paulus *.

* Coloss. 1. 13.

* II. Cor. V. 14.
Tit. III. 4.

* Mich. IV. 7.

* Ephes. II. 13.

Qui ergo nostram contritionem sanat, qui nostras infirmitates portavit, et propter nostra peccata languit, qui captivis remissionem praedicavit, et caecis visum, sedentibusque in tenebris et umbra mortis verae scientiae lumen inmisit, ipse contritam collegit. Consideret autem merito quaevis anima, quae humanarum manuum operibus semet humiliat atque prosternit, atque his Deo singulariter debitum honorem tribuit. Etenim creatorem suum ac dominum nesciebant hi deerrantes, nec eorum pedes recte ambulare noverant, asperitatibus atque obliquitatibus falsae religionis impediti, peccati sudibus compuncti, afflictione et aerumna in viis suis laborabant, quia pacis iter non cognoscebant. Sunt autem hi generatim universi populi infidelitate aegri atque contriti, quos quidem eiectos aliquando propter suam ignorantiam dixit. Sed postquam Deus ignorantiae tempora despiciens *, omnesque ad paenitentiam adhortans, misertus est, receptis qui ad eius cognitionem per evangelicam praedicationem redibant, eosque in filios adoptavit, propriumque populum appellavit, hinc gentem sanctam et validam efformavit; quae iam deinceps in religione non claudicabit. Nam qui fortem alligavit, is tyrannum videlicet spoliavit, et exuviarum instar detentos ab illo victor eripuit, et tamquam spoliolorum primitias *, latrones, meretrices, ac publicanos sibi delegit, quominus diutius hostili iugo alligati manerent. Iugum itaque percussoris confregit, sibi que sacram hereditatem, congregationem sanctam seposuit; cui etiam in aeternum dominabitur in monte Sionis, nempe in sua ecclesia, ut cuique patet. Neque enim saeculum um-

* Gen. p. 11.

* Act. XXII. 25.

* Matth. XXI. 27.

quam desinet (1), neque finem aliquando capiet; immo vero qui in saeculo per singulas generationes vivent homines, non desinent eeu Deum regem suum cognoscere atque adorare Christum Deum nostrum, omnemque idolicam detestari abominationem. Nobiscum enim est cunctis diebus usque ad saeculi consummationem. Qui vero haec non intelligunt, nugentur sane aeterna ignominia perfusi; se tamen inconsulta loqui adversus Christi ecclesiam sciant.

Quod quidem de proprio corde loquantur, et contrario spiritu commoti blaterent, alius deifer testis adsit et dicat * : “ repleta est universa terra scientia gloriae, Domini, sicut sunt aquae multae maris operientes. „ Exiit fama divini adventus, usque ad terminos mundi discurrens. Capta est universa gentium multitudo, repletaque fuit divina gloria et scientia; ita ut aquarum vis eeu mare inundaret, id est scaturientis gratiae affluentia et copia, in ubere effusione datorum sancti Spiritus munerum, quibus in salutari baptismo credentes ornantur. Fortasse enim divini lavaeri gratiam verba haec nobis innuunt, in quo illuminati homines peccati maculas eluunt. Nam trina mersione, qua supremae Trinitatis invocatio fit, personas tres et supersubstantialis deitatis unitatem confitendo, merguntur, puraque et immaculata aqua obruti conspeliuntur, igne Spiritus purificati, qui antea marinis veluti fluctibus, propter dominantis infidelitatis salsedinem, similes erant. Sic enim veterem Adamum deponentes, novo et secundum Christum condito induuntur. Nempe horum evangelii vocationi celerrime obedientium atque accurrentium multitudinem innumerabilem denotat, quae maris quoque mensuram mystice superabit. Velut olim patriarchae Abrahamo a Deo sponte ostensum fuit, fore ut in tantam copiam promissum ei semen excresceret, ut caeli sideribus et terrae harenis exaequaretur †. Reapse non mare tantummodo, sed et totam terram eiusque fines atque universum mundum religio nostra replet. Cuncti enim velut docibiles Dei, et lavaero regenerationis ac per sanctum Spiritum renovationis purificati, gloria et notitia eius complentur, nullumque idolicum vestigium vel umbram retinent, neque umquam memorabunt. Sequitur ergo ut adversarii, impuri spiritus operatione informati, nugari iam frustra adversus Christi ecclesiam videantur.

Alius adhuc nobis deifer in medium producat et dicat * : “ apparebit super „ eos Dominus, destruetque omnes deos gentium terrae, et adorabunt eum unus „, quisque de loco suo, cunetae insulae gentium. „, Quid his clarius atque limpidius, maximi nempe momenti fuisse et apprime salutarem Dei Verbi visibilem ad nos descensum? Per ipsum quippe liberati fuimus polytheismi errore quicumque ethnicis oriundi sumus, atque unum verum Deum patrem agnoscimus, et quem is misit Iesum Christum, dominum nostrum ac Deum. Sed ut videtur, qui furiosam illam Deoque odibilem doctrinam hauserunt, caeca adhuc obscuritate ignorantiae detenti, divinae scientiae splendoribus nondum sunt illustrati. Effatum hoc, iudaeae quoque impudentiae os oppilat, si forte dicere velint, quod ipsi Babylone revocatis, ethnici illi qui fidem erga Deum susceperant, ad templum quod Hierosolymis erat, legalem cultum suum deferrent. Contra enim, propheticum oraculum unumquemque de loco suo adoraturum pronuntiavit. Nimirum haud de lege ibi

(1) Saeculum intelligit mundi aetatem, sive temporis periodum a Deo huic mundo adsignati. Eece enim paulo post consummatio saeculi memoratur.

sermo est, sed de evangelica potius doctrina, quae ad omnes mundi terminos dilatata est. Nobis enim fide iustificatis * “ apparuit gratia Dei salvatoris, erudiens
 ,, nos, ut abnegantes impietatem et saecularia desideria, sobrie et iuste ac pie vi-
 ,, vanus in praesente saeculo, expectantes beatam spem et adventum gloriae magni
 ,, Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semet ipsum pro nobis, ut nos
 ,, redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum praestantem, sectato-
 ,, rem honorum operum. ,, Sed daemones quidem, Servatore in terris versante,
 et divina operante miracula, dum creaturae suae misereretur, quum iam praesen-
 tem noscerent, id quod a clade propria didicerant, vel inviti clamabant *: “ quid
 ,, nobis tibi que Iesu fili Dei? venisti huc ante tempus torquere nos. ,, Reapse il-
 lorum tyrannis expellebatur, potentia funditus evertebatur, et expectatae ab ipsis
 poenae ac gehennae sententiam iam praesentiebant, atque ut adhuc intempestivos
 cruciatus suos deplorabant. Isti vero inimici crucis Christi ne cum daemonibus
 quidem daemonum verba libenter dicere volent, quamquam illi iam suae ruinae
 experimentum capientes, etsi nondum affatim et perspicue, suam publicare cladem
 sine pudore volebant; isti autem superiores se illorum damnationi ostendunt, quasi
 melius quid et aequius de se, quam illi, sentiant: atque idcirco quum sint erga
 eos benivolentissimi, non patiuntur dicere regnum suum esse deletum, neque ab
 ira adversus nos desistant.

* Tit. II. 11.

* Matth. VIII. 29.

Gr. p. 46.

Et quia omnino necesse est prophetica oracula exitum sortiri, unusquisque
 fidelium Deum adorat de loco suo, quia “ omnis terra adoret te ,, scriptum est *.
 Sic nos vult etiam gentium apostolus orare * “ in omni loco, levantes puras ma-
 ,, nus, sine ira et disceptationibus. ,, Iam enim illa uni loco definita adoratio ces-
 savit, postquam is qui litteram dissolvit, legemque complevit, et gratiam nobis in-
 novavit, universi demum dominus, ad nos venit. Nonne haec cum samaritana mu-
 liere locutum apparet *: “ quod nimirum neque in monte hoc neque Hierosoly-
 ,, mis adorabitis patrem: sed venit hora, et nunc est, quando veri adoratores ado-
 ,, rabunt patrem in spiritu et veritate. Nam et pater tales quaerit, qui adorent eum.
 ,, Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare. ,,
 Etenim diffuso ubique veritatis gratiaeque lumine, non est cur amplius loco cir-
 cumscribatur adoratio, neque ex norma illius umbratilis praecepti perseveret. Sed
 sicut evangelii doctrina per universam terram dispersa sonuit, sic etiam doxologiae
 et adorationis ratio spatiis dilatata est. Vel etiam putandum est, Dei locum esse
 hominem quemque. Sic enim unusquisque animam suam inspicere debet, quam
 mundanis moribus egregiis atque virtute, habitaculum Spiritui disponit: materiae-
 que factus superior, et suarum cupiditatum victor, atque his distrahentibus tempo-
 raneis curis mente liberata, incolam sic Dei Verbum habeat, sicuti dictum est *:
 “ templum Dei estis, et Spiritus eius habitat in vobis. Et, inhabitabo cum ipsis,
 ,, simulque inambulabo, eruntque mihi populus, et ego illorum Deus ero *. ,, In-
 sulae vero gentium quidnam aliud esse intelliguntur, quam sicuti mysteriorum mi-
 nistri nos docuerunt, gentium ecclesiae nuper constitutae, et ex infidelitatis sal-
 sedine emergentes, atque in Deo firmitatem capientes? Iure etiam dicere possu-
 mus, verbis illis describi has in maribus sparsas ac visibiles insulas, quas gentes
 sine Deo olim viventes incolebant. Non enim continentis terrae tantummodo habi-

* Ps. LXV. 4.

* I. Tim. II. 8.

* Ioh. IV. 21. sq.

* I. Cor. III. 16.

* II. Cor. VI. 16.

tatores, sed insulares etiam Servatoris doctrina suscepta, unusquisque universalem Deum adorat de loco suo. Quandoquidem ergo Christus ipse Deus noster, ipsa veritas, adoratores veros nos esse declarat, in spiritu ac veritate secundum evangelicas propheticasque voces adorantes; unus enim idemque in omnibus loquens; quidni, eo adveniente, ab ethnica irreligiositate erepti fuimus, omnisque idolicae abominationis facti expertes, et genuini prorsus illius adoratores? Mendaces itaque sunt adversariorum sermones, atque hinc constat eos contrarii spiritus ore atque Antichristi loqui.

Nunc videndum quidnam in subsequentibus sibi et ac veritati consentaneus deifer homo dicat *. “ Tunc igitur reddam populis linguam in generationem ipsorum, ut omnes invocent nomen Domini, ut ei uno sub iugo serviant. Usque a terminis fluminum Aethiopiae mihi victimas adferent. His consonet nobilissimus Isaias: “ linguae, inquit, habuitentes pacem loqui discent *, et muti lingua expeditur *. Nam quod novis loquentur linguis, divinum tradidit oraculum *. Illorum itaque populorum linguas, quae olim impietatis plena verba eructabant, nominibusque et invocationibus impurorum daemonum adsuetae erant, tam detestabili praxi purgans, conversurum se spondet Deus, easque in cunctis generationibus immunes fore purasque omni idolica professione; ita ut mundum atque immaculatum Deoque convenientem rationalem cultum exhibeant. Porro ut ei sub uno iugo serviamus dictum est, quia constat, pluribus iugis humanam antea naturam fuisse suppositam: alii enim aliis diis secundum differentes sectas ac religiones dediti erant, impietatis loris constricti. Cum autem venit de caelo ad nos Redemptor, tunc hac iugorum molesta varietate nos expedit, suumque iugum obtulit quod ad docilitatem atque obedientiam evangelici instituti pertrahit. “ Tollite, inquit *, iugum meum, quia suave est, et onus meum leve. Hoc itaque iustitiae iugum alacriter subeuntes fideles, in veritate, sinceritate fideque una servimus illi, et in hoc laetamur atque gloriamur; edocti scilicet “ bonum esse viro cum portaverit iugum ab adolescentia sua *. Par est autem magnopere admirari universalis domini magnificentiam ac benignitatem, quia copiose adeo misericordia eius ac bonitas erga nos fuerit effusa, ut usque ad extremos mundi fines salutarem voluerit praedicationem pervenire: quamobrem ex Aethiopia etiam cunctisque terrae finibus laus ipsi et perpetuus hymnus a cognoscentibus ipsum uno ore extollitur. Haec isti furiosi audiant, discantque se Spiritui sancto resistere, dum ecclesiam Dei calumniant, sciantque se contrarii spiritus instinctu loqui.

Sed et alterius sancti viri verba audiamus *. “ Gaude et laetare, filia Sion, quia ecce venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus: sciesque quod Dominus omnipotens misit me ad te. Quisnam autem veniat, Iohannes magnus Servatoris nostri praecursor clamet *, qui missis duobus discipulis ad interrogandum Dominum: tu es qui venis, an alium expectamus? responso accepto, publice dixit eum esse agnum et filium Dei *. Insuper David quoque ita psallens: benedictus qui venit in nomine Domini *. Hic autem qui venit Servator alumnis suis sic loquitur: ubi duo sunt vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum *. Et, vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem saeculi *. Sed et alius succlamat propheta *: habitabo cum iis et inambulabo; eroque ipsis Deus, et ipsi

* Soph. III. 9.

* Is. XXXII. 4.

* Is. XXXV. 6.
* Marc. XVI. 17.

* Matth. XI. 29.

* Thren. III. 27.

* Zach. II. 10.

Gr. p. 48.

* Matth. XI. 3.

* Joh. 1. 36.

* Ps. CXVII. 26.

* Matth. XVIII. 20.

* Matth. XXV. 41.

* Lev. XXVI. 12.

erunt mihi populus. “ Confugient deinceps gentes multae, ait propheticum aliud „, effatum ad Dominum *. „, Quandonam haec? Sine dubio cum adventus Dei tempus aderit, et confugientes ad eum clamabunt: “ Domine refugium factus es nobis „, in generatione et generatione *. „, Hi nimirum Domini populus vocati, in urbe Sione habitabunt, id est ecclesia; quae gaudere ac laetari iubetur, dum filiorum suorum multitudinem ac numerum cuncta excedentem miratur. His consentanea alius quoque vir sanctus tanquam ex Servatoris persona clamabit: evangelizare pauperibus misit me *. Suadet autem nobis ac praedicat, Dei filium ac Deum mitti a patre dispensative secundum humanitatem. Etenim primum apostolum atque pontificem confessionis nostrae hunc ipsum agnoscit sermo apostolicus *, nempe quod ad pereuntes oves domus Israhelis missus sit *. Sed quia missum redemptorem ac benefactorem neque agnoverunt neque receperunt, idcirco ad gentes mittuntur discipuli; atque hinc divinae notitiae iubar mundo illucescit, ac porro desinimus mundi elementis subsesse, atque daemoniaca oppressione sublevamur. Obstruatur igitur omne os, quod loquitur adversus Deum iniquitatem. Si enim loquentes in Spiritu prophetas apostolosque repellunt, plane constat illum quoque quem hi evangelizant ab iis repudiari; quod impie prorsus ab ipsis fieri comperit. Sed ne ipsum quidem mittentem Deum patrem immunem esse sinunt, ad quem usque stulta illorum calumnia permeat; quasi is missionem a se decretam infirma ratione gesserit, antiquumque illud ac verum consilium cassum evaserit, siquidem nihil uspiam perficere magni consilii angelus valuerit. Atqui in refractoriorum caput blasphemia recidat. Et si alium forte expectant redemptorem (haec est enim illorum elegans et praeclara sententia) hi cum Iudaeis collocentur. Cur enim ab his differant? si certe hunc qui venit nullo modo honorant, neque reapse advenisse, neque hominibus profuisse putant. Ad unum enim eundemque terminum blasphemiae huius vesania pergit.

37. Age vero mihi, o prophetarum optime ac beatissime, nunc quoque Deum invocans valida boantique voce clama; immensum, inquam, clama quicquid tibi Spiritus desuper resonans edicere iubet. Eloquere mihi, et sermonem tuum divinitus informatum profer. Nam divina sine dubio vaticinaberis *. “ Erit die illa, ait Dominus, minus omnipotens: disperdam nomina idolorum de terra, neque illorum deinceps memoria supererit. „ Sed enim tibi quidem, o vates, facillimum fuit a Deo initiari, qui corpore anima ac mente purificatus fueras, ideoque et aliis praedicare, et futuris aetatibus scriptam tradere rerum mysticarum veritatem et evidentiam. Nos autem haec demorantes, multa ut par est, perplexitas urget, quid prius sit dicendum, quid in posterum reservandum. Quid enim ad haec eloquemur? Quis potest suscepta oratione, Spiritus seu veritatis digne celebrare infinitam et inaccessam summitatem, vel manifestationis eius puram atque perspicuam imaginem exhibere? quis irreligiosorum insipientiam atque vecordiam satis coarguat? Nam quid est hac doctrina clarius atque evidentius? quid facilius vel dignius dici potest? Hae res quippe solaribus radiis splendidius elucescunt. Nihil haec opus est hermeneuticorum sermonum longa periodo, haud latentis in profundo sensus scrutari curiose atque effodere oportet obrutum obscuratumque thesaurum, neque metaphrasi aliqua egemus quae longo circuitu discurrens. dictionum ambiguitatem et latebras evolvat; neque

* Zach. II. 11.

* Ps. LXXXIX. 1.

* Is. LXI. 1.

* Hebr. III. 1.

* Matth. XV. 21.

Gr. p. 19.

* Zach. XIII. 2.

denique excogitanda est ars quaedam et vocabulorum apta compositio, ad huius argumenti demonstrationem. Nam doctrinae huius simplicitas rectitudo atque evidentia, non sinet ut alii quidem sic, alii vero aliter curiose disquirentes haec intelligant, suumque singuli scopum sequentes, veritatem dispellant, et propositorum verborum sensui vim faciant, eumque malitiose distorqueant, atque ad propriam voluntatem violenter accommodent, quod nunc hi mundani homines, et mali daemonis arbitrio subiugati, faciunt.

Quae cum ita se habeant, quo iam sensu erunt hi qui visualement animae vim obtulerunt, auresque ad divini Spiritus voces oppilarunt? qui tanto stuporis ac stultitiae morbo prementur? Item caeci aspice, et surdi audite! Quis autem ita caecutus, et visu captus est, vel ob animae corruptelam, caelestium sermonum nos illustrantium lampadem non recipit? Quis ita surdus et insensibilis, qui has divinas voces tam clare nobis atque diserte idolorum maleficium antiquitus inelamantium, quis eas inquam materialis crassitudinis tenebris implicatus reiiciat, et non potius auscultare velit? Haec videlicet, etiamsi homines silere velint, lapides tamen ipsi clamabunt, rerum evidentia compulsi. Horum quippe durities animae et insensibilitas, lapidum ipsorum duritiam immitemque naturam superat. Quodnam ergo his, sive in sua sententia tacite perstare velint, defensionis genus reliquum erit? sive pugnae tueri malint, quaenam excogitari contradictionis ratio poterit adversus veritatem? *Gr. p. 50.* Ecquis illorum mendacis patrocianis, hoc certamen suscipiet? Ubinam iis tribunal ad hanc disceptandam causam statuatur? quaenam gravium oratorum aut causidicorum eloquentia versutam commentorum inventionem expromens? quaenam conexorum syllogismorum suasiones flexanimes et constringentes? quaenam geometricarum demonstrationum coactiones, thesibus suis ex praesumpto, inevitabiliter et sine effugio concludentes? quis arbiter aut iudex peracutus et ingeniosissimus, ipsis dicentibus sedens examinatur, et intime ac sapientissime oblatorum argumentorum vim cognoscere valens, sententiam feret, quae iniquas illorum praestigias confirmet? Nemo hercle ita bardus est et insanus, qui perspicuis vocabulis, quibus invictae et sine contradictione, facta ipsa splendidissime favent, adversari et obluere nitetur. Profecto hi, ut scaevum suum irreligiosumque dogma firmetur, nullum praesidium comparare sibi queunt; qui scelestam vitae felicitatem honestae calamitati anteferentes, inconsulto et contra sacerdotii dignitatem, dedecus atque ignominiam aeternam sibi inusserunt. Nemo certe eorum, qui pie vivere decreverunt, ita umquam sentiet aut decernet, sed ne suae menti quidem tale scelus umquam occurrere optabit.

Quomodo ergo et quando et a quibus abominabilium idolorum pestis invecta fuerit, primo quidem ab evangelicis dictis audient, si certe eis credunt. Etenim idolorum destructor, erroris depulsor, noster de potestate tenebrarum redemptor, et a corruptelae necessitate liberator, vitae nostrae auctor, quique nobis veritatis notitiam contulit Christus dominus ac Deus noster, cum universali Deo patri suo sic loquitur *: “ pater venit hora; clarifica filium tuum, ut et filius tuus clarificet te. „ Sicuti dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vi- „ tam. Haec est autem vita aeterna, et cognoscant te solum verum Deum, et quem „ misisti Iesum Christum. „ Deinde rursus: “ manifestavi nomen tuum hominibus. „

* Ioh. XVII. 1.

Et denuo: “ non pro his tantum rogo, id est pro discipulis, sed etiam pro iis, qui
 ,, per verbum eorum, in me credituri sunt, ut omnes unum sint; sicut tu pater
 ,, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu
 ,, me misisti. ,, Quid his sacris dictis Dei notitiae efficiendae magis proprium est
 atque evidentius? Nonne exinde depulsus error? nonne exsufflata daemonum illu-
 sio? nonne idolorum deceptio funditus periit? nonne diaboli potentia corruit? Quis
 adeo bardus et insipiens, ut haec ita se habere non confiteatur? “ ut cognoscant,
 ,, inquam, te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum. ,, Vox haec
 humanam naturam innovavit, haec aërem purgavit, caeli ianuas nobis patefecit, haec
 in sancta sanctorum nos introduxit, homines angelorum contubernales effecit, me-
 dium parietem maceriae solvit, patrem nobis ac Deum peccati causa factis hostibus
 reconciliavit. “ Manifestavi nomen tuum hominibus. ,, Adde et reliquum *: “ dis-
 ,, perdam nomina idolorum de terra, neque ulla ipsorum memoria supererit. ,, Si
 ergo vera sunt Servatoris oracula, Dei que notitia et nomen manifestatum est, et
 de idolis triumphus reportatus; neque enim veritas mentiri potest; exploratum est
 hos impios contrario spiritu commotos eloqui. Deinde producerem in medium mini-
 ster evangelii, divino huic prophetae consonans, utpote eodem impulsus Spiritu,
 qui de idolothytorum esu definiens, haec ad Corinthios scribit *: “ scimus nihil
 ,, esse idolum in mundo, nullumque alium Deum esse, praeter unum. ,, Atque
 hanc sententiam ubique firmare nititur. Ne tamen videretur adversus nota et pa-
 tentia aliquid dicere; erant enim simulacra apud irreligiosos et insipientes, eaque
 appellabantur dii, ideoque addidit: “ nam etsi sunt qui dicuntur dii, sive in caelo
 ,, sive in terra ,, non tamen reapse et vere, sed nuda tantum appellatione et ver-
 botenus dii sunt. Neque viribus ullis pollent, quia lapides sunt et ligna et daemo-
 nes. Non solum enim caelestium luminarium maiestatem atque splendorem admi-
 rati sunt homines, ideoque solem ac lunam et reliquum siderum chorum tamquam
 deos adoraverunt, sed et in terra daemones quosdam, et nonnullos homines tur-
 pissimis cupiditatibus atque actibus famigeratos, Dei titulo honorare et glorificare
 stultissime voluerunt.

* Gr. p. 61.

* Zach. XIII. 2.

* I. Cor. VIII. 4.

38. Sed haec quidem Graeci ac barbari. A nobis autem perfecte eruditis at-
 que in fide firmatis, unus naturalis vereque Deus agnoscitur, qui in Patre et Filio
 et sancto Spiritu, veneranda et omnium vivifica Trinitate, adoratur et glorificatur;
 neque praeter has personas alium Deum novimus; absit. Propterea ne aliquid qui-
 dem esse idolum existimamus, neque item idolothytum in mundo. Ergo dispersa
 sunt, ut demonstravimus, de terra nomina idolorum; nam et quidam antiquitus
 magna voce ante clamaverat *: “ neque ab initio idola fuerunt, neque in perpe-
 ,, tuum erunt. ,, Quandonam ergo haec non erunt, nisi nunc cum is advenit, qui
 nos de idolis liberavit? Quid igitur videtur his qui idolorum fecere mentionem? Si
 quidem apud Iudaeos dicant has divinas exitum habuisse locutiones, quanto magis
 apud Christianos? Nam quantum Iudaeorum cultus superstitionem ethnicorum su-
 peravit, tantum res nostrae supra iudaicas sese extulerunt, ac plane superstant no-
 bilitate sua atque praestantia. Etenim inter nostram in spiritu adorationem, et ve-
 sanum infidelium erga idola studium, media est lex iudaica. Quod si de Graecis
 ac barbaris agitur, quibus olim divinae notitiae iubar non illuxit, quique impuro-

* Sap. XIV. 13.

rum daemonum cultores erant, ita revera vecordia atque insipientia illorum se habebat. Quamobrem Christi martyres, veritatis pugiles victoriosi, innumera illa, quae oratione comprehendi nequeunt certamina ac labores toleraverunt, talesque agones adversus idolicum errorem sustinuerunt, quales humana natura numquam pertulisset: quibus diaboli audaciam fregerunt, et trophaea splendida, divina adiuvante gratia ac vi, de offeratis hostibus reportarunt; arasque et fana facile ac fortiter, et citra ullum laborem diruerunt: quapropter immarcescibiles quoque coronas a Deo certaminum iudice iuste admodum consequi digni fuerunt.

Quid vero et de admirandis illis ac celeberrimis viris iudicent, qui in ascectica sese exercentes palaestra, hanc sibi iucundiores esse putarunt, quam mundi suavitates atque delicias reliqui homines; atque hinc supernaturalium quoque illorum ac maximorum exitere miraculorum operadores? Et quotquot etiam in extremis terrae angulos recesserunt, ibique mundanis his et quotidianis vitatis tumultibus, vitam exegerunt; desertorumque locorum asperitati ac molestiae intrepidi occurrentes, ceu sine carne in corpore vixerunt; et angelicos mores aemulantes, sic vitae suae stadium inculpabiliter decurrerunt; quare et mundi lumina omnes extiterunt. Nam cuiusnam ope morbos humana medela insuperabiles sanaverunt? cuiusnam ope daemonia ceu servitia facile admodum ac pro auctoritate expulerunt? Num idolis immolando? an potius Deum orando, et universalem dominum Deumque colendo, et suis actibus adiutorem invocando? Sane ut nobis et veritati ipsi videtur, virtute et gratia operantis potestatemque suppeditantis, ac discipulis dicentis *: “ euntes praedicate dicentes quia appropinquavit regnum caelorum. Infir-
*, mos curate, leprosos mundate, daemones eicite. ,, Et illa insuper *: “ in no-
*, mine meo daemonia eicent, linguis loquentur novis *, serpentes tollent. ,, Veritati autem contradicentibus quid supersit, obscurum non est. Nam his omnia audentibus, utpote effreni ad maledicendum Filio ore praeditis, et simili ac germano pharisaeorum ingenio instructis, non est arduum denuntiare, quod in principe daemoniorum haec illos agere compertum sit. Sed quia mentem improbam gerentes, atque ad illicita procurrentes, vanis cogitationibus fluctuant, merito audient *: “ progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, quum sitis mali? Nam si pa-
*, trem familias Beelzebul vocaverunt, quanto magis domesticos eius? ,, sicut ait Servatoris oratio *. Qui ergo fieri potest ut iidem daemones et in dominorum loco colantur, et ut mastigiae servique nequam puniantur domoque exterminentur? Sic certe in se ipsum divisus fuerit diaboli potentatus.

Sed enim exploratum est, impios hos sicuti evangelicam reiiciunt historiam, ita caelestis quoque sanctorum vitae et actuum veritatem, in sacris libris scriptam, minime admittere. Quod si propheticas praedictiones veraces existimant, namque eas mendaces dicere ne diabolus quidem, ut reor, audebit; ergo curae illis sit demonstrare, ubinam et quando hae exitum nactae sint. Nam si isti futurum tempus spectant, et alterum adfore Christum suspicantur, soli ipsi speratam rem negant, ideoque desperantium poenam merito referent. Quod autem adveniente ad nos universali Deo, et caeleste regnum praedicante, polytheismi error sublatus fuerit, atque unus dominus et Deus ac rex ab omnibus concorditer adoretur et glorificetur, idem hic divus propheta in sequentibus dicit, nemoque sana mente prae-

* Matth. X. 7.

* Marc. XVI. 17.

* gr. die xxiixziz,

* Matth. XII. 31.

* Matth. X. 23.

* gr. p. 33.

ditus ei contradicet * : “ erit enim Dominus rex super omnem terram. Die illa erit „ Dominus unus, et nomen eius unum, universam terram circumiens. „ His videlicet aliisque dictis praesignificavit nobis in spiritu, non eos solum de iudaico populo qui evangelicam doctrinam admiserunt, sed etiam ethnicorum greges, qui olim communem regem ac dominum ignorabant, divinae scientiae radium recepturos, et idolorum errorem abiecturos. Nam quisnam locus divina gloria destituetur, si quidem nunc magis quam antea vere dicitur: pleni sunt caeli ac terra gloria eius *? Nam si quis Graeciam nominet vel barbarorum terras, aut Italos, aut Germanos dicendo excurrat, vel ad Gallos, aut Britannos, aut Libes, aut ad Aegyptiorum regionem deveniat, aut si Arabes et Persas adeat, vel Aethiopes, Indos, Scythas, et quamlibet mundi sive terrestrem sive maritimam extremitatem, Christi nomen hymnis celebrari atque adorari comperiet. Cunctos enim populos evangelicae praedicationis sagena cepit: et venerandae Trinitatis notitia, voce illorum qui gentes erudiverunt, per universum orbem dilatata fuit; et ubique unius ac solius veri Dei ac domini universalis versatur * cognitio: validaque voce omnes populi cum psalmista clamant, postquam Dei potentiam et ubique providam magnitudinem fide didicerunt * : “ si ascendero in caelum, tu illic es; et si descendero in infernum, „ ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris, illuc „ quoque manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. „ Quid his verbis accuratius sit atque evidentiis ob Dei cultum insinuandum?

39. Dicant ergo nobis idolorum cultores, ubinam forte sint, et apud quosnam idolorum fana et simulacra? ubinam initiationes et mysteria, et his initiantes atque initiati? ubinam ipsorum hierophantae, et consecrantes aut consecrati, sacerdotes horum rituum, et chameunae et aniptopodes (1)? Ubinam aedituorum ornatus circa templa deorum et decoramenti studium (2), ut bene mundatas aras atque delubra frequentius incolant daemonum globi, qui tenebrosa adyta obambulare solent, ceu reapse tenebris digni, ac lucifugi, et nocturnarum latebrarum sectatores? Ubinam illorum cum populi frequentia festi dies, et boum pecudumque immolationes? quandoquidem daemones fuso sanguine gaudent, et cruentis delectantur aris, et quod est infelicitis puerorum virorumque caedibus (3). Ubinam cultus ab ipsis Iupiter, deorum veluti consul et supremus ille Stercutius deus (4), qui tamquam stercore oblitus celebratur? Nisi forte adhuc a coprologis nostris honoratur, cuius fabulosa et incredibilis dicitur genesis a modestis, turpissima vero a stultis creditur, a matre occultatus, et supposito vice eius lapide servatus, daemoniorum orchestra sonisque inconditis et garrulitate custoditus, ut lateret parricida

* Zueh. XCV. 2

* Praef. miss. ex Is. VI. 3.

* gr. ἐμπόλι-
τευεται.* Ps. CXXXVIII.
8.

Gr. p. 54.

(1) Sacerdotes Iovis dodonaei. Homerus in Achillis invocatione Iliad. XVI. 235. — Σοὶ ναῖον ἄϊπτό-
ται ἀνιπτόποδες χαμαιύνοι. Ubi videsis Heynii adnotationes. Mitto brevitas causa alios auctores.

(2) Erat hoc in fanis officium καλλυπῶν, quasi *atriensium*, quorum nos libellum supplicem ex aegyptiaca papyro edidimus in A.A. class. T. IV. p. 445.

(3) Cicero de rep. III. 9. *Multi, ut Tauri, Galli, Poeni, homines immolare et pium et diis immortalibus gratissimum esse duxerunt.* Plura nos ibi exempla in adn. congressimus.

(4) Oblique Copronymum ferit Nicephorus vocabulo hoc κοπροφόρος. Nos Stercutium, aut Sterculum, vel Sterculum, dicendum iudicavimus. Saturnum Latini intelligunt, at Nicephorus heic Iovem denotat, cuius res gestae notiores sunt apud mythographos, quam ut aliqua enarratione egeant. Immo S. Augustinus de C. D. VII. 13. satis innuit Saturnum quandoque eundem fuisse atque Iovem. Ceteroqui nos ne in subsequentibus quidem fabulis, utpote satis notis apud graecos latinisque poetas, demorabimur.

filius patrem filiorum voratorem. Mirabitur eum aliquis iam multiformes fraudes omittentem, cuius abominandae et illusoriae fuere praestigiae. Avis quum voluerit hic Deus ipsis fiet, cute hispida et alatus, idque ei iucundius fortasse erit, nempe ut alis pinnisque sit instructus, quo facilius hic mulierosus amata femina potatur, Taurus aliàs corniger apparuit, decoris unguibus longisque auribus perornatus; sicut et aliàs deorum hircus factus, ut paribus vitii convictus, et modo sic modo alius visus, praestigiis ut aiunt utens, et quidvis facile effectus, pro varietate ac multitudine cupiditatum suarum formas varians atque commutans, ut sic turpi suo atque intemperanti genio indulgeret. Utinam et vulpis formam adsumpsisset, quod ei sane licebat fraudi omni et dolis assueto! Poterat et rana nobis apparere, et luti faece implicitus, ut multis insidias struens, a nemine agnitus mutuum dolum non pateretur. Sic enim ei diligentior cultus foret adhibitus a stultis et a veritate longius errantibus, qui vanis fabulis gaudent, et daemonum fallacis circumaguntur, mendacii auctorum, nequitiae operariorum, et in suos errores quotquot ipsis adtendunt, pertrahere solitorum.

Demonstrent nobis Martem ac Bacchum: illum quidem rebus bellicis praesidentem, ira ac furore spirantem: est enim eius officium furias atque iracundiam pugnantibus subdere; hunc tamen ipsum a mortalibus vulneratum, captum autem et aereo vase et vinculis adultero dignis ab alio fuliginoso deo constrictum. Alterum vero ebrietatis principem, absurdo partu ut fatui putant editum, fabuloso aequae et ridiculo, hunc inquam turpi atque indecoro cultu prosequantur. Maenadas autem quasdam bacchantes, Satyrosque in sui numinis festis beluino more saltantes, et quidvis aliud ebrietate dignum hi vere ebrii circa semivirum Deum furunt. Prodeat in eorum conspectum Mercurius, deorum fortasse ipsis carissimus, quia lucretivum existimant, et mercatorem solent effingere. Etenim hi sicuti gloriae, ita lucri studio suffocantur, magisque mercuriale illis videtur materia et ornamentis frui, quam in Dei religione sanam sententiam habere. Fabulentur atque admirentur Herculis conceptum, cuius causa appellatus fuit trinoctialis: illos etiam labores eius multis enumerent, ob quos Deus ab atheis est existimatus. Producant in medium armorum bellique studiosam Palladem, quae aegidem habet pretiosam, senii expertem, atque immortalem, ceteramque armaturam, quaeque pavoribus terroribusque undique cingitur, immensum spectantibus incutiens metum; facillime hostium phalanges invadens; illos adjuvans, quorum curam gerit; alios ulciscens, quos aversatur; magnopere graviterque adversans aliis diis, qui pro hostium partibus stant. Undenam vero istius nativitas contigisset, nisi ictu caput insani Iovis Vulcanus mirus artifex perite divisisset; quamquam divisor a significato promisso percussus excidit*. Parit autem facilius ipsa virgo Erichthonium diplyem, portentum aliud prioribus magis ridiculum et incredibile. Sapiens apud eos et magnus sit Salmoneus, contra deos superbiens, et in hac inferiore regione strepitus ciens, novo excogitato tonitruum ac fulgurum artificio. Hic tamen suae adversus deos gloriae mercedem retulit, a Iove fulmine ictus.

Rheam nobis deorum matrem ostendant, eiusque inhonestas et turpes initiationes atque mysteria, impudicis passionibus a Phrygibus lymphaticis furiosisque celebrata. Atque horum quidem alios corpus gladiis incidere, ut cruenti daemoni-

* Luc. dialog. D. VIII.

bus suis se sistentes insigniorem cultum exhibeant: alios autem tibia eis praecinentes et mulcentes, ut sic ii qui se incidunt deliniti, facilius dolorem ferant, atque ad eam caedem incitentur, et impuris abominandisque actibus frena relaxent. Neque omittantur. Cereris fabulae, ubi seminibus consecrantur mysteriorum statuta, et noctu initiationes ac caerimoniae fiunt, res prorsus nocte dignae, quae vocantur cerealia, eleusinia, atque mysteria, ne quis admissus atque initiatus arcana illa profanis revelet. Iuno spectabitur, pedibus duplici incede alligatis, manibusque insolubili catena constrictis, sic de caelo suspensa atque a Iove punita; quam poenam propter zelotypiam circa Herculem patitur, quo tempore illi marinam concitavit procellam; cui etiam ventis imperare concedunt, somnoque deum fascinatam opprimere, ne vigilans periclitanti auxilietur. Undenam nos ecataea et empusaea absurda et deformia terrebut plantasmata? quae vel solo visu attonitos perterritosque faciunt, dum proceritate videntur ceteros excedere? Hi quidem terriculorum auctores, et serpentinis nescio quibus capitibus praediti, cum simulatione et fabula sua evanescent. Adducant et adoratum fulmen, et a fulmineo numine combustam amasiam, quo tempore rivalis Iuno Semelae consilium vel potius exitium insinuavit, modum suggerens quo amatorem exciperet, ut gratiam ab eo redditam haberet necem fulmineam. Videntur hi mihi velle, si certe adhuc ipsis modestiae vestigium aliquod superest, mentionem omittere vitandae prae ceteris et abominandae, nefandiorae ac turpiorae ratione genitae deae, festisque absurdis et infamibus cultae, cuius veteres detestantes lasciviam, scortum merito vocitavere, vulgi prostibulum et viripetam. Fortasse nobis etiam dodonaicum numen confingent, et quercum illam vana resonantem, et vatibus quae eloquantur pro arbitrio suo suggerentem. Rursusque statuam quandam alte constitutam, vas aeneum virga percutientem musico concentu resonans, ne statua deinceps muta, sed bene immo multifariam vocalis ab ipsis existimetur. Ubinam delphici tripodis deliramenta? Undenam ipsos Pythia alloquetur, timidos stultosque decipiens? Ubinam fontis Castalii fabulosa et illusoria spectra, ab incolis daemonibus illic expirata, et aequae ac venti auraeque reapse evanescentia? Ubi Daphne latebit, quaeve hanc terra ceu mater sinu suo miserans excipiet, ut amatorem fuga vitans castitatem conservet, et arbor puellae homonyma illi subnascatur amatae rei amissae solatium? Ubinam nunc Loxiae dei vaticinantis obliqua oracula, quibus qui credunt stulte atque insipienter, imperia ipsa nescii pessumdant *.

Gr. p. 55.

* Croesus.

40. Atque ut reliqua praetereamus; nam si plurima discurremus, nobis quoque cum spurcis eiusmodi et abominandis commaculari ac foedari continget; haec ferme sermonem de his concludemus, quandoquidem et olim haec certis limitibus circumscripta erant et silentio velata. Constat autem quomodo et unde, superveniente in mundum illo quem propheta praedixerat **: „disperdam nomina idolorum „de terra, neque illorum deinceps memoria erit „cum salutiferae crucis gratia illuxit, et divina quaqueversus diffusa doctrina est, omnia idola pulsa fuerint, eiectaque, et oblivionis abisso tradita. Nam si forte adhuc sunt, demonstrent ubinam, et apud quosnam supersint. Quod si non sunt, uti reapse non sunt, cur frustra conciantur Christianis, imputantes eis per sycophantiam et veritatis calumniam, quae neque fecerunt neque umquam cogitaverunt? Sin contra, ipsi potius errant

* Zach. XIII. 2.

et superstitione laborant, ipsi magis semet accusent, semet reprehendant hi caelesti atque derideant. Nam Dei certe ecclesia immaculata est et extra omnem vituperationem posita. Et idola quidem iam silentur, quae reapse silentio altaque oblivione digna sunt. Utinam vero et hi silentium aequae ac illa servarent! “ Simi-

• Ps. CXIII. 8. „ les quippe fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis *. „ Etenim silere melius est atque utilius, quam impie scelestaque loqui, quae nec dicere neque mente agitare licet iis qui melioris frugis sunt studiosi. Quis enim tam confessae stultitiae est, qui istorum vanos stultosque sermones audire patiat? Quis, inquam, ita sensu carens, et mente subversus? Nemo adeo beluinus, et omni pecudea inscitia insipientior, immo ne arreptitius quidem aliquis aut furiosus est, qui istorum balatus et deliramenta toleret. Veruntamen haec ethnici quidem luserint, tum olim, tum etiam qui apud nos ethnicorum more vivunt. A nobis autem colatur Christus noster, atque in veritate et spiritu adoretur, ceu Deus simul et homo. Colatur etiam veneranda ipsius imago, eo quo decet coli modo. Delineetur utique, quia lineare reapse est et circumscriptum et passibile quod ipse de sancta semper virgine Deipara sumpsit corpus, siquidem ipsa quoque et linearis et circumscripta erat, velint nolint hi vesani. Neque tamen corpus illud, etiamsi pingatur vel sculpat, ab unito sibi hypostatische Dei Verbo separatur; sicuti ne tum quidem cum pro nobis passionem sustinuit, ab eodem Verbo abfuit. Nihil enim horum ad divisionem aliquid confert.

41. Sed haec quidem hactenus. Deinde mysticus alius iis, qui in lege et umbra cultum exercebant, divino percitus Spiritu ita inclamabit *. “ Non est mea vo-

• Melach. 1. 10. „ luntas erga vos, dicit Dominus omnipotens: sacrificia non recipiam de manibus „ vestris; ab ortu enim solis usque ad occasum nomen meum glorificatur in cun-

„ ctis gentibus, et in omni loco suffitus offertur nomini meo et pura victima; quia „ magnum est nomen meum in gentibus, ait Dominus omnipotens. „ Nonne videtis quomodo expelluntur vetera, nova autem nobis describuntur? “ Sacrificium

• Ps. XXXIX. 7. „ et oblationem noluisti, magnus canit David *. Et, non accipiam de domo tua

• Ps. XLIX. 9. „ vitulos, neque de gregibus tuis hircos *. Et, neomenias vestras, ac sollempnitates

• Is. 1. 11. „ vestras odit anima mea, divus exclamat Isaias *. „ His verbis cruenta sacrificia se aversari nobis innuit, et mensium temporumque intempestivas observationes ac traditiones. Itaque hinc etiam constat, quod purum sincerumque sacrificium, cultum nempe in spiritu ac veritate, iam introduxerat universalis Deus, quo gaudet ac delectatur. Cultum hunc universus orbis, tamquam illius proprium eique gratissimum, offerre novit, velut odorem suavitatis ubique consecrans. Quinam ergo in praesenti locus erit idolorum culturae, et non potius illorum deletioni omnimoda ac destructioni? Quid dicitis? His ne sacris verbis creditis? Namque haec sufficiunt ob confundendam fringendamque incredulitatem vestram atque duritiam. An et alios vultis imploremus divinos vases ad huius doctrinae patrocinium? qui sane favebunt operemque ferent hactenus scriptis, manifestiorem autem vobis efficient vesaniam impietatemque vestram, et graviorem magisque execruciantem poenam decernent. Hi ergo sicuti communem habuerunt a Spiritu adflatam gratiam atque sapientiam, ita etiam in dictatis salutis nostrae causa a Deo oraculis, concordantes parique pede decurrentes apparent.

Agesis igitur, alia quoque, praeter suprascripta, deiferorum virorum testimonia connectentes, Christi ecclesiam calumnia qualibet et reprehensione liberemus; dogmata autem adversariorum vesania omni atque errore scitentia repraesentemus. Advocetur itaque ad sacrum hunc conventum Isaias, prophetarum vocalissimus, atque eloquatur, animae oculis, utpote divino carbone purgatus, multo ante res futuras cernens, dicatque *. “ Erit in novissimis diebus conspicuus mons Domini, „ et domus Dei Iacob in montibus, et elevabitur super colles, et venient ad illum „ omnes gentes. Et ibunt gentes multae et dicent: venite ascendamus ad montem „ Domini, et ad domum Dei nostri, et annuntiabit nobis viam suam, et ambula- „ bimus in ea. De Sion enim exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem, et „ iudicabit in medio gentium multarum, et arguet gentes multas. „ Quinam vero sint hi novissimi dies, manifestabit rursus beatus Paulus ad Hebraeos ita scribens *: „ multifariam multisque modis olim Deus locutus patribus per prophetas, novis- „ sime diebus istis locutus est nobis per filium, quem constituit heredem univer- „ sorum, per quem fecit et saecula. „ Et iterum *: “ nunc autem semel in con- „ summatione saeculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. „ Rursusque in epistola ad Galatas *: “ cum venit plenitudo temporis, misit Deus „ filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant re- „ dimeret. „ Et ad Ephesios similiter *: “ notum faciens nobis mysterium volun- „ tatis suae, secundum beneplacitum eius, quod proposuit in eo, in dispensatione „ plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo quae in caelis et quae in „ terra sunt. „ Quin etiam DIVUS PETRUS, ECCLESIAE FULCRUM, sic alicubi ait *: “ non „ corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conversatione pa- „ ternae traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati et incontaminati „ Christi, praecogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem no- „ vissimis temporibus propter nos *, qui per ipsum fideles sumus erga Deum. „ Et qui divina fulgurat tonitruū filius *: “ filiioli, novissima hora est, inquit; et si- „ cut audistis quia Antichristus venit, et nunc Antichristi multi facti sunt, unde „ scimus quia novissima hora est. „ Sed heic quidem finem habeant novissima. Cum ad metam quidem properante aevo, atque ad occasum iam vergente tempore, mundi finem proxime attigerimus, tunc demum illustris atque conspicuus mons Dei, domusque eius pariter, in prospectu fiet.

Quid autem vult heic significare divini huius prophetae sermo, nisi quod nos ad divinia atque sublimiora prorsus invitat? Quinam item credere atque obtemperare oportet potissimum eos qui Spiritum receperunt? Haud sane in littera haerere, et sensibilibus rebus abripi, sed alte potius mentem dirigere, et meliore ac perfectiore in scopo cogitationes defigere opus est; et omissis terrenis ac humi repentibus, ad ea quae apparentibus superiora sunt ceu optima tendere. Mons ergo Domini conspicuus existimandus est, ut summam dicam, sacrae ecclesiae nobilitas, nitor atque maestas, et quae eam inaurat atque ornat hilariter admodum splendideque, evangelicarum doctrinarum puritas, dogmatumque altitudo ac sublimitas, omnia inquam humanos fines excedentia, excelsa, et summa: quorum sonitus et praedicationes diserte clamant, et omnium auribus clarissime intonant, divini mysterii manifestationem facientes, aeternis temporibus silentio pressi, a san-

Gr. p. 58.

* Is. II. 2

* Hebr. I. 1.

* Hebr. IX. 26.

* Gal. IV. 4.

* Ephes. I. 9.

* I. Petr. I. 18.

* gr. reapse
ἤματι;

* I. Ioh. II. 18.

Gr. p. 59.

ctis demum scripturis notificati. Est autem haec servatoris nostri Iesu Christi incarnatio, quam benigne humani generis causa susceptam ostendit, cum honorum inde secutorum notitia ac spe. Et siquem adibimus evangelii praeconem, haec eum

* Hebr. XII. 18.

dicentem audiemus *: “ non enim accessistis ad tractabilem montem, et accensim, bilem ignem, et caliginem ac procellam, et tubae sonum, et vocem verborum; quam qui audierunt excusaverunt se, ne eis fieret verbum; non enim tolerabant quod intimabatur; sed accessistis ad Sion montem, et civitatem Dei viventis, Hierusalem caelestem, et multorum milium angelorum frequentiam, et ecclesiam primitivorum qui conscripti sunt in caelis, et iudicem omnium Deum, et ad spiritus iustorum perfectorum, et testamenti novi mediatorem Iesum, et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel. Sic igitur tum propheticus sermo, tum etiam apostolica praedicatio mentem nostram ad caelestia erigunt, et quae sunt illic pulchra cogitare et contemplari, atque incolarum illorum ac felicitium sanctorum spectare conventum hortantur, et evangelica nobis insinuant atque notificant divinitus fulgentia et insignia dogmata. Domus Dei, ecclesia Dei est videlicet, sicut videtur etiam divo Paulo in epistola ad Timotheum, ubi sciendum ait *: “ quomodo oporteat in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei vivi. Tales sunt credentium animae, doctrina recta et optima vitae ratione purgatae, supremum Deum in se habentes incolam, prout dictum est *: “ habitabo in vobis, et inambulabo, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. ”

* I. Tim. III. 15.

* II. Cor. VI. 16.

Sic nimirum admirabilis domus in vertice montium excelsorum atque in contemplatione proficiscentium fundata est, quorum mentes et cogitationes terrenis humilibusque rebus superstant, et a prophetis sanctis atque apostolis illustrantur: super quibus veluti fidei fundamentis ecclesia Dei aedificata firmiter consistit. Ad hunc itaque montem domumque de longinquo gentes concurrentes, propemodum publico consilio decernunt, ad iter hinc illuc suscipiendum invicem hortantes, quandoquidem iam nuncianda ipsis erat via illa, quam ingredi satagebant. Quae nam porro haec via sit, ipse Dominus in evangeliiis clamat *: “ ego sum via et veritas. Et, viae Domini rectae, et semitae verae. ” In quam viam se deduci sancti viri olim ab universali Deo precabantur *. Hanc itaque viam semitamque satis planam et facilem gentium ecclesia terens, ex terrena sua infidelitate ad sublimem assurgit divinae scientiae ascensum et supernam urbem Hierusalem, sempiternam sanctorum metropolim; atque hinc profecta, praesenti decurso tempore, sabbatizare et requiescere fide sua expectat. Facile autem quivis cognoscet prophetici dicti veritatem ac sinceritatem. Namque et in sacris domibus, id est divinis templis, ubique terrarum sparsis, sanctificatione et gloria decenter ornatis et bene instructis, montibusque uberibus comparandis, ac profundis nemoribus densis et fruticosis, purgantur peccatis homines, anima et corpore sanctificantur, divinae omnes gratia complentur, qui religioso cum affectu accedunt.

Gr. p. 60.

* Ioh. XIV. 6.

* Dan. III. 27.

* Ps. CXVIII.

151.

In his igitur ex omnibus linguis familiisque undique collectis coetibus, divina mysteria revelantur per sacras lectiones et catecheses: et per salutaris hostiae universi mundi expiatoriae sacrificium, liberationem a peccatis, hominibus qui cum fide ac mentis puritate illud participant, conlatum iri inconfesso est. A quibus multiplicatis ampliisque, idolorum fana et arae fortiter concussae fuerunt atque pro-

stratac, ita ut fideles ne memoriam quidem idolicae abominationis retinuerint, cui-
libet ethnicae mortaliq; sententiae impervii semper manentes. “ De Sion videlicet
,, exhibit lex, et verbum Domini de Hierusalem *. ,, Namque ex hac materiali, quae
figura est supernae Hierusalem, divina doctrina publice prodiit, cunctosque occu-
pavit mundi fines. Illic enim cuncta salutis nostrae peracta fuere mysteria. Tantum
autem umbratili illi et litterali legi, quae in monte Sina per angelos dictata fuit,
praestare haec nostra creditur, quantum materialibus praestant immaterialia. Illic
sacri quoque apostoli, gentes edocturi, emissi sunt, ut planam illam rectissimam
ac salutarem viam subsecuturis perpurgarent. “ Et iudicabit in medio gentium mul-
tarum *. ,, Nam qui iam ad gratiae doctrinam accesserunt, et quod necessarium
erat didicerunt, dominantem antea infidelitatem, ipsa rerum gestarum veritate con-
victi damnant; cuius rei in se ipsis argumenta habent vitam haud sancte prius
actam, spontaneamque arcanorum criminum damnationem divulgant; quorum sapie-
nter sanoque cum iudicio nocumentum et plenam periculum aleam despicientes,
ad meliora et utilia ac salutifera, studio impenso convertuntur. Quod autem manu-
factorum idolorum cura et fiducia abrogata sit, et adoratorum in his daemonum
cultus abolitus a conspectu gloriae ac virium supervenientis Servatoris, qui con-
fregit veluti atque contrivit terrenas ac luteas cogitationes idolis deditorum, ea quae
paulo post subdit vir deifer demonstrabunt. Ait enim *: “ et manufacta omnia idola
,, abscondent, deferentes in speluncas, et petrarum scissuras terraeque voragine,
,, prae timore Domini, et a conspectu gloriae et virium eius, cum ad conterendam
,, terram consurrexerit. ,, Ex his, inquam, iam fit exploratum omnibus, qui certe
recta sapere volent, daemonicorum idolorum peractum exterminium et abolitio.
Item quae ibi subsequuntur, eandem sententiam exprimunt. Addit itaque *: “ die
,, illa proiciet homo abominationes suas argenteas aureasque, quas olim caras ha-
,, bebat, dum adoraret res vanas ac vespertiliones; durique saxi cavernas ingredie-
,, tur, petrarumque scissuras, a facie formidinis Domini, et a gloria fortitudinis
,, eius, cum surrexerit contereere terram. ,,

* Is. II. 3.

* Mich. IV. 3.

Gr. p. ci.

* Is. II. 19.

* v. 20.

42. Iam si quis exquiret, quaeenam demum dies sit, qua proiciet homo abo-
minationes suas argenteas aureasque, manifeste comperiet illam esse, qua omnium
Dominus in mundum venit, suoque adventu fortem alligans, cepit atque diripuit
vasa illius, id est oppressos tyrannide eiusdem homines, uti scriptum est *. Idcirco
ait *: “ ante quam puer sciat appellare patrem aut matrem, tollet virtutem Da-
,, masci, et spolia Samariae, coram rege Assyriorum. ,, Erant autem hae metro-
polis Damascus et Samaria, illa quidem Syriae tunc praesidens, et Syrorum im-
perio pollens; haec autem decem tribuum Israhele oriundarum sceptrum tenens.
Ambae apprime idololatricae, et diaboli iugo subiectae, totis opibus viribusque omni
idolorum generi deditae, superstitione diabolica prorsus implicitae, ita ut se tam-
quam palatium quoddam et donarium praecipuum ac proprium, diaboli potestati
exhibuissent. Per has ergo urbes utpote regias, et malitia praestantes, tamquam
totum ex parte propheticus nobis sermo significavit, nempe et ethnicum genus et
illos qui ex circumcisione crediderunt. Sic natus nobis puer, cui puerascere nostri
causa placuit, depraedatur et auferit hostis spolia atque potentatum; id est de manu
eius eripit quicquid ipsi subiugatum devinctumque imperio eius erat. Illic doctri-

* Matth. XII. 29.

* Is. VIII. 1.

- nam Samaria exceptit, patrii repudiatis moribus legitimisque ritibus. Sic Antiochiaae incolae et esse et nominari meruerunt Christiani *, quamquam ea urbs in idolico errore famam haberet clarissimam, et aliis multis improbitate praecelleret.
- * Act. XI. 26.
- Gr. p. 62. Namque apud ipsam et Apollinis fanum conditum erat, et illic operans inhabitantis daemonis celebrata illusio (1). Nihilominus Christiani congestum Satanae thesaurum praeclare diripuerunt, et aureas argenteasque statuas prostraverunt. Sic gentium apostolus Corinthios ad veritatis cognitionem convertit; idque ita significavit ad eos scribens *: " scitis quoniam cum gentes essetis, ad idola muta prout
- * I. Cor. XII. 2.
- „ ducebamini euntes. „ Sic capto ex ara argumento, homines ei arae deditos et in cunctis superstitiosiores, convicit Athenis *. Alii denique alibi apostoli, gentes inter se sortiti, hostis gazas, et thesauri instar captivos homines ad Christi placitum diripuerunt, dominoque omnium tamquam praedae libamentum et primitias adtulerunt. Illo tempore, seu die, eiecerunt id est detestandos iudicarunt et conspuerunt manufactos illos deos, et mente sua proterruerunt, adeo ut ne memoriam quidem illorum ulterius pati quirent. Immo et eorum materia, etsi a multis pretiosissima aestimabatur, propter divini amoris eminentiam, abiecta ipsis et contempta fuit, unique Deo congruum sacrificium obtulerunt. Itaque illorum falsitate ac fallacia omissa, ad firmam petram necessario et tempestive in primis accurrerunt; quae quidem Christus est Deus noster, ut nostrae theologiae doctrina percallet.
- * Act. XVII. 22.
- Philipp. III. 12. Ait enim qui comprehendit quatenus comprehensus fuit *: " quomodo patres nostri „ omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant enim ex spiritali sequente eos petra; petra autem erat „ Christus *. „ Qui vero purgatum perlucidumque animae oculum habebat " ecce
- * I. Cor. X. 3.
- * Is. XXVIII. 16. „ pono, inquit *, in Sione lapidem offendiculi, et petram scandali; et omnis qui „ credit in illum, non confundetur „ illud quidem propter offensores, hoc autem propter credentes. Et quidem Moysen quoque scimus aliquando petra se occuluisse, vixque illinc sic latentem posteriora Dei vidisse *; ac symbolice obscura haec salutaris incarnationis indicia edoctum fuisse.
- * Exod. XXXIII. 22.
- * Ps. XXVI. 6. I. N. 3. Divus quoque David in petra se ipsum nobis obtulit sublimatum *. Alia denique huiusmodi in divinis scripturis relata mystice hanc petram nobis demonstrant; cuius scissuras atque cavernas ingrediuntur ii qui ad ipsam confugiunt. Quenam porro hae sunt existimandae? Nempe theologiae sublimitates et arcana, et Christi incarnationis intima ac recondita mysteria; quia in ipso sunt omnes thesauri scientiae ac sapientiae absconditis *; quae mysteria, primo quidem innouerunt ipsis spectatoribus verbi ac ministris *; per ipsos autem nobis quoque, quantum fieri potest, posteris illorum revelantur sapienterque aperiuntur. Siquidem ex iis qui talia evangelizaverunt, tonitruum quidem filius superne inspiratus, atque ad contemplationis apicem purissimam suam et defaecatam mentem extollens, et divinis rebus divinitus initiatus, illinc nobis Verbi cum patre suo aeternitatem paremque maiestatem illucescere fecit, in principio esse Verbum, et esse apud Deum, et Deum esse, declarans et manifestissime docens. Qui sane divinae condescensionis, quantum gratia eum illustrabat, profunditatem penetrans, Iesu Christi generationem digne
- * Coloss. II. 3.
- * Luc. I. 2.
- Gr. p. 62.

(1) Legesis Libanium de gentilium templis, cum nostro supplemento; nec non editam a nobis item S. Artemii martyris vitam.

Deo, prout reapse erat, enarravit. Utiq; haec sunt, dicet aliquis, valde recta, in quae desiderabant etiam angeli prospicere, utpote olim ipsis quoque abscondita atque impervia, sed idoneo demum tempore divino iudicio perfecta et manifestata. In has itaque sapientiae petraeque mysticas et ineffabiles rimas atque speluncas, qui per fidem intrat, meliorum sane rerum ac perfectiorum notitiam simul acquirit, et ad salutis viam deducitur, et protegitur atque custoditur, utpote incolumis abs quovis ardore et corruptela malarum potestatum, quae penetralia animae concremant eiusque vim agendi adurunt; denique varia ac multiformia gratiae dona sortitur. “ Alii * enim accedentium datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae se-

* 1. Cor. XII. 8.

., eundem eundem Spiritum. Alii fides, alii gratia sanctorum, alii operationes vir-
., tutum, alii alia. „ Ita ut summam dicat, cuncta Spiritum operari proprie in singulis prout vult. Hinc porro ad mansiones illas multas atque diversas a patre paratas, propter eos qui consentaneae vocationi suae vixerunt, perveniet.

43. Sic igitur qui olim vanitati obnoxii erant, si umquam auri splendore antea percellerant, argentei nitorem mirari solebant, ipsamque materiam, et confecta ex his a stultis idola adorabant; (namque in tantam scaevitatem atque insaniam devenerant, ut Dei religionem perinde haberent ac vilissimorum animalium cultum; sicuti in quodam scripturae loco muscam cognoscimus Dei instar ab Accaronensibus habitam (1);) deinde a mundi magistris sacra doctrina fuerunt eruditi, credideruntque quaecumque Deus praedicans supernaturalia et maxima, magnificentiamque divinae potentiae demonstrans, dum regionem hanc circumiret, mire operatus est. Item quaecumque idem ceu homo pro nostra liberatione sponte pati voluit, humilitate ac vilitate paupertatis nostrae indutus. Ex his concepto in animabus suis timore Domini, eiusque maiestatem et magnalium eiusdem potentiam attoniti demirantes, errorem quemlibet cum fastidio irriserunt, omnique materiali vitiosoque mentis affectu animas suas servaverunt immunes. Neque iam Dei loco creaturam habere volentes, neque manuum suarum opera adorare, soli Deo cultum debitum deferre constituerunt. Non ergo iam adorant aut colunt, sed abominantur potius et repellunt daemones, atque ut piaculum aversantur, totamque idolorum religionem pessum dant. Deinceps formidabilem illum magnumque Servatoris nostri adventum expectant, cum universalis resurrectionis tempore non sine paterna gloria et sanctis angelis aderit, ut incredulos contumacesque conterat atque puniat materiae et mundanis affectibus deditos; secus vero supremi Dei voluntatibus subiectos, aeternis deliciis regnoque dignos demonstret, famulos nempe suos, et qui adventum eius dilexerunt.

Cr. p. 61

Quod autem homines hac doctrina imbuti, atque ad divinae notitiae lucem sublatis, a vanis atque insensatis prorsus essent recessuri, et vesanus inanimium idolorum amor cessaturus, idem nos docebit deifer homo, ita loquens *: “ aures au-
., diendo praebebunt, et cor infirmorum auscultando adtendet, et balbutientes lin-
., guae cito pacem loqui discent, neque ulterius dicent stulto ut imperet; neque
., item amplius dicent, servi tui sumus, sile. Nam stultus stulta loquatur, et cor
., eius vana cogitabit, ut prava operetur, et ad Dominum fraudulenter loquatur. „

* Is. XXXII. 2.
24.

(1) Res satis nota, nempe idolum Beelzebub.

Heic quidem fore ut aures infirmorum adtendant, nec non et balbutientes linguae loqui expedite discant, propheticus sermo praecinit. Pariter vero, modum etiam quo contracta et luxata firmabit ac reponet, haud multo post demonstrat. Quomodo, inquam, haec fient et exitum nanciscentur? “ Quia, inquit *, Deus noster veniet, „ et salvabit nos. Tunc aperientur oculi caecorum, et aures surdorum audient. „ Tunc saliet, sicut cervus, claudus; et balbutientium lingua solvetur. Quia scaturit in deserto aqua, et puteus in terra sitiens; et quae erat arida, erit in stagnum, et in regione sitiens fons aquae erit. „ Sed et alibi similia his dicit *. “ Et audient die illa surdi sermones librorum, et in tenebris atque caligine oculi „ caecorum videbunt. Et exultabunt pauperes propter Dominum in laetitia, et qui „ sine spe erant homines, gaudio replebuntur. „ Nonne igitur hinc culibet patet, his dictionibus subindicari nobis animae detrimentum, et passiones, et falsam perversamque opinionem? quam reapse in veritate claudicantes, immo vero a veritate omnino decedentes, et naturalem verumque Deum ignorantes ac negantes, beluini quondam homines et vecordes, sanae et rectissimae praetulerunt, et polytheismi errore quasi morbo laborarunt. Non enim haec intelligenda sunt de corporalium sensibilibusque membrorum detrimento, iuxta istorum vulgarem traditionem. Namque haerentem his locutionibus sensum si quis vestiget, facile admodum comperiet, his vocabulis describi animae morbos et commotiones; si quidem ea corporalibus his membris tanquam organis utens, interiora hominis, et reconditam atque invisibilem deliberationem, parat, considerat, facit, perficitque, et suos demum denudat impetus atque consilia. Sic ergo circa religiosam opinionem, si qui perversam falsamque sibi opinionem confinxerint, et ab agendi regula aberraverint, caecutire et claudicare, vel aliquid aliud ex dictis pati non incongrue dicentur; etiamsi neque visus neque gressus, neque alia quaevis facultas laesa illis sit, vel secundum mentis perversionem inflexa.

Homines itaque incredulos et sine Deo scriptura sacra describit; postea tamen medelae gratiam sortitos; ita ut quae antea laborabant irreligione animae, convalescerint, emendatae fuerint atque purgatae, et caecutientes ex atheismo mentis illorum oculi illuminati sint. Mox pro fidei abundantia nihilo minus ipsa quoque membra fuisse sanctificata, et valetudinem optimam apprime consecuta, beneque ipsis circa religionem et erga Deum rectitudinem fuisse. Adveniente enim Servatore, ii qui veri luminis orbitate olim laborantem mentis oculum habuerant, nunc perspicue rectitudinem cernunt; et unusquisque illuminatorum in mentis visuali vi, dicit *: “ oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos. „ Petunt itaque ut sui intellectuales oculi illuminentur, ne umquam obdormiant in morte. Deinde, qui antea cordis aures oppilatas habebant, eas iam praebent patulas et acustica vi pollentes, ad laudum Domini resonantiam apprime audiendam. Sic impeditae balborum linguae, quae inhonesta et deformia olim loqui satagebant, dum mutas et inanimatas res deos appellabant, postea expeditae beneque articulatae pacem loqui per fidem didicerunt, Trinitatis mysterium canentes, et quod dominus Jesus Christus in gloria sit Dei patris. Ipse enim est pax nostra *, et pacis Deus, et pacis illius nullus est finis *. Sic meditari diu noctuque Dei oracula instituerunt, eiusque potentias loqui, et mirabilia enarrare, et rationale ipsi obse-

* Is. XXXV. 4.

* Is. XLIX. 18.

* Ps. LXXIII.

* Ps. XXIV. 15.

* Ephes. II. 14.

* Is. LX. 7.

quium semper offerre, sicuti dictum est, nempe quod *: corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ita ille etiam qui olim cordis gressu claudicabat, nunc rectas decurrens orbitas atque vias, desideratissimo Servatoris amore incensus, tanquam siti anhelans cervus summa exsilit contentione. Canit itaque *: “ quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad Deum fortem vivum. „ Sic, ut summam dicam, qui sitiunt, ii ad vitæ et immortalitatis fontem Christum festinant, cunctos vocantem, claraque voce clamantem *: “ qui sitit, veniat ad me, et bibat „, et haurire aquam de fontibus Servatoris hortantem *. Hinc anima salutare Dei sitiens, rigatur et impinguatur, vicensque postmodum et ornata apparet, pietate ac iustitia et virtute omni florens, splendideque admodum venustata. Certe hæc omnia de animabus incredulitate liberatis, et de tanta Deoque congrua, et digna largientis liberalitate et copia, immo potius eius erga homines benignitate, dici æquius est.

* Rom. X. 10.

* Ps. XLII. 2.

* Ioh. VII. 27.

* Is. XII. 3.

Quod autem qui advenit animarum medicus, corporibus etiam curandis paratus adfuerit, demonstrat sanatorum innumerabilis multitudo. Nam fide in benefactorem suum animo purificati, deinde simul recipiebant corporum quoque aegrotantium sanitates, quo tempore grandia illa ac multiformia operabatur miracula: caecis enim visum prodigiose largiebatur, leprosis purgationem faciebat, claudis bases instaurabat ac roborabat, paralyticos et membris dissolutos incolumes et bene valentes efficiebat, daemonum agmina obiurgando pellebat, et ab horum saeva incursione obsessos liberabat, aliisque aliter laborantibus vigorem indebat, et omnino omnem morbum omnemque languorem, uti Deus benignissimus, qui suae creaturae misereatur, in populo medicans versabatur. Peccatorum denique, quod maius perfectiusque opus est (namque in eius potestate est peccata hominibus condonare), remissionem largiens. Sic Redemptoris ac servatoris nostri discipuli, imitatores facti ineffabilis eius benignitatis, postquam Spiritus donum receperunt, similia miracula perpetrandi, illum ad speciosam uti vocabatur templi portam residentem claudum sanis pedibus effecerunt; ut in hoc ipso vaticinium haberet exitum, quod ait *: saliet, sicut cervus, claudus. Aliaque omnia per operantem in se gratiam efficiebant in populo tantopere mira, ut hunc ad veram doctrinam converterent.

Gr. p. 66.

* Is. XXXV. 6.

Iam vero docilibus quidem et bonae voluntatis hominibus ita superne libertas exhibita fuit. Incredulis autem adversus veritatem quid Deus contulit? spiritum compunctionis, oculos ut non viderent, aures ut non audirent *. Nam contra sensus suos semper egerunt. Auditum enim audierunt, quin intelligerent; videntes viderunt, et nesciverunt. Crassatum est cor eorum, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt *. Instante enim tempore, quo mendacium se intendit, ii qui antea veritatis lumine illustrati fuerant, mentis oculos sponte propria sibi excaecaverunt, et cordis aures oppilaverunt, et ad faciendam iniquitatem incubuerunt, in tantum ut ne perspicuae quidem et pervulgatae sententiae prophetica oracula audire paterentur. Nam quid supradictis vel mox dicendis manifestius atque limpidius? Etenim ita se habent *. “ Hæc dicit dominus Deus Israelis: in die „, illa confidet homo factori suo, oculique eius ad sanctum Israelis respiciet. Neque „, que confident ulterius malivolis suis, neque aris, neque opificiis manuum suarum, quae digitis suis fecerunt; sed confident sancto Israelis, et succident lu-

* Rom. XI. 8.

* Is. VI. 2.

* Is. XVII. 7.

„ cos et abominationes illorum. „ Nisi ergo visualis mentis illorum vis omnino esset obtusa, et auditus sensus non esset adfatim oppilatus, utique diceremus illis: *Gr. p. 67.*
Luc. XVI. 31. cernite, et auscultate, atque attendite veritati, et inspiratis a Deo oraculis nolite discredere. Nunc vero extrema vesania correptis, quid iis quispiam dicit? nisi illud in evangeliiis relatum *, quod si Moysen et prophetas non audiunt, ne si a mortuis quidem resurget aliquis, hunc audituri sunt.

Sed enim hos vana nugantes pudeat; sapientes autem ac sobrios aequum est non dubitare, quod iamdiu cessaverit atque abolutus fuerit absurdarum religionum error. Neque iam ulterius ii qui suum dominum creatoremque agnoverunt, vitaeque auctorem, et benefactorem ob tot tantaque mirabilia confessi sunt, haud hi inquam ad suum vomitum revertentes, dicent stupidae et insensatae mutaeque rei: Deus noster tu es; tu nos fecisti; tu vitae nostrae cursum dirigis; tu nobis dominaris; tu quid agendum, quid secus, doces. Nam quid his miserius magisque devitandum? Oportere autem existimo, et quidem admodum tempestive, ad vocationem gentium orationem nostram rursus convertere, et quid de hac re dicat theologus animadvertere *. *Is. IX. 1.* “ Regio Zabulon, et terra Nephthaim, et reliqui maritimi lit-
 „ toris incolae, et trans Iordanem, partes gentium Iudaeae (1), populus qui sedet
 „ in tenebris, magnam lucem aspiciat. Qui habitatis in regione et umbra mortis,
 „ lux vobis oborta est. „ Iam vero prophetorum horum verborum sapiens atque
 inspiratus interpret, clare admodum et splendidissime enucleans nobis ipsorum vim,
 et praedictionum exitum exponens, Matthaeus inquam divus apostolus, qui nobis
 evangelicam historiam composuit, ceu radicem quandam ac fundamentum fidei nos-
 trae praeciens, et Servatoris nostri incarnati patefaciens mysterium, haec ait *. *Matth. V. 12.*
 “ Cum audisset Iesus quod Iohannes traditus esset, secessit in Galilaeam; relicta-
 „ que Nazareth, veniens habitavit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon
 „ et Nephthaim. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: terra Za-
 „ bulon et terra Nephthaim, via maris trans Iordanem, Galilaea gentium, populus
 „ qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; et sedentibus in regione et umbra
 „ mortis, lux orta est. Exinde coepit Iesus praedicare et dicere: poenitentiam agite,
 „ appropinquavit enim regnum caelorum. „

Profecto quod propheticus sermo sive evangelicus, namque eodem uterque recidit, his verbis gentium ad veritatis lucem conversionem significaverit, haud magnopere laborandum erit ut ii intelligant qui apprime volunt, neque oraculorum inspiratae scripturae prorsus sunt ignari. Sciunt enim horum periti, ethnicae stultitiae deditos homines in umbra mortis sedisse, profundae velut ignorantiae tenebris devinctos, et peccatorum caligine inumbratos, ceu nondum divino lumine illustratos, et idololatriae nigredine adhuc infuscatos, quod hercle dirius morte est et calamitosius. Est enim animae mors, veraeque vitae omnimoda privatio. His ita, inquit, in ignorantiae tenebris habitantibus Servatoris gratia refulsit, et iustitiae sol obortus est qui atheismi noctem dispulit. Circumibat enim poenitentiam praedicans, ut potestati quidem principum tenebrarum se subducerent, infirmitatem illorum fraudulentanque efficaciam irridentes, vocati autem ad vultus Domini lumen di-

[1] Ita est in Nicephori codice, etiamsi mox idem Nicephorus consentit in Matthaei loco.

centis *; “ ego lux in mundum veni. Et, ego sum lux mundi *. Et, qui ambulat in
 ,, lumine non offendit *. ,, Ut ad eum accedentes illuminentur, neque ipsorum
 vultus confundantur. Sicut etiam divus mandat Paulus *: “ ut filii lucis, inquit,
 ,, ambulate. Nam fructus Spiritus (1) in omni bonitate, iustitia, et veritate: ,, ut
 probe intelligerent, quomodo ad Deum se ab idolis converterint, ut Deo viventi
 veroque servirent, et expectarent filium eius de caelis, quem a mortuis suscitavit.
 Poterit autem is, qui sedulo in sacris oraculis mentem defixerit, cognoscere, alibi
 quoque ab hoc deifero viro similia praenuntiari *. “ Erit die illa radix Iessae, et qui
 ,, surget ad dominandum gentibus; in ipso gentes sperabunt (2). ,, Illius ergo tam
 splendori atque omnibus patenti vaticinii, quod ad usque extremos terrae fines di-
 vulgatum est, quodque nobis manifestissime demonstrat, effulgens ante saecula ex
 patre Verbum Deum, extremis autem saeculi temporibus ex Davidis femore geni-
 tum secundum carnem, ne hos ipsos quidem incredulos et obtusis auribus praedi-
 tos ignaros esse puto. Quid enim his vocibus clarius, ob demonstrandum ac reve-
 landum ipsis quoque dementibus, incarnationis Servatoris nostri mysterium? Iam
 enim apud nos in confesso est, purissimam Dei matrem ex radice Iessae Davidis-
 que semine genus suum deduxisse (3); unde in carne Servator ceu flos est ortus;
 quae Deum simul et hominem supra naturae leges peperit; quamobrem proprie vé-
 reque Deipara a nobis agnoscitur; idque confirmat partus virgineus, qui prorsus
 est ineffabilis, quatenus novo inter homines modo Christus editus partu fuit, et
 tamen integram virginitatem, post partum etiam, parentis suae conservavit.

44. Quantum vero potentatum sit obtenturus, qualique modo gentibus impe-
 raturus, divino permotus Spiritu propheta idem clamabit *. “ Regem in decore
 ,, suo videbitis. Et * ego suscitabo illis cum iustitia regem; et omnes vias eius re-
 ,, ctas. Ipse aedificabit civitatem meam, et captivitatem populi mei ipse convertet
 .. sine pretio et sine muneribus, ait Dominus exercituum. Et rursus; ego adducam
 .. pacem ad principes eorum *, pacem et sanitatem ad ipsum. Magnus principatus
 .. eius, et pacis ipsius non est terminus. Super throno Davidis patris sui sedebit,
 .. ut illum recte constituat, agatque cum iustitia et iudicio abhinc et in aeternum
 ,, tempus. Zelus Domini exercituum haec faciet *. ,, Quod ergo rex regum, et do-
 minus dominantium, regnari sui in aeternum, per haec verba nobis deno-
 tetur, qui est Christus Deus noster, neminem qui peractum apud nos incarnatio-
 nis mysterium noverit, contradicturum puto. Ipse enim evidenter est, et non alius,
 rex nobis suscitatus, iustus, salvificus, qui divinam iustitiam nos docuit. Ipse nobis
 est factus, ut apostolice loquar *, “ sapientia a Deo et iustitia et sanctificatio et
 ,, redemptio. ,, Qui etiam Dei civitatem aedificavit, non terrestrem aliquam aeter-
 naque stabilitate carentem, sed illam potius fundamentis nixam, quae Deo digna

(1) Ita cod. et vulgatus textus graecus *spiritus*, non *lucis*, ut vulg. lat., cui tamen favet in graecis aliquot codicibus varia lectio *φωτός*.

(2) Utitur Nicephorus, ut semper graeci patres, textu vulgato LXX. interpretunt. Latinus vero vulgatus tenet hebraicam lectionem post Hieronymum. Nos quoque sequimur necessario in nostra translatione graecorum textuum graecam editionem, quam qui forte non intelligunt, habet bonum interpretem Nobilium in sexta editione. Hoc semel tantum monere opus fuit, ne quis dissonantias, cum incidunt, admiretur.

(3) In hac re demonstranda versatur Eusebii quoque caesariensis prima quaestio evangelica a nobis ex vaticano codice edita.

* Ioh. XII. 46.

* Ioh. IX. 5.

* Ioh. XI. 9.

* Ephes. V. 8.

* Is. XI. 10.

* Is. XXXIII. 17.

* Is. XLV. 1.

* Is. LX. 1.

* Is. LX. 1.
Gen. I. 1.

* I. Cor. I. 30.

intelligitur superna Hierusalem, cuius opifex conditorque Deus, in qua primogenitorum ecclesia, qui in caelis sunt conscripti, cum supernis illis potestatibus conversatur. Populi quoque sui captivitatem convertet; cuiusnam vero et quomodo, audiendum est. Erasmus enim revera olim nos homines, creatoris dominique nostri ignari, nostram cum illo necessitudinem abnegantes, et ab eius obsequio longe alienati propter stuporem nostrum in peccatis, et dominantem nobis diaboli dolum: suppositi autem hostis iugo, ceu mancipia et captivi eius arbitrio dediti, qui nempe libertate amissa, servire ipsi cogebamur.

Sed quia fieri non poterat quin Deus elementer creaturam suam respiceret, apparuit redemptor, cui neque muneribus neque pretio opus erat externo, sed semet ipsum exinanivit, pretium dans redemptionis pro nobis omnibus proprium sanguinem vivificum ac salutarem; et passione ac cruce pro nobis tolerata, in altum conscendit, et captivavit convertens captivitatem nostram; eripiens reapse nos chaldaica noxiorum daemonum potestate, barbarique intellectualis dynastae manu eruens; adquisivitque nos populum peculiarem, eos videlicet qui per illuminationem ac fidem sinceram rectamque ad eius dominatum confugerint; regnans imperansque nobis per saecula. Discredet autem nemo, nisi qui forte iudaica incredulitate et impudentia laborat, abolitum illud gerens adhuc in anima velum, litteraeque crassitimi nondum volens de corde suo abradere, ideoque in divina mysteria nondum introspicere dignus. Quod si quis dubitando dicat, propheticum sermonem affirmare, fore hominem quendam qui Iudaeorum principatum obtineat; hic a nobis, immo ab ipsa veritate audiet, secundum ipsius sacrae litterae traditionem, post Iudaeorum Babylone reditum, neminem apud eos apparere qui regium diadema, quo antea reges inaugurabantur, gestaverit, vel regalis dignitatis sceptrum tenuerit; sic nimirum universali Deo per prophetarum vocem iam praefato; sed sub populi rectoribus ac sacerdotibus deinde temp. fuisse cognoscimus. Unde constat, laud de
 67. p. 70. hac nobis captivitate babylonica sacrum sermonem loqui; quum sit exploratum a quibus et qua ratione Iudaei babylonica calamitate liberati in Palaestinam postliminio redierint, sicut in illarum rerum historiis perspicue descriptum est. Quamobrem de temporibus illis prophetica effata intelligere, non est rationi consentaneum. Quae vero et scimus, et credimus, et patres nostri nobis narraverunt, quibus firmiter apprine innitimur, haec praedicamus, nempe nos esse illos quos Deus de gentibus sibi adunavit, qui constanter in eum sperantes, redempti a Domino fuimus, quos de invisibilium inimicorum manu eripuit, et a tenebrarum regionibus mortisque umbra collegit ex oriente et occasu, aquilone et mari, deserto et iniquo incredulitatis loco, hostis nostri artibus, errabundos olim, et salutaribus rectae religionis fluentis privatos, quibus gratiam divinae agnitionis desuper, benigntatis suae imbribus largitus est.

Quod ergo sessurum esse super Davidis throno Servatorem a prophetico sermone praedictum fuerit, divus angelus his insanis persuadeat; nisi forte sacras quoque evangeliorum, ut alias sancti Spiritus, locutiones contemnunt. Nempe ille de caelo veniens, et immaculatae semperque virgini matri, communis totius mundi salutis nuncium significans, eum quem ipsa paritura erat Servatorem omnium, filium Altissimi vocatum iri proclamabat, et Davidis thronum occupaturum, regnumque

sine fine habiturum. Quin adeo magnum ipsum futurum cum adsumpta quoque natura portendit; sciens nimirum illum et nunc et antea et semper existentem, magnumque et super omnia Deum. Propterea rex regum, et in multas gentes dominans, etiam quatenus homo, Emmanuel est. Acque enim eminent, et prae omnibus potentia ac dignitate pollet tum divinitatis tum carnis attributis praeditus; quamquam pauper fuit sponte, divina condescensione utens, nostraque inopia indutus, ut nos divinitate ipsius ditaremur. Prorsus itaque necesse est, servatoris nostri Christi in cunctis adesse personam. Quumque rex tantus sit constitutus, sequitur conveniensque est principes quoque regni fieri consentaneos, et gentes esse subiectas, nec quomodolibet sed cunctas omnino gentes; est enim omnium rex ac dominus; et sicut omnium cum patre in caelo, ita et in terra omnium pariter dominus praepotensque. Ideo dictum est *: “ et qui surget ad dominandum gentibus, „ in ipso gentes sperabunt. „ Velint nolint iudaici dogmatis homines; alioqui et illa quae ab omni lingua canuntur reiiciant ac deleant, quaeque nobis regis personam exhibent, dicente (psalmista) *: “ ego autem constitutus sum rex ab eo super „ Sion montem sanctum eius. Et *, postula a me, et dabo tibi gentes heredita- „ tem tuam, et possessionem tuam terminos terrae. „ Iam vero ad alias quoque inspirati viri locutiones veniendum est. Dicit enim *: “ ego Dominus, qui in iustitia „ vocavi. Et * dabo te foedus generis, et lucem gentium, ut aperias oculos caeco- „ rum, et captivos de vinculis eruas, et de domo carceris sedentes in tenebris *. „ Et rursus: posui te foedus generis, salutem usque ad terminos terrae *. Et de- „ nuo *: dedi te foedus generis, lucem gentium, ut terram constituas, et heredi- „ tatem deserti possideas. Ut dicas vincitis *: appropinquat cito iustitia tua, et „ egredietur in lucem * salutare tuum, et in brachio meo sperabunt. Et adhuc *: „ propter Sion non tacebo, et propter Hierusalem non negligam; donec egredia- „ tur ut lux iustitia tua, et salutare meum ut lampas accendatur. Et videbunt „ gentes iustitiam tuam, et reges gloriam tuam. Et vocabis nomen tuum novum, „ prout Dominus illud appellabit, erisque corona pulchritudinis in manu Dei tui, „ neque ulterius vocaberis derelicta: terra tua haud deserta dicetur. „

Videbit autem quispiam, si retro ad multo antiquiora tempora recurret, gentium repositam in omnium servatore ac redemptore Christo spem, iamdiu vaticiniis proclamatum. Sic enim et Iacob patriarcha, Iudae tribui benedicens aiebat *: “ non „ deficiet princeps de Iuda, neque dux de femore eius, donec veniat cui repo- „ situm est; et ipse erit expectatio gentium. „ Constat enim ex Iuda ortum Do- „ minum. Si ergo veriloqui sunt sanctorum sermones, sicuti reapse veriloqui sunt, temporibus singuli suis proprium exitum nacti, haud excident neque evanescent, quia munimen firmamentumque ab evangelicis effatis habent. Venit enim comple- „ turus legem ac prophetas Dominus; nihilque praeteritum iri denuntiavit, operato- „ rem magis quam magistrum in horum consummatione semet ostendens. Ergo falsus non fuit gentium ad veram fidem concursus, ideoque nulla poterit fraus diabolica a vocantis regis amore ac fide eas retrahere. Putres itaque et invalidi sunt atque „ omni mendacio et impietate scatent adversariorum sermones. Quod si quis ordinem „ quoque requiret, qualis esse solet ubi rex et subditi, hinc videlicet discat *. “ Die „ illa, inquit, erit Israhel tertius post Assyrios et Aegyptios, benedictus in terra,

* Is. XI. 10.

* Ps. II. 9.

* v. s.

* Is. XLII. 6.

* Is. XLIX. 6.

Gr. p. 71.

* Is. XLII. 7.

* Is. XLIX. 6.

* Ibidem.

* Is. LI. 10.

* eod. εἰς ἑσπέραι,

non εἰς ἑσπέραι,

* Is. LXII. 1.

* Gen. XLIX. 10.

* Is. XIX. 25.

.. cui Dominus sabaoth benedixerit dicens: benedictus erit populus meus in Aegypto, et in Assyriis, et hereditas mea Israhel. ,, Nam praedictorum enumeratione, vocatarum gentium ad sacram doctrinam plenitudinem sermo propheticus significavit. Postremo loco, id est tertius, Israhel collocatur, quia etiamsi multo eminens, et ex aliena barbaraque regione profectus est, nihilominus praeoccupat eum Assyrius, praeripitque in Christum fidem, corporaliter adhuc infantulum adoratum donorumque numero, intellectualibus eius et contemplativis officiis pari, affectum. Secundus Aegyptius succedit, fugientis adventu superstitiosum errorem depellens. Post quem tertius Israhel, et quidem a praedicante vocatus, quemadmodum nobis tradiderunt qui evangelia scripsere apostoli Domini.

45. Age vero his adfinia atque aemula esse apostolica documenta, eademque veluti via insistentia, facile cognoscemus; credi videlicet Servatorem gentibus id est ecclesiae gentium praeesse, eiusque caput esse, ac sine dubio oportere eum regnare donec ponat inimicos suos scabellum pedum suorum, et regni heredes efficiat qui in eum speraverint. Dicit itaque primipilaris veluti gentium apostolus *:

* Ephes. I. 17. " volo vos scire, omnis viri caput esse Christum *. Et rursus: ut Deus domini .. nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae et revelationis in .. agnitione eius; illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit vocatio .. nis eius, et quae divitiae gloriae hereditatis eius in sanctis. Et quae sit super .. eminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus secundum operationem .. potentiae virtutis eius, quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, .. et constituens ad dexteram suam in caelestibus, supra omnem principatum et .. potestatem et virtutem et dominationem, et omne nomen quod nominatur non .. solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. Et, omnia subiecit sub pedibus eius, .. et ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius, et plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimplet. Et *, quia Deus eum superexaltavit, deditque ei nomen super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum. Et *, in ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Et * estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus et potestatis. Et denuo *: veritatem autem facientes in caritate, crescemus in illo per omnia, qui est caput Christus; ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri augmentum corporis facit in aedificationem sui in caritate. Et iterum *: quia vir caput mulieris, ita et Christus ecclesiae caput. ,,

Postquam itaque caput et initium omnium ostendit esse Christum sacer apostolus, regemque universorum demonstravit, deinde inducit eundem credentibus quoque in ipsum, largientem regnum, ubi ait *:

* Hebr. XII. 28. " itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam, per quam serviamus placentes Deo cum metu et reverentia. Et *, gratias agentes Deo patri, qui idoneos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine; qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorum. ,, Ut autem filii simul et fratres et heredes, animadvertere debemus *

* Coloss. I. 12. " sicuti nunc revelatum est sanctis apostolis et prophetis in Spiritu, gentes esse

.. coheredes et concorporales et comparticipes promissionis eius in Christo Iesu,
 .. per evangelium factus minister. Audacius * autem scripsi vobis, fratres, ex parte,
 .. tamquam in memoriam vos reducens, propter gratiam quae data est mihi a Deo,
 .. ut sim minister Iesu Christi in gentibus, sanctificans evangelium, ut fiat oblatio
 .. gentium accepta, sanctificata in Spiritu sancto. Et deinde *: non enim accepi-
 .. stis spiritum servitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis,
 .. in quo clamamus abba, pater. Ipse Spiritus testificatur spiritui nostro, quod si-
 .. mus filii Dei. Quod si filii, et heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem
 .. Christi. Et postea *: quia iam non es servus, sed filius et heres Dei per Christum. ,,
 Quibus verbis consonabit alius theologus *: “ dedit eis potestatem filios Dei fieri,
 .. his qui credunt in nomine eius. ,, Addet his, evangelii quoque minister *: “ quia
 .. vos estis corpus Christi, et membra ex parte. Decebat * enim eum, propter
 .. quem omnia, et per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, aucto-
 .. rem salutis nostrae cruciatibus consummare. Nam et qui sanctificat et qui san-
 .. ctificantur, ex uno omnes. Quam ob causam non erubescit fratres illos nomi-
 .. nare dicens: annuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae lau-
 .. dabo te. Et rursus *: quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imagini
 .. filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et praeterea *. In quo abun-
 .. dantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui,
 .. interposuit iusiurandum; ut per duas res immobiles, quibus impossibile est men-
 .. tiri Deum, validum solatium habeamus qui confugimus ad tenendam propositam
 .. spem. Et adhuc *. Dico Iesum Christum ministrum fuisse circumcisionis pro-
 .. pter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum; gentes autem super
 .. misericordia glorificare Deum, sicuti scriptum est: propterea confitebor tibi in
 .. gentibus, Domine, et nomini tuo psallam. Et insuper ait *: laetamini gentes cum
 .. populo eius. Item *: laudate Dominum omnes gentes, collaudate eum omnes po-
 .. puli. Et denique Isaias *: erit radix Iessae, et qui exsurget regere gentes, in ipso
 .. gentes sperabunt. ,, In his porro observandum est, quod non modo de iisdem re-
 .. bus sed et eadem verba, quae propheta, sacer dicit apostolus. His vero quae contra-
 .. dicit oratio? nam qui gratis consecuti sunt misericordiam a Domino, ex atheismo
 ad Dei anorem translati, firmi in fide stantes glorificant Deum, non autem idolo-
 latrae sunt, quicquid insanis ebrisque videatur. Nam quomodo hos paenitebit tot
 tantorumque quibus gloriantur donorum? quandoquidem digni habiti fuere qui filii
 heredesque Dei per fidem fierent, et corpus ac membra Christi sunt, et aeternae
 gloriae studiosissimi; quomodo hanc omittentes gratiam atque splendorem, ad tene-
 bras erroremque revolventur? Quod si haec ab his profanis omnino negantur, a
 nobis tamen creduntur, in tantum ut divinam Servatoris benignitatem admiremur,
 aperteque confiteamur, ipsum bonitatis excessu pro suae potentiae copia, non eos
 tantummodo qui praesente adhuc vita utebantur, diaboli tyrannide, per condescen-
 sionem liberasse; verum etiam iamdiu in inferno detentis, qui olim temporibus
 atheismi impietatisque vixerant, et nunc tenebris caecisque locis, et catenis inex-
 tricabilibus tenebantur, apparens Servator libertatem praedicans largitus est, et do-
 minantis hostis violentiae subduxit. Atque haec a prophetica iamdiu lingua prae-
 dicta fuerant, quum persona Christi induceretur vincit dicentis *: “ exite; et te-
 ..

* Rom. XV. 15.

* Rom. VIII. 15.

* Gal. IV. 7.

* Ioh. I. 12.

* I. Cor. XII. 17.

* Hebr. II. 10.

* Rom. VIII. 29.

* Hebr. VI. 17.

* Rom. XV. 8.

* v. 10.

* v. 11.

* XI. 10.

Gr. p. 71.

* Is. XLIX. 9.

.. nebras incolentibus, revelemini. ,, Id autem suo tempore demum accidisse, is qui apicem in Christi discipulis tenet, narrabit dicens *: “ quia Christus semel ,, pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustus; ut nos ad Deum adduce ,, ret; carne quidem extinctus, vivificatus autem spiritu: in quo et his, qui in ,, carcere erant, spiritibus veniens praedicavit, qui increduli fuerant aliquando. ,, Quos ego existimo de salutis mysterio edoctos, susceptaque redemptoris praedica ,, tione, quamquam omni motu atque operatione carentes, et omni agendarum rerum spe deposita, attamen gratos huic tam splendido eximioque beneficio, magnopere impios obiurgasse; tamquam si una cum viventibus iniuria adficerentur; vel potius eorum qui in Redemptorem blasphemi erant, audaciam non ferentes. Prorsus enim ob impietatis suae cumulum, ne animas quidem praemortuorum ab idololatria libera ,, bant. Quapropter videtur mihi et illorum reatus augeri, et maiori ut par est poe ,, nae obnoxius fieri. Sed enim nos his omissis, qui vivorum aequae ac mortuorum iudicio damnantur, ad susceptum propositum revertentes, reliqua persequamur.

46. Nam quatenus est gentium rex, promissiones subditis edicit, quasi quan ,, dam remunerationem ac praemium fidei erga ipsum atque obedientiae; quam rem audire operae pretium est *. “ Faciet enim, inquit, dominus Deus sabaoth cunctis ,, gentibus super monte hoc: bibent lactitiam, bibent vinum, unguento linientur ,, in monte isto. ,, Age vero numquid horum spem fefellit? Immo manifeste his verbis, sacra mysteria divini doni gratiaeque docemur; nempe pretiosi sanguinis servatoris nostri Christi participationem, et divini lavacri sanctificationem; quibus profecto quid iucundius quidve divinius sit ad animi lactitiam et illuminationem? Hinc denuo mandat illis ut de vocantis munificentia laetentur, dicens *: “ lactare ,, sterilis, quae non parit; erumpe et clama, quae non parturis; quia plures filii ,, desertae, quam eius quae habet virum. ,, Iam et quaenam bona hi qui ad vo ,, cationis gratiam concurrerint sint relaturi, facile cognoscens quilibet dicet *: “ tem ,, pore illo adferentur dona Domino sabaoth tam a populo adflicto et misero, quam ,, a populo magno; ex hoc et usque in aeternum tempus. ,, Dona autem quaenam intelligantur, nisi omnino laudis spiritale sacrificium, et rationalis cultus a cunctis qui sunt in ecclesia populis Deo adhibitus; quem ille veluti odorem suavitatis excipit? Quod autem ipsis gratiam redditurus, donisque eos remuneraturus sit, rursus dicit *: “ adducam illos in montem sanctum meum, et iucundabo eos in domo ,, orationis meae; holocausta eorum acceptabilia erunt altari meo. Nam domus mea, ,, domus orationis vocabitur cunctis gentibus. ,, Porro haud arbitror in tantam venisse insaniam novorum iudaizantium aliquos, ut putent praedictis verbis localem tantummodo apud Hierosolyma cultum denotari. Nam quis ita sit contumax, postquam ex persona universalis Dei iamdiu prophetae clamaverunt, illa immolato ,, rum animalium et carniū abolita esse ac repudiata sacrificia, hisque substitutum cultum hominum Deum invocantium et in spiritu sacrificantium? “ Quid mihi, ,, inquit * sacrificiorum vestrorum multitudo, ait Dominus? plenus sum; holocausta ,, arietum, et adipem agnorum, et sanguinem taurorum atque hircorum renuo. ,, Quis enim haec de manibus vestris requisivit? Neomenias vero et sabbata se iam ,, non pati declarat. ,, Sicut etiam psalmista spiritu praeveniens scripsit *: “ sacri ,, ficium et oblationem noluisti, holocausta pro peccato non postulasti. ,, Itemque *:

“ et non accipiam de domo tua vitulos, neque ex gregibus tuis hircos. Et, si vo-
 ,, luisset sacrificium dedissem utique, holocaustis non delectaberis *. ,, Spiritalia * Ps. L. 15.
 vero proponit sacrificia, adhortando: immola Deo sacrificia, immola Deo sacrificium
 laudis, et redde Altissimo vota tua *. Manifestius vero hoc sistitur in sequentibus. * Ps. XLIX. 11.
 Dum enim ait “ cunctis gentibus ,, haud partialem illam et regione quadam defi-
 nitam Israelitarum synagogam, sed catholicam et omni numero maiorem his verbis
 designat ecclesiam.

Quod autem regis gentium congregationes pure puro adhaereant, viaque illa-
 rum pura sit, quandoquidem nulla peste aut macula idolicorum sacrificiorum foe-
 dantur, animadvertere oportet dum ait *: “ non transibit ille impurus, neque * Is. XXXV. 8.
 ,, erit ibi impurorum semita; dispersi autem ibunt per illam. ,, Tantopere autem
 ipsam esse purificatam et sanctificatam gentium praeco adfirmat, ut ipsam et tem-
 plum Dei esse et domum Dei, huiusque Spiritum in ea habitare dicat *. “ Ita Chri- * Ephes. V. 25.
 ,, stus dilexit ecclesiam, seque pro illa tradidit, ut eam sanctificaret, mundans la-
 ,, vacro aquae in verbo, ut exhiberet ipsam sibi gloriosam, non habentem macu-
 ,, lam neque rugam, neque aliquid huiusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. ,,
 Et alibi *. “ Et dedit semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, * 1. Cor. II. 10.
 ,, et emundaret sibi populum peculiarem, sectatorem honorum operum. Et *, qui * Gr. p. 76.
 ,, suscitavit Christum a mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra per inha- * Rom. VIII. 11.
 ,, bitantem in vobis Spiritum. Et *, Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius * Hebr. III. 5.
 ,, tamquam famulus in testimonium eorum quae dicenda erant: Christus vero tam-
 ,, quam filius in domo eius, quae domus sumus nos. Et alibi *: nescitis quod tem- * 1. Cor. III. 16.
 ,, plum Dei estis, et Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violave-
 ,, rit, disperdet illum Deus. Nam Dei templum sanctum est, quod estis vos. Et
 ,, iterum *: nescitis quoniam corpora vestra templum sunt eius qui in vobis est * 1. Cor. VI. 19.
 ,, sancti Spiritus, quod a Deo habetis, et non estis vestri, quia pretio redempti?
 ,, Glorificate utique Deum in corpore vestro et in spiritu vestro, quae sunt Dei. ,,
 Exploratum itaque ex his omnibus est, eos qui Christo crediderunt, Spiritumque
 gratiae receperunt per divini lavaeri regenerationem, templum Dei et esse, et ita
 appellari dignos: consequenterque illos qui hos idololatrias dicere instituerunt; dae-
 monum esse templa apparet. Quod si non est communio Dei cum idolis, constat
 hodiernos inobedientiae filios, in quibus contrarius spiritus operatur, veritatem al-
 latrare sancto resistentes Spiritui, dum aiunt Christianos idola colere; eosdemque
 factos esse daemonum templum, criminari audent. Ad quorum refutationem divina
 extant oracula, terribilem ipsis a Deo vindictam decernentia. Sic ergo ecclesiae pa-
 ranymphus, hanc coniungens copulansque mirabiliter Christo sponso, idque vincu-
 lum et copulam adstringens, corpus esse Christi et membra ex parte, unumque
 corpus esse multos definit; quandoquidem unum eundemque panem mysteriorum
 benedictionis participamus, unitatem cum ipso per fidem adepti. Moxque sublimi
 eximiaque doctrina declarans illuminansque mysterium, sub humani coniugii ima-
 gine, haec pergit dicere *: “ ita viri debent uxores suas diligere, ut corpora sua. * Ephes. V. 25.
 ,, Qui suam uxorem diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam
 ,, odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus ecclesiam; quia membra
 ,, sumus corporis eius, et de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem et

„ matrem suam, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una. Sacramen-
 „ tum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in ecclesia. „

47. Veniant nunc iniquitatis operatores atque demonstrent quomodo et qui-
 busnam inspiratis oraculis ecclesiam ab unione cum Christo scelestè divellant? quo-
 modo coheredes et concorporales Christi, simulacra ab infidelibus culta adorant?
 Quomodo ergo verum dicant, qui falsitati patrocinantur? Videant igitur, nisi forte
 Gr. p. 77. ipsum Christum profanum quid et impurum propter vocatos in eiusdem sortem et
 concorporalem communionem, existimant; videant inquam, ne blasphemiae culmen
 attingant. Verum hi neque se obrui, neque ut ita dicam defodi sentiunt propria
 ignominia, dum loquentes in Spiritu Dei sanctos prophetas atque apostolos abrogant,
 eosque profanos veluti atque impios vates clamitant et magistros ex proprio
 ventre loquentes. Quorum vitandis spurcosque sermones, ad sui erroris confirma-
 tionem pertrahunt: “ particeps idolorum Ephraim posuit sibi scandala, irritavit
 „ Chananæos „, legimus *; at Christianos idolorum participes iisque communican-
 tes nusquam usque ad hanc diem a quopiam dici audivimus, nisi ab iis tantum,
 qui adversus Christi gloriam et contra recte cum colentes atque adorantes, rabie
 insaniunt. Neque id mirum. Mos est enim impiorum adversandi melioribus, et veritatem
 depravandi, ut sententiæ suae improbitatem velare queant. Dictumque a
 sanctis viris recte fuit, latentem malitiam proclamata esse noxiorem.

48. Hi quippe palam propriam impietatem numquam ostentare audentes, gra-
 vem suam adversus cultum nostrum iniuriam subverentes, multosque latere putan-
 tes, quasi Christum non offendant dum eius divinae imagini contumeliam faciunt,
 quid moliantur? Quia sciunt natura comparatum non esse, ut res ipsae mutentur,
 nomina autem saepe indifferentiam prae se ferre, ad denominationis differentiam
 procurrant, et diabolicis religionibus addictam nomenclaturam, venerandae servato-
 ris nostri Christi ac Dei imagini, hi qui revera sunt idolorum amatores, accommo-
 dare laud perhorrescunt, idolum hanc appellantes; et colentes eam rite Christia-
 nos, idololatras vocitantes: ut, ceu si perversam abhinc fidem nostram invenerint,
 stabilitatem huius atque constantiam, quantum in ipsis est, evertant; manifestam
 hinc parientes iniquitatem, nempe et in Christum irreverenter blasphemiam con-
 flantes, et rectum sincerumque dogma nostrum temere impudenterque accusantes.
 Atqui gentes quidem misericordiam Dei collaudant, quamquam nuper ex infideli-
 tate exilierunt, gratiaeque doctrinam receperunt. Isti autem qui nunc dicuntur
 Christiani, maxineque ii quibus sacerdotii tradita videtur dignitas, non horrent
 animo, non lingua rigescunt, blasphemiae excessum non verentur, dum se aliosque
 Christianos omnes, Dei portionem et Christi hereditatem, daemonum impurorum
 hereditatem appellant? Iam etiamsi sibi solis apostasiae et irreligionis famam im-
 ponerent, omnium sane hominum miserissimi et apprime detestabiles existimarentur.
 Nunc vero quum adversus omnes omnino admirandae nostrae veraeque religionis
 consortes, impias linguas commoverint, qui fieri potest ut divinam iram non expe-
 riantur suppliciiis acerbissimis addicti? Sed enim ad prophetica oracula converten-
 dus sermo est. Igitur homines ex cunctis gentibus ac linguis cunctisque stirpibus,
 mortales ex universo terrarum orbe insulis atque mari sub uno rege constitutos,
 unumque dominum ac Deum et principem agnoscetes invocantes atque colentes,

consentaneum utique erit unico nomine et quidem ab illo principe derivato appellari atque denotari. Idcirco propheta ait *: servis meis vocabitur nomen novum, quod erit in terra benedictum; benedicent enim Deum verum. * IS. LXV. 13.

Quid isti ad haec stolidi dicent? Quid autem nos? Nempe quod Christus dominus ac Deus noster, factus homo, nomine appellatus sit quod utramque unitam naturam pariter significaret, nempe et deitatem ungentem et unctam humanitatem; ita ut uno vocabulo et concurrentium substantiarum duplicitas, et facta ex his unice personae hypostatica unio, sine dubitatione dignosceretur. Consentaneum itaque erat, ut qui in hoc nomine baptizati erant et consignati, ab eodem cognomen suum derivarent, et Christiani dicerentur, uno eodemque titulo distincti omnes atque appellati, velut ii qui pacti alicuius certissima signa prae se ferunt. Atque hoc nobis maxime proprium ac peculiare signaculum nomenque est, quantumvis hi irreligionis crapula mersi audire non patientur. Huius rei causa mirabiliter admodum Christi ecclesia et est et dicitur, populusque acquisitionis, gens sancta, genus electum, regale sacerdotium, hereditas incluta Dei, portio Domini, funiculus hereditatis eius, vitis Domini sabaoth, filii dilecti, fratres germani, servi familiarissimi, templum Dei, regni heredes, vocationis caelestis participes, rationales oves summi pastoris. Quare et virtutes eius annunciamus, qui vocavit nos de tenebris in admirabile lumen suum, Deumque et regem et dominum creatorem, servatorem redemptoremque nominamus et confitemur, et quicquid praeterea a nobis in hymnis dicitur. Sic veri Trinitatis adoratores agniti, diabolicam omnem fraudem proterimus ac despuimus, omnem idollicum errorem odimus atque abominamur, et qui non ita se habent et confitentur, anathematibus subiicimus. Nostra itaque confessio eiusmodi est. Sed iam ad illam contra irreligiosos orationem a qua discessimus revertamur.

49. Quid ergo dicitis? Rex hic magnus magnificus, cuius magnificentia caelos exsuperat, cui omnium rerum potestas est, quique imperium sempiternum obtinet; regno enim eius nullum esse finem confitemur quotidie; angelorum dominus, caelestium, terrestrium, atque infernorum imperator, universae creaturae auctor, quique omnia ex non extantibus ad existendum produxit; quomodo iam vel saltem aliquibus dominabitur? Defecit a tanto rege populus, quem de perduellionis crimine merito quis accusabit, vacua sunt iam regia palatia et deserta, alterius regis partes sequuntur. Huiuscemodi est seditiosorum horum oratio, qui Christi regno ideo fortasse non subiacent, quia regem habent Mamonam. Age nobis dicant defectionis huius modum; quaeratur quanam fuerit conversionis istius causa. Si sponte quidem a dominantis manu populus se subduxit, utrum ne quia ille dominari nesciret, an quia tueri eos non posset? Atqui is est qui in regno suo dominatur a saeculo, qui caelum terramque implet, cuius in manu omnes fines terrae; qui Deus ad salvandum dicitur; et Deus salutarium nostrorum; et ipse natus est nobis Servator dominus; et qui salvet, praeter illum, nemo est. An quia non providet. nec Deo digne nostra haec administrat, hunc recusant? Atqui ipse est qui oriri facit solem suum supra malos et bonos, et pluit super iustos atque iniustos; qui dat terrae imbrem matutinum et serotinum, qui dat escam omni carni. Et, pater meus, inquit, usque modo operatur, et ego operor. Quibus verbis curam Dei de

nobis providentiamque suadet. An rursus ceu non magnum negant admittere? Atqui rex magnus super universam terram est, et magnitudinis eius non est finis. An demum quasi parziale et circumscriptum habeat imperium, vel aliquo tempore definitum? Atqui regno eius non erit finis; et ipsi flectitur omne genu caelestium terrestrium et infernorum. An postremo, quia intellectu indigeat! Atqui intelligentiae eius non est numerus; nec quisquam novit mentem Domini. Quod si forte Deum minime exorabilem nec nostri sollicitum existimant, quis inquam, praeter illum, sanctorum voce loquitur sic: nolo ut homo morte moriatur, sed convertatur potius a via sua, vivatque anima eius. Egoque ipse qui aio impio morte morieris; idem dico, quod si convertetur a via sua, recteque et iuste aget, et in vitae mandatis ambulabit, vita vivet et non morietur: omnium peccatorum eius obliviscar. Superest ut Deum parte aliqua sapientiae vel iustitiae destitutum arbitrentur. Atqui abyssum sapientiae eius vel connaturalis potius scientiae quis metietur? Etenim sapientia caelum extendit, terram fundavit, cunctaque omnino in sapientia fecit. Quodque bonus sit, et omnia habeat, ob quae ab omnibus celebratur hymnis et glorificatur, cur opus est supra mentis atque orationis vim Dei magnalia attingere, et impossibilia audere? Ne forte incauti stulto consilio et insania, aequae ac isti impii, in insipientiae foveam incidamus?

Hic ergo repudiatus Deus quam re sit imminutus aut egeat, hi blaterones dicant; ut hic ignarus et languidus ad officium, abiiciat imperium. Quin potius, ut nos dicimus, quibusnam non est superior et excelsior Deus? Quae oratio culmen demonstrabit magnitudinis eius, virtutisque finem interminum, vel potestatem immensurabilem, et adversus omnes fortitudinis vim infinitam? Et ne his humilibus verbis exornare excelsum putantes, extenuemus potius universalis dominatus potentatusque ineffabilem dignitatem, quae incomparabiliter et absque ulla paritate omnia transilit et excedit, cunctisque inaccessa et incomprehensibilis est, omnique menti ac sermoni impervia, ceu quae extra omnem visibilem invisibilemque rem est atque omne nomen sive in praesenti sive in futuro saeculo nominandum; his inquam dicendis, ceu facultate nostra maioribus, abstineamus. Quod si haud sponte gradu suo cedens, dicto audiens factus est, utique vis ei illata fuit; et qui princeps erat, sub tyrannidem decidit. Quis porro hanc tyrannidem arripuit, et imperium illi abstulit? Sine dubio qui tyrannus est factus, fortior feliciorque est, quatenus quidem victor praevaluit, et comparandae victoriae vires habuit. Nam certe in his visibilibus et humanis, cum ad pugnam aciemque res belli devenit, et manus conseruntur, fructum armorum atque laborum hi qui superiores discedunt referunt, dum hostem proelio victum in captivitatem redigunt; unde sequitur praedae et manubiarum copiosa adeptio, armorum quoque plurima accessio, vel hostilis regionis depopulatio atque in propriam ditionem reductio, stipendiorum in posterum tempus violenta indictio tamquam victis et in servitutem redactis. Quod autem ab invisibilibus potestatibus commotum bellum est, a quibus nobis haec contra fidem procella permiscetur, nihil horum sperat sibi bene eventurum. Non enim par est illius atque huius belli motus: neque ut aliquam rem externam nostram hostis adquirat, adversus nos consurgit, sed ut nos penitus totos, id est rationales animas et reetricem hominis mentem depopuletur sibi subiciat, persuadeatque ut re-

gem appellemus, Deumque confiteamur illum qui Dei adversarius est, eiusque abominandis animaeque exitiosis iussibus obtemperemus; et ne ipse solus gehennae sit addictus, sed etiam consortes suos in aeternum ignem secum coniiciat. Id enim officium ab initio fuit invidi daemonis et flagitiosi, nempe ut nos paratis generi nostro bonis cum livore irruens spoliaret, et suae ruinae socios faciat. Immo is cui subditi erepti sunt, iam principatu spoliatus est, et dignitate privatus, atque omnino potestate seclusus. Nudum illi superest nomen; vel hoc ipsum, ut par est, prorsus evanesceat. Ergo huius gloria ad miseriam * deformitatemque recidet. Ubi enim non est subditus, ibi ne regem quidem consistere necesse est. Cur? quia hic quibus imperet non habebit. Sic isti calamitosi demoni largiter faventes, putant adversus Christi regnum fortiter gerere, nostramque fidem viriliter oppugnare, nosque a divinis depellere dogmatibus. Attamen divinitus inspiratas audiant voces *: " stultus stulta loquetur, et cor eius vana cogitabit. ,,

50. Quid autem hoc insanius aut stultius? Vana vere adversus Christum meditati sunt, stultaque ipsorum consilia fuerunt et cogitationes, mentisque ratione carentis et absurdae partus, veraeque fatuitatis, immo malitia atheismo summaque impietate maior: quorum nullam partem, ne in mentem quidem homini, recipere licet, ita ut stultissime putet, et scelestissime committat, ad tantam infirmitatem et dedecus supremum Dei dominatum deprimere. Qua quidem re quid absurdius esse potest atque irreligiosius? Sed nova quaedam, ut videtur, adversus Christi regnum ab his iniquis oritur accusatio. Quum enim in Christum oporteret celsiores quosque congerere honores, in extremam potius ignominiam ac vilis eundem detrudere non erubescunt, ut ei detracta quae Deo congruit dignitate, minorem demonstrent, divinisque qualitatibus spolient, simplicemque hominem unumque de nobis esse statuunt, atque universali quae ipsi inest potestate depellant. In tantam scilicet improbitatem atque irreligiositatem istorum dogmata consecrante cursu devenerunt! Sed hi rudes atque stolidi non cogitarunt, quomodo haec ille sit passurus, qui fortem alligavit, eiusque vasa diripuit, atque a furore contra nos compe-scuit. Quomodo qui invisibilem captivavit tyrannum, et formidabilem delevit potentiam, spoliatus fuerit vicissimque devictus? Num debilitate sua id passus, aut acquisitae rei negligentia, et quidem post tot sudores atque cruciatus? Patiatur, inquam, spoliari se cum potentia, sua quoque erga nos cura ac providentia? Vanum itaque fuit eius certamen, frustra contra adversarium pugnam suam consummavit. Fortasse et aliis opus ei erit certaminibus, et negotium ei facessetur, neque a sollicitudinibus ob hostem suum cessabit; et de alia cogitabit aliquando incarnatione, et crucem aliam ac passionem excipiet; ex quo continget, ut his analogum quoque cultum sit habiturus. Nam si destruxit idololatriam Christum, idque nobis fuit animarum medicamen; postea vero haec pestis rursus spiritum sumpsit, alia denuo medicina opus erit; id quod in corporalibus morbis compertum est; cum si quis medicus praesentem morbum aegrotantis sanare velit, consentanea morbo pharmaca propinat; deinde accidit, ut quod remedium videbatur, aliquando perversum fiat atque mortiferum, quia nempe nihilo melior immo peior sit aegri status; necessario itaque aestuabit medicus et satis aget, aliis molitionibus studens componere medicinam. Quod si ne ita quidem scopo potiatur, addet alia, atque in infinitum ex-

* Ps. LXXV. 11.

* Is. XXXII. 6.

Gr. p. 81.

hauriet experimenta. Sed iam dehinc quod fit, non est medela, sed ambiguitas et aberratio et aegri doloribus incrementum. Pari modo servatoris quoque nostri Christi incarnationem irridentes hi miseri definire volunt, nihil omnino efficax aut stabile habere ipsam existimantes. Ludibrio itaque habentur ipsis nostra mysteria, nihilque a scenicis rebus ut videtur distantia.

At enim nos, veritatis usum habentes, et rerum gestarum fidei ac virtuti adhaerentes, dicimus: adeo sua constat victoria tyranni mortisque victori Christo, ut iam exitiosus draco, insatiabilem suam voracitatem in Christum ipsum intendens, et in praesentem irruens, postquam veluti esca ipsi obiecta est humanitas, isque cupide cœu praedam quandam nactus vorare putavit, in hamum deitatis deceptus incurrit; et quos olim liguriens ingurgitaverat, difficultate cibi praefocatus, invitus evomuit. Propterea homines, qui antea praeda erant obvia et gratissimus cibus draconi, potestatem acceperunt, ab eo qui mundum devicit, superbamque et saevam diaboli potentiam destruxit, calcandi serpentes et scorpiones omnemque inimici vim. Sed et hamo draconem attrahent, capistrum fibulamque naribus eius iniiciunt, armillaque labium eius perfodient; quantumlibet hi erroris sui laqueis capti captivo et perforato et mastigiae cultum, ut ipsi aiunt, stolide exhibeant. Vere non cogitaverunt sapere et intelligere infelices hi. Ideo adversus veritatem insolescunt, audentque quae nec barbaris neque graecis audenda forent. Quid dicent, ubi audierint quae in evangelii noster diserte rex et pastor clamavit *: oves meae vocem meam audiunt, et nemo rapit ea de manu mea? Et quod pater dederit ei potestatem in omnem carnem *. Et, omnia quae habet pater, habet et filius *. Nam mea omnia, inquit, tua sunt; et tua, mea, et in his clarificatus sum *. Namque Unigenitum cuncta sui patris participare credimus. Quomodo ergo clarificatus est, si victus ac minoratus? Quomodo potestate spoliatus fuerit, qui patris maiestate ornatur, consorsque est universae potentiae eius? Haec Domini hostes non considerant, quia sub alio degunt saeculi huius principe. Hoc enim ipsis valet idolorum adoratio, nempe iam inde ab initio suscepta evangelicae doctrinae contradictio. Nos vero numquam defatigemur ipsorum vesaniam atque stoliditatem debellare.

Quid ergo ait Servator *? “ Qui per ianuam intrat, pastor est. Et cum oves ,, proprias emiserit, ante ipsas vadit, et oves eum sequuntur, quia sciunt vocem ,, eius. Alienum autem non sequuntur, quia vocem illius non noverunt; ideo alie ,, num non sectantur, sed ab eo fugiunt, quia non noverunt vocem alienorum. ,, Dein rursus *. “ Ego sum ostium; per me si quis introierit, salvabitur, et proce ,, det, et pascua inveniet. ,, Quid autem hi vesani? Pastorem huiusmodi, aegrotum ac debilem, et pastoralis artis imperitum esse volunt, vel infirmis ad dirigendas oves viribus, et vel eo invito aut etiam prodeunte gregem a lupo discerptum fuisse. Frustra autem opponi ostium videtur, quod nullam praestet securitatem; sive quis intret sive exeat, nihil eiusdem saluti conferens. Atqui ita nugari et loqui, qualem poenam suppliciumve non meretur? Deinde *: “ ego sum pastor bo ,, nus, et cognosco oves meas, et recognoscunt me meae, et animam meam pono ,, pro ovibus. ,, His autem utrimque blasphemiae defoditur fovea, qui et Christi pastoris simul, et ovium ignorantiam, stulte accusant. Discredent enim prorsus illi, animam pro ovibus ponere se dicenti; ut vel omnino nullam fuisse passionem eius

Gr. p. 82.

* Joh. X. 27.

* Joh. XVII. 2.

* Joh. XVI. 15.

* Joh. XVII. 10.

* Joh. X. 2.

* v. 2.

Gr. p. 83.

* v. 15.

statuant, vel simulatam et phantasticam; vanumque drama ab evangeliorum auctoribus compositum adfirmabunt. Hi autem nonnisi illorum dementiae atque impietatis fructus sunt. Et Christus quidem ait *: “ et alias oves habeo, quae non sunt .. ex hoc ovili; et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum .. ovile et unus pastor. ,, Hi contra, illas etiam quae ei cognitae et congregatae sunt, ab eiusdem ditione et familiaritate arcere nituntur, et ad erroris sui ducem diabolum traducere. Diceret autem his quoque Christus, qui Iudaeorum vesania laborant *: “ vos non creditis, quia non estis de ovibus meis. Oves meae vocem .. meam audiunt, et cognosco eas, et sequuntur me *. Et ego vitam aeternam dabo .. eis, et in aeternum non peribunt; neque eas quisquam rapiet de manu mea *. ,, Pater meus qui mihi dedit, maior omnibus est, et nemo rapere de manu patris .. mei potest. Ego et pater unum sumus *. ,, Hi vero Iudaeorum dogmata et opera reapse habentes, blasphemiarum suarum tamquam lapidibus Christum impetunt. Sic enim, quantum in ipsis est, Christum deminunt, et universali potestate spoliant, et iam gradu deiectum decernunt, evangelica quoque, inter alia, mendacii insimulantes oracula: patri autem ipsorum Antichristo gloriam tribuunt et victoriam, trophaei instar splendidi, proprium ei statuentes exitium.

51. Sed iam ipsi quoque patri et omnium Deo, prout verisimile est, vim inferre cernentur, eumque generali potentatu velle deicere, dum una cum filio spoliatum potentia adserent. Si quidem filius ait *: “ ego et pater unum sumus; ,, regnatque cum patre in saecula. Dicent etiam Spiritum sanctum mendaciter apostolis esse locutum; dum alii quidem inspiravit dicere *: “ quoniam eripuit nos de .. potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filii dilectionis suae, in quo ha .. bemus redemptionem et remissionem peccatorum; qui est imago Dei invisibilis, .. primogenitus omnis creaturae. ,, Alterius autem auribus insonuit dicens *: “ vos .. genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut vir .. tutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. ,, Qui olim non populus, nunc autem populus Dei. Et, qui olim extra misericor .. diam, nunc autem misericordiam adepti. ,, Quibus consonat evangelicus sermo clamans *: “ quia lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. ,, Verum hi qui tenebris digni sunt, lucem fugatam fuisse putant et comprehensam. Frustra haec dicta fuere, aiunt; et nugatur qui dicit, eos qui in tenebris erant, in admirabile lumen fuisse vocatos; et illum qui populus non erat, nunc populum esse Dei; et qui longe erant a misericordia, factos ei proximos. Frustra, ut videtur, Christi sanguis fusus est, et pretium pro nobis datum, sicuti credimus et praedicamus. Sic eos in perditionis barathrum blasphema et irreligiosa doctrina praecipites dat. Praeterea deiloquorum alter, huic item labori interveniens, ita praedictis opem feret *: “ erit diebus illis et tempore illo, vocabunt Hierusalem solum Do .. ,, mini, et congregabuntur adhuc post desideria pravi cordis ipsorum. ,, Haec divus propheta. Sed quum saepenumero iam eiusmodi locutiones explanaverimus, haud existimo ad easdem explicationes esse redeundum. Quamquam ea quae inferius ab eo dicentur, haud praeterire velim; si quidem ea nobis multam pariunt veritatem proposito argumento idoneam, nec non naturalem cognationem et concordiam demonstrant, quae quidem subtiliter animadvertendo cognoscemus: quatenus nempe

Deus, et quibusnam per tempora curam suam peculiarem impenderit, et quaenam novitas seu instauratio ferendarum deinceps legum, quae veteribus firmiores erant futurae, multoque potiore laturae utilitatem, et ubinam aliquando haec leges significandae forent, qualique virtute magisterium ipsarum esset peragendum.

* Hier. XXXI. 31.

52. Sic autem se habet locus propheticus *. “ Ecce dies veniunt, ait Dominus, et feriam domui Israelis et domui Iudae foedus novum; non secundum foedus quod pepigi cum patribus eorum, die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti. Et ipsi non permanserunt in foedere meo; et ego eos neglexi, ait Dominus. Quia hoc est foedus quod feriam cum domo Israelis post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in mentem eorum, et in corde eorumdem scribam illas: et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum. Neque suum quisque civem docebit, neque item quisque fratrem suum, dicens: cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me, a parvo ad magnum. Quia propitiabor iniquitatibus eorum, et peccati ipsorum ulterius non recordabor. ” Haec Spiritus sancti interpretes. Quis porro haec inspirata non audiit oracula? Ubique terrarum ac pelagi deiferorum virorum cernitur praedicatio diffusa. Quis ita insipiens et stolidus, ut Spiritus oracula pensi non habeat, artis autem diabolicae inventis adtendat? Quanta reprehensione ac punitione digni sint, dicat aliquis eorum qui recte loquendi sunt studiosi. Quid his dictis rectius aut evidentius? Nonne hinc coarguitur stultorum vanitas? Nonne doctrina nostra, ut rectae pietati consona, hinc demonstratur? Nonne novum foedus nobis ante proclamavit, quod salutare Verbum visibiliter apparens tradidit? Nonne vitae secundum Deum agenda rationem in antecessum exposuit; et quod eam suscipientium illustrandae mentes forent et illuminandae; et quod denique ad fidem accedentium corda vetere peccati macula mundanda essent? in quibus etiam divinam legem scriptum iri praenuntiavit. Nonne veterem hominem depositum iri, spirituque renovandum praescripsit? Nonne nostram cum Deo familiaritatem propinquitatemque delineat? ita ut simus eius populus et sancta hereditas, liberam et per semet ipsam oblatam Dei cognitionem habituri? Nonne exhibet Deum gratis indulgentem peccatis nostris, et iniquitatum nostrarum oblivionem demonstraturum? Nonne misericordiam et benignitatem quam in nos gerit, proclamavit? Nonne, quod rei omnis caput est, ut summam dicam, sacrae nostrae fidei fundamenta et fulera stabilivit? His plaudere, et felicibus eadem coronare suffragiis, iustissimum sit. Namque haec impietatis deprimunt supercilium, et impudentium ora obstruunt. Vere decuit oraculorum horum mediatorem esse atque ministrum, eum qui recte digneque prophetarum dictus est miserantissimus propter suam ad luctum lacrymasque proclivitatem; qui Deo agnitus fuit ante etiam conceptionem, et in ipsa vulva sanctificatus. Quid enim sacra illa anima elementius et purius?

Gr. p. 85.

* Hier. XXXI. 31.

Sed ad propositorum dictorum explanationem tempus est ut convertamur *. “ Ecce dies veniunt, ait Dominus, et feriam domui Israelis, et domui Iudae foedus novum. ” Dies nulli alii intelligi debent, nisi quos ceteri prophetae extremos fore docent (etiamsi indefinite haec dictum est) quibus Dei Verbum inter homines cum carne versatum est. In saeculorum enim fine, Christi mysterium manifestatum est, legesque ab eo nobis cum novo foedere adlatae fuere. Alioqui ostendant

nobis adversarii tum nostri tum veritatis, tempus aliud, et hoc prophético oraculo posterius, et foedus aliud ostendant; quo facto, nos tacebimus. Sed quamdiu id demonstrare nequeunt (neque sane umquam poterunt) sententia nostra stet, et veritatis doctrina sese alacriter attollat. Domus vero Israhelis atque Iudae, quinam alii erunt, quam qui mente purissima Deum pervidere, quantum homini licet, poterunt, et cum pura sinceraque fidei confessione ad eum accedere? Sic enim proprie Israhel atque Iudas designabuntur; etiamsi hominum nudis tantum appellationibus addictorum, hoc loco sermo fecit mentionem, ne forte promissiones patribus factae excidisse viderentur iis qui adhuc carnales erant, et circumcisionis gloriabantur tessera. Sicut etiam Servator phoenissae mulieri dixit *: “ non sum „ missus nisi ad oves quae perierunt domus Israhelis. „ Quibus detrectantibus, postea ad gentes, ad quas patrum promissio et benedictio spectabat, transiit.

* Matth. XV. 24.

Gr. p. 86.

Sed, si placet, rursus novi foederis minister, qui Christi nomen coram gentibus regibusque tulit, quique egregie oppido et tempestive et ex rei usu, his ipsis oraculis, dum ad Hebraeos scriberet, ad litteram usus est; is inquam nunc quoque opportunissime invocetur, atque in medium adducatur, dum utriusque foederis vim inter se comparat et diiudicat, dicens *: “ nam si prius illud culpa va- „ casset, non utique secundi locus inquireretur. „ Quid ni vero culpabile illud prius? quia, inquit *, nihil ad perfectum adduxit lex; introductio * vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum. Igitur secundo foedere, et quidem meliore, opus fuit; cuius praecipua utilitas et necessitas est ad salvandum hominem, et illum iustificandum qui cum fide accedit, et veterum delictorum donandam emundationem. Erat autem haec evangelicae legislationis nuper gratia efflorescens. Porro rerum his intervenientium quanta est diversitas! Illic enim sacerdotes munera offerebant, cruentasque pro se ipsis et pro ignorantibus populi victimas, quae peccata dolere nequibant; namque in exemplo adhuc et umbris ministrabant caelestium rerum, sicuti Moysi oraculum fuit editum. Haec autem diversum ministerium intervenit, atque incomparabiliter melius, tanto melioribus cum promissionibus, quanto ab unbra veritas distat. Etenim noster pontifex, auctor apostolusque confessionis nostrae Christus Deus noster, semel pro peccantium salute se ipsum offerens sacrificatum immolatumque in carne, manet in aeternum pontifex, sedetque ad Dei dexteram; deinceps expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum ipsius. Unica enim oblatione perfecti in perpetuum sanctificatos. Testis porro nobis, inquit, Spiritus sanctus.

* Hebr. VIII. 7.

* Hebr. VII. 19.
* cod. *επισημα-
ται*.

Sed hi impuri atque profani, Spiritus oracula audire non sustinent, multamque immunditiam atque foetorem ex abominando corde suo cructantes, veritati occulant, ne Christum quidem quicquam perfecisse, neque eos esse sanctificatos qui gratia digni fuerunt. Sic sane iudicent, et quidem admodum recte, dum ex suo impuro spiritu eloquuntur “ non iuxta foedus quod pepigi cum illorum patribus, „ quo tempore manu apprehensos eduxi, inquit, eos de terra Aegypti *. „ Haec antiquitus, tacite veluti, veteris foederis cessationem innuebant *, quod ipsum tabularum quoque contritio significavit. Quo tempore enim aegyptiaca tyrannide Israhel ereptus fuerat, lapideis tabulis lex incidebatur, mons fumans apparebat, terroresque maximi desuper obiciebantur; cuiusmodi opus erat erga rudem populum et his ter-

* Hier. XXXI. 32.

* gr. corr. *περὶ
πυλῶν*.

Gr. p. 87. riculamentorum elementis indigentem; ita ut qui nuper peregrina regione excesserant, a barbarica morum perversitate avertentur, atque ad Dei cognitionem dirigerentur, ethnica superstitione deposita. Et tabularum quidem lapidearum usu, saxei illorum cordis sacer sermo duritiam rigoremque denotabat. Idcirco enim et duræ cervicis populus, nervique ferrei instar cor habens, atque omni contumaciæ et perversitatis deditus increpatur.

Cum autem nos dominus ac Deus de potestate tyranni improbi liberaturus advenit, et peccatorum nostrorum iugum depulsurus, nihil huiusmodi terriculorum intervenit. Salutis quippe nostræ operator, terram obambulans, mitis ille et humilis corde, sine ullo tumultu ac pavore, mansuetudinem immo præ se ferens et adfabilitatem, salutarem in synagogis doctrinam dictabat, omnique beneficiorum genere eos qui se audire vellent cumulabat, non leges scriptas tradebat, non terræ huius visibilis pedibusque calcatae portiones funiculis dividebat, nihil temporale et fluxum ad possidendum tradebat, sed caeleste prædicabat regnum, et inamissibiles opes largiebatur, gaudium ineffabile annunciabat, omnemque morbum atque languorem in populo curabat; omnia demum præstabat quaecumque a divina benignitate iis qui ad fidem accessissent præberi dignum erat. Quid dicam Spiritus copiosam subministrationem ab eo datam? quibus ex omnibus gratia virtusque operantis atque donantis demonstrabatur. Idcirco etiam prædicebat: “ non iuxta foedus quod ,, pepigi cum illorum patribus. ,, Namque evangelicam legislationem deinde subinfert: “ dans leges meas in mentem eorum, et in corde eorundem scribam illas. ,, Gratia leges non sunt in charta atque atramento, sicut etiam apostolus innuit dicens *: “ epistola nostra vos estis, scripta in cordibus vestris; manifestati quod sitis ,, Christi epistola, ministrata a nobis, scripta non atramento, sed Spiritu Dei vivi, ,, non in tabulis lapideis, sed in tabulis (1) cordis carnis. ,, Non enim in inanimitate materia scribuntur, sed Dei digito, et Spiritus calamo imprimuntur, in rationalium hominum mentibus, veritate ac sinceritate imbutorum; hæcque animam ac mentem purificant. Nihil enim scriptum legislator noster tradidit; nam factis, non litteris, virtutibus non characteribus, divinæ leges ceu ad ostensionem Spiritus in animalibus stabiliantur. Sic in illis evangelica præsignificabantur charismata.

Nonne hæc est pulchra et fertilis terra, pubescens et fructuosum arvum, quod divinum excepit semen, cum sator exiit ad proiciendum doctrinae semina? terra hæc triginta et sexaginta, immo et centum reddit, qui est maximus et summus fructus. Harum accurati legum scriptores ac ministri extiterunt divi apostoli, ad potiorum quam Moyses Dei contemplationem et ministerium elati; qui etiam animosa sententia gloriantur dicere *: “ Dei sumus adiutores apud credentes: Dei ,, agricultura, Dei aedificatio estis. ,, Quod si hæc vera sunt, sicuti reapse sunt, quomodo non erubescunt adversus apostolicas propheticasque voces nugari hi vesani, quasi Dei aedificium Antichristus subfossū occupaverit, prædium vastaverit, victoriam cum illis operans retulerit? Deinde: “ in corde eorum scribam illas. ,, Hæc illorum, qui evangelica præcepta receperunt, pro tabulis lapideis, corda ceu splendidos quosdam limpidosque cippos proposuit, in quibus divinæ leges haud in

(1) Exciderunt a graeco textu verba *λιθιναις ἀλλ' ἐν πλαστί.*

* II. Cor. III. 2.

* I. Cor. III. 9.

Gr. p. 88.

superficie charaxantur, sed alte penetrant, ad usque intimas cordis plicaturas meantes, ut indelebiles diuturnaeque conserventur, et in omne aevum incolumes manent. Hinc unicuique, si modo velit, intelligere licet quanta est legum diversitas, tantum adseclarum distare dignitatem. In hoc igitur nos foedere constituti, atque in ipso confirmari et custodiri fiducialiter credentes, Dei populus esse gloriamur, et Deum tamquam reapse Deum nostrum nobis inscribere et fidenter fateri, et revelata facie *, puro corde, non nutante sententia, palam proclamamus.

* gr. corr.
προσωπῶ.

Si ergo prius illud foedus non caruit ob dictas causas reprehensione, profecto oportet irreprehensibile et omnino inculpabile, immo illustri fama ac nobilitate, summaeque gloriae corona ornatum, novum foedus post illud vetus videri, ceu quod omnia innovaverit ac perfecit, quodque honorum caput est, iustitiam atque salutem nobis adseruerit. Facessant itaque hi qui frustra peccant, atque ab omni blasphemia ineptisque desinant, osque obstruant illorum qui adversus salutem nostram iniusta loquuntur. Quod si a calumnia non cessant pietatis hostes, quaerant huic sectam contrariam, et secum capita conferant, atque huius inventorem ac legislatorem sibi cernant, a quo erroris arcanis initiuntur, qui fere est huiusmodi *:

* II. Thess. II. 4
ad 9.

“ qui adversatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. „ Cuius est adventus secundum operationem Satanae, in omni virtute, signis atque „ prodigiis mendacibus, et in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt. Quem „ Dominus interficiet spiritu oris sui, et adventu suo destruet. „ Nos autem adeo abundanter, immo redundanter, divina scientia gratis ditavit, ita ut fiducialiter, sicuti praedictum est, dicamus *: “ non docebunt unusquisque civem suum, nec „ singuli fratrem suum, dicentes: cognosce Dominum. „ Et unde hoc scient? “ quia „ cuncti, inquit, erunt docibiles Dei *. Et, quaecumque facitis, omnia ad Dei glo- „ riam facite *. „ Et en causa: “ quia scient a parvo ipsorum usque ad magnum *. „

* Hier. XXXI. 31.

* Ioh. VI. 45.

* I. Cor. X. 31.
* Hier. loc. cit.

Edormite crapulam ebrii a vino impietatis vestrae, et auscultate prophetae valide clareque clamanti: quia non unus aut duo, vel servus aut liber, vel dives aut pauper, vel princeps aut subditus, vel rex aut privatus, vel omnino hic aut ille, sed omnes, inquit, cognoscent me, a parvo usque ad magnum. Quem vero cognoscent? Creatorem dominumque omnium, qui dedit ipsis spiritum vitae, curatorem conservatoremque omnium, benefactorem, qui sapientia sua gubernat omnia ac dirigit, qui omnibus existentiam et incolumitatem suppeditat. Nequaquam alienos deos cognoscent, manuum suarum opificia non adorabunt, non dicent lapidi aut ligno: tu nos creasti: sed me omnes cognoscent; a parvo ad magnum me cognoscent, non autem ignorabunt: neque diabolum adorabunt, neque creaturae loco creatoris cultum exhibebunt: sed qui per ministros suos operatur, is loquetur; ut tam splendidis limpidisque veritatis sermonibus falsitatem suam atque errorem opponant. Qui enim fieri posset, ut qui novum hoc foedus multo excelsius priore admiserunt, ad vanitatum revolvantur cultum? Omnes itaque me cognoscent, inquit. Sicut enim sensibilis hic sol universam quam spectat terram illuminat, ita iustitiae sol Christus Deus noster cunctis divinae notitiae radios per evangelium incendit, nostrumque omnium mentes illuminavit, et divina scientia gratiaque complevit.

Gr. p. 89.

Quinam vero sint hi, dicant ipsi. Nam si in partes nostras concedent, cum veritate nobisque simul consentient, quippe qui Christi Dei nostri sigillo signati,

eiusque nomine appellati sumus. Si vero in contrariam partem abeant, haec est manifesta impuri spiritus operatio. Doceant hos ignaros rudesque in templo pueri, naturaliter veluti eruditi, dum ea fierent “ osanna in excelsis, clamantes; bene-
 * Matth. XXI. 9. ,, dictus qui venit in nomine Domini ². ,, Pudorem ipsis incutiant ethnicorum pueri, qui mirum est quantum studium prae se tulerint loquentem Iesum audiendi, ita ut discipulos quoque eius rogarent ut se ad illum deducerent. Iudaicum itaque
 * Is. I. 3. populum universalis Deus gravissime accusabat dicens ²: “ cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe domini sui; Israel autem me non cognovit, et ,, populus me nescivit; ,, quasi nimirum cerneret irrationalium animantium beluino ingenio, inscitiam horum atque vecordiam esse graviorem. Nos autem, quibus superne donum scientiae supervenit, in beata sorte ac benedictione reponens, quia stultitiam illorum mentisque aberrationem repulimus, nos inquam ipsum cognitores, perspicue praedixit. Firmat autem verborum indelebilis veritas quae facta ipsa comitatur. Pudeat deinceps illos qui falsitati innituntur, impieque atque inscienter Christianorum allatrant rectam sententiam. “ Plena enim est universa terra cognitione Domini ². Et plenum est caelum ac terra gloria eius ². ,, Ubique enim in mundo sancta nostra celebratur fides.

Age vero quae praedictis propheta adiicit, ea ineffabilem Dei benignitatem, et inscrutabiles divitias bonitatis eius significant. “ Propitiabor iniquitatibus eorum ². ,, Quid his verbis excelsius aut venerabilius? Quid dulcius aut gratiosius? Nam cum possit punire, et gehennae os dilatare, plurimasque et intolerabiles plagas imponere, mortes horrendas atque improvisas, propter sexcenta immo innumerabilia peccata; attamen non est comminatus, non punivit, non imperavit terrae ut dehisceret cunctosque omnino absorberet; sed eius erga homines benignitas praevaluit. “ Propitiabor enim, inquit, iniquitatibus eorum. ,, Nos vero qui talia experti sumus et credimus, victoriale simul et eucharisticum hymnum Servatori nostro canimus, et gratiarum actionem quotidie offerimus, cantantes atque psallentes: “ quis loquetur
 * Ps. CV. 2. ,, potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius ²? ,, Quis annunciare misericordias eius ac mirabilia satis valeat? Quae lingua magnitudinem beneficiorum eius digne eloquatur? quae oratio excogitari possit magnitudini datorum ab eo honorum par? Atqui non solum non punivit neque gehennae tradidit, sed indulgens fuit iniquitatibus nostris; immo quod cuncta excedit, et orationem omnem exsuperat, mysterium salutaris incarnationis nobis operatus est. Cur autem vel quomodo? Non punivit, sed punitus est; non plagam intulit, sed plagatus est ipse in dilecta domo. Dorsum suum dedit in verbera, et genas suas ad alapas. Postremo turpissimam crucis necem excepit, ignominia contempta, secum cruci configens scriptum adversus nos chirographum, ut nos peccato eriperet, et de potestate tenebrarum liberaret. Idem itaque sacerdos et victima, idem immolans nostri causa, sacrificatus simul et offerens Deo patri populum peculiarem. Hinc nos de dominatu inimici redempti fuimus, patremque per filium agnovimus, et genuini Trinitatis adoratores exitimus. At enim qui ab eiusmodi gratia sunt alieni, horum omnium obliti, auresque et cordis oculos ad tam venerandas amabilesque res claudentes, quicquid demum volent adorent et colant. Quod deinceps deifer propheta subiicit, quale quantumque est! “ Et peccatorum eorum ulterius non recordabor ². ,, Hoc loco

* Hier. loc. cit.

mens vacillat, multaque perplexitate laborat, mutumque potius silentium praeoptat, quia ad inextricabilem divinorum iudiciorum labyrinthum devenit. Unicum vero perplexitati suae exitum reperit, ut nempe cum ineffabilem rerum spectatore et mysta dicat *: “ o altitudo divitiarum et sapientiae et scientiae Dei! quam inscruta, tabilia sunt iudicia eius, et investigabiles viae eius! ,

* Rom. XI. 35.

53. Haec nobis Servator per divinam sacri lavaeri generationem largitus est, in quo plena purgatio lustratioque animarum fit, et a peccatis liberatio. Has ego voces plurimi facio, has amplector et amo; quia mihi dulce est atque iucundum has mente revolvere, et his cogitandis alacritate repleti, et consolatorium peccatorum invenire pharmacum, et ad bonam spem erigi, et desperationem abiicere, Deique benignitatem ac misericordiam cognoscere. Etenim delictorum oblivionem nobis repraesentant, et misericordem atque indulgentem dominum creatoremque demonstrant; atque ut breviter dicam, salutis nobis datorem suadent esse nostrum legislatorem. Haec sunt legis nostrae ac legislatoris praecepta et doctrinae. Quod si forte oportet poetico prope more orationem colorare et plurimum variare, multisque deiloquorum virorum ornare vocibus, veluti pulcram decoramque imaginem peritissimi pictores exhibere curant, materiis quantum fieri potest splendidis, coloribus clarissimis egregie tabulam animantes, venustantque et exhilarant, ut similitudo accuratior fiat; etenim ex imaginibus archetypa nobis innotescunt; alius itaque inspiratorum virorum advocetur, qui praedictis consonans fiat, veniat scilicet in sacrum deiferorum horum coetum, et hoc divinum stadium ingrediatur, simulque agonem peragat, faciatque pietatis diaulon ille mysticarum mirarumque visionum et caelestium potestatum spectator ac mysta, fiatque additamentum iis quae antea in sapientiae domo elaborata fuere, deque horum detestandorum impietate ac nequitia triumphet, ut ne ipse quidem in hoc sacro collegio desideretur, immo adsonet, pletrò veluti utens divino Spiritu, suaviter admodum ceteris parem gratiam sortitis vatibus, atque dicat *. “ Haec ait Dominus: ecce ego capio universam domum Israhelis ex medio gentium, ad quas venerant, et congregabo eos ex cunctis finitimis ipsorum, et in regionem Israhelis reducam, faciamque eos populum, in terra mea et in montibus Israhelis. , Quod itaque divus hic propheta, divina permotus gratia, communis nostri servatoris Christi incarnationis his verbis perspicue mysterium describat, neminem mente praeditum contradicturum puto. Conspirant enim cum praecedentibus, neque opus erit multa rei propositae declaratione et continua per commentarios explanatione, quia multa alia huiusmodi in superioribus diffusius exposita sunt. Sed quia haec secundum historicum sensum accepta, carnali Israheli congruunt, nequi forte eorum, qui nunc iudaicae mentis crassitatem adoptarunt, adversus praedicta impudenter se attollant, officii nostri esse iudicavimus, vestigia ubique sacrorum ecclesiae magistrorum calcantes, contra insanas stultasque vecordium quaestiones insurgere ac dicere, quod haec umbratilia ipsis et figuraliter scripta fuerint. Namque et ipsis divinae providentiae cura semet revelabat. Reapse autem vereque haec in salutari Christi domini ad res humanas demissione complebantur. Abundanter enim in nos suae erga homines benignitatis scatebras effudit.

Gr. p. 91.

* Ezech. XXXVII. 21.

Gr. p. 92.

54. Congregavit quippe nos, id est intellectualem Israhelem, et promissionis

Abrahamo patriarchae factae filios, perque suam crucem de inimici manu eripuit, et evangelii praedicatione ex diversis regionibus collegit, atque in Israelis terra, quae Christi ecclesiam prout Deo dignum est intelligitur, coadunavit, montibusque alte structis ac mysticis, dogmatibus scilicet theologiae sublimibus, communiavit. Quae clarius in sequentibus docebit *: “ et princeps unus, inquit, erit illorum omnium ,, rex; neque erunt diutius duae gentes, neque deinceps scindentur in regna duo. ,,

55. Quis adeo rudis et insipiens, qui non consensurus sit et confessurus, perspicue haec et limpide in statu nostro christiano clucescere? Neque Zorobabeli propheticam accommodabit quisquam dictionem, si modo meliorum sectari volet suffragium. Ille enim post captivorum, id est Iudaeorum, Babylone reditum, non fuit liberati nuper servitute populi constitutus rex, sed dux populi tantum genti suae praeerat ac moderabatur. Quamobrem ei dictionem hanc accommodare, non erit rationabile. Rex porro verus principaliter vereque est omnium nostrum regnator ac dominator Christus Deus noster, qui incommutabilem habet principatum, et gloriam quae auferri non potest; sicut prophetica vox ait *: “ tu in sempiternum ,, sedes, nos autem perimus in aevo. ,, Sumus autem ei nos subiecti, et sub unico rege cuncti degimus; solum ipsum revelata facie, et constante corde Deum ac dominum confitentes praedicantesque. Propterea ne distinctio quidem aut diversitas subiectorum ei ulla est; iam enim haud alius alii regi obtemperat; ne hinc forte in plures diversasque sententias et irreligiosas opiniones divisi, ad absurdos detestandosque cultus discorditer dissecentur, atque ad idolorum scandala inclinentur. Quis enim id fieret? siquidem unum solumque natura suapte Deum ac regem agnoverunt et adorare edocti sunt. Manifestabit autem haec nobis evidentiussimam subsequens dictio *: “ et mundabo eos, eruntque mihi populus, et ego illis Deus. ,,

Quis porro mundans, et quinam mundati, facile cognoscemus, si apostolicas voces audiemus, quibus res servatoris nostri Christi docemur: quia * “ purgationem nem per se ipsum fecit peccatorum nostrorum. Et, quia * sic dilexit ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquae in verbo. ,, Et alibi *: “ expectantes beatam spem et manifestationem gloriae magni Dei et servatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semet ipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Et rursus *: si enim sanguis taurorum atque hircorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per aeternum Spiritum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram a mortuis operibus, ad serviendum Deo viventi ac vero? Et *, sanguis Iesu filii Dei emundat nos ab omni peccato ,, discipulus Servatoris scripsit; quo nos purificati a fermento veteri, nova in ipso massa existimus. Deinde *: “ et servus meus David, princeps in medio illorum; ,, et pastor unus erit omnium; Davidque servus meus princeps eorum in perpetuum erit. ,,

Sic divo propheta diserte proclamante, Christumque Deum nostrum, ex Davide secundum carnem ortum demonstrante, ne Iudaeos quidem, quamquam corde incircumcisos et peccare solitos, in tantam moris scaevitatem, mentisque perversitatem devenire oporteret, ut caecutirent contra tam clarum limpdatumque veritatis

* v. 22.

* Baruch III. 3.

* v. 23.

* Hebr. I. 3.

Ephes. V. 25.

* Tit. II. 13.

Gr. p. 93.

* Hebr. IX. 13.

* I. Ioh. I. 7.

* Ezech. XXXVII. 24.

fulgorem. Cogentur enim ex duobus alterum eligere; nempe vel propheticiis impudenter resistere dictis, vel regem ac Deum omnium fateri Christum, et servam ei cervicem supponere, ac nobiscum adorationem suscipere: nedum frustra Christi sibi nomen inscribere, iniusteque ab eo denominari velle; qui profecto a recta via aberrant, et per abrupta atque aspera falsitatis incedere gaudent. Quasi vero non sic videantur increduliores Iudaeis et ingratiore, dum has sacras audire voces renuunt, et contra apostolicam praedicationem sensum animae obstruunt, ac prophetica delere nituntur oracula, ab ipsa nihilominus veritate iugulati. Infrenem sero igitur et christomacham vincient linguam, et pudore suffundentur, atque a sacrae nostrae confessionis obtreccatione recedent.

Dicant enim nobis quisnam hic sit a propheta proclamatus rex? Quod si respondere nolint, verentes ne forte veritatem attingentes in extremum periculum se coniciant, ceu in regem ac Deum incurrentes; confidentes nos loquenti per divum prophetam Spiritui, et divinitus inspiratae scripturae sensibus ubique recte obsequentes dicemus, quod gloriae rex, unigenitus Deus patris filius, in propria deitatis fulgens dignitate, nulloque modo divina excelsitate deminutus, neque quod erat abiiciens, sed in suis naturalibus bonis constanter consistens, clementia ineffabili demisit se ad exinanitionem, servi forma indutus, ut ad ruinam proclive fraude inimici humanum genus, in antiquam restitueret decoris prosperitatem, conservaretque haerentem ei dignitatem, et facta unione cum divina, res nostrae gloriosae evaderent. Postquam igitur factus est homo nobis similis, de femore atque radice patriarchae Davidis procedit ordine nativitatis; et quoniam David rex erat, idcirco et Christus, quamquam idem esset naturaliter Deus, et una cum carne eodem decore potestatis universalis dominatusque exornatus, rex omnium iustissime appellabitur. Nam rex est revera et ita nominatur. Quamobrem Davidis filius, quatenus homo est ac servus, non quatenus Deus denominatur; est enim omnium princeps ac dominus; sed ob adsumptam humanam naturam, quam sponte ob suam erga homines caritatem adseivit; hic de Davidis semine secundum carnem genus ducens, princeps noster est et erit in saecula; ipseque aeternus est rex, cuius exacutae et ardentis sagittae in corde inimicorum horum infigentur.

Nam etiamsi hi contumaces resistent, attamen David eos convincat ita psalens: “ et sedebit dominus rex in aeternum *. Et, regnabit Dominus in saecula. „ Deus tuus, Sion, in generationem et generationem *. Et, dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum „ tuorum *. „ Non est ergo probabile, vel potius est impossibile, ut haec Salathielis filio conveniant. Quippe hic neque insignia regni adsumpsit, neque diadema adeptus est, sed ducatum tantummodo seu praefecturam populi gessit: idemque hic, utpote par nobis homo, morte interceptus fuit, eiusque ducatus finem nactus est. Neque regnum itaque apud Iudaeos extitit, neque Davidis genus in eo manifestum fuit. Secus vero regnat ille qui de Davidis semine secundum carnem est, filius autem Dei patris unigenitus idem secundum divinitatem. Nonne his paria divus quoque Gabriel sanctissimae purissimaeque Virgini, quam ei animos adderet, loquebatur? “ Ne timeas, Maria, invenisti enim gratiam apud Deum. Et, concipis, puerum in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus,

Gr. p. 91.

* Ps. XXVIII. 10.

* Ps. CXLV. 10.

* Ps. CIX. 1.

„ et filius Altissimi vocabitur; et dabit illi Dominus thronum Davidis patris eius, „ et regnabit super domum Iacob in saecula, et regni eius non erit finis. „ Est itaque omnino verius, ut ad dominum ac Deum nostrum haec referantur, cuius principatus atque potentatus sempiternus, gloria incessabilis, nullo tempore aut quomodolibet intercidenda aut minuenda, sed in infinitum mansura. Sicut itaque regem dominumque omnium hi miseri non agnoscunt, ita ne pastorem quidem eundem scient, quia abs regno simul et ovili semet separarunt, Christianosque calumniantur eandem cum ipsis sententiam fovere.

Sed inobedientiae filii, ne forte de contradicendo cogitent, neque ulla ipsis ansa remaneat, satis est ut Christum audiant in evangelis dicentem *: “ ego sum „ pastor bonus, qui animam pono pro ovibus. Et cognosco meas, et a meis cognoscor. Et alias oves habeo, quae non sunt de hoc ovili; et illas me oportet adducere. Et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor. „ Quis adeo veritatis hostis? Quis tantopere Christi eiusque sermonum adversarius atque inimicus, ut impudenter velit adversus evangelicam doctrinam invehi ac decertare? Ex dictis certe palam fit, nequaquam ab his contra homines, sed contra creatorem ipsum et rerum omnium auctorem bellum esse susceptum. Praeterea dicit *: “ di „ sponam ipsis pacis foedus, et sempiternum pactum cum eis erit. „ Res carissima et apprime Deo congrua est pacis donum. Idque manifeste ostendit Servator, cum ad voluntariam passionem proprio instinctu abiit, necem pro nobis cruentam in cruce subiens, cum Iudaeorum furens multitudo dolos impie contra illum struxit. Quando igitur hinc ad patrem abiturus erat, dabatque discipulis mandata, ut fieri a testatore solet, videbatque eos super his turbatos, et perplexitatibus pulsatos, iamque etiam interrogantes, quoniam haec ipsis forent evasura, tristitiae solamen promissione Paraclleti sapienter suggererat; mox autem pacis optimo et eximio dono ditabat. Namque addidit *: “ pacem relinquo vobis. pacem meam do vobis. .. Hoc pacto ipsis spe meliore proposita tumultum animae sedabat, non sinens ad pavorem consternationemque deflectere, sed excitabat confortabatque ipsorum mentes, atque ad fiduciam fortitudinemque vertebat. in fide erga se stabiliens, ne passionis futurae tristitia et ignominia scandalizarentur, sed invictam firmamque circa ipsum fidem haberent, qui miraculis multis atque virtutibus, suam deitatis potentiam ac magnitudinem saepenumero palam fecerat.

56. Sic itaque proprio sanguine, quem protinus in salutari passione fusus erat, novum nobis testamentum pacis disposuit. Quia ubi testamentum, inquit *, ibi mors intercedat testatoris necesse est. Simul gratiam per testamentum renovans, et scaturientia de cruce suoque latere, quasi vitae fonte, hominibus aeterna et nunquam minuenda bona promittens. Sic enim etiam novi testamenti ministro videtur. Nam quum quibusdam precis normam condere adgrederetur, sic aiebat *: “ Deus „ pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti „ aeterni, dominum nostrum Iesum, aptet vos in omni opere bono. „ Nonne est ipse potius pax nostra? mediator Dei et hominum, per quem reconciliationem habuimus cum patre, quum hostes essemus ob peccatum? Si quid dicenti credendum est: “ Christus est pax nostra *, qui fecit utraque unum; et medium parietem marceriae solvens, inimicitiam in carne sua, legem mandatorum decretis evacuens,

* Gr. p. 85.
* Ioh. X. 11. seq.

* Ezech.
XXXVII. 26.

* Ioh. XIV. 27.

* Hebr. IX. 1.

* Hebr. XIII. 20.

* Gr. 7.
* Ephes. II. 13.
* 56f.

„ ut duos condat in semet in unum novum hominem, pacem faciens, et ambos
 „ reconcilians Deo in uno corpore per crucem, perimens inimicitiam in semet
 „ ipso. Et veniens evangelizavit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem iis qui
 „ prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad patrem. „
 Tum et alibi ait *: “ in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare; et per
 „ cum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, sive
 „ quae in terra, sive quae in caelis. „

* Coloss. I. 19.

Nos igitur eum qui pacem nobis composuit, et orientia inde bona donavit, et cognovimus et semper sciemus, regemque ac dominum nostrum adorantes glorificamus; qua in re et nunc deliciamur et sanctificamur, et spe efferimur meliora et perfectiora ipsius gratia consequendi. Hi autem qui hoc testamentum nihil profuisse nugantur, recentius aliud expectent, et huius futuro auctori (diabolo) adhaereant: quandoquidem et nunc ei suum tribuunt cultum, ut item in futuro saeculo, sortis ei paratae et apostaticis simul potestatibus ipsi fiant participes. Si enim aures ad audiendum, oculosque ad videndum haberent, et sobriam ad intelligendum mentem, utique comprehenderent, quod ubi Deus mediator et reconciliator est, ibi ab eo stabilita pax bona, aeterna, et indissolubilis est; neque frustranea, neque imminuta unquam erit. Propterea neque discidium, neque seditio, neque regni divisio; neque ii qui tam eximiis digni donis fuerunt, ad dominationem aliam se perfugae transferent. Pugnae enim et belli ac tumultus id opus est. Ergo hinc quoque coarguuntur vaniloqui et Christianorum religioni nugaciter obloquentes. Sileant deinceps seque occultant hi, qui stultissima et ab omni ratione abhorrentia cogitant. Quid enim iam dicere ausint, si certe audierint quae postea deifer homo dicit *: “ ponam enim, inquit, sancta mea in medio eorum in perpetuum, et erit
 „ habitatio mea cum ipsis, et ero ipsis Deus, et ipsi mihi populus. „

* Ezech. XXXVII. 26.

Quorumnam causa haec dicta fuerunt? Scrutamini scripturas. Olim Iudaeorum populo dixit Deus *: haec sunt quae testimonium perhibent de me. Quamobrem si forte hi vesani vellent etiamnum Hebraeorum sententiam tenere, iisque propheticas voces accommodare, statim audient iam desertas esse Iudaeorum res sacras. Non enim erant aeternae, sed umbra potius ac figura nostrarum vere sanctarum rerum; illae autem subintrante veritate, finem nactae sunt; nostrae in aeternum stant, firmam immobilemque stationem habentes; sunt enim supra inconcussam petram fundatae. Dicant itaque nobis hi qui Spiritus dictis repugnant, quomodo, rebus sanctis in medio nostri in perpetuum a Deo positis, daemonum impurorum fieri possit adoratio. “ Nam quae communicio lucis cum tenebris *? aut
 „ quae conventio templi Dei cum idolis? „ Sed gentes quidem sanctificantem agnoverunt, quoniam divinam notitiam participarunt cum consentanea huic sanctificatione, ut palam fit in sequentibus quae ita se habent: “ cognoscent enim gentes,
 „ quia ego Dominus sanctificans eas *. „ Hi vero divina expertes sanctificatione, piaculo autem quolibet atque impuritate plenas animas habentes, ratiocinio etiam eversi, cum sanctificantem Deum blasphemant, tum et ipsos sanctificatos, pro sua impura conscientia, stulte et impie immundos esse similiter dicitant.

Gr. p. 97.
* II. Cor. VI. 11.

* Ezech. XXXVII. 28.

57. Modum autem quo participes gratiae sanctificantur, sapiens nobis definit Paulus *: “ qui enim sanctificat et qui sanctificantur, ex uno omnes. „ Et ille

* Hebr. II. 11.

quidem, ceu caput, sanctificat, et salutis auctor, et omnis sanctitatis praebitor ac dominus; hi autem sanctificantur participatione gratiae renovati, per divini lavaeri regenerationem ipsum sibi induentes: “ quoniam quotquot in Christo baptizati sunt, „ Christum sibi induerunt *. „ Quod autem ex uno pendere contingat, et quatenus felicitate ac beatitate quis proficiat, causam eius rei quodammodo ponens, ut innuat necessitudinem quamdam, eosque fraternitate esse donatos, addit *: “ quam- „ obrem non erubescit eos appellare fratres, dicens: nunciabo nomen tuum fratri- „ bus meis, in medio ecclesiae laudabo te. „ Ita eos honorans, et superioribus hominis conditioni honoribus eos coronans. Quid enim hoc divinius vel beatius? Cur autem sint fratres, constat. Nam quia Deus quum esset, nostra circumdari humilitate non est dedignatus propter infinitam suam clementiam ac bonitatem, ut nos paupertate sua extolleret, hinc adepti sumus ut et fratres et filii dicamur; ut actutum dicit *: “ ecce ego et pueri quos mihi Deus dedit. Quia ergo pueri com- „ municaverunt carni et sanguini, et ipse similiter participavit eisdem. „ Hos itaque Christo indutos, ab eoque praedicta ratione sanctificados, quomodo non perhorrescunt infelices hi, idolorum adoratores appellare? Ex his porro pervidere licet, quoniam haec contumelia evaserit, propter fraternitatis communionem atque adoptionis; quod sane dicere non licet, timentibus adversus primogenitum simul atque patrem blasphemiam, si certe Deum agnoscunt, neque sensu ac mente prorsus destituuntur. Nam silentio potius pleraque quae a Christomachorum lingua scaetent, ceu nequissima et absurdissima praetereunda sunt. Nam qui negant fraternitatis cum Christo vinculum, et a dignitate adoptionis exciderunt, neque Christum sibi umquam induerunt, prout ipsi semet produnt, undenam haec discere vel experiri possint, vel sanctificationis consequi gratiam? Nam si ad harum rerum negationem incumbunt, haud meliora sane nec utiliora reperient. Haec sunt vecordiae illorum ac vanitatis deliramenta et quasi balatus.

58. Nos vero ad rem nostram veniamus, et qui adhuc ex hierophantarum numero nominandus superest, is sacrum hunc et bene ordinatum introducat chorum, et coronidis instar imponatur divinitus aedificatae domui, et sapientiae aedem perficiat, decore admodum et mire structam, pulcreque a Spiritu compaginatam atque exornatam. Consudet itaque cum antea decertantibus hic quoque sacros labores excipiens, ac sigilli instar praedictis apponatur, homo inquam Dei, desideriorum vir, gratiarum Spiritus thesaurus, altorum arcanorum revelator, reconditarum rerum scrutator, barbarorum magister, ferarum temperator: fortasse hic hodiernorum quoque impiorum beluinam et effertam incredulitatis molliet sententiam. Adesto itaque o prophetarum pervidentissime, Babylone et ex barbarica ora prodiens, et prout prudentia sapientiaque superna inspiraris, narra nobis quae tibi nocturnae divinarum visionum haud fallaces contemplationes, defaecata in mente, limpidoque intellectu impresserunt, patentemque praebuerunt verarum rerum revelationem; tum expedita lingua, claraque voce, nostrum vaticinare regem ac dominum, imperium sine fine gloriamque tenentem aeternam; atque ita impiorum et contumacium vecordiam infringe. Disertis enim verbis, ut scio, clamabis cum somnianti Chaldaeo dilapsas oblivione somnii visiones exposuisti, et dubiorum solutiones fecisti, haec pronuncians *: “ Et erit in diebus regum illorum, suscitabit Deus caeli regnum,

* Gal. III. 27.

* Hebr. II. 11.

* 1. 13.

* Cr. p. 95.

* Dan. II. 45.

„ quod in aeternum non dissipabitur; regnumque eius alteri populo non relinque-
 „ tur. Et comminuet frangetque omnia regna, et ipsum in aeternum perstabit. Et
 „ postea *. Videbam in visione noctis, et ecce in nubibus caeli veniens quidam,
 „ qui usque ad antiquum dierum pervenit, et coram oblatus est, et ipsi datus
 „ est principatus, et honor, et-regnum; et omnes populi, tribus, linguae ipsi ser-
 „ vient. Potentia eius potentia aeterna, quae non praeteribit, et regnum eius non
 „ destructur. „

* Dan. VII. 13

Et haec quidem propheta. Horum vero detestandorum qualia? Primum quidem mendacii traducunt divini Spiritus oracula. Deinde patrem quoque Deum in propriis operibus scientia ac praevisione destitutum inducunt. Insuper Unigeniti regnum dissolutum aiunt, ceu quod perpetuum manere non potuerit; quod ne ab initio quidem ipsi traditum fuerit, neque ipse a linguis ac tribubus adoratus fuerit ipsique servitum, neque populum possederit tyranno priori ereptum, atque ut breviter dicam, contraria omnia prophetae censent. Haec omnia paucis verbis comprehendentes, maximam blasphemiam adversus divinam gloriam instruxerunt, idololatricam impie ac sceleste Christianorum religionem appellare audentes, hancque opinionem sibi et aliis contrahentes. Quid ni vero cohorrerunt atque animo attonito fuerunt, dum his tam manifestis et indubiis temere sese opponerent? qui sane impudente facie et caeco corde perstantes, contra Servatoris gloriam semet audacter extulerunt. Sed undenam ipsis pro hoc Deo odibili absurdoque dogmate fiducia? Nam si simpliciter principatum ac regnum universalis Dei propheticus sermo fuisset vaticinatus sine peculiari definitione, insurgerent sane ferocius atque audacius contra rectorum religionis dogmatum sectatores, curiosa garrulitate vanitatem et fatuitatem sermonum suorum exaggerantes; ac veluti ii qui in praedam involant, dictorum verborum simplicitatem occupantes, demensum ac limitatum Christo regnum adsignassent. Sed enim quia regno additum est epithetum aeternum et incorruptibile, et quod non sit transitorium; quid ni iam imponetur loquacitati eorum frenum, ut obstruatur omne os adversus regem saeculorum iniqua loquens? Nam qui regnat a saeculo et in saeculum et ultra, numquam sane principatu gloriaeque sua spoliabitur, neque populus ei subiectus eiusque notitia imbutus, regi alteri semet addicet. Neque enim melior, cui adhaereant, uspiam est vel omnino erit. Ergo neque ulla tyrannide oppressus fuit, neque directus, neque potestate deiectus. Propterea nec quisquam in eius ditione degens, ad idola accedit, aut daemone primas attribuit. Nam Deum dominumque omnium rerum Christum servatorem agnoscit, cumque veneratur *. “ Ipsi enim flectitur omne genu caelestium terrestrium et „ infernorum, et omnis lingua confitetur quod dominus Iesus Christus in gloria „ est Dei patris, amen. „ Hinc etiam fit ergo exploratum Christomachos contrario spiritu afflatus fari, quia contraria scilicet et repugnantia divini Spiritus oraculis eloquuntur.

Gr. p. 99.

* Philip. II. 10.

59. Illud quoque considerent contumaces, nomen “ rex „ non esse de vocabulorum numero quae absolute et laxo sensu dicuntur, sed ad peculiare aliquid referri, et cum relatione spectari. Non enim intelligitur rex sine regnato populo, neque praeses sine praefectura. Necessè quippe est, alterutro ex his vocabulis posito, comprehendi et alterum; quo perempto, aliud simul perit. Namque haec nomina

id genus sunt, ut invicem familiaria plerumque sint et copulata; ita ut neque hoc sine illo cogitetur, neque illud vicissim sine hoc consistere queat. Si ergo veraces sunt prophetis sanctis factae a sancto Spiritu revelationes, sicuti reapse veraces sunt, Christus Deus noster in ipsis rex appellatus, prorsus aliquorum rex est, nempe eorum qui in ipsius ditone sunt. Namque uti Deus et omnium creator, omnium rex est: ipse enim regnat in ditone sua sempiterna, et omnia ei serviunt. "Regnum eius regnum omnium saeculorum, et dominatio ipsius in omni generatione et generatione". Quatenus autem nos ei credimus eumque agnoscimus ob sinceram de ipso confessionem, noster quidem qui Christiani sumus, rex est: nos enim populus eius peculiaris, regale sacerdotium, hereditas aeterna, atque ut compendio dicam, electa veluti et specialissima eius possessio. Nostrae res ergo, qui divina gratia orthodoxi sumus, ita se habent; ideoque opportune admodum et congruenter tradita divina oracula, tantam nobis testimoniorum nubem suppeditarunt, fide dignorum usquequaque, et arrham praebentium: quae nobis quidem veritatis amatoribus, et qui divini Spiritus illustramur ac manuducimur charismatibus, bene temperatam et harmonicam ac iucundam sacrorum ac divinitus inspiratorum dogmatum nostrorum symphoniam concinunt: secus vero, istorum qui apostatico impulsu moventur, vesaniam atque stuporem et impias ac fraudulentas nugae dispellunt, ex adulterinis cogitationibus ortas; et quasi scripta in cippo irreligionem ipsorum manifestissime exponunt. Sic deinde quaqueversus convicti, ceu ab erroris spiritu exagitati, longe a divino coetu atque nostra Christianorum aula pellantur.

Age vero quia omne malum inquietum est et infrene, et in suo statu permanere nequit; sed longius semper procedens, cursus sui requiem non invenit; veluti fluviale fluentum fervens et exundans ripasque superans, cum declivem curvumque locum nactum fuerit, nullatenus impetus eius effusus continetur, et obvium quidlibet facile abripit secumque fert; ita postquam in aliquam obreperit animam, quae semel bono (spiritui) nuncium remiserit, haud ante a depascendo consumendoque desinet, donec in extremum exitium proiecerit. Sicut in hac quoque re usuenit. Ecce enim postquam haec pestis hodiernorum impiorum celerrime animas pervasit, ad incredulitatis quoque atque a Deo alienationis praecipitium impulit. Nam dolosas primum linguas adversus Christum exacuentes, nullam vesaniae suae satietatem sentiunt; neque a calumnianda Christianorum pietate cessant, immo quotidie incrementum malitiae capiunt, ita ut peiora prioribus posteriora sint, multam sycophantiam contra animata Spiritus templa contextentes, neque eatenus subsistunt; sed iam contra inanimata quoque templa, et tamen divina, manus armarunt; qui revera daemoniorum templa animas suas esse demonstrant, dum existimant ad idola tanquam ad deos accedere; ut id etiam ipsorum a recta religione alienationem testetur. Neque enim est communio lucis cum tenebris, nec consortium templi Dei cum idolis. Adeo ut non verborum tenus blasphemiam illorum serpat, sed iam operibus quoque peragi nequitia illorum spectetur; neque auribus tantummodo infamia illorum insonet, sed et omnium oculis conspicienda proset.

60. Ergone negant et incusant divinam arcanamque maiestatem atque potentiam, et tum inspiratorum tum etiam theologorum aspernantur doctrinas, faciunt tamen minora dictis, aut negligunt demonstrare paria blasphemias facta, vel non

Gr. p. 100.

Pa. CXLIV. 13.

† αὐτὸ πρῶτον
Ζεῦ.

Gr. p. 101.

oppido maiora? Nihil minus. Sed quod a patre mendacii diabolo omissum olim, vel tenuē fuisse scimus, nunc demum adiectum videmus et cumulatū. Nam cum antea ad bellum contra ecclesiam, non nisi verbis gerendum, impios comparasset, plurimasque haereses inter Christianos sevisset, hoc demum tempore non verbis tantum, sed quod deerat adiecto, factis quoque ipsis contra divinas aedes atque alia sacra donaria bacchatur, illorum ornatum atque splendorem pessum dare studens: ita ut utraque re malitia istorum coarguatur. Furunt igitur hi nefandi contra sacros divinosque typos ac symbola salutaris Dei Verbi oeconomiae et incarnationis, et sacra in templis ornamenta nituntur deturpare, impressas in altari historias delent, sculptilia sancta stultissime abradunt. O furorem! o audaciam, et impudentem animi sententiam! Quas Christianorum pientissimi et religiosissimi, superiores inquam sacerdotes ac reges, et quicumque dignitate fulgebant, ceterique quotquot pietate ferventiores erant et studiosiores, inflammato amore calidaque in Christum fide sanctosque succensi, elaborarunt atque historiis ornarunt, imagunculas inquam pias sacrāsque, et omnium Deo in delubris a se aedificatis sculpsērunt, prout ratio cuiusque rei repraesentatae ferebat, non perhorrescunt hi miseri subfodere et illudere. Et vix quisquam pravus esse tantopere impiasque illorum opiniones crederet, et intolerabilem potius verborum quibus utuntur pravitatem aversaretur, nisi ipso opere haec scelera patrantēs cerneret; unde sequitur ut ii verborum nefandorum testem habeant operum improbitatem. Quid nī enim evidentē convincuntur esse idololatrae? dum ita impudenter contra Dei templa furunt, quasi ipsi alteri religioni sint initiati immo consecrati, quae cuiusmodi sit ipsi noverint; et quasi dominum nostrum Iesum Christum supremum Deum abnegaverint, ut ex his consequentia existimare suadent; quasi denique frustra Christianorum nomen retineant: falsitate enim innituntur, sola ipsis superstite et quasi appicta appellatione, quia syllabarum formam servant, significatus vim negarunt; spurii enim sunt, et alieni a vera re suis ipsorum operibus demonstrantur. Augebunt autem pessimum illorum facinus, quae ex eorundem ausibus consequi solent.

Gr. p. 102.

61. Quia enim in Christi imaginibus figura quoque vivificae crucis simul pingitur, destruunt hanc etiam isti qui nihilominus circa id simulanter se gerunt, et se crucem venerari mentiuntur; quum revera contra utrumque (tum imaginem tum etiam crucem) rabies illorum exardescat. Cur enim alteri tantum irasci videantur, quum utraque ab eodem Christo sanctificata dependeat? Similiter violant sacra quoque cimelia, quibus sancta atque vivifica Christi perficiuntur mysteria. Insuper et vestimenta quotquot eiusmodi sanctis historiis decore exornantur. Item evangelicorum voluminum veneranda opercula; itaque et ipsum evangelium pessumdant. Quid enim aliud videre est, nisi evacuatum ab ipsis et dissolutum evangelium? Nam in quo different intus scripta, ab exterius historialiter effectis, quum mens (1) eadem idemque argumentum in utraque re spectetur? Unde fit, ut si unum venerabile sit, alterum aequē sit venerabile; vel utrumque deperire necesse est. Ecce enim multa cernimus veneranda huiusmodi volumina, et quidem perantiqua, quae longo iam tempore a religiosis piisque hominibus elaborata esse constat, quae

(1) In codice εὐνοίας, sed malo scribere ἐνοίας.

explicita partim quidem calligraphica peritia, divinae nos historiae doctrinas edocent; partim vero pictoria arte easdem nobis res repraesentant. Neque tamen illud magis quam istud propositum argumentum demonstrat. Unus quippe est utriusque rei sermo, et ab utraque salutaris Dei Verbi incarnati magisterium et memoria fit. Nam quae verbis in scripta praedicantur lectione, eadem etiam oculus ex pictarum historiarum inspectione colligit. Ergo si quis partem auferet, totum destruxerit. Nam ex partibus totum conflatur. Quod si quid horum perturbat insanos, ipsorumque attonitam pulsat mentem, esto scandalum ipsis, quod illa quidem levioribus scripturis coloribusque charaxantur, haec autem crassioribus lineis figurisque pinguntur; multaue materiae in his diversitas est.

62. Quod si curiosius indagandum est, haec potius quam illa praevalere videbuntur; quia illa auditum tantummodo pulsant, haec autem visum quoque attrahunt; et illa quidem celeriter, haec autem ocium propositarum rerum notitiam exhibent; immo vero visus promptior est et persuasus facilior; quandoquidem et ipse auditus a visu praeveniri solet. Porro quae audiendo didicimus, oblivio tempore inducta plerumque intercipit et obscurat; quae autem visui sunt obiecta, ea stabilius animis imprimuntur, quia ad patheticas partes adiuvantibus sensibus transmittuntur. Praeterea haec illis plus habent, quod sapientes simul et idiotas percipientes, aequae omnibus prosunt; et sive quis rusticus sive urbanus, parem notitiam participat. Certe haec ad benigni Servatoris nostri humilitatis mysterium magis magisque admovent. Quippe rudes homines saepe praetereunt lectiones, quia carent eruditione, et litterarum sunt expertes. Sicut ergo audito sermone, haud aurium tenus auditarum rerum vis sistit, sed dictorum significatio in actus prodire facit; ita etiam spectatae in picturis historiae, haud in vi visuali tantum permanent; sed transfert mox et manuducit conspectarum rerum obiectio mentem aspicientis ad sublimiora et principalia, quae non solum in symbolis sacram demorari efficaciam; sed a sensibilibus his et naturalibus ac quotidianis, ad intellectualia ab ipsis manifestata deducunt et conferunt. Quare homo haud secus quam si res ipsas spectaret, ab his attrahitur, et tamquam praesentibus per symbola adest, et compungitur, atque ad bonitatem inflectitur, et suavitate repletur, et suam animam recreat, meliusque quam antea et habere se existimat et esse adfectum.

63. Haec ars itaque ad evangelicae doctrinae subsidium iam inde ab initio tradita fuit ab eiusdem religionis ac fidei adseclis, Christianis scilicet; sic divino operante instinctu et gratia, ut alterum altero vehementius firmaretur. Invicem enim cohaerent, et quia ex uno principio prodeunt, suam vicissim opem utilitatemque impertiuntur. Videtur itaque sermo evangelicus nihil his insanis prodesse. Alioqui docilitatis atque intelligentiae fructum aliquem percepissent. Sed enim cum nudus sermo ipsorum aures praeteriens, parumque vellicans, una cum aere percusso dissolvitur, haud in penetralia cordis receptus et abditus, neque mentis tabulis impressus. Hinc fit ut frustra ipsi evangelium teneant et famigerent; nam violatorum potius evangelii dogmatum rei fiunt, consequenterque impendens supplicium non effugient: convincuntur enim undique evangelii esse corruptores; quo quid scelestius esse potest aut irreligiosius? Sic ergo agentes, produnt se Christi et sanctorum osos, dirumque et implacabile bellum adversum hos suscepisse. Quam rem, quis-

que volet paulisper sapere, confitebitur. Illi quippe aegre ferunt et exandescunt, si quam vident Christi et sanctorum picturam aut imaginem; quoniam sciunt, quae his honorifice fiunt, ad ipsos repraesentatos devenire; sicut etiam spectantium mens, ad significantam rem incumbit. Prorsus hi neque abominarentur imagines neque destruerent, nisi hostili in archetypa animo essent, et hanc illis utilitatem inviderent. Pro viribus enim decertant, omnem lapidem ut dici solet moventes, et viam quamlibet tentantes, ut cultum hunc evertant: re enim vera gravis est ipsis Christus in imagine etiam spectatus. Nam prae oculis habere et spectare rem odiosam, et in memoriam revocare quod oculis demonstratur, grave sine dubio est; ideoque sedula datur opera, ut res molesta removeatur. Gr. p. 101.

Atque horum verba sunt, propemodum diserte clamantium *. “ Insidiamur **, iusto, quia incommodus nobis est, et operibus nostris contrarius, et improperat **, nobis peccata legis; diffamat delicta disciplinae nostrae. Nunciat se scientiam **, habere Dei, et filium Domini se nominat. Factus est nobis in coargutionem cogitationum nostrarum; gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est **, aliis vita ipsius, et diversae sunt viae eius. Tamquam nugae aestimati sumus ab **, illo, et abstinet se a viis nostris tamquam ab immunditiis. Beatum dicit finem **, iustorum, et gloriatur patrem se habere Deum. Videamus an sermones eius veritates sint, et tentemus quae ventura sint illi. Nam si iustus filius Dei est, suscipiet illum et liberabit de manibus contrariorum. Contumelia et tormento exproberemus illum, ut mansuetudinem eius cognoscamus, et eiusdem patientiam probemus. Turpi morte damnemus eum; erit enim inspectio eius ex eiusdem sermonibus. Haec cogitaverunt et erraverunt, neque sacramenta Dei sciverunt, neque mercedem iustitiae adamarunt, neque aestimaverunt praemium irreprehensibilium animarum. Quoniam Deus creavit hominem inextinguibilem, et ad imaginem sempiternitatis suae fecit illum. **, Haec aliquot novi ethnicismi assiduae, et iudaicae impietatis aemulatores, cum iisque certantes congerendis iniustissime contra iustum asperrimis et molestissimis contumeliis, odio adversus illum tumentes, immo vero putos Iudaeos operibus suis semet comprobantes. Quoniam igitur iustus et sanctus est Dominus, aequius est dicere, haec ad Christum merito, et non aliter, referri debere. Ipse enim est iustorum fulcrum, uti scriptum est, caput et primitiae cuiusvis iusti, iustitiae omnis fons, et totius sanctificationis praebitor; “ qui manifestatus est nobis ex Deo patre, iustitia, sanctificatio et redemptio **. **, Haec olim sapiens quidam, qui futuram adversus dominum nostrum ac Deum ab istis invidiam et rabiem eminens praevidebat, ceu providentissimus, et ad intelligendum atque sapiendum facilitate superne instructus, praecinebat recte et liquido, summam istorum malitiam divulgans. Quid enim non erant acturi hi miseri, cum in tantum vanitatis malitiaeque venissent, divini timoris et religionis in Deum inconsiderate prorsus obliti; ita ut ex praesentibus evidens fiat, quod si ipsis vivere contigisset quo tempore Christus humanatus, terrae incolis secundum carnem visibilis conversabatur, multo absurdiora adversus eum commisissent atque indigniora. Sed quia contra ipsum ita agere, tempore prohibente, non potuerunt, nunc contra eius imaginem iras effundunt atque furorem, in quam saevientes facinorosa impia patrant. Et mihi videntur audaacter clamitare, quod si patrum tempora * Sap. 11. 12.
* 1. Cor. 1. 30.
Gr. p. 105.

occupassemus, explessemus utique quidquid ipsi omiserunt, nostram simul strenuitatem roburque in opprimendo fortiter iusto demonstrantes, et illorum debilitatem et timiditatem coarguentes; nempe asperioribus cruciatibus atque iniuriis Christum adficientes, atque ita patribus imbecillitatis atque ignaviae crimen impingentes, quasi nihil omnino vel parum adversus Christum egerint. Quare iam tempus est, ut flagellatus ab his et contumeliis adfectus Christus dicat eis * : “ filii estis homicidarum; et vos implete mensuram patrum vestrorum. ,,

64. Ipsos autem dicentes audimus, dum suum in Christum odium pariunt: gravis est nobis Christus in imagine etiam spectatus. Quibusnam hi comparandi sunt? Aiunt pantheras, naturalem quamdam adversus hominem gerere iram, et in hominum praecipue oculos insilire. Qui ergo volunt ferae furori illudere, in charta obiciunt ei hominis veluti figuram; illa autem magno cum impetu ceu hominem chartam dilacerat, ibique suum hominis odium demonstrat. Sic et hi Christi odium adversus eius imaginem expronunt. Quia enim cum attingere corporaliter praesentem nequeunt, odio eius instincti, contra ipsius imaginem pantherae instar insiliunt, lacerantes atque corrumpentes. Quo fit, ut furor adversus eius simulacra, ostendat hos esse theomachos, et Christoque bellum indixisse. Adeo Christi Christianorumque res ab his spernuntur pessumque dantur, mores legesque et sacramenta, et alius recepta ac retenta apud Christianos traditio, antiquitate sua nobilis, ideoque apud recta mente praeditos venerabilis. Iam quisnam pius, Dei amans, et recta religione innutritus, non graviter ingemiscat et lugeat, cum sacras aedes divinaeque altaria violata videat et suffossa, suoque ornatu spoliata? Altaria, inquam, dehonesta et deiecta, profanisque manibus impiata, et Deo hostilibus linguis turpiter maledicta. Veluti si quis cernat in germinante et virente venustaque herba floridam eius gratamque comam desectam; vel in floridis hortis surgentium calicum coloratam variamque speciem a decerpentibus demessam; sic his etiam una cum ornatu aestimationem quoque et memoriam subtractam. “ Etenim ,, nulla templi ratio habetur quod simulacro non ornatur ,, ut quidam * e sacris religiosisque hominibus dixit. Quare non absurde aliquis dicat, haec instar mentis esse sacris templis, et maxime propria, non secus ac sacrificia et preces, et reliqua in ipsis fieri solita. Sed contra hos profanos nemo melius quam sacer psalmista precabitur * : “ Domine in civitate tua (supernam innuens Hierusalem) imaginem illorum, id est memoriam ipsorum, ad nihilum rediges ,, quandoquidem imaginem tuam atque memoriam ex aedibus tuis ac vitae consuetudine delere studuerunt. Insuper idem adhuc canat *, praesentes has nostras deplorans calamitates. O Deus, non venerunt gentes in hereditatem tuam, sed gentibus recordiores et infensiores, et qui adversus sanctos tuos maleficio superare illas contendunt; qui habitum quidem sacerdotalem gerentes, sed tamen lupum sub vellere celantes, contaminaverunt sanctum tuum; et altaria tua, Domine virtutum, deformitate ac dedecore repleverunt.

65. Sed videamus, si placet, quisnam hac in re sit istis scopus, quaeve causa, cur in tantum maleficii atque irreligionis devenerint. Aiunt ipsi alienos deos se adoravisse, suam damnantes idololatriam. Deinde palinodiam veluti canentes ne videantur sibi contradicere in iis quae antea male egerant, atque ita ignominiam

* Matth. XXIII.
31.

* Isidor. pelus.
ep. lib. IV. 73.

* Ps. LXXII. 20.

Gr. p. 106.

* Ps. LXXVIII. 1.

damnumque a se removeant, audent, quod ne amentes quidem, dicere; gloriam nempe atque honorem potius sacris aedibus hinc conciliari, ceu si idolis ipsas purgaverint, horumque ignominiam abraserint et eluerint, morbum morbo revera sanantes, et maiore quam antea nequitiae lapsu ruentes. Namque ut quisque peccans, ad defensionem promptus est, ita quisque irreligiosus ad se iustificandum paratus. Etenim pietatis subeuntes personam, impietatis nihilominus faciem denudant, dum sanctum nostrum cultum oppugnant. Nam latere multos moliuntur, quò noxae opinionem propulsent, nescientes graviore se atque acerbiores incurrere poenas. Dicit fortasse aliquis inter hos moderatior ad impietatem, facilem atque speciosam prætendens excusationem. ☞ Nos de medio tollendas curamus imagines, ☞ ne qui fortasse simpliciores ac rusticiores, id quod opus est nescientes utpote ☞ ineruditi, circa inanitem materiam errent, in hac mentem sistentes, nihilque ☞ præter rem visam imaginantes. ☞ Cui rectae religionis defensores dicent: si tu pie temet gereres, et conveniente ratione incolumnia sancta serbares, haberet credibilitatem aliquam sermo tuus. Namque oporteret docere ignaros ac manu-ducere, ita ut debitum exhiberent honorem, neque extra honesti officii dignitatisque fines excurrerent. Sed nihil horum a te fit. Nam si cerneres haud convenienter honorari imagines, oporteret rectiore modo eas honorare. Non enim quia rudes male, ut hoc concedamus, rebus sacris utuntur, idcirco eas contemni aequum est. Nam neque quia caelum nonnulli et caelestia male venerati sunt, creatori oppositentes creaturam, propterea depreianda sunt Dei opera. At enim tu turpiter violas, conterens confringensque et pedibus calcans sacras res. Nonne tibi uritur anima, dum sacra cremas? non tibi inflammatur et colliquescit mens? et dum impie manus altari inferis, non obstupescis? Hinc fit exploratum, te vitioso circulo in temet recidere, atque ut canem ad proprium vomitum reverti. Et illorum quidem improbitas ac stultitia ita se habet.

Gr. p. 107.

66. Interim porro veritatis ratio, ceu lux, cordatis hominibus explendescit. Nam sanctae imagines, quibus sanctorum memoria nobis refricatur, et sacrae sunt, et eos qui sanctas has res colunt iuvant gratiaque cumulant. Sicut e contrario impurorum res impurae sunt, et impuritate homines obruunt. Par enim rei utriusque effectus. Honorant itaque sacras aedes imagines, non ignominia inquinant, sicut quidam theologorum patrum sublimiter divinitusque philosophatus est (1). Quam vero sit impia atque absurda istorum oratio, hinc quoque patefaciemus; illud ante omnia dicentes, quod ne ipsi quidem, ut puto negabunt, nisi forte corde ac mente a recto prorsus officio recesserunt. Dicimus itaque mosaicam legem a Deo datam fuisse hominibus, ut esset tamquam paries interpositus sæcernens atque distinguens quae quaqueversus sparsa erant et infinite distantia; atque a deterioribus, noxiis, falsisque nominis diis abominationis et vanitatis avertens, transferens autem atque convertens ad meliora et incomparabiliter excelsiora, verique Dei notitiam edocens. Et permittens quidem Hebraeis interim irrationalium animalium sacrificia, propter legi subditorum infimitatem, et continuam ad peius proclivitatem, nec non propter veterem victimas immolandi morem; sed tamen ea ratione conformans ad obedi-

(1) Fortasse intelligitur idem Isidorus pelusiota paulo ante laudatus.

tiam ac docilitatem, ut pedetemptim ad perfectiora profitenda excitati, ad meliorem divinioremque vivendi rationem immutarentur.

Sed quoniam lex nihil absolutum effecit, sed iram potius ob transgressiones operata est, non propter mandatorum gravitatem, sed ob transgressorum malitiam; infirma enim erat, quia omnes sub peccato erant, ipsa autem ad peccatum dignoscendum ducebat, unde naturae infirmitas coarguebatur, et ad peccandum proclivitas; ideoque egebat homo perficiente se, et ad meliora traducente; propterea quod erat impossibile legi, in quo infirmabatur, Deus filium suum mittens, peccatum condemnavit *; iustificati enim fuimus in Christo per fidem. Id enim perfecit gratia, Verbo in terras adveniente, et per carnem cum hominibus conversante. Hinc de peccato redempti fuimus, et omni diabolico errore ac fraude expediti, atque ab adoranda creatoris loco creatura retracti, et ipsum solum omnium Deum venerari edocti, eique congruum cultum famulatumque exhibere. Igitur Christi gratia religiosam in nobis perfectionem et cumulum innovavit, legis defectum supplens. “ Non veni, inquit Christus, solverè legem sed adimplere *. „, Iam id quod perficit, quantum superet id quod perficitur, nemo non videt. Sine dubio enim quod est deterius a meliore benedicitur, et illo quod ministrat excellentius est id quod dignitate praecinet, quantum scilicet praestat operi auctor, et domui architectus, et luto figulus. Quia “ lex per Moysen data est, gratia et veritas per Iesum Christum facta est; qui nos sibi filios fecit, non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, sed ex Deo genitos in Spiritu „, clamat Iohannes magna veritatis vox *.

67. Cur porro haec dicimus? Quia nempe si lex est sancta, iuxta Pauli divinam locutionem *, et mandatum sanctum, quae alioqui multo gratiae inferiora videmus, gratia ipsa quanta est! Et si lex praestat idololatriae, gratia quae legem longe superat, quomodo nunc ad idololatriam revolvetur? Quomodo qui potestatem acceperunt filios Dei fieri, idololatriae criminationem perferent? Noluerunt stulti intelligere ut bene agerent. Isti mihi videntur simile quid agere homini, qui de mundanis tractans elementis, vera quidem esse fateretur tum ignem tum aquam, extrema cuiusque rei, et qualitatibus invicem contraria ponens. Et aquae quidem calorem ariditatemque tribueret; igni autem frigiditatem atque humiditatem adsignaret; medium inter haec aërem introduceret calidum simul et humidum. Deinde putans se horum qualitates examinare, secundum quod invicem congruunt vel dissident, ratiocinaretur inscite et insipienter, non suum cuique proprium tribuens, sed in unum idemque congerens res repugnantes et insociabiles, et quae alterutri extremo sunt propria, ad alterum trahens, ultra fines rei intermediae excurrens, ignis qualitates aquae attribuens, calorem et ariditatem aquam esse existimans. Quia igitur qui talia ageret risu dignissimus foret, manifesta in re sensibilibusque errans: hi qui divinae gratiae idololatriam oggerunt, quanto magis sunt ridiculi, vel potius quanta impietate atque atheismo scatere merito credentur, dum haud in parte aliqua, sed in re potissima, quaque nulla est sublimior, sanctam nostram et immaculatam religionem laedunt? Sed o divina ultio quam nihil latet, nihil corrumpit, quaeque omnia pervidet, omnia observans visibilia et intellectualia! o abyssus divinorum iudiciorum inenarrabilis! o Dei patientia et longanimitas inscrutabilis!

* Rom. VIII. 2.

* Matth. V. 17.

Gr. p. 108.

* Ioh. I. 13. 15.

* Rom. VII. 12.

Quousque, quaeso, iram tuam adversus impios cohibens, praesentia tolerabis? quandonam peccantium in te facinora merito iudicio persequeris?

63. Audi, caelum; auribus percipe, terra; et universa creatura, adtende. Lex sancta, et mandatum sanctum iustum bonumque. Recte. Atqui si haec sancta sunt, quae obscurius et arctius, et tamquam sub velo littera et umbris divinam notitiam nobis aegre ostendunt, quanto sanctior diviniorque erit gratia, quae nobis a Deo Verbo confertur? incomparabiliter legi superior, evidentiusque et sublimius Trinitatis nobis manifestationem in spiritu ac veritate faciens, et unius tantummodo Dei veram sinceramque tradens edisserensque notitiam atque cultum, atque in meliorem regenerans per Spiritum adoptionem, regnique caelorum spem aperte annuncians. Sed gratiae hostes cuncta haec idololatriae instar traducunt. Tanta quippe est improbitas illorum absurditas! Sic in inconsiderata et vana ex infelicibus consiliis delapsi, a debito ratiocinio deerrant! Insuper lex umbram futurorum bonorum gerens, non propriam rerum imaginem, annuis ipsis sacrificiis, quae perpetua offerebantur, numquam potuit oblatores perfectos efficere; quare et incessanter fiebant. Sed tamen lex sancta erat, etiamsi adsecras suos haud perficere poterat. Et mandatum sanctum, etsi umbram tantum tenebat futurorum, non propriam rerum imaginem. Res vero ipsae, quarum lex umbra erat, id est gratia et veritas, quae per Iesum Christum contingere, quid sint, novi ethnici blaterent. Deinde lex nihil perfecit, sed sancta tamen erat; Christus autem qui una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos * (is enim fidei nostrae est consummator, in quem respicimus), Christus, inquam, quid? Hunc novi Iudaei crucifigant.

Gr. p. 109.

Cetera quae sint videamus. Sed enim ad Pauli locutiones redeundum est; et legis sacerdotibus eorumque ministeriis quanto sublimior sit et excellentior cultus noster, quantum licet, accurate contemplerur *. " Nam constituti sub lege sacer-
 ,, dotes, quoniam et ipsi circumdati erant, utpote homines, infirmitate, non pro
 ,, populo solo sed etiam pro se ipsis legalia sacrificia offerebant *. Noster vero pon-
 ,, tifex et confessionis nostrae apostolus, non habet necessitatem sicut illi, prius
 ,, quotidie pro suis peccatis hoc facere, deinde pro populi. Hoc enim fecit semel
 ,, se ipsum offerendo, seditque ad dexteram maiestatis in caelis, praecursor pro
 ,, nobis ingressus in interius tabernaculum, pontifex aeternus factus secundum or-
 ,, dinem Melchisedec. Et illi quidem plures erant, quia morte prohibebantur per-
 ,, manere; ipse autem quia manet in aeternum, intransitivum habet sacerdotium,
 ,, unde salvare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum *. Et illi qui-
 ,, dem exemplari et umbrae deserviebant caelestium, et per annum introibant in
 ,, sancta cum sanguine alieno; hic autem melius sortitus est ministerium, quanto
 ,, melioris testamenti mediator est, bonorumque futurorum pontifex, propter maius
 ,, et perfectius tabernaculum non manufactum; neque per sanguinem hircorum et
 ,, vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta sanctorum,
 ,, aeterna redemptione inventa. Idem enim erat et sacerdos et victima. Atque
 ita nobis revelavit sancta, caelestes ianuas cunctis aperiens, gradibiles, facile ad-
 hibiles, immo et penetrabiles efficiens.

* Hebr. X. 11.

* Hebr. V. 2.

* Hebr. VII. 27.

* Hebr. VIII. 5.

Quanta est itaque personarum differentia, Christi scilicet et Aaronis, qui in-
 vicem prorsus distant! et inter quos immensum infinitumque est intervallum! Ibi

Gr. p. 110.

animalium irrationalium sanguis offerebatur, heic agni immaculati, qui tollit mundi peccatum, sanguis offertur. Insuper foederum quoque et tabernaculi differentia est; illa enim erant temporalia et manufacta et aevo consumenda, nec ullam stabilitatem habentia, atque ut nihil taceam, iam antiquata sunt et vieta, ideoque etiam abolita: haec autem neque manufacta nec temporalia, sed perpetua ac sempiterna, renovata semper et recentia, cessantia nunquam, neque minuenda vel corrumpenda. Superest ut differant cultus etiam et victimae: namque illae crassiores erant et carnales, et tamquam in figuris res futuras et ipsam veritatem in antecessum charaxantes describentesque, necdum perfectionem adeptae. Nostra autem sacra in spiritu ac veritate peracta, perficiunt eos qui offerunt Deo sacrificium laudis, per quae sine pausa clamant abba pater. " Nam si fuisset, inquit, perfectio in levitico sacer-
 ,, dotio, populus enim ab eo legem accipiebat, iam opus non erat alium iuxta or-
 ,, dinem Melchisedec exurgere sacerdotem. Quoniam lex nihil perfecit, sed intro-
 ,, ductio est melioris spei, per quam Deo appropinquamus *. ,, Neque sacrificia
 * Hebr. VII. 12. ,, vel oblationes poterant secundum conscientiam adorantem perficere. " Deinde, san-
 ,, guis quidem taurorum et hircorum, et cinis vitulae inquinatis aspersus, sancti-
 * Hebr. IX. 13. ,, ficant quod adinet ad carnis emundationem *. ,, Sed Christi sanguis purgans
 a mortuis operibus conscientiam, ob serviendum Deo viventi ac vero, quid demum
 ab inimicis esse existimabitur? Num neque sanctificans neque purgans? Prorsus
 audebunt dicere hi impuram conscientiam gerentes, et in mortis operibus versantes:
 sanguis eius super nos et super filios nostros. Haec isti dicant et agant; nos
 autem ad reliquam sermonis partem pergamus.

69. Habebat itaque, inquit, prius quoque testamentum cultus iustificationes. Quatenam vero haec et quales? Lucernam habebat et mensam, et panum propositionem. Quomodo autem appellabantur? nimirum sancta. Nostrum vero tabernaculum quodnam est? quomodo ab inimicis gratiae Christi denominatur? Nempe longe melius illo et sacratius. Quid enim aliud dicere oportet, nisi quantum figuris et umbris veritas, et illis qui sunt intermedii ille qui dividit, dignitate praestat? Atqui ab his tabernaculum nostrum quomodo appellatur? Profecto laud sanctum, proli blasphemia! sed piaculare atque impurum; neque iustificationes cultus habere, sed idololatriae speciem. Hi sunt Deo hostilium linguarum ausus, quae ne pari quidem cum lege honore gratiam adficiunt, sed inter turpissima atque abominanda reputant. Atqui illic quidem mediator et minister erat famulusque et servus Moyses, heic autem Moysis herus, et omnium dominus, et sanctarum rerum minister verique tabernaculi, quod Dominus, non homo, statuit; qui et illic legem tulit, et heic mediator est idem factus nostri similis homo. Et illic pontifex Aaron et Aaronis stipatores, heic autem ipse dominus Iesus Christus, primus magnusque pontifex prout nos confitemur et credimus. Et illic quidem lucerna ex auro confecta hominibus in umbra ac lege versantibus praelucens; heic autem lux vera quae in mundum advenit, quam tenebrae quidem persequuntur, non tamen comprehendunt, sed illuminat omnem hominem venientem in mundum, splendetque ambulatibus in luce ac splendore gratiae. Mensa illic ex lignis imputribilibus confecta, auroque puro illita; heic ex materia quidem apud nos pretiosiore, sed quae ab ipsa divina victima sanctificatur, et sancto irradiatur Spiritu, in qua mysteria adorationis in spiritu

ac veritate confiunt. Porro et unusquisque fidelium facere potest spiritalem mensam cor suum, si modo accuratissime everrat ac purget, ut superveniens Verbum pure recipiat; quod intellectualiter in ipsa requiescat, et mystice manducetur. Et panis quidem illic azymus cum lactucis sumebatur ab iis qui herbam edere in typico paschate iuebantur, ceu opsonio quodam herba conditus. Heic autem descendens e caelo Verbum cibum immortalitatis datorem hominibus suppeditans, per quem vitam aeternam participant. Idem massam nostram fermentavit, et ad proprium divinitatis splendorem immutabiliter transtulit. Et illic quidem brutorum animalium immolatio et caedes, quorum sanguis adstantibus irrorabatur, atque ad corporis purificationem et emundationem adpergi solebat, et sacrificantibus boves aut oves, partes quae iustificationem officio fungerentur, dari iuebatur. Heic autem immolata apud nos praeclara victima, cuius purissimo pretiosoque sanguine consignamur, et omni ruga ac macula animae corporisque purgamur. Si ergo symbola sancta, quid ni res ipsae, quarum illa sunt symbola, non sint omnino sacratiores atque sanctiores? Sed quoniam non intellexerunt insipientes, neque dicere sciunt quae-
nam communio Christo cum Belial, aut luci cum tenebris, vel quae conventio templi Dei cum idolis (nondum enim sinceræ nostræ fidei, traditæque nobis a patribus dogmatum rectitudinis, et inspiratæ scripturæ scrutandæ cura ipsis fuit) idcirco idolium non verentur nostram medelæ officinam appellare. Sed pedem referentes rursus ad tabernaculum veniamus.

Post alterum, inquit, velum tabernaculum erat; in quo, præter cetera, erant etiam arca, et propitiatorium, ipsa quoque de imputribilibus lignis fabricata. Auro autem purissimo erant cooperta, et sancta sanctorum appellabantur. Nostrum vero tabernaculum sanctis illis sanctorum sanctius est et divinius, et arcae quidem loco SANCTISSIMAM ET VIVIFICAM SERVATORIS NOSTRI CHRISTI CARNEM CONTINET (1); quæ ab arca illa veluti lignis imputribilibus denotabatur, quibus nobis impeccantia tamquam in umbra significatur, et quod ad immortalitatem impassibilitatemque translati sumus; quandoquidem uniti Verbi virtute, quod mortem destruxit, et corruptelam abstulit, ad inferorum regiones semet conferens, apparuit morti superior; et in corruptivis locis posita, incorruptibilitatis gloriam inde retulit; et auro veluti splendidissimo, divinitate substantialiter unita, cooperta atque illustrata. Propitiatorium item nobis ipsum Christum Deus pater posuit; ipse enim est propitiatio nostra. Sic enim pater nos dilexit, misitque filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Sed quid hæc, apud mente corruptos, et animam peccato mortuam gerentes? Reverentia ac metu, et de rebus sanctis silentio, honor sæpe præstandus est. Ipsi tamen pro consueta sua loquantur audacia. Age vero nobis ad hunc locum provecis, non alienum, visum est addere huic sermoni, etsi id nonnulli paulo extra propositum fieri putabunt, pauca quaedam videlicet de iis quæ in tabernaculo erant disserere; quæ insipientium vecordiam et impietatem coarguent, fidelibus autem et veritatis suppetias ferre apparebit.

Gr. p. 112.

70. Dictum est igitur ab apostolo *, supra arcam Cherubinos exstitisse gloriæ, * Hebr. IX. 6. propitiatorium obumbrantes. Cui contradicens alicuius oratio ita dicet. Quid ais,

(1) En carnem Christi dicit Nicephorus, quam adhuc hodierni hæretici dicunt panem esse, et carnis figuram.

o Paule? hi sunt Cherubini? Quosnam hos esse audimus? Num illos, qui principem et Deo proximum, beatorumque et supercaelestium gubernatorum sortiti sunt a Deo gradum et ordinem; ut iuste admodum egregium gloriae tributum illis reddatur, ceu Deo proximis, et principaliter inde fulgentibus et immateriali illo et eximio splendore ornatis? Minime gentium dices. Quid ergo erunt? Si tibi volenti est, dic aperte et horum fac nobis accuratam expositionem, crassam nostram mentem ac materialem ac deorsum vergentem, ad simplices divinasque, quantum nobis licet, deducens contemplationes, a quibus tibi usque ad tertium caelum raptus et ascensio initiato contigit. An fortasse etiam divinius aliquid quam ipsi Moysi ac sublimius ostensum fuit, quod et divinitus edoctis discipulis tuis irradians reliquisti ad excellentius * magisterium illorum, qui tantarum rerum cognitionem capere valent? Dices enim hoc ferme modo, ut non dubitamus, nempe sacros Cherubinos, ideo quod sine specie sunt, humanae minime naturae esse conspicabiles. Et tamen potentiae sunt incorporeae, sanctissimae, Deum circumstantes, et primitus ex Deo effulgentes, primae lucis ministri, intellectuales spiritus, vel * ignis veluti immaterialis et incorporeus: “ qui facis, inquit psalmista, angelos tuos, spiritus; et ministros tuos, ignem urentem *. „ Communiter enim hoc parique modo de caelestibus cunctis potentiis dicitur, quae natura propria ut immortales sint et interitui non obnoxiae, a creatoris beneficio habent. Illi autem quae arcae supervolant, et alarum suarum umbra propitiatorium obvelant, materialis utique sunt substantiae et corporis. Namque auro purissimo constant, malleo tornoque et humanis manibus, superna sapientia atque arte adiuvante, optime elaborati, egregiis et bene deductis laminis fabricati. Ideo variis quoque formis praediti creduntur.

Addes etiam, ut orationem eleganter facias, Cherubinos illos, quibus proprie hoc nomen inhaeret, substantias esse intellectuales et intelligibiles, quae ex suprema et omnium auctrice causa, sempiternam et intellectualem vitam habent, substantialiter hanc ipso intelligendi actu accipientes, virtutes intellectuales, vires enhypostaticas, mentes supramundanas, quae immateriales, impassibiles, et incorporeae esse intelliguntur, quaeque ultra mundanos fines intelligunt omnia simpliciter et sub una specie cuncta, quae ex Deo effulgent, eodem tempore unoque mentis intuitu. Sed et multis oculis instructi traduntur, quia nempe ad Deum respiciunt, et quae ipsis continenter inde revelantur, immediate contemplantur. Cum autem simplices sint et absque specie, cuilibet formae ac figurae superiores sunt eiusque incapaces. Quatenus autem immateriales incorporeique intelliguntur, dimensione carent et sunt impalpabiles, quantitatem, magnitudinem, qualitatem nullam habent, ideoque corruptibilitatis expertes, et omni mutabilitate immunes. At illi qui constituti sunt in tabernaculo Cherubini auro elaborati, neque mentes sunt, neque intellectuales, neque cogitant, neque sensum habebant, nihilque horum sunt. Item vita et vi quavis atque efficacia carent; sed corpora sunt materialia, etiamsi illorum lamina de purissima splendidaque materia est. Hi ergo cum sint corpora, materiaeque et forma constant, merito et conformantur et figurantur, unde fit ut neque absque corruptibilitate et mutabilitate sint. Cumque triplicem habeant dimensionem, quantitate praedita sunt, et mole ac qualitate comprehenduntur.

Praeterea in sanctissimis Cherubinis etiam motus est; moventur enim dum

intellectum exercent, et in amando Deo continenter constanterque sine pausa agitantur, et ad Deum indeclinabiliter tendunt, et divini radii splendores absque intermedio et ex primigenio fonte suscipiunt: tum etiam quia invicem concurrunt et recedunt, atque ad res sibi subiectas prodeunt, providendi causa et benefaciendi. Namque et egentes sui respiciunt, et manducunt diriguntque ad divina ac sublimiora. Ceteroquin et stabiles in semet ipsis sunt, quatenus constituti sunt in immobili ad Deum respectu, et a suo eximio habitu constantiaque non discedunt, sed in eodem semper manent invariabili bono atque versantur. At vero his materialibus neque motus inest, neque processus sive intellectualis sive sensibilis, neque inclinatio ad aliquid, vel impetus aut voluntas; sed intransitivi sunt et immobili; atque ut moveantur, alienis viribus indigent. Stant igitur ubi constituti fuerunt et collocati: neque hanc ipsam stationem ipsi sibi curarunt; sunt enim inanimés et sine sensu, et homine indigent qui se statuât et firmet, ubicumque is demum volet. Iam veris Cherubinis sermo quoque inest: nam reapse sunt sermonales, non quomodo noster sermo est, physico vitali spiritu, per vocis organa prodiens articulatus, et aëris percussione formatus, atque ad audientium sensum ac susceptionem delatus; sed quia ipsi immateriales, incompositi, simplices, incorporei, inter se invicem circumaguntur, et mutuo cogitationes agnoscunt, et sermone tacito inter se intelligibilis communicant quam alio quoque exteriore sermone fit.

Gr. p. 114.

At isti nostri quia sunt ex aurea lamina, et exanimi materia irrationalique constant, irracionales sunt; et si de his ratiocinari velimus, irracionabiles nos videamur. Illi divinam lucem affluenter participantés, ad divinam speciem et imitationem quantum licet conformantur, atque ad similitudinem divini archetypi intellectualiter sublimique modo se intendunt. Isti vero splendorem illum tantummodo participant, quem ipsorum habet materia, dissimilem tamen habent ab archetypo formam. Et in illis nomen ipsum, eminentiam scientiæ nulli creatæ secundam demonstrat, nec non redundantem sapientiam (1), propter uberem ex divino fonte luminis diffusionem; unde vis contemplandi confit, quæ ad omnimodæ theoriæ ac scientiæ altitudinem mirifice extenditur, divinaque pulcherrima luce completur. Hinc ipsi etiam illucet primitus initiatio a divina potentia, ad præcognitionem procedentium illinc sapientium doctrinarum, ac theurgicæ scientiæ participes prout fas est effecti, divina multa et excelsa sublimiter cognoscunt; cibusque illis est simplicium beatarumque illuminationum splendor, qui proxime ipsi et primitus ex supremo radio illucescit: atque ita excelsum supermundialium mentium, ceu Deo plurimum similes, gradum tenent. Unde et theologicæ scientiæ a sublimi Dei essentia participes in primis facti, eandem ad infra se positos deferunt. Sunt ergo divini silentii manifestatores, dum in se ipsis patefaciunt supremi omnium arcani ineffabilem naturam; divinamque bonitatem incessanter resonanterque sacro illo celebrant theologiæ trisagio hymno. At enim hi nostri ceu manu facti, nudam so-

(1) S. Augustinus de diversis quaest. lib. II. 3. explanans illud Pauli I. Cor. XII. 8: *alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, ait: in hominibus solet discerni a sapientia scientia; in Deo autem non sunt hæc duo, sed unum. Et in hominibus quidem hæc ita discerni probabiliter solent, ut sapientia pertineat ad intellectum æternorum, scientia vero ad ea quæ sensibus corporis experimur. Sed licet alius aliam differentiam proferat, nisi tamen diversa essent, non sic ab apostolo distinguerentur.*

Iamque habent appellationem, nullaque consecratione aut scientia aliisve, quae dictae sunt, dotibus pollent. Insuper illi, supremae potestatis imagines sunt, arcanam et invisibilem lucem in se demonstrantes, et divinae illi quoad fieri potest assimilati, totumque divini fulgoris radium mire in se recipientes: idque sunt consequenter per imitationem, quod ille est principaliter atque essentialiter qui communicat: nimirum sunt lumina secunda, hominum amantissima, speciei optinae, primariae lucis splendores puri immaculati, similitudinem cum prima splendidissima specie egregie prae se ferentes. Et quidem etiam agnoscunt, se non sua solum intellectualia, verum etiam sensibilia etsi non sensibilibus comprehendere, pro haerente sibi divinae virtutis scientia, immaterialiter et intellectualiter rebus agnitis. At hi ex auro facti, imagines sunt imaginum evanidae prorsus et dissimiles, multumque ab exemplari causa dissidentes. Nihil itaque sciunt. Qui enim possent, cum tales sint, atque ita se habeant? Etiamsi valde sunt elaborati atque politi, lucidosque splendores et fulgores scintillantibus radiis emittunt. Unde igitur et quam ob rem hi dicti sunt a te Cherubini, siquidem nullo substantiali modo supermundiales illas potentias participant?

Non est meus hic sermo, neque a me primo talis appellatio his excogitata fuit atque imposita. Moysis est Deum videntis et legis latoris haec vox, olim inventa, et a sacris litteris testimonium antiquitatis habens, quae fidem ei facile faciunt. Quod si verius dicendum est, Dei vox est proprio famulo mandantis, quo tempore prisca illius tabernaculi delineabat ei atque demonstrabat aedificium. Nam quia caelestium aliquot ordinum evanidas quasdam imitationes ac umbratiles similitudines figuris expressas tabernaculum habebat; "cura enim, inquit, ut omnia facias iuxta", exemplar tibi in monte ostensum *; ,, ut se Cherubinatorum quoque dominum communis Deus demonstraret; et quemadmodum absque ullo intermedio ac primitus illuminati, ministeria in caelestibus famulanter exhibent, et beneficos divinae providentiae fluxus ceteris infra se positos communicant, eodem modo in his quoque terrestribus per imitationem illorum quibus assimilantur, divina indulgentia factitatum comperitur. Hoc a legislatore curatum fuit, hac ratione opificium illud fuit ordinatum. Illinc enim visiones is excipiebat, qui Dei videndi compos fiebat. Iam enim ei commissa erat administrandi populi cura, ducatumque gentis et principatum gerebat. Scriptum est itaque in editis post arcam conditam mandatis, apud sacrum librum cui exodi (egressus) filiorum Israelis titulus est, sic praecipiente

* Exod. XXV. 10.

* Exod. XXV. 17.

Deo *. "Facies et propitiatorium de auro mundo: duos cubitos et dimidium habebit longitudo eius, et cubitum ac semissem latitudo. Duos quoque Cherubinos, aereos productiles facies, eosque impones utrique lateri propitiatorii. Fiet Cherubinus unus in hoc latere, et Cherubinus item unus in altero latere propitiatorii. Facies, inquam ambos Cherubinos super latera illius. Et extendent Cherubini alas suas desuper, obumbrantes propitiatorium; et ipsorum vultus mutuo respicient. Pones autem propitiatorium super arcam, et in arca testimonia quae tibi dabo. Illinc ego tibi innotescam, tibi quoque loquar de propitiatorio, de medio Cherubinatorum duorum qui super arcam testimonii erunt, iuxta omnia quae mando dabo per te filiis Israelis. ,,

* Exod. p. 116.

Aures pandant surdi, mentem advertant amentes. Dei haec sunt voces atque

mandata. Neque est quod dicant: Moysis hoc fuit opus, humanus cogitatus, artis nostrae opificium; nam Deo volente ac praecipiente id actum fuit. Quis dubitet? Videant sane nullum heic esse aenigma, nihil obscurum, nihil obliquum vel in allegoriis positum. Hi inanimés, sensu vacuú, prorsus immobiles, ex inanimi atque irrationali materia compacti, caelatura tantum et splendore materiaeque puritate et artificis sapientia praestantes, hi inquam eadem qua sanctissimi Cherubini, vivae scilicet, activae et perpetuo se moventes potentiae, appellatione ab universali Deo donati fuere: non Cherubinatorum ícones, non similitudines, non expressas figuras appellavit, sed eodem prorsus nomine usus est dum praeciperet Deus, puroque et diserto vocabulo Cherubinos nominavit. Pudorem incutiat incredulis, recusantibusque veritatem dictorum sectari, Cherubinatorum nomen septies hoc loco usurpatum et pronunciatum, et honorabili apud inspiratam scripturam numero (1) insignitum; ut tum pronunciantis summa auctoritate, tum numeri nobilitate, res haec utrimque sit inviolabilis. Si ergo Christianorum instituta hi miseri respuunt, Iudaeos saltem imitentur, ne forte his quoque increduliores appareant et contumaciores. Numquam enim ausi sunt Iudaei Cherubinos idolorum nomine dehonestare, etiamsi divinae religionis saepe obliti, idola errore decepti coluerunt. Hi, inquam, honorabiles omnino apud eos venerandique fuerunt; immo adeo venerabiles, ut mortalium nemo metu ac religione ad haec sancta accederet; namque in priorem quidem tabernaculi partem ingrediebantur semper sacerdotes ad sacra faciendá, quia pars haec adibilis erat multis ac facile patens. Verumtamen penetralia post illam, nullo pede calcari poterant, nisi quod pontifici maximo semel in anno ad legales ritus illic exsequendos ingredi licebat.

Ideo sanctissimae hae potentiae divino mandato figurantur. Idcirco eodem sanctorum archetyporum nomine appellantur, hi qui super propitiatorium constituti sunt aurei Cherubini; meritoque nobis exhibentur rerum forma carentium formae, et non figuratarum figurae. Ita ut recte dicendum sit, secundum edoctos a Deo patres nostros, inclytosque ecclesiae duces, quod cum sit impotens proportio nostra ad intellectuales theorías absque intermedio comprehendendas, egeatque propriis et naturalibus introductionibus, quae comprehensibiles nobis exhibent formas obiectorum sine figura ac supernaturalium; est utique hoc divinae bonitatis paternaeque erga nos providentiae beneficium, ut supercaelestium potestatum figuratis in symbolis mentem nostram sustollentibus demonstrét beatitudines, materiali manuductione utendo ad suarum proprietatum imitationem et contemplationem. ☩ At enim, ☩ inquit adversarii, concedatur sane tabernaculi Cherubinos a Deo suam accipisse appellationem; undenam tamen ipsis gloriae maiestas adtribuatur? ☩ Primo scilicet, quia Dei praeceptum est; quicquid autem mandat Deus vel facit, id est venerabile: nihil enim frustra aut vanum ab eo procedit. Hoc comperire quisvis potest in ipsa cosmogonia expressum: “vidit enim, inquit, Deus; et ecce, omnia erant valde bona *.” Deinde quid ni sint hi gloriosi, unde Deus et apparet et agnoscitur? Quid enim divina statione gloriosius? vel quid illustrius locis, in quibus ipse ea qua vult ratione residet? Undenam Sinai monti gloria, et reve-

Gr. p. 117.

* Gen. 1. 21.

(1) Dicit *septenarium*, in sacris bibliis celebre, de quo peculiariter scripsit Philo.

rentia, atque accedendi interdicitio conflata fuit? Cur Moyses dum terram a Deo calcantem contingeret, audiit " locus in quo consistis, terra sancta est *? ", iussus simul terrenis carnalibusque semet exspoliare; quod inter alia ostendit, calcamentorum detractio.

71. Cur, ut alia praetermittamus, Hierosolymorum veneranda sunt loca, in quibus diversans Servator et illa magna divina opera fecit, et passionem pro nobis pertulit, cur inquam omnibus amabilia et exoptatissima sunt? Quod autem nomen quoque quibusdam rebus impositum, nobilitatem impertiri queat et gratiam, audiamus Dominum in evangeliiis dicentem *; " qui recipit prophetam in nomine prophetae, mercedem prophetae accipiet. Et quicumque propinaverit uni ex his pusillis frigidae poculum, tantum in nomine discipuli, amen dico vobis non amit, tet mercedem suam. ", Ergo etiam Cherubini dum idem ac illi caelestes nomen gerunt, gloriam quoque corundem participant. Discant hi profani et rudes contractam ex vi nominis gratiam atque efficaciam. Sic enim etiam sacra apud nos templa atque aedificia gloriosa sunt et venerabilia, quia Deo dicata, et quia nomen eius in his invocatur, simul illic comitante sanctorum reposita in iis memoria. Illud quoque animadvertendum, quod si illa quoque deteriore loco posita, nempe in priore tabernaculi parte, sancta nihilominus dicebantur, quum alia interius recondita sancta sanctorum vocitarentur, haec quae illis coexistebant et connumerabantur, quanto meliore loco habebantur et in gloria erunt? Quod si ignominiae heredes his contradicent, iam superest illis ut ne Moysis quidem faciem glorificationem existiment.

Quinam ergo credendum? Moysi ne ac Paulo qui Dei videndi digni habiti sunt, et quibus sublimis theologiae mysteria concedita fuerunt, an istis qui ex fimo loquuntur adulterina et male olentia deliramenta, et ex spuria mente proiectos insanorum crepituum temerarios abortus? Si ergo Paulo non credunt, ita de his disserenti, utpote Christiani; si ne Moysi quidem, tamquam Hebraei; si denique nec ipsi Deo, ut Graeci aut barbari; multo his omnibus irreligiosiores et sine Deo sunt. Haec autem ceu per compendium disseruimus. Iam enim nonnulli ex his a fide apostatis, postquam haec ad exemplum imaginis Servatoris nostri a piis adsumpta fuerunt, conviciari simul et despiciere hi Deo odibiles non distulerunt, maledicta multa effutientes, et omni irrisionum et contumeliarum genere res a Deo mandatas obruentes. Si ergo famulorum figurae, divinatorum inquam Cherubinarum, nam et hi Dei famuli et creaturae apud magnum apostolum cunctosque recta religione imbutos habentur; si inquam hi praedictis modis gloriosi sunt et dicuntur; dicant nobis amentes isti cur omnium regnatoris, qui etiam Cherubinarum dominus est, et universae creatae rei dominator, sacra imago reprobabitur aut contemnetur? immo potius cur in honore summo ac gloria non habebitur? Profecto qui debitum maiori obiecto honorem subtrahit, neque illum saltem qui minori convenit exhibet, quantam meretur reprehensionem? Quid ni is summa nequitia plenus sit? Haec neque animo imbecillis et lingua impeditis, neque recte valentibus loqui, in mentem venit. Verum enimvero contumelia quoque omni haec adficere, id ne manifestae quidem insaniae morbo laborantes facerent. Attamen sacri Cherubini, cum simplices sint et immateriales, sine specie ulla aut figura, ideoque

* Exod. III. 5.

* Matth. X. 41.
42.

Gr. p. 118.

incorporei, loco sensibili circumscribi suapte natura nequeunt, sicut antea iam diximus. Nam si quandoque in corpore divos angelos apparuisse aliquis audierit, nihil aliud arbitretur, nisi quatenus tali cum specie ad sibi commissum ministerium incumbebant, terrae incolis consulendo; propterea quod invisibili natura praediti, symbolica sub figura conspiciendos se dabant. Qua ratione etiam in loco, quatenus non alibi oraculum reddunt atque operantur, existere dicuntur; nam ubique esse, solius divinae et omni notitiae imperviae Dei naturae proprium est (1). Id tamen, quominus angeli sint incorporei, non vetat. Nec certe oportet existimare, ferinis quibusdam beluinisve formis, vel alatis avibus, supermundialium virtutum substantiam esse exprimendam. Et tamen divinis nutibus, quia Deus sic voluit, cuius in conspectu omnia facilia ac levia videntur, et picti fuerunt angeli et ficti.

Christus vero Deus noster, qui paupertatem nostram sibi induit, atque hanc crassam materialemque de terra sumptam gestavit carunculam, corpus inquam humilitatis nostrae, servique formam sibi univit, corruptibilem, delineatam, et circumscriptam, cur non pingetur aut circumscribetur? Quatenus itaque apparuit similis nobis homo, et in corpore incolis terrae conspiciendum se obtulit, et conversatus est, utique pingitur et figuratur, quum nullus modus cogitari possit, quo unita ei semel hypostatice caro, picturae causa, separari ac dividi a divinitate valeat, quantumvis stulti hi in infinitum delirent. Nam quae ratio id coget? Profecto id fieri naturaliter posse, numquam demonstrabitur. Aut sic oporteret sane Verbum pati carne patiente, et haec circumcisa circumcidi, et commori, et alia huiusmodi, quae passibilis mortalisque naturae sunt propria, propter unionem patietur. Quo quid esse potest irrationabilius, aut irreligiosius? Vel sibi imaginentur ab eo sumptam diversam a nostra naturam, ut nullatenus cum eo communicantes, desperata ipsis et impossibilis salvatio fiat. Vel phantasticam ac simulatam, iuxta Manichaeorum deliramenta, quibus obsequuntur, dicant fuisse incarnationem pro sua insania, eamque demum pernegent. Quid? Nonne apud omnes orthodoxos Christianos, iam inde a divinae apparitionis salutarisque incarnationis primordiis, pingitur Christus ac figuratur, ut facta et ipsa veritas ostendunt? Id testatur etiam praeteriti temporis longitudo, et innumera tum artificum tum opificiorum multitudo, omnium oculis obiecta pie oppido et summo cum decore, tantum manifeste non inclamans cunctorum auribus, Servatoris erga nos patratam bonitatem, et incarnationis eius et condensationis ostendens mysterium, neque secius docens quam sacrum evangelium; tum et sanctorum clara facinora et admiranda certamina ipsorum praedicans, et eorum qui haec abolent perversum animum et incredulitatem publice vituperans. "Cuncta enim conspicua sunt intelligentibus; et recta his qui scientiam in-
,, venerunt". ,,

Gr. p. 119.

* Prov. VIII. 9.

Quis vero tam miser est et animo caecus ac stolidus, ut huic tam clarae limpidissimaeque veritati contradicere velit? Quomodo, postquam talem appellationem (imaginis Christi) pictura habet, non sit veneranda et glorificanda? Haud quippe absurdum sit hanc Christi nomine indigitare, veluti Cherubinos illos. Quenam ratio sic eam denominare vetat? Namque ibi spectantibus Christi nomen occurrit, et

(1) Augustinus serm. LII. 15: *ultra locos corporales est divinitas; nemo eam tanquam in spatio requirat. Ubique invisibilis et inseparabiliter adest.*

ipsam formae eius similitudinem habet, quantum pictoris manus ingenio suo et artis pictoriae adiumentis consequi potest. Nobis vero etiam aurei Cherubini iuxta apostolicam vocem honorandi sunt, et de his sermo, brevis et circumscriptus, hoc loco concludetur. Verum ille de his stultis hominibus adhuc abundans et vigens ulterius provehatur. Nam mirari valde meritoque heic quoque licet dementiae atque insaniae magnitudinem, quod neque ipsa factorum natura et evidentia, neque res apud omnes concorditer in confesso, et in communi sensu minime ambigua, nondum illis necessarium consensum suaserunt. Nam si quid rectae sententiae iis inesset, et si ignorantiae crassitudinem perrumpere possent, necesse foret ex aperte patentibus, et sub omnium sensum cadentibus, de proposito hoc cogitantes, veritatem agnoscere, et opinionem rectam amplecti. Sicut enim delineationes videre est multo deteriores non archetypis tantum, verum etiam coloratis picturis, et a splendidis vividisque tincturis decus habentibus; ita si invicem opponamus Cherubinos qui relative tantum spectantur, et analogia (1) quadam utentes cogitemus, eos umbram tantum habere legalem, non autem ipsarum rerum iconem, et tamen honorabiles esse et sanctos iuxta apostolicam doctrinam; cur non magis haec quae plura continent, sacra nostra inquam, quae ipsam veritatem in se gestant, cur non multo honorabiliora et gloriosiora sint? Sed hi stulti, ne pari quidem, ac illa vetera, honore dignantur. Adeo absunt a melioris utilisque sententiae delectu! quandoquidem etiam contrariorum absurde potius gaudent optione. Hi nimirum stultitia sua et errore praepediti, comparandi sunt iis qui profunda nocte asperam et arduam multisque spinis sudibusque refertam terunt viam, quibus utique usuenit ut infinitis prolabantis caecitatis periculis et intolerandis doloribus adfligantur. Sic et isti incredulitatis inscitiaeque suae caligine circumfusi, pluraque offendicula blasphemiarum et iniuriarum incurrentes, quae ipsi tamquam lapides contra Servatoris humanationem iaciunt, peccati aculeis animas suas, utpote qui ad rectissima verae religionis dogmata caecutiunt, sine dubio vulnerant.

Gr. p. 120.

72. Sed enim de rebus Moysis aliorumque priscorum, hactenus; atque ad alia multis post saeculis, Iudaeorum rebus florentibus, insignia nunc transeo. Gloriosum fuit Salomonis templum; quis neget? quoniam et Dei domus erat, et eo iubente aedificatum. Quale inquam fuit sapientis potentissimique regis ornatissimum et celeberrimum aedificium? Quomodo enim aliter se haberet Salomonis opus? Munificentia enim et opibus et impensa plurima utens, ad famae suae gloriaeque digna studia incumberebat. Deinde vetere hoc destructo; illud quod postea suscitatum fuit, gloria et structurae maiestate ceteris illustrius visum est, quam rem propheticus sermo testabitur*: “ magna enim, inquit, erit gloria domus huius novissima, prae illa, priore. Et hoc in loco pacem dabo, ait Dominus omnipotens, et pacem animae, ad acquisitionem omni aedificanti, ob hoc templum suscitandum. „ Sic ergo locutus divus propheta, comparativa dicendi figura usus, docuit nos, confirmans prioris quoque templi gloriosam fuisse structuram. Postquam enim insaniit peccavitque adversus creatorem benefactoremque Deum priscus populus israheliticus, data sibi a Moysse constituta negligens, vitaeque iniquae genus Deoque absomnum pro legali

* 123. l. 19.

(1) Exciderunt, typhotetae incuria, graeca aliquot verba quae ita se habent: ἀναλογία τινὶ χρωμένους; ἰννοῦσαι ὅτι σκιὰν ἔχοντα τοῦ νόμου.

elegit, divinam contristavit iustitiam, ideoque supernae irae molestos expertus est effectus, et poenas peccatorum luit. Hostes enim diversis ingruentes temporibus urbes cum incolis diriperunt. Quapropter sub barbaris hostibus constituti, et a patriis ritibus submoti, alienam regionem habitare captivi coacti sunt. Supremas itaque poenas dederunt, cum eos invasere Babylonii, et conspicua illa famosaque urbs post expugnationem eversa fuit, eiusque pulcherrima et optima aedificia barbarici ignis praeda fuerunt, et regia palatia, et nobile Salomonis templum simul periire, eiusque res sacrae profanis hostium manibus distractae sunt. Verumtamen divina impetrata clementia captivi, postquam superne ipsis praefinita iam exegerant captivitatis tempora, vinculis sunt emissi, libertatemque denuo receperunt, et patrium solum incolumes recuperarunt, propriisque ducibus atque principibus, iuxta praevias prophetias usi sunt; quo tempore et Zorobabel Salathielis filius, et Iesus item Iosedeci filius qui magnus veluti pontifex dicebatur, populo cum imperio praeerant. Tunc igitur his a Deo per propheticam vocem mandatum fuit, ut omni studio et alacritate et urbem excitarent, et templum construerent. Et quidem illico ac sine mora res continuo decursu perficiebatur, quia et tempus favebat, et Persarum liberalitas opes suppeditabat, et aedificantium studia calebant, ceu qui nuper caram patriam receperant. Templum ergo illud ita absolutum fuit, atque ut unicum gentis in admiratione erat, atque ad id ex universo orbe Iudaei confluebant, ibique sacrificia fiebant, et universae religionis cultus intra illud concludebatur, sic Moysis lege sanciente. Quae autem ibi peragebantur, nonnisi animalium brutorum caedes erant, sanguinis effusio, aspersoriae purificationes, cinis vitulae inquinatos mundans. Etenim crassae litterae serviebant, non autem spiritualis contemplationis curam tunc gerebant. Nihil tamen minus templo illi honor deferebatur.

73. Nostra autem cum talia tantaque sint, quanti ab hostibus veritatis aestimentur, rursus consideremus. Cum enim tempus adfuit, quo divina servatoris nostri Christi gratia appareret, et templum sanctum sanctorum a crucifixoribus dissolutum est, et post triduum resurrexit, et universus divinae humanationis peractus fuit scopus, praeterieruntque vetera et subinducta sunt nova, recessit umbra, successit veritas: erant enim illae figurae omnes et praesignificationes; tum dilapsum est templum, desiit gloria, finem cultus accepit, perempta fuit sacrificiorum lex, brutorum animalium sublatae sunt victimae, cessavit sanguinis effusio, evanuit fumi nidorisque insuavitas; atque ut omnia simul dicam, prisca illa antiquata sunt et senio confecta. Quod autem antiquatur et veterascit, quò desinat exploratum est. Hi ritus, quandoquidem nova immolatur hostia, loco omnium et prae omnibus subinducta, ac pretiosus sanguis immaculati agni pro omnium effusus salute offertur, hi inquam ritus iam silentio premuntur et evanuerunt. Quod si haec vetera iam destructa, tamen gloria abundant, illa quae secundum recentem gratiam veritatemque sunt, quid nisi sint illustriora, multoque magis gloria et veneratione praestantia? At idololatriae insaniae principes, fraude sua et vecordia perciti, ne comparari quidem haec cum illis volunt pro sua stultitia, sed contra a veritate prorsus divertunt, atque ad proprium et dilectum mendacii errorem inconsiderantissime impulsus feruntur. De nostris enim templis quid opus est verba facere, quam ea sint plurima et maxima? quorum nonnulla et pulchritudine et mole priscum illud supe-

Gr. p. 121.

Gr. p. 122.

rare, testantur ea quae oculis subiecta sunt, et in toto terrarum orbe dispersa: quorum si quis numero comprehendere multitudinem velit, maris arenam se numerare incautum sentiet, vel fluctuantes undas recensere. Quanta autem gratia et sanctitate copiose affluenterque fulgeant, id ne comparari quidem antiquo illi licet. Atque hoc rerum veritas ostendit. Verum hi tam eximia, et gloriosis gloriosiora, ac mirabilibus mirabiliora ignorant prorsus. Cur vero, aut quomodo? quia inter sanctum et profanum non distinguunt, neque intelligunt nullam esse conventionem Dei templo cum idolis, neque luci cum tenebris communionem. Idcirco obruti sunt iniquitate atque impietate sua, " cogitaverunt et locuti sunt nequitiam, iniquitatem .. contra excelsum locuti sunt ²: ,, nihil magis in mundo quam turpem voluptatis morbum expirantes, vel lingua impudenter in idolorum amore insanientes; cuilibet autem honesto consilio aures omnino oppilantes, ne evangelica quidem verba audire sustinent, quibus Phariseos cum divi discipulis propter legales observationes expostulantes Servator increpabat dicens ³: " aut non legis in lege, quod sabbatis ,, sacerdotes in templo sabbatum violant, et tamen sine crimine sunt? Dico autem .. vobis, quia templo maior est hic. Item ⁴ dico vobis, quia regina austri surget in ,, iudicio adversus generationem hanc, et condemnabit eam; quia venit a finibus ,, terrae audire sapientiam Salomonis; et ecce plus quam Salomon hic. ,,

74. In primis autem animadvertendum est, dictionem " plus hic ,, singulis his effatis adiectam, haud localem aliquam notionem prae se ferre, sed denotare potius quantum praesent atque excellant novae res a servatore nostro Iesu Christo humanatione sua peractae, quamque sint incomparabiles prae mirabilibus illis quae sub Salomone ceterisque veteribus extiterunt: quam denique eas superent pragmaticis praerogativis, de quarum praestantia et nobilitate saepe dictum est. Ab his enim nobis divina incarnationis mysteria sunt tradita, caelestia terrigenis revelata, omnis idolicus et diabolicus error undique profligatus. Quid aliud demum, nisi Deus cum hominibus versans? quo quidem quidnam maius aut excelsius fieri potest? Quod si de loco etiam quis cogitet, quinam melior aut divinius quam ille *VERI DEUS IN CARNE ADEST* (1)? quorum nihil prisca illa habuerunt? Sed quamquam haec ita se habent, et mirabilibus mirabiliora ut ita dicam sunt; incredibile tamen est, quot quantaque ab evangelii hostibus nunc excogitata fuerint et iactata. Sane hi rursus Deum oppugnent, hi incarnationis mysterium ludibrio habeant, hi salutis nostrae caput contemnunt atque irrideant, hi contumeliis dicendis semet oblectent. Etenim idolico errore animas suas refertas gerunt. Digne igitur atque iustissime generatio incredula et adultera reputabuntur, utpote qui amicam fraternamque pharisaicae impudentiae et amentiae sententiam et incredulitatem habent. Nam si vetera illa et peiora, honorabilia fuere, cur non oportet nostra haec nova suffragium obtinere melius atque praestantius, et gloria atque honore digna censerit, qualem reapse merito a vere religiosis hominibus consequuntur? Illud quoque animadvertere par est, nempe vetus illud templum ita divinis nutibus fuisse aedificatum, etiamsi a salvatis hominibus male id negligebatur.

Spectemus autem quid universali Deo desertum humique prostratum vetus il-

(1) Vides haec etiam Nicephori testimonium de Christi carne in nostris templis sub eucharistico velo conservata.

Ind intuenti videatur. Valde obiurgat Iudaeos, et cum segnibus ad aedificandum expostulat prophetae voce, gravesque minas intendit. Quanam vero hae? Paucas memorasse, pluribus relictis, non alienum scopo fuerit. Sic enim scriptum est *.

“ Quamobrem haec dicit Dominus omnipotens: quia domus mea deserta est, et vos ,, festinatis unusquisque in domum suam, propterea retinebit caelum rorem suum, ,, et terra germina sua subtrahet. Et adducam gladium (†) super terram et super ,, montes, et super triticum, et super vinum, et super oleum, et quaecumque pro- ,, fert humus, et super homines, et super iumenta, et super omnes labores ma- ,, nuum vestrarum. Et audivit Zorobabel filius Salathielis de tribu Iudae, et Iesus ,, filius Iosedeci sacerdos magnus, et omnis reliquus populus vocem domini Dei ,, sui, et verba Aggaei prophetae, sicut misit eum dominus Deus ipsorum ad eos, ,, timuitque populus a facie Domini. Et dixit Aggaeus: nuntius Domini ad popu- ,, lum ego sum apud vos, dicit Dominus. Et suscitavit Dominus spiritum Zoro- ,, babelis, filii Salathielis de tribu Iudae; itemque spiritum Iesu filii Iosedeci sa- ,, cerdotis magni; et spiritum reliqui universi populi; et ingressi sunt, et faciebant ,, opus in domo Domini omnipotentis. ,,

Atque hae quidem praeis hominibus, et ad templi opus segnibus minae intentaetae fuerunt; simulque ad illud postea naviter incumbentibus alia promissa sunt. Nunc vero quidnam continget his, qui adeo aedificare non satagunt, ut vastare potius ac destruere festinent, quae splendide, ornate, religioseque fuerant condita? neque unum templum sed innumera; non illud templum cruentis victimis refer- tum, suffitibus et panibus focaciis, adipisque nidoribus redolens, quod litterae ser- vientibus et adhuc carnalibus et terrenorum amore devinctis traditum erat; sed tem- pla nostra spiritali cultu, sacrificiis laudis, quibus Deus gaudet, redolentia; quae spiritu Dei manuductis, et caelestium rerum studiosis sunt adsignata. Si ergo Iu- daeis illis minora peccantibus irascitur minaturque Deus, quid ni his qui in gravi- ribus peccatis et offensantibus deprehensi sunt, iratus ultor erit, et plures atque acerbiores poenas imponet? Similiter per alios quoque sanctos prophetas, divinae domus ministerium negligentes universalis Deus obiurgat, unde patefit impeditos esse nubium partus, terram fieri sterilem, tumultus populares conflare, vim simi- liter punientem, gladium caedentem, cuiusmodi fieri solent in seditione civili et hostium incursu. Heic opportune proverbialis quoque sermo ingemiscet: o qui gau- detis in malis, et laetamini in iniqua perversione *!

75. Sed iam ad columnen irreligiosae ipsorum sententiae veniamus. Quodnam vero hoc est? Nempe quod dominum gloriae Christum ac Deum nostrum divini- tatis dignitate spoliant, paternaque gloria aperte expellunt, simplicemque tantum- modo hominem, unumque de nostro numero, esse sinunt; nullo modo nos a di- vina eius humanatione adiutos neque salvatos praedicantes, aut antiquae maledi- ctioni subductos, et diabolico errore ac dominatione liberatos, sed priore seductione adhuc irretitos, atque idolorum cultui addictos, denique creatoris ignoratione adhuc

(1) Graecus textus τῶν LXX. μίσχαιραν, etiam in textu vaticano, quem sequuntur syrus et arabs. At lat. vulg. melius *siccitatem* cum hebr. et chald.; cuius lectionis et varietatis causam eruditam recitat S. Hieronymus in commentario ad Aggaei locum cit. Valet heic divi Augustini dictum serm. V. 5: *de Iudaeorum codicibus certi aliquid cognoscitur.*

laborantes. Huiusmodi enim tenebris impietatis rursus obumbrantur, cum circa miseram incircumscripti phantasiam tricantur, ut omnino a salutari fidei professione devii, uno aliquo modo adversus veracem fidei summam peccent; et quidem e tribus uno; nempe Christum aut nescivisse, aut noluisse, aut non potuisse salutem conferre; quorum quodlibet de Christo pronuncietur, is quidem in divinitatis maiestate laeditur. Nam si ex his uno destituatur, Deus non est. Haec autem dicta ne in Unigenito quidem ipso blasphemiam sistunt, sed ad ipsum supremum Deum patrem, quin etiam ad sanctum Spiritum, prout consentaneum est, excurrunt. Quia patri quidem placuit salutaris Verbi ad homines inclinatio, Spiritus autem ei cooperatus est. Fuisset vero patris beneplacitum reprobatum, inefficax autem Spiritus cooperatio; denique et apostolica praedicatio extincta. Porro haec vel in mentem tantummodo admittere, summi atheismi foret, nedum confiteri aut docere.

76. Iam quum multa hinc appareant absurda (est enim maxima et summa impietas) paucis dictis plura omitemus. Nam si salvare nescit, multo minus ex non existentibus producere scivit. Quod si non produxit, ne bonus quidem est. Si enim non salvavit, neque producere eum oportuit; qua enim re proderit producto, nisi salvet? Quod si non est bonus, ne Deus quidem, neque aliud quidvis erit. Nam producere, boni officium est. Quomodo autem qui salvare nescit, ignorantiae infirmitatem vitabit? Aut in quo differet a creaturis, si aliquid ignorat? Etenim non solum Deus non erit, sed et creaturis inferior videbitur: siquidem prophetae et alii viri inelyti, multa praesentia et futura superno lumine cognoverunt; quibus hominibus, si certe ignoravit, prorsus minor erit. Et si quum Deo patri filius Deus dicat: "mea omnia, tua sunt; et tua, mea; et clarificatus sum in eis *"; ,, si forte aliquid de rerum summa ignoret, necesse est id a patre quoque ignorari; quod quidem praeceteris absurdum est et irreligiosum. Deinde, vel naturaliter scientia caret, vel ab alio quovis per vim fuit illa spoliatus. Si ab alio quidem violenter scientia privatus fuit, erit ille alius animosior et fortior. Sin naturaliter ignorat, numquam postea sciet. Nam quae naturaliter alicui insunt, per se quidem existentia, non exterius invecta, non mutant congenita. Est quippe naturae proprium, ut in physicis qualitatibus sit immutabilis. Igitur numquam ipsis spes salutis erit, nisi in alio fuerit reposita. Nam qui nunc salvare nescit, neque in posterum sciet. Quomodo ergo innocentes erunt et impunes, dum in Agnoëtarum impiam haeresim inciderunt, qui putant nescisse Christum horam ac diem, quo universi huius orbis finis erit *? quod quidem ob suam humanitatem testandam Servator divis discipulis aiebat; vel prodere distulit, quia haud utile ipsis erat id audire ac rescire; quoniam haud aequa seiscitavit fuerant, et maiora capacitate sua discere volebant; vel quia prudenter maluit simulare se nescire, quam scientiam fassus et tamen celans, eos contristare; vel denique aliud quid utiliter et prout Deum decebat animo versans. Nam certe ipse cum Deus esset et Verbum atque Sapientia, rerum omnium exploratam habebat notitiam. Nil autem mirum, si hi magistros suos arianos in cunctis sequentes, in hac quoque impietate adsectantur. Nam praeter alias impietates, haec quoque grandis illorum irreligiositas est, quod de ignorantia Christum accusant.

77. Quod si salvare sciens, tamen noluit, invidiae ipsi passionem adspargunt, quod priore vitium multo est atrocius. Quomodo item Deus est, si quid patitur?

Cr. p. 125.

1oh. XVII. 10.

* Matth. XXIV.
26.

Nam passioni consecranda est mutatio: qui vero mutatur, idem et status diversitatem experitur. Quomodo autem Deus, qui diversus fit? Quod si noluit salvare, cur ex non existente produxit? nam quos salvare noluit, ne producere quidem debuit. Nam si producit quidem, sed non salvat, quasi facti paenitentia ita se gerens, contrarius ipse sibi videbitur. Quomodo id, inquam? Nam si producere, boni proprium est, id ipsum et salvare. Nam corrumpere et perdere, haud boni officium est sed mali. Contrarium autem bono malum est. Porro circa unam eandemque rem, eodemque momento contraria simul coexistere, impossibile est. Quomodo autem in Deo fiet, quod ne in creaturis quidem comperire est? Multis enim placet utrumque, et facere scilicet et curam facti gerere, et salvandi conservandique causa studia expromunt et vires. Nisi forte his etiam inferiorem Filium dicunt. Quomodo demum causa bonorum dicetur, si praecipuum bonorum, id est salvare, nolit? Praeterea si non vult salvare, ne providus quidem est; nam quibus providebit, si salvandus desit? Nam providentia, in aliquem necessario tendit. Porro si providet, nolens salvare, ipse sibi adversabitur. Hoc autem nihil aliud erit, nisi quod vult, nolle. Tum nisi providet, bonus non est, neque cum re qualibet sua communicabit, adeoque ne causa quidem rerum erit. Sublata igitur providentia est. Providentia vero sublata, quomodo res humanae consistent? Et si forte alia creatura sit; neque rerum existentium ordo, neque harmonia neque symmetria accedet; undenam rerum ordinata et analogia successio, providentia sublata? Quomodo frugi homines gloria donabuntur, mali autem poena adficientur? et peccata redarguentur, recte facta commendabuntur? Vanae fient leges et divinum tribunal; perit regnum et gehenna, illud bonis, haec autem malis parata: neque iam bonum aliquid videbitur ac laudabitur, neque malum quicquam censebitur aut damnabitur. Confusio itaque, et omnium rerum cinnus. Quod si dicant esse providentiam, utique si creator non providet, necesse est aliam causam eius providentiae adsignare, a qua res providenter administrentur. Atque hanc causam, vel similem esse creatori, vel contrariam. Si similis est, iam altera non est opus: sin contraria, contraria autem invicem perimunt et repugnant, quomodo quidquam in rerum natura subsistet aut salvabitur? Quid porro haec different a Manichaeorum atheismo, qui duo impie invehunt principia? Quod si Deus sciens et volens non potuit salvare; hoc quidem ei accidit vel physicarum virium et efficaciae impotentia, atque ita prae ceteris infirmus erit. Vel ab alio prorsus prohibetur, ac tyrannide urgetur, atque ita minor viribus erit, et eum a quo prohibetur fortiozem atque illustriorem esse constabit. Sed enim illum potius divinam obtinere maiestatem confiteamur, blasphemia autem in caput hostium Christi recidat. Namque impotentia in Deo non est. Alioquin non a salvando solum prohibebitur, sed et reliqua Deo congrua gloria, quod isti impie contendunt.

Gr. p. 126.

73. Quae itaque ex impiis horum sermonibus consequuntur, nequitiae et irreligiositatis plena, compendio veluti dicta, haec sunt; ne si diutius iis immoremur, nos quoque cum ipsis peccare videamur. Haec igitur iam omittentes, et vomitus ipsorum insuavitatem molestiamque abominantes, ad verorum dogmatum rectitudinem veritatisque lumen convertamur. Confitemur itaque, et magna voce praedicamus, Christum suapte natura Deum et Dei filium; qui ad creaturarum modulum

ob eximiam suam bonitatem se demisit, sciensque et volens ac potens salvare, reapse nos salvavit, et diabolica fraude eripuit, nobisque divinae notitiae donum largitus est; quumque sit Dei patris sapientia, nihil omnino non scit: omnium siquidem est creator, nullaque eius creatura extra eiusdem cognitionem est. “Deus enim, in-
 *, Prov. III. 19. „ quit scriptura *, sapientia sua terram fundavit, paravit caelos prudentia sua. Et
 * Ps. CIII. 24. „ omnia prorsus sapienter fecit *. Atque in ipso sunt thesauri omnes sapientiae et
 * Coloss. II. 3. „ scientiae absconditi *. „ Ipse sapientiae dator, ipse omnem rationalem naturam
 * Gr. p. 127. scientifica vi sua facit sapientem, quia sapientiae eius atque intelligentiae non est
 * Ps. CXLVI. 5. numerus *. Quod si ipsemet ait: “ omnia quaecumque habet pater, mea sunt *;
 * Ioh. XVI. 15. „ et, sicut novit me pater, ego quoque ipsum agnosco; et, nemo novit patrem nisi
 * Matth. XI. 27. „ filius *; „ qui, inquam maxima omnium novit, certe nihil minorum rerum igno-
 rabit. Namque aliter existimare aut credere, non blasphemum tantummodo est, sed
 etiam impossibile. Qui ergo omnia ante quam fiant novit, a cuiusnam rei scientia
 excludetur? Ergo etiam salvare, et quidem in primis scit. Hinc ab omnibus,
 qui Deum cognoscunt, una voce concorditerque Servatoris nomen ei adtribuitur.
 Id quippe significat Iesu quoque nomen, quod ex rei veritate vim firmitudinem-
 que accepit.

Quod autem salvare sciens, velit etiam revera salvare, id his persuadeant pri-
 mum verba * “ omnia quaecumque voluit Dominus, fecit in caelo et in terra. „
 * Ps. CXIII. 3. Deinde, quia patris antiquam veramque voluntatem, quae salvandi est, exsequutus
 est magni consilii angelus, cuius voluntas nihil a patris voluntate differt; immo
 ipse potius illa voluntas est, sicut etiam sapientia et virtus et similia. Quid ni enim
 voluntarium ei salvare fuit dicenti *: “ animam meam a me ipso pono; et potesta-
 * Ioh. X. 18. „ tem habeo iterum sumendi eam? Pastor bonus sum *, qui animam pro ovibus
 * Ioh. X. 11. „ pono. „ Quomodo autem, nisi salvat, haud vult mortem peccatoris, sed ut con-
 vertatur a via sua prava, et vivat *? Ideo salvare volens, simul providet. Ergo pro-
 * Ezech. XXXIII. 11. videncia usque ad extrema, convenienter rei unicuique, pertingit. Id demonstrat
 sensus ipse, et congenita nobis lex et ratiocinium, quo res considerantes, illarum
 ordinatam harmonicamque dispositionem cognoscimus, situmque et motum, unde
 consentaneae creatoris magnitudinem hymnis celebramus. Quod vero sciens volens-
 que salvare, id simul possit, quis est ita furiosus aut mente captus, et increduli-
 tatis crapula mersus, ut non credat? cum dicentem audiat: “ Christum Dei sicut
 „ sapientiam, ita et virtutem *. Et, magnus Dominus noster, et magna virtus eius *.
 „ Et, Deus noster, Deus salvos faciendi *. Et, Dominus fortis et potens *. Et,
 „ Deus virtutum *. Et, ecce Deus noster cum fortitudine venit *. Et, brachium
 * I. Cor. I. 24. „ Domini cum potentia *. Et, num manus in ea non potest eripere? Et, nonne
 * Ps. CXLVI. 5. possum liberare vos *? Et, qui fecit terram viribus suis, qui construxit orbem sa-
 * Ps. LXVII. 21. „ pientia sua, et prudentia sua caelum extendit *. „
 * Ps. XXIII. 3. „
 * Ibi v. 13. „
 * Is. XL. 10. „
 * Ps. LXXXVIII. 15. „
 * Is. L. 2. „
 * Hier. X. 12. „
 * Ioh. I. 3. „

Quomodo igitur sit incolume illud “ omnia per ipsum facta sunt * „ nisi
 potest salvare? Nam si salvare nequit, neque ex nihilo omnia facere. Et illud: om-
 nia per ipsum et in ipso condita sunt. Et, ipse est ante omnes. Et, omnia in ipso
 constant *. Quomodo item portat omnia verbo virtutis suae *, nisi salvare potest?
 quomodo fortem alligabit, eiusque vasa deripiet? Quis ille beatus solusque dynasta?
 Quis, inquam, hic est, nisi quem angelus cum pastoribus nobis nunciat “ quia na-

* I. Cor. I. 24.

* Ps. CXLVI. 5.

* Ps. LXVII. 21.

* Ps. XXIII. 3.

* Ibi v. 13.

* Is. XL. 10.

* Ps. LXXXVIII. 15.

* Is. L. 2.

* Hier. X. 12.

* Ioh. I. 3.

* Coloss. I. 16. 17.

* Hebr. I. 3.

* Gr. p. 128.

„Iustus est vobis hodie salvator, qui est Christus dominus, in civitate Davidis *? „ Non enim legatus, non angelus, sed ipse Dominus salvavit nos; qui et scit et vult et potest nos salvare. Haec nos confiteamur et credamus, et in omne tempus firma apud nos esse precemur. Quomodo ergo, ne per multa verba discurrentes extra debitos fines feramur, hi sacrorum dogmatum rectitudini adversantur, et affectus erga res mundanas oestro perciti, ad irreligiositatis asperam arduamque viam vesane se transtulerunt? „ Tales enim sunt viae operantium iniqua *; quia nisi crederetis, ne intelligeretis * quidem, prout scriptum est. „ Propterea et hi quia non crediderunt, mysterii Christi virtutem non intellexerunt. Et quia „ prope est „ tibi verbum fidei, in ore tuo et in corde tuo *. Sed noluerunt. Porro dedit ille „ his Dominus spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant *. „ Ideo non cognoverunt, impossibile esse sine fide placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et quod inquirentibus se remunerator sit *.

79. Est itaque fides, inquit scriptura *, sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Sed quicumque Spiritu Dei acti, firmamque et stabilem ad omne opus optimum mentem habentes, agonale veluti bonae voluntatis praemium fidem habentes „ fide intelligunt aptata esse saecula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent *; „ sicut harum rerum magistro videtur. Fide enim, inquit, Abel Dei testimonio iustus fuit, itemque Noë et Abrahamus et Moyses; et post illos alii aequae sancti eadem hac fide Deo placuerunt; quorum alii regna expugnaverunt, promissa sunt adepti, et igni feris bellisque superiores evaserunt. Alii lapidati sunt, flagellati, et per omne asperitatum experimentum traducti, invicti manserunt, firmi in fide comperti sunt. Porro neque promissa retulissent neque iustitiae testimonium habuissent, nisi credidissent. Fide mare dividitur, sol sistitur, flumen suspenditur, moenia sponte corruunt, et quicquid aliud fide audimus recte effectum. Qui vero in contrarium transversi, et in infidelitatis lubricum abducti, longe a sanctitate depulsi, et ab huius perfectione prorsus devii sunt, „ hi * tamquam parvuli fluctuant, et omni vento doctrinae circumferuntur, in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris, in vanitate sensus sui „ ambulantes, tenebris obscuratum habentes intellectum, et alienati a vita Dei, „ per ignorantiam quae est in illis, propter caecitatem cordis ipsorum. „ Quamobrem neque ad fidei unitatem pervenerunt agnitionis filii Dei, more illorum incredulorum mente et animi habitu, quibus iuravit Deus non esse ingressuros in requiem eius * propter suam incredulitatem. Merito itaque a Servatoris discipulo damnabuntur ceu duplices animo, inconstantes in omnibus viis suis; procellae maris similes ventis agitati et convulsi *. Quibus etiam semet adfligere et lugere ac plorare mandavit, risumque in luctum, et gaudium in tristitiam, convertere *. Sed tamen haud propter istorum infidelitatem atque impietatem fides nostra reprehendatur, neque propterea sacrae scripturae deserendae sunt.

80. Sed quia scripturae sacrosanctae sunt, et fides nostra recta atque irreprehensibilis, isti autem ad veritatis lumen respicere aegre queunt, ceu oculis laesi ad radiorum splendores, et auribus laborantes ad sonores ac strepitus semper moleste se habent, propterea damnati sunt et a Christianorum numero exclusi et alieni.

* Luc. II. 11.

* Prov. I. 19. gr.

* Is. VII. 9.

* Deut. XXX. 11.

* Rom. XI. 8.

* Hebr. XI. 6.

* Hebr. XI. 1.

* gr. μη ἐκφαισόμενοι.

* Ephes. IV. 11. seq.

Gr. p. 129.

* Ps. XCIV. 11.

* Iacob. I. 8.

* Idem V. 1.

Sed age horum infidelitas clarius adhuc ostendatur, studio nostro ac sermone ex auctoritate prolata oraculorum apostoli consarcinato. Nam qui omnibus omnia factus est, dum fidelium vitam ordinat, sicut alia omnia quaecumque vitam salutemque suppeditant adhibuit, ita etiam ex ciborum usu similitudinem sumens, mores illorum atque instituta complanat; quominus his absurde utentes, in malum exitum vergant, cum haec imperfectioribus, fideque recenter imbutis evangelica, scandalorum occasio fiunt, unde hi pereant propter quos Christus mortuus est; atque adhuc infirmioribus impedimento forent ad perfectionem, mentemque eorum nondum satis purificatam prorsus ostenderent. Quod quidem in iis usuveniebat qui de circumcissione crediderant, atque adhuc ciborum distinctionem, mosaicorum institutorum alumni quodammodo observabant. Ait igitur * : “ scio et confido in domino, Iesu, nihil esse inquinatum per ipsum, nisi ei qui existimat quid inquinatum esse, illi inquinatum est. „ Sic autem rem se habere, egregie nos docet evangelicum quoque oraculum dicens * : “ quod non quae intrant per os coinquinant hominem *. „ Mittamus nunc dicere quae divo Petro sunt revelata, quum quatuor suspensum angulis demissum ad se vidit linteum, voce simul adsonante, ut surgens occideret et manducaret quae ibi erant. Eoque renuente, quia illa videbantur immunda, et ab insueto cibo ipse abhorrebat; denuo oraculum respondisse, nihil horum esse inquinatum quae Deus purificaverat.

His prolatis auctoritatibus, consideret unusquisque quoniam immunditiae et proberi, dogma ipsorum adulterinum provehatur. Nam si quae in ventrem inferuntur, et deinde per fabricatos a natura secernendo idoneos, exeunt secernunturque meatu, nemo sacris doctrinis imbutus, et veritatis non ignarus, inquinata et immunda existimabit, quod ad ipsorum naturam adinet; sed eius inquinatur potius et foedatur anima, qui aliquid inquinatum esse putat nobis a Deo permissorum, voluntaria scilicet fidei laborans infirmitate, et in veritate investiganda claudicans, propterea quod falsam gerit de his opinionem, et ciborum distinctione distrahitur. Iam vero quae dominici corporis imaginem nobis exhibent, atque in memoriam divinae salutarisque eius incarnationis inducunt, ea si quis inquinata putet, quid nisi ipse inquinabitur ac sordidabitur anima et corpore, impurusque et piacularis hinc fiet, qui ne parem quidem, ac dictis cibis, honorem attribuit, sed multo peiore loco ponit? Deinde, si quis illorum usui inquinamentum aliquod aut impuritatem adtribuere audeat, ipsi id imputabit creatori, et ei qui ex nihilo res eduxit probrum faciet. Certe qui congruas creatori omnium, quatenus homo apud nos apparuit, sacras et inculpatas imagines laedit, quanto se audaciae et iniuriae crimine obstringat, haud est ambiguum.

Si ergo qui erroneam circa escas opinionem gerunt, haud probo et culpa carent, isti qui in fidei summa Deum laedunt, quid non patientur malorum? Superest itaque ut res sanctae, prout decet, omni honore a piis hominibus iure meritoque habeantur. Qui vero stulte in his claudicant, profani impurique vicissim reputabuntur, quia inquinant quae Deus glorificavit, et apostolicis adversantur dogmatibus. Et qui discernit quidem, manducat tamen, damnatur, quia cum discretionis conscientia attingens, quid nisi infideli deterior habeatur? Deinde, quicquid ex fide non est, peccatum est; et quod quidem ad escas attinet, non rei mandu-

* Rom. XIV. 14.

* Matth. XV. 11.

* Act. X. 11. seq.

catae natura, sed manducantis illiberalitas, et fidei defectus aestimatur. Nihil ab universali creatore productum fuit, quod omni laude non sit dignum, apud eos certe qui sanam rectamque de rebus sententiam habent. Igitur inquinatum aliquid a Deo factum, existimare, stolidissimum est; si quidem omnia bona valde quae ab eo creata sunt. Quod vero ad dogmata adtinet, haud certe ex evangelicae doctrinae consideratione, quae irreprehensibilis est et sacra ac divina, sed ex horum vecordium stultitia et contumacia, incredulitatis crimen cognoscitur. Quoniam itaque haud cum fide ad sacra accedunt, peccant; et contaminatum existimant, quod sanctum est; ideoque et idolothyti appellari queunt, quia inter sanctum et profanum distinguere nesciunt. Non ergo propter irreligiosorum incredulitatem repudiandae sunt sacrae icones. Isti autem fidem quidem infidelem invehant; nos talem certe usque ad praesentem diem nescimus. Quantum vero dogmata eis antistant, tanta erit in alterutra re peccantium damnationis diversitas. Ergo abdicati merito sunt et divinis rebus exclusi; quia quod utile est cognoscere noluerunt, et Dei hostes reputabuntur.

81. Undique igitur demonstratum est, quod hi stultitiae suae ruditatisque causa infideles sunt, improbaque mente et profana praediti, quodque longe a Christianorum pietate absunt, et in congregationem Domini utpote corde incircumcisi non introibunt. Scilicet contra omnia impudenter audentes, et aeream frontem stuentes, corque incredulum praedurumque opposentes, hostes Christianorum effecti, traditis superne tum scripto tum sine scripto, decretis ac mysteriis, audacter et omni cum vecordia resistentes, atque omnium ad pietatem conducentium contemptores semet ostendentes. Non enim eos evangelicum, non apostolicum, non propheticum oraculum convicit; non iis reverentiam incutiunt patrum et ecclesiae magistrorum sententiae; non aliud quodlibet a Spiritu proveniens magisterium emendavit, non patrum seu spiritalium seu carnalium admonitiones mitigarunt, non ipsorum multitudo sacrorum templorum ubique terrarum diffusa, antiquitate et sanctitate nobilium, non sacrorum vasorum inenarrabilis numerus et inscrutabilis, quae sacris huiusmodi figuris decore ornantur, non aedificantium aut possessorum tum fides tum erga Deum amor, vel offerentium studium permovit; quae omnia emictorum obtutui exposita et patentia, vocem quodammodo claram disertamque emittunt Christi celebrantia humanationis magnum venerandumque mysterium, amorisque erga eum et fidei sedulitatem atque fervorem. Quod vero prae ceteris mirum est, nulla eos temporis prolixitas, si nihil aliud, permovit; a quo tamen omnia vim accipere ac stabiliri, natura comparatum est. Nam octingentorum iam annorum tempus praeteriit, ex quo haec tradita sunt et invaluerunt, quicquid hi nequam homines impie insaniant.

82. Nonne, inquam, haec est manifesta insania et amentia? Quid enim dicent de iam mortuis, et hinc profectis? Num idololatrae cuncti fuerunt, et a salute funditus exciderunt? Quomodo igitur verax erit apud eos Christus qui est ipsa veritas? Vel quomodo ei credent dicenti: "multae apud patrem mansiones sunt *? ", id est multae dignitatum distributiones; et ita viventium etiam unicuique fiet remuneratio, congruis praemiorum gradibus demensa ab eo qui haec inquit, et pro suo singulis merito retribuit; multaeque erunt et diversae in futura beatitudine ad-

Gr. p. 137.

* Joh. XIV. 2

signationes. Sed haec quoque fortasse hi omnino infideles ceu nugas repudiantes circumscribent. Quomodo enim nostri homines in hoc aevo extremo, et quasi vitae mundanae termino, quique prioribus valde sunt inferiores, quomodo inquam innumeram illam mansionum multitudinem replebunt? Ubinam praemia atque coronae his qui pro vera religione usque ad sanguinem decertarunt dabuntur? Arbitror Iudaeos ipsos risum caelimumque elaturos, itemque alias quaecumque id audierint gentes. Cuncti enim proprium cultum tueri satagunt, prout scriptum est*: “ num
 ,, mutabunt gentes deos suos? etiamsi hi non sint dii, neque ea gens ad deum
 ,, suum pertineat. ,, Soli hominum Christiani, si tamen Christiani appellandi sunt, nam solum nomen non rem Christianorum habent, soli inquam fidem Christianorum audacter impieque oppugnant infelices hi, et eiusdem sacra symbola irreligiose abolent hi scelesti. Sed o Dei odio dignissime et irreligiosissime, audiat quisquis ita sentit atque opinatur, siccine erga creatorem temet gerere oportet? Ille ineffabili bonitate ex non extante te ad existentiam produxit, teque peccato prolapsam relevavit, passione carnis suae mortem obiens, et turpissimum patiens supplicium; et enim usque ad mortem, mortem autem crucis se ipsum exinanivit, suumque sanguinem fudit; ut te per hunc redimeret peccato obstrictum; ut idola destrueret, teque idolica insania et errore et inimici tyrannide liberaret, et corruptela revocatum salvaret, atque in antiquam nobilitatem restitueret. Haec adversus Salvatorem audes? Ille pro te patitur, tu eum contumelia adscis? ille cruci figitur, tu ei conviciaris? Quid inter te et crucifixores interest? In quo differs a Dei occisoribus? Immo vero quid nisi tu illos malitia superas? Illi semel condemnaverunt, et cruci fixum interfecerunt; tu quum adorare benefactorem debeas, et tanti beneficii magnitudinem confiteri, quotidie crucifigis, conviciaris, deteriora de illo sentiens: magis tu eum infestis vocibus, quam illi lapidibus, impetis; nihilque ex maxime absurdis et irreligiosis, facere aut dicere aut peccare adversus Deum omittis.

Egregie vero magnus quoque Isaias vestrarum animarum caecitatem descripsit dicens*: “ nescierunt sapere, obscurati sunt oculi eorum ne videant, et ne corde
 ,, intelligant. Locutique sunt iniquitatem, et contumaces fuerunt, et in cordibus
 ,, suis verba iniqua meditati sunt *. ,, Certe hi dum totam servatoris nostri Christi incarnationis rationem contemnunt ac pessumdant, idololatrias revera semet ostendunt. Nos vero qui recte et pie illi credimus, et res divinas prout decet reveremur, et traditas antiquitus nobis sacras icones honoramus, et congrua veneratione dignas putamus, quia sanctae sunt, et quia horum obiectorum honorem ad archetypos referimus, nihil iniuriosum de ipsis cogitare umquam patiemur; quare nec debitum illis obsequium subtrahemus. Etenim cum fide et fiducia ad sanctos accedimus; quamobrem neque idololatrae, prout aiunt isti Deo odibiles et infideles, merito appellabimur; sed cum magno veritatis nos quoque exclamemus magistro*, quoniam “ vere magnum est pietatis sacramentum; Deus apparuit in carne, iustif
 ,, ficatus est in spiritu, visus est angelis, praedicatus est in gentibus, creditus est
 ,, in mundo, assumptus est in gloria. ,, Haec si visi fuerimus pro nostra sacra et irreprehensibili fide digne proliati, Deo gratias qui dat sermonem petentibus in aperitione oris ipsorum. Sin potius persecutionem patiemur, pulcrum est cum Christo pati, et (nisi forte grandiloquentia est) sanctorum nostrorum vestigia magistro-

* Hier. II. 11.

Gr. p. 133.

* Is. XLIV. 15.

* Is. LIX. 13.

* I. Tim. III. 16.

Gr. p. 133.

rum posse calcare. Ad gloriam ipsius Christi veri Dei nostri, et sanctae eiusdem ecclesiae honorem. Cui quidem Christo debetur omnis gloria, honor, adoratio, cum conregnante patre, et sanctissimo vivificoque ipsius Spiritu, nunc et semper et per saecula saeculorum. Amen.

PROOEMIUM AD SUBSEQUENTES AUCTORITATES.

Decurso propter nostram immaculatam sinceramque fidem stadio, et audacium contra veritatem convicta vanitate, verae religionis defensorem gladio spiritus inspiratis vocibus armavimus, ut invulnerabilis maneat, interim dum impii spicula falsitatis continenter iaciunt, et loquacitatis iaculis rectam fidei doctrinam appetunt. Quonian vero modus nobis propositus fuit, ac veluti data regula, qua oportet religiosos homines fidei nostrae magisterium facere, et cum sacra pietate sacra nostra tractare dogmata; hanc quoque, inquam, regulam bonis ac sedulis fervidisque religionis amatoribus, quam fieri potest brevissime, exponemus, tum ex inspiratis scripturis excerpta facientes, tum etiam e selectorum atque illustriorum patrum nostrorum doctrinis haurientes, quae sint memoriae et profectui dociliter studioseque legentium profutura; nempe aliquot auctoritates huic lucubrationi breviter subnectere curavimus, ne forte idem iis quod incredulis usuveniat. Illi enim utpote mendacii amatores, et ad veritatis oppugnationem semper exasperati, alii incredulitate, alii inscitia occupati, in impietatis exitium deciderunt. Nam propriis voluntatibus obsequentes, sententiam suam inconsiderantia multa atque absurditate confirmare nituntur, et perspicua ac recta verae religionis dogmata, ad incongruos sensus curiosis vanisque quaestionibus detorquent. Unde etiam patres proprios sibi deligunt, et magistros constituunt eos, qui impietatis et atheismi propugnatores olim fuerunt, atque a catholica ecclesia quam longissime submoti fuerunt. Namque atheismi nomine theologi nostri, divinitus instincti, illorum haeresim nominarunt; quos isti auxiliares habentes, contra ecclesiam vires sumpserunt. Pii autem, utpote dociles evangelii discipuli, caveant ne ultra debitum ad curiosiores vestigationes excurrant, quoniam fidei doctrina corde simplici recipi se postulat. Est enim fidei proprium, ut incuriose ad credendum incumbat, mente simplici, spontaneoque impetu consentiat, non demonstrationes exquirat, non denique verborum certaminibus nihil utilitatis habentibus, sed detrimentum potius non modicum animae parientibus, immoretur (1). Hoc est haeticorum studium; hoc ethnicorum artificium, qui vaniloquentiis et iniucunda loquacitate semet defatigantes, multa se ipsos nugacitate et proximis complent, frustra aërem verberantes, a veritate autem prorsus abhorrentes. Namque oblectari adversus evidentia et confessa, quantae sit dementiae et rusticitatis officium, dici nequit. At enim libentius qui sunt bonae rei cupidi et dociliter adtendentes, facilem aurem praebeant Spiritus magisterio, atque in rebus huiusmodi admonitionem admittant. Nam sola fides haec recipit, humana ratiocinia devitans, et illorum mirus divinarum rerum amor, qui ad talia ex animo incumbunt; ut docilitatis suae quasi partum multiplicem metant fructum; ab eo qui haec redere cum usura scit, insignes retributiones, ut sperant, idoneo tempore recepturi.

67. p. 101.

(1) Vides egregiam fidei catholicae definitionem, contra perversam haeticorum libertatem. Multa huiusmodi infra in patrum auctoritatibus invenies.

Ex sancto evangelio secundum Iohannem.

CAP. IX. 35. Audivit Iesus, quod cum qui antea caecus fuerat, foras eieissent: et cum invenisset eum, dixit ei: tu credis in filium Dei? Respondit ille et dixit: et quis est, o Domine, ut credam in eum? Dixit autem ei Iesus: et vidisti eum; et qui loquitur tecum, ipse est. Ille vero ait: credo, Domine, et adoravit eum.

Ex eodem.

XII. 39. Propterea non poterant credere, quia olim dixit Isaias: excaecavit oculos eorum, et induravit cor eorum, ut non videant oculis, et non intelligant corde, et convertantur, et sanem eos. Haec dixit Isaias, quando vidit gloriam eius, et locutus est de eo. Veruntamen et ex principibus multi crediderunt in eum; sed propter Pharisaeos non confitebantur, ne extra synagogam fierent. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.

Ex eodem.

XIV. 1. Creditis in Deum, et in me credite.

Sancti apostoli Pauli ex epistola ad Romanos.

IV. ... Creditit Abraham Deo, et reputatum est ipsi ad iustitiam. Operanti autem merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Non operanti autem, sed credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam. Sicut et David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert iustitiam sine operibus. Beati, quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputaverit Dominus peccatum. Et rursus. Quae autem ex fide est iustitia, sic dicit: ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in caelum? id est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare. Et rursus: corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et rursus, de cibis disserens ait: quia qui discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide: omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

X. 6. seq. Et rursus. Quae autem ex fide est iustitia, sic dicit: ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in caelum? id est Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare. Et rursus: corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et rursus, de cibis disserens ait: quia qui discernit, si manducaverit, damnatus est, quia non ex fide: omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

I. Cor. II. 5.

Eiusdem ex epistola ad Corinthios.

Ut fides nostra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

Eiusdem ex epistola ad Hebraeos.

X. 39. Nos autem non sumus subtractionis (filii) in perditionem, sed fidei in acquisitionem animae. Est autem fides sperantium substantia, convictio rerum non apparentium (1). In hac enim testimonium consecuti sunt seniores. Fide intelligimus aptata esse saecula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Fide copiosorem hostiam Abel, quam Cain, obtulit Deo; per quam testimonium consecutus est esse iustus, testimonium perhibente muneribus eius Deo; et per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Henoch translatus est ut non videret mortem; et non inveniebatur,

(1) Sic ad litteram legebat in itala vetere Augustinus serm. CXXXVI. 3, itemque de pecc. merit. et remiss. lib. II. 50, ubi Maurini editores sic adnotant: « nostri mss. constanter habent *sperantium*. Sic ab Augustino citatur tract. in Ioh. LXXXIX. 1. et XCIV. 2. Graece est *ἐλπίζομένων*, quod cum sit verbum medium, ab aliis active accipiebatur (*sperantium*), ab aliis passive (*sperandarum* ut vulg.) Sabaterius denique pariter affirmat, in Pauli codicibus sangerm. et elaromont. legi *sperantium*. Ego vero ut antiquam italam hoc loco cum Augustino sequerer, officio interpretis coactus sum; etenim apud Nicephorum in codice f. 142. Paulus hoc loco, et f. 146. Basilius infra apud nos p. 262., interpungunt ante, non post, *πραγματίων*: nempe vocabulum *rerum* ad sequens comma referunt.

quia transtulit illum Deus: ante enim translationem suam testimonium habuit placuisse Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, et inquirentibus se remunerator sit. Fide Noë, responso accepto de iis quae adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suae, per quam damnavit mundum; et iustitiae, quae per fidem est, heres est institutus. Fide vocatus Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem; et exiit, nesciens quo iret. Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac et Iacob coheredibus repromissionis eiusdem. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem, cuius artifex et conditor Deus. Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, et praeter tempus aetatis peperit; quoniam fidelem credidit esse eum qui repromiserat. Propter quod et ab uno orta est (et quidem emortui vigoris viro), tamquam sidera caeli multitudo, et sicut arena, quae est ad oram maris, innumerabilis. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitentes se peregrinos et hospites esse super terram. Qui enim haec dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem illius meminissent, de qua exierant, habebant utique tempus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est caelestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum; paravit enim illis civitatem. Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur, et unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones: ad quem dictum fuerat, quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia et a mortuis suscitare potens est Deus; unde eum et in parabolam accepit. Fide et de futuris benedixit Isaacus Iacobo et Esau. Fide Ioseph moriens de exitu filiorum Israel memoratus est, et de ossibus suis mandavit. Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus a parentibus suis, eo quod vidissent elegantem infantem, et non timuerunt regis edictum. Fide Moyses grandis factus, noluit se dici filium filiae Pharaonis; magis eligens adfligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere iucunditatem; maiores divitias aestimans thesauris Aegyptiorum improprium Christi; aspicebat enim in remunerationem. Fide reliquit Aegyptum, non veritus animositatem regis; invisibilem enim tamquam videns sustinuit. Fide celebravit pascha, et sanguinis effusionem; ne qui vastabat primogenitos, tangeret eos. Fide transiit mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Aegyptii, absorpti sunt. Fide muri Iericho corruerunt, postquam diebus septem circumdati fuerant. Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Iephte, David, Samuhel et prophetis: qui per fidem debellarunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circumerunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus; in solitudinibus errantes, in montibus et speluncis, in cavernis

terrae. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem; Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

Ep. II. 2. 11.

Eiusdem ex epistola ad Thessalonicenses.

Itaque, fratres, state; et tenete traditiones, quas edocti fuistis sive per sermonem sive per epistolam nostram.

Eiusdem ex epistola ad Hebraeos, de incredulis.

Cap. III. 17.

Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? Nonne illis qui peccaverunt, quorum membra ceciderunt in deserto? Quibus vero iuravit non introituros in requiem ipsius, nisi illis qui increduli fuerunt? Et videmus non potuisse reapse introire, propter incredulitatem. Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim et nobis nuntiaturum est, quemadmodum et illis: sed non profuit iis sermo auditus, quippe non admixtis (1) fide cum illis qui audierunt.

IV. 1. et 2.

Eiusdem ex epistola ad Romanos.

II. 7-9

Iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vita aeterna. Iis autem qui sunt ex contentione, et qui non adquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum.

Gr. p. 137.

Ex Isaia propheta.

VII. 9-13.

Nisi credideritis, non intelligetis. Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: pete tibi signum a domino Deo tuo, sive inferne sive superne. Et dixit Achaz: non petam, et non tentabo Dominum. Et dixit: audite ergo, domus David: nunquid parum vobis est, molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo?

Ex Habacuc.

II. 1.

Iustus autem ex fide vivet.

Ex proverbii Salomonis.

II. 1.
VII. 2.
XX. 27.

Eleemosynae et fidelitates te non deserant. Abominatio Domino labia mendacia: qui autem fideliter agit, placet ei. Item. Eleemosynis et fidelitatibus purgantur peccata.

Sancti patris nostri Iohannis chrysostomi ex sermone in annunciationem (2).

Missus est Gabriel ut indicaret eum, qui et in throno simul et in spelunca erat: missus est miles ut regis mysterium pervulgaret: mysterium quod fide agnosceatur, non curiositate pervestigatur: mysterium credendum, non scrutandum: mysterium adorandum, non statera pendendum: mysterium quod a divina doctrina non ab examine accepimus: mysterium quod confitemur, non metimur.

Eiusdem ex interpretatione epistolae ad Romanos, ad illa verba (cap. X. 6.):

“ iustitia autem, quae est ex fide, sic dicit. „

Ne Iudaei dicerent, quomodo possimus maiorem iustitiam invenire, qui minorem non invenimus, ostendit faciliorem esse fidei viam, quae videlicet verbis adhortando fidem corde tenendam expetit. Quumque probe sciret, fidei saepe adversari cogitationes nostras, easque viriliter esse expellendas, ait: ne dicas in corde tuo, id est ne cogitatione titubes, neque apud te ipsum dicas, quomodo est id pos-

1) Nicephorus legebat *συγκρασμένος*, non *συγκρασμένος*, ut vulgatus latinus.

2) Vide adnotationem nostram ad graecum textum p. 137.

sibile? Nam fidei officium est omni humanorum ratiociniorum sequela ommissa, supernaturalia quaerere, atque a Dei potentia omnia admittere.

Sancti Cyrilli alexandrini, ex interpretatione epistolae ad Romanos; ad illa verba (cap. X. 6.): “ iustitia autem, quae est ex fide, sic dicit (1). ,,

Utiliter definit, cuiusmodi esse debeat fides nostra, ut nempe nihil reprehensibile in Deo esse credat, sed omnia rectissime ab eo fieri. Naque omnino in dubio versari, imbecillaque animi perplexitate sponte nutare, detestanda res est. Videtur item supervacuum et valde periculosum, si quis existimet oportere scrutari ea, quae et prorsus ineffabilia sunt et intellectum nostrum superant. Quomodo enim appareant quae Deus arcana ratione operatus est? Insuper cordis oculus quis tantus sit, ut Deum conspici queat? Immo vero quis intelligat, siquem forte dicentem enarrantemve ea, quae modulum nostrum excedunt, audiat? Nam dominus noster Iesus Christus, de spiritali regeneratione cum Nicodemo disserens aiebat *: “ amen ,, amen dico vobis, nisi quis denuo natus fuerit, non intrabit in regnum Dei. ,, Tum et quae ibi sequuntur, adiecit. Quum vero Nicodemus nihil prorsus intelligeret, tunc demum Christus, humanae mentis hebetudinem longe abesse ab intelligendi subtilitate declarans, ait: si terrena vobis loquenti, non creditis; quomodo si dixerero vobis caelestia, creditis? Tum perrexit dicere: amen, amen dico vobis, quod scimus loquimur, et quod vidimus testamur, et testimonium nostrum nemo recipit. Sunt ergo inscrutabilia, quae altiora nobis sunt. Nam si vere dicitur, ea ipsa quae in manibus sunt, vix a nobis, uti scriptum est, comprehendi; quid ni necessarium sit opinari, in iis quae ratiocinium nostrum superant, multo utilissimam esse fidem, nullo examine comitante, nulla vana adhibita vestigatione? Namque in his rebus prudentia praecipuum ornamentum est (2).

Gr. p. 138.

* Ioh. III. 5.

Eiusdem ex secundo libro dialogorum cum Hlemlia.

Quod semel fide susceptum fuit, audacioribus non est scrutandum investigationibus. Sicut enim spes rei visae, non est spes; etenim quod quisque videt, cur iam expectet? ita etiam fides vestigata, et cui inquirendum nihil superest, fidei loco habenda non est, prout de spe supra diximus: etenim quod fide aestimatur, explorationi prorsus non est obnoxium.

Opp. T. V.
part. I. p. 443.

Sancti Iohannis chrysostomi ex interpretatione epistolae ad Romanos (3).

“ Ei autem qui potens est vos confirmare iuxta evangelium meum et praedicationem Iesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus aeternis ,, taciti; nunc autem manifestati per scripturas propheticas secundum praeceptum ,, aeterni Dei, ad obeditionem fidei per gentes omnes. ,, Dum ait praedicationem Iesu Christi, id est quam ipse praedicavit, rem esse fide dignam sermo ostendit. Quippe evangelica dogmata, praedicatio illius sunt, non commentum nostrum. Et quidem nemini, inquit, ante nos hoc mysterium innotuit. Olim certe praefinitum fuerat, nunc autem per propheticas scripturas patefactum est. Haud igitur metue,

Rom. XVI.
25-26.

(1) Hunc Cyrilli locum ego intuli graece et latine in partem latinam p. 27. voluminis, quo Cyrilli in Paulum commentarios edidi.

(2) Nolo heic repetere quae iam dixi in adnotatione 2. p. 28. ad Cyrilli textum tomo praedicto. Ceteroqui nihil vehementius inculcandum est in hac grassante nostrorum temporum irreligiositate, qua multi genuinam fidei christianae notionem mente absterserunt.

(3) Videsis adnotationem nostram 2. in parte graeca p. 138.

ne forte a lege discedas: hoc etenim ipsa lex vult, hoc antiquitus praenunciavit. Cave itaque inquiras, cur nunc res innouerit. Quippe ita Dei mandato actum est, neque de hoc mysterio curiose vestigandum, sed obediendum omnino est. Obedientiam enim postulat fides non curiositatem, praesertim cum Deus iubeat.

Gr. p. 139.

Eiusdem ex interpretatione epistolae II. ad Thessalonicenses.

*Opp. T. XI.
p. 532.*

“ Itaque, fratres, state, et tenete traditiones quas edocti estis sive per sermone[m] sive per epistolam nostram. „ Hinc constat non omnia (apostolos) per epistolam tradidisse, sed etiam sine scripto. Aequae tamen tum haec tum illa fidem merentur. Quamobrem traditionem quoque ecclesiae fide dignam censemus. Traditio est, nihil amplius quaeras. Ceterum haec significat multos fuisse in fide labantes.

Eiusdem ex interpretatione epistolae ad Hebraeos ad illa verba (cap. V. 1.)

“ omnis enim pontifex ex hominibus adsumptus „, et reliqua.

*Opp. T. XII.
p. 89.*

Propterea fidem suscepimus, ne per innumeras cogamur incedere haereses, et molestiis vexari; sed quod fidei quis vel addere vel detrahere voluerit, id nos spurium existimemus. Nam sicut ii qui regulas tradunt, non cogunt ut mensuras innumerabiles exquiramus, sed quod ab ipsis traditum est, tenere nos iubent; sic etiam in dogmatibus usuvenit.

Sancti patris nostri Basilii ex interpretatione in psalmum CXY. (1).

“ Credidi, propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. Ego „, vero dixi in excessu meo, omnis homo mendax. „ Fides sermonibus, qui de Deo fiunt, praeceat. Fides quae animum ad assensionem trahit magis, quam logicae methodi. Fides, quae non geometrica necessitate, sed Spiritus operationibus conficitur. Et paulo post. Necessae est enim, disciplinae cuiusvis principia absque examine a discipulis admitti; quum fieri non possit, ut ii qui circa principia litigant, via et ordine procedere valeant ad finem. Idque vel ex ipsis disciplinis tibi discere licet. Etenim nisi homini geometrae prima concesseris principia, is ea quae sequuntur concludere nequit. Et qui arithmeticae principiis et elementis contradicit, viam ad ulteriora intercipit. Similiter autem ne a medicis quidem medicinae principia possunt demonstrari. Et omnino in qualibet professione, quae via et ordine ad finem procedat, primarum propositionum demonstrationes non queunt inquiri: sed necesse est, ut artium ratione innixarum principiis sine probatione admissis, id quod etiam positum coniectaneum est, in his quae deinde sequuntur inspiciatur. Sic enim vero etiam theologiae mysterium, assensum ex fide inexplorata requirit. Credere enim oportet, inquit, quod Deus sit; non quaerere, neque cum contentione expendere quid sit. Prorsus, si fides est sperantium substantia, convictio rerum non apparentium (2); ne contendas iam videre quae procul sunt reposita; neque ea quae sperantur, ambigua esse statuas, propterea quod nondum eorum cognitionem attingere poteris. Et paucis interiectis. Omnino anima quae citra fidem loqui adgreditur, inaniter garricit, quandoquidem ad nullum subiectum verba sua refert. Initium igitur sermonis prudentis est, fides in corde loquentis firmiter insidens.

Gr. p. 140.

Eiusdem ex libris adversus Eunomium, ubi unde sit incredulitas ostendit.

Viae Domini rectae, et iusti in eis ambulabunt; impii autem in viis planis

*Lib. V. opp.
T. I. p. 342.*

(1) Consule adnotationem nostram in parte graeca p. 139:

(2) De hoc textu diximus retro p. 258. in adn.

offendunt. Quodque mirum est, ex quibus utilitatem capiunt qui sana fide sunt, ea iis nocent qui morbosus sunt, et quaestionibus otiosisque disputationibus occupantur. Malitiosè autem curioseque de Deo quaestionem instituire, morbum esse animae, praesertim si studio incredulo fiat, cunctis est exploratum. Nam si sanctissimo ipsi Deo in iis quae ad ipsum spectant, non credunt, quomodo eius prophetis apostolisque auscultabunt, cum in divinis scripturis de illo et de speraturis in eundem loquuntur? Et paulo post. Quaeris non ut fidem, sed ut infidelitatem invenias. Hoc verum est, prout scriptum fuit: in malignam animam non introibit sapientia *. Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam *, Deique amicus appellatus fuit. Amicus Dei beatus Abraham dictus fuit et est, amicus propter fidem, fides propter exhibitam Deo obedientiam. Tu vero inimicus propter infidelitatem et adversus Deum contumaciam. Credidit Abraham Deo, credidit ut ipse, non credidit ut nos. Propterea ille amicus, nos autem inimici. Inimici Domini mentiti sunt ei, veluti scriptum est.

* Sap. I. 4.
* Rom. IV. 3.

Sancti patris nostri Gregorii theologi ex sermone de sancto baptisate.

Nam si hominum pacta Deus intermedius adhibitus firmat, quantum periculum est, si non aliorum tantummodo peccatorum, sed mendacii etiam apud ipsius veritatis tribunal rei agantur? Et nonnullis interiectis. Nihil adversus animae tuae salutem captiosè comminiscere, nihil machinare. Nam licet aliis fucum fecerimus, nobis quidem ipsis id numquam poterimus. Certe adversus semet ipsum ludere periculosum nimis est et stolidum. Et non multo post (1). Quae scripta sunt, mihi observa, per temporum mutationem, immotus permanens in re minime mutabili.

Ed. nov. Paris.
T. I. p. 103.

Sancti Gregorii Nyssae episcopi ex libro de hominis opificio
cap. XXIII. (2).

Namque et Abraham et alii patriarchae, bona quidem videndi cupiditatem habuerunt, neque a caelesti patria quaerenda cessarunt, ut ait apostolus; nihilominus eius gratiae consequendae in spe adhuc versantur “ Deo pro nobis melius aliis, quid providente, ut non sine nobis consummarentur. „ Si ergo illi dilationem perferunt, qui procul per solam fidem atque spem bona viderunt et dilexerunt, prout testatur apostolus; quid plures e nobis facere oportet, quibus fortasse ne melioris quidem conditionis spes, ob vitam suam praeteritam, superest? Sciendum vero est, Gregorium in XIX. (3) capitulo, incredulitatem cum aliis animae morbis connumerasse, eamque brutorum impetus similem dixisse, ita tamen ut etiam ratiocinii ope augeatur (4).

Hebr. XI. 40.

Gr. p. 111.

Eiusdem cap. XXIV. (5).

Profecto nos quod sacras litteras adfirmantes audimus, id omne a Deo esse credimus; quomodo autem in Deo fuerint, quia id rationis nostrae vim superat, inquirendum non iudicamus; cuncta Deo esse possibilia credentes, nempe et quod

Opp. p. 106.

(1) Immo longe infra p. 126.

(2) In ed. cap. XXII.

(3) In ed. cap. XVIII. T. I. p. 93. C. Notanda est autem Nicephori lectio ἀπιστίαν *incredulitatem*; etenim in editione Gregorius loquitur potius de ira, quam homo habet communem cum beluis, sed tamen auctam etiam a rationis ope.

(4) In graeco videtur emendandum ἀξιομίστην, si certe refertur ad ἀπιστίαν.

(5) In ed. cap. XXIII.

non extat creare, et creato qualitates pro suo libito inserere. Ex quo consentanee existimamus, suffecisse existentibus rebus ad existentiam suam obtinendam, divinae voluntatis vim. Atque ita si etiam creaturarum rerum reformationem eidem potestati attribuamus, nihil nos quod a vero abhorreat credemus.

Sancti patris nostri Dionysii Athenarum episcopi ex libro IV.
de divinis nominibus cap. XXIV.

In scientia vero peccantes scriptura dicit eos, qui circa eam quae latere non potest, boni cognitionem aut actionem imbecilli sunt, quique sciunt voluntatem et non faciunt: qui audiverunt quidem sed infirmi sunt in fide vel boni executione. Quia etiam aliqui nolunt intelligere ut bene agant, ob perversionem scilicet aut debilitatem voluntatis.

Sancti Athanasii ex sermone adversus adsecclas haereseos Samosateni,
et de fide quod unus sit Christus.

Christum protinus inde digressi praedicaverunt apostoli concorditer filium Dei. Et nonnullis interiectis. Quid opus est quaerere verbisque contendere? Credere praestat, colere et adorare. Et paulo post. Non quaero quomodo idem passibilis fuerit et impassibilis; quomodo Deus, et quomodo homo; ne dum modum vestigo, et rationem inquiri, a proposita nobis beatitudine excidam. Credere enim primum oportet et ita censere, deinde harum rerum probationem desuper implorare, non autem repetere eam desub (1). In secundo autem contra Arianos sermone idem pater ait: nec si cui in quaerendo de Deo aqua haeret, ideo debet scripturae non credere: siquidem praestat haesitantes silere et credere, quam non credere quia haesitemus.

Quae haecenus diximus, ea memorialis instar sufficiunt; neque difficulter adfirmaverim, satis esse ad persuadendum iis, qui libenter divina audiunt, veracque religionis studio tenentur. Poterit autem quisque fidelis et prudens, sedulo hanc materiam scrutans, plura testimonia ex divinis scripturis atque ex deiloquorum patrum nostrorum operibus coacervare, quae ad simplicem fidei rationem hortantur, et ingenuitatem cum conscientia bona suadent in rectorum dogmatum sinceritate tenere; quippe qui perfectam laborum huiusmodi mercedem ab universali servatore ac domino Christo vero Deo nostro sine dubio consequemur.

FINIS.

(1) Tertiam fragmenti huius athanasiani particulam conservaverat etiam Nicetas in catena sua ms. ad Lucam, ut vides in fragmentis athanasianis quae nos post Cyrillum edidimus p. 581. Nunc vero Nicephorus librum quoque Athanasii nominatim indicat unde Nicetas hauserat. Idem locus partim citatur etiam in panoplia vaticana (de qua nos alibi loquemur) quaestione IX.

Ed. venet. T. I.
p. 378.

Cl. ep. IV. 5.
ad Scrap.

Opp. T. I. ed.
venet. p. 398.

TITULI CAPITULORUM

partim Apologetici maioris, partim antirrhethici tertii, interiecta lacuna.

1. De cognoscendo tempore ac modulo agendi atque dicendi.
 2. Adhortatio ad cogitandum de secundo Christi adventu.
 3. De tradita ex initio a divis apostolis fide.
 4. Non oportere sententias prodigiosas commovere a stultis hominibus execratas.
 5. Fidei destructores quales fuerint; ubi de profano monacho Antonio.
 6. De transgressoribus episcopis ac sacerdotibus, et a ministerio Dei expulsis.
 7. De falsi nominis synodo, sive Caiphae synedrio.
 8. Quod secundam passionem Christus pertulerit a iudaicae mentis hominibus in propria imagine.
 9. De negatore Christi Antonio, et hoste Christi Iohanne, et illorum secta.
 10. De irreligioso Constantino cognomento Mamona.
 11. Quod praedicti homines dogmata habent Arianorum et Manichaeorum.
 12. Eusebium iam inde ab initio fuisse arianum, et patrum suorum principem.
 13. Quod libros sanctorum patrum adulteraverint.
 14. De neotericorum iudaeorum blasphemiam.
 15. De persecutionem passis ob orthodoxam fidem episcopis et sacerdotibus.
 16. De hypocritis, et tēpori se conformantibus, similitudo chamaeleontis.
 17. De calumniantibus, quod usque ad Constantinum (Copronymum) idola adoraverint Christiani.
 18. Expositio fidei orthodoxae de Trinitate.
 19. De Christi incarnatione.
 20. De naturarum duarum unione sub una hypostasi, et in attributis differentia.
 21. Adversus Nestorium et Eutychem.
 22. De unione inconfusa, et distinctione inseparabili, de operationibus ac voluntatibus.
 23. Quod oporteat venerari Christi imaginem secundum reverentiam, non secundum latriam.
 24. De iis qui dicunt Christianos idola adorare.
 25. Quid dicturi essent, semet ipsi deplorantes, lapsi episcopi et sacerdotes, resipiscentes ad paenitentiam.
 26. Quomodo sacra symbola conculcaverint, et quomodo mystagogiae verba irrita fecerint.
 27. Quod non sine blasphemia iudicant Constantinum (Copronymum) eripuisse eos ex idololatria, Christum nihil prodesse posuisse, immo noxium fuisse.
 28. Indignos esse vocari christianos, nendum episcopos.
 29. Depositio et eiectio canonica et legitima transgressorum episcoporum ac sacerdotum.
 30. Demonstratur perspicue quae sit veneratio erga imaginem Christi, et similitudo proponitur sigilli ex archetypo derivati.
 32. De iis qui dicunt idola (nos) adorare.
 33. De audentibus Christi imaginem appellare idolum.
- Hactenus summaria capitulorum apologetici maioris. Ob amissam autem membranam desiderantur reliqua summaria non apologetici solum, verum*

- etiam totius antirrhëtici primi ac secundi; tertii vero non nomisi pauca postrema supersunt in ultimo codicis folio, ut infra.*
79. . . De monacho mira faciente cum virga pallioque suo.
80. Quod Mamonas monachos cum feminis copulabat.
81. De religiosis regibus qui feliciter longaeveque vixerunt.
82. Quod a Christi adventu ecclesia prisca instituta et decreta inviolata servaverit, usque ad apostatam Mamonomam.
83. Quod non fuerit regium, sed iudaicum, hoc haereseos crimen.
84. Quod a Iudaeis ac Saracenis provenit haec apostasia ad imperatores Leonem et Constantinum Christi persecutores.

Fratribus et comministris omnibus sanctissimis et Christi amantibus
episcopis Siculorum, Tarasius Dei miseratione episcopus
Constantinopoleos novae Romae (1).

Qui divina sapienter meditantur oracula, curioseque illa, non perfunctorie, considerant, suamque mentem in pietate ac veritate defigunt, ii illuminantur mirabiliter ex montibus aeternis, ex apostolico inquam et prophetico patrumque magisterio, ac splendore radiorum eius Dominum coram veluti semper spectant, et per activam virtutem ad contemplationem deducuntur. Deinde his dogmaticam quoque admiscentes doctrinam semet ipsos atque alios ad veritatem erudiunt, vitae mores componunt, et supra res terrenas elati, caelestia quaerunt, caelestia sapiunt: ac veluti aqua limpida purgat lavantium oculos, et ipsius solis sphaeram ac caelorum concava, sic et istae purae mentes, purae menti commixtae, expressum veluti simulacrum speculunque fiunt gloriae divinae, ut ait Dominus: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: meritoque sacrificuli et sacerdotes et mystae ad populi praesulatum eliguntur, quia de his dictum fuit: ubi sunt duo vel tres collecti in nomine meo, ibi sum in medio eorum. O Viri itaque desideriorum spiritus, audivimus vos canonicae legi obsequentes congregari solere singulis annis ob diiudicandum de occurrentibus in universa vestra provincia ecclesiasticis negotiis; et quod apprime Dominum invocatis, ut Spiritus gratiam in vos inmittens, det vestrum unicuique doctrinam intelligentiae, doctrinam divinae voluntatis, doctrinam custodiae mandatorum Dei, doctrinam observantiae canonum; et quod denique mundanis curis, quae divinis praeceptis adversantur, vale dicentes, spiritualiter spiritualia iudicatis, humana spiritualibus non anteponentes: id enim humanae gratiae officium est, non illius quam Spiritus dat. Quenam autem sunt spiritualia? evangelica nempe praecepta, apostolicae constitutiones, sacrorum canonum ordinationes. Absque his enim ecclesiasticum iudicium a maledicti natura non differt.

Quapropter sancta etiam synodus, Dei gratia ac beneplacito Nicaeae nostra aetate congregata, cui plerique etiam vestrum interfuistis, postquam definivit conservandam esse veterem sanctae Dei catholicae ecclesiae traditionem, de venerabili-

(1) Vide dicta breviter a nobis in parte graeca p. 143. Insuper de Tarasio Nicephorum part. lat. p. 3, cuius laudabilem actum ibi memoratum inique reprehendit auctor librorum carolinorum lib. III. 2. Laborant tamen aliqua obscuritate vel corruptela haec fragmenta.

bus sanctisque imaginibus recipiendis, anathemati subiciendos esse haereticos, quos Christianocategoras (Christianorum accusatores) et iconoclastas verus sermo nominat, decrevit. Cuncta autem constituta inviolabiliter et firme custodiri nostis, integramque apud nos * omnes sacerdotes ac monachos atque laicos vim illorum conservari, quemadmodum perspicue docent syndicorum eius librorum scripturae. Cuncta enim ex fontibus Israelis hausta fuere, nihilque praeter hos proclamavit aut omisit: namque synodi huius doctrina neque incrementum patitur neque detrimentum: scriptum est enim, ne quid ei adiciatur, aut auferatur. Equidem ut in regum etiam nummis, si quid de typo circumcidatur, totus nummus inutilis efficitur: ita etiam si quis vel minimum de sacris canonibus subvertat, rei universae corruptelam infert. Sic nimirum qui additamentum divinae scripturae aut sacris canonibus aut patrum magisterio moliantur, veritatem extinguere exploratum est; et ipsorum linguae sonitum falsa locutio subsequitur. Ergo mementote Dei dicentis: quum omnia recte feceris, salvaberis. Vosque adeo in vestra Dei nutu congregata synodo, veritati adhaerentes, dilatate os Spirituque complete, ex evangelii norma et apostolorum et canonum atque patrum decernite etc.

* gr. fortassis
ἐκείνους.

Gr. p. 143.

Sancti Methodii patriarchae constantinopolitani epistola missa ad Hierosolymorum patriarcham de depositione apostatarum sacerdotum.

Extensam a tua venerabili sublimitate sermonis manum, nobis per religiosissimum fratrem Silvanum, presbyterum ac monachum, superiorum omnium usque ad nos synodorum, gratam admodum et orthodoxam delatam accepimus: vestramque, de qua admonitam volumus fraternam tuam pietatem, recte et indeclinabiliter libratam sententiam, libenter intelleximus; nempe quod Dei auxilio usi fuerimus ad consequendam veram quae obtigit concordiam nostram; quemadmodum scilicet nos ambigui vos interrogavimus, plenoque adsensu vos respondistis: videlicet, constitutos a Tarasio et Nicephoro, beatis et orthodoxis patribus fratribusque nostris sacerdotibus, postea a veritate decidos, et recta via exerrantes, si ii ex tota anima eos paenituerit, et inconsiderantiam suam damnaverint, vitaeque mutatione dignam paenitentiam tota mente susceptam demonstraverint, et haereseon auctores, cum horum abominanda cacodoxia abnegaverint et anathematizaverint, verae religionis definitionibus staturos se promittentes, et orthodoxiam publice profitentes, et hanc usque ad obitum retinere deinceps promittentes (immo et cum gaudio mortem pro veritate subituros) usque in diem Christi, ut aeternam incessabilemque vitam consequantur; hos inquam oportere recipi, et in suas sedes reponi, ac veluti propria membra corpori aptari, et cum omni reliquo clero collocari, secundo tamen loco. ut nimirum simul observemus, an convenienter se gerant. Excepto tantum postremo, seu ultimo ac primo veritatis inimicissimo Iohanne, qui numquam prorsus christianus apparuit, neque in clero locum habuit, neque munus quodlibet gessit. His recte et pulcherrime, ad breve tempus a vestra fraterna religiositate constitutis, en tertius iam annus elapsus est, quartusque inceptus; neque ab eo ullum paenitentiae fructum, sive per humilem sermonem, sive per vitae asperitatem, aut voluntariam solitudinem, significatum ullo modo cognovimus etc.

INDEX IN S. NICEPHORUM¹

AD PAGINAS LATINAS EXACTUS.

—*—*—*—*—*—*—*

A

- Acephali haeretici p. 16. 22. 170.
 Adoratio vera, seu proprie dicta, soli Deo fit p. 171.
 Adoratio honoraria sanctorum non est latría p. 92.
 Adorationum genera varia p. 91.
 Aegyptiorum idolorum cultores p. 114. adn.
 Aegyptiorum idololatria superstitiones omnium populorum superavit p. 114.
 Agathonis papae particula epistolae p. 8.
 Agnoëtarum impia haeresis p. 250.
 Agraptodocetae quinam fuerint p. 40.
 Ἀγροπόδοι probrosorum nomen impositum monachis a Copronymo p. 144.
 Amphiloehius ad Seleucum p. 63.
 Anastasius Germani constantinopolitani successor p. 3.
 Angeli incircumscripti, sed non omnino p. 73.
 Alia de angelis, ibidem.
 Angeli qua apparuerunt figura, eadem ab artificibus christianis effinguntur p. 75. Quomodo apparuerint in corpore p. 245.
 Aniptopodes V. chameunae.
 Antiochiae templum Apollinis cum oraculo p. 200.
 Antiochus iconomachus p. 268.
 Ἀντιόχου, ἰκονιστῆς, lectio varia, seu potius additamentum (II. Cor. IV. 4.) p. 128.
 Apollinaris errores p. 54. et alibi.
 Atrii nomen furem denotare dicitur, nempe ab ἄτρος deo furente p. 160.
 Ariana haeresis exponitur p. 160.
 Ariani cum Manichaeis consentientes p. 17. 120.
 Ariani carnem sine anima a Verbo assumptam dicebant p. 31. Iconomachorum magistri p. 31. 250. Christum de ignorantia accusabant p. 250.
 Ἀσκήσις pro ἀσέλγησις (epist. Iudae v. 4.) p. 165.
 Asterius citatus (unus vel duo) in oratione de S. Euphemia et de haemorrhoida p. 80. 88.

B

- Baptismi utilitas p. 223.
 Basilii magni dictum late exponitur p. 97. seq.
 Basilius ad Amphiloehium seu de Spiritu sancto p. 90. 96. Adversus Sabellium p. 99.

B

- Canonum trullanorum laus et defensio p. 11. 12.
 Cantacuzeni Matthaei (qui fuit imp.) loci aliquot ex eius commentario inedito ad librum Sapientiae p. 93. 103. 114. 130. 131. Eius interpretatio singularis dicti quod Deus hominem fecerit ad imaginem et similitudinem suam p. 100. Sed aliter Nicephorus p. 129.
 Chameunae aniptopodes, Iovis didonaei sacerdotes p. 193.
 Cherubini tam caelestes, quam materiales in arca. De his late et egregie Nicephorus p. 73. seq. 239. seqq.
 Christi scientia p. 250. Ea fuit duplex p. 65.
 Christi corpus quomodo ianuis clausis post resurrectionem ingressum sit ad discipulos p. 110.
 Christiana religio toto orbe diffusa p. 193.
 Christiani veteres staurophori p. 109.
 Christiani dicti idololatrae ab Iconomachis p. 3. 171. 180. 212. et alibi.
 Christianoecategori nova haeresis p. 146. Eius origo, ibidem.
 Christolyti haeretici p. 49.
 Christum deitas ne in morte quidem deseruit p. 49.
 Circumscriptio quotuplex sit p. 77. seq. Circumscriptio haud eadem res est ac pictura vel figuratio p. 80. De circumscriptione saepe diuque Nicephorus.
 Clementis alexandrini fragmentum ex eius deperdito libro de paschate p. 101.
 Concilii oecumenici et authentici notae adsignantur p. 174.
 Comparatio rerum evangelicarum cum mosaicis p. 237. seqq.
 Concilium ephesinum definit Christum circumscriptum p. 17.
 Confessio fidei circa Christi incarnationem p. 38. seq. et 251. seq.
 Confusanei haeretici p. 54.
 Constantini magni imperatoris laus p. 142. 143.
 Constantinus Cypri archiepiscopus p. 4.
 Constantianus Nacoliae episcopus Iconomachorum antesignanus p. 147. cum adn.
 Controversiae dogmaticae oecumenicis conciliis finiendae sunt. p. 174.
 Copronymi tractatus sive edicti adversus ss. imagines partes citantur et refutantur p. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 33. 34. 47. 48. 51. 52. 53. 54. 55. 58. 59. 66. 67. 70. 92. 103. 106. 109. 110. 114. 118. 121. 122. 126. 259. 171. 175. 235.

243. Utrum praedicti omnes loci sint Copronymi vel etiam eius consecratorum, quaeritur p. 148. in adn. Certe p. 166. citatus locus non Copronymi est, sed aliorum Iconomachorum. Ceteroquin Copronymi ἀνόσια συγγραμμάτων, *impia scripta*, memorat Nicephorus etiam p. 10.
- Copronymi crudelitas p. 137. Mores impii et facinora p. 4. 20. 24. 25. 44. 47. 49. 72. 137. Mers dira anno aetatis LVIII. p. 137. Eius prosperitates et victoriae elevantur p. 135. 137. 138. Eiusdem clades ad Anchialium p. 138: Statua insignis p. 140. 159. Avaritia et impietas p. 140. 141. 142.
- Copronymus Christi imaginem deiicit, substituta sua p. 44. Exeruciat pictorem sacrae imaginis p. 52. Monophysita p. 54. Synodum chalconensem voluit abolere p. 54. In imperio suo multas calamitates expertus p. 133.
- Copronymus cur a Nicephoro dictus Mamonas p. 15. adn.
- Corvi gloriosi fabula p. 22.
- Cruces subscriptionibus suis praeponerent episcopi, ut nunc etiam fit, p. 154. Crucis veneratio p. 89.
- Crux imago materialis corporis Christi p. 107.
- Cyrenaeum phantasiastae dicebant crucifixum loco Christi, qui interim in monte residens Iudaeos crucifixores deridebat p. 82.
- Cyrellus alexandrinus citatur p. 62. 100. 104. 105. Ex eius antehac inedito commentario in ep. ad Rom. I. 4. X. 6. duo loci prolata a Nicephoro in part. lat. p. 104. et in part. gr. 137. Immo fortasse alius p. 105.
- D
- Definitio summaria adversus Iconomachos p. 14.
- Deus ὑπερέλθεις et πρετέλειος p. 168.
- Δικαιοσύνη pro δόξα (Is. XXXIII. 17.) p. 94.
- Dii ethnicorum varii nominantur p. 179. 194. 195.
- Dionysius areop. citatur p. 101. Idem dictus theomysticus p. 168. cum adn.
- Docetae seu phantasiastae haeretici p. 53. Illorum fabula de Christi morte p. 82.
- Dogma in concilio oecumenico definitum, non est novae quaestioni obnoxium p. 10.
- E
- Epiphanius serm. de oblatione pro mortuis p. 90. Eius locus in editionibus corruptus emendatur p. 91. adn. Eiusdem sententia de ss. imaginibus creditur fictitia p. 4.
- Episcopi apostatae a fide concilii niceiani II. p. 150.
- Episcopi seu sacerdotes iconomachi graviter arguuntur p. 136.
- Erichthonius diphyes p. 194.
- Eucharistia in sententia catholica, id est Christi corpus et sanguinem continens, p. 67. 68. 69. 84. 103. 177. 239. 248. Sunt hi omnes loci egregii adversus incredulos heterodoxos. Legatur etiam adnotatio p. 69.
- Eucharistiae antiypa ante non post consecrationem p. 69.
- Eucharistia non est imago corporis Christi sed ipsum corpus p. 68.
- Eusebius Pamphili arianus p. 13. Graviter reprehenditur p. 52. 160. Idem iconomachus p. 160. Idem fide subscriptis fidei niceanae, ut etiam Arius, ibidem. Idem idolis sacrificasse, mortis timore, creditur, ibidem.
- Eutyche error p. 54.
- Evangelia calligraphica et pretiosis imaginibus qua pictis qua fictis ornatisima p. 231. 232. (Cuiusmodi visuntur adhuc, puta in bibliotheca vaticana, et S. Marci Venetiis.)
- Evangelii liber imponi solitus cervici episcopi consecrandi p. 172.
- F
- Fames ingens sub Copronymo p. 135.
- Fidei christianae laus p. 253. Eius pulchra definitio, quae videlicet dubitationem nullam admittit p. 86. 145. (Nam et Chrysologus sermone LVIII: *qui fidem quaerit, rationem non quaerit.*) Eius plena scribitur confessio p. 167.
- Fidei professio a consecrando episcopo fiebat p. 154.
- Fidem rectam non humana prosperitas, sed doctrina apostolica comprobatur p. 138. 139.
- Formulae cuidam subscribere orthodoxos cogebant Iconomachi p. 162.
- Fulmen Iovis adoratum p. 195.
- G
- Georgii Hamartoli fragmenta duo ex eius chronico ms. p. 141. 147. adn.
- Germanus I. patriarcha constantinopolitanus depositus a Leone isaurico iconomacho p. 3.
- Glossarum veterum ad sancti Nicephori vitam specimen ex codice vat. p. 2. adn.
- Gratae evangelicae vis prae lege mosaica p. 236.
- Γράψαι *sculpere* p. 77. cum adn.
- Gregorius nazianzenus citatur p. 79. 83. 95. 100. 113. 117. 163. 167.
- Gregorius nyssenus citatur p. 63.
- H
- Hebraeis omne propemodum simulacrum interdictum p. 114. 115. Cur non item christianis, ibidem.
- Haeretici varii nominantur p. 170.

Heraclii imp. laus p. 144.
 Honor delatus imaginibus gratia quadam honorantes ornat p. 235. (Hoc contra illos, qui nihil omnino prodesse animae res huiusmodi dicunt.)
 Honorius papa non ponitur inter Monothelitas a Nicephoro p. 171. adn.
 Hypsistarii haeretici p. 16.

I

Iconium dies festus Alexandrinorum eur p. 144.
 Iconomachi patrum scripta corrumpabant p. 16. 95. 161.
 Iconomachi phantasiastis similes p. 32. Suspecti de haeresi adversus eucharistiae dogma p. 68. cum adn. et p. 69. Hostes B. Mariae, quam deiparam negabant p. 71. Indigni prorsus nomine christianorum p. 122. 249. Crucem tamen honorabant p. 106. Infensi erant monachati p. 142. cum adn. Iconomachi aetate Nicephori nondum perfectos sectae suae tractatus habebant p. 161.
 Iconomachia abs Iudaeis et Saracenis orta p. 146. Romanum imperium divisit p. 145.
 Iconomachorum haeresis sub Leone armenio rerudescens p. 161. 173. Eorum furor adversus sacra aedificia et officia p. 231.
 Iconomachorum mores pessimi late describuntur p. 130. seqq. 157. 163. 164. Multi impensis publicis nutriti p. 153.
 Idioma Christi accurate exponuntur p. 60. seq. Idololatriam a Christianismo deletam fuisse latissime demonstratur p. 181. seqq.
 Iesu infantis ac matris imagines Persarum rex, misso picture, sibi fieri voluisse, traditum est p. 120.
 Iezidus calipha dirui iussit Christianorum sacras imagines p. 146.
 Imago Servatoris ad Abgarum missa p. 17. 36, ubi videsis adn. Item p. 120.
 Imago res est diversa ab idolo p. 45. De imagine, archetypo, et prototypo p. 45. 46.
 Imaginum veneratio quibus causis impellentibus fiat p. 91.
 Imaginum profanarum honor suadet nobis honorem imaginum sacrarum p. 129.
 Imago Domini demonstratur venerabilior cruce p. 106-108.
 Incircumscripti vocabulum, argumentum erat praecipuum Iconomachorum p. 16. 27. 48. et passim.
 Invocatio apud imagines Sanctorum pia est p. 126.
 Iohannes iconomachus pertinax p. 268.
 Iohannes chrysostomus citatus p. 8. 90.

Iohannis saeculi fragmenta duo ex chronico ms. p. 141. adn. et p. 147.
 Iovis metamorphoses p. 194.
 Irenes augustae orthodoxia p. p. 135.
 Isidorus pelusiota citatus p. 234.
 Iudaeus tiberiensis causa fuit iconomachiae p. 146. Eiusdem poena p. 147.
 Iudicii extremi timor suadet p. 150.
 Iustiniani magni laus p. 144.
 Iustinianus (rhinotmetus) canonibus trullanis subscripsit p. 11.

L

Laeis interdictum de dogmatibus disputare p. 20. Legem nihil aliud esse quam scriptam consuetudinem dicit Nicephorus p. 90.
 Leo isaureus iconomachus p. 2. 147.
 Litaniae et supplicationes ad definita loca ductae p. 90.

M

Macarii chrysocephali excerpta p. 25. 26. 27. 29. 31. 32. 34. 38. 39. 44. 46. 50. 64. 72. 96.
 Magi adoratores pueri Iesu erant persae p. 94.
 Manichaei atque Ariani Iconomachorum antesignani p. 120. 136. 159.
 Manichaeorum errores p. 113. 245. et alibi.
 Manichaeorum duo principia p. 93. 251.
 Manichaeorum et Arianorum libri p. 120.
 Marcion cum Manete consentiens p. 127.
 Mariae deiparae intercessio apud Deum p. 19. 71. Maria de Davidis stirpe p. 205. cum adn.
 Martyrium in schismate non prodest p. 9.
 Martyres statim a supplicio in caelum evolantes p. 125.
 Martyrum copiosa laudatio p. 123. seq.
 Methodii patriarchae epistola ad patriarcham hierosolymitanum p. 268.
 Miracula per sanctorum intercessionem patrantur, nominatimque sanationes p. 126.
 Miracula interdum in sanctorum Martyrum supplicis p. 126.
 Missa liturgica vere sacrificium est p. 69. 70. 84. 239. et alibi.
 Monachatum a primordiis religionis repetit Hamartolus p. 142. adn.
 Monasteria byzantina Flori et Callistrati p. 133.
 Monothelitae refelluntur p. 170.
 Musica ab Accaronensibus adorata p. 201.

N

Nicephorus apologeticum minorem scribebat anno 813; maiorem anno 817. p. 11. adn. 1. et p. 174. adn. 2.
 Nestorii errores p. 33.

O

Οἰκονομίαν, pro οἰκοδομίαν, varia lectio (I. Tim. I. 4.)
p. 85.

P

Pantherae, obiecta hominis imagine, decipiuntur
p. 234.
Patres ecclesiae ab Iconomachis contempti p. 158.
Paulus abdicat patriarchatum constantinopolitanum
nolens diutius versari cum Iconomachis p. 5.
Peccatum originale p. 105.
Persecutio sub Leone armenio p. 163.
Pestilentia Constantinopoli sub Copronymo p. 133.
Petri apostoli primatus p. 165. 184.
Phantasmata ecataea et empusaea p. 195.
Phylacteria sacra a christianis gestata p. 109.
Picturae comparatio cum scriptura p. 88.
Picturae sacrae multis salutis spiritualis causa fue-
runt, quos inter Mariae aegyptiaca p. 95.
Picturarum effectus maior quam scripturarum
p. 232.
Πνεύματος pro φωτός (Ephes. V. 8.) p. 205.
Polemonis philosophi imago p. 95.
Praeconium in ordinando episcopo p. 154.
Praees in ecclesiarum dedicationibus fieri solitae
p. 176.
Prophetiarum series de Christo eiusque religione
p. 223. seqq.
Providentia Dei p. 250-252.
Pyrrhus monothelita p. 171.

R

Reliquiae Sanctorum necessario collocandae in tem-
plorum dedicationibus p. 71. Iconomachi, iis
exclusis, supponebant eucharistiam, ibidem.
Romanae ecclesiae primatus, et praesidendi sanc-
tionemque conciliis tribuendi ius p. 174.
Rudes homines non ab imaginibus honorandis sunt
deterrendi, sed rectam eius honoris rationem
docendi p. 235.

S

Sabinus dux Bulgarorum deficit ad Byzantinos
p. 138.
Sacerdotes, eorumque actus liturgici, angelos cae-
lestemque aulam repraesentant p. 129.

Sancti orantibus se auxiliari possunt per insitam
sibi a Deo vim et gratiam p. 171. cum adn.
Sanctorum communio et invocatio p. 76.
Schismatis deploratio verbis Chrysostomi p. 9.
Scriptura idem valet quod pictura, et viceversa
p. 76. seqq.
Severiani merito dicti acephali p. 170.
Simulacra ethnicorum deorum a christianis pes-
sumdata p. 102. cum adn. Et p. 200.
Sophronii hierosolymitani historia de Maria ae-
gyptiaca p. 95.
Stercutius Deus p. 193. Silvanus monachus p. 268.
Sergius monothelita p. 171.
Symbolum fidei quotidie dici solitum p. 89.
Synodi trullanae canon de ss. imaginibus p. 2. 17.
104.
Synodus II. nicaena quomodo fuerit oecumenica
p. 174. Eius decretum pro ss. imaginibus p. 7.
Laudatur p. 266.
Synodus episcoporum iconomachorum sub Copro-
nymo p. 3. 147. 166. 167; et sub Leone ar-
menio p. 155. 162.
Synodus alexandrina damnat Arium et Eusebium
Pamphili p. 160.

T

Tarasii patriarchae egregia protestatio ante susci-
piendum patriarchatum p. 5. Eiusdem epistola
ad Siciliae episcopos p. 266.
Templi S. Sophiae laus p. 144.
Templorum veterum partes p. 121.
Terra motus sub Copronymo p. 134.
Theodosii senioris laus p. 143. 144.
Timotheus dux atheniensis felicitate celebrer p. 139.
Traditio grammaticalis p. 90.
Traditionem annorum 800. pro ss. imaginum ho-
nore adserit Nicephorus p. 255.
Traditionis sacrae auctoritas p. 21. 89. seqq.
Trinitatis sanctissimae circuminssio περιχώρησις
p. 58. et 62.

V

Valentini haeresis p. 160.
Verbum quomodo sit caro factum p. 83. adn.
Virginitas invisa Iconomachis p. 131. 142. Lau-
datur a Cantaeuzeno p. 131. adn.

* In Antirrh. I. p. gr. 2. v. 6. a fin, corr. ἀξιοῦντες. Pag. 40. v. 21. corr. αὐτή. Ibid. v. 33. malim scribere
συγκρίματος, quamvis codex habeat συγκρίματος..

EDITORIS PRAEFATIO.

1. Quod magnus Cardinalis Baronius valde optavit, ut S. Theodori Studitae scripta diligenter collecta typis ederentur 1), id vir doctissimus Iac. Sirmondus S. I. sub longaevae vitae suae exitum praestare coepit, quum iam antea multas Studitae eiusdem epistolas, latinas e graecis a se factas, Baronio in annalibus suis pro re nata vulgandas tradidisset. Verumtamen Sirmondo ad superos translato, tomus operum ipsius quintus, iam prelo fere paratus, prodiit posthumus, praecipua Studitae scripta continens, id est antirrheticos contra Iconomachos, epistolarum libros duos, et iambicorum versuum libellum. Atqui alium adhuc iustum tomum edendorum Studitae scriptorum expectandum esse, satis apparet: nam si vulgatis a nobis nunc supplementis, coniungentur epistolae plurimae ineditae, quae Parisiis conservantur, ut infra diximus p. 99, nec non catecheseon maior collectio, de qua item nos p. 77, denique etiam troparia in codicibus adhuc latentia; sirmondianus ille tomus, hac nova scriptorum mole prorsus exaequabitur. Reapse Sirmondum ad cumulanda Studitae scripta incubuisse, patet primo ex praefatione editoris, ubi multa ex his nominantur: deinde etiam ex Holstenii epistola 77. ed. paris. p. 365. ad Sirmondum his verbis: «mitto troparia S. Theodori Studitae, quae sola describenda supererant in collectione eius operum: sermones enim panegyricos iam ad te pervenisse spero.»

II. His itaque consideratis constitui ego Studitae prosequi editionem. Et quia nunc S. Nicephorum contemporaneum eius ac familiarem typis tradideram, huic illum aptissimum socium in eodem volumine copulandum iudicavi. Revera enim quantum famam inter patriarchas Nicephorus, tantam inter sanctos archimandritas Theodorus nactus est: uterque vero eadem in patria, unaque aetate, Byzantii natus, uterque scriptis plurimis, mutuo epistolarum commercio, confessione orthodoxa adversus Iconomachos, fortitudine ecclesiastica, vitae sanctimonia, praecipuo quoque erga romanam sedem obsequio clarissimus 2). Igitur perlustratis bibliothecae

1) Baronii verba ad Christi annum 798. n. VIII. haec sunt. *Utinam inveniantur aliquis vir doctus, qui cuncta sanctissimi viri egregia monumenta e bibliothecarum diversarum latebris aliquando in lucem vindicet, eademque latinitati, beneficio omnium, donet!*

2) Nicephori testimonium de romanae sedis suprema auctoritate habemus in hoc volumine p. gr. 30, lat. 174. At Theodori mira et plurima sunt testimonia in volumine sirmondiano: quare a lectoribus hanc veniam peto, ut in tanta hodiernorum hostium insectatione et calumnia liceat mihi in hoc brevi scholio ea commemorare. Sic ergo Studita in indice sirmondiano. *Romana ecclesia vertex ecclesiarum. Universae sub caelo ecclesiae firmamentum. Ecclesiarum Dei suprema. Prima sedes apostolica. Eius praerogativa. Eius iudicium ab universa ecclesia exquiri et suscipi debere, vetus traditio est. Sedes est Petri. Inde accipienda fidei certitudo. Per illam fideles cum aliis patriarchis et inter se uniantur. Universae ecclesiae portus adversus omnium haeresum procellas. Romanus episcopus omnium princeps. Summus pater patrum. Primum apostolicum caput ecclesiae universae. Primae sedis antistes. Patriarcharum coryphaeus. Princeps pastorum ecclesiae quae sub caelo est. Principatus eius divinus. Ad ipsum referri necesse est, si quid novi fiat in ecclesia. Id ab initio servatum fuit. A Christo claves per intermedium S. Petrum accipit. Synodum orthodoxam absque romani Pontificis cognitione celebrari non posse, antiqua traditio est. Huic defertur potestas summa synodi oecumenicae. Ab eo approbari debent synodi nationales. Ad ipsum recurritur ob componentas ecclesiae constantinopolitanae turbas. Vides, lector ingenue, quae fuerit duorum maximorum saeculo nono graecae ecclesiae virorum, de rom. sedis primatu et auctoritate iudicium, Theodori scilicet et Nicephori. Vidimus etiam (in Spicil. rom. T. X. p. 293.) patriarcham sanctissimum Nicolaum in epistola ad rom. ecclesiam concedere illi προνόμιον ἐκκλησιαστικῆς ὑπεροχῆς: quem primum, ante inimicitias susceptas fatebatur etiam Photius in epistola ad Ni-*

cae vaticanae codicibus, primo quidem octo mihi compertae sunt panegyricae orationes (nam de editis nunc silco, cum dixerim in adn. p. 77.) graecae inquam omnes ineditae, tres tamen latine vulgatae, id est de nat. S. Ioh. Bapt., et de apostolis Iohanne, ac Bartholomaeo, quam postremam serius inveni, ideoque in calce tantum voluminis potui collocare. Has ego aequae omnes latinas feci, ommissa etiam praedictarum trium latinitate Anastasii et Combefisii interpretum: etsi enim latinitatem meam nulli praefero, attamen nec aliena saepe placebat, vel quia durior et obscurior, vel quia multis male intellectae graecitatis sphalmatibus scatenens. Itaque ut unus esset octo orationum color, nova potius interpretatio a nobis curanda fuit, aut certe in tribus illis passim interpolanda.

III. Porro has panegyricas orationes a Theodoro nondum hegumeno, sed adhuc iuvene, et hegumeni (Platoni puta, cuius postea funus oratione decoravit) subdito, dictas apparet, tum diserte ex IV. p. 34. et 42. V. p. 52. 62. nec non ex VIII. p. 151, tum quia elocutio tumidior et plus debito amplificata, insolitis etiam vocabulis audaci compositione conexas, redundat et floret, nec placidam senii lenitatem, aut hegumeni gravitatem praese fert, nec maturae critices canones satis sequitur. Rogabit autem fortasse aliquis quid ego de his panegyricis sentiam. Equidem primam orationem haud parvi facio, quia plenam tradit ex vetere ac novo testamento doctrinam de angelis, prout eam orientis ecclesia simulque occidentis retinet. Profuisset igitur haec oratio theologis scriptoribus de re angelica, si eam cognovissent. Utique sunt in ipsa opiniones non solum certae ac dogmaticae, verum et aliae multae pie ac probabiles, ac sanctorum placitis consonae. Ut unum saltem exemplum proferam, ubi dicit Theodorus p. 3. et 4. commissam a Deo angelis singulorum locorum vel rerum tutelam, ecce consonus adest S. Augustinus in quaestione 79. 1) his verbis: *unaquaeque res visibilis in hoc mundo habet potestatem angelicam sibi propositam, sicut aliquot locis divina scriptura testatur*. Secunda quoque oratio de Christi nostroque baptismo, dogmatica, fere est. Tertiam de paschate, nec non duas de S. Ioh. B., non spernebat certe Arcudius, qui eas olim ad Sirmondum in Galliam misit, quamquam hic morte occupatus intactas deseruit. Et quidem in oratione paschali fragmentum illud Chrysostomi insertum occurrit, quod nulli in posterum critici genuinum non reputabunt; praesertim quia legitur etiam cum Chrysostomi nomine in codice naviano 70. apud Mittarellium, et quidem cum Studita nostro coniunctum. In sexta oratione de Deiparae obitu seu metastasi pium suum erga Divam animam effundit Theodorus. De septima et octava quid dicam? Etsi hae mihi minus placerent, placuit certe octava ante mille annos Anastasio bibliothecario, qui eam interpretatione sua laudibusque condecoravit: placuit item Allatio qui eam graece in symmetris se editurum receperat. Placuit septima Combefisio item interpreti, qui non dubitavit elegantissimam appellare. Sed et aliae sex priores placuerunt certe Sirmondo qui prelo eas destinaverat. Ex olim vero editis, placuit de cruce Gretsero, de nativitate Deiparae Lequinio, de inventione capitis S. Praeursoris Gangio, de magno Arsenio et de Platone magistro Bollandianis. Nam quaecumque a magnis doctrina et sanctitate viris scripta prodeunt, ea demum carere omni utilitate aut merito nequeunt.

colum papam, quam a schismaticis postea male truncatam restituimus integram nos in hac nostra PP. bibliotheca T. IV. p. 51. Cur ergo furentibus postea adversus rom. sedem, eique obedientiam negantibus, Photio ac Cerulario, aurem praebeamus?

1) Edit. Maurin. T. VI. p. 50. D.

IV. Postquam harum orationum satis operosam, cum interpretatione mea scholisque, editionem curaveram, mentem protinus aliis Theodori scriptis conquirendis intendi. Ergo in primis sum nactus Epitimia CX, quae monasticae apud Graecos severitatis imaginem sistunt. Deinde pretiosum Scholion, quod Studita editioni suae minorum S. Basilii Asceticorum, praeposuerat, ut de illorum auctore dubitantibus scrupulum evelleret. Postea se mihi obtulit Studitae brevis explanatio missae Praesanctificatorum; quae mihi etiam ansam praebuit, pervenustas quasdam missae Graecorum picturas describendi, nec non notitiam prope inauditam vulgandi liturgiae S. Epiphaniï Cypriorum episcopi. Enimvero apprime optabam epistoliarum Theodori editarum numerum augere; sed ea spes prope me fefellit, ut dixi p. 99: itaque brevi admodum incremento contentus fui. Profecto non uno in codice vat. continetur catecheseon Studitae collectio minor, sermonibus constans 134, quos latine tantum edidit Livineius: deest vero maior sermonum 217, de qua Fabricius loquitur, ut dixi p. 77. Neutram tamen hoc volumine satis iam pleno complecti potuissem: quare graeca tot catecheseon editio vel me vel alium futuro tempore curatore expectat. Illud tamen mihi insperatum gratumque accidit, quod inauditam prorsus philologis, ut reor, Studitae aliam catechesim reperi, inscriptam *chronicam* seu annalem, quia nempe in hac describitur totius anni ieiuniorum regula: quare hanc statim catechesim cupide arreptam in volumen meum sevocavi. Posthinc alterum legi in pervetusto codice monumentum asceticae disciplinae, qua Studii monasterium, cui Theodorus praefuit, regebatur. Etsi vero id scriptum alius auctor exaravit, tota tamen doctrina et legislatio Theodori est, atque ab eo prope ad verbum dictata et constituta, dum illic hegumeni munere fungeretur. Est haec igitur ordinatio exacta divini officii, et ieiuniorum in quadragesimis, atque abstinentiarum totius anni accurata descriptio; unde veteris graecae ecclesiae religiosa pietas et mira severitas nobis elucet. Huic autem, comparationis gratia, excerptum addidi ex constitutionibus famigerati in occidente monasterii Salmuriensis, de gallicano codice sumptum. Iam vestigando adhuc indulgens, libellum Theodori nostri comperi de confessione et satisfactione, quem nemo credo memoraverat, capitulis 28. constans, qui vel canonum paenitentiarum collectionibus, vel Morini eius tituli operi mantissam bonam adiiacet. Etsi autem latum Epitimiorum elenchum Studita iam scripserat, attamen et minorem alterum quotidianarum ferme poenarum dictare non recusavit, quem item cum fructu legemus. Accessit mihi ex vaticanis codicibus aliud quoque Studitae nonnullarum quaestionum breve scriptum. Denique quum p. 77. dixissem, desiderare me graecum textum sermonis quo Theodorus S. Bartholomaeum ap. laudaverat, illum demum insperato consexi in extremis bibliothecae vaticanae pluteis, eoque praeconio volumen conclusi. Quamquam vero in pontificiis codicibus troparia etiam Studitae leguntur, quorum minima tantum pars in triodio edito apparet; nihilominus pios hos Studitae hymnos, prosa oratione scriptos, sed melliflua pietate refertos, nonnisi alio volumine ac tempore, vita comite, vulgare licebit.

V. Theodori Studitae vita prolixè accurateque a Michaële monacho edita, in sirmondiano volumine extat. Et quidem pars eius notabilis fuit, tragoedia illa Constantini Irenes filii, qui suis adulterinis nuptiis ecclesiam conturbavit: cui flagitio obsistens apprime Theodorus, tot mala perpeusus est, exilia scilicet, verbera, famem, et huiusmodi aerumnas alias. Res haec in codicibus etiam vat. non semel narratur; nosque ipsi sive in Script. vet. T. III. cum Methodii monachi scripto, sive in Spicile-

gii rom. T. VI. praef. p. 22. et seqq. cum Methodii patriarchae aliorumque auctoritatibus, rem declaravimus. Nunc tamen magis proprio in loco historiam hanc graece integram eum nostra lat. interpretatione recitabimus ex codice vat. 1137. ubi inter alia excerpta sic anonymus auctor scribit.

Περὶ Ταρσίου καὶ Νικηφόρου τῶν ἐν ἁγίαις πατριαρχῶν.

Ὅτι Ταρσίσιος καὶ Νικηφόρος οἱ αἰδέμενοι πατριάρχαι οἰκονομίας τινὰς ἀναγκάσιως ἐποιήσαντο, δι' ἧς καὶ ἀπέσχισεν ἑαυτὸν ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας ὁ ἐν ἁγίαις Θεόδωρος ὁ σταυδίτης, ὡς ἦδη παρεδηλώσαμεν· βουλεῖται οὖν ὁ λόγος ταύτας ἀπηρῆσασθαι. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς φιλοχρίστου Εἰρήνης υἱὸς, τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον ἐξήσασ, καὶ ἀπεκείρας ἄκουσαν καὶ μὴ βουλευμένην, ἑτέραν ἀγ' αὐτῆς ἠγάγετο· καὶ ὁ μὲν ἅγιος Ταρσίσιος, εὗτος γὰρ ἦν τινικαῦτα τοῦς αἰῶνας ἰδύων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας, ὅλως εἰς τούτο οὐ συνευδούκησεν· ἀλλὰ πρεσβύτερός τις τῆς ἐκκλησίας, ὄνομα Ἰωσήφ, ἐστορεφάωσεν αὐτούς· τότε τῶν οὐ μόνον ὁ μέγας Θεόδωρος τὸν βασιλεῖα μὲν ἀπεκήρυξεν ζήλῳ θεῶν κινούμενος, καὶ ὡς οὐ μετρίως παρανομήσαντα ἤλεγξεν, ἀνελευθησάτων τῷ αὐτοῦ σκοπῇ τε καὶ ζήλῳ καὶ ἄλλων πλειόνων· ἀφώρισε δὲ ἑαυτὸν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ πατριάρχου· διότι εἰ καὶ μὴ συνευδούκησεν εἰς τὸν παράνομον γάμον ὁ πατριάρχης, ἀλλ' οὐ ἐπιεγγύησεν, οὐδὲ ζήλῳ θεῶν ἐπεδείξατο κατὰ τοῦ τηλικούτου μίσους ἐργασασμένου βασιλέως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκ θείας οἰκῆς τῇ Κωνσταντινῷ ἐπενεχθῆσαν τύφλωσιν, καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας καθάραισιν Εἰρήνης τῆς τούτου μητρὸς, ὁ ταύτην ἐξ ἐπιβουλῆς καθελὼν Νικηφόρος τῶν σκήπτρων ἐγκρατῆς γενόμενος, μετὰ τῶν ἄλλων οὖν σὺν εὐαγῶς ἐπραξεν, ἐσπούδαζε καὶ τὸν προλεχθέντα πρεσβύτερον Ἰωσήφ καθηρημένον ἦδη, δεχθῆναι πάλιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ὁ δὲ ἐν ἁγίαις Νικηφόρος, διαδεχόμενος ἦδη τελευτήσαντα τὸν Ταρσίσιον, συγκρατέβη τῇ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου σπουδῇ, καὶ εἰσεδέξατο τὸν Ἰωσήφ· ἔθεν πάλιν ὁ μέγας Θεόδωρος καὶ ἐκ τῆς τούτου κοινωνίας ἀπερρήγνυται· ἀλλ' αὐτὸς μὲν ὁ ἐν ἁγίαις Θεόδωρος εὗτε ἐξ ἀρχῆς τῇ παρανομίᾳ συνθέσθαι ἠθέλησεν· καίπερ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ ὄρωα προτεινόντος, καὶ παντελῶς τιθασσύνει αὐτὸν ἐπιχειρῶντος διὰ τε ἑαυτοῦ, καὶ δι' ἑτέρον, καὶ δι' αὐτῆς δὴ τῆς ἀδίστασης αὐτῷ συνουκιάσεως, συγγενεὺς οὖσης τοῦ πατρὸς· εὗτε αὐδὲς τὰ θειωτάτα ὑποστάς παρ' αὐτοῦ ἐν ἐξ-

De sanctis Patriarchis Tarasio et Nicephoro.

Patriarchae celebres Tarasius atque Nicephorus dispensationes quasdam fecerunt, quarum causa separavit se ab illorum communione sanctus Theodorus Studita, ut iam significavimus. Rei igitur historia pandenda est. Imperator Constantinus, religiosae Irenes filius, uxore sua eiecit, et per vim tonsa, aliam subintroduxit. Et sanctus quidem Tarasius, qui tunc temporis constantinopolitanae ecclesiae clavum moderabatur, prorsus non consensit; sed ecclesiae presbyter quidam, nomine Iosephus, illos coronavit. Tunc ergo magnus Theodorus imperatorem divino zelo commotus excommunicavit, et ceu graviter contra ius agentem redarguit, aliis multis propositum eius zelumque sectantibus: simulque separavit se ab ecclesia et a patriarcha; quia etiamsi nuptiis illicitis non consenserat patriarcha, haud tamen contra ierat, neque divinum zelum adversus imperatorem tanti flagitii reum exprompserat. Sed postquam Deo vindice Constantinus excaecatus fuit, et huius quoque mater Irene imperio excidit, is qui hanc insidiis exauctoravit Nicephorus sceptro potitus, inter alia perperam perpetrata, operam dedit ut praedictus presbyter Iosephus, iam sacris exclusus, rursus in ecclesiam reciperetur. Tum sanctus Nicephorus, mortui iam Tarasii successor, Nicephori imperatoris voluntati condescendit, et Iosephum admisit. Quam ob rem rursus magnus Theodorus ab huius quoque communione senet secevit. Et quidem iam inde ab initio sanctus Theodorus iniquitatem illam non tulerat; quamquam Constantinus imperator munera quoque obtulerat, cumque omnino placare sategerat tum ipse per se, tum per alios, et per ipsam denique illegitimam coniugem, quae Theodoro erat adinis: neque item, gravis-

ρίαις, καὶ εἰρκταίς, καὶ λιμῇ μακρῇ, πληγαῖς τε ταῖς κατὰ τῶν νότων, καὶ παντοδαίς κακώσεσι, καθυρῆκε τι τοῦ θεῖου ζήλου, ἢ ὅπως ἤτεον ὠφθη τῶν ἐνοστασιῶν. Οὐ γὰρ ἦν ἐλαφρὸν δοκεῖν ἀνδρὶ τεισούτῳ τὴν ἀρετὴν τοῦ Κωνσταντίνου παράπτωμα· καὶ γὰρ ἀπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ βασιλείως ἀρξάμενος, εἰς καταστροφὴν μυρίων ψυχῶν ἤδη προέβαιεν· οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μᾶλλον οἱ ἐμπαθέστεροι, ἀσφρῆν ἐν τούτῳ λαμβάνοντες εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀσολάστον αὐτῶν ἐπιθυμῶν, ὡς νόμος δῆθεν τῇ παρανομίᾳ τοῦ βασιλέως εἶπεντο, τὰς μὲν κατὰ νόμον ἤδη συζηουθεύσας αὐτοῖς γυναικας ἐμβάλλοντες, ἑτέρας δὲ ἄσπερ εἶχον καταδύμιους εἰσκιζόμενοι· ταῦτην τὴν λύπην εἰς πολλὰς ἤδη διαδραμοῦσαν χώρας ὄρων ὁ μέγας Θεόδωρος ἐκίνησέ τε κατὰ τοῦ βασιλέως τὸν θεῖον ζῆλον, ὡς εἶπεν, καὶ μέχρι τέλους αὐτὸν διετήρησεν· καὶ αὐτὸς μὲν αὐτοῦ.

Τῶν δὲ μνημευομένων πατριάρχων, ὁ μὲν δεῖος Ταράσιος διὰ τοῦτο συγκατέβη καὶ ἐρησύχασε τῷ τεισούτῳ ἀδελφῳ τοῦ Κωνσταντίνου δραματευγίματι, ἐπειδὴ ἠπέλει ὁ αὐτὸς Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς, εἰ μὲν τῷ αὐτοῦ θελήματι ὑποκῆναι ὁ πατριάρχης, τῶν ἐνογχος βασιλευσάντων τὴν ἀφροσιν ἀνανοήσοσθαι, καὶ τὰς σεπτὰς καὶ ἀγιὰς εἰκόνας πάλιν καθαρῆσαι· τούτου αὖν ἐδοξεν ἕνεκεν αὐτῷ μικρὸν ἐνδύναμι τῆς ἀριβείας, ἵνα μὴ ἀπολέσει τὰ μέγιστα· ὁ δὲ ἐν ἀγιῶς Νικηφόρος πολλὰ πρότερον ἀντικαταστάς τῷ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντι Νικηφόρῳ, ἔπειτα τὸ θύστροπον αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς γνώμης κακοθελὲς ἀριβῶς ἐπιστάμενος, καὶ ὑφροόμενος μὴ ποτε ταράξῃ καὶ συγγῆ πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά, συγκατέβη καὶ αὐτὸς, καὶ ἐδόξατο τὸν καθηρημένον Ἰωσήφ, ὡς προέφηται· πλὴν εἴ τε ὁ μέγας Θεόδωρος κρείττεον ἔπραξε παρρησιασάμενος κατὰ τῆς παρανομίας, καὶ μέχρι τέλους ἐνόστας· εἴ τε οἱ πατριάρχαι συγκαταβάντες διὰ τὰς εἰρημῆνας αἰτίας, ἑτέρας δοκιμάξεν καταλείψομεν τῆς ἔχουσι τὸν λόγον τῆς γνώσεως ἐν ἐαυτοῖς φαίνοντα, καὶ ἐρροόμενοις τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια πρὸς τὴν τῶν τεισούτων διακρίσιν· ἐπεὶ καὶ τὸν ἀγιον Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου εὐρίσκειν, τὸν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Θεόδωρῳ ζῆλον καὶ ἐνοσταν ἀπέτηγον ἐνδειξάμενον πρὸς τὴν βασιλισσαν Εὐδοξίαν· ἀπειλοῦσης γὰρ κηκείνης τότε, τούτῳ τῶν εἰδώλων κακὸς ἀνοίγειν, εἰ μὴ ὁ δεῖος Χρυσόστομος ἐξερυσθῆ, οὐ κατέπηξεν, οὐδὲ ἐνόδοκεν ὅπως ὁ ἀγιος·

sima ab illo perpressus, exilia scilicet, carceres, longam famem, plagis etiam dorso inflictis, et omnimodis cruciatibus, de divino zelo quicumque remisit, neque segnius resistere visus est. Profecto leve videri non poterat tantae virtutis viro Constantini flagitium, quod ab imperatore inceptum ad plurimarum animarum subversionem iam redundabat. Etenim mortales multi, praesertim ad libidinem proni, ansam inde arripientes ad suas excludas intemperantes cupiditates, iam tamquam legem flagitium imperatoris sectabantur, legitimas pellendo uxores, et alias prout cuique magis placebant sibi copulantes. Hanc pestem iam ad plures regiones manantem cernens magnus Theodorus, commovit ipse suum adversus imperatorem divinum zelum, ut diximus, et ad finem usque dissensit. Porro ex dictis patriarchis, divus quidem Tarasius ideo condescendit, et hoc iniquum Constantini facinus dissimulavit, quia minabatur volum Constantinus imp., nisi suae voluntati cederet patriarcha, se superiorum imperatorum haeresim instauraturum, et venerandas sanctasque imagines denuo destructurum. Propterea igitur visum est ei aliquantum de districto iure remittere, ne rei summam pessumdaret. At sanctus Nicephorus, cum valde antea restitisset regnanti post Constantinum Nicephoros; postea tamen contumaciam huius mentisque pravitatem apprime sciens, timensque ne aliquando res omnes ecclesiasticas turbaret ac permiseret, condescendit ipse quoque et exactoratum Iosephum recepit, uti dictum est. Veruntamen utrum magnus Theodorus melius se gesserit flagitio adversans et usque ad finem resistens; an potius duo patriarchae, dictas ob causas condescendentes, aliis diiudicandum permittimus, qui scientiae lucernam habent apud se relucem, firmoque animae sensu praediti sunt ad haec discernenda. Namque et sanctum Cypri Epiphanium comperimus, parem magno Theodoro zelum, et invictum resistendi vigorem exprumpsisse contra Eudoxiam augustam: quae dum aliquando minaretur idolorum templa se fore reseraturam, nisi divus Chrysostomus in exilium pelleretur, haud

ἀλλ' εἰπὼν, ἄδῶνός εἰμι ἀπὸ τῆς κρίσεως ταύτης, ἐξῆλθε, Συμεῶν πνεύσαν καταλείψας αὐτήν. Λέγεται δὲ ὅτι δι' ἑτέραν αἰτίαν ἀπὸ τῶν αἰδιμῶν πατριάρχῶν ὁ ἐν ἁγίους Θεόδωρος ἀπερβάρχη· ἡ δὲ ἦν, ὅτι φασὶν ἀπὸ λαϊκῶν εὐδύς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀνεμβάσθησαν, καὶ εὐκατὰ θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐγένετο ἡ ταύτων χειροτονία· πρὸς δὲ τοῦτο ἀπελογεῖται ὁ τὰ κατ' αὐτοὺς συγγραψάμενος, ὅτι εἰ δεῖται κανόνες εὐκατὰ ἀποκλείουσι πάντα τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὑποφύμενοι μὴ πως ἄπειρος ὢν ὁ χειροτονούμενος τῶν τῆ ἱεροσύνην καθυκνόντων, εἰς πῶσιν ἐνέγκῃ τὰ ἐκκλησιαστικά· οὗτοι δὲ, ὁ μέγας φησὶ Ταρβάσιος καὶ ὁ δεῖος Νικηφόρος, εἰς τὸ πρόσω βαινέιν τὴν ἐκκλησίαν πεποιθήκασιν, καὶ πάντα καλοῦσι καὶ ἐνθέσμιος ἐπραττον· καὶ διὰ τοῦτο εὐχάσεται αὐτῶν ὁ κανὼν. Ἰστέον μέντοι ὅτι τὸ προσκρούσαι τοῖς αἰδιμοῖς πατριάρχαις τὸν μέγαν Θεόδωρον ἐκ θεοῦ κενωμένους, καὶ μικρὸν ἐνδοῦσι τῆς ἀκριβείας, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι μείζονα βλάβην, καὶ ἑαυτὸν ἀποσχίσαι τῆς ἐκκλησίας, εὐ μικρὸν πῶμα τοῖς πατράσιν ἔδοξεν· ἀλλ' ὅμοιος πάλιν διορθώσατο, ὡς προειρηται· καὶ δηλοῖ μὲν τοῦτο ἡ τῶν κατ' αὐτὸν ἱστορία· δηλοῖ δὲ καὶ ὁ μέγας Μεθόδιος ἐν τῇ ἡδὴ μνημνευθέντῃ λόγῳ αὐτοῦ, τῇ πρὸς τοὺς Στυδιτάς· δηγεῖται γὰρ ὅτι πάλιν ἠθέτησε τὴν γνώμην ἣν ἔσχε κατὰ συναρπαγὴν, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ συνήρῃσθαι· καὶ ὅτι πρὸς τῇ τίλει αὐτοῦ πολλὴν ἔνοιαν καὶ ἀγάπην καὶ συνεμιλίαν ἀένναον μετὰ Νικηφόρου τοῦ αἰδιμοῦ πατριάρχου ἐπέκτιστο· ἐπιληρώσῃ γῶν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἐν ψαλμοῖς εἰρημένον περὶ τοῦ δικαίου *, ὅτι ἔταν πείρη, εὐ καταβραχθήσεται, ὅτι κίριος ἀντιστηρίξει χεῖρα αὐτοῦ· εἰ γὰρ τὸ προσκρούσαι καὶ τῷ τυχεῖν ἱερεῖ, ἄνευ ὀρθοῦ αἰρέσεως, μέγαν ἔχει τὸν κίνδυνον, πηλικὸν ἦν τὸ πρὸς ταυτούτους ἀρχιερεῖς τοῦτο γενέσθαι, καὶ ἀρχιερίων ἀρχιερεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποστόλους αὐτοὺς κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον *; τοῦτο γὰρ καὶ ὁ δεῖος Μεθόδιος πρὸς τοὺς αὐτοῦ ἁγίου μαθητάς, τοὺς στυδιτάς φησὶ, δικαίως προτείνεται, λέγων οὕτως· σὺ μοναχὸς εἶ, καὶ οὐκ ἐξοστὶ σοι ἐξετάζειν τὰ τῶν ἱερέων, ἀλλ' ὑποτάσσασθαι σε γρη῏, καὶ εὐχάσασθαι εὐδὲ ἐξετάζειν αὐτούς.

* Ps. XXXVI. 24.

* Ep. ad Demoph. II. 1.

animo concidit neque cessit omnino vir sanctus; sed dicens: mundus ego sum ab hoc iudicio, discessit, plenam irarum ipsam relinquens. Aliam quoque ob causam dicitur, ab illustribus patriarchis discidium fecisse sanctus Theodorus; quia videlicet de coetu laicali, ut aiebat, ad patriarchalem sedem fuerant adsumpti, neque eorum electio ad iuris ecclesiastici tramitem facta. Iam vero huic argumento respondet ille qui horum res gestas scripsit, nempe sacros canones haud districte hanc rem vetare: sed verentes tantum, ne si forte sacerdotalis officii ignarus eligeretur, res ecclesiasticas pessumdaret. At enim hi, magnus inquam Tarasius et divus Nicephorus, rem immo ecclesiasticam in melius provexerunt, atque omnia recte legitime gesserunt. Ideoque ipsos canon non attingit. Sciendum vero est, magni Theodori oblectationem adversus illustres patriarchas, qui Dei instinctu aliquantum de rigore remiserunt ne maius detrimentum fieret, atque eiusdem ab ecclesia secessionem, visam esse patribus haud medioerem noxam. Sed tamen actum correxit, ut supra dictum est, atque ut horum historia demonstrat. Ostendit id magnus quoque Methodius in memorato sermone suo ad Studitas: narrat enim Theodorum sententiam suam immutasse, qua abreptus fuerat, et se cum ecclesia reconciliasse: et circa vitae finem multam animi coniunctionem, caritatem ac familiaritatem perpetuam, cum illustri patriarcha Nicephoro fovisse. Igitur in eo completum est psalmi illud de iusto homine dictum, quod cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus surronit manum suam. Nam si vel cuilibet sacerdoti adversari, excepta nimirum haeresi, magno opere periculosum est, quanti momenti demum fuit talibus adversari pontificibus, pontificum inquam pontificibus, vel potius apostolis, ut magnus loquitur Dionysius? Hoc autem divus quoque Methodius sancti viri discipulis, id est Studitis, iuste obiecit, sic dicens: tu monachus es, neque tibi licet sacerdotum res scrutari; sed te subiectum esse oportet, non alios subicere aut eventilare.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΩΝ

ΔΙΑΦΟΡΑ.

ΛΟΓΟΣ Α.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΑΞΙΝ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΤΑΓΜΑΤΩΝ.

α. *Ἀρχιστρατήγων ἡμᾶς νοερῶν περιήχησαν σάλπιγγες, καὶ θεῶν ἱερῶν λειτουργῶν περὶ στραφῆν χάριτες· ὑμολόγων γραγγύων πρὸς ὕμνους ἐρηγηορῆναι συνήθροισαν τάγματα, καὶ τάξεις ἀύλων ὑλικῶς σύνυμνοι χορείαν συνέστησαν ὁ τῶν ἄνω χοροστάτης καὶ τῶν κάτω, ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ ταξιαρχεῖ σήμερον· καὶ τίς γὰρ οὗτος, ὁ τοσοῦτος Μιχαὴλ πρὸς χάριτος θεοῦ λαμπρυνόμενος, καὶ βροτοῖς θεῶν ἐλλάμψεων μεσίτης γενόμενος; νόμοι μὲν οὖν καὶ θεοπαγεῖς ὁμοῦ καὶ πανδίκαιοι, ταῖς ἀρχιδότοις πρὸς ἄνδρας ἐξεφάνθησαν θεοτυπίαις (1), καὶ μάλιστα πλείστους ἐξ εὐεργετῶν δωρεὰς κομιζομένους, μὴ ἀμνήμονας ὁμοῦ τε καὶ ἀγνώμονας καθίστασθαι πρὸς τοὺς αὐτοῦ προστάτας, ἀλλὰ μὴν τέως ἦν ἔχει πᾶς πᾶσαν φύσεως δύναμιν κηρύττειν τὰς χάριτας·*

cod. vat. 1090.
p. 1270. l.

SANCTI PATRIS NOSTRI
THEODORI
PRAEPOSITI MONASTERIO STUDII
SCRIPTURUM SUPPLEMENTA EX CODICIBUS VATICANIS.

ORATIO I.

IN CAELESTIUM ORDINUM COETUM.

1. *Summorum ducum spiritalium nos tubae circumsonuerunt: divinorum ad sacra ministrorum nos gratia circumfulsit: vigilum agmina hymnodicorum ad vigilandum in canticis nos congregarunt: ordines immateriales cum materialibus concinentes choream ducunt: caelestium idem ac terrestrium praecentor in eadem aede omnes hodie moderatur. Quis hic porro? nempe tantus ille Michaël gratia Dei splendidus, et mortalibus etiam divinorum luminum factus conciliator. Leges igitur et a Deo latae et iustissimae, supremis apud homines patefactae sunt revelationibus, ut ii qui plurima a benefactoribus dona retulerint, ne sint immemores simul et ingrati adversus patronos suos, sed ut pro sui quisque ingenii viribus gratias agant. Patroni igitur*

1) In appendice tomi VIII. p. 285. operum S. Ioh. chrysostomi legitur mediocre excerptum, verbis plerumque mutatis, huius sermonis Theodori. Auctorem non novit Montfauconius, ideoque sermonem, ut Chrysostomo suppositum spuriumque, incautus contempsit.

προσάται τοίνυν ὀξεῖς ὁμοῦ καὶ θερμοὶ πρὸς θεὸν, καὶ πρέσβεις θνητῶν ἄοκνοι ὁμοῦ τε καὶ ἄπαυστοι, οἱ ἐκ φιλανθρώπου δεσπότου λαβόντες τὸ φιλάνθρωπον, φιλάνθρωποι ἄγγελοι. τὸ πρωτόκτιστον ἐξ ἀκτίστου φωτὸς μεταδοτικῶς τοῦ φωτὸς φωτιζόμενοι ἄγγελοι, ὁ πρῶτος μὲν πρὸ τοῦ κόσμου ὑπερκόσμιος κόσμος, καὶ τούτῳ τῷ κόσμῳ τὸν ὑπερκόσμιον κόσμον Χριστὸν προκηρύξαντες ἄγγελοι οἱ ἀμείψτευτοι μεσίται πρὸς θεὸν τῶν βροτῶν, θεοὶ τῇ θεώσει ἐκ θεοῦ, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει λεγόμενοι ἄγγελοι τῆς ἀνω πόλεως τῆς ἐλευθέρας ἐλευθεροπολιται, ἡ Γε ἡ ἀνω ἐλευθέρα Ἱερουσαλὴμ, ἡ μήτηρ πάντων τῶν συνελευθέρων Χριστοῦ ἄγγελοι, τὸ ἔμφυχον καὶ νοερὸν πῦρ, ἡ λογικὴ Θεοῦ φλόξ ἄγγελοι τὰ φαινὰ καὶ ὑπέρτερα καὶ μετέωρα ὑπερόρια καὶ αἰώνια ὄρη, δι' ὧν φωτίζει ἡμᾶς θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων ἄγγελοι πρόσκνινοι ἑτοιμασται τῶν ἀνω σκηνῶν καὶ μονῶν ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου κύριε τῶν δυναμέων, εἰς ἃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἰς τὰς αὐλάς σου κύριε διότι φῶς ἀγαλλίασεως καὶ σωτηρίας ἐν ταῖς ἀγγελικαῖς σκηναῖς τῶν δικαίων καὶ ἐν φωνῇ ἀγαλλίασεως καὶ ἐξομολογήσεως, ἐν ἤχοις ἑορταζόντων, ἐν τόπῳ σκηνῆς θαυμαστῆς, ἕως τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ ἐν ᾧ πάντες ἄγγελοι θεοῦ, δυνατοὶ ἰσχυροὶ, ποιοῦντες τὸν λόγον αὐτοῦ ἐν ᾧ ἀπλότης ζωῆς εἰρηναία καὶ ἀστασίαστος, ἐν ᾧ μέγας καὶ φοβερός ἐστιν ἐπὶ πάντας τοὺς περικύκλῳ αὐτοῦ ἐν ᾧ ἡ κρυφίονυστος σιγὴ τῶν ἐπινικίων ὕμνων ἐν ᾧ αἱ ἀπόρρητοι θεομυσθία τῶν παναγεστάτων αἰῶν ἐν ᾧ αἱ ἀόρατοι θεοφωταῖα τῶν ἀφθέγκτων καὶ διαπρυσίων ὕμνολογίων ἐν ᾧ ἡ ἀνέσπερος φωτοχυσία τὰ ἄπυνα τῶν ἀσωμάτων καταυράζουσα ὄμματα ἐν ᾧ οἴκῳ Θεοῦ νοερῷ, ἐκείνων τῶν ἀστέρων ἄγυρις, ἀγ-

prompti simul et fervidi apud Deum, et legati mortalium impigri et adsidui, a benigno domino benignitate instructi, amatores hominum angeli; primo lumine ab increato lumine impertiti; angeli, qui fuisistis primus ante hunc mundum mundus supermundialis, qui que huic mundo supermundialem adhuc mundum, id est Christum, nunciastis: angeli proximi apud Deum pro mortalibus intercessores, dii ob coniunctionem cum Deo non tamen proprie dicti: natura angeli, supernae liberae civitatis liberi incolae. immo qui estis superna illa libera Hierosolyma, quae mater est liberatorum omnium a Christo: angeli animatus intellectualis ignis, Dei flamma rationalis: angeli, lucidi, excelsi, aëremque transcendentem aeterni montes, unde nos Deus illuminat mirabiliter a montibus aeternis: angeli ianitores parati supernarum sedium atque stationum: quam dilecta sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima nostra ad atria tua Domine. Quoniam lumen exultationis et salutis in angelicis iustorum tabernaculis: et in voce exultationis et confessionis, in iubilis feriantium; in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei: in quo omnes angeli Dei potentes virtute, facientes sermonem eius: in quo vitae simplicitas, pacifica et quieta: in quo est magnus et formidabilis supra omnes qui in circuitu eius sunt; in quo sacram silentium triumphalium hymnorum: in quo ineffabilium mysteria sacratissimum laudum: in quo invisibiles revelationes ineloquacium et tamen late audiendarum hymnologiarum: in quo lux sine vespere vigillum oculos illustrat: in quo Dei intellectuali habitaculo, illorum est astrorum collectio, angelicarum inquam virtutum,

γγελικῶν λέγω δυνάμειν συνεργουσῶν ἡμῖν πρὸς τὰ κρείττονα. ἀλλὰ πρὸς διακονίαν πρὸς ἡμᾶς ἐκ Θεοῦ ἀποστελλόμενοι, διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.

β'. Ἀγγελικῶν δυνάμειν τῶν ἀσωμάτων, πνευματικῶν ἀθανάτων, ἐν οἷς Θεοῦ ὑπουργοὶ ὁμοῦ καὶ λειτουργοὶ διάφοροι ἢ στάσις, διάφοροι αἱ προσηγορίαι, διάφοροι αἱ ἀξίαι, μία ἢ οὐσία, πολυτρόπους ἔχουσα τὰς ἐργασίας· τάξεις ὑμνολογικαὶ, καὶ οὐρανῶν φυλακτικαὶ, καὶ Θεῷ ἀμέσως παραστατικαὶ, τάξεις ἐσώτεραι, τάξεις ἐξώτεραι, αἱ καὶ πύλαι οὐρανῶν προσαναγορεύονται· τάξεις ὑψηλότεραι, τάξεις κατώτεραι, αἱ πρὸς τὰς ἀνωτέρας ποτὲ ἔλεγον, ἄρατε πύλας οἱ ἀρχόντες ὑμῶν· τάξεις ἀποστέλλουσαι, τάξεις ἀποστελλόμεναι, τάξεις μυσταγωγούσαι. τάξεις μυσταγωγούμεναι διαφόρων ἀγγελικῶν διάφοροι αἱ τάξεις· ἄγγελοι τῷ αἴρι ἐφίπτανται, τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων ἐκ τῶν πνευμάτων τοῦ αἵρος διασώζοντες· καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ φησὶ τελευτῶν· ὁ ἄγγελος ὁ ῥυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν· διὸ καὶ ἄγγελοι τὴν ἐπιγείου κόσμου διοίκησιν ἐμπιστεύονται, νεύματι δεσποτικῷ ποιούμενοι τὴν πρέπουσαν πρόνοιαν· ἄγγελος πάση ψυχῇ χριστιανοῦ ἀληθοῦς ἐμπιστεύεται ὑπὸ Θεοῦ εἰς Τήρησιν καὶ ἀντίληψιν μὴ δῶης Ἰάρ, φησιν, εἰς σάλλον τὸν πόδα σου, καὶ οὐ συστάξει ὁ φυλάσσω σε καὶ πάλιν ὄρατε, φησὶ, μὴ καταφρονήσατε ἐνὸς τῶν ἐλαχίστων τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἀλλ' ἐκάστη μὲν ψυχῇ ὡς Θεοσεβεῖ ἄγγελος ὑπὸ Θεοῦ δεδωρηται· ἐκάστη δὲ ὅλη πιστῶ ἔδνει εἰς ἄγγελος εἰς πρόνοιαν ὑπὸ Θεοῦ παραδίδωται· ἔστησε γὰρ,

* Gen XLVIII.
16.

nobis ad meliora faventium: sunt enim angeli in ministerium ad nos missi a Deo, propter eos qui salutem sunt adepturi.

2. Angelicarum virtutum incorporearum, qui est immortalis exercitus, cooperatores simul Dei et ministri, diversae sunt stationes, diversae appellationes, diversae dignitates, una substantia quae varias habet operationes: sunt hi ordines hymnologici, caelorum custodes, Deo coram adstantes: sunt ordines interiores, et item exteriores qui portae caeli appellantur; sunt ordines superiores, et item inferiores, qui superioribus aliquando aiebant: attollite portas principes vestras: sunt ordines qui mittunt, sunt etiam qui mittuntur: sunt ordines qui initiunt, et item qui initiantur: diversorum angelorum diversi sunt ordines. Angeli per aërem volitant, sanctorum animas ab aëreis spiritibus protegentes. Hoc significans patriarcha Iacobus moriens dicebat: angelus qui eruit me de cunctis malis. Quamobrem angelis terrestris orbis cura commissa est, Dei iussu opportunam providentiam impendentes. Angelus unicuique animae christiani veri datus est a Deo ad tutelam et conservationem: ne des, inquit, in commotionem pedem tuum, neque dormitet qui custodit te. Et rursus: videte, inquit, nequem ex his minimis contemptualis qui in me credunt: dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem patris mei qui in caelis est. Quemadmodum autem singulis suis animabus angelus a Deo donatus est, ita etiam unicuique integre fidei genti unus angelus a Deo provisor traditus est: constituit enim, inquit, fines gentium secundum numerum angelorum Dei. Per caele-

φησιν, ὅρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ· δι' ἀγγέλων οὐρανίων, Θεοῦ μυστηρίων ἐπὶ γῆς μετάδοσις· δι' ἀγγέλων, ὑδάτων καὶ πηγῶν τήρησις ὁμοῦ τε καὶ ἰασίς· δι' ἀγγέλων τοῖς ἀξιόις πειρασμῶν λύτρωσις· παρεμβολεῖ γάρ φησιν ἄγγελος κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτὸν, καὶ ῥύσεται αὐτούς· δι' ἀγγέλων καὶ μαρτύρων τῶν λειψάνων τήρησις· κύριος φυλάσσει πάντα τὰ ὄσπᾶ αὐτῶν, εἰ καὶ μυστικώτερός πως τούτων τῶν ὄστέων ὁ λόγος· δι' ἀγγέλων καὶ Θεοῦ τηροῦνται Ψυσιασθήρια, καὶ ναοὶ τῶν πιστῶν διαφυλάσσονται· δι' ἀγγέλων δεήσεις καὶ προσευχαὶ ἀπὸ γῆς πρὸς οὐρανὸν τῷ Θεῷ προσάγονται, ὁμοῦ τε καὶ αἱ Θεῶν δωρεαὶ τοῖς ἀνθρώποις παρέχονται καὶ πᾶν μικροῦ δεῖν ἐπὶ γῆς Θεοῦ δι' ἀγγέλων τελεῖται μυστήριον.

γ'. Οὕτω ποτὲ τέταχεν ὁ Θεὸς ἀψεύστει τὰ χερουβιμ εἰδότα Τηρεῖν τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τοῖς ἀναξιόις ἀπρόσιτον· οὕτω σχηματίζει τῷ Ἀβραάμ, τρισάγγελλον αὐτῷ ἐν ἴδει ἀνδρῶν ἐπιστήσας χορὸν, τὸν τρισάλιον τῆς τριάδος μινύοῦσα Θεαμόν· οὕτω τε αὐτίς δύο ταύτης τῆς ἀγγελικῆς τριάδος ἐν Γομόροις ἐμφανίζει τῷ Λὼτ, δεικνὺς ἐπὶ τι τῶν ἐκεῖσε τιμωριῶν ὅτι ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν πᾶσαν κρίσιν δίδωκε τῷ υἱῷ, συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος φυσικῶς· οὕτω καὶ Ἰακώβ ὀπτάνεται παλαιστῆς ἄγγελος, εἰς νόμου τύπον τοῦ δι' ἀγγέλου λαληθέντος· οὕτω καὶ Μωϋσεῖ τῷ πάνυ ἐν πυρὶ φλογὸς ἀγγέλων ὁ πύρινος ποταμὸς ὀπτάνεται, τὴν ποιφῆρον πυρᾶρδευτον ἀλυμάντως περιφλέγων βᾶτον, προδιαγράφων Θεοῦ ἐν ἀκανθηφόρῳ τῆς ἁμαρτίας φύσει βροτῶν ἀσύγχυτον ἔνωσιν· οὕτω δι' ἀγγέλων ἄλωθρευέτο τότε ταχίστη τινὶ ἀποφητὴ χειρὶ ἀξιφὶ τῇ νυκτὶ φαραωνίτιδος γονῆς τὰ πρῶτα νεογνὰ, ἀβλα-

stes angelos, Dei mysteria orbi terrarum communicantur: per angelos fit aquarum fontiumque custodia simul et medela, per angelos tentationibus qui digni sunt liberantur: castrametatur enim, inquit, angelus Domini in circuitu timentium eum, ut ipsos liberet: per angelos martyrum quoque reliquiae custodiuntur: Dominus custodit omnia ossa eorum, quamquam mystica potius hoc loco est ossium appellatio: per angelos altaria Dei custodiuntur, et fidelium templa servantur: per angelos preces orationesque de terra in caelum ad Deum deferuntur, simulque divina dona hominibus exhibentur: omne denique propemodum Dei mysterium per angelos in terra perficitur.

3. Sic olim vere Deus constituit cherubinos qui vitae lignum apte custodirent, ne indignis iter ad illud pateret. Sic Abrahamo speciem obtulit, misso ad eum trium angelorum in humana forma choro, qui sanctissimum Trinitatis significavit decretum. Sic rursus duos ex illa angelica Trinitate ostendit Loto in Gomorum urbe, per poenam ibi inflictam demonstrans, a patre neminem iudicari, sed omne iudicium filio esse traditum, sancto quoque substantialiter Spiritu intercedente. Sic etiam Iacobō apparuit luctator angelus, ad legis typum quae per angelum edicta fuit. Sic etiam Moysi illi magno in ignis flamma angelorum igneus fluvius visus est, herbidum rubum igne irrigans et sine detrimento amburens, portendens scilicet Dei cum spinosa peccatis mortalium natura inconfusam adunationem. Sic per angelos celerrima quadam sine gladio manu, silente nocte, pharaoniticae geniturae primi sarculi pessumdati

βοῦς τηρουμένου τοῦ τῶν Ἑβραίων φύλου· οὕτως συνεδούψο ἐν σχοίῃ, ἀγγελικῇ τῇ χειρὶ ἀλινήκτω βυθίῳ πηγῇ, ἄξονες τοῖς ἄξοσι σὺν τριστάταις στρατηγοῖς· ὅθεν καθορῶντες δὴ οἱ ἀλάστορες τὰς ἀγγελικὰς αὐτὰς συμποντιζούσας δυνάμεις, ἔλεγον φύλωμεν ἀπὸ προσώπου Ἰσραὴλ, ὅτι κύριος ὑπὲρ αὐτῶν πολέμῳ τοῖς Λιβυππίοις· οὕτω μετὰ τοῦτο ἀξοῖς ἐν στήλῃ κυρτὸς μορφωθεὶς ἄγγελος θεῖος, ὁδηγὸς ὡς Χριστὸς τοῦ λαοῦ, ἀνεδείκνυτο ἀπλανῆς, οὗ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου νεφέλης περιβαλλόμενος εἶδος, τὰς ἐπαύσεις καὶ κάταπαύσεις τῷ λαῷ διακελεύεται· οὕτω προσιόντων πρὸς τὸ τῆς νομοθεσίας ὄρος τῶν νομοθετουμένων, διὰ πλείονων ἀγγέλων τὰς θεοτύπους ἐδέχοντο πλάκας, τῶν μὲν ἠγούρωντων σάλπιγγας ἤχῳ, τῶν δὲ τὸ ὄρος κυριμορφούντων, καὶ ἄλλων ἐν γρόφῳ καὶ ζόφῳ καὶ θυέλλῃ τοῦτο διακαπνίζόντων πρὸς τὸ ἔμφοβον καταστήσαι λαὸν, θεοῦ ἀφοβίαν νοσοῦντα· αὐθις τε πάλιν δι' ἀγγέλου Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ τὴν κατὰ τῶν ὁμοφύλων εὐηγγελίζετο νίκην· καὶ ὅπως πλείονας ἀγγέλους τῷ ἀρχαγγέλῳ συνάψωμεν, πείθομαι γὰρ τῷ ἑαυτῶν ἀρχιστρατήγῳ ἀεὶ συνευφραίνεσθαι· ἄγγελος μὲν ποτὲ ἐν Ἱερουσαλὴμ τὸν Ἰσραὴλ διωλόθρευεν, ἕως ἂν ὁ μέγας Δαβὶδ τοὺς ἐν τῇ ἄλλῃ τῆς Σιών θεοδυστήσας βόας, ἐν τοῖς ἀλωηφόροις τούτους ὀλοκαύτωσιν, καὶ οὕτω τὴν τοῦ λαοῦ πλῆθην ἔπαυσεν· ἵνα τί πάθωμεν; καὶ τί παιδευθῶμεν; ὅτι μόνη ἡ διὰ τῶν ξύλων τοῦ σταυροῦ προσερχθεῖσα Χριστοῦ βασίλειον τοῦ θεοῦ ἀπειλήν τῆς οἰκουμένης κατέπαυσεν· ἐκεῖ γὰρ, ὡς ἀληθῶς ὁ μέγας θεοῦ Φινεὲς ἔστι, καὶ ἐξιλάσατο ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις.

δ'. Σκοπῆσαι δὲ θέμις καὶ εἶναι, τοῦ ἀρχιστρατήγου ἡμᾶς χειραλωτοῦντος ἐπὶ

fuerunt, incolumi Hebraeorum populo. Sic angelica manu, fune veluti, alligati fuerunt, natantes in profundo stagno, axes axibus, cum ducibus ac tribunis. Quamobrem illi execrabiles visis angelicis quae submergebant virtutibus, dixerunt: fugiamus a conspectu Israelis, quia Dominus pro ipso pugnat contra Aegyptios. Sic deinde rursus sub igneae columnae specie angelus Dei, dux minime devius veluti Christus populi, apparuit; cuius pulcher vultus nebulae forma obvolutus, stationes pausasque eidem populo designabat. Ita accedentes ad legislationis montem ii, quibus lex danda erat, per plures angelos a Deo scriptas receperunt tabulas, quorum alii tubis personabant, alii montem ignea specie vestiebant, alii obscuritate tenebris atque procella fumantem illum reddebant, ut perterrefacerent populum, cui insitus erat morbus Deum non timendi. Postea vero per angelum Iesus quoque Navi filius victoriam de popularibus suis relatam nunciavit. Atque ut plures angelos archangelo copulemus, credo enim eos cum suo semper duce in gaudio versari, angelus olim Hierosolymis Israhelem vastabat, donec magnus David boves in area Sionis immolans cum ipsis triturantibus curribus eos obtulit holocaustum. Atque ita populi plagam inhibuit. Quam hinc nobis cogitationem iniiciens, vel quam admonitionem? Nempe quod solum per crucis ligna oblatum Christi sacrificium, Dei iram adversus mundum sedavit. Illic enim vere magnus Dei Phinees (zelator) constitit, factaque pro nobis propitiatio, clades cessavit.

4. Illud quoque animadvertere aequum est, quoniam ipse supremus dux trahit nos

Τοῦ τῶν ἀγγέλων λόγου πῶς οὖν μίας οὐσίας ὄντες, οὐ μίαν οὐδὲ ὁμοίαν τὴν μορφήν καὶ τὴν ὁπλισίαν ἐπὶ τῆς ἐπιδημοῦντες ἐπιδείκνυται ἀνθρώποις; ἀλλὰ ποτὲ μὲν νεανίσκων μορφήν ἐπιδείκνυται, ποτὲ δὲ σφραϊσιῶν, καὶ ἄλλοτε ἰππέων, καὶ πάλιν ἑξαπτερῶν καὶ πολυορμμάτων, καὶ αὐτῶν λεόντων, εἴτα βοῶν, καὶ πάλιν αἰετῶν, ποτὲ δὲ καὶ ἰσσιῶν πυρίνων, καὶ πάλιν τροχῶν καὶ ἀρμάτων; Ἰσαίας ὁ μὲν οὖν ὁ θεὸς ὅτε τὴν θείαν καὶ φρικωδέστατην ἐκείνην καὶ δεσποτικὴν προεδρίαν τοῦ θεοῦ καθεώρακε θρόνου, ἐν ᾗ ὡς ἑώρα, ἐνίδρυτο ὁ τῶν ὄλων θεός, ἐν ἑξαπτερῶν εἶδει παριστάναι ἔφασκεν, αὐτῷ τὰς ἀνωτάτω τῶν ἀγγελικῶν ὁμοῦ καὶ χειρουβικῶν τάξεις δυνάμεις· καὶ ταῖς* μὲν δυσὶ, φησὶ, πτέρυξι τὰ οἰκῆα συνεάλυψον πρόσωπα, ταῖς* δὲ ἄλλαις δυσὶ τοὺς οἰκείους πόδας συνέσκεπον, [καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο.] Τὰ ἄνω καὶ τὰ κάτω περικαλύπτουσαι μέρη σημαίνουσαι μὲν διὰ τοῦ ὑποδείγματος, ὅτι καὶ τοῖς ἄνω ἐν οὐρανῷ, καὶ τοῖς κάτω ἐπὶ γῆς ἀόρατον καὶ ἀπόκρυφον καὶ συγκαλυμμένον ὑπάρχει τὸ τῆς θεότητος μυστήριον· ἢ τάχα διὰ τοῦτο τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη ἔσκεπον διδάσκοντες, ὅτι καὶ τὰ πρὸ καταβάσεως τοῦ λόγου καὶ θεοῦ καὶ Χριστοῦ ἀκατάληπτα, ὡσαύτως καὶ τὰ μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀνάληψιν τοῖς δὲ ἐν τῇ σαρκώσει, μέσοις ὡσανεὶ πτέρωσις, πιστεύουσα ἢ ἐκκλησία, εἰς οὐρανὸν ὑψιπέτει· ἴσως διὰ τοῦ ὑποδείγματος τῆς σκέπης τῶν προσώπων καὶ τῶν ποδῶν ἐκείνο ἡμῖν αἰνίττονται τὰ πανάγια σεραφίμ, ὅτι οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος τῆς θείας φύσεως ὄραν ἢ ἐξευρεῖν ἢ ἐννοεῖν δυνατόν· ἢ μὲν γὰρ τοῦ προσώπου σκέπη, τὸ ἀόρατον ἐδήλου τῆς ἀκρίστου φύσεως· ἢ δὲ τῶν ποδῶν πάλιν, τὸ ἀφρόσιτον καὶ ἀπροσπέλαστον.

1s. VL. l. et 2.

* cod. z1 pro

* cod. ut supra.

ad orationem de angelis prosequendam; curnam quum sint unius substantiae, non unam neque similem figuram aspectumque in terram advenientes ostendunt hominibus? sed modo adolescentulorum speciem prae se ferant, modo militum, aliquando etiam equitum, item animalium sex alis et multis oculis instructorum, insuper leonum, boum, aquilarum, interdum etiam equorum igneorum, nec non rotarum et curruum. Divus ergo Isaias cum divinam illam adeoque tremendam vidit dominicam sessionem in sublimi throno, in quo, (ut ipse videbat) universi mundi Deus considerabat, adstitisse dixit illi in forma sex alis instructa, celsissimas angelicorum simul et cherubicorum ordinum potestates: et duabus quidem alis facies suas velasse, aliis vero duabus pedes suos operuisse [duabus denique reliquis volasse.] Iam dum supernas atque inferiores partes circumtegerent significabant videlicet, hac oblata specie, tum superis in caelo, tum inferis in terra invisibile esse, arcanum, et obiectum divinitatis mysterium. Vel ob id fortasse utramque extremitatem tegebant, quia res ante Dei Verbi Christique de caelo adventum incomprehensibiles sunt, itemque illae post eiusdem assumptionem. Attamen mediis illis, quae incarnationis tempore evenerunt, credens ecclesia in caelum tamquam alis convolat. Fortasse item per hoc vultum pedumque velamentum, nobis innuunt sanctissimi Seraphini, neque initium neque finem divinae naturae spectari, aut comperiri, aut intelligi posse. Nam faciei tegumentum invisibilitatem denotat increatae naturae: pedes autem vicissim velati, significant haud posse quemquam Deo accedere aut propinquare.

ε'. Εἶτα φησὶν ὁ θεῖος προφήτης ὁ Ταῦτα ὁρῶν, ὅτι καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης τοῦ θεοῦ. Γνωστὸς γάρ ἦν τότε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ θεός, καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ μόνῳ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀλλ' ἄμως ἦν τοῖς νοεοῖς προωρακότα τὰ διορατικὰ τὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ ἐπὶ ὄρους καθεζομένου θεοῦ λόγου μυστήριον· καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος μέλλει ὀπλάνεσθαι, καὶ ὁ ἄσαρκος σαρκουῖσθαι, καὶ ὁ αὐτοῖς τοῖς ἀύλοις ἀόρατος, καὶ τοῖς ὑλικοῖς γίνεσθαι διὰ σαρκὸς ὄρατός· καὶ πληροῦν πᾶσαν τὴν γῆν τῆς δόξης καὶ τῆς αἰνέσεως καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ· ἐκπλαγέντα τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον συγκατάβασιν, καὶ θαυμάσαντα τὴν ἀρρήτον ἦν εἰς ἀνθρώπους ἔμελλεν ἐνδείκυσθαι τὴν ἐαυτοῦ ἀποκάλυψιν, εὐχαριστίας ὁμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ἀνακείκρθεσαν ὕμνον βοήσαντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· τὴν μέλλουσαν τῶν ἐκκλησιῶν δόξαν προφήτεύοντα Χριστὸν τὰ μακαριώτατα σεραφίμ διὸ φησὶν ὅτι ἐπλήσθη πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· ὅρα τί γίνεται· ἐπήρθη, φῆσι, τὸ ὑπέρυρον ἀπὸ τῆς φωνῆς, τοῦτέστιν ἐπήρθη ἡ ἄνωθεν συνεχούσα τὸν Ἰουδαϊκὸν ναὸν καὶ λαὸν σκέπη καὶ ἀντίληψις, καὶ ἐπλήσθη ὁ οἶκος καπνοῦ, ἤγουν ἐρημώσεως καὶ σκότους, πλάνης καὶ ἀγνωσίας· προσέχετε μετὰ ἀκριβείας, παρακαλῶ· ὅτε ἦν ἡ γῆ πᾶσα ἄδοξος ἐν πλάνῃ καὶ ἀγνωσίᾳ, πλήρης ἦν ὁ οἶκος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ δόξης· ὅτε δὲ πᾶσα ἡ γῆ πλήρης δόξης καὶ ἐπιγνώσεως θεοῦ γέγονε, τότε ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπλήσθη καπνοῦ, σβεσθέντος αὐτοῖς τοῦ νομικοῦ λύχνου· ὅπως φησὶν ὁ Χριστός, οἱ μὴ βλέποντες ἡμεῖς, βλέψομεν· οἱ δὲ βλέποντες Ἰουδαῖοι, τυφλοὶ γίνονται· ἀλλὰ ταῦτα μὲν Ἰσαΐας.

* Is. VI. 4.

5. Deinde ait divus propheta, visionis huius spectator, plenam fuisse domum gloria Dei. Notus enim in Iudaea Deus, et apud Israhalem tantummodo magnum nomen eius. Sed tamen notum erat spiritibus intellectualibus, praesentibus et perspicacibus, incarnationis sedentisque in throno Verbi Dei mysterium: et quod ab hominibus ceu homo cernendus foret, et incorporeus corporandus, et qui vel ipsis immaterialibus invisibilis erat, abs materialibus quoque per carnem aspiciendus; atque universam terram gloria sua et laudibus beneficiorum suorum repleturus. Ideoque attoniti ob eam insperatam et incomprehensibilem condensationem, mirantesque ineffabilem quam hominibus Verbum facturum erat suimet revelationem, gratiarum simul et stuporis hymnum canebant clamantes, sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria eius; Christum videlicet, qui ecclesiae gloria futurus erat ita vaticinabantur beatissimi Seraphim: idcirco aiunt plenam universam terram gloria illius. Vide, quid factum sit. Elevatum est superliminare a voce clamantium, id est sublatum fuit, quod iudaicum templum populumque continebat septum et tutamen, et domus fumo repleta, id est solitudine, tenebris, errore, et insectia. Attendite diligenter, quaeso. Quando universa terra in ignominia errore et insectia versabatur, tunc iudaici templi aedificium plenum gloria fuit. Quando autem universa terra gloria et Dei cognitione plena evasit, tunc domus Israhelis fumo repleta est, extincto ipsis legali candelabro; ut sicut Christus dixit, nos antea nihil videntes, videremus: et qui videbant Iudaei, caeci fierent. Haecenus Isaías.

* Ezech. cap. I.

ς'. Ἰεζεκιήλ* δὲ πάλιν, ὁ πρὸς θεοπτίας, εἰ καὶ τις ἄλλος, τὸν νοῦν ἐπίτη-
 δείως ἔχων, οὐ μόνον δις ἀλλὰ Τετραμόρφα ζῶα τοὺς ἀνωτάτω τῶν ἀσωμάτων
 ἀγγέλων τεθεώρηκε νόσας, προδιατυπωσύντας οἶμαι σαφῶς καὶ ἐν αὐτοῖς ἐναν-
 θρωπήσεως τοῦ Ἐμμανουήλ ἐκ παρθένου μυστήριον περιέχετο γὰρ ἐν τοῖς ζώ-
 οῖς εἶδος ἀνθρώπου καὶ σχῆμα βοῦς καὶ τὸ τρίτον λέοντος, τὸ δ' ἀνώτερον τοῦ-
 τοῖς, ἀετοῦ· ὡς γὰρ ἄνθρωπος, ἀληθῶς ἐφάνη ἐπὶ τῆς Χριστός, ὁ ὄντως ὁμοῦ
 θεός τε καὶ ἄνθρωπος· ὡς βοῦς εἰς σφαγὴν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας·
 ὡς λέων, δυνάμει ἐκ νεκρῶν ἐξεγερωθεὶς ἀνέστη· ὡς ἀετός, εἰς οὐρανοὺς ὑψω-
 θεὶς ἀνελήφθη ἢ καὶ οὕτως πάλιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐκκλησιᾶς τὰ ζῶα ἄνθρω-
 πος, ὡς λόγος λογικὸς καὶ εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀόρατου, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς
 καὶ τοῦ νοῦ νοερὸν καὶ ἀόρατον· βοῦς, ὡς δυνατὸς ἀρχιερεὺς καὶ τὸν ζυγὸν τοῦ
 σταυροῦ ἐπὶ τὸν ὄμον φέρων, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀλόφοις ἐν τῷ τόμῳ συμπατινάσας
 ἐν Βηθλεὲμ, καὶ τὸν σπόρον τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου πάση τῇ γῆ κατασπείρας·
 λέων ὡς βασιλεὺς ἡμῶν τῶν πῶτε ἀβρίων καὶ ἀνημέρων καὶ αἰμοβόρων καὶ σαρ-
 κοβόρων ἀκαθάρτων ἐθνῶν· ἐβασίλευσε γὰρ, φησιν, ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη· οὐ μόν-
 ον δὲ λέων ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ σκύμνος λέοντος, ὡς φησὶ περὶ αὐτοῦ Ἰα-
 κώβ^β, τοῦτέστι βασιλέως υἱός, ἐκ βασιλικοῦ πατρὸς προελθὼν διὸ καὶ αἰετός
 ὡς βασιλεὺς τῶν οὐρανίων πετεινῶν περωτῶν, νοερῶν ἀγγελικῶν ἀγίων δυνά-
 μειων πτερωτῶν, ὡς ἡμῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ νεοτῶν σινοαστικῶν οὐσῶν καὶ
 φρουρητικῶν πτερωτῶν, ὡς εὐκινήτων καὶ τῶν γῆτων πάντων ὑψηλοτέρως ἐχόν-
 των πτερωτῶν, ὡς τῷ θείῳ ἔρωτι ἀεικινήτως καὶ ἀκορέστως ἐχούσων πολυμ-
 μάτων, ὡς τῷ θείῳ φωτὶ πλουσιῶς ἐλλαμφομένων, καὶ ὑπὸ τίνος ὕλης κερδῶς

* Gen. XLIX. 9.

6. Ezechiel item, qui ad Dei visiones, si quisquam alius, mentem comparatam habuit, non ut biformia tantum, sed ut quadriformia animalia, supernas incorporeorum angelorum vidit mentes, praefigurantes ut reor manifeste his formis incarnati in virgine Emmanuhelis mysterium. Erant in animalibus forma hominis, figura bovis atque leonis; et his sublimior, aquilae. Namque ut homo, vere apparuit in terra Christus, qui vere Deus simul est et homo. Ut bos, ad caedem propter mundi salutem. Ut leo, potenter a mortuis resurrexit. Ut aquila, in caelum sublimis conscendit. Vel aliter etiam de Christo explicanda sunt animalia: homo, ut Verbum rationale et imago Dei invisibilis, propter animae ac mentis intellectualem vim et invisibilem: bos, ut potens sacerdos, et crucis iugum humeris ferens, et nobiscum ceu irrationalibus, partus tempore, apud Bethleemum in praesepi repositus, semenque evangelici verbi per universam terram disseminans. Leo, ut rex noster, qui tunc eramus silvestres et saevi et sanguinolenti et carnivori impurique ethnici: regnavit enim, inquit scriptura, Deus super gentes. Neque leo tantum Christus, verum etiam leonis catulus, ut ait de illo Iacobus; id est regis filius, ex regali patre procedens. Ideo etiam aquila, ut caelestium volucrum alatorum rex, id est angelicarum, intellectualium ac sanctarum potestatum. Alatos dicit, ceu nos, qui Christi sumus pulli, contegentes ac tutantes: alatos, ut agiles, et supra terrena omnia alte volantes: alatos, ut divino amore incessanter et sine satietate fruentes. Multioculos quoque dicit, ceu divino lumine abundanter illustratos. nullaque materia quosquam contemplan-

θεωρίαν οὐκ ἀντισκοτουμένω· διὸ καὶ πνεύματα λέγονται, ὡς αἶλα καὶ ἀσώματα καὶ ἀόρατα καὶ ἀναψλάφητα καὶ ἀθάνατα καὶ ἀπαρχῆ καὶ ἀέρια 1), καὶ χάριτι ἀφθαρτά τε καὶ ἀνόλεθρα.

ζ'. Καὶ πειθέτω σε ὁ ἄγγελος κυρίου εἰς αὐτοῦ τοῦ κυρίου συγκατελθὼν τὸ εἶδος τοῖς περὶ Ἀζαρίαν, ὁ πυρέμψυχος καὶ τὴν πυρὰν ψυχῶν, ὁ δροσοφόρος ἀντὶ πυρφόρου ἀποτελέσας τὴν φλόγα· τὸ δὲ τοῦ παραδόξου παραδοξότερον, ὅτι οὓς μὲν ἔνδον ὡς ἐν γαστρὶ συνέλαβεν ἡ φλόξ, ἀπεκύησεν ἀβλαβεῖς· οὓς δὲ ἐκτὸς ἀσυλλήπτους ἀμφ' αὐτὴν περιεῖχεν, ἐλυμαίνετο ἀσεβεῖς· τοῦτο ῥοπαῆς θείας δυνάμειος ἀγγέλου ἐξουσία πανακλῆς καὶ οὕτως ῥωμαλέα, ὡς καὶ κόσμον ὅλον ἐν ἀκαριαίῳ δυναμένη ὀλοθρεύειν· καὶ μάρτυς ἡ κατὰ Σεναχερίμ ἐνός ἀγγέλου θείου χαλδαϊκῆ νυκτολοθρία θνητοῖς, ἀφορητὴ ἐκατὸν ὀδοῦκοντα πέντε χιλιάδων πλεθρὸν ἀξιφί θανατώσασα ἢ δὴ τάχιστα καὶ νῦν τελεῖσθαι ἐν τοῖς παροῦσι Χαλδαίοις 2), θεὸν ἐκετεύομεν· μετεκομίζετο δὲ καὶ κούφως ὑπὸ ἀγγελικοῦ αἵθλου ὁ ἐνυλός τε καὶ σαρκοφόρος Ἀββακούμ ἐξ ὀρίων Ἱερουσαλὴμ πρὸς Βαβυλῶνα, ἐπιφερόμενος ὁ κροφήτης τῷ συμπροφήτῃ Δανιὴλ τροφήν, λάκκου φρουρᾶ τότε ὑπάρχοντι, καὶ εἰσῆει ὀμοῦ καὶ ἐξῆει ἀλυμάντως, εἰς Χριστοῦ τάφου τύπον τηροῦντας ἐνλακκίους σφραγίδας· ἴν' ὡς ἐκ θανάτου καὶ ἄδου Χριστός, ἀνέλθη καὶ προφήτης σωθεὶς ἐκ θηρῶν ἀδρολέθρων ἀντιχαλῶν τῷ ἄδῃ τοὺς αὐτὸν ἐν τῷ ἄδῃ κατενέγκαντας· καθάπερ ἐπὶ τῶν Χαλδαίων, ἰσοτύπως γεγένηται αὕτη ἢ τῆς ψήφου θεοῦ ἀδέκαστος δίκη, τοῦ ποιοῦντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λει-

tur infuscatos. Ideo spiritus etiam dicuntur, ut immateriales, incorporei, invisibiles, immortales, haud crassi sed aerei, gratiaeque beneficio incorruptibiles et inextinguibiles.

7. Rem tibi persuadeat etiam ille angelus Domini, qui cum ipsius Domini specie venit ad Azariam eiusque socios; is qui cum sit igneus spiritus, rogum frigefecit; qui roris potius quam ignis feracem flammam effecit. Quodque miraculo mirabilius est, eos quos intra ventrem flamma conceperat, peperit illaesos: qui autem extra suum conceptum erant, eos ut impios pessumdedit. Hoc nimirum divinae virtutis robur, angeli potentia fortissima, adeoque valida ut universum mundum uno temporis puncto possit pessumdare. Testis Senacherimi, per unum angelum, chaldaica nocturna clades, qua centum octoginta quinque milium multitudo tacite et absque gladio interfecta fuit: quod ut nunc celerrime de praesentibus quoque Chaldaeis fiat, Deum rogamus. Item translatus satis leviter fuit ab angelo immateriali materialis carneusque Habacucus de Hierusalem finibus Babylonem usque, cibum ferens propheta sodali suo prophetae Daniheli, qui lacus carcere detinebatur: ingressusque est illuc et rediit incolumis, ob figurandam Christi sepulturam, lacus sigilla intacta conservans: ut sicut Christus ex morte inferisque, sic etiam propheta ex feris anthropophagis rediret incolumis, demittens potius oro eos qui ipsum ad orcum detulerant. Sicut contra Chaldaeos, ita hoc contigit decreti Dei incorruptum iudicium, qui facit an-

1) De substantia angelorum notae sunt patrum variae opiniones. Videsis saltem Petavium.

2) Intelligit, puto, Theodorus Mohammedanos qui ex intima Asia adversus graecum Christianorum imperium magnis viribus adventabant.

τουρτοὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον καθ' ἃ ὑπὸ τῶν ἱερῶν λόγων οἱ μακάριοι προσ-
 ἀγορεύονται ἄγγελοι, οἵμαι σου, ὡς καθαρτικοὶ πολλάκις τῶν ἀνθρωπίνων
 παθῶν, καυστικοὶ καὶ τιμωρητικοὶ τῶν ἐναντίων θεοῦ, καὶ φωτὸς μεταδοτικοὶ
 τοῖς ἀφωτίστοις βροτῶν.

* Zach. I. 3.

ἢ. Ἰππων δὲ πάλιν ὀρῶνται τοῖς σχήμασιν, ὡς Ζαχαρίας φησὶν ^α, ὡς ὄξυπόρως
 πατὴρ τῶν θείων διατρέχοντι τροχῶν δὲ πυρίνων ὡς τὸν οὐράνιον περιπολοῦντες
 ὁμοῦ καὶ οἰκοῦντες τροχόν· φωνὴ γὰρ, φησὶ, τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ·
 διὸ καὶ ἐν ἄρματι πυρὸς Ἰλίου ὁ θεσβίτης ἀπὸ Γῆς ἀναλαμβάνεται· ὅπερ τύ-
 πος ἦν σαφῆς, τὸ μὲν Τέθειροπτον ἄρμα, ἐκ τῶν Τεσσάρων στοιχείων συγκειμένης
 ἡμῶν φύσεως, μεθ' ἧς καὶ εἰς οὐρανὸν ἄνωθεν ἀνῆλθεν ὁ ταύτην φορέσας καὶ
 ἠνιοχήσας καθὼς ἠβουλήθη θεὸς λόγος· οἱ δὲ Ἰσραῖοι τῶν βασιλικῶν ὀχημά-
 των, ἀγίων ἀγγέλων ὑπῆρχον ὑπόδειγμα· τὸ γὰρ ἄρμα τοῦ Θεοῦ, φησὶ, μυ-
 ριοπλάσιον χιλιάδες εὐθηνούτων καὶ ἑορταζόντων· εἶδε δὲ καὶ Δανιὴλ ^β ὡς ἐν
 ἐράσει ἄνδρα πάλιν ἀνθρωπόμορφον ἐπὶ θρόνου ἐνιδρυμένον, τὸν παλαιὸν τῶν
 ἡμερῶν θεόν· καὶ χιλιαὶ χιλιάδες, φησὶ, παρεστήκεισαν αὐτῷ, καὶ μύρια μύ-
 ριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ παλαιᾷ ὡς
 ἐν ὀράμασι καὶ ὀπτασίαις διετυποῦντο· ἐπεὶ οὔτε οὐσίαν Θεοῦ, οὔτε μορφήν
 οὔτε σχῆμα οὔτε εἶδος οὔτε κάλλος τίς τῶν ἐν σαρκὶ εἶδε πώποτε, οὔτε εἰδέ-
 σθαι δύναται, ὡς ὁ ἱερὸς ὑμᾶς διδάσκει λόγος· ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου τὴν οὐσίαν
 ἢ τις ἴσχυσεν ἢ ἐθεάσατο.

* Dan. VII. 9.

θ'. Οὐκοῦν δεῦρο ἀπὸ τῆς σκιαῆς ἐπὶ τὴν καινὴν διαθήκην διάβηθι, καὶ τὰς ἀλ-
 γελικὰς τρανότερον διακονίας κατόπτεισον· ἦκει μὲν οὖν ποτὲ χοράρχης καὶ

angelos suos spiritus, et ministros suos ignem ardentem; prout in sacris litteris
 beati angeli saepe nominantur, ceu humanarum passionum purgatores, amburen-
 tes castigantesque quae sunt Deo contraria, lucemque obscuratis mortalibus imper-
 tientes.

8. Equorum quoque figuris repraesentantur, ut Zacharias ait, quia res divina
 quaelibet facili cursu utitur. Item quasi igneae rotae vivi sunt, ceu qui caelestem
 sphaeram circumeunt simul et habitant. Vox quippe tonitruui tui in rota. Quare et
 curru igneo Elias thesbites de terra adsumitur: qui typus manifestus fuit, quadriiugus
 scilicet currus, quoniam ex quatuor elementis concreta est nostra natura, non sine
 qua in caelum sursus conscendit qui hanc gestavit et rexit, prout voluit, Deus
 Verbum. Equi autem regalium curruum, sanctorum angelorum imago erant: cur-
 rus enim Dei, inquit, decem milia convivantium et festum agentium. Aspexit etiam
 Danihel in visione virum humana prorsus specie in throno sedentem, antiquum die-
 rum Deum: et milia millium, inquit, adsidebant ei, et mille myriades ministrabant
 ei. Sed haec quidem, et quaecumque huiusmodi sunt, in vetere testamento visio-
 nibus et apparitionibus figurabantur: quoniam Dei substantiam, neque formam,
 neque figuram, neque speciem, neque pulchritudinem quisquam in carne vivens
 umquam aspexit, neque aspicere potest, ceu sacrae nos docent litterae. Sed ne an-
 geli quidem substantiam quisquam potuit videre.

9. Age itaque ab umbris ad novum testamentum transi, et angelica perspicacius

τῶν προκρίτων ὁ ἔξαρχος τῆς ἀνωτάτω φύτλης τῶν ἀσωμάτων λείτουρῶν, ἐκδάντω θεομύστης τῶν ἀπορρήτων τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους μυστηρίων, Ἰαβριήλ ὁ θεοεικέλος λάτρις φερέχαιρος χαροποιὸς πρὸς τὴν βροτείαν φύσιν, καὶ πρὸς πανάφθορον κόρην πρὸς ἣν εἰσῆει τὴν μορφήν αὐτοῦ κατ' οὐσίαν, ὡς ἔστιν, ἐπιδεικνύς τῇ πανσέμνῳ μόνη γὰρ ἡ ἀγία Θεοτόκος, ὡς φασὶν, ἀγγελικὴν ὡς ἔστι καὶ ὡς Γέγονεν, ιδέσθαι δεδύνηται, ἵν' ἐκ τοῦ κάλλους τοῦ δουλικοῦ ὑπερθαυμάσι τὸ κάλλος τὸ δεσποτικόν διὸ καὶ προστάξει θεία εἰσῆει πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος, κάλλος ἀμήχανον αὐτῇ ἐνδεικνύμενος, καὶ μορφήν αὐτῶν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων λαμπροτέρην τυγχάνουσαν, ἡρέμα προσδιανοίγων τῇ ἀφθέρῃ τὴν πανάφθορον τῆς οἰκειάς μορφῆς ιδιότητα ὅθεν καὶ εἶδεν εἶδος μικροῦ καὶ αἰδίου ἀπορρήτης ἀνταπαύγασμα· εἶδεν ὥραν ὑπὲρ ὥραν, ὡραισμένην ὡραιότητος· εἶδε κάλλους λαμπηδόνα ξένην ἢ κατὰ συνήθειαν· εἶδεν οὐσίας ἀσωμάτου μαρμαουγῆς ὑπερβαλλούσας τὰς ἡλιακὰς· εἶδε λογικοῦ ἰωσφῆρου ἀείζωον αὐτὴν· εἶδε φλόγα ψυχικὴν, νοεροῦ φάους συναστράφουσαν αἴτλην ὅθεν ὡς οὐκ αὐλον κατὰθέθεικεν ἢ πάνσεμος τοῦ ἀγγέλου τὴν θεωρίαν ὁμοῦ καὶ συντυχίαν, ὡς ἰδοῦσα ὁ ἄλλη οὐκ ἐδέξατο φύσις.

ἰ. Δεσμεῖται δὲ καὶ Ζαχαρίας τῇ ἀφωνία αἰῶν ἀπισθήσας ἀγγέλου· ἐπεὶ γὰρ ἔμελλεν εἰς φῶς προέρχασθαι ἐκ γαστρὸς ὁ τοῦ φωτὸς πρόδρομος τοῦ ἀληθινοῦ Ἰωάννης, ἡ φωνὴ δηλονότι τοῦ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἡμῖν τοῖς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, τοῦ νόμου γέροντα λέγων· οὗ τύπον ἐκπληρῶν ὁ πατὴρ Ζαχαρίας, προτίκει τοῦ Χριστοῦ μῆνας ἐξ τὸν Ἰωάννην οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖνος τὸ φῶς· καὶ διὰ τοῦτο πρὸ ἐξ ἔχει τὸν Ἰωάννην μεθ' ὃν Χριστὸς ἐτέχθη, ὡς ἐβδόμη τίς

ministeria contemplare. Venit aliquando chori ductor, et electorum superni coetus incorporeorum ministrorum princeps, mysticus arcanorum Dei mysteriorum apud homines revelator, Gabrihel, Deo similis famulus, gaudii et laetitiae nuncius mortalium naturae, ad integerrimam puellam; ad quam est ingressus, formam suam, qualis eius substantia est, venerandae virgini ostendens. Sola enim sancta deipara, ut aiunt, angelicam uti reapse est utque creata fuit, naturam videre potuit, ut in famuli formositate dominicam pulchritudinem admiraretur. Ideo divino mandato ingressus est ad eam archangelus summam ei pulchritudinem ostendens, formamque ipsis radiis solaribus lucidiorem, sensim aperiens purae virgini purissimam formositatis suae proprietatem. Unde etiam vidit speciem, aeterni propemodum fluenti reflexum splendorem. Vidit formositatem formositate maiorem, ornatum ipsius ornatus: vidit peregrinum splendorem et praeter solitum: vidit incorporeae substantiae fulgores solaribus superiores: vidit rationalis luciferi semper vivum splendorem: vidit animatam flammam, intellectualis lucis rutilantem claritatem. Quare tamquam non immaterialem veneranda virgo excepit angeli visionem atque occursum; ceu quae viderat, quod alii numquam contigit naturae.

10. Mutus fit Zacharias, qui angelo sancto non crediderat: quia scilicet processurus erat ex utero in lucem, verae lucis praecursor Iohannes, vox nimirum clamantis in deserto, nobis qui ex gentium ecclesia sumus, legis senectutem edicturus: cuius typum gerens Zacharias gignit sex ante Christum mensibus Iohannem: non enim erat ille lux: ideo

ἡμέρα· αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ὡς ἀληθῶς ἡμῶν μυστικῆ τῶν σαββάτων ἀνάπαυσις, ἣν εὐλόγησεν ὁ τῶν ὄλων θεὸς καὶ ἠΐασεν· ὅτι ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῆς κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἐστὶν ὄντως ἀληθὴς τῆς μεγάλης βουλής τοῦ πατρὸς ἀρχάγγελος, καὶ αὐτὸς κύριος ὁ θεὸς δυνάμων· διόπερ αὐτῷ καὶ ὑπέκουσι καὶ δουλεύουσι καὶ διακονοῦσιν ἐν παντὶ τρόπῳ καὶ τόπῳ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας αὐτοῦ οἱ ἄγγελοι καὶ φιλάνθρωποι ὡς φιλάνθρωπῳ δεσπότη· οἱ ἄγγελοι· καὶ ποτὲ μὲν αὐτοῦ γεννηθέντος τὸ κατὰ σάρκα, ἄγγελοι πρωτογνώστως τοῖς ποιμέσιν ἐπέστησαν, μυσταγωγοῦντες τούτους τῇ ἐν Βηθλεὲμ αὐτοῦ φατνοθέτῳ γεννήσει· καὶ αὖθις ἀγασθέντες τὸ μέγα καὶ παραδόξον αὐτοῦ τῆς πτωχοπρεποῦς ἐνανθρωπήσεως μυστήριον, τὸ δόξα λαμπρῶς ἐν ὑψίστοις θεῷ, διαφανυσίως ἐκέκραγον· καὶ ἄγγελος ὡς φωστὴρ οὐράνιος εἰς ἀστέρως τύπον μορφωθείς, τὴν ὁδὸν ὠδοποεῖ μάλοισι, καλῶν πρὸς τὴν ὁδὸν τὴν λέγουσαν, ἐγὼ εἰμὶ ὁδός· χρησιμοδοτεῖ δὲ καὶ πάλιν αὖθις ἄγγελος, ἀναχωρησάντων τῶν μάγων, Ἰωσήφ, σὺν τῇ μητρὶ καὶ Ἰησοῦ τὴν ἔπαρσιν ποιεῖσθαι ἐπὶ Αἴγυπτον· καὶ οἴχεται φυλὰς θεὸς ἐκ βροτοῦ οἰκονομικῶς, οὐ φρίττων θνητόν ὁ κριτὴς τῶν βροτῶν, ἀλλὰ σοὶ τύπον καὶ εἰκόνα διδοῦς, καὶ ὄρους δειλίας καὶ ἀνδρείας, πότε καὶ ποῦ καὶ καιρὸν εἰδέναι τοῖς πᾶσιν· οὐ μέχρι δὲ Αἰγύπτου ἢ τῶν ἀππέλων πρὸς τὸν ἑαυτῶν δεσπότην λειτουργία, ἀλλὰ καὶ ἀπ' Αἰγύπτου ἄγγελος τῷ Ἰωσήφ μνηύει τὴν ἔξοδον.

ια'. Εἶτα τί; καὶ τὰ ἄλλα περὶ ἀππέλων εὔροισ' ἄππελοι μὲν τῷ Ἰησοῦ βαπτισθέντι ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰς διακονίαν προσέρχονται· οὐχ ὅτι πῶποτε τοῦ ἑαυτῶν δεσπότη ἀπέστησαν, ἀλλ' ὅπως σὺ πισθῶθῃς ὁ πισθός, ὅτι βαπτισθεὶς καὶ φυ-

que ante sex menses suscepit filium Iohannem. Post quem Christus natus est, ceu septima quaedam dies. Ipse enim vere nobis est mystica sabbatorum requies, cui benedixit universalis Deus, et eam sanctificavit; quia in ipsa et propter ipsam ab omni opere suo requievit. Et ipse est reapse verus magni paterni consilii archangelus, ipse dominus ac Deus virtutum. Quapropter ipsi subiiciuntur, et serviunt, atque ministrant omnimodis et omni loco per omne incarnationis tempus sancti et benigni ceu sancto et benigno domino angeli. Etenim nato illo in carne, angeli primae notitiae auctores pastoribus fuerunt, nunciantes huius apud Bethlehem in praesepti nativitatem. Moxque admirantes magnum eius et insperatum in paupercula forma humanationis mysterium, gloria in excelsis Deo magnifice elataque voce clamarent. Item angelus, ceu luminare caeleste in stellae figuram conversus, viae dux fuit magis, vocans ad viam quae dicit, ego sum via. Rursus oraculum edit angelus, post magorum discessum, Iosepho, ut cum matre ac Iesu in Aegyptum migraret. Disceditque fugiens Deus ab homine, arcano oeconomiae consilio, haud equidem mortem timens, qui est hominum iudex, sed tibi figuram exemplumque praebens, finesque timoris et virilis animi, quandanam et ubi et quare opportunitate in cunctis utendum sit. Non tamen usque ad Aegyptum tantummodo angelorum famulatus dominum suum comitatus est, sed etiam ex Aegypto reditum angelus Iosepho indixit.

11. Deinde vero quid? Alia quoque ab angelis facilitata reperies. Angeli siquidem ad Iesum baptizatum ministrandi gratia in deserto accesserunt: non quod umquam

λάπτων τὴν κάθαρσιν, ἀγγέλους ἀοράτως πρὸς διακονίαν καὶ τήρησιν κομίζονται ὄθεν καὶ ἐν τῇ προβατικῇ κολυμβήθρῃ εἰς τύπον τοῦ βαπτίσματος ἀγγελος τὰς ἰάσεις ἐνεδείκνυτο, ἐν ᾗ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἀγγελος ὁ Χριστὸς, διὰ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τῷ παραλύτῳ ἐχαρίσατο ἴασιν τριακονταετῆς βαπτιζόμενος, καὶ τὰς πέντε τούτου αἰσθήσεις τῇ κρίσει τῆς τριάδος παραδόξως ἰώμενος. Μικρῷ καὶ αὐτὸ τὸ πάντων κορυφαϊότατον καὶ θαυμασιώτερον ἐν πράγμασιν ἱεροῖς περὶ ἀλλέλων φερόμενον, τῷ λόγῳ παρέδραμον ποῖον δὲ τοῦτο; τοὺς κατὰ τὸν τῆς ζωῆς Χριστοῦ ζωηφόρον τάφον παραδόξους τὲ καὶ πολυτρόπους ἀγγέλους, ὧν ὡς ἀληθῶς ξένα καὶ ὑπὲρ λόγον τὰ κατὰ τόπον κηρύγματα καὶ θαυμάσια ἐν οἷς σκοπήσεις ἐπιμελῶς πρὸ πάντων ἄλλων ἐκείνο, πῶς μὲν ἅπαντες οἱ Χριστῷ προσφιλεῖς Γηγενεῖς τρέχειν ἐκεῖ λέγονται, αἱ δὲ φύσεις αἱ ἀνωτέραι ἀδρομὶ καθέζεσθαι φαίνονται ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον ὁ δὲ ἄλλος μαθητὴς προέδραμε τάχιον τοῦ Πέτρου· καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ τρέχει καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον· καὶ αἱ ἄλλαι Μαρίας ἔδραμον ἀπαλλέλλουσαι τοῖς μαθηταῖς· καὶ αἱ κατὰ τὸν Μάρκον ὁμοίως ἐν δρόμῳ ἔφυσον ἀπὸ τοῦ μνημείου· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐνθάδε δρόμῳ ἐμφαίνονται καθήμενοι, ὁ μὲν ἐν τοῖς δεξιῶς, ὁ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἄλλος πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ οἱ μὲν ἐντὸς, οἱ δὲ ἐκτὸς ἐπάνω τοῦ λίθου καθήμενοι.

ιβ'. Τί οὖν διὰ τούτων μανθάνομεν; ὅτι οἱ μήπω τὰ θεῖα καταλαβόντες μυστήρια, ὡς Γηγενεῖς, δικαίως τρέχουσιν, ὡς καὶ Παῦλος φησὶν *, ἵνα καταλάβωσι· πρὸς γὰρ τὸ ποιοῦμενον ὁ τρέχων τρέχει· διὸ καθῆσθαι λέγονται ἐν τῷ

* I. Cor. IX. 24.

a domino suo abfuisent, sed ut tu, o fidelis, crederes, hominem baptizatum et munditiam conservantem, angelos invisibiliter ministros custodesque habere. Unde et in probatica piscina, ad baptismi figuram, angelus sanationes faciebat: qua in piscina magni consilii angelus Christus homini iam triginta et octo annos paralytico salutem contulit: ipse trigesimo vitae suae anno baptizatus, et illius quinque sensus fide Trinitatis prodigiose sanans. Sed parum abfuit, quin quod est prae ceteris summum et mirabilius, in sacris historiis de angelis relatum, indictum praeterirem. Quale vero est hoc? Illi scilicet circa Christi vivificum sepulcrum inexpectati et multiformes angeli, quorum vere peregrini et relatu maiores fuerunt eo in loco sermones atque prodigia. Qua in re illud in primis sedulo animadvertes, quomodo cuncti Christo dilecti terrigenae currere illuc dicantur, sed supernae naturae absque cursu illic sedentes appareant. Petrus itaque exurgens ad monumentum currebat: sed alius discipulus Petro citius praecurrit. Et Maria Magdalene currit, venitque ad Simonem Petrum. Et aliae Mariae currebant nuncium ferentes discipulis. Sed et illae apud Marcum mulieres cursim a monumento fugerunt. At non ita angeli cursu utuntur, sed illic sedent, alius dexter, alius ad caput, alius ad saxi pedes, ubi corpus Iesu iacuerat, et alii quidem intra, alii extra, lapidi insident.

12. Quid ergo hinc discimus? Nempe eos qui nondum divina mysteria susceperunt, cen terrigenas, merito currere, sicut etiam Paulus ait, ut comprehendant. Nam ad dilectum qui currit, cursu utitur. Ideo sedisse dicuntur apud sepulcrum

τάφῳ οἱ πανάγιοι ἄγγελοι, ὡς ἤδη γινώσκοντες τὰ θεῖα τῆς ἀναστάσεως μυστήρια· ἀλλ' ὁ μὲν πρὸς τῇ κεφαλῇ κάθηται, ἴσως ὡς τὰ ὑψηλότερα μυστηρίου καὶ διακονιῶν λειτουργὸς γινόμενος· καὶ οἱ μὲν ὀρώντες ὡς τὰ κρυπτότερα διασκοποῦντες θαυμάσια τῆς Θεότητος· οἱ δὲ ἐκτός, ἴσως ὡς τὸ τῆς σαρκώσεως Χριστοῦ θαῦμα κηρύττοντες· καὶ ἄλλος ἐν τοῖς δεξιῶσι κάθηται, ψυχῶν δικαίων καὶ δεξιῶν Θεοῦ μυσταγωγὸς γινόμενος· ἀλλὰ καὶ νεανίσκων προσώποις ὠραϊσμένοι ὀρῶνται, τῶν νεανίσκων καὶ ἀθραύστων καὶ ἀγηράτων καὶ ἀφθάρτων, καὶ τὸ εὐσταλές καὶ φιλάρετον τῆς ἐαυτῶν φύσεως πρὸς Θεὸν διὰ τῆς νεανισκοφανοῦς αἰνιτιτόμενοι ὥρας· ὅθεν καὶ ἐν ἐσθήσεσιν ἀστραποτούσαις, ὁμοῦ τε ἵνα δείξωσι τὸ λαμπρὸν καὶ ἄσπιλον καὶ ἐρωτικὸν τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, καὶ τὸ ἄρρῶσον καὶ ἀπαθές καὶ ἀκηλίδοτον χάριτι τῆς ἐαυτῶν φύσεως· ἐπεὶ γὰρ δεύτερον φῶς μετὰ τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶ τὸ φῶς τῶν φώτων, λέγεται ἄγγελος· τούτου χάριν καὶ ἐσθήσεσιν ἀστραποτούσαις, καὶ ὡς ἀστραπὴ, καὶ ὡς χιὼν οἱ πανέροιοι οὗτοι φωστῆρες τοῖς ἀξίοις ἐμφαίνονται· ἐν οἷς οὐ πάρεστιν οὐ χροῶμα, οὐ σῶμα, οὐ πτέρυγες, οὐκ ἐνπικχεῖς βραχιόνες, οὐ θριξοφόρος κορυφή, οὐκ ὄρθιον ἀνάστημα, οὐδ' ὅλων τι τῶν κατὰ τὴν ἐνυλον ὀρωμένων ἢ κινουμένων φύσιν· εἰ πολλαίαι ἐν θεαίαις ὀπασαίαι ἀνθρωπομόρφως ἐπιφαίνεσθαι λέγονται, ἀλλ' οὐδ' αὐτὰς ταύτας ἀς περιεμείμενοι προσηγορίας, τῆς τούτων οὐσίας σημαντικὰς ὑπειλήφαμεν, ἀλλὰ πρὸς τὰς οἰκείας μᾶλλον ἐνεργείας ἐκ Θεοῦ, καὶ τῶν θεολόγων ἀνδρῶν ἐχομίσαντο· καὶ γε ὄφελον· καὶ γὰρ ἐμοὶ γε σκόπευσεν οὕτως. Ἄγγελοι, ὡς ἀπῆλλοντες ἀνθρώποις τὰ

sacctissimi angeli, seu iam gnari divinatorum resurrectionis mysteriorum: sed alius quidem ad caput sedet, quia fortasse excelsioribus mysteriis initiatus: alius ad pedes, quia fortasse inferiorum aliquot mysteriorum atque officiorum minister erat: et alii quidem spectantes, quasi secretiora rimantes prodigia divinitatis: alii extra, fortasse utpote incarnationis Christi prodigium praedicantes: et alius in dextera parte sedet, quia iustarum et in dextera Dei collocandarum animarum magister. Sed et adolescentium pulchrorum formis decori apparent, adolescentium inquam integerrimorum, senii et corruptelae expertium, qui constantem naturae suae erga Deum virtutem, iuvenili formositate designant. Quare et vestibus apparent fulgentibus, ut simul demonstrent splendidam immaculatam amabilemque Christi resurrectionis speciem; et collatam ipsorum naturae a divina gratia munditiam, impassibilitatem, atque impeccantiam. Etenim secundum lumen post primum, quod est luminum lumen, dicitur esse angelus. Propterea et in vestibus splendidis, et veluti fulgur, aut nix, haec sacratissima luminaria dignis apparent: quibus alioqui neque color est, neque corpus, neque alae, neque brachia vel cubiti, neque comati vertex, neque erecta statura, neque aliud quicquam ex his quae in materiali natura cernuntur aut moventur. Et quamquam saepe in divinis visionibus humana specie apparere dicuntur, non tamen has ipsas quas gerunt appellationes, eorum substantiae significativas putamus, sed eas potius a propriis Dei nutu operationibus, atque a theologis hominibus sortiti sunt. Et quidem ita fieri oportuit. Nam mecum, quaeso, considera. Angeli (nuncii) dicun-

θεία βουλεύματα καὶ ἄλλοθεν ἄγοντες. Ἀρχάγγελοι· ἵνα σὺ μάθης καὶ ἐν ἀνθρώποις τάξιν καὶ κατάστασιν, ἧς τύπος καὶ ἡ ἐκκλησία καθέστηκεν· Ἄρχαὶ δὲ πάλιν λέγονται, ὡς ἐξάρχουσαι πρὸς διδασκαλίαν καὶ φωτισμὸν τῶν κατωτέρω προδαγμάτων. Ἐξουσίαι, ὡς βασιλικὰ καὶ δεσποτικὰ περιελαμβάνει ἀξιώματα. Δυναμίεις, ὡς χάριτι πάσης ἀσθενείας καὶ πάθους καὶ θανάτου ἀνωτέρω. Θρόνοι, ὡς ἐπαναπαυομένη τοῦ Θεοῦ τῆς τούτων πολιτεία καὶ λειτουργία. Κυριότητες, ὡς ἐμπειπιστευμένα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς πρόνοιαν καὶ σωτηρίαν καὶ χειραγωγίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ ὡς ἀδούλωτοι χάριτι πάσης λοιπὸν ἐμπαθοῦς κινήσεως καὶ ἐκπτώσεως. Σεραφίμ, ὅπερ τῇ Ἑβραϊῶν φωνῇ πύρωσις ἐρμηνεύεται, ὡς ἐτέρῳ καθαριστικῇ καὶ φωτιστικῇ οὐσίᾳ ὑψιχάνουσι τὰ δὲ ἀνωτάτα πάντων καὶ πλησιόθεα Χερουβίμ, οἵπερ πάλιν πλῆθος ἐρμηνεύεται Γνώσεως. ιγ'. Ταύτην ἡμῖν ὁ ἀρχι-ῤατήρος τῶν ἀγγέλων σήμερον περὶ ἀγγέλων εἰπεῖν ὑψιχρήσατο· αὐταὶ τε τῶν ἀσωμάτων ἐννέα τάξεις, καὶ δεκάτῃ ὁ ἄνθρωπος· εἰσὶν οὖν δέκα τάξεις ἢ δραχμαί, περὶ ὧν φησὶν ὁ Χριστός· εἴ τις συνή ἔχουσα δραχμὰς δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ μίαν ἐξ αὐτῶν, οὐ δὲ ἄψαα λύχον ἀναζητήσει ταύτην; καὶ ἐὰν εὕρῃ, συγκαλεῖται τὰς φίλας καὶ τὰς γείτουσας λέγουσα, συγχάρητέ μοι ὅτι ἤρρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα· ἢ τις ἦν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἀπολωλὸς ἐν τῶν ἐννενηκονταεννέα τῶν μὴ ἀπολωλότων· ὅπερ ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος οὐχ' ὑπερέιδεν, ἀλλ' ἀνεζήτησε, καὶ εὐρὼν ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ τοὺς βουνοὺς τοὺς ἐλληνικοὺς κακῶς πλανώμενον καὶ θυσιαῖζον ἐπέστρεψεν, καὶ βαστάσας τῇ ποίμνῃ τῇ ἀπλανεῖ τὸ πεπλανημένον, εἰς οὐρανοὺς ἀναλαβὼν συνηριθμήσε, καὶ τῆς βασιλείας τῆς αἰωνίου κληξίωσεν ἧς γέ-

tur, quia nunciant hominibus divina consilia, et aliunde adferunt. Archangeli, ut dicas in hominibus quoque constitutum ordinem esse debere, cuius rei typus ecclesia est. Principatus item dicuntur, quasi principes ad magisterium et illuminationem ordinum inferiorum. Potestates, ut regali dominicaque dignitate praediti. Virtutes, ut gratiae beneficio cuiuslibet infirmitatis, passionis ac mortis immunes. Throni, seu Deo in horum conversatione et ministerio consistente. Dominationes, seu quibus Deus commisit curam, salutem, directionemque humani generis, et quia gratiae beneficio numquam servient ulli passionum motui et lapsui. Seraphim, quod nomen in Hebraeorum lingua igneam accensionem interpretatur, tamquam aliorum purgativae et illuminatoriae substantiae. Cherubim, quod item vocabulum interpretatur plenitudinem scientiae.

13. Hanc nobis hodie materiam summus dux angelorum ex alto obtulit dicendi de angelis. Hi sunt novem incorporeorum ordines: decimus autem ordo homo. Sunt itaque decem ordines totidem drachmae, de quibus Christus ait: mulier habens decem drachmas, si unam ex his perdidit, nonne accensa lucerna quaeret eam? Et si invenerit, amicas congregat vicinasque, dicens: congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram. Idem decimus ordo, seu homo, est ovis quae perierat inter nonaginta novem incolumes; quam egregius pastor, bonus atque benignus, non neglexit, sed conquisivit, inventamque in montibus collibusque ethnicis male errantem et idolis immolantem revocavit, et impositam humeris reduxit ad non erroneum gregem eam quae devia fuerat, atque inter caelites reducem connumeravit, et aeterno

νοῖτο πάντας ἡμᾶς ἐπίτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ ὁμοουσίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Εἰς τὴν ἡαράμονην τῶν φώτων.

1. **Τ**ῶν φώτων τὸ προαῦλια φωτοφανέσι θεωρίαις ἐποπτεύσωμεν· εἰς αὐτὰ εἰσβαίνοντες τὰ ὕδατα, πλουσίας τῆς αἴθλης μετὰλάβοιμεν, φώσκειδεις ἐν πνεύματι γινόμενοι, καὶ τὸν τοῦ φωτὸς αἴτιον Ἰησοῦν τὸ πατριδὸν ἀπαύγασμα πανευφήμοις εὐχαριστίαις εὐφημήσωμεν. Ἀγνίζεται Ἰσραὴλ πρότερον ὁπωσὶν τῷ ὄρει κεκαυμένῳ πυρὶ, σκότους τε καὶ θυέλλης πεπληρωμένῳ προσβαίνειν ἔμελλεν· καὶ οὐδ' οὕτως ἄνεισιν, ἐπεὶ μὴ ἀσφαλές· εἰσθήκει δὲ κάτω ἔντρομος τοῖς πολυειδέσι φοβερismoῖς θεοῦ ἐκδειματούμενος. Ὑπολύεται καὶ αὐτὸς Μωϋσῆς τὸ ὑλῶδες ὑπόδημα, τῆς θεοσίβους τῆς ψαύειν προερχόμενος, ὅποτε τῆς φλογοφορούσης βᾶτου ἐμυεῖτο θαυμαστικῶς τὸ θαῶρημα, μείζονος μυστηρίου οὔσης προτύπωμα. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ πρὸς τοῦ αἰγέλου παρακελεύεται μὴ τοῦδαφος ἐνδεδυμένοις ποσὶ προσεγγίζειν ὅπως, διὰ τὸ τῆς ἁγίας τῆς σεβάσμιον. Τί δὲ οἱ τρεῖς νεανίαι; οὐχ ἡγνισμέναις ψυχαῖς τε καὶ σώμασι τῷ παμφάγῳ πυρὶ προσβάλλουσι, τῆς καυστικῆς αὐτοῖς ἐνεργείας μεταβληθείσης εἰς δροσοειδῆ ποιότητα; ἐφ' ᾧ καὶ τὸ θαῦμα ὅσον καὶ

regno dignatus est; quo nobis omnibus potiri contingat, gratia et benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo gloria sit patri et sancto vivifico consubstantiali spiritui, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

ORATIO II.

IN VIGILIAM SIVE STATIONEM LUMINUM.

1. **L**uminum praeludia splendidis contemplationibus collustremus: in ipsis insistentes aquis claritatem uberem participemus spiritu splendificati, et luminis auctorem Iesum, patris splendorem, eximiis gratiarum actionibus celebremus. Purificatus est Israhel primo, cum in montem igne flagrantem, caligine procellaque plenum, conscensurus esset. Sed ne sic quidem ascendit, quia haud tutum negotium erat; sed infra substitit tremens, et multiformi terrorum specie attonitus. Ipse quoque Moyses materiale calceamentum solvit, dum sacram Dei vestigiis terram pararet attingere, quo tempore ardentis rubi mirabiliter visui initiabatur, qui praevia maioris mysterii imago erat. Idem facere Iesus quoque Navi filius ab angelo iussus fuit; ne solum calceatis pedibus prorsus calcaret, propter debitam terrae sanctae venerationem. Quid autem tres adolescentes? Nonne animis corporibusque sanctificatis ad voracem ignem accesserunt, atque ita caloris vis in roscidam ipsis qualitatem conversa est? quod quale

ἥλικον, διπλαῖς ἀντιρρόποις ἐνεργείαις τοὺς ἀξίους ἀμειψόμενον; τί δὲ Δα-
νιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, οὐ τῆ καθαρτικῆ νηστεία προχρησάμενος συνδαι-
τάται λέουσι ἀπήμαντον τὸ σῶμα ἀπενεγνάμενος;

β'. Ἀλλὰ βούλει ἐπὶ τὴν νέαν μετεληλυθῆναι σοι τὸν λόγον; ὄρα Παῦλον
τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας κήρυκα τριημερονύκτω νηστεία τὴν παρασκευὴν ποιη-
σάμενον, εἶς' οὕτως πρὸς τῆ ἐκτενεῖ δέησει τὸ ἀληθινὸν φῶς Χριστὸν ἐνδυσά-
μενον βλέπε καὶ Ματθαῖον τὸν εὐαγγελιστὴν προὔργου τὴν τῶν ἐνότων ἀπό-
ταξιν ποιησάμενον, αὐτοὺς τε τοὺς τελωνικοὺς λόγους ἀτελεῖς καταλιπόντα,
καὶ οὕτως μαθητιᾶν τῷ Ἰησοῦ ἐλόμενον καὶ οὕτω λέγω ὅτι καὶ Ζαχαῖος
πρότερον χαμόθεν ὑψωθείς καὶ σῶμα καὶ διάνοιαν, οὕτω τὸν Ἰησοῦν ὑφέστιον
πεποιήται, σὺν ὑποσχέσει κρείττονι, καὶ τῆς κρείττονος ἀξιοῦται προσφωνή-
σεως καὶ μὴν Κορνήλιος τετραήμερον νενηστευκῶς τε καὶ προσευξάμενος, τη-
νικαῦτα ὄρα τὸν ἄγγελον εὐαγγελισάμενον τὰ καταδύμια, καὶ τῶν ἐλπίδων
ἐπιπέτευκται σὺ δὲ, ὦ βέλτιστε, ἵνα τοὺς ἄλλους παρήσω λέγειν, οὐκ ἄνευ
εὐλαβείας καὶ πολλῆς προφυλακῆς τοῖς θεοῖς προσερχόμενος, οὕτως ἀπλῶς
καὶ ἀπαρασκευάστως τῷ ὑπερβαῖ μυστηρίῳ προσελεύσῃ, δι' οὗ σοι καὶ ἡ ἐν
πνεύματι ἀπότεξις, καὶ τὸ υἶός φωτὸς κεκληῖσθαι; καὶ οὐ φοβῆ μή ποτε ταυτὸν
πάθοις τῷ ὀφθαλμοῖς ἀσθενέσιν ἀντωπεῖν ἐπιχειροῦντι πρὸς τὸν ἥλιον;

γ'. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο καλῶς, ὡς οἶμαι, προδιητήθη καὶ διευτυῶθη, φέρε
ὡς οἶόν τε χωρήσωμεν ἐπὶ τὰ προφῶτια, καὶ ἴδωμεν κεκαθαρμένοις ὀφθαλ-
μοῖς ὅπως τὸ ἀληθινὸν φῶς ἐξ αὐτῆς γεννήσεως ἀνατεταλκῶς, μέχρι τοῦ φω-
τογενοῦς βαπτίσματος πρᾶξις θεολογούμενον· οὕτω γὰρ ὁ νοῦς τῆ ἱστορίας

quantumque prodigium fuit, dum idem ignis vehementia duplici, dignos poena ultus
est! Quid Danihel desideriorum vir, nonne ante purificante ieiunio usus, cum leo-
nibus in contubernio fuit, incolume corpus illinc referens?

2. Sed vin' ad novum testamentum tibi flecti sermonem? Specta Paulum, magnum
veritatis praeconem, trium dierum noctiumque ieiunio se comparantem, atque ita
non sine constante oratione, vero lumine Christo circumvestitum. Videsis etiam evan-
gelistam Matthaeum perutiliter rebus suis valedicere, et ipsas telonii rationes im-
perfectas deserere, atque ita Christi discipulatum arripere. Nondum Zachaeum me-
moravi, corpore ac mente de terra sublatum, Iesum convivio excepisse, cum egregia
sua promissione, qua meliorem Christi allocutionem promeruit. Item Cornelius qua-
triduo ieiunans et orans, vidit denique angelum iucunda sibi nunciantem, compos-
que voti factus est. Tu vero, optime (baptizande), ut alios nunc appellare omittam,
etsi non sine religione longisque excubiis ad haec sacra accedis, nihilominus tam
temere atque imparatus ad splendidissimum mysterium ades, in quo tua spiritalis fit
nativitas, et unde lucis filius appellaris? Nec vereris, ne id patiaris, quod homini
infirmis oculis solem spectare volenti solet accidere?

3. Sed quia hoc egregie, ut existimo, iam dispositum fuit et constitutum, age
quoad fieri potest ad hoc pervigilium veniamus, purgatisque oculis observemus, quo-
modo verum lumen iam inde ab ipsa nativitate ortum, usque ad splendidum bap-
tismus comite divinitate procedat. Sic enim mens historiam discurrens illustrabitur,

συνεπόμενος φωτίζοιτο, καὶ ὁ λόγος ἐφαρμογῇ τὴν διήγησιν ποιήσοιτο. ἐφ' ἐκάστῃ τελετῇ ἐπιθεωρῶν τὰ προσήκοντα. Ἄρτι τοιαυτοῦ ἐκ παρθένου γεννηθεὶς ὁ ὑπερούσιος, ἀγγέλους ὑμνηδοὺς τοῦ μυστηρίου παρίστησι καὶ σκοπῶμεν τὸ ἀπόρρητον τί; ἵνα γνωρισθῇ πᾶσιν ὅτι ὄν κατ' ἀρχὰς τῇ γενέσει τῶν ἀστρον ὡς γενεσιουργὸν ὕμνησαν ἄγγελοι, τοῦτον νῦν γεννηθέντα καὶ ὀφθέντα ἐν τῷ κατ' ἡμᾶς εἶδει ὑμνοῦσι καὶ δοξάζουσι διὸ καὶ ἀστὴρ αὐτὸν μνήνει πᾶσι, καὶ οὕτως ὑπὲρ τὴν τῶν ἀστέρων φύσιν δεικνύμενος, τῇ τε ποικίῃ κινήσει, καὶ τῇ ἡμερῶν λάμψει τί δῆλωσι: ὡς ἂν κητεῦθεθ' ἀνωθεν ὑπερφυῖς ὁ κηθεὶς, ἄνθρωπος μὲν τὸ ὀρώμενον, θεὸς δὲ τὸ νοούμενον. Ἐντεῦθεν τὸ τῆς περιτομῆς θεώρημα, οὐδ' αὐτὸ ἀμοιροῦν θεολογίας τοῖς ἐπισκεμμένους ἔχουσι τὸ γὰρ ἐπικληθὲν αὐτῷ Ἰησοῦς ὄνομα, κατὰ τὴν τοῦ ἀγγέλου προανάρρησιν, ἐπειπερ ἔστι σωτήρος ἔμφρασιν ἔχον, Θεῖας φύσεως γνωριστικόν ἐστι, παντί που δήλον μηδὲ γὰρ ἐπιπεμπέτω τὴν γλῶσσαν ἐνταῦθα ὁ Θεομάχος διὰ τῆς τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ὁμωνυμίας προέξηγουμένους, ὡς οὐκ ἐστὶ τοῦ θεοῦ λόγος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σχετικῶς αὐτῷ συναφθέντος τεθειμένον· οὐδὲ γὰρ ἐπειπερ πολλοὶ κύριοι καὶ οὐ κατὰ φύσιν οὔτοι πρὸς δὲ καὶ Θεοὶ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ κατὰ φύσιν ἀλλ' εἰς κύριος, εἷς θεὸς ὁ κατὰ φύσιν ἀληθής· οὕτω καὶ πολλαὶ προσηγορίαι Ἰησοῦ, ἀλλ' εἰς Ἰησοῦς ὁ τῶν ἀπάντων σωτήρ.

δ'. Ἐντεῦθεν ἀνηκται εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ οἶα τὰ τοῦ ὑποδεξαμένου αὐτὸν ἐν ταῖς ἀγκάλας Συμεὼν ῥήματα, ἴσμεν τὸ γὰρ σωτήριον θεοῦ ἡτοιμασμένον κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς τε εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν, καὶ εἴ τι τούτοις ἔτερον αὐτὸν ἀποκαλέσαι, ἐπ' ἴσῃς τῷ πατρὶ εἶεν θεολογούμενα· ἐπεὶ

et oratio nostra idoneam narrationem faciet, tum in singulis divinae vitae gradibus quod apprime decet considerabit. Nuper ergo ex virgine natus incomprehensibilis Deus, angelos mysterii hymnologos fecit. Et arcanum, quaeso, animadvertamus. Quodnam vero? Nempe ut omnibus notum fieret, quod illum quem initio mundi, cum astra conderentur, tamquam creatorem hymno celebraverant, nunc humanitas natum, et in specie nostra visum, hymnis celebrant atque honorant. Ideoque et stella cunctis illum significat, stella scilicet praeter suam naturam semet exhibens, tum locali motu, tum etiam diurno splendore. Cur id, inquam? Ut hinc etiam supernaturalis appareret qui natus erat, et homo quidem cerneretur, Deus tamen intelligeretur. Sequitur circumcisionis contemplatio, ne ipsa quidem theologia carens, si modo intenta mente fiat. Nam Iesu nomen impositum, iuxta angeli praedictionem, quia servatorem sonat, divinae naturae significativum esse nemo non videt. Neque vero heic vibret linguam Dei aliquis hostis, propter Iesu Navae filii homonymiam, dicens non fuisse hoc nomen tamquam Deo Verbo impositum, sed homini cuius cum illo vetere convenientia aliqua fuit. Neque enim, etiamsi multi domini sunt, haud tamen natura sunt tales; vel si multi dii, ne hi quidem reapse tales; sed unus dominus, unus Deus suapte natura verus. Sic etiam multi sunt nomine Iesu appellati, ut tamen unus sit Iesus omnium servator.

4. Deinde Hierosolymam deportatus est: et quanam eius qui illum ulnis excepit Simeonis verba fuerint, scimus: nempe quod esset salutare Dei, paratum ante faciem omnium populorum, et lumen ad gentium revelationem, et si quid aliud huiusmodi

καὶ ὁ πατήρ καὶ σωτήρ καὶ φῶς πρὸς τοῖς λόγοις ἀνόμασται· τὰ δὲ τῆς αὐτῆς ὀνομασίας ὑπαρκτικά, καὶ τῆς αὐτῆς ἀν εἶη φύσεως δηλωτικά· καὶ τοῦν υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα φησὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ· τῆς ἀντιστροφῆς κατὰ τὸν τῆς οὐσίας δηλονότι λόγον ὁμολογουμένης, οὐ κατὰ τὸν τῶν ὑποστάσεων ὄρον· τοῦτο γάρ τῆς συγχύσεως Σαβελλίου τὸ φρόνημα, ὅπερ ἠρνήμεθα. Ἐντεῦθεν κάτεισιν εἰς Αἴγυπτον καὶ ὑπειλημμένος * ἀλλ' ἀκουσον * col. ὑπειλημ-
 τί φησιν Ἰσαίας · ἰδοὺ κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἤξει εἰς Αἴ- * Is. LIX. 1
 γυπτον, καὶ σεισθήσεται πάντα τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐ-
 τοῦ· οὐ τί ἀν γένοιτο ἰσχυρότερον, θεὸν ἐν σαρκὶ εἶναι τὸν ἐκεῖσε ἀφικό-
 μενον; Ἐντεῦθεν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνεισιν, καὶ εἰς Ναζαρέτ οἰκεῖν εἴλετο, ἀφ'
 ἧς καὶ τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφε· σὺ δὲ μήπω ἰλιπιδιάσης τοῖς λοῖσιμοῖς ἀκούων
 ἐπὶ θεοῦ κάθοδον καὶ ἀνοδον, τοπικὴν τε κίνησιν καὶ μετάθεσιν· εἰ μὲν γὰρ
 χωρὶς σώματος ὁ λόγος ἐξηκούετο, ἦν εἰκὸς τὸ ἐπισεῖον τὸν νοῦν καὶ Σο-
 ρυβουῦν· ἐπει δὲ μετὰ σώματος, οὐδὲν ἀσηχῆς οὐδὲ ἀνακόλουθον· ὡς γὰρ
 ἐφανερῶθη θεὸς ἐν σαρκί, οὕτω καὶ τόπους ἀμείβει θεὸς ἐν σαρκί· καὶ ὅσα
 ἄλλα τῆς ἐν σαρκὶ ζωῆς ιδιώματα προσέεται.

εἰ. Ἐντεῦθεν δωδεκαετῆς γενόμενος ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων κάθηται ἐταῖον
 καὶ ἐπερωτῶν καὶ ταῖς ἐμμελέσιν ἀποκρισεσιν ἐξιστῶν τοὺς ἀκούοντας· τίνος
 δ' ἂν καὶ εἶη ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ τηλικαῦτα ἐξαίσια φερέγγεσθαι, ἢ πάντως
 Θεοῦ σεσαρκωμένου; ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἀνακρινόμενος, φιλοπευ-
 στούσης μαθεῖν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς πατρικῆς αὐτοῦ δόξης, τὸν λόγον ἀποδί-
 δωσιν· ὅρῳ ὅσον ἐν σχεδιασθείσης διηγήσεως ὑπεδείχθη τὰ θεολογούμενα;

de illo pronunciavit, id aequè de patre theologice dici posse iudicandum est. Namque etiam pater, servator lumenque in oraculis nominatur. Qui porro eandem appellationem substantive participant, iidem eandem quoque se habere naturam produnt. Itaque filius patri ait: omnia mea, tua sunt; et tua, mea: reciprocatone secundum naturam adfirmata, non secundum personarum terminum: hoc enim sabellianae confusionis commentum est, quod reiecit. Postea in Aegyptum descendit, et quidem deportatus. Sed audi quid dicat Isaias: ecce Dominus levi nubi insidens veniet in Aegyptum, et cuncta Aegypti idola coram eo commovebuntur. Quid clarius dici potuit, de Deo incarnato illuc adventante? Mox de Aegypto revertitur, et incolatum Nazareti delegit, unde etiam agnomen contraxit. Tu vero ne cogitationibus fluctues, dum Dei descensum reditumque audis, et localem motum ac transmigrationem. Nam si Verbum sine corpore intelligeretur, non temere mentem nostram commoveri ac perturbari contingeret: sed quia cum corpore est, nihil est absolum aut inconsequens: namque ut Deus in carne apparuit; ita loca mutat Deus in carne, et alias quaslibet vitae carnae proprietates admittit.

5. Hinc iam annos duodecim natus in medio doctorum sedet, audiens et interrogans, prudentibusque responsis audientes obstupesciens. [Age vero quisnam illa aetate tam mira diceret; nisi omnino incarnatus Deus? Tum etiam a matre interrogatus, quae revelari ab eo Dei gloriam optabat, rei gestae rationem reddidit. Viden' quanta in brevi narratione theologia sit? et quomodo Dominus gloriae, cœu rex quidam

καὶ ὅπως ὁ κύριος τῆς δόξης οἶά τις βασιλεὺς εὐπρεπῶς ἐξ ἀνακτοριῶν θαλάμων τῶν μητρικῶν δὴ σπλάγχων προερχόμενος τῆδὲ καὶ τῆδε ὕμνηται; εἰκότως οὖν ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς Ἰωάννης κέκραγεν καὶ ὁ λόγος σάβξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονοθενοῦς παρὰ πατρὸς, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. Ἄλλ' ἤδη καὶ Ἰωάννης ἀπὸ τῆς ἐρήμου προερχόμενος, τὸ ξένον Ἰσραηλίταις καὶ πολυεύκτον θεάμα, ὁ θεοῦ ἄγγελος, καὶ ἐν ἀποστόλοις προχειροτόνητος· εἶδει γὰρ ἠλικούτου βασιλείως τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατιώτην, τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τοσοῦτον τὸν ὑποφήτην καὶ νοῶμεν τὸ μυστήριον οἷον καὶ ἡλίον· ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐνεδέχετο τὸν νυμφαγωγὸν παρόντος, μὴ καὶ τὸν νυμφίον συμπαρεῖναι, καὶ τῆς φωνῆς βοῴσης μὴ καὶ τὸν λόγον ἀκουτίζεσθαι, τί γίνεται, καὶ τί τὸ οἰκονομοῦμενον; συστέλλεται εὐθὺς ἀπὸ σπαργάνων ἀπὸ τοῦ ἐμφανοῦς εἰς τὸ ἀφανέστερον ὁ Ἰωάννης, καθάπερ τις λύχνος ὑπὸ μοδίῳ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπερφωῶς ἐνδιδαιτώμενος καὶ ἀκεί θείων ἀκούει φωνῶν καὶ θεοπῆϊας ἀξιοῦται· ἄρρητά τε μυσταγωγούμενος καὶ ἐκδιδασκόμενος, καθάπερ ἔτι ὡν ἐμβρυος, τίς εἶη ὁ Ἰησοῦς, ὅτι περ υἱὸς θεοῦ, καὶ ἐφ' ᾧ τὸ σημεῖον τῆς πνευματοειδοῦς περιστρεφᾶς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίσων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.

ζ'. Ἐπειδὴ δὲ ἤκε τὸ μέτρον τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος εἴληφεν ἡ περίοδος τῆς τριακονταίτου παρατάσεως, τμημαῦτα ὁ μὲν λύχνος ἐπὶ τὴν λυχνίαν καιόμενος, καὶ φαίνων τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀγαλλιάσιμα (εἴπερ δεῖ οἰκίαν ὑπολαμβάνειν τὴν Ἰσραηλιτικὴν συναγωγὴν) τὸ τε ἀληθινὸν φῶς ἐπιφαινόμενον καὶ φωτίζον τὸν κόσμον ὡς τοῦ θαύματος ὁ ἥλιος πρὸς τὸν ἀστέρα, ὁ λόγος πρὸς τὴν φωνὴν, ὁ νυμφίος πρὸς τὸν φίλον, οἰκο-

magnifice ex regalibus thalamis, maternis inquam visceribus prodiens, dextra laevaue hymnis celebratur? Merito ergo tonitruī filius Iohannes clamavit: et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, et vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiae et veritatis. Sed ecce Iohannes e deserto veniens, peregrinum Israhelitis et exoptatum spectaculum, Dei angelus et apostolus primus electus. Oportebat enim tanti regis talem esse militem, et pontificis maximi tantum ministrum. Et intelligamus mysterium, quale quantumque sit. Quia fieri non poterat, quin paranympho praesente sponsus quoque adesset, et clamante voce Verbum pariter audiretur: quid accidit? quidve prudenter curatum est? Secedit puerulus Iohannes a publicis locis in abstrusa, ceu lucerna quaedam sub modio in deserto praeter naturae ordinem degens. Ibi supernas audit voces, et divinis visionibus dignus habetur; et ineffabilibus initiatur atque edocetur, sicut olim adhuc embryo cognovit, quis esset Iesus, nempe quod Dei filius, et quod supra quem Spiritus in columbae specie descenderet, is foret qui in Spiritu sancto esset baptizaturus.

6. Sed postquam venit mensura plenitudinis aetatis Christi, et triginta annorum periodus est absoluta, tunc demum lucerna ardere in candelabro coepit, et laetitiam domesticis splendore suo creare (si tamen domum reputare oportet synagogam israheliticam): tunc verum apparuit lumen quod mundum illuminat. O portentum! Sol venit ad stellam, Verbum ad vocem, sponsus ad amicum; et id quidem dispensationis

νομίας εἵνεκα ἵνα διὰ τῆς ἐπιβιβάσεως πληρουμένης ἐν τῷ Ἰησοῦ πάσης δικαιοσύνης, ὁ μὲν αὐξάνει εὐαγγελικῶς εἰπεῖν, ὁ δὲ ἐλαττοῦται· πῶς γὰρ ἂν καὶ οὐκ ἦν ἐλαττοῦσθαι τὸ λυχνιαῖον φῶς, μᾶλλον δὲ καὶ πάντα ἐκ μέσου ἀπεῖναι, τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἤδη τοῖς θαύμασι μαρμαρῦσσοντος ἐξαισία; βλέπεις ὅσος ὁ χρονικὸς ἀριθμὸς τῆς σωματικῆς ἐντελείας, ἐν ᾧ ὑπετάσσετε τοῖς γονεῦσιν Ἰησοῦς; ὃ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ δι' ἣν αἰτίαν ἄρα; ἄλλος μὲν οὖν ἄλλο λεγέτω, τῶν ὑψηλῶν τῇ θεωρίᾳ καὶ τὰ βάθη τοῦ πνεύματος ἐγνωκότων ὡς γοῦν ἐμοὶ γε δοκεῖ, δυοῖν ἕνεκα ἵνα καὶ υἱεῖσι τὸ πρὸς τοὺς γονεάς ὑποκατῆκόν διὰ τῆς οικείας ὑποταγῆς ὁ πάντων νομοθετῶν νομοθέτης νομοθετήσῃ· Τὰς Τε μεθελικιώσεις ἀδιάσοι καὶ τρίτον, μὴ ἀποξενώμενον τι καὶ ἀπεικὸς τῆς καθ' ἡμᾶς βιωτῆς, ἐν ἣ μάλιστα τὸ τέλειον ἡμῖν πρόσεστι, τὴν ἑαυτοῦ πολιτείαν ὁ παντέλειος ἐπαδεικνείειν ὅπου γε καὶ οὕτω τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας τὸ τέλειον ἔχοντος, ἐτόλμησεν Ἄρειος ἀψυχον αὐτοῦ τὸ σῶμα ἀποφῆναι· Ἀπολιναρίου δὲ κατὰ συνδρομὴν ἀσεβείας ἄνου αὐτὸν φληναφῆσαι· ὁ δὲ νῦν Μανιχαῖος 1) κατὰ προὔχουσαν ἀσεβείαν, ἄτραπτον αὐτὸν δογματῖσαι καὶ σκοπῶμεν ὅση ἢ διαφορὸς θετέρου * πρὸς θάτερον ὁ μὲν οὖν τῷ ἀψύχῳ προϊστάμενος, ἐξίστησι ζωῆς τὸ δεισποτικὸν σῶμα· τὸ γὰρ ἀμοιροῦν ψυχῆς, καὶ ζωῆς ἐστὶν ἐκτὸς δηλονότι· ὁ δὲ τῷ ἄνου * τῇ ἀλόγῳ συντάττει οὐσίᾳ· ἐπεὶ περ πάν ἄνου, καὶ ἄλογον ὁ δὲ τῷ ἀγράφῳ, οὐδὲ ὅλως φύσει σώματος τὸ σῶμα δοξάζει· εἴπερ τῷ ἀπεριγράφῳ συνακολουθεῖ τὸ ἀσώματον· εἰ γὰρ σῶμα, πᾶν δὲ σῶμα ὑπ' ἀφῆν καὶ χροιάν ἐστι τελοῦν, τὸ δ' ἐν τούτοις ὑποπίπτον ἐξ ἀναγκαίου ἐπέται, εἰ

* cod. Sárgeov.

* ita cod.

mysterio, ut gradatim completa in Iesu iustitia, hic quidem cresceret, ut evangelicis verbis utamur, ille vero minueretur. Quomodo enim non minueretur lucerna lumen, immo et omnino tolleretur de medio, quum iam sol iustitiae immensis prodigiorum splendoribus refulgeret? Cernis quanto corporalis aetatis spatio sub parentum suorum potestate Iesus fuerit? O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei! Cur ea res, inquam? Alii alia dicant, qui sublimia intelligunt, et profunda spiritus norunt. Quantum mihi quidem videtur, duae causae fuerunt, nempe ut obedientiam parentibus subiectione sua legislatorum, lege firmaret, ac aetatum transitiones et gradus sanctificaret. Tertia quoque causa fuit, ne insolitum aliquid et vitae nostrae inusitatum, praesertim matura aetate, in suae vitae genere hic perfectissimus homo exhiberet. Ecce enim etiamsi ad id virilis aetatis complementum devenit, ausus est Arius corpus eius exanime adfirmare: Apollinaris impietate aemulus, ipsum sine mente commentus est: hodiernus denique Manichaeus incircumscriptum ipsum per summam impietatem dogmatizat. Et observemus quae sit horum inter se differentia. Qui exanimem esse contendit, vitam denegavit dominico corpori: nam quod anima caret, vita alienum est, ut patet. Qui autem absque mente fecit, is illum cum bruta substantia numeravit: nam quicquid sine mente est, ratione quoque caret. Qui denique incircumscriptum esse vult, ne corpoream quidem naturam corpori concedit: etenim incircumscripti consequens est incorporeum. Nam si corpus est, omne autem corpus

1) Dixit novos Manichaeos seu Paulicianos iconomachos.

μὴ ληρῶμεν, καὶ τὸ περιγράφεσθαι ὡς εἰ μὴ περιγράφοιτο, πάντα τε καὶ πάντως τοῦ οἰκείου ὄρου ἐξοιχήσεται εἰς τὸ ἀσώματον ἀνατρέχον οὐδὲν, ὡς εἶποιε, τὸ ἐπισχεῖν γλῶσσαν ἀσιβοῦσαν ἐπιουρουμένην κράτει ἐξουσίας.

ζ'. Ἄλλ' ἀνακτέον τὸ ὄμμα ἐπὶ τὰς προφητικὰς Θεοπτίας, καὶ Θεωρητέον ὅπως ἐν αὐταῖς ὑποτυποῦται τὸ ἱερώτατον βάπτισμα· εἰς τοῦτο γὰρ καλεῖ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου· τί οὖν φησὶν Ἰσαΐας *; ἔνθεν γὰρ ἐλόντες εἶπομεν “ εὐ-
 15. XXXV. I. C. 7.
 ,, φράνθητι ἔρημος διψῶσα ὅτι ἐρράβη ἐν ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραξ ἐν Ἰῆ
 ,, διψῶσῃ., Τῆ ἀνθρωπίνῃ δηλονότι φύσει ἢ προσφάνησις, ἐν ἐρήμῳ οὔσῃ
 τῆς ἐκ πίστεως καὶ ἀγαθῶν ἔργων καρποφορίας· καὶ διὰ τοῦτο τὸ τῆς υἰο-
 Θεσίας νᾶμα διψῶσῃ ἐρράβη τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ, καθάπερ τι ρεῦμα
 ποτάμιον τὸ τοῦ Ἰορδάνου ρεῖθρον κἀντεῦθέν τι; “ καὶ ἔσται ἡ ἀνυδρος εἰς
 ,, ἔλη, τοὔτέστιν εἰς ἀμφιλαφῆ πίστιν· καὶ εἰς τὴν διψῶσαν Ἰῆν, πηλὴ ὕδα-
 ,, τος ἔσται αὐτὴ δηλαδὴ ἡ κρήνη τῆς υἰοθεσίας· καὶ ἐκεῖ ἔσται εὐφροσύνη
 ὀρνέων, τῶν ἐκ τοῦ βαπτίσματος δηλονότι ἀναγεννωμένων, ὀρνέοις τροπικῶς
 εἰοικότων διὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ὕδατων κατὰ τὴν ὕψωξιν ἐσχηκέναι· τί δὲ
 κατὰ τὸν Γεδεὼν πλήρης λεκάνη ὕδατος; τὴν τῆς υἰοθεσίας μητρόμοιον κο-
 λυμβήθραν ὑποσημαίνει ὁ λόγος, κυκλοτερεῆ τε οὔσαν τῷ σχήματι, καὶ πάν-
 ὄθεν ἀποτέτορνημένην, τῇ τῆς ἀναμαρτησίας ἰδέᾳ ἐφ' ἣ ἀπερρύη ὁ τοῦ νοητοῦ
 πόκου ἰαματικὸς δρόσος πλήρης πνεύματος ἀγίου· ἐξ ἧς ἀναγεννῶνται οἱ νεο-
 τελεῖς Θεοῦ παῖδες, τὴν ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἀμειψάμενοι γέννησιν· καὶ
 τοσοῦτον εἰς ἀνδρα τέλειον ἀνατρέχοντες, ὡς καταπαλαίειν τῇ τριαδιῇ λα-
 τρεία τὸ δαιμόνιον φύλον· τί δὲ ἢ κατὰ τὸν Ἡλίαν ἐπὶ τὸ θυσιαστήριόν τε

tactui atque colori obnoxium est; quicquid his qualitibus subest, necesse est (nisi forte nugari volumus) ut circumscribatur: adeo ut nisi circumscribatur, a sua prorsus definitione excidat, et in rem incorpoream dissolvatur. Nihil tamen videtur linguae intemperantiam cohibere posse, quae saeculari potestati serviat.

7. Sed convertendus est oculus ad visiones propheticas, videndumque quomodo sacratissimus ab his baptismus portendatur; huc enim nos vocat sermonis series. Quid ergo Isaias ait? inde enim verba sumimus: «laetare sitiens desertum, quia apud te» fons erupit, et rivus in terra sitiente.» Humanam scilicet naturam alloquitur, quae in deserto veluti erat absque honorum ex fide operum fecunditate: ideoque adoptionis laticem optanti, scaturiit baptismi aqua, amnici fluenti instar, Iordanes fluvius. Quid inde? «Erit arida in paludem, id est in uberem fidem: et terrae sitientis loco, aquae fons, ipse nimirum adoptionis fons: ibique erit avium tripudium, ex baptismo videlicet renatarum: nam tropice baptizati avibus comparantur, quia sub rerum initio aves ex aquis productae traduntur. Quid autem Gedeonis concha humore plena? Maternam adoptionis piscinam narratio illa significat; et quidem rotunda figura, et quaquaversus polita, ut innocentiae speciem praebeat: in quam deluit intellectualis velleris salutaris ros Spiritu sancto plenus: unde regenerantur novelli initiati Dei filii, carnis et sanguinis nativitate mutata: ac tantopere in virum perfectum aucti, ut suo tridentali, id est Trinitatis cultu, daemonicum populum debel-

1) Dicit iconomachos Leoni armenio imp. gratificantes.

καὶ τὸ ὀλοκαύτωμα τρισευομένη τοῦ ὕδατος ἐπίχυσις; οἶμαι δηλοῦν ἢ τὴν τρισσὴν τῆς Θείας μακαριότητος ἐν τῷ βαπτίζομένῳ ἐπιβουμένην ὑπόστασιν, ἢ τὴν τρισσὴν αὐτοῦ τοῦ τελουμένου κατάδυσιν· ἀνεῖσι δὲ Νεεμὰν ἀπὸ τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν Ἑλισσαιὴ διαταγὴν κικαθαρισμένος ἕλος· ἐπέστρεψεν γὰρ φησὶν*, ἢ σὰρξ αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ὡς παιδαρίου μικροῦ, καὶ ἐκαθαρίσθη, σύμβολον ἤδη τοῦτο τῆς ἀπάντων τῶν βαπτίζομένων ἀμαρτιῆς καθάρσεως· νεοθαλῆς γὰρ πᾶς τις καὶ ἄσπιλος τῶν προκατεστιγμένων πλημμελημάτων ἀνεῖσιν ὁ τελεσθεὶς ἐν πνεύματι.

¶. Εἰ δὲ βούλει γινῶναι καὶ τὸ ἄμισθον τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως, ἀκούσῃ τοῦ Ἰσαΐου λέγοντος·* “οἱ διψῶντες, πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ· καὶ ὅσοι
 „ μὴ ἔχετε ἀργύριον, βαδίσαντες ἀγοράσατε· „ παντὸς γὰρ τοῦ προαιρουμένου τὸ χάρισμα, καὶ οὐ μὴ τυχεῖν, ζωῆς ἐστὶν ἀπότευξις. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπὸ μέρους ἢ λήψις καὶ μέθεξις· ὅτι καὶ ἐν πενιχρᾷ διανοίᾳ ἢ προκόμισις ἐφ' ὅσον οἶόν τε ἀφοσιουμένης τὰ προεόρτια· σὺ δὲ μοι ἄθρει οἶα τὰ ὀρώμενα· κολυμβήθραι ὕδατων πεπλήρωνται, πηγαὶ τε καὶ κρήναι, ποταμοὶ τε καὶ λίμναι, δοχεῖα τοῦ πνεύματος πρόκειται· ἢ φύσις τῶν ὑδάτων εἰς τιμὴν ὑπέρτιμον προέρχεται· φῶτα πολυειδῆ τῆς ἱερᾶς νυκτὸς δίκην ἀέρον κατὰ πᾶσαν τὴν ἐπουράνιον ἐτοιμάζεται· εἰστήκει δὲ κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν κήρυξ ἐπὶ τοῦ μετεώρου ἱερέων τὰ θεῖα, καὶ ἀγιάζων τὰ ὕδατα διὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ τοῦ Θείου πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ὧν τῇ μεθέξει ἀγιασθεῖμεν, καὶ τῇ ἐξῆς ὀφθεῖμεν ἅπαντες φαεινοὶ τῷ παμφαεῖ πνεύματι· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ καὶ ἀγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

lare queant. Quid item illa Eliae tempore circa altare et victimam terna aquae effusio? Puto hinc significari vel triplicem Dei beatissimi super baptizatum invocatum personam, vel ipsius baptizati triplicem immersionem. Naaman etiam ex aqua, Elisaei mandato, purgatus totus emersit: restituta est enim, inquit scriptura, caro eius ceu pueri parvuli, et mundatus est. Symbolum iam tum id fuit baptizatorum: recens enim, et priorum deletis culparum stigmatibus exit, quisquis spiritu perficitur.

8. Atque ut gratuitum quoque spiritalis regenerationis beneficium esse cognoscas, audi Isaiam dicentem: sitientes venite ad aquam; et qui non habetis argentum, ad emendum accedite; omni enim volenti gratia patet; qua qui non potitur, vitae iacturam facit. Sed haec nos partim tantum delibamus ac participamus: nam paupercula etiam mens suas facit oblationes, pervigilium hoc quantum potest sanctificans. Tu vero mecum specta quae oculis sunt subiecta: piscinae aquis implentur, fontes ac fistulae, rivi et stagna, Spiritus receptacula proponuntur: aquarum natura ad summum honorem evehitur. Lumina multiplicia nocte hac sacra, siderum instar toto orbe parantur. Stat in singulis urbibus oppidisque praeco celso loco sacra faciens, aquas sanctificans per divini Spiritus in ipsas adventum; quarum utinam participatione sanctificemur, et deinde omnes splendido spiritu illustrati appareamus! in Christo Iesu domino nostro, cui gloria et potentia cum patre et sancto spiritu, nunc et per saecula saeculorum. Amen.

ΛΟΓΟΣ Γ' ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟΣ

ΤΗ ΑΓΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑ.

Cod. val. 1547.
f. 203. b.

Α. **Τ**ί τοῦτο, ἀδελφοὶ ἀγαπητοὶ καὶ φιλεόρτοι καὶ φιλόχριστοι; τίς ἡ τοσαύτη λαμπροφροσῖα; τίς ἡ τοσαύτη φωταγωγία καὶ θυμῆδία; Τί τὸ καθαστράψαν οὕτω τὴν ἐκκλησίαν; τί τὸ καταλαΐσαν τὴν οἰκουμένην; τί τὸ παρασκευάσαν τοσαύτην γενέσθαι ἡθονὴν καὶ φαιδρότητα; χθὲς ἐν ἀθυμία, καὶ σήμερον ἐν εὐθυμίᾳ; χθὲς ἐν κατηφείᾳ, καὶ σήμερον ἐν φαιδρότητι; χθὲς ἐν ὀλολυγμοῖς, καὶ σήμερον ἐν ἀλαλαγμοῖς; ἐρωτᾷς τί τούτων τὸ αἴτιον, καὶ τί τὸ παρασκευάσαν γενέσθαι τοσαύτην χαρὰν καὶ λαμπρότητα; Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ ἅπας ὁ κόσμος ἠγαλλιάσατο· κατήργησε τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ θανάτῳ τὸν θάνατον, καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ ἄδη τῶν δεσμῶν ἀπελύθησαν· ἠνέωξε τὸν παράδεισον, καὶ πᾶσιν αὐτὸν εἰσικτὸν ἀπειργάσατο· ὃ βᾶδος μὴ νοούμενον· ὃ ὕψος μὴ μετρούμενον· ὃ μυστηρίου φρικτοῦ, νοὸς δύναμιν ὑπερβαίνοντος· ὕμνοῦσιν ἄγγελοι τῇ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐπευφραίνόμενοι· προφηταὶ χαίρουσι τὰς οἰκίας προρρήσεις πληρουμένας· θεώμενοι· πᾶσα ἡ κτίσις συνεορτάζει· κῦμασε γὰρ αὐτῇ ἡμέρᾳ σωτήριος, ἔλαμψε πάλιν ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος· τίς τοίνυν ἀξίως τῆς λαμπρᾶς ταύτης ἡμέρας τὴν χάριν ἐξυμνήσει; τίς μεγαλοπρεπῶς τοῦ τοσοῦτου μυστηρίου ἐκθειάσῃ τὴν δύναμιν; τίς ἕτερος, ἢ ὁ χρυσοῦς ἡμῶν πατήρ Ἰωάννης, ὁ διαπρύσιος καὶ μεγαλοφώνατος κήρυξ, ὁ τῆς οἰκουμένης διαφανέστατος καὶ λαμπρότατος φωστὴρ καὶ ἀληθινὸς ποιμὴν καὶ διδασκαλός, ὁ τῶν ψυχῶν εὐφυστάτος καὶ δοκιμώτατος ἰατρός, ὁ τῶν ἀμαρ-

ORATIO III. CATECHETICA

IN SANCTUM MAGNUM PASCHATIS DIEM DOMINICUM.

1. **Q**uid hoc est, dilecti fratres, huius festi Christique amatores? Quenam haec tanta candidae vestis gestatio? quis tantus luminum apparatus et hilaritas? quid tantopere ecclesiam illuminat? quid mundum exornat? quid tantam incunditatem laetitiamque efficit? Heri consternati, hodie exhilarati: heri in tristitia, hodie in gaudio: heri in eiulatibus, hodie in iubilis. Rogas horum causam, quidve tantum gaudium sollemnitatemque adferat? Christus e mortuis resurrexit, et universus mundus exultat. Destruxit vivifica morte sua mortem, et omnes inferorum incolae vinculis sunt resoluti: paradisum recludit, cunctisque pervium effecit. O profunditas inscrutabilis! o altitudo immensurabilis! O tremendum mysterium mentis vim excedens! Hymnos canunt angeli salute nostra laetificati. Prophetae gaudent, vaticinia sua ad effectum esse perducta. Universa creatura festum concelebrat: illuxit enim ei dies salutaris, denuo effulsit sol iustitiae. Quis ergo digne diei huius gratiam decantet? Quis pro dignitate tanti vim mysterii dilaudet? quis, nisi aureus pater noster Iohannes, canorus ac vocalissimus praeco, mundi illustrissimum ac splendidissimum luminare, verus pastor atque magister, peritissimus animarum ac proba-

ταλῶν ἐγγυητῆς ἀξιόχρεος, ὁ ὑπὲρ τὸν Νεῖλον ποταμὸν βίῶν τὰ χρυσοῦρρηθρα νόματα, ὁ χρυσοῦς καὶ χρυσόγλωσσος καὶ χρυσοστόμος, οὗτος ἐκθειάζετω καὶ ἀνυμνεῖτω καὶ κροτεῖτω τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν· καὶ τούτου χάριν, ὡς οἶόν τε διὰ βραχείων συντετημημένων λόγων ἐξαγγελέτω· ἀλλ' ὁ μὲν ἔτοιμός ἐστιν, ὡς τοῦ λόγου ῥήτωρ ποικίλος, καὶ σάλπιγξ μεταλοφανοστάτη τοῦ πνεύματος· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὸ ἀκούειν τούτου ἑτοιμώτεροι γενόμεθα καὶ προσεκτικώτεροι, ἵν' εἴδωμεν ὅσα ἡμῖν ἐπαγγέλλεται ὁ μετανοίας κήρυξ ὁ δεύτερος· διὸ ἀκούσατε.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ 1).

β'. Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, ἀπολαύετω ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως· εἴ τις δοῦλος εὐγνώμων, εἰσελθέτω χαίρων εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· εἴ τις ἔκαμε νηστεύων, ἀπολαβέτω νῦν τὸ δηνάριον· εἴ τις ἀπὸ πρῶτης ὄρας ἐργάσατο, δεχέσθω νῦν τὸ δίκαιον ἄφλημα· εἴ τις μετὰ τὴν τρίτην ἡλθεν, εὐχαριστῶν ἐορτάσαι· εἴ τις περὶ τὴν ἕκτην ἦλθεν, μηδὲν ἀμφιβαλέτω, καὶ γὰρ οὐδὲν ζημιούται· εἴ τις ὑστέρησεν εἰς τὴν ἑνάτην, προσέλθοι μηδὲν ἐνδοιάζων· εἴ τις μόνον ἔφθασε τὴν ἑνδεκάτην, προσέλθοι καὶ αὐτὸς μηδὲν ἐνδοιάζων· φιλότιμος γὰρ ὢν ὁ δεσπότης, δέχεται τὸν ἔσχατον κατὰπερ τὸν πρῶτον· ἀναπαύει τὸν τῆς ἑνδεκάτης, ὡς τὸν ἐργασάμενον ἀπὸ τῆς πρῶτης· καὶ τὸν ὑστερον ἔλεει, καὶ τὸν πρῶτον θεραπεύει· κἀκεῖνω δίδωσι, καὶ τούτω χαρίζεται· καὶ τὰ ἔργα δέχεται, καὶ τὴν γνώμην ἀσπάζεται· καὶ τὴν πρᾶξιν τιμᾷ, καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπαινεῖ· οὐκοῦν εἰσέλθετε πάντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου ἡμῶν

tissimus medicus, peccatorum reconciliator egregius, Nilo fluvio fluentior aureis laticibus, ille aureus, et aurea lingua, atque os aureum; hic, inquam, dilaudet, hymnis et plausibus prosequatur huius vim mysterii, ideoque brevior quam fieri poterit oratione deprædicet. At is quidem paratus est, seu dicendi rhetor copiosus, tuba vocalissima Spiritus: nos autem ad hunc audiendum alacriores simus et attentiores, ut cognoscamus quid nobis alter poenitentiae præco (Iohannes) nunciet. Ergo audite.

INITIUM CHRYSOSTOMI.

2. Si quis pius est, Deique amans, præsentem gaudeat pulchra sollemnitate. Si quis servus probus, laetus intret in gaudium domini sui. Si quis laboravit ieiunans, nunc recipiat denarium: si quis a prima hora operatus est, nunc iustam percipiat mercedem: si quis post tertiam venit, cum gratiarum actione festum agat: si quis circa sextam accessit, nihil haesitet, nullum enim detrimentum sentiet: si quis ad nonam usque distulit, nihil dubitans veniat: si quis hora tantum undecima ad laborem se contulit, ne ipse quidem de sua tarditate timeat. Cum sit enim liberalis dominus, postremum haud secus ac primum excipit; refocillat aequè undecimæ horæ operarium, ac illum qui iam inde a prima operam præstiterat; et ultimi miseretur, et primum remuneratur; huic dat, illi donat: et operam excipit, et voluntatem amplectitur: et actum debito honore adficit, et propositum laudat. Ergo omnes intrate in gaudium domini nostri; et tum primi tum ultimi merce-

1) Extat sequens sermo vel fragmentum in editione maurina T. VIII. p. 250. Spurium incaute Mont-falconius iudicavit; nunc autem, Studita iudice, inter genuina divi patris scripta poni debet.

καὶ πρῶτοι καὶ δεύτεροι τὸν μισθὸν ἀπολάβετε· πλοῦσιοι καὶ πένητες μετ' ἀλλήλων χορεύσατε· ἐγράψατε καὶ ῥάθυμοι, τὴν ἡμέραν τιμήσατε· οἱ νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον ἢ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες· ὁ μὸςχος πολὺς, μηδεὶς ἐξέλθοι πεινῶν· πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλοῦτου τῆς χρηστότητος· μηδεὶς θρηνεῖτω πενίαν, ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία· μηδεὶς ὀδυρέσσω τὰ πταίσματα, συλλνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάφου ἀνέτειλεν· μηδεὶς φοβείσσω τὸν θάνατον, ἠλευθέρωσεν γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ σωτῆρος θάνατος· ἔσβησεν αὐτὸν ὑπὸ αὐτοῦ κατεχόμενος· ἐκάλυψε τὸν ἄδην ὁ κατελθὼν εἰς τὸν ἄδην· ἐπώκραnen αὐτὸν γευσάμενος τῆς σαρκὸς αὐτοῦ· καὶ τοῦτο προλαβὼν Ἰσαΐας, ἐβόησεν¹⁾· ὁ ἄδης φησὶν ἐπώκρανθη, συναντήσας σοι κάτω ἐπώκρανθη, καὶ γὰρ ἐνεκρώθη· ἐπώκρανθη, καὶ γὰρ ἐνεπαίχθη· ἔλαβε σῶμα, καὶ θεῶ περιέτυχεν [ἔλαβε γῆν, καὶ συνήϊησεν οὐρανῶ·] ἔλαβεν ὅπερ ἔβλεπεν, καὶ ἀέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπεν· ποῦ σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδη τὸ νίκος; ἀνέστη Χριστὸς, καὶ ἀεπτώκασαι δαίμονες· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ χαίρουσιν ἄγγελοι· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ ζῶν πολιτεύεται· ἀνέστη Χριστὸς, καὶ νεκρὸς οὐδεὶς ἐπὶ μνήματος· Χριστὸς γὰρ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο 1) κύριος ἐκ νεκρῶν ἐγήγερται, καὶ μετ' αὐτοῦ πολὺς ὄχλος ἁγίων· ἐορτάσωμεν ἠδέως τὴν καὶ σωφρόνως· αὕτη γὰρ ἀληθῶς ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ· κηρύξωμεν τὴν τοῦ σωτῆρος ἀνάστασιν, μᾶλλον δὲ τὴν ἡμετέραν βοήσωμεν σωτηρίαν· κηρύξωμεν τῆς σωτηρίου ἡμέρας τὴν ὑπόμνησιν· κηρύξωμεν

dem percipite: divites simul et pauperes choream ducite: fortes aequae ac ignavi hunc diem honorate: qui ieiunastis, et qui secus, hodie iucundamini: mensa dapibus est referta, deliciamini omnes: vitulus saginatus, nemo discedet famelicus: cuncti copiis liberalitatis fruimini: nemo de inopia queratur, nam commune regnum adest: nemo lapsus suos lamentetur, nam venia de sepulcro exorta est: nemo mortem timeat, etenim liberavit nos mors Salvatoris; extinxit illam, a qua fuerat oppressus: vicit infernum, qui ad infernum descendit: amarus reddidit illum, qui carnes eius gustaverat. Id praecoccupans Isaias exclamavit: infernus, inquit, amarus factus est, dum tibi deorsum congregaretur: amarus factus est, quia mortificatus: amarus factus est, quia illud est ei: corpus invasit, et incidit in Deum: terram apprehendit, et in caelum incurrit: apprehendit quem videbat, et decidit unde nesciebat. Ubi, o mors, stimulus tuus? ubi, inferne, victoria tua? Resurrexit Christus, et ceciderunt daemones: resurrexit Christus; et lactantur angeli: resurrexit Christus, et vita inter homines versatur: resurrexit Christus, et nemo mortuus in tumulis iacet. Christus enim resurgens ex mortuis factus est dormientium inchoatio. Dominus ex mortuis resurrexit, et cum eo multa sanctorum turba. Festum celebremus suaviter et modeste: haec enim vere dies est quam fecit Dominus, exultemus et laetemur in ea: praedicemus Servatoris resurrectionem, immo potius salvationi nostrae plaudamus: praedicemus salutaris diei commemorationem, praedicemus dia-

1) Haecenus Chrysostomus in editione maurina. Verumtamen apud nostrum Studitam videtur paulo longius progredi. Ceterum ubinam, cessante Chrysostomo, resumatur orationem Studita, non satis video.

τὴν νέκρωσιν τοῦ διαβόλου, τὴν τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων αἰχμαλωσίαν, τὴν τῶν χριστιανῶν σωτηρίαν, τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν· διὰ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ σβέννυται μὲν Γέεννα πυρὸς, σκόληξ ὁ ἀκοίμητος Τελευταῖ, ἄδης ταράττεται, πενθεῖ διάβολος, ἀμαρτία νεκροῦται, πνεύματα πονηρὰ διώκονται, οἱ ἀπὸ τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνατρέχουσι, οἱ ἐν τῷ ἄδῃ ἐλευθεροῦνται τῶν δεσμῶν τοῦ διαβόλου, καὶ θεῶν προσκυροῦντες λέγουσι τῷ διαβόλῳ πατρὸς σου θάνατε τὸ κέντρον; ποῦ σου ἄδῃ τὸ νῆκος;

γ'. Αἴτιος δὲ ἡμῖν τῆς θείας ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως ὁ Χριστὸς, ὁ καὶ πάντων ἡμῖν τῶν καλῶν πρόξενος· οὗτος γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν· οὗτος καὶ νῦν ἀπολλυμένους ἔσωσεν, νεκρωθέντας ἐζώωσεν, καὶ τῆς τοῦ διαβόλου τυραννίδος ἀφείλετο· οὗτος δούλους ὄντας ἡμᾶς τῆς ἀμαρτίας, ἐλευθέρους ἀνέδειξεν, ἐξαλείψας τὸ κατ' ἡμῶν χειρόγραφον· Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· ἐφ' οἷς ἄξιον καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν· τί ἀνταποδώσομεν τῷ κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν; ὁ θεὸς ὁ μονογενὴς, ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γενέσθαι εὐδόκησεν, καὶ γέγονεν ὑπὸ μορφῆς θανάτου, ἵνα ἡμᾶς αἰωνίου θανάτου ῥύσθαι· δούλου μορφήν ἐνεδύσατο ὁ τῶν ἀγγέλων κύριος· σάρκα προσελάβετο ὁ θεὸς λόγος, καὶ ἄνθρωπος ἐφαίνετο ὁ σύμμορφος καὶ ὁμοούσιος τῷ πατρί· καὶ ταῦτα ὑπέμεινεν ἵνα ἡμᾶς καὶ τῆς ἀδίκου δουλείας ἐξέλθαι, καὶ τῆς ἀτιμίας λυτρώσθαι· διὰ τοῦτο ἠνέσχθητο σαρκὶ ὁ τῆς ζωῆς ἀρχηγός· διὰ τοῦτο καὶ ἐτάφη τῆς ἀθανασίας ἡ πηγὴ, ἵνα τοῖς θνητοῖς ἀειδίον χαρίσθαι ζωὴν· καὶ παρῆν μὲν ἐπὶ τῆς γῆς εὐεργετῶν, καὶ ἰώμενος πάντα τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων, ἀναξίας δὲ ὑπὸ τῶν θεομάχων Ἰουδαίων ὑπο-

holi mortificationem, impurorum daemonum captivitatem, christianorum salutem, mortuorum resuscitationem. Nam Christi resurrectione gehennae ignis extinguitur, vermis perpetuus moritur, infernus turbatur, luget diabolus, peccatum perimitur, mali spiritus fugantur, terrestres in caelum conscendunt, inferno detenti emittuntur diaboli vinculis, atque ad Deum confugientes aiunt: ubinam tuus, o mors, stimulus? ubinam tua, o inferne, victoria?

3. Age vero nobis divini huius festi sollemnisque concionis auctor est Christus, qui et omnium nobis bonorum donator est. Is enim iam inde ab initio creavit, ex nihilo ad existendum produxit: idem et nunc pessumdatos salvavit, mortificados vivificavit, et diaboli tyrannide eripuit: idem nos peccati servos libertate donavit, delens quod adversus nos erat chirographum. Christus legis nos maledictione redemit, factus pro nobis maledictio. Quorum causa, nos quoque dicere aequum est: quid retribuemus Domino pro omnibus quae nobis retribuit? Deus filius unigenitus, homo nostri gratia fieri voluit, factusque est usque ad mortem obediens, ut nos aeternae morti eriperet: servi formam induit dominus angelorum: carnem adsumpsit Deus Verbum, homoque apparuit qui conformis et consubstantialis patri est. Atque haec sustinuit, ut iniusto nos servitio liberaret, et infamia exueret. Idcirco passus est carne, vitae auctor; ideo etiam sepultus qui fons erat immortalitatis, ut mortalibus aeternam largiretur vitam. Et is quidem in mundo fuit bene faciens et cunctas hominum sanans

λαμβάνει τὰς ἀμοιβάς· ὁ μὲν γὰρ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ πολλὴν ἀγαθότητα λεπρούς ἐκαθάρισεν, τυφλοῖς τὸ βλέπειν ἐχαρίσατο, ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσεν, δαίμονας ἀπήλασεν, τὸν Λάζαρον τετραήμερον ἐκ τῶν νεκρῶν ἤγειρεν, καὶ ἐκ πέντε ἄρτων πεντακισχιλίους ἐχόρθασεν· ἐπὶ θαλάσσης περιεπάτησεν, τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν, τὴν αἰμορροοῦσαν ἰάσατο, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγῶγῳ θανοῦσαν ἐζωοποίησεν· Ἰουδαῖοι δὲ ὑπὸ φθόνου καὶ βασκανίας κινήθεντες, ὡπτε μὲν ἐλίθαζον αὐτὸν, ὡπτε δὲ κατακριμνίζειν ἐπειρῶντο, τελευταῖον δὲ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἤγαγον.

δ'. Ἄλλ' ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐμιμήσατο τῶν βλασφημῶν Ἰουδαίων τὴν κακίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν νότον ἐδίδου εἰς μάστιγας κατὰ τὸν προφήτην, καὶ τὰς σιατόνας αὐτοῦ εἰς ραπίσματα, καὶ οὐκ ἀπέστρεψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπυτυμάτων· καὶ τὸ τελευταῖον ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφρωνος, οὐκ ἀντιτασσόμενος, οὐκ ἀντιλέγων· βλασφημούμενος οὐκ ἀντελοιδώρει, πάσχων οὐκ ἠπέλει, παρεδίδου δὲ ἑαυτὸν ᾧ κρίνοντι· οὐ γὰρ ἦλθεν ἐπὶ τῇ πρώτῃ παρουσίᾳ κολάσαι καὶ τιμωρήσασθαι τοὺς ἀπίστους, ἀλλ' ἠθέλησεν διὰ μακροθυμίας ὀδηγήσασθαι τοὺς πεπλανημένους ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν· καὶ μάθε τοῦ κυρίου τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν χρηστότητα τὴν μεγάλην· ἐβλασφήμουν εἰς αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον, δαιμόνιον ἔχεις· ὁ δὲ κύριος μακρόθυμος ὢν, τοὺς δαίμονας ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπήλαυεν· Ἰουδαῖοι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπέπυτον, αὐτὸς δὲ τοὺς τυφλοὺς αὐτῶν ἐθεράπευεν· Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν ἐλίθαζον, ὁ δὲ Χριστὸς τοῖς χαλοῖς αὐτῶν τὸ βαδίζειν ἐχαρίζετο· καὶ

infirmitates, indignas tamen a Dei hostibus Iudaeis gratias retulit. Certe dominus noster Iesus Christus propter multam suam bonitatem leprosos mundavit, caecis visum tribuit, aegros sanavit, daemones expulit, Lazarum quatuoriduanum ex mortuis revocavit, et quinque panibus quinque hominum milia saturavit, supra mare ambulavit, aquam in vinum convertit, haemorrhoeicae mulieri medicinam fecit, archisynagogi filiam extinctam vitae restituit. At Iudaei invidia ac livore permoti, modo eum lapidibus appetebant, modo praecipitem dare conati sunt, postremo in cruce egerunt.

4. Verumtamen dominus noster Iesus Christus non est imitatus blasphemorum Iudaeorum malitiam, sed dorsum flagellis obtulit, ut ait propheta, et maxillas alapis, neque faciem a sputorum foeditate avertit: denique tamquam ovis ad occisionem ductus est, et velut agnus coram tondente se obmutuit, non resistens, non contradicens: blasphemis percussus, non vicissim maledicebat, patiens non comminabatur, sed semet ipsum iudicanti permittebat. Non enim venit ut sua priore praesentia puniret atque ulcisceretur incredulos, sed longa patientia errantes voluit ad veritatem deducere. Et discite Domini clementiam ac mansuetudinem magnam. Blasphemabant adversus eum Iudaei dicentes: daemionium habes: et patiens Dominus daemones ex hominibus eiciebat. Iudaei in faciem eius sputabant, at Dominus eorum caecos (sputo liniens) sanabat. Iudaei Christum lapidabant, Christus autem claudis eorum gradiendi vim tribuebat: mosque eius perpetuus fuit bene faciendi offensio-

δι' ὅλου διετέλεσεν εὐεργετῶν τοὺς ὑβρίζοντας, καὶ ἀντὶ καιῶν ἀγαθὰ δωρούμενος τοῖς ἀχαριστοῖς ἐκείνοις καὶ μισαροῖς ἀνθρώποις· ἀνεξικακῶς δὲ φέρων τὰς λοιδωρίας, ἴσως καὶ ἀσθενῆς ἐνομιζέτο ὁ ὑπὸ ἀλλέλων δορυφορούμενος.

ε'. Καὶ ἵνα μὴ πολλὰ λέγοντες δόξωμεν μικῶναι τὸν λόγον, ἔλθωμεν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ κεφάλαια τῶν πραγμάτων τέλος οὖν ἦτο ἐπὶ τὸν σταυρὸν καὶ θάνατον ὁ τῆς δόξης βασιλεὺς, καὶ προσήλωτο τῷ ξύλῳ ὁ ὑπὸ τῶν χειρουβὶμ καὶ σεραφὶμ ἀνυμνούμενος, καὶ ὑπὸ πασῶν δυνάμεων τε καὶ ἀλλέλων προσκυνούμενος· ταῦτα δὲ πραέως ὑπέμενέ τε καὶ ἔπασχεν, ἡμῖν ὑποΓραμμὸν παρέχων, καὶ διδάσκαλος ἐπιεικείας γενόμενος· διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς οφείλομεν γενναίως φέρειν τὰς τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων ἀπειλιάς· ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμασθεὶς μείζονα ἔργα καὶ πλείονα θαύματα ἐνεδείξατο; ἵνα ἂν οὕτως παύσῃ τῶν θεοστυγῶν τὴν μανίαν, ὥστε μὴ ἔχειν αὐτοὺς πρόφασιν τῆς ἀπιστίας, μήτε λέγειν ὅτι ψιλὸν ἄνθρωπον ἐσταυρώσαμεν· πρῶτον μὲν οὖν ἠνέσχετο ὁ Χριστὸς σταυρωθῆναι, καὶ εἰς τὸν αἶρα ἀρθῆναι, ἵνα τοὺς ἐν τῷ αἵρι δαίμονας φυγαδέυσῃ· ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου, ἵνα τὴν πάλαι διὰ ξύλου προσγινομένην τοῖς ἀνθρώποις ἀμαρτίαν ἰάσῃται· ἐνύτη καὶ λόγῃ τὴν πλευρὰν, διὰ τὴν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ ληφθεῖσαν Ἰουδαῖκα· ἐπειδὴ γὰρ ὁ ὄφις τὴν Εὐὰν ἠπάτησεν, ἡ δὲ Εὐὰ τὸν Ἀδὰμ παραβῆναι παρεσκεύασεν, ἐξῆλθεν δὲ ἀπόφασις κατὰ τῶν ἀμφοτέρων, καὶ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδάμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἀμαρτήσαντας· διὰ τοῦτο τίθῶσκεται ἡ πλευρὰ, ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐ μόνον ἀνδράσιν ἠνεγκε σωτηρίαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ Ἰουδαίῳ Ἀδὰμ γὰρ πρῶτος ἐπλάσθη, εἶτα Εὐὰ καὶ Ἀδὰμ οὐκ ἠπατήθη, ἡ δὲ γυνὴ ἀπατηθεῖσα ἐν παραβάσει γέγονε·

ribus, maleficiorum loco beneficia ingratissimis illis hominibus detestandisque rependere : in tantum ut dum convicia imperturbatus perferret, impotens fortasse videretur ille, qui alioqui ab angelis stipabatur.

5. Sed ne plura dicendo videamur orationem producere, ad ipsam rerum summam veniamus. Postremo igitur cruci necique traditus fuit gloriae rex, et in ligno clavis confixus qui a cherubinis seraphinisque hymnorum cantu celebratur, et a cunctis virtutibus angelisque adoratur. Haec benigne sustinuit ac passus est, nobis exemplum praebens, et mansuetudinis factus magister. Quapropter nos quoque debemus improborum hominum minas fortiter ferre. Quin adeo in cruce pendens maiora opera et plura miracula edidit, ut ita Deo odibilium vesaniam sedaret, neque excusationem incredulitati suae praetenderent, quod simplicem hominem crucifixissent. Primo itaque passus est Christus se crucifigi, et in aërem attolli, ut aëreos daemones fugaret. Suspendus est ligno, ut culpam ligni causa hominibus olim inflictam corrigeret. Lancea latus eius perforum, propter sumptam de Adami latere feminam. Nam postea quam serpens Evam decepit, Evaque Adamum ad transgressionem impulset, edita est contra utrumque sententia, regnavitque mors ab Adamo usque ad Moysen super eos etiam qui non peccaverant. Propterea vulneratur latus, ut discamus non viris tantummodo verum etiam mulieribus passionem Christi adtulisse salutem. Adamus enim prior formatus fuit, deinde Eva: et Adamus quidem non est deceptus, sed mulier decepta

σωθήσεται δὲ διὰ τῆς τεκνογονίας τῆς ἁγίας Μαρίας· αὕτη γὰρ τὸν σωτῆρα Χριστὸν ἐτεκνώσατο, οὐκ ἀνδρὶ συνεληούσα, ὡς Ἰσαΐας μαρτυρεῖ*, ἀλλὰ πνεύματος ἁγίου ἐπισκιάσει, καθὼς ὁ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος εὐηγγελίστατο· διὰ ταύτην οὖν τὴν πρόφασιν καὶ ἡ πλευρὰ πλήσσειται τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὰ προειρημένα οἰκονομηθῇ, καὶ τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος κηρυχθῇ, καὶ ἡ χάρις ἡ μέλλουσα λάμψῃ· πηγάζει γὰρ αἷμα καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ, ἵνα καὶ τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον τῆς ἀμαρτίας ἀπαλείψῃ, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ καθαρισθῶμεν, καὶ τὸν παράδεισον ἀπολάβωμεν.

5'. Ὡ μυστηρίου μεγάλου· μετενόησεν ὁ ληστής· χρεῖα ἦν ὕδατος ἵνα βαπτισθῇ· ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐκρέματο· οὐκ ἦν ἕτερος τόπος βαπτίσματος, οὐ πηγὴ, οὐ λίμνη, οὐκ ὄμβρος, οὐχ ὁ τὴν μυσταγωγίαν ἐπιτελῶν· πάντες γὰρ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων ἔφυγον οἱ μαθηταὶ ἀλλ' οὐκ ἠώρῃσεν ὁ Ἰησοῦς ναμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος, δημιουργὸς ὑδάτων γέγονε· ἐπειδὴ γὰρ οὐχ οἶόν τε ἦν εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τὸν ληστὴν δίχα βαπτίσματος, αἷμα καὶ ὕδωρ προσήκατο τῆς νυγείσης αὐτοῦ πλευρᾶς ὁ σωτῆρ, ἵνα αὐτὸν ληστὴν ἐλευθερώσῃ τῶν ἐπιρμένων κακῶν· καὶ τὸ αἷμα λύτρον ἀποδείξῃ γενόμενον τῶν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἐχόντων· εἰ γὰρ τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων καὶ σποδὸς δαμάλεως ῥαντίζουσα τοὺς κεκοινωμένους ἀγιάζει πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς κάθαρσιν, πόσω μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καθάρσιον γέγονε πάντων ὁμοῦ χριστιανῶν; ἐὰν οὖν εἶπῃ σοι τίς τῶν ἀπίστων, διὰ τί ἐσταυρώθη ὁ Χριστός; εἰπέ αὐτῷ, ἵνα σταυρώσῃ τὸν διάβολον· ἐὰν εἶπῃ σοι, διὰ τί ἐκρεμάσθη ἐπὶ ξύλου; εἰπέ αὐτῷ, ἵνα τὰς ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐκρίζωσῃ τοῦ Ἄδᾶμ· ἐκεῖνος γὰρ στένειν καὶ τρέμειν κατ-

in transgressionem incurrit. Salvabitur tamen propter sanctae Mariae partum. Haec enim servatorem Christum peperit, sine viri congressu, Isaia teste, sed sancti Spiritus obumbratione, sicut archangelus Gabriel nunciaverat. Quam ob rem latus quoque Christi vulneratur, ut praedicta dispensatorio modo fierent, baptismi mysterium praedicaretur, et futura gratia illucesceret. Eliciuntur enim sanguis et aqua ex Christi latere, ut peccati chirographum contra nos scriptum eluatur, sanguine illius purificemur, et paradisum adipiscamur.

6. O grande mysterium! Latro respicit, opus erat aqua ut baptizaretur, in cruce pendebat, nullus erat alius idoneus baptismo locus, non fons, non stagnum, non imber, nemo praeterea qui liturgiam perageret: cuncti enim, metu Iudaeorum, discipuli diffugerant. Sed non carebat laticibus Iesus: etiam in cruce suspensus, erat nihilominus aquarum creator. Nam quia fieri non poterat, ut regnum caelorum ingrederetur latro absque baptismo, sanguinem et aquam emisit de suffosso latere suo Servator, ut dictum latronem impendentibus malis liberaret, suumque sanguinem redemptionis pretium esse demonstraret illorum, qui in ipso spem collocant. Nam si taurorum sanguis atque hircorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad carnis purificationem, quanto magis sanguis Salvatoris nostri omnium simul christianorum purgatorium fiet? Si quis ergo tibi dicat infidelis, cur crucifixus est Christus? dic ei, ut diabolum crucifigeret. Si tibi dicat, cur pepen-

ἐδικάσθη, καὶ τριβόλους γεωργεῖν· Ἰησοῦς οὖν φιλάνθρωπος ὢν, καὶ τοῦ ἰδίου πλάσματος θέλων προνοήσασθαι, πάντα ὑπέστη δι' ἡμᾶς, ἵνα ἡμεῖς τῆς καταδίκης ἐλευθερωθῶμεν· ὡς περ γὰρ ἐγεννήθη ὑπὸ γυναικὸς, ἵνα τὴν ἐκ γυναικὸς προσγενομένην ἁμαρτίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀπαλείψῃ, οὕτως καὶ ταῖς ἀνάγκαις στεφανούται, ἵνα τὴν κακῶς Γεωργηθεῖσαν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας Γῆν, διὰ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς ἡμεροτέραν ἐρδάσῃται· ἐὰν εἶπῃ σοι, διὰ τί χολὴν καὶ ὄξος ἐπιέν; εἰπέ αὐτῷ, ἵνα ἡμεῖς τὸν θανατηφόρον ἰὸν ἐξεμέσωμεν τοῦ δράκοντος· ἡ γὰρ χολὴ, ἐμὸν Γέγονε Γλύκασμα· καὶ τὸ ὄξος ἐκεῖνο, ἐμοὶ γέγονεν εἰς γλύκασμα καὶ ἴαμα· ἐὰν δέ σοι πάλιν εἴπῃ ἄπιστος, διὰ τί ἔθουπέτουν αὐτὸν προσιόντες αὐτῷ; εἰπέ αὐτῷ, ἵνα καὶ μὴ θέλοντες προσκυνήσωσιν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἄκοντες ἐπὶ τὴν Γῆν ὁμολογήσωσι· νῦν μὲν γὰρ χλευάζοντες προσεκύνουν, μὴ εἰδότες ὃ ἔπραττον, ἐν δὲ τῇ μελλούσῃ ἀναστάσει πᾶν Γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγίων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς· ἀμήν· ἔχει δὲ καὶ ἡ χλαμὺς ἐκεῖνη καὶ ἕτερον αἰνυγμα· οὐ μόνον γὰρ τὴν βασιλείαν ὑπετύπουν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ αἰμοβόρον καὶ φονῶδες τῶν Ἰουδαίων ἐπεδείκνυντο· ἔδωκαν δὲ καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἵνα γραφῶσιν αὐτῶν αἱ ἁμαρτίαι.

ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ χριστομάχοι ἐποίουν, ἀγνωοῦντες τὸν ἐσταυρωμένον· ἡ δὲ κτίσις οὐκ ἠγνόησε τὸν ἐαυτῆς δεσπότην καὶ δημιουργόν· ἔτι γὰρ τοῦ σωτῆρος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμαμένου, θεωρήσας ὁ αἰσθητὸς ἥλιος τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης ὑπὸ τῶν ἀνόμων ὑβριζόμενον, καὶ μὴ φέρων τὸ Τόλμημα, φεύ-

dit in ligno? dic ei, ut spinas et tribolos Adami extirparet: hic enim ad gemitus pavoresque damnatus fuit, et ad tribolos excolendos. Iesus ergo quum sit humanissimus, et suae creaturae vellet curam gerere, cuncta pro nobis sustinuit, ut nos damnatione eriperet. Sicut enim ex muliere natus est, ut inflictum a muliere hominibus peccatum deleret, ita etiam spinis coronatur, ut male exultam a peccato terram, obedientia sua mitiorem redderet. Si dicat tibi, cur fel et acetum bibit? dic ei, ut nos mortiferum draconis venenum evomeremus: illud enim fel, dulcedo mea evasis: et acetum illud, mihi suavitas fuit et medela. Si denique tibi dicat infidelis, cur ad illum cadentes genu flectebant Iudaei? dic ei, ut nolentes etiam ipsum adorarent, et regnum eius vel inviti humo strati confiterentur. Nunc quidem cum irrisione eum adorabant, nescientes quid agerent, in futura autem resurrectione omne genu flectetur caelestium terrestrium et infernorum, et omnis lingua confitebitur, dominum Iesum Christum in gloria esse Dei patris, amen. Habet etiam illa chlamys aliud aenigma: non enim regni tantummodo indicium erat, verum etiam cruentum et exitiosum Iudaeorum ingenium demonstrabat. Calamum quoque manus eius tradiderunt, ut ipsorum scriberentur peccata.

7. Haec itaque hostes Christi patrarunt, quem crucifigebant ignorantes. Reliqua tamen creatura dominum suum non nescivit et creatorem. Adhuc Servatore de cruce pendente, sol hic sensibilis cernens iustitiae solem ab impiis iniuria adfectum, nec facinus patiens, tellurem obtenebrans fugit, indignum putans favere et oculos illu-

γει σκοτίας τὴν γῆν, ἄτοπον ἠγησάμενος συνεργεῖν καὶ φωτίζειν ὀφθαλμούς τὴν μελίστην ἀσεβοῦντας ἀσέβειαν· οὐ μόνον δὲ ὁ ἥλιος ἔφρουεν, ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ ἐκινεῖτο μὴ φέρουσα τὴν ἀνομίαν τῶν δρωμένων, ἐνδεικνυμένη δὲ καὶ διδάσκουσα, ὅτι θεὸς ἦν ὁ σφαιρούμενος· διὸ οὐδὲ ἠήσχητο, ἀλλ' ἐχαλαίπαινε μὴ θέλουσα φέρειν ἐφ' ἑαυτῆς τοὺς Θεοσυγεῖς Ἰουδαίους· οὐχ οὕτως γὰρ ἀδελφοικονήσας ἔχρανε τὴν γῆν ὁ Καῖν, οὐδ' οὕτως ἐβάρησεν αὐτὴν ἡ τῶν γιγάντων τυρργοποιία, οὐδ' οὕτως αὐτὴν ἐμίαναν ἀλειτουργήσαντες Σοδομίται, οὐδ' αὐτοὶ οἱ τὰ εἶδωλα ἐξ αὐτῆς πλάσαντες, οὐ τὸ αἶμα ἀπὸ Ἄβελ ἕως Ζαχαρίου ἐκχυθὲν ἐποίησεν αὐτὴν οὕτως, ὅσον οἱ Ἰουδαῖοι· τὸ μέγα τοῦτο πολμήσαντες ἀσέβημα· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αἱ σκληραὶ πέτραι ἐσχίζοντο, ἵνα μάθωσιν ὅτι οὗτός ἐστιν ἡ πνευματικὴ καὶ ζῶσα πέτρα· ἔπινον γὰρ, φησιν *, ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· ὡ τῆς Ἰουδαίων ἀγνωμοσύνης· αἱ πέτραι διαβρῆγνυνται, καὶ αὐτοὶ ἀναισθητοῦσι· τὰ ἄψυχα κλονεῖται, καὶ οἱ ἔμψυχοι ἀπιστοῦσι· τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ῥήνυται, ἵνα λοιπὸν ἡ ἐρήμωσις αὐτῶν δειχθῇ· ἐσχίσθη γὰρ τὸ καταπέτασμα καὶ ἐλυμνώθη τὰ ἐν τῷ ναῷ, διὰ τὸν εἰπόντα Χριστὸν *, ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος· καὶ γὰρ ἠρήμωται μετὰ τὴν χριστοκτονίαν πάντα τὰ τῶν Ἰουδαίων σεμνά· καὶ οἱ παραμενοντές τῇ πόλει καὶ τῷ ἱερῷ ἄγγελοι μετέβησαν ἐκεῖθεν, καὶ ἤλθον εἰς τὴν ἐκκλησίαν· πολλὰ δὲ καὶ σώματα τῶν κεκοιμένων συναέστη τῷ Χριστῷ, ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς ὅτι Χριστὸς ἀποθανὼν, μόνος οὐκ ἀνίσταται, ἀλλὰ πάντας τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύουσας ἐκ νεκρῶν ἀνίστησι.

ἡ. Αὕτη ὡς ἐν κεφαλαιῷ ἐστὶν ἡ σεμνὴ τοῦ πάσχα ἑορτή· καὶ ταῦτα χριστιανῶν τὰ μυστήρια περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν καὶ ζωῆς αἰωνίου πανηγυρίζο-

minare hominibus qui se summo scelere impiaverant. Neque sol tantum fugit, verum etiam terra mota est, facinus impium non ferens, Deum illum esse docens qui erat crucifixus. Quare nec ulterius tulit, atque indignata est pondus ferre Deo odibilium Iudaeorum. Non ita fratris interfector Cain illam contaminavit, non ita gigantum fabricata turris eam praegravavit, non ita illam polluerunt nefandi Sodomitae, neque ii qui idola ex eiusdem materia effecerunt, non ita ex Abele usque ad Zachariam sanguis effusus, quantum Iudaei hoc ingens facinus ausi. Propter hoc enim durae quoque petrae scissae sunt, ut ii discerent hanc esse spiritalem vivamque petram. Bibebant enim, inquit, de spiritali sequente eos petra; petra autem Christus erat. O ingratos Iudaeorum animos! petrae scinduntur, et ipsi obdurescunt: inanimata moventur, et ipsi discredunt: templi velum scinditur, ut ipsorum futura vastitas designetur. Scissum quippe velum est, et arcana templi patefacta, propter Christi dictum: en relinquatur domus vestra deserta: reapse enim desertata sunt post Christi necem Iudaeorum sacra omnia: et qui incolebant urbem templumque angeli, illinc abcesserunt, atque ad ecclesiam transmigrarunt: multaque corpora eorum qui dormierant resurrexerunt cum Christo: ut nos discamus Christum a morte haud solum resurgere, sed cunctos ipsi credentes ex mortuis aequae suscitaturum.

8. Haec summam est veneranda paschatis sollemnitatis: haec christianorum mysteria de resurrectione mortuorum vitaeque aeterna celebramus. Ergo sollemnia aga-

μεν' τοιταροῦν ἑορτάσωμεν μὴ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις ἐιλικρινείας καὶ ἀληθείας, πιστεύοντες εἰς πατέρα καὶ υἶον καὶ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἄκτιστον, πιστεύοντες τῇ ἀναστάσει, προσδοκῶντες τὸν κύριον πάλιν ἐρχόμενον, οὐκίτι μὲν ταπεινῶς, ἀλλ' ἐνδόξως μετὰ λαμπρότητος οὐρανοῦ, μετὰ φωτεινῶν ἀγγέλων, μετὰ σαλπίστων καὶ φόβου καὶ χαρᾶς, χαρᾶς μὲν τῶν ἁγίων, φόβου δὲ τῶν καταδίων καὶ ἀμαρτωλῶν· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης καταξιώσῃ πάντα ἡμᾶς μετὰ ἁγίων ἀναστάσεως, ἐν ἔργοις καὶ λόγοις εὐρεθέντας καὶ πίστει ὀρθοδόξῳ· ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Λ Ο Γ Ο Σ Δ'.

ΕΙΣ ΤΟ ΓΕΝΕΣΙΟΝ ΤΟΥ ΑἴΤΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ 1).

α'. Ἀνδόνι τινὶ πολυφώνῳ εὐχὰ κελαδούσῃ περὶ τὰς ἑσπρινὰς ὥρας εοικὼς ἡμῖν ὁ λόγος, εὔρεν ἂν τάχα ἐκ μικροῦ ἀνυμνήσαι τὴν μεγάλην φωνὴν τῆς ἀληθείας σήμερον ἀποκουμένην· ἐπεὶ δὲ ἐστὶν ἰσχυροπέης καὶ δύσφωνος ἄγαν, πῶς ὑμνήσει τὸ μέγα τῶν προφητῶν κλέος; πῶς αἰνέσει τὸ ἐξαιρετον τῶν ἀποστόλων Γέρας; πῶς δοξάσει τὸ ξένον τῶν μαρτύρων σέβας; καὶ μοι σκοπιητέον τοῦτο, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἁγίων, ἄλλος ἄλλου διείληφε τὰ ἐγκώμια, ὑψηλὸς ὑψηλοῦ, καὶ μετρίου μετριώτερος· τοῦ δὲ νῦν εὐφημουμένου πρὸ τῶν ἄλ-

cod. Vat. 820 f. 29.
item Vat. 1216.
f. 96.

mus non fermento malitiae et nequitiae, sed azymis sinceritatis et veritatis, credentes in patrem, filium, ac spiritum sanctum, in consubstantialiam increatamque Trinitatem, credentes resurrectioni, expectantes Dominum denuo venturum, neque iam humiliter, sed gloriose cum caelesti maiestate, cum splendidis angelis, cum tubis atque terrore simul et gaudio: gaudio inquam sanctorum, terrore peccatorum ac damnatorum. Deus autem pacis dignos nos omnes faciat resurgendi cum sanctis, quorum opera et verba et orthodoxam fidem imitati fuerimus! Quia ipsi est gloria et potentia per saecula saeculorum. Amen.

ORATIO IV.

IN NATIVITATEM SANCTI PROPHEAE PRÆCURSORIS BAPTISTAE.

1. **Si** vocali alicui luscinae verno tempore suaviter resonanti nostra similis esset oratio, laudare aliquantum magnam illam veritatis vocem, quae hodie nascitur, forsitan posset: sed quum gracilis atque absona sit oratio nostra, quomodo laudabit magnum decus prophetarum? quomodo celebrabit eximiam apostolorum dignitatem? quomodo glorificabit peregrinam martyrum gloriam? Porro hoc mihi quoque considerandum est, quod in aliis quidem sanctis, alius alium laudavit, celsus celsum,

1) Orationem hanc exhibuerat latine tantummodo Combefisius in bibliotheca concionatoria T. VII. p. 129. Nos nunc graece primum ex vaticano codice eruimus. Iam Combefisii interpretationem saepe libenter secuti sumus, saepe etiam ab ea discessimus, tum ob alias causas, tum quia Combefisius graecas dictiones non una vice prave omnino explicaverat; id quod philellenes vere a me dici comperient.

* Matth. XI. 11. λων, αὐτὸς Χριστὸς ὁ θεὸς ἢ ἀλήθεια φησὶ Γάρ *· μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἐν γεννητοῖς Ἰουδαϊκῶν οὐκ ἐδέχθηται· ἐπεὶ οὖν τοσοῦτος περίεστιν ὁ ἔπαινος τῷ μεγάλῳ προδρόμῳ ἀνυπέβλητος ἐν τοῦ ἀνωτάτω λόγῳ, μὴ τι ἄρα ἐνδεὲς ἔστι τῆς ἡμετέρας βραχυλογίας, ὃ φιλακροάμοις· ἄπαγε· ἀλλὰ δουλικὸν ἀποτινύοντες χρεός, καὶ πατρικὸν 1) ἀποπληροῦντες ἐπίταγμα, καὶ ὡς ἀγιασθησόμενοι ἐκ μόνης τῆς περὶ τὸν πρόδρομον ὑπομνήσεως, τὸ τολμηρὸν ἡμῶν ἐπιδεικνύμεθα.

β'. Δεῦρο δὴ οὖν λοιπὸν τὴν ἡμέραν ἐορτάσωμεν, τὰ τοῦ Γενεσίου πανηγυρίσωμεν, οὐχ οἱ περίοικοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ τοῦ νοῆτοῦ Ἰορδάνου 2) περιχωρος· ἴδωμεν τὸ ξενοπρεπὲς μυστήριον, ἴδωμεν τὸ παραδόξως τελούμενον σήμερον, κατανοήσωμεν τὰ τοῦ Ζαχαρίου, ἀνθομολογησώμεθα τὰ τῆς Ἐλισάβετ. Οὐκ ἐξ ἀγεννῶν τοίνυν Γονέων, ἵνα κἀντεῦθεν δειχθῆι μέγιστος ὁ πρόδρομος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπισήμων καὶ περιδόξων· ὁ μὲν γάρ Ἀαρὼν τις καὶ τὴν πολιὰν καὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ἱερατικὴν στολὴν ἠμφιεσμένος, τὸ περιεσθήδιον φημί, τὴν ἐπωμίδα, τὸν ποδήρη, τὸν τε κοσσύμβρωτον χιτῶνα, τὴν κιδάριν τε καὶ ζώνην, τὰ ἐκ χρυσοῦ τε καὶ λίθων καὶ ὑακίνθου καὶ βύσσου πεποικιλμένα· καὶ οὕτως εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιὼν, κατὰ τὴν ἐφημερίαν τῆς ἱερουργίας· ἢ δὲ τῆς Σάρρας Ἰσοκλεῆς, καὶ μᾶλλον δὲ ὑπερκλεῆς, ὡς καὶ τῇ Θεομήτορι ἀΓχριστεύουσα· γεννᾷ γὰρ ἐκ στείρωσεως κατ' ἐπαγγελίαν οὐκ Ἰσαὰκ δοῦλον θεοῦ κληθέντα *, ἀλλ' Ἰωάννην τὸν φίλον γνήσιον κυρίου χρηματίσαντα· ὃ ἀγόνου νη-

* Gen. XXIV. 11.
Dn. III. 35.

minor minorem: sed eius qui nunc laudatur, ante omnes ipse Christus, Deus ac veritas, laudes pronunciauit. Ait enim: maior Iohanne baptista inter natos mulierum non surrexit. Quia igitur tanta suppetit magno praecursori sublimisque laus a suprema auctoritatis verbo; num is adhuc indiget exiguo nostro sermone, o studiosi auditores? Absit; sed servile persolventes debitum, et patris iussum exsequentes, et quasi ex sola praecursoris mentione sanctificandi simus, nostram audaciam ostendemus.

2. Agedum igitur diem festum iam celebremus, ad natalem honorandum frequenti multitudine conveniamus, neque accolae tantummodo, verum etiam universa intellectualis Iordanis regio. Videamus peregrinum mysterium: spectemus negotium hodie praeter omnem spem patrum: consideremus Zachariae res, vicissimque narremus quae Elisabethae sunt. Non ex obscuris ergo parentibus, ut hinc etiam maximus appareat praecursor, sed ex illustribus inclytisque nascitur. Nam alter quidem erat veluti Aaron propter canos et dignitatem, sacerdotali veste indutus, pectorali inquam et superhumerali, podere, fimbriata tunica, cidari, atque zona, quae omnia auro, gemmis, hyacintho, byssoque erant variata: atque ita in sancta sanctorum ingrediebatur per tempus ministerii sui. Illa vero Sarae gloria aequalis, vel potius superior, utpote Dei matrem propinquitate contingens. Parit enim ex sterilitate secundum pro-

1) Satis constare videtur Studitam aetate iuvenili plerasque has panegyricas orationes dixisse; quo tempore nonnisi iussu vel episcopi sui vel abbatis monasterii concionari poterat. Quem morem in Gregorio quoque antiocheno videsis apud nos T. II. p. 557.

2) Iordanes baptismi symbolum in musivis romanis. Haec dicit baptizatos omnes, id est christianos.

δύος τριούτου κοφορησάσης παῖδα· ὃ ἀκάρπου ἀρούρας τιλικαύτην βλαστησάσης ἄσταχυν· διὰ τοῦτο οὐκ ἀποκνητέον τὰ τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Ἰσαΐου καινότερόν πως καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποφθέξασθαι *· εὐφράνθητι στεῖρα ἢ οὐ τίχουσα, ῥῆξον καὶ βόσπον ἢ οὐκ ὠδίγουσα, ὅτι ἐξήνθησας ἐκ τῆς ἐρήμου μήτρας τὸ κρίνον τῆς ἀγνείας, τὸ ῥόδον τῆς πνευματικῆς εὐδομίας, τὸν λειμῶνα τῆς ἀγαθοφόρου ἐδραΐτειας, τὸν ἡμεροφανῆ λαμπτήρα τῆς Χριστοῦ ἐπιφανείας, Ἰωάννην τὸν θεοσφόβλητον στρατιώτην τοῦ οὐρανοῦ βασιλείας, τὸν ἄριστον τῆς Χριστοῦ νομφαλωτῶν ἐκκλησίας, τὸν ἀσιγήτον μάρτυρα τῆς ὄντως ἀληθείας, Ἰωάννην τὸν διαπύσιον κήρυκα τῆς μετανοίας, τὸν ἐν σώματι ἄγγελον τοῦ κυρίου, τὸν ἐκφάντορα τοῦ ἀμνοῦ τοῦ αἵροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ οὐδ' ἂν αὐτοῦ περιλάβοιμι τὰς ἀξίας, καὶ πλείω προσθεῖν τῆς κλήσεως τὰ ὀνόματα· πολυώνυμος γάρ τις ἐστὶ, καὶ πολυάξιος, τὸ μείζον παρὰ πάντας τοὺς χριστοὺς κυρίου κεκληρωμένος.

γ'. Καὶ τοῦν τιμᾶται καὶ Ἰσαὰκ τοῦ προπάτορος τὸ γενέσιον, ὄνπερ Σάρρα συλλαβοῦσα καὶ τεκοῦσα υἱὸν εἰς γῆρας, εἶτα καὶ εἰποῦσα, τίς ἀναγγελεῖ Ἀβραὰμ ὅτι θηλάζει Σάρρα παιδίον; ἐφ' ᾧ καὶ μεγάλην δοχὴν ποιῶν φαίνεται ἐν ἡμέρᾳ τῆς αὐτοῦ ἀπογαλακτίσεως. Καὶ τιμᾶται πάλιν Σαμφὼν [τὸ γενέσιον] τοῦ τεχθίντος Μανωὲ κατ' ἐπαγγελίαν, ἐκ σείρας καὶ αὐτὸς προερχόμενος· ὅς, φησιν, οὐ πῖεται οἶνον καὶ σίκερα, καὶ οὐ μὴ φάγῃ πᾶν ἀκάθαρτον· καὶ αὐτὸς ἀρξέται σῶζειν τὸν Ἰσραὴλ ἐκ χειρὸς ἀλλοφύλων. Ἐπι δὲ πρὸς τοῦτοις, ἵνα τὰ τῶν ἄλλων παραθεῶ, καὶ Σαμουὴλ τοῦ τὰ ἔμπροσθεν βλέποντος, ὃν ἔτεκεν ἡ πολυύμητος Ἄννα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς Ἑλκναῖ, ἀναθεμένη ἐκ βρέφους

missionem, haud Isaacum Dei servum vocatum, sed Iohannem qui verus Domini extitit amicus. O sterilem uterum, qui talem gestavit filium! O infructuosum agrum! qui tale tantumque spicum germinavit! Quamobrem non est cuuctandum verba illa vocalissimi Isaiæ novo quodam modo de ipsa dicere: lactare sterilis quae non parit; erumpet et clama quae non parturit, quoniam ex deserta matrice tua lilium effloruit sanctitatis, rosa spiritalis suavitatis, pratium utilis continentiae, fax interdiu quoque conspicua Christi adventus, Iohannes a Deo electus miles caelestis regis, optimus ecclesiae Christi paranymphus, testis numquam tacitus eius, quae vere est, veritatis, Iohannes poenitentiae canorus praeco, cum corpore angelus Domini, index agni qui tollit peccatum mundi. Neque possim eius complecti dignitatem, quantumvis nomina appellationum multiplicem; permultos enim titulos dignitatesque habet, maius prae omnibus Domini unctis officium sortitus.

3. Sane in honore habetur Isaaci quoque progenitoris nativitas, quem cum concepisset Sara filium et in senectute peperisset, dixit: quis nunciabit Abrahamo quod Sara filiolum lactet? Quocirca magnum quoque constat patrem fecisse convivium die ablactationis eius. Honoratur item natalis Sampsonis, quem Manue filium suscepit secundum promissionem, de matre sterili similiter ortum; qui, ut ait scriptura, bibiturus non erat vinum neque siceram, nec immundum quicquam manducaturus; idemque initium facturus salvandi Israhelis de alienigenarum manu. Praeter hos, ut alios omittam, Samuhelis, qui res in antecessum videbat, honoratur natalis; quem

τῷ Θεῷ. Ἄλλ' οὕτως τῇ Ἰωάννου τετυχηκασί μεγαλειότητος, ἀλαπῆτοί· διότι οἱ μὲν πρὸ νόμου τοῦ Γραπτοῦ, οἱ δὲ μετὰ νόμον Ἰωάννης δὲ ὁ υἱὸς Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως καὶ Ἐλισάβετ τῆς θαυμασίας, προεισόδιον ἀνθὸς τῆς Χριστοῦ παρουσίας, ἀνέθαλλε μέσον νόμου καὶ χάριτος ἀναφανείς· προηύγατε γὰρ ὁ νοκτὸς ἑωσφόρος, σημαίνων τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης· προέδραμεν ὁ στρατιώτης ὀηλῶν τὴν τοῦ παμβασιλείως ἐπιδημίαν· ἦλθεν ὁ νυμφαῶτός τις κηρύττων τὴν ἐπιστασίαν τοῦ νυμφίου· καὶ οἱ μὲν μετὰ τινας καιροὺς τῆς ἀποκλήσεως, ἢ προεφήτευσαν, ἢ ἑτεροατούργησαν· ὁ δὲ ἔτι ἐγκυφορούμενος, πνεύματι ἀγίου ἐμπέπλησται, καὶ θαυματουργὸς ἀναδέδεικται.

δ'. Τοῖγαροῦν ἔοικέ μοι τοιοῦτόν τι, ἢν' ὡς ἐν εἰκόνι παραδῆσω τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ προδρόμου· ὡσπέρ τις οὖν βασιλεὺς ἐκ τῶν ἀνακτόρων βασιλικῶς προερχόμενος, ἔχει μὲν πρῶτα ἡγουμένους ραβδούχους τινὰς καὶ σκηπτροφόρους, ἔπειτα ὑπάτους, ὑπάρχους τὲ καὶ ταξιάρχους, ἔσχατον δὲ τινὰ ἀξιωματικώτερον, μεθ' ὃν εὐθὺς ὁ βασιλεὺς ἀμέσως ἐπιφαίνεται χρυσῶ καὶ λίθοις διαυγέσι καταλαμπόμενος, οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου τῶν ὄλων βασιλείως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· μέλλοντος γάρ αὐτοῦ διὰ σαρκὸς εἰσεῖναι ἐν τῇ οἰκουμένῃ, προηγήσαντο μὲν πατριάρχαι, οἷον Ἀβραάμ, Ἰσαὰκ, Ἰακώβ· ἔπειτα Μωϋσῆς ὁ θεοφάντωρ, Ἄαρὼν τε καὶ Σαμουὴλ, καὶ πᾶς ὁ τῶν προφητῶν ἕμιλος· ὕστατος δὲ πῶς πεφανέρωται Ἰωάννης· καὶ εὐθὺς ὁ δεσπότης Χριστὸς περὶ οὗ φησὶν *· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἔμπροσθέν μου ἔγενον, ὅτι πρῶτος μου ἦν· καὶ ὁ ἔσχατος τῇ τάξει μείζων τῇ ἀξίᾳ, κατὰ τὸ ἀνάλογον ἀποδέδεικται· οὕτω τοίνυν καὶ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάν-

* Ioh. I. 15.

perperit celeberrima Anna viro suo Helcanæ, et ab infantia Deo dicavit. Sed isti non adsecuti sunt Iohannis excellentiam, o dilecti: nam partim ante legem scriptam fuerunt, partim post legem. Iohannes autem Zachariae sacerdotis et mirificæ Elisabethæ filius, pullulavit flos præcedens Christi adventum, medius inter legem et gratiam apparens. Praeluxit enim intellectualis lucifer, ortum solis iustitiæ significans: præcessit miles regis universalis adventum denuncians: venit paranymphus sponsum adesse portendens. Et alii quidem aliquanto post nativitatem tempore, vel prophetaverunt, vel miracula ediderunt; hic autem adhuc gestatus in utero, Spiritu sancto repletus erat, et prodigiorum auctor apparuit.

4. Quamobrem venit mihi in mentem, ut imagine quadam magnificentiam præcursoris repræsentem. Sicut enim rex ex palatio regaliter procedens, habet primo præcedentes lictores et sceptriferos, deinde consules, præfectos et ordinum ductores, postremo aliquem maiore dignitate præditum; post quem statim rex, nemine interiecto apparet, auro et claris lapidibus fulgens; ita mecum cogita de vero unicoque omnium rege Christo Deo nostro. Huic enim per carnem in mundum ingresso, præcesserunt patriarchæ, Abrahamus videlicet, Isaacus, Iacobus: deinde Moyses Dei interpres, Aaron atque Samuhel, et universa prophetarum turba. Postremus apparuit Iohannes, moxque statim Christus dominus; de quo ille dixit: qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat. Et qui ultimus ordine est, dignitate maior pro proportione extitit. Sic ergo et prophetarum et apostolorum et

των πορώτιστος κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον ὁ μέγας πρόδρομος, τῶν μὲν ὡς ἐφεπόμενος, τῶν δὲ ὡς προηγούμενος· ἀλλὰ γὰρ τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἀναπτύξαντες, ἀκουσώμεθα τίνα τὰ τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὸν Ζαχαρίαν ἀπαγγελλόμενα.

εἶ. « Ὁφθη αὐτῷ, φησιν, ἄγγελος κυρίου, ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυμιάτος· καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν· ὡς φοβερά τις καὶ ἡ ἀγγελικὴ ὄψασια, καὶ ἐν φοβερῷ τόπῳ καπαφανεῖσα· ὡς φοβερός γὰρ φησιν ὁ τόπος οὗτος· οὐκ ἔστι τοῦτο, ἀλλ' ἡ οἴκος Θεοῦ*, καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ δίκαιος ὢν ὁ ἱερεὺς ἐταράχθη, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν, ὅπου καὶ Δαυιδ * ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνὴρ, ἰδὼν ἐθαμβήθη, ἐπὶ πρόσωπόν τε πεπτωκώς καὶ ἀχανῆς Γεγονῶς, τῇ τῆς ἀγγελικῆς ὑπεροχῆς ἀσυγκρίτῳ λαμπρότητι. Ὁφθη αὐτῷ, φησιν, ἄγγελος κυρίου· τί φασιν ἡμῖν πρὸς ταῦτα, οἱ μὴ εἰκονίζοντες ἡμίχριστοι 1); εἰ ὅπται ἄγγελος ἀνθρώπων, πάντως καὶ εἰκονίσται οὐδαμῶς ἄλλως ἢ ὡς ὄπται· ὄπται δὲ ἐν τοιαύτῳ μορφῇ, καθ' ἃ καὶ Μωϋσῆ πρότερον ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ τὰ περὶ τὸ ἰλαστήριον χερουβὶμ ἐν τύπῳ δεικνύμενα· καὶ εἰ τὸ ἀσώματον καὶ ἀσχημάτιστον κατὰ τὸν δεδειγμένον τύπον περιγράφεται, πῶς τὸ ἐνσώματον καὶ σχηματιζόμενον ὑποσπίπτει χροιά τε καὶ ἀφῆ, καὶ ταῖς τρισὶ διαστάσεσιν, οἷον τὸ τοῦ σωτήρος εἶδος, οὐκ εἰκονίσμεν πρὸς ἐναρτή τῆς ἀφαντασιάστου αὐτοῦ σαρκώσεως ἀπόδειξιν; καὶ μὴ συμπεριγράψωμεν ἡμᾶς ἐν τούτῳ ἡγήσονται οἱ ἄφρονες τὴν θεότητα, ἧς οὐκ ἔκφρασις, οὐ κατάληψις, οὐ θέσις, οὐ σχῆμα, οὐ τόπος, οὐ ποσότης, οὐ πηλικότης, οὐκ ἄλλο τί τῶν περι-

* Gen. XXVIII. 17.

* Dan. X. 8.

aliorum omnium praecipuus fuit, iuxta verax Verbum magnus praecursor; illorum quidem ut subsequens, horum ut praecessor. Sed agesis evangelicam aperientes historiam, audiamus quatenus Zachariae nunciata sint.

5. « Apparuit ei, inquit, angelus Domini, stans a dextris altaris incensi. Et conturbatus est Zacharias videns, et timor irruit super ipsum. » Nempe quia terribilis est angelica visio, et terribili in loco ostensa. « Quam terribilis est, inquit, locus iste! non est heic aliud nisi domus Dei. » Neque est mirandum, si quum iustus sacerdos esset, turbatus est timorque in eum irruit; siquidem et Daniel desideriorum vir, videns obstupuit, et in faciem cadens ore hiante fuit, propter angelicae eminentiae splendorem incomparabilem. « Apparuit ei, inquit, angelus Domini. » Quid ad haec nobis dicunt hi semichristiani, qui angelorum imagines fieri volunt? Si angelus ab homine visus fuit, ergo omnino figuram induerat, haud aliter quam cernebatur. Visus est autem tali figura, quali antea Moysi in monte Sina circa propitiatorium, cherubini in typo ostensi fuerunt. Quod si incorporeum et non figuratum iuxta ostensum typum delineatur, quid ni corporeum et figuratum, color, tactui, tribusque dimensionibus obnoxium, qualis fuit Servatoris species, non figurabimus, ad evidentem non phantasticae incarnationis eius demonstrationem? Neque sic a nobis circumscribi putent hi stulti deitatem, quae neque verbis exprimi potest, neque comprehendi, cuius nulla est positura, nulla figura, nullus locus, nulla quantitas, nulla qualitas, nec aliquid aliud ex iis, quae sunt intra fines cir-

1) Invelitur in iconomachos, contra quos extat etiam peculiare Studitae nostri opus.

γραφῆς ἔνδον διὰ τὸ ἄπειρον καὶ ἀπερίληπτον· ἐπεὶ καὶ ἐνταῦθα τὸν ἀπλῶς ἀνθρώπων εἰκονίζοντες, οὐ τὸ τῆς ψυχῆς αὔλον καὶ ἀνείδεον συνεκονίζομεν πάντως, οὐ γὰρ ἐνδέχεται, ἀλλὰ καταλλήλως τὰ οἰκῆα ἐκατέρως ἀπονέμεμεν τῷ ἀπερίγραφῳ τὸ ἀπερίγραφον, καὶ τῷ περιγραφῷ τὸ ἀπερίγραφον, ὡς ὁ Τῆς ἀληθείας λόγος παρίστησιν· ἐπανιτέον δὲ αὐθις εἰς τὸ προκείμενον.

ς'. « Ἐἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ ἄγγελος· μὴ φοβοῦ Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου., Εὐθύς κατέστειλε τὸν φόβον τῇ πεύσει, οἷα ἡ ἀγγελικὴ ὀψασία μετὰ τὸ φοβῆσαι, τὸ δειλὸν ἀφαιρουμένη· καὶ ἐναντίως περὶ τὴν δαιμονικὴν ἔφοδον· « μὴ φοβοῦ φησὶ Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ γυνὴ σου., Ἐλισάβετ γεννήσει σοὶ υἱόν., Ὡς τῆς ἐπιθυμουμένης θεοπαρόχου ἐπιτάξεως· ὡς τῆς πολυεύκτου ἀγγελοκομιστοῦ ὑποσχέσεως· ἐπέτυχεν οὐ ἐπεπόθει· ἦνυσεν ὁ ἠντιβόλει· εὗρεν ὁ ἐπέζητει· τὸν τῆς ἀλονίας καινισμόν, τὸν τῆς εὐπαιδίας * πορισμὸν, οὐκ ἀκολουθία φύσεως, ἀλλ' ἐπιτυχία ἐντεύξεως· οὐδὲ γὰρ κατάρας ἦν ἐπιτίμιον ἢ στέρωσις, ἀπαγε, ἀλλὰ μυστηρίου μεγάλου παρασημείωσις· τοῦ γὰρ Ζαχαρίου ἐπικειμένου ταῖς σκυκαῖς πρὸς θεὸν ἰκετηρίαῖς διαλυθῆναι τὴν στέρωσιν, τάχα ἐπακηκόεαι αὐτὸν δοκῶ· οὐπω συντετέλεσται ὁ καιρὸς· οὕτω συνετμήθησαν αἱ ἡμέραι τῆς ἐπιφανείας· τότε οὖν ἔλπισον τὴν τεκνογονίαν, Ζαχαρία, ὅσηνίκα ἔλθῃ ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν· τότε ἐδέχου τὴν ἀποστέρωσιν, ὁπόταν ἤξει ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς· ἐπειδὴ δὲ ἦκεν ὁ καιρὸς, λάβε τὸ καταθύμιον διὰ τῆς τοῦ Γαβριὴλ προρρήσεως· ἀνακαινίσθητι ὡς ἀπὸς τῆ νεότητι· Γνώρισον, φησὶ, τὴν ὁμόζυγον· « εἰσηκούσθη γὰρ ἡ δέησίς σου· καὶ ἡ

* εντ. αππεισίας.

cumscriptionis, propterea quod sit infinita et incomprehensibilis. Nam nunc etiam si simplicis hominis imaginem effingimus, haud certe animam immaterialem et figurae incapacem figuramus, quod fieri prorsus nequit; sed utrique convenienter quae sunt propria tribuimus; nempe incircumscripto incircumscriptionem, circumscripto circumscriptionem, prout veritatis ratio nobis suadet. Sed ad propositum denuo revertendum est.

6. «Dixit autem ei angelus: ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua.» Statim timorem eo nuncio compressit, quia visio angelica post pavorem, causam timendi solet eripere; quod in daemonicis oecursibus contra fit. «Ne timeas, Zacharia, quoniam exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabet filium tibi pariet.» O desideratum quod a Deo fit mandatum! o valde optabilem quae ab angelo affertur promissionem! Adsecutus est quod optaverat: optinuit, quod rogabat: invenit quod quaerebat; sterilitatis mutationem, fecunditatis donum; non naturae sequela, sed precum impetratione. Non enim maledictionis poena erat sterilitas, absit, sed magni mysterii significatio. Etenim Zachariam frequentibus ad Deum precibus instantem, ut solveretur sterilitas, haec fortasse inaudisse sibi dicta puto: nondum completum est tempus: nondum finiti sunt dies adventus: tunc demum proles genituram spera, o Zacharia, quando venerit expectatio gentium: tunc expecta sterilitatis cessationem, cum advenerit spes omnium finium terrae. Nunc quia tempus adest, sume rem optatam per Gabrihelis praedictionem: renovetur ut aquilae iuventus tua: cognosce, inquit, uxorem tuam. «Etenim exaudita est oratio tua, et uxor tua Elisabet tibi

.. Γυνή σου Ελισάβετ Γενήσει σοι υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην,, ἐγνωρίσει καὶ τοῦτομα ὃ κληθήσεται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐτυμολογίας ἰδὼν ἀνοήθει.

ζ' « Εἶπε δὲ Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον,, Λοιπὸν γὰρ αὐτῷ ὡς ὁμοδούλω παρρησία διαλέγεται “ κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης, ,, καὶ ἡ γυνή μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς “, ἡ μὲν πρὸ χείρους καὶ πατρικῆ ἀπόδειξις, ἀπιστίας ἔγκλημα καταγράφει τῷ ἱερεῖ ὃ δὲ παρῶν λόγος οὐχ ὑποπίπτων, ἀλλ' ἐν δοκιμασίᾳ προερχόμενος, ταυτὸν πεποιθέναι φησὶ τῷ μεγάλῳ Θωμᾷ καὶ τὸν Ζαχαρίαν οὐ τοῦτο γὰρ ἦν αὐτὸν εἰκὸς ἠνοηκέναι προφήτην τε ὄντα καὶ τὰ θεῖα πεπαιδευμένον, ὅτι περ̄ δύναται ἂν θεὸς καὶ φύσιν καινουρηῆσαι, καὶ ἤρας νεοποιῆσαι, καὶ πόρον ἐν ἀμηχάνοις διεκφάναι, ὡς ἐπὶ Ἀβραὰμ καὶ Σάρρας, ὡς ἐπὶ τῆς Σουμανίτιδος, καὶ τῶν ἄλλων ποικίλων καὶ παντοδαπῶν αὐτοῦ τεραστῶν ἀλλ' ἔπειθ' αἱ τῶν μεγάλων καὶ παραδόξων προσδοκιῶν ἐπαγγελίαι ἐξέπιστα ἀκούμεναι ταραττεῖν πῶς εἰώθασι τὴν φύσιν. οὐ πρὸς ἀπιστίαν ἀναβαλλόμενος οἶμαι, ἀλλὰ πρὸς τελειώσιν ἐπισπευδόμενος. εὐθὺς οἶα ὑφ' ἡδονῆς ἀλοὺς ἀναφωνεῖ καὶ φράζει, κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; μὴ δὴ παραλογίση, μηδαμῶς διαψεύση, δίδου μοι τὸ ἐπίσημον, πάρεχέ μοι τὸ ἐνέχειρον ὡς πάλαι ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ πρὸς τὸ γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐκ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ ἐξελευσεσθαι βασιλεῖς, τὸ τῆς περιτομῆς σημεῖον καὶ πρὸ τούτου, ὡς τῷ Νῶε πρὸς τὸ μὴ ἐπαῖξαι κατακλυσμὸν ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἐν τῇ νεφέλῃ τόξον πρὸς τούτοις καὶ Μωϋσῆ τὴν ὀφιωθεῖσαν καὶ θάττον ἀποκατασταθεῖσαν ῥάβδον εἰς τὸ πιστεῦσαι τοῖς Αἰγυπτίοις ὅτι ὤπται αὐτῷ ὁ ἄν.

» filium pariet, vocabisque nomen eius Iohannem. Significavit etiam nomen, quo vocabitur, ex vi ipsius etymologiae procedere ab alto.

7. « Dixit autem Zacharias angelo. » Exin cum angelo tamquam conservo loquitur: « quomodo hoc cognoseam? ego enim senex sum, et uxor mea processit in diebus » suis. » Communis quidem et patrum explanatio, incredulitatis reum dicit sacerdotem. At noster sermo his non acquiescens, sed experimenti causa ulterius progrediens, idem passum Zachariam ait, quod magnum Thomam. Haud enim verisimile est, prophetam rei divinae gnarum ignorasse, posse Deum et naturam innovare, et senectuti vires instaurare, et bonum exitum desperatis rebus ostendere, ut in Abrahamo Saraque fecit, et in Sumanitide, et in aliis cuiuslibet generis prodigiorum casibus. Sed quia magnarum, et quae sunt praeter opinionem, expectationum promissiones, si repente audiantur conturbare fere animum solent; Zacharias non incredulitate haesitans, ut reor, sed ad rei perfectionem festinans, ilico tamquam gaudio correptus exclamat atque; quomodo hoc cognoseam? Ne me decipias, ne me fallas, da mihi indicium, praebe mihi arrham; ut olim Deus Abrahamo, ut persuaderet fore illum multarum gentium patrem, et ex eius lumbis reges orituros, tradidit circumcisionis signum: et ante hunc Noacho ut fidem faceret, numquam postea adductum iri super terram diluvium, arcum ostendit in nube: denique Moysi virgam in anguem mutatam, et mox suo statui restitutam, ut Aegyptii crederent, ei apparuisse illum qui est.

ή. « Καὶ ἀποκριθεὶς, φησιν, ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ ἰδοὺ ἔσῃ σιωπῶν καὶ .. μὴ δυνάμενος λαλῆσαι, ἀπὸ ἧν ἠπίστευσας τοῖς λόγοις μου (προσθετόν .. κατὰ τὸ σιωπώμενον ἀπλῶς τε καὶ ἀνεξελάσως), οἵτινες πληρωθήσονται εἰς .. τὸν καιρὸν αὐτῶν .. ἔλαβε τοίνυν τὸ σημεῖον ὁ Ζαχαρίας καταλλήλον τῷ πράγματι, σιωπῆν φθογγῆς λυομένης, πρὸς φθογγὴν ζῶσαν καὶ ἐνυπόστατον τεχθησομένην αὐτῷ καὶ συμπαύζυξας τὰ χεῖλη ὑμνῆί φωναῖς ἀνακούστοις τὸν τοῦ τόκου δοτῆρα. « ἔξελθὼν γάρ, φησιν, οὐκ ἠδύνατο λαλῆσαι καὶ ἐπέγνω .. σαν ὅτι ὀπτασίαν εἴωρακεν ἐν τῷ ναῷ καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων, καὶ ἔμενε κω .. φός, τὸ μὲν πρὸς τὸ μὴ ἐρωτᾶσθαι, ὡς οὐ καθεκτὸν τὰ τῆς ὀπτασίας ἀκου .. τίζεσθαι τὰ δὲ ὡς οἷον ἐκβεβηκῶς τῶν αἰσθήσεων, καὶ εἰς ἑαυτὸν ὄλος τὸ ἐραδὲν συσπρεφόμενος, κωφεύειν τοῖς ἀεροκτύποις λαλήμασιν οὐδὲν δὲ οἷον ὡς προφητοσώατορα καὶ προφητείας ἔργον κἀνταῦθα ἐπισημαίνειν καὶ τοῦτό ἐστιν ἴσως ἢ τῆς νομικῆς λατρείας παῦλα, πρὸς τὴν ἐν τῇ χάριτι διὰ τῆς γεν .. νήσεως τοῦ Ἰωάννου ἀναρρήσιν τοίνυν παραδραμόντες τὰ διὰ μέσου, ὡς οὔτε τῇ ἡμέρᾳ ἀνήκοντα, οὐδ' αὐτῇ δυνάμει ἡμῶν ἐφικτὰ, αὐδῖς ἐπὶ τὸ κατεπεῖ .. ρον ἐλευσάμεθα.

θ. « Καὶ ἐγένετό, φησιν, ὡς ἤκουσεν ἡ Ἐλισάβετ τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας, .. ἐσκίρτησε τὸ βρέφος ἐν ἀγαλλιάσει ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, .. ὃ Ἰωάννην τὸ μα .. κάριον βρέφος, τὸ ἀνοίμικτον ἔμβρυον ὁ ἐγγάστριος, πῶς ἐγκόσμιος; ὁ ἀτέ .. λεστος, πῶς πληρέστατος; ὁ ἐξαμηνιαῖος, πῶς πολυχρόνιος; ὁ ἀδιανοήτος, πῶς ἐμφρονεστάτος; ὁ ἀδιάλεκτος, πῶς εὐλαλος; φράσον ἡμῖν φράσον, ἐν ζο .. φερῷ χωρίῳ τῆς μητρώας νηδύος συνεχόμενος, τὴν ὀρατικὴν ἔξιν οὐπω ἐνερ ..

8. « Et respondens angelus dixit ei: ecce eris tacens neque loqui valens, propter » rea quod verbis meis non credidisti (addendum est, quod subintelligitur, nempe » simpliciter et sine inquisitione), quae tempore suo complebuntur.» Recepit ergo Zacharias signum ei rei consentaneum, nempe vocis caducae silentium, pro voce viva ac substantiali quae mox ei parienda erat. Interim complicatis labiis, laudat vocibus auditui impervius prolis datorem: « egressus enim, inquit, loqui non poterat: et cog- » noverunt, quod visionem vidisset in templo: et ipse erat inuatus, mansitque » mutus.» Partim quidem ne interrogaretur, quia ferendum non erat ut visio passim audiretur: partim vero, ut qui quodammodo excesserat ex sensibus, totusque in se ipso visionem ruminabatur, mutus esset ad verberantes aërem sermones. Nec inverisimile est prophetae patrem, prophetiae argumentum heic significare, id est fortasse legalis cultus cessationem, prae divulgatione cultus secundum gratiam in Iohannis nativitate. Sed iam, intermediis omissis, quae ad praesentem diem non pertinent, quaeque vires nostrae persequi nequeunt, rursus ad id quod instat veniamus.

9. « Et factum est, inquit, quum audisset Elisabet salutationem Mariae, exul- » tavit infans gaudio in utero eius.» O Iohannes, felix infans, vigil embryon! Qui es in utero, quomodo in mundo? qui nondum es perfectus, quomodo es absolutissimus? qui semestris, quomodo longaevus? qui nondum cogitare potes, quomodo es prudentissimus? qui loqui non potes, quomodo expedite disseris? dic nobis dic age; tenebroso materni uteri loco adhuc conclusus, visualet vim nondum exer-

Γῶν, τὸν ἀκουστικὸν ψόφον οὐπω εἰσδεχόμενος, τὸν φωνητικὸν φθόγγον οὐπω ἐκβοῶν, τὴν περιπατητικὴν κίνησιν οὐπω μετελιπῶς, τὸ γελαστικὸν ἰδίωμα οὐπω ἐπιτετηδευκώς· πῶς διορᾷς; πῶς ἐπαίεις; πῶς θεολογεῖς; πῶς περι-
 σκιρτᾷς; ποταπῶς ἀγάλλῃ; ἀπόκριναι ἡμῖν ἀπόκριναι ὃ πανάγαστε· μέγα,
 φησὶν, τὸ τελούμενον μυστήριον, καὶ ἔξω ἀνθρωπίνης καταλήψεως τὸ δράμα
 καινοτομῶ εἰκότως τὴν φύσιν διὰ τὸν καινοτομῆν μέλλοντα ὑπὲρ φύσιν· ἔμ-
 βρυος* ὦν ὄρῳ, ἐπειδὴπερ Τὸν Τῆς δικαιοσύνης ἥλιον βλέπω κυφορούμενον· ἐνα-
 τίζομαι, ἐπειδὴπερ ἐπαῖω, ὡς φωνὴ τοῦ μεγάλου λόγου τιτιόμενος· ἀναβοῶ,
 ἐπειδὴπερ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ πατρὸς κατανοῶ σαρκούμενον· σκιρτῶ, ἐπιδή-
 περ τὸν τοῦ παντὸς ποιητὴν αἰσθάνομαι ἀνθρωπομορφούμενον· ἀγάλλομαι,
 ἐπειδὴπερ τὸν λυτρωτὴν τοῦ κόσμου διανοοῦμαι σωματούμενον· ἀρχὴν ὑμῖν,
 φησὶν, σημαίνομαι τῆς τοῦ θεοῦ ἐν κόσμῳ εἰσαγωγῆς καὶ σωματικῆς προσελύ-
 σεις· προτρέχω τῆς ἐπιδημίας, καὶ οἷον ἐξάρχω ὑμῖν τῆς ἐξομολόγησεως· λά-
 βετε ψαλμὸν, δαυτικῶς εἰπεῖν, καὶ τύμπανον προφητικῶς, ψαλτήριον Τερπνὸν
 μετὰ κιθάρας· ἄσατε αὐτῷ καὶ ψάλατε αὐτῷ· διηγῆσασθε πάντα τὰ θαυμάσια
 αὐτοῦ.

* retro ἔμβρυον.

Ἰ. Ἄρ' οὖν, Ἰωάννη, ὑπερανέστης τὰ ἐπίγεια; προέκυψας εἰς τὰ οὐράνια;
 ὑπεραναβέβηκας ἀγγελικὰς καὶ πρωτοურγικὰς διακοσμήσεις; πῶς οὖν γε ὄνπερ
 τὴν φύσιν οὐκ ἐπελάβου, τούτων τὴν τάξιν καὶ ἀξίαν ἀπεκληρώσω; τὸ αὐτοῖς
 ἐξ αἰῶνος ἄδελγον καὶ ἀδίδακτον, εὐθὺς ὡς μετὰ θεὸν διαπορθμεύσας καὶ διαΓ-
 γείλας ἡμῖν ταῦτα ἔτι μαιυόμενος; οὐκ ἀεροπόνησα, φησὶν, οὐκ ἐνεφελοδρό-
 μησα, οὐχ ὑπερουράνισα, οὐχ ὑπερανέστηκα τῶν φλογεῶν καὶ ἀσωμάτων δυ-

cens, aure strepitum nullum hauriens, vocalem sonum nondum emittens, ambulatorii
 motus nondum particeps, risum hominis proprium adhuc non exserens; quomodo
 audis? quomodo res divinas eloqueris? quomodo exsilis? quomodo exultas? responde,
 o mirabilissime. Magnum est, ait, mysterium, et actus ab humana remotus compre-
 hensione. Merito innovo naturam, propter eum qui est innovaturus res supra natu-
 ram. Embryo quum sim, altamen cerno, quia iustitiae solem in utero gestatum video.
 Aurium sensu polleo, quoniam audio me vocem magni Verbi nasci. Clamo quia
 unigenitum filium patris considero incarnatum. Exsilio, quia rerum omnium crea-
 torem sentio hominis formam sumpsisse. Exulto, quia redemptorem mundi intel-
 ligo corporatum. Principium vobis, inquit, significo Dei in mundum ingressus, et
 corporalis processus: praecurro adventui, et quodammodo vobis praeceo confes-
 sionem. Sumite psalmum, ut cum Davide loquar, et tympanum ut cum propheta,
 psalterium iucundum cum cithara, cantate et psallite illi, narrate omnia mirabilia
 eius.

10. Num ergo, o Iohannes, supra terrena excessisti? caelestia inexististi? ultra
 angelicas et primigenias creaturas ascendisti? Quomodo igitur quorum naturam non
 es sortitus, horum ordinem ac dignitatem recepisti? ita ut quod a saeculo ignotum
 erat et non traditum, statim quasi praeter Dei institutum huc attuleris, nobisque
 nunciaveris, quum tu adhuc obstetricio opere indigeas. Non aërem inquit verbero,
 non discurreo nubes, non caelos transcendendi, non excessi supra igneas incorporeasque

νάμεων' μὴ τοῦτο ὑπονοείσθω, ἀλλ' ὁ ἐπάνω πάντων ὢν, καὶ μένων ἐν τοῖς πα-
 τρώοις κόλποις σὺν ἀγίῳ πνεύματι, λαθὼν ἀδιαστάτως ἅπαντας τοὺς πυρίνους
 λειτουργοὺς αὐτοῦ, ὡς ἐπ' ἄλλον οὐρανὸν εἰσεκκληυθὼς ἐν τῇ γαστρὶ τῆς ἀει-
 παρθένου Μαρίας, ἐνεφάνησεν ἑαυτὸν καὶ μεμυσταγωγῆκέ μοι τὰ τηλικαῦτα
 μνηστῆς οὖν εἰμὶ τοῦ βρέφους, ὅτι παιδίον γεννᾶται ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν,
 κατὰ τὸν μέλαν Ἰσαΐαν *, ὁ πρὸ αἰώνων θεός· στείροφυῆς γένος τυγχάνω, ὅτι
 παρθενικός ὁ τόκος προελεύσεται ὦ τῆς ὑπερφουῆς μεγαλουργίας· ὦ τῆς παρα-
 δόξου τερατουργίας· ὅσα ἡμῖν τὸ ἀτίκτον βρέφος εὐαγγελίζεται σήμερον; πηλικά
 ἡμῖν ὁ Ἐλισάβετ τόκος Θεολογῶν προμειμήνυκε; σιριτάτω ὑφ' ἡλίοις ἄπασα,
 χορευεῖν ἢ ἐκκλησία προεόρτη, προεισόδια τὰ γενέσια τῶν Χριστοῦ γενεθλίων
 πανηγυρίζουσα, καὶ χαρᾶς πληρούσθω τὰ σύμπαντα τὸν μνηστῆν δεξιάμενα τῆς
 τοῦ παμβασιλείως ἐπιλεύσεως.

ια'. Ἀλλ' ὦ μακάριε Ἰωάννη, ὁ τῶν μεγίστων μέγιστε προφήτης, ὁ πρωτί-
 στος ἐν ἀποστόλοις· ὁ τῶν μαρτύρων ἐξοχώτατος μεγαλόμαρτυς, ὁ τῆς ἐρήμου
 Θεοδόμητος πολιοῦχος, ὁ τοῦ ὄραιοτάτου νυμφίου φίλος ἡγαπημένος, ὁ τοῦ
 ἀφράστου φωτὸς λύχνος ἠτοιμασμένος, ὁ τοῦ ἀμόμου ἀμνοῦ κήρυξ πεπιστευ-
 μένος ὁ τῆς πάτριπλῆς φωτὸς ἀριστος ἐπακροάμων, ὁ βαπτιστῆς Χριστοῦ κειηρου-
 μένος, ὁ τῆς Ἰρῶδου ἀσελγείας ἔλεγχος πεπαρόρησιασμένος, ὁ τοῖς ἐν ἄδου
 τῶν ζῶν προμηνύσας, ἢ θεοσήμαντος σαλπίζ' τῆς οἰκουμένης, ἤχησον καὶ νῦν
 ἡμῖν οὐρανόθεν, ταῖς ἱερωτάταις πρεσβείαις, καὶ εὐμενῆς ἔσο τῷ ἐπάδοντί σοι
 λαῷ τῇ τε ἐλαχίστῃ σου ποιμνῇ, σὺν τῷ διαφέροντί μοι πατρὶ ἰ) συγγνωμονῶν
 τε αὐτῆς τολμηρᾶς μου τοῦ πτωχοῦ ἐΓχειρήσεως, οὐχ ὡς δωροφορίαν, ἀλλ' ὡς

virtutes. Nemo id suspicietur: nam qui supra res omnes est, manetque in paterno sinu
 cum sancto spiritu, clam prorsus omnibus igneis ministris suis, quasi in aliud caelum
 uterum ingressus semper virginis Mariae, manifestavit se mihi, atque haec talia tan-
 taque edocuit. Ergo infantis index sum, nempe quod puer nascitur nobis, et filius
 datus est nobis, prout magnus Isaias ait, Deus ante saecula. Natus de sterili sum,
 quia mox virgineus quoque partus prodibit. O opus magnificentum et supernaturale!
 o inexpectatum miraculum! Qualia nobis infans nondum natus hodie annuntiat!
 quantas nobis partus Elisabetae res divinas praedicit! Exultet terra universa, pervi-
 gilio hoc ecclesia quasi choreis plaudat, festivitatem scilicet Christi natalibus prae-
 vium sollempni concione celebrans: omnia prorsus gaudio diffluant, dum indicem
 excipiunt adventus regis universalis.

11. Sed o beate Iohannes, qui maximorum maximus propheta es, primus inter
 apostolos, martyr summus magnusque martyr, deserti divinitus exornatus patro-
 nus, formosissimi sponsi dilectus amicus, ineffabilis lucis instructa lucerna, imma-
 culati agni praeco fidelis, paternae vocis egregius auscultator, Christi baptizator
 electus, herodianaе libidinis cum fiducia reprehensor, vitae nuncius his qui in in-
 feris erant, tuba mundo Deum significans, nunc quoque nobis caelitus resones per
 sacratissimas intercessionem: propitius esto laudanti te populo, et pusillo gregi tuo,
 cum eccellente patre meo: mei quoque pauperculi audaci ausui indulgens: nec ve-

1) De hoc monasterii patre, vel episcopo, etiam initio orationis.

παρὰ δούλου ἀχρείου ὠφειλήν σοι σὺν φόρῳ τὲ καὶ πόθῳ προσαγομένην ᾧ ἡ δόξα καὶ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις, σὺν τῷ παντοκράτορι πατρὶ καὶ παναγαθῷ πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων ἀμήν.

Λ Ο Γ Ο Σ Ε'

ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΤΟΜΗΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΚΕΦΑΛΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ.

α'. Φαινή καὶ Θεοχαρὴς ἡ συναΓείρουσα ἡμᾶς πρὸς ἑορτασμὸν πνευματικὸν πανήγυρις σήμερον, ᾧ φιλόχριστοι· φαινή δὲ καὶ ἕξ αὐτῆς τῆς ἐπωνυμίας τοῦ μνημονευομένου, ὅτι λύχνος φωτὸς ἔστι τε καὶ λέλειται, εἰκότως προσαγορευομένη· οὐ δὴ που τὸ ὑλικαῖς μαρμαρυγαῖς περιουγάζειν τὰς σωματικὰς ἡμῶν ὀφείας· εἴη γὰρ τούτων οὐκ ἀειφανὴς ἡ λάμψις, τῷ ἀντιφράσσοντι σιῶσματι ἐκάστοτε διακοπτομένη· ἀλλὰ τὸ ταῖς ἀντίσι τῆς Θείας χάριτος ἐναστράπτειν τὰς καρδίας τῶν συνεληλυθότων αἰεὶ, καὶ πρὸς τὴν τοῦ δικαίου ἀθλησιν ἀναπέμπειν τὰς διανοητικὰς ἡμῶν θεωρίας, ἵν' ἐκεῖνο τὸ μακάριον πάθος νοερῶς πως ὀψόμενοι, ὑπόθεσιν εὐφροσύνης ἑαυτοῖς ὑποσθησόμεθα· ἄλλου μὲν γὰρ αἷμα ρεῖν ὑπὸ γῆν ξίφει, οὐκ ἂν τέρψειεν ἀνδρώπου θεῖαν, οὐδ' εἰς ἀκοὴν ἐλθὼν σεπτοποιοεῖ τὴν μνήμην τοῦ τεθνηκότος ὁ λόγος· οὐ γὰρ ἡ ῥοὴ ζωῆς στέρησιν φέρει, πῶς ἂν τὸν φύσει φιλόζων ἔλξειεν τοῦτο; τουναντίον δὲ μᾶλλον ἐν στυγνότητι προσώπου εἰς οἶκτον ἀγάθοι καὶ ἐλεεινολογίαν τοῦ πάθους, εἰ μὴ τι γε ἄρα ἕξω φρενῶν ἢ θρηιάδῃ τὸν τρόπον εὔροι τὸν τοιοῦτον

Cod. vat. 1671
f. 351.

luti oblatum munus, sed quasi debitum servi inutilis tributum tibi amanter persolutum, excipe. Cui gloria et honor atque adoratio, cum omnipotente patre et sanctissimo spiritu, nunc et semper et per saecula saeculorum. Amen.

O R A T I O V.

LAUDATIO IN ABCISIONEM SACRI CAPITIS MAGNI BAPTISTAE
ET PRAECURSORIS CHRISTI.

1. Splendida et Dei gaudio plena haec est celebritas, quae nos ad hoc spirituale festum hodie congregat, o philochristi. Splendida, inquam, ob ipsum memorati nomen, qui lucerna lucens et est et dicitur, et iure meritoque sic denominatur; non autem quia materialibus faculis corporeos oculos nostros illustrat. Nam illarum quidem non est perpetuus splendor, quia contraria semper abruptitur obscuritate; sed haec (sollenmitas) divinae gratiae radiis congregatorum corda semper illuminat, atque ad iustitiae exercitium mentes nostras meditabundas impellit, ut beatam illam passionem intellectualiter quodammodo spectantes, causam hinc laetitiae nobis constituamus. Profecto alterius cuiuslibet gladio effusus in terram sanguis, nullius hominis visum exhilararet; neque ad aurem delatus mentem solet laetificare sermo morientis. Namque ubi sanguinis effusio vitae iacturam fert, quomodo id inquam hominem per se vitae amantem delectabit; et non potius cum vultus tristitia ad luctum trahet atque ad eius passionis miserationem? nisi forte aliquis existat vel mente alienatus vel ferino more imbutus, ut brutorum aliquot natura est, quae spectaculis sibi obiectis

κατὰ τὴν τῶν κτηνῶν φύσιν ἀλογισταίνοντα τοῖς ὀραθεῖσι καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀλεκτρούων οἱ τῶν ὁμοειδῶν αὐτοῖς σφαίτομένων χαίρουσιν, ἄδουσιν, ἀποπιδῶσιν, αἰσθήσει μόνον χρώμενοι, καὶ οὐ συλλογίζόμενοι, ὅτι καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἤξει τὸ πάθος· αἷμα δὲ ἀνδρὸς δικαίου καὶ ὄφει ἔραστον, καὶ ὡσὶν εὐαγγελιστῶν, καὶ χεῖλεσι προσκυνητόν· ἢ γὰρ τούτου ἀφαιρέσεις, τῆς ἀγῆρω καὶ ἀμείνω ζωῆς τὴν μέδεξιν ἀποκληροῦται καὶ οὐ μόνον δὴ φημι βάνις αἵματος, ἀλλὰ καὶ ὄσπου ἀγίου καὶ λάκισμα μέλους, καὶ τριχὸς λείψανον, καὶ ὄτιοῦν ἐφ' οἷς ἐνεδιδύσκετο ἢ ἐφάπτετο, περισπωδαστόν ἐστι καὶ ἐκζητούμενον τῶ εὐσεβεῖν προελομένῳ· διὰ τοῦτο ἄλλος ἄλλό τι ὡσπερ τινα θησαυρὸν μέρος ἢ μόριον ἢ τὸ ὅλον κατ' οἶκος ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, πρὸς ἀγιαστικὴν ἐνέργειαν καὶ σωστικὴν ἀσφάλειαν κατέχων ἐγκαταλείπεται, προσερχόμενος μετ' αἰδοῦς τῇ τεθραυρισμένῃ κότῃ, καὶ ἐφαπτόμενος φόβῳ τῶν ἀψάυτων ἀναδημάτων 1).

β'. Τοιοῦτον ἡμῖν τὸ τοῦ δικαίου Ἄβελ αἷμα, κἂν Γονεῦσι Τηνιαῦτα ξενοφανὲς ὀπίπανετο θρηνηλόγημα· μήπω γὰρ ἑωρακότες Τεθνεῶτος πάθος, πῶς ἂν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ σφαγῇ οὐκ ἐξέστησαν, οὐκ ἐδάκρυσαν, οὐ γοερά ἔφασαν, ἐξάπινα τάχα προβλέψαντες κατὰ γῆς ἐρριμένον, αἱματί τε πεφοινιζόμενον ἐξ ἀδελφικῆς μαιφονίας, κἂν τεῦθεν τῆς ζωτικῆς ἐνεργείας ἐστερημένον; τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ἄμωσ ἅγιον αἷμα, ὃν συχνῶς τυμπανίσας ἀνεῖλε ξίφει Ἀμασίας ὁ βασιλεὺς· ἐπειδὴ γὰρ τῆς κροφητείας ταῖς βολίσιν ἐπλήττετο, πλήξας τὸν δίκαιον

insaniunt: veluti galli, qui dum sui similes interficiuntur, gaudent, cantant, exsiliunt eo simpliciter visu fruentes, neque reputantes, mox eandem caedem ad ipsos perventuram. At vero iusti viri sanguis et visui delectabilis, et auribus grati instar nunci est, et labiis honorabilis: namque huius amissio, immortalis meliorisque vitae confert acquisitionem. Neque gutta inquam tantum sanguinis, verum etiam os sanctum, et membri alicuius particula, et capillorum reliquiae, et vestimentorum quae ille gestavit aut attigit frustum pergratum est et expetibile cuivis pietatis studioso. Propterea alius aliam, thesauri instar, partem vel membrum vel corpus totum in domibus vel ecclesiis, sanctificantis virtutis ergo, et salutaris tutelae, habere gaudet, et cum reverentia ad cinerum thesauros accedit, et impervia tactui donaria venerabundus contingit.

2. Talis nobis est iusti Abelis sanguis, quamquam hic parentum tunc noviter oculis oblatus causa luctus fuit: quum enim morientis alicuius passionem nondum aspexissent, quid ni filii patratam caedem exhorrescerent, lacrymarentur, lamentatione prosequerentur, dum improvise fortasse stratum humi filium vidissent, fraternis cruentatum ictibus, et ea propter vitae usu privatum! Talis item et prophetae Amosi sanctus sanguis, quem diu fustibus verberatum ferro extinxit rex Amasias 2); qui vaticinium telis a propheta appetitus, iustum clava in temporibus percussum leto tradidit. Talis pariter

1) Vides ss. reliquiarum laudari a Theodoro ut consuetam et spiritui utilem venerationem.

2) Immo vero Amasias sacerdos Bethelis accusavit Amosum apud Hieroboamum regem. Sed de vita et obitu prophetarum variae et interdum contradicentes veterum auctorum sententiae fuerunt, quas ne prolixè referam, lectores meos ad Calmeti biblicum dictionarium ablego.

ἐν ῥοπάλῳ κατὰ τοῦ κροτάφου θανάτῳ παραδίδωσιν· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Μίχαίου ἅγιον αἷμα, ὃν ἀνείλε κρημνίσας Ἰωρὰμ υἱὸς Ἀχαάβ τὰ θεῖα παρρησιαζόμενον ἠλεγχε γὰρ αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις τῶν πατέρων αὐτοῦ, καὶ ἅ γέγραπται· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ἰσαίου ἅγιον αἷμα διχῆ διαιρουμένου ὑπὸ πριστῆρος παρὰ Μανασσῆ τοῦ ἐκκεκληκότος πρὸς εἰδωλολατρίκον σέβας τὸν εὐπαροίστρωτον καὶ εὐπαρακόμιστον Ἰσραὴλ, οὐ φέροντος ἀκούειν τὰς τῆς προφητείας ἐκφάνσεις· τοιοῦτον τὸ τοῦ γενναίου Ἐλεάζαρ σὺν ἐπτά πωσισὶν καὶ μητρὶ Θεόφρονι ἅγιον αἷμα, ὃ ἐξέχεεν Ἀβλίοχος ἐν ποικίλοις βασάνοις, μὴ φέρων τὴν ὑπὲρ ἐντολῆς Θεοῦ ἔνστασιν τῶν ἀητήτων, οὐς πιστεῖτε θανάτου σφραγὶς ἐτελείωσει· τοιοῦτον τὸ τοῦ προφήτου Ζαχαρίου ἅγιον αἷμα ὃ πρὸ τοῦ θυσιαστήριου ἢ πάροικος τῶν Ἰουδαίων ἀμόστις μαχαίρᾳ ἐξέχευ, οὐκ ἐνεγκοῦσα τὰς τῆς προφητείας ἐμφάσεις ἀκουτίζεσθαι καὶ τί θεῖ μοι πλεῖστα ἀναλέγειν, παρ' ὧ τὸ τῶν ἀποστόλων προφητῶν τε καὶ μαρτύρων συλλήβδην εἰπεῖν ἅγιον αἷμα, ὃ πολλοὶ παλαμναῖοι πολυτρόπως ἐξέχεαν, ὡς ὕδωρ πολὺ κυκλοῦν τὴν ὑπ' οὐρανὸν, καὶ τῆς ἀσεβείας ὑπάρχον σβεστήριον;

γ'. Τοιοῦτον τὸ τοῦ βαπτιστοῦ Χριστοῦ καὶ προδρόμου ἁγίου αἷμα, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ προκειμένος λόγος· ὃ κεκένωκεν ὡς μῦρον ποιοτελεῖς ἐξ ἱεροῦ Τραχήλου εὐωδιάζον τὴν οἰκουμένην· αἷμα, ὃ συνήθροισεν οὐ γαστροῦς ἠδονή, οὐκ οἴνου μετὰληψις, οὐ κρεῶν ἔδωδῆ, οὐκ ἄλλου τινὸς τῶν λιπαίνειν καὶ ἠδύνειν εἰωθότων τὰς ὀρέξεις, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν σπαργάνων μέχρι τέλους ἢ τῆς ἐγκρατείας ἐμπεποίηκε χάρις· ἦλθε γάρ, φησιν, ὁ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων* αἷμα τὸ προκενωθὲν τοῦ δεσποτικοῦ καὶ ἀθανάτου ποτηρίου· ἐχρῆν γὰρ τὸν τοῦ φωτὸς

* Matth. XI. 18

prophetae Michaeae sanctus sanguis, quem praecipitio interemit Ioramus Achaabi filius, divina confidenter nunciantem: etenim ab hoc, ut ait scriptura, de parentum sceleribus arguebatur. Talis quoque prophetae Isaiae sanctus sanguis bifariam serra dissecti a Manasse, qui ad idololatricum cultum concitaverat insanientem facile volubilemque Israhelem, quique propheticas revelationes audire non sustinebat. Talis etiam fortis Eleazari cum septem adolescentibus et divini animi matre, sanctus quem Antiochus diversis cruciatibus effudit sanguis, dum constantiam invictorum hominum pro Dei lege moleste fert, quos in fide perfecit mortis sigillum. Talis denique prophetae Zachariae sanctus sanguis, quem ante altare vesana Iudaeorum crudelitas gladio effudit, dum vaticiniorum notitiam audire recusaret. Sed cur me plura recensere oportet, praeter quam compendio dicere de apostolorum prophetarum ac martyrum sancto sanguine, quem scelesti multi homicidae effuderunt, quasi aquae copiam in terrae circuito, quique impietatis extinguendae vim habuit?

3. Talis est baptizatoris Christi praecursorisque sanctus sanguis, de quo nobis hic institutus est sermo; qui exhaustus fuit ut pretiosum unguentum ex sacra cervice, et terrarum orbem suavitate perfudit: sanguis, quem non ventris voluptas adunavit, non vini sumptio, non carniū esus, non aliud quidquam pinguefacere solitum et commotionibus nostris blandiri; sed quem ab incunabulis usque ad vitae finem abstinentiae gratia confecit: venit enim, scriptura inquit, Iohannes neque manducans neque bibens: sanguis, qui dominici immortalis poculi effusioni praecipit. Oportebat

προδρομον διὰ τῆς ἐκ στείρας αὐταπεικῆς αὐτοῦ προόδου τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐσθέρειας, καὶ τοῖς ὑπὸ τῆν διὰ θανάτου κήρυκα φωιοειδῆ χρηματίσαι 1) αἶμα, ὃ τῆς τοῦ Ἄβελ σφαγῆς πολυπλασίως εἰς τὰ ὄτα κυρίου σαβαώθ διαβεβόηται· τοῦ γὰρ ἔργου ἡ ποιήσις, φωνῆς μυθικῆς ἐστὶν ἀναβόμβησις, οὐ διὰ φωνητικῶν ὀργάνων προϋούσα, ἀλλὰ τῆς ἐνεργείας δυνάμει ἀκουσίζομένη· αἶμα, τὸ πατριαρχῶν μὲν αἰδεσιμώτερον, προσφικτῶν δὲ τιμαλφέστερον, καὶ δικαίων ἐσιωπότερον· ἐπει καὶ ἀποστόλων προσφερέστερον, καὶ μαρτύρων ευκλειέστερον, ὡς ὁ λόγος παρὰ τοῦ μεγάλου λόγου τὴν μαρτυρίαν φέρει· αἶμα, τὸ πάσης ἀνθοβαφικῆς εὐχρησίας χαριέστερον ὠραίζον τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαν, ὑπὲρ δικαίου κενωθὲν ἐπὶ τέλει τοῦ παλαιοῦ νόμου, καὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας προεισόδιον ἄνθος τυγχάνον.

δ'. Ἄλλ' ὅπως τοῦτο, καὶ δι' οὗ τίνος, καὶ ἐφ' ἧπερ ὑποθέσει κενένωται, με-
 * Matth. VI. 3. θαρμοστέος ἡμῖν ἀπὸ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὁ λόγος· "ὁ γὰρ Ἡρώδης, φησὶ *,
 ,, κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδρασε αὐτὸν καὶ ἔθετο ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν
 ,, γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ· ἔλεγε γὰρ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, οὐκ ἔξ-
 ,, εστὶ σοὶ ἔχειν αὐτήν· καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι
 ,, ὡσπερ προφήτην αὐτὸν εἶχον. ,, Πρῶτον ζητήσθω τίς οὗτος ὁ Ἡρώδης, τῆς
 ὀμωνυμίας ἀσάφειαν ἐμποιοῦσας τοῦ ὀφειλομένου προσώπου δηλοῦσθαι· ὁ τε-
 τράρχης δηλονότι· ὁ γὰρ τοῦτου πατήρ, ὁ τῶν νηπίων ἀναιρέτης τετελευτηκῶς
 ἦν πάλαι· τίνος δὲ χάριν ἠλέγχετο παρὰ τοῦ Ἰωάννου; ὅτι τὴν νομίμως συν-

enim lucis praecursorem, postquam splendida sua de sterili matre nativitate terrae apparuerat, subterraneis quoque locis per mortem suam praedicatorum illustrem fieri. Sanguis, qui multo magis quam Abelis caedes, ad aures Domini sabaoth clamat: nam peractio operis, mysticae cuiusdam vocis est resonantia, non per vocalia organa prodiens, sed ob suae efficaciae virtutem audita. Sanguis patriarchis venerabilior, prophetis honorabilior, iustis sanctior; nam et apostolis praestantior est, et martyribus nobilior, ut magni Verbi verbum testatur. Sanguis qualibet coloria tinctura gratior, Christi ecclesiam venustans, pro iustitia exhaustus sub veteris legis finem, et Christi advenientis ingressum floris instar exornans.

4. Sed iam quomodo hic sanguis, et cuius opera, et quam ob causam exhaustus fuerit, explanabit nostra de sacris evangelii deducta oratio. «Herodes enim, in-» quit scriptura, tenuit Iohannem, et alligavit eum, et posuit in carcere propter » Herodiam uxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Iohannes: non licet ti-» bi eam habere: et volens illum occidere, timuit populum, quia sicut prophetam » eum habebant. » Quaeratur primum quis iste Herodes, etenim homonymia ambiguitatem inducit quominus vera persona dignoscatur. Nimirum est hic tetrarcha. Namque huius pater qui infantes interemit, multo ante obierat. Cur hic autem a Iohanne reprehendebatur? quia legitima eiecta coniuge, Aretae regis filia, Philippi

1) Quod Baptista extinctus praedicaverit detentis apud inferos animabus, sententia patrum aliquot fuit, nempe Hippolyti, Origenis, et Eusebii alexandrini, ut in Spicil. rom. T. IX. p. 685. diximus; quibus addendus est auctor tractatus de remuneratione statim post obitum animabus danda, item apud nos Script. vet. T. VII. p. 266, et nunc denique Theodorus.

αφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα ἐκδεδιωκώς, ἤγουν τὴν θυγατέρα Ἀρέτα τοῦ βασιλέως, τὴν τοῦ ἀδελφοῦ Φιλίππου Ἡρωδιάδα παρانونόμως ἐγήματο· ἐξῆν γὰρ αὐτὸν ἄπαιδα οὔσαν ἀγαγέσθαι εἰς βίωσιν πρὸς ἀνάστασιν ἀδελφικοῦ σπέρματος, κατὰ τὸν μωσαϊκὸν νόμον· ὑπόπαιδα δὲ Τυγχανουσαν, οὐδαμῶς 1) ἦν δὲ αὐτῇ θυγάτριον, ἡ ὁμώνυμος Ἡρωδιάς 2) τὸ ἔσπονον τῆς ἀσπίδος, τὸ διαβολικὸν ὄργανον τῆς οἰκειας ἀπωλείας· οὐκοῦν εἰκότως ὁ ἔλεγχος παρὰ τοῦ Ἰωάννου· καὶ οὗτος ὑπομνηματικὸς ἀλλ' οὐχ ὑβριστικὸς, ἰατρειτικὸς ἀλλ' οὐ τραυματικοίος· τί γάρ φησιν; οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν· ἐπὶ τὴν θεῖαν αὐτὸν νομοθεσίαν ἄνεισι, τοιαῦτα πως λέγων· ἴδε καὶ ἐπίγνωθι τί σοι ὁ νόμος παρακελεύεται *· “ ἂν δὲ κατοικοῦσιν ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ἀποθάνῃ εἷς ἐξ

„ αὐτῶν, σπέρμα δὲ μὴ εἴη αὐτῷ, οὐκ ἔστιν ἡ θυγὴ τοῦ τεθνηκότος ἔξω ἀν-
 „ δρὶ μὴ ἐγγρίζοντι· ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς εἰσελεύσεται πρὸς αὐτήν,
 „ καὶ λήψεται αὐτήν ἑαυτῷ γυναῖκα, καὶ συνοικήσει αὐτῇ· καὶ ἔσται τὸ παι-
 „ δίον, ὃν ἂν τεχθῆ, κατασταθήσεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τετελευτηκότος,
 „ καὶ οὐκ ἐξαλειφθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξ Ἰσραὴλ· „ ταῦτά σοι ὁ νόμος πα-
 „ ρακελεύεται· σὺ δὲ εἰσοικήσω τὴν ἔχουσαν παιδίον ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ σου· μὴ δὲ
 „ παραβῆς τοῦ νομοθέτου τὸν ὄρον· μηδ' αὐτὴν ἀλουργίδα μολύνῃς αἵματι ἀνο-
 „ σίῳ· μήτε μὴν ὁ ἄλλοις τύπος εὐνομίας ὀφείλων καθεστάναι, τοῖς ὑπὸ χεῖρα
 „ αἰτίοις ὀφθεῖναι παρانونίας· κὰν τούτῳ ὑποίσοις τὸ κρίμα ἔνδικον, ὅτι κρίσις
 „ ἀπόστομος ἐν τοῖς ὑπερέχουσι γίνεται.

* Deut. XXV. 5.

εἴ· Ὁ δὲ ἅμα τῷ κράτει, καὶ τὸ εἶναι θεὸν ἐπιλελησμένος, ἐράνη, ἐξήφθη τῷ θυμῷ, ἀπεισεῖσατο τὸν ἔλεγχον· οὐκ ἐμιμήσατο τὸν Δαβὶδ, ὃς ἐπειδὴ

fratris uxorem Herodiadem sibi contra fas desponsaverat. Licuisset ei utique liberorum expertem ducere in coniugium ob suscitandum fratri semen, iuxta mosaicam legem: sed liberorum iam matrem non licebat: porro erat huic filiola homonyma Herodias, aspidis foetus, diabolicum perditionis suae instrumentum. Iusta igitur abs Iohanne reprehensio fiebat; et quidem monitoria non contumeliosa, medicinalis non vulnifica. Quid enim aiebat? Non licet sibi eam habere; atque ad legem provocabat, sic fere dicens: videsis et nosce quid tibi lex imperet. «Si fratres simul habitent, et unus » ex his moriatur, nec semen ei fuerit; non dabitur extincti uxor viro haud pro- » pinquo; sed viri illius frater ingrediatur ad eam, sumetque sibi uxorem, et cum » illa habitabit: et si filium pariet, constituetur ex defuncti nomine, et non delebitur nomen eius ex Israhelle.» Haec tibi lex imperat; tu vero uxorem duxisti, quae filiam ex fratre tuo susceptam habet. Ne itaque legislatoris praescriptum praetergrediaris; neque purpuram macules sanguine illicito; et quum ceteris exemplo esse debeas, cave ne subditis causa peccandi efficiaris: ideoque iustam damnationem patiaris, quoniam districtum iudicium eos qui eminente dignitate sunt manet.

5. Ille autem potentia elatus, Deum existere oblitus, furebat, ira aestuabat, reprehensionem repellebat. Non est imitatus Davidem, qui a propheta Nathane de

1) Iosephus hebr. loco mox citando.

2) Errat Theodorus, nam diserte hanc Herodias filiam appellat Salomem, non Herodiadem, Iosephus antiq. lib. XVIII. cap. VI. 4.

ἠλέγχθη παρὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ἐπὶ μοιχείας ἐπιλήματι, ἐκείνην προεβάλετο τὴν φωνὴν, ἡμάρτηκα τῷ κυρίῳ οὐ διὰ τὴν ταπεινώσιν καὶ κύριος παρεκβίβασε τὸ ἁμάρτημα· ἀλλὰ κρατήσας, φησὶ, τὸν Ἰωάννην, ἤδεσεν αὐτὸν καὶ ἔθηκεν ἐν φυλακῇ· ἐκράτησε τὸν φυλοσοφία ἀκράτητον, ὁ κεκρατῆμένος τῷ πάθει τῆς ἀσελγείας· ἔδισε τὸν ἀπολελυμένον τῇ ἀπροσπαθεῖα, ὁ δεδεμένος τῇ ματτανία τῆς ἀκολασίας· ἔθετο ἐν φυλακῇ τὸν φύλακα καὶ κήρυκα τῆς ἐκκλησίας, ὁ καθευργμένος τῇ παράξει τῆς ἀκαθαρσίας· “ Διὰ Ἡρωδιάδα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, Ἡρωδιάδα τὴν τῆς Δαλιδάδος ὁμότροπον, καὶ τοῦ διαβόλου συμπράκτορα· αὕτη γὰρ τὸν σύγκριτον μᾶλλον δὲ σύνθετον ὄτρυνε πρὸς τὴν τοῦ Ἰωάννου μαρίαν· οὐ φέρω, φησὶ, κωμωδεῖσθαι βασιλίσσα τυγχάνουσα ὑπὸ τοῦ παιδὸς Ζαχαρίου· κάθες τὴν γλῶσσαν ἐν φυλακῇ τὴν ἐμὲ στηλιτεύουσαν· κτεῖνον ἐν τάχει αἰχμῇ τὸν ἐμοῦ τὴν ψυχὴν τοῖς λόγοις ὡς βέλεις τραυματίζοντα. “ Καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι, ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι, ὡς περ προφήτην αὐτὸν εἶχον, οὐ γὰρ ἠνίκα βουληθῶσιν οἱ κρατοῦντες πράξαι τι τῶν ἐκτόπων, εὐθύς τὴν ὁρμὴν εἰς ἔργον ἄγουσιν, αἰδοῦ καὶ φόβῳ τοῦ ὑψηλοῦ ἀναβαλλόμενοι καὶ κλωθέντες εἰς ἑαυτοὺς τὸν ἐφαρμόζοντα καιρὸν τῆς μοχθηρίας.

5. „ Γενεσιῶν δὲ ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου, ἀρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρώδης, διὰ δὸς ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρесе τῷ Ἡρώδῃ, ὅθεν μετ’ ὅρκου ὠμολόγησεν αὐτῇ, δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται· ὅτε ἐχρῆν αὐτὸν δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ εἰς τὸδε προαχθέντα τὸ φῶς, τότε τοῦ σκότους τὰ ἔργα ἀσπάζεται· θυμηδείας γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ὀρχήσεως καὶ μάλιστα γυναικῶδους ἐπὶ ἀρρένικῆς θείας· ἐξ ἧς τί τὸ

adulterii crimine coargutus, in vocem illam erupit: peccavi Domine: cuius ob humilitatem Dominus peccatum transtulit. Sed hic, inquit scriptura, comprehensum Iohannem vinculis constrinxit et carceri tradidit. Hominem philosophia invictum comprehendit is qui luxuriae passione tenebatur: hominem liberum, utpote omni passione solum, alligavit is qui intemperantiae vinculis constrictus erat: custodem praedicatorumque ecclesiae tradidit custodiae is qui impurorum actuum mancipium erat. « Propter Herodiam Philippi fratris sui; » Herodiam, inquam, Dalilae moribus similem, et diaboli complicem: ipsa enim tori socium vel potius adscititium ad Iohannis odium impulit. Non fero, inquit, vituperari quae sum regina a Zachariae filio. Trade carceri linguam quae me diffamat: perime statim spiculo illum qui suis animam meam sermonibus ceu telis vulnerat. « Cumque eum vellet occidere, timuit » populum, quia prophetae loco eum habebant. » Non enim siquando volunt reges pravum aliquid agere, statim impetum suum in opus conferunt, reverentia metuque subditorum differentes atque intra se ipsos molientes idoneum futuro maleficio tempus.

6. Dum autem agerentur Herodis natalia, saltavit filia Herodiadis in medio convivio, placuitque Herodi, adeo ut cum iuramento promiserit se ei daturum quicquid petisset. Scilicet quum oportuisset eum dare gloriam Deo die hoc, quo in lucem editus fuerat, tenebrarum maluit opera exsequi. Erat insuper laetitiae quidem tempus hoc, non tamen saltationis praesertim feminae in virorum conspectu. Cuius rei

τικτόμενον; ὄρκος: ἐκ δὲ τοῦ; φόνος: ἀνελε τὰς ρίζας τῆς κακίας, καὶ οὐ βλαστήσει καρπὸς τῆς ἀνομίας: τῶν πρώτων δὲ φρενῶν, ἀναδοθήσεται δηλονότι τὸ πέρας τῶν πραγμάτων: “Ὁρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρωδιάδος ἐν τῷ μέσῳ, καὶ ἤρесе τῷ Ἡρώδῃ, καὶ τί γὰρ ἔμελλε πεπαιδευθεῖν παρὰ τῆς τεκνύουσης ἡ μαστροπόριος θυγάτηρ, ἢ τὸ ἐξορκῆσαι; καὶ τοσοῦτο ἐξησηκισμένως ἔχειν περὶ τὴν ὀρχήστραν, ὥστε καὶ ἀρέσαι τῷ Ἡρώδῃ; ὅθεν μὲν ὄρκου ἀμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃ τοιαύτη γὰρ ἡ προπέτεια τῶν ἐκβακχευομένων τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας, ἀπερισκίπτως ἀποφαινομένων κατὰ παντὸς οὐτινος δόξειεν ἢ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, ἠρωάζει τὸν τῆς μαιφονίας Σάραφον ἐν ᾧδινε κάλαι ἀποσκευῆν ἢ ἐχιδνοστόκος Ἡρωδιάς καὶ πρὸς τὸ εαυτῆς θυγάτριον διαθερμανθεῖσα, ἔοικε τοιαῦτα λέγειν ἴδε ὁ καιρὸς, τέκνον, ὃ ἐπιζητούμενος ἡμῖν ἤνυσας τῷ ποδὶ τὸ ἐμὸ φιλούμενον, πέπαικός μου τὸ ἀλγεινὸν τῷ τεχνικῷ σου λυγίσματι κρύψομεν εἰς γῆν τὸν ἡμᾶς στηλιτεύοντα ἴδι τάχιον ταῦτα λέγουσα: δὸς μοι ὅδε ἐπὶ πῖνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ᾧ μανίας ὑπερβολῆς αἴτημα μονονουχὶ ὅτι μὴ ἐντροφῶν εἶχε τῷ φονικῷ θεάματι ἐδυσχαίρειεν ἢ μαινὰς καὶ φονεῦτρια: εὐχὴ ἰκανὸν γὰρ ὅτι ζήφος διελάσαι τὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου ἠρετίσω ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπὶ πῖνακι δοθῆναι σοι τὴν ἁγίαν κεφαλὴν ἐπραγματεύσω ᾧ ἀτάσθαλε, καὶ τῆς ἱεζάβειλ ἀπηνέστερον τὸ ἥϊος ἔχουσα.

Σ. .. Καὶ ἐλυπήθη φησὶν ὁ βασιλεύς: διὰ δὲ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς συνανα.. κειμένους ἐκέλευσε δοθῆναι καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισε τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυ.. λακῇ καὶ ἠνέχθη ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πῖνακι, καὶ ἐδόθη τῷ κορσῷ καὶ .. ἠνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς, ᾧ διαβολικῆς παρασκευῆς ἀποτέλεσμα: τίς ὁ ἐπε-

quanam sequela fuit? nempe iusiurandum. Quid inde vero? homicidium. Aufer malitiae radices, et non pullulabit fructus iniquitatis: etenim facto initio, rei quoque terminus consequetur. «Saltavit Herodiadis filia in medio convivio, et Herodi placuit.» Quid enim aliud edocta fuisset a matre filia lenonia, quam saltare? immo et tantopere in eo ludo exerceri, ut ipsi Herodi placeret? qui idecirco ei recepit quicquid postulasset concessurum. Haec quippe est bacchantium in ignominiae passionibus temeritas, ut inconsiderate decernant de re qualibet, prout visum fuerit. Puella vero a matre sua instincta, occasionem arripuit cruentam necem postulandi, quam iamdiu viperina mater Herodias parturire parabat. Cerne, ait, o filia tempus nobis expetitur. Rem mihi optatam pede saltante confecisti; dolorem meum artificioso tuo cantu sedasti. Terrae infodiamus hominem, qui nos diffamat. Perge statim ita dictura: da mihi in hoc disco Iohannis baptistae caput. O summi furoris postulatio! Nisi ex cruento spectaculo fructum consequeretur, haud satiata foret truculenta maenas. Non satis tibi fuit, quod cervicem sacram gladio secare incitasti; sed et in disco sanctum caput tibi dari curasti. O scelestas, et ipsa Iezabele crudeliorem indolem gerens!

7. «Et contristatus est, inquit scriptura, rex; sed propter iusiurandum, et propter » simul discumbentes, dari iussit: missoque spiculatore decollavit Iohannem in carce- » re: et allatum est caput eius in disco, datumque puellae, quae ad matrem detulit.»

νεκρῶν κατὰ τῆς θείας κεφαλῆς τὸ ἀναιρέτικόν ἕξιφος; ὁ δεύτερος Δωὴν, ὁ ἄνομος ὑπηρετής, καὶ οὐ μιμητὴς τῶν ἐφροσύνων Σαουλ τῷ βασιλεῖ, ἡνίκα προσέπατε τοὺς τοῦ θεοῦ προφήτας ἀποκτείνεσθαι. «Καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνανι», συμπόσιον εἶποιμι ἢ φονεῦτήριον τὸ τοιοῦτον ἄριστον; δαιτυμόνας καλέσαιμι ἢ παλαμναίους τοὺς συνανακειμένους οἰνόφλοιγας; ὦ καινὸν θέαμα! ὦ πονήρον ὄραμα! ἐκεῖθεν ὄρνις παρετίθετο, ἐντεῦθεν προφητικὴ κεφαλὴ ἤγετο· ἐκεῖθεν οἶνος ἐχέετο ἄκρατος, ἐντεῦθεν αἷμα δίκαιον κρουνηδὸν ἐφέρετο· ὡς φοβερὰ ἡ ἀγγελία, καὶ φορικτὴ ἡ ἐξηγορία. «Καὶ ἐδόθη τῷ κο-, ρασίῳ, καὶ ἠνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς», φεῦ τῆς ἀτοπίας· ἐδόθη ἡ ἀτίμητος κάρα ὑπὲρ ἀτίμου παρὰ ξέως, τῇ ἐναεῖ καὶ βεβήλῳ ἡ ἀγνή καὶ ἄφαιστος καὶ τοῖς ἀπείλοις αἰδέσιμος· καὶ ἠνεγκε τῇ μητρὶ αὐτῆς, οἰοῖται παρέθηκεν ὡς ἐδέσματοι ἐμφορηθῆναι τῇ ὀργώσει τὸν τοῦ προφήτου θάνατον· φάγε λέγουσα ὡς μήτηρ σάρκας τοῦ ἀσάρκως βιώσαντος· πῶς αἷμα τοῦ ἀναίματος· ἔχομεν διὰ παντὸς σεσηγημένην τὴν γλωτταν τοῦ ἡμᾶς στηλιτεύσαντος.

ἡ. Καὶ προσελθόντες, φησὶν, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἦραν τὸ σῶμα, καὶ ἔθαψαν αὐτό· ὅρα μοι ὡς φιλοίστωρ εἰκονογραφουμένην 1) τὴν ταφήν τοῦ δικαίου, καὶ τοὺς μὲν εἰκονομάχους ἐπιρράπιζε ὡς ἀληθείας ἐχθρούς· ἐναργῶς δὲ ὑπ' ὅψιν λαμβάνων τὴν ἰστορίαν, πορίζου τὸ ἀφέλιμον· πῶς ἐκ φυλακῆς αἴρεται ὁ ἅγιος σιδηροδέσιμος· πῶς ὁ παλαμναῖος ἐνατείνει τὸ ἕξιφος ἀπηνουσιδῶς κατὰ τῆς ἱερᾶς κορωνίδος· πῶς ἀποθμηδεῖσα ἡ μυροφόρος κάρα ἐπαδέσεται τῇ κορυβαν-

O iniquae molitionis exitus! Quis divali capiti letale ferrum intulit? Novus Doëg, scelestus minister, haud certe imitator illorum qui sobrie restiterunt regi Sauli, Dei propheta occidi iubenti. «Et adlatum est caput eius in disco.» Dicam ne convivium, an potius supplicii locum prandium hoc? Convivas ne appellem, an carnifices qui inflatis vino venis accumbunt! O spectaculum novum! o triste visum! Illinc avis apponebatur, hinc propheticum caput exhibebatur. Illinc vinum meracum fundebatur, hinc iustus sanguis quasi fons saliens manabat. Quam terrificus nuncius! quam horribilis rei narratio! «Datumque est puellae, et illa detulit ad matrem suam.» Hem summam absurditatem! Datum est inestimabile caput pro vili actu; impurae profanaeque feminae, res sancta et intacta, ipsis angelis honorabilis. Attulit ad matrem suam; videlicet obtulit quasi edulium ingluvici matris quae prophetae necem discupiverat: comede, inquit, o mater, carnes viri qui sine carne vixit; bibe sanguinem eius, qui exsanguis in vita fuit. Tandem aliquando silentem habemus linguam hominis qui nos publica infamia aspergebat.

8. «Et accedentes, inquit scriptura, discipuli illius, sublatum corpus sepulturae » tradiderunt.» Specta mecum, studiose auditor, pictam in imagine iusti viri sepulchram, simulque iconomachos castiga ceu veritatis hostes. Cumque sedulo historiam pictam inspexeris, hinc tibi fructum compara: quomodo ex carcere producit sanctus vir catenis vinctus: quomodo carnifex gladium crudeliter intendit in sacrum verticem: quomodo abscisum et odorato cruore manans caput furenti He-

1) Patet expositam fuisse in templo pictam imaginem martyrii sepulturaeque Baptistae, unde captat occasionem concinator Theodorus increpandi more suo iconomachos.

τιώσῃ Ἡρωδιάδι· ὅπως δὲ θάπτεται τὸ ἱερὸν σῶμα χειρσὶ τῶν οἰκείων μαθητῶν, οἷονεὶ δακρυόφων, ψυχαλοφύλων, στοιχειδὸν περιείστανμένων· καὶ τοῦ μὲν ἐφαπτομένου ποδῶν, τοῦ δὲ τὴν κεφαλὴν ἐφαρμόζοντος τῷ λοιπῷ σκῆνει, ἑτέρου θυμῶντος καὶ τὰ ἐπιπέδεια ἐπιψάλλοντος· ἐκεῖ εἰμὶ, ὃ ἀκροαταὶ, τῇ διανοητικῇ θεωρίᾳ, καὶ βλέπω τὴν ταφὴν τοῦ δικαίου ἐν εἰρήνῃ οὔσαν κατὰ τὸ Γεγραμμένον * ὅρῳ τὸ ἀγγελικὸν ἐκεῖνο πρόσωπον, οὗ οἱ ὀφθαλμοὶ ὡς δύο φωστῆρες δύσαντες, καὶ οὗ τὸ ὄλον εἶδος τῆς ὄψεως χρηστοφανῶς ἀποτετύπεται· ἀπνουν μὲν τῆς ἐπιπέδου ζωτικῆς ἐνεργείας, εὐπνουν δὲ ὅτι μάλιστα τῇ τῆς Θείας χάριτος μυρῶδι· ἀσπάζομαι τὰς ἱερὰς χεῖρας ἐκεῖνας, ὧν ἡ ἀφῆ ἀνέπαφος τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ ὧν τῷ δακτύλῳ ὁ αἶρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου τοῖς ἀνθρώποις καθυπεδείχθη· προσκυνῶ τοὺς ὀραίους πόδας ἐκεῖνους, ὧν τὸ εὐαγγελίζεσθαι τὰ ἀγαθὰ τοῖς ἐπι γῆς, καὶ δι' ὧν προκατηρτίσθη ἡ ὁδὸς τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας· παρτίτω μοι πρὸς προσκύνησιν καὶ ἡ τιμία ἄλυσις ἐφ' ἣ ἐδεσμήθη ὁ πολυτίμητος ἐν ἀνθρώποις ἄγγελος· παρτίτω μοι καὶ ἡ σεβασμία κίναξ, ἐφ' ἣ ἐπετέθη ἡ χρυσοῦ τιμαλφεστέρᾳ πανσέβαστος κέρα· οὗ δὲ γε τὴν μάχαιραν τοῦ παλαμναίου τὴν διελάσασαν κατὰ τοῦ ἱεροῦ τραχήλου εἰ εὐροίμι, ἀπροσκύνητον ἐάσαιμι· οὐδέ γε τοῦδαφος ὑφ' οὗ ἐφρουρήθη ὁ θησαυρὸς εἰ ἐπέτυχον, μὴ οὐχὶ προσεπτυσάμην ὡς μεταδοτικὸν χάριτος· ὃ μακάριε τάφε καὶ οὐ πικρὴ λίθη, ὃς ἔχεις τὸ τρισμακάριον ἐκεῖνο σκῆνος, ὑπὲρ σμαράδων καὶ μαργάρων σωρείας ἔνδον συνειλημμένον· ἐκεῖ τοιγαροῦν παρῆν ὀρατῶς μὲν ὁ τῶν μαθητῶν ὄμιλος, ἀοράτως δὲ ἀγγέλων πληθὺς, τὸν ἐμῶνυμον αὐτὸν ἄγγελον

* Is. LVII. 2. gr.

rodiadi traditur: quomodo sacrum corpus manibus discipulorum sepelitur, moestorum, illacrymantium, globatim adstantium; dum alius pedes tangit, alius caput reliquo corpori rursus accomodat, alius thurificat, et funebria psallit. Illic sum, o auditores, mentis meae visione, cernoque sepulturam iusti in pace versantem, ut ait scriptura. Cerno angelicam illam faciem, cuius oculi ceu duo luminaria occubuerunt, et cuius tota vultus species bonitatis typus videtur. Video exanimem, quod attinet ad temporalis vitae actionem, apprime tamen animatum quod attinet ad divinae gratiae pretiosum odorem. Sacras illas deosculor manus, quarum tactus peccato fuit intactus, et quarum digito ille qui tollit peccatum mundi hominibus demonstratus fuit. Adoro pulchros pedes illos, quorum fuit officium bona nunciandi incolis terrae, et a quibus parata fuit via Domini adventui. Iamque omittam dicere de venerabili catena, qua revinctus fuit praestantissimus inter homines angelus: omitto item honorabilem discum, in quo fuit repositum augustum illud et auro pretiosius caput. Quin adeo carnificis quoque ensem, qui per sacrum collum actus fuit, sicubi invenero, haud inhonoratum relinquam. Sed et ipsam humum, in qua thesaurus hic fuit conservatus, si quando incurram, amplectar, ut gratia fertilem. O beatum sepulcrum, et non triste saxum, quod beatissimum illud corpus continens smaragdorum margaritarumque cumulo rutilantius! Illic itaque visibiliter quidem aderat discipulorum turba, invisibiliter autem angelorum multitudo, qui homony-

1) Vides Studitae nostro cognitatis tamquam sacras reliquias catenam discumque ad Baptistae martyrium pertinentes; de quibus aliisque Paclaudius de cultu s. Ioh. Bapt. dissert. VI.

ἐν σώματι, τὸν τοῦ κυρίου φίλον γνήσιον, τὸν νυμφαγωγὸν τοῦ νυμφίου, τὸν αἰείφωτον λύχνον τοῦ ἀφράστου φωτός, τὴν ζῶσαν φωνὴν τοῦ μεγάλου λόγου, τὸν προφήτου περισσότερον, τὸν μείζονα ἐν γεννητοῖς γυναικῶν εὐφημούντων, Γεραιρόντων, ἀναλόγτων πρὸς οὐρανὸν, καὶ εἰς τὴν ἀλήθω χαρὰν ἀποκομιζόντων· τοιαῦτη μὲν οὖν ὡς εἴρηται εἰρηναῖα ἡ Ταφὴ τοῦ δικαίου, ἀγαλλιᾷσμός τε καὶ τῷ κόσμῳ σωτήριος.

Ὁ Ἡρώδης δὲ ὁ παράφρων, ἄρα γε κἀντεῦθεν τῆς δίκης τὸ ἀπόκριμα διέφυγεν; οὐ μὲν οὖν· ἀλλ' ὡς εἴρηται 1) διὰ ταῦτα ὑπὸ παντός τοῦ ὑψηλοῦ ἀνταρσίαν ἀποστάς κατασφάττεται· τοῦ Θεοῦ εἰς παιδείαν τοῖς εἰς ὕστερον βασιλεύσουσι τὰ κατ' αὐτὸν ἐκδειματοῦντος, ὡς ἂν μὴ τοῖς ὁμοίοις πάθει περιπέσειεν· ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐπανελεθὼν, ἀρμόζουσαν τῇ παρουσίᾳ ἡμέρα φωνὴν δεῦρο ἐκβοήσσαι· σήμερον Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ὑπὲρ ἀληθείας τὴν κεφαλὴν ἀποστεμνόμενος μακαρίζεται, καὶ Ἡρώδης ὁ παράνομος κωμωδούμενος διασύρεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ πρόδρομος ἐν ταῖς ἀπάντων γλώσσαις τῷ τοῦ ἐλεγκμοῦ διηγήματι τιμῆται, καὶ Ἡρώδης ὁ πανέφρων ὑφ' ἐκάστου τῶν φοβουμένων τὸν κύριον τῆ μοιχείᾳ στηλιτευόμενος ἠτίμωται· σήμερον ἡ κεφαλὴ Ἰωάννου τοῦ προδρόμου ἐπὶ πίναι προφέρεται ἱερὸν σφάγιον, καὶ Ἡρωδιάς ἡ μοιχεύτρια στηλιτεύεται καὶ μὴ βουλομένη αἰώνια· σήμερον Ἰωάννου τοῦ προδρόμου τὸ αἷμα ὑπὲρ φυλακῆς θείου νόμου χέεται, καὶ ὁ τοῦ προδρόμου ἀντίθετος διὰ τῆς ἀντιπραξίας ἐνδίκως θριαμβεύεται· σήμερον Ἰωάννης ὁ πρόδρομος διὰ τὴν πρὸς Ἡρώδην ὑπὲρ δικαίου παρρησίαν ἀποκτεννεται, καὶ βασιλεῖς τῆς γῆς τῶν ἰδίων συνθρόνων μὴ

num sibi in corpore angelum, germanum Domini anicum, sponsi paranymphum: candelabrum semper lucidum ineffabilis lucis, vocem vivam magni Verbi, illum plus quam prophetam, maiorem illum in natis mulierum, collaudabant, celebrabant, in caelum tollebant, et ad immortale gaudium transferebant. Talis itaque fuit iusti viri pacifica sepultura, mundo laetifica et salutaris.

9. Num porro insanus Herodes, in hac etiam terrena statione ultionis poenam fugit? Minime gentium; sed, ut dicitur, propter hoc facinus subditorum omnium seditonem expertus, occisus fuit: Deo ob futurorum regum eruditionem res huius ad terrorem proponente, ne in paria facinora incurrant. Sed inde digrediens convenienter praesenti diei voce age iam exclamabo: hodie Iohannes praecursor, capite veritatis causa minutus, beatus dicitur, Herodes vero impius conviciis laceratur: hodie Iohannes praecursor omnium linguas regis reprehensi commemorationem honoratur, Herodes autem vesanus ab omnibus Dominum timentibus, adulterii vituperatione dehonestatur: hodie Iohannis praecursoris in disco circumfertur sacra Ianiena, Herodias autem adultera aeterno opprobrio vel nolens cumulatur: hodie Iohannis praecursoris sanguis propter divinae legis observantiam funditur, praecursoris autem adversarius propter contraria facta ignominiose traducitur: hodie Iohannes praecursor propter suam defendendae iustitiae coram Herode fiduciam occiditur; reges autem terrae, quominus a regnandi consortibus dissocietur erudit,

1) Merito hanc narrat tanquam popularem traditionem de Herodis nece Theodorus; ille enim reapse non in civium rebellionem sed in Hispania exul obiit, ut discrete Iosephus narrat B. iud. lib. II. 9.

διαζευγῆσθαι παιδευόμενοι τὸν διαζευχθέντα ἀποπτύουσι· σήμερον Ἰωάννης ὁ πρόδρομος αἶρει σημεῖον ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ παραγγέλλεται πᾶς ἄνθρωπος ἀρκεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ γυναικὶ καὶ περαιτέρω μὴ χωρεῖν· σήμερον Ἰωάννης ὁ πρόδρομος εἰς ἄδου κάτεισι, καὶ οἱ νεκροὶ χαρὰν τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἀνεκλάλητον ἀκουίζονται· σήμερον Ἰωάννην τὸν πρόδρομον καρατομιθέντα διὰ δικαιοσύνην θεοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐπευφράνθησαν, ἄνθρωποι δὲ ἐπὶ γῆς ὑμολογοῦσιν ἐόρτια καὶ μοὶ δοκεῖ ὁ μέγας τοῦ κυρίου πρόδρομος ἐξ οὐρανῶν ἡμᾶς ἐσοπετεύειν, καὶ ὡς ὑμνωδοὺς αὐτοῦ θεοὺς χαρίζεσθαι ἀμείβεσθαι ἐν προφήταις ὡς ἐστὴρ ἐωδινὸς διάπτων τὲ καὶ ὑπεραυγάζων ἐν ἀποστόλοις ὡς ἥλιος ἐν μέσῳ ἡλίων προλάμπων καὶ ὑπερλάμπων ἐν μάρτυσιν ὡς οὐρανὸς πεπωικηλμένος τοῖς ἄστροις τῶν θαυμάτων ἐν δικαίοις ὡς πολλοῖς τῆς δικαιοσύνης αὐχήμεσιν ὑψηλωμέτερος, τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου ὑπερφαίνων· ὁ χαρὰν ἐξακουτίσας σήμερον τῇ οἰκουμένῃ· ἐὶ γὰρ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ χαρήσονται κατὰ τὰ λόγια, ἀνάλογον ἂν εἶη καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ Τελειώσει τὴν αὐτὴν ἔσεσθαι εὐφροσύνην, ἣν πανηγυρίζειν ἡξιώμεθα, ὅσοι ἐν ἱερατικῷ τε καὶ ἐρημικῷ, ἐν μοναδικῷ τε καὶ λαϊκῷ τάγματι πᾶσιν ἀνήκοντος τοῦ μνημοσύνου τοῦ ἀγαλλίαμα· διαφερόντως δὲ ἡμῖν τοῖς τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ οἴκου 1) θιασώταις· οὗ μέλασχοίημεν τῶν πριεβειῶν ἔτι μάλα ἐπλενέστερον, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰῶνων ἀμήν.

eum qui se dissociavit contemnunt: hodie Iohannes praecursor vexillum in terra attollit, atque omnis homo admonetur ut propria uxore contentus, ulterius non procedat: hodie Iohannes praecursor ad inferos descendit, et mortui gaudium propter Christi adventum percipiunt ineffabile: hodie ob Iohannem capite propter iustitiam minutum caeli laetantur, simulque in terra homines festales hymnos dicunt. Et mihi quidem videtur magnus Domini praecursor de caelis nos aspicere, atque ut suos cantores divinis donis remunerari. Hic inter prophetas, stella est matutina discurrens et illuminans: inter apostolos, sol est in mediis solibus praevalgens et supra ceteros radians: inter martyres, veluti caelum est sideribus variatum miraculorum: inter iustos, ceu multis iustitiae ornamentis alte frondescens, Libani cedros excedit. Hic hodie mundo universo gaudium intimat. Nam si multi in nativitate eius gavisuri erant, iuxta divinum effatum; consentaneum sit in eius quoque consummatione eandem esse laetitiam, quam nos sollemnitate hac celebrare digni fuimus, quotquot sacerdotalis, aut eremitici, aut monachalis, aut etiam laici ordinis sumus, cuncti scilicet sacra hac commemoratione gaudium adferente: praecipue vero nobis qui sacrae illius aedis contubernales; cuius propterea intercessionibus validioribus utinam fruamur! in Christo Iesu domino nostro, cui gloria et potestas, cum patre et sanctissimo vivifico Spiritu, nunc et semper et per infinita saecula saeculorum. Amen.

1) Scilicet Studii monasterium, et sacra aedes, titulum S. Iohannis Baptistae gerebant. Confer Studii nostri vitam et opera ed. Sirmont. p. 18. et 618. Item Cangium Constantinop. christ. lib. IV. tit. 4. ed. Paris. p. 103. De eodem S. Baptista hymnus quoque extitit nostri Theodori. Vit. p. 22.

Λ Ο Γ Ο Σ Ϛ'.

ΕΓΚΟΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΜΗΣΙΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΓΕΟΤΟΚΟΥ.

Cod. vat. 1671.
f. 162. b.

α'. **Φ**ωνὴν σάλπιγος, κερῶν βροῆς ἀλαλάζουσαν Γεωνώτερον καὶ καταδουνοῦσαν τὰ πέρατα, ἀπαιτῶν ὁ λόγος πρὸς εὐφημίαν τῆς παρουσίας ἱεροκηρύκτου ἡμέρας, κινδυνεύει, ὦ ἄνδρες, δι' ἀσθένους τοῦ φωνητικοῦ ἡμῶν ὄργανου προερχόμενος· ἀλλ' ἡ βασίλισσα καὶ κυρία τοῦ παντός, ὡς οἶά τις ἀφιλότιμος, δέξαιτο τάχα καὶ τὸν τῆδε δουλικὸν αὐτῆς βραχὺν καὶ πενιχρὸν ἡμῶν λόγον, ὡς τῶν ὑψηλῶρων τοὺς μακροὺς τε καὶ ὑπερλάμπρους, ταῖς τοῦ προστάσσόντος 1) εὐχαῖς εὐμενιζομένη· ἐπιπέτρ καὶ πρὸς ἐν μόνον βλέπει τὸ τῆς προθέσεως ἡ φιλόδοξος· ἀλλὰ μοι δεῦρο συναγέρθητι ἡ ὑπ' οὐρανὸν ἄπασα, ὅσον ἐν ἱερὰρχαίς τε καὶ ἱερεῦσιν, ἐν μοναδικαῖς τε καὶ μιθῶσιν, ἐν βασιλευσί τε καὶ ἄρχουσι, ἐν ἀνδράσι τε καὶ γυναιξίν, ἐν νεανίσκοις τε καὶ παροθένοις, ἐν φυλαῖς τε καὶ γλώσσαις, παλινεῖ τε καὶ παμπληθεῖ, καὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἐσθῆτας ἐξυπαλλάσσουσα, ὡς ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημένη πεποικιλμένη, πρόελθε φαιδρῶς γεγηθῖα τῆς κυριοτόκου Μαρίας ἑορτὴν ἑορτάζουσα τὰ ἐπικηδεῖα τε καὶ διαβατήρια· μεταβαίνει· γὰρ ἐκ τῶν ἐνθένδε καὶ ἐγγίζει ὄρεσιν αἰωνίοις, τὸ ὄρος ὄντως τὸ Σιών, ὃ κυδύκησεν ὁ θεὸς κάτοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὡς ἡ

ORATIO VI.

LAUDATIO IN DORMITIONEM SANCTAE DOMINAE NOSTRAE DEIPARAE.

1. **T**ubae vocem, bucinae clangorem, solito resonantius clamantem, et orbis fines strepitu concutientem, sermo meus quum postulet ob hanc sacri praeconii diem celebrandam; vix, o viri, per phonetici nostri organi infirmas vires procedit. Sed regina ac domina universi, tamquam minime ambitiosa, recipiet spero hunc quoque brevem, famulatio eius addictum, pauperculum nostrum sermonem, haud secus quam sublimium oratorum longas splendidasque orationes, eius qui mihi id demandavit, precibus propitiata: praeter quam quod, unice aspicit mentis propositum benignissima virgo. Age nunc mihi huc simul adesto, universa quae caelo subes terra, quantum est pontificum ac sacerdotum, monachorum et laicorum, regum et principum, virorum ac feminarum, adolescentulorum ac virginum, tribuum et linguarum, ex omni genere ac populo; virtutumque quasi mutatoris sumptis, aureis fimbriis circumamicta et variata, prodi hilariter gestiens, ut dominiparae Mariae aeternae et transitum celebres. Migrat enim ex his terrestribus et appropinquat montibus aeternis, verus Sionis mons, in quo Deo habitare placuit, ut psalmistae lyra canit. Hodie igitur ter-

* Adnotatio. In codice prisco vat. 455. f. 226. b. legitur alia oratio cum hoc titulo: τοῦ ἀγίου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ νέου ὁμολογητοῦ εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐν ᾧ πρὸ ἐξήκοντα χαῖρες: sancti patris nostri Theodori, novi confessoris (id est Studitae), in nativitate sanctissimae Deiparae, ubi sexaginta ave. Incipit. Λαμπρῶς πανηγυρίζει ἡ κτίσις τῆμερον: splendide hodie sollemnitate agit creata natura. Equidem vix dubito quin praedicta oratio Studitae nostri sit; sed quia sub s. Iohannis damasceni nomine edidit eam Lequinus opp. T. II. p. 849. seqq., a me praetermitti debuit. — 1) Recole p. 34. n. 1.

τοῦ ἑλλάλλοντος λύρα σήμερον τοιγαροῦν ὁ ἐπίγειος οὐρανὸς τῷ Τῆς ἀφθαρσίας περιβολαίῳ ἐλισσόμενος, ἐξαλλάττεται εἰς διαμονὴν τὴν βελτιονά Τε καὶ μακραίωνα σήμερον ἡ νοητὴ καὶ θεοφώτιστος σελήνη τῷ Τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ συνεισβάλλουσα, ἐκλείπει μὲν τοῦ τῆς παραυτικά ζωῆς προσκαιροῦ, ἐν τ' αὐτῷ δὲ ἀνατέλλουσα κατὰλαμπρύνεται τῷ Τῆς ἀθανασίας ἀξιώματι· σήμερον ἡ χρυσότευκτος καὶ θεοκατασκευαστος κιβωτὸς τοῦ ἀγιάσματος ἐν τῶν ἐπιχθονίων σκηνωμάτων ἀπαίρουσα πρὸς τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ μετακομίζεται εἰς καταπαυσιν ἀτελεύτητον· καὶ ὁ Θεοπάτωρ Δαυὶδ οἶά τις κιθαρίζων ἐκεῖνα ἡμῖν μελωδῶν ἀναφθέλλεται * ἀπενεχθήσονται, φησιν, τῷ βασιλεῖ παρθένου, δηλαδὴ ψυχαι, ὀπίσω αὐτῆς ἀπενεχθήσονται σοι.

* Ps. XLIV. 15.

β'. Νῦν οὖν αἰσθητοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ θεοτόκος συμμύσασα, τοὺς νοητοὺς ἡμῖν ὡς λαμπροὺς καὶ μεγάλους ἀνίσχει φωστῆρας, μήπω κατὰδύσαντας, εἰς τὸ Γρηγορίην τὴν καὶ ἐξιλάσκεισθαι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ἀντιλήψως· νῦν ἐν τῇ ἐνάρθρῳ φωνῇ τὰ θεοκίνητα χεῖλη ὑποσιωπήσασα, ἀείλαλον αὐτῆς τὸ πρεσβευτικὸν ὑπὲρ τοῦ παντὸς γένους ἐξανοίγει στόμα· νῦν τὰς σωματικὰς καὶ θεοφόρους παλάμας ὑποστείλασα, ἀειρομένης αὐτὰς ἀφθαρτισθεῖσα πρὸς τὸν δεσπότην ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης παρίστησιν ἄρτι τὸν ἡλιοειδῆ καὶ φυσικὸν χαρακτήρα ἀποκρύψασα, ἀκτινολαμπεῖ τῇ σκιαγραφικῇ αὐτῆς εἰκότι, καὶ προστίθῃσι τοῖς λαοῖς εἰς ἀσπασμὸν εὐεργετικὸν σχετικῆς προσκυνησεως, καὶ μὴ βούλωνται οἱ αἰρέσιζόντες 1) ἄνω δὴ ἀναπλάσσει ἡ πάναντος περιστερὰ, τὰ κατὰ φύσιν οὐ παύεται τοῦ σώματος ἐξελθεοῦσα, τῷ πνεύματι σὺν ἡμῖν ἔστιν· εἰς οὐρανὸς εἰσαχθεῖσα, ἐξοστρακίζει τοὺς δαίμονας μεσιτεύουσα τὰ πρὸς κύριον· πάλαι μὲν διὰ τῆς προμήτορος Εὐσας ὁ θάνατος εἰσ-

renum caelum incorruptibilitatis vestimento circumamictum transfertur ad meliorem aeternamque mansionem. Hodie spiritalis atque a Deo illuminata luna in iustitiae solem incurrens, deficit quidem a praesenti temporali vita, simulque exoriens immortalitatis dignitate illustratur. Hodie inaurata et divinitus fabricata sanctitatis arca de terrenis tabernaculis ad supernam Hierusalem commigrat, in requiem sine carentem; id quod nobis et theopater David, cithara veluti canens ait: adducentur regi virgines; id est animae, post illam tibi afferentur.

2. Nunc ergo materiales oculus Deipara claudens, spiritalia nobis et magna attollit luminaria, nunquam occasura, ante scilicet conspectum Dei pro mundi tutela pervigilantia: nunc cum vox articulata in eius commotis a Deo labiis silet, ad aeternam loquelam supplex suum pro universo hominum genere os adaperit: nunc corporales suas, quae Deum gestavere manus demittens, facta immortalis, ad Dominum pro mundi salute attollit: nunc soli parem subtrahens naturalem formam, splendet tamen in picta icone sua, quam populis ad congruae venerationis salutarem contactum exhibet; etiamsi id minime vellent haeretici: et quum in supera evolaverit columba sanctissima, inferiora haec protegere non desinit: corpore egressa, spiritu nobiscum est: caelo inlata, daemones fugat facta apud Dominum mediatrix. Olim quidem per progenitricem Evam mors ingressa mundum imperio

1) Intelligit iconomachos mariani cultus infensissimos hostes.

ελθῶν ἐκοσμοκράτησι, νῦν δὲ τῇ μακαρίᾳ Θυγατρὶ αὐτῆς ὀμιλήσας ἀποκέ-
 κρουσται, ἐκεῖθεν ἐνικνόμενος ὅθιν τὸ κράτος εἰσεδέξατο ἀγαλλιάσθω τοίνυν
 τὸ Γυναικῆϊον Γένος ἀντ' ὀνειδούς δόξαν κατὰκληρούμενον εὐφραίνεσθω ἡ Εὐα,
 οὐκέτι γὰρ ἐπάρατος εὐλογίας λόγον τὴν Μαρίαν περιφέρουσα σκιρτάτω ἡ σύμ-
 πασα κτίσις, τὰ τῆς ἀθαρσίας γάματα μυστικῶς ἐκ τῆς παρθενικῆς πηγῆς ἀρου-
 μένη, καὶ τοῦ θανάτῃφόρου δίψους ἀποπαύουσα· τοιαῦτα ἡμῖν τὰ ἑορταζόμενα
 σήμερον τηλικαῦτα τὰ ὑμολογούμενα, ἃ ἡμῖν ἡ χριστοανδρῆς ρίζα τοῦ Ἰεσ-
 σαί, ἡ ἱερόβλαστος ῥάβδος τοῦ Ἰακώβ, ὁ νοῆτος παράδεισος τοῦ τῆς ζωῆς ξύ-
 λου, ὁ ἔμφυχος λειμὼν τῶν παρθενικῶν ἀρωμάτων, ἡ κυπρίζουσα θεοσεύργη-
 τος ἄμπελος τοῦ πεπερείου καὶ ζωοσταγοῦς βότρυος, ὁ ὑψηλὸς καὶ ἐπλημένους
 χειρουβινὸς θρόνος τοῦ αὐμβασιλείως, ὁ πλήρης οἶκος τῆς δόξης κυρίου, τὸ
 τοῦ Χριστοῦ ἅγιον καταπέτασμα, ὁ τῆς ἀνατολῆς φαινότατος τόπος, κοιμη-
 θεῖσα ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ χαρίζεται· κοιμηθεῖσα φημί, ἀλλ' οὐκ ἀποθα-
 νοῦσα μεταστᾶσα, ἀλλ' οὐ καταλιποῦσα ὑπερασπίζεσθαι τοῦ Γένους· ποῖόν τοί-
 νυν λόγῳ παραστήσομέν σου μυστήριον, ἀποροῦμεν ἐννοῆσαι, ἀσθενοῦμεν ἐκφρά-
 σαι, ἰλιθιώμεν διαγράψαι, ὅτι ξένον καὶ ὑψηλὸν καὶ ἐπλημένον διανοίαις ἀπά-
 σαις· οὐ γὰρ ὡς ἐπὶ τῶν ἄλλων κοινωνεῖ καὶ συμφέρεται, ἵνα δῶμεν προχείρως
 ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς τὰς ἀποδείξεις, ἀλλ' ἐκ τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς τὰ περὶ σου εὐσε-
 βῶς διαλαμβάνοντες, παραχωροῦμεν σοὶ μόνῃ τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων· διήλλαξας
 τοιγάρτοι τὴν φύσιν κατὰ τὴν ἀρρήτον γέννησιν· ποῦ γὰρ ἔγνω τίς παρθένον
 ἀσπόρως συλλαμβάνουσαν; ὦ τοῦ θαύματος· τὴν ὡς μητέρα λοχεύουσαν, ὄρᾳ
 ὡς ἀφθονοῦ παρθενεύουσαν, ἐπειδὴ θεὸς ἦν τὸ γεννόμενον· τοῦτο οὖν καὶ ἐπι-

premebat; nunc tamen beatam illius filiam adgressa, depulsa est; indidem victa, unde
 olim potentiam sumpserat. Laetetur igitur femineum genus, pro ignominia gloriam
 sortitum. Gaudeat Eva, quae iam deinceps non est maledicta, postquam benedictio-
 nis sobolem Mariam protulit. Exultet creatura universa, quae immortalitatis fluenta
 ex virgineo fonte mystice haurit, quibus a mortifera siti liberatur. Haec nostra est
 hodierna sollemnitatis: haec est hymnologia quam nobis suppeditat Iessae radix quae
 florem Christum extulit, sacra Aaronis virga frondescens, intellectualis paradisi ubi
 vitae lignum, spiritalis pratum virginalium aromatum, florida et a Deo exulta vitis
 maturi vitaeque manantis racemi: celsus elevatusque thronus cherubicus regis uni-
 versalis, domus gloria Domini plena, sanctum Christi velamen, lucidissima orientis
 regio, quae in pace ac iustitia obdormivisti, obdormivisti inquam potius quam obiisti:
 translata es, neque tamen humanum genus protegere desinis. Quibusnam itaque ver-
 bis mysterium tuum explanemus, mente ambigimus, lingua infirma non eloquitur,
 scribere titubamus, quia peregrinum excelsumque est, atque omnes cogitationes trans-
 cendit. Neque enim illud commune aliquid habet aut comparativum, ut facile ex
 rebus nostris demonstrationem illius faciamus; sed ex iis quae supra nos sunt, de-
 cora tua pie comprehendentes; uni tibi quae superiora homini sunt concedimus.
 Immutasti igitur naturam ineffabili partu tuo. Quandam enim audivit quisquam
 virginem sine semine concipientem? O rem miram! quae mater est pariens, eam
 vides virginem incorruptam, quia scilicet quod pariebatur, Deus erat. Hoc unum

τῇ ζωοφόρῳ κοιμήσει, ἐξαλλάττουσα τῶν λοιπῶν, εἰκότως μόνη ἔχεις τοῦ συμφωτοτέρου τὸ ἀφθαρτον.

γ'. Ἀλλ' ἡ Σιών ἡμῖν ἀηΓείσθω τὰ τῆς ἡμέρας παράδοξα 1)· πεπλήρωτο τοῖσιν τὸ τῆς ζωῆς ὀροθέσιον· παρῆν ἡ τῆς ἀναλύσεως ὥρα· προέγνω ὡς οἶα θεοῦ μήτηρ ἡ παναΓία τὸ τῆς μεταστάσεως σάδιον· πόσον γὰρ δοίη τίς τὸ μεῖζον, ὃ φιλοχριστοί, πρὸς πάντα τὸν δουλικῶς ὀρῶντα, τῇ μητρὶ τοῦ θεοῦ καὶ ἀρχιπροφήτιδι; ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἤσθετο καὶ μεμάθηκεν, οἶα ἡμῖν ὁ λόγος ἀνακαλεῖσθαι αὐτὴν ὑποφαίνει; ἦκεν ἡμέρα τῆς ἐξόδου μου· ἦκεν ὁ χρόνος τῆς πρὸς σὲ ἐκδημίας μου· παρέστωσαν μοι οἱ λειτουργήσοντες τὰ ἐντάφια, δέσποτα· ἐπιστάησαν οἱ τῆν κηδείαν συντελέσοντες διάκονοι, καὶ εἰς μὲν χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ πνεῦμα μου· παλάμαις δὲ τῶν μαθητῶν σου τὸ ἄψαυστον καὶ θεόδοχον σῶμά μου, ἐξ οὐπερ σὺ ἡ ἀθανασία ἀνατέταλκας ἐκκομίσασθαι· παρὰ στήτωσάν μοι οἱ ἐν τοῖς πέρασιν διεσπαρμένοι πρὸς εὐφροσύνην μου, οἱ κήρυκες καὶ ὑπρέται τοῦ εὐαγγελίου σου· καὶ εἰ τὸν δίκαιον Ἐνώχ· ἐτι ζῶντα μεταθέσθαι διὰ τὸ χροῖωδες κῦδόκησας· τὸν τε θεοβίτην Ἡλίαν ἐσαρθῆναι πυρίνῳ ἄρματι ἐν τοῦ ἐμφανοῦς πρὸς ἀδήλους χώρας, ἀμφοτέρους τὸν τῆς φρικτῆς σου καὶ παμφαοῦς δευτέρως παρουσίας ἀναμένον· τας χρόνον· καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν προφήτην Ἀμβρακοῦμ ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Βαβυλωνᾶ διὰ χρεῖαν τοῦ Δανιὴλ ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπή μεταστῆσαι καὶ ἀναποδῖσαι ἑτερατούργησας· τί σοι οὐ δυνατόν θελήσαν· τι μόνον; ταῦτα ἐπεὶ λέλεχεν ἡ πανύμνητος, καὶ ἡ ἀποστολικὴ δαδειαὶς ἐπέστη, ἄλλος

itaque etiam in vitali dormitione, a ceteris differens, merito sola habes, utriusque simul (corporis et animae) incorruptelam.

3. Sed iam nobis Sion enarret diei illius mirabilia. Completus erat vitae terminus; aderat resolutionis hora. Praecognoverat, ut par erat, Dei mater sanctissima translationis suae stadium. Quis enim hoc multo magis, o philochristi, prae aliquo quolibet servilil conditionis vate, matri Dei et principi prophetarum non attribuat? Postquam igitur haec sensit et agnovit, qualia ipsam elata voce dixisse ratio nobis suadet? Venit, inquit, exitus mei dies: venit tempus mei ad te transitionis. Adsint mihi qui meas exequias curent, Domine: adsistant, funus meum curaturi ministri; et in manus tuas spiritum meum commendabo. Manibus discipulorum tuorum, intactum Deique receptaculum corpus meum, ex quo tu qui es ipsa immortalitas prodiisti, efferauerat. Adsint mihi ad solatium qui in cunctis terrae finibus dispersi sunt, praeces conae ministri evangelii tui. Quod si iustum Enochum viventem adhuc propter suam bonitatem transferri voluisti; et Eliam thesbitem igneo curru sustolli ex hac cognita ad ignotas regiones, ambos scilicet tremendi tui ac splendidissimi adventus tempus expectantes: si praeterea prophetam Habacucum ex Hierosolymis Babylonem usque, ob Danihelis necessitatem, uno temporis momento transferri, et inde reverti mirabiliter fecisti; quid tibi impossibile sit, modo velis? Vix haec dixerat laudatissima virgo, cum duodecim apostoli supervenerunt, alius aliunde ceu nebulae alis spiritus ad lucis nebulam

1) De Deiparae obitu, eiusque loco, et apostolis ut pie creditum est adistentibus etc. prolixè eruditeque Trombellius in vita eiusdem Deiparae Tom. IV. dissert. XLV. prolatis variis ex antiquitate testibus ac documentis, quae hie repetere non vacat. Nunc autem noster quoque Studia testis non contemendus accedit.

ἀλλαχόθεν ὡς νεφέλαι τῷ πτερῷ τοῦ πνεύματος πρὸς τὴν τοῦ φωτὸς νεφέλην ἔλασθέντες καὶ καταπαύσαντες· τί οὖν φησιν ἡ θεάνυμος καὶ πολυνύμος καὶ μεγαλόνυμος; ἄρασα κύκλω τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνακεικλιμένη καὶ ἰδοῦσα τοὺς ζητούμενους, ἀταλλάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, καὶ ἔσται μοι τοῦτο εἰς ὄνομα εὐφροσύνης καὶ εἰς αἴνεσιν καὶ μεγαλειότητα παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τῆς γῆς, ὅτι συνήγαγέ μοι τοὺς θεμελίους τῆς ἐκκλησίας, ὅτι συνήθροισέ μοι τοὺς ἀρχόντας τῆς οἰκουμένης, τοὺς θαυμαστὰς ὑπέρβειας τῆς ἐμῆς κηδείας· ὦ μεγαλοφυοῦς τερατοῦργήματος· ὦ μητρικῆς ἀφοσιώσεως ἔργον· ὦ σχέσεως υἱικῆς δῶρον· οὐρανὸς μοι τὸ δαμάτιον κατεφάνη, τοὺς φωστῆρας τοῦ κόσμου ἐν ἑαυτῷ περιφέρων· ναὸς κυρίου ἡ ὄρφνη ὤφθη, τοὺς θείους μύστας καὶ ἱεροῦργοὺς παραστήσασά μοι· οὐκέτι τὸ ἰουδαϊκὸν σύστημα μελετήσει τὴν κατ' ἐμοῦ παροινίαν· οὐκέτι κατ' ἐμοῦ ἐφοπλίσει τὴν πάντορμον χεῖρα πρὸς ἐμὴν φονοτονίαν· τὸ ἰερατικὸν βουλευτήριον· πάλαι μὲν οὖν μεμελετηκότες συνανήρουσιν ἀντὶ τοῦ υἱῷ τῆν μητέρα οἱ φιλαίμονες, ἀλλὰ διήμαρτον τοῦ σκοποῦ, εἰρτούσης αὐτοὺς τῆς προνοίας ἀνωθεν πρὸς ἀσύλους μετ' αὐτοὺς βιάζομαι κατ' οἰκείας, πρὸς ἀσύλους καὶ ἀνενοχλήτους διαναπαύσεις, ἔνθα οὐ παρειδύει ὁ ἐχθρὸς τὰ τῆς κακίας ἔνεδρα, ἔνθα ἴδοιμι τὴν περὶ πάντων κυρίου, καὶ ἐπισκέψομαι τὸν ναὸν ὁ παμφαῆς ναὸς αὐτοῦ.

δ'. Ἀλλ' οἷα πρὸς αὐτὴν, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε παρὰ τῶν κροφητικῶν πνευμάτων ἐκλεξάμενοι οἱ μακάριοι ἀποστολοι:

α'. Χαίροις 1), φησὶ, κλίμαξ ἐστηριγμένη ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν, δι' ἧς ἡ

(nempe quae lucem fulgore suo obscurabat) delati donec illic pedem figerent. Quid ergo dixit virgo theonyma, polyonyma, megalonyma? Oculis circumferens de suo recubitu, vidensque expetitos discipulos, lactetur, inquit, anima mea in Domino, sitque hic mihi gaudii titulus, et laudationis atque amplitudinis apud omnes terrae populos, quia congregavit mihi Dominus ecclesiae fundamenta, mundi principes adunavit, mirabiles funeris mei ministros. O grande portentum! o maternae sanctificationis opus! o filialis dilectionis donum! Caelum mihi patet hospitium, quod mundi luminaria continet: templum Domini, caeleste lacunar, aperitur, divos mystas sacerdotisque mihi ostendens. Haud iam ulterius iudaica factio meditabitur adversus me vesaniam, neque adversus me violentam manum armabit caedi meae anhelans sacerdotalis senatus. Iamdiu quidem hi cruenti moliti sunt matrem cum filio perimere, sed scopo aberrarunt, superna eos cohibente providentia. Ad tuta transmigro habitacula, ad tutam et sine molestia quietem, ubi inimicus malitiae suae insidias non collocat, ubi Domini deliciis fruor, templumque spectabo ego quae illius templum splendidum fui.

4. Age vero quid Virgini responderunt sive propriis sive prophetarum verbis beati apostoli?

1) Imitatur Theodorus S. Cyrillum alex. [in oratione de B. Mariae opp. T. V. part. 2. p. 379. Dicerem imitari quoque Damascenum; nisi nuper p. 54. in annotatione monuisssem lectores, orationem illam de nativ. B. Mariae, editam inter damascenicis, Theodorum potius habere parentem, teste etiam codicē vaticano 455.

καθ' ἡμᾶς κάθοδος, καὶ ἡ εἰς οὐρανοὺς ἀνοδος γέγονε τοῦ κυρίου, κατὰ τὸν μέγαν πατριάρχην Ἰακώβ.

β'. Χαίροις βᾶτε παραδοξοειδέστατε ἐξ ἧς ἐπεφάνη ἄγγελος κυρίου ἐν φλογὶ πυρὸς, ἥπερ κἀκαλοῖον τὸ πῦρ οὐ κἀλείκειν, κατὰ Μωϋσέα τὸν θεοπιτωτάτον.

γ'. Χαίροις ὁ θεόδεικτος πόκος ἐξ ἧς ἀπερῆν ὁ οὐράνιος δρόσος πλήρης λεκάτη ὕδατος, κατὰ Γεδεὼν τὸν θουμισιώτατον.

δ. Χαίροις πόλις τοῦ βασιλείως τοῦ μεγάλου, ἣν οἱ βασιλεῖς θαυμάζοντες μεγαλύνουσι, κατὰ Δαβίδ τὸν ἀσματόγραφον.

ε. Χαίροις ἡ νοπῆ Βεθλεὲμ, ὁ οἶκος τοῦ Ἐφραθᾶ, ἐξ οὗ ἐξεκλήλυθεν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οὗ αἱ ἔξοδοι ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος, κατὰ Μιχαίαν τὸν θειότατον.

ς. Χαίροις τὸ κἀτάσιον παρθενικὸν ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἅλιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐπεφάνη, κατὰ Ἀμβροσίον τὸν θεοβόητον.

ζ'. Χαίροις λυχνία χρυσοειδέστατε καὶ φωτοφόρε, ἐξ ἧς περιέλαμψε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις τὸ ἀπρόσιτον φῶς τῆς θεότητος, κατὰ Ζαχαρίαν τὸν θεσπέσιον.

η'. Χαίροις τὸ παγαόσιμον ἰλαστήριον τῶν βροτῶν, δι' οὗ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ ἔως δυσμῶν τὸ ὄνομα κυρίου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι καὶ ἐν παντί τῶν θημίμα τῷ ὀνόματι αὐτοῦ προσάγεται, κατὰ Μαλαχίαν τὸν ἀγιώτατον.

θ. Χαίροις κούφη νεφέλη ἐν ἣ κυρίως κενάθηκε, κατὰ Ἰσαΐαν τὸν ἱεροφωτότατον.

ι. Χαίροις ἱερὰ βίβλος τῶν προσταγμάτων κυρίου, καὶ ὁ νεοχάρακτος νό-

1. Ave, aiebant, scala a terra in caelum protensa, per quam Domini ad nos descensus, et in caelum reditus fuit, ut Iacob patriarcha vidit.
2. Ave rubre mirabilissime, ex quo angelus Domini apparuit in ignis flamma, quem ardens ignis non amburebat, sicuti summo Dei spectatori Moysi ostensum est.
3. Ave Deo gravidum vellus, ex quo caelestis ros defluxit, immo plenus aqua cattillus, quod admirabili contigit Gedeoni.
4. Ave civitas regis magni, quam admirabundi reges magnificent, ut hymnographus David delineat.
5. Ave intellectualis Bethleem, domus Ephratha, ex qua egressus est rex gloriae, ut fieret princeps in Israele, cuius exitus ab initio dierum saeculi, ut ait divus Michaelas.
6. Salve umbrose mons virginee, ex quo sanctus Israhelis apparuit, ut Habacucus divinitus instinctus clamat.
7. Ave lucerna auro splendens lucifera, ex qua sedentibus in tenebris et in umbra mortis effulsit inaccessa deitatis lux, secundum divinitus afflatum Zachariam.
8. Ave universale mortalium propitiatorium, per quod ab ortu solis usque ad occasum nomen Domini glorificatur in gentibus, et in omni loco thurificatio nomini eius offertur, sicut ait sanctissimus Malachias.
9. Ave levis nebula, in qua Dominus resedit, ut est apud sacra magnaue voce praeditum Isaiam.

μος τῆς χάριτος, δι' ἣν τὰ ἀρεστά Θεῶ, ἡμῖν γνωστά ἐσσι, κατὰ Ἱερειάν τὸν πολυβρονότατον.

ια. Χαίροις πύλη κεκλεισμένη, δι' ἧς κύριος ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ εἰσελήλυθεν καὶ ἐξελήλυθεν, κατὰ Ἱεζεκιὴλ τὸν Θεοπτικώτατον.

ιβ. Χαίροις τὸ ἀλάξευτον χειροῦψηλότατον ὄρος, ἐξ οὗ ὁ ἀκρογωνιαίος ἀποτέμνεται λίθος, κατὰ Δανιὴλ τὸν Θεολογικώτατον.

εἰ. Καὶ ποῖος νοῦς χωρήσειεν, ἢ τίς λόγος ἐφίκοίτο, ὅσα ἐκέῖσε ἦσαν, ἔφασαν, ἐμακάρισαν οἱ Θεολόγοι; Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ εἰκότα ἱερούργησαν ἱερῶς, καὶ ἀγίως τὰ ἅγια ἐπετέλεσαν, ἰδοὺ παρεγένετο καὶ ὁ κύριος μετὰ δόξης ἰσχύος αὐτοῦ καὶ πάσης στρατιᾶς οὐρανοῦ· καὶ ἀοράτως μὲν ἐλειτούργουν οἱ ἀσώματοι, σωματικῶς δὲ οἱ ἀπόστολοι ὑμνωδοὶ τῆς Θείας μεγαλειότητος ἐδείκνυντο· συμμιγῆς ἦν, ἀδελφοί, ἡ πανήγυρις καὶ ὁ θίασος οὐράνιος· τε καὶ ἐπίγειος· καὶ μὴ ξενίζέτω ὁ λόγος τὰ Θεοπρεπῆ ὑπογράφων, ἀγγέλων, ἀρχαγγέλων, κυριοτήτων, θρόνων, ἀρχῶν, ἐξουσιῶν, δυνάμεων, τῶν χειροβικῶν, καὶ σεραφικῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, δικαίων, τῶν μὲν προτρεχόντων, τῶν δὲ προσυπαίνωντων, τῶν μὲν ἡγουμένων, τῶν δὲ προηγούμενων, τῶν δὲ ἐπομένων, τῶν δὲ παρεπομένων, πάντων φωνῇ μιᾷ ἐν εὐφροσύνῃ βοώντων ἄσατε τῷ κυρίῳ αἰνέσατε τὸν κύριον· εὐλογημένος κύριος ἐπὶ δίκαιον ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ· καὶ ἀνυψωθήτω ὁ οὐρανὸς εἰς τὸ μέλειρον· τίς οὖν ἠκούσεν ἐξ αἰῶνος τοιοῦτον ἐξόδιον, ὁ φιλόχριστος; τίς ἔγνω τηλικαύτης κηδείας προπομπήν; τίς ἤσθετο τοιαύτης μεταβάσεως πώποτε, οἷας ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου ἤξιωται; καὶ οὐκ ἀπεικός· ἐπειδήπερ οὐδέ τις ὑπερβέρος αὐτῆς δέδεικται, μειζο-

10. Ave sacer mandatorum Domini liber, noviter scripta gratiae lex, per quam Deo placita nobis innotescunt, prout luctuosissimus ait Hieremias.

11. Ave ianua clausa, per quam Deus Israhelis ingressus est et egressus, sicut summus Dei speculator Ezechiel scribit.

12. Ave nulla manu laborate mons celsissime, ex quo angularis abscisus fuit lapis, sicut ait summus theologus Daniel.

5. Sed enim quanam mens complectatur, vel oratio exaequet, quot quantaque ibi cecinerunt, dixerunt, laudativo praeconio extulerunt theologi viri? At postquam iustus sacris functi fuerunt, sancteque sancta peregerunt, ecce adfuit ipse Dominus cum gloria fortitudinis suae omnique caelorum exercitu. Et invisibiliter quidem incorporei (angeli), corporaliter autem apostoli divinatorum magnalium hymnistae erant. Mixta erat, o fratres, panegyris atque chorus caelestium ac terrenorum (nec quisquam miretur nostram Deo dignas res narrantem orationem), angelorum, archangelorum, dominationum, thronorum, principatum, potestatum, virtutum, cherubinorum, seraphinorum, apostolorum, martyrum, iustorum: quorum alii deducebant, alii praecedebant, alii subsequabantur, alii stipabant, cunctique una voce cum iubilis clamabant, cantate Domino, laudate Dominum, benedictus Dominus super iusto monte sancto eius, et exaltet caelum in sublime. Quis ergo audivit par canticum a saeculo, o philochristi? quis huiusmodi exequiarum pompam? Quis unquam talem transitum novit, quali mater Domini mei digna fuit? Neque id immerito, quandoquidem nemo illa

τέρας ούσης ἀπάντων· φρίττει μου οὖν τὸ πνεῦμα τὸ μεγαλεῖον τῆς μεταστάσεώς σου, ὃ πάρθενε, διενθυμούμενος· ἐκπλήττεταί μου ὁ νοῦς τὸ τῆς κοιμήσεώς σου θαυμάσιον ἀναλογιζόμενος· συνδέδεται μου ἡ γλῶττα τὸ τῆς παλιγγωΐας ἱ σου μυστήριον ἐκδηλουμένη· τίς γάρ ἐστιν ἐκεῖνος, ὃς ἐπαξίως ἀκουστάς ποιήσει πάσας τὰς αἰνήσεις σου; διηγήσοίτο πάντα τὰ θαυμάσιά σου; ποίος νοῦς ὑψηλοῶν ῥητορεύσει· ποία γλῶσσα μεγαληγορούσα φθέγγεται· καὶ τὰ σὰ ἐξείποι, τὰ σὰ παραστήσει, τοῖς σοῖς προσβάλλει ῥήμασιν, ἢ τῶν σῶν ἐφικνεῖται θαυμασίων τελετῶν, πανηγύρεων, ἑορτῶν, διηγήσεων, ἐγκωμίων; μεθ' ὧν καὶ τοῦ παρόντος μυστηρίου ἀσθενεῖ, ἀτονεῖ, ἀποτύχάνει, ἀπελέγχεται· καὶ γὰρ ὑπερέχεις, ὑπερβάλλεις, ὑπερτερεῖς ἀσυγκρίτως, ἐν ὕψει καὶ μεγέθει τοῦ ἀνωτάτου πόλου, ἐν ἀγνείας λαμπρότητι τοῦ ἡλιακοῦ φάους, ἐν παρρησίας οικειώσει τῆς ἀγγελικῆς ἀξίας, πάσης τῆς αὐλοῦ καὶ λογικῆς οὐσίας νοητῶν τε καὶ νοερῶν δυνάμεων.

σ'. Ἀλλ' ὦ τῆς ἐπιφανοῦς σου καὶ λαμπρᾶς, δι' ἡδονῆς γάρ ἔχω λέγειν, πανηγύρεως ὡ τῆς σημειοφόρου καὶ θαυματοποιοῦ μεταστάσεώς σου· ὡ τῆς ζωοπαρόχου καὶ ἀειφάρμακοδωρήτου ἐνταφιάσεώς σου τῆς φωτοκυτόρος· ἀλλὰ τὰς νεφέλας διασχούσα, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνιούσα, καὶ εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων εἰσιούσα ἐν ζωῇ ἀγαλλιᾶσεώς τε καὶ ἐξομολογήσεως κατευλογηταί ἀξίωσον, θεοτόκε, τὰ τῆς οἰκουμένης πέρατα πρεσβείαις σου τοὺς ἀέρας εὐκρατοῦσα, τοὺς ὄμβρους εὐκαίρως δωρουμένη, τοὺς ἀνέμους εὐθετοῦσα, τὴν γῆν εὐ-

excelsior, quae omnium maxima fuit. Horret spiritus meus, dum transitus tui magnalia, o Virgo, recogitat. Perhorrescit mens mea, dum tuae dormitionis admirabilitatem reputat. Haeret lingua mea, dum tui revisiscentis mysterium enarrat. Nam quis dignè auditas faciet omnes laudes tuas, et narrabit cuncta mirabilia tua? Quaeenam mens satis sublimi facundia eloquetur? quaeenam lingua magnisona praedicabit? tua inquam decora effabatur, res tuas describet, merita tua verbis exprimet, vel tua mirabilia exaequabit mysteria, celebritates, festos dies, laudationes, encomia? Quamobrem ad hoc quoque mysterium celebrandum infirma est, viribus impar, et adtingendo scopo inepta convincitur. Tu enim superemines, cecedis, incomparabiliter superas, altitudine, magnitudine, sublimissimam quamlibet caeli partem: sanctitatis quidem splendore lucem solis, meritum iure angelorum dignitatem, et cuiuslibet incorporeae rationalis substantiae intellectualium et intelligibilium virtutum.

9. Sed o illustrem splendidamque, sic enim laetanter aio, sollemnitatem tuam! O prodigiosum plenumque stupore transitum tuum! O vitae incorruptelaeque datricem sepulturam tuam, o Lucis Parens! Sed nubes permeans, et in caelum conscendens, et in sancta sanctorum ingressa in voce exultationis et confessionis, benedicere digneris, o Deipara, orbi terrarum; intercessionibus tuis aërem salubriter tempe-

1) De Deiparae corpore resuscitato et in caelos assumpto, copiose item Trombellius in citato operis tomo dissert. XLVI. Videndus insuper Benedictus XIV. de festis lib. II. cap. 8. Rem attingit etiam Atto vercellensis in sermone XVII. inter illos a nobis editos. Inter vetera scripta eminet pseudo-Hieronymus tract. de assumptione B. Mariae ad Eustochium. Studita autem noster ecclesiasticam traditionem tenere se nunc indicat vocabulo παλιγγωΐας. Et quidem pluribus verbis Damascenus orat. II. de dormitione Deiparae n. 14. Nunc adde Epiphanium monachum nuper a cl. Dresselio editum.

καρπούσα, τὴν ἐκκλησίαν εἰρηνεύουσα, τὴν ὀρθοδοξίαν κρατύνουσα, τὴν βασιλείαν φυλάττουσα, τὰ βάρβαρα ἔθνη ἀποσοβοῦσα, ἅπαν τὸ χριστιανῶν φύλον περιέπουσα· εἶτα καὶ τῆς ἐμῆς Τολμηρίας συγγινώσκουσα· σοῦ γὰρ ἐστὶ τὸ λόγιον, καὶ σὺ ὡς μήτηρ Θεοῦ τὸ ἐσόμενον προφητικῶς ἐμελέθης· ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί· ἐπεὶ οὐκ οἶόν τε διαπίπτειν σου τὸν θεόφραστον λόγον, δέξαιο καὶ μοῦ τοῦ ἀναξίου σου οἰκέτου τὴν κατὰ δύναμιν πρόσρησιν, παῖ ἀπόδος τὴν ἀγαλλίασιν τοῦ σωτηρίου σου· σθένει τὲ τῶν πρεσβειῶν σου στήριζόν με, σὺν τῷ διαφέροσί μοι πατρί, καὶ τῇ ἀναβιμμένη ποίμνῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ τιμὴ καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ πνεύματι πατρὶ καὶ τῷ ζῶσαντι πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

Λ Ο Γ Ο Σ Ζ'

ΕΥΧΟΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΙΩΑΝΝΗΝ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Cod. Vat. 2019.
f. 156.

Γ. Οὐρανοῦ προκειμένου ἡμῖν εἰς ὑπόθεσιν ἐγνωμίου, τίς ἄρα ἐξευρεθῆναι λόγος τῷ ὕψει τῶν ἐγκωμίων συνεπαρθῆναι δυνάμενος; ποία δὲ διάνοια ὑφάψοι τὸ τοῦ μεγέθους τῆς ὑπερφουοῦς αἰνέσεως; τάχα ἂν ἀποκαίμοιμεν καὶ μόνον τῆς ὑποθέσεως κατάρξασθαι, ὡς τῶν ἀνεπίκτων ἐφαπτόμενοι, καὶ εἰς ἀπειροπληθὲς ὕψος πηδᾶν δοκιμαζόντες· καὶ μὴν οὐ τόνδε φημι τὸν πόλον, ὃν ἀσπῶσι

rans, imbres idoneo tempore donans, ventos apte regens, terram frugiferam faciens, ecclesiam tranquillam, orthodoxiam firmam, imperium tutum; barbaras autem gentes longe submovens, universum Christi populum protegens; postremo meae quoque audaciae parcens. Tuum enim hoc fuit effatum: tu, mater Dei, prophetice quod futurum erat cecinisti: ecce enim, inquires, ex hoc tempore beatam me dicent omnes generationes. Quia igitur divinitus inspirata verba tua excidere nequeunt, recipe mei quoque indigni famuli tui, quam pro viribus dixi orationem, et redde lactitiam salutaris tui. Precum tuarum robore confirma me, cum praesule meo parente, et cum grege commisso: in Christo Iesu domino nostro, cui gloria et honor atque dominatio cum patre omnipotente, et vivifico spiritu nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

O R A T I O VII.

LAUDATIO IN S. IOHANNEM APOSTOLUM ET EVANGELISTAM 1).

1. Cum caelum nobis ad laudationis argumentum propositum sit, quis sermo inveniatur, qui encomiorum altitudinem aequare possit? Quod vero ingenium ad magnitudinem se extollat nobilissimae laudis? Fors ipsa dumtaxat argumenti adgressione fatiscemus, tamquam ea tentantes quae nemo adsequi possit, ac qui in immensam

1) Graecus huius orationis textus nunc primum prodit; interpretatio autem latina Combefisii est, a nobis tamen non parum, et quidem necessario, variata.

χορείαι ἐκπρεπῶς κάταποιήλουσιν, οὐδ' ὄνπερ ἥλιος ἀρμαῖηλατῶν τὸν ἐφήμερον διανύει διαυλον, οὐδ' οὐ μὴν ὄνπερ σελήνη μνηοειδῆς διαδέουσα ἡμεροφανῆ τὴν νύκτα ἀπερλάζεται οὐ τοῦ θαύματος καὶ ἡ ὄψις δαδάσκαλος, τοῖς τῆς κτίσεως ἐμβαδύνουσα κάλλεσι, καὶ πρὸς τὸν τῆς δημιουργίας αἴτιον τὸν νοῦν ἀναπέμπουσα ἀλλ' οὐρανὸν ἐκείνον λέγοιμι, οὗ ἀστέρες ἀειφανεῖς τῶν ἀρετῶν σύνοδος πολλῶν, πῶ φαίει τῆς εὐφραξίας ἀποστιλβοῦσῆς, καὶ οὐπερ ἥλιος, τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διάπτων πέρατα, μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότερον φρυκτορεῖ κόσμον ὄρατόν τε καὶ ἀόρατον· σεληνιαίου γὰρ φωτὸς οὐπω δέδεκται, ὅτι μηδὲ νύξ τὴν περὶ αὐτὸ ἡμέραν οἶδεν διαδιχέσθαι, ἀνεπιδύτως τοῦ φάους μαρμαρύσσοντος.

β. Καὶ τί οὗτος ὁ μεγαληγορούμενος, μαθεῖν βούλεσθε; Ἰωάννης, ὃ ἄνδρες, ὁ ὑπερλίαν ἀπόστολος, τῶν εὐαγγελιστῶν ὁ προφερέστας, ὁ τοῦ θεοῦ ἀετὸς, ὁ μέγας, ὁ χρυσοπτέρυξ, ὁ τοῦ οὐρανοῦ βυθοῦ ἐρευνητὴς ἀφθαστος, ὁ ἐπέκεινα τῶν χερουβιμ ἀνανήξας τῇ θεωρίᾳ ἄνθρωπος, ὁ τῆς τοῦ λόγου ἀνάγκης ὑπάρξεως καὶ ἀλλήλοις ἄγγελος· ὁ μεγαλοφωνότατος τῆς ἀληθείας κήρυξ ὁ νοῦς ὁ ὑψύβλεπτος, ἡ γλωῶσσα ἡ πύρινος, τὸ στόμα τὸ θεόφραστον, τῆς τοῦ λόγου ἀπειροῦ πάλαιος, τῶν δεγμάτων ὁ βυθὸς ὁ ἀφθαστος, τῆς ἰσχυροῦς τὸ δοχεῖον τὸ μέγιστον, ἡ κοσμοφανὴς ἀστραπὴ τοῦ πνεύματος, ἡ οἰκουμένη βροντὴ τῆς χάριτος, τῶν ἐκκλησιῶν ὁ στύλος ὁ ἀκρότατος, ὁ τοῦ θεοῦ στερεοπαγῆς θεμέλιος, ἡ ἀγρευτικὴ σαγήνη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὁ ἀλιευτικὸς τῶν ψυχῶν οὐρανομήκης κάλαμος, ὁ κατὰ πασῶν αἰρέσεων πρίων

celsitudinem videamus prosilire. Non hunc autem polum dico, quem stellarum chori vario decore perornant, nec quem sol aurigans reciproco cursu quotidie peragrat; at neque quem luna cornuta percurrens, diei fulgore noctem collucentem praestat; cuius miraculi visus magister existit, dum in rerum creatarum pulchritudinem penetrat, animumque ad creationis auctorem transmittit: quin potius illud dixerim caelum, cuius stellae, perpetuo lucentes sunt multarum virtutum turmae, bonaeque actionis splendore fulgentes: et cuius sol, evangelica nempe praedicatio, ad orbis terrarum fines pervadens, mille partibus lucidius sole mundum collustrat, tum hunc oculis subiectum, tum illum sola cognitum mente. Non enim lunari lumine opus ei est: quippe cum ne nox quidem excipiat diem, quia splendoribus illustratur qui nunquam occidit.

2. At scire vultis quisnam hic sit magnifice adeo praedicatus? Nimirum Iohannes est, auditores: Iohannes, inquam, perquam excellenter apostolus; evangelistarum praestantissimus; Dei aquila, magna illa pennis aureis praedita; caelestis profundi investigator, quem nullus adsequi potest: homo qui cherubinos contemplatione superavit, qui aeterni Verbi existentiam angelis ipsis nunciavit: vocalissimus veritatis praeco; mens sublimia spectans; lingua ignea; os divino sermone instructum; immensum sapientiae pelagus; dogmatum imperscrutabilis gurgis; scientiae conceptaculum maximum; fulgur Spiritus mundo relucens; gratiae tonitru mundum perstrepens; sublimis ecclesiarum columna, Dei firmissimum fundamentum; humanae naturae praedatrix sagena; piscatoria animarum arundo ad usque caelum attingens; serra

ἀεικίνητος, ἡ τὰ τῆς ἀσεβείας ζηζάνια διατέμνουσα ὄξειά μάχαιρα, ἡ τὰ τῆς ἀθείας στρατεύματα διατειχίζουσα κλεῖς οὐράνιος, ἡ σφενδονῶσα τοὺς νοητοὺς θήρας θεοσθενῆς διάνοια, ὁ πελαγίζων ποταμὸς τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τὰ νάματα, ὁ τῆς παρθενίας ναὸς καθαρῶτατος, ὁ τῷ ὄντος ἐραστῶ λίαν ἀγαπητὸς καὶ ἐπιστήθιος, ὁ μέγας τοῦ εὐαγγελίου ὠραιόδρομος ἥλιος, ἡ εὐχοῦς λύρα καὶ σάλπιγξ τοῦ πνεύματος· καὶ τί δεῖ λέγειν; οὐ δ' εἰ μυριοστὸν φαῖν κατάλογον δυνηθεῖν ἂν ἐξιχνεῦσαι τῶν ἐγκωμίων τὴν ἄβυσσον· φέρε δὴ, φέρε, οὐ τὸ ὅλον εἰπεῖν, τοῦτο γὰρ ἤδη ἄπορον, οὐ τῇ ἐμῇ ἀγλωττία, ἀλλὰ γὰρ καὶ οἷς ὑψηγορεῖν δύναμις, ἡττωμένοις τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ὅτι μηδὲ ὕψος οὐρανοῦ μετρητόν· καὶ δοίη τίς συναίρειν τὸν ἔπαινον, βραχεία δέ τινα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν λειμώνων μελισσειδῶς ἀνθη λογήσαντες, καὶ ταῦτα οἷά τινα σίμβλα λογικῶς κηροπλαστήσαντες, καὶ ὡς ἀπαρήσαντες τῇ ἀποστολικῇ πανηγύρει ὡσπέρ τινα βασιλίδι, ἐπίκουρον τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λαμβάνοντες, προσενηγεῖν ἥδιστα θαρσήσομεν.

γ'. Πατρίδα μὲν εἴ τις ἐπιζητήσει ἐγκωμίων νόμοις ἐπερειδόμενος, ἀφ' ἧς ὁ ἀπόστολος εἰς φῶς ἐλήλυθεν, οὐ περιφανῆ ταύτην εὐρήσει, ἀλλὰ γὰρ καὶ λίαν ἄσημον, τὴν Γαλιλαίαν· κοινοτέρως γάρ· ὅμως κἀνταῦθα περιβλεπτός ὁ ἀπόστολος· πῶς καὶ τίνι τρόπῳ; ὅτι ἐξ ἧς οὐδένα προφήτην ἐσηγέρθαι, οὐ δ' οὐ μὴν τι ἀγαθὸν εἶναι Ἰουδαίοις τε καὶ τῷ ἀληθῶς Ἰσραηλίτῃ ὄντι, ἐνταῦθα Χριστὸς, ἡ πηγὴ πάσης ἀγαθότητος, ἐν γαστρὶ παρθένου τῆς ἀρχιπροφήτιδος

adversus omnes haereses, perpetuo motu agitata; acutus gladius, impietatis zizania dissecans; caelestis clavis impietatis turmas ocludens; divino robore animus spiritales bestias velut fundā impetens; fluvius Dei sapientiae latice exundans; virginitatis mundissimum templum; ei, qui revera amabilis est, valde carus, ac supra eiusdem pectus recumbens; magnus evangelii sol speciose discurrens; sonora Spiritus lyra ac tuba. At quid opus est dicere? Ne si mille quidem titulis auctum catalogum contexam, eius possim pervestigare laudum abyssum. Age vero, age, non ut universa dicamus (hoc enim inconcessum, nedum mihi qui sermonis ac facundiae penuria laboro, sed et iis qui altiloquii facultate pollent, quos tantum illud miraculum ingenti sua magnitudine vincit; quando neque altitudo caeli eiusmodi est, ut eam metiaris). Quod si nobis concedatur, partem aliquam laudum conferre, pauca quaedam ex evangeliorum pratis in modum apum decerpentes, ac velut in quibusdam alveolis ceras ingeniose fingentes, atque huic sollempnitati apostolicae, tamquam reginae cuidam, circumponentes, ipsium sermonis auspiciam adhibentes, de quo nobis est instituendus sermo; lubentissime offerre praesumemus.

3. Patriam quidem, ex qua apostolus in lucem prodiit, si quis encomiorum legibus nitens, inquirendam dixerit, haud illam admodum illustrem invenerit: quin etiam obscuram valde et ignobilem, nempe Galilaeam: communior enim haec est opinio. At hinc tamen spectabilis existit apostolus. Quomodo, aut quā ratione? Quia unde nullus surrexisse propheta, ac nec boni quidem aliquid esse, Iudaeis pariter ac vero Israhelitae, videbatur, illic Christus totius bonitatis fons in Virginis principis prophetissae utero conceptus, illicque eum humanam induisset formam parentibus

συλλαμβάνεται· ὧδε μορφωθείς τῷ καθ' ἡμᾶς εἶδει ἐντέθραπται, τοῖς Γονεῦσιν ὑπότασσομένης τῆς πόλεως ἀφ' ἧς τὴν κλησιν εἰληφεν· ναζωραῖος γὰρ ὑπὸ τὴν Γαλιλαίαν, ὡς τῆς κόμης Βηθσαιῶν ὑποτελούσης μάλιστα· ὡς ἀξιάγαστον τὸ ἔδαφος, ὡς μακαριστὴ ἡ πατρίς, τῆς ἀδαμιαίας πατρίδος αἰδισιμώτερον διαλάμπουσα, ὡς τὸν ἐξ οὐρανοῦ δεύτερον Ἀδὰμ σὺν τῷ Ἰωάννῃ προκοφορήσασα· γένος οὐδ' αὐτὸ εὐκαταφρόνητον· πῶς; ὅτι ἀπὸ Ζεβεδαίου καὶ Σαλώμης ὁμαίμονος Χριστοῦ καθὰ σάρκα ὁ εὐφημούμενος· ὃ πῶς εὐλαῶς ἀμφότερα εἰς ταυτὸν συνέδραμεν, τὸν υἱὸν τοῦ νυμφῶνος ἀδελφιδοῦν Χριστοῦ ἐξευρεθῆναι ἀρμοδιώτατον· καὶ Ἦε τῶν ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν Ἰωάννης εὐγενέστερος, γένος θεοῦ χρηματίζεται ἀμφότερων· ὁρᾶτε ἡλίκα ἀνεφάνη τὰ δόξαῖνα εἶναι φαυλότερα τῇ Σιλοπῶνῃ ἐργασία πλειόμενα· τίς ἡ ἀνατροφή, ἐπιτήδευμα, ἥτις καὶ εἶον ἐπιδεικτέον, εἰ ἄρα κἀντεῦθεν κατ' εἰρμὸν βαίνει ὁ λόγος.

δ'. Οὐδὲν ἀπορώτερον ἂν ἴσμεν ἐν βίῳ μεσόδων ἀλιευτικῆς τέχνης, οὔτε μὴν τῆς περὶ αὐτὴν ἀνατροφῆς ἀγροικότερον· διότι τῶν μὲν ἄλλων τεχνῶν αἱ προχειρίσεις πρὸς τῷ ἐμπολιτεύεσθαι καὶ πλείονα πορισμὸν τῷ Τεχνίτῃ εἰσφέρουσιν, ἂν Ἦε λογιῶς ἂν Ἦε πρακτικῶς εἴποιέν τις· τῆς δὲ, πρὸς τῷ ἰδιάζων, καὶ ἡ τῶν ἐδωδῶν σπάνη ἐφάμιλλος, ὡς πληροῦσθαι τὸ τοῦ γράμματος πᾶς, μόχθος ἀνθρώπου εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ*· καὶ γάρ εἰσι ρακοδόδοῦτες καὶ ἐρικνωμένοι, ἀύχμηροὶ τὴν κόμην καὶ ὀψίαυστοι, γυμνοποδοῦντες ὁμοῦ καὶ ἀναδέοντες, ἀκταῖς τε καὶ ἐρημικώτεροις τόποις ἐνδιατριβήσας· πῆ μὲν πέτραις ὑπερκαθεζόμενοι, πῆ δὲ βουθούς διορῶντες, κἀντεῦθεν τὴν ἄγρην ἀνέχοντες· τίνος οὖν εἶνεκεν περιεργότερον ὑπεῖπον ταῦτα; ὅτι εἰ καὶ ταύτην τὴν τέχνην μέτ-

* Eccle. VI. 7

subiectus, educatus est; cum civitas ex qua ille cognomen accepit (nazarenus enim appellatus est) Galilaeae provinciae esset: cui quidem Bethsaidae pagus subiectus erat. Quam dignum admiratione solum! Quam beata patria! Adami patria venerabilius effulgens, ut quae secundum e caelo Adamum cum Iohanne protulerit. Genus ne ipsum quidem contemptibile. Quomodo? Nimirum, quod is, quem laudamus, natus sit patre Zebedaeo, ac matre Salome, Christi, si carnem spectes, consanguinea. O quam sancte ac praeclare ambo concurrerunt, ut thalami filius, Christi consobrinus inveniretur! adeo ut Iohannes universis ab ortu Solis nobilior existat, qui utrimque Dei genus sit. Videtis quanta haec appareant, quae videbantur contemptibilia, studioso opere nunc contexta? Quid ultra? Vitae studium, quodnam illud ac quale fuerit ostendendum est; siquidem hinc quoque orationis series procedit.

4. Inter studiorum ac professionum nota nobis in saeculo genera, nihil piscatoria arte egenum magis; nec quicquam vita piscationi addicta rusticus invenias: nimirum aliarum artium studia, praeter vitae ac conversationis rationem, maius quoque lucrum artificii conferunt, sive quis rationem aestimet, sive actionem: piscatoria autem ars, parem cum solitudine parsimoniam habet, ut impleatur quod scriptum est: *Omnis labor hominis in ore eius*. Sunt namque pannis obsiti, ac vestibis detritis, squalenti coma, ac adusta facie, nudis pedibus discurrentes, littoribus, ac magis solitariis locis immorantes, modo quidem super petras sedentes, modo imos gurgites, unde praedam expectant, dispicientes. Quorsum haec tam diligenter exposui?

εἰσιν ὁ Ἰωάννης, οὐ νεμεσητόν. Μετάβηθι ἐπὶ τὸν τῆς μεταφορᾶς τρόπον θεωρητόν, καὶ εὐρήσεις συμβαίνουσαν τῷ Γένει τὴν ἐπιστήμην· Δαβὶδ ποιμὴν πρότερον προβάτων· εἶτα ὑπὸ Θεοῦ ποιμαίνων Ἰακώβ τὸν δοῦλον αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ *· στέφαι μοι καὶ Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἀλόγου εἰς λογικὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου λόγου μεταπηνημένον Θεοπροπέως ἀλείαν· οὐ γὰρ ποιμαίνειν τῆνδε ἢ τήνδε καὶ τισιν ὀρίοις διειλημμένας φυλάς, ἀλλὰ γὰρ τὴν οἰκουμένην ἀλείειν ἅπασαν· δεῦτε, γάρ φησιν, ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλείεις ἀνθρώπων *· εἰ δὲ ὅτι κατὰ κοινοῦ ἢ κληῖσις, ἀλλ' ἡμῖν γε ἀκτέον ταύτην ἐπὶ τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος· ὡσπερ καὶ ἐπὶ τισιν ἄλλαις γενικωτέραις φωναῖς, οὐ πλεονεχτοῦσι παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους τῷ θεολόγῳ τὰς δὲ διὰ τῆς μερικωτέρας ἀναλήψεως, ἀπαγεῖ ὅτι μηδὲ μειονεξία τοῖς ἀπὸ κοινοῦ φωτὸς ἀναφθεῖσι λαμπήρσιν· ἢ ὑφ' ἑνὸς ὀλίγῃ τῆς λαμπρότητος μέθεξις.

ε'. Ἐπεὶ δὲ κατέστη ὑπὸ Θεοῦ ἀλείεις ὁ μέγας ἀπόστολος, δεῦρο ἴδωμεν αὐτὸν ἀλληγορικῶς ὡς ἐν πλοίῳ ἐν τῷδε τῷ σαρκίῳ καταρτίζοντα οὐ διεργώστα δίκτυα, ἀλλὰ τὰ εὐαγγελικὰ ἀσπαρτίζοντα ἀμφίβληστρα· τίς ὁ κάλαμος; ὁ δογματῶν δόναξ· τίς ἡ ὄρμιά; ἢ πλοκή τῆς θεολογίας· τί τὸ ἀδυστρον; ὁ τρίμερος σταυρός· τί τὸ δέλεαρ; ἢ θεοφόρος σάρξ, ἐν ἣ δειλασθεῖς ἐχειρώθη τὸ μέγα κῆτος ὁ Βελιάρ· ζῆτις ἐν ἣ ὑπερκαθίξεται πέτρα· νόμι μοι τὴν στερεὰν ἔδραν τῆς πίστεως· ὡ τοῦ θαύματος· ρίπτει τὸ ἀμφίβληστρον οὐκ εἰς τόνδε τὸν κόλπον καὶ τόνδε, ἀλλ' εἰς τοῦ βίου τὴν θάλασσαν· ἐκτείνει τὸν κάλαμον οὐκ εἰς μικρὸν που διάμετρον, ἀλλ' εἰς αὐτὰ τῆς οἰκουμένης τὰ τέρματα· ἐνείσειν

Nimirum ut ostendam nihil esse dignum vituperatione, tametsi Iohannes hanc exercuerit artem. Transi tu spiritalis sensus investigator ad visibilem metaphoraem modum, occurretque scientia generi congruens. David cum prius pastor ovium esset, postmodum a Deo electus est, *pascere Iacob servum suum, et Israhel hereditatem suam*. Mihi quoque Iohannem considera, ab irrationalium piscium, ad rationalium capturam magno Verbo vocante, prout Deum decebat, translatum. Non enim electus fuit ut hunc illumve gregem pasceret, aut quibusdam terminis discretas tribus, sed ut orbem universum piscinatione caperet. *Venite*, enim inquit, *post me, et faciam vos piscatores hominum*. Tametsi autem communis fuit vocatio; ad eum tamen a nobis reducenda est, de quo haec est instituta oratio; quod etiam in quibusdam aliis universalioribus vocabulis fiet; non ut prae apostolis aliis theologo ius vindicemus, ex his quae peculiariter de ipso exponimus; absit: nam neque accensis e communi aliquo lumine facibus, idcirco minor est splendoris ex uno plena participatio.

5. Quandoquidem vero magnus hic apostolus a Deo piscator constitutus est, age videamus eum allegorice, quasi in navicula, in corpusculo suo reficientem, non discissa retia, sed evangelica verricula. Quenam arundo? doctrinae calamus. Quisnam piscatorius funiculus? theologiae nexus. Quisnam hamus? tripartita crux. Quenam esca? caro deifera, qua inescatus magnus ille cetus Beliar captus est. Quæris super quam sedeat petram? Firmam mihi fidei considera sedem. O rem mirabilem! Verriculum iacit, non in hunc illumve sinum, sed in saeculi mare

τὴν ὀρμίαν οὐκ εἰς βάθος ἐπιμετρούμενον, ἀλλ' ἐπ' αὐτὴν τῆς ἀσεβείας τὴν ἄβυσσον· θεῶν μοι τὴν ἄγρην πλούσιον ἐν μοναδικῶν τε καὶ μιγαδικῶν συνηθροισμένην, τοὺς ἀδρούς φημι τοῦ λαοῦ καὶ ἀγγέλους, πολυειδῆ τε καὶ ποικίλον, ἔθεσι λέγω καὶ πάθεσιν, ἐν μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἡλικίαις δηλαδὴ καὶ τάξεσιν· οὓς μὲν τετραζυγομένους δόγμασι μοχθηριῶν, ὡς ἐξ ὑφάλων τῆς ἀθείας πετρῶν λαμβάνων· οὓς δὲ λεκκισμένους ἀφελότητι διανοίας εἶα κελυγοδρομοῦντας σαγηνεύων· καὶ ταῦτα οὐ θανατῶν, ἀλλὰ ζωογονῶν, οὐκ ἐν ἀλμυροῖς ὕδασι τῆς ἁμαρτίας συνέχων, ἀλλ' ἐν γλυκέσι νόμασι τοῦ βαπτίσματος ἐνδιαπτῶν· οὐδ' οὐ μὴν ἀργυροῖς φθαρτοῖς ἐπεμπολῶν, ἀλλ' ὑπογραφῇ υἱοθεσίας ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου δουλείας ἐλευθερῶν, προεζωτρημένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐκείνου θέλημα. *Ὁ τοῦ ὁράματος· τίς ἠκούτισθι τοιοῦτον θέλημα ἐξ αἰῶνος; τίς ἔγνω τηλικούτον μεγαλέμπορον ἀλίαις; ὅτι μὴ ἑκατοντάδας μόνον καὶ χιλιάδας, ἀλλὰ γὰρ πάντα τὰ ἔθνη ἂ μαθητεύειν ἐπιστεύθη προσάγοντα τῷ κρωταλιεῖ δεσπότη Χριστῷ· οὐκ ἄρα εἰκότως προύλεγον μὴ οἷον τέ με ἐρικνεῖσθαι τῆς ὑποθέσεως, κἂν ἄκρω οἰονεῖ δακτύλω;

ς'. Σκέψαι μοι καὶ τᾶλλα εἰρημολογία ἀρίστη ἀλληγορούμενα. Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου *· τὸ φῶς ἐλαστικὸν σκότους, ὀφθαλμῶν ὄψις, σωμάτων ἀνακαινώσις, ἐφετὸν, ἀγαστόν· τί οὖν ἀπόστολος; οὐ μειοῖ σκότος ἀντικείμενον; οὐκ ὀμματοῖ τυφλοὺς ἀμφοτέρωθεν; οὐ ῥῶσιν παρέχει σώμασιν; οὐ διὰ ταῦτα στεριτὸς καὶ θαυμαστός; τοῦτο ἦν ἄρα ὃ Χριστὸς παρεγγυᾶτο *· ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε·

* Matth. v. 11.

* Matth. x. 8.

universum. Extendit calamum non in modicum aliquod spatium, sed in fines orbis terrarum: immittit funiculum non in gurgitem immensum, sed in ipsam impietatis abyssum. Tu mihi locupletem capturam considera ex singularibus pariter ac promiscuis collectam; crassos dico de populo ac gregales; moribus scilicet atque affectionibus varios, ex minoribus maioribusque, aetate nimirum ac dignitate: alios quidem pravis exasperatos doctrinis, tamquam e petris sub undis latentibus, ab impietate capit; alios mentis simplicitate interceptos tamquam per mare cursitantes, verriculo includit: et quidem haud neci tradens, sed vivificans: non in salsis peccati aquis continens, sed in dulcibus baptismi fluentis vivere faciens: quin neque corruptibili pecunia acquirens, sed adoptionis chirographo a diaboli servitute eximens, cum antea capti tenerentur ad huius arbitrium. O rem mirabilem! Quis a saeculo capturam eiusmodi audiit? Quis talem, copiosaque adeo instructum merce piscatorem agnovit? Quandoquidem non centenos, vel millenos tantum, sed universas gentes, quarum docendarum creditum munus accepit, ad Christum dominum ac principem piscatorum adducit. Nonne igitur iure meritoque ante dicebam, maius hoc argumentum esse quam pro mea facultate, vel si extremo veluti digito attingere velim?

6. Mihi quoque alia expende egregiam per allegoriam seriatim exposita. *Vos estis lux mundi.* Lux, tenebrarum expultrix, oculorum illuminatio, corporum refocillatio: desiderabilis omnino res et admirabilis! Quid ergo apostolus? Nonne tenebras adversarias minuit? Nonne utrimque caecis visum restituit? Nonne robur corporibus tribuit? Nonne ob haec amore dignus et admiratione? Hoc utique Christus mandabat: *in-*

δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. Ἐννόε μοι τὰ μυρία γένη τῶν νοσημάτων, καὶ ὄψῃ τὰ ἄπειρα πλῆθη τῶν θανάτων τῶν ἐξ ἑκασταχοῦ βοτρυδῶν ἀγεληδῶν πρὸς τὸ ἄμισθόν τε καὶ ἄλυτον ἰατροῖον τῆς σωτηρίας συρρέοντων, ὅτι μηδὲ τομαῖς τε καὶ καύσειν ἢ τισι φαρμακοποσίαις ἢ τῶν ἀλγεινῶν φυγαδεία· πίπτει δὴ μόνῃ καὶ λόγῳ μάστιγι· ὃ τῆς μεγαλοδωραεῦς ἄρτι τυφλός, βλέπει τὸ φῶς, ἐξαπίνης τὸ ἀεινεφές ἀποθέμενος· καὶ χεῖρε ὄρων τὰ ὑπὸ οὐρανὸν κάλλιτε καὶ θεάματα ἄρτι χωλός, παραχρῆμα στερεοποδεῖ καὶ γήθει ἀλλόμενος ὡς ἔλαφος· ἄρτι μὲν μογγιλάλος, τῶν δεσμῶν τῆς γλώσσης λυθεὶς ὀρθολεκτεῖ· εὐχαριστήρια· ἄρτι δὲ ξηρόχειρ, ὕπιασθεὶς ἄμφω τῷ χεῖρι πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς δεσπότην ἄδει· εὐκτήρια· ἄρτι μὲν ὑδριῶν, κενούται τοῦ πάθους ὡς τάχιστα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑγίειαν ἀνεισιν ἄρτι δὲ λεπρὸς ἀποσύεται τῆς λῶβης, καὶ βλέσπων τὴν ἑαυτοῦ νεουρηγθεῖσαν σάρκα ἀγάλλεται· ἄρτι μὲν παράλυτος, ἄρτιασθεὶς ἐπωμάδιον φέρει τὸ κλινίδιον· ἄρτι δὲ δαιμονῶν, τοῦ πνεύματος καθαροεὶς, σωφρόνως δοξάζει τὸν κύριον· ἄρτι μὲν ἡμιθανὲς ἀσθμαίνων, ἐξῶδια ἀναθρώσκει τάχιστα· ἄρτι δὲ νεκρός, ἐκ φθορᾶς ἀνέσθαιρε τὰ ἐν ἄδου λογοθετῶν τοῖς ὑπὲρ Ἰὴν, καὶ ζωάρχην θεὸν ἀνδομολογούμενος· ἄρτι μὲν ἑτερόφθαλμος, ὀρθοβλεπτεῖ, καὶ μονόματτος διδυμοματεῖ, καὶ ἄθριξ καρνηομεῖ· ἄρτι δὲ κυρτός, ὀρθοῦται, καὶ κωφὸς ὠτακουστέϊ, καὶ πυρετῶν ἑρρώται, καὶ ρίγιῶν εὐκρατεῖ· ἄρτι στεῖρα παιδοποιεῖ, καὶ αἰμὸρρῶσα εὐπαθεῖ, καὶ δυστοκοῦσα εὐτοκεῖ, καὶ καρρινόσαρξ εὐσωμεῖ, καὶ

firmos curate, leprosos mundate, daemones eicite; gratis accepistis, gratis date. Considera mihi innumerabilia morborum genera, occurretque infinita miraculorum copia in hominibus patratorem, qui conferta multitudine ad gratuitum nihilque molestiae facientem salutis medicum confluent; quia nimirum non ferro ac igne, aut potionibus quibusdam medicis morbos abigit, sed sola fide ac sermonis flagello. O doni magnificentiam! Nunc caecus, de repente lumen videt, cum nubem impositam oculis semper habuisset, gaudetque sublunaria haec decora ac spectacula aspiciens. Nuper claudus, solidatis plantis firmum recipit gressum, gestitque saliens ut cervus. Modo blaesus, linguae vinculis solutis, expedito sermone gratiarum actionis laudes pangit. Modo aridam manum habens, sanus effectus, manus ambas tendens ad Dominum in caelis existentem, preces canit. Modo hydropicus, quam citissime morbo vacuatur, et ad pristinam sanitatem redit. Modo leprosus, plaga sua eripitur, vidensque carnem suam renovatam, exultat. Modo paralyticus, artubus instauratis lectulum in humeros tollit. Modo daemoniacus, a spiritu mundatus, sobria ac sanamente Dominum laudat. Modo semimortuus et suprema verba iam dicens, confestim revalescit. Modo mortuus, a corruptione velox resurgit, eorum rationem quae sunt in inferno reddens hominibus in terra constitutis, ac vitae auctori Deo vicissim confitens. Modo altero laesus oculo, recte videt; unumque oculum a natura sortitus, duobus oculis intuetur: glaber, comam nutrit: modo incurvus erigitur, surdoque aperiuntur aures: febris ardore aestuans, bene valet; contrario item frigore algens, temperationem humorum recipit. Modo sterilis, prolem suscipit: fluensque sanguine, valetudinem obtinet: atque ad partum difficilis, expedita redditur: haemorrhoida sa-

τῶν κολλήθωμα φυσικὸν ἀρτιάζεται, καὶ πᾶσα μαλακία ὑποχωρεῖ καὶ πᾶν ψυχικὸν πάθος ἐξαστατεῖ· ἢ λέγειν τὰς ἐν ἀλόγοις ζώοις θαυματουργίας, τὰς τε τῶν στοιχειῶν ἄρσεις καὶ μεταθέσεις, ἧς τινος οὖν ἄλλης φύσεως παραδοξοποιῶν· ἢ γὰρ οὐκ ἀληθὲς τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου εἰρημένον * ὅτι ὁ ἂν εἶπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθῃτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ πιστεύσει ὅτι ἂ λέγει γίνεται, ἔσται αὐτῷ ὁ ἂν εἶπῃ ὄρα μοι λοιπὸν καὶ ὄρος εἰς ὑγρὸν μῆταιρόμενον τυχόν, καὶ αὐτῷ πάλιν βυθὸν ξηραίνόμενον καὶ εἰς χλοηφόρον πεδίον μετατιθέμενον· καὶ . . . ριγῆς ὕδωρ ἀθρόως ἐν πυθμῶν πηγάζον, πετράν τε σχιζομένην καὶ τὸν χριστοφόρον ἀποπέμπουσαν *· καὶ εἴ τι ἄλλο κατὰ χρεῖαν τῶν εἰς πίστιν ἐλκόντων τοὺς μαθητιῶντας, οὐδὲν ἀδυνατούσης τῆς θείας χάριτος.

* Marc. XI. 23

Ζ'. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ πλεῖον ἐνδιατρίβων τοῖς κατὰ μέρος διακορῆς γίνομι τοῖς ἀκούουσιν, ἐπ' ἄλλο δὴ καὶ τρέφομαι. Ὑμεῖς ἐστέ τὸ ἅλας τῆς Γῆς *. Ἐκ τῶν ἀναγκαίων εἴληπται κἀναυθῆ ἢ μεταφορὰ ὥσπερ καὶ ἀλλαχοῦ, ἔχετε ἅλας ἐν ἑαυτοῖς *· τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἢ ἀγάπη ἂν εἴη, ἢ τις καὶ νόμου πλήρωμα, ὡς φησι Παῦλος ὁ ἱερός ἀπόστολος; ὡς οὖν οὔτε ἄρτος βρωθήσεται ἀνευ ἁλός, ὅτι μὴ δέ τι σχεδὸν τῶν ἐδωδῶν, οὕτω δὴλον ὅτι καὶ ἀγάπης δίχα οὐδὲν τῶν θεοφιλῶν ἐξεργασθήσεται· τοιοῦτον ἡμῖν ἑαυτὸν παρίστησιν ὁ ἀπόστολος ἀδαμαντίνην ἔχων οἰονεὶ τὴν ψυχὴν καὶ ἀκαταγώνιστον ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶσι· καὶ μηδοπωτέρῳ διὰ τῶν δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν μεταβαλλόμενος ἤγουν μωραίνόμενος· σκόπει· ἐδεδίωκε,

* I. Cor. XI. 4

* Matth. V. 13.

* Marc. IX. 49.

natur; caneromate laborans, corpus integrum recuperat: quodlibet naturae detrimentum sarcitur: ac omnes languores recedunt: animae item morbi omnes pelluntur. Mitto dicere, quae erga brutos animantes miracula patrata sunt: elementorum item de suo statu commotiones ac translationes, et alterius cuiusvis naturae miraculum. Nonne enim illud veritate nititur, quod a Domino dictum est: *quisquis dixerit monti huic: tollere, et mittere in mare, et non haesitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quod dixerit fiet, fiet ei quodcumque dixerit.* Iam mihi et montem forte videas in aquas translatum, vicissimque exsiccatos imos gurgites, atque in campum herbiferum mutatos: quin et aquam repente a fundo scaturientem, scissamque petram, et hominem Christo assectantem: ac si quid aliud discipulis ad fidem trahendis idoneum iusta exigebat necessitas; quum nihil sit, quod divina gratia praestare non possit.

7. At ne singulis plus aequo immorans, auditoribus taedium creem, ad aliud tiam transeo. *Vos estis sal terrae.* Hic quoque metaphora ab illis sumpta est, quae ad usum necessarium veniunt: quemadmodum etiam alio loco: *Habete in vobis sal.* Hoc autem quid aliud quam caritas sit? quae etiam est plenitudo legis, ut sacer apostolus Paulus docet. Sicut enim absque sale panis non manducabitur, ut nec fere quisquam alius cibus, sic liquet absque dilectione nihil praestitum iri eorum quae Deo accepta sunt. Talem se nobis exhibuit apostolus, adamantino animo praeditus, atque in certaminibus pietatis causa susceptis insuperabilis, neque prosperis mutatus neque adversis, id est infatuatus. Videsis: persecutiones patiebatur, nec

καὶ τῶν διωκόντων τοῦ πάθου οὐκ ἀφίστατο· ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἤγετο, καὶ τῆς εὐθάρσου ὁμολογίας οὐκ ἐλλέλειπτο· ἐμαστιζέτο, καὶ τοῖς κολασταῖς ἰητῆρ ἐγνωρίζετο· ὠνειδίζετο, προῦπωλακίζετο, καὶ τοῖς ὑβρισταῖς δόξαν ἐπραγματεύε· μιμούμενος τὸν διδάσκαλον, ὃς καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πάθους τοῖς σταυρωταῖς τὴν ἄφεισιν ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ πατρός· ῥομφαίαν δ' ἐκείνοι προὔτεινον, αὐτὸς τὴν διδασκαλίαν προὔβάλλετο· πῦρ ἠπειλοῦν ἐκείνοι, ὁ δὲ τὸν πόθον ἠῤῥεῖ· αὐτοὶ τὰς ἀπειλάς, καὶ οὗτος τὴν προσευχὴν· τὸν θλιμμὸν ἐκείνοι, καὶ οὗτος τὸ διψᾶν τὴν σωτηρίαν· τῶν ἀλγεῖων τερπόμενος, τοῖς ὑποπνεσμοῖς εὐρυνόμενος. Καὶ μὴν καὶ τῶν δεξιῶν ἡ πείρα· εἶπετο γὰρ δήπουθεν τοῖς σημείοις τε καὶ τέρασιν οὐχ ἡ τυχοῦσα τιμὴ τε καὶ ἀφοσίωσις· ἀλλ' οὐκ ἐκεῖθεν καὶ ἀπέψυκτο τῆς ἀγάπης, οὔτε ἐντεῦθεν ἔχαινετο τοῖς ἐπαίνοις· ὁ αὐτὸς δὲ ἐν ἅπασι πρὸς τὴν ἐκείνου ἰδιοτροπίαν ἀεὶ ποιιλλόμενος καὶ παραρτυόμενος κατὰ τὴν τοῦ μάννα διάγευσιν ὡς τοῦ θαύματος· προσθετέον γὰρ καὶ ταῦτα ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπίμενος Χριστοῦ ἀποσαλεις, οὔτε αὐτὸς ἐλελύκωτο, καὶ τοὺς λύκους εἰς ἄρνας μετέπλασεν· δακνόμενος, ἰᾶτο τὰ τῶν ψυχῶν δῆγματα τραύμασι θεραπείας ἀμείβων· ἀγράματος καὶ τοὺς τοῦ κόσμου σοφοὺς μετέστοιχειοῦτο εἰς τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα· ἀσπλος, καὶ τοὺς πολεμίους θεῶν ἀντεστρατολογεῖτο κατὰ τοῦ διαβόλου· ὡς πάσης ταῦτα δυσχερείας, προσθεῖν δ' ἂν καὶ χάριτος; τοιοῦτον δὲ τὸ θεῖον ἄλας· τό τε πανοῦρπον τοῦ ὀφειῶς, καὶ τὸ τῆς περιστέρως ἀκέραιον, ὅσον ἐν τῶν προσεχῶς εἰρημένων, ὁ λόγος ὑπέιληφεν· καὶ τὰ πλείω πάρεισι τοῖς εἰδόσι, φειδοῖ τοῦ μακρηγορήματος· ἀλλ' ἐπὶ τὸν καλοφῶνα τοῦ λόγου ἰτέον.

ab eorum qui persequebantur amore recedebat : ducebatur ad reges et praesides, nec quicquam de animosa confessione remittebat : virgis caedebatur, ac verberantibus sese medicum praebebat : conviciis appetebatur, et ludibrio habebatur, illusoribusque gloriam curabat ; magistrum imitatus, qui etiam dum pateretur, crucifixoribus veniam a patre precabatur. Praetendebant illi gladium, ipse obiciebat doctrinam : illi ignem minabantur, ipse caritatem augebat : illi minas, ipse preces : illi afflictionem, iste salutis eorum qui affligebant, sitim prae se ferebat : molestiis delectabatur : angustiis dilatabatur. Quin adeo, ne a prosperitatibus quidem ei tentatio defuit : sequebatur enim signa edita ac prodigia non vulgaris honor ac commendatio. At neque adversis refriguit caritas, neque laudibus emollita est : sed idem in omnibus perstitit, ad cuiusque modum varius atque conditus, iuxta mannae gustum. O rem mirabilem ! Nam haec quoque addenda sunt. Missus tamquam ovis in medios lupos a pastorum principe Christo, nec ipse in lupum mutatus est, luposque in agnos convertit. Cum morderetur, animorum morsibus medebatur, vulneribus acceptis curationes rependens : illiteratus, etiam saeculi sapientes ad religionis dogmata convertebat : inermis, hostes quoque Dei militiae adscribebat adversus diabolum. O quantam haec habebant difficultatem ! addiderim etiam quantam gratiam ! Tale sane est divinum sal. Serpentis astutia, ac columbae simplicitas quanta fuerit, iam ex proxime dictis palam factum est ; pluraque apud gnaros dicere omittimus, vitandae causa prolixitatis. Verum ad sermonis colophonem veniendum est.

ή. Καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὄνομα βοανέργες, ὃ ἔστιν υἱοὶ βροντῆς*. Τὴν βροντὴν φασὶ τινες γέννημα εἶναι ἀνεμιαίου πνεύματος, ὃ συλληφθὲν ἐν νέφεσι καὶ οὐκ ἔχον ὅπου ῥαγεῖη διέξοδον, τῇ μὲν θλίψει τὴν ἀστραπὴν, τῇ δὲ ῥήξει τὴν βροντὴν ἀπεργάζεται· ἐκ δὲ βροντῆς βροντὴν κησικισθαι εἰπῶν τις, οὐκ ἔξω βάλλει τὸν λόγον τοῦ δέοντος· εἴπερ οἷον τὸ γεννῶν, τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ γέννημα· τί οὖν ἐνεῦθεν; ὅτι κατὰ τὸ πνεύματος ἁγίου εἶναι ἀπήχημα υἱὸς βροντῆς ὠνόμασται ὁ ἀπόστολος, ἀστράπτων ὁμοῦ καὶ βροντῶν ἡμῖν τὰ θεῖα, ὡς ἐκ νεφελῶν οἰονεὶ ἐκραφεῖς τῆς θείας χάριτος. Εἶδωμεν δὲ εἰ δοκεῖ ἐν κεφαλῶν οἷα καὶ τὰ βροντήματα, ὡς ἂν μᾶλλον θαυμάσοιμεν τοῦ ὀνοματοθέντος τὴν δύναμιν. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· ὡς τῆς μεγαλοφωνοτάτης θεηγορίας· οὐκ οὕτω βροντῆς πατάγῳ τεθῆ-
 πασιν ἀνθρώποις, ὡς τὴν Ἰωάννου θεολογίαν σὺν τοῖς ἐπιγίνοις ἐξεπλάγησαν καὶ τὰ οὐράνια, εἴπερ κἀκείνων παρὰ Ἰωάννου ἡ μαθητεία· ἴνα γάρ, φησι, Γνω-
 ρισθῆ νῦν ταῖς ἀρχαῖς καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις διὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ πολυποικίλος σοφία τοῦ θεοῦ*. ὡς μὲν οὖν τὰ ἐν αἰσθήσει συγγραῶν, ἀρχὴν
 ἀπάντων τῶν ποιημάτων τὸν οὐρανὸν προῦθηνεν εἰπῶν· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· οὐδὲ γὰρ οἷον τε ἦν ὀφθαλμὸν πρῶτον ὄντα τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθήσεων, ὑπερταθῆναι που περαιτέρω τοῦ οὐρανοῦ ὕψους· διὸ καταλλή-
 λως τῇ αἰσθήσει, καὶ τὸ ποίημα προτίταται, τῶν ἄλλων ταῖς ἄλλαις δευτερευ-
 όντων· ὁ δὲ ἄτε ὑπὲρ αἰσθῆσιν τὴν ἐξηγορίαν ποιούμενος, οὐκ οὐρανὸν καὶ γῆν, ἀλλὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ ὁμοῦ πάντων τῶν ὑπερουρανίων νοῶν

* Eph. III, 10.

8. *Et imposuit illis nomina Boanerges, quod est filii tonitruui. Sunt qui dicant fieri tonitruum ex aereo spiritu, qui nimirum inclusus in nubibus, nec inueniens qua parte exeat, collisione quidem, fulgur; ruptione autem, tonitruum efficiat. Quod si quis tonitruum tonitruo progigni dicat, nihil a probabilitate alienum dixerit: siquidem quale est gignens, tale et quod gignitur. Quid ergo inde? Nimirum, tamquam Spiritus sancti resonantia appellatus est apostolus tonitruui filius, divino nobis splendore in modum fulgetri elucens, atque instar tonitruui mugiens, velutque ex nubibus e divina quasi caritate erumpens. Videamus autem, si lubet, quasi summam quantae hae sint tonitruui voces, ut eo maiori admiratione illius potentiam admiremur, qui indidit nomen. In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. O divinae praedicationis clarissimam vocem! Non sic homines tonitruui fragore obstupescunt, uti Iohannis theologiam, cum terrae colonis etiam caelestes virtutes obstupuerunt: quando et illae Iohannis discipulae quodammodo sunt. Ut enim, inquit, innotescat principatibus et potestatibus in caelestibus per ecclesiam multiformis sapientia Dei. Et Moyses quidem, cum rerum sensui subiectarum historiam conscriberet, creaturarum omnium principium, caelum posuit, dicens: in principio creavit Deus caelum, et terram. Non enim fieri poterat ut oculus, qui inter sensus primatum tenet, caeli altitudinem superaret. Quocirca pro sensus ratione etiam creatura prior est, cum aliae aliis posteriores sint. At Iohannes, tamquam ea enarraans quae sensum superant; non caelum et terram, sed caeli ac terrae omniumque caelestium mentium creatorem, principium assum-*

πεικτὴν, ἀρχὴν εἴληφεν, εἰπὼν· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεὸν καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.

9. Ἰδὲς εἰς ποῖον ὕψος ἀπειρον ἦρε τὸ ὄμμα τοῦ νοῦ ὡσπερ τι νοητὸν στερεώμα καταπηξάμενος ἡμῶν ἐν διανοίᾳ τὸ τριταῖον ^{ἦν}. ἵνα μέχρι τοῦδε ὡσπερ τι ἕξάλμα φωτὸς προῖων ὁ νοῦς, πρῶτος ὢν καὶ οὗτος τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων, μὴ ἔχοι φύσιν ἀρθῆναί σου ἐπέκεινα, καὶ κενεμβατεῖν δόξοιεν ἐκ πολυπραγμοσύνης ἀνευδέτου· ἀλλ' οἷον ἐπαναπαυσάμενος τῆς ἐφέσεως παλινδρομῇ πρὸς τὰ κατόπιν καὶ ὑπὸ κτίσιν, οἷς καὶ συλλεπῶς ἔχοι, ὁρῶν τὰ δημιουργήματα, καὶ δοξάζων τὸν ἀριστοτέχνην, ἕνα τε ὄντα ἀναρχον θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσειν, τὸν πᾶσι τοῖς οὔσιν ἐπιστατοῦντα· τίνα ταῦτα; σεραφίμ, χερουβίμ, θρόνους, δυνάμεις, ἐξουσίας, κυριότητας, ἀρχὰς, ἀρχαγγέλους, ἀγγέλους· εἶτα τὰ κατ' αἴσθησιν, οὐρανὸν, ἥλιον, σελήνην, ἀστέρας, ἀέρα, γῆν, θάλασσαν, ζῶα χερσαῖα, ἐνάλια, ἐναέρια, φυτὰ, βοτὰ, πᾶσαν συλλήβδην φύσιν ἔμφυχόν τε καὶ ἀψυχόν· ἅπαντα γὰρ ταῦτα, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐν τοῖς ἄμφω κόσμοις ἀκατονόμαστον, διὰ τοῦ εἰπεῖν, πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν, συνεκδοχικῶς παρεδήλωσεν· τί γὰρ δεῖ πλέον περιττοεπεῖν τοῖς θεοφόροις, κατὰ λέξιν πάσης τῆς θεολογίας ἐνθεαστικώτατα ἐξητασμένοις, παρ' ὧν καὶ ἡμῖν τοῖς κυνιδίοις οἰονεὶ ψιχιώδης συνεισφορὰ τοῦ λόγου; Ὡς θεολογίας Γελωνότερον βροντῆς ἠχησάσης τὰ οὐράνια δόγματα· ὡς περιφράσεως Γοργότερον ἀστραπῆς ἐπελθούσης τοῖς σύμπασι· ἐδαυμαστώθη ἡ γνῶσις σου ἐξ ἐμοῦ *· καὶ πρὸς Ἰωάννην ὡς θεοεμίελον λεγέτω πᾶς τις, τὸν περιλαβόντα τὸ εὖρος τῆς ὑπ' οὐρανὸν τοῖς κηρύγμασι, τὸν ἐνὶ χνεσιν ἀβύσ-

PS. CXXXVIII.

psit, dicens: *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.*

9. Vidisti in quam altitudinem extulit mentis oculus? intellectuale veluti firmamentum menti nostrae infigans trinum illud ERAT; ut eo usque, salientis instar lucis, mens progressa (namque haec est facultatum animae prima) nolit deinceps ulterius subvehi, ne per aërem curiositate inutili videatur discurrere: sed quasi cursum inhibens retrocedat ad res creatas, quibus necessitudine homo devinctus est, intuens in eas, optimumque artificem laudibus celebrans, unum Deum aeternum in tribus subsistentem personis, rebusque universis praesidentem. Quenam vero hae? seraphim, cherubin, throni, virtutes, potestates, dominationes, principatus, archangeli, angeli: tum res sensui subiectae, caelum, sol, luna, stellae, aër, terra, mare, animalia terrestria, marina, aërea, plantae, herbae, universa denique, ut summam dicam, natura, tum anima praedita, tum expers animae. Omnia enim haec, ac siquid aliud uterque mundus innominabile habent, illis verbis, *omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est*, comprehendi declaravit. Quid enim pluribus superfluum esse oportet, cum divino Spiritu afflatus viri theologiam omnem ad verbum divinitus sint interpretati, a quibus nos quoque catellorum instar habuimus, quas velut sermonis micas inferremus. O theologia quae tonitruo exaudibilior caelesti doctrina insonuit! O locutio, quae velocius fulgeto universa pervasit! *Mirabilis facta est scientia tua ex me*; dicat

σου σοφίας περιπάτησαν· τοῖς ἐνθυμήμασιν δὲ οὐ τύλαι ἄδου καὶ ἠρόηται θεοῦ φωτὸς πληρώματι, καὶ ὀρθοδοξίας ἀνέτειλεν ἥλιος· δι' οὗ ἡ τοῦ κόσμου σοφία μεμώραται, καὶ θεοσοφίας ἐμπέπλησται τὰ πέρατα· ῥητόρων καὶ σοφιστῶν καταποθέντων, Ἰωάννου δὲ τῆς θεολογίας βασιλευσάσης· καὶ οὐκ οἶδ' ὅ τι λέξω· εἴποιμι ἐταξίον τῆς ὑπερῳραμένης ἀποστολικῆς μεγαλειότητος, ἢ τὸ παραρηγοῦμαι τὸς προευνουχισμένον αὐτὸν· θεοῖς στόμασιν τὸν ἱερόν· ἔπαινον.

1. Ἀλλὰ τί ἐστὶ *; Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα * Ioh. XIX. 25
ἐν ἡγάπα, λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ, γύναι ἰδοὺ ὁ υἱός σου· εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ· ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου· καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας παρέλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς ἐκείνος εἰς τὰ ἴδια· καὶ ἐν ἑτέρῳ πάλιν * ὅς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῇ δεικνῶν ἐπὶ τὸ * Ioh. XIII. 23
σῆθος αὐτοῦ, καὶ εἶπεν· κύριε τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε; ταῦτα ἀποκληρωτικὰ ὡς περ' ἴνα ἐδνα βασιλεία τῷ θεολόγῳ, φημι δὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν παρὰ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς ὑπὸ Ἰησοῦ ἡγαπᾶσθαι· ἢ τε ἐπὶ τοῦ ἀκηράτου σῆθους ἐπίπτωσις· πρὸς τῷ καὶ υἱὸν εἰρηῶσαι τῆς θεομήτορος· ὡς φοβερὰ τὰ τρία, θάτερον θάτερον ὑπεραιρούμενον, καὶ ἕκαστον ἴλιγγά μοι φέρον νοήματος ὡς ἐξαισιώμενον· Ἄνδρας ἐν μαθηταῖς πρωτόκλητος, ἀλλ' οὐπω ἀγαπήτων Ἰησοῦ αὐτὸν ὠνόμαζεν ὡς οὗτος· Πέτρος πρωτόθρονος, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς τῆς τοιαύτης προσηγορίας τετύχηκεν. Τὸ θεῖον ἀπαξίως· Χριστὸς ἐξ ἴσου ἅπασι τὴν τῆς ἀγάπης ἀκτίνα ἀφίησιν· ἄλλως τε εἰ Πέτρος πλεῖον ἀγαπᾷ ἅπάντων * ὡς ἐρωτηθεὶς ὠμολόγησεν, καὶ τὴν ὁμολογίαν Χριστὸς ἐβεβαίωσεν, διὰ τῆς τρισσῆς πειρώσεώς τε καὶ ἀποκρίσεώς, ἧς προῖκα καὶ τὸ τοῦς ἄλλους ποιμαίνειν εἴληφεν, καὶ ἀντ-

aliquis ad Iohannem quasi Deo similem, qui terrae latitudinem complexus est praedicatione; qui animi cogitationibus in abyssi sapientiae vestigiis ambulavit; per quem portae inferorum divinae vocis plenitudine destructae sunt, exortusque est orthodoxiae sol: per quem mundi sapientia infatuata est, orbisque fines impleti sunt sapientia: oratoribus ac sophistis proculcatis, Iohannis autem dominante theologia. Verumtamen nescio quid ego dignum celsa adeo apostoli magnitudine dicam, nisi potius iis cedam qui sacras eius laudes divino ante me ore celebrarunt.

10. At vero quid illud significat? *Iesus ergo cum vidisset matrem, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae: mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: ecce mater tua. Et ex illa hora, accepit eam discipulus ille in sua.* Alioque rursus capite: *qui et recubuit in caena super pectus eius, et dixit: Domine, quis est qui tradit te?* Sunt haec peculiariter attributa theologo velut dotalia quaedam regia munera; ut, inquam, prae discipulis reliquis, ac privilegio a Iesu dilectus fuerit; utque super purissimum recubuerit pectus; ac demum ut Dei genitricis filius sit appellatus. Quam tria haec tremenda! ut alterum alteri praececellat, ac quodque eorum velut singulariter eximium, mei animi sensum in stuporem agat. Andreas primus inter discipulos vocatus; nec dum tamen se Iesu dilectam appellavit sicut iste. Petrus apostolorum princeps; atqui nec ipse appellationem eiusmodi consecutus est. Deitas ab affectionibus immunis est. Christus ex aequo universis dilectionis radium immittit. Praeterea: siquidem Petrus plus omnibus amat, uti ipse interrogatus confessus est, Christusque confessionem confirmavit, tria illa inter-

αγαπᾶσθαι τυχὸν πλείον ὄφειλεν, καμπύλον τὸ λῆμμα καὶ μοι δοκεῖ τὸ τῆς παρθενίας χρῆμα εἶναι αἴτιον πῶς; ὅτι εἰ καὶ ἐπ' ἴσης τοῦ φωτὸς ἢ βολῆς τοῖς κατόπτροις, ἐπεὶπερ πάντες καθαροὶ, ὡς ὁ λόγος *, ἀλλ' ὅμως τῇ τῆς παρθενίας στίλβει διειδέστερον ἐν τῷ ἐνὶ παρὰ τοὺς ὁμοταγεῖς ἐνίεται· εἰ καὶ παράδοξος πῶς ὁ λόγος· καὶ τοῦτό ἐστι πλείον εἰς ἀγάπην, τὸ πῶς πλείον λαμπρύνει τὸν διειδέστερον μέτοχον· εἰ δὲ ὅτι πλείον ἀγαπᾷ Πέτρος προΐσταται, ἐκεῖνό μοι ῥητέον, ὅτι οὐ τὸ πηλασίασαν σῶμα τῷ φωτὶ μᾶλλον φωτίζεται, ἀλλ' ὃ τὴν φύσιν διειδεστέραν, κἂν οὐκ ἔγγιον κέκτηται· εἰ δὲ σοὶ ὁ λόγος ἀσθενῆς φαίνοιτο ἔτι, ὁ βαλὼν καὶ ἰάσεται. Ἐντεῦθεν ἢ ἐπιστήδιος πρόσπτωσις ὦ τοῦ ἀξιώματος· τὰ χερουβὶμ, θεοῦ ὄχημα, καὶ Ἰωάννης ἐπιστέρνιον ἀνάκλιμα· Μωϋσῆς μόλις ἴδεν θεοῦ τὰ ὀπίσθια καὶ ταῦτα αἰτησάμενος· καὶ Ἰωάννης αὐτεπάγγελτος ἐπίπροσθεν περιφύς, καὶ πυνθάνεται ἐκεῖνα δηλαδὴ ἃ Πέτρος ὁ κορυφαῖος θαρβήσειν οὐκ ἠνεγκεν, δοὺς ἑαυτῷ τὰ δευτέρια, τῇ εἰς Ἰωάννην προσιμῆσει ἀμφοτέρας τὰς θεωρίας ἐξετάζων, γνοίης οἶον καὶ ἡλίον τὸ ὑπεροχικὸν Ἰωάννου ἀξίωμα· ἐντεῦθεν μοι δοκεῖ ὡςπερ ἀπὸ τινος πηλαίας ζωῆς τὰ θεόβρυθα αὐτὸν τῆς σοφίας ἀρύσασθαι γάμαθα, καὶ τούτων ἐκ τῆς ἐμφύχου κοιλίας τοὺς πῶδαμους τῆς θεολογίας ρύσκεσθαι· ἀλλ' ἐπὶ τὸν σταυρὸν μετιτέον 1).

ια. Ἴδου φησὶν ὁ υἱὸς σου· εἶτα τῷ μαθητῇ, ἴδου ἡ μήτηρ σου βαβαὶ τοῦ θαρήματος· τὸν δοῦλον, τῆς δεσποίνης διὰ περιουσίας καθαρότητος υἱὸν

rogatione ac responsione; eiusque confessionis praemio, munus alios pascendi accepit; plus fortasse etiam debuit redamari; reflexo munere ac reciproco. Existimo autem virginitatis excellentiam in causa fuisse. Cur? Quia nimirum, tametsi lucis radius aequis portionibus in illa specula incidebat (nam omnes apostoli puri erant, ut ait scriptura;) ob virginitatis tamen nitorem in unum prae collegis aliis dilucidior ferebatur. Quamquam novum videtur quod dicitur. Atque hoc maius aliquid ad dilectionem habet, quod nimirum nitidius corpus ac magis pellucidum, lumine magis illustretur. Quod si Petrus ea ratione, quod plus amet, praefertur, hoc mihi occurrit dicendum: non eo corpus maiori perfundi lumine, quo lumini propinquius est, sed quo maiore nitore suapte natura pollet, quamquam non propinquius existat. Quod si hic sermo tibi infirmus videbitur, quae manus vulnus inflixit, ea et sanabit. Inde est ut recubuerit super pectus Iesu. O dignitatis praestantiam! Cherubim, Dei sunt vehiculum; at Iohannes super pectus reclinatur. Vix Moyses Dei posteriora vidit, idque cum videre rogasset; at Iohannes ultro, ac ipso invitante Domino, pectori haerens atque complexus, ea interrogat, quae nec Petrus apostolorum princeps interrogare sustinuit; qua sibi ipse ratione Iohannem voluit praelatum. Si quidem ambas considerationes animo expenderit, scies quanta ac qualis sit excellentia dignitatis Iohannis. Hinc tamquam e fonte quodam vitae, ipsum divinitus scaturientes latices hausisse existimo: indeque ex animato ventre theologiae flumina progignere. Verum ad crucem nobis redeundum est.

11. *Ecce, inquit, filius tuus. Deinde discipulo: ecce mater tua.* Papae, quan-

1) Sic etiam in sermone edito de cruce Theodorus: ἐπὶ δὲ τὸν σταυρὸν ἐπιτέον.

ἀκουσιθῆναι, καὶ φύλακα προχειρισθῆναι τοῦ τῆς ζωῆς θησαυροφυλακίου· ὁ μὲν ἀφίσταται, διὰ πάθους, τῆς ἀπαθῶς Τεκούσης· ὁ δὲ ταύτην ὑπηρετήτικῶς λαμβάνει εἰς τὰ ἴδια· ὁ παρθένος τὴν παρθένον· τὸ κλῆμα τὴν ἀμπελοτόκον· ὁ στρατιώτης τὴν βασιλίδα· ὁ θεολόγος τὴν θεόδοκον· ὁ κατὰ χάριν θεάδελφος τὴν κατὰ φύσιν μητρόθεον· ἴδε τὴν ἁρμονίαν τῆς καταλλήλου κλήσεως, καὶ ὑπεραίνεσον τὴν σύμβασιν. Ἐρ' οὐ τοῦτο μόνον πᾶσαν ἀποκρύψαι ὑπερβολὴν ἐγκωμίου τῷ θεολόγῳ παρέστιν, ἀμοιροῦντι τῆς οἰασοῦν ἄλλης αἰνέσεως; εἰ δὲ μετὰ τῆς τῶν προλαβόντων ὑπερβολῆς καὶ τὰ φθάσαντα συναστράψοι, τίς ἂν δυνηθεῖ ἀντωπῆναι τοῦ ὕψους τὸ ἀναντίβλεπτον; οὕτω τοιαυτοῦν ὑπερνεσιῶς ἐστὶ πάσης τῆς ἐν λόγοις ἐγκώμιαστικῆς δυνάμεως, ὡς μόνου θεοῦ εἶναι ἐκεῖνον ἐπαινέσασθαι, εἰ καὶ τολμηρὸν εἰπεῖν, παρ' οὗ καὶ πλεονάζει τὴν ἔρεσιν· ὅφ' οὐ καὶ τὰ ἐγκώμια ἔστεπται, φῶς καὶ βροτῆ καὶ τὰ τοιαῦτα προσαγορευόμενος· ἀλλ' ἐπιτεροῦν ταῦτα οὕτως, καὶ πέρασ εἴληφεν ἡ ἀκήρατος ἀνδολογία, καθ' ὅσον ἐφικτὸν ἡμῖν δρέψασθαι τοῖς πενολόγοις, δεῦρο καὶ ἡμεῖς ἐν τούτοις συγκαταπαύσωμεν τὸν λόγον, μικροῖς μεγάλα ἀμεύσαντες· ἐκεῖνο προσθέτες τοῖς εἰρημένοις, ὡς οὐ μικρὸν ἂν εἴη γέρας αὐτῷ εἰς φιλοτιμίαν καὶ ἡ φρικωδιστάτη ἀποκάλυψις, ἣν ἐν Πάτρῳ περιορισθεὶς διὰ τὸν λόγον παρὰ τοῦ τῆνικαδὲ κρατοῦντος, θεόθεν μνηθεὶς ἐκδίδωκεν· καὶ τοῦτο ἐκ πλεονασμοῦ τῆς ἀγάπης ἰδιαίρετον παρὰ τοὺς λοιποὺς εἴληφώς· φασὶ δὲ αὐτὸν μετὰ τὰς ἱεράς ἐκεῖνας περιόδους καὶ τὴν εὐαγγελικὴν περίληψιν τῶν περάτων, ᾧδέ που μέσον εἰς τὴν ἀσιάτιδα χθόνα, ἐν ἧ καὶ τὸν διδακτικὸν θρόνον

tum munus! Ut nimirum servus ob excellentem munditiam, Dominae filius appelleretur; ac eius quae vitae thesauri custos fuisset, custos constitueretur. Ille quidem recedit, per passionem ab ea, quae sine passione id est illaesa integritate peperit; hic autem ministri more, in sua eam accipit: nimirum virgo virginem, palmas foecundam vitam, miles reginam, theologus deiparam: Dei frater per gratiam, Dei parentem per naturam. Vide convenientis appellationis consonantiam, ac supra modum lauda concursus. Nonne vel hoc unum satis sit, ut laudationis omnem excellentiam, qua quis theologum prosequatur obscuret, tametsi desit alia omnis laudatio? Sin autem cum eorum quae superius dicta sunt sublimitate, etiam proxima colluceant, quis inaccessam visui altitudinem possit intueri? Sic itaque superior est omni facultate laudandi, ut solius Dei commendatione ornandus sit (quamquam hoc videtur audacius dici); a quo etiam amoris illam praerogativam obtinet; a quo et laudibus coronatus est, lucis illa appellatione, tonitruique, ac similium. Cum haec autem ita se habeant, et postquam sincera florum decerptio finem accepit, quantum nobis pro tenui facultate dicendi decerpere licuit, age et nos in his pereremus, minora rependentes maioribus: hoc dumtaxat addentes iis, quae diximus, non minimum esse Iohanni ad magnificentiam praemium, illam quam in Patmo horrendissimam apocalypsim, dum eo in loco praedicationis causa exularet eius decreto qui tunc rerum potiebatur, Deo docente edidit: hoc quoque ob dilectionis praerogativam singulari prae aliis apostolis munere donatus. Aiunt autem eum, post sacros illos circuitus, atque evangelicam praedicationem, qua orbis fines complexus est, quodam Asiae loco

μάλλον καθιδρύσασθαι, τὸ ἱερόν αὐτοῦ σῶμα ἀποθίσθαι Ταφὴν μὲν κατὰ τύπον θανάτου, μεταστὰς δὲ ὑπὲρ φύσιν ἀνθρωπίνην 1), ἵνα κἄν Τούτῳ δοξάσῃ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ ἔραστὴν μάλα· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα ἐν τούτοις τὸ καθαρόν καὶ εὐώδες καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ φέρον τῇ δὲ ψυχῇ οὕση ὡς ἀληθῶς ἡλίου φωτοειδιστέρα, ἀναπτάς τῶν ἐνθένδε ἀγγελικῆς δορυφορίας εἰς ἐκεῖνον τὸν χώρον μετελήλυθε τὸν αὐτῷ πρέποντα τῆς ἀρρήτου καὶ πρωτοφανοῦς ἀγαλλιόσεως.

ιβ'. Ἄλλ' ὃ μακαριώτατε, καὶ Τρισμακαριώτατε, καὶ παμμακαριώτατε Ἰωάννη, ὁ μέγας τοῦ εὐαγγελίου ἡλῖος, ὁ βρυῆρ τῆς θεολογίας ὁ ἀένναος, τῶν ἀποστόλων ἀκρέμων 2), ἰσοπέτρε 3), σὺ ἡμᾶς οὐρανθεν εὐμενῶς ἔπιδε, ἔσης τὰ ὧδε καθήκειας, ἠφάνισται θυσιαστήρια ἐστειμμένα θεοῖς ἀδάμασιν, ἀφῆρηται ναῶν ἱερῶν εὐπρέπεια· ἢ εἰκόνη Χριστοῦ καθύβρισται· ἐξουδένωται καὶ ἐν πόλεσιν καὶ ἐν χώραις καὶ κατ' οἴκους· πρὸς δὲ καὶ τῆς θεομήτορος 4), καὶ οὐ τινος οὖν ἄλλου τῶν οἴος σὺ καὶ μείων σου θεοφόρων ὀδυροῦ τὰ πάντα· λάβε Πέτρον, συμπάραλαβε Ἰάκωβον δέόμεθα· οἱ Τρεῖς ἀεὶ Χριστῷ συμπάρεδροι, μετμορφουμένοι, θαυματουργοῦντι τὰ πολλὰ, ἀγωνιῶντι, προσευχομένοι· ὡς ἤδη τῶν ὁμοχώρων μυστικώτεροι, αὐτοὶ καὶ νῦν σὺν τῇ λοιπῇ σεβασμῖα ἐννάδι τῆν ἁγίαν Τριάδα εὐμενῆ ἡμῖν καταστήσασθε, ἐπιτιμησαί Χριστὸν τῇ πονηρᾷ ταύτῃ θαλάσῃ, ὡς ποτε τῇ Τιβεριάδι, γαλήνης εἰρηνοδώρου ἀντανισχοῦσης, ἔπαι-

manentem, ubi praecipue sedem magisterii collocaverat, sacrum suum corpus deposuisse: et sepulcrum quidem positum fuisse quasi mortis typum; ipsum tamen supra naturae humanae conditionem translatum, ut hac quoque ratione praecipuas Deus honoris partes amatori suo deferret. Et corpus quidem sic habitum est, purum illud ac suave fragrans, Christique stigmata gerens: anima autem, quae lucis splendori revera solem superabat, ab humanis evolans, stipantibus angelorum choris, ad locum transiit, qui ipsam decebat, inenarrabilis illius primique ac lucentissimi gaudiū.

12. Sed o beatissime, terque beatissime, ac prorsus beatissime Iohannes: magne evangelii sol, iugis theologiae scaturigo, apostolice rame, Petro compar, tu nos de caelis benigne intueri. Viden' quam sit tristis horum inferiorum facies? destructa sunt altaria angustis simulacris coronata: ablatus est sacrorum templorum decor: Christi imago ludibrio habita est et ad nihilum redacta in urbibus, ruri, domi: insuper etiam Deiparae, ac cuiusvis alius tui similium, aut etiam te minorum, a Deo afflatorum patrum. Luctuosa omnia. Assume Petrum, unaque Iacobum assumes rogamus. Tres vos, Christi comites assidui, cum est transfiguratus, cum pleraque miracula ederet, cum in agonia preces funderet, velut iam collegis aliis ac condiscipulis magis spiritales, ac divina docti; ipsi et modo cum beata novem

1) Nota sunt, quae de S. Iohannis extraordinario obitu genere, vel etiam translatione aut resurrectione, narrat nonnulli veteres apud Sandinium in hist. apost. p. 189. Festum eius μεταστάσεως est in kal. graeco, die 26. sept. Laudes eidem insignes dicit S. Cyrillus in homilia opp. T. V. part. 2. p. 380.

2) Illustratur hoc vocabulum ab inedito apud me Iobi interprete cap. XIV. 7: ὁ βάθαιμος ἐστὶν παντός εὐδέρου τὸ ἄκρον, ὅπερ ἀκρέμων λέγουσιν.

3) Compar Petro honore apostolatus, non primatus. Etenim primatum vindicat Petro ipse Studita in praecedentibus, nec non aliis locis in indice sirmondiano adnotatis.

4) Luget Studita, ut in aliis passim scriptis, Iconomachorum sui temporis scelera.

αδραμῆν τὰς εὐαγγεῖας ἐκκλησίας εἰς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἀρεσθεΐσαν τῆς ὀρθο-
δοξίας ὠραιότητι ἐμοὶ δὲ σὺ τῷ τολμητίᾳ, ᾧ μάκαρ, ἴλεως ἔσο δφλήσαντι
οὐκ ἐπαινέσαντι καὶ γε δέξαιο τοὺς τόνδε σοὶ τὸν ναὸν ὁμοῦ μὲν περικαλ-
λῶς, ὁμοῦ δὲ καὶ περιουσίως ἐγγίραντας· ἐν ᾧ καὶ τὰ σώματα οἱ παλείους
ἀσκητικῶς εἶασαν εἰς τὰ προαύλια, ὡς ἐνταῦθα τῆς σῆς φανοτάτης οὐρανίου
σκηνῆς παραρρίπτειν δεῖ. Τοσοῦτον ἀξιουμένους σὲ ὄρῃν σὺν παντὶ τῷ ποιμνίῳ
κατὰ διάμετρον ἀξίας, ὅσον οἱ πρὸς αὐτὸν τὸν ἥλιον ἀποβλέποντες· ἐν Χρι-
στῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις,
ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν
αἰῶνων ἀμήν.

sociorum caterva, sanctam nobis Trinitatem propitiam reddite, ut Christus iniquum
hoc mare increpet, ut quondam increpuit apud Tiberiadem; tranquillitate, quae pa-
cem praestet, vicissim exoriente; ut suas ipse ecclesias, in antiquam illam et iu-
cundam orthodoxiae venustatem reducat. Tu vero mihi temerario, vir beate, pro-
pitius esto, qui debuerim, at non laudaverim: sed et eos suscipere digneris, qui
templum hoc quam ornate tam sumptuose libè extruxerunt, in quo et plures in ves-
tibulis, monachorum more, corpora sua reliquerunt, ut hic positi, splendido cae-
lestique tabernaculo tuo advolverentur; te tantum videre optantes, cum universo gre-
ge, pro dignitatis mensura, quantum iis concessum est, qui e terra in solem ipsum
aspiciunt: in Christo Iesu domino nostro, quem decet omnis gloria, honor, et
adoratio, cum Patre ac sancto Spiritu, nunc et semper, et in saecula saeculorum.
Amen.

A D N O T A T I O.

Igitur septem Theodori Studitae panegyricas orationes dedimus, quarum duae latine tantum editae fue-
rant, reliquae nec graece nec latine. Ante nos tamen extabant aliae novem eiusdem Studitae orationes.
I. In cruce Domini, gr. lat. apud Greterum op. de Cruce T. II. p. 231. II. In nativitate Deiparae, gr.
lat. edita inter damascenicis, ut nos iam diximus p. 54. III. et IV. De adoratione ss. imaginum duae,
gr. lat., quarum altera inserta eius vitae cap. 65-73; altera cum damascenicis prodit Basileae an. 1575.
V. In tertiam inventionem capitis S. Ioh. Bapt. gr. lat. a Combesio, et Cangio. VI. In S. Barptolemaeum
apostolum, latine tantum apud Dacherium Spicil. ed. nov. T. II. p. 12. Hanc graece etiam vidit Allatius,
incipientem: μέγιστο; ἀγών, προσθήσω δ' ἔτι, καὶ κλειός; eratque editurus libro sexto Symmictorum, teste
Fabricio B. G. ed. vet. T. XIV. p. 12. Ea mihi quidem nondum occurrit, quamquam vix dubito quin la-
teat inter Allatii schedas vallicellianas aut barberinias. VII. Oratio epitaphica in Platoneum magistrum
suum, gr. lat. apud Bollandianos T. I. april. append. p. 46. VIII. Oratio item epitaphica in magnum Ar-
senium, gr. lat. apud eosdem Bollandianos T. IV. iul. die. 19. IX. Oratio pariter epitaphica in matrem
suam extat inedita graece in Metaphrastae codice parisiaco. Denique alia inedita in codd. paris. de in-
ventione capitis S. Ioh. Baptistae, teste Fabricio B. G. ed. nov. T. X. p. 472, a quo superiorum quoque
notitia congesta fuit. Atque hoc fere est illud *panegyricum volumen in dies festos Domini, nec non Dei-
parae, et sancti Ioh. Baptistae*, quod inter Studitae scripta memorat Michaël monachus in vita eiusdem
cap. 38, quam habemus typis impressam. Mitto dicere de minoribus sermonibus duplicis catecheseos, seu
magnae seu parvae, quorum 125. edidit latine Livineius, graece unum Fabricius B. G. ed. nov. p. 470;
tres item graece auctor catalogi codd. Nanian. p. 164. Inter opera Theodori, quae Sirmondus prelo parere
videbatur, postremo loco video in elencho post praef. nominari fragmentum *confessio de Trinitate*. Reapse
id fragmentum incipiens *μίαν εἶναι τῶν ὄλων ἀρχὴν*, legitur sub Theodori nomine in cod. vat. 620, et ot-
tob. vat. 414. At in vat. 2026. inscribitur Theodoro. Eadem nominum varietas in florentinis quoque co-
dicibus occurrit, observante Bandinio Catalog. codd. gr. T. I. p. 525. Sed revera nihil aliud est, id frag-
mentum, quam, ut ego comperi, compendium ex Theodoretī haeret. fab. libro V. consarcinatum.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ
ΕΠΙΤΙΜΙΑ.

Κοινὰ τῆς ὅλης ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν παραλειπόντων
ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς Τὸν κανόνα.

Col. vol. 430.
f. 20. b. offoli.
960. f. 11.

* Confer Goar
p. 27. de hexaps.

* Goar ibidem
de cathismate.

* Goar p. 23.
de canone.

α'. **Ο** μὴ εὐρισκόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δόξα ἐν ὑψίστοις, ἀνευ ἀσθενείας ἢ ἐτέρας εὐλόγου κατοχῆς, ἐν τῇ εὐλογίᾳ μενέτω κεκυφῶς μέχρι παρελεύσεως τῶν ἀδελφῶν, ἔξαιτούμενος συγχώρησιν καὶ εἴθ' οὕτως λαμβανέτω τὴν εὐλογίαν.

β'. **Ο** ὑστερούμενος τοῦ ἐξάψαλμου*, παρεστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ εἰ δὲ καθίσματος*, βαλλέτω ἀνὰ μετάνοίας ιε'. Μετὰ τὸν ἐξάψαλμον ἐξερχόμενος ἢ περιερχόμενος ἀνευ ὑπομνήσεως, παραστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

γ'. **Ο** μὴ ἀνιστάμενος ἕως τοῦ πενήκιστοῦ, ξηροφαγέτω.

δ'. **Ο** τὸν ὄλον κανόνα* ἀπολιμπανόμενος, ξηροφασίαν ἀκάθιστον ἐπιτίμασθαι.

ε'. **Ο** μὴ φθάνων εἰς τὸ προοίμιον ἐκάστης ὥρας, τῷ ἐπιτίμῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὐρισκομένου εἰς τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις.

ς'. **Ο** ἀπολιμπανόμενος τοῦ προκειμένου ἐκάστης ὥρας, ἢ καὶ ἕως τέλους, ξηροφαγέτω.

ζ'. **Ο** μὴ εὐρισκόμενος ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως, τῷ ἐπιτίμῳ ὑποβαλλέσθω τοῦ μὴ εὐρισκομένου εἰς τὸ δόξα ἐν ὑψίστοις.

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS
THEODORI PRAESIDIS STUDII
POENAE.

Et primo quidem communes toti fraternitati adversus eos
qui contra regulam in ecclesia peccant.

1. **Q**ui non interfuerit initio cantus *gloria in excelsis*, absque infirmitate vel alio probabili impedimento, dum datur benedictio, maneat incurvatus in transitu fratrum, veniam petens; atque ita deinde accipiat benedictionem.
2. Qui non adfuerit hexapsalmo, stet ad mensam. Quod si cathismati defuerit, puniatur metanoeis quindecim. Si post hexapsalmum exiverit aut obambulaverit, sine admonitione, stet mensae tempore.
3. Qui rectus non steterit usque ad psalmum quinquagesimum, aridis vescatur.
4. Qui totum canonem deseruerit, aridis stans vesci iubeatur.
5. Qui non adfuerit initio cuiusque horae, eidem poenae subiiciatur atque ille qui cantui *gloria in excelsis* defuerit.
6. Qui recesserit ante responsorium cuiusque horae, vel etiam ante eius finem, aridis vescatur.
7. Qui initio non interfuerit, eidem poenae subiiciatur atque ille qui defuerit cantui *gloria in excelsis*.

- η'. 'Ο τοῦ μεγαλείου μὴ ὑπακούων, παραστηκίτω ἐν τῇ τραπέζῃ.
 θ'. 'Ο ἐναπομένων ἔξω τῶν θυρῶν, ξηροφαγείτω.
 ι'. 'Ο μὴ κοινοῶν κατ' ἰδίαν γνώμην, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.
 ια'. 'Ο ἐν ἐπιτιμίᾳ ὄν, καὶ μὴ παριστάμενος μετὰ τῶν καθηγουμένων ἐν τῷ
 ναβηκκί τῆς λειτουργίας ἐπιτελουμένης, μετανοίας βαλλέτω πενήκοντα.
 ιβ'. 'Ο μετὰ τῶν ἀδελφῶν 1), ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, μὴ ἐρχόμενος εἰς
 τὴν ἐστίασιν, παρεδίκηκίτω, ἢ ξηροφαγείτω, ἢ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον
 μεινάτω ἄσιτος ἕως τῆς ὀρισμένης ὥρας τῆ ἑξῆς ἡμέρα.
 ιγ'. 'Ο ἄνευ ὑπομνήσεως ἐξερχόμενος τῆς ἐκκλησίας πλὴν τοῦ ἄπαξ, ἢ κα-
 θεζόμενος ἐκάστης ἐπιτελουμένης λειτουργίας ἄνευ ὑπομνήσεως παρὸ τῶν
 θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, ἀνὰ δέκα μετανοίας βαλλέτω.
 ιδ'. Πᾶς ὁ μὴ εὐρισκόμενος ἐν ταῖς τρισὶ τῆς ἐβδομάδος κατηχήσεσιν, ἄνευ
 εὐλόγου προφάσεως, ξηροφαγείτω.
 ιε'. 'Ο ἀπολιμπανόμενος τῆς ἐσπερινῆς κατηχήσεως, δτηκίτω.
 ις'. Πᾶς ὁ ἀκούων τοῦ Τρικρούσματος ἐπὶ παντός, καὶ μὴ συνερχόμενος μετὰ
 σπουδῆς, ἀνὰ κ' μετανοίας βαλλέτω.
 ιζ'. 'Ο παρὰ τὴν ὀρισμένην ἄνεσιν ἀναπαύων, καὶ περιερχόμενος ἐν τῷ μοναστη-
 ρίῳ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.
 ιη'. 'Ο ἀφ' ἑτέρου ἐργαστηρίου εἰς ἕτερον μετερχόμενος ἄνευ καθηκούσης αἰ-
 τίας, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

8. Qui psalmum *magnificat* non audierit, stet ad mensam.
9. Qui manserit extra fores, aridis vescatur.
10. Qui sua voluntate sacram communionem omiserit, extra consortium fiat uno die.
11. Qui poenae suppositus, non interfuerit cum catechumenis in narthece dum peragitur liturgia, metanoeis subiciatur quinquaginta.
12. Qui cum fratribus, absque probabili causa, ad refectionem non venerit, stare iubeatur, vel aridis vesci: vel iuxta magnum Basilium 1) maneat impransus usque ad statutam horam sequentis diei.
13. Qui sine admonitione ecclesia excesserit, plus quam semel; vel sederit dum singulae liturgiae peraguntur, extra fores altaris sine admonitione, decem metanoeis puniatur.
14. Quisquis tribus hebdomadae catechesibus non interfuerit, absque honesta causa, aridis vescatur.
15. Qui non adfuerit serotinae catechesi, stare iubeatur.
16. Quisquis audita trina pulsatione non statim convenerit, viginti metanoeis puniatur.
17. Quisquis ultra statutam relaxationem obambulet et vagetur in monasterio, uno die separetur.
18. Qui ex una in alteram officinam se conferet, sine idonea causa, uno die separetur.

1) Perturbatus vel corruptus hic est in codicibus locus. Sed adest interpres s. Basilium mox citatus cuius epitimion 33. eiusmodi est: ὁ ἀπολιμπάνων τῶν τραπέζων, μὴ εἰρηκῶς τὴν αἰτίαν, μὲνέτω ἄσιτος: qui a mensa abfuerit, absque causa probabili, maneat impransus.

- ιβ'. Ὁ μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς ἐκ τῆς Τραπεζίης ἐφόρευσε μὴ ἀπιὼν καθὼς διατίταται, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας κ'.
- ιγ'. Ὁ συντυγχάνων ἀπὸ τῶν ἀποδείπνων, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ν'.
- ιδ'. Πᾶς ὁ ἐργοχειριάστῃς μὴ ἐν ἡσυχίᾳ ἐργαζόμενος, ἀλλὰ ἀνακινῶν ξένοις ὁμιλίας, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.
- ιε'. Ὁ εὐρισκόμενος ἐπὶ παντὶ κλέμματα, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.
- ιϛ'. Ὁ κραυγάζων παρὰ τὸ εἶδος, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.
- ιδδ'. Ἐάν εὐρεθῇ τινὶ κατὰ πάντα τόπον, παρέξ τῶν δεδομένων μετ' εὐλογίας, ταῦτα μὲν ἀφαιρέσθω, ἐκείνος δὲ ξηροφαγεῖτω.
- ιεδ'. Ἐάν τις ἔχη ἀνεξάγγελτόν τι, ἢ καὶ ἀνευ τῶν ὀρισμένων ἐξαγγέλλῃ τινὶ, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.
- ιεϛ'. Ἐάν τις διερχομένον β' ἑβδομάδων μὴ ἐξαγγείλῃ εἰς τὸν ἡγούμενον, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.
- ιεζ'. Ἐἴ τις τινὸς ἀνέχεται καταλοῦντος, καὶ μὴ αὐτὸς ἐπιδιορθώσεται τὸν καταλαλοῦντα, ἢ μὴ ἀνεχόμενον ἀνετίλῃ τῷ προσετώτι, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας ἑκατόν.
- ικη'. Ὁ καλούμενος ὑπό τινος, καὶ μὴ εὐθὺς ἀποκρινόμενος, τῆς κλήσεως οὐ μακρὰν οὔσης, βαλλέτω ἀνὰ μετανοίας λ'.
- ικθ'. Πᾶς ὁ μὴ κατὰ σάββατον ὑπαλλάσσων τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἰδίᾳ γνώμῃ, ἢ καὶ πάλιν μὴ παραδοῦς τὸ ἀντάλλαγμα τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἢ καὶ τῇ ἐξῆς, ξηροφαγεῖτω.
- λ'. Πᾶς ὁ φρατριάζων κατὰ τοῦ προσετώτος, καὶ συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

19. Qui post preces quae a mensa surgentibus dicuntur, non decedet prout ordinatum est, viginti metanoeis puniatur.
20. Qui colloquiis post completorium indulserit, puniatur metanoeis quinquaginta.
21. Quisquis operarius cum silentio non operetur, sed cum externis verba commutet, biduo saparetur.
22. Qui in quolibet furto compertus fuerit, una hebdomada separetur.
23. Qui praeter modum clamet, triginta metanoeis puniatur.
24. Si quicquam alicubi apud aliquem deprehendetur, ultra ea quae cum benedictione data fuerunt; illud quidem auferatur, ipse autem aridis vescatur.
25. Si quis aliquid inconfessum retineat, vel etiam cuiquam praeter destinatos confiteatur, separetur uno die.
26. Si quis elapsus duabus hebdomadis non confiteatur praesidi, separetur uno die.
27. Si quis sponte audiat detractorem, neque hunc corrigat, vel nolentem corrigi ad praesidem non deferat, centum metanoeis puniatur.
28. Qui ab aliquo vocatus statim non responderit, si certe haud de longinquo vocetur, triginta metanoeis puniatur.
29. Quisquis sabbato vestimentum suum sponte non mutaverit, vel etiam statim mutatorium eodem die vel postero non tradiderit, aridis vescatur.
30. Coniurans in praesidem, turbansque fraternitatem, separetur uno die.

λα'. Εἴ τις ὡς ἔτυχεν ἐξελθὼν εἰς ἀγάπην ἐν τῇ ὑποστροφῇ διηγήσεται τὰ συμβάντα καθ' οἷον δῆποτε τρόπον μάλιστα ἐν τῇ τραπέζῃ, ἐκτὸς τῶν ἐρωτημένων ὑπὸ τοῦ προεστώτος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

λβ'. Εἴ τις τὰ τῶν ἄλλων μοναστηρίων ἐπιφοιτῶν πρὸ τῶν γραμμάτων ἐξαγγελίλοι, ἢ καὶ μὴ ὄντων γραμμάτων, ἀνευ τοῦ προεστώτος, καθ' οἷον δῆποτε τρόπον καὶ μάλιστα ἐπὶ βρώσεως ἢ ἄλλου τινὸς πράγματος, ἀφοριζέσθω ἡμέρας γ'.

λγ'. Εἴ τις ἐν κυριακῇ, καὶ μάλιστα ἐν ἑορτασίμῳ ἡμέρα, μὴ φορέσῃ τὸ μεῖζον αὐτοῦ ἱμάτιον, τοῦτέστιν εἰς τὰ δύο λυχνικά * καὶ εἰς τὸν ἄρθρον, ποιείτω πρὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνά μετανοίας ν', καὶ εἴθ' οὕτως ἀναστρέψας περιβαλλέσθω αὐτό.

λδ'. Οὗ τινος εὐρεθῆν ἐν τῷ ἰδίῳ πίνακι διατετραμμένον ἕτερον τι ἢ Γραφικὸν ἢ λεξικὸν ἢ πρὸς ἀδελφὸν ἐπισταλτικὸν, πλὴν οὐπερ ἐκμανθάνοι στιχηροῦ ἢ καθίσματος, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

λε'. Ὁ συνειθωκῶς ἀδελφοῦ τὴν ἐκ τοῦ μοναστηρίου ἔξοδον, ἢ συνομιλήσας, ἢ συνοδεύσας, καὶ μὴ προαναγγέλοι, ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

Περὶ τοῦ Κελλαρίτου.

λς'. Χύμα οἴνου ἐὰν γένηται, μετάνοιαι κατὰ τὸ μέτρον τοῦ χύματος ἀνά ε', καὶ τὴν ἀνω ὡσαύτως καὶ χύμα ὄξους, ἢ παράχυμα ἐλαίου, ἢ παράχυμα ὄσπριου ἐὰν γένηται.

λζ'. Σῆψις εἶδους παπλοῦ βιβρωσκομένου ἐὰν τύχοι, κατὰ τὰ ταυτά.

λη'. Ἐάν τι σκευὸς εὐρεθῆν ἀσκέπαστον ἐπὶ πολὺ, αἱ αὐταὶ μετάνοιαι.

31. Si quis forte egressus ad agapem, in reditu narret ea quae quomodolibet praesertim in mensa acciderint, nisi a praeside interrogetur, uno die separetur.
32. Si is qui aliena monasteria adit, ante litteras nunciet aliquid, vel etiam nullis cum litteris et sine praesidis facultate, praesertim circa epulas vel aliud negotium quodlibet, separetur triduo.
33. Si quis die dominico, et praesertim sollempni, vestem suam maiorem non gestet, id est usque ad duo lychnica et matutinum, is faciat coram altari metanoecas quinquaginta; atque ita reversus veste illa induatur.
34. Si in alicuius pluteo scriptum aliquid repertum fuerit, aut ex bibliis, aut ex lexicis, aut quicquam epistolare ad fratrem, praeter id quod didicerit ex metricis versiculis, aut ex cathismate, uno die separetur.
35. Qui conscius fuerit fratris monasterio egredientis, vel cum eo collocutus fuerit, aut comitatus, neque praenuntiaverit, una hebdomada separetur.

De Cellario.

36. Si vini effusio fuerit, metanoecas faciat pro mensura effusionis quinque vel ultra. Similiter si effusio aceti, vel supereffluentia olei, vel item supereffluentia leguminum contigerit.
37. Corruptio eduliorum cuiusvis generis eadem poena animadvertatur.
38. Si vas comperiat diu intectum, fiant caedem metanoecae.

λθ'. Ἐὰν πλείω παραθήσῃται τῇ τραπέζῃ ἢ ἐλάττω τῶν διατετυπωμένων, ἀνα
 ρ' μετανοίας.

μ'. Συντριβὴ ἐὰν γένηται οἰουδήποτε σκεύους μέχρι βαυκαλίου, μετάνοιαι ρ'
 καὶ σ' καὶ τ', ἢ καὶ παραστάσιμον μετὰ τοῦ σκεύους αὐτοῦ.

Περὶ τοῦ Ὀψοποιοῦ.

μα'. Ἐὰν μὴ γέμῃ ὁ λέβης, μετανοίας λ', ὡσαύτως καὶ ὁ κούκουμος.

μβ'. Ἐὰν περίσσευμα ἀφανισθῇ*, μετανοίας ρ' εἰ δὲ ρίψῃ ἀχρειωθῆν, παρα-
 στάσιμον μετὰ ξηροφαγίας.

μγ'. Ἐὰν μὴ προεισβάλλῃ ἐν καιρῷ τὸ ἔλαιον καὶ τὸ ἄλας ἵνα συνεψηθῶσι,
 μετάνοιαι κ'.

μδ'. Εἰ ζωμὸν ἐλαιωμένον ἀποχύσει, μετάνοιαι λ'.

με'. Εἴ τις ἄρῃ βαυκαλίον ἀπὸ τοῦ ἀριστηρίου, καὶ μὴ πάλιν ἀντιστρέψῃ
 αὐτὸ εἰς τὸν ἴδιον τόπον, μετάνοιαι ν'.

μς'. Ἐὰν συντριβὴ χύτρα ἢ πυροστάτης ἢ κακάβιον ἢ ἐσχάρα ἢ ἄλλό τι σκεῦος
 μαγειρικὸν ἐκ καταφρονήσεως, ἀνά ρ' καὶ σ' καὶ τ' μετανοίας.

Περὶ τοῦ Βιβλιοφύλακος.

μζ'. Ἐὰν τις λάβῃ βιβλίον, καὶ μὴ φιλοκάλως κρατῇ αὐτὸ, ἢ ἀψῆται ἄλ-
 λου ἄνευ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κρατοῦντος, ἢ ἐπιζητοῖν ἕτερον παρ' ὃ ἔλαβε
 γογγύζων, μὴ ἀψῆται ὅλως τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ.

μς'. Ἐὰν ὁ βιβλιοφύλαξ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν μὴ ἐπιδείνῃται, Τινάσσω
 καὶ μεταστοιβάζων καὶ κονιορτῶν ἕκαστον, ξηροφαγεῖτω.

39. Si mensae obtulerit plus minusve quam sit praescriptum, centum faciat me-
 tanoeas.

40. Contritio si acciderit cuiuslibet vasis usque ad pateram, metanoeas faciat cen-
 tum aut ducentas vel trecentas; aut etiam stet coram cum ipso vase.

De Coquo.

41. Nisi lebes plenus fuerit, vel cucumis, triginta faciat metanoeas.

42. Si reliquiae aliquae pereant, centum faciat metanoeas. Quod si iam factae inu-
 tiles abiiciantur, stet coram, et aridis vescatur.

43. Nisi idoneo tempore oleum immiserit et sal, ut simul coquantur, metanoeas
 faciat viginti.

44. Si iusculum oleatum effuderit, metanoeas triginta.

45. Si quis pateram ex refectorio sustulerit, nec illam in locum suum reposuerit,
 metanoeas quinquaginta.

46. Si confringatur testa, ut olla, aut cacabus, aut craticula, aut aliud quodvis
 culinare vas ex neglectu, centum vel ducentas vel trecentas faciat metanoeas.

De librorum Custode.

47. Si quis librum acceperit, neque nitidum servaverit, vel alium attigerit sine
 permissione eius qui tenet, vel alium quaesiverit murmurans praeter illum quem
 iam acceperat, prorsus illo die non impetrabit.

48. Si librorum custos debitam sedulitatem haud prae se tulerit, libros singulos
 excutens, transponens, pulvere purgans, aridis vescatur.

μθ'. "Ὅστις εὐρεθῆ ἀποκρύπτων εἰς κοιτᾶριον, καὶ μὴ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ κρούσματος ἀποδοῖν τοῦτο τῷ βιβλιοφύλακι, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, παρεστηκέτω ἐν τῇ τραπέζῃ.

Περὶ τοῦ Σκυτέως.

ν'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως κλάσῃ σουβλίον, ἢ ἕτερον ἐρῳαλεῖον σκυτοτομικόν, ἀνὰ μετανοίας ρ', καὶ ν', καὶ λ'.

να'. Ἐὰν παραχρῆσται τοῖς δέρμασιν ἢ ταῖς σφύραις, καὶ μὴ μετὰ ἀσφαλείας διακόπη καὶ ὑποβάλλῃ ἐν τοῖς ὑποδήμασιν, ἐχέτω τὰ αὐτὰ ἐπιτίμια.

νβ'. Ἐὰν προσπαθῶς δῶ Τινὶ, ἢ καὶ ἀχρειάστως, ξηροφαγεῖτω.

Περὶ τοῦ Καλλιγράφου.

νγ'. Ἐὰν ὑπὲρ τὴν χρεῖαν ποιῶν κόλλαν, σήπη αὐτὴν διὰ τῆς ἀπομονῆς, μετάνοιοι ν'.

νδ'. Εἰ μὴ φίλοιάλως κρατεῖ τὸ τετράδιον, καὶ τίθῃσι τὸ ἀφ' οὗ γράφει βιβλίον, καὶ σκέπει ἐν καιρῷ ἐκάτερα, καὶ παρατηρεῖται τά τε ἀντίστιχα καὶ τοὺς Τόλους καὶ τὰς στίγμάς, ἀνὰ μετανοίας λ', καὶ ρ'.

νε'. Ἐάν τις ἐκδηθήσει ἐκ τῶν γεγραμμένων τοῦ ἐξ οὗ γράφει βιβλίου, ἀφοξίζέσθω ἡμέρας γ'.

νς'. Εἰ τις πλείον τῶν Γεγραμμένων ἀναγνώσει ἐξ οὗ γράφει βιβλίον, ξηροφαγεῖτω.

νζ'. Εἰ ἐκ θυμοῦ συντρίψῃ κάλαμον, μετάνοιοι λ'.

νη'. Εἰ ἐπάρη ἕτερος ἑτέρου τετράδιον ἄνευ γνώμης τοῦ γράφοντος, μετάνοιοι ν'.

49. Si quis librum abdens in cubiculo, hunc pulsationis tempore custodi non rediderit, sine honesta causa, stet mensae tempore.

De Sutore.

50. Siquis ex negligentia subulam aut sutorium aliud instrumentum fregerit, metanoas centum, et triginta faciat.

51. Si coriis abusus fuerit aut malleis, et nisi coria caute inciderit, calceisque supposuerit, iisdem poenis obnoxius esto.

52. Si ex peculiari affectu det alicui, aut sine usūs necessitate, aridis vescatur.

De Calligrapho.

53. Si praeter usum gluten fecerit, idque situ marcescat, metanoas faciat quinquaginta.

54. Si haud mundum servet quaternionem, pariterque librum unde exscribit, neque suo tempore utrumque operiat, neque curam gerat antistichorum, accentuum, et interpunctionum, metanoas faciat triginta supra centum.

55. Si quis memoriter recitaverit scripta in libro unde ipse exscribit, separetur triduo.

56. Si quis plus quam est in scripto legerit ex eo quem exscribit libro, aridis vescatur.

57. Si ex ira calamum fregerit, metanoas faciat triginta.

58. Si alter alterius quaternionem, absque scribentis consensu, sibi vindicaverit, metanoas faciat quinquaginta.

νθ'. Εἰ μὴ στοιχείη τοῖς τετυτωμένοις παρὰ τοῦ πρώτου καλλιγράφου, ἀφοριζέσθω ἡμέρας δύο.

ξ'. Ἐὰν ὁ πρωτοκαλλιγράφος ἐμπαθῶς διανέμῃ τὰ ἐργόχειρα, καὶ εἰ μὴ περυστέλλη καλῶς τὰς βεμβράνας καὶ πάντα τὰ ἀμφιαστικά ἐργαλεῖα, ὥστε μὴ τι ἀχρειωθῆναι τῶν χρησιμευόντων εἰς τὴν τοιαύτην διακονίαν, ἀνά μετανοίας ν', καὶ ρ, καὶ ἀφορισμὸν ἐπιτίμησον.

Περὶ Ἀρεστοῦ*.

ξά'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως συντρέψῃ βελόνην ἢ ψαλία, ἢ συγκόψῃ τροιάν, ἢ διασχίσῃ ἱμάτιον, μετανοίαι λ', ἢ ν', ἢ ρ.

ξβ'. Εἰ παραβλέψῃ καὶ τὸ τυχὸν ῥάκιον, ἢ τὰ ἠχρειωμένα μὴ ἀνακαινίσῃ, καὶ προσεμπαλοῖ καὶ ἀποφθειροῖ*, καὶ ἀπαθῶς ἀταδιδοῖ ἐκάστῳ τῶν ἀδελφῶν τὰς καθ' ἑβδομάδας ὑπαλλαγὰς, ξηροφαγέτω, ἢ παρραστηκέτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

Περὶ τοῦ Ὀστιαρίου.

ξγ'. Ἐὰν ὁ ὀστιάριος ἐξ ἀμελείας ἐάσῃ τὸ θυρώριον, καὶ γένηται ἕξοδος ἀδελφοῦ λαθραία, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν.

ξδ'. Ἐὰν ἐκ καταφρονήσεως ἐάσῃ εἰσέρχεσθαι κοσμικὰς ἀπουρίσεις παρὰ τῶν προσφοιτώντων ξένων ἐν τῇ μονῇ, μετανοίας ρ'.

ξε'. Ἐὰν μὴ μετ' εὐλαβείας διδοῖ καὶ λαμβάνῃ λόγον παρὰ τῶν ἐπιξενομένων, ἢ τὰς φάσεις μὴ ποιῆται πρὸς τὸν ἡγούμενον ἀρμοδίως καὶ πρεπόντως, ἀνά μετανοίας ρ'.

ξς'. Ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας ἀπολέσῃ κλείδιον, ξηροφαγέτω.

59. Si minime obtemperaverit imperatis a primo calligraphe, separetur biduo.

60. Si primus calligraphus peculiari aliquo affectu pensa distribuerit, neque bene membranas paraverit, et omnia reliqua ad tegendos libros instrumenta; ita ut nihil fiat inutile eorum quae ad id ministerium conferunt, metanoeis quinquaginta et centum et separatione puniatur.

De Sartore.

61. Si ex negligentia frerit acum aut forcicem, aut subtemen conciderit, aut vestem sciderit, metanoecas faciat triginta, aut quinquaginta, aut centum.

62. Si vel lacerum quemvis panniculum neglexerit, aut detrita non sarserit, neque inverterit et pediculis emundaverit, et nisi indifferenter singulis fratribus dederit mutatoria hebdomadaria; aridis vescatur, aut stet in loco convivii, aut una die separetur.

De Ostiario.

63. Si ostiarius ianua deserat, et clandestina fratris egressio contingat, separetur una hebdomada.

64. Si negligenter sinet introduci mundana responsa a supervenientibus hospitibus in monasterium, metanoecas centum faciat.

65. Si minus pie vel ipse loquatur vel loquentes externos aut hospites audiat, vel cum praeside prout par est decetque verba non faciat, metanoecas centum puniatur.

66. Si per incuriam claviculam amiserit, aridis vescatur.

Περὶ τοῦ Νοσοκόμου.

ξζ. Ἐὰν μὴ ἐπιμελῆται καὶ ὅσον δυνατὸν ἐκάστου τῶν ἀρρώστων, καὶ προσάγῃ τὰ κατὰ χρεῖαν ἀρμοδίως, κατὰ τὰ διατετυπωμένα ἐμμέτρως· καὶ ἢ ὑπερβάλλοι, ἢ καὶ ἐλλείψοι, μετάνοιαι ν', καὶ ρ', ἢ ξηροφαγείτω καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ξη. Ἐὰν μὴ ὁ παρανοσοκόμος στρωννύῃ τὰς κλῖνας τῶν νοσηρῶν, καὶ διατηρῇ καλῶς τὰ ἔλαια, καὶ εἰ μὴ ἔχη ἀκρίβειαν μέχρι καὶ ἐνὸς κοκκίου, ξηροφαγείτω, καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ξβ. Ἐάν τις τοῦ νοσοκόμου χωρὶς ἀναπέσοι εἰς κλίνην, ἢ καὶ ἀλλάξοι ἄλλην παρὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, μετάνοιαι ν'.

ο'. Ἐὰν παραχρῆται τοῖς καρβωνίοις, ἢ συντρίψῃ ἐκ ῥαθυμίας τι τῶν χαλκευτικῶν ἐργαλείων, ἢ ἀπολέσῃ, ἢ ἄνευ προστάξεως λάβῃ τί παρὰ τινος, καὶ ἐργάσῃται ἐργαλεῖον, λ', ἢ ν', καὶ ρ', μετάνοιαι, ἢ καὶ ξηροφαγείτω.

Περὶ Κανδηλαρίου.

οα'. Ἐὰν μὴ ποιῆται τὴν ἀφὴν τῆς κανδήλας, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀξιολόγως καὶ ἐμμέτρως τὰς ἀρτύσεις, μῆτε ὑπερβαλλούσας μῆτε ἐλλειπούσας, προμύσων καὶ ἀποκαθαίρων τὰ ῥύπη τῶν καρδῶν κατὰ τὸ εἰωθὸς τῆς ἐβδομάδος, μετάνοιαι ρ', καὶ ξηροφαγείτω.

οβ'. Ἐὰν συντρίψῃ κανδήλαν, κατὰ τὴν Τιμὴν τῆς κανδήλας ἐχέτω τὸ ἐπίτιμιον.

ογ'. Ἐὰν ἀδιαφόρως καίηται τὰ παπύρια, ἢ ποιῆται χύσιν ἀποκανδηλίσματος, ἢ ἐξάψῃ λάβρως, ἢ ὑποστυγνάσῃ παρὰ τὸ προσήκον, ἀνά μετάνοιαι λ'.

De nosocomii Curatore.

67. Si singulorum aegrotorum curam pro viribus non gerat, quae opus fuerit convenienter praebendo, et pro mensura praescripta, quam vel excedat vel minuat, metanoetas faciat quinquaginta et centum, vel aridis vescatur, et separetur uno die.

68. Si nosocomii mansionarius non straverit aegrotorum lectos, nec sanctum oleum bene servaverit, nec diligentiam usque ad unam quoque pilulam adhibuerit, aridis vescatur, et separetur uno die.

69. Siquis sine nosocomii curatore in lectum se recipiat, vel hunc cum sibi iam dato commutet, metanoetas quinquaginta faciat.

70. Si carbonibus abutatur, aut per incuriam aeneum aliquod instrumentum confringat, aut perdat, aut non iussus quicquam ab aliquo accipiat, faciatque instrumentum aliquod, triginta aut quinquaginta et centum metanoeis puniatur, vel etiam aridis vescatur.

De Lucernario.

71. Si lampadem non accenderit, nec ecclesiae convenienter sufficienterque condituras fecerit, neque immodicas neque defectivas, emunctis purgatisque lampadum sordibus, prout mos est in hebdomada, metanoetas centum faciat, et praeterea aridis vescatur.

72. Si lampadem fregerit, prout fuerit lampadis pretium, poenam referat.

73. Si oscitanter inflammet papyria, aut faciat lampadarii olei effusionem, aut largius incendat, aut exiliter praeter modum, metanoetas triginta.

οδ'. Ἐὰν μὴ καθαίρῃ τὰ πολυκάνδηλα ἢ τὰ κρεμαστάρια ἢ τὰ τούβια, ὥστε μὴ ἐξ ἴσσεως ἀχραιοθεῖη, ἀνά μετανοίας ρ'.

οε'. Ἐὰν ἐκλείψῃ ἢ προσθήσῃ παρὰ τὸ προσταχθὲν αὐτῷ μέτρον τῆς ἀφῆς τῶν κανδήλων, ὥστε γνωρίζῃ αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς δεσποτικῆς ἑορτῆς *, καὶ τῆς κυριακῆς, τῆς μνήμης τῶν ἁγίων, καὶ ἐὰν μὴ δις καὶ τρίς τῆς ἐβδομάδος φιλοκαλῇ τὸν καιρὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνά μετανοίας λ'.

Περὶ τοῦ Κηπουροῦ.

οσ'. Ἐὰν μὴ ἐν καιρῷ ποιῆται τὰς σπορὰς τῶν λαχάνων, μετάνοιαι ν'.

οζ'. Ἐὰν μὴ καλλιερῇ ὡς παράδεισον κυρίου τὸν πεπιστευμένον αὐτῷ πῆπον, ὥστε ἐπαρκεῖν αὐτὸν τῇ ἀδελφότητι κατὰ πᾶν εἶδος λαχάνου, μετανοίας ρ'.

οθ'. Ἐὰν ἀδιαφόρως παραμελῇ τὰς ἀρδίαιας, καὶ μὴ ἐμμέτρως πείσῃ, μετάνοιαι ρ'.

Περὶ τοῦ Ἀμπελουργοῦ.

οθ'. Ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὴν ἀμπελον κυρίου, διατέμνων, καθαίρων, σάπτων, βοθρεύων, καὶ παντοίως αὐτὴν καλλιερῶν, μετανοίας ρ'.

Περὶ τῶν Ἀροτριῶντος.

πί'. Ἐὰν ἀπὸ θυμοῦ πλήξῃ τὸν βοῦν, ἢ προσενέγκῃ ῥῆμα ἀτακτον, μετάνοιαι ι'.

πά'. Ἐὰν μὴ τὰ χρησιμεύοντα αὐτῷ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα μετ' ἐπιστήμης καὶ ἐπιμελείας κρατῇ, ξηροφαγεῖτω.

Περὶ Ξενοδόχου.

πβ'. Ἐὰν μὴ ὑποδέχεται καλῶς τοὺς ξένους μετὰ πάσης εὐλαβείας, νίπτων τοὺς πόδας αὐτῶν, καὶ κοιτάζων αὐτοὺς ἀρμοδίως, μετάνοιαι ρ'.

74. Si lampades non emundaverit, vel pendulas coronas, vel ornamenta, quominus rubigine corrumpantur, metanoecas centum faciat.

75. Si minus aut plus quam ei praescriptum fuerit, lampades incendat, ita ut ipsum significet tempus sollemnitatis Domini, et dominicalis diei, et commemorationis sanctorum; et nisi bis terve in hebdomada templum Dei verrat, metanoecas triginta.

De Hortulano.

76. Si tempore idoneo non severit olera, metanoecas quinquaginta.

77. Nisi pulchre excoluerit, tamquam Domini paradisum, commissum sibi hortum, ita ut omne genus olerum fraternitati affatim suppeditet, metanoecas centum.

78. Si oscitanter negligat rigationem, nec iusta mensura adaequet, metanoecas centum.

De Vinitore.

79. Nisi bene coluerit vitem Domini, amputans, purgans, fodiens, foveas excavans, et omni modo eam pulchre excolens, metanoecas centum.

De Aratore.

80. Si ira impellente bovem percusserit, aut inconditum verbum in eum intenderit, metanoecas decem.

81. Si utilia sibi vasa et instrumenta prudenter et accurate non servaverit, aridis vescatur.

De hospitem exceptore.

82. Nisi bene et cum omnimoda pietate hospites exceperit, lavans pedes illorum, in cubiculis convenienter collocans, metanoecas centum.

πγ'. Ἐὰν ἐάσῃ ἀστρωτον τὴν κλίνην, καὶ μὴ τὰ ἐν τῇ διακονίᾳ σκεπάσματα ἀνατινάσῃ, καὶ περιποιῆται, ξηροφαγεῖτω.

πδ'. Ὡσαύτως καὶ ἐὰν μὴ φιλοκαλῇ τὸν κοιτῶνα διὰ τῆς ἐβδομάδος.

Περὶ Μάγχιπος.

πε'. Εἴ τις λαλήσει ἐν τῷ ἀρτοκοπιῷ, τῶν ἀδελφῶν τοὺς ἄρτους ἀρτοκοπιούτων, μετάνοιαι λ'.

πς'. Ἐὰν μὴ ὁ μάγχιψ συμμετρως ὑποβάλλοι τὴν καῦσιν τῶν φρυγάνων, ἢ τῶν ξύλων, ἢ ἐψῆ κακῶς τὸν ἄρτον, μετάνοιαι γ'.

Περὶ τοῦ Τέκτονος.

πζ'. Ἐὰν ἀφανίσῃ τὸ πελεκώμενον ξύλον, ἢ ὑπερκόψῃ, καὶ παρὰ τὸ μέτρον παρακόψῃ, ἢ καὶ ἄλλως πῶς ἀχρειώσῃ, ξηροφαγεῖτω.

πη'. Ἐὰν ἐπάρῃ τις ἐργαλεῖον ἀνευ τοῦ τέκτονος, ἢ ἐξ ἄλλης διακονίας, μετάνοιαι ν'.

πθ'. Ἐὰν ἀπολέσῃ ἐργαλεῖον ἐπὶ πάσης διακονίας, ξηροφαγεῖτω, καὶ ἀφορισμοῦ ἐπιτίμιον ἐχέτω.

ψ'. Κλάσμα ἐὰν γένηται σκεπάρου, τερέτρου, πρίονος, πελέκειως, ἢ καὶ ἄλλου τινός, μετάνοιαι ρ'.

Περὶ τοῦ Κτηνίτου.

πα'. Ἐὰν μὴ τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιῆται ἐν τοῖς κτήνεσιν, εἴτουν τὸ ἐν καιρῷ ὕδωρ διδόναι καὶ τὴν τροφήν, καὶ στρωννύειν, καὶ ἀναξύειν, καὶ φιλοκαλεῖν, καὶ ἀποκαθαίρειν, καὶ ψηκρίζειν, μετάνοιαι λ'.

83. Si lectum non straverit, nec quae sunt in cella stragula excusserit, et curaverit, aridis vescatur.

84. Similiter si cubiculum bene non mundaverit intra hebdomadam.

De Pistore.

85. Si quis in officina panificii verba fecerit, fratribus panem elaborantibus, metanoeas triginta.

86. Si pistor immodicam sarmentorum flamman subiciat aut lignorum, vel male panem coquat, metanoeas tres.

De Fabro lignario.

87. Si lignum securi pessumdet, vel abundantius caedat, vel praeter datam mensuram concidat, vel etiam aliter efficiat inutile, aridis vescatur.

88. Si quis abstulerit instrumentum, fabro lignario inconsulto, vel ex alia officina sumpserit, metanoeas quinquaginta.

89. Si instrumentum pessumdederit in quavis officina, aridis vescatur, et separationis poenam luat.

90. Ruptura si evenerit asciae, terebelli, serrae, securis, vel cuiusvis ferramenti, metanoeas centum.

De Iumentario.

91. Si debitam iumentorum curam non gesserit, sive tempore idoneo potum pastumque praebendo, sive stramine subiciendo, et fricando, et poliando, ac mundando atque destringendo, metanoeas triginta.

ψβ'. Ἐὰν πολὺ κατελαύνη ἐν τῷ μύλωνι ἢ ἐν ἄλλῃ ὁδῷ, ἢ καταρραβδίξῃ, ἢ ἐπιφορτίξῃ πλεόν τοῦ δέοντος, ξηροφαγείτω, ἢ καὶ ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

Περὶ τοῦ Διακόνου.

ψγ'. Ἐὰν εἰσφέρει λόγους, ἢ εἶδη παρὰ τῶν ἔξω ἢ παρὰ τῶν συλλεγῶν τοῖς ἀδελφοῖς, ἀφοριζέσθω ἡμέραν μίαν.

ψδ'. Ἐὰν ἐν ταῖς ἀγορασίαις ἢ ἐν ταῖς πράσεσι, διαμάχεται, ἢ παροξύνῃται, ἢ ὀρκοποιῆται, καὶ μὴ μέχρι β', καὶ γ' φωνῆς ποιῆται τὴν τε πράσιν καὶ τὴν ἀγορασίαν, ἀνὰ μετάνοίας γ', καὶ ρ'.

ψε'. Ἐὰν μὴ μετὰ προσηκούσης εὐλαβείας ποιῆται τὰς ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου ἐξόδους, ὥστε μετ' εὐχῆς περιπατεῖν καὶ στιχολογίας, μὴ περιβλεπόμενος εἰς γυναικείας ὄψεις, ἢ εἰς ἄλλα ἀνωφελῆ, ἵνα τὸ ὄσον ἐπ' αὐτὸν δοξάζῃται ὁ Θεὸς διὰ τῆς τῶν ὁρώντων ὠφελείας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν.

Περὶ τοῦ Διδασκάλου τῶν παιδῶν.

ψς'. Ἐὰν μὴ σπλάγχνα οἰκτιρῶν καὶ πατρικὴν διάθεσιν ἔχη, ὥστε ἐκτρέφειν τὰ νήπια ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ κυρίου, ἱμειρόμενος αὐτῶν κατὰ ψυχὴν καὶ κατὰ σῶμα, θάλασσαν, καὶ περιέπων πᾶσαν τὴν σωματικὴν αὐτῶν ἐπιμέλειαν, ἀνὰ μετάνοίας ρ', καὶ ξηροφαγείτω, ἢ ἀφοριζέσθω ἐβδομάδα μίαν.

ψζ'. Πάντα αἰσχροὺς λόγους ἢ ὀνειδιστικὸν, παρέξ τῶν ἀρχόντων καὶ παιδευτικῶς ταῦτα λαλούντων, ὁ ἐκφέρων ἐν τῇ ἀδελφότητι, ἀνὰ μετάνοίας γ'.

92. Si diu agitaverit in pistrino vel in via, aut virga nimis contuderit, vel plus aeque onus imposuerit, aridis utatur, vel etiam separetur uno die.

De Administro.

93. Si deferat sermones, aut responsa, aut res aromaticas ab extraneis aut ab adfinibus ad fratres, separetur uno die.

94. Si in emptionibus aut venditionibus contenderit, aut excanduerit, aut iuraverit, et non potius post unum aut alterum verbum venditionem emptionemque fecerit, metanoecas quinquaginta et centum.

95. Si absque congrua religiositate de monasterio egressiones faciat, videlicet precative ambulando, psalmos recitando, muliebres aspectus aliaque vana vitando, ut quantum in ipso est Deus honoretur, cum spectantium utilitate, aridis vescatur uno die.

De puerorum Magistro.

96. Si viscera misericordiae et paternam affectum non habeat, ut pueros disciplina et monitis Domini educet, diligens eorum animas simul et corpora, fovens, omnemque corporalem curam impendens, metanoecas centum faciat, et aridorum esu atque unius hebdomadae separatione puniatur.

97. Quemlibet turpem aut contumeliosum sermonem, exceptis praesulibus et iis qui corrigendi causa sic aliquando loquuntur, si quis coram fraternitate protulerit, metanoecas quinquaginta faciat.

Περὶ τοῦ Κοσμήτου.

ιη'. Ἐὰν μὴ δις τῆς ἑβδομάδος πᾶσαν τὴν μονὴν φιλοκαλῆ, μετάνοιαι ν', ἢ
 ξηροφασίτω.

Περὶ τοῦ Κανοάρχου *.

ιβ'. Ἐὰν παρὰ τὴν ὀρισμένην ὥραν, ἤγουν τοῦ μεσονυκτίου τὸ καθημέραν, καὶ τὸ προμεσονυκτίου τὸ κατὰ κυριακὴν ὑπερβάλλων ἢ ἑλλείπων, τὴν πνευματικὴν καταφρονήσῃ σάλπιγγα, ἀνὰ μετanoiάς λ', καὶ ν', καὶ ρ'.

ρ'. Ἐὰν μὴ πᾶσαν ὥραν λειτουργικὴν ἐγκαίρως σημαίῃ, τὴν ἀδελφότητα κολῶν, μετάνοιαι ρ'.

κα'. Ἐὰν καταλιθῆῃ κατὰ πρόσκλησιν ἢ προσπάθειαν εἰσβάλλων ἀδελφὸν, εἴτε πρὸς κατάγνωσιν, ἢ καὶ ἀποστερῶν, ἢ καὶ ὑπερπλεονάζων, ξηροφασίτω.

ρβ'. Ἐὰν μὴ τὴν δέουσαν ἐπιμέλειαν καὶ καθαριότητα ἐνδείκνυται ἐν τοῖς προτελετήσις. εἰς τε τὰ κοινάγια εἰς ἕκαστον βιβλίον ἢ ἐπικρατεῖ. ὅπως μὴ ἀχρειωθῆῃ ἢ ἐκ σάλου τῶν κανοαρχούντων, ἢ ἐξ ἐπιστάσις κινδύλους, ἢ ἐξ ἐκχύσεως κηραψίας, ἢ ἐκ ρύπου καὶ ὑδρωμάτων χειρὸς, παραστάσιν ἐν τῇ πρασίᾳ ἕξω.

ργ'. Ἐὰν [μὴ] προλέγῃ τῷ μέλλοντι ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν, ὡς προκατηρτισμένον εἶναι καὶ διεισημένον εἰς ἑκάτερα, ἀνὰ μετanoiάς κ'.

ρδ'. Ἐὰν ἀπομείνῃ κανὼν μὴ ψαλθεῖς κατὰ τὴν δέουσαν ἡμέραν, μετάνοιαι ρ'.

Περὶ τοῦ Ταξιάρχου *.

ρε'. Πᾶσαν εὐταξίαν εἰ μὴ φυλάττοι, πρῶτον αὐτὸς, ἔπειτα δι' ἐξουσίας τῆς οἰκείας διακονίας παραῖτηρῆ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, ὥστε χοροδῆτεῖν

De Atriensi.

98. Nisi bis in hebdomada totum monasterium mundaverit, metanocis quinquaginta, vel aridorum esu puniatur.

De Canonarcha.

99. Si praeter definitam horam, id est noctem dimidium quotidie, et ante dimidium noctis die dominico, excedens aut minuens, spiritalem tubam neglexerit, metanocis triginta et quinquaginta et centum.

100. Nisi omnem horam liturgicam tempore suo designaverit, fraternitatem vocando, metanocis centum.

101. Si is reprehendatur favore aut peculiari affectu fratrem prosequi: vel etiam improbare minus aut plus aequo, aridus vescatur.

102. Si debitam curam et munditiam non adhibuerit in protologiis, et erga conlocacia, et circa quemvis librum possideat, quominus depereat vel iactatione praecentorum, vel ex impendente lampade, vel ceromatis effusione, vel sordibus et sudore manus, rectus stet extra iannam triclinii.

103. Si lecturum vel psalmos cantaturum non praemonuerit, ut paratus meditatusque ad alterutram rem accedat, metanocis viginti.

104. Si quis canon non fuerit cantatus proprio die, metanocis centum.

De Taxiarcha.

105. Nisi rectum ordinem ipse primus custodiat, deinde pro sui officii potestate

* Confer Studiae carmen X.
 De canonarcho Gouar. p. 23. et Cangius.

* Confer Studiae carm. XI.

αυτοὺς ἀρμοδίως, καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ καταλλήλως πρὸς ἡλικίαν καὶ τὰς εἰδήσεις καὶ τὰς εὐφωνήσεις, ἀνά λ', καὶ ν', καὶ ρ' μετανοίας.

ρς'. Ἐὰν μὴ τὸ ματρικίον κρατῆ ἔπιπόνως, εἰς τὸ εἰδέναι ἐνὸς ἐκάστου τὸν βαθμὸν, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ὅλης ἀδελφότητος, ἵνα τοὺς κοιμημένους παραπέμψαι ἐγγράφῃσθαι τῷ πρωτοδιακόνῳ ἐν τοῖς διπτύχοις· τοὺς δ' ἐξ ἀβουλίας ὑποδράσαντας διὰ ζητήσεως κατέχοι, καὶ εἴ τι ἄλλο ἐπιβάλλοι, ἀνά μετανοίας ρ'.

ρζ'. Ἐὰν μὴ τὰ ἱερά καὶ θεῖα ἀναθύματα * μετὰ φόβου καὶ τρόμου διαχειρίζηται, ὥστε τὰς κατὰ καιρὸν ὑπεנדύσεις ποιεῖσθαι τῆς θείας τραπέζης καὶ τῶν ἄλλων πνευματικῶν ἱερουργικῶν κειμηλίων· καὶ εἴ μὴ διπλοῖ καὶ τίθεισιν ἐπισπάστρας, μετάνοιαι λ', καὶ ν'.

Περὶ τοῦ Ὑφάντου.

ρν'. Ἐὰν μὴ ὁ πρῶτος ἐπιδίδου πρῶτ' ἔθεν ἐκάστῳ τὸ ἔργον, καὶ φυλάτῃ τοῦτο μὴ γενέσθαι παράχρησιν τινὰ ἐν τε τοῖς ἑρίοις καὶ τοῖς ἑριουργηθεῖσι στήμοσιν, ἀνά μετανοίας ν'.

ρθ'. Ἐὰν ἐξ ἀμελείας διακόψῃ τριαν, ἢ ἐκ θυμοῦ κατὰ τῆς κερίδος κινήσεις συντρίψῃ αὐτήν, μετάνοιαι ν'.

ρί'. Ἐὰν μὴ περιπόντως ὑφαίνοντο οἱ χιτῶνες παρατηρουμένης ἐν τῇ ὕφανσιν καὶ λώματος στιβαρότητος καὶ ἰσονημίας καὶ καθαροχειρίας, μετάνοιαι 1) πενήκοντα.

cumdem in universa fraternitate retineat, et nisi omnes convenienter in choro disponat, et in primis opportune, pro aetate, peritia, et vocis harmonia; metanoeas faciat triginta, et quinquaginta, et centum.

106. Nisi matriculam sedulo teneat, ut sciat unuscuiusque gradum, et totius fraternitatis numerum, ideoque negligat defunctos significare protodiacono qui ponat in diptychis: et si qui insipienter diffugerint, eos quaerendo non teneat; vel si quid aliud huiusmodi inciderit, metanoeas centum faciat.

107. Si sacra divini sacrificii instrumenta non cum timore et tremore contrectet, ita ut suo tempore venerabilem mensam vestiatur, nec non cetera spiritalia liturgiae cimelia, et nisi plicet superque imponat tegumenta, metanoeas triginta et quinquaginta. De Textore.

108. Nisi ipse primus mane distribuat unicuique pensum, detque operam ne quis fiat abusus in velleribus et laneis staminibus, metanoeas quinquaginta.

109. Si per incuriam praeciderit subtemen, vel ira commotus pectinem fregerit, metanoeas quinquaginta.

110. Nisi decenter texantur tunicae, servata in texendo et fimbriae densitate, et filii aequalitate, et manus puritate, metanoeas quinquaginta faciat.

1) Quid sit metanoea, satis docet Goarius in Euchologio p. 10, nempe illam a Graecis, praesertim monachis, duplici modo fieri: vel enim, inquit, ore manibusque terrae affixis, cum genuum inflexione profundissime inclinantur et procumbunt, et tunc est μετάνοια μεγάλη, quae etiam στρωτή. Si vero minus corpus inflectant, dicitur μικρά. Cum vero plures persolvunt, ultimas semper minores et minores faciunt, simulque oratiunculam aliquam proferunt.

In vetere codice vaticano 431. f. 168. b. extant S. Basilii Constitutiones monasticae haud tamen cuiusmodi sunt in tomo secundo editionis Garnerii, sed breviores, quamquam initium idem est: τὸν κατὰ Χριστὸν φιλοσεβίαν ἐπιανελέμενος: et in capitula tantum triginta distribuuntur. Prorsus codicis vaticani eadem ratio est, quae caesarei vindobonensis LXV. a Lambecio descripti Comment. B. Caes. lib. III. ed. Kollar. p. 315. Titulus autem operis duplex est in codice vat., nempe initio: διὰ τῆς ἀσκητικῆς, πρὸς τοὺς μὲν ἄζοντας καὶ τοὺς ἐν κεινοβίῳ ἀσκούντας, ut in editione Garnerii. In calce autem: τέλος τῶν κεφαλαίων τῶν μικρῶν, ἢ τῶν μερῶν ἀσκητικῶν τοῦ ἁγίου Βασιλείου: expliciunt Capitula parva, seu particularia Ascetica sancti Basilii. Habemus igitur, ut antea Regularum compendium in Regulis brevius explicatis; ita nunc Constitutionum monasticarum quasi compendium, vero auctore eodem Basilio, ut ipse Lambecius ultro agnoscit atque faletur. Iamvero post id Basilii opusculum legitur in codice vat. (at in vindob. praecedit) Theodori Studitae scholion, quo demonstratur, hunc esse genuinum S. Patris foetum. Contendit nimirum Studita, id palam inde fieri, quod stibis et tota scripti ratio sensusque alius S. Basilii Asceticis conformis sit. Porro ut argumentum suum Studita firmiter teneat, defendit simul, illa quae habemus in editionibus Basilii Ascetica, esse genuina, contra nonnullorum vanas dubitationes: qua re confirmata, sequitur ut aequè διὰ τῆς ἀσκητικῆς, Constitutiones, Basilii sint. Iam hoc ineditum Studitae scholium praecedendae quaestioni idoneum est, quae protixè agitur a Garnerio T. II. in praef. p. XXXV. et seqq. de Asceticorum vero parente Basilio: itemque alteri, qui idem Garnerius praef. p. LXVI. et seqq. immerito contendit contra Combesium, Constitutiones monasticas non Basilio, sed Eustathio Sebasteno, esse inscribendas. Iam veterum auctoritates a Studita laudatas partim hauserat ex aliis fontibus etiam Garnerius, verumtamen hoc insigne Studitae scholion, seu prologum, ignoravit: quam nos scriptiunculam in hac nostra Studitae mantissa omittendam non iudicavimus, tum quia praecleara per se est, tum quia crisi operum S. Basilii perutilis. Nam quod ad hoc proprie breviatum Basilii opusculum spectet Studitae scholion, dubitari nequit: non quia tantum illi in codice subtextitur, sed quia in eo discrete nominatur titulus μετὰ, qui proprius, ut supra diximus, scripti illius basiliani est.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΟΫΜΕΝΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ.

ἀ? **Ο**τι γνήσιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου τὸ παρὸν σύνταγμα, δῆλον μὲν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ὑψηγορίας, τοῦ τε εἶδους τῆς φράσεως· δῆλον δὲ καὶ ἐκ τοῦ συνεπιπτεῖν ταῖς τῶν ἄλλων ἀσκητικῶν ἐνοιαῖς τε καὶ λέξεσιν· ὡς μὴ δοκεῖν τι ἄλλο τῷ καὶ μικρὸν γοῦν ἐπεσεκεμμένως ἀγαγινώσκοντι. ἢ θάπειον ἐν θαπέῳ διέρχεσθαι· ἔτι δὲ ἐκείνα τοῦ πατρὸς, τῶς ἀντερῆσει, ἢ ὅς τυφλώττοι κατὰ νοῦν ἐνεργούμενος τὴν κακίαν; οἶμαι γὰρ τινὰς δριμυτομένους τῷ ἀκριβασμῷ τῆς διδασκαλίας, προσλαβόντας τε ἐπι-

Cod. vat. 431.
f. 202.

THEODORI PRAEPOSITI STUDII.

Quod praesens opus magni Basilii genuinum sit, patet tum ex caractere sublimis eloquii, tum etiam ex genere phraseos: postremo inde etiam apparet, quia consonat ceterorum Asceticorum sententiis ac verbis: ita ut vel parum attente legenti, nihil aliud videatur quam unum in altero insertum procedere. Iam vero quod illa (Ascetica) parentem Basilium habeant, quis contradicet, nisi qui et caecus sit et pravitate mentis laborans? Puto enim nonnullos doctrinae severitatem aegre ferentes, suaeque au-

κουρον τῆς αὐθαδεΐας τὸ εἰπεῖν τινὰ τῶν ἱστοριογράφων 1) παρά τισιν ἀμφιβάλλεσθαι ῥίψοιινδύνας νόθα αὐτὰ φᾶναι· οἱ δ' αὐτοὶ μου δοκοῦσι καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, τὴν τε Πέτρου δευτέραν, Ἰωάννου τε τὴν ἀποκάλυψιν, ἐτέρας τε καθολικὰς, πρὸς συγγράμμασι τισὶ πατρικοῖς, ἐπειδὴ ὁμοίως ἀμφιβάλλονται, ἀποβάλλεσθαι· ἀλλ' εἰ τὸ δεύτερον ἀσεβὲς, πῶς οὐχὶ καὶ τὸ πρῶτον, ἥδη ἀποδεδειγμένων παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ ἀμφοτέρων, καὶ οὐδαμῶς τοῦ ἀμφιβόλου χώραν ἔχοντος ἔστι 2). Εἰ δὲ τὸν Θεολόγον 3) μὴ ὑπομηματίσαι φήσωσιν, ἢ ἐπιπολαιῶς ἀνέγνων, ἢ συνιέντες κακουργουοῦσι νομοθεσίαι γὰρ μοναστῶν ἠνίκα φησὶν ἐγγραφοῖ τε καὶ ἄγραφοι 4), τί ἄλλο ἢ πάντως γε ταῦτα δηλοποιεῖται; Ἀπόδειξις δὲ καὶ ἐξ ἐτέρας θεωρίας· ὁ γὰρ λέγει Βασίλειος ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς, τὰ ἱερά γράμματα παρὰ τῶν Ἰονέων μεμαθηκέναι 5), φησὶ Γρηγόριος, τὰ μὲν δὴ πρῶτα, παρὰ τῷ πατρὶ σπαργανοῦται τε καὶ διαπλάττεται 6)· εὐροὶ δ' ἂν τις καὶ τὸν ὅσιον Θεοδοσίον 7) πρὸς τισὶν ἄλλοις κελῆσθαι αὐτοῖς, ὡς δηλοῖ ὁ περὶ αὐτοῦ βίος. Πρὸς τίνα δ' αὖ ἄρα ἐμελλον ἕτερον ἐπερωτᾶν τὰ καθ' ἡμᾶς οἱ πάλοι ἐπερωτήκοτες μονάζοντες; ἢ τίνας ἦν ἄλλου ἐν Τηλικαυτῆ ἐξουσίᾳ νομοθετεῖν, καὶ ὅλην ὑπόθεσιν σώτηρίας τὴν περὶ αὐτὰ πραγματεῖαν συστήσασθαι; ὡς μὴ δ' εἶναι ἄλλως σχεδὸν βαδίζειν ἀπταιστώως τὴν κατὰ Θεὸν πορείαν, ἢ ἐκ τῆς κατ' αὐτὴν ὑφήγησιν. Ἡ τοῖνον δω-

daciae auxilium inde sumentes, quod historicus quidam, de scripto hoc dubitari dixerit, idcirco temere nothum pronunciare. Porro iidem hi videntur mihi, epistolam quoque ad Hebraeos, et Petri secundam, et Iohannis apocalypsin, et alias catholicas, nec non patrum scripta nonnulla, quandoquidem aeque de iis dubitatum fuit, videntur inquam reiecturi. Quod si hoc alterum impium est, quod ni et illud? postea quam haec aeque omnia ab ecclesia recepta fuerunt, nihilque iam ambiguitati locus superest. Quod si Theologum horum mentionem non fecisse dicent, ii vel supine legerunt, aut rem intellectam, male dissimulant. Nam cum dicit Theologus legislationes monachorum scriptas et non scriptas, quid oro aliud quam has lucubrations prorsus designat? Sed alia quoque ratione idem demonstratur. Nam quod ait Basilius in Asceticis, sacras se litteras a parentibus didicisse; ait ecce Gregorius illum primo quidem apud parentes infantem fuisse atque educatum. Quin etiam sanctum Theodosium comperimus his Asceticis usum, ut eius vita ostendit. Nam quem alium consulturi fuissent de rebus nostris monachi veteres consilia petentes? Vel quisnam alius pari auctoritatis pondere leges ferre potuisset, et universam salutis summam in huiusmodi statuto concludere? extra quod nemini ferme licet tutum ad Deum iter

1) Est hic Sozomenus hist. lib. III. 14.

2) Vides Studitae iudicium de ecclesiae in designandis admittendisque scripturis canonicis auctoritate; cui sententiae, etiam de minoribus partibus, favet Eusebius in quaestionibus ad Marinum, apud nos T. IV. part. I. p. 256.

3) Dicit Gregorium nazianzenum orat. XLIII, quae est funebris S. Basilii laudatio, ubi n. 67. enumerans aliquot s. patris scripta, de Asceticis, ut de aliis multis, silet.

4) Verba haec sunt in dicta oratione n. 34.

5) In edit. Garnerii T. II. p. 213. — 6) Greg. naz. orat. cit. n. 12.

7) De hoc Theodosio Garnerius in praef. p. XXXIV. Ibidem Garnerius inter testes Asceticorum nominat etiam Studitam nostrum, qui in laudatione Platonis magistri sui (n. 23.) ait hunc S. Basilii νομοθεσίας legere solitum. Attamen ut supra diximus Studitae hoc vaticinium scholium Garnerium latuit.

σιν ἰσὸρρόπα ἕτερα ἀσκητικά, ὡς ἐκείνων ὄντων τοῦ μεγάλου Βασιλείου καί-
περ οὐδ' οὕτως ἄλλος εἶη Βασίλειος, διὰ τὸ ἰσοδύναμον τοῦ πνεύματος καὶ
τοῦ φθέγματος· ἢ μὴ καὶ οὐ βουλόμενοι, πάντως καταδέξονται Τοῦ μεγάλου
Βασιλείου εἶναι. Ἰστέον δὲ ὡς τὰ μὲν ἄλλα, τὰ καθόλου ἀσκητικά εἴρηται·
ταῦτα δὲ, τὰ μερικά· ἔδει γὰρ τὸν λαμπτήρα τοῦ κόσμου πρὸς ταῖς ἄλλαις
αὐτοῦ ἀπτίσι τῶν διδασμάτων καταυλάζοντα τὴν ὑφ' ἥλιον, φωτίσαι ἡμᾶς καὶ
τοῖςδε τοῖς δυσὶ συγγράμμασι 1).

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου
ἐρμηνεία τῆς θείας λειτουργίας τῶν προηγιασμένων 2).

Ἄκουσον δὴ μοι, τέκνον, καλῶς τὸ πῶς δεῖ τὴν τῶν προηγιασμένων ἐπι-
τελεῖν τελετήν. Ἐν γὰρ τοι ταῖς ἄλλαις ἱερουργίαις ἀνακεκαλυμμένως καὶ
καὶ ἀνευδοιάστως ἡ ἱερουργία ἐπιτελεῖται ἐν δέ τῃ ταύτῃ συνεστιασμένως καὶ
πενθηρῶς· διὸ καὶ μυστικωτέρα εἰς πᾶν ἡ τελετὴ γίνεται· τοῖνον ὁ ἱερεὺς τὴν
ἱερατικὴν ἐνδυσόμενος στολὴν, τὸ τρισάγιον ὀλοκλήρως φθεγγόμενος, καὶ τὸ
τῆς ἡμέρας τροπάριον, σὺν τῷ ἰλάσθητί μοι ὁ Θεὸς τῷ ἁμαρτωλῷ, ἐπιπέ-
γων τρίτον, καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ θυμιάματος λέγων, ἐνώπιον τῆς θείας τρα-
πέζης ἐφίσταται, καὶ σταυροειδῶς θυμιῶν ἐκφωνεῖ· οὐχὶ τὸ εὐλογημένη ἡ

Col. ottob. 41
f. 362.

tenere, id est sine ipsis ducatu. Aut igitur concedant, paris esse ponderis haec al-
tera Ascetica, ut illa quae sunt magni Basilii: quamquam reapse haud alius cogitari
potest Basilii, propter aequalem spiritus verborumque vim: aut inviti etiam, haec
esse magni Basilii admittant. Sciendum vero est, priora illa dici universaliter Ascetica;
haec autem particularia. Oportebat autem mundi lampadem, praeter alios doctrina-
rum suarum radios, quibus subsolanam regionem collustrat, his quoque ambabus
lucubrationibus nos illuminare.

Sancti patris nostri Theodori Studitae
explicatio divinae liturgiae Praesanctificatorum.

Ἄudi me, diligenter fili, quemodo debeas Praesanctificatorum ritum exequi: nam-
que in sacris aliis functionibus aperte et extra omnem ambiguitatem res sancta per-
agitur: haec autem velato ac lugubriter fit: ideoque magis nystica in cunctis haec
functio evadit. Igitur sacerdos ornato sacerdotali indutus, trisagium totum recitans,
nec non diei troparium, dicensque ter verba: *propitius esto Deus mihi peccatori*;
orationem quoque thymiamatis recitans, ante sacram mensam consistit, et in modum
crucis thurificans exclamat; non tamen verba *benedictum regnum tuum* pronunciat,

1) Theodorum nostrum Basilii scriptis valde delectari solitum, praecipue illis πρὸς μονάζοντας, quae
diurna nocturnaque manu versabat, mores suos iisdem conformando, narrat Michael monachus in eius
vita cap. XIII.

2) De missa Praesanctificatorum apud Graecos extat copiosa Leonis Allatii dissertatio in calce operis
eius de Consensu eccl. occid. cum orient., ubi plurimis relatis auctoritatibus, hanc tamen Studitae scri-
ptunculam ignorasse videtur.

βασιλεία ἀνακηρύττει, ὡς νίκης τρόπαιον καὶ αὐθεντίας ἀπροσωπολήπτου, ἀλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεὸς λέγων, ὡς ταπεινότητος σύμβολον καὶ ἰκητηρίας ἀπαραθραύστου. Τὸ δὲ προφητικὸν ἐκεῖνο προσίμιον παρὰ τῶν ἀδελφῶν κηρύσσεται, καὶ ὁ ἱερεὺς τὰς εὐχὰς ἐπιλέγει τοῦ λυχνικοῦ· τέλος δὲ κληρίων καὶ τούτων λαβόντων, τὴν συναπλὴν σὺν τῇ ἐκφωνήσει ἐπιτελεῖ· καὶ ἐποίμως ὁ ἀναγνώστης τὸ τῶν ἀναβαθμῶν κανόνα ἐναρξάμενος, ὁ Θεὸς οὗτος μυσταγωγὸς τὸν ν' ἀνὰ στόμα διεξιὼν, τὸν προηγιασθέντα ἄρτον ἐν τῇ προθέσει διακοσμῆι ἀνελλιπῶς· εὐθύς δὲ εἰς ἐν ἕκαστον ἀντίφωνον τῶν ἀναβαθμῶν, μικρὰν αἴτησιν ἐκφωνεῖ· τοῦ δὲ γε ψαλμοῦ παρὰ τοῦ ψάλτου ἠχουμένου, τὸ ἱερατικὸν ὄλον σὺν τῷ ναῶ ἐπιθυμιᾷ· καὶ τῶν τροπαρίων ψαλλομένων μετὰ τὴν δόξαν, ἡ εἴσδος χωρὶς τοῦ εὐαγγελίου μετὰ θυμιατοῦ λέγεται· καὶ τῶν ἀναγνωσμάτων ἀναγνωσκομένων, οἱ ἀδελφοὶ ἐφιζάνουσι· μετὰ δὲ τὴν τούτων συμπλήρωσιν, τὸ κατευθυνθήτω ὁ ἱερεὺς ἄδει μετὰ τῶν συνηνωμένων αὐτοῦ στοιχῶν, τῶν ἀδελφῶν τὸ γόνυ κλινομένων, ὁ καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς τοῦτο γίνεται· μετὰ γὰρ τὴν τῶν Θεῶν δόξαν εἰσόδουσιν, ἐποίμως αἱ θύραι κεκλείσκονται· ὁ δὲ ἱερεὺς τῷ ἀνωτάτῳ πέπλῳ, ὁ καὶ ἀέρα σῖδεν ὁ λόγος καλεῖν, τὰ δῶρα ἐπικαλύπτει· ἐν δὲ γε τῇ τῆς ὑψώσεως ὥρᾳ, οὐ μὲν τοι αἶρει τὸ πέπλον, ἀλλ' ἀπὸ κάτωθεν τούτου, τὸν ἄρτον ὑψῶν, λείπει· τὰ προηγιασμένα ἅγια εἶθ' οὕτως ὁ ἀρρ' αἶρεται· ἐκ τε τῶν τοιούτων καὶ ἐτέρων ὑποδειγμάτων μυστικῆ φύσεως 1) ἀνακηρύσσεται, καὶ ἄρτι τετελειωμένη, ὡσαύτως καὶ προηγιασμένη τελετῇ, ἐκ τε τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ ἁγίου αἵματος ἠνωμένη· εἶτα καὶ τῶν ἀδελφῶν προσκαλουμένων μεταλαβεῖν, μετὰ φόβου Θεοῦ λέγων καὶ πίστεως καὶ ἀγάπης· τύπον

quae sunt veluti triumphalia et absolutae auctoritatis propria; sed *benedictus Deus*: dicit, tamquam humilitatis indicium et enixae deprecationis. Tum etiam propheticum illud prooemium a fratribus recitatur, et sacerdos preces vesperi dicit: qua utraque dictione expleta, collectam elata voce peragit. Statim vero a lectore graduum canone incepto, sacer mystagogus quinquagesimum psalmum oretenus recitat, et praesantificatum panem in prothesi totum componit. Statimque ad singulas graduum antiphonas, parvam precem elata voce dicit: et dum a psalte canitur psalmus, ipse sanctuarium totum cum templo thurificat: cantatisque tropariis post *gloria*, introitus sine evangelio cum thurificatione dicitur: lectisque lectionibus, fratres sedent. His expletis, sacerdos canit *dirigatur*, cum ei adjunctis versiculis, fratribus genu flectentibus, quod etiam inter preces fit. Etenim post divinorum donorum introductionem, statim ianuae clauduntur. Tum sacerdos superiore seu extimo velo, quod etiam aërem dicere solemus, dona cooperit. Elevationis autem tempore, haud aufert velum, sed ab infima huius parte, panem elevans dicit: *praesantificatu sancta*. Deinde aër aufertur. Atque his aliisque indiciis mystica immolatio proclamatur, tum illa nuper effecta, tum et illa praesantificata, crucis quoque accessione et sancto sanguine coniuncta. Deinde fratribus ad communicandum invitatis, *cum timore Dei*, inquit, *et fide et caritate*: quibus verbis divinam ac vi-

1) Cod. *ὁσία*. Quoniam vero codex ottob. recente manu imperite scriptus fuit, menda quoque alia plura tollere debui, ne syntaxis vel sensus claudicaret.

ἄρα θεῖον ἐν τούτῳ τῆς θείας καὶ ζωοποιῦ τριάδος ὑποδεικνύων ὁ λόγος ἑξέον λέγων τὴν θείαν καὶ ἀρχίφωτον τοῦ πατρὸς δόξαν πίστιν, τὸν μονα-
 ρεῖν καὶ συνάναρχον λόγον ἀγάπην δὲ, τὸ ἀγαθὸν καὶ πανάξιον πνεῦμα
 μετὰ γὰρ τὴν τῶν ἀδελφῶν μετάληψιν, τὸ, σώσον ὁ θεὸς τὸν λαόν σου,
 λέγεται καὶ ἐπιχαράττων τὸ θεῖον σημεῖον τοῦ τιμίου σταυροῦ, τὰ θεῖα
 δῶρα οὐδαμῶς ἐπὶ τῇ θεῖα τραπέζῃ ὑποτιθεμένα, ἀλλ' ἐτοιμῶς τῇ προθέσει
 πεπερατουμένα τῆς γὰρ ὑπογεγραμμένης εὐχῆς, μετὰ τὴν ἰδίαν μετάληψιν
 ταύτην ἐπιτελεῖ ὁ τὴν ἱερουργίαν ποιῶν. Οὕτω σοι κἀγὼ, τέκνον, ἐπιστάμε-
 νος προσέξω, καθὼςπερ οὖν ἄρα καὶ τοὺς εἰς ἄκρον ἐπισταμένους ἐώρακα
 οὐ μὲν ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐτέραις ἱερουργίαις, οὕτως γίνεται εἴτα
 ἢ ἐκφώνησις τῆς μετάληψεως καὶ ἢ ἀποκαθίστασις τῶν δῶρων ἐν τῇ προ-
 θέσει, καὶ αἱ κλείσεις τῶν θείων ψαλῶν ἐκτὸς μὲν τοι τῆς ὑψώσεως τοῦ
 ἄρτου, ὅτι ἀνακεκαλυμμένως ὑψοῦται, καὶ ἢ τελεία προσκομιδὴ ἐν τῇ ἀρχῇ
 γίνεται καὶ τὸ εὐλογημένη ἢ βασιλεία, ἀνακηρύττεται τῷ θεῷ ἡμῶν ᾧ ἢ
 δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

vificam Trinitatem denotat: timorem appellans divinam luminisque fontem Patris
 gloriam: fidem, unigenitum et coaeternum Verbum: caritatem denique, bonum
 et sanctissimum Spiritum. Iam post fratrum communionem, *salva Domine popu-
 lum tuum*, dicitur: factoque simul sancto venerandae crucis signo, divinis do-
 nis haut iam in sacra mensa repositis, sed ilico in prothesi consumptis, absolvi-
 tur tota subsequens oratio, post communionem suam, ab eo qui sacerdotis mu-
 nere fungitur. Haec ego tibi, fili, scienter propono, quemadmodum summe pe-
 ritos homines vidi facientes. Neque in hoc solum sacrificii genere, verum etiam in
 aliis perinde fit. Deinde comunio proclamatur, et donorum ad prothesin translatio,
 et venerabilium ianuarum clausura: excepta panis elevatione, qui palam elevatur.
 Et perfecta oblatio initio fit; et *benedictum regnum tuum* cantatur Deo nostro;
 cui honor per saecula. Amen.

DE MISSA GRAECORUM PICTA

EPIMETRUM.

Quoniam in graecae missae argumento versati sumus, placet heic breviter narrare de pictu-
 ris aliquot adhuc ineditis, sed a me postea oblata occasione vulgandis, sacrosanctum hunc
 ritum (missae tamen communis, non Praesantificatorum), repraesentantibus; quibus ego
 nihil fere vidi elegantius, aut floridiore colorum gratia iucundius, inter graecae liturgiae mo-
 numenta. Igitur pictura I. Pars graeci templi sacris iconibus exornati, ante quas lampadae
 pendent. In medio thronus, in quo residet S. Gregorius theologus episcopaliter indutus,
 id est phelonio crucibus interstineto, et omophorio seu pallio, librum tenens, et benedi-
 cens tribus graeco more elatis digitis, id est ψαλίδι τῶν δακτύλων, ut loquitur S. Sophro-
 nius p. 47. in egregio suo commentario liturgico a nobis edito in Spicil. rom. tomo IV.
 Datus autem locus Gregorio in hac prima pictura fuit, quia is unius e sacris liturgiis au-
 ctor est, quam habemus apud Renaudotium T. I. (Et quidem ibi in dissert. p. XCVII.
 profertur eius titulus: ἡ θεῖα λειτουργία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου θεολόγου.) Circum-
 stant monachi grandi schemate induti cum cucullis cruce signatis: et quidem monachi. deore
 et gravitate conspicui, in his picturis, ipsorum iussu aut opera ut puto elaboratis, numquam

desunt. II. Diaconus cum tonsura clericali, stichario indutus, orarium seu stolan tribus digitis tenens (de qua re Goarius in Eucholog. p. 25.) ante bematis ianuam, βημέδιον, canens: ἐν εἰρήῃ θεῷ δεησόμεν. Cancellōs bematis ornant pervenustae imagines Iesu, Mariae, et Praecursoris (de cuius imagine in missae ἐνάρξῃ praeferri solita Sophronius p. 39.), item Christi sepultura, et crux insignis. Infra Michaël archangelus loriceatus et chlamydatus, nec non monasterii abbas senior in sella cum cruce de collo pendente. III. Rursus nobiles picturae in bematis κατέλλονται. Infra sacerdos cum phelonio rubro (de quo Sophron. p. 36.) ad missam procedens cum libro evangelii, comitantibus diacono et subdiacono cum cōreis; prorsus ut ait Sophronius p. 42: ὁ ἱερεὺς ἐξέρχεται βασιτάων τὸ εὐαγγέλιον, ὡς ὁ Χριστὸς τὸν σταυρὸν. Τὰ κτήρια ὀφικεύονται ἐν τῇ εἰσόδῳ θαυμάσουσι τὸ θεῖον φῶς. Et quidem tum in hac tum in sexta pictura gestatur sacerdos ab angelis, dum bematis ianuam ingreditur vel inde egreditur. Namque idem Sophronius ait p. 43: ὁ ἱερεὺς ἐν τῇ συνδρόμῳ βασιτάζομενος ὑπὸ διακόνου ὡς ἀγγέλου. Et p. 32: τὸν διακόνου ἱσταμένον εἰς τύπον τοῦ ἀγγέλου.

IV. Sacerdos, seu episcopus, intra βημέδιον phelonio albo (de quo idem Sophr. p. 36.) indutus, manibus extensis orans: post quem diaconus stichario et orario ornatus, legens. Quae voce angeli a graeco ἁγγελία a patribus ad Chrysostomum de sacerdot. lib. VI. 7. adstare huic tanto mysterio dicuntur, ideoque a pictore duo heic sunt additi angeli; nempe ut dicunt inscriptiones: ἄγγελος ἁγίου ἁγγέλου, ἁγίου (id est ut explicat Sophronius p. 37. θεῖου) καὶ ὁ Γαβριήλ, προσχωμεν. In superioribus Christus dominus de nube benedicens: ἡ θεοπάτης ἔρη, εἰρήνη πᾶσι. Ibidem David cum harpa, ob indicandam psalmodiam. (Confer rursus Sophr. p. 45.) V. Sacerdos ad altare liturgia fungens, manibus passis. Altari manibus curvatis haec ait, ἡμεῖς ἀίχνη, κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπλάχνῳ, ut ait Sophronius p. 32. Sustinent κόγχην quatuor παρακλίνας, columnae, κατὰ μίμησιν τῶν τεσσάρων ζώων τῶν ἐρπύδων τῇ προσήτῃ, ut scribit idem Sophronius p. 33. Ignis de altari in caelum conscendens, quia ut ait epigraphae, ἕκαστος λόγος τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ὡς πῦρ ἐγένετο, καὶ ἐφθασεν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Vel quia, ut ait Sophronius p. 33, ἀμύζει τὸν ἱερέα ὡς πῦρ φλόγον εἶναι. Cuiusmodi verbis consonat S. Hieronimus ad ex. (de ador. in sp. et vit. lib. III. opp. F. I. p. 437): πρέπει ἀνδρας τοὺς ἱερεὺς, καὶ Χριστῷ τὴν αἰείαν ἀναδύστας ζωὴν, θερμὸς καὶ ἵδοντας ἐρπᾶσθαι τῷ πνεύματι, καὶ τοῦτο διὰ παντὸς, οὐκ εἰς ἀπόβλην καταφερεμένους διὰ κοσμητικῶν ἰδεῶν, ἀναξιοπυρεύοντας δὲ μάλλον ἐν ἁγιασμῷ τῶν τῶν εἰς φιλοθεΐαν καὶ ἔφεση ἀρετῆς: decet sacros viros, qui Christo vitam suam dicantur, calentes ferentesque spiritu conspici, illicque parvulus: neque ad refrigerium delabi per mundanas voluptates, sed mentem potius sanctitate ad Dei amorem et virtutis appetitionem exsuscitare. Adest monasterii abbas in parvo throno sub minore lacunari rectus stans. Item Michaël archangelus diabolum expellens εἰς τὸ ἐξώτερον πῦρ; ut significet, malae conscientiae homines nec non catechumenos ecclesia sanctisque mysteriis esse excludendos, quod satis colligitur ex epigraphae. VI. Sacerdos sacrum calicem gestans gustatus ipse ab angelis, ut ait inscriptio: ἀγγέλαι βασιτάζοντες τὸν ἱερέα μετὰ τοῦ πνεύματος ἁγίου. Adest etiam abbas in parvo throno, ubi ceteris, asteriscus, et ceteris adhaerentibus. Adstat Michaël archangelus, desuperque aeternus Pater benedicens, duoque angeli preces hominum suscipientes vel deferentes. VII. Sacerdos ad altare manibus passis, retro diaconus legens. In superiore parte insignis pictura angelorum et seraphinorum, medium habentium picturam Iesuam, tanquam in tota splendidissima. Ignis (de quo diximus supra) in altari involvens, ut ait epigraphae: πῦρ φλόξ ἐπισεν ἐπὶ τὸν ἱερέα, καὶ ἐγένετο ὁ ἱερεὺς φλογόπυρος ἀπὸ τῆς κερυφῆς ἕως τῶν ὀνύχων αὐτοῦ. VIII. Sacerdos, seu episcopus, stans in bematis ianua, sanctificatis et dignis divinam eucharistiam de calice sumptam distribuit sacro cochleari. Adstant inclinati, diaconus cum orario in crucis formam disposito, et duo pueri cerophorarii. Qui communicant, non genu flectunt, sed more graeco stant: εἰ παριστάμενοι μεταλαμβάνουσι. IX. Eulogiarum, id est panis benedicti in disco positi, distributio a sacerdote extra bematis ianuam. In superiore parte ubi est pictura hominum a distributione eulogiarum ecclesiae ad Deum deferent: αἱ τῆς ἐκκλησίας ἀπαρχαὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνέρχονται, ut ait inscriptio. Haecenus de his novem pulchris eruditisque picturis, quae luce publica dignissimae sunt.

DE SANCTI EPIPHANII

LITURGIA PRAESANCTIFICATORUM.

1. Nuper p. 95. memoravi sancti Sophronii patriarchae hierosolymitani missae Graecorum explanationem, quam graecae ante hos annos ex vaticano codice extuli; eoque libello comode usus sum ad illustrandas quasdam sacrosancti mysterii nobiles picturas. Iam vero a dicto Sophronio, inter eos quos nominat liturgiarum post apostolica tempora auctores, primus ponitur $\delta \epsilon \nu \acute{\alpha} \gamma \lambda \iota \sigma \iota \varsigma \epsilon \pi \iota \phi \alpha \nu \eta \varsigma \text{'E} \pi \iota \phi \alpha \nu \eta \varsigma$, *sanctus illustris Epiphanius*; quam ego nunc notitiam, dum in his paginis rem liturgicam tracto. negligendam prorsus non iudico. En autem Sophronii sub initio libelli contextum, quem nunc latinum ex graeco exhibebo. « Faciebant » apostoli preces mysteriorum divini sacrificii, prout quaeque gens ferre poterat, et pro ad- » iunctis temporum, et persecutorum insidiis. Et precibus quidem, atque exclamationibus, » (prout in liturgia appellantur) fortasse inter se differebant; sed tamen traditionis my- » steriorum forma apud omnes absque ulla varietate perficiebatur, sicuti eam dominus » noster Iesus Christus tradiderat. Post deiloquos autem apostolos, nonnulli sanctorum pa- » trum per se quisque singillatim preces et exclamationes, plenumque sacrosancti ritus » officium composuerunt; veluti sanctus illustris EPIPHANIUS, et magus Basilius, et divus » Chrysostomus. Simul vero cuncti de scatebris vivifici fontis Paracliti doctrinas suas hause- » runt: quas orthodoxorum ecclesia, tamquam ab ipso Christo dietas factasque recepit. » Et nunc, prae aliis, liturgiae divi Basilii et Iohannis Chrysostomi frequentantur, cum illa » Praesanctificatorum, quam alii esse Iacobi dicunt, qui frater Domini vocitatus est, alii » Petri coryphaei, alii aliis adsignant. »

2. Priusquam vero nos ad Epiphanium veniamus, notatu digna credimus Sophronii haec postrema verba de liturgia seu missa Praesanctificatorum Iacobi vel Petri, qui nonnullarum quidem aliarum, quae extant, putantur parentes liturgiarum, minime vero missae Praesanctificatorum. Sed tamen ecce Marcus ev. dicitur Praesanctificatorum missae auctor in fragmento basilianae liturgiae inserto, apud Aloisium Assemanum cod. liturg. T. VII. p. 73, itemque apud Renaudotium liturg. or. T. I. p. 79, qui notitiam insperatam in notis p. 341. miratur. Alii, ut notum est, liturgiam hanc (quae apud Latinos est missa feria sextae magnae paraseces) S. Gregorio I. papae adscriperunt, cui sententiae contradicit Leo Allatius in priore dissert. de Praesantif. post opus de consensu p. 1531. Smithus demum vir doctus anglus de hod. stat. eccl. gr. ed. Londin. p. 98. sanctum Germanum constantinopolitanum missae huius auctorem fuisse hariolatus est. Atqui inclytus Card. Bona rer. liturg. lib. I. cap. XV. 6. cum Allatio dissert. II. p. 1595. ante dimidium certe quarti saeculi existisse hanc liturgiam iudicat, ex canone 49. laodiceno in quo sancitur « non oportere in quadragesima panem offerre, nisi sabbato et die dominico tantum. » Et revera Graeci saltem antiquiores quadragesimali tempore, reliquis (praeter duos dictos) diebus non consecrabant, sed utebantur, Praesanctificatis die dominico praecedente; quae scilicet est ipsa liturgia, de qua loquimur, Praesanctificatorum. Nunc ad ceteros missae huius controversos auctores accedit etiam cyprius Epiphanius: etenim liturgia in codice vaticano, ut mox dicemus, huic inscripta, reapse Praesanctificatorum est.

3. Quum igitur ex meo Sophronio didicissem novum liturgiae (sive communis per annum, sive saltem Praesanctificatorum) auctorem fuisse Epiphanium, stupebam equidem, nomen huius in nullis apparere liturgiis sive apud Al. Assemanum in liturgico codice, sive apud Renaudotium, sive in tot liturgiis orientalium, graeco fonte plerumque derivatis, quas commemorant Abr. Ecchellensis ad Ebediesum, et Ios. Assemanus passim in bibliotheca orientali, quibus adde catalogum quadraginta liturgiarum chaldaicarum a Schultingio bibl. eccl. T. III. p. 100, contextum: Sed ne ego quidem in editis a me arabico, syriacorum,

copticorumque codicum vat. catalogis, ubi multae referuntur liturgiae, Epiphaniai nomen reperiebam. Quin immo operum sancti viri editores, et bibliographi plurimi, hoc Epiphaniai scriptum, eiusque adeo memoriam ignorare videntur. Attamen supradictum Sophronii testimonium classicum gravissimumque est. Quae cum ita se haberent, converti me ad bibliothecae magnae vaticanae graecae codices; factaque ut potui perustratione, unicum denique reperi graecum codicem, phoenice plane rariorem, sub numero 1213, in cuius pagina 53. titulum litteris capitalibus hunc lubentissime legi: Η ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ: DIVINA LITURGIA SANCTI PATRIS NOSTRI ARCHIEPISCOPI CYPRI EPIPHANII MAGNI. Quid per se evidenti, quidve Sophronii testimonio magis conforme? Ergo incensus cupiditate istius operis, de quo iam non dubitabam, Epiphaniai adserendi, dilatavi adhuc curas meas vestigando, legique apud Bonam rer. liturg. lib. I. 9. 6. notitiam, quam ex eo exserpsit postea Renaudotius T. I. p. 498, Iobum nempe Ludolfum, magnum illum aethiopicarum rerum scriptorem, in praef. ad aeth. lexicon tradidisse notitiam liturgiae apud eam gentem servatae sancti Epiphaniai orthodoxi. Mox vero meis ipse oculis inspexi Ludolfi eiusdem ad aethiopicam historiam commentarium, ubi p. 340. decem nominantur Aethiopum liturgiae. quarum tertia est sancti Epiphaniai orthodoxi. Habemus igitur epiphaniai scripti legitimos testes tres, S. Sophronium, liturgiam aethiopicam, et codicem graecum vaticanium. Nam de textu et de codicibus apud nos aethiopicis aliis ut spero dicitur.) Incipit autem, post suprascriptum titulum codex vat. sic. Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ ὑποδείξας ἡμῖν τὸ μέγα τοῦτο μυστήριον, σὺ ἰσχύων σου ἡμᾶς προσεγγεῖν σοὶ θυσίαν προηγιασμένον, εἰς δόξαν σου, καὶ μενυγενῶς σου υἱοῦ, καὶ πνεύματος σου τοῦ ἁγίου: Deus, Deus noster, qui hoc nobis magnum mysterium ostendisti, tu nos fac idoneos ad offerendum tibi praesanctificatum sacrificium, ob tui gloriam, et unigeniti Filii tui, et Spiritus sancti.

4. Quod reliquum erat, confirmato iam titulo, contuli ipsum opusculum liturgiae Praesantificatorum cum editionibus, quae apud me erant, id est veneta ex hellenica typographia anni 1839; item cum romana eiusdem anni gr. arab.; rursusque cum alia rom. gr. an. 1754; et cum illa denique quam Euchologio inseruit Goarius: deprehendique, excepto ordine et minutioribus partibus, vaticanium codicem cum impressis congruere; quam sollemnem liturgiarum concordiam iamdiu nos docuerat Allatius in priore dissert. cap. 20. his verbis « au vero eodem ritu omnes liturgiam celebrant, quo olim celebrabatur? Si rem ipsam consideres, et sacrificii substantiam, omnibus ritu graeco celebrantibus, idem unum convenisse certum est: si preces et quae ad ornatum sacrificii praestantur, quemadmodum et in missa » integra factum est; non est a verosimili alienum, non eadem aetate tantum, sed aliis atque aliis temporibus multa, pro rei opportunitate, immutata fuisse. » Idemque Allatius cap. 4: « illud etiam observo, Praesantificatorum liturgiam non unam atque eandem apud » omnes fuisse, sed pro varietate ecclesiarum et temporum, variam. » In epiphaniai quidem illud quod adscripsimus initium ab editis liturgiis differt. Preces etiam pro regibus, exercitu, episcopo, et ceteris ecclesiae ministris, nonnihil variare videbantur. Oratio autem quae incipit: Ὁ Θεὸς ὁ ἐπισκεψάμενος, congruit cum Nazianzeni liturgia quam habemus apud Assemanum cod. lit. T. VII. p. 87. Nec plura dicam; satis enim vaticani codicis continentiam mihi videor exposuisse.

5. Superest ut videamus, num etiam ex Epiphaniai cognitis libris argumentum aliquod adsit pro ei vindicanda, vel secus, hac liturgia. In haeresi LXXIX. 3. dicit Epiphaniai, apostolos, quos inter Iacobum, μυστηρίων ἀρχηγέτας, mysteriorum auctores fuisse, id est ut recte intelligitur, divinae liturgiae conditores. Quid inde? Ecce Assemanus cod. lit. T. V. praef. pp. 26. 55. 57. ex hoc Epiphaniai dicto hariatatur sancti Iacobi liturgiam ad Cyprum quoque pertinuisse. Cur? Quia nempe Cyprus, Assemani aetate, partim syris patriarcalis, partim etiam S. Sepulchri franciscano Custodi suberat; is hodierna tempora ad antiqua immerito transferebat, existimavit hierosolymitanam liturgiam Cypri quoque viguisse: quae res argumentum infirmaret, quod Epiphaniai cyprus archiepiscopus liturgiam propriam instituerit, sive in-

tegram sive fortasse etiam particularem, cuiusmodi est haec Praesantificatorum. Atqui non ignorabat Assemanus Cyprì olim provinciam fuisse ἀνάγκη, id est sui iuris, archiepiscopi nullius extranei aut patriarchae ordinationi subiectam. Frustra igitur Assemanus hierosolymitanam liturgiam veteribus Cyprìs videtur obtrudere. De Epiphania non quidem scribente, sed celebrante liturgiam, narratio est in eius graeca vita (ed. Petav. T. II. p. 351.) cap. 38. ubi ait biographus, Epiphanium numquam in missa perficere solitum fuisse oblationem ante quam visionem, ἐπασίαν, vidisset. Res sane mira, et sancto viro digna! cuius par exemplum legitur de alio episcopo apud Ioh. Moschum cap. 150, itemque in vitis patrum apud Rosweidum lib. I. p. 199. sanctus Basilius missam celebrasse dicitur clarissimo lumine et angelis circumdatus, prout etiam in picturis nuper a nobis enarratis videre est. Et quidem in quinta icone, ubi Archangelus diabolum a missae mysterio temploque abigit, quamquam epigraphae non nisi diabolum piis adstantibus insidiantem denotat, nihilominus significari puto energumenum praecipue expulsionem, quos Dionysius ecl. hierarch. cap. III. cum catechumenis et paenitentibus arceri a sacramenti aspectu ecclesiaeque excludi solitos narrat. Denique quo cunctas eas icones, secundum quamdam visionem et mysticam allegoriam fuisse depictas, qua caelum cum terra copulatur; id est Christus in sacerdote, ministri minores in angelis representantur, vel iis permiscantur, felici artis phantasia et theologiae doctrina. Sed finis sit, praesertim quia picturae illae haud ad Epiphaniae codicem liturgiamve pertinent; super qua satiam verborum nostrorum fluxisse videtur; et aliorum potius iudicia expectanda censemus.

Τῷ ὁσίῳ πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδοῦρου ἡγουμένου τῶν Στουδίτου ἐπιστολῇ 1) πρὸς τὴν σπαθαρίαν 2), ἧς τὸ ὄνομα Μαχαρά.

Αἱ καλὴ ἐπιστολὴ τῆς εὐγενείας σου, τῇ ἐγκωρίῳ μὲν φωνῇ ὑπηγορευμένη, καὶ τὸ παράδοξον ἐξάπινα τὴν ἐξαγόρευσιν φέρουσα, ὡσπέρ τι ἔδνον θεοχάριστον, ἀλλὰ πόθεν ἡμῶν ὄντων ἀμαρτωλῶν, ἡ τοσαύτη σου πίστις καὶ εὐσεβὴς ἐπίχυσις; ἢ ἵνα καὶ ἡμῖν γνωσθεῖν, τίς καὶ ποταπὴ ὑπάρχεις τὴν εὐσέβειαν, συλλαμβάνουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν κύριον καὶ κεφαλὴν ἀλλὰ

Cod. vat. 1432
F. 1

Sancti patris nostri et confessoris Theodori praesidis monachorum Studii epistola ad spathariam, cui nomen Machara.

1. Quid sibi vult pulchra epistola nobilitatis tuae, provinciali sermone dictata, et quod mirum est, statim prae se ferens tuimet revelationem, tamquam Deo gratum munus? Vel cur erga nos peccatores tanta tua fiducia et tam pia effusio? nisi scilicet ut nobis innotescat, quali tu quantaque pietate sis; quae et dominum ca-

1) Praecipuum fere inter Studitae scripta locum tenere epistolas eius, exploratum est. Harum collectio plenissima, in quinque libros distributa, extat magnam partem adhuc inedita in duobus codicibus parisiacis, quorum diligentem more suo notitiam tradit Fabricius B. G. ed. nov. T. X. p. 433. seqq. Quinque hos libros extare etiam in bibliotheca vaticana, dixit auctor indicis alphabetici Patrum in bibliotheca magna Iugdunensi; falso tamen, nam quantum ego scio vel exploravi, nihil est apud nos (praeter sparsa epistolia aliquot) nisi codex vat. 1432, insignis hercle et satis antiquus, libros duos epistolarum Studitae continens: ex quo adamussim codice sumpta fuit Sironi editio, ut ego conferens certo comperi: nam et lacunae editionis sive maiores sive etiam minimae cum hoc codice prorsus conspirant. Quum igitur parisiacus ille thesaurus a me procul absit, vix ego unam aut alteram adiciere nunc queo epistolam, ex vat. codice 633, cum brevissimis lacunarum aliquot supplementis.

2) Apud Fabricium B. G. tom. cit. p. 444. ineditae duae nominantur Theodori nostri epistolae ad spatharium. Porro scimus *spatharium* titulum fuisse officii in aula byzantina, uxoribus quoque, ut fit, communicatum. Nostra igitur *spatharia* (cod. *spatharea*) uxor fortasse illius *spatharii* erat.

μὲν καὶ συμφελοκομένη, καθάπερ τι ὀψώνιον θεοτράπεζον, καὶ τὰς κυρίας
σὰς ἀδελφάς· οὕτω μὲν οὖν θεοπρεπῆς ἡ ἐπιστολή, καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας
ἐμῶν χαρμητῆρα ὑπεδεικνύουσα ὁραϊότατον· ἐγὼ δὲ πρὸς τὸ λέγειν ἐπιθε-
δωκέναι ὑμᾶς καὶ αὐτοὺς τῇ ἐμῇ ταπεινώσει, οὐχ ἱκανὸς εἰμι· πλὴν οὐχ
ἡμῖν, ἀλλὰ θεῶ ἑαυτοὺς ἐπιδίδουτε· διὰ τοῦτο ὀφειλήται ἐσμεν, καὶ χαί-
ρειν ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ ζωῇ ὑμῶν, καὶ εὐχεσθαι ὑμῖν τὰ ὅσια, καὶ νέμειν μόνον
ὁ ἔχομεν, παρέχειν τὸν λεπτὸν ἡμῶν λόγον, ὃ καὶ νῦν ἐπιδιδούσῃς, ἐρωτῶμεν.

β'. Ἦνι λόγῳ ἐπιζητεῖ σου ἡ Τιμιότης φάναι με περὶ τῆς θείας κοινωνίας,
καὶ τίνος χάριν τοσαῦτα ἔτη σπανίως μετέχεις; τοῦτο γὰρ λόγον ὀφείλει τινα
ἔχειν· οὐ γὰρ τὸ σπανίως, ἢ τὸ καθεκάστην ἀπλῶς, ἀλλὰ τὸ μετὰ καθαρᾶς
συνειδήσεως μεταλαμβάνειν δέον· ὁ γὰρ ἀναξίως, φησὶν, ἐσθίων καὶ πίνων,
κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ κυρίου*. εἰ οὖν τοιοῦτω
τρόπῳ σκοποῦσα τὰ ἑαυτῆς καὶ εὐλαβουμένη ἀναμένεις τὸν καιρὸν, εὖ ἂν ἔχοι,
εἴ τε συντομώτερον, εἴ τε χρονικώτερον· καὶ ὅρος ἐν τούτῳ ἄλλος οὐκ ἔστιν, ἢ
ἡ ἐν καθαρῇ καρδίᾳ καθόσον δυνατόν τῷ ἀνθρώπῳ προσέλευσις· ἂν δὲ διαπραΐ-
σμα τίς ἔχη τὸ ἀκοινωνήτον, δηλονότι τότε ἐκεῖνος κοινωνήσῃ, ὅπότ' ἂν πληρω-
θῇ αὐτῷ τὸ ἐπίλιμιον· εἰ δὲ διακρίνηται αὖ πάλιν δι' αἵρεσιν, τοῦτο ἀναγκαῖον·
τὸ γὰρ κοινωνεῖν παρὰ αἰρετιοῦ ἢ προφανοῦς διαβεβλημένου κατὰ τὸν βίον,
ἀλλοτριοῖ θεοῦ, καὶ προσοικειοῖ τῷ διαβόλῳ. Σκέψαι οὖν, ὦ μακαρία, ὅτινι
τρόπῳ τῶν εἰρημένων εἴη σοῦ ὁ σκοπὸς, καὶ κατ' αὐτὸ πρόσθι τι τοῖς μυστηρίοις·
γνωστὸν δὲ πᾶσιν ὅτι νῦν αἵρεσις ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ κατακρατοῦσα τῶν

putque tuum (virum scilicet) tecum perducis; insuperque in idem trahis, ceu quasi
Dei mensa dignum oponium, dominas quoque sorores. Adeo mirabilis est epistola
tua, et pietatis vestrae imaginem ostendens speciosissimam! Iam vero, quod vos-
met ipsos humilitati meae tradideritis, mihi dicere non licet: verumtamen haud mihi
sed Deo vosmet tradatis. Quamobrem et de vestra praeclara vita laetari debemus, et
vobis sancta omnia precari, idque solum quod in nostra potestate est largiri, no-
strum videlicet simplicem sermonem; quem nunc quoque praebentes, sciscitamus:

2. Cur tu, o veneranda, a me exigis ut de divina communione loquar, et cur
tu iam a tot annis raro ea uteris: etenim hoc sine aliqua causa fieri non debet.
Quippe neque raro neque quotidie, sed cum pura conscientia participandum est.
Nam qui indigne, inquit scriptura, manducat et bibit, iudicium sibi manducet et
bibit, non diudicans corpus Domini. Igitur si hac ratione, conscientiam tuam per-
scrutans, et reverenter te gerens, procrastinarius, bene est; sive id brevi sive lon-
giore tempore fiat: nullusque alius huic rei terminus adsignari potest, quam cum
puro, quatenus homini possibile est, corde accessus. Quod si quis culpa gravatur
quae a communione prohibet, is tum demum participabit, cum impositam poenam
expleverit. Quod si rursus semet secernit ob haeresim, hoc quidem necessario fit.
Etenim sacrosanctum mysterium accipere ab haeretico, aut vitae palam vituperatae
homine, a Deo arcet et diaboli facit familiarem. Considera igitur, o beata, quam-
nam ex praedictis agendi rationem tibi proposeris, et secundum illam ad sacra my-
steria accedito. Quippe exploratum est omnibus, quae nunc haeresis ecclesiam no-

Μοιχιασῶν 1) ἔστι φείσαι τοίνυν τῆς τιμίας σου Ψυχῆς μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ τῆς κεφαλῆς· ἔφης δέ μοι, ὅτι δέδοικας εἰπεῖν τῷ πρεσβυτέρῳ σου, μὴ ἀναφέρειν τὸν αἵρεσιάρχην 2)· καὶ τί περὶ τούτου εἶπεν σοι τὸ παρόν; οὐ καθαρῶ· πλὴν ὅτι μολυσμὸν ἔχει ἢ κοινωνία ἐκ μόνου τοῦ ἀναφέρειν, οὐκ ἂν ὀρθόδοξος εἴη ὁ ἀναφέρων· ὁ δὲ κύριος ὁ ἐν τοσοῦτῳ μέτρῳ εὐσεβείας ὑμᾶς ἀγαθῶν, αὐτὸς ἐν πᾶσιν ἀπήμονας καὶ ὀλοτελεῖς σώματί τε καὶ ψυχῇ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ πρὸς πᾶσαν αὐτάρχειαν βίου συντηρῶν διαφυλάττει, τὴν τε ὑμῶν συζυγίαν φημι καὶ τὰς ἐκλαβεσῆσάτας ἀδελφάς, ὑπερευχομένων πάντων τῆς ἡμετέρας ἀναξισιότητος.

Βασιλεῖρ τῷ ἀσιδίμῳ ἡγουμένῳ σὺν πᾶσι τῆς σεβασμίας
μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα.

Τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων καθισθῶτων, φιλοτάραχον τὸ κινεῖσθαι τούτων δὲ ὄσσιαζόντων, ὡς νῦν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μάλιστα ἐκκλησίᾳ, πῶς οὐκ ἀναγκαιῶς διεγερτέον, φειδομένους οὐδενὸς μὴ ὅτι γε μακρᾶς ὁδοῦ, τῶν τε ἄλλων πλεμπασχημάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ θανάτου κατατρονεῖν: αὕτη ἡ αἰτία τῆς πρὸς ὑμᾶς τοῦς ὀσιωτάτους τῶν πνευματικῶν ἡμῶν τέκνων Ληθοῦτου καὶ Συμεῶνος 1) ἀποστολῆς· οὗτος ὁ τρόπος τῆς μετὰ θεὸν πεποιθήσεως κινδυ-

God. Vat. 693.
f. 43. b.

stram occupet, Moechianorum videlicet. Consule itaque pretiosae animae tuae, et sororibus atque capiti (viro.) Porro mihi ais vereri te dicere tuo presbytero, non licere haeresiarchae liturgiam facere. Qua super re quidem quid tibi nunc dicam? ego hoc vacare culpa non iudico. Nam quia illa communio inquinat, quae in liturgia fit; ideo qui facit liturgiam, haud orthodoxus erit. Dominus autem, qui vos in tantum pietatis cultum provexit, innocios et undequaque incolumes corpore animaque ad omne opus bonum, omnemque vitae usum conservet, vestrum inquam coniugium, et sorores religiosissimas: cunctique pro nostra indignitate exire precemini.

Basilio inclyto praesidi cum universis venerandi monasterii sancti Sabae.

Cum religionis dogmata stant, ille perturbatorem se praebet qui motus ciet. His tamen commotis, uti nunc in nostra praesertim ecclesia usuvenit, quid ni necessario consurgendum sit, nullique labori parcendum, neque longo itineri, neque aliis aerumnis, quin et ipsa mors contemnenda? Hac de causa, ad vos misimus de spiritalibus filiis nostris sanctissimos Letoium et Simeonem. Haec est ratio, cur

1) Notissima est in Studitae scriptis haeresis haec. Nam cum Constantinus Irenes filius, eius temporis imperator, pulsa legitima uxore, aliam duxisset, tum ipse tum eius favitores dicti sunt *moechiani* a *μοιχία* adulterio.

2) Intelligit Iosephum oeconomum qui adulterinis imperatoris nuptiis benedixerat. De eo Studita epist. lib. I. 21. et 22. sic: ἴστω οἰκονόμος· τί καὶ ἀναξίως ἱεραργεῖ; ἐξέλιπε πρεσβύτερος; esto oeconomus; cur etiam indigne sacris operatur? Desit esse presbyter.

1) Ad hunc Simeonem strenuum orthodoxiae defensorem scribit Studita epistolas lib. I. 21. 22. 23. et lib. II. 30.

νώδους ἐν τοῖς αὐτοῖσι ἐκδημία· ἀλλ' ὃ πατέρες ἅγιοι, πῶς ὑμῖν ἐναργῶς διηγήσασθαι τὰ κατὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα τολμηθέντα καὶ παραχθέντα; Ἱερεμίας ὁ πολυθρηνησάτος ὠδέσθου φησὶν ἐν τῇ εἰσαυτοῦ προφητείᾳ· ποιμένες ἠφρονήσαντο, καὶ τὸν κύριον οὐκ ἐκζήτησαν * ἐνταῦθα δὲ χαλεπώτερόν τι καὶ λίαν ἐκτοπον· τοὺς γὰρ ἐκζητεῖν αὐτὸν προαιρουμένους καὶ ἀντεχομένους τοῦ νόμου αὐτοῦ, ὡς ἠλλοθριωμένους αὐτοῦ ἀναθεματι ἀνε 1) . . .

Hier. X. 21.

hi post fiduciam erga Deum, periculosam isthuc expeditionem susceperint. Verumtamen, patres sancti, quomodo perspicue vobis exponam quae adversus Christi evangelium a nostrae regionis hominibus ausa sunt et peracta? Luctuosissimus quidem Hieremias sic in sua prophetia loquitur: *pastores stulte egerunt, et Dominum non acquisiverunt*. At enim apud nos asperius aliquid et valde perversum actum est: etenim eos qui Dominum exquirere maluerunt, eiusque legem tueri, tamquam apostaticos anathemate perculerunt. . . .

Supplementa lacunarum in epistolis Studitae.

Cod. 633. f. 44. Epistola ad Platonem, quae est apud Sirmondum lacera lib. I. 57. Ibi prima lacuna expletur a codice sic. ἐσθίων τὸν ἄρτον σου μετ' etc. Reliquae lacunae non expletur a codice mutilo. Attamen cod. p. 63. b. haec habentur supplementa in excerpto ἐκ τῆς πρὸς Πλάτωνα τὸν ἑαυτοῦ πατέρα ἐπιστολῆς. Τὰς τεχνολογίας τῶν ὑπεκλίνας σε τῆς ἀληθείας πειρωμένων μηδὲν περὶ ἀπλῶς ὁ λόγος φησὶν γὰρ περὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ἐν τῇ περὶ τοῦ πάσχα αὐτοῦ λόγῳ 2)· εἶς ἂν ἦ ἄνθρωπος, παρὰ τὰ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ κείμενα συμβουλευόντων, ἀπὸ καρδίας λαλεῖ καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων διηγέεται· καὶ περὶ τῶν ταυτῶν φέρω τὰ τοῦ ἀποστόλου λέγειν, ὅτι ἐὰν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἔστιν, ἀνάθεμα αὐτῷ. (Sed enim a verbis ἀπλῶς ad ἀνάθεμα αὐτῷ verba eadem recitantur in codice p. 63. etiam ex epistola ad Ignatium filium. (Reapse in sermone Epiphaniū de paschate non inveniuntur.)

Cod. p. 29. Completur clausula epistolae 2. libri II. sic: ὡς φυλάσσεσθαι μυστήριον, φειδῶ τοῦ πειρασμοῦ· λειπὸν ὑμεῖς σώζοντες σώζετε τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, εὐχόμενοι καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ.

Denique cod. p. 63. hoc legitur Nicephori patriarchae fragmentum, quod heic obiter refero. Τοῦ ἁγίου Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ὅσας ἐκκλησίας ἔλυσαν εἰ ἅγιοι πατέρες καὶ κατ' ἐπιτροπὴν αὐτῶν ἐλιτεργήθησαν, ἀποκληυμέναι εἰσὶν ὅσας δὲ οὐκ ἔλυσαν, εὐχρη ἐν αὐταῖς λιτεργεῖν ἢ εἰσεῖναι, ἀλλ' ὡσπερ εἰς κοινὸν οἶκον κατὰ περίστασιν ψάλλειν. Conferantur Nicephori canones apud Cotelierium monum. eccl. gr. T. III.

De Typico Theodori Studitae adnotatio.

De graecis Typicis, eorumque multitudine ac varietate, docte more suo Allatius in peculiari opusculo de libris ecclesiasticis Graecorum. Et quidem nominatim *Typicon studiticum* memorat Neco apud Cotelierium monum. eccl. gr. T. III. p. 440. Ego notitiam codicis vaticani 1609. lectoribus non inuidebo, cui graece latineque inscribitur titulus: *Typicon Theodori Studitae*. Ipsum vero *Typicon* sic incipit. Σὺν θεῷ τυπικὸν περιέχον τὴν ἄπασαν ἀκολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως Θεοδοῦρου τοῦ σπουδίτου καὶ τῶν λοιπῶν. Hoc ego ms. Studitae typicon cum hierosolymitano S. Sabae conferens, longe brevius esse comperiebam. Oblatus autem

1) Innuat decreta synodi iconomachiae, ad quam scribit Studita epist. lib. II. 1.

2) En Studita agnoscit ut genuinum Epiphaniū sermonem aliquem de paschate.

fuit hic codex anno 1585. pontifici maximo Sixto V, cum supremus tunc esset bibliothecae vaticanae protector Antonius Cardinalis, a quodam Francisco Graecorum catholicorum in urbe Messanae protopapa, ut testatur epigrapha, quae ita se habet. Ὁ κύριος Φραγκίσκος Ἄγκ. . . . τοῦ Ἐμμανουὴλ τοῦ χροετιστικέου Ῥοδίου υἱός, πρωτοππάριος καὶ πρωτοπάπας καθολικός Μεσσήνης τῆς Σικελίας, ἐκ πολλῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν καθεδρὰν προσφυγίας, τούτου τὸ βιβλίον πολλῆς πόνου καὶ θανάου συνάξας ἐκ τῶν ἀνατολικῶν, προσέφερε τῷ μακαριωτάτῳ πάπῳ Σίξτῳ πέμπτῳ, ἐν τῇ βατικανῇ βιβλιοθήκῃ φυλαχθεσόμενον, ἐπὶ μεγάλῃ φύλακας τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ ἀδυσσευτάτου κυρίου Ἀντωνίου Καρδινάλι Καράφα ἔτει κρηπ.

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου διδασκαλία χρονικὴ τῆς μονῆς τοῦ Στουδίτου· πολλαὶ γὰρ κατηχήσεις εἰσὶ τοῦ Στουδίτου, ἀλλ' αὕτη λέγεται κατήχησις χρονικὴ.

ἀ. Ἀδελφοὶ καὶ πατέρες. Νῦν ἐπιχειρῶ πᾶσιν ὑμῖν τοῖς ἐθέλουσι βιωῖναι ὀρθῶς καὶ Θεοφιλῶς, ἀριθλότατα ὑποδειῖξαι, ὡς ἐφικτὸν, τὸ πῶς δεῖ τηρεῖν τὴν κυκλοτερικὴν τοῦ χρόνου περίοδον ὅσον δὲ πρὸς εὐσέβειαν τῶν πιστῶν, καὶ ὅσον πρὸς ἀνατροπὴν τῶν αἰρετικῶν· καλὸν τὸ ἄλλας, καλὸν τὸ φῶς· εἰ δέ τις ἐπὶ τούτων τυφλὸς ᾖν, καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, καθὼς ὁ ἡμέτερος κύριος εἶπεν. Ὁρθοδοξίας μὲν οἶον οἰκοδομῆσαι ἐπιχειρῶν, θεμέλιον ἀσεισθὸν ἐμπῆξαι δεῖει, ἐκ τῶν θείων ἀποστόλων, καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων τοῖς παραδοθεῖσι κανόσι· καὶ πρό γε πάντων εἰδόμεν ἂν, τί τὸ ἱερὸν λόγιον ἔφησεν· λέγει μὲν πάλαι ὁ κύριος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωσέα. «Τρεῖς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι, νηστείαν ἁγίαν, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου ὑμῶν τὴν ἑορτὴν τῶν ἀζύμων τῷ πρώτῳ μηνί, ἡμέρας ἑπτὰ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, καὶ ἄρτον κακώσεως ἔδεσθε· εἶτα ἀριθμήσονται ὑμῖν ἑβδομάδες ἑπτὰ, ὀλόκληραι ἡμέραι πενήτηκοντα, καὶ καλέσατε αὐτὴν κλητὴν ἁγίαν

Col. 116b. 418 f. 157.

Exod. cap. 21. Deut. cap. 16.

Sancti patris nostri Theodori Studitae doctrina chronica monasterii Studii. Et multae quidem sunt Studitae catecheses, sed haec dicitur catechesis chronica.

1. **F**ratres mei ac patres. Nunc adgredior vobis omnibus recte et religiose vivere volentibus, perspicue prout fieri poterit demonstrare, quomodo observanda sit circularis anni periodus, tum quod adinet ad fidelium pietatem, tum etiam quod ad haereticorum refutationem refertur. Bonum sal, et bona lux: a quibus si quis abest, caecutit nec quo vadit scit, sicut Dominus noster dixit. Qui orthodoxiae domum aedificare adgreditur, fundamentum immobile ponere debet, ex traditis a divinis apostolis et inspiratis patribus regulis. Atque in primis videamus, quid sacra oracula dicant. Ait olim Dominus hierophanti Moysi. «Tribus anni temporibus sanctum ieiunium mihi observabitis, a parvo inter vos ad magnum. Festum azymorum primo mense: diebus septem humiliabitis animas vestras, et panem afflictionis manducabitis. Deinde numerabuntur vobis hebdomadae septem, omnino dies quinquaginta; et appellabitis hunc proprio nomine diem sanctum, ieiunium acceptabile. Et decima

1) Incognita est haec catechesis, quae in neutra catechesium Studitae collectione nominatur.

„ ἡμέραν, νηστείαν δεκτὴν καὶ τῇ δεκάτῃ εἴ τοῦ ζ' μεσοῦντος τοῦ ἐνιαυτοῦ,
 „ ἑορτὴ ἀγία σινηπονηγία ἔσται ὑμῖν καὶ ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ἐνώπιον τοῦ
 .. Θεοῦ ὑμῶν καὶ πᾶσα ψυχὴ ἧτις εὐ ταπεινωθήσεται, ἐξολοθρευθήσεται ἐξ
 .. ὀμῶν αὐτῶν. „ Ἐντεῦθεν, ὡς ἔοικεν, καὶ παρ' ἡμῖν Τρεῖς νηστῆται φυλάττον-
 ται, ἅς προσέτρουπον ἑορταῖ ἐκείναι· τί δ' ἂν βούλεται ἐν ἡμῖν, ἀδελφοί, τὸ Τρεῖς
 καιροῦς τοῦ ἐνιαυτοῦ φυλάξατέ μοι νηστείαν ἀγίαν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου
 ὑμῶν; τύπος δ' ἂν, ὡς οἶμαι ἀκραιφνῆς εἶη τοῦτο τῆς μιᾶς καὶ μόνης
 θεότητος, καὶ ἐν Τρισὶ χαρακτῆρσιν ὁρωμένης Τὸ καὶ λαϊρευομένης παρ' ἡμῶν
 τῶν τῆς ἀληθείας προσουνητῶν διὸ τρεῖς παρ' ἡμῖν νηστῆται νεμοδέτηνται εἰς
 τύπον τῆς ζωαρχικῶτάτης τριάδος ἐκ τῶν θείων μαθητῶν τοῦ μονογενοῦς
 υἱοῦ τοῦ Θεοῦ 1)· καὶ αὐτὴ ἡμέραι δύο ἀγναὶ ἔστωσαν ὑμῖν ἐν ἑσπῆ ἡμέραις,
 τετράδι φημί καὶ τῇ ἕκτῃ· τί δὲ καὶ τοῦτο ἐστὶ δηλοῦν, τὸ, ἐν ἑσπῆ ἡμέ-
 ραις δύο τηρηθῶσιν ἀγναί; ὡς οἶμαι τοῦτ', τῷ περιοδικῷ χρόνῳ τῆς ἑπτα-
 κύκλου τροχοῦ, δύο τηρηθῶσιν ἀγναί, θεότης καὶ ἀνθρωπότης τοῦ ἐνός καὶ
 ὑπερηνωμένου υἱοῦ Θεοῦ τε, καὶ μητρὸς ἁγίας. Ἄλλως δ' αὐτοῦ δοκεῖ, ὅτι καὶ
 τῷ ἑβδομαδικῷ κύκλῳ ὁ τριαδικὸς χαρακτῆρὶζεται τύπος διὰ τριῶν ἡμερῶν,
 ὡς τῷ ἐνιαυτῷ παρὰ τῶν πιστῶν ἀριδίλως τιμᾶται ὁ ἀκραιφνῆς τῆς τριάδος
 τύπος.

β'. Ὅρος τεσσαρακοστῆς πρώτος. Ἔστι μὲν οὖν αὐτὴ τε ἡ πρώτη ἑορτὴ τῆς
 Χριστοῦ γεννήσεως, ἢ εἰς τύπον ἂν εἴληπται τοῦ πατρὸς, ὡς οἶδεν ὁ εὐδο-
 κήσας αὐτὸς τὴν τοῦ υἱοῦ σύλληψιν τε καὶ γέννησιν· διότι καὶ τεσσαράκοντα
 ἡμέρας νενομοδέτηνται, ὡς τοῦ Μωϋσέως ἡ νηστεία καὶ Ἡλίου.

» quinta mensis septimi, medio anno, festum sanctum scenopogiae vobis erit, et ani-
 » mas vestras humiliabit coram Deo vestro. Et omnis anima, quae se non humi-
 » liaverit, delebitur de medio vestrum.» Hinc, ut videtur, apud nos quoque tria
 ieiunia observantur, quae a sollemnitatibus illis denotabantur. Quid enim significant
 apud nos, o fratres, verba: tribus anni temporibus observate sanctum ieiunium a
 parvulo ad adultum inter vos? Figura haec est, ut arbitror, accurata unice ac so-
 lius deitatis in tribus personis spectatae cultaeque a nobis veritatis adoratoribus. Ideo
 tria apud nos ieiunia sancita fuerunt a divis discipulis Unigeniti filii Dei ob figuran-
 dam vivificam Trinitatem. Et quidem duae sanctae erunt vobis in hebdomada feriae
 quarta et sexta. Quid porro hoc quoque significat, ex septem diebus duo observa-
 buntur sanctificati? Ut arbitror, in periodico tempore rotae heptacyclicae, duae res
 sanctae observabantur, divinitas et humanitas unius et sublimi ratione uniti filii
 Dei, et sanctae matris. Aliunde etiam videtur, hebdomadario cyclo trinus denotari
 typus per tres dies, sicut in anno a fidelibus manifeste honoratur genuinus Trinitatis
 typus.

2. Primus quadragesimae terminus. Prima est ipsa Christi nativitatis sollemnitas,
 quae in patris typum adsumitur, quatenus ipse sciens complacuit sibi de filii sui
 conceptione ac nativitate. Quamobrem et quadraginta dierum numerus praescriptus
 est, ut ieiunio Moysis et Eliae.

1) De tribus quadragesimis scribit Anastasius sinaita apud Cotelier. monum. eccl. gr. T. III. p. 425.

γ'. Δεύτερος ὄρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν β', ἣ καὶ μεγάλη τεσσαρακοστὴ λέγεται, εἰς τύπον εἶη τῆ τοῦ μονογενοῦς ἦν καὶ αὐτὸς ἀριδύλων ὑπέδειξεν, τρεῖς ἐνιαυτοὺς τοῦτο ποιῶν, μετὰ τὴν τοῦ βαπτίσματος ἀνοδὸν καὶ πόθεν δῆλον τοῦτο ἐστὶ, συνίη μοι ὁ ἀκροατὴς, καὶ ιδέτω καλῶς Τριακονταετῆς δηλονότι ὁ κύριος Βαπτίσμα ὑπέδειξετο, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ τῇ θανάτῳ ὑπέστη διὸ ὡς ἔβημεν ἐν τοῖς ἀνοσως ἐπισταμένοις, τρεῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν παρούσαν νηστείαν ὑπέδειξεν.

δ'. Τρίτος ὄρος. Ἡ δὲ μετ' αὐτὴν τρίτη, ἣ καὶ παρὰ τισι τῶν ἀποστόλων κηρυττομένη, τύπος ἂν εἶη καὶ αὐτὴ τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος, τὸ καὶ τοὺς ἀποστόλους διδάξαν πάντα ἂ παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ μεμυσταγωγῶνται ὄνομα δὲ τῶν τριῶν ἐν, ἣ Θεότης, ἀλλ' ἐν τρισὶν ὑποστάσει γνωριζομένη τὲ καὶ προσκυνουμένη.

ε'. Ἀλλ' ἴτεον ὁ λόφος καὶ τῷ κειμένῳ πελάσει, καὶ ἕκαστα τῷ ἰδίῳ καιρῷ παραθήσομεν, ἐν τε ἡμέραις καὶ ἑβδομάσι, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν νενομοθετηνται τετράς τε καὶ παρασκευὴ παντελῶς ἀγναὶ εἰς νηστείαν αἰὲ τηρηθῶσι, τυροῦ, ἰχθυῶν, ἐλαίου, καθὼς οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι πατέρες ἐνομοθέτησαν. Τὴν γὰρ γέννησιν τῆς παναχράντου Θεοτόκου, καὶ τὴν αὐτῆς εἰς ναὸν εἴσοδον, καὶ τὴν ἑτέραν ἣ καὶ ὑπαπαντὴ λεγομένη, καὶ αὐτὴν τοῦ εὐαγγελισμοῦ, καὶ τὴν θεῖαν μετὰστασιν, διαλύομεν εἰς ἔλαιον καὶ ἰχθυῶς, εἰ τύχωσι ταῖς γεγραμμέναις ἡμέραις, τῇ τε τετράδι καὶ παρασκευῇ. ὡσαύτως καὶ τὸ τοῦ προδρόμου γενέσιον, καὶ τῶν κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου τῶν δὲ ἁγίων μαρτύρων καὶ ὁσίων ἱεραρχῶν οὐ διαλύομεν εἰς ἰχθυῶς, εἰ τύχωσι δ' ἢ ε'.

3. Secundus terminus. Post illam secunda, quae magna quadragesima dicitur, typum refert Unigeniti : quam quidem ipse etiam manifeste ostendit, dum tribus annis eam observavit, postquam a baptismo ascenderat. Unde autem id innotescat, intelligat mecum et certo agnoscat auditor : nempe trigesimo aetatis anno baptismum suscepit Dominus, et triennio posthinc mortem subiit. Quare, ut e probe gnaris rescivimus, ter hoc annum ieiunium observavit.

4. Tertius terminus. Tertia vero post hanc quadragesima, quae etiam apostolorum a nonnullis appellatur, typus habeatur vivificantis Spiritus, qui etiam apostolos docuit omnia quae ipsi a Patre Filioque significata fuerunt. Est vero trium unum nomen deitas, in tribus tamen personis agnita et adorata.

5. Sed age iam sermo ad propositum suum accedat, et singula proprio tempore deputemus, tam diebus quam hebdomadis, et qua de causa ita constitutum sit. Quarta sane et sexta feria ieiunio semper sanctificentur ieiunando a caseo, piscibus, et oleo, quemadmodum divi apostoli, et post illos divinitus inspirati patres constituerunt. Sed tamen in purissimae Deiparae nativitate, eiusque in templum ingressu, et in alio festo quod hypapante dicitur, insuper in unificatione, et in mirabili assumptione, utimur oleo et piscibus, si forte in praedictos dies incidant, nempe in quartam aut sextam feriam. Similiter etiam in Praecursoris et supremorum apostolorum Petri et Pauli nativitatibus. Haud tamen in festis sanctorum martyrum aut pontificum piscibus utimur, si forte occurrant in quarta vel sexta feria.

Οἱ μὲν οὖν μονάζοντες εἰς δόξαν καὶ ἔπαινον τοῦ σταυρικοῦ ξύλου, δέκα καὶ τέσσαρες ἡμέρας διαφυλάττουσιν, ἄλλοι β', ἄλλοι δ' ὁ δὲ σύμ-
 πας λαὸς τοῦ Χριστοῦ, ἀγνοῖ πάντες διατηροῦσιν αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ὑψώ-
 σεις, ἥτοι τὴν ἰδ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός 1). Τὴν δὲ αὐτὴν νηστείαν τῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ γεννήσεως, τὰς τρεῖς ἡμέρας διαφυλαττέσθω. τῆς ἑβδομάδος, ἥτοι β',
 δ', καὶ ε', ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ νηστείαν ἐν θείῳ ποιείτω ὡσαύτως καὶ
 τῶν ἀγίων ἀποστόλων ποιείτω, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος ἀγίας νηστείαν 2). Ἐν
 μὲν οὖν τῇ παραμονῇ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, νήστεις διατελοῦμεν, καὶ
 τὴν ἡμέραν ἀγνεύοντες 3) εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον, πάρεξ σαββάτου ἢ κυρια-
 κῆς τότε ταῦτα ἐσθίμεν. Ὡσαύτως ποιῶμεν καὶ τὰς ἄλλας παραμονὰς τῶν
 τοῦ Χριστοῦ πανηγύριων τῇ δὲ ἑπαύριον διαλύομεν ἐν εὐδοκαστοῦν ἡμέρα
 τύχη, καθὼς ἀνωθεν εἰρήκαμεν, εἰς δόξαν τοῦ εὐδοκῆσαιτος πατρὸς, καὶ τοῦ
 γεννηθέντος υἱοῦ καὶ γὰρ ὡς αὐτὴν τὴν ἡμέραν καὶ ἑτέρας ἐξ διαλύομεν,
 ἵνα μὴ ἀκυθροποῖ φανώμεν, ὡς οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι, ἐν τῇ γεννήσει τοῦ
 ἡμᾶς ἀναπλάσαντος.

ζ'. Τὴν δὲ αὐτὴν παραμονὴν τῶν φωτῶν, καὶ αὐτὴν ὁμοίως νήστεις διαπε-
 ραιοῦμεν ἐν τ' ἐλαίου καὶ ἰχθύων καὶ ἑτέρων εἰδῶν τὴν πᾶσαν ἡμέραν ταύ-
 την δὲ γε τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, οἶαν οὖν ἡμέρα τύχη, διαλύομεν εἰς
 πᾶν, εἰς χάριν καὶ δόξαν τοῦ βαπτισθέντος, καὶ ἀρχὴν ἀγίας τῆς τοιαύτης
 χάριτος, καὶ τὸν βυθισμὸν θεαίριζοντες. Ἔστι δὲ ἡ τοιαύτη χαρμονὴ ἡμῶν

6. Et monachi quidem in honorem ac laudem crucis, quatuordecim dies ob-
 servant, alii duodecim, alii quatuor. Sed universus Christi populus sanctificati om-
 nes observant diem exaltationis, id est XIV. septembris. Verumtamen nativitatis Chri-
 sti ieiunium tribus diebus observetur in hebdomada, id est secunda, quarta, sexta-
 que feria, et cavendo a piscibus oleoque, ieiunium strenue transigatur: parique
 ratione sanctorum quoque apostolorum ac Deiparae sanctum servetur ieiunium. Nati-
 vilitatis Christi pervigilium ieiunii peragimus, et hunc diem sanctificamus absque pi-
 scibus et oleo, excepto sabbato ac die dominico, quibus his vescimur. Simili ratione
 transigimus cetera quoque pervigilia Christi sollempnitatum: festo tamen sequente iei-
 unium solvimus, quacumque demum die obvenerit, ut supra diximus, in hono-
 rem patris cui complacuit, et nati filii. Iam sicut ipsum illum diem, ita et alios sex
 peragimus, ne tristes appareamus, sicut ingrati Iudaei, in eius, qui nos reformavit,
 nativitate.

7. Porro in pervigilio quoque luminum ieiunamus similiter ab oleo, piscibus,
 aliisque condituris, toto die. At vero ipsum diem Epiphaniae, quilibet dies sit,
 absque ulla abstinentia agimus, ad gratiam et gloriam baptizati; atque ob tantae
 gratiae exordium, mersionem quoque publicam facimus. Hoc autem nostrum de
 homicida diabolo gaudium eiusmodi est; ceu si quis opum gratia a rege accepta,

1) Videsis Niconem apud Cotelierum op. cit. T. III. p. 438. et seqq.

2) De ieiunio Deiparae appellato agunt Anastasius Cotelierum op. et tom. cit.

3) Quia fortasse ambiguus est hic locus, en eius declarationem ex alio scripto de ieiuniis in eodem
 codice p. 163. Τῇ παραμονῇ τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἀγίων Θεοφανείων νήστεις διατηροῦμεν, καὶ οὐ κα-
 ταλύομεν ἔλαιον ἢ ἰχθύας, ἐκτός εἰ τύχῃσι σαββάτω ἢ κυριακῇ.

τοῦ θροῦ κλέονου τοιοῦτον τρόπον. ὡς οἶα τις εὐλοφῶς χάριν τίνα πλούτου ὑπὲρ Τίνος βασιλείως, καὶ ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ χαίρων ἐν τοῖς καλοῖς οἷς εἴληφε· μετὰ δὲ τίνα χρόνον, ἕτερός τις ἐχθρὸς ἀντάρτης καὶ ἀλαζῶν πηδήσας ποσὶν, καὶ τοῦ ἔχοντος πλούτου τοῦδε ἀποσπέρησει, προσέτι καὶ Τιμωρήσει βιαιῶς· εἴτ' οὖν τοῦτο κατάδηλον τῷ βασιλεῖ γεγονός· ὁ δὲ ἤκει, καὶ τὸν ἀποστάτην ἐκείνον τιμωρήσας ἀνηλιῶς, καὶ τὸν ἀφελόμενον πλοῦτον τῷ ἔχοντι ἀποδώσει· καίτοι καὶ πλείον τοῦ προτέρου ἐπιχαρήσει σημεῖον βασιλικόν, ὃ καὶ ποσὶν γίνεται τοῖς ὑπεναντίοις τοιοῦτον τοιζαροῦν παραδείγματι καὶ ὁ ἡμέτερος κύριος ποιήσας τῷ ἀποστάτῃ ἐχθρῷ, δέδωκεν ἡμῖν πλείω τοῦ προτέρου ἐκαίνο τὴν χάριν τῆς παλιγγενεσίας· εἰς τοῦν τὴν ἀναγέννησιν δι' ὕδατος τε καὶ πνεύματος, διττὴ ἡμῖν γίνεται ἡ παροῦσα κάθαρσις· διὰ μὲν τοῦ ὕδατος τὸ σῶμα σμύχεται, καὶ διὰ τοῦ πνεύματος τὸ πνεῦμα ἀνακαινίζεταί· πῶς γὰρ οὐ δυνατόν εὐφρανθῆναι τὲ καὶ χορευῆσαι τὴν ἡμῶν σωτηρίαν; καὶ γὰρ, ὡς ἐγὼ γε οἶμαι, ὁ μὴ εὐφρανόμενος τὴν παροῦσαν ἡμέραν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος, οὐ σωτήριος αὐτῷ φαίνεται ἡ παροῦσα χάρις, ἀλλὰ σκυθρωπῶς ὑποφαίνεται, καὶ ἀθέως διάκειται καὶ πονηρῶς ἐπὶ τῇ σωτηρίῳ δόσει.

Περὶ τῆς ἑβδομάδος τῆς προφωνησίμου 1).

.. Ὡσαύτως τὴν τῆς προφωνῆς ἑβδομάδα, ἐν ἣ ἀνακινώσεται τὸ ἱερὸν εὐαγγελίον τοῦ τελώνου καὶ τοῦ φαρισαίου, διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς πᾶν εἶδος, καθὼς ἄρα παρελάβομεν ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἀγίων πατέρων· οὐχὶ διὰ τίνα ὀρθοδοξίαν ἢ νῦν ἑβδομάς διαλύεται, ἀλλ' ἵνα ὅπως τὸ ἄθειον ἐκεῖνος δόγμα διαλυθῇ τοῦ παμβεβήλου Πέτρου ἐπισκόπου Ἀρμενίων 2), ὃν καὶ Λυκό-

ca potitus apud se laetabundus frueretur : at enim post tempus aliquod, nescio quis alius hostilis adversarius atque superbus eum alicunde adgrediens, possessis opibus spoliaret, insuperque violenta poena adfligeret : quo mox facinore regi nunciato, is superveniret, ac rebellem illum sine misericordia puniret, et ereptam praedam priori domino restitueret. Et quidem magis etiam quam antea laetabitur : ob hoc regium facinus, quod formidabile adversariis fit. Pari ergo modo Dominus quoque noster contra rebellem hostem se gerens, dedit nobis maiorem quam illi priori homini gratiam regenerationis. Ergo in hac per aquam et Spiritum regeneratione duplex nobis fit purificatio : etenim per aquam corpus lavatur, per Spiritum spiritus renovatur. Quid ni igitur laetandum ac gestiendum salutis nostrae causa sit ? Namque, ut ego existimo, si quis hoc die sancti baptismi non laetatur, huic nequaquam affulget praesens gratia, sed moestus apparet, et irreligiose improbeque se habet, dum salutare donum tribuitur.

De hebdomada proclamationis (Latinis septuagesima.)

8. Similiter etiam proclamationis hebdomadam, in qua legitur sacrum evangelium publicani et pharisaei, peragimus omni abstinentia liberam, sicut a sanctis nostris traditum patribus accepimus. Neque ob aliquam orthodoxiam hanc hebdoma-

1) Scribitur aliquando etiam προσφ. Sic autem dicitur, quia tunc admonentur fideles de venturo ieiunio. Super hac dominica et hebdomada Allatius dissert. mox citanda col. 1414. seq.

2) De hoc Armeniorum ieiunio, cui nomen artziburium, docte inter alios multos Allatius de dominicis et hebd. Graecorum, post opus de consensu dissert. col. 1515. seqq.

πειρον οἶδεν ὁ λόγος καλεῖν ἐκείνος τοίνυν ὁ τρισκατάρματος ἐνομοθέτησε δόγμα πρὸς αὐτῶν συνεπομένους, ἵνα τὴν νῦν ἑβδομάδα ἀγὴν πᾶσαν διατηρῶσιν, διὰ τῆς λύκου 1) σκαιοῦ καὶ μισαρωτάτου. Ἡμεῖς δὲ ὁ τοῦ κυρίου λαὸς διαλύομεν πᾶσαν, πρὸς ἀνατροπὴν ἐκείνων καὶ τοῦ ἀθέου καὶ ἀνοήτου δόγματος· συμμαρτυρεῖ που τούτων τὴν ἀπανθρωπότητα καὶ ὁ ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος λέγων* οὐχ ἀπλοῦν γένος εὐρίσκω τῶν Ἀρμενίων, ἀλλὰ μᾶλλον κρυπτοῦν τε καὶ ὑφαλοῦν 2) διακομηδῶν τούτων τὴν τῆς πίστεως ὑφαλοκτῆτα. Ὁσαύτως καὶ τὴν τῆς τυροφαγίας ἑβδομάδα διαλύομεν καὶ αὐτὴν μετὰ τὴν ἐννάτην εἰς τυρὸν καὶ ὠὰ, ἵν' ἀνατρέψωμεν τὴν δυσσεβῆ ἑθνησκίαν τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Τετραδιτῶν 3) αὕτη τοίνυν ὁ τυροφάτος ἑβδομάς, ὡς ἐπὶ τῆ οἶμαι, ἐκλήθησαν τοῦ μὴ ἐσθίειν αὐτὴν κρεῖα ὑπὸ τῶν ἀγίων πατέρων, δι' ἀνάμνησιν τῆς μοναχικῆς τάξεως, ἢ διὰ τύπου τῆς νέας καὶ καθαρᾶς πολιτείας 4).

θ. Τὴν δὲ ἀγίαν καὶ μεγάλην τεσσαρακοστὴν ἀπαξ ἐσθίομεν τῆς ἡμέρας ἐν τῇ 8' ξηροφαγίᾳ, ἢ καὶ ὄσπρια ἄνευ ἐλαίου· οὔτε οἶνον, πάρειξ σαββάτου καὶ κυριακῆς ἐσθίομέν τε καὶ ὀδρακοδέρματα πάντα ἀνόστιά τε καὶ ταρύχια ἀνενοδοιάσως· ἰχθύας δὲ οὐδαμῶς ἐσθίομεν τὴν ἄγίαν αὐτὴν νηστειάν, πλὴν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, καὶ τῇ κυριακῇ τῶν βατῶν, εἰς δόξαν τοῦ κατελθόντος ἐν τῆς νηστείας, καὶ συνεσθιασθέντος ἐπὶ τῇ τοῦ Λαζάρου ἐφέρει· ἢ καὶ ἀριδῆλως ὡς μία οὔσα καὶ αὐτὴ τῶν τοῦ Χριστοῦ θείων ἑορτῶν. Τὴν

dam ita transigimus, sed ut irreligiosum illud dogma explodatur impurissimi Petri Armeniorum episcopi, quem Lycopetrum vulgo dicunt. Quippe ille plane maledictus dogma statuit sectatoribus suis, ut hanc hebdomadam ceu sanctam observarent totam, propter lupum nescio quem pessimum et abominabilem. Nos vero Dei plebs liberam totam transigimus, ob illorum cum suo irreligioso stultoquo dogmate refutationem. Testatur autem alicubi ipsorum absurditatem magnus etiam in theologia Gregorius sic: haud simplex mihi comperta est Armeniorum gens, sed latebrosa et subdola; quibus verbis horum fidem ceu obvolutam sugillat. Similiter et in hebdomada caseoprivii, post horam nonam caseo et ovis vescimur, ut ab impio ritu recedamus facobitarum et Tetraditarum. Nam in tyrophagiae hebdomada, idcirco vetiti sumus, ut ego arbitrator, a sanctis patribus carne vesci, vel ob monastici ordinis memoriam, vel ob typum novae puraeque vitae exhibendum.

9. Iam in sancta magnaue quadragesima semel in die vescimur, hora nona, et quidem aridis, aut etiam leguminibus absque oleo; neque vino utimur, excepto sabbato et die dominico. Comedimus et omne genus testaceorum, et ossibus carentium, et salsamenta, indubitanter: pisces nequaquam per hoc sanctum ieiunium, excepto sabbato, et die palmarum dominico, ad honorem eius qui a ieiunio veniens, convivio interfuit post Lazari suscitationem: vel omnino etiam, quia et haec una est de sacris Christi sollempnitatibus. At enim sancta magna hebdomada ieiuni

1) Lupum dicit, qui canem Sergii haeresiarchae devoravit. Allat. dissert. cit. col. 1418.

2) In codicis margine glossa est: ὑφαλοῦν λέγει τὸ λανθανόμενον.

3) Ita etiam Nicephorus patriarcha can. 33. apud Coteler. op. cit. T. III. p. 449.

4) Confer Callisti synaxarium nec non Balsamonem apud Allatium dissert. cit. col. 1424.

δὲ ἁγίαν μεγάλην ἑβδομάδα νήστεις πάντως διατηροῦμεν, εἰ δυνατόν, οὐτ' ἔλαιον, οὔτε οἶνον, πᾶρεξ τῆ ἀγρυπνία τῶν ἁγίων παθῶν, πᾶειν τι πρὸς τὴν χρείαν διὰ τὸν κόπον ὁμοίως νήστεις ἕως ὅψε τῶν μεγάλων σαββάτων διατηροῦμεν, αὐτῶ καὶ μόνῳ, οὐποτοῦν ἄλλῳ τῶ ὄλῳ ἐνιαυτῶ. Τὴν δὲ γε ἅπασαν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου 1), διαλύομεν καὶ αὐτὴν εἰς δόξαν τοῦ ζωοποιήσαντος ἡμᾶς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· εἰ δὲ τις οὐκ ἐσθίει αὐτὴν ἀνευδοκίᾳ, ἀλλὰ ἰουδαϊκῶς σκυθρωπάζων, τῶ ἀναθέματι πιπέτω τῶν ἁγίων πάτερων.

1. Ἀπὸ δὲ τῆς β' τοῦ Θωμᾶ ἀρχόμεθα μνημονεύειν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν, καὶ διατηροῦμεν ἐν τῇ δ' καὶ ε' εἰς κρέα καὶ εἰς τυρόν. Τὴν δὲ γε τετραδάδα τῆς μεσοπεντηκοστῆς 2) ἔδοξε τισι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων πάτερων, διὰ τὸ εἶναι δεσποτικὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα διαλύσαι αὐτὴν 3). "Ὡσπερ τοῦν ὁ Χριστὸς λίθος ἀροζωνιαῖος λέγεται τε καὶ ἔστιν, καὶ ὁμοῦ τὰς δύο διαθήκας εἰς ἓν συνάπτων, οὕτως καὶ ἡ παροῦσα ἡμέρα ἐπισυνάπτει τὴν τε ἀνάστασιν, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφοίτησιν καὶ ἐπιφαίνεται χαρμόσυνος ἡ νῦν ἑορτὴ τοῦ μονογενοῦς, ὡς μέσον θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος αὐτὸς δοξαζόμενος καὶ προσκυνούμενος· διὰ τοι τοῦτο οἱ πρὸ ἡμῶν αὐτὴν ἀνευδοκίᾳ ἐσθιάζον τε καὶ εἰς πᾶν ἔσθιον· νῦν δὲ ὁ χωρῶν, χωρεῖτω ἐν ταύτῃ, εἰ δυνατόν 4)· τὴν δὲ γε πάλιν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου πνεύματος, διαλύομεν καὶ αὐτὴν

omnino perstamus, si fieri potest absque etiam oleo et vino; nisi quod in nocturna vigilia sanctae passionis, bibimus aliquid ob necessitatem ac laborem. Ieiunium pariter usque ad vesperam magno sabbato continuamus, hoc inquam solo totius anni sabbato. At vero totam diacaenesimi (lat. in albis) hebdomadam ieiunio liberam agimus, ad honorem eius qui nos vivificavit filii Dei. Quod si quis in hac haud indubitanter comedat, sed iudaice tristem se gerat, sanctorum patrum anthemati subiiciatur.

10. At enim a secunda Thomae (dom. in albis) incipimus defunctos fratres commemorare, et feriis quarta et sexta abstinentiam observamus a carne et caseo. Verumtamen quartam feriam mesopentecostes visum est nonnullis ante nos sanctis patribus, propterea quod est solemnitas Domini, ad huius ritus normam transigere. Sicut ergo Christus dicitur et est angularis lapis, et utrumque testamentum coniungens, ita hic dies coniungit resurrectionem cum Spiritus adventu: apparetque laeta haec sollemnitas Unigeniti, qui ut divinitatis et humanitatis mediator glorificatur et adoratur. Propterea maiores nostri ipsam indubitanter sollemnem habebant, et quolibet cibo utebantur. Nunc vero qui capit capiat in hac, si potest. Rursus sancti

1) Hebdomada, quae festum paschae proxime sequitur, dicitur διακαινησίμος, quod nomen habuit ex Christi resurrectione, qua omnia renovata fuerunt. Ita sanctus Epiphanius serm. de pasch. Ἐν ταύτῃ καινῶς ἐπέτατο τῇ κτίσει ἕρους καὶ νόμου.

2) De mesopentecoste Allatius dissert. cit. col. 1459.

3) In codice f. 162. b. Alius auctor, Studitiam nostrum citans, de hac quarta feria mesopentecostes ita scribit: λύνοντες εἰς πᾶν τὴν τετραδάδα τῆς μεσοπεντηκοστῆς, καθὼς ὁ Θεοφῶρος πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδίαν παρίδωκεν ἡμῖν.

4) Nempe qui potest ferre, ferat, id est ieiunet; ex Matth. XIX. 12: ὁ δυνατόνος χωρεῖν, χωρεῖτω; quod dictum videtur mihi pulchre illuminari a Didymo in II. ad Cor. VII. 2, apud nos T. IV. part. 2. p. 134.

εἰς πᾶν, διὰ τὴν τοῦ πνεύματος ἐπιφοίτησιν· ὡσπερ γὰρ δεῖ χαίρειν ἐπὶ τῇ τοῦ υἱοῦ γεννήσει, καὶ ἐπὶ τῇ τούτου ζωοποιῶ ἀναστάσει, δεῖ χαίρειν καὶ ἐπὶ τῇ τοῦ πνεύματος καθόδῳ.

ια'. Ἰσῶ δέ μοι πᾶς, ὅτι αἱ μὲν οὖν Τρεῖς ἑβδομάδες, δηλονότι Τῆς Γεννήσεως, καὶ Τῆς ἀναστάσεως, καὶ Τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιφοιήσεως, εἰς τύπον ἂν ἡμῖν εἰληπταί Τῆς ζωαρχικῆς καὶ Τρισυποστάτου Τριάδος. Λί δὲ μετ' αὐτάς δύο τῆς προφωνῆς καὶ τῆς τυροαποδέσεως, διὰ τε τὰς αἰρέσεις, ἃς ἀνωθεν εἰρήκαμεν, ὅπως μὴ συνεπόμενοι φαίνομεν ταῖς τῶν εἰρημένων ἀνοσιωτάταις διδασκαλίαις. Ἐὐν δὲ γε νηστείαν, ἣ καὶ τῶν ἀποστόλων κηρυττομένη, διατηροῦμεν ὡς καὶ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐν τῇ β', δ', ε' τὴν δὲ ἡμέραν τῶν ἀποστόλων τῶν δύο ἢ τῶν δώδεκα οὐ διαλύομεν εἰς κρέα καὶ εἰς τυρόν, εἰ Τύχη δ' ἢ ε', ἀλλ' ἢ μόνον ἰχθύας καὶ ἔλαιον· Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου νηστείαν διατηροῦμεν· καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μεταμορφώσεως διαλύομεν εἰς ἰχθύας καὶ ἔλαιον· εἰ καὶ ἔδει διαλύσαι αὐτὴν ἄλλοτρόπως, ἀλλὰ διὰ τὴν κτιστὴν κενόλυσαι. Ἐὐν δὲ αὐτὴν ἡμέραν Τῆς ἁγίας κοιμήσεως Τῆς παναμοιβήτου καὶ Θεομήτορος, εἰ τύχη δ' ἢ ε', οὐ διαλύομεν εἰς κρέα, ἢ εἰς τυρόν, διὰ τὸ μέγα θαῦμα καὶ φρικτὸν τοῦ παραδόξου τούτου ὕπνου· οἱ γὰρ θεοὶ τότε τοῦ σωτῆρος ἀπόστολοι, ὡς εὔρομεν ἐν τοῖς Θείοις συγγράμμασι Κλήμητος τοῦ Ῥωμαίου, τρεῖς πλήρεις ἡμέρας τῷ τάφῳ προσημόντες ἦσαν, ἕως οὗ ὑπὸ Θεοῦ ἀγγέλου τὸ πᾶν ἐμυήθησαν 1). Ἐν δὲ γε τῇ ἀποτομῇ τοῦ Θεοῦ

quoque Spiritus hebdomadam liberam omnino habemus, propter Spiritus adventum. Nam sicuti laetandum est in Filii natiuitate, et in eiusdem vivifica resurrectione, ita etiam in Spiritus descensu gaudendum est.

11. Omnes autem mecum agnoscant, tres hebdomadas scilicet natiuitatis, resurrectionis, et sancti Spiritus adventus, in typum esse adsumptas supersubstantialis Trinitatis, quae et vitae omnis fons est. At duae, post has, hebdomadae proclamationis (septuagesimae) et caseoprivii (sexagesimae), propter supradictas haereses, liberas agimus, ne videamur praedictorum sectari irreligiosissimas doctrinas. Porro ieiunium, quod etiam apostolorum dicitur, observamus, quemadmodum Christi quoque natiuitatis, feriis secunda, quarta, et sexta. Attamen die apostolorum duorum vel duodecim carne non utimur neque caseo, si forte sit quarta vel sexta feria, sed piscibus tantum et oleo. Pari ratione Deiparae quoque ieiunium observamus: et ipso die transfigurationis piscibus et oleo utimur: et quamquam hunc aliter transigere oporteret, nihilominus id per ieiunium vetatur. Ast ipso die dormitionis immaculatae Deiparae, si contingat feria quarta vel sexta, non utimur carne vel caseo, propter magnum tremendumque somni huius admirandi prodigium. Tunc enim venerabiles Salvatoris apostoli, ut in sacris scriptis comperimus Clementis romani, tres integros dies apud sepulcrum manserunt, donec a divo angelo de re tota certiores facti fuerunt. In decollatione autem divi Praecursoris, si eius memo-

1) Recole dicta a nobis ad sermonem VI. Studitae nostri p. 57.

προδρομῶν, εἰ τύχη δ' ἢ ε', οὐ διαλύομεν ὡσαύτως 1), διότι καὶ αὐτὴ φόνον ἀνόσιον καὶ θανάτον ἐπιφέρειουσα.

ιβ'. Ἐως ὧδε ἢ παρ' ἐμοῦ, ἀδελφοί, συγγραφή, ἣν τε ἀνέγνων ἐν τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἁγίων πατέρων θείους συγγράμμασι καὶ ἐννοιωτάτοις κανόσι καὶ τὸν τῆς ὀρθοδοξίας οἶκον βεβαίως ἠκοδομήκαμεν, ὃ ἐξ ἀρχῆς ὁ λόγος ἐπιχειρῶν ἰμείρετο· βαρῶν τοίνυν παλῶς καὶ ἀραρότως τῇ μόνῃ καὶ ἐν ἱεράδι προσκυνουμένῃ θεῷ ὅτι εἰς ὀρθοδοξίαν τὸ πᾶν συνεβράβημεν ἢ πρέπει τᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων· ἀμήν.

Υποτύποισι καταστάσεως τῆς μονῆς τῶν Στουδίου 2).

α'. Πολλῶν ὄντων καὶ διαφορῶν τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς μοναστηρίοις κεκρατικῶν ἀνωθεν παραδόσεων, καὶ ἄλλων ἄλλαις διοικουμένων τὲ καὶ ἰδρυομένων πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑποτυώσεις, μία τίς ἐστὶ τῶν πασῶν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς κρατούσα παραδοσις, ἣν παρειλίψαμεν πρὸς τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ τοῦ Θεοδώρου· καὶ οὐχ ἡμεῖς μόνοι, ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ πλείους τῶν ἐγκρίτων μοναστῶν ταύτην αἰροῦνται, ὡς ἀρίστην τὲ καὶ βασιλικωτάτην, καὶ τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις ἐκκλίνουσιν ἀμέλει καὶ ἡμεῖς σήμερον πατρικαῖς προσαχθέντες ἐντολαῖς, ταύτην ἐν χάριταις εἰς ἀληστον μνήμην ταῖς μετέπειτα γενεαῖς καταλιπεῖν, ὡς ἡ δύναμις, πρὸς τὴν ὑπακοὴν ἑαυτοῦς καθήκαμεν· θεοῦ δηλαδή παρέχοντος ἡμῖν ταῖς τοῦ ποιμένος ὑπὲρ

Cod. Vat. 2020.
f. 170.

ria contigerit quarta vel sexta feria, aeque ieiunium non solvimus, quia et ipsa caedem impiam necemque menti oggerit.

12. Haecenus mea, fratres, scriptura, qualem tum in apostolicorum sanctorumque patrum sacris libris et apprime legitimis canonibus: atque ita orthodoxiae domum firmiter aedificavimus, quod iam inde ab exordio sermo noster sibi faciendum proposuerat. Confido igitur firmiter enixaeque uni et in trinitate adorato Deo, nos omnia ad orthodoxiae regulam conscripsisse; cui omnis gloria debetur, honor, atque adoratio, in saecula saeculorum. Amen.

Descriptio constitutionis monasterii Studii.

1. Quum multae diversaeque sint in sacris monasteriis perseverantes antiquitus traditiones, atque alii aliis regantur, dum ad regnum caelorum tendunt, constitutionibus; una est ex omnibus nostra quoque stabilita traditio, quam accepimus a magno patre nostro et confessore Theodoro; neque nos tantummodo, verum etiam pars magna meliorum monachorum hanc eligunt, ceu optimam et regalissimam, et excessus defectusque vitantem. Utique et nos hodie patris impulsu praeceptis, ut hanc in charitis regulam, quo eius indelebilis sit memoria, posteris aetatibus, pro viribus, relinquamus, docilem animum fleximus; Deo scilicet, pastoris nostri pro nobis pre-

1) De ieiuniis Graecorum promittebat se scripturum esse Allatius in dissert. cit. col. 1465.

2) Hypotyposin studitanam appellat Allatius in dissert. cit. col. 1460.

ἡμῶν προσευχαῖς τὴν κατάλληλον ἀρμογὴν τῆς τοῦ λόγου συνθέσεως, εἰς τὸ ἐκθέσθαι ὑγιῶς τὰ ὀνησιφόρα τὲ καὶ σωτήρια τοῦ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν ἐπιτάγματα, εἰς δόξαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἀγίου πνεύματος, καὶ φυλακὴν τε καὶ σωτηρίαν τῶν ταῦτα μετὰ πίστεως προαιρουμένων φυλάττειν ἔστω τοῖσιν ἀρχὴ τῆς συντάξεως αὕτη σὺν Θεῷ.

Ὅπως διοικούμεθα ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς ἀγίας καὶ ἐνδόξου
Τριημέρου ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.

Περὶ τοῦ ξύλου ι).

β'. Ἰστέον ὅτι μετὰ τὸ παρελθεῖν δευτέραν φυλακὴν τῆς νυκτὸς, ἥτοι τὴν σ' ὥραν, ἀρχομένης τῆς ζ', πίπτει τοῦ ὑδρολογίου τὸ σύσημον, καὶ τῇ τούτου σημασίᾳ ἐγείρεται ὁ ἀφωπνιστὴς, καὶ περιέρχεται τοὺς κοιτῶνας μετὰ φανοῦ, προτρεπόμενος τοὺς ἀδελφούς εἰς ἐξανάσθασιν τῆς ἐωθινής δοξολογίας· σημαίνουσι δὲ παραυτίκα καὶ τὰ ξύλα ἄνω τὲ καὶ κάτω καὶ τῶν ἀδελφῶν πάντων ἀθροισζομένων ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ κυριακοῦ, καὶ προσευχομένων ἡσυχῇ, ὁ ἱερεὺς τὸ πύριον μετὰ χεῖρας ἐπιλαβόμενος, θυμιᾷ πρῶτον τὸ ἱερὸν βῆμα κἀκεῖθεν διὰ τῆς ἔμπροσθεν κιγκλίδος ἐξελθὼν, διέρχεται τὸ βόρειον κλιεῖν τὸ τοῦ ναοῦ, καὶ φθάσας τὴν βασιλικὴν πύλην, θυμιᾷ τοὺς ἀδελφούς, καὶ εὐθὺς ἀνατρέχει διὰ τοῦ νοτίου μέρους ὅθεν ἐξῆλθεν· οἱ τε ἀδελφοὶ κατόπιν αὐτοῦ εἰσέρχονται εἰς τὸν ναόν· αὐτὸς δὲ τὸ πύριον ἀποθέμενος εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ἐξελθὼν ἵσταται κατὰ πρόσωπον τοῦ ἱεραστοῦ, καὶ ἀρχεῖται τροπάριον, ὃ ἦχος πλ. α', Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὅπερ μετὰ τὸ ψαλμῶναι

cibus, nobis concedente congruam orationis compagem, ita ut integre et utiliter ac salubriter theophori patris nostri constituta ex ponamus, ad gloriam Patris et Filii et Spiritus sancti, custodiamque et salutem illorum qui cum fide hanc observantiam amplecti voluerint. Igitur Deo favente initium lucubrationis faciamus.

Quomodo nos geramus in synaxibus sanctae et gloriosae
triduanae resurrectionis Servatoris nostri.

De ligno.

2. Sciendum est, quod transacta noctis secunda custodia, seu post horam sextam, incipiente septima, rato hydrologii puncto, crepitante signo, surgit is qui exspargiscendi officium habet, et cubicula circumit cum lucerna, fratres excitans ad matutinam doxologiam. Statimque ligna dant signum sus deque, tuncque fratribus cunctis in ecclesiae narthece congregatis, et cum silentio orantibus, sacerdos thuribolum manu tenens thurificat primo sacrum bema, deinde ex anteriore cancello egressus, transit per boreale latus templi, et quum ad regiam portam venerit, thurificat fratres, statimque per meridianum latus revertitur unde discesserat; simulque fratres post illum ingrediuntur in templum. Ipse autem thuribolo deposito in sancto bemate, egressus sistit coram propitiatorio, fitque initium troparii, tono obliquo primo: *Christus surrexit a mortuis*. Quod postquam ter ab illo fratribusque

1) De hoc ligno semanterio, itemque de tuba, apud graecos praesertim monachos, legatur Cardinalis Bona rer. liturg. lib. 1. 22, qui et Allatii recitat descriptionem praedicti semanterii.

τρίτον παρὰ τ' ἐκείνου καὶ τῶν ἀδελφῶν, λέγει ὁ πρεσβύτερος στίχον, αὕτη ἡμέρα ἦν ἐποίησεν ὁ κύριος· οἱ ἀδελφοὶ δὲ τὸ τροπάριον στιχ. β', συστήσασθε ἑορτήν, ἕως τέλους· καὶ πάλιν ὁ λαὸς τὸ τροπάριον δοξάζει. Καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τούτου, ἄρχεται εὐθὺς ὁ κανὼν 1), καθότι ἐξάψαλμον πάσαν τὴν ἑβδομάδα ταύτην εὐψάλλομεν· γίνονται δὲ δύο ἀναγνώσεις, καὶ ὁ ν' ἀπὸ τῆς β' ἀναγνώσεως· καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ὄρθρου, γίνεται ὁ ἀσπασμὸς καὶ ἡ ἀπόλυσις· εἰς δὲ τὰ λυχνικά ταύτης τῆς ἑβδομάδος λέγομεν τὸ, Χριστὸς ἀνέστη· καὶ εὐθὺς τὸ, κύριε ἐκεκραξα, καὶ ἀπολυτικὸν τὸ, Χριστὸς ἀνέστη· ὁμοίως ἐν τοῖς ἀποδειπνίοις τὸν τρισάγιον ὕμνον, καὶ τὸ κύριε ἐλέησον 1β' τῷ δὲ σαββάτῳ τῆς διακαινησίμου, καὶ τῇ κυριακῇ ὁψὲ τῆς λαμπροφόρου, εἰς τὰ ἀποδείπνια ἀπὸ τοῦ, μετ' ἡμῶν ὁ Θεὸς, καὶ ἐπέκεινα.

γ'. Τῇ δὲ κυριακῇ τῆς λαμπροφόρου ἄρχεται καὶ τὸ ἐξάψαλμον 2), καὶ λέγομεν τὸ, Θεὸς κύριος εἰς πᾶν. δ'· καὶ εὐθὺς τοὺς ἀναβαθμοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἦχον· τὸ τε προκειμένον 3)· καὶ τὸ πᾶσα πησὴ· εἶτα τὸ εὐαγγέλιον· καὶ τὸ, ἐν ταῖς νηξί· καὶ μετὰ τὸν ν', ἄρχεται ὁ κανὼν· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις β'. Καὶ τῇ κυριακῇ ἑσπέρα ἄρχεται τὸ, μακάριος ἀνὴρ· καὶ τῇ β' εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν πάλιν τὸ, θεὸς κύριος, εἰς πρῶτον ἦχον, καὶ ἐν κάθισμα 4) ψαλμοῦ, εἶτα τὸν κανόνα ἀναστάσεως· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις γ'· ἐκ τότε τὰ ἀποδείπνια ὁλόκληρα ποιοῦμεν, πλὴν σαββάτου ἑσπέρας, καὶ ἑορτῆς δεσποτικῆς, καὶ μνήμης

cantatum fuerit; dicit presbyter stichum: *haec est dies, quam fecit Dominus*. Fratres autem troparium stich. 2: *constituite diem sollemnem*, usque ad finem. Rursusque populus troparium canit. Et post huius finem, statim incipit canon; quoniam hexapsalmum tota hac hebdomada non cantamus. Sed fiunt duae lectiones, et dicitur psalmus quinquagesimus post secundam lectionem. Completo autem matutino, fit salutatio et absolutio. Iam in lychnico huius hebdomadae dicimus illud: *Christus resurrexit*. Et mox: *Domine clamavi*; et conclusionem extremam: *Christus resurrexit*. Similiter in completoriis hymnum trisagium; et *Domine miserere*, duodecies. Sabbato autem hebdomadae diacenesimi, et dominica lamprophora (in albis) vespere completoria ab illis verbis *nobiscum Deus*, cum sequentibus.

3. Porro in dominica lamprophora incipit etiam hexapsalmum, et dicimus *Deus dominus* tono obliquo quarto. Et mox graduales psalmos eodem tono; nec non procimenon; et illud: *omnis spiritus*. Deinde evangelium, et illud: *in noctibus*. Et post quinquagesimum psalmum incipit canon. Fiunt autem duae lectiones. Et die dominico ad vespertas incipit: *beatus vir*. Et feria secunda ad matutinum psallimus rursus: *Deus dominus*, primo tono, et unum cathisma psalmi; deinde canonem resurrectionis. Et fiunt lectiones tres. Exin completoria integra recitamus, excepto sabbato vespere, et Domini sollemnitate, et alicuius sancti commemoratione, quae

1) Canon est determinata quaedam mensura hymnorum canendorum. Goar. p. 351.

2) Ita Studita constanter generis neutri; quam lectionem praefero aliis scribentibus gen. masc. ἐξάψαλμον.

3) Sunt autem psalmi 3. 37. 62. 87. 102. 142.

4) Procimenon intelligit Goarius proprios cuiusque diei versiculos ex psalterio decerptos. Vide Cangium.

5) Cantio quae a sedentibus canitur. De tonis autem Graecorum Allatius de lib. eccl. gr. in octoëcho.

ἀγίου, ἀρχίαν ἡμῖν τῶν ἔργων ἢ καὶ τῶν ὀργῶν καὶ τῶν μετανοῶν ὅτε γίνονται προξενούσις· ἐν ταύταις γὰρ ἀπὸ τοῦ, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός, καὶ ἐπέκεινα· κάμνουσι δὲ καὶ αἱ διακονίαι ἀπὸ πρωῆ, τῆ γ' τῆς β' ἐβδομαδος ἀρχομένης· ἕως δὲ τῆς ν' ἐν τῷ λυχνικῷ προκείμενα ψάλλομεν ἐκάστης ἡμέρας.

δ'. Χρῆ γινώσκειν ὅτι ἐν τοῖς λυχνικοῖς 1) πᾶσι τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν τὸ, μακάριος ἀνὴρ ἄρχεται εἰς πλ. δ'. εἶτα ἡ δευτέρα ἑναρξίς καὶ ἡ τρίτη εἰς τὸν ἕχον τῆς ἡμέρας· εἶτα τὸ κύριε ἐκείραξα εἰς τὸν ἕχον τῶν στίχων τῆς ἑορτῆς.

ε'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἄχρι τῆς ἀναληψίμου ἑορτῆς προκηρῶνται τὰ ἀναστάσιμα στιχηρά 2) καθισμάτων τῶν τε κατανυκτικῶν καὶ ἀποστολικῶν 3).

ς'. Χρῆ γινώσκειν ὅτι ἀπὸ τοῦ πάσχα ἕως τῆς ἀναληψίμου, τὸ ἀνάστασιν Χριστοῦ λέγομεν. εἶθ' οὕτως τὸν ν' καὶ μαρτυρικά 4) ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ ἐξ ἐκείνου δὲ οὐκέτι.

ζ'. Ἰστέον δὲ ὅτι ἕως τῆς ν', εἰ καὶ ὥρας οὐ ψάλλομεν, οὐδὲ γόνυ κλινόμεν, ἀλλ' οὖν κανόνας νεκρωσίμους ἐν τοῖς, σάββασιν ψάλλομεν καὶ ἐν ἄλλῃ δὲ ἡμέρᾳ, εἰ τύχοι μνημόσυνον ἀδελφοῦ, ψάλλομεν.

η'. Δεῖ εἰδέναι ὡς τῷ σαββάτῳ τῆς ν' εἰς τὸ ἐξαποστειλάριον 5) ψάλλομεν, ἡ μνήμη τῶν κεκοιμημένων κύριε· καὶ τοῦτο ψάλλοντες κατερχόμεθα εἰς τοὺς τάφους τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰ ἰστάμενοι ψάλλομεν τὰ τῆς ἡμέρας στιχηρά· καὶ ἀπολύει ὁ ὁρθρος· τοῦτο δὲ ποιούμεν καὶ τῷ σαββάτῳ τῆς ἀποκρέου.

θ'. Χρῆ γινώσκειν ὅτι ὀψὲ τῆ κυριακῆ τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς εἰς τὸ λυχνι-

feriari nos faciunt ab horis et metanoeis; post illa scilicet verba: *nobiscum Deus*, et sequentia. Laborant autem etiam officinae a mane, feria tertia secundae hebdomadae incipientis. Porro usque ad pentecostem procimena psallimus quotidie.

1. In omnibus Iychnicis sollempnitatum Domini, psalmus *beatus vir* incipit tono obliquo quarto. Deinde secunda inchoatio, et tertia tono dici. Deinde illud: *Domine clamavi* tono stichorum sollempnitatis.

2. Usque ad ascensionis sollempnitatem stichira anastasima praecedunt cathismatibus catanyciticis et apostolicis.

3. A paschate usque ad ascensionem dicimus: *resurrectionem Christi*. Deinde pari modo psalmum quinquagesimum; et martyrica in psalmodia. Nequaquam ulterius.

4. Usque ad pentecostem quamquam horas non psallimus, neque genu flectimus, mortuales tamen canones in sabbatis psallimus. Et alio etiam die, si commemoratio fiat fratris alicuius, psallimus.

5. Sabbato pentecostes ad exapostilarium psallimus: *memoria mortuorum*, *Domine*: atque id cantantes ad fratrum sepulcra venimus, ibique stantes psallimus diei illius stichira. Atque ita absolvitur matutinum. Id autem facimus etiam in sabbato carnisprivii.

6. Vespere dominici diei sanctae pentecostes ad Iychnicum, in quo etiam ter

1) Iychnicum proprie pars prior officii vesperearum. Goar. edit. Ven. p. 24.

2) Cantica poenentialia vel in honorem apostoli.

3) Stichira, troparia, seu versus longiores.

4) Ita intelligo sigla codicis. Sunt autem *martyrica*, hymni in honorem martyrum.

5) Hymnorum genus, de quorum appellatione disputat Cangius.

κόν, ἐν ᾧ καὶ τὰς γ' Γουγκλισίας ποιοῦμεν, μετὰ τὸ προσίμιον 1) εὐθέως τὸ, κύριε ἠνεκραξά· καὶ τῇ ἑωθεν εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἐξάψαλμον τὸ, Θεὸς κύριος λέγομεν· καὶ εὐθύς τὸν κανόνα, καὶ ἀναγνώσεις β' ἄγομεν δὲ καὶ τὴν ἐβδομάδα ταύτην μὴ ψάλλοντες ὄρας.

1. Εἴτα ἐπέρχεται καὶ ἡ ἀγία τεσσαρακοστὴ τῶν ἀγίων ἀποστόλων, καὶ ἀρχόμεθα ψάλλειν καὶ τὰς ὄρας μετὰ καθίσματος πάντοτε μετὰ γοῦν τὸ τέλος τῆς ψαλμωδίας, λέγομεν τὸ, κύριε ἐλέησον, Χριστὲ ἐλέησον, καὶ βάλλομεν ἐν πρώτοις γ' μετανοίας ἰσοταχῶς ἅπαντες τῷ προεστώτῳ ἐκόμενοι ἐν αἷς καὶ μικρὸν τὰς χεῖρας ἐκτείνομεν πρὸς τὸν θεόν· εἶδ' οὕτως ἄλλας κ' ὡς ἔχει τάχους ἕκαστος· οὕτως οὖν καθ' ἐκάστην σὺναξιν· εἰς δὲ τὸ ἀποδειπνιον, γουγκλισίου ν', καὶ εἰς τὸν ὄρθρον μ'.

1α. Χρὴ γινώσκειν ὅτι εἰς ἕκαστον ὄρθρον μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως ἐγειρόμενοι δωδεκάκις λέγομεν τὸ, κύριε ἐλέησον· καὶ οὕτως ἀρχεται πάλιν ἡ ψαλμωδία.

1β. Δεῖ εἰδέναι ὡς καθ' ἕκαστον σάββατον καὶ κυριακὴν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν αὐταῖς ἤτοι ἑορτὴ δεσποτικὴ, ἢ μνήμη ἀγίου, τὸν ἀπόστολον ἀναγινώσκομεν· ἐν δὲ τοῖς σάββασιν εἰς τὸν ὄρθρον ψάλλομεν τὸ, πρὸ τοῦ ἀμώμου κάθισμα· εἴτα τὸν ἀμωμον· εἴτα τὸν ν'· εἴτα τὸν κανόνα· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις γ' εἰς γὰρ τὸν ἀμωμον οὐκ ἀναβινώσκομεν· ἀντὶ δὲ τοῦ ἐξαποστειλαρίου λέβομεν τὸ, εἰς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος, ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς οὐ φοβηθήσεται· αὕτη ἢ ποσότης τὲ καὶ ποιότης τῆς ψαλμωδίας διατείνει μέχρι τῆς ὑψώσεως τοῦ ζωοποιοῦ ζύλου.

genua flectimus, post prooemium statim dicitur: *Domine clamavi*. Et mane ad matutinum post hexapsalmum, dicimus: *Deus dominus*; statimque canonem, et duas lectiones. Hanc vero etiam hebdomadam sine cantu horarum transigimus.

10. Sequitur sancta apostolorum sanctorum quadragesima, et iam incipimus horas quoque psallere semper cum cathismate. Tum in fine psalmodiae dicimus: *Domine miserere, Christe miserere*. Et in primis facimus tres metanoecas pari cuncti celeritate praesidem subsequentes: quas inter extendimus etiam aliquantum manus ad Deum. Deinde sic alias viginti, quanta quisque celeritate potest. Ita agimus in unaquaque synaxi. Ad completorium autem genua flectimus quinquages, et ad matutinum quadrages.

11. In omnibus matutinis post finem lectionis surgentes, duodecies dicimus: *Domine miserere*. Atque ita denuo incipit psalmodia.

12. Omni sabbato ac die dominico, quotiescumque in his non occurrit vel sollemnitatis Domini, vel alicuius sancti memoria, ex epistolis Pauli legimus. Sabbatis autem ad matutinum psallimus cathisma ante psalmum *immaculati*. Deinde *immaculati*, et subinde psalmum quinquagesimum, postea canonem; et fiunt lectiones tres. Namque ad psalmum *immaculati*, non legimus. Loco autem exapostilarii dicimus: *in memoria aeterna erit iustus, ab auditione mala non timebit*. Haec quantitas qualitasque psalmodiae protenditur usque ad vivifici ligni exaltationem.

1) Est psalmus CIII. Videtis Goarium p. 23.

ιγ' Ἰστέον ὅτι εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου ἤγουν εἰς τὸ λυχνικὸν τὸ μεθέροτον μετὰ τὸ προοίμιον εὐθιώς, κύριε ἐκέκραξα· καὶ τῇ ἔωθεν εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἐξάψαλμον πάλιν τὸ, Θεὸς κύριος, καὶ εὐδὺς ὁ κανὼν, ἀναγνώσεις β' ὁμοίως εἰς τὸ γενέθλιον τῆς αὐτῆς ὁμοίως εἰς τὴν Χριστοῦ γέννηαν· ὡσαύτως εἰς τὰ φῶτα ὡσαύτως εἰς τὴν ὑπαπαντὴν τοῦ κυρίου· ἐν ἄλλαις δὲ ἑορταῖς, πλὴν τῶν παρογεγραμμένων, διπλωῶς ἑορτάζειν οὐκ ἐνι ἀπὸ δὲ τῆς ὑψώσεως ἕως τῆς μεγάλης μ', προτίθεται καὶ ἕτερον καθίσμα ἐν τοῖς ὄρθροις, καὶ τὰ τροπάρια δὲ τῶν καθισμάτων διπλοῦνται, λεγομένου μεσοστήχου· γίνονται δὲ ἀναγνώσεις δ' ἐν δὲ τοῖς σάββασι τοῦτοις ψάλλομεν τὰ πρὸ τοῦ ἁμώμου β' καθίσματα· εἶτα τὸν ἁμωμον, εἴθ' οὕτως τὸν κανόνα, γινομένων δ' ἀναγνώσεων, καθότι εἰς τὸν ἁμωμον οὐκ ἀναγινώσκομεν.

Περὶ τῆς ἀγίας Τεσσαρακοστῆς.

ιδ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ μ' ψάλλομεν καθίσματα δ', καὶ τὸ τριώδιον· γίνονται καὶ ἀναγνώσεις δ' καὶ τῶν ἀδελφῶν μικρὸν ἀναπαυσαμένων, περὶ τὸ διάφαισμα σημαίνει ὁ ἐκκλησιάρχης· καὶ πάντων συναθροισθέντων ἐν τῷ κυριακῷ, ψάλλομεν τὴν α', μετὰ καθίσματος· οὐ μὴν καὶ ἀναγινώσκομεν ἐν αὐτῇ· ἐν δὲ τῇ γ' καὶ ε' καὶ θ' ἀναγινώσκομεν· καθ' ἕναστον ἀντίφωνον ἤγουν δόξαν εὐχὴ γίνεται παρὰ τε τοῦ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου· ποιοῦμεν δὲ μετάνοιαν εἰς μὲν τὰς ὥρας καὶ τὸ λυχνικὸν ἀνά λ'· εἰς δὲ τὸ ἀποδείπνιον ρ', καὶ εἰς τὸν ὄρθρον π'.

ιε'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι τῇ μεγάλῃ ἐβδομάδι ἕλη ψάλλομεν τὰς ὥρας ὁμοίως ταῖς πρὸ αὐτῶν, πλὴν τοῦ ἀγίου σαββάτου· καὶ μετάνοιαν δὲ ποιοῦμεν ἕως

13. *Postridie dormitionis sanctissimae Deiparae in Ichnico post prooemium statim dicitur: Domine clamavi. Et mane ad matutinum post hexapsalmum rursus dicitur: Deus dominus; statimque canon, et lectiones duae. Similiter et in nativitate eiusdem, nec non in Christi natalibus, et in festo luminum, et in hypapante Domini. In aliis autem sollemnitatibus, exceptis praedictis, duplicare sollemnem ritum non licet. A crucis vero exaltatione usque ad magnam quadragesimam, praepointur etiam aliud cathisma in matutinis, et cathismatum troparia duplicantur, dicto mesosticho; et fiunt lectiones quatuor. In his autem sabbatis psallimus duo cathismata ante psalmum immaculati: deinde psalmum immaculati: postea canonem, factis quatuor lectionibus, quandoquidem ad psalmum immaculati non legimus.*

De sancta quadragesima.

14. In sancta magna quadragesima psallimus cathismata quatuor, et triodium, sicutque lectiones quatuor. Et fratribus paululum requiescentibus, circa diluculum signum dat ecclesiarcha: cunctisque in ecclesia congregatis, primam horam cantamus cum cathismate. neque tamen in eadem fit lectio. Horis autem tertia, sexta, et nona fit lectio. Ad singulas antiphonas, id est *glorias*, oratio recitatur a presbytero et diacono. Facimus autem metanoas in horis et Ichnico, triginta; in completorio, centum; et in matutino octoginta.

15. Tota magna hebdomada psallimus horas, sicut antea, sabbato sancto excepto:

ὅτου ἀρξῆται τὸ ἑωθινὸν Τρισάγιον, ὅπερ λέγεται μετὰ τὸ στιχηρὸν τοῦ στιχίου μεθ' οὗ προκείμενον, καὶ ἀπόστολον καὶ προφητείαν καὶ εὐαγγέλιον.

15'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι δ' καὶ παρασκευῇ καὶ κυριακῇ, τῶν ἀδελφῶν ἰσταμένον μετὰ πάσης εὐλαθείας, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου ἀναγιγνώσκεται ἢ κατήχησις τοῦ θεοφύρου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου 1) εἶτα λέγει καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ὁ ἠκούμενος νοθεῖτῶν τοῦ ἀδελφοῦ· καὶ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατήχησης, δοξάζουσιν, καὶ λέγεται τὸ πάτερ ἡμῶν, καὶ εὐλογεῖτε ἅγιοι, εὐλόγησον πάτερ, καὶ ἀπολύει· οὕτως καθόλου τοῦ ἐνιαυτοῦ.

15'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τῷ σαββάτῳ εἰς τὸ κύριε ἐκέκραξα. τὰ ἀναστάσιμα στιχηρὰ τρισσεύονται· εἰς δὲ τοὺς αἴνους δυσσεύονται· ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς.

16'. Ἰστέον ὅτι καὶ ἐπιστημονάρχαι εἰσὶν εἰς οὓς τὰ σφάλματα τῶν μικροτέρων ἀδελφῶν ἀναφερόμενα τὴν διόρθωσιν δέχεται. Καὶ ταξίαρχαι δύο κατὰ χορῶν, ὑφ' ὧν οἱ ἀδελφοὶ κοσμίως ἴστασθαι ἐν τοῖς χοροῖς ὑπομιμνήσκονται καὶ ἀφουπνιστὴς ἕτερος, ὁ ἐν ταῖς ἀναγνώσεσι τοῦ ὄρθρου, ἡρέμα περιερχόμενος τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ τοὺς κοιμωμένους ἐξυπνίζων. Ἀλλὰ καὶ ἐπιτηρηταὶ καθ' ἑσπέραν δύο τάσσονται ἀμοιβαδόν, οἳ τινες μετὰ τὴν φωνὴν τοῦ ξύλου προτρέπονται τοὺς νοθεῖς συνδραμεῖν εἰς τὰ ἑσπερινὰ καὶ εἰς τὰ ἀποδείπνια καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ἀποδείπνιου περιουστοῦσιν τοὺς κρυπτοὺς τοῦ μοναστηρίου τόπους, καὶ τοὺς συνδυάζοντας εἰς ἀκαίρους συντυχίας διαλύουσι μετὰ τῆς προσκοῦσης συζότητος.

16'. Χρὴ γινώσκειν ὡς καθ' ἕκαστον ἀποδείπνιον ὁ διὰ χειρῶν σταυροει-

et metanoceas facimus donec incipiat matutinum trisagium, quod dicitur post stichirum stichi: simulque procimenon, et lectio Pauli fit, nec non prophetiae, et evangelii.

16. Feria quarta et sexta et die dominico, adstantibus cum omnimoda devotione fratribus. post absolutum matutinum legitur catechesis theophori patris nostri Theodori. Postea facit propriam abbas ad fratres adhortationem. Et finita catechesi, dicunt gloria, cum pater noster, et benedicite sancti, benedic pater, et finis fit. Sic toto anno usuvenit.

17. Sabbato ad psalmum Domine clamavi triplicantur anastasima stichira: ad laudes autem duplicantur. Sic etiam in sollempnitatibus Domini.

18. Sunt etiam disciplinae praefecti, ad quos culpa minorum fratrum emendandae deferuntur. Item sunt chorales moderatores duo, a quibus fratres admonentur ut decore in choris se gerant. Praeterea excitator alter, qui dum fiunt matutinae lectiones, tacite fratres circumiens, obdormientes vigilare facit. Quin etiam speculatores duo constituuntur alternatim, qui post ligni sonitum urgent pigriores ut ad vespertas et completorium concurrant. Rursusque absoluto completorio, iidem secretos monasterii locos invisunt, et siquos ad intempestiva colloquia coire compererint, convenienter increpitos dissociant.

19. Singulis completoriis salutatio fit manibus ad crucis formam compositis, quod

1) Lectio catecheseum Studitae incipiebat in dominica septuagesimae. Allat. op. cit. col. 1420.

κγ'. Χρὴ γινώσκειν ὡς τῇ ἀγίᾳ τεσσαρακοστῇ τάσσεται ἀδελφὸς γηραιὸς, καὶ ἀπὸ τῆς γ' ὥρας ἀπέρχεται εἰς ἐκάστην διακονίαν, καὶ βάλλων μετάνοιαν λέγει· ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, προσέχωμεν ἑαυτοῖς, ὅτι ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν, ἀποθνήσκομεν· μνημονεύσωμεν καὶ τῆς ἐπουρανοῦ βασιλείας.

κδ'. Ἴσιόν ὡς ὅτε δεχόμεθα ἀδελφούς, εἴτε ἀπὸ ἄλλου μοναστηρίου, εἴτε λαϊκοὺς πρὸς τὸ μονάσαι, ποιούμεν αὐτοὺς καθεσθῆναι εἰς τὸ ξηνοδοχεῖον ἐβδομάδας β', ἢ καὶ γ', πρὸς θεωρίαν καὶ πείραν τοῦ μοναστηρίου· καὶ εἰ ἐπιμένει τῇ κρίσει τοῦ λοῖσμου αὐτοῦ, μετὰ τὸ διαμαρτύρασθαι αὐτῷ τὸν ἡγούμενον τὰ συμβησόμενα, τινικαῦτα ἐπὶ κατηχήσεως εἰσάγει αὐτὸν καὶ συναριθμῆι τῇ ἑαυτοῦ ποιμνῇ, βάλλουτος τοῦ προσερχομένου μετάνοιαν τοῖς ἀδελφοῖς κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἡγουμένου, κηρείων ἐπευχομένων αὐτῷ.

κε'. Χρὴ γινώσκειν ὡς καὶ ἀφορίστρια εἰσὶ παρ' ἡμῖν, ἐν αἷς οἱ ἀπειθεῖς καὶ δυσήνιοι κατὰ κλεισθῆται, ξηροφαθοῦντες καὶ παιδευόμενοι τὴν ἀρετὴν ἢ γὰρ διὰ μαστίγων παιδεύσεις, ὡς τοῖς κοσμικοῖς ἀρμύζουσα, τοῖς πατρᾷσι ἡμῶν ἀπόβλητος εἰκότως ἐκρίθη.

κς'. Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἐν αἷς ἡμέραις ἀργίαν ἄγομεν τῶν σωμάτων ἔργων, κρούει ὁ βιβλίφυλαξ τὸ ξύλον ἅπαξ, καὶ συνάγονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸν τόπον τῶν βιβλίων, καὶ λαμβάνει ἕκαστος βιβλίον, καὶ ἀναγινώσκει ἕως ὀψέ· πρὸ δὲ τῶν σημαντήρων τοῦ λυχνικοῦ, κρούει ἄλλο ἅπαξ ὁ ἐπὶ τῶν βιβλίων, καὶ ἐρχόμενοι πάντες κατὰ τὴν ἀναγραφὴν ἀποστρέφουσιν αὐτά· εἰ δὲ τις ὑστέρησει εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς βίβλου, ἐπιτίμιον ὑποβάλλεται.

κζ'. Χρὴ εἰδέναι ὡς ἡνίκα ἐνάτην ποιούμεν, ἀπὸ τῆς ε' λειτουργεῖ ὁ πρεσ-

23. Sanctae quadragesimae tempore deputatur frater, qui ab hora tertia in singulas officinas pergat; et facta metanoea, dicit: fratres atque patres nobismet attendamus, quia morimur, morimur, morimur: regni quoque caelestis memores simus.

24. Cum fratres recipimus sive ex alio monasterio, sive ex coetu laico ad vitam monachalem, facimus eos demorari in hospitum cubiculis hebdomadis duabus aut etiam tribus, ut observent et experiantur monasterium. Quod si quis in proposito suo permanserit, tunc postquam ei abbas futurum vitae genus intimaverit, introducit ad catechesim, et gregi suo adnumerat; dum interim admissus, data ab abbate licentia, facit metanoeam coram fratribus, atque hi vicissim pro illo orant.

25. Sunt etiam apud nos loci quidam separati, in quibus inobedientes et contumaces includuntur, arido victu nutriti, atque ita virtutem edocti. Namque emendationem per verbera, quae mundanis hominibus convenit, merito patres nostri repudiandam censuerunt.

26. Diebus quibus a corporali opere feriamur, signum ligno semel edit bibliothecarius, conveniuntque fratres ad librorum aulam, sumitque unusquisque librum, et usque ad vesperam legit. Sed priusquam lychnici signa dentur, pulsat rursus semel bibliothecarius; cunctique venientes secundum scriptam schedam libros reddunt. Quod si quis reddere librum cunctatur, poenae subiicitur.

27. Quo tempore horam nonam recitamus, ab hora sexta sacrum facit presby-

βύτερος· εἰ δὲ καὶ μέλλομεν ἐσθίειν, ἀπὸ τῆς γ' ἐὰν δὲ ἀργίαν ἀγομεν τῶν ὠρῶν καὶ κάνομεν, ἡ μὲν θεία λειτουργία ὡραν γ' σημαίνει μετὰ δὲ τὴν συμπλήρωσιν αὐτῆς, κρούει τὸ ξύλον τρις, καὶ συνάγονται πάντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ, καὶ μετὰ τὸ ψάλλαι τὰ τυπικὰ, καὶ λαβεῖν εὐλογίαν, ἀπερχόμεθα εἰς τὴν τράπεζαν.

Περὶ τῆς ἐν βρώμασι καὶ πόμασι ποσότητος καὶ ποιότητος
καὶ τῆς ἐν ταῖς τραπέζαις εὐταξίας.

κγ'. Ὑπερχομένων τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸ ἀριστήσαι, ὁ στίχος αὐτῶν ἐπὶ στίματος φέρεται· κἀθῆναι δὲ κατὰ τράπεζαν ἀκόβητον 1) θ'· οἱ ταξιάρχαι δὲ τὰς ἀναπληρώσεις τῶν τραπέζων ποιοῦνται, καὶ εὐτάτως ἐπὸς θουρῶν γίνεται δὲ ἡ ἀνάγνωσις, τῶν ἀδελφῶν τὰ κουκούλλια ἐπὶ κεφαλῆς ἐχόντων· σημεῖον δὲ τοῦ τέλους τῆς ἀναγνώσεως ταύτης ἐστὶν ὁ ἦχος τῶν κλειριῶν * ἐν τῇ ὑστάτῃ μαγειρία, πάντων ὁμοῦ ἐπὶ τῶν παραδίψων ἐρρηπτομένων· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ κεράσαι καὶ τὸ παραθῆσαι διὰ κρούσματος γίνεται.

κδ'. Ἰστέον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς πασχαλίας 2) μέχρι τῶν ἁγίων πάντων 3), τὰς β' μαγειρίας τὸ τε λάχανον καὶ τὸ ὄσπριον μετὰ ἐλαίου ἐσθίομεν· χρωμέδα δὲ καὶ ἰχθύων, καὶ τυροῦ, καὶ ὠοῦ· πίνομεν δὲ τὰ ἄριστα γ'· κρούοντος τοῦ ξύλου, ἀπέρχονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἐσθίουσιν ἄρτον· καὶ ἐὰν ἐπαερίσσευσεν μαγειρία πρῶτῃ, (ἐπίτηδες γὰρ ἔδεσμα τὸ ὀψὲ τῷ κοινῷ οὐ γίνεται.) κινρὰ δὲ δύο. Εἰς δὲ τὴν μ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἰχθύας καὶ τυρὸν καὶ ὠὸν οὐκ ἐσθίομεν, πλὴν τῶν ἡμερῶν ἐν αἷς ὡραν οὐ ψάλλομεν· τρώγομεν δὲ δ' μαγειρίας β', τὸ

ter: quod si etiam pransuri sumus, ab hora tertia. Iam si ab horis feriamur, et laboramus, divina liturgia horae tertiae deputatur: qua expleta, lignum ter pulsatur, conveniuntque omnes fratres, et cantatis typicis, acceptaque benedictione, ad mensam pergimus.

De ciborum et potuum quantitate et qualitate, et decencie in mensis ordine.

28. Venientibus ad prandium fratribus, versiculus in ore cuiusque est, sedentque ad mensam ἀκόβητον θ'. Qui autem recto ordini sunt praepositi, mensas ferculis replent composite et sine tumultu. Fit interim lectio, fratribus cucullata capita habentibus. Signum vero finiendae huius lectionis est, sonitus cochlearium in postremo ferculo, cum omnia simul in paropsides proiciuntur. Miscendi pariter et apponendi signum pulsatione fit.

29. A paschali tempore usque festum sanctorum omnium, duo fercula, olus nempe et legumen oleatum comedimus. Vescimur etiam piscibus, caseo, et ovis. Bibimus autem in prandio ter. Ubi lignum increperit, abeunt fratres, et panem comedunt, et si quid ex ferculo matutino superfuit (nam vespere proprium edulium communitati non paratur) et bibimus pocilla duo. In quadagesima vero sanctorum apostolorum pisces, caseum, et ova non comedimus, praeter quam diebus quibus horam non

1) Ita cod. Mihi vero obscurus et ambiguus hic locus est, propter vocabuli novitatem.

2) Pollux chron. apud Allatium dissert. cit. col. 1451: δύο πασχαλίας ἑβδομάδες, μία πρὸ, μία δὲ μετὰ: duae paschaliū hebdomadae, altera quae praecedit, altera quae subsequitur.

3) Festum omnium sanctorum a Graecis agitur in dominica prima Matthaei; quae est prima post pentecosten. Allat. diss. cit. col. 1463.

μὲν λάχανον μετὰ ἐλαίου, τὸ δὲ ὄσπριον ἄνευ ἐλαίου ἐσθίομεν· κινρὰ δὲ δύο τῆ θ', καὶ δύο ὄψι' ἐν δὲ Ταῖς ἀρτησίμοις ἐν αἷς ἡνιξάμεθα τυρὸν ἐσθίειν καὶ τὰ λοιπὰ, τῆ ε' τρώγοντες, γ' πίνομεν, καὶ ὄψι' δύο· οὗτος τύπος καὶ τῆ μ' τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Φιλίππου 1)· διὰ δὲ τὴν σμικρότητα τῶν ἡμερῶν τῆς μ' τοῦ ἀγίου Φιλίππου μονοσιτοῦμεν, πίνομεν δὲ γ'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἀποστόλων μνήμης ἕως τοῦ ἀγίου Φιλίππου, τετράδα καὶ παρασκευὴν θ' ποιοῦμεν· ἐὰν δὲ ἔπεισεν ἐν αὐταῖς μνήμη ἀγίου, σχολὴν ἡμῖν ἐμποιούσα τῶν τε ὠρῶν καὶ μετανοιῶν, καὶ τυρὸν καὶ ὠδὸν καὶ ἰχθὺν, εἴπερ χορηγοίη ἡμῖν ὁ θεός, ἐσθίομεν· κινρὰ δὲ γ' τὸ ἄριστον, καὶ ὄψι' β'.

Περὶ τῆς ἀγίας μεγάλης Μ'.

κ'. Ἐν δὲ τῇ ἀγίᾳ καὶ μετὰ Τεσσαρακοστῆ μονοσιτοῦμεν, πλὴν σαββάτου καὶ κυριακῆς· ἐσθίομεν δὲ τῆ πρώτη καὶ τῆ μέση ἐβδομάδι μονοτρόπως, ἥθουν φάβα ἐξεσπὸν, καὶ ἀλμαίαν χωρὶς ἐλαίου, καὶ ἰσχάδας ἀνά ε', καὶ εἰ τύχοι κάστανα, καὶ ἀπίφθα, καὶ δαμασκηνά· τῆ δὲ β' ἐβδομάδι, καὶ γ', καὶ ε', καὶ ε' ἐσθίομεν οὕτως κόκκους ἐξεστούς, καὶ ἀλμαίαν εἰς τὰ σκουτέλλια, καὶ μαγειρίαν ὄσπριον μετὰ καρίου τριπτοῦ· ὀπώρας δὲ ἢ ἰσχάδας ἐν ταύταις οὐ πρόωγομεν· πᾶσαν δὲ τὴν ἀγίαν μ' εὐκρατον πίνομεν, χωρὶς τῶν ἀσθενούντων ἢ γερόντων· τὸ δὲ εὐκρατον συνίσταται ἐκ τε πιπέριως καὶ κυμίνου καὶ ἀνίσου θερμοῦ 2). Τῆ δὲ ἀγία β', καὶ Τρίτη, καὶ δ', καὶ ε', καὶ ε', τὰ βρώματᾶ

canimus. Manducamus autem hora nona fercula duo: olus oleatum, legumen absque oleo comedimus. Bibimus hora nona cyathos duos, vespere item duos. Diebus autem feriatibus, quibus diximus nos casco et reliquis vesci, hora sexta comedentes, ter bibimus; vespere, bis. Hunc morem in quadragesima etiam sancti apostoli Philippi servamus: sed propter brevitatem dierum quadragesimae sancti Philippi, semel in die comedimus, sed ter bibimus. Jam ab apostolorum commemoratione usque ad sanctum Philippum, nonam recitamus. Quod si in hos dies incurrat commemoratio alicuius sancti, quae nos feriatibus reddat ab horis et metanoeis, tunc caseum et ova et pisces, siquidem Deus suppeditaverit, comedimus; cum cyathis tribus, in prandio, vespere duobus.

De sancta magna quadragesima.

30. In sancta magna quadragesima semel in die vescimur, excepto sabbato, et die dominico. Comedimus autem prima et mediana hebdomada eodem modo, id est fabas coctas, et salsamentum absque oleo, et caricas quinque, et si adsint castaneae, et pira cocta, et damascenica. Secunda autem hebdomada, et tertia, et quinta, et sexta sic comedimus: pruna nimirum cocta et salsamentum in scutellis; et ferculi loco legumen cum nuce fracta; poma tamen et ficus his hebdomadis non comedimus. Tota autem sancta quadragesima mixtum bibimus, exceptis infirmis aut senibus. Porro mixtum constat ex pipere, cumino, et aniso calido. Feriis sanctis secunda, tertia,

1) De quadragesimali ieiunio, S. Philippi appellato, quod idem est ac ieiunium natalis Domini, legatur Anastasius sinaita in opusculo de tribus quadragesimis apud Cotelerium op. cit. T. III. p. 430. Creditur enim Philippi apostoli mandato institutum.

2) Aliter loquitur de mixto monastico Martenius in Comm. ad reg. s. Ben. p. 493. Sed idem Martenius magis congruit cum Graecis p. 657.

ταύτης πρώτης ἑβδομάδος πίπτουσιν τῇ δὲ ἀγία εἰ ἐσθίομεν μίαν μαγειρίαν ὄσπριον μετὰ καρύου τριπτοῦ, καὶ ζεστὰ κουκία πίνομεν δὲ καὶ πρὸς ἔγκρασιν τῷ δὲ ἀγίῳ σαββάτῳ ὥρα ἐνδεκάτῃ ἀρχεται τὸ λυχνικόν· καὶ ὅπου σώσει ἢ ἀπόλυσις, ἐσθίομεν δὲ τυρὸν καὶ ἰχθύς καὶ ὠά· καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

Περὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ.

λα'. Ἰστέον ὡς ὥρα σ' τοῦ ζύλου κρούοντος συναθρομέθα εἰς τὸν οἶκον τῆς παναχράντου Θεοτόκου καὶ ἀρξαμένου τοῦ λυχνικοῦ, ἴστανται ἐκεῖ ὄλγοι ἀδελφοὶ ἐπιτελοῦντες αὐτό· οἱ δὲ λοιποὶ ἐπαίρουσι λιτὴν, καὶ περικυκλῶσαντες τὸ μοναστήριον ἔρχονται, εἰ εἴσοδος, καὶ λείτουργία τελεία· ἐσθίομεν δὲ τότε ἰχθύας καὶ ἔλαιον, καὶ πίνομεν ἀνὰ γ'.

λβ'. Χρὴ Γινώσκειν ὅτι τῇ μέσῃ ἑβδομάδι τῶν ἀγίων ηἰστυειῶν, καθέκαστην μετὰ τὸ ψαλτῆσαι τὴν θ', προτίθεται τὸ ζωοποιὸν ζύλον, καὶ προσκυνοῦμεν πάντες 1).

Περὶ τῆς ἐν διακονίαις συμμετρίας.

λγ'. Χρὴ Γινώσκειν ὅτι τῇ ἀγίᾳ μετὰ τὴν Τεσσαρακοστὴν μετὰ τὸ ψάλλαι ἡμᾶς τὴν α' ὥραν, ἡλίου ἤδη ἀνίσχοντος, ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν αὐτοῦ διακονίαν· στιχολογία δὲ γίνεται τοῦ ψαλτῆρος ὅλου ἐν αὐταῖς, πλὴν τῶν καλλιγράφων· κάμνουσί τε ἕως τῆς θ'· μετὰ δὲ τὸ λυχνικὸν ψάλλαι ἡμᾶς, καὶ δειπνίσαι, ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέ-

quarta, et quinta, et sexta cibi primae huius hebdomadae adhibentur. Attamen sancta feria quinta unum ferculum comedimus, legumen scilicet cum nucce fracta, et coctas fabas, et mistum bibimus. Sabbato autem sancto hora undecima incipit lychnicum, quo absoluto, caseum comedimus et pisces et ova, ac bibimus ter.

De festo annuntiationis.

31. Hora sexta ad ligni pulsum convenimus ad sacellum purissimae Dei matris. et coepto lychnico, perstant illic pauci fratres ob illud persolvendum: reliqui faciunt processionem, et monasterium circumambientes veniunt, si est introitus et liturgia perfecta. Tunc vescimur piscibus et oleo, et bibimus ter.

32. In media hebdomada sanctorum icuniorum post nonam cantatam, proponitur vivificum lignum, et omnes adoramus.

De recto in officinis ordine.

33. In sancta magna quadragesima, postquam horam primam cantavimus, sole iam oriente, pergunt unusquisque ad propriam officinam, recitaturque in eis psalterium totum, praeterquam a calligraphis. Laborant vero usque ad nonam. Iam postquam lychnicum cantavimus, et coenavimus, unusquisque sibi vacat pro libito.

1) De hoc ritu Euthymius neopatreus apud Allat. op. cit. col. 1438. Extat etiam Studitae nostri sermo de hac crucis adoratione in media quadragesima. In basilica etiam vaticana, hoc ipso tempore, crux pio frequentique populi cultu adoranda proponitur. Et quidem de crucis adoratione, quam Iconomachi etiam retinuerunt, legatur in hoc nostro volumine magnus Nicephorus adv. Copronymum at Tirrh. III. 33. et seqq. Plurima de hoc cultu coacervavit eruditus monachus Leander Correrius de sessorianis praecipuis passionis D. N. I. C. reliquis part. II. 8, qui utiliter legatur. Sed instar omnium sunt Iacobi Gretseri de cruce volumina. Celeberrimus item est crucis cultus in Graecorum et Orientalium, praecipueque Armeniorum, ecclesiis.

ραις, ὅτε μὲν οὐ ψάλλομεν ὄρας, κρούει τῷ πρῶτῳ γ', καὶ ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν, καὶ ἐνεργεῖ μέχρις ἀρίστου· μετὰ δὲ βρωσίν ἰδιάζει ἕκαστος ὡς βούλεται, εἴτε μελετῶν 1) εἴτε κοιμώμενος ἕως ὄρας ἢ τῇ δὲ ἢ κρούει τὸ ξύλον γ', καὶ πάλιν ἀπέρχεται εἰς τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἕκαστος ἕως τοῦ λυχνικοῦ. Ὅτε δὲ ψάλλομεν ὄρας, τελέσαντες τὴν ὄραν πρῶτῷ, ἀπέρχονται οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὰς ἑαυτῶν διακονίας, ἕως ὄρας ε' κάμνοντες, κἄν τε ἐστὶν θ', κἄν τε μή· καὶ μετὰ τὴν ε' ἡσυχάζει, ὡς εἴρηται ἕως τῆς η'.

λδ'. Χρῆ Γινώσκειν ὅτι κατὰ καιρὸν τῆς παραμονῆς τῆς βαϊοφόρου εἰς τὸ κύριε ἐκέκραξα, ἀλλάσσονται οἱ χοροὶ· καὶ οἱ μὲν δεξιῶι ἀπέρχονται εἰς τὰ ἀριστερά, οἱ δὲ ἀριστεροὶ εἰς τὰ δεξιὰ.

λε'. Δεῖ Γινώσκειν ὅτι ἡνίκα κλάσει ἀδελφὸς σκευὸς εἴτε ὀστράκινον εἴτε σιδήρεον, τῷ καιρῷ τοῦ ἀρίστου ἐσθιόντων τῶν ἀδελφῶν παρίσταται πλησίον τῆς τραπέζης, ἡτουμένου τὴν κεφαλὴν τῷ ἑαυτοῦ περικαλύπτοντος κουκουλλίῳ, καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ, συντριβὴν μετὰ χεῖρας φέρων εἰς ἐπίδειξιν τοῦ οἰκείου σφάλματος.

λς'. Χρῆ Γινώσκειν ὅτι μετὰ τὸ στιχολογῆσαι ἡμᾶς τὸ ψαλτήριον, εἰς τὴν γ' δόξαν τοῦ καθίσματος, κρούει τὰ γ' ὁ ἐπὶ τοῦ κανόνος, ἵν' ἐπισυναχθῶσιν οἱ τὸ ψαλτήριον ἔτι μανθάνοντες, τοῦ ψάλλαι ἡμᾶς ὁμοῦ τὸν κανόνα· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἐξαψάλμου ἐξέρχονται καὶ μελετῶσιν ἕως τότε· Τρίτῃ δὲ κρούει πάλιν, καὶ εἰς τοὺς αἶνους, ὅτε μέλλει κατήχησις ἀναγινώσεσθαι τοῦ μεγάλου πατρὸς καὶ καθηγητοῦ Θεοδώρου.

λζ'. Χρῆ γινώσκειν ὅτι ἐν τῇ παραμονῇ τῶν φώτων, μετὰ τὸ ἀπολύσαι τὴν

Ceteris tamen anni diebus, cum horas non canimus, fiunt pulsus mane tres, et unusquisque pergīt ad suam officinam, et usque ad prandium operatur. Cibo sumpto, singuli sibi vacant, prout voluerint, sive aliquid commentantes, sive dormientes usque ad octavam horam: namque hora octava lignum pulsatur, denuoque pergīt unusquisque ad officinam suam usque ad lychnicum. Sed quo tempore horas psallimus, absoluta una hora, pergunt fratres ad officinas suas, usque ad sextam laborantes, sive recitanda sit nona sive secus. Et post sextam quies est, ut diximus, usque ad octavam.

34. In palmarum pervigilio, ad verba *ad te Domine clamavi*, permutantur chori, ita ut dexteri in sinistram partem transeant, sinistri autem in dexteram.

35. Si quando frangat vas frater sive figulinum sive ferreum, prandii tempore dum fratres vescuntur, stat ille prope mensam, abbate interim caput sum obnubente; et vas a se fractum praefert, ad culpae suae ostensionem.

36. Postquam psalterium recitavimus, ad tertiam cathismatis *gloriam*, ter pulsatis qui canonis praees, ut convenient ii qui adhuc psalterium ediscunt, ut conjunctim canonem cantemus. Namque ab hexapsalmo deinceps exeunt, et usque ad id tempus praedicto studio operam dant. Mox rursus tres pulsationes, et ad laudes pergītur quando legenda est catechesis magni patris et abbatis Theodori.

37. In luminum pervigilio, post expletam divinitam liturgiam, benedictionem acci-

1) Μελετῶν *meditari*, pro simplici etiam lectione vel studio dictum ab antiquis, observat Martenius in Comm. cit. p. 249. 251.

Θείαν λειτουργίαν, λαμβάνομεν τὴν εὐλογίαν· εἶτα διακλυόμεθα μὲν οἱ κοινονήσαντες, τὴν δὲ εὐλογίαν οὐκ ἐσθίομεν 1)· συστείλας δὲ ὁ ἱερεὺς τὰ σκευῆ, ἔρχεται εἰς τὰ ἅγια θυρία, καὶ ποιήσας εὐχὴν, ἐξέρχεται μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὸν λουτήρα, ψάλλον τὸ ἐν Ἰορδάνῃ βαπτιζομένου σου κύριε· καὶ τούτου λεγομένου γίνεται πρὸς τοῦ διακόνου εὐχὴ συνασπτή· ἧς τελεσθεῖσης, ἀρχεται ὁ ἱερεὺς τῆς εὐχῆς τοῦ ἁγιασμοῦ· μετὰ δὲ τὸ ἁγιασθῆναι τὰ ὕδατα, καὶ τοὺς ἀδελφούς· ῥαντισθῆναι, ψάλλεται τροπάριον, ὃ ἦχος πλ. δ', φωνὴ κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων βοᾷ λέγουσα· στιχ. α', ἡ Θάλασσα ἴδεν καὶ ἔφυγεν· στιχ. β', τί σοί ἐστιν Θάλασσα ὅτι ἔφυγες; καὶ μετὰ τὸ ψαλθῆναι γ' τοῦτο τὸ τροπάριον, ἐξερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ψάλλομεν τροπάριον, ἦχος δ', ὃ τὸ φῶς ἀναβαλλόμενος θεϊκῶς· τούτου οὖν τρισσευομένου, γίνεται εὐχὴ παρὰ τοῦ ἱερέως, καὶ καταπαύει αὕτη ἡ θεία δοξολογία· εἴθ' οὕτως ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον· ὡσαύτως δὲ καὶ τῆ ἀγία ε', μετὰ τὸ κοινονήσαι 2) καὶ διακλυσσασθαι, γίνεται ὁ νιπτῆρ· καὶ μετὰ τὸ ἀπονίψασθαι πάντας, ἀπέρχεται ὁ στίχος εἰς τὸ τραπεζάριον.

primus: deinde os quidem colluimus quod communicavimus, eulogiam tamen non comedimus. Tum sacerdos compositis vasis, venit ad sanctas ianuas, dictaque prece, egreditur cum fratribus ad baptisterium cantans illud: *cum in Iordane baptizareris Domine*; quo dicto, pronunciat a diacono oratio collecta: qua finita, incipit sacerdos precem sanctificationis. Post aquas sanctificatas, et post aspersos eisdem fratres, canitur troparium tono obliquo quarto: *vox Dei super aquas clamat dicens*. Stichus primus: *mare vidit, et fugit*. Stichus secundus: *quid est tibi mare, quod fugisti?* Et post ter cantatum hoc troparium, egressi in ecclesiam, canimus troparium tono quarto: *qui amictus es lumine mirabiliter*. Hoc ter dicto, recitatur oratio a sacerdote, atque ita haec divina doxologia desinit. Deinde sic pergit stichologia ad refectorium. Similiter sancta quoque feria quinta post communionem et ablutionem, fit pedum lotio. Et postquam omnes loti fuerint, pergit stichologia ad refectorium.

1) Scilicet propter ieiunium. Alioqui mos erat post communionem gustandi aliquid ex oblati; itemque os abluendi, auctore etiam divo Chrysostomo. Legatur isagoze liturgica in opp. s. Gregorii PP. ed. ven. T. IX. cap. II. 18. p. 161. Eulogiarum varios usus tradit Martenius Comm. cit. ad reg. S. Ben. cap. 54.

2) Ad hoc vocabulum *κοινονήσαι* venit mihi in mentem praefata Theoriana doctissimi viri ad monachos de diversis rebus epistola, cuius olim fragmentum, de concordia cum Latinis fovenda, edidi in tomo VI. Script. vet. p. 414. ex codice vat. 1481. Nunc autem ex eodem codice recitare placet aliam praedictae epistolae particulam, in qua quaestionem de azymis attingens, splendidum recitat (ex divi Basilii liturgia) fidei Graecorum erga ss. eucharistiam testimonium, quod nostris borealium et occidentalium regionum heterodoxis prae oculis ponere non incongruum sit.

Περὶ τῆς Θείας κοινωνίας.

Τοῖς μὲν τει βουλομένοις εἰπεῖν περὶ τῆς Θείας κοινωνίας εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐζύμων ἐν τῷ δεῖπνῳ ἐγένετο, χρόνου μακροῦ καὶ τελειοτέρου συγγρηγμένου ἀνάγκη. ἡμῖν δὲ τὰ πολλὰ παραστραμένοις, τὸ χρησίμιον καὶ εἰρηναῖον καὶ εἰρηνεῖον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὸ ἀκκομικώτερον καὶ ἀνογκαιότερον καὶ τῆς ἀληθείας ἐγγράμμενον ῥητίον· ὃ Θεῖος ἄρτος πρὸ μὲν τοῦ ἁγιασθῆναι, εἰτ' ἀζύμος εἴτ' ἐζύμος ἢν, ἀδιαφῶρος ἄρτος ἐστὶ τε καὶ

De divina communione.

Volentibus dicere, utrum divina communio azymis an non azymis in cena peracta fuerit, longo tempore opus est et pleniore scriptura. Nos itaque multis praetermissis, id tantum dicemus quod utile est et pacificum et paciferum, vel potius quod est magis commodum ac necessarium et veritatis tenacius. Venerabilis ille panis, ante quam sanctificetur, sive azymus sit sive non azymus, aequè

Περὶ ποσότητος ἐνδύματός τε καὶ ὑποδημάτων καὶ καταστάσεως
ἑβραϊκῆς καὶ τῶν τοιούτων.

λβ'. Νεὴ Γε. ὡς φαίνεται ἐκαστὸν ἀδελφὸν ἐφείδω ἐχθρὸν ὑποκαμῖτα β'. ἵτατοι-
φόρια β', μαλλωτὸν ἐν, κουκούλλια β', ἐπώμιον μικρὸν εἰς τὸ διακονεῖν, καὶ
ἕτερον τοῦ πῆς ἐκκλησίας βαθυτέρον, ὃ νόμος ἐστὶ κεκορησθαι ἀββάτω ὃ φέ εἰς
τὸ λυχνικόν, καὶ τῆ κυριακῇ εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ πάλιν ὃ φέ εἰς λυχνικόν, καὶ
πρὸ τοῦ γε εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν, ὡσαύτως καὶ ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς.
καὶ ἕτερον ἐπώμιον μαλλωτὸν μέγα ὑποδήματα δὲ κονδοτζάγγια, καὶ ἕτερα
μακροτζάγγια, καὶ καλίκην εἰς δὲ τὴν κλίην ἐχέτω ψίαθον κιλίκην καὶ δύο
μαλλωτάρια 1).

Τέλος.

De quantitate vestimenti, calceamentorum, et de lecti materia, ac similibus.

38. Unusquisque frater habere debet subuculas duas, vestes exteriores duas, villosam unam, cucullas duas, superhumeralē parvum ad ministeria, et aliud latius ad ecclesiam, quo ex lege utendum est vespere sabbati ad lychnicum, et die dominico ad matutinum, denuoque vespere ad lychnicum, et antea ad divinam liturgiam, pariterque in sollempnitatibus Domini. Habeat et aliud villosum superhumeralē magnum. Habeat calceos tum breviorē cothurno tum etiam longiorē, et caligas. Item pro lecto habeat mattam cilicinam, et duas villosas lodices.

FINIS.

λέγεται πρὸς τῶν θεῶν λογίαν, ὡς ὑπερον εἰς ζόμε-
μετά δὲ τὸ ἀγκισθῆναι, οὔτε ἐν ζυμοῖς, οὔτ' ἀζυμοῖς,
ἀλλὰ σῶμα καὶ σὰρξ τοῦ κυρίου ἡμῶν, καὶ οὐκ ἄλλο
αὐτ' ἄλλος· μία γὰρ ἐστὶ καὶ αὐτὴ ἡ ἐκ τῆς ἀφ-
παρθένου καὶ θεοτόκου ὑπὸ τοῦ θεοῦ λόγου κτηθείσα,
καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς καθήμενη, καὶ ἡ ὑψ' ἡμῶν
τῶν ὀρθοδόξων μυστικῶς μεταλαμβάνομένη διὰ καὶ μυσ-
τήριον λέγεται ὡς κρήνην, καὶ τοῖς πολλοῖς οὐ κα-
ταληπτόν· μεταβάλλεται γὰρ τὰ θεῖα δῶρα τῷ ἁγίῳ
πνεύματι εἰς σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ· ἡ ἱεροκευρία δο-
λεῖ· σὲ παρακαλοῦμεν, ἅγιε ἀγίον, εὐδοξίη τῆ· σῆς ἁγία-
στάτης, ἐλθεῖν εἰς πνεῦμα σου τὸ παναχίον ἐξ ἡμῶν
καὶ ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα, καὶ εὐλογεῖν αὐ-
αὐτὸ τί τιμὴν σῶμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· τοῦ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τοῦτ' αὐ-
τὸ τὸ τιμὴν αἷμα τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. Εἰ οὖν τὸ θεῖον (πνεῦμα) μετα-
βάλλεται τὰ προκείμενα δῶρα εἰς σῶμα καὶ αἷμα χριστοῦ,
περισσὸν λοιπὸν τὸ φιλονεικεῖν εἰ ἐξ ἀζύμων ἢ ἐν ζύμων
ἢ, ἢ λευκοῦ, ἢ ἐρυθροῦ πυλῶν οἴνου· καὶ τοιαύτας
τινάς περιτρεφείας μαρὰς περὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων διε-
ρυνῶν.

panis est et dicitur in divinis scripturis, ut pos-
tea demonstrabimus. Post sanctificationem vero neque
fermentatum est neque azymum, sed corpus atque
caro Domini nostri; neque haec alia est atque alia,
sed illa una eademque, quae de incorrupta deipara
virgine a Deo Verbo sumpta fuit, quaeque ad patris
dexteram sedet, et a nobis orthodoxis mystice sum-
mitur: proptereaque mysterium dicitur, utpote ar-
canum et vulgo laud intellectum. Rectera enim divina
numera convertuntur a sancto Spiritu in Christi cor-
pus ac sanguinem. Id quod ab arcana sacra formula
sic demonstratur: te rogamus, sancte sanctorum,
ut beneplacito bonitatis tuae reniat Spiritus sanc-
tissimus tuus super nos et super proposita numera
ista, eaque benedicat et sanctificet; ostendatque
panem quidem hunc, ipsum pretiosum corpus do-
mini et Dei ac salvatoris nostri Iesu Christi: quod
autem in hoc calice est, ipsum pretiosum sanguinem
domini et Dei ac salvatoris nostri Iesu Christi.
Si ergo divinus Spiritus proposita manera in cor-
pus et sanguinem Christi convertit, supercaneim
iam erit contendere utrum id in azymis an potius
in non azymis effectum fuerit, et utrum in albo an
rubro fortasse vino; et stultas huiusmodi curiosi-
tates circa tremenda mysteria scrutari.

Exin citat Theorianus beatum Gregorium dialogorum auctorem (id est Greg. PP.) ἐν τῷ περὶ τῆς θείας
κοινωνίας, ubi eum loqui dicit de vario usu circa azymum et fermentatum in quatuor ecclesiis rom. alex.
antioch. hierosol. Item citat magnum Epiphanium cyprium ἐν τῷ περὶ πίστεως. Denique Trinitam quan-
dam monachum studitam de azymis scribentem.

1) De monachorum vestibus earumque nominibus agit Martenius in Comment. ad reg. S. Ben. cap. 55.

De disciplina Monasterii salmuriensis in Gallia ad Ligerim 1).

Suprascriptis fanosi apud Graecos Studitarum monasterii regulis divini officii et alius disciplinae capitibus, comparandus mihi videtur Salmuriensis item celebris Benedictinorum in Gallia monasterii, divini pariter officii ac disciplinae monasticae ordo, quem in vetusto Reginae svecac codicis 1001. lego: qui codex ex Gallia Romam venit, ante quam Edmundus Martenius doctum suum de antiquis monachorum ritibus librum scriberet, qui idcirco Salmuriensium institutionum rationem, quantum vidi, non habuit. Atqui hic codex non minime molis, saeculo circiter duodecimo in membranis scriptus, monumentum est, sive disciplinam monasticam, sive praesertim gallicanam liturgiam species, insigne aedepol et notatu dignissimum, editione etiam, ut puto, non indignum. Constat foliis 146, seu paginis 292, densae exactaeque scripturae, nec nisi in calce folii aliquot (pauca ut reor) desiderantur. Incipit autem latinae ecclesiae more sic.

Dominica prima de adventu Domini. Sabbato ante vesperas orneatur cuncta altaria: iuncus recens in choro et per altaria spargatur 2); textus super altare quot aliis dominicis: cruces duae ad vesperas: capitulum *ecce dies veniunt* amplius non dicendum est.

Plenissima fit toto codice annuae liturgiae descriptio; est enim instar graeci typici, seu ut nos loquimur, calendarii perpetui: quare haec quidem codicis pars, quamvis utilissima, nullatenus ad compendium conferri potest; nec quid potius eligerem vel praetermitterem, facile iudicabam. Quamobrem disciplinae potius Benedictinorum monasticae, studitana longe mitioris, excerpta aliquot lectoribus exhibere decrevi.

Cod. f. 21. b. Post vesperas caena carnisprivii (dom. septuag.) fratribus exhibeatur: a saginato omnes usque in pascha abstineant: caseum vero et ova usque dominicam quinquagesimae comedant: a septuagesima usque XL. nullus claustrensium, sine abbatis seu prioris licentia, saginatum in cibum accipiat, sed cibus eius ut sanis condatur: infirmi vero, quibus concessum fuerit, saginatum et carnes usque IIII. feriam in capite ieiuniorum comedant.

F. 22. b. Dominica quinquagesimae ad mensam loco primi pulmenti, flatones 3) habeant, et ad caenam duo et duo sex ova; et post de caseis crudis ab abbate fratribus tribuatur, ut libuerit.

F. 24. b. In quadragesima dentur eis cum duobus pulmentis herbae crudae: certis vero diebus pulmenta duo cum solito generali 4): vinum quotidie eleemosynarius bis colligat (pauperibus erogandum.)

F. 27. b. Sententia de observatione quadragesimae legatur in capitulo.—Post haec dicat abbas aliquid admonitionis de continentia quadragesimae breviter, detque licentiam fratribus quatenus prout quisque valuerit cum discretionem, iuvante Deo, abstineat se etiam a licitis, augeatque ad paenitentiam iuxta vires suas.

F. 41. et seqq. fit accurata descriptio lotionis pedum et eleemosynae ac mensae pauperibus exhibendae feria magna quinta.

A. 37. Si acciderit ut aliquis frater, per negligentiam suam dormiendo, ad nonam non fuerit, eadem hora ante quam exeat de capitulo, abbate vel priore stante et omni con-

1) Salmuriensis monasterii praesentem uberam historiam, cum chronico, edidit Martenius in antiquis monum. T. V. col. 1081-1145. Item de eiusdem monasterii fundatione narrationem veterem protulit idem Martenius in thesaur. nov. anecdotorum T. III. col. 843-850.

2) Consuetudinis spargendi iuncum in choro diebus sollempnibus duo recitat exemplum Cangius in lex. m. et inf. lat. voc. *iuncus*.

3) *Flatones*, placentae genus. Vide Cangium. De usu ovorum apud Benedictinos Martenius in Comm. p. 530; quem nominatim in quinquagesima negat p. 657.

4) *Generale*, inquit Martenius Comm. p. 444. et 511, appellamus quod singulis in singulis datur scutellis.

ventu; petat veniam suam ille frater, accuset se de negligentia sua; illo iubente quod ei visum fuerit.

F. 46. Prior magister ad abbatis mensam sedebit, et dominus abbas solus vinum karitatis propinabit.

F. 51. b. (Feria magna sexta) Tabula loco tintinnabuli a priore percussa, in refectorium ibunt, ubi pane et aqua tantum reficient herbisque crudis.

F. 83. In natali sancti Sixti post collectam ipsius, licet commune de martyribus Felicissimo et Agapito. Ad primam autem (lect.) vir clarissimus Sixtus. Hi duo martyres hodie in letania recitentur propter romanae institutionis proprietatem.

F. 87. Festum omnium sanctorum debet celebrari sicut tali convenit sollempnitati: sed de novo statutum est quod octavae celebrentur.

F. 121. et seqq. *Describuntur accurate officia abbatis, prioris, subprioris, sacristae, cantoris, cellarii, armarii id est bibliothecarii (ab armario librorum. Marten. Comm. p. 417.)*

Abbas debet primum et proprium locum in dextro choro habere, orationes terminare, primam antiphonam post hebdomadarium ad nocturnos imponere, benedictionem legentibus dare etc. coronam novitiorum et ipsos novitios benedicere etc. Et notandum, quia quando monachi osculantur abbatem, coram eo genua flectant, et post osculum profunde inclinent. Et sciendum est quod in quocumque loco aliquis monachus domino abbati obviaverit, in eodem loco stare debet versa facie ad abbatem, capite inclinato donec pertranseat dominus abbas: ceteris vero fratribus in transeundo potest inclinare.

Prior in ecclesia de quocumque choro ei placuerit, esse poterit, secundum ordinem conversionis suae. Si abbas praesens non erit, capitulum tenebit, et ad collationem in loco eius sedebit etc. excepto quod locum eius in ecclesia non occupabit etc.

Ad subpriorem pertinet fratres in choro excitare etc. Si abbas et prior defuerint, subprior in capitulo vicem prioris agat, et in refectorio ad nolam sedeat.

Sacrista debet horologium temperare. Qui postquam surrexit, lumen claustris et ecclesiae clarescere faciat, ostia ecclesiae reseret etc.

Cantor debet stare in dextro choro, et succentor in sinistro, unusquisque in choro suo fratres ad vigilandum et cantandum excitare, negligentias de antiphonis, psalmis, responsoriis, hymnis, versiculisque imponendis unusquisque in suo choro, et in altero, si alter non emendaverit, corrigere etc.

Armarius debet libros in ecclesiam ferre et referre, et fratribus prout oportuerit distribuere etc. De chartis et libris faciendis et custodiendis sollicitè provideat. Post primam dominicam quadragesimae, secunda feria, dum missa in conventu canitur, libros in capitulum debet portare, et ad nutum abbatis fratribus distribuere. Si vero aliquis frater librum, quem anno praeterito accepit, ex integro non legerit, statim veniam suam faciat, dicens mea culpa, et accuset se de negligentia dicens: librum quem accepi in isto capitulo anno praeterito, totum ex integro non legi: et ille qui praesidet capitulo, cunctis audientibus dabit ei poenitentiam. Haec est antiqua consuetudo istius ecclesiae. In vigilia paschae annos Domini, epactas, concurrentes, indictiones, et alias regulas necessarias in charta scribere, et in cereo paschali affigere etc.

Cellarius panem et vinum hora competenti in refectorio ad distribuendum fratribus debet praeparare, et in festis annualibus servire etc. Caveat autem cellarius omnino ne contra voluntatem abbatis aliquid faciat, sed de omnibus eum consulat, et ad consilium eius cuncta distribuatur.

F. 131. b. *Ritus extremae unctionis, qui propter sanctitatem gravitatemque rei totus a nobis recitabitur.* Ad inungendum infirmum. Capitulo finito, processione praeparata ante capitulum, sacerdos indutus alba cum aliis ministris; et sacrista ferens oleum in ordine suo non indutus, et stuppas vel pannum ad detergendum iuncturam: quotiens dicitur per istam sanctam unctionem, pannus vel stuppae mutantur, quas postea in piscina ad hoc deputata

combarat. Et cum pervenerit ad infirmum, finitis psalmis, qui unctionis agit officium, dicat: pax huic domui; et conventus respondeat, amen. Et statim sacerdos subsequatur: Dominus vobiscum, et dicat hanc orationem: introeat, Domine, domum hanc; et ceteras orationes. Quibus finitis, statim sacrista offerat oleum sacerdoti, qui dextro pollice intincto inungat infirmum in septem locis. Cum autem pervenerit ad manus, si sacerdos est, manibus extensis de foris inungat; si non est sacerdos, deintus. Et interim conventus dicat septem psalmos cum gloria patri. Quo peruncto, manibus ablutis in piscina; deferat sacram communionem 1) cum calice offeritorio cooperto, praeconibus cereis et turibulo, et alius deferat ampullam vinariam ad aspergendos digitos in calice. Cum ad infirmum venerint, conventus petat veniam, et sacerdos dicat ei: ecce, frater, corpus domini nostri Iesu Christi, quod tibi deferimus. Credis hoc esse illud, in quo est salus vita et resurrectio nostra? Ipse respondeat: credo. Et deinde adorata cruce et osculata, moneat cum sacerdos dicere confiteor. Quo dicto, sacerdos cum his qui aderunt dicat, miseratur tui: Et postea subiungat, dominus Iesus Christus: deinde communique eum dicens: corpus domini nostri Iesu Christi custodiat te in vitam aeternam. Idem quoque fiat quotiens gravi necessitate quis tenetur 2).

F. 132. *Consuetudo in obitu describitur sic.*—Dum aliquis morti penitus propinquaverit, ponatur ad terram super sagum 3), supposito prius cinere in modum crucis, et aliqua matta vel aliquanto straminis. Quo fratre defuncto, percussa crebris ictibus tabula in claustro, ubique conventus fuerit, accurrant omnes velociter, dicentes in fide illius: credo in Deum, tam alte ut possit audiri. Abbas ut advenerit, accepta stola incipiat letaniam, et conventus respondeat. Qua dicta, incipiat cantor responsorium: subvenite sancti Dei; et turificet corpus; et aqua benedicta praemissa, finito responsorio dicat abbas pater noster, et collectam, sicut sunt in libro. Postea deferatur mortuus ad lavandum, si necesse fuerit. Provideat autem prior a quibus et quomodo abluatur et involvatur. Interim fratribus a defuncto seorsum ordinatis circa abbatem, prout locus permiserit, dicant officium mortuorum. Quo dicto, et corpore abluto, ponatur in feretro, et cooperiatur pallio; et statim prior percutiat tabulam uno ictu, et sic eant omnes ad corpus etc. Abbas provideat, ne corpus unquam solum remaneat. Sciendum est quod si tabula percussa fuerit, conventu reficiente, omnes accurrant velociter, praeter lectorem et clericum: lector tamen submissa voce potest legere, donec conventus redeat.—Nullus dirigatur in via, ex quo frater mortuus fuerit, usque ad sepulturam, nisi gravis necessitas urgeat, quod ipsum sine abbatis licentia non fiat.

F. 134. b. Fratres in capitulo cum sederint, inclinent se mutuo. Veniente vero abbate, assurgant ei omnes, inclinantes tamen et transeunti, eoque sedente sedeant. Sed ille qui iuxta abbatem sessurus est, humiliet se profunde ad pedes ipsius. Et ita faciat in omnibus locis qui iuxta eum sedere voluerit, excepto in ecclesia. Nam nec fratres ibi sibi supplicent, nec ad mensam, sed nec nocturno tempore. Lector vero veniens ante analogium 4), aperiat librum, et inclinet se ad benedictionem etc.

F. 140. b. *De poenis in capitulo infligendis.*—Caveat ille qui tenet capitulum, ne aliquis ab eo verberetur 5), qui super eum proclamavit (qui eum accusavit). Qui autem verberat, non cesset a verberare, usque ad iussionem abbatis. Qui dum quieverit, adiuvet illum fratrem ad induendum; qui indutus et erectus, non se moveat, donec abbas dicat: ite sessum; et tunc inclinans eat in locum suum. Hoc quoque sciendum est, quod ille qui inferioris gradus est, non debet verberare superiorem, id est diaconus sacerdotem⁷, sed aequalis aequa-

1) Animadvertite morem dandi sacram communionem non ante sed post sancti olei unctionem, quod et in aliis praecis ritualibus legitur.

2) Nimirum olim facilius citiusque, quam nunc, sancti olei sacramentum et divinum viaticum postulabatur atque dabatur, ut tractatores de sacramentis observant.

3) Sagum et matta lectisternii genus apud Martenium Comm. cit. p. 720. 721.

4) Analogium, pulpitum ubi legendarii sive lectionarii libri. Marten. Comm. p. 270.

5) Hanc verberum inter monachos poenam improbabant Studitae ut vidimus p. 119. Legimus tamen inter Benedictinorum antiquas consuetudines apud Mabill. in Analect. (Dacler. T. IV. p. 153. n. IX.)

lem, vel superior inferiorem. Hoc etiam caveatur, ne aliquis extra capitulum loquatur alicui de culpis sive secretis causis quae in capitulo pertractantur.

F. 141. b. Fratres egressi de capitulo, ad orationem ire possunt in ecclesiam non solum tunc, sed et omni tempore lectionis, et ad omnia intervalla: ubi non sedeant, nec legant, vel librum teneant etc. Qui vero in claustris sederint, religiose se habeant singuli in singulis libris etc. Neque inquietent se invicem fratres in quaestionibus faciendis, nisi de productis et correptis accentibus, et de dictione quam legere ignoraverint etc. Si quis habuerit capitulum in capite cum legerit, taliter habeat, ut possit perpendi si dormiat etc. Dum vero ambulant, humiliter incedant et discooperto capite, supplicantes invicem obviando. Quod si abbati obviaverint, divertant se in partem, supplicantes ei: quae supplicatio ubique fiat extra dormitorium, quotiens abbati vel sibi invicem obviaverint. Si quis aliquo modo fratrem suum scandalizaverit, cum quo loqui non solet, dicat priori; et si prior iusserit, vocato illo, tandiu ante pedes prostratus iaceat, quo usque ille placatus erigat eum etc.

F. 142. b. Mensae lector dominico die post maiorem missam, inclinans se ante gradum presbyterii, dicat ter: *Domine, labia mea aperies*, totum versum, et accepta benedictione, et facto ante retro 1) eat in refectorium accipere mixtum cum aliis servitoribus. Post horam vero sextam, prior pulset cymbalum in claustris etc. quo audito, eant ad lavatorium, et ablutis manibus et detersis, intrent refectorium, et venientes ante sedes suas faciant ante et retro, et sic stent donec prior veniat. Si autem prior diu moratus fuerit, assurgant ei. Et prior facto ante retro ante sedem suam, pulset campanam etc. Statim lector petat benedictionem, et interim fratres ingrediantur mensas. Incepta ergo lectione, fratres discooperiant panes, priore tamen hoc faciente prius. Dum autem lector legit, aurem accommodat priori, ut si quando eum emendaverit, intelligere possit. Si intelligit quid emendet, humiliter dicat; si non intelligit, versum reincipiat; et hoc totiens faciat, quotiens priorem propter hoc esgrundire 2) cognoverit. Exhinc nullus exeat de refectorio, nullus etiam incedat comedendo, nullus abluat ibi scyphum, sed linat qui voluerit: nullus tergat manus vel cultellum ad mappulam 3), nisi prius cum pane terserit. Qui voluerit accipere, cum cultello accipiat. Qui bibit, cum duabus manibus teneat scyphum. Si quis viderit alii deesse quod habere debeat, inquirat a coquo vel a cellario. Qui aliquid apponit, et cui apponitur, invicem sibi inclinent. Cui autem prior aliquid miserit, prius inclinet deferenti; deinde assurgens humiliter se versus priorem. De cibo communi nemo dividat alicui. Quod sicut aliquid superadditum fuerit, nisi pro munitione vel infirmitate ei datum fuerit a cellario, tantum potest dare iuxta sedenti ad dexteram et ad sinistram etc. Refectorio exeant bini et bini euntes, iunioribus scilicet praecedentibus; ita tamen ut prior, vel quilibet conventum tenens solus eos, in medio utriusque chori, sequatur. Si abbas aliquis adfuerit, eat prior in ordine suo cum socio, abbas autem solus. Si duo abbates fuerint, eant simul etc.

F. 144. b. Audito signo in ecclesia ad horas regulares, statim fratres intermittant quaecumque opus habuerint prae manibus: etiam scriptor non perficiat litteram suam, sed imperfectam eam dimittat etc.

F. 145. b. Caveant autem qui de choro egrediuntur, ne plus foris quam duos psalmos morentur, et ne amplius quam duo iuxta se stantes simul exeant. Omnes interesse debent orationibus quae fiunt ante regulares horas, quibus dicitur pater noster, et credo in Deum. Sed nec aliquis excipitur ab illis orationibus, quae fiunt ad utrasque vespas in praecipuis festivitatibus. Nullus in lectum ascendat rectus, sed de sponda divertat pedes in ipsum lectum etc.

1) *Ante et retro*, forma corporis inclinandi apud monachos usitata, inquit Cangius, scilicet non dorso arcuato, sed ita ut dorsum sit submissius quam lumbi, et caput submissius quam dorsum.

2) Cangius voc. *esgrundire* citat hunc ipsum locum, sed ex regula ms. S. Victoris parisiensis. Vaticanus tamen codex nullo modo pertinet ad S. Victoris monasterium, sed ad Salmuriense sancti Florentii, cuius vigilia, festum, et commemoratio, ibidem scribuntur.

3) De mappula Martenius Comm. p. 724.

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΫΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΣΤΟΥΔΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΕΞΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΑΥΤΗΣ ΔΙΑΛΥΣΕΩΝ

KANONES EKTEΦEHTES ΠΑΡ' ΑΥΤΟΥ.

α'. Περὶ ἐξαγορεύσεως.

Cod. vat. 810.
f. 195. b.

gr. Is. XLIII. 26.

Ps. XXXI. 6.

Ἐξαγορεύσεις ἐστὶ λόγων καὶ ἐνθυμήσεων αἰσχυρῶν ἀνήδονος ὑπόμνησις· διά-
λυσις δὲ ἡ τούτων διάκρισις, ἐπὶ ἀγαθὴν ὁδὸν ὀδηγοῦσα τοὺς προσερχομέ-
νους· λέγει γὰρ σὺ πρῶτος τὰς ἀμαρτίας σου ἵνα δικαιωθῆς *· καὶ πάλιν· εἶπα,
ἐξαγορεύσω τὴν κατ' ἐμοῦ ἐπινομένην μου ἀμαρτίαν τῷ κυρίῳ *· καὶ ἰδοὺ ἀφεί-
λετο πάσας τὰς ἀμαρτίας μου· δύναται γὰρ ἐξομολόγησις, καὶ πῦρ αἰώνιον
ἀποσβέσαι· καὶ γὰρ λοῖσιμοὶ κρυπτόμενοι, τίκτουσι πάθη· ἐξαγορευόμενοι δὲ,
θεοειδεῖς ἀπεργάζονται· γύμνου σὸν μῶλωπα τῷ σῶ ἱατρῷ· εἶπέ, καὶ μὴ αἰ-
σχυνθῆς· πρόσελθε σὺν τῇ πίστει τῷ σῶ ἡγουμένῳ, ἀπονήρῳ ἀπλότῃ, καὶ
ὡς ἐκ θεοῦ στόματος τὰ παρ' αὐτοῦ συμβουλευόμενά σοι δέχου, εἰ καὶ ἐναν-
τία τῷ σῶ σιοπῶ τὰ εἰρημένα τυγχάνουσιν· εἰ καὶ μὴ πάνυ πνευματικοὶ οἱ
ἡγούμενοι καθεστήκασι, μὴ σκανδαλίζου· οὐ γὰρ ἄδικος ὁ Θεός, ὡς ἴσθαι καὶ

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI PRESBYTERI ET PRAEPOSITI MONACHORUM STUDII
DE CONFESIONE ET PRO PECCATIS SATISFACTIONE

CANONES A SUPRADICTO EDITI.

1. De confessione.

Confessio est verborum et cogitationum turpium dolens expositio: satisfactio au-
tem est illorum peccatorum discussio, quae in bonam viam accedentes reducit. *Dic tu
prior peccata tua, ut iustificeris.* Rursusque: *confitebor adversus me peccatum meum
Domino.* Et ecce abstulit omnia peccata mea. Potest enim confessio ignem quoque
aeternum extinguere. Et silentio quidem pressae cogitationes culpas parient: quas si
confessi fuerimus divinam pulebritudinem adquirimus. Denuda ulcus tuum medico:
fare, neque erubescas: accede cum fide ad ducem tuum, et cum simplicitate sine
malitia, et tamquam ex ore Dei consilia eius excipe, quamvis haec tuo contraria
proposito sint. Et si forte haud satis spirituales videantur duces tui, ne scanda-
lizeris: non enim iniustus est Deus, ut animas quae se cum fide et sinceritate hu-

1) Nequis forte dubitet de hoc nostri Studitae opusculo, en testis accedit etiam codex arabicus vat. CLXXIV. in catalogo a me impresso p. 316. his verbis. *Constitutiones sancti patris Theodori abbatis monasterii Studii, seu monachorum Studitarum, de paenitentibus qui de peccatis suis occultis confitentur, deque confessariis, qui eos de illis interrogant.* Est autem hic libellus instar tot latinorum qui extant tum editi tum manuscripti de vitis et de virtutibus.

ἀκακία ψυχὰς ἑαυτὰς ταπεινωσάσας, τῇ τοῦ ἡγουμένου συμβουλίῃ καὶ κρίσει ἀπατηθῆναι, καὶ ἄλλοι οἱ ἀπατηθέντες τυγχάνωσιν.

β'. Περὶ μνησικαίων ἐντολή.

Ὁ μνησικαίος τῇ τοῦ Ἰακώβ κλίμακι 1) προσελθὼν, τῇ τοῦ κορυφαίου Πέτρου ἐκπεσούσῃ ἀλύσει ἐνδέδεται· καὶ γὰρ μνησικαία, θυμοῦ ἐστὶ κατάληξις, δικαιοσύνης μῖσος· κατὰ μὲν τοὺς τῶν μεγάλων πατέρων κανόνας, ἐν τρισὶν ἔτεσι τῶν ἀγιασμάτων ἀπεχέσθω· κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς ἐνιαυτὸν ξηροφαγεῖτω ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς τῶν ἀδελφῶν καταλύσεως, ποιῶν μετανοίας καθ' ἡμέραν μ'.

γ'. Περὶ καταλαλιᾶς.

Οἶμαι ἐκ μίσους καὶ μνησικαίας τὴν καταλαλιὰν τίκτεσθαι· καὶ γὰρ καταλαλιά ἐστὶν ἀποκύημα μίσους, βδέλλα ἀγάπης, ἐξαφανίζουσα καὶ ἐκδιπνώσα αἷμα ψυχῆς· λέγομεν δὲ ὡσαύτως, κατὰ μὲν τοὺς ἐτέρους, ἐνιαυτὸν προσκλαυσάτω· κατὰ δὲ τοὺς μοναχοὺς, τετράμηνον ξηροφαγεῖτω, ὅτε οἱ λοιποὶ ἐσθίουσι, μετανοίας ποιῶν καθ' ἡμέραν ἑκατόν· Ὅτι τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξεδίωκον*.

* Ps. C. 5.

δ'. Περὶ πολυλογίας.

Ὁ πολυλογῶν ὑπὸ γλώττης σκοτιζόμενος, ἐξαμνιαῖον χρόνον ἐν μετανοίᾳ πληρούτω· οὕτως γὰρ οἱ κανόνες περὶ τῶν τοιούτων ὀρίζονται· ἐπειδὴ πολυλογία ἐστὶν ἀγνωσίας τεκμήριον, καταλαλιᾶς θύρα, ψεύδους ἕπουργός·

miliant. sinat a ducis consilio et iudicio decipi; utcumque habetes sint ii quibus fraus intenditur.

2. Adversus iniuriarum memores decretum.

Iniuriarum memor ad Iacobi scalam accedens, coryphaei Petri cadente catena illigatur. Quippe iniuriarum memoria, est irae habitaculum, et iustitiae odium. Iuxta quidem magnorum patrum canones, homo eiusmodi triennio a sanctis rebus arceatur. Verum inter monachos anno uno vescatur aridis hora qua fratres ieiunium solvunt, et metanoeas quotidie faciat quadraginta.

3. De obtrectatione.

Arbitror ex odio et iniuriarum memoria obtrectationem gigni. Etenim obtrectatio est odii filia, caritatis hirado quae animae sanguinem prorsus consumit. Similiter autem dicimus, ex aliorum quidem praescripto hunc uno anno flere: monachum autem quatuor mensibus arido cibo uti debere dum reliqui comedunt; et metanoeas facere quotidie centum. Quia *detrahentem secreto proximo suo, hunc persequar.*

4. De garrulitate.

Garrulus linguae vitio infectus, sex menses paenitendo expleat: sic enim canones de huiusmodi hominibus decernunt. Quippe garrulitas, est incitiae indicium, obtrectationis ianua, mendacii ministra. Nos tres mensibus hunc a communione removemus, aridis omnino vescentem hora sexta, et metanoeas quotidie centum quin-

2) De scala Iacobi S. Benedictus reg. cap. VII. plura verba facit, plurima postea Martenius in Comm. Nihil tamen ad hunc Theodori locum: quamquam Benedictus reapse de humilitate agit, heic autem haud scio an superbia innuatur. Videtur ergo potius proverbium quoddam. Sed alii iudicent.

ἡμεῖς δὲ τρίμηνον λέγομεν ἀκοινωνήτον εἶναι, ξηροφαλοῦντα ἄκρωσ ὥρρ' ἔκτη, μετανοίας ποιοῦντα καθ' ἡμέραν ρκ' ἐπισφαλὲς γὰρ λίαν καὶ αὐτοῖς τοῖς δοῦσι τὸ πάθος ἐστίν.

ε'. Περὶ ψεύδους.

Ὁ ψεύστης ὡς εὐτράπελος λογιζέται καὶ γὰρ ψεῦδος ἐστὶν ἀτάπησ ἀφανισμός· ἐπιορκία δὲ, θεοῦ ἄρνησις· μηδεὶς οὖν τῶν εὐφρονούτων, μικράν τινα τὴν τοῦ ψεύδους ἀμαρτίαν εἶναι νομίσαι καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα προεῖρηκεν· ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος *· ὀρίζονται δὲ πάντες ὅτι τρίμηνον ἐν μετανοία διατελείτω· ἡμεῖς δὲ μ' ἡμερῶν ξηροφαγίαν ἄκρωσ ὥρρ' ἔκτη, καὶ μετανοίας καθ' ἡμέραν ρν'· καὶ γὰρ φοβερὰ ὑπὲρ πάσας ἡ ἀμαρτία αὕτη.

ς'. Περὶ ἀκηδιαστοῦ.

Ὁ ἀκηδιαστὴς ὡς ἀπογινώσκων τῆσ ἑαυτοῦ σωτηρίας λογιζέται καὶ γὰρ ἀκηδία ἐστὶν ἀσκήσεωσ μῖσος τοῦ μοναχικοῦ ἐπαγγέλματος, κοσμικῶν μακαρίστρια, θεοῦ διαβλήτωρ, ὡσ ἀσπλάγχου καὶ ἀφιλανθρώπου, ἀτονία ψαλμωδίας ἐν προσευχαῖσ ἀσθενοῦσα· ὀρίζομεν δὲ καὶ ταύτην μ' ἡμέρας μετανοεῖν· ἐβδομάδας τρεῖσ οἴνου μὴ μεταλαμβάνειν καὶ ἐλαίου· μετανοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν σν'· ὅτι εἰσ βυθὸν ἄδου δύναται κατάγειν τὸ πάθος τῆσ ἀκηδίας.

ζ'. Περὶ γαστριμάργου.

Ὁ γαστριμάργος ἔοικε τάφῳ Γέμοντι σσηπυῶν σαρκῶν· γαστριμαργία ἐστὶ κοιλίας ὑπόκρισις· κεκορησμένη γὰρ οὔσα, ἐνδείας ἀναβοᾷ· καὶ πεφορτισμένη, πεινᾷν ἀναγκάζει· γαστριμαργία ἐστίν, ὀφθαλμῶν ἀπάτη· ὀρίζομεν δὲ καὶ

quaginta facientem. Etenim valde lubricum periculosumve ipsis quoque aestimatione dignis hominibus hoc vitium est.

5. De mendacio.

Mendax quasi lepidus homo existimatur. Atqui mendacium caritatis destructio est; perjurium autem, Dei negatio. Nemo itaque, si modo sapiat, leve credat esse peccatum mendacium. Nam ipse Spiritus sanctus iam dixit: *perdes omnes qui loquuntur mendacium*. Cuncti autem mendaci homini trimestrem paenitentiam decernunt. Nos tamen quadraginta dierum aridum omnino victum hora sexta huic imperamus, et metanoetas quotidianas centum quinquaginta. Etenim timendum est praeceteris hoc peccatum.

6. De acidioso.

Acidiosus quasi de sua salute desperans reputatur. Etenim acidia est monasticae regulae observandae odium, mundanarum rerum admiratio. Acidiosus Deum accusat, quasi immisericordem et hominum osorem; ad psalmodiam precesque torpet. Vitio huic decernimus quadraginta dierum paenitentiam; et ut per tres hebdomadas vino et oleo acidiosus non utatur, quotidie faciens metanoetas ducentas quinquaginta. Namque in profundum inferni potest deducere acidiae vitium.

7. De guloso.

Gulosus similis est sepulcro putrescentibus carnibus pleno. Gulositas est ventris hypocrisis, qui cum sit satur, nihilominus se egere clamat; et gravatus, esurire

ταύτην ἐν τριάκοντα ἡμέραις προσκλαίειν ἑβδομάδα μίαν ξηροφαγεῖν ὥρα ἐννάτη· ποιεῖν μετάνοίας καθ' ἡμέραν π' ὅτι τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παραπέμπει τοὺς πειθομένους αὐτῆ.

η'. Περὶ φιλαργυρίου.

Ὁ φιλάργυρος νοσεῖ νόσον ἀνίατον, δαπανῶσαν τὸν ἐντὸς ἀνθρώπων· φιλαργυρία ἐστὶν, εἰδῶλων προσκύνησις, ἀπιστίας θυγάτηρ, ἀσθενειῶν προφατίστρια, ἐκούσιος παραβάτης· ὀρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, τετράμηνον ἐν μετάνοιᾳ εἶναι, ἡμέρας μ' ξηροφαεῖν ὥρα θ', μετάνοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ν' ὡς τοῦ πάθους ἐκκαίοντος τὴν ψυχὴν.

θ'. Περὶ ἀναισθήτου.

Ὁ ἀναισθητος ἔοικε λίθῳ ὀξυγῶνι, κρούοντι καὶ μὴ διαλυομένῳ· ἀναισθησία ἐστὶ νέκρωσις μελῶν, δαιμονιώντων ἀδελφῆ, μεθυόντων ὁμόνοια· ὀρίζομεν δὲ καὶ ταύτην, διμνηαῖον προσκλαίειν χρόνον, ἡμέρας κ' ἐλαίου καὶ μόνου μεταλαμβάνειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπέχεσθαι, ποιεῖν μετάνοίας καθ' ἡμέραν ρ'· καὶ γὰρ ὁ ἀναισθητος δύναται βαλεῖν τὸν ἀδελφὸν εἰς βάραθρον.

ι'. Περὶ κενοδόξου.

Ὁ κενοδόξος ὡς ὑπερήφανος καταλογίζεται· καὶ γὰρ κενοδοξία ἐστὶ, κατὰ μὲν τὸ εἶδος φύσεως ἐναλλαγὴ, καὶ ἡθῶν διαστροφή, καὶ παρατήρησις μέμφεων, ὑπερηφανίας τρίβολος ἐργασία· ὀρίζομεν δὲ καὶ ταύτην ἐν λ' ἡμέραις προσκλαίειν, ἑβδομάδας δύο ἄκρω ξηροφαγεῖν ὥρα θ', μετάνοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν ρμ', ὡς δαίμονος αἴτιον τὸ πάθος καὶ πρόξενον.

cogit. Gulositas est oculorum deceptio. Decernimus huic quoque vitio triginta dierum luctum; et unius hebdomadae aridum victum hora nona; nec non quotidianas metanoas octoginta. Quippe gulositas sibi deditos aeterno igni transmittit.

8. De avaro.

Avarus insanabili morbo laborat, qui interiorum hominem exedit. Avaritia est idolorum servitus, infidelitatis filia, infirmitatum praetextus, voluntaria apostasia. Huic item decernimus quadrimestrem paenitentiam, quadraginta dierum aridum victum hora nona, et quotidianas metanoas quinquaginta; cum sit vitium animam consumens.

9. De torpido.

Torpidus assimilatur lapidi acutis angulis praedito, qui percutit, neque tamen iple frangitur. Torpedo, mortificatio membrorum est, furiosorum germanitas, ebriorum concordia. Decernimus huic etiam vitio bimestrem fletum, et per dies viginti unius olei usum, abstinentiam et ceteris, et quotidianas metanoas centum. Uti que torpidus fratrem suum in barathrum conicere potest.

10. De inanis gloriae cupido.

Inanis gloriae cupidus superbi instar habetur. Namque inanis gloriae cupiditas, specie quidem naturae est immutatio, morum perversio, vituperationum captatio, superbiae sentiosa operatio. Huic quoque decernimus triginta dierum fletum, duabus hebdomadis aridum prorsus victum hora nona, et metanoas quotidianas centum quadraginta. Namque hoc vitium causam daemone suppeditat et hospitium.

ια'. Περὶ δειλοῦ (λείπει).

ιβ'. Περὶ ὑπερηφάνου.

Ὁ ὑπερήφανος ὁμοίος ἐστὶ τῷ διαβόλῳ τῷ κατὰ Θεοῦ τραχηλίσαντι· καὶ γὰρ ὑπερηφανία ἐστὶ Θεοῦ ἄρνησις, δαιμόνων εὐρημα, ἐξουδένωσις ἀνδρῶπων, κατακρίσεως μήτηρ, θυμοῦ πηγὴ, ὑποκρίσεως ῥίζα· ὀρίζομεν καὶ ταύτην ἐν ἕξ μηνὶ προσκλαίειν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ· ἐβδομάδας δ' ἑξοφραγεῖν ἄκρωσ ὥρα ἐννάτη· καὶ ἡμέραν μετανοίας ρο'.

ιγ'. Περὶ βλασφήμου.

Ὁ βλάσφημος τῇ τοῦ Καῖν μερίδι καταλογίζεται· χαλεπὴ γὰρ ἡ ῥίζα τῆς σατανικῆς ὑπερηφανίας, ἀδελφοί· διὸ ἀναγκαῖον αὐτὴν εἰς μέσον ἀχθῆναι· οὐ γὰρ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ γε πολλῶ μᾶλλον χαλεπώτερος ὁ ἐχθρὸς πάντων καθίσταται· ὀρίζομεν δὲ προσκλαίειν μέχρι κατορθώσεως τοῦ πάθους, ἀκοινωνήτων εἶναι, ἑξοφραγεῖν ἡλίου δυσμαῖς, μετανοίας ποιεῖν καὶ ἡμέραν τ', μέχρις ἂν ἀποστῇ τῆς ἀθεμίτου βλασφημίας.

ιδ'. Περὶ θυμώδους.

Ὁ θυμώδης ἔοικε δαιμονιῶντι· θυμὸς γάρ ἐστιν ἑταιρία δαιμόνων· ἀνὴρ θυμώδης, οὐκ εὐσχήμων*· ὁ θυμὸς ἔστω σοι κατὰ μόνου τοῦ ὄφραως, δι' ὃν ἐξέπεσας· ὀρίζομεν δὲ μ' ἡμέρας προσκλαίειν, ἐβδομάδα τυροῦ καὶ ὠοῦ καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου ἀπέχεσθαι, μετανοίας ποιεῖν καὶ ἡμέραν ρ'· καὶ γὰρ ῥοπή τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ, πτώσις αὐτῷ ἐστὶ*· καὶ ὄργη ἀπόλλυσι καὶ φρονίμους.

11. De timido (deest in cod.)

12. De superbo.

Superbus similis diabolo est, qui Deo restitit. Nam superbia negatio Dei est, daemonum inventio, hominum ruina, damnationis mater, irae fons, hypocriseos radix. Huic item decernimus semestrem fletum in sancta ecclesia, quatuor hebdomadis aridorum strictum usum hora nona, et quotidianas metanoecas septuaginta supra centum.

13. De blasphemio.

Blasphemus in Caini partibus reputatur. Dira est enim, fratres, satanae superbiae: quamobrem eam in apertum producere necesse est: quandoquidem haud vulgaris est hostis. sed omnium asperrimus. Decernimus hominem eiusmodi in fletu versari quoad hic morbus sanetur, extra communionem esse, aridis vesci sub solis occasu, et quotidianas facere metanoecas trecentas, donec ab impia blasphemia recedat.

14. De iracundo.

Iracundus similis est daemonium habenti; namque ira daemoniorum sodalitas est. *Vir iracundus non est decorus.* Ira tibi sit adversus serpentem tantummodo cuius causa cecidisti. Decernimus quadraginta dierum fletum, et una hebdomada a caseo, ovis, vino, oleoque abstinere, et metanoecas centum quotidie facere. *Etenim impetus irae eius, ruina ipsius est.* Et ira perdit etiam prudentes.

ιε'. Περὶ ὀργίλου.

Ὁ ὀργιζόμενος ὁμοίος τοῖς τοῦ Ἰωσήφ ἀδελφοῖς καθέστηκεν ὀργὴ γὰρ ἐστὶ φρονήσεως διαρπαγὴ, καὶ καταστάσεως ἀδελφῶν ἐκτρεποσύνη, καὶ ἡΓρωμένη μορφή κράσεως ὀρίζομεν δὲ τὸν ὀργίλον μῆνας δύο προσκλαίειν, μὴ ἡμέρας ξηροφαγεῖν ἄρα ἐννάτη, μετανοίας ποιεῖν σ' τὸν γὰρ ὀργιζόμενον τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ὁ κύριος ἔφησεν ἔνοχον εἶναι τῆς κολάσεως * ὅθεν καὶ τὸ πτώμα φοβερόν ἐστιν.

* Matth. V. 2.

ισ'. Περὶ λύπης.

Ὁ τῇ λύπῃ βεβυθισμένος ἔοικεν ἀνδρὶ κλυδωνιζομένῳ ἐν τῷ πελάγει· λύπη γὰρ ἐστὶ ψυχῆς ξηρότης· ἀνδρὸς γὰρ λυπεροῦ ξηραίνεται ὅσα * καὶ μακρὰν ποίησον ἀπὸ σοῦ λύπην * ὀρίζομεν δὲ τὸν ποιούτον προσκλαίειν τῷ θυσιαστηρίῳ εὐχαῖς ἀδιάλειπτον ποιεῖν καθ' ἡμέραν μετανοίας σν', τὸ κύριε ἐλέησον φ' δύναται γὰρ λύπη εἰς βλασφημίαν ῥίψαι.

* Prov. gr. XVII.

23. gr.

* Eccl. XXX. 24.

ιζ'. Περὶ φονέως.

Ὁ φονεὺς κατὰ μὲν τὸν νόμον ἀποθνησκέτω ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος ιε' ἔτη ἄρισεν αὐτὸν προσκλαίειν, ξηροφαγεῖν ἄκρως ἄρα ἐννάτη, καὶ ἀκοινώνητον εἶναι ἡμεῖς δὲ Τριετῆ χρόνον τὸν κανόνα τοῦτον ὀρίζομεν, ἐὰν μετανοῇ, καὶ ὁ μόχθος αὐτοῦ φαίνεται· ἐὰν δὲ ἀμελῇ, τὰ ιε' ἐκτελείτω ἔτη, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον.

ιη'. Περὶ μοιχοῦ.

Ὁ μοιχὸς ὁμοίος τῷ φονεῖ· ὁ γὰρ τῇ τοῦ πλησίον γυναικὶ ἐπιβουλεύων, μάχαιραν δίστομον κινεῖ, καὶ χωρισμὸν ἀποτελεῖ. Καὶ ὁ μὲν ἅγιος Βασί-

15. De eo qui facile irascitur.

Qui irascitur similis est Iosephi fratribus. Est enim ira intellectus direptio, tranquillii fratrum status eversio, et saevae quaedam compaginis forma. Decernimus prono ad iram bimestrem fletum, et quadraginta diebus arido cibo uti hora nona, et metanoeas facere ducentas. Namque irascentem fratri suo Dominus reum poenae agit. Quare culpa formidabilis est.

16. De tristitia.

Tristitia demersus similis est homini qui in mari tempestatem patitur. Tristitia est animae ariditas: *viri enim tristis exsiccantur ossa*. Et *tristitiam longe repelle a te*. Decernimus hominem huiusmodi incessantibus precibus apud altare flere, quotidie metanoeas centum quinquaginta facere, et quingenties dicere: *Domine misere*. Nam tristitia potest ad blasphemiam impellere.

17. De homicida.

Homicida, legis quidem praescripto moriatur. Sed sanctus Basilius huic annorum quindecim fletum constituit, et aridis districte vesci hora nona, et extra communionem manere. Nos ad triennium canonem hunc redigimus, siquidem paenituerit, et afflictio eius appareat. Quod si poenam hanc neglexerit, quindecim annis luat, prout magnus vult Basilius.

18. De adultero.

Adulter homicidae similis est. Nam qui proximi sui uxori insidiatur, gladium ancipitem movet, et discidium inducit. Sanctus quidem Basilius constituit, hunc annis

λειος (ὄρισεν) ἔτ' ηἰε' ξηροφαγούντα ἄκρωσ ὥρα ἐνάτη· ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκατομένου, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι, ξηροφαγούντα ἄκρωσ, μετανοίας καθ' ἡμέραν διακοσίας.

ιβ'. Περὶ πόρου.

Ὁ πόρος ἕξ ἔτη ἀκοινώνητος, ξηροφαγῶν ὥρα ἐνάτη, μετανοίας ρν' εἰ δὲ ἀμελῆ, τῷ μεγάλῳ ἐπιτιμῷ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καταδικαζέσθω.

κ'. Περὶ ἀρσενοκοίτου.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἀρῆσιν ἐπιδεικνύμενος, ὁ μὲν ἅγιος Βασίλειος ἰε' ἔτη ὄρισεν ἀκοινώνητον νηστεύοντα καὶ προσκλαίοντα· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῆ τοῦ κακοῦ μετὰ πληροφορίας, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον, ξηροφαγούντα ὥρα ἐνάτη, μετανοίας σ' εἰ δὲ ἀμελῆ, τὰ δεκαπέντε ἔτη ἐκτελείτω τὸ ἐπιτίμιον.

κα'. Περὶ κτηνοβάτου.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἀσχημοσύνην ποιούμενος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἰε' ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται· ἡμεῖς δὲ ἐὰν τοῦ κακοῦ ἀποστῆ, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι ὀρίζομεν, ξηροφαγούντα ὥρα ἐνάτη, μετανοίας σ' εἰ δὲ ἀμελῆ, τὰ ἰε' ἔτη φυλαττέτω.

κβ'. Περὶ ἀδελφομιξίας ἢ τοι αἱμομιξίας.

Ὁ εἰς ἀδελφὴν ἰδίαν ἐμπίπτων, ἰε' ἔτη ἀκοινώνητος κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον καθ' ἡμᾶς δὲ ἐὰν ἀποστῆ τοῦ κακοῦ, τριετῆ χρόνον ἐπιτιμάσθω, ξηροφαγῶν ὥρα ἐνάτη, μετανοίας σ' ἐὰν δὲ ἀμελῆ, τὰ ἰε' ἔτη ἐκτελείτω.

quindecim arido districte cibo uti, hora nona. Nos vero . si vitium abruptum fuerit . biennii excommunicationem decernimus, cum arido omnino cibo, et metanoëis quotidianis ducentis.

19. De fornicatore.

Fornicator sex annis extra communionem sit , cibo arido vescens hora nona , cum metanoëis centum quinquaginta. Quod si neglexerit , grandiori poenae sancti Basilii sit obnoxius.

20. De masculorum concubitore.

Qui turpitudinem cum masculis commiserit , hunc sanctus Basilius quindecim annis extra communionem esse decrevit icianantem ac flentem. Nos tamen, siquidem a peccato se recessisse credibiliter demonstrat, biennio tantum extra communionem cum esse, arido cibo utentem hora nona, iubemus. Quod si poenam hanc neglexerit, quindecim annorum poenam sustineat.

21. De coëunte cum bestia.

Qui cum bestiis rem turpem habuerit, iuxta sanctum Basilium quindecim annis extra communionem erit. Nos tamen si a flagitio cessaverit, biennii excommunicationem ei inferimus, cum arido cibo hora nona, et cum metanoëis ducentis. Quod si neglexerit, quindecim annorum poenam expleat.

22. De incestu.

Qui in sororem propriam lapsus fuerit, quindecim annis communionem careat, prout vult magnus Basilius. Nos tamen, si posthinc flagitio abstinuerit, triennalem poenam decernimus aridi cibi hora nona, cum ducentis metanoëis.

κγ'. Περὶ νόμφης οἰκείας αἰμομιξίας.

Ὁ εἰς νόμφην ἐμπίπτων, ἰά' ἔτη κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἀκοινώνητος ἐστίν· ἡμεῖς δὲ ἐὰν ἀποστῆ τοῦ κακοῦ, διετῆ χρόνον ἀκοινώνητον εἶναι προστάσσομεν, ξηροφαλοῦντα ὥρα ἐννάτη, μετάνοίας ποιοῦντα τ' εἰ δὲ ἀμελῆ τούτου τοῦ κανόνος, καὶ ἐπιμένῃ τῇ κακίᾳ, τὰ ἰά' ἔτη ἐκτελεῖτω τὸ ἐπιτίμιον.

κδ'. Περὶ κλέπτου.

Ὁ κλέπτης, εἰ μὲν ἐξαγγείλῃ, φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος, δύο μόνως ἐβδομάδας ἐπιτιμάσθω· εἰ δὲ παρ' ἄλλου ἐλεγχθῆ, διετῆ χρόνον ἡμεῖς δὲ μ' ἡμέρας ὀρίζομεν, ξηροφαγεῖν ὥρα θ', καὶ μετάνοίας ποιεῖν ρ', ἐκκοπτομένου δηλονότι τοῦ πάθους.

κε'. Περὶ τυμβωρύχου.

Ὁ Τυμβώριχος, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἰε' ἔτη ἀκοινώνητος ἔσται ἡμεῖς δὲ τοῦ πάθους ἐκκοπτομένου, ἐνιαυτὸν ἀκοινώνητον εἶναι ὀρίζομεν, ξηροφαλοῦντα ὥρα θ', ποιοῦντα μετάνοίας σ'.

κς'. Περὶ γοητείας καὶ φαρμακείας.

Ὁ γοητεῖαν καὶ φαρμακείαν ἐξαγορεύων, κατὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον ἰε' ἔτη ξηροφαγῶν ἔσται ὥρα θ'· ἡμεῖς δὲ τριετῆ χρόνον ὀρίζομεν τὸν αὐτὸν κανόνα μετὰ τὸ ἀποστῆναι τῆς ἀμαρτίας, καὶ μετάνοίας ποιεῖν καθ' ἡμέραν διακοσίας.

κζ'. Περὶ γοητείας καὶ μαντείας.

Τὸν μάντεσι προσερχόμενον, ὁ μὲν μέγας Βασίλειος ἰε' ἔτη ὥρισεν ἀκοινώ-

23. De incestu cum nuru.

Qui in nurum lapsus fuerit, undecim annis ex sancti Basilii sententia extra communionem sit. Nos autem, si flagitium emendaverit, biennio carere communione iubemus, aridis vescentem hora nona, cum metanoëis trecentis. Quod si hunc nostrum canonem neglexerit, et in vitio perseveraverit, undecim annis poenam ferat.

24. De fure.

Fur, si ipsemet confessus fuerit, duarum tantum hebdomadarum poenam ferat, inquit sanctus Basilius: quod si ab aliis furti coargutus fuerit, duorum annorum. Nos tamen quadraginta diebus volumus eum aridis vesci hora nona, cum metanoëis centum; si certe a vitio cessaverit.

25. De sepulcrorum praedatore.

Sepulcrorum praedator, iuxta divum Basilium, quindecim annis extra communionem futurus est. Nos tamen, vitio emendato, anno uno extra communionem esse decernimus, cum arido cibo hora nona, et metanoëis trecentis.

26. De incantamentis et veneficiis seu praestigiiis.

Qui incantamenta et veneficia seu praestigias, confitetur, is iuxta sanctum Basilium quindecim annis vescetur cibo arido hora nona. Nos vero eundem canonem ad triennium coarctamus, postquam homo a peccato recesserit, cum metanoëis quotidie ducentis.

27. De incantamentis et divinatione.

Ei qui ad vates accesserit, magnus Basilius quindecim annorum excommunica-

νητον εἶναι· ἡμεῖς δὲ τὸν προλαβόντα κανόνα τὸν περὶ Φαρμακειῶν, ἀποστέλλομεν τῆς τοιαύτης ἐργασίας.

κγ'. Περὶ ἀγαθοῦ βίου 1).

Ἐἴ τις βούλοιτο βίον ἀτάραχον καὶ ἀκύνονα ὀδεῦσαι, λογιζέσθω ἑαυτὸν γῆν καὶ σποδὸν, καὶ εὐχαριστεῖτω ὡς ἄγγελος Θεοῦ· εἰ δὲ συμβῆ καταλαλήσῃ αὐτὸν, ἐβδομάδα μίαν ξηροφαγεῖτω, μετανοίας ποιῶν πενήτηντα, ὡς τοῦ Θεοῦ καταλαλήσας.

Τὰ καθημερινὰ ἐπιτίμια 2) τῶν μοναχῶν ἐκτεθέντά παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου πατρὸς ἡμῶν Θεοδώρου.

α'. Περὶ μοναχοῦ ἐσθίουτος κρεῖα λάθρα, ἐκτὸς ἀσθενείας.

Ο κρεῖα λαθροφαγίας ἐκτὸς ἀνάγκης καὶ εὐλογίας τοῦ πατρὸς, ὀψάριον ἢ ὄν· ἢ τυρὸν μὴ ἐσθιέτω ἡμέρας μ'. Γέγραπται γάρ *· καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖτε εἰς ἐπιθυμίαν 3).

β'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξαγγέλλοντος μοναχοῦ δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος 4).

Ὅ μὴ ἐξαγγέλλων τὰς καθ' ἑαυτὸν πράξεις καὶ λογισμοὺς τῶ πατρὶ διὰ τῶν ἐπτά ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος, ἐκ τότε μὴ ἐσθιέτω ἕως οὗ ἐξαγγείλῃ.

tionem decrevit. Nos tamen ei poenam tantum praecedentis nostri canonis de veneficiis aut praestigiiis imponimus, si ab huiusmodi opere se retraxerit.

28. De bona vita.

Si quis vult imperturbatam vitam et tranquillam transigere, existimet se esse terram ac cinerem, gratiasque agat quasi angelus Dei. Quod si aliquando obloqui ei contigerit, hebdomada una vescatur aridis, metanoetas simul faciens quinquaginta, seu si contra Deum oblocutus fuisset.

Quotidianae monachorum poenae a sanctissimo patre nostro Theodoro praescriptae.

1. De monacho carnem clam comedente extra infirmitatem.

Qui carnem clam comederit absque necessitate et abbatis benedictione, is obsonium aut ova aut caseum, per dies quadraginta non comedat. Scriptum est enim: *et carnis curam ne feceritis ad concupiscentiam.*

2. De monacho qui tota hebdomada non confessus fuerit.

Qui confessus non fuerit actus suos et cogitationes abbati per septem hebdomadae dies, deinde ne comedat prius quam confiteatur.

1) Huc refer caput praestantissimum benedictinae regulae sextum de bonis operibus seu de bona vita.

2) De Graecorum epitimiis extat L. Allatii non longa epistola ad Ioh. Morinum inter miscellanea Balutii ed. nov. T. III. p. 115.

3) Vides novum, immo alienum, paulini textus propositum a Studita sensum. (Conf. ad Gal. V. 16.) Graeci quidem obiciunt nobis Latinis, quod nostri monachi carnibus vescantur. Marten. Comm. p. 531.

4) Confer constitutiones Studitanas n. 22. Etiam cogitationes monachum abbati suo revelare mandat S. Benedicti regula cap. 4. et 7.

γ'. Περὶ τοῦ λάθρα γευομένου ὀπώρας πρὶν εὐλογηθῆναι παρὰ τοῦ ἱερέως.

Ὁ γευόμενος ἐξ οἰαεδήποτε ὀπώρας πρὶν δέξασθαι εὐλογίαν παρὰ τοῦ πατρὸς, μὴ ἐσθιέτω ἐξ αὐτῆς τὸν χρόνον ἐκείνον.

δ'. Περὶ τοῦ ὅτι οὐ χρὴ ἐκτὸς μανθίου ἐργάζεσθαι μοναχόν.

Ὁ ἄνευ τοῦ μανθίου αὐτοῦ ἢ τοῦ κουκουλλίου ἐργαζόμενος τὴν οἰανοῦν ἐργασίαν, ὡς καταφρονητῆς ἐπιτιμάσθω.

ε'. Περὶ τοῦ μὴ πίνειν ὕδωρ μετὰ τὰ ἀπόδειπνα.

Ὁ μετὰ ἀπόδειπνα πίνων ὕδωρ, ἢ συντυγχάνων τινὶ, ποιέτω μετανοίας ρ'.

ς'. Περὶ τοῦ μὴ μεταλαμβάνοντος ἐξ ἀμελείας.

Ὁ ἐκτὸς μὲν ἡμερῶν, ἄνευ ἐπιτιμίου, μένων ἀκοινώνητος, λεγέτω τὴν αἰτίαν καὶ εἰ ἐξ ἀμελείας εὐρίσκεται τοῦτο ποιῶν, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ'.

ζ'. Περὶ προσενέξεως προσφορᾶς ἐν μοναστηρίῳ ὅτι οὐ χρὴ πάλιν αὐτοὺς ἐπιζητεῖν.

Εἴ τις μοναχὸς ἔλθοι εἰς μοναστήριον, καὶ φέροι ἕως κεντηναρίου ὑπόστασιν, εἴτε ἕως φόλεως μιᾶς, οὐκ ἔχει ἐξουσίαν ἐξ αὐτῆς ἕως τριχὸς μιᾶς ἐπιζητεῖν.

κ'. Κοσμικὸς ἀσθεινῶν ἀποτάξασθαι, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον εἰσελθὼν, τὸ ἔνδυμα καὶ (τὰ) τῆς κλίνης αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ μενέτω.

θ'. Ὁ λέγων μοναχὸς λόγους κοσμικοὺς, ἢ ὅτι ἔχω γενεὰν ποῦ ποτε, ἀφορίζεσθω 1) ἡμέρας τρεῖς, ξηροφαγῶν, καὶ ποιῶν μετανοίας ν' ἀπὸ γὰρ τῆς

3. De eo qui clam poma gustet ante quam a sacerdote benedicantur.

Qui quodlibet pomum gustaverit ante abbatis benedictionem, ex illis non comedat anno illo.

4. Quod non oporteat sine pallio monachum operari.

Qui sine parvo suo pallio aut cucullo quamlibet operam fecerit, eum contemptor puniatur.

5. Non esse aquam bibendam post completorium.

Qui post completorium aquam hiberit, aut cum aliquo collocutus fuerit, centum faciat metanoecas.

6. De eo qui ex neglectu eucharistiam non participaverit.

Qui ultra quadraginta dies (praeterquam si in poenae persolutione sit positus) ad sacram communionem accedere omiserit, causam rei dicat: et si ex negligentia ita se gessisse comperiat, poenam quadraginta dierum subeat.

7. Quod oblationem monasterio illatam, nequeant monachi repetere.

Si quis monachus ad monasterium venit, et sive centenarum librarum substantiam, sive unum solidum ferat, non ei potestas est inde aliquid exquirendi, ne capillum quidem.

8. Si homo saecularis in infirmitate abrenunciet, et monachalem vitam suscipiat, vestis eius et lecti stragula maneat ecclesiae.

9. Monachus mundanos sermones eloquens, aut quod prosapiam suam alicubi ha-

1) Quanam haec esset ob leviores culpas excommunicatio, intelligere licet ex cap. 24. regulae S. Benedicti. Si quis frater in levioribus culpis invenitur, mensae participatione privetur. Privati autem men-

- ἡμέρας ἕως τὸ σχῆμα ἔλαβεν, ἀποταξάμενος τοῖς κατὰ σάρκα συγγενέσι τῷ Χριστῷ προσκηρμόσθη.
- ι'. Εἴ τις τὸν ἐπιστρέφοντα ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ λυπεῖ αὐτόν, ἐλύπησε τὸν Χριστὸν εἰπόντα· χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἕπι ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.
- ια'. Ἐὰν φιλήσῃ μοναχὸς οἰανδήποτε γυναῖκα, ἔστω ἀκοινωνήτος ἡμέρας μ'. ἀλλ' οὐδὲ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου τὴν αὐτοῦ μητέρα ἀσπάσεται 1).
- ιβ'. Ὁ τὸ ἅγιον σχῆμα ἀδειτῶν, ἔστω ἀκοινωνήτος ἔτη τρία.
- ιγ'. Ὁ τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ νηστεύων, καὶ τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ λύων λόγῳ διακρίσεως, ἀτιμάζει ὅλην τὴν ἁγίαν μ'.
- ιδ'. Ἐὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυθῇ ἀντιμίνοιον 2), οὐ μολύνεται ὁ γὰρ ἁγιασμὸς ἐν αὐτῷ ἔστι· τὸ γὰρ ἱερόν, μιαρὸν οὐ γίνεται.
- ιε'. Ὁ ἀπὸ λειτουργίας ἱερεὺς ἐμέσας, εἰ μὲν ἀπὸ γαστριμαργίας τοῦτο πέποιθεν, ἡμέρας ζ' πληρώσει μένων ἀκοινωνήτος, νηστεύων καὶ πληρῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν μετάνοίας χιλίας· εἰ δὲ ἀπὸ βλάβης ἐγένετο, ἡμέρας ζ' ἔξει τὸ ἐπιτίμιον, ποιῶν καὶ μετάνοίας κέ'.
- ις'. Εἴ τις καταλείψει τὸν κανόνα 3), ξηροφαλίαν ἡμέραν μίαν ποιείτω, καὶ μετάνοίας ρ'.

- beat, separetur ad tres dies, cum cibo arido, et cum metanoeis quinquaginta. Nam ex quo die sacrum schema sumpsit, valedicens cognatis carnalibus, Christo cohaesit.
10. Si quis respicientem ex peccato non excipiat, sed eum contristel, is Christum contristat qui dixit: gaudium fit in caelo super uno peccatore paenitentiam agente.
11. Si monachus quamlibet mulierem osculatus fuerit, sit extra communionem diebus quadraginta. Quin adeo ne ipso quidem resurrectionis Domini die matrem propriam ei osculari licebit.
12. Qui sanctam monachi vestem abiecerit, sit extra communionem annis tribus.
13. Qui postquam in sancta quadragesima ieiunaverit, feria magna quinta, distinctionis causa, ieiunium solverit, is totam dehonestat sanctam quadragesimam.
14. Si ignoranter antimensium lotum fuerit, non polluitur; quia in ipso sanctificatio manet; neque res sacra, fit profana.
15. Si quis sacerdos post missam vomuerit, si hoc ob crapulam ei contigit, diebus integris sexaginta sit extra communionem, ieiunans et mille quotidie metanoecas faciens. Sin contra ex aliqua valetudine id passus sit, diebus septem poenae suberit, facietque metanoecas viginti quinque.
16. Si quis canoni defuerit, aridis vescatur uno die, et faciat metanoecas centum.

sae consortio ista erit ratio, ut in oratorio psalmum aut antiphonam non imponat etc. Rejectionem cibi, post fratrum refectionem solus accipiat. Ut si verbi gratia, fratres reficiunt sexta hora, ille frater nona, si frater nona, ille vespera. Ita intelliges multas excommunicationes in Studitae epitimiis scriptas.

1) Respicit morem Graecorum osculandi invicem in paschalis diei laetitia, de quo more Allatius tract. de dominicis Graecorum post opus de consensu col. 1450. seq.

2) De antimensio diximus nos in calce praefationis ad S. Nicephorum.

3) Canon est pars officii Graecorum, ut diximus p. 113.

- ιζ'. Εἴ τις ἀπολείψει τοῦ λυχνικοῦ, ἢ τῶν ἀποδείπνων, ἡμέραν μίαν οἶνον μὴ πιέτω, μετανοίας ποιῶν ν'.
- ιη. Ὡςτις ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς δόσεως τῆς εὐλογίας λείπει κατὰ ἀμέλειαν, νηστεύτω ἕως ὄψε, καὶ μετανοίας ποιείτω ν'.
- ιθ'. Εἴ τις ἐξέλθοι τοῦ μοναστηρίου χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου παραθέσεως, μενέτω ἀκοινώνητος ἑβδομάδα μίαν, μετανοίας ποιῶν μ'.
- κ'. Εἴ τις κτήσει πρᾶγμα χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας ιε', ξηροφαγῶν ὥρα θ', καὶ μετανοίας ποιῶν ν'.
- κα'. Εἴ τις συνδυάσει μετὰ τινος, ἢ ἀναχωρήσει τοῦ μοναστηρίου κρύφα, μενέτω ἀκοινώνητος ἡμέρας λ', ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν ρ'.
- κβ'. Εἴ τις λαβὼν ἐπιτίμιον παρὰ τοῦ ἡγουμένου μὴ φυλάξει, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα μίαν τῆς ἀδελφότητος, ξηροφαγῶν, καὶ μετανοίας ποιῶν καθημέραν ἑκατόν.
- κγ'. Εἴ τις ἀδελφοῦ ἰμάτιον, ἢ ἄλλό τι παρὰ γνώμην αὐτοῦ φορέσει, ἡμέρας τρεῖς ξηροφαγεῖτω, μετανοίας ποιῶν ἑκατόν.
- κδ'. Εἴ τις εὐρεθῇ τῇ νυκτὶ ἰδιάζων κρύφα μετὰ τινος, ἢ ἀλλάσσω τὸν τόπον τοῦ κοιταρίου, ἢ μένων ἔξω χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα, ξηροφαγῶν, μετανοίας ποιῶν σ'.
- κε'. Τοῦ ἡγουμένου μὴ ἐπιτρέψαντος, ἐὰν ἀδελφὸς ἀλλάξῃ τὸ ἐργόχειρον, ἡμέρας μ' ξηροφαγεῖτω, μετανοίας ποιῶν π'.
- κς'. Εἴ τις πρᾶγμα ἑαυτοῦ ἀλλάξει μετὰ τινος, χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, ἢ

17. Si quis lychnico non interfuerit aut completorio, vinum una die non bibat, et faciat metanoetas quinquaginta.
18. Si quis hora, qua eulogia datur, negligenter abfuerit, iciunet usque ad vesperam, cum metanoecis quinquaginta.
19. Si quis monasterio egrediat, absque praeposito facultate, maneat extra communionem una hebdomada, cum metanoecis quadraginta.
20. Si quis aliquid possederit inscio praeposito, sit extra communionem diebus quindecim, aridis vescens hora nona, cum metanoecis quinquaginta.
21. Si quis cum aliquo conspiraverit, aut clam de monasterio recesserit, sit extra communionem diebus triginta, ciboque arido utens, metanoetas faciat centum.
22. Si quis impositam a praeposito poenam non observaverit, separetur hebdomada una a fratribus, cum cibo arido, et quotidianis metanoecis centum.
23. Si quis fratris alterius vestem, aut quidvis aliud praeter illius voluntatem tulerit, triduo aridis vescatur cum centum metanoecis.
24. Si quis deprehendatur noctu clam versari cum aliquo, aut cubilis locum mutare, aut foris manere, sine praepositi nutu, separetur una hebdomada, aridis utens, cum septuaginta metanoecis.
25. Praeposito non annuente, si quis frater opus suum manuale mutaverit, diebus quadraginta vescatur aridis, cum metanoecis octoginta.
26. Si quis rem suam aliquam cum alio fratre commutaverit, inconsulto praeppo-

- ἀφ' ἑαυτοῦ κτήσεται, ἢ λάβῃ παρά τινος, ἀφορίζέσθω ἡμέρας ιβ', μετανοίας ποιῶν π'.
- κζ'. Εἴ τις ἔξω τῆς τραπέζης ἐσθίει, τῆς τοῦ ἡγουμένου χωρὶς εὐλογίας, ἢ ἀρρώστιας δίχα, ξηροφαγείτω ἡμέρας τρεῖς, ποιῶν μετανοίας διακοσίας.
- κκ'. Εἴ τις μετὰ τὰ ἀπόδειπνα εὐρεθῆ ἐσθίων, ξηροφαγείτω ἑβδομάδα· εἰ δὲ εὐρεθῆ γελῶν, ποιείτω μετανοίας σ'.
- κθ'. Εἴ τις ἐν τῇ τραπέζῃ συντυγχάνει, ἢ γελοιάζει, ἐχειρέσθω εὐθύς, ποιῶν μετανοίας ρ'.
- λ'. Εἴ τις λυπήσει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ καταφρονήσας μὴ διαλλαγῆ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παροργισμῷ μείνῃ, ἀφορίζέσθω ἑβδομάδας δύο, ξηροφαγῶν, καὶ ποιῶν μετανοίας ν'.
- λα'. Εἴ τις ἐν ἡμέρᾳ τῆς λειτουργίας οὐ μεταλαμβάνει, εἰπάτω τὸ αἴτιον εἰ δὲ μὴ εἴποι, νηστεύτω ἕως ὀψέ, ποιῶν μετανοίας ν'.
- λβ'. Ὅστις ἐνὶ τῶν ἀδελφῶν προσπαθῶς μετ' αὐτοῦ ψιθυρίζει, ἀφορίζέσθωσαν οἱ δύο, ἕως ἂν ἀποστῶσιν ἀλλήλων, ποιοῦντες ἀνά μετανοίας ρ'.
- λγ'. Ὅστις ἀπολείπει εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκείνης ψαλμωδίας, χωρὶς διακονίας ἢ προφάσεως ἀναγκαίας, ποιείτω μετανοίας ρ'.
- λδ'. Ὅστις ἐκ ῥαθυμίας λείπει τοῦ κανόνος, ἢ ἀπὸ λύχνικοῦ, ἢ ἄλλης ψαλμωδίας, ξηροφαγείτω ἡμέραν μίαν, ποιῶν μετανοίας ρ'.
- λέ'. Ὅστις κατὰ ἀμέλειαν οὐ καθίσει μετὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν τράπεζαν, νηστεύτω λοιπὸν ἕως ὀψέ.

sito, vel ipse per se acquisiverit, aut ab aliquo acceperit, separetur diebus duodecim, et metanoeas octoginta faciat.

27. Si quis extra mensam comederit, absque praepositi benedictione, vel extra infirmitatem, aridis triduo vescatur, cum metanoeis ducentis.
28. Si quis post completorium comedere deprehendatur, aridis nutriatur una hebdomada. Si autem ridens comperiat, metanoeas faciat ducentas.
29. Si quis in mensa locutus fuerit aut riserit, statim surgens faciat metanoeas centum.
30. Si quis fratri suo molestiam creaverit, et deinde reconciliari neglexerit, sed in simultate permanserit, separetur duabus hebdomadis, aridis vescens, cum metanoeis quinquaginta.
31. Si quis die liturgico eucharistiam non sumat, rei causam dicat. Si non dixerit, ieiunet usque ad vesperam, cum metanoeis quinquaginta.
32. Si quis ex peculiari erga fratrem aliquem affectu, cum eo mussitet, separentur ambo, donec sodalitatem dirimant, faciantque metanoeas centum.
33. Si quis uniuscuiusque psalmodiae initio defuerit, neque ministerio neque causa necessaria impeditus, centum faciat metanoeas.
34. Si quis ob pigritiam canoni non interfuerit, aut lychnico, aut alii psalmodiae parti, aridis vescatur uno die, cum metanoeis centum.
35. Si quis ob socordiam non sederit cum fratribus ad mensam, ieiunet deinde usque ad vesperam.

- λς'. Ὅσῳς ἀνευ ἀνάγκης προεγερωθῆ τῆς τραπέζης, τρεῖς ἡμέρας οἶνον μὴ πινέσθω, ποιῶν μετανοίας ρ'.
- λζ'. Ὅσῳς ἀρρολογεῖ, ἢ εὐτράπελα φθέγγεται 1), οἶνον μὴ πινέτω τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετανοίας μ'.
- λη'. Εἴ τις τῶν παιδευομένων τινὰ διὰ σφάλμα ἐνδικίσει, ξηροφαγεῖτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν καθ' ἡμέραν μετανοίας ρ'.
- λθ'. Εἴ τις πολεμεῖται εἰς πορνείαν, ξηροφαγεῖτω ἡμέρας μ' εἰ δὲ μὴ παύσεται ὁ πόλεμος, ἕως ἀναπαύσεται ξηροφαγεῖτω, ποιῶν μετανοίας τὸν νυχθήμερον τ'.
- μ'. Εἴ τις χαρίζεται τινὶ τὸ παλαιὸν αὐτοῦ ἱμάτιον, χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ἡγουμένου, ξηροφαγεῖτω ἑβδομάδα μίαν, ποιῶν μετανοίας ζ'.
- μα'. Εἴ τις ἐνυπνιασθῆ εἰς πορνείαν, ἀκοινώνητος ἔσται τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ποιῶν μετανοίας μ', λέγων τὸν ν' ψαλμον, καὶ τὸ κύριε ἐλέησον ἑκατόν.
- μβ'. Ὁ μαλακὸς ἡμέρας μ' ἀκοινώνητος ἔστω.
- μγ'. Ὁ ψεύστης ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.
- μδ'. Ὁ κατάλαλος ὁμοίως ἡμέρας μ'.
- με'. Ὁ βλάσφημος κατὰ πάντα τρόπον καὶ ὅπως δῆποτε, ἀλαλος ἔστω ἡμέρας μ', ποιῶν μετανοίας καθ' ἡμέραν ν'.
- μς'. Ἐὰν θέλων τίς μιαιοφαγήσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη ε' εἰ δὲ ἐκ βίας τοῦτο πάθῃ, ἡμέρας τεσσαράκοντα.

36. Si quis sine necessitate ante alios a mensa surrexerit, triduo vinum non bibat, faciens simul metanoecas iocum.
37. Qui otiosa verba aut iocosa effutiverit, vinum ne bibat die illo, sed quadraginta metanoecas faciat.
38. Si quis aliquem, qui ob culpam correctus fuerit, defendat, aridis vescatur una hebdomada, cum metanoecis quotidianis centum.
39. Si quis tentatur ad fornicandum, arida comedat diebus quadraginta. Quod si tentatio non desinat, tamdiu aridis vescatur donec ea quiescat, faciatque diu noctuque metanoecas trecentas.
40. Si quis alicui veterem suam vestem largiatur, sine praepositi licentia, aridis vescatur una hebdomada cum metanoecis sexaginta.
41. Si quis somniet fornicationem, abstineat communionem die illo, faciat metanoecas quadraginta, recitetque psalmum quinquagesimum, cum *Domine miserere* centies.
42. Mollis absque communionem sit diebus quadraginta.
43. Mendax item diebus quadraginta.
44. Obtrectator similiter diebus quadraginta.
45. Blasphemus quomodolibet et quandolibet, mutus sit diebus quadraginta, cum metanoecis quotidie quinquaginta.
46. Si quis cibis vetitis vescatur, sit extra communionem annis quinque. Quod si coactus hoc fecerit, diebus quadraginta.

1) S. Benedictus reg. cap. VI. *Scurrilitates vel verba otiosa et risum moventia, aeterna clausura in omnibus locis damnantur; et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus.* Legatur ibi Martenii Commentarius. Eadem porro sententia est S. Basilii Const. cap. XII.

- μζ'. Ἐὰν μοναχὸς μεγαλόσχημος πέσῃ εἰς πάθος, ἔστω ἀκοινώνητος ἕτε εἰ
εἰ δὲ μικρόσχημος, ἔτι δύο· ὁ αὐτὸς δὲ ὄρος κρατεῖται καὶ ἐπὶ μοναστηριῶν.
μη'. Ἐὰν μοναχὸς μεθύσῃ, ἐπόρνευσεν, καὶ ἔστω ἀκοινώνητος ἔτι δύο.
μθ'. Ἐὰν ἐπὶ δήμου γελάσῃ, ἔστω ἀκοινώνητος ἡμέρας μ'.
- ν'. Ἐὰν ἀπὸ γαστριμαργίας ἐμέσῃ, ὁμοίως ἀκοινώνητος ἔστω ἡμέρας μ'.
- να'. Ἐὰν περιπατήσῃ μεγαλόσχημος ἀνευ τοῦ κουκουλλίου αὐτοῦ, ἔστω ἀκοινώ-
νητος ἡμέρας μ'· οὐκ ἔχει γὰρ ἐξουσίαν τοιοῦτος ἀνευ τῶν συμβόλων τοῦ
ἁγίου σχήματος ἐργάσασθαι, ἢ κοιμηθῆναι, ἢ περιπατῆσαι ποτε πούποτε.
- νβ'. Ἐὰν ἀντιλοήσῃται τις τῶ προεστώτι αὐτοῦ, ἢ τινὶ ἀδελφῶ αὐτοῦ, ἔστω
ἀκοινώνητος ἡμέρας τεσσαράκοντα.
- νγ'. Ἐὰν μετὰ κοσμικῶν καθίσῃ μοναχὸς εἰς συμπόσιον, ἔστω ἀκοινώνητος
ἡμέρας μ'.
- νδ'. Ἐὰν μοναχὸς ἢ μοναχὴ τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν ἀποδράσωσιν, ἔχουσιν
ἀκοινωνησίας ἐπιτίμιον ἔτι ιβ'· εἰ δὲ Ἰε κατὰ ψυχὴν βλάπτωνται καὶ ἐξέλ-
θωσι λαθραίως τῶν μοναστηρίων, δεῖ τούτους εὐρεῖν δόκιμον μοναχὸν, καὶ
ἐν τῶν πολλῶν ὀλίγα ἀναγγεῖλαι αὐτῶ πρὸς διόρθωσιν τῆς αἰτίας τοῦ
πράγματος, ἵνα διὰ τῆς συνέσεως τοῦ ἱερέως δυνηθῶσι καταλλαγῆναι τοῖς
προεστώσιν αὐτῶν, καὶ ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια μοναστήρια, διορθουμέ-
νων τῶν ψυχικῶν σφαλμάτων.
- νε'. Μοναχὸς φαγῶν ἢ πιῶν πρὸ τῆς ἀπολύσεως τῆς συνάξεως, ποιεῖτω ἐν τῇ
τραπέζῃ μετανοίας γ'.

47. Si monachus magni schematis labatur in luxuriam, sit extra communionem quin-
quennio: si vero parvi schematis, biennio. Eadem lex de monialibus quoque valeat.
48. Si monachus ebrius fiat, habeatur ut fornicarius, et sit extra communionem
biennio.
49. Si in publico riserit, sit extra communionem diebus quadraginta.
50. Si ob crapulam vomuerit, sit pariter extra communionem diebus quadraginta.
51. Si magni schematis monachus sine cucullo suo ambulaverit, sit extra commu-
nionem diebus quadraginta. Neque enim in eius potestate est, ut sine schematis
sui insignibus operetur, aut dormiat, aut quandocumque vel quolibet ambulet.
52. Si quis contradixerit praesidi suo, vel alicui fratri, sit extra communionem die-
bus quadraginta.
53. Monachus qui cum saecularibus in convivio sederit, sit extra communionem
diebus quinquaginta.
54. Si monachus aut monialis monasterio suo diffugiant, poenam excommunicatio-
nis duodecennis incurrunt. Si vero vitiata anima clam monasterio se subdixerint,
opus est ut hi aliquem probatum monachum inveniant, eique pauca ex multis
significent, quae ad rei emendationem conferant; ut per sacerdotis prudentiam
reconciliari praesidibus suis possint, et in propria monasteria, sanatis animae
culpae, reverti.
55. Monachus qui comederit aut biberit ante finem synaxeos, faciat ad mensam
metanoicas quinquaginta.

- νε'. Εάν μοναχὸς ἴσταται εἰς σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ τέλος οὐχ εὐρεθῆῃ χωρὶς προστάξεως τοῦ μειζοτέρου, ἢ χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης, ποιείτω μετανοίας μ', λεγέτω τὸ κύριε ἐλέησον μ'.
- νεζ'. Εἴ τις μοναχὸς φρατρίας ποιεῖ μετὰ ἐτέρων μοναχῶν εἰς οἰονδήποτε τῶν μα. ποιείτω μετανοίας ς', ξηροφαιῶν ἕως ἐσπέρας ἡμέρας δύο.
- νη'. Εἴ τις μοναχὸς ἀζωστὸς κοιμάται εἰς τὴν αὐτοῦ κοίτην, ποιείτω μετανοίας ν'.
- νθ'. Εἴ τις μοναχὸς ἐν βαλανείῳ χρίσμα ποιήσει, ποιείτω μετανοίας τ', ὃ δὲ κοσμικὸς ρ' ἔστωσαν δὲ ἀμφοτέροι ἀφωρισμένοι ἐβδομάδα μίαν.
- ξ'. Μοναχὸς ἐν χώρα ἢ κοινοβίῳ ἀνευ τῆς τοῦ ἡγουμένου εὐχῆς κοιμηθεὶς μίαν ἐσπέραν, ἔστω ἰστάμενος νύκτα ὁλόκληρον, ποιῶν μετανοίας ρν'.
- ξα'. Μοναχὸς ἐν συνάξει γελάσας, ποιείτω μετανοίας μ'.
- ξβ'. Μοναχὸς ἢ κοσμικὸς μὴ ὦν ἐπιτετιμημένος, καὶ ἀμελήσας ἡμέρας μ' μὴ κοινοῦνῃσαι, ἐνιαυτὸν χωριζέσθω τῆς ἐκκλησίας.
- ξγ'. Μοναχὸς μοναστήριον συρραεὶς, μετὰ τὸ παύσασθαι αὐτοὺς τῆς ἀμαρτίας, ἐχέτω ἐπιτίμιον ἀποκομιτοίας ἕτη γ'.
- ξδ'. Ἱερεὺς κοσμικὸς ἱερουργήσας, καὶ ἐκ Γαστριμαργίας ἐμέσας τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐχέτω ἐπιτίμιον ἡμέρας μ' τοῦ μὴ ἱερουργῆσαι.
- ξε'. Εἴ τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου πολεμούμενος ἀποσκιρτήσῃ, καὶ πάλιν στραφῆ, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνον ἕνα· εἰ δὲ καὶ εἰς τὴν ὥραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ μετανοήσῃ, δέχεται αὐτὸν ὁ θεός· ἠλέησε γὰρ αὐτὸν ὁ Χριστὸς εἰπὼν, χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

56. Si quis monachus synaxi in ecclesia assistens, haud usque ad finem ibi repcriatur, excepto superioris iussu, aut magna necessitate, faciat metanoetas quadraginta, totiesque dicat *Domine miserere*.
57. Si monachus cum aliis monachis ob quodlibet negotium conspirationem fecerit, centum faciat metanoetas, et biduo vescatur aridis vespere.
58. Si quis monachus discinctus in lecto suo dormierit, metanoetas faciat quinquaginta.
59. Si quis monachus in balneo unctionem fecerit, metanoetas agat trecentas. Saecularis autem, centum. Uterque vero sit extra communionem hebdomada una.
60. Monachus qui in pago vel etiam coenobio, sine praepositi sui benedictione uno vespere dormierit, vigilabit nocte integra faciens metanoetas centum quinquaginta.
61. Monachus qui in synaxi riserit, quadraginta metanoetas faciat.
62. Monachus aut saecularis, qui non sub poena canonica constitutus, per quadraginta dies communionem negligenter omiserit, anno uno separetur ab ecclesia.
63. Monachus qui cum moniali rem habuerit, postquam hi a peccato cessaverint, puniantur trienniali excommunicatione.
64. Saecularis sacerdos qui sacrificaverit, et ex crapula die eadem vomuerit, hac poena multetur ut quadraginta diebus sacrificando sit interdictus.
65. Si quis oppugnatus a diabolo praevaticatus fuerit, sed postea resipuerit, anni unius paenitentia multetur. Quod si tamen in ipso mortis articulo paenituerit, recipit cum Deo. Namque ei veniam contulit Christus verbis illis: gaudium est in caelo super uno peccatore paenitentiam agente.

Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου πρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου
τῶν Στουδίου περὶ ἐρωτήσεως καὶ τῶν ταύτης διαλύσεων
κανόνες συλλεγόντες παρ' αὐτοῦ.

God. vat. 849.
f. 202. b.

α'. Ἐρωτήσις. Ἐν τοῖς συνοδικοῖς κανόσι τοῖς θείοις γέγραπται περὶ τῆς
μεγάλῃς πέμπτης, ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστεραίᾳ ἐβδομάδι τὴν
τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· εἰ οὖν οὕτως ἐστὶ τοῖς θείοις κανόνσι ἐμπεριειλημ-
μένον, πῶς ἡμεῖς καταλύομεν τὴν μεγάλην πέμπτην εἰς ἔλαιον καὶ οἶνον;

Ἀπόκρισις. Πάλαι μὲν ἐκ τινος συνηθείας ἰδιωτικῆς τῇ μεγάλῃ πέντεμῃ
ἔσθιον οἱ ἄνθρωποι τυρόν καὶ ὠά· ἐλθόντες δὲ ὕστερον οἱ πατέρες, καὶ τοῦτο
ἄτοπον διαγνόντες, τὸν κανόνα τοῦτον ἐξέθεντο, οὐ μὴν δὲ περὶ ἔλαιου καὶ
οἴνου τοῦτο ἐξελάβοντο· συγκράτησις γὰρ τοῦτο καὶ παραμυθία τῆς ἄκρας
κακοπαθείας ἐκ νηστείας τῶν μεταλαμβάνόντων τῶν θείων μυστηρίων.

β'. Ἐρωτ. Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς γέγραπται μὴ κλίνειν
γόνυ, ἢ ὅπως νηστεῖαν ἐργάσασθαι· πῶς οὖν οἱ καθήμενοι ἐν τοῖς αὐτῶν κελ-
λίοις οὐ τοῦτο φυλάσσουν, ἀλλὰ καὶ νηστεύουσι καὶ γόνυ κλίνουσι ὅλην
τὴν ἐβδομάδα, ἄνευ σαββάτου δηλονότι καὶ κυριακῆς;

Ἀπόκ. Ἐὸ κήρυγμα τοῦ εὐαγγελίου κοινὸν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, καὶ νεοστὶ
διδόμενον, καθολικῶς ἐποιεῖτω καὶ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ἐπεὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ
ἀνάστασις τοῖς πολλοῖς ἠπιστεῖτο, πρὸς πληροφροσύναν ταύτης ἔδοξεν ἐπιτελεῖν
τουτὶ τὸ δόγμα, διαγορεύον ὡσανεὶ καὶ διδάσκον, ὅτι ὡσπερ τῇ ἁμαρτίᾳ ἐνε-
κρόθημεν πεσόψες κάτω, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀναστῆναι μὴ φαινομένου τοῦ ἀνα-

Sancti patris nostri et confessoris Theodori presbyteri et praepositi monachorum Studii
de quibusdam quaestionibus canones ab eo collecti.

1. **I**nterrogatio. In sacris synodorum canonibus scriptum est de magna feria
quinta, non oportere in quadragesima, ultima hebdomada, quintae feriae solvere
ieiunium, atque ita totam quadragesimam inhonorare. Si ergo in sacris canonibus
ita res se habet, cur nos in magna feria quinta oleo utimur atque vino?

Responsio. Olim quidem ex quadam peculiari consuetudine in magna feria quinta
homines comedebant caseum et ova. Verum qui postea extiterunt patres, praedictam
rem absurdam reputantes, canonem hunc ediderunt; neque tamen de oleo vinoque
id intelligebant. Etenim est haec sustentatio et solamen ex summa afflictione ieiunii
eorum qui divina mysteria sumunt.

2. **I**nt. Similiter de sancta pentecoste scriptum est, ne genu flectamus neve om-
nino ieiunemus. Cur ergo qui in suis cellis resident, id non servant, sed et ieiun-
nant, et genu flectunt tota hebdomada, excepto nimirum sabbato ac die dominico?

Resp. Evangelii praedicatio, communis cum esset toti mundo, nuperque facta,
generalia tradebat etiam praecepta. Et quia Christi resurrectio a plerisque non cre-
debatur, ob eam suadendam hoc etiam decretum editum fuit, velans quodammodo
ac docens, quod sicuti peccati causa mortui eramus, et humi strati, nec resurgere
valentes, nisi appareret is qui nos revocaturus ad vitam erat; sic adveniente po-

στήσοντος, οὕτως ἐλθόντος ἐν ὑστάτοις καιροῖς τοῦ ᾧ ἀπέκειτο * Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ παθόντος ἀναμαρτήτως διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, ἡμεῖς ἀνέστημεν διὰ τοῦτο πρὸς πίστῳσιν τοῦ μυστηρίου ἐτέθη οὗτοσι ὁ κανὼν, καὶ ἐκράτησε καὶ κρατεῖται οὐκ ἄρα δὲ ἀμαρτάνουσιν οἱ μοναχοὶ κρυφίως γόνου κλίνοντες ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις· κατὰκρίτους γὰρ ἑαυτοὺς ποιήσαντες, καὶ οἰοεὶ ἰκευσίαις ἰμπεριυλακισμένους, ἐφέιλουσιν αἰεὶ βοᾶν πρὸς κύριον, καὶ ἐκζητεῖν διὰ ταπεινώσεως τὴν συμπάθειαν· οὐ γὰρ ἐστι μοναχῶ ἐπὶ τῆς γῆς ἐσθή, κατὰ τὸν εἰπόντα.

γ. Ἐρώτ. Ἐάν τις ἡμάρτε ποσότητί τε καὶ ποιότητι οὐκ ὀλίγα τῶν σωματικῶν ἀμαρτημάτων, εἴτα ἐξωμολογήσατο καὶ ἐδέξατο προσήκοντα φάρμακα τοῖς τοιοῦτοις ἀμαρτήμασι, καὶ εἰργάσατο αὐτὰ, πόθεν ἔχει ἰγῶναι εἰ ταῦτα τὰ προῶρηθέντα ἀμαρτήματα αὐτῷ ἀφέθησαν, ὥστε πληροφορίαν σχεῖν τῷ λογισμῷ περὶ τῶν τοιούτων ἀγνάθων;

Ἄποκ. Οὐδέποτε τις εὐρίσκειται μετανοῶν καὶ ἐξωμολογούμενος, εἰ μὴ πρόωτον βεβαίαν σχῆ ἔλπιδα, ὅτι ἐὰν ἐξωμολογήσωμαι καθαρῶς, καὶ καταδέξω τὰ ἐπιτίμια, ἐκ παντὸς γενήσεται μοι ἄφεσις· ἐπεὶ δὲ ἀφορῶμεν οἱ ἀνθρώποι πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἡμετέρων πταισμάτων, καὶ οἰοεὶ ἐν δισταγμῷ τινὶ εὐρισκόμεθα τῆς πολλῆς περὶ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, διὰ τοῦτο καταφεύγομεν πρὸς τοὺς ἀναδέχους ἡμῶν, ἐξαιτούμενοι τὴν τελείαν ἄφεσιν διὰ τῆς ἐπιδέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἀντιπροσώπων εἶναι πεπιστωμένων τοῦ αἴροντος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν.

δ. Ἐρώτ. Ἐάν τις προσπέσῃ διὰ τε λόγου ἀργοῦ, ἢ διὰ κατακρίσεως, ἢ

stremis temporibus, illo cui repositum erat, Christo Deo nostro, et impeccabili pro peccatis nostris patiente, nos resurreximus, ac propterea mysterii huius confirmandi causa, canon iste conditus fuit, qui et vim obtinuit, et utique oblineat. Neque idcirco tamen peccant monachi, privatim his diebus genu flectentes. Nam cum se reos iam constituerint, et quasi carceri voluntario manciperint, semper debent ad Dominum clamare, et humilitate sua misericordiam implorare. Neque enim monacho sollemnis est in terra, ut quidam dixit.

3. Int. Si quis tum numero tum qualitate non parum peccatis carnalibus semet impiavit; deinde vero de his confessus, congrua culpae eiusmodi remedia accepit sibi que adhibuit; quomodo cognosceat praedicta peccata sibi fuisse remissa, ut persuasum habeat tale se bonum esse adsecutum?

Resp. Nemo unquam comperiretur paenitere et confiteri, nisi firmam antea spem haberet, quod si sincere, inquam, confitear et impositam poenam admittam, prorsus mihi remissio fiet. Quia igitur homines multitudinem culparum nostrarum consideramus, ideoque de multa erga nos Dei misericordia quasi dubitamus, idcirco ad confessarios nostros confugimus, postulantes plenam per ipsorum manus impositionem remissionem, qui personam tollentis peccata nostra repraesentare creduntur.

4. Int. Si quis peccaverit vel sermone otioso, vel improbando, vel interrogando,

1) Ἀνέεργοι vulgo dicuntur susceptores in baptismo. Heic tamen intelligendi videntur confessarii.

ἀνακρίσεως, ἢ μωρολογίας, ἢ εὐτροπείας. ἢ ἄλλως διὰ γλωττίας αμαρτίας, καὶ ἐπιγῆν καὶ καταγῆν ἑαυτοῦ, τί ὀφείλει ποιῆσαι ἀντιστοιχοῦν εἰς μέλανοιαν ἀξίαν καὶ εἰς πληροφορίαν τοῦ ἰδίου λογισμοῦ;

Ἄποκ. Τοῦτο οὐκ ἔστι νομοκανόνου, ἀλλὰ τῆς μοναχικῆς, καὶ ὡς ἂν εἴποι τις κοινοβιακῆς καταστάσεως ἀκρίβεια, καθημερινὰς ἔχοντα τὰς ἐπιτιμήσεις, ἢ καὶ ἐβδομαδιαίας, καθὼς περιέχει τὰ τοῦ ἁγίου Βασιλείου ἐγκρυφῆ, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἁγίων πατέρων ὅσον τί φημι· ῥαθυμίας τις καὶ ἀπονυστάζας ἐκουσίας ἐν τῷ ὄρθρῳ οὐχ· εὐρέθη· τοῦτο ἔξομολογησάμενος τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἔλαβεν ἐπιτίμιον ξηροφαγίαν ἄρτου καὶ ὕδατος, καὶ μετανοιοῦν ποσότητος τόσον καὶ τόσων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Οὕτως νοήσωμεν καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τρόπον παιδεύσεως εὐρισκόμενα πρὸς τοὺς καταδεχομένους.

vel stultiloquio, vel iocosis verbis, vel iactantia, aut alio linguae peccato; et tamen respiscat et semet condemnet; quid ei agendum est, quod iustae paenitentiae acquipolleet, et animi sui fidem faciat?

Resp. Hoc non pertinet ad nomocanonem; sed est monachalis ac veluti coenobiticae vitae severum officium, quotidianam agere paenitentiam, aut hebdomadariam, sicut est in sancti Basilii secretioribus, et sanctorum deinceps patrum. Verbi gratia, deses aliquis et dormitans sponte, matutino officio non adfuit: quam rem patri suo spiritali confessus, paenitentiae loco accepit aridorum esum, id est panis et aquae, et certum metanoearum numerum illo die faciendarum. Sic etiam reliqua intelligemus, quae emendandi causa sunt excogitata erga illos qui ea excipiunt.

EDITORIS MONITUM.

Dixeram superius in adn. p. 77. desiderare me graecum textum panegyricae orationis, quam noster Studita de S. Bartholomaeo apostolo recitaverat. Ecco autem postea in codice prisco vat. 1989. f. 238, qui fuit monasterii Cryptae ferratae, graece demum hanc orationem reperi, quamquam in fine uno folio mutilam: quae quia ob editionis meae complementum omittenda non erat, in huius voluminis calce nunc collocatur. Ediderat olim latine, interprete nimirum Anastasio bibliothecario, Dacherius Spicil. ed. nov. T. II. p. 123, repetiveratque eam Combefisius B. C. T. VII. p. 755. Ego vero hanc ipsam latinum textum in codice lat. vat. 1195. f. 268. legebam, et non sine aliquo fructu conferebam. Sane Anastasium nec graecitatis peritia satis commendat, nec eius latinitas lectores oblectat. Quamobrem textu nunc graeco invento, nova fuit curanda translatio, tum ob dicta Anastasii incommoda, tum etiam quia variantes graeci exemplarum lectiones identidem occurrebant. De nostro autem Studita in praevia epistola sic loquitur honorifice Anastasius. « Si » quæris quis tui sermonis habeatur expositor, libenter aperiam. Theolorus videlicet quidam » sacerdos apud Constantinopolim urbem temporibus fuit Adriani et Leonis romanorum pontifi- » cum, vir valde mirabilis, qui cum non solum fidei constantia, verum etiam scientiae gratia et » signorum polleret virtutibus, duorum imperialium insigniumque coenobiorum, Studii scilicet et » Saccudiorum, constitutus est abbas. Qui semper in apostolicae sedis communionem persistens, hac » reticorum nationis, et imperatorum vesaniam, fidei constantiam, etiam tormentis affectus, vir- » tute repressit; nec non et sancti Spiritus gratia plenus opuscula nonnulla composuit, inter quae » et sermonem hunc de B. Bartholomaeo, satis utilem, obscuris dictionibus, graeco edidit summe, qui graeco vocabulo ἐγκύριον dicitur, quod latine praecomium, sive laus, exprimitur. Qui ad latinitalis notitiam fideliter translatus etc. » Voluit ergo fideliter interpretari Anastasius,

sed quum bene ei res successerit, illi agnoscent, qui nunc graecum textum eum eius latinitate conferre voluerint, vel saltem nostras animadversiones legerint. Quod denique obscuritatis accusat Theodorum Anastasius, quamquam partim recte accusat, nullo tamen ipse obscurior saepe est et horridior interpretes.

Iam quod attinet ad prodigiosam reliquiarum translationem ex Armenia Liparim per Euxini et Aegaei fluctus, ea certe tot mirabilitatis coloribus pingitur, ut fidem aegre possit impetrare; qua super re prudenter scribit Tillemontius memor. T. I. p. 381, nec non in adn. p. 649. Tum et ipse Baronius eadem de re locutus in marty. ad diem 25. aug. concludit: « sic omnia probet » lector, ut quod bonum est teneat. » Celebris ceteroquin haec narratio est in Graecorum menaeis, historiis, ac panegyricis; non tamen ex uno Studita hausta: etenim ipse Studita altius eam derivavit. Ecce enim historia haec, etsi haud tot phaleris exornata, apud gravem auctorem S. Gregorium turonensem legitur sexti saeculi hominem de mir. marty. lib. I. cap. 33, cuius verba recitare pretium operae est.

« Bartholomaeum apostolum apud Indiam passum, agonis ipsius narrat historia. Post multorum vero annorum spatia de passione eius, cum iterum Christianis persecutio advenisset, et viderent gentiles omnem populum ad eius sepulcrum concurrere, eique deprecationes assidue et incensa deferre, invidia inlecti, abstulerunt corpus eius, et ponentes in sarcophagum plumbeum proiecerunt illud in mare dicentes: quia non seduces amplius populum nostrum. Sed providentia Dei cooperante per secretum operis eius, sarcophagum plumbeum a loco illo aquis subrepticibus sublevatum, delatum est ad insulam, vocabulo Liparis: revelatumque est Christianis ut eum (S. apostolum) colligerent: collectumque ac sepultum, aedificaverunt super eum templum magnum. In quo nunc invocatus, prodesse populis nullis virtutibus ac beneficiis manifestat. »

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ΕΓΚΟΜΜΗΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝΔΟΞΟΝ ΚΑΙ ΑΓΙΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΝ.

ἀ. Ἰερίστος μὲν ἀγῶν, προσθήσω δὲ ὅτι καὶ κλέος, οὐπιγοσοῦν τῶν ἀγῶν ἡμῶν ἐξουάσασθαι, καθότιον μείζων ὁ μάρτυς ἐφείδων τοῦ μαρτυρομένου καδίσασθαι, ἐνδείστερος ἐστὶν ἐνταῦθα ἅπας τοῦ τὸν μακαρισμὸν διὰ τῆς ἐκβιώσεως ἀνεπίληπτου ἔχοντος 1)· τὸ δὲ καὶ ἀπόστολον ἐπαινεῖσαι, καὶ τοῦτον τῶν ἐπισήμων, πόσης ἀν εἴη τῆς ἐργωδίας, ὡς εἰ τοῦ πνεύματος ἐπαροδῆσαι

God. vol. 188
p. 228

SANCTI PATRIS NOSTRI ET CONFESSORIS

THEODORI STUDITAE

LAUDES IN GLORIOSUM ET SANCTUM CHRISTI APOSTOLUM BARTHOLOMAEUM.

1. Magnam quidem certamen, addam etiam et decus, cuiuslibet sancti viri laudes contextere; quia cum maior debeat esse testis illo cui dat testimonium, nunc inferior est quilibet, eo qui beatitudinem propter vitae suae exitum habet omni discrimine expertem. Verum enim vero etiam apostolum laudare, et quidem ex illustribus unum,

1) Mibi aliquantum obscurus videbatur locus. Anastasius (quidquid legerit) difficultate se feliciter expedit scribens: sed maiori devotione martyr quisque debetur attolli, in cuius beatificatione omnis sermo non sufficit. Sic et mox se gerit, quem vide.

ταῖς θεωρίαις, καὶ κροῖῃσαι ταῖς μεγαλοφώναις; οὐ γὰρ ὁ φθόγγος εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξελέλυθεν, ὡς τῆ τῶν ῥημάτων δυνάμει διάττειν α) τοῖς πέρασιν, δέήσειεν ἂν εἰκότως καὶ ὁ ἔψαινος ἐφ' ἴσης ἐξακουτίζεσθαι καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἰκανός; τίς εὐελπίς; τίς εὐσθενής; μὴ γὰρ ὅτι οὐ Πέτρος, οὐδὲ Ἰωάννης, ὁ δεῖτος Βαρθολομαῖος ἤδη μικρολογητέος, καὶ οὐ πολλῆς χρῆζων τῆς εὐφημίας; μαθητὴν Χριστοῦ ἀκούεις ὅλως, καὶ οὐ φριτῖεις τὸν προϊόντα β); μάρτυρα τῆς ἀληθείας ἐννοεῖς 1), καὶ οὐ τέλησπας τὸν ἀδόμενον; καὶ μὴν εἰ καὶ τῶν πολλῶν εἷς ἦν, ὅμως τῶν Θεοῦ Θεραπόντων προφερέστερος τῶν ἐπαίνων· μὴ ὅτι τῆς Δεῖας [δυοδεκάδος] ἐστὶν ὁ μεσαίτατος 2), καὶ τῶν φωστῆρων τοῦ κόσμου ὁ διαπρῦσιος; ἐστὶν γὰρ αὐτὴ καὶ ἑαυτὴν ἢ δυσκαιδεκᾶς, ὥσπερ ἐπὶ κιθάρας ἐναρμονίου ἐφάμιλλος, ἴσον καὶ ὅμοιον ἀμφοτέρωθεν τὸν ἔχον τῆς θεολογίας ἀναπέμπουσα εἰ βούλει δὲ ὥσπερ ἐπὶ ἰουδαίου κύβλου ἐκάστου μινὸς ἐφ' ἴσης τὸ χρήσιμον ἐν τῷ παντὶ συνεισφέροντος, κὰν ἰδίᾳ ἔτερος ἐτέρου ποσότητι τε καὶ ποιότητι ἔχοι τὸ διάφορον οὐκ ἄλιγιστος ἡμῖν ὁ εὐφημούμενος, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπρημένος τῆ δυνάμει τοῦ πνεύματος ἔχων τί καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἀπαριθμήσει μυστικὸν θεώρημα 3) κατὰ ἀριθμητικὴν μέθοδον· μόνος γὰρ ὁ ἐξ ἀριθμῶς τῶν ἀπὸ μονάδος τέλειος ἐστὶν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσιν· συμπληρούμενος ἐν τῶν αὐτῶν ἡμίσειας μὲν, τριάδος τρίτου δὲ, δυάδος ἔκτου δὲ, μονάδος.

quanti laboris erit, ut possit spiritus attolli contemplationibus, et dignis plaudere vocibus! Nam cuius sonus in universam terram sic exivit, ut verborum vi ad illius fines pervaserit, eius certe necesse est ut laus pariter exaudiantur. Porro eiusmodi operi quis par sit? quis tantum sibi fiduciae sumat? quis tantum valeat? Etenim num quia nec Petrus nec Iohannes est, idcirco divus Bartholomeus exiliter est celebrandus, et non potius multa laude mactandus? Christi discipulum omnino audis, et procedentem non perhorrescis? Veritatis testem intelligis, et eum qui celebrandus est non admiraris? Et quidem etiamsi unus de multis est, nihilominus inter Dei famulos laudibus excellit. Nonne quia in divino duodenario numero medius est, quasi (sol) inter lumina mundi late splendet? Est enim hic duodenarius numerus, harmonicae citharae similis, utpote qui parem similemque utrimque sonum theologiae emittit. Vel si mavis, sicut in annuo circulo, uniuscuiusque mensis, aequalis est utilitas quae universim confertur, etiamsi propria quantitate et qualitate alter differt ab altero. Non est parvus hic laudatus noster, sed spiritus virtute sublimis; habens quendam etiam in ipsa supputatione mysticum sensum, secundum arithmetica regulam. Solus enim senarius numerus, ex monade in suis partibus perfectus est, quibus ipsis completur, media scilicet sui parte triadem, tertia dyadem, sexta monadem efficiens.

a) Anastasius prave legebat διατττειν ἰδινιρε. — b) Anastasius videtur legisse προίέντα. quia dicit qui misit illum.

1) Cod. Vat. ἀκούεις. Sed patet Anastasium legisse κοτύεις, quia scilicet ἰδινιρε ἀκούεις.

2) Respicit ordinem quo nominantur apostoli apud Lucam cap. X.

3) Vnde Anastasius vocabulum ἀριθμῶς intellexit *Dei corda*. Nam nec hoc ἀριθμῶς quod sequitur in Anastasio, habet codex Vat.

β'. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν πράξεων * ἀριθμοθεσίαν, ἔβδομον αὐτὸν θεικμένον, ἀρχὴ πάλιν ἐστὶν καὶ κορυφὴ τῆς δευτέρας ἑξάδος· ὡς ἐντεῦθεν τεκμαίρεσθαι πρὸς Πέτρον αὐτὸν τὴν ἀναφορὰν ἔχειν, ἐκ μὲν τῆς πρώτης ἑξάδος, ἀναλογούσης τῆς ἀρχῆς τῷ Τίλει 1)· ἐκ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι κορωνὴς τῶν μετ' αὐτὴν ἀριθμουμένων ἄσθρι γὰρ, ἀγαπητέ. Πέτρος μαθητεύει τὰ ἔθνη· ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος μετιχιναῖται τὰ ἴσα. Πέτρου ὠραῖοι οἱ πόδες τὰ ἀγαθὰ εὐαγγελιζομένου, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαίου εἰσότερα α), εἰς τὰ μέγιστα θεολογούτος· Πέτρος Τερατουργῶν τὰ μεγάλα, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος Θαυμάσιων τὰ ῥαγδαῖα. Πέτρος ἀναστραυρῶται, ἀλλὰ καὶ Βαρθολομαῖος ἀντίποινα πάσχων καταπορεῖται· ὅσα δρᾷ Πέτρος, ἴσα αὐτὰ ἐνεργεῖ Βαρθολομαῖος· ἐφ' ὅσα χωρεῖ μυστήρια ὁ Πέτρος, ἐπὶ ἴσα αὐτὰ ἐμβαλεῖ Βαρθολομαῖος· ἐφ' ἴσης εἰς τὸ τῆς θεολογίας ἀνισιν ὄρος· ἐφ' ἴσης θεμελιοῖ τὴν ἐκκλησίαν· ἀντίρροπα ἔσχεν τὰ λοιπὰ θεῖα χαρίσματα. Δεῦρο Γουὺν μελισσόμενος, Γενοῦ εὐφορος 2) τοῦ λόγου ὃ μάκαρ· τράνωσόν μου τὴν γλωττίαν τοῦ μογγιλάλου· δίδου μοι τὰς ἀφορμὰς τῶν ἔγκωμιων τῆς σῆς μεγαλοσύνης· οὐχ ἵνα αὐτὸς προσλάβοις τί, ἔχων οἴκοθεν τῶν μακαρισμῶν τὸ πλῆρες, ἀλλ' ἵνα ἀφοσιωθῇ ὁ πόθος τοῦ προσεταχότος 3)· καὶ ἵν' ἐγὼ ὁ πωνιχρότατος παῖς σου πατρικῆς εὐχῆς ἀπολαύσαιμι, ἐπαίνω τὸν σὸν ἔπαινον συγκροτούνης 4)· οὐ γὰρ οἶόν τε ἀμέ-

2. Quod si etiam secundum actuum apostolicorum dinumerationem, septimum eum ponamus, principium rursus est et vertex secundae hexadis: atque hinc argumentari licet eum relationem ad Petrum habere: etenim ut in priore hexade, principium relationem habet ad finem; ita in posteriore hexade Bartholomaeus summitas est illorum qui post ipsum numerantur. Et videsis, carissime. Petrus docet gentes, Bartholomaeus pari vestigio graditur. Petri speciosi sunt pedes bona evangelizantis; sed et Bartholomaei pares sunt gressus sublimia de Deo loquentis. Petrus magna prodigia edit, sed et Bartholomaeus miracula grandia patrat. Petrus crucifigitur, sed et Bartholomaeus tormenta paria perpessus, capite minuitur. Quantum Petrus, tantumdem Bartholomaeus operatur. Quot capessit mysteria Petrus, totidem decurrit Bartholomaeus; qui et aeque theologiae montem conscendit, aeque ecclesiae fundamenta iacit, paria denique habuit reliqua etiam Dei charismata. Adesto igitur propitius, orationem suppedita, o beate; expeditam fac linguam meam balbutientis; da mihi magnitudinis tuae collaudandae materiam; non quò tu inde aliquid proficias, habens intrinsecus beatitudinum plenitudinem, sed ut illius qui mihi mandavit desiderium adimpleatur; atque ut ego pauperculus famulus tuus

α) Anastasius *aeque iocundi*, quasi legerit *ἡδύτητος*.

1) Anastasius nitide: *principium reputatur in termino*; quod non displicet. Petri numerus primus refertur ad sextum ultimum.

2) Cod. gr. vat. *ἔφορος*, sed sequor Anastasium qui interpretatus est *ferax*, ab *εὐφορος*.

3) Hinc item apparet Theodorum adhuc iuvenem mandato sui hegumeni has conciones panegyricas dixisse. Hic tamen in alia prorsus abit Anastasius: *sed ut quoquomodo declaretur amor circa te divinitus praedestinatus*. Num legebat *προσεταχότος*?

4) Graecam phrasim haec non satis expedito, vel locus fortasse corruptus est. Sequor igitur Anastasium qui aliter legisse videtur.

τοχον φωτισμού μεμενηκέναι τὸν πρὸς τὰς αὐτὰς τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος ἀνα-
νεύοντα τὰς κόρας.

γ'. Ἄλλος μὲν οὖν ἄλλοθεν τῶν ἀποστόλων διελικθῶς μέρος τῆς οἰκουμένης
ἐν τῷ κηρύγματι τῆς Θεογνωσίας, καὶ πάντες τὸ πᾶν διανεμιζόμενοι, στρατηγοὶ
ᾤφθησαν ὡς ἀληθῶς, καὶ τοῦ παμβασιλέως Χριστοῦ καθεστήκασιν ἄρχοντες
" καταστήσεις γὰρ αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν*, ,, τὸ Γράμμα προσεβό-
ρευσεν. Ἐφ' οὖν εὐφημουμένῳ κλήρος καὶ μέρος, ὁ τῆς Ἀρμενίας χώρος, ὁ ἀπὸ
Εὐβιάτ᾽ μέχρι Γαβαῶθ, ἐν πολλοῖς ἔθνεσι τε καὶ πόλεσι περιουζόμενος
τοῦτον τοιγαροῦν, ἀποπέλλοντα τὸν κύριον, ἐκεῖνα δοκῶ μυστικῶς φθέγγε-
σθαι ἄπειθι ὃ μαδικᾶ πρὸς τὸ κέρυγμα, ἔξειθι πρὸς πάλαιον. χάρησαι ἡ-
μῶς κινδύνους κίδου ἢ μου τὸ πλάσμα. ὁ οὐκ ἐπίσταται ἐκείνην, καὶ ὑπὸ
αὐτοῦ θάνατον εἰλόμην τὸν ἑσπερίστου ἐγὼ τὸ πατρικὸν ἔργον τετελείωκα,
πρωτομάργυρος τῆς ἀληθείας γενόμενος ὑμῶν, τὸ ἐνδόν ε) ἀναπληρῶσαι τῶν ἐμῶν
ὕστερημάτων, καθ' ὁμοίωσίν μου τελοῦντάς μίμησαι σου τὸν διδάσκαλον
παραζήλου τοῦ δεσπότη σου τὰ πάθη αἵμασι αἶμα κάθεις σαρξίν δ) σάρκα
προδίδου πάντα ὅσα ὑπήνεκα, ἀντιπεπονθῶς, ὑπόδειξον ἐν αὐτῷ ἐναργῆ τὰ
γνωρίσματα ε) τοῦ ἐμοῦ χαρακτήρος ὅπλα σοι ἔδωκε τὸ φιλέανθρωπον ἐν τοῖς
ἀπανθρώποις f), τὸ ἡμέρον ἐν τοῖς λοιδοροῦσιν, τὸ ἀνεξίτητον ἐν τοῖς ἀλείνου-
σιν ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων γινόμενος, ὡς ὄπλιτος τεθνηγμένος τῇ εὐ-
ανδρείᾳ. Οὐκ ἠπειθήσεν ὁ ἀπόστολος, οὐκ εἶπεν πῶς περιέσεται g) ὁ ἀρὸς τῶν

PH. ALIV. 17.

paternis precibus fruar, in laude celebritatis tuae. Neque enim fieri potest, ut is
expers luminis maneat, qui ad splendores solaris radii oculorum aciem intendat.

3. Itaque apostolorum alius aliam partem mundum sortitus ad praedicandam Dei
notitiam, atque universum inter se partiti, duces reapse apparuerunt, et univer-
salis regis Christi principes sunt constituti: *constituit enim eos principes super
omnem terram*, inquit scriptura. Huic autem laudato nostro sors portioque Ar-
meniacae regio obtigit, ab Euvilat usque Gabaoth, multis populis urbibusque di-
stincta. Hunc ergo dum mitteret Dominus, videtur mihi sic mystice allocutus. Per-
ge ad praedicationem, discipule, proficiscere in bellum, vade ad pericula. Con-
sule creaturae meae, quam ego miserans factus sum homo, proque ea mortem
turpissimam subii. Ego imperatum a patre opus consummavi, primus testis verita-
tis factus. Officii vestri est, quod deest supplere; et quae ego reliqua feci, pa-
ri opere complere. Magistrum tuum imitare, domini tui passiones aemulare, san-
guinibus sanguinem retribuere, carnibus carnem repende: quantum ego pertuli, tan-
tundem tu patiens, ostende in te ipso perspicua liniamenta formae meae. Arma
tibi sint humanitas inter inhumanos, mansuetudo inter conviciatores, patientia in-
ter homicidas, tamquam ovis in medio luporum effectus, miles fortunidine animi
exacutus. Non negavit obedientiam apostolus: non dixit, quomodo superabit lupos
agnus, unus mille, extraneum urbium proceres, domo expers praefectos, reges

*) Prave Anastasius *capax esto periculorum*, sensu ambiguo verbi *χωρῶν* deceptus. — 2) Cod. gr. vat. *προσβασι*. Sed con-
stat Anastasium legisse *κλήρος*. — c) Anastasius *necessarium*, quasi a *δύον*. — d) Anast. *cruciatibus*, quasi ab *αἰκισμῶσι*. — e) Anast.
παύσιςτος ὡφθεις, sic intelligens *γνωρίσματα*. — f) Anast. male *sudoribus*. — g) Anast. *παύσιςτος poterit*, non bene intellecto
verbo *περιέσεται*.

λύκων, ὁ εἰς τῶν μυριάδων, ὁ ξένος τῶν πολυούχων, ὁ ἀνέστιος τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλείων ὁ μονοχίτων; ἀλλ' οἷα θεράπων πιστὸς τῷ δεσποτικῷ καταπειθήσας προστάγματι, ἅπαισιν χαίρων, οὐδὲν ἐπιφερόμενος μεθ' ἑαυτοῦ ἢ μόνον τὸ τοῦ Χριστοῦ πολυτιμῆτον ὄνομα, ἀντὶ παντὸς ὕπλου.

δ'. Τοίνυν καταλαβὼν τὸ κεκληρωμένον ἔδαφος, ὅσα ἐκεῖσε ἔδρασεν, ὅσα ὑπόισας ἠνεῖκεν, ἰσθόρησειεν ὁ λόγος, τὰ μὲν κατὰ παράδοσιν ἀρχαιολογίας, τὰ δὲ κατὰ ἀναλογίαν τῶν εὐαγγελικῶν διδασκασμάτων· εἰ γὰρ πέλει φῶς τοῦ κόσμου, δῆλον ὅτι τὰ φωτὸς δέδρακεν ἐν τοῖς ἀφωτιστοῖς· καὶ εἰ ἄλας τῆς γῆς ὑπάρχει, δῆλον ὅτι ἔβη ἄλοφα ἀλίσας ἐσάρωσεν καὶ εἰ ἐργάτης ὠνόμασται, ἀκολούθως Γεωργίαν πνευματικὴν τέτελεκεν· ὁ δὲ κατὰ κοινοῦ εἰρήται, καὶ καθ' ἑνὸς προσώπου λαμβάνειν εὐλογώτατον· οὐκοῦν ὅρα αὐτὸν κατ' ἀλληγορίαν· πῆ μὲν, οὐ γῆν ἀροῦντα ὑπὸ βουσὶν ἔλκουσιν τὸ σιδήριον, ἀλλὰ τῷ τῆς γλώττης ἀρόστρω λογικὰς ἀρούρας διαλακτίζοντα, τῷ ζεύγει δηλονότι θεωρίας καὶ πράξεως· οὐδὲ οπειρόντι Τι τῶν ἀπορρόυτων καὶ φθειρομένων, ἀλλὰ τὸν τῆς πίστεως λόγον εἰς βάθος καρδιακὸν καταπιθέμενον· πῆ δὲ, φυττοργοῦντα παραδείσους καὶ ἀμπελωνας κυρίου, τοὺς ἦδη τῇ εἰσδοχῇ τοῦ λόγου πρὸς τὰ κρείττονα τὴν ἐπίδοσιν ποιησαμένους· καὶ ἀπὸ νεογνίας εἰς τὴν κατὰ καιρὸν καρφοφορίαν ἀναδιδόμενους· καὶ πότῃ μὲν ἱατρικῶς διαλινόμενον, καὶ καταλλήλως ἀλεξιτήρια προβαλλόμενον, ὁποτέρως ἂν βούλη α), τυφλοὺς ὀμμάτουσιν, λεπροὺς καθαιρόντα, πυρετοὺς ἀπειλαύνοντα, χυλεύουσιν εὐβαδεῖν παρεχόμενον, κωφεύουσιν τὸ ἀκροατήριον, τὰ τῶν λοιπῶν νοσημάτων πολυτήμονα εἶδη, ἅκεσιν ἀφθόροις β) ἀποκαθιστῶντα εἰς τὸ κατὰ φύσιν καὶ μὲν

homo nihil praeter unicum tunicam gestans? sed tamquam fidelis famulus dominico mandato obsequens, discedit laetus, nihil secum ferens, praeter pretiosum Christi nomen, cuiusvis armaturae loco.

4. Igitur ad destinatam sibi regionem delatus, quanta ibi fecerit, quanta pertulerit, dicit oratio nostra, partim ex antiqua traditione, partim secundum evangelicorum mandatorum analogiam. Nam si lux mundi erat, utique lucis opera fecit inter tenebricosos: et si sal terrae, sine dubio irracionales gentes sale condens, mundavit: et si operarius appellatus fuit, sequitur ut spiritalem agriculturam fecerit. Quod vero communiter dictum fuit, id de singulis etiam personis accipi, aequissimum est. Propterea specta illum sub allegoria, modo terram haud bobus quidem ferrum trahentibus arantem, sed linguae vomere rationalia arva fodientem, iugo scilicet contemplationis simul et actionis: neque serentem caducum aliquid aut corruptibile, sed fidei doctrinam in profunda cordium iacentem. Modo autem hortos vineasque Domini plantantem, quae mox recepta doctrina in melius profecerunt, et ex novellis lapsu temporis ad fructificationem pervenerunt. Modo etiam more medici remedia idonea suppeditantem, vel quomocumque volueris. caecos illuminantem, leprosos mundantem, febres depellentem, facilem claudis gressum caecos tribuentem, surdis auditum, varia demum morborum genera sanitatibus incor-

a) Anastasius aliud legebat, quia scribit duplici sanitate, quasi ἀμφότεροις. — β) Anastasius: verum eundem nosse velis.

τοι ποιμαντινὴν ἔξιν ἀναλαμβάνοντα, καὶ ποιμνία θεῶν κυαρτίζοντα α), καθι-
 Γούμενον, ἀνακαλούμενον, ἐπιμελούμενον, προπολεμοῦντα, ἀποσοβοῦντα θήρας
 αἰρέσεων, δαιμόνων τὲ φάλαγγας ὅσα τὲ ἐν μίση ἀρδεῦσαι ἀενάως, χειρα-
 Γωτῆσαι β) αὐξομένους τῆ κατὰ Χριστὸν ἡλικία, ἀκάνθια νοήτας ἐκλίλει, ὕλας
 ἀσεβείας ἐμπρῆσαι γ), χάρακας δογματικούς ὑπερείσαι δ), φρασμούς διδακτικούς
 περιδέσθαι, εἴ τι ἄλλο τῶν δεόντων ἐφιπόμενον καταστῆσαι ὁ δ' αὐτὸς καὶ
 οἰκοδόμος, καὶ ἀρχιτέκτων οἰκοδομῆς καὶ τεκτονίας ἀχειροποιήτου, τῶν διὰ
 πνεύματος λέγω καὶ ἀληθείας ἀναδημημένων ναῶν κυρίου, καὶ κἀστυζομένων
 εἰς λαὸν περιούσιον, ζηλωτῶν καλῶν ἔργων.

ε'. Σκέψαι μοι τὰς πόλεις καὶ τὰς κἀποιεσίας ἅς πάλαι ὁ λαόπλανος ε) τῆ
 ἀπιστία κατέχεν ἡλίβατος, πυρλωθείσας ἐν Θεογονσίᾳ, καὶ τὰς τῶν ἐναντιῶν
 ἐπιβουλὰς ῥῆον ἀποπεμπομένης, τὰ λήϊα τεθελῶτα, τοὺς ἀμπελῶνας περιά-
 ζοντας, τοὺς παραδείσους κυπρίζοντας, τοὺς νοσοῦντας πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν
 μαλακίαν θεραπευμένους. Τοιαῦτα τὰ τοῦ ἀποστόλου ὡς ἂν εἴποι τις, προ-
 τέλεια καὶ ἐκφόρια, τηλικούτοι οἱ ἀγῶνες, οἱ ὕδρωτες, οἱ πόνοι καὶ ταῦτα
 ἐν λιμῶ καὶ δίψει, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, ἐν ὕβρεινι καὶ ὄνειδισιν, ἐν
 φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς, ἐν διωγμοῖς καὶ ἀπαγωγαῖς ἐκ τόπου εἰς τόπον, ἐκ
 πόλεως εἰς πόλιν, ἐκ θεάτρου εἰς θεάτρον, ἐν βασιάνοις καὶ αἰκισμοῖς, ἐν
 φόνῳ καὶ μαχαίρᾳ τὲ τελευταῖον ἀφ' ὧν γὰρ ἐχρῆν ἀμείβεσθαι ἀγαθοῖς τὸν
 διδάσκαλον, τὸν σωτῆρα, τὸν ἱατρον, ὑπὲρ τούτων εἰσφράττονται τὰ δεινά

ruptibilibus in naturalem valetudinem restituentem. Quin etiam cerne ipsum pastorali
 forma assumpta, gregem Deo conservare, deducendo, revocando, curam gerendo,
 defendendo, bestias hæeresum daemonumque turbas arcendo: imperfecta adhuc ri-
 gando iugiter, educando ut crescant in aetatem Christi, spinas intellectuales evel-
 lendo, sarmenta impietatis comburendo, vallos dogmaticos subiiciendo, saepes dida-
 cticas circumponendo, et quidquid aliud usui est, providendo. Idem et fabricator est
 et architectus aedificii ac fabricae, templorum Domini dico quae in
 spiritu et veritate construuntur, atque in populum eximium, sectatorem bonorum
 operum, perficiuntur.

5. Intuere mecum oppida et habitacula, quae ille praecipis populi seductor in in-
 fidelitate olim detinebat, intuere haec inquam Dei notitiâ tamquam turribus instructa,
 et adversariorum insidias facile repulsas, arva segetibus consita, vineas racemis nigre-
 scentibus, hortos florentes, aegros morbo quolibet et omni languore expeditos. Tales
 sunt huius apostoli, ut ita dicam, frugum primitiæ, tot tantaque certamina, sudores,
 labores: et quidem in fame et siti, in frigore et nuditate, in contumeliis et convi-
 ciis, in carceribus et vinculis, in persecutionibus et abductionibus de loco in lo-
 cum, de civitate in civitatem, de theatro in theatrum, in tormentis et cruciati-
 bus, in caede denique et gladio. A quibus enim oportebat remunerari magistrum,
 servatorem, medicum, ab his contra is ad poenam expetitur: hunc pedibus proter-

α) Anast. *Deo perficiente*. — β) Anastasius praepostere *rigare manu, educare crescentes*. — γ) Anast. *silvas impactas se-
 cando*, nescio quid aliud legens. — δ) Cod. *ὑπερείσαι*. Videant ergo grammatici. — ε) Anast. prave *populus seductus*. Item
 sequentia apud Anastasium perversa videntur.

προπήλακίζουσι, παίουσι, πλήττουσι, κολάζουσι, ξέουσι· τί οὐ λέγοντες; τί οὐκ ἐπινοοῦντες; τί οὐκ πράττοντες; τί οὐκ ἐπεξευρίσκοντες τῶν ὅσα εἰς δριμυτέραν κόκωσιν καὶ ἀνίας ἐπεξεύρουν; βαβαὶ τῆς ἀπαννίας· φεῦ τῆς θηριομανίας· οἴους τοὺς μισθοὺς τῷ ἑραπειτῇ προσήγαγον οἱ ἀναβλέψαντες, οἱ εὐακοῦσαντες, οἱ οἰκοδομηθέντες, οἱ καταρτισθέντες· ἀντὶ Τιμῆς ἀτιμίαν, ἀντὶ εὐλογίας κατάραν, ἀντὶ δώρων ποινὰς, ἀντὶ ἀναπαυστικῆς ζωῆς τὸν πικρότατον μόρον 1). Φασὶν γὰρ αὐτὸν μετὰ τὸ πολλὰς καὶ ἀνικέστους ὑποίσει κολάσεις, ἐκδεσθῆναι ὑπὸ τῶν ἀσεβῶν εἰς θύλακος εἶδος· εἶθ' ὕστερον ὑπὸ τῶν πιστῶν τεθάρθαι ἵνα ἀνταῦθα πρύτανις καὶ μετὰ πότμον φανείη ὁ μέγας τοῦ θεοῦ κήρυξ· οὐ γὰρ ἐπεὶ μετῆλθεν τῶν τῆδε, ἡμέλει τῶν κτεινάντων, ἀλλ' ὡς ποιμὴν ἀγαθὸς ὅσον ἦν καιροῦ, ἐξεκαλεῖτο ταῖς θυματουργίαις τοὺς ἀπολιθαινοῦντας, προσηκουῖτο τερατουργίαις τοὺς ἀπειστραμμένους· τὴν δὲ θηριότροπον γνώμην, τὴν ἀμείλικτον καρδίαν, οὐδὲν τὸ ἀναπτοῦν, οὐδὲν τὸ ἀνασυράζον, ἠνίκα εἰς βάρθη κακῶν εἶη ἐμπεπτοκωῖα.

1). Τί γὰρ τὰ ἐξῆς; μαινόνται κατὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου σώματος· θυμομαχοῦσι κατὰ τοῦ ἱαματουροῦντος λάρνακος· ἀποπέμπονται τὸ ἰάσρηϊον οἱ ἀσθενοῦντες, οἱ τυφλοὶ τὸν χειραγωγόν, οἱ μειωπάζοντες τὸν φωτοδότην, οἱ ναυαγοῦντες τὸν κυβερνήτην, οἱ θανατούμενοι τὸν ζωοποιούντα. Καὶ τοῦτο πῶς; ῥίπτουσιν κατὰ πόντον, ὡς ἂν μὴ εἶη τις ὁ πρὸς αὐτοῦ εὐεργετησόμενος· τοιοῦτο γὰρ τῶν βασκαγιόντων τὸ πάθος, μηδὲ τὴν ἐθειλούσιον ἀπόλειαν, σωτηρίαν ἐτέρων ἀνεχομένων γενέσθαι 2). Ἄλλ' ὁ διὰ Δαβὶδ πῶρρωθεν ἀναφωνήσας * “ ἐν τῇ θαλάσῃ αἱ ὁδοί σου, καὶ αἱ τρίβοι σου ἐν ὕδασι πολ-

* Ps. LXXVI. 20.

rent, pulsant, feriunt, excruciant, exoriant. Quid non dicunt? quid non excogitant? quid non intentant? quid non moluntur ut acerbius molestiusque noceant? Hem saevitiam! hem ferinam rabiem! Qualem mercedem rependunt medico suo qui visum qui auditum receperant, qui instaurati confirmatique fuerant! pro honore ignominiam, pro benedictione maledictum, pro donis poenas, pro tranquilla vita acerbissimam necem. Aiunt ipsum multos intolerandosque cruciatu perpassum, ab impiis excoriatum in modum follis, et a fidelibus postea sepultum, ut hinc etiam patronus post obitum, magnus hic Dei praedicator appareret. Neque enim postquam hinc abscessit, carnificum suorum curam omisit, sed veluti pastor bonus, prodigiis omni tempore invitabat perditos, ad se miraculis trahebat aversos. Atqui ferinam mentem et immite cor, nihil placat, nihil reconciliat, simul ac in profundum malitiae deciderit.

6. Quid enim postea? Adversus sacrum corpus insaniunt, et contra arcam, sanitatum fontem, furunt: expellunt medicum aegroti, caeci ducem, caecutientes illuminatorem, gubernatorem naufragi, perempti vivificatorem. Et quomodo hoc? In mare proiciunt, ne quis ab eo deinceps beneficium accipiat. Tale enim est invidiorum vitium, ut vel suo voluntario exitio, alienam salutem impedire velint. Sed qui per Davidem olim clamaverat: *in mari viae tuae, et semitae tuae in aquis*

1) Haec nonnulla sequuntur in interpretatione Anastasii, quae graecus codex vaticanus non habet.

2) Videtur locus sensum quem nos scripsimus postulare. Graeca tamen verba non satis respondent.

λοῖς, καὶ τὰ ἴχνη σου οὐ Γνωσθήσονται, κἀνταῦθα τὴν ὕδραν βατὴν τῆ λάρνακι παρασκευάσεν καὶ ὁ Πέτρος ὁ μέγας περιπατῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ καλοῦντος πρὸς αὐτὸν Χριστοῦ ἐφάνη· Τοῦτο ὁ βίβλος Βαρθολομαῖος ὡδε τῆ λειψανοφόρῳ λάρνακι πεζύων κατὰ κυμάτων δέδεικται ὡ τοῦ θαύματος ὡ τῆς μεγαλοφυΐας ἐξοσμίας γὰρ ἐκ τῶν χώρων Ἀρμενίας ὁ λάρναξ σὺν τέσσαρσιν μαρτυρικοῖς ἄλλοις ἐφ' ὁμοίαις ταῖς σημειουργίαις ἐκρυφίσαις, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς θαλάσσης ἀμφοτέρων πεντοπορησάντων, προηγουμένων τῶν τετάρων, καὶ οἰογὲ ὀψικευόσων τῷ ἀποστόλῳ, ἐκκλιγεῖς τὰ ἐπέκεινα Σικελίας πρὸς τὴν τῆς Λιπαρέως καλουμένην νῆσον, δι' ἀποκαλύψεως τοῦ τνικιάδε ἐπισκοποῦντος ὁσιωτάτου Ἀγάθωνος ὁρώμεναι. Τίς ἠκουτίσθη τηλικούτων Τερατοῦργημα; τίς ἐδιδάχθη Τηλικαυτὴν Θαυμάουργίαν; Θαῦμα ἐν θαύματι λιπαρεῖ 1) γὰρ οἶον ἢ φερώνυμος νῆσος, ποιαῦτα τυχὸν πρὸς αὐτὸν ἀλαλήτοις φωναῖς ἐπιφωῶσαι δεῦρο πρὸς με τὴν πτωχεύουσαν ὁ Τρίσολβιος Θεσαυρὸς τοῦ παναγίου πνεύματος· δεῦρο πρὸς με τὴν ἀγέρασθον ὁ πολυτίμητος μαργαρίτης· δεῦρο πρὸς με τὴν δυσωπήτριαν ὁ παρ' ἄλλων ἀποπεμπόμενος ἀνομάτατα ἔνοιόισθηί μοι, καὶ ποιοικισθήσομαι· ποιοιούχησόν με, καὶ πολυανθρωπισθήσομαι· ὀνοματίσθηί μοι, καὶ πανταχοῦ ἐξηχηθήσομαι οἱ ἄλλοι σε τὸν φωστῆρα ἀπόσαπτο, ἀλλ' ἐγὼ σου τοῦ φάους ἐφίεμαι ἢ στυγνάζουσα· οἱ ἄλλοι σου τῆς Τραπέζης τῶν ζώων λόγων ἀπολελαύκασιν, ἀλλ' ἐγὼ σου τῶν λειψάνων ὡς κυνάριον ψιχίσασθαι γλίχομαι.

ζ'. Πρὸς ταῦτα ὡσπέρ τις δροσφόρος, ἄλλον ἀλλαχοῦ τῶν μαρτύρων εἰς τούπισω παραπεμφόμενος ὁ ἀπόστολος, τὸν μὲν Παπῖνον 2) τοῦνομα εἰς Μει-

multis, et vestigia tua non cognoscentur; nunc quoque marinum humorem arcae gradibilem fecit. Et magnus quidem Petrus in mari ambulare, vocante eum ad se Christo, conspectus est: idemque fecisse apparet Bartholomacum in arca reliquias suas gestante, quasi inquam pedestri itinere fluctus calcasse. O miraculum! o grande portentum! Etenim ex Armeniae terris discedens arca cum aliis martyrum quatuor ob paria miracula eiectis, et idem mare sulcantibus, praecedentibus his quatuor et quasi obsequium apostolo praebentibus, ventum est, declinata superius Sicilia, ad insulam nomine Liparim, et Agathon sanctissimo illic episcopo per visum ostensae sunt. Quis umquam audit tantum miraculum? Cui tale tantumque prodigium innotuit? Miraculum cumulat miraculo. Quippe orat (λιπαρεῖ congruenter suo nomini) insula tacitis fortasse ut credible est vocibus clamans sic. Veni ad me pauperulam, o dives sanctissimi Spiritus thesaure: veni ad me indigentem, o pretiosa margarita: veni ad me supplicem, tu qui ab aliis iniquissime expulsus es: mecum habita, et habitatoribus affluam: meas urbes tuere, et populi multitudine abundabo: tuum mihi nomen inscribe, et ubique terrarum celebris fiam. Alii te luminare expulerunt, ast ego tenebricosa tuum lumen exopto: alii tua vivorum sermonum mensa frui sunt, ast ego reliquiis tuis, ceu catellus micis, inhio.

7. Post ista, ceteros martyres quasi suos stipatores retro ablegavit apostolus,

1) Sensum vocabuli λιπαρεῖ, et in eo lusum, non intellexit heic Anastasius.

2) In menaeo gr. die 25. augusti Παππιανόν.

λά α) τὴν πόλιν Σικελίας· τὸν δὲ ἐν Μεσσηνί Λουκιανὸν τῆ κλήσει· ἐκάτερον αὖτε ἐν τῇ Καλαβρίτιδι Γαίᾳ· Γρηγόριον μὲν ἐν Κολύμνῃ β) τῇ πόλει· Ἀκάκιον δὲ εἰς Κάλας γ) καλούμενην· ὡς ἂν ἕκαστος ἐν ἐκάστῃ ἢ προσωσπιστῆς τῶν οἰκητόρων, οἵπερ καὶ μέχρι τήμερον διαλάμπουσι ταῖς ἐπικουραῖς· αὐτὸς, ὡς ἂν τις βασιλεὺς οἰκειᾶς ἀναπαύλης μεταληψόμενος, προσώρμησεν τῇ καλούσῃ, ὑπεδέχθη περιφανῶς πολλοῖς λαμπτήρσιν, εὐωδίαις τὲ καὶ ὑμνολογίαις, ἀπάντων τῶν ἐκεῖσε ὑπαντησάντων ἐν ἀγαλλιάσει. Ἐὸ δὲ ἐξῆς οὐ προεῖη ἡ λάρναξ· οἱ μὲν γὰρ εἶλκον, ἡ δὲ ἦν ἀκίνητος· διεδέξατο τὸ περιχαρὲς ἡ λύπη· ἐν ἀπορίᾳ ὁ λαὸς· ἐπέτυχεν τὸ ἐξευρεθῆν· ἐγγὺς γὰρ κύριος τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν*· δύο τοίνυν δαμάλεσιν ἀγναῖς ἀναληφθεῖσα ἀπετέθη, ἐνθα ὁ ἱερός αὐτοῦ οἶκος αὐτίκα ἐνιδρύνθη· καὶ ἅμα τῷ ἀπαρτισμῷ, καὶ τὸ θαῦμα ἐξαίσιον· ἐπειδὴ τοίνυν ὁ καλούμενος Βουλκάνος ἐχέκολλος ὦν σχεδὸν τῇ νήσῳ, βλαπτικὸς ὑπῆρχεν τοῖς περιοίκις, ἀπῶστο ἀρασιὰ καὶ οἷον ἀποσυρεῖς ὑπέξεστη σταδίαις ἑπτὰ πρὸς πόλιν ι) τοῦ παρασυρμῶ ὄσπερ πωδαιμίου βέβυμαῖος μέχρι τῆς σήμερον τὸ θαῦμα ἀνακρύπττοντος.

* Ps. CXLIV. 15.

unum quidem nomine Papinum Mylas urbem Siciliae misit: alium cui nomen Luciano, Messanam: duos reliquos ad Calabriae littora, Gregorium urbi Columnae, Acacium urbi Calae appellatae destinavit: ut singuli in singulis oppidis incolarum forent protectores, ubi reapse ad hunc usque diem beneficis inclarescunt. Ipse autem Bartholomaeus, tamquam rex propriis laribus in pace potitus, ad vocantem se urbem accessit, ubi splendide receptus fuit, multis cum facibus, odoribus, hymnis a cunctis civibus ipsi laetanter occurrentibus. Deinceps vero laud ulterius arca procedebat; nam trahentibus illis, ipsa erat immobilis. Tristitia gaudio successit: in anxietate erat populus. Sed rem expetitam impetravit: etenim *prope est Dominus invocantibus eum*. Duabus ergo arcam trahentibus castis buculis, illic reposita est, ubi sacrum divi templum statim fuit aedificatum: quo vix absoluto, ingens miraculum contigit. Nam cum Vulcanus, ut appellant, paene insulae contiguus, incolis damno esset, invisibili recessu, quasi pertractus, stadiis septem in pelagus se subduxit; quod miraculum tractu illo quasi recedentis fluvii usque ad hanc diem praedicatur.

8. Porro 2) quot et quanta deinceps mirabiliter operatus sit, aut mira faciens hactenus operetur circa eos qui diversis languoribus et infirmitatibus obstricti ad ipsum fide confugiunt, nec necessarium est dicere ob prolixitatem tractatus, nec incredibile audienti, cum pignus ex uno habeat aliorum exhibitiones mire gestorum. Sed ave 3) o beate beatorum, ter beate Bartholomae. Ave qui es Dei amator et imitator boni scilicet magistris. Ave qui es divinae lucis splendor sanctae ecclesiae. Ave qui es bene sonans organum spiritalis melodiae. Ave artificiose rhetor verae sapien-

* vat. lat. *proxi-
zionem.*

α) Men. gr. Ἀμυλλαν. — β) Men. gr. Κολύμνη. — γ) Men. gr. Ἀσκάλους.

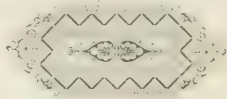
1) Huc usque mutilus codex vat. gr. pertingit. Verba pauca reliqua graeca sumpsit ex Auctario novissimo Combefisii p. 400, qui narrationem reversionis reliquiarum S. ap. Bartholomaei gr. et lat. edidit, excerptam olim a nescio quo ex hac Studitae nostri oratione, sed pro libito interpolatam.

2) Quae sequuntur, deficiente iam textu graeco ob codicis imperfectionem, prosequimur cum Anastasii utcumque impolita ac semibarbara translatione, collato tamen et interdum adscito codice lat. vat.

3) Ex graeco χαίρεις et χαίρεις, ut diu ingeminat Theodorus etiam in oratione VI.

tiae. Ave qui es peritae capturae piscator rationabilium piscium. Ave qui es multichori et dulcis fructus palmes, Christi vividae et paternae culturae vitis. Ave digni meriti famule Domini universorum. Ave merito desiderabilis amice supercaelestis sponsi. Ave qui es sapientiae fluentis et multiplicis potationis, ac lumen spiritalis paradisi. Ave qui es divina virtute vulnerator diaboli, mundum suo latrocinio vulnerantis. Ave qui multipliciter appares mundo Lucifer Dei cognitionis. Gaudeas illustrata et ignea columpna orthodoxiae. Gaudeas sol orbis terrae, qui cuncta illuminas. Gaudeas os Dei sapientiae, linguam habens ignitam. Gaudeas iugiter emanans fons sanitarum. Gaudeas daemonum terribilis insequutor. Gaudeas qui es multipliciter optabilis formositas Armeniae. Gaudeas qui ab oriente ad occidentem per mare gloriose ambulasti. Gaudeas qui es Lipareos salutabilis et multimodis adorabilis gloriatio. Gaudeas qui mare sanctificasti incalibus gressibus. Gaudeas qui terram purpuream fecisti rubore castissimorum sanguinum tuorum. Gaudeas qui aërem suavitalis odoribus replesti, sacris spiraminibus divinorum eloquiorum tuorum. Gaudeas qui ad caelum compeasti, et medius in choro divinae aeciae tuae refulges in gloriae inaccessibleis splendore, in exultationis insatiabili iocunditate. Illinc nos benignissime intuearis: illinc benedicas te glorificantibus: illinc beatifices te canentes: illinc concordem orbem terrae pacatum. Sacerdotes iustitia in sanctitate induantur: reges bonis operibus in orthodoxia contra barbaros armentur: monasticam vitam tenentes, conversationem aequalem angelorum ac sine dolo custodiant: viri mulieribus, et rursus mulieres viris, competentem legem conservent. Patres cum filiis, praelatos cum subditis, dominos cum servis, mutuum dantes cum debitoribus, venundantes cum emptoribus: ceteraque omnia benivolentiae tuae affectu ad utilitatem reip. protege; et cuncta quae secundum beneplacitum Dei dirigi debent, patrocinio tuo defende; et praecipue alumnos decoratae Lipareos: pastorem quoque ac gregem qui construxit sacrum templum tuum: et eum qui te, licet breviter, ex se laudare praesumit; in Christo Iesu domino nostro, quem decet omnis gloria, honor et adoratio, cum omnipotente Patre, ac sanctissimo et vivifico Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen 1).

1) Pergit deinde Anastasius sic. *Haec de beati Bartholomaei laudibus eiusque mirabiliter advecto in Liparim corpore, Theodorus fama sanctitatis, ac sacerdotii dignitate conspicuus, fido relato explicuit.* Postea de penu suo subiungit idem Anastasius narrationem transvectionis illarum reliquiarum in urbem Beneventum anno Domini DCCCIX.

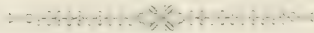
AD THEODORUM STUDITAM INDEX.

- A**bbas excipere solitus erat quotidianas monachorum confessiones p. 118.
- A**caei martyris reliquiae in urbe calabra Calis p. 156.
- Αϰαϰοϰ** dicti quibus confitemur p. 147.
- A**ngelorum laus generalis p. 2. Novem ordines p. 3. et 72. Singulorum hominum, gentium, et regionum custodes p. 3. Apparitiones variae p. 6. et 10. Formas assumere soliti officiorum et actuum significativas p. 14. Substantia illorum quae sit p. 9. Est invisibilis p. 10. Ministeria eorum in vetere testamento usque ad p. 10; deinde in novo testamento. Nomina ordinum seu chororum novem quid significant p. 37.
- A**nimalium Ezechielis significationes p. 8.
- A**nte retro, genus inclinationis monasticae p. 129.
- A**postoli intersunt obitui B. Mariae p. 57. et 110.
- A**scetica minora adseruntur S. Basilio auctori p. 91. seq.
- A**ve duodecies B. Mariae dicitur p. 59. Item S. Bartholomaeo p. 157.
- A**zymis (de) quaestio attingitur in ada. p. 124.
- B**aptismi propheticae praefigurationes p. 22. Baptismi sollempnitates p. 23.
- B**artholomaeus medium occupat duodenarium apostolici collegii numerum p. 151. Armeniae apostolatus sortitus p. 152. Miracula eius p. 153. et 157. Martyrium p. 155. Reliquiae eius prodigioso itinere ex Armenia in insulam Liparim migrasse dicuntur p. 156. Ibi templum eius insigne p. 157. Comites prodigiosi itineris eius fuerunt reliquiae MM. Papini, Luciani, Gregorii, Acaei p. 156.
- B**asilius (S.) Vide ascetica.
- B**ibliothecarii et calligraphi regulae pp. 82. 83. 127.
- C**atechesis ad monachos fieri solita p. 117-118.
- C**hristi passio p. 28-32.
- C**hrysostomi laus p. 24-25. Fragmentum orationis paschalis ei adseritur p. 25.
- C**lementis romani scripta p. 110.
- C**ommunicatio in divinis cum haereticis vetita p. 101.
- C**ommunio eucharistica frequens aut rarior prosummentis conscientia p. 100. Monachis imperata unoquoque die liturgico p. 142. Negligentiam per quadragesima dies, poena p. 145. De eucharistia nobile testimonium p. 125.
- C**onfessionis utilitas p. 147. Confessionis et satisfactionis canones (cum vitiorum descriptione) nec non poenae, auctore Studita, multo illis S. Basilio mitiores p. 130-138. Monachorum quotidiana confessio p. 118.
- C**ruce lignum et sacrificium in Davidis sacrificio figuratum p. 5.
- E**piphanii (S.) liturgiae praesantificatorum codex graecus vat. p. 97. seq. (In codice aethiopico item vat. prima liturgiae verba eadem sunt atque in codice graeco Epiphanii. Verumtamen Epiphanii nomen in cod. aeth. non apparebat.)
- E**ucharistiam non esse accipiendam de manu haeretici aut infamis p. 100.
- E**xcommunicatio monastica ob leviores culpas quae-nam intelligeretur p. 139. adn.
- F**eminam saltare coram viris, turpe est p. 48.
- G**enu flectere privatim aut etiam ieiunare tempore pentecostali, non est vetitum p. 146.
- G**regorii martyris reliquiae in urbe calabra Colonna p. 156.
- H**aeretici Iacobitae et Tetraditae p. 108.
- H**omo est decimus in ordine post novem choros angelicos p. 15.
- I**conomachi dieti semichristiani p. 37. Iidem reprehenduntur p. 21. 22. 37. 50. 55. 76.
- I**eiunia Graecorum singillatim describuntur p. 105-111. et 120-122. Ieiunia aliquot ab orthodoxis omitti solita ob distinctionem ab haereticis p. 108. 110. Sabbato sancto, unico totius anni, ieiunant Graeci (ceteris sabbatis nunquam) p. 109. Ieiunii in quinta magna feria regula p. 146.
- I**esu nomen p. 18. Vita p. 19. sq. Cur tot annis latuerit Iesus p. 21. Iesum sine anima humana dixit Arius, sine mente Apollinaris, incircumscriptum novi Manichaei seu Iconomachi p. 21.
- I**ohannis Baptistae illustre genus p. 34. Idem propheta maximus et primus apostolus ac martyr pp. 42. 53. Praedicator Christi etiam apud inferos p. 46. Eius reliquiae superstites, catena et discus p. 51. Ei dicata ecclesia monasterii Studii p. 53.
- I**ohannis evangelistae metastasis supra humanam conditionem p. 76. Laudes eius eximiae p. 63. sq.
- L**atro sanguine et aqua a Christo in cruce baptizatus p. 30.
- L**ignum semanterium monachorum p. 112. (In Cryptae ferratae monasterio visitur pius monachus lignum hoc semanterium manu tenens.)
- L**uciani M. reliquiae in urbe Messana p. 157.
- L**upi fabula armenicae p. 108.

- Maria theonyma, polyonyma, megalonyma p. 58.
 Eius obitus dicitur somnus mirabilis p. 110.
 Eius *παλιγγενεσις* seu resurrectio p. 61, quam angelus nunciat apostolis p. 110.
 Mensae herodianaе descriptio p. 50.
 Missa Graecorum novem iconibus eleganter expressa, quae declarantur p. 95. sq. Missa praesantificatorum explanatur p. 93. sq.
 Moechianorum haeresis p. 101.
 Mohamedani dieti novi Chaldaei p. 9. adn.
 Monachus perpetuum luctum et paenitentiam proficitur p. 147. 148.
 Mortis memoria monachis inculcata p. 119.
 Natales varii illustrium virorum V. T. p. 35.
 Nicetae Stethati scriptum de salutatione manuali p. 118.
 Olei extrema unctio fieri solita ante viaticum p. 128.
 Papini M. reliquiae in urbe sicula Mylis p. 157.
 Paschalis laetitia pp. 24. 25.
 Petrus Armeniorum episcopus, cognomento Lycopetrus, auctor ieiunii artziburii p. 108.
 Pictura representans S. Ioh. Baptistae martyrium et funus p. 50.
 Poenarum monachalium descriptio p. 78-90, et p. 138-145.
 Quadragesimae ieiuniorum tres apud Graecos p. 104. 105.
 Regum iram compescit metus a populo p. 48.
 Reliquiae Sanctorum venerabiles p. 44.
 Salmuriensis in Gallia monasterii disciplina et consuetudines p. 126-129.
 Salutatia quae per manus fiebat p. 117.
 Sanguis martyrum pretiosus p. 44. 45.
 Seurrilitates monachis vetitae p. 143.
 Stella pios Magos ducens, angelus erat p. 12.
 De eadem p. 18.
 Studitarum monasterii ordo divini officii et constitutiones p. 111-125.
 Theodorus Studita mittit legatos in Palaestinam ob haeresim seu turbas Byzantii p. 101. Laudatur summo pere ab Anastasio bibliothecario p. 148. 149. 158. Eius catecheses legebantur in divino officio pp. 117. 123. Eius pars orationis falso a nonnullis adscripta Chrysostomo p. 1. adn. Eius typicon in codice vat. p. 102. Epistolarum eius suppletur breves lacunae p. 102. Studitae est, non autem Iohannis damasceni, oratio de natiuitate B. Mariae p. 54. adn. Studitae error circa nomen filiae Herodiadis p. 47. Item error de nece Herodis iunioris p. 52. Sensus ab eo accommodatus commati S. Pauli p. 138. adn. 3.
 Theoriani graeci philosophi ac theologi pars epistolae pp. 124. 125.
 Verberum poenam inter monachos improbabant Studitae p. 119; retinebant Benedictini p. 128. Studitae tamen clausa ac separata cubicula veluti carcerem habebant p. 119.
 Vestes et lecti monachorum p. 125.
 Vulcanus insula in mare a Lipari recessisse dicitur p. 157.
 Zachariae incredulitas ingeniose explicatur p. 39.

EMENDATIONES.

- P. 7. v. 12. corr. *universam*. — P. 9. v. 10. corr. *octoginta*. — P. 21. adn. corr. *dicit*. — P. 26. Chrysostomi fragmentum in cod. vat. videtur desinere v. 14. in verbo *νικος*. — P. 27. v. ult. corr. *largiretur*. — P. 77. adn. v. 7. corr. *T. II. p. 123*. — P. 110. v. 7. corr. *quingagesimae* pro *sexagesimae*.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

